

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все примечания, комментарии и другие записи, существующие в оригинальном издании, как наименование о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

OL 41500.1.5 (4-6)
B.

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE FUND OF
CHARLES MINOT

CLASS OF 1828

Ethnography

40

Винд

ЭМИНСКІЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ IV.

Армянскія народныя сказки, собранныя С. Айкуня.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԼԵՁՈՒԱՅ.

ՀԱՏՈՐ Դ.

Pl. 4

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

ՀԱՒԱԲԵՑ

Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ — ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.

ԹԾՄԱ.— 1902.

„Recueil ethnographique d'ÉMINÉ“

publié par l'Institut Lazareff des langues orientales
à Moscou, sous la direction du *Prof. G. Khalathiantz*.

Vol. I. Matériaux ethnographiques, recueillis par *A. Mkhi-thariantz* dans le district d'Alexandropol (ancien Chirak), gouvernement d'Erivan.

1re partie: Littérature populaire arménienne, recueillie d'après la tradition: contes, récits, proverbes, dictons, énigmes, etc.

2me partie: Croyances et superstitions, mœurs, coutumes et professions. Glossaire du dialecte de Chirak. Moscou—Alexandropol. XII+338 p. in 8°. Prix 1 r. (2 fr. 50 c.).

Vol. II. Epopées populaires et contes en différents dialectes, recueillis dans l'Arménie de Turquie par *S. Harkouni* 1re partie. Moscou—Vagharchapat. X+447 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Vol. III. Mots turcs empruntés par l'arménien, étudiés et rangés dans l'ordre alphabétique par *H. Atcharian*. En regard de chaque mot turc, imprimé en caractères turcs et en caractères arméniens, le glossaire donne la transcription en caractères latins et la traduction française, afin de rendre le travail accessible aux savants européens. Moscou—Vagharchapat. IV+381 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.).

Vol. IV. Contes arméniens populaires en différents dialectes, recueillis par *S. Harkouni* (2me partie). Moscou—Vagharchapat. IV+462 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Tous ces ouvrages se vendent à l'Institut Lazareff des langues orientales,
Moscou (Russie).

ЭМИНСКІЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ IV.

Армянскія народныя сказки, собранныя С. Айкуни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԱԶԱՐԵԱՆ ԴԵՐԱՐԱՆԻ ԱՐԵՐԵԼԵԱՆ ԼԵՋՈՒՐԱՑ.

ՀԱՏՈՐ Դ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

ՀԱՆՐԱՔԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.

ՌԾԾԱ.—1902.

OL 41500. 1.5 (4-6)
~~27245.32-8~~ B
~~OL 41200.12~~

B Harvard College Library

July 29, 1920

Minot Fund

(TV-VI)

Moscow - Lazarevskii Institute
Emin ethnographical collection

На основаніи опредѣленія Совѣта Спеціальныхъ Классовъ Лазаревскаго Ин-
ститута восточныхъ языковъ отъ 23 мая 1903 г. печатать дозволяется.

Директоръ Вс. Миллеръ.

Обложка и предисловіе настоящей книги напечатаны въ Москвѣ, остальная же ея
часть—стр. 1—462—въ Вагаршавѣ, въ типографіи Эчміадзянскаго монастыря.

Типографія Варвары Гатцуны, Москва, Арбатъ, Б. Афанасьевскій пер. д. Ефремовой.

22-107
21

Отъ редакціи.

Какъ было обѣщано нами въ Предисловіи къ второму выпуску «Эминскаго этнографическаго сборника», въ настоящемъ, четвертомъ, выпускѣ заканчиваемъ мы отдѣлъ собранныхъ почтеннымъ этнографомъ С. Айкуни народныхъ армянскихъ сказокъ, значительная часть которыхъ также записана на различныхъ областныхъ нарѣчіяхъ Турецкой Арменіи и которыя не менѣе предыдущихъ представляютъ интересъ по своему содержанію.

Въ концѣ сказокъ, въ приложеніи, въ дополненіе къ армянскому народному эпосу, помѣщены варианты извѣстнаго эпическаго сказанія «Давидъ и Мхеръ», а именно *Шатахскій* и *Араратскій* — съ новыми любопытными подробностями. Такимъ образомъ вмѣстѣ съ *Мокскимъ*, напечатаннымъ во второмъ выпускѣ, мы имѣемъ въ «Эминскомъ этнографическомъ сборникѣ» три новыхъ варианта того же сказанія.

Третья книга этнографическихъ матеріаловъ г. Айкуни будетъ посвящена, какъ было сказано, передаваемому у турецкихъ армянъ *Курдскому эпосу*, въ которомъ не послѣднее мѣсто занимаютъ и герои иранскаго или персидскаго эпоса. Нѣкоторыя изъ такихъ эпическихъ сказаній будутъ сопровождаться курдскими пѣснями, а также, если удастся на пѣвѣ, положенными на ноты.

Г. Х.

1 Сентября 1902 г.
Москва,
Лазаревскій Институтъ
Восточныхъ языковъ.

Содержаніе.

Отъ Редакціи „Эминскаго этнографическаго
сборника“ I—VIII

Стр.

Народныя армянскія сказки.

(Часть вторая).

1. Братецъ-пастушекъ (на Араратск. нарѣчій) . .	3— 10
2. Братецъ-барашекъ „ „ . .	10— 19
3. Змѣй-оборотеньи Ари-Арманелі „ „ . .	20— 26
4. Чалый бычокъ (на Мокскомъ нарѣчій)	27— 37
5. Миранъ Патилханскій и царь Шавранскій (на Мокскомъ нарѣчій)	38— 45
6. Блестящая шкура (на Мокскомъ нарѣчій) . . .	46— 56
7. Три царевича и три царевны „ „ . . .	57— 75
8. Фаизъ „ „ . . .	77— 82
9. Незаконнорожденный „ „ . . .	82— 85
10. Человѣкъ и змѣй „ „ . . .	86— 89
11. Найденныя деньги (на Гуланыхскомъ нарѣчій). . .	89— 92
12. Охъ! охъ! (на Хнусскомъ нарѣчій).	93— 96
13. Манукъ (на Нордузскомъ нарѣчій)	97—106
14. Какъ выбирать жену „ „	107—112
15. Находчивый судья „ „	113—122
16. Два лжеца „ „	122—124
17. Въ какую сторону направлено лицо Бога? (на Нордузскомъ нарѣчій).	124—126
18. Стыдъ невѣрной жены (на Алашкертск. нарѣчій). .	126—131
19. Синамъ-птица „ „	132—151
20. Драконъ и Ватанъ и Батанъ „ „	152—158
21. Смышленный сынокъ старушки „ „	158—160
22. Подлинный сынъ своего отца „ „	161—165

23. Устройство и разорение дома (зависитъ) отъ жены (на Алашкертскомъ нарѣчїи)	166—169
24. Старшинѣ не присвоить добра сумашедшаго (на Алашкертскомъ нарѣчїи)	170—171
25. Сумашедшая старуха (на Алашкертск. нарѣчїи) .	172—173
26. Мертвецъ-молодецъ (на нарѣчїи Артикѣ)	174—176
27. Самъ-булатъ	177—190
28. Смышленная дѣвица	190—192
29. Восточный и западный цари	193—201
30. Гусятница	201—208
31. Справедливый судья	208—210
32. Умная невѣстка и богатство	211—216
33. Безцѣнный соловей и царица Манушакъ (фіалка) (на Араратскомъ и Мокскомъ нарѣчїяхъ)	217—225
34. Шейхъ Саади	225—229
35. Купецъ Авраамъ (на Араратск. нарѣчїи) . . .	230—240
36. Три отцовскихъ завѣта	241—249
37. Дѣвица-голубица	250—256
38. Царь Симаонъ и Гюль (роза)	257—269
39. Вѣрность змѣиная превзошла женскую	270—272
40. Плѣшивый	273—283
41. Цари Караманъ и Асланъ	284—292
42. Скатерть-самобранка	292—304
43. Чудесный змѣй	305—326
44. Домашнее счастье	327—330
45. Дочь портного	331—334
46. Царевна Гулида	335—342
47. Бѣдняга Маркъ (на Хойскомъ нарѣчїи)	343—350
48. Чудный соловей (на Араратскомъ нарѣчїи) . .	351—366

ПРИЛОЖЕНИЕ.

Народный армянскій эпосъ.

1. Давидъ и Мхеръ (*Шатахскій вариантъ*) 369—398
2. Давидъ и Мхеръ (*Араратскій вариантъ*) 401—462

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ.

Ինչպէս խոստացել էինք «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» Բ. հատորի Յառաջաբանում, — ներկայ Դ. հատորում աւարտում ենք մեր անխոնջ ազգագրագէտ Ս. Հայկունու ժողոված հայ ժողովրդական հէքնաթնների բաժինը, որոց մեծագոյն մասը դարձեալ Տաճկահայաստանի այլ և այլ գաւառական բարբառներով են գրի առնուած՝ նախընթացներից ոչ պակաս գրաւիչ բովանդակութեամբ:

Հէքնաթնների վերջում դրած է և մի Յաւելուած՝ իբրեւ լրացուցիչ մասն հայ ժողովրդական վէպերի, և յատկապէս՝ ծանօթ «Դաւիթ և Մհեր» վէպի Շատախու և Արարատեան ճիւղերը (վաթիանտ) ուշագրաւ նոր մանրամասնութիւններով: Այսպէս ուրիշն Բ. հատորում հրատարակուած Մոկաց ճիւղի հետ՝ նոյն վէպի նրբ նոր ճիւղեր կունենանք «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» մէջ:

Պ. Ս. Հայկունու ազգագրական նիւթերի երրորդ գիրքը՝ ինչպէս ասել ենք, կը նուիրուի հայ ժողովրդի բերանում շրջող Բրդական վէպին, որի մէջ բաւական մեծ տեղ ունին գրաւած և Իրանական կամ Պարսկական վիպասանութեան պիտաւոր դիւցապները: Մի բանի վէպերին կը կցուին քրդերէն երգեր, նաև՝ եթէ յաջողուի, ձայնագրած եղանակներ:

Գ. Խ.

1 Սեպտեմբերի, 1902 թ.

Լազարեան Ճեմարան Արևելեան Լեզուաց.

Մոսկուա:

ՆԻՒԹԵՐԻ ՑԱՆԿ.

«Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» խմբագրու-
թեան կողմից Ա—Ը

Էրե-

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ.

(ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ).

1. Հովիւ ախպէր	(Աբգարեան բառարան).	3— 10
2. Ախպէր գառներ	» »	10— 19
3. Օձմանուկ և Արին—Արմանելին	» »	20— 26
4. Բալաբ-աչառ (Միայ բառարան).	27— 37
5. Պատկանի Միրանը և Շաւրանայ թագաւոր (Աբգ.բառ.).		38— 45
6. Լուսաւոր մորթ	(Միայ բառարան)	46— 56
7. Լաւը Գիւլստան	» »	57— 75
8. Ֆայիզ	» »	77— 82
9. Ուրն է պողնկորդին	» »	82— 85
10. Մարդ և օձ	» »	86— 89
11. Գտածուրիկ փարէն (Բալանիայ բառարան).	89— 92
12. Օֆ-օֆ	(Խնայ բառարան)	93— 96
13. Մանուկ	(Նորդուլի բառարան)	97— 106
14. Լաւ կին ընտրել	» »	107— 112
15. Տատ ու պէտատ	» »	113— 122
16. Երկու սուտասան	» »	122— 124
17. Աստծու իրես դոր ի	» »	124— 126
18. Անհաւատարիմ կնոջ ամօթանքը (Ալալիբաբ բառարան).		126— 131
19. Սինամահալը	» »	132— 151
20. Վիշապ և վաթան ու լաթան	» »	152— 158
21. Պառաւու խորագէտ տղէն	» »	158— 160
22. Հօրորդին ուրն է	» »	161— 165
23. Տուն շինող տուն աւերող կնիկն ա	» »	166— 169
24. Ընէս չը կրնայ ծուռ մալ ուտայ	» »	170— 171
25. Ծուռ պառաւ	» »	172— 173

ՆՍՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ.

Ինչպէս խոստացել էինք «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» Բ. հատորի Յառաջաբանում, — ներկայ Դ. հատորում աւարտում ենք մեր անխոնջ ազգագրագէտ Ս. Հայկունու ժողոված հայ ժողովրդական հէքեաթների բաժինը, որոց մեծագոյն մասը դարձեալ Տաճկահայաստանի այլ և այլ գաւառական բարբառներով են գրի առնուած՝ նախընթացներից ոչ պակաս գրաւիչ բովանդակութեամբ:

Հէքեաթների վերջում դրած է և մի Յաւելուած՝ իբրև լրացուցիչ մասն հայ ժողովրդական վէպերի, և յատկապէս՝ ծանօթ «Դաւիթ և Մհեր» վէպի Շատախու և Արարատեան ճիւղերը (վարիանտ) ուշագրոււ նոր մանրամասնութիւններով: Այսպէս ուրիշն Բ. հատորում հրատարակուած Մոկաց ճիւղի հետ՝ նոյն վէպի նրնք նոր ճիւղեր կունենանք «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» մէջ:

Պ. Ս. Հայկունու ազգագրական նիւթերի երրորդ գիրքը՝ ինչպէս ասել ենք, կը նուիրուի հայ ժողովրդի բերանում շրջող Քրդական վէպին, որի մէջ բաւական մեծ տեղ ունին գրուած և Իրանական կամ Պարսկական վիպասանութեան գլխաւոր գիւցուպները: Մի քանի վէպերին կը կցուին քրդերէն երգեր, նաև՝ եթէ յաջողուի, ձայնագրած եղանակներ:

Գ. Խ.

1 Սեպտեմբերի, 1902 թ.

Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.

Մոսկուա:

ՆԻԻԹԵՐԻ ՑԱՆԿ.

«Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուն» խմբագրու-
թեան կողմից Ա—Ը

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ.

(ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ).

1. Հովիւ ախպէր	(Աբարտիան Բաբբառով).	3— 10
2. Ախպէր գառներ	» »	10— 19
3. Օձ-մանուկ և Արին—Արմանելին	» »	20— 26
4. Բալաք-աչառ (Միայ Բաբբառով)		27— 37
5. Պատլխանի Միրանը և Շաւրանայ (Թագաւոր (Աբար. Բաբբ.)).		38— 45
6. Լուսաւոր մորթ (Միայ Բաբբառով)		46— 56
7. Լաւը Գիւլստան	» »	57— 75
8. Ֆայիլ	» »	77— 82
9. Ո՛րն է պողնկորդին	» »	82— 85
10. Մարդ և օձ	» »	86— 89
11. Գտածուրիկ փարէն (Բալանայ Բաբբառով)		89— 92
12. Օֆ-օֆ (Խնուայ Բաբբառով)		93— 96
13. Մանուկ (Նորդուլի Բաբբառով)		97—106
14. Լաւ կին ընտրել	» »	107—112
15. Տատ ու պէտատ	» »	113—122
16. Երկու սուտասան	» »	122—124
17. Աստծու իրես դոր ի	» »	124—126
18. Անհաւատարիմ կնոջ ամօթանքը (Ալաշկերտի Բաբբառով).		126—131
19. Սինամահաւք	» »	132—151
20. Վիշապ և վաթան ու բաթան	» »	152—158
21. Պառաւու խորագէտ տղէն	» »	158—160
22. Հօրորդին ո՛րն է	» »	161—165
23. Տուն շինող տուն աւերող կնիկն ա	» »	166—169
24. Ընէս չը կրնայ ծուռ մալ ուտայ	» »	170—171
25. Ծուռ պառաւ	» »	172—173

	Էջեր.
26. Մեռուկ մանուկ (Աքճիկի Բաբառով).	174—176
27. Զան փօլատ » » . . .	177—190
28. Շնորհալի աղջիկը » » . . .	190—192
29. Արևելցոց և արևմտոց թագաւոր » » . . .	193—201
30. Սագարած աղջիկը » » . . .	201—208
31. Արդարադատ դատաւոր » » . . .	208—210
32. Խելքով խարս ու դովլաթ » » . . .	211—216
33. Անգին բիւբուկ ու տիկին Մանուշակ (Աբաբաբ. և Մոկոց).	217—225
34. Շէխ Սատի » » . . .	225—229
35. Աբրահամ առուտուրական (Աբաբաբեան Բաբառով) .	230—240
36. Հօր իրեք խրատը » » . . .	241—249
37. Աղունիկ աղջիկ » » . . .	250—256
38. Սըմաւոն թագաւոր ու Գիւլ » » . . .	257—269
39. Օձի հաւատարմութիւնը կնկանից շատ էլաւ » . . .	270—272
40. Նոխուտի քաջալ » » . . .	273—283
41. Ղահրաման և Ասլան թագաւորներ » » . . .	284—292
42. Սուֆրէն » » . . .	292—304
43. Օձ-մայիլ » » . . .	305—326
44. Տան դովլաթը » » . . .	327—330
45. Դերձիկի աղջիկ » » . . .	331—334
46. Յուլիդայ իսանում » » . . .	335—342
47. Սէֆիլ Մարկոս (Խոյեցոյ Բաբառով)	343—350
48. Հազարան բիւբուկ (Աբաբաբեան Բաբառով)	351—366

ՅԱՅԵԼՈՒՄԵ.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԵՐ.

1. Դաւիթ և Մհեր (Շարափի ճիւղ)	369—398
2. Դաւիթ և Մհեր (Աբաբաբեան ճիւղ)	401—462

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

Типографія Эчхиадзинскаго монастыря.
Вагаршапатъ

Տպարան Մ. Արսուղ Ս. Էջմիածնի.
Վարդապետ

1902

I

ՀՈՎԻԻ ԱԽՊԵՐ

Ծանոթեաւի Զաւարապառ գիւղի բարբառով *

Սլընի-լընի, ժամանակով մէ մարդ կընի՝ մէ կնիկ:
Աստուած կը քաղցրանայ, էդ մարդին մէ տղայ կտայ:
Տղէն ծնուելուն՝ մէրը կը մեռնի, տղէն կմնայ որբ:
էդ մարդ շատ օխշար կունենայ, էլ բան չունենար:
էդ մարդ իրա տղէն, օխշար կը վերցնէ, կեթայ սար:
Մէ ժամանակ կը մնայ, էդ մարդ մէ օր կը հիւանդանայ:
Տենըմ ա պտի մեռնի, կը կանչայ չոպաններին, կասայ.
— Իմ տղէն ձեզ էմ տայըմ. ձեզ էլ ձեր Աստուծուն:
Է՛, էդ մարդի ժամանակ թըմեր էր, մեռաւ:
Տղէն մնաց որբ.— չոպաններին մուխքենին:
Չոպաններ էս տղէն պախին, շախին, մեծացրին:
էս տղէն իրա աչքը բացեց, բոլորը չոպան տեհաւ:
Մէկի հետ սր խօսըմ էր, «չոպան ախպէր» էր ասըմ:
Մէ օր տեհաւ մէ մարդի. իշկաց իրան, իշկաց էդ մարդին:
Գնաց էդ մարդի մօտ, ասաւ.— Բարո՛վ, չոպան ախպէր. քու
օխշարներ սր տեղ էն. դու ընչի էս էդենց մէ թափուր. մեզի նման
չես, կուլաք չունես, դակեանակ չունես. դիւիդ քօլոդ չունես, պա
մը ա շարխըներդ:
էս մարդը ալպահալը իմացաւ էս չոպան չտես ա:
Դառացաւ չոպանին ասաւ.— Տնա՛լէն, աշխար կայ. թագաւոր
կայ, թագաւորին աղջիկ կայ, մարդ որ ուզի՝ Ասու կուս կողմանով
թագաւորի ախչիկը կառնէ:

* Պատմած է Արիսակէս վարդապետ Զուլոյեան. տես մանրամասնու
թիւնը էջ 26:

Պզտիկ չոպան ասաւ.—Չոպան, որ ես ուզեմ Ասսու կուս կողմանով Թագաւորի ախչիկը, կառնեմ:

Ասաւ.—Պա, ինչ կանես:

Չոպան դարձաւ իրա ընկերներին, ասաւ.—Որ էդենց ա, էս օխչարներն էլ ձեզի, ես կեթամ:

Վերցրեց հապանը, կուլապը, դակեանակը գնաց:

Չո'լ չոլստան (անապատ երկիր) պահրի եապան (անծանօթ ծովեր) կուս ուշմաղ (թռչուն անկարող թռչելու), քերվան ֆոշմաղ (կարաւան իջևան չանէր), գնաց ու գնաց:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, ըռաս էկաւ մէ քաղաքի, մտաւ քաղաքի մէջ, տեհաւ, ինչ.—աչքդ հազար բարին տենայ. ըսենց անօրինակ բաներ որ իրա աչքով ըսկի չի տեհե, էս եաննէր իչկըմ, էն եաննէր իչկըմ զարմացած, խլուշտ-խլուշտ էր ըլնըմ:

Մէ մարդ տեհաւ էդ չոպանին, ալպանալ իմացաւ որ եապանի մարդ ա. մօտ էկաւ, ասաւ.—Չոպա'ն ախպէր, որ տեղից էս էկե, ուր էս էթըմ:

Ասաւ.—Իմ օխչարների մօտիցն էմ էկե, որ Ասսու կուս կողմանով Թագաւորի ախչիկին առնեմ:

էդ մարդն ասաւ,—«Որ ուզըմ էս Թագաւորի ախչիկն առնես, իչկայ, տես էն մեծ դարկեանը, Թագաւորի տուն ա. աչ ու ցախ կողմից քարեր կայ դրած. աչ եանի քարի վրէն նստողը ախչիկը կառնի. ցախ եանի քարի վրէն նստողը օղորմութուն կառնի»: Յըմեն սովըրցրեց չոպանին, զրկեց Թագաւորի դուռը:

Չոպան ախպէր դուզ-դուզ գնաց, աչ եանի քարի վրէն նստաւ. Որ նստաւ, խապաւը գնաց Թագաւորին:

Վաքիլ, վազիր ասին.—Թագաւոր ապրած կենայ, մէ չոպան ա էկե, խնամաքարի վրէն նստեր ա:

Թագաւոր ասաւ.—Է', վնաս չունի, խամ մարդ ա. առէք էդ մէ մանեքը, տարէք, տուէք օղորմութեն, թօ էթայ:

Վազիրը մանեքը առաւ, բերեց, տուեց չոպանին. չոպանը չառաւ, ասաւ.—Ես օղորմութուն չեմ ուզըմ, էկերիմ Ասսու կուս կողմանով Թագաւորի ախչիկը պտի առնիմ:

Վազիրը վազէ վազ գնաց Թագաւորի մօտ, ասաւ.—Թագաւորն ապրաս կենայ, փողը չառաւ. ասաւ «էկերիմ Ասսու կուս կողմանով Թագաւորի ախչիկը պտի առնիմ»:

Թագաւորն ասաւ.—Գնացէք, կանչէք, գայ վերև:

Թագաւորը խելօք մարդ էր, ալպալը իմացաւ որ էս խօսքերի մէջը մէ բան կայ:

Չոպան ախպէր տարան վերև, ոչ գլօխ տալ, ոչ բան անել, համա գռնէն մտնելու բաւեան, Թագաւորին ասաւ.—Բար յաջողում ձեզի. չոպա'ն ախպըրտանք:

Վազիր, Նազիր, վաքիլ զարմացան, իչկըմին:

Թագաւորը բարեն առաւ, ասաւ.—Աստու բարին, բարով,—չո՛-
ղան ախպէր, ինչ կայ:

Ասաւ.—Չո՛ւղան ախպէր, էկերիմ Աստու կուս կողմանով Թա-
գաւորի ախչիկը առնեմ:

—Լա օ, ասաւ Թագաւորը, որ էդենց ա, մո չա խաւս կտորը, տար,
ընդրանից մէ մինթանացու բեր, որ Թագաւորի ախչիկը կարի, հագնի՝
պսակուի քու վրէն:

Թագաւորը չոպանին ճանփայ դրեց.

Թո չոպանը իրան ճանփովը էթայ, մենք գանք Թագաւորի Դոտ:

Թագաւոր իրա վաքիլ ու վազիրին ասաւ.

—Էս չոպանը ինչ օր խօսում էր, «Աստու կուս կողմանովն» էր
խօսում, անպատճառ էս իմ ախչիկը կտանի:

Չոպանը քաղաքից դժու էլաւ, ու վնաց:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ քաղաքի ըռաս էկաւ, մտաւ
քաղաքի մէջ. էդ կտորը որ տուեանքն շանց տուեց, ասին.—Էդ կտո-
րից չկայ ըս տեղրանը:

Համայ, լաւ մարդի բան Աստուած յաջողի, ամեն տեղ էլ լաւ
մարդ կայ: Մէ տուեան էլ մտաւ, մէ բարի մարդի ըռաս էկաւ. կտորը
շանց տուեց, ասաւ.—Չոպան ախպէր, էս կտորից չունես.

—Չոպան ախպէր, չունեմ, ասաւ:

Էդ բարի մարդը հարցրեց չոպանին, ասաւ.—Չոպան ախպէր,
ինչ պտի անես էդ կտորը:

—Չոպան ախպէր, ասաւ.—Աստու կուս կողմանով Թագաւորի աղ-
ջիկ առերեմ. Թագաւորն ընձի ղրկեր ա որ էս կտորից մէ մինքանա-
ցու առնեմ. տանեմ, որ կարէ, հագնի հետը պսակուեմ:

—Է՛, չոպան ախպէր, ասաւ, Թագաւորը քեզի գլխից ըռա՛ս
արե, էդ կտորից ոչ մէ տէրութենի մէջ չկայ. մենակ պարսիկ Թագա-
ւորի հողին մէջ մէ քաղաք կայ, անունը Հալապ. քաղաքի մէջ մէ մի՛ծ
միջան կայ. միջանի ցախ կողմին մէ բարակ փուշայ կայ, փուշն
կը բռնես, կեթաս, տասը տուեան կընցնիս, կը հարցնես Խօճա Յու-
սէփի տուեանը. դուզ կը մտնես տուեանը, էդ կտորը շանց կտաս:
ընտեխ կայ:

Չոպան ախպէր էս մարդու տուեանից դուս էկաւ, գլխը Թե-
քից Հալապ քաղաքը, դուզ դպա էկաւ: Էկաւ գտաւ:

Մտաւ ներս, ասաւ տուեանը.

—Չոպան ախպէր, բար յաջողում քե:

—Աստու բարին քե, չոպան ախպէր, ասաւ տուեանը:

Ամեն տեղ էլ խելօք մարդ կայ, ալպեալը իմացաւ էս մարդը
չտես մարդ ա, հարցրեց, ասաւ.

—Ի՞նչ կայ, չոպան ախպէր, խէր ա էս տեղ գալդ:

Չոպան ախպէր, խէր ա, ինչ պտի էջի, Աստու կուս կողմանով թագաւորի ախչիկ առերեմ, էկերեմ որ էս կտորից մինքանացու տանեմ. հագնի, իմ հետ պսակուի: Իմացիրեմ որ քու մօտը կայ, էկերեմ տանեմ:

Հանեց կտորը շանց տուեց.—Ինչքան ա հարկաւոր, ասա:

Ասա.—Ութը կեազ, չոպան ախպէր, ըսդոր կեազը ածի հարիր ոսկի:

Ասա.—Շատ լաւ, կտռայ:

Կտռեց, ծալեց, տուեց չոպանին:

Չոպան ախպէրն էլ ծալեց, դրեց հապանը, յետ դարձաւ:

Էդ մարդն ասա.—Չոպան ախպէր, պա՛ փողերը:

Չոպան ախպէր ասա.—Նփոր կերթամ, Աստու կուս կողմանով պսակուեմ, վատա առաջի Աստուն, առաջ փողերդ բերեմ, ետոյ թագաւորի աղջկան առնեմ:

Էս մարդը տուեց, էս չոպան ախպէր առաւ, ընկաւ ճանապարհ, էկաւ դպա թագաւորի քաղաքը, բերեց կտորը հոսցրեց: Թո թագաւորի ախչիկը իրան համար դէյրա կարի, թագաւորն էլ հարսանիքի քսացաւ տենայ, մենք գանք էն կտոր ծախողին:

Էն վախճից որ Չոպան ախպէր հեռացաւ իրանից՝ մտածեց թէ էս ի՞նչ արեցի, էսքան փողը տուի մէ չոպանի, առաւ գնաց, որ չկայ, ի՞նչ պտի անեմ:

Էն մարդ խելքը թուցրեց, արմաղն առաւ ձեռը, գնաց ծովի կռաղը նստաւ, մաղը թաթխըմէր ջրի մէջ, ջրով լըցուըմէր ու սսըմ. «Որ Աստուած մարդու տայ, էսպէսդ կտայ»: Դուս էր հանըմ ջրից, մաղը դարդըկուըմ էր, ասըմ, «Որ առնի էլ, էսենց կառնի»:

Էս մարդը ամեն օր ծովի կռաղը էդ բանն էր անըմ:

Բզրա կնիկն, ախչիկը ամնօր դալըմին ծովի կռաղը՝ լալըմին, մղկըտըմ, թողըմ դառնըմ:

Թո ըսդոնք լան, մղկտան, մենք գանք Չոպան ախպօր:

Չոպան ախպէր Աստու կուս կողմանով պսակուաւ թագաւորի ախչկայ վրայ. էն գշերը որ Չոպան ախպէր, թագաւորի ախչիկ պառկէին իրար մօտ, Չոպան ախպէր կայնաւ ոտի վրայ: Ախչիկն ասաւ.—Հա, Չոպան, իմ ընչին չես հաւնըմ:

Ասա.—Թագաւորի ախչիկ, քե հաւնըմեմ, հըմա մէ ուխտ ունեմ, էն էլ Աստու կուս կողմանով կատարեմ. նոր գամ, մարդ ու կնիկ ըլլենք:

Ասաւ.—Ասա, տենամ ինչ ա քու ուխտը:

Չոպանն ասաւ.—Նս մէ չոպան, կոպէկ չկար իմ ձեռը. պա՛

էդ ձօթը որ տեղից բերեցի, ըդհա փողը պտի տան, տանեմ, տամ քո գամ:

Ասաւ.—Չո'պան, էս գշեր մնայ, առաւօտուն գնա,

Ասաւ,—Ձէ, ուխտերեմ, փողը պտի տանեմ, նոր գամ:

Ախիլիք՝ «ԲԵՐ ՕՍՏՈՆ ԵՕԽԱՆԼՍԻՍ», չկայ թագաւորին փող, էն սահաք գահը համարեց հուժ հարիւր սկի, էրկու հարիւր էլ աւել տուեց:

Չոպան ախպէր իրան թագաւորական շորեր հագիցը հանեց, էի իրա չոպանի շորերը հաղաւ, կուլապը քցեց թեւերի վրէն, դաւեանակն էլ առաւ ձեռը, ընկաւ ճանապար, «Հալապ քաղաք, որ տեղ ես, էկայ»: Ընկաւ յոլ-յոլսան .. հասաւ, Հալապ քաղաքին մէջ մտաւ, գնաց իրա ծանօթ խօճա Յուսէփի տիւնեան: Տեսաւ Յուսէփ քնտեղ չէ, տիւնեան փակ, հարցրեց էս տեղ-էն տեղ:

Մօտի տիւնեանիք ասին.—Քու տուն Աստուած չինի, էն օրից որ դու գնացերես. հենա, խօճա Յուսէփ ծովի կուղն ա:

Էս Չոպան ախպէր դարձաւ, գնաց ծովի կուղ: Տեսաւ, ինչ տենի, կեօզն եաման կեօրմեարն, խօճա Յուսէփ նստեր ա. ալրմաղը ձեռն առեր ա, թաթխըմ ա ջրի մէջն, ասըմ ա, «Աստուած տայ, էսենց կտայ, մաղը դուս հոնելուց՝ ասըմ ա, «որ առնի, էսենց կառնի»:

Չոպան ախպէր էկաւ մօտ, ասաւ.—Բար յաջողում քե, չոպան ախպէր:

Խօճա Յուսէփ իսկի ձէն-խապար չտուեց, իրան գործըն ա տնրմ:

Էս Չոպան ախպէր, իրա կուլապը գետին դրեց, դաւեանակն էլ թալեց, քօլոզը հանեց, չախընները դեն քցեց, ամուռան չոքն էր, արեն էնենց էր էրեցընըմ օր, մարդի ճնճուտոցը Ալի-Օսման էր էթըմ: Կայնաւ տաք քարի վրէն, էրեսը թեքեց աղօթըրան, քարէ կարկուտի նման արտասուէք թափեց: Ընդար Աստուած աղաչեց, ընդար պաղատեց: Աստուած էդ Չոպան ախպօր ձէն լսեց, խօճա Յուսէփ իրա առաջուայ խեբին էկաւ, դարձաւ, տեսաւ որ չոպանը կայներ ծունոր ա դնըմ:

Ասաւ.—Բարով էս իկե, Չոպան ախպէր, իմ գլխին, իմ էրեքին. ընչի՛ ընդար յետըջար:

—Է՛, ասաւ, տեսչէն, քառսուն օրվայ ճանփայ ա, անճախ գնացի, թագաւորի ախիլիկայ վրայ պսակուայ:

Էրկսով իրար հետ էկան խօճա Յուսէփի տունը.

—Ինչ տեսան.—Ինչ որ ընդունք տեսան, իմ դին դուսմանը չտեսայ. խօճա Յուսէփի կնիկն ու ախիլիք քիթ ու բերնի վրայ ընկած՝ դուը սրտով լալըմին. եփոր կնիկը տեսաւ որ մարդը էկաւ, քիչ էր

մեղմ սիրտը վարդ պատռէր: Էլաւ կայնաւ. արտունջը սրբեց, հաց թխեց, ծուածեղ արեց. պատուեց Չոպան ախպօր:

Կերան, կշտացան, Չոպան ախպէր ասաւ խօճա Յուսէփին.

— Չոպա՛ն ախպէր, առ քու փողը, ես էթամ:

Ութ հարիւր ոսկի տուեց էդ մարդին կտորի գինը. հարիւր օսկի էլ, որ էդ մարդ էդքան խափան էր իւր, տուեց իրան, հարիւր ոսկի էլ տուեց, որ կնիկն ու ախչիկն շատ լաց էն իւր, ընդոնց:

Էլաւ ընկաւ ճանփայ, հայտէ թագաւորի քաղաք ո՞ր տեղն էս, էկայ:

Էկաւ մէ քաղաքի մէջով ընցնումէր, տեսաւ որ մէ մարդ ընկեաւ առաջ, մէ քանի էրեխայ հետը, մէ նղչուն բան ա քաջէ վրէն, չորս հոգի էլ մէ բան վերցընում տանումին. էդ Չոպան ախպէր մնաց շուարած, ըստե՛ն ըստե հարցրեց, ասաւ.— Էս ի՛նչ բան ա, ճանրմ:

Է՛, խելօք մարդ ըմեն տեղ էլ կըլլի, իմացաւ որ էս մարդը աշխար չտեսնե, ասաւ.

— Չոպան ախպէր, աշխար մեռնել կայ, ապրել կայ:

Չոպան ախպէր ասաւ.— Ն՛ս էլ կը մեռնեմ:

Էն մարդն ասաւ.— Պա՛.

— Թագաւորի ախչիկն էլ կը մեռնի,— Պա՛.

— Որ մեռան, ո՛ւր կեթան.

Ասաւ.— Ո՛վ արդար ա, արքայութուն կեթայ. ո՛վ մեղաւոր ա, դժոխք:

— Է՛, ասաւ Չոպան ախպէր էն մարդուն, չոպան ախպէր, պա մոնց անենք որ արքայութուն էթանք: Ընձի Աստուծոյ տունն շանց տաս:

Էդ մարդը էս Չոպան ախպէրը առաւ, տարաւ ժամ դուռը. կայնեցրեց, ասաւ.— Էս տե կը կայնես, աղօթք կանես, չուր ժամհար գայ, դուռ բանայ, կը մտնես ներս, աղօթք կանես:

Ժամկոչ դուռը բացեց, գնաց զանգը զանեց, վարդապետներ ժողուան, ժամ ասին, գնացին:

Չոպան ախպէր դուռ չգնաց, ժամկոչ ասաւ.

— Չոպան ախպէր, դուռ արի, դուռը փակեմ.

Չոպան ախպէր, ասաւ.— Նս դուռ չեմ գայ:

Խեղճ ժամկոչ գնաց առաջնորդին իմաց տուեց:

Առաջնորդ ասաւ.— Դուռը փակի. դարավուլ քաշան, թէ լաւ մարդ ա, թո աղօթք անի:

Չոպան ախպէր ընտե մնաց, աղօթք արաւ. ժամկոչ տեսաւ չգար, հաց տարաւ, ասաւ.

— Չոպան ախպէր, հաց կե, նոր աղօթք արա:

Ասաւ.— Դու դի՛ ըտե, դնան, ես կուտեմ:

Ժամկոչ իլաւ, դուռը կիս բաց արեց, քամաւաւ արեց:

Չոպան ախպէր աղօթքից դարձաւ՝ դէս-դէն իշկաց, տեհաւ որ մարդ չկայ, տեհաւ որ պատեն մէ մարդ ա կպէ, ասաւ.—Չոպան ախպէր, արի հաց ուտենք:

Տեհաւ որ ձէն չտուեց:

Շատ աղաչեց, վերջն ըսեց.

—Դո՛ւ ըլլես, Գրիստոսի միտն ու արունը, արի, հաց ուտենք:

Էն սահաք գահը Աստուածածինը իջաւ հրեշտակների հետը, ձընձղակ դարկելով նստաւ չոպանի հետ, հաց կերաւ:

Հաց կերաւ, պրծաւ.—Դէ, ասաւ, չոպան ախպէր (Աստուածածնի պատկերին), դո՛ւ ըտե աղօթայ, ես էլ ընտե կաղօթեմ:

Ժամկոչ վապաւ, գնաց առաջնորդին իմաց տուեց.—Հայր սուրբ, էդ մարդն էրկնքիցն ա իջած, Աստուածածին բերեց, հետը հաց կերաւ:

—Ժամկոչ, ասաւ առաջնորդ, մէ ֆենց արա, մենք էլ տենանք, հետը հաց ուտենք:

Առւօտը բարի լուսը բացուի բոլորիդ վրէն. Ժամ ասին, դուռ էլան, որ Ժամը խալվեքցաւ. Ժամկոչը չոպանին ետխեմ բռնեց:

—Չոպան ախպէր, ասաւ, մէկ էլ Չոպան ախպօրը (Աստուածածնին) կը բերես հաց ուտելու, իրան ասա որ էրկու հատ էլ չոպան ախպէր կան, ընդրանք էլ քու հետ գան, հաց ուտեն:

Իրկուն Ժամկոչ էլի հաց բերեց, թալեց, գնաց:

Չոպան ախպէր էլի աղօթքից դարձաւ հաց ուտէր, Աստուածածնայ աղաչեց, բերեց հացի նստըցրեց:

Աստուածածնայ ասաւ.—Չոպան ախպէր, ընձի էրկու չոպան ախպէր ունեմ, խնդրում եմ ընդրանք էլ գան, հաց ուտեն:

Է՛, ասաւ. որ ասըմ ես, թո գան:

Չոպան ախպէր ասաւ.—Չոպան ախպէր (Ժամկոչ). մեծ չոպան ախպօր (առաջնորդ) ասա, թո գայ էս չոպան ախպօր (Աստուածածնին) հետ նստի, հաց ուտենք:

Ժամկոչ ու առաջնորդ դուռը բացեցին, չաքեչոք էկան, ընկան Աստուածածնայ ոտը, Աստուածածին ասաւ.—Ի՛մ որդու փոխանակ. արի, նստի, հաց ուտենք:

Հաց կերան, պրծան, Աստուածածին ասաւ.

—Էլ դուք չէք կարա ապրի ընդրանից էտե:

Աստուածածին իլաւ իրան տեղ, ըսգոնք էլ կայնան իրանց համար աղօթք անելու:

Առւօտը զանգը զանեց, ըմեն հաւաքուան էկան. տեհան առաջնորդը աղօթք ա անըմ, գլօխ բաց, ոտը բորիկ: Առւօտտուն Ժամն ասին. սլաշտօն կատարին, պատարագն սկսին:

Առաջնորդը պատարագը սկսեց, ժամկոչը ու Չոպան ախպէր սրբութուն առան:

Պատարագից դուս էկան:

Առաջնորդը զգեստաւորուած՝ խաչով խաչվարով էկաւ գերեզման:

Առաջնորդ իրեք հատ տեղ քանդել տուեց. իրա ձեռքով կարգը կատարել տուեց, ամեն մէկը մտան իրանց գերեզմանների մէջը: Ըմեն ժողովուրդն էլ տեհան ու իրեք հրեշտակ իջան, ըզըրանց հոգին առան, տարան:

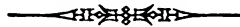
Ըզըրանց հոգին ընդհար սիպտակ էր, կասես բամբակի քիւլա ըլլէր:

Հըմա Չոպան ախպօր հոգին աւելի սիպտակ էր:

Բոլոր ժողովուրդ տեհան. գոռոււմ, գոչոււմ դրին:

Գերեզմաններ ծածկին, թողին էկան:

— Ընդոնք հասան իրանց հոգևոր մխիթարանքին, դուք էլ ձեր հոգևոր մխիթարանքին հասնիք:

2

ԱԽՊԷՐ ԳԱՌՆԵՐ

Շահրիեարի Ջաճարապաճ գիւղի բարբառով *

Ելլնի-չլլնի, մէ մարդ կլլնի, մէ կնիկ. էդ կնիկը տարին մէ տղայ կը բերի. մինչև օխտը տղայ կլլնի:

Էդ տղէքը կը մնան, կը տենան օր քուր չուենին. Համա իրանց մեր ոտը ծանտր ա:

Չեն համբերի մինչև մէրը էրեխայ բերի, կասեն.

— Ա՛յ մէր, մենք էթըմենք կարմիր քեփի վրէն տուն չինենք. եփօր դուն էրախայ կը բերիս, թէ տղայ կլլնի, չուքը դի կտուրը,

* Պատմած է Արիստակէս վարդապէս Ջուլոյեան:

որ մենք իլիմ-իլիմ կորինք (աստ-անդ երկրէ երկիր կորսուինք), որ ախչիկ կը բերես։ Չայրէն դիր կտուրը, որ մենք գանք։

Կնկայ վախճը լրանըմ ա, պառկըմ, մէ ախչիկ ա բերըմ։ Ըդ կնիկն ա, տատմօր ասըմ ա։

—Նանէ, նանէ, Չայրէն դի կտուրը, թո սղէքս յետ գան։

Համա էդ չար պառաւը Չայրի տեղը չուքն ա դնըմ։

Տղէք եփօր հեռվուց տեհան, իլիմ-իլիմ կորան։

Գնացին-գնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ զաղի (այր) բռաս էկան. իրանց համար ը տեղ տեղ ու տուն դրին. ամեն օր էթըմին ավղուտ, իրիկունը գալըմին. էփըմին, թըխըմին, ուտըմին, պառկըմին, քնըմին։

Ամեն օր էդի ըդոնց արեստն էր։

Թո ըդոնք ըստե մնան, մենք էթանք ըդրայ մօր ու քուր հալը հարցնենք։

Մէրը տեհաւ որ սղէքը չէկան, ալպահալը իմացաւ որ տատ-մէր ճատուպազը ֆիլ ու ֆեհն ա էկե գլխին։

Մէ տարի, էրկու տարի, տաս տարի էդենց ապրան։

Հըմա, էդ կնկայ ախչիկը մէ օր իրա քայսաւեների հետ խաղըմ էր, քայսաւեները նեղացան էդ ախչկանը վրայ, ասեցին.—Որ դու լաւ ախչիկ ըլնիս, Աստուած քեզի մէ ախպէր կտայ։

Էդ խեղճ ախչիկ արցունք աչքերին, թթուած, նիյաքները կախ տուն էկաւ, մուռնները կախեց ու նստաւ։

Մէրը հարցրեց.—Ախչի, ինչ ա իլէ քեզի որ ըդենց սուքն առերես, սեր մտե։

Ախչիկը լաց ըլլելով մէկ-մէկ ասեց իրան մօրը։

Մէրը մէ ծանար հոգոց քաշեց։

Ախչիկն ասեց.—Ասե՛ ջան, ընչի՛ հա հոգոց քաշըմ։

Մէրն ասեց.—Այ որդի, պա՛, հա հոգոց չքաշեմ, ո՛վ քաշի, խալիը թէ մէ ախպէր ունին, դու օխտը ախպէր ունես. հըմա Աստուած ընձնից առաւ. իմ օխտը տղէն ձեռիցս առաւ, չար ճատուպազ պառաւի ֆիլ ու ֆեհնից թողերէն ու գնացեր, որդի, Աստուած գիտայ որ տեղ էն։

Էդ ախչիկը եփօր մօրից լսըմ ա էդ խօսքերը, կրակը լցուաւ ըդրա սիրտը, օր չըլլէր որ լաց ու շուան չղնէր ախքրտան համար։

Գլօխդ ինչ ցաւընեմ. ընդար լացաւ, մօրը աղաչեց, պաղա-տեց ու խնդրեց որ իրա թողնի, էթայ իրա ախպրտանց մօտ։

Ախչիկը իրա մօր խրատով էրկու ճեպը աղանձ լցրեց, ու յընկաւ ճանփայ. շոլ-շոլսեան, պահի եապան, գուտ ուշմազ, փեղվան փօշմազ. գնաց ու գնաց։

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մօր ըսածի պէս իլաւ:

Նեղ ճանփէն բռնելով գնաց՝ աղանձն ուտելով. աղանձը ըռաս իլաւ, ախչիկը մէ զաղի (քարայր) դուռ կայնաւ:

Տեհաւ մէ մեծ քար էն դէմ տուե դռան. ներս մտնելու ճար չկայ:

Է՛ս եան ընկաւ, էն եան ընկաւ, տեհաւ լախում տուած տեխ կայ, սողալէն մտաւ ներս. տեհաւ, ինչ—աչքդ հազար բարին տեհայ, ինչ նազ ու նամէք ասես, կայ: Եփեց, թխեց, իրան բաժինը կերաւ. մտաւ փեթակի մէջ, տափ կեցաւ:

Ախպրտանք իրկունը սուռն էկան, պատրաստ տեհան-ինչ-էփած թխած՝ հրմա մարդ-մասաք չկայ:

Ախպրտանք չուարան. պէլ էն իլէ, իրար էրես էն իրիչկում:

Մեծ ախպէրն ասաւ.—Ախպրտանք, ըս տե մէ մարդ կայ, որ ըսենց պատրաստեր ա. ճրագ վառէք, քունն ու պունախ մանգանք:

Ճրագ վառին, ընկան տան քունն ու պունախ, մուրիկ-մուրիկ (մանրակրկիտ) ման էկան, էփօր էկան հասան փեթակի մօտ, ծործր բացին. տեհան իսանաքի ոտ ա երեւմ, Ասին.

—Ի՛նչ էս, ճրնչ էս, դո՛ւս արի:

Ախչիկը փեթկից դուռ էկաւ. տեհան-ինչ ախչիկ.—մէ հուրի միւիւ, մէ էրկնքի հրչտակ՝ չուտես, չխմես, էդ ախչկայ քիթ ու բերնին քամաւայ էնես:

Էդ ախպրտանքը ասին ախչկան.—Օձն իր պօռտով, դուռն իր թևով չէր կարայ ըս տեղրանք ման գայ, դու մո՛նց էկար:

Էդ ախչիկ պատմեց քրմեն, ինչ որ ես ձեզի ասի:

Եփօր ախպրտանքը իմացան որ իրանց քուրն ա, համ լացան, համ ուրխըցան, համ էլ քե՛ս արին:

Էդպէս ախպրտանք ըմեն օր էթումին ավղուռ, քուրն էլ մնում էր. տանը, էփում էր, թխում էր, ըմեն բան պատրաստում էր. իրկունը ախպրտանցը հետ ուտումին, խըմումին, քնումին:

Մէ օր ախչիկը անթեղ չէր թողե, եփօր ախպրտանք գնացին, քուրն ուզեց որ թունդիւր վառե, տեհաւ որ կրակ չկայ. էս եանը զարկուաւ. էն եանը զարկուաւ, կրակ չկայ:

Վայ, ասաւ, աչկերս քօռնայ, իրկունը ախպրտանքս տուն գան, պա՛ղ քունդոյս վրէ՛ն նստին:

Դուս էկաւ դուռը, էս եանը նայեց, էն եանը նայեց. տեհաւ իրանից գատը մէ կրակ ա երեւմ: Կրակի իզը բռնեց ու գնաց. մէ ոտ ունէր, էրկու էլ ծախ առաւ. գնաց, մինչև հասաւ էդ կրակին: Տեհաւ որ մէ պառաւմ նստե. մէ չարեք պողպատ քցե բերան, ծամում ա, մէ մեծ դազանի մէջ էլ լցրած ա զամեն տեսակ գազաններ: Պառաւը քեկիւրն առե ձեռ, խառնում ա:

Ախչիկն ասաւ.—Բար յաջողում քե, նանէ՛ ջան:

—Բարսով, ասաւ, հազար բարով, որդի՛ ջան, օձն իր պօռտով, դուսն իր թևով ըս տեղ չէր իկե, դու մոնց էկար, հիմի իմ տղէն կոյ, ինքը օխտը գլխանի դե ա. քու մեծ քիֆէն ականջդ կը թողի:

Ախչիկը ասաւ.—Նանէ ջան, կրակի էմ իկե. իմ ախպրտանքը գնացեր ին ալիդուս, իրիկունը տուն կգան, կրակ չկայ:

Պառաւ ասաւ.—Դէ՛, չուտ արա՛, քանի տղէս չիկե:

Ախչիկը կրակը վերցրեց, ուղեց ետ դառնայ, պառաւը ասաւ:

—Ա՛յ որդի՛, առ մի կտոր միս, ուտելով գնա՛:

Ախչիկն ասաւ.—Նանէ ջան, ես միս չեմ ուտում:

Պառաւ ասաւ.—Որ չես ուտում, որդի՛, մանտր, մանտր կտոր արա, քցելով գնա՛, մինչև հասիս քու տեղը:

Ախչիկը պառուի խօսքը կատարեց. էկաւ հասաւ տուն:

Մինչև վառեց, թխեց, էփեց, պատրաստեց, իլա ծուխը չէր քաշուս, ախպրտանքը էկան, ասին.

—Վ՛այ քուրիկ ջան. էդա ինչ ա պատահե քե որ ըս օր էդքա ուչ էս վառե:

Քուրը պատմեց իրա գլխի էկածը:

Ախպրտանքը ասին.—Վ՛այ, քուրիկ, էդ ինչ օյիմ էս հանէ մեր գլխը. դեի տուն ես գնացե, էն դեռ էլ մեղինից ձեռ չքաշի. հրմա մուղաք կաց, որ ներս մտնելու տեղը չասես ընդրան, որ ներս մտաւ, քե կտանի, մենք կը մնանք առանց քուր:

Էլի առաւօտան էլան, գնացին ալիդուս.

Ըսդրանք թո ըս տե մնան, մենք գանք պառուին:

Դե տուն էկաւ, տեհաւ իսանաքի ֆոտ ա գալում.

Է՛յ, պառաւ, ասաւ. ըս ինչ բան ա, ֆոտ էմ առնում:

Պառաւն ասաւ.—Քա՛, տնաւէր, դուն ես գնացե սար ու ձոր ման իկե, հազար բան տեհե, ըս տե սով ա իկե, որ ընձնից էս հարքընը:

Ասաւ.—Ըհ՛ը, չար պառաւ, հիմի քե փառչա փառչա կանեմ, ասա թէ սով է իկե ըս տե:

Է՛, ջան ագիգ էր, պառաւը վախեցաւ, ասա.

—Էն մսի կտորներին ճանփէն բռնէ, գնա՛, եփօր մսի կտորները ըլաւ իրան, ըս տե եկողին կը գտնես:

Դե մսի կտորների ճամփէն բռնեց. էկաւ հասաւ մինչև գաղին, տեհաւ որ զաղի բերնին մի էնեց մեծ քար ա դրած որ օխտը լուծ գոճէ լծես, չկարաւ տեղիցը յիւար տայ: Շատ չարչրաւ դիւր, չկարցաւ դուռը բանայ. իլանը կտրուաւ, ասաւ ախչիկան.

—Սիրուն ախչիկ, ներս մտնելու տեղն ասա. գամ ը տե:

Ախչիկն ասաւ.—Տեղ չեմ գիտայ, որ ցուց տամ քե.

— Որ դուռը չես բանում, առաւ, ձեռդ պարզի. մերդ մատնիք տուած ա, դնեմք քո մատ:

Խեղճ ախիկը հաւատաց, ձեռը ծակիցը դուս հանեց, թէ չէ, դէր ախիկան ճկուեթը առաւ բերանը ու ծծեց. ընգճար ծըծեց, ընչանք ախիկը ուշաթափ իլաւ, ընկաւ:

Իրկուն ախպրտանք էկան տուն, ինչ տեհան. աչկդ հազար բարին տենի, քուրը մեռի պէս ընկած ա: Զուր լցըրին վրէն. դալմադալ արին, քուր ուշքը վրայ բերին.

— Էդ ինչ ա պատահե քե, քուրիկ, ասին:

Քուրն ասաւ.— Հայն ու նաղրլ էսենց բան. դէր խափլութենով մասա առաւ բերան, ընգճար ծըծեց օր ուշքս գնաց էլ խաւարը չիմ իլէ մինչև դուք էկաք:

Ախպրտանքը եփօր լսին դէի անունը, ոչ կերան, ոչ խմին, մինչև լուս օխտը ախպրով չեմի տակ քառսուն կեազանոց հոր քսանդին: Եփօր արեւ դուս իլաւ, իմացան որ դէր պտի գայ, քուրն ասին.— Խալիչեն փռայ, դու դուռը բաց, քե համար բեարկեան արա:

Ի՛նք՝ մէկէլ տեհացինք մըռթմըռթալէն էկաւ:

Եփօր տեհաւ դուռը բաց ա, ախիկն էլ բեարկեան անըմ ա, քիչ էր մնըմ խեղճ էթար. էլ աչքերի առաջը չիչկեց, հըմա ոտը չեմ քցելն ու փոսի մէջ գըռմփալըն մէկ իլաւ:

Ախիկն ասաւ.— Ա'խպրտանք, էկէք, նէյննեմէ վասիլ իլաւ (սանդարամէտ հասաւ):

Ախպրտանք էկան, խողով ծածկեցին, քուրն ասեցին.

— Քուր, ջուր չթափեա ըտե:

Մէ օր, էրկու օր, մէ ամիս, հինգ ամիս, մէ տարի, տաս տարի, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ. մէկ օր ախպրտանքը ավղուտից յետ դարձան. տեհան-մէ պառաւ ճանփի վրէն նստած ա, ասին.

— Ա' պառաւ, ինս էս, նինս էս, էս վախճը ըստե ինչ բան ունես:

Պառաւն ասաւ.— Ո'րդիք, Հայ Քրիստոնա եմ. ձեր արեւի սառաղէն ըլլի, ընձի տարէք, պահէք, մեր փոջը ընցաւ. չկարցայ հետն երը. գնայի:

Տղէքը լսեղճըցան էդ պառաւի վրէն, հետն երը տուն տարան, ուրախ-ուրախ իրանց քուրջ պատմին:

— Քուրիկ, ասին, աչկդ լուս. էլ ըսգից դէն ոչ կը վառես, ոչ կը թխես, ոչ էլ նաճա կը քաշես. հոգին ըլլի. ինչ կըղի, կըլլի, պառաւ կնիկ ա. թո աշխատի, գոն էլ քու բեարկեանն սրա:

Քուրն ասաւ.— Ախպրտանք. արէք էս պառաւին խրկէք, դրանից զիան կգայ մեգի:

Ախպրտանքն ասին.— Ա' քուր, պառաւ կնիկ ա. էն ինչ պտի անի:

Ե՛, է՞ք ախարտանքը գնումն ավ-դու՛ւ, դալմին. հրմա՛ պա-
ռան ընդա՛ր հաւատարիմ էր ծառայըմ որ քուրն էլ, ախարտանքն
էլ դարմացեր ին՛:

Հա՛, համա չմոռնանք որ պառաւն ամնօր ջուր էր թափըմ էդ
հորի վրէն:

Ախչիկն ասըմէր.—Նանէ՛, ախարտանքս ասըմին «ջուր մի թա-
փ» դու յընչի՛ ես թափըմ:

Պառաւն ասըմ էր.—Բան չկայ, բալա ջա՛ն:

Մէ ամիս, էրկու ամիս պառաւն ջուր էր թափըմ էդ հորի
վրէն, ամէն տեսակ կանանչի բուսաւ:

Մէ օր պառաւ ախչիկանից թագուն կանանչիցը քողեց, կերա-
կուրի մէջը քցեց:

Իրկունը ախարտանք տուն էկան. նստեցին որ հաց ուտեն,
չէ՛ որ ամենքը մէկ մէկ գդալ առան. օխտն էլ ալլալալը գառ դար-
ձան:

Պառաւ իլաւ ու գնաց, ախչկան ասաւ.

—Իմ տղի արունքը հանեցի:

Ախչիկը շատ լաց իլաւ:

Ինչ անէր խեղճ ախչիկը, տեհաւ իլան չկայ, գլխի լայուխը
չինեց ձեռի փէտ. չուրն դրեց բերնին.

—Չէ՛ որ էն վախտ չուրն գնըմէր բերնին ու ածըմ, իրան հետ
քար ու թուփ մըղմըղվում էր:

Իրա գառ ախարտանքը քցեց առաջ, քարփի վաթան իլաւ, ըն-
կաւ ճանփայ ու գնաց:

Գնաց-գնաց, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ. ըռաս էկաւ մէ
շայիւր-չիման, տեղ. էդ շայիւրի մէջ տեղը մէ հատ չալ հաւուզ կար,
նաւուզի գլխին էլ մէ՛ մեծ շինարի ծառ կար: Ամնօր ախչիկը գառ-
ներին արածացընըմէր. իրկուն էլ բերըմ, ջրըմ էր. ծառի տակը
նօռցընըմ, ինքն էլ ըլլըմ էր ծառի գլխին նստըմ. առաւօտն էլ
չուտ քընըմ էր գառներ, ընդից հեռանըմ:

Մէ օր, քչերը ախչիկը շատ մտածեր էր. քունը մինչև կէս
քչեր չէր քնն. էդ օր առաւօտը չկարաց չուտ զարթնէր:

Թագաւորի տղէն իրա ձինը բերեց ջրելու. տեհաւ ը տեղ օխտը
գառ կայ անտէր, անտիրական:

Շատ բարկացաւ թագաւորի տղէն.

—Ո՛վ պտի ըլլի որ էս պէվախսին իմ դուռուխն մէջ ոչխար ա
պէս:

Բարկացած՝ ձինը քչեց ջրի վրայ, տեհաւ ձիանը ջուր չի խմըմ.
էնդար զանկուլամի՛ւ արեց. ջրի վրայ չգնաց:

Դու մի ասա, ախչիկայ պատկերը ընկե ջրի մէջ, ձինը նուրբ-միջ ա ըլլում. Թագաւորի տղէն զարմացաւ.

— ձանձում, ասաւ. էս ձինը ընչի ջրի վրայ չէթըմ:

Ինքն էլ ջրի մէջը իշկեց. տեհաւ որ ջրի մէջը մէ պատկեր կայ. հօ պատկեր չի, կասես նուրի մեկեք ըլլի, որ չուտես, չխմես, ըդու ման նամալին քամաւա էնես:

Թագաւորի տղէն է՛ս եան իշկաց, է՛ն եան իշկաց, տեհաւ մարդ. չկայ, բայց որ չնայեց ծառի վրէն, աչքըն ախչկան առաւ. քիչ մնաց գլխի խեղը էթար.

— Ախչի, ասաւ. ի՛նչ էս, ճի՛նչ էս, էս վախս էս անդ ի՛նչ բան աւես, ծառիցը ցած իջի որ քե տանեմ, Թագուհի անեմ:

Ախչիկն ասաւ.— Չեմ իջնիր, Թագաւորի տղա.

— Ախչի, ասաւ. իմ ընչին ես անուն դընում. իմ չէնք ու չնոր-քին էս անուն դընում, իմ բոյ ու բուսաթին ես անուն դընում, թէ՛ իմ Թագաւորութենին:

Ախչիկն ասաւ.— Ո՛չ, մէկն էլ չեմ դընում, ասաւ. միան թէ մէ պահման կանեմ քու հետ. թէ որ կընդունես, ես քունն եմ, դուն իմն ես. թէ որ չէ՛, ծառից քցեմ հալովուզի միջ, կը խեղդուեմ:

Տղէն որ ախչկայ է՛ս խօսքը լսեց, քիչ էլ՝ մնում գլխի խեղը Թոցընէր:

— Ախչի, ասաւ. հոգիս էլ ուզես, կտամ, միան թէ իջի, ընձի առ:

Ախչիկն ասաւ.— Իմ պահմանը էն ա որ էս դառներին չատ լաւ մուղաք պտի կենաո. ինչ դար որ ընձի սիրես, էրկու ընդար էլ էս գառներին պտի սիրես:

Ասաւ.— Ախչի, Թագաւորին չունի մա՛լ, չունի դովաք, հընա, կընես Թագուհի, յրմեն իրաւունքն էլ քու ձեռը կընի, կուզես լաւ պահի, կուզես վատ պահի:

Ախչիկն պատմեց որ գառներ իրա ախարտանքնին:

Վերջապէս ախչիկը ծառից ցած իջաւ, տղէն խապաւոր դրկեց քաղաք, քաղաքը յրմեն էկան Թագաւորի տղի առաջ. ձիաւորներով, քեչեվաններով, առան, քաղաք տարան:

Թագաւորը հարսնիք բռնեց. օխտը օր, օխտը քչեր հարսնիք արաւ. պսակուան:

Ըդրա գառներին ընեց էր պահում որ, կիւլը սօլմիջ չէր ըլլում, կասես թէ մէ պուտ ծաղիկ ըլլէր:

Թո ըսդոնք իրանց վայելչութենին ընին, մենք զանք էն պառաւի մօտ:

Նփօր պառաւը իմացաւ ախչկայ բաղդը կտուեր ա. վերցրեց իրան ախչիկն ու էկաւ: Էկաւ Թագաւորի տղի ճանփի վրէն, ախչկա ձեռը բռնեց, կծկուաւ, նստաւ:

Թագաւորի տղէն էկաւ, դէն ընցնելու. տեհաւ մէ խեղճ պառաւ՝ իրա ախչկոյ հետ նստած ա. էկաւ, ձինը քշեց որ ընցնէր, պառաւը իրան քցեց Թագաւորի ձիու ստի վրէն.—Թագաւորի տղա՛ստաւ. անտէր պառաւ էմ, ընձի ունի քու տունը պահա՛. ես Թագուհուն լաւ մուղար կը կենամ:

Թագաւորի տղէն ասաւ.—Խեղճ պառաւ կնիկ ա. Թո դայ, ուտի, խմի, ընձի համար ազօթք անի:

Թագաւորի տղէն վերցրեց պառուին, իրա ախչկան, տարաւ տուն, ասաւ.

—Թագուհի, աչքդ լուս, քե համար մէ ծառայ եմ բերեմ, էս պառաւ կնիկը խեղճ ա, Թո ըս տե մնայ. քու գլօխն էլ լուսայ. ախչիկն էլ մէ ծառայութիւն կանի:

Թագուհին ասաւ.—Թագաւոր, դու գնա, էդ պառաւին խրկես, էդ պառաւիցը վնաս կդայ.

—Ա՛յ կնիկ, ասաւ. ինչ կայ, պառաւը ինչ կանի. «փչեմ, կը թռնի. ... կը չորնայ»:

Թագուհին ձէն չարեց. մնայ ըտե:

Էդ պառաւն ընկեց ծառայութիւն էր տնըմ որ բոլորին էլ աչքը մտաւ. Թագաւորը, Թագուհին էս աչքընեքէն էն աչքը չեմ փոխում:

Մէ օր էս պառաւը Թագուհուն խափեց, տարաւ ծովի կողարը, Թագուհին էլ էրկու հոգով էր:

Պառաւը ասաւ.—Վայ, տանն, Թագուհի, աչքերս քաշնայ, արի, արի, չորեքդ հանայ, համ Թոսի տամ, համ լոպացի, հովցի, նոր էթանք:

Ախչիկը չորերը հոնեց պրծաւ. պառաւը կուշտեց, քցեց ծովի մէջ: Ախչկան ծովի մէջ ընկնելը, մեծ ձկան կուլ տալը մէկ իլա:

Թո էդ ախչիկը մնայ ձկան փորը. տեհա՛նք թէ նասուպազ պառաւը ինչ արեց: Թագուհու չորերը հագցրեց իրա ախչկան. առաւ, գնաց տուն, ախչկան սորվցրեց՝ սուտ հիւանդութիւն տայ:

Թագաւորը հարցրեց.—Թագուհի, ինչ ա պատահե քեզի:

Ասաւ.—Գնացի ծովի ափը, մըսեր եմ, հիւանդ եմ:

Մէ օր, էրկու օր, հինգ օր սպասըմ էր Թագուհին սալնայ. քանի դնըմ, աքոցը շատացընըմ էր:

Թագաւորն ասաւ.—Ի՞նչ ա սիրտդ ուզըմ, բերեմ:

Ասաւ.—Ի՞նչ անեմ, բերանս չընըմ որ ասեմ.

—Ա՛յ կնիկ, ասաւ. չես զլմըժըմ. իմ կէ՛ս Թագաւորութունն էլ կը դնեմ քու ուղուրին:

Ասաւ.—Գառներից մէկը մորթեմ, ուտեմ, սուղջանամ:

Նիօր Թագաւորը լսեց գառները տնունը դարմացաւ. մալկըրը

պիգ-պիգ իլաւ դլխին:—Ա՛յ կնիկ, ասաւ. մինչև հիմի էդ գառներին քու աչքի լսից չատ էր սիրում, ինչ իլաւ քեզի:

Ասաւ.—Ի՛նչ անեմ, ջան ազիգ ա ախպօրից:

—Լաւ, ա՛յ կնիկ, որ ասում էք, մէկը մորթեմ:

Թագաւորը դուա իլաւ, սկսեց մտածելը:

Թո թագաւորը մտածի. գանք մենք գառների հալը հարցնենք:

Էն օրից որ իրանց քուրը ընկեր էր ծովը, ամնօր էթում ին, ծովի կռաղը պռպռում ին. դալըմին, հլումա էս անդամը Աստու հրա-
մանքով լիզու իլան, սկսեցին խօսուլ.

—Մարիամ, քուրիկ.

Թագաւորը գանակն ա սրի,

Ջուրը դրեւ.

Մեծ գառնիկ աղբօր պտի մորթէ.

Սուտ հիւանդն ա ուզեւ:

—Ես ի՛նչ անեմ, Մանուկ ախպէր ջան.

Ջուրն ա ծածկեւ.

Ջուկն ա դուլ տուեւ.

Թագաւորի էրեխէն խտիտս քնեւ:

Ըսդրանք թո էրթան ծովի վրէն ու գան.

Ճատու պառաւը ամնօր սովըցնում ա իրա ախչկան որ շատ դայիմ տքայ, որ շուտ մորթեն գառին:

Գունք, էդ քաղաքի ժամհարին գտնենք:

Ժամհարը մէ օր էթում էր ծովի կռաղով, տեհաւ ծովի միջէն
ձէն ա դալըմ, անկտնջ ալից, տեհաւ ո՛ր՝ տարմա.

—Ժամհար, քու ժամը ձէնեա.

Քու անահուն Աստուածը սիրեա.

Էթաս, թագաւորի տղին ասեա.

Իանակը չսրրի.

Ջուրը չդնի.

Իմ գառնիկ ախպօր վկին չդնի:

Մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր, ժամհարը տեհաւ որ էդ ձէնը
ամնօր գալըմ ա. չաբեն կտռաւ, զնաց թագաւորին ասաւ.

—Թագաւոր ապրած կենայ, ծովի միջիցը ձէն ա դալըմ, թէ որ
չես հաւատում, արի, էթանք, տես:

Թագաւորը գնաց ժամհարի հետ ծովի կռաղը, կայնաւ. տե-
հաւ որ ծովի միջից ձէն էկաւ:

«—Ժամհար, քու ժամ կը ձէնեա

Թագաւորի տղէն որ ակնջով լսից, ջառ քցից քաղաքը, որ
ինչքան բոռ չիք կան, գան թագաւորի կուշտը:

Ալպէալը թագաւորի հրամանը կատարուաւ. քաղաքի մէջ ինչ-քան բռնչիք կային՝ ժողնրդան, թագաւորի չորս բոլորը կտռին, կայնան:

—Հան, թագաւորն ապրած կենայ, ինչ էս հրամայում:

Թագաւորն ասաւ, բռնեք թուր. ինքն էլ կայնաւ ծովի կռաւը, աղօթք արաւ:

Որ բռնը քաշիցին, մէ մեծ ձուկ ծովից դուրս էկաւ. ձկան փորը ճղեցին. ախշիկը, փոքրիկ էրեխէն խտիարը, պտուղ-պտուղ քրտնքը վրէն տուած:

Հագցրին, առին, նաղարով, գոռնով, քեֆ անկով թագաւորի պալատը տարան:

Ախպրտանքը որ տեսան քուրը ծովից դուրս էկաւ, ո՞վ որ բն տէ կայնէ, սիրտը կտոր-կտոր կընէր. քեֆի ճիկեաւրի զլօխն էր ձկնորմ. բոլորեցին իրանց քուր ախպրտանքը:

Բլեհն, չորս բոլորը փաթած՝ քոֆ ու սարէն մտան:

Պառաւը ու իրա ախշիկը լսան. դողը ջանները տուաւ:

Թագաւորը առւտորը նստաւ դիւան, թագուհին էլ մօտը կայնաւ:

Կանչին պառաւին ու իրան ախշկան:

Թագաւորն ասաւ.—Հիմի ըսգրանց դիւանը քե եմ տուի, թագուհի, մոնց կուզես, էնեց արա:

Թագուհին ասաւ.—ձառնալա՛գ, ախպրտանցս որիք դառ, պօլ լի, ուղըմէս ախպրտանցս մորթեմ էլ. ինչ քաւուր ողատմեմ քեզի որ հողիս դիւնանայ:

—Աման, թագուհի, ասաւ, ես արի, գու մի՛ արա, էլի քու ախպրտանքը դարձնեմ իսան:

Չէ՛ որ թագուհին էս խօսքերը լսեց, քիչ էր մնում ուրախութենէն ուշքը էթար:

—Իէ՛, ասաւ, չմտ արա:

Պառաւը ֆիլ արեց, աղէքը էլի՛ դարձան իսան:

Թագուհին պառաւին, իրան ախշկան ազատեց. քողաքիցն էլ գու արեց:

Համ լացան, համ ուրիւրցան:

Յօթ ախպրտանքը դնացին իրանց հօրն ու մօրը շատ ծերութեմ գտան մեռնելու մօտ. վերցրին բերին իրանց փեսայ թագաւորի քաղաքը. ընտե ապրան.

Ընդոնք հասան իրանց մուրազին, դուր էլ հասնէր ձեր:

ՕՁ - ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ԱՐԻՆ - ԱՐՄԱՆԵԼԻՆ

Շահերիկարի Զաւարապաս գիւղի բարբառով *

Ելլենի-չրլենի, ելլել ժամանակով մէ թաղաւոր կըլինի. էդ թաղաւորին ալվաս, քալվաս չըլենի: Մէ օր ընդրա կենկը կը պառկի, մէ օձ կը բերի:

Թագաւորի վեհիլ, վեգիւր, նագիւր կը ժողուին թագաւորի մօտ, աչքալուսէք կտան: Է՛, թագաւորն ա, շատ կամաչէ. ինչ արած՝ Աստուծոյ տուած պտուղն ա: Անուն կը դնեն Մանուկ:

Օձ օր մօրից կըլենի, կը շուլուլուէ առիքը:

Էդ օձն ա, կընցնի մէ քունի օր—ժամանակ, իրա մօր կասի.

—Ատն, թագաւորին ասա, ընձի կենիկ ուզի:

Մէրը կասի.—Ա՛յ ուղի, դու օձ ես, քե ո՛վ ախջիկ կտայ:

Օձը կասի.—Մարէ՛. կը կարգէք, կարգէ՛ք, որ չէք կարգի. ձեր տուն ու տեղը տակնուվրայ կանեմ:

Մէրը կը վախենայ. կեթայ թաղաւորին մօտը, կասի.—Թագաւոր ապրած կենայ. քու սղէն ասում ա ընձի կարգայ:

Թագաւորը շուարւմ, մնում ա. չգիտում ինչ անի, վախիցը վազիւր ախջիկ ուզում ա սղին:

Նրվոր էն գէը իրար մօտ պտի էթան, օձը անասա՝ տախիցը իջնում ա, ու ախչկան դեղում:

Առաւօտը բարի լուսը բացուէ վրներդ, թագաւորի տան վրէն սե ա բացուում. էթում ա սղի օրադը, տենում ա թէ ինչ ա իլէ.—Ինչ տենայ.—ախչիկը դեղած, ուռած ու մեռած ա:

Մարդիկ ա կանչում, ախչկան վերցնել ա տալում:

Տղէն էլի կպնում ա մօրը ետխեն՝ ընձի կարգէք:

Մնացել էն մարդ ու կնիկ շուարած:

Խեղճերը էս տնգամ էլ նագիւրի ախջիկ ուզին:

Էլի առաջուտայ պէս արեց օձ:

* Պատմած է Արիտակէս Վ. Զուլոյեան:

Օձ-Մանուկ վախիլի ախիկն էլ ուզեց. էնպէսդ արեց:

Գլուխդ ինչ ցաւցընեմ. Թագաւորն էլ մնացեր վիզը ծռռռ. չէր գիտրմ ինչ անի: Էս դանը որ միծաւորի ախիկն էր ուզըմ. յիտալում. ճարը կտռուած քնասիւլ-քիւսիւլի ախիկներն էր ուզըմ փողով: Մէկ օր-էրկու օր լուրը ձայնուեց լոյսը քաղաքը:

Խօսքը դնաց հասաւ նախընտ կնկան, որ խորթ էր, ամեն օր խեղճ նախընտ զլուխ տանըմ էր թէ՛ «քու ախիկան կորցրայ»:

Էս խապաւը որ լսեց, մըրթընները կախեց, հա մարդի վրէն մըրթըրթաց:—«Մենք քնասիւլ էնք. հազար ախիկիդ տան, տունը թագաւորի տղին, փող առ, բեր, ուտենք. չանք յիտալ ասորներ»:

Ընդար մարդի վրէն խօսաց օր, խեղճ մարդի ճարը կտռուաւ:—է՛հ, ասաւ, կնիկ. դո՛ւ քու Աստուածը, որ ասըմ էս, ախիկայ գըլթը լուայ, ձեռը՝ ոտը տես, տանենք տանք Թագաւորին. վաքի ման ա դալըմ ախիկան համար:

Կնիկ հի մարդից խօսքն առաւ, ուրախութիւնից ոխ տը վարդ պտռուեց. տեղիցը թռաւ-կայնաւ, սկսեց ջուր տաքացնել:

Թող էդի ջուր տաքացնի, մենք դանք ախիկան:

Ախիկը իրա հօրը, մօրը խօսքերը շըմն լսել էր, սիրաւ կտրած՝ իլաւ գնաց, մօր գերեզմանի վրէն ընկաւ, լաց իլաւ:

Ընդար լացաւ, քունը էկաւ, քնաւ:

Մէրը գերեզմանի միջից ձէն տուեց, ու տուեց.—Չո՛ւ-չո՛ւ, չան յի չթողաս ես հանգիստ ըլլեմ: Քեզի ուզում ին տան Թագաւորի տղին. դու Թագաւորից օխտը գոմչի կաշի կուզես, լաւ կը փաթթուես մէջը. էն գչիը յիտր Օձ-Մանուկ կգայ քեզ տրկելու, էրկու-իրեք անգամ կը զարկի, քնաւ չանի, յիտոյ կասի. «Ախիկ, չաղկիցդ դո՛ւս արի»: Ի՛նչ էլ ընդրան կասես.—Ի՛նչ քու չաղկիցդ գնա արի, ես էլ իմ չաղկիցը դո՛ւս գամ: Էն վախսը չաղկիցը դո՛ւս կգայ. կնէք մարդ ու կնիկ:

Ախիկը քնի տեղից կը զարթնի, կը տեսայ օր էրապ ա. կգայ խեղճ-խեղճ տունը. խորթ մէրը ուրախ-ուրախ կը կանչի ախիկան:

—Ախիկ ջա՛ն, արի, գլխդ լուանամ:

Ըսկի մէ օր էսենց, քաղցը չէր վարուել:

Ախիկան գլթը կը լուայ, կտայ մարդին, կը սանեն, կտան Թագաւորին, Թագաւորը ախիկան խաւս գտրգտրեց, շորեր հաղցրեց.—Տարէք, ասաւ իմ տղի օթախը:

Ախիկը մօր խրատը իսկի չի մուացի, Թագաւորին կասի.

—Թագաւորն ասըմ կենայ, քեզնից կը խնդրեմ օխտը գոմչի կաշի:

Թագաւորն ալպէալը բանը իմացաւ, ասաւ.—Կայ-չկոյ էս ախիկը մէ բան գիտայ, ձեռաց ալպէալը հրամայեց վազիր-նազիրին,

օխտը գոմշի կաշի ձեռաց բիրին, տուին Ախչիկը առաւ, դնաց տղի օթախը. փաթութուաւ էդ կաշիքի մէջը. Օձ-Մանուկը առքից իջաւ, զարկից. էլի էլաւ, շուռուաւ առկքը, մէ խէլի քամաւաւ արեց, տեհաւ ակաշիկը խրուելլմ ա. էլի իջաւ, զարկից (խայթեց), էլի տեհաւ բան չիլաւ:

Օձ-Մանուկի ճարը կտրուաւ, բարկացաւ, սոսաց.— «Ախչի, կաշուցդ դո՛ւս արի,»

— «Դո՛ւ զու կաշուցդ դո՛ւս արի, ես էլ իմ կաշուց դո՛ւս դամ» առաւ:

Օձ-Մանուկ առաւ.— Վայ քու սորվեցնողի վիզ կոտուի, սէյրս (կախարդական-հմայութիւն) պաքալ արիւր (եղծեցիր):

Կաշուց դո՛ւս էկաւ Օձ-Մանուկը, ակաշիկ տեհաւ:

Տեհաւ, ինչ տեհաւ—հօ տղայ չի. չուտես, չիմես ընդրա մահ-նամալին քամաւաւ անես:

Ախչիկը չէ՛ որ տեհաւ. էդ տղին. քիչ էր մնում գլխի իւկըր էթար. կաշու միջից թռաւ ու տղին խտրտեց:

Կերան, խման, հանաք արին, խօսացին:

Օձ-Մանուկի ձեռ դպաւ ակաշկայ բերնին, առաջի մէ ատամն ընկաւ. Օձ-Մանուկ էն ատամի տեղ անդին քար դրեց, Լին վախք տխրիկը ծիծաղում էր, շաւաղէր տալում էր մարդի էրես:

Բարի լուսը բացուի ձեր վրէն, բացուաւ թագաւորի վրէն:

Էլի թագաւոր մարդիկ ժողուեց որ ախչիկը վերցնեն:

Թագաւորը առաջ-առաջ էկաւ, մասաւ տղի օթախը. ինչ տեհայ, տղէն ու ակաշիկ փաթըթուեւր էն իրարի. անուշ-անուշ քնեւր էն. հօ տղայ չի. կասես էրկինքի հրեշտակ ընի, քիչ էր մնում թագաւորը ուրախութենից խելքը թռցնէր:

Նոր աչքալուսանք. նոր բէշ, նոր հարսանիք, նոր ուրախութուն:

Թագաւորը տղէն պսակեց, օխտը գշիր, օխտը ցերեկ հարսնիք արեց, տեհաւ տղէն ինչքամ խօրոտ ա, տանը էնքամ էլ խեղճով ա, իրան տեղը թագաւոր վրեց:

Մէ օր էս Օձ-Մանուկի կնիկը իրան նախիջի հետ էթում ա ծովի կռաղը. մէկ հատ կնիկ ա քաւառ գալում ըղրանց. թագուն ա զըցըմ, խափութենով շորերը վրեցը հանում, ինքն ա հագնում. իրա շորերն էլ նրան հագցնում, թեկը բռնում-չըպուտում, առում ա.— Կորի, անպիտան, դու Օձ-Մանուկի խա՛րճն էս:

Խեղճ ակաշիկը չկարում ձէն ու ձըպտուն հանի, շուարած մնում ա էդ տեղ-ծովի կռաղին:

Թո էլի ծովի կռաղը կայնի, գանք էդ Սամանլու (համարձակ) կնկան—նառիքին բօփ անում. իրկունը տուն ա գալում:

Մէ՛կ օր, երկու օր. եդ Ոձ-Մանուկ տենում ա օր էս իրա կնիկը չի, հենց էնպէսդ էլ սուս ա կենում:

Ըսգոնք էս տե մնան. մենք դանք եդ ախչկայ հաւարին:

Եդ ախչիկ կենցան կեն (չատ ուշ) խեղքը գլօխն ա քօփ տնում, տենում ա ձեռիցը գնաց, էլ իլան չկայ: Էլաւ, եալաւ-եալաւ (յուշիկ-յուշիկ) էկաւ իրա մօր գերեզմանը, լաց իլաւ: Ընդար լաց իլաւ, մինչև որ քաւնը տարաւ:

Մէրն էլի ձէն տուեց, ասաւ.— Զո՛ռ-չո՛ռ. ինչ ա, չիս Թողում հանգիստ ըլլեմ, քեզի մի կտոր հաց կամացայ, չալաւարար ուտէր: 'Է՛, որ եդենց ա, կըլես, էդ բարակ ճանփին կը բռնես, ու հո կեթաւ:

Ախչիկը զարթնաւ, տեհաւ որ էրազ ա: Էն բարակ ճանփէն բռնեց, ու հո գնաց:

Գնաց-գնաց, շատ ու քիչն Աստուած դիտայ, մէ վայա (ժայռ) քարի ըռասց էկաւ, հրմա վայէն ճղուաւ. ախչկան ներս տաւ: Ախչիկը տեհաւ որ ըն տե մէ հատ նահել-թրընտաս աղայ ա պառկած, ոչ քնած ա, ոչ միռած. էն ա օր ևսօրաւ վրէն գըրգըրում ա:

Խեղճ ախչիկ, մէ քըքա լաց ա ըլլում. մէ քըքա քունը տանում, քնում ա, զարթնում ա, մինչև իրիկուն արևը մտնում ա:

Էդ տղէն շնչաւորում ա, ըլլում տենում ա իրան մօտը մէ՛ ախչիկ կայ, հարցընում ա:

Ախչի, ինս էս. ճիս էս. ըս տե ինչ բան ունես. օձն ուր պառտով, դուռն ուր թևով ըստե չէր կարայ գայ, դու ոնց էկար:

Խեղճ ախչիկն էլ իրա գլխին գալածը ըմնի պատումում ա:

— Է՛, լաւ, ախչի, կապրենք իրարի հետ, տսում ա:

Մէ ամիս, էրկու ամիս, մէ տարի. իրեք տարի իրարի հետ մնում էն եդ քարի մէջը:

Տղէն ցերեկը մեռնում էր, գշերն էլ էթում բան ու ման բերում էր, ուտում, ապրում ին իրար հետ:

Եդ ախչիկը պառկաւ, մէ տղայ բերեց:

Տղէն տեհաւ օր էլ չեն կարայ իրանց գլխը պահի, ասաւ.— Ախչի, էլի, գնա միւր գեղը, իմ հօր տունը հարցրայ. խնդրի, ընտե քեզի տեղ տան, իմ հէրն ու մէրը շատ անողորմ ին, ու ընդրանց մեզքի հըմար Աստուած էս զազիյէն իմ գլօխ լիւրից, ինչքան խնդրես, քե տեղ չաայ. հըմա որ ասես «ձեր Արին-Արմանիլու գլօխը փրէք», էն վախօք քե տեղ կտան:

Դչերով ախչկան քարի միջից դուս հանեց, բերեց գեղի մօտը, ինքը դարձաւ-ղնաց դէպի իրա քարը. ախչիկն էլ մնաց ըստ:

Խեղճ ախչիկ մէ քիւ լացաւ, մէ քիւ հանգստացաւ. ընչանք քարի լուսը բացուաւ ձեր ամենիդ վրայ ու ընդրա:

Երեսն խտրակեց, գեղ մտաւ. Արին-Արմանեկու հօր տուն հար-
ցրեց, գնաց. գտաւ. դարեկեանի դուռը կայնաւ:

Մէկ էլ տեսանք ինչ—Արին-Արմանեկու մէջը փոփ ու սարեց
դուռն էկաւ:

Էդ խելճ տխրեկը աղաչեց ու առաւ.—‘Ի՞նչ ըլլես, քու Աստ-
ուածք, դ՞ու ըլլես, քու հոգին. քու դօլիքի տիրու ստատգէն՝ ընձի
մէ տեղ տուր, քու շինիկի մէջը սրբուհի Գաթի էդ տխրեկը ա-
սաւ. էնի Օսմանլուի պէս ոտները տփեց դետինը.—‘Ի՞նչ կորի
ասաւ, անախտան լաչաւ:

Ախչկայ ճարը կտրուաւ, ասաւ.—‘Ի՞նչ ըլլես, Արին-Արմանեկու
վոխը. » ընձի մէ տեղ տուր, սրբուհի:

Չէ՛ որ Արին-Արմանեկու տնուն լսեց մէրը, ճկեցի գլխը դժ-
դժաց, ասաւ.—Վճյ քու լեզուն լալընայ, էդ ո՞վ է քեզի սովորե-
նայէն, ասաւ. տարէք ձիանոցին մէ տեղ տուէք, գշիրը մնայ, առ-
ւօտը ըլի կորի, էթայ:

Ձաքի կէս պշիւր անցեր էր, հոտաղ-մշկներ նոր ին քնի, մէկ էլ
տեսաւ դռներն չըխկ չըխկալէն բացուաւ. մէ ձիաւոր մտաւ ներս,
էն ախչկայ հետ խօսաց, հարցրեց, ասաւ.—Ախչի, հալիկդ ա լաւ
թէ դամիկդ:

—Ո՛չ հալիկա ա լաւ, ոչ դամիկա, ես փեյնի մէջն եմ նստած,
քու տղեն էլ չոր մալրքի վրէն:

Իրեք անգամ էդ պշիւր, էդ ձիաւոր էկաւ-դնաց, հարցրեց. իրեք
անգամ էլ ախչիկ ասաւ «ոչ հալիկա ա լաւ, ոչ դամիկա, ես փեյնի
մէջն եմ նստած, քու տղեն էլ չոր մալրքի վրէն»:

Հոտաղները քրմեն լսեցին:

Առաւօտ էլան, իրանց աղին ու կնկանը պատմեցին:

Էդ մարդ ու կնիկ մնացին շուարած:

Է՛լ էդ ախչկան դուռն չարին էդ օր:

Նիփոր գշերն էկաւ, էդ մարդ ու կնիկ էկան թաղուն տափ
կայնան ձիանոց մէջ:

Մէկ էլ տեսան գշերուայ մէ վախսին դռները չըխկալէն
բացուաւ, էլի էն ձիաւոր ներս մտաւ. էլի հարցրեց, ասաւ.—Ախչի,
հալիկդ ա լաւ թէ դամիկդ:

Ախչիկն ասաւ.—«Ո՛չ հալիկա ա լաւ, ոչ դամիկա, ես փեյնի
մէջն եմ նստած, քու տղեն էլ չոր մալրքի վրէն»:

Էդ գշեր էրկու անգամ էկաւ ու գնաց:

Էդ տանտէր ու իրա կնիկ ճանաչեցին որ էդ ձիաւոր իրանց
Արին-Արմանեկին ա:

Առաւօտը բարի լուսը բացուաւ, էդ մարդ ու կնիկ էկան էդ
ախչկայ մօտ, փաթըթուան էդ ախչկայ վզով, լաց, շուան ու ապե-

ցին.—Հիմի քեզ դատ տեղ կը տանենք միան թէ եփոր կդոյ, հարցնես
թէ պա մնց անհնք որ դու գաս:

Էդ գէր ախշկան տարան Արին-Արմանելու քնելու օրախը ու
մարդ ու կնիկ էլի քչերը չքնան:

Քչերուայ մէ վախսին դռներն չխըռտալէն բացուան. Արին-Ար-
մանելին էկաւ, ախշկան մօտը կայնաւ, հարցրեց.—Ախշի, առաւ.
նալիկդ ա լաւ թէ դամիկդ:

Ասաւ.—Համ հալիկա ա լաւ, համ դամիկա, ես խուսբուքի,
եօրդան դուքի ղմէջ եմ պառկած, քու տղէն էլ շիրմալի օրօրացի
մէջ ա դրած. պա, առաւ ախշիկ, մնց անհնք, դու գաս:

Արին-Արմանելին ասաւ.—Թող օխտը անծին էրթնջ մորթեն.
մի անծին էրինջ էլ արուռի առաջ դնեն. էն արուռը քչեց, տարաւ
էն էրնջին, ես էլ ճաշին կգամ:

Արին-Արմանելու հէրն ու մէր էդ բաները չըմեն լսեցին. ու-
րախութենէ քիչ էր մնում սըրտները պատուէր:

Առաւօտը բարի լուսու հետ օխտը անծին էրինջ մորթեցին.
մէկն էլ արուռի տակը կայնեցրին, արուռը քչեց, էդ անծին էրինջը
առաւ-դնաց:

Ճաշի հացին էր, մէկն էլ տհաճը Արին-Արմանելին էկաւ. Ոձ
էկաւ. քեհ, ուրախութեն, նաղարայ. գուռնայ, ուտել, խմել, էջ
չափ չկար:

Մէ քանի վախսից յետոյ Արին-Արմանելին ասաւ.—Այ կնիկ,
վեր, նիլենք ձիանքը, էթանք մեր սահմանի գլօխը, ընտի մէ աղ-
բուր կայ, վրէն իջնեք. մէ ախտէր տղայ ունեմ, էն էլ պաի գայ
ընտի, մէ լաւ քեհ անհնք:

Նիլնան ձիանքը, ընկան ճանափայ, գնացին:

Գնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, մէ չալիր-չիման անդ
իլան, ձիանքը չիդարին, իրանք էլ նստան:

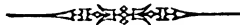
Հալա չեն հանգստացէ, էս եանէն էլ Օձ-Մանուկ իրա կնիկը
էկաւ, իջան. սկսեցին ուրախութեն անել:

Հմա՛ քնչ անես, էս մարդիկը իրանց կնանիքին ճանաչմ էն,
իլաքի թէ Օձ-Մանուկի կնիկը ծիծաղաց. առմի շաւաղքը տուեց
էրեսները, էլ Օձ-Մանուկ չկարաց գիմանալ, ասաւ.—Ախտէր, էդ իմ
կնիկն ա:

Արին-Արմանելին ասաւ.—Ախտէ՛ր, էս օր քու կնիկն ա, էդ էլ
իմ կնիկն ա.—Գուռը քեզի, իմը՝ ընծի:

Եւրան, խման, էլաւ ամեն մարդ իրա երկիրը դնաց:

Աստուածանից իրեք խնձոր իջաւ, մէկ տաղին, մէկ լսողին,
մէկ էլ շատ խօսողին:

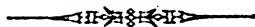

Ժ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Սոյն երեք հէքիաթներն—Հովիւ Ախպէր՝ Ախպէր գառներ և Օձ-Մանուկ պատմած է Արիստակէս վարդապետ Զուլոյեան, որ է Սևանայ միարան և բնիկ Շահրիկարի Ջաֆարապատ գիւղացի, որ այժմ յիշմիածին կը գտնուի, առ ժամանակեայ կը յաճախէ Գ. Ղեմարանը լսելու լսարաններու մէջ:

Արիստակէս Վ. սոյն հէքիաթներն սովորած է իւր մօրէն, որպէս իւր եղբայրն, որք 15 տարի առաջ իրենց գիւղի մէջ հռչակ տուացած հէքիաթ ասողներ եղած էին և կը հրաւիրուէին գիւղի օղաներն հէքիաթ ասելու և զբաղեցնելու հաւաքուած հասարակութիւնը: Այս վարդապետի ասելով իւր եղբայրն անհաշիւ հէքիաթներ գիտէ, իսկ ինքը մոռացած է, միայն սոյն երեք կտորն որ իւր մօրից սովորած է. լաւ միտքը պահած է իւր մայրն շատ սիրելուն իբրև թանկագին յիշատակ: Սոքա Քօրուն գիւղացի (հին Պայազիտի մօտ) եղած են. իրենց հայրը Գրիգոր, սորա հայրը Գէորգ, որոյ հայրը Պօղոս, Պօղոսի հայրը Մանուկ, Մանուկի հօր անուն Պիտո, որոյ հօր անուն Սևո: Սոքա Զուլոյեան կը կոչուին Պօղոսի Զուլօ կնոջ անունով, այս Զուլօն մեհլիս և գիւղի կառավարիչ եղած է. Սա Ջաֆարապատ գաղթած է Քօրունէն Պարսից ժամանակ:

Հաստն խանի իշխանութեան միջոցին հայեր՝ որպէս քրդիւր և թուրքիւր ծանր վալան (զլխադին) կառնէին փեսաներէն, որով շատ աղջիկներ տունը մնացին, ուս այս շատ մը ծնողք (աղայոց) դիմեցին Հաստն խանի և դանդաժեցան: Հաստն խանն ևս լճիւ առձակեց.— «Ո՛վ որ հասած աղջիկ ունի, չէ ամուսնացուցած, այլ ևս թող չամուսնացնէ. նա պիտի հաւաքէ, բերէ, որ իւր ծառաներու վերայ պսակէ»: Այս լճուին վերայ մի գիշերուան մէջ որչափ հասած աղջիկ կար պսակեցին առանց վալանի: Այս աղջիկներու թուոյն մէջ էր Արիստակէս վարդապետի մօմ Ալմաստ Շաքոյեանը:

ԲԱՆԱՔ ԱՉԱՌ

Մականց բարբառով *

Սպահանայ Թագաւորը աղքատանոցմ ի բաց. էսայ յիւր տղըն.

— Եւ կը մեռնեմ, խըյրաք էլմ կը բանցըցիս:

Խէր մեռաւ, տղէն էլմ բանցըցուց:

Որին մէկ դաւրիշմ էկաւ ան դե, ուսկըմ տուըն ձեռ. ուսկըն
ի թալ, գինաց տան վիւրըն բունն:

Ասըն.— Դաւրիշ, ինչու ուսկըն կը թըլիս:

էսայ.— Մէկ ուսկըն էլ խեյրա՛ք կըլնը.

Խապար տուըն Թագեաւորըն, ասըցըն.

— Դաւրիշմ՝ էկեայ ան տե, ուսկըմ տուընք ձեռ, ուսկըն ի թալ.

Թագեաւոր էսայ.— Կանչըցըք ան դաւրըշ, թը դեայ աս տե,
իւսմ, ինչ մարդ ի:

Կանչըցըն, դաւրըշ գինայ մա Թագեաւոր, Թագեաւոր էսայ.

— Դաւրըշ բարա, դիւ իմ խըյրաք չըս ընդիւնիւր, իմ ուսկըն
թիւր իս:

Դաւրըշ էսայ.— Թագեաւոր ասլըած կեաս. դիւն Թագեա-
ւոր, ամօթ չի մէկ ուսկով կըսըս խըյրաք կէնըմ. մէ աղջըկմ կեօ
Բասրայու դաշտ՝ բերդմ չնիր ի ան տե, քեառասուն վեցնեքէ թու-
դիր ի, ամեն փեցնեքից չաւրեմ կգեայ տակ, ամեն չաւրը ճօթ քեառ-
սուն բիսայ, դիւն Թագեաւոր մէկ ուսկով խըյրաք կէնըս:

Թագեաւոր էսայ.— Էս դաւրըշ բոնէք, մինչիւ իս կըեամ, կը
գեամ, Թա աղուրթ իլաւ, զգաւրըշ չրալ կէնըմ. Թա սութ իլաւ,
դաւրիշը վըզ կը գարկիմ:

* Պատմած է Մովսէս Գիւնեկանց գիւղացի Ջաֆիկ Եւպոստոմ. որ գիտէ
բազմաթիւ ժողովրդական վկայք ու նկիրթներ, նա մանուսկի Քրդ. վեպեր.
Ջաֆիկ այժմ Գ. Ճեմարանի ննջարանի մէջ գիւղացական է:

‘Իսուրը բռնեցրն. Թագեաւուր իւր չորրիւ իագեաւ՝ յիւր ճակիր կապրց, ձըն խիծաւ, դայսլլմ՝ ուսկը ի թող ձիւ քեամակ, գինաց. ա ընցկուն կան իրի, Բասրայու դաշտ չգնտաւ. էդ դրսլլէ ուսկըն կիրաւ, չգնտաւ, յիւր ճակիր ծախըց, կիրաւ, չգնտաւ. յիւր ձըն էլ ծախըց, կիրաւ, էլմ չգնտաւ:

Թագեաւուր էսաց.— Հէյ վախ, իս ինչ իր՝ իրի իմ խիտ, դաւրիշլմ խուսքով իմ Թագեաւուրութենիցն էլ իայ:

Բանձր քեարմ ադա տեղն էր, էսաց.— տէլըմ ադա քեարի գլեօխ, ըզի թլիմ տակ, մուռնիմ, դարսլլը խուսքով ընկիր իմ աշխար, կան կգեամ:

Թագեաւուր գինաց քեարի գլեօխ, յետ կը դառնայ, խուզըն քաղցր ի:

Մէկ խովըւրմ տնիւ գիմաց նստած կընը, խովըւ կանչից.

— Ազիկ կտրե՞մ ճեհեխ. ինչ կէնըս ադ տե, էրի՛, տխմանք քիւ դարս ինչ ի. դքի քեարիւ թըլիս տակ:

Թագեաւուր գինաց խովըւ ու մօտ, էսաց.

— Իս յիտիւ Բասրայու դաշտըն կտն կգեամ, չգնտայ. դայսլլմ ուսկը կիրայ, չգնտայ. ճակիր ծախըցը կիրայ, չգնտայ, իմ ձըն ծախըցը, կիրայ, չորրիւ ծախըցը կիրայ, չգնտայ. իսն էլ իմ դարդանաց ըզի տը թլիմ տակ, մուռնիմ:

էսաց.— Քիւ տըօն ախօլ չընը, կեխըս աս կըրի վերէն, (տարի դուրս որ քիչ բարձր է—կիրճ), Բասրայու դաշտ կը տննըս:

Թագեաւուր գինաց կերրի գլեօխ, տիսաւ Բասրայ, Բասրայու դաշտ, տիսաւ բերդմ շինի, բըռնիր իլի ֆալաք (չատ բարձր—երկինք, Աստուծոյ մօտ):

Թագեաւուրն ի, իջաւ գինաց. գինաց յեռջիւ, տըսաւ-ադուրթ, քեառուուն փեցնեհե թղիր ի յեռջըւ, վաւր փեցնեհըն գինաց. չալիւրիմ վիրուց իկաւ տակ. ի բաց, ալին չաւրը ճութ քեառուուն քիսայ:

Թագեաւուր գինաց, ներս մտաւ. ութ օր մնաց ուր տե. էրկու դան, իրիք դան կուտըր, կը նոտըր ան տե.

Օրէն մէկ՝ անիւ (աղջկան) խաւսումուչ էսաց.

— Իս կուզմ քիւ խանում տխմամ:

էդ խաւսամն էլ մէկ օտմաւ իզար տղը իրես, էսաց.

— Ի՞նչ գուրծ ունիս իմ խանում ի խիտ. գիւ ծարու չը՛ս. տնօթը չը՛ս, բիբիկ, տկլուզ չըս. էլ ինչ գուրծ ունըս իմ խանումուչ խիտ:

Գինաց խանումուչ էսաց.— Մէկ մարդ ութ օր կայ, իկի աս տե, կուտը, կը խմը, աս օր էսաց. «Իս կուզմ քիւ խանում տխմամ. իսնէլ մէկ օտմաւ գուրկիր իմ:

Խանում էսաց.— ‘Իիէ՛լ փուշդ, գիւ ընչի՛ վարկիցրը. ան մարդըն էլ կընը մէ բան կաւը. կանչի՛, թը գեայ աս տե:

հասամ գինաց. կանչից. էրի խանութուչ մօտ
խանութուչն էլ ականջկալայ էրի, ասքցըն.

— Գիւ պագրկեան իրի:

Պագրկեանն էլ իրի, խանութուչ մօտ նստաւ:

— Պագրկեան, կասը խանութ, իրի, խէնք, ինչ արիւր:

Պագրկեան էսաց. — Քեառսուն ըղտաբեռ մալ կիրայ, բամ՝
չխասկացայ. ամին ուրբաթ օր սահաք խնդըն Լալաք տալու ար
խիծնը, տգեայ, մանչ էրկինք, մանչ գետընք ինի, կգեայ. ուր խօր
խաս պաղչէն կը նստը. կը կլալթայ. օր կլալթայ, էրկու ջուլուխնի
կգեան ադ տե, մէկն ան թիւ կը կայնը, մէկ անթիւ. կալօն ան մէկ
կը լցընի՝ կը խմը, մէկն էլ ան մէկ կը լցընը. դէմ վի կը կանդնը.
Թուրմ՝ կը զանի մէկ անիւ վըզ, մէկ անիւ. էրկուսն էլ կոպանը.
Բալաք աչառ. կը խիծնը, մանչ էրկինք, մանչ գետինք ինի, կերթայ,
խատ մարդիւ չը խուսը—չտայ, չառնը:

Ադ աղջիկն էլ ատա մարդիւն էսաց.

— Ապտիսար, իմ պագրկեան ինչ էսաց, ան մարդ ինչ կտի՝ Ձի-
նայ Թագեառուրու տղէն ի. իս, ան մատնընիւ խոտ մօ մէկու փու-
լիւ ինք. ան ըզի տառնիւր. միայ տլ չըմ գըտի, ինչու խոմար ըզի
էլ չառնը. էսաց, թը դիւ դնացըր. Ձինայ Թագեառուրու լաճու յէ-
յութուն ըզի խամար բերըր, բիրըր. թը չլիւրըր. «բիւ խոքըն դնին
անծակ դիւղիւմ, իմ ձեռնէն չը՝ս ապտուրը»:

Էդ մարդ էսաց. — Կուղիմ քինէ. խուրճմ՝ ուսկը, էլթամ
խիւ:

Իլաւ գինաց Ձինայ Թագեառուրը քեաղաք, ուրբաթ օր սահաք
խնդին գնաց Թագեառուրը խաս պաղչէն:

Տիսաւ Բալաք աչառ խիծի, մանչ էրկինք, մանչ գետընք ինի
կգեայ: Իրի խաս պաղչէն նստաւ. վիւր կըլալթաց, ջուլուխնիմ
մէկ ան թիւ դադրաւ, մէկ ան թիւ՝ կալօնմ ան ըլից խմաւ, մէկն էլ
ան մէկ իլից խմաւ. մէկն էլ դէմվի կանդնաւ. էրկուսն էլ սպտնից.
մանչ էրկինք, մանչ գետընք ինի գինաց. խատ մարդիւ մընչ էտու,
մընչ առըց:

Էսաց. — Բամ՝ չխասկացայ անիւ մօտէն:

Մնաց մէկէլ ուրբաթ օր, էլի սահաք խնդին էլաւ, յիւր շու-
րիւ իխան. դաւրիչիմ շիւր խոգեաւ. դիւֆիմ՝ բռնից յիւր ձեռ, գի-
նաց, խասաւ պաղչէն. նստաւ:

Տիսաւ էլմ Բալաք Աչառ խիծը, մանչ էրկինք, մանչ գետին
ինի իրի, իրի տ տեղ նստաւ. ուր նստաւ կլալթաց, չլիսիմ՝ մէկ
ան թիւ դադրաւ, մէկ ան թիւ, կալօմ՝ մէկ ան իլից խմաւ, Թափ
խոտ. մէկ ան իլից խմաւ, Թափ խոտ:

Գէորգի կանգաւ, էրկուոն էլ սպանից, Բալար աչառ խիծառ, գինաց:

Էսա դաւրիչ յընկաւ խիւէն, կանչից.

— Եա՛ հաճի, եա՛-հո՛ւ, եա՛ հաճի, եա՛ հո՛ւ.

Դարձաւ իրիչից յիտիւ, տըսաւ դարձիւմ անիւ խիւէն կերթայ. ուր չալիւհն ի թալ:

Դաւրիչը չաւհէն առըց, էլմ յիտիւ գինաց, կանչից— Եա՛-հաճի, եա՛-հո՛ւ, եա՛-հաճի, եա՛-հո՛ւ:

Իրիչից տըսաւ, դաւրիչ էլմ խիւէն կերթայ: Իրիչից յիւր վիւրայ, բանմ չտըսաւ. յիւր շեփկէն ի խան, ի թալ. գլնփկէն առըց, խոռ անթը տակ, էլմ ընկնաւ իտիւէն, — Եա՛-հաճի, եա՛-հո՛ւ, եա՛-հաճի . . .

Իրիչից յիւր վերայ բանմ չտիտաւ. ալմաս բիւռ խանչալ ու մէջքն էր, քնչից, իթալ:

Ալմաս բիւռ խանչալն էլ առըց. խոռ անթը տակ, խիւէն էլմ « Եա՛-հաճի՛, եա . . » ձէն տուեց:

Դադրաւ, էսաց.— Կգեսայ գլօխօ օր թուրմ սրբիմ անիւ վըզ. իս իմ չալիւհն թլցի, քեառտուն քիսա անիւ գլնն ի. չափկէն թլցի, խարիւր քիսա անիւ գլն. ալմաս բիւռ խանչալ թլցի Զինա թագեաւորը քեադքի գլն ի, թը ան տանըր, խուցուտուր՛, ինչ խլսնէր, էլմ թը գէր.

Եգ դաւրիչն էլ էսաց.— Իս քիւ քեսաւը րողդ ինչ մանչ քիւ սրտըն գիւ կը սիրիս. ըլը տանըս քիւ կօնալիս:

Էսաց.— Գիւ չտուըր իմ քեսաւը (սրտի մէջի) րողդ, գքի տ՛ըսպանէր, լէ գիւ տուըր քեսաւը բողդ. գքի չըմ սալանը:

Էսաց.— Իս կերթամ. իմ խիւէն էրի:

Դինաց, տըսաւ բերդմ շինի. Սարեմ մանչ վար քեարը գլխին, տըսաւ ողա Բալաք աչառ ինչ խիծիւր էր. կապըց սանփի, խուրձմ կեարմառօ փէտ առըց բիրը, կը գարկը: Ագ ալ տաըց.— Մեղը ի, մը՛ դարկի՛ Աստուծոյ սիրուն ընը, մը՛ դարկը:

— Ե՛ր գարկիմ, չգարկիմ, գիւ քնչ գուրծ ունիս խիտ:

Ա ընցկուն իգար, կաչին վաւընից վի իրի վը.

Թուզ խոռ, գեացըն տուն:

Վագուան. խաց դրին ան տե, կիւան.

Դաւրիչ էսաց.— Գիւ, քիւ քեսաւը րողդ, գիւ քիւ կասան ձը խամար ինիս:

Էսաց.— Վալա, գիւ չտուըր « քեսաւը րողդ ». իս թուրմ դանի քիւ գլխօխ, քիւ գլխօխ էնա փանճարէն ինի էրթէր գիւս, տուըր « քեսաւը րողդ », ազառար:

Էսաց.— Իս էլ թագեաւորը տղայ էր, մարդ ունէր. յըրկվընից

կը նստէր, որէն մէկ յորըկուն քունս տարաւ. խնէլ իմ մարդիւուն տըցը. ասօր քիւնս կը տանը. էլեցէք, գինացէ՛ք իմ խօր մօտ նըստեցէք: Մարդիր էլան, դինացըն, քիւնս չտարըց. մէկնէլ արսայ դիւռ բացուաւ. փաւրիմ՝ էրկու չանկի, էրկու չալղընի. էրկու ուսկը սանալ աթոռ:

Ուսկը աթոռ մէկ իս նստայ, մէկ վարին:

Մենք ձեռ թլցընք իրար թիւ. իմ հեաչ գեացը, իս ընկերիմ ադ տե. մէկն էլ տըսայ, մաչդ չկայ. վուվ՝ ձը ըռաս գէր, կը վարնէր, կոպանէր. դաւար գէր ուչխար գէր, մարդ գէր, կը զանէր: Սըէն մէկ աըցըն. «Թագեաւուր ապրած կինաս, էս ֆլան սարը մէջ մարդ կայ», ան տե ծուռ կը սաղացըցէ, քիւ տղէն կը տանըս ան տե, սաղասայ:

Իմ խէր ըզի իլաւ առըց, տարըց ան տե ի թուղ. դարձաւ իրի. վուր դարձաւ իրի, իս մէկ ամսում՝ չաի՝ մնացը ադ տե, քիչ մ՝ աղէկացայ: Սըէն մէկ տըսայ ադա խալաւիւր գինաց ծուվու բիրան. մէկ պառաւաւ առըց իբի, ձի էսաց. «քի մէրմ իմ բիրի», իս ասըցը. «բիրիրի», բարովիս բիրի, խաց կիրակուլ կեփը, մի չուրիւր կը լուայ, կը կարը:

Մնաց մինչիւ յիւրըկունս, խալաւիւր ձը էսաց.

Մինչիւ աս օր իս, դիւ մնակ էր, մէկ յեօգէմ կը քնէր, աս օր դիւ գինա, ջուկ յեօգէմ Դնացի, նստայ. կալօմ՝ լցի, իմայ, մէ՛կ էլ լցի իմայ, քիւնս չտարըց. իս ասըցը. «տէրթամ, իրըչիմ. խալաւիւր, պառաւ ինչ կէնին: Դինացը դաւան ծակտիր ինի իրիչիցը նիրս, տիտայ խալաւիւր կապմ իյգի պառաւիւ վըզ. քեչից տարըց գէս, իբի դէն, զպառաւ խեղդից, իթալ ան տե: Պարկմ կայ, էդա պատէն կալս էր. պարկ իբի վե, էրկու բարակ օձ միջլն ի խան. ի թուղ ադա պառաւի ջանդակը վըէն. ադ պառաւու էրուն ծծըցըն, ամեն մէկ խաստացան, յէլան քեանց սուռն: Իբի, օձերու պուչ կապըց յառքէն, յէռլիւ ամեն օձու իրիք չանախ իդի վար մէկ մէկը. ադ էրուն անունց բերնէն թափաւ. չանախքիւր էրկու ծակից, իրիքըն կայնաւ. բերըց ադա էրուն իլից մէկ կիծոցմ, իդի ըռաֆը վերէն. ադ օձիւր քամիգմ վաց, էլմ իդի պարկ վե, բիրան կապըց, կաթըց պատէն, լըվացուաւ. խաց կիրաւ, պարկաւ ան տե, քինաւ: Իսն էլ դարձայ, էկը իմ տեղ, ալ քիւնս կը տանը՝, չընայ մինչիւ առաւուտ: Առաւուտ էլայ, էկը մա խալաւիւր, խալաւիւր էսաց.

—Քիւ մէր մնուր իս ասըցը, մնուր, Աստուած իտու, Աստուած տարաւ: Խալաւիւր էսաց.—Իս պառաւ կառնըմ, կը թըլիմ ծուվ, դիւ վիլաւ կէնըս, եղն էլ կեօ ըռաֆը վըէն, կը բիրըս, լցիս վեբէն, կուտիս, մինչիւ իս կգհամ: Իսն էլ բիրը, փյաւ իփիցը, դըր ֆեստէն, անժուր կիրայ, քիչմ էլ դըր ֆեստէն, էդ գիխիւր (թոյն) բիրի

լցի վերէն, դռնէ մէջ տնկիցը, մինչիւ խալաւիւր իրի. իրի, էսաց՝ «Փլաւ իփիւրըս Ասըցը. «Իփիւրըմ», իպէէ լցիւրիմ, կիւրիւրիմ, հալա՛ կէս մացիրի՛ աս տե՛ն, Խալաւիւրն էլ կոսը.—խամ չկա, մէջ, անիւ խամոր չմեռաւ. Գինաց, նստաւ քեաւը վերէն զգէլմ՝ ինչ կիւրաւ. չուրցաւ յիւր տեղը. Իսն էլ էլոյ, ադա պղտի գիււ բայ էրի, տըսոյ բան չկէր ան տե, մէկ քեանըմ խատ գիւրը կէր, մէկ պղտիկ գիւրըմ էլ ադա գրքերիւ վրէն դրած. ադա պղտիկ գիւրը տուր, կարգացը, վուր կարգացը, մէկն էլ տիոայ փարըն, էրկու չանկըն, էրկու չալըրըն, օւսկը աթու խիտնիր, էկան ան տե. ուսկը աթու խ նստայ վերէն, մէկ փարըն, ձեռքեր թըլցընք վուր մէ մէկու թիւին, էրկու չալըրըն զարկըն, էրկու չանկըն խաղցըն մինչիւ առաւօտ. Ինչ ժամանակ գիւր կարգէր, էլմ կգէր:

Յօրէն մէկ տըսոյ իմ խօր կեամին իկաւ, ան տե, կայաւ. իմ խէր կեամուց դիւս էլաւ, իրի իմ մօտ. էսացս—Ա՛յ որդի, սաղացեր իս Իսն էլ ասըցը.— Իս սաղացիր իմ, խալաւիւր մեռեր է. Ի՛մ խէրըն էլ էսացս— ձեճնեմ, դիւ սաղացիրիս, թո խալաւիւր մեռնը. Մինքըն էլ իլանք, էկանք, նստանք կեամին. Կեամին թուղ խոււ, էկընք, ծովուց դիւս էլանք. Իս իմ խուր ասըցը.— Գիւ գինացէ՛ք, իս քիչմ լուղանամ, դեամ, ձի կը խասնիմ: Անոնք գինացըն. իս իմ խալաւքիւր խանը, դըր ան տե, իմ գիւրը բունըցը իմ ձեւ, մտոյ մանչ ծուվիւն, կը լուղկանէր. մէկն էլ տըսոյ մէկ մարդմ՝ էկաւ ան տե, էսաց. Ա՛յ մարդ, դիւ քիւ խալաւքիւրու մօտէն չըս վախիւայ, քիւ գըքու մօտէն կը վախիւայ. քիւ գիւրդ դի վըր խալաւքիւրին, մոթ ծուվ, լուղացը՝ յիւ գիւս, քիւ խալաւքիւր խարը. քիւ գիւրդ դի քիւ ծուց, դնա՛ Իսն էլ ասըցը. Դնիւ խուսքն ի, դըր իմ գիւրը խալաւքիւրու—վրէն, մտայ ծուվ, կը լուղանէր. մէկնէլ տըսոյ պղտիկ առըց, հնչ վար ծուվուն գինաց: Քյըց դիւս էլայ, իմ խալաւքիւր խաղեսայ, ալ իմ խօր քեալաք չղեացը, իկա, ըս տե, բերդմ աս տե չինիր իմ, նստիր իմ ինչ Իս իկեը էր աս տե, մինչիւ աս օր իս մարդիւ խիտ չէր խուսը. էսաց.—Աստ Բալաք աչաւ կը տիսնաս, ան վաւոււ խալաւքիւրին. էրկու խուսք ան գըքից միտո մնացիր ի, մէկ ան կը կարդամ անիւ, ան էրկու չնալուխնին ինչ կգեան, անիւ աղբէքքիւրին, իսն էլ իմ դաւստնաց կը գարկիմ, կսպանիմ. ինչ կը կարդամ, էլմ կգեան: Ամէն ուրբաթ օր իմ խուր խաւ պաղչէն մըսա կըյնը, իսնէլ կերթամ ան տե, էրկու սահարուան չանք կը մնամ ան տե, կըլիմ դեսոմ էսոյ գաւըրչըն.— Իս գտիմ, Բասրայու դաշաը աղջկն ի գրի դըկը աս տե. ա ընցկուն մարդ գրկից աս տե, մարդմ՝ իմ յուլութին չառըց, դիւ էկըր, առըր. գինա՛, էսա՛, քեան ըզի մէր, քեան ըզի քիւր կինայ ձի. իս քի չըմ առնը. վնւվ կառնը, առ, խիւրք է ան մալ խարնիս ձը ապով, քի չըմ առնը:

Եդ դարձըն էլ էսաց.

—Ձիմ' տու ձը, դըյալեմ էլ ուսկը տու, իս ա'իւթամ գըբը յիտիւ գիւք բիրիմ:

Ադ ալ էսաց.—Հայ դարձիլ բաբա. գուրծ չուսիս, դիւ չըս կէրի բիրի, գինա խատ քիւ բանին:

Դարձիլ էսաց.—Ձէ, տըտաս, իս էրթամ իտէն:

էսաց.—Տամ, տար քի խամա կի:

Դարձիլն էլ իլաւ, ձըն խիծաւ. դըյսյեմ ուսկըն իթալ յիւր քեամակ. ձըն քչից, գինաց մէկ քեառսուն աւիւր ճամբախ, մէկ էրկըր գիւս ընկեաւ. ա տե չէնլիկ չկէր, քեանց ջաղաց աւիլ բանմ չկէր. մէկ, էրկու, իրեք ջաղացք ընցաւ. մէկն էլ տըսաւ ջաղցական կանչից. էսաց.—Սպահանայ թագեաւուրու տղա, դիւր կէրթաս:

Ան տե ձըն կայնացըցոց, մտածից, էսաց.

—Ասիկ իս քեառսուն աւիւր ճամբախ իկիրիմ, ասա ջաղցըական ինչ գիտը իս Սպահանայ թագեաւուրը տղէն իմ:

Ջաղցական էսաց.—Ի՞նչ կը մտածիս, դարձը էսա տեղ, ադա գուրծ, ինչ դիւ իտէն կերթաս. իս չըլիմ, դիւ չըս կէրի, բիրի:

էսաց.—Ըսկա իս քի չըմ ճանչընայ. դիւ ըզի կը ճանչընաս:

Դարձաւ, էկաւ մատ ջաղցական. ջաղցըական էսաց:

—Մինք խրիչտակնիր ինք, իրիք օը քիւ խուր խըյրաք ի մնացիրիմ, քիւ խուր խուզըն էլ իս իմ աուը. քիւ խէր շատ աղէկ խեւ կէնըր, իս անիւ խաբըր խամար տը շանց տամ, էրթաս, ան գիւք բիրիս, իս գըտիմ, դիւ ան գըբըն իտէն կան կգեաս, իս չըլմ, դիւ չըս կէրի: Կէրթաս Ստամբիւլ՝ դիւս կընըս, կերթաս Եյիւլ, դիւս կը բանան, էրկու դարձիլ կայ ան տե, դիւ էլ գըի կտաս վար աջ թիւին դաւան իտէն, մինչիւ սահաք խնդին. կըսըս.—Դարձիլ բաբանքտիր, դիւ ընչի չըք խոսը. անիւնք էլ կասըն.—Սարէն դիւ կգեաս, ձիւրէն դիւ կգեաս, աչխարէն դիւ կգեաս, խուսք քիւն ի, մինք ինչ օը խուսընք:

Դիւն էլ էսա.—Ըզի բու (եւբէք) խուսք չկայ, իմ խուսք էն ի. ձի թագեաւուր իմ ձէն լսէր, ին օը, ինը ամըս, ին սահաք, ին տաղըգա լմանէր, Աստուած անիւ տըտէր տղէմ. Թագեաւուրն էլ ան ժամանակ կիւզեայ դաւան վերէն, էկանջ կէնը, կը դառնայ, կերթայ: Տղէմ ադա Թագեաւուրն տընը, ըն սահաքըն մէջ էլ աղջըկմ՝ Ձիանց Թագեաւուրըն տ'ընը, ադ աղջըկ, ադ տղէն տը սըրլին իրարիւ վերէն: Ադ տղէն ինչ կը միծանայ, դիւ էլ Թագեաւուրըն էսա,—Թագեաւուր, քիւ տղըն կասըս, ան աղջըկ ինչ կգեայ քիւ աղը մօտ, ըսը, թը չգեայ քիւ մօտ, աղջըկ ասը. վրէ չըս թուընը գեամ քիւ մօտ. տղէն էլ թը ըսը՝ դիւ գեօղ էք, Աղջիկ տըսը.—Մինք ինչ ինք գեօղցը. տղէն թըղ ըսը,—դիւ մի գիւք էք գեօղցը: Ան

աղջըկ ան գիրք տը բիրի, մարդ չկէրի բիրի Էսայ.—Առ նա կանանչ վարուց, բունը քիւ ձեռ, քեանի մի էրկըրնէս, մարդ քի քախլմիւ չըլնր, ինչ մի էրկըրէն դիւս կըլլա, կանանչ վարուց քիւ ձեռ կը չուրնայ՝ Թար:

Ադ ալ էլաւ, կանանչ վարուց բունըց յիւր ձեռ, գինաց, անիւնց էրկըրէն ինչ դիւս էլաւ, կանանչ վարուց ձեռ չուրցաւ, վարուց էթալ, գինաց Ստամբուլ դիւս իլաւ, գինաց Էյիւպ. դիւս էրաց, մտաւ նիրս, սըսաւ աղսըթ էրկու դարվը կան ան տե, վար աջ Թիւրի, գինք խոտ դռան խակէն մինչիւ սահաքը խնգին Էսաց. —Դարվիչ բաբանքտիր, ընչո՞ւ չըք խուսը:

Դարվիչները ասըն.—Աչիրքէն դիւ կդեաս, սարէն, ձուրէն դիւ կգեաս. խուսք քիւն ի:

Թագեաւուրն էլ իմացի մէկ կարիւղ դարվիչմ իկի, էսաց.

—Վաղիր, իկի էրթանք մառ ան դարվիչ, խենք, ինչ կըսը:

Անիւնք էկն խասան դռան վերէն. դարվիչն էլ էսաց ան դարվիչնիրուն.—Ձը Թո՛ւ խուսք չկայ. ըձի մէկ խուսք կայ, Աստուած տէր, ձը Թագեաւուր իմ ձէն լսէր, ինչ ինն օր ին ամըս, ին սահաք, ին դազըղայ լմանէր, Աստուած անիւ տտէր տղէմ՝:

Թագեաւուր լսաւ, էսաց. —Վաղիր, դառնանք, էրթանք:

Դարձան գինացին, չմտան նիրս:

Էրկու մարդիւ էսաց.—Լուսուն կերթըք Էյուպ, կը մտիք նիրս, մէկ կարիւղ դարվիչմ կայ ան տե, կը բունըք, ձի խամար կը բիրըք: Առաւուտուն էրկու մարդ էկըն, մտան նիրս. դարվիչ բունըցըն, ասըցըն.—Արի, գինանք:

Էսաց.—Թագեաւուր ձը ինչ տ'էնէ, ինչ գուրծ ունիմ Թագեաւուրը խիտ:

—Ձէ, գքի ուպիրը. տը դեաս, էրթանք:

Առն տարըն Թագեաւուրը մօտ, Թագեաւուր էսաց.

—Դարվիչ բաբա, դիւ յիրկուն ինչ իս ասը:

Էսաց.—Թագեաւուր ապրած կենայ, իս բանմ չըմ ասը յիրկուն Էսաց.—Ձէ, ասըցըր:

Էսաց.—Իս բանմ չըմ ըսը, մէկ խուսքմ տուր. իս մտայ Էյուպ, էրկու դարվիչ կին ան տե, մինչիւ սահաք խնգին չխուսամ, ասը. «դարվիչ բաբանքտիր. ընչու չըք խուսը»: Անիւնք էլ ասըցըն «աչիրքէն . . . խուսք քիւնն ի. իսն էլ ասըցը. . . «ձի Թագեաւուր իմ ձէն լսը, ինչ ին օր ին . . . Աստուած անիւ տտէր տղէմ»: Իս նա մէկ խուսքն իմ տուր: Թագեաւուրը էլ ա ընցկուն ծիր իր քի դեղին ի դարձի, էսաց.—Դարվիչ, նիւր ըզը տղայ ընը:

Դարվիչն էլ էսաց.—Աստուած տըտայ.

Թագեաւորն էլ էսաց.—Դէ կաց աս տե, թէ տղայ էլաւ, Թագեաւորութուն ուզիս, ինչ ուզիս, իս տամ քի:

Դարվիշն էլ մնաց ադ տե, մինչիւ ժամանակ իրի:

Առտուած խոռ մէկ զաւակմ:

Թագեաւոր էսաց.—Դարվիշ բաբա, դիւ քիւ թեցերիք էրա, իս իմ կէս Թագաւորութուն տամ քի:

Դարվիշ էսաց.—Թագեաւոր ապրած, դիւ չը՛ս կէրի իմ խնդիրք կատարը:

Էսաց.—Իս չկատարիմ, էլ զձեզ քիւ խնդիրք տը կատարը:

Էսաց.—Իմ խնդիրք քիւ տղէն աը կատարը, դիւ չը՛ս կէրի:

—Թը կենայ, իմ տղէն միծանայ, կատարը:

Էդ սանաթին ինչ տղէն իլաւ. Չինաց Թագեաւորն էլ մէկ աղջիկ իլաւ. տղէն, աղջիկ սիրուան իրարիւ վերէն:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, դարվիշ էսաց.

—Թագեաւոր ապրած կենաս, մէկ աղջիկ չգնայ քիւ տղը մօտ: Էսաց.—Կգնայ:

Էսաց.—Կերթաս քիւ տղըն կըսիս. յերկուն ինչ ան աղջիկ ինչ կգնայ, տղէն չը թըղնէ գնայ յիւր մօտ, ան կըսը—վրէ՛ չըս թըղնը գնամ քիւ մօտ. տղէն թը ըսը՝ գեօղ էք: Ան տը՛սը, ինչ էք գեօղցը. աղէն թը ըսը—միւր գիրք գեօղացըրիք:

Թագեաւոր էլաւ, գինաց տղը մօտ, էսաց.

Աղջիկ յըրկուն իրի մա տղէն, գիրկ իրի բիւիւր տղըն, տը կախուէր վզէն. տղէն դմչկուլմ խոռ, աղջիկ դպաւ գիտըն:

Աղջիկ էսաց.—Իիւ ընչո՛ւ չըս թըղնը գնամ մա քի:

Տղէն էսաց.—Դիւ գեօղ էք:

Էսաց.—Միւք թնչ էք գեօղցը:

Էսաց.—Մի գիրք գեօղցիր էք:

Աղջիկ դարձաւ, լախլէն տուն գինաց:

Թագեաւոր էսաց.—Աղջը՛կ, վրե՛ կլաս, քիւ սիրո՞ղն ի մեռը:

Էսաց.—Չէ, չը մեռը, չէթուղ իս էրթանք անիւ մօտ, իս ասը ընչո՛ւ չըս թուղնը գնամ քիւ մօտ, ձի էսաց «գիւ գեօղէք». իս ասը՝ «միւք ինչ ինք գեօղցը՛», էսաց «մի գիրք գեօղցիր էք».

Չինաց Թագեաւորն էլ ջառ խոռ կանչիլ, ինչքան մարդ կէր անիւ, ամեն ժողովից, իրի, էսաց.—Վո՛ւլ նա գրքը սալի կտէք, էրթայ դէրը, իս իմ կէս Թագեաւորութուն տամ անիւ:

Մարդ սալի չիտու:

Թագեաւոր էսաց.—Էլ մարդ մնացը, չէկը աս տե:

Ասըցըն.—Պառու տղէն մնացը, չէկը:

Թագեաւորն էլ էսաց.—Կանչըցըք ան տղէն գնայ:

Տղէն բիրըն, Թագեաւոր էսաց.

Տգան, գիտիմ, գեօղացած բերածըս, դիւ սալղ չը'ս իտայ:

Էսաց.—Սալղ կտամ ամա, շատ հեռու տեղ ի, կեօ եօթ ծովիւ կղզին:—Դիւ կարուղ իս էրթաս բերիս. դիւ բերիս, իմ կէս թագեաւորութուն տըտամ քի:

Էսաց.—Էրկու ձկան ականջ ձի խամար բերէք, մէկ էլ ձիուս պուչ:

Էրկու ձկան ականջ բերին, ագա ձկան ականջքիւ կապըց. ի թալ վար ծովիւն, ադա ձիու պուչն էլ իբի. մազիւր իտու դիւս. տակ-տակ մազիւր կապըց յիւար, ան մէկ գլեօխն էլ կպրից. նստաւ ձկան ականջ-քիւրու մէջ, գնաց եօթ ծովիւ կղզին դիւս էլաւ. ադա գիւրքն էլ վար մարմար քեարին ի. իրեք մարդ, ամին մէկ կացըն մը ուրինց ձեռ բռնած՝ դրքը վրէն կայնած: Սէյրի ի, վնւկ ձեռ տայ գիւրք. տը զարկըն գլխավրէն կսպանըն:

Ադ մարդն էլ ադա ձիու մազ կախ իտու. գինաց գրքը վերէն, ադա կուպը կսլաւ գգիւրք. զմազ քեչից, գիւրք խիտ իբի. կացընքն էլ թըփ-թըփ վար մարմար քեարըն զարկըն:

Սեհրի (կախարդական) էր, պաքըլաւ. ադ մարդն էլ գգիւրք առըց, իբի, իտու Զիչանց թագեաւորըն. Զիչանց թագեաւորն էլ յիւր կէս թագեաւորութուն իտու ադա մարդուն, գգիւրք իտու զաղ-ջըկ. աղջըկն էլ գգիւրք առըց, իբի, իտու զտղըն. տղէն էլ գգիւրք իբի, իտու զխէր. խէրն էլ գգիւրք տարաւ իտու դարվիչին. Էսաց:—Դար-վըշ, քիւ խնդիրք նա էր:

Դարվիչն էլ Էսաց.—Խն.

Թագեաւորն էլ Էսաց.—Ադիկ վուչ բանմ չէ, խնդըրք էրայ, կատարիմ:

Դարվիչ Էսաց.—Ըզի թնւ խնդիրք չկեայ. իմ խնդիրք նա գիւրքն էր. ձիւ կտաս ըզի, դըյպեմ ուսկը, իս կերթամ:

Թագեաւոր ձիւ՝ դըյպէմ՝ ուսկը իտու:

Դարւիչ ձին խեծաւ. դասք էրաւ Զինայ թագեաւորը քեա-ղաք իրի Զինայ թագեաւորը քեաղաք դիւս էլաւ:

Ուրբաթ օր սահաք խնդին էլմ գինաց թագեաւորու խաւս պաղչեն, նստաւ:

Տեսաւ Բալաք Աչառ խիծի. էլմ էկաւ, էջաւ կըլթայլթաց. չայդընիմ՝ մէկ ան թիւ, մէկ անթիւ դադրան, ամեն մէկ կալօն լցըն, խմաւ, դէմվի կանգնաւ, էրկուսն էլ սպանըց. Բալաք աչառ խիծաւ, դարձաւ գինաց:

Դարվիչն էլ իտիւէն գինաց:

Տիսաւ վուր դարվիչ, Էսաց.—Իմ դարւիչ անթացը, էլմ էկաւ: Դարվիչն իտիւէն գինաց, խասաւ բիրդ:

Տիսաւ էլմ Բալաք Աշառ կապըց սունվի. ա ընցկուն իզար,
կաշն վուտնըվի խինի վե:

Վլացուաւ, գեացըն տուն, հաց դըրն, կիրան:

Դարվիչն էլ ինչ գիրք դըր անթը տակ. անթը տակէն չհանը
գիւս Գիրք ծուցէն էխան, իտու ինի. էն էլ դարվիչի վուտ կզուաւ,
զագնից, էսաց.

—Դարվիչ, դիւ մտիկ էրայ. ես կարդամ, դիւ կը տխնաս:

Կարդաց գգիրք. փարըն, էրկու շանկըն, էրկու շալորնին. էր-
կու ուսկը աթու խիտքիր դիւռ բացըն. էկն ան տե. ուսկը աթու
փարն նստաւ. մէկ յինք նստաւ վերէն. ձեռնիր թըլցըն իրարու
թիւի վերէն, էրկու շալորնին զարկըն, էրկու շանկըն խաղցըն:

Դալլընչը հեաշ գինաց. ընկեաւ ան տե, էլաւ ջիւր իթալ
յերես. սըլտ մածըց. հեաշ էկաւ վերէն, էլաւ, նստաւ:

էսաց.—Դարվիչ, սու էսա մատնիք. ան աղջկայ մատնիքն ի.
խտ մէմէկը միք մատնիքնիր փուխիր ինք, ըս մատնիք կուտաս. անիւ
կասըս. Թա չըս հաւատայ, սս սլ անիւ մատնիքն ի. Կասըս, իս ան
չըմ առնը, վոնվ կառնը թը առնը, Աստուած անիւ խաց տայ:

Կասի.—Դարվիչ, քիւ խնդիրքն էրա, իս կատարիմ. իս ծուռն
էր, ըզի ազատըցըր. իմ խուր քեաղաք անտէր էր, սէր էրըր:

—Իմ խնդիրք չկեայ, իմ խնդիրք էնա մատնիքն ի:

Դարվիչ մատնիք առըց, ձին խիծաւ. իրի Բասրայու դաշտ, աղջ-
կան մօտ. մատնիք իտու զաղջիկ, էսաց.

—Ան կասը. «վոնվ կառնը, թըղ առնը. քեանց իմ մէր, քեանց
իմ քիւր կենայ ըձի»:

Աղջիկն էլ էսաց.—Վոնվ տ'առնըմ, գքի տ'առնըմ:

Ան էլ էսաց.—Խն:

էսաց.—Աս տե կինանք Թա էրթանք քիւ խուր քեաղաք:

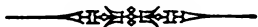
էսաց.—Իս Սպահանայ Թագեաւուրն իմ, խըյրաթի տէր իմ,
իս ա'էրթամ:

էսաց.—Իլի, մալ, ապրանք բառնանք, էրթանք:

էլան մալ, ապրանք բարձան. գեացըն:

Հալա ան Դարվիչ բռնած ի.

Ձդարվիչ թուղ իտու, էրաւ յիւր վաղիր:

ՊԱՏԼԽԱՆԻ ՄԻՐԱՆԸ ԵՒ ՇԱԽԻՐԱՆԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐ

Մականց բարբառում *

Պատլխանի Միրանի խէր էսաց.— Իս կը մեռնըմ, Սիվ սար
նեշըր չէրթաս: Խէր մեռաւ, օրէն մէկ դսուց իրի տուն,
չիմուց տակ ձէմ՝ ըլաւ.— Ա՛խ, Պատլխանի Միրան, դիւ կեր-
թաս, պա թա:

Ըրըչից տըսաւ մարդմ ճխան դրած սկանջ՝ կեօ ան մարդ
դռան ճխանը տակ:

Էսաց.— Պատլխանը Միրան, իս թղնըս, քեանի ջիւր կայ իմ
աչքիւր. իս ըննմ քի խզմեքեաւ:

Պատլխանի Միրան էլաւ տը թղնէր, մարդիկ ժողուան. էկըն
ասըն.— Քիւ խէր զիւրովէն ի էսա մարդ բռնիր, դըրը ճխանը տակ,
մը թուղը:

Էսաց.— Տը թուղնըմ, ընն իմ քեաղաքն էլ աւըրը:

Ձմարդ իթուղ, էլաւ անիւ խզմեքեաւ, գինաց ջիւր իլից վար
ձիւնեւուն, լուացուաւ: Էդ խզմեքեաւ անիւ՝ էրաւ:

Էսաց.— Ինչու խամար «ախ» էրըր, բիբիկ իս, սկլնու իս, անօ-
թը իս, թէ մէ քի խապարմ՝ տուը:

Էսաց.— Մարդ ըզը խապար չտուը. «ախ» տէնըմ, պա չէնըմ,
չէ իսն էլ տեղացմ թագեաւուն էր, իսն էլ մարդ ունէր:

Էսաց.— Ի՛նչ ո՛ր տեղաց թագեաւուն էր:

Էսաց.— Իս Ձիչանց թագեաւուն էր, եօթ տարը իս քիւ խօր
կուը էրը, քիւ խէր ըզի բռնից, իզի աս տե:

Էսաց.— Քի իրաւունք տուիր իմ, գինա, քիւ թագեաւորութենին
խասը:

Պատլխանը Միրան թուղ իտու. գինաց վար յիւր թագեաւու-
րութենին:

Գչիլը ցերեկ «ախ» Պատլխանի Միրան, ան Պատլխանի Մի-

* Պատմած է Ջասիկ Խեպոյեան-

րան, օրմն էլ չմեռնէր. իմ աչքեր ինե քիւ իրես. գքի տեսնէր, նիւր մեռնէր»:

Պատըխանի Միրան էլաւ, Սիւ սար Գեջրը գինաց, տըսաւ խազալմ' յէռջիւ ձիուն թռաւ-փախաւ, գձըն իթուղ խտիւ:

Խազալ կը փախը, շատ չհեռընայ, անցկուն կը հեռընայ, ձըն չխասնը. մինչիւ կէս օր կուտուաւ ինք յիւր մարդիր յիտիւ գեացըն: Պատըխանի Միրան մարդիրուն էսաց.—Դիւ յետ դարձէք, գեացէ՛ք, իս նա խազալը յիտիւ տ'երթամ, մինչիւ նա խազալ չըռնըմ, չիմ գառնայ:

Մինչիւ յիրիկուն յիտիւ խազալըն գինաց. գինաց կամելիի բիրան, վերէն մթնաւ. խազալ մտաւ մաչ կամերն, կուրսաւ. ինք մնաց ան տե, Գե կէրի յետ դառնայ, Գե կէրի էրթայ. իւրը մզրախ իզար ճակտըն, ինքն վար ձիու քեամկին յէռջիւ աղախ գինաց: Ադ խազալն էլ գինաց. խապար տարաւ Զիչանց. թագեաւուրըն էաց.—Իլի, խասը. Պատըխանը Միրան կեո՛ կամելիի գլեօխ, բի, չխասնս մզրախ գզլեօխ տը ծակը. մէկալ կնարէն դիւս տայ: Խընդ վեց մարդ խրկից.—Գեացէ՛ք, գՊատըխանը Միրան անցկուն քնուկ առէք, բիրէք սղայ:

Գեացըն առն բիրըն, դըրն յէռջիւ թագեաւուրըն. թագեաւուր կանչից.—«Պատըխանը Միրան. Պատըխանը Միրան»:

Աչքեր էբաց, շաւմիւռ էլաւ, էսաց.—Իս կամելիի գլեօխն էր. մկայ լինչիս էկեր իմ աս տե:

Թագեաւուր էսաց.—Իոնչ կմտածիս, դիւ իմ մարդիր չը ճաչնաս ըզի էլ չճաչնաս. չէ՛, քիւ խզմաքփեարն իմ:

Պատըխանը Միրան նստաւ թագեաւուրը կշտըն:

Թագեաւուր խրկից, խաց, կերակուլ իրի, կերան, խման, էսաց.—Պատըխանը Միրան, դիւ ասա տեղրանք:

Էսաց.—Իսն էլ չըմ գտի. առաւուտիւ էկը Սիւ սար Գեջրը, առաւուտնախառ խազալմ յէռջիւ իմ ձիուն թռաւ, ընկեանք յիտիւ մինչիւ կէս օր կուտուաւ, իմ մարդիր խա ձըկ էկըն կէս օր ինչ կուտուաւ, իմ մարդիրուն ըսը՝ « յետ դարձէք, իս քեանը նա խազալ կերթայ, ան խազալը յիտիւ տէրթամ: Խազալ չիւր կամելիի գլեօխ բիրը. վար ձի մթնաւ, իս մնացը ան տե, վար իմ ձըու քեամկըն. իմ աղախ դնացիր էր, աղախայ քիւ դիւանը մէջ»:

Էսաց.—Պատըխանը Միրան, ան խազալ չէր, ան իս ճամբ-խըցը յիտիւ քի: Էսաց.—Դիւ պէտըր ան խազալ տաս ըզը:

Էսաց.—Իս չըմ կէրի տայ քի. իս իմ խազալ տամ քի. անըկ իմ չի:—Իս զան կուզըմ, ինչ իրի յետիւ ձը:

Էսաց.—Անըկ Շաւրանայ թագեաւուրը աղջըկն ի, ուր խօր

մօտէն ըռըկի տարըմ՝ կայ, իկի՛ աս տե. իմ հոգմ անիւ վրէն չընցի, կընը առաւօտն էլ էրթայ:

Էսաց.—Պա էնը չտաս. իս քիւն չըմ առնը:

Էսաց.—Նե՛ գիւ, նե խազալ. իս չըմ կէրի. կուզը՝ դքի թուղ առնը:

Խատ մէկը խուսան, իրարու խաւնան, գխազալ առըց:

Զիչանց թադեաւուրըն էսաց.—Իս տէրթամ իմ քեաղաք, ամիսըմ՝, էրկու իլաւ, իմ քեաղաք առանց թադեաւուրը:

Զիւր խազալ առըց, դինաց գիւր քեաղաք. ամին օր կերթէր նեջրը ուր խամար. վուզըրը աչ ընկեաւ զխազալ, սիրու առըց, խըւընդցաւ, էսաց.—Իս նա կնկեան չմօտանամ, տը մեռնըմ. պա ինչիս էնինք, ինչիս չէնինք. մէկ մարդմ բիրինք, սուտ խարսնիսմ դնինք. ըսինք՝ վուզըրը լաճ տը պսակինք. կանչինք Պատլխանի Միրանի խազալ, բիրընք խորսնըս:

Խարսնս գըրն, զՊատլխանը Միրանը խազալ կանչըցըն, Պատլխանի Միրան էսաց.—Իս չըմ իգեայ, գիւ գինա, իս չըմ էրթայ էրթամ փօւման տընըս:

Զվուզըրը լաճ բիրըն, աղչկան խամալ խադիւցըն, խանըցըն խաղը, զխազալն էլ խանըցըն խաղը, կնկտիր մէկ մէկ զվուզըրը լաճուն ձեւ թուղըն. վուզըրը լաճ էրի, ընկեաւ խազալը ձեւ, խազալը ձեւ քեամըց, խազալն էլ էլաւ, ագիւցմ իգուր վար սրտըն, սպանըց. թուղ խոււ, իրի առն. առնն էլ չկայնաւ, Շաւրանայ քեաղաք, գիւ գիւր իս, չի իս էկը քի:

Ախչիկն էլ գինաց տուն, խօր իրես, մօր իրես չգինաց, մնակ մտաւ յեօդէմ ինի:

Վեանմ օր վերէն ընցաւ. Պատլխանը Միրան կսկծուն խըւընդցաւ. մարդ չըր թուզըն իւր իրես էրթէր. տը կանչէր ուր խուսամուջ, ամին առաւուտուն անիւ խաց, կերակուլ, ջիւր տանէր, դնէր խատ անիւ կշտըն, կէր գիւս, զգիւս փակէր վերէն մինչիւ մէկէլ օր առաւուտին մարդիւ իրես չըլ տանայ:

Պատլխանի Միրան յիրիկուն էրի տուն, մէր անցըում լացը աչքիւր կուրցը, էսաց.—Մարէ, վրի՛ լացիւրըս անցկում:

Էսաց.—Յիւրի խազալ:

Էսաց.—Խազալըն յինչ իլի:

Էսաց.—Խազալ գեացը, չէ՛ խազալ քի էսաց՝ «Իս չըմ էրթայ խարսնըս, գիւ փոււման տ'էղըս». գիւ ըսըցըր, «չէ՛, տէրթաս»:

Խազալ գինաց ան տե, վուզըրը լաճ բիրած՝ ախչկայ խամլ խագիւցած՝ իլի խաղցը, վուզըրը լաճ էկի՝ բռնը խազալը ձեւ. խազալը ձեւ քեամի, խազալ իլի ագիւցմ զարկի, վուզըրը լաճ սպանը. իրի տուն, կասեն էրաւ, ըռըգեաւ. թուղ խոււ գինաց:

Պատլխանի Միրան առաւուտուն էլաւ, գձըն խիծաւ. գինաց

չիւր կամեւորը գլեօխ, գձըն կայնացըցուց, մգրախ իտու գլխիւն, քինաւ: Զիչանց թագեաւուրը խազալ իրի, Պատլխանը Միրանը տաւ: գարձաւ, գինաց, խապաւ տարաւ խօր, էսաց.— Պատլխանը Միրան էկի, կամեւորը գլեօխ կայնը:

Ան էլ վից մարդիւ էսաց.— Խապըցէք, զՊատլխանը Միրան քինաթաթախ վիրուցէք, բիրէք աս տե:

Վից մարդ գեացըն, զՊատլխանը Միրան քնիւկ վիրուցըն, տա-
րըն թագեաւուրը դըւան դըրն:

Թագեաւուր կանչից.— Պատլխանը Միրան. Պատլխանը Միրան:

Աչքիր էրաց, տիսաւ ինք էլմ թագեաւուրը դիւանէի:

Թագեաւուր էսաց.— Աստուած ինե, գիւ չըր իգե աս տեղընք.
Բնիխ իլաւ էկըր:

էսաց.— Խազալ ըւըկի, էկի:

էսաց.— Աս տե չէկը, գեացը ուր խօր քեաղաք, չէ՛ իս քի
ըր՝ «գիւ գուրծ չունըս ան խազալըն», իս քի ըրցըր, «իմ խազալ
առ տար, գան մը տանը», ա՛յ աս օր սղա ի, վաղ կերթայ ուր խօր
քեաղաք. էրի, իմ խազալ տամ քի, գինա:

էսաց.— Զէ, չընը, իս տ'էրթամ իտեէն:

էսաց.— Աղբէր, տարուան մը ճանքախ ի:

— Տարուան մը ըլնը, տաս տարուան ըլնը, իս տ'էրթամ:

Զիչանց թագեաւուրը խազալ էսաց.— Անպատճառ տ'էրթան:

էսաց.— Տ'էրթամ:

էսաց.— 'Իիւ էրթաս, իոն էլ տը գեամ խա քի. դիւ ճանքախ
չս գըտի: Խազալ իլաւ, էրիս չմըք (հողաթափ) իրի, մէկ էլ գտակ
իրի, էսաց.— Նա գտակ կը դնըս քիւ գլեօխ. ցերեկ դիւր էրթաս:
մարդ գըի չըխէ, առ նա չմըք, մէկ դիւ խազը մէկ իս, նա չմըք
վուպն օր խաքըն՝ քեառսուն աւուր ճանքախ մէկ օր կերթայ:

Զիւրից հօղ քեար էրըն, գեացըն. քեառսուն աւուր ճանքախ
մէկ օր կէրթըն, թա օրմ թա քսան օր ճանքախ գեացըն, խասան
ծովու բիրան. խազալ էսաց.— Կերթաս նահան քեար կը վիրցիս,
ձիւմ կեամ կիօ ադ քեարը տակ, ան ձիւ կեամ կտաս ջիւր,
խրեղէն ձիւ ծովուրց կընը, գեայ. դիւն էլ գկեամ կը դնիս բիրան,
կը խծնըս. գըի կը տանը, ծով կը խլցըցը: Կեամ բերնէն կը խա-
նըս. ձըն կը թուղնս, նա ղգակն էլ կը դնըս քիւ գլեօխ, դիւ խալղի
կը խիս. խալղ գըի չըն ըխի:

Պատլխանը Միրան գինաց գըեար չիւռ իտու, կեամ գըեարը
տակէն էխան, իտու ջիւր, Սիւ ձիւ ծովուրց իրի, գգգակ առըց.
գկեամ իղի ձիւ բիրան. խաթ ուղըց խազալը մօտէն, էսաց.— 'Իիւ
գարձի, գինա:

Խազալ էսաց.— Զէ իս տը կենամ աս տե, չիւր գիւ գեաս:

Պատիւանը Միրան գփն խիծաւ, քչից վար ծուվըն, տարաւ ծուվընցուց. կնամ իխան. գառս քեաղաք էրաւ, գինաց, մտաւ քեաղքը մէջ. էսաց.—իմ գդակ տը ճուպիմ՝ դնիմ իմ գլիօխ. մարդըզի տը խէ՛:

Գդակ էգիր գլիօխ, մանչ քեաղքըն գինաց. անօթը էր, էսաց՝ տ'էրթամ նա քեաղապնու մօտ. մհա ըզի տը խէ՛ թէ չէ՛:

Գինաց. մտաւ քեաղապնու՝սքեան, քեաղապ խաց առըց, իդի ան տե, կիրաւ, մարդ չխուսաւ. էլաւ սքնէն դիւս, մարդ չէսաց՝ փարէն տուր, նուր գինա՛:

Ելաւ գինաց թագեաւուրը սարէն. գիւ չըսըս—խազալ ինչ իկի՝ խօր. մօր իրիս չգեացը. գեացը մտե յեօդեմ ինի՝ Պատիւան Միրանը կսկծուն խըւընդցի, ամին առաւուտու ըսիւսամ խաց կըտանը էգու. դիւս կը փակը վերէն, գեայ գիւս, մարդիւ իրիսը՝ չտանայ, մարդ անիւ մօտը տը չէրթայ. լաճմ էլ իլիր ի:

Պատիւանը Միրան մնաց անտե մինչիւ առաւուտիւն, խիւսամ գիւս. էրաց, խաց տարաւ, ան էլ խիւսամուչ իտիւէն նիրս մտաւ. նստաւ ան տե, ան գխազալ խէ. խազալ զան չիւէ, խիւսամ խաց իդի ան տե, էլաւ գիւս փակըց, գինաց. խազալն էլ էլաւ, էրկու գդէլ կիրակուլ կիրաւ. պուտմ էլ ջիւր խմաւ, էլմ պարկաւ ուր տեղ, քինաւ. Պատիւանը Միւն նստաւ վար կիրակուլըն կիրաւ, էթուղ էրկու գդէլ. ջիւրն էլ խմաւ, մէկ պուտ ջիւր էթուղ:

Խազալ ախախաւ, էլաւ նստաւ. կուժ առըց, ջիւր տը խմէր, տըսաւ մէկ պուտ ջիւր կայ՝ փշում խմաւ, կուժ իդի ան տե. կի. ըակուլը իչից, կեօ էրկու գդէլ կիրակուլ կայ ամըն մէջ, էսաց.—Ջանըմ, մարդ չէկը աս տե, դռնիր փակ, կատու չէկը, անա կիրակուլ ինչ իլի. դարձաւ էլ ինք էսաց.—չեղնը իս կերայ, չակախայ: էլմ պարկաւ ուր տեղ, առաւուտուն էլմ խիւսամ գիւս էրաց. իդի յեւջիւ. դառցաւ գդիւս փակըց, գինաց: Խազալն էլ էլմ էլաւ քիչմ կիրակուլ կիրաւ. քիչմ ջիւր խմաւ, պարկաւ:

Պատիւանը Միրան էլաւ, կուշտ կիրակուլ կիրաւ, ջիւր խմաւ. նստաւ ան տե: Խազալ ախախաւ, էլաւ նստաւ, ձեռ իտու կուժ, ջիւր առըց, տը խմէր. էլմ ջիւր խմածըն, ըրըչից կիրակուլ, տըսաւ կիրակուլ նէլ կիրած, էսաց.—Այ ջանըմ, էսիկ սատաննայ կայ ըստե, ինչ կայ. ասա ո՛ր տեղով կուգեայ: էսաց—ընսնէք, ընսնէք, ըզի նչանց կտէք, տուէ՛ք. թէ չէ՛, իմ խօր խալաւ կտամ գձի յաւըտան-յաւիտեանըց կորցըրայ:

Պատիւանը Միրան չգըտը անիւ խօր տան դիւրը (չհաշուէ) գինք շանք չէտու. էսաց խազալ.—Պատիւանը Միրանը քեասարը ինչ մանչ իմ սրտըն, դիւ վո՛ւվն իք, ըզի շանք չտէք, իս ըզի անա փանճարէն թլիմ տակ, տը մեռնմ:

Պատիխանը Միրան էսաց.— Իս ան ապով իմ էկի, ան զընք թի տակ մեռնը՝. ալ իս էկիր իմ ինչ, զգդակ իդի գիտըն, խազալ տըսաւ. թուաւ, էլաւ Պատիխանը Միրանը գլեօխ պագնից. էլաւ զգիւռ ծիծից. խիւսամ իրի դիւռ իրաց. էսաց.— Ինչ կանչիս:

էսաց.— Կերթաս խաց, ջիւր կառնըս կը բիրիս:

էսաց.— Դիւ աս օր շատ զաւս իս կիրի:

էսաց.— Շատ անեպ տըսար, իս էրկու օր սաղացիր իմ, իմ լաճն էլ կուտը:

էսաց.— Իս կուզըմ շատ ուտըմ:

Գինաց խաց, կիրակուկ, ջիւր առըց իրի, դարձաւ իլաւ դիւս: Մէկ, էրկու, իրեք օրմ վրէն ընցաւ, խազալ զՊատիխանը Միրան տտաւ, սաղացաւ:

Ղանդահարայ Թագեաւուր էլաւ մարդ զրկից, էսաց.— «Գեացէք մըտ Շաւրանայ Թագեաւուր. անիւ խազալ կտայ ընձի, թը տայ. չտայ, տը գեամ, անիւ քեաղաք տ'աւըրմ»:

Մարդիր էկըն, Թագեաւուրը դիւան նստան, ասըցըն.— Մի Թագեաւուր կըսը «անիւ աղջըկ կտայ ըձի թը տայ, չտայ, իս տը գեամ, անիւ քեաղաք տ'աւըրմ»:

էսաց.— Ջանըմ, իս աղջըկ ինչիս տըտամ. ան դրուն անըկ ուզըց, աղջըկ փախաւ գինաց: Վից-եօթ տարը մնաց դիւս, դսուց ինչ իկի իմ աչք զանիւ իրիս չընկի. նա՛ մարդ մատ ան կերթայ, նա՛ էն մատ մարդ կերթայ. համի՛ն առաւուտուն խիւսամ խաց կը տանը, դիւս փակը, ընքն էլ խըւանդը, լաճմէլ իլի, տիրովը, անտէր չի, իս տամ:

Ան մարդիկն էլ դարձան գեացըն. խապար տարըն. ինչն օր էսաց, ամին ասըցըն Ղանդահարայ Թագեաւուրըն:

էսաց.— Ըլեցէ՛ք, ասկեաւ կապեցէք, էրթանք. զանիւ քեաղաք աւրինք, զաղջըկ առնըք բիրինք:

էլան ասկեաւ կապըցըն, էկըն Շաւրանայ քեաղքը բիւուր, բռնըցըն, նստան. Շաւրանայ Թագեաւուր առաւուտ էլաւ, տըսաւ. քեաղքը չուրս բիւուր բռնած նստած:

Մարդ զրկից մատ Շաւրանայ Թագեաւուր.— Աղջըկ կտամ, տնւ, չտաս քեաղաք կաւըրմ:

Թագեաւուրն էլ էլաւ, գինաց մատ ուր աղջըկ, էսաց.— Հայ աղջըկ, գի՛ն, Ղանդահարայ Թագեաւուր ան, քեաղաք մի տու աւրիլ:

էսաց.— Պատիխանը Միրանը քեաղաք ինչ մանչ իմ սրտըն, քիւ քեաղաք աւրը, իս զան չըմ առնը: Մկայ դարձը գինա, իրիկուան գեաս, իս քի խապարմ կտամ: Խէր դարձաւ գինաց:

էսաց.— Պատիխանը Միրան, թէ բանմ քինէ կգեայ, իս իմ,

զան չըմ առնը, ու թէ բանմ քինէ չգեայ, իլի, սու ըզի, գեադտիկ փախինք, էրթանք:

Էսաց.—Խրկէ քիւ խօր, Ղանդահարայ թագեաւուրն էսայ.
—Ինչ անիւ մօտէն կգեայ թը էնը:

Խէր էրի անտէ. աղջըկ էսաց. «Իս զան չըմ առնը, ինչ անիւ մօտէն կգեայ, թը էնը:»

Էսաց.—Աղջը, ինչ դիւ Պատլխանը քեաւար կերդուրնաս, իմ խելըը իմ գլխուց կերթայ: Խէրն էր, ըռըգեաւ, գինաց:

Խազալն էլ էսաց.—Դէ՛, բանմ քինէ կգեայ, էրայ:

Պատլխանը Միրան էլաւ գէդ դդակ էզըր գուր գլեօխ, գինաց ծուվու բիրան. գկեամ աւզըց էխան, էզարկ ջիւր, Սիվ ձըն ծովուց իրի դիւս, ձեռքմ սիվ շուր վրէն. ձեռքմ էլ ճազ:

Էլաւ շուրիւր խազեաւ. գնագիր կապըց, կեամ իդի ձիու բիրան. էլաւ խիծաւ. քչից գինաց մանչ ասկեաւրն:

Ասկեաւր բաթինմ կտուից, մնաց էրկու. Դարձաւ էրի, տարաւ. զձըն ծովու բիրան. գկեամ . . . գինաց թագեաւուրը սարէն:

Խազալ կանչից խուսամուչ.—խաց, կիրակուլ շատ բի:

Խսամ խաց կիրակուլ էրի ան տե, ինչ խսամ խաց կը բիրէր, Պատլխանը Միրան գդակ կը դնէր, ինչ կերթէր, գդակ կը դնէր գիտըն:

Խաց կիրաւ պրծաւ, կանչից խուսամուչ, էսաց.—Կերթաս, իմ խօր խապար կտաս, գեայ:

Խսամ գինաց, թագեաւուրն էսաց.—Խազալ գքի կուզը:

Թագեաւուր էրի մատ աղջըկ, էսաց.—Աս օր ինչ կէր, ինչ չկէր:

Էսաց.—Մը՛ խօսայ, աս օր սիվ ձիաւուրմ էրի, չըմ զըտի Աստուծոց էրի, սուտը էրի, ընկեաւ ադա մանչ ասկըրն, մինչիւ իրեկուն կուր իտու. բաթիմ սպանից, էրկու մնաց:

Էսաց.—Չէ՛, իս քի ապըցը. «Պատլխանը Միրանը քեաւար ինչ մանչ իմ սըրտըն, իս զան չըմ առնը:»

Էսաց.—Աղջը, իս քի շատ կուզըմ, ադա Պատլխանը Միրան ինչ դիւ կերդուրնաս, ինչ դիւ քեարմ զարնիս վար իմ գլխին:

Խէրն էլմ ըռըգեաւ, իթուզ գինաց:

Առաւուտուն Պատլխանը Միրան գուր գդեակ էգիր գլեօխ, գինաց ծուվու բիրան, գկեամ . . . անիւ շորիւր, անիւ ձըն ամին սիվտակ՝ խեծաւ, գինաց ընկեաւ մանչ ասկըն, զասկեաւր սպանից բիւլուր, գինաց զթագեաւուրը տեղն էլ առըց, ադա թագեաւուրըց խաւն առըց Շաւրանայ թագեաւուրը խամար, դարձաւ էրի . . . :

Գինաց սարէն գդեակ էգի, թագեաւուր էրի մատ աղջըկ. աղջըկ էսաց.—Աս օր ինչ կայ, ինչ չկայ, քի մարդ իմօս էրի:

Էսաց.—Աս օր բեօզ ձիաւորմ էրի, զասկեաւ ըմնն սպանից, ան թագեաւորը տեզն էլ առըց, ձը խամար էլ խարն կապըց:

Էսաց.—Չէ՛, իս քի ասըցը «Պատլխանը, Միրանը քեաւար ինչ մանչ իմ սրտըն՝ իս զան չը՛մ առնը»:

Էսաց.—Աղջը, ինչ դիւ զՊատլխանը Միրանը գլեօխ կերդուըննաս. եան նախորդդ իլի, եան խուվիւ, վերէն ծուր իս, չըմ գըտի. աս աւուր ձըսուհըն էր թէ յերեկըն:

Էսաց.—Պատլխանը Միրան. չիւր յիփ գըթ տը պախիս, իլի դիւս:

Պատլխանը Միրան զգդեակ էդը գետըն. թագեաւորն էլ տըսու ճիւղիմ, չուտին, չիմին, քամաւա էնըն: Դինաց զՊատլխանը Միրանը գլեօխ պաղնից. Էսաց.—Չիս գիւ իս առը. իլի, նստը քախս:

Էսաց.—Քիւ թագեաւորութեն պիրօլ կինայ քի. իս տ'էրթամ:

Էսաց.—Ձքի չըմ թուղնը էրթաս:

Քեաղքը դռնիր բիւուր էտու փակիլ, Էսաց.—Պատլխանը Միրան չէրթայ:

Պատլխանը Միրան զուր գդեակ էդի զուր գլեօխ, էլաւ գկնըկ, զլաճ առըց, գինաց, քեաղքէն ընկեաւ դիւս. մարդ չը տըսաւ. գդեակ զլխուց առըց վե:

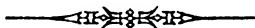
Թագեաւոր գինաց յեօդէն, նա՛ աղջըկ, նա՛ տղէն, էլաւ տըսու օր թէ դաչտը մէջ կերթան. ընկեաւ յիտիւ, մինչիւ թագեաւոր գինաց. տը խասնէր, Պատլխանը Միրան գկեամ մտուց ծուվ, կարմիր ձըն ծուվուց էլաւ, էլաւ ինք, կնըկ զձըն խիծան. հայ վար ծուվուն գեացըն: Դարձաւ էրի ուր քեաղաք:

Ձըն զՊատլխանը Միրան ծուվուց էխան դիւս. գինաց մատան խազալ, ինչ կայնիր էր ուր տեղէն յիրուր չառը, չնստը, չիւր ծնկնիր գեացը մանչ խուղուըն:

Էլան զուրինց չմկտիր խաքեան, տաս աւուր վերէն էկըն Ձիւանց թագեաւորը քեաղաք, Ձիւանց թագեաւոր Էսաց.—Երի, քիւ քեաղաք մ'էրթայ, իմ թագեաւորութեն էլ տամ քի, նստինք, ուտինք, խմինք. չիւր մեռնընք:

Էսաց.—Չէ, տ'էրթամ, իս չըմ կայնը:

Պատլխանը Միրան էլաւ, զուր հեօղ էրաց, զը մէկէլ խազալն էլ առըց, գեացըն ուրենց քեաղաք:

ԼՈՒՍԱԽՈՐ ՄՈՐԹ

Մականք բարբառով *

Մարայ քաղաք պառւած կէր, ուր տղէն:
Տղէն մէկ օր մօր էսաց.—Մարէ՛ իմ խօր գուրծ փեռէն
ինչ էր:

Մէր էսաց.—Քիւ խօր գուրծ ավնութին էր:

Տղէն էլաւ, քլանկ առըց, գինաց մեռէն. մինչիւ յիրիկուն.
կան իրի, բանմ չգնտաւ սպանըր, դարտակ իրի տուն: Առաւուտուն
էլմ առըց գրլանկ, գինաց. էլմ մինչիւ յիրիկուն կան իրի. բանմ ձեռ
չընկեաւ. էլմ՝ դարձաւ, իրի տուն:

Առաւուտուն էլաւ, գրլանկ առըց, էսաց.—Իս աս օր բանմ
չգանիմ, իս քո՛ւ տուն չըմ իգեայ.—էրդըւցաւ, գինաց:

Մինչիւ յիրիկուն կան իրի. բանմ չգնտաւ սպանըր, մթնաւ:

Յերդըւցի, տուն չէրթայ, մնաց ծուվու բիրան. զընք իտու
յեռջիւ քեարըն, մնաց ան տե:

Տըսաւ լուսմ ծովէն իլաւ, դիւս իրի. իրի մօտացաւ տղըն. տղէն
էլ իզար ան ճանալաւ, սպանից. գինաց մուրթից, զմուրթ առըց,
իթալ վար թիւին, գինաց տուն, էսաց.—տանիմ, թլիմ ան տե, իմ
մէր կը նստը վրէն, լուս կտայ, ճախարակ կմանի, չատ աղէկ բան ի:
Իթալ վար թիւին, գինաց քեաղքը մէջ:

Վազիր գիւռ կանգնէր էր, էսաց.—Տղա՛, աղա մուրթ տո՛ւ
ըզը՛:

Տղէն էսաց.—Զըմ իտայ, մեք քեախիլ մարդ իք. ճրագ լուս
չունինք. կը թլիմ ան տե, լուս կտայ, իմ մէր ճախարակ կը մանի:

Ինչ էրաւ վազիր, տղէն զմուրթ չէտու. առըց գինաց:

Գինաց դիւռ.—Մարէ էսաց, դիւռ բաց, իս էկայ:

* Պատմած է Զատիկ խեղդեան:

էսաց.—Կանգնը, ճրագ կպուցիմ. դիւռ բանամ:

էսաց.—Մտնէ, ճրագ մը էնը, իմ խիտ ճրագ կայ:

Ի՛նչու ի բաց, մէր ինչ զմուրթ տիսաւ, ուրախացաւ.—Ադ ինչ բան է, էսաց:

Առըն գեացըն տուն, տուն քեան ղցերեկ չատ լուսացաւ. մէրն էսաց.—Վուրդի՛, ան ինչ մուրթն դիւ բերըր, քեաղքը մէջ գէի մարդ չտիսաւ:

—Մարէ՛, վազիր գձը տիսաւ.—Բանմ չըսաց քի:

—էսաց «մուրթ տու ըզձը». իս չտուր:

Մէր էսաց.—Վուրդը՛, ան գէի չարմ՛ տ'էցքը:

Առաւուտուն վուզիր իլաւ, գինաց Թագեաւուրը մօտ, էսաց.—Թագեաւուր ապրած կինաս, մէկ փուսքմ պառուտ տղէն բիրի, տն քի կը վայելէ, բիրիս, Թլիս ղիւանխանէն, գըշիր ցիրեկ լուս տայ:

Թագեաւուրն էլ խրկից յիտիւ պառուտ տղըն, ադ մարդ պառուտ տղըն էսաց.—Թագեաւուր գէի կուզը:

էսաց.—Թագեաւուր ինչ գուրծ ունը իմ խիտ:

էսաց.—Իս չըմ գտի, կըսը պառուտ տղըն Թը գեայ:

Պառուտ տղէն էլաւ, գինաց Թագեաւուրը մօտ:

էսաց.—Թագեաւուր ապրած կինաս. ընչի՛ ըզձը կանչիր իս:

էսաց.—Յիրկուն դիւ ինչ իս բիրի քեաղքը մէջ:

էսաց.—Իս բանմ չըմ բիրի. մէկ մուրթմ իմ բիրի, Թլիւ ըմ տուն, իմ մէր նստը վրէն, լուս տայ, ճախրակ մանի. մինք ֆուղաւայ մարդ ինք, ճրագլուս չկայ:

Թագեաւուր էսաց.—Կերթաս ան մուրթ կը բիրիս՝ բի, չբիրիս, գէիւ վըզ կը գարկիմ:

Տղէն լալելէն իլաւ, գինաց տուն:

Մէր էսաց.—Վուրդը՛, ինչո՛ւ կուլաս:

—Թագեաւուր կըսէ՝ «մուրթ չբիրիս գէիւ վըզ կը գարկիմ»:

Մէրն էսաց.—Վուրդը՛, չէ՛ իս քի ըսըցը. «վուզը գէի չարմ ա՛րցըր. վուրդը՛, իլի, տու տար, Աստուած անիւ պալայ տայ»:

Տղէն իլաւ, զմուրթ աւըց գինաց, իտու Թագեաւուրըն, Թագեաւուրըն էլ վուզըն էսաց.—Աղէկ պախեիւմ կտաս պառուտ տղըն:

Վուզըն իլաւ քսան փաւայ իտու պառուտ տղը ձեռ:

Պառուտ տղէն գինաց տուն, էսաց պառաւ.—Վուրդը՛, պախեիւմ չտուր՛ն քի:

էսաց.—Մարէ, Թագեաւուր էսաց՝ «աղէկ պախեիւմ կտաս», վուզիր քսան փաւայ իտու:

Էսաց.—Վսւրդը, Աստուած անիւ պատիճմ տայ, թէ՛ յակա-
նատ, թը կինայ ան տե:

Զքսան փառան իթալ յականատ:

Վուզիր թագեաւուրըն էսաց.—Թագեաւուր ապրած կինաս,
ասա մուրթըն պէտքը Ֆրլի ուսկուր բիրին. մէկ սարեմ չընին,
մուրթ դնին մէջ. լուս տայ:

Թագեաւուր էսաց.—Վուզիր, Ֆրլի ուսկուրը վո՛ւվ տէրթայ-
անցկուն Ֆրլի ուսկուր բիրի. իս սարայ տամ չընիլ:

Վուզիր էսաց.—Ո՛ր ան մուրթ բիրի, ան կէրի բիրի:

Էսաց.—Մարդ ճամբխի պառուտ տղէն թուղ գեայ:

Մարդ ճամբիւրըն պառուտ տղըն իտիւ:

Պառուտ տղէն էլաց:

Մէր ասաց.—Վուրդը՛, ինչո՛ւ կլաս, Աստուած վուզըն պա-
տիճմ տայ, գինայ. մը՛ վախընայ:

Պառուտ տղէն գինաց մա թագեաւուր:

Թագեաւուր էսաց.—Տ՛երթաս, Ֆրլի ուսկուր բիրիս, թը բի-
րի՛ր բիրի, թը չբիրի՛ր՝ գբիւ վըզ կը զարկիմ:

Պառուտ տղէն էլաւ ձեռքիւ խաչից ծուց, լալիւն իրի տուն:

Մէր էսաց.—Վուրդը՛, ընչո՛ւ կլաս:

—Մարէ՛, էսաց, իս տ՛ըլամ, պա չըլամ. թագեաւուր կըսը,
«անցկուն Ֆրլի ուսկուր տը բիրիս, իս ձը խամար սարեմ տամ
չնիլ.» իս ինչիս տ՛էրթամ, Ֆրլի ուսկուր բիրիմ:

Էսաց.—Վուրդը՛, մը վախենայ, Աստուած օղուրմած ը, ո՛ր դիւ
կերթաս, թագեաւուրըն կըսըս՝ «խարըր խազար ուղտ կուզըմ, խընգ
խազար բեռ աղ կուզըմ, խընգ խազար բեռ զընի կուզըմ, խընգ
խարըր պալքանի. խընգ խարըր էլ ուղտ բաւնուղ, ամինն էլ վու-
զըրը քիսայից տընը, յիւրը՛ մարդիւ ընը, չըմ էրթայ»:

Տղէն էլաւ, գինաց մա թագեաւուր անցկուն էսաց:

Թագեաւուր էսաց.—Վուզիր, լսո՛ր, ինչ էսաց, կը պատրաս-
տիս՝ պատրաստէ. չըս պատրաստի, գբիւ վըզ կը զարկիմ:

Վուզիր էսաց.—Թագեաւուր ապրած՝ մէկ օր տաս ընձի մօհ-
լեք, մինչիւ իս պատրաստիմ:

Պատրաստութիւն տիսաւ, պառուտ տղէն էլաւ, գինաց տուն:
Մէր էսաց.—Ինչ էրըր, վուրդը՛:

Էսաց.—Մարէ՛, ըսըցը, վուզիր պատրաստութիւն տըսաւ:

Խապար օրեօխկիցըն պառուտ տղը իտիւ «թուղ գեայ, էրթայ»:

Մէր էսաց.—Վուրդը՛, քեառսուն աւուր ճամբախ ը, կերթաս,
սարը մէջ կեօլ կայ, ադա կեօլիւ ջրիւ կը խանէք դիւս, զընին տեղ
կը դարդընէք. ադա ադն էլ կը տանէք, պարզէք քեարիւրու վերէն,
կերթէք, հեռուն տեղ կը նստըք, քամաւս կենըք. Ֆլիւ կգեան,

զադ կուտըն. զգընին կը խմին կը սախսօցնան, ադա խընդ խարըր պալթանիք թ' ընկնին մէջքիր, բուլուր ջարդին, զուսկուրքիր բառնաք, բիրըք:

Պառուտ տղէն էլաւ գինաց, վուզրին էսաց.—Քեառսուն օր տէրթամ, քեառսուն օր տը գեամ. կուզըմ անցկուն ուտիլ խմիլ ընը, մինչիւ գեանք, անութը չմնանք. որ անութը մնանք. մէկ խատ էլ ուսկուր չըմ բիրի:

Պառուտ տղէն զբռնիր իբարձ. ուր մարդիր առըց, գինաց:

Քեառսուն օր ինչ քմաւ, գինաց սարը մէջը:

էսաց ուր մարդիրուն.—Կուզըմ էսա կեօլը ջրիր ամին խուրթըք, թափիք դիւս:

էլան ադա ջրիր ամին խուրթըցըն, թափըցըն, ազն էլ տարան քեարիրու վերէն պարզըցըն. գինացըն, զատը նստան, քամաւա էրըն:

Տիսան Ֆիլի էկան, ըզ ադ կիրան, ծարաւցան. էկան վար ջրին, զգընին խման, բուլուր սախսօցան, զիրար ջարդ ու բուրդ էրըն:

Պալդանիքն էլ ընկեան մէջքիր, սալ մնացածն էլ բուլուր ջարդիցըն, ուսկուրքիր խանըն, զբռնիր բռնըցըն. բարցըն, ճանբախ ընկեան, ինչ քեառսուն օր քմաւ, էկըն Մարայ քեաղաք դիւս էլան:

Տարաւ զբռնիր թափից:

Թագեաւուր տըսաւ, էսաց.—Վուզիր, պառուտ տղըն մէկ ադէկ պախեիւմ առ:

Վուզիրն էլ էլաւ մէկ կուռուտ էդի պառուտ տղը ձեռ:

Պառուտ տղէն էլաւ, գինաց տուն:

Պառաւ էսաց.—Վուրդը', էկըր, Ֆիլի ուսկուրքիր բիրըր. թագեաւուր քի պախեիւմ չէտոն:

—Մարէ, թագեաւուր էսաց՝ «ադէկ պախեիւմ տուն», վուզիր մէկ կուռուտ վիրուց, էդի իմ ձեռ:

էսաց.—Վուրդը', ան կուռուտն էլ թալ մատ ան քսան փարըն, Աստուած անիւ պատիճմ տայ, չաղատուը:

Տգէն կուռուտն էլ իթալ մատ ան քսան փարըն:

Վուզիր էսաց.—Թագեաւուր ապրած՝ ասա Ֆիլի ուսկուրքիր ինչ բիրի, պէտքը ուսայ Մուրատ գեայ, սարհն չընի. վարպետ Մուրատ չընը, մարդ չկէրի չընի:

Վարպետ Մուրատն էլ քեառսուն տարը կայ մեռը:

—Վճով տէրթայ վարպետ Մուրատ բիրը:

—Ո՛ր Ֆիլի ուսկուրքիր բիրիր է, ան տը բիրի ուսայ Մուրատ:

Մարդ խրկիցըն, պառուտ տղէն էլաւ թագեաւուրը մօտ:

Էսայ.—Պառու տղա, քինէ կուզմ ուսայ Մուրատ զսարեմ՝
ըզի խամար չընը:

—Թագեալուր ապրած. ուսայ Մուրատ քեառսուն տարը կայ
մեռը:

—Բիրըր՝ բիրըր, չբիրըր՝ գբիւ վըզ կը զարկիմ:

Տղէն մաղսէն էրաւ. էկաւ տուն:

—Վուրդը էսայ մէր, ինչ մաղսէն էրիւ իս, ինչ կայ:

—Պա ինչխ մաղսէն չէնիմ, Թագեալուր էսայ՝ «տէրթաս ուսայ
Մուրատ բիրըս, ուսայ Մուրատ քեառսուն տարը կայ մեռը, իս
մեռուկ մարդ ինչխ գերեզմանէն տը խանիմ, բիրըմ:

Մէյ, էսայ.—Վուրդը, մը՝ վախենայ, քիւ Աստուած կանչի,
գինա՝ Կերթաս Թագեալուրըն կըսըս, «քեառսուն անծըն շուսակ
(ոչխար որ նոր ծնելու է) վուզըր մօտէն կուզըս»:

Տղէն էկաւ մատ Թագեալուր, ուզըց:

Թագեալուրն էլ էսայ.—Վուզիւր, տըտաս ինչ կուզը:

Քեառսուն շուսակ առըց, գինայ գիրեզմանատնիւր, ան տե
քեառսուն էլ մորթից, ան տե իփից, աղքատնիւրուն կիրցըցուց, գի-
նայ յիւր չուքիւ իզար ուսայ Մուրատը գիրիզմը յառաջ. ուր
խնդիրք Աստուծուց էրաւ, կանչից.—Ուսա՛ Մուրատ, ուսա՛ Մու-
րատ, վի իլի:

Աստուծոյ խրամանով ուսայ Մուրատ իլաւ, նստաւ:

Էսայ.—Աղբէր, ինչ կուզըս զինէ. քեառսուն տարը կայ մեռիւր
իմ, չըք Թուղըն իս խանգըստ մնամ:

Էսայ.—Ուսա՛ Մուրատ, կը խնդրիմ, Թագեալուր ըզի խրկիւր
քիւ իտիւ, տը գեաս, սարեմ Թագեալուրը խամար չնիս, Թը չգեաս,
Թագեալուր իմ վըզ տը զարկի:

Ձեռքմ չիւր էլ ուսայ Մուրատը խամար տարը խիտ:

Ուսայ Մուրատ չիւրիւր խագեալ, պառու տղէն խնդրաց.
էկըն Թագեալուրը մօտ. ուսայ Մուրատ էսայ.—Թագեալուր ապ-
րած մնայ, քեառսուն տարը կայ իս մեռիւր իմ, ինչ կուզըս զինէ:

Թագեալուր էսայ.—Իս կուզըմ ասա Ծիլի ուսկուրքիրուց սա-
րեմ զի խամար չնիմ:

Էսայ.—Շատ աղէկ, կը չնիմ, իմ կռան, կաւ դդէլ աս տեղ չէ.
իս մեռիւր իմ, մինչիւ աս օր իմ կռան, կաւ դդէլ կեօ մարդագէլ
պառու դռան փակ տան ի:

—Է՛, վնւվ տ'էրթայ, բիրը:

Վուզիւր էսայ.—Վնւվ, ուսայ Մուրատ բիրի. ան տ'երթայ
բիրը, ինչ զմուրթ բիրըց:

Թագեալուր էսայ.—Պառու տղա, կերթաս բիրիս՝ բի, չբի-
րիս, քիւ վըզ կը զարկիմ:

Պառուտ տղէն մաղսէն էլաւ, գինաց տուն:

Մէր էսաց.—Ուստայ Մուրատ բիրըր:

—Ուստայ Մուրատ բիրըր, մկայ ուստայ Մուրատը կռան, կաւ գդէլ, կեօ մարդագէլ պառուտ դռան փակ տուն ի, կուզը. իս ինչիս տ'երթամ, բիրիմ:

Էսաց.—Վուրդըր, Աստուած ան վուզըրն պատիճմ տայ, ան յիտիւ քի կան կգեայ, գքի կուրիսայ. վուրդըր, մը՝ վախինայ. քիւ Աստուած կանչը, գինայ, կերթաս սարմ կըլնը քիւ յառէջ, ադ սարը քեարիւր երծըլը տըսակ էն. կերթաս, ինչ խասնա անտե, կըսըս. Վիս աշխարք կան էր իկի, գգնա անուշ սար չըր տըսիւ. ան կընցնիս, կերթաս, սարմ էլ կգեայ քիւ յառէջ. ադա սար ամին փուշ ի, կըսըս, Վիս աս քան կան էր էկի, աս տըսակ կակուղ փուշ չէր տըսիւ: Անիւնք ճանբախ կտան, կընցնիս, կերթաս. կերթաս գիտմ կըլնը քիւ յառէջ, ան ջրու տըսակ աշխարքի վերէն պղտոր ջիւր չկայ, փշում ան ջրէն կը խմիս, կըսըս. Վիս աշխարք կան էր էկի, իս աս ջրու տըսակ անուշ, գուլալ, քաղցըր ջիւր չըր տըսիւ: Զիւրն էլ ճամբախ կտայ, կընցնիս: Կերթաս, պառուտ տունն էլ մանչ դաշտըն ի, դիւ քիւ բաղդ, թէ պառու քինած ի, կը բիրիս. թը չէ, գէի կուտը անպատճառ. վուրդըր, գքիւ Աստուած կանչը, գինա, մը՝ վախինար:

Տղէն էլ իլաւ, գինաց թ'աւուրմ՝ ճամբախ թը տաս աւուր գինաց, սարըն մօտացաւ. սարըն էսաց.—Իս անքան ախշարք կան էր էկի, գգնա անուշ սար չըր տըսի:

Սար ճամբախ. իրաց, էսաց.—Երի, գնա, գգնէմ տալը իս աս տեղն իմ, մարդ ձը գադա խապաւը չըր տուր:

Սար ընցաւ, գինաց, փշըն մօտացաւ, էսաց.—Իս ընցգնեմ ախշարք կան էր էկի, իս գգնա կանանչ, կակուղ փուշ վար ախշըրն չըր տըսի:

Փուշ իրարուց բացուաւ, տղէն ընցաւ, գինաց:

Գինաց, գիտուն մօտ խասաւ, կզուաւ վար գիտուն, փշուրմ՝ ջիւր խմաւ, էսաց.—Իս ընցգնեմ աշխարք կան էլ էկի՝ գգնա անուշ, քաղցըր, գուլալ ջիւր չըր տըսի:

Գիտն էլ ճամբախ էտու, տղէն ընցաւ գինաց:

Գինաց, պառուտ տուն մատացաւ, տիսաւ պառու քնած ի, ձեռ խոռ, գկռան, կաւ գդէլ առըց, յիտ դարձաւ:

Քիւմ հեռըցաւ, պառու աւախաւ. տիսաւ կռան, կաւ-գդէլ առըց, կերթայ: Ելաւ ընկեաւ յիտիւն, էսաց.—Դիւր տը պըծնըս իմ ձեռնէն, մինչիւ գիտուն բիրան կերթաս, գիտ ինչիս տ'ընցնիս (Գիտն էլ, փոշն էլ, սարն էլ սինըրի էր):

Տղէն ինչ էկաւ գիտու բիրան. պառու կանչից:

—Դիտ, թուղ մը տայ, էրթայ. մինչիւ իս խասնիմ:

Գիտը կանչից.—Ձէ, ընցգնեմ տարը կայ, իս աս տեղն իմ, մարդ ձը չըր ըսի «անուշ, զուլալ ջիւր», աս տղէն ինչ իրի, էսաց:

Գիտ ճամբախ իբաց, տղէն ընցաւ:

Իրի, փշըն մատացաւ, պառաւ կանչից:

—Փռւշ, բռնի, մինչիւ իս խասնըմ:

Փռւշ էսաց.—Ձըմ բռնը, ընցգնեմ՝ սարը կայ իս էս տեղն էր. մարդ ձը չըր ըսէր «կակուզ, կանանչ փռւշ». աս տղէն ինչ էրի էսաց:

Փռւշ ճամբախ իբաց, տղէն ընցաւ:

Պառաւ կանչից.—Գիտ | ընցար, փռւշն էլ ընցար, վարժիւս-տաննուն ինչիս տ'ընցնիս:

Իրի սարըն մատացաւ. պառաւ կանչից.—Սար, մը՝ թռւղնը մինչիւ իս գեամ, խասնըմ:

Սար կանչից.—Ինչո՞ւ խամար չթռւղնըմ, ընցգնեմ՝ տարը կայ, իս աս տեղն էր, մարդ ըղի չէր ըսի «զգնա անուշ սար չկայ», աս տղէն ինչ իրի աս տե, էսաց:

Սար ճամբախ իբաց էսաց.—Էրի, ընցի:

Տղէն ինչ զսար ընցաւ, պառաւ կսկծու բդգեաւ (պայթեցաւ):

Տղէն զկռան, կաւ գդէլ իրի, իտու ուսայ Մուրատ:

Ուսայ Մուրատն էլ բաշից, սաբէն շնից, պրծաւ:

Ուսայ Մուրատ պառուտ տղըն էսաց.—Խնդրիմ քինէ, ինչիս ըղի բիրի, անցկուն էլ ըղի տանըս իմ տեղ:

Պառուտ տղէն իլաւ, ուսայ Մուրատ առըց, գինաց գերեզ-մանանոցն, չուֆիւ իզար յէռջիւ գերեզմնին, խնդրք Աստուծոց էրաւ, էսաց.—Աստուած, քինէ կուզըմ ուսայ Մուրատ էլմ ուր գերեզմանն մտնի:

Գերեզման բացուաւ, ուսայ Մուրատ մտաւ ուր տեղ:

Պառուտ տղէն էլաւ, էրի յիւր տուն:

Վուզիր էսաց.—Թագեաւուր ապրած կեաս, սաբէն շնիցըր, մուրթ թլցիւ ի սաբէն, լուս կտայ, դիւ մնակ կը նստըս ինի. նչա-նակութիւն չունը. պէտքը խրկիս, Պապը Ֆրէնկի աղջըկ ըրիս. էր-կուս իրարու առնըք, խատ իրարու նստէք:

Թագեաւուր էսաց.—Շատ աղէկ կըսըս, վո՞ւվ տ'երթայ. Պապը Ֆրէնկի աղջըկ աը բիրի, կուտվ չը բիրուը, խաբրուվ չէրթայ:

Վուզիր էսաց.—Էս սաբէն վո՞ւվ իտու շնի, էսքան զատ վո՞ւվ իրի, էլմ էն մարդ կը բիրը:

Էսաց.—Խրկի պառուտ տղըն բի աս տե:

Մարդ գինաց, էսաց.—Թագեաւուր քի կը կանչի:

Մէր էսաց.—Վուրդը՛, իլի՛, գինա՛, Աստուած ան վուզրըն պա-լէն տայ. ան քի իտիւէն կան կգեայ, վուրդը՛, մը՛ վախինայ:

Պառուտ տղէն կիւզեայ թագաւորըն մօտ:

Էսաց.— Թագաւոր ապրած՝ ինչ կայ:

Էսաց.— Քինէ կուզում, էրթաս Պապը Ֆրենկը աղջկ բիրիս. բիրիս՝ բի. չբիրիս՝ վըզդ կը զարկիմ:

Տղէն մաղսէն էրաւ, գինաց տուն:

Մէրն էսաց.— Վուրդը՝, էլմ ինչ մաղսէն էրիր իս:

Տղէն էսաց.— Ըզի կը ճամբիւր, կասը, «Պապը Ֆրենկի աղջկ ձը խամար բի, չբիրիս վըզդդ կը զարկիմ»:

Էսաց.— Վուրդը՝, Աստուած ան վուզըն պատիճմ տայ, կըլնըս կերթաս թագաւորըն մօտ, կըսըս. «Թագաւոր ապրած, կուզըմ քինէ խընգ խարըր աղջկ. ամեն մէկ տըսակ-մէկ թայ. անիւնց խամ (շագուստ) մէկ տըսակ, քինէ կուզըմ մէկ կեամիմ, ան կեամին էլ ամին ակնունք տըլնը, ախչըքի մէջ ալ ան տեսակ կեամի տը չըլնը. քեառսուն ձեռք սազ տըլնը, քեառսուն ձեռք էլ դահուլ, զուռնայ տըլնը. յիսուն խատ էլ չանկի տըլնը. մէկ ամսուան ալ խընգ խարըր մարդու ուտելիս, ինչ ուտելիս կայ մանչ ախչըքին ամեն վուզրի փսայից տըլնը:

Թագաւոր էսաց.— Վուզիր, լոմր:

— Թագաւոր ապրած՝ էսաց. ինդրիմ, քսան օր ժամանակ տաս. մինչիւ կեամիմ՝ տամ չնիւ. աղջնիրն էլ տիսնամ, բիրիմ:

Կեամիմ, իտու չնիւ, աղջնիրն էլ ժողուից, իբի:

Վուզիր անցկուն իլաւ, անցկուն չարչարանք քեչից. դիւր չապըկն էլ ծախըց, հալա աղջկ մնաց պակաս. ուր աղջկն էլ իբի տեղ: Անցկուն շուարաւ վուզիր, օր աւուր խացըն կարօտ մնաց:

Պառուտ տղէն էլ իլաւ, դիւր աղջկդիր աւըց, գինաց, մտաւ կեամին. կեամին էլ անցկուն կեամիմ՝ էր, ախչըքի վերէն ան տըսակ կեամի չկէր:

Պառուտ տղէն էր. կեամին իթուդ, գինաց քեաղքը դիմաց դադրաւ:

Էդ քեաղքը մախլուխ թափան քամաւա, ասըցըն մէկը.— «Սա տըսակ կեամի մինք չը՛ք տըսի»:

. . . . Թագաւոր-Պապը Ֆրենկին էսաց վուզրին.— Իլի, նաւընք կայիդ, էրթանք կեամու քամաւէն. տըսանք ինչ մարդ ի, ինչ մարդու կեամի ի:

Թագաւոր, վուզիր նստան կայիդ, էկան կեամին դիւս իլան:

Վուզիր, Թագաւոր ինչ մտան նիրս, շաւմիւս իլան. եօթ օր, եօթ գըշիւր մնացին ան տե. իրենց մտով մէկ սահաք իլաւ էկածն:

Թագաւոր վուզրին էսաց.— Աս սահաքմ՝ կայ մինք էկեր ինք, էրթանք:

կեանքս իման, նստան կայեղ, դիւս իլան:

Թագեաւորը գինաց սարեն, կընըկ էսաց.—Աստուած քիւ տուն
աւըրը, աս եօթ օր կայ դիւ քաղաք թուղիւ էք անթագեաւորը,
անվուզիր:

Թագեաւոր էսաց.—Մի մտքէն սահաքմ' իլաւ, գինացիւ ընք:
կընըկ էսաց.—Նօթ օր կայ դիւ գեացըր ըք:

Թագեաւոր էսաց,—Կըն'կ, միք գեացընք եօթ օր էկինք. վա-
խինամ դիւ էրթաս, ա'հիս մնաս, տը չգեաս:

Կընըկ էսաց.—Աս օր իս տ'էրթամ:

Կընըկն էլ էլաւ գիւր խալաքիւր խաքեաւ. գիւր խուսամ առւց,
գինաց նստաւ կայեղ, քեշից գինաց, կեանու յեղիւ կայնաւ:

Թագեաւորը կընըկ կայեղից դիւս իլաւ, մտաւ կեամին, էսաց.
—Խուսամ, ինչ մօրէն իւեր էք. ադ ընցկնա սէյր չընք տըսի:

Թագեաւորը կընըկ մնաց տասնըխընգ օր կեանու մէջ:

էսաց.—Խուսամ, աս օր էրթանք, վաղ էլմ կուգեանք:

Կեանքս իման, նստան կայեղ, կայեղչին քեշից, դիւս իրի
էլան:

Թագեաւորը կընըկ գինաց սարեն:

Թագեաւոր էսաց.—Միք եօթ օր մնացընք, կըսըս չա'տ իք
մնացիր. պա դիւ տասնըխընգ օր մնացիր:

էսաց.—Ասա տեսակ սէյր ախըքի վերէն էլ չընը:

Թագեաւորը աղջըկ էսաց.—Դիւ էրկուս կէրթէ'ք. վալա իսն
էլ տ'էրթամ:

Թագեաւորը աղջըկ գիւր խալաքիւր խաքեաւ, իրի նստաւ
կայեղ. քեշից գինաց. կայեղից դիւս իլաւ. մտաւ կեամին:

Պառու տղէն էլ կեանուչուն էսաց.—Բինէ կուզմ ճամուր
առնիս (խարիսխ վեր քաշես):

Ձսամուր առւց, գկեանու պար իտու, կեամին էլաւ իրի Մաըր:

Ադ Թագեաւորը աղջըկն էլ տիսաւ խօր քեաղքէն հեռացաւ,
«աման-զաման կեամին գինաց. իս ինչ ինիմ, » պոռաց:

Պառու տղէն Պապը Ֆրէնկի աղջըկ առւց իրի, Մաըրայ քա-
ղաք դիւս էլան. առւց տարաւ Թագեաւորը սարեն:

Աղջըկ զսարեն տըսաւ, շաւմիւ էլաւ, էսաց.—էսա Յի ռու-
կուրքիւր վո՛ւվ. բիւրիւ ի. ասօր ուսէն վո՛ւվ բիւրիւ ի. էսա մուրթ վո՛ւվ
բիւրիւ ի:

էսաց.—Անա մարդն ի բիւրիւ, ինչ գբի բիւրիւ ի:

—Անեպ ինչ իք տուը անիւ, օր բիւրիւ ի:

—Վուզիրն ը տուը, իս չըմ տուը, իս չըմ դիտը:

Աղջըկ տղըն էսաց.—Ի՞նչ ի տուած քի:

էսաց.—Մուրթ բերիր իմ, վուզիր ըզի տուը քսան փառայ. Ծիռ ուսկուրքիր բերիր իմ, տուը մէկ կոլուու. ուսայ Մուրատ բերիր իմ, տուը վաթսուն փառայ:

Պառուու տղէն թուղ իտու գինաց:

Վազիր էսաց.—Թագեաւուր ապրած՝ Ծիլ ուսկուր բերիր, սա-
րէն տուըը չընիլ. զՊապէ Ծրէնկի աղջըկ բերիր. պէտքը խրկիս,
անմախութենի ջիւր կայ, բերիս, լողանաս, ընըս տասնընչուս տա-
րեկան. առնըս Պապը Ծրէնկի աղջըկ:

—Վուզիր, էսաց. անմախութենի ջիւր վո՛ւկ կերթայ, բերը:

էսաց.—Վուկ էս կանգար բանիր իբի, էլըմ ան կը բերի:

Թագեաւուր պառուու տղէն կանչից, իբի:

Տղէն էսաց.—Թագեաւուր ապրած՝ ինչ կուզըս ըզնէ:

էսաց.—Քինէ կուզըմ, կերթաս, անմախական ջիւր կը բերիս,
իս լուղանամ՝ ընըմ տասնընչըդ տարեկան ճնել, Պապը Ծիլէնկու
աղջկայ խիտ պսակուըմ:

Պառուու տղէն դարձաւ, գինաց տուն:

Մէր էսաց.—Թագեաւուր էլ ինչ էսաց:

—Թագեաւուր էսաց. կերթաս անմախութենի ջիւր բերիս . . .

էսաց.—Վուրդը, կերթաս, եօթ ճամբախ խառնուրդ կայ. մէկ
էխսիյաւ մարդմ ան տե նստը, վո՛ւկ էրթայ, ճամբախ նշանց կտայ,
կերթաս ան մարդ:

Ան ինչ տ'էրթար, տղըն կանչից Թագեաւուրը աղջըկ:

Պառուու տղէն էլաւ գինաց Պապը Ծրէնկու աղջկան մօտ,
էսաց.—Իս տ'էրթամ, ինչ կըսըս, ըսա:

Պապը Ծրէնկը աղջըկ էսաց.—Կերթաս, չըմ հաւատայ դիւ
անմախական ջիւր բերըս, թէ բիրըր, իմ ձեռ տաս, յիւրընը ձեռ
չտաս:

Պառուու տղէն էլ էլաւ, գաստ էրաւ, գինաց. խասաւ եօթ
ճամբախ խառնուրդ, էխսիյաւ տիսաւ, էսաց.—էխսիյաւ՝, ճամբախ
ըզի նշանց տու, իս տ'էրթամ, անմախական ջիւր տը բերիմ:

էսաց.—Հո՛յ վուրդը, իս չըմ խաւատամ դիւ անմախական ջիւր
բերիս: Կերթաս ասա ճամբխով տաս աւուր ճամբախ. առաւուտուն
ինչ ցուրտ ժամանակ կը տիսնաս քիւ ճամբխը մէջ թէ ճանալաւ
ընը, թէ խաւք ընը, կառնըս, կը դնըս քիւ ծուց, կը տաքնայ.
մինչիւ արիւ կառնը. կը թուղնըս: Թ'անմախական ջիւր բիրը, ան
ու բիրը, յիւրըն մարդ չկէրի բիրը:

Տղէն էլաւ, ճամբախ ընկեաւ. խընգ-տաս աւուր ճամբախ գի-
նաց. առասա խաւքմ՝ պառկիրի ան տե, քիչ սնացի օ ցրտու սառը:

Տղէն գիտաւք բռնից իդի ծուց, քեչից գինաց, մինչիւ արիւ
աւըց, խաւք ծուց տաքցաւ:

Զխաւք իթուղ, թռաւ գինաց:

Տղէն էլ գինաց. գինաց, սարը գլեօխ կայնաւ:

Տըսաւ խուրմ կայ ան տե, խաղար արչուն խուրունդի անմահական ջիւրը ան խուրն ը, մարդ չկերի իջնէ մէջ, բան վիրուց չխասունը տակ:

Նստաւ ան տե, մտածից.—«Աստուած. իս ինչիս անա խուրէն ջիւր խանըմ, տանըմ»:

Մէկն էլ տիսաւ բան վիրուց գինաց խուրը տակ, մէկն էլ տիսաւ խաւքմ խուրուց դիւս իլաւ փաւխան ջիւր վըզըն. տիսաւ ան խաւք, ինչ դրիւր ի ծուց:

Տղէն գջիւր առւց, խաւք թռաւ, գինաց:

Տղէն ճամբախ բռնըց գինաց, Մսըրայ քեաղաք դիւս էլաւ, ջիւր խուր Պասլը Ֆրէնկը աղջըկ՝ դարձաւ:

Պասլը Ֆրէնկը աղջըկ պղընձմ ջիւր հուցըցիւր, դրիւր ան տե, գինաց թագեաւուրը էսաց.— Պաուու տղէն անմախական ջիւր բիրը, իլի լուղկանանք, կարգուինք. իլի, մտը աս պղընձ:

Թագեաւուրը էկաւ, չիւրիւր էխան, ընկեաւ պղընձ, խաչաւ:

Թագեաւուրը տարլն պախըցըն:

Անմախական ջիւր բիրըն ան տե, պաուու տղէն, Պասլը Ֆրէնկու աղջըկ լուղացան. էրկուսն էլ իլան տասնըխընդ տարեկան, պսակուան:

Քեաղքը մէջ խուսք իլաւ, թագեաւուր, Պասլը Ֆրէնկու աղջըկ անմախական ջիւր խմած իլած տասնըխընդ տարեկան:

Պաուու տղէն որ իլաւ թագեաւուր, խրկից գիւր մէրն էլ իբի, հօթ օր, հօթ գլիւր գիւր խարսնըս իգի, պսակուան, էլաւ Մսըրայ թագեաւուր:

Անխնք ան տե խասան ուրինց մրազ, գիւ էլ աս տե խասնիք ձի մրապըն:

ԼԱԻՐ ԳԻՒԼՍՏԱՆ

Մօկաց բարբառով *

ազնաւորմ կէր, իրիք տղայ ունէր, իրիք աղջկ, էսաց.

— Իս կը միռնիմ, խաւք դեայ, դէլ գեայ, աւջ գեայ, աղջկտիւր կըտէք՝ էսայ. իս ի՛չ կը միռնիմ, իմ իտիւէն չգէք՝ էսաց. ինչ կը պատկուէք, մա ձի չընկտիք չը քընէք՝ էսաց. ծառ մը կայ մի, իրիք խնձուր կը բռնը. Յուլիսի տասնըխնգին, կը գեան, կը տանն. չըն թուղնը տըսնանք ինչ խնձուր ի (անմահական խնձուր ի). ան ցածրի խնձուր մինծ սուրն՝ ան միջի խնձուր միջնիկ սուլն. ան վէրի խնձուրն էլ պղտը սուրն: Էոաց, եօթ օր իմ գիրիւզման կը պախէք. գըշիր ճրագն էլ չըք թուղնը ընցնը:

Խէք միռաւ՝ տը տանին վիրուցին. էրկու միծ տգէք ասըցըն.

Ք — Խիտ էքթանք: Փուքը էսաց.— Չընք էքթայ:

— Ի՞նչըխ, մի խէր մեռնը, ասըցըն, մինք չէքթանք խիտ:

Պգտիկ աղբէրն էլ առը՝. զիւրովէն, գնացըն խիտ:

Մինչիւ սխէր պախըցըն, էկան. խրօխբէր նստաւ քախս, թա-
գաւուրութեն առըց:

Փուքը աղբէր էսաց.— Չէ, իս ձի ասըցը. «չընք էքթայ խիւ»:

Աւջ իբի, նստաւ խնամաթող.— Ձի մինծ քիւր տը տէք ձը,
էսաց:

Էրկու մինծ աղբէր ասըցըն.— Մինք մի քիւր ինչըխ տը տանք
տղին, չընք խտայ. տանը տուտէ:

Պգտիկ աղբէրն էսաց.— Իմ խօր խոււք չէրի, կուչտ կիրայ.
Մա էլ չէնրմ, տը տամ. տանը:

Մինծ քիւր աւջ առըց տարաւ:

* Պատմած է Զատիկ խեղդեան:

Անու յիտիւէն գէլ էկաւ. նստաւ խնամաթող, էսաց—Ձի միջ-
նեկ քիւր տը տէք ձը:

Երկու մինձ աղբէր ասըցըն.—Ձընք իտայ, փուքը աղբէր էսաց.
—Ձէ, իս իմ խօր խուսք գիտին չըմ իտայ. իմ քիւր տըտամ:

Քիւր իտու գէլին, առւց դինաց:

Անիւ յիտիւէն Սըմուխաւք թռաւ. էկաւ, նստաւ խնամաթող.
—Ձի պզտիկ քիւր տըտէք ձը:

Երկու աղբէր էլմ էլ էկան ատե.—Մինք մի քիւր ինչիս տանք
խաւքիւն. խաւք առնը տանը, մի քիւր ընկնը տակ. մեռնը:

Փուքը աղբէր էսաց.—Ան էրկու ձի քիւրիւն ին, դիւ չը կարո-
ղացաք չտէք. աս իմ քիւրն ի. իս տը տամ:

Պզտիկ քիւրն էլ էտու Սըմուլ խաւքիւն, խաւք առւց տարըց:
Իրիկուն իլաւ.—Աղբէրքիւր, էլեցէք, էրթանք. մի խօր գիրիզ-
ման պախինք: Էլան. զճրագ առնը, գինացըն վար խօր գիրիզմընին.
ճրագ վառըցըն, նստան:

Մինձ աղբէր էսաց.—Դիւ քընեցէք. իս կը մնամ զարթուն.
ինչ ժամանակ իմ քիւն կը գեայ, իս գձը խանիմ վի:

Երկու պզտի աղբէր քինան, մինձ աղբէր մնաց զարթուն:

Տըսաւ սիւ դիվ իրի, ադա կողմէն գինաց առաջ, էզար, զգիվ
սպանից. էթալ ձիւր իվե, փրթից իլից ան տե, էսաց.—Իմ աղբէր-
քիւր չըլնըն. տսնան վախանան:

Իրի, կանչից, միջնեկ աղբէր էխան վի, էսաց.—Իլի, դադըր,
իմ խօր գիրիզման պախի. իս քիչմ քընիմ:

Մինձ աղբէր քնաւ. միջնեկ աղբէր կայնաւ:

Միջնեկ աղբէր տըսաւ վիչապմ զատնու խիտ էրի, էն էլ գի-
նաց առէջ, չէթուղ մատանայ. էզար, զվիչապ սպանից, փրթից.
էլաւ էրի: Իրի, իչից լուսու գէմ ի.—Աղբէր, կանչից, դիմաց լու-
սու ի. իլի վի:

Պզտիկ աղբէր էլաւ վի, միջնեկ աղբէր քինաւ:

Պզտիկ աղբէր տըսաւ աղուիսմ էկաւ ան տե. էսաց.—Աղուիս
ինչ տ'ինէ, կան գեայ, ուսկուր կրծը, թը էրթայ:

Աղուիսն էլ իրի, ճրագըն մատացաւ. պուչ էզար, ճրագ ըն-
ցուց. փախաւ, գինաց:

Ադ էլ ադ տե շուարաւ. կրակ չկայ ճրագ վառը:

Իրըչից դաշտը մէջ կրակ տըսաւ, էլաւ քնում ունիք էթալ էն
աղբօր ականջ, մէկ էնու ականջ, էսաց.—Իս էրթամ, իմ աղբէր
չըլնին վի: Գինաց դախ կրակ: Տըսաւ մանչ ճամփըն կեօ ըխօյար
մարդմ. սըւտակ կծըկմ կեօ կուչտ, սիւ կծիկմ էլ յէռջիւ, կը կծկը.
ադա կծըկը քիչ ի մնացի խլսնայ, էսաց.—Հայ ըխօյար, ադ ինչ
կէնիս ադ տե:

Էսաց.— Իս մութ, լուս կը բաժանիմ. նա թուխ գիշերնը կը կըծկիմ. քիչմ էլ մնայ, կը լուսնայ: Ի՞նչ լուսնայ, սըւտակ կըծըկ կը կծկիմ:

Էսաց.— Մութ, լուս չբաժանիս, մինչիւ կրակ առնիմ. գեամ:

Էսաց.— Աստուած քիւ տուն աւըրը, մինչիւ դիւ գեանս, էրկու գըշի, էրկու ցիրեկ կըլնը. սաղ մարդ կը խըւընդնայ, խըւանդն էլ կը մնան: Էլաւ զխալաւիւր կապըց. իդի ան տե, թոխ կծըկ իդի յէւջիւ. սըւտակ կծըկ հեռացըցուց մօտէն:

Գինաց գալիս կրակ. տըսաւ մուղարեմ դաշտըն մէջ. կրակ ադա մուղարի մէջ կերեայ. գինաց. տըսաւ քեառսուն դէ պառկած, քի- նած ա. քեառսուն կանթէն պղընձ վար կրակըն. քեառսուն խեյ- վընի ջանդակ էլ մանչ պղնձըն, վար կրակըն կիռայ. դիւ չըսըս անինց մինծ աղըէր զարթուն ը: Ադ էլ էլաւ, կրակմ առըց. էլաւ վար դռան, էսաց.— Նա կրակ չէլաւ. էրթամ մէկէլ բիրիմ:

Ջան կրակ էթալ, գինաց մէկ էլ իբի:

Էլ էսաց.— Նա էլ չէլաւ. զան էլ էթալ, մտաւ մաղարեմ վե. գինաց պղընձը վրէն կայնաւ, էսաց.— Իս ձիւ տըտամ նա պղընձ, վիրուցըմ, թը վիրուցը, գըր գիտըն, էլմ գըր վար կրակըն. գիմ կրակ առըմ, էրթամ. թը չի վիրուցը, փախիմ, էրթամ. ալ կրակ չըմ տանը. դեիր ակախին, իմ խուզըն ալ իս անինց ձեռնէն չըմ ազատը:

Աստըծու անուն իտու, ձիւ իտու գքեառսուն կանթէ պղընձ վիրուց իդի գիտըն, էլմ իդի վար կրակըն. գուր կրակ առըց, էլաւ վար դռան:

Մինծ դէ կանչից.— Այ մարդ, կրակմ քի խաբը, մէկն էլ քի խաբը, էն մէկ էլ ինչ էր տարըր. տը գեաս, թի դիւ էնա քեառ- սուն կանթէ պղընձ վիրուցըր, գըրը գիտըն, էլմ գըրը վար կրակըն. մի քեառսուն աղբօր մինծ դիւ ըլնըս:

Ադ էլ դարձաւ. իրի, ձիւ իտու գքեառսուն կանթէ պղընձ վիրուց իդի գիտըն, իդի վար կրակըն:

Դիմն էլ էսաց.— Մի քեառսուն աղբօր մեծ դիւ:

Դիւ ուր աղբըքիւր էխան վի, էսաց.— Էրթանք, նա թագեա- ւուրըն իրիք աղջըկ կայ, եօթ տարը կայ մինք կուզընք, չը տայ. դարեկախնիրը փակը, խուղը՝ էլնըք էրկըթէ բիվիւ չընինք, տա- նըք զարկինք պասան, էլնըք պասանը գլեօխ:

Էլան բիվեռ առըն, գեացըն պասանը յառայ:

Մինծ դիւուն էսաց.— Իս բիվեռ կը բռնըմ, դիւ զարկ:

Մէկ հեօթակմ էլ ձիւ, ինչ կը զարկէր. ձէն կընկնէր քաղըր մէջ, ադ էլ դիւուն էսաց.— Ադ չիլաւ. մկայ կակախին, քեառսունը մէկս էլ կապանին:

Տղէն բիվեռ կտէր պատըն, ձեռնով կը զարկէր:

Մէկ մէկ էզարկ, էլաւ պէտեցնի գլեօխ:

Քեռուսուն քար խանեց ուր խիտ, էսաց.— Ինչ քեարմ կը թլիմ, գիվլիմ՝ էկեցէք, էլեցէք պատանի գլեօխ. էն էրթայ մըջ քեաղ-քըն, դոր մէկ էլ ինը: Անի էլ կայնաւ վալ պատանին, քեարմ կը թլէր. դվիմ՝ կընէր պատանի գլեօխ. ադա տղէն էլ թուլիմ կը զարկէր. դվուռ վըզ, ճանցակ, գլեօխ խընտրանց կերթէր քեաղքը մէջ: Քեռուսուն էլ ադա տըսակով սպանից:

Տղէն էլ էջաւ քեաղքու մէջ, կան իրի. գինաց թագեաւուրու սառէն տըսաւ, մտաւ նիրս. գինաց թագեաւուրու յօղի դեօռ էբաց. տըսաւ թագեաւուր. իրան կնըկ քընած, տղէն դրած ծանծրմակ, օձ սան վի իջի, քիչ մացի բիրտն խասը. զտղի իրես կըծը: Խաննար քեշից, զար վար օձու գլխին. խաննար մտաւ մանչ սան, մնաց:

Տղէն խաննար իթուղ ուր տեղ, թագեաւուրը խաննար առըց. զարկից ուր մէջք, գինաց. դեօռմ էլ իբաց. տըսաւ թագեաւուրը միծ աղջըկ ադա տեղ քընի. մում զարկած գլխին, մի ուտքիրուն, էսաց.— Տ'էրթամ, պագնըմի Գինաց. կզուաւ վրէն, էսաց.— Մանչ անիւ քընուն զան չը պագնիմ:

Գինաց, դեօռմ էլ իբաց— միջնեկ աղջկան յօղէն ի, ան էլ միծ աղջկան տըսակ պարկը, քընը. նա քեանց միծ աղջըկ խօրոտ էր. գինաց, կզուաւ վրէն, էսաց.— Տը պագնիմ: Զը պագնից, յիտ դառցաւ, էսաց.— Մանչ անիւ քընուն չըմ պագնը:

Գինաց, դեօռմ էլ իբաց— պզտիկ աղջկան յօղէն:

Պզտիկ աղջըկ քեանց էրկուսն էլ խօրոտ էր:

Էսաց.— Քեանծ ընը, չընը. զան տը պագնիմ:

Գինաց, կզուաւ վրէն, անիւ սըրտ պագնից:

Քեանց փարէմ՝ անիւ սըրտ սիւցաւ:

Փօսման էջաւ, էսաց.— Աստըծուց էղնէր, չպագնէր անիւ սըրտ: Ան էլ թուղ իտու, իրի դարկեախ իբաց, իրի դիւս, գինաց. զուր կրակ առըց, գինաց մատ իխսիյար:

Իխսիյար էսաց.— Աստուած քիւ տուն աւըրը. էլաւ էրկու գըշիր, էրկու սիրիկ դիւ գեացիր իս. խըւանդ մըկայ միւռե, սաղ խիւընդցի:

Էլաւ ըզ իխսիյար արցկից, էսաց.— Իս կերթամ. մութ, լուս չբաժանիս, չուր իս իմ ճրագ կպուցիմ. որ իմ ճրագ կենայ առանց կպնել. դիւ դմութ, լուս բաժանիս, իս քի տըսպանիմ:

Ադ էլ գինաց զուր ճրագ կպուց. քնոյ ունիք աղբօր՝ ականջ-նիրուց էխան:

Լիւսցաւ. աղբէր էկաւ, էսաց.— Ըլեցէք վի. լիւս ի:

Աղբէրքիր էլան, նստան. գեացըն, լուացուան:

Պատը աղբէր էսաց.—Էրթանք:

Միջեկ էսաց.—Էրթանք դէւր:

Միծ էսաց.—Էսա կուզմ (էն կուզմ ինչ դիվ սպանիր ի):

Պատին էլ էսաց.—Չէ, էրթանք սարիր ինչ անինք, անջիւր, անբան էրթանք. նախինք վար աղբրըն, խաց կուտընք, կը լուաց-
ուընք, ջիւր կը խմինք:

Գեացըն վար աղբրին:

Դառնանք վար թագեաւուրըն:

Թագեաւուր քնուց էլաւ վի. տըսաւ օձ սան վի էջի, քիչ մնացը զտղէն կըծը. խաննար զարկած մանչ օձու գլխին, մտի մանչ սան. խաննար թուղած ուր տեղ:

Նապար բիրըն թագեաւուրըն.—Թագեաւուր ապրած կինաս. քեռուսուն դիմն էլ սպանած ին:

Թագեաւուրն էլ դալալ իջքից մանչ քեաղքըն, իտու կանչիլ.
—Ո՛վ զնա դիվիր սպանիր ի, թը գեայ. թագեաւուր անիւ խնդիրք կառարը:

Վի կուզմ կէր, վի էշմ կէր, ծախըցըն. տուըն, թուր առըն, կապըցըն վար ուրինց. մէկ մէկ կըյան մա թագեաւուր, թագեա-
ւուր կըսը.—Դիվիր դիւ իս սպանի. կըսը.—Խա:

Կըսը.—Էնա խաննար քեչե, խնէք:

Որ ձիւ կը տանի խաննար, խաննար կը գեայ դիւս:

—Չի գեայ դիւս:

Գեանի մարդ կէր մանչ քեաղքըն, մարդ չկըցաւ խաննար քե-
չի դիւս:

Թագեաւուր էսաց.—Էլ մարդ մնաց մանչ քեաղքըն:

Ասըցըն.—Մանչ քեաղքըն մարդ չկայ, յաղբրը վրէն սեութիմ
կայ, չընք գըտի մարդ՝ ի, հեյվան ի, ինչ ի:

Թագեաւուր էսաց.—Գեացէք. որ մարդ ի, առէք բիրէք:

Գեացըն, տըսան իրիք մարդ նստած վար յաղբրըն:

Ըսըցըն.—Էլեցէք, էրթանք. թագեաւուր ըզձի կուզը:

—Թագեաւուր ինչ գուրծ ունի մի խիտ. մինք ճամբխուրդ մարդ
ինք, մինք թագեաւուրըն չընք տըսի. թագեաւուր գմի չը տըսի:

—Չէ, տը գէք, ասըց:

Առըն, տարըն:

Յառաջ միծ աղբէր տարան թագեաւուրըն իրիս:

Թագեաւուր էսաց.—Նա դիվիր դիւ իս սպանի:

Էսաց.—Իս իմ սպանի:

—Էն որ սպանիր իս, էնա խաննար քէչի, տըսնամ:

Ձեռ իտու խաննար, խաննար կգեայ դիւս. սուն կգեայ, խան-
նար չգեայ:

Միջնեկ աղբէր գինաց. էլմ աղա տըսակ:

Թիտքէն պզտի աղբէր գինաց, էսաց.—'Իւ նա գիվիր սպանիւր խապար ունիս:

էսաց.—Իս իմ սպանիր նա գիվիր:

էսաց.—Որ գիւ իս սպանիր, նա խաննար քեշի գիւս:

Թագեաւուրըն էսաց.—Առ քիւ խաննար. իս իմ խաննար քեշիմ գիւս:

Զիւ իտու, առըց գուր խաննար, էղար մէջք:

Թագեաւուր էսաց.—Աղջկտիր գիւ քի խըմար իս ազատը. ինչ կուզըս, ուզը, տամ:

Տղէն էլ էսաց.—Բան էլ չըմ ուզը, աղջկտիր խէրիք ի:

Աղա իրիք աղբէր, իրիք աղջկտիր առըն, էկըն ուրինց տուն:

Մինծ քիւր մինծ աղբոր. միջնեկ քիւր, միջնեկ աղբոր. պզտիկ քիւր պզտիկ աղբոր: Առան, պսակուան:

Պզտիկ աղբէրն էսաց.—Աղբըքիր, մե խէր վոսիյաք էրաւ.—«Զի կընկտիրուն մօտ չքնէք»:

Աղբըքիր ասըցըն.—Մինք պսակուիր ինք. մի կընկտիրուն մօտ տը պսակինք:

Պզտը աղբոր կնիկն էլ ուր տեղ շնից, պառկան:

Ադ էլ ուր կնկեան կուշտ չդինաց. իրի, պառկաւ իտիւ դռան:

Մէկէլ օր կնրկ էսաց.—Իտիւ դռան տեղ անիւշ ի:

Տարաւ, տեղ իցքից իտիւ դռան:

էլմ մարդ գինաց, վրին ֆիւնն պառկաւ:

Մէկէլ օր կնրկ տարաւ, տեղ վրին ֆիւնն պարգեց:

Մարդ էլմ չգինաց վար տեղաց, գինաց իտիւ դռան պառկաւ:

Կնիկն էլ մարդին էսաց.—Քիւ ցազ քեանց լաւի Գիւլստան

չատը:

Ադ էլ էսաց. քեան գիւմ մէր կինաս ըզձը. քան գիւմ քիւր, մինչիւ իս լաւը Գիւլստանը չը տըսնամ ինչիս մարդ ի:

էլաւ, ընկեաւ ճամբախ, գինաց:

Շարաթմ, էրկու ճամբախ գինաց:

Գինաց, ընկեաւ առջու սրնօռ:

Գինաց առջու պաղօքն, վար հալուզըն նստաւ:

Քիւրն էլ դադրը վար պատըն, ըլիկ մանը:

Իրըլից մանչ պաղօքն, տըսաւ մարդմ նստը վար հալուզըն, էսաց.—Խաւք ուր թիւով, օձ ուր պուրտով չըր իկե միւր պաղօքն, աս վո՛ւվ իկե միւր պաղօքն:

Ինքն էլ իլաւ էրկու իրիք խաց առըց. գինաց, տըսաւ աղբէր:

Թռաւ, զաղբօր գլեօխ պագնից. զաղբէր առըց, էկըն տուն:

խաց իդի ան տե, աղբէր կիրաւ. խուսան, վար մէմէկու ուրա-
խացան: Յիւրիկուան իլաւ, զաղբէր պախից:

Կէս սահաք մնաց, առջ իրի. դիւռ էքաց, մտաւ նիրս. էսաց.
—Կնը'կ, մարդախուտ կգեայ մի տնէն:

էսաց.—Տնաւիր, դիւ սարէն կգեաս, դիւ ձուրէն կգեաս. մարդ-
մարդախուտ քինէ կգեայ:

էսաց.—Չ'ըմ գըտի, մարդախուտ կգեայ մի տնէն:

էսաց.—Անկալ ի, մկայ իմ աղբըքիրուց մէկ ըյնէր սգայ. դիւ
քնչ տէնէր:

էսաց.—Ո'րնծ աղբէր ինէր սգայ, մինծ փրդուճ ականջ տէնէր,
միջնեկ ինէր, ան տըսակ. պզտըկ աղբէր ինէր, անիւ տիզ տը չնիր
վար իմ գլխին:

Ասաց.—Իմ պզտը աղբէր կեօ սգայ:

Առջ էսաց.—Քիւ վըզ կուտուր, իս իմ. ան մէկ անիր, ան էլ
վար ձը կը պախիս. տ'իլի, բի սգայ:

էլաւ, զաղբէր առըց իբի:

Խաց իբի ան տե, խաց կիրան:

Առջն էսաց.—Քիւ խզմաք ինչ կայ էսա երկըր:

էսաց.—Իս իկիր իմ, տ'էրթամ Լաւի Գուլստանը տըսնամ:

Առջն էսաց.—Աղըկ իմ գուրծ չի, թը դըտի, Սմուլ խաւք գըտի,
ան ախշար շատ կան կգեայ, որ ան չը գըտի, էլ մարդ չը գըտի: Ալ
յիւրը ճամբախ չկայ, կերթաս մօա քիւ քիւր:

Առջն էլ էլաւ, զճամբախ շանց իտու. ադ էլ էլաւ, զճամբախ
բռնից, գինաց: Գինաց գիւու պաղչէն:

Ինչիս առջու տըսակ միջնեկ քիւրն էլ աընցկուն էրաւ:

Գէլ խարցնից.—Գիւր տ'էրթաս:

—Տ'էրթամ Լաւը Գիւլստանը էրկիր, գլաւը Գուլստան տըսնամ:

էսաց.—Իսն էլ չըմ գըտի, Սմուլ խաւք գըտի:

Ադ էլ էլաւ, զճամբախ շանց իտու. մարդ ընկեաւ խա ճամբ-
աըն, գինաց, գինաց, Սմուլ խաւքու պաղչէն դիւս իլաւ, վար ադ-
բիին նստաւ. ջիւր խմաւ. պառկաւ: Ան տե Սմուլ խաւք վիրուց
իրըչից, տըսաւ կեօ մարդմ վար յաղըրին. էկաւ տակ, տը զարկէր:

Ինչ մատացաւ, տըսաւ անիր:

Սմուլ խաւք էլ թիւքիւր իտու էրեգեական, խուվ էրաւ վար
տնիրուջ. անիր ակախաւ. էլաւ, նստաւ:

Սմուլ խաւքն էլ էջաւ խատ անիրուջ կշտըն:

Վար իրարու խնդացան, ուրախացան:

էլան գեացըն տուն. քիւր էկաւ, կախուաւ աղբօր վըզ. ադ-
բօր գլեօխ պազնից:

Սմուր խաւք էսաց.— Կներ'կ, խաց բի, ուտընք:

Քիւր էլաւ, խաց իդի անտե. կիրան, խման:

Սմուր խաւք էսաց.— Աստուած խեւ էնը. դիւ քնչ գութը իկի,
գիւր տ'էրթաս:

Էսաց.— Իս իկիր իմ, տ'էրթամ Լաւը Գիւլստան տընամ:

Սմուր խաւք էսաց.— Իս չըմ գըտի, անիւ երկըր ո՛ր տեղն ի.
Իս կանչիմ խաւքի, դեան, տոնանք ո՛վ սալդ կտայ:

Սմուր խաւք կանչից, քեանի խաւքմ կէր, ժողուան, էկըն:

Խարցնից, մէկ սալըդ չիտու:

Էսաց.— Ալ խաւք մեանց դիւս:

Ասըցըն.— Մէկ քեալապետմ կեօ եօթ ծովու կղզըն, մնացի
ան տե, փետուրմ 'էլ վրէն չկայ:

Սմուր խաւք էսաց.— Իրիք, չուրս խաւք գեացէք. գրէք վար
ձի թիւքիրուն. առէք, բիրէք:

Չուրս խաւքմ թռան. գեացըն եօթ ծովու կղզըն, զադա խաւք
վիրուցըն. գուրինց թիւքիր տուըն յիրար, զխաւք գըրն վար ուրինց
թիւքիրուն, առըն, բիրին, տուըն Սմուր խաւքըն. Սմուր խաւք
խարցնից.— Դիւ գըտիս Լաւը Գիւլստանի երկիր գիւրն ի:

Ադա խաւք էսաց.— Իս մէկ դիրմ գեացը, ան ալ խառ իմ մօր:

— Մըկայ կարող իս էրթաս:

— Ի՛նչիս տ'էրթամ, փիտուր չունիմ. անութութենէ մեռեր իմ:

Մէկ չարաթմ օխչրի դմակ կիրցուց. ադ խըն փիտուր թա-
փաւ. նուրէն փիտուր էկաւ:

Ութ օր էլ կիրցուց. լաւ փիտուր էկաւ վրէն:

Խաւք էսաց.— Փորձիմ, կարօղ էմ թռնիմ:

Քիչմ թռաւ. բանձրցաւ, էլմ էլ էկաւ տակ:

Էսաց.— Չըմ կարողանայ թռնը:

Ութ օր էլ միս կիրցուց. խաւքն էլ էսաց.— Իլի, նստը վար իմ
թիւքիրուն, էրթանք:

Ադա մարդ էլաւ, նստաւ վար խաւքիւ թիւքիրուն. տարաւ,
գծուվ խըլսցիւց. իդի ցամաք՝ դառցաւ, իրի:

Անի ինչ մթնաւ, գինաց մանչ քեաղքըն. կան իրի. յանկարծ
գինաց Լաւը Գիւլստանը դիւռ էբաց. գինաց նիւռ, յօդք կան իրի.
դեօռն էլ էբաց. տըսաւ Լաւը Գիւլստանը պառկը, քնը. բարձմ գըլ-
խին. մէկ վուտքիրուն. մէկ ան կուղք, մէկ ան կուղք. վար անիւ
սըտըն գիւլ ու ըռահանը, ադ էլ ձեռ իթալ, պոկեց գգիւլ ըռահան.
էխան (մաղիրուն տեղ գիւլ ու ըռահան էր):

Լաւը Գիւլստան միռաւ:

Ադ էլ դառցաւ, իրի ծովու բիրան. փուսմ փուրից, նստաւ

ինն. քիչ մէլ ցախ ու մախ իդի վար ուր գլխին, տըսաւ իրիք եղուրնիկ էկան, թռան ան տե, զուրինց խաւքինըն խանըն:

Ադ էլ տըսաւ մէկ իրան կնըկ, մէկ էլ էրկուս աղբօր կընկ-աիք ին:

Դիւ չըսըս, կնըկ խաւքինըն յանկարծ կը տանը. դնը անիւ զլիւ վերէն. ադ էլ զխաւքինըն առըց, պախից:

Ազիւքն էլ էլան. գեացըն մատ Լաւը Դիւլստան, տըսան Լաւը Դիւլստան միռե, չկայնան. յիտ դառցան, էկըն:

Էրկու քիւր զուրինց խաւքինըն առըն, թռան գեացըն:

Քիւր կը կանչը.—Այ քիւրիւր, մ'էրթէք. մինչիւ իս իմ խաւ-քենըն գնդընիմ, գեամ:

Մարդն էլ էլաւ, զխաւքենըն խաքեաւ:

Կնըկ մնաց ան տե, ինք թռաւ դինաց:

Ադա տղէն իրի մատ ուր քիւրիւր. քիւրիւրու մօտէն թուղ խտու, դինաց ուր տուն: Էլաւ աղբէրնիւրու նալլ էրաւ զուր տըսած. աղ-բէրնիւր էլան, զուրենց կնկտիք թուղըն:

* * *

Յուլիս ամիս մօտացաւ. Յուլիս տասնըչուրս օր իլաւ, միծ աղբէր էսաց.—Աղբէրնիւր, մի խնձուրը ժամանալին էկաւ, տը գեան, խնձուր տանըն, ըլնցէք, էրթանք, պախինք:

Պատը աղբէր էսաց.—Ըձը խնձուր չըպը, գեացէք, պախեցէք ձի:

Մինծ աղբէր էլաւ, դինաց յէռջիւ խնձուրըն. սահաբմ, էրկու մնաց ան տե, փախաւ իրի:

Մինծ աղբէր քընաւ. պատը աղբէր իլաւ դինաց:

Դինաց, նստաւ խնձուրը ծառը տակ:

Սահաբմ' էրկու մնաց. տըսաւ փալմ սիւ ամալ ուռաւ, իրի. իրի, ծառըն մօտացաւ. տըսաւ սիւ գեմ, ձեռ իթալ, խնձուր կըտ-ւից, դառցաւ. ան էլ անեղմ' իզար, զգե իցքից. զգե քեչից, հե-ռացըցուց. փրթից, իլից ան տե. դառցաւ, իրի տուն, քնաւ:

• Առաւուտուն աղբէրնիւր էլան վի, գեացըն խնձուրը քամաւեքն. ռըսան խնձուրմ տարած, էկըն. քնու մէջ գաղբէր բռնըցըն, տփի-ցըն, ասըցըն.—Յիրիկիւն դիւ չէկըր խնձուր պախէնք, էկըն տարըն:

Մինծ աղբօր էսաց.—Չէ, դիւ գեացըր, թը պախէր:

Յիրիկիւն միջնեկ աղբէր էսաց.—Սկէք, էրթանք, մի խնձուր պախինք. մէկը տարած ըն, էրկուսն էլ չը տանըն:

Պատը աղբօր ասըցըն.—Իլի', էրթանք:

Էսաց.—Գեացէք, պախեցէք ձի խըմա. իս չըմ ուզը:

Էրկու աղբէր էլան, գեացըն. սահաբմ էրկու մնացըն, փախա-ցան. փախան էկըն, գեացըն ուրինց տեղ, քընան:

Պզտը աղբէր էսաց.— Իս գըտիմ. մկայ իմ աղբէրքեր փախած էկած: Եկաւ, գինաց խճուրը ծառը տակ, տըսաւ մարդ չկայ. ադ էլ նստաւ ա տե սահաքմ, էրկու. տըսաւ, սըւտակ դե էկաւ. ձեռ իթալ զխնձուր կտուից, դառցաւ. խատ դառնըլին նիտ անեղմ էզար. զդե պառկացըցուց գիտըն: Ձեռ իթալ զոտ, բռնից, քեչից. տարաւ, հեռացըցուց. փրթից, իլից ան տե. դառցաւ, ուր տեղ քնաւ:

Լիւսցաւ. աղբըտանք էլմ գեացըն խնձուրը քամաեհն. տըսան ան մէկէն էլ տարած, մնացի մէ, էկան էլմ Բուֆր տուին աղբօր:

Պզտը աղբէր կառ.— Այ ճանըմ, իս չըմ ուզը, չըմ ուզը. խնձուր զձը պէտք չէ:

Յիրիկուն ասըցըն.— ‘Իէ’, յէլի, գինա, զքեւ խնձուր պախէ:

Էսաց.— ‘Իւ գեացէք, զձիր սլախեցէք. մնաց իմ, իս չըմ էրթայ:

Մինծ աղբէր էսաց.— Իս կերթամ, սլախիմ զձը խամայ:

Պզտըկ աղբէր էսաց.— Կերթաս, չըս էրթայ. ձը պէտք չի:

Մինծ աղբէր էլաւ գինաց, նստաւ խնձուրը ծառը տակ, մինչիւ մթնաւ, փախաւ էկաւ. գինաց ուր տեղ պառկաւ:

Պզտը աղբէրն էլ էսաց.— Իս գըտիմ, մկայ փախի. էրթամ խնձուրը ծառը տակ:

Ելաւ գինաց. նստաւ խնձուրը ծառը տակ, սահաքմ, էրկու մնաց. տըսաւ կարմիր դե իրի, քեանց սար մը, իրի. իրի խնձուրը ծառըն մատացաւ, ձեռ էթալ, զխնձուր կտուից, դառցաւ. Ադ էլ նիտ անեղմ իզար. դե էլաւ ետքալիւ, փախաւ, տղէն էլ. ընկեաւ իտէն, գեացըն, խասան մանչ դաշտըն, դե մտաւ մաղարէն վի, ադ էլ դառցաւ, իրի տուն. ընկեաւ ուր տեղ, քընաւ մինչիւ խըլուսիւն. խը լիւսիւն ակախաւ, իլաւ վի, էսաց.— Այ աղբէրնիր. իս էրազը մէջ գեացը, մի խնձուրը ծառը տըսայ, դեն էլ իրի գմի խնձուրը կտուից. իս նիտ անեղմ զարկը, չընկեաւ, էլաւ ետքալիւ, փախաւ. իս ընկեայ յիտիւէն, գեացընք չուր մանչ դաշտըն. դե մտաւ մաղարէն վե, իս դառցայ, իկայ. Թա չըք խաւատայ, արըն էլ իս ճամբիւն Թափը մինչիւ մաղարի բիրան:

Ելաւ, գաղբէրնիր առըց, գեացըն խնձուրը ծառը տակ. ըրընչիցըն գիտըն, զարուն տշսան, խատ արընն գինացըն մինչիւ մաղար բիրան:

Մինծ աղբէր էսաց.— Ըզձը կախեցէք, իս էրթամ մաղարէն:

Շրիս կապիցըն, զմիծ աղբէր կախըցըն մաղարէն վէր:

Էսաց.— Աստըծու սիրււն, ըզձը քեչեցէք, ցրտու մեռայ. Քեչիցըն գիւս:

Միջնեկ աղբէր էսաց.—‘Ի՛նչ չը կեղըցար, իս տէրթամ:

Միջնեկ աղբէր կախիցըն, քիչ մէլ էն գինաց, էսաց.—Աղբէր-
նիր՝ Աստըծու սէր, ըզձը քեչեցէք դիւս. իս չուքիւ մեռայ:

Ադ էլ քեչիցըն, խանըցըն դիւս:

Պատըկ աղբէր էսաց.—‘Ի՛նչ գեացէ՛ք ձի տնիր, մարդ ըզձը չը
հանչնայ. իս կերթամ մաղարէն վի. էկայ, էկայ. չէկայ՝ չէկայ:
Գեառսուն օր նա Երիս չը քեչէք դիւս. դիւքն էլ ձի խաց, ջիւր
կը բիրէք, ուտիք. մինչիւ քեառսուն օր իս էկայ, էկայ. չէկայ,
թուղ կտէք, կերթէք:

Պատը աղբէր կախըցըն մաղարէն վե. գնաց, էջաւ տակ:

Շրիս ուր մէջքէն արցըկից, գինաց կան էրի. գինաց պաղչիմ
տըսաւ, սարեմ տըսաւ. ան պաղչիքն սիւլ, սարէն սիւլ, էսաց.—Իս
գըտիմ, ասըկ սիւլ դիւուն ը. գինաց, նստաւ: Դիւուն կնըկ էլաւ, տը-
սաւ մարդմ նստի պաղչիքն, կանչից էսաց.—Այ խողածըն, ծառաւ
իս, ջիւր խմը. անութը իս, իլի, քի խաց առ գինն. սիւլ դիւ գեա-
ցըն ցեչիր. իրիք օր չէկը, գեայ, քիւ խուքըն էլ չըս աղատը անիւ
ձեռնէն:

էսաց.—Սիւլ դիւ իրիք օր կայ, իրիւր իմ քի մատաղ:

Կնըկն էլ էսաց.—Իս Աստըծուց էն կուզէր. էրի սգայ, դիրար
առնընք. ուտիք, խմիք մինչիւ մեռնիլիւ օր. ինչ Աստուած ստեղ-
ծի, ստայ ի:

էն էլ գինաց ան տե չուր իրիկիւն:

Իրիկիւն կնըկ էլաւ, տեղ չընից, պառկան: Տղէն էլ թուր իդի
մանչ յինք, մանչ կնըկ, նուր քընաւ: Լիւսցաւ, էսաց.—Ճամբախ կայ
յիւջիւ ձը, դառնամ, գըի առնըմ:

Կնըկ էսաց.—Էրթայ, աչ ինի սըւտակ դիւուն կնըկ, ալ ըզձը
չառնը:

էլաւ գինաց, սիւլ դիւուն սընօռ ընցաւ, գինաց սըւտակ դիւուն
սընօռ:

Տըսաւ սըւտակ դիւուն պաղչիքն սըւտակ, սարէն սըւտակ:

էսաց.—էս գըտիմ, աս էլ սըւտակ դիւուն ը, մինչիւ էրթամ
կարմիր դիւուն սընօռ, Աստուած օղորմած ը:

Գինաց, նստաւ սըւտակ դիւուն պաղչը մէջ:

Սըւտակ դիւուն կնըկ էլաւ, ըրըչից. կեօ մարդմ նստը պաղչը
մէջ, կանչից, էսաց.— Այ մարդ, Աստըծու սիրուն ընը, անութը իս,
էրի, քի խաց առ. ծառաւ իս, ջիւր խմը, յիւստ իկիր իս, դառցը,
գինն ան տե, սըւտակ դե չորս օր կայ գեացըն ցեճըր, չէկը. գեայ,
խիտ տըսնիլիւն գըի տըսպանը. քիւ մեղք ինի իմ վըզ:

էսաց.—Սըւտակ դե կուրպան էմ արե քե:

Էսաց.—Սըւտակ դե սպանիր իս, դ'էրի սդայ. ըզձը առ, մինչիւ ուտինք, խմինք, միռնինք:

Գինաց ան տե, կնըկ խաց իթալ, կիրաւ. յիրիկիւն կնըկ տեղ պարզից. պառկելիւ ժամանակ թուր իդի մանչ յինք, մանչ կընըկ, քընաւ: Կնըկ էսաց.—Իիւր տ'էրթաս:

Էսաց.—Յերդիւմ իմ էրի, տ'էրթամ կարմիր դիւռ մօտ:

Էսաց.—Գուրծ չունիս, մ'էրթայ, քե կսպանի. էրի, ըզձը առ:

Ադ էլ էսաց.—Սպանի, սպանի. տ'էրթամ:

Մարդն էլ ճերմակ դիւռ կնկեան մօտէն իլաւ, գինաց կարմիր դիւռ պաղչէն նստաւ:

Կարմիր դիւռն պաղչէն էլ կարմիր, սառէն էլ կարմիր:

Կնըկ դիւս էլաւ, տըսաւ մարդմ նստի պաղչը մէջ:

Էսաց.—Այ խուղածրն, անութը իս, էրի խաց առ քի, ծառաւ իս, ջիւր խըմը, ադ տիղէն իլի, գինն. կարմիր դե գինացիւ էր ցեղիւ, ցեղիւ իրի, ետրալիւ էր. աս օր ալ գինացը ցեղիւ, գեւալիւ խիտ զքի կսպանը:

Էսաց.—Ընդրա խամար իկիր իմ, ըզձը սպանը:

Ինչ էրաւ. խիտ չէլաւ:

Կարմիր դե յըրկիւն էկաւ. տըսաւ մարդմ պաղչը մէջ նստիր ի, կնկեան էսաց.—Դիւ չը կարողացար, ասա մարդ ինչ կուզէր, տէք, ան էրթէր. իս չգէլ, զան տըսնէր:

Կնըկ էսաց.—Իս ինչ էրը, չը գինաց:

Ադ էլ կանչից զմարդ, տարաւ ան տե.—Դիւ ինչ մարդ իս:

—Իս ճամբխորդ իմ:

—Խաւք ուր թիւռով, օձ ուր սլուռտով չգեայ աս տե. դիւ ինչիս իկիր իս աս տե:

Էսաց.—Խաւք չգեայ, օձ չգեայ, իս իկիր իմ:

Էսաց.—Որ էն տեսակն ի, ա տեղ քընի. առաւուտուն իս, դիւ տ'էրթանք կուր:

Քընաւ մինչիւ առաւուտուն:

Առաւուտուն մարդ, կարմիր դե դեացըն, պաղչը մէջ առըն յիրար. կռուան մինչիւ յիրիկուան:

Կարմիր դե էսաց.—Գինն, դիւ իմ կնկեան ծուց պառկը, առաւուտուն էրի. էլմ իս, դիւ կռուընք:

Ան էլ գինաց կնկեան մօտ:

Անմախական ջիւր կէր ան տե, դե մտաւ էդա ջըրն մէջ. լուղացաւ, դիւս իլաւ, ետրէք սաղացաւ:

Էդ մարդն էլ գինաց, յիրիկիւն թուր իդի մանչ յինք, մանչ կնըկ, քնաւ: Առաւուտուն իլաւ, գինաց կուր:

Ինչ կը քիլի, արըն, արընք ջիւր բրինքնէրաց թափը տակ:

Գեացըն, կռուան մինչիւ ճաշուն. մարդ չկարողացաւ մէկ դարպ գարկի, անճախ գինք պախից, դէ չսպանէր, մինչիւ բրինձոտր տաքցաւ. որ տաքցաւ, կռիւ էրըն մինչի, յիրիկուան:

Էլմ դէ էսաց.—Գինն, իմ կնկեան կուշտ պառկը:

Մարդ գինաց տուն. դէն էլ լուղացաւ, նստաւ:

Մարդն էլ գինաց տուն, յիրիկիւն տեղ շնիցըն. էլմ թուր իգի մանչ յինք, մանչ կնրկ, քնաւ:

Գիւու կնրկ մարդիւն էսաց.—Առաւուտուն կերթաս կռիւ, թէ դէ գէի չըսպանից, էլ դիւ չգեսս տուն. կերթաս ճառը տակ խուրմ կայ. ան ծառը տակ անմախական ջիւր կայ. դէ կը խրկիս, գեայ տուն, դիւն էլ կը մտնիս ան ջրը մէջ լուղկանաս. քիւ ետէք կը օաղանայ. դէ տնէն դեայ, կը պալկիս, կսպանիս:

Մարդն էլ առաւուտուն էլաւ, գինաց կուր. ինչ կը քէլի, արըն արընջիւր բրինձեհրաց կը թափը տակ:

Կուր էրըն մինչն յիրիկուն. մէկ դարպ չէզարկ դիւուն, ան-նաճ գինք պախից. դէ չսպանից գղայ:

Յիրիկուն դէ էլմ էսաց.—Գինն տուն:

Մարդ էսաց.—Իս չլմ էրթայ, աս օր դիւ կերթաս տուն: Դէ էսաց.—Ի՞նչու չըս էրթայ:

Էսաց.—Էրկու օր իլաւ իս կէլթամ. աս օր դիւ տ'էրթաս:

Դէն էլ թուղ իտու, գինաց տուն:

Մարդն էլ գինաց. ճառը ծառը տակը խուր տըսաւ. ջիւր էլան, մտաւ ջրու մէջ. լուղկացաւ, դիւս էլաւ:

Ետէք սաղացան՝ քեանց սուաջն էլաւ:

Դէն էլ գինաց տուն. կնկեան էսաց.—Ի՞նչ էլ մարդիւն ըսը-ցըր չգեսս տուն: Էսաց.—Չէ, իս խապար չունիմ մօտէն:

Էսաց.—Ի՞նչ խապար չունիս, ադ էլ չգըտի խուր ինչ տեղն ի, ցրտուն ետէք տը պաղը. առաւուտուն կերթամ, կը գարկիմ, կըս-պանիմ:

Առաւուտուն դէ իլաւ վի. ինչ կը քէլի, արընք, արընջիւր բրինձեհրուց կը թափը տակ:

Գինաց պաղջը մէջը, էրկուս առըն յիրար, կռուան. էլ դէ չկարողանայ դարպ գարկը մարդիւն. մարդն էլ էզար, գդէ սպանից. իբի տուն:

Կնրկ էսաց.—Նստինք սղայ. ուտինք, խմինք, չուր մեռնի՞ք:

—Չեգնի, էսաց. իս աս տե չը մնամ:

Կնրկ էսաց.—Իս կըսըմ՝ մնանք աս տե. չէղնը՛էրթանք:

Էլաւ կարմիր գիւու կնրկ առըց, ինչ կէլ առըց. էկան սըւտակ գիւու մօտ: Սըւտակ գիւու կնրկն էլ առըց. ինչ կէլ առըց, էկաւ սիւլ գիւու մօտ:

Սիվ դիւռու կնկեան խաղն էր ուսկը կատու, ուսկը մուկ մանչ ուսկը սրնուն կը պտուտէն:

Սըւտակ դիւռու կնկեան խաղն էր, ուսկը աղուիս, ուսկը լալըդ-տրակ մանչ ուսկը սրնուն կը պտուտէն:

Կարմիր դիւռուն էլ ուսկը կաքեաւ, ուսկը բաղէն մանչ ուսկը սրնուն. անիւ խաղն էլ էն էր:

Կարմիր դիւռու կնկէ էսաց.—Աս բանիր կը դնիս մէկ տոպրկի մէջ կը կապըս քիւ քեամակ, քիւ պէտք կընը:

Աղիւնքն է՛լ էլան, մալ, ապրանք, ինչ կէր առըց, էկաւ յէռջիւ մաղաւը դռան. Երիտ չէ՛ կախ էր, Երիտ յիրար խտու. աղբըքիւր մաղաւը բիւնէն կանչըցըն.—Այ աղբէր, դիւ էկըր:

(Քեանիմ խնձուր տարըր ըն դեիր, բիւլուր իրիւ)

Ադ էլ մալ-ապրանք կապըց, ամին քեչեցըն վի, մնաց կնկտիր. սիվ դիւռուն կնկէ քեչից վի. սըւտակ դիւռուն էլ, մնաց կարմիր դիւռուն:

Կարմիր դիւռու կնկէ էսաց.—Դիւ իլի, իս նուր կընիմ դիւս:

Մարդ էսաց.—Ձէ, իս չըմ թուղնըմ զքի սղայ:

—Մարդ, էսաց. դիւ իլի, կը փուլմընիս:—Ձէ, դիւ տընիս:

Կընկն էլ էսաց.—Իս զըտիմ. զքի տը թուղնին էդա խուրը մէջ. դիւնեայ ի, թա մնացըր սղայ, կեւթաս սև դիւռու փանճարէն. դըրքմ կայ ան տե, կը կարդաս. որ կը կարդաս, սև խուն, սըւտակ խուն, կգեան վար ջրուն. կը կուռն. զքի կը թլիս սիվ խույու քեամակ, սիվ խուն կը թլի սըւտակ խույու քեամակ. սըւտակ խուն զքի կը բիրէ լիւս ախշարք խանէ դիւս:

Ջկարմիր դիւռու կնկէն էլ կապից, քեչիցըն վի:

Աղբէրքիւրու աչ ինչ ընկեան զկարմիր դիւռու կընկ, ասըցըն.

—Մի աղբէր գեայ, մի բանըմ չի տայ. ինչ կայ, տառնը ուր, սալ դնինք մաղաւը բերնի վրէն, թը մնայ մաղաւէն:

Սալ քեչըցըն վըր մաղաւը բերնն. զկնկտիր, զմալ. ապրանք, առնն, գեացըն:

Ինչ գեացըն, խրթիպէրն էլ մեռի. մինծ աղբէր նստաւ թախտ. մէկ էլ աղբէրն էլ էլաւ անիւ վուզիւ:

Կընկտիրն էլ ըսըցըն.—Մինք քեառսուն օր իրաւունք չընք խալ պսակուր:

Դառնանք պզտըկ աղբօր. աղբէր անընցկուն կանչից աղբէր-քիրուն. աղբէրքիւր ձէն չտուիցըն:

Ադ էլ դառցաւ, դինաց սիվ դիւռու սարեն. տըսաւ փանճարէն դիրքմ կայ. առըց, կարդաց, էլաւ ծուվ. տըսաւ սըւտակ խուն, սիվ խուն վար ծուվուն կուռան. ադ էլ դինաց, մօռացաւ, զինք իթալ

սըւտակ խույու քեամակ. սըւտակ խուն զան իթալ սիվ խույու քեամակն. սիվ խուն տարաւ մութ ախարք, իջքից դիւս:

Գինաց մանչ քեաղբըն կան իրի, գինաց, էլաւ պառու ողնախ, էսաց.—Պառաւ, ողնախ կը տիրիս:

Էսաց.—Մեռնիմ քի. մընչ կայ ուտինք, մընչ կայ խմինք, կը տիրիմ. ընչի՛ չըմ տիրի:

Էն էլ իլաւ, ձեռ խոու ճեպ. էրկու-իւրեք ուսկը խոու պառաւ, էսաց.—Տա՛ր քեաղաք, ուտիլիւ բան, շիւր առ, իրի:

Պառաւ առըց իրի. կիրան:

—Պառաւ, էսաց. ջիւրմ բի, խմիմ:

Էսաց.—Վշապմ մտի աղբրի ալ. ջիւր չթուղնը գեայ. օրէն աղջըկմ տը տանին, տան վիշպուն. նուրէն թուղնը ջիւր, գեայ. էն արընջիւր խոին. աս օր իրիք օր կայ, ջիւր չկայ մի քեաղաք. թագեաւուրը աղջըկ տը տանըն, չէրթայ:

Էսաց.—Պառաւ, ինչ ժամանակ թագեաւուրը աղջըկ տանըն, ձը իմաց կտաս: Էսաց.—Շատ աղէկ:

Թագեաւուրն էլ էսաց.—Քաղաքմ չըմ աւըրմ աղջըկմ ապով:

Էլաւ, աղջըկ զուրովէն խոու, տարան, կապըցըն ճնարը ծառ. տարուղնիր փախան, էկըն:

Պառաւն էլ իմաց խոու տղըն.—Թագեաւուրը աղջըկ տարան:

Մարդն էլ իլաւ, զուր թուր առըց, գինաց. տըսաւ ճնարը ծառ, կեօ յէռջիւ աղբրըն. աղջըկ կապած ճնարը ծառ, գեացած. ան էլ աղջըկ արցըկից ճնարը ծառէն. առըց, նստաւ ան տե:

Աղջըկ էսաց.—Աստըծու սըրուն ընը, իլի՛, գինա՛. վշապ ըզձը տ'ուտը. գքի չուտը:

Էսաց.—Ձքի տ'ուտը. ըզձը էլ թ'ուտը. իմ քիւն կը տանը. գլեօխ դնիմ քիւ գիւք. քիչմ քընիմ՝ վըշապ ինչ գեայ, ըզձը իմաց կտաս:

Գլեօխ իդի աղջկու գիւք, քընաւ. վշապ գլեօխ աղբրի ալէն էիան դիւս. աղջըկ ինչ տըսաւ, լիզուն մանչ բերնըն չուրցաւ. էլ չկարուղացաւ խապաւ տէր յախու. արտըսուք կաթաւ տղի յիրիսը վրէն: Տղէն ալախաւ, տըսաւ վըշապ ալէն իկի դիւս. տղէն էլ իլաւ. աղջկան ճիւ բռնից, յիտուց քեչուաւ. քենի վըշապ դիւս էկաւ, ան գաղջըկ յիտ քեչից. մինչիւ վըշապ ալէն դիւս էլաւ:

Տղէն թուր խոու ուր սըտըն, գինք իթալ վըշապու բիրան. վըշապ ադ մարդ կըլնը, թուր վըշապու բիրան կտուից. ինչ տար ուժ՝ կէր ինի, վըշապ կընից զմարդ, ուժէ ընկեաւ. թուղ խոու: Մարդն իլաւ գվըշապ փրթից, ջիւր պըծաւ. գինաց:

Աղջըկն էլ ձեռ խոու արընըն, էզար աղա մարդիւ քեամակ.

Թուղ խառ, գինաց տուն: Քեաղաք քեաղքուվ ադա էրնջիւր կը տանըն:

Աղջըկ էսաց.—Մը տանէք, կը զուլավը. չաւատացըն:

Թագեաւուր էսաց.—Աղջը, դիւ քեաղաք տաւիրըս:

էսաց.—Այ խէրըկ, վըչապ սպանիցըն.—Աղջըկ, վուվ սպանից:

էսաց.—Մէկ մարդմ էր, չըմ ճանչնայ:

Ադա տղէն ահանջ էրաւ. տըսաւ Սմուլ խաւքիրու ձագտիրու ձէն կդեայ. ըրըչից նմաւը ծառ, տըսաւ Սմուլ խաւքիւ բիւն. տըսաւ վըչապմ փաթըթուի բիւլուր ծառըն. քիչ մնացի ձագտիր ուտը: Ան Սըմուլ խաւք ձագտիր կը խանը, ամին տարը վըչապ կուտը. Սմուր խաւք չը գըտի. ուվ կուտը:

Սմուր խաւք ուր թիւքիւր տուր էրեգեական, արիւ ան քեաղքըն չառնը. լիւս ան քեաղքըն չառնը:

Տղչն էլ Թուր քեչից, ադա վըչապ սպանից, փրթից. քեաղալակմ իլից. տարաւ Սմուր խաւքիւ ձագտիրուն:

Սմուր խաւք վիրուց տըսաւ. խուվ էլաւ, իրի, տը զարկէր, ծառէն բիրէր տակ, սպանէր:

Ձագտիր գեացըն յէռջիւ մօր.—Աստըծու սիրուն, դիւ բան չէնըս. աղըկ մի դիււման սպանը, մի խամար մըս բիրը:

—Այ մարդ, էսաց Սմուր խաւք, քիւ խնդըք էրս, կատարմ:

էսաց.—Իմ խնդըք էնը, ըզձը տանըս իմ խէրհեական խուղ:

էսաց.—Կերթաս, կը բիրիս եօթ դմակ, եօթ տըկ ջիւր:

Սմուր խաւք վըլուց էկաւ տակ. արիւ առըց վար քեաղքըն, լիւսցաւ. ջիւր չկէր, ջիւր էրի, լիւս չկէր, լիւս էրի:

Թագեաւուր խառ կանչիւ.—Վուվ գվչասլ սպանը, վուվ ա ընց-կուն էրաւ, լիւս սուրց, գեայ, Թագեաւուրութին կուզը, մալ կուզը, ինչ կուզը, տըտամ:

Աղջըկ էսաց.—Այ խէրըկ. իս կը նստիմ փեմեքէն, քեաղքը մարդ Թը գեան, փեմեքի տկով ընցնըն. իմ նչան կայ. իս կը ճանչնամ վչապ սպանող:

Ադ մարդն էլ էկը, գեացը սլառու տուն էլմ:

Քեանի մարդ կէր մանչ քեաղքըն, էկըն. փամնարի տկով ընցան:

Մարդ մանչ քեաղքըն չմնաց, Թագեաւուր աղջկան էսաց.—Ան մարդ չճանչցար: Էսաց.—Ան մարդ չէկը:

—Այ աղջըկ, էսաց. ալ մարդ քեաղքըն մէջ չկայ:

էսաց.—Վալալ իցկե մանչ քեաղքըն, տնիր կան գեայ:

Ընկեան մանչ քեաղքըն, կան էկըն. մարդ չտըսան առանց գեալ. գեացըն պառու տուն. տըսան զօնախմ կայ ան տե. էկըն, պատմիցըն.—Թագեաւուր ապրած՝ մնացը պառու կօնախ:

Էսաց.—Գեացէք, ան մարդ բիրէք: Գեացըն, բիրին:

Աղջկէ ըրընից, էսաց.—Նա ի, իմ նշան կեօ վրէն:

Թագեաւուր կանչից զան մարդ, տարաւ.— Վշապ դիւ իս սպա-
նի, էսաց Թագեաւուր: Էսաց.—Խն:

Էսաց.—Սմուր խաւք քնչիւր իլաւ, էկաւ տակ, իմ քեաղաք
լիւսցաւ:

Սմուր խաւքին նաղլըն էլ Թագեաւուրը խամար էրաւ:

Թագեաւուր էսաց.—Այ վուրդը. աղջկէ դիւ իս ազատը քի
խմայ. իմ քեաղաք դիւ իս լիւսըցի, մըկայ Թագեաւուրութին կու-
զըս, տամ քի, վզիւրութին կուզըս, տամ քի. ինչ կուզըս, տամ քի:

Աղ էլ էսաց.—Քիւ աղջկէն էլ, Թագեաւուրութին էլ, վզիւրութին
էլ պիրոզ կինայ քի. քինէ կուզըմ եօթ անծին շիւկու դմակ, եօթ
աղէ ջիւր. ալ յիւրիչ բանմ քինէ չըմ ուզը:

Թագեաւուրն էլ եօթ անծըն շիւկու դմակ իբի, եօթ տըկ էլ
բի. մարդ էլաւ, առըց, գինաց մա Սմուր խաւք, ջիւր ու դմկնիր
էգիր վար Սմուր խաւքին. ինքն էլ խիծաւ:

Սմուր խաւք թուաւ, բանցրացաւ:

Տղէն էսաց.—Աստըծու սիրուն, իս ցրտու մեռայ:

Էսաց.—Իիւնէն քենիմ կերևայ յէռջիւ քիւ աչիչ:

Էսաց.—Քեանց արտըմ չափ:

Քիչմ էլ բանցրացաւ, էրեղեական մօտացաւ:

Էսաց.—Աստըծու սիրուն, իմ քեամակ իրիցաւ:

Էսաց.—Իիւնէն քենիմ կերևայ յէռջիւ քիւ աչիչ:

Էսաց.—Քեանց իդան գլխիւ բաշ:

Քիչմ էլ բանցրացաւ, էսաց.—Աստըծու սիրուն, իս իրիցայ:

Էսաց.—Ալ դիւնէն կերևայ յէռջիւ քիւ աչիչ:

Էսաց.—Ալ բանըմ չըմ արսնայ, մթնաւ յէռջիւ աչքիրաւ:

Խաւք դառցաւ, բիրանքս իվի էկաւ:

Էսաց.—Ինչ իս կուամ, դմակմ թալ իմ բիրան, տըկմ ջիւր լըց
վրէն:

Քեանը անը կուաց, դմակմ իթալ, տըկմ ջիւր իլից:

Մնաց յիտքի դմակ. ձեռնէն պռծաւ, գինաց ծուլու մէջ:

Խաւք կուաց. ան էլ դանակ իթալ, ադա վուտաց մասնին
կտուից, իթալ խաւքիւ լիբան:

Խաւք տարաւ, ծուլ ընցուց. իդի ցամաք, մարդիւ էսաց.—Իլի,
գինաւ: Մարդ էսաց.—Չէ, դիւ գինաւ. իս կերթամ:

Խաւք գըտի մասնըն կտուր:

Դիրմ էլ էսաց.—Իլի, կայնը, գինաւ:

Մարդ կայնաւ. տէրթէր, չկարուղացաւ:

Խաւք էսաց.—Ան յըտըն փրթիւն ինչ դիւ տուրը ձը, ինչ էր:

Էսայ.—Քինէ պախիմ Աստըծիւց ինչ պախիմ. յըմա յըմա:
 Էսայ.—Առ նա փառ, քըսը վար քիւ վուտաց, իլի, գինա:
 Էն սահաթ սաղացաւ. խաւք թռաւ գինաց. մարդ իրի խուր
 քեաղաք գինաց, իլաւ վուսկիրչու տղայ:

Դառնանք վար կընկտիրուն, քեառսուն օր լըմացաւ:

Թագեաւուր էսաց.—Նկէ՛ք, պսակուընք:

Սիվ գիւու կնըկ էսաց. մինչիւ իմ վուսկը մուկ, վուսկը կա-
 տուն, մանչ վուսկը սընուն պտտըն, ձը խամար չըրիըք, իս չըմ
 պսակուը:

Թագեաւուր կանչից. գուսկըրըչ տարաւ, էսաց.—Աս օրուընէ
 քինէ կուզըմ վուսկը կատուն, վուսկը մուկ, մանչ վուսկը սընուն
 պըտտուըն ձը խամար. չըրիը, գէի կսպանիմ:

Վուսկըրըչ մաղսէն էրաւ. ձիւքիր էցքից ծուց, գինաց տուն:
 Կնըկ էսաց.—Քի ինչ իլաւ:

—Թագեաւուր առաւուտուն իմ վըզ տը զարկը, կըսը.—Ասօր-
 վընէ կուզըմ վուսկը կատու, վուսկը մուկ, մանչ վուսկը սընուն խա-
 դան. իս իմալ տը չընիմ:

Ագա տղէն էլ էսաց.—Վարպիտ, գինա բեռմ պնդիւկ բի.
 մարդ մա ձի չգէք, իս առաւուտուն կը չընիմ, բիրիմ:

Տղէն առըց պնծիւկ. չափիւն մէլ առըց, մտաւ յօդէն. գդիւռ
 փակըց, նստաւ զպնծիւկ կուտուըց. կիրաւ:

Կէս գչիր էր, կնըկ մարդին էսաց.—Իլի, գինա. նա կը չընի,
 չը չընի, առաւուտուն Թագեաւուր քիւ վըզ տը կտուը:

Մարդ իլաւ, գինաց վար իտիւ դաւան. ականջ խտու, չափիւնի
 ձէն կգեայ. ձեռ իտու գիւռ, փակ ը, դառցաւ գինաց:

Իրի, էսաց.—Կնըկ, չափիւնի ձէն անիւչ կգեայ:

Լիւսցաւ. իլաւ, իղի վար ուր գլխին, իրի իտու վուսկիրչուն.
 վուսկիրըչ առաւ, գինաց Թագեաւուըն, Թագեաւուր իտու սիվ գի-
 ւու կնկեան:

Սըւտակ գիւու կնըկ էսաց.—Սիվ գիւու կնկեան ընը, ձը
 չընը:

Էսաց.—Մինչիւ վուսկը աղուէս, վուսկը լպտորակ, մանչ վուսկը
 սընուն չխաղան, իս չըմ պսակուը:

Ադ էլ տղէն սիվ գիւու տըսակ չընից, տարաւ Թագեաւուըն,
 Թագեաւուր իտու սըւտակ գիւու կնկեան:

Կարմիր գիւու կնըկ կըսը.—Անիւնց կընը՝ ձը չընը, վուսկը
 կաքաւ, վուսկը բագէն, մանչ վուսկը սընուն չխաղան, չըմ պսա-
 կուը:

Ադ էլ անիւնց տըսակ. առաւուտուն տղէն իղի վար գլխին,
 իրի Վուսկիրըչ էսաց.—Տու, տանիմ:

Տղէն էսաց.—Ձէ. ան էրկուս որ դիւ տարրը, նա մէկն իս տը տանիմ. ճաշմ ուտիմ, դեամ:

Տղէն առըց, տարաւ կարմիր դիւռ յօդէն, կնկեան աչ ինչ ընկեաւ տղէն, դէմ վի էլաւ, տղըն դիւօխ պագնից, ուրախացան վար մէմէկը:

Խապար տարան Թագեաւուրըն, վգրըն, աս տըսակ, աս տըսակ:

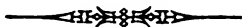
Թագեաւուր էսաց.—Կանչըցէք գեայ ըս տե ան մարդ:

Կանչից. Թագեաւուրըն աչ ինչ ընկեաւ գաղբէր, վուտքիւր ախու դուղաց: Մըկէլ աղբէր էլ էրի ան տե:

Պզտըկ աղբէր էսաց.—Այ աղբէրքիւր, դիւ խա ձը էրըք, իս խա ձի չըմ էնը, սիւ դիւռ կնըկ մինծ աղբօր, սըւտակ դիւռ կնըկ միջնեկ աղբօրս. ձի կընկտիք առէք, քեանըմ իմ ձէն կգեայ, գեացէք, դիւ գըտէք, ձի Աստուած:

Ադ էլ իլաւ, եօթ գըչիւր դուր խարսնիս իդի. զկարմր դիւռ կնըկ առըց, Թագեաւուրութին առըց, նստաւ քախս:

Ան անտե խասաւ մրազ, դիւ էլ աս տե խասնըք ձի մրազ:

Մական Գիմեկանց զիւղի բարբառով *

Մէկ մարդ կերթէր արտը, ըռննալուծեն կէները, կընըկ խաց կը տանէր, կընըկ ինչ կը խասնէր արտ, զկնըկ կը պառկացըցէր քեամկը վերէն, մատնիք տը դնէր ճակտը վերէն, նետանեղ զարնէր, մատնըքը օղէնի* ընցըցէր, կըսէր.— Կնը'կ, էլ մարդ աշխարհի վերէն կտորըճ կայ, թէ իս:

Տարիմ' թէ էրկու վերէն ընցաւ, աղջկան մէր իրի աղջկան մօտ, էսաց.— Աղջի, դիւ վրե ընցկնեմ' մոնացիր իս:

Ախչիկ մօր էսաց.— Ի՞նչիս տը չմոնանամ, խաց կը տանիմ արտ իս տը պառկըմ, իմ իրիկ մատնըքը ակ դնէ վար իմ ճակտըն, նետանեղ դը զարկէ, մատնըքը օղեն ընցըցէ չուր ադա նետ ընցընէ իմ խուղըն կըլնը քեանց կուրկմ, խատու Կըսը.— «Աշխրքի վրէն կըտորըճ մարդ կայ թէ իս մնակ»:

Մէր էսաց.— Վաղ խաց կը տանըս, ինչ ան կըսը. «աշխրքը...» դիւ ասա.— Սուլթան Մուրատ քեանց քի կտորըճ ի վար ախշըքըն:

Առաւուտուն կնըկ խաց առըց, տարաւ իրիկ էլմ զկնըկ պարկացըցուց վաղ քեամկին, մատնըքը ակ իդի վար ճակտըն. նետանեղ իզար . . . գինաց, էսաց.— Կնըկ, մարդ ախշըքի վրէն կտորըճ կայ թէ իս մնակ: Կնըկ էսաց.— Սուլթան Մուրատ վար ախշըքին քեանց քի կտորըճ ի:

Մարդ էսաց.— Խաց ըզը խաւամ կէնայ, չուրը Սուլթան Մուրատը յուլուծուն չառնըմ, տըսնամ ինչ մարդ ի:

Կնըկ դարձաւ իրի տուն, Ֆայիզն էլ էլաւ, ընկեաւ ճամբախ. գինաց: Գինաց, թա օրմ, թա էրկու օր, թա քսան օր գինաց:

* Պատմած է Զատիկ Խեպոյեան:

Օրին մէկ կերթայ Սուլթան Մուրատը կօծախ ըննր:

Յիրըկուն խաց կը դնեն ան տե, դայֆէ կը դնեն:

Ֆայիզ խաց կուտը՝ դայֆէն ձեռ կը բռնը օր խմը:

Սուլթան Մուրատ կըսը.—‘Ինչ գիւր տ’էրթաս:

Ադ էլ զՍուլթան Մուրատ չճանչնայ. Ֆննան ձեռ, կըսը.—Իս Սուլթան Մուրատը անուն լսիր իմ, տ’էրթամ, կան գեամ, տսնամ, ինչ մարդ ի:

Սուլթան Մուրատ էսաց.—Գուրծ չունըս խիտ:

Ադ էլ էսաց.—Ձէ՛, պէտք ի իս էրթամ, տըսնամ:

Սուլթան Մուրատ էսաց.—Իս Սուլթան Մուրատնըմ տըսի, իս անիւ կասեն լսիրըմ, քիւ դայֆէն խմը, իս անիւ կասեն քի խամար էնիմ:

Էսաց.—Մինչիւ դիւ անիւ կասեն ըզի խամար չէնիս. իս քիւ դայֆէն չըմ խմը:

Էսաց.—Հն եղբար, դայֆէն խմը: Էսաց.—Անիւ կասեն չէնիս, խաբամ ըննը՝ թէ քիւ դայֆէն խմիմ:

Էսաց.—Ֆայիզ, քիւ Ֆննան չթափս:

Էսաց.—Իս չաբաթմ սայիսմ կը բռնէր, ան կսպանէր. մէկն էլ կը բռնէր: Ինչ սայիս կը բռնէր, բիրէր, կըսէր. «Դիւ իմ ձիան աղէկ չպախիս, գըբ կսպանիմ»: Քեանի սայիս բռնիցը, մէկ չկըցան ձիանք աղէկ պախին: Օրէն մէկ գինացը պազար, մէկ մարդմ տիսայ, ըսըցը. «չըս ըննը սայիս», էզա մարդն էլ էսաց. «Իս սայիսութենի խոն կան կզեամ»: Իսն էլ ան մարդ առը, տարը տուն, սսըցը. «ճա իմ գեարըն, նա էլ իմ խուտ, նա էլ իմ յարդ, իմ ձիանք լաւ պախըցըր, պախըցըր. օր չպախըցըր, ինչ կը թմը ութ օր, գըբ կսպանըմ: Ազա մարդն էլ յեմ էտուր ձիանքտիրուն, ջըրից գձիանք, մտածից. «բանմ կայ ազա տեղ, էսաց. անիւ խամար ձիանք կը մոնանան. թէ չէ գեարը տան, խոտ տան, յարդ տան, ընչո՛ւ խամար մոնանան: Իս ասիւր մինչիւ լուս տը կէնամ հաւեար, նուա պախիմ»: Սայիս մնաց աւեար մինչև կէս գիւր:

«Ֆայիզ, Ֆննան չթափիս»:

—Կէս գիւրըն տըսաւ մէկ փակըլսի դիւռ էբաց, զսիվ ձըն ար- ձըկից, գթամք էզար քեամկը վերէն, գձըն քեչըց դիւս, խիծաւ:

Սայիսն էլ տսաւ իմ կնըկս ի, էն էլ գբեօզ ձըն խիծաւ, իտու իտիւ կնկեան:

«Ֆայիզ, քիւ Ֆննան չթափիս»:

Գեացըն մանչ դաշտըն, սայիսն ի կնկեան չխասը, զատը կը մնայ: Մաղարեմ կէր մանչ դաշտըն, գձըն կապըց մաղարը բիրան. Բեանուճայ ամսուն (յուվար). մտաւ նիրս. սայիսն էլ տըսաւ էրկու գիւն գե ազա մաղարէն վեր: Կնըկ ինչ խասաւ ան տե, դե էլաւ,

կանգնաւ. էսաց.—«Քեառսուն նա փէտով կը գանձմ քեօ օռուն, դիւ շուտ չէկը»: Իմ կներկ էսաց. «Իս ինչիս տը գէր, Սուլթան Մուրատ շուտ չքնաւ. իս քնոյ ունիք թալէր անիւ ականջ, գէր»: Կներկ էսաց, «դիւ յերդուըցիր իս, քեառսուն փէտ տը գանիս ըզի. իլի, էրկու դարւայ տու, նա ցըխաւիլով զար ձը, կըլնը քեառսուն դարւայ: Դեն էլ իլաւ, զկնկեան վուռ իտու վի, էրկու դան կույաթըթախ ցխաւիլով իզար վար վուռուն, էսաց. «դիւ անգամ մէլ անագեան չգեաս»: Ադա կնկեան մօտէն լաճմ, աղջիկմ դիւուց իլաւ. Սայիսն էլ դարձաւ, իրի սուռն: Իրի իմ ակնջէն քնոյ ունիք էխան. զիս քնուց էխան վի, էսաց.—«Իլի, էրթանք փակեախ»:

Ֆայիզ, քիւ ֆննան չթափիս:

Սայիս ըզը տարաւ փակեախ, էսաց.—Սուլթան Մուրատ, յիւր ի քիւ սիվ ձըն:

Իսն էլ ասըցը.—Դիւ իս աս տե պարկը. իս գտիմ յիւր ի:

էսաց.—Քիւ սիվ ձըն քիւ կներկ քեչից դիւս, խիծաւ, զինաց:

Դիւր գինաց: էսաց.—Գինաց մատ էրկու գլխէն դիւ:

էսաց.—Անիկ ինչ սիվ ձըն խիծաւ, իսն էլ բեօզ ձըն խիծայ.

յիտիւ գեացը. էսաց ինչ օր տըսած էր . . .

—Դիւ ճամբախ դտիս, էրթաս ան տե:

էսաց.—Քիւ ձիանք սովորուկին. կերթան, մաղարի դիւ կը կանգնեն:

Ֆայիս, մինքն էլ տիսանք, դիւ կներկ զըրկ ու ծուց իլած՝ պառկած ա տե, լաճ աղջիկ մէլ իլի դիւուց, ըսըցը.—Դարձի, էրթանք:

Դարձան, էկն տուն, սայիս էսաց.—Տըսմը, ինչ կանտար մեղք իս էրի, սպանի զմարդիկ:

Իսն էլ ըսըցը.—Բան չկայ:

Գինացի տուն, քնոյ ունիք իդի ականջս, պարկայ:

Լիւսն էր, կներկ իրի, ձըն կապըց փակեախ ու գինաց տուն. քնոյ ունիք իմ ակնջէն էխան, էսաց.—Սուլթան Մուրատ, յիլի վի, աս օր քիւնք, չակախանք:

—Թը լիւսնայ, իմ նաճրատեղ մօտիսս ա. մեօլեօվ (յուշիկ-յուշիկ) կերթամ:

Իսն էլ էլայ վի, զղայֆէն խմը. խաց կիրայ ու զիմ խուրճ թլի վար ձիուն. զիմ թուր կապըցը զձըն խիծայ ճողրու գինացի մաղարի դուան վերէն կայնայ, ձըն կապըցը մաղարը դիւ. զթուր քեչիցի, բունիցի ձեռ, մտայ մաղարէն:

Ֆայիզ գքիւ ֆննան չթափիս: (Հալա կայֆէն բռնեի էր ձեռ).

Զդիվ սպանիցը-զդիւու զլեօխ կտուիցը զլաճու զլեօխ, զաղջկանն էլ իթալ նամ,

դիւռն իթալ, նամ, զձըն խիծայ, իրի դիւռ կայնայ.—Կնը'կ, էրի',
նենիւր առ, տար տուն:

—Աս օր ինչ շուտ նենիւրից էկըր.

—Աս օր իմ նենիւրատեղ մօտաւաս էր:

Կնըկ զխուրն առըց, տարաւ տուն. զխուրնը բիրտն բացից,
էսաց.—Նենիւր խանիմ, տանամ:

Տասա համ լաճու, համ աղջկան, համ դիւռ գլիօխ. խասաւ,
զմրազը վարուց առըց. դարպմ իզար վար իմ քեամկըն, էսաց.
—Մրազը վարուց, քընէ կուզըմ Սուլթան Մուրատ եօթ տարի ընը
ջուրը: Ֆայիզ, քիւ Ֆննան յթափիս:

Եօթ տարը էլայ ջուրը, փէտ կրիցը:

Եօթ տարը ինչ քմմաւ. մրազը վարուց էզար վար քեամկըս
էսաց.—Մրազը վարուց. քինէ կուզըմ եօթ տարը էլ Սուլթան Մու-
րատ ընը շուն:

Եօթ տարը էլայ շուն, ընկեայ փուղանքտիր, կան էկը, օրէ
մէկ դինացի քինուջս տուն, դռան յէռջիւ կայնայ. քինըս, ուր իրիկ
խաց կուտէն. իրիկ իրիլից դիս, էսաց.—Ըսիկ, էս շան աչքիւ կը
նմանը Սուլթան Մուրատը լաճիր:

էսաց.—Դու Սուլթան Մուրատ չիս Իսն էլ գլխով !ըը:

Կնըկ էսաց.—Ասըկ իմ քիւրոջ բանիրն ի:

Իրիկ էսաց.—Ինչիս տընը, էլմ էնինք իսան:

Կնըկ էսաց.—Պղընձմ ջիւր կը տարցնիք. իս կերթամ, խաւքի-
նըն կը խաղնիմ, զմրազի վարուց կը բռնիմ իմ կտուց, կը փախնիմ,
կգեամ. իմ քիւրն էլ իմ յիտիւէն կգեայ, ինչ կգեայ ինի վար ձի. իս
զմրազը վարուց կը թլիմ տակ, դիւ զմրազը վարուց կը բռնըս քիւ
ձեռ, կը զանիս Սուլթան Մուրատը քեամկըն, կըսըս. «Ես մրազը վա-
րուց, Սուլթան Մուրատ էլմ էնիս յառաջի Սուլթան Մուրատ: Միք
վիրուց զըռընք կիւգեանք տակ, ձի կը մօտանանք. դիւ կը զանիք-
զանըկ կէցգիք. զանըկ կէցգիք մանչ պղնձը ջրուն, կը խաչըք, կա-
ղատուըք մօտէն:

Կնըկ էլաւ, խաւքինըն խաղեաւ, թռաւ, գինաց քիւրոջ տուն,
խատ քիւրուջ խուսաւ. գինաց դէն, էրի դէն. քիւր մէկն էլ տըսաւ
էզար, մրազը վարուց առըց, գինաց: Քիւրն էլ գիւր խաւքինին խա-
ղեաւ, թռաւ. մինչիւ քիւր խասաւ, էնի վարուց թլից տակ. քիւ-
րուջ իրիկ զմրազը վարուց առըց, էսաց.—Ես մրազը վարուց. Սուլ-
թան Մուրատ էլմ էնիս յառաջի Սուլթան Մուրատ. դարպմ իզար:

Իսն էլ էլայ յառաջի Սուլթան Մուրատ:

Երկու քիւր վիրուց կուռան, էկըն տակ:

Իսն էլ ըսըցը.—Ձանինք ըցդինք մանչ պղնձի ջրըն:

Պինուջ իրիկ էսաց.— Երկուսն էլ զանիւնք, էցգինք մանչ պղնձին. չէ՛, անի էլ անիւ քիւրն ի. քիւ կնըկ ինչիս էրաց խա քի. անի էլ սկուռն տինէ խա ձը:

Ինչ մատացան, զարկըն, էրկուսն էլ էցքին մանչ պղնձը ջլուռն, խաշան:

— Սուլթան Մուրատ, էսաց. դիւ կը կարգուիս քիւ քեյֆն ի, չկարգուիս քիւ քեյֆն ի:

— Ան աղջըկ ինչ իւրընը կաթ ծծիլի, իս տնիւ աղջըկ չառնըմ:

Իսն սաթին օր կերթէր Գեհիլ, օրէն մէկ Գեհիլից իկի, մանչ ճամբխիւն տըռայ բալիւլմ դրած, ձիուց իջայ տակ. զբալուլ բացի. տըռայ աղջըկ նուր իլի. փաթութած՝ դրած վար ճամբխուն:

— Ֆայիզ. զքիւ Ֆեհան չթափըս:

Էդ տեղ գաղջըկ փաթըթիցը, ըսըցը.— Տանըմ, իմ խէրու խամար պախիմ:

Պինացի Գեհիլ, խազալմ բռնիցը. կթիցը, խոռ աղջկե, կիրաւ. մինչիւ միծացաւ: Աղջըկ ինչ միծացաւ, պսակիցը վար ձը: Լաճ, աղջըկ մէկ իլաւ: Լէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, լաճ աղջըկն էլ միծացան. իսն էլ կռուէր զիմ կնըկ, զլաճ, աղջիկ կերթէր Գեհիլ, սնցկուն զմէմէկ կուզընք, աւուրմ ճամբախ խապաւ տալէն կերթէնք, չընք ալախը վար մէմէկը:

Օրէ մէկ էլանք, ընկեանք ճամբախ գինացընք, անցկուն գինացընք, էրկու աւուր ճամբախ հեռացանք, գըշիրը էլ չկարցան գէնք. մնացընք դիւս, գեացընք, մտանք յէրմ ինի՝ տըռանք ինչ Աստուած ստեղծի կերակուլ էդա յէրի մէջ կայ:

Ըսըցը.— Իս զըտիմ, էսա յէր անտէր չի. էրթանք, պաղկուինք էնա քիւնն, ասոնց տէր գեան, վար մի չակըխըն, ակըխին՝ զմի կսպանըն. սուաւուտուն շուտ էրթանք:

Պեացընք, մտանք ան քիւնն մինչիւ յըրկուն, յըրիկուն տըռանք քեառսուն խատ դիլ ին յէդա յէրը տակ. նստան, զուրինց խաց, զիրակուլ դընըն, պատրաստըն, կիրան, խման:

Պընն ինչ կը լցըն, կտան յըրարու, կըսըն.— Սուլթան Մուրատը կնկեան կինացը, քու իսանը կաթ չկէրի, միծացը:

Դիւրմ, էրկու, անցկուն ասըցըն. Սուլթան Մուրատը կնըկ ալըխաւ, էսաց.— Մարդիկ, ըձի խազմ կիւղեայ:

Իսն էլ— Աստուծոյ սիրուն ըլնը, հաչ կաց դիւ խազաս, անիւնք տը ալըխըն. ալ մի ազատում չկայ:

Քիչ էլ մնաց, անիւնք ամին տսըն.— «Սուլթան Մուրատը կընկեայ կինաց»:

Կնըկ էսաց.— Մարդիկ, էլ ըզի չըմ կէրի զաւթը, իմ խազ կգեայ:

—Գլխօխ մտու իմ ծուց ինի. գեաղտիւկ խազմ, չակախնն:
Կնըկն էլ քեանը կէրցաւ ճղաց, դէիւրն էլ աւակխան, գեացըն
առըն բիրըն, ասըն.—Մինք ցիրիկուով քիւ յիտիւ կան գիղէնք, դիւ
գշիրուով ընկեար մի ձեռ:

Բզը զննուով կապըցըն սուն վի, ճրագ դըրն վար գլխիւս, կնըկ
առըն մէջքիւ, կէս գըշիրըն միծ դե առըց գկնըկ, սլառկաւ ան տեղ:
Գիւմ մնաց, աղջրկ ակախաւ. էլաւ ջիւր առըց, խմաւ. իրի տը
պառկէր,—Աստե իմ ձեռքիւր քիւմ թուլցըցն, իս միռնայ, ըսըցը:

Աղջրկ էսաց,—Իէ, կը մնջիւ, չէ՛ իմ ջուչ խօր կըսիմ, ընը
քիւ ջուչ փրգիւն քիւ ականջ էնը:

—Աղջի, սիւթ կըսըմ, դնա, պառկը:

Գիւմ մնաց, տըսայ տղէն գինաց դիւս, իրի, ըսըցը.—Այ որդի,
քիւմ իմ ձեռքիւ թուլցըցու էսաց.—Ինչիս թուլցըցիմ:

—Գինա, թուր կայ տուն գլխու տակ, առ, բի:

Թուր առըց, իբի. տղէն պղտիկ ի, թուր միծ ի, չկէրի կըտուր:
Քսից-քսից, կտուրց կապիւր Ըսը.—Որդի, գինա պառկէ:

Իսն էլ զննը իմ մօտէն քեակիցը, թուր առը գինացը, տաս
դիւռու գլխօխ կտուլցը, իրի, կայնայ սան առաջ. ճրագ դըր վար
իմ գլխուն:

Դե էսաց.—Սուլթան Մուրատ, ինչ էրագըս տըսի.—էրագ
գիւ իս տըսի, Սուլթան Մուրատը կնկեան ծուց դիւ իս քինի,
քու իսընի կաթ չկէրի, իս էրագմ տըսայ. քեառսուն ճնճուղ տեղմ
էն բաշօղ (բազէն) իզար վերէն, տաս սպանից, մնաց եռսուն:

Դե էսաց.—Ան աշքուղ գիւ լուս չըս տըսնայ, ան գուրծ ինչ
գիւ կան կգեաս, չատ հեռու ի:

Դե քինաւ, զթուր առը, տասը վզըն էլ, կտուլցը, քսան
սպանիցը, լմնաց քիսան. էլմի իմ տեղ կանգնայ, ճրագ դըր
վար իմ գլխուն:

Դե էլմ՝ ակախաւ. էլաւ, նստաւ, էսաց.—Սուլթան . . . աս օր
գըշիր ինչ էրագիս տըսի:

—Իս էրագ չըմ տըսի, էրագ գիւ . . . իս էրագմ տըսի, քեառ-
սուն ճնճուղ տեղմ ին, բաշող իզար վերէն, քիսան սպանից,
մնացըն քիսան: էսաց.—Ան ինչ գիւ կըսըս, քիւ գաշքուղ չըս տըսնաս:

Գլխօխ էդի գետըն, էլմ քինաւ. իսն էլ թուրն առըցը, գինացը
տասնի վըզն էլ կտուրցը, մնաց տաս:

Դե էլաւ. էլմ նստաւ, էսաց.—. . . Իսն էլ ըսըցը.—Իս էրագմ
տըսայ, քեառսուն...

Դե էսաց.—Ըռահաք կաց, դիւ էդա բան չըս տըսնայ:

Դե էլմ, պառկաւ, քինաւ:

. . . Թուր առըցը, գինացը, ինն դե սպանիցը, մնաց միծ դե:

Դե էլաւ, նստաւ, էսաց.— . . .

Իսն էլ ըսեցը.— Զմեռնն էլ սպանիր իմ, մնացիր իս դիւ մնակ. ինչ կէնիս, էրէ՛:

Դե կանգնաւ ուր տեղէն, Դեռն ու իսն էլ առնէր յիրուր, կըռըւ. դե ինչ կը կոռի, կնըկ, կըսը,— Դե, դէ՛ դե, սպանէ, իս ժխո քիւն իմ, ինչ իս զդե կը կոռէր, կընըկ կըսը.— Դէ՛, Սուլթան Մուրատ, դէ, սպանէ. ժխո իս քիւն իմ:

Ֆայիզ, գըիւ ֆենան չթափիս:

Զարկը զդե սպանիցը, իլայ տղէն առըցը, յէրէն իլայ դիւս, ջաղի քեար տուը յէռջիւ դռան. Կնըկ, աղջըկ մնացըն յերու մէջ. զտղէն առըցը, գինացը:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ.— Ա՛յ որդի, էլի՛, էրթանք, տըսնանք, ադա կնըկ, ադա աղջըկ ինչ կէնին: Գեացընք յէրը յէռջիւ, քեարը ծակէն իրիչիցը, տըսայ կնըկ լեւիւր կէրի, զաղջըկն էլ կէրի:

Աչ ընկեաւ յիս, էսաց.— Սուլթան Մուրատ, Աստուծու սիրուն, քիւ էրես բի. անա քեարը ծակուն քամաւա ինիմ՝ նիւր թուղ մեռնիմ:

Իսն էլ էրիս տարայ յէռջիւ քեարը ծակուն. ան էլ ձեռ իթալ, զերեսի կղանց կտուըց, իթալ բիրան:

Իսն էլ կնըկ թուղի, զլաճ առըցը, իկի քեաղաք. բոպա էրը, ալ չպսակուայ: Ֆայիզ, նա Սուլթան Մուրատը կասեն քի խամար, որ կասին էլ չըս խաւատար, Սուլթան Մուրատ իս իմ:

Ինչ կասեն քմըմից, Ֆայիզն էլ ֆենան ձեռ մեռաւ:

9

ՈՐՆ Է ՊՈՌՆԿՈՐԴԻՆ

Մոկաց բարբառով *

Մէկ մարդիւն մէկ կնըկ կէր, մէկ էլ խրսամ էր յիւր կընկեան յառէջ. ադ մարդ խառուաւ զխրսամ, էրկու լաճ իրան կընկնից յէլան. լաճ մէկ խրսամուչ յէլաւ: Էն ժամանակ ինչ խէր տը մեռնէր, էսաց.— Տղէք, մէկդ ձինէ պեհպահր էք:

Խէր մեռաւ, տղէքն էլ զխօր մալ տը կիսին վար ուրիհնց:

* Պատմած է Զասիկ Խեպոյեան:

Եդ միժ աղբէր էսաց.—Մի խէր ինչ մեռաւ, վառիաք իտու, էոաց, «մէկ ձինէ պեհպանք էք»: Միջնեկ աղբէր էսաց.—Ի՞նչիւ էնինք: Էսաց.—Էրթանք կազու մօտ, մի օարիաք էնր:

Ելան, գեացըն ճամբիւր մէջ՝ տիսան կեօ, կնկեան դաւում գեացի, էն մէկ էսաց.—Կեօ, կնկեան դաւս ի, ադ կնրկ գեացը ըռիկ: Մէկէլ էսաց.—Ան կնրկ գեացիւր ըռըկ, ամա ան կնրկ տղեօլ ի: Միժ աղբէր էսաց.—Կեօ, դաւում՝ դաւս էլ գեացը: Մէկէլ էսաց.—Դավեկն կուր իլի: Մէկէլ էսաց.—Դավեկն բիռնով իլի:

Տիսան կնկայ տէրն էլ, դավու տէրն էլ էկան:

Կնկայ տէր էսաց.—Դիւ կնրկմ չը՞ք տըսի:

Էսաց.—Քիւ կնրկ չի՞ գեացիւր ըռըկ:

Էսաց.—Իմ կնրկ գեացիւր ըռըկ:

Միջնեկ էսաց.—Քիւ կնրկ տղեօլ չէր: Էսաց.—Խա, տղեօլ էր:

Դավանին էսաց.—Դեկամ չըք տըսի: Էսաց.—Քիւ դեկամ կուր չի:

Էսաց.—Խա, իմ դեկամ կուր էր:

Միժ աղբէր էսաց.—Քիւ դեկամ բարձուկ չէր:—Խա, բարձուկ էր:

—Քիւ բեռ ճամբ (թայ) մեղր չէ, մէկ քացախ: Էսաց.—Խա:

Էսաց.—Պա իմ դեկամ դիւր գինաց:

—Մինք չինք գըտի դիւր գենացը. գինա, կան էրի, գնտի:

Դավու տէր.—Չէ՛, էսաց, դիւ իմ դավեկն տը տէ՛ք:

Կնկեան տէրն էլ կըսը.—Իմ կնրկ տիսեր էք, տը տէ՛ք:

Ելաւ անուց բարձուն: Կնկեան տէր, դավու տէր ըսըցըն.

—Էրթանք գեազու մօտ. օարիաք էնինք: Գեացըն գեազու մօտ:

Կնկեան տէր էսաց.—Էսա իրիք մարդ իմ կնրկ տիսած՝ պախած՝ չըն իտայ, մի էրկըվի օարիաք, նա իրիք մարդիւն էրա:

Գեազին ադա իրիք մարդիւն խարցընից, էսաց.—Դիւ սա մարդիւ կընրկ տըսիւր իք:—Մինք գկնրկ չընք տըսի, ըսըցըն:

Միջնեկ աղբէր էսաց.—Անիւ կնրկ գեացը ըռըկ:

Գեազին էդա մարդիւն էսաց.—Աղուրթ, քիւ կնրկ գեացը ըռըկ:

Էսաց.—Խա, իմ կնրկ գեացը ըռըկ:

Գեազին էդա մարդիւն խարցընից.—Դիւ ինչ գտիս գեացը ըռըկ, օր դիւ չըս տըսի: Էսաց.—Ան կնրկ կեազմ գեացիւր իր, մէկ դարձիւր իր, իրիչիւր իր յիտուց:

Ջիւջ աղբէր էսաց.—Անիւ կնրկ տղեօլ իլի՛:

—Դիւ չըս տիսի, ինչ գիտցար անիւ կնրկ տղեօլ իլի.

Էսաց.—Անիւ կնրկ կեազմ գեացիւր իր, մէկ դարձիւր իր, իս անիւ խամար գիտցայ տղեօլ ի:

Դավանուն էսաց.—Ի՛իւ ի՛նչ կուզիս.—Պա՛, էսաց, ի՛մ դավեն պախած չը՛ն: Պզա՛ի աղբէյր էսաց.—Մի՛նք խա ճամբխըն գիգէնք. դաւում դաւս տըսանք: Միջնեկ էսաց.—Անիւ դավեն մէկ աչքէն էլի:

—Ի՛իւ չըս տիսի. ի՛նչ դըտիս մէկ աչքէն իլի. էսաց.—Մէկ կնու-
րէն էրծացիր իր, էսաց:

Գեազին դավու տիրուջ խարցուց.—Աղուրթ քիւ դավեն կո՛ւր ի: էսաց.—Խա՛, ի՛մ դավեն մէկ աչքէն էր:

Ջիւչ աղբօր էսաց.—Ի՛իւ ի՛նչիս իս տիսի:

էսաց.—Սիւ դավեն բարձուկ ի, բեռն էլ քայմ քացախ իլի, մէկ մեղր:

էսաց.—Ի՛իւ չըս տըսի, ի՛նչիս գըտիս մէկ քացախ իլի, մէկ մեղր:

էսաց.—Ան նամ ի՛նչ մեղր էր, ճամբխը վըէն ճանճ էն թա-
ռած, մէկէլ եամ քացախ էր, ճանճ հու չըր թառը:

Գեազին էսաց.—Աղուրթ, քիւ բեռ. մէկ նամ քացախ, մէկ մեղր էր:

էսաց.—Խա՛, նամ քացախ էր, մէկ մեղր:

Գեազին էսաց.—Ասունք իմաստուն մարդ ին, խապար չունին ձի բանեւուց, դիւ գինա՛, քիւ կնկեան կան էրի, ան էլ էրթայ յիւր դավուն:

Գեազին ադա իրիք աղբօր էսաց.—Ի՛իւ ի՛նչ կաչիք:

Ասըցըն.—Մի՛նքն էլ շարքեաթ կուզընք:

Գեազըն էսաց.—Անթի ինք, խաց բիրիմ, տուտընք, նուր ձի շարխյաթ կինիմ: Բիրլին ատե խաց ու կաթ:

Պզտի աղբէր էսաց.—Էսա խացից մեռլի խուտ կուգեայ:

Միջնեկ էսաց.—Էսա կաթից էլ շան խուտ կուգեայ:

Ջիւջ էսաց.—Գեազու կաթից շան խուտ կուգեայ, գեազու խացից մեռլի խուտ կուգեայ, գեազին էլ խայի մօտէն ի:

Գեազին որ լսից, կանչից գխովիւ, իրի, գուր մէրն էլ իբի, էսաց.—Աղուրթ կըսիք, ըսէք. չըսիք, ձի իրիքն էլ կսպանիմ:

Մանկալն էսաց.—Նա խաց որ մի արտը խացն ը, մանծալխ-
քերու կշտան արտը խացն ը. քիչմ մանծալխ փուրիւր ինք, տուր ինք խատ արտըն:

Գեազըն էսաց.—Ան մարդ իմաստուն ի, սուտ չըսը:

էսաց.—Խովիւ, նա կաթ ինչ մաքիւ կաթ ի:

—Ան մաքիւ գեառ ինչ իլաւ, անիւ մէր խատաւ, իս թալը շան տակ ծծից միծացաւ: էսաց.—Ան էլ աղուրթ ի:

էսաց յիւր մօր.—Մարէ, ճողրուն կըսըս. չըսըս՝ քի կսպանիմ:

էսաց.—Քիւնէ պախիմ, Աստուծուց ինչիս պախիմ. օրէն մէկ

խէմ էրի մա ձի. ան խայի մօտէն էլար դիւ: Էսաց.—Աս իրեք մարդն լէ իմաստունն ին:

Միծ աղբէր էսաց.—Գեազի, մի իրեք աղբօր Եարիաքը էրայ. մի խէր ինչ մեռաւ, վասիաք Էրաւ,—Ձի իրեք աղբօր մէկ պեհպահր ի Գեազին էսաց.—Իս ձի Եարիաք չիմ կէրի էնը: Գեազու աղջըկ էսաց.—Ճամբխը մա ձի, Ճամբխից: Աղջիկ էսաց,—Ժամանակով մարդմ աչք դբիր էր վրը աղջկամ, ըսըց. «դեհաս վար իմ ձեռաց.» աղջըկ չգնաց: Աղջըկ մէկ օր խայ կը տանը սար, ադ մարդ տիսաւ աղջըկ, բռնից, էսաց.—Ասուր ճար չկեայ, խատ իմ ձեռաց տը գեհաս էսաց.—Աստըծու սիրուն ըլնը, դիւ ըզը ջաւըր իս, ան օր ինչ ըզի տը տանըն պսակ, իս գչիր գեամ քիւ կուշտ: Ադ մարդն էլ ադ աղջըկ թուլ խոււ: Ադ աղջըկ տարան իրկան, աղջըկ շուրիր խանից, ախ էրաւ: Էսաց մարդ.—Ըզը չը խաւնըս: Էսաց.—Իս գեհացը սար մի մարդիրուն խաց ասնը. մէկ մարդ ըզը բռնից, խոււք իմ տուիր . . . իս ան յապով ախ կէնիմ: Մարդ յէլաւ, յիւր չիւրիր խագեաւ, գիւր կնըկ առըց, տարաւ ան մարդիւ տուն. քաս-լիմ էրաւ, դարձաւ, իրի: Ագա մարդ տիսաւ խարսմ, քողք վար գլխին, էսաց,—Իու վումն իս:

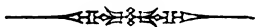
Էսաց.—Իս ան աղջիկն իմ. դիւ ֆլան սարը մէջ ըզը ըռաս էկար, իս ան օր ուխտ էրը առաջի գըշիր քիւ կուշտ պառկըմ, իս իմ իրկան նաղլ էրի, իմ իրիկ առըց, ըզի բիրից վար դռան, ինք դարձաւ: Էդ մարդն էլ էսաց.—Իիւ իմ մէրն իս, իմ քիւր: Ադ մարդ, ադ աղջըկ առաւ, բիրից ուր իրկայ դռան, գինաց:

Ադ գեազու աղջըկ, ադա իրեք աղբօր էսաց.—Իիւ ըլէք, ինչ տ'էնէք ադա աղջկան: Ադա պզտիկ աղբէր էսաց.—Իս ըլլեր, խատ աղջկա տը պղ . . : Միջնեկ աղբէրն էսաց.—Ան իրկան աղէկու-թին էր, առըց, իրի:

Ձիւջ աղբէր էսաց.—Աղէկութին ան մարդին ի, օր սարը մէջ ըռաս էկաւ, ջաւըրըց. ինչ էկաւ մատ, յիտ, դարձուց, էսաց. «իմ մէրն իս, իմ քիւր»:

Աղջիկ էսաց պզտիկ աղբօր.—Պեպահր դիւ իս:

Պզտի աղբէր պեպահր էրին, մալ էրկու աղբօր վերէն կի-սըցըն:

ԻՕ

ՄԱՐԴ ԵՒ ՕՁ

Մականց բարբառով *

Թազեաւուր էրագմ՝ տըսաւ, կանչից ուր վուզիր իբի, էսաց.

— Ես էրագմ եմ տըսի, իմ էրզի պատասխան տո՛ւր:

— Քո էրագ ինչ ի, որ իս պատասխան տամ:

Ձըմ գըտի ըսաց. դու պատասխան չտաս, մարդմ տը բիրիս, պատասխան տայ:

Վուզիր չատ կան իբի, չատ մարդ էլ իբի, չի կեարցէն պատասխան տէն. վուզիր մնաց չուար:

Մէկ օր գեղին մէկ կնիկ, էսաց ուր մարդուն:

— Մարդի, թագեաւուր էրագմ տըսեր. գնա, պատասխան տո՛ւր, փարա բի, մի ապրուստ էնինք:

— Կնըկ, չըմ գըտի, ինչ պատասխան տամ:

— Գեղական կերթան, դիւ էլ խիտքիր գինա:

Մարդ էլաւ, չուար չուար գինաց:

Մէկ քար ըռասց էկաւ, մարդ նեղաջիր էր, նստաւ, անտեքիչ մը ըռահաքաւ: Ձէն էլաւ քարից, Իրիչկից, օձ մը տըսաւ:

— Մարդ, դիւ դիւր (ուր) գեաս (կգնաս):

— Վալա, թագեաւուր էրագ մը տըսի, էրթամ անուր պատասխան տամ:

— Դիւ գըտիս անու էլաղ ինչ ի օր պատասխան տաս:

— Ձէ, վալա, չըմ գըտի:

— Օր թէ չիս գըտի, ինչո՛ւ կերթաս:

— Իմ կնըկ վըր ձի գիւրիւր ի, իս անու ախուն կերթամ:

— Որ ընցկուն ի, անու էրագ քի նչանց տամ. թագեաւուր օր ինչ տայ, դիւ բիրիս խա ըզի կիսիս:

— Խա, վաղսա ըլնը, էսաց. չատ յէրդում յէրդվըցաւ էլ:

— Դէ, էլի գինա, թագեաւուրըն էսա. դիւ մէջ էրզին տըսըրիս էրկնուց գէլ կը թափէր. Պատճառն էլ ինչ ի, աշխալք էղած գէլ:

* Պատմած է Զատիկ Օնան:

գլխի պախի, յիշար կաց, քի չսպանին, քու թագեաւորութեն-թախս
 ձեռնէն առնըն. էան էլ ինչ կուտայ, բի խա ըզի կըսի:

Մարդ էլաւ գինաց, գինաց գիմաց թագեաւորըն դադրաւ:

Թագեաւորը էսաց.—Դիւ ինչ իս իկի:

—Իկի իմ, քիւ էրզին պատասխան տամ:

—Դիւ գըտիս, իմ էրազ ինչ ի.—Բալի գըտիմ, էսաց:

Դիւ տըսար մէջ էրզըն էրկնուց գէլ կը թափէր, աշխարհ էղեր
 գէլ. յիշար կաց, գլխի մէջ չուտըն:

Թագեաւորը շատ փաւրայ էտուր անու, մարդն էլ էսաց.—Թա-
 գեաւոր, խա զի մարդ գիր, ճամբխէն ըզի չթալնին:

Թագեաւորը շատ մարդ իդիր խիտ, էկան:

Ադու միտք ինչ կի, զէդ մարդիւր իբի խատ ուր, զան օձ
 ապանին:

Էկաւ, խասաւ էան քարու մօտ, մարդիւր պախից, քար մի
 իդի էս ծիւց, փաւրէն էլ մէկէլ ծիւց, էսաց.—Ինչ իս քարն կը
 գարկիմ, դիւ էլ յիւէք ըզի յիւզնէք, զօձ սպանինք:

Էլաւ, գինաց, գիմաց օձուն դադրաւ, կանչից.—Օձ, դիւս արի,
 փաւրէն բիրիւր իմ, իս, դիւ կըսինք:

—Յիւր ի փաւրէն: Փաւրէն շանք էտու, էսաց.—Ադ մէկէլ ծիւց
 ինչ իս.—Ձառ չի, էսաց.—Քեար գրեր իս ծիւց, ըզի սպանիս. գինան,
 չըմ իգեայ դիւս:

Մարդ էլաւ, դարձաւ, գինաց մարդիւրուն էսաց.—Էլեցէք, գա-
 ցէք, էլ իս չըմ վախինայ:

—Էկաւ ուր տուն, կնըկ էսաց.—Մարդ, չէ դիւ չէր իրթիւ:

—Կնիկ, մէկ օձ ըզի նշանք էտու:

—Դիւ օձուն բան չտուիր.—Չէ, էսաց.—Վաղ միզնէ դաւա չէնը
 էան օձ:—Չըմ գըտի. իս մարդ բիրի խա զի, սպանի ան օձ, դիւս
 չէկաւ:

Միւս տարին թագեաւորը էլմ էրազ տըսաւ, էլմ կանչից վուզիր:

—Թագեաւոր, վուզ ինչ պատասխան տուիր ի. էլմ՝ էան բիր:

Էլան, օղորկըցըն յիտիւ ան մարդուն: Մարդ մնաց շուար,
 բան չըգըտի, խատ օձուն պէպախտութեն իրի, մկայ չըգըտի ինչ
 պատասխան տայ: Կնիկ ըսաց.—Մարդի, գինան մատ էան օձուն:

Էլաւ շուար շուար գինաց, գինք էտու էան քեարը տակ:

Օձ էլմ՝ կանչից.—Դիւր տ'էրթաւ:

—Թագեաւորը օրողիւր ի մա զի, ուզիւ ի, էրազ ի տըսի, էր-
 թամ:

—Էրթամ, գըտիս ինչ ի անուր էրազ:—Չէ, հաւատայ:

—Սը թէ չըս գըտի, ինչ տ'էրթաւ:

—Էկեր իմ մա քի, սէրն Աստըծուն, ըզի կսպանի:

—Ան դիրն էր, դիւ իկի մա դի, քի շանք տուը, դիւ փարէն բիւրիւ, ըզը չի տուըր:

—Աս դիր վաղսա ընը, ինչ տայ, բիրիմ, տամ քի:

Օձ էսաց.—Մարդ գինն, թագեաւորին էսն, իս գըտիմ քիւ էրազ ինչ դիւ տըսար. գըշիր մանչ էրզըն էրկնուց աղուէս կը թափէր, պատասխան ինչ ի, քիզնէ յիշար կաց. աշխարք էղեր ի լեպ (կախարթուած). մէկ գէի չիւտի. քիւ թախս քիւ ձեռնէն առնը:

Ելաւ, գինաց մա թագեաւոր դադրու, թագեաւոր էսաց.
—Եկա՛ր.—Իս ա, էկայ:

—Իմ էրազ ինչ իս.—Դիւ տըսիր իս էրկնուց աղուէս կը թափէր:

—Իս տըսիր իմ ալուիս ի թափի, անու պատճառը ինչ ի:

—Անու պատճառը էնը ի, աշխարք էղեր ի լեպ, քիզնէ յիշար կաց, մէկ էլ քի չի խափի, քիւ թախս քիզնէ առնը:

Թագեաւոր անու շատ փաւրայ եսու, ուր փարէն առից, էկաւ, միտք էրաւ.—Ինչո՛ւ ան ճամբխով էրթամ. հիւրիչ եանով կէրթամ:

Ղամբախ փոխից, էկաւ ուր տուն, կնիկ էսաց.—Մարդի, էլմ' օձ նշանք էտուը:

—Խն, էլմ' օձ նշանք էտուը:

—Օձուն զատ տուիւր.—Չէ, հիւրիչ ճամբխով էկայ:

Մնաց մէկէլ տարըն, թագեաւորըն էլմ' էրազ տըսաւ, էլմ' վուզիր կանչից:

—Վուզիւր, էսաց. մէկ կուզիմ իմ էրզին պատասխան տայ:

—Ելաւ էլ՛ օղորկեցին յիտիւ ան մարդուն:

Մարդ մնաց շուար, էրթայ չընը, չէրթայ չընը:

Յելան զիրտով տարան. հասան ան քեարըն. մարդիրուն էսաց.

—Դիւ գացէք, իս էրթամ մատ քեարին, իզեամ:

Մարդ ուրին ուրին էսաց.—Էրթամ, օձ ըզի կծի, չէրթամ, մատ թագեաւորին սուտ դիւս իզեամ, ըզի սպանի, աղիկ ի օձ ըզի կծի, մատ թագեաւորի սուտ դիւս չը գեամ:

Ելաւ, գինաց մա քեարին կծկուաւ շուար-շուար. օձ կանչից վիրայ:

—Դիւ էլմ' իկի.—Ելմ' իկիր իմ' խն վալլա, էլմ' իկի. ինչ ինիմ:

—Ան գեախ նեղը կըյնիս, կըգեսս, էան գեախ ինչ փարէն ծիւծ-դի, փաւչիս, չըս իգեայ մա զի:

—Վալլա, ան առաջուան փարէն ինչ տուը, բիրիւր իմ խիտ. մկայ էալ ինչ տայ, բիրիմ էսա տեղ, առ քի, ըզիկ պլծուցիս անու ձեռնէն:

—Գինն, էսա թագաւորին, դիւ տըսըր իս մանչ էրզին գեառ կը թափէր էրկնուց. պատճառը ինչ ի. աշխարք էղաւ գեառ, դէօր լուս կըր, խմը', քիյն էրա:

էլաւ գինաց, դիմաց թագեաւորին դադրաւ, թագեաւոր խարցընից։

—Դիւ էլմ էկալ, իս ինչ էրազ իմ տըսի։ — Դիւ մանչ էրգին տըսի իս էրկնուց գեառ կը թափէր. աշխար էղաւ գեառ, կիր, խմի։

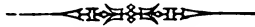
Ադ մարդ առըց զուր փառեն, դիւզ էկաւ մատ օձ, կանչից. —Օձ, դէօր իս, արէ, զփառեն կըսինք։

Մարդ իբի, իրիք դրուան էլ կըսից. օձ էսաց։—Մարդ, առ տօր, իս ինչ կէնիմ փառեն։

—Աս քիւ սասաղէն ի, ընկեաւ իմ ձեռ, էրկու դիր պեպախսուքեն էրը։

—Չէ, քի լօմա չկեայ, աշխարք էղել էր սկուն, մկայ աշխարք էղեր ի գեառ, իս քիւ շուարութենի արով նշանք տուը, մէկ էլ աշխարք ճարւղցի։

Մարդ փառեն առից, գինաց ուր տուն։ Ան խասաւ ուր մուրազին . . . :

II

ԳՏԱԾՈՒՐԻԿ ՓԱՐԵՆ

Ռուխմիսայ բարբառով *

Մէկ խուճարէ մի ճամբու հետ կէրտար ուրին քաղաք մի դասելու. կէրտայ մեծ դուրան մի ըռասք գիկայ, կիշկայ օրտայ բեռ մի ջնօռ օսկի էդ տեղ դրուկ ա. կոլրուի յետ ու յաւէջ. կուշտ ու բոլոր կիշկայ, կը տեսնի օր մարդ չկայ.—Եա՛ ռապի, կըսայ. ես իմալ էնիմ. թէ իտա փառէք վէրուժ տանիմ քաղքի մէջ, պտի ըսին—ԱՅՈՒԽԱՐԵԱ, դու յուր, իտա խըթըր փառեն յուր. եա գողցեր իս, եա գտեր իս. պտի տփին գլխուս առնին։

Հըգ էդ ըսելուն՝ ձիաւոր մի էն դիւզ կերկայ. գիկայ կը մօտենայ օր՝ մէկ քասաւսուստով աղէ մի. ձին կը քշայ, գիկայ վըր խուճարաւ մարդու գլխուն, կը հարցու.—ՅՈՒԽԱՐԵԱ, դու յօրի իս կայնէ վըր ըտա ճամբուն։

—Աղա, կըսայ ՅՈՒԽԱՐԵԱ, քզնէ պայիմ, Ասո՛ւց ինչ պայիմ. իտա ջրնօռ օսկին գտեր իմ, չըմ յիշխնայ հետս ի տանիմ քաղաք, կը

բռնին առնին, ընծնէ. էն աղէկ օր քղի պէս աղէ մի ըռասք էկաւ. արի, յերար հետ կիսինք:

—Վէրու էրտանք, կըսայ աղէն. ըսկի մը վախենայ, աշխարհ լէ գինան օր ես աղա իմ ու փարի տէր, մարդ քու մազին չը մօտենայ:

Գէլնին Գուխարէն ու աղէն պէմ կէրտան քաղաք, գիջնին մէկ խայծախանէ մի: Աճանցըմ, աղէն ա, ջրհօռ օսկին կառնի Գուխարի ձեռնէն, կը տանայ դնայ վերին դեն. ուր ձին կը կապայ, յէտե գիկայ, նստի, ցարկիին կը դնայ յառէջ, խայվին կառնի ձեռն ու, յինք ուրին կը փշարի ու կը խմայ: Խղճուկ խուճարէն լէ կը մնայ խայվախանի ճար կանուկ:

Իօր մի կը մնայ, աղէն կը հանայ սիւտակ մանիթէ մի կիտայ խուճարին, կըսայ.—Ա՛ռ քու քէն, Թող գնա:

Խուճարի սիրտ գէլնի, կը կանի ու գիլայ:

Աղէն կը հեռստորի վրէն. կը սօրվըցու խայվաչուն. խայծաչին գիկայ, ծեծայ խուճարին կէնայ դիւս:

Խուճարէն ա, դէմ կէրտայ. կը նստի ժամու գուռ, փարա տուող լէ կիտայ գիլայ. ու չը տուող լէ: Էն դիւց խեղացի կնիկ մի կը տեսնի խուճարին կըսայ.—Ջանրմ, ես մաթ կը մնամ վըր իտա խուճարին. էտոր տան գիլայ, չիտան գիլայ. հալբաք մէկ դարտ մ' ունի, կանի, մօտենամ, տեսնիմ էդ ինչ մարդ ա:

Կնիկ գիկայ, մօտենայ կը հարցու:

—Խուճարա, դու յօրի գիլաս, քու դարսն ինչ ա:

—Եամա՛ն խանրմ, կըսայ խուճարէն ընծնէ վազ կէցի, իմ դարս շատ ա:

—Հալբաք ինչ ա քու դարս, ըսա. բալի դեղ մ' էլ ես գինամ:

Խուճարէն ա, ուր գլխու գալիք խըսայ կէնայ խանրմին, խանրմ կըսայ.—Խուճարա, ըսկի դարս մ' էնի, Աստըծով ես քու փարէն կը հանիմ. դ'էլի, էրտանք մեր տուն:

Խանրմ կառնի խուճարէն, կը տանայ ուրանց տուն, կը Թորվայ. յինք շուտ մէ շուտ ուր հալաւ կը հանայ, կը հաղնի մարդանակ չոր. սրհաս կէցկայ վիզնու վի. եասամա խայլոն չըպուլա կառնի ձեռ քեաշէլին դէմ կէրտայ էն խայվախանի դուռ կը կանի. կը կանչայ խայվաչուն կը հանայ դուս, կըսայ.—Էն ինչ ծանտոր քուցար ա, յըսօր յիջէ քու խայվախանէն, գնա ընտոր պապու անուն հարցու, արի ընծի ըսայ:

Խայվաչին կէրտայ ու կըրնկին կը դառնայ գիկայ, կըսայ խանրմին.—Հարցուցի, ուր պապու անուն Ուրի Բազրկան ա, յինքն լէ շատ զանգին ու Ասու կըսկի տէրն ա:

Խանրմ դէմ կէնայ կը մօտի ներս, կէրտայ էտ աղի մօտ կը նստի, փշուրմ կը մնայ, կը հարցու.—Աղա, դու յօրի իս կէ յիջէ իտա խայ-

վախանէն, դու իտեղմա ջոջ աղէ մի, ափսոս չէ քզի. չեղնի մըջ քողքին ըսկի ճանչուոր չունիս:

— Զէ, ոլլա, ես մարգ չը ճանչնամ:

Խանըմ էլման կը հարցու. — Դու ինչ տեղէն իս:

Կըսայ — Գեաղօլայ:

— Գեաղօլայ մէկ մի ըսիմ կը ճանչնաս:

— Ո՞րն ա, ըսա տեսնի՞նք:

— Աւլի Բազրկան ա, կը ճանչնաս:

— Դու իմա կը ճանչնաս Աւլի Բազրկին:

— Ես կը ճանչնամ, հանտայ ընդոր իրեք աղջիկ լէ մըջ մեր քաղ- ըին ա:

Տճ օղորթման կըսիս, Աստուած քու տուն ալօլա, ելէ Աւլի Բազրկին տղէն իմ:

— Դու օր ընդոր տղէն իս. ըսա իմալ չըս էկերի յիջէ քու քուրվըտոց մօտ:

— Ես ինչ խապար ունէ՞ք, թէ ընծի իտա տեղ քուր կար. իմ յառջի մամ մեռեր ա, իտա խորթ մամ լէ ըսկի օր մի չըսերայ թէ «բի քուր կայ». Աստուած քու բան յաջողայ օր խապար տուի:

— Դը դու կեցի, ըսեց. ես էրտամ, քու քուրվըտոց ըսիմ դայ:

Խանըմն էր գնաց, ուր մարդանակ հալաւ վըռազով հանեց, էլման հագաւ ուր կնկնակ շորեր, էրկու ուրիշ լէ դըրկեցի կնիկ գը- տաւ, քամայի էրեց, ըսեց. — Տես, կնկնակը, գէլնինք կէրտանք ֆլան խալլախանէն, մէկ զանգին մարդ մը կայ. էտի մէկ խուճարի մի գտածուրիկ փարէն ինքաւ էրէ, չիտայ. կերտանք էտ զանգնի մօտ. ես վախսով գործ չիներ իմ, կըսինք քու քուրվըտիքն ինք. չալօղու- տենով, դուպարուտենով բալֆի խեղք գլխուց գողնանք, փարէն առ- նինք մօտէն. հըմա դինա՞ք, ձեր անուներ պտի փոխիք, յիբօր կը հարցու. մէկդ ըսէք — իմ անուն Բան ա (ես). էն մկկել լէ Բանեան Բեքար, (Լնձանից վատ). իմ անուն լէ կը գնիմ, նեքա օյնամ, (որ տեղ խաղամ):

Խանըմն ա՝ խօնչով, բօխչով, շարալ քեապալով կառնի էդ էրկու կնիկն ու կէրտայ դէմ էլման էդ խալլիկն: Խալլալին ջուապ կը տանայ բազրկին տղին թէ. — Խո՛նչ կէնիս, քու քուրուրտիքն էկան:

Բազրկին տղէն ա գէլնի հարի դուռ յառէջ ուրանց. քուրուր- տիք գիկան կը փաթուլն վըզով. որ ճակատ կը լիզայ, որ յաչքեր, որ յերես. խոլասայ կը նստին, կը բաւլային կեր ու խուս:

— Ա՛խ փռնէր իդա մեր յաչքեր, կըսին քուրուրտիք. դու իմալ Թողեցեր մըզի, էկար յիջար իտա խալլախանէն:

— Ես ինչ գիտէ՞ք թէ ընձի քուր կար. կըսայ Բազրկին տղէն. հան որ սալըղ առայ, մէկ մարդ մի՝ Աստուած ուր բան յաջողայ, էն

ըսեց.—Ե՛ր օրշնհալ Աստուած, չէ՛ քզի պէս աղբէր գտանք. մենք չը մացիքնք անտէր բուր, էլ բան պէտ չէ մըզի:

Դօր մի կը մնայ, բագրկնի տղէն կը հարցու:

—Ե՛ր քուրուրտիք, ձեր անուններ ըպա ինչ ա. չըսեցիք:

Մէկն ըսեց.—Իմ անուն Բան ա. էն մէկել լէ ըսեց—Բանսան բէթար ա. մէկել քուր լէ ըսեց—Իմ անուն Նեհրա օյնամ ա:

Կուտին կը խմին, մէկ խելի վախթ կը մնայ, բագրկնի տղէն բանից գէշնի. անտէր էրաղն ա ճիծու փոր յընան, էծ կը կատղի՝ երեց օր բագրկնի տղի գլօխ էլ վրէն չըկայնէր, հըտ գահուն ջուր բերնէն կը թալայ. յոտ մէկ քարաֆ կէրտայ, գլօխ լէ մէկ. ու չըրըփ ի գետին:

Քուրուրտիք խօրոտ մի գ'էշնին, բուխերկից տաշտ մի մուր կը քօմին. կը բերին ջուր կը յընան վրէն ու կը շաղին. յէտե կը բերին էդ բագրկնի տղին կը տկլիզցուն կէնին տիթ ըռուք. ու ինչ օր մուր կայ կը լաղօզին էդոր քիթ ու մուռթն ու ջանցակ, կը դառնան բէշեր կը բըլըցուն, մագեր կը գծգծցուն, բրնամ կը տուժկըցուն, ու ուրանք գէշնին, կառնին ջընօռ փարէն, էտոր ձին ու շորեր, դէ գվօի փախի:

Լուսումթի շուտ խալվաշին գիկայ դուռ կը բանայ, բագրկնի տղէն ջլուք գէշնի յառէջ, կը կանի, կըսայ.—Խալվաշի. կըսէ.—բուեռու ,(հրամայէ):

—Հա՛նի բան. (ո՛ր է Եսը):

—Ըթա սան. (ահա դուն).

—Բանսան բէթա՞ր (ինձնից վատը).

—Գեհա՛ սան. (գարձեալ դու):

—Նեհրա օյնամ (ո՛ր տեղ է խաղամը):

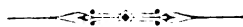
—Նեհրա օյնասան օյնա, խան բէօյիւք դըր. (ուր կը խաղառ խաղացի, պանդոկը մեծ է):

Խալվաշին տեսաւ օր հէռսօղաց էտի մէկ սատանէ մ' ա. բօռըռուն մի դրեց, թափան էկան, աղա՛, թըքուցին էտոր յէրես, ո՛ր փէտով, ո՛ր թըքով, ո՛ր կոշտով, քարով. քար հալած էրին, լարին հանին քաղքից դուս. գնաց կորաւ:

Օղորմած խանըմն էր, առաւ փարէն բերեց տուեց խուճարին, բագրկնի տղի քածայ յորեր հագուց ընտրան, ձին հեծցուց.

—Ի՛ր, գնա՛ ըսեց, Աստուած քու հետ:

Խուճարէն էր, օրշնեց խանըմն, հեծաւ ձին, խուրճին թալեց քարկ, չընկըցուց զանգուններն ու եալլաւ:

Խնուսայ Բերդի բարբառով *

Է Կեղնի-չեղնի իրեկմ ու կնիկ մի, ըզբանց լէ կեղնի տղէ մի՝
 էդ տղէն լէ իսկի բան չգինայ. նա կարդալ, նա սանաք:
 Էդ տղէն կը ծռի թագաւորի աղջկայ վրէն, կըսէ ուր մամուն:
 —Նանէ, գնա ընծի թագաւորի աղջիկ յուզէ:

Տօ, տղամ, լս օ, քու պապ աղքատ, աւուր հացի կարօտ, մենք
 յիմալ էրթանք թագաւորի աղջիկ յուզինք, չէ՛ դմզի կը մորթին, դու
 լէ սանաք մի չգինաս, օր ըսիմ, հան տղէս սանաք մի գինայ:

—Ձէ, նանէ, իլաի օր պտի էրթաս յուզիս:

Յրկուն օր տղի պապ (հայր) տուն էկաւ. տղի մամ (մայր)
 ըսեց:—Հմլայ բան կայ, քու տղէն կըսէ, գացէք թագաւորի աղջիկ
 յուզէք:

Պապ կըսէ.—Տղամ, լս օ, խելքտի թռուցնր իս:

—Ձէ, կեաքէ, կըսէ, պտի էրթաս, յուզիս:

Զեղնիր տղի վրէն, կերթայ տղի պապ թագաւորի մօտ, թագա-
 ւոր կըսէ.—Ընչի համար իս էկի:

—Թագաւոր ապրած, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:

—Իմ աղջիկ իմալ տամ քու տղին, քու տղէն սանաք գինայ:

—Ձէ, ոլա, չգինայ:

—Գնա, գքու տղէն բի, տանամ:

Մարդ կերթայ գուր տղէն կառնի, կը դառնայ թագաւորի-
 կուչո:

* Պատմած է Վաղարշակ Աղէկեան:

Թագաւոր կը հարցու.—Տղան, դու սաճաք գիննա:

—Ձէ, չըմ գինայ:

—Օր հէմալ է, գնան, սաճաք ոռվրի, արի, իմ աղջիկ կիտամ քզի:

Տղի պապն է, կառնէ զուր տղէն, կերթայ, օր տանէ տեղ մի աշակերտ իտայ: Շատ կերթայ, քիչ կերթայ Աստուած գինայ, գիկայ գօլի մի ըռաստ. էդ գօլի մօտ քար մի կեղնի, պապն կիջու շալկէն զտղէն, կը դնէ գետին, ինք լէ դաղրուկ կեղնի կենէ օֆ—օֆ:

Օր կէնէ «օֆօֆ». մէկ լէ կը տեսնէ օ գօլի միջէն բըբռէջ մարդմ դուս էկաւ.—Ի՛նչ կըսիս, մարդ. յորի զիս կանչեցիր:

—Տօ, աղբէր, ես դաղրուկ էնք, էրի օֆօֆ:

—Իմ անուն օֆօֆ է. էդ տղէն յուր կտանիս:

—Կտանիմ օր տեղ մի աշակերտ իտամ, սաճաք սովրի:

—Հպա տուր իմ մօտ. աղէկ վարպետ իմ ես, կսովըցում. տարիմ էլ յըսօր արի-տար:

—Շատ աղէկ, ըսեց պապն ու թողեց զտղէն ու դառցաւ տուն:

Բըբռէջ առաւ զտղէն, գնաց ներս. տղէն թողեց հոնի, ինք յէլաւ դուս:

Բըբռէջի կնիկ ապստոսաց զտղէն. առաւ տարաւ ուրանց . . . օր ջանդակ ու զլխով բաղան էր, էդ կնիկ ըսեց:

—Տղան, կը տեսնան իդա բաղան, ըդ յըմեն քզի պէս տղայ ին էզի, յըմեն բերեր էր սաճաք սովըցուցեր, օր սովրեր ին, գլուխ ուրանց կտուր է. յմկայ քզի ապստոսացի, քզի ինչ օր կըսիմ յանկանջ էրէ, քզի ինչ օր կը սովըցու, ըսէ չիմ սովրեր ի՛ օր պըծընաս—

Տղէն կըսէ.—Թըդ էդնի:

Գիկայ Բըբռէջ, ըդրան ինչ օր կը սովըցու. տղէն կը սովրի, կըսէ. չիմ սովրերի:

Բըբռէջ կըսէ.—Իդա ինչ էշ տղայ էր էկաւ ընձի ըռաստ ըդրա պապ չէկաւ, իդէք զէդ էշ, տանէր. պըծնէնք ձեռնէն:

Եդ յըմալով կը քամըմի տարին. տղի պապ գիկայ, հլլ չսած «օֆօֆ» հըմը կառնէ զտղէն կը բերէ դուս կըսէ:

—Առ զքու էշ տղէն, իդա տարիմ կը սովըցում, չը սովրիր:

Տղի պապ առաւ զուր տղէն, գնաց. Բըբռէջ լէ դառցաւ ուր տուն: Պապ ու տղէն լէ շատ գացին-քիչ գացին Աստուած գինայ: Պապ ըսեց տղին.—Տղա, լա օ, մկայ էդնէր մէկ հատ ձմերուկ, ուտենք:

Տղէն ըսեց.—Կեակէ, ես կեզնիմ բօղան, դու ինչ զտրր գուզիս կի, հմը մէկ հատ մեծ կարմիր պօչով ձմերուկ վըրցու, դիւր վըր ճամբուն, էն ես իմ, մկլտոնք լէ ծախէ, ինչ կենիս էրէ: Պապ ըսեց.—Աղէկ:

Տղէն էղաւ բօղան, պապ լէ ուզածի խտրր կերաւ. էն կար-

միր պոչով ձմերուկ վրուց ու զբօսեամ ծախեց. փշուժ գնաց, տեսաւ օր տղէն յետեւէն գիգայ:

Փշուժ գնացին, պապն շատ ծարաւցաւ, ըսեց.—Տղա, լա օ, շատ իմ ծարաւցի, իմալ էնիմ. Զուր լէ չիկայ:

Տղէն ըսեց.—Կեակէ, ես կեղնիմ յաղբուր, դու խմէ:

Տղէն էղաւ յաղբուր. պապ Զուր խմեց, գնաց:

Տղէն էտեւէն էկաւ, ըսեց.—Կեակէ, ես կեղնիմ ձի, դու զիս հեծի: Տղէն էղաւ ձի. պապ լէ հեծաւ, գնաց տուն:

Տղէն գեմա դարձաւ տղայ:

Ըգրանք աղբացան, տղէն ըսեց պապուն.—Կեակէ, ես կեղնիմ ձի, դու զիս տար, ծախէ. հմը զիմ գեամ չծախիս: օր զիմ գեամ ծախիս, ես լէ կերթամ:

Տղէն էղաւ ձի, պապ առաւ զձին, տարաւ օռւմներ, էկան մուսթիք ըսեցին.—Խնչ տանք ձիուգ:

—Հզար օսկի:

Ձձին ծախեց, դեամ դառցուց, բերեց. տեսաւ օր տղէն տուն նստուկ է:

Մէկէլ օր տղէն ըսեց ուր պապուն.—Սա կեղնիմ դեմա, դու տար, զիս ծախէ, հմը ի՛նչ խտըր լէ փաւա ի տան, իմ ուլաւ չտաս:

Բըբուէջ լէ լսեց էդ տղէն յըմեն բան սովորէ է. էլաւ գնաց. տեսաւ տղէն էղեր էր դեմի մի, գնաց դեմի տիրոջ մօտ, ըսեց.—Խնչ իտամ դեմիդ:

—Էրկու հզար օսկի, հմը ուլար չըմ իտայ:

Ըսեց.—Ձէ, իրեք հզար օսկի կիտամ. ուլար լէ հետ կառնեմ:

Ըսեց.—Ձը՛մ իտայ զուլար:

Նա իսա, վեց հզար օսկու, զուլար լէ հետ առաւ:

Հեծաւ զդեմին, գնաց. ճանբէն ըսեց.—Հեյ գիթի շանօրդի, դու կըսիս չըմ սովորէ ի սանաք. հըմկայ գըզի տանիմ տուն, դու կը տեսնաս զբուժ:

Տարաւ տուն, ուլար տունց կնկայ ձեւ, ըսեց.—Բռնէ գիգայ, ես էրթամ զգանակ բերիմ, մորթիմք:

Ըսեց.—Աղէկ:

Մարդն օր գնաց դանկի. կնիկ թողեց զդեմին, ու ճչաց:

Դեմին էլաւ ձուկ մի, փախաւ:

Մարդն էկաւ կնկայ վրէն, տեսաւ կնիկ պատեր է գետին, թողեց զկնիկ, էղաւ օձ, ընկաւ ձկան էտեւ: Հմը ձուկը գօլից թռաւ դուս. էղաւ օձ, փախաւ. էն լէ էղաւ օզնի, ընկաւ էտեւ. քիչ մնաց օր հասնէր, տղէն էղաւ ճնճուղ մը թռաւ, էն լէ էղաւ ցուրուր, ընկաւ էտեւ. հմը փշուժ մնաց հասնէր էն էղաւ յընծեղ մի ու փախաւ. էն լէ էղաւ բաշուլ (բազէ) ընկաւ էտեւ, քիչ մնաց օր հասնէր, բըռ-

նէր. յընթեղն էղաւ գէլ մի ու փախաւ, էն լէ էղաւ առջ մի բըրդեց (պնդեց) էտեւ, քիչ մնաց օր հասնէր, էն կենեկ էղաւ թաւոր ու թռաւ. էն լէ ընկաւ էտեւ:

Թագաւոր լէ ուր փանճաւրից կիշգէր, օր էրկու ճնճուղ կը կռուըտին. մէկ լէ տեսաւ օր մէկ ճնճուղ ֆր՛ռ ուր փանճաւրից ներս մտաւ, էղաւ նուռ մի դրուաւ քաղչեն (դարակ): Թագաւոր շատ վախեցաւ, զուր ըռանկ թալեց. մէկ լէ տեսաւ օր դարվեռ մի ներս մտաւ, ըսեց.—Նա-հո՛ւ:

Թագաւոր լարն առաւ. հանեց, էրկու-իրեք դուրուռ տուեց: Դարվեռ չառաւ, ըսեց.—Էն նուռ տուր ընձի:

Թագաւոր ըսեց.—Գնա՛, դու քու ձեռով առ:

Դարվեռ գնաց, ձեռ թալեց որ պտի առնէր, նուռ յընկաւ գետին, փլխաւ, հատեր ցրուըռաւ, էրկու հատ լէ յընկան թագաւորի դօշկի տակ:

Դարվեռ էղաւ ճետ մի կերաւ զհատեր, հմը զէն էրկու հատ չտեսաւ:

Օր կերաւ, կանչեց.—Կո՛ւկո՛ւռո՛ւ. եանի հասկցուց թէ դու իմ փորու մէջն իս էն երկու հատ լէ էղաւ դուզ մի գճետ խեղդեց ու կենա դառցաւ էղաւ մէկ խօրոտ ջնեկ տղէ մի ու ըսեց թագաւորին:

—Թագաւոր ապրած, զիս կը ճանչնաս:

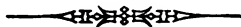
Թագաւոր ըսեց.—Չէ :

—Նա էն տղէն իմ, օր իմ պապ էկաւ քու աղջիկ ուզեց ընձի համար, չտուեցիր, ըսիր.—Թըղ սանաթ սովրի. մկայ կը հաւնիս ընձի, քու աղջիկ կիտաս:

Թագաւոր ըսեց.—Հա՛:

Բերին զաղջիկն ու զտղէն պսակեցին. եօթն օր, եօթն գիշեր խարսնիք էրին, ընտրանք հասան ուրանց մուրազին. դուք լէ հասնիք ձեր մուրազին:

—Էրկունց իրեք խնձոր իջաւ, մէկ ըսողին, մէկ լսողին, մէկ լէ սապիյ էղնողին:

ԻՅ

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ

Նորգուզայ Յիմ գիւղի բարբառով *

Մէկ լաւ տղէմ կէր, զինքն էր, ուր մէր. էլաւ, գնաց մէկ գեղ, ասաց.—Տեսնամ մօ ռէս, ընեմ որթկարած:

Գնաց, խնդրուաւ, ասաց.—Ձի անես որթկարած, շախուում: Ասաց.—Այ տղս, դիւ կանսս որթիկներ շախես: Ասաց.—Կա-

նամ:

Ասաց.—Դէ, գնա յեռջև որթկներաց. կիրականց կիրակի քիւ խաց-մաց ժողուի, յըմն որթկի մէկ զիտը ցորեն տամ քիւ հախ:

Էլաւ, գնաց յեռջև որթկներաց: Էն որթիկ իշ կը դռչըկէր, պառաի կեհնը, էն կըհէր. տղէն կըհէր կըտփէր, բիւրէր մըշ որթկներաց. իշ կը մնէր դումահիք (ետեհն), կըտփէր, չոււմ կը խասսցնէր որթկներաց:

Էդա լամնով մէկ շարթուան մէջ խինք, վեց որթիկ սպանեց:

Գեղական էլան, գնացին, ռէսին ասին.

—Մենք էն որթկարած կապով չընք անի. մե որթկներ յըմն պանեց:

* Պատմած է Պետրոս Վերսօեան խոսրովեանց, սա լսած է 1897 ին ի խա-րակոնիս գիւղ Մուխսի Սահակէն:

Սոյն Պետրոս իւր ասելով երկու տարի է որ երեսնայ երկիրը եկած է: Գիւղ գիւղ ման կգայ, ժողովարարութիւն կանէ իբրեւ մուրացիկ. կլինի 60 տա-րեկան, գիտէր լաւ հեփաթներ, որ վարժ կասէր. վասն զի օրեւանած տեղը մի ներքաք պիտի ասէ որ զինք պատսպարեն. որով պատհասուած է միտ տանել: Գիտէ նաեւ քոյ. վէպեր ու երգեր:

Յէլան, մլուցին դիւս, գեղից խանին:

Էլաւ դինք առեց մէր, էկաւ մեծ քաղքիմ մէջ, ասեմ, Էջմիած-
նայ ցեղ (տեւակ). բնակարան խակին. մէկ տան տնուոր իլան:

Էն լաճու անուն Մանուկ էր: Մանուկ իլաւ, գնաց մըշ քաղ-
քին ուր խըմայ ցալս-բան բիրէր, կտէր խացի. զինք ուր մէր
կուտէն:

Էրկու օր, իրեք օր, չորս աւուր մէջ ուր լալնով ուր բան
փութայ արաց. ինք ուր մէր չախուան:

Մէկ օր իլաւ գնաց փողնի մէջ, գնաց բանցր օթիս յէռջև,
տեհաւ աղջիկ մը փաննաւից կիշկայ թըլս ճամբալս. Մանուկ էդա
աղջիկ տեսաւ, հըլին ոսկի կէր ճակտին. եռսուն օսմանլուի ոսկի
կարուկ էր Ֆասի վրէն:

Մանուկ ուր արտին մէջ ասաց.

— Աստուած, կըլնի որ էն Ֆաս ինի եմ ձեռ, ես տանեմ, ըմե-
նով չախուեմ:

Գնաց, կայնաւ դէմ փեննեհին. Մանուկ ուր դդակ առեց վէր,
աղջիկն էլ ուր գդակ առեց ձեռ, Մանուկ ուր փոլոգ թալեց վեր
ու բռնեց. աղջիկն էլ ուր Ֆաս թալեց վեր ու բռնեց. Մանուկ ուր
փոլոգ ծընայ (այսպէս) զըւըռցուց, բռնեց. աղջիկն էլ զըւըռցուց,
թալեց, բռնեց:

Մէկ դիւր էլ սկուռ, մէկէլ դիւր Մանուկ բանցր թալեց ու բռ-
նեց. աղջիկն էլ մէկ դիւր բանցր էթալ ուր Ֆաս, բռնեց: Մէկէլ դիւ-
ր աղջիկ ինչ բանցր էթալ տը բռնէր, ընկեաւ ցած:

Մանուկ առեց Ֆաս ու գնաց տուն:

Գնաց մօր ասաց.— Մէրիկ, բանմ գնտեր իմ. գիւ էն մեղաց
չրիք կըլնեն:

— Զէ, ասաց, բե. տանամ ինչ բան ի:

Ֆաս մօր չանք տուեց, եռսուն ոսկի վըր Ֆասին կարուկ էր:

Ասաց.— Դիւ էս մեղաց շրիք կըլնեն:

Ասաց.— Զէ, չըմ ըլնի, ձի կայ վըր քս խաց, ջլաւ, չոր, չուժ
էն օր իշ ես մեռնեմ. ես էդա մեղաց տէր չեմ ըլնի:

Մանուկ էդա Ֆաս բիրեց, զրեց յէռջև ուր. էդա ոսկիք դան-
կով յըմեն կտռեց. Ֆաս տարաւ, պախեց. գնաց, չուժ տաս տարի
էդա ոսկիքներով առուտուր արաց, վրէն ընկեաւ, յաւելցուց. էն ինչ
յաւելցուց, ուր խըմայ վիրուց. եռսուն ոսկի էլ տարաւ գնաց մօ
ոսկերիչ, տուեց կանթիլ, էմել դաշուան (նախկին) ցեղկանթեց, բիրեց.
չարեց վըր ինոր Ֆաս. Ֆաս վիրուց, ասաց.— Սա տանեմ տոժ տէր:

Գնաց էդա աղջկայ խօր դիւռ տփեց. աղջկայ խէր ուր մըշ-
կուն ասաց.— Գնա, կեօ մէկմ դիւռ կը տփի, իշ պաի, տուր, թա-
տանի:

Գնաց, ասաց.—Այ մարդ, քե իշ պտի:

Ասաց.—Ձի գեործ կայ խը քեօ աղին, ասեմ, զըւրեմ յետ:

Դիւռ գոցեց մշակ, գնաց մօ աղէն, ասաց.—Մարդմ իկե, կասի ձի գեործ կայ. խապար կայ քիւ աղին:

Ղանչեց էլաւ.—Հայ տղա, քիւ գեործ ի՛շ ի, ասա:

Ասաց.—Աղա, ծընեմ տարի քե զաճ չի կուրիսէ:

Ասաց.—Չէ:

Ասաց.—Խա կուրիսէ, գիւ չըս իմնայ:

Կնիկ կանչին, բերին, ասաց.—Չէ, զատ չէ կուրիսէ:

Մանուկ ասաց.—Խա, կուրիսէ, ես գիտեմ, ձի տնէն ի:

—Բեր, որ մերն ի, ես տ'առնեմ, որ մեր չի, տա՛ւր, գնա քե:

Ֆաս շանք տուեց, ասաց.—Էսա ի:

—Յմ աղջկայ Ֆասն ի, ասաց մէր:

Աղէն ասաց.—Այ տղա, էսա քեանիմ տարի ընկե մօ քե:

Ասաց.—Էսա տաս տարի մօ ձի ի:

Ասաց.—Տաս տարուան ի՛շ աւելցուցիր. բե, կէս քե. կէս ընձիկ:

Ասաց.—Չէ, զատ վրէն չեմ իկե, քիւ մալ բիրի, տուի քե:

Ասաց.—Չէ, չընի. էն Ֆաս, գիւ ի՛շ տարեր իս, եմ աղջիկ գիւախարեր ի, տը տանես, եմ աղջիկ պախես, չիւր ժրի:

(Աղի աչք ընկե վըր Մանուկ. մըջ ուր սրտին կասի, ես ըսկուն անեմ. աղջիկ պախեմ վրէն:)

Աղէն մշկուն ասաց.—Այ տղա, խալիչին բե, աղջիկ դնենք ինէ. գիւախար ի, թը տանէ, չու՛մ ժրի:

Իլան բիրին, դրին մըջ խալիչին. փաթութին, տուին Մանուկին քեամակ. Մանուկ առեց, գնաց տուն, մօր ասաց.—Մէրիկ, աղջիկ գիւախար ի, տուին եմ քեամակ, ծընայ ասին. ես բիրի, էկայ:

Մէր ասաց.—Բաց, իչկանք, աղորթ գիւախար ի:

Էդա աղջիկ բացին, խալիչից խանին գիւս. շատ սիրական աղջիկ մէր, ոսկի արծաթից փէշք կտէր ինոր շորեր:

Մանուկ, ուր մէր ասին.—Դիւախար չի, մենք չընք կոնայ շախի. տանենք քաւլիմ տէր անենք. «Մեր տուն մկներ որ կը կուռեն. ինոնց պոչեր յառքից գիւս կըյնեն»:

Էլաւ Մանուկ փաթըթեց, էմէլ առեց, գնաց. տարաւ գիւռ տփեց, էմէլ աղէն մշկուն ասաց.—Գնա, գիւռ բաց. զաճ մը տուր ձեռ, թո էրթայ:

Մշակ գնաց, գիւռ բացեց. Մանուկ առեց աղջիկ, էկաւ, ասաց.—Աղա, ես չեմ կոնայ քիւ աղջիկ շախի, «եմ տուն որ ես ակուստ կուտեմ, յընթրիս չմնայ. որ յընթրիս կուտեմ, ակուստ չմնայ»:

Ասաց.—Տղա, էն օր ի՛շ էն Ֆաս որ Աստուած քե խոմար ի

արե, էն աղջիկ քե խամաք ի իլե, արե եմ ձեռ. եմ աղջիկ տամ քե:
Մանուկ իլաւ, գնաց ձեռ:

Խարցնեց.—Քեօ անուն իշ ի.—Եմ անուն Մանուկ ի:
Գնացին, էրեց բիրին. աղջիկ պսակին վըր Մանուկին:

Անեւր ասաց.—Մանուկ, դիւ քեօ տուն տը բիրես վըր եմ տան
թի ես եմ տուն բիրեմ վըր քեօ տան:

Ասաց.—Ձի տուն չկայ, եմ տուն պտի բիրեմ վըր քեօ տան:
—Դէ, ասաց. գնա՛, առ արի վըր եմ տան:

Գնաց, ուր տուն առեց. էկաւ վըր աներոջ տան:

—Մանուկ, ասաց աներ, ես տղայ-մղայ չունեմ, ձի կայ մէկ աղ--
ջիկ, որ պսակի վըր քե, ունեմ եօթ ջուհան. եօթ օտար մարդ
դրեր էմ վըր եմ ջուհաներաց. ես ութնէ ութ կհնամ, ինոնց վա
րէն կը հաշուեմ, կգեամ յետ. ամանաք քե կտամ էն ջուհաներ
էն տուն:

Մանուկ իլաւ, գնաց ջուհանքեր, մէկ ջուհան գինք նստաւ,
մէկէլքերաց մէջ մարդ դրեց, ուրին աղպապ ճարեց:

Աղպապքեր ասին.—Մանուկ, մարդ չգիտի թէ մեք թուհար
էնք. մեք տ'էրթանք Ստամբուլ, որ խալիս գիտի թի մեք զախմ
թուհար էնք. ընենք իրիվանք:

Ասաց.—Խա, տէհանք՝ ինչիս հազ անէք:

Էկաւ ուր աներոջ ասաց.—Պտի մեր աղպապքեր էհանք թու-
հարութեն, որ ընենք, էրեանք, մեք մէ խել բռնենք:

Անեւր ասաց.—Նա չըմ թողե, Աստուած քե տուն, կե՛, խմե՛, չու
հուրն յաւիտենից քե խերիք ի:

—Ձէ, ասաց. եմ աղպապքեր կհնան. ես էլ խետքեր կհնամ:

Էլան, մէմէկի քսան քիտու մալ բռնին, դրին մըջ կեամուն,
իլաւ յինք ուր աղպապքերով կեամին թողին, գնացին:

Կեամին տարաւ Ֆուրքունէն, զանեց մէ սար. կեամին պլա-
ւեց-կործանեց. Մանուկ մընէն պրծաւ. Աստուած պրծուց, Մանուկ
նստաւ մէ տախտակի վրէն: Կեամին տախտակ քչեց, տարաւ. գնաց
Չինաստանայ թաքաւորի մօտ դիւս ընկեաւ. դիւս ընկեաւ ծովու
եզր, ուր չորեր խանեց, քեամեց, թալեց ծովու կրաղ, ասաց.—Թը
չորնայ:

Բռուք դայ նստաւ, մէ վիսկի արող ծովու բիրան վիսկի կանի.
էս մարդ կըլնի էն մարդիւ դիմաց. էն մարդ բռուք կեօ գայ նըս-
տիք ի, կասի.—Քչեմ, էհամ. ձի ապով չըլի վեր: Էմէլ էկաւ, ընկեաւ
մարդու դիմաց. վիսկին կայնեցուց. էկաւ գնաց մօ էն մարդ: Մարդն
էլաւ ուր չորեր խաղեաւ, խարցուց.—Դիւ իշ մարդ էս: Ասաց.—Նա
չըմ գիտի իշ մարդ էմ:

Ձեռ բռնից, առաւ գնաց մօ վիսկին:

Վիսկի արողին ասաց.— Սոված եմ, խաց բխ:

Խաց դրեց, կերաւ. դիմէլ խարցուց.— Ի՛նչ քեօ անուալ ձի ասա, դիւ Զինաստանայ մարդ չես:

Մանուկ ասաց.— Նա ընձի տըներէմ ըսենց, չըմ գիտի ի՛նչ մարդ էմ:

Մարդ էլաւ, վիսկին թողեց. Մանուկին ձեռնէն բռնեց, առաւ, տարաւ տուն, կնկեան ասաց.— Նա մէ մարդ էմ տընե, տանեմ թաքաւորին ծախեմ, մէ քենիմ ոսկի առնեմ, չախուեմ:

Տարաւ, գնաց, թաքաւորին, ասաց.— Էսա մարդ կը ծախեմ:

Թաքաւոր խարիւր ոսկի տուեց, գնեց:

— Այ տղա, ասաց. քեօ անուն ի՛նչ ի.— Եւմ անուն Մանուկ ի:

Ասաց.— Նա քե գնեցի, դիւ կաց քեօ խըզմըքին, եմ բանին:

Էրկու տարի ըսկուն մնաց, մէկ օր ասին.— Արեւմտոց թաքաւոր խեծեւ արե, տը գեայ Զինաց թագաւորին կռիւ:

Թաքաւոր իլաւ, ուր խեծեւ ժողուեց, գնաց կռիւ:

Յըմենով էդա թաքաւոր ճանճըխեց. բիրեց, լցեց մը: Զինայ քաղքին:

Մէկ օր էն թաքաւոր թուղթ օրողկեց մօ Զինայ թաքաւոր, ասաց.— Զինք բխօ դեայ, չէ, ես տգեամ կռիւ. ինոր քաղաք տաւրիմ:

Իլաւ, գինքն, ուր դայիբէն առեց, գնաց կռիւ:

Ուր աղջիկ արաց թաքաւոր, դրեց ուր տեղ:

Մանուկ դրեց յէռջի աղջկան, մէկէլ պիթուց առեց, գնաց:

Իրեք օր գնացին կռիւ, էն յէռջի գիշեր աղջիկ ասաց.— Մանակ, արե, եմ ոտքեր լուայ:

Տաչտ բերեց էկաւ, աղջկայ ոտքեր լուաց:

Յիստակ լուաց, փեցկիւր թալեց, սրբեց:

— Մանակ, ասաց. եմ ոտքեր մաժի, չուգ եմ քուն տանի:

Իլաւ ոտքեր մաժեց. աղջկայ քիւն տարաւ:

Գաւսու ուր քիւն տարաւ. աղջիկ, տըսնէ Մանուկ ի՛նչ կանի:

Մանուկ իլաւ, լիսել քեաչեց վրր աղջկան, գնաց յօղէն:

Ասեմ թաքաւորի աղջկայ դիւռ ըս տե ի. Մանուկ ի կեօ

ըս տե ի:

Մանուկ իլաւ դիւս, գնաց դէմ ագօթրնին, ասաց.— Աստուած, դիւ ընձի ազատես. ես դիմ էլ պըծընեմ էսա տեղէն:

Աղջիկ գնաց իտե, գեաղտիկ ականջ կանի:

Էկաւ, ընկեաւ ուր տեղ, քնաւ:

Մնաց մէկէլ օր յիրկուն, ասաց էմէլ.— Մանուկ, արե եմ ոտքեր լուայ:

Մանուկ ջիւր առեց, սախէն բիրեց, աղջկան փաշէն լուաց. փեռկիր թալեց, սրբեց.

—Մանուկ, եմ ոտքեր մաժի, չում եմ քիւն տանի:

Աղջիկ ուր քիւն տարաւ, ըսկուն խռռուց ուր մընէ խանեց:

Էլաւ ծածկեց. լիւել դօտակ քեշեց վըր աղջկան, գնաց:

Գնաց գէմ աղօթրնին, էմէլ իլաց.—Ի՛իւ Տէր Աստուած, դիւ զմեն աւտե խոտե ձէն դառնաս, յըմենի սասալէն եմ. ձի փրցուցես էսա տեղէն:

Աղջիկ էմէլ գնաց, ալանջ կանի:

Գացին քնան: Մնաց մէկ օր:

—Մանուկ, ասաց աղջիկ, արե՛, իմ ճուռ լուայ:

Մանուկ սախ բիրեց, էկաւ ինոր ճուռ լուաց:

—Մանուկ, ասաց. քեօ ձեռ բե վեր, մաժէ, բե, բե, բե:

—Զէ, ասաց. կարողութեն չունեմ, գեամ դարբի վեր:

Ասաց.—Ընչի՛ կարողութեն չունես:

Ասաց.—Էն օր իշ քեօ խէր ձի գներ ի, մենք իւեր ինք քեօր, աղբէր:

—Մանուկ, ասաց, քեօ քեօն ի, դիւ գիտես:

Մնաց էն առաւտուն, ասին՝ Զինայ թաքաւոր դրեւ ի վըր արեմտոց թաքաւորին, կոտուտեց, եօթ փաւալը տեղ մընէն առեց. զըւրաւ, էկաւ տուն:

Թաքաւոր էմէլ բերին, դրին քախսի վրէն:

Յէվարին խարցնեց աղջիկ ուր խօր.—Ի՛իւ մէկ օր Մանուկին չըս խարցնի. ախր խօր մօր բերած ի, ախր քեարի բերած չի:

Թաքաւոր խարցնեց.—Մանուկ, քե մարդմ՝ կնիկ, խէր, մէլ կայ, չկայ.—Որ ես ասեմ, ասաց. դիւ ընձի ազա անեմ:

Ասաց.—Խն, ազա կանեմ:

Ասաց.—Ասեմ, մենք վանայ կողից էնք. ես իլայ, եմ աղպապ-քեր բունի, մէկ մէկի քսան քիսա մալ բունինք՝ տեհանք Ստամբուլ, կեամին զանեց, մե կեամին տարաւ, տարաւ զանեց մէ սար. մե կեամին կործանեց, ես մենակ պըծայ. Ասպած ընձի չտարու, ես մացի մէ տախտրկի, քեամին բիրեց, խանեց դիւս, վիսկի արող ձի գնտաւ. բիրեց, էկաւ ծախեց քե: Զի էլ կնիկ ունեմ, մէր ունեմ. զղքանչ ունեմ, էս իլաւ ծնէմ ժամանակ էկեր եմ մօ քե, չգիտեմ, ով ի մեռե, ով ի մնացեր:

Թաքաւոր էլաւ էստուն քիսու մալ դրեց խը Մանուկին, դրեց յըջ կեամուն, կեամուչուն ասաց.—Մանուկ տանես, էհաս. մէկ նա-մակ բիրես, «որ ես Մանուկ սալ խանի դիւս». որ գեաս, ես քեօ նաւըն տամ:

Մանուկ իլաւ բիրեց երկիր, մալ լցիր ի դիւռ, որ ուր մալ տանի տուն։ Գնաց, կայնաւ, տան դիւռ տփեց։

Ինոր կնկեան մէկ մշակ կէր, ասաց մշկուն.— Գնա, որ դիւռ կը տփի։

Մշակ գնաց, ասաց.— Քե իշ պինայ։

Ասաց.— Էսա եմ տունն ի, ես տանտէրն իմ։

Մշակ զըւրաւ, խաթունին ասաց.— Մէկմ' կասի ես տան տէրն իմ։

— Չէ, էս քոան տարի տան տէր չկայ. ոչաթմիւ իլի գնացի, էն սուր ի, եմ իրիկ չի։

Գնաց, ասաց.— Էյ մարդ, խաթուն կասի «եմ իրիկ գնացի կուրխի»։

— Գնա, ասա, գեայ, նստի դէմ փանճարին. զրույք անենք։

Գնաց, բուրսին դրեց գէմ յերդրսին յօդի մէջ, էն դուռը էկաւ խետ զըուց։

Կնիկ ասաց.— Դէ, զըուցի, իշ մարդ էս։

Ասաց.— Սա Մանուկն եմ, պառուռ լաճն եմ. իշ ես քեօ ֆաւս արի, գնացի, քեօ խէր պսակեց վըր ընձիկ։

— Չէ, ասաց. դու էն մարդ չես. էն մարդ պաթմիւ էրու։

Ասաց.— Քեօ խապարն ի, կեամին պաթմիւ իլաւ, ես նստայ վըր մէ տախտըկի, Աստուած ձի տարաւ, գնաց Չինաստանայ մօտ ձի խանեց դիւս. ես էս օր էկեր իմ որ դիւռ բանաս, ես գեամ։

— Եւ աղա, ասաց. քեօ աներ մեռեր ի, քեօ մէր մեռեր ի, քեօ զօքանչ մեռեր ի, ես մնակ մնացել եմ. ինոնց խեւ, խեւար, ժամ, պատարագ արեր եմ. արեւ, քոպա արա, դիւ էն ճամբխով չէհաս, գիւռ բանամ վըր քե։

Մանուկ ասաց.— Թուպա ըլնի վըր ձիկ, որ էլ էն ճամբխով չէրթամ։

Ի՛նչաւ բացեց վըր Մանուկին, էն գեախ իշ կնիկ զՄանուկին տեհաւ, ինոր մալ ապրանք իշ բիրեր խետ, իրեք տեղով կնկեան խունճան կտուաւ ուրախութենէ։

Էդ մալ բիրեց, քեչկց ուր տուֆանքեր. վըր կնկեան ուրախացաւ, խունճան կարեց, երեսքեր պագեց։

Մանուկ նստաւ տուֆանքեր, մէկ ժամանակ վըէն ընցաւ. մարդմ էկաւ, ասաց.— Մանուկ, գերի իկի, ըլենք, հանք, մե խըմայ մէ մէկ գերի բիրենք, գեանք։

Մանուկ մըջ ուր սրտին ասաց.— Ոչտունած, կըլնի որ եմ թաքաւորի աղջիկ ըլնի. տըսնամ, առնեմ, գեամ։

Գնացին մըջ գերիքերաց. Մանուկ տեհաւ մըջ գերեքերաց Ձինայ թաքաւորի աղջիկ։

Գերիքերաց տիրոջ ասաց.— Էսա պատիկին գին ի՛նչ ի՛նչ
Ասաց.— Խնոր տաա ոսկի ի, միջնեկին քսան ոսկի ի:
— Էն մէկին քսանի ոսկի ի, ասաց: Ասաց.— Խարիր ոսկի:

Խարիր ոսկին տուեց, աղջիկ առեց. էկաւ, տարաւ օդի դիւռ
բացեց, մտուց յօդէն, գնաց կնկեան ասաց.— Մէկ գերիմ եմ բիրէ.
ձեռքմ' չոր տար, ձեռք մէլ նուին տար, որ մէջ քնի, օրական էր-
կու տան կերակուր. որ քե կը խարցնի, եմ անուն չառես:

Մանուկ էկաւ տուեց, առուտուր կանի:

Երկու ամիս, իրեք ամիս վրէն կընցնի, պէ հեկէ էլաւ. էն մէկ
օր նստիր էր, տընաւ, զատանց իշկաց ինե, ճանցցաւ. Զինայ թաքա-
ւոր գինք արե ուր աղջկայ իտե. որ գինի, տանի էնայ:

Դարվիւ Մանուկի տուեց ընցաւ, տեհեր մը Քաղքին. Մա-
նուկ կանչեց.— Դարվիւ բաբա', արի սդայ, նիստ չու յեկարին, ձի
գետրծ կայ խը քե:

Դարվիւ բիրեց, նստըցուց խըտ ուր կշտին:

Մնաց չու յեկարին, էլաւ դիւռ յինեց. դարվիւ առըց, գնաց,
ասաց.— Էս օր եմ խուրն էս:

Դարվիւ ընկեաւ իտե, գնաց. գնաց ինչ էն յօդէն զաղջիկ մը-
տուցե ինե, դիւռ բացեց, դարվիւ մտուց ինե:

Աղջիկ զիսօր ճանցցաւ, ասաց.— Այ խէրիկ, քե ո՞վ բիրեց սդայ:
Խէր ասաց.— Աղջիկ, քե ուր բիրե, ձի էլ էն ի բիրե:

Մանուկ կնկեան ասաց.— Էս օր մէ մարդ էլ էմ բիրե. ինոնց
չառ լաւ կերակուր տաա— հաճմանակ, քե որ կը խարցնեն Վէն ինչ
մարդ ի մե բիրե», եմ անուն չտաա:

Մէ ամիս էն լաւնով չախեց:

Մէկ օր խարցնեց կնկեան. էն մարդ ինչ մե բիրեց, ընչի չգեայ
սդայ, ընկանք ինչ մարդ ի, գեայ մօ մե:

Գնաց Մանուկ տընաւ, ասաց.— Մնայ կասեն:

Ասաց.— Գնա, ասա, ես գեամ, տընամ:

Մանուկ գնաց էրկու ձեռք չոր տուեց կտուիլ, կարել, յեկա-
րին տարաւ, տուեց կնկեան. կնիկ տարաւ, տուեց դարվիւին ու
աղջկան: Թաքան չորեր:

Թաքաւոր ասաց.— Նս թաքաւոր եմ, ձի չկայ ծնայ չորեր,
էսա ինչ մարդ ի:

Կնիկ զըւրաւ, գնաց մօ Մանուկ:

Մանուկ մոմ բռնեց ձեռ, գնաց, դիւռ բացեց:

Թաքաւորն ու աղջիկ էլան, Մանուկի դէմ կայնան:

Մանուկ դիւռ տփեց վրէն, ասաց.— Զէ չում չընստէք, չըմ
գեամ:

— Արի, ասին, մենք կը նստենք:

Մանուկ գնաց Թաքաւորի ձեռ. զըւրաւ, էկաւ, էլ չնստաւ. վըր ոտաց կայնաւ, բարեւ բռնեց:

Թաքաւոր տեղ տուեց. նստըցուց, ասաց.—Դիւ ի՞նչ մարդ էս, էսա լաւութեն մե կանես, ես քե չըմ ճանչընայ:

Ասաց.—Թաքաւոր ապրած, ես Մանուկն եմ, ինչ դիւ ընձի վիսկի արողի մօտէն գնիր:

Էնտեղ ուրախացան. մէ մէկու աւելեաւայ իլան:

Ասաց Թաքաւոր.—Մանուկ, դիւ երբ մե դասուր տառ որ մենք հանք:

—Մէ չարաթմ' ձի մօհլաթ տուէք. ես տանեմ ձե, դնեմ ճամբս խու:

Մանուկ իլաւ վեր, Թաքաւոր ինչ եռսուն ֆիսու մալ էր դրեր Մանուկն էլ քառասուն քիսու ապրանք դրեց խըռ Թաքաւորի.

Տարաւ դրեց մըշ կեամուն, ասաց կեամուչուն.—Էսա մարդ տանես, Զինաստան դիւս խակես, կեամու նալլօն չառնես, գետա սղայ. ես կեամու նալլօն տամ:

Ընկեաւ յէռջի Թաքաւորին. տարաւ մըշ կեամուն: Մանուկ էկաւ յետ, բան մէր մոռցեւ տուն, տանի Թաքաւորին:

Թաքաւոր ասաց կեամուչուն.—Որ Մանուկ մտաւ կեամին, դիւ կեամին թող. էն մարդ տանինք խըռ մեր:

Մանուկ էն գետալ էկաւ, դասուր ուզեց. կեամիչին կեամին թողեց:

Մանուկ ասաց.—Թաքաւոր ապրած, չըմ իդեսայ:

—Զէ, տը տանեմ խը ձիկ:

Նստան մըջ կեամուն, դնացին:

Էրկու ամիս մնաց մօ Թաքաւոր:

Թաքաւոր էլաւ ճամբսեց երկիր, էլաւ խարիր ֆիսու մալ, արծաթ, ոսկի դրեց խետ, քաւլիմ արաց:

Կեամուչուն ասաց.—Էսա մարդ տանես ինոր երկիր, խանես գիւս, կեամու նալլօն մընէ չառնես, մէկ նամագիրմ մօտէն բիրես, նալլօն ես կտամ քե:

Մանուկ բիրեց էկաւ մալ, ապրանք քեչեց, գնաց տուն: Գնաց գիւս տփեց.—Կնիկ, սրե, դիւռ բաց, ասաց:

Կնիկ ասաց.—Դիւ եմ իրիկ չես, եմ իրիկ գնաց կուրիսաւ:

—Ես Մանուկն եմ, ձի չես ճանչնաս:

—Որ դիւ Մանուկն ես, խըռ էն մարդին ընչի՞ գնացիր. դիւ էրդիւմ էր արեր, չե՛եր:

—Ես գնացի, Թաքաւոր կեամին թողեց, գնաց:

Կնիկ դիւռ բացեց. էդա մալ, ապրանք ինչ տըսաւ, չորս տեղով խունան կտուաւ:

Էկան վրը մէմէկու ուրախացան:

Մալ ու ապրանք քեչեց ներս, դորիս դնաց, նստառ ուր ճու-
փան՝ առուտուր արաւ:

Մէկ օր տեհաւ Թաքաւորի փօսանին էկաւ. գնաց ճուփնի
դռնէն Թափ ընցաւ. գնաց:

Մանուկ կանչից.— Դիւ իշ մարդ էս:

Ասաց.— Ես իշ մարդ կըլնեմ, քե իշ կայ խը ձիկ:

— Ես քե խարցուցեմ, դո՛ր կեհաս, իշ մարդ էս:

Ասաց.— Թաքաւորի փօսանին էմ. կեհամ ըռայաքի մէջ.
էրկու բեռ փաւայ մէկ սիփից առնեմ, էհտմ:

Ասաց.— Ես իրեք բեռ մէ՛ սիփից կտամ:

Դնաց փօսանին մօ Թաքաւոր, ասաց.— Թաքաւոր ապրած.
մէկ մարդ, ասեմ, Էջմիածնայ, ասաց. իրեք բեռ փաւայ մէկ սի-
փից օրողկեմ:

— Օրողկի էն մարդ բե. էն մարդ Թաքաւորի խազինայ ի կտուի,
եա խազինա ի գնտի:

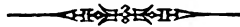
Օրողկեց. Մանուկ տարաւ մօ զինք, ասաց.— Դիւ իշ մարդ
էս, որ էրկու բեռ փաւայ կօրողկեա մէկ սիփից, դիւ Թաքաւորի
խիզինէն էս կտուի:

Ասաց.— Աստուածն ի տուե ընձիկ:

Ի՛շ որ ես ձե խսա արեւ. եմ. ըսկուն խստ արտոյ. ծնայ գնա-
ցի, Զինայ Թաքաւոր գնեց. ծնայ արաց:

Թաքաւոր ասաց.— Այ տղա՛, գնա՛, քե դասուր էմ տուե. ես
եմ ժողովուրդին փորձի, օր մը ձի ձեռք բռնող կայ, չէ չկայ. մը-
կայ իմցայ որ կայ:

Մանուկ էկաւ տուն, վրը ֆուլֆըթին, ուրախացաւ. Աստուած քե
երկար կեանք տայ, դիւ էլ վրը քեօ լաճուն ուրախանա:

ԼԱՒ ԿԻՆ ԸՆՏՐԵԼ

Նորգուզի Յիմ գիւղի բարբառով *

Խարուստ մարգմ կըլնի, կերթայ, թաքաւորի աղջիկ կուզի. թաքաւոր կասի.—Աղօրթ դիւ խարուստ մարդ էս, ես թաքաւոր եմ, ամա դիւ չը գիտ զայն էս. եմ աղջիկ կուզես, ես նաղդ կուզեմ, խարիր ոսկի նաղդ տառ, խարիր էլ արպըլըմէ խալաթ:

Տուեց ու ասաց.—Նմ խարս հազրի, ես գեամ, տանեմ:

Ասաց.—Կուզես, վաղն էլ արի, տար:

Եկաւ, գնաց, ուր խարս բիրեց:

Էն քեաղքի քունար ժխո էն էր. էն կը տանէր, էն կը բիրէր:

Էլաւ ուր լաճ պսակեց. իրեք-չորս օր արաւ խարսանիս:

Խարսանիս պլաւաւ, էն գչեր իշ փեսէն տեհայ մօ խարս, խէք ասաց.—Առն եմ մատնիք, տար, թալ քիւ նշանածի ծուց, իշ խապար կտայ քե, գեաս, ըզի ասեա: Տարաւ, նշանած քնուկ էր, թալեց ծուց:

Որ թալեց ծուց, խարս դանչեց.—Այ քունարի լաճ, իշ ճամբախ իշ դիւ կեհաս, իօալա փուշ կանանչի քիւ ճամբախ. իշ խուտուր անես, Աստուածութեն քիւ ձեռնով չբիրի, հա քիւ առ ու տուրին մէջ կոտուիս. չայիրին չխմանին մէջ իշ քէլես, իշ կակուղ ի, քիւ առաց առկ փուշ կանանչի:

Լաճն զըւրաւ, էկաւ, ասաց խօր.—Այ խէրիկ, ծընայ ասաց:

—Այ տղա, ասաց. վաղի, քեօ մօր ասա, գեա:

Վազեց, մէր բիրեց. մէր էկաւ դայ:

Ասաց.—Գնա, էդա թաքաւորի աղջիկ տար քաւլիմ թաքաւոր արա:

Գասմաժ է Պեօրոս Վերսօեան:

Մատնիք մընէն առեց, տարաւ. քասլիմ թաքաւուր արաց:
Ինոր զրկըցքիր ասին.—Մենք քեօ լաճ պսակինք. պտի էհանք
Ստամբօլ, մե մալ սաղացուցէք, գեանք:

Ասաց.—Իս եմ լաճ դեւ չեմ սլսակե. նոր տը պսակիմ:
Էլաւ, գնաց վոզիրի աղջիկ ուզեց. վաթսուն ոսկի նաղդ ու-
զեց. վաթսուն ոսկի տուեց, վաթսուն ոսկու էլ խալաթ տուեց:

—Յմ խարսի քաջարուֆ տըսէք՝ ես տը գեամ, եմ խարս տանեմ:
Վոզիր ասաց.—Իրեք օր ձը մօհլաթ տուր, վըր չորսին արի,
տար:

Իրեք օր մնաց. չորսին բիրեց ուր խարս:

Իւջին գշեր իշ լաճ տ'էրթէր մօ խարս, խէր ասաց.—Ա՛ռ եմ
մատնիք, տա՛ր թա՛ւ նշանածի ծուց, իշ խապար կասի: գեաս, ձի
ասես:

Մատնիք տարաւ, թալեց նշանածը ծուց:

Նշանած քնիր, ալխաւ. էն էլ մէկէլացի ասաց.—Այ բուճրի
լաճ, իշ ճամբախ կերթաս, օղուրսուղ ընես, քիւ մրագին չխասնիս....:
Տղէն գնաց, խօր ասաց:

(Զըմֆի էդոնք սիրական ունէն:)

Ասաց.—Այ տղա, գնա՛, քիւ մէր կանչը: Էմէլ գնաց, կանչեց:

Ասաց կնկեան.—Գնա՛, մատնիք մընէն առ. աղջիկ տար, քաս-
լիմ վոզիր արա՛:

Իլաւ, տարաւ քասլիմ վոզիր արաց:

Էդա բուճար առաւտուն գնաց, ռէսի աղջիկ ուզեց:

Ըռէս քառասուն ոսկի փաւայ ուզեց, քառասուն ոսկու էլ
խալաթ ուզեց:

Տուեց, ասաց.—Յմ խարսի քաջարուֆ տըսէք, տը տանեմ:

Ասաց.—Տաս օր ձը մօլաթ տուր, նոր առ տար:

Տաս օր վրէն ընցաւ, նոր գնաց, խարս բիրեց:

Բիրեց, էկաւ, արաւ խաղ, խարսնիս:

Էն յառջին գշեր խէր ասաց.—Տղա՛, առ մատնիք, տար, թալ
քիւ նշանածի ծուց. իշ խապար կըտայ, գեաս, ձը ասես:

Մատնիք առեց, տարաւ թալեց ծուց:

Իշկաց, ինչիս բիրած, դրած քախսի մէջ, սկուն մնացիր կայ-
նուկ:

Էկաւ, խօր ասաց.—Խէրիկ, մնացիր ի կայնուկ:

—Գնա՛, ասաց. գիրմէլ իշկայ:

Էմէլ գնաց, կայնուկ ի:

Էկաւ, խօր ասաց.—Իշկացի, կայնուկ ի:

—Տղա՛, գնա՛, ձեռ տու ինե. պալի քնե հաւեճ իլի կայնըմանց:
Լաճ գնաց. իշկաց, կեօ քընէ կայնըմանց, մատնիք թալից կեօ

ծուց: Խարս աղիսաւ, ասաց. — Այ բունըրի լաճ, իշ բանի՛ ձեռ թա-
լես, Աստուած քեօ ձեռնով բիրի. լիշ բան էնես, Աստուած մէկն
խաղար դարձուցի, իշ ճանապար կեհաս, քիւ առջկքիր փուշ ըլնի,
կանանչ դառնայ. քեօ խօր, մօր անէծքի տակ չմտնիս:

Լաճ զըւրաւ, էկաւ, ասաց. — Խէրիկ, ձը ծնայ ասաց:

Ասաց. — Էօա կեօ եմ խարսն ի, գնա՛, քընի:

Խարս, փեսէն գնացին, քընան:

Առաւտուն էդ դրկիցքիր ասին. — Մենք տ'էրթանք բունըրթեն,
դիւ մի խիտ չըլնըս, չենք էհայ Ստամբօլ:

— Խա՛, ասաց. — Գեամ:

Էլաւ, ուր քասարուք տեհաւ. էրթէր, սղէն ասաց. — Խէրիկ.
դիւ նիստ, ես տեհամ:

— Որդի՛, ասաց. դիւ ջհեյիս, գնա մօ քիւ խարս:

— Զու մըկայ դօլագի, ես էդայ կնկեան տէր, ես տեհամ:

Ասաց. — Նս քե տանեմ, ապսպրեմ եմ մարդիր:

Գնաց, ասաց. Ամանաք ձե եմ լաճ:

Ինոնք ասին. — Պտի տանենք, ինչիս դիւ մե կը տանէր, բիրէր:

Էլաւ վեր, էդա մէկ աւուր խարս թողեց, գնաց Ստամբօլ:

Մէ ջիւուս էլ, կեօ ինոր տուն մէջ էն քաղքին ի. իլաւ վեր.
ուր շորեր թալեց ուր իտե, գնաց, տնիւ ման էկաւ, ասաց. — Նս
էհամ, եմ շորիւր ծախեմ:

Գնաց, մտաւ էն բունըրի տուն:

Էն բունըրի խարս էկաւ մօ ջիւուս պազար, էդա ջիւսու աչք
ընկեաւ խարսի աչք, ուչք ընցաւ:

Էդա զատ մասեր վերցին, թալին, ասին. — Զիւուս խատաւ,
մենք պազար չընք անի:

Պաղ ջիւր թալին ջիւսու յերսին, ջիւուս խատած տեղէն, աղ-
իւաւ. ուր ճոթ մոթեր առեց, գնաց ուր տուն:

Սկուն մեռուկ մարդու ցեղ գնաց, էկաւ:

Գնաց մէ պառուռ մօս, մէ ոսկի տունեց. — Պառա՛ւ, ասաց,
Ֆելան խարս բիրես եմ ձեռաց:

— Ի՞նչ տաս ձը, որ բիրեմ խը քեօ ձեռաց:

Ասաց. — Մէ ջուխտ սող կեօ մօ ձի ի. ինու կարուած պիթուճ
ռօկի ի, ինոր բիրնքիր արծաթ, ոսկի բանցուցած ի:

Գնաց, բիրեց, տունեց պառուռն, պառաւ առեց, գնաց մօ խարս,

Գնաց խարսի իրես պագեց, ասաց. — Նս էկեր եմ քե տես:

Ասաց. — Պառաւ, դիւ եմ աչիչ գեաս, եմ գլխին գեաս:

Էլաւ, սողեր շանց տունեց, ասաց. — Բիրեր էմ քե հասիյա:

Խարս ասաց. — Էսա սողեր մարդ մարդու հասիյա չը տանէր.
բան կայ մըջ էնա սղերաց. արի՛, սաղն ասա:

Ասաց.—Չէ, ժխտ քիւ հասիցան ի:

—Բարով իս իկե, ասաց, դէ, գնա:

Ջիսուս հա կհնայ պառուռ տուն կգեայ, իշկայ թի պառաւ կգեայ:

Պառաւ էկաւ:

—Պառաւ, ասաց. դիւ բիրիւր վեր ճամբաին. իշ ասաց:

Ասաց.—Նորով էմ ճամբաէն բացե. զաւս մէլ տաս:

Ասաց.—Մէկ շապիկ էլ ձի կայ, յըմեն արպըշում ի, ոսկի, արծաթ կեօ մէջ բանցըցուկ:

Էլաւ, փաթըթեց, տուեց, պառաւ տարաւ:

Տարաւ գնաց խարսի մօտ, բարեւ տուեց:

Ասաց.—Պառաւ, դիւ ընչի էս իկե:

Ասաց.—Էսա շապիկն էլ քե խըմակ իմ բիրե:

Ասաց.—Պառաւ, էսա բանիր մարդ հասիցա շտանի. տը գեաս, ընձիկ սաղ ասես:

Ասաց.—Իշ քենէ պախեմ, իշ Ասաբծուց. մէկ ջիսուս քե տըսե, սիրտ ընկե թըխ քե:

Ասաց.—Որ էն ջիսուս սիրտ ընկե թըխ ձի, եմն էլ ընկե թըխ ջիսուս. ինու յօդի տըկէն թըխ լաղըմի. թը գեայ չում եմ յօդէն. մէկ համամ մի շինի մէջ էն լաղըմի:

Պառաւ գնաց, ասաց. ջիսուս լաղմ զարկեց, համամ շինեց մըջ էդ լաղըմի:

Էկաւ, նստաւ խրտ խարսի կշտին:

Խարս ասաց.—Իիւ եմ ասածներ արիր:

Ասաց.—Խա:

—Ե՛լ, իշկանք, ասաց խարս:

Ջիսուս առեց խարս. գնաց, լաղըմի մէջ իշկաց:

Խարս ասաց.—Իիւ էրկու ռամասան բիրեա, դնիս մէկը նա կող, մէկը նահան: Էրկու ոսկի խնձոր բիրեա, դնես մէկ ռամասանի նա կող, մէկ նահան:

Խարս իշ ասաց նահան. նա բիրեց:

Էկաւ, գնաց մօ խարս, ասաց.—Իէ, ըլի վե, ֆէյֆ անեղիւ գեախ ի:

Ասաց.—Չէ, գեախ չի:

Ասաց.—Ընչի:

Ասաց.—Դիւ քիւ ժուրուս, աջք իրեա գնդիս, գեաս մօ ձի:

Ջիսուս էլաւ վեր, կհնէր աւր մաւրուս գնդէր. գնաց չու յօդից դիւս, խարս զանչեց:

—Արի, նիստ, ես կը գնդեմ, մե էրեմուս թո մօ մեր մնայ. ժամանակմ եմ խէր դալամ էր. ես մընէն ուսեր էմ:

Գնաց, ուր մուրուս լուաց. խարս նստաւ, դանակ արեց. էկաւ զխուս, նստաւ ինն. դանակ թալեց, գոնակ չկտռեց, ասաց.—Գնա՛, աղէկ լուա՛. աղէկ պուտի:

Էն էլ նստաւ, դանակ արեց, տուեց գլուխ, մազեր դէմէն կը փախէր. դանակ տուեց, մազեր բիրեց տակ. դանակ թալեց, ջխտու վիզ կտռեց:

Պը ջխտու վիզ կտռեց, իշ որ գլխու, մուրսի դրուածք յըմեն քերդեց, կաշին վիրուց. գլուխ ջանդակ դրեց մէկ դուքի:

Ջխտու գլխու կաշին քեչեց ուր իրեա. առաւտուն գնաց, ջխտու տուան բացեց, նստաւ, առ տուր արեց:

Դորիս հալիս յըմեն էկան պարաւան առտուտուրը, ինոնք որ ար-
եինը կտէն էրկու դուռու, էն կտէր քսան փառայ: Դորիս ինչ տուե-
ղար կար՝ դնացին արգրնալ տուին թագեաւորին.—Էն ջխուս ծընայ
կը ծախի, ծընայ պազար կանի, չգեան մեր վրէն ալիւկիբի:

Թաքեաւոր էն ջխուս կանչեց.—Դիւ ընչի ծնայ պազար կանես:

Ջխուս ասաց.—Յմ մալն ի. ես սկուն կը ծախեմ:

—Օդորթ կասի, ուր մալն ի, կը թալի ջիւր:

Մէկ շարաթ կեհէր, սկուն առտուր կանէր. լալըմի մէջէն կեհէր
ուր յողեն:

Օրմ՝ ջուռալ տուին.—Թուրքի լաճ էկաւ:

Յըմեն, իշ մընէն հազ կանէն. գնացին յառաջ, առին էկան,
ասին.—Դիւ իշ քուճար էս, մէկ ջխուս տուան կը բանցուցի, առ-
տուր յըմեն ընկե վըր ինոր:

Ասաց.—Յս էլ տը գեամ, տըսնամ:

Էկաւ, գնաց, տըսաւ. բարե տուեց, բարե առեց:

Ինի, խարս իրկան կը ճանչնայ, իրիկ չճանչնայ:

Տեղ շանց տուեց, ասաց.—Նիստ:

Չուր յէվարին նստաւ, ասաց.—Մ'էրթար, խը քե գործ կայ:

Իլաւ, տուեցի դիւռ շինեց, մոմ կպուց. էդա մաղաղեն ի վեր
աարաւ ուր յողեն:

Թուճարի լաճ ասաց.—Էսայ ջխուս տանէ եմ գլուխ փոթորանք
խանի, տանի, եմ վիզ կտռի:

Տարաւ դնաց համամի մէջ. ինոր ոսկի խնձորքիր տըսաւ,
ասաց.—Մէկ խնձոր առ քե:

Տարաւ յողեն:

Մարդն կիչկայ, կասի.—Էսա իշ պախս ի, ջխուս մըջ եմ յողին:

Կը նստին, պեմիմ կը մնայ, ջխտուն կասի.—Յիւր ի քեօ կնիկ:

—Յս կհամ, եմ կնիկան ասեմ, գեայ, ասաց. գնաց ուր ջխտու
կաշին դրեց դայ. ուր շորի խադեաւ, էկաւ:

Իրիկ կիչկայ, կասի.—Էսա եմ կնիկն ի, նա իշ պախս ի:

—Գնահ, քիւ իրիկ կանչի, գեայ. կառի:

Էմէլ գնաց, ջիսուս կաշին քեշեց իրես, էկաւ. կայնաւ ուր յեռջև:

Էդա քուճրբի լաճ ասաց.—Որ դիւ էկար, քեօ կնիկ ի՛շ էլաւ:

Ասաց.—Կեօ դայ ի: Ասաց.—Գնահ, առ բի. էրկուս խիտրաց էկէք:

Էմէլ գնաց, ջիսուս կաշին թալեց դայ, էկաւ:

Իրիկ խառնից.—Ջիսուս կդեայ պեցն մը, պեցն մը դիւ կգեաս. էսա եմ յողեն ի, դիւ եմ կնիկն էս. էսա ի՛շ պախս ի:

Կասի.—Ես քեօ կնիկն եմ. ձի չեն ճանչնա:

Կասի.—Ես քի կը ճանչնամ, ջիսուս չեմ ճանչնար:

Էդ տեղ թի իլե, չիլե, իրկան կասի:

Կասի.—Դիւ ձի չըս խաւատար, իլի. նահան սապաթի բիրանք բաց:

Բացեց, տըսաւ կեօ ջիսուս գլուխ, ջանճակ:

Ասաց.—Մնայ արաւ ձի, ես էլ ծնայ արի:

Կնիկ ասաց.—Գինաս, ինչիւ անինք՝ որ մենք էն ջիսուս ջանգակ պախինք, մարդ չը յիմնայ: Ես կեհամ, էն տուֆան առտուր կանեմ, դիւ դնահ, մէկ թուղթ գրի քիւ մօտէն, բի ձի, ասահ. «Քիւ խէր խիւանդ ի. ասիւր ի, եմ տղէն թը դեայ, խասնի ձի»:

Իլաւ թուղթ բիրեց, տուեց նահան. կարդաց, էսաց.—Էլի, հանք թաքաւորի մօտ: Գնացին մօ թաքաւոր. էդա ջիսուս ասաց.

—Թաքաւոր ապրած, եմ խէր կեօ խիւանդ ի, ես կեհամ, թի որ իս էկայ յետ, ժխո եմ տուֆանի. թի իս չէկայ, եմ մալ ապրանք քաւլիմ էսա մարդ:

Թաքաւոր էլաւ, էդա թուղթ մօհեց, տուեց քուճրբի լաճուն:

Էկան, նստան առ տուր:

Ջիսուս տարլին, խորին:

Քուճրբի լաճ խօր պախս արաւ, ասաց.

—Եմ կնիկ ծնայ ի արե:

Քուճաւ էկաւ, խարսի ճակատ պաղեց:

Ասաց.—Քեօ ասըլ զաճէ ըլնի:

Ես վոզիլի աղջիկ դաստուր տուի գնաց:

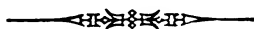
Ասաց.—Ես թաքաւորի աղջիկ դաստուր տուի, գնաց:

Ես գիտցայ թի կէր մօ ինոնք:

Քիւ իրես սիւտակ ըլնը:

Էն տեղ կերան, խման ուրախացան:

Աստուած էլ քե ուրախացնի:

SUS ՈՒ ՊԵՏԱՏ

Նորդուգայ Յիմ գիւղի բարբառով *

Մէկ նախորդի մը կէր, գնաց մօռէս, սոաց.—Նախըթու-
թին տաս ձի, ևս ըմեն օր չախուեմ:

—Այ տղա, առաց. նախըթութին տուելի էմ քե, դնա. քեօ հախ
առնեօ, քեօ իսացն էլ ժողուեա. տանը դիօխ մէկ զիտը ցորեն քե
նախ:

Եւսուն տարի էլու նախորդի: Մէկ օր, ասեմ Մայիս ամիս,
դաւար պլալաւ-ցրուաւ. մողեր թալին ինե-թըխ դաւար. պեզրաւ,
նստաւ լացեց, առաց.—Տէր Աստուած, եան ևմ խոքին ան, եան
յամար մը տոնը ձիկ, խերիք ի ես էսա չարչարանք քեաչեմ:

Իտրիս դաւար հեռըցաւ մէ մէկուց. դնաց դաւարի իտե:

Իտրիս Աստուած կեցնխանայ (դոնձ) լացեց, տըսու էզա
նախորդի առաց.—Նա նախորդի ևմ, չիմ կանայ մընակ ուտի, համ,
ռէսին ասեմ, խարացով ուտենք:

Ռէսին առաց. ոէսը չխաւատաց:

Նախորդը առաց.—Վալա, պիլա, բիլա, եռ քե չեմ խափի,
արե մտի, էհանք, բիբենք:

Ելան ոէս, նախորդ, ոէսի մշակ-դուլ գնացին մըր կեցնխանի
բերնին, տըսան:

Նախորդը մտաւ ինե, մաղով տուեց ոէսին, ոէս տուեց զուլ-
ին. զուլ իրեք դէվա եխ արաւ, բեռնեք լցեց:

Յետին մաղին ոէս առաց զուլ ին.—Գնա, նախորդի վիզ դար-
մեք տանենք, ուտենք:

Ղուլ առաց.—Մեղք ի, Աստուած տուեց ինոր, էն էլ լիբեց,
տուեց քե:

* Պատմած է Պետրոս Վերսոյեան:

Ռէս կասի. — Ես քեզ աղէն էմ. կասեմ զարկ, զարկ. ի՜նչ կասեմ, եմ խօսքով արմ:

Ղուլ էկաւ. նախըրդին ասաց. — Քեզ վիզ կտռեմ:

Ասաց. — Տատ պէտատ, ես ի՜նչ էմ որե, ես կենցիւսանէն տուեր եմ քե, եմ վիզ մի կտռի:

Ասաց. — Ձէ, ես սկուն չեմ անի, քեզ վիզ տը կտռիմ:

Էդա նախըրդ իրեք խոտ անգին քար էգա կենցիւսանից վիրուցած էր, ասաց. — Ղուլ, դիւ ու քեզ Աստուած. եմ գլխս պտի գտնիս, աւա էդա իրեք քարեր. տար, տուր եմ կնկեան, եմ կնիկ էրկու խոգիւղի ի, թի որ ընձիկ լաճմ կրնի, անուն դնի Տատ պէտատ, թի որ աղջիկ կըլնի, յենք գիտի:

Էդա նախըրդի վիզ կտռին մըշ կենցիւսանին:

Էդա կենցիւսանէն ի՜նչ կէր, չկէր, առան էկան:

Խըլուսուն նախըրդի կնիկ գնաց մօ ուէս, ասաց. — Ի՞նչ ի եմ իրիկ, դո՞ր օղորկիս, գնացե:

Ասաց. — Նախըրդ ծուռ մարդմ' էր, ո՞վ գիտի՝ դո՞ր ի գնացիր. գնացիր ի ուր խօր գետ:

— Մենք ըմենով տը մեռնինք սոված, յէ՛լարին խաց չի բիրի:

Էն մնաց ուր հալին, ինոնք բիրին կենցիւսանէն կերան:

Մնաց, հայեաւ մը վրէն ընցաւ, Ղուլ ձեռ տուեց ճեպ, էն իրեք անգին քար մըջ ճեպին տըռաւ, էդա քորեր գեղադարկութիւնով բիրեց, տուեց նախըրդի կնկեան. էն խսե՛ն ասաց:

Ժամանակ մը վրէն գնաց, Աստուած լաճ մը տուեց նախըրդի կնկեան, դրկեցնելու էլան, ասին. — Անտէր տղայ ի, խայ քրիստոսնեայ ի, չըլնի մեռնի անկնունք:

Էլան տղէն տարին ժամտուն կնունք:

Տէրտէր տատմօր ասաց. — Ի՜նչ անուն դնինք վրէն:

Տատմէր ասաց. — Մօր կանչէք գեայ, անուն դնի:

Մէր կանչին բիրին, էկաւ:

Տէրտէր խարցնեց. — Իսոր անուն ի՜նչ տը դնինք:

Ասաց. — Տէրտէր, որ թի ձի կը խարցնես, անուն դիր Տատպէտատ:

— Այ մամա, վիր անուն կայ Տատ պէտատ մըշ խայ քրիստոսին ո՞ր քեզ տղի անուն դնեմ Տատ պէտատ:

— Ձէ, ասաց. ուր խօր վասիեաթն ի, խօր վասիեաթ ես չըմ կուրիսի:

Տղէն կնքեցին. անուն դրին Տատպէտատ, բերին տուն:

Տղէն օր աւուր ջոջացաւ. Դանմաւոր իլաւ:

Մէկ օր մօր ասաց. — Եմ խօր սանահար ի՜նչ ի, բանցուցեմ:

Մէր ասաց. — Քեզ խօր սանահար նալպնութիւն ի:

—Ձի առ, տնայր դնա մօ նալպանս:

Տղի ձեռ բռնեց, տարաւ գնաց մօ նալպանս:

—Նալպանչի, եմ տղէն բիրբեր էմ նալպանութեն ուսուցես:

Ասաց.—Շատ լաւ կ'սես. թո կայնի տալ, ընձի ամբրաւ բիրբի, ձիու ոտ բռնի, գլօխ բռնի, ես ուսուցեմ:

Լաճն մէկ օր մնաց դայ, իլաւ փախաւ, գնաց մօ մէր, ասաց.—Տատ պէտտտ, դիւ ընչի էկար:

Ասաց.—Վալա՛, ձին մէկ օր լանկի զարկի մըչ հմ բերնին. ես չեմ կանայ նալպանութեն անի:

Ասաց.—Քեօ խօր գեօ՛ւ, գնա՛, մըչ ճծերաց խալա՛:

—Չէ, ասաց. ես եմ խօր սանահաք քինէ կուզեմ:

Ասաց.—Քեօ խօր սանահաք խայարութեն ի:

—Եմ ձեռ բռնէ, տար մօ խայարքին:

Տարաւ մօ խայարքին, ասաց.—Եմ տղէն ուսուցես խայար-
ութեն, մենք յրմենով շախուենք:

Ասաց.—Թո մնայ մօ ձիկ, թիլ քեչի ստեղ, շոր տայ եմ ձեռ, ես ուսուցեմ:

Մէկ օր մնաց դայ, փախաւ էկաւ:

Մէր ասաց.—Տատ պէտտտ, ընչի էկար:

Ասաց.—Ես չեմ կանայ խայարութեն անի, օր մը ասեղ մօնի եմ ձեռ, ետալու անի, մօնի եմ աչք, քոտ անի:

Ասաց.—Դիւ սանահաք չտորվար, գնա՛ մըչ ճծերաց կան արի պարսպ-սարապ:

Ասաց.—Եմ խօր սանահաք քնչ ի, ձի դիր եմ խօր սանա-
հաքին:

Ասաց.—Քեօ խէր խիւս էր, խուսութեն կանէր:

—Եմ ձեռ բռնի, տար մօ ուսեհն (դութանի սարք չինող), թը ընձի անի ուսայ, ես ուսնեմ:

Ձեռ բռնեց, տարաւ գնաց մօ ուսեհն, ասաց.—Եմ տղէն ու-
սուցես ուսութեն, կըրնի ուսայ, մենք յրմենով կը շախուենք:

Ասաց.—Թը մնայ ըս տե, փէտ տայ, ուրող տայ, ես առեմ ուրազ ծընայ դիր, տաչի. ուսի քե խըմակ:

Մնաց դայ էրկու օր, փախաւ, գնաց:

Գնաց մօ մէր, ասաց.—Տատ պէտտտ, ընչի փախար:

—Վալա, ասաց. ես չեմ կանայ էն ուսութեն անի, ուրող մէկ օր դպնի, եմ ոտ կոռի. ես էն սանահաք չեմ անի:

—Որ դիւ չես անի, հա գնա՛, կան արի, ես իչ սանահաքի վրէն կը դնեմ, չես անի:

—Եմ խօր սանահաք քեհէ իլահի կուզեմ:

Ասաց.—Քեօ խօր սանահաք: Ասաց.—Խա՛:

Ասաց.—Քեօ խէր տարին տառուերկու ամիս նախարնի էր:

—Ահան, մէրիկ, ես եմ խօր սանահաթին խօսե կան ղիգի. եմ խօր սանահաթ գոսայ, եմ ձեռ բունի, տար մօ ոէս, ընձի տնի նախարնի. ես որ չեմ կանայ նախարնի էղնի, ընձի անի հորթարած:

Ձեռ բունեց, տարաւ մօ ոէս, ասաց.—Սմ սղէն անես որթկարած, եմ լոնու խէր ղեաց կուրիսաւ, եմ լոն անես որթկարած որ մենք ըմենով շախուենք:

—Այ տղան, ասաց. դիւ չլմֆի մանտր ես, կանան որթկարածութեն անես:

—Նախարնութեն չէ, խըմայ որթկարածութեն կանամ:

—Այ որդի, զնա յեռջև որթկնեկաց, ես քե կտամ յըմէկ որթկնեկաց մէ մէկ ղիտր ցորեն. կիրակնեց կիրակի քեօ խաց ժողուե, կե:

Չուս աշուն իլաւ որթկարած, աշուն առեց խարիր ղիտր ցորեն, յիսուն ղիտր ծախեց. տուեց, խարիր չարխի (հինգնոց կամ վեց ղըշնոց դրամ), խարիր չարխին, տսեմ, տուեց ուր խըմայ շորի. իլաւ, մօր սոսաց.—Սն մէկ տարի արեր եմ որթկարածութեն, խարիր ղիտր ցորէն էմ առեր, ես ծախեր եմ յիսուն ղիտր, տուեր էմ, չարխի եմ առեր, ես եմ խօր եռսուն տարուայ նախ քինէ դաւի կանեմ, յիւր ի, չէրիայ, ընձի շանց տու, ընչի շանց չես խոայ:

Ասաց.—Քեօ խէր ծուռ մարդ մէր, կը՝ փճըցուցէր. չըմ ղիտր յիւր ի:

Մօր վրէն զօրեց, ասաց.—Իիւ եմ խօր նախ պաի բիրես, ընձի շանց տաս, չէ՛, քե կոպանեմ:

Մէր էլաւ վեր, ուր ախուն մէկ անդին քոր տուեց, ասաց.

—Որդի, էսա ի քեօ խօր նախ:

Ասաց.—Է՞ն է, ես դապուլ արի. տար ղեօ զարկեաւ, խուրսի, բեր, ընձիկ պէտք ի:

Տարաւ ղեաց մօ զարկեաւ, զարկեաւ ասաց.—Այ մաման, ես խոր վեյմեր չըմ ղիտի:

—Իիւ խալալ մարդ ես, իչ կտաս, տուր:

Էլաւ, մէ մեծօք ոսկի տուեց, կնիկ առեց, էկաւ տուն. լոնն-ճառ պէտաս յեմարին էկաւ.—Այ մէր, ասաց. դիւ տարար, զնացիր. իչ տուեց քե:

—Մէ մեծօք ոսկի, ասաց.

—Մէրիկ, զնա մօ Թաքաւոր, մե մլ օհնլրկի տույ տայ, քօ տեղ օտարութեն ի, տեղ չկայ. ընձի կը Թքուցեն, կը մըրեն, կը մլեն դիւս:

Մէր ղնայ մօ Թաքաւոր, տեղ ուղեց. Թաքաւոր ղըեց, տուեց, որ արտի տէր դաւի չանի:

Յէվարին աղէն էկաւ, խարցնեց, մէր ասաց.— Գնացի մօ թաքաւոր, գրեց, տուեց:

Տաս պէտաւտ ասաց.— Խըլուսուն գնա, ասա թաքաւորին որ ուր ուսեան տը գետայ. ուր սարի պէս չինի:

Կնիկ գնաց, ասաց, ինոր վրէն ծծղաց թաքաւոր, սինողքեր, ծծղացին, վոգիր ծծղաց, ասին.— Այ մէր. թաքաւորի սարեն, թաքաւորին ի լայեղ. գնա, քե խըմայ չինի:

Ասաց.— Ձե ի՛նչ կայ, ուսեան ձի շանք տուէք:

Վոգիր ասաց.— Թաքաւոր ապրած, խեղճ ի, գիր մի տուր ձեռ, էհայ. մէ սկուն մէլ ինոնք ծծղան վրէն, թի գետայ, մնայ մըշ ուր հալին:

Տարան գնաց մօ ուսեան. հա էսա փողանն ի, հա նահան, նահան չէ. նահան, նահան դիւռ չէ, էն մէկէլ, գնաց, գնաւ. թուղթ տուեց ինե:

Ծծղացին վրէն, արին թըռաւայ.— Գնա, քե յիւրիշ ուստայ գետի, ասին:

— Ի՛նչ ձի փաւեն իշկացէք. թաքաւոր ձե տուե. մէկ սակի, դիւ առէք էրկու սակի. ձի ի՛նչ կայ:

Էնա մէկ ուսեան ասաց.— Աղորթ կտտի, միւր փաւեն ասայ, էհանք: Էլան ընկեան իտե կնկեան, գնացին:

Գնացին, տեղ էրկէնք, լէնք չափին. թաքաւորի սարեն ի՛նչ չեցիք էր, չինին:

Տատ պէտաւտ յէվարին էկաւ.— Այ մէրիկ, տոաց, ի՛նչ արիւ:

— Բիրի, չափած ի, որ առաւտուն չինին:

Լաճն բանի չխառուիր, որթկարածի. կնայ ուր բանին. ի՛նչ ընի, մէրն ի:

Շեճլըկներ չուճ կէս չինին, փաւեն խըլլասաւ:

Յէվարին լաճն էկաւ, մէրն ասաց.— Փաւեն խըլլասաւ:

Ասաց.— Մէրիկ, էն եճ խօր մէկ տարուան հալան էր, տոյա մէկէլ էւսուն տարուան հալա:

— Ձկայ, քեօ ի՛նչ մէկ ծուռ մարդ էր, կուտէր լուաղի, բութունի, կը փըճըցուցէր:

Լաճ ախ տուեց.— Յան տը բիրիս, եան քե կոպաններ:

Գնաց մէկ անգին քար բիրեց, տուեց լաճուն.— Էսա ի, էլ չկայ:

Ասաց.— Տար մօ զարկեաւ՝ լսկուն խուրսի, չինի:

Մէր գնաց, խուրսեց, մէկ մեծօք սակի էլ բիրեց. տարաւ, գնաց էղա սակիքտեքով ուր սարեն չինեց:

Շինեց, ինոր դիւռ. սուաղ, էրդիքներ մնաց:

Տատ պէտաւտ ասաց.— Մէրիկ, էսա եճ խօր էրկու տարուան

հալս, դճր ի էռսուն տարուան հալս, եան կը բիրես, եան քե կըս-
պանհմ:

Չարեն մօր կառեց, դնաց էն մէկէլ քարն էլ բիրեց:

Տարաւ խուրսեց, էմէլ մեծօք ոսկի բիրեց. շենլիկ շինեց, քմր-
մնց: Դորիս դնաց մէկ ձեռ չոր ուրին, մէկ ձեռք էլ թաքաւորու-
կան չոր Տատ պէտատին առեց:

Տատ պէտատ թաք մը դրեց ուր գլօխ, գնաց. նստաւ նոր շի-
նած սուրի մէջ, էլաւ թաքաւոր:

Յիրեկնեց կզեայ, կը նստի թաքաւոր, առաւօտն է կըլի, հոր-
թիկնէր կը տանի:

Յիրեկնեց որ կը նստի թաքաւոր, կը դանչի դասիմի թաքաւո-
րին մարդիկ, կասի.—Որ թաքաւորի մօտէն կըլէք, քիչերնեց տուն
կեհաք քնելիւ, եկէք, նստէք եմ մօտ, խօսանք, ձե կը շախմատ

Դորիս էն մարդքեր կզէն, կը խօսան կեհէն:

Մէկ օր էլա Տատ պէտատ նստաւ ուր քալս. նոր չորեր խո-
բուկ, թաքաւորական թաք պլօխ դրուկ:

Էսա թաքաւոր, էդա թաքաւորի սինօղքերաց ասաց.—Էս օր
ձեր թաքաւորի դիւան ի՞նչ կէր, ի՞նչ կը խօսան:

—Վալա՛, ասաց էն մէկ. էս օր մե թաքաւոր մէկ շարաքմ
արաց. ամա չկարաց աղէկ շարաք էներ:

Էն թո մնայ դայ, թաքաւոր յինք ու ուր վոզիւր դաւրիւի դրլ-
լրլս խագեան, էլան քաւսիւ. ժողովուրդի մէջ կան էկան. էկան տը-
սան դեղ յըմեն քնիր ին, էդա Տատ պէտատի յօդէն ճրագ կը վառի,
ասին.—Նահանք, ի՞նչ ի: Թաքաւոր իչկաց, ասաց.—Վոզիւր, քրնի
թաքաւոր կայ էս երկիր:

Վոզիւր զըւրաւ, ասաց.—Թաքաւոր ապրած, մէկ թաքաւոր ի,
դիւ իս, էլ ո՛վ կայ:

Ասաց.—Իչկանք, էն ի՞նչ թաքաւոր ի:

Էլան, գնացին էդա հորթարած թաքաւորի յօդէն. բարի տուին,
մէ մութ տեղ նստան:

Խարցնեց Տատ պէտատ թաքաւորի սինօղքերաց:

(Թաքաւոր ու վոզիւր քաւսիւ նստած, կը խնան):

Էս օր ձեր թաքաւորի դիւան ի՞նչ կէր, թալիւ. թողնել, գանել,
բռնել, սպանել:

Էն մէկն ասաց.—Էս օր մեր թաքաւոր մէկ շարաք արեց, ամա
չկարաց աղէկ շարաք անէր:

Ասաց.—Ի՞նչ շարաք էր:

—Փամանակ մը պագրկեան մը զինք պէկ բիրեց, հեօղ խակեց,
գնաց Սասմրեօլ, ութ տարուան զախլիւք դրեց ուր օղուլ ուշախի
կշտին, զինք գնաց: Դնաց, տառերկաւ տարի նոր իկաւ: Մէկ պա-

գրկեան էլ Ստամբուլայ զըւրաւ, էկաւ չոււմ կէս ճամբէն. էն մէկիւ պագրկեան գնաց, դէմ առեց ինոր. խարցենց էն յետին յիռջինին. — 'Իիւ քընի տարուայ զախիւրայ դրիւ խը քիօ կնկեան կշտին:

Ասաց. — Ութ տարուայ:

Ասաց. — Նա ութ տարուայ դրի, չուր տսուերկու տարուայ նոր էկայ յիտ:

Յիտին տասց. — Վալա, ես ութ դրեր իմ. պալի կը վախենամ քիչ բան ի, տըսա՛ր օր տսուերկու տարի չէկայ. առ էսա իրեք անգին քար, տանես տաս եմ օղուլ ուշախի ձիւ, թո մխտի:

էն յիտին գնաց Ստամբուլ, էն յառջին էկաւ ուր տուն:

Բիրեց էն քարեր կերաւ, չիտու կնկեան:

Մնաց, հայհամ մը վրէն ընցաւ, էն էլ դարձաւ:

էկաւ, տեհաւ իշ, կնիկ ուր հող ծախելու էր, տասց. — Կնիկ, չէ իրեր անգին քար տուեր իմ, էնա մարդ բիրե, տուե քի. դիւ տուն տեղ ընչի՛ ես ծախե:

Ասաց. — Զէ՛, չտուե ձիկ:

Քեար բիրող գիտցաւ տէր կգեայ, վաւի կանի. էլաւ մէկ իրեր շահեմ՝ ճարեց, ուրանց խօսքեր արին մէկ. «էսա մարդ քեարիւր բիրած՝ տուած ի կնկեան. կնիկ կերած՝ փըճըցուցած ի»:

էկան կայնան թաքաւորի դիմաց:

Մարդ ասաց մէկէլին. — 'Իիւ ընչի՛ չես տուեր քարեր եմ կնկեան:

Ասաց. — Զէ, ես տուեր էմ, էնի փըճըցուցած ի:

Շահաս բիրին, շահասքեր ասին. — Մենք Աստըծու խրմայ շահաս ինք, էսա մարդ մօ մեր տուեց քեարիւր կնկեան, կնիկ տարած՝ փըճըցուցած ի:

Թաքաւոր ասաց. — Իրեք շահաս ընի, իշ ըլի կը պլուլի:

Տատ պէտատ կը լսնայ յըմեն, իշ որ թաքաւորի սինօդքիւր կասին. յինք կատի. — Հայտե՛ թաքաւոր չկարցաւ շահաք անե, ես պալ անեմ. գնացէք, էն մարդքեր, էն շահասքեր բիրէք սդայ:

Գնացին գիշերով էն շահասքերն էլ, էն էրկու պագրկեանքդիրն էլ բիրին էկան, ձիւ դրեցին օրտըններ՝ կայնան:

Ելան խինքն էլ կայնան Տատ պէտատի իրես:

(Թաքաւորն ու վոգիր բուռն նստած ականճ կանին):

Ասաց Տատ պէտատ. — 'Իիւ Աստըծու խըմակ շահաս իք որ էսա մարդ իրեք անգին քար բիրեց, տուեց կնկեան. էսա կնիկ տարի, փըճըցուցի, մկայ իրիկ դաւի կանի:

Կասեն. — Խն, մենք Աստըծու յառէջ շահաս ինք:

Ասաց. Տատ պէտատ. — Եդտ շահասքեր տորէք, մէկ մէկ օղալ մտուցէք. իրար իրես չտանան:

Հեբեբի մէկ մէկ օղալ տարան:

Տաստ պէտատ էլաւ, իրեք խմորի գիւնդ շինեց. մէկը մենծ, մէկը մանտր, մէկը չըզէն շատ մանտր:

Ղանչեց էն մէկ շահաս բիրեց. խարցուց մօտէն:

—Այ տղա, ինոնք անմեղ, դիւ մեղաւոր, դիւ շահասութեն Աստըծու խըմայ պտի աէք:

Ասաց.—Խա, ես Աստըծու խըմայ շահաս իմ. իրեք անգին քեար էսա մարդ տուեց էսա կնկեան:

Ասաց.—Դիւ տեհար: Ասաց.—Խա:

—Ո՛ր ամիսն էր.—Սո չըմ գիտի, ես կարդացուոր իմ:

—Աչուն էր, գարուն էր, իշ վախս էր:

Ասաց.—Գարուն էր, վիսկու ժամանակ էր. մե իրեքին վիսկին էլ մէկ տեղ էր, բիրեց տուն, մե արաց շահաս:

Տաստ պէտատ մենծ խմորի գիւնդ շանք տուեց, էգա մարդիւ ասաց.—Այ տղա, էգա քեար ծընեմ կէր, չկէր:

Ասաց.—Պաւարկէ էսա քեարն էր:

—Նագնի, ասաց Տաստ պէտատ. գրի որ վիսկու գեախ իլի շահաս:

Գնացին, մէկ շահաս էլ բիրին, էկան:

—Այ տղա, ասաց. ինք արդար, դիւ մեղաւոր. Աստըծու խըմայ դիւ շահաս իս:

Ասաց.—Խա, ես Աստըծու խըմայ շահաս իմ որ էսա մարդ իրեք անգին քեար տուեց էսա կնկեան . . .

Ասաց.—Ի՜շ գեախ էր:—Սո կարդացուոր էմ. չըմ գիտի:

Ասաց.—Ձմեռ էր, գարուն էր, աչուն էր.

Ասաց.—Կալի գեախ էր, մե կալեր մօ մէմէկ էր. մենք էկանք, էլանք շահաս:

Միջնեկ խմորի գիւնդ շանք տուեց.—Մենեմ կար, ասաց:

Ասաց.—Պաւարկէ էսա էն քեարն ի:

—Նագնի, ասաց. գրի կալի գեախ էկած, իլած շահաս:

Յիտին շահաս բիրին. խարցում արաց:

—Այ տղա, դիւ Աստըծու խըմակ շահասութեն կանեն, մեկայ մարդկեք արդար, դիւ մեղաւոր. օղորթն ասա, դիւ շահաս իս էսա մարդ իրեք անգին քեար տուե էսա կնկեան, քեօ խոգիւն մեղք մի անի:

Ասաց.—Խա, ես Աստըծու խըմա շահաս իմ:

—Ի՜շ գեախ էր:—Ձըմ գիտի. ես կարդացուոր էմ:

Ասաց.—Գարուն էր, աչուն էր, ամառն էր թէ ձմեռ:

Ասաց.—Յիտին Յունկարին էր, մենք իրեքով մե անեք կը սոււաղէնք, մեք ձըռնեք շամբաթաթախ բիրեց, արեց մե շահաս:

—Նագնի, գրե յիտին Յունկարին էր:

Բիրին էգա իրեք շահասն էլ կայնըցըցին մէկ մէկի իրես:

Նազնին կարդաց, մէկ վրահու գետի իւր, մէկ կալի գետի, մէկ յիտին Յունկարին: Տատ պէտատ փէտ առաւ ձեռ, ասաց.— Մէկ մէկու խաղամբ չէլաւ, եան սաղ տ'ասէք. եան աը մորթեմ:

Ասին.— Թաքաւոր, մենք շահաս չընք, մե ասուց խինգ խինգ դէ: Տատ պէտատ ասաց.— Նլէք, գնացէք, Թաքաւոր ինչ շարաք արէ, Թո կենայ էն շարաքով: Պլաւան, գնացին:

Առաւտուն հորթկարած էլաւ, գնաց ուր հորթկերաց վաշտ. Թաքաւոր էլաւ ասաց.— Գնացէք, հորթկարած բերէք, չտփէք:

Գնացին, ինչիս արին, չէկաւ.— Ի՞նչ գետը կայ ձը ձի Թաքաւորին, ասաց:

Դիր մէկ օդորկեց, ասաց.— Մի տփէք, պատիկ— ասա տարեկան ի, չալկէք, բիրէք: Տարան, գնացին մօ Թաքաւոր:

— Այ տղան, ասաց. յէվարին շարաքմ արեր էմ, եմ գլօխ կը ցաւէր, չըմ գիտցեմ, պտի գետա, դիւ էն շարաք կտուես:

Ասաց.— Երկու սահաք քեօ Թաքաւորութին տու ձիկ, դիւ արեւ, եմ տեղ նստի. ըլեմ Թաքաւոր, շարաք անեմ:

Ուր Թաք դրեց հորթկարածի գլօխ, գնաց հորթկարածի տեղ նստաւ, հորթկարած. գնաց, քալսե նստաւ. շարաք արաւ:

Ղանչին էն երկու պազրկեան բիրին, կնիկ բիրին, շահասքեր բիրին: Յէվարին ինչիս շարաք արաց, էմէլ արաց:

Ինոնց խապքեր չէլաւ մէկ:

Նոր Թաքաւոր ասաց պազրկեանին.— Գետեր լե, չէ քիօ գլօխ կը վարկիմ: Իրեք անգին քիսար բիրեց, տուեց կնիկան:

Տատ պէտատ դարձաւ զըն Թաքաւոր, ասաց.— Թաքաւոր ապրած. ես քեօ շարաք արեցի, դիւ էլ եմ շարաք անեմ:

Թաքաւոր գնաց, նստաւ ուր տեղ.— Գետ շարաք ի՞նչ ի, ասաց:

— Ասեմ էսա Լիւանայ փոսն ի. վիւր տնունն ի Տատ պէտատ որ եմ տնուն զրած ի Տատ պէտատ:

Իլան տէրտէր բիրին, խարցուցին.— Բնչի էսա մարդիւ անուն զրեր էս Տատ պէտատ:

Ասաց.— Վըր մե պալտը ի ինչ որ խէր մէր ասի, գնենք:

Կանչին մէք բիրին, ասաց.— Ինոր խօր վասիս քնի, Ղու ձի ասաց:

Գնացին դուլ բիրին, դուլ ասաց.— Օդորթ ի. ռէս դանչէք գետի:

Գնացին ռէս գանչին, բիրին, դիւ չինին. ինոնց շարաք կտուին:

— Ղուլ, ասաց Թաքաւոր, որ դիւ օդորթ չասես, քե պտի մորթեմ. որ ասես, երկիր մը պտի տամ քե, գնա կեր:

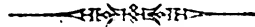
Ղուլ ասաց.— Նախորդ կեցնխանայ տեհաւ, էկաւ ուէին ասաց. ես, ռէս, նախորդ էլանք. գնացինք վըր կեցնխանի բերնին:

նախորդ մուսկիտը ինչ. նախան մուկով տուեց մե, մենք լցինք բռններ, յիտին դորին ռէս տասց ձի.— Գնան, նախորդի վիզ կտուի: Ասի Աստուած ինոր խամար արե, մուղք իւ Ասաց.— Սն կասեմ կտուի: Գնացի որ կտուի, ասաց.— Սմ վիզ մի կտուի, կենցիւսանէն յըմեն տուիր էմ ձեւ Ասի.— Չէ, պտի կտուեմ Էդա իրեք քեար նախորդ տուեց ձիկ, ասաց.— Տար, տուր եմ կնկեան, թի որ ձիկ լաճ իլաւ, լաճու անուն դնի Տատ պէտատ: Սն զանի նախորդի վիզ կտուի:

Ասաց Թաքաւոր.— Որ սկուն ի Նախչիւան տուեր իմ քե:

Տատ պէտատ ասաց.— Սն եմ խօր արընքի իտե կան գգէր:

Թաքաւոր իզիւն իտուր, Տատ պէտատ գինք իլաւ, ըռէսի դէօի: զանեց, ուր խօր արունք ուր ձեռնով տուեց:

ԻԾ

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՏ ԱՍԱՆ

Նօրդուգայ Յիմ գիւղի բարբառով *

Կասեն, բունաբը էրկու մարդ խովիւ բռնեց, զընց ուր ոխչրի յէռջե՝ յէվարին գեհ էկան ոխչար արին հաւելի մէջ. նոտան, կաթ կթին, կերան: Մէկ էլ կաթ կթին, ասին.— Թո մնայ դայ. պազի, ուտենք:

Գնան. էն մէկ խովիւ ակխաւ, տըռաւ լըխլըխկոց կզիայ կուտից, կաթ կուտի, ասաց.— Ըլիմ, իշկամ չուն ի, կուտի:

Տեհաւ աղուէս, կեճ կուտի կաթ:

Խովիւ մէկ փէտով քեշեց ինոր, տղուէս վըղղաց, սր վըղղաց. քեաղսուն կեազ սմբկեան ինու ..ռից տուեց դիւս:

Պատմած է Պեարոս Վերսեան:

Ամբկեանի վրէն դաւի արին, էն սասաց ձի՛ էն սասաց ձի. չպարբան վրէն, ասին.— Մենք հանք մօ ուէս, իշկանք, վիւր կը խաւացէ: Են սասաց.— Ո՛ր ձիւնէ շատ սուտ սոսաց, ես տամ իմոր: Էն մէկ սասաց.— Խողար Դիր քեօ Դլխիկ վկայ, ես սութ չեմ ասի. սութ ձի մօտ չկան. ես սահայ մե լու՛ ոտմ թալի Սիսայ զլօխ, սոմ Ալեկաղայ զլուխ. ուր լլմեծ կը բռնէր. .. լուրքեր կախե մըջ Արաղայ. կը լուացէր:

Էն մէկէլ խոլիւ սասաց.— Դիւ գիտես ես սութ չեմ ասե. ժամանակ մը իլաւ սոլ, ընձի զաւարաւար չկէր, մէ այնլոր կէր, ես էլայ եմ շորեր, ջլեր թալի վըր այնլորի քեամկին, այնլոր տանեմ, էնամ խացի: Ասին.— Խաց Թաւրէզ կայ:

Ես էլայ, եւ այնլոր տուի եմ առջե, գնացի Թաւրէզ:

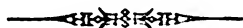
Մէկ խալուար կորեկ գընի, բիրի թալի վըր այնլորի քեամկին. առի, բիրի տուն. չու Արաղի բիրան էկայ, եմ այնլոր չկրցաւ բեռ ընցուցեր, ես էլայ մե պարսեա մը շինի, եմ կորեկ լցի պարսեաի մէջ. թալի, Արաղ ընցըցի: Ես էլայ, խեծայ եմ այնլոր, տուի մըջ ջրուն. Արաղ թալից եմ այնլորի ճաննր: Ջուր ընցայ, էլայ եմ կորեկ ժողուի, լցի նվալքեր, բիրան կարի, թալի այնլորի կեամկին. խաղատ (հակերն մէկը միւսին հաւասար) մէկ մէկէլու մընէ, մէկ կորեկ առի, դրի էն մէկէլ խակին, էն մէկէլ խակ քիչեց, ես էլ տհայ մէկ կորեկ կեօ մըչեմ բռնի, կերթայ. քառսուն ութ խաւնար ես էն մըչեման զլոււ մէջ. զարկի. էս մըչեմ թողեց, ես էն խառ բռնի, թալի մըջ էն բեռան. բեռ շտկաւ, ես բեռ առի, էկայ տուն. չըզմէկ մանեթի ցեղ (չափ-տեղ) այնլորի կեամկին ետաւ իլաւ. ես իշ գեղ արի, չօրաւ. ձի սալլող տուին, չքեօ մէր իշ մեռաւ, նեղայ կեօզ կերաւ, ինսր կթոն մնացեր էր աստման տակ. էն կթոն քեօ այնլորին դեղ իշ:

Ելայ փախ փէտատ գնի, գու փորի, զլօխ խանի, բիրի, կեօզի կթոն աստման տակէն խանի, դրեցի այնլորի քեամկին չու առաւտուն, վըր էդա այնլորի քեամկին էզ կթոն իլաւ Հնդայ կեօզի ծառ. էդա այնլորի քեամկի վրէն էդա կեօզի ճղեր մէկ գնաց Երեան, մէկ Աշտարակ, մէկն էլ գնաց, զանեց Խորր: Քառսուն մարդ էլած էդա կեօզ թափ կտէն, մէկ մէկէլա ձէն չլսնայ: Էդա այնլոր ծառ վեր քեամկին կեօայ, խաւեր կը թիթկի: Էդա կեօզի թափ տոռնի, մէկ կեօզ մնաց ծառի ճեօղի զլուխ. թի փէտ թալին, չէկաւ, թի բար թալին, չէկաւ, ես իլայ, խաղ ճլատի, թալի թրի կեօզ. կեօզ էկաւ տակ, խող մնաց ճեօղի զլուխ: Ես առաւտուն իլայ, իշ—էդա խող իլէ մէ դաշտ Ատանայ դաշտի ցեղ. քեամսուն գութան կեօ մէջ կը բանի. մէկ մէկիւ ա «հա, ելի» ձէն չլսնայ: Մէկ գեօմէջ էդա դաշտի մէջ կուրիսաւ. թի վարին չառնան, ցանեցըն չտհան, ման-

կըռին չտեսնան, ջրին չտեսնան, քետղին չը տեսնան, կալ արին չտեսնան, սողին չտեսնան, խմոր արին չտեսնան, Թրխին էլ չտեսնան:

Մէկ կուտ ընկուտ թոնիր, էն կուտ խանըցըն թորվընէն. կիւրցըն որ ես ուտի. իշկացի գեօմէշ կեօ մէջ էն կտին. իրեք մշակ կեօ յէռջն, գեօմէշն էլ հաւսըրայ ֆըրֆըրոց դրե ինե, կեօ մըջ էն կտին:

Ռէն ասաց. — Կտու խառաւ քե. ել, առ քեօ կտաւ, դնա:

I7

ԱՍՏԸԾՈՒ ԻՐԵՍ ԴՈՐ Ի

Նորդուզի Տիմ գիւղի բարբառով *

Թարաւոր ուր սինօղքիւր ժողակց:

Ինոր իրեք սինօղ կէր. կանչեց բերեց, տասց. — Սինօղքիւր ձե իրեք բան կասեմ, եւ պատասխան չիւանիք՝ ձե վիզ կը կրտռեմ: Էն մէկն՝ Աստըծու իրես գելի գոր ի. էն մէկէն էլ՝ Աստուած խրա ընչին կիրողնի, էն մէկէն տսէք, դիւ ղինակ, էրկնուց տասուրն քեանի ի:

Ասին. — Թաքաւոր, մինք չընք գիտի. մինք ումիկ մարդ էնք, խնդրենք, ամիս մը մօհլար տու մե, էհանք. Երկիրներ պտըտինք, իշկանք. դառնանք յես, քեօ պատասխան տանք:

Ճամբալ ընկեան, մէկ ամիս զնացին, էկան. Թաքաւորի խաւարքիւր իշ էն, մէկ չգիտցան:

Ասաց. — Ով սինօղքեր, աշխար տուիք ման, զնացիք:

Պտըտեցիք, էկաք. դտակ եւ պատասխան:

Ասին. — Թաքաւոր ապրած, շատ շուռ էկանք, շատ պտըտեցինք. պատասխան մէկ տեղ չգտանք:

* Պատմած է Պետրոս Վերտեան:

Ասաց. — ձալարքեր, տուրէք, իդոնք կաթէք. տաւաղանի վրէն.
կրակ գրէք, վառէք, մոխիր քեամուն տուէք:

Քե պէս մարդմ էն դեհէն էկաւ. առաց. — էստ լաւ մարդեր
ընչի կը կախեն:

Ասին. — Թաքաւոր մե իրեք սլատասխան տուե, միայ մենք չընք
կանայ ինոր սլատասխան տու:

— Ինոր սլատասխան գիտէք, իչ ի, մէկ մէկ ա ընձի տուէք,

Կասի՝ «Աստըծու իրես դեխ դորն ի». կտալեքինուց տո-
տրեր քեանի ի. » «Աստուած խըտ ընչի՞ն կիրուհի». — Աստըծու մը-
ժուլին խըտ ընչի՞ն ի. »

Ձի տարէք, Թաքաւորի սլատասխան տամ, ձե փրցուցեմ.
դեամ:

Դնացին, Թաքաւորին կիտ տսին. — Մարդ կայ, քե սլատաս-
խան տալի տայ, տսին:

Թաքաւոր էդա մարդ կանչեց. — Սմ սլատասխան դիւ տր տուս,
առաց:

— Հըրամանքի, ինչ ի, ասան որ տսեմ. էդտ մարդեր տաւաղանից
փրցուցեմ:

— Մարդ, ես ծնայ եմ ասի, կտալի.

Աստըծու իրես դեխ դորն ի. էրինուց աստղեր քեանի ի. Աս-
տուած խըտ ընչի՞ն կիրուհի:

Ասաց. — Մարդ ուր իրես դոր անի, Աստըծու իրես դեխ դեհն ի:

Ասաց. — Ե՛դ մէկ աղէկ կասեա. էրինուց աստղեր քեանի ի:

Էն մարդ էլաւ, մոնկաք առաւ դնաց:

Առատու աղօթընախառ էկաւ, ասաց. — Քեո դիլի մտղեր,
առ իջքանիւ Սե էլ աստղեր, ասեմ քե քեանի ի:

Ասաց. — Սե չըմ կանամ խամալրեմ, եմ դիլու մտղեր քեանի ի,
ի: գիտեմ:

ձուռապ տարան, սինօղքերաց, ասին. — «Վարս, էրկու խալպուր
խանի, մէկ մացի:

Սինօղքեր վըր էդ խօսաց ուրախացան. — Վալա՛, մե տ'աղտոի
տաւաղանից, ասին:

Ասաց Թաքաւոր էդ մարդուն:

— Աստուած ընչին կիրուհի, դիտես զուն:

Ասաց. — Վեց տանաք քե Թաքաւորութեն տուս ձի. ես քե
կանեմ, «Աստուած խըտ ընչին կիրուհի:

Թաքաւոր էլաւ աղքատ մարդու շորեր խաքաւ, ուր Թաքաւո-
րական շորեր տուեց ինու, ուր Թաք տարաւ դրեց ինոր գլխին:

Իլաւ, նստաւ Թաքաւորի քախսին:

Թաքաւոր էն աղքատ մարդու տեղ գնաց.— Դէ, տո՛ւր եմ պատասխանին, ասաց.

Ասաց.— Աստուած կը մօտւի էն բանի, կեօ, քեօ Թաքաւորութեն առեց, տուեց ձի:

Աղքատ մարդ իշ իլաւ Թաքաւոր.— Լեանչք, գեան, ասաց, նալաքեր, խեծելաւոր:

Նալաքեր էկան, կայնան դայ, ապին.— Ի՛շ ի, խրամա՛նք արա՛ն:

Ասաց.— Էդա մարդ չոտ վիրուցէք, տարէք. վիկ կտուէք. դետ թալեցէք:

Թաքաւորի վիկ կառին, թալին զետ, սինօղքեր պրծան, դարձան էկան յետ:

Աղքատ մարդ վիրուցին, տալին տարին, նսաըցուցին վրբ քալստին:

18.

ԱՆՃԱԽԱՏԱՐԻՄ ԿՆՈՋ ԱՄՈԹԱՆՔԸ

(Ալաօկերօս Խասօսուր գիւղի բարբառով *)

Ստամաղով իրեք ջանել տղայ դէնան, կերտան, օտար էր— կիր աշխատելու Շատ կերտան, քիչ կերտան, Աստուած դինայ. կերտան մի ծերուկի կը հանդիպին, օր ուրին մէկ հօլրք մի շիներ ա, նստեր ա մէջ. ինչ ճամբորդ որ հանգիպի, կը կանչայ, քենի մի օսկի կառնի ու խրատ մի կիւայ. ինքը էն խրատի վարձով կապրի: Էդ տղէք կըսին.— Պապէ, էս տեղ ի՛նչ կէնիս:

Կըսէ.— Ընձի հինգ օսկի տուր, քըզի խրատ տամ:

Էն մէկ կըսայ.— Տղէկներ, արէ՛ք. հինգ օսկի յիտանք, Լտի Թըղ մըզի խրատ տայ:

* Պատմած է Պօղոս Յարքենեան.

ին մէկէլ էրկուս կը ծիծղան բոռը վրէն, կըսին.—Քենիմ՝ օսկի բերեր ինք, գինու նալլօն դատի, էն էլ տայ իտա հալիւոյուն։ Մէկէլ էրկուս կերտան, էն մէկ կը մնայ, հինկ օսկի կիտայ, հալիւոյ կըսէ.—Ինչ տեղ օր կերտաս, օրը հրամդայ կեղնի, էդ դեղ մընցընի, չեղնի թէ ուրիշ դեղ հեռու էղնի, մնաս քաշես։

Տղէն կըսէ.—Պապէ, էլ ուրիշ կըսէ.—Չէ, չկայ։

Տղէն թողէ կերտայ, հասնի ուր ընկերտաննուն, կըսայ.—Հինկ օսկի տուի, մէկ խրատ տուեց։

Յընկերտանք կըսին.—Տղա, դու ծնու իս. գնա, առ քու վաւրէն, ալի՛ Տղէն ա, չաբ նաչաբ կը դառնայ, կըսայ.—Պապէ՛, տուր իմ փաւրէն։

Պապէն կըսայ.—Հըզար խոռոռօթի խրատ տուի, դըռ դոռ վաւրէն իս. Պապէն կըսայ.—Հինկ օսկի լէ տուր, խրատ տամ։

—Ա՛ռ քզի՛ հինկ օսկի լէ, կըսայ ու կիտայ։

Հալիւոյ կըսայ.—Ի՛նչ տուն օր կերտաս, ինչ օր քու յառէջ բերին, մըսի «հեղք ա.» կըսայ.—Էլ ուրիշ կըսայ.—Էլ չկայ։

Տղէն էլման կերտայ. կը հասնի յընկերտաննուն.—Տղա, կըսեն, փաւրէ բերի՛ր։ Տղէն կըսայ.—Չէ՛, չո՛րէ, հինկ օսկի տուի, խրատով տուրցուց ընձի։

Յընկերտանք կըսին.—Վոլի, էդի դուր խեղք կորցուցեր ա։

Ասին.—Տղա, ջանքով գեօգում, գնա, փաւրէք բի։

Տղի չարէն կը կտրի, էլման կը դառնայ, կերտայ, կըսայ.—Պապէ, իմ փաւրէք տուր։

—Հարիւր ապտոս իմ խրատներ, տղա, կըսայ սրապէն, օր յէման տուի քրզի, յէնտի էկեր իս, փաւրէն դուզիս։ Տղէն կըսայ.—Պապէ, բսկի չէ՛, ուրիշ խրատով տուր։

Հալիւոյ կառնի հինկ օսկին, ուրիշ խրատով լէ կիտայ։

Կըսայ.—Ինչ գետի օր կը մօտենաս, հարի ուրիշ չղարկայ, չընցնայ գետ, չեղնի-չեղնի դու գարկիս գետ։

Տղէն շատ լաւա գընկնայ, կըսայ.—Պապէ՛, փաւրայ չունիմ, քենիմ՝ խրատով տուր ընձի։

—Տղա, կըսայ. օր փաւրայ չունիս, տուեցի քու խաբր, քենիմ՝ խրատով կիտամ քրզի. Յերօր կը կարդուիս, ախակայ տիրոջ հետ իմա բարիւթի, ըսէ.—«Աս քու աղճիկ դուզիմ, հըմայ չի տամ, տանիք դարձ, հիլիք խապուկ կէնիք, դուզիմ. չէղնի-չէղնի ճամբիս հօր տուն դարձ»։ Դը գնա, Աստուած հըր քե։

Տղէն կէլտայ, յընկերտաննուն կըսայ.—Հինկ օսկի լէ տուի։

Ընտունք կըսին.—Մի՛նք գէն ու գէն չի գինանք. միւր տառ օսկի քրզնէ կառնինք. քու հինկ օսկին գօռ թը տուիր ես։

Տղէն կըսայ.— Իմ պարտքը էղնի, յառէջ աշխատիմ, ձեր փա-
րէն տամ. յետե աշխատիմ ընծի:

Կերտան Ձետկանայ պէս դեղ մի հըրամդայ կեղնի, էտ աղէն
կըսայ.— Արէք, չէրտանք, մեր յառէջ սար ու ձոր ա, կեղնի օր գեղ
հեռուն էղնի, դիչեր տայ վըր մըզի:

Յընկերտանք կըսին.— Հա, հա, դըռ կէս օր ա, հալիւորու
խրատ պտի պայհա օր մըզի ակլու էնայ:

Տղէն կըսայ.— Նա չգամ, պէ գուք կէրտաք լէ գացէք:

Էտանք կերտան, աղէն կը քնի էտ դեղ. լուսմութուն կերտայ
հըտ ճամբուն. ինչ օր Զէթկանով էրտայ դէմի Քորըր-Ալի. կը տես-
նայ օր, օհ, էրկու ջանճակ վըր ճամբուն. մօտկընայ, կաշկայ օր
յընկերտանքն ին, կըսայ.— Տեսար, հալիւորու խօսք յէլաւ, հրլալ էղնի
էն հինկ. օսկին: Տղէն չատ ու քիչ դնաց, մէկ գետիմ ըլլաս էկա:

Տղէն ա հալիւորու խրատ միտք յընկաւ, նատու գետի յափ,
տեսաւ մէկ ձիաւորմ' խուրնին լիք օսկի ձիու քարֆին կապուկ
էկու, հըմա քաւաւալի զրկեց գետ. զրկելու պէս սըկուաւ յինք ու
ուր ձին, մէկ լէ տեսաւ օր ձին յէլաւ, ինք չկայ. ձին դառցաւ, տաը-
ռաւ փլին: Տղէն դնաց, ձին հանեց. տարաւ տաւից գետի յափ,
թափը յիջուց վրէջէն, տեսաւ խուրնի մի օսկի. Հեծաւ դիին, ջրի
հետ դնաց ցած. տեսաւ օր հօտաղ մի մալ կարծրծուծէր, ըսեց.
— Տղա, բըհօս գիւնա:

Տղէն ըսեց.— Հա, յորին չէ, Լսեց.— Ա'ա քզի օսկիմ' բըհօս
ցըցու:

Հօտաղ հըմա շուտ գուր շորեր հանեց. օսկին առաւ, զրեց ուր
շորերու մէջ, յընկաւ ձիու յառէջ, դնաց, յէլաւ էն դէն, ըսեց.— Իը,
դնա, հրլալ էղնի քզի էտ օսկին:

Դնաց մէկ դօլվաքուր իշխտնիմ տուն խոնախ եղաւ, էտ տան
տէր տառ-քսան դօւալ կը բերայ, կը փոյ յողէն. աղէն ըսկի ձէն
չը հանայ, չայ, վալվա անհրաւալ կը բերայ, աղէն էլման ձէն չը
հանայ, հոց լէ անհրաւալ կը բերայ, էլման ձէն չենայ. Խոլաւայ,
աղէն կը պարկի-քնի: Տան տէր կը հեքտտի, կէրտայ տուն. լուս ու
մաւթ շուտ գեղնի, կէրտայ, էլման չայ, հոց յըմն բան անհրաւալ
կը բերայ, աղէն էլման ձէն չենայ. չըսայ ճերք ա:

Տանտէր կառնի աղէն, կէրտայ ուր պաղէն, աղին կըսայ.— Կա-
շիւ իտայ բանցը կուտոց, հրլա բաց:

Տղէն հող թէ խուսկին գիտայ դէն. հաշկի, կը տեսնի օր յը-
մն իսնի գլուխ ա, կըսայ աղին.— Իու խեղացի էր, ինչ օր բերե-
ցինք, չըսիր ճերք ա, քու գլուխ լէ կը կորէնք, դէ', դնա, Աս-
տուած քու հետն էր:

Էտ աղէն ա, խորնա, կերտայ քաղաք մի, ուրին ձեռք մի խօ-
րոտիկ շոր կէնայ, կը դառնայ, կերտայ տուն. ուրին քօք ու սարեմ
կը շինայ, կեղնի ծանտը քունաւ մի:

Տղէն օրմ գէլնի, ուր մամ կը ճամբայ մէկ մարդում՝ տուն
յուզնկան, մամուն քանպի կէնայ.—Ո՛նտոր կըսիս, ուր ախճիկ էլ
չթորկիմ էրթայ դարձ. իսկը տի կտրայ, սո՛ւր:

Տղի մամ գէլնի, խաւ շորեր կը հագնի.—չկայ խաւ շոր—կեր-
տայ ախճկան հօր տուն խնամաթող. խնամաթող կը դնին, կը նստի:

Կը բերեն հայ-բան, կըսայ.—Յէրօր իմ խօսք տեղ բերկը,
կուտեմ:

Կըսին.—Քու խօսք ինչ ա, օր մեր զուլանք էղնի, կը կատա-
րինք:

—Աստըծոյ հրամանով, հայրապետաց կանոնով քու ախճիկ տուր
իմ տղին: Հրմա բանմ լէ կըսիմ. ես իմ հարս օր տարայ, էլ չի թոր
կիմ օր յիգայ դարձ:

Էտ ախճիկայ պապն ու մամ շատ ցուցումիս կէղնին, մէկ
ձամբախ մը չկրնան դանին. կըսին.—Էտ խօսքեր օր դու կըսիս,
բոկի կէղնի օր ախճիկ ուր հօր տուն դարձ չէրտայ:

Մամ կըսայ.—Հրկեր խապով կէնիք, տուէք:

Ախճկայ մամ ու պապ կըսին.—Հրկեր կը հարցուն, դէմով մի
բոկի լայնդ չէ քըզի խապաւ տանք. հրմա դէմով մը դու էկեր
իս, պէտք չէ քըզի դարտակ դարձունք:

Կնիկ յէլաւ, ախճկայ մամ ու պապու ձեռ պաղեց. ինչ ձեր
ղուխ ցուցում, խոլքսա յուզեց, տարաւ:

Երկու տարի մնաց, տղէմ էղաւ, տղի տարին լէ քմաւ, օրմ
ախճկայ պապն ու մամ ըսին.—Մենք մեր ախճկայ մեղքն ու արունք
մտանք. էրանք, դարձ բերինք: Մամն ու պապ գացին փեսի տունը,
շատ լաւա ընկան, փեսէն չտուեց. հինկ սեզամ գացին ու էկան:

Տղէն ըսեց.—Սա հալիւորու իտա մէկ քանպին պտի չպահիմ,
ջապիմ, տեսնամ իմալ կեղնի:

Տղէն գէլնայ, ախճիկ կիտայ, կը տանին, քանպի կէնայ թէ.
Չեղնի թողիս դուս յէնայ, խաբիպ մարդ լէ չթողիս քու տուն:

Չօկանճ ըսեց.—Որ Էրկնից զրեշտակ լէ գայ. հազար բիսայ
փաւայ լէ տայ, պըտի չըթորկիմ օր յոտ չեմ յընցու. լու, ես քօ-
ցեր իմ Տարան դարձ: Խալքաւ, տղան, դու տղա լա, ուր շորեր փո-
խեց. բիսէն լիք օսկի լըցեց, դնաց աներոջ տուն. ձին տարաւ քա-
ն կապեց: Աղոր զօնկանճ էկաւ, ըսեց.—Քան, եաման, ախպէր,
իմ աղջիկ յուտայ ա, բերեր իմ դարձ. իմ փեսէն կը լսայ, ախշար
կաւիթայ:

Տղէն ըսեց.—Առ քղի իդա տաս օսկին, յըսօր դիշեր պարկիմ քու աղջկայ մօտ. լուսումըթին կէրտամ շուտ, օր դայ, չտեսնայ:

Չէ, զօնկըճի նմզեր կը թուլնայ, կէրտայ, աղճկան կըսայ:

Աղճիկ կըսայ.—Ըսկի էղնելոյ բան ա, էտ բան չէղնի:

Կիգայ, կըսայ.—Աղճիկ խայիլ չէղնի:

Տղէն կըսայ.—Առ քըզի իդա քսան օսկին:

Էլման խայիլ չէղնի: Խորլըսա աղէն քառսուն օսկի կիտայ, զօնկան կառնի, կը տանի աղճկան նշանց կիտայ, կըսայ:

—Քիչ փարայ չէ, հըրիւր տարի ուտիս, չը խըլըսի:

Աղճիկ կըսայ.—Քա, մէրիկ, լաղ պըտի չըսին, «էդ փարէն յո՛ւստէն ա»:

—Քա, լա՛օ, ես կը բերիմ, քըզի կիտամ, քու իրկայ յառէջ. յլնա յէվելի պատիւ կէղնի քըզի:

Չէ, աղճիկ խեղճի էկաւ. զօնկան բերեց իր աղջիկ, աղջկայ յօրոց յօդէն, էրկըսին տեղ թալեց. յինք զնաց, սլարկաւ:

Տղէն ըսեց.—Օրոց տար, քաւլի փողան դիր, արի. գիլայ, մըզի լազաք չի տայ: Աղճիկ կը տանի օրոց քաւլի ճար, աղէն լէ մէջ. կիգայ, շորեր կը հանի: Տղէն կըսայ.—Դու պարկի, ես էրտամ, ձին ջրեմ ու դամ, խուրճին գարի կայ, էն լէ տամ, ուտի, օր սապախսան էն զլուխ շո՛ւտ էրտամ, մարթ չիմնայ:

Խորնա, աղէն գիլնայ, ձին կը սաղայ. աղէն օրոցով կը փաթըթայ, կառնի ուր գիլիկ ու կը հեծնայ ձին, կերտայ, «տո՛ւն, դո՛ւս, եկայ քըզի»:

Հարս լէ կը քընի, կիմնայ օր լուս ա, կաշկայ օր մարթ դար յեր ա Կըսայ.—Վայ, ես սե կապիմ, էտ իմալ քուն ա, ես քնել իմ օր մարթ ուր ձին սիսի, էկի գիս խըլըցուցի, էկի գիս պագի, գացի, ես չիմցեր իմ: Գեղնայ քեճով ուր շորեր կը հաղնի. նրմա փարի խընդըլուն ու ուր էրած բանին մտածելուն աղէն ու օրոց մոռցել ա: Ջուր կառնի կերտայ քաւլի ճար, լուացուի, կաշկայ օր աղէն-օրոց չկայ, նրմա կը զարկայ ուր գլխուն ու չօքերուն: Լալման դիգայ մամուն, ահուալ կըսայ. մամ լէ շուտ մը կը բերայ քըռ: Ու պըլընգ կը թափայ, կենայ խոնդախ, կտաւ պատնքի տեղ կը քաշայ լըլէն ու կէրտայ, իրէցուն կը խանշայ, բերայ, կը տանին հորին. էրկու օր սուկ կէնին:

Փեսէն ջուհապ կը ճամբայ աներոջ թէ.—«Շուտ, մա քու աղճիկ, աբի»: Էն լէ խապար կը ճամբայ թէ.—«Ինք սալ կէնայ, աղէն արե տուեց ուրին. աղի ութ քըմի, պատարագ էնիմ, հոկու հաց տամ, ու կառնիմ, դիգամ»:

Ութ կը քըմի, հոգու հաց կերան. մամն ու պապ կառնին աղ-

հիկն ու կէրտան: Աղճիկը զլուխ սև կապեր ա: Նիյաք էնելին, լալման կերտայ, կը մտնայ տուն:

Փեսէն կըսայ.— Էս ինչ էղեր ա, աղէն թէ մեռեր ա, մենք սաղ մնանք:

Աներ ու զօնկած դիզան, փեսի ձեռ կը բռնին, կըսին.— 'Ի ու սաղ մնաս, բօսէ աղէն հինկ օր հիւանդցաւ, ըսկի չը գիցանք, ինչ էր ըտուր ցաւ:

Քիչի խսա կենին, կը ժղին, փեսէն ուր կնկան կըսայ.

— Գնա՛ յօդէն, ձմերուկ մի կայ. բլիւ, ուտինք:

Աղճիկ կերտայ յօդէն, կը տեսնի օր հանդ ա, ուր աղէն օրոցով յուտայ ա, էլ յօդից չգայ:

Փեսէն կըսէ զօնկըճին.— Գնա՛, տես, քու աղջիկ յօրին չի գայ:

Զոկանճ կերտայ օր աղջիկ կիւայ:

— Արի տես՛ ըսեց մամուն, ինչ սև էկեր ա վըէս, աղէն օրոցով յուտայ ա:

Մամլէ գիւայ, կը շուարի:

Շատ կանքընան, փեսէն աներոջ կըսայ.— Յէլի, էրտանք. տեսնինք, յորի՛ չէկան, անքնցան:

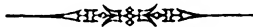
Կերտան օր շիւարած գիւան:

Աներ լէ կը տեսնայ աղէն օրոցով հանա ա, յուտայ ա, յինք լէ կը շիւարի:

Փեսէն լէ կըսայ.— Ես օր քու աղճիկ չթորկէնք յիգար դարձ, դու յորին խայիլ չէղնէք, էլ քու աղճիկ իմ մամն ու քուրն ա. աւէք, գացէք. ընձի պէտք չէ:

Շորեր վրէջէն կառնի ու ճամբու կը գնայ, կերտան:

Էլ չկարգուի, աղէն կը մեծըցու ու կը կարգայ:

Ս Ի Ն Ա Մ Ա Յ Ա Ի Ք

(Այլազգիների նստասուր գիւղի բարբառով *)

Քաղաւոր մի կէղնի, էտ թաղաւոր շատ կը հալլուորնայ, ձեռաց կերտայ, էտոր օնիփիլար կը ժողուին, գիկան կըսին թաքաւորին—Քու տըղէկներ ճամբայ, էրտան անմահութենի խնծոր բերին. կիւր կը ջնկնաս, կէղնիս եօթ տարեկան տըղի պէս:

էտ թաղաւոր կէղնի դաւադուներն իրեք տըղայ, կը խանչայ զուր տըղէկներ, կըսայ.—Գացէք, ընձի անմահութենի խնծոր բերէք, ուտիմ օր ջնկնամ:

էտ թաղաւորի տղէկներ գէլին, կառնին զուրանց գեւոզ ու բաման, իրեք լէ յիրար հետ քարփի դունեա կէղնին, կըրտան. կերտան մէկ հալլուոր բօսննու լուսս գիկան, կըսին.—Բարի լուս, պապէ.—Աստըծու բարին, դուք բարով-հազար բարի էկաք, էտ յո՛ւր կէրտաք իտայ համլայ յիրար հետ:—Կերտանք ամահութենի խնծոր բերելու:

—Լաւօ, իտայ էղաւ հարիր-յիսուն տարի եւ իտայ տեղն իմ, շատեր էկան, գացին չկրցան գէտ անմահութենի խնծոր բերէն, զուք պտի բերիք:

—Յընչի, ինչ կայ օր չկրնանք բերինք ըսին, թաղաւորի տըղէկներ պապէին:

—Լաւօ, էն տեղ եօթ գլխանի դե մի կայ, էտ անմահութենի խնծորի ծառին մուղաք կը կենայ:

էտ անմահութենի ծառ լէ, սապալոսան օր ազօթրան կը բացուի. էն ծառի ծաղիկներ լէ կը հասնի, եօթ գլխանի դե էն տեղ

* Գրի առած է Իսրայէլ Միքաէան, իսկ ես կարգի դրած եմ եւ սխալներն ուղղած:

հազր ա, կը քաղայ կառնի կերտայ. յըմօր էա ծառ կը ծաղկի, բար կիրտայ, յըմօր էա դե գիկայ, կառնի կերտայ:

Հալիւորի ըսած խօսքեր, էտ աղէկներ յիմցան, ու մնաս բարով, ըսին, թողին, գացին:

Գացին-գացին, շատ ու քիչ Աստուած գինայ, հարի գէտ անմահութենի խնծորի ծառ գտան, նոր կայնան. գացին էտոր բաղջի պատի տակ մէկ ջալջառ տեղ գտան, նստան:

Մեծ տղէն ըսեց ուր աղբրտոց.—Աղբրտիք, դուք յըօր քենէք, հա հարի լուս յիմաց կը կենամ. օր դե էկաւ, ձըղի յիմաց կէնիմ, յէլինք անմահութենի խնծուր էտոր ձեռնէն առնինք:

Աղբրտիք քնան, յինք լէ հարի լուսու գէմ յիմաց մնաց, լուսու գէմ էտոր քուն տարու. էտ լէ քնաւ, անմահութենի ծառ ծաղկաւ, բար տուեց, դե էկաւ առաւ, դնաց: Աղբրտիք յիմցան օր, օր էղի կէս օր, ուրանց մեծ աղբէր տեղոս-տեղ քներ ա, նա՛, անմահութենի խնծուր կայ, նա՛ բան:

—Ձէն կիտան ուրանց աղբոր կը հանին օր, օր էղի կէս օր, կըսայ.—Վայ աղբրտանք, քներ իմ, մացիր իմ քնուկ: Էտ օր լէ կընցնի. մէկէլ օր դօր գիկայ միջնակ աղբօր:

Միջնակ աղբէր կըսայ.—Աղբրտանք, յըօր դօր իմն ա, դուք քնէք, հա մուղաք կը կենամ հարի լուս. լուսուն ձըղի գիմցում:

Աղբրտանք կը քնին, էտ միջնակ աղբէր լէ հարի լուսու գէմ մուղաք կը կենայ, լուսու գէմ էտոր քուն լէ կը տանի, էտ լէ կը քնի, ծառ կը ծաղկի, գուր բար կիրտայ. դե գիկայ, կառնի կերտայ, էտք խապաւ չէղնին, մէկ լէ յաջքեր ուրանց կը բանան, կաջքն օր լուս ա, նա՛, անմահութենի խնծուր կայ, նա՛, բան. ձէն կիտան. աղբէր գէլնի, կաջայ օր, օր էղի կէս օր, հալա յինք քներ ա: Էն մէկ էլ օր դօր գիկայ պզտիկ աղբօր:

Պզտիկ աղբէր էտոց կըսայ.—Աղբրտանք, դուք քնէք, հա յըօր մուղաք կենամ. տեսնիմ, Աստուած ինչ գուռ մի կը բանայ, օր մինք միւր հօր յառէջ սե յէրես չէղնինք: Աղբրտանք քնան, էտի, մուղաք կեցաւ հարի լուսու գէմ, լուսու գէմ էտոր քուն տարաւ. համա խամէն թալեց, գուր ձեռ կտրեց, ալ լցեց մէջ, տրօրեց. մոմուռ տուեց էտոր ջիկար, էլ քուն չտարաւ. աղօթրան դըռ չէր ճըղտըլի, տեսաւ օր անմահութենի ծառի ծաղկներ բացուան, քիչ քիչ ծաղկներ թափան. խնծորներ մեծըցան:

Մէկ էլ տեսաւ եօթ գլխանի դե մի, մէկ մուռթ էրկինքն ա, մէկ մուռթ դեալն ա: Էկաւ օր գէտ խնծորներ էլման տանի, էտ տղէն էլ ուր աղբրտանց չիմցուց, համա քաշեց զուր նկտ ու անեղ, էլաւ դեի յառէջ. դե նոր էտ տղին տեսաւ, ըսեց.—Հայ-հայ հոյածին, օձն ուր պօրտով, հաւք ուր թիւով, իտա տեղ չըր յիկէ, էտ

իմալ էղաւ օր դու էկար. հազր կէցի, մկա քու աւագ կտոր քու անկանջ կը թողիմ Տղէն ըսեց.— Կիր նոր փառք տուր: Դե իմալ օր զուրգ մի թալեց, տըղէն կըզաւ, զուրգ փըստ յընցաւ, տըղէն իմալ օր զուր նետ ու անկղ թալեց, համա քիսաւ դեի սրտի մէջ. պառէկէն դուս տուեց, դե համա եարալի դարձաւ փախաւ դէմի ուր տուն: Տըղէն լէ էտոր յէտեէն գնաց, տեսաւ օր դե մտաւ ծակ մի: Դորձաւ էկաւ անմահութենի ծառի մօտ, տեսաւ օր ծառի վըրէն խնծորներ հասած կախած ին. քաղեց լըցեց, մէկ դասմի մէջ. կապեց, բերեց դրեց ուր աղբրտանց գլխու վըրէն:

Աղբրտիք յիման օր, օր էղեր էր կէս օր, հալա ուրանք քնած էն. խնծոր լէ քաղած՝ մէկ մեծ դասմի մէջ կապած՝ ուրանց մօտ դրած ա, աղբրտիք շատ ուրխըցան, հարցուցին պզտիկ աղբոր մօտից.— Դու դե չտեսար.— Տեսայ:

— Ապա իմալ էղաւ առանց մըզի, կըցար դեի ձեռնէն խնծորներ առար:

Ըստապուն պզտի աղբէր յըմէն բան ըսեց ուր աղբրտոց. առաւ աղբրտիկ, ու անմահութենի խնծորներ. գնացին դեի ծակի վըրէն:

Մեծ աղբէր ըսեց.— Նա կը մտնիմ իտա ծկից:

Միջնակ աղբէր ըսեց.— Նա կը մտնիմ:

Պըզտիկ աղբէր ըսեց.— Աղբրտանք, դու մը մտէք. ես կը մտիմ, համա մէկ բան լէ ձըզի քամբի կէնիմ, ինչ խտր օր ես կը բռնամ, կըսիմ, «Վառա, էրէցա», դուք ընձի կախէք:

Չուան կը թալին պզտի աղբոր միջքէն, իսայիմ կը կապին. ու կիչուն ծկից: Էտ տղէն քանի բռնաց «Նա վառա, իրիցա», տղբըրտունք յանկանջ չէրին, յիջուցին. Յիջաւ, գնաց ներս. տեսաւ օր դե հոգու հետ ա. համա դե գէտ տղէն օր տեսաւ. ջիբ վախէցաւ, հոգին տուեց:

Տղէն դեի յանկջներ կտրեց. թալեց ջիբ, ու դուռ բացեց, տեսաւ, օր ինչ տեսնի.— Իրեք հատ հուրնիկ-հրեղէն աղջիկ նստած ին, Բեկահ կէնին:

Աղջկներ օր գէտ տըղէն տեսան, ըսին.— Վայ հողածին, գլխուտ տրեւուդ մեռնինք, օձ ուր պռնտով, հաւք ուր թևով չըկընէր իտայ տեղ յիկէր. էտ յիմալ էղաւ օր դու էկար, մըկա եօթ-գլխանի դե դիկայ, քու աւագ կտոր, քու յանկաջ կը թողայ: Խօսք հալա աղջըկներու բերան էր, տըղէն հանեց դեի յանկջներ, թալեց աղջկներու յառէջ:

Աղջկներ իրեք լէ մէկ-մէկ յելան, էտ տըղի յերաներ պտեցին, ու շատ օրչնէցին, օր ուրանց էտ դարչիլի-գաղան դեի ձեռնէն պըծուց:

էտ աղջկներ տարան զէտ տըղէն նստըցուցին ուրանց յօրքալալս, շատ կեր ու խում էրին, պրծան:

Մեծ աղջիկ ըսեց.—Թագաւորի տըղն, մեր իտայ իրեքիս միջից որ մէկին կը հաւնիս, կառնիս:

Թագաւորի տըղէն ըսեց.—Դուք լէ իրեք իք, մենք լէ իրեք ինք, ձեր միջի մեծ, կիտամ իմ մեծ աղբօր, միջնեկ՝ իմ միջնեկ աղբօր, պզտիկ լէ ընծի:

Համա պզտիկ շատ խօրօտ էր, էտ աղբէր առաւ իրեք քուր լէ, բերեց ծակի դէմ, խանչեց ուր աղբրտոց.—Աղբրտանք, ճօպան կախէք: Աղբրտանք ճօպան կախէցին, բերեց յառջև մեծ աղջկայ միջից կապեց, բռնաց.—Մեծ աղբէր, իտայ քաշայ քըզի: Ենի քաշին, դուս հանին: Ճօպան մէկ լէ կախէցին, ըստապուն զմիջնակ աղջիկ հանեցին միջնակ աղբօր. իտայ հախսի դօր էկաւ պզտիկ աղբօր նշանածին, ճօպան կախէցին, էտ աղջիկ ըսեց.—Թագաւորի տղն, արի, դու յառէջ յէլի, ճօպան կախայ, յետե ես գէշնիմ:

—Չէ, դու պտի յառէջ յէլնիս. ըսեց աղջկան:

—Սա գէշնիմ, համա ընծի տեսնող էլ քըզի իտայ հօրէն չհանայ.

—Իմ աղբրտիք բէբաղդ չին, աղջի, դու յէլի յառջև:

Աղջիկ տեսաւ օր տըղէն չէլնի, ուրին պտի հանայ. հանեց քանի բալնիք տուեց էտ տըղին, ըսեց.—Տղն, կերտաս մէկ յօդի դուռ կը բանաս, կը տեսնիս օր, օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ, օսկի սինու մէջ դրած, կը վերցուս հետդի կը տանիս, կերտաս մէկ յօդի դուռ լէ կը բանաս, կաշքիս օր մէկ հատ, օսկի կատու, օսկի մուկ, լէ յառէջ դրած մէկ օսկէ սինու մէջ, էն լէ հետդի կը տանիս, կերտաս մէկ յօդի դուռ կը բանաս, կաշքիս օր իրեք հատ ձի կայ կտպած, մէկ սև ա, մէկ կարմիր ա, մէկ լէ ճերմակ. ամէկուն պօչից մէկ մազ կը քաշիս, քու մօտ կը պահիս. ինչ տեղ օր նեղ յընկար, համա մազին զարկիր, մէկ ձի մի լուսխքով—փուսաքով քու յառէջ կը կայնի, ինչ մուրազ օր էրիր, ընտոք կը կատարին:

Կերտաս մէկ յօդի դուռ լէ կը բանաս, կաշքիս օր իրեք հատ խօջ խոտ կուտին, մէկ ճերմակ ա, մէկ սև ա, մէկ կարմիր ա. քզի յառէջ կը թալիս վըր սև խօջուն, սև խօջ կը թալայ վըր կարմիր խօջուն, կարմիր խօջ կը թալայ վըր սիւտակ խօջուն, սիւտակ խօջ քըզի կը թալայ լուսալխար: Սա լէ հարի քառասուն օր քու ճամբէն կաշքիմ, էկար—էկար. չէկար, վիրն օր տուեցին, էնտոր կառնիմ:

Աղջիկ էդ խրատներ տուեց տըղին, ու ճօպան կապեց ուր միջքէն, դուս էկաւ. աղբրտանք աղջկան օր տեսան, խեղճի ուրանց գնաց. էտ տեղ ուրանց միտք վիշխին էրկուս լէ, օր ճուղաբեմի խաղան ուրանց սլզտի աղբօր զլօխ, օր էդ աղջիկ մնայ ուրանց:

ձօպան կախեցին, պզտիկ աղբէր կապեց ուր մէջք, հարի կէս քաշեցին, կիսէն հետ վերէն խամէն թալեցին, նօպան կտրին, աղէն լըմբ յընկաւ դետին, խեղբ գնաց. էտ աղբրտիք առան աղջկներ ու անմահութիւնի խնծորնուր, գացին:

Գացին հասան ուրանց հօր քաղաք. ձէն գնաց թագաւորին թէ «քու տղէկներ էկան, անմահութիւնի խնծոր, ու իրեք աղջիկ լէ ուրանց հետ բերին»:

Թագաւոր շատ ուրախացաւ, յէլաւ ուրին ինչ խրքուր նագիր, ոգիր կեր, յըմէն ճամբեց ուր տղէկներու յառջեւ. բերեց, յիջուց. տղէկներ էկան ուրանց հօր ձեռ պաքլին. խնծոր մի տուեցին, կերաւ թը չէ, էղաւ եօթ տարէկան տըղի պէս: Ու դառցաւ ուր տղէկներուց հարցուց:—Տղա, լած, առանց զիանի գացիք, էկա՞ք:

—Փառք Ասու, մենք առանց ի զիանի էկանք, համա դե մեր պզտիկ աղբօր սպանեց:

Թագաւոր փշոմ վախս լաց, հտե նագիր, ոգիր էկան, սիրտ տուեցին էլ չլաց:

Թագաւոր բերեց քառսուն օր, քառսուն գիշեր դնօլ-զոռնայ զարկեց, ուր տղէկներ ուրանց բերած աղջկներու վըրէն պսակեց:

Խանչեց գէն պզտիկ աղջիկ օր պսակէր ուր վըրէն, աղջիկ չպսակուաւ, ըսեց.—Քառսուն օր ընծի մօծուլ տուր. քառսուն օր օր րմաւ, նոր կը պսակուիմ: Թագաւոր ըսեց.—Թրդ քու խօսք էղնի:

Մկայ դառնանք վըր թագաւորի պզտիկ տղին օր յընկաւ մնաց հօրու մէջ, մութ աշխար:

ձոպան կտրելու վախս էտ տըղի խեղբ սնաք մի՝ էրկուս գըլ-խից էրթած կէղնի, էրկու սնաքից յէսե, խեղբ գիկայ գըլուս, գէլնի օր յինք էտ հօրու մէջ յընկեր ա, նա մարդ կայ, նա մասաւս: Փօռ-փօռման կերտայ էտ աղջկայ ըսած դուռ կը բանայ. կը տեսնի օր աղջկայ ըսածի պէս, օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ. օսկի սիմու մէջ դրած ա. կը վերցու, կը դնայ ուր ծոց: Էլման կեղնի էտ տեղից կէրտայ, մէկը յօղի դուռ կը բանայ, քաշքայ օր, օսկի կատուն, օսկէ մուկ, օսկէ սիմու մէջ դրած ա. էտ լէ կը վերցու, կը դնայ ծոց: Էդ տեղէն լէ կէրթայ մէկ յօղի դուռ կը բանայ, կաշքայ, օր իրեք ձի կայ, մէկ սե ա, մէկ ճերմակ ա, մէկ կարմիր ա, համալ խօրօտին, օր մարդ կուղայ չուտայ, չիմայ, մինակ էտ ձիաններուն րամուսա էնայ: Էտ ձիաններու ամէկու պօչից լէ մէկ-մէկ մազ քաշեց, դրեց ծոց, դուս էկաւ: Գնաց խօշերու յօղի դուռ բացեց, տեսաւ օր իրեք հատ խօշ կայ, մէկ սե ա, մէկ կարմիր, մէկ ճերմակ: Էտ տըղէն աղջկայ ըսած օսխաք մօռցեր էր, ուրին յառէջ պըտի թալէր, վըր սե խօշուն, օր սե թալէր, վըր կարմրին, կարմիր թալէր վըր սիւտալին. սիւտակ տղին կը թալէր լուս աշխար: Տըղէն շաւաւ. օւրին

Թաւից յառջև վրը ճերմկին, ճերմակ թաւից վրը կարմրին, կարմիր թաւից վրը սևին, սև թաւից էտ տղին, դնաց մուկ աշխարհ: Գնաց մէկ մեծ քաղքի մի դէմ առաւ, քնաց էտ քաղքի մէջ մէկ պառուռ էգաւ խօնախ, շատ ծարաւ էր, էտ տըղէն, էտ պառուռց մէկ ջուր մի յուգից. ջուր չ'կէր օր պառաւ տըղին ասէր, էտ պառուռն մէկ պղտիկ թօռ. մի կեր. գնաց ընտոր շագուց, ուր թօռի շիւ բերեց, քասի մէջ լցեց, տուեց էտ տղէն խմեց: Խմեց սլծաւ, տեսաւ օր շատ մուռնաւ հոտ գիկէր մօտէն, դառցաւ պառուռց հարցուց. —Նանէ, Պառաւ ըսեց. —Չանէ: —Գոնէ մէկ բան հարցում, ձեր իտայ ջրից յնչի իտայ համաւ մուռնաւ հոտ գիկայ:

—Թաւ, գլխուդ արևուդ մեռնիմ, քաջ վիշապ էկի, ջրի դէմ առի, ջուր կտրեր ա, չ'թօրկայ յիկայ. կըսայ, «հարի օր Թագաւորի աղջիկ չ'բերիք, տաք ընծի, ես ուտիմ, ձըզի ջուր չի տա»: Երբ Էգաւ տոս օր, օր քաղքի ջուր կտրեր ա, ջուր չկայ մարդիկ յիրար կ'երան քաղաք յիրար անցում էգաւ, յըմէն ժողուան, գացին Թագաւորի մօտ, լսեցին. աղջիկտի մեռնի աղէկ ա, թէ քու ժողովուրդ. անճաղ, կեցան Թագաւորին խեղճ հասկցուցին. մըկայ պտի տանին աղջիկ տան վիշապին, օր նոր վիշապ ջուր թողայ գայ: Պառաւ օր ուր խօք կտրեց, տըղէն ըսեց. —Նանէ, մուղաք կեցի, յերօր Թագաւորի աղջիկ պտի տանին, վիշապին տան, դու ընծի յիմաց տու: Պառաւ ըսեց. —Աղէկ կէդնի:

Տըղէն գլուխ դրեց, փշում քնաւ. պառաւ էկաւ, տըղին ձէն տուեց. —Երի, ըսեց, տըղան, Թագաւորի աղջիկ առան, գացին, օր տան վիշապին:

Էտ տըղէն յէլաւ, զուր թուր կապեց վրէն, զուրգ ու բամբակ թաւից թե, յիկաւ Թագաւորի աղջիկ տանողներու յետեւ, գնաց:

Էն մարդիք օր Թագաւորի աղջիկ տարան, զԹագաւորի աղջկայ ստ ու ձեռ կապին, դրեցին վիշապից հեռուն, ու, ուրանք թողին յետ դարձան քաղաք: Էտ տըղէն ջոկուաւ, մէկ ցալսայ տեղ մի տապաւ, տեսաւ օր վիշապ էն դէն էկաւ, դուռն — օրօտուն յընկի էրկինք գետինք: Վիշապ էկաւ, Թագաւորի աղջկայ մօտեցաւ, էրեց օր բերան բանէր, կլուցէր, էտ տըղէն տափուկ տեղից յէլաւ վիշապի դէմ, բօռաց. —Է, վիշապ, տնաստուած վիշապ, էտ ինչ խեղճ ա. քու խեղճ, օր դու անհեղք մարդիք կուտիս, քու քասալիւ տես. ես, էն ա Աստուած ընծի կիտայ, ես էն ա քըզի:

Տղէն էտ հըմալ ըսեց ու քըչեց վիշապի վրէն, վիշապ լէ քչեց տըղի վրէն. բերան բացեց օր կլուցէր, տըղէն քաշեց, զգա՞մ դարկեց վիշապի բերնի միջից, դնաց, մասա թօքերու վէջ, պատուեց փոր, մասա գետին. համա քաշեց թուր, վիշապին կտոր կտոր էրեց, դիպեց յիրարու վրէն. գնաց Թագաւորի աղջկայ ստ ու ձեռ յարձկեց,

ըսեց.— Յէլի, դնա քու հօր տուն, իմալ տեսար, համալ խրատ էրայ:

Աղջիկ վաղաւ, դնաց քաղաք, հաւաւ թալեց, թէ մարդու մէկ վիշապ սպանեց, ջրի յառէջ բացեց, ընձի աղատեց:

Էտ խապաւ կը տանին կիտան թաղաւորին, կըսին.— Թագաւոր ապրած, մարդու մէկ վիշապին սպաներ ա, ջրի յառէջ բացեր ա. քու աղջիկ աղատեր ա, հանտ ա, առանք էկանք:

Էտ բան օր թաղաւոր յիմցաւ, շատ ուրախացաւ, ու հրաման առւեց, վիշապին սպանող տղին գտնին, բերին:

Ինչ խրք օր քաղքի մէջ մարդ կ'լը, թէ խաւիոյական, թէ եռլու, յըմէն բերին թաղաւորի աղջկայ յաչքի յառջեւն յնցուցին, ըսեց.— Վիշապ սպանող մարդ էտոյ մէջ չկայ. յետեւ սալըխ տուեցին թէ՛ Ֆրլան պառուտ տուն մէկ խաւիական կայ, էն մինակ չէկեր ա. թէ՛ չէ քաղաք յըմէն յուտայ ինչ Գացին, պառուտ տընից դէն տըղէն բերին. աղջիկ տեսնելու պէս, ըսեց.— Իտա տըղէն ա, թէ օր չըք աւտնայ, ես իմ ձեռ թաթխեր իմ վիշապի արնի մէջ, դօղաու դարկեր իմ էտ տըղի մէջքին. չորերու վըրէն բացէր, աչքէք:

Բացին տեսան օր, օղորդ մէկ ձեռի տեղ արուէ կ'սլած կէր էտ տըղի միջքի վըրէն: Առան էտ տըղին, տարան թաղաւորի մօտ, թաղաւոր հարցուց:

— Ի՞նչ յոճատ իս, ժիր տըղան:

— Նո լուս աշխրքէն իմ:

— Ապա յորճնիս էկի յուտա:

— Էտ տըղէն ուր գլխու էկած յըմէն ըսեց թաղաւորին . . . ու խնդրեց, ուրին հանայ լուս աշխար:

Թագաւոր տղին ըսեց.— Նա քըզի չըմ կրնայ հանի լուս աշխար. խոզի, իմ թաղաւորուտեն յուղէր, ես կիտէնք քըզի, քալիլան էտ ջաւսին բան ընձի չըսէր որ ես քու էրած բարուտենից տմցայ. դու զիմ քաղաք, զիմ ժողովուրդ աղատիր էտ զարչելի վիշապի ձեռքից, օր տարին տսուէրկու ամիս կը քաչինք էտ վիշապի ձեռ, շատ բան մ դու ընձնէ չուղիր, համա, ինչ էնիմ որ իմ ձեռնէն, չիկայ, էտ ճար մնաց մէկ Սինամահաւքին. քըզի կը ճամբիմ էնտոր մօտ. համա ընձի մէկ խնտրուած մի կայ, օր դու չկուսաս գլուխ բերիս, ուրիշներ չբերին:

— Ինչ ա քու խնտրուած թաղաւոր ապրած կենայ . . .

— Իմ խնտրուած էնայ օր, էս էղաւ վաթսուն տարի, թաղաւորի լայեղ մէկ փօփ ուսարե մի կը չինիմ, կը պըծիմ, ընծի-ընծի կըսիմ, էլ իտայ հըմա փօփ ու սաւայ աշխրի յերես մարդու չկայ. մէկ դաւրեճ գիկայ, կըսայ.— Շաղէկ ա-աղէկ ա, համայ մէկ բան ա սա-կաս, ու կը թողայ կերթայ: Արքանդիմ էման կը չինիմ, օր էտ դաւրեճ գայ անտն չղնայ. դաւրեճ գիկայ, անուն կը դնայ, կերտայ,

խոյ էղաւ վաթսուն տարի իմ հալն ու էտ դաւեհեին էտ ա էղի
Տըզէն դառցաւ թագաւորից հարցունց:

—Է՛, ինչ կըսայ էտ դաւեհ, օր անուն կը դնայ:

Կըսայ.—«Թագաւոր, քու ֆօժ ու սարէն աղէկ ա, համա ափսոս
օր Հազարաբիրլըուլի պատքեր չըս քաշիր իս վըր քու ֆօժ ու սարին.
ու կսայ մէկ մի ճամպայ թըլի էրթայ, Հազարաբիրլըուլ բերայ, դիր
քու ֆօժ ու սարի մէջ էնի, ճըլըլա, դու յանկաջ էրայ, մկայ Հա-
զարաբիրլըուլ չկայ, օր սեանինք, էնտոր պատկեր քաշինք պատի
վըրէն, ու մէկ լէ չկայ օր էտ Հազարաբիրլըուլ բերայ. դու օր լե-
րիս, նոր քու իզիմ կիտամ, օր էրթաս. քըզի կը տանիմ Սինամա-
հաքի մօտ, էնի քըզի կը հանայ լուս աշխար:

Տղէն տեսաւ օր էլ ուրիշ ճար չկայ, թագաւորից հարցունց:

— Թագաւոր ապրած մնայ, դու էտ Հազարաբիրլըուլ տեղ գինաս:

—Ձէ, լաւօ, օր ես դինէինք, մկայ հաղար հաղ բերել տուեր էնք:
էտ տըղէն դուռուրմի՞ս էղաւ, ըսեց.—Կերթամ բերիմ:

Էն մէկել օր էտ տըղէն յէլաւ ուր նետ ու անեղ թալից ուր
թի, խանչեց զուր Աստուած, ընկաւ ճամբալիս:

Շատ դնաց, թէ քիչ, հասաւ մէկ պաղ յաղբրի մօտ, նստաւ,
փըշում ջուր խմեց, հաց կերաւ, դառցաւ քիչ մի վերի աչքից, տե-
սաւ օր, էտ տեղից իրեք ճամբայ կը ճւտըւի յիրարուց, քարի մի
վըրէն գըած, ճէտ ճամբու բաժին դըած ա, որ նօր կարդայ, հասկնայ,
աջ կողմի ճամբով էրթըցող գիկայ, մէջ տեղի ճամբով էրթըցող եւս
գայ, եւս չիղայ. ձախ կողմի ճամբով էրթըցող ըսկի չիղայ»:

էտ տըղէն էր, գիր կարդաց, շիւարաւ մնաց, էտ տեղ քուն
տարաւ, գլուխ դրեց քարի տակ ու քնաւ, քնած սուղ էրազ մի տե-
սաւ. դավեհեի խլըլով մարդ մի էկաւ, ուրին ըսեց, «էյ, հողածին,
չառ դէմ մառնի, Աստուած օղորմած ա, յէլի, ըռնա իտա մէջ տեղի
ճամբէմ, գնա, քիչ մի գացիր թէ չէ, քըզի մէկ դէի ֆօժ սարէ մի
ըռաս քիկայ, կերթաս, կը մտնիս էն ֆօժ ու սարէն, կաչքիս օր
քառասուն գլխանի դէի մէր, նստի հաց կը թխայ, ուր ծծեր թալի
խտեանց, ծըծերից մէկ կառնիս քու բերան, կը ծըծիս, էնի օր հաց
թխեց, պըծաւ, քըզնէ կը հարցու, «հողածին, հուզմ, տամ». դու
ըս.—Խնդրեմ, քու տըղէն դնիս ընձի հետ, էրթանք, Հազարաբիր-
լըուլ բերինք: էնի քառասուն գլխանի դէ կը դնայ քու հետ, քըզի
չառ տեղերից կազատայ, կերթակ, կառնէք Հազարանրիլըուլ գի-
կաք:

Տղէն թռաւ քնած տեղից յէլաւ, տեսաւ օր էրազ էր, համա
դավեհի ըսած քամբէք ուր միտ պայեց, յէլաւ ըռնեց էն յօրքըլսի
ճամբալի ու գնաց հասաւ մէկ բանձր ֆօժ ու սարէ մի, ներս մտաւ,

տեսաւ օր. օգորդման դէի մէր նըստի՝ հաց կը թըխայ. ծըծեր յետեանց թալուկ ա. վազաւ, ծծերուց մէկ առաւ բերան ծըծեց:

Դեկի մէր, հաց թըխեց. սլըծաւ. դառցաւ հարցուց:

— Յուզա՛, տամ, հողածին:

— Իմ յուզած էն ա, օր դու քու քառասուն գլխանի տղէն դնիս իմ հետ, էրթանք Հազարաբլլուլ բերինք:

Դեկի մէր ըսեց. — Գնա, նստի քեզի փշում հաց բերիմ, կեր. հարի յերկուն, յերկուն իմ տղէն նեմիրի տեղից դիկայ, ընսուր կըսիմ, քու հետ դայ. էրտաք Հազարաբլլուլ բերելու:

Յիրկուն օր էլաւ, տըղէն մէկ յերկէն գերան գլխէ գլօխ, արջու, խօզու, գիլու, ջանցակ շարեր էր, էկաւ տուն. համա դռնից ներս մտաւ, ուր մօր ըսեց. — Մարդու հոտ գիկայ: Մէր ըսեց. — Մարդ մի էկեր ա. իմ հաց թըխելու վախս ծիծսի առեր ա բերան. էնլէ քըզի պէս տըղայ ա էղի, քանի օր իմ կաթ կերաւ, էրկուստի էղաք աղբէր յիրարու: Ես քնէ մունաք կենիմ, էտ հողածին մարդու հետ էրտաս, Հազարաբլլուլ բերելու, քանի օր էնի էկեր ա, ուրին թալուր ա մըր օջալու: Էտ քառասուն գլխանի դե ուր մամու խօսքին լսեց, սապալսան յէլաւ, առաւ զուր գուրգ ու քաման. էտ տըղէն լէ հետ առաւ, դային Հազարաբլլուլ բերելու:

Շատ դային թէ քիչ, հասան քառասուն աղբրանց, դէտնեհու բօւք ու սարի մօտ. էտ քառասուն աղբրտանց մօտէն մէկ խաւուրուլ կը քաշէր, տեսաւ օր քառասուն գլխանի դե մէկ մարդու հետ դիկէր դէմի ուրանց բօւք ու սարէն, համալ մէկ գլխանց բօւանց. օր էրկինք-գետինք դնաաց

Էտ դեկի աղբրտիք ուր օր տունն էր, տնից դուս էկան. ուր օր դնացեր էր նեմիր, նեմիրի տեղից էկան. ժողուան յիրարու վըրէն, առան ուրանց գուրգ ու քաման, յէրան էտ քառասուն գլխանի դիկ դէմ, գուրգ ու քամանով թալին յիրար:

Էտ քառասուն աղբրտիք, դուրկին, քառասուն գլխանի դեկին ետալու էրին, համա էտ տըղէն տեսաւ օր դեկին ետալու էրին, քաշեց ուր թուր, յընկաւ քառասուն աղբրտանց դէտնեհու մէջ. համա գլօխ էր, օր կը չրատէր. արուն յէլաւ, ջանցակ գլօրից. մէկ դէն քառասուն գլխանի դե ջարդեց, մէկ դէն էտ տըղէն: Էտ քառասուն աղբօր մօտից, մնաց հօթ աղբէր. էտ հօթ լէ ետալու էրին, նեմիր բունին:

Գային մտան էտ դէտնեհու տուն, ինչ խալ օր ան գին քար կէր էտ դէտնեհուն, առան դային: Գային-դային, հարի հասան Հազարաբլլուլի դուռ, տեսան օր համա մարդ ա, օր տեղօս տեղ քար ա դառցի, էտ դե նա տըղին քամուլայ էրեց, ըսեց. — Օր Հազարաբլլուլի մաւելու դուս էկաւ, միգի հետ ինչ օր գլուցեց, դու

յէղնի ջուհապ տաս, օր ջուհապ տաս, մենք լէ իտա մարդիքներու պէս քար կը դառնանք. օր ձէն չհանիս, էնի տեղոս տեղ կը պատուի. իտա քարեղէն մարդիք լէ կը սնդնան. մենք լէ կառնինք հազարաբիրու, կերտանք:

Գացին, ներս մտան Հազարաբիրուի սրահ, հազարաբիրուի մաշուղ դուռ էկաւ, ինչ օր զրուցեց, էտոք ջուհապ չտուեցին, հազար քաւուր լեզու թափեց, էտոք ըսկի ջուհապ չտուեցին, համա տեղոս տեղ պատաւ, ինչ խտր օր մարդ էր քարցի, յըմէն սաւլցան. էտ սիւսին փառք տուեցին Ասածուն:

Էտ դէն ու տղէն մտան Հազարաբիրուի մօտ, տեսան օր մէկ խօրօտ հաւքած էր, խաճասի մէջ դրած՝ վերցուցին բերին, էն քաւրցած մարդիկ օր տեսան էտոք Հազարաբիրու առան, դուռ յէլան, վաղեցին դէի վըրէն օր Հազարաբիրու ձեռնէն խլեն. դէ ամէկ մէկին մէկ-մէկ ճօտ զարկեց, թողին վախան, հեռեցան:

Ինն ու տղէն առան Հազարաբիրուի ու ուր մնացած մէկ մաշուղ էկան: Մէկ օր լէ էտ տղին դէ չթողեց, ուր տուն պայեց. էն մէկի օր ճամպու դրեց, գնաց:

Էտ տղէն տարաւ Հազարաբիրուի ու ուր մաշուղ հոսցուց թագաւորի քաղաք. տարաւ տուեց թագաւորին, թագաւոր չառ ուրախացաւ, յէլա էտ տղի յերաներ պաքեց, տարաւ ուր կշտի հետ զրեց:

Առան գացին, Հազարաբիրուի զրեցին թագաւորի շինած նոր տեղ ու սարի մէջ. Հազարաբիրուի մաշուղ էկաւ կայնաւ, Հազարաբիրուի դէմ, ըսեց. «Խօսան, Հազարաբիրու, խօսան»:

Էտ Հազարաբիրու ուր բերան բացեց, հազար քուռլու լիլու թափեց, օր սար ու քար լացին էտոր ձինէն:

Սր մի մնաց էն մէկի օր, տղէն էկաւ թագաւորի մօտ, ըսեց. — Թագաւոր ապրած մնայ, իմ վախսէն էկաւ, կը քլմի, իմ սիրտկան, իմ ձեռնէն կերտայ, կռնաս ընծի չուտով հանայ լուս աշխար:

Թագաւոր ըսեց. — Սա քրդի ըսեցի, «Սինամահաւք մինակ քրդի կռնայ հանայ լուս աշխարհ» համա էնտոր լէ պաի ուր նեղուտենէն ազատիս, օր քրդի օգնայ:

— Էտ Սինամահաւքի նեղուտեն ինչ ա, հարցուց տղէն:

Թագաւոր ըսեց. — Էտ Սինամահաւք տաս տարին մէկ հաղ ձաղ կը հանայ, մէկ վիշապ մի կայ, գիկայ, էտոր ձաղեր կուտայ, ինչ կէն-չէն, չկռնայ էտ վիշապին սպանայ, օր՝ ուր ձաղեր տղատայ էտ վիշապի ձեռնէն:

— Յըտարի ձաղ հանել ա. հարցուց տղէն:

— Հա, յըս տարի ընտոր տարին ա. աղէկ վախս մի ըռաս էկեր իս, ըսեց թագաւոր. կերտաս, ծառի տակ կը պառկիս. էտ Սինամահաւքի խասեաք էտ ա, օր չորս օր մէկ հաղ զիկայ, ուր ձաղերու

կը տեսնի, զերակուլ կիտայ, կերտայ. պէտք ա դու պառկիս ծառի տակ, մուլաք կենաս. տեսնիս յնժի վիշապ գիկայ. յէլնիս, յիրար հետ կռուիք. ես դու էնտոր կը յաղթիս, ես էնի քրդի կուտայ:

Էտ տըղէն յէլաւ, առաւ ուր էղած-չէղած, գնաց Սինամահաւքի մօտ: Շատ գնաց թէ քիչ, հասաւ էն ծառի տակ, օր Սինամահաւք բռն էր դրի. գնաց ուր չէ ու շալաք դրեց ծառի տակ. քիչ մի քնաւ, մէկէլ տեսաւ օր խըժւըրտոյ յընկաւ Սինամահաւքի ձագերու մէջ:

Համա էտ տըղէն քաշեց զուր թուրն ու յէլաւ, տեսաւ օր վիշապ էն դըհէն բերան բացի, գիկայ, օր յէլնի ծառնուլի, զէտ ձագեր ուտայ:

Տըղէն քաշեց, վիշապի յառէջ կըտրեց, թուր մի թալեց վիշապին, դլխու կէս տարաւ, վիշապ ուր պոյ թալեց, էտ սըղի մէջք փաթեց, ճըխտից զկօղեր յերարու վըրէն, օր տըղի մէջք ջարդէր, տըղէն թըրով խաք-խաք կտրտեց, վիշապին դիզեց յիրար վըրէն. էլաւ մէկ մեծ կօլօմի, ու կը պառկի ծառի տակ, կը քնի:

Սինամահաւք ուր ձագերու խըժւըրտոյ հեռուն աշխարքից լսեց, դիցաւ օր վիշապն ա էկաւ ուտելու, համա սուբուքման էկաւ. էրից օր զարկեր էտ մարդու կտոր-կտոր էնէր, գինէր թէ էտ մարդն էր ըմէն հաղ ուր ձագեր տանող. համա ձագեր վըժվըժացին Լաւաճն, քու Աստծու սիրուն էղնի, էդ մարդուն մը զարկի, էտ էր մըղի ազատօղ վիշապի ձեռնէն, հալա աչքա վիշապի ջանքակ օր բրդի դիզեր ա յիրար վըրէն:

Ձագեր օր էտ համալ լսեցին ուրանց մօր, մէրը թեւր լոնեց արեւու դէմ, հով էրից էտ տըղի վըրէն. տըղէն կուշտ քնաւ, յէլաւ, տեսաւ օր Սինամահաւք էկեր ա, ուր վըրէն հով ա էլի, յէլաւ կայնաւ:

Սինամահաւք ըսեց.—Տըղա՛ յուզա, տամա:

Տըղէն ըսեց.—Ընծի հանա լուս աշխարհ:

«—Վայ քու սորվըցնողի վիզ կտորի, իտա պառաւ վախճա ա, ես ինչ կունամ քրդի շալկիմ, հանիմ լուս աշխարհ:

—Ապա իմալ էնիմ, ըսեց տըղէն, իմ յուս վերե Աստուծն ա, ներքե դու իս, դու գինաս:

—Օր հըմալ ա, ըսեց Սինամահաւք, գնա, քառսուն լիտր գինի բիր, քառսուն լիտր լէ դմակ. ես օր հա կէնիմ, դմակ թալա բերանս ի, օր դու կէնիմ, գինի թալա բերանս ի, հարի քրդի հանիմ լուս աշխարհ:

Էտ տեղից տըղէն դառցաւ, էկաւ թագաւորի մօտ, առաւ քառսուն լիտր գինի, քառսուն լիտր դմակ, գնաց:

Բերեց ուր լինում էր զմեզ. էդ դմակն ու գինին առաւ, յէլաւ նստաւ Սինամահաւքի պառեկի վրէն, Սինամահաւք էտոր առաւ, հաւալամիւ էղաւ, հաւ էրեց, դմակ թալեց բերան, դու էրեց, գինի լըցեց բերան, յէլան. քիչ մնաց օր յէլնէն լուս աշխար, դրմակ խլրսաւ, էդ հաւք մէկլէ օր հաւ էրեց, դմակ չկէր, հաւալ դանակ թալեց զուր թուրի միս կտրեց, թալեց էտ Սինամաւքի բերան. Սինամահաւք գիցաւ օր էդի մարդու միս էր, չկերաւ, լիզուի տակ պահեց:

Յէլան լուս աշխար, Սինամահաւք էտ տըղին յիջուց գետին, ըսեց.—Գնա՛ Տեսաւ օր տըղէն չըր կռնէր քելէր, կը թօփտէր, խանչեց ուր մօտ տըղին, ըսեց.—Յընչի կը թօփտատ Տըղէն ըսեց.—Ոտսի կռմեր ա նստելով, էդոր համար կը թօփտատ Սինամահաւք ըսեց.—‘Իսկ սութ կըսես, քու մաից կարիր, թալիր իմ բերան, ես հասկցայ, օր իսնի միս էր, չկերայ, իմ լիզուի տակ պահեցի, Հանեց լիզուի տըղից, միս, դրեց տեղօս-տեղ, ուր յաչքի արտասուքից վըրլում քսեց վըրէն, սաղցաւ տըղի ետէն. շնորակալութեն առաւ Սինամահաւք, դառցաւ ուր ճամբով:

Էտ տըղէն լէ բարակ ճամբէ մի լռնեց ու գնաց: Գնաց մէկ հովըւիմ մի լուսս էկաւ, ըսեց.—Հովիւ աղբէր, ես իմ չօրեր կիտամ քըղի, դու քու չօրեր տո՛ւր ընծի:

Հովիւ ուրախ-ուրախ, ուր չօրեր հանեց, տուեց էտ տըղին, տըղի չօրեր լէ առաւ ուրին:

Տըղէն հանեց, քանիմ լուրուս փառայ տուեց, հովու մօտից մէկ դառ առաւ, մորթեց, միսն ու փօսք տուեց հովըւին, փօր չօրցուց յէցքեց ուր գլխ, էղաւ մէկ ֆաշիկ մի, չալկեց զուր լինում էր չալակ, գնաց:

Գնաց հասաւ ուր քաղքի մօտիկ, գնաց մէկ բօսնցու մօտ, ըսեց.—Ընծի չըս բռնի քու յառէջ խզմարջի:

Բօսնցին ըսեց.—Յընչի չէ, քու հախ ընծի ըսա: Էտ տըղէն ըսեց.—Իմ հախ ինչ օր տուեցիր, դու քու իսամ:

Էդ տեղ բօսնցու հետ ուր հախ կտրեց, էղաւ բօսնցուն խզմարջի:

Էրկօր մնաց, իրեք դիւանդայ, տեսաւ օր գմիրսուն դըրաք վերցուց: Էտ տըղէն էկաւ ուր աղից հարցուց:

—Աղա, իտա ինչ գմիրսուն ա քաղքի մէջ:

Աղէն ըսեց.—Մեր թաղաւորի տըղէկներ գացին. անմահութենի խնծոր բերին, տուեցին թաղաւոր կերաւ, ջիւղցաւ, իրեք հատ լէ խօթտ աղջիկ էն բերած, էրկուս պսակեցին աղբրտանք ուրանց վըրէն. Պըզաի աղջիկ լէ պըտի պսակին վըր թաղաւորին. քառսուն օր վաճաւ ես կտրի, օր պսակի. յէռսուն ու եօթ օր գնաց, մնաց

կը տեսնի, չհրակուել կիտայ, կերտայ. պէտք ա դու պառկիս ծառի տակ, մուղաք կենաս. տեսնիս յնժի վիշապ գիկայ. յէլնիս, յիրար հետ կռուիք. ես դու էնտոր կը յաղթիս, ես էնի քրդի կուտայ:

Էտ տըղէն յէլաւ, առաւ ուր էղած-չէղած, դնաց Սինամահաւքի մօտ: Շատ դնաց թէ քիչ, հասաւ էն ծառի տակ, օր Սինամահաւք բուն էր դրի. դնաց ուր չէ ու շալաք դրեց ծառի տակ. քիչ մի քնաւ, մէկէլ տեսաւ օր խըժւըրտոյ յընկաւ Սինամահաւքի ձագերու մէջ:

Համա էտ տըղէն քաշեց զուր թուրն ու յէլաւ, տեսաւ օր վիշապ էն դըհէն բերան բացի, գիկայ, օր յէլնի ծառնուլի, զէտ ձագեր ուտայ:

Տըղէն քաշեց, վիշապի յառէջ կըտրեց, թուր մի թալեց վիշապին, զլխու կէս տարաւ, վիշապ ուր պոչ թալեց, էտ տըղի մէջք փաթեց, ճըխտից զկողեր յիրարու վըրէն, օր տըղի մէջք ջարդէր, տըղէն թըրով խաք-խաք կտրտեց, վիշապին դիզեց յիրար վըրէն. էլաւ մէկ մեծ կօլօմի, ու կը պառկի ծառի տակ, կը քնի:

Սինամահաւք ուր ձագերու խըժւըրտոյ հեռուն աշխարքից լսեց, զիցաւ օր վիշապն ա էկաւ ուտելու, համա սուրբօրման էկաւ. էրեց օր զարկեր էտ մարդու կտոր-կտոր էնէր, գինէր թէ էտ մարդն էր ըմէն հաղ ուր ձագեր ստնոդ. համա ձագեր վըժլըժացին համա՛ն, քու Ասածու սրտն էղնի, էդ մարդուն մը զարկի, էտ էր մըլի ազատօղ վիշապի ձեռնէն, հալա ոչքա վիշապի ջանճալ օր բրդի դիզերա յիրար վըրէն:

Ձագեր օր էտ համալ լսեցին ուրանց մօր, մէրը թեւեր բոնեց արեւ դէմ, հով էրեց էտ տըղի վըրէն. տըղէն կուշա քնաւ, յէլաւ, տեսաւ օր Սինամահաւք էկեր ա, ուր վըրէն հով ա էրի, յէլաւ կայնաւ:

Սինամահաւք լսեց.—Տըղա՛ յուզա, տամա՛:

Տըղէն լսեց.—Ընծի հանա լուս աշխարհ:

Վ.—Վայ քու սորվըցնողի վիզ կոտրի, իտա պառաւ վախճա ա, ես ինչ կունամ քրդի շալկիմ, հանիմ լուս աշխար:

—Ատա իմալ էնիմ, լսեց տըղէն, իմ յուս վերե Աստուծն ա, ներքե դու իս, դու գինաս:

—Օր հըմալ ա, լսեց Սինամահաւք, դնա, քառսուն լիտր գինի բիր, քառսուն լիտր լէ դմակ. ես օր հա կէնիմ, դմակ թալա բերանս ի, օր դու կէնիմ, գինի թալա բերանս ի, հարի քրդի հանիմ լուս աշխար:

Էտ տեղից տըղէն դառցաւ, էկաւ թագաւորի մօտ, առաւ քառսուն լիտր գինի, քառսուն լիտր դմակ, դնաց:

Իերեց ուր ըհ ու չալագ. էդ դմակն ու գինին առաւ, յէլաւ նստաւ Սինամահաւքի պառեկի վրէն, Սինամահաւք էտոր առաւ, նաւալամիւ էղաւ, հա էրեց, դմակ թալեց բերան, դու էրեց, գինի լըցեց բերան, յէլան. քիչ մնաց օր յէնէն լուս աշխար, դրմակ խլլ-սաւ, էդ հաւք մէկլէ օր հա էրեց, դմակ չկէր, հաւա դանակ թալեց դուր թութկի միս կտրեց, թալեց էտ Սինամահաւք բերան. Սինամահաւք գիցաւ օր էդի մարդու միս էր, չկերաւ, լիզուի տակ պահեց:

Յէլան լուս աշխար, Սինամահաւք էտ տըղին յիջուց գետին, բսեց.—Գնա՛ :Տեսաւ օր տըղէն չըր կռնէր քելէլ, կը թօփլտէր, խանչեց ուր մօտ տըղին, բսեց.—Յընչի կը թօփլտա՛ Տըղէն բսեց.—Ոտսի կռմեր ա նստելով, էդոր համար կը թօփլտա՛ Սինամահաւք բսեց.—'Իու սութ կըսես, քու մսից կտրիր, թալիր իմ բերան, ես հասկցայ, օր իսնի միս էր, չկերայ, իմ լիզուի տակ պահեցի: Հանեց լիզուի տըղից, միս, դրեց տեղօս-տեղ, ուր յաչքի արտսունքից փլլաւ քսեց վրէն, սալցաւ տըղի ետէն. շնորակալութեն առաւ Սինամահաւք, դառցաւ ուր ճամբով:

Էտ տըղէն լէ բարակ ճամբէ մի բռնեց ու դնաց: Գնաց մէկ հովըւիմ մի լուսս էկաւ, բսեց.—Հովիւ աղբէր, ես իմ շօրեր կիտամ քըզի, դու քու շօրեր տո՛ւր ընծի:

Հովիւ ուրախ-ուրախ, ուր շօրեր հանեց, տուեց էտ տըղին, տըղի շօրեր լէ առաւ ուրին:

Տղէն հանեց, քանիմ ղուրուս փաւայ տուեց, հովու մօտից մէկ դառ առաւ, մորթեց, միսն ու փօսք տուեց հովըւին, փօր շօրցուց յէցքեց ուր գլօխ, էղաւ մէկ փալիկ մի, շալկեց դուր ըհ ու չալակ, գնաց:

Գնաց հասաւ ուր քաղքի մօտիկ, գնաց մէկ բօսեցնջու մօտ, բսեց.—Ընծի չըս բռնի քու յառէջ խզմաքօի:

Բօսեցնջին բսեց.—Յընչի չէ, քու հախ ընծի ըսա: Էտ տըղէն բսեց.—Իմ հախ ինչ օր տուեցիր, դու քու իսամ:

Էդ տեղ բօսեցնջու հետ ուր հախ կտրեց, էղաւ բօսեցնջուն խզմաքօի:

Երկօր մնաց, իրեք դիանդայ, տեսաւ օր գմիրտուն դըրաք վերցուց: Էտ տըղէն էկաւ ուր աղից հարցուց:

—Աղա, խտա ինչ գմտուն ա քաղքի մէջ:

Աղէն բսեց.—Մեր թագաւորի տըղէկներ գային. անմահութենի խնծոր բերին, տուեցին թագաւոր կերաւ, ջնեցաւ, իրեք հատ լէ խօթտ աղջիկ էն բերած, էրկուս պսակեցին աղբրտանք ուրանց վըրէն. Պըզտի աղջիկ լէ պըտի պսակին վըր թագաւորին. քառսուն օր վասա եա կտրի, օր պսակլի. յէռսուն ու եօթ օր գնաց, մնաց

իրեք օր. յըսօր էտ թագաւորին առնող աղջիկ ըսեր ա օր ջրինս խաղան հարի իրեք օր: Երեք օրէն յետե յսեր ա «մէկ քանիմ բաներ լէ կայ, կըսիմ. օր կատարիք, նոր կը պատկուիմ թագաւորի վրէն»:

Փրչում մնացին էտ խօսքի վրէն, տըղէն մէկ լէ տեսաւ, օր կէզնի հազար ձիաւոր, հեծած էտ ողջկայ նըստած բօւբ ու սարի վաննարի դէմ ջրինս կը խաղան:

Յէլաւ, ուրին քաշեց քահնայ, իմալ օր սիւստի ձիու պօչի մաղ ճըրնկցուց, գախին սիւստի ձին, հազր ուր մօտ կայնաւ. մէկ ձեռք լէ հազնիւտ խաւ չոր վրէն:

Էտ տըղէն համա շուտ ուր չորեր փոխեց, յէլաւ հեծաւ ձիուն. դնաց խառնաւ էտ ջրինս խաղցող ձիաւորներուն. համայ աղէկ ջրինս խաղաւ, օր էտ քաղքի շէնլիլ յըմէն աճէլ կտրան. քըշեց էկաւ աղջկայ նստած փաննարի յառջեւն յընցաւ, աղջիկ օր տեսաւ ձիուն ու տըղին, լէ սհաք ճանչըցաւ, ուր մըտքի մէջ ըսեց. Աստուած լնծի իմ մուրազին հասցուց. վալա՛ տըղէն էկել ա՛ ճղէն գնաց, ձիուց յիջաւ, ձին թորկեց, գնաց ուր տեղ, ու յինք լէ գնաց բօսան:

Էն մէկիլ օր էլման ձիաւորներ հէծան, ջրինս կը խաղէն, էտ տըղէն ուրին քաշեց քահնայ սև ձիու պօչի մաղ ճըրնկցուց. մէկէլ տեսաւ, սև ձին. ըռախտով-փուսարով ուր յառէջ կայնաւ, շուտ ուր չորեր փոխեց, յէլաւ հեծաւ ձիուն, գնաց մօտաւ ձիաւորներու մէջ, համալ ջրինս խաղցաւ օր յըմէն աճէլ կտրան էտ տըղի ջրինս խաղալու վրէն: Էլման քըշեց աղջկայ նստած փաննարի յառջեւից դնաց մէկ, քայնայ տեղ յիջաւ, ձին թորկեց, գնաց, յինք լէ էկաւ բօսան գնաց բօսան:

Իրեք օրուայ վրէն էլման ժողուան ձիաւորներ ջրինս խաղցան, էտ տըղէն ուրին քաշեց քահնայ. կարմիր ձիու պօչի մաղին ճըրնկցուց. կարմիր ձին էտոր յառէջ կայնաւ, էտ տըղէն ուր չորեր փոխեց, յէլաւ, հեծաւ, դնաց. ձիաւորներու մէջ համալ աղէկ ջրինս խաղցաւ, օր էտ քաղքի շէնլիլ յըմէն աճէլ կտրան քշեց աղջկայ փաննարի յառջեւն դնաց, յիջաւ, ձին թորկեց, գնաց, յինք լէ էկաւ բօսան ուր բանին էկաւ:

Աղջկայ քառստուն օր քմաւ, թագաւոր մարդ ճամբեց մօտ, ըսեց. — Արի՛, պատկուինք:

— Զըմ պատկուի, ըսեց աղջիկ:

«Յօրի չպատկուի, ըսեց թագաւոր, հալա դնա՛, հարցու:

Գացին աղճկան ըսեցին, թագաւոր կըսայ «յօրի չպատկուի:

Աղջիկ ըսեց. — Ընծի իրեք հատ քանակի կայ, յերօր թագաւոր կատարեց. նոր կը պատկուիմ:

Էկան, թագաւորին ըսեցին. — Աղջիկ կըսայ «ընծի իրեք քամ-պա կայ, թագաւոր յեպօր կատարեց, նոր կը պատկուիմ»:

Թագաւոր ըսեց.—Գացէք հարցուցէք, տեսէք ինչ կսայ, արէք, ընծի ըսէք:

Եկան աղջկան ըսին.—Թագաւոր կըսայ, «ուր քամային ինչ ա, Թըխ ըսայ»:

Աղջիկ ըսեց.—Թագաւորից գուզիմ մէկ օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ. մէկ օսկի սինու մէջ դրած, գուզիմ մէկ օսկի կատու, օսկի մուկ, օսկի սինու մէջ դրած. էդոք օր բերեց, պրծաւ, պէտք ա բերայ հըմալ հէքեաթ ըսող մի, օր խամսան մէկ հէքեաթ ըսայ, ուր քաղքի մեծ ու պըզտիկ ժողուայ, օր յանկանջ էնին, յեպօր էդ իմ քամայէք կատարեց, նոր կը պսակուիմ:

Աղջկայ ըսած խօսքեր ու քամայիք եկան, Թագաւորին ըսեցին, Թագաւոր էն սրնաք ուր քաղքի մէջ ինչ խօսալ օր օսկերիչ կէր, զըմէն խանչեց ուր մօտ, ըսեց.—Կերթաք, կը շինիք մէկ օսկի սինի, օսկի սինու մէջ կը շինիք, մէկ օսկի կատու օսկի մուկ յառէջ, էլման կը շինիք մէկ օսկի սինի, օսկի սինու մէջ կը շինիք մէկ օսկի հաւ, օսկի կուտ յառէջ:

Թագաւորի էդ ըսածներ ըսկի մէկ օսկերիչ չըկըցաւ շինեց, Թագաւորի իլան կտրաւ, դալալ տըւեց խանչել. «Որն օր Թագաւորի ըսած օսկի ամաւաքներ, Թագաւորի նոր խանըմի ըսածի պէս չինեց, Թագաւոր էնդոր ուր ծանտըութիւնով օսկի կիտայ:

Ըսկի մէկ մարդ մի էդ կային քաղքի միջից յառէջ չէկաւ, էդ բօսսաննի տըղէն էկաւ դալալի յառէջ, ըսեց.—Թագաւորի ըսածներ ես կը շինիմ, մինակ ընծի մէկ բեռ գուզ տայ ամեն մէկ գիշիւր քանի օր էդ շինելուց չպրծեր իմ:

Դալալչին էկաւ, Թագաւորին ըսեց.—Ֆըլան բօսսնու մօտի մարդ ըսեց «ես կը շինիմ, նամա ամեն մէկ գիշեր մէկ բեռ գուզ ընծի տայ. քանի օր չպրծեր իմ շինելուց»:

Թագաւոր ըսեց.—Շատ աղէկ, տարէք, մէկ բեռ գուզ տուէք. իրեք-չորս գունտ լէ օսկի էն բօսսնու՝ Թըխ շինայ:

Առան գացին գունտ-գունտ օսկիք, ու մէկ բեռ գուզ տուեցին էդ տըղին՝ սապաղոսան յէլաւ ուր մօտի օսկի կատուն, օսկի մուկ, օսկի հաւ, օսկի կուտ, ու օսկի սինիք ճամբեց Թագաւորին. Թագաւոր լէ ճամբեց աղջկան, աղջիկ օր տեսաւ, էն սնաք ճանչըցաւ օր ուրանց ապրանքն ա օր յինք քամայի էրեց տըղին, տըղէն լէ բերեր ա:

Էն մէկէլ օր էդ աղջիկ ըսեց.—Կերթաք ընձի մէկ հէքեաթ ըսող մի կը բերիք, ու քաղքի մեծ պզտիկ կը ժողուիք օր յանկանջ զնին էն հէքեաթ ըսողին. յեպօր հէքեաթ պրծաւ, ես նոր կառնիմ Թագաւորին:

Էդ աղջկայ ըսած խօսքեր յըմէն էկան, Թագաւորին ըսին, Թագաւոր յէլաւ դալալ խանչել տուեց, ըսեց. «Որ նոր գայ, խամսան մէկ հէքեաթ ըսայ, Թագաւորի նոր բերած խանըմըն հաւնեցաւ. Թագաւոր էնդոր ուր կըրուանօցով օսկի կիտայ»:

Էդ բօսեցնի տըղէն էկաւ, դալալին ըսեց,

— Ես չառ ալէկ հէքեաթ ըսել գիճամ:

Դալալ էդոր ձեռնէն բռնեց, տարաւ Թագաւորի մօտ: Թագաւոր դալալ տուեց խանչել, ըսեց. — «Ինչ խրօր, օր քաղաք մարդ կայ, պէտք ա գայ Թագաւորի սաքային օր հէքեաթ ըսողին յանկանջ դընին»: Էդ քաղքի մեծ ու պզտիկ յըմէն էկան Թագաւորի սաքային, Թագաւոր խանչեց էդ տըղին, ըսեց օր, ուր հէքեաթ ըսայ:

Էդ տըղէն ըսեց. — Թագաւոր ապրած մնայ, վախճի մէկին, ըռընճբբի մէկ, ըսկի ժառանկ չուենայ: Մէկ օր էտ ըռընճբբար կերտայ ուր յարտ վարելու, կը հեքսօտի ուր լծած էկան, կըսայ «մուռօսալ». Աստըծու հրամանքով էդ եզ լիզու գէշի, ըռընճբբին կըսայ: «մուռօսալ մենք չինք, մուռօսալ խսան ա, օր ցա՛ ժուկ գինայ, ցա՛ ժամանակ, յըմէն հաղ մեղք կենայ. օր կը մեռնի, կը տանին հօղի տակ կը հորին, համա մենք օր կը հիւնդնանք, մըզի կը մօրթին, ուտին, գմըր կաշին լէ կը հագնին. դու օր քու վախճ յիմնաս, էրտաս քու դօսակ, քու կնիկ Աստըծու խասու խուսքաօսով կը պառկի, մէկ տըղէ մի կը բերայ, համա քու էդ տըղէն լէ չառ գիտնակ տըղայ կէղնի: Ըռընճբբար անեպ կը մնայ օր եզ մարդու պէս կը զրուցայ. էլ մէկ տարի քամամ ուր դօսակ չէրտայ, տարին օր քըմաւ էդ եզան ըսած օր, էդ մարդ կերտայ ուր դօսակ, էդ մարդու կնիկ կը փօրօփնայ, Աստըծու հրամանքով կը պառկի, ուր վախճին, մէկ չառ յիմաստուն տըղէ մի կը բերայ»:

Էդ տըղէն կէղնի վեց-եօթ տարեկան. մէկ օր մի գէշի, յարտ ուր հօր հաց կը տանի, պապ կը նըստի օր հաց ուտայ, տըղէն հօր թէն կը բռնայ, կըսայ. — Մուտի Պապ կըսայ. — Յընչի չուտիմս Կըսայ. Մըզի դօնախ գիկայ. մէկլէ կաշայ՝ կը տեսնի օր իրեք ձիաւոր էն դըհէն յէլան, էկան դէմի ուրանդ, էկան բարե տուեցին. էդ պզտիկ տըղէն գէտոց բարե առաւ, էդ ձիաւորներ հարցուցին. — Ի՞նչ կայ, ի՞նչ չկայ աշխարհ: Էդ տըղէն ըսեց. — Ինչ օր կայ ձըր մօտն ա. մարդ չը գիճայ:

Էդ ձիաւորներ լէ Ատամաթ Թագաւորի աղջիկն էր ճամպի էրկըներ ժուռ գայու. ու էնդոցլէ քամպա էրեր էր, ըսեր էր, «ալլամ — աշխար ժուռ գիկար, ըռասս գայօղ մարդուց կը հարցուք, թէ «աշխար ինչ կայ, ինչ չկայ.» որն օր ձըր ջուհապ տուեց թէ, «Ինչ որ կայ ձըր մօտն ա»: Էն մարդու ձեռնէն բռնիք, բերիք, ես էնտոր սիրտ ու թոք ուտեմ օր չմեռնիմ:

էդ ձիաւորներ տեսան օր թագաւորի աղջկայ էրած քամպի ջուապ էդ պզտիկ աղէն տուեց. էդ տղի թնէն բռնին, տարան թագաւորին.

էդ տղի պապ լաց յընկաւ յետներէն, տըղէն դառցաւ ուր հօր սիրտ տուեց, ըսեց.—Ապօ՛ միւլայ-միւլայ, ես վաղ-մէկէլ օր կը դառնամ, ընծի բան չէղնի, դու ըսկի մը՝ վախենայ:

Պապ թողեց, դառցաւ, էդ ձիաւորներ՝ առան զէդ տըղէն ու գացին, տարան տուեցին Ատամաթ թագաւորին: Ատամաթ թագաւոր էդ տըղին զրուք տուեց, շատ հաւնաւ, էլ չ'իսիւիւցաց մէկից տէր ուր աղջկայ ձեռ օր մօրթէր. տուեց ուր սասրիագամին, ըսեց.—Տօր գիտայ տըղէն պահայ, հալա տեսնիմ իմ աղջիկ ինչ կըսայ:

Սասրիագամ առաւ տըղին, գնաց ուր տուն, էդ տըղէն Սասրիագամին ըսեց.—Իմ տէր, յըսօր ձրր քաղքի մէջ մէկ պզտիկ տըղէմ ի մեռաւ, տառան հորեցին, արի, թը կեղնի, իմ արեւ ընծի բաւխայ, մէկ օր մի ես լէ քըզի պէտք գիկամ. մարդ ճամբայ, թըխ էրտան էն նոր մեռած տըղէն գերեզմընէն հանին, էնդոր սիրտ ու թոք հանին, բերին, տան թագաւորի աղջիկ ուտայ, օր ուր ձեռ իմ եախից թողայ:

Սասրիագամ էդ տըղի խօսքին յանկաջ էրեց. յէլաւ, մարդ ճամբեց, դային էն մեռած տըղի սիրտ ու թոք բերին. տարան, տուեցին թագաւորի աղջիկ կերաւ. էն մէկէլ օր Սասրիագամ թողեց էդ պզտիկ տըղէն, դնաց ուրանց տուն:

Ժուկ մի յընցաւ էդ արալըղ, մէկ օր թագաւորի քոռնին իրեք հառ շառ խօրօտիկ ձուկ բերեց թագաւորին փեւեհե: Թագաւոր լէ յէլաւ, ճամբեց ուր աղջրկան, աղջիկ ձկներուն յետ ճամբեց, էկաւ թագաւորին ըսեց.—էդ ձկներու մէջ որձ ձուկ կայ, ես կուս աղջիկ, ու հարի մեռնելու օր պըտի կուս մնամ. ես որձեղէնի միս պըտի չուտիմ, որձ իսնի հոռ բիլայ իմ քիթ չքիսնի պըտի:

Թագաւոր շատ դուռուրմիւ էղաւ ուր աղջկայ ըսած խօսքերու վըրէն, Աստծու խաւ ու խուրասու ձըկներուց մէկ յէլաւ լիզու, թագաւորին ըսեց.

—Որձը ուր մօտն ա, էգը ուր մօտն ա, ու թըռաւ թագաւորի յառջեկից, փանճարի միջով յընկաւ ծով:

Թագաւոր էն սիւս կը խանչայ զուր սասրիագամին, կըսայ.—Սա ձկան ըսած ջուհապ ընծի կիտաս, ես լէ չէ քու գլխի կը զարկիմ:

Սասրիագամ կը մնայ շիւար, հինկ օր վաղսայ կը կըտրայ. յեպօր զէդ ջուհապ չտուեց, նոր թագաւոր զուր գլխի զարկայ:

Սասրիագամ գիկայ ուր տուն, չուտ կը ճամբայ էդ տըղի յետէն, կառնի տըղէն, գիկայ: Էն մէկէլ օր Սասրիագամ տըղին կը

տանի կը հանայ թագաւորի յերես, էդ տըղէն իրեք հատ առակով կը հասկցու թագաւորին ձկան ըսած խօսքերը:

Տըղէն կըսայ.—Թագաւոր ապրած մնայ. վախճի մէկին մարդ մի կէղնի, էդ մարդու կնիկ ինչ խլթըպ՝ կը պառկի, էրեխայ կը բերայ. վիշապ մի ուր տան յառկէն գողտու գիջնէր, էդ մարդու էրեխէն օրօցի մէջ կը խեղտէր, ու էլման կը քաշուէր յառիկ, կը պահուէր: Մէկ օր մի յեպօր մարդ ու կնիկ տուն չէղնին, էդ վիշապ յառկէն կախ զընկնի օր յիջնի քնած տեղ օրօրօցի մէջ էդ էրեխին խեղտաւ: էդ տան տիրոջ մէկ պատիկ բօնի շուն կէղնի, էդ սնաթուն էդ բօնին օրօրօցի տակ պառկուկ կեղնի. վիշապի յիջնելու խշալըտոց կը լսայ, գէնի, կաջքայ օր վիշապ յառկից յիջաւ, էկաւ ուր պօչ փաթեր օրօրօցի մէջ էրեխի վըզով, օր խեղտէր. համայ էդ բօնին յէլաւ, ուր յակռէսներով վիշապի պօչ կտրտեց. վիշապն ու բօնին կռւտան, բօնին վիշապին խեղտեց, էրեխին ազատեց. քիչ մի մնաց, տան տէր էկաւ, դուռ բացեց, բօնին արնլուայ յէլաւ ուր տիրոջ յառէջ, տէր ըսեց.—Վայ. յըմէն հաղ իտայ բօնին ա օր զմըր էրեխէք կը խեղտայ, մենք Ֆարադ խապար չունինք. կը զարկայ, բօնուն կըսպանայ, գիկայ կը մտնի տուն, կաջքայ օր օրօրօցի մօտ մէկ մեծ վիշապի ջանճակ կայ, էն սնաթ հասկցաւ օր վիշապ յիջի ուր էրեխին խեղտայ, բօնին վիշապին կտրտեւ ա, էրեխին ազատեւ ա: Թագաւոր ապրած մնայ, ինչ խթր ցաւ էղաւ էն բօնու տիրուն, օր ուր խեղտի շուն սպանեց:

—Շատ ցաւ էղաւ, ըսեց թագաւոր:

Էն էրկու առակ թըխ մնայ, յիրկուն կըսեմ. տըղէն ըսեց թագաւորին, ու ձըգի գիշեր բարի ըսեց. առաւ Սաթրիազամին, գնաց:

Էն մէկէլ յիրկուն թագաւոր էլման դանչեց, էդ տըղին բերեց, էդ տըղէն իդա հաղուս մէկէլ առակ ըսեց,—«Վախճի մէկին մէկ իշխան մարդ մի կէղնի, գէնի կառնի դուր բազէն, կիրթայ սար օր նեհիր էնայ, շատ կը ծառւընայ, կերթայ մէկ մեծ քարի տակ, ձիով կը կայնի, կաջքայ օր էդ քարապի յերէսէն կաթիլ-կաթիլ ջուր կը կաթայ, էդ իշխան ջեպից կը հանայ օսկի ջրխմիչ, կիտայ էդ կաթիլ ջրի դէմ, կը բերայ օր խմայ, ուր ձեռաց բազէն կըտցով կը զարկայ, կը թափայ, չթողայ օր էդ իշխան խմայ էդ ջուր: Իշխան մէկէլ ջրխմիչ կիտայ էդ կաթիլ ջրի դէմ, կէնայ, օր էդ ջուր խմայ, բազէն կը զարկայ, կը թափայ. հրմա իշխան ինատ կէնայ, կը վերցու բազին կիտայ քարին, բազէն տեղօս տեղ կը սատկի, իշխան ուրին, ուրին Յուսուրմիւ կէղնի, կըսայ, «Ջանլըմ, ես յօրի ամեղ տեղ զարկի զիմ բազէն սպանեցի, բալկի մէկ բան կէր էդ ջրի մէջ, օր բազէն չըթօրկէր ես խմէնք, հալա ես պըտի յէլնիմ քարի գլօխ, աշբիմ. տեսնիմ էդ ջուր յուստի գիկայ:

Գինի քարի գլօխ, կաշքայ օր մէկ մեծ վիշապ մի փրցեր ա, արև զարկի վրէն, էգոր ճենճն ա օր կը հալի գիկայ, էդ քարից կը թափի կաթ-կաթ. նոր կը զարկայ չօքերուն, ան կըսայ. իմ յաշքեր փռնայ, իմ բազէն գինէր օր օձու արուն էր, ես պտի խըմէնք, մեռնէնք, զարկեց իմ ձեռնէն թափեց, ես յընչի զարկեցի քարին, սպանեցի բազին:

—Ի՞նչ խըթրայ ցաւ տուեց էդ բազէն ուր տիրուն, թագաւոր ապրած մնայ:

—Շաա ցաւ տուեց, ըսեց թագաւոր:

էդ գիշերը էդ տըղէն թագաւորից իգին առաւ օր վաղ յիրկուն լէ գայ, զմէկէլ առակ ըսայ. «ձըգի գիշեր բարի» ըսեց. առաւ Սաս-րիազամ, գնաց:

էն մէկէլ յիրկուն էդ տըղէն ու Սասրիազամ էլման յէլան, գացին թագաւորի մօտ, էտ տըղէն մէկէլ առակ ըսեց.

—«Վախճի մէկին մէկ թագաւոր մի կէղնի, Հնստտանու էդ թագաւորին մէկ Սինամահաւք փեփեփե կը բերին. էդ թագաւոր Խօթ տարի գէտ հաւք կը պահայ ուր խաս-բաղնէն. էդ հաւք ըսկի չը գրուցայ: Օր մի թագաւոր գէնի ուր բաղնէն կը զըլըռնայ, փառ-ւեզ կիտայ-կերթայ գիկայ, մէկէլ կը տեսնի էդ հաւք ուրին-ուրին կը ծիծղայ. թագաւոր ուրնից կը խռտի, կը դառնայ էդ հաւքի վրէն, կը հեքսօտի, կըսայ.—Մուռցալ, իտայ Խօթ տարի դու յուտա իս, չըր ծիծղէ, յըսօր իմ վրէն ծիծղացիր: Աստծու հրամանքով էդ Սինամահաւք լիզու յէլաւ, թագաւորին ըսեց.—Թագաւոր ապրած մնայ, ես քու վըրէն խօմ չծիծղացի: Թագաւոր ըսեց.—Ապա վիր վըրէն ծիծղացիր: էդ հաւք ըսեց.—Յըսօր իմ աղբոր տըղի հարսնիքն էր, էն տոք էն տեղ իմ կենաց գինի խմեցին, ես յուտայ յիմցայ, էդոր հաւար ծիծղացի:

Թագաւոր ըսեց.—Օր ես քըզի թողիմ, էրթաս քու աղբօր հարսնիք, ընձի ինչ փեփեփե պըտի բերիս: Հաւք ըսեց.—Պըզի մէկ ան-մահութենի խնծորի հունտ կը բերեմ, քու բաղնէն տնկիս, մէկ տարի յեռե պտուղ կիտայ. էն պտուղ տուած խնծոր օր ուտիս, կը ջիհլենաս: Թագաւոր ըսեց.—Օր համալիս, դը գնա:

էդ հաւք գնաց, ուր աղբօր հարսնիք էրեց, պըծաւ. մէկ անմահութենի խնծորի հունտ դրեց ուր լիզուի տակ, բերեց թագաւորին փեփեփե: Թագաւոր էդ հունտ տնկեց ուր բաղնի մէջ, մէկ տարի յեռե պտուղ տուեց, խնծորներ հասան, իմալ կէղնի էդ խնծորներուց մէկ օձ կը դեղայ, էն դեղած խնծոր էդ թագաւորի բաղնանին կը քաղայ, կուտայ. համա տեղօս տեղ կը մեռնի, թագաւոր գիկայ, կաշքայ օր բաղնանին էդ խնծոր ուտելուց ա մեռի, կը գտնայ Սինամահաւքին կըսայ.—'Իու խօյ, իմ դուստան չիս օր խա-

պիտ ընձի, իտայ ծառ տնկիր իմ բաղնի մէջ, որն օր էգոր խըն-
ծորնէր ուտայ, մեռնի. հրմայ կը քայայ թուր կը զարկայ էդ հաւ-
քու վիզ կը կտրայ. հաւք տեղօս տեղ կը սատկի:

Թագաւոր հրաման գէնայ, էդ ծառ կը կտրեն, բաղնի միջէն կը
հանեն, կը տանեն չօլ մէկ դուզ տեղ մի կը թալին:

Էդ քաղքին մէկ հալիւոր նախրճի կէղնի, յինքն ուր կնիկ մալ
կը տանին արծու, կերտան էգ չօլ տեղ էդ ծառին ու խնծորներուն
ըռաս գիկան, ամէկ մէկ հատ կուտին, էրկուս լէ կը ջնէնան, կէղ-
նին տասն ու հինգ տարեկան քուրվանճազ ջնէլ. էա նախրճին ու
ուր կնիկ յիրարու կըսին.—Քաղինք իտայ խնծորներուց, տանինք մեր
թագաւոր ուտայ, մըզի քըչում փաբայ կիտայ. կը քաղին էդ խըն-
ծորնեցուց, կը բերին, կիտան Թագաւորին, Թագաւոր ուտելու պէս
կը ջնէնայ, կէղնի տասն ու հինգ տարեկան: Էն սնաք Թագաւոր կը
կը խանչայ էդ նախրճին, ուր կնիկ, կըսայ.—Էդ խնծոր յուստի բե-
րիք». Նախրճին ու, ուր կնիկ կսեն.—Ըսայ, Ֆլան տեղ մէկ ծառ
թալած կէր, էնտոր վըրէճէն ժողվինք բերինք:

Թագաւոր նոր կը հասկնայ, օր ուր բաղնի միջի անմահութենի
խնծորի ծառն ա, համա, նա ֆայճայ օր կտրեց մէկ հաղ ուր բաղնից,
դուս թալեց, ու ամիզ տեղ Սինամահաւքին սպանեց:—Ինչ խօրաչ
ցաւ տուեց էն Սինամահաւք ու անմահութենի խնծորի ծառ էն
Թագաւորին: Էդ Թագաւոր ըսեց.—Շատ ցաւ տուեց:—Էլ էդ Թա-
գաւոր ապրած կենայ, թէ օր ձըկան ըսած խօսքի ջուհապ սամ,
դու էլ մարդ կսպանիս:

Թագաւոր ըսեց.—Սպանիմ, չըսպանիմ, դու պէտք ա ձկան
ըսած խօսք ընձի մէկնիս:

Էդ արդէն յէլաւ, առաւ Թագաւոր, գնաց աղջկայ խաս բաղնեն,
Թագաւորին ըսեց.—Իր խանչայ քու աղջկան, թըխ առնի զուր քառ-
սուն ջառեն, գայ. Թագաւոր խանչեց ուր աղջկան. աղջիկ առաւ
զուր յեռսուն ու ին ջառեն էկաւ, տըղէն ըսեց Թագաւորի աղջկան.
—Յընչի մէկ հատ պակաս բերիր, քու ջառեք քառսուն հատ են. դու
մըկայ յեռսուն ու ին հատ բերիր:

Տըղէն դառցաւ Թագաւորին, ըսեց.

—Թագաւոր ապրած մնայ, դու գինաս, էդ քու աղջիկ յընչ
զուզէր մարդու սիրտ ու թոք ուտէր:

—Յընչի գուզէր, ըսեց Թագաւոր:

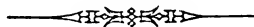
Տըղէն ըսեց, գօղտու բան չպահուի, ու քու աղջիկ լէ սուս,
կուսուտան առեր էր վըրէն, գըզի կը խափէր, գինէր օր, օր մի ուր
էրած շնգործութեն այեան գէլնէր. էնգոր համար էր օր ձիաւոր-
ներ կը գըւըռնէն ու ըռաս գալոդից կը հարցուցեն. «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ
չկայ աշխարհ. որ նօր էդ ջուհապ տէր, բռնէն, բերէն օր քու աղջիկէ

էնդոր սիրտ ու թոք ուտէր, օր էկան, ընծնէ հարցուցին, «ինչ կայ աշխարհ» ես ըսի «ինչ օր կայ չձը մօտ նա»։ Ընծի բռնին, բերին օր քու աղջիկ իմ սիրտ ու թոք ուտէր, համա Աստուած ընծի ազատեց, ես քրդի նամուարդ չէնեղու համար ուրիշներուն չսեցի, քու աղջկայ էրած խապէսահուծեն. Աստուած չընդունեց. ձուկ յէլաւ լիզու, քրդի ըսեց. «էգ լէ ուր մօտն ա, որձ լէ»։

Տըղէն ըսեց.— Դէ գիտա քառսուն աղջիկ տըղիցուցէք։ Քառսուն աղջիկ լէ տըղիցուցին. մէկ տղամարդ դուս էկաւ էդոց մէջ, թազաւոր զարմանք մնաց։

Տըղէն դառցաւ թագաւորին. ըսեց.— Թագաւոր, քու աղջիկ քրդի կը խափէր, որձ ձկան միս չըր ուտէր, օր դու հաւատէր թէ քու աղջիկ մաքուր կուս ա, ու քրդնէ գողտու աղջկայ խլըղի իդայ տըղէն ուր մօտ կը պահէր։

Թագաւոր շատ հաւնաւ էդ տըղին, ուր աղջկան թալեց ծով. ու էդ տըղէն դառցաւ ուր հօր ըսեց.— Էն աղջկայ շնործութեն օր ալեան էղաւ ուր հօր, ես յօրի պըտի ալեան չէղնիմ իմ հօր։ Ձու թալեց դուր գլխու քալիկ գաւու փոր վերցուց. թագաւոր տեսաւ օր էգի ուր տըղէն ա. յէլաւ վազաւ, ուր տըղի վըզով յընկաւ լացաւ, դառցաւ հարցուց թագաւոր ուր տըղից.— Լկա քու աղբրտիք ընծի ըսին թէ դե սպանեց միւր աղբօր, մեծք լէ սպանեցինք գէին, առանք դիտայ անմահութենի խնծոր ու գիտայ իրեք աղջիք բերինք, համալ ա ընծի խափեցին։ Էդ տեղ տըղէն դուր գլխու գալանաղ յըմէն ըսեց . . . ուր հօր. չէր բերեց գէի մօտից բերած աղջկան, աղջիկ լէ վազաւ տըղի վըզով յընկաւ, սհաթ մի կեր օր, ուրտխուծենից խեղք գնացեր էր, ջուր ցանեցին յերէսին, աղջիկ յէլաւ, նըստաւ, բերեցին տըղէն ու աղջիկ վըր յիրարու պսակին. քառսուն օր քառսուն գիշեր եօթ ձեռք դիօլ զուռնով հարսնիք էրեցին, պըծան. էն մէկէլ աղբրտանք կամչընէն, էդ աղբօր մօտից, յերես չիկէն. գնաց էնդոց լէ ըսեց.— աղբրտանք յընչի չիկաք. ախրու էդ իրեք առակ ես ձըր համար ըսեցի օր իմ չէր չնեղենէր ձըր վըրէն, դուք առանձ վնասի պըծնէք, ու փառք Ասու սըծանք լէ . . . :

ՎԻՇԱՊ ԵՒ ՎԱԹԱՆ ՈՒ ԲԱԹԱՆ

(Ալաօկեոթի բարբառով *)

Վէղնի մէկ թագաւոր. էդոր մէկ տղայ կէղնի, ծեր կէղնի, Արև կիտայ ուր տղէկներուն, տղէն կը նստի տեղ, վազիր գիգայ, տղին կը խափայ, կըսայ. — 'Ի ու ջհել ես, չըս կընայ, թագաւորութեն տուր ընձի, հարի դու ջոջընաս, նոր կիտամ քըզի:

Խարեց զտղէն, թագաւորութեն առաւ մօտէն, խանչեց զջալլըղներ, օր պտի գլօխ տէր զարկիլ, վազիրներ լաւայ ընկան. — Մը սպանի, քու քաղքից հան, թըխ էրտայ:

Տղին ու մամուն էրեց դուս, գացին քաղքի քօչէն, մէկ տեղ մի գտան, ուրանց սարուան: Էդոնց էրկու հատ մօտիկ դրկեց կէր. մէկի անուն Վաթան, էն մէկէլին Բաթան, օրական կիրաէն մեռէն՝ փէտ կը բերէն, ծախէն: Թագաւորի տղէն էդոց հետ գնաց, փէտ կը ջարդէն: Տեսան ջաղջի քար մի, քար չըջիցին, տեսան օր մեղր կէր. էդ մեղր հանին, տղէն մտուցին մըջ հորուն, տղէն մեղր . . . էդոնք հանեցին, պըծան: Միտք էրին թէ-տղէն թողինք մըջ հորուն, մեղր տանենք: Տըղէն քաշեցին հարի հորու կէս, օրիս կտրեցին, տղէն յընկաւ մէջ:

Էդոնք մեղրը առան, էկան. տղէն մնաց չուար մըջ հորուն:

Քանդեց հորու մէկ դեն, տեսաւ պղտիկ լուս կերեէր, քանդեց հող, էլաւ տեսաւ օր յընկաւ մէկ ուրիշ աշխարհ. մէկ պաղչեմ՝ կէր.

* Սայն հէփաթն ընդհանրապէս ձուհան շահ (սիեգերակալ) անուանով կասուի ժողովրդեան մէջ, նա եւ Ղալայի կեանվար, իսկ Վարան ու Բաթաց եւս Շօթն ու Բօթն:

յընկաւ պաղշի մէջ, ժուռ էկաւ: Մեղը էր կերե, սիրտ կիրեցեր, տեսաւ մէկ ահագին վիշապ մի գիգայ. տղէն փախաւ դըխ հորու ծակ. վիշապն էլաւ մէկ հալիւոր, էկաւ էդ ծակի դէմ, կտրեց էդոր յառէջ.— Հա՛, ըսեց. տղա՛, յընչի՛ կը փախնիս, ինչ ա էղես:

— Պապէ՛, վալա, մէկ վիշապ տեսայ, փախայ:

— Մը՛, վախենայ, վիշապ չդայ, գնաց:

— Պապէ՛, Ասու սիրուն էղնի, չատ ծարաւ իմ:

— Հան, մեղը իս կերեր:— Մը հարցու, էդ օր ընձի էկաւ, իմ դուստրին չդայ:

— Ի՜նչ ա քու ցաւ. դու մեղրիս կերե, դու իմ ցաւ հարցու:

Տղէն կը տանայ, ջուր կը խմցու:

Պապէն կը նստի, տղին կըսայ.— Արի՛, նստի իմ չօքի վրէն, ես իմ դարս խրսա էնիմ: «Ես մէկ Թագաւորի տղայ էնք, իմ հէր օսի-աք էրեց Թէ, յո՛ւր կերտաս ավուղուռ էնելելու, գնա՛, հա՛ Սև սար մ'էրտայ. ես լէ յէլայ, քսան, եռսուն հոգի առայ, մէկ օր գացի Սև սար, տեսայ օր վէրու օջիւսը. մարալ, ջէյրան, ինչ օր Թէ ճախիւր էն. ես ու իմ յընկէրտանք զարկեցինք, ջարդեցինք, մեր ձիանու բեռ բռնեցինք: Մէկ էլ տեսայ սև ամպ մը յէլաւ, էրկինք, բռնեց, անձրև էկաւ ու կարկուտ . . . ես փախայ, մտայ քարի էրկու ջաղլէն: Անձրև կտրեց-անուշեց, յէլայ, տեսայ օր իմ ընկերտանք խեղդած, ջանդկներ սելաճ քչե՛, տարե՛, իմ հօր ահուն էլ չգացի տուն: Տեսայ օր մէկ ջէյրան էկաւ, կանաւ յառ! ջո՛ ի, ընկայ ջէյրանի յետե, հա յուգայ բռնիմ, հա յունայ բռնիմ. դացինք-գացինք, ջէյրան վրէս կորու: Գացի մէկ քաղքիմ՝ ըռաս էկայ, տեսայ օր քաղքից ձէն գիգայ, գացի ձէնի քարաւ, լսեցի օր կըսէն.— Ո՛րն օր Թագաւորի խօսք կատարայ, Թագաւոր ուր աղջիկ կիտայ ընդոր: Սա գացի. ըսի, «Ես կը կատարիմ: Վերցին, ընձի տարան Թագաւորի մօտ:

— Տղա՛, ըսեց. դո՛ւ իս իմ խօսք կատարողը:— Հա՛, ըսի:

Թագաւոր ըսեց.— «Վերցէք, ըդոր տարէք, քառսուն խոչ քառսուն լիտը լէ գինի, օր ուտայ, խլանայ»:

Տարան, ընձի դրեցին նեղ տեղ մի, օրական մէկ խոչ մորթի, կերայ, օրական մէկ լիտը դինին խմեցի. քառսուն օր քանաւ. Թագաւոր ընձի խանչեց. էլայ, էկայ օր մէկ զապուն ձի մի կանգըցուցած դուռ, մէկ . . . Թամբի վրէն. կեմեց, ընձի խանչեց. յէլայ հեծայ, տեսայ էդ քաղաք մեծ ու պղտիկ էղեր ա մէկ քարաւ, կերտան. ես լէ յէկայ, ընդոնց էտեէն գացի, հասայ ձորու մէջ, մէկ չինարի յառէջ կանանք. վալիք, վախիներ ընձի պատիւ խանչեցին. գովացին. բերին իմ ձին կանգըցըցին իմ յառէջ Թէ «Թագաւորի նրամանն ա, ձիան գլօխ զարկ: Զարկեցի: Ըպա.— Քերթա՛, Սա լէ

Քերթել չընք գինի, ճղրդեցի, մէկ գօլ էն տեղ թալի, մէկ էն տեղ:
— Իէ, ձիւս փոր պատռաւ:

Պատուեցի:

— Իէ, մտի մէջ:

Մտայ մէջը: Թել ու ասեղ մօտ ուրանց հազր էր, խափաս կարեցին, տնկեցին յերկէն սրխներու վրէն. վերցուցին «Էդ քարի գլօխ, դու մ'ըսի էդ քարի գլօխ արծըւու էրկիր ա, արծըւնէր զըրկեցին, դրին էդ քարի գլօխ: Զանտակ օր ճղճեցին, կուտէն, ես միջէն յէլայ. տեսայ օր ինչ տեսնիմ, էդ մարդիկ օր չիմարի տալէն ին յաչից ինչ օր մռչիմ էրեան, ձէն տուեցին. — Է', թագաւորի տղա, էդ տեղ ջալահիր քար կայ, թափայ ցածր. մկայ թագաւոր նարթիւան կը շինայ, կիջունք քզի ցածր: Տեսայ օր անգին քար իմալ օր փայեմ, ձեռքուայ թափել: Էնքան թափեցի օր էդ մախլուխ բարձան: Կէս մնաց. ես բռնացի. — «Ընձի լէ իջուեցէ՛ք՝ ախր ընձի թողիք»: Ըսին. — Էնքան մնաս էդ տեղն օր կուսր սիւլընկի: Սա մացի էդ տեղ անճար, քունս ի քաչեց, քնայ էդ զնարի վրէն. մէկէ տեսայ օր կպուջկած ա, իմ յտներ կը քաչին. տեսայ օր աղուէս էր, աղուէս փախաւ. ես աղուըսու յետեանց յընկայ. էն քարի տկով, էն զնարի տկով ընցայ, ընկայ ճառ տեղ մի, տեսայ օր բարակ ճամբէմ կայ էդ տեղ: Աղուէս կորաւ, բռնի քու էդ մտուկ ճամբէն ու գացի, տեսայ օր մէկ դուռ մի կերևայ, բացի, մտայ ներս, տեսայ մէկ հալիւոր նստուկ ա. բարևսի առաւ, նստայ. հալիւոր խըլլօն կը քաչէր, մէկ խըլլօն մը լէ էդ տեղ կէր, էն լէ տուեց ընձի, ես լէ քաչեցի. հրմա էդ հալիւորու ասարն ա օր իրեք օր քիմ' նոր կը հարցու թէ ինչ մարդ իս, ինչ մարդ չիս: Իրեք օր քլմաւ, հարցուց, ըսեցի. — Ճամբորդ իմ: Մացի էդ հալիւորու մօտ. տարին էկաւ, բոլըրաւ, էկաւ համբարձում, ընձի ըսեց. — Հաւուզ մի ունիմ, կերտաս էն հաւուզ գիտորկիս: Գացի էն հաւուզ յիտորկի ու տափայ, տեսայ օր իրեք հատ եղվընիկ յէկան, յիջան, թեպըներ հանեցին վերէն ուրանց ու եղան իրեք հատ աղջիկ, մտան էդ հաւուզն ու լողկըցան. յետև յելան, հագան թեպըներ ու թռան, գացին: Աղջիկներու սեմը թափաւ վրէս ի, ուշաթափ էղայ, յընկայ. մէկ լէ յելայ, գացի հալիւորու մօտ, հարցուց. — «Տղա, յորի յըմայ տխուր իս յըս օր» — Ըսկի:

— Ձէ, գինամ, ըսեց. աղջիկներ տեսեր ես, սեմը թափե վրէդ ի, օր գուզիս ընդցնէ առնիս, տարիմ լէ յըս օր Համբարձման հինկաբթին ընդոնք էլի գիգան. գնա, որ մէկին կը հասնիս, բռնա. » Սա լէ օրերս համրի, յըս օր, վաղ տարին բոլըրաւ. էկաւ Համբարձման օր՝ գացի հաւուզը, ուզի հորթի, թաթայ ջուր թողի, լցուաւ. էկայ հաւուզի մէջ հոր մի փորի, մտայ մէջ. քենիմ փէտ դրի վըր հորու

բերնին ու տափայ, Մէկ լէ տեսայ, իրեք եղվընիկ լէ էկան, յիջան ձոր—«Մըր հէր յըս տարի ինչ խօրոտ ա յիստըկէ մըր հաւուգ» : Էն մէկն ըսեց.—«Խօրոտ ա յիստըկէ, հրմայ ըսկի չոր տեղ չկայ մըր Թեպըներ դենեք» : Էն մէկն ըսեց.—Հան ա, փէտ ա դրե օր մըր Թեպըներ դենեք վրէն, Հանեցին Թեպըներ, դրին վըր ցախին, մտան մըջ հաւուգին, լողկըցան : Ես լէ տեսայ օր էդ իրեքից պզտիկ աղջիկն ա խօրոտ, պզտիկի Թեպըներ առի, կոխեցի ծոցս ի : Ընդոնք էլան օր հագնէն. էն էրկուս վերցին, հագան. տեսան օր քուրոջ չկայ, ընդոք օր հագան, գացին. ես յեւայ.—Հան, ըսեց աղջիկն դու յորի ես իմ Թեպըներ վերցե, էրթանք իմ պապու մօտ :

Դաւի էնելով գացինք հալիւորու մօտ :

Հալիւոր ըսեց. — Լաւօ, ես իմ հախ տուե, դու պտի առնիս էդ աղին :

Աղջիկն առայ.—Ե լաւօ, չօքսի Թմպրաւ յընցի մէկէլ չօքի վրէն :

Տղէն գլուխ դրեց մէկէլ չօքին :

Հալիւորն էլման . . . էրեց. մացի էդ տեղ մէկ տարի, իմ հէրն ու մէր յընկան իմ միտք. էլայ, հալիւորուց խնդրուայ Թէ էրտամ, էն լէ ըսեց. «Ինչ կէնիս էրայ, աղջկան չգարկիս, չբուխս, կը փօւմնիս» : Առայ իմ կնիկն ու գացի : Ես լէ ըսի.— Յորի պտի ծածիմ : Հասանք իմ հօր քաղաք, գացի իմ հօր մօտ, իմ հէր ընձի տեսաւ, ուրախացաւ : Հալիւորեր էր, ընձի դրեց ուր տեղ քախս, ինքն էլ մեռաւ : Մնաց՝ մէկ օր յէլայ, իմ բաղնի մէջ ժուռ գիգէնք : Մտայ իմ սարի մէջ, տեսայ կնիկ նստուկ ա, գլօխ լուացիր ա, ծամեր գուտըկայ, չը կանաւ իմ յառէջ. ես լէ հեռուստայ, դաստով վարդ կէր ձեռս ի, գարկի քիթ ու բերնի մէջ. Թորկի, յեւայ դուս. էն հալիւորու խրատն յընկաւ միտքս, էկայ մըջ բաղնին, մէկ լէ իշկեցի վերն օր մէկ եղվընիկ մի յիջուկ ա, ճանչցայ որ իմ կնիկն ա, էդե եղվընիկ, վազայ, մտայ սարի մէջ, տեսայ օր կնիկ չկայ, յեւայ դուս օր գողտուկ եղվընիկ բռնիմ. եղվընիկ Թուս. յէլաւ ծառի խիստ գլօխ, նստաւ, ըսեց.—Էն ծառն օր քու ձեռ չհասնի, մը ձգի, օր գուգիս ընձի գտնիս, արի Գեալառու Նիկեարայ քաղաք, ընձի գտի : Եդի էրկնքով գնաց, ես դետնով. Թաղաւորական չորեր հանի, Թափի ու գացի : Արե պատաւ, եղվընիկ կորաւ վրէս ի. Ես բռնի ճամբիէն ու գացի : Մնաց մէկ քաղքի լուսս էկայ. տեսայ էդ քաղքի մէջ կը գուռն. «ճըն օր Թաղաւորի խօսք էնայ. Թագաւոր աղջիկ կետայ ըղբան.—Օհօ, ըսեցի, էլման կը խափայ, հրմայ կերտամ :

Գացի. ըսի.—Ես կը կատարիմ : Ընձի տարան Թագաւորի յառէջ :

Թագաւոր ըսեց. «Տարէք՝ քառասուն խոյ, քառասուն լիտր գինի տուէք: Տարին ընձի էլման էն օթախ օր յառջի հաղ նստեր էնք, քառասուն օր զխոյ կերայ, գինին խմեցի. քառասուն օր, օր քմաւ, ձին բերեցին, հեծայ, ու ձիաւոր յընկանք, էդ ձորու հետ գացինք: հասանք էն տեղ, յելայ սարի գլօխ, առայ էն ծակ ջամբէն, դացի, յելայ հալիւորու մօտ: Իրեք օր քմաւ, հարցուց.—Յորի էլման էկար: Սա իմ դարս խըսայ էրի, ըսի.—Գեալմարու Նիկեաք քաղաք պտի գտնիք:

—«Լաւօ, ըսեց. ես էղեր եմ հարիւր տարեկան, չըմ լսերի էդ քաղ-
քի անուն: ձամբեց, բերեց արծիւ մի, ընձի դրեց վըր արժուոն,
ըսեց.—«Կը տանիս իմ աղբօր մօտ, էնի էրկու հարիւր տարեկան առ:
Ուր մատնիք լէ տուեց ընձի, էցգի իմ մատ, ըսեց.—«Ինչ վախս որ
կը մօտենաս իմ աղբօր հողին, ընդոր արծիւներ գիգան, մատնիք
նշանց տուր, ընդոնք կը տեսնին, քզի կը վերցուն, կը տանին ուր
մօտ: Արծըններ վերցին, տարան: Հասայ էդոր աղբօր հողի մէջ.
մատնիք նշանց տուեցի՝ տարան մեծ աղբօր մօտ: Իրեք օրն քմաւ,
հարցուց. ես լէ ըսի:

—«Լսւմ, լաւօ, իմ էրկու հարիւր տարին քմեր ա, ես էդ անուն
չըլսեր իմ, ընձի մէկ աղբէր ունիմ, իրեք հարիւր տարեկան ա. քզի
պտի ճամբիմ ընդոր մօտ: ձամբեց ընդոր մօտ, էն լէ ըսեց.—Իրեք
հարիւր տարեկան իմ, չը հասկըցեր իմ էդ անուն, կանչիմ իմ հաւքեր,
տեսնիմ, սալղ անիմ: Կանչեց ուր հաւքեր, բիրադինից հարցուց. մէկ
սալղ չը տուեց:—Տեսէք, ըսեց, էլ մարդ չը մացեր ա: Ըսին.—Մէկ
ֆեաչալ գարգազ հաւքն ա մացի:

ձամբեց, գացին հաւք բերեցին, հարցուց. էն լէ ըսեց.—Տեսեր
իմ, ծերացեր իմ, չըմ կունայ էրթայ:

Քառասուն օր քառասուն դմակ կերցուց. քառասուն դիտր գինի
խմցուց, հաւք ղլաւցաւ, թեպուրներ էղան մէկ մէկ ձիթխըցի գերան.
հաւք առաւ, հասուց Գեանվարի Նիկեաք քաղաք, մէկ յաղբրի վրայ
յիջուց, մէկ լէ տեսայ քառասուն հատ աղջիկներ կժներ ուսերուն,
տեսայ քոփալ աղջիկ մը էկաւ, ըսեցի.—«Աղջի, յընչի ջուր կը տա-
նիք»: Ըսեց.—«Տանինք, լցունք մեր խանրմի վրէն, գիշեր, ցերեկ
կիւայ, «ես իրիցայ ու իրիցայ», կըսայ: Սա լէ հանեցի իմ մատնէն
մատնիք, թալեցի էդոր կժին մէջ: Ջուր տարեր լցեր էր վըր աղջ-
կան, մատնիք պատեր էր աղջկան գոք. տեսեր, ճանչցեր էր որ իմ
մատնիքն ա, ըսեր էր.—«Ինչ: Մէկէլ աղջիկներուն դուս էրիւ էր,
քոփուոն ըսեր էր.—«Ի՞նչ ու ջուր բերիր, որ կէր էն տեղ: էն էլ
ըսեր էր. «Մէկ հողածին մարդ: «Ի՞նչ, ասեր էր, առ էս ձեռք աղջ-
կայ շոր, տաւր, հագու, առ արի իմ մօտ: Աղջիկն ընձի հագուց,
առաւ, գնաց գիւ: Աղջիկ որ ընձի տեսաւ, ըսեց.—«Ի՞նչ էկեր իս որ

գիս տանիս, իմ պապէն յուզայ ա, պտի էրթաս, խնամաքար կայ, նստիս վրը խնամաքարին, քաժա ընձի յուզիս, նոր առնիս էրթաս: Ելայ լուսուն գացի, նստայ էդ քարի վրէն: Թագաւոր խանչեց, տա-
րաւ ընձի, ըսեց.— 'Իսւ իմ աղջիկ կրւզիս, արծիւ ունիս օր իմ արծ-
ւու հետ կըռւըցուս. ըսեցի.— Ունիմ: Արծւու թեպուրներ տուի
կրակ. արծիւն էկաւ, հասաւ: Իմ արծիւ հրմայ զարկեց, թագաւորի
արծւուն, ոտով, գլխով վերուց, տարաւ: Թագաւորն ըսեց.— Մէկն
յընցաւ, մնաց էրկուս: Լուսուն փէյլիվնի հետ գուլաւ կպիս. հրմայ
փէյլիվնի քթէն պտի բռնիս որ պատիս: Լուսուն էլանք, ես ու փայլե-
վան, հասանք յիրար, ձեռ թալի, քիթ բռնեցի, զըրկի գետին: Յէլայ,
էման գացի աղջկայ մօտ. աղջիկն ըսեց.— Մնաց մէկ մարն, իմ հօր
մէյսընի մէջ մէկ ծառ կայ, լուսուն քաւ մի ջուր կը դնին վրը քու
գլխուն. էն ծառի գլօխ յէնիս, յիջնիս օր ջուր չթափի, օր թափիս,
գլօխդ ի կը զարկայ: Աղջիկ հանեց մատնիք մը, տուեց ընձի, ըսեց.
— Մատնիք կը զարկիս մըջ ջրին, ջուր կէղնի պաղ (սառ): Ելայ
ծառի գլօխ, իմ հօր քաղաք էրեաց, սիրտսի փլաւ, լացի: Ծառի
տակ թուղթ էն փռած, իմ արտըսուք կաթ մի կաթեց վրը թղթին.
Թագաւորի մարդիկ բօռացին.— «Յիջի, գլօխդի գնաց»: Ծառից յի-
ջայ, մատնիք հանեցի, էլման շենեցի ջուր:

— «Ջուր թափեր իս», ըսին. ընդոնք ըսին «Ջուր», ես ըսի, ար-
տըսուք ա. էրեցինք դաւի, հեքիմ տեսաւ, ըսեց.— «Արտըսուք ա»:

Աղջիկն առայ, արծուի թեպուր զարկի ի կրակ, նստանք մէկ
մէկ թիւին, էկայ իմ աներոջ մեծ աղբօր մօտ. էն տեղէն մէկէլին,
էն տեղէն էկայ, հասայ իմ հայիւրու մօտ. էն տեղէն էկայ իմ հօր
քաղաք, նոր իմ հարսնիքը էրեցին. ես լէ նստայ թագաւոր: Էդ
մեղրն օր հանեցիր, տարար, էդ լէ իմ թագաւորութենի ամբարն էր.
եւ լէ էն վիշապն իմ. դէ, տղա, տեսաւ, քու դարձն ա շատ թէ
իմը. «դէ, արի՛» էրթանք, քզի հորուց հանիմ: Էն վազիրն օր քզի
թագաւորութենից դրկեց, էնի զօրեցեր ա. Վաթան ու Բաթան լէ
էն մեղրն օր ծախսե՛ էղած ա մեծ վաճառական. Թագաւոր ինչքան
հեքիմ կայ՝ բերէ վրը ուրին, ընդոնք ըսած ա թէ շահմարի մսի
փրփուր ա պէտք օր սաղցու. մկայ քաղքի չորս քաւաճ կաւառու
դրած, ինչ մարդ օր էրտայ, մտնի քաղաք՝ կը բռնին, կիչկեն, շահ-
մար տեսնողի մէկ կող սև կէղնի. բաց, տես, քու կող սև ա: Տղէն
բացեց, կող տեսաւ. հանեց դուս, ըսեց.— Տղա, քզի կը բռնին, կը
տանին հեքիմներու նշանց կիտան. գինան օր դու շահմար իս տեսե,
կը հարցուն քզն տեղ. դու կառնիս, գիզաս, կայնիս իդայ հորու
վրէն, կը խանչիս, եւ դէնիմ. հրմայ իմ գլօխ չը զըրկիս, ո՛րն օր
իմ գլօխ զըրկայ. էնի կը ցլսի, ընդոնք կըսին. խէկ անդէտի մէկ
գիդայ, զարկայ իմ գլօխ. գլօխ օր զարկին, քառսուն լուծ եղ լծին.

ընձի կը քաշին, տանին Թագաւորի. սաբի դուռ, կը բրդեն, կը լնան խազններու մէջ, կէփէն ինչ օր երդի, փրփուռ կիտայ. իրեք սաքան փրփուռ կը վերուն, կը գնին Թագաւորի գլխու տակ. դու գիր վիրե, էն օրթալիսի սաքան, կըսին. դիր աջ կուշտ. դու գիր ձախ կուշտ, էն յետի սաքան լէ ձախ՝ դու գիր աջ կուշտ. առջի սաքան օր խմեց, կը ցրուեմ. հրմայ էն յետին օր խմեց, ինչ օր աշխար լեզու կայ, կը սորվի:

Տղէն կերտայ քաղաք, կը բռնին, տանին հեփիմի մօտ, կիշին կող սե. տղէն կը բերեն վըր հորուն շամմարի գլխու վերեու փրփուռ հեփիմ կեփայ, կը խմայ, կէս կիտայ Թագաւորին, յէնի կը լիկի:

Տղէն էն տեղ հագաւ Թագաւորական չորեր, ձէն տուեց թէ Թագաւոր սաղցաւ. ճամբեց, մէր լէ բերեց, վաթան, Բաթան լէ ըղոնց գլխի զարկեց: Նոր կը կարգուի:

21

ՊԱՌՈՒՈՒ ԽՈՐԱԳԷՏ ՏՂԵՆ

(Ալաօկերի բառքառով *)

Այեղի-չեղի, մէկ պառաւ կեղի. էդ պառաւն իսկի տղայ չեղի. օր մի օրերուց բօշէ գիկայ. պառաւին կասայ:

— Գինամ, տղայ չունիս. աման մի յերուսաղէմայ ցորեն լից զառման թունդիր:

Պառաւն ա, վառելու գախ աման մի յերուսաղէմայ ցորեն կըլնայ թունդիր:

Յորեն յըմեն կեղնին ճիժ, գէլնին պառու չորս բոլոր կը վրժվրժան, մէկ բուճ կուգայ. մէկ շապիկ. մէկ թունալան. մէկէլ արախնին, մէկ լէ ֆօլոգ էն մէկէլ լէ հաց ու մաց, յըմեն մէկ բան կուգայ, պառուի գլօխ կը տանին խժրժալէն:

Պառաւ լէ էդոնց վրէն կը հերսոտի, կասայ:

—Չօռ, չօռ, յուշիկ ձէն հանէք:

Մէկ լէ էդ խօսքի վրէն պառաւ կը դառնայ, կաջբայ, ոնչ ճիժ կայ, ոնչ բան:

Պառաւ գուր «չօռ» ըսել չը փօսմնի, հմա՝ նա Ֆայդա (ինչ օգուտ), էլ ձեռնէն գնաց, նստաւ գիլէր:

Դու մըսի, էդ տղէկներուց մէկ փախէ, մդէ թունդրայ, յակ, պառաւ օ կիլեր. տղէն յակից ձէն տուեց:

—Նանէ, միլա, ես յուտայ իմ:

Պառաւ ուրխցաւ, վագեց, տղէն թունդրից հանեց, յերսներ պագեց:

էդ տղէն մեծըցաւ:

Մէկ օր էդոց դրկեցներու աղջկներ կերտան Սիպնայ սար բանջրի, էդ տղէն լէ գիլայ ուր ջօջօ մօտից. քեանիմ խաց կառի. գունդ մէլ կարագ կը փաթայ մէջ, կերտայ խասի էդ աղջկներուն, կերտան բանջրի:

Կերտան Սիպնայ պաղ աղբրներուն մէկի վրէն կընստին, հաց կուտին, էդ տղէն կը հանայ գուր հաց ու կարագ կը դնայ աղջկներու յառէջ, յիրար հետ կուտին. գէլնին բանջար կը քաղին:

Յիրկուան օր կը դառնան դէմի տուն, էդ տղէն կասայ. —Աղջկներ, եա զիս դօրէ գդօր կը շալկիք. եա ձեր փորեր կը պատռիմ, գիմ կարագ կը հանիմ:

Աղջկներ վախեցան էդ տղի մօտից. դօրէ-գդօր շալկին, եկան:

Կէս գիշեր էլաւ, չկըցան հասէին գեղ, գացին էդ տեղ մօտիկ ծակ մի կէր, մտան էդ տեղ:

Լուսու դէմ տեսան օր դե մի են դեխէն էլաւ, դէմ ուրինց: էկաւ, քօմեց (հաւաքեց), առաւ յըմեն յիրար հետ, տարաւ ուր տուն:

Տարաւ, հօթ, ութ, օր պախեց, օր աղէկ ղլլանան. ուտայ:

Մէկ օր էտ պառու տղէն ասաց:

—Ա՛խ-ա՛խ օր իմ ջօջօն դաս եղեր, միայ կառէր ալրմաղ, կերթեր Սիպնայ գլխից ջուր կը բերէր, կը մաղէր վըր մեզի օ շուտ խլանէնք (գիրանայինք):

Դե աւդըցաւ, էլաւ, առաւ գալրմաղ, գնաց Սիպնայ գլօխ օր

ջուր բերայ. էդ տղէն առաւ աղջկներ, փախաւ բերեց ուրանց գեղ. ինք էլմ դարձաւ, գնաց դէի մօտ:

Գնաց յէլաւ դէի յերդիս. իշկաց դէ նստէ, հաց կը թխայ. յերդիսէն հող կը թափայ դէի գլխու վրէն:

Դէ գիտցաւ մուկն ա յերդսից հող կը թափայ: ասաց.—է՛, մկան լակոտ, էդ վիւր վըրէն ա հող կը թափիս:

Ասաց ու յէլաւ վազեց յերդիս:

Տեսաւ էն տղէն ա. լարեց, լարեց, բռնեց. բերեց մտուց նդ-
ճուն ջվլի մէջ, բերան կարեց. գնաց դսէն մեծ (մերքուտ (սանդի
ծեծ) բերայ, էդ տղէն ջվլի մէջ ծեծայ:

Հարի էդ դէ գնաց, տղէն կանեց ուր ջէբից դանակ, ջվալ
ճղեց. դուս էլաւ, գնաց դէի բալաք հորթիկ բերեց, զուր տեղ
մտուց ջվալ:

Դէ էկաւ, քանիմ հատ մերքուտ դարկեց ջվլին, խորթ բօռաց,
դէ կասայ.—Մանրի, օր ուտեմ քղի:

Դէ կը բանայ ջվլի բերան օ ուր բալաք հորթն ա, կլկծու կը
պատուի:

Էդ տղէն գէլի դէի խազիմէն ու դաւիմէն դմեն կառի, գիկայ
պաւուտ տուն:

ՀՅՈՐՈՐԴԻՆ ՈՐՆ Է

(Ալաուկերտի բարբառով *)

Այեղնի-չեղնի, մէկ թունաւ կեղնի, էդ զընկից թունաւին մէկ տղէմ կեղնի, թունաւ կը մեռնի, քենիմ տարի յետե կնիկ է կը մեռնի. թունաւի տղէն կը նստի ուր պապու դուքան՝ ուր առուտուր կէնայ:

Սրմ' լէ էդ զանգին թունաւի յընկերտանք իրարու մէջ բաս կէնին.— Ամօտ չէ մըզի օր մըր յընկեր մեռաւ, ուր տղէն չը կարգեց, խրլխ մըզի կը մեխտրին. արէք, էրտանք, տղին ըսինք, վիւր աղջիկ կուզայ, էն աղջիկ յուզինք: Իդմայ ըսելով էկան տղի մօտ, ըսին.— Տղա, կը կարգուիս, վիւր աղջիկը կուզիս, էրտանք՝ քըզի ապով յուզինք:

Տղէն ըսեց.— Ձը կարգուիմ: Թունենեւ զօր էքին տղի վրէն:

Տղէն ա, ըսեց.— Ընձի յէմալ աղջիկ մը պտի յուզիք օր տարին մէկ հաղ էրտամ ընդրայ մօտ:

Ըսին.— Յէմալ աղջիկ յուստ գտնինք:

Ըսեց.— Նս չը կարգուիմ, որ կարգուայ, յէմալ աղջիկ կուզիմ:

Տեսան տղէն կարգուելու միտք չունի.— Բէլէք, էրտանք, ըսին:

Էմլէ ըսին, ըդրա պապ մըր յընկերն ա, էրտանք, ժուր գանք: կեղնի օր գտնինք: Ընկան ճամբայ, գացին. հասան մէկ գեղ:

Գեղացիք հարցուցին, ինչի իք էկեր:

Ըսին.— Եկեր ինք աղջիկ յուզինք մըր տղին: Ըսին.— Բարի իք էիք:

Ըսին.— Մըզի մէկ խօսք կայ, խայիլ կեղնիք, կը տանինք. մեր տղէն տարին մէկ հաղ պտի էրտայ աղջկայ մօտ:

Գացին աղջկան ըսին, աղջիկ ըսեց.— Նս հըմալ իրիկ ինչ էնիմ օր:

Թունաւներ յէլան, գացին ուրիշ տեղեր, գեղ մի մտան, մեծ տուն մի տեսան, տեսան օր ինչ տեսնին. ամէկ մարդ գիւրք մի առի ուր ձեռ ու կը կարդայ, աղջիկ մէկ առեւր ա ահագին Աստուածա-

* Պատմած է Փիւզանդ Թորոսեան. այժմ ուսանող Գ. Ճեմարաճում:

չունչ մի ձև, նստի փանճարէն. շուշուտ կը կարգայ: Թունճարներ ըսին.— շրկըր յուզինք իդայ աղջկան էդա, հրկըր չուզինք էլ չկայ:

Գացին, աղջկան ըսին. աղջիկ ըսեց.— Սէ էդ յըմալ բան կուզէնք, Աստուծուց օր իմ էրիկ տարին հաղ մի մօտս իգայ:

Թունճարներ նշան դրեցին, զէդ աղջիկ բերեցին, տղէն կարգեցին. տղէն խալայեխ մի բռնեց, դրեց էդ աղջկայ կուշտ, ինչ էղած, չէղածը տուեց ուրան, ուր կնկան հակեալ բան մը կը պակսէր, ճառին կօղորկէր, բերել կիտար: Տղէն առուստուր կէներ:

Էրկու տարի ընցաւ, էդոր էրկու տղայ էղաւ, մէկ օր մէկ եանուսի ըզոց բանը իմցաւ, ու օրմ' իրիկուան գէմ գնաց տղի տուփան, ըսեց.— Քու շորեր տո՛ւր, յըս օր յիրկուն կէրտամ հարսնիք, վաղը սապաղոսան կը բերիմ, կիտամ:

— Կայնի, ըսեց եանուսուն, էրտամ ուրիշ շոր բերիմ, հագի, գնա՛: Եանուսին լաւեց.— Քու շորերդ տո՛ւր, ես էրտամ:

Որ չատ լաւեց. հանեց, տուեց: Էդի հագաւ, չիտակ գնաց էդ քունճարի տղի դուռ զարկեց. ջառէն էկաւ, հարցուց.— Էդի ո՛րն ա: Ըսեց.— Ես իմ, դուռ բաց:

Ջառէն գնաց, խաթունին ըսեց.— Աղէն ա, դուռ կը զարկայ:

— Է՛, ըսեց. յուր ա, դեռ աղի վալսէն չքմեր ա, հըլա ամիս մը լէ կայ, է, գնա՛, բաց, կիզնի օր գործի ապով էկի:

— Ջառէն գնաց, դուռ բացեց, աղէն էկաւ, փշումի զրուցեց, ըսեց.— Ընձի ըս օր քե՞ն չկայ. իմ տեղէ՞թալէք, ես կը պառկիմ:

Տեղը թալեցին, պառկաւ. առաւօտուն էլաւ, լուսմթի գնաց:

Ջառին ըսեց.— Խանըմ, յընչի աղէն հըմալ մուռթ կախ էր: Ըսեց.— Չը գինամ:

Եանուսին սապաղոսան շուտ գնաց տուփան, շորեր հանեց, շնորհակալ էղաւ:

Էդ տղի ուր տուն գնալու վաղէր էկաւ, գնաց, դուռ զարկեց. ջառին էկաւ, հարցուց. գնաց ուր խաթունին ըսեց.— Աղէն էկաւ:

Խաթուն հեռստաւ, թէ էդ մարդ էն յառջի օր էկաւ, իս յըմն օր չգայ. գնա՛, բաց. յընչի օր, ուրիշ բանի ապով էկած կեղնի:

Ջառին գնաց, դուռ բացեց. աղէն էկաւ տուն, ամիս բերեր էր, տուեց, խաթուն ըսեց.— Դու յորինէրկու հաղ գիգաս, յըմնօր պտի գաս:

— Ի՛նչ յըմնօր, ըսեց քունճարը.— Ըպա էս շաբաթ մը չկայ օր էկար:

— Կնիկ, ըսեց. չըմ գինայ, դու ծուր իս, անա՛, տարին քմաւ, նոր ես էկայ:

— Ըպա, էն ո՛րն էր էկաւ քու շորերով. քու պէսն էր:

— Ա՛խ, էդ ինչ բան էր էղաւ, ըսեց տղէն. Կնիկ, ըսեց, ես կը մեռնիմ, որ ընձի իրեք տղայ էղաւ. մէկ պտի դեղեմանուրմ հաւնես տնէն:

Տղեն կսկըծու մեռաւ. կնիկ չը գինէր թէ յորի՛ յըմայ ըսեց:
Վախս մը յընցաւ. կնիկ պարկաւ, տղէմ լէ բերեց:

Եդի էդ տղէկներ ջոջըցուց. էլաւ գնաց մէկէլ քունարի մօտ,
ըսեց.

— Էն վախսն օր քու աղբէր մեռաւ, ընձի քըրիճ էնեց. « ընձի
իրեք տղայ էգաւ, մէկը պէտք ա տնէն դեղեմսհրում յելնի:

Թունարը իրեք տղէկներ լէ բերեց ուր մօտ ու ըսեց, — Ես ո՛ր
մէկ մահրում հանիմ. յըմն լէ ուր հօր ու մօր կը մնին. ես չըմ
կրնայ, վաղ իրեք լէ կը ճանբիմ Թագաւորի մօտ. Թագաւոր մէկ
դեղեմսհրում հանայ, էն մէկէլ էրկուս գան ուրանց տուն:

Էդ քունար ճամբու գրեց. — 'Իուք գացէք, ըսեց. ես գիգամ:

Իրեք աղբէրներ յիրարու հետ խաղալով ճամբէն կերտային.
մէկ լէ տեսնես, պղտիկ աղբէր ըսեց, — Աղբրտիք, կը տեսնէք, իդայ
ճամբով մէկ դիվամ էկեր ա, քոփալ էդե. մէկ աչքն էլ ֆօռ էդե,
յակռէն լէ կոտորուկ ա էդե, դիվի բեռ լէ էրկու քայ, մէկ եղ ա
էլե, մէկ քայը մեղր:

Աղբրտիք էդ աղբօր խօսքերուն վրէն ծիծղալով կերտային,
մէկ լէ կը տեսնին օր անամ մի վազնելով գիգայ. էդ տղէկներուց
կը հարցու:

— Տղէկներ, էդ ճամբով դիվայ յընցաւ, տեսնո՞ք, իմալ էր:

Պղտիկ տղէն ա, ըսեց. — Յորին, ես չըմ գինայ, քոփալ էր,
մէկ աչք ֆօռ էր. մէկ ալուէն լէ կոտորուկ էր, վրէն էրկու քայ կար
մէկ քայը մեղր էր. մէկ քայը եղ:

— Է՛, ապրիս դու, տղա՛, յուր ա, յուր գնաց: — Ես ինչ գինամ,

— Իմալ թէ « ես ինչ գինամ ». դու էղած չէղածը կը պատմիս:
կըսիս « չըմ գինայ »: Մէկ գոմբ տղի պառեկին կը զարկայ:

Իրեք աղբէրներ հեռստեղծով կընկնին անմու վրէն, կուշտ մի
կը ծեծեն, անամ կըսայ. — Քիւէք, էրտանք գանգատ. թէ չէ՛, ձգնէ
կառնիմ իմ դիվէն ու ապրանքնիր: Յէլան գացին Թագաւորի մօտ,
Անամ Թագաւորին ըսեց. — Թագաւոր ապրած, իդայ տղէն իմ դիվի
տեղ գինայ, ինչ էղած չէղածը գինայ, ընձի ըսեց. ելէ հարցուցի
« յօւր ա, » ըսեց « ես չըմ գինայ. » ելէ հեռստայ, գոմբ մը զարկի,
իրեք աղբէր լէ մէկ էղան, Թափան իմ վրէն, ընծի ծեծեցին. կը
խնդրիմ քըզնէ, իմ դիվէն առնիս իդրնէ:

Թագաւորը խանչեց պղտիկ տղին. — Դու խեղճի դիվէն յընչի՞
պահեր իս, չիտաս: — Թագաւոր ապրած, ըսեց. ես խապար չուսիմ:

— Իմալ խապար չուսիս օ էղած՝ չէղած կը պատմիս:

— Թագաւոր ապրած, մենք ճամբով գիգէնք, ճամբու վրէն տեսայ
մէկ դիվայի դաւս, դիվայի օլոր-մոլոր քէլիւուց հանեցի օր քոփալ
ա, աչք ֆօռ ա ընդով հանեցի օր յոտներ նըպ ու ռասս էր Թալե,

ակուի կոտորակ էղնել հանեցի կանչընեբուց, որ տեղն որ բերան զարկեր էր, մէկ ակուի տեղ կանանչ յէրկէն մնացեր էր:

—Ըպա ինչ գինէր դու ըզրայ բեռը մէկ քայլ եղ էր, մէկը մեղր:

—Թագաւոր ապրած, ճամբու մէկ քաւաւը մօիկ էն լցուած, հանեցի որ էն քաւաւի քայ եղ էր, մէկէլ քաւաւը ճանճէն քօմած, ընդրնէ լէ հանեցի էն քաւաւի քայլը մեղր էր:

—Անամ, դու կըռէիր տղէն ա գողցե. տեսա՛ր, ինչ կըռայ:

Անամ հեռեցաւ, գնաց. մէկէլ օր Թագաւորի տօնի օրն ա, ինչ որ աղքատ, զրնկիւն մարդ կէր, լցուան Թագաւորի դիւան, որ քէյօ էնին. էդ իրեք աղբըտիք լէ գնացին, էն տեղ նստան. եբոր գինի խմեցին, պզտիկ տղէն ըսեց.—Աղբըտիք, իդայ գինուց արնի հոտ գիզայ: Եբօր հմակ լէ բերին, ըսեց.—Իդայ մսից շան հոտ գիզայ: Եբօր կերան լմեցաւ, ըսեց էլման.—Աղբըտիք, գինա՛ք, իդայ Թագաւոր բին ա:

Ինու մի՛ ըսի, Թագաւոր ըզոնց էտե նստեր ա, ըզոնց ըսած յակունջ կենայ: Եբօր ամէկ մարդ ուր բանին գնաց, Թագաւոր էդ իրեք աղբըտեք խանչեց, ըսեց պզտիկ տղին.—Ինու ինչ գինաս Թագաւորի գինու մէջ արուն կայ:—Օղորթ ա, արուն կայ, ըսեց. գնա՛, քու գինի չքողի վրէն դիր, զօռա, տես ինչ կըսայ:

Թագաւորը գինի չիքողին բերեց, ըսեց.—Արի՛, օղորթն ըսա՛. իդայ գինու մէջ արուն լցեր իս:

Գինի չքողն ըսեց.—Թագաւոր սաղ կենայ. եբօր խաղող քաղեցի, օտքերս հանեցի. յընկայ մէջ օր կռիւրէնք, դու մըսի, իմ գանակ իմ գօտուցէն պատի տաշտի մէջ. գիմ ոտք կտուե՛ր ա. չըրի յիմցայ, կէր մէկ քաս արուն խառնուաւ խաղողի հետ:

—Է՛, պզտիկ տղա՛, դու ինչ գինաս Թագաւորի կերած մըսի մէջ շան միս էղնի:

Տղէն ըսեց.—Գնա՛, քու խասպուց հարցու, որ իմ ըսածը չէլաւ, իմ գլուխը զարկ:

Թագաւորը ուր խասպուն խանչեց, ըսեց.—Օղորթն ըսա՛:

Խասպուն օղորթը չըսայ, կանչին որ յերդուի, կըսայ.—Սա մէկ կով ունէնք. էն կով ծնաւ, հորթիկ մի բերեց, շաբաթ մի քչեց, չքըչեց, կով փեցաւ. մըր տուն մէկ դիլ մի կաբ օր նոր էր ցուտե, ամեն օր հորթիկ կը տանէնք, դիլուն հաց ու լակ կուտայի, որ Թողէր, որ հորթիկ ծծէր. էդ յըմալ հորթիկ մեծցուցի, էնեցի էրինջ, էդ միտն էր:

—Է՛, տղա՛, դու ինչ գինաս Թագաւոր բին ա:

—Թագաւոր ապրած, գնա զօռ դիր քու մամու վրէն:

Թագաւոր կը խանչայ զուր մէր, կըսայ.—Օղորթն ըսա՛. ես բին իմ թէ չէ, օր չըսես, զքու գլուխ կը զարկիմ:

կըսայ.—Նաև, ինչ պահիմ, Թլան տարին քու պապ գնաց կռիւ.
էրկու տարի չէկաւ. ես Թլան վագրի հետ տուի, առի:

Թագաւորը տեսաւ պզտի տղի ըսածները օղորթ ին, ըսեց.—
Դու ինչ գործով իք էկեր իք իդայ տեղ:

Ըսեց.—Եկեր ինք իդայ տեղ մզնէ մէկը դեղեմանհրում հանես,

Թագաւոր ըսեց.—Սա որ մէկդ հանեմ, իրեքդ լէ մէկ տեսակ
իք, ըսոր հանիմ չէղնի. ընոր հանեմ չէղնի. զուեւումիւ եղաւ

Թագաւորի աղջիկ տեսաւ պապու նիաք կախ, հարցուց.—Յընչի
քու նիաք կախեր իս: Ըսեց.—Սա չկախեմ, որ կախայ. ես մէկ Թա-
գաւոր, չը կռնամ իդայ տղեկներուց մէկ դեղեմանհրում հանեմ:

—Է՛, էդ լէ բան յա, տես, իմալ հանեմ, ըսեց աղջիկ:

Աղջիկ աղեկներուն կը տանայ մէկ յօդայ, կըսայ.—Դէ, նստէք,
աղեկներ, մէկ հէքիաթ ըսիմ, —«Ժամանակով մէկ սղայ կը ծռի
վագրի աղջկայ վրէն, ինչ կէնայ, չէնայ. ուրին չի տան, ուրիչ
մարդու մի կիտան, օր մի աղջիկ կենի. կերտայ ուրանց պաղչէն
պըտեկու. աղէն կը տեսնի օր հանդա, աղջիկ դնաց պաղչէն, կեր-
տայ պասնից ուրին կը Թալայ ներս, կերտայ աղջկայ մօտ, աղջիկը
որ կը տեսնի տղին, կըսայ.—Մկայ գնա, երօր ընձի տարան մար-
դու, էն յառջի գիշեր գամ քու մօտ:—Շատ աղէկ կըսայ ու կը հեռենայ:

Աղջկայ կարգուելու վախճը գիգայ, կը տանին ուր նեանլուվի
տուն. աղջիկ իր նեանլուվի կըսայ.—Սա ըսոր գիշեր կերտամ Թլան
մարդու մօտ, ընդրան խօսք տուեր իմ:

—Դէ, գնա, վաղ սապախսան շուտ արի, մարդ չի տեսնայ:

Աղջիկը կերտայ. էդ տղի գուռ կը զարկայ, աղէն կենայ, գուռ
կը բանայ. կը տեսնայ օր վագրի աղջիկն ա, կըսայ.—Դու օր էկար
քու խօսքի հետ, քու իրիկ լէ օր Թորկեց, գնա, չուր ի դատաստան
իմ քուրն իս:

—Է՛, կըսայ Թագաւորի աղջիկ իրեք աղբօր, հասկըցաք:

—Հա. կըսին:

Մեծ աղբօր կըսայ.—Դու էն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի էներ:

—Քէնիմ հըլղաք տէնք, պտի տանէնք ուր նշանլուի մօտ, պտի
ըսենք՝ «իմ մէրս ա, իմ քուրս ա»:

Օրբաննի աղբօր ըսեց.—Դու էն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի
էներ:

—Պտի տանենք ուր իրկայ մօտ. հալալուտեն չուղէնք:

—Է՛, պզտիկ աղբէր, դուն տղի տեղ էղնէր, ինչ պտի էներ,
կը Թորկէր յառջի գիշեր քու կնիկ էրթէր յուրիչի մօտ:

—Ընդրա հօր գանք կանիծէնք, կը Թորկէնք, էրտէր ուրիչի մօտ:

—Է՛, տգնա, գուռ դեղեմանհրում պտի յէլնիս, ընգոնք կերտան ու-
բանց հօր տուն. դու հօրորդի չես:

ՏՈՒՆ ԾԻՆՈՂ. ՏՈՒՆ ԱԽԵՐՈՂ ԿՆԻԿՆ Ա

«Իրիկ դրսի պատս ա, կնիկ ներսի պատս»

(Ալաուկերսի բարբառով)

Ալախի մէկին Մշեցիմ՝ կերտայ Թագաւորիմ քաղաք. էդ Թագաւորին կեղնի իրեք տարով մշակ. իրեք տարին օր կը քմի, Թագաւոր կը բերայ էդ մշկուն շատ օսկի ու ապրանք կիտայ կը ճամբայ էրկիր,

Ժուկ ու ժամանակ մի կը մնայ էդ Մշեցին, ուրին տարած օսկի կը փնցու, էմէ կերտայ դուրբաք էն Թագաւորի քաղաք:

Մէկ օր Թագաւոր ուր աղջկէ հետ էլած էր էդ քաղքի մէջ կը զվոնէր: Աղջիկ տեսաւ ուր մշկուն, ճանչցաւ, ասաց ուր պապուն:—Էդ մեր մշակն ա, էլմէ էկեր ա:

Թագաւոր կը խանչայ, կը հարցու:—Տղա, յորին իս էկի, ես քզի օսկի շատ տուի, օր դու մէկ լէ դարիպուտէն չկէր:

—Թագաւոր ասլրած՝ կասայ. քու տուած օսկիք յմեն փնըցուցի:

Թագաւորի աղջիկ կըսայ.—Մեղաւոր էդի չէ, էդոր կնիկն ա:

Թագաւոր էդ խօսքի վրէն կը հետսօտիջվոր ուր աղջիկէն.—Ի՞նչ գինաս մեղաւոր էդոր կնիկն ա, կասայ:

—Էդոր կնիկ աղէկ կնիկ էղներ, ինքը թէ փնըցուցող էղներ, կնիկ ժողուող պտի էղներ:

Էդ խօսքի վրէն Թագաւոր նեղեցաւ, խանչեց զուր մշկներ, ուր աղջիկ տուեց էնդոնց ձեռ, ասաց.—Տարէք, եօթ էրկիր զվրուցուցէք, հարցուցէք,—հարցուցէք, մէկ ֆօքի մարդում՝ տուէք, հալա տեսնիմ, իմ աղջիկ ուր մարդուն իմալ կը կառավորայ:

Մշկներ կառնին, կերտան, եօթ էրկիր ժուռ գիկան, մէկ գօթի աղէ մի կը գտնին, կիտան էգ աղին:

Աղջիկ կաջքայ, էդ սղէն յէմալ գօթի ա օր ուր ակնջով փօշի չափի: Մէկ օր թագաւորի աղջիկ մէկ էշ կառնի, էդ աղէն կը ճամբայ մօրին փէտ բերելու: Կերտայ, բառնայ ու գիկայ, կէս ճամբուն կաջքայ մէկ խազած-կապած մարդ, գէլի էդոր յառէջ:

Տղա, կասայ. առանց փաւրի դէդ փէտ տուր ընձի:

—Հան, աղա, թըխ էղնի քզի, առնի քո ղասէն:

Կիտայ ու գիկայ տուն, թագաւորի աղջիկէ կըսայ.—Գացի, փէտ բերի, կէս ճամբուն մէկ էլաւ յառէջսի, առանց փաւրի տուեցի, գնաց:

—Շատ աղէկ էրիր, ասաց աղջիկ. հըմա դու ժիր էղիր, դատի, թըխ խըլխ քու դատում ուտին:

Շուտ էլ մէ թագաւորի աղջիկ էշ սապեց, ճամբեց փէտի. էդ գօթի մարդ էլ մի ըռաս էկաւ, ասաց.—Փէտ տուր ընձի, քզի էր կու խըատ կիտամ:

—Ըսա խրատդ, ասաց շտղէն. տուեցի փէտեր, գնաց:

—Մարդու մէկի յառէջ կերտաս, մէկ ճերմակ մանիթիյի մշակ կեղնիս, քո յօթար լկամքով, մէկ գիկայ, խակառակին քզի տասնապատիկ կիտայ, չէղնի էրթաս, էն քո առաջուայ հախին մնաս: Մէկ էլ ֆեւլճնի կեղնիս. գիշեր դաշտ կը մնաս, չէղնի ձորու մէջ պառկեան քո ֆաւրվան թափիս. էլի դարի դլօխ. եա դուրան տեղ մի, նոր քու ֆաւրվան թափայ:

Տղէն էլմէ դարտակ էկաւ տուն. աղջիկէն ըսեց.—Յէսօր լէ էն մարդ էկաւ յառէջ, էրկու խրատ տուեց. փէտեր տուեցի էնդոր:

Աղջիկ ըսեց.—Էնի մարդ չէ, հըշտա՛ւ ա, էնդոր խրատ աղէկ քու մոքի մէջ պայա:

Վախս շատ չընցաւ, էն աղէն գնաց էկաւ մէկ բագրկեան բաւու մշակ: Որ մի օրհրուց յերօր էդ բագրկան զուր դանկեր կապեց քաղըից մէկէլ քաղաք տանելու. օր մի չումի յիրկուն գացին-գացին, չկրցան ձորու միջից դուս գին, դուրան տեղ մի էդ ձորու մէջ բագրկանի մշկներ զուրանց բռններ թափեցին. էդ աղէն զուր փայ ջորիկ բառցած էլաւ դարի դլօխ, նոր թափեց:

Կէս գիշեր չէր ընձի, իմալ մէկ անձրեւ էկաւ, օր էդ ձորը բերնէ բերան կը լմըմէր, կերտէր:

Ձորու մէջ ուրանց բռններ թափող մշկներ աննախ փախան, պրծան, մնացած դանկեր ու ջորիք սելաւ տարաւ, խեղդեց:

Բագրկան բաւին էկաւ, տեսաւ օր մշկներու բռններ յմին սելաւ տարեր էր, զարկեց չոքերուն ու լաց. դարձաւ ըսեց մշկներուն.—Ապա թամբալ դոր ա:

—Թամբալ ուր խաթաւ ջորիք առաւ, էլաւ դարի գլօխ:

Էլան գացին դարի գլօխ, տեսան օր յինք լէ սլամաթ ա, ուր ջորիք ու բեռներ լէ:

Բագրկան բաւին շատ ուրախացաւ, գովաց ուր մշկներու յառէջ քամբլի խելացուտեն:

Էդ տեղ մէկ ջրիւոր կէր. ջորիք լէ ծարաւ ին, էդ ջրխորին լէ մէկ սովորուտեն կէր, որն օր մտէր մէջ, դուս չէր իկէր:

Արէք, լսեց բագրկան բաւին, մէկմ ձեր մօտէն մտէք ջրխոր, ջուր քաշէք, ջորիններ ջրինք:

Մշկներ յրմեն յախցան, քամբալ էկաւ յառէջ, մտաւ ինե. ջուր տուեց, պրծաւ. իչկեց դուռ մի բացուաւ, զուրին քաշին տարին յօտիմ մէջ, յօտի մէջ նստեր լէր ճերմակ մուրուս խալիւորմ, օսկի սինիմ յառէջ դրեր էր, օսկի մուկ մի, օսկի կատու մի մէջ կը խաղէն. մէկ տղայ, մէկ աղջիկ հեռուն կայնած կաշքին:

Էդ տղէն օ ներս մտաւ, օսկի մուկը խաղաց ու խալցուց:

—Այ տղա, աշխարհ ինչ ա քաղցր:

—Ինչ օ մարդու սրտին դուր գիկայ, էն ա քաղցր:

—Դու չկրցար գտեր էր. գտի, ասաց մուկը:

—Սէրը քընց զմեն քաղցր ա, ասաց տղէն:

Էդ խօսքի վրէն մուկ դարձաւ մէկ հուրնիկ հրեղէն աղջիկ կայնաւ էդ տղի յառէջ, ըսեց.—Յուզէ, տամ, խողածին. շատեր իդա դետնի տուկ մենք հողին հաւասար էրինք. մարդ չկարցաւ զիմ պատասխան տէր, դու տուեցիր:

Աղջիկ հանեց իրեք հատ մէկ մէկ օլսանոց նոռա, առեց աղին, մէկի մէջ ալմաստ էր, մէկի մէջ եալուր, մէկի մէջ զմուր:

Էդ աղջիկ էլմէ ասաց.—Տղա, յուզէ, տամ:

Էն տղէն ու աղջիկ օր կաշկէին, յառէջ էկան, տղի ձեռք պագին ու ըսին.—Խնդրէ, զմզի յուզայ:

—Ի՛նչ կիտաք, ըսեց տղէն, օր զձզի յուզիմ:

—Առ մեր մատնիք որ թանկագին ա, մզի իդա աեղից ազատայ:

Տղէն մատնիք առաւ, դարձաւ աղջիկէ.—Իմ խնդիր քենէ իդա խըտր ա օ, իդա տղէն ու աղջիկ ընձի բաւսիս:

Խրեղէն աղջիկ բաւսեց զէդ տղէն ու աղջիկ, տղէն առաւ զուր նոռր ու էդ տղէն ու աղջիկ, ջրհորից դուս յէլան:

Բագրկան անեպ մնաց օր քամբալ տղէն սաղ-սալամաթ դուս պրծաւ, մէկ աղջիկ ու տղէմ էլ դուս բերեց:

Տուեց էն իրեք նոռն բագրկան բաւուն, ճամբեց տուն. ինք առաւ բագրկան բաւու ապրանք. գնաց յուրիչ թագաւորի երկիր:

Յիւրօր մտան քաղաք, տեսան քալալ կը բօռայ.—Որն օր թա-

գաւորի տղէն ու աղջիկ գտնի, Թագաւոր ուր Թագաւորուտենի իրեք փայ եգոր կիտայ:

Էն տղէն ու աղջիկ շաշմած կաջքէին, ինչ ա, քամբալ չուտ մի հասկըցաւ. գնաց, ըսեց քալալին: Թալալ բռնեց էդ տղի ձեռ ու Թագաւորի յառէջ տարաւ, ըսեց.—Քո տղէն ու աղջիկ գտող էս մարդն ա:

Թագաւոր շատ ուրախացաւ, Թագաւորուտենի չորս փայ լէ տուեց, էդ տղէն էլ գնաց Թագաւորի աղջիկն ու տղէն բերեց, տուեց Թագաւորին:

Տղէն ուր աղի դանկեր Թանգ-Թանգ գնով ծախեց, դուր բեռ էլմեն բռնեց, գնաց դէմի ուր էրկիր, տարաւ դանկեր քաւիմ էրեց ուր աղին, շնորհակալուտեն առաւ, գնաց ուր տուն:

Թագաւորի աղջիկ օր տղին տեսաւ, վազեց, դնաց յառէջ. փաթթուան յիրար վզով, էկան տուն:

Տղէն դարձաւ, ուր կնկայ մօտէն հարցուց:

—Էն նուեր օր բագրկան բաւու հետ ճամբի, առար, կերար:

—Ի՞նչ ուտեմ, մարդ, ըսեց. էնգոնք յըմեն Թանկագին քար էն:

—Է, օր հրմալ ա, կնիկ, մենք քո հօրէն շատ հարուստ էղանք. Թագաւորի մալ չորս փայ էրի, բերի:

Օսկու սնտկներ քաչեց ներս:

Մնաց ժուկ ժամանակ մի, աղջիկայ խսա լսեց. էլաւ էկաւ ուր աղջիկայ տեսուտեն:

Էկաւ տեսաւ.—Ինչ տեսնի.—Ուր աղջիկայ բոճք ու սարէն քընց ուր խօրօտ ա շինած, գնաց խօնախ էղաւ:

Քառասուն օր կերան, խմին, ուրախուտեն էրին. քառասուն օր օր քմաւ, աղջիկ էկաւ պապու յառէջ, ըսեց.—Իմալ ա, իմ պապ, իմ խօսքն ա թէ քում:

—Քու խօսքն ա, լաւօ, ասաց պապ, օղորդ օր տուն շինող կնիկն ա. չիրիկ դրսի պատ ա, կնիկ ներսի պատ:

Թագաւոր էլաւ գնաց ուր տուն. փեսին լէ բերեց, էրեց սաս-բիագամ, քանիմ տարի հաք յինք մուաւ, տղա չունէր, ինքն էր էն մէկ աղջիկ, փեսէն էղաւ Թագաւոր:

Էն հասաւ ուր մուրագին, դուք լէ հասիք ձեր մուրագին:

ԸՌԷՍ ԶԿՈՆԱՅ ԾՌՈՒ ՄԱԼ ՌԻՏԱՅ

(Ալաօկեռի բարբառով *)

Երեւի-չեղնի մէկ ծուռ, մէկ խելացի աղբէր ու էդոնց լէ մէկ պառաւ մամ կեղնի. մէկ օր պառաւ գէլնի կով կիտայ էն ծուռ տղին, օր տանի արծըցու. էդ ծուռ տղէն ա, կը տանի զկով մէկ խորունկ ձորու մի մէջ, կաչքայ օր կեղի հազար հատ սև գիւ հաւքեր յիջած ին էդա տեղ. կը բերայ, զկովու յոտներ լաւ կը կապայ, կը մորթայ ու էդ հաւքերուն կասայ.— Սև-սև տէրտրներ. արէք, կերէք, գացէք իմ ջոջոյի հոգուն մէկ պատարագ էրէք:

Տղէն կաչքայ օր ուր ղերև, մէկ քարիմ վրէն մէկ հատ մողո-զիկ ա կայներ, էդ մողոզիկին կասայ.— Հօրքուր, դու լէ շհաս կեցի, ես կով մորթեցի, տուեցի տէրտրներուն, համ պատարագ էնին, համ զիմ կովու զին տան: Էսմիւ կըսայ, կը թողայ, կիգայ գեղ:

Պառաւ կը հարցու.— Տղա, յո՛ւր ա կով:

— Զկով մորթեցի, տուեցի տէրտրներուն, օր քու հոգուն պատարագ էնին:

Պառաւն ա, կը կատղի, կառնի փէտ, կընկի յետեից, կասայ.— Գրող զանայ քո կշտին, սատանի փայ ու բաժին էղնիս. դէ գնա, զկով բի:

Էդ ծուռ կերտայ, կաչքայ օր հաւքիւ կովու ջանդակ կերած պըծած ին. գուրին օր տեսան, թռան:

Մուռը բօռաց.— Ե՛յ խէրտրներ, յո՛ւր կերտաք. կովու զին տուէք, ջոջոն զընձի ծեծեց, պատարագ դապուլ չերէց:

Ե՛, հաւքեր իսկի տղին ալանջ կէնին: Թռան, գացին:

Մուռը նստաւ կովի ջանդկի մօտ, լաց: Մէկ էլ տեսաւ հօրքուր մողոզիկ էլաւ քարի վրէն. հրմա օր տեսաւ զմողոզիկ, ասաց.— Հօրքուր, զիմ կովու զին տուր:

Մոլոգիկ փախաւ մէկ դալսայ տեղ, մտաւ քարի տակ:

Էդ ծուռը էլաւ, լանկեմ գարկեց էդ քարին. քար չըջաւ. տեսաւ մէկ ջուլալ օսկի կէր էդ քարի տակ հորած, բուռ մի, էրկու լցեց ուր նեւ, առաւ, էկաւ:

Մեծ աղբէր աչքեց զկով չքերի, վազեց վրէն օր ծեծէր. հըմայ էդ ծուռ հանեց մէկ ճանկ օսկի, ցպնեց դէմ աղբօր յաչքեր:

Ախբէր կզաւ, գէն գետնի օսկիք վերցուց, սղաբուն նեւի մնացած օսկիք հանեց, ըսեց.—Տղա, էդ օսկիք յո՛ւստայ ա:

—Հօրքուր մոլոգիկ տուեց, ըսեց.—Տղա, էլ կայ.—Շատ, կեղնի, մէկ ջուլալ:

Առաւ ծուռ ախբէր, գնաց, զօսկիք առան-էկան:

Քանիմ' օր յընցաւ, էդ գեղի ըռէս յիմցաւ, օր պառուռ տղէքներ խազնայ ա դտած, էկաւ գէղոց գուռ կտրեց (բռնացաւ), գաչից-գաչեց (չատ որոնեց), զօսկու ջուլալ գտաւ. խեղացի աղբօր օղորկեց կտտ բերելու օր կիսին:

Հըմա էն ծուռ ախբէր ջալազնտեց զռէս. տարաւ, թալեց ջրհոր: Խեղացի ախբէր էկաւ, տեսաւ զռէս չկայ, հարցուց ծուռ ախբօր մօտէն. ծուռ ախբէր ըսեց.—Ձռէս տարայ թալի ջրհոր:

—Վայ սև ցաւի ըռաստ գայիր դու, ամեխ տեղ արունք էրեցիր, ըսեց. գնաց հանեց, գիչերով պատնգեց տեղ մի հորեց, էկաւ սաղսաղ էծ մի, տարաւ, թալից հօր:

Մէկէլ օր գեղի գղիր յէլաւ բօռաց:

—Միւր գեղի ըռէս կորեր ա, վի՛ր տունն ա:

Ծուռ-Ջաղբէր ասաց.—Մեր ջրհորն ա:

Գեղօվի էկան-թափան, ծուռ տղէն մտուցին ջրհոր օր ըռէսին հանէն: Մտաւ հոր, ձեռ տուեց իծու պոչ. դարձաւ, ասաց.—Ձեր ըռէս պոչով ա:

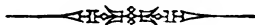
—Հա-հա, ըսին էնդոնք, հան:

Բօռաց էլմէ.—Ձեր ըռէսին մուրուք կէր:

—Հա-հա, հան տեսնինք, էդի մեր ըռէսն ա:

Ջանդակ հանեցին օ մէկ փիցած էծ, նոր ծծղացին էդ ծուռ տղի վրէն ու թորկին, դային:

Քանի տարի էտե էդ պառուի խեղացի տղէն դովաթուրցաւ, էղաւ էդ գեղի ըռէս:

ԾՈՒՌ ՊԱՌԱԻ

(Ալաուկերսի բարբառով)

Մէկ մարդ մէկ պառաւ կնիկ կառնի, էդ պառաւ ծուռ կեղնի. մարդու ճար կը կտրի էդ ծուռ պառաւ ձեռ, ինչ քան օր կիտայ. չկրնայ էնայ, մէկ օր օխէմ բուրդ կիտայ կնկայ ձեռ, կսայ.—Մանայ զիդայ բուրդ, օր ընձի շլուար մի էնինք:

էդ ծուռ պառաւ կառնի զէդ բուրդ, կը մանայ-մանայ շուրի տարին կը լմնայ, նոր կը պրծնի:

էդ պառաւի մարդ կիտայ զէդ թելեր պառաւին, կասայ.—Տար զթելեր ջուլհակի մօտ, շլուար գործել տուր:

Պառաւ կառնի, կը տանի ջուլհակի մօտ, ջուլհակի դուռ կը տփայ, դուռ շուն մի կեղնի, էդ պառաւ վրէն կը հաչայ:

—Թաւաւ, կասայ պառաւ, ջուլհակ լէ մարդու վրէն հաչայ. իդայ ինչ հաֆ-հաֆ ա, իմալ կերևայ դու շատ խօսք մէկնիս, լուսուն լէ հալի տալու, առնելու վրէն էդմայ խօսք էնիս, գու պտի էնիս հաֆ-հաֆ, ես պտի էնիմ ցաւ-ցաւ. քզի չիմ իտայ գործել, կը տաւ-նիմ իմ կռկռան սանահօր մօտ:

Առաւ զթելեր, գնաց, թափեց քռի չոր չուլ. քներու վրէն, զէս քաչեց, դէն քաչեց, թելներ կտրուց:

—Թաւաւ, սանահէր, ասաց. դուջլըս գինայ, կը տանիմ կռկռան սանահօր մօտ:

Առաւ զթելեր, գնաց, գնաց մէկ առուի մօտ, տեսաւ լիք գորտ էր, քալեց մանած առուն, թողեց, էկաւ, ուր մարդուն ասաց.—Մարդ, մանած տարայ, տուեցի մեր կռկռան սանամօր:

Մարդ իմացաւ, քաջեց փետ, ընկաւ կնկայ վրէն, տուր որ կիտաւ:

— Գնա՛, ըսեց. զմանած յուր որ տարեր իս, բիր:

Էդ պառաւն էր, էլաւ, տընկ-հա տընկ էնելով գնաց դէմի կռկռան սանամօր մօտ: Գնաց-գնաց, ճամբէն գունտ մի օսկի գտաւ, գարձաւ, օսկին բերեց, տուեց ուր մարդուն:

Պառաւ մէկ օր տեսաւ շաբչիմ հլու-մլու բերի, կը ծախայ. հրմա կերտայ ուր մարդուց գողտուկ կը բերայ էդ օսկին, կիտաւ էդ շաբչուն. ուրին բան ու ման կառնի:

Յիրկուն մարդ օր կիզայ տուն, զուր առած բան ուր մարդուն նշանց կիտայ, կասայ.— Տես, մարդ, էն գունտ օսկին տուեցի, զիդա պլպլան բաներ առայ:

Մարդ օր գէդ կը տեսի, հմա կելի, պառաւուն կիտայ լանկի յաւէջ, տնից դուռ կէնայ:

Պառաւ լէ անից կռքքի, կառնի զուր ճախրակ ու զանկուլակմ, կերտայ, ձորում մէջ, ճամբու վրէն կը նստի, չընկըռ-չընկըռ զուր ճախրակ կը մանայ:

Մէկ օր թագաւորիմ դաւեք, օր օսկի բառցած կը տանէն, դէւի մէկ օր լսեց էդ չնկուտոց, ջոկուաւ, գնաց դէմի էդ չնկուտոց:

Պառաւ էլաւ չորքցուց, զուր ճախրակ դրեց վրէն, հեծաւ, էկաւ տուն:

Մարդ էլաւ, բեռան աչքեց օր լիք օսկի էր, օսկիք տարաւ ներս, դաւին էլ մօրթեց. հրմա պառաւուն խափեց, մատուց թունդիդ, ասաց.— Մկայ քարէ կարկուտ գիւլայ: Բերեց թունդրայ վրէն ջուլ փռեց, պառաւ գլխու վրէն կուտ ցանեց. հաւեր թորկեց վրէն, հաւեր թըխե-թըխե պառաւ զլօխ կտցեցին, չուր մարդ օսկիք ու միտ տեղաւորեց. նոր էկաւ զխաւեր դէն-քչա, էրաւ. պառաւ հանեց:

Քանիմ օր ընցաւ, նոր թագաւորի մարդեր էկան, հիւընդի արով դաւի մսի շուռ էկան:

Էդ պառաւ ասաց.— Քարէ կարկտի տարին մեր տուն դաւի միտ կէր:

Թագաւոր կը խանչայ զպառաւ ու գէդ մարդ կը տանի ու կը հարցու, կասայ.— Քարէ կարկուտի տարին ձեր տուն դաւի միտ կէր:

Մարդ կասայ.— Ձեր տուն ակոյի ու ձեր քարէ կարկտին. քարէ կարկուտ յնի ա էկի, իմ կնիկ ծուռ ա, զձգի խափեալ:

Մարդ շատ դովաւսւորցաւ. պառաւ մեռաւ, գնաց խօրտաւ կնիկ մը բերեց. ֆօֆ ու սարեմ շինեց, մասն մէջ:

ՄԵՌՈՒԿ ՄԱՆՈՒԿ

(Արժեքի բառարանով) *

Մէկ մարդ՝ մէկ կնիկ՝ էդոնց մէկ խառ աղջիկ կեղի. կուտան իրենց դրկեցի տուն աչկերտ. ամիսմ՝ երկու-երեք էդ տուն աչկերտութեն կենայ: Էդոր ուսէն կը վերու.—Աղջի, փարչառ, տար ջուր բեր:

Ամիսմ-էրկու-երեք էդ աղջիկ ուսէն ամեն օր ջուր կը բերայ:

Մէկ օր էլ մէկ սիւտակ մուրուս խալիւոր էդ աղբրէն դուս կիլէ, էդ աղջկէն կասայ.

—Աղջի, մեռնիս՝ խող էնես. ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես:

Աղջիկ կուգեայ տուն:

Մէկ՝ տաս՝ քսան օր աղջիկ կերթայ ջրու, էդ խալիւոր էդլա «աղջիկ, մեռնիս՝ խող էնես. ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես», կասայ:

Էդ աղջիկ յօրպըզօր կը խալի, էդոր միս կը բարկնայ. մէկ օր էդ աղջիկ կիլի կերթայ ուր խօր տուն, խէր, մէր կը վերցին.—Աղջի, դու խիւընդցերես, քե դեղ ին տուած, ինչ ա տուած, դու էդլան էս էդերես:

—Ձի նա դեղ ա տուած, նա խիւընդցեր եմ. իմ ուսէն ընձի ճամբեսց աղբուր ջրի, մէկ խալիւոր մարդ աղբրէ դուս էկաւ, ընձի ասաց.—«Աղջի, մեռնիս՝ խող էնես, ապրիս՝ մեռուկ մանուկ էնես, օրմ՝ էլ Մանուկին պտի ըռասս գաս»:

Մէր կը վերցու.—Մարդ, աղջիկ վախեցեր ա, ան, գնա մէկ դարիբ էրկիր:

Խէրն էր, վերուց գաղջիկ. օրմ՝ էրկու օր, մէկ ամիս, էրկու ամիս դնաց, խասաւ մէկ քաղքի: Խէրն էր, վերուց.—Աղջի, դու դադ կայիէ, չուր ես էրթամ օտաց ճանրախ, գեամ:

Էդ աղջիկ դատի կայնաւ, խէր գնաց պեհեհնի տակ օտաց ճամբախ:

* Պատմած է Առընչկոյս գիւղացի Դաւիթ Մուխսի Յարութիւնեան:

էդ մարդ դարձաւ օ պէտէն բացուեր. աղջիկ գեացե ինն: կը տեսի օ աղջիկ չկայ. կելի, վին օ կը խարցուցայ, դէս-դէն, սալիս չեն իդայ. էդ մարդ ուրին-ուրին կասայ. կայ, չկայ, Մեռուկ մանուկ իմ աղջիկ տարաւ: Կելի for-փօսման կուգեայ ուր տուն:

Էդ աղջիկն ա, կերթայ եօթ դուռ կը բանայ. կը տեսի կօ մարդ մեռուկ՝ էդա տեղ դրուկ ա, կայ, չկայ, Մեռուկ Մանուկ էս ա, կօ էկայ, էսոր խոսայ:

Աղջիկն ա, էդ մեռուկի գլօխ կը դնայ վըճ չոքին. տարիմ, էրկուս-իրեք-չորս կը պախայ: Էդ աղջիկն ա, փանճարից կիչկայ մրբրպուլ փոչ կուգեայ. կը տեսի օ մէկ եքրմ (որբ) մրբրպուլ կէչկէ (աղջիկ) էդ մրբրպուլ փօշին կասայ.—Ընձի էլ տարէք, անտէր էմ, անտիրական էմ: Էդոնք թողին գեացին:

Որ կէչէն շատ լացեց, վերևուց աղջիկ ասաց.

—Կեչէ, էս միգրի պաղ բռնայ, արի. ես քե կը պախեմ:

Կեչէն ա, բռնեց միգրի պաղ, աղջիկ քաչեց, խանեց ուր մօտ: Էդ կէչէն իրեք տարի էդ աղջըկէ մօտ խզմէք էնեց:

Աղջիկ տեսաւ օր հօթ տարին քմաւ, մեռուկ Մանուկ յարութեն պտի առի, կեչկին ասաց.—Մանուկի գլօխ դիր վըճ չոքին. ես էրթամ գլօխ լուամ, սերսըփիմ յիգամ. որ Մանուկ մէ խետ ժաժ կուգեայ. ընձի իմաց մի տու, որ մէկ էլ ժաժ կուգայ, ընձի իմաց տուր որ ես գեամ. Մանուկ յարութեն առնի, մենք խասինք մեր մուրազին:

Աղջիկն ա, գնաց ուր գլօխ լուայ, էդ կէչէն էր, Մանուկի գլօխ դնեց վըճ չոքին, նստաւ:

Մեռուկ Մանուկ էրկու խետ ժաժ կուգեայ, կէչէն աղջկէն չիմցուցայ. Մեռուկ Մանուկ կէլի յարութեն խրտ կեչին կառի:

Մանուկն ա, գինայ թէ կեչկէն խայ ա:

Էն աղջիկն օր պախեց, շախեց, էղաւ ճարիյա:

Մեռուկ Մանուկ ամեն օր կեչկին կասայ.—Էդ ճարին խաց տու. ջո՛ւր տուր, մեղք ա:

Մանուկն ա, կելի մէկ օր, էրկու օր, մէ չաբաթ կը պտտայ, էլման տուն կուգեայ. կեչէն ա կը վերու.—Դնա, ընձի զաղ-զաղ մանուսայ առ արի, էնիմ չոր:

Մանուկ կը վերու.—Էդի քրդու չոր ա, խայի չոր ուգայ, բերեմ:

—Էն չոր օր կուգեմ, էն չոր բեր:

—Քո ֆէյֆն ա, կասայ. էն չորից կը բերեմ. դնա, իչկայ, քու ճարիյան քնչ կուգայ: Կեչէն գնաց, խարցուց:

—Աղջի, Մանուկ կերթայ տուֆներ, քդի ինչ չոր կուգես:

— Ընձի բան չբերայ. մէկ սապրի խրձիկ, մէկ էլ բըղբըղիկ, ֆինճան մէկ աղու:

Մանուկն էր, գնաց պագաւ, կեչկի շորեր առաւ, էկաւ չանք ճամբխու կէս, միտք ընկնաւ, մէկէլ դարձաւ, գնաց մէկ սապրի խրձիկ, մէկ բըղբըղիկ, մէկ ֆինճան մէկ աղու առաւ, էկաւ:

Մանուկ ասաց.— Էդ բաներ ուզող շատ դարձի տէր ա. մուղաք կաց, էնի կը պատուի:

Էկաւ տուն, աղջկէն ու կեչկի շորեր տուեց:

Աղջիկը բըղբըղիկն ու սապրի խրձիկ կը դնայ ուր յառէջ, կ'ասայ ուր գլխու գալած, դառնայ, խարցու:

— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ, չէ դո՛ւ, էս եօթ տարի Մանուկին շախի պախի, կեչէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ կ'ասեն.— Մենք կը պատուենք, դու մը պատուի:

Մէկէլ էդ աղջիկ ուր գլխու գալածենք էդ բըղբըղիկին, սապրի խրձիկին կ'ասայ. դառնայ, կ'ասայ:

— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ չէ դո՛ւ, էս եօթ տարի ես Մանուկին շախի, պախի. կեչէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Էլման բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ կ'ասայ.

— Սա կը պատուիմ, դու մը պատուի:

Աղջիկ կը վերու.— Բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ, ես պատուիմ, դու մը պատուի. էս եօթ տարի Մանուկին շախի, պախի. կեչէն էկաւ, իմ ձեռնէն առաւ:

Մանուկ էդ տեղէն կը լսայ, կ'ասայ.

— 'Իու մը' պատուի, դու մը' պատուի Թը բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ պատուին, դու մը' պատուի:

Մանուկ ասելու պատճառ, բըղբըղիկ, սապրի խրձիկ պատուան յերարուց:

Մանուկ էդ տեղ կ'իմնայ օր էդ աղջիկ ուրին պախեր էր չանք եօթ տարի, օր ես խըտ էդոր յարութեն պախ առնէնք:

(Արծկէի Առնջկայս գիւղի բարբառով *)

Վախճով մէ թագաւոր կեղի, էլոր քարսուն խատ տղայ
կեղի:

Էդ քառսուն տղէն կը դնայ վարժարան:

Եռսուն տարի էդ տղէք նե օր, նե տրե կը տեսին:

Եդ տղէքներու պատիկի անուն Միւր կեղնի:

Աւուր մէկին էդ պատիկ տղէն կը փրցի, կեղնի դուս, կը տեսի
օր թագաւոր ուր ասկիւով, թմբով, զուռնով, ձիով, ձիաւորով կը
խաղան:

Էդ տղէն ա, կը դառնայ մտի վարժատուն ջոջ աղբօր կասայ:

— Աղբէր, աշխարհ օր կայ, արե կայ, իսան կայ. մենք մտերինք
մութ տուն. ինչ էնք խասկըցի:

Ջոջ աղբէր մէկէլ աղբօր վերուց (ասաց):

— Տղան, տղան, յէլի գոմբ դարկ էդոր. էկեր ա, սուտ ասելով
աշխար պտի աւիրայ. յէլի դուս, մէ իշկայ:

— Յէլի դուս, իշկայ, թա սութ ա, իմ լեզուն կտռայ, թա օդորթ
ա, էլ յօրին կը դարկիս, ասաց:

Տղէն կեղի, կը տեսի, իմալ օ տղէն տեսեր ա, կ'օ յէմալ ա:

Կը դառնայ, ջոջ աղբօր կասայ. — Աղբէր, օղորթ ա:

Ջոջ աղբէր կասայ: — Օր յէմալ ա, զնան, թագաւորին ասան, թո
մեղի քառսուն խատ ձի՝ մէկ ըռանկ, քառսուն ձեռք չոր՝ մէկ
ըռանկ էղի. քառսուն ձեռք սիլա՝ մէկ ըռանկ:

Դնաց մըտ թագաւոր:

Թագաւորն ա, փանջարից զլօխ թալեց դուս:

Տղէն գնաց զլօխ իջուց թագաւորին:

Ասաց. — Որդի, խեռ ա քու գալ էս տեղ:

Ասաց. — Փառք Աստուծոյ, խեռ ա. քո տղէն ընձի ճամբե մըտ
քե, քառսուն խատ ձի տաս մէկ ըռանկ. քառսուն ձեռք չոր տաս
մէկ ըռանկ. քառսուն ձեռք սիլա տաս մէկ ըռանկ:

Ասաց. — Որդի, քչում կանի դադ. ճամբխեմ, ձիանք տունին
դան, ան, գնա:

* Պատմած է Դաւիթ Մուխի Յարութիւնեան:

Թագաւոր ձիանք, շոր, սիլա տուաւ էկաւ:

Տղէն առաւ, զնաց:

Տարաւ վարժարանի դուռ, կայնաւ:

Ասաց.—Այրէր, ձիանք բռնէք:

Մտաւ վարժատուն, աղբէր վերցուց.—Տղա, բերիր:

—Հա, ձիանք հազր, կօ դուռ կայնուկ ին:

—Ի՛նչ, տղէկներ, յէլէք, յէլէք որ էրթանք, ըսեց. ես յուսուն տարի վարժատան խզմաք էնեցի, յուսուն տարի էլ պաի պտտեմ աշխար:

Տղէկներ յէլան, ձիանք խեծան:

Նե օր ա տեսած, նե արե ա տեսած, նե ձի ա տեսած, նե սիլա ա տեսած, նե Թագաւոր ա տեսած, նե խաւն ա տեսած: Քառսուն էլ խամ տղայ: Նե ձիու խեծնել գիտեն, նե ձիու ոռ ու գլուխ գիտեն: Մէկն աջու կը խեծի ձին, մէկն ձախու:

Ելան մէյսան, ձի կը խաղցուցեն:

Նե քար կիշկեն, նե թուր կիշկեն, նե խանձակ կիշկեն, նե ջուր կիշկեն:

Եդ ձիանք յէմալ էնեցին, քրտինքի մէջ կուրիսան:

Թագաւորն ա, փանջարից բամաւայ կէնայ. կը տեսի մէկ հաւաքան կը քչայ (օգի միջով) մէկ քաւաքան (տապակի միջով). գլուխ տարու բերեց, ասաց.

—Հեյ վա՛խ, էս տղէկներուց ընձի խեռ չկայ, պախեցի, ջոջըցուցի, վարժատուն զրեցի, խեռ չտեսայ:

Տղէք քչեցին, Թագաւորի սարի յառէջ կայնան:

Ասաց.—Որդի, ինչ կուղէք:

—Մեզի խաւնիլ առնր, էրթանք պտտեկու:

—Որդի. ես ձեր խէրն իմ, ընձի աղանջ էնէք, մէլէթաք, դու քանի օր կաք, խամ տղայ էք, նե դու ձեր չարկամ կը ճոնչնաք, նե լարեկամ:

—Թագաւոր, ասիցին, չեղած բան ա, պաի էրթանք:

—Որդի, ասաց. «ձեր մուր, ձեր էրես», ձեզի չորս խատ վոսիլաք (կտակ) կայ, էնիմ, կերթաք, զնացէք. մէկ վոսիլաք էն ա օր կերթաք, իրեք ճամբու ըւաւս կուղաք. էն վերին ճամբով, էն ներքին ճամբով մ'էրթաք. էն դուրան ճամբով դացէք, մէկ էդի: Մէկ էլ՝ կէրթաք չայիր, չիման, փօշ ու սարեմ կայ էղայ տեղ, չորս բոլոր բաւան քաշուկ ա, խնի սորունով ա չքած. էդ տեղ չիջիք, ընցնիք: Ասաց. Մէկէլ կերթաք ջոջ գետմ կայ, կարմունջ կապուկ վրէն, էն կարմունջ կընցիք դէն, քառսուն տեսակ կերտուր չայիր-չիմանի վերէն. չեղնի իջիք, ուտիք. ձեզի վնաս կուղեայ, մէկէլ էդ:

Մէկ էլ կերթաք դուան տեղ, քար ու քուա, նե խոտ կայ, նե

ջուր կայ, Գե արտա՝ Քառսոուն խուրձ խոտ կայ էն տեղ ջուկ-ջուկ, լեղնի քման էնեք էն խոտին, ասէք Վեր ձիանք անօթի ին, կեր-ցունք: էն խոտին տէր կայ, ձեզի վնաս կուգեայ: Մէկ էլ հոգի Որ-ջի, ասաց, կերթաք էլ դու գիտէք, մնաք էլ դու գիտէք, ես իմ մեղք իմ վզէն կը խանեմ:

Տղէկներ խօր գլուխ իջուցին, խաբելիս առան ու գեացին:

Օրմ', էրկու օր, իրեք գեացին, հո իրեք ճամգու լուսաս էկան:

Ջոջ աղբէր քչեց, էն մէկ բարակ ճամբխով գնաց:

Էն պատիկ տղէն ջոջ աղբօր ասաց:

—Աղբէր, չէ մեր խէր մեզի վոսիաք էնեւ ա թը ճէր ճամբխուց դու մ'ելիք:

Ջոջ աղբէր ըռըգաւ վըր հոգի, ըսեց:

—Շան որդի, ես որ մէկ ճամբխով կերթամ, դու իմ էտեէն արի: Քչեցին ու գեացին: Գեացին էն փօկ ու սարի դուռ իջան:

Ջոջ աղբէր տղէկներուն վերուց:

—Տղէկներ, ձիանք քաշէք, փակխի մէջ կապէք:

Քչեցին, փակխի մէջ ձիանք կապեցին:

Ջոջ աղբէր վերուց տղէկներու մէկին:

—Տղա, տղա, գնա, տես փօկի մէջ մարդ չկայ, խոտ ուզես, բերես, տանք ձիանքներուն:

Տղէն ա, գնաց, պտոտեց, մարդ չտեսաւ, նաւու պառաւմ տեսաւ որ խաց կը թխէր:

Տղէն օր պառաւ տեսաւ, վախեցաւ:

Պառաւ՝ մէկ պուռկ գետին, մէկլէ գլխու վերեւով շրջէր վըր վրին: Տղին ասաց.—Տղա, ինչ բանի ապով էս էկեր ես:

Ասաց.—Քչում խոտ տուր, տանինք տանք ձիանքներուն:

Ասաց.—Քանի՞ ձի ա:

Ասաց.—Քառսուն ձի ա:

Ասաց.—Ի՞նչ քանի մարդ իք, օր քառսուն ձի ա:

Ասաց.—Մենք քառսուն աղբէր ինք, քառսուն էլ ձի ա:

Կօ, մարդի դուռը հո ա, գնա, ինչ դժուր տանիս՝ տար:

Տղէն ա, էկաւ խոտ բերեց, տարաւ ձիանքներուն:

Ջոջ աղբէր վերուց.—Տղա, յորի՞ էսլան անգընցար:

Ասաց.—Գացի, պտոտեցի, մարդ չկէր, գացի տեսայ մէ պառաւ, Աստըծոյ խայտառակ, իմ յաչք առաւ պառաւուն, վախեցայ, իմ գլխու մագեր էղան քընց գերան մը, իմ լեզուն չը պտոտեց, որ ես էնու մօտէն բան ուզի. էն ձի խարցուց թա «ընչի էս էկեր ես», ասացի լխատ տուր, տանենք ձիանքներուն: Մարդի դուռ նշանց տուց, ես էլ խոտ բերեցի:

Խոտ բերեց, տուեց ձիանքներուն:
 Ասաց.—Տղան, դնան, քիչմ խաց բի, ուտենք:
 Գնաց, պառուուն ասաց.—Խանց տուր, ուտենք:
 Պառաւ ասաց.—Առ էսա իրեք խատ չոր խոց, տան թող ու-
 տին, իրիկուն խաց կը բերեմ:

Տղէն էր, առաւ խացեր, դնաց:
 Զոջ աղբէր ասաց.—Ի՞նչի էսա խացիր քիչ բերիր:
 —Պառաւ էդ տուեց, ասաց՝ տարէք կերէք, իրկուն կը բերեմ խաց:
 Մնաց չանք յիրկուն, ճրագ կալաւ:
 Էդ պառաւն քառասուն դէ տղայ կեղի, էդոնք նեջիրի տեղէն
 էկան. էդ պառաւ էլաւ, ասաց.

—Տղէկներ, ձգի քառասուն խատ խուրնիկ խրեղէն խողածին էմ
 բերեր եմ. էս եօթ տարի ա, իմ ատմացաւ բռներ ա. որ կերթաք,
 էն մարդիկն օր կուտէք, էնոնց էն կակղէն քչում բերէք, դնեմ իմ
 ատմու վերէն, օր իմ ատման ցաւ կուռի:

Կասեն.—Մարէ, խաց տարեր էս էդ մարդեկաց:

—Էրկու, իրեք խաց ճամբխեր էմ, կերած էն. նոր խաց պտի
 ճամբխէնք:

Էդ տեղէն եօթ տարուան դիներն, խաց, զաւս կը տանին, փոսն
 աղէկներու յառէջ:

Էդ պատիկ տղէն ա, ճրագի սան տակ կը նստի, էնու տեղ
 մուծն ա:

Գինին ա, կուտան աղէկներուն, ինչ լիւար սրին կուգեայ
 պատիկ տղին. կը թափայ խափի տակ:

Կերան, պրծան, աղէկներ չոռ առան դետին, մեռտն պրծան.

—Էս օր էս մեռե, չէ եօթ տարի յառէջ:

Պառաւ ուրախելն կերթայ, աղէկներուն խապար կուտայ.
 պատիկ տղէն էլ կընկի պառաւի յէտե, կերթայ ակտնջ կենայ. կը
 սեռի օր պառաւ ուր աղէկներուն կատայ:

—Գինին տուերեմ, եօթ տարուան մեռլի պէս ընկած:

Դեէք կընկին մէկ մէկ իրարու էտե կդեան:

Պատիկ տղան կը քաշայ թուր, կատայ.

—«Խայն ու գինին, Տէր կենդանին»:

Էդ տեղ կը գարկայ, դիւս գլուխ կը թռուցայ ու լանկով կը
 դարկայ, կեցզայ ճանցակ փոս. գլուխ կը դնայ ուր կշտին: Զէրկըն-
 ցուցէնք մէկ մէկ էդ քառասունին գլուխն էլ կը կտռայ, յետմէի էլ
 էդ պառաւ ուրախելին կուգեայ, թուրմ էլ կը թալայ, էդոր վիզն էլ
 կը կտռայ, կատայ.—Ամեղայ (զգաստ գանուեցայ) ալատայ:

Կը պարկի, քնի, լուսմթի կելի էդ քառասուն ակտնջ. մէկ էլ էդ
 պառաւին կը կտռայ, մախթով կը քաշայ թելի մէջ. կապայ ուր չո-

րերու տակ, կելլի կընկնի էդ ֆռէկ ու սնարի մէջ, կը պտտտայ, կերթայ էդ պառուռի բարձի տկէն եօթ բանլիս կը դադի, կասայ.— Ես էս բանլիսներն էս դռներու վրէն ճոպում:

Տղէն վեց դուռ կը բանայ. կը տեսի մէկ օսկի ա, մէկ արծաթ ա, մէկ եաթաղ ա:

Էդ մէկ դուռ կը բանայ օր քառասուն խառ խուրնիկ խլիպէն աղջիկ էդ օթախի մէջ, կը մոտի ինն, կասայ.

— Բարեւ ձեզի աղջներ:

Էն էլ կասի.— Աստուծու բարին քե աղա:

Կասեն.— Խաբէ ուր թևով, օձն ուր պոռտով չի կոնայ էս տեղրանք գիայ. փախի, մեղք էս, մկայ դեք օր Էկան քու ջոջ փերդ քու ապանջ կը թողնի:

— Ե՛յ գիտի աղջներ, կասայ. ինչ անխեղք էք, դեքն էլ սպաներ էմ, պառաւն էլ:

Ասին.— Սութ ասելով աշխար պտի աւիրես, դու մէկ մարդ, իմալ քառասուն դե սպանեցիր:

— Կնիկ օր կայ, կարճ միտք ա, ասաց. չէք հաւտար, անա նշանաբաներ (ակնջներ կարձկայ, կը թալայ յառէջներ) կասայ, ես խառ մարդ չեմ, որ խառ բան բռնեմ, սութ ասեմ, Աստուծուց, մարդուց էդիմ սեւերէս. Աստուած ընձի խելք տուեց, կարողութուն տուեց, իմ ձէն էրթայ աշխարի մէջ ցվրուի:

Աղջներ վերցին.— Դու քանի աղբէր էք:

Մենք քառասուն աղբէր ենք, քառասունի պտաիկը ես էմ:

— Մենք էլ ամէկ թագաւորիմ՝ աղջիկ ենք, արէք, ամեն մէկդի ք մէկիս խաւնիք, էն տարէք:

— Երկու մուրազ կայ մզիկ. էրթանք կատարներ, նոր կը դեանք, կը սանենք ձեզի:

Տղէն կասայ.— Ես մէկ բանլիս կուտամ ձեզիկ, խացի ջրի բանլիսն ա:

Տղէն կելլի կուգեայ յօդէն, կը տեսի օ աղբրաիք իմալ օ ընկուկ էն, յէմալ ընկուկ մնացած ա, կասայ.

— Ուր ֆէյֆն ա, էրկու, իրեք օր կը պտտես, չանք իմ աղբրաիք պաղանտն, կիլինք, կերթանք. էլ ասի չկայ, դոդ չկայ, ընչից պտի վախենամ:

Իրեք օր, օր կը թմի, տղէկներ կօյալանան:

Կելին, կընկին ճամբախ ու կերթան:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ. կերթան մէկ կարմնջիւմ բուստ կուգեան, կելին վըր կարմնջին, ջոջ՝ աղբէր կը տեսի, ինչ-չալի՛ր չիմա՛ն, պաղ-պաղ ջրեր, սուֆրէն փռուկ. քառասուն չեօիս կերպուր վերէն: Տղէկներուն կասայ.

Քչէք, էդա կերակուր ուտենք, էրթանք:

Էդոնք կիջին կերակուրի վրէն, պստի աղբէր կիջի գետի ափ:
Էդոնք ձեռ կենեն կերակուր ուտել, տղէն կիշկայ էտեանց,
ինչ կը տեսի.—Ար տեսի քո՛զ, դումա՛ն, էրկինք, գետինք միմեն ա:

—Ճանրմ, կասայ. էսի արև անուշ, քոզ, դուման ուտեն էդաւ:
Մէկէլ կը տեսի վիշապմ, գետի միջէն էլի, բերան բացի, կու-
ղեայ, մէկ անպնելի բանմ՝ ա:

Տղէն կասայ.—Տէր, Աստուած, դու իմալ էն գազաններու
ձեռնէն աղատեցիր, էս տեղէն էլ աղատես:

Կասայ ու քաշայ թուր, կու խառի, կը զանայ:

Ձարկելու բացան կիսուց կը կռայ:

Էդա տեղ էդոր աղանջն էլ կը շարայ թել, կապայ մէջք:

Տեսի օր, աղբրտիք խեծան, կերթան, էդ էլ խեծաւ, գնաց
խասաւ աղբրտիքներուն:

Գեացին, շատ ու քիչ Աստուած դիտայ. դեացին մէկ ղուան
տեղմ՝ ըլլաս էկան, քար, քո՛ւ, նե ջուր, նե խոտ, ճէն օր ընկի,
ատամը կը կոտռի:

Ձոջ աղբէր կասայ.—Տղէք, քչէք, էնա քարի տակ խով ա
ըշում ըռահաքանանք, կերթանք:

Տեսան քառսուն խուրձ խոտ ըռեզով էդ քարի տակ դրուկ ա:

Ասաց.—Քչէք էդա ձիանք էդա խոտի վրէն. ուտեն, էրթանք:
Էդոնք ամէկ խրձան վրէն մէկ ձի կայնեցուցին:

Տղէն զատանց մնաց, չղնաց՝ խոտի վրէն:

Մէկ խուրձ խոտ սալամաք մնաց:

Ձիանք խոտ կերան, պլծան, որ խեծեն էրթան, տեսան մէկ
մարդմ՝ էրկու ծառ վըր թեկն դրուկ. մէկ էն թեկն, մէկ էն թեկն.
հազար քուռլու նանալաւ ծառի ճղերի վերէն էկաւ մըտ տղէկներ,
յէմալ թափով բարև տուեց, ասաց.

—Ա՛նխոգիք, անասուածներ, դու իմալ Աստուծաց չվախեցուք,
էսա հայվրններու ըռըս կերցուցիք:

Ձոջ աղբէր վերուց:

—Յորին Աստուծուց վախենամ. եռսուն ինը խուրձ խոտ քիզի
կերցուցեր իմ, առ քիզի եռսուն ինը օսկի, ամէկ խրձան մէկ օսկի:

Կասայ.—Նա ինչ էնիմ ոսկին, ես իմ խոտ կուղեմ:

Կասայ.—Ա՛ռ քիզի խարուր օսկի, մեղնէ ինչ կուղես:

Կասայ.—Քեզնէ մէ բան կուղեմ. տուիք, զաթի տուիք, չը
տուիք, կը բռնեմ ձեր աղանջներ, կը տփեմ էնա քար կպկք, իսա-
զար տարի չալծիք:

Կասայ.—Ի՛նչ կուղես:

Կասայ.—Կո՛, էնա տղէն, օր քաւ կայներ ա:

Կասայ.—Մէկ տղէն ա, ղուբբան կէնեմ քե, զարի պի օնախ ա. ֆօռ օնախ ա, մէկ էրկու ամիս ա ճամբախ կուզանք, մէկ կըտրինութեն շտեսանք էնոր մօտէն, տաւ քեզի:

Էդա տեղ տղէկներ խալալութեն կառնին, տղէկներ դեն կերթան, էս էլ որ ջան Փօլատն էր. կառի տղէն դէս կերթան:

Քչուս՝ տեղ կը զատնան իրարուց, տղէն մտքի մէջ կասայ.

—Իմ աղբրաիք էնեցին պէբաղսութեն, ես չէնիմ. փրցընող Աստուած՝ կը փրցուցայ:

Տղէն ա կը դառնայ, Ջան Փօլատին կասայ.

—Խնդրեմ քեզնէ, մէ բանմ մոռցեր իմ մըտ իմ աղբրտոց. էրթամ, առնեմ, դամ:

Տղէն կը քշայ, կերթայ աղբրտոց կը խասի, կասայ.

—Աղբրտիք, ժողուէք, էկէք, ձըզի բան կասեմ:

Ժողուան, ասաց.—Դու էնեցիք ընձի վատութեն, իսում կաթ ծծողին բաղդ չկայ:

Մէջք կարձկայ, նշանարան կը թալայ ջոջ աղբօր յառէջ, կասայ:

—Ես չէղի, ֆլան ֆօսկ ու սարի մէջ՝ Աստուած ձեզի փրցուց, նրմա ես ձեզի ազատեցի. ֆլան տեղ կերակուլ կուտէր, ես չէղի, Աստուած ձեզի փրցուց, յրմա ես ազատեցի, դեի ակունջներ կտտիս է՛ս էլ ձեզի նշանաբան. ես չէղի, Աստուած ձեզի փրկուց, յրմայ ջան Փօլատ պիթունդ էլ պտի սպանէր. ես ազատեցի:

Էդա տեղ նոր կիմնան ուրանց աղբէր կտրիճ ա էղւան:

Թողին չոքեր, զգուշի կը յտէն. ձեռնէն գացիր ա, չարէն քնչ:

Էդ տեղ կը խասի ջոջ աղբօր ձեռ կը պազայ, կասայ.

—Աղբէր, առ էոս վեց բանլիս քեզի, կերթաս էն ֆօսկ ու սարի մէջ մէկ օթախ կայ. կը բանաս, մէկ օսկի, մէկ արծաթ, մէկ դուսկ, մէկ զինար, մէկ եարախ, մէկն էլ քառասուն խատ խուրնիկ խրեղէն աղջիկ, ամէկ թագաւորիմ՝ աղջիկ էն, ամէկ մէկ խատ խաւէք, վերցէք ձեզիկ, ամենու աւարէն էլ թը մնայ ընձիկ, էն էլ տարէր խրա ձեզի, եթ տարի կիշկիք, էկայ՝ էկայ. թը չէկայ, էն էլ կը պառկէք իմ ջոջ աղբօր վրէն:

Տղէն կը դառնայ, Ջան Փօլատի խեռ կերթան:

Ջան Փօլատ կառնի կերթայ ուր տուն, խաց կը բերայ, կուտեն:

—Տղա՛, կասայ, գիտնա, քեզի ինչու իմ բերեկուկասայ.—Ինչո՛ւ

Կասայ.—Քեզի բերեր եմ, պտի էրթաս Չին-Մալինայ թաղաւորի խարս բերես ընձի. բերեցիր՝ զարի բերեցիր, չբերեցիր, զարի քեզի էրկիր էրթալ չկայ:

Կասայ.—Ես ճամբախ չը՞ գինայ. էսի պիթուն ծո՛ւ ա, կո՛, ընկնեմ ծո՛ւ, կը խեղդիմ:

Կասայ.— Հուտամ քե խրեղէն ձիու կեամ, առ զար, ձիու բերան, խեծիր, զնա եռսուն ինը մարդ ճամբխեր եմ խարսի էտե, չկարցան բերին. ես զիտեմ, դու պտի բերես: Նա քեղի բան կասեմ, բան ա, կերթաս ծովու մէջ, կը նեղանաս. որ տե քե կզդի ըռաս կուգեայ, ձիու կեամ զլիսուց խան, կօ ձին կերթայ մըջ ծովուն, ըռահարցի, էլման կեամ զար ծով, ձին կելի կուգեայ, խեծի զնա:

Տղէն կերթայ, շատ ու քիչ Աստուած դիտայ, կերթայ մէկ կողում՝ ըռաս կուգայ, կասայ.

Վալա՛, ես էնա տեղ քչում նաճաս առնիմ, էրթանք:

Եդ տեղ կիջի վըր աղբրին, խաց կուտայ, ջուր կը խմայ, կելի կը պոտտայ, կասայ.— Տեսիմ, ինչ կայ, ինչ չկայ:

Տեսի եռսուն ինը մարդ քարիմ տակ ընկուկ ա, էն ղըղաւր փըրչ էկեր ա էդ մարդեկաց վըրէն, էղեր ա էրկու թիզ:

Կերթայ, բարե կուտայ, կասայ. — Բարե ձեզի, աղբրտիք:

Էն ինչ որ շուտ գացեր ա. խեք, լեզու չկէր, օր բարե առին, ինչ որ անգեան դասեր ա, առաց.

— Աստու բարին քե, աղբէր, մենք եռսուն ին հոգի էնք, դուն էլ էկար, էղանք քառսուն, քե ոն ա ճամբխեր էս տեղ:

Ասաց.— Վալա, ընձի Ջան Փօլատն ա ճամբխիր:

Ասացին.— Մեզ էլ Ջան Փօլատն ա ճամբխեր ա, անտէր, անտիրական, անօթի, ծարաւ ընկեր էնք էս տեղ, նե հաւար, նե կաղիյա. հաւար անենք, մարդ չկայ. պոռանք էլ մարդ չգայ:

Էդ աղէն ա, կեամ կը զանի ծով. ձին կը խեծի, էրկու մարդ առաւ ուր քաւկ, ընկաւ վըր ծովուն գնաց:

Շատ-քիչ Աստուած գիտայ, զնաց ծովու ափան մօտեցաւ. տեսաւ էրկու սար կերթայ դէպի էն մէկ սարին, էն մէկն էլ կերթայ դէպի էն էրկու սարին: Ջուր աչքեր տարեր, չջուկէ օր տեսի:

Կերթայ, ափան կելի դուս, էդ էրկու մարդ կը թալի ծովու սփ, ինքն էլ կիջի, կեամ ձիու գլխուց կը խանայ, կը խորայ քարի տակ-ծովափ:

Տղէն կելի փլի գլօխ, կասայ.

— Էրթամ, տեսիմ, էն ինչ սար ա, օր յիրար կուգեան:

— Կը տեսի օր սար չէ, մարդ ա:

Էն էրկուս հուճում կէսին մէկ մարդի կը զանին, էն մէկ լէ հուճում կենէ էն էրկուսին կը զանի:

Տղէն կասայ.— Էրթամ էրկուսի տեղէն, Աստուած դապուլ չունայ, էրթամ, էղիմ մէկի տեխէն, էն մէկէլ էրկու մարդ պտի տան «ֆփակ օլլի, թը դու բարի մարդ իր, թը դիր (գայիր) բարի զրուց էնիր, մզի պարբոցներ:

Եդ տեղ կասայ.—Սա դարիւղ մարդմեմ, էրթամ, տեսիմ Եդոնց դարձը ինչ ա, ընչի վրէն կը կռուին:

Կերթայ, կասայ.—Բարեկ ձեզի, աղբրտիք:

Էնոնք էլ բարեկ կռուին:

Կասայ.—Սա ձրգի բանմ' ասէմ, չէք ըռբի:

Ասին.—Աղբէր, ասա, թը աղէկ բան էդաւ, չընք ըռբի:

Ասաց.—Դու ընչի վրէն կը կռուըտիք:

Ասին.—Դու մեր դարսին դարման կանոն էնիս:

—Ձեր դսեն դէմեց դէմ օր էդաւ, ձեր դարսին դարման կէնեմ:

Ասին.—Աղբէր, օր իմալ ա, էս սուֆրէն դամչին կը տեսիս:

Ասաց.—Խա, կը տեսիմ:

Ասաց.—Էսա պալթէն կը տեսիս:

Ասաց.—Խա, կը տեսիմ:

Ասաց.—Էսա ֆոլոգ կը տեսիս:

Ասաց.—Խա, կը տեսիմ, էսոց մարիմաք ինչ ա:

Ասաց.—Ինչ օր էս սուֆրէն, դամչին մուրատ էնայ, մէկ աչք Թարթեւուն գախ դիւնից կելի, ինչ որ էսա պալթէն ա, քստնը չորս փակով դարկիւր վրէն էրթայ, կը բաշտուի յառէջ. ինչ օր էսա ֆոլոգ դնեմ գլխիս, քու աչիչ յառէջ չերիամ:

Էն մէկ կասայ.—Էսա պալթէն տամ էնու, էնի դայիլ չէ. կասայ քօլոգ տուր ընձիկ, էն մէկն էլ կասայ, «Էսա պալթէն քըզիկ»...

Կասայ.—Աղբրտիք, որ յէմալ ա, էկէք, ձրգի բանմ կասեմ, պարեցուցեմ, ընչի կռիւ կէնիք:

Կասայ.—Խոնչ.

Կասայ.—Էսա տոպրկի մէջ ինչ ա:

Կասայ.—Ալուր ա:

Կասայ.—Մէկդի ելէք, ցախ բերէք, մէկդ էլ ցան բերէք, մէկդ էլ ջուր բերէք, ես էլ խմոր կէնեմ:

Յան, ցախ, ջուր կը բերեն. տղէն էլ խմոր կը շաղայ. ջոջ կլօճմ կը թխայ քընց սէլիմ' ահ. յէմալ կը չորչուցայ, կենայ տաշիդ:

—Ի՛հ, կասայ, մէկդի էդա կլօճ շալիէք, էրկուսդ էլ էդա ձեր սուֆրէն, ֆոլոգ, պալթէն առէք, էրթանք էն բանձր սարի գլուխ:

Կերթան էն բանձր սարի գլուխ կը կայնին:

Կասայ.—Ի՛հ, տղէկներ, բորկըցէք, քշտուէք, հազրուէք, խոնէք, ձեր բաններ տուէք մը ձիկ. էսա կլօճ կը դանեմ, դըլըլըլացըցեմ. որ մէկ բռնեց չուտ, իրեքն էլ կուտամ էնոր:

—Վալա, էսա մարդ, էս բան աղէկ ասաց. վի ելբալ կտուայ. էն կը բռնայ կլօճ:

Իմալ օ քալլըն գարկեց, մէկ էս տեղ' մէկ դնաց, դնայ, հառու չօռումսիմէն:

Էդոնք ընկեան կլօճի էսև, տղան նստաւ վրր սուֆրին, մուրաւ էնեց, ասաց.—Չըն-Մաչինայ քաղաք դոր էս. էկայ քի:

Աչք դըռ հալաւ չըր թարթեր էր, խասաւ Չըն-Մաչընայ քաղաք: Գնաց օր էն մարդիկ ընկած ա քիթ ու բերնի վերէն, անօթնէ ջուր բերններունց կերթայ, կանչեց.

—Աղբրտիք, աղբրտիք, էլէք, ձեզիկ խաց էմ բերերեմ:

Մարդիկ էլան, նստան, խաց կոճշտ կերան. ուրենց խելք էկաւ ուրենց զլուխ, ուրենց լեզուն էլ բացուաւ:

Տղէն ասաց.—Աղբրտիք, էս խրեղէն ձիու կեամ կուտամ ձեզի, էս խացն էլ կապէք ձեր քամակ, տանէք կղզիի միջի մարդեկաց, դախուն էն մարդեկաց մօտէն էրկու մարդ բերէք էն ղուաղ, աղաւթ էն մարդիկ նեղ տեղէն:

Էդ տեղ շնորհկլան գեացին:

Տղէն էլ էկաւ Չըն-Մաչընայ քաղաք. չանք իրիկուն պտտեց, ղին տուն դնաց, տեղ չտուին, գնաց քաղբի պունախ տեղ մէկ պառաւմ' կէր, էնդոր դուռ տփեց, խըտ տփեկուն պառաւ դուռ էկաւ:

Տղէն ասաց.—Մարէ, էս օր ընձի դօնախ կը պախես: Ասաց պառաւը.

—Սըքար օր կայ, Աստըծուն ա, մէկ գիշիր ա:

Գնաց պառաւ տուն, ջուլ չկէր, բան չկէր, բերեց փօսքմ թաւեց տղի տակ, տղէն նստաւ, պառաւուց խարցուց.—Մարէ, քզի տղայ-բան սկի ինչ կայ:

Ասաց.—Բան չունեմ:

—Բու իսարէն (ապրուստ) ապա ինչո՞վ կը դառնայ:

—Ութէ ութ կերթամ թագաւորի խարսի գլուխ կը լուամ. քեանիմ' ղոռու փաւայ կիտան, բերեմ. իմ իսարէն կէնեմ:

Ասաց.—Ոնձի քեզի չլ'ս էնիս տղայ:

Ասաց.—Կէնիմ, քու ճկութ կտաւ, արուն էլի, քզի շաղկի փողպտէն թալիմ տակ, քըզի էնիմ ընձի խողետրդի:

Տղէն պտտեց տուֆներու մէջ. պառաւ շոր բան առաւ. ձեռք մի եօղան, դօւակ ուրին բերեց. մէկ պառաւ բերեց. մնաց չուր խարսի ութ քմեց. որ ութ քմաւ, էրկու խատ վաղիւր էկան պառաւ տուն, պառաւուն կանչին:

Տղէն վերցուց, պառաւուն ինչ ասաց.

—Մարէ, քե բանմ, ասեմ, չլըբխ. էդ թագաւորի խարսի իրիկ կայ, ասաց.—Չկայ:

Ասաց.—Պան էնու իրիկ դոր ա գեացի.

Ասաց.—Էսա հօթ տարի ա գացի, կուրիսէ. նե սալլու կայ, ցե սուլուղ կայ:

—Մարէ, ասաց. բանմ ասեմ, որ կերթաս թագաւորի խարսի

զլօխ կը լուսաս, կը պրծիս, օ գլուխ կը սանտրես, խանաքվեր ասա, լէս օր գզեր էրզի մէջ քու իրիկ էկեր էր. տես, ինչ կասայ:

Պառաւը առան դեացին. խարսի գլուխ լուսաց:

էս խեղ ասաց.— Խարս, քե ըսնմ կասեմ, ինչ կուտաս իմ ակնջկէն:

— Ինչ օր քու լեզուն բոլորէ, կուտամ, ասաց.

— Էս օր գզեր քու էրիկ էկեր էր էրզի մէջ:

Խարս ժիր-ժիր շորեր խազուաւ. վաղեց-դնաց սաւեհն, պառաւ վախեցաւ, փախաւ, էկաւ:

Խարսն թաղաւորի կնկան կասայ.

— Պառաւը կասայ, «քու տղէն էկեր ա»:

Էդ տեղէն թաղաւոր ուրախացաւ, ճամբխեց, պառաւ բերեց, ասաց.— Պառաւ, տեսինք տղէն դ՛ր ա էկեր:

Ասաց.— Թաղաւոր ապրած, խանաք էներիմ:

Էդ տեղ թաղաւոր կը հերտոսի, կասայ.

— Սա թաղաւոր էղիմ, դու պառաւմ էղիս վըր ընձի ծիծղմս, ասաց. պառաւն յէմալ տփէք որ բամբկով ջուր կաթնցուցէք բերան:

Պառաւ տուեց համալիմ՝ քամակ, ասաց.

— Տարէք, թալէք էրդիսէն տակ:

Տարին, գմփալէն թալին տակ:

Պառաւ տղին ասաց.— Օր դու տղէկ տղայ էղիէր, չիր գէրւ ընձի էղիէր տղայ, դու ուղուսուդ էս, «դու որ բուխ էղիէր, քո, խօր պատէն կախ կէղիր»:

— Մարէ, բան չկայ. ես էլ եանլիւս դեացի, ընկայ քու մեղաց տակ:

Տղէն դնաց դեղ բան բերեց, պառաւը սպաղացուց. ձեռք մը թաղաւորական շոր պառաւուն կտուեց. ձեռք մը շոր էլ ուրին կտուեց:

— Մարէ, ասաց. դնա, թաղաւորին ակնճկլայ տալ թէ քու տղէն կած ա խառ սպաղչեհ, ուր կնիկ, ուր ճաւեհն թո գեան. տեսինքէ իրար:

Պառաւ դնաց, ակնճկլայ տուեց:

Թաղաւոր էլաւ, պառաւու կշռանքով օսկի տուեց. քալալ էտու կանչել. «Թո մարդ, չէլի դուս. Թաղաւորի խարս կերթայ խառ սպաղչէն»:

Թաղաւորին խարս ու ճաւեհն դացին:

Իմալ օր աչք առաւ իրարու, էնի էն գեխէն, էնի էն գեխէն. վազեց, էկան. փաթուան յիրար, որ ջուր լցես հրկսի արանքով, չթափի:

Տղէն ձի պէս մարդում ասաց:

— Գնա, թաղաւորին ասա. մուզուտով, չալխով գետն. ընձի տունին, էրթան տուն:

Գեացիին, Թաղաւորի խալս առան էկան տուն, Եօթն օր, Խօթն
դիշեր ուրախութիւն էնեցին, պրծան:

Թաղաւորի տղէն ուր կնիկ գնացին ուրիշ օրախ:

Տղէն նստաւ, կնիկ մնաց կայնուկ:

Կնկան չարէն կտուռ կռմաւ,—ասաց.

—Թաղաւորի տղա՛, Ասաց.—Խնչ ա:

—Քո տուն աւիրի, ես կայնելով մեռայ. դողութիւն չէնելում,
բողութիւն չենելում օր ընձնէ ըռբերիս:

Ասաց.—Կնիկ, գիտես, ինչ ապով ա քզի չըսիմ, արի, նստի:

Ասաց.—Նս ինչ գիտեմ:

Ասաց.—Նս ընկերիմ քո մեղաց տակ, արի նստի:

Էկաւ, նստաւ, ուրախութիւն էնեցին:

Թալալ կանչել տուեց օր մարդ չէլի դուս Թաղաւորի տղէն
պտի էրթայ պաղչէն:

Գեացիին պաղչէն. տղէն ծոցէն խանեց սուփրէն նստան վրէն
էրկուսն էլ Ասաց.—Տէր Աստուած, դու ընձի ծովի միջէն վերցես,
Թալես էն դուաղը:

Ասելու պահեան դըռ աչք չթարթե, Թալեց զուաղը:

Խարս շուարաւ, կայնան:

Ասաց.—Թաղաւորի տղա՛, էսլաւ մարիֆաթ կէր քու մօտ,

ինչու ընձի շուտ չտաիր:

Նստան, խոց բոն կերան:

Տղէն վերցուց.—Խարս, ասաց.—Խնչ ա:

Ասաց.—Քե կը տանեմ Ձան Փօլատին:

—Տղա՛, Աստուած քու տուն աւիրայ, դու Աստըծուց չըս փա-
խենաւ, ընձի իմալ կը տանես Ձան Փօլատին:

Տղէն ուր զլխուց զալած ասաց, վերջին էլ ասաց.

—Նս քու իրիկ չեմ, օր չտանեմ քզի, ընձի կստանայ, օր քզի
կը տանեմ, էնու խողու տեղ իմցի, էնի սպանինք, քեզ էլ կը տա-
նեմ, կերթանք մեր խօր երկիր:

Գեացիին Ձան Փօլատի տուն:

Ձան Փօլատ ավի տեղէն էկաւ, աչք առաւ կնիկ, Թաղաւորի
տղին, ասաց.—Խալալ էղի քրզի, Թաղաւորի տղա:

Էլաւ քեանիմ' օսկի տուեց Թաղաւորի տղին, ասաց. գնա:

Տղէն էկաւ, ֆօլադ դրեց, էլ էղոնց աչիչ չերևաց:

Խըլուստուն էր, Ձան Փօլատ գնաց ավի, խարս մէքի մնաց
տուն, տղէն ա, մնաց մըտ կնիկ:

Յիւկուսն Ձան Փօլատ էկաւ, կնիկ ասաց,

—Քու խողին տուր ձի, իմ բէյն էլի, խեւ խաղամ:

• Ասաց.—Կնիկ, իմ խողին մըջ աւելն ա:

Ջան Փօլատ դարձաւ, էկաւ օր աւելի խեղ կը խաղայ:

— Սղորթ օ, կնիկ անմիտք կեղի, ասաց. աւելի մէջ էլ մարդու խող էղի, իմ խողին մէջ ձիու պոչին ա, չորս խատ մազ քաշայ, էնայ դամբուրայ, խետ խաղայ, չափք ես գեամ:

Կնիկն ա, բերեց. . . . էնեց դամբուրայ. զանեց:

— «Ճընկըր-ճընկըր իմ դամբուրէն»:

«Առայ, յէլայ ֆօֆ ու սարէն»:

«Իմ ձէն թո գեայ Արաբ քեարէն»:

Ջան Փօլատ էկաւ, տեսաւ խրտ դամբուրին կը խաղայ:

— Հայ քըզի հայ, մկայ տղէմ էղի, քզի մէկ խօսքով կը խափայ. կը տանի, ձիու պոչի մէջ էլ խողի էղի:

Կասայ. — Կնիկ, իմ խողին բանձր սարն ա. էն տեխ խաղալ կայ. իմ խողին մըջ էնու փորուն ա. ղուրու մէջն ա. իրեք խատ ճնդուկ ա. կէս օրէ կէսօր, ջոջ պալմ կայ, պալի տակ աղբուրմ կայ, դուգայ էն տեղ, ջուր կը խմայ:

Կնիկ տղին պիթուց կասայ:

Տղէն ա, կը նստի վըր սուֆրին, մըալ կէնայ:

Կը վերցէ, տղէն կը թալայ էն պալի տակ:

Կէս օրուայ չըքին ա, խաղալմ ջուլս-ջուլս, խաղալէն էկան վըր աղբրին, տղէն, ա, տափէ քեարի տակ. խաղալ գլօխ միեց մըջ ջրին, տղէն թուր քաշեց, զարկեց, գլուխ ընկեաւ մըջ ջրին, ջանդակ ընկեաւ վըր չմընին:

Ալի տեղ Ջան-Փօլատի ղուտում կոտուաւ:

Տղէն խաղալի փոր ճղեց, ղուրին միչէն խանեց տեսաւ իրեք խատ ճնդուկ. էրկու ճնդուկ մորթեց, մէկն էլ դնեց ղուրու մէջը՝ դնեց ուր ծոց. առաւ էկաւ:

Ջան-Փօլատ էկաւ, տեսաւ ճնդուկ, խողին էլիւր պորտ, ասաց.

— Արի, ղուրին տուր, էդ ճնդուկն էլ ես մորթեմ:

Տղէն սլարզեց օր տայ, կնիկ ասաց:

— Առտուած քու տուն աւիրայ. տաս՝ կելի մեզիկ սղանայ:

Կնիկ ձեռնէն առաւ, թալեց վառման թոնդիլ:

Ճնդուկ էլ էդ տեղ իրիցաւ. Ջան Փօլատ փիցաւ:

Տղէն Ջան Փօլատին ինչ ղըր մալ կէր, բարձաւ, ճամբախ ընկաւ, գնաց. «խօր քաղար, ղոր իս, էկայ քզի»:

էդ տեղ տղէն ուրախութենէ օտքեր դետին չառնէ, թէ «էրկու ոտք ունէր ոտք մէկ ճարեց», խասաւ խօր խողին մէջ:

Տեսաւ ղումը ու զուռնայ կը զանին, խաբըուց:

— Տղա, էդ ինչ դումր ու զուռնայ ա:

— Վալա, թագաւորի տղէք 39 աղջիկ բերին, կարգուան, մէկ մացած ա, էն լէ ջոջ աղբէր կառի:

Մէկ օսկի տուեց, ակնջկէ տարին:
 Էկան տարան թագաւորի պատիկ տղէն ու խարս:
 Էն աղջիկ պատկեցի՛ն ջոջ աղբօր վրէն:
 Չըն-Մաչընայ թագաւորին լէ ուր վրայ:

26

ՇՆՈՐՀԱԼԻ ԱՂԶԻԿԸ

(Աւրծկէի բառբառով *)

Թագաւորը դնեց վըր լալին.—Քինէ կուզեմ մէկ գէշ եմակ,
 գէշ ամնիւմ մէջ, գէշ մարդոււմ ձեռ, բերայ. չէ՛, վիղդի
 կը դարկիւմ:

Ասաց լալին ուրուսխաթ տու, էրթամ, բերեմ:

Էն տեղէն լալին էկաւ տուն, օխէմ ցորեն խաչեց, էնից վռիկ,
 թալեց հողէ ամնիւմ մէջ, տուեց ընձի պէս բուննպրիւմ ձեռ. առաւ,
 դնաց թագաւորի հուզուր, թագաւոր հարցուց.—Տղէս, էդա ինչ
 կերակուր ա:

Ասաց.—Թագաւոր սաղ կենայ, կերակուր ա:

—Դիտեմ, կերակուր ա, մէրանը ինչից ա: Ասաց.—Մէրանը ցո-
 բն ա:

Ասաց.—Պա ամանը ինչից ա: Ասաց.—Հողից ա:

Ասաց.—Դու ինչ գործով ես: Ասաց.—Աստուծոյ ծառան եմ:

—Որդիս, ասաց. մենք յըմենս լէ Աստուծոյ զուլ էնք. դու ինչ
 բանով կաշխատիս: Ասաց.—Ես բուննպար եմ:

Էլման դնեց վըր լալին.—Լալա՛, ասաց.—Հա, ցեւեթիւմ,
 ասաց.

—Քինէ կուզեմ, ասաց. մէկ գէշ եմակ, գէշ ամնիւմ մէջ. գէշ
 մարդու ձեռ:

Լալին բուսխաթ առաւ, ետ դարձաւ, էկաւ տուն. «Լուսնըն-
 կի ճակատէն, կեղի խազար կտոր». մըրթընեւ կախեց, նստաւ տուն,
 «Քրտինք տուեց վրէն», «Քրտինք կուզայ, քրտինք կը պաղի»: Եղոր

* Պատմած է նոյն Դաւիթ:

մէկ աղջիկ կայ, ըսկի ալլաս-թաւլաս չկայ. էկաւ, էդ աղջիկ ընկեաւ խօր վիզնու վէր, ասաց.—Ափօ, յըսօր ըսկի ընձի եմբօ, բան բերեր ես:

Աղջկէն զարկեց.—ձեյնըմբ, գնա դէն, ասաց. յըմեն օր քըզի քեյն կայ, էս օր ընձի չկայ: Սրտի քեաւպէն աղջկան էնեց գող ու բող:

Աղջիկ դնաց. մէկ սահաթ խաղար զատանց կայնաւ. դարձաւ, խօրն ասաց.—Ի՞նչ վաղոց գողութեն, բողութեն էնեքեմ:

Ասաց.—Լաւօ, իմ սրտի քեպէն. թագաւոր դնէ վըր ընձի, «Քենէ կուզիմ մէկ գէշ եմակ, գէշ ամենի մէջ, գէշ մարդու ձեռ, բերայ ընձի», մկայ չգիտեմ:

Ասաց.—Ափօ, փրցըցող Աստուած կը փրցուցայ, քու տուն չաւրի. էդի մեր դռան առջի դուլէն արտն ա. » էդոր խամար էդիւր ես չուար. «գարնան սնկիան պէս դլօխդ քրքընել ա». (գարնան սունկ ջոջ կեզնի): Ասաց. դէ, դնա, հօխեմ բրինձ առ, արի. դնա, ժանգառս պղինձ մի առ, արի, որ քսան տարի սըբած չէդի. մէկ հատ էլ տնփեսէմ՝ գտի, էլ քե լաղայ չկայ: Սա կը չքեմ, դու տար թագաւորին. թագաւոր օր դայիլ չէդաւ, ասա. էսոր ուսօքն իմ աղջկէն ա, թո տանի, իմ դլօխ գանի:

Աղջիկը բերեց, չքեց, տնփեսին աղէկ, սիրուն չոր խաղուց. սահաթ մէկ թեէն կալսեց, մէկ մէկ թեէն, եմակ տուեց էդ տընփեսի ձեռ, առան. էրկըսով գեացին թագաւորի հօղուր, դլօխ իջուցին:

Թագաւոր հարցուց.—Տղէս էդ եմակ ինչ եմակ ա: Ասաց.—Եմակ ա, թագաւոր:

Ասաց.—Գիտեմ, եմակ ա, մէրանը (նիւթը) ինչից ա: Ասաց.—Թոտից ա:

Ասաց.—Էսա ամանը ինչ աման ա: Ասաց.—Աման ա:

—Գինամ, աման ա, մէրանը ինչ ա: Ասաց.—Մէրանը պղնձից ա:

Ասաց.—Իսա ինչ մարդ էս, ինչ գործ կը կատարես: Ասաց.

—Աստուծոյ ծառան եմ:

—Տղէս, ասաց, մենք յըմենքս լէ Աստուծոյ ծառան, էնք. դու ինչ մարդ էս:

Ասաց.—Սա լէ տնփեսայ եմ, թագաւոր ասլըած:

Ասաց.—Ապրիս, տղէս, դէ դնա:

էդ տեղ լալին ուրախացաւ, թագաւոր դնեց վըր լալին, ասաց.

—Էս մարիֆաթ մըտ քէն չկայ, քէն ոն սալըրցուց, քեզնէ կուզեմ:

Ասաց.—Թագաւոր սաղ մնայ, ընձի մէկ խատ աղջիկ կայ, տանը խինգ տարեկան, էն ա:

Ասաց.—Էն աղջկայ հող վըր քու ղլխուն էղի, դնա, դուրպան էղի էնոր, չէ, քու գլօխ պտի զարկի: Ասաց Թաղաւոր.—Գնա, էն աղջկէն ասա, ընձի չառնի:

Լալէն ուրախալէն վազէ վազ էկաւ տուն, աղջկէն ասաց.

Աղջիկ խօր ասաց.—Գնա, Թաղաւորին ասա թէ կառնեմ:

Գնաց, Թաղաւորին ասաց:

Ասաց.—Գնա, քու աղջկէն ասա, ղալան ինչ կուգայ:

Էկաւ, աղջկէն ասաց. Աղջիկ ասաց.—Ղալան: Ասաց.—Խա:

Ասաց.—Ընտրէնէ կուգեմ տասներխնդ շիւակ. կուգեմ քսան խոչ, կուգեմ եռսուն ասլան, քառսուն ղափլան, յիսուն իօիւ, վաթսուն ալկըւ, եթմիւ ջորի, սեփսան դեվա, դօխսան խելք, խարիր ֆաւասաթ:

Լալէն ուրախէլին վազեց, գնաց, Թաղաւորին ասաց.

Թաղաւոր ասաց.—Լալա, էդ քու աղջիկ ուրիշ բան ա կուգայ, էդոր սլատասխանը քնէնէ կուգեմ, թէ չէ գլօխ դի կը զարկեմ:

Ասաց.—Եաման, Թաղաւոր, խողի կազատես:

Ասաց.—Գնա, քու աղջիկ առ արի:

Էկաւ, աղջիկ առաւ, գնաց: Աղջիկ գնաց, ձեռ կապեց Թաղաւորի հուզուր. գլօխ իջուց, յետ կայնաւ:

Թաղաւոր ասաց.—Աղջի, ես քե ինչ ասեցի, դու ընձի ինչ ասեցիր. ես Թաղաւորմ էղիմ, դու աղջիկմ էղիւ, էդա ղսէն ընձի ասես:

Ասաց.—Թաղաւոր սաղ մնայ, դաստուր տուր, էրկու բերան ղրուցեմ:

—Քե բախաթ, ասա, մէկ խապարմ պակտ էղաւ, գլօխդի կը զարկեմ:

Ասաց.—Ես տասներխնդ տարեկան շիւակ եմ. ձի պտի քսան տարեկան ղոչ, որ ուրախութենէն ենք: Ես եռսուն տարեկան ասլան եմ, ձիկ պտի քառսուն տարեկան ղափլան. օր ձի կառաւորէ: Դու էղեր իս յիսուն տարեկան, քե պտի վաթսուն տարեկան կնիկ: Դու էղեր իս եթմիւ տարեկան, ջորու պէս բան մի, քեզնէ նիւթ չկայ, քե պտի աւսման տարեկան կնիկմ ամայի զտղիւ Ես յուստ դառեմ դօխսան տարուան խելք, խարիր տարուան ֆաւասաթ որ քըզի կնիկութենէնայ. դու էլ ասես թէ ընձի կնիկ կայ:

Ասաց.—Որդի, գնա, ես յիսուն տարի Թաղաւորութենէն եցի. մարդ ընձի չէր ծալեր խօսքով, դու ընձի ծալեցիր. դուն իմ խորական որդին ես, աղջիկ, քե էրկու խարիր օսկի բարխան կապեցի:

Լալին էլ ասաց.—Դէ, էլի, գնա ուրիշ տեղ, իմ աչքին էլ չեք հաս. դու ֆայլութենի խարճ իս:

ԱՐԵՒԵԼՈՑ ՈՒ ԱՐԵՒՄՏՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐ

(Արժկէի Աստուծոյ գիւղի բարբառով *)

Երկու մարդ էլան դաստերայ (իրար ձեռք բռնելով եղբայր լինիլ) ախպէր, ասինք մէկ մարդ մէկ գեղէն, էն մէկն էլ ուրիշ գեղէ էղի: Էս գեղի մարդ կանչեց էն գեղի մարդուն պատիւ. էն մէկէլ օր էն գեղի մարդ էս գեղի մարդուն կանչեց. էս գեղի մարդ լէ էն էկող մարդուն ասաց.

— Ի՞նչ գնահ, ես կուղեամ:

Անգեան վախք էր, էս մարդ էլաւ, գնաց. գնաց չուրի էն գեղի մօտ, ճամբախ գերեզմաներու միջով կընցնէր, տեսաւ օր նա-կեսնին տեղ մէկ մարդ էղի: Երբ յառէջ կայնաւ. էդ մարդ միատակ չապկով ու բումբնով ահագին բէզ-մեծ մարդ էր. էս մարդ օր տեսաւ, վախեցաւ, լեզուն առուաւ: Էդ գերեզմաններու միջու մարդ ասաց. — Ախպէր, քու լեզուն յորի՞ առուաւ, եսլէ քե պէս մարդմեմ. դժը կերթաս, ընչի օղորթն ասա:

Ասաց. — Սա քեզի տեսայ, վախեցայ, չեմ կեառնայ օղորթն ասեմ:

— Զէ ես էլ քե պէս մարդմեմ. օղորթն ասա:

Ասաց. — Կերթամ իմ ախպօր տուն դօնախ:

Ասաց. — Սա էլ կուգեամ քու ախպօր տուն դօնախ:

— Ախպէր, որ դուն գեան. ես չեմ էրթայ:

— Յորի՞ն ես որ գեամ խըտ քե, դու չես էրթաս:

Վերուց ասաց. — Սա որ քեզի տեսայ, վախեցայ. խըտ քե ճամբախ չեմ էրթամ, իմ ախպօր ճօնը տեսնին, կը վախենան:

* Պատմած է Դաւիթ Մուղսի Յարութիւնեան.

Ասաց.—Մը վախենայ, էդ ախպօր կուշտ դձև գիսի կը տեսիս, քու ախպէր, քու ախպօր ճօեր չտեսին ընձի:

Էլման ասաց.—Խըտ քե ճամբախ չըմ իգեայ:

—Քե կասեմ արի, էրթանք, չնս յիգեանս, քու ճիւղ կը բռնեմ. քե տփեմ իդա քար, խազար տարի էդա քարից չպրծնիս:

Էս մարդ փօօմնաւ, ասաց.—Ախպէր, դձև, քու Աստուած, քելայ էրթանք:

Գեացին ախպօր տուն, դօնախի էղան:

Էդ ախպէր վերուց.—Ախպէր, դու բարով, խազար բարով. դու վըր իմ գլխին, իմ յէրսին էկար:

Էլ մէկէլ մարդու խօսք չէղաւ:

Էն ախպէր ուր կնկեան ասաց.—Կնիկ, իմ ախպէր ճամբխուց էկե, մկայ անօթի ա:

Կնիկ յէլաւ, առաւ էրկու քասե, էրկու խաց. էկաւ, մէկ դրեց մարդու, մէկ ուր ախպօր յառէջ. ամեկը մէ մէկ բրդուն ուրենց քասից կերան:

Էդ գերեզմներու մարդ որ գեացիւ էր, չերեէր, բրդուն վարկեց, վերուց դրեց բերան, էրկու քաղաղան էլ սրբեց, բան չթողեց ինև:

Մարդը վերուց.—Կնիկ, ասաց, գնա, իրեք քասե կերակուլ լից, առ արի:

Կնիկ գնաց. լցեց, առաւ էկաւ:

Էլման մէկ մէկ բրդուն առան, էլման գերեզմնի մարդ իրեք քասե սրբեց, դրեց բերան. էլման մարդ կնկեան ասաց.—Կերակուլ առ արի, կնիկ:

Էս մարդ ասաց.—Հերք ա. չնորհակալ էիք. կշտացանք:

Կերան, խմեցին, էն մարդ իզին էտուր, էլան գնացին:

Էդ գերեզմներու մարդն էլ խտը էկաւ, գերեզմնի մէջ կայնաւ, ասաց.—Էդ աղեկութեն օր դու խըտ ընձի էնեցիր, արի, էրթանք, էդա աղեկութենի ալէն յէլիմ:

Ասաց.—Ախպէր, որ դու ձիկ աղեկութեն կենես, դձր կը տանես:

—Ընձի էլ տուն կայ, արի, էրթանք:

—Ախպէր, քու տուն յձր ա:

Ասաց.—Էս տեղ:

Ասաց.—Չե, էսի գերեզման ա:

Ասաց.—Ախպէր, աղէկ մտիկ էրա ընձի, արի, էրթանք մեր տուն, փչում նստինք, էրկու խապար խըտ իրարու զրուցինք:

—Սպանես, ես չեմ իգեամ. կը վախենամ, ընձի խափես, զաթի դու մեռուկ իս, ընձիկ էլ տանես, մեռուցես:

էդի վերուց.—Ախպէր, կուգեմս, արի, չես իգեաս, քու ճիւղ կը բռնեմ. տփեմ էդա քեար, խազար տարի կպիս էդ քեար, չպըրծնիս:

Էդ մարդ վախեցաւ, ասաց.—Ախպէր, դ՛ու քու Աստուած, քէլա՛, էրթանք:

Գեացին էդ մարդու տուն, նստան, մէկ-էրկու սահաք խրտ իրարու զրուցեցին. էս մարդ տեսաւ մէկ օձմ պատէն քաշուաւ, էկաւ տան մէջ կայնաւ: Էդ գերեզմներու մարդ զնաց, լեզուն դրեց մըջ օձու բերնին: Օձը էրկու սահաք էդ մարդու լեզուն ծծեց. էդոր խեղճ գլխուց առաւ, որ գլխուց առաւ, էգ օձ քաշուաւ էդ ծկէն, էլման զնաց:

Էրկու սահաքէն էդ մարդու խեղճ էկաւ գլուխ:

Էդ մարդ էլաւ, ուր գլխու գալած պատմեց էս մարդուն:

—Ախպէր, ասաց. յիմցար էդ օձ ինչ էնեց իմ գլուխ:

—Ախպէր, էգի ինչ բան ա, օր քու գլուխ էնեց էդ օձ:

Ասաց.—Էս օձ արեւմտոց Թագաւորի աղջիկն ա, ես էլ արեւմտոց Թագաւորի տղէն եմ. ես որ սաղ ի, էս աղջիկ ուզեցին ընծիկ. ես գեացի, տկսայ էս աղջիկ սև էր, իմ սիրտ չկաւ, գեացի ուրիշ աղջիկ առայ ընծիկ. ես որ ուրիշ աղջիկ առայ, էս աղջիկ սաղ ա, կուգեայ, ընծիկ կը չարչարայ, չթողէ ես իմ տեղին մէջ դիմն մնամ. կուգեայ ուր Գեհս խրտ ընծիկ կը կոտուէ, ու կերթայ:

Էս մարդ ասաց.—Ախպէր, քենէ կը խնդրեմ, ընծի իզիմ տաս, ես էրթամ՝ խասիմ իմ տան, իմ տուն մարդ չկայ:

—Քե իզիմ կուտամ, էս բան օր իմ գլուխ էկաւ, դու իմցար. կը խնդրեմ, էրթաս չուրի արեւմտոց Թագաւորի մօտ, հալալութեն առնես, ես դիմնանամ:

Էս գեղի մարդն էր, յէլաւ դուս, էկաւ տուն. տեսաւ տուն չկայ, դեղ խաւապայ էղեր ա, սկի նշան էլ չերեայ. կասես խազար տարուայ խաւապայ էղի:

Էլաւ զնաց մէկէլ գեղ, տեսաւ էդ էլ աւիրեր՝ շեմլըկ չկայ:

Օրմ, էրկու օր, իրեք օր, ամիսմ, էրկու ամիս պտտեց, տեսաւ օր ուր տեսած ու պտտած գեղ ու քաղաքներ չկան. աշխար պիթուն աւեր դարձած ա:

Էս հալիմ միտք ընկաւ էդա գերեզմներու միջու մարդու խօսք, ուրին-ուրին ասաց.—Պաի էրթամ, դ՛որ որ էդի արեւմտոց Թագաւորի աղջիկ գտնիմ, խնդիրք կատարիմ:

Էդ մարդն էլաւ, օրմ, էրկու օր, խինգ տաս օր ճամբալս զնաց, տեսաւ մէկ քիսթըյաւ մարդմ, ճամբխու խեւ կուգեայ, ասաց.—Էրթամ էդ մարդու մօտէն խարցուցեմ, սկի էս տեղրանքը շեմլըկ չի տեսեր ա:

Գնաց, ասաց.— Պապիկ, էսլա բան էկեր ա իմ գլուխ, ըսկի էս տեղրանք ճեկլլիկ չտեսեր ես:

Էդ խալիւսոր վերուց.— Որգի, ասաց. ես չըմ տեսեր էս տեղրանք ճեկլլիկ, իմ խէրն էլ չտեսեր ա, իմ պապու պապէն էլ ապրեր ա իրեք խարիր տարի, էն էլ չտեսեր ա, որդեակ, էդ փորձանք որ ձեռ տուեր ա քու գլուխ, խազար տարին ընցեր ա:

Էլաւ էդ պապիկ թողեց էկաւ դէս, ինք բռնեց ճամբախ, դնաց: Օրմ, էրկու օր, խինդ օր, տաս օր գնաց, տեսաւ մէկ պօզ ձիաւորմ, եափուցնէն վրուն քեամակից էն յըմալ կուգեսայ, դուրդուցուցի պէս էկաւ, խասաւ էդ մարդուն.— Բարե քե, ախպէր, ասաց.— Աստուծու բարին, խազար բարի դու էկար:

Ասաց.— Չես էղիւ ընձի ախպէր:

Ասաց.— Խա, կեղիմ ախպէր:

— Ի՛է, ասաց, քչում խեծի ձին, դիմնացի.

Ասաց.— Իջի, փչում էլ ես խեծիմ:

Գեղիմ՝ մօտկըցան, ձիաւոր ասաց.— Գնա էդ գեղ, չանք ես կուգեամ, օր իսասար գեղ, էդ գեղին մէջ տեղ մէկ խարուստ տուն կայ, էդ տան իրեք խատ ղարաւուլ (գիշերապա՛ն) կայ, էրկուս աջակողմ կայնած, մէկ ձախակողմ բարե կայնած, էն էրկու աջակողմին բարե կառնի, ձախակողմին քու բարե չառնի, գնա էնոնց յօդէն նստի, չում ես խասիմ քե:

Ձիաւոր մնաց էդ տեղ, էդ մարդ լէ էլաւ էկաւ գեղ. պտտեց, գեղի մէջ տեղ խարուստ տուն գտաւ, տեսաւ էրկուս աջակողմ կայնած՝ մէկ ձախակողմ. բարե տուեց. աջակողմ բարե առան, ձախակողմ չառաւ: Գնաց էդոնց յօդէն նստաւ:

Էդ ձիաւոր օր նստաւ, մարդ էդոր էրեան չէկաւ. մարդ չխարցուց, մարդ բարե չտուեց, «դորվի կուգես, դոր կերթա», չասաց:

Էդ մարդու ցէ խաց բերին, ցէ ջուր, ցէ բան:

Մնաց չում յիրկուն, ճրագ վառին, մարդիկ լցուան էդ յօդէն:

Էս մարդ տեսաւ էն ձիաւոր էկաւ, ուր ձին կապեց, խոտ տուեց. էկաւ յօդէն, պարկաւ: Էս մարդ կու տեսի, մնացած մարդ չտեսին:

Էն ձախակողմի մարդ որ բարե չառաւ, էդոր գլուխ ցաւաց. ասաց.— Բարձմ բերէք, գնեմ իմ գլխու տակ:

Էն ձիաւոր մարդ եափուցնի տէն լսեղէն սուր խանեց, գալկեց խիւանդ մարդու կողին, խիւանդ մարդ ասաց.— Վեասիպի մալն եմ կերերեմ, տուէք. Ֆլանգեսի եզն եմ դողացեր, տուէք. էն մէկէլի ցորեն եմ կերեր. մէկէլին լէ փաբէն, իմեքաւ էմ էրեր. տուէք: Ինչ օ գողութեն, բզուութեն, մարդասպանութեն, աւերութեն էներ էր, ասաց:

էդ ձիաւոր մարդ էդոր խողին առաւ:

Էս մարդ՝ ուրին-ուրին մեզեց. «ես օր չփախիմ, իմ խողին էլ պտի առնէ: Էլաւ չարող, գուլպայ զարկեց ընթի տակ. բորկցաւ ու փախաւ: Քանի մութ ա, փախաւ.—նիոր էդ ձիաւոր կուգեայ, կընցնի, ես կելիմ, ասաց:

Էս մարդ քարի տակ մտաւ, չմտաւ, էդ ձիաւոր խառաւ, ասաց.—Ախպէր, դու իմ ինչ վատութեն տեսար. յորի մտար քարի տակ:

Ասաց.—Ախպէր, ես քեզնէ վախեցայ. օր իմ խողին էլ պտի առնիս. էն յապով էկայ մտայ էս քարի տակ:

—Ախպէր, ասաց. մը վախենայ, յէլի, էրթանք:

Յէլան գեացին:—Ախպէր, նեղացար, արի, ձին խեծի, փչում դիմնացի:

Փչում գեացին, էդ մարդ ասաց.—Արի, փչում էլ դու խեծի:

Գեացին-գեացին, գեղիմ մօտկըցան. էդ ձիաւոր յառէջ իմալ սովրցուց, էլման յէմալ սովրցուց, գնաց էդ գեղ էս մարդ:

Գնաց, պտտեց, գեղի մէջ դաւա խարուստ տունը. տեսան էլմ մէկ աջակողմ կայնած էն, էրկուս ձախակողմ. բարև տուեց:

Աջակողմ կայնացող բարև առաւ, ձախակողմը չառաւ:

Գնաց, յօդէն նստաւ: Էս մարդուն էդ յօդի տէր շատ իքրամ էնեց, ջուր, խաց, չայ, դալալ բերեց, օտքերը լուաց, սօրա էս մարդուց խարցուց:

—Ախպէր, դու ինչ մարդ էս, դժբաղի կուգես, դժուր կերթաս. ինչ բանի էս:

Ասաց.—Ինչ կը խարցուցէք ձի, ես վարիք ճամբսորդ եմ. էկեր եմ, կերթամ:

Ճրագներ կը կպուն, շատ մարդ յօդէն կը լցուի, տեսաւ ուր ախպէր էկաւ. ձին քեռչեց փակեախ, խոտ տուեց, էկաւ յօդէն:

Էդ աջակողմի մարդ օր էսօր բարեւ առեր էր, ասաց.—Իմ գլուխ կը ցաւայ, բարձ մի բերէք, դնեմ իմ գլխու տակ, մէկ նղաւա քուքուն վի մօտ կայ. տայ ընձիկ, իմ քեֆ բացուի:

Ասելու բաժան էդ եափննով ձիաւոր, ուր եափննի տկէն խանեց անմախական խնձոր, տուեց էդ մարդու քթի դէմ. տեսաւ որ էրկու-իրեք անգամ տուեց էդոր քթի դէմ: Մէկ էլ օր տուեց, էդ խիւանդ ասաց.—Օխնչ, իմ խողին ըռանաքաւ:

Էդ խիւանդ ասաց.—Էլ խնձոր կայ, մէկ խնձոր էլ տուէք իմ քթի դէմ, իմ ջան չիտակ ըռանաքնայ:

Էս մարդ տեսաւ օր էդ ձիաւոր մարդ անուշութենով էդոր խողին առաւ, քակեց տարաւ Էս մարդ ասաց.—Էսի իմ խողին էլ կառի. յէլիմ, էդ մարդու մօտէն փախիմ, էրթամ:

Յէլաւ, գիշերով փախաւ, գնաց. գնաց, մտաւ մըջ ծովուն, օր էդ մարդ չգիտայ, ուր խոզին առի:

Խըտ մտնելուն տեսաւ էդ ձիաւոր էկաւ, խասաւ, ասաց.—Ախպէր, չէ խըտ քե ախպէր էնք եղած, յորին կը մտիս ջրին մէջ էդացլտուն. էս պաղին, քու զօռ ինչ ա:

—Ապա ես իմալ էնեմ, ես չմտիմ ջրի մէջ դու իմ խոզին կառիս:

Ասաց.—Ախպէր, ես ու դու էղերինք յիրարու մարդ, ես Ասառած չեմ օր քու խոզին առիմ, արի՛, փչոււմ խեծի՛ ձին:

—Մարդ, ես խըտ քե ճամբախ չեմ յիգամ. արի՛, սա, տեսնինք դու ինչ մարդ իս, ես կը վախենամ:

—Քե ինչ պէտք ա, ես ինչ մարդ կեղիմ. արի՛, էրթանք:

—Մարդ, ասաց. արի՛ քու անուն ընձի ասա, օր խաւատամ. գեամ:

Ասաց.—Ես Գարրէլ խրեշտակն իմ:

—Մարդ, դ՛ու որ Գարրէլ խրեշտակն ես, էն մարդու խոզին յորի՛ չարչըրեցիր, առար:

—Աստուած յէմսլ խրաման էնեց, էնի շատ քնասիպ, քիւսիւպի մալ կերեր էր, աղքատի խոր ճղեր էր, շատ մարդ սպաներ էր. դռներ կոտուեր էր, աչք ուր մալ չէր, խլղի մալին էր. կուղէր խլղի մալ էներ ուրին մալ. էն յապով չարչըրելով էնոր խոզին առայ:

—Մարդ, էն յէմալ, պա էն մէկիլի խոզին յորին ըռանաքուլթենով առար:

—Էնի ժամ գիգէր, պատարադ կէնէր, խեք խեքաք կէներ. աղքատին խաց, չոր կուտէր, աղբուր կը խանէր, ժամ կը չքէր. էնոր աչք խլղի մալ չէր:

Ասաց.—Ի՛նչ օ Գարրէլ խրեշտակնես, իմ խոզին ինչ վախս կառիս:

Ասաց.—Դու կերթաս արեւմտոց Թագաւորին հօթ խատ տղայ կայ, որ գնացիր իսկի բարե չես յիտար. քընց էնոնց վեր կը նստիս, էն մարդիկ քըզնէ կը վախենան, կասեն. «Յիսուս, Քրիստոս. էսի ինչ ա, չարք ա, էկաւ քընց մեզի վեր նստաւ»: Քեզի օ կասեն՝ «դու ճն ես». ձէն չտաս. քեզի կասեն, «կուռօ, դիւ քի՛յէ». ձէն չտաս: Քեզի օ շատ կը նեղացուցեն, դուն էլ ասա.—«Ես էկեր եմ մըտ ձեզի, խնդիր կայ». էնոնք քե՛կը խարցուցեն. «քու խնդիրք ինչ ա, ասէք. մենք կատարենք». դու էլ ասա:

—Քու քուր տուերէք արեւելոց Թագաւորի տղին, տղէն սաղի-քնան էկաւ քու քուր տեսաւ. քոն էր, քոփալ էր, սախաք էր. չառաւ, մկայ էն մարդ մեռեր դացեր ա հախ, քու քուր մացեր ա նահախ. մըկայ չաբաթ խետ, էրկու չաբաթ խետ, իրեք չաբաթ խետ քու քրոջ նըձս կերթայ, չթողեր էն մարդ գերեզմնի մէջ:

ընդհանր մնայ: Եդ յապօլ է կերլմ մըտ ձեզի, իմ խնդիրք պտի կա տարէք: Էն օր օ քու խնդիրք կատարեցին, ասաց Գաբրէլ խորշ տակն, էն օր քու խոզին կառնի:

Էս մարդ մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր գնաց, գնաց արևմտոց Թագաւորի տուն, մտաւ ներս. քրնց տղէկներ վեր նստաւ, առանց բարևի, առանց բանի: Էն Թագաւորի տղէկներ շատ վախեցան. ասացին.— Էս ինչ մարդ ա, քրնց մեզի վեր էկաւ, նստաւ:

Ասին.— ‘Ի՞նչ ինչ մարդ էս: Ձէն չտուեց:

Ասին.— Օլան, սէն քիմսան, Ձէն չտուեց:

Ասին.— Կոռօ, դիւ քի՞յէ: Ձէն չտուեց:

Էդ տեղ շատ վախեցան, շատ էդ մարդուց խարցուցին:

Էդ մարդ վերուց, ասաց.— Մը՛ վախենաք, ես էլ ձեր պէս խոզածին եմ. էկերեմ մըտ ձեզի, մէկ խնդիրք կայ, կատարէք:

Թագաւորի տղէն վերուց:

— Քու խնդիրք ինչ ա. ընձի ասա, ես կատարեմ:

Ասաց.— Քու քուր սաղ իքեան տուած ա արևելոց Թագաւորի տղին. Թագաւորի տղէն էկաւ, քու քուր տեսաւ. տեսաւ օ քու էր, բոփալ էր, քնշել էր, չառաւ. էն մարդ մեռեր դացեր ա հախ, քու քուր մացեր ա նահախ, քու քուր էրկու շաբաթ հաղմ կեղի օձու պէս, կերթայ էն մարդու կուշտ, չթողուր էն մարդ ուր տեղի մէջ ըռանաք մնայ: Ես էկերիմ մըտ քե, օր էդ խնդիրք կատարես:

Էդի ասաց.— ‘Ի՞նչ նստիր էդ տեղ, չու՛մ ես էրթամ մըտ իմ քուր, թէ ձի լսեց-լսեց. քու խնդիրք կը կատարեմ, թէ չլսեց, կուգեամ:

Թագաւորի ջոջ տղէն էլաւ, գնաց մըտ ուր քուր, ասաց.— Ք՜՜՜՜, արևելոց Թագաւորի տղէն-քու նշանը մեռեր դացեր ա հախ, դու մացերես նահախ.* արի՛, խալալութեն տուր, ուր տեղ ըռանաք մնայ:

Քուր վերցուց ուր ախպօր ասաց.— Ինչ դնդաւ ես տանջանք կը քաշեմ, էնի եօթ անգամ քրնց ձիկ աւելի տանջանք քաշայ:

Տղէն էլաւ էկաւ, էս մարդուն ասաց.— Ախպէ՛ր. քու խնդիրք չկատարաւ:

Էս խեղ Թագաւորի ջոջ տղէն ուրնէ պզտըկին ասաց.— Ախպէ՛ր, յէլի դ՛՜՜՜ գնա, կեղի էդ խնդիրք դ՛՜՜՜ կատարես:

Իմալ էդ ախպէր գնաց մըտ քուր. քուրն առաւ (սկսեց),

* Ժողովրդեան հաւատով մահը իրաւունք է. իսկ երկաւ ասլէր անիրաւութիւն. ճան անիրաւութեամբ կեանք վաւելէն աւելի լաւ իրաւունք է մահը:

էտուր բուժր. խէր, ֆօրսեց, մէր ֆօրսեց, պա ասաց.— Գնա՛, հեռը-
ցիր, մը գար իմ աչքի դէմ:

Էդ էլ էկաւ. նստաւ ուր տեղ, ուրնէ պզտիկ ախպօր ասաց.
— Ախպէր, դու գնա, կեղի օր խօսքմ խասկըցուս:

Էն էլ էկաւ մըտ քուր.— Գնա՛, ասաց. էկերեմ մըտ քե, խըն-
դիրք կայ, պտի կատարես:

Քուր վերուց.— Ո՛ն օ էդա խնդիրքի յապով գեայ մըտ ձի,
էնոր լեզուն քուք էլի, էդ խնդիրքի յապով չգեայ մըտ ձի:

Էդ ախպէրն էլ փոր-փօսման էկաւ, ուր տուն նստաւ, վերուց:
— Վերին դէն Աստուած, ներքին դէն պզտիկ ախպէր, թէ կա-
րաց էնի բանմ էնայ:

Պզտիկ ախպէր յէլաւ, դնաց մըտ քուր, քուր ասաց.— Ախպէր,
յորքն էկեր ես:

— Գնա՛, ասաց. էն քու նշանած՝ արեւոց Թագաւորի տղէն մե-
ռեր ա հախ, դու մացեր ես նահախ, էկերիմ մըտ քե, որ էն մար-
դու խնդիրք կատարես, որ ուր տեղ ըռահաք մնայ:

Քուր վերուց.— Գնա՛, էն խնդիրք բերողի մօտ. ասա՛ թը ըն-
ձիկ կառի, ընդոր խնդիրք կը կատարիմ:

Պզտիկ տղէն էր, դարձաւ, էս մարդուն իմաց տուեց:

Էս մարդը ասաց.— Ի՛ն, կառիմ. գնա՛, ասա՛:

Քուր վերուց.— Գնա՛, էն մարդուն ասա, թը իգեայ մը ձիկ,
ես բանակի քուլի մէջ դրուկ իմ, ընձի տարէք խըտ էն մարդուն
պսակէք:

Էդ պզտիկ ախպէր ուր քուր բամբակի քուլի միջէն գրկեց. տա-
րաւ ժամտուն, հոնի էս մարդու խեռ պսակեցին:

Տուն բերելու բաւեսան աղջիկ յօլի մէջ էղաւ 15 տարեկան
խուրնիկ խրեղեն աղջիկմ ու էն մարդու խնդիրքը էն տեղ կատարեց:

Էն աղջիկ, էս մարդ քնան չուս կէս գիշեր:

Գիշեր Գարբէլ խրեշտակ կէս գիշերին էկաւ. կոխաւ վըր
պսկին.— Ի՛է, էլի՛, քու խոգին մկայ կառիմ, ասաց:

— Գարբէլ խրեշտակ, ես քեզնէ չեմ վախնար, իմ խոգին Աստծոյ
քեսլիմ պտի էղի. դո՛ւ ինչ հոս:

Էն տեղ Աստուած ասաց Գարբէլ խրեշտակին:

— Ձեռ մկայ պոկ, խոգին քաշայ, խանայ պոկ:

Գարբէլ խրեշտակ ձեռ մկեց պոկ, ասաց.— Ախպէր, իմալ իս.
քու խոգին առիմ:

Ասաց.— Գարբէլ խրեշտակ. Աստուած իմ խնդիրք կատարեց,
էլ մուճնաք չեմ քաշեմ, իմ խոգին Աստուծուն ա. թո առնի:

Աստուած մէկ էլ ասաց. Դաբբէլ խրեչտակ մէկ էլ կոխեց պոկ, ասաց յէմալ: Որ իրեք թրմըմեց, Աստուած ասաց.—Դաբբէլ խրեչտակ, էդ մարդ ու աղջիկ խարիւր տարի ումը անեն մէկ բարձի. էն մարդն էլ ուր տեղ ըռահաթ մնայ:

30

ՍԱԳԱՐԱԾ ԱՂԶԻԿԸ

(Արծկէի Առնջկոյս գիւղի բարբառով *)

Դաւրիւ ձուկմ կը բերայ, կուտայ պառուռն պախ:

Պառաւին էլ իրեք խատ աղջիկ կեղի:

—Պառաւ, կասայ, առ զիմ ձուկ, ամանաթ (աւանդ) պախայ:

Պառաւ կասայ.—Խա, կը պախիմ, «ամանաթ օր կայ, դրյամաթ ա»:

—Պառաւ, ասաց. եան էրկու, եուն իրեք օրէն կուգեամ:

—Շո՛ւս արի, օր անգեան դեառ, կը նեխի:

Դաւրիւ տօւեց ձուկ մըտ պառաւ պախ, գնաց:

Պառաւ ասաց.—Վերցէք ձուկ, պախէք. չէղի գայ էնէք:

Էգա աղջիկներն ա, վերցին էդ ձուկ պախեցին:

Աղջիկներ իչկեցին օրմ' էրկու օր դաւրիւ չէկաւ:

Բչեց չաիք ամիսմ, էդ դաւրիւ չէկաւ:

Պառու ջոջ աղջիկն ա, վերցուց ուր քուրվըտոց:

—Աղջի, յէլի ձուկ բեր, ուտենք, պաս-ցամաք մեռանք:

—Աղջի, էսի ամանաթ ա, «ամանաթ օր կայ դրյամաթ ա»

* Պատմած է Դաւիթ Մուխի Բարուքիւնեան:

- Ելի՛. բեր, ուտենք, էնի մոռցեր ա:
 Ելան ձուկ բերին, իրեքով էլ կերան:
 Պառաւ խապար չէ աղջիկներ ձուկ կերած էն:
- Մարէ, քու աղջիկ դարւիւի ձուկ կերաւ, ասաց սկստի աղջիկ:
 — Աղջի, ասաց. դու յորին կերար, մենք ինչ ջուղապ պտի տանք:
 Երկու օր էլ մնաց. դարւիւ էն տեղ մէկէն էրկաց:
- Պառաւ, ասաց, իմ ձուկ բեր. վրադ իմ, պտի էրթամ:
 Ասաց. — Աստուծոց ինչ պախեմ, քու ձուկ կերած ա իմ աղջիկ:
 Եդա տեղ ուրախութենէ դարւիւի օտներ գետին չառաւ:
 Եդա դարւիւ Ֆելպազ ա, յըմին բան պինայ:
 Պառաւ վերուց. — Երթամ ձուկմ առնիմ, առ, գնա:
- Պառաւ, ասաց. դու ծռւռ իս, ես իմ ձուկ կուզեմ:
 Ասաց, — Քո ձուկ կերած ա իմ ջոջ աղջիկ, ես յո՛ւստէն տամ:
 Ասաց, — Քո ջոջ աղջիկ կը տանեմ իմ ձկան տեղ:
 Ասաց, — Դարւիւ, դո՛ւ ծռւռ էս, դիւ դիւճտ էս, ձկան տեղ
 աղջիկ կտան:
- Պառաւ, ասաց դարւիւ. «աղուըսու պէս ինչ պոչ կը թալիս
 դէս գէն»:
 Պառաւ, թռիս էրկինք, իջիս գետին, օր աղջիկ կը տանեմ:
 Ելան խընտրանց էրկուսն էլ դեացին շարաթ:
 Գեացին գազու դիւան դաւի դարւիւն ու պառաւ:
 Էն ուր դաւին էնեց. էն ուր:
 Աղջիկ խասաւ դարւիւին
 Դարւիւ վերուց, աղջիկ առաւ գնաց ուր տուն:
 Դարւիւն ա, վերուց. — Աղջի, ես կերթամ ավի, առ էս կտոր:
 միս, կեր, որ կերար, ես քզի, դու ընձի. օր չկերա՛ր, քըզի կսպան-
 նեմ:
- Ասաց. — Խն, կուտեմ, դու գնա:
 Դարւիւ գնաց. աղջիկն ա, վերուց, միս փաթուկեց քըչի մէջ,
 դրեց ական մէջ:
 Դարւիւն ա, յիրկուն էկաւ, խարցուց. — Աղջի, միս կերար:
 — Խն, ասաց. կերայ:
 Ասաց. — Միս, քե կերեր ա, չի կերեր ա:
 Ասաց. — Չէ, ձի փաթուկե քըչի մէջ, զարկե ական մէջ:
 Աղջիկն առաւ, գնաց ներսով ներս:
 Դարւիւ էլաւ գնաց դըխ պառւուն, ասաց. — Իմ մէկ քենին:
 տաս, քու աղջիկ յէմալ մեծ կարպետ իցգէր, խինէր ա, չկրնա՞
 պրծնի. տո՛ւր. թը գեայ, պրծնին:
 Ելաւ միջնեկ աղջիկ տուեց, առաւ գնաց տուն դարւիւ:

Քուր տեսաւ, նե աղջիկ, նե բան:

Ասաց.—Դոր ա իմ քուր:

Ասաց.—Քու քուր տարեր, կախեր եմ, իմ խօսք չէնեց, ընդոր
ապու:

Ասաց.—Դու ինչ ասիր, քու խօսք չէնեց:

—Փշոււմ միս տուեցի, չկերաւ, ես էլ տարայ, կախեցի:

Էդ աղջկան ել դարվիւս ոտաց:

Դէ, առ էսա միս, էփայ, կեր, չուր ես դառնամ:

Դարվիւսն էլաւ, գնաց ավ-դուս:

Աղջիկն ա, միս փաթութեց քրչիկ, զարկեց առնպախ (որմի
զուխն, որ գերանի տակն է):

Դարվիւս էկաւ, խարցուց.—Աղջի, միս կերաւ:

Աղջիկ ասաց.—Խն, կերայ:

Ասաց.—Միս, քե կերեր ա:

Ասաց.—Դոր ա կերեր, քրչի մէջ փաթութեւ՝ առնպախ դրուկ:
Էն էլ տարաւ ներսով ներս:

Դարվիւս գնաց մըտ պառաւ, պառաւ ասաց.—Սա, Դարվիւս,
խե էդի, յորին կերթաս, կուպեաս:

Ասաց.—Պառաւ, խեռ ու շեռ խառուէր յիրուր. քու աղջիկ
տարեր եմ, մկայ խալիչամ էցգած ա, էն մէկէլ աղջիկ կուզին:

Էդ աղջիկն էլ կատու ուներ, առաւ, գնաց ուր խետ:

Գնաց տեսաւ քուր-մուր չկայ, խարցուց:

—Աղան ջան, դոր ես ճամբխե իմ քուրվըտիք:

Ասաց.—Քու քուրվըտիք տարերիմ, կախերիմ էրկուսն էլ:

Ասաց.—Ընչի ապու կախերես:

Ասաց.—Փշոււմ միս տուեցի, չկերան, ինչոք էնեցի, կախեցի:

Էլաւ դարվիւս միս տուեց աղջկէն, ասաց.—Ուտես, չուր ես
ավ-դուս տեղէն գեամ:

Աղջիկ, դու աղջիկ էդիս, միս կը թալայ, կատուն կուտայ:

Դարվիւս յիրկուն կուգեայ. կը խարցու:—Միս կերաւ:

Կասայ.—Խն, կերայ:

Կը դառնայ մահն:—Միս, քե կերաւ:

—Խն, կասայ, ընձի կերաւ:

Էդա տեղ կառի, կենայ ուրին կնիկ:

Յօթ բանլիս կիր ուրին, վեցը կուտայ աղջկէն, կասայ.—Առ
էսա բանլիսներ. օսկի կայ, մալ կայ, քզի:

—Յորին մէկ բանլիս չես տաս, ես քո խօսք կէնեմ, դու յորին
չէնիս:

Կասայ.—Կէնեմ, էն մէկ օթախի մէջ շատ գէշ գէլ, արջ կայ,

արապ, ճանալարներ կան, վախճամ վախճանաս, էն յապով չեմ իտամ:

— Ես քեզնէ չվախեցայ, ճանալարներուց պտի վախճանամ, ասաց:
Դարվիւն էլման գնաց, աղջիկն մնաց դադ:

Աղջիկն ասաց ուրին ուրին—Իշկիմ, տեսիմ ինչ կայ, էսմալ կասայ դարվիւն:

Ելաւ գնաց, դռներ բացեց, ինչ օր մալ-թամալ, ինչ օր Աստուածութեն տեղծեր ա, էդ տեղ ա:

Յէլաւ, գնաց, էն մէկ դուռն էլ բացեց, տեսաւ-ի՜նչ տեսնէ.
— ուր քուրվըտիք, ուրիշ աղջիկներ, խրեղէն տղէք, փարեղէն աղջիկներ էդա տեղ լցուկ:

Եդա տեղ տղեկներ, աղջիկներ ուր քուրվըտիք ասացին.— Եդա անխոգի դարվիւնի ձեռնէն մզի ազատայ:

— Ես իմալ ազատեմ. դարվիւն օր էկաւ, յըմնա էլ կսպանայ:

Տղէկներ ասին.— Ձեր իրեք քուրմ փէտէ չոր կը շիքենք, դու գեացէք, մենք էլա կերթանք, կը պրծնինք:

Աղջիկներն ա, փէտի չոր խաքեան, էլան ընկեան դարվիւնի օթախներու մէջ. էդած չէդած ժողուեցին, թը չոտմ կէր, չոտմէլ ճաքեցին», գեացին:

Իրեք քուր բռնեցին մէ ճանքախ.— Մեր դսմաք դոր ա, մենք էլ կերթանք էն տեղ, ասացին ու գնացին:

Գնացին մէ թագաւորիմ քաղքին տախիլ էդան:

Խըլուսուռն աղջիկներ էլան գեացին պազար:

Էն տեղ խարցըցին, էն տեղ խարցըցին—մզի բըրննպարու-թենից, հովուութենից, դառնարածութենից ինչ կա, էնինք:

Եդ պղտիկ աղջիկ թագաւորի տղէն տալաւ ուրին էնեց դազարած, միջնեկ աղջիկն էլ մեմլիս տարաւ. ջրջ աղջիկն էլ ըռէսը տարաւ, էնեց ուրին դազարած:

Եդ աղջիկներ մէկ օր, էրկու օր, իրեք օր, որ էդ դազեր կը տանէն, մէկ տղէմ էլա պախ գնեց վրէներ:

Որ կերթէն դաշտ, փէտէ չորեր կը թափէն, իրեք քուր իրարու ձեռներ կը բռնէն, կը խաղէն. յիրկուռն էլման կը խաքնէն, կերթէն իրենց աղեկներու տուն:

Եդ պախ մաած տղէն ա գնաց, թագաւորի տղին ասաց.— Ձեր դազարած հուրի մէլեմ ա. ափսոս չէ, կը ճանփես, կերթայ դազարածութիւն կենայ:

Ասաց.— Ի՜նչ իմալ տեսար:

— Գեացի, պախ տուեցի, տեսայ ուրինց փէտէ չորեր խանին, իրարու ձեռներ բռնեցին, խաղցին:

Ասաց.—Իրեքին որ մէկն ա խօրոտ:

Ասաց.—Իրեքն էլա խօրոտէն, չկրցայ խանի (որոշէի) իրարուց, Հոտ թագաւորի տղէն պախ կիտայ էդոնց վերէն:

Կերթայ, կը տեսի, օղորթ, տղի խօսքն ա, կը տեսի ուր դա-
զարած քընց մէկէլներ խօրոտ ա, սուս-փուս կուգեայ ուր տուն,
խալաւ կուտայ ուր խօր:

—Քաղաւոր ապրած, կասայ. էս դազարած ուզայ ընձիկ:

Քաղաւոր կը վերցէ.—Ի՞նչ ծուռ իս. քու խեղք բան չը խասի.
ես մէկ թագաւոր էղիմ, էլ թամ դազարած ուզեմ:

—Իմն օր կայ՝ դազարածն ա, իմն օր չկայ դազարածն ա,
կասայ:

Ի՞նչ էդ թագաւորի տղին շարա-մուհուն չէղի:

Կը պակուին. կը նստին ուրանց օթախ:

Աղջիկը մէկ օր ասաց.—Ես շատ կը վախենամ:

—Աղջի, յորին կը վախենաս, ալամ-աշխար մեր ձեռաց տակն ա,
ան քըղի բան կասայ, օր կը վախենաս:

Էդ աղջիկ ուր գլխու դալած տղին կասայ, գառնայ կասայ.
—Քաղաւորի տղա, ընձի առջինեկ տղայ օր էղաւ, պտի սպանես
օր էն դարվիւրի ձեռնէն պրծնինք. օր չմորթեցիր, համ քըղի կըս-
պանայ, համ ընձի:

Էդ կնիկն ա, տարին կը քմի. կը պարկի, Աստուծու խրաման-
քով տղէմ կը բերայ:

Էդ դարվիւրն ա, կուգայ, կը տեսի օր ուրանց տուն խալի
խարապա, զատ չէ մացեր. կասայ:

—Կայ չկայ, պտի աղջկան բանն ա, էնու խող վըր իմ գլխուն
էղի, դոր օր գտիմ, պտի սպանեմ:

Թարբի դունեայ կեղի, աշխար կը պտոտայ, որ մէ քաղաք
խարց ու փորց կենայ. մէկ սալղ չտայ:

Կուգեայ-կուգեայ է՛վ քաղքին օթախի կեղի, օր էդ աղջիկ էդ
քաղքին մէջն ա:

Ի՞նչ վիճակն ա, ընկնի տուն-տուն օռն Էլ զարկայ, կը պտոտայ,
աղջկէն տեղ կը խարցու:

Մարդու մէկ կը վերու.—Իրեք տարի յառէջ իրեք խատ աղ-
ջիկ էկած ա, մէկ թագաւորի տղէն առած ա, մէկ մեծիկս, մէկ
ընէս:

—Պտիկ աղջիկ որն աւուր ա, կասայ:

Կասայ.—Քաղաւորի տղէն աւուր ա:

Ի՞նչ վիճակն ա, ընկնի տուն-տուն օռն Էլ զարկայ, կը պտոտայ,
աղջիկէն տեղ կը խարցու:

Թագաւորի տղէն կասայ.—Դարձիւ. էլի, արի՛, փշում դուժ
զար, քամաւա էնիկնք:

Կնիկ կասայ.—Փշում՝ բան տանք, հեռւնայ, թո չգեայ:

Չում կնիկ կերթայ ալուրջբերայ, դարձիւ կելլի վեր. քնի ու-
լինք կը թալայ: Թագաւորի տղի ականջ:

Որ կը թալայ Թագաւորի տղի ականջ, 'Թագաւորի տղէն մե-
ռուկ կընկնայ:

Չում Թագաւորի տղի կնիկ դառնայ, կուգեայ, կը տեսի օ քա-
զա տղէն դարձիւ մորթեր ա:

Կնիկ կը պօռայ, կը ճըւայ «հաւաւ-հա հաւաւ»:

Նա հաւաւ կուգեայ, մա մասադ կուգեայ:

Կը տեսի օ ծովու կճղի միջէն ձեն կուգեայ:

—«Աղջի՛, գնա՛, Թագաւորի դուքին (սեհրի) բի, դիւր Թագաւորի
տղի գլխի տակ, Թագաւորի տղէն էլի. էդի անաստուած ա, իմ ախ-
պէնն ա, էդոր դարձէն մտերեմ էդա կղճի մէջ:

Աղջիկ դուքին կը դնայ տղի գլխի տակ, տղէն կիմնայ, դար-
ձիւ կը փախնի, Թագաւորի տղէն կասայ.—Կնիկ, էդ ինչ հալա-հա-
լայա:

—Աստուած քո տուն աւիրայ, կասայ, յէմալ-յէմալ էղաւ:

Կասայ.—Կնիկ, էլ ընձիկ պէտք չես, առ քու տղէն, գնա՛. դու
կը մորթես, կապես դարձիւ մորթեց, դու սոյսուդ ես:

Կնիկն ա, առաջ մորթուկ տղէն, փաթուլեց խին շորերու
մէջ, գնաց: Գնաց-գնաց, գետիմ ըռաստ էկաւ. տղէն դրեց դետի
ափ, արնոտ շորեր լուաց, ասաց—մեղք ա, արնթաթախ չխորեմ:

Կնիկ չոր լուալու կեղի, կը տեսի օ քամակից ճիծու ձէն կու-
գեայ, կը տեսի ինչ—Աստուծու խրամանքով շատ իջեր ա վըր տը-
ղին, չատրի գուռ ասլան, դափլան կանուկ, տղէն սաղ սալամաթ:
էդ տեղ կը մնան մէր ու տղայ. ասլան, դափլան:

Աստուծուց մանանայ կիջի, էդոնք կուտեն:

Դարձիւ ա, կելի կը պտտայ, օրին մէկ կուգեայ, Թագաւորի
տղին մշակ կեղի:

Աւուր մէկ Թագաւորի տղէն կասայ.—Տղէք, էլէք էրթանք
ալուլթենի:

Կերթան իրեք խատ եղուրնիկ կը զարնեն:

Թագաւորի տղէն սեյիսին կասայ.—Տղա՛, գնա՛, դէ էն շատրը,
էփայ, առ-արի, վըր էս աղբրին ուտենք:

Սեյիս կերթայ, ասլան ու դափլան չըն սըթրի հետսութենեն:

Մէրը վերուց:—Տղա՛, յէլի, իչկա՛, տես ան ա, էկաւ:

Տղէն ա, կը վերու:—Մարէ՛, բան վըր բանի, տնկտընկեալէն
կուգեայ:

Սեյիս կուգեայ, կասայ:—Մարէ, բարև քե:

Էն էլ կասայ:—Աստուծոյ բարին քե, ախպէր ջան:

—Մարէ, կասայ, էս իրեք եղվընիկ էփայ, տանեմ թագաւորի տղին:

Կնիկ շուտմ եղվընիկներ լեփկեց, սեսրբեց, դնեց մըջ քաւին, կամրցուց, փաթութեց մանանի մէջ:

—Ի՛է, որդի, առ գնա, ասաց:

Առաւ գնաց:

Թագաւորի տղէն բացեց, կերաւ. տեսաւ իմալ կերակուլ, աշխրթի էրես նա էկեր ա, նա կուգեայ, նա կերթայ:

Թագաւորի տղէն ա, խամաւ (քաղցր համը առաւ, սովորեցաւ համին) կերակուլին, էլաւ խըլուստուն էլման էկաւ ավութենի:

Իրեք խատ էլ եղվընիկ զարկեց, էլման ասաց սեյիսին:

—Գնա, էն շատ, էփեն, առ, արի:

Ասաց: Ես երեկ գեացի, ասլան, ղափլան վըր դռան էն, ընձի կուտեն, էս օր լէ մշկուն ճանփայ:

Մշակ վերուց:—Ելէք, իրեքս լէ խըտրաց էրթանք:

Էլան գեացին: Ասլան, ղափլան էլման հետստան, ուրանց կապեր կը կտրտեն:

Մէր տղին կասայ:—Տղա, տղա, յէլի դուս, տես, ո՞ն ա էկաւ:

Տղէն կելի դուս, կուգեայ, կասայ:—Մարէ, իրեք խատ բան վըր բանի, տընկտընկեալէն կուգեան:

Մէրն ա, կելի դուս, կը տեսի իրեք ձիաւոր կուգեան. կը տեսի մէկ իրիկն ա, մէկ սեյիսն ա, մէկ դարվիւ, կասայ:—Տղա, գնա, օրթալախ ձիու գլօխ բռնայ:

Տղէն ա, գնաց թագաւորի ձիու գլօխ բռնեց, տարան, իջուցին շատ:

Ընչակն ա (դարվիւ),—Եսա եղուընիկներ էփայ, նստենք, ուտենք, էրթանք, կասայ:

Կեփեն, կուտեն կը պըծնին:

Կնիկ զուր իրիկ ու դարվիւ կը ճանչնայ, ըմա էգոնք զկնիկ չճանչնան:

Էդ տեղ կնիկ կվերու.—Ես շատ դաւոսլի եմ. խաղից բանից ասա. ալանջ կենեք, ասաց թագաւորի տղին:

Էդա տեղ թագաւորի տղէն նալլ մի կասայ:

Հէքիաթ մէլ ասել կուտան մշկուն:

Կնիկն էլ ասաց.—Թագաւորի տղա. հէքիաթ մէլ ես ասեմ: Կասայ:—Ասա:

Էդա տեղ կնիկ ուր զլօխ գալած կասայ:

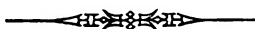
Դառնայ կասայ.—Ձէ, ես էն դազարածն եմքո կնիկ:

Ձէ, էս (մշակ) էլ էն դարվիւն է որ քո դուռ դուճ կը գար-
կէր, քնի ուլինք դրեց քու ականջ:

Ձէ, էս էլ քո տղէն ա, դարվիւն մորթեց, Աստուածութեն սա-
ղացուց. էրկնուց մանանով պախեց:

Էդա տեղ թագաւորի տղէն կը կապայ զդարվիւն եօթ տարուան
անծին ջորու պոչ, կը թողայ դաշտի մէջ:

Էնոնք խասան ուրինց մուրազ, դու լէ խասնիք ձեր մուրազ,
էրկնուց իրեք խնձոր իջաւ . . .

ՅԻ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ԴԱՏԱԻՈՐ

(Արծկէի Առնշկայս զիւղի բտրբառով *)

Մէկ մարդմ Ռուսաստանայ զնաց Ստամբուլ, չորս վեց տա-
րի աշխատեցաւ, վաստըկեցաւ էրկու խարիր մանիթիյա,
էլաւ, ճամբախ տուեց յառէջ պտի էրթէր, փողնի մէջ մարդմ տե-
սաւ, ասաց.—Ի՞նչ մարդ էս, դոր կերթաս: Ասաց.—Կերթամ ուս-
սաստան:

Ասաց.—Փարա բան վաստըկեր էս:

Ասաց.—Խա, Աստուած չորս խարիր մանիթիյա տուեց:

Էդ մարդուն բռնեցին, տարան հովմաք:

Հովմաք փառէն առաւ էդոր մօտէն, ասին—Մեր թագաւո-
րին սիւքան իրաւունք չկայ, տանիս ոռախ մէջ: Էտա մարդն
էր, տէր տիրական չկայ, վիզ ծուռ մըջ փողնեքուն անօթի, ծարաւ
պտտեց:

Առւեր մէկ մըջ փողնին կանուկ էր, վարժատան ճծեր վար-
ժատնէն յէլան, կերթէն խաց ուտելու: Էդ մէկ տղէն իշկեց էդ
մարդուն վիզ ծուռ կանուկ ա: Հարցուց.—Այբէր, քըզնէ բան կը
խարցում. չըս ըռբի:—Ձէ, չըմ ըռբի:

* Պատմած է Դաւիթ Մուխի Յարութիւնեան:

Ասաց.—Սա կիշիմ քու դառս չատ ա:

—Ճանրմ, ասաց. դու էրախայ էս, զնա բանիդ:

—Ձէ, դու ասան, ասաց:

Ելաւ էդ մարդ իր գլխու գտլած ասաց.

Դորիս տղէն ասաց.—Կերթաս էմէլ քու փաւրէն կուղես, որ չտուեցին, կասես.—Սա ձեր թագաւորութենի մէջ վեց տարի բանայ. դուք մկայ էկէք Աստուծու յառէջ վեհիւթեն էնէք որ Աստուծո ընձի վեց տարի լէ ումբ սայ, իմ օլուխ չունուխին իսաւան էնեմ:

Գնաց հոււմար, ասաց. էդ հոււմար չի կարցան պատասխան տէն. խապար տուեցին թագաւորին.—Էս մարդ էսլա կասայ:

Թագաւոր կասայ.—Էդ մարդու փաւրէն տուէք, ըդոր սովրցնողը աւէք, էկէք մը ձի:

Ջօռ կը գնեն վըր էդ մարդուն.—Էս խեք քզի ո՞վ սովրցուց:

Կասայ,—Փըլան վարժատան ճօերուց մէկը:

Կորողկայ թագաւոր էն ճիժ կը գնտնի, բերայ ուր մօտ:

Տղէն գլուխ տուեց, փաթա բռնեց, կոյնաւ:

—Այ տղան, ասաց թագաւոր, իմ եաօ զնաց, էդա խօսք իսկի լսած չէդերի, ես պտի զնեմ քե դատաւոր:

Ասաց.—Թագաւոր ապրած. դատաւորութեն կենեմ, ամա իմ աչքեր սաղ ա, որ խանես, կենեմ. չէ, չեմ էներ:

—Յորին քու աչքեր խանեմ, ասաց:

—Որ կուղես արդար բարիաք անեմ, իմ աչքեր խան:

Ասաց.—Ձէդոր մանեն ինչ ա:

—Որ իմ աչքեր սաղ էդնի, մէկ իմ աղբէրն ա, մէկ ազգն ա, մէկ ջեհնել ա, մէկ խօրոտ ա, մէկ նշանով ա. իմ աչք կը տեսի, միտք ա, կը փոխուի. իմ աչք որ խանես, յըմեն մէկ դռնով կը մուտցեմ, մէկ դռնով կը խանեմ:

Միլ բերեց, աչքեր խանեց, դրեց դատաւոր հախ դօճակին:

Մէկ տաս, քսան տարի էնպէս հախ բարիաք էնեց. էդ դատաւորի ձէն պիթուն աշխար ցվըրուաւ:

Աստուածութեն Գարբէլ խրիշտակին խրկեց, ասաց.—Գնան, էդ դագու բարիաք իմացիր, աղէկ ա, չէն՝ քուն:

Աստուծու խրամանքով էդաւ տէրտէր, խեծաւ ջորին. էկաւ էդ դատաւորի քաղաք պառոււմ տուն, դօնախ էդաւ:

Էդ գիշեր Աստուծու խրամանքով էդ պառոււին մէկ կով կեդի, էն կով կը ծնի. հորթիկ կուղեսայ էդ ջորու տակ. կը մնայ, կը լուսնայ.—Պառաւ, կասայ տէրտէր, իմ ջորին քաշայ դուս, ես էրթամ:

Որ կը քաշայ դուս, խորթիք պրպըրալին կնկի ջորու էտե. պառաւ կասայ.—Տէրտէր, եաման, քու բաղզն եմ ընկե, էդի իմ խորթիկն ա:

Տէրտէր կասայ.— Քու խորթիկ էղնէր, քու կովու տակ կեղնէր, յորին գեգէր կընկնէր իմ ջորու տակ, էգի իմ ջորուն ա:

—Տէրտէր, կասայ. ես զօռով չըմ կընայ վըր քե, մեր քաղքի մէջ լաւ դատաւոր կայ, էրթանք, էնի մեր շարիաթ էնայ:

Էլան գեացին մլաւ դատաւոր, պառաւ ուր գանգատ էնեց:

—Ես էնք մէկ կով. տէրտէր իմ տունն յօնախ էր, գիչեր իմ կով ծներ, խորթիկ ընկեր ջորու էտե, դու ինչ կասես:

Ասաց.—Կանի, տէրտէրոջ մօտէն լէ խարցումս Ասաց.—Ումն ա:

Ասաց.—Խորդիկ իմն. իմ չեղնէր յորին կնկէր իմ ջորու էտե:

—Տէրտէր, ասաց. խորթիկ քոնն ա, չէ պառաւունս Ասաց.—Իմն ա:

Ասաց.—Տէրտէր, կանի, քե բանմ ասեմ, իմ խէր էլաւ գնաց ծովու ափ. արտ մը գեարի ցանեց, էկաւ տուն. ամիսմ մնաց, գնաց տեսաւ գեարին կանչըցե, չորս մատ էլեր էր, ամիս մը մնաց. գնաց տեսաւ կըթեր էր: Ամիս մը լէ մնաց, գնաց տեսաւ խասեր էր: Էկաւ իրվաս բռնեց, գնաց, պիտի քաղէր. գնաց տեսաւ որ ծովու ձկներ էլած. էգ գեարին կերած էն: Տէրտէր, ասաց. էս ասած խօսքն սութ ա, չէ օղորթ ա:

Ասաց.—Սութ ա:

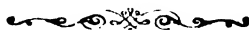
Ասաց.—Որ իմ սութ ա, քունն էլ սութ ա:

Ասու խրամանքով տէրտէր էդա տեղ խաչակնքեց. դատաւոր լուսաւորցաւ. տեսաւ էն տէրտէրն էլ Գարրիէլ խրեչտակն էր, խամբարձաւ: Ասաց.—Պառաւ. էս քու խորթիկ:

Պառաւ ուր խորթիկ առաւ գնաց:

Դատաւորի աչքեր որ լուսաւորցաւ, էս խետ ինչ էնեց, բերեց փեքեմ կախեց ուր լուէջ ու գանգատորին:

Օր մկայ լէ մացեր ա մըջ Օսմանցուի շարիաթին:

ԽԵԼՔՈՎ ԽԱՐՍ ՈՒ ԴՈՒՎԱԹ

(Արծկէի Աւընջկոյս գիւղի բարբառով *)

Աւար մէկ մէ շատ խարուստ մարդ կեղի, էդ մարդ շատ պատուով կեղի. մըտ քլոդի, մըտ հայի, մըտ թուրքի պատիւ կեղի էդոր, էդ մարդու տըսուերկու տղայ կեղի, էդ տղէկներ եարամագ կեղին:

Մարդ կը տեսի օր էդ տղէկներ ուր տուն պտի աւիրէն, իմալ պտի աւիրեն-մէկ գողութենով, մէկ բողութենով, մէկ ճան խաղելով, մէկ թուղթ խաղելով, մէկ մարդ սպանելով:

Էդմլա մարդ տեսաւ որ ուր տուն պտի աւիրի, «հեռենամ, ասաց, օր չտեսիմ իմ տան աւիրութեն»:

Առաւ խրտ ուր 2—300 ոսկի, թողեց ուր խարստութեն տղէկներուն. Աստուծու յառէջ ահս ու ճառք էնեց. «քեառսուն աւուր ճաճախ պտի էրթամ օր իմ տղէկներ իմ տուն աւիրեն, ձէն չգեայ, ընկի իմ յականջ: Գնաց էդ մարդ, խոսաւ մէ քաղաքի. ուր ձիու կեմ թողեց ձիու դարփուզ, ասաց ձիուն.—Աստուծու հայկան, գու վիճ դուռ էրթաս, ես էլ էն գուռ պտի իջիմ:

Ձին ա, գնաց-գնաց, քընց ինքն էլ խարուստ մարդու մը դուռ կայնաւ:

Էդ մարդ էդ տեղ իջաւ, դանչեց.—Նանէ, նանէ, էս ձին քաշայ իներս:

Ձին քաշեց ներս, խոտ տուեց, էդ կնիկ վերուց.—Ախպէր, դու յորին դուռ կը կայնես, արե տուն, նատի: Գնաց տուն, նատաւ:

* Պատմած է Դաւիթ Մուղսի Զարուբիւնեան. Սոյն Դաւիթը իւր գիւղի բարբառին լաւ ծանօթ էր. պատմած է շատ կարգաւորեալ եւ սահուն ոճով. իւր ստեղծ հեղինակներն ու բողական վէպերն պատմած է շատ վարժ եւ ուսանց կանգ առնելու:

Եդ կնիկ վերուց։—Ախպէր, դու բարի ես էկեր, վըր իմ գըլ-խին, վըր իմ յերսին, էն տեղէն չուժ էս տեղ։

—Աստուած քու տղէկներ պախայ, քու դովվաթ շատ էնայ, ինչ դու իմ պատիւ պախեցիր, Աստուած քու պատիւ պախայ, ասաց։

Եդ կնիկ խաց ու զաւս բերեց, դնեց յառէջ. էդ մարդ կերաւ։

Եդ մարդ չանք յիրկուն ձէն չէնեց, սուս նստաւ։

Եդ կնկան իրիկ, ուր իրեք տղէն խետ, յիրկուն էկան, տան-աէլ կնկեան ասաց։—Ելի խաց բի, ուտի՛ք։

Կնիկ խաց բերեց, էդ տանտէր էդ մարդուն ասաց։—Ախպէր, արի, խաց կեր։

Տան աէլն էլ մարդուց չխարցուց — «դու յո՛ւստ էկերես, դո՛ր կերթաս, ինչ բանի կերթաս։

Տան տէր վերուց, ուր աղջկէն ասաց։—Աղջի, յէլի, տեղրանք թալ, պառկի՛նք։

Տեղրանք էցգեց. ամենքը էլան պարկան։

Եդ աղջիկ, իրա սովորութեն էր, փարչմ ջուր ուր խօր գլխու մօտ դնեց, մէմէկ փարչ էլ աղբրտոց գլխու մօտ, մէկ էլ էն դարիք մարդու գլխու մօտ, պարկան, քնան։

Մնաց չանք լուսուն, էդա տան տէր էլաւ, գնաց ուր բանին, էդ դարիք մարդ մնաց։

Մէկ ամիս էրկու ամիս, մէկ տարի, էրկու տարի, չանք եօթ տարի էդ մարդ մնաց էդա տուն։

Էդա տանտէրն էր, էդա մարդուց մէկ բան չխարցուց։

Եօթ տարին օր քմաւ, մարդու ճկեաւ կտրտաւ, էլաց։

Եդ տան կնիկ վերուց։—Քու դարս ի՛նչ ա, կուլաս։

Ասաց։—Քուրիկ, իմ դարս էն ա, էս եօթ տարի ա էկերիմ քու տուն, քու-մարդ չանք մկայ չխարցուց, «դու ինչ մարդ էս, յո՛ւստէն կուզեաս, դո՛ր կերթաս։

Մնաց չուժ յիրկուն, էդ տան տէր, ուր տղէկներ էկան, էդ տան կնիկ վերուց, ուր մարդուն ասաց։—Մարդ, էս մարդ եօթ տարի ա էկեր ա, սկի չխարցուս ճ՛մարդ, դու ի՛նչ մարդ էս, յո՛ւստէն էս։

—Կնիկ, ասաց տան տէր, Աստուած ընձիկ մալ շատ ա տուեր. էնոր ուտելով չխլըսիր, ձիուն ուտելով իմ խոտ չի խլըսիր. քանի տարի կուզայ թո մնայ, ինքն էլ ուտայ, ուր ձին էլ։

Եդ տան աղջիկն էր, էմէ տեղրանք թալեց, էմէ մէմէկ փարչ ջուր լցեց, դրեց էդոնց գլխու մօտ։

Մնաց չուժ լուսուն, էդ մարդ էլման էլաց-արտսունք թափեց։

Եդ տան կնիկ վերուց։

—Մարդ, մը վախենայ, քու դարձ Բնչ ա, կուլաս:

Ասաց.—Քուրիկ, քեզնէ Բնչ պախեմ, Աստուծուց Բնչ, ես քընց քե խարոստ, իմ տուն քընց քո տուն աղէկ, իմ մալ քընց քուն չատ, իմ տղէք քընց քուն չատ, իմ խետ եօթ խարիւր օսկի բերերի, ձեր տան անուն ծանտը կիտէն, օր գի, քու աղջիկ ուզի իմ տղին: Մկայ էկերիմ, քու մարդ չխալցու. փառէն էլ խլըսեր ա, տուն էլ քանուուն աւուր ճամբախ զատանց ա, մէկ էլ չկեառնամ էրթամ, գեամ:

—Ախպէր, ասաց կնիկ. առ քե քսան խինք քիսալ փառայ մէկ, մ'երթայ քո տուն, խինք խատ էլ խլղաք:

Մնաց չում յիրկուն, մարդ ու ուր աղէկներ էկան:

Կնիկ վերուց.—Մարդ, էդ մարդուց խալցուր, յորի էկեր ա. մէկ տես, քու ճուղաք Բնչ կուտայ:

Էն մարդ վերցուց.—Սա էկերիմ, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:

Տան աէր վերցուց.—Քսանը խինք քիսայ, խինք խալաք կուտաս, իմ աղջիկ կուտամ, տասը փառայ պակաս էղի, չառիմ, աւելի էլ էղի չառիմ:

Էդ մարդ վերուց.—Խնամի, յէլի, քու աղջկէ ձեռ ու ոտ տես, լուսուն ես կերթամ:

—Խնամի, ասաց. իրեք օր մօհլաք տաս, պատրաստութեն տեսիմ, առ, գնա:

Իրեք օր ուր քմաւ, աղջկէ խէր քառսուն ջորու բեռ բունց ուր աղջկէն ճնեզ, էլաւ ուր իրեք տղէք ու եռսունը ինը մարդ զրեց խետ.—Դմբօլ, զուռնօլ տարէք իմ աղջիկ, իրեք օր ճամբախ զրէք, դարձէք. Թը իրենք էրթան:

Իրեք օր ուր քմաւ, էլաւ էդ աղջիկ իրեք աղբօր խլղաք տուեց: Մնացին էդ աղջիկն ու կէսերը, մէկ էլ եռսուն ինը մարդ: Սոսունը եօթը օր ճամբախ գեացին:

Էդ եռսուն եօթ օր էդ մարդ խաղ ասելէն, ձի խաղցնելէն կերթար. չում էկան, խասան ուրանց խողին:

Որ խասան ուրանց խողին, էս մարդու ճկեաւ վառաւ, սիրտ մըմրաց, լեզուն առուաւ:

Էդ խարս մեզեց, ասաց.—Ճանրմ, էսոր ձի խաղցնել դո՛ր, խնդ ասել դո՛ր, մկայ լեզուն առուեր ա:

Մէկ սահաք, էրկու սահաք էդմօլ լալիէն ճամբախ գնաց:

Էդ խարս ուր մաքի մէջ վերուց:

—Մէկ ես իմ, մէկ վերին դէն Աստուած. մէկ իմ կէսրէր. իսանին զաքի իրեք փառայ (քող) ա, իմ մէկ փառսէն պտի պատռեմ, տեսիմ, էսոր դարձն Բնչ ա, օր վառուի, կիրիյի:

Էդո խարս վերուց մէկ փառսէն պատռեց, ասաց:

—Ափօ, քու դարս ինչ ա, եան կասես, եան կը զանիմ, ընձի կ'ապանիմ:

Էդ մարդ վերուց.—Որդի, իմ դարս շատ ա, ես իմալ քե ասեմ:

—Թո՛ւ շատ էդի, պտի ասես:

Էդ մարդ ասաց.—Իմ տուն քընց քու խօր տուն շատ աղէկ ա. ես քընց քու խէր պատուով, երեսի. որդի, ընձի տասուերկու տղայ կ'այ, տեսայ որ մէկը գողութեն կ'ենէր, մէկը բողբոս կ'ենէր... Թորկի տնէն փախայ ընդոնց յապով, մկայ կը մեղեմ, ընկայ քու մեղաց տակ. չիմ գիտեր, քզի տանեմ իմ ո՛ր մէկ տղին տամ. որդի, իմ դարս կ'օ էդ ա, ասաց:

—Ափո, ասաց. իսկի դասաճեք մէնի, իսկի տղայ էլ թո չեղի, ես քե տղայ, դու ձիկ խէր:

Սահաթ, էրկու, իւեք, չորս խասաւ ուրանց գիդ:

Խարս տեսաւ խէրն էլման կուլայ. կը վառի, կ'երիցի:

—Ափօ, յորին կուլաս, ասաց:

—Որդի, ասաց. իմալ չլամ. տունն օր կայ Աստուծոյ սքաւն (պատասպարան) ա, տունն էլ չկայ, քու աւիրեր ա:

—Ափօ, մի լար, Աստուած օղորմած ա, հալպաք խաւալայ կայ, մեր բան ու ման թալեք մըջ խաւալին:

Ուրանց բարխանէն թալեցին ուրանց խաւալին:

Մարդ տեսաւ ուր բարեկամներ, ուր չարկամներ ժողուան, էկան էդոր կուշտ:

Տեսաւ ինչ որ բարեկամ էր, տրտում էր, ինչ որ չարկամ էր, մէկ աղլ կը զրուցեր, մէկ շաղլլ կը զրուցէր, մէկ աղէկ կը զրուցէր, մէկ մօն:

Էդ խարս մեղեց, իմ յերսին էրկու փարսէն պատուեցի, էն մէկն էլ կը պատուեմ, ասաց.—Ափօ, էդոնց փաւայ կայ մըր վրէն, փաւէն տանք, մալ կայ, մալ տանք:

Էդ խարս էդ խսէն ասաց, ամեկը քաշուան, գեացին:

Էդ խարս ուր կ'էսրէր մեքի մացին, խարս վերուց.—Ափօ, տո. էսա չորս օսկին, գնա, մշակ, բա՛ն բան բեր, ես փորիմ, դու լից, մշակներ կրեն, մեր տներ չիքինք:

Գնաց, առաւ էկաւ:

Մէկ օր, շաբաթմ, ամիսմ, էրկու ամիս ուրանց տներ չեցին, պրծան. ուրանց բարխանէն լցին ուրանց տուն:

Խարս տուեց էրկու օսկի.—Ափօ, ասաց. գնա, մէկ օխչար, էրկու լիտր աւաղ առ, արի:

Գնաց բերեց. խարս էփեց, պատրաստեց, ասաց.—Ափօ, քու աղէկներ մշակ ին, գնա, քու աղէկներու աղեք զանչայ, բեր. օր

կուգեան, խաց կուտին, կը պրծին, կասեն քե—Մեզի յորին կան-
չեցիր՝ դուն էլ կասես. տղէկներու իզին տաք, գիշերս գեան, մեր
տուն մնան, լուսուն գեան ուրանց բանին:

Էդ մարդ խալսի ասածի պէս էնեց, տղէկներ թորկին ասիք,
էկան ուրանց խօր կուշտ. յէմալ ամօտ-ղամօտ, օճօդ պճօտ, քըր-
նօտ-պնճօտ: Էտեք էլ կիրան, խմեցին:

Խարսն էր, տըսուերկու ձեռք եաքախ ջոկ-ջոկ թալեց, ամէկ
եաքալի գլխ փարչմ ջուր յրեց: Տղէք էլան քնան:

Տղէկներ որ քնան, խարսն վերուց.—Ափօ, կէս գիշեր օ կեղի,
պօռայ. «տղէկներ, ես ծարաւ վառուայ, մեռայ, իրիցայ, ջուր բե-
րէք ընձի: Տէս, որ մէկ տղէն կը բերայ, դու ընձի պսակայ վըր
էնդոր:

Տսուերկուսի պզտիկ՝ պօռալու բաշտան փարչ վերուց, բե-
րեց, տուեց ուր խօր ձեռ:

Աղջիկ ասաց.—Ափօ, ընձի պսակայ վըր էդոր, մէկէկներու
իզին տուր, էրթան ուրանց բանին, մեզի պէտք չեն:

Էդ մարդն էր. բերեց դմբով, զուռնով, նալարով էդ խարս
պսակեց ուր տղի վրէն, էղան մէ աղէկ տուն:

Էդ խարսն ա, գիշեր, ցերեկ խոր Աստուած կը դանչայ, ուր
աղօթք կէնայ, ուր մարդու ծոցն էլ չպսուկի, չուժ Սուրբ Սարգսի
բբուն:

Սուրբ Սարգսի բբուն էր, կէսրէր էն դելս էր պարկեր, տղէն
էս դելս, խարսն էլ չոքեր էր, աղօթք կէնէր:

Կէս գիշեր էր, խալիւորմ էնհնց զարկուաւ դուռ, յէմալ պո-
ռաց, էրկինք գետին ձէն տուեց:

Խարս վերուց.—Էն ո՞ն ա զարկուաւ՞ մեր դուռ:

—Խարս, ասաց խալիւոր. Աստուած կը սիրես, դուռ բաց, ընձի
առ ներս, բուք ընձի խեղդեց, ծեր մարդ իմ, իմ աչիչ լուս պակաս ա:
Խարս դուռ չբացեց, չառաւ ներս, մնաց բքու յառէջ:

—Խարս, ասաց. էն կապուտ չաթ (երկինք) կը սիրես, խեղճ իմ,
խոքի ա, կազատես:

—Դու ի՞նչ մարդ էս, քու անուն ինչ ա, ընձի առն:

—Սա քու դովաթն իմ, դուռ բաց, ընձի առ ներս:

Խալս ասաց.—Դովաթ չէղի՞, Աստուած էլ էղի, դուռ չբանամ:

—Որդի, դուռ բաց, ընձի առ ներս. մէկ էլ Հուսէնի քօպէն կէ-
նեմ, քու տնէն չէլլիմ դուս. քանի քու սրլսրլէն սաղ ա, քու եօթ
պորտ կայ, նամեցի մուհրան չէղիք:

Էլաւ խարս դուռ բացեց, էդ մարդ առաւ ներս:

Էդ դովաթն էր, ասաց.—Որդի, գնա, ճրագ կսու. էրթանք

փակախի վերին դէն սափում կայ, քեզի էրկու խապար կայ, քե կասեմ, էլ քու աչիչ յերևամ, կը խամբարձիմ:

Խարս գնաց, ճրագ կպուց, առաւ էկաւ, գնացին փակախի վերին սափուն. յինք ու դօլվար նստան, դօլվար վերուց.—էս գոմշու սալ կը տեսիս:

—Խն, կը տեսիմ, ասաց:

Ասաց.—էս սալի տակ էրկու գումգում օսկի կայ, խանէք, տարէք. ձի տղէկներ կարգէք, տղէկներ ուրանց մեղաց դարձան. ուրանց գոգէն քար թափին (մեղայի եկան). էն մէկ գումգումն էլ ձի պէտք կուգեայ, հն թը կենայ էդ տեղ:

Էդոնք ասաց, պրծաւ, դօլվար էլ չէրկաց:

Խարս առաւ ճրագ, էկաւ ուր տուն, աղօթք էնեց չում բարի լուս բացուաւ:

Էդոր մարդ ու կէսրէրն քնուց յէլան վեր, ուր մարգն էր գնաց բանելու, կէսրէր մնաց տուն:

Խարսն էր, վերուց, կէսրէրին ասաց.—Ափօ, էսօր գիշեր մեր դօլվար էկաւ տուն, ընձի ասաց, ճրագ կպու, էրթանք փակախի քունչ, քչում նստինք. գնացինք քչում նստանք, ընձի ասաց.—«էս գոմշու սալ կու տեսիս», ասի. «Խն, կու տեսիմ», ասաց. էս սալի տակ էրկու գումգում օսկի կայ, մէկ խանայ, տար, կերէք, տղէկներ կարգէք, ինչու օր տղէկներ քար ուրանց գոգէն թափած էն, մէկ հա թը մնայ, օր պէտք էկաւ, կը խանէք, կուտէք:

Փէտատ, թխակ բերին, էն սալ շրջին, էրկու գումգում օսկի էլաւ տկէն: Բերեցին մէկ դումգումը, ուրանց տղէկներ կարգեցին:

Ուրենց տղէկներ ուրենց գործեր քօպա էնեցին, ուրենց քար, ուրենց գոգէն թափեցին:

Խարս ուր էրսօններով էդ դօլվար գտաւ:

ԱՆԳԻՆ ԲԻԼԲՈՒԼ ՈՒ ՏԻԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Վաղարշապատի եւ Մոկաց խառն բարբառով *

Ելլինի-չլլինի, ժամանակով մէկ թագաւոր կրլինի, էս թագաւորին մէկ ժառանգ կունենայ աշխարքի էրեսին: Էդբա տան մէջ մէկ խաւս չուշտ կունենայ. ժառանգին կասի.—էս ջուխտ չուտը ման կտաս, ում ոտով կրլի, կառնիս: Էն աղջիկ ռաւ չլլի:

Եկաւ վախսին, էս թագաւորը վաղճանեց, էս տղէն ուղեց կորգուէր. վազիր, վախիլ ընկան մէջ, ում աղջիկը կուզէ, կարգեն:

Ասաց.—Իմ խօր վասիաք կայ: Էն ջուխտ մաշիկ վեր կալեց, ընկեաւ քաղաքին մէջ ման գալի. որ տեղ որ դպաւ. վեզիրի դիւռ գընաց, վեքիրի դիւռ գընայ, խարստի գնաց, մէկի ոտով չէլաւ. քաղաք քաղքով ման էկաւ, իլան մուխուն չէլաւ: Մէկ ռաւ աղջիկ պատահեցաւ. ինչպէս ոտով ձեկիս, կարիս:

Տղէն ասաց.—Ի՛նչ ռաւ իս, իմ խօր վասիաքն ա, քե չպիտի առնիմ: Շատ տեղ դիպաւ, իլան չէլաւ, վերջ գնաց ռաւ աղջկայ վրէն կայնաւ, վեքիր, վեզիր բերեցին, կապեցին էդ աղջկան. պսա կեցին: Բայց ինչ անեա, էդ աղջկան մէկ խառ զարկեաւ սիրող ունի:

Էդ ասեմը—էս աղջիկ ինչ արաւ-լըղըմ զարկեց, ինչքան թագաւորի խազիցեք ու մալ ու դսլվաք կար, քաչեց դետնու տակը, թագաւորի տղէն աւուր խոցի կարօտ քցեց: Շատ խղճացաւ, ինչ անեմ, ինչ չտեսեմ, մշակութուն անեմ, ասաց:

Տղի մանալ կտրեց էդ անիրաւ աղջիկը, ամեն օր ասըմ էր.—Քու պատանք կարիմ, անկրաւ մարդ, ինչու չերթաս, աշխատիս: Էս աղջիկը ինչ անըմ ա. օրական մէկ անգամ խրկում, զարկեաւին կանչիլ ա տալի, իրա խամար մատանիք չինի:

Տղէն կերթայ պազար, որ իրա խամար աշխատանք անի:

Մէկ օր տեսաւ մէ վաճառական մարդ.—ձաւըմ, ասաց. էս տղէն ինչու աշխատանք պտի անի: Կանչեց, ասաց.—Տղա, ինչ ա պատահեւ քըզի որ լեաւիպութուն քըզի յաղթեւի ա:

* Պատմած է Մկրտիչ-Կուլում Շահրմահեան. սա բնիկ Մոկացի բուրդ եղած է, երկուր տարի Վաղարշապատ մնացած. միջուած է. լեզուն եւս խառնած լինելով, նոյնութեամբ գրի առի:

—Այ հայրիկ, ինչ ասեմ քեզ, ասաց. իմ անզգամ կնիկ էսպէս օյիմ կը իսալայ իմ գլուխ, ընձի տանջում աս:

—Ըսկի քըզի ինչ ասում աս.—Օրտկան մէ անգամ ասում աս. «Գնա, զարկեարին կանչի, ընձի խամոր մատնիք չինի»:

Էս վաճառական մարդ շատ սիրտ ջաւաց էդ երեսու վրէն, ասաց.—Քեզ տամ մի մանեք փող, էս օր բանելու մի՞ գնար. գնա էս օր պարկի, հանգիստ քնի. յիրկուն եթէ կնիկ ասի. «Գնա, զարկեարին կանչի» դիւ գնա, կանչի, դիւ տանից գիւս չգաս. մտիկ արա իւրարու ինչ են ասում, ինձ ասա: Եթէ գինի, արաղ կը խմեն, քըզի էլ տան, դիւ ածի քիւ եախով, մինչև տաս ստաֆեան, քըզի կը դնիս գինովութուն, կը պարկես, մտիկ կանիս, ինչ են ասում:

Էս տղէն գնաց տուն. մութ կոխեց, իրա անզգամ կնիկ էդրա եախեն քակեց.—Ա՛յ մարդ, ասաց. տենամ, ինչ էս աշխատեր:

Ասաց.—Մի մանեք փող էմ բերեր:

Էս մի մանեք փողը ձեռքից առաւ. խրկեց, էրկու խաւ բերել տուեց, ասաց.—Գնա, զարկեարին կանչի, թող դայ մեզ ղօնախ:

Տղէն գնաց. զարկարին կանչեց, տարաւ տունը, խրկեցին, գինի, արաղ բերել տուեցին, խմեցին. տղէն ասա ստաֆեան խամպրեց, յուրին տուեց գինովութուն, պարկեց: Էս անզգամ կնիկ ասաց.—Պօլ չէլաւ, դիւն թագուն էրթաս ու գաս, ախր մեր ոսկի խազիմեք գետնու տակ փթեց:

—Ապա՛ ինչ անենք, ասաց զարկեարը:—Էդրա չնիքը կտրենք, իրար առնենք, կեանք էնիք աշխրբի էրեսին:

Ջարկեար ասաց,—Մինչև քիւ օսկիք, ապրանք չտենամ, քըզի չպիտի առնեմ:

Ֆանար վառեցին, աղջիկը առաջ ընցաւ, զարկեար քեամակից, տղէն էլ զարկեարի քեամակից, մտան նեքսե, զարկեար ապրանք որ տեսաւ, աչքեր ուռեց:

Տղէն տեսաւ որ իրա խօր ապրանք պիրասի պախած աս. թէ օսկիք, թէ արծաթ, թէ ակնունքներ:

Տղէն յետ դառաւ դպա իրա տեղը:

Ջարկեարն էդ ապրանքի մէջ ման գայ, գայ, տղի չըրիքը կտրի:

Մինչև ման էկաւ, ժամեր տուեցին, ասաց.—Էս չէլաւ, էս օր լիս աս, էդուց գամ, գլուխ կտրիմ:

Աղօթարան բացուեց, տղէն իրան քցեց վաճառականի մօտը, ասաց.—Սէրն Աստուծոյ, ընձի պրծացու:

—Ինչպէս տեսար.—Տեսայ որ իմ խօր խազիմէն պիրասի մաղազէն էր: Ասաց.—Ա՛ն, քըզի մէ մանեք փող տամ, գնա, մէ զօղալ առ. կըտանիս տուն, կը պախիս. յիրկուն կողորկէ զարկեարի քամիկից. մի՛ կանչի: Կերթաս տուն, դռներ կը փակիս, կտռնիս դա-

կենակը, էն կնկան էնքան կը տփես, չանք զօղալ կը ջարդի, մինչև փէտ ջարդի, կը մեռնի: Լիս կը բացուի, էզրա աղբւրներ դաւի կանին.— «Բնչու սպանիր մեր քերը»: դիւ ասա. «ես խապարութեն չունեմ, թէ որ շատ կը զօրին, կասես. «Իմ տներ կը ծախեմ, կիտամ էնդրա արունք»: էն ժամանակ դօլ կը հանին, դիւն էլ դօլ կերթաս մինչև էրկու միլիօն, կը կայնի: Իրեք օր ժամանակ կուզես, բանալիք քու ձեռ կը պախես, իրեք օրը ինչ օր կայ, կը քաշես իմ տուն:

Իրիկուն տղէն կերթայ տուն, կնիկ կասի.— Ինչ իս բերի:

Կասի.— Մէ մանեք փուղ իմ բերէր:

Տասնը խինգ ճանի կտայ կնկան:

— Շուտով գնա, զարկեարին կանչի, թող գայ:

Կերթայ մէկ զօղալ կառնի. մութ կը կոխի, տուն կիւզեայ:

Կնիկ կասի.— Զարկեար խի չէկաւ.— Հըմի կիւզեայ, ասաց:

Մէկ սաճաք, էրկու սաճաք, ուրքը քաղաքին մէջ խանդարտեց.

էս տղէն դռներ փակեց, զօղալ քաշեց, էնքան տուեց, մեռաւ:

Լիս բացուաւ, էզրա աղբւրներ դաւի արեցին:

— Իրա մախով ա մեռե, ըսի խապարութուն չունիմ, ասաց:

Դրեցին տղի շնիքին, աղջկայ արունք ուզեցին:

— Զատ չունեմ, մէ տուն ունեմ, ծախէք, տուէք արունք:

Դօլ կանչեցին, մէկ խարիր մանեք տուեց. մէկ մէկ քեսա:

Խօսքը գնաց, խառաւ զարկեարին. «Գլան տները դօլ ա»:

Զարկեար տեսաւ, օհօ, իրա սիրող սպանած ա. լաց էլաւ, ասաց.— Էս տուն ընձի կը վայելէ, քանի որ լաց ու պանիր կերեքիմ. ես գնահատութուն կանեմ իրեք հարիւր մանեք:

Տղէն ասաց.— Ես մեռած իմ, խաղար մանեք կիտամ:

Զարկեար ասաց.— Միլիօն կիտամ, չեմ թողիր ոչ ով առնի:

Տղէն ասաց.— Էրկու միլիօն ընձի մօտ:

Զարկեար.— Իրեք միլիօն ընձի մօտ, ասաց:

Էս դօլը զարկեարի վրէն կայնեց:

Տղէն ասաց.— Ընձի իրեք օր ժամանակ տուէք:

— Իրեք չէ, չորս օր էլ քու ձեռք մնայ, ասաց զարկեար:

Մութ կոխեց. գնաց էրկու խատ խամալ գտաւ. հախը կտրեց, գիշերուան իրեք մանեք. խազինէք պիրեհի կրեց վաճառականի տունը: Էֆեի օրը զարկեարին կանչեց, բանալիք զարկեարին ձեռք տուեց, զարկեար առաւ բանալիք, ուրախ-ուրախ գնաց, մտաւ մաղաղին. մտաւ օր զառ չկայ, դարդակի գլօխ էն պատին տուեց, էն սլատին տուեց, չորացաւ:

Խապար տանք էս տղի մօտիցը. էն տղէն յիւկուն մութն էր, գնաց վաճառականի տունը, պտի խացկերութուն անեն: Վաճառա-

վանը ասեց.— Ընձի մէկ խաստ աղջիկ ունեմ. անդամալիւծ ա. մէկ գունդ միս ա, ոչ ոտք ունի, ոչ բերան, ոչ ձեռք ունի, ոչ քիթ. թէ որ կառնիս, կտամ կարողութունս էլ քեզ. ես եմ, իմ մէկ կին. թէ սր չառնեմ, քեզ զառ չեմ տալի. յիւր էկեր էս, էն տեղ դնա՛ւ:

Տղէն ասաց.— Ես մէկ դունդ միս ինչ անեմ Վեր կացաւ, գնաց, աղջկայ օթախի դիւռ բաց արեց, տեսաւ որ մէկ հիւրի, փեղի աղջիկ նստած ա, նե ուտես, նե խմես . . . շատ սիրուն աղջիկ ա: Յետ դառաւ, գնաց անոր մօտը:

— Հայրիկ, ասաց. էս աղջիկը տու ընձի, իմ մալ քրդի:

Ասաց.— Տուեցի էն աղջիկը, իմ մալն էլ քեզ, քիւ մալն էլ քեզ:

Տղէն պսակեց, պրծաւ: Մէկ էրկու տարի տղէն էս տեղ մնաց, համ զօքանչը, համ աները մեռան. մնացին ինք, իր կին:

Տղէն ասաց.— Էս տեղ մեզի ձեռք չտար, շատը թողենք, քիչը վե կալինք, էթանք:

Գնացին, Ստամբուլայ քաղաք դիւս էլան:

Էս տղէն մէկ բօղնոց ակունք-անգին քար լիք լցեց, տարաւ թագաւորին հետիլի. թագաւոր գնահատեց որ մէկ խատ անգին քար քաղաք կառնի ու չծախի:

Այ տղա, ասաց. ինչ էս խնդրում.— Թագաւորի սաղուսթուն, եմ ուզում. ես էկերեմ դարիւս երկրէ, քեզ ժողովուրդ դարձե: Ընձի խամար մէկ տեղ տուր՝ տուն չինեմ, նստեմ միջին:

Թագաւոր մտածեց. մէկ խաւս պաղչա ունէր. տուեց ըզրան. տղէն քառասուն առնեմ խօրոտ տներ մի չինեց. իրան Մանուշակին մէջը գրեց: Բայց ինչ անես որ միտքը փոխուաւ. կինը թողաւ, որ էրթայ էրուսաղէմ, մուղսի դառնայ. մտածում ա օ-եւ որ էրթամ, իմ կնիկ ում խեղ պաի խօսայ. էրթամ, մէկ խատ ծառայ բռնեմ:

Վեր կացաւ գնաց պազարը, տեսաւ որ մէկ մարդ մէկ խատ բիրտու ա ծախում.— Բիրտուլի մարիֆաթը ինչ ա, այ մարդ. ասաց.

— Մարիֆաթը էս ա. մարդի խեղ խօսում ա:

— Գին ինչ ա.— Տաս օսկի ա. ասաց:

Բիրտուլը առաւ, տարաւ Մանուշակ խանումի խամար:

— Կնիկ, շատ լաւ բան ա. ծառայ բերեմ, լաւ չի, էսի քրդի ձեռքատուլայ: Դուներ փակեց, թողեց բիրտուլ տունը, գնաց:

Էդ քաղաքի թագաւոր մէկ խատ տղայ ունի, օխտը տարի մէկ նեյրանի քամակից գնացեր ա. օխտը տարին քամակից, դարձաւ-էկաւ. տեսաւ տներ մէ չինուած, էդ նեյրանը մէջը նստած ա, ասաց թագաւորին.— Հայրիկ, քու աչքն էլ, իմ աչքն էլ լիս ըլի, իմ նեյրան բերիլ, պահ տուերիս:

— Հայ որդի, ասաց. խօ դիւ գիթ չիս. ինչ նեյրան. էզրա տէրը քաղաք կառնի, չծախի. հեռու կաց:

Էդ տղէն խռովեց, տանից դիւս էկաւ, գնաց մէկ ճաճու պառաւ պատահեց.—Ամա, Աստուծոյ սիրուն ըլլի, դիւ սրժի կողմանէ ինչպէս ես:—Շատ լաւ, ինչպէս քու սիրտ ուզայ:

—Կարճ էս իմ ճէյրամ ընձի խամար բերես, ինչ ուզես կտամ:

—Ընչի կարող չեմ. էգուց գնամ, բերիմ:

Չասես, անզգամ պառաւ ճաճու պառ. սեր էրաւ, թռաւ, մտաւ ազուելով նեքսե.—Աման, քուր աղջիկ, ասաց. բարով-սիրով էկեր էս էս տեղ. չասես ընձի մօրքուր կայ, էրթամ, տեսնամ ինչպէս ա:—Այ ճանրմ, ասաց. այ կեօզմ, ընձի էս տեղ բարեկամ չկայ:

Պառաւ էս կնկան համոզեց, քարոզեց որ տանի դռնախ:

Բիլբուլը կանչեց.—Խանրմ, յիւր ին էրթում. կաց, բանեմ տըմ, նոր գնա. խանրմ կայնեց:

—Խանրմ, ասաց. ժամանակով մէկ ախքատ մարդ կըլլի, էս ախքատ մարդուն սիրուն կնիկ կունենայ. բայց խանրմ, լաւ ականջ էրայ. գեացին մէկ կեամուչու պատահեցին, նստան կեամին որ էթան իրանց հայրենիքը դիւս գան: Դիւս էկան, փող չկայ որ տէն կեամուչուն: Բիլբուլ ասաց.—Խանրմ, լաւ ականջ էրայ. կեամուչին տաւեց. «փող տուր». Թէ «փող չունեմ, տամ, ճրտուց տամ»: Ասաց.—Կնիկ թող մնայ փողի գրաւը. դիւ գնա, բեր: Խանրմ, մինչ որ տուն գնաց. էս անիրաւ կեամուչին էտ խեղճ աղքատի կընկան փախցուց: Էս ախքատ մարդը մնաց փոր ու փօքման, ախ-վախ տենով: Խանրմ, լսեցիւր, ինչ էղաւ, ինչ օյիմ էկաւ ախքատի գլօխ. քու գլխին էլ օյիմ կգայ, մի գնար:

Խանրմ բիլբուլի խօսքին ականջ էրաւ, ետ դառաւ, նստաւ տաց.—Պառաւ, դիւ գնա, ես չեմ իգայ:

Պառաւ գնաց տուն, թագաւորի աղէն ասաց.—Անիրաւ պառաւ, ինչու չբերեցիր իմ կիւլլի փեքին:

—Ասաց. «Թնդրումեմ, ժամանակ տաս», սապոկներ անկարել էր: Լուսուն էլի վեր կացաւ, գնաց. Զգնաց, մտաւ նեքսե:

—Այ քուր աղջիկ, ասաց. իմ տղէն պտի պսակուի, առանց քրդի չի պսակուի:

Վեր կացաւ, կնկան խելք էր, իրան շորեր խաղաւ. էլի պտի գնայ, էլի բիլբուլ ձէն տուեց.—Խանրմ, յիւր էս էթում. կաց, պտի բան տեսմ, ախր քրդի բան ասեցի. դիւ չես ասեր Թէ էդ ախքատի կնկան կեամուչին տաբաւ, որ տեղ դիւս բերեց: Էս անզգամ պառաւ բիլբուլի վրէն բարկացաւ, ուզեց շնինք քաչել: Խանրմ ասաց.—Ի՛նչ, իմ բիլբուլին բան մի ասի, ինչ կասի, թըղ ասի:

—Խանրմ, ասաց բիլբուլ, կեամուչին առաւ կնիկը, տարաւ. քաղաքին մօտացաւ. կեամին կայնացրուց, ասաց. «Այ ախքատ կնիկ, տանեմ քրդի առնեմ»:

Ասաց. «Ինչու, ախքատ եմ, ինչ, ես գէշ եմ, գնա, քրդի բարեկամ չկայ, առ, արի, ընձի պատիւով տար»:

Կեամուչին վեր կացաւ, գնաց իրա տունը. իրան մարդ, բարեկամ քօփ արաւ. դասի ու զուռնայ վեր կալեց, գնաց ուր կնկան վեր կալի, բերի Գնաց որ ոչ կեամի կայ, ոչ կնիկ, փօր, փօւման մնաց մղկըտալով, լալով: Խանըմ, ասաց բիրբուլ, ոնց որ, կեամուչին փօւման էլաւ, դիւ էլ կըլլիս, մի գնար էդ պառաւի խետ:

Խանըմ էկաւ, շորեր խանեց, նստեց.— Գնա, չըմ իգայ, ասաց:

Պառաւ վեր կացաւ, գնաց տունը. Թագաւորի տղէն էկաւ, ասաց.— Զի բերեցիր, ինչու ընձի կը խափես:

— Ասաց. «Խնդրումս, ընձի մինքանայ, կար ունեմ, կարեմ, էգուց կըգամ»:

— Պօլ չէլաւ ընձի խափիս, քու շնիք կը կտրիմ:

Սեւպահդ պառաւն էր, իրան նան անծուխ քսեց, կապըտացրուց, գնաց շտաւ նեքսե, ասաց.— Քուր աղջիկ, Աստըծու սիրուն ըլլի, էնքան իմ տղէն ընձի տփեր ա, «առանց իմ մօր քուր աղջկան չեմ պսակուիր» ասըմ ա:

Կնկան խելքն էր, որ մղկտաց, էլի էլաւ, իրա շորերը խագաւ:

Կնիկ դուռն վերէն խասաւ, որ պէտք է դիւռ բաց անի.— Խանըմ, յիւր էս էթում, ասաց բիրբուլ, կաց՝ բանմ ասեմ. պա չես ասեր բիրբուլս սոված ա, ծարաւ ա:

Խանըմ տուեց բիրբուլին ջուր, կուտ:

Պառաւ մօտացաւ դրա շնիք կտրի, բիրբուլը պօռաց.— Ամա՛ն, խանըմ, էդի մի թողէ ընձի մօտ:

Ասաց.— Ինն, պառաւ, չմօտանաս իմ բիրբուլին:

Դարձաւ բիրբուլին.— Դէ, ասա, բիրբուլ, ասաց խանըմ:

Ասաց.— Խանըմ, չըս ասի, էն խեղճ քեսիպ կնիկ առանց մարդի, ծովի վրայ կեամին առաւ, ուր տարաւ, գնաց:

— Դէ, բիրբուլ, ասա, տեմամ, որ տեղ գնաց:

— Գնաց, մէ Թագաւորի պատահեց.— ամա խանըմ, լու ալանջ էրայ. էս Թագաւոր էս կնկայ բռնեց, կեամու միջից տարաւ. Թէ «քեզ պտի առնեմ», ասաց: Էսի առաց.— Ես քու լայեղի աղջիկ չեմ, բօւի աղջիկ եմ: Թէ.— Հնար չկայ, ուզումես բօւի ըլլես, ուզումես մըքըրպի ըլլես, քզե պտի առնեմ:

— Ընձի խինդ օր ժամանակ տուր, ես քու դարաւաճեցրու խետ կան գեամ, նորէն գեամ:

— Ե, խանըմ, ասաց բիրբուլ, էդ Թագաւոր քեռուսուն ղառաւաւ, մէկ կնիկ դրեց խետ, կան էկան. գնացին ծովու դաղը:

Եդ կնիկ քեռուսուն ղառաւաւ. Թագաւորի կնիկը կեամու մէջ առաւ, գնաց: Խինդ օր քամամեց. Թագաւոր էլաւ, կան էկաւ, ոչ

դառավաւ կայ, ոչ կնիկ կայ, փօր-փոքման նստեց, ասաց.— Հէյ վախ-նէյ վախ, համ գնաց քեառսուն դառավաւս, համ գնաց կնիկս, համ գնաց էն կնիկս Շատ փօր փօքման էլաւ թագաւորը. խանրմ, ասաց բիւրուլ. եթէ դիւ անդգամ պառուի խեղ գնացիր, փօքմանիս, դիւ արի, մի գնար:

Խանրմ բիւրուլի խօսքին ականջ էրաւ, շորեր խանեց.— Պառաւ, դիւ գնա, ասաց:

Պառաւ վի կացաւ. լաց ըլլելով թողեց, գնաց.

Թագաւորի տղէն ասաց.— Պառաւ. անդգամ պառաւ, ինչո՞ւ չբերեցիր: Ուզեցաւ պառուի քնիկ անի:

Պառաւ շատ սղաչանք էրաց.— Ընձի մի սպանիր, էգուց անպատճառ կը բերեմ:

Լիս բացուեց. պառաւ վեր կացաւ, իրան քցեց խանրմի դիւ-ւը, թէ.— Աստըծու սիրուն ըլլի, վեր կաց, գնանք. ընձի իմ տղէն էնքան ջարդեր ա. պտի սպանի:

— Պառաւ, ճեմնամ, էնքան աղաչանք կանես. վեր կաց եթանք:

Վեր կացան, դիււը բաց արեց, պտի եթայ, բիւրուլը կանչեց.— Խանրմ, յիւր էս էջում, չես ասի. «կաց բարի, պտի եթամ»:

Պառաւ բիւրուլի վրէն բարկացաւ.— Անդգամ, պօլ չէլաւ: Ամա՛ն, խանրմ, ասա պառաւին դէն եթա՛:

Դարձաւ.— Խանրմ, մէկ բան պտի ասեմ, ասեմ ու գնա՛:

— Դէ, առա, բիւրուլս:— Խանրմ, էս կեամու մէջ տղամարդ չկայ. պիտի յարմատ ին. էս կնիկը առաւ էս քեառսուն դառավաւսը՝ Թագաւորի կնիկը. ո՞ր տեղ գնաց:

— Ես ինչ իմանամ. ո՞ր տեղ գնաց, դիւ ասա, ո՞ր տեղ գնացին:

— Գնացին, պատախտն քեառսուն ու էրկու հարամու. համա, խանրմ, լաւ ականջ էրայ. էս քեառսուն հարամիք լցուեցին կեամու մէջը, քեառսուն էրկու կնիկ դիւս բերեցին, ամեն հարամի մէկ դառավաւս փախցրուց, իրա խամար հեռու կայնացրուց. էս քեառիպ կնիկ ինչ արաւ.— Էյ հարամիք, էդ ինչ էք անում, ասաց. դրուս օր աղամարդ բաղդ չունի: Էյ խանրմ, լսէ, էս քեառիպ կնիկ ինչ արաւ. կանչեց հարամու բառուն, «ես ութ աւուր ճանապար քե խամար իմ էկած. դիւք քեառսուն ու էրկու հարամի իք, մենք էլ քեառսուն ու էրկու յարմատ ենք. ձի հարամու բառին ո՞ր մէկն ա էն մէկն ասաց.— Լիս իմ:

Ասաց.— Դիւ իմ մարդն իս, արի, իմ կշտին կայնի:

Ամեն հարամու մէկ դառավաւս տուեց. բայց ասա, խանրմ, ինչ քաւուր տուեց մարդի: Ասաց, «իմ իրաւունքով պտի ըլլի: Կը բերէք քեառսուն տիկ գինի. կը բերէք տաս շատ օխչար, որ մորթիմ, խալսնիք անեմ: Համա խանրմ, ասաց բիւրուլ, լաւ ականջ

Ասաց. «Ինչու, ախքառ եմ, ինչ, ես գէշ եմ, գնձ, քրդի բա-
րեկամ չկայ, ան, արի՛, ընձի պատիւով տարա»:

Կեամուկին վեր կացաւ, գնաց իրա տունը. իրան մարդ, բա-
րեկամ քօփ արաւ. դափ ու զուռնայ վեր կալեց, գնաց ուր կնկան
վեր կալի, բերի: Գնաց որ ոչ կեամի կայ, ոչ կնիկ, փօր, փօւման
մնաց մղկըտալով, լալով: Խանձմ, ասաց բիրբուլ, ոնց որ կեամուկին
փօւման էլաւ, դիւ էլ կըլլիս, մի գնար էդ պառաւի խետ:

Խանձմ էկաւ, շորեր խանեց, նստեց.—Գնձ, չըմ իգայ, ասաց:

Պառաւ վեր կացաւ, գնաց տունը. Թագաւորի տղէն էկաւ,
ասաց.—Ձի բերեցիր, ինչու ընձի կը խափես:

—Ասաց, «Խնդրումեմ, ընձի մինքանայ, կար ունեմ, կարեմ,
էգուց կըգամ»:

—Պօլ չէլաւ ընձի խափիս, քու շնինք կը կտրիմ:

Սեւպահդ պառաւն էր, իրան ճան անծուխ քսեց, կապըտա-
ցրուց, գնաց շտաւ նեքսե, ասաց.—Քուր աղջիկ, Աստըծու սիրուն
ըլլի, էնքան իմ տղէն ընձի տփեր ա, շառանց իմ մօր քուր աղջկան
չեմ պահուիր» ասըմ ա:

Կնկան խեղճն էր, որ մղկտաց, էլի էլաւ, իրա շորերը խաղաւ:

Կնիկ դուան վերէն խասաւ, որ պէտք է դիւռ բաց անի.—Խա-
նձմ, յիւր էս էթում, ասաց բիրբուլ, կաց՝ բանմ ասեմ. պա չես
տսեր բիրբուլս սոված ա, ծարաւ ա:

Խանձմ տուեց բիրբուլին ջուր, կուտ:

Պառաւ մօտացաւ դրա շնինք կտրի, բիրբուլը պօռաց.—Ամա՛ն,
խանձմ, էդի մի Թողէ ընձի մօտ:

Ասաց.—Ինն, պառաւ, չմօտանաս իմ բիրբուլին:

Դուրձաւ բիրբուլին.—Դէ, ասա, բիրբուլ, ասաց խանձմ:

Ասաց.—Խանձմ, չըս ասի, էն խեղճ քեսիպ կնիկ առանց
մարդի, ծովի վրայ կեամին առաւ, ուր տարաւ, գնաց:

—Դէ, բիրբուլ, ասա, տեսամ, ո՞ր տեղ գնաց:

—Գնաց, մէ Թագաւորի պատահեց.—ամա խանձմ, լու ալանջ
էրայ. էս Թագաւոր էս կնկայ բռնեց, կեամու միջից տարաւ. Թէ
«Քեզ պտի առնեմ», ասաց: Էսի ասաց.—Սա քու լայնդի աղջիկ
չեմ, բօւի աղջիկ եմ: Թէ.—Հնար չկայ, ուզումես բօւի ըլլես, ու-
զումես մըքրըպի ըլլես, քզե պտի առնեմ:

—Ընձի խինդ օր ժամանակ տուր, ես քու դաւալաւենքու խետ
կան գեամ, նորէն գեամ:

—Էյ, խանձմ, ասաց բիրբուլ, էդ Թագաւոր քեառսուն վառա-
վաւ, մէկ կնիկ դրեց խետ, կան էկան. գնացին ծովու դաւոր:

Էդ կնիկ քեառսուն վառավաւ. Թագաւորի կնիկը կեամու մէջ
առաւ, գնաց: Խինդ օր քամամեց. Թագաւոր էլաւ, կան էկաւ, ոչ

դառավաւ կայ, ոչ կնիկ կայ, փօր-փօւման նստեց, ասաց.— Հէյ վախ-նէյ վախ, համ գնաց քեռուսուն դառավաւս, համ գնաց կնիկս, համ գնաց էն կնիկս Շատ փօր փօւման էլաւ թաշաւորը. խանրմ, ասաց բիլբուլ. եթէ դիւ անզգամ պառուի խետ գնացիր, փօւմանիս, դիւ արի, մի գնալ:

Խանրմ բիլբուլի խօսքին ականջ էրաւ, շորեր խանեց.— Պառաւ, դիւ գնա, ասաց:

Պառաւ վի կացաւ. լաց ըլլելով թողեց, գնաց.

Թագաւորի տղէն ասաց.— Պառաւ. անզգամ պառաւ, ինչո՞ւ չբերեցիր: Ուզեցաւ պառուի քելէ անի:

Պառաւ շատ սղաջանք էրաց.— Ընձի մի սպանիր, էգուց անպատճառ կը բերեմ:

Լիս բացուեց. պառաւ վեր կացաւ, իրան քցեց խանրմի դիւ-աբ, թէ.— Աստըծու սիրուն ըլլի, վեր կաց, դնանք. ընձի իմ տղէն էնքան ջարդեր ա. պտի սպանի:

— Պառաւ, ճեհնամ, էնքան աղաջանք կանես. վեր կաց էթանք:

Վեր կացան, դիւռը բաց արեց, պտի էթայ, բիլբուլը կանչեց.— Խանրմ, յիւր էս էթում, չես ասի. «կաց բարի, պտի էթամ»:

Պառաւ բիլբուլի վրէն բարկացաւ.— Անզգամ, պօլ չէլաւ: Ամա՛ն, խանրմ, ասա պառաւին դէն էթալ:

Դարձաւ.— Խանրմ, մէկ բան պտի ասեմ, ասեմ ու գնա:

— Դէ, ասա, բիլբուլս:— Խանրմ, էս կեամու մէջ տղամարդ չկայ. պիւրեթի յարմատ ին. էս կնիկը առաւ էս քեռուսուն դառավաւսը՝ Թագաւորի կնիկը. ո՞ր տեղ գնաց:

— Ես ինչ իմանամ. ո՞ր տեղ գնաց, դիւ սաս, ո՞ր տեղ գնացին:

— Գնացին, պատախտն քեռուսուն ու էրկու հարամու. համա, խանրմ, լաւ ականջ էրայ. էս քեռուսուն հարամիք լցուեցին կեամու մէջը, քեռուսուն էրկու կնիկ դիւս բերեցին, ամեն հարամի մէկ դառավաւս փախցրուց, իրա խամար հեռու կայնացրուց. էս քեռուսայ կնիկ ինչ արաւ.— Հէյ հարամիք, էդ ինչ էք անում, ասաց. դրուս օր աղամարդ բաղդ չունի: Էյ խանրմ, լսէ, էս քեռուսայ կնիկ ինչ արաւ. կանչեց հարամու բաւուն, «ես ութ աւուր ճանապար քե խամար իմ էկած». դիւք քեռուսուն ու էրկու հարամի իք, մենք էլ քեռուսուն ու էրկու յարմատ ենք. ձի հարամու բաւին ո՞ր մէկն ա: Էն մէկն ասաց.— Ես իմ:

Ասաց.— Դիւ իմ մարդն իս, արի, իմ կշտին կայնի:

Ամեն հարամու մէկ դառավաւս տուեց. բայց ասա, խանրմ, ինչ քաւուր տուեց մարդի: Ասաց, «իմ իրաւունքով պտի ըլլի: Կը բերէք քեռուսուն տիկ գինի. կը բերէք տաս շատ օխչար, որ մորթիմ, խալսնիք անեմ: Համա խանրմ, ասաց բիլբուլ, լաւ ականջ

էրայ. կնիկն ինչ ա անըմ: Էս քնասիւ պ կնիկը, էս քնասուորի կնկան, ղառավաւենեւուն ասաց.— Մէկդի ձեր մարդին չի մօտանէք. ամեն մարդ իրան մարդին գինի խմացնի. չըլլիմ, չիմանամ դիւ խմէք: Կը խմացնէք. պիրաթի գինովացնէք. ընդոնց շորեր կը խանէք, խագնէք: ասպապները կը կապէք: ձիանք խեծնէք, որ ըս տեղէն փախնենք: Խանըմ, լաւ ապանջ էրայ. էկան օխշար մորթեցին. խարսնիս արեցին, խմացրին, շորերը խագան. ասպապները կապեցին, խեծան. փախան, էն պաւեստն հարամիք էլան. տեսան ոչ շոր, ոչ ձիանք, ոչ ասպապ, ոչ կնանիք. չիլախ էն տե նստած էն:

Էդ կնանիք գնացին մէ յիւրիշ քաղաք դիւս էկան, Էդ քաղաքի քնասուոր վաղճանած էր, դովաթ դուշի կայ, էսոնց կարգադրութուն էնպէս ա որ գցում են, ում գլխուն վե գայ. կը գնին քնասուոր: 'Դովաթ դուշին գցեցին, էկաւ, իջաւ էս քնասիւ պ կնկայ գլխին: Համա խանըմ, էս տեղի յօթիփ-փօթիք տփեցին, քաղքից դիւս արեցին: Էլի դուշը քալեցին, էլի քաղքից դիւս գնաց, նստաւ ընդոր գլխի վրէն. էլի պտի ջարդէն, հոգեվախ մարդիկ էկան, ասին.— Աստուած էս ա կամեցե: Ընդունեցին.— Խանըմ, ասաց բիւրու, լաւ ապանջ էրա. տե՛ս, ինչ արաւ կնիկ. կանչեց էդոնց մարդեր, ասաց.— Վաճիկ-վազիւր ինչ որ կայ, իմ մարդեր պիտի անեմ: Պիրաթի իրա մարդեր պախեց իրա մօտը:

Բերեց իրա սլատկերը քաշել տուեց, աղբրի վրայ դարկել տուեց. քանպիհ արեց, ինչ կանդար աղբուր թկայ, փակեն. մնաց բաց էդ աղբուր: Բայց խանըմ, չասեն, համ կեամուչին, համ իրա մարդը, համ քնասուորը, համ քեռուսուն հարամիք. իրարու քամակից ման էին դալի: Եկաւ էս կնկայ մարդը. քաղաքի մէջ ջուր չգտաւ, մարդի մէկ ասաց.— Հա, էն տեղ աղբուր կայ, գնա՛, խմի՛:

Գնաց, ջուր խմեց, աչքը ընկաւ պատկերին, ախ քաշեց. դաւառւններ բռնեցին, տարան քնասուորի մօտը. քնասուոր դրեց մէ լաւ օթախ, մէկ ղառավաւ գրեց մօտը. օրերից մէկ օր կեամինին էկաւ, էնպէս ջուր խմեց, ախ քաշեց, էն էլ դրեց մէկ մօւթ օթախ. խաց, ջուր չտուեց: Խանըմ, չես ասի, խեղճ հարամիք ինչ էլան, առանց շորի, տկլոգ:

Էնդրնէ էտե քեռուսուն հարամիք էկան. ընդոնք էլ ջուր խմեցին, պատկերը տեսան, ախ քաշեցին, էնոնք էլ բռնեց: Քնասուորն էլ ղերվիւ յըլըղինսա էկաւ, էն էլ բռնեց:

Խանըմ, ասաց բիւրու. տե՛ս, ինչ դատաստան պտի անի:

Էս կնիկ մէկ մէկ խարցուց, էդ հարամիք ասացին,— Մեր մէջ քեռուսուն էրկու յարմատ պատահեցան, մենք քամազու (կարօտ) էնք, կին չունէնք, մեզի կին առինք, մեզի խափ տուեցին. մեր բաներ առան, տարան:

Թագաւորը հրամայեց ձի, ասպապ ու շորեր տալն ուրանց. ամենքին էլ շորս խարիր մանեք տուեց, որ էթան, պսակուին:

Համա խանըմ, կանչեց Թագաւոր բերել տուեց, խարցուց. — Ի՛նչ ֆլան քաղթի Թագաւոր իս, խի դարվիւզ վրլըղնա իս:

Էն էլ պատմեց իր դիւից անցածը:

Կանչեց, ընդրա կինը բերել տուեց. — Կը ճանչնաս, ասաց. առ, գնա: Համա դառստիւններ չգացին:

Կանչեց կեամուչուն, կեամուչին ասաց. — Մէկ կնիկ ունէր, առաւ իմ կեամին, փախաւ:

— Բու կնիկն էր թէ քու սիրոյ:

Ասաց. — Վալա, իմ սիրողնէր:

— Մարդ ունէր թէ չունէր:

— Մարդ ունէր, ասաց: — Որ ունէր, խի առեցիր:

— Կեամուն փող էն տալի:

Կանչեց էրկու ջալաւ, գլխը զարկին:

Կանչին էն կնկայ մարդին:

Խանըմ, ասաց բիրուլ. դու աեսար էն կնիկ քանի մարդիւ ձեռք ընկաւ, չխափուաւ, դիւ էդա փիւս պառուու մէնէ խափուեցար:

— Պառաւ, ել, գնա, ասաց:

Խանըմի դիւռ տփեց՝ իրա մարդը:

Պառաւ փախաւ, իրա մարդը մտաւ նեքսե:

Կերան խման:

Բիւրուլի գինը խաղար մանեք էր:

34

ՇԵՒ ՍԱՏԻ

(Վաղարշապատու եւ Մակաց բարբառով *)

Ե՛կէ Սատի անուոր մէ մարդ կըլլի, չկարգուի. ասին-ասին, էս մարդի խեղը գողացան վազիրն ու նազիրը. էն խօսք տուեց. — Ի՛նչպէս կարգուիմ, ասաց, էնպէս աղջիկ պտի առնիմ որ խում կաթ ուտող չըլլի:

* Պատմած է նահապետ Մկրտիչ-Կուլան:

— Ինչպէս անհնր, էփած կաթ ուտող գտնենք, ստին:

Բնկան աշխար մօտն էկաւ. մէկ քնասիւղ կնիկ անճար ու աղ-
քաս աղատուեց (ծնաւ), մէ աղջիկ բերեց, չթողցին իրա մօր կաթ
ուտէր. տուեցին փարի զօւր, բերեցին, տարան տուեցին Շէխ
Սատուն:

Շէխ Սատին բերեց, գեղըունըով էդ աղջկան պախպանեց:

Օրից մէ օրը 15 տարեկանը լմացաւ, բերեց կարգեց իրա
վերէն:

Սատին քեռուսուն ասեց մէ տուն շինեց, ասաց. — Իմ յարմատ
(կին) դիւս չկայ, յաչը չգցի մարդի:

Դռներ վերէն փակեց, ավ-դուռ անկու կերթէր:

Կամ մէ տարի, կամ էրկու տարի եօլա գնացին:

Օրերից մէ օրը էկաւ նհելի մէկը փեցների տկով գնաց. մտիկ
տուեց, մէ շատ սիրուն-գեղեցիկ կնիկ փեցների մէջ նստած ա, ասաց.

— Ես կնիկ իմ կնիկ ըլլէր, ես աւուր խոցի կարօտ ըլլէր:

Իրա մօքի մէջ ասաց, ընցաւ:

Բաց ինչ ասեա, էս կնիկն էլ վերեկ սիրտ խաւալ էլաւ
ստաց. — Ա՛խ, էս մարդը քեզկալ իմ մարդը ըլլէր:

Էս մարդը գնաց, մէ նասու պառաւի բուռ էլաւ, տաց.

— Նանէ, դու սրուի կողմանէ ինչպէս իս:

Ասաց. — Ինչպէս որ պտուկ եռայ, խուփը բերնին ոյուղը դուս
չգայ, ես էնպէս իմ:

Խանեց ստա օսկի տուեց պառաւին, պառաւ ուրախացաւ:

— Նանէ, ասաց տղէն, կարճս ընձի տանես էն կնկայ մօտը:

— Իմ փեցեկիս անունը ինչ ա, ասաց պառաւը:

Մէ խատ դիւկիւր բերել տուեց պառաւ, ասաց.

— Ի՞նչ տամ քե, մէ խատ յուրի շինես էս պոյին, էս չափին:

Պառաւը մէ օսկի տուեց, դիւկիւրը յուրին շինեց:

Բերեց տղէն դրեց միջին, տուեց խամալի շալակ, գնաց:

Էս նասու պառաւ ինչ արաւ. քեզպէխ բռնեց ձեռը, ստաց,
«տէր օղորմայ, տէր օղորմայ» ու գնաց. Շէխ Սատու դռան կայ-
նեց. գիւռ փակ էր:

Շէխ Սատին նհելից էկաւ, տեսաւ մէկ պառաւ մ՝ դռան կայ-
նած ա: — Նանէ, ասաց. գիւ ինչ կնիկ իս:

— Ես կերթամ էրուսաղէմ, քե պախապան կենայ, մէ քիչ ամա-
նաք կայ, քե պախ տամ:

— Պառաւ, տեղ չստ. մէ տեղ քցի, թող էրթայ:

— Ի՛նչ, քու յարմատը դ՛ր կը քնիք, էն տեղ պախի:

— Տճը էն օրալսը որ ես իմ յարմատը պարկուսնէր:

Տարաւ, էն օրալսի մէջ գրեց. ինք թողից, գնաց,

Աղօթարուն բացուեց, Շէխ Սատին էլի գնաց նեհիր:

Էս տղէն ղուքու մէջ խաղաց:

Էս կնիկ ասաց.— Ինչ էս, նրնս, էս, արի, ես կտոր, կտոր
կըլլամ:

Տղէն գիւս էկաւ, կնիկ տեսաւ իրա տեսած տղէն էլ, փա-
թութուեցին իրար, քեֆ ուրախութիւն արեցին:

Մէկ օր, երկու օր վրէն ընցաւ. Շէխ Սատին չգնաց նեհիր,
ընկաւ քամակի վրէն ու պարկեց. տեսաւ օճօռքի վրէն մէկ թուք
կախ ընկեր ա պատից, չորացեր ա:

Շէխ Սատին շատ գիտող էր, ասաց իրան-իրան:

— Էս թուք ես չիմ թքիւր. իմ կնիկ վերե չկարայ թքի, վերե
ողամարդիկ կը թքեն: Գնաց օտաց ճանապարհ, մտիկ տուեց որ տղայ
մարդի ջրվէթ կայ.— Հայ վախ-նայ վա՛յ, ասաց, իմ կնիկ խաւապ
էլաւ: Լիս չընկաւ հեշ. իրա մտքի մէջ պախեց:

Կնկայ չորս, խինգ աւուր խաց տուեց, դռներ փակեց, գնաց:

Գնաց, մէ չոլ դաշտի մէջ մաւթ կոխեց դրա վերէն. մէկ չիմարի
ծառ կար, իրաւ ձին պխաւեց. ինք վեր կացաւ, չիմարի վերէն
նստեց: Գիշերուայ վախճին մէ ծանտը բազրկեան էկաւ, էդ չիմարի
տակ իրա բեռներ թափեց, իրա . . . տաւար, ձիանք. դիվիքը տարան
պախելու. մնայ բազրկեան բաւին: Երա նկայից խանեց քուրունի,
ղուքին, որ ափսոսեց, ղուքուց մէկ խատ կնիկ գիւս էկաւ, որ
կնիկ գիւս էկաւ, բազրկեան բաւին քեց:

Էս կնիկ մէ խատ քնոյ ուլինք դրեց բազրկեան բաւու ականջը:

Կնիկն ա. իրա ծամբու միջից խանեց մէ կապոց, ափսոսեց.
որ ափսոսեց, կապոցի միջից էլաւ մէ խատ նեհնի տղայ. իրար խեռ
կերան, խմեցին, քեֆ արեցին:

Էլի էդ կնիկ էդ մարդ գրեց կապոցը ու դրեց ծամբու մէջ,
քնոյ ուլինքը բազրկեան բաւու ականջէն խանեց. էն կնիկ իրա
մարդու խեռ խաց կիրաւ, սլըծաւ: Էլ էս մարդը գրեց ղուքու մէջ,
գրեց նկայ:

Ձէն տուեցին իրարու, իլխրք բարձեցին, գնացին:

Շէխ Սատին իրան ձին բերեց, խեծաւ քամակից, բազրկեան
բաւուն խասաւ.— Բարի լուս քե, պազրկեան, ասաց:

— Աստըծոյ խեքն ու բարին, դու ինչ մարդիս, դոր էս էթըմ:
Ասաց.— Ստամբուլայ քաղաք Շէխ Սատու տունը:

Ասաց.— Շէխ Սատին ես իմ:

Ուրախացան իրար վրէն, գնացին Ստամբուլայ քաղաք գիւս
էլան: Շէխ Սատին քեռուսուն տեսնի դռներ բաց արեց, դանկեր
գաւեց նեքս, գնաց կնկան քամակիս էրաւ, ասաց.

— Կնիկ, վեց մարդի խաց խաղի:

Կնիկ էլաւ վեց մարդի խաց խազրեց:

Էկաւ յիրկուն, ճրագ կպոցը վախսը նստաւ խացի վրայ իրեք մարդ:—Կնիկ ասաց.—Ի՞նչ ասիր զեց մարդու խաց խազրէ, մկայ իրեք մարդ կայ:

—Բան չկայ, կնիկ, հլմի կգան:

Շէխ Սատին դարձաւ՝ բազրկեան բաշուն:

—Բազրկեան բաշի, իմ քերը սոված կըլի. խան, կոորմ խաց ուտի:

Բազրկեանը չչկուեց.—Ի՞նչ քեր, ի՞նչ կնիկ, ի՞նչ բան, ասաց.

—Խնդրեմ, խան-խան, ասաց:

Ջօռեց, խանել տուեց:

Ասաց.—Քիւրիկ, ահա, էն գդալ քե, էն քարդան քե, նստի իմ կողքին, կի:

Էդ կնիկ նստաւ որ խաց ուտէր, Շէխ Սատին ասաց.

—Քիւրիկ, խան էն կապոցի միջի մարդը, խաց ուտի, անօթի կըլի, ճնեկ տղայ ա, մեղք ա:

Ջօռեց-զօռեց, դիւս բերեց, ասաց.

—Տղա, էն քարդան, էն գդալ քե, դարիս մարդիս, նստի. կի Դարձաւ իրա կնկան:

—Կնիկ, ասաց. էն թուքը որ էն տեղ չորացեր ա, նրան էլ բեր, խաց ուտի, մեղք ա:

Կնիկ ուրացաւ, ասաց.—Այ մարդ, ի՞նչ թուք, ի՞նչ բան:

Շէխ Սատին վեր կացաւ, դուքու դիւս բաց արեց, ասաց.

—Հարսդո՞ւ ջան, արի, նստի իմ կողքին. մկայ դժուեցինք վեց խոզին. խաց անուշ արէք:

Էլ խաց կուլ կեթայ, մացին սառած:

Շէխ Սատին ասաց.—Պազրկեան, էս մէկ իմ կնկայ, էս մէկէլն էլ քիւ կնկեայ սիրողն ա, որ մենք խաչ աւետարանով պատկուած ինք, մի չեն սիրում մի կնկտիք, էսոնց ին սիրում. արի, դիմիւ չըլլինք. դիւ բիր քիւ մալ, իս էլ իմ մալ բաշխինք էն մարդոց, էրթանք դօր օր անդաւոս տեղ կայ:

Իրանց մալ բաշխեցին իրանց կնկայ սիրողքերուն. իրանք վեր կացան, գնացին:

Շատ ու քիչ գնացին, տեսան որ մէ մարդ մէ մեկի միջից դիւս էն բերում, քառսուն փահլիւան ընկած ա էն կողք, քառսուն յարմատ ա ընկած էն կողք, չըն թողնի էս մարդու փէջ գետին առնի սրբու պէս:

Շէխ Սատին ասաց.—Էս մարդ անդաւոս ի մեք էլ էրթանք փէջ չից բռնենք որ անդաւոս ըլլենք:

Ամեն մէ փէջից բռնեցին, առան բերին տունը:

Տեսաւ որ սեղանի փռուած ա, Աստուած ինչ որ տեղծեր ա, սեղանի մէջ կայ:

Էն մարդ գնաց, սեղանի գլօխ նստեց:

Ամեն փահլիւան իրա յարմատը առաւ, սեղանի վրէն նստեց:

Շէխ Սատին նստաւ դռան քամակը:

Խացը կերան, ոլրծան ինչուան ժամերու վախօ, մալթ կոխեց:

Ամեն մարդ առաւ իրա կնիկը, էս մարդու գլօխ տուեցին, գնացին:

Մնաց վերջը մէ արաբ. մէ շատ սիրուն յարմատ, գնացին մեծ մարդի գլօխ տուեցին ու գնացին:

Էն մեծ մարդը «ախ» քաշեց:

Որ ախ քաշեց, Շէխ Սատին բազրկեանին պզեց, ասաց.

— Որա դարսը մեր դարսից չատ ա, խի՛ ախ քաշեց:

Էս մարդը դարձաւ, սլտեց ասաց.

— Ի՞նչ մարդ էք, գնացէք մէ տեղ գտէք:

— Մենք դարիպ մարդ ինք, տեղ չունինք, գիշեր պտի պախես:

Մնացին մինչև քնելու:

Շէխ Սատին քաշեց թուրը, դնաց գլխի վրէն կայնեց, ասաց.

— Այ մարդ. ինչ դարս ունիս, ընձի ասա:

— Ընձի դարս չունեմ, ընձնից վազն արի, ասաց.

— Քու չնլինք կը զարկեմ, որ չասես:

Ասաց.— Նստի, կասեմ:

— Ընձի աշխրթի վրէն շատ սիրուն կնիկ ունէր, էդ կնիկ շատ անճար խիւանդացաւ, ասի. «այ կնիկ, սիրտդ ինչ ա ուզըմ, բերեմ. այ կնիկ, դուրբան: Ասաց.— Խի էս դուրբան ըլլըմ, էգուց կը մեռնեմ. մէկն էլ կը բերես: Ասի՝ էրկինք, գետինք, Աստուած վկայ ըլլի, քեզնից սալվայի յարմատ չառնեմ, չպսակուեմ: Շատ միտք արի, չըլլի թէ յարմատս մեռնի, ես իմ ուխտ չկատարեմ. բունի . . . օթս կտրեցի, իմ յարմատ լաւացաւ. մէկ տարի, էրկու տարի իմ կնկան մօտ չգացի. իմ կնիկ ասաց.— «Ի՛նչ կնիկ ես իմ մօտ չըս պարկի: Ես էլ ասի այ կնիկ, պաս իմ պախի, ուխտ իմ էրի:

Էկաւ իմ կնիկ ընձի վրայ, իմացաւ:

— Կնիկ, ասի. քեառսուն փահլիւան ունեմ. որ մէկ կը սիրես, գնա մօտ, մարդ մեր սրըը չիմանայ:

Իմ կնիկ ինձ ուշուեց տուեց. իմ նամուս գետնով տուեց, գնաց էս սև արաբին առաւ:

Շէխ Սատին ասաց.— Պազրկեան, էլի մեր կնիկ, էլի մեր կնիկ, սրա դարդը մեր դարդից շատ ա:

Վեր կացան, գնացին. իրանց կնանիք առան, նստան:

ԱՐԱՅԱՄ ԱՌՈՒՏՈՒՐԱԿԱՆ

(Վաղտրօապատի բարբառով *)

Կար ժամանակով մի քաղաքում մի սովսափեաւ մարդ, էդ մարդ աշխարհում ինչ դար քաղաք կար, կեթար սովսափաւութուն անելու: Ամեն քաղաքներու մէջ ճանաչեալ ունէր. էդ մարդին ունէր մէկ տղայ, տղէն ասեց. էս լսաւ որ էթում էս առու-տուրի, հմի ինչ զրկայ, ես էթամ:

Ասեց.—Դու ջահել էս, չես կարայ էթայ, քու էթալու ժամանակ որ ընի, ես կը զրկեմ:

Ասեց.—Անկարելի ա, պտի էթամ:

Ասեց.—Որ պտի էթաս, որ տեղ իմ անունը աաս, քեզ կընդունեն, էդ մարդը տղի հրմար քառասուն ղաթիր առաւ, քառասուն բռն էլ բռնեց. վեց հատ նօքաւ տուեց, բռնները բարձեց ու զրկեց զըպա Ստամբուլ:

Գնացին հասան ծովի ղրալը. քառասուն բռն էլ, ղաթիրներն էլ ղրեցին կեամու մէջ. իրանք էլ նստան իրանց բռնների մօտը:

Երկու օր ծովի մէջ ճանապարհ գնացին. երկու օրէն հտը ֆուրքունէն վեր կացաւ. իրեք օր տակ ու վերեւ արեց ծովը, կեամին տալաւ, տուեց մի քարի, հազար կոտոր արեց:

Ապրանքը, ղաթիրները, մարդիկը պիրեթի լցուան ծովը. հեղդուան:

Ընդրա նօքարների մէկը մի տախտակի վրայ մնաց. լափինը տալով բերեց էս դին հանեց:

Վեր կացաւ, էկաւ տուն:

* Պատմած է Արսէն Ղուլմեան 19 տարի զիւերապահ եղած է վանքի մէջ, 55 տարեկան է, գիտէ շատ հեքեքներ. շատ վաղ է պատմելու. մօտ 100 հեքեք գիտէ, ոովորած է վաղդարձապատի մէջ. ինքը եւս պատմած գիւղի օրախմբում մէջ. Մակար կաթողիկոսի հանի Յակոբի մօտ միտս "հեքեք ասած է՞ զբաղեցնելու համար:

Աղէն ասեց.—Այ տղա, խի էկար:

Ասեց.—Աղա, էլ ինչ ասեմ, ֆողն էկաւ մեր գլխին:

Ասեց.—Որդի, ասա, տեսնա՞ր ինչ ա էլեւ:

—Աղա, ըս դիւան վեր կացանք, գնացինք ծովի վրայը, նըստանք Կեւամին, գնացինք էրկու օր ծովին մէջը. էրկու օրէն Լոտոյ ֆերունէն վեր կացաւ, իրեր օր ծովը տակու վերեւ արեց. տուեց քարափին. հազար կտոր արեց, քու դաքիւններն էլ հեղդուան, տղէդ էլ հեղդուաւ. մեր նաքարներն էլ հեղդուան, մեր հետ շատերն էլ կային, ընդոնք էլ հեղդուան. ես մնայի մի տախտակի վրայ. ծով լափինը տուեց, հանեց էս էրէսը. ես էլ վեր կացայ էկայ, քե խաւար բերեցի. էդ բանը որ էլաւ, սալ քաղաքի մարդիկը լսեցին, մահալի մարդիկներն էլ լսեցին, էդ մարդը երեսի մարդ էր, քոմա էկան ըզրան գլուխ սաղուծուան, իրեր ամիս ըզրա էթող գալոյը չկորուաւ:

Խապարը տանք ըզրա տղիցը, ըզրա տղէն էլ տախտակի վրայ մնացեր ա. լափինը տուեց, տարաւ հանեց Սպահան. դուս էկաւ շորը, գնաց Սպահանու քաղաքի մէջը: Ջանել տղայ, սոված մնացեր ա ծովի էրէսը, որը սովածութունը, որը ահը: Ասեց.—Ինչ անեմ. փող չկայ ձեռիս:

Գնաց մի փռնչաւ դուբանի առաջ կաղնեց. տեսաւ էդ փռնչին հաց ա ծախում. առաւ տուանից մինչև ճաշ կաղնեց, էդ փռնչին հաց ծախելուց պրծաւ: ասեց.—Այ տղա, խի էս կաղնէ ըտի, ոչ հաց ես ուզում, ոչ բան էս ուզում:

Ասեց.—Ես սոված էմ, փող էլ չունեմ հաց առնելու:

Ասեց.—Ըս տե ցօւարուծուն կանեմ:

Ասեց.—Խի չեմ տնի, հաց տուէ՛ք, կանեմ:

Փռնչին իրա ցօւարներին ձէն տուեց, էկան, ասեց.—Ես տղին տարէ՛ք, հաց տուէ՛ք թո ուտի, մէկ բանի կը դնէ՛ք:

Տարան, հաց տուեցին, կերաւ:

Ասեցին.—Հաց կերաւ, պրծաւ:

Ասեց.—Մի բանի դրէ՛ք, թո աշխատի:

Ասեցին.—Խմոր ա, չի կարայ անի. ջուր ա, չի կարայ բերի, ցախ ա, չի կարայ ջարդի. բիւլ ա, չի կարայ թափի:

Էկան, ասեցին.—Աղա, ինչ բանի գրեցինք, էս տղէն չի կարում անի: Ասեց.—Կանչէ՛ք, գայ ըս տե: էկաւ: Ասեց.—Իսկի դու ցօւարուծուն չեմ արեւ:

Ասեց.—Չէ, ես զաճ չեմ արեւ, մեծ սովաբեւարի տղայ եմ. մեր դռանը կար տաս-քսան ցօւար. ես աղալարի ման կգայի: Իրա գլխի էկածը էդ մարդին պատմեց, ասեց.

—Ըս տե մի սովաբեւար կայ, եփոր էթայ, քեզ հետը կը տանի:

Վե կալաւ իրիկունը էդ մարդին, տարաւ տունը:

Դուռը ծեծեց. Գօֆարների մէկը դուս էկաւ՝ ասեց.—Աղէն տանն ա: Ասեց.—Տան ա:

Ասեց.—Ֆլան փռնչին պտի գայ, քեզ տեսնի: Ասեց.—Թո գայ:

Փռնչին տղին վե կալաւ, գնաց նեքսե, բարե տուեց կաղնեց, ասեց.—Այա, էս տղէն դարիբ տղայ ա, էկե մեր փուռը ոչինչ բան չի կարում անի:

Սովսաֆեար հարցրեց.—Դու ինչ տղայ էս, որդիան էս:

Ասեց.—Այա, ես Էրեանցի եմ:

—Որ Էրեանցի էս, ո՞ւմ տղէն էս:

—Աբրահամ սովսաֆեարի տղէն էմ ես:

—Որ դու Աբրահամ սովսաֆեարի տղէն էս, Աբրահամ սովսաֆեար իմ ախպէրն ա, ինչ պատճառով էս էկե, ըստեւանք ընկե:

Ասեց.—Աղա, ես իմ հօրիցը խնդրուեցի, ինձի ղրկէց առու-տուրի. առաջին չէր ուզում ղրկէր, ես զօռեցի իրան, անպատճառ ասեցի, պտի ղրկես. էլ իմ խաթրին չի ղիպաւ. գնաց քառասուն դաքիր առաւ, բեռները բարձեց աղբանք, վեց հատ ցոֆար տուեց ինձ, ասեց. «տարէք Ստամբուլ, ծախէք: Տարանք ծովի վրայը, լըց-բեցինք գեամու մէջը դաքիրներն էլ, ապրանքն էլ. ես էլ նստեցի. վեց հատ ցօֆարն էլ իմ կշտին: Էրկու օր ծովու մէջը ճանապարհ գնա-ցինք. էրկու օրէն ետը Ֆրիւնէն վե կացաւ, ծովը տակ ու վիրե արեց, տարաւ, տուեց մէկ քարի, հազար կտոր արեց. ապրանքն էլ, դաքիրներն էլ, ցօֆարներն էլ. մեր հետ շատերն էլ կային, պիւրասի ծովը լցուան, հեղդուան, ես մնացի մի հատ տախտակի վրայ. ծովը լափին տուեց. բերեց, էս էրեսը հանեց. աղա ջան ես էդ պատճառով ընկեր էմ էս տեղ:

Ասեց.—Աբրահամ սովսաֆեարն որ իմ ախպէրն ա. դուն էլ իմ ախպօր տղէն էս, ըստի իմ տղի հետ ման կգաս. որ օրը քու սիրտը կուպի, էն օրը քեզ կը տանեմ քու երկիրը:

Էրկու ամիս տղի հետ ման էկաւ, բիրտան մտածեց:

—Էս քանի ամիս ա էկեր էմ ըս տեղ, իմ ոչ թուխտ տանող էլաւ, ոչ խապար տա՛ող, չի իմանում թէ՛ սաղ էնք թէ մեռած. էս իրիկուն աղին պտի խնդրուիմ որ ղրկայ իմ երկիրը:

Իրիկուն էկաւ, նօթերը կիտեց ու կաղնեց:

Աղէն ասեց.—Ա՛, տղա, խի էս նօթերդ կիտե. քեզ հօ բան ասող չի էլի:

Ասեց.—Չէ, ընձի ո՞վ բան պտի ասի, փառք Աստծու, հացդ բօլ, եմակդ բօլ, ուտում, խմում էնք, ման էնք դալի. ես մտածում էմ ըստե մնալը ընձի օգուտ չի, իմ հօրն ու մօրը աչքը ճանապար-

ի ա, իմ էթալն էն բամաշա անում. ես քեզանից շնորհակալ եմ.
ինձ ճանապար քցա, էթամ:

Իրա տղին կանչեց. ասեց.—Օհանէս, արե ըս տե:

էկաւ կաղնեց: Ասեց.—Առաւօտը կեթաս պազարը, վաթսուն
հատ դաքիր կառնես:

Առաւօտը վեր կացաւ տղէն, գնաց պազարը. վաթսուն հատ
դաքիր առաւ. վաթսուն դաքիրի բեռ չինեց. ապրանք բարձեց,
տաս հատ ճօֆաւ տուեց, ասեց.—Տանեա ինձանից շատ բարե կա-
նես, Աբրահամ սովսախարին կասես. «էս ապրանքը քե փեկեցե
արեց Մինաս» սովսախարչ:

Տղէն ընկաւ ճանապարհն ու գնաց:

Մինաս սովսախարը էդ միջոցը հիւանդացաւ. ընկաւ մեռաւ.
տղէն մնաց մինակ. գնաց դուխանումը նստեց առուսուր անելու.
էրկու ջհուտ միտք արեցին, ասեցին.—Մինաս սովսախարը հազր
մեռեր ա, մենք ըսդրա տղի գլուխը օյին հանենք. ըզլրա հէլը մեր
գլուխը շատ ա օյին հանե: Գնացին ըզլրա դուխանի աղաքը կաղ-
նեցին, հանեցին մի հատ հարբանոց, ասեցին.—Էս խուրսայ, մեզ
ոսկի փող տուր: Ասեց.—Ըստե հարիր մանէթի ոսկի չկայ:

Ասեցին.—Մեք ըս ասե կաղնեք, դու գնա, տանիցը բեր:

Վե կացաւ, գնաց դալա տուն որ փողը բերի:

էդ Զհուտը մտաւ, դուխանի դախումը նստեց:

Էն մէկէլ ջհուտը տաս դուխանաւի աջ կողմիցը կանչեց, տասն
էլ ձախ կողմիցը կանչեց. էկան քսան հոգի ըտե կաղնեցին, ասե-
ցին.—Ի՞նչ ես ասում:

Հանեց ամենքին հարուր մանէթ փող տուեց, ասեց.—Որ Մի-
նաս սովսախարի տղէն Օհանէսը գայ, ասէք դուխանը Զհուտին ա:
Ըզոնք ամենը գնացին իրանց դուխանները նստան. Օհանէսը էկաւ,
ոսկիքը բերեց տանիցը, տուեց Զհուտիներին, ասեց.—Առէք ձեր հա-
րուր մանէթի ոսկին:

Ոսկին առան, ըզրրան դուս արին դուխանիցը:

Դուխանի ածողութունը կըլլէր էրկու հարուր հազար մանէթի
ապրանք:

էդ Օհանէս ասեց.—Ի՞նչ դուս էկէք, էդ իմ դուխան ա:

Վե կացաւ Զհուտը ըզրան ծեծեց, ասեց.—Իմ դուխանը իմ
ձեռիցը խլում էս: Էդ Օհանէսը գնաց գանգատ:

Ասեց.—Մի Զհուտ իմ դուխան խլում ա:

—Դատաւորը մարդ զրկեց, ասեց.—Գնացէք, էն Զհուտին կանչէք
գայ: Գնացին, Զհուտին բերեցին:

Դատաւորը հարցրեց.—Ի՞նչ պատճառով էս ըսդրա դուխանը
խլում:

Ասեց.—Ես զօռով չեմ խլում, իմ դուքանն ա:

—Մոնց իմանանք որ քու դուքանն ա, սոսեց դատաւորը:

Ասեց.—Տասը մարդ ձախ կողմից կանչայ, տասը մարդ աջ կողմից, մոնց որ ասեն, մենք դուպուլ էնք:

Օհանէսին էլ ասեցին, դուռն էլ դապուլ էս:

Ասեց.—Ես էլ էմ դապուլ:

Եստալուլը զնաց ու կանչեց:

Էկան կողմիցին դատաւորի աղաքը:

Դատաւորը ասեց.—Գիտաք, ձեզ ընչի համար էմ կանչել:

Ասին չենք գիտում:

Ես ըզրա համար էմ կանչէ որ դուզ խօսաք. էս դուքանը Ջըլտին ա թէ էս հային ա:

Ասեցին.—Հայինը չի, Ջըլտին ա:

Դատաւորը մօտացաւ մէ էրկու չափալախ սուեց բերնին, ասեց.—Կորի, դուքան Ջըլտին ա:

Օհանէս ցնթեց, ընկաւ չոլերը:

Էդ Ջնուտը էկաւ, դուքանումը նստաւ:

Ջնուտները էկան, մասլահաք արեցին. ասին իրարու.—Դուքանը սուանք, էթանք կնիկն էլ, տունն էլ առնենք:

Էկան, դուռը ծեծեցին, կնիկը դուռն էկաւ:

Կնկան ասեցին.—Էս օր բան լսեր էս:

Ասեց.—Ձէ, ինչ բան կայ:

—Օհանէսը կումար հաղ արեց, դուքանը տարուեց. հմի էլ հաղ անըմ, տներն էլ տարուեք ա, մնացեր էս դուռ, քեզ էլ տարուի, ում ձեռը պտի ընկնես:

Կնիկը ասեց.—Բա ինչ անենք ընզրա համար:

Ասեց.—Արե՛, էս ընկորս առ, թո տանը գայ, նստի. Օհանէսը որ կգայ. ասա, քու կնիկը չեմ. ընզրա կնիկն էմ:

Կնիկը Ջնուտին առաւ, ու մտաւ նեքսու:

Ջնուտը ընկոր ասեց.—Դու քու մուրազին հասար, էս էլ իմ, ահա, էս էթում եմ վե կացաւ, զնաց:

Օհանէսն էկաւ, մտաւ տուն, տեսաւ մի ջնուտ իրա կնկայ կշտին նստած ա:

Ասեց.—Քօփօլլի Ջնուտ. էկերէք մէկդ իմ դուքանը առեր էք. մէկդ էլ իմ տունը առնէք. հասաւ ու տուեց ըզրան:

Ջնուտն էլ վեր կացաւ, ըզրան սուեց:

Իրար ետխաւ բռնեցին. դըպա դատաւորի մօտը զնացին:

Ջնուտը ասեց.—Էրեկ ասըմ էք դուքանը իմն ա, էս օր էլ ասըմ ա տունը իմն ա:

Դատաւորն ասեց.—Ումից իմանանք տունը քումն ա, թէ ընդրան ա:

Օհանէսը ասեց. իմ կնկանից իմացի:

Ջհուտին ասեց.—Դուն էլ դապուլ էս:

Ասեց.—Ղապուլ էմ:

Ղլկեցին, կնկան կանչեցին. կնիկն էկաւ, կաղնեց դատաւորի աղաքը. դատաւորը հարցրեց.— Էս հայն ա քու մարդը չէ Ջհուտն ա:

Ասեց.—Էդ հայի էրես ըսկի չեմ տեսեր, իմ մարդը Ջհուտն ա:

Դատաւորը էրկու չափաւոր էդ հայի բերնին տուեց, ասեց.—Մէկ էլ էդպէս բան քու բերնից լսեր էմ, չեմ թողայ քաղաքի մէջ ման գաս: Իրա տանիցը դուս արեց:

Օհանէսի իլանը կտրուաւ. գնաց էլաւ համամի ֆիւլհանչի:

Խապարը տանք Աբրահամ սովսաֆեարի տղիցը:

Էկաւ, հասաւ իրանց քաղաքի դրաղը, քաղաքիցը մէ մարդ տեսաւ, հետը բարովեց, ասեց էն մարդը.—Քու սալըն ուրիշ եկաւ, հմի փառք Աստըծու, ողջ առողջ էս:

Էդ մարդը էկաւ դպա Աբրահամ սովսաֆեարին աչքալուսէք.

—Աչքդ լիա, տղէդ էկեր ա, հրեն՝ քաղաքի դրաղը զեր ա դրե:

Վեր կացան մարդ ու կնիկ, գնացին աղաքը:

Գնացին հասան տղին, փաթըթուան, սփսա լալ էլան, յետոյ ուրախացան. վե կալան, բերին տուն:

Սալ քաղաքը լսեց որ էկեր ա տղէն:

Էկան ամենն էլ աչքալիսէքաւոր. գեղերն էլ էկան, մահալն էլ էկաւ. իրեք ամիսը աչքալիսէքաւորը անճախ կտրուաւ:

Նոր տղին կանչեց աղաքը նօֆարին էլ կանչեց, ասեց.—Պատմէք. տենամ ինչ ա էլի:

Տղէն ասեց.—Նօֆարը ինչ որ պատմեր ա, դրուստ ա:

Հէրն ասեց.—Նօֆարինը լսեր էմ, քունը պատմէ հալալ:

Ասեց.—Կեանու կտորը տարաւ Սպահան հանեց. դուս էկայ, գնացի մի փռնչու մօտ, ձեռս փող չկար որ հաց տունէի, ուտէի. փռնչին ինձ հարցրեց. «Խի էս կաղնե». ասեցի «փող չկայ հաց առնեմ, ուտեմ, սոված եմ». հաց տուեց, կերայ. իմ գլխի էկածը ըդրան պատմեցի. վեր կալաւ ինձ տարաւ. Մինաս սովսաֆեարի մօտը. ըտեղ էլ իմ գլխի էկածը պատմեցի. որ ասեցի, «ես Աբրահամ սովսաֆեարի տղէն էմ,» ճանաչեց. գնաց վաթսուն դաքիր առաւ, բեռներն էլ ապրանք բարձեց, տաս նօֆար տուեց, ինձ ճանապար քցեց:

Աբրահամ սովսաֆեար ասեց.—Շատ շնորհակալ էմ ըդուց, փոխարէնը ետ պիտի տանք,

Տղին ասեց.—Գնա, ութսուն հատ դաքիր առ:

Գնաց ութսուն հատ դաքիր առաւ, ութսունն էլ ապրանք

բարձեց. մի տասն ցօօր վեր կալաւ, իրա տղի հետ ընկան ճանապարհ գնացին, դուռն էկան Սալահան. հարցրեցին, ասեցին.— Մինաս սովսափեարի տունն որն ա:

Ասեցին.— Մինաս սովսափեարը մեռեր ա. տղէն դուքանը ծախեր ա մի Զհրտի, սեներն ու կնիկն էլ ծախեր ա մի Զհրտի, ինքն էլ էլեր ա համամի քիւհանցի:

Արրահամ սովսափեար ասեց.— Հեյ վախ, Զապաֆ. ըդրա գլուխ ինչ բան ա էկե:

Իրա տղին հարցրեց, ասեց.— Կը ճանաչես դու Յահանէսին:

Ասեց.— Կը ճանաչեմ:

Ասեց.— Եթանք համամր:

Գնացին, տեսան՝ համամիցը դուռն էկաւ քիւլը չափին:

Տղին ասեց.— Գնա, գթոցը վե քցե:

Գնաց մէջքիցը վեր քցեց:

Օհանէս ասեց.— Հօ գիծ չես, գթոց վեր էս քցում:

Արրահամ սովսափեարը կանչեց, ասեց. Արի, արի:

Էկաւ Ասեց.— Դու ես Մինաս սովսափեարի տղէն:

Ասեց.— Հա, ես էմ:

Ասեց.— Էդ ինչ ա էլե քու գլուխը:

Իրա գլխի էկածը պատմեց:

Վեր կալաւ, տարաւ համամը. ըդրան մի լաւ լեղացրեց, մի ձեռք քամուզ չոր կտրել տուեց, հաղցրեց, Գնաց Թագաւորիցը մի տեղ առաւ, տակը շինեց մաղազա, վերեւ շինեց դուքաններ, դուքանների վերեւ շինեց տներ, ապրանքը բերեց ու լցրեց, ասեց.— Ուրդի, էս քու մաղազե՛ն, էս քու դուքանները, ըս էլ քու տները. քեզ պախ պսակեմ, նոր էթամ:

Ասեց.— Անկարելի ա, էն կնկանը մարիթաքը տեսայ, չեմ պսակուի:

Ասեց.— Մոնց չես պսակուի, մարդը առանց կնիկ չըլի. էն հարամ կաթ էր ծծե, որ էնե՛նց բան արեց, ես քեզ հալալ կաթնաւ եր ախչիկ կուզեմ, որ քեզ ամենայն փորձտեքից ազատի:

Օհանէսն ասեց.— Նս իմ քաղաքից ախչիկ չեմ ուզի:

Ասեց.— Նս կերթամ Շեխաբապի ելի մէջը. էնի իմ ախալէրն ա. ընդուց մի հալալ կաթնակեր ախչիկ կուզեմ:

Վե կալաւ տղին ու գնաց Շեխաբապի ելի մէջը. գնաց Շեխաբապին գտաւ. բարեւ տուեց ու կաղնեց:

Շեխաբապն ասեց.— Հա, էս քանի տարի ա չես էրեւում, ընչի համար էս էկե:

Ասեց.— Էկերէմ քու լլիցը մի հալալ կաթնակեր ախչիկ ուզեմ իմ ախալօր տղին:

Ասեց.— Ինչ վաթսուհի հազար էլ ունեմ, բա մի հալալ կաթ-
նակեր չըլլի որ տամ. Հալալ իրեք ախչիկ մեր տանը կայ. կանչենք
իւեքի մօլն էլ:

Մենձ ախպօր կնկան կանչեց Շեխ արապը, ասեց.

— Հարսի, քու ախչիկը հասեր ա, էդ ախչիկը հալալ կաթ ա
ծծե, թէ հարամ ա ծծե:

Ասեց.— Շեխ արապ, քու գլուխը վկայ, էդ ախչիկն որ փորս
ընկաւ, գնացի տեսայ թագա հաց էն թխում. միտքս փոխուեց. մէ
հաց վեր կալայ, կերայ. հարամ կաթ ա ծծե:

Ասեց.— Ի՛է, կորի, աչքիցս հեռացի դու:

Մէկէլ ախպօր կնկան կանչեց, ասեց.

— Արի, հարսի, քու ախչիկ հասեր ա, մարդի պտի տամ. հալալ
կաթ ա ծծե. թէ հարամ:

Ասեց.— Շեխ արապ, քու գլուխը վկայ. որ ընկաւ էդ ախչիկը
փորս, էկայ, մի բաղի կողքով անց էի կենում, աչքս ընկաւ հաւո-
ղին, միտքս փոխուեց. էրկու ճիթ քաղեցի, կերայ:

Ասեց.— Կորի, էդ էլ հարամ կաթ ա ծծե:

Կանչեց իրա կնկան.— Կնիկ, ասեց.— Քու ախչիկ հասեր ա.
պտի տամ մարդի, հալալ կաթ ա ծծե, չէ հարամ:

Ասեց.— Շեխ արապ, մոնց ո ընկեր ա փորս, ընենց էլ կաթ
ծծե:

Ասեց.— Արքահամ սովսաֆեար, աչքդ լիս, իմ ախչիկ հալալ
կաթ ա ծծե, աուռի քու ախպօր տղին:

Բերեցին, նշան դրին, պսակեցին: Շեխ արապը իրա մալը կէս
արեց, դրեց ախչկայ հետ բաժինը: Մի հատ այլուիս ունէր Շեխ արա
բին, որ աշխարքի հետ չէր փոխի. էդ այլուին էլ տուեց ախչկան.
էդ այլուիս մարիճաթը էն էր որ մարդ քցեր գլխին դումար հա-
ղար, կը տանէր, դասաւորի մօտ էթար, կը տանէր, գողի մօտ է-
թար. չէին կարայ մօտ դային:

Արքահամ սովսաֆեար վեր կալաւ, գնացին Օհանէսին տները:

Ասեց.— Օհանէս ջան, քու հէլը էն լաւութունը արեց իմ
տղին, ես էլ էս լաւութունը արի քեզ. մնաս բարի, ես էթումմ
էկաւ հասաւ իրանց երկիրը:

Օհանէսը քնած էր կնկայ ծոցին գշերը, էրագի միջին բիրտան
վեր կացաւ, ասեց.— Հեյ վախ, Ֆալաֆ:

Կնիկն ասեց.— Էդ ինչ ախ քաչիցիր:

Ասեց.— Էրագիս տեսայ որ հէրս սաղ էր, բեռները բերեց.
Թափեց դուֆանի աղաքը. սպրանքը քաշում ի դուֆանների մէջը.
բիրտան վեր թռայ, տեսայ զայս չկայ. ըդրա համար ախ քաչեցի.
ասեց կնկան, ինչ թող, մի անգամ էթամ առուտուրի:

Ասեց ճւր էթաս, ամեն բան էլ ունենք, էթաս ինչ անես:

Ասեց.—Շէխ արարի գլուխն որ կը սիրես, պտի թողաս:

Գնաց, իցցուն հատ վաթիր առաւ, բռնները բարձեց, կնիկը այլուխը ճիւղցը հանեց, մարդին ասեց.—Էս Շէխ արարի այլուխն ա. կը կապես գլուխդ, ամենայն փորձա՛քից ազատ կը պահի. սաղ սալամաթ կեթաս ու գուգաս:

Կապեց գլուխն ու բռնները քշեց, գնաց Հնդստան դուռ էկաւ, գնաց մի դուրան բռնեց, ապրանքը ածեց դուրանի մէջը. նստեց դուրանի սղաքը. մի ջհուտ էկաւ, կշտին կաղնեց, ասեց.—Էս սով-սափեարը նոր ա էկե, խամ ա:

Բարև տուեց, ասեց.—Ո՛րդուց էս:

Ասեց.—Սպահանցի եմ:

Ասեց.—Ի՞նչ էս բերե: Ասեց.—Ապրանք ա:

Ասեց.—Հմի մութն ա, առաւօտը կառնեմ, գիտամ պեզաւրած կըլլես, մի մի վայնա բերեմ, խմենք:

Մի մի վայնա բերել տուեց, խմեցին:

Ջհուտն ասեց.—Գինի էլ խմում էս: Ասեց.—Կը խմեմ:

Կերան ու խմեցին, բերեցին, նարսի էլ հաղ արեցին. սկսեցին փողով, ինչ տար հաղ արեցին: Ջհուտին տարաւ, Ջհուտն ասեց.—աշխարհում ընձի մարդ չէ՛ք տարե, էդ մոնց ա տանըմ, ըդրան մէհիլա կայ:

Թամաւա արեց ըզրա ոտու զլխին, էրեսին, տեհաւ գլխին մի այլուխ կապած ա, Ջհուտն ասեց.—Ըզրա շնորհքն էս ալլըխի միջին ա: Ասեց.—Խօ դու կնիկ չես ալլըխ կապես, ալլըխը դիւր ջեփդ, հաղ անենք:

Ալլըխը պոկեց, դրեց ջեփը, սկսեցին հաղալը:

Ինչ տար ապրանք ունէր, բիրասի տարաւ ջհուտը. բիրասի քաշեց իրան մաղագին:

Ըզրա ձեռին հացի փող էլ չմնաց: Ջհուտն ասեց.—Էթամ տենամ, հմի մեռեր ա կծկըծու:

Էկաւ, տեհաւ, ման ա գալի, հաղ ա ասըմ, Ջհուտն ասեց, էնտար ապրանքը տալայ. հըմի հաղ էս ասըմ բա:

Ալլըխը հանեց, ասեց.—Ըտարա տէրը սաղ ըլլի:

Ջհուտը գնաց փաշի մօտ գանգատ. ասեց.

—Փաշէն սաղ ըլլի. Սպահանու մի սովսափեար էր էկեր. գնացի. տեսայ, ըզրա հեա նարսի հաղ արեցի, ապրանքը բիրասի տալայ. հմի ալլըխը ջեփից հանեց, ասեց. «Ըտարա տէրը սաղ ըլլի, կոնչա, տես, ալլըխը ումն ա:

Փաշէն մարդ զրկեց, էդ մարդին կանչեց. էկաւ, փաշի մօտ

կաղնեց: Փաշէն ասեց.—Քու ջիբին այլըն կայ, հանայ, տե՛ւամ: Այլուխը հանեց: Փաշէն ձեռիցն առաւ:

Ասեց.—Էս այլընատէրը քու ինչն ա:

Ասեց.—Իմ կնիկն ա: Ասեց.—Արի, մի թուխտ գրայ, որ քու կնիկը վեր կհենայ, գայ:

Թուխտը գրեց.—«Կնիկ, իմ առուտուրը շատ լաւ ա. առանց կնիկ չեմ կարում մնայ. էդ էրկու մարդի հետ վեր կաց ու արի: Տուին էրկու մարդի, զրկեցին Սպահան: Էդ տղին քցեցին դուքսախանէն:

Ղզոնք հասան Սպահան, ըզրա տունը գլխան, թուխտը տուին կնկան, կնիկը կարդաց, հրամայեց.—Էս էրկու մարդին բռնէք: Էրկու մարդին էլ բռնեցին: Իրիկուն էրկու մարդին կանչեց, աղաքը կաղնացրեց, խօսացրեց, ասեց.

—Արի, դուստը ասէք, իմ մարդը ինչ բանի ա էն տեղ:

Մէկն ասեց.—Լաւ առուտուր անում ա:

Վեր կացաւ, մի էրկու չափալախ քաշեց, ասեց.

—Շան որդի, դու սուտ խօսացիր:

Էն մէկին կանչեց. ասեց.—Քու մոնց էս սիսե, չիտակ ուսա:

Էն մէկ ասեց.—Քու մարդ դումաւ հախ արեց, ապրանքը բիրաւ տարուեց. փաշէն կանչեց. մի այլուխ էր մնացեր, առաւ ձեռիցը, ասեց.—«Էս այլընատէրը քու ինչն ա:» ասեց. «Իմ կնիկն ա»: Փաշէն քցեց դուքսախ, թուխտ էլ տուեց:

Էդ ախչիկը իրա նօքարներին կանչեց. ասեց.—Էս մէկին ինչ որ դուը խօսաց, իմ կերակուլից կտաք. էս մէկին էլ օրը մի դան յաց կտաք:

Ախչիկը էլաւ, ձին նիւաւ, գնաց Շէխ արապի տունը, ասեց.

—Փեսէդ հաղ ա արե, ապրանքը բիրաւ տարուեւ ա, այլուխը ձեռիցը խելը ա, փաշէն էլ ընձի ուզում ա: Հըմի ինձ տուր քառասուն ախչիկ: Քառասուն ախչիկ ելի միջիցը կանչեց, քառասուն ձեռք տղամարդի չրք կարել տուեց. քառասուն ձեռք ասպապ բերեց. քառասուն ձի բերեց, շարերը հագցրեց. ասպապները կապեցին, նիւան ձիանը, ասեց.—Ախչիկեր, ինչ հրամայեմ, ընհնց կանէք:

Ձիանը քչեցին դըպա Հնդստան, որ քաղաքին մօտենում են, խապար էն զրկում—Թագաւորի տղէն դալիս ա:

Հասան Հնդստան. էրկու ձիաւոր զրկեց, փաշին ասին.—Պատարասութունդ տես, թագաւորի տղէն էլաւ:

Փաշէն պատրաստութունը տեսաւ. թագաւորի տղի տղաքը էլաւ. զրուխ տուց ու կաղնեց, ասեց.

—Հնդստանու փաշէն դու հա: Ասեց.—Նա էմ:

Ասեց.—Էս քու քաղաքը տեսայ շատ անկարդ էր:

Փառէն տարաւ իրա տունը, վեր բերեց, ըզոնց հաց քաշիլ տուեց. Փառէն էկաւ, գլուխ տուեց օխտը անդամ, վրայ ութին կողնեց: Ասեց.—Փառա, քու ոռհիկը քիչ ա:

Ասեց.—Թագաւորութունը ողջ կենայ, խի ա քիչ:

—Որ քիչ չէ, ասեց. դու թագաւորական մալը խի էս բերում, քու քաղաքում պահում: Ասեց.—Թագաւորական ապրանք իսկի չիմ պահեր ես:

Ասեց.—Վեր կենանք. ման գանք: Վեր կացան, փառին քցեց աղաքը. քառասուն ձիաւորը՝ քամակը, ասեց.—Փառա, որը մենծ մաղազա ա, ընձի ընտի տար: Մէ էրկու մաղազա ման ածեց, զաս չգտաւ. գնաց մտաւ էդ Ջհուտի մաղազին:

Տհհաւ, ճանաչեց ապլ անքը, ասեց.—Քաշէք դուս:

Ջհուտի ապրանքն էլ հետը քաշեցին դուս:

—Փառա, ասեց, ըսդրա գող էլ գտի:—Գողը բռնեի էմ, ասեց.

Գնացին բերեցին, կալնացրին. ասեց.

—Քօփօղլի, Մինաս սովսաֆեարի ապրանքը կերար, չկշտաջար. թագաւորական մալն էլ բերիլ ըս տի:

Ասեց.—Փառա, ըսդուց մի ալլուխ էլ էս առե, տճւր:

—Հըրէս, ասեց. տուեց:

Ջհուտին ու տղին ապրանքը բարձին, էղաւ հինգ հարուր բեռ. հինգ հարուր բեռ էլ փառից առաւ. էլաւ հազար բեռ, բարձեց, ընկաւ ճանապար. գողն էլ առաւ հետը. փառին ասեց.—Թուխտ կը զրկեմ, ընենց ժած կգաս:

Էկաւ Սպահան դուս էկաւ. ապրանքը քաշեց մաղազան, էդ Օհանէս ասեց.—Իմ կնիկ իսկի դուս չգալի:

Էդ թագաւորի տղէն Օժանէսին կանչեց վիրե. ասեց.—Ըտե նստի: Թագաւորի տղէն մտաւ էն մէկէլ օթալը, թագաւորութունի շորերը հանեց, կնկայ շորերը հագաւ, գլուխը շինեց, դուս էկաւ Օհանէսի կուշտ, տեսաւ ահա, իրա կնիկն ա, ասեց.

—Պա էսքան ապրանք քաշեմք նեքսե, դու խի չերևացիր:

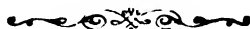
Ասեց.—Մի ամիս ճանապար եմք գալի, դու ինձ չի ճանաչեցիր:

Մարդ ասեց.—Հալալ ըլլի քու կերած կաթը:

Ասեց.—Էն էրկու տղին կանչէք, գան, որ թուխտ էն բերե:

Ինքն էլ փառին գրեց.—Ե՛րու. Թուղթ իր գրեր որ ըզրա կնիկը գար, կնիկը էկաւ, իր ապրանքը հանեց, ջհուտի ապրանքն էլ հանեց. հինգ հարուր բեռ ապրանք էլ քեզանից առաւ. դու ոչինչ չիմացար, իմացի որ էդ քալուր կնիկ էլ կայ:

Ըդոնք էլ հասան իրանց մուրազին:

ՅՈՐ ԻՐԵՔ ԽՐԱՏԸ

(Վաղարժապատի բարբառով *)

Եր ժամանակով մի քաղաքում մի դուբանցար, երևելի մարդ, էդ մարդին մի հատ տղայ ունէր, էդ տղին կանչեց, ասեց.—Տղա՛, արի, իմ մահը մօտ ա, արի քեզ խրատ տամ, այ որդի, ասեց. հօր խրատ բռնող մաղբուն չմնար. առաջին խրատս էն ա որ ժամը տան՝ ինչ բան ունենաս, կը թողես կեթաս քու ժամը. մէկ էլ ինչ տեղ ըլլում ա, ըլլի. որ տեղ մթնի, էն տեղ կը մնաս. վերջն էլ՝ ինչ ջուր կը տենաս, առանց վալասի անց չես կենայ։

Մի ժամանակ մնաց, հէրը մեռաւ. տղէն էկաւ, իրա դուբանը նստեց, մտիկ արեց տեհաւ որ իրա ընկեր կողքի դուբանչիքը պատ-րաստութուն էն տենում, որ էթան Թիլֆիզ։ Գնաց, տղէքին հարցրեց.—Էդ ո՛ւր էք էթում։

Ասեցին.—Էթում ենք Թիլֆիզ ապրանք բերելու։

Ասեց.—Ընձի էլ կը տանէք, ձեր հետ գամ։

Ասեցին.—Թի՛ չենք տանի, քու փողովը կգաս, մեր վրայ ծան-րութուն չի. պատրաստուի որ առաւօտը գշերով դուս էնք գալի։

Դուս էկան, ընկան ճանապարհ, գնացին. գնացին, հասան Թիլֆիզ։ Առուտուն արեցին, իրանց բեռները բռնեցին, ընկան ճա-նապարհ։ Իրիկուայ զանկերը քաչեցին. էդ տղէն իրա ընկորտանցը ասեց.—Տղէք, կաղնէք, բան էմ ասում։ Ասեցին.—Խնչ էս ասում։

Ասեց.—Իրիկուայ զանկերը քաչեցին, էթանք ժամ ու ժամուց դուս գանք, բեռները քաչեք, էթանք։

Ընկերտանքը ասեցին.—Հօ գիժ չես. չարի էթանք ժամ, գանք, մէկ փոքս ճանապարհ կեթանք։

Էդ տղէն ասեց.—Իմ հօր խրատը չեմ կորցնի։

Ընկերտանքը բեռները քաչեցին, գնացին. էդ իրա բեռները կտղնացրեց, գնաց ժամ. ժամիցը դուս էկաւ, իրա բեռները նոր քաչեց. էկաւ էրկու օր, անճախ հասաւ իրանց գետան դրաղը։ Տե-հաւ իրան ընկերտանքը կէսը ըսդին ա, կէսը ընդին ա. հարցրեց.

Ասեցին.—Հողը էկաւ մեր գլխին, ընկորտանցից որը ջուրը տարաւ, որը հեղդուեցաւ. որը բեռները տարաւ։

* Պատմած է Վաղարժապատի Արսէն Արիմեան։

- Էնհնց մարդ չկար ձեզի անց կայնէր:
 Ասեցին.— Ո՛վ ա տուե ընննց մարդ, որ անցկացնէ:
 Իրա նօթարներին ասեց.— Բեռները վեր ածէք, ժաժ չգաք,
 չարի ես էլ թամ գեղ ու գամ:
 Գնաց գեղը, հարցրեց.— Էս ջրին լաւ վալաս կըլլէք. ո՞վ ա լաւ
 լեղւոր. ինձ ասէք:
 Ասեցին.— Ըստի մի տղայ կայ, լաւ լեղւոր ա:
 Ասեց.— Էն տղին կանչէք գայ իմ մօտը:
 Գնացին, կանչեցին, էկան. ասեց.— Ախպէր, ինչ էս ասըմ:
 Ասեց.— Էս ջրին մենք վալաս չենք, ինչ էս ուզում օր էս
 ջուրը մեզ անցկացնես:
 Ասեց.— Տենում էս, շատ մարդեր վնասուեր ա, քսան մանեք
 փող կառնեմ, կը անցկացնեմ:
 — Դէ, արի, ասեց. քսան մանեք կտամ, անցկացրայ:
 Էկան, գետան յրաղը կաղնեցին:
 Ասեց.— Շորերդ հանայ, մտիր գետան մէջը՝ գնա, արի որ ճան-
 փէն իմանանք, դէնը անց կենանք:
 Մտաւ մէջը չորս անգամ դնաց էս յրաղը, էն յրաղը՝ ասեց.
 — Դէ, բեռները քէք, ճանապարհը դիայ:
 Բեռները քչեցին. սալամաք անցկացան էս էրեսը:
 Տեսան մի մեծ բազիրկեան ըղի վեր ա էկե. էդ բազիրկեան
 բաւին էդ տղին կանչեց, գնաց, ասեց.— Աղա, ինչ պտի ասես:
 Ասեց.— Ըստե հազար մարդ վեր էն էկե, մէկը քու խեղը չունէր:
 Դու որդուց էս: Ասեց.— Սա Լընանցի էմ, վաղարշապատից:
 Ասեց.— Այ որդի, ես էլ Գեանճեցի էմ. տենըմ էս իմ ապ-
 րանքը, քսան հազար մանեքի կըլլի. որդի, քու ապրանքը քանի հա-
 զար մանեքի կըլլի: Ասեց.— Իմը էրկու հազար մանեքի ա:
 Ասեց.— Դու իմ աչքին դիր էկար. կուզես որ իմ քսան հազար
 մանեքի ապրանքը քու էրկու հազար մանեքի ապրանքի հետ դնեմ,
 ընկեր անեմ քեզ. ես իմ մայեն վեր կալեմ, դու քու մայեն, ինչ որ
 դատենք, հալալ կ'իսենք:
 — Աղա, որ ըդենց անես, ես շատ շնորհակալ կըլլեմ քեզանից:
 Լեղւորին ասեցին.— Արի, միւ բեռները անցկացրայ էն տիհը:
 Ասեց.— Աղա, քսան մանեք բարբեր եմ, անցկացնեմ ըս դիհը,
 հըմի էն գնով չեմ անցկացնի. տենըմ էս օր, արին ա բերըմ՝ ջուրը:
 Ասեց.— Որդի, անցկացրա՞, մի գաւ էլ աւել կտանք:
 Բռնեց, ամենն էլ սալամաք անցկացրեց էն էրեսը:
 Քսան մանեք բարբեր են, ասեց.— Առ քե եռեսուն մանեք:
 Ասեց.— Շատ շնորհակալ եմ, բարի ճանապար ձեզ:
 Գնացին, դուս էկան Գեանճուայ քաղաքի յրաղը: Էն տեղ մի

քար կար, անունը նալիք տալի (անիծեալ քար) էր, բեռները էն քարի մօտ վեր քցեցին. բազրկեան բաւին մի հատ թուխտ գրեց, ասեց.—Այ տանես իմ տունը, թուխտը կտաս իմ կնկան, իմ կնիկը կը կարդայ, դուքանի բանալիքները կտայ քեզ. կգաս, դուքանը բաց կանես. մէջը կը սրբես, նստես ընտե, չարի ես կգամ:

Թուխտը վեր կալաւ ու գնաց, հարցրեց բազրկեան բաւու տունը, գթաւ. թուխտը տուեց բազրկեան բաւու կնկանը, կնիկը կարգաց, ասեց.—Ո՛ր տե վեր ա էկե: Ասեց.—Քաղաքի դրաղը: Էն սրնաքին էն կնկայ աչք ընկաւ էդ տղին: Բանալիքները տուեց տղին ու ձեռները՝ բռնեց հուփ տուեց, ասեց.—Այ տղա, դու աղամարդ չես: Ասեց.—Խոնչ տղամարդ:

Ասեց.—Ես ինչ որ ասեմ, դու ինչ լսես, ես քեզ լաւ կը պահեմ. քու աղէն էթում ա, էրկու տարով, իրեք տարով չի գալի. ես քեզ իմ ծոցին մէջը կը պահեմ:

— Զէ, խանութ: Թող տու, էթամ, հըմի աղէն կգայ:

Ասեց.—Այ տղա, ինչ վրազ էթում ես. ինչ որ ասեցի, դու թան չհասկացար:

Ասեց.—Քու ասուածները ամենը ես հասկացայ. էդ բանի տէրը չեմ: Ուր տէրը չես, կորի՛, գնա:

Էդ տղէն էկաւ, դուքանները հարցրեց, գթաւ, գոնեքը բաց արեց. աւելը վեր կալաւ, քամուզ սրփեց. ջուր բերեց. ջրջանեց: Տեհաւ աղէն էկաւ, ասեց.—Զօրանաս. լաւ էս արե:

Ապրանքը քաչեցին նեքսի, պրծան:

Ասեց.—Այ տղա, դու առուտուր արա, ես էթամ, մի տուն գիպչեմ: Գնաց տուն: Կնկայ հետ ձեռ բռնեց, բարեկեց. ու նստաւ:

Կերան, խմեցին, քեֆ արին:

Էդ տղէն սկսեց առուտուրը. սալ քաղաքը ըզրա վրայ թեքուաւ. մի երեք ամիս մնաց:

Բազրկեանի կնիկը ասեց.—Էն ինչ տղայ ա դուքանը դրեր էս:

Ասեց.—Էրեանցի ա, ընկեր իմ արեր իմ հետ:

Ասեց.—Խի չես զրկում տուն, տունը ճանաչի, էթայ, գայ.

Գնաց դուքանը, տղին ասեց.—Գնա, տանը հաց կեր էս օր:

Տղէն էկաւ տուն, տեհաւ խանութը մի լաւ պատրաստութուն ա տեհե.—Դէ, ասեց. բարե էս էկե, հազար բարե, ըտեղ նստի: Նըստացրեց ու հացը քցեց, կերակուլ քաչեց, գինի դրեց. կերան ու խմեցին, քեֆները լաւացաւ:

Կնիկն ասեց.—Այ տղա, ես քե հետ պտի նստեմ ու կաղնեմ. իմր դու էս, ես քոն էմ:

— Ինննն մարդ չկար ձեզի անց կացնէր:

Ասեցին.— Ո՛վ ա տուե ըննն մարդ, որ անցկացնէ:

Իրա նօթարներին ասեց.— Բեռները վեր ածէք, ժաժ չգաք, չարի ես էլ իմ գեղ ու գամ:

Գնաց գեղը, հարցրեց.— Էս ջրին լաւ վալաս կըլլէք. ո՞վ ա լաւ լեղւոր. ինչ ասէք:

Ասեցին.— Ըստի մի տղայ կայ, լաւ լեղւոր ա:

Ասեց.— Էն տղին կանչէք դայ իմ մօտը:

Գնացին, կանչեցին, էկան. ասեց.— Այսպէ՛ր, ինչ էս ասըմ:

Ասեց.— Էս ջրին մենք վալաս չենք, ինչ էս ուզում օր էս ջուրը մեզ անցկացնես:

Ասեց.— Տենում էս, շատ մարդեր վնասուեր ա, քսան մանեք փող կառնեմ, կը անցկացնեմ:

— Դէ, արի, ասեց. քսան մանեք կտամ, անցկացրայ:

Էկան, գետան դրաղը կաղնեցին:

Ասեց.— Շորերդ հանայ, մտիր գետան մէջը՝ գնա, արի որ ճան֊ փէն իմանանք, դէնը անց կենանք:

Մտաւ մէջը չորս անգամ գնաց էս դրաղը, էն դրաղը՝ ասեց.— Դէ, բեռները քէք, ճանապարհը դժայ:

Բեռները քչեցին. սալամաք անցկացան էս էրեսը:

Տեհան մի մեծ բազիրկեան ըդի վեր ա էկե. էդ բազիրկեան բաւին էդ տղին կանչեց, գնաց, ասեց.— Աղա, ինչ պտի ասես:

Ասեց.— Ըստե հազար մարդ վեր էն էկե, մէկը քու խեղը չունէր: Դու որդուց էս: Ասեց.— Սա Էրեանցի էմ, վաղարշապատից:

Ասեց.— Այ որդի, ես էլ Գեանճեցի էմ. տենըմ էս իմ ապ֊ րանքը, քսան հազար մանեքի կըլլի. որդի, քու ապրանքը քանի հա֊ ղար մանեքի կըլլի: Ասեց.— Իմը էրկու հազար մանեքի ա:

Ասեց.— Դու իմ աչքին դիր էկար. կուգես որ իմ քսան հազար մանեքի ապրանքը քու էրկու հազար մանեքի ապրանքի հետ դնեմ, ընկեր անեմ քեզ. ես իմ մայեն վեր կալեմ, դու քու մայեն, ինչ որ դատենք, հալալ կիսենք:

— Աղա, որ ըդենց անես, ես շատ շնորհակալ կըլլեմ քեզանից:

Լեղւորին ասեցին.— Արի, մեր բեռները անցկացրայ էն տիհը:

Ասեց.— Աղա, քսան մանեք բարձեր եմ, անցկացնեմ ըս գիհը. հըմի էն գնով չեմ անցկացնի. տենըմ էս որ, արին ա բերըմ՝ ջուրը:

Ասեց.— Ուրդի, անցկացրա՛, մի զաւ էլ աւել կտանք:

Բռնեց, ամենն էլ սալամաք անցկացրեց էն էրեսը:

Քսան մանեք բարձեր են, ասեց.— Առ քե հռեսուն մանեք:

Ասեց.— Շատ շնորհակալ եմ, բարի ճանապարհ ձեզ:

Գնացին, դուս էկան Գեանճուայ քաղաքի դրաղը: Էն տեղ մի

քար կար, անունը նալիք սաւի (անիծեալ քար) էր, բեռները էն քարի մօտ վեր քցեցին. բազրկեան բաւին մի հատ թուխտ դրեց, ասեց.—Այ տանես իմ տունը, թուխտը կտաս իմ կնկան, իմ կնիկը կը կարդայ, դուքանի բանալիքները կտայ քեզ. կգաս, դուքանը բաց կանես. մէջը կը սրբես, նստես ընտե, չարի ես կգամ:

Թուխտը վե կալաւ ու գնաց, հարցրեց բազրկեան բաւու տունը, գթաւ. թուխտը տուեց բազրկեան բաւու կնկանը, կնիկը կարգաց, ասեց.—Ո՛ր տե վեր ա էկե: Ասեց.—Քաղաքի դռալը, էն սրնաքին էն կնկայ աչք ընկաւ էդ տղին: Բանալիքները տուեց տղին ու ձեռները՝ բռնեց հուփ տուեց, ասեց.—Այ տղա, դու տղամարդ չես: Ասեց.—Ի՞նչ տղամարդ:

Ասեց.—Ես ինչ որ ասեմ, դու ինչ լսես, ես քեզ լաւ կը պահեմ. քու աղէն էթում ա, էրկու տարով, իրեք տարով չի գալի. ես քեզ իմ ծոցին մէջը կը պահեմ:

—Ձէ, խանութ: Թող տու, էթամ, հըմի աղէն կգայ:

Ասեց.—Այ տղա, ինչ վրադ էթում ես. ինչ որ ասեցի, դու բռն չհասկացար:

Ասեց.—Քու ասութունները ամենը ես հասկացայ. էդ բանի տէրը չեմ: Որ տէրը չես, կորի՛, գնա:

էդ տղէն էկաւ, դուքանները հարցրեց, գթաւ, դռները բաց արեց. աւելը վե կալաւ, քամուզ սրփեց. ջուր բերեց. ջրջանեց:

Տեհաւ աղէն էկաւ, ասեց.—Ձօրանաս. լաւ էս արե:

Ապրանքը քաշեցին նեքսե, պրծան:

Ասեց.—Այ տղա, դու առուտուր արա, ես էթամ, մի տուն դիպեմ: Գնաց տուն: Կնկայ հետ ձեռ բռնեց, բարկեց. ու նստաւ: Կերան, խմեցին, քեֆ արին:

էդ տղէն սկսեց առուտուրը. սաղ քաղաքը ըդրա վրայ թեքուաւ. մի երեք ամիս մնաց:

Բազրկեանի կնիկը ասեց.—էն ինչ տղայ ա դուքանը դրել էս:

Ասեց.—Էրեանցի ա, ընկեր իմ արեր իմ հետ:

Ասեց.—Խի չես զրկում տուն, տունը ճանաչի, էթայ, գայ:

Գնաց դուքանը, տղին ասեց.—Գնա, տանը հաց կեր էս օր:

Տղէն էկաւ տուն, տեհաւ խանութը մի լաւ պատրաստութուն ա տեհե.—Դէ, ասեց. բարե էս էկե, հազար բարե, ըտեղ նստի: Նըստացրեց ու հացը քցեց, կերակուլ քաշեց, գինի գրեց. կերան ու խմեցին, քեֆները լաւացաւ:

Կնիկն ասեց.—Այ տղա, ես քե հետ պոփ նստեմ ու կաղնեմ. իմր դու էս, ես քոն էմ:

Տղէն ասեց.—Անկարելի ա, չըլլի քե պէս հազարն ըլլի, ինչ պէտքը չէ: Ասեց.—Իմ ձեռքից չես պրծնի. ո՛ւր պտի էթաս ըսօր գու: Ասեց.—Մի կտոր հաց տուեցիր, պտի հարամես իմ վրայ: Ասեց.—Որ ըդենց ա, ափսոս ա հացը ուտես, դէ՛ վեր կալ գնա: դէ՛, եսլլա:

Տղէն վե կացաւ, գնաց դուփանը:

Բազրկեանը հարցրեց.—Այ որդի, հաց կերար:

Ասեց.—Շատ չնորհակալ էմ, օճաղդ հաստատ ըլլի:

—Դէ՛, ասեց. նստի դուփանը, ես էլ էթամ, հաց ուտեմ:

Բազրկեան էկաւ տուն, ասեց.—Այ կնիկ, հաց բեր:

Կնիկը հաց բերեց, քցեց աղաքը. տեսաւ կնկայ նօթերը կիտած ա, ասեց.—Այ կնիկ, քեզ ինչ ա էլի նօթերդ կիտեր էս: Ասեց.—Ձի կիտեմ, բա ինչ անեմ. դուն էլ գնացեր մարդ էս գտեր, քեզ ընկեր էս արե:

Ասեց.—Ինչ կայ, էդ լաւ մարդ ա:

Ասեց.—Ոնց լաւ ա, գալու օրը ձեռներս բռնեց ու ճմռեց. ըս օր էլ էկաւ, հաց դրեցի որ ուտէր, եսխէս բռներ ա հախ ու ճմռախ էս բանը պտի ըլլի. որ մէկ էլ էկեր ա տունը, ինչ օլիմ ասես, իմ գլուխ կը հանի: Բազրկեան ասեց.—Որ ըդենց ա, էթամ գու:ս հանեմ, էթայ:—Դու:ս հանես, իմ անըմը կըտայ. Ասեց.—Բռնի անեմք:—Քեզ փռի դուփան ունես, փռնչուն քանպան արա, գշերն որ էն տղին ղրկեմ, ինչ վախօ որ էկաւ, քցէք փռուը, Թռվառի, վերջանայ:

Բազրկեան բաւին գնաց փռնչուն, ասեց.—Փռնչի:

Ասեց.—Համմէ, աղա:

Ասեց.—Գշերուայ կիսին ո՛վ կուգայ, կասի բանը պատրաստ ա. օր աղին ասեր ա ձեզ: Հենց կը բռնէք, քցէք փռուը, ո՛վ կըլլի կըլլի:

Գնաց դուփանըմը նստեց, ասեց.—Այ տղա. կեթաս փռուը, կանես, չաղէն տըմ ա, էն բանը պատրաստ ա:

Ասեց.—Շատ բարի, կեթամ:

Աղին գնաց տուն, կնիկ ասեց քաղցան արի:

Ասեց.—Թափպան արի:

Լաի գէմը վե կացաւ. ասեց յետացեր էմ, էթամ:

Գնաց, հասաւ փռի գուըը, դուըը շինած էր, մի քար վե կալաւ որ դուըը ծեծի, հէնց ժամը զանկը քաշեցին. ուսուլով քարը վեր դրեց դռան աղաքը, ասեց.—Էթամ ժամը. գամ ու ասեմ: Հօրք խրատը պահում ա: Գնաց ժամ:

Բազրկեանի կնիկն էլ էթում էր ժամ. էկաւ, փռի դռնովը անցկացաւ, ասեց.—Փռնչուն հարցնեմ, տեսեմ. կատարեր է իրիկուայ խօսքը: էկաւ, մտաւ փռուը, փռնչուն ասեց.—Իրիկուայ ասած խօսքը կատարեմ էք:

Փռնչին ասեց.—Մօտ արի՛, տենամ ինչ էս ասըմ:

Մօտ գնաց, էլ չխօսացրեց, բռնեցին, կոխեցին փուռը:

Տղէն ժամիցը դուս էկաւ, էկաւ փռնչու մօտը, ասեց.—Աղի
խօսքը կատարե՛ր էք:

Ասեց.—Գնա՛, արխային կաց, կատարեցինք:

Տղէն ետ դառաւ, էկաւ դուքանը բաց արեց, նստաւ:

Աղէն վեր կացաւ, էկաւ դուքանը. էկաւ, տեհաւ տղէն դու-
քանըմը նստած ա, ասեց.—Այ տղա՛, ախր ես քե բան քամպան
արի. զնացի՛ր փռնչու մօտը:

Ասեց.—Գնացի՛, ասեցի փռնչուն, «աղի քամպան արած բանը
կատարել էք». փռնչին ասեց. «կատարել էնք»:

Էն աղէն վեր կացաւ, իրա մեղքն ասեց.—Բա լիրբը տղիցը
քեզ ա զնացեր: Վեր կացաւ. դպա տուն զնաց: Տեհաւ կնիկը տանը
չի, զնաց դպա փուռը, փռնչուն ասեց.—Իմ ասածը կատարեցիք:
Ասեց.—Կատարեցինք:

Ասեց.—Ո՛վ էր որ կատարեցիք: Ասեց.—Քու կնիկդ էր:

Դառաւ յետ, զնաց դըպա դուքանը:

Գնաց դուքանը, տղին ասեց.—Արի՛ ըս տեղ, արի՛ դրուստ ասա՛,
էրեկ որ զնացիր տուն, ինչ պատիւ առար:

Ասեց.—Պատուիցը շնորհակալ էմ, ամեն տեսակ բան էլ կար:

Ասեց.—Էդոնք թո՛ւ մնայ, կնկանս ինչ ասեցիր:

Ասեց.—Աղա՛, ես բան չասեցի, ինչ որ ասեց, քու կնիկն ասեց:

Ասեց.—Ինչ էր ա՛րմ:

Ասեց.—Աղեդ կեթայ. ամսով էրկու ամսով չի գայ, ես քունն
եմ դու իմն էս. ես անկաջ չարեցի, թողացի, վեր կացայ, իմ վրայ
բարկացաւ, ես էլ էկայ դուքան:

Ասեց.—Որդի՛, որ ըզենց ա, իրա եղովը տասպուկեց. արի՛
հաշիւ անենք, քու հաշիւն աւ, Աստուած քու հետ, բարի ճանա-
պար ըլլես, ես էլ դուքանները պտի ծախեմ, էթամ ուրիշ երկիր:
Էդ տղէն իրա փայն առաւ ու ընկաւ ճանապարհ. էկաւ, մի քաղա-
քի դռաղ դուս էկաւ: Արեւ մտաւ, ասեց.—Բեռները վեր ածէք:

Ասեց.—Աղա՛, խի վեր ածենք. քաղաքը մօտ ա, էթանք քա-
ղաքը: Ասեց.—Անկարելի ա, իմ հէրը խրատ ա տուեւ. «որ տե արեւը
մթնի, ըն տե պտի մնաս»: Բեռները վեր ածեցին, կշտին պարկան:
Ինք գշերը բեռների բոլորը պտըտում էր: Տեհաւ մի մարդ ֆանաւրը
ձեռին գալիս էր. էկաւ, իրա կողքով անցկացաւ, դպա գերեզման-
ները զնաց. տեհաւ շրլակին մի զաւս կայ, քամակից ետվաւ, ետվաւ
զնաց. հեռու կաղնաւ, ըղբան քամաւ աւեց: Շրլակի բանը վեր
դրեց. մի քար շուռ տուեց. տեղը փորեց, էդ բանը դրեց տեղը:
Փողը վրայ տուեց ու թողեց, զնաց: Ասեց.—Էս ասլուսնք ա, բերե-
ցին, ըս տե՛ պահեցին, զնացին. էթամ. հանեմ:

Փողը յետ տուեց ու հանեց, տեհաւ մի հատ աղջիկ ա, հոգին տրեփում ա, խանջալը իրեք, չորս տեղ տուեր հնէ վեր կալաւ, բերեց իրա բեռներին մօտը.—Որ մեռնի, կը տանեմ, ֆորեմ, ասեց Բերեց չոր փռեց տակն, պարկացրեց, մի չոր էլ քաշեց էրեսին։

Լիսը բացուեց, վե կացան, քստարի՛ տենան, որ բեռները բարձէն. քամաւա արին մի հինգ հարուր ձիաւոր, Դահա շատ քաղաքից դուս էկան. քաղաքի դրաղին տաս-տաս, քսան-քսան էլան, ցվըրուան դըպա հանդը, մի հինգ ձիաւոր դուզ էկան փաղանի մօտը կաղնեցին, հարցրին.—էս գշեր ըս տեղ իք։

Ասեցին,—Հա, ըս տեղ ինք։

Ասեցին.—Թագաւորի աղջկան սպաներ են, վե կալ, տարե, բան ու ման չէք տեհն ըս տեղրանք։

Ասեցին.—Իրիկուրէ ըս տեղ ենք, բան չինք տեհն։

Էդ ձիաւորները թողեցին, գնացին։

Էդ տղէն ասեց.—Ինչ անեմ, թէ էկան իմ կշտին գթան. ըստրան լեզու չունի որ ասի թէ «ինձ սպանող էս չի», ինձ կը տանեն, կորցնեն. էս օր էլ կը մնամ ըս տի թէ մեռաւ, կը թաղեմ տեղը։

Էն դշիրը մնաց, տեհաւ, չէ, չի մեռում, էն առաւօտը էլ էն քաղաքը չմտաւ. վեր կացաւ, գնաց ուրիշ քաղաք, մի դուքան ըրուեց, ապրանքը ածեց մէջը. էդ աղջկան տարաւ, պարկացրեց, ասեց. Գողերը վրայ են տուե, մեր յընկորը խանջալով ետրալու էն արեւ, ո՞վ կայ սաղացնող։ Ասեցին.—ըս տե մի լաւ հեփիմ կայ։ Գնաց, հեփիմին գթաւ։ Բերեց դուքանը, հեփիմին ասեց.—Խոստովանք պտի պահես, էս աղջիկ ա։ Հեփիմը բաց արեց ետրեքը, տեհաւ։ Ասեց.—Ի՞նչ ուզես, կուտամ. պտի սաղացնես։

Հեփիմը սաղացրեց,—աղջիկը պիտեհն աչք բացեց, տեհաւ ահա. իրան կշտին հեփիմը ու տղա մի կայ, ասեց.—Այ տղա, դու ինչ տղայ ես։ Ասեց.—Նս բազիրկեանեմ, էկայ ձեր քաղաքի դրաղը, դու պատահեցիր։

Ասեց.—Սա թագաւորի աղջիկն եմ. թագաւոր մի հատ վեզիր ունէր, դրան մի տղա ունէր, սարաճութուն կանէր, կգար մեր ամառաքները, կգար իմ օթախը, իմ հետ կը խօսար չարի կէս գշեր, կէս գշերին կիթար, ինձ խօսք կը գցեր. մէկ օր էլ շատ ինձ զօռեց, ես ըզրա վրայ բարկացայ, ասեց.—Առաւօտը թագաւորին կասեմ որ քո գլուխը կտրի. էդ խօսքին խանջալը հանեց ու ինձ տուեց. էլ չիմ իմացե, ինչ ա էլե։

Ասեց.—Քեզ թաղեց, հանեցի բերեցի ըս տե, սաղացրի։

Ախչիկը ասեց.—Բեռները բարձե, էթանք մեր քաղաք։

Բեռները բարձեցին, ընկան ճանապարհ. էկան իրանց քաղաքը։

Տարան ապրանքը վեր ածեցին իրանց դուքանի աղաքը, էկան էդ տղի տունը վեր էկան։

Ախչկան տասներկու հատ անգին քար ունէր, ալ մահուսիմ վրայ կարած, հանեց, տղին նշանց տուեց, ասեց.— Էս քարերը տենում էս ,դու գին չես գիտայ, ես գիտամ. հատը հազար մահեք ածի, մի հատը վե կալ. տար, էն դուքանների կշտին մի հատ սաւառակ կայ, ընդրա վրայ ծախայ. որ ասի, գին ինչ ա, առա հինգ հարուր մանեք ա. էն կը հարցնի, էլ ունե՞ս, ասա շատ ունեմ կշտիս. որ կուզես, ասա, արի, նշանց տամ Վե կալես, կը բերես:

Իրիկունը սարաֆին վե կալաւ, բերեց տուն:

— Ախչի, ասեց, տղին բերել էմ. քարերը շանց տու, տենանք:

Բերեց, քարերը շանց տուեց, ասեց.— Մէկն օր ծախերէս, տասն մին հատ էլ կայ: Նստէք, հաց ուտենք, հտքը փողերը տուր. վեր կալ ու գնա՛ Սարաֆը մտածեց որ վեց հազար մանեք ըս օր դատում ա, ուրախացաւ. ասեց.— Հաց չեմ ուտում, առէք փողերը՝ տուէք. էս էթումիմ, մութն ա:

Ախչիկն էկաւ, ասեց.— Հաց ա, կիր ու գնա:

Սարաֆը ասեց իրա միջին.— Կասես էն թազաւորի ախչիկը պտի ըլի որ սպանեցի. խօսալը ժաժ գալը, ընդրա պէս ա. մի քիչ նստեմ, խօսամ, վե կենամ, էթամ:

Էդ ախչիկը հաց քցեց, բերեց գինի դրեց, խմեցին, քեֆները մի քիչ լաւացաւ՝ էդ ախչիկը գնաց մի խանչալ հանեց, էկաւ սաւառակ քամակին կաղնեց, մի խանչալ տուեց քամակիցը, սրտիցը ծէրը դուս էկաւ: Սարաֆը ընկաւ ու մեռաւ:

Տղէն ախչկան ասեց.— Խի՛ տուիր ըդրան:

Ասեց.— Իմ սպանողը էս էր, ես էլ իմ ինասը հանեցի, տղա՛, ասեց, ինչ որ տիան հանցիր, ըստրան էլ տանենք, ըն տի թաղենք: Մի փալասի մէջ կոլուցին ու վե կալան, տարան. թաղեցին: Էդ տեղ, որ ախչկան հանել էր, Յո դառան, էկան տուն:

Առաւօտ լիսացաւ, տղէն ղըկեց, մի ձեռք տղամարդի չոր բերի՝ Գնաց վե կալաւ, բերեց:

Ախչիկ ասեց.— Ինչ առարկայ կայ պազարումը:

Ասեց.— Վեզիրի տղայ— Սարաֆին ման էն գալի:

Ասեց.— Գնա, էրկու հատ ձի էլ բեր, նիլենք, էթանք. որ չի գտն, նեանէն գտնեն, մեղ կորցնեն: Հեծան ու գնացին:

Ախչիկն ասեց.— Այ տղա, գիտաս, ուր պտի էթանք:

Էթանք Ստամբուլ, ընտե մի ժամանակ մնանք, էս առարկէն վերջանայ, յիտ դառնանք. գանք:

Գնացին, մի չոլ, եսպան տեղ վեր էկան. խուրճիններիցը հաց հանեցին, նստեցին. կերան:

Էդ ախչիկը ալ մահուսը նստաւ, լուաց, ասեց.— Այ տղա. ուշդ վրայ պահայ, ես էլ մի քիչ քենեմ Գնեց. տղէն քամաւա էր անըմ:

Տեհաւ մի հատ ագուաւ էկաւ, էդ ալ մահրօթի կշտին վեր էկաւ. իմացաւ միս էր, ինչ էր. վե կալաւ էդ ալ մահուօր, թռաւ. տղէն տեհաւ որ տարաւ, մի դարի գլխին վեր դրեց. ձին նիլաւ, ընկաւ քամակը: Գնաց, հասաւ. էլի վե կալաւ, թռաւ. տարաւ դահա հեռու, մէկ էլ գնաց, էլի ագուաւ վե կալաւ թռաւ. մութն էլ ընկաւ, կորցրեց ագուաւին՝ հո գառաւ, ասեց.—Էթամ ախչկան հասնեմ:

Էդ ախչիկը զարթնեց. տեհաւ, ահա, կշտին մարդ չկայ:

Ասեց.—Էյ պէիհքիպար տղա, էն նեղ տեղից ընձի աղատեց. իրա ամակլին ափսոս չէկաւ. էն քանի անգին քարի խաթեր վեր կալաւ, գնաց: Էդ ախչիկը ձին նիլաւ, դպա Ստամբօլ. գնաց ծովի դրաղը, կեամին նստեց. գնաց Ստամբօլայ միջը:

Գնաց թեթև դայֆի դուֆան գրեց, ասեց.—Պալէի էդ տղէն էրեայ, ետ դառնանք դըպա մեր քաղաքը:

Տղէն էկաւ, տեհաւ ախչիկը չկայ. ընկաւ, քաղաքները ման գալով, հարցնելով չգթաւ, ձին էլ ծախեց, կերաւ. ասեց.—Փող չմնաց, Ստամբօլ էթամ:

Մի մարդ ասեց.—Նօֆաւ կըլլես, Ասեց.—Կըլլեմ:

Ամիսը պարիւտեցին տասը մանեք:

Ամիսը քամեց, ասեց.—Իմ տասը մանեքը տուր, ես էթամ:

Ասեց.—Դոր էս էթում. մե ամիս էլ կաց, նոր գնա:

—Անկարեղի ա, ասեց. պտի էթամ:

Ասեց.—Որ ըդենց ա. կացինը սղոցը վե կալ, մի ծառ կայ. կտրենք, նոր գնա:

Տղէն վե կալաւ. գնաց տակը, նստեց:

Տեհաւ աղէն յետացաւ, սկսեց կտրիլը:

Ծառը կտրուաւ վեր ընկաւ: Էդ ծառի գլխին մի ագուաւի բուն կար. տեհաւ ալ մահրօթի վրայ շարած անգին քարերը ըսրա միջին էր. ուրախացաւ. վե կալաւ, դրեց ջեպը, ասեց.—Նո ըսդրան ի ման գալի, գթայ. յուս ունեմ ախչիկն էլ կը գթնեմ:

Մէկ էլ տեհաւ ալէն էլ էկաւ. տեհաւ ծառը կտրած:

Ասեց.—Զօրանաս, վեր առ քու փողն, բարի ճանապարհ:

Փողն առաւ, ընկաւ ճանապարհ, գնաց. գնաց, ծովի դրաղը հասաւ. նստաւ կեամին, դուս էկաւ Ստամբօլ, ման էկաւ, գնաց մի դայֆանու դուֆանում գթաւ ախչկանը, ախչիկը ասեց.—Պե ինքիպար, մենծ բան էր որ անգին քարերը վե կալար, գնացիր. ինձ թողեցիր էն տեղ: Տղէն նստաւ, ինչ որ էլիւր էր, պատմեց. ջիպիցը անգին քարերը հանեց, տուեց ախչկան:

Ախչիկը ասեց.—Մի ժամանակ ըս տե մնանք. նոր կեթանք մեր երկիրը:

Թագաւորը վեզիրին կանչեց.—Վեզիր, ասեց. արի ըստե՛ս Վեզիր, իմ ախշիկը կորաւ. իսկի սալը իս տուող չէլաւ. քու տղէն էլ կորաւ, սալը իս տուող չէլաւ. մենք չիմացանք, մեր դուռմանը ո՞վ էր։

Վեզիրն ասեց.—Մեզ չեն ասեր, բուշեմում կասեն. դարվիւթի կէյիմ մտնենք, էթանք, ման գանք, հարցնենք։

Թագաւորն ու վեզիրը վեր կացան, մտան դարվիւթի կէյիմ. ման էկան։ Գնացին, աշխարքը ման էկան. որ տե հարցրին, սալըդ տուող չէլաւ։ Գնացին, դուռ էկան Ստամբուլ. էդ ախշկայ դայֆի առաջովը անց էին կենում. ախշիկը տեհաւ, ճանաչեց. ասեց.—Էս Թագաւորն ա,—իմ հէրն ա, էս էլ վազիրն ա։—Սարաֆի հէրն ա. ձէն տուեց։—Դարվիւթ բաբա, ո՛ւր էք էթում։ Ասեցին.—Եթալու տեղ չունենք, ման էնք դալի։ Ասեց.—Համեցէք ըստե՛ դայֆայ էլ կայ, չայ էլ կայ, ցարկիլայ էլ կայ, ինչ որ ուզէք, կայ։

Մտան նեքս. տարաւ ըդոնց տեղ նշանց տուեց, ըդոնց պատուեց։ Դարվիւթն ասեց.—Կերակուլ էլ կարաս պատրաստի։

Ասեց.—Էս սահաբը կը պատրաստեմ։

Կերակուլը պատրաստեց ու քաշեց ըդոնց աղաքը։

Մուքն էլ ընկաւ. դուռը շինեցին, էկան չորսով նստան ու հաց կերան։

—Դարվիւթ բաբա, ասեց. արխային կերէք ու ըս տե քնէք։

Կերան ու պրծան. ախշիկն ասեց.—Դարվիւթ բաբա, երկար գչեր ա, դու ախշալք ման էք էկե. մի բան ասէք, անկաջ անենք։

Ասեց.—Մենք պեզարած էնք. դուք ասէք։

Ասեց.—Ես մի թեթեւ բան գիտամ ասեմ։

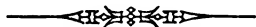
Սկսեց գլխիցը. մոնց օր էլեր ա, ընենց պատմեց. ասեց.—Դու Թագաւոր էս, էս էլ քու վազիրն ա, էս էլ քու ախշիկն եմ, էս էլ ինձ պրծացնող տղէն ա։

Քնեցին, առաւօտը վեր կայան, ընկան ճանապար. էկան, իրանց քաղաքը դուռ էկան։

Էն վազիրին դուռ արեց, ասեց.—Դու իմ դուռման էս գաթի, էն աղջիկն ու տղէն ինչ տար իրար հետ ման էն էկե, իրար հետ քուր, ախպօր պէս էն էլե։

Թագաւորը ջխտին էլ կանչեց աղաքը, կաղնացրեց. ասեց.—Որդի, իմ կորածը որ ես քթայ. ըսդրա պատճառը դու ես էլե, իմ ձեռով էս ախշիկն էլ տալիս էմ քեզ։

Նշան դրեց, օխտն օր հարսանիք արեց։

ԱՂՈՒՆԻԿ ԱՂԶԻԿ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Իրեք ախպէր կըլլին, իրեքի պուճուկը կըլլի. էդ տղէն աշխատանքի-բանի չի էթայ. ձիու վրայ ման կգայ, Ախպէրտանքը կասեն.— Խի՛ չես գալի մեր տան բաները անես, պէյթի ման էս գալիս Ասեց.— Ամենևին ձեր տան բան ընձի պէտք չէ, էլ տասնը չեմ մնում. ես ուր էթումեմ:

Գնաց, էրկու ընկեր գթաւ, ասեց.— Տղէք, էթանք ախշար ման գանք. էլ դառնալ չկայ մեզ: Գնացին, իրեք հատ ձի առան. ամենքին մի հատ, նիւան ու գնացին: Գնացին, ընկան չօլ-եապան տեղ, ճանբէն կորցըրին. տեհան մի վորուխի խոտի մէջ մի իզ կերևայ. առան էդ իզը, գնացին:

Գնացին, տեհան մէկ հատ վիշապ ընկեր ա, էթում ա. դու մի ասէր էդ վիշապի իզն ա. գնացին, հասան վիշապին:

Վիշապն յետ դառաւ, էդ իրեքին խրկեց, էդոնք փախան:

Վիշապը ըդոնց կոխեց մէ գալի մեջ. վիշապը մեծ էր, չկարաց նեքսե մտնէր. դռան դէմ արեց, բերան բացեց, կաղնեց:

— Տղէք, ասեցին իրարու. մեզի կուտի, էլ իլան չկայ, բուանբը լցէք, տուէք բերնի մէջը: Տղէք լցին, դարդըկեցին: Իրեք օր մնացին ըտեղ, շատ սովածացան, ասեցին.

* Պատմած է Արսէն Ղրիմեան:

—Վիշապ ոչ ժուր ա գալի, ոչ բան. դուս գանք, տենանք. սատկած ա թէ սաղ ա:

Դուս էկան, տեհան սատկած ա. ձիանը նիւան, ընկան ճանբայ. գնացին, մի ծովի դրաղ դուս էկան. տեհան ծովի էրեսին կեամին գալիս ա: Կեամիչին էկաւ, կեամին մօտացրեց, ասեց.—Մեզ էլ դիր կեամու մէջ:

—Ի ու ինչ մարդիկ, ասեց. էս շօլիստան տեղ մնացերէք:

—Պատահեր ա, ճանբէն կորցրինք, ընկանք ըս տե:

—Ձեզ տեղ կըլլի, ամա ձեր ձիանոց տեղ չըլլի:

Ըդոնք էլ ասեցին.—Ձիանը մեզ պէտք չի:

Ձիանը բրալս սուռեցին, նստան կեամին. ընկան ճանբայ. ֆըրբունէն վե կացաւ. իրեք օր, իրեք գշեր ծովը տակ ու վիրեւ արեց. կեամին տարաւ, տուեց մի քարի, հազար կտոր արեց: Էդ իրեք մարդ մնացին մի տախտակի վրայ. ասին.—Աստուած, վիշապից պրծանք, ընկանք էս նեղ տեղ. տենանք, որ տե լուս կընկնանք:

Ծովի լափին տարաւ, մի դրաղ դուս հանեց:

Բերեցին էդ տախտակը մի քարից կապեցին. իրանք դուս էկան շօլը. տեհան մեծալ ս, սկսեցին մեծի մէջը ման գալը:

Տեհան ոչխարի բոռոց ա գալի, ասեցին.—Տղէք, էթանք էս ոչխարի իգին, մէ շէնըլք քցենք մեզ:

Հասան ոչխարին, տեհան շօպանը քեփեկեօզ ա. ոչխարի կըշտին կաղնիր ա. հենց որ տեհաւ, գերանը դակամակի պէս դրեր էր ուսին. խառնեց ոչխարին, քշեց. տարաւ իրան գաղէն. գաղի առաջ մի ջաղացքի քար կար, պըտըտեց դէն. ոչխարը արեց նեքսե, մեզ էլ հեռը. գնաց մի սէլաչափ ցախ բերեց. չորս քար չիներ էր բունդիւր, ցախը վառեց էդ տի, մի շանփուր ունէր, դրեց էդ կրակի մէջ. լաւ տաքացաւ, հանեց ու բերեց, տուեց ըդրա գօշը, հենց ճուաց ու մնուաւ: Տարաւ, կախ տուեց բունցիւր, էփեց. քարի վրայ ճըղճըղեց ու կերաւ: Ասեցին.—Էգուց էլ մեզ կուտի. ինչ իլան անենք, սրա ձեռիցը պրծնինք: Լիսը բացուեց, խառնեց ոչխարի հետ, տարեց մէջի մէջը. չար իրիկուն պըտըտեց, իրիկուն էլի բերեց, արեց ըսուդ. էլի ցախ վառեց, շանփուրը բերեց. էլի էն մէկ տուեց ընկորը դօշիցը, էլաւ տարաւ բունցիւր, էփեց. ճղճըղեց ու կերաւ: Մնաց մինակ. միտք արաւ, վաղն էլ նօպաք իմն ա: Էդ մօքին էր, տեսայ քեփեկեօզ քնեց. խոռոց քցեց, քունը տարաւ, աղէն վե կացաւ, էդ շանփուրը վե կալաւ. դրեց աչքի մէջ, հուփ տուեց, գնաց գետինը: Վե կացաւ, ընկաւ պատէպատ, էդ տգին ման ա գալի. ճարը կտրաւ, ջաղացքի քարը գինը քցեց. չէնք արեց ծակի գէմը, ոչխարը մի մի շէնքի տակով անցկացրեց: Տղէն մտաւ

սեյիսի փորի տակ. սեյիսը եավաւ-եավաւ գնաց, չէնքի տակով անց կացաւ. էդ էլ հետը գնաց:

Տղէն դուս էկաւ դուռը, բռնաց, ասեց.—Հօ քու ձեռից պըր- ծայ: Էդ ձէնը որ լսեց, էդ քեփեկեօզն էլաւ մի քարի գլուխ, բռ- նաց. որ բռնաց, էն դօսը յքեփեկեօզ էկան, լցուան ը տեղ: Էդ տղէն փախաւ:

Էդ քեփեկեօզներ ասեցին.—Խի ես բռնում:

—Էդ փախնողը իմ աչքը հանեց. ասեց:

Ըդոնք ընկան ըդրա քամակը. էդ փախաւ, գնաց, էն տախ- տակը որ կապեր էր. վրան նիւաւ, կապը յետ արեց, քչեց ծովի մէջը. ըդոնք էլ էկան, վրաղը կաղնան. էլ չկարացին մտնել: Էդ տղէն տախտակը քչեց, եավաւ-եավաւ գնաց ծովի մէջը. գնաց, մի դրադ դուս էկաւ շօլը. տեհաւ մեռայ ա, ամեն տուտակ պտուղն էլ կայ, մարդ ու մասադ չկայ: Էդ տեղ մի աղբուր կար. իրեք աղու- նիկ էկան ը տե, խրխեք հանեցին, մին մին ախչիկ էլան, լեղացան:

Տղէն մէկի խրխեն գողացաւ. տարաւ պահեց: Էկաւ, էդ ախ- չիկներուն մօտացաւ. ըդոնք տեհան մարդ ա գալի, էն էրկուսը էկան, ալպալը խրխեք հագան ու թռան. տղէն գնաց, էն մէկը բռնեց: Էդ տղին սղաչեց, ասեց.

—Տղա, ես քու թայը չեմ. ինչ տար սղաչեց, չէլաւ:

Էդ տղէն, էդ ախչկան առաւ, էլան մարդ ու կնիկ:

Ասեց.—Մարդ ու կնիկ էնք, իմ խրխեն տու, հագնեմ:

Ասեց.—Վախում եմ, դու կը փախնես:

Ժամանակ մի մնաց, մի տղայ բերեց, ասեց.—Հմի տուր, տղայ էմ բերեր, էլ չեմ փախնի: Էլի չտուեց:

Մի տղայ էլ բերեց, էղսւ էրկու տղայ.—Դէ, ասեց. իմ խրխեն տու, էրկու տղայ էմ բերե. չեմ փախնի:

Գնաց, խրխեն հանեց, բերեց, տուեց.—Դէ, առ, ասեց:

Հենց որ խրխեն հագաւ, էրկու տղէն խըտըտեց, գնաց ծովի մէջ տեղ կաղնեց, ասեց.—Այ տղա, էս էրկու տղէն ընձի հալալ արա:

Ասեց.—Հալալ չեմ անի:

Իրեք անգամ ըգնեց ասեց, էն էլ չարեց:

Էրկու տղին առեց, սըկուեց ծովի տակը, էլ չերևաց:

Էդ տղէն էլի մնաց մինակ ըդ տեղ. ասեց.—Մինակ ինչ անեմ:

Գնաց, ընկաւ մօն գալու: Գնաց, տեհաւ մի մարդ, հրեա, նստած ա, բարե տուեց, ասեց.—Ի՞նչ մարդ է՜, ըս տե նստած էս: —Մեր տուն ըս տե ա, գեղն ըս տի մօտ ա. —Դէ, արի, ձեռիցս բռնայ, էթանք մեր տուն:

Դու մի ասեր, էդ մարդը պալտ դալիւ էր, փաթութուաւ ըդրան. նիւաւ շալակ, փէտ առաւ ձեռ, քչեց. տարաւ իրանց տունը:

Գնաց տուն, ըզրա հէրն ասեց.—Էդ ինչ բան ա

Ընձի ճանքին պատահեց. նիւայ, էկայ:

Նօպարէ ուօպար ըզրան նիւան. ցախ էն բերւմ, ջուր էն բերւմ. էրկու ամիս ըզենց բանացընումին: Ըզոնց ձեռիցը իլան չէր գտնւմ պրծնէր, չատ չարչարեցին: Մէկը փշու կերթէր. մէկը ջրու:

Մէկ օր գնաց ծովի դրաղը, ըտիան մի մարդ էկաւ, ասեց.

—Ըզոնց ձեռը դու խի էս ընկե:

Ասեց.—ձանփէն կորցըրեցի. էկայ, ընկայ:

—Որ մտնես ծովը, ըզոնք քամակէդ չգան, կը պրծնես:

Էդ տղէն ջրի միջով, դրաղէն գնաց, ընոնք կանչեցին—Արի. արի: Էն ականջ չարեց. նիւող յետ դառաւ, գնաց:

Տղէն մէկ քարի տակ տափ կացաւ. տեհաւ մի կեամի, կեամուչուն ձէն տուեց.—Արի, ընձի էլ տար:

Կեամուչին վե կալաւ, դրեց կեամու մէջը. տարաւ, հանեց քաղաքի մէջ: Էդ տեղ տղէն իրեք տարի մնաց, աշխատեցաւ բաւականի փող:

Էդ քաղաքիցը մի ախշիկ առաւ. մի չորս տարի մնաց կշտին. էդ ախշիկ մեռաւ, բերեցին, դաւար, ոչխար ինչ որ ունէր, մորթեցին: Ասեց.—Ախպէր, խի էք մորթում, ընձի տուն ա պէտք, ես էլի կնիկ պտի առնեմ:

Ասեցին.—Խի, դու էս քաղաքի սովորութունիցը խապար չես:

Ասեց.—Ինչ կայ օր խապար ըլլեմ:

Ասեց.—Մարդը մեռնի, կնիկը պտի թաղենք, կնիկը մեռնի, մարդը պտի թաղենք հետը. կնիկը ինչ կանես, մալը ինչ կանես:

Բերեցին մի դուպուր կնկայ համար շինեցին, մի դուպուր տղի համար. տարան գերեզմանատուն: Ըզոնց գերեզմանատունը չատ մեծ զաղայ էր, պարանով կախ տուին ծակովը. էրկու մարդ էլ իրանցից կախ տուին. վեր էկան, տեղաւորեցին. էն մարդկանց էլի քաշեցին վիրե:

Էդ տղէն ասեց.—Սա մեռած չեմ. դուս գամ, տենամ, ինչ կայ. Դուս էկաւ, ման էկաւ, տեհաւ որ դուպուր դուպուրի վրայ լիքն ա, մէ կնիկ էլ էն տեղ սաղ ա, գնաց, էդ կնկան հարցրեց.—Դու եփ էս էկե ըս տե:

Ասեց.—Էս քաղաքի աօտքը կառուի, էրեկ իմ էրիկ մեռաւ. ընձի էլ բերին ըս տե. պտի ընդար մնամ ըս տե սոված, ըս տե մեռնեմ:

Ասեց.—Իմ կնիկ էլ մեռե, ընձի էլ բերեցին ըս տե. Աստուած, պտի լուս անի, ըս տիան պտի պրծնենք, թէ ըս տե պտի մեռնենք: Կնիկն ասեց.—Ըստե գալող էլ չպրծնի:

Թամաւա արին, տեհան մի հատ աղուէս էկաւ, ըտե ման ա

գալի. տղէն ասեց.— Էս աղուէս տեղ կուենայ, էկեր ա. տենա՛ք, դըւո՛րն ա էթում, մենք էլ էթանք:

Տղէն ընկաւ քամակը, կնկան էլ ասեց.— Դուռն էլ արի:

Աղուէս գնաց, ըւզոնք գնացին. գնացին, մի ծակից դուռ էկան ծովի դիպելու: Աղուէս թռաւ, գնաց. տղէն տեսաւ կեամբիմ ա գալի. կեամուշուն կանչեց, կեամուշին վե կալաւ ըդոնք:

Էդ կնիկ շատ սիրուն էր, կեամուշու աչք ընկաւ էդ կնկան. միտք արաւ որ տղին վե կալի, քցի ծով. կնիկ առնի:

Մէկ էլ տեսաւ ծովից ձէն էկաւ.— Էդ ինչ էս անըմ, հէյ:

Կեամուշին որ ձէնը լսեց, փախաւ. տափաւ:

Իրեք անգամ միտքը փոխեց. իրեք անգամ ծովի միջից ձէն տուին, էլ չկարողացաւ տանէր, հանեց չօլը:

Էդ տղէն, էդ կնիկը նստան ծովի դիպելու. էն աղուենիկ կնիկը էրկու էրեխէն առաւ, էկաւ ըտե, կանչեց ծովի միջից— ձէն տուեց.— Ա՛յ մարդ, կնիկ էս առե, էդ կնինը հալալ, էս էրեխէքը ընծի հալալ անըմ էս: Ասեց.— Հալալ չեմ անի:

Ասեց.— Խի՛ չես անի, Պալտ դայիցից քե ազատեցի, էն ո՛վ էր, էն աղուէսը քե ազատեց, էն ո՛վ էր. իրեք անգամ կեամուշին միտքը փոխեց, քե պտի քցեր ծովը, էն ո՛վ էր ձէն տուեց. իրեք փորձանքից քե ազատեցի, էս էրկու էրեխէն ընծի հալալ չեմ անըմ:

Ասեց.— Հալալ ա քեզ:

Ասեց.— Էթաք բարին ու սըկուեց ջրի տակ:

Մարդ ու կնիկ վե կացան, էկան էդ քաղաք. մի հարուստ մարդ ըդրան պատահեց, ասեց.— Դու ի՛նչ մարդ էս:

Ասեց.— Ղաւրիպ մարդ էմ, ես էլ չեմ գիտում, ես ու իմ կնիկ էլի, ընկեր ենք ըստիան: Ասեց Որտի՛, պտի մնա՛ս:

Տեղ չունիք ըսկի, աղա, ասեց:

Վե կալաւ, տարաւ իրա տունը. հաց կերան, պրծան:

Առաւօտը հարցրեց:— Նօքա՛ր, կըլլիս.— Ասեց Ձէ:

Ասեց բռնեմ քե նօքա՛ր, թուանք քցել, սարվի:

Ամիսը տասը մանեք պարբեց, ինքն էլ մուճքա պահի:

Պարուք կուլաւ առաւ, տուեց ըդրան, ասեց.— Լաւ նշան քցել սարվի:

Մէկ օր ասեց.— Արի՛, փորձեմ. խանչալը կը դնեմ, կուլով բերնին տուր: Կուլէն տուեց, էլաւ էրկու կտոր, կշռեց, մէկը քիչ ծանտը էր, ասեց.— Լաւ չես սարվի:

Գնաց մի ամիս պտըտեց, էկաւ:

Խանչալը տնկեց. կուլով տուեց բերնին. բերեց, կշռեց, էրկուսն էլ դուզ դուզաւ էկան:

Բերեց, մատնիք դրեց բռան մէջը,—Կուլով տուեց, մատանիքի ծակէն անցկացրեց:

Ասեց.— ԱՅարքմ, տղա: Գնաց, տղի ճակատը պաշեց:

Վե կալաւ տղէն, զնաց իրանց տուեւ. հաց կերան, գինի խմին, լաւ քնեց արին, մի դաստա փէտ վե կալան, քուանքը վե կալան, տեց.— Տղա, վե կալ, էթանք ծովի դրաղը:

Ծովի դրաղը փորեցին, էդ փետերը քցեցին, ծածկեցին:

Աղէն ասեց.— Մտի ըս տե. չքնես, հենց քչերը մէ ճանապարհ կգայ ծովիցը. հենց պոգերը, մուռթը դուս կգայ ծովիցը. ալպիալը գաւ մի թողի դուս գայ:

Դշերուայ կիսին տեհաւ մէ զլստ դուս էկաւ ծովից կրակի պէս, պլպլում ա, գալիս ա դպա իրան. էկաւ. մօտանում էր, մէկ կուլի, մանկզիլ մնաց. տղէն նշանը բռնեց. տալու բաւեցան ճակտին բռնեց: Էդ ճանապարհը շուք պոչին վրէն ու շարտեց ըդրան, որ գիպաւ տղի էրես, էրես էլաւ արնուհիկ, ուշքը գնաց, նուաղեց:

Աղէն քուանքի ձէնը լսեց. կնկան ասեց.— Էթումեմ, կնիկ. ինչքան մարդ փչացաւ, էդ էլ փչացած կըլլի:

Գնաց, տեհաւ ջանապարհը վեր ա ընկե ծովի դրաղը. գնաց ֆոլիկը տեհաւ տղէն սալ էր. արնի մէջ կորսուեւ ա:

Ջուր բերեց, գլխին քցեց, տղէն օյանմիւս էլաւ, աչքերը բացեց, տեհաւ աղէն գլխու վերէն ա:

Ասեց.— Տղա, մի վախենար. վեր, էթանք:

Ջանապարհը դրին մեծոփի մէջ. տղէն շլակեց, էկաւ դպա տուն, բերեց, դրեց կըճըճի մէջ, բերանը խմորեց, դրեց թունդիբը, լաւ էփեց. հանեց, եղը քօփ էլաւ կաշադի պէս մի գունդ: Ասեց,— Կնիկ, մի կտոր բանքակ բեր:

Բանքակ բերեց, կճուճը քամուզ սրբեց. մի պուճուր էլ էդ եղիցը դրեց մէջը, տրորեց ու տուեց տղին, ասեց.

— Ե՛, գնա, թէ մարդ էս, էս էլ քե քօլ ա:

Էդ տղէն վե կալաւ, դրեց ծոցը, ասեց.— Ընձի ճանքու դիր:

Աղէն գնաց էրկու հատ ձի առաւ, էրկու հարիր մանեք փող տուեց, լաւ շորեր տուեց.— Դէ, ասեց. բարի ճանքայ:

Ընդունք ընկան ճանապարհ ու գնացին. գնացին չօլի մէջ մէկ տղբրի վրայ իջան: Հաց կերան, պարկան: Տեհան մէ տաս հատ ձիաւոր գող էկան, վեր էկան, ասեցին.— Էս մարդին սպանենք, ձիանը, կնիկը տանենք:

Էդ մարդը ընկաւ աղաչանք.— Խի էք սպանում, ձին էլ տարէք, մալն էլ տարէք, ընձի, իմ կնկան ձեռ. մի տաք:

Գողերի մէկի սիրտը խիղճ ընկաւ.— Խի սպանենք, մեր ձեռ ինչ կընկնի որ սպանենք, կնիկը տանենք, ինչ անհիք:

Ձիանն էլ առան, փողերն էլ առան, էրկըսով չըփլախ մնացին ըտե: Ծոցի ջիպի բանբակը թափած էր ըտե, ասեց.— Կնիկ, կնիկ, էգ պօնծով (կթի կոտրած կտոր) մէ ջուր տուր, խմեմ: Կնիկը պոնծը վե կալաւ, աղբրի մէջը լուաց:

Ասեց.— Էգ բանբակով էլ սրբի, քամուզ ըլլի:

Բանբակը վե կալաւ, սրբեց. տեհաւ բօնծը էլաւ ոսկի:

Ասեց.— Կնիկ, էս բանբակին հունտը կայ. բանբակը քօփ արա:

Բանբակը քօփ արին. վե կացան ու գնացին: Ո՛ր տե որ սովածանում են, մի խեցատի կտոր վեր են քաշում, բանբակով սըրբում, ըլլում էր ոսկի, տալիս էն հացի, ուտելով էթումին:

Եկտն իրանց քաղաքը դուս էլան, գնացին իրանց տունը:

Հէրը, մէրը Եկան, քօփ էլան գլխին, ասեցին.— Էգ ինչ բան էր, ըդենց սիպտակեցիր:

Նստեց, իրա գլխին Եկածը նաղլ արեց, ասեց.

— Էս դար դարս տենողը չի սիպտակիր:

Ղօնախ Եկաւ տունը, տեսաւ էն թուխ մարդը նստաւ հացի, էն սիպտակ մարդին բանացընըմ էր, ասեց,

— Խի էք ջահեղներդ նստի, էգ սիպտակ մարդին բանացընըմ իք:

Ասեցին.— Էդի մեր պատիկն ա:

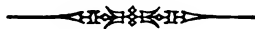
— Ոնց պատիկն ա, ես ձեր հացը չեմ ուտում. թո իրա պատմութունը անի:

— Դու քու հացը կեր, ասեց. իմ դարսը չաա ա:

— Դու քու դարսը չասես, ես ձեր հացը չեմ ուտի, ասեց:

Էդ մարդ սեղանի վրայ սկսեց իրա գլխից անցած բաները, պատմեց մինչև իրեք օր:

Ղօնախ մինչև տակը չառաւ, հաց չկերաւ:

ՄԸՄԱԽՈՆ ԹԱԳԱԽՈՐ ՈՒ ԳԻՒԼ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ալլի-լլի, մի տղայ. կեթայ մի իշխանաւոր մարդի կլլի
նօճաւ, էդ մարդը կասի.— Ոչխարը պտի տանես, արածա-
ցընես, չուրի աշուն կտամ քառասուն մանէք: Եդ մարդը վեր, տա-
բաւ հանդը արածացնելու, ճաշերքին կը բերէր բէր ռիչարը կթելու:

Ռիչարատիրոջը մէկ ախշիկ ունէր, էդ չոպանին հաց կը բերէր.
էդ ախշիկը էն դօստ գնաց, էկաւ, որ իրար վրայ սիրուեցին. ախ-
շիկայ հէրը իմացաւ որ սիրուեր ա ախշիկը իրանց չոպանի վրայ:
Հէրը ուզեց չոպանը գուռ անի, ամառուայ կէս էր, ուրիշ չոպան
ձեռ չընկաւ, մնաց էլի: Եդ չոպան իմացաւ որ իրան պտի գուռ
անի, գնաց մի հատ բլուլ առաւ, սկսեց ածիլը իրա դաւդի համար:
Ախշիկայ հէրը ախշկան չթողեց որ չոպանին հաց տանի. գշերը ռի-
չարի տեղումը որ չոպանը բլուլ կածէր, էդ ախշիկը կը նիւէր
կտուրը, անկաջ կանէր ինչ դայտա ածէր, էդ դայտեք ախշիկը
բիրաօի սարվեր էր, իմանում էր. էն դօստ կը կողնէր. չարի բլլի
ձէնը կը կտրէր. նոր ախշիկ կգար, տանը կը քնէր: Եդ ախշկաւ
սովորութուն էդ էր ածնօր:

Մէկ օր էլ կողնէր էր կտրանը, գիւան ընկերին ռիչարի մէջը.
հորմին տառ-տասներկինգ գէլ. չոպանի իլանը կտրաւ. ինչ արաւ,
չկտաց հանի. բլուլը առաւ ձեռը, ածեց. բլուլի մէջին տսեց.— Ախ-
շի, քու բաղդն եմ ընկի, հօրդ իմացրայ, գան, հաւաւի հասնին, չէ'
մի հատ չեն թողայ պրծնի: Ախշիկը վեր էկաւ կտրիցը, հօրը իմա-
ցրեց, տսեց,— Ափի, վեր կաց. ռիչարի մէջը գիւան ընկեր էն, որ

* Պատմած է Արսէն Ղուկմեացն:

չհասնէք, բիրտաթի կը ճղեն: Հէրը վեր կացաւ, ասեց.—Ախչի, դու
 որ տեղէն իմացար կէս դչիւին: Ասեց.—Նա բլրով իմացայ:

—Դու որ տեղ իր կաղնած որ իմացար:—Կարճա՛նը կաղնածի,
 Ափի:

—Ախչի, ասեց, էթըմիմ, թէ՛ օր սութ ա էլե, ես գիդամ, դու:

Ասեց.—ափի, գնա՛, սութ չի, քեզ արա որ ոխչարին հասնես:

Մի քանի աղէք վե կալաւ ու գնաց. դնաց հասաւ օխչարին,
 տեհաւ գիլան ընկեր էն ոխչարի մէջը դէս էն քըմ, գէն էն քըմ:

Մտան ոխչարի մէջը, հալա՛-հալա՛, արեցին. գիլանը միջից
 հանեցին: Ոխչարին քամաւա արեցին, տեհան իսկի վնաս չի էլի.
 մի հատը ճղեր էն Աղէն հարցրեց.—Էդ ինչ վալս գիլան ընկան
 ոխչարի մէջը: Ասեց.—Իրիկուրէ ընկան մէջը, ինչ դժար չարչարուե-
 ցի, չկարացի հանէի միջիցը, նոր բլուլը ածեցի, դու հաւարին հա-
 սաք: որ ես բլուլը չածէի, քու ախչիկը չը լսէր, չէր իմացուէր,
 չէիր հասնի էս հաւարին: Էդ ախչիկը պտի տաս ընծի:

Ասեց.—Մի ողայ, մի ախչիկ ա, կտամ:

Ախչիկայ հէրը էկաւ տունը. ախչիկը ասեց.—Ոնց էր, սփի:

Ասեց.—Զօրանաս, ախչի, դրուս էր:

Էդ մարդը դնաց տուն, կնկան պատմեց մոնց է էլի:

Ասեց.—Զոպան ախչիկ ուղեց, խափեցի. ասեցի «կտամ». չարի
 աշուն բալի լաւ պահի:

Զոպանը մի քանի օր ետնայ էկաւ տուն իրա համար հաց
 տանելու. իրա աղէն խօսացրեց. ասեց.—Ոխչարը մոնց ա, լաւ ա:

Ասեց.—Շատ լաւ ա, ափի. ասեց. քու ասածը մոնց էլաւ:

Ասեց.—Ժամանակ ունի, հիմի ժամանակը չի, գնա՛:

Մի քանի օր յետը ոխչարը գողեր էկան տարան, չոպանի ոտը
 ձեռը կապեցին, չոպանը աղաչեց, ասեց.—Ոտներս կապած մնայ,
 ձեռներս յետ արէք: Գողեր յետ արեցին, մի գետ կար, անցկացրե-
 ցին ջրի էն էրեսը. ընտե գողեր նստեցին. մի հատ ոխչար մորթե-
 ցին, խորոված անեն որ ուտեն:

Զոպանը բլուլն ածեց, ախչկան բլրի միջին ասեց.

—Ոխչարը տարան, քեզ հասաք կը բերէք, թէ չհասաք կը տանեն:

Ախչիկը կտրից վեր էկաւ, հօրը ձէն տուեց.—Ափի, վեր կաց.
 որ ոխչարը բիրտաթի տարան գողերը:

Վեր կացաւ. մի քանի աղայ վեր կալաւ, դնաց, հաւարին հա-
 սաւ. դնաց, չոպանի կշտին կաղնեց, չոպանին ասեց.—Ոխչարը
 դրվորը տարան: Զոպանը ասեց.—Հրէդ գետան էնդին ա, մի հատ
 էլ մորթեր էն, խորոված էն անըմ:

Ասեց.—Գնացէք, բերէք:

Թափառաւ արեց, տեհաւ գողերը շատ էն, ասեց.

—Այ տղա, էս գողերը շատ էն, չենք կարայ ընդոնց ձեռիցը բերի:

Ասեց. Դու քու խօստացած սուր, ես առանց դավու բերեմ ռիչարը: Ասեց. —Այ տղա, մի անգամ տուերեմ, էլի:

Ասեց. —Ոտենբա հետ արէք, կապած ա:

Չոպանը իրա աղի ձիւն քարէն նիւաւ. բլուլն առաւ ձեռը, ածեց. որ բլուլն ածեց, սեյիզին աղաչեց. սեյիզը նստած էր, վեր կացաւ ռիչարի միջիցը կաղնեց: Բլլուլ չոպան աղաչեց.

—Քու բաղդն եմ ընկե, սեյիզ, ասեց. որ դու գաս, ես իմ մուրազին կը հասնեմ: Սեյիզը իրան վի կալաւ ու քցեց ջուրը, անց-կացաւ էս էրեսը. ոխարը բիրաքի ընդրա քամակիցն էկաւ:

Չոպանը ասեց. —Ձին քչա, փախենք. ռիչարը մեր քամակից կգայ:

Գողերը էլան, ինչ իլան արին չկարացին ռիչարի աղաքը կտրեն, բիրաքի գնացին. մնաց մորթած ռիչարը, մէկ էլ չոլախ:

Վեր կալան ռիչարը բերեցին տուն: Չոպանը էլի ասեց.

—Ափի, քու խօսքը կատարաւ:

Ասեց. —Կը կատարեմ, մի բան կայ. էնի կատարեցիր, նոր կտամ:

Ասեց. —Ի՞նչ ա քու բանը, որ կատարեմ:

Ասեց. —Իմ ռիչարին, հինգ օր աղ կտամ, ջուր չեմ տայ, կը թողեմ ջրի վրայ. թէ դու բլլուլ յետ դարձիր. ջուր չխմեցին, իմ ախչիկը կտամ, որ խմեցին, չեմ տայ: Ասեց. —Տո՛ւր:

Հինգ օր իրարու վրայ ալ տուեց, հինգ օրը քամմաւ:

Ռիչարը հանեց ու բլուլը առաւ ձեռը, սեյիզին ողաչեց, ասեց. Սեյիզ ջան, որ դու ջուր չխմես. ես իմ մուրազին կը հասնիմ, քու բաղդն եմ ընկել:

Սեյիզը գնաց, հասաւ ջրի վրայ ու ետ դառաւ, ռիչարն էլ քամակիցը յետ դառան. ջուր չխմեցին:

Չոպանը ասեց. —Դու քու խօսքիդ տէր էս, ես իմ խօսքը կատարեցի. դու էլ կատարայ:

Ասեց. —Ես չոպանի ախչիկ տուողը չեմ, իրիկուն քու հախը կառնես ու կեթաս, դու իմ տան մնողը չես:

Չոպանը բլուլը առաւ ձեռը, սկսեց իրա դարսերը ածիլ:

—Ախչի ասեց բլուլի միջից. արի, քու էրեսը տենամ ու էթեմ: Ախչիկը հորիցը թագուն գնաց չոպանի մօտ:

Տղէն ասեց. —Իրեք անգամ քու հէր ընձի խափեց, հըմի ես էթումեմ, ինձ քցեմ ջուրը, ընկնեմ հեղդուեմ, եան քարափից քցեմ,

մեռնեմ: Ախիկն ասեց.—Դժոճն էթաս, ես քու հետն եմ. ջուրն ընկնես, քու հետ կընկնեմ, քարափից ընկնես, քու հետ կընկնեմ:

Ասեց.—Ախիկ, որ ընենց ա, գնա՛, քու պատրաստութունը տես, էս գշերը կեթունք:

Ախիկը հօրիցը թագուն գնաց, էրկու հատ ձի պատրաստեց, Ախիկայ հէլը տղին կանչեց, ասեց.

—Խի՛ չես գալի. քու հախն առնես էթաս:

Տղէն ասեց.—Ընձի հախ չունեմ, չեմ ուզում:

Ասեց.—Դէ՛, գնա՛, քու հէրն անիծած, որ էգուց էրեացիր, ես քու գլուխ կը կտրեմ. էկեր ա դաւի անելու, ախիկ ա ուզում:

Տղէն վեր կացաւ, գնաց, շոլումը պարկաւ ու բլուլը ածեց, ասեց բլուլի միջից.—Ախիկ, մութն ընկաւ, վեր կաց ու արի՛: Ախիկը որ բլուլի ձէնը լսեց, ձիանը առաւ ու գնաց. գնաց տղի մօտը: Ամենքը մի ձի նիլան՝ ասեցին, դէ՛, քչա՛:

Բչեցին, գնացին, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ. գնացին մի սարի գլուխ նիլան, ճանփէն կորաւ. ընտե ասեցին.—Վե գանք ըստի. էս գշեր ըստի մնանք, լիսը բացուի, նոր ճանփէն գտնենք ու էթանք:

Ըտե նստան, հաց կերան, պարկան քնան:

Լիսը բացուեց, քամաւաւ արին, տեհան մի հատ վիշապ գլուխը գրեւ ա պոչի վրայ, չորս բոլորը կտրեւ ա, վեր կացաւ, թուրը քաշեց որ վիշապին տայ. վիշապը ասեց.—Ի՞նչ էս անում, այ տղա՛: Ասեց.—Բե պտի սպանեմ, ճանապար ըլի էթանք: Ասեց.—Թուրը դիր տեղը, թէ չէ քեզ ու քու նշանածին մի բերան կանեմ:

Ասեց.—Խնդրումեմ, ճանապար տաս, անց կենանք:

Անկարելի տ. ասաց վիշապ. տեղ չէք կարայ էթայ, չարի իմ ասածը չկատարէք:

Ասեց.—Գու ասածն ինչ ա, որ կասարեմ:

Ասեց.—Իմ ասածն էն ա, որ էթաս Սըմաւոն թագաւորի քաղաքը, իմանաս, Գիւլը որ Սըմաւոն թագաւորի կնիկն էր, Սըմաւոն թագաւորին ինչ արեց, էդ խապաւը կը բերես:

Ասեց.—Դէ՛, ճանապար տու, էթանք:

Ասեց.—Այ տղա՛, դու գնա՛, ես քու նշանածին ընենց կը պահեմ, վարդի պէտ: Ասեց.—Ձըլի, ես կը տանեմ, ուրիշ տեղ պահ կտամ ու կեթամ: Ասեց.—Գու անալն էկեր ա:

Ասեց.—Որ ըղենց ա, կեթամ, նշանածիս պահայ:

Նշանածը մնաց վիշապի կուշտը, տղէն ճանապար ընկաւ:

Ընկաւ, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, գնաց մէ քաղաքի ըռասոց էկաւ, էդ քաղաքի մէջը ծարաւութունը շատ զօրեց ըղբան, ճր տանիքը ջուր ուզեց, ասին ջուր չկայ: Գնաց, մոռաւ պառու

տուն, ասեց.—Պառաւ Աստուծոյ սիրուն ըլի ինձ ջուր տու, ես ծարաւ մեռայ:

Պառաւ ասեց.—Ջուր չկայ, ես ո՛ր տիան տամ, այ որդի:

Ասեց.—Պառաւ, մի իլան արա, թէ չէ՝ քե կսպանեմ:

Պառաւի չարէն կտրուաւ. գնաց մի բօնձի մէջ շուց, բերեց տուեց ընդրան. առաւ, խմեց ու բօնձը դրեց ընտի:

Ասեց.—Պառաւ, ձեր ջուրը համ տաք էր, համ շոր էր:

Ասեց.—Որդի, Քեզանից պահեմ, Աստծոց ինչ պահեմ, էս քաղաքին մի հատ աղբուր կայ, մի հատ վիշապ ա փեյսա էլեր մէջը. օրը մի տղայ, մի ախչիկ տանումնք, ուտում ա, ջուրը թողում ա գայ. թաքաւորի ախչկայ ցօքաքն ա, հինգ օր է չի տանում, օրէց օր ետ ա քցում, ընգուր ջուր չկար, ես էլ շուցի, բերի տուի քեզ: Ասեց.—Պառաւ, ես քնահարամ եմ, քնում եմ. թաքաւորի ախչիկը եփոր տանեն ինձ իմացրայ:

Պառաւ ասեց.—Շատ լաւ կըլի:

Պառաւը ման էր գալում քուչում. տեհաւ դափով զուռնով տանումին թաքաւորի ախչկան, էկաւ իմացրեց տղին:

Տղեն վեր կացաւ, ասեց.—Ի՞նչ ա, նաեմ:

Ասեց.—Թաքաւորի ախչկան տարան, վեր կաց:

Վեր կացաւ, ընկաւ թաքաւորի ախչկայ քամակն ու գնաց:

Տարան, ծառ կար, ծառի կշտին դրեցին ու քօմա ետ դառան:

Մի բլուր փլաւ կար թաքաւորի ախչկայ հետ, մի բլուր խորոված, էն օր ուտէր, վիշապը բօլ ջուր թողար:

Քօմա ետ դառան, էկան, էգ ախչիկը, էգ տղեն մնաց:

Ախչիկն ասեց.—Այ տղա, դո՛ւ խի մնայիր:

Ասեց.—Վիշապը ուր քեզ ուտի, դու թաքաւորի ախչիկ էս, ինձ էլ թող ուտի: Ասեց.—Ափսոս էս. գնա, դու մուրազ կունենաս:

Ասեց.—Անկարելի ա, չեմ եթայ:

Ասեց.—Պա՛ էս խորոված գառը, փլաւը ում համար բերեր էք:

Ասեց.—Վիշապի համար բերեր էնք ուր շատ ջուր թողայ:

Ասեց.—Փլաւը կուտեմ, գառն էլ՝ էդուց ճանապար էմ էթում, հետս կը տանեմ ասեց. ախչի, քնումն, վիշապը որ դուս դայ, ինձ իմացրայ: Հենց վիշապը դուս էլաւ, ախչկայ լիզուն կպաւ, լաց էղաւ. արտասուները թափեց էդ տղի էրեսին. տղեն զարթնեց, ասեց.—Ախչի, ինչ էս լաց ըլլում, էլ չկարաց լիզելով ասիլը՝ ձեռը մեկնեց զպա վիշապը: Տղեն վեր կացաւ ու կաղնեց. վիշապը էկաւ, ասեց.—Էյ թաքաւոր. էս իրեք-չորս օր է չես բերեր, հիմի ջուրսին ես բերի ար բօլ ջուր թողեմ: Ըսգոնց էլ պտի ուտեմ, ջուր էլ չթողեմ: Էս շարաթ պտի էս քաղաքը անցնեմ, էք ու որձ չթողեմ:

Տղեն ասեց.—Ի՛նչ, մօտ արի, տեսնամ էդ ինչ խօսքեր էս խօսում:

—Գալիս էմ, ասեց, քեզ ու ախչկան կուլ տամ, ընկնեմ քաղաքը։
Տղէն թուրը քաշեց ու հասաւ դպա վիշապին։

Ճաշուանից կռուեցին չարի արեմտոց, ասեց, —Ախչի, ես բե.
զարեցի, դու փախի, հիմի վիշապը մեզի կը յողդի։

Վիշապը հասաւ, տղին բռնեց, քաշեց դպա փորը։

Տղի թուրը դայիմ ձեռքն բռնած էր. վիշապի բերանը ճգեց.
քանի կուլ տուեց, ճղեց. գնաց պօշից դուռ էկաւ։ Վիշապը սատկեց։
Տղէն էկաւ, ախչկայ մօտը կաղնեց. ախչիկ ձեռ. տուեց. վիշապի
աքնին, տուեց էդ տղի մէջքին։

Ախպրիցը մի քամուզ դուրսկ ջուր. լցին ու էդ տղէն ու ախ-
չիկ ետ դարցան դըպա քաղաք։

Փաղաքացիքը քօփ էն էլե, ասըմեն.—Թաքաւորը իրա ախ-
չկան քեզ չղրկեց, որ վիշապը քեզ ջուր թողար, զար. էլէք. էթանք.
թաքաւորի մօտ տենանք, էս ջուրը ախր խի չի գալիս։ Գնացին.
թաքաւորի մօտ, ասեցին։

Թաքաւորն ասեց.—Խի էք վրազե, կգայ։

Թաքաւորին ասեցին.—Մեր էրեխանց նօսլաքին քեզ զրկումէս,
քու ախչկայ նօսլաքին չորս օր յետ քցեցիր։

Մէկ էլ էն տեհան ախչիկը դռնից մտաւ նեքսե։

Նոր ժողովուրդը ձէն տուեց.—Հրէս, էկաւ, ընդուր ջուր.
չէկաւ։

Թաքաւորն ասեց.—Որ էկաւ, իմ խօք գետնովն ա տալի,
իրաւունք էմ տալի ձեզ, իմ ախչիկն կտոր. կտոր արէք։

Ախչիկն ասեց.—Երկու սահաթ սապր արէք. ջուրը էկաւ, էկաւ
ես հո ձեր ձեռքից փախչողը չեմ։

Երկու սահաթէն ետը տեհան ջուրը էկաւ. սկսեցին քաղաքա-
կանները կժեքը լցնիլը, տեհան ջուրը պղտոր, արնաջուր ա գալի։

Ախչիկը ասեց.—Սապր արէք պարզի, էս ջուրը չկտրուի։

Լիսը բացուեց, առաւօտը ախչկան ասին.

—Այ ախչիկ, էս ինչ բան ա էլե, ըսենց ջուրը էկաւ։

Ասեց.—Մի տղայ էկաւ, վիշապին սպանեց։

Թաքաւորը ասեց.—Որն է վիշապին սպաներ, իմ ախչիկը պաի
տամ էն տղին, որն աթո դայ։

Ջառչին ընկաւ, ջառ բռռաց։

Սաղ քաղաքի տղէքը թոփ էլան, էկան թաքաւորի մօտը,
ասեց.—Ախչի, ըսողոնց որ տղէն ա։

Ասեց.—Մին մին բեր, իմ սաւաջովս անց կացրայ. նշան ունեմ,
ես զիտամ որն ա։

Էկան, բիրաւի սնց կտցան, էլ տղայ չմնաց քաղաքում։

— Ախչի՛, ասեց. բա որն ա, էդ հրեշտակ էր, մեզի աղատեց.
Ջառչուն ասեցին.— էլ տղայ չկա՛յ, բիրաճի կանչե՛ր էս:

— Էլ տղայ չկայ. ասեց. մի դարիւս տղայ կայ պառաւի տանը:
Թաքաւորը հրամայեց.— Գնացէ՛ք, ընդրան էլ կանչէ՛ք:

Գնացին ընդրան էլ կանչեցին, էկաւ ավազկայ մօտը:

Ախչիկը էրեսին մօտիկ արեց, քամակին. տեսաւ նշանը քամակին ա:

Ասեց.— Թաքաւոր սպրած կենայ. էս տղէն ա:

Ասեց.— Իմ ասածն ասած ա, իմ ավազիկ տուի քեզ, անըմ իմ ըլի, Թաքաւորութունը դու արա:

Ասեց.— Թաքաւոր սպրած, ես ավազիկ տուող չեմ, ինչ նշանած ունեմ, անկարելի բան ա, ես իմ նշանածի պատճառովն եմ ընկեր չուիչոյ, ես պտի էթամ Գիւլ Սըմաւոն Թաքաւորի քաղաքը, Գիւլը ինչ արեց Սըմաւոն Թաքաւորին. Սըմաւոն Թաքաւորը ինչ արեց Գիւլին, էթըմեմ էդ խապարն իմանամ որ, էթամ, իմ նշանածին հասնեմ:

Թաքաւորը աղջիկ էդ տեղ տրամեց, ասեց,— Ինչ պտի առնի, էդ էլ նշանած ունի, էլ չի առնի:

Թաքաւորին խնդրեց, ասեց.— Նա ճանապարհ նշանց տուէ՛ք. ես մարդ գրէ՛ք, էթամ հետը:

Թաքաւորը ասեց.— Մարդ չի գիտայ էդ քաղաքի տեղը. ըստե մի հալիւոր մարդ կայ. կանչենք գայ, տեսանք ինչ ա ասըմ: Հալիւորին կանչեցին, իրեք հարուր տարեկան էր, Թաքաւորը հարցրեց.— Պապի՛, ասեց. Սըմաւոն Թաքաւորի քաղաքը որ տեղ ա, մի սալիս տուր:

Ասեց.— Մե՛ի միջին մի քաջալ քերքերսան դուռ կայ. ըդրա ոտներ երկաթից ա, թռնելու վախճը տալիս ա իրար, կրակ ա թափըմ, ես գնացեր եմ մեռէն ավ-դուռ անելու, ընդրա հետ շատ խօսացեր եմ, էն էլ իմ ետեին ա, Սըմաւոն Թաքաւորի նաղըլ էն դիցն լսեր եմ:

Թաքաւորը հրամայեց. Գնացէ՛ք, էն դիցն կանչէ՛ք, գայ:

Գնացին, կանչեցին. դուռն էկաւ Թաքաւորի մօտը, Թաքաւորը ասեց.— Սըմաւոն Թաքաւորի քաղաքը տեսած կըլլես:

Ասեց.— Տեսեր էմ: Ասեց.— Կարաս, էս տղին տանես:

Ասեց.— Հարուր իցցուն տարեկան վախճա էմ գնացե, հըմի իրեք հարուր տարեկան էմ, դուռումս կոտրեր ա:

Ասեց.— Տասներկու անգամ նստեր, ճուռ էմ հանե, ճուռի տէր չեմ էլե, իմ ճտերը հըմի քորփայա, պտի թռցնեմ, թէ որ էս ճտերին էլ զրկուայ, ընձի պտի սպանեմ:

Տղէն վեր կացաւ, գնաց դըպա մէշէն, ասեց.—Էթամ, տենամ
ղժի բունը՝ որ տեղ ա:

Գնաց, էրկու օր-իրեք օր ման էկաւ, բունը գթաւ. գնաց, հե-
ռու պարկաւ. քամաւ արեց:

Քունը տարեր էր, չէր տարեր, տեհաւ ղժի ճտերը ճըվճըվա-
ցին, բիրտէն զարթնեց. տեհաւ վիշապ փաթըթուեր ա ծառին, էթըմ
ա ղժի բունը. հասաւ որ ճտի մէկին կնւ տայ. թուրը քցեց, վիշապի
մէջ տեղիցը կտրեց, Թրով կոտորեց, լցեց ցած:

Էրկու կտոր լցեց ճտերի աղաքը, ճտերը սկսեցին ուտիլը:

Ինքը ծառի տակիցը քիչ հեռու պարկաւ, քնաւ:

Ղուեն էկաւ, տեհաւ ծառի տակին մի մարդ պարկած ա, ղու
արաւ, էկաւ գըպա տղէն որ վեր կալէ Ֆալափի օխտը դաթը, տայ
գետնով, հազար թիւա անի. ասեց.—Էս էր իմ ճտեր ուտողը. զիւ-
պա-զիրպա անեմ ըստուր:

Ճտերն ասեցին.—Մեզ պըծացնողը էդ ա, քամաւ արա
էն տեղ:

Քամաւ արեց, տեհաւ մի վիշապ սպաներ ա:

Վեր էկաւ, տղի զլխի վերե կաղնեց. հով արեց, ասեց.—Ինչ
ուղի էս տղէն, պտի կատարեմ, իմ ճտերն ազատեց:

Տղէն զարթնեց, տեհաւ ղուեր գլխավերե կաղնած ա, տղին
ասեց.—Մի վախենայ. ասա, ինչ ուզես, ես կը կատարեմ:

Ասեց.—Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը պտի տանես ընձի:

Ասեց.—Գնա, թաքաւորին տաս, բուդ կապի ընձի քառա-
սուն օր. շանս վրայ գայ:

Տղէն վեր կացաւ, գնաց թաքաւորի մօտը:

—Այ տղա, ասեց թաքաւոր. էս քանի օր ա որ տեղ իր:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած՝ գնացի մեհէն, ղժի բունը գթայ
պարկեր՝ քներ ա, ճտերի ձէնը դուս էկաւ, զարթնայ, տեհայ վիշապ
ճտերն ուտում էր, վիշապին սպանեցի: Ղուեն խօստացաւ որ ինձ
տանի:

Թաքաւորն ասեց.—Ղւին կանչէք, գայ:

Գնացին Քեչել քեաւկեաւոսանին կանչեցին, էկաւ:

Թաքաւորն ասեց.—Խօստանը՝մ էս որ տանես ու բերես:

Ասեց.—Խօստանում եմ: Ասեց.—Նիւ կը տանես:

Ասեց.—Քառասուն օրէն ետ կը տանեմ, ճտերն էլ կը թռնեն:

Ասեց.—Օրական ինչ տաւ կուտես:

Ասեց.—Օրական տասը ռիչար՝ տասը լիտը էլ գինի, քառա-
սուն օր պտի տաս: Կապեցին տաս ռիչար, տաս լիտը էլ գինի՝
քառասուն օր կերաւ. քառասուն օր քամեց, տեհաւ ճտերն հալա
չէն թռնըմ, տաս օր էլ մնաց:

Տղին ասեց.— Գնա՛, քառասուն լիտր գինի, քառասուն էլ ռիս-
յարի դմակ հազրա որ էթանք:

Հազրեց, Քեաչալ քեաղկեալսանը էկաւ, իրան փորձեց:

Վեր կացաւ, ոտները տուեց իրար, Ֆալաֆի օխտը դաթը նի-
լաւ. էկաւ մի հինգ օր էլ պանս էլաւ:

Գնաց, ճտերին թուցրեց, ասեց.— Դու ձեր գլուխը պահէ՛ք, ես
էթումեմ, ես դամ, ես չգամ. էդ էլ իմ մուրազը, ճտերս թուցնէի,
էլ ըստուց դէն դարձ չունեմ:

Ղուեն էկաւ, թագաւորի պալատի առջևը վեր էկաւ:

Քառասուն լիտր գինին, քառասուն դմակը բերեցին, դրեցին
ըզրա թևերի վրայ, տղէն էլ նստեց թևերի վրայ, սաղ քաղաքը քօփ
էլաւ, էկաւ քամաւաւ:

Ղուեն ասեց.— Մնա՛ք բարին. ոտները տուեց գետին, կրակը
թափեց ոտներիցը, էլաւ Ֆալաֆի օխտը դաթը:

Ասեց.— Այ տղա՛, ախշաբքը ինչ դժար ա էրևում:

Ասեց.— Մի կալի դժար ա:

Էլի բանձրացաւ վիրև, ասեց.

— Աշխար ինչպար ա էրևում:

Ասեց.— Մի մօիկ ա, թռնում դէս, թռնում դէն:

Ասեց.— Տղա՛, ժամանակն ա, վեր սլտի գանք, Սմաւոն թաքա-
ւորի քաղաքի վրայ, դու կանեմ՝ դմակը, դի կանեմ, գինին քցայ:

Բդենց դու-դի արեց. քցեց. դմակի մէկը վեր ընկաւ գետինը,
իրան պուշը կտրեց, արեր դէի բերանը. ղուեը իմացա լիզուռի
տակին պահեց: Էկաւ, քաղաքի դրազը էկան:

Ասեց.— Վեր կաց, դնա, տղա՛:

Տղէն քօփալ, քօփալ դնաց: Ասեց.— Արի՛, արի՛:

Լիզուռի տակից հանեց, դրեց վրէն, լիզաւ՝ լիզելու բաւեան
օտալացաւ: Ասաց.— Այ տղա՛, էս իրան պալատն ա, էս էլ քաղաքն ա,
էս էլ իրան պաղչան ա, էն էլ դարվազէն ա օր էրևում ա, իմ
բընբուլը կտամ քեզ, հինց որ ննդ. տեղը կընկնես, չախմախի կտա՛ս,
ես քու կշտ՛ն հազիր էմ: Տղէն կեթայ:

Կեթայ, կը մտնի պաղչէն, ման կգայ:

Թաքաւորը փանճարից քամաւ կանի, կը տենայ մի տղայ
պաղչումը ման ա գալի, վազիրին կասի.— Կանչէ՛ք դայ. տենանք
ինչ տղայ ա, մեր երկրի տղայ չի: Կեթան կանչեն, կգայ:

Կըգայ, թաքաւորին գլուխ կտայ օխտը անգամ, վրայ ութին
ձեռք կը բռնի կը կաղնի: Կասի.— Ո՛րտուց էս: Կասի.— Նրեանայ:

Կասի.— Այ քու տունը չքանդուի, էրկու տարին մարդ չի՛ կա-
նայ հասնի էս տի, գու ոնց ես էկեմ:

Կասի.— Էկերեմ Սըմաւոն թաքաւորի խապարը տանեմ, Գիւլը

Սըմաւոն թաքաւորին ինչ արեց, Սըմաւոն թաքաւոր Գիւլին ինչ արեց:

Թաքաւորը ասեց.— Արի, գնա, էդ նաղը ես չեմ ասի քեզ, որ ասեմ, գլուխդ կը կտրեմ:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, ասա ու կտրա:

Ասեց.— Առանց ասել ղլուխդ կը կտրեմ, գնա:

Ասեց.— Ասա ու կտրա. քափիւան լսեմ:

Ասեց.— Ջանկա՛ս : Էրկու ջանկա՛ս թրեր ձեռներ, էկան, կայնան:

Ասեց.— Ես Սինամ թաքաւորն եմ, Գիւլին էն յօտ կտրէի որ, հացը ուտելու վախճը չէի թողար գետին. նստէր, գլխիս կը նստէր, հաց կուտէր. որ տի որ ոտը կը դնէր, գիտայի իմ աչքի մէջն ա դնէմ. ինչ որ ասեր, կը լսէի, մէկ օր դուս էկայ, գնացի ման գալու, դաւարի, ձիանոց մէջ. մի ջուխտ քանակ ձի ունէի, որ հազար մանէք էի տուել՝ բերեր, էդ ձիանը ես ու Գիւլը կը նիւնէինք. մայր իրաւունք չունէր նիւնելու: Թաւաճաւորեցի, էդ ձիան, մէկէլ ձիանոց վրայ աւրիս էն մնացիր, մէյնաւ բաւուն կանչեցի, ասեցի.— Շուն չան որդի, էս ձիան խի էն աւրիս, ըստրանք ինչն ա պահաս. մի քանի օրէն ետը կգամ, որ աւրիս էլաւ, քու գլուխը կը կտրեմ:

Մէյնաւը ասեց.— Ես չեմ կտրայ քե ասի, կգաս, մի մի գշեր ըստե կը մնաս, քու աչքով կը տննաս:

Ասեցի.— Գշերն կգամ: Գարձայ, գնացի տալատը. Գիւլին ասեցի.— Հաց բեր, ուտեմ: Հաց բերեց:

Պարկայ, քնայ. Գիւլն էլ գնաց, իրա օթախն քնաւ . . ես վեր կացայ, գնացի մէքարխանէն:

Մէքարի շորերն հագայ ու պարկայ, մէկէլ տեհայ դուռը ծեծեցին: Վեր կացայ, բաց արեցի, ասեցի.

— Ո՛ր էք: Գիւլը մի պիէս չքաչեց՝ մի թօփ, ասեց.— Քօն շանորդի, չես ճանաչւմ. ձիանը դուս քաշայ: Մտայ նեքսե, ասեցի.

— Ո՛ր ձիանը: Էրկու պէտ էլ քաչեց, ասեց.— Ո՛ր ձիանը, էն ձիանը թաքաւորին հետ նիւնում էնք:

Թամբը մի եան, կեամը մի եան, չարի ղթայ, մի տասը պրէտ էլ էկան, տուեցին:

Քաչեցի ձիանը դուս. իրանք նիւան. մէկը զանքաչս նիւաւ, մէկը Գիւլը նիւաւ, ինձ ասեցին.— Ընկի աղաք, Ընկայ աղաք:

Հմի ճանփէն չեմ գիտում, գալիս պիէսըմ էն:

Ընկայ աղաք բորիկ, ոտս էս քարին-էն քարին, սաղ ետալու էլաւ: Գնացի, հասայ ձորի մէջ մի արարի կուշտ. արարը զաղի գոռն էթում ա գալի: Արարն ստեց.— Ի՛րբ, անզգամ, էս գշեր յե-

տոցեր էս. քառ ոռին հազար վարոց տամ: Ձանքայս ասեց.— Գըլ-
իիդ արեւիդ դուրպան, Գիւլս հազար վարոցի չի դիմանայ: Ձան-
քանչս ասեց.— Ասի քեննը (մալուած աւել) վեր կալ, ոռին տուր,
քառ օրթումը տեղը կգայ: Բաց արեց ու ոռին տուեց, Որ տուեց,
ես իմացայ իմ աչքի մէջ տեղին տուեց:

Գիւլ ասեց արարին.— Էս մէյքար խամ էր. չուտ չթամքեց:

Էդ տեղ պարկան, իմ աչքի առաջ քեն արեցին:

Ձանքանչս էլ էդ տեղ ուտել խմելու հետ քեն անըմ:

— Մէյքար, ձիան քաշայ, գայ, ասացին:

Ձիանը քաշեցին, արարը քամաւա արեց էրեսիս, ասեց.

— Գիւլ, կասիս ըսդրա աչքեր Սըմաւոն թաքաւորի աչքերն. ըլլի-

Ասեց.— Արար ջան. ես քնացրեցի էկայ:

Նիւան, քշեցին, ես ընկայ առաջ, էկայ դուռը. ըսդոնք ձիանը
բախ տուեցին, գնացին. ժամն էլ տուեց:

Էկայ մէյքարին վեր կացըցի: Մէյքար ասեց.— Տեսա՞ր:

Ասի.— Տեսայ:

Էկայ պալատը. տեհայ Գիւլը ժամ ս գնացել, իմ թագաւորա-
կան չորեր հազայ ու նստայ քախսը, հրամայեցի նազիրին, վազի-
րին ֆաւն ձորի մէջ մէ գապա կալ, մէկ արար կայ. բռնէք ու բե-
րէք: Գնացին, բռնեցին ու բերին: Արարին զննելով կապեցի: Խա-
պարը գնացեր ա Գիւլին թէ թաքաւորը մի արար բռներ, կապեր ա.
գնաքաշս Գիւլին ասեր էր.— Փողը գլխիդ, էս գշերուան մէյքարը
Սըմաւոն թագաւորն էր, մենք, հմի էթանք ինչ նուղապ տանք. ամեն
բանը որ իւր աչքով տեսեր ա: Գիւլն ասեց.— Արիւային կաց. ես
կեթամ, տես ընդրա գլուխն ինչ կը հանեմ: Էկաւ, Գիւլը մտաւ
նեքսե, քամաւա արեց. արարին կապեր էմ, ասեց.

— Էս ինչ արար էս բերէր: Ասի.— Էս գշերուան արարն, ա հմի
էրկսիդ էլ կապեմ, քցեմ ծովը:

Մի հատ ճիպոտ կար ձեռը, ասեց.— Սըմաւոն թաքաւոր, ըլ-
լես մի հատ անտէր էլ: Էլայ մի անտէր էլ, ընկայ փլլուկները:

Արարին չինեց թաքաւոր, դրեց իմ տեղ:

Հըմի էլերէմ անտէր էլ, հոտաղ մշակ, նիւնում, չարչրում են:
Միջքիս եարէն բացուեց: Քիւլիւկի վրայից, տեհայ գանքանչս, արա-
բը. Գիւլը էթըմին համաւս Գիւլն ասեց.— Նանի, էս էլը ճանաչըմ
էս: Ասեց.— Չէ, չեմ ճանաչըմ:

Ասեց.— Էդ Սըմաւոն թաքաւորն ա:

Ձանքանչս ասեց.— Գիւլ էն դժը նիւեր էն, մէջքը էլեր ա
եարա, մեղք ա, չինայ մի ուրիշ բան:

Էկաւ, վարոցը տուեց ընձի, ասեց.— Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլեա
մի անտէր քազի, քազաքումը ինչ ճար չուս կայ, թափի քու վրայ:

հեղդի քեզ: Ելայ մի անտէր թաղի, քաղաքումը ինչ տար չուն կայ, թափան վրէս, հեղդեցին, տարան, կոխեցին մեռէն. անճախ փախայ, պրծայ. չնհրն դառան էկան դըպա քաղաքը: Որ մուկն ընկաւ, մեռեցը դուռ էկայ, ասեցի.—Ուրիշ ճանապարհ կը գայ, ընձի կը հեղդի: Եկայ, մտայ քաղաքը. հմի շներից վախըմեմ, պատերի տակից եսվաւ, եսվաւ գալիս էմ, դըպա քաղաքը: Եկայ իմ բաղչի խըռնակովը մտայ բաղչէն, գնացի, աւելանի գուանը նստայ, Լիսը բացուեց, քամաւ ալեցի. արաբը, Գիւլը, զանքաչա լուացուեցին, նստան, ղայֆա խմեցին. եսվաւ, եսվաւ մօտացայ, նստեցի, քամաւ արեցի Գիւլն ասեց.—Նանի, թաղին ճանաչըմ էս: Ասեց.—Չեմ ճանաչըմ, ո՛ւմ թաղին ա:

Ասեց.—Ախր Սըմաւոն թաքաւորն ա, շինեցինք թաղի:

Ասեց.—Մեղք ա, ուրիշ բան չինայ. չնհր կը հեղդեն:

Ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլիս մի կատու, ման գաս: Համա մի դըրպ տուեց, էլայ կատու:

Ելայ կատու, շատ ուրախացայ, ասեցի.—Ել Գիւլի աղաք չեմ էթայ, ըստերանք զատ մատ կուտեմ:

Գիւլը ո՛ր տե ման գար, էլ աղաքը չէի էթայ, որ ուրիշ բան չշինէր: Մէկ օր ղաւալաւներից մէկն էկաւ, զիս մաժմըժեց, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, իմ աչքերը դուռ գայ, եսրապ, էլի կըլլես թաքաւոր թէ չէ:

Որ ըզենց ասեց, ես նըվնըվացի, ընդրա ձեռները լիզեցի, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըտե կաց, Գիւլը ժամ ա գնացեր, էթամ, տենամ, փէտն ընտե ա, բերեմ: Եզի գնաց, տեսաւ փէտը դօւակի տակին ա, բերեց, տուեց ընձի, ասեց.—Սըմաւոն թաքաւոր, ըլլէս էն թաքաւորը: Ելայ էն թաքաւորը, Փէտն առայ ձեռս, գնացի, մտայ պալատը, տեսայ արաբը թախսըմը նստած ա, տուեցի, ասեցի.—Արաբ, ըլլես մի սե ֆօթուկ, մուխը տարին տասուռերկու ամիս քու վրիցը չպակի, միտա:

Ջանքաչա էկաւ, մտաւ նեքսե, ասեցի.—Ըլլես մի սե աթուռ, վրիդ նստեմ, դիւան կտրեմ:

Ելաւ մի սե աթուռ:

Խապար: Գնաց Գիւլին, Գիւլն ասեց.—Սե էթամ, Ֆանդուկ փէտը կառնեմ:

Գիւլ մտաւ նեքսե, էլ չթողեց մօտ գար, հետը լսօսար. փէտով տուեց, ասեց.—Ըլլես մի չոր չիմարի ծառ:

Ասեց Սըմաւոն թաքաւոր.—Այ տղա, լաւ անկանջ արիւր. Գիւլն էդ օյիմը հանեց իմ գլուխը, ես էլ էս օյիմը հանեցի: Ասեց, գէ էն ֆօթուկը էն արաբն ա, էս աթուռը զանքաչա ա, չոր չիմարի ծառն:

էլ Գիւլն ա, հըմի էթըմ, փաթըթուըմմա էս ծառին, ախ ու վախ
եմ անըմ, փէտը ձեռս չընկնըմ, որ սաղացնեմ Ասեց.—Լսեցիր,
տղա, իմացար: Ասեց.—Հա: Ասեց.—ձալլա՛ց:

ձալլաս ձէն տալու բաւական տղէն ընկաւ թաքաւորի ոտներ,
ասեց.—Ինձ կէս ժամ ժամանակ տաս .աղօթք անեմ: Գնաց բաղչէն
կանգնաւ աղօթի. դուրի բնբուլը հանեց, չախմախի տուեց. դուռն
էկաւ, վեր կալաւ, հանեց Ֆալափի օխտը դաքը. թաքաւորը ջուխս
ձեռով տուեց գլխուն, ասեց.—Իմ սըռը ընկաւ աշխարքը, էլ ապ-
րին ընձի հարամ ա, վեր կացաւ, իրան քցեց ծովը:

Ղուրը էդ տղին բերեց, թաքաւորին մօտը վեր դրեց. թաքա-
ւորին ասեց.—Էս քու տուած տղէն ա, Սըմաւոն թաքաւորի քաղաքը
տարայ, ու բերեցի:

Թաքաւորը դէին բուդ կապեց, ամեն օր իրա վախսին կգար.
իրան կուտը կուտէր ու կեթար:

Էդ տղին ճանապար քցեց, զնաց, հասաւ վիշապին. քամաւա
տրեց, տեհաւ որ իրա նշանածին շատ լաւ պահեր ա, էնպէս, ինչ-
պէս վարդ:

Սըմաւոն թաքաւորը ոնց որ պատմեց էդ տղին, տղէն էլ
պատմեց վիշապին:

Վիշապն ասեց.—Սա էլ թաքաւոր եմ էլե, կնկայ դազապի եմ
էկե, իմ տակը ոսկի ա, քանդէք ու տարէք:

Տղէն ու ախչիկ քանդեցին, խուրճիկները լցրեցին. քցեցին
ձիանոց վրայ, նիւան, էկան, ախչկայ հօր տանը վեր էկան:

Ախչկայ հէրն էկաւ, տեհաւ ախչիկն ու տղէն էկեր էն տուն,
նոր տղին ասեց.—Էդ որ տի իք զնացեր, էն տար ման էկանք, ոչ
գթանք, ոչ էլ սալղ տուող էլաւ:

Էն սահաքը հարստնիք կանգնացրեց:

Օխտը ցերեկ, օխտը դշեր հարստնիք արեց:

Ընդունք հասան իրանց մուրազին:

ՕՁԻ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿՆԿԱՆԻՑ ՇԱՏ ԷԼԱԻ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Մի կնիկ շատ չար էր, ընդրա մարդը ինչ անում էր, վրէն
չէր կարում. ընդրա ձեռիցը դառ էր անում:
Մէկ օր ջուլալ վեր կալաւ. կնկան ասեց.— Եթանք թիթեն
քօփ անելու: (Որ տանի, չնլումը կորցնի):
Գնաց, չնլումը մի հատ ֆոր կար:
Կնկան ասեց — Արի, կախ տամ, ջուր հանայ, խմենք:
Կախ տուեց ֆորն ու մի հատ քար վեր կալաւ, քցեց բերնին.
գնաց պարտուեց. մի հատ օձ բռնեց. բերեց, քցեց էդ ֆորը, ր
էդ օձը կնկան տայ, սալանի:
Գնաց, մի հատ էլ գէլ բերեց, քցեց ֆորը:
Գնաց, մի էլ սուջ բռնեց, բերեց, քցեց ֆորը:
Կնիկը ասեց.— Ըդրանք քցում էս, ինչ. դու ուր պտի պրծնես
իմ ձեռնէն. ես վա՞ր, ըսդիյան դուս գամ, քու հալսիցը կղամ:
Ասեց.— Էդ ջանավարները քեզ սալ չեն թողի որ դուս դաս:
Մարդը թողեց, էկաւ տուն. մի շաքաթ մնաց, ասեց.— Հալալ
էթամ, տհնամ. ինչ էլաւ:
Գնաց, քարը շուռ տուեց, ջանավարները ձէն տուեցին:
— Աստուծոյ սիրուն, այ մարդ, դասպեդաս բոգրա ձեռիցը. մեզ
աղատայ էս անզգամ կնկայ ձեռիցը, քու լաւութունի տակիցը դուս
կղանք
Պարանը քցեց, մին մին հանեց, բախ տուեց:
Կնիկն էլ ասեց.— Ընձ էլ հանայ. թէ չէ, չես պրծնի իմ ձե-
ռիցը:

* Պատմած է Արսէն Առիւնեան:

Ասեց.—Խելոքացեր է՞ս որ հանեմ:

Ասեց էդ քու բանը չի. ինչ հանայ, ասըմեմ:

Պարանը քցեց, կնկան էլ հանեց:

Կնիկը դուռ էլաւ. ֆորի դրաղը մի լաւ հեղդեց իրա մարդին:

Ասեց.—Փողեմ գլուխդ, հըմի իմ տունը, տեղը ինչ էլաւ:

Վե կացան, գնացին տունը:

Իբրկունը գէլը դուռը ծեծեց:

Դնաց դուռը բացեց, տեհաւ գէլն ա. հինգ հատ ոխչար բերեց, ասեց.—'Իէ, դու որ էն լաւութունը արիւր ընձի, բրախ տաւիւր, բերեցի քեզ էս ոխչարներ:

Կնիկն ասեց.—Ոխչարը ճիւղիւն ա:

Ասեց.—Էն քու կշտիդ գէլը լուրեց:

Ասեց կնիկը.—Կարայ չբերի, էն իմ զարպն էր, բերեց:

Էն եֆսի օրն էլ դուռը ծեծեցին. առջն էկաւ, մի դաւաւ բեռ ձօթ բերեց.—Էդ ով բերեց հարցրեց կնիկը: Ասեց, —Առջ բերեց:

Կնիկ ասեց.—Է՛յ կիթի զարպ, առջն էլ բերեց իմ զարդիցը. այ մարդ, ասեց կնիկը, գէլն ու առջը որ ընձանից վախոււմ էն, դու ճիւղ տի կը մնաս:

—Կնիկ, ասեց մարդ, դուրս մի անի, դաւլեն ու ոխչար արեցինք դաւլուրմա, ձօթն էլ քեզ բոլ ա. ինչ կուզես, արա:

Մէկէլ տեհան, դաւալը ձէն ա տալի 'ֆուչեքը.—Մի հաւ բեռ Թաքաւորիւն դաւլով կորեր ա. ով որ կթաւ, բիրեց, պարգե կտանք, որ չբերեցին, ում առնը գթանք, էն մարդը, կորստական ա:

Կնիկը լսեց, էկաւ տուն, ասեց.—Էդ դաւլեն Թաքաւորական ա:

Մարդն ասեց.—Ո՛յ կնիկ, ո՛ւս կաց. Աստուծոյ խաթր, էդ բանը վերջանայ, էթայ:

Կնիկը ասեց.—Խի սուս պտի կենամ կեթամ, կասեմ. Թաքաւոր ընձի պարգե պտի տայ, քեզանից էլ կը պրծնեմ. անցախ տեղն էկաւ:

Մարդը ինչ տար մուկնաք արեց, չլսեց, վեր կացաւ, գնաց. գնաց, Թաքաւորին ասեց.—Քու դաւլեն իմ մարդն ա բերեւ, դաւլեն մորթեւ, դաւլուրմայ էնք արեւ, ձօթն էլ կտրտիրէ՛ք. բիրասի եօղան, դօւակ, միքսանայ, բան էնք արեւ. իմ մարդը չէր թողում, ես զօռով փախեր էկիրէմ. ասեցի, «Թաքաւորական մալ ա, տար, տուր», աւանջ չարեց:

Թաքաւորը էրկու մարդ ճանլից. կնիկը տարաւ, նշանց տուեց:

Էդ մարդին տարան, քցեցին դուքսալխանէն:

Թաքաւորը վճռեց, առաւօտը էդ մարդը հեղտին:

Էդ օձը իմացաւ, էկաւ, մտաւ պալատը. մի վեց ամսական թու:

ունէր Թաքաւորին, գնաց, փաթթուաւ էն էրեխու շըլինքն ու պար. կաււարսը բիրտան տեհաւ օձը էրեխու շինքին, ճուաց ու փախաւ Մարդն ասեց.— Էդ խի ճուացիր:

Ասեց.— Օձը փաթթուելը ա էրեխու շնիքը:

Թաքաւորի տղէն ասեց.— Ձեռ չտաք, Թաքաւորին իմացնենք:

Գնացին, Թաքաւորին իմացրին. Թաքաւորը վե կացաւ, էկաւ. քամաւ առեց, որ օձը փաթթուելը ա էրեխու վիզը, զլուխը դրեր ա էրեխու բերնի վրէն: Թաքաւորը ասեց.— Ըգրան իլան չըլի, մի հնարով թէ յետ ըլի:

Ըստի, ընտի որ ասեցին, էդ դուքսախխանի մարդը ասեց.— Ըհը, էն իմ օձն ա. իմ հաւաքին էկեր ա: Ասեց.— Գնացէք, Թաքաւորին ասէք, ընձի ազատի, էն օձը յետ անեմ. որ էրեխէն սկի չիմանայ:

Թաքաւոր էդ մարդը կանչեց, գնաց. Թաքաւորի աղաքը կաղնեց, զլուխ տուեց:

Թաքաւորը ասեց.— Կարան, օձը յետ անես. քեզ կը բախեմ ինչ որ մեղք էս արեւ:

Ասեց.— Ինձ որ բախեցիր. իմ օձին էլ ձեռ չտաք, չսպանէք:

Ասեց.— Գնա, յետ արա, իրաւունք ունես:

Գնաց մօտը. փեւը բռնեց, ասեց.— Օձ ջան, արեւ, քու հեթիպաքը իմ կնկանից շատ էր:

Օձը յետ էլաւ, կիտուաւ ըդրա գողը:

Փեշը կոլոնեց ու գնաց Թաքաւորի մօտը. ասաց.— Թաքաւոր ապրած, հրէս, յետ արեցի. օձն էլ գողս ա:

Թաքաւորն ասեց.— Ինչ արեցիր, որ յետ արեցիր:

Ասեց.— Բան չարեցի, ասեցի «Օձ ջան, քու հեթիպաքը իմ կնկանից շատ էլաւ», յետ էլաւ օձը:

Ասեց.— Էդ առարկէն ինձ պտի տես:

Ասեց.— Յավաւ, օձը տանեմ, չոլը բրախ տամ, գամ, ասեմ:

Տարաւ, օձը բրախ տուեց, էկաւ, Թաքաւորի կշտին նստեց, ասեց, ինչ որ էլեր էր:

— Հըմի, ասեց. ինչ որ բալբալէք քաշըմ էմ, էդ կնկանից ա, բերեց դարաւանի տակ, ընձի պտի հեղդէր, էդ օձն ընձի ազատեց, ընդուր ասեցի «քու հեթիպաքը իմ կնկանից շատ ա»:

Թաքաւորը ասեց.— Էն կնկան բերէք, հեղդէք, էս մարդին մի լաւ կնիկ ուզէք:

Էդ կնիկ հեղդեցին, էս մարդն էլ ազատուաւ մօտիցը:

Էդ բալբալեմ էկաւ, կնկան գլխին կաղնեց:

ՆՈՒՈՒՏԻ ՔԱՁԱԼ

(Աղագոսապատի բարբառով *)

Մի պառաւ կնիկ կար, մի թռռ ունէր. էլ զառ չունէր.
էդ թռռն էլ Քաշալ էր: Էդ Քաշալին տարաւ, նօփար
տուեց. չէլաւ, թողաց փախաւ. հորթարած տուեց, թողաց փախաւ.
Ինչ բանի տուեց, թողաց փախաւ:

Պառաւը ասեց.—Գրողը տանի քեզ, ինչ բանի տալիս էնք,
փախնում էս, մեր ճարը մոնց պտի ըլլի. քեզ պտի տանեմ,
մի հարուր մանեքի ծախեմ՝ բերեմ ուտեմ, չարի մեռնեմ. էլ իլան
չկայ:

Քաշալի թևիցը բռնեց. տարաւ բազար:

Ասեց.—Ծախում էմ էս մուսուլաթ քաշալին. ինչ բանի տա-
լիս էմ, փախնում ա:

Ով էկաւ, էրեսին մտիկ արեց, ասեց.—Էդ պահելու բան չի:

Սարումը քառասուն գող կար. գողերի մէկն էկեր էր հաց
առնելու. հացն առաւ փոխը, դրեց դօլթուղը, էկաւ որ պտի եթար
դադա սարը, էդ պառաւի կշտին կաղնեց, ասեց.—Պառաւ. ինչ քա-
շալ ա պահեր էս:

* Պատմած է Արսէն Ղուկմեան:

1 Քաշալներու վերայ 15-20 հեփթաթի չափ լսած եմ. կան ասողներ, որ ամե-
նուն էւս "քաշալ" անուն կտան, իսկ կան ասողներ, որ բացայայտիչով կորոշեն. օրի-
նակ Նօթաւօթի քաշալ, Փանփուսի քաշալ, Ֆիլիթի քաշալ. Զոլամա քաշալ. Զիլզիլի
քաշալ, Մուսուրաթ քաշալ, եւլն:

Սորա մէկ նուղն զլիս. Օհան Փիլիսոսեան. աւելի կարգաւորեալ կը
պատմէ:

Ասեց.— Էս իմ թոռն ա. գրողի տարածն ինչ բանի տուեցի,
չմտաւ. հըմի բերեր էմ որ ծախեմ:

— Ի՞նչ ա գինը, ասեց. ես առնեմ, տանեմ, մեր ձիանը պահայ:

Ասեց.— Հարուր մանեք ա ըստրա գինը:

Հարուր մանեք տուեց ու առաւ:

Պառաւն ասեց.— Գրող տանի քեզ, դէ՛ դնա, ես քու էրեսիցը

պրծայ:

Էդ գողը ճօխուսի փաշալին առաւ, քցեց ձիու աղաքը, ասեց.

— Դէ, վազի, էթանք սարը դպա: Տարաւ սարը, իրանց զաղէն:

Հաւամի բաւին դուս էկաւ զաղիցը, ասեց,— Խի յետաջար,
մենք սոված մեռանք, հէ:

— Հարուր մանեք տուեցի մի պառաւի, էս տղէն առայ:

Հաւամի բաւին տղին թամաւա արեց, ասեց.— Այ հայ, էս ինչ
մուսուպաք փաշալ ա, կորցրա. փսոսա քու հարուր մանեքը, ըս-
տուց անպատճառ մեզ խաթայ կգայ. վեր կալ տար, կորցրայ:

Ասեց.— Մենք քառասուն ձիաւոր էնք, սաղ երկիրը մեզանից
վախում էն, էս ինչ ա որ ըստուց խաթայ գայ. մի չափալախ տամ,
կը մեռնի, բերերէմ որ մեր ձիանոյ եմ տայ, ջրի, փէյիցը թափի:

Ասեց.— Ի՞նչ գիտաս:

— Դէ, ասեց. թամաւա արէք, բազրկեան գալիս ա:

Թամաւա արին, ասեցին.— Արեւելքի կողմիցը մի շատ ծանտը
բազրկեան ա գալի:

— Որ ծանտը ա, դէ, ասեց: Բիրադիցով նիւք ձիանը:

Ասեցին.— Փաշալ, ըստի կաց, չանք մենք էթանք, գանք:

Ընդոնք ղեացին ձորի միջով, որ պարաէն, գան ընկնէն ճան-
փէն, աղաքները կտրեն:

Փաշալն քարերի վրով նիւաւ, թամաւա արեց բազրկեաններին,
ասեց.— Տեսում, ինչ գար բազրկեան կան:

Գնաց ու մտաւ բազրկեանի մէջ, ասեց.— Ձեր բազրկեան բա-
ւին ո՞րն ա: Ընդիւան մէկն էկաւ.— Նա, փաշալ, ինչ ես ասում:

Ասեց.— Հըմի քառասուն ձիաւոր ձեզ վրայ կտան. բռնեքը
ըստի վե ածէք, ժած մի գաք. մի թուր, մի դալիսան տուէք ինձ.
մի ուրիշ աբա էլ տուէք, հաքենմ որ ինձ չճանաչեն:

Ապէն տուին, մի թուր ու դալիսան էլ տուին, կապեց վրին,
դալիսանն էլ առաւ ձեռը, ասեց.— Էկերէմ ձեզ փոակ. ընձի հարուր
մանեք փող տուէք, որ ձեզ ընդոնց ձեռիցն ազատեմ:

Բազրկեանը հանեց, հարուր մանեք ալպէալը համրեց, Քա-
շալը դրեց ծոցը: Ասեց.— Էլ չվախենաք, դայիմ կաղնէք:

Էդ քառասուն ձիաւորը բազրկեանների վրայ տուեց. Փաշալը

եկաւ մէյսան կռիւ. որի ոտը կոտրեց, որի թևը կոտրեց. որի ձիունը
տուեց:

Տասուերկու սահաք կռուեցին, մի զայս չկարացին տանել:

Հարամի բաւին ասեց.—Կասես էս մեր նօխուտի Քաչալն ըլլի.
ըզրա սըմաքին ա:

Հարամիքը հո գառան դըպա իրանց զաղեն:

Քաչալն ասեց.—Հարամի բաւի. էս քու թուրը, էս քու դալ-
խանը, էս էլ քու ապին, բառցէք ու գնացէք. ես էթումիմ:

Քաչալն սարիցը վե եկաւ, մտաւ զաղեն:

Մէկ էլ տեհան, հրդէս հարամիք բիրաւի իրարու էտե եկան:

Հարամի բաւին թուրը քաշեց որ տայ, սպանի Քաչալին,
ասեց.—Քեօփօղլի մուսուբաք Քաչալ, քեզ պէս բէս սըմաղ քաչալ-
մէլ ընտի կար, չկարացինք մի զայս բերել:

Մէկէլ հարամիք ասեցին.—էս ինչ ա. ձեռիցը ինչ կզայ որ ըս-
տրան սպանում էս:

Ասեց. բէս սըմաք ա. ըստուրան էրեսը տեսնողի բանը չյա-
ջողուի:

Ձիանոցիցը վեր եկան, թամքերը վե կալաւ Քաչալը, քիմարեց,
քրտինքները սրբեց, կապեց. դարման, գարի տուեց:

Հարամի բաւին ասեց.—Տղէք, որը պաի էթայ, մեղ համար
հաց բերի:

Հարամու մէկը ասեց.—Բիրաւի էլ եարալու էնք. էթանք
բազարը կը բռնուէնք. Քաչալին ղրկենք, էթայ, հաց բերի:

Հարամի բաւին ասեց.—Քաչալ ջան, արի՛ ըստե, մի տենամ:
Քաչալը դիւ դայսայ վազեց, աղաքը կաղնեց, ասեց.—Աղա ջան,
հրամաե:

Ասեց.—Առ տասը մանեք, էս լսահաքը հաց կառնես ու կը
գաս:

Քաչալն մի մեօֆ վե կալաւ, թռաւ, գնաց դըպա բազարը,
տասը մանեքի հաց առաւ:

Ասեց.—Մէ էթամ իմ տասին տենամ. մէ էրկու հաց էլ տամ.
տատա ուտի:

Գնաց, մտաւ տուն, ասեց.—Բարեւ, տատի ջան:

—Վայ բարոյ, Քաչալ ջան, դու բարոյ էկար:

Ասեց.—Տատի, հօ սոված չես:

Ասեց.—Ձէ, հարուր մանեքից էրկու մանեք էմ խարեն:

—Առ, տատի, հարուր մանեք էլ բերերէմ՝ էս էլ դիր ըզրա
վրայ:

Ասեց.—Դիւիդ վուրքան Քաչալ ջան, բանդ խո գօռ չի. էդ

նր տիան բերեցիր: Ասեց.—Դառս մի անէր, շատ կը բերեմ, մերը մեռնի Քաչալին, ընդոնք ինչ էն, որ ինձ նեղութուն տան:

Ասեց.—Դե, տատի, յետացայ, մնաս բարին:

Ասեց.—Տասին քե ղուրբան, գնա:

Երկու էրեսն էլ պաչեց, ճանապար դրեց:

Քաղաքից դուս ընկաւ, հենց արեւը մտաւ, մութն ընկաւ. ճանփէն կորցրեց, գնաց դպտ գերեզմանները:

Մտաւ գերեզմանատունը տաս տասներկու ղուլուր գրած էր, մտաւ մէջը, ղուլուրի տակը պառկեց:

Գշերուայ կէսը անց էր կացեր, տեհաւ մի մարդ մտաւ ներս. մի մարդ. որ ջանաւորի պէս, ագրայիլի պէս, ասպապը զրէն, ամեն բանը քաֆմիլ: Եկաւ, մեռելները բաց արեց, քամաւա արեց, ասեց.—Էս մէկին տէր ունենայ, կը սաղանայ:

Բիրա՛սի ըզեկնց վաւալուրդ արեց. դուս էկաւ որ էթայ: Քաչալ ասեց.—Էս էլ տղամարդկութուն չի. էն գայ, քամաւա տնի, ես ըստի պառկած մնամ: Վազեց, ասեց.—Ո՛ւր էս էթում. դու Նօխուսի Քաչալի անուն չես լսե: Հասաւ բռնեց:

Իրար հեղդեցին, էնդար հեղդեցին, չարի լիսը բացուեց: Ուզում ա փախչիլ, Քաչալ չի թողում:

Աննալի փախաւ, պրծաւ. Քաչալ մաշիկը խլեց:

Մաշիկը դրեց ծոցն ու հացն էլ վե կալաւ, ղնաց:

Գնաց, հասաւ հարամիքանցը, մտաւ զաղէն:

Հարամի բաւին ասեց.—Մուսուբաք Քաչալ, մեղ սոված կոտորեցիր, էս խի՛ յետացար:

Ասեց.—Աղա՛, ձեր բասնին անըմ բազրկանները, որ գայիւրունէին ձեզ. տեսայ բան չէլաւ, էկայ:

Ասեց.—Հսկեց քեզ էկար, գշերը նր տի իր պա:

Ասեց.—Մնացի գերեզմանատանը:

—Մուսաբաք Քաչալ, հարուր ձիաւոր սիրտ չի անի ընտե մտնի. դու մոնց մըտար: Մի ձի նիլ, առ տաս մանեք, ղնա հաց առ, արի, ըստիան բոչենք, էթանք. քեզ պտի գաս, հա:

Քաչալն ձին նիլաւ, դպա քաղաքը, կրակի պէս ա գալի: Եկաւ իրանց դռանը կաղնեց.—Տատի, տատի, ձէն տուեց:

Դուս էկաւ, ասեց.—Ինչ ա Քաչալ ջան:

Ասեց.—Տատի, տանը կաց, տեղ չէթաս. էս մաշիկը տաւեմ, ծախեմ, փողը բերեմ, ղնեմ տունը, էթամ:

—Վայ, փաւկայ քայն էլ բերէիր, ջուխս ըլլէր, կը հագնէի: Ասեց.—Տատի, էս կը ծախեմ, ջուխս մաշիկ կառնեմ, կգամ:

Գնաց, փոխը հաց տտաւ, քցեց ձիու վրա: ասեց.—Ես վաւառ, մաշիկն էլ ծախեմ, նոր էթամ:

Գնաց, մի ջիւոս սառաֆի մօտ կաղնեց:

Ասեց.—Էս մաշիկը չես առնի: Ասեց.—Տեննամ:

Ասեց.—Առ, տես:

Ջիւոսը քամաւ աբեց, մտքումը ասեց.—Կաժենայ տասը հազար մանեք:

—Քաշալ, ասեց. էս մաշիկը քեզ որդիան ա:

—Ասեց.—Որդիան, որդիան, քեզ ինչ. առնում էս, փողը տուր, չես առնում, իմ մաշիկը տու, էթամ:

Ասեց.—Իմ հօր խաղիկնեք կտրեիր էն. էս մաշիկը միջին էր, ես անջախ իմ նեանէն գլխայ:

Ասեց.—Սուք ես ասում, իմ մաշիկը տու, ու հասաւ, ետխեն բռնեց:

Ջիւոսն ու Քաշալը իրար տուին, քաշրըջելով իրար տարան Թաքաւորի մօտը գանգատ:

Ջիւոսն ասեց.—Թաքաւոր ասպրած. իմ հօր խաղիկնեք կտրեիրն. անջախ նշանէն գլխայ:

Քաշալն ասեց.—Դրա մաշիկը չէ, սուք ա ասում:

Թաքաւորը մաշիկը առաւ, լաւ քամաւ աբեց, ասեց.—Իմ խաղիկնեք ըսդրա կէս գինը չհաճի:

Թաքաւորն ասեց.—Ջիւոս, ըստրա քալը կայ, թէ հենց էս ա:

Ջիւոսն ասեց.—Թայ չունի, հենց էս մին ա:

Ասեց.—Քաշալ. դու ինչ էս ասում. քայ ունի թէ չունի:

Ասեց.—Ունի քայ, կեթամ քայն էլ կը բերեմ:

Թաքաւորն ասեց.—Թէ քալը բերեցիր, ջիւոսն ա սուք ասում, թէ չբերեցիր դու էս սուք ասում:

Ասեց.—Բերէք, պայման չլիք:

Ջիւոսն ասեց.—Ես իմ ասպրանքը գրաւ կը դնեմ ըստի, ինչ տար առնիմ:

Ասեց.—Քաշալ, դու ինչ էս դնում:

Ասեց.—Ընծի գա՛ս չունեմ, քառասունն աղբէր ունեմ, բն, բռնայ, թէ մաշկի քայ բերեցի ըզրա մալը ինձ. թէ չբերեցի, իմ քառասունն աղբէր քեզ դուրբան, հեղդայ:

Ասեց.—Ի՛է, դնա՛, կանչայ գան:

Ասեց.—Իմ խօսքով չեն գայ, հաղար ձիաւոր տուր ինձ, էթամ, բերեմ:

Թաքաւորը հաղար ձիաւոր հանեց, տուեց Քաշալին. Քաշալ ընկաւ աղաք. գնաց, մտաւ ձորի մէջը:

Հաբաւի բաշին քամաւ աբեց, ասեց.—Ջանըմ, էս Քաշալը խճ չէկաւ. տեսաւ Քաշալը աղաքը գալիս ա, ձիաւորներին էլ տուաւ առ տակ չկայ:

Հենց Հարամի բաւին նեքսե մտաւ, ասեց.—Վերէք. Քաչալ մեր տունը քանդեց, էնքան դօշուռն ա բերե մեր վրայ. ելէք, ձիանք նիլէք, քու բերած Քաչալը քու գլուխն ուտի:

Ձիաւորը էկան. հասան, զաղի դուռը բռնեցին. մէկն էլ չկարացին զաւիցը դուս գային:

Ձիաւորներու մեծը ասեց.—Ձեզ ուրիշ բան չկայ. Թաքաւորը կանչում ա:

Հարամի բաւին ասեց.—Էս էլմը քու արած բանը, Քաչալ:

Քաչալ մաշիկը ծոցից հանեց. ասեց.

—Աղա, խի էս դարս անում. էս մաշիկի տեղ ձեզ գրաւ էմ գնում. թէ գնացի, ըսդրա քայը գթայ, բերեցի կը պրծնէք. թէ չգթայ ձեզ պտի հեղգեն, էլ ինչ կայ. խի էք դարս անում ըդրա համար:

Հարամի բաւին բռնողին ասեց.—Քու գլուխն ուտի քու բերած Քաչալ. էն տեղը քցեց որ մեզ պրծնում չկայ:

Քաչալ ասեց.—Աղա ջան, գնացէք, էթանք, ըսկի մի մտածէք:

—Քաչալ, ասեց. տեղը չի. պրծար՝ մեր ջանն էլ գնաց:

Քաչալն ընկաւ աղաք, բերեց, Թաքաւորի կշտին կաղնացրեց. Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. էս իմ աղբրտանքը:

Թաքաւորն ասեց.—Վճիռն գիտաք, ինչ ա, թէ Քաչալը մաշիկի քայը բերեց, ջնուօի ապրանքը կառնեմ, կը տամ ձեզ. թէ որ չի բերեց, ձեր քառասունն էլ պտի հեղգեմ. էդ քառասունի ոտներն բխով զրեցին, քցեցին դուքսախխանէն:

Քաչալ ընկաւ ճանփայ, գնաց դուզ գերեզմանատունը. Գնաց, պարկաւ լուպուրների մէջը:

Տասն օր պարկաւ. մարդ մաղաք չէկաւ:

Յերեկը մեռելը բերում քցում ու էթումին. էդ Քաչալին հարցընումին. Այ քու տունը չքանդուի մուսուլապ, Քաչալ. ինչ ա, գչեր ցերեկ բանն էս էլի ըստե.

Քաչալի իլանը կտրուաւ, էկաւ էլի քաղաքը:

Ասեց.—Էթամ ուրիշ քաղաքը, մաշիկի քայը ըստե չէլաւ:

Գնաց, ասեց.—Էն մաշիկի տեղ գնացի, մաշիկ չկար ընտե. մնաք բարով, ես էթումեմ մաշիկը բերելու:

Հարամի բաւին ասեց.—Քաչալ ջան. էն քառասունն ձին էլ քեզ, քառասունն ձեռք ասպապն էլ քեզ, քափլան ըստիէն մեզ ազատայ:

Ասեց.—Ինչ էք դարս անում, տաս օր անց կայցր ա, եռեսունն օր հալա ժամանակ ունէք:

Քաչալը վեր կացաւ ու գնաց ուրիշ քաղաք:

Ասեց.—Էթամ ըստիան գերեզմանները ման գամ:

Գնաց գերեզմանները. գշերը ման էկաւ դէս, ման էկաւ դէն, էկաւ, մի քարի տակ պարկաւ:

Տեսաւ էն մաշկի տիրոջ պէս մի մարդ էկաւ ըսե. էկաւ, մի գերեզմանաքար շուռ տուեց, ֆողը յետ տուեց, դուպուրը հանեց. դուպուրի բերանը բաց արեց, մի ճիպոտ կար ձեռին. մի ճիպոտ տուեց մեռելին. մեռելը սաղացաւ, էն մեռլի հետ նստեցին, քեֆ արին: Մի ճիպոտ էլ տուեց, էլլի մեռաւ: Ֆողը տուեց վրէն, քարը քցեց վրէն ուր էթար: Քաշալ վի կացաւ.— Հայ քու մէրը մեռնի, Նուխուսի Քաշալի անունն չես լսե, տսեց. հասաւ բռնեց. իրար բոլոկեցին, իրար ջարդեցին: Հըմի մարդը ուզում ա փախնի, Քաշալ չի թողում ձեռաց: Քաշալը ձեռ ա քցում ոտաց, ասնում ա մաշիկ չկայ ոտին: Ձեռը քցեց, էն ճիպոտը բռնեց. էրկու իրեք սահաք քաշեցին, էն դեն էր քաշում, էն դենը: Լիսը բացուեց. էդ մարդ ճիպոտը թողաց Քաշալի ձեռը, աննախ փախաւ:

Լիսը բացուաւ, էկաւ քաղաքի մէջը, տեսաւ բիրաւսի էդ քաղաքի մեծաւորները թեկերը սե էն կապե:

Ասեց.— Էս խի էն սե կապե:

Ասեցին.— Էս թաքաւորի տղէն իրեք օր ա մեռել ա:

Ասեց.— Ես թաքաւորի տղին կը սաղացնեմ, իմ ուզածը կտայ:

Ասեցին.— Ինչ ուզես կտայ:

Խապար տարան թաքաւորին, ասեցին.— Մի Քաշալ մարդ ա էկե, ասում ա թաքաւորի տղին կը սաղացնեմ:

Թաքաւորն ասեց.— Հա զիտի, որտի կըլի, գթէք, բերէք:

Քաշալին գթան, տարան:

Քաշալը գնաց, օխտը անգամ զլուխ տուեց, կաղնեց:

Ասեց.— Այ տղա, իրեք օր ա իմ տղէն մեռել ա. կարող էս սաղացնեմ:

Ասեց.— Հրամանքե, կարող էմ:

Ասեց.— Ինչ, գնա, սաղացրա, քնչ որ ուզում էս, պտի տամ:

Վե կացան, Սինօղի անդամները թաքաւորի հետ գնացին դպագերեզմանները, Քաշալ էլ հետները:

Գնացին, գերեզմանի քարը շուռ տուեցին, ֆողը յետ տուին, դուպուրը հանեցին. դափաղը թաց արին, մի ճիպոտ տալու բաւեան, վե կացաւ, նստեց:

Վե կալան, ուրախութն արեցին. բերեցին պալատը:

Թաքաւորն ասեց.— Դէ. Քաշալ, ուզե որ պտի տամ՝ ինչ որ սիրող ուզում ա:

Մաշիկը հանեց, դրեց թաքաւորի աղաքը.— Ըստրա քայն իմ ուզում, ասեց:

Թաքաւորը վե կալաւ, մաշկին քամաւա արեց, ասեց.— Կաժե-

նայ իրեք միլիոն: Ասեց.—Որդի՛, ըստրա քալը չունեմ: Տարեք Քաշալի քաշով ոսկի տուէք:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, զա՛ս չեմ ուզում, որ ըստրա քալը չկայ. ես էթումեմ, ես մենակ մաշկի քային էմ ման գալի:

Ասեց.—Որդի՛, չկայ:

Քաշալն ընկաւ ճանապարհ, գնաց ուրիշ քաղաք:

Թամաւա աբեց, էդ քաղաքի մանտրեցը, չարի մեծը լացին ըլլում, ասեց.—Խի՛ էք լաց ըլլում:

Ասեցին.—Տենում էս էն կեամին, ծովու մէջ բանձ ա էլե, էն բիրաթի ցորեն ու ալիբ ա. պտի դուս գայ որ մենք հաց ուտենք. բանձ ա էլե, մենք սոված կ'ստորուանք. ընդու համար է՛ք լաց ըլլում:

Ասեց.—Նա որ էթամ, տենամ կեամու տակը ինչ կայ. որ բերեմ, դաղը հանեմ, իմ ուզածը կտաք:

Ասեցին.—Ի՛նչ ուզես, կտամք:

Վ.կ կացան, լոքկէն դրեցին, տարան. կեամու մօտը կաղ-նացրին:

Մի խանչալ առաւ, սկուաւ ջրի տակը (մէրը մեռնի Քաշալին). հենց սկուաւ ու գնաց կեամու տակը:

Թամաւա աբեց, մի հատ վիշապ, կեամու չորս բոլորը կտրեց ա, գլուխը դրել ա պոչի վրայ. կեամին ժած չի գալի:

Ձուր քցեց, վիշապի պնչի վրայ մէ խզմա կայ, խզման բռնեց, խանչալով դօշին տուեց, խզմէն պոկ էկաւ, մնաց Քաշալի ձեռ, վիշապը փախաւ. կեամին ետմիտ էլաւ: Մի քիչ տեղ գնաց, Քաշալ դուս էկաւ տակիցը, ասեց.—Մէրը մեռնի ձեր, ուր էք քշում, Քաշալին թողնում էք. ձեր էյթիպարն էս ա:

Ասեցին.—Վախումանք էլի կեամին բանձ ըլլի:

Ասեց.—Մի՛ վախենաք, կաղնացրէք:

Կաղնացրին, Քաշալը թռաւ, կեամու վրայ նստեց:

Քչեցին, էկան դաղը:

Սաղ քաղաքը քօփ էլաւ, էկան Քաշալին ուցախացրին, վեր կալան. թուցրին, ասեցին.—Կեցցէ մեր Քաշալը:

Վ.կ կալան, քանի մարդով տարան թաքաւորի մօտը. ասեցին.

—Թաքաւորը սաղ ըլլի, էս չըլէր քաղաքը բիրաթի սոված կը կոտորուէին, գնաց, մտաւ կեամու տակը. պոկեց, բերեց:

Թաքաւոր ասեց.—Այ Քաշալ, ուզայ որ պտի տամ:

Մաշիկը ծոցիցը հանեց, դրեց թաքաւորի աղաքը ասեց.—Ըստրա քայն եմ ուզում:

Թաքաւորը վ.կ կալաւ, քամաւա աբեց, տեսաւ էրկու-իրեք միլիոն արծողութուն ունի:

Ասեց.—Ըստրա քայլը չունենմ. ինչ քար ուկի ուզումես. փե-
կե կտամ քեզ՝ ան տար:

Ասեց.—Որ չունես, էթամ:

Ասեց թաքաւորը.—Թայլը չունես, ինչ պատ անես մաշիկը. էդ
էլ տուր բնձի. ինչ քար փող ուզես, կտամ:

Ասեց.—Ինչ էս ասում, քառասուն աղբէր էս մաշիկ խաթեր
գրաւ էմ դրե. անկարելի բան ա, քայլը օր չգլխենմ, քառասուն աղ-
բօրս էլ կը հեղդեն:

Վե կացաւ, գնաց ձորի միջով. աղաքը ընկաւ մի բարակ ճան-
փայ, ու գնաց. գնաց, մուծ ընկաւ, ընկաւ մի զաղի մէջ. գնաց մի
պուճախում պառկաւ:

Քիչ մնաց, տեսաւ մի առչ էկաւ, պարկաւ:

Քիչ մնաց, մի գէլ էլ էկաւ. մի քիչ մնաց մի ասլան էլ էկաւ:

Գէլ առչին ասեց.—Ինչով էք սլարապում:

Ասեց.—Նա պըտըտում եմ. որ տես ձեռս զառ ա ընկնում, ու-
տումեմ. որ չի ընկնում էթումեմ, քաղաքի վրաղը մի տեղ կայ,
պարկումեմ. ջուրը տակով կուկուարով էթում ա, անկանջ էմ անըմ,
էդ ա, իմ բանը:

Ասեց.—Բա, գէլ, դու ինչով էս սլարապում:

Ասեց.—Նա էլ էթումեմ, պտըտում եմ, թաքաւորի սուրույին
մէջ ճակատը վազղաւ մի յիշար կայ, յաչքս ընդրա վրայա, ուզում
եմ էն յիշարը բռնեմ, ուսեմ. թաքաւորի ախիկ կը մեռնի, հիւանդ
ա, ժամ պատարագ կանի, ամեն բանը կը բօլանայ. հաւա էն յի-
շարի գլուխը տան փուռը, էն ախիկ ուտի. կըլլի մօրէ մէկ, կը
սաղանայ:

Ասեցին.—Ասլան, բա դու ինչով էս սլարապում:

Ասեց.—Նա էլ ման էմ գալի, ման, էթումեմ, ծովի դրաղը
վեր էն դուլի. իրեք հաս ախիկ էն ըլլում. լեղանում էն, յետոյ
խրխեք հադնում էն, թռնում էն. իմ քամառէն էլ էդ ա:

Լիւր բացուեց. ըդոնք վե կացան ու գնացին:

Քաչալը դուս էկաւ ու գնաց:

Գնաց էդ քաղաքի դրաղը. տեսաւ է, առչ գնացեր, էդ քա-
ղաքիցը դուս պարկեր ա:

Գնաց, առչին մօտացաւ, հալսնու արեց, առջը փախաւ:

Գնաց, առչի տղը պարկեց, անկանջ արեց գետինը:

Տեսաւ ջրի գրգռոցը լաւ գալիս ա:

Վե կացաւ, էկաւ էդ քաղաքի մէջը, ման, էկաւ, տեսաւ էդ
քաղաքը բիրաթի մօրի ջուր են խմում:

Ասեց.—Իմ ուգածը տաք, ես ձեզ համար ջուր կը բերեմ:

Թօլի էլան քաղաքի մարդիկը, — ասեցին. Քաչալ, որ ջուր բերեա. բերանիւ ինչ պտուտայ, կտանք:

Ասեց.— Էրկու հարուր բահաւոր տուէք, էթանք վերեւ:

Էրկու հարուր բահաւոր վե կալաւ ու գնաց:

Գնաց, էդ առչի պարկած տեղը քանդեց. ջուրը բացուեց, հինգ ջաղացէն ջուր վե կալաւ, բերեց քաղաքը:

Էկան, քօփի էլան Քաչալի գլուխ, ասեցին.— Դէ ուզա՛, ինչ որ տանք, քեզ արժան ա:

Մաշկի քայը հանեց, դրեց ըստրանց աղաքը, ասեց.— Զատ չեմ ուզում. ըստրա քայն էմ ուզում:

Վե կալան, քամաւա արին, մէկը սալը չառեց, ասեցին.— Ըստրա քայը չեմք կարոյ գթնի:

Գնաց, սարը անցկացաւ էն դիհը, տեհաւ մի սուրու ոխչար արածում ա. գնաց, ոխչարի չոպանի մօտը հասաւ, ասեց.— Էս ինչ ոխչար ա:

Ասեց.— Թաքաւորի ոխչարն ա:

Ասեց.— Թաքաւորի կուշտ պտի էթամ, ինչ բանի կըլի հըմի:

Ասեց.— Տունն ա, մի ախչիկ ունի հիւանդ ա. ընդրա վրայ պառապիլ է. ինչ տար հեքիմ էն բերում, չեն կարայ լաւացնի:

Սուրույին մէջը ման էկան. Քաչալը, ասեց.— Նս էթումեմ թաքաւորի մօտը. որ ոխչար էկան ուզելու, էս սիւտակ ոխչարը կտառ, կը բերի:

Գնաց թաքաւորի պալատի դռանը կաղնեց.— Լս լաւ հեքիմ էմ, ասեց. ինչ տար դժար հիւանդ ըլի, ես կը լաւացնեմ:

Թապաւ տարան թաքաւորին. — Ըսենց մի լաւ հեքիմ ա էկեր:

Թաքաւորն ասեց.— Կանչէք, գայ նեքոն, տենանք:

Էկան կանչեցին. տարան: Գլուխ տուեց, կաղնեց:

Ասեց.— Դո՛ւ ինչ մարդ էս: Ասեց.— Լաւ հեքիմեմ:

Ասեց.— Իմ ախչիկ էս էրկու տարիյա հիւանդ ա. որ լաւացրի, ինչ ուզես, կտամ: Վե կալաւ, տարաւ ախչկայ մօտը:

Ասեց.— Արկէք չօպանի մօտը, մի հատ սիւտակ, ճակատը դառնա ոխչար կայ, վե կալի, բերի:

Արկեցին. գնաց էն ոխչարը բերեց: Բերեց, մորթեց, գլուխը քցեց փուռը, լաւ էփեց. ճղճղեց, միսը մի տարեքի մէջ դրեց. վե կալաւ, գնաց թաքաւորի մօտը, թաքաւոր ասեց.— Վե կալ, տար:

Տարաւ դրեց ախչկոն աղաքը, դեղը ցանեց վրան, զօռով քիչ քիչ ուտացրեց, ոխչարի գլուխը սաղ կերաւ. էլաւ մօրէ մէկ. կաղնեցաւ ըն սե:

Ըդ տեղ ասեց թաքաւորը.— Մալըն մալալա վե, դզըն քա

չալա, ես էդ ախիկը կտամ քեզ, դու կըլլես ինձ փեսայ. իմ պալատի իրաւունքը ամենը կը յանձնեմ քեզ:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած. շնորհակալ էմ:

Մաշիկը ծոցից հանեց ու ասեց.— Ըստրա քայն էմ ուզում:

Թաքաւորը թամաւաւ արեց. ասեց.— Ըստրա քայը ոչ տեսեր էնք, ոչ էլ կըլլի:

— Շնորհակալ էմ, իմ ուզածը մաշիկի քայն ա, որ չկայ, ինչ անեմ:

Վե կացաւ, գնաց ծովի դրաղը, տեհաւ ասլանը դարի գլխին պարկեր աւ Ասլանը դրան տեհաւ. քաշուեց, գնաց:

Գնաց, ասլանի տեղը նստեց. ծովի դրաղն էր հենց:

Էրկու ոսնաթ նստեց. թամաւաւ արեց, տեհաւ, իրեք հատ աղունիկ էկան. խրխեքը հանեցին, իրեք հատ ախիկ էլաւ որ չուտես, չխմես, թամաւաւ անես ըզրանց:

Քաշալ ասեց.— Մերը մեռնի Քաշալի, ըզրանք չբռնի, չի դիմշանայ, դարի գլխիցը վազեց, չարի հասաւ, ըզոնք խըրխեքը հազան ու թուան, գնացին:

Քաշալն էկաւ, ծովի դրաղը կաղնեց, ասեց.— Մէրը մեռնի Քաշալին. ըսկի բան իմ ձեռիցս չպրծան, համա ըստոնք պրծան: Տեհաւ մէ բարալիկ մուխ ա դուս գալի ծովու միջիցը. հենց էդ մուխն բռնեց, սրկուեց ջրի տակը. գնաց, տեհաւ մի լաւ օթախ ա. թամաւաւ արեց, հայլեքը չորս դին չարած, դիւանիքը դրած. տեհաւ ստոնքերի վրայ մի բլուրթ փլաւ. մի աղունիկ էփած. դրած ա ըստեղ, տեհաւ ընտեղ էլ, ընտեղ էլ, իրեք սօղ էր, իրեքի վրայ էլ կար:

Գնաց մի սօղին վրայ կաղնեց, մի կտոր աղունիկից կտրեց. կերաւ, փլաւ էլ հետը. գնաց էն մէկիցն էլ կերաւ. գնաց էն մի սօղիցն էլ կերաւ: Մի թաս էլ գինի խմեց:

Ման էկաւ, տեհաւ իրեք ջուխտ, մի թայ. հը՝ իրա մաշիկիցը. մինը վե կալաւ, դրեց ծոցը. էն մէկելներուն ձեռ չտուեց:

Հըմի ման ա գալիս, դուս գայ, որ տե էթում ա, ջուր ա. չչկեց, մնաց միջին. իլանը կտրուաւ. գնաց, մի պունախ պարկեց:

Մէկ էլ էն տեհաւ, իրեք հատ աղունիկ ֆուռալով էկան օթախ մէջ տեղը վեր էկան. խրխեքը հանեցին, իրեք հատ ախիկ դառան. աշխարքումը ըզենց բան չկայ:

Ամեկը մի հատ սօղի վրայ նստեցին, ասեցին.— Վաղուց ա իրար չէինք տեհն. մի ուտենք, քեմ անենք:

Մեծ ախիկ ասեց.— Սաւաւ, բան ասեմ. իմ ուտիլ խմիլը հաւամուեց. ես ֆելի արե, էթումի գերեզմանատունը մնուելիքին թամաւաւ ի անում. մէկ օր էլ գնացի, թամաւաւ արի էլի. ուզեցայ. դուս գայի, էթայի. մուսուբաթ քաշալ պատահեց. էն թար իրար:

առանք, իրար հեղգեցինք օր չար լիսը բացուեց. անճախ, մաշիկա ըդրա ձեռը մնաց, ես փախայ պրծայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցս էլ:

Էն մէկը ասեց.—Այ քիր, ես վաւ, իմն էլ ասեմ. սեր արեցի, Թաքաւորի տղին մեռցրի, տարան, Թաղեցին. դչերը կեթայի վե կացընէի. սերի վարճոյ կտայի, կը սաղացնէի. չարի լիս հետը քեզ կանէի. էլի կտայի, կը մեռնէր, կը Թաղայի կեթայի. մի գչեր էլ վե կացրեցի Թաքաւորի տղին, քեզ արեցինք, էլի մեռցրի. ուղումի էթայի. մի մուսուրաթ քաջալ էկաւ, ասեց.—«Բու մէրը մեռնի, ցւր էս էթում, հասաւ ինձ. չարի լիս էն օտը իրար հեղգեցինք, անճախ ձեռիցս ճիպտոր խլեց. Թոգացի, փախայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցն էլ:

Էն մի քիրն էլ ասեց.—Ա քիրեր, իմ վրայ էլ ա հարամուե. ես վաւ, իմն էլ ասեմ. սեր ի արե, մի հատ վիշապ ի գառե ես, Թաքաւորի քաղաքի կեանու չորս բոլորը կտրէր ի, ծովու մէջ տեղ բանս արի. Քաջալին մէկն էկաւ, ձեռ քցեց. դնչիս խզմէն բռնեց, դօշիս տուեց. խզմէս պոկ էկաւ, մնաց ձեռին. ես անճախ փախայ. ինձ հարամ ձեռ ա դիպե, հալբաթ իմ փլաւիցն էլ կուտեն, իմ աղունիկիցն էլ:

Ասեցին.—Էդ արողը ըստի պատահի, իրան մուրազը կը կատարենք:

Մի քիրն ասեց.—Հնար չկայ, օձը իրա պորտովը, դուռը իրա դանակովը չի կարայ դայ ըստե. էն մենց կարայ դայ:

Մի քիրն էլ ասեց.—Մարդ չի կարայ դայ, բա էս փլաւից, աղունիկից ո՞վ ա կերե:

Ասեցին.—Ուտողը դոշալս ա, Թա դայ, ըստե կաղնի:

Քաջալն դուռ էկաւ, ասեց.—Մէրը մեռնի Քաջալին. Քաջալն ա կերե: Վե կացաւ, կաղնեց:

Ասեցին.—Ուտիլը հաւատացինք, մեր նշանները բեր, տենանք:

Ասեց.—Նշաններդ ինչ ա:

Ասեցին.—Մի հատ մաշիկ ա, մի հատ ճիպտ ա, մի պնչի խզմայա:

Քաջալը բերեց, իրեք հատն էլ դրեց մէջ տեղ:

Ախլկերը հաւատացին. վե կալան գրան, աղբրի մէջը լեղացրին. որ լեղացրին, գլխին մազ էկաւ, սիրունացաւ. էլաւ հրեղէն:

Ախլկերը բերեցին, մէջ տեղ նստեցրեցին. ասեցին—'Խու մերն էս, մենք քունն էնք: Իրեք օր քեզ արեցին:

—Ախլկերը, ասեց Քաջալ. քառասուն աղբէր գրաւ էմ դրե, քառասուն օր քամեր ա, պտի հեղգեն. էդ մաշիկ քայը պտի տանեմ:

Նոր ախլկերը ըզրան ծովիցը հանեցին. խրխեքը հագան,

էլան աղունիկ. Քաչալին դրին թևերի վրայ ու թռան. բերեցին, իրա տատի տանը վե դրին: Ասեց.—Տատի. ինչ կայ, ինչ էս լսումս Ասեց.—Գալիս, ինչ ասում էն. «քու թոռը քառասուն դուրսախ ա բռնե, էս էրկու օրը պտի հեղդեն»:

Վե կացաւ, զնաց թաքաւորի մօտը. թաքաւորին օխտը անգամ զլուխ տուեց. վրայ ութին կաղնեց, ասեց.—Հն, որդի, մաշիկը բերեր էս: Ասեց.—Հրամանքե, բերեր էմ, մէրը մեռնի Քաչալին, էթայ ու չը բերի:

Թաքաւոր ասեց.—'Կն, հանայ, տենամ:

Քաչալ դաստախունը մէջքիցը յետ արեց, ասեց.—Թաքաւորը սաղ ըլլի, մի ջուխս քու կնկան փեկաւ. մի ջուխս էլ հարսիդ փեկաւ, մի ջուխս էլ քու ախչկան. էս էլ մաշիկը, էս էլ ընդրա թալը: Թաքաւորը թամաւա ալեց, ասեց.—Ամեկը իրեք միլիօն ածի, Քաչալը ինը միլիօն բախչեց թաքաւորին:

Մարդ դրկեց, ջիտին կանչեցին. ջիտը էկաւ, կաղնեց:

Մաշիկին մի թալը դրեց սեղի տակը. մի թալը սեղի վրայ.—Ջիտը, ասեց. էս քու մաշիկն ա, թալը չբերի. վե կու քու մաշիկը, զնն: Ասեց.—Ախր պայման ենք արե, էն քառասուն մարդը պտի հեղդուի:

Ասեց.—Որ մաշիկի թալը բերե՞ր:

—Որ բերեր, հա՛մ ինչ պտի հեղդէի, հա՛մ իմ մալը պտի տայիր ըդրան:

Ասեց լճիռն ըտենց ա: Ասեց.—Ըտենց ա:

Թաքաւորը մաշիկի թալը հանեց: դրեց մաշիկի կողքը:

Ջիտը, որ տեհաւ, ձէնը կտրեց բիպ. էլ չկարաց խօսայ:

Թաքաւորը հրամայեց, ջիտին հեղդեցին. տուն տեղ յանձնեցին Քաչալին: Գնացին էն քառասուն հաւամուն հանեցին. բերեցին, թաքաւորի մօտը կաղնացրին. քառասուն հաւամուն էլ էդ պալատին մէջը պաշտօն տուեց, Քաչալին էլ կարգեց ամենի ղլխաւոր:

Քաչալին ասեց.—Արի, քե պտեկեմ, իմ ախչիկն էլ ուզես տամ Ասեց.—Ինչ ունեմ իրեք հոտ նշանած:

Թաքաւորը հրամայեց, իրեքն ըդրա վրայ պոտեցին, ինքն էլ էլաւ քաւոր: Պալատի ամեն իրաւունքը տուեց Քաչալին:

Քաչալն մի ջուխս մաշիկը տարաւ, հագցրեց, բերեց:

Ընդոնք հապան իրանց մուրագին, դուք էլ ձեր:

Ջիտը էլ իր դագապին. նրնախ մարդու տեղ էդ ա:

ՂԱՅՐԱՄԱՆ—ԱՍԼԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ

41

(Վաղագրագրութի բարբառով *)

Ղաչրաման Թաքաւորին ավլաճ քաւլաք չունէր. միտք արեց, իրա վագիր-նագրբին կանչեց. էկան թով էլան, ասեց.—Գիտաք ընչի համար էմ կանչե ձեզ, ինձ զաւակ չունեմ. ընձանից յետը, որ մեռնեմ ո՛վ պտի էս մալը ուտի. պտի ընձանից յետը Թաքաւոր նստի, խորհուրդ արէք. բալփի մի տղայ ըլլի:

Ընտի վագիր-նագիր խորհուրդ արեցին. վագիրին մէկը վե կացաւ, կանչեց, ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ, քու խագինի դուռը բաց կանես. քու անբարն էլ բաց կանես, սովածին հաց կտաս, տկլոզին շոր կտաս, չունեւորին փող կտաս: Աստուած կը քաղցրանայ, քեզ մի տղայ կտայ:

Ասեց.—Ինձ, իրաւունք տուի քեզ. մոնց որ գիտաս, ընենց արա:

Վագիրը խագինի դուռը բաց արեց. ցորնի ամբարն էլ. չունենողին տուեց:

Ընդի մի դարվի՛ս էկաւ նանախը ձեռին.—«Յա՛-հո՛ւ, » արեց ու Թաքաւորի կշտին կաղնեց, ասեց.—Հը, Թաքաւոր ապրած, էս ինչ տուրք ու տալիք ա:

Ասեց.—Իարվի՛ս բաբա, ընձի տղայ, չկայ, տալիս էնք, որ Աստուած քաղցրանայ, մի տղայ տայ:

Ասեց.—Ըսենց հինգ խագինայ փող, հինգ անբար էլ ցորեն փչացնես, Աստուած քե տղայ տուողը չի:

Ասեց.—Իարվի՛ս բաբա, աշխարհը ման գալող էս. ըստրա վերջը մոնց պտի ըլլի:

* Պատմած է Արսէն Ղուկմեան:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. վերջը քե ասեմ. մի հառ խնձոր ունեմ, կը կիսեմ, կէսը դու կուտես, կէսը քու կնիկը. քեզ ջուխս տղայ կըլի՝ որ խոստանաս, տղէքի մէկը տաս, խնձորը կտամ, թէ չես տայ, չեմ տայ:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա, որ ջուխս ընի, մէկը քեզ փեօկաւ:

Ասեց.—Հաւատամ: Ասեց.—Հաւատաս:

Ասեց.—Խօսքիցդ յետ չդառնաս:

Խնձորը կիսեց, կէսը տուեց, Թաքաւորը կերաւ, կէսը Թաքաւորի կնիկը:

Դարվիւ թողեց ու գնաց:

Ինչ ամրսը քամըմաւ, Թաքաւորի կնիկը չոքը տուեց գետինը մի ջուխտ տղայ բերեց:

Նագիր, վագիրը պիրաթի քօփ էլան, էկան, էկան աչկալիսէք:

Ասին.—Աչքդ լիս, Թաքաւոր ապրած կենայ:

Ասեց.—Դէ, տղէքի անըմը դրէք:

Վագիրին մէկը ասեց.—Շատ դադ բեղաս էր անըմ. սնունդ չենէք Դատ ու Բեդաս:

Տղէք մեծացան, գնացին վարժատունը կարդալու:

Էլան տասնըհինգ տարեկան. մէկէլ տեհան դարվիւն էկաւ, ճանախը տուեց գետինը ու ասեց.—Հը՛, Թաքաւոր ապրած, խօսքիդ տէր էս:

Ասեց.—Փեզ ինչ էմ խօստացիր, խօսքիս տէր ընեմ:

—Թաքաւոր ապրած կենայ. ինչ չես ճանաչում, էն խնձորն որ տուեցի. դու, քու կնիկդ կերաք, որ ջուխս տղայ ըլլէր, մէկը տայիր ինչ:

—Հա, դու էն դարվիւն էս, որ խնձորը տուիր, տասնըհինգ տարիյա գնալդ, չեմ ճանաչում, օղորթ ա, խնձորը տուեցիր, զուր անց կացաւ, էրեխայ չէլաւ:

Ասեց.—Իմ խնձորը հնար չէր զուր անց կենար:

Ասեց.—Ինչ էլաւ, էլաւ, տարէք, դարվիւ բաբայի փաշկիլը ոսկի լցրէք, թո տանի:

Ասեց.—Անկարելի ա, ես ոսկու դարսը չեմ:

Մէկէլ էն տեհան որ վարժատանից մի տղէն էկաւ:

Դարվիւն ասեց.—Թաքաւոր ապրած. էս իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւ բաբա. էդ մի տղէն ընի, էդ էլ տամ քեզ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, որ էս մէկ ընի, քեզ փեօկաւ ա:

Մէկէլ էն տեհան էն մի տղէն էլ էկաւ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, էս էլ իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւ բաբային տարէք խագինի դուռը, ինք ու ձին ինչ տար ոսկի կը տանին, բառցէք:

ՂԱՀՐԱՄԱՆ—ԱՍԼԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐ

41

(Վաղարօտագրութի բարբառով *)

Ղահրաման թաքաւորին ավլաս բաւլաք չունէր. միտք արեց, իրա վագիր-նագրբին կանչեց. էկան թով էլան, ասեց.—Գիտաք ընչի համար էմ կանչե ձեզ, ինձ զաւակ չունեմ. ընձանից յետը, որ մեռնեմ ո՞վ պտի էս մալը ուտի. պտի ընձանից յետը թաքաւոր նստի, խորհուրդ արէք. բալփի մի տղայ ըլլի:

Ընտի վագիր-նագիր խորհուրդ արեցին. վագիրին մէկը վե կացաւ, կանչեց, ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ, քու խագիցի դուռը բաց կանես. քու անբարն էլ բաց կանես, սովածին հաց կտաս, տկլոզին չոր կտաս, չունեւորին փող կտաս: Աստուած կը քաղցրանայ, քեզ մի տղայ կտայ:

Ասեց.—Դնա՛, իրաւունք տուի քեզ. մոնց որ գիտաս, ընենց արա՛:

Վագիրը խագիցի դուռը բաց արեց. ցորնի ամբարն էլ. չունենողին տուեց:

Ընդի մի դարվիւս էկաւ նաճախը ձեռին.—«Նա՛-նո՛ւ, » արեց ու թաքաւորի կշտին կաղնեց, ասեց.—Հը, թաքաւոր ապրած, էս ինչ տուրք ու տալիք ա՛:

Ասեց.—Իարվիւս բաբա, ընձի տղայ, չկայ, տալիս էնք, որ Աստուած քաղցրանայ, մի տղայ տայ:

Ասեց.—Ըսենց հինգ խագիցի փող, հինգ անբար էլ ցորեն փչացնես, Աստուած քե տղայ տուողը չի:

Ասեց.—Իարվիւս բաբա, աշխարիքը ման գալով էս. ըստրաւ վերջը մոնց պտի ըլլի:

* Պատմած է Արսէն Ղուխմեան:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. վերջը քե ասեմ. մի հաս խնձոր ունեմ, կը կիսեմ, կէսը դու կուտես, կէսը քու կնիկը, քեզ ջուխս տղայ կըլլի՝ որ խօստանաս, տղէքի մէկը տաս, խնձորը կտամ, թէ չես տայ, չեմ տայ:

Ասեց.—Դարվիւր բաբա, որ ջուխս ըլնի, մէկը քեզ փեօկաւ:

Ասեց.—Հաւատամ: Ասեց.—Հաւատա:

Ասեց.—Խօսքիցդ յետ չդառնաս:

Խնձորը կիսեց, կէսը տուեց, Թաքաւորը կերաւ, կէսը Թաքաւորի կնիկը:

Դարվիւր թողեց ու գնաց:

Իննը ամբար քամըմաւ, Թաքաւորի կնիկը չոքը տուեց գետինը մի ջուխտ տղայ բերեց:

Նազիր, վազիրը պիրաւի թօփ էլան, էկան, էկան աչկալիսէք:

Ասին.—Աչքդ լիս, Թաքաւոր ապրած կենայ:

Ասեց.—Դէ, տղէքի անըմը դրէք:

Վազիրին մէկը ասեց.—Շատ դադ բեղաս էր անըմ. անունը գնեմք Դատ ու Բեդաս:

Տղէք մեծացան, գնացին վարժատունը կարդալու:

Ելան տասներհինգ տարեկան. մէկէլ տեհան դարվիւրն էկաւ, նանախը տուեց գետինը ու ասեց.—Հը՛, Թաքաւոր ապրած, խօսքիդ տէր էս:

Ասեց.—Քեզ ինչ էմ խօստացեր, խօսքիս տէր ըլնեմ:

—Թաքաւոր ապրած կենայ. ինչ չես ճանաչում, էն խնձորն որ տուեցի. դու, քու կնիկդ կերաք, որ ջուխս տղայ ըլլէր, մէկը տալիս ինչ:

—Հա, դու էն դարվիւրն էս, որ խնձորը տուիր, տասներհինգ տարիյա գնալդ, չեմ ճանաչում, օղորթ ա, խնձորը տուեցիր, զուր անց կացաւ, էրեխայ չէլաւ:

Ասեց.—Իմ խնձորը հնար չէր զուր անց կենար:

Ասեց.—Ինչ էլաւ, էլաւ, տարէք, դարվիւր բաբայի փեօկիւլը ոսկի լցրէք, թո տանի:

Ասեց.—Անկարելի ա, ես ոսկու դարսը չեմ:

Մէկէլ էն տեհան որ վարժատանից մի տղէն էկաւ:

Դարվիւրն ասեց.—Թաքաւոր ապրած. էս իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւր բաբա. էդ մի տղէն ըլնի, էդ էլ տամ քեզ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, որ էս մէկ ըլնի, քեզ փեօկաւ ա:

Մէկ էլ էն տեհան էն մի տղէն էլ էկաւ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, էս էլ իմ խնձորիցն ա:

Ասեց.—Դարվիւր բաբային տարէք խազիմի դուռը, ինք ու ձին ինչ տար ոսկի կը տանին, բացէք:

‘Դարվիժոն ասեց.— Անկարելի ա, հինգ ձիաքեռ էլ տաս, ինձ պէտք չի, տղէքին մէկը պտի տաս:

Տղէքին մէկը էկաւ, մօտացաւ Թաքաւորին, ասեց.— Էս դարվիժի հետնա ինչ էք խօսում. ինչ կայ:

Ասեց.— Որդի, դու գնա, դարվիժին բալի մի հնարով հեռացնեն, ինչ բան տալիս էնք ըռազի չի ըլնում:

Ասեց.— Բա ինչ ա ուզում:

Ասեց.— Մի վախճ ինձ սղայ չկար խազիմի դուռը բաց արի, ցրուումի, որ ինձ Աստուած մի տղայ տար. յետոյ էս դարվիժն էկաւ, ասեց. «Էս ինչ խազիմայ էս ցրվում: Դարվիժին ասի, «դարվիժ բաբա ցրուեմ որ Աստուած ինձ մի տղայ տայ » Դարվիժ մի հատ խնձոր հանեց, կիսեց. ասեց «կէսը դու կեր, կէսը քու կնիկը, ջուխտ տղայ կըլի, մէկը պտի տաս ինձ». Ես էլ խօստացերէմ որ տամ. հըմի ձեզ չեմ դմրուում, ինչ տար ոսկի տալիս եմ, ըռազի չի ըլլում:

Տղէն ասեց.— Խօսքիցդ դուս մի գայ, հենց ինձ տո՛ւր, ես էթա՛մ:

Թաքաւոր ասեց.— Դարվիժ բաբա, աչքդ լիս ըլնի, տղէն գալիս ա, արի տար:

Նստեցին, կերան, խմեցին:

Տղէն վե կացաւ հօր ձեռն էլ պաչեց, մօր ձեռն էլ. ընկաւ դարվիժի հետ, գնաց:

Իրեք օր գչեր, ցերեկ դարվիժ ըտրան ճանապար տարաւ, ընկան մի եապանի տեղ, սար-ձոր տարաւ, մի սարի գլխին կաղնացրեց: Ասեց.— Թաքաւորի տղա, մի քամաւա արա էս ջրին:

Ասեց.— Թամաւա էմ անում:

Ասեց.— Մոնց ջուր ա, էս ջուրը:

Ասեց.— Սրկնքիցը բռնած՝ չարի գետինը ջուր ա, ճանապար չկայ:

Ասեց.— Ջրի էն դի՛նը տենում էս, լիս ա էրևում, էն էլ կրակ ա, երկնքիցը բռնած չարի գետինը: Կրակի էն դի՛նը քառասուն արար կայ, նաչախները ձեռներին. քսան էս դի՛նը կաղնած ա, քսան էն դի՛նը, ընդի մի զաղա կայ. արարների միջով կեթաս, կը մտնես զաղէն, զաղի մէջ մի հատ ստղ կայ, ստղի վրայ մի հաս, փսրկ կայ, էն կը վե կալես, բերես. ընդի մի խանում ախչիկ կայ, որ ձէն կտայ, չես կաղնի, դառնաս, կգաս:

Տղէն տուեց ջուրն ու գնաց, դարվիժն ասեց.— Իրեք հարուր տղայ եմ դրկե, որը ջուրն ա հեղդե, որը կրակն ա էրե, որին էլ արարներն էն տուե. հըմի էս գնաց, տենանք կարայ բերի Թէ էս էլ պտի վերջանայ:

Դարվիւրը էդ բանի վրայ էր սլարապում որ փսիկը ձեռք բերէր:

Տղէն տուեց ու ջուրը ճղեց, անց կացաւ էն էրեսը. գնաց, կրակին մօտացաւ. կրակն էլ տուեց, անց կացաւ. գնաց քառասուն արարի մէջ մտաւ. ըդ էլ տուեց, անց կացաւ. գնաց, մօտաւ զաղէն. տեհաւ մի հատ սօղ կայ. սօղի վրայ մի հատ փսիկ կայ, փսիկը վե կալաւ, դրեց ջեպը: Էն դէիցը մի ախչիկ ձէն տուեց, ասեց.—Թաքաւորի տղա. կաղնի, քե մի բան ասեմ:

Տղէն անկաջ չարեց, յետ դառաւ, արարների միջովն էկաւ. կրակի միջովն էկաւ. ջրի միջիցը դուս էկաւ:

Դարվիւրը որ տեհաւ, էն ցար ուրախացաւ, թեկը վե կալաւ, հաղ արեց, ասեց.—Ապրիս Թաքաւորի տղա, փսիկը տուր մէ տեհամ: Ձեռը մեկնեց դպա Թաքաւորի տղին: Թաքաւորի տղէն ձեռը տարաւ ջեպը, որ փսիկը հանէ, տայ դարվիւրին, բիրտան սե ամպը էկաւ դարվիւրի գլխին ու տրաքեց. որ տրաքեց, էգ սաքը ամպի տակին դողաց: Տղէն քամաւ արեց որ մորըսը տուեց, մութըն ընկաւ, աչիկըն էլ զատ չտեհաւ. վախութունի ուշքը գնաց, վեր ընկաւ: Մի սահաք, էրկու սահաք քաչեց, ուշքը էկաւ վրէն, Թամաւա արեց, տեհաւ արեւ, արքայութուն. վեր կացաւ, կաղնեց. ասեց.—Էս ինչ բան էր, տեհամ դարվիւրն ուր գնաց:

Տղէն վեր կացաւ, դարվիւրին ման էկաւ.—Ահա՛ն, դարվիւրին քառասուն կտոր արեւ, ոտը մի եան ա, գլուխը մի եան ա, ձեռը մի եան ա. ցրուիր ա բիրտօր:

Տղէն մի բարակ ճանքայ ընկաւ ու վազեց. էկաւ մի մեծ ճանապարհ ընկաւ. արեւ մտաւ, էկաւ մի քաղաքի ըռաս էկաւ. գնաց մի խաւապա տեղ մտաւ: Ձեռը տարաւ ջեպը, ասեց.—Էս ինչ բան էր, հալա հանեմ, տեհամ:

Հանեց, տեհաւ մի պոռնուր ոսկե շամասան կայ մէջը. միջին էլ մի հատ մում կայ: Ասեց.—Լաւ էլաւ: Մումը կպցրեց: Որ կպցրեց, տեհաւ քառասուն արարը, քառասուն մեծօք ոսկին վե կալան էկան, ասեցին.—Հա, Թաքաւորի տղա, էս քու փեւեւը: Արարեկը ասեցին. Թաքաւորի տղա, մեզի իզին տու, էթանք. Ասեց.—Գնացէք: Ասեցին.—Շամասանը վե կալ, տակին տուր, նոր կեթանք մենք:

Շամասանը վե կալաւ, իրեք անգամ տակին տուեց. արարները գնացին, մէկ էլ տեհաւ քառասուն ախչիկ էկան:

Դաւղին, քնարը, մուգուկանդը չարի լիս ածեցին, էդ տղին քե՛ չանց տուին: Լիսը բացուեց, ախչիկըն ասեցին.—Իզին տուր, մենք էթանք:

Ասեց.—Գնացէք: Ասեց.—Չարի մումը չփչես, մենք չենք կա-

ըայ էթայ: Մուժը փչեց, Շամադանը դրեց փսիկի մէջը, դրեց ջեպը: Վե կացաւ, գնայ քաղաքի մէջը. տեհաւ երեսկի քաղաք էր:

Հարցրեց.— Էս ինչ քաղաք ա:

Ասեցին.— Ասլան Թաքաւորի քաղաքն ա:

Ասեց.— Ըս տե դարտակ դուքան կըլի, քրեհով վե կալեմ:

Մի մարդ ասեց.— Ինչ դուքան ունեմ:

Գնացին, տեհան, ամիսը տասը մանեք բարեցեցին քրեհ:

Քառասուն համալին կանչեց, վե կալաւ տարաւ. քառասուն

մեծօք ոսկիք բերեց, կիտեց իրար վրայ, մի հաս ղիթիլ առաւ. դրեց դուքանի վրայ: Քաղաքի մէջ ընկաւ մի մեծ պլան, գնաց քամաւա անելով: Գնաց, դուս էկաւ մի մեծ դարվազայ, ասեց.— Էս ինչ դարվազայ ա: Ասեցին.— Ասլան Թաքաւորի բաղչի դարվազեն ա: Ասեց.— Մտեմ մէջը, ման գամ, հօ չեն խօսայ:— Բան տող չըլի:

Մտաւ, ման էկաւ. տեհաւ մի մարմար հավուզ կայ ըտի, շաքուռան էլ քցըմ ա. ոտները ձեռները ու էրեսը լուաց ըտէհ: Ասեց.— Էն դչեր էդ մուժը կպցրի. հոմի կպցնեմ, տենամ մնց ա: Կըպցրեց՝ տեհաւ քառասուն արաքը քառասուն մեծօք ոսկին բերին: Ալբիալը շամաւանի տակին տուեց, Արաքները գնացին, քառասուն ախչիկները էկան. Մուժը փչեց, քառասուն ախչիկն էլ գնացին: Պարկաւ ու քնաւ էդ հավուզին վրայ:

Ասլան Թաքաւորի ախչիկը իրան փանճարից քամաւա էր անըմ ըզրան. իրա քառասուն դարավաւին կանչեց իրա մօտը. ասեց.— Ախչիկերք. տենըմ էք, հավըզի վրեն ինչ ա. ես քամաւա ասեցի, մի տղա ոտ ու ձեռ լուաց. քառասուն արաք էկան էդ քառասուն մեծօք ըզի դրեցին, պարկած տղին գլուխ տուեցին, գնացին. յետոյ. քառասուն ախչիկ էկան, ընդոնք էլ էդ տղին գլուխ տուեցին. վեր էկէք, էթանք տենանք, ինչ ա:

Վեր էկան, ախչիկերքը ասեցին.— Խանոււմ, էն ապրանքը մեզ, էն աղէն քեզ: Էկան, տղի գլխին կաղնեցին:

Ասեց.— Մեծօքները տեհէք, ինչ ա: Տեհան բիրաթի ոսկի ա:

— Ախչիկերք, բանը ոսկին չի, հնարն ա. վեր կացե՛նք, տենանք:

Պտըտուեցին դեռ, պտըտուեցին դեն, տղէն զարթնեց:

Ասեց.— Նա, ընդրանց, հալա պտըտում էք. ես մուժը փչեցի որ էթայիք:

Թաքաւորի ախչիկն ասեց.— Մենք ընդոնք չենք. մենք ուրիշ ախչիկ ենք: Ընդոնք հետ էն ղսար քեմ ալիւր, մի կէս սաճաք էլ մեզ հետ քեմ արա:

Իլան, հրամայեցին. գինի, հաց բերեցին. դրին տղի աղաքը, մէ էլկու քաւ խմացրին, ասեցին.— Քու հնարը ինչ էք, արաքները ոսկի բերեցին. յետոյ ախչիկերք էկան: Զեռը տարաւ ջեպը, ոսկի շա-

մասանը հանեց, դրեց ըն տե, ասեց.— Էս մուսը բը կպցնեմ, արաբ-
ները ոսկի կը բերեն. Շամասանի տակին որ տամ, արաբները կեթան,
ախչկերքը կգան. մուսն էլ փչեմ, ախչկերքը կեթան, հնարն. էդ ա:
Ասեց — Շամասանը չե՞ս տայ ինձ:

Ասեց.— Հնար չկայ. չեմ տայ: Կոլուեց, դրեց ջեպը:

Գինի խմացրին տղին քազասան:

Ախչիկ չորս մարդի կանչեց, ըստրան վե կալէք, կոխէք փալա-
տին մէջ:

Թաքաւորի ախչիկը քիսիկը հանեց, դրեց իրա ջեպը, կոխեցին
փալատին մէջ, դայիմ կարեցին. վե կալան գնացին հանտի տակին
գետլ կար, քցեցին գետլը:

Վե կալան, գնացին գետլի կուշտը հասան. իրեք չորս մարդ
ընդըհից տեհան, ասեցին.— Ապրանք ա, տանում ա պահի. էթանք
խլենք ձեռներիցը:

Որ վաղեցին ըզրանց, ընդոնք վե քցեցին ու փախան:

Էդ մարդիկ տեհան փալատի միջին մի զառ ժաժ ա գալի:

Փալատը ճղեցին. տղէն միջից դուս էկաւ:

Նստեց, ըզրանց պատմեց.— Ընձի տանըմ ին գետլը քցեն. դուք
պատահեցիք, ինձ ազատեցիք. արէք տանեմ ձեզ տաս տաս ոսկի
տամ:

Էդ մարդկանցը վե կալաւ, էկաւ, դուքանի դուռը բաց արեց,
ամենքին տաս հատ ոսկի տուեց:

Ասեց.— Քիսիկը ձեռիցս գնաց. էս փողն էլ բօլ ա, մէ հնար
գիթեմ, էթամ իմ երկիրը:

Խապարը տանք Թաքաւորի ախչկանիցը:

Թաքաւորի ախչիկը աղաքի ոսկիքը փայ արեց սողաքի մարդ-
կանցը: Էդ չորս մարդն էլ էկան, ասեցին.— Քցեցինք գետլը, էկանք:
Հանեց մէկ մէկ բուռ ոսկի էլ տուեց:

Թաքաւորի ախչիկը գնաց Թաքաւորի մօտը, ասեց.— Մի հնար
գիտամ ես, էգուց կանչայ քու ոտու ձեռի մարդիկը բաղչեն, Կան-
չեց բաղչեն, քե՛ն արեցին:

Քիսիկի միջից Շամասանը հանեց, մուսը կպցրեց. դրեց ըն-
տեղ: Քառասուն արաբն էկան, ճանախները ձեռին, հասան էդ
տեղի նստող մարդկանցը, տուեցին՝ որի ոտը կոտուեցին. որի գը-
լուէն կոտուեցին, որի թեւը կոտուեցին. մի դուսման հանեցին ըզտե,
որ օրոտմունքը էլ ինչ ասեմ. մոնց էլաւ դիպան էդ Շամասանին,
մուսը ընցաւ. ընցնելու բառսան արաբները բիրասի գնացին:

Թաքաւորը իրա ախչկան կանչեց. ասեց.— Գլուխդ ուտի քու
աքած հնարը, էս էր քու արած հնարը:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած, ըսենց պտի չլլէր, էս քառասուն

տրաքն որ էկան, քառասուն մեծոք ոսկի պտի բերէին. յետոյ քառասուն արար պտի էթային, քառասուն ախշիկ պտի դար, քառասուն ախշկայ ձեռ մուզուկ կարմոն ընէր, պտի ընդոնք ածէին, խաղ անէին. մենք քամաւա անէինք:

Թաքաւորը ասեց.— Էս հնարը տէրը կանի. տէրը գթէք ու բերէք:

Սաղ քաղաքը ման էկան, ինչ տառ տղայ կայ բերեցին ըտե:

Մէկը չկարաց տէր կաղնի:

Ասեցին.— Մի տղայ կայ, դուքանի դուռը նստել աս:

Գնացին, կանչեցին բերին:

Էկաւ օխտը անգամ գլուխ տուեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց, կաղնեց թաքաւորի աղաքը:

— Որդի, ասեց. էս փսիկն ու շամասանը քոմն աս:

Ասեց.— Իմն աս: Ասեց.— Ինչ կպցրայ տենանք, հնարը ինչ աս:

Կպցրեց, դրեց ըտե: Տեհան քառասուն արաքն էկան, քառասուն մեծոք ոսկին բերին, իրեք անգամ շամասանի տակին տուեց. արաքները գնացին. քառասուն ախշիկն էկան ածելով, հաղ արեցին. Մուսը փչեց, ախշկերը գնացին:

Թաքաւորն ասեց.— Ա՛յ տէրն էս էր:

Ասեց.— Ա՛յ տղան, դու քնչ տղայ էս:

Ասեց.— Ղահրաման թաքաւորի տղէն էմ:

Ասեց.— Ես էմ, էս մէկ ախշիկը, պտի տամ քեզ. քեզանից լաւ տղայ չեմ կարայ գթնի:

Բերեց, էդ ախշիկը տուեց ըզրան, օխտը օր, օխտը գչեր հարսանիք արեց. հարսանիքից յետը տարաւ մի օթախի մէջ, ասեց.— Էս ա ձեր տեղը, էս տեղ քնէք:

Դռներն դայիմ շինեցին, որ պարկէն, քնէն:

Մի ջանալար էկաւ. փանջարի էրկաթները ջարթեց, մատաւ նեքսե. էդ տղէն դուլ տուեց ու գնաց:

Առաւօտը թաքաւորը էկաւ իրա ախշկայ մօտը, դուռը բացեց, մատաւ նեքսե, տեհաւ վախլութենէ իրա ախշիկը մի պուճախ կպեր աս. մնացեր:

Ասեց.— Ախշի, խի էս ըդենց էլե:

Ասեց.— Դռները շինեցինք որ պարկէինք, մի ջանալար էկաւ, էրկաթները ջարդեց, էն տղին դուլ տուեց, գնաց:

Թաքաւորն իրա ախշիկը վե կալաւ, գնաց, ասեց.— Ով ա գիտում, էդ տղէն ինչ ֆէլպազ մարդ էր, մեր գլխից ըռաց էլաւ:

Խապարը տանք էդ տղիցը:

Ջանալարը վե կալաւ, տարաւ ընտե, որ էդ փսիկը վեր էր կալե:

Եդ ջանալաւր էլաւ մի ախչիկ, էդ տղի կշտին նստեց, սիրուն ախչիկ, շատ սիրուն:

Ասեց.— Ինչ թողացիր, գնացիր Թաքաւորի ախչկան առար:

Ասեց.— Որ էկար, ջուրը անց կացար, չհեղթուար:

Եկար, կրակը անց կացար, չի էրվար:

Եկար, արարն էլ անց կացար, քեղ չզարկին:

Որ քիսիկը վե կալար. ձէն տուեցի, չկաղնեցիր:

Որ գնացիր, հասար դարվիւթին:

Դարվիւթը որ ձեռը մեկնեց, քիսիկը առնէր:

Էն ամսը որ տրաքեց, դարվիւթին քառասուն կտոր արեց:

Էն ու էր.— Էն ես ի Քեզ չվմեցի բան անիլը:

Շըմբէս քուն էմ, դու իմն էս. վե կաց, էթանք քու հօր քաղաքը, ըստե մնալը մեզ հարկաւոր չի:

Վե կացան ախչիկն ու տղէն, էկան Ասլան Թաքաւորի քաղաքը. գնացին, մտան բաղչէն, մարմար հաւրդին վրայ նստեցին. Թաքաւորի ախչիկ քամաւաւ արեց, տեհաւ հաւրդի վրայ էն տղէն ու մի ախչիկ նստած էն:

Ախչիկը վազէ-վազ գնաց, Թաքաւորին ասեց.— Թաքաւոր ողջ կենայ, էն տղէն մի ախչկայ հետ հաւրդի վրայ նստած ա:

Թաքաւորը տեղիցը վե կացաւ, կաղնեց. իրա կնկան, իրա ախչկան վե կալաւ, էկաւ հաւրդի վրայ, Եկաւ, բարե տուեց, կաղնեց: Եդ տղին ասեց.— Քեզ ինչ էլաւ, ո՛ւր գնացիր:

Եդ ախչիկը վե կացաւ. ամեն բանը Թաքաւորին պատմեց, ասեց.— Թաքաւոր ապրած. էս տղէն որ իմն ա, քու ախչիկն էլ տանենք ըստրա աղբօրը. էրկուսն էլ մէկ էն, մի խնձորից էն:

Թաքաւորը իրա ախչիկը տուեց ըդրանց, ասեց.— Վե կալէք, տարէք: Թաքաւորը իրա մալը կէս արեց, դրեց ախչկայ բաժին:

Ախչիկը վե կալան, բերին, էկան Ղահրաման Թաքաւորի քաղաքը դուս էկան: Քաղաքի դրաղը տեհան մի հալիւոր մարդ ցախ ա քօփ անում:

— Բարե, պապի, ասեց.— Աստըծու բարին, որգի:

Ասեց.— Ղահրաման Թաքաւորը սաղ ա, ողջ ա:

Ասեց.— Փառք Աստծու, ողջ, առողջ ա:

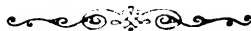
Ասեց.— Արի, քե մի բուռ ոսկի տամ, գնա Թաքաւորին աչքախէք տար, ասա. քու տղէն էկեր ա քաղաքի դրաղը:

Հալիւորը մի բուռ ոսկին ածեց ջեպը, էնպէս գնաց Թաքաւորի մօտը-դէի պէս:

Ասեց.— Աճդ լիս, տղէդ էկեր ա քաղաքի դրաղը:

Մի բուռ ոսկի էլ Թաքաւորը տուեց հալիւորին:

Թաքաւորը բորիկ վաղեց քաղաքի դրաղը:
 Տղէն էլ, կնիկն էլ իմացան, ընդոնք էլ վազեցին:
 Փաթթուեցին իրար շրլընքովը, իրար պաշեցին:
 Տղէն ասեց.— Էս իմ նշանածն ա, էս էլ Ասլան Թաքաւորի
 ախչիկն ա, որ բերեր էմ աղբօրս համար:
 Էդ հալիւորի սիրտը չհամբերեց, էլի յետ դառաւ, էկաւ ըտի:
 Թաքաւորի տղէն շամասանը կայցրեց, տուեց հալիւորի ձեռք.
 քառասուն արաքն քառասուն ախչիկը էկան, հալիւորին ասեցին.
 — Ի՞նչ գնա դպա պալատը:
 Քառասուն արաքը նանախները առան ձեռքը, մեյսան բաց
 արեցին ու աղջրկերքը ֆերգիլով հոլնար-հոլնար գնացին:
 Տարան ժամ, էրկու աղբօրն էլ պսակեցին:
 Օխտն օր, օխտը գշեր հարսանիք արեցին:
 Ընդոնք հասան իրանց մուրազին:

42

Ս Ո Ւ Ֆ Ր Է Ն

(Վաղարօտապատի քարբառով *)

Սար-չկար մէկ Թաքաւոր. էդ Թաքաւորին իրեք տղայ ունէր, ինչ որ խորհուրդ ունէր, պզտիկ տղի հետ կանէր. պզտիկ տղէն խելօք էր: Մէկ օր խորհուրդ արեց, ասեց.— Ձեզ պտի պսակեմ: Պզտիկ տղէն ասեց.— Մեզ որ կը պսակես, ման արի որ. իրեք ախչիկը մի տանից բերես:

— Որդի, իրեք ախչիկը մի տանից չատ կայ, համա իմ հաւանածը պտի ըլի:

* Առէն Ղ. Դիմեան— Էջմիածնայ Վանքի գիւեհապահը պատմած է. ինքը լսած սի Մօլլադուրուցիէ:

Տղէն ասեց.—Ի՞նչ գիտաս, հալապք քու հաւանածը սլտի ըլի:

Կանչեցին, վեզիրն էկաւ, ասեց.—Թաքաւորն ապրած կենայ, ինչ էք հրամայում: Ասեց.—Ասօր իմ պզտի տղի հետ խորհուրդ էմ արե, որ իմ տղէքին պսակէի. իմ պզտիկ տղէն ասեց.—Իրեք ախլը մի տանից ուզայ. հըմի իրեք ախլիկ մի տան շատ կայ, վեր, էթանք, ման գանք. որը հաւանենք, էն ուզենք: Վեզիրը, ասեց.—Վեր, էթանք:

Էրկու հատ ձի նիւան, ընկան քաղաքները ման գալու, ինչ դար ման էկան, ինչ տուն մտան, իրանց դիր չէկաւ:

Ասեց.—Վեզիր, շատ ման էկանք, արի, էթանք Ստամբուլ էլ պտտենք ու թողանք էթանք: Գնացին Ստամբուլ, Ստամբուլա մէջն էլ շատ պտտեցին, էլի չգիտան:

Ասեց.—Վեզիր, էկեր էնք Ստամբուլ, էթանք Թաքաւորին էլ տեսանք, նոր թողանք ու էթանք: Գնացին Թաքաւորի մօտը, դօնախ էլան. Թաքաւորը բերեց, ըդոնց հաց քաշից: Իրեք հատ ախլիկ ըդոնց հաց ին բերում: Հաց բերեցին, կերան:

Ստամբուլու Թաքաւորը էդ Թաքաւորին ասեց.—Ի՞նչ լսանի համար էք էկեր: Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. ես իմ պզտիկ տղի հետ խորհուրդ արեցի, որ պսակէի, խորհուրդ տուեց որ ախլիկ կուզես, մէկ տանից ուզայ. հըմի էս ախլիկները որ հաց էն բերում, քու ինչն էն: Ասեց.—Էս իրեքն էլ իմ ախլիկն էն:

Ասեց.—Ես իրեքին էլ հաւանում եմ, չեմ կարայ վատ ասի, էս իրեք ախլիկն էլ կտամ իմ իրեք տղին:

Ասեց.—Իրեքն էլ քե փեւկաւ ա:

Թաքաւորը ձեռը տարաւ ջեպը, իրեք հատ մատանիք հանեց, դրեց սօսի վրայ, ասեց.—Իրեք ախլկան էլ կանչայ, գայ:

Իրեքին էլ կանչեց, էկան. Թաքաւորը ամեքին մի մատանիք դրեց մատները, ասեց.—Իրեքդ էլ էլաք ընձի հարս:

Թագաւան կեր ու խում արեցին, շնահաւորեցին դրանց նշան դրէքը:

Թաքաւորը ասեց.—Նս էթում եմ. մի ամիս ժամանակ կտաս, ես իմ տղէքին վե կալեմ, կը գնամ: Թաքաւորը էկաւ իրա երկիրը:

Իրեք տղէքը էկան ալաքը. պզտիկ տղէն ասեց.—Թաքաւոր ապրած, որ շատ յետացար, ուզում էի դայի, ման գայի քեզ. լաւ էր, էկար: Թաքաւորն ասեց.—Աչքներդ լիս, իրեքիդ էլ նշան էմ դրե, Ստամբուլու Թաքաւորի ախլիկները:

Գնացին, վեր էկան իրանց պալատը. Թաքաւորը իրիկունը իրան տղէքին կանչեց, ասեց.—Մէկ ամիս ժամանակ էմ ուզե որ, մեր պատրաստութունը տեսանք ու էթանք, ախլիկները բերենք:

Իրեք ձեռք ախշկայ շոր կտրեցին, ըզոնց ամեն բաները հետը, իրեք ձեռք էլ տղի շոր իրան աղէքին:

Ասեց.—Վեզիր, դէ՛, ժամանակ է, էթանք, աղէքին տանենք. հինգ հարուր էլ ձիաւոր վե կալենք. մեր հարսները բերենք:

Պզտիկն ասեց.—Բիրասինով էթանք՝ էս պալատը ո՛վ ա մուղաթ կենու: Թաքաւորն ասեց.—Մէկին կը յանձնենք, կեթանք: Ասեց.—Անկարելի ա, ես չեմ էթայ, ես կմնամ. դուք գնացէք, բերէք:

Թաքաւորը ասեց.—Շատ լաւ ասում էս, դու կաց:

—Վեզիր, ասեց թաքաւորը, մենք էրկու տղին կը տանենք, էնտե կը պսակենք. հարսը կը բերենք, ըստի կը պսակենք:

Պզտիկ տղէն ասեց.—Որ Ստամբուլու դուս կգաք, առաջին մի Կարմիր կոնա կայ, տակին մի աղբուր կայ. որ կը հասնէք ընտի, վեր չգաք. ընտի փորձանք կը պատահի ձեզ. դու գիտաս որ ես չատ էմ ման էկե, ամեն տեղն էլ գիտամ:

Թաքաւորը ասեց.—Շատ լաւ:

Առաւօտը ընկան ճանապար, թափով. զուռնով գնացին դպա Ստամբուլ, թաքաւորի պալատը վեր էկան:

Կերան, խմեցին. բերեցին ախշկերքին կաղնացրեցին մէյսան, իրեքի շորերն էլ հագցրին: Էրկու տղէն բերին, էրկու հարսի ձեռք ըռնեցին, պուճուր ախշիկը ընենց կալնած մնաց:

Ստամբուլու թաքաւորը ասեց.—Որ երկու տղայ ունէիր, իրեք ախշիկ խի էիր ուզում, քու ծուռնութունը բեկլու արեց:

Ասեց.—Իմ գլուխը, քու գլուխը վկայ որ, իրեք տղայ ունեմ, էս մինն էլ պտի տանեմ, ընտի պտի պսակեմ. էն մնաց պալատը, ընտի հաւատարիմ մարդ չունէինք:

Էդ էրկու տղին տարան, պսակեցին:

Էկան, քեֆ արեցին. առաւօտը թաքաւորը ճանապար քցեց:

Ստամբուլու թաքաւորը ասեց.—Արի, մի մին դայլայ խմենք, նոր կեթաս, կը հասնես: Մի քիչ խօսացին, յետացաւ:

—Ի՛է, ասեց. մնաս բարի. էս էթամ, հասնեմ:

Ձեռ բռնեց ու ընկաւ ճանապար:

Ընդոնք գնացին, Կարմիր կոնտի կշտին կաղնեցին:

Վեզիրն ասեց.—Թաքաւորը յետացաւ, շատրը վեր տուէք:

Չատրը վեր տուեցին, կերակուր էփեցին, թաքաւորը էկաւ, հասաւ, ասեց.—Ըստիան բարձէք. ըստի խի էք վեր էկե:

Վեզիրն ասեց.—Մութն ա, էս վախս ո՛ւր էթանք, առաւօտ կեթանք: Ասեց.—Վեզիր, չլսեցիր, պզտիկ տղէս ինչ ասեց. «Կոնտի վրայ վտանդ կպատահի»:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, ինչ էս վախենում, հինգ հարուր ձիաւոր մեր կշտին ըլի, մենք վախենանք։

Ասեց.—Կացէք, որ ըտենց ա։

Լիսը բացուեց, տեհան մէ հատ վիշապ չորս բոլորները կըտրիր ա. վե կացան, ասեցին.—Սպանէք, անց կենանք։

Վիշապն ասեց.—Ի՞նչ մտքի էք. ուզում էք պոչս պտըտեմ, ձեր հինգ հարուրին էլ վերջացնեմ. Թաքաւորի պզտի տղին խնայեցի ձեզ։ Թաքաւորը ասեց.—Ճանապար տուր, էթանք։

Ասեց.—Քու պզտիկ տղին տո՛ւր ինձ, ես բիրաւսի բրախ տամ, գնացէք։ Ասեց.—Կտամ։

Ասեց.—Ճանապար կտամ, էթաք որ նա զրկես, գայ, համա ընդրա նեանածը չեմ թողայ տանէք։

Ճանապար տուեց, ամեն էլ անց կացան, պզտիկ տղին նեանածը մնաց կշտին։ Ընդոնք ընկան ճանապար, էկան։

Խապաւ բերեցին պզտիկ տղին.—Աչքդ լիս, Թաքաւորն էկա։

Վեր կացաւ, մի հարուր ձիաւորով գնաց Թաքաւորի աղաքը։

Թաքաւորը որ տղին տեհաւ, լաց էլաւ։

Տղէն ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ, պտի ուրախութուն անես, խի ես լաց ըլլում։

Ասեց.—Ընդրա համար եմ լաց ըլլում, քու պատուէրը չպահեցինք. ես ըստոնց ճանապար քցեցի, Թաքաւորի հետ մի քիչ խորհուրդ ուրեցի, յետացայ. էկայ տեհայ, քու ասած Կսրմիր կոնտի վրայ վեր էն էկե, նեղացայ, ասեցի.—«Բարձէք, էթանք»։ Վեզիքն ասեց «գչիրը մնանք ըստի. առաւօտը էթանք»։ Նա էլ համոզուեցի, գչիրը մնացինք։ Առաւօտը տեհած մի հատ վիշապ չորս բոլորներս կտրեր ա։ Ուզեցանք վիշապին սպանէինք, որ անց կենայինք. վիշապն ասեց.—«Ինչ էք անըմ, ուզում էք պոչս պտըտեմ, ամենդ էլ սպանիմ. ձեզ պաղւեցի Թաքաւորի պուճուր տղին»։ Ասեցի.—«Ճանապար տուր, էթանք»։ Ասեց.—«Ճանապար կտամ՝ ամա, քու պուճուր տղէն պտի տաս ինձ». ես էլ խոստացայ, տուի։ Ամենիս թողաց, էկանք, քու նեանածը չթողաց. էդ պատճառով լաց էմ ըլլում։

Ասեց.—Ըսկի լաց մի ըլլի, եփոր մեռայ, լաց էլի, հըմի բեճ արձա։ Քեճ անկով բերեցին տուն։ Երկու օր հարսանիք արեցին, պրծան։

Պուճուր տղէն ասեց.—Թաքաւոր ապրած, էս քու պալատը, էս էլ քու հորսնիրը, ես էթամ վիշապի հաւարին։

Թաքաւորը ասեց.—Մէթայ, էն վիշապը զարմանելի բան ա. արի, մէթայ. ինչ էլաւ, էլաւ։

Ասեց.—Նա իմ էթալու դարձը չեմ, դու Ստամբոլի Թաքաւորի կշտին ամթալի կը մնաս։

Ընկաւ ճանապարհ, գնաց. հասաւ միշտպին:

Վիշապի ասեց.— Բարի էս էկե, հազար բարին, իմ աչքին, էկե, տեսնո՞ւմ էս, քու նշանածը ոնց էմ պահե, ինչ որ ասեմ, պտի ընձ անկաջ անես որ քու նշանածը տամ, տանես. որ չարեցիր, չեմ տայ, տանես: Ասեց.— Ասա. քու դուլլուխին կաղծած էմ:

Ասեց.— Դէ, արի, գլխիս վրայ նստի:

Էկաւ, գլխի վրայ նստեց:

Ասեց.— Անկաջներիցս բռնա, չվախենաս. քեզ պտի բարձրացնեմ երկինքը:

Պտըտեց, պտըտեց ու ֆալաֆի օխար դաքը հանեց:

Ասեց.— Թամաւաւ արա աջ կողմիդ վրայ:

Ասեց.— Թամաւաւ էմ անում:

Ի՞նչ ա էրեւում. — Քաղաք ա էրեւում, ծառ ա էրեւում:

Ասեց.— Էն Չինաստանու Թաքաւորի քաղաքն ա, օխտը ասեժ մի պալատ էրեւում ա: Ասեց.— Երեւում ա:

Ասեց.— Առաջին մի չինարի ծառ ա էրեւում: Ասեց.— Էրեւում ա:

Ասեց.— Վերեւում մի ախշիկ պտըտուում ա, էրեւում ա:

Ասեց.— Էրեւում ա, կարմիր շորերը հագած պտըտուում ա:

Պտրտեց, վեր բերեց գետինը:

Ասեց.— Դէ, գնա, էն ախշիկը բեր ինձ համար՝ քու նշանածը տամ քեզ համար: Մի հատ դաստախուն տուեց, էս դաստախունը կտամ քեզ, ինչ վախս սովածանաս, դաստախունին մէջ կը գթնես: Վե կալաւ դաստախունը, ընկաւ ճանապարհ, շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, գնաց. էրկու հատ դե լուսն էկան. էկան, բռնեցին, ասեցին.— Վաղուց ա իսանի միս չէինք կերել: Ասեց.— Սա ձեզ կշտացնեմ, ընձանից ձեռ վե կը կալէք:

Ասեցին.— Որ մեզ կշտացնես, քու մուրազն էլ կը կատարենք:

Ասեց.— Ի՞նչ կուտէք: Ասեցին.— Օխտը հատ գոմէշ աննախ մեզ կշտացնի:

Սուֆրէն փռեց, ասեց.— Սուֆրա, օխտը հատ գոմէշ ուզում էմ քու միջին: Օխտը հատ գոմէշ միջին էլաւ:

Նստեցին. կերան, ղըրղըրփոցն քցեցին, մի թիֆա օսկոր էլ չթողացին միջին, պիրաթի կերան:

Ասեցին.— Որ տեղ էս էթում: Չինաստան էմ էթում:

Տարան, իրանց սրնոքը անց կացրին. մի հատ մազ քաշին, տուին իրան, ասեցին.— Նեղ տեղ ընկնես. էտ կրակայ:

Ընկաւ ճանապարհ ու գնաց, տեսաւ մի դռուն ա գալի, որ տուտ ու տակ չիկայ: Գնաց, մօտացաւ, տեսաւ, պիրաթի ձիաւոր մըլչեմ են, մէյմունի հետ կռուեր են, յետ էն դարձի. գալիս էն:

էկան, էդ տղին բռնեցին. վե կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց.—Տարէք, կերէք. ինչ էմ անըմ, Տղէն ասեց.

—Թաքաւորը սալ ըլլի. քեզ կըշտացնեմ, ընձնէ ձեռ կը վե կալէք:

Ասեց.—Որ կշտացնես, ձեռ կը վեր կալենք:

Ձեր կերածը ինչ ա:

Մեր կերածը ցորեն ա, գարի ու կորեկ:

Ասեց.—Ինչ յղար կուտէք:

Ասեց.—Հարուր խալվար կուտենք:

Սուֆրէն փռեց, ասեց.—Հարուր խալվար ցորեն, գարի ու կորեկ ըլլի միշին: Ելա ու կնշտ կերան:

Թաքաւորը հանեց ու մի թել տուեց իրան, ասեց.—Ինչ տեղ նեղ կընկնես. կը փաթես մատդ, մենք քեզ կը հասնենք:

Վե կալան, տարան ճանապար քցեցին:

Գնաց, տեհաւ մի դռունն ա գալի, տուտ ու տակ չկայ:

Մօտացաւ, տեհաւ. պիրատի մեյմունն էն. ձիաւոր մընեմի հետ կուռեր էն ու յետ էն դառն: Էկան էդ տղին բռնեցին. վե կալան, տարան իրանց թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց.—Ձեզ փեցկեց ա, տարէք, ինչ անըմ էք, արէք:—Որ ձեզ կշտացնեմ, ընձանից ձեռ կը վեր կալէք:

Ասեց.—Ձեռ կը վեր կալենք:

Ասեց.—Ձեր կերածն ինչ ա:—Մեր կերածը պասամ ա, պոպոկ ա, պիսուկ:

Ինչ դար կուտէք: Ասեց.—կուտենք վաթսուն խալվար:

Սուֆրէն փռեց, ասեց.—Վաթսուն խալվար պասամ, պոպոկ, ու պնդուկ ըլլի:

Ելա ու կերան: Շնորհակալ էլան տղիցը:

Հանեց էրկու հատ մատանիք տուեց: Մէկը էս մատին դրեց, մէկը էն ձեռի մատին: Ասեց.—Էս թաթխես ջուրը, կը պնդուի. վրով կեթաս, էն թաթխես, ջուրը կեթայ:

Տարան, ճանապար քցեցին: Գնաց, հասաւ Զինաստանու քաղաքը:

Մի ջուր էր էթում քաղաքի դրադովը. տեհաւ կարմունջ չկայ. վրէն, որ անց կենար, միտք արեց «մեյմունի թաքաւորը ըսենց էք. ասըմ, ես վա՛ս մի թաթխեմ ջրի մէջ, տենամ»:

Թաթխեց, ջուրը սառեց: Վրովը անց կացաւ էն էրեսը:

Էն մի մատն էլ թաթխեց, ջուրը գնաց:

Գնաց քաղաքը ման էկաւ. մի պառաւի տուն վեր էկաւ:

Սուֆրէն փռեց, պառաւի հետ նստեցին, հաց կերան:

Ասեց.—Նանէ, էս ո՞ր քաղաքն ա, ես չեմ հարցրել:

Ասեց.—Էս Զինաստանու թաքաւորի քաղաքն ա:

Ասեց.—Թաքաւորը մո՞նց ա, բարի թաքաւոր ա:

Ասեց.—Լաւ մարդ ա, մի հատ աղջիկ ունի. ո՞վ գալիս ա էդ ախչիկ ուզելու, Ֆանս ունի. ով որ Ֆանսը չի գտնում, ուզողներու գլուխը տալիս ա. էդ մէկը վատ ա անըմ: Մի տղայ էլ ունէր, էդ պատճառաւ կը հակառակէր թաքաւորին, թաքաւոր չի լսեց, գլուխը առաւ, գնաց, կորաւ:

Ասեց.—Նանի, կարամ ընդրա Ֆանսերը գի՞նի:

Ասեց.—Որդի, ընդուց ձեռ վե կալ, որ ինձ լսես, մի էթայ, ընդար մարդի գլուխը տուեր ա:

Ասեց.—Նանէ. ըստար ճանապար էկեր էմ, տայ, չտայ էթամ. թէ Ֆանսերը գի՞թայ, ախչիկը կտանեմ. թէ չի գի՞թայ, գլուխս թո կտրի:

Պարկան, ասեց.—Նանի, առաւօտը ինձ քեզ վեր կացրայ:

Առաւօտը լիսացաւ, պառաւը տղին վեր կացրեց:

Տղեն լուացուեց. Աստուած կանչեց, գնաց, թաքաւորի դռան կաղնեց: Դռնապանը հարցրեց.—Ինչ խնդիր ունես:

Ասեց.—Սա թաքաւորի իրան հետ գործ ունեմ:

Գնացլին, թաքաւորին իմացրին, ասեցին.—Մի տղայ էկեր ա. քու հետ գործ ունի: Ասեց.—Կանչէք, գայ:

Էկաւ թաքաւորի պալատը, օխտը անգամ գլուխ տուեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց ու կաղնեց:

—Հը՛, ասեց. ինչ ա ասութունդ:—Իմ ասութուն էն ա, էկեր էմ քու ախչիկ ուզեմ, ասեց:

Ասեց.—Այ տղա, դու ափսոս տղայ էս, մոնց էկերես, ընենց գնա, քու արընքի տակն էլ չի մտնեք:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, հոքս մի քաշիր, ես ընդոնցից լաւ չեմ, ես էկերէմ քու ախչկայ համար:

Ասեց.—Սա Ֆանսեր ունեմ, իմ Ֆանսերը պտի գի՞նես:

Ասեց.—Քու Ֆանսերին պատրաստ եմ, կը գի՞նեմ, կը տանեմ:

Նազիր վազիրին կանչեց, բիրաւի քօփ արեց, էդ չիմարի ծառին տակ նստացրեց: Լիքը ստաքանը ջուր լցրեց, տուեց տղին. բերեց չորս հատ օսկի բոգնոց, դրեց ծառի չորս բօլորը, ասեց.—Նազիր, վեզիր, քաւաւաւ արէք. էս տղեն էս ստաքանը ձեռը նիւնե ծառը, վեր գայ, որ ջուրը չթափի, որ թափեց, գլուխը կտրեմ:

Տղեն ծառին մօտացաւ, մատանիքը թաթխեց ջրին մէջը ու նիլաւ. Նիլաւ գլխին նստեց:

Թաքաւորը ասեց.—Վեր արի, լաւ նիլար:

Էկան քամաւա էն անըմ բօղնոցների վրայ ու ջուրը թափի՝
իմանան։ Տղէն քրտըներ էր, էրկու կաթիլ թափեց։

Թաքաւորը ասեց.—Վեր արի, քու անալն էկաւ, թափեց
ջուրը. ջալլաս, ասեց. հագր կաղնի։

Վեր էկաւ, ստափանը տարաւ, տուեց թաքաւորին։

Ասեց.—Գլուխը տուէք սրա.—Ոչ, ասեց. քրտինքս թափեց։

Ասեց.—Անկարելի ա, ջուրը թափեց։

Նագիր վեզիրը մօտացան, ասին.—Գլուխը խի էս տալի։ Մատը
տուին բողնոցի միջի ջրին, ասեցին.—Բրտինք ա։

Ասեցին.—Այ տղա, գնա, առաւօտը արի, ըսօր պրծար։

Գնաց պառաւի տունը. պառաւը ասեց.—Այ իմ աչքեր քո-
նայ, արի, արի, նստիր։

Խապարը գնաց թաքաւորի ախչկան.—Մի տղայ, ստափանը ձե-
ռին, ծառը նիւաւ, ջուրը չթափեց։

Առաւօտը լիսացաւ, էլի գնաց թաքաւորի սլաւատը։

Խապար տուին թաքաւորին.—Տղէն էկեր ա։

Թաքաւորը հրամայեց.—Այ կալնացնէք չարի իրիկուն։

Տղէն կաղնեց. թաքաւորը ասեց.—Էրկու պղինձ 30 փքանոց
լիքը եղ կը լցնէք, կը տանէք, կը գնէք մի օրախի մէջ, կասէք «Էս
գշեր չարի լիս պտի ուտես, որ չուտես, թաքաւորը քու գլուխ
պտի կտրի։ Տղէն մի քիւֆայ կերաւ, սիրտը սրորեց, ասեց.—Է՛, թա-
քաւորը իմ գլուխ պտի կտրի։ Բիրճան միտը ընկաւ դեկըր, համա
մօզը կրակեց, կրակելու բաւեան, մէկ էլ տեհաւ դուռը ճռացրին,
էրկու գե մօտան նեքսե.—Հը՛, թաքաւորի տղա, ասեցին, ինչ ա։

Ասեց.—Տենըմ էք պղնձները, ձեզ կանչեցի որ ուտէք։

Ասեցին.—Էս քառասուն տարիյա եղի համ չենք տեսեր, Մըռ-
թըները կոխեցին մէշը, էրկու պղինձն էլ քամիզացրին, լիզեցին։

Ընդոնք գնացին, թաքաւորի տղէն դինջ քնեց։

Առաւօտը լիսացաւ. թաքաւորը վե կացաւ, նագիր վեզիրին
կանչեց, ասեց.—Էն մի բանիցը պրծացրիք, վաթսուն փութ եղը
հազար ջան չի կարայ ուտի, էն մինակ կարայ ըս գշեր ուտի. բեր
ու գլուխը զարկէք։

Գնացին, վեր կացրին, բերին թաքաւորի մօտը։

Ասեց.—Էրեկ պրծար, ըսօր ինչ էս ասըմ։

Ասեց.—Ըսօր էլ կը պրծնեմ, էգուց էլ։

Գնացին, տեսան, պղինձները քամուզ կերե, սրփե։

Ասեց.—Գնացէք ըստրա օրախը, պահած կըլի, գթէք ու բերէք։

Գնացին, ման էկան, զաս չգթան։ Էկան, ասեցին.—Ջաս չկայ։

Ասեց.—Գնա, դինճացի, իրիկունը արի։

Խապարը գնաց թաքաւորի ախչկան, էդ ախչիկը զարմացաւ։

Գնաց պառաւի մօտը, դիմնացաւ, իրիկունը վե կացաւ, էկաւ: Խապարը տարան Թաքաւորին.— Տղէն էկեր ա:

Թաքաւորը նազիր վեզիրին կանչեց, տղէն բերեցին, մի դռան աղաք կաղնացրին:

Ասեց.— Տասը խալուար կորեկ չափէք, բերէք ըստե: Տաս խալուար էլ ցորեն, տաս խալուար էլ գարի բերէք, խառնէք յիրար: Որախին մէջ տեղ կիտէք:

Թաքաւորը հրամայեց, էս կորեկ, էս գարին, էս ցորեն իրարից սլտի ջոկես: Որ առաւօտ գամ, չափեմ: Թէ ջոկեցիր, ախչիկս տարար, Թէ չջոկեցիր, գլուխդ անպատճառ պտի կտորուի:

Տղէն մի բուռ վե կալաւ որ ջոկի, կորեկի մի հատը քցեց մի պսնախը, մի հատ ցորեն մի պսնախը, ասեց.— Չարի լիս մի բուռ չեմ կարայ ջոկի: Բիրեան մըչեմը միտը ընկաւ, Թեյը հանեց, փաթթեց մատը, մէկ էլ տեհաւ, դուռը ճռացրեց. մըչեմները Թափան, էկան: Ասեց.— Խնդրումեմ, էս գարին, էս ցորենը, էս կորեկը ջոկէք, չուտէք համա, ձեր բաժինը դռանը կտամ, կուտէք ու կեթաք:

Ըզրանց տուտը բացուեց, Մասիսու չարի Ալակեազ էկան, ջոկեցին ցորենը մի եան, գարին մի եան, կորեկը մի եան, մի հատ չթողացին:

Դուռ էկաւ դուռը, սուճրեկն բացաւ, ըզոնց բաժին էլ տուեց, զնացին: Դուռը դրեց ցորնի վըէն, արխային քնեց:

Լիսը բացուեց, Թաքաւորը վե կացաւ, նազիր վեզիրին կանչեց էրի, ասեց.— Դէ, բերէք. տղի վիզը զարկէք:

Գնացին, տղին վե կալան, բերեցին:— Վիզը զարկէք, հրամայեց:

Ասեց.— Խի ես զարկում իմ վիզը, ես ջոկեր էմ. մարդ զրկայ, Թո էթայ, տենայ. գայ: Մարդ զրկեց, զնաց, էկաւ, ասեց

— Թաքաւոր ապրած, ջոկած պրծած ա: Չափեցին, դուզ էլաւ:

Ասեց.— Դէ, զնա, առաւօտը արի:

Խապարը տարան Թաքաւորի ախչիկան. Թաքաւորի ախչիկն ասեց.— Հա գլտի, էն տղէն ճրտի ա մըրմ:

Ասեցին.— Մի պառաւի տան ա մըրմ:

Մի դարաւաւ ունէր, հանեց մի բուռ ոսկի տուեց, ասեց.— Բերնիցդ բան չհանես, կեթաս պառաւի տունը. պառաւին կտտես, էդ տղին ախչկայ շորեր հագցնի, իրիկուն բերի իմ մօտը:

Էդ ախչիկը ժազէ վազ գնաց պառաւի տունը: Պառաւին ասեց.

— Թաքաւորի ախչիկը ասըմ ա, «Թող էդ տղին ախչկայ շորեր հագցնի, բերի իմ կուչոր»:

Իրիկունը ախչկայ շորեր հագցւեց. վե կալաւ, տարաւ:

Իռնապանը դուռը չէլ բաց անում: Ասեց.— Իմ ախիկը տանում էմ Թաքաւորի ախիկանից աւսում առնի:

Ասեց.— Խալխը ցերեկն են բերում, դու գշերն էս բերում:

Ասեց.— Հըմի պարապեցի, բերեցի:

— Ի՛հ, ասեց. տալ: Վե կալաւ, տարաւ:

Ասեց.— Խանրմ, իմ ախիկան ինչ կսարվացնես, սարվացրայ. գշերը չի կարայ ըստե մնայ:

Թաքաւորի ախիկը հրամայեց.— Ամեն դաւապաւ էթայ իրա օրախը, խամ ախիկի ա, խօսացնեմ, տենամ, ինչ կայ հալա:

Ասեց տղին.— Ի՛նչ էդ Ֆանսերն որ իմացար, էգուց էլ կարան իմանայ: Ասեց.— Չեմ գիտում. ինչ Ֆանս պտի անի:

Ասեց.— Քառասուն ախիկի պալի բերի, քառասուն ձեռք սե շոր հագցնի, սե ձիանը նիլցընի, սե ըողերը պտի քցի գլխներին, ջերկով կաղնացնի, քեզ պտի հարցնի,— Ի՛մ ախիկը որն ա՞. Ներքի գհիցը կը համբրես, տասնը ինը, վրայ քսանին ես էմ, չը շրեկրիս: Կանչեց պառաւին.— Պառաւ, արի, քու ախիկը վեր կալ, տար, էգուց իրիկուն էլ բեր:

Լիսը բացուեց, սղէն գնաց Թաքաւորի մօտը, Թաքաւորը նազիր, վեզիրին կանչեց.— Գնացէք, քառասուն ախիկը չեք. քառասուն սե ձիանը նիլցըրէք, սե շորերը հագցրէք, սե քոշերը քցէք գլխներին: Գնացին էնպէս արեցին, ջերկուն կաղնացրին: Տղին հրամայեց.— Ի՛մ ախիկն որն ա, գթի:

Մտքի միջին համբրեց տասնը ինը, դուզ գնաց վրայ քսանի ձիու կեւամը բռնեց, ասեց.— Էս ա քու ախիկը:

— Տղա՛, ասեց. գնա՛, առաւօտը արի:

Տղէն գնաց պառաւի տունը, ասեց.— Նանի. ախիկայ շորերը բեր, հագնեմ: Հագաւ, գնաց Թաքաւորի ախիկայ մօտը:

Թաքաւորի ախիկը ասեց.— Տղա՛, էգուց էլ կարմիր ձիանը նիլենք, կարմիր շորերը կը հագնենք. կարմիր քողները պտի քցենք գլխներին, ամենի վերջը ես կը կաղնեմ. կգաս, իմ ձիու կեւամը կը բռնես:

Տղէն վեր կացաւ, գնաց պառաւի տունը:

Առաւօտը վեր կացաւ, գնաց Թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը իրան նազիր, վեզիրի հետ դուռ եկաւ, հրամայեց.

Գնացէք, քառասուն ախիկը բերէք. կարմիր ձիանը նիլցրէք, բերէք ըստի ջերկայ կաղնացրէք:

Էդպէս արեցին: Ասեց.— Այ սղա՛, իմ ախիկը որն ա, գթի:

Տղէն գնաց. վերջի ձիաւորի ետխէն բռնեց, ասեց.— Էս ա քու ախիկը: Ասեց.— Հսօր էլ պրծար, գնա՛. գնա՛, էգուց էլ արի:

Տղէն գնաց պառաւի տունը. ախչկայ շորերը հաքաւ, գնաց Թաքաւորի ախչկայ մօտը:

Թաքաւորի ախչիկը ասեց.—Եբուց էլ սիպտակ ձիանը կը նիւլենք, սիպտակ շորերը կը հագնենք. սիպտակ քողերը կը քցենք գլխըներին, ամենի գլուխը եւ կաղնեմ, կգաս. ձիու կեամը կը բըռնես, քաշես, Թաքաւորի աղաքը կը կաղնացնես: Տղէն վե կացաւ, գնաց պառաւի տունը:

Լիսացաւ, առաւօտն էկաւ Թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը դուս էկաւ, հրամայեց.—Գնացէք, քառասուն ախչիկը բերէք, քառասուն ձեռք սիպտակ շոր հարցրէք, սիպտակ ձիանը նիւցրէք, սիպտակ քողները քցէք գլխըներին. բերէք ըստի, զեղկուն կաղնացրէք:

Եղպէս արեցին: Թաքաւորը ասեց.—Իմ ախչիկը ո՞րն ա, գնա՛, գթի՛, բեր:

Գնաց, գլխի ձիաւորի ձիու կեամը բռնեց. քաշեց, բերեց Թաքաւորի մօտը, ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. վեց օր ա, իմ ջանը քեզնէ չխնայեցի, էս էլ քու ախչիկն ա. քու ախչկայ ջանն էլ ընձանից չխնայես:

Թաքաւորը հրամայեց ախչիկներին, ամենն էլ ձիանոցից վեր էկան: Ասեց.—Քողերներդ էրեսներիցդ վեր կալէք, էդ տղին վեր կալէք, տարէք պալատը:

Թաքաւորը գնաց պալատը տղի մօտը. հարցրեց.—Դու ինչ տղայ ես, իմ Ֆանցերը մէկն էլ չիմացան, դու վեցն էլ իմացար:

Ասեց.—Նա էլ Թաքաւորի տղայ եմ, էկայ քու ախչիկն ուզելու, Աստուած յաջողեց, վեցն էլ իմացայ:

Ասեց.—Պսակեմ ու իմ մօտին կաց:

Ասեց.—Խնդրում եմ, ինձ ճանապար քցէք, իմ պսակը իմ հայրը Թոյ տենայ: Ասեց.—Դու գիտաս:

Առաւօտը զօրք զօրապետով ամենը դրեց ախչկայն հետ, ձանապար քցեց:

Տղէն ասեց.—Թաքաւոր ապրած, բան պէտք չէ, ամեն էլ քեզ փեւկեօ, էրկու ձի տուր, նիւնենք, էթանք:

Թաքաւորն ասեց.—Այ տղա՛, քեզ մի բան եմ ասում. քսանը հինք տարեկան իմ աղէն կորեր ա, ամեն բանը դու գիտում ես, դու կարող էս էդ տղին գթնիլը, որ գթար, բերեցիր, իմ Թաքաւորութունը կը յանձնեմ քեզ, դէ, բարի ճանապար ըլլի, գնացէք:

Վեր կացան էկան մեյմուդնի էրկիրը: Մեյմուդնիները վեր կալան, տարան իրանց Թաքաւորի մօտը, Թաքաւորը ասեց.—Բարի էկար, մեզ մի կշտացրայ, քեզ ճանապար քցենք: Ըտի սուֆրէն փռեց, հաւուր խալվար պոպոկ ու բաղամի մէջ ուզեց:

Եղի կերան, խմեցին. տղին քցեցին ճանապարհ

Գնաց, ձիաւոր մըջեմի երկիրը հասաւ:

Ձիաւոր մըջեմները էկան աղաքը, վե կալան, տարան իրանց
Թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորը ասեց.—Բարի էս էկեր, մեզ կշտացրայ, քեզ բարի
ճանապարհ քցենք:

Ըտի սուֆրէն փռեց, հարուր խալվար ցորեն ու գարի ու-
գեց: Ըտի կերան, կշտացան. տարան իրանց սրնօւից հանեցին, ըն-
կան դեերի սրնօւը:

Դեերը էկան աղաքը. ասեցին.—Հա, Թաքաւորի տղա, մու-
րազիդ հասար: Սոված էնք, մեզ կշտացրայ, քեզ բարի ճանապարհ:

Սուֆրէն փռեց, ասեց.—Տասը դոմէշ ըլլի միջին: Տաս, գոմէշ
էլաւ միջին, ըզոնք կերան, կշտացան:

Վե կալան, տարան իրանց սրնօւը անցկացրին:

Գնաց. հասաւ վիշապի մօտը:

Վիշապն ասեց.—Խի յետացար էդքան:

Ասեց.—Աննախ որ բերեցի, քիչ չարչարանք էր:

Ասեց.—Եդ ախիկը մնայ իմ մօտը. դու գնա, քու նշանածը
հրեն, ընդի ծաղիկ ա բովի անըմ, բեր:

Տղէն գնաց դպա իրան նշանածը, վիշապը ասեց.—Ախի, մա-
զերդ փաթայ իմ շինքովը:

Ախիկը փաթաց շինքովը:

Վիշապը ճուաց ու էլաւ մի քսան հինգ տարեկան տղայ ու
ընդի կաղնեց:

Եդ տղէն ու ախիկ էկան ըզրա մօտը, Թուրը քաչեց որ ըզ-
րան սպանի. էդ տղէն ասեց.—Խի էս տալի, էս իմ քիրն ա, բե-
րեցիր իմ մօտը, շասերին ղրկերի, որ իմ քուրը բերի. գնացեր
էր, չէր էկե. քեզ ղրկեցի, բերիր: Ես իմ քիրն ա, բաղչեցի քեզ:

Տղէն էլ ասեց.—Նա էլ իմ նշանածը բաղչեցի քեզ:

Նոր ձիանը նիւան, էրկու ախիկ. էրկու տղայ, դպա Թաքա-
ւորի մօտը:

Խապարը գնաց Թաքաւորին.—Աչքդ լիս. տղէդ էկաւ:

Թաքաւորը վեր կացաւ, զօրք զօրապետով գնաց աղաքը տղին:
Ձինաստանի Թաքաւորի ախիկայ վրէն իրան տղին պսակեց:

Օխտն օր, օխտն գչեր հարսանիք արեց:

Թաքաւորի տղէն ասեց.—Ձինաստանի Թաքաւորի տղէն գթիր
եմ, վեր կալեմ, տանեմ իրան Թաքաւորի մօտը:

Եդ ախիկն ու էրկու տղէն էլան. գնացին:

Գնացին, ճանփէն կորցրեցին, ընկան մի չով, եսպան տեղ:

քառասուն հաւամու մէջ ընկան, հաւամի բաւին ասեց.—Տարէք էդ էրկու տղին, սպանէք, շորները հանէք, բերէք:

Թաքաւորի տղէն ասեց.—Սպանէք ձեր ձեռը ինչ կընկնի. ես էլ Թաքաւորի տղայ եմ, էս էլ Չինաստանու Թաքաւորի տղէն եմ, ես խոստանում եմ, չարի ձեր մահը ձեզ պահեմ, հմի էլ ինչ որ սըրտներդ ուզում ա, ասէք. ուտացնեմ:

Ասեց.—Մեր սիրտը չատ բան ա ուզում, խորոված, ոխչար, բան: Սուֆրէն փռեց մէջանը:

Ըղոնց ուզած բաները բիրաթի սուֆրի մէջ գլխուաւ:

Կերան, խմեցին: Վե կացան ու գնացին, հասան Չինաստան:

Գնացին, Թաքաւորի պալատի դարվազի աղաքը վեր էկան: Թաքաւորին խապար արին, դուռ էկաւ.—Աչքդ լիս որ տղէդ էկաւ:

Տղին բերեց, պսակեց. օխտն օր, օխտը գշեր՝ իրա յօժար կամով Թաքաւորութունից վեր էկաւ. իրան տղին դրեց Թաքաւոր. ըդրա քառասուն ձիաւորին ամենքին մի նեան տուեց. ընկան ճանապարհ, էկան իրանց Թաքաւորի կուչտը:

Էդ քառասուն հաւամի ձիաւորին նեան տուեց, պահեց:

Թաքաւորն էլ տղին ասեց.—Անումը իմը ըլլի, Թաքաւորութունը դու արա:

Ընդոնք հասան իրանց մուրազին:

ՕՁ—ՄԱՅԻԼ

(Վաղարշապատի քաղաքում *)

Մէկ հալիւոր մարդ կար, մէկ քաղաքում. մի հատ էլ պա-
ռուաւ կնիկ ունէր. էդ հալիւորին իսկի իլլան չու-
նէր, մի քօլածածուկ էլ տուն ունէր: Էդ հալիւորի փեսայն էն էր
օրը մի օլակ ցախ կը բերէր, կը ծախէր, կտար իրան հացի. ըդով
ապրուստ կանէին: Մէկ օր էլ պարանը վե կալաւ, գնաց հանդն, էլի
ցախը չինեց. չլակը կապեց. ուզեցաւ չլակի, քամաւաւ արեց, տե-
հաւ մի հաւաքնի քօլի տակից մի օրակ թռաւ, ասեց.—Էթամ տե-
նամ ինչ կայ միջին:

Գնաց տեհաւ իրեք հատ օրակի ձու կայ. իրեք հատ ձուն էլ
վե կալաւ ու չլակը չլակեց ու էկաւ. բերեց, բազարը ծախեց ցախը.
իրա տանը համար հաց առաւ, բերից տուն. կնկան յսեց.—Պառաւ,
Աստուած մեզ տուեց:

Ասեց.—Ինչ էս բերիք որ, Աստուած մեզ տուեր ա:

Ասեց.—Իրեք հատ օրակի ձու եմ գլթե, սոված եմ. մէկը
ձուածեղ արա, ուտենք:

Ձուածեղ արեց, կերան:

Առաւօտը վե կացաւ. էլի գնաց ցախի:

Բերեց ցախը, էլի ծախեց. հաց առաւ, բերեց տուն. ասեց.
—Կնիկ, էն մի ձուն էլ ձուածեղ արա, ուտենք:

Ասեց.—Ուտելով ինչ կը հասկանանք, տանինք հարեանի հաւի
տակ գնենք: ձուտ ըլլի, կը մեծանայ. մեզի հըմար ձու կածի. մըշ-
տական կուտենք:

Հալիւորը զօռեց պառաւին, ասեց.—Գնա, բեր. մինը կու-
տենք, մինը թո մնայ. դու գիտաս, էն ինչ անըմ էս, արա:

Գնաց պառաւը էն մին էլ բերեց. էվեցին, կերան:

* Պատմած է Արսէն Ղուխան:

Առաւօտը հալիւորը վե կացաւ, գնաց ցախի էլի, ցախը բերեց, բազարումը ծախեց, հաց առաւ. էկաւ տուն. պառաւը դնաց թագուն որ ձուն պահի, հենց տեհաւ մի օձ ձուիցը դուս ա էկե, կուտապ ա էկե: Պառաւը որ տեհաւ, շատ վախեցաւ, ու փախաւ. ճուարով էկաւ հալիւորի մօտը: Հալիւորը ասեց.—Պառաւ, ինչ էս ճըւճըւում:

Ասեց.—Աստուած քու տունը քանդի. էն ձուիցը մի հատ օձ ա դուրս էկե:

Ասեց.—Պառաւ, ինչ սուտ էս ասըմ. ձուիցն էլ օձ դուս կգայ, դնա, էթանք, տենանք:

Պառաւն ասեց.—Փէտ վե կալ, էթանք. տանք, սպանենք:

Հալիւորն ասեց.—Փէտը ուր ա.

Պառաւ ընկաւ փէտի ման գալու:

Մէկ էլ էն տեհան օձը էկաւ, տան մէջը կաղնեց. ասեց.—Հալիւոր-պառաւ, ինչ մտքի էք, ինչ էք անըմ:

Ասեցին.—Բանի ման չենք գալի:

Ասեց.—Բա փէտ-մէտի էիք ման գալի, որ գայիք, ընձի սպանէիք. դու չէ, սաղ ախշալքի մարդիքը, որ թափեն իմ վրայ, չեն կարայ հալալ. ամեքին մի դըհով կը քցեմ, կեթան, չըմի դու իմ պապն էս, էն էլ իմ նանն ա. ես էլ ձեր տղէն. ինձ լսեցիք, պակասութուն չէք քաշի. չլսեցիք, երկըսիդ էլ կսպանենմ:

Հալիւորն ասեց.—Որդի, ինչ որ ասես, կը լսենք:

—Որ կը լսես, կեթաս, թաքաւորի պաւճուր ախշիկը կուզես ինձ: Հալիւորը վե կացաւ, փէտն առաւ ու գնաց:

Գնաց, պալատի դռան աղաքը կաղնեց, խնամաքար ունէր, էն քարի վրէն նստեց:

Վազիրի մէկը դուս էկաւ. դարվազի աղաքը տեհաւ հալիւորը քարի վրէն նստած ա, ասեց.—Հալիւոր, խի ես նստե ըդի, ինչ գանդատ ունես:

Ասեց.—Գանգատ չունեմ. էկերեմ, թաքաւորի ախշիկն ուզեմ իմ տղին:

Վազիրը մտաւ նեքսե, գնաց թաքաւորի մօտը. ասեց.—Աչքդ լիս, թաքաւոր ապրած կենայ. մի հալիւոր մարդ էկեր ա, քու ախշիկը ուզում ա իրա տղին:

Թաքաւորը ասեց.—Կանչէք, գայ, տենանք ինչ քավուր մարդ ա:

Վազիրն ասեց.—Կանչելու մարդ չի, էն հալիւորն ա, օրը մի չլակ ցախ ա բերըմ. մի պառաւ էլ կնիկ ունի, անճախ ապրուստ ա անըմ. ձմեռն էլ ընդրա հըմար ողորմութուն էն քօփ անըմ, եօլա ա էթում, ընկնում ա դարունք. էդ քավուր մարդը մօնց կանչէք քու մօտը:

Թաքաւորն ասեց.—Ա՛յ հայ, էդ բալուր մարդ ա գալի, իմ ախիկն ուզում:

Թաքաւորը ասեց.—Վազի՛ր: Ասեց.—Հրամայե՛:

—Ջալլատին կը վե կալես, կեթաս, հալիւորի կշտին կը կաղնես. ջալլասին կը հրամայես, հալիւորին մէջ տեղիցը էրկու անի, էն էրկու կտորն էլ ամենքը էրկու կտոր անի, որ ըլլի չորս կտոր. կանես մեօօփի մէջը, կտաս մէկ մարդի չլակ. տանեն քաղաքիցը դրաղ քցեն, չներն ուտեն, քաղաքը իմանայ, որ էդ բալուր մարդ իմ դուռը չկայ:

Վազիրը վե կալաւ, ջալլասին տարաւ. մոնց որ Թաքաւորը հրամայեր էր, էնպէս էլ կատարեց. ածեց մի մեօօփի մէջը, ասեց.—Տարէք, քաղաքիցը դրաղ ածեք, թօ չներն ուտեն:

Ընդունք չլակեցին, գնացին:

Վազիրը մտաւ Թաքաւորի մօտը:

Թաքաւորն ասեց.—Ի՛նչ արիւր:

Ասեց.—Քո հրամանը կատարեցի:

Իմացաւ օձը, ասեց.—Նանի: Ասեց.— Ի՛նչ ա բալա:

Ասեց.—Պապին էն օրն քցե որ, Աստուած շանց չտայ. հըմի կզան, մեր դռնով կը տանեն, դնա, աղաչայ, թօ բերեն տուն:

Պառաւր ոտին, գլխին տուեց ու գնաց, դուռը կաղնեց:

Տեսաւ մեօօփով չլակներին, հրնա, բերում էն:

Ասեց.—Բալա ջան, էդ ի՛նչ ա:

Ասեցին.—Էն հալիւորն ա, Թաքաւորը սպաներ ա, տանըմենք, դեն քցենք:

Ասեց.—Թաքաւորի զուլումը մեր վրէն հասեր ա, բալա ջան, բերէք մեր դուռը ածէք. գնացէք:

Ասեցին.—Քաղաքի դրաղը շատ հեռու ա, հազը ըստի մօտ ա. հենց ածենք ըստի ու թողանք, էթանք:

Տարան, քցեցին տուն ու փախան, դնացին:

Պառաւր նստեց, լաց էլաւ, ասեց.—Իմ տունը քանդուեց. էս ինչ օյիմ էկաւ իմ գլուխը, իրա ոտին, գլխին տուեց:

Օձն էկաւ.—Հը, նանի, խի էս լաց ընում:

Ասեց.—Քու տունը չքանդուի. արի՛, տես, էս ինչ ա էլե:

Ասեց.—Չորս կտոր էն արե, ինչ էն արե. Աստուած էլ բեքարիցն ազատի: Սաղ ա, սաղ, գնա՛, դու ըստե մի կաղնի. ականջ մի անի. ջանը սաղ ընի, գնա՛ դու:

Պառաւր գնաց. տեղը քցեց ու էկաւ:

Էկաւ տեսաւ որ հալիւորը սաղ ա. քներ ա, ֆսֆսում ա, ծիծաղաց:

Վե կալան, տարան, տեղը դրեցին:

Հալիւորը մի լաւ քնեց. առաւօտը վի կացաւ, տեղը նստեց. Օձը էկաւ, կշտին կաղնեց. ասեց.—Պապի, էրեկ զրկեցի թաքաւորի մօտը, ինչ խապար բերեցիր ինձ հըմար:

—Գնացի, խնամաքարի վրէն նստեցի, վազիրը դուս էկաւ, ասեց. «Հալիւոր, խի էս նստե, ինչ գանգատ ունեռ»: Ասեցի. «Գանգատ չունեմ. թաքաւորի ախիկը ուզեմ իմ տղին»:

Վազիրը մտաւ նեքսն ու մի ջալլաթի հետ դուս էկաւ. ջալլաթին հրամայեց, ասեց. «տո՛ւր»: Ջալլաթի տալն իմացայ որ տուեց, էլ չեմ գիտում ինչ էլ էլե, մէկ էլ տհայ, ըստե քնած էմ, գալս չեմ իմացե:

Ասեց.—Գե, վե, դնա, չվախենաս. բաթ ինձ մի խապար բեր: Հալիւորը վե կացաւ, ու գնաց, խնամաքարի վրէն նստեց. վազիրը դուս էկաւ. տհաւ էլեկուայ հալիւորը նստած ա. գնաց նեքսե, ասեց,—Երեկուայ հալիւորը էկեր ա էլի:

Թաքաւորը ոտը տուեց գետնով, ասեց.—Զըլլի իմ հրամանը չեա կատարե:

Ուրիշ վազիրի կանչեց, ասեց.—Գնա դուռը. մի տասը մարդի կանչայ, թօ գան ըստե:

Գնաց, կանչեց, էկան. կաղնեցին թաքաւորի աղաքը:

Ասեց.—Վազիր, էս տաս մարդին խօսացընըմեմ, որ իմ էրեկուայ հրամանը չեա կատարե. ընդրա օրը քեզ կը քցեմ:

Էն տասը մարդին հարցրեց,—Երեկ որ դուս էկաւ վազիր, դարվազումն ինչ բան բռնեց:

Դուս էկաւ, ջալլաթը հետը, մի հալիւոր կար, չորս կտոր արեց, ածեց մեծօք, տարան, դեն քցեցին:

Ասեց.—Աֆեքըմ վազիր, պըծա՛ր. նորից հրամայում եմ, գնացէ՛ք, չորս կտորը քիչ էր, հմի ըռչտի պէս կոտորէ՛ք:

Վազիրները դուս էկան, ըռչտի պէս կոտորեցին:

Ածեցին մի մեծօքի մէջ, տուեցին էլեկու տղի շափ, ասեցին.—Տարէք, ածէք ձորը, թո ջուրը տանի:

Օձն իմացաւ, ասեց.—Նանի, պապին էն օրն էն քցե որ, Աստուած շանց չտայ, եաման հալթայա. հըմի կը բերեն մեր դռնով պտի տանեն, գնա, աղաչայ, բերեն տուն:

Վե կացաւ, պառաւը ոտին գլխին տուեց, դռանը լաց էլաւ: Տհաւ էրեկու տղայ մեծօքով բերում էն. ասեց.—Բալա, ձեր ոտին, գլխին դուրպան, էդ իմ մարդն ա, թաքաւորի զուլումը հասեր ա, ըդենց կոտորեր ա, ձեր էրեսին մեռնեմ. բերէք, ածէք տուն ու գնացէք:

Ասեց.—Պառաւ, քու տունը ո՛րն ա:

Ասեց.—Բաց դուռն ա:

Տարան, քցեցին նայեաքն ու փախան, գնացին:

Պառաւր նստեց, լաց էլաւ վրին:

Օձը դուռն էկաւ, ասեց.—Նանի, մի լաց ըլլիւ. գնա՛ բուշի դռնը դայիմ շինայ, գնա՛ տեղը քրցայ:

Գնաց, շինեց ու գնաց տեղը քցեց:

Էդ օձը բերեց, մարմինը դեղեց, լիզու՛ն քսելու բաժճան էլաւ մօրէ՛ մէկ, նստաւ էդ հալիւորը:

Պառաւր տանից դուռն էկաւ, տեհաւ հալիւորը նստած ա. փաթըթուեց հալիւորի շինքը, հալիւորի երեսները պաշեց:

Օձն ասեց.—Նանէ, պաշելու վախճը չի, տար տեղը, բան պտի հարցնեմ պապին:

Պառաւր թեւ բռնեց, կաղնացրեց. տարաւ, տեղի մէջը նըստացրեց:

Օձն ասեց.—Պապի, քեզ տեղ ղրկեցի, ինչ խապար բերիր:

Ասեց.—Որդի, էն խեղ հօն խօսացրին էրկու բերան, էս հետ ըսկի՛ բան չլսեցի:

Ասեց.—Դէ, վեր, գնա՛, Թաքաւորի ախշիկն ուզայ ինչ հմար:

—Որդի, ասեց պառաւ. ախր էրկու տնդամ սպանեցին. բալփ սպանում էն:

Ասեց.—Մէրը մեռնի Օձ—Մայիլին, հարուր անգամ էլ սպանեն. ես կը սաղացնեմ:

Հալիւորն վեր կացաւ ու գնաց: Գնաց, քարի վրէն նստեց: Թաքաւորը իրան վազիր նազիրով դուռն էկաւ, տեհաւ մի հալիւոր մարդ քարի վրէն նստած ա, ասեց.—Էդ ինչ հալիւոր ա, մի հարցրէք, տեհէք:

Վազիրն, նազիրը տեհան էն հալիւորն ա, շատ վախեցան Թաքաւորիցը, պատասխան չկարացին տայ Թաքաւորին:

Ասեց Թաքաւորը.—Վազիր, նազիր, բան ասեցի. դուք սուգ կացաք:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, էս էն հալիւորն ա, մէկէլ օրը չորս կտոր արեցինք, էրեկ էլ ըստի պէս կոտորեցին. էս օր էլ սաղ էկեր ա, նստեր ըս տեղ, մենք վախեցանք որ ըստրայ պատիճը մեզ տաս. ընդուր չենք խօսացնում հալիւորին:

Ասեց.—Հալիւորին վր կալէք, տարէք պալատը. ըտի մի բան կայ:

Թաքաւորը ետ դառաւ, իրա քախօն նստեց, հալիւորին կանչեց. աղաքին կաղնացրեց, նազիր, վազիրը կանչեց. հալիւորին չորս բալլը կտրեցին:

Ասեց.—Հալիւոր, դու խի ես եկի:

Ասեց.—Էկեր էմ, քու ախշիկն ուզեմ իմ տղին:

— Էս քանի՜ անգամ ա դու էկեր էս ըս տեղ:

— Ըս էլ իրեք անգամ, ասեց.

— Ի՞նչ պատասխան տուին էրկու անգամը քեզ:

— Առաջի անգամը դուս էկան, ասեցին, «խի էս էկե. » ասեցի. «էկերեմ, Թաքաւորի ախիկն ուզեմ իմ տղին. » հենց Թրի չըխկոցը լսեցի գլխիս մէջ տեղիցը. ընդուց դեն էլ չիմացայ, մէկ էլ տեհայ տանը պարկած էմ. տղէս ասեց. «Ինչ պատասխան բերեցիր, » ասեցի. «պատասխան չտուին, » էրեկ էլ ղրկեց, ըսկի խօսացրին, հենց գլխիս տուեցին. մէկ էլ տեհայ տանը պարկած էմ. էս օր էլ ղրկեց, ասեց. — Գնա, Թաքաւորի ախիկն ուզե, ըս օր էկեր էմ, էրես էրեսի, քու ախիկն ուզում եմ իմ տղին: Ինչ ասելու ես, ասա:

Թաքաւորն ասեց. — Նազիր, վազիր. ըսդրայ խօսքով դուք պրծնում էք, էս հալիւորին բան անիլ էլ իլլան չկայ, ընենց բանի դէմ անենք, որ չկարենայ բերի:

— Թաքաւոր ապրած կենայ. էդ դու գիտաս:

Ասեց. — Պապի՛, քու տղէն ինչ փեռակի ա:

Ասեց. — Իմ տղէն փեռակ չունի. մի հատ օձ ա ու տանը կուտապ էկե, նստի:

Ասեց. — Իսան էլ չի, հա՛, քու տղէն:

Ասեց. — Չէ, մի հատ օձ ա:

Ասեց. — Որ օձ ա, ես խօստացայ իմ ախիկը տամ. գնա՛, ընենց տներ չիեն, իմ պալատները տենում էս, իմ պալատներից բանձը ըլլի, ընդրա հովը գայ, իմ պալատներին ծածկի. որ իմ ախիկը տամ քու տղին:

Հալիւորն էկաւ դպա տուն. մտաւ տուն, օձն էկաւ աղաքը, ասեց. — Հը՛, պապի. ինչ պատասխան բերիր:

Ասեց. — Որդի՛ գնա՛ ճինենց տներ չիեն, որ հովը գայ իմ տներին ծածկի:

— Պապի՛, ասեց. էն օրսակի ձուռն որ բերեցիր, էն ծակը գիտաս:

Ասեց. — գիտամ:

Ասեց. — Կեթաս, կասես, պատիկ խանում, պատիկ աղէն ասում ա. մեր պատի ֆօֆ ու սարէն ղրկի, գայ. իրան տասներկու նօֆառն էլ հետը, քախումն էլ միջին ըլլի:

Գնաց, ձէն տուեց ըդենց. — Պատիկ խանում, պատիկ աղէն ասում ա, պատիկ ֆօֆ ու սարէն ղրկի գայ. միջի քախումն էլ հետը. տասներկու նօֆառն էլ հետը:

Ասեց. — Հալիւոր, դու գնա՛, մենք ղրկեցինք:

Հալիւոր էկաւ, հասաւ տուն. տեհաւ տները օխտը դաք իրար վրայ ա: Նօֆառներ էկան, հալիւորի հին շորերը հանեցին, քազա շորեր հագցրին, հազար մանեք ածողութուն ունէր. մի ֆուրֆ էլ

քցեցին վրին, հինգ հարուր մանեք ածողութուն ունէր. սամուրի ֆուռֆ. մի լաւ գաւազան էլ տուին ձեռ, ակնունքով շինած էր ըզրա գլուխը, հաղար մանեք ածողութուն ունէր:

Օձն էկաւ աղաքը, ասեց.—Պապի, գնա, արխային Թաքաւորի ախիկը ուզայ. վախճով հարսանիք անենք:

Հալիւորը վե կացաւ ու գնաց. մտաւ Թաքաւորի պալատը:

Նազիրը՝ էկաւ աղաքը, գլուխ տուեց ու կաղնեց:

Հալիւորն հրամայեց.—Կաղնելու վախճ չի. ինչ էս անըմ. գնա, իմացըրայ Թաքաւորին:

Ընենց վազեց վազիրն, էլ ինչ ասեմ:

Թաքաւորն ասեց.—Հալիւորին կանչէք, նեքսե գայ:

Էկաւ նեքսե, կաղնեց. Թաքաւոր տեհաւ ըզրա քաւախուսը գարմացաւ:

—Հը, հալիւոր, ասեց. իմ խօսքը կատարե՛ր էս որ էկեր էս:

Ասեց.—Դե, բալկոնդ կաղնի ու քամաւա արա՛ւ:

Թաքաւորը դուռ էկաւ, կաղնեց բալկոնումը, տեհաւ իրա տները հինգ դաք ա, ըզրանը օխտը դաք, իրա տները Թրծած ֆաւրփինն ա, ըզրա տները մի ֆաւրփիննը ոսկի ա, մի ֆաւրփիննը արծաթ. արեւ տուեր ա ըզրա տներին, ըզրա տների լուսը տուեր ա քաղաքին:

Ասեց.—Հալիւոր, ըսդուց դեն «Հալիւոր» չեմ ասի. «Նանամի» պտի ասեմ. քու տների վրայ գարմացայ. էդ ինչ հնար էր, մի բան էլ էմ ուզում քեզանից:

Հալիւորը ասեց.—Ինչ ուզես, կտամ:

Ասեց.—Քեզանից ուզում եմ օխտը դաքաւ դալի բեռ ալմաստ, զմրութ, աղրութ, սելեան, բըռլեանդ բարցած ըլի. սարվանը մի Թիզ ըլի. մուրուքը օխտը Թիզ, առաւօտը իմ դռանը չաքած ըլի:

Հալիւորը էկաւ իրա տունը: Դալու բաւօսան օձը գնաց աղաքը:

—Հը, ասեց. պապի, ինչ պատասխան տուեց:

Ասեց.—Օխտը դաքաւ դալա բեռ ակնունք ա ուզում. սարվանը մի Թիզ ըլի, մուրուքը օխտը Թիզ:

Ասեց.—Դէ, գնա էն ծակի կուշտը կաղնի, ձէն տուր.—Պատիկ խանըմ, պատիկ աղլն ասըմ ա, օխտը դաքաւ դալա բեռ ակնունք չկայ, ամեն տեսակիցն էլ ըլի. սարվանը մի Թիզ ըլի, մուրուքը օխտը Թիզ, Թաքաւորին դալան էմ ղրկում:

Գնաց, հալիւորը ձէն տուեց էդպէս:

Ասեցին.—Գնա, մենք ղրկեցինք:

Հալիւորը յիտ դառաւ, էկաւ տուն. տեհաւ օխտը դաքար դալիկն իրանց դռանը չոքած ա:

Էկաւ, տեհաւ չոքած ա օխտը դաքար դալիկն: սարվանը մի թիւ ա, մուրուքը օխտը թիւ, փաթը թեր ա մէջքը, ձեռները քշտեր ա, դալիկն նոխսէն բռներ ա:

Հալիւորն ընկաւ աղաք. տարան, թաքաւորի դռան չոքացրին: Հալիւորը գնաց թաքաւորի մօտը, ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, քու ուզածը բերեր էմ:

Թաքաւորը մի եմ մաղազա դարտրիկեց, տարաւ, շուռ տուեց իրա մաղազի մէջը, մի բուռը վե կալաւ, իրա սարաֆներին շանց տուեց, ասեց.— Հասն ինչ կաթենայ:

Ասեցին.— Թանկագին բան ա, հատը հազար մանեք կաթենայ:

— Խնամի. ասեց հալիւորին. իմ ուզածը բերեցիր, մէկ բան էլ էմ ուզում. իմ դռնից քու դուռ, քու դռնից ժամի դուռը. ժամի դռնից էլի քու դուռը չինարի ծառ ըլլի, որ չորս մարդ իրար բռնն, հալա ձեռները չհասնի իրար. հաստուկունը ընենց ըլլի:

Հալիւորին ճանապար քցեց, էկաւ դպր տուն:

Թաքաւորն ասեց.— Անկարելի ա ծառերը բերիլը, ըդով իմ արիւնքը կազատեմ ըդուց:

Հալիւորն էր, հասաւ տուն. Օձ-Մայիլն էկաւ աղաքը, ասեց.

— Հը, պապի, ինչ ասեց թաքաւորը:

— Թաքաւորն էն բանին դէմ արեց, չենք կարայ:

Ասեց.— Ի՛նչ ասեց.

Ասեց.— Ձինարի ծառ ա ուզում մեր դռնից իրա դուռը, իրա դռնից ժամի դուռը. ժամի դռնից, էլի մեր դուռը:

Ասեց.— Էդ զօռ բան չի, գնա դպա էն ծառը, ձէն տուր, — Պատիկ խաճում, պատիկ աղէն ասում ա, չինարի ծառերն զրկի գայ. ծառի վրի դեերն էլ հետը որ ճըլվըլան:

Ձէն տուեց.— Ղրկեցինք էկաւ, դու գնա:

Հալիւորը էկաւ, տեհաւ. էլ-էլ-էլ ծառեր ա դուռ էկե, ֆալաֆի օխտը դաքը հասեր ա:

Էկաւ տուն, Օձ-Մայիլն ասեց.— Հը պապի. գնա, Թաքաւորին տես, ինչ ա ասում:

Գնաց թաքաւորի պալատը. վազիրը դռանը կաղնած էր, ասեց.

— Վազիր, գնա, Թաքաւորին իմացրայ որ խնամին էկեր ա: Թաքաւորն ասեց.— Կանչէք, գայ նեքսե:

Էկան, հալիւորին կանչեցին, գնաց նեքսե:

Թաքաւորն ասեց.— Հա, իմ ասածը կատարեր էս, որ ասի:

Ասեց.— Դուռ արի, քամաւա արա:

Դուռ էկաւ, քամաւա արեց, տեհաւ դուռ ա:

Ասեց.— Էս ինչ ճշգրտաց ա գալի:

Ասեց.— Թաքաւոր ապրած կենայ, մի բան էլ հս էմ աւելացրե, դեբըն էլ հետն եմ բերե:

Ասեց.— Ի՛նչ, գնա, իմ սասածն ասած ա. գնա, մի ձեռք շոր բեր որ էն կտորիցը իմ երկրումը չըլլի, կար չըլլի միջին. իմ ախ-ջիկը հագնի, էթայ պսակ. օխտը ձեռք էլ տափ ու զուռնաչի բեր, ինչ դայսա ասենք, ածա, ածեն. իրանք չերևան. Օձ-Մայիլին էլ հետը բեր:

Հալիւորը յետ դառաւ իրանց խոռնը: Եկաւ, մոնց որ Թաքաւոր էր ասեր, էկաւ, ընենց ասեց:

— Գնա էն ծակի վրայ ձէն տուր, ասա.— Պատիկ խանում, պըստիկ աղէն ասըմ ա, էն շորերը դրկե որ ո՛չ ձեռ տուած ըլլի, ո՛չ կար ըլլի միջին. կտորից էս երկրում չըլլի.

Հանեցին մի պնտուկ տուին, ասեցին.— Ա՛ռ, էս պնտուկի միջին ա շորերը, վե կալ, տար:

Օխտը ձեռք էլ տափ ու զուռնա դրկի գայ, ինչ դայդա ասենք, ածեն, իրանք չերևան:

Ասեց.— Ղրկեցինք:

Ասեց.— Դուք էլ համեցէք հարսանիք:

Ասեց.— Մեր տեղը հեռու ա, չենք կարայ գայ. դուք ընտի քե՛մ արէք. մենք էլ ըստի քե՛մ կանենք:

Հալիւորը յետ դառաւ, էկաւ տուն. տեհաւ օխտը ձեռք դափ ու զուռնէն դարկըմ էն. կռկռոցն ընկեր ա քաղաքին մէջ:

Գնաց, մտաւ հալիւորը տուն. տեհաւ Օձ-Մայիլը պոչի վրայ կաղնիւր ա, ասեց.— Պապի՛, հարեաններին քոփ արա, էթանք: Թոփ արեց ընկան ճանապարհ: Օձը ընկաւ աղաք:

Գնացին Թաքաւորի պալատը:

Թաքաւորը տեհաւ. էրկու հատ վագիր դրկեց, Թեհրիցը բան-ցրացին. տարան Թաքաւորի աղաքը:

Ասեց.— Խնամի՛, զուռնաչին իմ ասածն ա, շորերն էլ բեր, տե-նամ իմ ասածն ա:

Պնտուկը վե կալաւ, դրեց Թաքաւորի աղաքը. Թաքաւորը պնտուկը ջարդեց. մի ձեռք շոր էկաւ դուռ միջիցը, իրա երկրումը էն կտորը չկար, կար էլ չկար միջին: Ղրկեց, իրա էրկու ախջիկը մտրդի տուած ունէր, կանչեց, իրա կնիկն էլ կանչեց. իրա պուճուր աղջիկն էլ կանչեց որ տուեր ա Օձին:

Եկան, ընտի կաղնան:

Թաքաւորը ասեց.— Էս շորիւր տեսէք, որ կտորիցը իմ երկ-րումը որ չկայ. կար էլ չկայ միջին. լաւ քամաւա արէք. հագցրէք որ էթայ պսակ:

Թաքաւորի կնիկն ու էրկու ախջիկն վե կալան. իրանց տուին գետնովը, ասեց.—Ի՞նչ թաքաւոր ըլլես, մալի խափուես. քու քաղաքում բա տղայ չկա՞ր որ մի տղի տայիր, տուեցիր օձի. մի գշեր կտայ, կը քաշուի մի պատի ճղակ:

Թաքաւորն ասեց.—Նս իմ խօսքիցը դուս չէկայ, իմանանք էն մի ախջիկն էլ չկայ:

Թաքաւորի կնիկն ու էրկու ախջիկն էլ լաց էն ընում, չորերը հագցընում: Թաքաւորը ոտը տուեց գետնովը, ասեց.—Է՛ս բօսլէին հագցրէք:

Հագցրեցին, բերին ըտի կաղնացրին:

Էդ երկրի մէջ ըդենց տեսակին ախջիկ չկար,

Օձին հրամայեցին, ասեցին.—Արի:

Օձը վեր կացաւ, պոչի վրայ կաղնեց, օխտը անգամ թաքաւորին գլուխ վեր բերեց. գլուխը պտըտեց, ինչ օտ մարդ կար, քոմքից շնորհակալ էլաւ. գնաց, Թաքաւորի ախջկայ մինքանու փեփցը բերնով բռնեց:

Վե կալան, տարան, պսակեցին. տարան հալիւորի տունը:

Չարի լիս կերան, խմեցին, բոմմա գնացին:

Մնաց Օձը, էդ ախջիկը, հալիւորը, էդ պառաւը:

Օձն ասեց.—Պապի՛, նանէ՛. գնացէք, քնէք:

Ընդոնք վե կացան, գնացին:

Թաքաւորի ախջկան ասեց.—Վե, դուռը շինի:

Թաքաւորի ախջիկը դուռը շինեց, էկաւ Օձի կշտին նստեց:

Ասեց.—Թաքաւորի ախջիկ, ինչանից չվախենաս դու. ոտիդ բիդը բեր, պոչիս ծէրին հուպ տուր:

Ոտի բիդը տարաւ, պոչի ծերին հուպ տուեց:

Ճուռաց ու մի տղայ դուս էկաւ խրդի միջիցը. ինչ օտ ախջիկն էր սիրուն, տասը էնօտ տղէն էր սիրուն:

Էկաւ, Թաքաւորի ախջկայ ձեռը բռնեց, ասեց.—Թաքաւորի ախջիկ, իմ սուր մարդի չասես, ինչ քառասուն օր ժամանակ ունեմ. որ ըսենց իսանի պէս կեթանք Թաքաւորի մօտը քառասուն օրէն ետը. համա, որ ասեցիր, էլ քու ձեռը չեմ ընկնի:

Ասեց.—Չեմ ասի: Ըտե փաթըթուան իրար. մի լաւ ֆէճ արեցին: Պառկան քնան. բիրտան զարթնեցին, տեսան լիսը փաննարից ընկեր ա օրախի մէջը:

Օձը էլի խրխեն հագաւ, էլաւ օձ, կուտապ էկաւ պուհախին:

Թաքաւորը կնկան կանչեց. ախջկերքին կանչեց, ասեց.—Գնացէք, տեսէք, էն ախջկայ հալը մնաց ա, մեր սըռը մենք իմանանք:

Թաքաւորի կնիկը, էրկու ախիկն էկան դըպա հալիւորի տունը.
տեհան պառաւը դռներն սրբում ա, — Բարե, խնամի:

Ասեց պառաւը. — Աստըծու բարին:

Ասեցին. — Ո՞վ կայ վիրե:

Ասեց. — Հալիւորն ա, մարդ չկայ:

Գնացին վիրե, տեհան հալիւորն մի օթախի մէջ նստած ա:

Ասեցին. — Խնամի, փեսէն ու մոր ախիկը ճրտեղ էն:

Ասեց. — Էն օթախում էն, իրիկւորէ մտեր էն ըտե, էլ ձէն ու
ձուն չկայ:

Թաքաւորի կնիկ ասեց. — Փողը ըդրա բերողի գլխին ըլլի. իսան
ա որ ձէն ու ձուն ըլլի:

Դուռը ծեծեցին, ախիկը բաց արեց:

Տեհան ախիկը ինչ ուրախ-ուրախ բաց արեց որ, ծիծաղ էրե-
սից թափում էր:

— Հը', ասեց. ախիկ, քեզի հնց ա:

Ասեց. — Փառք Աստըծու, չատ լաւ ա:

Ասեց. — Օձդ ոնց ա: Ասեց. — Ետեղճ հայվանը կուչ ա էկե, ինչ
պտի անի:

Ասեց. — Էս գչեր մեր քունը չի տարե. քու դարսն էնք քաշմ:

Ասեց. — Իմ դարսը էլ չէք քաշի. արխային կը կենաք:

Բեւեց, ըդոնց մի լաւ պատիւ տրեց. ընենց եմակներ քաշեց
որ թաքաւորին էդ եմակներից չունէր:

Կերան, խմեցին, վե կացան:

Վե կացան էրկու քիրը, մէրը. ախիկան խօսացրին, ասեցին.
— Ախի. էդ օձիցը ինչ էս հասկանում: Թաքաւորը մի անգամ տունեց
ու իրա խօսքիցը դուս չէկաւ. մի քար վեր կալ ու, հենց տնւ
գլխին, ոտակացրայ. քու ջանը ըդուց ազատուի:

Ախիկը ասեց. — Որ էդ խօսքը ինձ ասեցիք. ըս տերանքը էլ
չգաք, էն ինձ համար չատ լաւ ա:

Վե կացան, իրեքն էլ գնացին Թաքաւորի մօտը:

Թաքաւոր հարցրեց. — Էն ախիկը մոնց ա:

— Ախիկը շատ լաւ էր, ուրախ էր սիրտը. մի բան էլ ասերինք,
որ օձին սպանի. մեր վրէն շատ նեղացաւ, մենք էլ թողացինք,
էկանք:

Մի տասն օր ախիկայ մօտը չգնացին, տասն օրէն յետը Թա-
քաւորին մի ուրախութուն էլաւ, ձիաւորներ քօփ արեց, որ իրա
դռան աղաքը մէյսան էր, հաղ անէին:

Հազար ձիաւոր քօփ արեց, կնկան ասեց. — Գնացէք, էն ախ-
իկան էլ բերէք. Թո գայ, քամաւա անի, սիրտը բացուի:

Թաքաւորի կնիկը գնաց բերելու:

Օձ-Մայիլն իմացաւ, ասեց.— Թաքաւորի ախչիկ, հըմի մէրդ կգայ. քեզ կտանի. Թաքաւորը աթուր զրեւր ա դռանը, նստեր ա. հազար ձիաւոր, հինգ հարուր էս դին ա կաղնած, հինգ հարուր էլ էն դիհը, նըիմս էն հաղում. ես էլ, ասեց. բօզ ձինը նիլնեմ կգամ, սիպտակ շորերը կը հագնեմ, սիպտակ քօփուզը կառնեմ ձեռս, որին տամ շուռ կտամ, քու քրերը, քու մէրը ուրիշ բաներ կը խօսան քու վրէն. սկի՛ պատասխան չես տայ. իմ սըռն էլ չես ասի. որ ասեցիր, էլ հնար չկայ. քու ձեռը չեմ ընկնի:

Խօսքը պըծաւ. Թաքաւորի կնիկը մտաւ նեքսե, ասեց.— Ախչի, վեր, էթանը— էս օր գու էլ քամաւ աւա, ուրախութունի օր ա: Ասեց.— Մոնց գամ. Օձ-Մայիլի կշտին մաւրդ չկայ ախր:

Թաքաւորի կնիկն ասեց.— Փողեմ ըզրա գլուխը, ըդուց ինչ էս հասկանում, չկայ-չկայ, ինչ անենք:

Օձն ասեց.— Նանի, ես էլ գամ, քամաւ անեմ:

Ասեց — Հա, գաս ընկնես ձիանոց ոտի տակ, սատկես:

Ասեց.— Դէ, դու գնացէք, ես կը մնամ տանը: Ասեց.— Ախչի, թեզ արի, չմնաս ձեր տանը, ես մինակ չեմ կարայ մնայ:

Վե կացան ու գնացին. գնացին, տեհան ձիաւորը էնպէս ա հաղում, որ քամամ ա, Թաքաւորը նստեր ա:

Գնաց Թաքաւորի ձեռը բռնեց, պաչեց ախչիկը. Թաքաւորը ճակատը պաչեց, ասեց.— Ախչի, դաւոս մի անի, ըդուց կազատեմ քեզ:

Կաղնեցին քամաւ, տեհան մի բօզ ձիաւոր էկաւ, սիպտակ շորերը հագին, սիպտակ քօփուզը ձեռին, ձին որ քշում ա. ձիու ոտների տակիցը կրակը Թափում ա: Էդ հազար ձիաւորին էնպէս արեց որ դումամը հանեց, որին տուեց, շուռ տուեց. որին տուեց, շուռ տուեց:

Գիւց, էրկու քենակալների քամակը ընկաւ, ամեքին մի դըրպ տուեց, ձիուցը վե քցեց:

Ըդոնց կնանիքը ասեցին.— Վայ Թեւրդ կոտորուի, մոնց տուեց, վեր քցեց:

Օձ-Մայիլի կնիկն ասեց.— Խի կոտորուի, էն էլ հալպաք մի մարդ ա:

Դիրերը ասեցին.— Ա՛, Փողը քու բերողի գլխին ըլլի, հալա մերը իսան ա, կեթանք, հետը կը խոսանք. քունը բա մի օձ ա, գշերը կը կծի, կը քաշուի մի պատի ճղակ:

— Փողը ձեր գլխին ըլլի, իմ դաւոսը մի քաշէք սկի:

Ձիաւորը ցըլրուան, գնացին. էդ բօզ ձիաւորը էկաւ, քօփուզը տուեց գետինն ու կաղնեց Թաքաւորի տղաքը:

Թաքաւորը հանեց, մի նշան տուեց ըզրան:

Ասեց.— Անունդ ինչ ա, ասա:

Ասեց.—Վերջի օրը իմ անուամբ կապեմ։ Թաքաւոր, մնաս բարին։
Մէկ էլ տեհան ձիու քօզն էրեաց, էլ ինքը չերեաց։

Թաքաւորը դնաց տուն, ախչկերքն էլ հետը։

Թաքաւորը էդ ախչկան ասեց.—Կնաց ըստի, մի էթայ։

Ասեց.—Չեմ մնայ, կեթամ։

Ասեց.—Ախչի. Օձից ինչ էս հասկանում, էթում էս։

Որ տուեր էս, ինչ ասեմ, մի բռն ֆող ա, ինչ ղապուլ ա։

Վե կացաւ ու գնաց. գնաց, տեհաւ օձը կուչ ա էկե։

Ասեց.—Ախչի, դռները չինայ, պոչիս ծերին հուպ տուր։ Պոչի
ծերին հուպ տուեց։

Օձ-Մայիլ խրխիցը դուս էկաւ. փաթթուան իրար, պաչպչեցին,
ասեց.—Թաքաւորի ախչիկ, ընտի մի բան խօսացիք, լաւ էր, բե-
րանդ պինդ ա, քիչ ա մնում քառասուն օրը քամմի. որ վե կալեմ
քեզ. ըսենց տղամարդի ղալղայ թաքաւորի աղաքը տանեմ քեզ։

Պարկան, քնան։ Մի տաս օր էլ անց կացաւ. էլի թաքաւորի
ուրախութունի օրն էր. ձիաւորները քօփ արեց, ասեց.—Գնացէք,
էն ախչիկն էլ բերէք, թօ քամաւա անի։

Թաքաւորի կնիկը գնաց բերելու։

Օձ-Մայիլն ասեց.—Ախչի, թաքաւորի ախչիկ, հըմի մերդ կգայ,
քե կը տանի քամաւի. ես իմ կարմիր ձին կը նիւնեմ, կարմիր չո-
րերս կը հագնեմ. կարմիր քօփուզը ձեռս կառնեմ, կը գամ. կը
մտնեմ միջաւանի մէջը. ամենին էլ քօփուզով պտի տամ. ինչ որ կը
խօսան. իմ սրուն չես ասի։

Թաքաւորի կնիկը մտաւ դռնիցը, ասեց.—Ախչի. վեր, էթանք։

Ասեց.—Նանի, որ տանում էս, քեզ թող գայ. ոտ չունեմ, ձեռ
չունեմ որ հաց բերեմ, ուտեմ։

—Փողեմ գլուխդ. քու խօտելու դարձն էնք. չի էլ սատկում,
ըռաւ ըլի։

Վե կացան ու էկան ախչիկն ու մէրը, էկան թաքաւորի, կըչ-
տին նստեցին։

Տեհան կարմիր ձիաւորն էկաւ, մտաւ միջաւան. էնպէս արեց էդ
հազար ձիաւորին, որ բռնմըքին էլ տուեց քօփուզով։

Ախչկերքն էլ ասեցին՝ իմ մարդը ըլի. էն ասեց՝ իմ մարդը ըլի.
ասեցին.—Մէրը իսկաւ ա, հալա հետը խօսում էնք. սրան պա մի
օձ ա, որ սկի հետը չկարայ խօսայ։

Ասեց.—Ի՞նչ ձեր դարձը քաշէք, ինչ հետ ինչ գործ ունէք։

Ձին քաշեց. էկաւ, թաքաւորի աղաքը կաղնեց։

Թաքաւորը հանեց, մի նշան էլ տուեց։

Նշան առաւ ու ձիու գլուխը թողաց, էլ ինքը չերեաց. ձիու
քօզն էրեաց։

Վե կացան, ցվրուեցին:

Ախլան ուզում են տուն տանէն, չգնաց. ինչ քաղ զօռեցին:

Գնաց, տեհաւ օձ նստած ա, ասեց.—Հնա, Թաքաւորի ախլիկ,
միաքդ փոխեր էիր որ իմ սրուը ասէիր:

Ասեց.—Չեմ ասի:

Մի քանի օր էլ անց կացաւ. մի ուրախութունի օր էլ էկաւ,
Հիաւորները քօփ արեց, ասեց.—Ըսօր վերջի օրն ա. մի լաւ ֆեֆ
անենք: Կնկան ասեց.—Գնա, էն ախլան էլ բեր:

Թաքաւորի կնիկը գնաց:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Ախլի, Թաքաւորի ախլիկ. հըմի մէրդ կգայ,
քեզ կը տանի ընտե քամաւա, ես սե ձին կը նիլեմ. սե շորերը կը
հագնեմ, սե քօփուզը կառնեմ ձեռս. կգամ, էն միջամը լաւ կը
հաղամ. բոմբի բերանը բաց մնայ. ինչ ուր քե կասեն, իմ որուը
չասես, իրեք օր ա մնացեր որ քառասուն օրը քամմի, քառասուն
օրը որ քամմաւ, տղամարդի լայջայ կը տանեմ Թաքաւորի մօտը.
նոր ընդուց դեն մենք կուտենք, կը խմենք, ֆեֆ կանենք: Մէկ էլ
ասըմեմ, «իմ սրուը չասես», որ ասեցիր, էրկաթէ տրխըներ կարես,
հանգնես, պողպատէ գաւազան առնես ձեռդ. էն դղաւ ման կգաս,
պողպատե գաւազանի բռնելու տեղը կը մնայ, տըրխըների էլ դրաղ-
ները կը մնայ, տակը կեթայ. անեախ որ գթեսես ինձ:

Տեհան Թաքաւորի կնիկը մտաւ նեքսե:

Ասեց.—Ախլի, վե էթանք, ըսօր լաւ ուրախութունի օր ա:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Նանի, ընձ էլ տանեմ, գամ, քամաւա անեմ:

Ասեց.—Օրինակ էս, ես քե տանեմ, կընկնիս Հիանոց ասի տակ,
կը սատկես:

Ասեց.—Դե, վեր կալ, տար, չեմ գայ:

Ախլան վե կալաւ, տարաւ: Գնացին, Թաքաւորի կշտին կաղ-
նեցին քամաւա:

Տեհան մի սե Հիաւոր էն դհիցը դուս էկաւ. էկաւ. Թաքաւորի
առջին կաղնեց. գլուխ տուեց, ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ.
կեթամ, ըսօր վերջի օրն ա Հիաւորի. հազար Հիաւորը մի եան
կաղնացրե, ես մի եան կաղնեմ. քու հազար Հիաւորի հետ հաղ
անեմ ես, ես իմ ձին կը քչեմ ընդոնց մէջը, որին ըլլի պտի տամ.
ընդոնք էլ իրաւունք ունեն որ ինձ տան:

Ասեց.—Իրաւունք ունես, գնա:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, լաւ քամաւայ արա, տես, իրեք
օրէն ետը, ես ու իմ նեանածն էլ քեզ դօնաղ էնք:

Թաքաւորն ասեց.—Որ ինձ դօնաղ ըլլես. ես էլ ինչ պարգե
կտամ, գնա:

Ընկաւ էլ Հիաւորների մէջը խախալատակեց (մաղեց), մէկին

ալա չթողաց, ամենքին մի քօփուզ տուեց. տալու բաժան Վեր էր քցում: Սաղ ինչ օտ բամաւաւոր կար, էն մէկին ին բամաւայ անում. իրար միջին խօսում ին ախչկերքը կնանիքը, էն ասում ըէ.

— Իմ մարդը ըլլի, էն ասում էր իմ մարդը ըլլի:

Թաքաւորի էրկու ախչկերքը ասին.—Մերը հալա մարդ ա. խօսում էնք, պա մեր քուրը օձ ա:

Ախչիկը ուզեցաւ ասիւր էդ իմ մարդն ա. էլի հուպ տուեց իրան, չասեց:

Թաքաւորին մի ախչիկն ասեց.—էն օրուայ բօզ ձիաւորը իմ մարդն ըլլէր. էն օրուայ կարմիր ձիաւորն էլ էս քուրս մարդը ըլլէր. ըս օրուայ սև ձիաւորն էլ ըսրայ մարդը ըլլէր:

էն մէկ ախչիկն ասեց.—Ախչի. ըդենց խի էս ասում, մեր քուր սիրտը պղտորի. իրիկունը կեթանք, հալա մեր մարդկանց հետ խօսանք, ըստրան հըպա մի օձ ա. ո՛ւմ հետ պտի խօսայ:

էդ ախչկայ սիրտը պատուեց, ասեց.—Փողը ձեր գլխին ըլլի, ֆողը. էնդար ասեցիք, ես չեմ խօսում, բօզ ձիաւորն էլ ա մէկ, կարմիր ձիաւորն էլ ա մէկ, էդ սև ձիաւորն որ հաղում ա, էդ էլ ա մէկ. ընդար ասում էք «օձ, օձ.» էդ էն Օձ-Մայիլն ա, հա, ձեր ջանը դուս գայ. ֆողեմ ձեր գլուխը. իմ սիրտը պատուացրիք:

Օձ-Մայիլը ձին քչեց. էկաւ Թաքաւորի աղաքը կաղնեց, ասեց.—Թաքաւոր, խօստացայ իրեք օրէն յետը գայի քեզ յօնախ, էլ չես տեսնի ինձ, գնացի: Պատճառը քու ախչկանից կիմանաս:

Ձին քչեց. գնաց Թաքաւորի ախչկան ասեց.—էլ ինձ չես տեսնի, ես որ գնացի:

Մէկ էլ տեսնեմ ձիու քօզն էրեաց. էլ ինքը չէրեաց:

Թաքաւորի ախչիկը գլխին ու ոտին տուեց, լաց էլաւ:

Ձիաւորները, քամաւաւորները բիրաճի ցվրուան, գնացին:

Թաքաւորը ախչկերքի հետ, իրա կնկայ հետ գնացին:

Ասեց.—Ախչի, արի, տեսնամ ինչ էս ասում:

Օձ-Մայիլն ինչ որ ախչկան պատմեր էր, ընենց էլ ախչիկ Թաքաւորին պատմեց. վերջի խօսքը ասեց. «Իրեք օր ա մնացե, քաւասուն օրը քամմի, որ քամմեց կը տանեմ Թաքաւորի մօտը . . . » ասեց. «Իմ սրը մի ասի, » ախչկերքը հետս ընկան, ասեցի սրը:

Թաքաւորը ասեց.—Այ քու շլինքը կոտորուի, բերանդ մի սաւնար էլ խփէիր, էլի. Ասեց.—Դէ, հաց պատրաստէք, ուտենք:

էկաւ, տեսաւ հալիւորն ու պառաւը նստած էն:

Ասեց.—Պապի, Օձ-Մայիլը գնաց, չտեսնու:

Ասեց.—էկաւ ինձ ձէն տուեց, ասեց. «Պապի, մնաս բարի, ես էթումեմ.» ասեց. ու գնաց:

էդ ախչիկը քաղաթան իրան ոտին գլխին տուեց ու լաց էլաւ:

Առաւօտը թեզ վեր կացաւ, գնաց դարբին ուսնայ Մարքարի մօտը, ասեց.—Ուսնայ Մարքար, ինձ համար մի ջուխս էրկաթե տրեխ չինայ, մի պողպաթէ գաւազան չինայ, ինչ որ հախն ա, կտամ Ալպեալը փուքսը փչեց ո՛ւ չինեց:

Հագաւ տրխըները, դաւազանը առաւ ձեռը. գնաց, մի ձեռք էլ դարվիթի շոր առաւ, հագաւ. գնաց Թաքաւորի պալատը, գլուխ տուեց. Թաքաւորի աղաքին կաղնեց:

Թաքաւորն ասեց.— Այ-հայ, էդ ինչ կէյիմ էս մտե:

Ասեց.—Օձ-Մայիլն ինչ որ ասեիր ա. ընեց էմ արե:

Թաքաւորը, իրա կնիկը, էրկու ախչիկը, ինչ իլան արեցին, չկարացին գլուխ հանի:

Գնաց, Թաքաւորի ձեռը պաշեց. մօր ձեռն էլ պաշեց, քրտորտանց հետն էլ ձեռ բռնեց, ասեց.—Դէ, մնաք բարի, ես գնացի:

Թաքաւորն ասեց.—Աստուած քու հետ, զնա:

Ընկաւ ճանապարհէդ ախչիկը, գնաց: Աշխարը ման էկաւ, չգտաւ. ինչ տեղ հարցրեց. սալղ տուող չէլաւ:

Գնաց, մի ախբրի վրէն՝ նստեց, մի լաւ ջուր խմեց, պարկաւ ախբրի դրաղը քամակի վրայ, էրեսը թեքեց Աստուած վիրե, ասեց.—Աստուած, իմ ֆոգին եան ան, ես մի տեղ շանց տուր, ես ախչալքը ման գալով մեռայ, ըստիան տեղ չեմ կարայ էթայ:

Մէկ էլ տեսաւ, իրեք հատ ախչիկ կծերը ուսներին էկան, ջուրը լցրեցին ախբրեցը. ջուր ուզեց, որից ուզեց, չտուին, ասեցին—Տողեմ գլուխդ, մեր մօքոր տղէն ջուր ա ուզում, էրվում ա. դու ջուր էս ուզում:

Էդ էրկու ախչիկը վռագ-վռագ լցրեցին, գնացին: Յետոյ էն պուճուր ախչկանից ուզեց: Ախչիկը կուժը լցրեց, տուեց. էն դարվիթը առաւ, խմեց: Ասեց. Ախչի, ես ջուր ուզեցի էն էրկու ախչկանից, խի իմ վրէն բարկացան:

Ասեց.—Թաքաւորի ախչկայ չլինքը կոտորուի, մեր մօքոր տղէն, Օձ-Մայիլը գնացեր էր, ախչիկը առեր էր. պայման էր դրեր, քառասուն օր ըզրան ժամանակ ունէր. "ը սրուը չասէր, քառասուն օրը չքամմած ասեր ա .հըմի խոռովեր ա, էկեր, ընկեր ա ըս տեղ, գչեր, ցերեկ ասըմ ա «Էրվայ Թաքաւորի ախչկայ սէրին». Հըմի մէրս կշտին կաղներ ա, գչեր, ցերեկ ջուր էնք ածում վրեն որ հովանայ. որ մեր մէկին առնի:

Դարվիթը ալպեալը խմացաւ որ իրա մարդն ա.—Ախչի, ասեց. ջուրը մէկ էլ տուր, խմեմ ու գնա:

Առաւ, խմեց, մատանին քցեց կթի մէջը:

Ախչիկը ջուրը լցրեց ու տարաւ, տարաւ ածեց վրին:

Ախչկայ մէրը ախչկան վրին բարկացաւ. ասեց.—Լիբր անզգամ,
խի ետացար էղբան:

Ասեց.—Մի դարձիւ կար, հետը խօսացի, յետացայ:

Ջուրը աղջիկը որ ածեց վրին, ասեց.—Հովացայ-դիննացայ:

Մատանիքը ընկաւ աղաքը, վի կալաւ, դրեց մատր:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Բերէք, իմ չորերը հագնեմ ու նստեմ. բօլ
աւ Շորերը հագաւ, նստեց: Մօքիւրը ախչկերքին ասեց.—Գնացէք, էն
դարձիւին վի կալէք, բերէք: Գնացին, բերեցին:

Մօքիւրն որ տեհաւ դարձիւին, ասեց.—Լիբր անզգամ. դար-
ձիւի չոր հագեր էս որ չճանաչեմք. էս ինչ օրն էս քցե իմ քտոր
տղին, էս իրեք տարի ա գչեր, ցերեկ ջուր էնք ածում վրին, հալա
չնովանում, քե պէս անզգամի: Խաբեր. հըմի քեզ կտոր-կտոր կանեմ,
որ ամեն կտորդ մի չով քցեմ, որ քեզ տեհաւ. նոր հովացաւ:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Մօքիւր. ձեռ մի տար, ես ըզբրան ճանա-
պարհ կը քցեմ. դորն էկեր ա, դէնը էթայ:

Ասեց.—Հալա դու ափսոս էս գալի որ քե էդ օրը քցեց, քու
կաշին կը պոկեմ, քու կաշին շանապար էս քցում որ դու էթաս
հետը, հասնես. ես պտի փչացնեմ, որ ըտուց ձեռ վի կալես:

Ասեց.—Դու գիտաս, մօքիւր, էլ չեմ կարայ բան ասի:

Մօքիւրն ասեց.—Ես ինչ կանեմ, կանեմ. չխօսաս էլ:

Ասեց.—Ախչի, մենք էթումենք բանջարի. էդ խնոցին արտըն-
քով կը լցանես: Ըդոնք վի կացան, գնացին բանջարի:

Էդ ախչիկը նստեց խնոցու մօտը:

Օձ-Մայիլն ասեց.—Հը՛ խի նստար ըդի:

Ասեց.—Թանգե արե որ արտընքով լցնեմ:

Ասեց.—Կարճա լցընի: Ասեց.—Չէ:

Ասեց.—Մի քանի կուժ ջուր լցըրայ:

Բերեց ջուրը լցրեց լիքը.—Երկու իրեք բուռ աղ քցայ մէջը:

Աղը քցեց: Ասեց.—Արի, կշտիս նստի, խօսանք:

Էկաւ կշտին, նստեցին, խօսացին:

Ասեց.—Ի՞նչ իմ սըռը խի ասեցիր, որ ես էկայ, ընկայ ըստի.
գու էլ չովէջով ընկար:

Ասեց.—Բա մօնց պտի անես:

Ասեց.—Ինչ հնար անեմ. էն գիտայ:

Հենց դռնիցը մօքիւրը մօտաւ նեքսե. ասեց.—Լիբր անզգամ.
խնոցին լցըրեր էս, որ նստիր էս, խօսում էս: Ասեց.—Լցըրեր էմ:

Գնաց, խնոցին տեհաւ լիքն ա, ձեռով ջուրը տարաւ բերանը.
տեհաւ աղի ա, ասեց.—Այ քու սարվացընողի չլինքը կտորոււի. ինչ
անենք կը սարվացնի քեզ: Էլ սրան իլան չկայ, դրկեմ քտորս տունը,
ընտի կը վերջանայ, չկարայ էլ գայ:

Ասեց.—Ախշի, կեթաս էն սարի քամակը, կասես. «Մօքիր, մօքիրը առաֆատէն ուզում ա որ հաց թխենք.» կը վե կալես. կզնաս Դե, մենք էթըմենք ցախ բերենք: Բզոնք զնացին ցախ բերելու:

Օձ—Մայիլն ասեց.—Ախշի:

Կեթաս, աղաքդ մի ջուր կգայ, չնտ մուռցար ջուր ա. կը վեր կալես մի բուռ կը խմես, կասես. Օխա՛յ, ինչ անմահական ջուր ա: Զուրը ճանփայ կտայ, անց կը կենաս: Կեթաս կը տենաս փուշ ու տատաշ ըռաստ էկաւ. մի հատ կը վե կալես: Փոտ կը քաշես, կասես.—Էս ինչ անմահական ծաղիկ ա. էդ էլ ճանփայ կտայ, կանցնես կեթաս: Կեթաս, կը տենաս մի գէլ խոտն աղաքին ա, մի դոշ, մի դմակ աղաքին ա. խոտը կը վե կալես, կը քցես դոշի աղաքը, դմակը կը քցես գիլի աղաքը. կեթաս, կը տենաս մի դուռ յետարած ա, բաց կանես. կեթաս, կը տենաս մի դուռ էլ բաց ա, յետ կանես: Ընտե էլ մի դուռ կայ. կը մտնես նեքսե. առաֆատէն դուռն գլխին կախ տուած ա. կասես «մօքիր, մօքիրն առաֆատէն ուզում ա. կը վե կալես, կը փախնես. մօքիրը ձէն տայ, չես կաղնի:

Ախշիկը վեր կենայ, կեթայ. Օձ—Մայիլ ի ասածի պէս կանի. դուռը կը մտնի, կասի, «Մօքիր, առաֆատէն մօքիրն ուզում ա: Կասի.—Մօքիրն քե դուրբան, արի, նստի ըստե, առաֆատէն տամ:

Դուռն գլխիցը կը վե կալի ախշիկն, կը փախնի. էդ մօքիրն կընկնի քամակը, կասի.—Այ յետ արած դուռ, բռնայ ըղբըւն.

Ասեց.—Յավաւ, մի քիչ բաց ըլլեմ, դիմնանամ, նոր կընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Բաց դուռ, գու բռնայ:

Ասեց.—Յավաւ, մի քիչ յետ ըլլեմ, դիմնանամ. բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը: Ասեց.—Ղուշ, դու բռնայ:

Ասեց.—Սոյլած էմ, եւվաշ. մի քիչ խոտ ուտեմ, կշտանամ, կընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Գէլ, դու բռնայ:

Ասեց.—Յավաւ, մի քիչ դմակ ուտեմ, կշտանամ. նոր ընկնեմ քամակը, բռնեցի, բռնեցի. չբռնեցի, իրա բաղդը:

Ասեց.—Փուշ աւ սատաշ գու բռնայ:

Ասեց.—Յավաւ, մի քիչ անմահական ծաղիկ ըլլեմ, բռնուաւ, բռնուաւ. չբռնուաւ, իրա բաղդը:

Ասեց.—Փիս-մուռցար ջուր, գո՛ւ բռնայ:

Ասեց.—Յավաւ. մի քիչ ըլլեմ անմահական ջուր, բռնուաւ, բռնուաւ. չբռնուաւ, իրա բաղդը:

Պառաւը էկաւ, ջրի դրաղը կաղնեց.—Դնա՛, ասեց. իմ ձեռիցը չեիր պրծնիր. դու, համա քու սարփաջնաղի չկնքը կոտորուի, թէ չէ. քեզ մի լաւ խորոված կանէի, կատէի: Մօքիրը յետ դատաւ:

Առաջատէն ախչիկը բերեց Օձ-Մայիլի մօտը:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Մոնց էր:

Ասեց.— Քու ասածները որ չանէի, չէի կարայ գայ:

Ասեց.— Առաջատէն դիր տաշտի մօտը, արի, խօսանք:

Մօքիւրը մտաւ նեքսե, ասեց.— Ախչի, բերեր էս:

Ասեց.— Բերեր էմ:

Ասեց.— Ի՛նչ իլան անենք, կը սարվացնի:

Բօռաց, իրեք ախչիկն էլ էկան, մտան նեքսե:

— Ախչիկերք, ասեց իրա ախչիկերքին, իմ քուր տղին էն օրը քցեց, հալա ըդուց չի հովանում, էթանք մեռն, ամենքս մի սէլ ցախ շլակենք, գանք. փուռ կապենք, վառենք. էս ախչկայ ոտ ու ձեռ կապենք, քցենք կրակի մէջը, որ բիւն էլ չերկայ. որ իրա աչքովը տենայ, նոր հովանայ: Պարանները վի կալան, գնացին մեռն:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Ախչի, ցախն որ բերեն, դու ինչ պտի անես: Ասեց.— Չեմ գիտում, ինչ պտի անեմ:

Ասեց.— Իլլան չկայ, մենք պտի փախենք որ պրծենք:

Սիպտակ ձիու պոչի մազը տուեց կրակին, ձին էկաւ. սիպտակ շորերը հագաւ. քօփուզն առաւ ձեռն ու ասեց — Ախչի, մի կտոր անդ վեր կալ, մի բութուկայ ջուր վի կալան, մի սանտր վի կալան: Ախչկան քաչեց քարիւ, ձիու գլուխը թողաց. քօզն էրկաց, էլ ինքը չերկաց: Մօքիւրը ցախը շլակներին մտաւ նեքսե, տեհաւ, նա քաս վառ նա համամ: Պուճուր ախչկան կանչեց, ասեց. Ախչի, կընկնես քամակը, կը բռնես, զոր տի գթնես, կը բերես իմ մօտը. ես ըդրա միսը բելփեքիցով կը պոկեմ: Ախչիկն ընկաւ քամակը:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Թաքաւորի ախչիկ, յետ քամաւայ արան, տես. հօ մարդ չի գալի:

Յետ քամաւայ արեց, ասեց.— Մի մարդ ա գալի որ քամո՛ւ պէս ա գալի: Ասեց.— Սանտրը քցայ:

Սանտրը քցեց, էլաւ մի եփայ մեռայ:

էկաւ մեռի մէջ մտաւ, ըդրա ջանը ճղճղեց:

Ասեց.— Թաքաւորի ախչիկ, յետ քամաւայ արան, տես, ինչ ա: Ասեց.— Մեծիցը դուս էկաւ: Ասեց.— Աղաքարը քցայ:

Աղաքարը քցեց, էլաւ մի եփայ սղի սար, ըդրա ետքալու ջանը մըռմոաց:

Ասեց.— Ախչի, մի յետ քամաւայ արան, տես, ինչ էլաւ:

Ասեց.— Աղաքարիցն էլ դուս էկաւ:

Ասեց.— Ջուրը քցեց, էլաւ մի ահագին ծով:

Ասեց.— Յետ քամաւայ արան, տես ինչ էլաւ:

Ասեց.— Մոլիցը, հրեն, դուս էկաւ:

Ասեց.— Էլ իլլան չըլի, վեր արի:

Վեր էկան, ինքը էլաւ մի հալիւոր մարդ, ձին չինեց սև հա-
վող, կնիկը չինեց սիպտակ հավող, ինքն էլ կշտին նստեց:

Էկաւ, ասեց.—Հալիւոր, մի բօզ ձիաւոր, մի ախիկ քարին,
տեսար:

Ասեց.—Սև հավողի գրուանքէն էլ իրեք կապէկ, սիպտակն էլ:

Ասեց.—Սա բան էմ ասում, դո՛ւ ինչ էս ասում:

Ասեց.—Էդ ա, պակաս չենք տայ:

Ախիկը թքեց ու յետ դառաւ, էկաւ տուն:

Ըլսեք նիւան, փախան:

Մէրն ասեց.—Ախիկ, ինչ արեցիր:

Ասեց.—Մարդ չպատահեց, մի հալիւոր պատահեց. հավող էր
ծախում, ասեցի.—«Հալիւոր, մի ըսենց մարդ տեսնար, թէ չտեսնար,
ասեց. «Սև հավողն էլ իրեք կապէկ, . . . » ես էլ յետ դառայ
էկայ:

Մէրն ասեց.—Եան սեր պոտի առնէր, եան սիպտակը. ըզրբա
սէրը բօզմիւր կըլլէր, կգար, ձեր մէկին կառնէր:

Միջնեկ ախիկն ասեց.—Կեթամ, եան սեր կառնեմ, եան սիպ-
տակը: Ընկաւ քամակը: Ասեց. Օձ-Մայիլ—Թաքաւորի ախիկ, քամա-
ւայ արա՛ սիւս, մարդ, մուրթ հօ չի գալի:

Թամաւայ արեց, ասեց.—Մէկը դուռանի պէս գալիս ա:

Վէ կարաւ, աղաք սանդրը քցեց. տեսաւ դուռ էկաւ, աղը քցեց.
տեսաւ աղիցն էլ դուռ էկաւ, ջուրը քցեց. ջրիցն էլ դուռ էկաւ,
ձիուց վեր էկան. ինքը էլաւ բօսանչի, կնիկը չինեց դուրմայ, ձին
չինէց հմիւ: Աղջիկը էկաւ, հասաւ, ասեց.—Բօսանչի աղբէր. մի
ըսենց բօզ ձիաւոր, մի աղջիկ էլ քարին տեսնար:

Ասեց.—դուքմէն էլ մի լանի. եմիւն էլ, որից ասում էս, առ:
Ասեց.—Սա բան եմ հարձնում. դու ինչ էս ասում:

Ասեց.—Գինը էդ ա, պակաս չեմ տայ: Թքեց ու յետ դառաւ:

Օձ-Մայիլը վի կացաւ. ձիան սաղացրեց. կնիկն էլ սաղացրեց,

Բօզ ձին պեզարեց, պրախ տուեց. կարմիր ձիու մազը կրակին
տուեց: Կարմիր ձին էկաւ, կարմիր շորերը հաքաւ, նիւաւ ձիու վրէն,
քաշեց քարին ու փախաւ:

Էկաւ աղջիկը, տուն հասաւ, մէրը հարցրեց.—Ի՞նչ էլաւ, չկա-
րացիր բռնիր: Ասեց.—Մի բօսանչի, պատահեց, ասեցի.—Բօսանչի
մի ըսենց ձիաւոր, աղջիկ քարին տեսնար, ասեց.—«Եմիւն էլ մի շահի»:

Ասեց.—Այ քու վիզը կոտրուի, եան դուքմէն առնէիր, եան
եմիւր, ընդոր սէրը բօզմիւր կըլլէր, կըգար, ձեր մէկին կառնէր.

Մենծն ասեց.—Սա կեթամ, եան եմիւ կառնեմ, եան
դուքմէն:

Աղջիկ, ասեց. — Էլ բոգ ձիաւոր չես հարցնի, կարմիր ձին ա նի-
լի: Աղջիկը ընկաւ քամակը:

Ասեց. — Թաքաւորի աղջիկ, յետ քամաւայ արաւ, տես:

Ասեց. — Մէկը գալիս ա, դումանի պէս:

Ասեց. — Սանտր քցայ, քցեց. էլաւ մեռայ, տեսաւ մեռից դուս
էկաւ, ալը քցեց, էլաւ աղի սար, աղիցն էլ դուս էկաւ, ջուրը քցեց,
էլաւ եփայ ծով, ծովիցն էլ դուս էկաւ:

Ալպեալ ձիուցը վեր էկաւ, ինքն էլաւ համամչի, ձին շինեց
սառը ջուր, կնիկը շինեց տաք ջուր:

Էկաւ, ասեց. — Համամչի. մի լսենց կարմիր ձիաւոր անց կա-
ցաւ, մի ախչիկ քարէին, տեսար, թէ չտեսար:

Ասեց. — Տաք ջուրն էլ էրկու ճանի լեղանալը, սառն էլ, որաի
լիզանըմ էս, լեղացի:

Ասեց. — Ես ինչ էմ ասըմ, դու ինչ էս ասըմ:

Ասեց. — Ըղենց ա, էրկու ճանուց պակաս չենք առնի:

Թքեց ու էգ էլ յետ դառաւ:

Ձին սաղացրեց, կնիկն էլ սաղացրեց:

Սև ձիւն պոչի մազը կրակեց: Սև ձին էկաւ, սև շորերը հա-
գաւ, ախչկան քաշեց քարէն ու փախաւ:

— Ախչիկը գնաց, հասաւ տուն:

Մէրն ասեց. — Ախչի, ինչ արեցիր:

— Գնացի, տեսայ մի համամչի, ասեցի «համամչի, մի լսենց կար-
միր ձիաւոր, մի ախչիկ քարէին տեսար», Համամչին ասեց. «տաք
ջուրն էլ էրկու ճանի, սառն էլ, որաի լեղանըմէս լեղացի»:

Ասեց. — Ֆողերը գլխիդ, ես սառը ջրին լեղանայիր. եսն տաք.
ըղըրա սերը փօզմիւս կըլլէր, կգար, ձեր մէկին կառնէր, մեր տան
տեղի վրայ կը նստէր, հըմի սև ձին ա նիլէր, որ մի ամսուայ հա-
նապարհը մի օրն ա էթում, իմ ձեռիցը չկարայ պրծնի, ինչ հնար
անի, ես գիտամ, դե, մնացէք տանը. ես գնացի:

Օձ-Մայիլն ասեց. — Մի քամաւայ արաւ յետ:

Ասեց. — Մէկը գալիս ա, ընենց ա գալի, որ քամուցը ճանփի
քարերը դես ու դեն ա փախնըմ:

Ասեց. — Ինչ հնարք անենք. մօքիւրը գիտայ. ըսղըրան մնաց
աղաչանք անիլը:

Ձիուցը վեր էկաւ. ձին շինեց վարդի փոշ, իրա դժաղները
բուրբիկ տնկեց. ախչկան շինեց մի հատ բարալիկ ճպոտ, տնկեց
մէջ տեղը, ինքն էլաւ Օձ. ընենց փաթըթուեց ճպոտին, որ մի ասղի
ժէրի ղըթաւ բաց չի մնայ. լիզուն հանեց ու ընկաւ աղաչանք:

Մօքիւրն կրակի պէս էկաւ, հասաւ, ասեց. — Հը, Օձ-Մայիլ, քու
եհրիպարն էգ էր, էն լսաւ որ քու վրայ չարչարուեցինք, դու թո-

դեցիր, էկար, մի ասդի ծէրի դօստ շանց տօւր, տէս, միսը պոկում էս
Ասեց. — Մօքիւր, թէ ինչ սիրում էս. ետ դառ. գնա.

Ասեց.— Ի՛նչ անեմ, որտի տամ, քեզ կը դպչի, ըզըրան չի
դիպչում, իմ ջանն ա, մո՛նց տամ իմ ջանին.

Ասեց.— Վերէք, գնացէք, Աստուած ձեզ հետ:

Օձ-Մայիլն ասեց.— Մօքիւր, գնա, հեռուացիր մենք կե-
թանք:

Ասեց.— Հեռուանամ, ո՛ւր պտի պրճնէք իմ ձեռիցը, քու գլուխը
վկայ՝ ձեզ բան չեմ անի. ձեզ պտի օրհնեմ, էթաք:

Նոր սաղացան, մօքիւրն էկաւ, Օձ-Մայիլի երեսն էլ պաչեց,
ախչկայ էրեսն էլ. յետ դառաւ:

Իրանք ձին նիւան. գնացին, իրանց ծակի դէմը կաղնեցին:

Օձ-Մայիլը ձէն առեց.— Պզտիկ խանըմ, դարվազէն բաց,
գանք նեքսե: Դարվազէն բաց արեց, մտան նեքսե:

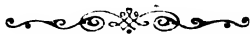
Ձին քաչեցին. տեհան, ըհը՛, էն ձիան էլ ըդի կապած ա:

Պզտիկ խանըմ Օձ-Մայիլին պաչեց, եմակները սարքեց:

Նստան ուտել խմելու հետ, ասեց.— Պզտիկ խանում, էս ինչ
քօփերու կռկռոց ա գալիս Ասեց.— Թաքաւորի ախչիկը ըստի նըս-
տած ա. ասեմ, լաց կըլլի. Ասլան Թաքաւոր. Արզման Թաքաւորի
հետ կռիւ բաց արեց, բիրտսի քաղաքները սռաւ. փեսէք ետրալու
վեր էն ընկե, Աստուած ա մնացեր, ես մեռնէն, ես ապրեն. հմի
էլ քաղաքի չորս բոլորը կտրիր ա, իրեք օր ա քօփ ա քցըմ. քիչ ա
մնըմ էս քաղաքն էլ առնի, որ առաւ. Թաքաւորութունը կոչնչանայ:

Պզտիկ խանումը ու Օձ-Մայիլը նիւան ձիանք, գնացին մտան
էն դօշուռի մէջ, ընենց ջարդեցին որ խաւպար տանող էլ չէլաւ,
լըանց երկրից հանեցին. տարսն, Արզման Թաքաւորի քաղաքը
մտան. Թաքաւորին բռնեցին. թուրը դրեցին չիւնքին. խօսք ժուեց,
տարին քառասուն միլիօն փող տայ: Օձ-Մայիլ գնաց, Ասլան Թաքա-
ւորի պալատը: Տեհան Թաքաւորը, քիթ բերնի վրայ լաց ա ըլլըմ
— Աչքդ լիս, ասեց:

Ասլան Թաքաւոր. վե կացաւ, տղի ճակատը պաչեց. Օձ-գնաց,
փեօեցը լգեց, էլաւ մորէ մէկ: Հարսանիքը դրեց . . .

ՏԱՆ ԴՈՒՎԱԹԸ

Վաղարշապատի բարբառով *)

Մէկ մարդ կըլլի ժամանակով, շատ հարուստ կըլլի. ըդրա տղէքը աղբրտանքը տան մէջը դալմադալ արին. իրար չլսեցին. քեանսիպուծունը յաղթեց, ցրուան. ամենը մի տեղ հօփար էլան: Ընդրանց տան մեծն էլ գլուխ առաւ ու գնաց, մի գեղի մէջ մտաւ, էլաւ ջաղացպան: Ըդրա ջաղացները բարս բանեցին: Ջաղացատէրը էկաւ, ասեց.— Իմ ջաղացները չարի հըմի չիտակ բանըմին. հըմի դու էկար, խաւաբ արիւր: Դուս արեց ըդրան, նոր ջաղացները շտկուեցին:

Էս մարդը գնաց էլաւ բաղվանչի. էկաւ պտղի վախօք, բարը բիրաթի թափաւ: Բաղի տէրը էկաւ, ասեց.— Դու Բնչ մարդ էս. ոտդ կստրուէր, չգայիր, իմ տունն էլ, քու տունն էլ քանդեցիր: Բռնեց, դուս արեց. հախ էլ չտուեց:

Աչուն էկաւ. սրտի մոռնում էր, հօփար չէին բռնում, ասումին. — Դու էն մարդն իս, ջաղացը գնաւ: Իսկ չտուիր. բաղը գնացիր, խեք չտուիր: Շատ պտըտեց, մի հալիւոր մարդ տեսաւ. ընկաւ ընդրա աղաքը, ասեց.— Էս ձմեռ փոր հացի ինչ պահա, ձմեռ ա, չեմ կարում տեղ էթամ: Էն մարդ վե կալաւ, տարաւ իրա տունը, ասեց.— Էս դաւաքը պահա չափի զատիկ, քե փող էլ կտամ, գու մեղք էս:

Իրեք ամիս ըդրա դաւաքը պահեց, մտաւ մեծ պասը: Ըդրան մի քած ունէր, ծնում էր, ասեց.— Չը քնես, էս գշեր քածին մուղաք կաց. ծնելու վախօք քածը չհեղդուի: Մուղաք կացաւ, բիրսան

* Պատմած է Վաղարշապատի Արսէն Դուխան:

քունը տարերւ էր, զարթնեց, տեսաւ քածը ծներ ա. մի հալիւոր մարդ կշտին կաղնեւ ա, ձագին ծըծացընում ա: Ասեց.—Վայ քունս տարերւ ա, աղէս էկեր, ձագին ծըծացընում ա. հըմի ինձ հետ կը կռուի: Գնաց, տեսաւ իրա աղէն չի, ասեց.—Պապի, դու ինչ մարդ էս:

Ասեց.—Ի՞նչ ինձ չես ճանաչի. ես որ չհասնէի, աղէն քեզ հետ կը կռուէր, քեզ էլ դուս կանէր, ես իրանց դաւաբը, իրանց ամեն բանը ինչ նեղ տեղ ըլլի, կը հասնեմ, ամենայն փորձանքից կազատեմ. ես էս տան դօլվաքն էմ:

Ասեց.—Պապի, վիրե Աստուած, ներքե դու, ես էլ էմ հարուստ մարդ էլի. հըմի բեսախպացեր էմ, էս օրն էմ ընկե, սրտե էթու-մեմ, իմ բանը չի յաջողում. իմ տունն էլ ա դօլվաք էլի, հալպաք խռովի ա, գնացի ա, հըմի դու տեղը գիտաս, ինձ տեղն ասա. ես էթամ, բերեմ:

Ասեց.—Բու դօլվաքը խռովեր ա, գնացեր ա Ալակեագու սարը. մտեր ա, ձորի մէջը զաղա կայ, զալի մէջը պառկեր ա. երբի վրէն մի թիզ քօզ ա դրե. էթաս, էն քօզը թափ տաս. կընկես աղաչանք, կասես.—Վեր, էթանք: Ինչ դար որ կը բարկանայ, կը թքի, կը մըրի քեզ, դու աղաչանք կընկես. ինչ որ կտայ քեզ, չես ասի «քիչ ա, » կընկես ճանապար, կգաս: Հալիւոր ասեց, էլ չէրիաց:

Ինքը գնաց, պարկաւ իրա տեղին, լիսը բացուեց, աղէն եկաւ, մտա. գոմը, ասեց.—Այ որդի, քածը ծներ ա:

Ասեց.—Ընեւ ա: Գնաց, տեսաւ, ասեց.—Զօրանա:

Հանեց ջեպիցը մի մանեք փող բաղչեց, ասեց.—Աղա, ես պտի էթամ, քեզանից չնորհակալ էմ:

—Որդի, ասեց, մի էթայ, կ'աց. զատկից յիտը գնա:

—Շնորհակալ էմ, ասեց. ինձ ճանապար քցայ:

Հանեց հինգ մանեք փող. տուեց, հագցրեց. մի խուրճին էլ հաց տուեց, քցեց թևը, ասեց.—Բարի ճանապար ըլլի, գնա: Եդ մարդը վե կացաւ. Ալակեագու սարը դէմ արեց աղաքը, գնաց: հասաւ սարին, մտաւ ձորի մէջը, ընկաւ զաղէքը ման գալու. գնաց էն զաղէն-էն զաղէն: գնաց մէկ զաղէմ էլ, տեսաւ, հրեն, էն զաղի մէջ պարկած ա, մօտացաւ, արեն էլ մտաւ:

Գնաց, տեսաւ երբ վրայ մի թիզ ֆող ա դրե. ֆողը թափ տուեց. դօլվաք զարթնեց, քամաւա արեց էրեսին, ասեց.—Դէ կորի, լիւր. անմախ ձեր էրեսից փախեր էմ, պրծի, էլ էկար, գթար:

Ասեց.—Պապի, վիրե Աստուած, ներքե դու, պտի դաս. էր-թանք: Անկարելի ա, քե պտի տանեմ:

Ասեց.—Շատ մի խօսա, մոլթն ա. պարկի, քնի, առաւօտը

վեր կաց, գնա՛, Պարկեց, քնեց. լիսը բացուեց: Էլ ընկաւ աղաչանք.
—Քեզ պտի տանեմ, ասեց:

Ասեց.—Էլ չեմ գար, ձեր դալմադալից, ձեր ուշուեցիցը ան-
ճախ-անճախ պրծեր էմ. հըմի մոնց որ էկերէս, դըվճրն էկերէս,
էլի դենը գնա՛:

Ասեց.—Իլան չկայ, քե պտի տանեմ, սոված կոտորուանք
մենք. մեղայ կգանք. էլ չենք անի:

Ասեց.—Որ շատ սղաչըմ էս, առ էս էրկու պոպոկն ու գնա՛-
ես կըգամ: Հենց առաւ ու էկաւ. էկաւ մի գեղի դրաղը դուս էկաւ:
Տեհաւ էրկու տղա իրար հետ կուռում էն. գնաց, մօտացաւ. ասեց.
—Այ որդի՛, խի էք կուռում:

Ասեց.—Էս քարը ջրի միջիցն էնք գթե, կուռում ենք. ես ա-
սումէմ իմն ա, էն ասըմ ա, իմն ա:

Ասեց.—Բերէք, տենամ էդ քարը: Քարը տուին ըղրան:

Ասեց.—Սալաւ, մի պոպոկ քե ասամ, մի պոպոկ ըղրան. հըմի
լաւ էլաւ: Երիխէք ուրախացան:

Էդ քարը դրեց ջեպը, էկաւ տունը. տեհաւ տանը մթանը նըս-
տեր էն, ճրագլիս էլ չկայ տանը. էդ քարը հանեց ճեպիցը, դրից
սլատուհանը, ճրագի պէս լիս տուեց տան մէջ: Ասեց.—Էս ինչ լաւ
ա, մեզ ճրագ ա հագլիս:

Հաց-մաց առաւ, նստան, ուտումին:

Աղբրտանցը, տղէքին սկսեց խրատ տալը. Ասեց.—Մի ժամա-
նակ մտենդդ կգա՛ որ միւր դօլվաքը յըմենից շատ էր, մենք որ սկսե-
ցինք դալմադալ անիլը. իրար հուճաթութուն որ արեցինք, իրար
չլսեցինք, ընկանք էս օրը. հըմի ձեզանից խնդրումս. մեր բերնից
ուշուեց, դալմադալ, բան դուս չգայ. Աստուած էլ էն դօլվաքը մեզ
կտայ:

Ասեցին.—Մոնց որ ասես, կը հնազանդենք քեզ:

Էդ քաղաքի դրաղը էկաւ մի բեգրկեան վեր էկաւ. էդ բեգըր-
կեան գչերը տեհաւ ամենի ճրագը անցաւ, էդ մէկի ճրագը չանցաւ:
Լիսը բացուեց, ասեց.—Սա պտի էթամ էս տունը, տենամ ինչ
քալուր տուն ա:

Գնաց, տեհաւ չորս պատն ա, զատ չկայ. մի քար պատուհանում
վառւում ա, ասեց.—Աղբէր. էս քարը չէք ծախի: Ասեց.—Չէ, ծա-
խենք, ինչ անենք. մենք ճրագլիս չունենք:

Ասեց.—Էն օտը փող կտամ, ճրագլիս էլ կառնէք, ամեն բան
էլ կառնէք.—Ասեց.—Ինչ պտի տաս, որ ծախեմ:

Ասեց.—Հազար մանկ կտամ, որ ծախես:

Էդ մարդ իմացաւ բեգրկեան ըղրա վրայ ծիծաղում ա, ասեց.
—Իմ վրայ ծիծաղում էս:

Բեգրկեան իմացաւ որ քիչ ա տալիս, ընդրան տտում ա լիմ վրայ ծիծաղում էս, » ասեց.— Երկու հազար մանեք կտամ:

— Իմ վրայ մի ծիծաղի, ասեց:

Ասեց.— Խի եմ ծիծաղում. երեք հազար մանեք կտամ: Վերջը շատ խօսալ չըմ գիտայ, հինգ հազար մանեք կտամ. տուր, ես էթումնմ: Ասեց.— Տո՛ւր:

Հանեց հինգ հազար մանեք տուեց, ասեց.— Ա՛յ մարդ, դու ինձ շատ դիր էկար. լաւ մարդ էս էրևում, մի բան ասեմ, ինձ կը լսես:

Ասեց.— Ասա, տինաք:

Ասեց.— Սա, դու աղբերանանք, պայման տանք, պայման առնենք. ես մեռայ քեզ, իմ մալը քեզ, դո՛ւ մեռար, քու մալը ինձ:

Բեգրկեան առաւ քարն ու գնաց:

Էդ մարդ վե կացաւ, հինգ հազար մանեք ապրանք առաւ. իրա սէլը, դաւարը, գուլթանը, լցեց տանը:

Բեգրկեանն էլ վե կացաւ, գնաց պըտըտեց էրկու տարի, քարը ծախեց վացցուն հազար մանեքի. էկաւ էդ քաղաքի դռադը վե էկաւ, ասեց.— Եթամ, էն մարդուն ասեմ Վըու քարը վացցուն հազար մանեքի ծախեցիք. որ էն մարդի սիրտը պատուի, մեռնի. էն փարէն էլ մնայ ինձ:

Էկաւ, մտաւ տուն.— Հը՛, աղբէր, մոնց ես. ասեց:

Ասեց.— Փառք Աստըծու, ամեն բանս ջզուեմ ա:

— Պա քու էն տուած քարը չասեցիր, ընչի՛ ես ծախեմ:

Ասեց.— Ընչի էս ծախեմ:

Ասեց.— Վացցուն հազար մանեքի:

Ասեց.— Ը՛, քու տունը չքանդուի. ես էն էրկու Պոպոկի էի առեմ:

Բազրկեան էրկու ձեռքով իրան գլխուն տուեց, Վացցուն հազար մանեքի բանն էլ էրկու պոպոկի առնեն, » ասեց, ու սիրտը ճաքուեց, մեռաւ:

Էս մարդը մոնց որ պայման էն դրե, վեր կացաւ, գնաց ընդրա ապրանքն էլ քաղաքի դռադիցը բերեց, լցրեց իրա տունը:

Առաջուայ դօլվաքիցը ցանաւ շատ էլաւ:

ԴԵՐՁԻԿԻ ԱՂԶԻԿ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ժամանակով ըլլում ա մի հատ դերձիկ, դրան աչքի սև ու սրբատակ մի հատ ախշիկ ա ունենում: Էդ դերձիկը իրա ախշիկը տանում ա մի հատ օղուկ ուճախի մօտ ձեռագործ սովորի: Շատ ժամանակ էդ ախշիկ գնում ա կար անելու:

Էդ ուստի տան դէմ ու դէմին Թաքաւորի պալատ ա ըլլում. էդ Թաքաւորին մի հատ տղայա ունենում. էդ տղէն օրը չարի իրիկուն բալկոնումը բոլրայա տալի, որ էդ ախշկայ էրեսը տենայ, կամ խօսայ:

Ախշիկը իրա գլուխը կախ ա, կարում ա. մտիկ չի անում Թաքաւորի տղին,

Թաքաւորի տղէն ճարահատեալ ուզում ա խօսացնի, ասում ա վիբեիցը.—Դերձիկի ախշիկ, շան ախշիկ, Թակալի կութը քանի ա: Ախշիկը չի խօսում:

Թաքաւորի տղէն իրիք անգամ էդ խօսքը ասում ա:

Ախշիկը իրա գլուխը քաշ արած՝ ասում ա.—Թաքաւորի տղա, շան տղա, էրկնքի աստղերն քանի ա:

Ախշիկը գլուխը քաշ արած. վիբե չի քամաւ՝ անում, ասում ա էդ խօսքը իրիք անգամ:

Միւս օրը Թաքաւորի տղէն շատ ա մտածում. որ ախշկան խաղճ անի, սրտի հայիժը հանի: Կանչում ա ախշկայ ուսօին, տօրճ.—Մայրիկ ջան, ինչ ուզում էս կտամ. ինչ պտի տանես քու աչա-կերտի մօտ, ես պտի պաշեմ նրան:

Պառաւ ասում ա.—Շատ լաւ. Թաքաւորի տղա, գրկիդ արևիդ դուրբան: Միւս օրը պատրաստում ա մի հատ մեծ դուքիկ իրա-

* Պատմած է Եփրեմ Վառապեան:

տանը. Թաքաւորի տղին Թաքուն կանչում ա, ասում.— Բալա ջան, գլխիդ արեւիդ դուրբան, արի, մօտի անտուկը:

Թաքաւորի տղէն մտնում ա .վրէն շորերով ծածկւմ ա:

Պառաւը ախչկան քանալա անում ա.— Բալա ջան, տուն էթալուս ձեռացագործը կը դնես մեծ դուքին:

Ախչիկը, «լաւ», ասում ա, ձեռացագործը դնում ա դուքին:

Դնելու ժամանակ Թաքաւորի տղէն հասնում՝ ախչկան պաշում ա:

Ախչիկը սուս ու փուս, մէկի էլ բան չի ասում, գնում տուն:

Մէկ-էրկու օր չի գնում ուստի տունը. դաստիմայ հիւանդ ա պարկում, ասում ա.— Ա՛, մոնց անեմ, իմ իճաքը հանեմ:

Հէրն ու մէրը տենում էն շատ մտածում ա, ասում էն.— Բալա ջան, ինչ էս մտածում. ինչ ա սիրտդ ուզում. առնեմ, կարեմ:

Ախչիկ ասում ա.— Հայրիկ ջան, ինչ համար մի հատ ըռասոցն կը կարես. էնպէս կը կարես որ, մենակ աչկերս էրեւայ միջին, թեւերը թնայրնելով կը շինես հրեշտակի ձեռք. էգ ըռասոցն բոլորը պոժոժ կը շարես, որ մի ասեղի տեղ բաց չըլլի:

Հէրը կպատրաստի, կը բերի, կասի.— Այ որդի, մի հագի, էս գալըմը ման արի, աչքս տենայ:

Ախչիկը կը հագնի, իրան մի կը Թափահարի. կը տենայ լաւ հրեշտակի ձեռի ա էլեւ. իրան ձեռնտու ա, կասի.— Եթում էմ ուստիս տունը. էս գշեր չեմ գայ:

Ախչիկը կեթայ, իրա ուստին կասի.— Հէրս, մէրս տեղ էն գնացիր, գշերս էս տեղ պտի մնամ:

Կասի.— Որդի, լաւ, մնում էս, մնայ. ինչ անեմ:

Կգայ իրիկուն, հացից վերջանալէն յետոյ ախչիկը Թաքուն կը նիւնի Թաքաւորի տղի ծառի մօտը, կասի.— Այ տղա, էս դէր Թաքաւորի տղէն ինչ ուզեր ա. ես Թաքուն պտի էթամ մօտը, դուռը բաց. դու գնա, քնի. եթէ ուրիշի ասես, առաւօտուն Թաքաւորի տղէն քեզ քնալլա կանի:

Բոլորը քնելուց յետոյ ախչիկը իրա քաղա ասպապը վի կալաւ, տալաւ. Թաքաւորի տղի հաւերմը հագաւ, մտաւ Թաքաւորի տղի սենեակը. կաղնից, իրան մի Թափահարից, զընգընկոցը ընկաւ պալատը:

Թաքաւորի տղէն աչկերը բաց արեց, տեհաւ մի այլակերպ բան ա կաղնած, ասեց.— Հը՛, ով ես. ինչ էս ուզում:

Ասեց.— Սա Գաբրէլ հրեշտակն էմ. էկեր էմ քու հոգին առնեմ:

Ասեց.— Սա մին ու ճար էմ. խաղնայ դաժինայ տամ, իմ ֆոգին մի՛ առնի:

Ասեց.— Թէ որ ըդհնց ա, ես քեզ, տաս օր ժամանակ կտամ. քու օրսից մի նշանաբան պտի տանեմ:

Թաքաւորի տղի ձեռները, ոտները դողում էր վախիցը, ասեց.

— Դու գիտաս, ինչ աչքդ կը բռնի, վե կալ, տար:

Վե կալաւ ոսկե իբրուխ, լականը, ասեց. — Պատրաստ կաց. տաւն օրից յետոյ պտի գամ, քու հոգիդ էլ տանեմ:

Տուն եկաւ, էդ խալուխ, լականը իրա շորերի հետ տարաւ, դրեց դուքու մէջ:

Լիսը բացուեց. ախիկը նստեց, իրա գործը արեց:

Թաքաւորի տղէն շատ ճարտրկաց, չկարաց վեր կենայ հրեշտակի զարպիցը: Անճարացած վեր կացաւ, գնաց բալկոնը, եւ վաւաւ-եււաւ, ասեց. — Մի բան որ ես պտի մեռնեմ. եւ վաւ, էս ախիկան խօսալեմ, խայտառակ անեմ:

Ասեց. — Իհրձըկի ախիկ, շան ախիկ, դուքու պաշը քանի ա էդ խօսքը իրեք անգամ ասեց:

Ախիկը իրան գլուխը բանձրացրեց, ասեց.

— Թաքաւորի տղա, շան ողա. Գաբրէլ-Մուքէլը քանի ա:

Թաքաւորի տղա, շան տղա, իբրուխ լականը քանի ա:

Թաքաւորի տղա, շան տղա, տասն օրուայ մեռնիլը քանի ա:

Թաքաւորի տղէն շատ մտածեց. — Կայ-չկայ, ասեց. էս ախիկ աստղարաշ ա, առաջ աստղերուց հարցուց, հըմի էլ իմացաւ իմ մեռնիլը: Գնաց, նորից պարկեց, արեց. — Ախ-վախ, ախ-վախ, ես պտի մեռնեմ:

Թաքաւորի տղէն բիրտան պարկած տեղիցը մտածեց, ասեց.

— Կայ-չկայ իմ մեռնիլը էս ախիկը կիմանայ, որ համ էրկնքի աստղերով խօսաց իմ հետ, համ Գաբրէլ Միքելով. ես պտի էդ ախիկան առնեմ. ճար արեց, էդ ախիկը կանխ:

Թաքաւորի տղէն իրան ծառէն զրկեց իրա հօր մօտը, ասեց.

— Ես մեռնում եմ, տէրաէր բերէք ինձ:

Հէրն ու մէրը եկան. — Այ որդի, մեր Թաքաւորութունի միջին ինչ ա պակաս, «ախ-վախ» էս քաշում. մարդ զրկեմ, քաղաքէ քաղաք, քեզ համար բժիշկ բերեմ:

Ասեց. — Կայ-չկայ, դերձըկի ախիկան պտի ուղէք:

Թաքաւորը աւրմ ա. — Շատ լաւ, զօրքով ընի կը բերեմ, խաբ-բով ընի կը բերեմ, դու քաֆիլա լաւացի:

Նազիր-վազիրը կանչում, զրկում ա դերձըկի տունը ախիկան ուղեւոր: Ախիկը տուն ա գալի, հէրն հարցնում ա. — Այ որդի, Թաքաւորի տղէն կառնես, էկեր էն քեզ ուղեւոր:

Աւրմ ա. — Որ դու տաք, ես էլ կուզեմ:

Բերում էն էդ ախիկան, պսակում էն Թաքաւորի տղի վրին:

Էդ ախիկը իրա ըռացոնդը վեր ա առնում, ջինգ ա տանում իրա համար:

Մի քանի օր մնում ա, էդ տղէն շատ յախ-վախս անում, ախ-չկայ ծոցը չի մտնում. ախչիկն ասում ա.—Այ տղա, որ ինձ հաւան չէիր, իմ մեղքի տակ խի մտոր:

Թաքաւորի տղէն ասում ա.—Այ դերձըկի ախչիկ. ես պտի մեռնեմ, ինչ մտեմ որ մնաց վեց օր իմ ժամանակը:

Ասեց.—Որ վեց օր մնաց, ես էթումեմ:

Հարսի շորերը հագնում ա, մնաս բարե անում. գնում ա հաւոցը, բռնոցն ու հագնում ա:

Տղէն հիւանդ պարկած ա ըլլում, ասում ա.—Կնիկս փախաւ, գնաց. ես հըմի պտի մեռնեմ:

Էդ մտքի միջին ախչիկը գալիս ա տուն. էդ բռնոցն ու վերա ժղահարում ա.—Թափ ա տալի:

Տղէն մտիկ ա տալում.—Օհո, էն Դաբբէլ հրեշտակը էկեր ա ցերեկով:

Ասում ա,—Թաքաւորի տղա, հըմի որ պասկուեր էս, էս հետ ծոգիդ պտի առնեմ:

Թաքաւորի տղի լեզուն կապւում ա. ձեռը, ոտը թռչանում ա:

Կնիկը տենում ա. չէ, անճարացաւ, պտի հիւանդութունը հաստատի. բոլում ա Թաքաւորի տղին, ասում.—Ախմախ, վե, վե, ես հրեշտակ չիմ, ես քու կնիկն էմ:

Ասում ա.—Թէ որ իմ կնիկն էս. դնա, Իպրուխ, լականը բե, տենանք:

Բաց ա անում կամոցի աչքը, իբրուխ լականը դնում ա Թաքաւորի տղի աղաքը:

Ասում ա.—Թէ որ ըդենց ա, շորերդ հանա, տենամ, իմ կնիկն էս:

Կնիկը շորերը հանեց:

Թաքաւորի տղէն ասեց.—Այ կնիկ, որ ըդենց ա, դու հրաբունի էս, արի, ինձ դուզն ասա, հրեշտակների հետ յընկերութուն ունենա:

Կնիկն էլ ասում ա.—Ի՞նչ շատ կապրիս, էլ չեմ մեռնի. արխայիմ կաց:

Ասում ա.—Այ կնիկ, պա՛ւերկնքի աստղերն ինչ տաւ ա՞ որ հարցընում իր:

Ասում ա.—Պա կարի կութը քանի ա, կարի կութը չհամբուի, էրկնքի աստղերն էլ չհամբուի:

Թազասան վեր էն կենում, օխտը օր, օխտը գչեր քէճ ուրախութուն:

Իրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ ձերը:

ՅՈՒՆԻԴԱՅ ԽԱՆՈՒՄ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Ժամանակով մի թագաւոր ա ընտւմ. էդ թագաւորին մի տղայ, մի աղջիկ ա ունենտւմ. վազիրի աղջկայ աչքը էդ թագաւորի տղի վրայ ա ընտւմ: Թագաւորի տղէն էս աղջկան չի ուզտւմ:

Թագաւոր կանչտւմ ա վազիրին.— Իմ տղի հետ գնա՛, երկիրներ ման արի, իմ տղէն որ աղջիկ կը հաւանի, էն ուզի իմ տղին:

Վազիր կընկնի մտածութեան մէջ. կասի.— Նալաւ, էնպէս աղջիկ ուզեմ, թագաւորը ըզրա լեզուն չհասկանայ. իմ աղջիկ չուզի, էթայ ուրիշ երկրներուց բերի:

Վազիր տղի հետ ընկնտւմ ա ճանփայ, գալիս էն:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ, մի գեղի հասնտւմ էն. մոտ էն գալի, տենտւմ էն մի աղջիկ դռնից դուս էլաւ:

Վազիրը տղին ասըմ ա.— Թագաւորի տղա՛, ես դրան չատ հաւանեցի:— Որ դու հաւանեցիր, հս կառնեմ, ասըմ ա:

Մտնտւմ էն ուղղակի էդ տունը, բարե էն տալիս, հաստւմ էն, ու ասըմ.— Մինք էկերէնք ձեր աղջիկը ուզենք թագաւորի տղին: Ուզտւմ էք, մէ աղջիկ ա. թագաւորին դուրբան ա:

Վազիրն պելկեանն ու նշանը դնտւմ էն. վեր էն կենըմ, գալի թագաւորի մօտը,

Թագաւորը սինօղապետներով ուղարկտւմ ա, գնտւմ էն հարս բերելու: Բերտւմ էն, մի առ ժամանակ մնտւմ ա:

էդ հարսն էնպէս ա վարտտւմ, թագաւորին գլուխ չտալի:

* Պատմած է Սարգիս Ղազարեան: Սա լսած է իւր զգման Համասփիւռ Ամիրեանէ:

Այ հայ, աաւմ թաղաւոր, իմ ծեր ժամանակէս, ես էի, մի տղայ, պսակեցի, որ ուրախանալինք, հալալ կաթնտկեր չընկաւ մեր ձեռքը:

Գալիս ա, ժամանակով էդ թաղաւորը հիւանդանում ա, կնկան աւրմ ա. — Այ կնիկ, քի վասիյաք ունիմ անելու. ամանաք-ամանաք իմ Յուլիդայ խանում ու տղ'ն քեզ:

Թագաւոր հարսի կսկըծուն մեւնում ա:

Որ թաղաւոր մեւնում ա, թագաւորն օրը սի ա ըլլում հարսի ձեռիքը, ոտ էլ ա հիւանդանում:

Որ հիւանդանում ա, կանչում ա իր տղին. — Այ որդի, ամանաք-ամանաք քեզ իմ Յուլիդայ խանումը վասիյաք անմիտ քեզ. աւաւօտուն մտնես Յուլիդայ խանումի օթալը «բարի լիս» ասես, իրիկուն՝ «բարի իրիկուն» ասես, ամանաք-ամանաք:

Թագաւորն էլ ա մեւնում. էդ աղջիկ դուս չի գալիս սենեակից:

Տղին ա, առաւօտուն մեւնում. — «Բարի լիս քեզ, Յուլիդայ խանում քուրիկ». իրիկուն մտնելուն «Բարի իրիկուն, Յուլիդայ քուրիկ» ասում:

Յուլիդայ խանումն էլ ասում ա. — «Բարե էկար, աղբէր ջան. » ասում ու վաթըթում յիրար:

Հարը էն եանից տ'ներմ, նոթերը կիտում ա. — Սա կինն ըլլեմ, ընձի էնպէս չսիրի, իրա քւորը սիրի. եալաւ, ես դրանց զուլսը մէկ օղիյա խաղամ:

Թագաւորի տղէն գալիս ա, հացը ուտում, էլի էթում ա դիւանը:

Կնիկը վեր ա, կենում՝ տան մէջ ինչքան չոր կայ, հաւաքում ա, կրակը տալիս ա-էրում. գնում, տխուր նստում ա:

Իրիկունը մալդը գալի, մտնում ա քւոր սենեակը. — «Բարի իրիկուն Յուլիդայ քուրիկ ջան»: — «Աստըծու բարին, աղբէր ջան»:

— Էդ ինչ մուխ ա, Յուլիդայ խանում, մեր տունը:

— Չեմ գիտում, աղբէր ջան, ես տանից դուս չիմ ըլլում:

Աղբէրն ա, մանում ա իրա սենեակը, տեսում ա կնիկը նիյաք-ները քաշի, նստի:

— Այ կնիկ, ընչի էս ըդենց տխրէ:

Ասում ա. — Բաս իրիկուն գաս քւորդ «բարի իրիկուն» ասես, առաւօտ «բարի լիս» ասես. էդ էր քու սիրած քերդ, չորերը վառեց:

— Զայնամ թէ վառեց, չորեր դուբան ըլլի իմ քւոր, կնիկ, դու խի էս արտում, էն ասա:

Կնիկ մտքի մէջ ասեց. — Է՛ս էլ չէլաւ, մի ուրիշ բան ասես:

Տեղերը քըցեցին, քնեցին. գշերը վի կացաւ կնիկը, իրա էրեւիտն մոլթեց. թաքուն դանակը տարաւ, դրեց Յուլիդայ խանումի ջեպը: Տղէն էր, լի՛սը բացուեց, վի կացաւ, լուսցուեց, գնաց Յու-

չիդայ խանութի մօտ. բարե տուեց, բարե առեց. փաթըթուան իրար շինքով:

Կնիկն որ էս տեհաւ, սիրտը ճաքեց, սկսեց լաց, իրա գլխին, իրա ոտներին տալ:

Մառէր լսեցին. էկան, թափեցին նեքս:

Թագուհին հարա՛յ քցեց.—Այ հայ, թագաւորի աղէն կանչէք գայ:

Տղէն էկաւ, տեհաւ կնիկ լաց-ժիւար.—'Իս էլ չընես, քու քերն էլ չըլի:

—Ինչ ա պատահե, կնիկ—էլ ինչ պիտի պատահի. էրեկ շորեր կրակեց, ձէն շտուեցիր, էս օր էլ էրեխէս ա մորթի:

—Խի իմ քուր սիրտը քա՛ղ ա. գայ, իմ էրեխին մորթի:

—Ըգեցեց էս անըմ որ չես հաւատում. արնոտ դանակը ում ջիւկից դուս էկու. նա է իմ էրեխին մորթի:

Վի կացաւ, կնկայ հետ գնաց, մոռա քուր օրախը:

—Բարե քեզ, Յուլիդայ խանում:—«Ասալծու բարին, աղբէր ջան:»

—Իմ էրեխին խի էս մորթի պու, Յուլիդայ:

—Աղբէր ջան, ինչ էրեխայ:

—Բա էս ինչ ա ասըմ, «էրեխէն մորթի ա»:

—Աղբէր ջան. Աստուած ունեմ, խապար չունեմ, սութ ա:

—Հա, սութ ա, բե՛ ջեբերդ տենամ:

Ջեպերից արնոտ դանակը հանում էն:

'Ինեակը վեր է ունում աղբէրը, գնում, նստում դիւան. սինօ-դասիտներին կանչում ա. Կանչում էն աղջկան էլ. թէ.—Իմ քերը իմ էրեխին մորթի ա, պէտք ա քեզիլա անիլ:

Քերը տենում ա իլան չի ըլում.—Աղբէր ջան, մի բողոք նուշ բեր ըստե, գիր սեղանի վրէն:

Մի բողոք նուշ բերում. դնում էն սեղանի վրէն, ասըմ ա.—Աղբէր ջան, նուշը սեղանին կանանչի, Աստուած ունեմ, խապար չունեմ:

Իլեք անգամ ասում ա.—Աղբէր ջան, նուշը սեղանին կանանչի...

Որ իրեք անգամ ասըմ ա, նուշը սեղանին կանանչում ա:

Կնիկը ասըմ ա.—Ձէ, սեհրպազ ա, իմ էրեխի արինը կուգեմ, ես:

Թագաւոր բերեց, քուր էրկու ձուքը արմընկներից կտրեց, տուեցին հումպալի չալի, ասեցին.—Տա՛ր ֆիլան մեռէն քցայ, էթայ, ջին, ջանաւար ուտի:

Տղին էր, իրա քուր էդ էրկու կունիը փաթրթից բանրակի մէջ. տարաւ, իրա դուրին պահեց:

էդ համալայն էր, տարաւ, աղջկան մեծի մէջ թողեց:

Էդ աղջիկն էր, լաց ըլիւով, մղկըտալով ընկաւ էդ մեծի մէջը. դնալով գնաց:

Շատ քիչ Աստուած գիտայ դուս էկաւ մի ուրիշ տէրութեան մէջ. գնաց, մի ջաղացպանի փուսթի պատահեց.

Ասեց.—Մերկ ուրեան եմ, մոնց մարդոց մօտ էթամ:

Մտաւ ջաղացի ջրտունը:

Գշերուայ մի վախճը փորսող-փորսող դուս էկաւ, էդ տեղ մի բօսան կար, մտաւ էդ բօսանը, սկսեց կրծել ձմերուկ թէ հմիւ. սոված էր:

Առաւօտ բօսանչին վեր ա կենըմ, մտնում, տենըմ ա հմիւսները կրծած.—Այ հայ, ասըմ ա, էս ինչ ա պատահե իմ բօսանի մէջ, կրծում ա:

Մի գշեր, էրկու գշեր բուսուն ա պահում, չի կարում բռնի. գնում ա, թագաւորի տղին ասըմ.—Թագաւորի տղան, քու բօսանի մէջ ջանալար ա փեյսա էկե, էս էրկու, իրեք գշեր ա, դաւալով էմ կայնում, չեմ կարում բռնի:

Թագաւորի տղէն էրկու դաւալովով գալիս ա. գշերուայ մի վախճը տենըմ ա խախոց ընկաւ բօսանի մէջ. բուսնըմ դէմ արաւ դրան. էդ աղջիկը ձէն ա տալի թէ.—Խան էմ, վերե Աստուած, ներքե դու, ինչ մի տուէք՝ աղջիկ էմ. մերկ ուրեան, մի ձեռք շոր մի կեկայ հետ ուղարկէք, դայ:

Մի ձեռք շոր ուղարկում էն էդ աղջկայ մօտ:

Գալիս, տենում ա մի աղջիկ, ինչ աղջիկ. չուտես, չխմես, ըզրա մահ ջանալին քամաւ անես. էրկու թեր չկայ:

Շորերը հագցընում ա. թագաւորի տղէն գալիս ա մօտը:

Աղջկան տենալուն պէս խեղքը գլխիցը էթում ա. ասըմ ա.—Ինս էս, ջինս էս:

Ասըմ ա.—Խան էմ, այս ինչ քաղաքի միջիցն էմ:

—Թեերդ ինչ ա իլե, ո՛վ ա կտուե:

—Խորթ մէրս կտրեց. տուեց, դուս արեց:

Թագաւորի տղէն ա, տենըմ ա սփաթը, ասըմ ա.—Աղջի, Աստուած քե դամաք ա ղրկէ, քու հունարը, շնորհքը ինչ ա, որ ես քեզ առնեմ.—Թագաւորի տղան, թեեր չունեմ որ ի՛նչ շնորհք ցոյց տամ, ես Աստուծո հրամանքով տալին լրանալուն, ոսկե քաղաք, ոսկե ճկուտ աղջիկ ու տղայ կը բերեմ:

Վե ունում դո՛ւզ բերում ա պալատը.—Մայրիկ, ասըմ ա. էս աղջիկը ես պտի առնեմ. իմ ճակատիս գրած ա:

—Այ որդի, մեզ կը նախատեն. առանցի ձեռներ ու, կասեն. «Թագաւորի տղէն դնաց, սախաք աղջիկ առաւ»:

—Այ մէջ, խօսանք աւելորդ ա, ինչ ուզում էն, թող ասեն.
շամաքն էկեր ա, պտի առնեն:

Օխտը դէր, օխտը ցերեկ հարսանիք արին, պրծան:

Մի ժուկ ժամանակ մնաց, ուրիշ թագաւոր էկաւ դրա վրա
կուիւ. տղէն էլ իրան պատրաստութուն տեսաւ, որ պտի գնայ կուիւ.
Գնաց մօր մօտ.—Մայրիկ ջան, ես էթումեմ կուիւ. ամանաք-ամա-
նաք քե իմ Յուլիդայ խանում. մինչեւ իմ ետ գալը. ազատուելուց
էլ ինձ մի նամակ գրես. աչքալիսէք կը ղրկես:

Թագաւորի տղէն գնաց կուիւ:

Մէրը Յուլիդայ խանումի էնքան էր սիրում, էս աչքիցը էն
աչքը չէր փոխում:

Էկաւ, ժամանակը լրացաւ, ազատուեց, էրկու տղայ բերեց,
ոսկիաբաւով, ոսկե ճկուտ:

Ըտե թագուհին ուրախացաւ, նամակ գրեց.—Աչքդ լիս, թա-
գաւորի աղջիկ ազատուեց, էրկու տղայ բերեց, ոսկի ճկուտ, ոսկի
բաւով. քեզ էլ մեռնեմ քու էրեխեքին էլ:

Նամակը առնում, գալիս ա. գալիս ա Յուլիդայ խանումի հօր
պստի տակով անց ա կենում. հարսը տենում, կանչում ա.—Ի՞նչ
մարդ էս.—Ֆլան թագաւորի մարդն էմ, խանումս ազատուեր ա.
գնումեմ ալիս աչքալիսէք տամ:

—Խանումդ ով ա.—Իմ խանըմը ձեռներ չունի,

Ըստե հարսը մտոր կծում ա.—Կընի-չըլի Յուլիդան կընի:

Կանչում ա նեքսե, ըդրան լաւ պատիւ ա տալի, գինովացնում ա:
Վեր ա կենում, փափախի ծալից նամակը հանում ա, բաց ա անում,
կարդում ա որ Յուլիդան ա.—Մի՞սոք ուտեմ, ոսկորդ թողեմ, դու
նալա սաղ էս:

Նամակը ըռնում, փոխում ա, գրում.—«Ոչ դու ըլլէիր, ոչ քու
բերած աղջիկը, թեքը, կռները ֆոտեր ա. ֆոտը ընկե պալատի
մէջը. ազատուեր, բերեր ա էրկու շան քուլայ, դետինը մտնէք
դրանից լաւ ա Փակեթը դնում ա տեղը:

Մարդը առաւօտը վեր ա կենում, նստում ձին, էթում:

Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, հասնում ա թագաւորին. տա-
նում ա, նամակը տալիս թագաւորին: Թագաւոր բաց ա անում, կար-
դում, ասում ա.—Մայրիկ ջան, ամանաք-ամանաք իմ Յուլիդայ խա-
նըմ քեզ. շան քուլայ ա բերե. ինչ ա բերե, ինձ դապով ա, թո
մնայ, ես գամ, տեսնամ:

Նամակը տալիս ա, մարդը առնում, բերում ա. գալիս ա էլ էն
տանը դնախ ա ըլլում, քնում ա:

Հարսը վեր ա կենում, նամակ առնում, կարդում ա. նամակ
փոխում, դրս մ ա.—«Ոսկեբաւով ա, ոսկե ճկուտ ա. իրիկուն նա-

մակը կը հտանի, իրիկուն վերջացրէք. առաւօտուն կը հասնի առաւօտուն վերջացրէք, ես Թիֆլիսից քաւաս էմ բերում:

Նամակը գնում ա տեղը, մարդ առնում ա ու գալի, բերում տալիս թագաւորի մօր: Թագաւորի մէր կարդում, տենում ա. «Ոսկեբաճուկ, ոսկե ճկոււտ ինչ կըլի, կըլի, նամակս իրիկուն հասնի, իրիկուն կարցրէք. առաւօտ հասնի, առաւօտ»:

Ըդ տե մէրը գլխին, չոքերին տալիս ա, ստում.—Մոնց անեմ, ես իմ հաղչուն ձագերը մոնց կորցնեմ:

Յուլիզայ խանում իմանում ա, կանչում ա մօրը.—Մտէ՛լիկ ջան, չրի՛ իմ մարդիի բան ա էլե, լաց էս բլլում:

Բան չի խօսում, հանում ա, նամակը տալիս ա Յուլիզայ խանումին: Բայ ա անում, կարդում. տենում ա գրած « . . . »:

—Մի լաց բլլիր, մայրիկ ջան, ինչ որ իմ ճակատին՝ զրուեր ա, պաի անէք:

—Բալա ջան. ասում ա. իմ ձեռները մոնց կեթայ որ ես ձեզ կարցնեմ:

Նր բերի, էրեխանց մէկը մի խուրճինի, մէկը մի խուրճինի քալը կը գնի, կասի.—Գնա, ես չեմ կարայ ձեզ կորցնի:

Էդ ողջիկը վե կացաւ, լաց բլլելով, մղկըտալով գնաց. ընկաւ չոլ, ետպան. գնաց: Շատ, քիչ Աստուած դիտայ. գնաց, մի հատ առաւի յատուհաւ, թիեր չունէր որ քշտուեր. մտնէր, անց կենար. տունց էնպէս չորերով ջրի մէջ:

Ձորը վարար էր. յանկարծ խուրճինը ընկաւ ջուրը:

Էրեխէքը, ինչ հնար արեց, չը կարեցաւ բռնէր. դուս էկաւ առուից, լաց էլաւ.—Աստուած, ասեց. դու ումին ոնճալներին հասնես, նրանց ուսալից էլ ինձ, էս ինչ ա իմ չարչարանքը:

Աստործոյ հրամանքով էրկու հատ ծիտ էկան.—Յուլիզայ խանում մի լար, քու էրեխէքը բանց են էլե բնտե, գնա, վե կալ:

Ծտերը ընկան աղաք՝ գնացին, տեհան ուր էրեխէքը բանց էն էլե ինչ-մի ցըցի: Մտաւ, բերանով էդ խուրճինը քաշեց, հանեց դուս: Ծտերն ասին.—Էն մեքի մէջ մի ձեռք տներ կայ. մարդ չկայ միջին, գնացէ՛ք ընտե, ձեզ համար աղօթէք:

Էրեխէքն առաւ, չորերն պատառոտած, ճղճղած, թրչուած, Աստուած կանչելով գնաց. գնաց, տեհաւ մի ձեռք տներ. մտան: մի առ ժամանակ ընտե մնացին:

Էրեխէքը թրիօշացան, լեզուները բացուեց:

Էդ կնիկն էր. իրիկուն առաւօտ չոք կտար գետին, Աստուած կը կանչէր.—Աստուած, էս ինչ ա իմ նիղութունը, գոնէ իմ ձեռները լաւ բլլէր, իմ էրեխանց, իմ չորերը կը կարկրտէի:

Ընկ օր. էրկու օր. Աստուած դրա աղօթքը լսեց. ձեռքերը
էկան. վե կացաւ, ուրախութեամբ իրա շարերը կարեց. էրեխանց շո-
րերը կարեց:

Բզանք թո ըստե մնան. խապարը տանք Յուլիոյ խանութի
մարդից:

Մարդն էկաւ կռուի տեղից. մտաւ տուն.— Մայրիկ, ասեց. իմ
Յուլիոյ խանութ մը ա:

Ասեց.— Այ որդի, հալա դո. ես խօսում «յուր ա», չէ նա-
մակում գրէր էիր, «իրեկունը կը հասնի, իրեկունը կորցրայ, առա-
ւօտը հասնի, առաւօտը կորցրայ, ես քաւաւս էմ բերում»:

— Մայրիկ, ինչ սպանել, ինչ բան, դու գրէր էիր թէ շահ քու-
լայ ա բերած, ձեռքերը Ֆոտեր ա. . . > ես էլ գրեցի.— «Ինչ էլ
ըլի դապուլ ա»:

— Այ որդի, էրկու հատ տակի բաճուկ, ոսկի ճկուտ տղայ էր, էլ
իմ ձեռքը չգնաց կորցնէի, իմ ասանից դուս արի:

Մայրիկ, որ եսնով դուս արի.— Այո ինչ եսնով:

Վե կացաւ, քուսնէր առաւ ձեռ, ընկաւ ճանփայ:

Թող գնայ իրա ճանփով, մենք խապարը տանք Յուլիոյ
խանութի աղբօրից:

Էդ հարսը ընենց ա արե, թագաւորութուն էլ ա վերջացրի
մինչև անգամ:

Աղբէրն էլ իր անկայ ձեռիցը դատարարում էլի, ընկե չօրեր
— էթամ, իմ Յուլիոյ խանութ գլխում:

Գալիս էն, փեսայ ու աներ առնում էն յիրաւ:

Յուլիոյ խանութի աղբէր տալմ ա.— Ինչ մարդ էս:

— Թէ ես էլ չեմ գիտում ուր էմ գնում:

— Որ ըզենց ա, ասում ա. արի, իրար հետ ընկեր ըլինք:

Գնում, պատահում էն էդ մեքի մէջ, որտե Յուլիոյ խանութն ա:

Յուլիոյ խանութ տենում ա, մէկն իրա մարդն ա, մէկ իրա
աղբէրն ա. տեհաւ ուր էկան, նստան չիւարի ծառի տակ. էդ էրե-
խան էլ մեծացեր էն. թրփօշացեր էն. վազեցին, էկան առաջ. մէ-
կին, քեռի, մէկին, հայրիկ, ասին:

Գրանք էդ էրեխանց վրայ շատ ուրախացան, էնպէս որ
սրտները ճղրաց վրէնները:

Երեխէք ասին.— Քեռի, հայրիկ. էթանք մեզ դօնախ:

Վերցրեցին, տարան առանձին օթախ:

Յուլիոյ խանութ պատրաստութուն տեհաւ, էրեխանց ձեռ-
քով կերակուլ ուղարկեց, կիրան, պառկան քնելու:

Յուլիոյ խանութ բերեց, մի դուժին արծաթէ դղալ տուեց
էրեխանց, ասեց.— Որին որ քեռի էք ասում, նրա խուրճինն մէջ կը
դնէք:

Տարան, քցեցին աղբօր խուրճին մէջ:

Լիւր բացուեց, վե կացան. տեհան, ինչ. Յուլիդայ խանութ
բալկոնում ման ա գալի: Մարդը ասեց.— Կասեա իմ կնոջը նմա-
նում ա, բայց ձեռքեր ունի:

Ախպէրն էլ ախ քաշեց: Ասեց էն մարդը.— Ինչո՞ւ ախ քա-
շեցիր:

Ասեց.— Կարծես իմ քերն ըլլի. բայց իմ քերը թեւեր չունէր:

Շնորհակալութուն յայտնեցին, վեր էկան գնալու:

Մի խէլի տեղ գնացին. ըղըրանց կանչեց:

Դրանք էկանք, գլուխ տուին Յուլիդայ խանութին ու կաղնեցին:
Յուլիդայ խանութ ասեց.— Սա ձեզ լաւութուն արեցի, դօնախ
արեցի, դու իմ էրծաթ գդալները գողացաք:

Ասեցին.— Խսնում, մենք խապար չունենք. Աստուած, երկինք,
գետինք, մենք խապար չունենք:

Ասեց.— Պէտք ա ձեր ջեպերը, ձեր խուրճիները ման գամ:

Ման էկաւ, աղբօր խուրճին մէջ գթաւ, ասեց.— Բա ասում
էք, չինք գողացի, էս սրտիյան դուս էկաւ:

Ասեց.— Աստուած վկայ, որ ես խապարութուն չունեմ:

Ասեց.— Որ խապարութուն չունես, այս ինչ թաղաւորին մի
հարս կար. էրեխէն մորթեր էր, դանակը դրեր էր Յուլիդայի ջեպը.
Յուլիդայն նուշ բերել տուեց, Աստուած հրամանքով նուշը կանան-
չեց, ասեց. «Աղբէր, Աստուած ունեմ, խապար չունեմ»: Աղբէրը
ոնց չհաւատաց, ձեռները կտրեց. սուրկուն արեց տանից մի լաշար
կնկայ պատճառով: Ասեց, ես քու քերը-Յուլիդայ խանութն էմ, էս
էլ իմ մարդն ա:

Նոր էն տեղ փաթթուան իրար. ուրախացէք, որ ուրախացան:

Աղբէրն ասեց.— Այ քիւր, քու ձեռներն մինչև հիմայ ես պա-
հեր էմ:

Ասեց.— Աղբէր ջան, իմ ձեռները Աստուած հասցրեց ընձի:

Հանեց նամակը քցեց աղբօր աղաքը, ասեց.— Էս էլ քու կըն-
կայ ձեռաշագիւրն ա, որ իմ մարդի նամակը փոխեր էր, ըսենց
գրեր ա:

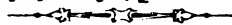
Վե կացան, ուրախ, ուրախ գնացին մարդի տունը:

Աղբէրն ասեց.— Յուլիդայ խանութ ջան, ես պտի էթամ, կըն-
կանս մանար-մանար կոտորեմ:

Քիւրն ասեց.— Աղբէր ջան, մի գնար. թող նրա պատիւը Աս-
տուած տայ:

Էդ տեղ մնացին ֆեճ տրին:

Աստուածանից իրեք խնձոր իջաւ:

ՍԷՖԻԼ ՄԱՐԿՈՍ

(Խոյնեցոց բարբառով *)

Այար-չկար ավալ ժամանակ մէ մարթ մէ կնիյ կար. դէանք շատ խեղճութան մէջ էն էր: Օրերէն մէ օր կնիյն ասաց. — Այ մարթ, պօլի մենք խեղճութոն քեաշենք, մե սատըւորը մէ սատըւոր չի, ըստէադ բան չկայ անելիւ. քէլի շհարները. ախշատի, էդ մեր քիլները պախենք:

Մարթն ասաց. — Քեօ կաթն հարամ ըլի, դու ուզես էս ընձի օղորկես դարիպութոն, որ դու լրբութոն անես:

Կնիյն ասաց. — Այ մարթ. ես վաճաւ եմ դնելի Աստու խեւ, որ իմ խալալին խաբամ չեառնեմ, շանքի օրն գերեզմանին:

Մարթը դիւս էլու, դիւսը տըսու. ի՛շ մէ պառաւ կնիկ, ժողովք անելի, ասաց. — Այ նանա, ցերեկը խաց ժողովի, գշերը եարի իմ տունը քընի. մրդեաթ ել իմ կնկան, ես էթաս էմ դարիպութոն, չըլի որ իմ կնիկը լրբութոն անի. դարիպութոնէն որ դարձամ, էկամ, քեզի շատ լաւ կը շախեմ:

Սէֆիլ Մարկոսն էկաւ տուն, յիւր կնկան ասաց, — Կնիկ, տըսնես էս էս պառաւը, դէսորը ջոջ էմ դնելի էդ տան վրան. էդ կըլի քեօ կսիւլը. դիւ դէարը խարս, մնաս բարի, կեօ ես էթաս եմ:

Չարխընեը խաղաւ, խաց կապեց մէջքը, փէտն առաւ ձեռքը, ընկեաւ ճամբալս:

Թող Աստուած դէար խէտն ըլի, մենք դառնանք Սիֆիլ Մարկոսի կնկան: Դշեր-ցերեկ դէար աշկէն արտունքը չէր կտըռուելի, խեղճ տղները քաղցած օր էն էր անց կացընելի: Էդ պառաւը մէ քեանի օր լաւ շախեց տղներին. էթաս էլ խաց էր ժողովի, բիւս էր. ուսես էր մի դարի տակ, էդ քիլներին չէր էր տալի:

Մէյ օր էդ քիլները շատ քաղցածացան, էդ խեղճ կնկայ

* Պատմած է Սարգիս Ղազարեան: Սոյն բարբառի հնչիւններն մասնաւոր ինչ սովորած է Խոյնեցոց բարբառին ծանօթ Պ. Ս. Կանայեան:

իլանը կոռուաւ, ասաց.—Մի լացէք, պալաներ, կըլիմ, բոնդիրը կը վառեմ, եղ խըմա խորակ կեփեմ:

Ճժեւը ուրախացան, էդ կնիյն էլաւ, բոնդիրը վառեց, տըղնիւրին խափեց, օղորկեց դիւսը. զինքն էլաւ, էն մանտրը քարերէն ժողուեց, բերեց, լցեց պտուկի մէջը, դրեց բոնդրայ վրայ. զինքն էլ մտաւ մի պուճախ, չաքը տուեց գետինը, Աստուծոն աղօղեց, ասաց.—Աստուծ, դու խառնես իմ պալաներին, էդ ինչի մեր քեաշած աստըղորը ճատ լաց էլաւ: Ճժեւըն էլ հա ի գեաս էն էր, ասես էն էր.—Մաման պա ինչ էլաւ մեր խորակը: Էդ կնիյն էլ ասես էր.—Մըկայ Լեփուի, մէկ սընար կեփուի: Էդ խեղճ Լեփուէքը էնքան մնացին քաղցած. էկոն ամեն մէկ կողմ պարզուան, յնան: Էդ կնիյն էլ հա լաց էր ընելի, ասես էր.—Աստուծ, ես ինչսօ տեսմ իմ պալաների խեռ. իմ ձեռնէն չի դեալի Լթամ, ժողովք անեմ. իմ ձեռը թալիր իմ քեօ փէքը. կուգես պախի, կուգես մեռցու: Զինքն էլ զլօրը դրեց, քընաւ Առատունը լոսը բացուաւ, էլաւ, զաւտ ու մահերը ժողուեց. արսաւ բարձի տակը օխտը խառ ոսկի. էլաւ, ուրախուրախ լուացուաւ, ասաց.—Փառք քեզի Աստուծ, որ դիւ իմ Բօրփաւ նապալաղներին ըռուզաւ խասուցիր:

Է՛լաւ. պառաւին ասաց.—Մաման, ել էդ ոսկին առ, քէլի պազաբը, խաց ան, բե՛ր որ իմ տղներն ուտեն:

Ասաց.—Ախչի, էդ ոսկին վէճով ի տուի քեզի:

Էդ կնիյն ասաց.—Աստուծ ըռուզկայ ի խասուցի ընձի:

Պառաւը ասաց.—Իէազ մէ բան կայ. քեօ խեղճ մարթն ասես էր, ես չեմ էր հաւատալի որ դիւ լըրութոն կանես:

—Մաման, վարքդ սըւտրկիր ի, խոքուզ մեղք մի արա, ես իմ մարթու խեռ վաճա Աստըծու եմ դրի, որ իմ խալալին խաբամ չը խառնեմ, ինչանքի գերեզման մտնելը. թէ չես հաւատալի, կանոխ գչերը եարի, իմ մօտը քընի:

Էդ պառաւ էլաւ, մըրմըռթալով առաւ ոսկին, գնաց պազաբը. խաց-մաց առաւ, բերեց: Տղները էկան, նստան ու կերան: Ասաց. Մաման, դիւ էլ ժողովք մի արան, դիւ էդ տան ճոչն ես: Աստուծ ըռուզկայ ի տուի, կուտներս փառք կտանը յիւրը:

Պառաւը ասաց.—Լա օ, ես քեօ գեօղութոն կը բռնեմ:

Ասալ.—Մաման, թող քեօ առածն ըլի:

Իրիկունը էկաւ, տեղները քրցին, քընան. էդ պառաւն էլ. էլ էդ կնկեայ կուշտը քընաւ. ընչար իլոս վարաւուլ քաչեց: Լոսը բացուաւ. էդ կնիկը էլաւ, տեղաշորերը ժողուեց. Ասաց.—Մաման, դիւ բարձը վերց:

Պառաւը բարձը վերցեց, ըչկաց ինչ ի օխտը ոսկի. կնիկն ասաց.—Մաման, աչկովդ սըսմը:—Խա, պալամ, դիւ արդար ես:

Էդ կնկեայ Աստըծոյ խրամանքով օրը հա ռիտը ոսկի էկաւ. դովլաք կապեց, տներ չինեց, կովեր առաւ. էլ չես էր գինալի թէ էդ Սէֆիլ Մարկոսի տներն ի:

Էդ Սէֆիլ Մարկոսն էլ վարիպութոնից ետ էր դառնալի, իդեալի տունն էկաւ, տըսաւ.—Ջանքմ՝ էդ իմ տների տեղն ի, իմ տները չի, ասաց.—Եւսվառ, մէ մտնեմ, խարցուցեմ, վէճովի դինալի, պալիմ իմ էնիյն ա՛նճարի էլի, ծախիւրի՝ կէրիւրի. իւրիչն էկիրի, տուն ի չինի ա՛նճադ. մէկ վաճիլ մտնեմ, վայ թէ ջրոտուեն: Քիւչայի դուռը թիւեց, մէ տղայ դիւս էլաւ, Ասաց.—Էդ վէճովի Ասաց.—Իլաւ հարի, դարիպ մարթ եմ:

Ասաց.—Էդ վիճ տներն ի: Ասաց.—Սէֆիլ Մարկոսի:

Ասաց.—Սէֆիլ Մարկոսն տունն ի:

Ասաց.—Չէ, էդ իւր տարի ի գնացիր. ի վարիպութոն. տըսէն էս, էդ զըմեն Սէֆիլ Մարկոսի կնիյն ի չինի:

Ասաց.—Պա դիւ Սէֆիլ Մարկոսի ի՛նչն էս.—Իէար նօքալն էմ:

Սէֆիլ Մարկոսը աղայ ունի.—Իչիւս չունի, կեօ էթաս էն վարձատունը, կարգաս էն, էրկու աղայ, մէ ախչիկ ունի:

Ասաց.—Պա վէճով կայ տունը: Ասաց.—Պտտի խանրմի ի:

Իէարը օղորկեց, ասաց.—Իէ, քէլի, խանրմիդ ասա. «Սէֆիլ Մարկոսն էկիր ի»: Զիւքը յիւրը ասաց.—Խում կաթնակերին էլը/ւպար չկայ, լըրութուն ի արի. ես դէարը շանց կտամ մկալ: Նօքաը գնաց, ասաց.—Խանրմ, աչքըդ լոս, մարթդ էկիր ի քիւչայի դուռը, ասելի ճես Սէֆիլ Մարկոսն էմ:

Կնիյն ուրախ-ուրախ էլաւ, վազկեց, ըչկաց որ յիւր մարթն ի, փաթըթուաւ. մարթի վզովը.—Իիւ բարեով էկար. ընչի՛ չես էր մըտնելի տունը: Ասաց.—Ի՛նչ մտնեմ էլ. ասեմ, ես Սէֆիլ Մարկոսն եմ. էդ իմ տների տեղն ի, իմ տները չի, մնացիմ ջանիս վըսյ շաւար, դէար խըմայ էլ քիւչայի դուռը թիւիմ, ասիմ. «վէճով ի նալի, կնիկս նաչար ի մնացի, ծախիւր ի»:

Կնիյն ասաց.—Ա՛յ մարթ, տըտնան ես, դիւ գնացիր դարիպութոն, ես էս դսար մալ ու դովլաք եմ բերի: Ասաց.—Կիօ ես էլ եմ բերի Ֆլամ մեռայի մէջն ի. հարի, էրկսով էթանք, բերենք:

Կնիյն էլ ուրախ-ուրախ ելաւ, մարթի խեար ընկեան ճանրախ, գնացին էդ մեռի մէջը. Ասաց.—Պա մարթ, յիւրի քեօ տղա՛նք:

Ասաց.—Ղաննըխ, քեօ սիրողն ի էդ մալ դովլաքը քըցի քիզ խըմայ. խո ընձ էլ սիրու՛յ չունեմ, ես էլ խիւանդացամ, չը գիցամ աշխատել:

Էդ կնիյն էլ ասաց.—Մարթ Աստըծու, էդեհնց բաներ մի աւ ընձի, ես քեզ խետ վաճա Աստըծու եմ դրի, որ իմ խալալին խաւամ չխառնեմ. չտնքի օրն դերեգմանին:

Մարթն ասաց.—Քեօ կաթը խառամ ըլի, պա դիւ էդ բանէն խապար չես, վէճով էդ փողերը տուի քեզի, որ դիւ էդ դղար մալ ու դեօլվար էս յետ քցի. ես տեսող ըլիլուս վախօք ախշասանք էմ էր անելի, շատ օրը քաղցած էնք էր քընելի, դիւ էդ կնիկ հալովդ վէճը տեղէն էս ախշատի:

Կնիյն ասեց.—Աստուած ընձի, իմ պալաներին ուռուզկալ ի տուի. օրական օխտը ոսկի ի գեալի ընձի, գինառ էս, այ մարթ. ինչ խեղճութոն, նաչարութոն իմ քեալի եմ պալաների խետ, իմ աչկերի արսուքը չի կտուռելի. մէյ օր էն դօի քաղցած մնացին տղներս, իլանս կառուաւ, գէանցը խափիմ, օղորկիմ դիւսը. էլամ, քոնդիրը վառիմ, էն չայլադի մանտը քարերէն ժողվիմ. լցիմ պտուկը, դրիմ քոնդրայ վրայ հա, դընացին էկան.—«Մամա, էդ ինչ էս էփելի» ասեսնիմ էր, «պալամ, գնացէք, խաղացէք» էն դօի խափիմ, չանք իրիկուն. իլանները կտուռաւ, սմեկը մէ տեղ քաւալան, քընան. էն գչեր սե էլաւ ընձ խըմայ. չանքի լոս աչքիս արսունքը չը կտուռաւ, առատունը էլամ, իշկացիմ, չորերը ժողուեմ էր, տըսամ բարձի տակը-իշ-օխտը ոսկի կայ. ուրախ-ուրախ վերցիմ. մամային ասիմ.—«Մամա, ել, Աստուած մեզ ըռուզկայ ի տուի», մաման էլ չը խաւատաց ընձի. իշիս դիւ ասես էս. «սիրող էս բռնի» Ասիմ.—«Մամա, թէ չես խաւատալի, կանոխ գչեր էլ դիւ ետրի. քընի մօտա» էկաւ էն գչեր ինչանքի լոս դարավուլ քեալեց. առատունը լոսը բացուաւ, պատաւը յիւրը ձեռքով չորերը ժողուեց, իշկաց օխտը ոսկին կայ, ասաց. «Պալա, դիւ արդար էս, Աստուած քեօ պալաներին ըռուզկայ ի խասուցի»:

Մարթն ասաց.—Չէ, քեօ կաթն խառամ ըլի, կնկանը եհօխպար չը կայ, քեզ կտի սպանեմ:

Ասաց.—Ընձի սպանես, պա իմ պալաներին խաթը չկայ:

Մարդն ասաց.—Զուրցալու տեղ չը կայ էլ, Զեռը ճխտեց, նեպէն չաղուն խանեց, կնիկը. դրեց գետինը, վիզը կիսակուեց. պինքը թողեց էկաւ տունը:

Թող էդ կնիկը էդ մեծայի մէջը մնայ, Սէֆիլ Մարկոսն էկաւ տունը, իր տղները. մէկ էլ պառաւը ուրախ-ուրախ էկան առաջը: Ասաց Մարկոսը.—Իմանսրգ պառաւ, քեզ իմ տան վրան դրիմ դարավուլ, որ ըդենց պախես էր իմ կնկեան:

Պառաւն ասաց.—Ընչի, պալաս:

Ասաց.—Քեաճքար, էդ դօր մալ ու դօլվար վէճով էր տուի ձեզի.—Պալամ, ասաց, Աստուած քեօ կնկեալ աղօթքը լսեց, քեօ պալաներին ըռուզկայ տուեց. դիւ էն ասա, խանլմըս յիւր ի:

Ասաց.—Քեզ էլ կը տանեմ գէար կուշտը:

Ասաց.—Ի՞նչո՞ւ դէպք կուշտը։—Կե՛հ, ասաց. տըսնես ես է՛ն մեռան, տարամ դէպք, վիզը կռիմ։

—Ընչի, ասաց. անաստուած, Աստուած քեզի կանիծի, է՛ն արդար էր։

Էրեխէքը լաս է՛ն էր.—Իսկո՛ղ, մեր մաման ի՛նչ արիր։

Ի՛էնք թող դէպք մնան, մենք էթանք Սէֆիլ Մարկոսի կընկեան։ Դէպք վիզը ո՞ր կռիւր են էր, անմախական ախպիւր էր բացուի, էլիւր էր մէ պստի առու. ընկիր էր էդ մեռայի մէջով էթաս էր։ Սրերէն մէկ օր մէ բազրկեան էկաւ, էջաւ էդ մեռայի մէջը, յիւր նօքեաւրներին ասաց.—Ըս տաղարանքը մէ շուռ էկէք, ետրապ, առու-մառու չըկա՞յ. էդ էրկու աղունիկը մորէք, լուսցէք, էփէք, ուտենք։

Նօքեաւրները շուռ էկան, տըսան.իշ մէ պստի առու։

Աղունիկը մորթին, ուզես է՛ն էր լուսն էր, սաղացաւ. թռաւ։

Մնացին շուարած. էկան բազրկեանին ասին։

Բազրկեանն ասաց.—Քեղէք, էդ ախպրի ալը գըտէք, տըսէք վէտը տէգ ի էլան կննացին, տըսան.իշ-մէ կնիկ վիզը կռիւր է՛ն, ճիւրն էլիւր ի ախպուր, էթալի էկան բազրկեանին ասին։

Էդ բազրկեանն էլ էլաւ, զընաց, տըսաւ.իշ-մէ կնիկ, չուտես, չը խմես, դէպքը խորոտութան քամաւա անես, իշխօ քնուկ ըլի։ Բռնեց, վիզը ճխտեց իրարու վրայ, Աստու խրամանքով փուշտաց, էլաւ նստաւ, ասաց.—Ախպէր ջան, ընձի ի՛նչ ճեյին սաղցուցիր. կնիյ ճեյին, քիւր ճեյին, թէ մեր ճեյին։

Բազրկեանն ասաց.—Սաղցուցիմ որ ես քեզ սունեմ։

Կնիյը ասաց.—Սա իմ մարթի խես, վաճա Աստըծու եմ դրի, որ իմ խալալին խաւամ չխառնեմ, ընչանքի գերեզման մտնելը, կուզես, տար թալ մէկ խորի մէջ։

Բազրկեանն էդ կնիկան վիւցեց, տարաւ, թալեց մէ խորի մէջ. զինքը թողեց, զնաց։

Ասալծու խրամանքով մէ թուլայ է փեյթա էկեր էդ մեռայի մէջը. խաց ու մաց էր ժողուելի, բերելի, թալիլի էդ խորի մէջը։

Մէ քեանի օր էդինց եօլա էր էթալի։

Սրերէն մէկ օր մէկ բազրկեան էլ էկաւ, էջաւ էդ մեռան. էդ սանդուխի թուլան էլ զընաց դէանցը զատամանց կայնեց, քամաւա արաց. Բազրկեանն էլ ասաց.—Խաց թալէք, խափխըփելով բռնէք։ Խաց թալին, թուլան առաւ, փախաւ։

Բազրկեանն ասաց.—Իօլո՛ւ, իշխօ ասես էդ տեղորոնքը բան կայ. որ խացը վիւցելի, փախնելի։ Կեանքները դէպք քեամակէն զընացին, ըլկացին.իշ.—Էդ թուլան մէ խորի վրայ կայնիր ի. կըզմըստալի. էկան ասին։

Բագրկեանն ասաց.—Քիչք, բնկաւէք, բալիի դէանց դիւր ընկիր ի խորի մէջը: Սարըլը վերցին, գընացին. կախին էդ խորի մէջը: Էդ կնիկը կլաւ. նստաւ մէջը. դէանք քհաշին, խորէն խանին. ընկացին-իշ-մէ կնիկ, վազկոլ էկան, ասին.—Ալա, էնենց մէ կնիկ որ չուտես, չխմես, դէտըր քաւաւաւ անես:

Ասաց.—Իշխո, դու, խո քեզ չի Ասին.—Չէ, իշ քեզ.

Ասաց.—Էդ վէսը անաստուածն է բերի, քցի:

Բագրկեանը գինքն էլ էկաւ, ընկաց-իշ.—Մէ կնիկ ի. խելքը գլխէն գընաց. էդ կնիկն ասաց.—Աղբէր ջան, ընձի իշ քեյին խանիր, քիւր քեյին, մէր քեյին, թէ կնիկ քեյին:

Ասաց.—Նա քեզ խանիւ տուիմ որ քեզ առնեմ:

Ասաց.—Չէ, ես իմ մարթու խեղ վաւա Աստըծու եմ դրի, որ իմ խալալին խաւամ չխաւանեմ, ընչա՛ք ի դերեզման մտնելը. իշխո խանիր խորէն, էլ ընձի թալ խոր:

Բագրկեանը վերցեց դէտըր, տարաւ, թալեց ծովը:

Մէ խալեոր մարթ էլ թու էր քցելի ծովը, տըսաւ որ ինչ.—Էդ բագրկեանն էդ կնիկը թալեց ծովը. գինքը թողեց գընաց:

Էդ խալեորը խաւաւ, էդ կնիկսն ծովն խանեց:

Ասաց.—Պապի ջան. ընձի իշ քեյին խանիր:

Ասաց.—Օխաւ քեզ. ախիկ ունեմ, մէկ էլ դիւ ութը թող ըլի:

Ասաց.—Պապի ջան. դէ, քէլի, էլ՛անը. ընձի ըռուզկեայ ունեմ. ես կը պախեմ քեօ ախիկներն էլ, քեզ էլ. դէտ՛ք էլան, դընողին տուեր. խալիւորը վերցեց. ասաց.—Պալաներ, ձեզ մէ դալօ էլ էմ ըրի:

Ասին.—Խո, մեզի շատ պախիր, մնաց որ դէտըր պախիս:

Ասաց.—Աստուած կը պախի:

Էդ գնիրը քնան, ելաւ, տըսաւ որ օխտը ոսկի էլի կայ բարձի տակը. խանեց, մէ՛ էրկու ոսկի տուեց, ասաց.—Պապի, ա՛ռ, քէլի պազար, այինոյին առ, բեր:

Կնիկը, գինքն էլաւ, մտաւ մի մութ պուճախ, սկսեց աչկերէն թափել, ասաց.—Աստուած, իմ պալաները, իմ մարթը իշխո են, ետրապ, կուշու են, քաղցած են, ընձի մըտէդ չը խանիր. վա՛ր տեղ էլաւ, իմ ըռուզկեան տուիր, իմ պալաների ըռուզկեան էլ տաս:

Ընկաց-իշ—Խալիւոր դռնէն մտաւ, էլաւ այնոյին ձեռնէն առաւ, ասաց.—Պապէ ջան, էլ չէթաս ծովը ձիւնա խանիւլ. Աստըծու տուած ըռուզկայով կապրենք:

Մէ առ ժամանակ մնաց էդ կնիկը. Սին, Ղարօն մալի տէք դարձաւ, մէ հալալ չինի տուեց, մէ ծաւ էլ անկիւ տուեց. յիւր պատկերն էլ քհաշիւ տուեց, կպուցեց էտ ծառի վրան. մէ դարա-

ւալ էլ բռնեց, դրեց, ասաց.—Վէ՛սի! էկաւ, ճիւր խմաւ— ախ քեա-
չեց, կը բռնէք:

Սիւրէն մէկ օր էն բազրկեանն էկաւ, տըսաւ պատկերքը, ախ
քեաչեց: Ղարաուլը բռնեց, տարաւ աղայի կուշտը:

Կնիյն էլաւ տղամարթի շոր խաքաւ. հլաւ դիւս, իշկաց-իշ.—էն
բազրկեանն ի, ասաց.—Տարէք, մէ լաւ օրախ դրէք:

Մէ քեանի օրէն յետն էլ էն մէկէլ բազրկեանն էկաւ, ճիւր
խմեց, աըոսաւ պատկերքը, ասաց.—Իշխօ էն կնիյն ըլի: Ախ քեա-
չեց: Ի՛էտըն էլ բռնեց, տարաւ աղայի կուշտը:

Ասաց.—Ի՛էտըն էլ տարէք գէտը կուշտը:

Մէ վախճ էլ մնաց, էդ Աէֆիլ Մարկոսն էլի ընկեաւ դաո՞ր
աղքատութեան մէջ. էլաւ, իւրը տուեց դաբիպութոն, ասաց.—Իմ
կնկեայ անէծքն էր, որ ընձի բռնեց. մարթիւիւ վախճն ասաց.
«Խնայի իմ պալաներին, » եւ գէտըն անկաճ չարիմ, արդար արուճ
թափիմ, գէտը սապապէն էլ ես կուշտ չիմ ուտեի:

Էլաւ, ընկեաւ ճանրախ, չատ ու քիշ Աստուած է գինա,
էկաւ, խոսաւ էդ հաւուզի մօտը, ըշկաց էդ պատկերքին, ասաց.
—Ի՛շխօ իմ կնիկն ըլի: Ասաց. ուրը թըփեց գետինը. ախ քեաչեց:

Էդ դաբաւուլ տըոսաւ, կարմացաւ. գէտըր վերցեց, զօւռով, դըռ-
մշտեռով տարաւ յիւր աղայի կուշտը: Աղան ըշկաց որ յիւր մարթն
ի, ասաց.—Ի՛էտըն էլ տարէք գէանց մօտը:

Էկան, իրկուճը քընան. լոտը բացուի ձեր վրայ, բացուաւ
գէանց վրայ: Աստուծոն էլան, կնիկը յիւրը դաղային կանչեց, ասաց.
—Նարի, էթանք էն մարթնիւրին մօտը. տըոնանք գէանք իշ մարթ
են որ էկան, հաւուզէն ճիւր խման, ախ քեաչին:

Լլան, գընացին էն մարթիւրի մօտը:

Առաջի բազրկեանէն խարցուց:

—Ընչի խըմայ հաւուզի ջիւրը խմար. ախ քեաչիր:

—Եւ բազրկեան հմ էր. էկամ, էջամ մէ մեծայի մէջ. էրկու
աղունիկ տուիմ իմ կեանքանիւրի ձեռքը, մորթին, լուան, գէանք շուռ
էկան, գզան մէ բարակ առու. աղունիկները մարթեն որ լուան
էն էր, թե առիւր էն էր, թուերին էր. էկան, ընձի առին. օղորկիմ.
զընացին-իշ-մէ կնիկ մարթիւր էն. գնացիմ, վիզը ճխտիմ յիւրար վրայ,
կնիկը փուշտաց, նստաւ, ասաց.—Աղբէր, ընձի իշ ճեյին խանիր, քիւր
ճեյին, մէր ճեյին, թէ կնիկ ճեյին: Եւ էլ ասիմ.—Խանիմ որ քեզ
առնեմ:

Կնիկն ասաց.—Եւս Աստուծոն առաջ ուխտ էմ արի որ իմ խա-
լային խաբամ չխառնեմ. իմ մարթու խեղ ուխտ եմ արի չանք ի
օլն գերեզմանին:

Սէֆիլ Մարկոսը դէտպ ուր մատը կծեց.— Էդ իմ կնիկը կըլի-
ասաց:

Կնիկը խարցուց.— Պան, ինչ արիւր էն կնկեան:

— Թալիմ խորի մէջ, ասաց բազրկեանը:

Կնիկ էս խետ մէկէլ բազրկեանին խարցուց:

— Դիւ ընչի ճիւր խմար, ախ քեաշիր:

— Սա էլ էդ կնիկը էդ խորէն խանիմ. ընձ էլ ասաց. «Աղբէր, ընձ, ինչ տեղին խանիր, քիւլ տեղին, մէր տեղին, թէ կնիկ տեղին» : Ասիմ.— «Կնիկ տեղին, » Ասաց.— «Սա իմ մարդու խետ վաճա Աստուհ եմ արի որ իմ խալալին խաւամ չխառնեմ. ընձի տար, թալ ծովը»:

— Է, դու ինչ արիր.— Տարամ, թալիմ ծովը:

— Է, Խալիւոր, ասաց. դու ինչ արիր.— Սա էլ ծովէն խանիմ
ասաց:

Ասաց.— Դիւ ինչ արիր էդ կնկեան.— Դէտարը արիմ աղիզ
պալա, ասաց:

Սէֆիլ Մարկոսին ասաց.— Այ մարթ, պա դու ընչի տխ քեաշիր:

— Ի՞նչ տեմ, ասաց. իմ վրայ կրակ կը թափի, էն ես էմ էր
մորթիմ մեռալի մէջը. էն իմ կնիյն էր, էկամ դէտպ. դէտար պատ-
կերը տըսամ, ախ քեաշիր:

Կնիյն էդ բազրկեաններին, էդ խալիւորին ասաց.— Էդ կնիկը
ես էմ էր, էդ էլ Սէֆիլ Մարկոսն ի իմ մարթը, Աստուած ընձի լոս
արաց. իմ մարդն ընձի խասուց:

Բազրկեաններին ասաց.— Աստուած ձեզի յաջողութուն տայ,
դուք գընացէք:

Բազրկեանները գընացին. կնիկը փաթըթուաւ Սէֆիլ Մարկոսին,
ասաց.— Այ մարթ, տըսար քեո աջքովդ ինչ էն էր ասելի էդ բա-
զրկեանները. ես քեո խետ վաճա Աստուհ եմ գրի, իմ խալալին
խաւամ չեմ խառնի, ինչտնք ի օրն գերիզմանին:

Խալիւորին ասաց.— Պալի ջան, ես էթասեմ իմ մարթի խետ
իմ պալանները կուշտը. ի՞նչամ կարդ էմ քցի քեզ, քեզ փեճեճա ըլի:

Յլաւ, խալիւորի ձեռը պագեց, քիւրերին ասաց.— Մնաք բարի
Բնկեան ճամբախ:

Մարթ ու կնիկ էկան, խաւան իւրանց տունը:

Աստուած լոս արաց դէտնցը, լոս սնի ամեն նեղածներին:

ՀԱՋԱՐԱՆ ԲԻԼԲՈՒԼ

(Վաղարշապատի բարբառով *)

Կար ժամանակով մէկ հալիւոր մարդ. քոռչի էր. իրեք ախ-
չիկ ունէր, մի կնիկ. ընդրան ուրիշ փեսակ չուներ. կե-
թար ձուկ բռնելու. ինչ ղղար քոռ կը քցէր, հինգ հատ ձուկ կը
բռնէր չար իրիկուն. իրիկունը հինգ հատ ձուկը վեր կալեր, կը բե-
րեր տուն. հինգ ջան ին, ամեքը մէկը կուտէին:

Ըդրա կնիկը մեռաւ, զնաց, ուրիշ կնիկ բերեց իրա տունը:
Թոռը վե կալաւ, զնաց ձկան. էլի հինգ հատ ձուկը բռնեց,
վե կալաւ բերեց տուն, տուեց կնկան. կնիկը հինգ հատ ձուկն էլ
էփեց. մի հատը թաքուն կերաւ: Մարդը էկաւ տուն, ասեց.— Կնիկ,
ձկները բեր, ուտենք:

Ձորս հատ ձուկը բերեց. էրկու հատը տուեց իրեք ախչկան,
կերան. էրկու հաւը դրեց իրանց աղաքը: Ասեց.— Կնիկ, ես հինգ
հատ ձուկ էմ բերե. էդ խի՛ էրկուսը տալիս էս իրեք ախչկան, բա՛
մէկը ինչ էս արե:

Ասեց.— Սոված ի՛ մէկը կերայ, էգուց վեց հատ կը բերես, մի հատ
աւել կտամ ըդրանց:

Ասեց.— Անկարելի ա, հինգ հատից աւել չեմ կարայ բերի. մեր
ղսմաքը էդ ա. ըդով կառավարուենք:

Ասեց.— Որ էդ էր քու ղսմաքը, էդ էր քու ղըռլիկը, առա-
ւօտ քու տանը չեմ մնայ:

Կասի.— Ի՞նչ պատճառով չես մնում:

— Օրը հինգ հատ ձուկ էս բերում. էդ ախչկերքը կորցրայ. կե-

* Պատմած է Վաղարշապատի Արսէն Ղուխմեան:

թաա էլի հինգ հատ ձուկը կը բերես. էրկուսը ես կուտեմ, էրկուսը դ՛ու, մէկի կէսը ես կուտեմ, մէկի կէսն էլ դու. կո՛ւշտ կուտենք, ապրուստ կանենք:

Ասեց.— Կնիկ, մոնց կորցնեմ. իմ ջիկեարն էն:

Ասեց.— Անկարելի ա. կը կորցնես, կնիկ կըլլեմ, չես կորցնի, ես կը կորեմ. կորեմ լաւ ա, թէ սովամահ ըլլեմ:

Մարդն ասեց.— Ա՛յ կնիկ, դ՛ու՝ քու Աստուած. տանեմ, կորցընեմ. իրեք հատ աղի բլիթ թխայ:

Իրեք հատ աղի բլիթ թխեց. վե կալաւ իրեք ախչկան էլ ընկան ճանախայ ու գնացին. մէ մեծի մէջ մտան: Ախչիկներ սոսկցին.
— Պապի, էս ո՛ւր էնք էթում:

— Ա՛յ որդի, էթումենք ցախի:

— Էս ցախերը քօփ անենք, տանենք. բա՛ ո՛ւր էնք էթում:

— Լաւ ցախի տեղ գիտամ. էթումենք ընտի:

Գնացին, նստեցին մի տեղ, սովածացան. էդ աղի բլիթները հանեցին, կերան. շատ ծարաւեցին:

Ախչկներքը ասեցին.— Պապի, ծարաւեցինք. ջուր ո՛ր տի կայ:

Ասեց.— Է՛յ՝ էն բանցը դարը տեն՛ում էք:

Ասեցին.— Տենում էնք: Ասեց.— Ընդրա տակին ջուր կայ դնացէք. խմէք, էկէք, ես ըս տի կը նստեմ:

Ասեցին.— Պապի, արեւ մուծն ա, դարն էլ հեռու ա. ինչ անենք:— Գնացէք, ասեց. ես ըս տեղ էմ:

Էդ իրեք ախչիկն էլ գնացին դպա դարը. էդ հալիւսըը յետ դառաւ ու փախաւ. էկաւ տուն:

Ասեց.— Թողը վե կալ, գնա՛ ձկան:

Կնիկն ասեց.— Ախչկերքը կորցըրին. Ասեց.— Կորցընցի:

Ասեց.— Թողը քցեց, էրկու հատ ձուկը բռնեց. էլ ընդուց դեն՝ ինչ դար քցեց. դարդակ դուս էկաւ բողը: Էրկու ձուկը վե կալաւ. էկաւ տուն. տուեց կնկան, կնիկն ասեց.— Բա՛ էն իրեք ձուկն յ՛ուր ա:

Ասեց.— Էն իրեք ձուկն ընդոնց զամարն էր. էն դատար արեցիր որ իմ ախչկերքն էլ կորցընցի:

Էդ հալիւսըը ասեց.— Եթամ. իմ ախչկերքին էլի գթեմ, բերեմ: Գնաց. ման էկաւ, չի գթաւ. դարտակ յետ դառաւ, էկաւ դպա տունը. օրն էրկու ձկով ապրուստ արեցին:

Խապարը տանք էդ իրեք ախչկանից: Գնացին, էն դարի տակ ջուր չի գթան. յետ դառան, էկան, իրանց հօրը ման էկան. չը գթան. իրանց ճանփէն էլ կորցընցին. մի բարալիկ ճանախայ ընկաւ. մեծի միջին ընդրանց աղաքը. էդ ճանփէն բռնեցին, ու գնացին: Գնացին, դուս ընկան մի քաղաքի դրալ. ըդրանց ծարաւութունը

չաւ էր կոտե, ջուր խմեցին ու նստան։ Մռլն ընկաւ. առժամու-
թունը ըզրանց չաւ քիւր արեց, մեծ ախշիկն ասեց.—Ախշկերք.
էկէք, ցեթենք, ում ցեթը կտրն ա. ընդրան ուտենք։

Պուճուր ախշիկն ասեց.—Ըդենց բան կըլլի, որ դուք ասեցիք.
Միջնեկ տիպիկն ասեց.—Բա ինչ անենք. մեր հէրը մեզ կտր-
ցրեց. մէր մեռնիլը լաւ ա, քանց մեր ապրիլը։

Պուճուր ախշիկը ասեց.—Ի՞նչ գիտաք։

Նստեցին, իրեքով ցեթեցին պուճուր ախշկոյ ցեթը կտրն էլաւ.
մենք ախշիկն ասեց.—Դէ, պուճուր ախշկան ուտենք։

Պուճուր ախշիկն ասեց.—Մէ քիչ քնէք, վե կացէք, կերէք։

Ընդրանք պտրկան, քնան. պուճուր ախշիկն վե կացաւ, Աս-
տուած կանչեց, ասեց.—Ընձի ազատայ ըստրանց ձեռիցը, հըմի վե
կենան, ընձի պտի ուտին։

Նստեց. մասով գետինը փորեց, միաք էր անրմ։

Իրկու հատ չամիչ դուս էկաւ գետնիցը. մի չամիչը դրեց էն
քուր բերանը, մէկը էն քուր։ Մէկ էլ փորեց, իրեք հատ դուս էկաւ.
մէկը քցեց իրա բերանը քեզ, մէկը էն քուր, մէկը էն քուր բերա-
նը դրեց։

Ախշկերքը ասեցին.—Այ բիւր, էդ ինչ էս գթնրմ։

Ասեց.—Ըստի փորումեմ, չամիչ ա դուս գալի։

Էկան իրեքով էլ փորեցին. մի լտրայ չափ չամիչ հանեցին.
նստեցին, կուշտ կերան իրիքով էլ. էկան մէկ էլ փորեցին. մի ծակ
էլաւ, մի ախշիկ գումարով ընկաւ ծակի մէջը. էդ ախշիկը քամաւա
տրեց. տհաւ թաքաւորի մէյսարխանէն ա. ձիանոց աղաքը չամիչը,
խուրմէն, բասաւի մէջը, պոպոֆի մէջը սւտում էն, փիշը լիքը լցեց
ու էդ ծակից դուս էկաւ. էն ախշկերքը ասեցին.—Ախշի, որ տի
ընկար. մենք ասեցինք կորար։

Ասեց.—Չէ. թաքաւորի մէյսարխանէն ա, ձիանոց աղաքը
լիքն էր։ Իրեքով մտան էդ ծակը, դնացին մէյսարխանէն. փեռները
լիքը լցեցին, դուս էկան։ Մի ամիս մնացին ըստեղ, իրանց ժամա-
նակին կեթային, քօփ կանէին, կուտէին. ըստի ապրուստ կանէին։

Թաքաւոր մէկ օր դուս էկաւ ման գալու իրան նազիր-վեզիրի հետ-
նայ. գնացին, մտան մէյսարխանէն. քամաւա արեց թաքաւորը. տե-
հաւ ձիանը առըղ էն. մէյսար բաւուն կաղնացրեց աղաքը. բարկա-
ցաւ, ասեց.—էս ձիանը խի են առըղ, ուրիշ ձիանոց խոտ են տալի,
ես իմ ձիանոց չամիչ եմ տալի. խուրմայ հմ տալի . . . դու քօփ
էս անրմ. եան քու աունն էս տանրմ. եան դու ես ուտում, եան
գողը կը գթնես. եան գլուխդ կը կտրեմ, անպատճառ չարի լիս ինձ
պատասխան տուր։

Թաքաւորը թողեց գնաց. մէյսարը բերեց, խուրմէն, չամիչը.....

ածեց ձիանոց աղաքը. իրան ճկիթը դանակով կտրեց, աղ ու տաք-դեղը արեց եարի վրէն, մումուռը տուեց իրան ճկիթը. գնաց, էկաւ, քունը չի տարաւ: Մէկ էլ տեհաւ գոմի էն պունտիսիցը մի ծակ բացուեց, տեհաւ իրեք հատ ախշիկ իրար քամակից վէր էկան, մին ասեց.—Ախշիկ, քեզ արէք. փեռները լցըրէք, որ դուս գանք, փեռները լցըրեցին, էկան ծակի աղաքը, որ դուս գային. մեյթաւը էկաւ, ծակի աղաքը կտրեց, ասեց.—Հը, ժաժ մի գաք, իրեքիդ էլ կապանեմ: Ընկան ախշիկերը ըդրան աղաչանք.—Աստըծու խաթէր, մենք ախշիկ ենք. բրախ տո՛ւ, էթանք. մեր հէրը մեզ կորցրեց. էկանք, ըստեղ դուս էկանք: Ասեց.—Ձեր խաթեր, բա՛, թաքաւոր իմ գլուխ կտրի: Ասեց.—Բրախ տու, չենք գայ, կեթանք. քաղաքի մէջ գլխներս կը պահենք:

Ասեց.—Անկարելի ա, ձեզ պտի տանեմ թաքաւորին:

Մօտը չարի լիս պահեց, առաւօտը լիսացաւ. վե կալաւ, տարաւ թաքաւորի պալատը, թաքաւորը դուս էկաւ. տեհաւ մեյթաւը կաղնած ա, կանչեց. ասեց.—Հը, գչերով գողը բռներ էս, որ էկեր էս: Ասեց.—Հրամանքէս, բռներէմ:

Ասեց.—Իրիկուայ իմ բարկութունը չըլէր, չէիր բռնի. ինչ մարդիկ էն բռներ էս:

Ասեց.—Մարդ չեն, իրեք հատ ախշիկ են:

Ասեց.—Կանչէք, գան, ախշիկէրքին:

Ախշիկերը էկան, թաքաւորի աղաքը կաղնեցին:

Ասեց.—Դու ինչ դժաւ աներկուղ ախշիկ էք որ էդ բան անում էք. որ գոմը ծակէք, ձիանոց աղաքիցը ամեն բանը վեր էք կալում, տանում, դուք ուրիշ աշխատանք չէք կարայ անի:

Էդ ախշիկերը իրանց գլխի էկածը պատմեցին, ասեցին.—Մեր հէրը կորցրեց, էկանք ըդտի դուս էկանք. քաղաքումը մէկ մարդի չէինք ճանաչում որ էթայինք, աշխատէինք. Աստուած էդ ծակը բաց արեց մեզ համար, ըդրով ապրուստ էնք անում. Հըմի, թաքաւոր ապրած, խնդրում էնք, բրախ տոտս, էթանք, մեր գլուխը պահենք:

—Որ բրախ տամ, ընչով պտի պարապէք:

Մենծ ախշիկն ասեց.—Ինչ մէ փեռեկ ունեմ:

Ասեց.—Ինչ փեռեկ: Ասեց.—Սա էնենց մի խալիչա կը գործեմ որ, քու ղոբունը նստի վրէն. կէսը ծալած մնայ: Ասեց.—Լաւ, դու էս դիհն արի:

Միջնեկ ախշկան հարցրեց.—Քեզ ինչ փեռեկ ունեմ:

—Մի պղնձով փլաւ կեփեմ. քու ղոբունը ուտի, կէսն էլ մնայ:

Ասեց.—Քուն էլ լաւ. դու էլ դէսն արի:

Էն պուհուր ախշկան հարցրեց.—Քեզ ինչ փեռեկ ունեմ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած կենայ. ինձ փեւակ չունեմ, ոսկե փափլաւոր տղայ կը բերեմ, ոսկե մազաւոր ախչիկ:

Ասեց.—Եդ իրեքդ էլ ինձ պէտք էք, իրեքդ էլ բրախ չեմ տայ. իրեքդ էլ կառնեմ ինձ կնիկ. գիտա՞ք, ինչ կայ. իրեքդ որը սութ դուս գայ. գլուխը կը կտրեմ: Տարաւ, իրեքին էլ առաւ:

Մնաց մէջ ժամանակ, մենծ ախչկան ասեց.—Դու խալիչադ գործե՛, տեն՛ամ:

Ախչիկն ասեց.—Արեւելքից արեմուտք հինածդ լարա՛, ես գործելով էթամ, գամ:

Ասեց.—Կորի՛, քունը սութ ա դուս գալի, ընդրանց էլ նոր կը փորձեմ:

Միջնեկ ախչկան կանչեց, ասեց.—Քւորդ խօսացրի, սութ դուս էկաւ. քունը փլաւը էփայ, տեն՛ամ. մոնց ա, սութ ա թէ օղորթ ա: Ասեց.—Թաքաւոր ապրած՝ մի պղինձ չինել տո՛ւր. քառասուն չափնաւոր միջին բանին. չափնների ձէնը ուսե՛ք չի լսեն:

Ասեց.—Ա՛յ հայ, քունն էլ ա սութ, դու էլ կորի:

Դնացին, պուճուր ախչկանն էլ կանչեցին, ասեց.—Էն էրկու քորդ սութ դուս էկան. քունը մոնց պտի ըլլի:

Ասեց.—Իմը, ես Աստըծու փեւն էմ բռնե, կըլլի:

Ասեց.—Որ քունը դրուս կըլլի, ես գիտամ, դո՛ւ, քու պարգևը իմ աչքի վրէն. ընդրանց պատիժն էլ իմ աչքի վրէն:

Ասեց.—Վազիր, մի պառուռ կանչիլ տուր:

Պառաւը էկաւ: Թաքաւորը ասեց.—Կը տանես, էս ախչիկը կը պահես թաքաւորի ծախսովը, եփոր կազատուի, ոսկե փափլաւոր տղայ կը բերի, ոսկե մազաւոր ախչիկ. կգաս աչքալիսէք, քեզ կը դնեմ կշեռքի քայը. քու քաշովը ոսկի փեւկաւ կանեմ քեզ. տար ու լաւ պահայ:

Պառաւը վե կալաւ, տարաւ. պահեց, էկաւ:

Թաքաւորի էրկու կնիկը ասեցին.—Պառաւ, մեր քիրը ազատուելու վախճը մեզի իմացրայ, քեզ շատ պարգև կտանք: Իննը ամիսը թամնեց, ինը սահաթը, ցաւը բռնեց. պառաւ գնաց, էրկու քւորն էլ իմացրեց, էկան. մի թևը մի քիրը բռնեց. մի թևը մի քիրը, ծունկը տուեց գետինը, երկու էրախայ բերեց ոսկե փափլաւոր տղայ. ոսկե մազաւոր ախչիկ:

Պառաւն ասեց.—Աչքներդ լիս . . .

—Ձէնդ կտրայ, ասեցին պառաւին: Պառաւը սուս կացաւ. էրեւելէքը մնացին ըտի, ֆողի վրայ. ախչկան տարան, քցեցին տեղաչորի մէջ, էկան, պառաւին ասեցին.—Պառաւ, մի իլլան ունես, տե՛ս, էս էրեւելէքը պտի կորցնես:

Պառաւն ասեց.—Նս մոնց կորցնեմ, պտի էթամ թաքաւորին աչքալիսէք:

Ասեցին.—Թաքաւորն ինչ պարգև կտայ, մենք հինգ էն դսար կտանք: Էրկու էրեխէն դրեցին պառաւի գողը. պառաւը տարաւ իրա տունը, մէջ դուքու մէջ դրեց. լուքու բերանը մուշանայեց, տաւալ, քցեց ծովը, էկաւ իրա տունը. էրկու հատ քուլայ կար, վե կալաւ, տարաւ, դրեց կնկայ աղաքը: Թաքաւորի մէկէլ կնանիք ասեցին.—Ինչ արիր:

Ասեց.—Տարայ, քցեցի ծովը. էս էրկու քուլէն վե կալայ, էկայ: Հանեցին, մին մին բուռ ոսկի տուեցին պառաւին, ասեցին.—Պառաւ, կեթաս, թաքաւորին կասես. «քու կնիկը էրկու քուլայ ա բերե»: Ըդոնք թողացին, դնացին:

Պառաւ վե կացաւ, գնաց թաքաւորի մօտը, թաքաւորը ասեց.—Հը, պառաւ, ինչ կայ.—Բան չկայ, ասեց:

Ասեց.—Չըլլի աչքալիւէք էս էկե, իմ կնիկը ազատուեր ա:

Ասեց թաքաւոր ապրած կենայ, ասելու բան չի:

Ասեց.—Ախիկ ա, փառք իրան (Աստուծոյ), տղայ ա, փառք իրան, ասա, ինչ որ տուեր ա. ես իմ Աստուածանից շնորհակալ էմ:

Ասեց.—Ասելու բան չի, համա պտի ասեմ, էրկու քուլայ ա բերե: Թաքաւորը ըտի ոտը տուեց գետինը. նազիր վազիրին կանչեց, ասեց.—Նազիր, վազիր, ձեզ մի բան էմ ասում. էս կնանիքն, իրեքն էլ, որ ես առայ, ամենքը մի փեռակի անուն տուեցին, որ սութ դուս էկաւ. էս կնիկը ասեց.—Ոսկե քաւարաւոր տղայ կրերեմ. ոսկե մազաւոր ախիկ. ընդոնց փոխանորդը էրկու քուլայ ա բերե. որ ըդրանը դրուս ընկր, պատիճ ունէր էս էրկու կնկան. ըսգանք թէ որ սութ դուս էկան, խնայեցի. էդ էլ սութ դուս գար, կը խնայէի. համա էրկու քուլայ ա բերե, էլ խնայել չկայ: Ըսդրան ինչ վճիռ տանք:

Ասեցին.—Խնդրում ենք. ըսդրան էլ խնայես. քու քաղաքիցը հանես, ուրիշ երկիր էթայ:

Ասեց.—Անկարելի ա, վճիռ որ դուք չէք տալի, ես պտի տամ: Գնացէք, էրկու հաս զոմչի կաշի բերէք, մէկը քցէք տակը, մէկը վրէն, կուպրն ու ձուլը հալէք, լցէք ըդրա վրեն, կաշիք կաշեն ըդրա ջանիցը. տարէք, դարվազի աղաքը դրէք, էթող գալողը թքի էրեսին:

Գնացին, թաքաւորի առածին պէս արեցին. էթող գալողը թքեց: Էդ էրկու կնանիք պառաւին կանչին. ասեցին.—Պառաւ, բերնիդ բան չի հանես. թաքաւորն որ իմացաւ, մեզ էլ կը կորցնի, քեզ էլ: Պառաւը գնաց իրանց տուն:

Լափինը տուեց ծովը, դուքին տալիս էն էրեսը, էն էրեսումը մի հաս մարդ կար, Ղալտ անըմաւոր, ըտի մինակ բահամ էր եկեր:

Ղովտին դաւար, մալ, դովաթ չատ. ձին բերեց ծովի դրաղը ջրելու տեհաւ մի հատ դուքի ջրի դրաղը. ծովի միջին աւ Ղովտ ասեց. — Կեաւմի ա կոտորուեր, ինչ ա, էս դուքին ընկեր ա ջրի էրես, էկեր ա Գնաց, դուքին բերեց դուս. բաց արեց, տեհաւ. ըհա, միջին մի տղայ, մի ախչիկ, նոր էլած:

Ղովտն չոքեց, Աստուած կանչեց, ասեց. — Աստուած, հենց ինչ ուզում ի, էն տուեցիր. քեզանից խնդրումեմ. ըստեց կենդանութուն տաա. իմ ամալը չկորցնես. ըսդոնք ինչ բախչես, Վե կալաւ, տարաւ իրա տունը. մի տարի կաթով պահեց. մի տարուայ հետեայ կաթից կտրեց. ընկան հացի, ասեց. — Իմ էրեխէքս մի տարի բերեր էմ, չեմ լեղացրի. դնեմ տաշտի մէջ, լեղացնեմ Դրեց, լեղացրեց, էրեխէքը հանեց. տեհաւ տաշտի ջուրը սառեց. էլաւ դուրս ոսկի. (քիւլայ): Թագաւան Ղովտը փառք տուեց Աստծուն, ուրախացան, ասեց. — Ըսդար :մալ, դովաթ ունեմ, ըսդար ոսկի ունեմ. ինչ պտի անեմ, փառք քեզ, Աստուած:

Տասնը հինգ տարի պահեց կշտին. տասնը հինգ տարի հաքը Ղովտը իմացաւ որ պտի մեռնի. ախչկան ու տղին կանչեց մօտը. ասեց. — Որդի, ես կը մեռնեմ Որ ասեց, «ես կը մեռնեմ», տղէն ու ախչիկը իրանց գլխին տուեցին, ու լաց էլան. իմացան որ ըղբանից էն էլի: Ասեց. — Որդի, խի էք լաց ըլլում:

Ասեցին. — Որ դու մեռնես, մենք մոնց տնենք. չենք կարայ ապրի: Ասեց. — Որդի, ես հարուր իցցուն տարի ա ընկեր էմ ըստի. երկիր կայ, թաքաւորութուն կայ, ախչիկ, կնանիք կան. ամեն տեսակ բան կայ աշխարհումը. ձեր էն սև ձինը տենում էք, որ օխտը կեմով կապած ա. էն ծովիցն եմ հանե. հրեղէն ձի ա. ձեր ապրանքը բարձէք դաքիրնեհիս, ձիանոցը, սև ձին կը քցէք աղաքը. դվորը կեթայ, հետը կեթաք, սրտի կը նստի. էն տի տեղ կառնէք. ձեզ տներ կը շինէք. ձին ինչ ասի, խօսքից դուս չէք գայ: Ասեց ու ֆոգին տուեց:

Քիր ու ախպէրը լաց էլան. գլխուներին տուին. գնացին, տեղը փորեցին. մէկը ոտներիցը բռնեց, մէկը գլխից, տարան, քցեցին փոսն ու ֆոգը վրայ տուին: Էկան, իրանց ապրանքը բարձեցին. սև ձին քցեցին աղաքը, ընկան ճանիւն ու էկան-էկան, իրանց հօր քաղաքի լաւ չիմանի վրէն նստեց:

Ըտի Թաքաւորի մէյսան էր, ինչ դուր ուրախութունի օր ըլլէր, կգար, կը նստէր. քամաւա կանէր. ազիզ օրը ըդուց էլ լաւ մէյսան չունէր. բեռները ըտի վեր ածեց. քուրը թողաց բեռների մօտը, ինքը գնաց քաղաքը, տասը հատ նօմար բռնեց, բերեց քուր մօտը. մէկը ձիանը պահեցին, մէկը դաւար, ամեն նօմարին մէ գործ տուեց:

Գնաց Թաքաւորի պալատը. վազիրը դռանը կաղնած էր, ասեց. — Էկեր էմ Թաքաւորի մօտը, գործ ունեմ. Վեզիրը մտաւ Թաքաւորի մօտը. — Մի ըսենց տղայ քու մօտն ա գալի, ասեց.

Վազիրին ասեց. — Գնա, կանչայ, գայ:

Էկաւ. կանչեց. գնաց, Թաքաւորին մօտը կաղնեց, օխտը անգամ գլուխ տուեց Թաքաւորին. վրայ ութին ձեռը բռնեց դօշին, կաղնեց: Թաքաւորը որ տեսաւ, էդ տղի սըճաքը, ոնց որ իրա սիրտը ճղեն, տղէն կոխեն սրտի մէջը: Թաքաւորը մտքի միջին ասեց. — Նա Թաքաւոր ըլնեմ, էս քաւուր տղայ չունենամ, ասեց. ինչ որ էս տղէն խնդրուի, պտի կատարեմ: Թաքաւոր ասեց. — Ասա, տեսնամ. այ տղա, ինչ խնդիրք ունես:

Ասեց. — Գու քաղաքի դրաղը մի չիման դուզկեան տեղ կայ. էն ընձի ծախես:

Ասեց. — Էն տեղ քեզ փեկեց ա, գնա, չինա:

Տղէն գլուխ տուեց որ յետ դառնար, էթար. Թաքաւոր ասեց. — Մի դայճայ քցէք, խմենք:

Ղայճան խմեցին, տղի հետնայ եփեյինա խօսաց. ասեց, — Ինչ դղար որ պարապես, գաս խօսանք:

Տղէն վե կացաւ, գնաց բազարը. հինգ հարուր ուստայ բռնեց. հազար Ֆանլայ բռնեց. վե կալաւ, տարաւ. մի հատ ուստայ բաւի ա վերակացու դրեց, իրաւունքը տուեց ըզրան, ասեց. — Չափ ու ձեարա՝ օրախնեւը, գոմերը ամեն տեսակը չինայ:

Տղէն չինիլ տուեց, վե կացաւ, Թաքաւորին մօտը, ասեց. — Իմ տները չինեցի, պրծայ:

Թաքաւորի էդ երկու կնիկը էկան Թաքաւորի մօտը. էդ տղէն տեսան: Էդ տղէն վե կացաւ, գնաց.

Թաքաւորը էդ կնանկը ասեց. — Տեղը քցէք, ես հիւանդ էմ:

Ասեցին. — Խի, ինչ էլաւ քեզ:

Ասեց. — Էդ տղէն իմ սրտի մէջը մտաւ, էդ տղի սիրտը ես մեռնումեմ. հալ չկայ իմ վրէն. էդ տղի դարձը ինձ կոխեց:

Ասեցին. — Խի, ինչ էլաւ քեզ Թաքաւոր ապրած:

Ասեց. — Իմ արին էդ տղի վրէն ընենց քուաց, որ գիտամ ինձանից ա. քաւկայ էդ տղէն չէթայ. գշեր ցերեկ իմ հետը խօսայ, իմ սիրտը կը բացուի:

Թաքաւորին պարկացրին. չորերը քցին վրին. Թաքաւորը քնեց, վե կացան, գնացին. իրանց միջին խորհուրդ արեցին. — Կասես, էս մեր քուր տղէն ըլլի Պառաւին կանչեցին, էկաւ. ասեցին. — Դիմարգ. իմանսզ պառաւ, գիտաս քու գլուխը ինչ կը հանենք. Արի, դրուստ ասա, էն էրիխէքը տարար. քցեցիր ծովը, ինչ արիր, բահամ էն

էկե. քիչ ա մնրմ թաքաւորն իմանայ. որ իմացեր ա, մեզ պըծնում չկայ, զաթի ինչ իլան ունեա, տեա: Ասեց.—Իմ վրայ խի էք բարկանում, էն էրեխէքը դրեր էմ դուքու մէջը, մուտամպեր էմ, քցեր էմ ծովը. էս տասնըհինգ, տասնըվեց տարի ժամանակ անց ա կացե. հըմի կեթամ, էն տեղը կը դրկեմ, որ էլ գալը չըլի:

Հանեցին, ամենքը մի մին բուռ ասկի տուեցին. ասեցին.—Վե, գնա, վախճով բուստ արա:

Պառաւր վե կացաւ ու գնաց. գնաց, ըդրոնց քուչի դուռը ծեծեց. ախչիկը գնաց, բաց արեց դուռը. ասեց.—Բարե, բալա ջան: Ասեց.—Աստըծու բարին, նանի ջան:

Ասեց.—Դնա. էթանք, ձեր տները ման գանք, տենանք, մանց տներ էն չինե:

Ասեց.—Արի. էթանք, նանի ջան:

Տարաւ պառաւին ամեն տեղը, օթախները, մառանը, գոմերը, բիրաւի ման ածեց:

Ասեց.—Բալա, ամեն բանը լաւ ա, մինակ էս, ափսոս:

—Բա ինչ անում, նանի:

Ասեց.—Ախբօրդ ասա, Հազարաբիրուլը բերի, ըստի երգի. դու անկաճ անես:

Պառաւ թողեց, գնաց, ախչիկը նստեց, նօթերը կիտեց:

Ախպէր էկաւ, տեհաւ քուր նօթերը կիտած ա, ասեց.—Ախչի, խի էս նօթերդ կիտե, փառք Աստըծուն՝ քամաւա էմ անում սկի պակասութուն չկայ:

Ասեց.—Խի չիկայ: Ասեց.—Ինչն ա պակաս:

Ասեց.—Մի Հազարաբիրուլ ըլլի, երգի, ես ականջ անեմ:

Ասեց.—Այ քիբ, ես ոչ Հազարաբիրուլի ձէն էմ լսե, ոչ տեղը գիտամ: Ասեց.—Որտիան ըլլի պտի բերես:

Ասեց.—Էթամ սե ձիու մօտ, տենամ:

Գնաց, գոմի գուռը բաց արեց, մտաւ գոմը. ձին խրխնաց. —Հա, ասեց. թաքաւորի տղա, ինչ կայ:

Ասեց.—Հազարանբիրուլը բերենք:

Ասեց.—Ա՛յ քու սարվացնողի շինքը կոտորուի. Ղո՛վտը, որ ինձ տուեց քեզ. ասեց ինձ, «էս տղի հետ կը մեռնես, էս տղի հետ կապրես. հըմի քու հետ պտի մեռնեմ. քու հետ պտի ապրեմ. դնա, օխաւ փութ գարի բեր, ածա իմ աղաքը. ես մի լաւ ուտեմ: Օխտը փութ գարին ածեց աղաքը:

Ասեց.—Մի լաւ քիմաւայ ինձ: Մի լաւ քիմաւեց:

Ասեց.—Թամբը վրէս գիր, դօլանները դայիմ կապայ. էրկու հատ աքլորահուտ առ. ոտդ դէր զանկուն ու նիլ վրէս:

Ոտը դրեց զանկուն ու նիլաւ, ասեց.—Թաքաւորի տղա, ընենց

ջուխտ զանկու տուր փորիս, որ իմ մօր ծծած կաթը գայ իմ բերանը: Զուխտ զանկուն տուեց, մօր ծծած կաթը էկաւ բերանը. հանեց Ֆալաֆի օխտը դաթը. վե կալաւ, տարաւ մի փոս, ձին բեզարեց, ասեց.—Տղան, վեր արի, ինձ ման ածի: Ման ածեց. տեհաւ էն դհիցը մի սև դե էկաւ, էրկու ջաղացաքար առեր ա ձեռ. ծնփ տալով գալիս ա:

Ձին ասեց.—Ա՛յ տղա, քեզ արա, ոտդ դիր զանկուն, նիլ, սև դե էկաւ: Ասեց. Սև դե—Աչեմ, աչեմ, քեզ որ ատամիս տակը ճաշ անեմ, դեմ ատամիս տակը, ըսկի չես էրեայ:

Ձին ասեց.—Այ տղա, զանկուն տուր, հաւալանմի՛ս րլնեմ. թէ չէ, ըզրա ձեռիցը չես պրծնի:

Ջանկուն տուեց, հանեց Ֆալաֆի մի յաթը:

Ի՛նք ջաղացաքարը չաւտեց քամակիցը, կիւլլի պէս գնաց. սաղրուն դուռ, Տարաւ, մի բաղչի դրադ վե դրեց, ասեց.—Բո՛ր ղլին օթի կայ, քաղայ, դի իմ սաղրու վրէն, որ սաղանայ:

Ալբեալը քաղեց, ծամեց, դրեց ետրի վրէն, սաղացաւ, ասեց.—Ի՛նք, կը մտնես էդ բաղչի մէջ. մարմար հալուդ կայ, Հազարաբիրուլը էդ հալուզի վրայ կախ առաւ ա. Հազարաբիրուլի դաճաւը վե կալես. մի հատ էլ կանանչ վարդենի ճպտո կայ տնկուած, էն էլ կը հանես, կը բերես, որ ձէն տան, ասեն.—Հազարաբիրուլը տարան, ետ չի քամաւ անես. որ ետ քամաւ անես, քար կը կտրես. էրկու աքլորաճուտն բանցր քցայ. թէ կանչեցին, խեռ ա, կը պրծնենք ըստիան. թէ չի կանչեցին, չենք պրծնի: Էրկուսն էլ բանցր քցեցին, էրկուսն էլ կանչեցին: Ասեց.—Գնա, իմ ասածը կատարայ ու արի. էլ մի վախենայ:

Գնաց, լաճասը վե կալաւ, վարդի ճպտոն էլ հանեց, ձէն տուին. «Հազարաբիրուլ տարան, տարան»:

Նո քամաւ չարեց. էկաւ, հառաւ ձիուն. ձին ասեց.—Ի՛նք, ոտդ դիր զանկուն ու նիլ: Նիլաւ:

Ջանկուն տուեց, հանեց Ֆալաֆի օխտը դաթը. բերեց, իրանց դռանը վեր դրեց, ասեց.—Ի՛նք, տար, ճպտո բաղչի մէջ տեղ տնկայ: Տարաւ, տնկեց, Հազարաբիրուլի քաղչի մէջ ինչ կար, ըզի էլաւ: Բիրուլը հաւրդի վրիցը կախ տուեց. ըզի երգեց. «Ո՛ր որ լսում էր, հայպաք էր կտրում ըզրա քաղցր ձէնին: Էդ ախչիկ գչեր, ցերեկ քամաւ էր անըմ էդ բիւլբուլին: Տղէն դուռ էկաւ. գնաց ավ անելու, Թաքաւորն էլ դուռ ա էկե ավ անելու. տղէն տուեց, մի ջեյ-րանի ճուտի. ճուտը գնաց, Թաքաւորի աղաքը վեր ընկաւ. տղէն գնաց, Թաքաւորի աղաքիցը վե կալաւ. Թաքաւորը ըսկի չի խօսաց. ասեց.—Նազիր, վազիր, լէլ յետ դառէք. էլ ավ անիլը չուզի: Յետ դառան, էկան. Թաքաւորը ասեց.—Իմ տեղաշորը քցա. ես մե-

ռայ: Կնանիքը տսին.— Խի, ինչ էլաւ: Ասեց.— Էն տղէն մի շաքաթ էր չէր երեւում. էս օր էկաւ, ավը իմ աղաքից վե կալաւ, գնաց, հետո մի բերան էլ չի խօսաց: Կնանիքը պառկացրին, դպա պառաւին գնացին, ասեցին.— Պառաւ, էդ սրտի զրկեցիք, էլի էկեր ա: Ասեց.— Հըմի կեթամ, էն տեղ կը դրկեմ, չի գայ: Մի մի բուռ ոսկի տուեցին:— Գնա, ասեցին. մի կաղնի էլ: Պառաւը գնաց, ըդոնց դուռը ծեծեց. ախչիկը էկաւ, դուռը բացեց: Պառաւը ասեց.— Բարեւ, բալա ջան: Ասեց.— Աստըծու բարին, նանի ջան: Ասեց.— Հագարաբլլըսը բերեք ա: Ասեց.— Բերեք ա: Վե կացան, գնացին. տհա՛ն:— Այ հայ, ասեց. ո՞վ էթում էր, չի՞ր գալի, էս մոնց բերեց: Դիտաս, ինչ կայ, բոլա ջան:— Ի՛նչ կայ, նանի ջան: Ասեց.— Որ էթայ, Դուլդուլ մատեանը բերի՝ օխտը քուռակ ունի. օխտը քուռակի ետլին օխտը մազ կայ. օխտը մազը օխտը մուղամ ձէն ա հանըմ, Պառաւը գնաց, իրիկունը ախպէրն էլ էկաւ տունը.— Խի էս նօթերդ կիտե, ասեց քուորը:— Գնա, Դուլդուլ մատեան բեր, օխտը քուռակ ունի, ամեկ քուռակու ետլին օխտը մազ ունի. ամեկ մազ օխտը մուղամ ձէն ա հանըմ: Տղէն գնաց ձիու մօտ, ձին ասեց.— Հը, ի՛նչ կայ, Թաքաւորի տղա:

Ասեց.— Պտի էթանք՝ Դուլդուլ մատեան բերենք: Ասեց.— Քուսարլացնողի վիզ կտարի, էն իմ մօքօր ախչիկն ա. մօրից էլաւ, անըմը դրեցին Դուլդուլ, հըմի մեծացեր ա, քանի տարի ա ես հեռացեր եմ. Դե, ասեց, դնա, օխտը հատ քեչայ առ. օխտը գոմչի կաշի առ, օխտը փուք էլ ձութ ու ծամօն առ. հալայ, կպցրայ իմ սկլոզ ջանին մի քեչայ քցայ յըէս: Մի քեչան քցեց վրէն, մի յօլանով կապեց՝ օխտը քեչէն էլ օխտը ղաթ կպցրեց. յօլանները քաշեց. Թամքը դրեց յըրին, օխտը փութ գարին ամեց աղաքը. ձին կերաւ, ոտը դրեց զանկուն, նիլաւ: Մի ջուխտ զանկու տուեց. հանեց ֆալաֆի օխտը ղաթը, գնաց, մի ծովի դուղը վեր էկաւ. տհաւ մի ամաւաքներ կայ, որ օխտը աեճժ ա, ասեց.— Այ տղա, ծովի էն էրեսը պտի էթանք. կարմիր դեր կգայ, մենք չենք պրծնի, քեզ արա: Մէկ էլ տհա՛ն կարմիր դեր էկաւ, մի գերան դրե ուսը. իրեք վերստ ա դրա երկարութունը, գալիս ա: Ասեց.— Այ տղա, ոտդ դիր զանկուն, նիլ: Նիլաւ: Կարմիր դեր ձէն տուեց.— Կացէք, յօնախ էլէք, նոր գնացէք: Տղէն սկանջ չարեց, զանկու տուեց, Զանկու տալու բաշտան վե կալաւ տղին, որ վե կալաւ, գերանը ջրինսի պէս քցեց ըդրա քամակը, չի հասաւ. գնաց ծովի մէջ տեղը տնկուաւ: Տարաւ, տղին ծովի էն էրեսը վէր դրեց.— Քու բաշտարիք տնա, ես կը մտնեմ ծովի տակը. փրփուրը թէ կարմրեց, կը փախնես, էլ քե պրծնում չի կայ. թէ սիպտակեց, ուրախացի: Զին գլուխ կօնծի

արեց, զնաց ջրի տակը, մի սահաք ըդենց ծովի տակը մնաց. քամաւ արեց, տեհաւ փրփուրը կարմրեց, տղէն թողեց, փախաւ. ը տեղան մի կէս սահաքէն ճանփայ զնաց, հաճաս կտրաւ. ասեց. —Սո սուր էմ փախնում, իմ արինը սե ձիու արընից աւել ա. ընդրան սպանեցին, ինձ էլ սպանեն: Սո դառաւ, էկաւ էլի. տեհաւ, փրփուրը սիպտակըմ ա, շատ ուրախացաւ: Տեհաւ որ Դուլդուլ մատեանի ետից բռնեց, քաշեց դուս, ասեց. —Այ տղա. հոխսէն քցայ ըսդրա զուլար: Նոխսէն քցեց, կապեց:

Տեհաւ օխտը քուռակն էլ ծովու միջից դուս էկան, հաղ արեցին: Ասեց. —Այ տղա, հը, ինչ տեհար. Ասեց. —Տեհայ փրփուրը կարմրեց: Ասեց. —Տեհում էս գլխիս. ճակատիս տուեցին: Ասեց. —Բա սուր ա քու օխտը բեշէն. —Տուեցին, պոկեցին. էդ թամբը դիր վրէս, նիլ. հոխսէն դայիմ բռնայ, ինձ հետ քայո, Գշեց ծովի երեսովը, օխտը քուռակն էլ քամակիցն էկան. բերեց, իրանց դռանը կաղնացրեց. դուռը ծեծեց. քիրը դուռը բաց արեց: Սե ձին ասեց. —Մատեանը բռախ տու. էլ փախնողը չի: Բռախ տուեց, քուռակները էլ հաղ արեցին, ըզրանց օխտը մազերիցը, ամեն մազիցը օխտը մուղամ ձէն էր դուս գալի:

Տղէն վի կացաւ. զնաց բազար, թաքաւոր փաննարից քամաւ արեց. տեհաւ էն տղէն ա. —Հէլ վախ, Ֆալաֆ, ասեց. ես թաքաւոր ըլիմ, էս քալուր տղայ չունենամ, էս էլ չի կաղնում ինձ հետնայ խօսայ: Թաքաւոր իրա էրկու կնկան էլ կանչեց, ասեց. —Մի դայիմ բերէք, ես խմեմ, պառկեմ. էն տղէն էս օր տեհայ, իմ դարսը քաղացաւ: Կնանիքը վռագ, վռագ դայիման տուեցին. թաքաւորը խմեց, պառկեց: Կնանիքը զնացին պառաւի կուշտը. ասեցին. —Պառաւ, բոլ չի էս օղիյէն բերես մեր գլուխը: Ասեց. —Խի, ինչ ա էլի: Ասեցին. —Էն տղէն էկեր ա: Ասեց. —Էթամ. էն տեղը զրկեմ որ էլ իլլամ չըլլի գալու: Ամենքը մի բուռ ոսկի տուին: Պառաւ զնաց. դուռը ծեծեց, ախչիկը դուռը բացեց: Հա, բարեւ, բալա ջան: —Աստըծու բարին նանի ջան. Ասեց. —Դուլդուլ մատեանը բերեց: Ասեց. —Բերեր ա: Ասեց. —Էթանք, տեհանք: Տեհաւ քուռակները էնպէս էն ջղիւր տալի. մի բօպա մի տեղ չեն կաղնում: Ասեց. —Բալա, տեհում էս քու նանը, ինչ լաւ նան ա, զրկեցի Հազարաբիլուրը բերեց, զրկեցի Դուլդուլ մատեանը բերեց. Հըմի Հազարաբիլուրը որ երգում ա, դիտամ, չես հասկանում, Դուլդուլ մատեանի քուռակների մուղամ ձէնները որ հանում էն, էդ էլ չես հասկանում. պո որ էթայ Դիւլ փարին բերի, որ քե պէս մէ ախչիկ ա, ինչ որ ասի, դու կը հասկանաս. կըլլի քեզ հարս, իրան կնիկ: Պառաւ զնաց: Իրիկունը ախպէրը էկու տուն, տեհաւ քուր նօթերը կիտած ա, ասեց. —Այ քիր, հըմի ինչ ա պակաս: Ասեց. —Ո՛չ Հազար-

րարիլբուլի ձէն էմ հասկանում, ոչ էլ Դուլդուլ մատեանի քուռակներին մուղամ ձէները. գնա, Գիւլ փարին բեր, որ ինձ հարս ըլլի, քեզ էլ կնիկ. ինչ որ ասի, ես հասկանամ:

Տղէն գնաց Սև ձիու մօտը, ձին ասեց.—Հը, ինչ կայ:

Ասեց.—Էթունք, Գիւլ փարին բերենք:

Ասեց.—Գու սարվացնողի շլինքը կոտրուի. Դէ, գնա, օխաւը փուք գարիս բեր: Գարին կերաւ, ասեց.—Մի լաւ շահիքիմար մը տուր ինձ. թամբը դիր վրէս, մի ջուխտ զանկու տուր, իմ մօր ծծած կաթ գայ իմ բերանը:

Էդպէսդ արեց, ձին հանեց Ֆալափի օխաւը դաքը, տարաւ մի բաղչի դուռ վեր դրեց, մտաւ նեքսև:

Գնաց. յետ արած դռները բաց արեց, բաց արած դռները. յետ արեց, տեհաւ Գիւլ փարին քնարկեան ա անըմ, ասեց.—Գլխիդ դուբան, արևիդ դուբան, քու յեթիցդ էմ էկե: Իրեք անգամ ասեց, էն չի խօսաց. վրա չորսին ասեց.—Մոնց որ էկեր էս, ընենց գնա. չըմ դմրեմ քեզ:

Ասեց.—Հնար չի կայ, դմրես, չի դմրես, քեզ պտի տանեմ:

Ասեց.—Որ իմ յեթիցս էս էկե, չարի ծնկներդ քար դառնաս: Չարի ծնկները էլաւ քար:

Ասեց.—Սա քու սէրի խաթեր էկեր էմ:

Ասեց.—Դու չարի ծնկներդ էլեր էս քար, հալլա խօսում էս. չարի պոռտդ էլ ըլլես քար: Չարի պոռտը էլաւ քար:

Էլի ընկաւ աղաչանք, ասեց.—Պտի գաս, էթանք:

—Չարի շլինքդ ըլլես քար, ասեց:

Ձին էլ էլաւ չարի շլինքն քար, ինքն էլ:

Ասեց.—Այ տղա, ուրիշներին մէկ անգամ ասելուն քար էի շինում, վեր քցում. քեզ չեմ դմրեում. քու ոսկե քափիլը որ փռուեց էդ քարի վրայ. իմ ջիկեաւը մղկտում ա, քեզ որ լաւացնեմ, կեթնա, թէ էլի իմ եախէն պտի բռնես:

Ասեց.—Պտի բռնեմ քու եախէն, կուզես լաւացրայ, կուզես չինայ քար, վերջանամ:

Ասեց.—Դէ, քարի միջից դուս արի ու արի:

Դուս էկաւ ու հասաւ Գիւլ փարուն. խտրեց, պաշարչեց էն ընդրան, էն ընդրան, էն ընդրան:

Ձին էլ ընտի ուրախացաւ, ոտնաքանդ արեց: Ախչիկն ասեց.—Այ տղա, ես իրաւունք էմ տալի քեզ. փունջ մանուշակն ան, որ քարին տաս, կը սաղանան:

Առաւ, որին տուեց, սաղացաւ. որին տուեց, սաղացաւ. էլաւ տոս հազար մարդ ձիաւոր. խառուան բիրաթի յիրար. Գիւլ փարին իրաւունք տուեց.—Դէ, ամեն մարդ իրան ձին նիլնի ու էթայ իրա

տունը: Քոմմա գնացին, մնաց էդ Գիւլ փարին ու էդ տղէն: Գիւլ փարուն վե կալաւ, գնաց ձիու մօտը. նիւաւ ձին, ախչիկը քաշեց քարբը, ասեց ձին.— Այ տղա, մի լաւ զանկու տուր ընձի, իմ մօր ծծած կաթը դայ իմ բերանը: Հանեց Ծալաֆի օխտը դաթը. ծովի էն դրաղը վե դրեց: Նստեցին, հաց կերան, պրծան. ձին բերեցին որ նիւնէին. մէկ էլ տեհան բօզ դէր մի ծառ ա դրե ուսին, ինչ դառ դուրս ու դուռ-ջանաւար կայ, կախ արե ծառի վրեն. դրեր ա ուսը. մի պոռչը երկինքն ա սրբում. մի սլոռչը գետինը. էկաւ, ըդոնց տեհաւ, ասեց.— Էս դառ ջանաւարի մէջ մէկը իսանի մօր պէս քաղցր չըլլի, Աստուած ըս օր ջուխտն ա հասցրե:

Ձին ասեց.— Տղա, քեզ արա, նիւ, դեն էկաւ. թռի իմ քամա-կը: Թռաւ ձիու քամակը, ախչկայ թեիցը բռնեց, քաշեց թարկը: Գիւլ էն դիէն ձէն տուեց.— Կաղնէք, ձեզ բան էմ տարմ:

Ձին ասեց.— Իմ կողքերին մի ջուխտ զաճկու տուր:

Որ տուեց. ձին վե կալաւ ըդրանց, դէր տեհաւ, ծառը տուեց գետնովն ու ձիու քամակիցը վազեց. հասաւ, ձեռը քցեց որ ձիու հոտը բռնէր. ձին մի ջուխտ քացի տուեց ճակատին, դէր տասներկու կունդկի՝ արեց ու վեր ընկաւ. ձին տարաւ իրան դռան աղաքը վե դրեց, դռուը ծեծեց, քիւրը բաց արեց, փաթթուեց ախչկան. էլ իւրար պաչպըչիւր, Աստուած ազատի:

Էկան, բաղչէն ման էկան, Գիւլ փարին ասեց.— Այ տղա, գնա, ուստայ բեր, մաքրապէք չիւնի:

Գնաց, ուստէն բերեց, ոսկին տուեցին, իրա ձեռի մուզըր (հախը) տուին, ասեցին.— Տաս հազար ոսկե մաքրապա չինայ: Շինել տուին, պրծան: Գիւլ փարին մի դաստայ ծաղիկ կապեց, տուեց տղին, ասեց.— Էն գոմ: Ի կաշու միջի կնիկը որ կայ. տար. տուր էն կնկայ ձեռը:

Ծաղիկը վե կալաւ, տալաւ, տուեց կնկայ ձեռը. կնիկն առաւ, քանաւաւ արեց. տղին էլ լսոն չի կարաց ասի, հենց ասեց.— Սո մոռայ, մեռայ:

Տղէն էկաւ Թաքաւորի պալատի տակով տուն. Թաքաւորը տու-հաւ.— Նազիր, վազիր, ասեց. էս էրկու շաբաթ էդ տղէն իմ աչ-քովը չէր ընկե. էս սահաթը կը բերէք. ընձի հետ խօսայ: Գնացին ասին.— Թաքաւորը քի կանչում ա: Գիւլ փարին ասեց.— Էգուց Թա-քաւորը էս վախօք մեզ դօճախ ա. տղէն չի կարայ գայ:

Էկան, Թաքաւորին ըդենց պատասխան տուեցին:

Թաքաւորը շաա ուրախացաւ. Թաքաւորի էրկու կնիկը Թաքա-ւորին քուն գրեցին. աքալ-թափալ գնացին իրանց օթախը. պառա-

1, Գիւլու վերայ գնդակի պէս գլորուիլ գնա:

ւին խապար զրկեցին, ասեցին.—‘Ինձսրզ, իմանսրզ, էդ սր տեղ էս զրկե, էկաւ. ասեցին. դէ, գնա էս սնաքը զրկիլ տուր, որ էթայ: Ասեց.—Իրեք տեղ զրկեցի, էկաւ. հըմի ընենց տեղ պտի զրկիմ, էլ հնար չի կայ գալու:

Պառաւր զնաց, դուռը ծեծեց. ախիկը դուս էկաւ:

Ասեց.—Բարեւ, բալա ջան՝ մոնց ա, Գիւլ փարին բերեր ա:

Ասեց.—Նանի ջան. բերեր ա. բա ինչ ա արեւ:

Գիւլ փարին ասեց.—Նանի, արի. ընձի հետ խօսա:

Ասեց.—Քեզ բերել տուեցի. մի տեղ էլ պտի զրկեմ:

Ասեց.—Ըողորանց գլուխը ինչ բալբալիք էկեր ա, քեզանով էկեր ա. պառաւ: Ասեց.—Խի ընձանով էկեր ա, ընձանով լաւու-թուս ա հասեւ:

Ասեց.—Որ թողամ, չստ կը խօսաս դու. ըլլես մի ցւոտ ցախ աւել, ընկնես ը տեղ: Էլաւ մի ցւոտ ցախաւել:

—Ախիլ, ասեց. տա՛ր քցայ գոմը, ձիու տակը:

Տարաւ. քցեց գոմը: Տղէն նեքսեւ մտաւ:

Գիւլ փարին ասեց.—Արի, քեզ դուրս ու բալից տղատեցի, գնա բազարը՝ տասը հատ դաւար առ, էրկու խալուար բրինձ. կէս խալուար եղ. բե, քու հօր ու մօր ժամ-պատարագ արա: Գնաց էնպէսդ արեց. դաւարները մօրթիլ տուեց, կերակուրները էփիլ տուեց, ղըր-կեց, մարդիկը քօփ արեց. տղէն էլ թաքաւորին կանչեց. թաքաւորը էն սրնաքը էկաւ, էլ մանալ չիթողաց: Թաքաւորի կնանիք մօրթ ղըրկեցին պառաւին. տեհան պառաւ էրեկուտանից չիկայ. ղոտնց սիրտը ճաքում էր. իլան չիկայ ձեռ: Գնացին. նստան. հացը քայիլ տուեցին, կերան. իրանց աղաքի ոսկե մաքրապէք էլ, տղէն հրամայեց, վե կալան, փոմա գնացին: Թաքաւորը մնաց, շատ ուրախացաւ. երկար խօսացին: Թաքաւորը տղին ու ախչկան բերնին մայիլ կտրեց, տսեց.—Ի՛նչ ուզում էք, ձեր լեզուն ինչ պտըտի պտի տամ:

Գիւլ փարին ասեց.—Քեզանից զատ չենք խնդրում, մի բան ենք ուզում: Ասեց.—Մի անգամ ասեր եմ, ուզա՛:

Ասեց.—Մենք էն դարվազի կապած կնիկն ենք ուզում, տաս մեզի: Ասեց.—‘Ի՞նչ քան ուզէք, էդ ինչ էր:

Ասեց.—Մենք էն ուզում ենք: Ասեց.—‘Ի՛նչ, ձեզ ըլլի:

Թաքաւորը պալատը գնաց, կնանոցը տսեց.—Ընձնից զաս չուզեցին. էն կնիկը ուզեցին:

Կնանիքը շատ տրտմեցին. Գիւլ փարին ու ախչիկը գնացին. էդ դարվազի կնիկը զրեցին ուսներին, տարան համաւը. տասն օր դրեցին ջրի մէջը, աննախ ղորա կաշին կսկղեց. մի լաւ լեղացրին, բերեցին տուն. մի ձեռք էնպէս շոր կտրեցին, կարեցին, ըսկի էդ

քաղաքում չի կար. հագցրին ըդրան: Փարին ասեց.—Մէկ էլ ժամ արա քու հօրն ու մօրը:

Տղէն մէկ էլ էդպէս պատրաստեց. կանչեց, էկան, ինչ դար մարթ կար: Փարին ասեց.—Գնա, Թաքաւորին էլ կանչայ:

Թաքաւորը կնանոցը ասեց.—Ին, վերէք, էթանք:

Կնանիքը ասեցին.—Մենք զանք, ինչ անենք, Թաքաւոր:

Թաքաւոր բարկացաւ.—Ին, թեզ արէք, ասեց:

Վե կացան, զնացին, մտան նեքսե: Էդ ախիկն ու Փարին էկան, Թաքաւորի ձեռը բռնեցին, տարան:

Թաքաւորը ասեց.—Այ հայ. ես Թաքաւոր ըլլեմ, էս քավուր ախիկեք, էս քավուր տղայ չունենամ:

Նմակը քաշեցին, կերան, պրծան. տղէն ասեց.—Ամեն մարթ իրան առջևի ոսկե մաքրապէն վեր կալի:

Վե կալան, զնացին. Թաքաւորը. իրա կնանիքը մնացին:

Կիւլ փարին ասեց.—Ախիկ, զնա, էն ցախաւիլը գոմիցը վե կալ ու բեր: Գնաց, վե կալաւ, բերեց:

Ասեց.—Ախիկ դիր Թաքաւորին աղաքը:

Թաքաւորը նեղացաւ իրա միջին, ասեց.—Ձեր պատիւ տալը ասեմ, թէ էս վերջի բանը ասեմ:

Ասեց.—Թաքաւոր ապրած, մի նեղանայ, ինչ որ բան կայ, էդ ցախաւիլը կասի հըմի:

Փարին ասեց.—Ցախաւիլ, էլի պառաւ:

Էլաւ պառաւը, նստեց ը տե:

Թաքաւորը ասեց.—Նա, էս մեր տան պառաւն ա:

Ասեց.—Դե, պառաւ. ինչ որ տեհեր էս, պատմա:

Պառաւը, ինչ որ էլեր էր, ամենը Թաքաւորին պատմեց:

Դիւլ Փարին ասեց.—Տենըմ էս, էս ոսկե փափլաւոր տղէն ու ոսկե մազաւոր ախիկ. էս կաշու միջի կնիկ ըսդրանց ինչն ա:

Ասեց.—Ըստրանց մէրն ա:

Թաքաւորը ըսդրանց ինչն ա: Ասեց.—Հէրն ա:

Ասեց.—Պառաւ, դու խի իր էդպէսդ հանըմ ըդրանց գլուխը:

Ասեց.—Ինչ որ անըմ ին, էդ էրկու կնանիքն ին անըմ:

Թաքաւորը վե կացաւ, ոտը գետնով տուեց, ասեց.—Պառաւ. ըդոնք որ անըմին, դու խի արեցիր:

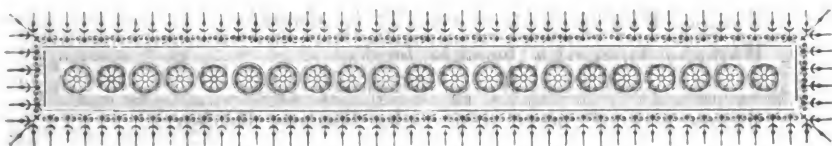
Պառաւին տարան, քցեցին ծովը: Էրկու գիծ դաքիւր բերել տուեց. էդ էրկու կնկայ ամենքը էրկու դաքիւր պոչը կապեց. գիծ

Թաքաւորը իրան կնկան առաւ քաղասան: Փարուս տղին վրայ պսակեց: Ինքը Թաքաւորութունից վեր էկաւ, տղէն դրեց իրա տեղը:

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԵՐ

I

ԴԱԽԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

(Շասախի բարբառով *)

Օղորմին օանք Մելիսեք քեախանին
 Օղորմին օանք Սասման օան,
 Օղորմին օանք Մներ քազաւորին,
 Օղորմին օանք Աւագ սարին,
 Օղորմին օանք Բանձրիկ Մարուքիին,
 Օղորմին օանք Ձենով Յովանին.
 Օղորմին օանք Մըսրայ Մելիքին.
 Օղորմին օանք Մըսրայ Մելիքի տղի Մելիքին.
 Օղորմին օանք Քեռի Թորոսին.
 Օղորմին օանք Թառլան Դաւթին,
 Օղորմին օանք Խանճուք խանրմին.
 Օղորմին օանք Դաւթի, տղայ Մհերին:

Մհեր Սասուն կը նստէր Թազեաւոր.

Մըսրայ Մելիք Մըսր կը նստէր Թազեաւոր.

Մըսրայ Մելիքի կնիկ ճիծ չունէր:

* Պատմած է Մկրտիչ Յարութիւնեան. մօտ եռեսուն տարեկան՝ սեւադէմ. նիհար եւ ծանրախօս՝ հայրը Յարութիւն Շասախի Աւեսի Մեզրէ գիւղացի, որ մախ բնակած է Շասախու Թաղ գիւղն. ուստի արունքի պատճառաւ խոյս տուած է Փիւտանդաւոյ յԱռեղ գիւղն բնակած. ուր ծնած է Մկրտիչ. սա երբ 15 տարեկան կը լինի, կերբայ Շասախ. շարի իր քեռու մօտ կը մնայ. ապա հօր հետ Բաղնոց գիւղը կգան. ուր հայրն Դաւիթ Մհեր շարունակ կատէր. ինքն ինչպէս կատէ. իր հօրմէն սովորած, հայրն եւս Առեղ գիւղացի Մանասերէն:

Մկրտիչ վերջին երեք տարին Ապաղայի Խաչան գիւղը եղած է. Դաւիթ եւ Մհեր շարունակ պատմած է. այժմ երկու տարի եւս Վաղարշապատ կապրի

Մըսրայ Մեղիքի կնիկ իրան մէջ կը մտածի:
Մեղիքից իրաւունք կառնի, կըսի.

—Ձի ճիժ չունեմ, որ Մըսըր թագաւորը ընը,
Սերմա փոխեմ, տղէմ ընը. ընը Մըսրայ Մեղիքի,
Մըսրայ թագաւորութուն կանգնի.

Մըսըրայ Մեղիքի կնիկ կելնի, իշ կանի,
Ուր գեօղիկ, լաչիկ կօղորկի Մհեր թագեաւորի խամար.
Մհեր կը տիսնայ գեօղիկ, լաչիկ օղորկիւրի ուր խամար,
Ըսիր ի.—«Որ ես գեօղիկ, լաչիկ օրողկիւր էմ.

Էն չգեայ. քըն գիս չատ կնիկ ի»:

Էն տեղ Մհեր իշ կըսի.

—«Որ նա խապար էն տուիրի, ես տըհամ»:

Կնիկ կըսի.—Մարդ, մէհայ, աղիկ բան չի քի խամար:

Կըսի.—Կնիկ, ես տըհամ, ես չըհամ, ես էլ ինու ցեղ կնիկ էմ:

Ճարն ինչ ի, տըհամ, չըհամ, չընը: Իլաւ, գինաց:

Էրկու գիշեր, եան իրեք գիշեր մօտը քնաւ:

Դարձաւ էրի տուն:

Մըսրայ Մեղիք գինք մեռաւ:

Ինը ամիս, ինը օր որ քըմմաւ, Աստուած ինու տղէմ իտու,

Որ ինը ամիս քըմաւ, Մհեր էլաւ, գինաց Մըսըր:

Ըսաց.—Տիսնանք, ինոր տղայ ձընէ տընը, թի չէ չընը.

Գինաց, տաւ մէկ տղայ իւրի ինու:

Ըսաց.—Սա գիտեմ. նա տղէն ձընէի:

Մհեր մնաց Մըսըր տասն էրկու ամիս:

Տղէն էլաւ տըսուերկու ամսական:

Մհեր մէկ օր օթախներու վրին կաթ կայներ էր, կրիչկէր:

Տաւ, մէկ սէլ էկաւ, լրուաւ չիմանի մէջ:

Մհեր կը տիսնայ ուր մօտէն ծնուած Մըսրայ Մեղիք իշ կանի:

Էլաւ, գինաց, սէլ լրուած տեղից ճամբը բռնեց, խանեց գիւս:

Էն տեղ Մհեր բաղդակոծուաւ, ըսաց.

—Սմ աչքեր կօրնէր, ես գինացի, խալխի արտ ջրի, կանաչաւ, եմ

արտ չորցաւ:

Մհեր նորէն էլաւ, գինաց ուր տուն-Սասուն:

Էրկու, իրեք շաբաթ մնաց՝ Աստուած իտու ինու կնիկն էլ

մնաց տղով:

Ինը ամիս որ քըմմաւ, Աստուած ինու իտու տղէմ:

Ինու տղէն կնքին, անուն դրին Դաւիթ:

Դաւիթ քեառասընքի մէջն էր, մէր մեռաւ:

Մհեր ըսաց.—Ընեմ, համ մօ Մըսըրայ Մեղիքի կնիկ. էն էլ

ընձի կնիկ ի, թըղ գԴաւիթ պախի:

Առեց զԴաւիթ. դիմաց մօ Մըսրրայ Մեղիքի մէր:

Որ գինաց, ըսաց.—Ա՛յ կնիկ, էդ էլ քիւ որդին ի, մէր մեռաւ:

Դիւ տը պախես:

Ըսաց.—Ձաւար չկայ, կը պախեմ. էն էլ եմ տղէն ի:

Դաւիթ ընցկոն զօռեղ էր, պնդեր կը կտռտէր:

Ելաւ զճնիլ բիրեց, արաւ պնդի թել:

Դաւիթ էն դանցաւ ոժ ունէր, զճնիլ չդիմացաւ, կտրաւ:

Ինչ բիրեց. ճար չիլաւ, կտրաւ:

Նոր բիրեց վոռուանք, փէխր մանեց:

Արաւ ինու պնդի թել, որ պախեց:

Նորէն որ շունչ կը խանի. վոռուանք կը կծկուի, թիպնայ ուրուրոցին. էն ինչ որ մեքս քեշի զինք, են ժամանակ վոռուանք յերկընէր:

Որ ջոջանայ, ուրուրոցից կը խանէն դիւս:

Դաւիթ կընը տաս-տըսուէրկու ամսական տղայ:

Թի խալիս տղէն տարով կը ջոջանէր. էն օրով կը ջոջանէր:

Դաւիթ կընէր, կըհէր խալի ճիծերու խետ կը խաղէր:

Դաւիթ սկոն ոժով էր, չիմարի ծառ կը կոռէր:

—Տղէկներ, կըսէր. իկէք, խեծէք, դռնկուզայ խաղանք:

Տղէկներ կը խափէր, կը նստէն չիմարի ծառի վրէն:

Էն գեախ կը թըղնէր, ճժեր կը բանցրանէն, խըտ էրկնուց կիւնէն տակ:

Որ կիւնէն տակ. վարու թիւ կը ջարդուէր, վարու մէշքը կը կոտորուէր. վարու աչկեր կօրնէր, որ բերաններ կը մընար բաց, կըսէր.—Հա, փոխինձ կուղէք: Աւագ կը լցեր բերաներ, կըսէր.

—Առէք ձե փոխինձ.

Էն գեախ կընէն, կըհէն Մըսրրայ Մեղիքին կը գեանգտուին:

—Քիւ աղբէր մեր տուն աւրեց, մեր տղէներ զըմեն սըպանեց. մէ քանցի արա:

Էն տեղ քանցի կանի, կըսի Դաւթին:

—Ա՛ տղա, սկոն բան մի՛ անի, խալի կգեան, դեանգեատ կանեն:

Մէր կըսի.—Որդի, դիւ կընես կըհա՞ խըտ ֆերգներաց հոլ կը խաղաս, Դաւթին էլ տար խըտ քի. քիւ աղբէրն ի, թըղ աստը-ւոր տիւնայ էն էլ:

Կըսի.—Աղէկ, մէրիկ, կը տանեմ խը ձի:

Մեղք զԴաւիթ կը տանի մէկ սարի գլօխ կը դնի, չտանի դաշտ:

Մեղք զինք կիջնի կեհայ Լուրայ դաշտ. կը խաղայ խըտ ֆերգներաց:

Մեղքի սեյրանյտեղ Լուրայ դաշտն ի:

Իրիկուն որ կընը, Մեղք խըտ ֆերգներաց հոլ կը զարկեն,

կրհան վրը Դաւթին ի վեր. Դաւիթ կառնեն, տուն կը հան:

Էն տեղ մէր կըսի.—Դաւիթ, իշ տըսար, իշ չտըսար:

Կըսի.—Ձի գըին սար. իրանք իջան Լուրայ դաշտ, խաղցին. ես գիւերու, առչիւրու, աղուսնիւրու, գետգաննիւրուն ախու չըմ քընի, նա քնիրէմ, նա դադարիրէմ:

Մէր կըսի.—Մըսըրայ Մելիք, այ որդի, ընչի 'Դաւիթը կը տանես, դնես սարը, գիւ կիչնես Լուրայ դաշտ, խաղաս. 'Դաւիթ գէլիւրու գետգաննիւրու ախու չքնի:

Էն խըլիսուն Մելիք կըլնը վեր, գ'Դաւիթ կառնի, տանի, դնի էմէլ սարի մէջ. գինք կիչնի Լուրայ դաշտ, Ֆերգնեայ խետ կը խաղայ:

Յեւլարին որ կըլնի, Ֆերգնեայ կըսի.—Հոլ զարկէք, թըղ հա, դըպնայ Դաւթին. գ'Դաւիթ սըպանի, մօտէն ազատուենք:

Ֆերգնեք մէկ մէկա հոլ կը զարկեն, կըհան. կը խասեն Դաւթին, մէկ էլ կը զարկին. հոլ կըհայ վրը Դաւթին:

Դաւիթ Աստուծոյ խրամանքով հոլ կը բռնի:

'Դաւիթ գհոլ աջ ձեռնով կը թալի խըտ էրկնոց, ձախով կը բռնի: Մէ մէկու ետեւէն աջ ձեռնով կը թալի, ձախով կը բռնի:

Ֆերգնեք կըսին Մարայ Մելիքին.—Այ հաւաւ, հոլ գ'Դաւիթ սըպանեց: Կըհան, կը տիսնան, իշ կը տիսնան:

Հոլ 'Դաւիթ առիւր ի, բռնե մըլ ձեռքիրուն:

'Դաւիթ գհոլ աջ ձեռնով կը թալի խըտ էրկնոց, ձախով կը բռնի: Մարայ Մելիքն ի, որ կը տիսնայ, կը զարմանայ:

Կըսի.—Հէյ վա՛խ, նարիկ հմ թաղաւորութուն հմ ձեռնէն տ'առնի, պէտք ի ես զնարիկ սըպանեմ:

Կառնի գ'Դաւիթ, տուն կըհան:

Երսի Մարայ Մելիք.—Մարէ, ես գ'Դաւիթ տ'սպանեմ:

Մէր կըսի.—Որդի, ընչի կսպանես, քիւ աղբէրն ի:

—Ձէ, մարէ, տըսպանեմ. իլան չկայ:

Էն տեղ մէր կըսի.—Որ կըսպանես, բեր, մէկ քաս կըակ դի, մէկ արծաթ գի. էնի որ ձեռ պարզեց դըլս արծաթ, ինու սը, պանել հախն ի. թի որ ձեռ չպարզեց արծաթ, պարզեց թըլս կըակ, մեղք ի ինու սըպանել:

Կըսի.—Մարէ, ընչի՞ մեղք ի:

Էն տեղ կը բիրի մի աման արծաթ, Դաւիթ կուզի ձեռ պարզի թըլս արծաթ. խըլչտակներ Աստուծոյ խրամանքով ձեռ կը զարկին վրը ձեռաց, տանին դնին վրը կըսկին,

Մաա կիրիցի. չՖանիսի պուտի գետին, սլուտի վրը ուր լեզուին. լեզուն կիրիցի. դինք թըլ կըլնը, զանչն. «Թըլ Դաւիթ»:

Մեր կըսի.—Որդի, կեօ տըսածը, որ նարու սըպանել մեղք ի.

չՖանմաւ, ձեռ տարաւ, դրեց վըր կրակին. մատ իրիցաւ, չՖանմաւ մատ պուտեր գետին, դրեց վար լեզուին, լեզուն էլ իրիցաւ. էլաւ թլուր:

Ապա Մարէ, չեւած բան ի, գ'Իաւիթ տ'ըսպանիմ:

—Դէ, որդի, որ կսպանես, տա՛ւր, եմ խող, ջրից խան դիւս. կսպանես, ի՛չ դիտես, էն արա՛ւ: Ես կաթ էմ տուե, եմ սիրտ կը մըռ-մռայ, եմ աչի՛ դէմ մի սպանի:

Էն տեղ Մելիք կըլնի. կտայ էրկու Գերըզի ձեռ. որ Գերգքեր տանեն, Մըսրայ Մելիքի խող ջրից խանեն դիւս, սըպանեն, թալեն ջիւր: Գերգքիւր մէկ սահաթ յառաջ կըհան. Դաւիթ մօտընեաց զատ կը մնայ. խըտ քարին, խըտ թըփին կը խաղայ:

Կը հան, կըլնին Մըրբայ Միլիքի սընոռ ու Դաւթի խօր սընոռ: Կարմունջ մը էն տեղ կայ, գետ տկէն կընցնի:

Գերգքեր կը կանչեն Դաւիթ կըսի.—.էն ընչի, չուր մըկայ սկոն ձընէ հեռու կը մնէք դիւ. յէռջի կերթէք, ձի չէք զանչի, էն ընչի մկայ կը զանչէք:

—Ապա Դաւիթ, չուր մկայ Մըրբայ Մելիքի խող ջիւրն էր, դոր քիւ խօր խող ջիւրն ի, էն յասլով քի կը զանչենք:

Դաւիթ կըսի.—Սկոն չի, թըղ սկոն ըլնը:

Ինոնք՝ մէկ ընցաւ կարմնջի նա տուտ. մէկ մնաց նա տուտ:

Դաւթին կուգէն խափէն, թալեն ջիւր:

Դաւիթ յիմցաւ. որ գէն տը թալին ջիւր:

Ղանչեց Աստուած. էրկու ձեռ էղար Գերգնեաց փողպատ, տիկեց յիրար. թալեց մըջ ջրուն, ըսաց.—Դինացէք, Մըրբայ Մելիքին ճուլպ տարէք, սկիւայ մարդ կայ աստըւոր:

Գերգքեր խըտ ջրին գետցին, Մըրբայ քեաղաք դիւս ընկան:

Քեաղքըցեր գերգնեւր մըջ ջրուն տիւան:

Ջանդկներ ջրուց խանին, Մըրբայ Մելիքին շանց տուին:

Մըրբայ Մելիք ըսաց,—Վայ, անիրաւ, եմ Գերգնեւր սպանե, զինք սաղ ի դինացե, պըծե:

Էն տեղ որթկարածներ, նախըւրդներ, խովիւներ գեառնա-րածներ կը տիւնան գ'Դաւիթ, կը ճանչնան ուր չորեբաց (թագաւո-րական չոր կայ ինու վըէն) թի Ջոջանց տնից ի:

Ճուլպ գինաց ինու խօղըէր-Ձէնով Յովանին:

Յովան կը լսնի, չատ կուրախանայ, կըսի.—Փառք քեզ, Աս-տուած, Դաւիթ էկաւ, խասաւ եմ ձեռ:

Կըլնի դիւս, ձիաւոր կը վերցի, կըհայ, ուրախութունով գ'Դա-ւիթ կառնի, տուն կգհայ:

Չուր մէկ ամիսմ զայսաւր կը մնայ, չուր ինու զարիւյութուն կոտորուի:

Դաւիթ կըհայ, խըտ քեաղքի ճծէրուն կը խաղայ:

Դաւիթ սա տեղ էլ չիմառի ծառ կը կռուի:

Կըսի.—Ճծեր, նարէք վըր չիմառի ծառին, դռնկեոգա խաղանք:

Ճծերն ի, կը նստըցուցի վըր ծառին, ծառ կը թըղնի:

Էն տեղ ւր կը թըղնի, ճծեր ծառից կը բարձրանան, հասնին խըտ երկնուց, վիբուց կգեան տակ:

Որ կղեան տակ, վարու մէջք կը կոտորուի, վարու թև կը կոտորուի. վարու աչք կօրնայ:

Շաբաթմ՝ էրկուս սկոն խաղ կանի, քեաղքի ճծերու կէս կը կուտորի:

Էն իշ ծառից կինին տակ, բերընքտիր՝ վարու կը մնայ բաց. Դաւիթ աւազ կը լցի բերընքտիր, կըսի.—Փոխինդ կուզէք, արէք ձե փոխինդ (ճիծ ի, խելք չկարի):

Էն տեղ քեաղքըցեր կըլնեն. կեհան մօ Զէնով Յովան գեան-գետու Կըսին.—Դաւթին քանպա մը արա. մեր ճծերն զըմեն կուտուրեց:

Էն տեղ Զէնով Յովան ուր քեաղքըտիրուն կըսի.

—Զարար չունի, ես Դաւթին քանպի կանեմ:

Զէնով Յովան զինք կըսի.—Պօչի, էսա անեմ գեառնարած, էհայ խըտ գեառնեռուն, ճծեր չկուտորի:

Խի լուսուն Դաւթին կըսի.—Որդի, արի, քէ անեմ գեառնարած, գեառնարածութուն աղէկ բան ի:

—Աղեկ, կըլնեմ. ջուխտմ պողպըտե սոլ կարել տու, կեհամ:

Էն ջուխտմ՝ պողպըտե սոլ կարել կտայ. կը բերի, կըսի.

—Իլի, գեառներ տար, էրէծա:

Դաւիթ կը խաջնի պողպըտե սոլ, գեառներ կը տանի, կեհայ սալ: Գէլն ի, աղուէսն ի, լապստրակն ի, իշ տիսնայ, կը ժողուի, յէվարին կառնի, կգեայ տուն,

Զէնով Յովան կըսի.—Դաւիթ, որդի, գեառնարածութուն անոչ բան ի:

Կըսի.—Անոչ ի, համա էրկու-իրեք խատ բալբալոս ուլ կայ միշներ, ընձի կը ցաւցըցին:

—Որդի, կըսի, մե բալբալոս ուլ չկայ:

—Զէ, խրօխբէր, մէ քեանիմ խատ կայ:

—Մ'էլի, հանք, գեառներ թոճղ, բալբալոս ուլեր ես տիսնամ:

Կըլնեն, կգեան, յգեօմի դիւռ կը բանան. գեառներ դիւս կըլնեն:

Խրօխպէր կըսի.—Որդի, յիւր ի, բալբալոս ուլ չկայ մըլ գեառնիրուն:

էն տեղ Դաւիթ կըսի.— Խօսիմք, դիւ կայնի դիւռ. ես կեհամ, գեամի մէջէն կը խանեմ դիւս:

Դաւիթ կը մտնի ինե, փէտմ կը զարկի մէկ էն սան, մէկ էն սան: Գէլեր, աղուէսներ, լպստրակներ դիւս կըլնեն:

Խօսիմք կը տիսնայ, գէլերու, աղուէսներու, լպստրակներուն կըսի զբալբալս ուլ:

Խօսիմք կըսի.— Որդի, Դաւիթ, թուղ, արի. թուղ, արի. էն քիւ բան չի, թուղ, արի, էհանք տուն:

Կը տանի զԴաւիթ, կըհայ տուն:

էն տեղ կըսի.— Դաւիթ, որթկարածութուն անոչ բան ի, արի, քի անեմ որթկարած:

Կը բերի, ջուխտմ պողպտե սու կը կարի, կորողի խըտ որթըկներաց:

Դաւիթ որթկներ տանի, կեհայ, կէրեծայ:

էն տեղ իչ գէլ կը տիսնայ, իչ աղուէս, լպստրակ կը տիսնայ, էլմ կը խառնի մըչ որթկներաց. կը բերի, քեաղքից դիւս կը թուղնայ. կը գեայ տուն:

Գէլիւր կը թուղնեն, կեհան սարնըլեր. որթկներ կգեան տիրոջ տներ:

Ձէնով Յովան էլմ կը տիսնայ գէլ, աղուէս, լպստրակ ժողուէր ի, բիրեր ի, կըսի.— Որդի, մէրթայ խըտ որթկներաց, քե կանեմ նախրորդ, նախրորդութուն անոչ բան ի:

էն տեղ ջուխտմ պողպտե սու կը բերի, Դաւիթ կը խաքնի:

Յովան կօրողիկ նախրի յէռջև. նախիւր կը տանի, կէրեծայ:

Կը տանի, էլմէլ արչ, գէլ, աղուէս . . . իչ գեաղան կը տիսնայ, կը խառնի յառէջ. կառնի կգեայ տուն յէվարին:

էն տեղ-մըչ քեաղքին ճժով կնկտեր իչ կը տիսնան գեաղաններ, յաղդեց կառնեն, ճժեր կընցըցեն:

Ձէնով Յովան կը տիսնայ, կըսի.— Որդի, արի-արի, էն քիւ բանը չի, թուղ արի, էհանք տուն, էն քիւ բան չի:

Կեհան տուն, կըսի.— Լերի, նետ անեղմ տամ քի, գնա, ցեղիւ արա:

Էդ էլ կեհայ մէկ-էրկու-իրեք օր լոր կսպանի:

էն տեղ որ լոր կսպանի, կան կգեայ:

Պառուս կորեկ կը գնդընի, մէջը ցեղիւ կանի:

Մէկ օր պսռաւ կեհայ, կը տիսնայ Դաւիթ լոր կսպանի:

— Այ թիւր Դաւիթ, կըսի. գլխօղ խորեմ, ախլար քիւ խօր— Մհեր թագաւորի սեյրանատեղ Աւագ սար կայ, մկայ դիւ իկեր էս, մեր կորկին մէջ լոր կսպանես:

— Պառաւ, իշ-իշ:

Կըսի,—Ինչը՝ ինչ, գլխօխդ խորեմ, Թլոր Դաւիթ (դառնայ, մէկ էլ կըսի), Թլոր Դաւիթ, քիւ խօր սեյրանատեղ-Աւագ սար:

Մարութայ բանձր Աստուածածին:

Մըսըրայ Մելիք իկեր ի:

Գիւ խօր վանք Մարութեն քեակեր ի:

Բատաներ քեակիր ի:

Վերու օխչար բռնաւոր բռների. մկայ գիւ չըս էնայ ընտե. ես էմ, մէկ ախչիկ, էս փշում կորեկ. եմ դամաք կը կտրես վրը ձի:

Դաւիթ կըսի.—Պառաւ, Աւագ սարի ճանքախ վար տեղն ի, վար տեղէն կհնայ:

Պառաւ Աւագ սարի ճանքախ չանք կտայ, կըսի.—Դէ, էնա տեղէն կհնայ:

Դաւիթ կղեայ տուն, կըսի.—Խրօխբէր, իլի հանք Աւագ սար-եմ խօր սեյրանատեղ:

Խրօխբէր կըսի.—Որդի, քի խափիրեն, քիւ խօր սեյրանատեղ-Աւագ սար չկայ, քի խափիրէն-սուտ կըսին:

Չէ, խրօխբէր. ես գիտեմ, կայ, ես տէհամ, չըմ կայնի:

Դաւիթ կըլնի, կհնայ Աւագ սար. լանկի կը զարկի, բաղան կը քեակի, վէրու ոխչար կը թղնի, մէկ մընէ կը բռնի, կըսի.—Դեացէք, կերէք, խմէք, Դաւթի ջանին տուղա արէք:

Խրօխբէր կգհայ, կըսի քեռի Թուրոսին:

—Քիւ խարդէն-Դաւիթ գինաց Աւագ սար. մենքն էլ էհանք. տղայ ի Դաւիթ, չը վախենայ:

Խրօխբէր, քեռի Թուրոս կըլին. Դաւթի իտե կհհան:

Կը տիսնան իչ, Դաւիթ լանկեմ զարկի, բաղաններ քեակե. վէրու ոխչար թըղե գինացած, լսիր ի վէրու ոխչարին.—Գինացէք, կերէք, խմէք. իմ ջանին տուղա արէք:

Էրկու ոխչար բռներ, գինի ի Աստըծուն:

Էն ոխչար բռներ որ գինի ի, կանի կերակուլ. գինք, ուր քեռին. խրօխբէր կուտեն, կը պառկեն, կը քընեն:

Դաւիթ աչքեր կը բանայ, կը տիսնայ մէկ բեօց կըլնը, կանի որ ըլնը վեր, բեօցին քամաւա անի. կը տիսնայ նուպի փեռ խօրօքոր տակն ի, կըսի.—Թի խանեմ վեր եմ խրօխբէր, վայ թէ ըսի «Դաւիթ վախեցաւ», թի նուպի փեռ կտրեմ, ափսոս ի. Կըսի.—Ջայնամ թի ափսոս ի:

Դանակ կը բռնի, կտրի. կըլնի կայնի կըհայ, բեօցին քամաւա կանի:

Կըհայ մօտ, ձեռ կտայ բեօցին, չիբիցի ձեռ. խող կը թալի, չընցնի. նոր ուր խիլին մէջ կը մտածի. —Նա Մարութիկ բանձր Աստուածածին կըսին, նա ի:

Կըլնը, կգեայ, խրօխբօր, քիռուն կըսի խալով:

— Խրօխբէր, քիռի, ձեր անոց քնուց վիր իլեհ:

Մարութայ Բանցր Աստուածածին քնսիր եմ:

Խրօխբէր կըսի.— Արի, որդի, արի քընի, ես Ձէնով Յովան էմ. քեառսուն առուր ճանբախ եմ ձէն կեհայ, կը կանչեմ, սարակ կը բերեմ, շինեմ:

Դաւիթ կգեայ, կը քընի:

Էն տեղէն մէկ էլ կը տխնայ լոռ քեարի յէռջեհէն կը բոխայ:

Կը գեայ, կը նստի խրօխբօր դիւխին ու քեռուն, ձէնով կըսի: Խրօխպէր, քեռի, ձեր անոց քնից վիր իլեհ:

Տըսայ Մարութայ Բանցր Աստուածածին լոս կը թոխէր:

Կըսի.— Որդի, քընի, ես ձէնով Յովան էմ, իշ կը վախենաս. քեառսուն առուր ճանբախ եմ ձէն կեհայ:

Էն տեղ Դաւիթ կեհայ, կը քընի:

Խըլիսուն ձէնով Յովան կըլնի. կը պոռայ:

Որ կը պոռայ, խազար-խազար սարակ կը թափին:

Օրէ Մարութայ Բանցր Աստուածածին կը շինին:

Էն գիշեր կը քընին, կը տխնան Մարութայ Բանցր Աստուածածին չկայ:

Քեար սւր տեղն ի գինացեր. խող ուր տեղն ի գինացեր. աւազ կաւ, իշ սր պատրաստութոն ի, ամեկ մէկ ուր տեղն ի գինացած:

Էն մէկէլ գիշեր կը քնին:

Դաւիթ կը տխնայ Մարութայ Բանցր Աստուածածին կը գեայ էրազ. կըսի.— Խանցալ քիւ մէջքէն քեշի, խիւ խանցալի վրէն էսկի, պատի մատուռ մէլ ընձի շնի:

Օրէ կը շինես, կը թըմես, պատարագ մէջ ընձի կը մատուցես. որ ես վեր եմ խըման կայնեմ:

Էն գեախ կըլնի, խրօխբօր Ձէնով Յովանին, քիռի Թուրոսին ձէնով կըսի:

— Խրօխբէր, քեռի, ձեր անոց քնուց վիր իլեհ:

Էս օր Մարութայ Բանցր Աստուածածին իկե բնձի էրազ:

Եմ մեհեհ եմ խանցար կը քեռեմ:

Խիւ վրէ քի խանցարին կը դնեմ:

Պսիկ մատուռ ինու մեջ կը շինեմ, թըմմեմ:

Պատարագ մեջ կը մատուցեմ:

Կըսի.— Դաւիթ, քընի, ես Ձէնով Յովան էմ, լուսուն կըլնեմ, էլ սարակ կը բերեմ քի խամար. մէկ էլ թըղ շինեն:

Խըլիսուն կըլնին վեր, Ձէնով Յովան կը պոռայ, խազար-խազար սարակ կը թափին, կգեան:

Խի լիսուն Դաւիթ կըլնի վեր- խանճաւ ուր մէջքէն կը քեչի- խիւմ վըէն կը դնեն. պատի մատուռ մէջ կը չինեն. օրէ կը չի- նեն, կը թըմըմեն. պատարագ մէջ կը մատուցեն:

Նոր բանձրիկ Մարութայ Աստուածածին կայնի վեր ուր խըման:

Դաւիթ էն տեղ կը ժողուի քեառսուն սարկաւագ. կը ժողուի քեառսուն տէրտէր. քեառսուն տիրացու, կը ժողուի քեառսուն վար- դապետ կը ժողուի. քեառսուն բանւոր միաբան կը ժողուի. իշ որ սարքն ի, զըմեն կը պատրաստի. մէջ կը դնի:

Դաւիթ զինք կըլնի, կը գեայ Զոջ Սասմայ տուն. զլեոխ կը դնի նռան գինին:

Ճուլայ կեհայ Մսըրայ Մելիքին, կըսի.—Դաւիթ՝ Աւագ սար, որ դիւ վերու սխչար բռնէր էր, Դաւիթ գեացե, Աւագ սար չինե. բռնաւոր զըմեն թըղե, պատան փլուցե, Մարութայ Բանձր Աստուա- ծածին տուե չլնել:

Մսըրայ Մելիք կըսի.—Կօզբահդին, դիւ իլի, գինս, վանք Մարութեն քալնի, առ արի:

Կօզբահդին կըսի.—Մսըրայ Մելիք, իլի վեր. էրկու քապուր ասկետար տու ձի. որ ես էհամ, վանք Մարութեն քալնի, բիրեմ:

Կօզբահդին կըլնի, էրկու քապուր ասկետար կառնի, կգեայ Լուրայ դաշտ: Էն տեղ մէկ մատակ փառով նախորդներուց զառնի. կը զինի, ինու գլեօխ կառնի, կեհայ վանք Մարութեն. դանչի, կըսի.—Միաբաններ, դռնաբաններ, դիւ բացէք: Չեն բանար:

Կըսի.—Է՛յ անիրաւներ, մէկ քընց ձեր տէր զինիլ էմ. դիւ դոր կը մնաք, որ դիւ չէք բանայ վըր ձի:

Գլեօխ կը թալի, կըհայ ներս:

Գիչերուն, քնու մէջ ինոնք յախու կըլնեն, դիւ կը բանան:

Էն տեղ Կօզբահդին կը մտնի, վանքի մարդեր յըմեն կապանի, վանք քալնի, կը աանի:

Մէկ սարկաւագ մը ջանդաւաներուց միջէն կըլնի վեր, ժամու շապիկ կը թաթխի մը շարին, կըհայ Սասում. տիսնայ Դաւիթ զլեօխ դրե նռան գինին:

Աչք կառնի սարկաւագին, կը տիսնայ, կըսի.—Խուեն ի պա- կաս թի մում, սս, տամ:

Սարկաւագ կը տիսնայ գինով ի, ժամու շապիկ նոր կը թալի յէռջև Դաւիթին:

Դաւիթ որ կը տիսնայ, կըսի խաղով.

—Հայ աւելեւս կօրնե. մէջքս թղնե, թիվեւս օլրուե:

Դաւիթ ինչիս ուրին կանիծի. սկոն կանիծուի. աչկեր կը կօր- նայ, մէջքը կը թոլնայ, թիվեր կօլրուի,

Դառնայ, զինք կօրչնի, էլմ կը սաղնայ:

Կըլնի վեր, յինարի ծառ կը քեշի, դասս կանի Լուրայ դաշտ,
կըհայ, Կը տիսնայ Կօղբահդին առե ասկեար, նստե մըշ Լուրայ,
դաշտին:

Ձինարի ծառ Թափ կտայ, ասկեար զըմեն կուտորի:

Էն տեղ Կօղբահդին կը փախի, կըհայ, կը մտնի յաղբրի քեարի
տակ:

Կնկտիր կգեան ջրի, կը տիսնան Կօղբահդին կեօ քեարի տակ,
պախուիր ի: Կըսին:

— Կողբահդին ալան սալան:

Դիւ կենեք Սասուն բերեք թալան:

Կօղբահդին կըսի:

— Քեալա ճեօգեր, քեալա բեօգեր:

Ես գիտեք Սասուն դասս եր մէյսան:

Ես չըր գիտի քեար եր կապան:

Վաղուան օր գեօ կըգեայ գեարնան:

Ձեր իրկան ճուճ պլուր կը բիրի եղն ու չորթան:

Ընտե Կօղբահդին կըլնը, կեհայ. ճուճայ կը տանի Մըսըրայ
Մեղիքին. — Իշ կանես, իմ ասկեար կուտորեց. ես փախայ, պըծայ:

Կըսի. — Իլի, առ տաս-քսան ձիաւոր, գինա Սասուն մօ Ձէնով
Յովան, ըսա, «քեառասուն տարուայ խարն Մըսըրայ Մեղիք կուզի-
տիսնանք. կտայ թի չի տայ,

Կըսի. — Քեառասուն ըղթաբեռ ոսկի կուզեմ:

Քեառասուն երկէն կնիկ կուզեմ, ուղս բառնան:

Քեառասուն կօլոս կնիկ կուզեմ, երկանմ աղան:

Քեառասուն ազապ աղջիկ կուզեմ արմաղան:

Ըն տե կըլեն, կըգեան մօ Ձէնով Յովան, կըսին:

Ձէնով Յովան կըլնի, խիզիմի բիրան կը բանայ:

Էն տեղ պառուռ աղջիկն էլ տարեր էն:

Պառուռ կըլնի, Դաւթի իտէ կան կգեայ:

Կըսի. — Դաւթ դոր ի, չէրեայ:

Կըգեայ. կը տիսնայ Դաւթի էլմէլ առե նետ անեղ. մտե մըշ
պառուռ կուրկին, լոր կըսպանի:

Կըսի. — Այ Թլուր Դաւթ, գլեօխ խորեմ. ես էմ, մէկ աղջիկ.
քիւ սասանաքէն էն էլ տարան:

Դաւթ կըսի. — Ինչ-ինչ, պառաւ:

Կըսի. — «Ինչ-ինչ» գլեօխ խորեմ, Թլուր Դաւթ. Մըսըրայ Մեղիք
Կօղբահդին յօրողիկ, քինէ խարն կառնի:

Կըսի. — Պառաւ, դոր ի:

Պառաւ կըսի. — Արի, ես քի շանք տամ:

Պառաւ գ'իաւիթ կը լռանի, նշանք կտայ:

Տխնայ Կօզբահդին նստեր ի վըր աթոռին. դալուն կրակեր ի խինդ արչին յէրկէն ի դալուն. դրիր ի վըր աթոռին, կը քեչի:

էն տեղ կը տխնայ խրօխբէր: Էդ ինչ ի կանխ, կըսի:

—Որդի, կըսի. քիւ քեաքերն ի կը սրբեմ:

—Խրօխբէր, կըսի, դիւ չըս կէնայ եմ քեաք սրբի. իլի վեր, ես կը սրբեմ:

Խրօխբէր կըլնի վեր, 'Իաւիթ կը նստի, չափ կը կործի. փարէն կը լիցի չափի ուրին, փարէն չափի ուրին չի կայնի. կը լողայ, կգեսայ տակ:

Կօզբահդին կըսի.—Նա՛, ես քիւ թռանէն էմ, եմ թաղաւոր քիւ թռանէն ի:

—Որ սկոն ի, կըսի 'Իաւիթ: Կըւքքի, չափ կը տփի պատ, քեառսուն պատ յէռջև կը խրուի:

էն տեղ կըլնի, կայնի. Կօզբահդին լեղուն կը կտուի, պըրկըներ կը կտուի. քիթ կը կտուի. էրկու ատամ կը քեչի, պըրկըներ խըտ լեզուին կը մխի վըր ճակտին:

Կօզբահդին խայտառակ կըլնը, կըհայ թաղաւորի քեաղքի մէջ:

Կըսին.—Կօզբահդին ուրախ էկաւ, Աստուած խէրն անի. ծիծղայ:

Կըհայ, կըլնի թաղաւորի դիմաց, չկէնայ նուապ տայ:

Կը տխնան խայտառակ բան մի:

Մըսըրայ Մեղիք կըսի.—Հա՛յ վա՛խ, հա 'Իաւիթ ըլնի, սկնայ բանըմ ինե եմ գլիօխ:

Կըլնի, ասկեաւ կանի, կըգեսայ վըր Սասումայ:

'Իաւիթ խի լուսուն կըլնի վեր, կը տխնայ իշ-էրկնուց աստղերուն հաչիւ կայ, Մսըրայ Մեղիքի ասկրին չկայ, կըսի.—Ինչիս անեմ, ըլնեմ, հաւ մօ պառաւ, պալիքի էն ճարմ տխնայ:

Կըլնի, կըհայ մօ պառաւ:

Կըսի.—Պառաւ, իլի վեր, տեպ, էրկնուց աստղերուն հըսապ կայ, Մըսըրայ ասկրին չկայ. ես մինակ ինչիս տ'անեմ:

Պառաւ կըսի.—Իլի վեր, գինա՛, քեառսուն տարուան գինի խըմըցուր քիւ խրօխբօր, քիւ խրօխբէր թըղ գինովնայ. ինու մուրուսի մէջ կան արի. քեառսուն բանլիս կը գտնես. քեառսուն դուռ կը բանաս. ինչ ուզես, էն կը տխնաս:

Կըլնի կըհայ, քեառսուն տարուան գինին կը խմըցըցի ուր խըրօխբօր. քեառսուն բանլիս մըջ մուրսին կան կգեսայ, կը գտնի. քեառսուն գիւռ կը բանայ. կիչկայ քեառսուն ձի ախտախանի մէջ կը տխնայ, կըհայ. ձեռ կտայ քեառսուն ձիու քեամկին, մէկն էլ չդիմանայ ինու ձեռաց յէռջև. կը գղգեն. կը տխնայ մէկ խատ

բուռնակ խաւերու թառի տակ կապած ի, ծռտան վերէն. մըջ ծռտին կուրիսեր ի Զեռ կտայ էն ձիու քիամկին. էն ձին մէկ լանկի կը դարկի պատին. կրակ, բեօց, ոտներուց յէռջէն կը հայ:

Դաւիթ կըսի.—Թի ձիուքեն անի ընձի, նա ձին ի:

Ըն տեղ էն ձին խանի դիւս. պառաւին կըսի.—Դիւ գլեօխ բռնի, քիւ սղջիկ ջիւր լցի, ես լուամ:

Էն տեղ ձին կը լուայ. կըհայ ուր խօր շորեր կը բիրի, խաղներ. Զռնեղիտէն չապիկ կը խաղնի, բիւրբ դաբրթին կը խաղնի, ճզման Արզըրըմին կը խաղնի. դավուխ դասիֆին կը դնի գլեօխ, Թրիկ կէծակին կը կապի վըր ուր, Ռըմիկ Զոջանին կը բռնի ուր ձեռ, Կիւրգիկ Գեքըգին կառնի:

Քեառուուն զիտը բանբակ կըդնի ճզման Արզըրըմին, նոր կըհայ ոտներ:

Քեառուուն դիտը բանբակ կը դնի դաւուխ դադիֆին, նոր կըհայ գլեօխ:

Քեառուուն փաթ թրիւրու զայիւններ կապի, նոր կը խասնի մէջք:

Քիւրկիկ ձալալին կը խեծնի:

Քիւրկիկ ձալալին կըսի,—Է՛յ անիրաւ, դիւ եմ տէր չես. ի՞նչ խառ ունես ընձի խեծնես. քի կը խաղցըցեմ խըտ ամպիրուն. քի կտամ էրեգեանան, կիրիցեմ, կանեմ բիւ:

Կըսի.—Կը խաղամ մըջ քիւ էրկու թիւ:

—Է՛. անիրաւ, քի կտամ քեամուն:

—Կը խաղամ քիւ աջ կող:

Կըսի.—Է՛, անիրաւ, դիւ չըս կէնայ ընծի խեծնիս, քի կտամ գետին. կանեմ խաղար բրդուռ, կապանեմ:

Կըսի.—Կըլնեմ մէկ մազ. կըպնեմ քիւ ճակատ:

Է՛, անիրաւ, ի՞նչ կարելի ի դիւ ընձի խեծնես. քի կտամ գետնով, քեռուսուն տապակ գետին կեհաս:

Կըսի.—Կըլնեմ մէկ մազ, կպնեմ քիւ պոչ:

Կըսի.—Է՛. անիրաւ, քի կտամ գետին, ոտներուս յէռջէն կը տրորեմ:—Կը խաղամ քիւ փուրի տակ:

—Է՛, անիրաւ, ցեֆեսա որ խանեմ, ցեֆեսի յէռջէն կը թռնես, գիւ չըս կէնայ ընձի խեծնի:

—Կըլնեմ մէկ ձիաւոր, կը խեծնեմ քիւ քեամիկ վերէն:

Քիւրկիկ ձալալին կըսի.—Դիւ եմ տէր, ես քիւ ձին:

Քիւրկիկ ձալալին կը խեծնի. Դաւիթ, կը քըշի մըջ Սասան տան. Կիւրգ կտայ կող, կը խանի վեր խըօխրէր:

Թրեթըր աշկեր կը բանայ, կը տիսնայ. Դաւիթ Քիւրկիկ ձալալին խիծեր, ուր խօր Մհերի շորեր խաղեր ի, տըհայ կռիւ:

էն տեղ խրօխբէր կըսի.

— Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն զոնեխեղէն շապիկ,
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն փաւրիկ դաբրօրին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն ճգմէն Արզըրմին,
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն քրիկ կեծակին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն Ընրմիկ Ջոջանին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն Կիւրգիկ Ֆերդին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն Քիւռիկ Ճալալին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման ճեմն քառյան 'Խաւիթ:

Էն տեղ 'Խաւիթ կըսի.— Խրօխբէր, դուրպան ընես էսա մէկ
 խաղրին, թի չէ, քի կապանի:

Էն տեղ քչի, էհայ կռիւ:

Քեռի Թուրոս կըզեայ յէռջև, կըսի.— Տղան, արի, մէհայ, Սաս-
 ման տան ինչ ըսես կայ. խրզինայ ըսես, մալ ըսես, դէվլեք ըսես,
 կայ. կտանք, քի կազատենք:

Կըսի.— Չէ, քեռի, համ. հնար չկայ. «ես Սասման տան գետու
 ըլնեմ, խալխից չըմ վախենայ»:

Կըլնի, քըչի որ հա. քեռի Թուրոս կըսի.— 'Խաւիթ, կըհաս, քիւ
 խօր սեյրանատեղ— Կաթնով աղբուր կայ, էն տեղ ձին կը թուղ-
 նես, մէ քիչ քնես. խանգատանաս:

'Խաւիթ կը քըչի, կը մոռնայ. ձիուն կը քչի, ձին չէհայ. ուե-
 ֆեպն կը գարկի ձիուն. որ կը գարկի, կտոմ կաթ ձիու քթէն կը
 թալի:

Էն տեղ կըսի.— Եմ ձին քըն գի իմաստուն է, խոզի ես չէր
 զարկե ձիուն:

Կըզեայ, կիջնի յըր աղբրին, մէ ճօթ խաց կուտի, խանգատա-
 նայ. քընի, կակխի, կը տիսնայ դավուխ դադիճին զլիսուց թռեր ի.
 Ճգման Արզըրմին ոտներաց թռեր ի, թրերու դայիւներ զըմն
 կտուեր ի. էն քեռուսուն զիտր բանբակ Ճգման Արզըրմին կը խանի,
 նոր կըհայ ոտներ, քեռուսուն զիտր բանբակ դավուխ դադիճուց
 կը խանի. նոր կէհայ գլեօխ. մէկ մէկ փաթ թրի դայիւներ կը
 կապի, նոր կը խասնի մէջք:

Էն տեղ կըլնի, ուր Աստուած կը դանչի. Քիւռիկի Ճալալին
 կը խեծնի, կը քըչի, կըհայ, չաստներաց դիմաց կը կայնի, կըսի.— Հայ
 վախ, թի նարանք ըլնեն բանբակ, ես ըլնեմ կրակ. վառելով չըմ
 կէնայ ինոնց պըծուցի. թի ինոնք ըլնեն յարդ. ես ըլնեմ քեամի.
 չըմ կէնայ ինոնց փչի:

Ձին կըսի.— Է՛յ անիրաւ, իչ կը վախենաս. քեանի քիւ թրի
 յէռջև էհան. էրկու սկոն եմ չնչիւս յէռջև կըհայ. էյ անիրաւ, ընչի
 կը վախենաս. քեանիմ՝ քիւ թրի յէռջև կտրուի. էրկու սկոմ եմ

ոտներաց դէմ կը տրորուէի, իրեք սկում եմ պոչի յէռջև կը տրորուէի:

Դաւիթ ձիու ճակատը կը պահէի, կանչի Աստուած. քըշի մըչ կռուեն, մէկ գլխօխ կը քշի մէջ, կտռելով կենայ չուր գլխօխ, որ կը դառնայ մէկէլ գետայ մէջ, ասկեաւ կրսի.—Փօղ, Դաւիթ. փօղ:

Ես փուղ չեմ, փուղ դիւք էք. ձեր խէրն ի փուղս:

Մէ տղայ կը վերցի, կըսի.—Քի մեռնեմ, Դաւիթ. մենք քի չենք ըսի փուղ. մենք կըսինք փօղ. փօղ ասել-կայնի: Դաւիթ, ըսին, մօ մի սըպտնի, մենք խաբարոյ չընք իկե, զօռովի մե բիրի. քիւ դիւեման կեօ, դըհան քընեւր ի:

Կըսի.—Ինչպէս քրիստոնեայ, դիւ ձեր բաղդ կըտաք ընձի, որ խը ձի դիւեման չընէք: Էնոնք կըսին.—Խա:

Դաւիթ կըսի.—Ոչ սկում ի. թըղէք, գինացէք, բան չըմ ըսիմ:

Դաւիթ քշի, կըհայ Մաւրայ Միլիքի մօտ. կը տիսնայ Մաւրայ Միլիք քընեւր ի շասրրի տակ. քեառսուն ղիտը արհիճ կախեւր ի շասրրի գլխին, իչ նեֆես կը խանի, արհիճ կը թռնի վըր շասրրի գլխին. նեֆես որ կիջուցի, արհիճ կը դիպնայ փորին:

Դաւիթ կըսի.—Աղջի. էգ անիրաւ ձի խամար խանէք վեր:

Քեօր կըսի.—Քեառսուն որ դիչեւր, ցերեկ կը քընի, չընի վեր. բե, խափ կըակցու, թալ ոտաց տակ, թըլնի վեր:

Մէկ խփ կըրակցըցի, թալի ոտնիրու տակ. ոտներ կը պարզի, քիւրոջ կըսի.—Օ՜Ֆ, եմ տեղ աղէկ չըս շինե. լու ընձի կծեց:

Դաւիթ կըսի.—Իլի վեր, լու չէ, ես էմ:

—Օ՜Ֆ, կըսի. էս սըլպըլտոն ինչի, ուտեմ շարսեւո, ճաշ չմնայ. ճաշ ուտեմ, յընթըրիս չը մնայ:

Դաւիթ կըսի.—Վեր, վեր, Աստուծոյ խրամանքով ամենամէկ բանն էլ կըլնի. շարսեւո էլ ուտես, կըլնեմ. ճաշ էլ ուտես, կըլնեմ: Իկ կաւեխամ:

Էն տեղ կելնեն վեր, խըտ մէ մէկու խոյանակ կը կռուին. չուր ճաշ մէ մէկու չըն յաղթի:

Էս անդամ կըլնեն, գեօմչանակ կը կռուեն:

—Զիման ինչպէս գեոթան թալես. էնպէս ոտներու տակ խող կըրթայ, կգետայ. կը ճզճղուի:

Ֆերգանակ էլ կը կռուեն, մէ մէկու չըն յաղթի:

Դաւիթ կըսի.—Էսա պօս ի, կիւրգով կռուենք:

Մարայ Մէլիքի մէր էս տեղ խալ կըսի:

—Որդի', արի. մի կռուեք.

Գիւեւր երազ եմ օխսե.

Էրազի մէջ զախախորի եմ,

Գիւեւր մըս երազին օխսայ,

Լուսնեակ վրէ Սասմայ պոծառ եր.

Վրէ Մըսրայ խաւար եր:

Էն տեղ կայնեն որ կուլ անեն. Դաւիթ կըսի.—Նօպաք եմն ի, ես աը կայնեմ. ձի խէլ, մէր չկայ, ես հեթիմ էմ. ձի սըպանես էլ զարար չկայ. խէլ չունեմ, մէր չունեմ որ վըր ձի լան:

Էն տեղ Դաւիթ կը կայնի. Մըսրայ Մելիք Սատադ ձին քչի, կընայ ինչպէս չորս սահաթուան ճանբախ, կը դեայ, կը զարկի Դաւիթին. կըսի.—Խող էր, խող դարցար:

Դաւիթ կըսի.—Սա խող էմ, խող չեմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու:

Դաւիթ զինք թափ կտայ. բան չիլերի:

Մելիք կըսի.—Սմ ձիու վիզ կոտրէր, մեցիկ կարճ էր:

Քչի, էսդուցէն վեց սահաթուան ճանբախ. կգեայ. կիւրզմ էլ Կը զարկի Դաւիթին:

Կըսի.—Դաւիթ, խող էր. խող դարձար:

Կըսի.—Խող էմ. խող չեմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու: Թափ կտայ, բան չիլե-

Կըսի.—Սմ ձիու վիզ կոտրի. ձիու մանկզի կարճ էր:

Քչի իշ, էրկու օր էլ աւել, դառնայ, կգեայ, կը զարկի մէ Կիւրզ, կըսի.—Դաւիթ խող էր, խող դարձաւ:

Դաւիթ կըսի.—Ըսկի բան էլ չիլե ընձի:

Կըսի.—Դաւիթ, մէ քի թափ տու:

Դաւիթ թափ կտայ, բան չիլե.

Դաւիթ կըսի.—Մարայ Մելիք՝ նա օղորթ, ճօպաք եմն ի:

Կըսի.—Խա, քիւն ի.

Կըսի.—Դաւիթ, մտնեմ մըջ եմ ձիու չորս ոտաց, քեարսուն թաղիք թըչեմ, թալեմ վըր ձի:

Դաւիթ կըսի.—Թըչի, թալ:

Դաւիթ կանի որ մէկ կիւրզ զարկի. Մըսրայ Մելիքի մէր ծծեր կը խանի դիւս, կըսի.—Որդի, կաթ էմ տուե. տո՛ւ եմ կաթի խաբր:

—Էնա մէկ քիւ սիստակ կաթի խաբր, կըսի:

Կիւրզ կը վեւցի, մէկ կիւրզ էլ զարկի. Մըսրայ Մելիքի մէր կըսի.—Որդի, քի չատ էմ պախե, չախե. դառն քիւն էմ խարամե վար քի. տո՛ւ եմ քնու. եմ չարչարանքի խաբրին: Կըսի.—Նա մէկ թուրն էլ տամ քիւ չարչարանքի խաբրին:

Մնացեր ի մէկ կիւրզ, կը կանի որ զարկի:

Քիւրզ կգեայ յէռջե. կըսի.—Դաւիթ, ես քի չախեր էմ. տու եմ խաբրին:

Կըսի.—Հայդե, բող անդգամ, էնի իրեք թուր զարկեց. պա ես մէկ թուր էլ չզարկեմ:

Թուրն կը գարկի Մսրբայ Մելիքին. ձին կը կտռի. քեառսուն թաղիք կը կտռի, Մսրբայ Մելիքին կը կտռի. քեառսուն կեազ էլ գետին կը կտռի:

Մէր կըսի.—Որդի, սպանիր եմ տղէն—զՄսրբայ Մելիք. զաւառ չկայ, դիւն էլ եմ տղէն էս, արի, ինու կնիկ ան. թագաւորութուն մնայ քի. Մսրբն էլ թագաւորութուն արա. Սասում զաթի քեօն ի.

Դաւիթ կըսի.—Նս մօրէ որ ծնուեր իմ, գեառնարատ էմ. ես եմ խալալ լեռ ձեր խաւամ լեւորու չըմ խառնի:

Մսրբայ Մելիքի մէր Դաւիթին կանիծի, կըսի.—Ինչիս որ Մսրբայ Մելիք քաժա պսակուած էր, ինու կնիկ մնաց անտէր, որ դիւն էլ պսակուես, քի. կնիկն էլ մնայ անտէր:

Դաւիթ կըսի.—Կընծմընծացէք դելեր, կընծմընծացէք, ես կըհամ Սասում:

Էլաւ, գինաց Սասում, ուր խէրենական քեաղաք:

Դաւիթ կըլնի, կըհայ Սասում. մէ-էրկու-իրեք օր կը մնայ Սասումայ քեաղքի մէջ. Ձէնով Ռովան—Ինու խրօղբէր կըսի.—Որդի, արի, քի պսակեմ:

Դաւիթ կըսի.—Աղէկ, կը պսակուեմ. վիր աղջիկ կուղես ձիկ խամար:

Կըսի.—Որդի, Սըլթան Չմուշի աղջիկ կուզեմ քի խամար:

Կըսի.—Խրօղբէր, ես Սըլթան Չմուշի աղջիկ չըմ առնի:

Էն տեղ նուապ կըհայ Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ Խանտուլ խանըմին, կըսին.—Մըշ ախլըքին Դաւիթ կտրին Ֆեդդ մի:

Խանտուլ խանըմ որ կը լսնայ, կըսի ուր աշղնիրուն:

—Գինացէք, ձի Դաւիթի խըմա գիօվացէք:

Կըլնեն աշղնիր կգեան Դաւիթի տուն:

Դաւիթ տուն չի, Աւագ Սար նէջիր ի գինացի:

Դաւիթ խրօղբէր կըսի.—Դաւիթ ես էմ:

Ինոնք սազեր կառնեն ձեռ. զԽանտուլ խաթուն կը գիօվան: Գիտեն թի Դաւիթն ի, կըսին:

—Խանտուլ խանըմի նակսի լեմուքեն ըսեմք.

Հալապա կեազ քամամ ի.

Խանտուլ խանըմի լեւի սըպսակութեն ըսեմք

Քուլայ բամպկի նման ի.

Ինու աւկեր սեմք, ինչպես Ֆեհանի-կասախի նման ի.

Ինու աւփի քարքըպներ սեմք, կոնկի նզա նման ի.

Ինու յերկնութեն սեմք, քեառսուն Հալապա կեազ քամամ ի:

Դաւիթի խրօղբէր կըլնի վեր, կը նեղանայ, կըլնի ինոնց սազեր կը կտորի՝ ինոնց կը տփի:

Կըլնեն իդոնք Դաւթին յիշունց տալով տնէն դիւս կըհան:
 Դաւիթ Աւագ սարկոյ ցէջիր վեր թիւին կգեայ ինոնց յիւջե:

Կը տիսնայ էրկու մարդ Դաւթին խէր, մեռել, խատած յիշունց կտան, քիւֆր անելով կգեսն:

Դաւիթ կըսի.—Այ մարդեր, Դաւիթ ձե ինչ ի արեր, դիւ Դաւթին յիշունց կտաք:

Կըսին.—Պա, մենք Դաւթին յիշունց չտանք, մեր սագեր կոտրեր ի:

Դաւիթ կըսի.—Այ մարդեր, Ձեր սագեր ընչի ի կոտրե:

—Պա, կըսին. մինք էլանք, գինացինք, Օղան-տողան թագաւորի աղջիկ-Խանտուկ խանըմ Դաւթի խըմար գեօվացինք, Դաւիթ զարկեց. մեր սագեր կոտրեց:

Դաւիթ կըսի.—Այ մարդեր, նա եմ խրօղբէրն ի իլե, Դաւիթ ես էմ. մէ ձի խամար գեօվացէք, տիսնանք ձեր Խանտուկ խանըմ:

Կըսին.—Մեր սագ կոտրեց, անսագ ինչիս տը գեօվանք:

Կըսի.—Ընձի դապուլ ի, անսագ գեօվացէք:

Ինոնք կըլնեն, Խանտուկ խանըմ անսագ կը գեօվան.

—Մեր Խանտուկ խանըմի ճակսի լեցութեան սենք,

Հալապայ կեազ քամամ ի,

Մեր Խանտուկ խանըմի աւքեր սենք

Ձինի դասախի նման ի:

Մեր Խանտուկ խանըմի աւկիրու քարքայներ սենք

Կռնկիւ ճղա նման ի,

Մեր Խանտուկ խանըմի լեւի կակղութեան սենք,

Քուլայ բամբկի նման ի.

Մեր Խանտուկ խանըմի յերկրութեան սենք,

Քեառսուն Հալապա կեազ քամամ ի:

Էն տեղ Դաւիթ կըսի.—Իիւ գինացէք. ես տը գեամ, ուրբաթ օր ձի խանըմ տիսնամ:

Դաւիթ կըլնի, կըհայ տուն, խրօղբօր կնկեայ. կըսի.—Նմ չորեր լուայ, ես տեղ տըհամ:

Խրօղբէր կըսի.—Կայ-չկայ, էն չուն չանորդիք գինացած, տիսած. ճամբիսէն խանած:

Դաւիթ կըլնի, կըխեծնի ուր ձին. որ էհայ Օղան-տողան թագաւորի տուն Խանտուկ խանըմ տիսնալու:

Կըլնի, կըհայ Օղան-տողան թագաւորի քեաղքի մէջ:

Ղարիպ ի. դիւռ չը գիտի վար տեղէն ի. յըմեն բառան ի. լանկեմ կը զարկի, բառուն կը փուցի. ձիւ կը քչի, կըհայ թագաւորի խաս պաղչի մէջ, ձին կը թռչնը՝ վարդ, ըռահանիրու մէջ, կէրեծայ. դինքը անմախութենի հավուզի վրէն պառկի, կը քնի:

Ուրբաթ օր ի, Խանտուկ խանութ կըլնի՝ Դաւթի ճամբաղ կիշ-
կայ, տիսնայ Դաւիթ հանի, կգեայ:

Կը տիսնայ մէկ մարդ կեօ ձին թըղեր խաս պաղչի մէջ. վարդ
բաւհաննիբու մէջ կէրեծայ. գինք պաակե վրը հապուզին, քընիւ ի.
կըսի.—Կայ-չկայ, էն Դաւթն ի. կըսէն «Դաւիթ կոպիտ, ծուռ
մարդ ի», էն Դաւթ կըլնի, ինչ դանձաւ անփարսայ մարդ ի. գի-
նացէք, ըսէք, որ էն խասիյեթի տէրն ի. թըղ ըլնը, հա. մէկ խաց
էլ տարէք. թըղ ուտի, նոր կըսէք. «մեր խանտուկ խանըմ կըսի.
թըղ ըլնը՝ հա:

Խաց կը տանեն. դնեն Դաւթի յիւզե, Դաւիթ կուտի:

Ֆերգենը Դաւթին կըհան, կըսին.—Մեր Խանտուկ խանըմ
կըսի.—Թըղ ըլնը հա, ինու վա՛վ ըսի՝ ըլնի, դեայ, ձին թըղնի մըջ
խաս պաղչին, վարդ բաւհան ուտի. տրորի, փայլկվան տայ (ձիու
գետին թապլակիլը), էն ինոր խօք չիմաննի. օձ ուր պօռտով,
խաւք ուր թևով, մեր խաս պաղչի վրէն չէր իջե. էն իշ հատ ունի.
ուր գլխին գեայ, դարկի. պասան քեակի, մտնի մըջ պաղչին. ձին
թըղնի մէջ, էրեծայ. ինչ դանձաւ անփարիճաք մարդ ի. թըղ ըլնը
հա, ափսոս ի, թէ չէ ֆերգենը կգեան- ինու ջոջ բրդուձ ինու ականջ
կը թղնին:

Դաւիթ կըսի.—Խոզի դիւ չոտ էր ըսե. քեանի ես խաց չիր
կիրե. ինչ Ֆայսայ. խաց կերայ, պրծայ. նոր ըսըցիր. որ սկոն ի՛
ես չըմ էհայ. իշ ինոնց ձեռնէն կգեայ, թըղ չը խնայեն:

Ֆերգը կըլնը Խանտուկ խանըմին կըսի.—Դաւիթ սկնայ կըսի:

Խանտուկ խանըմ կըսի.—Իլէք, գինացէք, ըսէք. թըղ գեայ
սդայ. գիւք սփռն փռէք, ձեր թրիւր դրէք տակ. քեառսուն Ֆերգ-
ենը կըլնեն. ուրինց թրեր կը չըլտեն, կը դնեն սփռի տակ, սփռէն
կը փռեն վրէն. խաց կը գնեն . . .

Դաւիթն դանչեն կը գեայ, կըսին.—Խրամեցէք, խաց ուտենք:

Դաւիթ կըգեայ, կը նստի միամիտ. որ խետընեը խաց ուտի:

Մէկ մէկ պատիկ քաս արաղ կը բիրեն, կը խմեն, կըլնեն մէկ
մէկ քաս էլ գինի կտան:

Դաւթին որ կտան, Դաւիթ կառնի զըքաս: կը տփի պատ.
կըսի.—«Մա ուղտ գդեւով կը ջրեն» բիրեք մէկ քեառա. ես գինի
խմեմ, կշտանամ:

Կըռքի Դաւիթ, սփռէն կը ծալի, կը տփի պատ. կը տիսնայ
քեառառուն թուր կեօ չլտուկ, սփռի տակն ի. կը ծալի զը թրեր,
կըսի.—Իշ խօրոտ եմ ձիու նալ, մեխ կըլնը:

Ֆերգենը՝ զարգանդ կտայ վըր ֆերգենեաց, կը վախենան Դաւ-

Թի մօտէն, կըսեն. — Աստուած կամեցաւ. մինք չգարկինք Դաւթին. օր մենք գարկիր ինք՝ զըմի զըմին էլ կսպանէր:

Կըհան, Խանտուկ խանըմին կըսեն. — Դաւիթ սկնայ արաւ:

Խանտուկ խանըմ կըսի. — Գինացէք. դիւ քեառսուն Գերգ, կայնէք խը Դաւթին մէ տեղ, ես փանճարից խնձոր տը գարկեմ. Խանտուկ խանըմ իրեք դիր խնձոր կը թալի, իրեք դիր էլ կը գարկի Դաւթին:

Դաւիթ Գերգնիրու կըսի. — Գինացէք. Խանտուկ խանըմին սէք. թուղ գեայ, ես տիսնամ:

Խանտուկ խանըմ կըսի. — Գինացէք, սէք Դաւթին, թըղ ընը, հա, ուրբաթ օր յըխտի օր ի, ես կըհամ ուխտ. թըղ գեայ յըխտատեղ. զը մէմէկ կը տիսնանք. թի որ ձի չի ճանչնայ, եմ բաժ քսան կեազ վըր խաթին բանցր ի:

Դաւիթ կըլնի, կը խեծայ ձին, կը գեայ տուն:

Կը մնայ չուր ուրբաթ օր. ուր չորեք լուալ կտայ. կըլնի, հա ըխտատեղ Խանտուկ խանըմ տիսնալ:

Կըլնի, կըհայ. կը տիսնայ, ըխտաւորներ կըհան. կիչկայ կեօ մէկ աղջիկի մէջ ըխտաւորներուն շար բռներ ի:

Կըսի. — Կայ-չկայ, Խանտուկ խանըմ էն կըլնի:

Կըհայ. կը խասնի. ուրախըթինը չգիտի ինչիս տ'անի՝ Խանտուկ խանըմի ճակատ կը պագի:

Խանտուկ խանըմ գեօմըմ կը գարկի մըջ Դաւթի քըթին:

Դաւթի քըթէն կը պրծնի էրուն, կը գեայ:

Դաւիթ կըսի. — Բան չըմ ըսի, Աստըծուց կը խնդրուեմ, Սե թագաւորի ձիաւորների գեան քիւ խօր վրէն, կռիւ ուղեն:

Որ կռիւ գեան ընձի մօճքան ըլնես, ես համ կռիւ՝ մա բան ի, մեռայ. եմ լեչ խաւամ լեչերուց խանէք դիւս. ջոկէք՝ եմ նչանն էլ ինչ ի, եմ աջ թիւին վրէն մաս խաչ կայ:

Դաւիթ կըլնը, կը թուղնը կըհայ ուր տուն:

Խանտուկ խանըմ կըհայ ուր տուն:

Խանտուկ խանըմ կը տիսնայ, իչ, էրկու սե ձիաւոր էկան մըջ ինու քեաղքին, թագաւորի քեօեկ ու սաբէն կը խարցեն:

Կըհան Օղան-տօղան թագաւորի քեօեկի սաբի յեռջև կըսին. — Ահան, եան Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ, Խանտուկ խանըմ տը տանեմ եմ տղին. եան էլ կռիւ տանեմ:

Ճուապ օրողկեց Դաւթին, ըսաց. — Դաւիթ, ինչիս անիծեր ի. սկոն էլ թըր գեայ, ուր կռիւ անի, ճար իչ ի, թի որ չանի, ես տը-համ. Սե թագաւորի տղին տ'առնեմ:

Դաւիթ ըսաց. — Պօե ի, տըլնեմ, տըհամ, կռիւ անեմ:

Դաւիթ էլաւ. ուր ձին քչեց գիւս, ուր շորեր խագեաւ, գինաց. գինաց մըշ կուռնէ:

Խնու քեռի Թուրոս քանպի էր արե, ըսիր էր.

— Ընձի քինէ ամանէ. կըհաս Սև Թագաւորի կռիւ. կիւրգ կը քչնս. կը զարկես. էրկըթե սուն կայ, ինունց էրկըթե սուն, թի կտուեց՝ կտուեց, թի որ չկտուեց, յետ կը դառնաս, կգեսաս:

Գինաց. խասաւ էրկըթե սան մօտ, կիւրգ քչեց. անուն Աստըծուն իտուր, կիւրգ զարկեց էրկըթե սան:

Կիւրգ էրկըթե սուն կտուեր էր:

Համա խարաւ քեամին կըգէր, էրկըթե սուն կտրելու բաշտան վըր ուր քեօփին կայնաւ:

Դաւիթ գիտցաւ որ կիւրգ էրկըթե սուն չկտուեց:

Ըսաց.— Հայ, եմ վիզ կտորուէր. եմ թև ուրուէր, եմ աչկերս խաւարէր, ես չիկե. եմ կիւրգ վըր էրկըթին չը ճեպէր:

Դաւթի վիզ կուտրաւ, թև ուրուաւ, աչքեր խաւարաւ:

Դարձաւ զինք ուր օրչնեց, Աստըծոյ խրամանքով սաղցաւ:

Մէկ էլ դանչեց Աստուած. կիւրգն զարկեց էրկըթե սան, կըտրեց, տիսաւ որ էրկըթե սուն էրկու տեղով կըտրուկ ընկիաւ: Ըսաց.— Հեյպիք ես էն գեախ չըչկուեր ի:

Անուն Աստըծու իտուր, քչեց ուր ձին. գինաց մըշ կուռնէ. գինաց, էկաւ էրկու գիւօխ. Սև Թագաւորի ասկեաւ կտրեց:

Սև Թագաւոր իշ ըրաց. կէս գիչիր կըլնէր ժամանակ. զննիներ թալեց վըր էրկըթե սներ. փակին զը Դաւիթ. կապին վըր սըներաց:

Գիչեր Ձէնով Յովան մըշ էրազին տիսաւ զը Դաւիթ կապին էրկըթե սներաց վրէն. քիչ ի մնացե որ սըպանին:

Ձէնով Յովան կըսի.— Կնիկ, յիլի վե, Դաւիթ վըր էրկըթե սըներաց կապած. ճրագմ արա:

Կնիկ կըսի.— Այ տնաւէր փթխուկ խալիւոր. քիւն քե քընի. էրազ Դաւթին տըսի. Դաւիթ Խանտութ խանըմի ծոց քեք կանի:

Ձէնով Յովան մէկն էլ քընաւ. էլմէլ մըշ էրազին տիսաւ Դաւիթ վըր սներաց կապած:

Էլաւ, էլմէլ ըսաց.— Կնիկ. Դաւիթ վըր սներաց կապած ի, նեղութենի մէջ ի:

Կնիկ կըսի.— Փթխուկ խալիւոր էս օր ծռեր ի:

Էլմէլ դառնայ, կանճարանայ, կը քընի:

Մէկն էլ մըշ էրազին կը տիսնայ, Դաւիթ էրկըթե զննիներով վըր էրկըթե սներաց կապած:

էլ կնկեան չը լսի. կըլնի վեր, ճրագ կանի. կըհայ ախտախանէն, ձեռ. կը դնի սև մատկու քեամկին, կըսի.

—Այ սև մատակ, ընձի եփ տը խասցըցես Դաւթին:

Կըօի.—Առաւօտուն ժամ զարկոցին, կը խասուցեմ:

Կըսի.—Հայ քիւ վիզ կուտրուի:

Կըհայ, ձեռ. կը դնի կարմիր մատկու քեամկին, կըսի.—Կարմիր ձի. ընձի եփ կը խասուցես Դաւթին:

Կըսի.—Քիւ աշկեր բանաս, խփես. վըր նանկնեւրաց թափարս կառնես:

Ձէնով Յովան կըսի.—Քիւ մէջքը կանանչի:

Կըլնի, քիմաւմ կըտայ. ճակատ կը պագի, կը խեծնի:

—Կանանչիս, որ դիւ էս օր եմ որդուն կը խառուցես,

Կը խեծնի, աշկեր կը խփի՝ բանայ, կը տիսնայ վըր նանկըկներաց թափարս կառնի:

Քեառսուն աւուր ճանբախ գատն ի Դաւիթ, կը պօռայ, որ կը պօռայ, քեառսուն աւուր ճանբախ ձէն կհայ, կըսի.—Դաւիթ, Աստուած քիւ տուն չտըրի. մէ յիշա Մարութայ բանցը Աստուածածին. Մսե խաչ որ պատրաստ ի քիւ աջ թելին. մէ քի թափ տու:

Դաւիթ կըսի.—Հայ վախ, եմ խրօղբօր ձէն ի. էկաւ, ձի խառաւ, աղուրթ կըսի. Աստուած եմ տուն ակոյի. մա ես ինչ դանսար ընձի մուցիրէմ. դանչեմ Մարութայ բանձը Աստուածածին:

Դաւիթ կը դանչի Մարութայ Բանձը Աստուածածին, գինք քափ կտայ. զննըրներ կը կտըրուի, Դաւիթ կարձգուի. էն զննիլներու կտորնիր կը դիպնայ, ասկեաւ զմեն կը ջարդուի: Կիչնի, կը տիսնայ, էն ասկից իրեք մարդ ի մնացեր. էլ զայս չկայ: Ըն տեղ Դաւիթ կուզի էն իրեք մարդ սըպանի: Մէկ էլ Դաւիթ իչ կը տիսնայ. էրկնուց աստղերու հաշիւ կայ, Սև թագեաւորի ասկից չկայ: Դաւիթ էրկու բաթ-էրկու գլեօխ Քուռկիկ ճալալին կը քշի. զընոր գեացող ասկեաւ մէկ ձեռք էլ էկան. զմեն ջարդեց:

Դաւթի թուր արուն բռնե. էլ չիտղայ մըջ նանդկին:

—Քիւռկիկ ճալալի. ապա դիւ կըսէր. «Ես քի տը խաղցըցեմ խըտ ամպիրուն խըտ խարաւ քեամուն, խըտ էրեզեական». մկայ ես էլ անօթի եմ. դիւ էլ, թուրն էլ արուն բռնե. էլ կտուր չանի, յէս օր ես կուգեմ, դիւ ձի խաղցըցեմ խըտ ամպիրուն»:

Քիւռկիկ ճալալին կըսի.—Իչ կուզես, խայ, ըսա, տիսնանք:

Դաւիթ կըսի.—Քիւռկիկ ճալալի, ես քինէ կուզեմ, ըձի թուռցես, տանես վըր պեօջ ջրի (առատաբուխ) վրէն դնես, թուրն էլ արնից լուամ. քի էլ թողնեմ, էրեծաս. դիւ էլ ըռահաքես. ես էլ խաղմ ուտեմ, ըռահաքեմ:

Քիւռկիկ Ջալալին կառնի զը Դաւիթ, կը թռնի խըտ ամպերուն, կը տանի էն ասորով էն տեխ. աբօ ջրին վրէն կիջի, էն տեղ Դաւիթ զըՔիւռկիկ Ջալալին կը թռնը. թուր կը բուայ, Քիւռկիկ Ջալալին կէրեծայ. զինքն էլ խաց կուտի. երկըսով էլ կը ռաճաքին. Դաւիթ կըսի.—Իլի, Քիւռկիկ Ջալալի, քի խեծեմ, հանք, մեր կռիւն անենք:

Դաւիթ կը խեծնի, կըհայ. երկու գլեօխ կըհայ, կգեայ մըշ Սև թագաւորի ասկրին, կը կաթի. կուռուց կը պըծնի:

Էն իրեք մարդ կըսեն.—Դաւիթ, մենք իրեք մարդ քիւ բաղդն էնք ընկե, քիւ Քիւռկիկ Ջալալու բաղդ, զմի չըսպանեն. մինք քի կըլնենք դալուն կրակող, դայճայ, չայ իփող, քի ծառայութուն կանենք մինչև օր միռնելուն:

Ձէնով Յովան կգեայ, կը տխնայ կեօ իրեք մարդ նստած խըտ Դաւիթի կշտին. կըսը.—Դաւիթ, էդ ի՛նչ մարդ էն:

Կըսի.—Խրօղբէր, իրեք Ֆազիւր մարդ էն:

Դաւիթ կըլնի, ոտաց ճանքախ էհայ. կըսի.—Սն համ, թուր թըղնեմ, վախենամ եմ խրօղբէր էն իրեք մարդ սըպանի, թուր տանեմ խըտ ձի. վայ թէ եմ խրօղբէր ըսի. «վախեցաւ Դաւիթ»: Թուր չտարաւ խըտ ուր:

Չուր էկաւ. խրօղբէր էն իրեք մարդ սըպանեց:

Դաւիթ էկաւ, ըսայ.—Խրօղբէր, դիւ ընչի նա մարդիր սըսլանեցիր:

Ըսաց.—Որդի. դիւսման սլա մարդ սաղ կը թռնը:

Դաւիթ մէ միջոց ծիրնի չիր ի կիրե, մէ խառ կողինծ ինու ջեպն էր, կողինձ կառնի. թալի թըլս ուր խրօղբէր. կառնի խրօղբօր պլորին, ձուն կը փըթղըցըցի, խրօղբօր ուշքը կեհայ, մեռուկ կընկի:

Դաւիթ էն տեղ կաշկի, տխնայ. մէ սև ձիաւոր, ձին խեծե, էն տեղէն ջանդկներ ձախ առնելով՝ աջ թալելով կգեայ. Դաւիթ կիմնայ թի Խանտութ խանըմն ի: Ձինքն էլ կը խեծնի Քիւռկիկ Ջալալին. կը ռեֆեպի, կըհայ յէռջև, կըսի.—Է՛յ, անիրաւ, էն ի՛նչ դիւ իտե կան կգեաս. էրեկ էսա գեախ քե դուրպան էմ արե:

Խանտութ կիւրգմ կը զարկի Դաւիթին. Դաւիթ ուր կիւրգը կտայ յիռջև. Խանտութ խանըմ կը փոխի որ մէկ կիւրգ էլ զարկի, Դաւիթ կըսի.—Է՛, դիւ կօր էս, ես էմ, դիւ ընձի չըս ճանչնայ:

Դաւիթ էն տեղ շատ կուրախանայ վըր Խանտութ խանըմին. Խանտութ խանըմն էլ շատ կուրտխանայ վըր Դաւիթին:

Կըլնեն, կգեան չաթի տակ. կը տխնան Ձէնով Յովան խեղքեագնայ ընկեր ի: Խանտութ խանըմ կըսի.—Դաւիթ, էդա ի՛նչ մարդ ի, խիլքեագնայ ընկեր ի:

Դաւիթ կըսի.—Նա զարկըցի, եմ խրօղբէրն ի՛
—Ընչի զարկըցիք. մարդ էլ ուր խրօղբօր զարկի՛

—Ձուր էս ոտաց ճանքսուն, էկայ, իրեք Ֆուղարայ մարդ սպա-
նեց։

Խանտուկ խանըմ դեղ տուեց, Ձէնով Յովան աղէկցաւ։

Առին Ձէնով Յովան ուրենց խետ, էկաւ Օղան-տօղան թա-
գեաւորի տուն։ Ձէնով Յովան մնաց մէկ-իրեք օր ուր խնամի Օղան-
տօղան, թագեաւորի տուն։ Էլան Ձէնով Յովան ճանրու դրին, գինաց-
Սասուն-ուր տուն։ Մէկ-էրկու-իրեք տարի մնացին Խանտուկ խա-
նըմի խէր Օղան-տօղան թագեաւորի տուն։ Աստուած խոու. 'Իաւ-
թին մէկ տղայ իլաւ։

Տղէն որ ծնուաւ ինու ձեռ խփուած էր։

'Դաւիթ ձեռ խոու. ուր տղի ձեռ բացեց։

'Դաւիթ իչկայ մէկ պատուղ էրուն մըչ ինու ափան էր. ըսաց.

—Այ որդի, քեար քի մուտ տայ. խող չկէնայ պախի քի։ 'Դաւիթ
զուր տղէն կնքել տուեց. ուր խօր անուն դրեց վըր ուր տղին.
տղի անուն դրեց Մհեր։

Մհեր էլաւ ութ-ին-տաս ամսական տղայ։

'Դաւիթ Օղան-տօղան թագեաւորին ըսաց.—Նա տըհամ եմ թա-
գաւորութենի վըէն. մնացել ի անտէր։

Ըսաց.—Որդի, կըհաք, դիւ գիտէք. ես ձե չըմ կէնայ ըսի
մհհայ. (ընտե ըսաց) ձեր որդի Մհեր կտաք ընձի. թի ձեր տղէն ի
եմ աղէն էլ ի. հաչիւ չկայ. դիւք ջնել էք, ձե տղայ կըլնի, ամա ես-
ձի տղայ չըլնի, տղայ էլ չունեմ, Մհեր կը պախիմ. անեմ ձի տղայ։

Մհեր տուին Օղան-տօղան թագեաւորին։

'Դաւիթ էլաւ, առեց զընանտուկ խանըմ. էկաւ Սասում. վըր
ուր թագեաւորութընին նստաւ։

Գեալիւ ժամանակ տը կէր, Սըլթան Չմուչ Դաւթին տիսաւ,
ըսաց.—Է՛յ, ձը խըտ քի կռիւ կայ անկիւ։

'Դաւիթ ըսաց.—Խընդրեմ, խըտ ձի արգ կայ. յէս օր չըլնի։

Սըլթան Չմուչ ըսաց.—Դիւ կերգուընաս, դիւ գեաս կռիւ։

'Դաւթի ծոց մէկ համայիւն էր. մէկ ոսնտուն։

'Դաւիթ ուզեց Սըլթան Չմուչ խափիւր, սանտորով յերդում ու-
տէր, սանտոր անէր համայիւր, յերդըվնէր, խալատաւ, համայիւր յերդում
կերաւ։ Էկաւ տուն. յէվարին ուր չորեք խանեց, աչկեց վըր ուր
թիւին, տիսաւ մսե խաչ սեցեր ի, ըսաց.—Հէյ վախ—Հէյ վախ, ես
պատճուայ։

Էլաւ, ըսաց.—ձարն ինչ ի, տըհամ. սպանուեմ։

Էն ժամանակուայ մարդ սուկ չըր յերդուընայ. 'Դաւիթ տի-

սաւ զինք սութ ի յերդուրցե. ըսաց.—Ճարն ինչ ի. տրհամ, Սըլթան. Չմուշ ընձի սպանի:

Կնկեան ըսաց.—Յմ շորեր լուայ. տեղ տըհամ. ընձի ջիւր դի, ընձի լողըցըցու. այսպի վըր ձիկ տիսնաս՝ չիտաս իմ իրեսս:—Այ մարդ, պա մինք իրիկ, կնիկ էնք. ինչիս քիւ այսպ տը տամ քիւ իրեսս:

Կնիկ բիրեց, Դաւթին լողկըցըցուց:

Տիսաւ Դաւթի Մսի խաչ վըր աջ թիւին սեւցիր ի:

Ըսաց.—Դաւիթ, Ըսաց,—Չո՛ւ:

Էսաց.—Դաւիթ քիւ մսե խոչ ընչի սըցիր ի:

Դաւիթ ըսաց.—Կնիկ, քիւ վիզ կոտրուի, սկոն ըսըցիր, ես տըհամ, զարաբուեմ, էլ չըմ իգեայ:

Դաւիթ էլաւ, ձեռ դարտակ գինաց. կիւրդ-բան չտարաւ ուր. խեա ուր էրդուսի խաթիր, սպանուեմ, մեղաց ազատուեմ: Իջու շիմաներ:

Սըլթան Չմուշ էն տեղ աղբրի քեսարին տակ պախուեր էր. նեա անեղն զարկեց Դաւթի ձախ կողին: Դաւթից եօթ գեօմշիւ ձէն էլաւ:

Խանտուկ խանըմ քեօեկ ու սարի վերէն նստած էր. Դաւթի պոռալիւ ձէն լաւ. որ լաւ, ուր սրտի քեաւպուն զինք քեօեկ ու սարից տփեց տակ:

Ինու զըլեօիս խրուաւ քեօեկ ու սարի դուան յիւջիւ մըչ քեսարին:

Մկայ էն տեղ Խօթ հարասի (չափ) ցորեն կը վերցի:

Խանտուկ խանըմն էլ մեռաւ, պրծաւ:

Դաւիթ ու Խանտուկ խանըմ-էրկուս մէկ տեղ տարան, խորին:

Ձէնով Յովան էլաւ վեր, ըսաց.—Յս իչ անեմ. եմ թագեաւորութուն մնաց անտէր, Սասման տնէն որցեղէն կտուաւ. ես էմ մնացի. Դաւթի զաւակ Մհեր, թի էն էլ սաղ ըլնի:

Ձէնով Յովան կըլնի կըհայ Սղան-տօղան թագեաւորի քեաղաք, կըսի.—Յմ թու տու ձի, տանեմ. համ Դաւիթ սըպանըցըն, Դաւթի թօլ առնեմք. համ Սասում չմնայ անտէր. տէր կէնայ Ջոջանց տան. Կըսի.—Խնամի Յովան, Դաւթի զաւակ Մհեր մուեր ի, չկայ:

Կըսի.—Որ մուեր ի, համ, ձեր գերեզմաններուն կաշկեմ. մեր տան մարդ որ մէկ տարեկան մեռնի, ինու տապան տաս Հալապաւ կեազ ի, էրկու տարեկան մեռնի, քսան Հալապայ կեազ ի: Քեանի տարեկան սը մեռնի. յըմեն տարուան տաս-տաս կեազ ի ինոր գերեզման: Թի որ հարցնես մեր տան մարդ որ յիսուն տարեկան մեռ. նի խարիր կեազ ինու գերեզման տըլնի: Յմ թու Մհեր ըս տորի իրեք տարեկան ի. ես գիտեմ:

Կըլնի. կըհայ, գերեզմաններ կիշկայ, կաշկի որ ինոնց տան ճնտի գերեզման էն տեղ չկայ. կըգեայ, կըսի.—Խնամի, դի. ընչի

էն տեղ խրօխբէր կըսի.

— Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն զոնեխեղէն շապիկ,
 Խազար ափսոս. էլաւ Սասման սնէն փււրփիկ դաբրփին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն ճգմէն Արզըրմին,
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն քրիկ կեծակին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն Ըռըմիկ Զոջանին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն Կիւրգիկ Ֆերրզին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն Քիւռիկ Ճալալին:
 Խազար ափսոս, էլաւ Սասման սնէն քառլան Դաւիթ:

էն տեղ Դաւիթ կըսի.— Խրօխբէր, դուրպան ընես էսա մէկ
 խապրին, թի չէ, քի կսպանի:

էն տեղ քչի, էհայ կռիւ:

Քեռի Թուրոս կըգեայ յէռջև, կըսի.— Տղա, արի՛, մէհայ, Սաս-
 ման տան ինչ ըսես կայ. խըզինայ ըսես, մալ ըսես, դէվլէք ըսես,
 կայ. կտանք, քի կազատենք:

Կըսի.— Ձէ, քեռի, համ. հնար չկայ. «ես Սասման տան գեառ-
 ընեմ, խալխից չըմ վախենայ»:

Կըլնի, քըչի որ հա. քեռի Թուրոս կըսի.— Դաւիթ, կըհաս, քիւ-
 խօր սեյրանատեղ— Կաթնով աղբուր կայ, էն տեղ ձին կը թուղ-
 նես, մէ քիչ քնես. խանգստանաս:

Դաւիթ կը քըչի, կը մոռնայ. ձիուն կը քչի, ձին չէհայ. ուե-
 ֆեպն կը զարկի ձիուն. որ կը զարկի, կտամ կաթ ձիու քթէն կը
 թալի:

էն տեղ կըսի.— Եմ ձին քըն գի իմաստուն ի, խոզի ես չէր
 զարկէ ձիուն:

Կըգեայ, կիջնի յըր աղբրին, մէ ճօթ խաց կուտի, խանգստա-
 նայ. քընի, կակիտի, կը տիսնայ դավուխ դադիֆին զլիսուց թռեր ի.
 Ճգման Արզըրմին ոտներաց թռեր ի, թրերու դայիւներ զըմեն
 կառեր ի. էն քեառսուն ղիտր բանբակ Ճգման Արզըրմին կը խանի,
 նոր կըհայ ոտներ, քեառսուն ղիտր բանբակ դավուխ դադիֆուց
 կը խանի. նոր կէհայ գլեօխ. մէկ մէկ փաթ թրի դայիւներ կը
 կապի, նոր կը խասնի մէջք:

էն տեղ կըլնի, ուր Աստուած կը դանչի. Քիւռիկ Ճալալին
 կը խեծնի, կը քըչի, կըհայ, չափներաց դիմաց կը կայնի, կըսի.— Հայ
 վախ, թի նարանք ըլնեն բանբակ, ես ըլնեմ կրակ. վառելով չըմ
 կէնայ ինոնց պրծուցի. թի ինոնք ըլնեն յարգ. ես ըլնեմ քեամի.
 չըմ կէնայ ինոնց փչի:

Ձին կըսի.— Է՛յ անիրաւ, իչ կը վախենաս. քեանի քիւ թրի
 յէռջև էհան. էրկու սկոն եմ շնչիւս յէռջև կըհայ. էյ անիրաւ, ընչի՛
 կը վախենաս. քեանիմ՝ քիւ թրի յէռջև կտրուի. էրկու սկոն եմ

ոտնեւրաց դէմ կը տրորուէի, իրեք սկում եմ պոչի յէռջև կըտրորուէի:

Դաւիթ ձիու ճակատը կը պագնէի, կանչի Աստուած. քըշի մըչ կռուուն, մէկ գլեօխ կը քշի մէջ, կտռելով կեհայ չուր գլեօխ, որ կը դառնայ մէկէլ գեայ մէջ, ասկեաւ կրսի.—Փօղ, Դաւիթ. փօղ, — Ես փուլոյ չեմ, փուլոյ դիւք էք. ձեր խէրն ի փուլօ:

Մէ տղայ կը վերցի, կըսի.—Քի մեռնեմ, Դաւիթ. մենք քի չենք ըսի փուլօ. մենք կըսինք փօղ. փօղ ասել-կայնի: Դաւիթ, ըսին, մա մի սըպանի, մենք խաբարով չընք իկե, զօռովի մա բերի. քիւ դիւլման կիօ, դըհան քընեք ի:

Կրսի.—Ինչպէս քրիստոնեայ, դիւ ձեր բաղդ կըտաք ընձի, որ խը ձի դիւլման չընէք: Ենոնք կըսին.—Խա:

Դաւիթ կըսի.—Որ սկում ի. Թըլէք, գինացէք, բան չըմ ըսիմ:

Դաւիթ քշի, կըհայ Մարայ Միլիքի մօտ. կը տիսնայ Մարայ Միլիք քընեք ի շաքրի տակ. քիառսուն դիտը արճիճ կախեր ի շաքրի գլխին, ի ճեֆես կը խանի, արճիճ կը Թունի վըր շաքրի գլխին. ճեֆես որ կիջուցի, արճիճ կը դիպնայ փորին:

Դաւիթ կըսի.—Աղջի. էգ անիւրաւ ձի խամար խանէք վեր:

Քեօր կըսի.—Քիառսուն օր գիշեր, ցերեկ կը քընի, չընի վեր, բե, խափ կրակցու, Թալ ոտաց տակ, Թըլնի վեր:

Մէկ խափ կըրակցըցի, Թալի ոտնիրու տակ. ոտներ կը պարզի, քիւրջ կըսի.—Օ՜Ֆ, եմ տեղ աղէկ չըս շինե. լու ընձի կծեց:

Դաւիթ կըսի.—Իլի վեր, լու չէ, հո էմ:

—Օ՜Ֆ, կըսի, էս պըլպըլտուն ինչի, ուտեմ շարսեօ, ճաշ չմնայ. ճաշ ուտեմ, յընթրիս չը մնայ:

Դաւիթ կըսի.—Վեր, վեր, Աստուծոյ խրամանքով ամենամէկ ըսնն էլ կըլնի. շարսեօ էլ ուտես, կըլնեմ. ճաշ էլ ուտես, կըլնեմ: Դեկ կաւելնամ:

Էն տեղ կելնեն վեր, խըտ մէ մէկու խոյանակ կը կռուին. չուր ճաշ մէ մէկու չըն յաղթի:

Էս անդամ կըլնեն, գեօմչանակ կը կռուեն:

—Ձիման ինչպէս գեոթան Թալես, էնպէս ոտներու տակ խող կերթայ, կգիայ. կը ճգդուի:

Ֆերզանակ էլ կը կռուեն, մէ մէկու չըն յաղթի:

Դաւիթ կըսի.—Էսա պօս ի, կիւրգով կռուենք:

Մարայ Միլիքի մէք էս տեղ խաղ կըսի:

—Որդի, արի. մի կռուեք.

Դիւեր երազ եմ քիսե.

Էրազի մէջ զախախորի եմ,

Դիւեր մըք երազին քիսայ,

Լուսնեակ վրա Սասմայ պոծառ եր.

Վրա Մըսրայ խաւար եր:

Էն տեղ կայնեն որ կռիւ անեն. Դաւիթ կըսի.—Նօպաք եմն ի, ես տը կայնեմ. ձի խէր, մէր չկայ, ես ճեթիմ էմ. ձի սըպանես էլ զարար չկայ. խէր չունեմ, մէր չունեմ որ վըր ձի լան:

Էն տեղ Դաւիթ կը կայնի. Մըսրայ Մեղիք Սատադ ձին քշի, կընայ ինչպէս չորս սահաքուան ճանբախ, կը դեայ, կը զարկի Դաւիթին. կըսի.—Խող էր, խող դարցար:

Դաւիթ կըսի.—Նս խող էմ, խող չեմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու:

Դաւիթ զինք թափ կտայ. բան չիլերի:

Մեղիք կըսի.—Նմ ձիու վիզ կոտրէր, մեցզիլ կարճ էր:

Քշի, էպողցէն վեց սահաքուան ճանբախ, կգեայ. կիւրզմ էլ Կը զարկի Դաւիթին:

Կըսի.—Դաւիթ, խող էր. խող դարձար:

Կըսի.—Խող էմ. խող չըմ դառնայ:

Կըսի.—Մէ քի թափ տու: Թափ կտայ, բան չիլե-

Կըսի.—Նմ ձիու վիզ կոտրի. ձիուս մանկզիլ կարճ էր:

Քշի իշ, էրկու օր էլ աւել, դառնայ, կգեայ, կը զարկի մէ Կիւրզ, կըսի.—Դաւիթ խող էր, խող դարձաւ:

Դաւիթ կըսի.—Ըսկի բան էլ չիլի ընձի:

Կըսի.—Դաւիթ, մէ քի թափ տու:

Դաւիթ թափ կտայ. բան չիլե.

Դաւիթ կըսի.—Մըսրայ Մեղիք՝ նա օղորթ, ճօպաք եմն ի:

Կըսի.—Խա, քիւն ի.

Կըսի.—Դաւիթ, մտնեմ մըջ եմ ձիու չորս ոտաց, քեարսուն թաղիք թըլիմ, թալեմ վըր ձի:

Դաւիթ կըսի.—Թըլի, թալ:

Դաւիթ կանի որ մէկ կիւրզ զարկի. Մըսրայ Մեղիքի մէր ծծեր կը խանի դիւս, կըսի.—Որդի, կաթ էմ տուե. տու եմ կաթի խաքր: —Էնա մէկ քիւ սիպտակ կաթի խաքր, կըսի:

Կիւրզ կը վերցի, մէկ կիւրզ էլ զարկի. Մըսրայ Մեղիքի մէր կըսի.—Որդի, քի շատ էմ պախե, չախե. դառն քիւն էմ իխարամե վար քի. տու եմ քնու. եմ չարչարանքի խաքրին: Կըսի.—Նա մէկ թուրն էլ տամ քիւ չարչարանքի խաքրին:

Մնացեր ի մէկ կիւրզ, կը կանի որ զարկի:

Քիւր կգեայ յէնչև. Կըսի.—Դաւիթ, ես քի չախեր էմ. տու եմ խաքրին:

Կըսի.—Հայդե, բող անզգամ, էնի իրեք թուր զարկեց. պա ես մէկ թուր էլ չզարկեմ:

Թուրն կը դարկի Մարայ Մելիքին. ձին կը կտռի. քառասուն թաղիք կը կտռի, Մարայ Մելիքին կը կտռի. քառասուն կեազ էլ գետին կը կտռի:

Մէր կըսի.—Որդի, սպանիր եմ տղէն—զՄարայ Մելիք. զա-
քար չկայ, գիւն էլ եմ տղէն էս, արի, ինու կնիկ ան. թագաւորու-
թուն մնայ քի. Մարն էլ թագաւորութուն արա. Սասում զաթի
քեօն ի.

Դաւիթ կըսի.—Ես մօրէ որ ծնուեր իմ, գեառնարատ էմ. ես
եմ խալալ լեօ ձեր խարամ լեօրու չըմ խառնի:

Մարայ Մելիքի մէր Դաւիթին կանիծի, կըսի.—Ինչիս որ Մար-
այ Մելիք քաժա պսակուած էր, ինու կնիկ մնաց անտէր, որ դիւն
էլ պսակուես, քիւ կնիկն էլ մնայ անտէր:

Դաւիթ կըսի.—Կընծմընծացէք դիւեր, կընծմընծացէք, ես կը-
համ Սասում:

Էլաւ, գինաց Սասում, ուր խէրենական քեաղաք:

Դաւիթ կըլնի, կըհայ Սասում. մէ-էրկու-իրեք օր կը մնայ Սա-
սումայ քեաղիքի մէջ, Ձէնով Յովան—Ինու խրօղբէր կըսի,—Որդի,
արի, քի պսակեմ:

Դաւիթ կըսի.—Աղէկ, կը պսակուեմ. վեր աղջիկ կուղես ձիկ
խամար:

Կըսի.—Որդի, Սըլթան Չմուշի աղջիկ կուգեմ քի խամար:

Կըսի.—Խրօղբէր, ես Սըլթան Չմուշի աղջիկ չըմ առնի:

Էն տեղ ճուապ կըհայ Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ Խան-
տութ խանըմին, կըսին.—Մըշ ախըքին Դաւիթ կտրիճ ֆերզ մի:

Խանտութ խանըմ որ կը լսնայ, կըսի ուր աղջիկըուն:

—Գինացէք, ձի Դաւիթի խըմա գեօվացէք:

Կըլնեն աւղնիր կգեան Դաւիթի տուն:

Դաւիթ տուն չի, Աւագ Սար նէջիր ի գինացի:

Դաւիթի խրօղբէր կըսի.—Դաւիթ ես էմ:

Ինոնք սագեր կառնեն ձեռ. զԽանտութ խաթուն կը գեօվան:
Գիտեն թի Դաւիթն ի, կըսին:

—Խանտուք խանըմի ճակօի լեմուքեն ըսեմ.

Հալապա կեազ քամամ ի.

Խանտուք խանըմի լեօի սրպսակութեն ըսեմ

Քուլայ բամպկի նման ի.

Ինու աւկեր սեմ, ինչպէս ֆեմանի-կաթախի նման ի.

Ինու աւփի քարքրպներ սեմ, կոնկի ճղա նման ի.

Ինու յերկնութեն սեմ, քեառսուն Հալապա կեազ քամամ ի:

Դաւիթի խրօղբէր կըլնի վեր, կը նեղանայ, կըլնի ինոնց սագեր
կը կտրի՝ ինոնց կը տփի:

կըլնեն իդոնք Դաւթին յիշունց տալով տնէն դիւս կըհան:
 'Դաւիթ Աւագ սարկոյ նէջիր վեր թիւին կգեայ ինոնց յիւջև:

Կը տիսնայ էրկու մարդ 'Դաւթին խէր, մեռել, խառած յիշունց կտան, քիւֆր անելով կգեսան:

Դաւիթ կըսի.—Այ մարդեր, Դաւիթ ձե ինչ ի արեր, դիւ Դաւթին յիշունց կտաք:

Կըսին.—Պա՛, մենք Դաւթին յիշունց չտանք, մեր սագեր կտարեր ի:

Դաւիթ կըսի.—Այ մարդեր. Ձեր սագեր ընչի ի կտարե:

—Պա՛, կըսին. մինք էլանք, գինացինք, Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ-Խանտու խանըմ 'Դաւթի խըմար գեօվացինք, Դաւիթ զարկեց. մեր սագեր կտարեց:

'Դաւիթ կըսի.—Ա՛յ մարդեր, նա եմ խրօղբէրն ի իլե, 'Դաւիթ ես էմ. մէ ձի խամար գեօվացէք, տիսնանք ձեր Խանտու խանըմ:

Կըսին.—Մեր սագ կտարեց, անսագ ինչիս տը գեօվանք:

Կըսի.—Ընձի դապուլ ի, անսագ գեօվացէք:

Ինոնք կըլնեն, Խանտու խանըմ անսագ կը գեօվան.

—Մեր Խանտու խանըմի հակսի լեհուքեն սենք,

Հալապայ կեազ քամամ ի,

Մեր Խանտու խանըմի աւբեր սենք

Չինի դասախի նման ի:

Մեր Խանտու խանըմի աւկիրու քարօպներ սենք

Կռկիւ ճղա նման ի,

Մեր Խանտու խանըմի լեւի կակղութեն սենք,

Քուլայ բամբկի նման ի.

Մեր Խանտու խանըմի յերկրութեն սենք,

Քեառսուն Հալապայ կեազ քամամ ի:

Էն տեղ Դաւիթ կըսի.—Իիւ գինացէք. ես տը գեամ, ուրբաթ օր ձի խանըմ տիսնամ:

'Դաւիթ կըլնի. կըհայ տուն, խրօղբօր կնկեայ. կըսի.—Եմ չորեր լուայ, ես տեղ տըհամ:

Խրօղբէր կըսի.—Կայ-չկայ, էն շուն շանորդիք գինացած, տիւսած. ճամբիէն խանած:

Դաւիթ կըլնի, կըխծնի ուր ձին. որ էնայ Օղան-տօղան թագաւորի տուն Խանտու խանըմ տիսնալու:

Կըլնի, կըհայ Օղան-տօղան թագաւորի քեաղքի մէջ:

Ղարիպ ի. դիւռ չը գիտի վար տեղէն ի. յըմեն բաթան ի. լանկեմ կը զարկի, բաթոն կը փուցի. ձիով կը քշի, կըհայ թագաւորի խաւ պաղչի մէջ, ձին կը թուղնը՝ վարդ, ըռահածիրու մէջ, կէրեծայ. դիւքը անմախութենի հավուզի վրէն պառկի, կը քնի:

Ուրբաթ օր ի, Խանտուկ խանութ կըլնի՝ Դաւթի ճամբաղ կիշկայ, ախանայ Դաւթի եանի, կգեայ:

Կը ախանայ մէկ մարդ կեօ ձին թըղեր խաս պաղղի մէջ. վարդ ըռահաններու մէջ կէրծայ. գինք պասկե վրը հապուզին, քընիւր ի. կըսի.— Կայ-չկայ, էն Դաւթին ի. կըսէն «Դաւթ կողքտ, ծուռ մարդ ի», էն Դաւթ կըլնի, ինչ դանձաւ անփարսայ մարդ ի. գինացէք, ըսէք, որ էն խասիյեթի տէրն ի. թըղ ըլնը, հա. մէկ խաց էլ տարէք, թըղ ուտի, նոր կըսէք. «մեր հանտուկ խանութ կըսի. թըղ ըլնը՝ հա»:

Խաց կը տանեն. դնեն Դաւթի յիռջև, Դաւթ կուտի:

Ֆերգեհր Դաւթին կըհան, կըսին.— Մեր Խանտուկ խանութ կըսի.— Թըղ ըլնը հա, ինու վա՛ւ ըսի՝ ըլնի, գեայ, ձին թըղնի մըջ խաս պաղղին. վարդ ըռահան ուտի. տրորի, փայլկվան տայ (ձիու գետին թապլտկիւր), էն ինոր խօր չիմաննի. օձ ուր պօռտով, խաք ուր թևով, մեր խաս պաղղի վրէն չէր իջն, էն ի՛նչ հատ ունի. ուր գլխին գեայ, զարկի. պասան քեակի, մտնի մըջ պաղղին. ձին թըղնի մէջ, էրեծայ. ինչ լանձաւ անփարիճաթ մարդ ի. թըղ ըլնը հա, ախոս ի, թէ չէ Ֆերգեհր կգեան- ինու ջոջ բըղուձ ինու ալանջ կը թղնին:

Դաւթ կըսի.— Խողի դիւ չոտ էր ըսե. քեանի ես խաց չիւր կիրե. ինչ Ֆայսայ. խաց կերայ, պրծայ. նոր ըսըցիր. որ սկոն ի՛ ես չըմ էայ. ի՛նչ ինոնց ձեռնէն կգեայ, թըղ չը խնայեն:

Ֆերգ կըլնը Խանտուկ խանութին կըսի.— Դաւթ սկնայ կըսի:

Խանտուկ խանութ կըսի.— Իլէք, գինացէք, ըսէք. թըղ գեայ սղայ. գինք սփրէն փուէք, ձեր թրիւ դրէք տակ. քեառուոն Ֆերգներ կըլնեն. ուրինց թրեր կը չըլտեն, կը դնեն սփրի տակ, սփրէն կը փռեն վրէն. խաց կը դնեն . . .

Դաւթին դանչեն կը գեայ, կըսին.— Խրամեցէք, խաց ուտենք:

Դաւթ կըղեայ, կը նստի միամիտ. որ խտըները խաց ուտի:

Մէկ մէկ պատիկ քաս արաղ կը բիրեն, կը խմեն, կըլնեն մէկ մէկ քաս էլ գինի կտան:

Դաւթին որ կտան, Դաւթ կառնի զըքաս: կը տփի պատ. կըսի.— «Մա ուղտ գդեթով կը ջրեն» բիրեք մէկ քեասա. ես գինի խմեմ, կշտանամ:

Կըռքի Դաւթ, սփրէն կը ծալի, կը տփի պատ. կը տխնայ քեառուոն թուր կեօ չլուկ, սփրի տակն ի. կը ծալի զը թրեր, կըսի.— Ի՛նչ խօրոտ եմ ձիու նալ, մեխ կըլնը:

Ֆերգենը՝ զարգանդ կտայ վըր Ֆերգեներաց, կը վախենան Դաւ-

թի մօտէն, կըսեն. — Աստուած կամեցաւ. մինք չգարկինք Դաւթին. որ մենք գարկիր ինք՝ զըմի զըմին էլ կսպանէր:

Կըհան, Խանտուլ խանըմին կըսեն. — Դաւիթ սկնայ արաւ:

Խանտուլ խանըմ կըսի. — Գինացէք. դիւ քեառսուն Ֆերգ, կայնէք խը Դաւթին մէ տեղ, ես փանճուրից խնձոր տը գարկեմ. Խանտուլ խանըմ իրեք դիր խնձոր կը թալի, իրեք դիր էլ կը գարկի Դաւթին:

Դաւիթ Ֆերգնիրու կըսի. — Գինացէք. Խանտուլ խանըմին սէք. թուղ գեայ, ես տիսնամ:

Խանտուլ խանըմ կըսի. — Գինացէք, սէք Դաւթին, թըղ ըլնը, հա, ուրբաթ օր յըխտի օր ի, ես կըհամ ուխտ. թըղ գեայ յըխտատեղ. զը մէմէկ կը տիսնանք. թի որ ձի չի՛ նանչնայ, եմ բաժ քսան կեազ վըր խաթին բանցր ի:

Դաւիթ կըլնի, կը խեծայ ձին, կը գեայ տուն:

Կը մնայ չուր ուրբաթ օր. ուր չորեր լուալ կտայ. կըլնի, հա ըխտատեղ Խանտուլ խանըմ տիսնալ:

Կըլնի, կըհայ. կը տիսնայ, ըխտաւորներ կըհան. կիչկայ կեօ մէկ աղջիկ մէջ ըխտաւորներուն շար բռնեը ի:

Կըսի. — Կայ-չկայ, Խանտուլ խանըմ էն կըլնի:

Կըհայ. կը խասնի. ուրախըթինը չգիտի ինչիս տ'անի՝ Խանտուլ խանըմի ճակատ կը պագի:

Խանտուլ խանըմ գեօմըմ կը գարկի մըջ Դաւթի քըթին:

Դաւթի քըթէն կը պրծնի էրուն, կը գեայ:

Դաւիթ կըսի. — Բան չըմ ըսի, Աստըծուց կը խնդրուեմ, Սե թագաւորի ձիաւորների գեան քիւ խօր վրէն, կռիւ ուզեն:

Որ կռիւ գեան ընձի մօնթան ըլնես, ես համ կռիւ՝ մա բան ի, մեռայ. եմ լեչ խաւամ լեչերուց խանէք դիւս. Զոկէք՝ եմ նչանն էլ ինչ ի, եմ աջ թիւին վրէն մսե խաչ կայ:

Դաւիթ կըլնը, կը թուղնը կըհայ ուր տուն:

Խանտուլ խանըմ կըհայ ուր տուն:

Խանտուլ խանըմ կը տիսնայ, իչ, էրկու սե ձիաւոր էկան մըջ ինու քեաղքին, թագաւորի ֆեօեկ ու սաւէն կը խարցեն:

Կըհան Օղան-տօղան թագաւորի ֆեօեկի սաւի յիւջե կըսին. — Ահան, եան Օղան-տօղան թագաւորի աղջիկ, Խանտուլ խանըմ տը տանեմ եմ տղին. եան էլ կռիւ տանեմ:

Ճուապ օրողկեց Դաւթին, ըսաց. — Դաւիթ, ինչիս անիծեր ի. սկոն էլ թը գեայ, ուր կռիւ անի, ճար իչ ի, թի որ չանի, ես տը-համ. Սե թագաւորի տղին տ'առնեմ:

Դաւիթ ըսաց. — Պօե ի, տըլնեմ, տըհամ, կռիւ անեմ:

Դաւիթ էլաւ. ուր ձին քչեց դիւս, ուր չորեր խազեաւ, գինաց. գինաց մըշ կուռնէ:

Ինու քեռի Թուրոս քանպի էր արե, ըսիր էր.

— Ընձի քինէ ամանէ. կըհաս Սև Թագաւորի կռիւ. կիւրզ կը քեչես. կը զարկես. էրկըթի սուն կայ, ինունց էրկըթի սուն, թի կտուեց՝ կտուեց, թի որ չկտուեց, յետ կը դառնաս, կգեաս:

Գինաց. խասու էրկըթի սան մօտ, կիւրզ քեչեց. անուն Աստըծուն խուր, կիւրզ զարկեց էրկըթի սան:

Կիւրզ էրկըթի սուն կտուեր էր:

Համա խարաւ քեամին կըգէր, էրկըթի սուն կտրելու բաշտան վըր ուր քեօփին կայնաւ:

Դաւիթ գիտցաւ որ կիւրզ էրկըթի սուն չկտուեց:

Ըսաց.— Հայ, եմ վիզ կտորուէր. եմ թեւ օլրուէր, եմ աչկերս խաւարէր, ես չիկե. եմ կիւրզ վըր էրկըթին չը ճապէր:

Դաւիթ վիզ կուտրաւ, թեւ ուլրուաւ, աչքեր խաւարաւ:

Դարձաւ զինք ուր օրչնեց, Աստըծոյ խրամանքով սաղցաւ:

Մէկ էլ զանչնց Աստուած. կիւրզն զարկեց էրկըթի սան, կըտուրհ, տիսաւ որ էրկըթի սուն էրկու տեղով կըտրուկ ընկեաւ: Ըսաց.— Հեկպէք ես էն գեախ չըչկուեր ի:

Անուն Աստըծու խուր, քչեց ուր ձին. գինաց մըշ կուռնէ. գինաց, էկաւ էրկու գլեօխ. Սև Թագաւորի ասկեաւ կտրեց:

Սև Թագաւոր իշ ըրաց. կէս գիչիւր կըլնէր ժամանակ. զննկներ թալեց վըր էրկըթի սներ. փակին զը Դաւիթ. կապին վըր սըներաց:

, Գիչեր Ձէնով Յովան մըշ էրազին տիսաւ զը Դաւիթ կապին էրկըթի սներաց վրէն. քիչ ի մնացե որ սըպանին:

Ձէնով Յովան կըսի.— Կնիկ, յիլի վե, Դաւիթ վըր էրկըթի սըներաց կապած. ճրագմ արա:

Կնիկ կըսի.— Այ տնաւէր: փթխուկ խալիւոր. քին քե քընի. էրազ Դաւիթին տըսի. Դաւիթ Խանտութ խանըմի ծոց քեք կանի:

Ձէնով Յովան մէկն էլ քընաւ. էլմէլ մըշ էրազին տիսաւ Դաւիթ վըր սներաց կապած:

Էլաւ, էլմէլ ըսաց.— Կնիկ. Դաւիթ վըր սներաց կապած ի, նեղութենի մէջ ի:

Կնիկ կըսի.— Փթխուկ խալիւոր էս օր ծուեր ի:

Էլմէլ դառնայ, կանճարանայ, կը քընի:

Մէկն էլ մըշ էրազին կը տիսնայ, Դաւիթ էրկըթի զննիլներով վըր էրկըթի սներաց կապած:

Էլ կնկեան չը լսի. կըլնի վեր, ճրագ կանի. կըհայ ախտախանէն, ձեռ կը դնի սև մատկու քեամկին, կըսի.

—Այ սև մատակ, ընձի եփ տը խասցըցես 'Դաւթին:

Կըօի.—Առաւօտուն ժամ զարկոցին, կը խասուցես:

Կըսի.—Հայ քիւ վիզ կուտրուի:

Կըհայ, ձեռ կը դնի կարմիր մատկու քեամկին, կըսի.—Կարմիր ձի. ընձի եփ կը խասուցես 'Դաւթին:

Կըսի.—Քիւ աշկեր բանա, խփես. վըր նանթկներաց թափարս կառնես:

Ձէնով Յովան կըսի.—Քիւ մէջքը կանանչի:

Կըլնի, քիմարմ կըտայ. ճակատ կը պագի, կը խեծնի:

—Կանանչիս, որ դիւ էս օր եմ որդուս կը խառուցես,

Կը խեծնի, աշկեր կը խփի՝ բանայ, կը տիսնայ վըր նանթկներաց թափարս կառնի:

Քեառսուն աւուր ճանբախ զատն ի 'Դաւիթ, կը պօռայ, որ կը պօռայ, քեառսուն աւուր ճանբախ ձէն կհայ, կըսի.—'Դաւիթ, Աստուած քիւ տուն չաւրի. մէ յիշա Մարութայ բանցր Աստուածածին. Մսե խաչ որ պատրաստ ի քիւ աջ թևին. մէ քի թափ տու:

'Դաւիթ կըսի.—Հայ վախ, եմ խրօղբօր ձէն ի. էկաւ, ձի խառաւ, աղուրթ կըսի. Աստուած եմ տուն աղոյի. մա ես ինչ զանաւր ընձի մուցիրեմ. դանչեմ Մարութայ բանձր Աստուածածին:

'Դաւիթ կը դանչի Մարութայ Բանձր Աստուածածին, զինք քափ կտայ. զննրներ կը կտըրուի, 'Դաւիթ կարճուի: Էն զննրներու կտորնիւ կը դիպնայ, ասկեաւ զըմեն կը ջարդուի: Կիչնի, կը տիսնայ, էն ասկից իրեք մարդ ի մնացեր. էլ զաւ չկայ: Ըն տեղ 'Դաւիթ կուզի էն իրեք մարդ սըպանի: Մէկ էլ 'Դաւիթ իշ կը տիսնայ. Էրկնուց աստղերու հաշիւ կայ, Սև թագեաւորի ասկիցն չկայ: 'Դաւիթ Էրկու բաթ-Էրկու զլեօխ Քուռկիկ ճալալին կը քշի. զընոր գեացող ասկեաւ մէկ ձեռք էլ էկան. զըմեն ջարդեց:

'Դաւիթ թուր արուն բռնե. էլ չխաղայ մըջ նանդկին:

—Քիւռկիկ ճալալի. ապա դիւ կըսէր. «Էս քի տը խաղցըցեմ խըտ ամպիրուն խըտ խարաւ քեամուն, խըտ Էրեգեական». մկայ ես էլ անօթի էմ. դիւ էլ, թուրն էլ արուն բռնե. էլ կտուր չանի, յէս օր ես կուգեմ, դիւ ձի խաղցըցես խըտ ամպիրուն»:

Քիւռկիկ Ջալալին կըսի.—Իշ կուզես, խայ, ըսա, տիսնանք:

'Դաւիթ կըսի.—Քիւռկիկ Ջալալի, ես քինէ կուգեմ, ըձի թռուցես, տանես վըր պեօշ ջրի (առատարուխ) վրէն դնես, թուրն էլ արնից լուամ. քի էլ թողնեմ, Էրեծաս. դիւ էլ ըռահաքես. ես էլ խաղմ ուտեմ, ըռահաքեմ:

Քիւռկիկ Զալալին կառնի զը Դաւիթ, կը թռնի խըտ ումպերուն, կը տանի էն տարով էն տեխ. ալո ջրին վրէն կիջի, էն տեղ Դաւիթ զըՔիւռկիկ Զալալին կը թուղներ. թուր կը բուայ, Քիւռկիկ Զալալին կէրեծայ. զինքն էլ խաց կուտի, երկըսով էլ կը ռաւաթին: Դաւիթ կըսի.—Իլի, Քիւռկիկ Զալալի, քի խեծենեմ, հանք, մեր կուռն անենք:

Դաւիթ կը խեծնի, կըհայ. էրկու գլեօխ կըհայ, կգեայ մըշ Սև թագաւորի անկրին, կըկարի. կուռաց կը պըծնի:

Էն իրեք մարդ կըսեն.—Դաւիթ, մենք իրեք մարդ քիւ բաղդն էնք ընկե, քիւ Քիւռկիկ Զալալու բաղդ, զմի չըսպանես. մենք քի կըլնենք դալուն կրակող, դայֆայ, չայ իվող, քի ծառայութուն կանենք մինչև օր մեռնելուն:

Ձէնով Յովան կգեայ, կը տխնայ կեօ իրեք մարդ նստած խըտ Դաւթի կշտին. կըսը.—Դաւիթ, էդ ի՛նչ մարդ էն:

Կըսի.—Խրօղբէր, իրեք Ֆազիր մարդ էն:

Դաւիթ կըլնի, ոտաց ճանբախ էհայ. կըսի.—Նա համ, թուր թըղնեմ, վախենամ եմ խրօղբէր էն իրեք մարդ սըպանի, թուր տանեմ խըտ ձի. վայ թէ եմ խրօղբէր ըսի. «վախեցաւ Դաւիթ»: Թուր չտարաւ խըտ ուր:

Չուր էկաւ. խրօղբէր էն իրեք մարդ սըպանեց:

Դաւիթ էկաւ, ըսայ.—Խրօղբէր, դիւ ընչի նա մարդիր սըպանեցիր:

Ըսաց.—Որդի. դիւման սլա մարդ սաղ կը թուղներ:

Դաւիթ մէ միջոց ծիրնի չիր ի կիրե, մէ խատ կողինծ ինու ջեպն էր, կողինձ կառնի. թալի թըլի ուր խրօղբէր. կառնի խրօղբօր պլորին, ճուն կը փըթղըցըցի, խրօղբօր ուշքը կեհայ, մեռուկ կընկի:

Դաւիթ էն տեղ կաշկի, ախնայ. մէ սև ձիաւոր, ձին խեծե, էն տեղէն ջանդկներ ձախ առնելով՝ աջ թալելով կգեայ, Դաւիթ կիմնայ թի Խանտութ խանըմն ի. Ձինքն էլ կը խեծնի Քիւռկիկ Զալալին. կը ռեֆեպի, կըհայ յէռջև, կըսի.—Ե՛յ, անիրաւ, էն ի՛նչ դիւ իտև կան կգեաս. էրեկ էսա գեախ քե վուրպան էմ արե:

Խանտութ կիւրգմ կը զարկի Դաւթին. Դաւիթ ուր կիւրգը կտայ յիռջև. Խանտութ խանըմ կը փոխի որ մէկ կիւրգ էլ զարկի, Դաւիթ կըսի.—Է՛, դիւ կօր էս, ես էմ, դիւ ընձի չըս ճանչնայ:

Դաւիթ էն տեղ շատ կուրախանայ վըր Խանտութ խանըմին. Խանտութ խանըմն էլ շատ կուրտխանայ վըր Դաւթին:

Կըլնեն, կգեան շաջի տակ. կը տխնան Ձէնով Յովան խեղքեագնայ ընկեր ի. Խանտութ խանըմ կըսի.—Դաւիթ, էդա ի՛նչ մարդ ի, խելքեագնայ ընկեր ի:

Դաւիթ կրտի.—Յս զարկըցի, եմ խրոդբերն ի
 —Ընչի զարկըցիր. մարդ էլ ուր խրոդբոր զարկի
 —Զուր էս ոտաց ճանրխուն, էկայ, իրեք Ֆուղաբայ մարդ սպա-
 նեց:

Խանտութ խանըմ դեղ տուեց, Ձէնով Յովան աղէկցաւ:

Առին Ձէնով Յովան ուրենց խետ, էկաւ Օղան-տողան թա-
 գեաւորի տուն: Ձէնով Յովան մնաց մէկ-իրեք օր ուր խնամի Օղան-
 տողան, թագեաւորի տուն. էլան Ձէնով Յովան ճանրու գրին, գինաց-
 Սասում-ուր տուն: Մէկ-էրկու-իրեք տարի մնացին Խանտութ խա-
 նըմի խէր Օղան-տողան թագեաւորի տուն: Աստուած իտու. 'Կաւ-
 թին մէկ տղայ իլաւ:

Տղէն օր ծնուաւ ինու ձեռ խփուած էր:

Դաւիթ ձեռ իտու. ուր տղի ձեռ բացեց:

'Կաւիթ իշկայ մէկ պառուղ էրուն մը ինու ափան էր. ըսաց.

—Այ օրդի, քեար քի մուտ տայ. խող չկէնայ պախի քի: Դաւիթ
 զուր տղէն կնքել տուեց. ուր խօր անուն գրեց վրը ուր տղին.
 տղի անուն գրեց Մհեր:

Մհեր էլաւ ութ-ին-տաս ամսական տղայ:

Դաւիթ Օղան-տողան թագեաւորին ըսաց.—Յս տըհամ եմ թա-
 դաւորութենի վրէն. մնացել ի անտէր:

Ըսաց.—Որդի, կըհաք, դիւ գիտէք. ես ձե չըմ կէնայ ըսի
 մէհայ. (ընտե ըսաց) ձեր օրդի Մհեր կտաք ընծի. թի ձեր տղէն ի
 եմ տղէն էլ ի. հաշիւ չկայ. դիւք ջնել էք, ձե տղայ կըլինի, ամա ես-
 ձի տղայ չըլնի, տղայ էլ չունեմ, Մհեր կը պախեմ. անեմ ձի տղայ:

Մհեր տուին Օղան-տողան թագեաւորին:

Դաւիթ էլաւ, առեց զընտանտութ խանըմ. էկաւ Սասում. վըր-
 ուր թագեաւորութընին նստաւ:

Գեաղիւ ժամանակ տը կէր, Սըլթան Չմուշ Դաւթին տիսաւ,
 ըսաց.—Է՛յ, ձը խըտ քի կռիւ կայ անկիւ:

Դաւիթ ըսաց.—Խընդրեմ, խըտ ձի արգ կայ. յէս օր չըլնի:

Սըլթան Չմուշ ըսաց.—Դիւ կերդուըննաս, դիւ գեաս կռիւ:

Դաւթի ծոց մէկ համայիլն էր. մէկ սանտրն:

Դաւիթ ուզեց Սըլթան Չմուշ խափել, սանտրով յերդում ու-
 տէր, սանտր անէր համայիլ, յերդըվնէր, խալատաւ, համայիլ յերդում
 կերաւ. էկաւ տուն. յէվարին ուր չորեր խանեց, աչկեց վըր ուր
 թիւին, տիսաւ մսե խաշ սեցեր ի, ըսաց.—Հէյ վախ—Հէյ վախ, ես
 պատճուայ:

Էլաւ, ըսաց.—Ճարն ինչ ի, տըհամ. սպանուեմ:

Էն ժամանակուայ մարդ սութ չըր յերդուընայ. Դաւիթ տի-

սաւ զինք սութ ի յերդուըցե. ըսաց.—Ճարն ինչ ի. տրհամ, Սըլթան. Զմուշ ընձի սպանի:

Կնկեան ըսաց.—Յմ շորեր լուայ. տեղ տըհամ. ընձի ջիւր դի. ընձի լողկըցըցու. այսպմ վըր ձիկ տիսնաս՝ չիտաս իմ իրեսս—Այ մարդ, պա մինք իրիկ, կնիկ էնք. ինչիս քիւ այսպ տը տամ քիւ իրեսս:

Կնիկ բիրեց, Դաւթին լողկըցըցուց:

Տիսաւ Դաւթի Մսե խաչ վըր աջ թիւին սեւցիր ի:

Ըսաց.—Դաւթի Ըսաց.—Զո՛ւ:

Էսաց.—Դաւթի քիւ մսե խաչ ընչի սըւցիր ի:

Դաւթի ըսաց.—Կնիկ, քիւ վիզ կոտրուի, սկոն ըսըցիր, ես տըհամ, զարաբուեմ, էլ չըմ իգնայ:

Դաւթի էլաւ, ձեռ դարտակ գինաց. կիրգ-բան չտարաւ ուր. խեռ ուր էրդումի խաթեր, սպանուեմ, մեղաց ազատուեմ իջու չիմաներ:

Սըլթան Զմուշ էն տեղ աղբրի քեսարին տակ պախուեր էր. նեա անեղն զարկեց Դաւթի ձախ կողին: Դաւթից եօթ գեօմչիւ ձէն էլաւ:

Խանտութ խանըմ քեօել ու սարի վերէն նստած էր. Դաւթի պոռախւ ձէն լսաւ. որ լսաւ, ուր սրտի քեաբպուն զինք քեօել ու սարից տփեց տակ:

Ինու գըլեօխ խրուաւ քեօել ու սարի դռան յիւջիւ մըլ-քեսարին:

Մկայ էն տեղ եօթ հարասի (չափ) ցորեն կը վերցի:

Խանտութ խանըմն էլ մեռաւ, պրծաւ:

Դաւթ ու Խանտութ խանըմ-էրկուս մէկ տեղ տարան, խորին:

Զէնով Յովան էլաւ վեր, բսաց.—Յս իշ անհմ. եմ թագեաւորութուն մնաց անտէր, Սասման տնէն որցեղէն կտուաւ. ես էմ մնացե. Դաւթի զաւակ Մհեր, թի էն էլ սաղ ըլնի:

Զէնով Յովան կըլնի կըհայ Սղան-տողան թագեաւորի քեաղաք, կըսի.—Յմ թոռ տու ձի, տանեմ. համ Դաւթի սըպանըցըն, Դաւթի թօլ առնենք. համ Սասում չմնայ անտէր. տէր կէնայ Զոջանց տան. Կըսի.—Խնամի Յովան, Դաւթի զաւակ Մհեր մուեր ի, չկայ:

Կըսի.—Որ մուեր ի, համ, ձեր գերեզմաններուն կաշկեմ. մեր տան մարդ որ մէկ տարեկան մեռնի, ինու տապան տաս Հալապաւ կեազ ի, էրկու տարեկան մեռնի, քսան Հալապայ կեազ ի: Քեանի տարեկան սը մեռնի. յըմեն տարուան տաս-տաս կեազ ի ինոր գերեզման: Թի որ հարցնես մեր տան մարդ որ յիսուն տարեկան մեռ. նի խարիր կեազ ինու գերեզման տըլնի: Յմ թոռ Մհեր ըս տորի իրեք տարեկան ի. ես գիտեմ:

Կըլնի. կըհայ, գերեզմաններ կիշկայ, կաշկի որ ինոնց տան ճնսի գերեզման էն տեղ չկայ. կըգեայ, կըսի.—Խնամի, դիւ ընչի:

ընձի կը խափես, եմ թող որ իրեք տարեկան մեռնի, ինու գերեզման եռսուռն կեազ ի. եռսուռն կեազ գերեզման չկայ, ձեր գերեզմաններու մէջ, ընչի՞ ձիկ կը խափես:

Կըսի.—խնամի՛, պա սուտ չըմ ըսի, մեռեր ի:

Կըսի.—Ջանըմ, ես գիտեմ չմեռեր ի. դիւ չըս սւգի տայ:

Ձէնով Յովան կըլնի, մըշ քեազգրին կը պոռայ.—Մհեր, Դաւթի գաւակ Մհեր, դժը իս, դիւս իլի:

Քեառսուռն աւուր ճանբախ Ձէնով Յովանի ձէն կըհէր:

Մէկ էլ զանչեց.—Մհեր, Դաւթի գաւակ Մհեր, Դաւիթ սըպանիը էն, արի, քիւ թօլ առ:

Ձէնով Յովան սկոն զարմանելի ձէն ունէր, բաւաններ յիւջև խրուաւ. Մհերի օթխի բաւան էլ խրուաւ:

Մհեր մօրէն ինը էր, լոս, արև չըր տիտե ուր աչքով. օուսապանց յօդի մէջ էն սլախէր. չըր գիտի արև ինչ էր, դիչեր ինչ էր. լուս-ցիւրեկ ինչ էր. բանըմ աստըւորէս չըր տիտե, չըր խասկըցէ:

Ինու օթխի պատ որ էն գեախ խրուաւ. Մհեր տիտաւ արև առեց մըջ ինու օթխներու. մէկ մարդ ինու կը զանչի, ըսաց Օղան-տօղան թագեաւորին.—Պապիկ. ընձի կը զանչես: Լոսաց.—Որդի, էյ, Ֆաւազա մինք մե սրտի խամար քի չընք խանի դիւս. զքի բառլան կապըցըցէնք մեր սրտի խամար, քեանի որ տղայ չունէնք. դիւ մեր տղէն էս, մեր սրտի փափաք առնենք քինէ. ախլար արև, աստըւոր, լոս կոյ. քեաղաք, մարդ կայ. խազար Մհեր կայ. խազար Դաւիթ կայ. մա մէնակ դիւ ես Մհեր:

Մհեր մէկ էլ կը տիտայ մէ մարդ էլմէլ զանչեց.—Մհեր, Մհեր, Դաւթի գաւակ. Խանտութ խանըմի գաւակ. Օղան-տօղան թագեաւորի թոռ. դիւ չըս լսնայ, քի կը զանչեմ. քիւ խէր, քառլան Դաւիթ սպանիը էն. թօլ մնացե գիտին, մա դիւ չըս իգեայ. քիւ խօր թօլ առնենք, ախլըր դիւ էլ Սասման տան խոյուց էս. Սասման տան խոյու գեառն էս:

Որ սկոն ըսաց, բաւաններ զըմեն խըուան:

Որ բաւաններ զըմեն խըուան. Մհեր դիւս իլաւ, գինաց:

Խրօղէր տիտաւ զՄհեր, ճակատ պագեց:

Լալելեն առեց զՄհեր, գինաց Սասում:

Ձէնով Ռոհան որ գինաց Սասում, Սասման տան չորեր, ճակեր խանեց. Մհերին տուեց. ըսաց.—Որդի, առ, խագի, Սասման տան գեառ դիւ էս մնացե. էլ ես խնայեմ վիր խամար:

Մհեր շորեր խագեաւ.

Ձոնեղեղեն շապիկ խագեաւ.

Քիւրքիկ դապուքին խագեաւ.

Ղաւուղ դադի՞նք դրեց ուր գլեօթ,
Թրիկ կեծակին կապեց վրո ուր,
Ռըմիկ ֆլեգին առեց ուր ձեռ.
Կիւրգիկ Ջոզանին առեց, դրեց վրո ուր քիւին.
Հգոհն Արգըրըմին խագեաւ.
Կեամբկ սասաֆին եզարկ Քիւռկիկ Ջալալու բիրան,
Թամֆ սասաֆին գրեց Քիւռկիկ Ջալալու ֆեամակ.
Քիւռկիկ Ջալալին ֆեեց դիւս:

Որ Քիւռկիկ Ջալալին քեշկց դիւս, Քիւռկիկ Ջալալին ըսաց.
— Ե՛, անիրաւ. դիւ ինչ հաս ունես ձի խեծնես. քիւ բերան ի, ձի
խեծնես դիւ:

Մհեր ըսաց.— Քիւռկիկ Ջալալի. անբաղդութուն մանի խը ձի.
Կս էլ Սասման տան գեառներուց էմ:

Քիւռկիկ Ջալալին ըսաց.— Դաւթի խաքրի խամար. էգ մէկ
խապար ըսըցիւր. քի ձէն չըմ խոայ. իլի, ձի խեծի:

Մհեր կը խիծնի, խրօղբէր կտայ ուր յիւջև, կըհան Սըլթան
Չմուշկու կուու մէջ:

Ձէնով Յովան կըսի.— Ես ինչ անեմ, Մհեր տղայ ի, անյիմայ ի.
զաս չխասկանայ. Կս էլ ծերացեր էմ, ձընէ կուիւ չգեայ:

Քիւռկիկ Ջալալին կըսի.— Ե՛, անիրաւ, իչ կը վախենաս, ես՝
իրեք սկոմ ասկեար ըլնի, կը կոտորեմ. էն ինչ բան ի, եմ պոչի
յէւջև. եմ ոտներու յէւջև, չնչիս յէւջև զէնոնք կը կոտորեմ:

Մհեր կըսի.— Խրօղբէր, մա մինք Սասման տնէն չընք. չէ՛, մինք
Սասման տնէն էնք. մինք մեռնէնք, մեր գերեզմանի վրէն թագեա-
ւորներ չըն կէնայ գեայ. քչի, հանք. մինք մեր կուիւն անենք:

Ձէնով Յովան ու Մհեր մտան կուիւ:

Ձէնով Յովան բօզ մատակ խեծեր ի, ընկեր ի մը Սըլթան.
Չմըշի ասկրին կիսասպանել կանի, կըսի.— Մհեր, որդի, Կս կիսա-
սպանել կանեմ, դիւ քրմի:

Շատ կուիւ արին. չուր յէվարին գարկուան:

Խրօղբէր կըսի.— Եսս ինչ անոչ բան ի, բանջար կը բրթեմ:

— Խրօղբէր, կըսի Մհեր, դիւ կը բրդես ամա, Կս էլ քինէ ու-
սայ, էլ անոչ կը բրդեմ:

Սըլթան Չմշկու ասկրի ֆեօֆ կտուին:

Մհեր կըսի.— Ա՛խ էչ, եմ խօր թօլ առի:

Կըլնին, կը դառնան Սասման քեաղաք. ուրինց Սասման Ձոջ
տուն:

Ձէնով Յովան չատ կուրախանայ. կըսի.— Փառք քեզ, Աստ-
ուանծ, եմ թող Մհեր ձի խասաւ. էլ չըմ վախենայ:

Էրկու իրեք օր կը մնան տուն, կը խանգստանան:

Ձէնով Յովան կըլնի, կհհայ Աւագ սար նեղիւ:

Մհեր շատ խօրոտ տղայ ի. տեսակով, քաղցրաէրուն. սըպ-տակակերպ ի:

Ձէնով Յովանի կնկեայ սիրտ վըր Մհերին կաւրի:

Կըսի.—Որդի, արի՛, յէս օր ջիւր դի, ձի լողկըցի:

Մհեր կըսի,—Այ մէրիկ, սկոն բան չըլնը, ամօթ ի. կուզես, ես ջիւր դնեմ. դիւ տար, լողացի:

Կըսի.—Մհեր, չըմ գիտի ամօթ-մամօթ. ջիւր կը դնիս, բիրիս. զընձի կը լողկըցնես:

Մհերի ճար կը կտրի, կըսի.—Ինքն ու ուր Աստուած, տանեմ, լողկըցըցեմ. ջիւր կաւնի, կըհայ չոլ, կըսի.—Արի, լողկըցի:

Կըսի.—Դիւ ջիւր լից վար եմ գլխուն, ես լողկանամ:

Մհեր իշ կանի, ձեռնէն չազատուի. ուր աշկեր կը խփի, ջիւր կը լնի վըր ուր խրօղբօր կնկեան: Շերեփ կը դիպնայ մըջ խրօղբօր կնկեան գլխին. գլուխ կը կուտրի:

Խրօղբօր կնիկ կըլնի, անզգամի նման կըհայ, կը նստի տուն. ուր գլեօխ կը ծածկի: Տիսնայ Ձէնով Յովան նեղիւրից էկաւ տուն:

Մհերն էլ էլաւ, գինաց ուր խամար խաղալիւ:

Ձէնով Յովան կըսի.—Կնիկ, ընչի չըս ըլնի վեր, նեղիւ եմ ձեռնէն առնի:

Կնիկ մաղօհն խառնե, խետ խաղալար չտայ:

Ձէնով Յովան.—Ա՛յ հաւար, կնիկ, էդ ինչ ի կանես եմ գլեօխ չօր ջոջութունով:

Կնիկ կըսի.—Եան քիւ թոռ կը մնայ նա տուն, եան ես:

Կըսի.—Կնիկ, ընչի.—Քիւ թոռ ձեռ կը թալեր թըխ ձի,

Ձէնով Յովան կըսի.—Վայ, կնիկ, օր ջոջութենով նա խայտառակութեն ի. նա ի՛նչ ի, դիւ սուտ կըսիս. եմ թոռ սինայ բան անի:

Կնիկ կըսի.—Ես շատ սկոն բաներ չըմ գիտի: Եան ես նա տուն պտի մնամ. եան Մհեր:

Ձէնով Յովան կըսի.—Կնիկ, դիւն ըլնես, քիւ Աստուած, սկոն մանի եմ գլեօխ, եմ թոռ եմ ձեռնէն մի խանի, դիւ կը տիսնաս Սասման տնէն էն մէկ գեառն ի մնացե. Սասման տան Ֆրզնեռու քեօօ մի կտուի. ափսոս ի Սասման տան Ծեղ էհա, ինի դռներ. Սասում մնայ անտէր:

—Որ սկոն ի, ես տըլնեմ, տըհամ. Մհեր կհնայ քի խամար:

Ձէնով Յովան կըսի.—Կնիկ, խայռ օրէնքի մէջ պսակուկ կնիկ թըղիւ չըլնը, ես Սասման Ջոջ տնէն էմ. եմ նամուսի խամար

ամօթ ի, դիւ քիւ Աստուած. իլի, դիւ շինի, Մհեր թըղ չգեայ:

Մհեր յեվարին կըգեայ. որ գեայ տուն, ձեռ կտայ դռան,
կաշկի դիւ փակ ի, Մհեր կը յիմանայ:

Կըսի.—Եմ խօղքօր կնկեան արածն ի:

Մհեր կըլնի, կը թըղնի. լալելէն կըհայ, կըսի.—Ինչիւ ընձի
յէս օր Սասման ջոջ տնէն զրկըցին:

Կըհայ վըր ուր խօր դերեզմնին կըլայ, խաղ կըսի.

—Խերիկ, ֆիւ անոււ ֆնուց վեր իլի,

Ընձի յես օր Սասման Ջոջ ճեկն պեքահր եմ արած.

Խերիկ, ֆիւ անոււ ֆնուց վեր իլի.

Ընձի յես օր Սասման Ջոջ ճեկն քեքահր եմ արած:

Աստուծոյ խրամանքով Գաւթ կը փռչտայ, կըլնի, կընստի
մըջ ուր դերեզմնին, կըսի խաղով.

—Որդի, ինչ անեմ. գնացե նահլար ձեռնես,

Գեօն-կերպ քափե յիրիսես,

Լոս կտուե ասկերես,

Օձ, կարին քեօն դրե վրես:

Էլմէլ Գաւթ կը պառկի, դերեզման կգեայ յիրար:

Մհեր կըլնի, կըհայ վըր ուր մէր Խանտութ խանըմի գերեզ-
մնին, կըլայ, խաղ կըսի.

—Մարե, ֆիւ անոււ ֆնուց վիւ իլի,

Յես օր ընձի Սասման Ջոջ ճեկն քեքահր արիւ եմ.

Մարե, ֆիւ անոււ ֆնուց վիւ իլի,

Յես օր ընձի Սասման Ջոջ ճեկն քեքահր արիւ եմ.

Աստուծոյ խրամանքով Մհերի մէր. Խանտութ խանըմ կը փը-
ռչտայ, կը նստի մըջ ուր գերեզմնին, կըսի խաղով:

—Որդի. ինչ անեմ, գնացե նոնվար ձեռնես,

Գեօն-կերպ կտուե իրիսես,

Կտուե լոս ասկերես,

Օձ, կարին քեօն դրած վրես.

Աստուծոյ խրամանքով Էլմէլ Խանտութ խանըմ կը մտնի ուր
գերեզման, կըսի.

—Որդի, դիւ գնա, դիւ գնա.

Էն նանբախ իւ դիւ ճըհաս

Քեար քեղած ի, աւագ մաղած:

Մհեր ձին կը քշի. կըհայ գիւքան արող մարդմ կը տիսնայ,
կըսի.—Ա՛յ մարդեր, բարի յաջողում ձե.

Կըսին.—Աստուծոյ բարին քե, Մհեր.

Կըսի.—Այ ախրէրներ, անօթի էմ, մէ ճօթ խաց չըք խտայ ձի:
Գիւթնի տէր կըսի.—Ընչի չընք խտայ. կեօ հան, արտի դեօխ
խաց կայ, գինն, կի:

Մհեր կըլնի, կըհայ, կը տիսնայ խաց շատ կայ էն տեղ, եօթ
մարդու ջրայ ի. իրեք աւուր իրեք դանուայ:

Էն խաց յըմեն կուտի Մհեր:

(Պա, Մհեր Թերզ ի, պա չուաի, ինչ անի):

Ինոնց մէկ կեպեզէ մշակ կըլնի. մշակ կըսի.—Այ մարդ. դիւ
մեր եօթ մարդու ջրէն իրեք աւուր՝ իրեք-իրեք դանուայ, կերար
պիքուն մէկ դանուաւ. դիւ կգեան մեր գիւքան մէ փաթ կան
տաս:

Մհեր կըհայ, Քիւռիկ Ջալալով եօթ փաթ կան կտայ:

Մշակ կըսի.—Էնի քի հատ չի, էնի Քիւռիկիկ Ջալալու հնարն
էր:

Կիջի Մհեր, եօթ փաթ էլ ոտնով կան կտայ:

Կըլնի, կըխեծնի Քիւռիկիկ Ջալալին, կը հայ, գետին յէռջև Քիւռ-
կիկ Ջալալու ոտաց կը թնգայ:

Մըհեր կըսի.—Հայ հօ, բօս ի- գետինն էլ խալիւորցեր ի, եմ
ձիու ոտաց տակ չգիմանայ:

Աստուծոյ խրամանքով Մհեր կը հայ, կը խասնի Ակրփու քեար.
քեար կը բացուի. Մհեր ուր ձիով կը մտնէ մըչ քեարին. քեար կը
դեայ յիրար:

Կըսին.—Ըն օր իչ քեար քեարդեն. աւաղ մաղեն. էն ժամանակ
Մհեր տը գեայ դիւս:

Կըսին.—Դեւ Մհեր զինքն էլ ուր ձին էլ սալ ի.

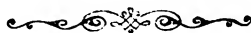
Մըկայ, կըսին, էն տեղ արած ի վանք:

Ամսն տարի խամբարձման կըհան էն տեղ ուխտ.

Շատերուց էլ լսեր էնք. էնու ձին ուրբաթէ-ուրբաթ էնու
ջրուածք կըլնի. էն քեարի յէռջև կը թացուի. զըմեն մարդն էլ տի-
սի ի:

Քեառսուն օղորմին տանք Սասման Ջոջ տան:

Շէն ու պոծառ կենայ Մարութայ բանձը Աստուածածին վըր
ուր խըման:

2

ԴԱԻԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ՃԻԻՂ

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

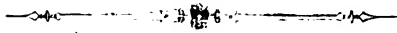
Վաւիթ Մհերի ներկայ ճիւղը սլատմած է Արարատեան բարձրագոյն Մուրատ Յովսէփեան, որ այժմ Վաղարշապատի մօտ Մուղանդ գիւղի բնակիչ է։ Մուրատ միջհասակ, ծանրաբարոյ, բարեպաշտ մէկն է, 57—58 տարեկան հասակի մէջ։ Իր գիւղին մէջ միջին աստիճանի ապրուստ ունի, կնոջ հետ կապրի։ զաւակ չունի, իւր երկու եղբայրներուն իբրեւ հայր խնամ տարած, ուսման և արհեստի տուած է, որք այժմ լաւ վիճակ ունին։ մին Բագու է, միւսը Տփխիս։ Մուրատի հայրն Մոկաց Գոմանից գիւղէն էր, որ «Ակոռայ շարժին» իւր գիւղէն դաղթած՝ մի աարի բնակած է Գառնիի կողմերը։ Յովսէփ իւր տնէն դուրս գալէն իրեք տարի յետոյ Մուրատ ծնած է և ապրած իւր հօր հետ։ Մուրատ Վաւիթ և Մհեր լսած է Բարսամ անուն մի աչղէն, որ ևս այնպէս Մոկաց Նանընից գիւղէն էր. և շարժի տարին իւր գիւղէն Արարատեան երկիրը, նախ Գառնի բնակած, ապա Արագածի ստորոտն Վղրր գիւղն հաստատուած էր իւր մեծ եղբօր Յակոբի հետ։ Բարսամ ևս բարեպաշտ, բնատուր աչղ էր. շատ հմուտ էր ժողովրդական աւանդութեանց, հէքիաթներուն։ շատ լաւ գիտէր Վաւիթ և Մհեր Ընտանեկան ապրուստը հէքիաթներ և երգեր ասելով կը հայթայթէր։ Արարատեան ամեն գիւղեր ման կգար. ի վարձատրութիւն ժողովրդէն ցորեն, իւղ, պանիր, բրինձ ևն։ հաւաքելով ընտանեաց պիտոյքը կը հոգար։ Բարսամ ունէր երկու որդի, մեծ որդուն անունը Մանասէր գրած էր իւր հօր անուան յիշատակ։ Իսկ փոքրին Ջաքարիա, որք այժմ կան, Վղրր կը բնակին և լաւ վիճակ ունին։ Ներկայ վէպս սլատմող Մուրատ Բարսամի հետ խնամութիւն ունենալով միշտ յարաբերութեան մէջ եղած է նորա հետ. որով միշտ լսելով սովորած է. ինքն ևս շատ սէր ձգած է Վաւիթ և Մհեր սովորելու։ Մուրատ ինքը թէ գգրար էր և թէ չալ դործող. երիտասարդ հասակէն սկսեալ գիւղեր ման կգար. իր սովորած Վաւիթ և Մհեր ամեն տեղ կը սլատմէր։ Նորա ասելով հարկւր գիւղի մէջ սլատմած է Վաւիթ և Մհեր. Արարատեան դաշտի գիւղեր. Արարանայ գիւղեր. Շիրակ, Բանքակաձորի գիւղեր, Լոռի ևն. իսկ շատ գիւղերու մէջ կրկնած է, որպէս Ախալքալսկի գիւղեր. Արարանի Բաշ Արարան, Ալիքուչալ, Դարաքիլիսա, նաև Բանքակաձորի Որթնաու, Համամու, ևն։

Կիւլ Ագարակ, Կուռտա, Վարդարուր և Զալալ Օղլի Լօռի հայ կաթողիկ գիւղերու մէջ. Շիշթափայ. Շարժապետ, Շահնազար, Նաև պատմած է երկու Ղարաքիլիսաներու մէջ:

Մուրատի ցեղին կասեն Խանասկանց տուն, որ այժմ 40 տուն են:

Սոյն Վէպը Մուրատին սովորեցնող Բարսամ սովորած էր ինքը իր հօրմէն—Մանասերէն, որ կասեն շատ հանճարեղ կոյր էր, նորա յիշողութիւնը շատ թարմ էր, նա տունը նստած միջոցին կզգար թէ դուրսը պարզ է թէ ամպամած. ձիւն կը տեղար թէ անձրև:

«Աստուածատուր աչղ էր կասեն Մանասէր, նա սուտ չէր խօսէր. կիւրակէն սուրբ կը պհաներ. և տնեցոց ևս թոյլ չէր տար որ նոյն օրը գործով պարապին:

Ա.

ՍԱՂՆԱՍԱՐ ԵՒ ԲԱՂԴԱՍԱՐ

Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին կտանք են Սաղնասարին.
Ո՛ւր եքանք, դառնանք
Ողորմին կտանք են Բաղսասարին.
Ո՛ւր եքանք, դառնանք
Ողորմին կտանք Քառսուն ճեղ ծամին (Սաղնասարի կին).
Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին կտանք Իեղծուն հաբունին (Բաղսասարի կին),
Ո՛ւր եքանք, դառնանք
Ողորմին կտանք Ձենով Յովանին (Բաղսասարի որդին).
Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին կտանք Յռան Վեգոյին (Բաղսասարի որդին).
Ո՛ւր եքանք, դառնանք.
Ողորմին կտանք են Ջոջ Մհերին (Սաղնասարի որդին),
Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին կտանք Դեօհար հաբունին (Ձենով Յովանի կինը).
Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին չիտանք Մսրայ Մելիփին.
Ո՛ւր եքանք, դառնանք.
Ողորմին կտանք քառյան Դաւթին (Մհերի որդին),
Ո՛ւր եքանք, դառնանք,
Ողորմին կտանք խանսուք խանլմին.
Ո՛ւր եքանք դառնանք,
Ողորմին կտանք Պսօիկ Մհերին (Դաւթի որդին).

(Դրհմեալ Տէ՛ր մեր, Յիսուս, Քրիստոս.
Մեր Տիրոջ կամբը՝ օրհնութուն բարեբարութուն,
Վրո՛ր յականջ արողին ըլլի,
Վրո՛ր շէն օնադին ըլլի:)

Ղումրիկ թաքաւոր խաչապաշտ էր,
էդ թաքաւորին մէ՛ ախչիկ կար,
էդ ախչիկ շատ սիրուն, տեսակով էր.
Շատ ու շատ պատուելի, յարգելի էր:
Մէ՛ կռապաշտ թաքաւոր կար,
էդ թաքաւոր շատ զօռեղ էր,
Լիաւ, Ղումրիկ թաքաւորին ասեց.

—Ախչիկդ տուր ինձ,

Կտաս տուր, որ չի տուիր.

Քաղաքդ ասկ ու վերե կանեմ:

Ղումրիկ թաքաւոր շատ վախեցաւ.

Էլաւ իր ախչիկ տուաւ կռապաշտ թաքաւորին.

Որ տուեց ըղբրան, ախչիկն հրամայեց.

—Գնա՛, քու քաջարուկ տես.

Սա էլ իմ քաջարուկ տեսեմ:

Նոր կդաս, ինձ կառնես, կը տանես:

Ախչիկը գնաց. իր հօրն ասաւ.

—Խէրիկ, ես խաչապաշտ էմ, էն կռապաշտ.

Մէկ խառ տէրտէր բէր, դիւր ինձ խեղ, գայ ըն տեղ,

Ժամ ասի տմեն վախճ, ես աղօթք անեմ:

Հէրը բերեց, մէ՛ տէրտէր տուեց ախչկան.

Թէ.—Կեթաս իմ ախչկայ խեղ, ամենայն ժամ աղօթք կասես.

Թէ.—Իմ ախչիկը ամենայն ժամ աղօթք կանի:

Ախչիկը կանչեց.—Տէրտէր, դու մեր հոգական հայրն էս.

Լաւ չի ես էս բառը խօսամ, ասեց, ամօթ ա,

Ամա բանը պէտք ա շարունակով ըլլի.

Դու քու մուրուսդ կնդի.

Բեղերդ էլ կնդի, գլխդ լաչի քցի,

Հենց իմանան թէ՛ դու օղուլ ուռախ էս.

Ամենայն ժամ ընտեղ ժամ—աղօթք կտաս.

Կռապաշտ թաքաւոր չիմանայ դու տղամարթ էս:

Կռապաշտ թաքաւոր էկաւ.

էդ Ղումրիկ թաքաւորի ախչիկը տարաւ.

Մնացին մէկ վախճ ընդոնք էդ թաքաւորի օքալսի մէջ.

Էդ քը՛տնէն ղեօղտիկ ժամ էր ասըմ,

- Եդ Ղոււմրիկ Թաքաւորի ախչիկ աղօթք էր անում.
 Իրա Աստըծուն էր փառաբանում:
 Եդ ախչիկ մէկ օր նստաւ, լացաւ.
 — Ստեղծող Տէր, ես ընկեր եմ էս կռապաշտի ձեռը,
 Ընձի մէկ լուս ու ճար արա,
 Ազատուեմ ըսգըրն ձեռիցը:
 Մէկ օր Թաքաւորին խնդրուաւ, ասաւ.
 — Թողաս. մէ էթամ, ման դամ, սեյրան անեմ:
 Թաքաւորը հրամայեց թէ.— Իրաւունք ունես:
 Ախչիկը վերցրեց իրա նառիյեքին, իրա քըհանին,
 Որ հետը տարեր էր. գնաց ման գալու.
 Գնաց, ծովի դաղը պըտըտաւ.
 Ինչ տեսնի, ծովի մէջ մէ ասա տեսաւ.
 Ասաւ.— Էն ինչ ասայ ա.
 Ճառիյեքն ասին.— Մենք խապար չենք.
 Հրամայեց Թաքաւորի ախչիկն, լօթկէն բերին:
 Նստաւ լօթկէն, գնաց, էլաւ էն ասէն.
 Մէ բարակ ճանիայ կար, էն ճանիէն բռնեց, գնաց.
 Գնաց, տեսաւ մէկ զաղի դուռ. էրեաց.
 Մտաւ ներս, տեսաւ մէկ պատիկ վանք կայ էդ զաղի մէջ:
 Եդ վանքի մէջ յաղբուր էր ըլլում.
 Եդ յաղբուրը էթում, թափում էր ծովը:
 Սկսեց Թաքաւորի ախչիկը.— Տէրա՛էր,
 Հագը ըստի եկեղեցի ա, վանք ա, մէկ ժամ տսն.
 Ըստի խալվաթ ա, աղօթք անենք, աղաչենք,
 Մեր Տէր Աստուած մէ դուռ բացի մեզ վրայ:
 Տէրա՛էրը էլաւ, սկսեց ժամ ասիլը.
 Եդի նստաւ, սկսեց աղօթք անիլը:
 Աղօթք աւաւ, էկաւ, յաղբրի վրէն լուացուաւ.
 Մէկ բուռ լիք ջուր խմաւ. մէկ բուռ էլ կիսատ էդ յաղբրից:
 Էկաւ տունը, ինը ամիս ուր քըմըմաւ.
 Իննը օր որ, իննը սահաթ որ քըմըմաւ.
 Էդի չոք զարկեց գետին, էրկու տղայ բերեց.
 Մէկի անուն դրեց Սաղնասար, մէկի Բաղդասար:
 Եդ տղէքը ջրիցն էն բահամ էկե, օրական մեծանում ին.
 Թէ մենք տարեկան էրկու մատ էնք բարձրանում.
 Ընդունք օրական էրկու մատ են մեծանում.
 Չունքի ըդունք ֆերըզի ազգ են, ջրից են բահամ էկե.
 Մէրը տեսաւ տղէք էլան լրեք տարեկան, ասաւ.
 — Տէրտէր, իս տղէքին դաս տուր, կարդան.
 Տղէքին դաս տուեց. տղէք դօղտիկ կարգըմին

- Կռապաշտ Թաքաւոր էս խետին իմացաւ.— Ի՛նչ.
 Պատիկ կնիկը աղօթք ա անըմ. կռքի չեն հաւատում:
 Կնիկը, իր աղէքը ստեղծողին էն հաւատում:
 Մէկ օր ասաւ.— Կնիկ, աղէք մեծ կռքին մատաղ պտի անեմ:
 Կնիկը ընկաւ ոտները.— Աստըծու սիրուն, իմ աղէքին մի սպանի:
 Թաքաւորը չի լսաւ, զօռով աղէքը առաւ, տալու:
 Գնաց ճանվի կէսը.
 Քանի ըդոնք էթումին, էն մեծ կռուքը դէմներից փախնւմ էր.
 Թաքաւորը կանչեց կռքին թէ.— Ընչի էս փախնւմ մեր դէմից.
 Ես էս աղէքը բերեր էմ, անեմ քեզ մատաղ:
 Կռքի միջից ձէն դուս էկաւ.
 — Ը տեղ մորթի, մի բերի, ընձի ընդունելի ա.
 Ըդրանց զօռ գալըմ, ընձի փախցնւմ ա:
 Տղէք իմացան որ խէրը պէտք ա իրանց մորթի-մատաղ անի:
 Թաքաւորը էկաւ, բռնեց Սաղնասարին, դրեց գետին որ մորթէր.
 Բաղտասար կանչեց.— Թաքաւոր, էդ ինչ էս անըմ.
 Ասաւ.— Պէտք ա ձեր էրկըսին մատաղ անեմ մեծ կռքին:
 Բաղտասար կզուաւ դիտին, մէկ քար վերցրեց, կգար էրկու լիտը.
 — Է՛, ստեղծող Տէր, դո՛ւ ստեղծեր էս,
 'Իու քու տուած լուս հոգին չի կորցնես, ասեց.
 Քարը զարկից Թաքաւորի պուճուճակին քամակից.
 Թաքաւորի ուշքը էս խետին գնաց, ընկաւ վէր.
 Էրկու ախպէրով էլան, Թաքաւորին սպանին.
 Որ իրանց խօր սպանին, էկան տուն, մէրն վերցրեց.
 — Որդի, պա էն կռապաշտն ի՛նչ արիք:
 Թէ.— Մէրիկ, էնի ուզըմ էր մեզի կռքին մատաղ անէր.
 Թէ.— Չարկեր էնք, սպաներ էնք, Թողեր. էկեր էնք:
 Մէրը վերցրեց.— Ը տեղ նստել էլ մեզի ձեռ չի տայ,
 Թէ.— Նլէք, էթանք մեր խէրական երկիրը:
 Էլան որ պտի էթին իրանց խէրական երկիրը:
 Խասան էն ծովի աճէն որ մէրը գնացեր՝ ջուր էր լամեր,
 — Որդի, ասաւ, դո՛ւ էլ գնացէք, էն անմախական յաղորից խմէք:
 Տղերք գնացին, էդ ասի վանքի միջի յաղորից խման.
 Լցուան, Աստըծու հրամանքին յէլան եմա տղամարթ.
 Վանքից յէլան, վանքի քամակ տեսան մէկ ձիան քուռակ կայ.
 Ըն տեղ քուռակը բռնին էրկու ախպրով. առան բերին,
 Էն յաղորի ջրից էն քուռակն էլ խմաւ, լցուաւ, մեծացաւ:
 Էդ աղէքը, վանքի մէջ մէկ դուռ կար, բացին.
 Պահարան էր, մէ թուր էլ կախուկ էր պատից,
 Մէկ ֆաս էլ էր դրուած, էն էլ վերցրին.

- Մէկ ջուհա սոլ էր կար, էն էլ վերցրին.
 Էս խետին թողին էկան, գնացին դպա խէրապկան երկիրը-Սասուն.
 Մէկ տուն չինին էրկու ախպրով, նստան մէջը.
 Իրանք իրեք ջան էն, մէկ էլ տէրտէր, չորս ջան.
 Բաղտասար ամեն օր կեթար ավ-իլու.
 Մէկ օր գնաց, մեզի նման մէկ մարթ տեհաւ մեծի մէջ.
 Էդ մարթին վերցրեց, դրեց իր ջեպը, բերեց.
 Իր ավն արաւ, սլծաւ, էկաւ տունը.
 Երկու ախպրով, մէկ էլ մէրն ու տէրտէրը հաց էն ուտըմ.
 Սախանը գինի լցընըմ, խմում, քեֆ ին անըմ.
 Իրար ասին.—Անուշ ըլլի, էն էնոր, էն էնոր.
 Էդ մարթ Բաղտասարի ջեպի մէջ յիւար էկաւ.
 Բաղտասար իմացաւ.—Հը, ընկաւ միտք, առաւ.
 —Իմ մէրս, յէս օր մէկ բան էմ գթել, դրեր էմ ջեպս.
 Ասաւ.—Իման, տեսնիմ, ինչ բան ա, որդի,
 Խանեց, տեհաւ, մէկ բան ա մեզ նման.
 Էդ էլ Ասարծու ստեղծածն ա, հայ տուէք, թո ուտի.
 Ասաւ.—Մէրս, էս մենց գլխի պտի պահի:
 Ասաւ.—Որդի. դուք ջրից էք բահում էկե,
 Դուք ֆեղի ուզդ էք, ձեր բանը զօռով ա.
 Ըդոնք խեղով կապրին:
 Ասաւ.—Որ խեղով ա, թօ ըլլի ձիան ջհորը տայ գլխիս:
 Քառասուն լիտր գարի ին լցընըմ մէջը,
 Բաղտասար վերցընըմ էր. բօյի խեղ քցըմ էր գլխիս.
 Մէրն ասում ա.—Որդի. հըմի քամաւա արա, տես:
 Բաղտասար ասաւ էդ մարթին.
 —Էլի. իմ ձիան ջհորը սուր գլխիս,
 Տեսնիմ դուք ինչպէս խեղով պտի բանցէք.
 Էդ մարթն էլաւ, տապրակի բերան բացեց.
 Ձին իրիշկաց, տեհաւ որ դարին էրկաց.
 Մուռթ ջխտեց գարու մէջ էս խետին ձինը.
 Ին մարդը էն ջհորի պարան քցեց ձիան անկնջների քամակ.
 Ձին էր, մուռթ վերցրից վիրե, ջհոր բանձրցաւ.
 —Իմ մէրս, ասաւ Բաղտասար, քու խօսքն ա,
 Ես զօռով բանցրցընըմի, էսի խեղով մուռթ մտուց մէջ.
 Ըդոնք քընց մեզ շատ իմաստուն էն:
 Հայ կերան, քնան, չարի լուս բացուաւ.
 Էս խտին էս մարթին ասին.—Ին ազատ էս, գնա.
 Էլաւ էդ մարթ որ էթար, մէր վերցրեց.
 —Որդի, ասաւ. անուն չիկայ էս տանը.

- Էդ մարթին ասա. անուն դնի էս տանը, նոր էթայ.
 Բաղտասար առաւ.—Ախպէր, արի, մեր տան դրաղները պտըտի.
 Մի անուն դիր մեր տան, նոր գնա՛,
 Մարդն էլաւ որ պտըտէր, ասին.
- Ա՛ռ էս մէկ խաց. տար քեզ խեւ, ուտես,
 Անթի չմնաս, չարի մէկէլ ղուալով գաս դռան վրէն:
 Էդ մարթ խաց առաւ, դրեց իր ծոց, գնաց.
 Լուս յոր էր բացուե, արեւմտեան դրաղները պտըտաւ.
 Արեւ որ մտաւ, էկաւ նորէն էն ղուաղը կայնաւ.
 Ասին,—Ախպէր, մեր տան ղուաղը ման էկա՛ր, տեսա՛ր.
 Էդ մարթ վերցեյ.—Հա, ման էկայ, տեսայ:
 Բաղտասար ասաւ.—Էս տուն նոր էնք յինե. անուն չիկայ,
 Մէ անուն դիր մեր տան, նոր գնա՛:
 Էդ մարթ վերցեց.—Ձեր տուն չէն ըլլի,
 Էս տուն չէք չինէր դուք, էս սասում ա՛
 Մնաց էս խետին էդ տան անուն Սասում.
 Որ մկայ էդ տան տեղ մեծ քաղաք ա՛
 Էդ մարթ էս խետին թողաց, գնաց.
 Բաղտասարի անուն, Սաղնասարի բանցը էլաւ էս խետին,
 Ձէնները ընկաւ երկիր—էսենց, էսենց, էսենց:
 Պղնձէ քաղաք Քառսուն ճեօլ ծամ կար,
 Էդ էլ Թաքաւորի ախիկ էր, ըդոնց ձէն որ լաւ,
 —Ձեր ջոջ ախպէր ո՛ր մէկն ա, ընձի գայ, տանի իր խըմար:
 Բաղտասար էլաւ, խեծաւ ձին, գնաց.
 Գնաց, Պղնձէ քաղաքի բաւանի մօտացաւ.
 Էս խետին դուռ չիկայ որ էթայ ներս.
 Էդի գուրզը հանեց, զարկեց բաւանին.
 Իրեք գրգռ որ զարկեց, բաւան փլաւ, ձին քչից ներս.
 Գնաց մէկ պառաւի տուն. ղօնախ էլաւ.
 Մէկ վախճ որ մնաց պառաւի տուն. մէկ օր ասաւ.
 —Պառաւ, կարաս էթայ Թաքաւորի կուչտ:
 Պառաւ ասաւ.—Նս չեմ կարայ.
 Էդի խանեց մէկ բուռ ոսկի ջեպից, տուեց պառաւին.
 Պառաւ ասաւ.—Առսուած յաջողայ, լուս բացուի, կեթա՛.
 Թաքաւորին կիմացեմ, ինչ որ դու ասելու ես:
 Ասաւ.—Գնա՛, Թաքաւորին ասա, չիմ տուն մէկ ղօնախ էկե.
 Մըկայ ուղում ա քու ախիկ ուզի՛:
 Պառաւ էլաւ, գնաց. դիօխ տուեց Թաքաւորին.
 Օխտն անգամ գիօխ իջացրեց, վրայ ութին ձեռ բռնեց, կայնաւ:
 Թաքաւոր ասաւ.—Պառաւ, ինչ կայ, ասա՛,

- «Իմ տուն մէկ դօնախ ա էկե. քու ախչիկ ուզում ա»,
 Թաքաւորն ասաւ.— Պառաւ, գիտում էս, ինչ կայ.
 Ընձի փայլեւման ունեմ, թո՛ւ գայ խեղճ գուլաւ կպնի.
 Թէ՛ տուեց գետին իմ փայլեւմանին, իմ ախչիկ կտամ ընդրան.
 Թէ՛ իմ փայլեւման տուեց գետին ընդրան, վիզ կը զարկիմ.
 Ին՛, գնա՛, ջուղաբ տար ընդրան:
 Պառաւն էկաւ, ջուղաբ բերեց Բաղտասարին.
- Ղօնախ ախպէր, Թաքաւորը հրամայեց.
 «Ընձի փայլեւման կայ, թէ տուեց գետնով, իմ ախչիկ կտամ.
 Թէ՛ չտուեց գետնով, ընդրա՛ վիզ կը զարկիմ»:
 Էն առաւօտ գնաց, գուլաւ կպաւ.
 Էրկու փայլեւման կար Թաքաւորին, Էրկուսն էլ տուեց գետնով.
 Դո՛խ իջաւրեց Թաքաւորին, Թողեց էկաւ պառաւի տուն.
 Մէկ բոռ. ոսկի տուեց պառաւին, ասաւ.
- Պառաւ, փայլեւմաններին տուեր էմ գետնով.
 Դե, դոչախ ել, գնա՛, էս խեղճն ուզի Թաքաւորի ախչիկը,
 Պառաւ ոսկիքը առաւ, ուրախ-ուրախ գնաց.
 Թաքաւորը վերցրեց.— Պառաւ. յընչի՛ էս էկե.
- Թաքաւոր. տսիր «Իմ փայլեւմաններին տայ գետնով»,
 Հըմի տուեր ա գետին, էլ ի՛նչ էս ասում:
- Պառաւ, ասաւ Թաքաւորը, ունիմ մէկ ասլումն՝ մէկ դափլան.
 Թէ էկաւ, ասլանին, դափլանին տուեց գետնով, կտամ իմ ախչիկ.
 Թէ՛ չտուեց, զաթի կը ցրուեն յիրարուց, ըռա՛ս կանեն.
 Պառաւ դառցաւ, էկաւ թէ.
- Որդի՛, էսպէսդ ա հրամայում Թաքաւորը . . . :
 Բաղտասար էլաւ, գնաց, գուլաւ կպաւ.
 Ոտ դրեց, ասլանին էլ. դափլանին էլ ճղեց, Թալեց դեն.
 Էկաւ թէ.— Պառաւ, տուեր, ճղեր էմ, գնա էս խեղճն.
 Գնա՛, Թաքաւորին տես, ինչ ա տարմ:
 Գնաց.— Թաքաւոր, էս խեղճն ինչ էս տարմ:
 Թէ.— Իմ խօսքը խօսք ա, տուեր էմ, տուեր էմ.
- Գնա՛, քու քասաւուկ տես, էս էլ իմ քասաւուկ կը տեսնեմ.
 Էգուց, ես էլ օր կը դնեմ ճանփու, թո՛ւ տանին:
 Ըգոնք մնացին, իրանց քասաւուկ տեսնելու:
 Իր ախպէրը միտք արաւ՝ էթամ, տեսնեմ, ախպէրս ինչ էլաւ.
 Էսքան ժամանակ չէկաւ, հասաւ:
 Էկաւ, հասաւ ախպօր Բաղտասարին թէ.— Ընչի՛ յետացար:
 Ին՛, Թաքաւոր էր. անճախ տուեց իր ախչիկ.
 Քսան մարն Թալեր էր իմ դէմը.
 Բաղտասար գնաց, պսակուաւ Թաքաւորի ախչկոյ խեղճ.

Ո՞ր պսակուաւ, էկաւ, Թաքաւորից շնորհակալութուն ուղին.
 Թէ.— Թաքաւոր, մենք էլ Թաքաւորի որդի ենք. պէտք ա էթանք:
 — Աստուած ձեր խեղ ըլլի, Աստուծու օրթնիքը ձեզ վրայ ըլլի.
 Գնացէք. թէ կամենաք դօշուհ ձեզ հետ դնեմ:
 — Թաքաւոր սաղ ըլլի, իմ ախպէր էկե, խասե ընձի.
 Մենք էրկու ախպերով բօլ ենք, շնորհակալ էմ.
 'Իե, կաց բարի, շուր հագար հագար ցարի.
 Ես եմ եթալու, դու ես մնալու:

Վերջից Թաքաւորի ախպիկն, էկաւ պառաւի տուն, շնորհա-
 կալութուն խնդրեց պառաւից, բաւականի փող տուեց պառաւին:

Էրկու ախպէրով խեղձան ձիանք.

Թաքաւորի ախպիկն էլ խեղճըրին, քաղաքից ընկան դուռ.

Չուր կէս օր ձիանք քշին, մէկ դուզ ճանքալս ընկաւ դէմներ.

Տեսան մէկ սև ձիաւոր էն տեխն էկաւ դպա դրանք.

Վերջից թէ.— 'Իու Քառսուն ճեօղ ծամ ո՞ր էք տանում.

Իմ կռիւն ա ձեր, ըս տե պտի կռուենք.

Ես Աստուած ձեզի կտայ, ես ընձի:

Բաղդասար յառաջացաւ որ էն ձիաւորի խեղ կռուէր.

Սաղնասար վերցեց.— Ախպէր, դու շատ էս կռուէր.

'Իու քաջուս դուաղ. ես դիմն էմ. ես գամ, կռուիմ խեղ:

Սաղնասար էկաւ. մէկ դրոպ զարկեց էդ ձիաւորին.

Ձիաւոր դառցաւ Սաղնասարի վրէն,

Չուր կէս օրին կռուան, չյաղթին իրարի.

Մէկ վրոպ զարկեց Սաղնասարին էն ձիաւոր.

Սաղնասար իր մօր ծծած կաթ պնչներից էկաւ, կաթաց:

Սաղնասար վերցեց.— Ես ինչ օրուայ խաբեք էմ ապրում.

Հասաւ. էդ ձիաւորին, ձիան վրից վերցեց, դրեց գետին.

Չոք զարկեց սրտին. խանչալ քոչեց որ զարկի,

Տեսաւ, էնի պառկած տեղր ձեռ քցեց ետիսէն.

Կոճակները որ արցկեց, ծծվերը թռաւ դուռ.

Ըզրա որ դօշը բացուաւ. Սաղնասար առաւ.

— Ի՛նչպէս դու օլուլ-ուռախ իր, ես չիմացայ.

Ասաւ.— Ս'ս էլ Թաքաւորի ախպիկ էմ, ես օրթում ի կերե.

Ինչ մարթ իմ քամակ տար գետին, ես ընդրան առնէի.

'Իու ընձի մարթ, ես էլ քեզի կնիկ.

Սաղնասար թողեց, էլաւ վեր, ասաւ.— Քու անուն ինչ ա:

Ասաւ.— 'Իեղձուն Խաթուն ա.

Էլան, էրկու ախպէրով խեղձան իրանց ձիանք.

Էլան կնանիքն էլ խեղձան իրանց ձիանք, առան բերին Սասուն.

Նոր ըն տեղ նստան էս խեղին.
Բաղդասարից էլաւ Մհերը,
Սաղնասարից էլաւ Յուան Վեգոն, Ձէնով Յովան:

Բ.

ՄՅԵՐ ԵՒ ԴԱԻԻԹ

Սաղնասարից, Բաղդասարից յետ Մհեր էլաւ Թաքաւոր.
Ախարքը բիրասի ալք արաւ, զաւթեց,
Զօռեղ Թաքաւոր էղաւ, զնաց չուր Մըսըր.
Մըսըրայ Մեղիքի մօրը հետը նստաւ, կայնաւ.
Մորրայ Մեղիք որ ասըմին, էդի ընդոնցից բաճաւ էկաւ:
Մհերից ու Մեղիքի մօրից էլաւ:
Մհեր Մըսըրայ էկաւ իրա տունը—Սասուն.
Մէկ վախճ մնաց, ընդրան Աստուած մէկ տղայ տուեց.
Բերեցին էդ տղէն. մկրտեցին. անուն Դաւիթ դրին:
Մհեր-յինքն ընկաւ, մեռաւ. Դաւիթ մնաց յեթիմ հօրից.
Մէրն էլ ընկաւ, մեռաւ. մօրից էլ յեթիմ մնաց.
Ձէնով Յովան, Յուան Վեգոն էդ էրեխին պահըմին,
Տեսան էդ էրեխին չին կարում պահիլ, ինչ արին.
Միտք արին թէ.—Մհեր մէ վախճ զնաց Մըսը.
Մըսըրայ Մեղիքի մօր հետ նստեր, կայներ ա.
Էրեխին ըս տեղ պահող չի ըլլի.
Բերենք, տանք Մըսըրայ Մեղիքի մօր, թո պախի.
Էլան, վերցրին, տարան Մըսը. տուեցին Մըսըրայ Մեղիքի մօր
Ասին.—Էս էրեխին պահող չիկայ, դժ պախի:
Մհեր որ մեռաւ, էս խեղին Մըսըրայ Մեղիք էլաւ Թաքաւոր.
Նրկիրը բիրասի դարձրեց իր թրի տակը:
Ըզրանց կանոնը-դայսէն ուրբաթէ ուրբաթ հոլ կը խաղային.
Զիւտորներին քանպահ կանէր, կեթային դաշտի մէջ.
Դաշտի մէջ իրարի գուրգ կը թալէին.
Զորս-խինգ տարի էդպէս խաղ կանէին,
Դաւթի խինգ տարին որ քըմըմաւ, մէ ուրբաթ ասաւ.
—Քեռի, ընձ էլ տար, գամ, քամաւա անեմ գուրգ թալելուն:
Ասաւ.—Դաւիթ, բալամ, երանի դու էդ խօսք չասէիր ընձի.
Էս Մըսըրայ քաղաքն ա, հաղար-հաղար ձիաւոր դուս կդայ.

Ո՞ր պահուհու, էկաւ, Թաքաւորից շնորհակալութուն ուղին.
 Թէ.— Թաքաւոր, մենք էլ Թաքաւորի որդի ենք. պէտք ա էթանք:
 — Աստուած ձեր խեղ ըլլի, Աստուծու օրթնիքը ձեզ վրայ ըլլի.
 Գնացէք. թէ կամենաք դօժուցն ձեզ հետ դնեմ:
 — Թաքաւոր սաղ ըլլի, իմ ախպէր էկե, խստ ընձի.
 Լճենք էրկու ախպերով բօլ ենք, շնորհակալ էմ.
 Դե, կաց բարի, շուր հազար հազար օտարի.
 Ես եմ եթալու, դու ես մնալու:

Վերցրից Թաքաւորի ախպիկն, էկաւ պառաւի տուն, շնորհա-
 կալութուն խնդրեց պառաւից, բաւականի փող տուեց պառաւին:
 Էրկու ախպէրով խեղճան ձիանը.

Թաքաւորի ախպիկն էլ խեղճըրին, քաղաքից ընկան դուռ.
 Չուր կէս օր ձիանք քշին, մէկ դուզ ճանքալի ընկաւ դէմներ.
 Տեսան մէկ սև ձիաւոր էն տեխն էկաւ դպա դրանք.
 Վերջրից թէ.— Դու Քառսուն ճեօղ ծամ ո՞ր էք տանում.
 Իմ կռիւն ա ձեր, ըս տե պտի կռուենք.
 Ես Աստուած ձեզի կտայ, ես ընձի:

Բաշդասար յառաջացաւ որ էն ձիաւորի խեղ կռուէր.
 Սաղնասար վերցեց.— Ախպէր, դու շատ էս կռուէր.
 Դու քաշուե դուադ. ես դիմն էմ. ես զամ, կռուիմ խեղ:
 Սաղնասար էկաւ. մէկ դրոպ զարկեց էդ ձիաւորին.
 Ձիաւոր դառցաւ Սաղնասարի վրէն,

Չուր կէս օրին կռուան, չյաղթին իրարի.
 Մէկ դրոպ զարկեց Սաղնասարին էն ձիաւոր.
 Սաղնասար իր մօր ծծած կաթ պնչներից էկաւ, կաթաց:
 Սաղնասար վերցեց.— Ես ինչ օրուայ խաթբօ էմ ապրում.
 Հասաւ. էդ ձիաւորին, ձիան վրից վերցեց, դրեց գետին.
 Չոք զարկեց սրովն. խանչալ քաշեց որ զարկի,
 Տեսաւ, էնի սլառկած տեղը ձեռ քցեց ետխէն.
 Կռակները որ արցկեց, ծծովերը թռաւ դուռ.
 Ըդրա որ դօժը բացուաւ. Սաղնասար առաւ.

— Ի՛նչպէս դու օլուլ-ուեախ իր, ես չիմացայ.
 Ասաւ.— Ս'ա էլ Թաքաւորի ախպիկ էմ, ես օրթում ի կերե.
 Ինչ մարթ իմ քամակ տար գետին, ես ընդրան առնէի.
 Դու ընձի մարթ, ես էլ քեզի կնիկ.
 Սաղնասար թողեց, էլաւ վեր, առաւ.— Քու անուն ինչ ա:
 Ասաւ.— Իեղձուն Խոթուն ա.

Էլան, էրկու ախպէրով խեղճան իրանց ձիանք.
 Էլան կնանիքն էլ խեղճան իրանց ձիանք, առան բերին Սասուն.

Նոր ըն տեղ նստան էս խեղին.

Բողոսասարից էլաւ Մհերը,

Սաղնասարից էլաւ Գռան Վեգոն, Ձէնով Յովան:

Բ.

ՄՅԵՐ ԵՒ ԴԱԻԻԹ

Սաղնասարից, Բողոսասարից յետ Մհեր էլաւ Թաքաւոր.

Ախարքը բիրաւ ալք արաւ, զաւթեց.

Ջօռեղ Թաքաւոր էղաւ, զնաց չուր Մարըր.

Մարըրայ Մեղիքի մօրը հետը նստաւ, կայնաւ.

Մարըրայ Մեղիք որ ասըմին, էդի ընդոնցից բաճաւ էկաւ:

Մհերից ու Մեղիքի մօրից էլաւ:

Մհեր Մարըրայ էկաւ իրա տունը—Սասուն.

Մէկ վախճ մնաց, ընդրան Աստուած մէկ աղայ տուեց.

Բերեցին էդ տղէն. մկրտեցին. անուն Դաւիթ դրին:

Մհեր-յինքն ընկաւ, մեռաւ. Դաւիթ մնաց յեթիմ հօրից.

Մէրն էլ ընկաւ, մեռաւ. մօրից էլ յեթիմ մնաց.

Ձէնով Յովան, Գռան Վեգոն էդ էլեխին պահըմին,

Տհան էդ էրեխին չին կարում պահիլ, ինչ արին.

Միտք արին թէ.—Մհեր մէ վախճ զնաց Մարըր.

Մարըրայ Մեղիքի մօր հետ նստեր, կայներ ա.

Էրեխին ըս տեղ պահող չի ըլլի.

Բերեք, տանք Մարըրայ Մեղիքի մօր, թո պախի.

Էլան, վերցրին, տարան Մարըր. տուեցին Մարըրայ Մեղիքի մօր

Ասին.—Էս էրեխին պահող չիկայ, դժւ պախի:

Մհեր որ մեռաւ, էս խեղին Մարըրայ Մեղիք էլաւ Թաքաւոր.

Երկիրը բիրաւ դարձրեց իր թրի տակը:

Ըզրանց կանոնը-դայսէն ուրբաթէ ուրբաթ հոլ կը խաղային.

Ձիաւորներին քանպահ կանէր, կեթային դաշտի մէջ.

Դաշտի մէջ իրարի գուրգ կը թալէին.

Չորս-խինգ տարի կգպէս խաղ կանէին,

Դաւթի խինգ տարին որ քրմմաւ, մէ ուրբաթ ասաւ.

—Քեռի, ընձ էլ տար, գամ, քամաւաւ անեմ գուրգ թալելուն:

Ասաւ.—Դաւիթ, բալամ, երանի դու էդ խօքը չասէիր ընձի.

Էս Մարըրայ քաղաքն ա, հազար-հազար ձիաւոր դուս կգայ.

Քեզ տանեմ ըն տե, վայ թէ ձիանք տան ոտի տակ.

Թէ որ չի տանեմ, շատ մարթ պտի ասի.

«Յիմ ա. Մեիք անկանջ չի դնում.

Տանեմ, փօւմանեմ. չտանեմ՝ փօւմանեմ.

Մսրբայ Մեիքի մէլը խելօք օղուլ-ուշախ էր.

Ասաւ.—Որդի, բեր էրկու փայլեման, դիւր 'Կաթի խտը.

Թո՛ւ ձեռը, ոտը կապին սանեմ, դնեն մէ բանցր դարի գլօխ.

'Կաթի թո՛ւ ընտից քամաւա անի,

Փայլեմաներն էլ նստին կուշտը, մուղաք ըլլեն 'Կաթին.

Զըլի, գայ ցածր, ընկի ձիան ոտի տակը.

Մսրբայ Մեիք ասաւ.—Մէրս, լաւ ասիր դու.

Վերցրին աարան, ձեռ, ոտ կապին, դրին դարի գլօխ.

Էդ փայլեմաներ-էրկուան էլ նստան կուշտը դարաւուր.

Մսրբայ քաղքի ձիանք դուս էկան էս խտին.

Խեծան, որ խաղան, մէյսան.

Իրաւի ժողուան. էկան քամաւա.

Մսրբայ, Մեիք խեծաւ իւր ձին. քչից, էկաւ դօւռնի մէջ.

Մէկ գուրգ կար Մսրբայ Մեիքի ձեռը,

Իրեք հարիւր, վաթսուն լիար էր.

Խաղցնում էր—տանում էր աջ, բերում էր գուրգը ձեռի մէջը.

'Կանին՝ պտըսցնելով գուրգը, օխաւ գրուանքայ կրակ էր թափմ.

'Կաթի թը ընտից քամաւա արաւ, սիրտը լապուլ չարաւ.

Ասաւ էն փայլեմաներին թէ.—'Կու գաք, իմ ձեռներ արցիէք.

Փայլեմաներ վերցրին թէ.—Թաքաւորի հրամանն ա.

Մենք քեզի պտի պահենք, չէթաւ, ձիաների ոտի տակը ընկնես.

'Կաթի մէ եւալաւիկ յիրար տուեց իբան.

Վաստաւած պարտնը կարուաւ.

Էլաւ, տարու, բերից. էրկու փայլեմանին էլ կապեց յիրարից.

Յինքն իջաւ, էկաւ. դնաց հոլտունը կայնաւ.

Մսրբայ Մեիքը գուրպին դրից աչքին, իրիչկաց, տեհաւ.

'Կաթի էկիր ա, հոլտան մէջ կայնիր ա.

Ընտից կանչից 'Կաթին.—'Կաթի, հոլ տնից վեր ել.

Յէս օր կը դարկիմ. խող էս. խող կը դարցնիմ.

'Կաթի ձէն տուեց ընտից, ասաւ.

—Քեռի, գարի. թո՛ւ դայ քո՛ գուրգը.

Զըլիմ, չիմանամ էրկու մտանի ըլլես.

Ասաւ ծոց էնպէս դրած չի ուր մեր ազգը, ձեր ազգի դէմ փախնի.

Նս էլ չիմ փախնի քու դէմից.

Մսրբայ Մեիք լսաւ էդ խօսքերը. սիրտը բարկացաւ.

- Գուրգը էնպէս զարկաւ՝ «խող է, խող դարձնեմ», ասաւ:
Գուրգն որ թալեց, էկաւ, 'Իաւիթ էլ էրկու ձեռքով չբռնեց.
Մէկ ձեռքը տարաւ դէմ, գուրգը բռնեց.
Որ գուրգը բռնեց. ծանտը թեթեւ արաւ, ասաւ.
— Ափսոս, հազար ափսոս, մէ քիչ թեթեւ ա էս գուրգը.
Քառսուն լիտը արճիւն ըլլէր, խալին, լցընենք վրէն.
Նոր լաւ կըլնէր:
Թալեց գուրգը 'Իաւիթը,
Գնաց, Մարայ, Մեղիքի գլխի վրով ընցաւ.
Մէ առուր ճանբախ գնաց, դեն ընկաւ:
Մըսրայ Մեղիքը էս խեղին կանչեց խալխին, թէ.
— Արէք, էլ մեք խաղայ. էլ խաղալ մեզի չի ուրմըլի.
Փոք ու փոքման թողին ու էկան տունը:
Մարայ Մեղիք վերցրեց.— Մէրիկ, էս 'Իաւիթին պտի մորթեմ.
Մէրը վերցրեց.— Որդի, ընչի ես մորթում:
— Յէս օր էնի գուրգ թալեց. իմ գլխի վրով ընցըցրեց.
Մէրը միտք արաւ, էս խեղ,
Մէկ վախս 'Իաւիթի խօր խեղ նստեր, կայնիւր էր,
Սիրողը ցաւաց 'Իաւիթի վրէն, դարձաւ, ասաւ.
— Որդի, մի մորթի 'Իաւիթին, տղայ ա. մեղք ա.
Ասաւ.— Բա, ինչ անեմ:
— Բեր, մի աման կրակ լից, մէ աման էլ ոսկի լից.
Դռնից կանչայ, գայ, ասաւ.— «էս դեղինից մէկը վեր կալ».
Թէ որ ձեռ պարզեց դպա կրակ. խելք բան չի կտրոււմ.
Թէ որ ձեռ պարզեց դպա ոսկին, էն վախք մորթի:
Մարայ Մեղիք բերեց, մի աման կրակ, մի աման էլ ոսկի լցրեց,
կանչեց.— 'Իաւիթ, արի, էն էրկու դեղինից մէկը վեր կալ:
Դաւիթն էկաւ, մտաւ օրախը. էլ էրկու դեղինից մէկը վերցնի.
Անտէր մնայ փողը, փաւեն քաղցը ու մարթի.
Թէ դժողը կը տանի, թէ արքայութուն.
Էկաւ, ձեռ պարզեց գիւս ոսկին.
Աստըծու հրամանքին հրեշտակ Աստըծուն ձեռն օլըրից թելս
կրակը:
Մաս տուեց կրակին. կրակը կպաւ մատից.
Էլ միտք չարաւ որ թափ տար կրակը, մատը ճխտեց բերանը.
Մատի կրակը կպաւ լեզուից, թքից դուս կրակը բերնից.
Լիզուէն էրուաւ. 'Իաւիթ թլու էր խօսում:
Մէրն էն թելէն ասաւ.— Մեղիք, որդի, տեհնալ.
Խելքը չի կտրեց, մատ տուեց կրակին.
Համ մատ էրուաւ, համ ճխտեց, բերան, լիզուէն էրուաւ.

- Որ ընդրա խեղճ կտրէր, էն ըդենց կանէր,
Մեկիք վերցրեց.—Բա, մէրիկ, ես ինչպէսդ անեմ.
Իմ սիրտը դապուլ չի անի, որ էնի մնայ իմ աչքի դէմը:
—Որդի. որ չեա ուզում, բեր էրկու լաւ փայլեկան մարթ,
Ղուվաթուլ ըլնեն, դիր Դաւիթ ընդոնց խտտ.
Ըռդկի, թո էթայ իր խօր երկիր, չմնայ քու աչքի դէմ:
Մարտայ Մեկիք բերեց, էրկու քու հաւնած փայլեկան,
Դրեց խտտը, ասաւ.—Կը տանէք չուր Անդղայ գետը.
Ընտեղ կը մորթէք, անկնջներ կը բերէք ընձի հասիյա.
Իմ մօրից գաղտիկ ըլլի, ինչ որ ուզէք. կտամ ձեզի:
Ընդոնք վերցրին Դաւիթին, ընկան ճանքախ, զըպա Սաւուան
Էկան, խասան չուր յԱնդղայ գետը.
Մէկն էլաւ կարմունջի վիրե, մէկն մնաց ներքե.
Կանչին Դաւիթին.—Դաւիթ, արի, Դաւիթ, արի.
Արի, մեր էրկըսի աւանքով ընցի, չընկնես ջուրը.
Ասաւ.—Փայլեկաններ. իրեր օր է ճամբախ էնք դալըմ.
Ծովերի դուադ, գետերի դուադ, ես չըմ ընկնում ջուր,
Մկայ ըստե ընչի պտի ընկնեմ ջուր.
Երնցէք, յառէջ գնացէք, թէ չէ, որ դարձամ ձեզ վրայ.
Ձեր մենծ կտոր ձեր յանկանջներ կը մնայ:
Փայլեկաններ դառայ էն իրանցից. խասան թեխ Դաւիթ.
Դաւիթ իր ձեռ պարզեց, էն մէկի դօճից բռնեց.
Էրկըսի քամակ բերեց, զարկեց յիրար.
Ըղըրանց կայրանք մտաւ յիրարի մէջ:
Դաւիթ իր ձեռ քաշեց, ընդրանք էլ իրարից չի պոկուան.
Էլան կայնան, էրկըսով խռովան, դարձան.
Էն մէկ ըսողուց դե, էն ծառնեկ շկոււմ էր մէկէլին.
Որ բեզըմ էր, դնըմ էր գետին. մէկէլն էր չլըմ.
Դաւիթ իրիչկաց, տեհաւ, էդոնք իրարից չեն պոկուում.
Ասաւ.—Ին, ըդենց Սանդուխչայ. բիր բօխչայ հաղսցէք.
Ջուղաբ տարէք, թաքաւորին:
—Դաւիթ, բա մեր ախրը մոնց պտի ըլլի, չի պոկուենք իրարից.
Դաւիթ ասաւ.—Ձէ, չէք պրծնի իրարից չուր ձեր մահուայ օրը:
Ասին.—Դաւիթ, արի, քաշա, մեզ իրարից պրծըցրայ.
Մենք քանի սաղ ու կենդանի էնք, քեզի ծառայենք.
Առաջի Աստըծուն ուխտ ըլլի:
Դաւիթ գնաց, քաշեց, իրարից պրծացրեց.
Էկան, ընկան Դաւիթի յառէջ.
Սալամաթ Դաւիթին բերին, տարան Սասուն:

- Դաւիթ էս խեղճին մէ նետ-անեղ շինեց իրա համար.
 Եթըմէր, մէ կորեկի արտ կար,
 Զուր իրիկուն ճնճողուկ էր սպանում:
 Եդ կորեկը մէ պառաւ կնկան էր. ինքն էր մէ տղայ.
 Կգար, Դաւթին կասէր.—Վերցըվիս դու.
 Զուր եփ իմ կորեկ տրորես. թափես,
 Բմեն փշրուաւ, թափաւ քու ոտների տակ.
 Ես էգուց ինչ պտի տամ, իմ տղէն ուտի:
 Դաւիթ կորեկի միջից էլաւ, էկաւ տուն:
 Էս խեղճին ճօերի խետ ճան կը խաղար.
 Ըղըրա ճանէր կը տանին, կասէր.
 —Իմ ճաներ տուէք ընձի.
 Ընդոնք էլ չին տայ, կասին.—Ընչի տանք, տարեր էնք.
 Էս խեղճին սիլով կը զարկէր ըղրանց.
 Որ կը զարկէր, որի յանկնջներ կը բռնուէր.
 Որի էրես կեթար քամակ, որի լիզուն կը բռնուէր.
 Որը յախու կը հիւանդանար, կը դողցընէր,
 Քաղաքի մարթիք՝ Սասմա Եեհեբի մէջ ինչ ման ին գալըմ.
 Որ տուն մտան, տեհան տան տղի լիզուն բռնուեր ա.
 Ակնջներ բռնուած ա. յերես ծռած ա, գնացի քամակ.
 Որը խիւանդ պառկուկ.—Էս ինչ ա էլեք ըղրանց,
 Թէ.—Վալա, Դաւիթն ա զարկե:
 —Արէք, որ էդպէսդ ա, ժողուենք, էթանք խօրողբօր կուչտ.
 Ընչի պտի ըղենց անի մեր էրեխեքին,
 Էրեխայ տերեր յըմեն ժողուան, գնացին գանգատ.
 —Զեր էրեխին եա տուէք ուսումի. եա շրկէք ուրիշ երկիր.
 Մեր էրեխեքին զարկեր ա. որը խիւանդ ա, որը . . .
 Մենք չենք ընդունի էդ բանը:
 Խօրողբօրտանք վերցրին, Աստուած վերցնի էդ քավուր էրեխին.
 Մենք յինչ անենք, մենք կուզենք ըղենց անի.
 Էկան թէ,—Դաւիթ, ընչի էս զարկըմ խալխի էրեխեքին:
 Խօրողբօրտանք միտք արին.—Թէ փեշի տանք.
 Վայ թէ մէկ օր զարկի, իր ուսօին, սպանի.
 —Պա ինչպէսդ անենք, բերենք տանք Ֆորթարած ըղրան.
 Գեղ չի մնայ, որ խալխի էրեխեքին վնաս չտայ:
 Էկան.—Դաւիթ, որդի, քեզ տուեր էնք Ֆորթարած.
 Գնա, ֆորթեր պահի:
 Ասաւ.—Դե, արէք, էթանք, պարբերեք իմ հախ:
 Գնացին քաղքի մէջը, Դաւիթ վերցրեց,
 —Դուք ընձի բռնեք էք Ֆորթարած.

- Պախիմ ձեր ֆորթերը, հախս քամամ տաք.
 Պայման արին ըդենց.— Համա Աստըծու խաթր, դու գնա.
 Գեղին վնաս մի տայ, մենք քու հախ կտանք:
 Էլաւ, լուս բացուաւ, ֆորթեր խանին դուս.
 Դաւիթ գնաց դէմ, մէ էրկաթե կօռ բռնեց ձեռը.
 Մէ պողպատե սօլ խազաւ. ֆորթերն առաւ, Էլաւ սար.
 Ֆորթերն բռախեց, ինքը ընկաւ սարի մէջ.
 Ինչքան լապստրակ կար, աղուէս կար, գէլ կար. առջ կար,
 Ժողուեց, բերեց, լցեց ֆորթերի մէջը.
 Էն ինչ գէլերն ին, հասնըմին թեխ հորթեր. ուտին.
 Դաւիթ խասնըմ, պոչից բռնըմ, վերցնըմ, տփըմ էլ գետին.
 Էն ինչ հորթեր իշկըմին թեխ գէլիւ. յախու չըն յորածըմ.
 Ժողուեր ին իրարի վրէն, կաղներին ընտեղ:
 Դաւիթ էն դատ վագեր էր, նեղացեր էր.
 Ոտի պողպատե սօլը խանեց, տեհան ծակուեր ա.
 Կօռ որ բռներ ա ձեռ, էն դիար վագեր ա որ մաշուեր ա:
 Իրիշկաց, տեհաւ խօրողէր խաց ա բերըմ (կէս աւուր հաց).
 Էկաւ, մօտացաւ Ֆորթերին, տեհաւ.
- Ախշար ինչ դար ջուն ջանավար կայ,
 Ժողուեր ա. լցեր ա ֆորթերի մէջ:
 Ձէն տուեց Դաւիթին.— Արի, քու խաց տար.
 Դաւիթ ձէն տուեց.— Բեր դու, ես չեմ կարայ գայ:
 Էն լապստրակներ որ ժողուեր էր, անուն չէր գիտում.
 Ասաւ.— Խօրողէր, էս բալրալոստն ուշիւ կը փախնին.
 Դու խաց բեր, տուր ընձի.
 Ասաւ.— Վալա, ես չեմ գայ, կը վափեմամ էդ ջանավարներից:
 Իր ձեռքի փէտ տնկեց գետին, հաց կապեց փէտից.
 Ասաւ.— Արի. քու խաց տար:
 Խօրողէր Էկաւ քաղաք, ձէն տուեց խալխին.
- Աստըծու սիրուն ըլի. էլէք.
 Դռներ խողէք, դարկեաններ փակէք.
 Դաւիթ, ախշար ինչ դար ջանավար կայ,
 Բերե լցե ֆորթերի մէջ.
 Իրիկուն որ էդի բերեց, կը լցուեն քաղաք.
 «Մէր զմանուկ կուրանայ:
 Էլան դարկեաններ փակին, դռներ հողին:
 Յիրկուն Դաւիթ հորթեր առաւ, Էկաւ, ձէն տուեց.
- Ձեր հորթեր դարիք էն, յէս օր տարէք.
 Վիր մէկ էր, արեր էմ խինգ.
 Վիր խինգ էր, արեր էմ տաս.

Արէք, ձեր ապրանք տարէք, տեղաւորէք.

եւեւ տեսնաք ձեր մալից:

Մէկը չուր լուս դուս չէկաւ յախու:

Դաւիթ իշկաց քաղցից մարդ դուս չըլլամ.

—Հայ գիտի ախշարք, ասաւ, արի, լաւութուն արա.

Ես յէս օր բիթուն քրտինք արուն թափիմ, մալ ժողուիմ.

Դուք իմ ամակ չիմանաք: Թողեց, էկաւ տուն Դաւիթ.

էն ինչ ջուն ջանաւար էր, քաշուաւ սար.

էն ինչ հորթերն ին, մնացին էն տեղ կայնուկ.

Խալիս էլան, դռներ բացին, հորթեր բերին:

Դաւիթ գնաց, քնաւ.

Լուս բացուաւ, էկաւ, նախրագնէն կաղնեց.

Ասեց.—Իե, խանէք ձեր դաւար, տանեմ, պախեմ:

Խալիսն ասին.—Ախպէր, էլ քեզ չենք բռնի հորթարած.

Ասաւ.—Ընչի չէք բռնում,

Թէ.—Յէս օր էլ տանես, մեր հորթեր յախու կը սատկեն:

—Էսե՛ չէք բռնի: Ձէն տուեցին յըմենով.—Էսե, չենք բռնի.

Դաւիթ էկաւ տուն.—Խօրողէր, ասաւ.

Յի, ջուլ վերց, կոտն էլ վերց:

Խօրողէր էլաւ, կոտը ջուլալը վերցեց.

Դաւիթ ընկաւ յառէջ, գնաց տներ,

Ասաւ.—Գու մալ խան դուս. տանեմ, պախեմ:

Ասին.—Մենք չենք բռնի քեզի ֆորթարած.

—Որ չես բռնի, իմ հախ տու.

Սաղ քաղաքը պտըտաւ ըդենց

Իր հախ քամամ ժողուեց, էկաւ տուն:

Մնաց, էլի գնաց էրեխէքի խետ խաղալու.

Էլի էդ օյիմ խանեց էրեխէքի զլօխ:

Խալիս ժողուան, էկան թէ.—Դաւիթ մեր էրեխէքին կոտորեց:

Ես տուր ուսումի, ես թո էթայ ուրիշ էրկիր:

Ժողուան, խորհուրդ արին թէ.

—Դաւիթին լն խետ ֆորթարած արինք.

էս խետ էլ բերենք, նախրչի անենք. մէկ ընկեր դենեք խետ.

Ասին.—Մուղաթ էլ, ջուն ու ջանաւար չի լցուի նախրի մէջ:

Դաւիթ նախիր տարաւ դաշտը, տեհաւ մէկ մուլս ա ըլլամ.

Ասաւ.—Ընկեր, էգ ինչ մուլս ա.

Ասաւ.—Մէ հարուստ մարթ ա մուկ, ժամ էն անում.

Ասաւ.—Կարճս մէ քիֆա էթաս, բերիս:

—Ես ինչ դղար պտի բերեմ որ, դու կուշտ ուտես,

Արի, գու գնա, որ էրկուսս էլ կուշտ ուտենք.

Դէ, դաւաւր մուղաք էլի, ես էթամ, ասաւ.

էն մուղաք էլաւ, ինքը էկաւ որ էթայ, հաց բերի:
Գնաց, տեհաւ ժողովուրդ, քհանէն նստած էն.

Ասաւ.—Օրհնեա խէր, էս ինչ հացկերութուն ա.

Ասին.—Մարթ ա մեռե, ժամ էն անըմ.

Ասաւ.—Օղորմի ձեր ննջեցելոց հոգուն.

Մէ քիչ կերակուր տուէք, մենք էլ տանենք, ուտենք:

Տան տիկին բերեց. կովկիթ հերիսայ լցեց.

Մէկ գրուանքի գետէ եղ կըլէր, լցեց վրէն.

Չորս հինգ հաց բերեց, տուեց ըզրան.

Ասեց.—Որդի, տարէք, կերէք, ձեզ անուշ ըլլի:

Դաւիթ տեհաւ հէրիսի ամանը թունտիրն էր.

Յղ պղնձով խալուկ, կուշտ դրուկ էր.

Ասաւ.—Նանի, ձեր խաց ճրտի ա.

Ասաւ.—Իէ, էն տեղ դարսաւկ ա. խաց բօլ կայ.

Դաւիթ դռնից էլաւ դուս. գնաց մէկ դարմնի կողով շկեց.

Գնաց. էդ խացը ծալախծալ վերցեց, դրեց կողովի մէջը.

Ձեռ տուեց, հէրիսայի կնուճ թունտիրն էր. խանեց դուս.

էդ պղնձի եղ յըմեն չուռ տուեց վրէն, կողով շկեց.

Հացը. հերիսի աման մէկ ձեռնով բռնեց. ասաւ.

—Իե, տէրտէր, դու խաց օրհնի, չուր ես էթամ, դառնամ, գամօ
խալիս տեհան որ էդ կողով խաց շկեց յըմեն.

էդ հերիսի աման էրկու հոգով չեն կարում յիրար տար.

Դաւիթ որ մինակ շկեց, էլ յախուռ մէկը չի խօսաց:

Դաւիթ տարաւ թելս ընկերը—կերակուրը.

Յինք իր ընկերը կերան—էրկըսով.

Ընկերին ասաւ.—Սա բերեր էմ, դու էլ տար, տուր իրանց:

Ընկեր յիմացաւ որ խաց յըմեն բերեր էր.

Յզն էլ յըմեն բերեր էր.

Հերիսէն էլ յըմեն բերեր էր՝ ասաւ.

Սա չեմ կարայ շկի, տանի. ել, էլի դու տար, Դաւիթ.

Դաւիթ բերեց. ամաններ տուեց տիրոջ.

Տեհաւ թունդիր նոր քաղա մուխ էն քցում, վառում էն.

Թաղա կերակուր էն էփըմ, որ տան խալիսին, խալիս, ուտի:

Դաւիթ էկաւ, ասաւ.—Շատ շնորհակալ եմ ձեզանից.

Առտուած օղորմի ձեր մեռելի հոգուն. կուշտ կերանք:

Դաւիթ էկաւ, տեհաւ ընկերը լալըմ ա.

Ասաւ.—Ընի էս լալըմ. թո քիչ ուտիր, փորդ չի ցաւար.

Ասաւ.—Ուտելուց չի, Դաւիթ.

—Պա ինչիցն ա, ասաւ Դաւիթն.

Ասաւ,—Քառսուն հոգի հաբամի դահերն էկան.

Ջարկին, ըռէսի եզը տարան. մենք իրիկուն ինչ ջուղաք տանք:
Դաւիթ ասաւ.—Դոր տարան.

—Դեն դնացին, ես ինչ գիտամ.

—Դե, ասաւ, դու նախիր տար, ես էթամ եզան քամակ.

Գնաց, տեհաւ մէկ զաղի մէջ մէկ մուխ ա ըլլամ դուս.

Մտաւ զալին, տեհաւ քառսուն հաբամի նստած էն.

Չորս, խինդ չամի գերան թալեր ին կրակի վրէն.

Քառսուն կանթանէ դազան թալեր էն վրէն.

Էդ եզը կաշով, բանով դրեր էն պղնձի մէջ.

Էլիւրմ էն որ ուտեն:

Դաւիթ իրիչկաց, տեհաւ էդ պղնձին քառսուն կանթ կայ.

Ասաւ.—Նս իմ դուլաք էս պղնձին վրէն պտի ճուլեմ.

Տենամ, կարամ էս պղինձ վերցնեմ, գետին դնեմ:

Ձեռ տուեց, վերցրեց. դրեց գետին.

Գետնից վերցեց, դրեց կրակի վրէն.

Դառցաւ որ բարձ տար.

Տեհաւ եռսունը ինը հոգի փախան.

Էն մէկ սիպտակ—ծեր—խալիւսր էր. տեղպտեղ չորցաւ յախու.

Բերան բաց էր մնացե. Դաւիթ հենց իմացաւ թէ իր վրէն է
ծիծաղում:

Էկաւ, ձեռ տուեց թէ.—Իմ խէրս, ընչի՞ իմ վրէն ծիծաղում էս.

Տեհաւ, չորցե, էլէ փեւ.

Մէկ բանալիք կար ընդրս մուրուսի մէջ.

Էդ բանալիքը արցկեց, բերեց մէ պստիկ դուռ կար, բացեց.

Տեհաւ ինչքամ արծաթ, ոսկի ուզես, ըտեղ կայ.

Մէ քիչ վերցեց, լցեց ջեպերը, գալլամ թեխ տունը.

Ընկեր նախիր տարեր էր գեղ. թեխ մութն էր.

Խօրողբրտանք էկան, խարցրին.—Մեր տղէն պա յո՛ւր ա.

Ասաւ.—Դողեր ըռէսի եզ տարան, գնաց եզան քամակ.

Ընդոնք էս խետին գնացին Դաւիթ քամակ.

Դաւիթ սարիցն էր գալլամ, էկաւ, իրար ըռատ էկան.

Տեհան մութն էր, էլ չի կարացին գար գեղը.

Ասին.—Պառկինք ըս տեղ, չուր լուսնայ, կըլենք, կեթանք.

Պառկան, քնան ըտի:

Դաւիթն քցին օրթալիս, իրանք ամէկ մէկ կողի պառկան.

Դաւիթ մէկ փեռ մէկ քցեց տակ, մէկ փեռ մէկ քցեց.

Կէս գշեր էր, Դաւիթ զարթնաւ, յէլաւ նստաւ.

Տեհաւ դաշտի մէջ մէկ լուս ա էրեւում.

Ուզեցաւ որ ըլլէր, էթար, տեհաւ փեռեր խօրողբրտանց տակն ա.

Դանակ ջեպից խանեց, էն փեռ կտռեց.

Մնաց խորոդբոր տակը մէկէլ փեռ.

Ել չի խանեց վեր, էն փեռն էլ կտրեց:

Գնաց խասաւ էն լուսին, տհա՛ւ կրակ չէ.

Խաչաձև բանցրանում ա վիրի, գալըմ ա ցածր, կայնըմ.

Խամբուրեց էն լուսը. դառցաւ, էկաւ դաւա խորոդբորա՛նք.

Էկաւ, մտաւ էրկու խորոդբոր մէջ, պառկաւ.

Լուս որ բացուաւ, խորոդբորա՛նք ասին.

— Դաւիթ, ե՛լ, էթանք տուն:

Դաւիթ որ էլաւ, կայնաւ. փեռեր մնաց գետին.

Խորոդբորա՛նք ասին.— Դաւիթ, էդ քու փեռեր խի ա կտրուկ.

Դաւիթ ասաւ.— Խորոդբէր, էս գչեր ես մէ լուս էմ տես.

Ասին.— Որդի, գութան ա, փաւկան ա, վար անող ա, ո՛վ գիտայ:

Ասաւ.— Նե գութան ա, նե փաւկան ա, նե ջրկալ ա:

Խորոդբորա՛նք իմացան էս խետին, լացան.

Թէ.— Էնի, բալամ, քու խոր Մարութիկ Աստուածածին ա.

Ինչ քու հէր մեռեր ա. Մսըրայ Մելիք էկեր, քանդեր ա.

Մըսըրայ Մելիքի յախուն չենք կարայ չինի:

Դաւիթ էդ տեղ երգ կատայ.

— Խորոդբէր, Աստուած կճայ արեւես,

Դեմ կը կայնեմ եմ քեաճիւր Մելիքին,

Կուրուսեմ, ինչպէս յօրն յերեկին:

Խորոդբորա՛նք վերցրին.— Դաւիթ, ծախք շատ կուզի:

Դաւիթ վերցրեց.

— Ես իմ ոտովն եմ գեացե.

Իմ ձեռով դուռը բացե.

Իմ աւելով եմ տեսե.

Ոսկին ու արծաթ բերեմ,

Մարութիկ Աստուածածինն եմ անեմ.

(Օրհնութուն, բարեբարութուն բափի.)

(Վըր անկանջ արողաց),

(Վըր հազր նստողաց)

Ելան, էկան տունը, չորս խինգ եղ բռնին,

Տարան, էն արծաթ ոսկին բերին.

Ըռէսի եղան հախ տուին.

Մնացող բերին, Մարութիկ Աստուածածինն չէն արին:

Վանք որ չինին պռծան, հպիսկոպոսն դրեց մէջ.

Վարդապետ, սարկաւագ դրեց մէջ.

էն էրկու փայլելիւն վանքի դռնապան դրեց.

—Ի՞նչ բան կը պակսի, էկէք, ընձի իմացրէք, ասաւ Դաւիթ:
Յինքն էկաւ տուն, նստաւ.

Խեղճն էս խեղճն կատարեալ էլաւ.

Էլ խալիսին չէր դիպնում էս խեղճին.

Ձէն ընկաւ աշխար թէ.—«Դաւիթ Մարութիկ Աստուածածին
. չէն արեալ.

Ջուղաք գնաց Մըսըր—Մըսըրայ Մելիքն էլ լսաւ էդ ձէնը.

Մօրն ասաւ.—Այ մէր. էն օր չի թողիր Էս Դաւթին մորթէի.

Էգուց էլ Էս ընդրա նուղաք ինչպէս տամ:

Ջառ քցեց Մըսըրայ քաղաք, ասաւ.

—«Նարաք մարդ կայ, գայ, էթայ Դաւթի զօխ բերի.

Ո՛ր մէկ բերեց, ինչ լիզուն պտըտի, կտամ:

Մէկ կուզ Բայդին կար, ըղըրա ձին վեց ոտանի էր.

Շառ աւ փառ էր, ասաւ.

—Որ էրկու հազար ձիաւոր տաս ընձի, Էս կեթամ.

Դաւթի զօխ կը կտրեմ, յանկնջներ կը բերեմ հաթիյա:

Մելիք հրամայեց, էրկու խազար ձիաւոր ժողուան.

—Դէ, կուզ Բայդին խեղ գնացէք, ասաւ.

Կուզ Բայդին ընկաւ յառէջ ձիաւորներ ընկան քամակ.

Շահաբեց էլան դուս—մէ յաղըուր կար Շահաբի կուշտ.

Կնանիք ջուր ին լցընում, որ տանին տները,

Տեհան կուզ Բայդին էկաւ, էրկու հազար ձիաւոր հետն ա.

Ասին.—Կուզ Բայդին, Էդ յո՛ւր Էս Էքում

Աստուած յաջողայ, յաջողայ.

Տերը Էնգ հեռ ըլլի, Էնգ հեռ ըլլի:

Ասեց.—Էքումեմ Սասուն, բերեմ քալան.

Կարմիր կովեր բերեմ կթան.

Սեւ Էզներ բերեմ լծան.

Էրկեմ կնիկ բերեմ, ույսեր բառնան.

Կարն կնիկ բերեմ, Էրկանք աղան.

Ախչիկ բերեմ, արմաղան:

Կուզ Բայդին գնաց. ճանփի մէջ տեհաւ մէկ Զեռզ մարդի զօխ.

Անկնջներ կտրեց, թալեց ջեպը, ասաւ.

—Էս Մելիքին կը տանեմ հաթիյա.

Կասեմ, էս Դաւթի յանկնջներն ա:

Կուզ Բայդին էկաւ, էլ յախու չի գնաց քաղաք.

Գնաց դպա վանքը, էրկու դռնապանին ձեռը, ոտը կապեց.

Մտաւ վանքը, վարդապետ, Էպիսկոպոս, յըմեն մորթին.

Պարցաւ, թողեց, էկաւ դպա իրանց քաղաքը՝
Մէկ տիրացու վանքից փախաւ.

Ժամարարի շապիկ արնի մէջ շաղաղած էր.

Առաւ, էկաւ դըպա Սասուն.

էկաւ տուն, հարցրեց.—Պաւլիթն յոր ա.

Ասին թէ. Գնացե ղօնախլղի.

էս խնտին Պաւլիթ էի տաս, տասներխինգ տարեկան.

էկաւ էդ ղօնախլղի դռան վերէն,

Ասաւ.—Պաւլիթն ասէք. դուս դայ, բան պտի ասան.

Դռան վրի ղարաուլներ ասին.

—Գնա տուն, խունկ, մոմ պակաս ա, տնից վեր կալ, տար.

Դու Պաւլի խնտ ինչ գործ ունես.

Տիրացուն տեհաւ չըն թողում էթայ ներս.

Չեն էլ կանչում Պաւլիթ գայ դուս.

Ճարը կտրուաւ, շապիկ փանճարից շալտեց, գնաց ներս.

Պաւլիթ որ տեհաւ ժամարարի շապիկ արնոտ,

Տուեց ղլխի մէջ, լացաւ. ասաւ.

—Կանչէք շապիկ բերող, էդ ինչ ա էլի,

—Պա չեմ գիտում. ղօռուն փրթաւ ներս, բիրաթի ջարդեցին.

Մարթ չիկայ ընձանից սավայի. էկայ, նուղապ բերեմ քեզ.

էդ տեղ Պաւլիթ տուեց ղլխին, ասաւ.

—Աւելեք ֆու պիտեք Պաւլին,

Ձի տեսներ սպանում եպիսկապոսին.

Ամեն վախք ֆարուգ կսար Հայոց իշխաններին:

Աւելեք ֆու պիտեք Պաւլին,

Սպանում չի տեսներ վարդապետներին.

Շաբաթ, կիրակի պատարագ կանեն Հայոց հաւասթին:

Աւելեք ֆու պիտեք Պաւլին,

Սպանում չի տեսներ աւագ սարկաւադին,

Ամեն վախք բուռվար ման կսար մըջ ժողովրդին:

Պաւլիթ էլաւ, էլ տուն չի գնաց, գնաց վանք,

Տեհաւ էրկու դռնապան կապուկ՝ ընտեղ թալուկ ա.

Չեռներ արցկեց, ասաւ.—էդ ինչ էլաւ,

—Ղօռուն տուեց մեզ վրայ.

Ասաւ.—Պա դոր գնացին.—Պէսը գնացին.

Պաւլիթ ձեռ տուեց, մի անագին բարտու ծառ ֆօհանն արեց.

Իրեց թւին. գնաց, խոսաւ. ղօռումին.

Ղօռում, ինչպէս վանքի ղօռուխ, ձեռք բախեւ ին.

Որը ձին ա թիմարում, որը ասպապն ա սրբում.

Որը քննմ ա, որը խող տարմ:
 Դաւիթ ծառը դրեց գետին, բարակ ճղերից բռնեց.
 Ծառի փոքր տարաւ-բերեց ընդրանց մէջը.
 Որի գլխին դպաւ, գլուխ թռցրեց, տարաւ մէկ սահաք տեղ.
 Որի մէջքին դպաւ, ջարդ ու խուրտ արաւ.
 Որի ձիան դպաւ, ջարջու խուրտայ արաւ:
 Կուզ Բայտին իմացաւ, իր վեց ոտանի ձին խեծաւ, փախաւ.
 Դաւիթ ընկաւ էտե, խրկեց.
 Տեհաւ ծառը իրան ծանորութուն ա անըմ
 Թալեց գետին, հասպէհաս էլաւ Կուզ Բահտինի ձիան.
 Իր շորերը ճղեց, թալեց, չփախ կաղնեց թամբի մէջ.
 Դաւիթ քամակից զօռեց ձիան, քամակից հասցրեց իրան.
 Ձեռ քցեց, ձիան սլոչ քաշեց:
 Էնի ձին զանկուլամիւ արաւ որ պրծնի.
 Ձիան սլոչ փօից պոկուաւ, մնաց Դաւիթի ձեռ.
 Ձին արընըռուիկ պրծաւ, գնաց, հասաւ էն յաղբուր.
 Տեհաւ կնանիք էլի ջուր ին լցընըմ.
 Կնանիք տեհան Կուզ Բահտին էկաւ, իրանց մարդիկ հետը չէ.
 Ասին.— Կուզ Բայհօթին, չէ, դու գնացիր Սասուն բերիւր քալան.
 Սեւ եզներ բերիւր լծան.
 Կարմիր կովեր բերիւր կթան.
 Էդ յո՞ւս ես գալլմ, քախքերան:
 Ասաւ.— Անցնող լաքեաքա, ես ինչ գիտի:
 Սասմայ նեհերն ե գերան.
 Որ ռե զարնեն, կանեն իրանց պատհան:
 Ասին,— Պա մեր մարդեր յո՞ւր ա.
 Ասաւ.— Ձեր մարքեր սպաներ, լցեր են յԱնգղայ ձորը.
 Ընդրանց ճուռ ու պլուր կը բերեմ,
 Կանեմ ձեզի համար եղ ու չորքան
 Կուզ Բայտին գնաց, ձիանից իջաւ, գնաց Մելիքի կուշտ.
 Թէ.— Մելիք սաղ ըլլի, հալ ու հեփաք էդպէսդ.
 Դաւիթ էս օյին խանեց մեր գլօխը:
 Մելիք կանչեց մօրը.
 — Այ մէր, ամեն վախք դու իմ ջանին ըլլըմ էս պատիճ.
 Դու չի թողիր, ես իմ սրտովն առէի.
 Էն օր որ դու թողայիր, ես Դաւիթին կը մօրթէի,
 Են օր էս օյին չէր խանե մեր գլօխ.
 Մկայ, պա ես ինչպէսդ անեմ ընդրա խետ:

Մեկը դառցաւ. ասաւ իր իշխաններին.
 — Գնացէք, մէջ ջոջ տաշտ բերեք,
 Գնացին, մէջ տաշտ առան, բերին, տուին Մեկիին:
 Մեկը ինչ արաւ— Թուր զարկեց իր բֆի մէջ.
 Մէջ տաշտ լիք արուն տուաւ իր բֆից.
 Կանչեց էրկու հոգի, գրագիր մարդ բերեց, ասաւ.
 — Դէ, ես կ'ասեմ. իմ արընից դու գրէք.

Թղթիկմ իմ արընից կը գրեմ,
 Ըրդկեմ Բաբա Ֆրեհկին.
 Թղթիկմ իմ արընից կը գրեմ,
 Ըրդկեմ Ասդիկ Պարոնին.
 Թղթիկմ իմ արընից կը գրեմ,
 Ըրդկեմ Անմու Շահին.
 Թղթիկմ իմ արընից կը գրեմ.
 Ըրդկեմ Սուլթան Մուրասին.
 Թղթիկմ իմ արընից կը գրեմ,
 Ըրդկեմ Ֆրեհկի Պապին:

Յես որ ես շատ սեղսեղ եմ ընկեր,
 Ձեզանից կուգեմ, քառսուն խազար, խինգ խարիր խամար
 յերես մազ գալած չըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ եռսունըխինգ խազար, խինգ խարիր խամար
 Բեղեր նոր մրած ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ եռսուն խազար. խինգ խարիր խամար,
 Մուրուս նոր թողած ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ քսանըխինգ խազար, խինգ խարիր խամար
 Մուրուս ալուխառ ըլլի.
 Ձեզանից կուգեմ քսան խազար, խինգ խարիր խամար
 Մուգուկանչի ըլլի.

Մի ամիս ժամանակ ըլլի.
 Ամիս որ քսան, ժողնուեմ, գալ քսեմ.
 Յառջի դասեմ որ գայ, ծովերու ջուր խմի.
 Մեջ սեղի դասեմ որ գայ, ինչքան գեթ, գեթ կայ, խմի.
 Առու կայ խմի, ըմբն ջուրը ըռաթ ըլլի.
 Յեթի դասեմ որ գայ, էլ ջուր չըլլի.
 Զրի սեղ աւագ քալի բերան:

(— Օրհնեալ արարիչ, քաբաւոր Տեր,
 Օրհնութուն, բարեբարութուն,
 Վր յանկանջ դողող ըլլի.
 Վր հազր նսողող ըլլի):

Ամիս սր քմաւ, դօռուն ժողնուան, եկան, ա՛խ եկան,
 Քառսուն խազարէն բռնած,
 Տասնը ութ խազար եկաւ.
 Եօթը քափաւոր եր, եօթից ել եկան քօփուան, ախ քօփուան.
 Ղօռուն որ եկան, լցուան փաղափ վրը յիրարու. ախ յիրարու.
 Էլ երկնքի աստղի՛ն հաճիւ կայ.
 Դեճնի խող ու փառին հաճիւ կայ.

Մելիքի դօռունին հաճիւ չկայ:
 Երկինք, գետին դօռունի դէմ դողում. էր էս խեղին.
 Զարդանդ ընկաւ Մսրբայ քաղաք.
 Ղօռուն առաւ որ էթայ Սասմայ վրէն կռիւ.
 Մէրն ասաւ Մելիքին.—Որդի՛, էրազ էմ տեհն քեզ խամար:
 Ասաւ.—Աստուած խէրն անի, մէրիկ. պատմիր. տեսնեմ.

Ասաւ,—Ես տեսայ, Սասմայ ձին կը խաղար,
 Մսրբայ ձին դեմ կը փախներ:
 —Մերի՛կ, ասաւ. փուն քեզ խամար ես բռնեմ.
 Էրազ խալիսին ես տեսնում:

Է՛լ էն օրը մելիք չի գնաց:
 Մէկէլ օրը էլաւ, դօռուն վերցրեց, որ էթայ.

Մէրն էկաւ դէմ, ասաւ.
 —Որդի՛, Սասմայ վրէն պարզ արեւ եր.
 Մսրբայ վրէն ամպեց. ախ ամպեց.
 Ես եմ զախախուրեր, զախախուրեր.
 Կարկուտ ու կրակ էր թափում.
 Արի՛, փառ փռ փռեց քափի, որդի՛.

—Մէրիկ, ասաւ, էս անհազգին դօռուն ժողուեր էմ.
 Էնի մէկ մարթ ա. ինչ պտի անի ընձի:
 Ղօռում էս խեղին քաչեց, քաղաքից էլաւ դուս.
 Գնաց, Սասմայ դրաւները շատրները զարկեց, նստան.
 Մսրբայ Մելիք տաս ձիաւոր ըռղկեց.
 Էդ ձիաւորներ էկան Ձէնով Յովանի կողշտ.
 Վերցրին թէ.—Տաս ազապ ախչիկ ուզե Մելիք.
 Որ քնի. ընդոնք ճանճեր քչին:
 Էլան. Սասմայ շահարից տաս ազապ ախչիկ տուին.
 Առան, տարան, տուին Մելիքին:
 Մելիք որ քընըմ էր, ախչիկներ խինգ մէկ կողմ ին.
 Խինգ էլ մէկ կողմ ին.
 Ուռի տերեւ ձեռներին բռնեմ, ճանճեր քըմ ին:

- Կանչեց, քսան ձիաւոր բերեց Մելիք.
 Ընդկեց Սասուն թէ.— Գնացէք, քսան բեռ փող բերեք:
 Յվրեմ դօշուցի վրէն, խաւովիս ըլլի իրանց.
 Ուտեն, խմեն. ըլլենք, թալենք քաղաքի վրէն.
 Բիրասի ջարդ ու խուրտ անենք.
 Սպանենք Դաւիթ. թողանք, էթանք էս խտրին:
 Էլան, էկան Սասում էդ քսան ձիաւոր.
 Գնացին Ձէնով Յովանի կուշա, Յոան Վեգոյի կուշա.
 Թէ.— Արէք, Մելիքի հրամանն ա, քսան բեռ փող տուէք.
 Յուզեր ա, տանենք, տանք իրան:
 Ձէնով Յովան էլաւ, կայնաւ.
 Կոս վերցրին, գնացին մտան խաւովն.
 Յռան Վեգոն չափլմ էր.
 Դաւիթ իր նետ անեղն էլի առեր էր, գնացեր էր,
 Էն պառուի կորկի մէջ էլի լոր, ճնճուղ էր սպանլմ.
 Էդ կորկի տէր պառաւն էկաւ, ասաւ.
 — Դօ, բէ Մուրաս մեռնես դու, Դաւիթ.
 Չուրի եփ իմ կուկի տրորես:
 Մարայ Մելիք էկեր ա, քաղաքի չորս դռաղ շատ գարկեր ա.
 Վախք ա, դան, քու գլօխ կտրին.
 Տասը աղապ ախչիկ տարան.
 Մկայ էլ էկեր են, քսան բեռ փող էն ուզում.
 Որ տանին, ցրուին դօշուցի վրէն.
 Մրկայ կգան. կը դնեն քու գլօխ քու մօր յառջրբէքաւ:
 Դու քեզի մէկ ճար արաւ:
 Էդա պառաւ, Դաւթի խօր խեղ նստեր էր, կայներ էր.
 Սիրաւ ցաւում էր Դաւթի վրէն.
 Ընդուր ասաւ էդ խօսքերը:
 Դաւիթ ասաւ.— Պառաւ, ես ինչ անեմ.
 Քու խնոցին տուր, ես խեծենմ.
 Քու չերեփ տու, բռնեմ ձեռս.
 Ես ընչով էթամ կուլ, զառ չիկայ:
 — Գնա տուն, մկայ փող էն չափլմ, մի թող չափել:
 Դաւիթ կորկի միջից էլաւ, էկաւ տուն.
 Տեհաւ խարաներ լալլմ էն, ասաւ.— Ընչի էք լալլմ:
 Ասին.— Մենք չի լանք, էլ ո՛վ լայ.
 Մըսըրայ Մելիք էկեր, շատ գարկեր ա քաղքի չորս դռաղ.
 Առաւօտայ ճաշղալըին էր, էկաւ տաս ձիաւոր.
 Տասը աղապ ախչիկ առան, տարան.
 Մկայ էլ էկեր էն քսան ձիաւոր, քսան բեռ փաւայ ին ուզլմ.

- Քու խօրողբրտանց առան, տարան որ չափեն, տան:
Քոռնանք մենք, մեր հալը ճարը պա մոնց պտի ըլի:
Դաւիթ էլաւ, գնաց թելի խազիկէն.
- Տնհաւ խօրողբրտանք փառայ ին չափըմ, ձէն տուեց.
Խօրողբէր, խորից ել դուս, խորից ել դուս. ես գամ, չափեմ.
Թէ կը շէկըռիմ, ընձի սորվըցըայ, խօղբէր:
Խօղբէր ձէն տուեց.—Դաւիթ, բալամ, դէ, արի, չափի:
Քու խէր մէկ ընձի վըայ կանչեր էր, է՝ իմ թումպան մուրսէր իմ.
Մէկ էլ դու կանչիր, էլ իմ թումպան մուրսըրէր իմ ես.
Ես էթումեմ իմ թումպան լուանալու, դէ, դու արի, չափի:
Դաւիթ ձեռ տուեց, էդ ջուալներ, փառէկ յըմն շուր տուեց.
Կոտ շուր տուեց բերնի վրէն, կորզեց կոտի ոռի վրէն.
Կոտի ոռի վրէն մէկ քանի փառայ քցեց, փէտ զարկեց.
Կովա սրէր կոտի բերան, էն էլ թափեց գետին.
Դարտակ կոտ վերցրեց, շուռ տուեց շուալի մէջ.
Ասաւ.—Էս մէկ (կովա չափ ա անըմ):
Մէկ էլ չափեց էդպէսդ դարտակ կոտ.—Էս էրկու. ասաւ.
Նասալովներ տարին.—Այ տղա, դու ինչպէսդ էս չափ անըմ.
Դաւիթ ասաւ.—Ընչի, դու իմ չափին չէք հաւանըմ,
Ասին.—Դարտակ շուռ էս տալի, «մէկ», «էրկուս» էս խամպըմ:
Դաւիթ ներքեաց կոտ տփեց ընդրանց ճակտի մէջ.
Էլաւ, խասաւ, քսանի յանկանջներ պոկեց, զարկեց ճակատ.
Ատմներ քաշեց, չարեց ճակատ, ձեռներ կապեց, ասաւ.
—Դէ, ջուղաբ տարէք ձիւ Մելիքին:
Ընդոնք գնացին ջուղաբ տանել Մելիքին.
Դաւիթ էկաւ, էն վանքի կշտի գերանի նման մէկ գերան՝
էն որ ինչ Կուզ Բահտինի էտե գնաց.
Մէկ էնպէսդ գերան քաշեց, փոհան արեց.
Դրեց թելին որ էթայ կռիւ:
Կորկի տէր պառաւ էկաւ դէմը էլի՝ ասաւ.
—Էդ յմըր էս էթում, Դաւիթ, Ասաւ.—Էթումեմ կռիւ.
Պառաւ ասաւ.—Տնաւիրի ծուռ. փէտով էլ կռիւ կանին.
Մելիք երկիր մարդ չի թողե, ժողուե, բերե, դու փէտով կէթաս.
—Պա ինչպէսդ անեմ, պառաւ, ասաւ Դաւիթ.
—Քու խօրողբրտանց ասա, մէ-ձի տան, խէծի, գնա կռիւ:
Խօրողբրտանք վերցրին Դաւիթ, տարան թալախանէն.
Քսան ձի մէկ ջերկեճկապուկ, քսան մէկ՝ թալախանէն.
Ասաւ.—Ո՛ր կը խաւանես. խէծի, առ պնա, բալամ:
Դաւիթ էկաւ ձիան կուշտ, ձեռ դրեց ձիան քամկի վրէն:
Ձին փոր տուեց գետին.

էս ջերկէն բռնեց, էլաւ չուր գլօխ.

Որի վրէն ձեռ տուեց, փոր տուեց գետին.

էկաւ, էլաւ դուան կուշտ, խեղք բան չկարեց ձիաններէց:

էկաւ, էլի գնաց, իր գերան վերցրեց.

Դրեց թևի վրէն, ուզում էր էթար էլի կռիւ.

էն կորկի տէր պառաւ էկաւ դէմը էլի.

— Դաւիթ, ասաւ, ընչի՞ ձի չխեծար, բալամ.

Ասաւ.— Գնացիմ քաւլախանէն, որ ձիան քամիի վրէն ձեռ տուիմ, փոր տուեց գետին. էն որ իմ ձեռին դայալս չի տալում, էն ձին կեթայ կռիւ:

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Քիւռիկ Ջալալին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Թուր կայծակին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Ճզմէն Մհերին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Կապէն Աթէպին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Փող Պղրորին.

Խազի. կապուի, խեծի Քիւռիկ Ջալալին, գնա կռիւ:

Ասաւ.— Նանէ, ախր չեմ գիտայ դրանց տեղ, դժբա.

Ասաւ.— Գնա, քու խրօղբօր զօռի.

Ընդոնք կը տանին, քեզ նշանց կտան:

Դաւիթ դարցաւ, էկաւ սուներ. խօրողբրտանց ասաւ.

— Էլէք, ձի տուէք, ես խեծենմ, խօրողբրտանք:

Խօրողբրտանք չեն ղրմրում ձին տային.

Դաւիթ ձեռ տուեց փէտ, էկաւ թևի խօրողբրտանք:

Խօրողբրտանք տեհան Դաւիթ պտի զարկի.

Բանլիս վերցրին, գնացին, գոմի դուան վերէն կայնան.

Վեց դուռ բացին. վրայ օխտին բանլիս տուին Դաւթին.

Ասին.— Էլ մենք յախու չէնք կարայ էս դուռ բացի.

Առ բանլիս, բաց, գնա ներս:

Դաւիթ բացեց, մտաւ գոմի մէջ.

Տեհաւ թուրը, շորերը, ճզմէք պատից կախուկ էն.

Ձեռ տուեց ձիան քամակ՝ ձին քամակ վերցեց, տփեց օճօռք.

Աստըծու հրամանքին ձիան լիզու էկաւ, ասաւ.

— Էդ ինչ պտի անես ընձի դու, Դաւիթ.

Ասաւ.— Քե պտի խեծենմ, էթամ, ման դամ.

Ասաւ.— Քեզ կը վերցնեմ, արեգակի առէջ կլրիցես.

Ասաւ.— Կը հաղամ քու դօշի տակը:

Ասաւ.— Կը զարկեմ գետին, օխտը տապակ կեթաս գետին:

Ասաւ.— Կը հաղամ քու երկու ոտկնջի մէջ.

Ձին ըն տեղ լացաւ, Դաւիթ ասաւ.— Ընչի՞ էս լալմ.

Ձին ասաւ.— Պա, ես չիլամ, ով լայ.

Ասաւ.— Լալըմ էս, ընչի՛ խաթեր.

Ասաւ.— Էս քանի տարի քու խէր մեռեր ա.

Նե՛ք՝ ընձի քիմարող ա էլի, նե՛ք՝ տակս սրբող.

Իմ ջուրն, իմ եմըն էլ յըրթըսից տուեր էն ընձի:

Որ էդպէսդ ա, խօրդ շորերը էս խետին խաքի:

Դաւիթ խօր ֆասս դրեց գլօխ.

Մէկ լիտր բանքակ դրեց մէջը, հալա ընկնում էր տակ գլխից.

Խօր արխալուխ բերեց. խազաւ.

Ամեն ծոց մէ լիտր բանքակ դրեց.

Հալա լէն էր, կօճակները մէր քցելու:

Խօր ճգման բերեց, խազաւ.

Ամեն ոտ մէկ լիտր բանքակ ճխտեց.

Հալա լէն էր. ոտներից ընկնում էր տակ:

Խօր մէշկապ բերեց, կապեց իր վրէն.

Իրեք փաթ մէշքի բոլորը պտըտեց, հալա էրկէն էր:

Խօր թուր բերեց, կապեց վրէն.

Մէ գեազ գետին քըրքաշ էթում էր— էրկէն էր:

Էկաւ, ձին քիմարեց, թամբ դրեց վրէն. կեամեց, քաշեց դուռ.

Խեծաւ, էկաւ որ Սասմայ քաղքէն էթար.

Մէ քիչ տեղ ձին քշեց, միաք արու, սասաւ.

— Հայ գիտի տնքադդ իսան:

Խօրողորտանք— Ձէնով Յովան, Յուան Վեգոն էկան յառէջ.

Խարսներ էկան, դէմ կայնան, խաղով ասին Դաւթին:

Դաւիթ, եթալ քեզ չըլլի, դառնալ քեզ ըլլի.

Դառնալ քեզ ըլլի, մեր ախպեր Դաւիթ.

Չուր մկայ քեզ խարսնութուն չընք արեր.

Նոր պսի խարսնութուն անեմք, մեր ախպեր Դաւիթ.

Նոր պսի քու ձեռներին ջուր լցընեմք.

Քու ոտներին սօլ պսի դնեմք.

Մեր ախպեր Դաւիթ.

Քեզ խարսնութուն անեմք:

Դաւթի սիրտն էլ փլաւ, դարցաւ վրէններ.

— Խարսներ, կանչեմ Աստուածը.

Էթալ չըլլի, դառնալ ըլլի.

Տե՛ր Աստուած հօր անի.

Թե՛ դարցայ ու եկայ,

Ձեզ կանեմ Սասմայ ցանցիկին:

Արարիչ Տե՛ր Աստուծո՛ւ խնամքը աս. ըլլի

«Օրհնութուն բարեբարութուն . . .»

էս ջերկէն բռնեց, էլաւ չուր գլօխ.

Որի վրէն ձեռ տուեց, փոր տուեց գետին.

էկաւ, էլաւ դուան կուշտ, խեղք բան չկարեց ձիաններից:

էկաւ, էլի գնաց, իր գերան վերցրեց.

Դրեց թևի վրէն, ուզում էր էթար էլի կռիւ.

էն կորկի տէր պառաւ էկաւ դէմը էլի.

— Դաւիթ, ասաւ, ընչի՞ ձի չխեծար, բալամ.

Ասաւ.— Գնացիմ թաւախսանէն, որ ձիան քամիի վրէն ձեռ տուիմ, փոր տուեց գետին. էն որ իմ ձեռին դայախ չի տալում, էն ձին կեթայ կռիւ:

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Քիւռիկ Ջալալին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Թուր կայծակին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Ճզմէն Մհերին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Կապէն Աթէպին.

— Դաւիթ. քու օղորմած խօրդ կար Փող Պղլորին.

Խազի. կապուի, խեծի Քիւռիկ Ջալալին, գնա կռիւ:

Ասաւ.— Նանէ, ախր չեմ գիտայ դրանց տեղ, դճր ա:

Ասաւ.— Գնա, քու խրօղբօր զօռի.

Ընդոնք կը տանին, քեզ նշանց կտան:

Դաւիթ դարցաւ, էկաւ տունը. խօրողբրտանց ասաւ.

— Էլէք, ձի տուէք, ես խեծնեմ, խօրողբրտանք:

Խօրողբրտանք չեն յըմըւ ձին տային.

Դաւիթ ձեռ տուեց փէտ, էկաւ թէխ խօրողբրտանք:

Խօրողբրտանք տեհան Դաւիթ պտի զարկի.

Բանլիս վերցրին, գնացին, գոմի դուան վերէն կայնան.

Վեց դուռ բացին. վրայ օխտին բանլիս տուին Դաւթին.

Ասին.— Էլ մենք յախու չէնք կարայ էս դուռ բացի.

Առ բանլիս, բաց, գնա ներս:

Դաւիթ բացեց, մտաւ գոմի մէջ.

Տեհաւ թուրը, չորերը, ճզմէք պատից կախուկ էն.

Ձեռ տուեց ձիան քամակ՝ ձին քամակ վերցեց, տփեց օճօռք.

Աստըծու հրամանքին ձիան լիզու էկաւ, ասաւ.

— Էդ ինչ պտի անես ընձի դու, Դաւիթ.

Ասաւ.— Քիւ պտի խեծնեմ, էթամ, ման դամ.

Ասաւ.— Քեզ կը վերցնեմ, արեգակի սուէջ կիրիցես.

Ասաւ.— Կը հաղամ քու դօշի տակը:

Ասաւ.— Կը զարկեմ գետին, օխտը տապակ կեթաս գետին:

Ասաւ.— Կը հաղամ քու էրկու անկնջի մէջ.

Ձին ըն տեղ լացաւ, Դաւիթ ասաւ.— Ընչի՞ էս լալմ.

Ձին ասաւ.— Պա, ես չիլամ, ո՞վ լայ.

Ասաւ.—Լալում էս, ընչի՛ խաթեր.

Ասաւ.—Էս քանի տարի քու խէր մեռեր ա.

Նե՛ ընձի քիմարող ա էլի, նե՛ տակա սրբող.

Իմ ջուրն, իմ եմըն էլ յըրթըսից տուեր էն ընձի:

Որ էդպէսդ ա, խօրդ շորերը էս խնտին խաքի:

Դաւիթ խօր Զաս դրեց գլօխ.

Մէկ լիտր բանբակ դրեց մէջը, հալա ընկնում էր տակ գլխից.

Խօր արխալուխ բերեց. խազաւ.

Ամեն ծոց մէ լիտր բանբակ դրեց.

Հալա լէն էր, կօճակները մէր քցելու:

Խօր ճգման բերեց, խազաւ.

Ամեն ոտ մէկ լիտր բանբակ ճխտեց.

Հալա լէն էր. ոտներից ընկնում էր տակ:

Խօր մէշկապ բերեց, կապեց իր վրէն.

Իրեք փաթ մէշքի բոլորը պտըտեց, հալա էրկէն էր:

Խօր թուր բերեց, կապեց վրէն.

Մէ գեազ գետին քըրքաշ էթում էր—էրկէն էր:

Էկաւ, ձին քիմարեց, թամբ դրեց վրէն. կեամեց, քաշեց դուռ.

Խեծաւ, էկաւ որ Սասմայ քաղքէն էթար.

Մէ քիչ տեղ ձին քշեց, միտք արաւ, ասաւ.

—Հայ գիտի տնքաղդ իսան:

Խօրողորտանք—Ձէնով Յովան, Յուան Վեգոն էկան յառէջ.

Խարսներ էկան, դէմ կայնան, խաղով ասին Դաւթին:

Դաւիթ, եթալ քեզ չըլլի, դառնալ քեզ ըլլի.

Դառնալ քեզ ըլլի, մեր ախպեր Դաւիթ.

Չուր մկայ քեզ խարսնութուն չընք արեր.

Նոր պսի խարսնութուն անենք, մեր ախպեր Դաւիթ.

Նոր պսի քու ձեռներին ջուր լցընենք.

Քու ոտներին սօլ պսի դնենք.

Մեր ախպեր Դաւիթ.

Քեզ խարսնութուն անենք:

Դաւթի սիրտն էլ փլաւ, դարցաւ վրէներ.

—Խարսներ, կանչեք Աստուածը.

Էթալ չըլլի, դառնալ ըլլի.

Տեր Աստուած ճօր անի.

Թե դարցայ ու եկայ,

Ձեզ կանեմ Սասմայ քանիկին:

Արարիչ Տեր Աստուծոյ խնամքը աս ըլլի

«Օրհնութուն բարեբարութուն . . .»

Ձին քչեց, մէ խելի գնաց, խօրողէր էկաւ կուշտը, ասաւ.

—Ափսոս, խազար ե՛՞Ֆ ափսոս Բիւռիկ Ջալալին.

Փեւկեւ պսի անէի Բաբա Զրէնկին,

Ափսոս, խազար ափսոս թուր կեծակին,

Փեւկեւ պսի անէի Անմու շահին.

Ափսոս, խազար ափսոս Փոլ Պղլորին,

Փեւկեւ պսի անէի Ասղիկ Պարոնին.

Դաւիթ տեհաւ իրան ափսոս չեն գալլամ.

Բիւռիկ Ջալալուն թուր . . . ափսոս գալլամ.

Թուրը քաչեց որ զարկեր խրօղբօր.

Խօրողէր տեհաւ որ թուր քաչեց պտի զարկի,

Դարցաւ ձէն տուեց Դաւիթն Ձէնով Թովան խաղով.

—Ափսոս խազար խիստ ափսոս

Թառլան Դաւրթին, Դաւրթին.

Եկուր գնաց Սասմայ օջաղից, օջաղից.

Ճրագն ընցաւ Սասմայ օջաղին, օջաղին:

Դաւիթն ասաւ. —Դու դուրբան ըլլես էդ մէկ խօսքին.

Չէ, քեզ պտի սպանէի, նոր պտի էթայի դաւ Մարրայ Մելիք.

Ասաւ.—Խօրողբէր, դու կացեմ բարի.

Չուր հազար թարի, չուր հազար թարի.

Ես եմ եթալու, դու եմ մնալու, դու եմ մնալու.

Մնալու, մնալու, մնալու.

Դիօխ իջացրեց խօրողբրտանց, «կաց բարի» արաց, ձին քչեց.

Գնաց, ճանփի մէջ մի փոս լուստս էկաւ.

Ձին չոք տուեց գետին, չի գնաց էլ.

Դաւիթ մի էնպէսդ ջուխտ զանկու տուեց.

Ձիան ջուխտ կողն էլ կտորաւ, ձին տեղից չէլաւ.

Անըղաւ ձիանից, ձիանից իջաւ. պառկաւ, քնաւ.

Մէ խելի մնաց, ձին էկաւ կուշտը, փոքոլ արաւ.

Դաւիթ էլաւ. տեհաւ էն փոսից ջուր ա էլէ էթումա, զարթեցրեց.

Էս խնտին էլ ա ձիան Աստըծու խրամանքին լիզու էկաւ.

Ասաւ.—Դաւիթ, ինչ քու խէր մեռէ, էսա յաղբուր ա չարցե,

Չուր մկայ յէս օր դու էկար, ըստե ծնծնաց, տուեց գուս.

Էս ջուրը որ կայ, անմախական ջուր ա.

Չուր քու խէրը չիմէր էս ջրից, կռիւ չէր կարայ անի.

Դէ, դու էլ խմե, լուացուե, մէ քիչ քոի իմ կողբանքը.

Ես էլ կը խմեմ, էթանք կռիւ:

էս խեղ Դաւիթ լուացուաւ. էդ ջրիցը մէ բուռ էլ խմաւ.
 Լցուաւ, ճոճոց ընկաւ փորը, ընկաւ գլօխ, ընկաւ ոտներ.
 Ճզմէք ոտներից խանեց. միջի բանբակ խանեց, թալեց.
 Չուր խաղաւ, էրկու իրեք տեղով վախք էր ճղեր,
 Մէչկապն արցկեց, կոճակներն էլ արցկեց.
 Արխալուխի ծոցից բանբակ խանեց, թափեց,
 Կոճակները, որ բերեց կոճկելու, քամակը էրկու տեղ պատռուաւ.
 Գլխի ֆաւ բերեց, միջի բանբակ դալակեց, անճախ գլօխ մատու.
 Խօր մէջկապ ու իրեք փաթ էր. մկոյ մէկ փաթ անճախ խասաւ.
 Խօր թուր կապեց վրէն, մէկ կեազ հալա կարճ էկաւ.
 Ձին բերեց, էս խետին քաշեց, խեծաւ.
 Գնեց, դնաց, դօշումին խասաւ.
 Ինք իր տեղ բանցր էր. դօշումին ցածր էր.
 Եդ տեղ զարգանդ կոխեց Դաւիթին.

Լացաւ. կանչեց Աստըծուն, առաւ.

— Ես րլլեմ Աստըծու մահուան կրակ.
 Ըսդոնք րլլեմ ամառուայ չոր եօնհի դիզբանք.
 Ես րլլեմ Աստըծու մահուան կրակ.
 Ըսդոնք րլլեմ գգած բանբակ.
 Իցցուն սարի չեմ կարայ երեցի:
 Ես րլլեմ հրեղէն քամի.
 Ըսդոնք րլլեմ երեցած փօշի.
 Քառսուն սարի չեմ կարայ երանի:

Ձին Աստըծու խրամանքին լիզու էլաւ, առաւ.

— Տնաւեք, ընչի՞ Ես ըզ սար վախենում, դու.
 Բու խեք մե դոչախ մարք եք, յլա դու քու խօր տղեն չե՞ս:
 Բու քուրն որ կայ, կայծակից ա,
 Էն դդար որ քու քուրը կտրի,
 Էն դդար Ես կտամ ոտի տակ.
 Էն դդար որ քու քուրը կտրի,
 Էն դդար իմ քամին կը քցի վեր:
 Էն դդար որ քու քուրը կտրի,
 Էն դդար Ես իմ պոչով շարդ խուրդ կանեմ:
 Կանչի Մարութիկ բանցր Աստուածածին.
 Խաչ պատարգին աջ թելին
 Ձեռդ բռնի քուր կայծակին,
 Մի վախենայ, քեի մըջ դօշումին
 Դօշումին հաշիւ չկայ. քչեց խասաւ դօշումին.

Նոր միտք արաւ Դաւիթ, ասաւ.

—Ա գիտի, անբողոքութուն կըլլի բանց քչեմ մէջները.

Որը քնուկ ա, որը ձին ա քիմարմ, որը ասպապ ա սրբըմ.

Կայնի, ձէն տամ, բիշասի պարթնեն, ըլլեն վեր:

Բօռաց ղօշումին վրէն Դաւիթ,

Իրանց թաճարուկ տեսնին.

Ասաւ խաղով.—Վե՛ր էլե՛ք յես օր, վեր էլե՛ք.

Որը ցնած է՛ք, էլե՛ք, ցսեցե՛ք, ցսեցե՛ք.

Որը ցսած է՛ք, էլե՛ք, կայցեցե՛ք,

Որը կայցած է՛ք, ձեր ձիանք խեծե՛ք, խեծե՛ք.

Որը խեծած է՛ք, ձեր թաճարուկ տեսե՛ք.

Չասե՛ք Դաւիթ զող էր.

Գողութենով մեր վրայ եկաւ:

Էդ որ կանչեց, ձէն ընկաւ ղօշումի մէջ.

Զլլող ընկաւ, խառուան յիրար.

Շատ մարդ չըչկուեւր էր, ձին ուրից էր կեմում, պոչից էր կեմում:

Ձին քչեց մըջներ էս խետին.

Մէ չորս գլօխ գնաց ներքեւ, էկաւ վերեւ.

Վիրիկի գլխից աբուն էլաւ, մարթ էր տանում ներքեւ.

Մէկ ծեր խալիւոր արաւ.—Փօճ, փօճ, ճանբախ տուէք.

Ես էթամ, Դաւիթին տեսնեմ.

Դաւիթ ձին քչեց թելս էդ խալիւորն, ասաւ.

—Ընչի ես ընձի ասըմ փուճ.

Ասաւ.—Ես քեզ փուճ չեմ ասըմ, ես ասըմեմ «փօճ, փօճ».

Որ ճանբախ ըլլի, գամ, քեզ տեսնեմ:

Ասաւ.—Ինչ էս ասըմ, ընձի խետ ինչ բան ունես:

Ասաւ.—Դաւիթ, արեւիդ մեռնեմ.

Էս ըմեն խալիսին զօռով ա բերե Մելիք.

Էս խալիսին դու ընչի էս անմեղ տեղը ջարդըմ:

Դաւիթ ասաւ.—Պա՛. ինչ անեմ:

Ասաւ.—Դե. քու դուշման էն չաճրներին ա.

Գնա՛, ընդրա խետ կուռի.

Թէ Աստուած քեզ տուեց, դու խաչապաշտ էս. քեզ կանենք

թաքաւոր.

Թէ Աստուած ընդրան տուեց, ընդրան զաթի կը ծառայենք:

Դաւիթ ձին ղօշումի միջից խանեց, քչեց գնաց դպաւ կարմիր շաճրնեքը: Տեհաւ Մարլայ Մելիք շաճրի մէջ պառկե, քներ ա.

Էն վախթ որ բերնի բուղը խանում ա.

Չաճրը օխտը գեազ բերնի բուղի դէմ բանցրանում ա.

էն վախճ որ բերնի բուղը քաշում ա.

Չասրը գալում, իր սնկրի վրայ կայնում ա:

էն ախիկներ, ինչ, Սասմայ չեն բերած եսիր.

Խինգ մէկ կողմ էն նստած, խինգ մէկ կողմ.

Ուռի տերև էն վերցրած, ճանճեր էն քշում:

էն մէկ ախիկ վերցրեց.— Ես մեռնեմ 'Դաւթին.

Հաւատա՛, էկե. ընձի առնի, փախնի.

էն մէկէլ վերցրեց.— Ես մեռնեմ նորախաս բոյին.

էկե, ընձին առնի, տանի:

Ամեն մէկ բան առաւ. 'Դաւիթ ըղըրանց խօսքին աղանջ չարաւ:

— Ախի, առաւ. ես ձեզ խամար չեմ էկե.

Ես Մելիքի խամար էմ էկե, խանէք վեր, կռուենք:

Ախիկներ ասին.— Մենք չենք կարայ խանի:

— Պա՛, առաւ, ըղըրա իլան մոնց պտի ըլլի:

Մըրրայ Մելիքի մէրն առաւ.— Ես օխտն օր պտի քնի,

Ես չէ, գութանի խոփ պտի տաքցնեն, դնեն ոտի վրէն, որ ընի:

'Դաւիթ թուրը քաշեց, գնաց ըղըրա գլխի վրէն կայնաւ.

Թուրը որ դարկեց, կէս գեազ մտաւ ըղըրա ոտի մէջ.

Մըրրայ Մելիք ձեռ տուեց թրի տեղ, առաւ.

— Ախի, էս ինչ լու էր, ոտս կծեց, մեք թողայ իմ վրէն լու գայ:

'Դաւիթ տեհաւ չի ըլնում, ձէնով կանչեց էս խետին խաղով.

— Մելի'ֆ, վեր էլի, անմախ, քեզ մախ եմ բերե (կրկնել).

Մելի'ֆ, վեր էլի, անմախ, էս օր վե՛ր էլի.

Անգրող բու խոզին կառնեմ:

էս խետին Մելիք աչկեր բացեց, տեհաւ գլխի վրէն կայնած ա,

Թուրը ձեռքին, կրողի դայցայ.

Ջարգանդը Մելիքին կոխեց,

էս խետին Մելիք ձէն տուեց 'Դաւթին.

— Իմ սիրելի գառնիկ, դու բարով ես էկե.

Քեզ ուսեմ առաւօտուայ խաց.

Ճաշուայ յուս բերեմ:

Քեզ ուսեմ ճաշուայ խաց,

Իրիկուան խաց յո՛ւոս բերեմ:

Քեզ ուսեմ իրիկուայ խաց,

Առաւօտուայ խաց յո՛ւս բերեմ.

'Դաւիթ առաւ.— Քեզ իրիկուայ հաց եմ,

Ճաշուայ էվելի.

Ճաշուայ հաց եմ,

Իրիկուայ եվելի.
 Իրեկուայ հաց եմ,
 Առաւօտուայ եվելի.
 Քեզ համար եմ եկե, Մելիք.
 Իե, ել կռուենք:

Ասաւ.—Պէ, իջի, հանգստացի, նոր ըլնենք, կռուենք:

Դաւիթ ուզեց որ իջնէր, ձին չի թողաց:

Մարդայ Մելիքի սուճրէն օխտը գոմշի կաշի էր,

Ղրաղները սալ գութանի բնադայ-զննիլ, էրկաթ էր:

Ձին տեհաւ Դաւիթ ուզում ա իջնի, տփեց գետին:

Մարդայ Մելիք հրամայեց իրա ծառաներին.

Դաւթին բռնին, քցին սուճրի մէջ.

Սուճրէն քաշին, զննիլքեր քաշ տուին, տարան քցին արև դէմ.

Դաւիթ մէջ փաթուկ.

Արև ճխտեց, գոմշի կաշին չորցաւ, կռնծկուաւ յիրար վրայ:

Խօղորտանք Դաւթի աստղ իշկացին, խաւար ա էրևում.

Էկան, մէ ձի ունէն, անուն Մուրատ էր. կանչին.

—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի, մեզ եփ կը խասցենս Դաւթին:

Ձին ասաւ.—Ինչքամ ժամանակ մարթ նստի, խաց ուտի.

Լինքամ ժամանակ քեզ կը խասցենս Դաւթին:

—Հայ, ասաւ. ինչքամ ամակ տուեր էմ քեզ, քու աչկեր բռնի:

Էլի ասաւ.—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի,

Ընձի եփ կը խասցենս Դաւթին:

Մի պապիրոս ինչքամ վախք մարթ քաշայ, էնքամ վախք կը խասցենս Դաւթին.

Ասաւ.—Հայ, ինչքամ ամակ տուեր էմ, քու աչկեր բռնի:

Էլի ասաւ.—Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի,

Ընձի եփ կը խասցենս Դաւթին:

Ասաւ.—Փլխուած խալիւորներ, դէ, էլէք.

Ձեզի ընձի վրայ պինդ բռնէք.

Աչկեր խփէք, բացէք, տանեմ, խառուցեմ Դաւթի կուշտ:

Էլան. ձին քաշին դուս. խեծան, քշին, քաղաքից ընկան դուս.

Ձէնով Յովան շատ ձէնով էր, ասաւ.—Ի՛նչ անեմ.

Թէ կանչեմ, Դաւիթ ջընի վեր.

Շատ մարթ յախու մուրուս պաի թափի.

Թէ չի բռում, տղէն ձեռաց կեթայ.

Թէ բռում, մեր տղէն ընի վեր.

Շաա կնանիք կան, էրեխով էն, էրեխէք կը թալին իմ ձէնի յախուս:

Ձէնով Յովան մէջ ճանփին ղանչեց.

—Դաւիթ, մէ ել վեր, քեզ կանչի Մարութիկ Աստուածածին.

Խաչ պատրաստի վեր աջ թևին.

Քեզ յիրար տուր, որ ազատես էդ նեղութենից:

Ձէնը գնաց, ընկաւ 'Դաւթի յանկանջ.

Դաւիթ պառկած էր, կապուած էլ սուֆրի մէջ.

Կանչեց Մարութիկ Աստուածածին, ետևաւորիկ իրան յիրար տուեց:

Ձննրի կտորներ սուֆրի դրազերից ամէկ մէկ տեղ թռան.

Դաւիթ էլաւ, սուֆրի մէջ նստաւ:

Տեսաւ քրտինք էմբան լցուեր ա վրէն որ վախք ա խեղթուի.

Ասաւ.— Հէյ գիտի Մելիք տխուր.

Էս ինչ բերադուրսուն էր, արիւր դու ինձ վրայ:

Ասաւ.— Ինչ բերադուրսուն էմ արեւ, Դաւիթ տխուր:

— Պա՛, ասաւ, ընչի էր ընձի դրե սուֆրի մէջ, քցե արեւ.

Ասաւ.— Ի՛նչ դու ձիանից իջար, քու քունը տարաւ.

Վախեցայ մրսէիր. քեզ քաչեցի սուֆրի մէջ:

Խօրողրտանք էկան, խառան ձիով, ասին.

— Դաւիթ, ր՛ ձին յո՛ւր ա.

Ասաւ.— Որ ես ձիանից իջեր էմ, ձի չեմ տեսեր, չեմ գիտայ
մը տեղ ա.

Խօրողրտանք գացին դպա ձին բերելու: Առան բերին:

Դաւիթ էլաւ, խեծաւ ձինը, կանչեց.

— Մելիք, դէ, նլ, կռուենք, Աստուած եա ընձի կտայ, եա քեզի:

Ասաւ.— Սա իմ ոտը կտուեր էմ, չեմ կարայ ձի խեծնի, իջի.

գուլաւ կպինք.

Ուզեց ձիանից իջնի Դաւիթ, ձին չէր թողում.

Խօրողրտանք էկան, ձին բռնին. Դաւիթ իջաւ:

Դաւիթ Մըրրայ Մելիքի խեղ գուլաւ կպաւ.

— Որը տայ գետին, էն ընդրան սպանի:

Էն վախք որ Դաւիթ Մըրրայ Մելիքի ձեռ էր տալում, ճխտմ էր.

Մըրրայ Մելիք չէր կտրում դէմ տալ դրա դուլաքի զարպից.

Գուրսանի պէս դրա ոտերի տեղը խողը ճղում, էթում էր.

Էն տեղէն Մըրրայ Մելիք գառնում Դաւթի վրէն.

Հաւ երես ձեռով զարկում էր, ոտով զարկում էր.

Բերում, խասցնում չուր եջմիածին. խօսքի խասկանալու խամար:

Իրեք օր գուլաւ կպան. իրարի չի յաղթին.

Էն ինչ Դաւիթն էր, դուլաքով էր.

Էն ինչ Մըրրայ Մելիքն էր, Ղզըլպաւ էր, Ֆանսով էր:

Խօրողրտանք ասին.— Էդհնց չըլլի, ջանքով.

Արէք, ձիով կռուէք, Աստուած որին կտայ, մէկ տեղով կըլնի:

Էրկսով էլ խեծան ձիանք— Մըրրայ Մելիքն էլ, Դաւիթն էլ:

Մըրրայ Մելիք ասաւ.— Դաւիթ, լսեր էմ քու թուրը կայծակից ա.

Թող, իրեք դրոյս զարկեմ ես քեզի, թէ քեար տրաւ, արաւ.
 Թէ քեար չարաւ, էս խեղճն դժ զարկ ընձի իրեք դրոյս:
 Մարրայ Մեղիք ձին խեծած էր, գուրգ վերցրեց ձեռը:
 Իրեք խարիւր վացցուն լիտր էր ընդըրա գուրգը:
 Ձանխ պտըտցըրեց, աջ բերեց, աջ պտըտցրեց ձախ բերեց.
 Տասուերկու գրուանքա կրակ թափաւ գետին:
 Էն վախթ որ զարկեց, քօ՛ղ ու դուման բռնեց գետին:
 Ասաւ.— Հայ գիտի խողածին, խող էր, խող դաւըցրիմ:
 Էն վախթ որ էն դրոյսը վրայ բերեց, զարկեր.
 Դաւթի ձինը խրեղէն էր. ըստից վերուց, դրեց Ալիբէկուն:
 Քիչ որ մնաց, քօզն առաւ բարակել.
 Ձին էլի բերեց, դրեց մէյսանի մէջ տեղ:
 Իրեք դրոյս էղենց զարկեց Մարրայ Մեղիքը.
 Իրեք դրոյսին էլ ձին չի թողաց Դաւթին դրոյս դանէր:
 Նօսպաքն էկաւ Դաւթին:
 Ասաւ.— Դե, Մեղիք, քու քաւարուկ տե՛ս, պտի զարկեմ.
 Ասաւ.— Դաւթի, ես քեզանից վախենում էմ.
 Կը խնդրեմ, թող, ես մէ քառասուն կեազանոց խոր փորեմ.
 Ես իջնեմ խորի տակը.
 Իմ ձին այլաբով բանով դնեմ իմ գլխին.
 Թողան, օխտը գոմչի կաշի էլ քաշեմ խորի բերնի վրէն.
 Թողան մէ ջաղչի քար էլ անծակելի դնեմ խորի բերնի վրէն:
 Դաւթ ասաւ.— Քանդի խորդ.
 Մարրայ Մեղիք չարխ բերել տուեց, խորը քանդեց.
 Իջաւ խորի տակ, կայնաւ ինք, ձին այլաբով.
 Դրին Մարրայ Մեղիքի գլխի վրէն օխտը գոմչի կաշի.
 Քաշին խորի բերան մէ ջաղչի քար էլ:
 Դաւթ ձին հաղացրեց. էկաւ, կայնաւ խորի բերնի վրէն.
 Թուր քաշեց, որ զարկի.
 Մարրայ Մեղիքի մէր տեհաւ ձին հաղացնել Դաւթին.
 Ասաւ.— Տունը կաւրի Մեղիքին.
 Ծծուեր էն տեղէն թալեց դուս, էկաւ.
 Դաւթի դէմ կայնաւ, ասաւ.
 — Դաւթի, քեզ էս ծծեր տուեր էմ, չեմ կերեր.
 Քեզի մեղր, չաքարով էմ սլախեր.
 Էդ մէկ դրոյսը բաղչի ընձի:
 Ասաւ.— Նանի, էս մէկ դրոյսը բաղչեր էմ քեզի.
 Պտըտցրեց ձինը. հաղաց Դաւթի, էկաւ կայնաւ խորի վրէն.
 որ զարկի.
 Էս խեղճն մէրն, էկաւ էն դիտէն էլի դէմը.

Ասաւ.—Դաւիթ, դու ըլլես, քու ստեղծող Աստըծուն.
 Էդ մէկ դրպը բաղչայ քու ստեղծող Աստըծուն.
 Ասաւ.—Նանի, էս էլ բաղչիմ իմ ստեղծող Աստըծուն.
 Նս մնացի. իմ մէկ դրպ, էլ չի գաս իմ դէմ.
 Մկայ մէկ դրպ պտի զարկիմ Մելիքին, ինք ուր բաղդ
 էկաւ կայնաւ խորի բերան Դաւիթ.

Թուրը քաշեց, կանչեց.—Մարութիկ Աստուարածին.
 Խաչ պատրագին,
 Թուր կայծակին,
 Զարկեմ կտրի ջաղչի քարին,
 Օխտը գոմեի կաւին.
 Զին ու իր էյարին.
 Էթայ, խասնի Մարայ Մելիքին.
 Դու չի տանես իմ ձեռի քամին:

Զարկեց, ջաղչի քար կտրեց, գնաց խասաւ գոմու կաշուն.
 Կտրեց կաշիք, իջաւ ցածր թուրը, խասաւ ալար.
 Զիւն կտրեց, գնաց. խասաւ Մարայ Մելիքի զիւն վրէն.
 Էս գլխից ճղեց, էկաւ, Էրկու ոտաց արանքով կտրեց.
 Իջաւ գետին. կէս կեազ գնաց, մասաւ շգեանի տակը:
 Մարայ Մելիք ներքեից ձէն տուեց Դաւիթին, ասաւ.
 —Դաւիթ, դրպով զարկ. թող դայ, ես ցրտու մեռայ.
 Ասաւ.—Զարկեր էմ, քեզ յիրար տուր հալաւ.
 Ինչ յիրար տուեց Մարայ Մելիք իրանը,
 Էդպէսդ էր կտրե. որ դափաղը իրարից չէր բացուե.
 Որ յիրար տուեց, էլաւ էրկու կտոր:
 Էս խտին քար տուին դին, կաշիք դեն.
 Դաւիթ մէկ կտոր քաշեց, թալեց ղուտը.
 Մէկէլ կտորն որ խանին դուս. սլօր լունին, կտրին.
 Զախ սլօրն էր. լիւրին կշտին, տասնեակու լիտը էկաւ:
 Դաւիթ ասաւ. իր քրտինջը սրեց ձեռնով:
 Զէնով Յովան էկաւ կուշար, ասաւ.
 —Տնաւէր չէղած, ընչի Էգենց էս քրտընն.
 Յուան Վեգօն ձեռ քցեց, կզուաւ, բունեց Դաւիթի թրի կոթից.
 Քաշեց, խանեց դուս. գնաց ըստից քումկի վրայ առաւ գետին:
 Դաւիթ ասաւ.—Խրօղբէր, որ ըդինց ղուվարով էս.
 Խի չես գալըմ, ընձի խտ, կուս անի.
 Ասաւ.—Խրօղբէր մեռնի քեզի, Դաւիթ, բալամ.
 Նս քեանց քեզի էլ, քեանց քու խէրն էլ ղուվարով էմ,
 Ամա, ինչ կուուր անուն տալըմ էն, ես ոտաչորս ապականուամ:

Մարայ Մելիքի մէր որ տհաւ, իր աղին էնպէսդ խանին
կտոր-կտոր, գլօխ բացեց, Դաւթին անիծեց.

Թէ.—Դաւիթ, Աստրծուց կը խնդրեմ,

Քու մէշկապ, իսալթայ մէջ. արբնի մէջ շաղաղուի:

Էս խնտին Դաւիթ իզին տուեց Մելիքի անահագին դօճումին:

Ղօճում էս խնտ Դաւթից շնորհակալ էլաւ, դարցան, գնացին:

Դաւիթ էլ թողեց, խրօղբրտանց խնտ գնաց:

Դաւթի ձէն էս խնտին ընկաւ ախշիքի մէջ, տարաձայնուաւ.

«Դաւիթ էնպէսդ-էնպէսդ դօշաղուածուն արի»:

«Մարայ Մելիքին սպաններ ա».

Ասին.—Է՛լ ախշարք ըդենց զօռեց մարդ կըլի.

Դաւիթ բերին, արին իրանց թաքաւոր:

Ձէն գնաց Կապուտ կող քաղաք.

Խանդուկ խաթուն կար, թաքաւորի ախշիկ էր.

Էրկու աչղ բերեց, ասաւ.

—Գնացէք Սասում, Դաւթի կուշտը, ընձի դովացէք.

Բալի Դաւիթ գայ, ընձի տունի:

Մէ բուռ ոսկի տուեց էդ աշղներին.

Աշղներն իրանց սագերը առին, էկան դպա Սասում.

էկան, չչկուան, էլ չի գնացին Դաւթի օրախը.

Գնացին Ձէնով Յովանի օրախը.

էդ տեղ Խանդուկ խաթունին գովացին:

Ձէնով Յովան տհաւ ընդոնք էկեր էն Դաւթին պտի խափեն.

էլաւ ինչ արաւ-էրկըսի սագն էլ ջարդեց.

Տփեց.—Դորն էկերէք, էլի դեն գնացէք, ասաւ:

էլան դուս ընդոնք, անիծըմ ին Դաւթին.

Թէ.—«Աստուած Դաւթին տունը քանտե,

Դաւթին արեւ Աստուած կարճ անի»:

Դաւիթ էն դեխէն էկաւ, տհաւ աշղները անիծըմ ին իրան.

Ասաւ.—Ընչի էք անիծըմ Դաւթին դուք:

Ասին.—Մենք աւոյ էնք, էկանք, խանտուկ խաթուն կար Կա-

պուտկող, էկանք, գովացինք Դաւթին խամար,

էլաւ, մեր սագեր ջարդեց Դաւթի:

Դաւիթ տհաւ ընդոնք խամ էն. գնացեր էն խրօղբօր օրախ.

Գնաց, բազարիցը էրկու սագ առաւ, տարաւ օրախ, ասաւ.

—Դհ, գովացէք. տեսնեմ ինչպէսդ ա ձեր խանում:

Նոր աւոյներ ձէնով էդ տեղ ասին:

—«Յես օր էրկու աւոյ էն էկե Կապուտկող քաղաքից,

խանդուք խաթուն կայ, պի գովան.

Ընդրա բոլրն ասեցն.
 Քառսուն կեազ ա, մէ չափ եվելի:
 Ընդրա ճակտի լենց գովանց,
 Իրեմ կեազ ա, մէ չափ եվելի:
 Ընդրա սրտի լենց գովանց,
 Օխսր կեազ ա, մէ չափ եվելի:
 Ընդրա կարմրութուն ասեցն,
 Քանց նռան գինին կարմիր ա:
 Ընդրա սիպսրկութուն ասեցն,
 Քանց մէկ օրուայ գալած ձուն սիպսակ ա:
 Ընդրա կակդութուն ասեցն,
 Քանց բանքակի փուկն կակուղ ա:
 Էն արժան չի մեզ նման անուն-պանունին,
 Էն արժան ա քեզ նման քախաւորին»:

Դաւիթ սագն ձեռք առաւ, ասաւ:
 —«Իմ սիրօր քանց աւագ ծովեր անարաս ա.
 Քանց զարնան գետեր պղտորիկ.
 Իմ սիրօն քանց Վանայ բերդն ասա,
 Քլունկ առաւ, իմ խիւմ քանդեցիք:
 Իմ սիրօն քանց կարն անարաս ա,
 Մերան քալիք, մկոսիք:
 'Իէ', զնայեք, ճուղայ սարեք ձեր խաքունին.
 Ճառ ուսեմ ձաժուան.
 Ընթրիս ուսեմ Բանդամահու կարմունջ.
 Հրամեց ուսեմ Կապուս կող քաղաք:
 Շաբաթ օր դօնախ քմ ձեր խանունին:

Շաբաթ օր ձին խեծաւ Դաւիթ.

Սասմայ մինչև ձաժուան օխտը աւուր ճանքախ ի.

ձաժուանայ մինչև Բաղդադահու կարժունջ օխտը աւուր ճանքախ ի
 Բանդադահու կարմնջից Կապուս կող քաղաք օխտն աւուր

ճանքախ ի.

Դաւիթ ձին խեծաւ, չուր ճաշ խասաւ ձաժուան.

ձաժուանայ քչեց, կէս օրին խասաւ Բաղդադահու կարմունջ.

Դաւիթ ձին քչեց, էկաւ տնհաւ օխտը գութան ճամբախ դրաղը

ժար անըմ ա.

—Ղարիւղ ախպէր, արի, խաց անուշ արա, ասին.

էկաւ, ձիանից իջաւ, ձին կապեց գութանի մահից:

Նստաւ ըդոնց խացի վրէն:

Օխտը գութանաւոր, ամեն գութանաւոր օխտը աւուր հաց բերին.

- Դաւիթ էդ օխտը գութանաւորի օխտը աւուր հացը կերաւ.
 Ելաւ, ուզում էր ձին խեծնէր, էթար, էն մէկ հոտաղ վերցեց.
- Քու ոտք կոտուէր, չի գիր էս տեղ:
 Ասաւ.— Մենք ըս տեղ փոքրաք էնք արեւ.
 Ամեն մարթ օխտը աւուր խաց ա բերեւ,
 Օխտն օր էս գութանը պաի վարեւ.
 Դու եկար, մեր հացեր ըմեն կերար.
 Պա մենք ըսդից վից օր ինչպէսդ վար անենք:
 Դաւիթ որ տեհաւ էդ աղէն էդ խօսք տուեց.
 Յելաւ, օխտը գութան կապեց յիրարից.
 Կապեց իր ձիան կողքից, ձին քեց.
 Էդ տեղ վարեց, մնաց մէ միջնակ:
 Մէկ հոտաղ վերցից.— Հունար իրան չէ, հունար ձիուն ա
 Դաւիթ էդ խօսքը լսաւ, գութանի զննիլներ քցեց իր թևերից.
 Յինք քաշեց, վարեց, էս խեղին պրծաւ:
 Էդ խետ բիրաւսնին ասաւ.— Ին, էլեք, առէք ձեր գութաններ,
 գնացէք.
- Ձին քեց, կէս օրին խասաւ Բանդամահու կարմունջ.
 Կէս օրուայ խաց կերաւ:
 Քչեց Բանդամահու կարմնջից դալա Կապուտ կող քաղաք.
 Յիրիկուայ ժամիրի վախք Խանտութ խաթուն դուրպին դրեց
 աչքին, տեհաւ Դաւիթ ձիով դալըմ ա:
- Թօզ, դուռն ընկեւ ձիան տոների տակից ըլլում ա:
 Ելաւ Խանտութ խաթուն իր ձին քաշեց, խեծաւ.
 Քչեց, գնաց Դաւիթի դէմ՝ խասան իրարի:
 Դաւիթ իրիչկաց, տեհաւ Խանտութ խաթուն,
 Աւղներ ինչ գովացեր ին, հալա կէս չէն ասեր.
 Դաւիթ ձեռ քցեց, Խանտութ խաթունի վիլ խտրտեց.
 Էրեսներ պաշեց, ճակատն էլ պաշել ուզեց.
 Խանտութ խաթուն ասաւ.
- Դաւիթ, էս մէկ երես քու ճամբիին դուրբան, ինչ դու եկեր էս.
 Մէկ էրես քու ճամբիութենին դուրբան,
 Ել իմ ճակատ պաշիլ ինչ հաւրգաւաւութուն ա.
 Դու ընծի խրմայ գլոխ էս բերեւ.
 Դաւիթ աճրդաւ, ձին դարցրեց, թեխ Սասում եկաւ.
 Խանտութ խաթուն տեհաւ Դաւիթ խրովաւ:
 Դարձաւ ձիանից իջաւ, բորիկ ընկաւ Դաւիթի էտեւ.
- Դաւիթ, ասաւ. մեռնեմ քու արեւին.
 Մէ դարձի, իչկայ թեխ ընծի. նոր թող, դնա,
 Դաւիթ դարձաւ. իրիչկաց, տեհաւ Խանտութ խաթուն.

- Որ բորիկ՝ ոտներ դնում աս փշերի մէջ, գալում.
Արուս էլե, ոտներ ծածկում աս:
Դաւթին սիրտ դարցաւ:
Քչին էս խետին ձիանք. էկան Կապուտկող քաղաք:
Ասաւ.—Դաւթի, արեւի դ մեռնում.
Դու կնոջ, հս իմ ձին քշեմ յառէջ, էթամ.
Ես էլ թաքաւորի ախշիկ էմ.
Ամօթ աս ընձի խամար, որ էրկըսով էթանք:
Ընտի Դաւթ կայնաւ Խանտութ խաջուն քշեց ձին, էկաւ.
Գնաց իր տուն, ձիանից իջաւ:
Դաւթ քամակից քշեց. գնաց հասաւ դարկեաների վրայ.
Տեհաւ դռնապան կայնուկ աս:
Իրիշկաց, տեհաւ էդ դռնապանին.
Վերի պռունկ վերի շէմքի խետ բանցր աս.
Ներքին պռունկ ներքի շէմքի խետն աս:
Դաւթ ը տեղ վախեցաւ ըդու բաց բերնից, ասաւ.
—Ես ձին քշեմ, էթամ. վայ թէ էս դռնապան ինձ զուլ տայ:
Իր յախուն ը տեղ բարե տունց դռնապանին:
Դռնապան իրիշկաց Դաւթին, իր յախուն բարին առաւ:
Դաւթ ասաւ.—Ես մօրուց որ էլեր իմ,
Յէս օր իմ յախուն քեզ բարե տուի:
Դռնապան վերցեց.—Ես մօրուց էլերի,
Չուր մկայ մարդու բարե չեմ տուե.
Յէս օր իմ յախուն քու բարին առայ.
Արի, ձին քշի. դնա՛, Դաւթի.
Թէ Աստուած յաջողեց, քու բան գլօխ դնաց, քու քաւոր ես էմ:
Դաւթ ձին քշեց, էս խետին դնաց, հայաքի մէջ ձիանից իջաւ.
Նօբար էկաւ, ձին բռնեց, Դաւթ էլաւ վերեւ:
Քառսուն փայլելւան էն էկե.
էն ասրմ աս, «ես առնեմ Խանտութ խաթուն, էն ասրմ աս «ես».
Քառսուն մարթ ուղում էր ինքր առնի:
Թրեր քաշին, դրին սուրճի տակ.
Սուրճեն իրեք գոմշի կաշի էր, ասին.
—Դաւթին ինչ կայ ըս տե, զարկինք, սպանենք.
Խանտութ խաթուն մենք առնենք:
Ամենք մէկ մէկ քսւս գինի լցրին, ասին.
—Տա՛ք Դաւթին, խմե՛, գինովնայ, զարկենք, սպանենք:
Քառսուն քսան էլ Դաւթ առաւ, խմաւ:
Իրիշեց, տեհաւ մէկ խմորի տաշտ կայ ընտեղ, ասաւ.
—էս գինին յոնստ էք լցընում:

Ասին.— Կարաս լիքն ա, հաստատ ըլլի Խանտուկ խաթուն։
Քառասուն քաւ էլ տաշտով խմաւ։

Տաշտը տարաւ էս խետին, կարասի կուշտ։

Լցըրից կարասից, իրեք տաշտ խմաւ։

Բեղեր սրբեց, օրախի մէջ վոյթի էր տալում։

Ոտը հակաստան կպաւ սուրճին։

Սուրճէն ոտի դէմից գնաց դէն։

Տեհաւ քառասուն տկոզ թուր սուճրի տակն ա։

Թրեր ժողուեց, փաթուկեց, արաւ բիլագուկ։ Եօֆարին կանչեց։

— Արի, էս էրկաթ վերցրայ, տաւ, թալ մեր խուրճին։

Ինչ էթամ մեր տուն, Աստուած յաջողայ կը շինենք նալ ու մրխ։

Կը շինենք պիղ, կտանք էրիխէքին, դաշտ գրգիկ կը խանեն։

Խանտուկ խաթուն խաց ըռղկեց որ ուտեն։

Խաց կերան։ ամենք մէկ հնգանոց ոսկի տուեց խաց բերողին։

Դաւթի կուշտ փող չի կար, տար, էն էլ տկոր էր իմ նման։

Մէկ մատնիք կար ճկուկ։ հանեց թալեց սինու մէջ։

Խաց բերող սինին բռներ էր։ չի կարաց զաւթեր։

Եդ օղի ծանտութունից սինին դաբալաւ ձեռից ընկաւ։

Որ ընկաւ, գրնկոցն էլաւ, Խանտուկ խաթուն լսաւ էդ ձէնը։

Դաւթի սինին վերջրեց, տուեց խաց բերողի ձեռ։

Մատնիք բերեց, դրեց խաց բերողի թն։

Էկաւ, խասաւ չուրի լղի կուշտ, ինչպէս սէլի տող։

Ասաւ.— Ին, տաւ, էդ քեզ փեւկեւ ըլլի։

Ղաբալաւ մինչև գնաց Խանտուկ խաթունի կուշտ, շատ նեղեցաւ։

Խանտուկ խաթուն ասաւ.— Ախի, էն ինչ զուկոց էր։

Ասաւ.— խանում, Աստրծու սիրուն ըլլի։

Արի էս սէլի տող իմ թիկի խան դուս։

Ասաւ.— Էս ով ա տուե։

Ասաւ.— Էս էն նոր գալողն ա տուե։

«Փող չունիմ, տար փեւկեւ», ասաւ։

Ասաւ.— Ախի, էդ փաւէք քեզի ըլլի, մատնիք տուր ընձի։

Մատնիք սինուց վերցրեց, մոցրեց իր բուկը։

Ճուղաբ արաւ էն քառասունին։

— Էլէք, գնացէք։ ձեզ չեմ առնի։

Դաւթի ասաւ.— Խանտուկ, մէ դուս արի, պոյդ տեսնեմ։

Ասաւ.— Էգոց ես դուս կուգամ քառասուն ճառիլի խետ։

Ամեն ճառիլի վրայ քառասուն անկունք բարցըր էմ։

Իմացի որ ես էմ։

Խանտուկ ճառիլէքին առաւ, գնաց սէլի անկուն։

Դաւթի քամակից գնաց, տեհաւ ըզըրանց։

Տեհաւ քառսուն անկունք բարցր ա դառալաճների վրէն:
 Դաւիթ խասաւ, ձեռ քցեց վզովը.
 Մէկէլ ձեռ պարզեց դպա ծրծկերը.
 Խանտութ խաթուն իր թեւ դեմ բերեց.
 Էս արմունկ դպաւ Դաւիթի քթին.
 Դաւիթի քիթը փլաւ, իրեք կաթ արուն կաթաց.
 Խանտութ խաթուն տեհաւ Դաւիթ իր քթի արնի խետ, փախաւ:
 Դաւիթ գնաց ջրի վրէն, իր քիթ ու բերան լուաց.
 Էկաւ, քամակից խասաւ Խանտութ խաթունին.
 Դաւիթեանի վրէն որ խասաւ, թուրը քաշեց.
 Զարկեց, իրեք ճուղ ծամ Խանտութ խաթունի գլխից կտրեց:
 Ասաւ.—Դաւիթ, ես գիտամ, արեւդ մեռնեմ.
 Քու սիրտ էլած էր, ես քու յախուն փախայ:
 Իրեք կաթ արուն օր քու դնչիցը կաթաց.
 Դու ձեռ ինչ մտցըցիր իմ ծոցը.
 Իմ ծծկերը որ դու բռնէիր.
 Քու դուլաքը գիտամ՝ ինչ դատ ա.
 Կը ճխտէիր, իմ մօր ծծած կաթ իմ պնչներից կզար տակ.
 Սա յախու իմ թե վերցրի վիրի.
 Իմ արմունկ դպաւ քու պնչին, իրեք կաթ արուն կաթաց:
 Ընձի ունեմ վեց ծամ, վեց էլ ախպէր ունեմ.
 Ամեն ախպէր, հեռի էս օճախից, որ մեռնի,
 Մէկ ծամ պտի կտրէի իմ ախպօր վրէն.
 Մկայ իրեք կաթ արուն քու քթից կաթաց գետին.
 Հրմի քամակից էկաւ, խասար ընձի.
 Թրով զարկիր, իմ իրեք ծամ կտրիր.
 Ամեկ ծամ քու մէկ կաթ արունի գին դուս գայ:
 Էրկսով էլ էկան տունը. Դաւիթ Խանտութ խաթուն պսակուան.
 Նոր ըզ տեղ նստաւ, լացաւ. Աստըծուց կռիւ ուղեց.
 Միտքը ընկաւ Խանտութ խաթունի էն խօսքը, «գլխի էս բերեր».
 Ասաւ խաղով.—Օրհնեալ բարեբաւ Աստուած,
 Սա մախ տուր մեռանիմ.
 Սա կռիւ տուր, անեմ.
 Էս օր կնկայ ան տուած եմ,
 Սա մախ տուր մեռանիմ.
 Սա կռիւ տուր անեմ:
 Խանտութ խաթունի մէ գլխի բերեմ.
 Դե, բերեմ, դե, բերեմ:

Օխտն օր քմաւ էդ խօսք.
 Մէկ էլ տեհան նուղապ էկաւ.

(Օղան-տողան թաքաւորից) .

— Դաւիթ, չըլլեմ, չիմանամ թէ Խանտուկ խաթուն տանիս .
 Եւան պտի գաս, ընձի խեղ կուսես .

Եւան Աստուած ընձի կտայ, եւան քեզի :

Դաւիթ իր բաւարուկ տեհաւ որ էթար կռիւ :

Յէլաւ Դաւիթ որ էթար, Խանտուկ խաթուն վերցրից .

— Դաւիթ, պաի էթան, Աստուած յաջողայ .

Մէկ պողպատե սուն կայ իմ սրնոռի մէջ .

Քու թուր ճոպի վրէն, թէ կտուեց, գնա կռիւ :

Սուն որ կընցնես, ընտե մէկ փոս կայ, ընտե քու ձին լցրայ .

Թէ թուաւ, ընցաւ, դու գնա կռիւ .

Թէ չի թուաւ, չընցաւ, դարցի, արի :

Ասաւ .— Խանտուկ խաթուն,

Մէկ խօսք ասելիք, իմ սիրտը դադելիք .

Էս էլ էլաւ իրեք դադ, թէ դուռայ էկայ, ես գիտամ :

Ձին քչից որ էթայ, Խանտուկ խաթուն էկաւ դէմ, ասաւ .

— Դաւիթ, դու կեթաս կռիւ, բալի Աստուած չի յաջողայ .

Բալի քեզի մի փորցանք գայ, պա ես քեզի ընչով ճանչնամ :

Ասաւ .— Ես էթումիմ, օխտե աւուր վրայ թէ էկայ,

Վրայ ութին կգաս էն ջանդակների մէջ .

Իմ աջ թևի վրայ բազպինդ կայ, էն իմ ջանդակն ա .

Ձթողաս իմ խալալ ջանդակ էն խաւամ ջանդակների մէջ :

Դաւիթ ձին քչից, գնաց, խասաւ պողպատե սունը .

Կանչեց .— Մարութիկ Աստուածածին,

Խաչ պատրագին .

Թուր կայծակին,

Ձարկեմ, կտի պողպատե սին .

Չսանիս իմ ձեռաց քամին :

Էնպէս դուվաթով դարկեց ը տեղ էդ սանը, կտրից .

Ղալամ դալամի վրէն մնաց, շուր չէկաւ . սա խապար չէլաւ .

Միտք արաւ .— Ջանքմ, էս դրօշն որ ես զարկիմ,

Էդ սունը ընչի յիրար չէկաւ իր տեղից :

Ասաւ .— Սեւանաս, դու թելիկ,

Ընչի դուվաթ չտիք իմ բազկին .

Ես զարկի, կտի պողպատե սին :

Թե սեպաւ, էլաւ քամուր .

Էս եանից (աջ) մէ բարակ քամի էն տեխէն էկաւ .

Ձարկեց, վերի դալամ որ կտրել էր, քամին քցեց, ներքին մնաց .

— Հայ գիտի, առաւ. թելիկ, կանանչես դու.
Դու ղուվարք տուիր իմ բազկին.
Կտնիմ պողպատե սին:

Ղալամ, ղալամի վրայ կայնաւ.

Քամին տուեց, շուռ տուաւ:

Թէն էլի կանանչաւ Աստուծու հրամանքին:

Ձին քչեց, ընցաւ, դնաց. խասաւ խանդակիմ կուշտ.

Մէ էնպէսդ զանկու տուեց ձիան կուշտ ու կողին.

Կողրանք մտան փորը, ձին թռաւ առուն, ընցաւ.

Հասաւ Օղան-տօղան թաքաւորի դռունին:

Օղան-տօղան թաքաւոր օխտը ղլխանի էր.

Էն էլ Մարլայ Մեկիքի նման պօլ դռուն ժողուեր էր:

Դաւիթ ձին քչեց մէջ, չորս օր կուռաւ.

Վրայ խնդին դռունի մարթիկ թուղթ բացին.

Իշկացին բռնաբաներ թէ «ըստնց աչգ ջրից ա բահամ էկե.

Բադոնք ֆեռզ էն, բերէք, ջրի ճանբախ ըղրանց վրէն կտրենք:

Ջրի ճանբախ կտրին. չեն թողում էթայ դպա ջուր.

Չունքի չուր իրիկուն կուռում էր, էթում, ընկնում էր ջուրը.

Յարեք միաւորում էր, առաւօտ էլի գալում էր կուռ:

Ջրի ճանբախ որ կտրին, գնաց, մտաւ մէկ մասուրի քօլի տակ:

Ղուռն իր թեւի գալում էր, ետեքի մէջով ընցնում էր.

Դաւիթ խապար չէր բլլում:

Դաւիթ ը'տեղ շատ նեղացաւ իր սրտի վրէն.

Կանչեց. — Աստուած, եան ընձի մախ տուր, եան մէ իմօստ տուր.

ձար-ճանփէն իմ վրէն կտրեր էն, խեղճացեր էմ:

Էդ դռունի մարթ վախենում էն, չեն քշում վրէն.

Ասում էն. — Էթանք. ըլի մեղի պիրատի սպանի:

Համա էն դիխն ա ընկե Դաւիթ, մէկ էրախայ էլ կսպանի.

Էն իր ցաւով, ա շեկու.

Էնդոնք վախենում էն, վրէն չեն քշում:

Խօղբորտանք էլան իշկացին Դաւիթի աստղն խաւար էր էրկում.

Մէկ ձի ունէին, ասին. — Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի.

Մեղի եփ կը խաւցենս Դաւիթին:

— Մէկ հաց ուտելու ժամանակ ինչքան կը քաշի, ընքան ժամանակ:

Ասին, — Ինչպէս ամակ տուեր էնք քեզի, քու աչկեր բռնի:

Ասին. — Մուրատ Աստուած, Մուրատ ձի.

Մեղ եփ կը տանես դէմ Դաւիթին:

— Մէկ պապիրոս քաշելու վախճը ինչքան կը քաշի:

Ասին. — Հր, ինչքամ ամակ տուեր էմ քեզի քու աչկեր բռնի:

—Մուրաա Աստուած, Մուրաա ձի.

Մեզ երբ կը տանես դէմ Դաւթին:

Ասաւ.—Էլեք. ձեզ ձիան վրայ պինդ բռնեք.

էս սահաթին աւելեր խփեք, բացեք:

Ձեզի տանեմ. խասուցեմ Դաւթին:

Ձին խեծան, էկան հասան դռունի կուշտ.

Ձիանից իշան, շորեր փոխին, հարցրին.— Էդ ինչ պախա ա.

Ղօճումի մարդեր վերցրին.— Դաւիթ էկե, կռիւ ա անում.

Օղան-տօղան թապաւոր մեղի ժողուե, բերե. կռիւ անենք:

Ասին.— Պա որտի ա Դաւիթ, Ասին.— Մասրբի ֆօլի տակն ա.

Մենք յախու չե՛ք կարում էթանք վրէն կռիւ:

Ասին.— ձանքախ տուէք մե, էթանք վրէն կռիւ.

Բռնենք, բերենք տանք ձեր թաքաւորին.

Իզին տուին էդ էրկու մարդին. դնացին Դաւթի կուշտ.

Ըղըրանց բերնի բուղը. որ ըլլում էր,

Դաւթի բերնի բուղը քշեց տարաւ փորի մէջ.

Դաւիթ ը տեղ. լացաւ, ասաւ.

—Յես օր երկու հոգի եկեր եմ.

Ես մօռուց ելեր ի,

Կովերն ի տուեր.

Ծնկներս չեք տուեր ջուր:

Գետերն եմ զարկեր.

Ջաներս չեք քշուեր:

Էս օր մե փոքր առու եմ մտեր,

Չուր ծնկվերս ա ծալվեր.

Էրկու խոփի եկեր ին.

Ձեմ գիտում, յես օր իմ խոփն պսի առնին.

Թե չե ընձի իմաստ պսի կայնին:

Արունի, բարութի մէջ թաղուէր էր. խօրօղբորտանք չէր ճանաչում.
Խօրողբորտանք խասան, վերցրին.

Մէկ չըլկեց, մէկ ընկաւ յառէջ, որ մեծի միջից խանին դուս.

Ղօճում ժողնուաւ վրէն.— Թո՛ղ, սպանենք, ասին.

Մէկ խօրողբէր չլկեր էր, մէկ թուր բռնեք ընկեր դռումի մէջ.

Ձէր թողում Դաւթի մօտ գային:

Դաւիթ տարան, քցին ջրին մէջ.

Էդ էլ լեւաջուաւ, ջրի մէջ լողացաւ, դիմջացաւ:

Ջրից յէլան դուս. իրեքով էլ էկան ընկան դռումի մէջ:

Ջարդ ու բուրդ արին պիտաւի.

Օղան-տողան թագաւոր բռնեցին.

Թեւեր կապեց 'Դաւիթ, դրեց խրոզորտանց կուշտը,
Ասաւ.—Դե, կայնէք,

Չուր ես էթամ առուի կուշտը, լուացունմ, գամ:

Չուր խառաւ առուն, տեհաւ դալմաղալն էլաւ.

Էկաւ, տեհաւ, Օղան-Տողանի օխտը գլուխն էլ կտրեք էն:
Խորդորտանց վրէն նեղացաւ, ասաւ.

—Ընչի ըզրա՞ պօխ կտրեք էս.

Ըդի սաղ պտի տանէի Խանտուլ խաթունին հասիյաւ:

Ասին.—Մարդ իր դուռման կը թողնի սա՞ղ.

Էդ տեղ մէկ խօսք 'Դաւիթից էլաւ, մէկ խրոզպրտանցից.

Կռռան. խրոզպրտանք ինաց արին, թողին գնացին:

'Դաւիթ թողեց, էկաւ որ առուն լուացուի:

Օխտն օր քմեր ա, վրայ ութ աւուր ա.

Խանտուլ խաթուն տեհաւ որ 'Դաւիթ չէկաւ.

Ինքն էլաւ, ձին խեծաւ, էկաւ.

Մէկ օանին մգրախը զարկում ջանդալներին,

Գետնէն եռսուն ջանցակ բանցրացնում էր վիրե.

(Էյ գիթի դուվաթ, տունդ չի քանդուի).

Իրիչկում էր թևի վրէն, տեսնում բազալին չկայ.

Տփում դիտին եռսուն ջանդակն էլ.

Ջարկում, եռսուն էլ ա վերցնում:

'Դաւիթ առուից իրիչկաց, տեհաւ.

Խանտուլ խանում դանին մգրախ զարկում,

Եռսուն ջանցակ վերցնում բանցր:

Ձէն առեց'Դաւիթ.—Է՛յ, էդ ինչ էս անըմ.

Քու սիրական ես կմ սպանի, քու դուռմանը ես էմ:

Խանտուլ խաթունի աչքերի սեր, սիւտակ խառուաւ յիրար.

Ձին քչեց 'Դաւիթի վրէն.

Ձէր ճանաչըմ իր սրտի հեռսից.

Էլ 'Դաւիթ որն ա, աչկեր կարմրեք ա.

Մէկ դրւպ զարկեց 'Դաւիթին:

'Դաւիթ չոք առաւ գետին, էլաւ, կայնաւ, ասաւ.

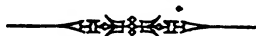
—Թէ ընձի այան չանեմ, զարկե, ընձի կսպանայ:

Մէկ դրւպ զարկեց 'Դաւիթ Խանտուլ խաթունին.

Խանտուլ խաթուն ձիանից ընկաւ տակ.

Ասաւ 'Դաւիթ.—Ընչի ես զարկում, 'Դաւիթն եմ ես:

Նոր յիրար ճանաչան, մարդ, կնիկ էլան, էկան տուն:

Գ.

ԴԱԻԻԹ ԵՒ ՄՅԵՐ

Մէկ ժամանակ մնացին, Աստուած ըզըրանց մէ տղայ տուեց.
Անուն դրին Մհեր, Դաւթի խօր անուան վրէն.

Մհեր ջոջացաւ:

Ամեն օր Խանտութ խաթունի ախպրտանք կեթային ավ-դուռ:
Էս խաթին Մհերին էլ տարան իրանց խեղ.

Իրանք կը նստին ուտել խմելու, Մհեր կեթար ավ անելու.

Իրիկուն ավը կտար. քեռիք կը տանին տուն.

Ինքը դատարկ կուգար տուն:

Մէ օր Դաւթ վերցրեց, ասաւ.

—Որդի, երանի դու իմ տղէն չեղնէր:

Ասաւ.—Որդի, մէկ օր էլ մէ ճնճուղ դու բերէր, ես ուտէր.

Ասաւ.—Իմ խէրս. սուրգ տուր, էն ղղաւ բերեմ.

Մի ամիս ուտես, չի պրծնի:

Էլաւ, քեռիքների խեղ գնաց, գնացին մեծի մէջ.

Յէլաւ ինչ արաւ Մհեր.

Էրկու ծառ ծռացրեց, բերեց ցածր.

Էրկսի ծէր կպցրեց յիրար.

Իրեք քեռին մէ ծառի վրէն նստըցրեց,

Իրեք քեռին էլ մէ ծառի վրէն.

Ոտը ծառի վրից վերցրեց.

Ծառերը դգուան, էն իրեքը տփին գեղի մէկ ղուաղը.

Ընդոնք ընտե մեռան, ընդոնք էլ ընտե:

Էլաւ, ինքը գնաց ավ անելու:

Մէ յիմարի ծառ փոխան արաւ, ավը շարեց վրէն.

Յիրիկուան բերեց, տուեց խօրը. ասաւ.—Առ քե:

Ասաւ.—Քու քեռիքն ուր են.

Ասաւ.—Իրեքն նա մեծի ղուլսն էն ծիծաղում,

Իրեքն էլ մեծի մէկէլ պուլսն էն ծիծաղում:

Ասաւ.—Չըլլի սպաներ ես:—Չէ, չեմ սպաներ, ասաւ.

—Բաս ինչ արիւր ընդլանց:

Ասաւ.—Ծառը բանցր, ցածր էնք խաղում.

Ոտս վերցրի վրե ծառի վրից.

Էն իրեք տփեց մեծի ղուլս, էն իրեք գեղի ղուլս:

Դաւթ ասաւ.—Քու քաջարուկ տես.

Առաւօտ եւ, դու պտի կռուենք:

Լուս բացուաւ, խէրն ու տղայ կպան իրար.

Խանտութ խաթուն տեհաւ խէրն ու տղայ զարկում են իրար.

Ասաւ.—Դաւիթ, մը զարկի իմ ճղին.

էն իմ կաթնակեր պալին ա:

Դաւիթն ասաւ.—Պսի զարկեմ, Խանտութ խանում,

էն քու վեց, ախպօրն սպաներ ա,

Պսի զարկիմ, քու վեց ախպօրն փոխը առնիմ:

Խանտութ խանում դարձաւ, տղին ասաւ.

—Որդի, մի զարկ քու հօր.

էն սրւակ մուրուս ա.

էն քու խէրն ա:

Ասաւ.—Մերիկ մի քնկնիր արանք.

Պսի զարկիմ ես.

էն սրւակ մուրուս

Գլխի վրայ բերեմ:

Ջարկեց, խէրն ընկաւ.

Յէլան, թորկին, էկան տուն, Դաւիթն իր կնիկ.

Ասաւ.—Կնիկ. ել էթանք մէ քաղաք.

Ել էս տեղ նստելը հարամ ա մեզ վրայ.

Յէլան, Մահրին թողին Կապուտ կող քաղաք.

Դաւիթն ու Խանտութ խանում էկան դպա Սասուն:

Էկան Խլաթայ քաղաք, Խլաթցիք էկան դէմ, ասին.

—Դաւիթ, արի կռուենք, նոր էդ Խանտութ խանում տար:

Դաւիթն ասաւ.—Ինչ հետ օղուլ ուժալ կայ.

Լաւ չի մկայ կռուեմ, ամօթ ա.

Էթամ տուն, յետոյ դամ. կռուենք:

Ասին.—Չիս գայ.

Ասաւ.—Աստուած վկայ ըլլի, գամ:

Գնաց տուն, մի ամիս մնաց. մտահան արաւ:

Մէկ օր Խանտութ խանում ասաւ.

—Շորերդ խան, լուամ.

Խանեց որ լուացին, տեհաւ աջ եան յըմն սեցեր ա.

Իրիչկաց Խանտութ խանում, ասաւ.

—Ընչի եա քու մէկ եւան սեցե.

Ասաւ.—Օրթում էմ կերի, օրթում ընձի վերայ կոտորուեր ա.

Ուշացեր էմ. չիմ գնացի. չորեր տու խագնիմ:

Շորեր խագաւ ու գնաց Խլաթայ քաղաք:

Գնաց ընտե, դօշուց ժողնուան էկան որ կռուին։
 Իրեք օր կռուան, տեհան չեն յաղթում։
 Վրայ չորսին 'Իաւիթ իջեր էր ջրի վրայ վաքլում էր։
 Վերեանց մէկ գութանի խոփ կարմրցրին։
 Էն տաք խոփը տփին 'Իաւիթի դօշին. ընկաւ վէր։
 Խօրողպրտանք իչկացին. տեհան 'Իաւիթի աստղը խաւար ա.
 Զին խեծան, էկան. խասան Դաւթին.
 Տեհան 'Իաւիթ պէյուց ընկած ա, հալ չկայ վրէն։
 Գլուխ վերցրին 'Իաւիթի, դրին իրենց չոփ վրէն.
 Դաւիթ արև տուեց քու որդուն։
 Թապուք սև կապին, առան բերին դաւա Սասուն.
 Խանտուկ խաթուն էլաւ, իրիչկաց բացանից.
 Տեհաւ 'Դաւիթ քապուք սև էն բերում.
 Իրան բացանի գլխից տփեց գետին.
 Էն էլ էն տեխ մեռաւ։
 Էրկուս մէկ տեղ բերին, տարան խորին։
 Էկան տուն, միտք արին էրկու ակապէրով,
 Ասին.— Դաւիթ տալմ էր, մեզի տղայ կայ Կապուտ կող։
 Էկան Կապուտ կող քաղաք որ առնեն, բերեն.
 Զէն տուն.— Մհեր, Մհեր, արի, էթանք.
 Քու խօր Խաթայ քաղաք սպանիր էն,
 Արուն փոխ առնենք։
 Էլան, առան իրանց խօրողպօր տղէն.
 Առան, բերին Խաթայ քաղաք։
 Մտան քաղքի մէջ.
 Էգեղէն, որցեղէն չթողին, յըմեն փրթին։
 Տեհան մէկ պառաւ տաք տաք ապուր խառնում,
 Շերեփ ճիջից խանե, չերեփից բուղ ըլլում ա. ♦
 Ասին.— Պառաւ, էդ ուր էս էթում։
 Ասաւ.— Ասումին, «'Իաւիթի տղէն էկե»,
 Էթամ, իմ չերեփ տփեմ գլխի մէջ. իմ սիրտ հովանայ.
 Իմ վից տղէն սպաներ ա։
 Մհեր ասաւ.— Արի մօտ, տրի մօտ.
 Անկնջներից ծանտը էմ, բան չեմ լսում։
 Ասաւ ու ձեռ տուեց պառուին, դրեց գետին.
 Մէ ոտ դրեց ոտի վրէն, մէ ձեռ քցեց մէկէլ ոտ.
 Քաշեց, ճղեց, թալեց ընտեն։
 Էլան, թողին, քաղքից էլան դուս, էկան Սասուն։
 Մհեր շատ սիրուն տղայ էր.
 Ամեն օր կեթար ավ-դուց.

Ձէնով Յովանի կնիկ-Գոհար խաթունի աչկ ընկաւ Մհերին:

Մէ օր վերցրեց ասաւ:

— Յովան, դու գատ, էս օր էթաս ավ-դու:

Մհեր մնայ տուն, շորեր լուանք:

Ձէնով Յովան գնաց ավ-դու: Մհեր մնաց տունը:

Ջուր տաքացրեց կնիկ, ասաւ:

— Մհեր, արի. ջրից լից, ես իմ գլօխ լուամ:

Մհեր էկաւ, նստաւ ըդրբա քամակ,

Մէկ ձեռ դրեց աչկերին, մէկ ձեռով ջուր լցեց գլխին:

Խօրողպօր կնիկ ասաւ:— Տեսնեմ ընձի քամաւ աւրմ ա:

Գայ, ընձի խեղ նստի, կաղնի:

Տեհաւ աչկեր խփուկ ա, ասաւ:

— Մհեր, ընչի քու աչկեր խփեր էս:

Ասաւ:— Խարս, չէ մեղք ա. ես քու ջանցակ տեսնեմ:

Գոհար խաթուն էլաւ, կայնաւ, իրա շորեր ճղրտեց:

Իր էրես ճանկուտեց, գնաց տուն, նստաւ:

Յիրկուն մարթ էկաւ, ինչ իլամ արաց, չի խօսու:

Ասաւ:— Ջանք, ընչի չես խօսում:

Ասաւ:— Էդ բէ մուրաս թողեր էս տունը բուլա:

Էս օր գնացեր ի լուացուելու,

էկաւ, ընձի խայտառակ արաւ ջրի մէջ:

Ասաւ:— Կնիկ, ես ինչ անեմ, էն ճահիլ ա, ես անիլ էմ:

Առաւօտ կը զրկենք ավ-դու ընդրան:

Ինչ իրեկուն գայ, դռներ կը փակենք, դարկեաներ կը խողենք:

Կասենք. «որդից էկեր էս. գնա էլի ընտե»:

Առաւօտ Մհերին զրկին ավ-դու:

Յիրկուն էկաւ, տեհաւ դռներ փակ ա, դարկեաներ խողած ա:

Տեհաւ տեղ չիկայ էթայ ներս:

Նստաւ, լացաւ, կանչեց:

— Խերախոս խոզուպէր,

Էս օր խեղ չունեմ,

Արա խեղութեմ:

Խերախոս խոզուպէր:

Էս օր անեք իմ մնացի:

Արա տեղութուն:

Խերախոս խոզուպէր,

Էս օր եթով եմ մնացե:

Արա խեղութուն:

Անճար եմ մնացի:

Արա մեկ ճար.

Խեղախոս խօրոզպէր.

Խօրոզպօր սիրտը լցուաւ.

Էլաւ, բացանի գլխի կայնաւ.

— Որդի, ասաւ, էդ բանը ինչ դու ես բռնե.

Մեր ազգի մէջ մէկը չի բռնե.

Ո՛րտից էկեր էս, էլի գնա էն տեղ.

Մեր ազգի մէջ ըդենց բան չկէ:

Մհեր կանչեց խօրոզպօր.

— Քու կնիկ ինչպէս իմ Խանցուք խաթուն մերս,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Քու կնիկ իմ բերնի սրբութուն ըլլի,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Քու կնիկ իմ ճակտի մեռօն ըլլի,

Թե ես եմ բանից խապարութուն ունեմ.

Խազար ափսոս, խազար ափսոս.

Խեղախոս խօրոզպէր, Խեղախոս խօրոզպէր.

Քու կնկան խափուած ես դու:

‘Իե’, կաց բարի, չուր խազար տարի:

Ես եմ եթալու, դու ես մնալու.

Ես եմ եթալու, դու ես մնալու,

Խեղախոս խօրոզպէր . . . :

Խօրոզպէր իջաւ, դուռ բացեց որ Մհերին բերի ներս.

Տեհաւ Մհեր օրթում ա ուտում.

Ինչ դդար կանչեց, Մհեր չի դարցաւ:

Գնաց, ընկաւ խօր գերեզմանի արանք, մօր:

Պարկաւ, կանչեց, լացաւ էս խեղին.

Խօրը ձէն տուեց. ասաւ.

— Հերիկ, վեր ելի, յես օր վեր ելի,

Քու տղեն անտէր մնացե, անտէր մնացե:

Քու տղեն դռներ անճար մնացե.

Յես օր վեր ելի, Մսրը տու, ծառայեմ.

Յես օր դռներ անտէր եթքմ եմ մնացե:

Գերեզմանից ձէն էկաւ դուս.

— Որդի, ես եմ մեծացեր.

Թափեւ ա գլխիս մազեր

Մսրը Մսրայ Մելիփին ա:

Էն օր դու ինչ ծնար.

Քու զլօխ Հալապն ա գրուեր:

Դարձաւ մօր — Մերիկ, վեր էլի, յես օր վեր էլի,

Քու կաթնակեր պալէն անէր մնացեր.

Էլի, Թեհրան ռուր, երամ, ծառայեմ.

Էս օր երբմ եմ մնացե,

Դուներ անէր եմ մնացե:

— Ուղի, ես օր ես եմ մեծացեր.

Թափեր ա զյխիս ծամեր.

Թեհրան Անմու շահին ա.

Քու զլօխ Հալապն ա գրուած.

Իմ կաթնակեր պալէն:

— Խերիկ վեր էլի.

Քու ամական ընձի խալալի, (կրկնել)

Խօր դերեզմանից ձէն չելաւ, դարձաւ մօր.

— Մերիկ, վեր էլի,

Քու ծծի կաթ ընձի հալալի.

Տեհաւ ձէն չի ըլլում, էդ տեղ նոր կանչեց. լացաւ, ասաւ.

— Օրհնեալ բարեբար,

Արարիչ, Տեր Աստուած,

Խնամքն եր շաւ.

Օրհնութուն, բարեբարութուն

Վր անկանջ արողաց.

Վր հազր մատուց.

Ըստեղ Դաւիթ վերջացաւ:

Մհեր Թող էթայ դպա Հալապ:

Մհեր ընկաւ ճանրախ, ետլաւ-ետլաւ գնաց.

Միամիտ էր, չէր գիտրմ ճանրախ ինչպէսդ էր.

Գնաց, մէ բաղ ըռաստ էկաւ, ասաւ.

— Պեգրեր էմ, գնամ էթում, էդ բաղի մէջ ջուր կըլլի, խմեմ.

Գնաց, նստեր էր հաւուզի վրէն ջուր խմելու.

Բաղից հեռու բանցր օթախ կար.

Փանճարից, ախչիկ կար, իրիչեց.

Տեհաւ բաղի մէջ մէ մարթ ա նստի:

Ղառավաւին ըռղից, ասաւ. — Թո ըլլի էթայ, մեղք ա.

Թէ իմ ախպէր տեհաւ, կապանի:

Ղառավաւն էկաւ, ասաւ. — Այ տղան, էլի, գնա:

Ասաւ — Ես էկեր ի, զաթի պտի էթայի. միայ չեմ էթար,

Ով որ գալըմ ա, Թո գայ դպա ընձի:

- Ղառավառ դարցաւ, էկաւ տունը, ասաւ.
- Էն մարդն՝ ասաւ.— Ես դարիք մարդ ի, պիգրած ի,
Ասի ջուր խմեմ, էթամ, որ էնպէսդ ա, ընդրա տէրը թո գայ.
Ես Աստուած ընդրա կտայ, ես ընձի:
- Ախշի, էն մարդ սրտով մարթ ա էրևում.
- Գնա. կանչի, թո գայ, հայ ուտի:
- Ղառավառ էկաւ, խասաւ Մհերին, ասաւ.
- Ախպէր, իմ խանըմ քեզ կանչում ա տուն. արի, էթանք:
Էլաւ, ընկաւ ղառավառի քամակը, գնացին օրախը.
Խանըմ խաց բերել տուեց ընդրան, նստաւ. կերաւ:
Մնաց, իրիշկայ պահին էր.
- Իրիշկաց տեհաւ մէկ մարդ ճանբախ գալում.
- Մէկ չիմարի ծառ դրե թեին.
- Վէրի ճղները վէրի օխչար վերի դաւար չարե.
- Ներքին ճղներ գետին քըրքաշ էթում ա.
- Թօզ դուման տուե վրէն:
- Էյ խանըմ վերցրեց.— Ախպէր, դու գնա, քեզ պախեմ.
- Իմ ախպէր կգայ, քեզ կսպաննի. Քուլընկի դեն ա.
- Դու ընդրա վրէն չես կարայ: Ընդրան պախեց:
- Ախպէր էկաւ տուն, չիմարին գրեց գետին.
- Ջանաւաւներ որ շարեր էր վրէն. իջեցրեց ցածր.
- Բերեց ներս, ասաւ.— Քուրիկ, մեր տունը մարդախոտ ա գալում,
Ասաւ.— Ախպէր, սարից, ձորից դու ես գալում.
- Մարդախոտ էս տեղ ինչ ա անբա:
- Ասաւ,— Ջանըմ, դու ընձի մի խափի,
- Բաղի մէջ ոտտտեղ կար, գնացիր էր հավուզը.
- Իզը բռներ էմ, խոտը առեր էմ, էկեր էմ մեր տունը.
- Քուրիկ, աւաջի Աստըծու ուխտ ըլլի, էն մարդին չսպանեմ:
- Ախպէր, ասաւ, մէկը էկաւ, չի զմրեայ սպանել տայի:
- Դե, ել. գնա, որ տե պախեր էս, բեր:
- Գնաց, Մհերին պախած տեղից խանեց, բերեց:
- Դեն իրիշկայ Մհերին, տեհաւ տեսակով տղամարդ ա.
- Սիրուն ա, բոյ-բուսաթով ա.
- Պա. ասաւ դեն, դու իմ անուն չես լսե.
- Ես Քուլընկի դեն էմ. դուեն իր թևով, օձն իր պարտով իմ
Թիմոռի մէջ չկարայ գայ իմ յախու.
- Դու ինչպէս սիրտ արիր. թող զիմ սինոռը, գնա.
- Ասաւ.— Ին ախպէր, Աստըծու շնորքը շատ ըլլի.
- Աստըծուց սալվայ մենք, մեր ազգը մարդից չենք վախենայ:
- Դեն ասաւ.— Ղօ՛ւախ էս, բիրտան բիր չիմ զարկի.

- Բերած ավերից կերակուր էփին, խաց քաշին, կերան
Ասաւ.—Անբաղդութիւն չեմ անի. էլի, գուլա՞ց կպինք.
Թէ ես տուի գետին, կսպաննեմ.
Թէ դժու տուիր, իմ քուրը կտամ քեզի.
Քնան, լուսը բացուեցաւ.—Խեղը բարին գայ ձեզ վրայ.
Էրկսով հասան իրարի. Մհեր վերցրեց դէին, տուեց գետին.
Ասաւ.—Որ ուխտ էմ արե, իմ քուրը պտի տամ քեզի.
Ես էլ քեզի ախպէր ըլլեմ.
Մհեր ասաւ.—Ես չեմ պսակուի. ես պտի էթամ Հալապ.
Էլաւ որ էթար, դէն ասաւ.—Դու մնակ մէթար.
Ես էլ պտի գամ քեզ հետ, օրթուս էմ կերե, ախպէր ըլլեմ
Էլան, ընկան ճանրախ, գնացին.
Շատ ու քիչ Աստուած գիտայ, չուր խասան Հալապ.
Գնացին մէկ պառուի.—Նանէ, ասին. դօնալ չես ուզի.
Պառաւ վերցրեց.—Որդի, դօնախ Աստըծու դօնախն ա.
Նե ուտելու ունիմ, նե խմելու ունեմ.
Մհեր էլաւ, փող տուեց պառաւին.—Նանէ, ասաւ.
Ես էլ տեսնումեմ քու տուն գա՞ց չիկայ.
Տար, տուր խացի, եմակի. բեր, ուտենք.
Էվելի փողն էլ տուր, մէ ձեռք չոր առ, մէջը քնենք.
Մենք որ էթանք, ուրիշ դօնախ էլ կգայ, մէջը թո քնի.
Տհհան չարաթը մէ անգամ թաքաւորը հրամայում ա.
Հալիլը ժողովում ա, գալըմ, նստըմ, խօսում էն.
—Նանէ, մենք էլ էթանք ըն տե, մեզ խեղ չեն կռուի.
Ասաւ.—Որդի, իրան վիճակի մարդն ա կանչըմ.
—Նանէ, ասաւ, ես էլ թաքաւորի որդի էմ.
Ասաւ.—Որ էղպէսդ ա, իրաւունք ունես, էթաս.
Մհեր գնաց թաքաւորի գլօխ տուեց, օխտն անգամ.
Վրայ ութին ձեռ կապեց, կայնաւ.
Թաքաւորը իրչկաց, տեհաւ ըդըրան.
Սիրուն տղամարդ ա, լիքն ա, բօյով-բուսաթով ա.
Ասաւ.—Էսի կասես թաքաւորի ցիւղ ըլլի.
—Այ տղա, ասաւ. դու յո՛ւստ էս. ինչ եո ուզում.
Ասաւ.—Տէրութունը հաստատ ըլլի, ես Սասմայ էմ.
—Սասմայ ումանից ես դու.—Դաւթի տղէն.
Ասաւ.—Էն Դաւթ Մարը քար ու քանդ արաւ.
Ընդրա ազգական էկան, գնացին Խլաթ քար ու քանդ արին.
Մէ նա դինջ մարդ էք դուք, քու անուն ինչ ա.—Մհեր.
—Դաւթի տղէն Մհեր դժու ես.
Թէ էկեր ես էս քաղաք. խելօք նստես, կայնես.

Ասաւ.—Դե, դաբիւղ մարդ էմ, ինչ գործ ունեմ խալիսի խեղճեղ շանց տուեց.—Դե, ասաւ. գնա, նստի, խօսանք։
 Էդ Թաքաւորի սիրտը փոխուաւ Մհերի վրայ, սիրեց ըզըրան.
 Ելաւ մէկ կաթ արուն, ընկաւ Թաքաւորի սրտին մէջ,
 Էն օր քիչ խօսացին. Մհեր էլաւ, շնորհակալ էլաւ, գնաց.
 Մնաց մէկէլ օր, Թաքաւորը խացի վախճ կանչեց ըզըրան.
 Թէ.—Թաքաւորի ցեղ ա, մեղք ա, թո՛ղայ, խաց ուտի.
 Հաց քցին, նստան ուսիլու. ծիրանի չիր ին էփեր,
 Մհերը կերաւ, կոճերը ժողուեց ձեռի մէջ.
 Էս խետին խաց վերցրին, սինօդապետներ էկան.
 Կէս էս ներկով. կէս էն ներկով.
 Ինքն էլ աթոռ դրեց, նստաւ ամենից բարցր։
 Մհերն ամենից ցածր նստաւ.
 Էդ կոճերը առաւ էրկու մասի մէջ.
 Ըսենց որ կոճերը մատների մէջ ճխտոււմ էր.
 Կոճը թռնում էր, դիպնում էր սինօդապետների կողքին.
 Մէկէլ կողքից դուս տալում էր։
 Մէկէլ տեսնում էր, էն մարթ Թաւալում էր ընտեղ.
 Էս խետին մէկէլ եանից բռնըցնում էր կոճը.
 Էն ներկի մարթ Թաւալում ին գետին.
 Ընկնումին քամկի վրայ, կողքի վրայ, փորի վրայ.
 —Ջանրմ էս ինչ էր, էս մարթիկ պէյուճ էլան.
 Նա բուանքի ձէն կայ, նա բան կայ, իրարու ասին.
 —Էս տեղ մէ հնար կայ, էս մարթիկ էսպէսդ չըջան.
 Էլան ձէն տուին. ընկնող մարթիկ էլ չի խօսացին.
 Տեհան արուն էլաւ, էդ մարթիկ, շորեր ծածկեց։
 Էլան, շորեր խանին, տեհան որի կողքից դպե,
 Մէկէլ կողքից տուե դուս.
 Որի սրտից դպե, քամկից տուե դուս։
 —Ջանրմ, Մհեր, չըլի բու բաներն ա.
 Ըզըրան (Մհերի) ազգը սուրբ ասել չըն դիտայ.
 Գողութուն, բօզութուն չըն գիտայ. դուզ կը խօսային.
 Որ հարցրին ասաւ.—Վալա, ծիրանի կտի խետ խաղում ի.
 Իմ մատի միջից ինչ պրծաւ, դպաւ ըզրանց.
 Մէկէլ եանից դուս տուեց. ես ինչ անեմ։
 Ասաւ.—Ձեր ազգը, ես մէկէլ որը ասիմ.
 Նա դիմն մարթիկ էք դուք։
 Էլ վախեցան ըտե Մհերից. չկտրացին մօտանալ.
 Կռուան խետը թէ.—Դու կը մնաս, էլ կը գարիես, կսպաննես.
 Էդ քահաւ մարթիկ իմ քաղաքի մէջ չմնայ, էթայ։

- Մհեր վերցրեց.—Սա էկեր, էմ. պտի էթիմ զաթի.
 Սա չեմ էթայ, դու ինչ կանես, ալա ընձի.
 Թաքաւոր դօռուն ժողուեց, սասա.
 —Մինակ վայ թէ չի յաղթենք ըզրան.
 Էկան որ քողքից խանէն, զրկեն ըզրան.
 Մհեր սասա.—Սա չեմ էթայ, Կռուան ըդ տեղ.
 Ղօռուն ջարդ ուխուրտ արաւ Մհեր, սքաւ չի թողաց.
 Ղօռունի մարթեր որ մնացեր ին, գնացին Թաքաւորի մօտ.
 —Ջանրմ ասին, էդ էրկու օր էլ մնայ, քաղաքը կաւերի, կը թողե-
 իսկ որ ասըմ ին, Սասմայ ծռերիցն էն ըսգոնք.
 Կռուով ըսզրան չենք կարայ յաղթի: Ասին Մհերին.
 —Մհեր, Թաքաւորի հրամանն ա. գուլաւ կալենք.
 Թէ դու տուիլ գետին, Հալապ տրտալըտես դու.
 Թէ մեր գուլաւչին տուեց գետին, քեզ կապանենք.
 Էկան որ գուլաւ կալեն. Քեւաման քցին, ըզրրան բռնեցին.
 Հասկացրին Թաքաւորին.—Ըզրրա դազապը ինչ ա.
 Ասաւ.—Էդ Թաքաւորի ցեղ ա, սպանել մեղք ա.
 Տարէք, թալէք էն քառուռն գազանոց խոր, թո մնայ ընտե:
 Տարան, թալին խորին մէջ Մհերին.
 Էդ քաղաքին մէջ մէ պառուաւ, քառսուն խտա էծ ունէր.
 Մէ ախչիկ էլ կար էդ պառուին, սասա.
 —Սա գիտամ. էդի թալեր էն խոր, պտի մեռնի անօթի.
 Սա պտի տանեմ խաց ըզրրան.
 Թո չի մեռնի, մինչև քառսուն օր.
 Իմ ախչիկ ըռղկեմ, էթայ կուշտը.
 Բալի մէ սղայ ըլլի, ըլլի Սասմայ ծռերից:
 Սրէն մէկ շալ խաց, մէ էծ մորթում էր.
 Տանըմ էր, պարանով իջացնում էր ցած, ուտըմ էր.
 Քառսուն օր որ քմաւ. քառսուն էծ մարթեց.
 Քառսուն շալ խացի խիտ էդի կերաւ.
 Յետի օր սասա.—Մհեր, քու սիրտ օղուլ ուժալս չի ուզում.
 Ասաւ.—Ընչի էս հարցընըմ.
 Ասաւ.—Մէ ախչիկ ունեմ, թո գոյ քու մօտ.
 Միտք արաւ, սասա.—Գնա, ըռղկի, դայ.
 Պառաւ բերեց, ախչկան կախեց. գնաց ցածը.
 Մհեր էլաւ. սրարան արցկեց ախչկան մէջքից.
 Ախչկան էրես խակի չիբիչկաց, մէկ սահաթ փլմին մնաց.
 Ասաւ.—Ախչի, քու մօրն ասա, ընձի քաչի դուս.
 Թէ չէ, քեզ կսպաննեմ.
 Ախչիկը ձէն տուեց իրա յախոււ.—Նանի, ընձի քաչի, սասա:

Էս խեղճին քաշեց, տեհաւ շատ ծանար ա.

Ոտները տալում ա գետին, ճկուտրմ, քաշում ա.

Մհեր իր մէջքը տալում ա քարի էն վռալը, էն վռալը.

Ոտները տալում, անում մէկէլ սլատերին.

Պառաւ հա քաշում ա. ետլաւ հա ըլլում ա վիրէ.

Պառաւ ասաւ.— Փառք քեզի Աստուած.

Հալա չէր գնացե մօտ, մնաց էրկու հոգով.

Քաշեց չար խորի բերան, տեհաւ Մհերն ա.

Ասաւ.— Դու ախչիկ թողիր խորի տակ. ես կարամ էլ քաշի.

Դու ընձի ֆեմէ կար.

Էս քառսուն օր ա. քառսուն էծ մարթեր էմ, քեզի պահերէմ.

Որ դու ընձի փեսայ ըլլիր.

Մհեր պարան վերցրեց, կախեց խորը, ասաւ.

— Ես անբաղդութուն չեմ անի, մեր ուզգի մէջ էդ բան չեղի.

Դու ախչիկ ըլլի իմ հանտութ խաթուն մօր նման.

Ձէն տուեց.— Ախչի, պարան կապի քու մէջք.

Պարան կապեց մէջք, Մհեր քաշեց, խանեց դուս.

Ասաւ.— Նանէ, քու մուկնաք քեզ վրայ ա:

Էլաւ, ընկաւ դպտ քաղաք Մհեր.

Որցեղէն. էգեղէն չի թողաց, յըմին ջարդեց.

Էկաւ, գնաց Սասման կուշա.

Շորեր փոխեց, էրես ուրիշ ըւտնկ դարկեց:

Լսաւ թէ Ձէնով Յովանի կնիկ Գոհար խաթուն խիւանդ ա.

Էկաւ, գնաց ընտել շորեր փոխուկ.

Թէ,— Ես հախ դարվիւ էմ, թէ հեթիմ էմ.

Որտե ետալու ըլլի, կը դեղեմ, կը սաղացնեմ:

Կանչին, Ձէնով Յովանի էկաւ տունը, հարցրեց.

— Իարվիւ բաբա, բան գլխի կը խանեն.

Ասաւ.— Ընձի նման հեթիմ չիկայ ախշարք:

Ասաւ.— Դե, ուզի, Գոհար խաթունին լաւացնես ետէք-փառէք:

Քրքրուել ա, Աստուած յետ ու հեռուն տանի:

Ասաւ.— Իմ ուղածն էդի կըլլի,

Ըզրա գլխը. ինչ ա էկե, որ ասաւ, ես կը դեղեմ.

Վերցրեց Ձէնով Յովանին.— Հայրիկ, հայրիկ, արի իմ կուշտը:

Էդ Գոհար խաթուն Ձէնով Յովանի կնիկն էր.

Ասաւ Մհեր.— Նանէ, ինչ ա մանկութունից պատահե.

Դու գլուխ ինչ ա էկե, տողրուն ասա,

Որ դուզն ասես, ես կը դեղեմ, սաղացնեմ:

Ասաւ.— Մէ վախք իմ տէգուր տղէն շատ տեսակով էր.

Աչքս ընկաւ ընդրան, վայ ընձի: Մէկ օր իմ մարդին ասի.

- «Տնայէն, էս Մհեր ինչ բերիւր էք Կապուտ կող քաղաքից.
 էս մէկ ամիս կըլլի, ընդրա շորեր անյուայ ա.
 Դու գնա ավ-դուռ, ըզրա շորերը համ լուանք, համ թափ տանք.
 Իմ մարթը գնաց. ես ջուր տաքացրի. տարայ գոմը, ասի.
 — Մհեր, արի, ջուր լից իմ գլխին, ես լողկընամ.
 Մհերը լսաւ ընձի. էկանք, դնացինք գոմը.
 Շորերս խանիմ, նստամ ջուի (դաշտ) մէջը.
 Ասի.— Մհեր, ջուր լից իմ գլխին.
 Տնայ մէկ ձեռ դրե իրա աչկերին, աչկեր պինդ փակե.
 Մէկ ձեռով էլ ջուր ա լցընում իմ գլխին.
 Ասի.— Մհեր, քեզ բերի որ իմ ջանձակ տեսնես.
 Դու սիրա փոխուի, ընձի խեա՝ նստես, կայնես.
 Մհեր ասաւ. «Իմ մէրս. չէ դու իմ մօրս տեղն էս.
 Իմ խօրորօր կնիկն էս, մեր ազգի մէջ էդ բան չեղիւր ա.
 Ես ինչպէսդ էդ բան անեմ.
 Ես էլ էս խեղին Մհերին խեղ կուռայ.
 Իմ շորեր չզրտի, իմ էրես ճանկուտի.
 Իրիկուն որ իմ մարթ ավ-դուռի տեղից էկաւ.
 Իմ մարթին գանգատուայ « ընդրան բուղայ ես բերեք.
 Իրիչկեց որ էրես մերես ճանկուտած՝ շորեր ճղրտուած:
 Որ Գոհար խաթուն ասաւ յըմն. Մհեր ասաւ.
 — Խօրողբէր, դու քու ակնջով լսար.
 Ասաւ.— Մէ ջուր բերեք որ ես իմ ձեռներ լուամ.
 Իմ ձեռներ քամրգի, դեղ թալիմ եարեքի վրէն.
 Բերեց ձեռները լուաց, որ էրեսն էլ լուաց,
 Դեղորունք, որ քսիւր էր, էրեսից գնաց.
 Իր վրի դարվիւրի շորերը խանեց, դէն թալից.
 — Խօրողբէր, ասաւ. չէ՛ ես Մհերն էմ.
 Իրիչկացին, տեսան էսի Մհերն ա օղորթ որ.
 Ասաւ.— Խօրողպէր, դու քու անկնջով լսար.
 Էլար, դռները չինիր, դարկեանները խողիր.
 Ընձի չի թողլը, էն գչերով ես մնացիմ դուս.
 Կնիկ կզուաւ, ընկաւ ոտը, Ձէնով Յովան փաթթուաւ վիզը.
 Կնիկն ասաւ.— Ես մեղա Աստըծու.
 Ես բէքաղդութուն արիմ, իմ հոգին կորցրիմ.
 Դե, իսան ա, կը խափնուի. Ծառ չիկայ որ քամին չառնի.
 Բաղչի քու Աստըծուն.
 Ձէնով Յովան նոր փաթթուաւ վիզը, էրեսներ պաչեց.
 — Որդի, ասաւ. դու բարով էս էկե. էն օր իմ աչկեր քօռցաւ.
 Ինչպէս Ազամ Եւային խափուաւ. ես էս դելին խափնուայ.

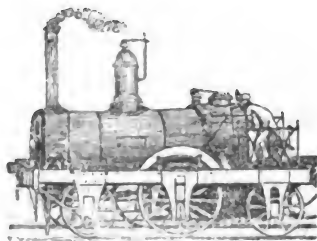
Սրի, ես էլ. իմ կնիկն էլ դուրբան ըլլենք քու ոտի խողին.
 — Խօրողպէր, ես կարամ քեզ էլ, քու կնկան էլ սպանեմ.
 Ես ջանիլ էմ, դու անիլ էք.
 Համա, անբաղտութուն չեմ անի, ես բոտե չի մնամ.
 Քու կնիկ պեքաղդութուն արաւ ինձ վրայ.
 Իմ սիրտը դաւպով չանի որ ըստե մնամ.
 Զէնով Յովան ինչ դար աղաչեց, տեհաւ չի կայներմ.
 Ասաւ.— Որդի, Ասաբծուց կը խնդրեմ,
 Քու տեղ Վանայ քարն ըլլի.
 Մհեր ձին խեծաւ, քչեց, դնաց Վան.
 Հեր կար, մտաւ հերի մէջ. Հերի դուռն էկաւ, առաւ յիրար.
 Զին ինչ քչեց Սասմայ դըպա Վանայ բերդ.
 Տեհաւ ձին ոտներ չում չոքեր թաղուում ա խողի մէջ.
 Ասաւ.— Հայ գիթի ախշարք. Խող խալիւրցե.
 Մնաց էն քարի մէջ, չուր իրա մահուան օրը.
 Համբարձումէ համբարձում հերի դուռը կը բացուի.
 Կըլլի, ախշարք քամառա կանի.
 Մէ աի կը քաշի, էլի կը քաշուի կը մտնի ներս,
 Դուռը կգայ, էլի յիրար կառնի.

Սկան, Զօրավանք, Ականց, Իշխանավանք.*
 Սուրբ խէր Անտօն Օծմբին.
 Տղայ Սուրբ Գէորգ Կիւմանցին. Նարեկու Նալ եկածին.
 Սուրբ Ալէքսիանոս Սոամբօցին.
 Սուրբ Ստեփաննոս Կոճղցին. Սօթ խորան Կճաւցին.
 Պօղոս, Պետրոս Ֆրանկուստանցին.
 Արծույ վանք. Ծաղկայ վանք. Թառամաղայ Կարօիր Աւետարան.
 Ամբականայ Սուրբ Խաչ. Արնթաթախ Գեղարթ.
 Ամենայն Փրկիչ. Խոր Վիրապ. Ատրեամանայ Սուրբ Գէորգ.
 Նանէնից Աստուածածին. Քեալա Աստուածածին.
 Մարմնոյ վանք. Հոգոց վանք. Անդղինց վանք.
 Բաշ Աբարանայ Օճախ. Լուսապտուղ Սուրբ Սահակ.
 Քեալա Սուրբ Գէորգ. Կամակատար Ղշխախցին.

* Բառամ Դաւթի վէպն աւարեկում պէս իրեւ բարեխօս երգելով վերայիցեալ սրբավայրերը կը յիշատակէր:

Սըփ Նչան Սանահեցին. Նորքայ Աստուածածին.
 Նորադաւթայ Սըփ Գէորգ. Չաղար Սըփ Նչան.
 Մարմար քար, Մոխրու քափեհն. Ուստի բաղչի խաչ.
 Քեօրփալուայ Սըփ Կարապետ. Սուրբ Վարդան.
 Տաթևու վանք. Սըփ Գէորգ. Սըփ Սարգիս.
 Քրիստոս, Երուսաղէմ, Սըփ Կարապետ, Կառավանք.
 Սըփ Ռտեփաննոս Աղբակցին. Տէր Յուսկան որդին.
 Թուխ Մանուկ. Մեռել յարոյց Աւետարան.
 Գրիգոր Լուսաւորիչ. Սըփ Էջմիածին. Կանանչ մեռօն.
 Թաթոս Առաքեալ. Զինաւոր Սըփ Գէորգ.
 Սուրբ Յարութուն. Սըփ Յակոբ. Ամենայն ժամ.
 Սըփ Մկրտիչ. Տիրամէր. Գօշայ Սըփ Գէորգ.
 Անավանքայ Սըփ Կարապետ. Զէյրան Աւետարան.
 Ծափանց Սըփ Գէորգ- Սըփ Սահակին.
 Ղանտարենց Աստուածածին. Յիսուս Նազարեցին.
 Մուղնուայ Սըփ Գէորգ. Կալարակեաղայ Սըփ Խաչին.
 Մարկոս Աւետարան. Մարութիկ Աստուածածին.
 Ծառայ կըլլեմ Կարոս խաչին.
 Գայիսնէն, Շողակաթ, Հոռօմսիմէն.
 Կարփուայ Սըփ Աւետիս. Իղրայ Աստուածածին.
 Գորգոյի Շէկ Աւետարան. Սլակեաղայ Զօրախաչ.
 Պատէի տան Աւետարան. Թաքնարւոյ կարմիր Աւետարան.
 Կարմրուոր, Երեանայ Պօղոս, Պետրոս.
 Աստուած ընկալ. Ժամեր. Պատարագներ.
 Խուտոյի տան Նարեկ. Բարի լուսու Քրիստոս Աստուած.
 Կէս օրուան դիւան դաւկեալս Աստուած.
 Բարի կիրակնուտ. Ուրբաթմուտ, Զորեքչաթմուտ.
 Իցցուն օրուայ ժամեր. Պատարագներ.
 Իրեք հարիր վացցուն վեց հայրապետաց.
 Զգնաւորաց, Կուսանաց, Հրչտակաց, Սրբոց
 Հաղար ու մէկ Սըփ Աստուածածին.
 Բարեխօս ըլլի առաջի մեր Տէր Յիսուսին.
 Զեզի ազատի դառ դժոխքից, կպրե կարասից.
 Կրճել ատամից, մոգե կարմնջից, չար սաթայիլից.
 Զար ճամբիլից. նսնախ չառից.
 Ղաւա քալից, ցաւից, չօռից.
 Սասում պատուխասից, իլանիմ ձեռն անօրից.
 Տայ Թագաւորներին դիմնութուն
 Նրկրին խաղաղութուն. մահին թանկութուն.
 Յաւին փարատութուն. իմ հօրն ու մօրը արքայութուն.

Կարմունջ կապողաց. ճանբախ շինողաց.
 Բարի խրատ տուողաց.
 Բարեպաշտ թագաւորաց. Աստուածառէլ իշխանաց.
 Եթմիս իբի միլիթին դու օղորմանաս.
 Ազատես, օձից, գորտից, ջրից, քամուց, կրակից.
 Կայծակից. թուր ու սրից, գող աւազակից.
 Ես մեղաւոր սրտով զանշումեմ.
 Ավալսան ասըմեմ, հոգիս առ.
 Հոգիս հոգու խառնի, տեղս դժոխք մի անի.
 Ընձի մարթ անես, մարթամէջ տանես.
 Դիւմանաքիւմ չանես. Ամէն:

Изданія Высочайше утвержденного фонда Н. О. ЭМИНА.

Выпускъ I: Исторія Арменіи Моисея Хоренскаго, *новый* переводъ Н. О. Эмина, съ примѣч. и приложеніями: (посмертное изданіе). Москва, 1893, стр. XXXVI+323. Цѣна 2 руб.

Выпускъ II: Изслѣдованія и статьи Н. О. Эмина по армянской міеологіи, археологіи, исторіи и исторіи литературы (за 1858—1884 гг.), съ приложен. переводовъ изъ армянскихъ историковъ. Москва, 1896, стр. VII+431. Цѣна 2 руб.

Выпускъ III: Переводы и статьи Н. О. Эмина по духовной армянской литературѣ (за 1859—1882 гг.): апокрифы, житія, слова и др. Съ тремя приложеніями. М., 1897, стр. XXII+367. Ц. 2 р.

Выпускъ IV: Изслѣдованія Н. О. Эмина по армянскому языку, литературѣ и исторіи (за 1840—1855 гг.)—на *армянскомъ языкѣ*—съ портретомъ Эмина и матеріалами къ его біографіи. Москва, 1898, стр. VIII+272. Цѣна 1 руб. 50 коп.

Покупающіе четыре выпуска вмѣстѣ платятъ 6 руб.

ԱՐԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ, ՆԱԽՆԵԱՅ ՄԵՐՈՅ

գրեալ ՅԼԶ Թ. Նայոց և յամի Տէառն 887. լրատարից հրատարակութիւն գրչադրի Լազարեան ձեռնարանի արեւել. լեզուաց. Մոսկուա, ՌՅԽԸ — 1899, in 4°. Դիւր ձեռնագորհածախսով 20 րուբլի (60 ֆրանք): (Евангеліе въ древне-арм. переводѣ, писанное въ 887 году. Фототипич. изданіе рукописи Лазаревскаго Института восточ. языковъ. Москва, 1899, in 4°. Цѣна 20 руб. съ пересылкой (60 франковъ).

Складъ изданій въ Правленіи Лазаревскаго Института В. Яз., въ Москвѣ.

„ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ՞”

ՀՐԵՏԱՐԱՆԻ ԹԵԼԱՐԻ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ.

ՀԱՏՈՐ Ա. Փշրանքներ Շիրակի ամրարներէց. մասն ա. Ժողովրդ. գրականութեան տեսակներ—Հէքեաթ, առակ, առած, հանելուկ են: Մասն Բ. հաւատք և անտախտաշատութիւն, ժողովրդական սովորոյթ, կենցաղ և զբաղմունք: Յաւելուած. Շիրակի բարբառի համառօտ բառարան: հաւաքեց Ա. Միլիւթեանց. Մոսկուա—Ալէքսանդրապօլ. 1901 թ. էջ ԺԴ+338. Գինը 1 ռ. (2 ֆռ. 50 սանտ.):

ՀԱՏՈՐ Բ. Ժողովրդական վէպ (6 հատ) և Հէքեաթ (42 հատ)—Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մասն առաջին: Մոսկուա—Վաղարշապատ. 1901 թ. էջ Ժ+447. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Գ. Թուրքերէնի աղգեցութիւնը հայերէնի վրայ և Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պօլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Ղարաբաղի և Նոր-Նախիջևանի բարբառներում: Գրեց Հ. Սահաւեան. Մոսկուա—Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ Զ+381. Գինը 1 ռ. 50 կ.

ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՆՆ Է

1 ռ. 25 կոպ. (3 ֆռանք).

ԴԻՄԵԼՈՒ Է—ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ. ՄՈՍԿՈՒԱ.

Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie).

743

40

ЭМИНСКИЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИКЪ

ПОДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ V.

Армено-курдскій эпосъ, собр. С. Айкуни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԵԱՄԻ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԼԵՋՈՒԱՑ.

ՀԱՏՈՐ Ե.

ՀԱՅ - ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊ

(Բազմաթիւ բրդական երգերով և 13 բրդական եղանակներով՝ ծայնագրութեամբ Հ. Կոմիտասի)

ՀԱՐԱՔԵՑ

Ծ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՄՈՍԿՈՒԱ-ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.
ՌԵՄԳ—1904.

„RECUEILE ETHNOGRAPHIQUE d'ÉMINÉ“

publié par l'Institut Lazareff des langues orientales à Moscou, sous la direction du Prof. G. Khalathiantz.

- Vol. I. Matériaux ethnographiques, recueillis par. *A. Mkhithariantz* dans le district d'Alexandropol (ancien Chirak), gouvernement d'Erivan.
1re partie: Littérature populaire arménienne, recueillie d'après la tradition: contes, récits, proverbes, dictons, énigmes, etc.
2me partie: Croyances et superstitions, moeurs, coutumes et professions. Glossaire du dialecte de Chirak. Moscou—Alexandropol. XII + 338 p. in 8°. Prix 1 r. (2 fr. 50 c.).
- Vol. II. Epopées populaires et contes en différents dialectes, recueillis dans l'Arménie de Turquie par *S. Haïkouni*, 1re partie: Moscou—Vagharchapat. X + 447 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).
- Vol. III. Mots turcs empruntés par l'arménien, étudiés et rangés dans l'ordre alphabétique par *H. Atcharian*. Moscou—Vagharchapat. IV + 381 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.).

En regard de chaque mot ture, imprimé en caractères tures et en caractères arméniens, le glossaire donne la transcription en caractères latins et la traduction française, afin de rendre le travail accessible aux savants européens.

- Vol. IV. Contes (48) arméniens populaires en différents dialectes, recueillis par *S. Haïkouni*. Supplément: Deux variantes de traditions héroïques arméniennes de *David de Sassoun* et de *Mher*. 2me partie. Moscou—Vagharchapat. IV + 462 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).
- Vol. V. Epopée arméno-kurde, recueillie par *S. Haïkouni*. Moscou—Vagharchapat. 1904. VIII + 304 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.). Ce tome contient les traditions héroïques des Kurdes, telles qu'elles nous ont été transmises dans les différents dialectes arméniens du vilayet de Van; c'est pour cette raison que nous les avons nommées arméno-kurdes. Outre des éléments purement kurdes ces traditions renferment qu'on rencontre aussi dans les poésies des autres peuples iraniens, et qui rappellent d'une manière curieuse le Châh-Nâmeh de Ferdoucy, et présentent peut-être des variantes de l'épopée perse; tels sont les traditions de Roustem, de son père Zal, des héros Bedjan, Sam etc. En tout, ce tome contient 28 récits, dont 13 renferment des chants kurds; la musique de ces chants a été placée à la fin du volume, avec les transcriptions arménienne et européenne du texte.

Tous ces ouvrages se vendent à l'Institut Lazareff des langues orieantles, Moscou (Russie).

ЭМИНСКІЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ V.

Армено - Курдскій эпосъ, собр. С. Айкуни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՅՈՐԱԿՈՒԹԵԱՄԻ

ԱԶԳՐԵԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՆ.

Հ Ա Տ Ո Ր Ե.

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊ.

ՀԱՌԱԳԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ,

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐԵԱՊԱՏ.
1899—1904.

Harvard College Library

July 23, 1920

Minot Fund

На основаніи опредѣленія Совѣта Специальныхъ Классовъ Лазаревскаго
Института восточныхъ языковъ отъ 22 Декабря 1908 г. печатать дозволяется.

Директоръ В.с. Миллеръ.

Обложка и предисловіе настоящей книги напечатаны въ Москвѣ, остальная же часть—стр. 1—304—въ Вагаршапатѣ, въ типографіи Эчмиадзинскаго монастыря.

Типографія Х. Бархударянъ, Москва, Срѣтенка, Мясной пер., д. Вѣльева.

ցանից ճշգրութեամբ կատարուած իրողութիւններ են, ուստի և արժանի են առանձին ուշադրութեան՝ ինչպէս ճշգրիտ պատկերներ քրդերի նիստ ու կացի, սովորոյթների և հաւատալիքների, Այս վէպերից մի քանիսը, ինչպէս երևում է համեմատութիւնից, վարիանտներ են՝ տարիներ առաջ յայտնի իրանագէտ Ա. Սօցինի խմբագրութեամբ Գիտութեանց Ճեմարանում հրատարակուած՝ քրդական պատմութեան քննքների *)։ այսպէս են՝ Մամ ու Զին, Ռոստամ (Ա. և Բ.), Յուսէփ և Զուլէյխա, Զանբելի։ Բայց մեր ժողովածուն՝ համեմատութեան առնելով գէթ այս ընդհանուր նիւթերը և մանաւանդ Ռոստամի մասին երկու պատմութեաները, թէ՛ հարուստ է Սօցինի հրատարակածներից և թէ՛ բազմատեսակ, թէպէտ և քրդական վիպական նիւթերը անցել են հայ ժողովրդական միջավայրից։

Այստեղ իսկ նկատելու է, որ բացի իրանական վէպերի համեմատական ուսումնասիրութիւնից, ներկայ հատորը կարեւորութիւն ունի և հայ բարբառագիտութեան տեսակէտից, որովհետեւ առաջարկուած պատմութեանքները գրի են առնուած, ինչպէս յիշեցինք, Վանի բարբառի այլ և այլ գաւառաբարբառներով։

Ընդամենը այս գիրքը պարունակում է իւր մէջ 28 վէպ կամ պատմութեանք։ Դոցանից 13-ը ունին և քրդական երգեր՝ երբեմն բաւականին ընդարձակ (դոցա թվում 5 պատմութեանք առաջ են բերուած ամբողջապէս քրդերէն)։ Դոցա կցուած է և բնագրին շատ մօտ հայերէն թարգմանութիւն, որ կատարուած է նոյն անխոնջ բանահաւաք Ս. Հայկունու աշխատանքով՝ աջակցութեամբ քրդերէնին հմուտ անձինքների, — «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» խմբագրութիւնը՝ քրդական երգերի եղանակների մասին որոշ մի գաղափար տալու դիտմամբ, յանձնեց ժողովրդական երգի մասնագէտ Արժ. Յ. Կոմիտաս վարդապետին ձայնագրելու այդ եղանակները եւրոպական երաժշտական խաղերով։ Դոքա զետեղուած են ներկայ հատորիս վերջը՝ երգերի բնագրի հայ և եւրոպական տառադարձութեամբ։

Գր. Խ.

21 Փետրուարի 1904 թ.

Մոսկուա.

Լազարեան ճեմարան

Արեւելեան Լեզուացի

*) Kurdische Sammlungen, II Abt. Erzählungen und Lieder im Dialekte von Bohtan, gesammelt, herausgegeben und übersetzt von A. Socin, S. Petersburg, 1890. Համեմ. գերմաներէն թարգմանութեան 99, 126, 147, 153, 266 երեսներում զետեղուած պատմութեանքները։

ՆՈՒՅԵՐԻ 8ԱՆԿ.

«Էմիլիան Ազգագրական ժողովածուի» խմբագրութեան
կողմից I — VIII

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ ՎԷՊԵՐ

	Ե ր և ռ.
1. Ռօստամ ու Զալ . . . (Մոկաց Նորտուզայ բարբառով)	3— 13
2. Ռօստամ և Ատամբժի ու Դիւրօ . . . »	14— 24
3. Հռօստամի Զալ (Արծկէի լեզուով)	25— 39
4. Բէճան »	40— 53
5. Սամ (Մոկաց բարբառով)	53— 60
6. Ղանտիլի Սիափուշ և հօգբէկ*) . . . »	60— 70
7. Լէյլի Մէջլում*) (քրդերէն աշխարհաբանի վերածած)	71— 75
8. Զամխալի*) (Մոկաց բարբառով)	76— 95
9. Դալու համլա »	96—111
10. Աբարալաբ (Ոգմեցոյ լեզուով)	111—115
11. հասամ աղա*) (Մոկաց բարբառով)	115— 123
12. հայդարցի Ալի աղայի և Եզդի Քօբ աղայի պատերազմը (Թարգմանութիւն գրական լեզուով)	123—126
13. Զոմար Բէկ (Մոկաց Նորտուզայ բարբառով)	126—128
14. Միրզա աղէն, Թէլի Աշան*) » . . . »	129—131
15. Քուլլըբ ու Կեառօ*) (Թարգմ. գրական լեզուով) . .	131—147
16. Քուլլըբ ու Կեարօ*) (Արծկէի լեզուով)	147—167
17. Սիյամանտ (Մոկաց Նորտուզայ բարբառով)	168—177
18. Սիյաբէնտօ և Խաճէ Զէռին (Խլաթայ լեզուով)	178—187
19. Ռօշք, Ապրզէթի ժր Ապրզէթան (Ոգմեցոյ »	187—200
20. Մամ ու Զին*) . . (Վանայ Շամշադին գիւղի »	201—227
21. Մամազին (ուսան. Թարգմ. գրական լեզուով)	227—264
22. Եզդի Դիւրվիշի Ավդի*) . . . (Վանայ խառն բարբառով)	264—268
23. Սեւահաջէ*) (քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրա- կան լեզուով)	269—273
24. համոտէ Շանկէ*) (քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրական լեզուով)	274—279
25. համէ Մուսէ*) (քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրա- կան լեզուով)	280—283
26. Նաչար Օղլի (Վանայ խառն բարբառով)	283—293

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ.

27. Յուսեփ ու Զալիս (Մոկաց բարբառով)	297—303
28. Մօլլա Մուսի Սայրան*) (քրդ. բնագիր և բառացի Թարգմ. գրական լեզուով)	304

*) Աստղանիշ վէպերը ունին քրդական երգեր, որոնք ձայնագրուած են եւրոպական խաղերով՝ Արժ. Հ. Կոմիտասի աշխատութեամբ և տեղաւորուած գրքիս վերջում:

ՀԱՅ-ՔՐԴԱԿԱՆ

Վ Ե Պ Ե Ր

**Типография Эчмиадзинского монастыря.
Вагаршапатъ**

**Տպարան Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի.
Վաղարշապատ**

1 9 0 3

Digitized by Google

ՌՕՍՏԱՄ ՈՒ ԶԱԼ

(Մոկպաց Նորառուկայ Յիւմ գիւղի բարբառով *)

Զալ խեծաւ ուր ձին, զնայ կաֆկուֆայ սար ցնճիւր.
արտաւ ձիաւորմ' կեօ խեծե, սարիմ պէս ջոջ ի, վի-
քեանց՝ էդ սարից իջաւ տակ, էկաւ մօ Զալ:

Զալին ասաց.—'Ի՛նչ մարդ իս էսա տեղ:

Զալ ուր ախուռն չըկարցաւ ասեր՝ ես Զալն իմ.—Սա մէ Ծու-
ղաւայ մարդմեմ, ասաց. էկեր իմ, ցնճիւր կան կղեամ, բանմ ընկի
եմ ձեռ, տանեմ եմ օղուլ ոււսաղին, ուտենք:

Էդա ձիաւոր ինչ Զալին դէմ սուեց, թողեց, զնայ:

Որ զնայ, Զալ ասաց.—Էսա երկիր յըմեն եմ ձեռն ի. էսա
մարդ էկաւ. առանց տփել, առանց սպանել եմ ձեռնէն զնայ, պտի
էրթամ իտե. զանեմ, սպանեմ:

Էլան ընկեան իտե, զնայ մէ գեօրգով զարկեց ուր համտով:

Զիաւոր զըւրաւ,—Հայ մարդ, ասաց. քե ի՛նչ պտի, տամ քե,
թող զնա քու հալին ինչ ձընէ կուզես:

Իլաւ, Զալ զատացաւ, ուր մընէ հեռու-զնայ:

Դի մէլ ասաց.—Հայ-հայ, ես Զալ ըլեմ, դըրպ մը չը զարկեմ,
ես էմէլ զըւրեմ, էրթամ ինե, մէկ դըրպ էլ զարկեմ:

Զըւրաւ զնայ ինե, մէկ դըրպ էլ զարկեց ինոր քեամկին.

Զըւրաւ էդ ձիաւոր ձիու քեամկի միջէն. Զալին բռնեց, դրեց
դէր ճառն տակ:

* Պատմած է ժողովարար Պետրոս Վերսեան Խաւարի քոռն, որ երկու
սարի է երեւանեան ճահանգը կապրի. իսկ սա սովորած է Զօյօ անուն մէկէն.
բըր նոյնպէս ժողովարար է: Պետրոս գիտէ բազմաթիւ հեփաթներ եւ բոլակեան
վէպեր: Թէեւ քիչ սարի է երկրէն դուրս ելած է. սակայն իւր հայրենի բարբառի
օեղ օեղ փոխած է. գօյցէ ժողովարարութեան պատճառաւ:

—Այ մարդ, ասաց. ես գիտեմ, դիւ էկար ձի տըսպանիս, բալի գիւ աղայ իս, խեղճ մարդ իս. ես քե չեմ սպանեմ, քե կը թողիմ, ես լսեր իմ, Ռօստամ կայ Իրանցոց մէջ, թի դիւ բիրիս եմ ձեռ, գեայ եմ կռիւ, քե կը թողեմ:

Ձալ ասաց.—Սա չըմ գիտի, դիւ ի՞նչ մարդ էս. քեօ սնուն ինչ ի՞նչ Ասաց.—Սեմ անուն Սալման Սնտի ի. Թիրանցի. ասա Ռօստամին գեայ եմ կռիւ:

Ասաց.—Թի ընձի թողնես, ահե ընի, եմ աչք ինի Ռօստամի աչից, ես քե խըմակ օրողկեմ, գեայ քիւ կռիւ:

Ձալ գնաց, մտաւ յօտն, դիւռ վըր ուր չինեց, առաց.—Ռօստամ մանտր, ֆօրփայ ի, չու եօթ-ութ տարի վրէն ընձի, զանմանայ. նոր կօրողկեմ, կերթոյ, երի ես աըսոյ, իչ իմ աչք ընկեալ Ռօստամի աչից, կօրողկեմ, կերթայ:

Ձալի եօթ տարին քրմմաւ, Ռօստամ ջոջացաւ. էլաւ դիւս ընկեալ, ասեմ իչ Ռօստամ նստեր ի դալաֆի դէմ ուր գլեխ կը խառդի, Ձալի աչք ընկեալ մըջ Ռօստամի իրիսին, իլաց. ասաց մըջ ուր մտին.—Սա ինչի օրողկեմ էդ ֆօրփան էրթայ էն ֆեաֆիրին կռիւ:

Ձալ որ իլաց, Ռօստամի աչք ընկեալ ուր խօր աչից մէջ, տըսաւ ուր խէր, ասաց.—Ընչի կըլտա:

Ասաց.—Սա էսա եօթ տարի մտեր իմ յօտն, որ քե չտըսէր, ես ահե եմ աըր Սալման Սնտու խըմայ, որ եդի եմ աչք ընկի քիւ աչից, քե օրողկեմ կռիւ. ես կըլամ որ գիւ ֆօրփայ իս, չես կռնաց կռիւ անի:

Իչ խէր ասաց. ինոր ըռըկիւր (գայրոյթք) իլաւ կայնաւ, ինոր ճակտի փոթեք իլաւ. Սիտայ տարի դոլ ու նըլըքեր, ճառ ու մառ, դամաբեր կայնաւ, ասաց.—Որ դիւ ձի չատիր, որ ասիր, ա՛նհամ Սալման Սնտու կռիւ:

Իլաւ խօր, մօր ասաց.—Սա ա՛նկրթամ Սալման Սնտու կռիւ. ես խեծել-մարդ չըմ տանի կռիւ: մինտի ա՛նհամ: Խօր ասաց.—Եմ Այխալի բալաքի (ձին) վրէն լօեաւ կաց. ես չըմ տանի խօր ձի, եդի իչ ես նեղ տեղ ընկեայ. եմ ձին կը յիմնայ, տալաղքեր ձեռով կը քանդի, ինոր ախնջեր սպինգարի (բարաֆ) պէս կը խառառնայ, կը ցցուի. որ էրթաս, տըսնաս, յիմնաս որ ես նեղ տեղեմ, եմ գեօրդ-եմ մարքալ, եմ քեպեթաւ: Կապես վեր եմ քիւս քեռմիլն, ձի խըմայ սղորկես, գեայ. փախից խանիս գիւս, պիրուն կապիս վրջի ուր դասիւր ասա, էն կգեայ, խասնի ձի:

1 Գեպեթան եղբայրացի Կեռն է, որ հազարակապիւմ կը գտնուի իրաւ տարւոյ միջոցին: Կը քան իրեն, կամ միւս կը ձգն գետին:

Իլաւ, ձեռ թալեց, սպիւնսար քեակեց, չըլտեց, դրեց վըր ուր թեաց.—Սա տեհամ Սալման Սնտու կռիւ, ասաց.

Իլաւ գնաց. որ իլաւ, գնաց. խօր սիրա դրեք չտուեց, իլաւ ուր խօրգէ Պէժան օրողկեց Ռօստամի խոն: Զալ զատումանց իշկաց: Թօստամ ասաց Պէժանին.—Պէժան, ընչի կզեատ եմ խոն, դարձի, գնա յետ:

—Զէ, ասաց: դիւ դոր էրթաս. ա'գեամ:

Քեռի աւ խօրգէ յէլան, էրկուս դէացին. գնացին 'ըջ Իրանայ դաշտին մէկ աղբուր տըստն. նստան վըր աղբրին, ինոնց խաց, ջիււր կերան¹. դորիս Ռօստամ քնաւ. Պէժանին ասաց.

—Իշ, մարդ էսա տըղըրանք կեռայ, կերեայ, ձի խանես վեր:

Պէժան տըսաւ էրկու գէ, մէկ գետմչու տիկ բսնած կգեան ար էն աղբրէն ջիււր տանէն. գնաց յառէջ, ասաց.

Է'յ, աղէկ մարդեր, էգա աիկ տուէք, ես էրթամ վըր աղբրին, լցեմ, ձե խըմակ բիրեմ. մէկ մարդմ վըր աղբրին կեօ քնիր է, ֆօրփայի, կը վախենայ, մի գնացէք:

Գեեր լանկեոզ թալին թըլա Պէժան.—Դէ, գնա դեն, ասին, ինչիւ կեղնի թըղ էղնի, վախենայ, թըղ վախենայ:

Պէժան ձեռ զարկեց մէկի փողսլատ, մէկ մէկի փողսլատ, էրկու դեւերն էլ բռնեց, բիրեց զարկեց յիրար, ըսկուռն իշ ու դիւ մէկ ճնճղուկ զարկիս յիրար. զարկեց, ուր ձեռաց մէջ փլիւըցուց: Էն առսաւ էրկու դե էլ էկան տակ, ասին.—Հանք, իշկանք, իշ գաւու մէջ ընկեան մեր աղբրքեր: Զօջ սեռքքներ, չորս կանթեն, բռնած՝ էկան ջրի: Պէժան էմէլ գնաց առէջ, ասաց.—Մե ֆօրփեն կեօ, վըր աղբրին քընէ, ձե տըսնայ, կը վախենայ. տուէք, լցեմ, բերեմ. առէք, գնացէք:

Իլան մե մէկու յիշուեց տուին.—Ձեր ֆօրփեն կը վախենայ, դապլօտի, իշ կեղնի թըղ էլնի, ասին:

Պէժանի ըռիկ իլաւ, բռնեց էրկու գանեց յիրար, էլմէլ սպանեց:

Էդ դեւեր քեառսուռն աղբեր էն, ինոնց մէկ քեօր կար, էդ քեօր թողած էն աեղ ուրանց տան մէջ. քսան մնացած տան մէջ, քսան գնացած նեհիր:

Էդոնք աւիրութենի խըմայ դրած կաֆկուֆայ սար:

Էդ տան մնացած քսան դիւուց Պէժան սպանեց չորս, տան մնացած տըսնըլից՝ տըսնըլիցից չորսն էլ էկան ջրի:

—Էրթանք, իշկանք, մեր աղբրքեր իշ էլան, ասին:

1. Խմել բայ ընդհանրապէս գործածուիւ քրդերէնի մէջ, նոյնպէս հայերէննր շէր գործածէր Պետոս:

Երկու տիկ էլ առան, էկան վրը աղբրին:

Պէժման յառէջ գնաց, ասաց.— Ադա տիկեր տուէք ընձի, մե մարդ վրը աղբրին քընեք ի, ձե տըսնա, կը վախենայ:

Էդա դէկը տըսան, կեօ ուրանց աղբրքերաց ջանդակ մըջ դաշտին, ասին.— Ըլի թի չըլնի մե աղբրքեր էս ի սպանե, էկան ինե-թըլս Պէժման, կռուան: Էդա չորսին էլ սպանեց, թալեց էն տեղ: Զորսն էլ էլան էկան, տըսան ուրանց աղբրքերաց լեւեր կեօ մանչ դաշտին, էդա մէկ մարդ կայնե կեօ դայ:

Դաստ էդա մարդուն արին, խասան յիրար. Պէժման յըմենի մէ տեղ տփեց գետին. էդա չորսն էլ սպանեց:

Խինգն էլ իլան էկան, տըսան ուրանց աղբրքերու լեւեր կեօ նահան էն էն տեղն ի թալի, նահան էն տեղ:

Էն քսանից տըսնըութ սպանեց. մնաց էրկու:

Էն էրկու ջոջեր իտին դումահիք իկան, տըսան տըսնըութ աղբրքեր սպանած ի, կեօ ինոնք էրկսուլ խասան դըլս Պէժման:

Պէժման մէկ ձեռ թալեց մէկի փողպատ, մէկ ձեռ մէկի փողպատ. ուլըրեց. մէկ մէկի կը պիղին, կը տանէն ասեմ չու իտիլ, էն տեղէն կը պիղեն, կը բիրեն կղեան էս տեղ:

Պէժման նեղն ընկեաւ, յետեանց գնաց դըլս Ռօստամ, որ Ռօստամ ալխաւ, գիտցաւ կեօ կռիւ ի. իլաւ վեր, էն էրկու դէկը զանեց գետին, սպանեց: Իչկաց տըսնըութ մարդ էլ կեօ սպանած ի, ասաց.— Պէժման, դիւ ձի ընչի չը խանիր վեր:

Ասաց.— Ինոնք ճնդղուկ էն, տփերիմ գետին, պլաւան, ամօթ էր խանի վեր:

Ռօստամ ու Պէժման էլան, գընացին Կաֆկուֆայ սար, տըսան կեօ մէկ տուն մըջ սարին, էդա տան բիւլոր զըւրան. դիււ, բան չը տըսան: Ռօստամ լ'անկիւմ' գարկեց պատին, պատ փլաւ. ինոնք գնացին մտան մըջ տան, տըսան դէկերաց տունն ի:

Դէկեր տըսան, ինոնց ֆուղարայ բռնին:

Ինոնք նստան դռան յիտե. դէկը յեյսրին լցուան տուն, խաց կերան, գինի խման, քէյն ուրախութեն արին:

Ռօստամ ասաց Պէժմանին.— Գնա էդա դէկերաց մօտէն գինի, աւաղ բեր, խմենք:

Պէժման որ գնաց, գէկը գինի չտուին, դըւրաւ էկաւ, ասաց.— Զը տուին:

Ասաց. Գնա, դի մէլ ուզի. ասա, եմ աղէն դայ ի, խաց, գինի տուէք, եմ աղէն ուտի, խմի:

Ասին.— Մենք կըլինք, ջաղաց տլուր ինչիս կը մըրի, մենք էլ քիւ աղին տը մըրինք:

Ռօստամի ըռըկվիր իլաւ, զնաց քսան դէն էլ սպանից, էն քեօր մընակ թողեց:

Պէժտան ասաց.—Քեռի, աղջիկ կենայ ընձի, ես անեմ կնիկ:—Խա, թըղ կենայ, ասաց.

Իլաւ վեր տնէն, էրթան ի կռիւ, դիւս ընկեան. աղջիկ մնաց մըջ տան. մէկ ջոջ քեար Ռօստամ գլորեց, բերեց դէմ դռան զարկեց, դիւս բռնեց: Ռօստամ ու Պէժտան թողին զնացին:

Շատ ու քիչ գնացին, գեղիմ ըռասց էկան, գեղի եզր դրին:

Պէժտան զնաց մըջ գեղին որ խաց, ջիւր բիրէ ուրանց: Դնաց որ, Սալմանի Սնտին կեօ խաւն ի թալի էն գեղի վրէն, չուրս խողի օրողկեր ի, հա խաւն առնեն, գեան:

Պէժտան էկաւ տըսաւ, յոյժոյոց իսկաց գեղական, էն ինոր կը տփի, էն ինոր կը չարչըրի, էն ինոր փողպատ բռնած, էն ինոր թև կը քեչե դիւս. էն ինոր կը ջանջիւի: Զըւրաւ, զնաց մօ Ռօստամ:

Ռօստամ էկաւ մըջ էն գեղին, խարցուց.—Դիւ իչ մարդ էք:

Ասին.—Մենք Սալման Սնտու մարդքերնինք, էկերինք խաւն առնինք՝ տանենք Սալման Սնտու:

Ռօստամ էկաւ էրկըսի թև քեչեց, խանեց դիւս, սպանեց. մէկի լեզուն քեչեց, մէկի ձեռ կտրեց, օրողկեց Սալմանի Սնտու՝ ասաց.—ջուաբ տարէք Սալմանի Սնտուն. իչ կանի, թըղ չլսնայէ, թըղ գեայ Ռօստամի կռիւ:

Ինոնք էլան զնացին, ջուաբ տարան Սալմանի Սնտուն:

Էդա գեղական ուրանց ախուն էլան յըմն իւրոց դռներ չին, ինոնց գեղ խողին, տնիւր կուրիսցուցին, արին գետնի գեան, ասին.—Սալմանի Սնտին մեր գեղ կը տըսնայ, մն սպանի: Ռօստամն ի արե, յինք գիտի, Սալմանի Սնտին:

Սալմանի Սնտին Թիրանցի խիծլիս առեց, էկաւ վըր Ռօստամի կռիւ:

Ռօստամ նստաւ ուր տեղ, Պէժտան էլաւ, զնաց կռիւ:

Սալմանի Սնտու խօրոտ աղջիկմ էլ կայ, ուր աղջիկն էլ բիրե կռիւ: Սալմանի Սնտին ուր խեյվաթ (սպիտակ վրան) ջոկ դրեց, աղջկայ խեյվաթ ուր մընէ զատն դրեց:

Մէկ մէկ ա փայլեւմանքեր էկան թըղ Պէժտան կռիւ, Պէժտան որին իչ կը խասնի, կը գանի գետին կսպանի, որին իչ խասնի, կոպանի. որ իչ կգեայ մէյսան կսպանի:

Դորիս չորս փայլեւման էկան դըխ Պէժտան կռիւ, բռնին Պէժտանին, տը գանին գետին, սպանին: Հալա Ռօստամ գինք յիրար չտար: Փայլեւմանքտի Պէժտանին դրին գետին, տ'ըսպանին. Սալմանի Սնտու աղջիկ կանչեց.—Էդա մարդ մ'ըսպանէք, ընձի խըմալ օրողկէք, գեայ, ես սպանեմ:

Տարան, գնացին, տուին աղջկայ ձեռ. աղջիկ տարաւ, գնաց ուր խեյվաթի մէջ, որ տըսպանէր. աչք ընկեաւ Պէժման, սիրտ կալաւ ինե, չսպանեց. ձեռ թալին մէ մէկու վզով: Ֆեղգքեր ասին.—Պէժման տանի, տսպանի:

Ինանք մընան մըջ էն կուռուն, մենք հանք (գնանք) մօ ձին:

Ձին փախին մէջ սալաքնդքեր յըմն քանդեց ձեռքերով.¹ Ձալ գնաց, տըսաւ, ասաց.—Ռօստամ նեղ տեղն ի ինկե, ձին օրող-կենք էրթայ:

Իլան ձին փախից խանին. թամբ դնին չրէն, ինոր գետօգ կասին չրէն, ինոր մարդսլ կապին չրէն, ինոր խանչալ, սուր կապին չրէն. ինոր քելպեթան, ինոր կապէն դրին վըր Աշխարի քեամկին, թողին գնաց:

Աշխարի բալաք մըջ մէկ սահաթուն գնաց, խասաւ Ռօստամին. խըտ ճամբխին ինչ գնաց, Ռօստամի գետօգ քեամկից պատաւ. Աշխարի բալաք բիրան զարկեց, զգետօգ վիրուց, առեց. գնաց, խասաւ Ռօստամին:

Ռօստամ յէլաւ, սիլով զարկեց մըջ ձիւ յերսին, քեամակ տրաց ձին. Ձին մէկ լանկի զարկից Ռօստամին, լեզու էկաւ խըտ Ռօստամին.—Ձէ, դիւ կիօ կը տըսնաս, գետօգ խը ճամբխին պատաւ, մօ բերնով բռնի, բիրի, էկայ:

Էլաւ ուր ձիւ իրես պագեց, էլաւ քիմարմ տուեց, իլաւ խեծաւ. ուր գետօգ դրեց վըր ուր թիւին, գնաց, կայնաւ մէյթան:

Սալմանու Սնտու մարդքեր մէմէկա էկան ինե, որուն խասանեց, սպանեց, սպանեց էգա Ֆեղգքեր, չուս եռսուն քառսուն խողի սպանեց. որ կը կայնի Ռօստամի գետօգի դէմ:

Մէկ Ֆեղգքերաց մընէ ջուաք տարաւ Սալմանու Սնտուն. Սալմանի Սնտին զատամանց նստեր. կիչկէր: Գնաց, ասաց.—Աստուած քիօ տուն աւիրի, դիւ նստերես դայ, մե յըմն կտորեց Ռօստամ:

Նոր Սալմանի Սնտին իկաւ Ռօստամին կռիւ:

Էն խեծուկ ուր ձին, էն խեծուկ Աշխարի բալաք:

Չուս յէվարին կուռան. մէկ մէկու զարկին գետօգերով:

Յէվարին էն գնաց ուր չաթին մէջ, էն ուր:

Առաւտուն էմէկ էկան կայնան, մէմէկս զարկին:

Ձին լեզու էկաւ խետ Ռօստամին.—Ռօստամ, ինչ կանես. դիւ էտա մարդուն ճար չըս տանի, ես ինչ կասեմ, դիւ էն արա:

Ռօստամ Սալմանի Սնտուն ասաց.—Մենք իչինք վեր, մե սիրտ տանք մէմէկու. քու շտրի անինք (գօտեմարտինք):

1 Առաջի ոսկերով:

Սալմանի Սնտին ասաց.—Ձէ, յէս օր մենք գետօգոյ առ կռիւ անենք:

Ինոնք իրեք օր կռիւ արին. ինոնք յէմալ դրոպ կը զարնէն, գետօգեր բրինձակ կը բանէին, խաւք կընցնէր միջէն, թիվքիներ չէր դաճէր բրինձիւրաց կողմանք:

Ամէկ զնաց ուր խեփար:

Ռօստամ նօժգարի դեզ թալեց. եարեմ ժրաւ:

Մէկէլ օր էլմֆն զնացին մեյսան, կռիւ արին:

Աշխարի բալաք ասաց.—Ձեր քնկերանքեր թալէք, մէ մէկէլ փակէք վրը ձիու քեամկին:

Էլան թալին, մէմէկէլ կափաննա արին:

Իորիս Աշխար ասաց.—Ձի քեչի մեյսրնից դիւս:

Աշխար քեչեց Սալմանի Սնտուն մեյսրնից դիւս:

Սալմանի Սնտին ասաց.—Էսա չէլաւ, դիւ հիլա արիր, էստ լեպոյ գիւ եմ յիզ տը կտուիս՝ մարիճաք քեօ ձիուն ի, մենք տըջնենք վե՛ մեր սիրտ տը զարնինք յիրար, քիւ Աշխար զախմ ի վրը եմ ձին:

Իջան վէր, ինոր սիրա տուին մէմէկու. քաւդըրի բունին մըջ մեյդըրին. էն ինոր պեկեց, էն ինոր պեղեց՝ ըսկուէն արին, իշ գու-թան թալին, խոզան քեակին, ըսկուէն քեանգեցին:

Սալմանի Սնտու աղջկայ աչք վրը խօրն ի, վրը Ռօստամին ի: Աղջիկ Պեժանին ասաց.—Աս մկայ եմ խօր անուն տամ, քեօ քեռուն վիրուցի, տփի գետին:

Պեժան ինչ ասաց.—Ձէ, ես մըկայ կանչեմ եմ քեռուն, եմ քեռին գիտի թի ես մեռուկ իմ. օր յիմնայ թի ես սաղ իմ. քեանի հարաքեաք կայ ուրին, ընցկուէն քեռուտուն հարաքեաք կգեայ:

Կանչեց Պեժան.—Քեռի. ինչ կանես, չես ափի դետին:

Ռօստամ գիտցաւ օր Պեժան սաղ ի. քեռանիմ (որչափ ոք) հարաքեաք կէր, քեռուտուն Ֆերդ փայլեպանի հարաքեաք էկաւ վրը Ռօստամին, Սալմանի Սնտուն ասաց.—Իու կասիր սպաներ իմ Պեժանին, գիւ չես տսիր պուղա եմ արեր, տալեր եմ մօ եմ աղջիկ:

Սալմանի Սնտու դաջալեքեր կտորաւ. Ռօստամ վիրուց վրը ուք գլխուն, տփեց գետին Սալմանի Սնտուն. ինկլիզի մկրատ թալեց, Սալմանի Սնտու վիզ կտրեց: Որ Սալմանի Սնտու վիզ կտրեց, դուրիս ընկեաւ հդա Ֆերգեքրաց մէջ, ճր սալանեց, մէկէլ փոփսան, զնացին թիրանցոց մէջ:

Էդա գեղական ինչ տներ հողեր էն, դռներ շիներ էն, պիթուն թալին, զհողեր տուին յետ, դռներ խանին դիւս:

Ռօստամ զնաց Սալմանի Սնտու աղջկայ մօտ. Պեժանին ասաց.—Էսա աղջիկ կենայ ձիկ, անեմ ձի կնիկ:

Գորիս խորզեն ասաց.— Շնորհաւոր ընի քե խըմակ:

Ռօստամ յէլաւ, մէկ յօսայ տուեց շինել մըջ էդա գեղին. էդա կնիկ դրեց ինե, ինք, կնիկ մնացին մըջ դայ յօսին:

Ռօստամ էրկու ամիս մնաց մօ կնիկ, իդա գեղի աէսին ասաց Ռօստամ.— Կնիկ մնայ դայ, ինչ պինայ, տուէք. ձե ամանաք:

Կնիկ էլաւ էրկու խորհով, Ռօստամ ուր բազպանդքերաց մէկ տուեց կնկիան, ասաց.— Կնիկ. էոս բազպանդ կենայ մօ քե, թի առ ձի լաճ իլաւ, բազպանդ կապես ձեռ, անուն դնես Մհեր, ես կեօ գնացի եմ տեղն, եմ աչքը վըր քի ի:

Էլաւ. խեծաւ ուր Ոչխար, Պէժան էլ խետ ընկեաւ. էկան մըջ Իրանցոց, Կաֆկուֆայ սար, դեւերաց տան մօտ. էդա դեւերաց քիօր խանեց, պսակեց վըր Պէժանին. առին գնացին:

Ինոնք կենան դայ, մինք դառնանք վըր Ռօստամի կնկեան: Ինը ամիս, ինը օր կըթմի կնկիան, Աստուած լաճ մը տուեց:

Բազպանդ կապեց ձեռ, անուն դրեց Մհեր:

Էդ լաճ որ կըլէր մէկ ամաւկան, մէկ տարեկան կը ջոջնէր. չորս իլաւ էրկու տարեկան, իլաւ տաս տարեկան:

Մհեր մէջ տղեներաց ճան կը խաղէր, ինչ ըռւղկներ ընէր որ կը գանէր. որին վիզ քեշեր, որին թիվ քեշեր դիւս:

Էդա գեղի ճօեր ժողովասան մօ մէ մէկ, տսին.— Դիւ հեթիմ իս, դիւ բիճ էս, մըջ մե մի խաղայ:

Մհեր գնաց մօ միւր, ասաց.— Յան եմ խօր սալղ տաս, եմ խօր անուն ինչ ի, ճօեր ձիկ կասեն ճիւն:

— Քեօ խէր Ռօստամ ի, դիւ Ռօստամի լաճն իս:

— Որ Ռօստամի լաճն եմ, ես պտի խասնեմ Ռօստամին:

Իլաւ էդայ կնկուղի ձե նձաղուց քեշից վըր ուր, գնաց. դաստ արաւ ուր խօր խէրանին դեխ:

Գնաց, չխասաւ ուր խօր խէրանին. գնաց մէկ կուռու մէջ ըռաստ էկաւ, ով գիտի ինչ կուռ էր:

Յիւրիչ ազգ մը էկած էր վըր Ռօստամին կուռ:

Մհեր գնաց, գինք տուեց դեխ էն ազգ, ինչ էկերէր վըր Ռօստամին կուռ. գինք տուեց ինե:

Էն մէկէլ՝ էկաւ կուռ Ռօստամին:

Էլաւ Մհեր գնաց մօ թաղաւոր, ասաց.— Մէկ ձի տու ընձիկ, խեծնեմ, ես էլ էրթամ կուռ:

— Զիմ տուեր եմ քե, հայտե, գնա, ասաց:

1 Մհեր անուն ընդհանրապէս թէ հայեր եւ թէ քրդեր կը դնեն երախայոց վերայ:

Ձիմ առեց, գնաց, կայնաւ մըջ մեյթընին, կռիւ աւելցւոյ՝

Թագաւոր խապար ի, յըմա կռիւ արողքեր խապար չեն։

Ռօստամի մարդքեր սահն.— Էն ձիաւոր մըզնէ ըլնէր, մենք
Թագաւորին մօնացուցինք։

Թագաւորի մարդքեր սահն.— Թի որ էն ձիաւոր մըզնէ ըլնէր,
մենք Ռօստամի ճուռն յըմեն սպանենք։ Չըն գիտի ձիաւոր վիր մէնէ ի,
Թագաւոր կիմնայ. խեծել չիմնայ։

Իշաւ Ռօստամ, իջաւ, գնաց մեյթան կռիւ։

Էն լաճ, Ռօստամ մէմէկու զարկին, չեն գիտի խէր ու լաճ էն։

Մհեր գնաց մօ Թագաւոր, Ռօստամ էկաւ ուր տուն։

Թագաւոր ուրախացաւ, ասաց.— Էսա ձիաւոր Ռօստամի ճուռն
տը փըճըցուցի, ադէկ Աստուած տուեց ձիկ։

Մնաց մէկէլ օր, էլմէլ էկան կռիւ։

Դորիս ձիանքներաց իջան վեր, ինոնց սիրտ տունն մէմէկու,
քուշդրի բունին Մհեր ու խէր։

Չուր կէս օրին ինոնք մէմէկու չյաղթին։

Կէս օրին Ռօստամ Աստուած անուն տուեց, որ Աստուծու
անուն տուեց, Մհերին օլըրեց, տուեց գիտին։

Ռօստամ իլաւ, ինկլիզի մկրատ խանեց, ուր լաճու վիզ տը
կտաէր, լաճ ասաց.— Ես պատի մարդու տղայ չեմ, որ դիւ ընձի
սպանես, եմ խօր ձեռնէն չես պըծնի։

Խարցնեց Թի.— Տղա, դիւ վիճր լաճն էս։

Ասաց.— Ես Ռօստամի լաճն եմ։

Ասաց.— Որ դիւ Ռօստամի լաճն էս, բազպանդ շանց տու։

Բազպանդ շանց խուր խօր։

Մէմէկու ճանչցան, ասաց.— Կեախն ի եմ տուն աւիրի, եմ
լաճ սպանիր ի։

Ձեռ Թալեց վզնով. առեց, գնաց մըջ խեծլիս։

Իլաւ Ռօստամ խեծաւ Աշխար, լաճն էլ խեծաւ ուր ձին. քե-
չեցին, Թառ ու մառ արեցին, գնաց։

Ինոնք էլ զըւրան, գնացին ուրանց տուն։

Դեռացին վր Թագաւորի դօշուկին յըմեն փախուցին։

Ճանպիէ՛.— Ջէնոր լեռ խազիւստ, յըմեն պողվատ էր. գէնու
աչքեր մընակ միս էր։

Էն, Ռօստամ կերթէն կռիւ. օրա՛յան իրեք խարիր վաթսուն
աւ վեց դիր (նետ) կը գանէր Ռօստամին. Ռօստամ պէ հալ կըլնէր,
կըհեր նոթգարի գեղ կը Թալեր ուր բրինքերաց, կը ժրեր։

1. Այս մի ընդարձակ նուր է, ,սակայն Պետրոս միայն այս չափը գիտէ։

Մէկ օր էկաւ, նստաւ Ռօստամ, ուր ջոջեր դանչեց, ասաց.—
էկէք, իշկացէք, ինոր քան յըմեն պողպատի, իմ դիր ասաւ չանի
մըջ ինոր բեռն:

Իլան ուր կարդացողքեր Սողոմոնին իշկացին, տըսան վնոր
ջան յըմեն պողպատի, ապին.—Որ դիւ կենաս կռիւ առաւտուն,
էրկու ճեօզ քիր շինես, դնես քեօ անեղան վրէն. կանչես, լծալ տա-
նես անեղան վրէն (հմայութիւն), ասես. «քեօ աչքեր ձի շանց տու-
նոր կռիւ անենք»:

Գնաց կռիւ. կանչեց ձանպիլին.—ձանպիլն¹, քեօ աչքեր ձի
շանց տուր, նոր ձի գարկ:

Յէլաւ, ուր աչքեր շանց տուեց:

Որ շանց տուեց, Ռօստամ դիւպէն բռնեց, իշկաց. աչքեր տը-
սաւ. դիր թալեց դըխ աչքեր, գանեց մըջ աչքերաց:

Պռռաց ինե իլաւ, կանչեց.—Նաման. դիւ ընձի սպաճիր:

Ասաց.—Ա՛յ քեաճ, դիւ օրական իրեք խորիւր վաթսուն ու
վեց դիր ձիկ կը գարկէր, ձընէ ձէն չէր ըլլէր. ես մէկ դիր եմ գարկեմ:

Ռօստամի մահը.

Ճղալ ուր մէջ դուռման էր Ռօստամին, մէկ օր Ռօստամին
ասաց.—Ա՛խ, Ասաըծու մէկիկ բաբին, մէկ օր խեծնէր Աշխարի բա-
լաք, ձի խըմակ մեյսան մը տէր գիւմայ, ես աղսնէր, իշ կըլէր, ըլլէր:
Ճղալ իշ արեր էր. գեաղտիկ մեյսընի մէջ փորիւր էր քեառ-
սուն կեազ լէնք, քեառսուն կեազ էրկէն խոր, քեառսուն կեազ
խորանդը, փէտ բիրէր, ծածկեր էր, օր Ռօստամ գեայ, ինի ինե:

Ռօստամ ասաց.—Ճղալ, ես քեօ խաղրի խըմակ մեյսան մի տամ:

Իլաւ խեծաւ Աշխար, գնաց մեյսան, մեյսան տուեց, էն գեաղա
ինչ մեյսան տուեց, ձին գնաց, խասաւ ինչ խորի բերնին. ձին գիտ-
ցաւ թէ խոր էր, մէ քռեք թալեց դըխ Աշխար, որ էդա խոր թռաւ:
Որ էդա խոր թռաւ, Աշխարի նալ թռաւ ոտնեն, էկաւ գիււ, գըլ-
խուն ի վեր թռաւ, գնաց:

Ռօստամ գիտցաւ թի ձին ուր նալ թալեց:

Ձին գէդ խոր խըլցուց, գնաց մեյսընի գլուխ, գըլըտ յետ,
էմէլ էկաւ խորի վրէն, որ թռաւ, էսա գեաղա չխըլցուց, ձիւ առջի
ոտքեր ընկեաւ խորի բերնին, յետի ոտքեր ընկեան մըջ խորին: Ձը
խըլցուց, փրթընան, գնացին մըջ խորին:

1. Պեօռն ձանպիլն իր միջանկեալ պատմած է, որ իբր գործ ունեցած է Ռօստամի հետ, սակայն շատ անգամ կը շփոթէր, Դաւթի անուն կտար. շատ անգամ եւ կասէր, «Դաւթ ու Ռօստամ մէկ է, ժառղ չկայ իմե»:

Դորիս, էնտեղ դիրգեվան (նետ ու աղեղ) կէր մօ Ռօստամ.
դիւր թաւից զըլն ձղալ, ձղալ գինք թաւից դէմ, ճնարի ծառին. դիւր
զանեց, ճնարի ծառ ծակեց, զձգալն էլ ծակեց, ընցաւ. Կաֆկուֆայ
տարն էլ ծակեց, գնաց Թիւրանցոց հողի մէջ:

Ռօստամ ու Աշխալի բալաք ընկեան մըջ խորուն, մըջ խորուն.
ձղալ բեւեռքիւր զարկած էր. չքուան էդա բեւեռքերուն:

Էկան պառաւան վըր Ռօստամին, որ խորից խանեն դիւս, ինչ
տարին չկրցան խանէն:

Մէր էկաւ վրէն, Ռօստամ մօլ տաւ.—Մէրիկ. ձիկ դիւ խա-
նիս, չէ քու մարդ չկունայ խանի. քիւ ծամեր թալ տակ, ես ձի թա-
լիմ քեօ ծամեր, ձի քեչե դիւս:

Մէր ուր ծամեր կախից տակ, Ռօստամ թռաւ, մօր ծամեր
բռնեց. մէր ծընայ գլուխ զախմով զանեց, որ քեչեց. Ռօստամ խո-
րու բերնից թռաւ կեօ կէս սահաքայ ճանբալս գնաց, ընկեաւ դիւս:

Ռօստամ էն գեախ ուր դեօլանք արաց:

Համ ճնար, ճամ ձղալ, ճամ զնար.—Թէ չիհարը, թէ ձղալը եթէ ժայռը.

Զէ պու Ռօստամէ կօռե Զալ,—Ինչպէս էր Ռօստամի Զալը

Ամր կըր սե սար շեք շաք տալ.— Գեանք վարեց երէք հարեք
վաթսաւն ե վեց տարի.

Հեծ պչուկ ա քրֆալ.—Դեռ վոքը է ինչպէս երեխայ

Դալե հրմպես կըր բռն մար.—Մայրը գրկեց, տարաւ տուն:

(Նորագոյ քարքառով *)

Քամանակով Ռօստամէ Զալ կըլլի, սարեր կերթայ ավկուօ
զարկել, նեղիւր անել:

Մէ ժամանակ վրէն կընցնի, նեղութիւնի մէջ կընկնի. կզեայ
տունը: Աստուած հրաման կուտայ. էրազին մէջ կտաի.—Ռօստամ.
կեամ մը չինի, զարկ ծով, ձիւմ, դիւս կզեայ:

Առօտ կելլի. կասի.—էրազիւմ տիսե. էրթամ ծովու կռաղը.
տիսնամ եմ էրազը կը կատարի թի չէ:

Կելլի վեր, կեամ կառնի. կերթայ ծովու կռաղը. կեամ կը զարկի
ծովու մէջ. զարկելու բաւեացն հրեղեն ձիւմ դիւս կզեայ. որ դիւս
կուզեայ, ճակատ կը պագի, խեծնի. կուզեայ տուն:

Էդ ձիւն անուն Ռախշի բալաք կըլլի:

Էդ քաղքին մէջ Պամաթ շահ բենրոսան (անողորմ, անգութ)
կըլլի, քեռաւսուն խատ կնիկ ունի:

Էդա քառասուն խատի պուճուր կնկեան մօտէն մէկ տղայ
կըլլի, անուն Ասֆանտիյար:

Էդ Պամաթ շահ իւր դիւնի մէջ կտաի.—Ով էրթայ, Ռօստամի
Զալի ձեռներ կապի. նզմեմ լիք խող անի. վզից կախի, սար-քօլ, ոտք
բեօրիկ առնի. գայ, իմ թագաւորութեն տամ ինոր:

Իւր տղէն Ասֆանտիյար որ ջանփուլաս էր, կասի.—Նա պտի
էրթամ, պապօ:

Էն ժամանակ Ասֆանտիյար կըլլի, կերթայ. կը տիսնայ մէ բանձը

* Պամաթ է, Նորագոյ Սիփուցի զիւղացի Վարդան Մարտիրոսեան, որ
Էրկար քարի Վան մնացած է. 2 քարի եւս տեղս կը բնակի. քարքառ քառ
խառնած է: Սա լսած է իւր երկրի մէջ նայ ասողներէն. կասէ թէ բոլորէն
քառ լաւ կասեն հայեր եւ երգերով:

1 Մի քանի տեղ Ամրասիյար ասած էր Վարդան:

սար. կըլի սարի վրէն կը կայնի. կը տիսնայ մէկ բարակ ծուխ մի կըլի, կեն Ռօստամ: Զալ ընտեղ: Ռօստամի Զալ էն տեղ ին կանի. կը տիսնայ կեն մէ վէրու եզ սպանիր ի, զարկիր ի սաղ եզը մէկ Երեի, մէկ ձեռքով բռնեի ի վըր կրակին, կեփի, կուտի. մէկ ձեռքն էլ դրիր ի իրեսին:

Ասֆանտիյար կասի.— Է', էսա ին զօռպայի. ես կասեմ ախ- շարքի մէջ ես զօռպայ եմ. էսայ ընձնից շատ զօռպայ ի:

Ասֆանտիյարի աչք վախեցաւ, առաց.— Սա ինչիս ինեմ:

Ելաւ մէկ ջաղչի քեար գլորեց պանկեալէր, որ քեարը գեայ, Ռօստամի Զալին փորձի, տիսնայ ճարապար կը խանի—կովաքով ի, Թի չէ:

Եդա Ռօստամ կը տեսնի քեար գլորի, կուգեայ, ինք գինք կասի.— Էս օր գեարուս չի, որ գետին կակուղցիր ի, քեարեր պըծնի տարից կուգեայ. կայ-չկայ եդա փայլեվանի բան ի:

Ռօստամ տք կը զարկի, քեար կը բռնի, ուր տեղ կը գադըը- ցուցի:

Եդա Ասֆանտիյար կասի.— Եյ-հէյ, էսա շատ զօռպայ փայլե- վան ի. ըստուց ընձի զարաք պտի գեայ:

Ուր նետ ու անեղ կը Թալի ուր Թե, կուգեայ մօ Ռօստամ, բարե կուտան մէմէկու ու կը նստին:

Ռօստամ կը ճանչնայ Պամաթ-շահի լաճն ի Ասֆանտիյար, կըլի վեր, շատ պատիւ կանի, կոնախլը կանի:

Եդ տեղ Ռօստամ կը խորցու.— Ասֆանտիյար, խէր ըլլի, ընչի էս էկեր մօ ձի:

Ըն տես կասի.— Դտիս, ընչի էմ, էկեր էմ, էկերէմ որ քիւ ձեռք կապեմ. քիւ ճզմեք լիք խող անեմ՝ քեօ վղէն կախեմ. տանեմ. էր- Թամ եմ խօր խամար:

Ռօստամ կասի.— Ֆրլեքի կրբան (մեծ Աստուած) աննախ իմ ձեռքեր կը կապի, Ասֆանտիյար՝ ձեռ կապել չէ, ամա քիւ խաբրի խամար ճզմեք իլին խող կախեմ եմ վզից, կընկնեմ քիւ յեւջի:

—Ձէ, կասի. բրիտ քիւ ձեռներ պտի կապեմ:

Էն ժամանակ խօսքմ ինորից, խօսքմ ինորից, խօսք իրարու վրայ չէրթայ: Էն տեղ կուիւ կանեն:

Մէկ օր կուիւ, էրկու օր կուիւ, չուր եօթ օր կուիւ կանեն:

Ռօստամի Զալ աստըղ ունի. Ռօստամի խէր Զալ բումօար ի, կը տիսնայ Ռօստամի աստը շատ մօղաւիր ի, կասի.— Էյվախ ոնէ վախ, Ռօստամ շատ նեղութենի մէջ ի:

Զալ կըլի վեր, կերթայ, կը հասնի Ռօստամին. կը տիսնայ էն- քան ետալաւ արիւր ի, փոկե մաղի տեսակ ծակծկեր ի, կը դան- չի.— Ռօստամ:

Էն էլ կաթի.—Ձա՞ն, խէրթիկ, մէկ էլ քիւ ձէն ընկաւ եմ ա-
կանջոյ։

Կասի.—Ռօստամ. դիւ իշխօ ինոր խեա կռիւ կանես, ինոր
ջամ պողպատի. դիրկեվան (նեա աղեղ) չբանի։

—Պա, կասի, ինչիս անեմ, խէրիկ։

Կաթի.—Գնա, դարե կեազի, հաշա փէա կայ, բե. բալի մէ
կերպով ինոր աչքեր խանես։

Կերթայ, դարե կեազի կը բիբի, կը դնի վըր նեա անեղան,
կաթի.—Ասֆանտիյար, քիս աչքեր խան դիւս, մէ խատ քի ախնամ.
դիւ ընձի որ բօե արեր իս, ես կը մեռնեմ, եմ արտի վրէն չմնայ
մեազ, մէկ խատ քե տիսնամ. ջայնամ թի մեռնիմ։

Էն ժամանակ Ասֆանտիյարի բեճ կուգեայ, գլուխ չափարից
կը խանի դիւս։

Որ գլուխ դիւս կը խանի, Ռօստամ դիւ կը դարկի։ Որ դիւ
կը դարկի, մէկ ծէր կը մօնի մէկ աչք. մէկէլ ծէր մէկ աչք։

Էն ժամանակ դռուց մընէն կերթայ։

Ռօստամ կը զանչի.—Ա՛յ կիթի, սեսաօ կըրի։

Դիւ ընձի կը դարկէր խինգ խարիւր դիւ։

Ընձից չէր էրթար հաւաք դըր։

Էս օր ես քե դարկերէմ մէկ դարե կեազի (երկնիւզ փայտ)։

Քեզից կերթայ խինգ խարիւր հաւաք կազի։

Էն ժամանակ կասի.—Ռօստամ, ախշարը աչքի լուսաւ վրայ ի,
դիւ եմ աչքեր հանըցիւր, իշ անեմ էլ ախշրքի վրէն։

Ռօստամ կասի.—Ասֆանտիյար, մը վախենայ, ես քե խամար
տեւոր կը շնեմ, դնեմ ինն չուր օր մեռնելուն։

Ասֆանտիյար կասի.—Ընձի խամար մէկ տուն չիւնի, մէկ սոռն
թող ինն։

Ռօստամ կըրի մէկ սոռն կը չիւնի, մէկ սոռն կը թողի մէջ. էն
տան ծածքն էլ կը բառնայ. էդ սան։

Խէր-Ձալ կասի.—Ռօստամ, դիւ գըտիս Ասֆանտիյարի միտը,
իշի, քե պտի տանի տակ, սռն փրցուցի. քե զայ տնի ուր խեա-
ւերաւ դռնէն չիւնի, մէկ դռնէն մտնէք, էն մէկէլ դռնով փախնես։

Ռօստամ տուն կը շնի. Ասֆանտիյար կը դնի մէջը։

Ասֆանտիյար որ կը մանի մէջը, քամակ կուտայ դռանը։

Ռօստամ կը փախնի ծօ մէկէլ. դռան, դիւս կըրի։

Ասֆանտիյար կասի.—Ռօստամ, դիւ տան մէջն ետ։

Կասի.—Խա, տան մէջն էմ. քիւ կող նօստուկ էմ։

Էն դատի լանկով. կը գարկի, տուն յեռնէն կը փրցուցի։
Ընչիւ.—Ռօստամն էլ ուր խեա մեռնի։

Ռօստամ կը փախնի. տուն կը տապղի վրէն, կը մնայ, տակը

Ասֆանտիյար կը մնանի:

Էն գալս խալպաբ կերթայ Ասֆանտիյարի խօր Պամաթ շահին խամար, Պամաթ շահ կասի.— Էյ վախ, ես էմ, էն լաճ, էլ ինչխ անեմ: Կըլի մէկ էրկու տարի միջոց վրէն կընցնի:

Էդ Ռօստամին մէկ աղբէր ունէր, անուն ձղալ. ասեմ Ռօստամից մեծ էր. ձեռքէն բռնըմ չգհայ, ըսենց սաղսախ մարդմ. Ռօստամ էրես չտայ ինոր:

Պամաթ շահ կասի.— ձղալ. քիւ աղբէր քե էրես չտայ. արե, քե անեմ մէկ չալուռ, մէկ ջոջմ, ես մէկ պիմ բաւի մը. գնա, մէկ կերպով քիւ աղբէր սպանիր:

ձղալ կասի.— Լաւ, կը փշտցուցեմ զՌօստամ:

Էն գիտիս ձղալ կերթայ մօ Ռօստամ, բարև կտայ:

Ռօստամ կասի.— ձղալ. Աստուած խէր անի, դիւ ընչի էկար մօ ձի. քիւ իրես բարի իրես չէ էս օր:

ձղալ կը վիրտուրուի, կասի.— Դիւ, խալղ ասեն մէկ սոխ ստըկի. կստըկես, ես քիւ աղբէրն էմ. մէկ բան ասեմ չիս անի: Կասի.— Քիւ Խաթրի խամար կանեմ, ձղալ:

ձղալ Պամաթ շահին կիմցուցի:

Պամաթ շահ իչ կանի. կըլի քեառսուն կազանոց մէկ խոր կը փորի, մէջը խրօս կը զարկի, խորի բերնին խրօս մըրչ կը թալի, կը ծածկի:

Էն գետիս ձղալ կերթայ մօ Ռօստամ. կասի.— Աղբէր ջան. բարև քեզի էմէլ Ռօստամ կասի.— ձղալ, էս օր քիւ իրես բարի չէ. էս օր եմ մեռնելու օրն ի:

Կասի.— Ռօստամ, իչ կըլի, ձի խամար մէկ ձի խաղցուցես. մէյտան մի տաս, էրթաս, գաս, ես տիսնամ:

Կասի.— ձղալ քիւ խաթրի խամար կը խաղցուցնամ:

Ռօստամի ձին ինչ ժամանակ ծովուց դիւս բնկաւ. խրիչտակ նալիւր, Ռօստամին ասիւր ի, իչ գետիս քիւ ձիու նալ. ձիու ոտքերուց ընկեաւ, էն օր քիւ մախն ի:

Ռօստամ կըլի, կը խեծնի ձին. էրկու-երեք գլուխ կերթայ, կուգեայ, կը խաղայ. Խաղալու բաւեսան, կուգեայ փուչ փալասի վրէն, որ խորի բերան սարքած ի:

Կը խասնի խորի բերնի մօտը, ձիու նալը կը թռնի:

Ռօստամ կասի.— Էս օր եմ մեռնելու օրն ի, եմ ձիու նալ ոտնէն էլաւ, եմ մախուան պատճառն էլ եմ աղբէր էղաւ:

Էն ժամանակ կինի խորի մէջ խրօսի վրէն. խրօս քեամկից կը մտնի, դօւրի կուտայ դիւս էն գալի ձին էլ կինի վրէն: Ռօստամ կը կանչի.— ձղալ, Աստուած քիւ տուն աւըրի, դիւ ընձի տուիւր սպանել. պարուխ եմ նետ անեղ տու եմ ձեւ. ճնճղներ, խաւքեր

եմ աչքեր չխանեն, մինչև կուգան մեզի խորից կը խանեն, կը տանեն։
Նեւտ անեղ կտայ Ռօստամին, Ռօստամ զձալ կը տխնայ.
Կեօ նեւտ անեղը կը բռնայ, Թալի ինե. ձգալ զինք կը փախնի
ննարի ծառի յէռջևը. էն ժամանակ կը կանչի Աստուած. նեւտ անեղ
կը քցի, կերթայ ննարին կը զարկի. ննար կը ծակի, կը զարկի ձղալ
կապանի. կեղայ, կերթայ զնարի մէջ։

Էն գախ Ռօստամ ուր անուն կտայ, կասի.—Աֆարքմ ժպօ
Ռօստամէ Զալ. համ ճնար, համ ձղալ, համ զնար, Աֆարքմ ժպօ
Ռօստամէ Զալ։

Էն գախ ձղալ էն տեղ կապանի, Ռօստամ էլ խորի մէջ կը
մեռնի։

Ճուլաք գնաց Պամաթ շահի խըմար.—Ռօստամ ընկեաւ խորի
մէջ, մեռաւ. ձղալն էլ ուր ձեռով սպանեց։

Էն գախ Պամաթ շահի ցեղի մէջ կըլի ուրախութեն, խաղալ,
քէֆ անել— Ռօստամի ցեղի մէջ կըլի սև. սուգ, լալ, գոռալ։

Ռօստամի ցեղ մեծ ու պատիկ թրի ու կրակի բերան կուտան.
պիթուն կսպանեն էգ ու որձ. մարդ չմնար։

Կը մնայ ինոր էրկու խարս. էրկու խարսն էլ էրկու խոզեով։

Էդ էրկու խարսներաց մէկն էլ կը փախնի սարի մէջ. մէկն էլ
ուրին կը թալի եօթ ծովու ասեն։

Զալն էլ շատ ծիրացիր-շատ իխտիյալցիր ի, հարաքեաթէ ըն-
կերի, էլ չեն սպանիր. կը թալէն խորի մէջ. դանէ դան խաց ջուր
կը քցեն մօտը։

Էդ խարսներէն մէկ՝ էն ինչ սարի մէջն ի, մէկ զադեմ կը
զնտընի, մտնի մէջը. ժամանակմ զադի մէջ կապրի. Էն իշ ժամա-
նակ կուգեայ, Աստուած տղէմ կուտայ էդոր։ Էգ տղի անուն ուր
մէր էլ գրեց 'Իլւրօ։

Ժամանակմ էգ տեղ մնաց էգ խարս չուր 'Իլւրօն ջոջացաւ։

Էն իշ ծովու ասեն ի, Աստուած խրամանքով պառկաւ. էն էլ
մի տղայ բիրեց, անուն դրեց Ատամբժի։

Էն ինչ սարի մէջն ի, 'Իլւրօն հօպան կառնի. կերթայ, խաց-
բան կը ժողուի. կը բիրէ. զինք, մէր կուտեն։

Էն ինչ ասի մէջ ի, կերթայ ձիւկ կը բռնի, խաւք կը զարկի
կը բիրէ. էն տեղ եօլա կը տանին, կուտեն։

Ատամբժին մէկ օր ծովուց դիւս կընկնի-չորան, կերթայ։

Շատ ու քիչ կերթայ, կերթայ կը հասնի ուր պապկէ քաղաք
դիւս կըլի։

Ուր կերթայ պապկէ քաղաք դիւս կըլի. խապար կերթայ Պա-
մաթ շահի խամար.—Մ'իկ զօրպա փալլեման էկեր ի քաղաք, իսկն
Ռօստամի ցեղիցն ի։

Կասի.—Որ սկզբն է, գնացէ՛ք, բերէ՛ք տիտնամ:

Գնացին բերին, Պամաթ շահ տխաւ.—Օհօ, տապա. խկն Ռօստամի ցեղից կըլի, ինոր թկուռքի լնջ օխաը թիզ. ինոր ձեռաց հասառութին քընց մէկ գերան, ինոր մատներ կիօ եմ արմունկ:

Պամաթ շահ կասի ուր փայլեկանքերաց. —Մէ ճառաւար ից-քեզէ՛ք յառէ՛ջ. տիտնամը, կանայ խանի, թէ չէ:

Փայլեկանքեր կըլինին յետեր, էսա տեղ, էնա տեղ չին զատանայ, կասի.—Ձանըմ, իշ գործ ունիք ընձի խետ. ընչի էք ընկե իմ յետեր:

Կասին.—գիտեա, ընչու ընկերենք քիւ խոտ. նառապար կայ. քեռնք քիւ գէմը, որ խոտիւր, մեր ցեղիցն էս. որ չխանիր, Ռօստամի ցեղիցն էս, քի կը տանենք բռնատուն:

Կը քերեն, լաւ զննիլփեցն կանեն, կայիմ կը կապեն, կասեն. —Դէ, քեայի, կասի:

էն էլ թիւքեր չբացուի, զարկի կտուի. ոճ յաղթէ:

էնենց ձեռներ կապուկ տանեն քցեն բռնատուն Ձալի մօտ, ուր պապկի մօտ:

Պապն ի, գռնալ տանելու բաժնան թքի ինե, կասի.—Ամօթ չէ, զօգրա փայլեկան՝ էկեր էք. ես ծերացիլ իմ, քի իշ իլե, գիւ ահագին պապակիս փայլեկան:

—Այ պապալդ, կասի, ընձի լօմա մի գիր, մի մեղազրիր, ընձի խափած. եմ գլխիւ գալած նաղլ անեմ, որ գիւ իմանաու:

Եմ մէր Ռօստամի խարսն էր, Պամաթ շահ որ կուռեց Ռօստամի ցեղ. եմ մէր փախաւ, գնաց ծովու ափեն. էն տեղն իմ իլե. մարդ չեմ տես. էս օր քաղքի մէջ դիւս էլայ, եմ ձեռներ կապեցին, ձեռքին բռնատան մէջ:

Ձալ կըլի, Ատամբժու գլխիւ կը պագնի, կասի.—Այ որդի, գիւ որ կաս, եմ թուռն էս, ես քիւ պապն եմ:

Կմնայ մէ միջոց, էրկու միջոց բռնատան մէջ Ձալի մօտ:

Եդ Պամաթ շահին էլ մէ աղջիկ ունի ինչպէս էրեանայ քաղաք՝ զատն ի ուր խօր ժընէն: Նամակ կը գրի ուր խօր խոմար.—Պամաթ շահ, էդ բռնաւորն որ գիւ բռներէս. ընձի խամար օրողկէ, գետայ. ես ինու էրթուն խմեմ եմ աղբօք էրուռնի տեղ (Ասֆանտիյար էդ աղջկան աղբէրն ի):

Պամաթ շահ կը խանի բռնատնից, չորս ձի կը լծի.—Տարէք, քալիմ արէք եմ աղջկան, ինչ կանի, թող անի:

էն ժամանակ կերթան, կը խանին գետի մօտ. կը նեղանան, ձիանք կը թուռնան. Ատամբժին կը մնայ սէլի վրայ, արեգեական զէմ վառուի. իրենք կերթան գետի բերան, կը քընէն:

Թո Ատամբժին սէլի վրայ վառուի. տարողներն էլ քնէն. մենք դառնանք Դիւրօ վլէն:

‘Իււրօն էլ ինչ ի արէ, մէկ խատ պալթեմ’ շինէ, մէկ արեւին ինոր բերնի լէնքն ի. պալթէն դնի ուր թւին, կերթայ. մարդ ընի, գեօղ ընի, քալնի, շալի, բիրի գաղի մէջ գինքն ու մէրը կուտեն, էն մէկ օր էդ ‘Իււրօ աչք կինի մէկ սեռութեն, կերթայ զպա էդ սեռութեն, կերթայ, կերթայ, կը մօտանայ, կը տիսնայ մէկ սէլ, կերթայ, կը մօտանայ սէլին, կը տիսնայ մէկ փայլեկան դրած կեօ սէլի վրայ, էլ էնենց գօրպա փայլեկան չկայ. Խրտ մօտանալու կը թքի ինն:

Էդ փայլեկան կոսի.—Այ փայլեկան. դիւ ընչի կը թքես. ես—վա՛ւ. եմ գլխին գետլած նալլ անեմքե խամար, նորէն թքի: Կասի.—Հալ էսենցն ի, եմ մէր հօթ ծովու մէջն ի. ես Ատամբժին էմ, ծնայ գնացի եմ խօր քաղաքը. ընձի խափրցըն. եմ ձեռներ ծնայ կապըցըն. հիմայ ճամրիւրի ուր աղջկայ մօտը, ձը մորթի, եմ էրուե խմը:

Էն գեախ ‘Իււրօ կոսի.—Վա՛, դիւ սր կաս, մէկ աղբօր տղայ ինք:

‘Իււրօն կասի.—Համբերի, իս էրթամ մօ փայլեկանքեր, գեամօ կերթայ շալի դուռ մէկ մէկ նաճախ կը գարկի գլխներաց մէջ, չորսն էլ կսպանի: Կուգայ, զննիլ կը կուռի, կառնի Ատամբժուն, դուռ կերթայ մօր մօտ, էն իշ սարի մէջն ի:

Էն ժամանակ իշ կտանի մօր մօտ. մէր կըլի, դէմէն կը փախնի: Փախնելիւ բաշտան ‘Իււրօն կասի.—Մէրիկ, ընչի կը փախնէս դէմէն, եմ խօրողբօր տղէն ի:

Էդ գեախ մէրն ի, կգեան, շատ մէմէկու կուրախանան:

Առաւօտ ‘Իււրօն կասի.—Ատամբժին, դիւ նստի դայ, ես էրթամ, մէրդ ասից խանեմ դիւս:

‘Իււրօն ի, կերթայ ասի մէջ, Ատամբժու մէր կը խանի, կը բլրի սարի մէջ մօ իւր մէր, կը մէտեղուին:

Մէ միջոց վրէն կընցնի, կասեն.—Մենք պտի էրթանք Պամաթ շահի վրէն կախ. մեր խօր քօլ խանինք:

Մէրեր կասեն.—Ձեր պապկե իչքան որ ապրանք—մալ կայ, կեօ մօ Մըսըրայ լալսար ի:

Կըլեն վեր, կը դանչեն Աստուած, որ էրթան Մըսըր, մօ լալսար: ջխտով մէ տեղ կերթան:

Իշ որ ‘Իււրօ ձեռնի, մէկ նաճախ, ինոր բերնի լէնք մէ արեւին, իշ որ Ատամբժու ձեռնի. մէկ դալամայ ի ինչպէս արե ուր ձեռ փէս: Կըլեն վեր, կերթան, իշ որ մէկ ծաղկըներով, խտով, ջրով, կանաչով սեղ: Էդ տեղ կը նստեն, կուտեն, կը խմեն: Կը տիսնան որ էդա նստած տեղ դեկրաց տեղն ի. դեկըն էլ իրեք աղբէր էն, նստած տեղն էլ էն պատիկ աղբօրն իւրուտակ դիւուն: Կը տիսնան քոզ էլաւ խրտ էրկնուց:

Ատամբժին էսաց, — Դիւրօ, մէ սա քոզ թօ բացուը՝ տիսնանք իշ ի կուգեայ:

Ատամբժին տիսաւ քօզ բացուաւ, սըւտակ դի էկաւ, գալիւ բաւսան սկսեց կռիւ անել. — Ա՛յ փոյլեկան, առաց. խաւք ուր թեռլ, օձ ուր պորտով չէր կտրայ դեայ, ես կռիւ կուգեմ:

Էն տեղ ըռնեցին, կիւլաւ կպան, որ կիւլաւ կըպնելիւ ժամանակ Ատամբժին զդի իսկեց գետին. էն գախ որ կտխեց գետին, դանակ թալեց, դեի վիղ կտռէր. դի անի քեաչեց. — Հէյ վան, առաց:

Ատամբժին առաց. — Դէ, էլի վեր, դիւ չամաչեցիր մէ պուտ էրունի արով ախ քեաչեցիր. էլի վեր, քեզի ազա արեցիր:

Ատամբժուն դի առաց. — Խորհուրդմ կոյ հմ սրտի մէջ, էն կատարէմ, հմ էրուն քեզ հալալ:

Ասաց. — Քիւ սրտի խորխուրդն իշ ի, ընձի առա:

Ասաց. — Նս Ռօստամի սըւտակ դեն էմ. Պամաթ չահ որ Ռօստամ սպանեց, Ռօստամի քօլն խանէր, թո դիւ ընձի սպանէր:

Որ դեն ըսեց առաց, Ատամբժին առաց. — Նս էլ Ռօստամի թռն էմ:

Էն տե շատ ուրախ էլան:

Էլան վեր, քչեցին, գնացին: Շատ-քիչ գնացին, էլմ ջրով, կտանաչով, ծաղկով խոտով պատահան:

Ատամբժին առաց. — Արե, նստենք էս տեղ, էսոր տէր կայ, թող գեայ. իմանանք իշ մարդ ի:

Մէկ էլ տիսան կարմիր դի էկաւ. գալիւ բաւսան. — Ա՛յ խոզածին. էսա հմ սեւն ի, մէկէր անտէր ի, դիւ իկէր, նստեր իք վրէն:

Էն գախ կարմիր դիւ խետ կիւլաւ կպան. Ատամբժին գկարմիր դի թալեց գետին. որ կոխեց գետին, դանակ քեաչեց, պտի սպանէր. կարմիր դի ախ քեաչեց:

Որ ախ քեաչեց, Ատամբժին առաց. — Դիւ չամաչեցիր պուտմ էրունի արով ախ քեաչեցիր. իլի վեր, քե ազա արի:

Ասաց. — Խորխուրդ ունեմ հմ սրտի մէջ, մրազ ունեմ. հմ մրազ կատարէր, դիւ ընձի սպանէր:

Ասաց. — Կարմիր դի, քիւ մրազ առա:

— Նս Ռօստամի կարմիր դեն հմ. ես էրթէր, Ռօստամի քօլ Պամաթ չահի մօտէն առնէր, թո ընձի սպանէր:

Դէ, էլի, գնա, առաց, ես Ռօստամի թռն էմ, մինչև քսան աւուր գեաւ, դոռուն տնինք, էրթանք Պամաթ չահի վրէն:

Կարմիր դի գնաց խըտ ուր հալին, զինք, Դիւրօն ջլսցով էլան, գնացին:

Շատ քիչ գնացին, էլմ ծաղկով, ջրով, խոտով տեղ ըսաց էկան, գնացին, նստան վրէն:

Ատամբժին ասաց.—Արե՛, նստենք ըս տե՛, հալպար խոհր տէր կայ. գեայ, տիսնանք:

Նստելիւ բաճառն տիսան դեերաց ջոջ աղբէր-սև դե էկաւ, գեօն գեշացե, աչքերաց էրուն կը թափի:

Էն գեախ Դիւրօ շատ երկուդ արաւ. շատ վախեցաւ ժօտէն:

Ատամբժին ասաց.—Դիւրօ, մը վախեցի:

Ատամբժին, սև դե կպան յիրար առաւառուն ազօթարան դեւ չէր բացուև. ջլստով կպան յիրար, էնենց գետին կը ճղճղուի, իննջոտաց դէմը ինչիս վիսկի թալին, ճղճղին: Աստուածութեն էնենց դուվաթ խոռ Ատամբժուն. Ատամբժին սև դե կոխեց գետին. կախելիւ ժամանակ վիզ պտի կտռէր, սև դե մէ ախ քեաչեց:

—Իլի վեր, տասաց. մէկ գգէլ էրունի տրով ախ քեաչեցիր. դիւ չես ամաչեր:

—Ա՛յ փայլեվան, ասաց. ես էրունի խամար ախ չի քեաչեցի. մենք իրեք աղբէր էնք, իրեքն էլ Ռօստամի դեերն էնք, մենք իրեքն էլ ահոս արուկ ինք Ռօստամի խամար, Պամաթ շահ զՌօստամ սպանեց, գնաց կորաւ. մենք ինոր քօլ խանէնք, յետոյ դիւ ի՛նչ կանէր, անէր:

—Որ էնենց ի, ես Ռօստամի թոռ Ատամբժին էմ, գնա՛, մինչև քսան օր ժամանակ էմ տուև, քսան աւուր վրէն դիւ իրեք դևն էլ դէք:

Էն իլաւ. գնաց. էնոնք էլ ջլստով գնացին:

Գնացին շատ քիչ, գնացին Մարլայ քաղաք:

Գնացին, սալթիտով, սուլուխով լալաւարի տունը գնաան, խաղցըցին. մէմէկու յայտնի էլան թի.—Մենք Ռօստամի թոռներն էնք. թի՛ իսն էլ լալաւարն եմ:

Էլան վեր, էն տև խօսքերն մէկ արեցին-պոյման արին.—Էրթանք մէ տեղ. մեռնինք մէ տեղ. էրթանք Պամաթ շահի վրէն:

Լալաւար տասաց.—Մէ քապուր ասկեար ընձի-եմ պարտք որ ես բիրեմ, էրթանք Պամաթ շահի վրէն:

Էլան վեր, էն քապուր ասկեար, լալաւար. Ատամբժին, Դիւրօն մէկ տեղ էկան. խառան գեերաց բլանքեր, էգ իրեք գեերաց խետ մէկ տեղ դօռուն արեցին, էկան:

Շատ-քիչ էկան, էկան, Պամաթ շահի քաղքին մտաացան:

Ատամբժին ինոնց խօսողն էր-ինոնց մեծը. տասաց.—Էս քաղքին օխտը խատ դարկեալս ունէր. սև դե՛, էս մէկը քեզի. մէկն էէ իտուր կարմիր դեին, մէյն էլ իտուր սըւտակ դեին. մէյն էլ իտուր լալաւարին, մէյն էլ իտուր լալաւարի քապուր ասկերին. մէյն էլ իտուր Դիւրօյին, մէյն էլ առեց իւր:

Ասաց.—Էս օխտը դարկեալսն էլ բռնէք, բան ի, չի Պամաթ չահ դարկեալսնեքաց փախնի:

Ճապ գնաց Պամաթ չահի խամար, ասին.—Աստուած քեօ տուն աւերի, ի՛նչ կանես. Թօստամի թողներ օխտը դարկեալսնեքն էլ քեզ վրայ բռնած էն:

Ասաց.—Ինչխ անեմ, ինչխ չանեմ:

Ինու աղջիկն էլաւ, աղոյ մարդու դըլլելի խազեաւ. գնաց կռիւ անել, մէկ հատ էլ լուքի դարման լցեց, գրեց ուր միջաց առջև. գնաց, խառաւ մօ Ատամբժին, ասաց.—Ա՛յ փայլեվան, ա՛ռ էսա ղուքին, խոտըած, որ գիւ կունաս եմ դրպի յէռջև քե բռնես:

Ատամբժին լուքին առեց, խոտըտաց. որ խոտըտալու ժամանակ ինքը գլխուց գնաց, էն գեախ առեց, Ատամբժուն փսխացուց, տարաւ. էնենց մեռուկ տարաւ, գնաց, էդիւր օդի մէջ, դուռ վրէն շինեց:

Էն քաղքի մէջ էլ մէկ կնիկ կայ, Թօստամի ցեղեքաց ի, էդ կնկայ անուն Քեաշտասաւանուկ ի. էդ Քեաշտասաւանուկ կրի վեր, ի՛նչ կանի. կըլի վեր, քեանիմ աղայ մղայ կառնի, կերթայ, կերթայ Ատամբժու էղած օդի վրէն, կը կանչի.—Պամաթ չահի աղջիկ, գիւռ բաց, ես գեամ. մէկ կտոր տու էնու էրնից, ես խմեմ:

Աղջիկ կասի.—Արի, նստի էսա տեղ, հա էրթամ. մէկէլ աղբէր—Ի՛ւրօն էլ բերեմ. մէկին պիւ խմի, մէկին ես խմեմ:

Էն գեախ Քեաշտասաւանուկ կը մնայ էն տեղ, էն կիլի, կերթայ կռիւ էնելիւ:

Էրթալիւ բաւեան էդ Քեաշտասաւանուկ ջիւր կը զարկի Ատամբժու իրեանիւր. խեղ կուգեայ գլեօխը, կասի.—Ատամբժի, էլի, դնա. էն ի՛նչ որ կուգեայ, կռիւ կանի, էն աղջիկ ի, էն գեղ կուտայ. կը քնիք, ամօթ չի ձի գեօրայ:

Ատամբժու խելը կուգեայ գլեօխ. կըլի վտգեվազ կերթայ. կերթայ, կը տխանայ էն աղջիկ, Ի՛ւրօն կանած մէմէկու դէմ, խապար կուտան:

Ատամբժին կերթայ, դոր Ի՛ւրօյից կառնի. առնելու բաւեան էդ աղջիկ էլմ ղուքին կուտայ Ատամբժուն.—Ա՛ռ, փայլեվան, խոտըտայ, որ յէռջև եմ դրպին բռնես քե:

Էն ժամանակ ղուքին կառնի, առնելու բաւեան էլ չխոտըտաց. կը դանի ուր միջաց յէռջև:

Աղջկան կասի.—Ի՛է, քիւ դրպլն զարկ, ես եմ դըրպն յէռջև կուտամ եմ դուշմընին:

Էն ժամանակ աղջիկ ի՛նչ դըրպ պտի զարկի, ի՛նչ որ մարդ թօզ թողթըփի:

Դոր էկաւ Ատամբժուն, ի՛նչ որ Ատամբժին գարկեց. աղջիկ

ձիուց բիրեց տակի էն գետիս դանակ թալեց, յիւ կտրեւր, աղջիկ ուր ծըծօլեւր շանց կուտայ:

Էն գետիս Ատամբժին կասի.—Քիւ խօր օճխի մէջ մարդ չկէր, քիւ խօր քաղաք բամբախ էր, դիւ կուգեաս կռիւ:

Էն ժամանակ ձուպ կերթայ Պամաթ շահի խամար. Պամաթ շահ կըլի, կը փախնի. փախնելու բաւժան կերթայ, ծովու դաս կանի, որ գինք քցի ծովը:

Ատամբժին կրնի յետեւ.—Հո էսա տեղ գանի, սպանի, հա էնա տեղ գանի, սպանի. կերթայ, խասնի ծովու բիրտն. որ կը խասնի ծովու բիրտն. դուլ (ջրչուն) ծովուց կըլի դիւս. խրտ ընկելն դիւս, զՊամաթ շահ կը շլի. յլելու ժամանակ Ատամբժին թրով կը գարկի, դուլ կսպանի:

Էն գետիս Ատամբժին ուր անուն կուտայ.

Աֆարբւմ, կասի, Ատամբժու խամար:

Ատամբժի դուլ սպանեց Պամաթ շահի խամար:

Պամաթ շահ սպանեց Խօստամի տեղ:

Աֆարբւմ Ատամբժու խամար:

Էն ժամանակ Ատամբժին դառնայ, կուգեայ մօ դեւր, մօ լալէն, մօ 'Իլւրօն: Կիւնին քաղքի մէջ, ինչ տար Պամաթ շահի ցեղից մարդ կայ, պիրուն կսպանեն:

Կը դառնան, կերթան, ինոնց մէրէր էն սարից կը բիրեն, կուգեան քաղքի մէջ:

Կերթան, ինոնց Պոսպ-Ջուլ խորից կը խանեն, կը բիրեն:

Էն ժամանակ էն ջուխտն էլ կը փայլին:

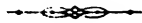
Օխոր օր, օխտը գչեր խարսնիս կանեն:

'Իեւրաց կասի.—Գնացէք դիւ ձեր խող ջրու վրայ:

Ինոնք խասան ուրանց մեղ, դիւքն էլ ձեր:

ԸՌԾՈՍՏԱՄԻ ԶԱԼ

Պաշրնումեաց Արծկէի Առնձկոյս գիւղի բարբառով *

Հայ Քրդական վէպ.

Վախճով մէկ փայլեւան կեղի Սպահանայ քաղքին մէջ։
Թագաւորին փէյլիվանութեն կենայ, ինչ դաս, ինչ իրա-
ւունք էղի կուտայ էդ փէյլիվանին, էն փէյլիվան շատ դոշալս կեղի։
Եդ փէյլիվանին անունն Զալ կեղի, ուստի-քսան տարի Թագաւորի
առէջ փէյլիվանութեն կենայ։ Աստու խրամաճով էդ փէյլիվանին
տղէմ՝ կեղի, էդ աղին անունն կը դնեն Ըռօստամ։

Իրեք, չորս տարի արանք կընցնի, էդ տղէն կը մեծանայ, դնայ
վարժատուն, երկու-իրեք տարի ուր խամար կը կարթայ։ Աւուր մէ-
կին էդ տղէն վարժատունէն կելի, կուգեայ տուն ուր խաց ուտայ,
կուգեայ տեսի փողնի մէջ իրեք-չորս տղայ ուր ունեւորին դըլուլ
կը խաղան, էդ Ըռօստամ կը վերցու, տղէկներու գլուլ կը թալայ-
կը թալայ կուրիսայ։ Եդ տղէկներ չգիտեն թէ էդ Ըռօստամն ա,
բիրեքնբիր կասեն.—Քու մէր . . . դու յորին մեր դըլուլ թալեցիր,
կուրիսեցիր։

Ըռօստամ կասայ, տղա, շանորթի, ես Ըռօստամն էղիմ, դու
իմ ճակտի մէջ ընձի բուժր տաս։ Ըռօստամ կը վերցնէ էդ բուժր
տուող տղէն, կը զանի ունթ, կը տանի պաղչի մէջ ձեռք կը թալէ
ծառ, զգնայ ձեռաց, բիրայ, տղի մէկ ոտ չըրտով կը կապայ էդ

* Ասած է Պաւս մուխի Յարութիւնեան, յսած է փոքր ժամանակին մի
հայէ, ստիպմ ընդհանրապէս հայեր օրախնեւ մէջ կը պատմեն, որպէս եւ բազ-
մաքիւ քրդական վէպեր։ Թէեւ քրդական վէպ է, քրդեր այնչափ չեն հետեւի,
այլ ընդհանրապէս հայեր եւ քրդք քննունեն եւս կը պատմեն։

ծառ, ձեռ կը թալայ մէկէլ ծառն էլ կեռայ, բերայ. էն մէկէլ ոտն էլ չրտով կը կապայ մէկէլ ծառը:

Եդ էրկու ծառներն օր կը թողայ, էդ ծառի զրպիմ տղէն կը կիսուի օրթալըխէն, կէս կը մնայ էն ծառին, կէս կը մնայ էն ծառին: Ըռօստամ թողայ, կուգեայ տուն, խաց կուտայ:

Երկու իրեք օր էդ տղի խէր կընկի խարց ու փորձ, վինից կը խարցուցայ, տղի սալը չըն իտայ. տղի խէր դալալ կուտայ կանչել, կասայ.—Որն օր իմ տղին սալն տունց, ինչ օր ուզայ ախլըքի էրես, կուտաւ: Ամենքը ուրին ընկեալ պտտեց:

Մարթու մէկ գնաց, տեսաւ որ պաղչիմ մէջ ջանդկիմ կէս մէկ ծառէն կախուկ ս, կէս մէկ ծառէն կախուկ ա, ասաց.—Կեղի-չեղի էդ մարթու տղէն էս ա:

Էլաւ, գնաց էդ տղի խօրն ասաց.—Վալա ֆլան մարթու պաղչի մէջ կէս էն ծառէն, կէս էն ծառէն կախած ա, կօ չի գետեմ. քո տղէն ա, չէ, չէ:

Մարթն էլաւ, առաւ չորս խինգ մարթ որ պտի տեսնի. էկաւ տեսաւ ուր տղէն էր, հուժմաթին ասաց.—Սա իմ տղէն էս թաղից կուգեմ, տեսնամ որն ա էսքան չարչարանքով իմ տղէն սպաններ:

Եդ տղի ընկերտիք դուլ կը խաղէն, լսեցին էդոր ասած խսեն, սպին.—Ույ, քո տղէն որն ա էդքան չարչարանքով սպաներ, ոխի եախեն մի լուներ, հանց Ըռօստամից մարդ չապանէր:

—Տղա, ասաց. դու տեսար Ըռօստամն ա սպանէր:

—Խա, ասաց, տեսայ: Ասաց,—Իմա տեսար:

Ասաց.—Մենք դըլուլ կը խաղէնք էսա տեղ, ես, քու տղէն, ուրիշ տղէք. Ըռօստամ վարժատնէն էկաւ, վերցուց մեր դըլուլ թալեց, մեք էլ չի գիտեմք թէ Ըռօստամն էր, քո տղէն էնոր ֆիրտեց, էն ա Ըռօստամ չթողեց օր բերնէն էլէր, ասաց. «Ես Ըռօստամն էղիմ, դու մըջ իմ ճակտին ընձի ֆիրտես» . վերցեց, զարկեց ուր ունթ, մենք փախանք:

Եդ մարթ չկանայ Ըռօստամին լան ասա, էլաւ գնաց ուր տուն. էլ աչկեարայ չենեց ուր տղի սպանիլ, էլաւ, ձեռաց տկով մազպալա չքեց, չաքսթմ էրկու էդմալ էդ մարթը ընկեալ մըջ քաղքին. էնոր դանմիւ էնեց, էնոր դանմիւ էնեց.—Թէ էսօր իմ տղէն ա սպաներ վաղը ձեր տղէն կապանայ, մե սուր կը բանի վրէն, մե թուր, էսմա էղի, մենք չենք կանայ դիմանանք:

—Ապո էդոր ճարն ինչ ա, խարցուցին էդ մարթիք:

—ճարն էն ա, մէկ մազպալա տունք թաքաւորին, եան մեզնիք ձեռ քալայ, եան ընտուց ձեռ քալայ:

Էլան փոմով, պիրլիկով առան էդ մազպալան գնացին, էն թուղթ

տարան տուին թաքաւորին, թաքաւոր թուղթ առաւ, կարթաց, ասաց.—Իման կատեք, ձեր ասել ինչ ա:

Մեր առած էն ա, քառ փեղքվանի մէկ հաղ կեամ թողեր ես, եղե չոր գլուխ ձի, էլ չլսիտուի մենք չենք կանայ գիմանանք, եան էնոր մօտէն ձեռ կը քաշես, եան մեր մօտէն. մենք կերթանք ուրիշ թաքաւորի խող:

Ասաց.—Էնի մէկ մարթ ա, դու խաղար-խաղար մարթ էք, ես ձեզնից ձեռ չիմ քաշեմ. դու գեսցէք, էս էն տղէն կը ճամբխեմ սուրկուն: Էդ մարթիք էլան, էկան ուրանց տներ:

Թաքաւոր Զալին դանչեց, ասաց.—Զալ, էս դնդար քեզի ամակ էմ տուեր իմ ձեռ չբռնէր ես քու տղին սպանեմ, քո տղէն ճամբխայ ուրիշ երկրներ, թո էլթայ ուրին ապրուի, դժը էրթայ քու տղէն կապրուի:

Զալն ասաց.—Թաքաւոր սալ մնայ, կերթամ, կը ճամբխեմ:

Նուգեայ տուն, աւր կնիկ առն չեղի. կը տեսի ուր տղէն վար-ժատընէն կուգեայ: Խաց կուտայ, կը պրծնի: Կասայ.—Տղան, էլ պոի չմնաս էս քաղքի մէջ, թաքաւոր քե սուրկուն ա արե:

Ափո, ասաց. ես էլ չկայնիմ, զաթի կերթամ, զաթի էն գախ որ իմ հետ կիլի, իմ աչքեր կը մթնտայ, սար իմ աչքին լում կիրեայ: Էլաւ տղին խաւնիլ տուեց, ճամբխու դրեց. տղէն գնաց:

Տղէն քիչմ տեղ գնաց, դարձաւ ասաց —Նան, ես էս դարտակ ու տկող դժը կերթամ, իմ խօր էրկու թուր կայ, չուր մկայ տուն խաց կուտէի, մկայ պաի էրթամ գողութենով, մարդասպանութենով պոի ապրում, էրթամ մէկ թուր առնեմ:

Դարձաւ, խոր ասաց.—Ափո, քու էրկու թրէն մէկ տոնը ընձի, ես պոի էրթամ ջարտութենով ապրիմ, իմ տուն դան չէ:

Որդի, ասաց. գնան, էրկու թրէն որ մեկ խաւնիս, էն տար:

Թուր թալեց էկաւ, խոր ձեռ պսքեց:

—Որդի, ասաց. քե պախեցի, խասուցի, քո բար չկերայ:

—Ափո, ասաց. ընչի ընձի կանիծեմ, ընձի օրջնայ:

—Որդի, ասաց. Աստուած քե յիմաց էղի, քո թալած թուր Կաուր էլի, քո թալած թրի դէմ մարդ չղմանայ:

Տղէն էր դանչեց ուր Աստուած, ընկեաւ ուր ճամբխ:

—Աստուած, ասաց. դու ընձի ամօթովից չենէս, դուււմընի յառէջ սիւտակ էրես պախես:

Տղէն էր, կէս սնաթի չափ գնաց, չգնաց, մէքն էկաւ տուն. քարցուց Զալի մօտէն.—Դոր ա Հոստատ, յորի չեկիր ա խաց կերեր ա: Խօր սիրտ դժարեաւ, արցունք սլծաւ, գլուխը աչքերուց էկաւ, ասաց.—Բո աչքեր փռնայ. թաքաւոր եմըն էնեց, տղէն ճամբխեցիք սուրկուն:

Ասաց.—Մարթ, ես կերթամ. իմ տղին կը խասիմ, ես էմ, էն մէկ տղէն. իմ տղէն մէկ սանար չտեսիմ, կը պատուիմ, դունի մալին քեճա չկայ, մալ օ կայ, ձեռաց կեղտ ա, տղէն օ կայ շաքար ա. մէկ հաղ շաքար ուտես. բերանդ քաղցրնայ, մէկէլ հաղ չուտես, բերանդ փնչ տեսակ կեղի. տղէն օր կայ, անթառան ծաղիկ ա, իմ յառէջ պտի էղի օր ես խոտըտամ:

Մէր էլաւ, խալալուծեն առաւ իրկայ մօտէն, ընկաւ ճամբախ, գնաց, գնաց տղին խասաւ: Տղէն իշկեց էտեանց, տեսաւ. ահա, ուր մէրն ա կուգեայ: Նստաւ, մէրն գնաց խասաւ:

Տղէն վերցուց.—Մարէ, յորին էկար:

—Որդի, ասաց. ապա ես քե պախեր էմ, ջոջըցուցեր էմ, քե չի տեսիմ, կը պատուիմ, ես չգեամ. ո՞ն գեայ:

—Մարէ, ասաց, դու քո փափակ առար, ետ դարձի, ես կերթամ խըտ իմ ճամբխուն, քո ծծի կաթ ընձի խալալ էնայ, էլ ֆայ-սայ չէնայ, դարձի, գնա, իմ խօր անէծք մ' առնէ, ծերացեր ա. ուրին չկարայ չախի, իմալ պտի էնայ:

Մէր վերուց.—Որդի, ասաց. ես Վիմ վար վարեցի, վարոց թաւեցի. » ես պտի դեամ խըտ քեզի, անկարիլի գործ ա:

—Մարէ, ասաց. դարձի, խում կաթ ծծողին բաղթ չկայ, մի գար, էղիր իմ գլխուն բալայ, կնկեան խետ էրթըցող ղաթի լուսս կուգեայ: Զարայ չէղաւ. մէրն ընկեաւ խետ, դնաց:

Օրմ' էրկու, իրեք օր գեացին, իսկի շնկի չընկիւն. մէկ օր էլ գեացին օր սարիմ տկէն բարակ մուխ կեղի յերկնուց էրես:

Ասաց.—Մարէ, ոտ վերցու (արագ քայլէ) էս օր միւր ղօնախ էդ տեղ պտի էղի:

Գեացին, տեսան օ գետնի տկէն մուխ կեղի:

Ասաց.—Մարէ, կայնի դաղ, էս պտտեմ, տեսիմ էսոր դուռ բան:

Գնաց ներքին դէն, տեսաւ ջաղչի ջոջ քար դրած դէմ, կօ դուռն էլ էդ ա. քար գլորեց դէն, մտաւ մըջ մաղարին. տեսաւ Աստուածութեն ինչ ստեղծեր ա, մըջ էդ մաղարին կայ, մէկ էլ իշկեց եօթ կանթեն բեարօց օր օնխին գնուկ ա, կիփի:

Դարձաւ. էկաւ, մօրն ասաց.—Մարէ, կիօ դուռ գտայ՝ էրթանք, դուրմ նստենք, չում էս տան տէր գեայ. սրաք էղինք:

Գեացին ներս, տղէն նստաւ օնախի կուշտ, մէրն՝ էնուր տեղ կուշտ ընկաւ, նստաւ էն մթան դեհէն, տղէն ասաց.—Յս իմ ութ պտի փորձեմ էս բեարօցի վրէն, որ դրած ա օնխի վրէն:

Տղէն մէկ ձեռք զարկեց բեարօցի ողք վերցեց, ջարթմիւր կինէ:

Մէր վերցէց.—Լա օ, քու ձեռ էրեցաւ, դիւր գետին:

—Մարէ, ասաց. չու՞մ մկայ ես ի՞մ ուժ ըսկի չփորձիմ, մկայ տի փորձեմ, ես գետեմ իրեք էսքան էլ էղի, ես չգիտեմ թէ ի՞մ ձեռաց վրէն բան կայ:

Տղէն բեաբօս դնեց վըր օծխին նստաւ ուրին նղարա չըքեց. նաճաս մը առաւ, տեսաւ որ քառասուն խատ դէ մէկ մէկ լըցուան տուն, գողին տեսան:—Նն, խողածին ասաց, խաւքն ուր թևով, օձն ուր պորտով ըս տեղրանք չկանէր գէր, դու ի՞մալ էս էկերես: Ասաց.— Նն ի՞մ ջողի խօսք չլսեցի, Աստուած ընձնէ առաւ, էկայ, ընկայ էս տեղ:

Էն մէկ դէ իշկեց, գկնիկ մէկ էդա տեղ նստուկ ա. էն մէկէլ դեեր տսեցին. —Աղէկ, էս տղէն էս կնիկ բերեր մեզի կնիկ, էլ ընչի պտի տանք էս տղէն տանի:

Տղէն ասաց.—Թէ դուք դոչալս էք, ձեր դոչախութեն խըտ ընձի փորձէք, էս տեղ գալացող կնիկ չտար ձգիկ, ձեր աչք շիտակ բացէք, ձեր ոտ դնէք:

Տղէն տեսաւ որ անկեանձ չենեն, ամուկը գմէր կը քաշայ ուրին, դանչեց ուր Աստուած, խաց գինին. Տէր կենդանին, քեաշեց ուր թուր, ասաց.—Տէր Աստուած, ընձի ամօթալից չենես էս մարթեկաց մօտէն. Թռաւ, աչը գարկեց. ձախը գարկեց, քու էնեց ըս ըլտայ, էդ տեղ էլաւ Լոօստամ դռան առէջ քեաոսուն կեազանոց խոր մի փորեց, բերեց էդ ջանդկներ սաղ լցեց մըջ էդ խորին, բերեց, ջալցիմ քար վերցեց դնեց էդ խորի բերան. մօր քամբխեց.— Նս կերթամ նեհիր. Ժես, Իտչի կաւիլես, լցես էդ քարի ծկէն էդ խորի մէջ, խոտ չտայ մաղարին:

Վեհքներուն իրեք օտնէն ձիմ կայ, խեծաւ հասպէ սի վիե՛ համ չալ, համ բաւ, գնաց:

Տարիմ՝ էրկու էդ տեղ նեհիրութեն էնեց, մնաց դադ:

Առուր մէկին տղէն որ կերթայ նեհիրութեն, մէր տախտ, առնէ կաւլայ, տանի, լցայ մըջ էդ խորին, խորից տեսի բարակ ձէնմ կուգեսայ: Կասայ.—Դու ճն էս, մտերէս մըջ խորին: Կասայ.—Դու աչքեր քօռնայ, չէ, ես ի՞մ մըջ խորին:

Կասայ.—Պա ի՞մալ էնեմ ես խըտ քեզի:

Կասայ.—Դու արի, խօսք տու ընձի, ես էդոր հնար կենեմ:

Կասայ.—Ի՞մալ խօսք տամ քեզի:

Կասայ.—Դու ընձի կնիկ, ես քզի իրիկ. տղէն մօր չպախայ, իրիկ կնկան կը պախայ, քու տղէն ծռուն մէկնա, կերթայ, դաշտ կը պտոտայ, ինչ գիտէ քու հալ ինչ ա:

Կասայ.—Ի՞մ տղէն որ տեսաւ, համ ձիկ կսպանայ, համ քզիկ, ի՞մալ խօսք տամ ես:

Էդ տեղ կէս տարի դաճար ցերեկ կուգեսայ մըտ կնիկ, գիշեր կերթայ մըջ խորին:

կնիկ տեպի կը մնայ ճժալ, կերթայ գետն կտայ:

—Գեւեա մայրի ճժուլ, իմալ էնեմ, իմ տղէն տեպի, ընձի կսպանայ:

Ասաց.—Գնան, տեղ թալ, պարկի. քե դիր խիւանդութեն, օր քու աղէն նենիթք կուգեայ, կասայ.—Մարէ, քե ինչ եղեր ա, դու տասա. ես խիւանդ էմ, կը մնունիմ, քզնէ կը խարցուցայ, էրթամ ինչ դեղ բերեմ քե, դու տաս թէ Սե սար կայ, էն տեղ անմախութենի ջուր կայ, խնձոր կայ. ինչ որ Աստուածութեն տեղծեր ա էն տեղ կայ. օ գնաց էն տեղ, մեր եօթ գլխէն դե էն տեղն ա, քու աղէն կսպանայ. մենք կը մնանք էո տեղ, Բէյն կենենք: Տղէն էկաւ տուն, տեսաւ ուր մէր պարկե, ծանար կը տըայ, կտայ,—Մարէ, քեղ ինչ ա էղեւ կասայ,—Լա օ, ջրփոխուերէմ, ուտուցուերէմ, կը մնանիմ:

—Մարէ, տաց. քե ինչ գեղ պէտք ա, դու տաս, ես բերեմ:

Կասայ.—Բան ընձի չի սաղցուցայ, ընձի օր սաղցուցայ Սե սար կայ, էնտեղ անմախութենի ջուր, խնձոր կայ. բերեա, կը սաղնամ: Բարի լուս բացուի հազրներուն հաւդեթիւ միլեթին (եօթանասուն երկու ազգին), յըր էնոնց. խեծաւ ուր ձին, թուր թալեց թե, դանչեց ուր Աստուած, ընկեաւ ճտնախ. շատ գնաց, քիչ գնաց, Աստուած գիտայ. մէկ գեղիմ ըլլաոս էկաւ, չխասաւ էգ սար: Զիւռ կեամ թալեց ձիւռ յիզ, տաց.—Զին վին դուռ գնաց, կայնաւ, էն տեղ դոնախ կեղիմ գիշեր. լուսուն կելիմ, կերթամ: Աստուծոյ խրամանքով ձին գնաց կայնաւ խալիւորիմ դուռ. տղայ չկայ էգոր, եօթ խատ խուրնիկ խրեղէն աղջիկ կայ էգոր: Աղջիկներ էրան դուռ, տեսան օր ձիւռորմ դուռ կայնուկ ա: Զիւռօր խարցուց.—Աղջիկներ, տաց. էս օր գշեր ընձի դոնախ կը պախէք:

Ասին.—Կայնի դադ, մզի ջոջ կայ, խարցուցենք, կուգեանք. քեզի ջուլաբ կուտանք: Աղջիկներ գեացին մըտ խէր, տսին,—Մեր դուռ դոնախ էկերա:

Խէլն տաց.—Լա օ, դոնախ օր կայ Աստուծոյ դոնախն ա, թօղ գեայ:

Մարթու ձին քեուչին, մարթ գնաց յօղին, թաղիս, եաքախ բերին:

Մնաց իրիկուան գեախ. էդ տան տէր տաց.—Քու տնուն ինչ ա:

Ասաց.—Իմ տնուն Լուստամ ա:

Ասաց.—Դու վին տղէն էս: Ասաց. Զալի տղէն էմ:

Ասաց.—Սօմաղ ալիպ օլմասն, (հարցնել տօթ չը լինի). խէր էղի, յո՛ւտ կուգեաս, դժը կերթաս:

Ասաց.—Կերթամ Սե սար, անմախութենի բան կայ, բերեմ իմ մօր:

Էխտիյար իմաստունն էր, գլուխ ստարաւ, բերեց, ասաց.

— Տղան, բանում ասեմ, չէղի ըռըքիս:

Ասաց.— Ընչի ըռըքիմ, տիշըքի գործ ա:

Ասաց.— Տես, իմ աղջկայ որն սիրուն ա, տամ քե, իմ մալ իպայ էնեմ վըր քե, նստի, կեր, չում յօր մեռնելուն. արի՛, մէրթար էն տեղ, կսպանուիս, էն տեղ էրթըցող սաղ չ'դառնայ:

Ասաց.— Չում ես իմ մուրազը չկատարեմ, կարգուելու անուն ես իմ վրայ չի բերեմ:

Բարի լուս բացուի վըր ձեզի. լուս բացուաւ, էլաւ ընկաւ հանքախ:

Գնաց, չում կէս օրին խասաւ Սև սար:

Գնաց, տեսաւ որ կարմիր բառան քաշուկ ա էգու չորս բաբը, բիթուն իննի գլուխ ու իննի արեւն:

Գնաց, ձին կապեց դարկեախ. զարկեց, դարկեախ կտորեց, մտաւ մըջ բաղին, կերաւ, խմեց, փարչմ ջուր լցեց, դնեց մըջ խուրհինին. մէ քայն էլ եմիւ լցեց. բերեց, կապեց ձիու քարկ:

Ասաց.— Շատ անուշ ա էսա բաղ. քիչմըն էլ պտի պոտտում:

Դարձաւ բաղիցը էկաւ օ կեամ զանի ձիու գլուխ, խեթի. տեսաւ եօթ գլխէն դե գետը վըր թերին էն տեխէն էկաւ: Նն, խաղածին, ասաց. դու ըսկի իմ անուն չի լսեր էս. դու դարկեախ կտորերէս, մտերէս ներս:

Ասաց.— Ես քու անուն լսեր էմ, դուց էկայ, դու ինչ որ լամ՝ իմ աչից էրեաս, դու մարթ յորին կեղիս, «զատանց էլի աչքն էս խանէ, մօտանց տիրոջ» «էս օր եամ իմ մէր պտի լայ, եամ քու մէր»:

Դեն ասաց.— Որ դու դօշախ էս, մէկ դըրպմ զարկ ընձի, տեսինք դու իմալ մարդմ էս որ քզի կը գովաս:

Ասաց.— Դե՛, որ ես իմ դըրպ գանիմ, դու սաղ չես մնա. առջին դու գար:

Դեն ասաց.— Ըռօստամ, դէմ տուր, իմ գուրդ էկաւ:

Ըռօստամ ասաց.— Գու գուրդ կը լամի ճժերու քօփ, որ կըռքօփ խաղան:

Դե գուրդ գանեց, Ըռօստամ ինչ օր ճնճղկուն, գուրդ բռնեց:

Ասաց.— Դե՛, ես էրախայ էմ, ընձի խետ խանաք կենես դու, աղա մարթու դըրպ գարկ օր մարթու ջկըրից բռնայ:

Ասաց.— Դե՛, դարն էկաւ ընձի, դայաղ տուր, էկաւ գըրպ:

Ասաց ու զարկեց, յէմալ գանեց օր ջանդըկի կէս գնաց, տեղս տեղ մնաց կայնուկ: Էդ տեղ թուրը առաւ, պրծաւ վըր դիւռն, էնեց բուրժայ, փրթեց. թափեց ցած:

Էկաւ գշերը էդ էխտիյար մարթու տուն էլման դօնախ էդաւ:

եխօյաւ էլման ասաց.—Ըռօստամ, արի, իմ աղջիկներէն մէկ առ, իմ մալ իպա էնեմ վըր քե. օրմ կը վնասուիս, մեղքիս դու, ինչ օր էնեց, չարա չեղաւ խըտ Ըռօստամի Զալին, էտ իխոյաւ իմաստունէր, աղջիկներուն ասաց.—Խուրջին բացէք, ջուրն էլ եմիօն էլ փոխէք, վայ չէնէք, թը մնայ:

Փոխեցին, բարի լուս բացուաւ. էդի ընկաւ ճանրախ:

Դեն ու էդոր մէր կայնած էն տանիս. տեսան որ բարակ, թող մը կելլի ճամբխու խոտ, մէր վերցուց.—Ըռօստամ եկաւ. հեմ ընձի կսպանայ, հեմ քզիկ:

—Քու տուն աւիրի, տոաց. Ըռօստամ էնեց տեղ մէնք ճամբխե որ սկի չգիայ, դու էդ ինչ ա կասես:

Եկաւ մօտըցու, տեսան օր Ըռօստամն ա:

Դեն կնկան տոաց.—Դու էլի պարիի, քզի դիր ծանար խիւրնդութեն, ես էլ մօիմ խոր, տեսինք ինչ կեղի:

Դեն մաաւ մըջ խորին, կնիկ էկաւ ծանար պարկաւ:

Ըռօստամ էկաւ իջաւ, տեսաւ ուր մէր հալափի գեացեր ա.— Մարէ, տոաց. քու ասած ջուր բան բերեր էմ, էլի, տես քու իօճան չէրթայ, ուտես:

Ասաց.—Էրկու խատ բեր, տեսինք:

Իերեց, կերաւ մէկ խատ, ասաց.—Լա՛ճ, դու փռ օճախ էս իմ խէք քզնէ չկարէ ընձի անմախական եմիօ բերիս, գեացեր էս Շէրվընու թթու խնձոր բերեր էս, ինչ:

Տղէն կերդուի, խոգուց կելլի. կասայ.—Մարէ, վալա գեացեր էմ, զդե սպաներ էմ, դու էդ ինչ ա կասես:

Ըռօստամ օր էդլան կասայ, դե ակտնջ կենայ.—Վայ կասայ ինքն ուրին դե, էս անաստուած տղէն գեացեր մեր եօթ զլխէն դեն էլ սպաներ ա, ոլա մենք իմալ պաի էնենք:

Կը մնայ, չանք լուսնայ. տղէն կելլի, կերթայ ցեջիբութենի:

Դե կուգեայ, կասայ.—Իրիկունը քու աղէն կուգեայ, ասա. Սա խիւանդ էմ, մէքի կը վախնամ, էս տեղ մնացի, սաքի՛ն խաղանք, օր ընցուցենք:

Տղէն կուգեայ, խը լուսուն կելի օր էրթայ ցեջիբութեն, մէր կը վերցու.—Լա՛ճ, ես էս տեղ մնակ, խեղճ, նէ ջուր տուող, ցե խաց տուող. ընձի կը թողես վի՛ն ումուսին անտէր, անտիրակուն:

—Աղա ես իմալ էնեմ, դու ասա, ես քու խօսք էնեմ:

Ասաց.—Մնացի էս տեղ, էրկու իրեք օր սաքի՛ն խաղանք:

Ինքն, ուր մէր կը նստին սաքի՛ն կը խաղան:

Ինչ ղնդար կը խաղան, տղէն զըմէր կը տանի:

Մէրը կասայ.—Լա՛ճ, հալպարա օր մը քզի ծիծ էմ տուե. օյին մը թող, ես քե տանեմ:

Օյի՛ն մէլ մէր զը սղէն կը տանի:

Մէր կասայ.— Լա օ, քու ուժ ինչ կը յաղթայ:

— Մարէ, կասայ. գու ինչ կուզես իմ ուժից:

— Լա օ, հալալաք չապիկ մը վեր քե ջոջ իմ, կեղի օր քզնէ էլ ուժով մարթ կայ:

Կասայ. Մարէ, ախլըքի էրես ընձի բան չգաւթայ, քեռուսուն կեռզ պնաղայ զճնիլ՝ որ կապեն սուն, կը գաւթայ. էլ բան չգաւթայ:

Մէր բերայ քեռուսուն կեռզ բնատայ զճնիլով կը կապայ սուն:

Տղէն կասայ.— Մարէ, գնա դէն:

Տղէն յօր կը ձմըլկտայ, զճնիլի կտորներ ամեկը ախլար մը կեքթայ:

— Լա օ, ընձի սութ կասես, խա. հալա ուղիզն ասա, քզի ինչ կը գաւթայ:

Ակպց.— Ընձի քեռուսուն գեռզ կանխէ ճոպան կը գաւթայ:

Մէրն ասաց.— Տղան, կանի, քու սութն՝ օղորդ ճոպան էդ խեռ էլ:

Տարաւ, էմպն կապեց էդի սուն ճոպանով:

— Տղան, ասաց. մէկ իրար տուր, տեսինք:

Իրար տալու բաժան ճոպանի կտորներ ինչ որ ժաժկէ թափաւ:

— Տեսար, տղան, քր դու սութ ասան էս:

— Մարէ, ասաց, ես սութ ասան չեմ ամա, խու՛ւմ կտթ փոռղին բաղդ չկայ, վախենամ դու իմ գլուխ վնաս մը բերես:

Ասաց.— Լա օ, ես քու մէր էղիմ, ընչի քու գլուխ վնաս բերեմ:

— Մարէ, ասաց, ախլըքի մէջ ընձի արդան լար, որ իմ էրկու բուռ, էտնէն կապես, էնի կը գաւթայ:

Կապեց ասաց.— Տղա, քե կըսար տուր, տեսինք:

Տղէն ձեռներն յիրար տալու բաժան արուն սղաղալէն օսաւ արեւնեղացի պիւն:

— Մարէ, ասաց. արեւ, իմ ձեռներ արթկայ, մըմուռ թայեց իմ արեւ, իմ ջիւաւ կտրտաւ:

Մէրն ասաց.— Սութ կասես. ճոպան կտրող, զճնիլ կտրող էդ անդան լար չի կեռունար կտրէր:

Տեսաւ չի կեռունայ կտրէր, կանչեց դիւռն, ասաց.

— Դե, քզնէ կուզեմ, փոխէն փրթես մինչև գլուխ:

Փրթեցին, լցին մըջ մաղէ դաբալին. կապին մըր ձիոսն, դոր էս, էկեղ էս, էն արեւ ճնա:

Ապրտեղոյ խաբամանքով ձին օղորու կերթայ էդ էխսիլար մարթու դուռ կը կայնի. էդ տեղ էդ մարթու հօթ ախլիէ մէկը կիւի գոգս, կու տեսի, օհ օ, Ընօստամի Զալի ձին, կը մօլի ներս, կասայ.—

Ափօ, ջանճակ մը կապուկ վըր ձիուն, կասես Ըօստամի ձին ա: Եխտիյար իմաստուն էր, էդ տեղ իմցաւ:

—Աղչի, ասաց. վազէք, ջանճակ բերէք ներս:

Չորս-խինգ աղչիկ ժողուին վերէն: Ըօստամին կը վերցնէ, կը տանեն օրէն:

—Աղչի կասայ. եմիւր ծեծէք, էնէք միմամ:

Բերայ տղի ջանդակ, կը դնայ տախտկիմ վրէն, ձեռ ձեռաց տեղ, աչք աչքի տեղ կդնայ, ոտ ոտաց տեղ կը դնայ. էդ միմամ կը բերայ քաշայ տղի եարհեներու վրէն. կախուղ եօղանմէլ կը թալայ վըր տղին, կը պարկին, քնին, կասայ.—Չանք լուս տեսինք Աստուած ինչ դուռ կը բանայ:

Բարի լուս կը բացուի հազրներուն, վըր էդ մարդեկաց. աղչկընէր կը լցուին յօդէն, Աստուծոյ խրամանքով էդ աղչկներու ձէն կընկի տղի անկաջ, տղէն բիրտէն չտկի նստի, կասայ.

—Պապէ, ես էրեկ էկայ քու տուն սաղ ի, ընձի սպանեցին. մկայ քու տուն սաղ իմ, էս իմալ բան ա:

Պապէն կասայ.—Տղա, զա էրազ էս տեսեր դու. տղա, կասայ, արե, իմ եօթ աղչկէն մէկ տամ քզի, իմ մալ իպայ էնեմ վըր քզի, օրմ քզի կսպանեն, մեղք էս:

Տղէն ասաց.—Պապէ, էն իմ ծնող մէրն էր, ես ինչ խասկացայ. քու աղչիկ էլ օղլու աղչիկ ա, ես ինչ պտի խասկընամ. խուժ կաթ ծծողին բաղդ չկայ, քեանի ես սաղ իմ, էրդուժ կուտամ, խուժ կաթ ծծող պտի չառիմ, իմ ձին քեաշեայ, ես էրթամ:

Տղի ձին կը քեաշէն դուս, բունայ էդ մարթու ձեռ տղէն կը պագայ, կասայ.—Պապէ, քու ամակ ընձի խալալ էնայ, քու սուրբ բերնով ընձի օրչնայ. ես էրթամ խըտ իմ ճամբխուն:

—Որդի, ասաց. Աստուծոյ օրչնիքը խըտ քզի էղի. գնա:

Տղէն գնին էմալ քչեց օր, իմալ օր կուլլեմ քվըմի բերնէն կելի: Եկաւ մօտըցաւ մաղարին. դե ու մէր տեսան, էսի Ըօստամի Զալի ձին էկաւ, ասեցին իրարու.—Էս ձին խեծնող ոն պտի էղի, զախար ճամբխորթ-մամխորթ ա: Բիրտէն, օհո էսի Ըօստամի Զալն իս Դե փախաւ, մտաւ մըջ խորին, մէր գնաց, պարկաւ:

Ըօստամ էկաւ տուն, տեսաւ թուր պատից կախ ա: Թուր թալեց վիզ, գնաց, կանաւ խորի վերէն, ասաց.—Դե, դե, էլի արե գուս, մը վախենայ, քզի բան չեմ տես: Գնա էն քեառսուն կեազանոց ճոպան ու պալթէն առ, էրթանք մեռեն. փէտ բերենք: Տալաւ մեռեն, ինչ դասար ճոպան փէտ տարաւ, դե ճղճղտեց, չալակ գնեց, չալեց. առաւ էկաւ տուն:

Դեուն ասաց.—Փզնէ կուզեմ, էդ խազան իլին ջուր լցիւ.

գնիս վրը օճխին, մէկ չխտիկ փէտ չմնայ, բիրտուն վառես օր իմ մէջը դնես համամա՝ 'Ին վառեց. ջուր յէմալ կեռայ, թալայ որ էրկու մզրալ բոյ կելի:

Ըռօստամ գնաց կայնաւ մօր գլխու վերէն, ասաց.—Մարէ, յէլի քե դնեմ համամա—Լա օ, ասաց, էդա ջուրը յէմալ կը բղբղկայ, էդոր ձէն իմ ակնջնէր կը խուլցուցայ, ընձի կը տանես կերիցես—Մարէ, քե չերիցեմ, համամ կը դնեմ. մարէ, էն օր որ թուր տուիր գետ ձեռ, ընձի կը փրթիւր, էն օր իմ ջան իմալ էր, քաւ էր, չէ «ամեկը ուր բրդած՝ կուգեայ ուր գղար:

Էլաւ էդա տեղ մօր ճիւ բռնեց, բերեց, դնեց մէջ բեառօշին. էդոր աղչիկմ էղիր էր, էն էլ թալեց մըջ բեառօշին, գետ ճիւն էլ բռնեց, դնեց մըջ բեառօշին, ասաց.

—Ի՛է, քե՞նով ձեզի ուրախութիւն էնէք:

Ըռօստամ էլաւ ուր մօտի խալալ փարէն լցեց ուր քամարին մէջ, կապեց մէջք. թրեց վրը շեմոն, ասաց.—Լսա տեղաց խաց ու ջուր ընձի խաւամ էղի, քերքի դունես էղաւ, դնաց:

Շատ գնաց-քիչ դնաց, Աստուած գիտայ, գնաց մէկ քաղքիմ օախիլ էղաւ. որ տեղ դնաց՝ էդոր տեղ չի տուեցին, ասաց.—Ա՛ստուած, ես ինչ ղնդաւ բեաճիւր մարդ էմ, էս ղնդաւ օհնիկին մէջ դոր գացի, ընձի տեղ չի տուին: Գնաց, կայնաւ ժամտան դուռ. ո՞ն էլաւ ժամէն, էդ մարդուն չի տարաւ տուն. յէտի խիտ ժամխար ժամէն էլաւ. ասաց.—Ախպէր, չէլաւ, չէլաւ. դու տեղ մը տուր, էս օր սքաւ էղիմ, լուսուն կերթամ:

Ասաց.—Ախպէր, տեղ չունիմ, մէկ պզտիկ քողտիկմ ունիմ, քեզի կը տանիմ, քզնէ կեղիմ ամթով:

Ասաց.—Ախպէր, յորին կեղիս ամթով, սքաւ ա, սքուռնք լուսուն կերթամ. էդ մարթ առաւ, գնաց տուն:

Զին քեաչեց բակի մէջ. բերեց, փօսմ թալեց, էդ մարդ նստաւ:

Մնաց չուճ կէս գչիւր, Աստուծոյ խրամանքով ժամխրի կնիկ պարկաւ, աղչիկմ բերեց: Ըռօստամ վերցուց.—Ժամխար քեզի ինչ էղաւ:

Ասաց.—Ասելու չէր որ ես առեմ, աղչիկըմ էղաւ:

Ասաց.—Ժամխար, իմ պտտտածն էլ էդ էր, գտայ, Աստուծոց էդ կուզի: Դնա՛, ասա քո կնկան, թո ծիծ չտայ էդ՝ աղչիկէն, ես բերեմ ընձիկ:—Ըռօստամ, ասաց. էդ անասուն իմալ պտի տանես, պախես: Ասաց.—Կը տանեմ, թէ մեռաւ Աստուծուն ա, թէ մնաց, ընձիկ ա:

Էլաւ էդա ժամխարին էրկու-իրեք՝ խարիւր օսկի տուեց, աղչիկ առեց, ընկեաւ ճամբախ: Շատ քիչ Աստուած գիտայ ինչ ղնաց գնաց, գնաց. գնաց մէկ բարձր սարիմ ըռաւս էկաւ. չաօր գարկեց

մնաց էդ սար. տառնը չորս տարի էդ ազիկ պահեց. ջոջըցուցեց՝ էղաւ խուրնիկ խրեղէն: Պարկաւ էդ ազիկայ ծոց, Աստղծոյ խրամանքով տարին օր թմաւ, էդոր տղէմ տուեց Աստուած, էրկու իրեք տարի արանք անցաւ. էդ տղէն մեծացաւ: Աւուր մէկին Ըռօստամ գնաց Ենջիրութենի, տեսաւ քաւառն խառ դէ էկան, էդ կնկայ չաօրբի առէջով ընցան գեացին: Իրիկունը Ըռօստամ Ենջիրութենից էկաւ տուն. կնիկ Ըռօստամին պախս չենեց, շասաց թէ քաւասուն խառ դէ մեր դռնով գեացին: Լուսցաւ, էման Ըռօստամ գնաց Ենջիրութեն, տեսաւ դէէք. Եման էկան, գեացին. կնիկն էլաւ գուս, խարցուց.—Ախպրտիք, դու օր տեղացի էք: Ասին.—Մեզի մասի ախպէր: Ապա, ասաց. ինչ ասեմ:

—Մենք էկեր էնք Ըռօստամ սպանեք, դու կանաս, քու գլխուն ճար էնե: Ասաց.—Ինչ ճար էնեմ, իմ ձեռ ինչ կայ:

Ասաց.—Ա՛ռ էսա յեսան, իրիկուն Ըռօստամ կուգեայ, կը քնի, կընկի խորունգ քուն, յեսան պուտայ վըր փորուն, ասա.—ամիս մը մնաս քնուկ, ամիս օր կը քմի, էլիս վեր:

Իրիկուն Ըռօստամ էկաւ, կնիկ իսկի պախս չենեց:

Ասաց.—Կնիկ, խաց բիր ուտեմ, նեղացուկ էմ:

Խաց բերեց. կերաւ, քնաւ. օր ընկաւ խորունգ քուն, յեսան բերեց պուտեց՝ էդոր փորուն, ասաց.—Ամիս մնաս քնուկ. ամիս օր կը քմի էլիս վեր:

Առաւօտուն կնիկը—դեհաներու տուն, դար իս, էկայ քղի:

Ամիսն օր քմաւ, կնիկն առաւ ուր տղէն, էկաւ ուր տուն.—Կնիկ, ասաց. յէս օր գչիւր ինչ դնաւ էրկէն էր, շատ էմ քնէր յէլի, իմ ձին քաշայ, էլթամ Ենջիրութենի:

Ձին կը խեծի կընկի ճանքախ. շատ կերթայ. քիչ կերթայ, խազալ քարիմ տկէն յանկարծակի կը թռի. Ըռօստամ թռնելու բաւօտան կընկի էտե, խասպէխաս կեղի որ զանի. օր կը զանի, Ըռօստամ կուգեայ քիթ ու մրթի վրէն: Ըռօստամ չու՛մ շտկաւ, խազալ տուեց. էլաւ դէ սարի գլուխ էդ տեղ Ըռօստամ կացայ.—Մենգիլի եախուց, բիւսսի չոխ, պուրսայ պիւ իսկիլի վար. (երկարութեանը շատ, վարձքը քիչ, այս տեղ մի խարդախութիւն կայ): Էն տեղ խայլին մէջքէն կը խանայ, կիշկայ, կը տեսի, էյ, ձեռաց գեացէ. էդե միտնելու դուռ էդ տեղէն կը խեծի ձին, քու ու փոման կու, գիւայ.—Վայ անաստուած կնիկ, կասայ. կնիկան անուն խոգի չկայ. էս ինչ փորձանք բերեց վըր ընձի:

Կուգեայ տուն կասայ.—Կնիկ, խիւանդ եմ ես, իմ տեղ թեւ ես քնիմ: Ձինք կգնայ սութ-աղուէս քուն:

Կնիկ կը բերայ յեսան կը պուտայ: էդոր փորուն կասայ.

—Էրեք ամիս քնես, իրեք ամիս քմի, նոր էլիս վեր:

Կնիկ կառի ուր տղէն, կերթայ դէկնէրու տուն:

Ըռօտտամ կը շտկի, կը նստի, կասայ.—Կնիկ, գնա թի եռ քու հախսն էկայ, զարի Ըռօտտամն եմ, թի չէկայ, քու լսչին խազար խոտ իմ գլխուն էգի: Ըռօտտամ մնգից.—Թէ ես առիմ իմ թուր էրթամ, դուվաթ չէ մացեր, չառիմ էս կնիկ ուր էրած պտի մորայ ու էրթայ, ես խնայ էնեմ:

Չաքէն կտրու, Ըռօտտամ էլաւ շուն մերթից, էլաւ տիկ, մտաւ մէջը, գնաց.—Էրթամ, իչկիմ, ասաց. չատ էն, քիչ էն:

Դնաց, գնաց: Աստըծոյ խրամանքով էգ կնիկ որ մէկ տուն էր, գնաց էգ տուն: Կնկան աչքեր որ կառի շան տիկ, կասայ.—Ստամա՛ն էդ շուն միջ գրուս, էդու աչքեր կը մանի Ըռօտտամի Զալի աչքեր: Փէտմ կը զանէն էդ շան. շուն չփախի. բռնեն, շուն տկի միջէն կը խանէն, օ, էս Ըռօտտամի Զալն ա: Դե կասայ.—Աղէկ էսի էկաւ, ընկաւ մըջ մեր լիին, կայնի, չարչարանքով էսի պտի ապանեմ: Բեքայ, քառասուն գեազ զնճիլով կը կապայ սաւննուկի, եօթ կանթէն բեարօց ջուր կը լցայ, կը գնայ Ըռօտտամի Զալի գլխու վրէն. ճրագն էլ կը գնայ վըր բեարօցին կասայ.—Չարչարանքով քու խողին պտի խանեմ քու փորու միջէն:

Էդ Ըռօտտամ մնաց մըջ ուր հալին, էդոնք պարկան քնան, ուրենց բնէն էնին: Դե Ըռօտտամի աչիչ յառէջ Ըռօտտամի կնիկ գրկեց պարկաւ:

Մնաց չում կէս գշերին, Ըռօտտամի տղէն էլաց, ասաց.

—Մարէ, ընձի ջուր մը տո՛ւր, խմեմ:

Առաց.—Վատամ ընկի քո բերան, դուն էլ կենեա քու խօր պէս, էկե, ընկե մըջ գերութեն, չես կանաա ջուր առնես խմես:

Խօր սիրտ միմըրաց վըր տղին, ասաց.—Կճյա ջուր, էլի կօտիկ առ, լից ու խմայ:

Տղէն էկաւ առաւ կօտիկ, ջուր լցեց, խմեց:

—Տղա՛, ասաց. արե՛ մըտ ձի, բան ասեմ քե:

Տղէն էկաւ, Ըռօտտամ խաբցուց.—Տղա՛, մեր տուն կը ճանչնաս: Ասաց.—Խա՛, կը ճանչնամ:

Առաց.—Կանաա էթաա, իմ թուր բերես:

—Ափօ, ասաց. մէ ցախխա չքաչայ, քու թուր կը խասուցեմ, տո՛ւր նըք, էրթամ, բերեմ:

Տղէն գնաց մըջ չաքրին նըք պանեց, ճրագ էնեց, տեսու թուր պատէն կախ ա. տղի ձեռ չխասաա որ թուր բերէր, էլաց. Աստըծուն չաքին էկաւ. ինչ որ մէկ մէկու ասէ, տղա՛, ընչի՛ կու. լաա, քուրտին բեր, դի՛ր քու օաներու տակ, էլի, թուր առ ու գնա:

Տղէն քուրտին դնեց օաներու տակ, թուրն առաւ, էկաւ, տունց խօր:

Տղան, ասաց, թուր բերեցիր—Բերեցի, ասաց:
—Տղան, ասաց. կանան թուր պատեր, զննիլ կտրես:
Բերեց պատեր, զննիլ կտրեց:

—Տղան, ասաց. առ զննիլի ճօթ յուշիկ պտտայ, ձէն չէի մօտէն: Տղէն պտտուց, փաթ արձկեց:

Ասաց.—Տղան, դու գնան, քնի, չէղի վախենաս:

Ասաց.—Ընչի վախենամ, զահե ես քնգնից չեմ, դու ասա սպանես, խինգ էլ ես կսպանեմ:

Ասաց.—Լա օ, դու գնան, քնի, էն պիթուն քու խօր թուրուն արթի չէղի:

Խէր գլխուց բեարօց դնեց տակ. քաշեց թուր, դանչեց ուր Աստուած, ընկեաւ մըջ տներուն, կռտունը վինը դէն սպանեց, էկաւ տուն զննիլ փաթից բոլոր, բեարօց դնեց վըր գլխուն, կայնաւ Քիչ մնաց, գլխանց բռնաց:

Բռնալուն պէս տուն, սներ ըռան պէս ինչ օր կը դողան:

Եղոր կնկան սիրող դե շտկաւ, նստաւ, ասաց.

—Ինչ կը բռնաս, կանի, տես, քզի շարչարանքով սպանեմ:

Ասաց.—«Առսըզ ցեհեմ առլանըր, չուլ օա կեյիւր սալլանըր» (անամօթը ինչ բանէ կամայի, քուրչ կա հագնի, կը շարժի):

Ասաց.—Ին, քե բանմ տսիմ, չես ըռըքիս: Ասաց.—Ձէ:

Ասաց.—Իմ աչք կպաւ, էրազ տեսայ, քառսուն դե սպանեցի, մէքի դու մնացիր իս:

Ասաց.—Ձարթի դու չես ամչընաս, նոր էս ընկե իմ ձեռ:

Քիչմ մնաց, Ըռօստամ զննիլ-մննիլ արցըլեց, գնաց, կանաւ դիւռը գլխու վրէն, բռնաց:

Որ բռնաց դե խինգ թիւ քնու միջէն թռաւ վեր:

Ին բռնաց.—Տղէքներ, խստէք, Ըռօստամ փրցեր ա:

Ասաց.—Տղայ-մղայ չկայ. տղայ-մղայ պիթուն մատդերէմ քզիկ, քզիկ էլ կը մատդիմ իմ կնկան, որ իմ կնիկ ընձնէ ազատեցիր:

Կնիկ, ասաց. կանի քզիկ էլ մատդիմ իմ տղին, որ սպանեցիր, չսպանեցիր:

Էկաւ ուր տղի ձեռ բռնեց, թալեց ուր թեա առաւ էկաւ ուր չաօր, քաշեց ուր ձին, խեծաւ, տղէն թալեց քաօր դանչեց ուր Աստուած, ընկաւ ճանրախ, ասաց.—Էսա տեղաց խաց ու ջուր ընձի խաւամ էղի: Ասաց.—Տղան, իմ խօր վարան ընկեր ա իմ միտք, պտի էրթամ իմ խօր երկիր: Շատ քիչ Աստուած գիտայ ինչ ղնդաւ էկան ճանրախ: Էկաւ, տեսաւ մէկ լսուտ, սնտուկ մը շալկե. յինք ուր կնիկ. ուր տղէն ճամբիս խետ կերթան: Ըռօստամ էկաւ, էղաւ լսուտին խասաւ, ասաց.—Բարե քե, ախպեր լսուտ:—Ասարծու բաւ ըին քե, աղան, ասաց:

Ասաց.—Ախպէր լպուտ, էդ ինչ ա, քու չալկին:

Ասաց.—Աղա, չեմ գիտեմ, խելքի պակասութիւն ա, էսա եօթ տարիյա սնտուկ իմ քամակն ա: Ասաց.—Ընձի չեա էնեա քե ախպէր: Ասաց.—Աղա, ես դոր, դու դոր: Ասաց.—Լպուտ, աղէն էլ Աստըծոյ տեղծածն ա, լպուտն էլ: Եղան ախպէր էդա տեղ:

Քիչմ տեղ գեացին, աղբուրմ էդոնց ըռաս էկաւ:

Ասաց.—Ախպէր, քու սնտուկ գիր տաի, քիչմ էսա տեղ նըստինք. ըռահաքնանք, էրթանք:

Ասաց.—Ախպէր, թող քո խօսքն էղի, դնենք:

Ախպէր, ասաց. դու յէլի, ցան ժողուայ, թօ տղէկներն էլ էրթան զըրչ ժողուին, ես էլ օճալս կը դնեմ, քո կնիկն էլ ջուր բերայ, վռիկ էփայ. ուտենք, էրթանք:

Բերեց վռիկ էփեց, քեաւէն լցեց, դնեց էդ չորսի յառէջ, մէկ էլ լցեց, դնեց ուր յառէջ: Ըռօստամի յաչք վըր կնկան ա:

Տեսաւ, կնիկ գողտուկ քաւեմ լցեց, սնդկի դուռ բացեց, դնեց մըջ սնդկին. Խաց կերան, պրծան:

Ըռօստամ ասաց.—Ախպէր, ես կը բաժուիմ, իմ մօտի փող կէս ընձի, կէս քի, քո սնտըկին որ կայ. կէս ընձի, կէս քի:

Կնիկն ասաց.—Ախպէր, ինչ կայ մըջ սնտըկին, պիթուն քըրչ ու պըլընկ էն, քաք չոր էն:

Ասաց.—Ես քու քըրչ ու պըլընկին դայիլ էմ, դու իմ օսկունս դայիլ չեմ:

Տեսաւ որ կնիկ գլխացաւանք կէնայ, լանկէն զարկեց Ըռօստամ, սնտկի դուռ կոտրեց, տեսան բուղա մարդմ մըջ սնտկին, գդալ, պաղաւ, մնաց էդ մարթու բերան:

Լպուտ ասաց, քաժա քու կնիկ, էս մարթ պտի պսակեմ վըր յիրարու թող խասին ուրենց մուրագին:

Բերեց էդ էրկուսն էլ դնեց գետին, խառու պէս մորթեց:

Էդ լպուտ կեցաւ, Ըռօստամին օրչնեց, ասաց:

Էս եօթ տարիյա, էս սնտուկ իմ քամակն ա, իմալ օր դու ընձի ազատեցիր, Աստուած էլ քզի ազատայ:

Առաւ զլպուտ, էկաւ խօր էրկիր:

Էնոնք խստան ուրենց մուրագին, դուք էլ խասնիք ձեր մուրագին:

ԲԷՃԱՆ

Արծկէի Առքնձկոյս գիւղի բարբառով *

Բօստամ Քայքայիւղայ քաղքէն ա. Բէճան էլ էդիր խորդէն ա
էդ քաղքին մէջ պառաւ կեղի. էդ պառաւ ուրին բաղմ
կը տնկէ, էրկու իրեք տարի էդ բաղ կը շախի, կը պախի. Մէկ օր
կերթայ բաղի եմի՞ ժողուայ, բերայ. կու տեսի ծառի վրէն բան
չթողածին, թափթըփած՝ տարած ա.

Պառաւն ա, խեղճ-խեղճ կուգեայ ուր տուն, կասայ.—Տարող
քեւիմ էղի յԱտոււած, տէր չունիմ, տիրական չունիմ:

Պտտայ կուգեայ վախճին (յաջորդ տարին) կրեթայ. կու տնկի
էլման տարած ա, կասայ.—Էրթամ մօտ Թագաւորին գանգատ:

Կերթայ օր Բէճան դռնից կելի դուս:

Աստուծուց կեղի, Բէճան կը խալցուցայ էդ պառաւուց. կա-
սայ.—Մամէ, դճր կերթաս:

Կասայ.—Կերթամ մոտ Թագաւոր գանգատ:

—Մամէ, ինչ ա քու դարս օ կերթաս գանգատ:

Կասայ.—Օ ես ասեմ, դու ինչ պախի չես:

Կասայ.—Դու ասան, մենք էլ մե կօրայի՝ մարդ էնք:

Կասայ.—Բալիմ տնկեցի, շախեցի, մկայ իմ բար տարած ա:

Կասայ.—Գնա մըտ Ռօստամ էնոր գանգատի, էն օր քեզնէ կը
խալցուցայ. «Քու գող ճրն ա, ընձի ասան, ես ինքն կէնեմ». դու
էլ կասես՝ «Իմ գող Բէճան ա»:

Պառաւն ա, էլաւ գնաց մըտ Ռօստամ, զինք թալեց Ռօստամի
օտաց, ասաց.—Վերին դէն Աստուած՝ ներքին դէն քեզի դասս էնե-

* Պատմած է Դաւօ Մուխի Թարութիւնեան:

լեւմ, էկերեմ: եսմ՝ դարսիս դարձան: եսմ գլխիս ֆարմանս:

Կասայ.—Մամէ, քու դարս ի՞նչ ա, առած տեւի՛նք:

Ասաց.—Տղայ չունիմ, խաբար՝ չունիմ, գուժան չունիմ, տէր չունիմ: ախրական չունիմ: ես էմ՝ էն մէկ բաղլ, էն պառաւ. հաղսփօ պարեցի, շաղտեցի, բերի խասուցի բար, յէլայ իմ ջուլ ջուլայ ժաղակեցի, գեացի օր իմ բար թալեթփեմ, բնիմ: գեացի, տիսայ լինչ օր տաւերին, աւր տար,» «էղեր ա՛յ աշնան բաղլ: Են եմիօ. Են բար, Են հալ, էկերիմ մըտ քե գանգաւ, ինչ գիտես էմալ էլաւ:

—Է՛, ասաց. պտուս, քու գող: գիտես, որն ա:

Ասաց.—Չէ, չեմ գիտեր: վրէ ընձի մուքն ա:

Ասաց.—Որ չեմ գիտեր, ես իմալ. ապուսն տանիմ, քիմ չոր փէտս:

—Սա էն գիտեմ, մէկ մարդմ ընձի ըռաս էկաւ, տեսուն Բէճան էր ասաց. «պառաւ, ես էմ քու գող»:

Խրտ էդ ասելուն՝ Բէճան մտաւ ներս:

Ռօստամ Բէճանին ասաց.—Բէճան, դու իմ խօրգէն էղիս. ախար մեր ձեռաց տակ զար ա, մեր ձեռաց մէջ կը դողայ. էն մարդ որ ընկի մեր ձեռաց մէջ, քամենք ձէթ կուգեայ էն մարդուց, դու պտի էրթաս էդ պառաւուն գողութենէն իս, կելլիմ վէզի կը բռնեմ, տփեմ էգա պատ, ամեն կտորմ ախշտի էրթայ:

—Քեռի, կասայ Բէճան, ես գող չեմ, դու ընձի պասուս տուր, ես էրթամ էդ պառաւուն գող բռնիմ. օր բռնեցի, բերեցի՝ բերեցի. օր չբերեցի՝ իմ կողեր ծակայ, իմ ձեռներ մտու ինե:

—Դէ, կասայ, քե իրաւունք ա, դնա:

—Դէ, կասայ, մարդմ էլ տու ընձի, օր էղի՛ ընձի շնաս, որ ես էն գող բռնեմ, չէղի վաղն ասես Ռէճան սութ ասաց:

Կասայ.—Մարդ ո՞ն կուգես, տամ քե:

Ասաց.—Ընձի տու Կիվ (Կիվ Ռօստամի մոգիկն ա):

Տուեց, ասաց.—Դէ, գեացէք, ինչ կէնէք, էնէք:

Էլան էկան, իրանց նետ անեկներ թալեցին թն ուրենց. քեպիւր տեսան, խեծան ձիանք, գեացին պառաւ բաղի կուշտ, վըր ձամբսուն կայնան:

Կիվ, ասաց Բէճան, դու իմ ձին բռնէ, կայնի, կերթամ բաղի մէջ, թի գող էկաւ, լարեցի, չկարցայ բռնեցի, կուգեանք, ձիանք խեծինք, կընկինք յետե, կը բռնինք:

Ասաց.—Բէճան, դու գնե, ես էս տեղ ալասաւ կը կայնեմ, որ քե դալապալը ին էլաւ, ես կը խնայիմ:

Բէճան գնաց, մտաւ մըջ էգուն ծառի՛ն տակ, էրկու իրեք սահաթ իշկեց, տեսաւ մօրդ շնայ: մէկ էլ իշկեց, տեսաւ ինչ մէկ խատ գինք պատէն թալեց տուլ քընց: ամպրոյմ, Բէճանի գլխու մէկ

մազ էղաւ քընց գերան: Տեսաւ էդ մարդ ներկի գլխուց ծառեր, ճղեր ջարդելով՝ եմիւ կերելով՝ գնաց էն գլուխ. էն տեսէն էլ առաւ էն մէկէլ ներկէն՝ կերելով ջարդելով էկաւ, խառաւ մէկէլ գլուխ. էն մէկէլ ներկէն էլ առաւ, էկաւ, պտի դեայ Բէճանի վերէն. Բէճան էլ նստուկ էր էն ձերկի ծառի տակ. էկաւ, խառաւ, մէկ ծառ էր մնացեր՝ օր խասի Բէճանին.— Վայ, ասաց. ես քու Ֆելան բե-
Փան էսլան՝ էսլան էնիմ, չէ ես Բէճան էմ, Ռօստամի խօրգէն էմ. դո՛ւ իմ անուն չես լսերէս, քու փոր տասուերկու պլօճակ կայ օր դու կուգեսա մըջ իմ էգուն ջարդիս, կուտես:

Բէճան օր կը խասի, էդի դինք կը թալի պատից, կը փախի-

Բէճան կը վազէ Կիլի մօտ, կերթայ, կը տեսի Կիլ չկայ, ձէն օր կելլայ, Կիլ կը փախի:

էն տեղ Բէճան կասայ.— Ախշար իմ էրես կը թքեն, թող իմ ճանցիկն թքին. խանդակտուր կը դառնայ, դիւ էտն կընկի, շատ-
քիչ՝ Աստուած գիտէ ինչ լղար կերթայ. տեսի մէկ էլ դէ կը մոտի մաղարիմ մէջ: Էն տեղ Բէճան կասայ.— Պտի մօլիմ ինե:

Մտաւ, ասաց.— Սան էնի ընձի պտի սպանայ, եան ես:

— Դէլի, դէ՛, պոռայ Բէճան. եան Աստուած ինձ կուտայ, քե կսպանեմ, եան քե կուտայ, ընձի պտի խորիս, չէղի ասիս «էսա մարդ գեաղարիկ ընձի գարկեց»:

Դե ասաց.— Բէճան, արի, հատենք, խաց կուշտ ուտենք, եան Աստուած ընձի կուտայ, եան քե:

Կասայ.— Դու քո՛ւ խաց կեր, ես իմ խաց ուտեմ, դու իմ բա-
րեկամ չես, ես քու խաց ուտեմ, «խաց քընց ձի զօրպայ ա», օրա-
կան ես խազար մարդ կանամ սպանեմ, կտորմ խոց չկանամ սպա-
նեմ, քրդուճմ դետին տեսիմ, վերցեմ, կը դնեմ իմ գլխուն, քընզի բանձը կը բռնեմ էն խաց:

էդ տեղ էն ուր խաց կերաւ, էն ուր խաց:

Կերան, պրծան, ուրենց նղարէն քաշեցին:

Բէճան կասայ.— Դէ, էլի, դէ, էլի:

Դե կասայ.— Ընչի գանինք, իրարու ետեւի էնինք, չարչրենք, էլի, կիւլաւ կպինք, լոհաք բանմ ա, թը դո՛ւ ընձի կոխեցիր, իմ արուն ինչ օր քու մօր ծծի կաթ քե խալալ էղի, թը ես քե կո-
խեցի, քու արուն իմ մօր ծծի պէս ընձի խալալ էղի:

Էդա տեղ կելին «գեարնան բոզա գոշու պէս կը դիպին յիրար, էն կը ճխտայ դէն, էն կը ճխտայ դէն, էն . . . իրար կը ջարդեն. ես խեա Բէճան կասադոռա, կառնի վըր կռան, կը ծեփայ գետին, չոք կը զանի վրը սրտին, պնջներուց արուն կը թալայ»:

էդ տեղ դե խորունք ախ քաշեց:

Յա', դե', տասաց: դու չես ամչնաս էդ կեանքից, ախ կը քաշիս պուռում արնի խամար:

Ասաց.—Ուս արնի խամար ախ չքաշիմ, ընձի հոսունինը տխրալէր կ'սլայ. քեզիկ հոսունինը ախպէր ընձի չեղածէն, դո՛ւ իմ ախպէր էղած էր:

Ասաց.—Ազատ, քի էլ չեմ սպաներ:

Էլան նատան, նոր քսած էղան ախպէր—դեստերբայ:

Բէճանին էս խետ պատիւ պախեց, իրամ էնեց:

Բէճան տասաց.—Ընձի իզին տուր, էրթամ երկիր:

Ասաց.—Բէճան, Աստուած քո բան յաջողայ, գնա:

Դե ուր գլխու մազէն բուրակիմ մազ կուտայ, կասայ:

—Նեղ տեղ ընկիս, տո՛ւր կրտի, ես կը խասիմ:

Կասայ.—'Իկ', ախարք քրպինք էլ զօրպա մարդ կ'սլայ օր ես նեղ տեղ ընկիմ:

Կասայ.—Յէմալ զօրպա մարդ կայ ախարք, քեզի կենայ դայ-վալթի. Բէճան, էն աղէկութեն օ դու ընձի էնեցիր. ես չմոռնամ, ա՛ռ. էս բուրակ մազը խըտ քի:

Բէճանն էր, էլաւ տուեց ճանքախ, գնաց. ճանքախ մօլըրաւ, ինքն էլ չգիտէ ինչ ճամբիով կերթայ. for forընդայ դէմէց դէմ գնաց գնաց Սպահանայ քաղաք. գնաց ախպրիմ' ըռաս էկաւ, նստաւ վրք էդ ախպրին, խաց կերաւ, ջուր խմեց. էդսր քուն քաշեց, քնաւ. սահաքմ քնի, էրկու քնի:

Էդի էդ տեղ կենայ քնուկ, մինք դառնանք Սպահանայ թաղաւորի վրէն: Էդ Սպահանայ թաղաւորի աղջիկ կուգեայ եայլեն, հոսուն, քառսուն կոն խեռ' անուն տղա մարդ խետ չիղնի, պիթուն կնիկ էն, աղջիկ էն:

Էդ թաղաւորի աղջկան անուն էլ Մախմարի ջան էր:

Մախմարի ջան ուր առաջի (ծառային) աղջկէն կասայ:

—Ա՛ռ էդա կուզում (պղնձեայ կուժ), ջուր առ արի'. չ'սլայ էփայ:

Աղջիկն ա, կառնի կուգեայ. կուգեայ, կը տեսի օ, քսան տարեկան աղէմ պառկէ վրք ախպրին, քեաճը վարդի սէս կը վառի, էն դէ խօրոտ ա-

Աղջիկը կը տեսի տղի քրտինք էն էրեսէն, էն էրեսէն գլուլ գլուլ կը թափի, խեղք կերթայ. էդա տեղ կընկի, կասայ:

—Աստուած, ելան էլ խօրոտ կեղի ախարքի էրես:

Աղջիկն ա խեղք կերթայ, կիւի կուզում դարդակ կառի կերթայ. որ կերթայ Մախմարի ջան կասայ.—Աղջի, դու էս սահաքմ գացերիս, ինչ կենիս, չես իգեաս:

Է', աղջիկն ա, իդա տեղ սութ ասաց.—Ֆլան էղաւ, բէճան էղաւ:

Ասաց.—Աղջի, էս օր քե խաք:

Աղջիկն էր, կռւգում տարաւ, դարդըկեց. որ ջուր չկայ ինն:

— Աղջի, ասաց. ես քու ծծողաւ տեղն եմ, ես մէ՛ թագաւորի աղջիկ էղիմ, դու չան մը՝ աղջիկ էղիս, ընձի խափես, ես'ն օողրու կասես, եսն քու գլուխ կը կտռեմ:

Աղջիկն էր, ասաց. — Մախմարի ջան, քեզնէ ինչ պախեմ, Ասաւ տըծուց ինչ, մէկ խատ տղէմ՝ վըր տխարին էր, Գնկեանի: գացի քիստ վերէն, աչքս առաւ տղէն, իմ գլխու խեղճ գնաց:

Մախմարի ջան՝ էդա՛ տեղ չաւտաց, ասաց:

— Սա թագաւորի՛ աղջիկ էղիմ, տխարի մեր ձեռն էղի: էն ինչ մարդ էղի, գետի մըջ մեր սընօռին, ասաց— ճաղջի, սութ կասես:

Ասաց. — Սութ չեմ ասի, ընկիմ քու յառէջ, էրթամ էն տեխ՝ սութ էլաւ, իմ գլուխ դարկ:

Ընկեաւ էդոր յառէջ, գետցին, տեսաւ տղէն ձեռ դնէր բարձի տեղ ուր ակնջի տակ, քներ ա:

Մախմարի ջանի՛ աչք առաւ ինն, տաս տեղով խուճան կտռաւ.

— Վ՛այ, աղջի, ասաց. Աստուած քու տուն աւիրայ, դու իմնի սաղ մնացիր: Աղջի, իմալ էնինք էս տղէն խանինք վեր քնուց:

Ասաց. — Մախմարի ջան, դո՛ւ գիտիս, դու ճարմ էնայ:

— Աղջի, ասաց. գնա՛, քաֆուր վարդ առ, արի, ես էս տղէն վարդով պտի խանեմ վեր:

Բերեց վարդ գարկեց ջուր, գարկեց էդոր՝ ճակատ. էրես, աչք. քիթ ու մուկ: Տղէն աչքեր բացեց, տեսաւ էրկու խատ աղջիկ ուր կուշտ նստած ա. էլաւ, Գե՛ խօսք, Գե՛, զրուցք, գնաց աղբուր վաշուաւ. էլաւ ուր նետ ու անեղ թալեց ուս պտի էրթայ. աղջկէն աչք առաւ տղէն, բաժը, բոյ, բուսած քօսում քնճազ, աստուածութեն սկի դուռ չտուէ՛, տղին ասաց:

— Տղա՛, դո՛ւ կերթաս, կայնի, քզնէ բան կը խաբցուցեմ, խաւքն ուր թևով. օձն ուր պորտով էս տեղրանք չկրնէր գէր. «Ինչ էս կուրխեր, չիս կարաս գտիս», ինչ կը պտտես:

Ասաց — Ընկեայ մէկ դեի էտե, չկեարցայ խաւսերի, էկայ, ընկեայ էս տեղ:

Ասաց. — Էս օր գիշեր ընձի դնախ չեմ էղիս:

Ասաց. — Օր թը կամենաս, կեղիմ:

Ընկեաւ տղի յառէջ, գետցին ուրենց կօն. տղին խաց ու ջուր բերեց, խօրոտ կերակուրներ բերեց, որ տղէն խաց կերաւ. պրծաւ:

Շաբաթմ, էրկու էդ տղին ինչի՛ն չտուեց, էդ կօնի կնկտիք, աղջիկներ գետցին, էդ տղին ու Մախմարի ջանին ստատուութեն էնեցին թագաւորին: Մախմարի ջան էդո՛ւ տեղ իմցաւ, ասաց.

— Բէճան, չընկիմ քու մեղաց՝ տակ, էլի, դնա՛:

Ասաց. — Ընչի՛ արով էրթամ, ընձնէ ընչի՛ նեղացար:

Ասաց.—Ոնկեայ քու մեղաց առկ քե բիրի. էոս տեղ մկա կուգեան քե կապանեն. իմ խէր լսեր ա, մկա փայլեմքեք կճամփայ:

Ասաց.—Էդա դսեն ընձի չասիր, օր ասեցիր, թը գեան ընձի սպանեն, գու գնա, գորտանց կայնէ, մկայ դու գնա, քչում խաց բի, ես ուտեմ, օրմ՝ էդերիմ, օրմ՝ կերթամ:

Մախմարի ջան իշկեց օր, կեօ քսանը չօրս խատ փայլեմքե կուգեան, չոմխեբը ձեռ, ամեն չոմխի գլխի վերէն խինդ նուկի բիբեռ կայ, ասաց.—Բէճան, Աստուծոյ սիրուն էդի. էլի, փախի, էկան:

Ասաց.—Մախմարի ջան, կեօ ես շատ շումախ տեսերիմ, էս փախող մարդ չեմ, էսոնք քսանը չօրս՝ ես մէկ էմ, եան քսանը չօրսի մէր կուլայ, եան մէկի մէր:

Փայլըմներ էկան, էն կասայ՝ ես կը գանեմ, էն կասայ՝ ես կը գանեմ, կապանեմ. էն կասայ՝ փարայ-փարայ կենիմ. էն կասայ՝ ես տնուն կէնեմ. էն կասայ՝ ես գլուխ կը կտուեմ, տոնեմ թագաւորին. էն մէկիդոնք կասեն՝ էնու ջանդակ պախ: էնիք բզիկ-բզիկ:

Փայլըմներ գեացին, մօտըցան կասեն.—Իշկայ, տես, քնազոխ խաց էլ կուտայ. խոգին պըծուց, խաց էլ կուտայ:

—Տօ, ախպէր, ընչի կը գանիք, էկէք մօտիկ, խոսի՛մ: չեմ լսե, ինչ կասէք, ասէք:

Էդ Փայլեմներու ջոջ կասայ:

—Տղէք, խասէք, զարկէք, էդոր ջոջ փերդ անկանջ թողէք:

Ասելու բաժան Բէճան թռաւ, կայնաւ. էդ թռելու զարպէն շում չաքեր գնաց մըջ խողին.—Ձէ, ասաց. ես Բէճանն եմ, Ռօստամի խօրգէն եմ. դու իմ անուն չլսերէք:

Էլ ըզոնց մտնալ չտուեց, վի՛ր զարկեց, ընկուց. քսանը չօրսն էլ ընկուց էն տեղ. բերեց տըսուէրկու խոգու աչքեր խանեց, էդ մէկէլ տսուերկսի կողեր ծակեց, թեւեր մըտուց մըջ կողերուն, դնեց էդ ֆոքերու շալակ, քաղց:

—Գեացէք, ձեր թագաւորին բարեւ էնէք, ճէպան մարդ կայ ախշարք:

Էդ քաղքի մարդն էլ ինչ դղար կայ, թափած վըր ճանփու.

—Ճէդ ինչ զօռեղ մարդ ա էկե մըտ Մախմարի ջանին:

Ըդ մարդիկ տեսան տսուերկու խատ մարդ շալ չլած՝ խըտ ճանփու կուգեան: Գեացին, տեսան ընդոնց փայլըմներ. էդ մարդեկաց աչք առաւ էդս ֆօռ մարդիկ, փախան, գեացին թագաւորին խապար տուին թի, ճքու փայլըմներուն էս անեպներ խանած ա գլուխ:

Էդա տեղ թագաւոր դալալ կուտայ կանչել, ինչ դղար ասակա՛ր, դօժուն, մարդ կայ, պիթուն կը ժողուէ:

Դին էլ էլաւ, զնաց, մնաց Բէճան:

Թագաւորը էլաւ, չորս խառ մարդ խրկեց Բէճանին, թը Թագաւոր քաւիլիմ էներայ, պտի գրաս ղոնախ:

Թագաւոր ինչ էնեց, եռսուն խառ ուր փայլվնեկուց շոկեց, բեքեց, ղնեց ուր մօտ, ասաց.

— Էն մարդ կը բերեմ արւն, օր խաց կուտայ, Կրգեք վերէն ձեզի տեսիմ, էնու ջոջ փերդ, էնու տկանջ թողէք:

Էդ մարդիկ Բէճանին պռան էկան:

Էդ տեղ կը տեսի օ փէյլիվնեկըը գողտուկ քըստ ու փըստ կէնին էն կասէ, «ես զլխուն կը գտնիմ,» էն կասէ, «ես զլխուն զա-
նիմ,» էն կասէ, «ես աչիչ կը գտնիմ,» ասկը ուրին բանմ կասայ:

Բէճան էդոնց կասայ.— Ախարտիք, էլէք, դեացէք, ձեր ճօհրու մեղք չընկի իմ վիզ, մկայ կելեմ, ձեր վիզ կը քունեմ, կը տփեմ էնա պատ, խաղար տարի կարի պէս եռաք, էդ պատէն չպրծնիք:

Փայլեվնեկըն ա, ասին.— Մեկք ինչ գաւի ունինք, էլան գեացին, Թագաւորն ա, կասայ.— Բէճան, արի, ես ու գուն իրեք օյին սպորըն խաղանք:

Սպորըն խաղցին, իրեք օյին ԳԹագաւոր տարաւ:

Թագաւոր ասաց.— Բէճան, դու քու գլուխ կը սիրես, իմ գլուխ կը սիրես, ինչ աշխարի էրես քե կը զաւթայ:

Ասաց.— Թագաւոր, դու զաղ մնաս, աշխարի էրես ընձի բան չգաւթայ, մէկ բան կը զաւթայ:

Ասաց.— Էն մէկ բան ինչ ա:

Քու ձիու պոչի մազ բերես, էտիանց կապես իմ էրկու բուդ, էն ընձի կը զաւթայ, ես գիտեմ, ասաց. դու իմ գլուխ կը կտրես. էլ ինչո՞ւ չարչարանքով կտրեմ, իմ գլուխ կը կգեցուցեմ, կտրայ. նպամբտու թիկնով ընչի կտրես:

Ասաց.— Ես կուզեմ քու ղուվաթ իմանամ:

Իերեց, կապեց տղի էրկու բուդ էտիանց, տեսաւ օ տղէն ղաւթուաւ Ղանչեց, ջալաորին, ասաց.

— Տարէք, էս մարդուն ջանցակ մազ մազ բրդէք:

Ջալասներն ա էդո մարդ առան գեացին, իրարու ասին.

— Մեկք էսա մարդու գլուխ յոբն կտրինք:

— Ապա ինչ անենք՝ չկտենք, Թագաւորի ձեռնէն չենք պրծնիք:

Թագաւորը ինչ գիտայ, գիշերը քեպտուն գեազանց խոր կուտաիք փորել, Թալինք մըջ կտրին:

Խոր տուեցին գաւկիւ բերեցին, Թալեցին խոր:

Թագաւորը ղանչեց ջալաորին.— Ջալա՛ս:

Ասաց.— Էն ինչ ա, Թագաւոր պրծած:

Ձեզնէ կուզեմ, Մախմարի ջանի ջափղակ էնէք Լօղում-Լօղում:

Առան Մախմարի ջանն էլ գեացին:

Ջալալսենը ասին.—Թագաւորական աղջիկ ա, նե՛ սուր կը բանի վրէն, նե՛ թուր, մենք իմալ լօղոււմ . . . էնինք:

Ասաց.—Միատակ չապիկմ թողինք վրէն. միատակ բումպան մի, թընկի գեղի մէջ, խաց ժողուայ, ինչ գիտեն թը Թագաւորի աղջիկ ա:

Ադա աղջիկ կընկի մըջ գեղին, խաց կը ժողովուայ, կը տանի, թալայ մըջ խորին, Բէճան կուտայ:

Շատ, քիչ, Աստուած գիտայ, ինչ դըրը կը մնայ էգա խորին: Էսոնք թո մնան ուրենց հալի մէջ:

Քեանիմ՝ սարի արանքը կընցի, իրեք խատ իմաստուն մարդ կուգեան մըջ էդ քաղքին. իրեք, չորս շաբաթ էդ մարդիկ էդ քաղքին մէջ կը պտոտեն:

Աւուր մէկին Մախմարի ջան կիմնայ օր էդ մարդիկ իմաստունն էն, աչք վըր էդ մարդեկաց կը պախայ:

Օրմ էլ էդ մարդիկ կելին օ էրթան. Մախմարի ջան կընկի էտեներ, կասայ.—Ախպրաթք, դու ձեր Աստուածը կը սիրեք, կայնէք, ձեզի բան մը կասեմ:

Էն էրկուս կայնան. էն մէկն՝ էրկսին ասաց:

—Ի՛նչ չու՞ գեայ, ինչ գէլ գեայ, դու կը կայնիք:

Էն էրկուսը ասին.—Մեզի տուեց Աստըծու սուրը, որ Աստուած չսիրենք, քա՛նք ենք:

Էն մէկն ասաց.—Օր յըմալ ա, կայնենք, չում աղջիկ գեայ, զա էն աղջիկ շատ դարձի տէր ա:

Աղջիկը էկաւ, բարև տուեց էդ մարդեկաց:

Ասաց.—Բարև՝ ձեզի, աղաներ:

Ասին.—Աստըծու բարին քե, աղջի:

Աղաներ, ասաց. ձեզնէ մէ բան կը խնդրեմ, դալամ միւրեքեայ. թուղթ ունիք, էրկու խապար կայ ձեզի ասելու. ասեմ, գրէք, Աստուած ձեր բան յաջողայ:

—Քու բան ինչ ա, ասեցին:

Ասաց.—Մախմարի ջան, դուխդուրի ջան Բէճանի կիրիճօա, Ռօստամի բեբալդ: (Հոգի Մախմարի, հոգի դուստր, Բէճան կալանաւոր, Ռօստամ ապերախտ):

Էդ մարդիկ իմաստունն էն, էդ աղջկայ ասել խասկացան. գրեցին, թուղթ առին, աղջկայ ասեցին:

—Քու սրտի խորհուրդ չանք չկատարենք, չենք հանգստի. օրական մեզի խաղար միլիօն փող էլ տան:

Շատ, քիչ, Աստուած գիտայ ինչ դուր գեացին. գեացին, աւուր մէկին քաղքին դախիլ էղան. էրկու իրեք օր մըջ էդ քաղքին

քին պտտեցին. երթցող՝ գալացողից խարցուցին՝ էս քաղաք վիճ
քաղաքն ա:

Թը. «էսա քաղաք Քանկայուղ քաղաք կասեն»:

—էս քաղաք զօռեղ փեյլըվընի անուն ինչ ա:

Ասաց.—Ձօռպա փայլըվա՛ն կը խարցուս:

—Խա, ասաց. զօռպէն կը խարցուցան:

—«Բօստամէ կօռէ Ձադ»:

Ասաց.—Մեր պտտածն էլ էդ մարդն ա. ինչ օր դու կասիտ
իմալ էն մարդու անուն պտի գտինք:

Ասաց.—Բն անուն չաւըրի, մարդ խարցըցելով ախշարէն
կէշի:

Գնացին, Ռօստամի տուն գտան:

Ընձի պէս Ֆուղարա մարդմ նստուկ էր. էն տեղ-պատի տակ,
էդ մարդուն ասեցին.—Ա՛ռ էօս տառ օսկին. գնա, տես, Ռօստամ
տունն է, թէ չէ:

Գնաց էդ մարդ, տեսաւ տունն էր, էկաւ էդ մարդեկաց ասաց.

—Շատ մարդ կայ մօտը, խարցուցին:

—Յինք մէքի ա, մարդ չկայ մօտը:

Էդոնք գնացին ներս, բարև տուեցին. էդ էլ բարև առաւ:

Թուղթ խանեցին, տուեցին Ռօստամի ձեռ, Ռօստամ կարդաց:

—Վա՛յ, ասաց. Բէճան մկայ սա՛ղ ա:

Ասին.—Խա, սաղ ա, մըջ խորին ա:

Բերեց իրեք օր էդ մարդեկաց ազաք, իբրամ, ինչ ասես էնեց:

Ասաց.—Մ'ամչընաք, մի վախենաք. ինչ ձեր լեզուն բոլրէ,

էն ուզէք, ինչ որ ուզէք պտի տամ Բէճանին ուղուրին, ինչ տամ,
կուրուս չերթայ:

Ասին.—Իրեք խատ ձի կուզենք քու խեծած ձիանքներուց:

Էլաւ իրեք խատ ձի ուր ձիանքներուց տուեց, իրեք բեռ էլ
օսկի տուեց, ասաց.—Հալա ձեր աղէկութենի տկէն չէլայ:

Էնոնք գնացին ուրենց ճամբխուն, մենք դառնանք Ռօստամի
վերէն:

Ռօստամն էր, էլաւ դալալ տուեց կանչել, ուր մարդիկ ժո-
ղովուեց, բերեց խարիր յիսուն ջորի, մալ-թամալ ինչ կէր, բարձեց
վըք էդ ջորիքներուն, մարդիկաց ասաց,

—Իմ տան մուղաք կացէք, չում ես գետմ:

Էլան, տուեցին ճանքախ, շատ, քիչ, Աստուած գիտայ, ինչ
դօրք էկան. էկան, մէկ նեղ ճամբխում ընաստ էկան, նե՛ կանայ գէն
էթայ, նե գէն. տեսաւ քեառսուն խատ գև էլաւ, էդ քաղվնի առէջն
առաւ:

Ռօստամ ասաց.— Տղա՛, էս ցտվար ընչի՛ կայնան, գնա՛ առէջ.
տես, չէղի՛ ճանքախն եղ ա, առէջ չկանայ էրթայ:

Տղէն՝ գնաց. սոսաւ օր քեռուսուն խառ դե դատ, չու՛մ դար-
ձաւ, Ռօստամին խասաւ, էդ տղէն հախու պատուաւ:

Ռօստամն էր, ուր զուրգ վերցնց, քչեց առէջ, ասաց.

— Յա՛, եա՛, դե՛ք, դու ի՛մ տնուն չլսերէք՝ դու ընձի չճանչնաք,
չէ՛ ես Ռօստամն եմ, ախշար ի՛մ ձեռ զարն ա, չէ՛, ես Բէճանի քե-
ռին եմ է՛:

Բէճանի ախպէր դե էդ դեքներու մէջ կեղի, կը վերցէ, Ռօս-
տամին կասայ.— Ռօտո՛ւմ, ես, Բէճան էղեր էնք ախպէր, ես, Բէ-
ճան գեացերի՛ք Սպահան, ինչ ղղար ասկար, դօշուճ կայ, պիթուճ
ջարդերէնք:

Ասաց.— Ինչ էնեմ օր Բէճան թալած ա մըջ խորուն, ի՛մալ
ախպէրէս:

Ասաց.— Սա գիտի Բէճան էկերի տուն, ես ինչ գիտի թալած ա
մըջ խորուն.

էդա տեղ նստան խաց կերան, ուրխութեն էնին:

Բէճանի ախպէր դե ասաց.— Ռօստո՛ւմ, մեզի իզիմ կուտաս,
առնեմ եռսուն ինճը խատ ախպէր, էրթամ, էն քաղաք աւիրեմ.
առնեմ Բէճան, գեամ:

— Հալա մի՛ գեաք, ասաց Ռօստամ, շարաթմ, էրկուք մնացէք,
նօր էկէք:

Գնէքներ էլան, բլում մազ տուին Ռօստամին, դրին վըր
ճամբխուն, գեացին:

Ռօստամ գնաց մըջ էդ քաղքին օախիլ էղաւ, գնաց խնդիրք
մը գրեց, տուեց թագաւորին թէ.— Սա թունար եմ, պարտքնտէրեմ,
էկերեմ էս տեղ, իզիմ տաս, ի՛մ մալ սաղցուցեմ, տանեմ տամ
խլղի պարտք, խլղի ձեռ չմնայ մեր եախեն,՝ քու քախս քանին էլ
գիշեր, ցերեկ օուա կէնեմ:

էդոր խնդիրք դուս էկաւ, ասաց:

— Էնոր իզիմ ա, ի՛մալ ծախայ, թո ծախայ:

Շարաթմ, էրկու մնաց մըջ էդ քաղքին, խնդիրքմէլ տուեց:

— Վաստուած ուր թուր կտուր էնայ, խլղի պարտք տուեցի,
խաղար օսկի էլ խէր տեսայ, խնդրեմ թագաւորից, իզիմ տաս, ես
քեախիպ-ֆիւսուպի մէկ խէրմ էնեմ:

Ռօստամն էր, էլաւ, գդալ օսկի, աման արծաթ հարֆեւին
խաց տուեց:

էդ Մախմարի ջան գնաց խաց ուտելու, վի՛ն կուշտ գնաց,
չթօղեց խաց ուտելու:

Ռօստամ դալալ տուեց դանչել:

—Ո՛ն օ Աստուած կը սիրայ, ուր տռէջի գդալ, աման տանի:
Ամենքը առան գդալ. աման, տարան:

Ռօստամ զանչեց Մախմարի ջանին, ասաց.—Արե՛, քե բանմ՝
ասեմ:

—Աղջի՛, ասաց, քու անուն ի՞նչ ա-

էն էլ ասաց.—Իմ անուն Մախմարի ջան ա:

Ասաց.—Բէջան սա՛ղ ա թէ մեռեր ա:

Ասաց.—Բէջան Յլսն ձորի մէջ՝ քեառսուն գեազանոց խորի
մէջ սաղ ա:

Ռօստամ զանչեց աւայազին.—Աւայա՛գ, քեզնէ կուզեմ, ինչ.
կերակուլ ես, իմ ախպէր կուտէնք. էն կերակուլից չքես:

Աւայա՛գ չքեց, տուեց Ռօստամին. Ռօստամ տուեց աղջկան,
ասաց.

—Տմբ Բէջանին: Աղջիկ տարաւ Բէջանին:

Բէջան չու՛մ իրիկուն անօթի մնացած էր, չմնով խաց, էդ կե-
րակուլ իջուց մըջ խորին:

Բէջանն էր, ասաց.—Ա՛խ Մախմարի ջան, ես չու՛մ իրիկուն
մնամ խորի մէջ անօթի, դու էրթաս գեղի մէջ քե՛մ էնեկու:

Ասաց.—Ի՛մալ էնեմ, խարուստ մարդմ էկեր էր, խե՛ր կենէր,
անպցայ:

Բէջան բլդունմ էդ կերակուլից կերաւ, իմցաւ, տեսաւ էն
կերակուլն ա, յինքն, ուր քեռին խըտ իրարու կերած էն:

Էնոնք կենան թը էն տեղ, մենք դառնանք Ռօստամի վրէն:

Ռօստամ քեաչեց ուր բարխանէն անգեան գեախ, զնաց վըր
էն խորին կայնաւ:

Գլեօխ կախեց մըջ էն խորին, ասաց.—Բէճան:

Ասաց.—Խրամէ՛.

Ասաց.—Ջան, չէ՛ քու ձէն մէկ էլ ընկեաւ իմ յանկեանջ, թո
Աստուած իմ խոգին առնի:

Էլաւ, էդ գեէքնեքու մազ տուեց կրակ:

Որ տուեց կրակ, քեառսունն էլ էկան, Բէճանի ախպէր գե
մտաւ մըջ խորուն. Բէճանի ձեռներ արձկեցին, խանեցին:

Ռօստամ զանչեց Մախմարի ջանին, ասաց.

—Էս քաղքի մէջ քե ինչ տուն խաց չտուե: Նչանց տե՛ւ, քաղաք
պտի աւրեմ, էրթամ:

Մախմարի ջան նչանց տուեց, Ռօստամ էլաւ, առաւ դեէք.
ընկեաւ մըջ յեղա քաղքին, յեմալ էնեց, ինչ օ Դաւիթի աւեր:

Էլան ուրենց բեռ, բարխանէն բարձին. Քանկայուզայ քաղաք,
դո՛ր իս, էկայ քե:

Էկան, էկան, խասան ուրենց քաղաք:

Կիվն էկաւ Բէջանի յառէջ, օ ձի խաղցուցայ:
 Զին քչեց վըր Բէճանին, ասաց:
 — Ի՞մալ էս, Բէճան, քեզի ձիուց բերեմ տակ:
 Բէճան Ռօստամին ասաց:
 Իզին տնւր, ես խըտ Կիվուն ձիաթողս խաղամ:
 Էդա տեղ ջրինդ խաղցին:
 Բէճան զարկեց Կիվուն քեամկից նկրնեբուն, նկրնկր տունց
 դուս:
 Գեացին եօթ օր, եօթ գիշիր դումբ զուռնայ վարկին. Բէճան
 կարգին:
 Էնոնք խասան ուրենց մուրազ:

Ս Ս Ս

Մական բարբառով *

Սամանակով մէկ թագեաւոր կէր. մէկ տղայ կէր անու
 անուն Սամ. էլաւ կռապաշտ թագեաւոր մէկ ձը յորողկից ընու
 քեաղաք, էսաց.— Նա նա ձըն խիծնուղ տըլնը, եան եօթ տարուան
 խաբշ տըտայ:

Ձըն բիրըն կան տուըն, մարդ չկէրցաւ խիծնիր:

Ջուաբ տարըն թագեաւորը տղայ Սամըն:

Սամ իրի, ձըն էրիրըն խառ բաղշը մէջ, չուրս բոլուր բասան
 քիչերէն:

Սամ թռաւ ձըիւ քեամակ, ձըն զՍամ վըցուց. դես տարաւ,
 դեն իբի, թռաւ վիր բասանէն ինի ընցաւ. զՍամ առըց, փախաւ
 Շատ, քիչ Աստուած դըսի. Սամ բանցըէն էզար ձըիւ գլխին, ձըն
 դառցաւ իրի, ուր թռած տեղ իջաւ:

Ջուաբ գնաց մատ թագեաւոր.— Բիւ աչքը լիւս, քիւ տղէն
 խեծաւ գձըն:

Սամը խէր ջուաբ յորողկից մատ կռապաշտ թագեաւոր, որ
 խաչապաշտ թագեաւորը տղէն Սամ խիծաւ գձըն:

* Պատմած է Սանասար Բաղսասար պատմող Սախոն: Հոս Սախոյի սա եւս
 Դաւթի նիւղերէն է:

Խաբար Սամրց տանք, բռնմ ընկիր կնտաւ. համէն օր տը
խըծնէր ձըն. տը էլթէր ավկուլ:

Օրմ՝ քըցըն սար, խըազալմ փըյթայ էլաւ. ընոնց հոէջ:

Սամ էսաց,—Տղընիր, նա խըազալ վի ձըու ուտքերուն մը-
ջէն ընցաւ. զանու վըզ տը կտաիմ:

Ջէյրան իրի. Սամը ձըու ուտքերու մէջվէ ընցաւ:

Սամ ընկեաւ յետին, չաւ-քըջ Ասսուած գըաի, չէրան գնաց,
մղուարմ գունով մտաւ նիրս:

Սամ ձըուց էջաւ, մտաւ նիրս, տըսաւ պառաւմ.—Ա՛ն, յուրի
իմ խազալ:

Պառաւ էսաց.—Խազար բարով, Սամ. մըկայ քիւ ջէյրան կտամ
քիւ ձեռ, տանըս:

Սամ նստաւ, խաց կերաւ. Պառաւ էսաց.—Տը քընիմ վրայ
քիւ չ՞քըն:

Քնաւ, ըրըչկից անու գլոխ բանլըսմ կնտաւ, դեռմ էբաց,
պատկերմ կնտաւ. էդիր ուր ծուց, իթուղ էլաւ դիւս:

Պառաւ տըսաւ որ կէյա, էսաց.—Սամ, դիւր կըյաս, էրի, ձը
առ, նըստ. գինա ադ պատկերքը տէր առ:

Սամ էսաց.—Դը, ջհանըմի. բող պառաւ, իս Սամ ընիմ, իմ
ձըու անուն թուրար ընը, ես գեամ-գեամ, գըի առնիմ:

Պառաւ էսաց.—Չիւր ըզձը չառնիս, չըս կէրը գան առնը:

Սամ էսաց.—Մեռնըս, իս քի չըմ առնը:

Պառաւ էսաց.—Դը փուլմընիս, դիւ գըաիս. կեյաս գաշտը
մէջ, բազրկեանմ կգայ. տը գեան քեառսուն հաւամէք գան տը
քալմին. Դիւ տը կանչիս.—Էէս Սամն իմ, իմ ձըու անուն թուրար իս
Անոնք տը գեան յախու գուրինք տը թըլին վար քիւ ուտաց, դիւ
գան բազրկեան տ՝ադատըս, թը տութ էլաւ, չիս ձը չըռ առնի. թը
աղուրթ էլաւ, չիւր ձը չառնիս, չըս կէրի գան առնի:

Սամ գինաց, խասաւ ան գաշտ, տըսաւ բազրկեանմ կը թալ-
նին. կանչեց, էսաց.—Իս Սամ ընիմ, իմ ձըու անուն թուրար. իմ
ձեռնն դիւր տը պըծնիք:

Հաւամիքնիր հեկան, գուրինք թալըն վար Սամը վուտաց,
ասըցըն.—Միւք դիւր քըցընք, քիւ ասգը ձեռքէն չպոծանը:

Սամ գանոնք ադատըց, տարաւ:

Պառաւ՝ չըկ թռաւ Սամը յառէջ.—Սամ, էրի, ձը առ:

—Դը՛, ջահնեմը գեն, քաւսոն պառաւ. մեռնիս գըը՝ չըմ առնը:

—Դիւ գըաիս. կը փուլմընիս. իմ տփսուս վար քի չգեայ. վար
թուրարըն կգեայ. էտաց, Սամ. էս տեղէն կըյաս, էրկու ճանբախ
կգեայ քիւ յառէջ. էրկուսն էլ կերթայ Չին մաչին. մէկ եթ օր,
մէկ եռսուն օր, դիւ կերթաս մօտխաս ճամբխով. դէվմ կայ վար

ճամբարին. մը վախը, որ դիւ քիւ անսւն կտաս, քիւ ձըսւ անոնն կտաս. էն կգետայ, կինի քիւ ձեռ, վուտ, կըսպանիս գիւ գըտիս. չըս սպանիս, դիւ գտիս:

Հանդիւց գացըն խասան դըվը տան մօտ. Սամ էսաց անունը.
—‘Իւ մնացէք. իս էրթամ որ իս ձեռնով իրի, էկէք’

Սամ գինաց դըվու տուն. կնէկ տեսաւ.—Խուղածին. օց ուր պոռտով, խաւք ուր թևով ոտնի չընցնի. դե կգետայ, քի կսպանի:

Սամ էսաց.—Թըխ գետայ:

Ըրկուն գէվ իրի, տըսաւ Սամ, ուր կնըկ տանիս կերթան, կգետն:

Դե կատղաւ, բօռաց, էն տեխէն իրի. զՍամ կըլ տըտէր: Սամ կանչից.—Հը գըդի, իս Սամ ըլնիմ. իմ ձըսւ անսւն Թուրաք, դիւ իմ ձեռնէն տը պրծնիս:

Համա թիւքի թուլացաւ, իրի ընկեաւ Սամը փոռաց վրէն.
—Աման գըտի Սամ, ըզձը մսպանի՝ նա եօթ տարը որ ես ձի աս-
գըց փախիրիմ, իկիրիմ, իմ քիւ ձեռնէն չպրծայ. իս քիւ դիւն իմ, ինչ գտիս. էցկուն էրա:

Սամ էսաց.—Որ ընցկունի, իս քի չըմ սպանի. էրի ըլի ձը մչակ:

Սամ կանչեց բագրկեան բաւուն. էսաց.—Եկէք, դե սպանիրիմ
Անունք չաւատացըն, աւըցըն.—Միեք կը վախանանք, գուր տեղ դե մի յառէջ չսպանիս, մինք չընք գետայ:

Սամը ճար կտրաւ, էգար գդե սպանից. նուր անոնք տըստն
հաւատացըն, էկըն, նստան յընտն:

Ան գըչիր մնացըն. առաւուտ էլան, բարցին հունդուց, քը-
ցըն: Ան դիւր կնըկ խատ ուրենց տարան:

Դեացըն ճամբախ, չատ-քիչ Աստուած գըտի: Բագրկեան բաւըք
ու Թագեաւուրը աղջկան խիտ. Սամըն ըսըցըն.—Միեք գըտիեք դիւ
ինչ ապով կըյաս Ձըն մաչին թըղ վողս ըլնը յեռջե Ասալծու մինք
խառնիլին պէս քիւ սրտը միւրաց կատարընք:

Դեացըն, խասան Ձընմաչընք քեաղար. ինչ Սամն էր, զթա-
գեաւուրը աղբօր աղջըկ վըրուց գինաց Թը Թագեաւուր տուն. ինչ
բագրկեան բաւըքն ին յըմեն մէկ ուր տուն գինաց:

Համա բագրկեան բաւըք զՍամ մօռցան:

Մէկ օր Սամ կան կգէր քաղքը մէջ, տըսաւ զբագրկեան բաւըն,
էսաց.—Հէյ զրթի Բեքախսեհի՝ յիւր ի ձի տուած խուք:

Բագրկեան բաւըն էսաց.—Սամ, մինք անուրվէ որ իկիրիք՝
դաւ մի տուն չընք գեացը. յօր մէկ թուճար գմի կը տանը պատըւ.
վաղ չէ, մըկէլ օր Թագեաւուրը դոբըն, մի տը կանչը, մինք անու
խաց բիրան չընք իտայ, ան տըսի. Վըն դիւ իմ խաց բիրան չըք

խտայ»։ մինք տըսինք, «Մի խորխուրմ կայ, չիւր գիւ չը կատարիս, մինք քիւ խաց մի լիրան չըք իտայ Սամ էսաց.—՛իւ գըտիք։

Մըկէլ օր Թագեաւուր գբագրկեաւ Բաւրք քաւիժ էրաւ. խաց իդիւր աւէջքիւր, անոնք չը կիւրան։

Թագեաւուր էսաց.—Վըն իմ խաց չգեայ ուտը։

Անունք ըսըցըն.—Թագեաւուր ապրտած կենաս, նա տըղըն կը տիսնիս. անի էլ Թագեաւուրը տղայ ի, դիւ քիւ աղջըկ տաս անու. մինք քիւ խաց կուտընք, Թը չըս խտայ, չընք ուտը. մինք էկընք Ֆիւան դաշտը մէջ. հաւամի Բաւրք քըլցըն վար մի, ան զմի աղատըց, անդիւց էկըք սի դիւու մեքեան. զսիւ դի սպանից, անդիւց էլ մինք բրժանք. ան աղիկութին ինչ խիտ մի էրաւ. մինքն էլ խուստ իկինք որ քիւ աղջըկ տաս գընք։

Թագեաւուր էսաց.—Որ, արնցկոււն ի. աղջըկմ դուրբան ընի ձի։

Բագրկեան Բաւրք էլան, գեացըն. Թագեաւուրը ուր մէջ փուլու մնաւ, էսաց.—Նա ինչ էր իս իրի. իս տուը. տըսնինք իմ կնըկն էլ կտայ։

Էլաւ դինաց, մա կնըկ, էսաց.—Կնը՛կ, սգնայ բանմ էրի, մըհա դիւ էլ կտայ։

Թագեաւուրը կնըկ էսաց.—Իմ աղջըկ մեռնը, իս անու նաւ չըմ դնը վար Սամը Թիւքիւրիւն։

Թագեաւուր էսաց.—Կնըկ, պա ինչիս էնընք, իս ինուր իմ տուը. ալ չըմ կէրի իմ խուսք յետ առնը։

—Մնայ, քաւայիւրմ տըսնինք. զՍամ վորողկինք աընցկոււն տեղմ, որ յետ չգեայ։

Թագեաւուրը կնըկ առաւուտուն խըւընդցաւ.— զուաբ տարան Սամըն.—Քիւ գուգանջ խըւընդցիւր ի. սիւ դիւու ջկեաւ կուզը, որ ուտը, սաղանայ։

Սամ էլաւ, խիծաւ ուր ձըն, քեադքից յէլու դիւս. ամա չը գըտի դիւր տէյա։

Պառաւ Թուաւ դիւս, էսաց.—Սամ, գձը կառնը՛ս, չըս առնը։ էսաց. —Ջէյըմի դեն, Բեքթու պառաւ. իս Սամ բընիմ, իմ ձըու անուն Թուրաւ, իս գեամ-գեսամ գըի՛ առնըմ։

Պառաւ էսաց.—՛իւ գըտիս. կը փուլումընիս չիւր ըզձը չառնըս, չըս կէրի զԹագեաւուրը աղջըկ առնըս։

Սամ էսաց.—Իըղըրուան պառաւ. առիւրիմ, պըծիւրիմ. իմ գիւ-քեանջ խըւընդցիւր ի, տիյամ անու խըմար սիւ դիւու ջկեաւ բիւրիմ, որ ուտի, սաղանայ, ընը աղջըկ տայ գձը։

Պառաւ էսաց.—Սամ, իմ ափսուս վարքի չգեայ, իմ ափսուս վար Թուրաբըն կգեայ, կըյաս, խասնըս սիւ դիւու մեքեան, ան տընը քիւ յէւջիւ. դիւ բոռայ, սա,—«Իս Սամն իմ, իմ ձըու

անուան թուրաբ, դիւ դիւր իմ ձեռնէն տը պռծնիս»։ Ան ձի առ-
գիցնի, փախը, գեացը ան տե, որ քիւ անուան, քիւ ձըռւ անուան
լսի, կը ճանչնայ. տի գեայ, ինի քիւ ձեռ վուտ. կըսպանըս դիւ գը-
տիս. չսպանիս դիւ գըտիս. սաղ կը բռնիս, բիրիս դիւ գըտիս։

Պառաւ կուրսաւ։

Սամ քչեց, գինաց, խասաւ սիւ գիւռ մեքեան։

Դե յէլաւ յառէջ, էսաց.— Հն գըտի. ես գչերով քի կան կգէր. գիւ ցերեկով ընկեար իմ ձեռ. ալ դիւ դիւր տը պռծնըս իմ ձեռնէն,

Սամ բռնաց վիրուց, էսաց.— Հն, հն հն. իս Սամն իմ, իմ ձըռւ անուան թուրաբ. դիւ դիւր տը պռծնըս իմ ձեռնէն,

Դե որ լսաւ. իրի, զընք էթալ Սամը ձեռ վուտաց.— Սաման, գըթի Սամ. իս քիւ ասգը դարդէն նա՝ հօթ տարը կայ փախերիմ, իկիրիմ սղայ. սղիւց էլ քիւ ձեռնէն չը պռծայ»։ Էսաց Սամ.— Որ արնցկունի, գթի չըմ սպանը. սալ տը բռնիմ, տանիմ։

Ջուաբ տարան թագեաւուրըն թը Սամ զսիւ դե բռնից, իբի. կը մուրթիս ջրկեարնիւ կը խանիս, սա՛ղ կը պախիս, դու գըտիս։

Թագեաւուր տըսաւ Սամ գդիւ իբի, էսաց.— Կնը՛կ, սգնայ չընը, մինք ուրաղիցընք դիւռն ջկեար բիրի, ան գդե սալ իբի, ճար չկայ, գմի աղջըկ տ՛առնը։

Կնըկ էսաց.— Թագեաւուր, ինչ խամ կէնըս. նա հօթ տարը կայ յըչապ փեյսայ իլի մի քեաղքը կուչտ. օր քեառսուն էընջ կը տանըք անու բաժըն. յօր մէկ կուտը, որ քեառսուն օր քմաւ քեառսուն էլ կը տանըն. դիւ կանչի զՍամ, սն.— Դիւ կտրըճ էս, գինա, վշապ սպանի. աղջըկ պսակիմ վարքի. Որ ան գինաց. վշապ զան կուլ տայ. մի պարաւ անու ձեռնէն կը պռծնը։

Ջուաբ տարըն Սամըն.— Երթաս վշապ սպանիս։

Սամ էլաւ, գինաց. խասաւ մաղարի դիւռ. վըչապ զուր բեք քչեց, որ Սամ կուլ տէր։

Սամ վուտքիւր տարաւ թախ դիւռ բիրան, զուր թուր յարկուղ բռնից. վշապ կուլ իտու Սամը. թուր կտուից չիւր վշապը կէս. վշապ թուլցու, ընկեաւ։

Սամ գվիշապ փրթից, թափըց ան տե։

Խաբար տուրն թագեաւուրըն.— Սամ գվիշապ սպանից։

Թագեաւուր էլաւ, գինաց մա Սամ։

Սամ խա թագեաւուրըն կան կգէր։

Թագեաւուրը ախօր աղջըկ, թագեաւուրը աղջըկ նստիւն փանչարէն քամաւա կինէն. զՍամ տըսաւ թագեաւուրը աղջըկ, էսաց.— Կօ հան ջնեկ կը տխնիս. քեանիմ կտրիճի. քիւ խամար իկիր յուդայ։

Թագեաւուրը աղջըկ էղար մանչ անու գլխիւն.— Իս իմ պատ-

կէրք դըրիմ վար մանրն, չիւր դան չառնը, ըզմը չը կերի՝ առնը
էսաց.—Յիւս պատկիրք քիւ մատ . . .

էսաց.—Աղուրթ կըսիս.—Խն, պա, էսաց.

Սամ դառցաւ, իրի, Թագեաւուրը կնըկ տըսաւ:

Կնըկ էսաց.—Էսա էլ չէլաւ. դորիս անմախուծիքի խնձուր
կայ եօթ դեռ սընօն, ձը խամար բիրի, իս սաղնամ:

Սամ խիծաւ Թուրար, գինաց:

Փաղքէն էլաւ, սլառաւ իրի յառէջ, էսաց.—Սամ, դիւր տիյաս:

Սամ էսաց.—Տիյամ իմ գիւքեանչի խամար անմախուծիքի
խնձուր տը բիրիմ:

Պառաւ էսաց.—Սամ, քի կըսըմ. էրի, ըզմը ան. նուր Թա-
գեաւուրը ախջըկ առ:

Սամ էսաց.—Դուդուան պառաւ, ջեյնըմի դէն. մեռնըս գըի
չըմ ոտնը:

Պառաւ էսաց.—Իմ ափսոս վար քի չգեայ. իմ ափսոս վար
Թուրարըն կը գեայ, որ կիյաս եօթ դեկըռ սընօն. անուց բաղչի
պատիւ պօղպատի ի. Թուրար կը կապըս բաղչի դիւռ. գըիւ դե
կառնըս, ջըրծակուէ կը մտնիս նիրս. գեաղտիկ զխնձուր կը կտուիս,
կը փախիս. անուց կիճիս յետիւ քի. քիւ դե խատ անուց կը
կուրը. չիւր դիւ խաննըս մատ Թագեաւուր. նա դե տը գեայ.
խասը քի. դիւ զխնձուր:

Սամ ուր ձըն քչից, պառաւ կուրսաւ:

Սամ գինաց եօթ դեկըս սընօն խասաւ. Թուրար կապըց
դիւռ. ջըրծակուէ մտաւ նիրս. գեաղտըկ զխնձուր կտուից, փախաւ:
Անու դե խատ եօթ դեռ կուռաւ:

Սամ խիծաւ Թուրար. դե խասաւ Սամըն. առից խնձուր. իրի,
խասաւ քաղքը մօտ:

Պառաւ իրի յէնջիւ. էրկու գունդ փուխընդ վար խացըն դրած,
խոռ անու:

Սամ էսաց —Պառաւ, նա ինչ փուխընդ ի:

էսաց.—Թագեաւուրը ախջըկ մեռիւր ի, անու ժամն ի:

Որ անցկուն էսաց. Սամ ջիւրան ընկեաւ. մեռաւ:

—Դե, էսաց. ինչիս անիւք:

Գինաց քաղաք. կապըց զձըն խան, պախից:

Դաւուդէմ իլաւ, ընկեաւ ախջաք, գինաց, խասաւ Սամը խօր
քեաղաք. «խաղկ, օսք» էրաւ, մտաւ նիրս. Թագեաւուր էսաց.—
Դաւուդէն բաժըն տուէք թի էրթայ.—Առ, դինա քիւ բանին էսաց:

Դաւուդէն էսաց.—Թագեաւուր, իս տիյամ. գըիւ տղայ Սամ
բիրիմ:

Քաղեաւաւը էսաց.—Որ գիւ բիրիս զՍամ. իս իմ թագեաւաւ-
րութին կտամ քի:

Դաւրէշ գինաց, խառուց մատ դե, էսաց.—Տանավը՛ր, գիւ
ինչ մարդ էս, որ քիւ աղէն չկէրի պրծնի:

Դե էսաց.—Ժս խնչիս ինիմ:

Դաւրիշ էսաց.—Իս իմ քավարէն տը դնիմ վար իմ թիւին. գիւ
քիւ թառամքիր, ընկենք մանջ քաղքըն. վուվ դէմ առնը, վըզ կըտ-
րինք, չիւր մի աղէն կը բիրին, կտան մի:

Դե. զԴաւրէշ էլան, ընկեան մանչ քեաղքըն. վուվ տըսան վըզ
կտրեցըն.—Խլա՛ն մի աղէն տը բիրէք:

Պառաւ թռաւ Սամը յառէջ, էսաց.—Սամ, էրի. սա թի,
«Քաղեաւաւը ախշըկ չը մեռիր, սաղ ի:

Սամ էլաւ, մարդ իրի, խիծաւ իւր ձըռւ վրայ, քչեց վըր թա-
գեաւաւըն դռան. զօռով ախշիկ առն:

էլան քեաշին իւրենց երկըր խասան:

Քաղքիմ կուչտ, դաշտը մէջ չաք մի կէր, նստան:

Պառաւ թռաւ, էրի յառէջ, էսաց.—Սամ ըզձը կառնը՛ս:

էսաց.—Կորսուի դեն. մեռնըս, գքի չըմ առնը:

Պառաւ խարցնից. Սամ էսաց.—Ձըմ առնի, չըմ առնի, պա-
ռաւ:

էսաց.—Սամ, պողպըտէ սօլ տը խաքնըս, պողպըտէ փէտ տը
բռնիս ձեռդ. յեփ մաչաւ. զմի տը գտնիս:

Պառաւ ծափ իզար յիրար, էլաւ էղվընիկ, էրկուսն էլ էլան,
թռան, գեացըն:

Սամ էլաւ, պողպըտէ սօլ էտու կարել. ընկեաւ աշխարք: Մնաց
դե, դաւրիշ. դաւրիշ գինաց մանչ քեաղքըն. էլաւ Ֆռննի. դե տա-
րաւ զթուրաք խան կապից, մնացըն:

Մինք խապար Սամից տանք:

Շատ, քիչ Աստուած գըտի, օրմ Սամ աընցկուն առթըցիրէր,
կատամէն կտորէր, պառկեր էր վըր յախբիրին, էլ չկէրի յիրար
առնը:

Տըսաւ էրկու եղվընըկ էկան, թռան վըր ծառըն:

Պառաւ կանչից, էսաց.—Սամ. ըզը կառնիս:

Սամ թռւ ձէնով էսաց.—Խն, կառնիմ:

Պառաւ իրիք դիր էսաց.

Սամ իրիք դիր էսաց.—Խն, կառնիմ:

Պառաւ ծափ իզար յիրար. էրկուսն էլ իլան ախշիկ, կանան
Սամը դէմ:

Սամ չճանչցաւ որն ի թագեաւաւըն ախշըկ, որն էր պառաւ:

Պառաւ ծափ էզար յիրար, իրիքն էլ էլան էղունիկ. թռան, գեացըն մատ դաւրիչ, մաս դե:

Տըռաւ, ճանչցան զմէմէկ. էլան, գեացըն Սամը խօր քեաղաք. արսան թաղեաւուր մեռեր ի:

Սամ նստաւ քալս, դաւրիչ էլաւ վուզրբ. դեմ էլ էլաւ սա-
րաւեաւ:

Նուր եօթ օր, եօթ գչեր խարսնիս էրաւ. էրկուսն էլ առըց:
Իրկնից իրիք խնձուր իբի, մէկ ձի, մէկ խեփաք էրողըն, մէկն
էլ Սամըն:

6

ՂԱՆՏԻԼԻ ՍԻՅԱՓՈՒԾ

ԵՒ

ՀԵՕԶՐԷԿ

Մակաց բարբառով *

Եամանայ քաղաք մէկ զինկեարմ կէր, ադ զինկեարըն էլ մէկ
տղէմ կէր. մէկ օր էսաց.

—Այ որդի, իս կը մեռնիմ, էս ականունք թէ պակսաւ, ալ չէրի,
դիւ յիտիւէն կերթաս. քիւ խօր սանիյաք չկորուսիս:

Խէր մեռաւ. թէ տարիմ թէ տաս տարի մնաց, ականունք խը-
լըսաւ, ալ ականունք չէրի:

Խզմեթեարմ կէր անիւ, էսաց:

—Իլի, մի հեօղ էրայ (պատրաստութիւն տես), էրթանք իտու
ականութիւն, բիրինք. մի սանիյաք չկորուսինք:

Ատդիւնքն էլ էլան, զիւրենց հեօղ էրըն. ճանքախ ընկեան
գեացըն. գեացըն մէկ քաղաքմ դիւս էլան. մանչ քաղաքն կան էկըն,
մեծ կոնախմ տիսան:

Տղը անուն Հեօգրէկ ի, էսաց:

—Գչիր էրթանք սոսա միծ կօնախ կօնախ ըլլըք մինչև առա-
ւուտիւն, առաւուտիւն կըլլինք, կերթանք:

* Պատմած է Գինեկաց գիւղացի Զատիկ սորա երգերն հայերէնի վերածել
եւս դժուարին է, մինչեւ անգամ պատմող Զատիկ չկարողացաւ. Տիգրանակեցի
Տիգրան Կօյոսեանի օգնութեամբ քարգմանած եմ, սակայն եւս րեքի:

Ելան դեպքըն ան միծ կօնախ, դիւռ չալիցըն, դիւռ բացըն, դեպքըն նիրս: Տիսան մէկ մարդմ կայ ան աե, նստած:

Եդ մարդն էլ խաց, կիրակուլ իբի, կերան մինչև յիրիկուան, յիրիկուան տիսան դիւռմ' ան տեղն էր, բացուաւ. կնըկմ դռնէն դիւս էլաւ, ծափիր էգար, «Հայ վախ» էրաւ. բիրանք սըվի ընկեաւ գետըն: Հեօգրէկ ուր ծառան էլ ատե ամջըցան:

Եդ մարդն էլ էլաւ, զկնըկ գրկից, տարաւ յօդէն, դիւռ իդի վրէն. իրի նստան մաս ուր մարդիր:

Հեօգրէկ էսաց.—Իս ինչ բան էր, էլաւ:

Եդ մարդն էլ էսաց.—Ասըկ, եօթ տարը կայ, ան կնկեան ամալ նա ի. ամին յըրկիւն տը գեայ. «Հայ վախ» տ'ենէ, ծափիր տը գանի, վէր ընկնը:

Էսաց,—Ան կնըկ քիւ ինչն ի:

Էսաց.—Իմ կնըկն ի, ամին յիրիկուն անիւ ալեալս կգեայ վե-րէն. վեր կընկնը մինչև մէկէլ յիրիկուն, մը'նչ կը մեռնը. մը'նչ կը ժրի:

Հեօգրէկ խըզմեքեաւ էլան դիւս, գեպքըն, յիրիկուն գեպքըն քաղաքը մէջ կօնախ էլան քաղաքը մէջ կան էկըն, միծ կօնախմ էլ տիսան. գեպքըն. դիւռ չալիցըն, դիւռ բացըն. նիրս մտան, տըսան ադա կօնախնէլ մարդ չկայ. մէկ մարդ կայ ինի, ադ մարդն էլ ադունց տեղ չնից, նստան. խաց կիրակուլ իբի, կերան:

Հեօգրէկ տանտիրուջ խարցնից, էսաց,

—Մի կնըկ, տղայ, բան չկայ:

Էսաց.—Իմ կնըկ եօթ տարը կայ մեռը, ճանդաք կեօ դա, իմ սըրտըն չխանը իս տանըմ խուրըմ, օրէն իրեք դիր տ'երթամ, բա-նամ, քամաւս ինիմ, մէկէլ օր էլմ:

Հեօգրէկ էսաց.—Տմը, վերու, էլմ պսակուը:

Ադ էլ էսաց.—Մինչև իմ միռնիլիւ ժամանակ իս ան չըմ վի-րուցի:

Հեօգրէկին էսաց.—Դիւր տ'երթաս, ինչ գուրծի կան կգեաս:

Էսաց.—Իս զինկեաւ էր, մէկ զին կը չնէր, կտէր խազար կու-ռու. ալնուը խըսաւ, ալ չէրի, իս էլ իկիրիմ յիտիւէն, կան կգեամ. մինչև գնտընիմ:

Ադա մարդն էլ էսաց.—Ադ ալնուը ինչ դիւ կըսըս, իմ մօ-տէն կգէր, աս եօթ տարը կայ իմ կնըկ մեռը. իս մաղադի դռնիր փակիրիմ, ալ դիւս չըմ խանը զակնուը: Ե'սաց՝ իլի, դռնիր բա-նամ, ինչ կանաւ կուզիս բարձ տար:

Հեօգրէկ էսաց.—Իս ալնուը մկայ չըմ տանը, մինչև իս քիւ դարսն դարման չինիմ, իս չըմ դառնայ:

Հեօգրէկ, ուր խըզմեքեաւ սուաւուտուն էլան գեպքըն. յըրը-

կուէն գեացըն քաղաքմ, ըրըջիցըն, տըտան ադա քաղաք գմառակ էր. մէկ խատ մէկ չըն խուսայ, բուլուր սիւզ էն բռնած: Գեացըն մանէ քաղաքըն, կան էկըն, գեացըն պառուում գիւտ կայնան. պառուուն ըսըցըն. — Կօնախ չը՞ս գըրէ:

Պառաւ էսաց. — Կօնախ Աստուծու կօնախնը:

Գեացըն պառուտ տունն, նստան. պառաւ խաց իրի ան տե, կերան: Հեօզըէկ էսաց.

— Պառաւ, խարցմունքմ տը քինէ էնիմ:

էսաց. — Էրա՛, նայիճք ինչ խարցմունք տ'էնիմ:

էսաց. — Պառաւ, ձի քաղաք ընչը խամար սիւզ բռնածը, մէկ խատ մէկը չըն խուսար:

էսաց. — Ինչխ սիւզ տը չբռնին, քեանի ճնելմ կայ, գմէն ծըւած, գեան նա կրի քեամակ մանչ աւդին չըփլախ վի՛ կը թռնըն. ալ մէկ մարդ ուր խօր հըլի չը՛ (օգնական չէ):

էսաց. — Պառաւ, ընչի՛ խամար էսա մարդիք ծած ին գմէն:

էսաց. — Մէկ աղջըկմ կեայ էսա քաղաք, կերթան ան ուզիլիւ խամար, օրմ՛ կը մնայ, մէկէլ կերթայ չըփլախ մանչ աւդըն վի՛ կը թռնը, ալ մարդ չիմանայ գեան ան տի:

Հեօզըէկն էլ ուր ծառըն էսաց.

— Էլը՛, էրթանք, տսնանք քնչ բանի:

Գեացըն ծախրու մէջ, ծռիր տըսան, ամին չըփլախ, ամին փէտմ դրած մանչ ուրին փուտքիրուն, կը վազըն կերթան դաշտը գլեօխ. կգեան դաշտը . . . Անցկում խուսան խատ տնունց, մէկ խատ չխուսաւ անունց. անունց խուսալ էն ի. պառաւ կերթան թռնըն վար մեօխըրը քեամըն, մեօխըր էրանին վար ուրինց գլխըն: Հեօզըէկ ուր խզմեքեարին էսաց.

— Յառաջ իս էքթամ աղջըկ ուզիլիւ խամար, իս ալ ծռիմ, գեամ ըսդա, վախնամ ալ դիւ չէրիս գմի ազատիս, առաջ դիւ գնա, ինչխ խաքի կինը. գքի ծռացըցը, ըզի խամար խսայ էնիս:

էսաց. — Յդէկ:

Մառէն էլաւ գինաց նստաւ խնամաթուռ:

Աղջըկ վերուց իրի վի, էսաց.

— Իկիրիս աղջըկ ուզըս: Էսաց. — Խա՛:

էսաց. — Էլի նստը էնա կռքը թայ, գքի կռըմ:

էլաւ, նստաւ կռքը թայ:

Աղջըկ էսաց. — Քիւ աչքիր խփը:

Աչքիր խփըց, աղջըկն էլ փաւ իտու, կռքը թաւ լիրուց, ծառէն էլաւ, գինաց մանչ ծուվըն քեարըմ վրէն նստաւ:

Մառէն էսաց. — Հայ վախ, ես քնչխ տ'էնիմ, առ տե կեամի չկայ, նստայ չկայ:

Մէկն էլ տըսաւ խառքձ թռաւ, իրի վար ան քեարըն կայնաւ, էրաւ տըթոնէր, ադ էլ իթալ զխառքիւ վուտ բոնըց, խառք թռաւ, ան մնաց վառնէն կախ, խառք իբի դան ծուգոց դիւս էխան:

Ադ էլ տըսաւ պաղչեմ ա տեղ շնածը, մանչ քոսոք ու սարեմ՝ շնած, գինաց ադա քոսոքաւ մօտ, տըսաւ դիւս բաց ի, քիթա մօտաւ, տաւաւ ամին կիրակուլ պատրաստ, նստաւ, խաց կէրաւ, էլաւ զընք խառ խոթէ դօրապըն, յըրըկուն տըսաւ հըռթփիւցմ իրի, ճըւճը-ւիւցմ իրի, խաղ ըսելէն էկան, նարդըվանգի էլան վըրն կար:

Տըսաւ Սարտարը փերիեան (հաւէրժահարսներու գլխաւորը) եւտուն ին կառավաւ էլ խիտ էկըն, նստան, խաց կիրավուլ, զընըն պատրաստըցըն, նստան, պաւլայեցըն ուտիլ խոթի:

Սարտարը շփերիան էսաց.—Նրե՛լ փօթիւր, մէկ քեանց Հեօզ-թէկը ծառէն էկը առ տե, գիւ չը՞ք աճնայ, ոլլա անիւ խաց կիրա-կուլ կուտըք, կը խմիք:

Էջան, Հեօզթէկը ծառէն բիրին զըն մանչ ուրինց, աղըցըն:

—Խրամայի՛, խաց կի:

Խաց կերթայ բիրանգի աճօթաւ:

Աղջկնիւր խաց կիրան, օր ինչ սեղան զիւուցըն, Սարտարի փե-րիտն էսաց.—Նիւ ճը, իմ կառավաւքիրուն (աղախին) կը խաւնիւս:

Էսաց.—Խա՛, կը խաւնիմ:

Եդ Սարտարը փերիանն էլ էսաց:

—Քեառաւն աղջիկ էլ տեղմ կայ. մինք իրարու ճանաւ (հակա-ռակորդ) ինք, առ օր մինք գեացիրընք դերիինք վար անիւնց, ա-նիւնց Սարտարը փերըն մէկ աղբէր կէր, մինք զարկիցընք զանիւ աղբէր սպանըցընք. առ օր գչիւր անիւնք կգեան, թլին վաւ մի, գիւ էրթաւ գդիւս ուտիւս, չգեան թլին վար մի, գմի սպանին, իս գթի աւնիմ:

Էլան էրկու իրիք կառավաւ Հեօզթէկը ծառէն առըն գեացըն դաւան յիտիւ, զտեղ շնըցընտ ան էլ էլաւ տեղաց վերէն պարկաւ:

Աղջկաիւր էկըն վերիւ, գիւրինց խալաւքիւ խանըցըն, յիւրըչ տեսակ խագեան, փեցնեւեւն ինի թռան գեացըն դիւս: Մէկ էլ էն կնարէն դաւցան, էկըն դաւան վերէն կտնըցըն:

—Նրե՛լ օղոսպըն, (անառակ քածեր) ըզմի կէր մէկ աղբէր, գիւ էկը իմ աղբէր սպանըցըր, Հեօզթէկը ծառէն բիրիւրիս. իրիւրիս քիւ օռուն պախացադ:

Դարձաւ Հեօզթէկը ծառըն էսաց:

—Դիւ իլի փանչարեհն, գմի քաճաւաւ էրա:

Մառէն էլաւ, քաճաւաւ էրաւ:

Էսաց.—Մինք ինք խօրոտ թա քիւ փարի:

Էսաց.—Դիւ իք խօրոտ:

Էսաց.— Իսնիմ խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերիան.

Էսաց.— Դիւ իս խօրոտ:

Էսաց.— Դիււ բաց, էրթամ գտնիւ սպանում, գքի առնիմ:

Էլաւ գդիււ էբաց, անիւնքն էլ թըփ-թըփ էլան վիրըն կաթ, գեացըն նիրս, ծառէն էլ գդիււ իտի ու պարկաւ քնաւ, մինչև արիւ առըց:

Սարտարը փերիան էսաց.— Մէ կանչեցէք ծառային թը գեայ: Կանչիցըն, էրի:

Սարտարը փերիան էսաց.— Էրի, կայնի վար իմ վուտաց:

Ծառէն կայնաւ վար անիւ վուտաց:

Էսաց.— Քիւ աչքիր խփը'.

Ջաչքիր խփըց, ան զիւր ծընկ զարկից անիւ վուտուն:

Աչքիր էբաց զընք մանչ խըզըն չըփլախ մանչ ծուիրու. տըսաւ աւզը մէջ:

Հեօգրէկն էլ՝ արիւ առըց, էսաց՝ տ'էրթամ, տանամ իմ ծառէն ինչ էլաւ, էրկու օր կայ գեացը, չէրկայ:

Իրի մանչ ծուիրու ըրիչից, տըսաւ ծառէն չըփլախ փէտմ գրիր մանչ վուտփիրուն ֆիւռու կէնայ, կընայ դաշտը գլխօխ, ֆիւռու կէնայ կընայ դաշտը պուչ, ընը վար մեօխը քեօմըն, մեօխը կէրանէ վար ուր գլխօխ, կայնաւ ան տե:

Հեօգրէկ գինաց յէռջի ծառային, էսաց.

— Չէ, իս խա քի խապար տուը, ինչիս էլաւ խա քի:

Բանմ չխօսաւ, խապար չէտու:

Անգամ էլ դարձաւ էրի, Հեօգրէկ էլմ գինաց յառէջ, էսաց.

— Իս վար քի շիրաք երը, ինչիս էլաւ գիւ էկըր ընկեար աս տե:

Ծառէն վար Հեօգրէկը չդադրաւ. խատ էրթալին մէկ խապար էտու.— յԱմանաք բաղդ» (աւանդ բաղդ):

Հեօգրէկն էլ դարձաւ էրի պառուտ տուն:

Պառաւ էսաց.— Դիւ քիւ ընկեր տըսմը:

Էսաց.— Պառաւ. իմ ընկեր չըփ-չըփլախ մանչ ծուիրուն ի, պառաւ, էսաց. իսն էլ տ'երթամ:

Պառաւ էսաց.— Մ'երթայ:

Էսաց.— Չէ, տ'երթամ:

Ինքն էլ էլաւ, գինաց, նստաւ խնամաթոռ:

Աղջըկ վիրուց իրի, էսաց.

— Իկիրես աղջըկ ուզիլիւ:

Էսաց.— Իլի, նստը էնա կշռքը թառ գքի կշռմ:

Հեօգրէկն էլ էլաւ նստաւ կշռքը թառ:

Էսաց.— Քիւ աչքիր խփը'.

Հեօգրէկն էլ զիւր աչքիր խփըց:

Աղջկն էլ վուտ իտու կշոքը թառ, վիրուց:

Կշոքը թառ դիտում խառ էրկնուց էր, մէկ գետնը. զՀեօզ-
բէկ էթալ, գինաց մանչ ծուլուն, վար քեարըն պուպուզաւ:

Տալդեմ կը դանէ, կըլնը վար քեարըն, կէջնը. Հեօզբէկ կեր-
թայ դէն, կզեայ դէն վար քեարին:

Էսաց.— Հայ Աստուած, ալ ինչ տըլնը իմ խաբիւ ճար, իս աս
տեղէն ինչիս տը պրծընում:

Մէկէլ տըսաւ խաւքմ իրի վար ադա քեարըն, կայնաւ. Էն էլ
ձեռ իթալ վխաւքիւ վաւտք ըռնըց, էսաց.— Թը նա խաւ ըզի սզա-
տայ ասա ծուլէն:

Խաւք թառ. ան զխաւքիւ վաւտք ըռնըց, խաւք իրի դան
ծովուց դիւս էիւան, էզի մանչ պաղչըն:

Տիսաւ քեօսկ սարէն էլ մանչ պաղչըն, գինաց, մտաւ նիրս,
ճեռքըլան վի իւսւ ղըրըն կաթ. տըսաւ ինչ կերակուլ աշխրքը մէջ
կէր, ադ աս կը գտնուէր: Խնքն էլ անօթի էր, կուշտ խաց կիրաւ,
էսաց.— Իս գտիմ, էսա քեօսկ սարէն անաէր չէ, ըլլըմ պախուրմ
իտիւ նա դօլապըն:

Էլաւ պախուրաւ:

Յըրկուն տըսաւ խաղ ըսելէն, կանչելէն, դաշտը միջուց էկըն
սարի դիւս կայնան, տան նադըլանվի թըլթըլալէն, հառթըփիւց
ինեկէն գետնըն, իւան վի, սուֆրէն ըհրին, խաց, կերակուլ ... նըս-
տան, կերան-խման:

Սարտարը փերիսն էսաց, կառավաւքիրուն.

— Իիւք չէք ամչնաք, մէկ քեանց Հեօզբէկ կեր սզա, դիւ պլա
անիւ կեր ու խում կէնէք. գիւէցէք, առէք, բիրէք, մանչ մի:

Խընդ, վից կառավաւքիւ մասն թիւքիր, առըն բիրըն զՀեօզ-
բէկ դըրն խառ Սարտարը փերու կշարն. ան կուշտ, ան կուշտ
կանչըցըն.— Հեօզբէկ, դիւ բարը էկըր:

Ուրինց կեր ու խում էրըն, պրծան:

Սարտարը փերին էսաց.

— Հեօզբէկ, գտիս, ինչ կայ, պէտք է աս օր դիւ գմի շախըս.
դիւ ձը, իմ նառաստաւուն կը խաւըն'ս:

Էսաց.— Ինչո՞ւ չըմ խաւըն:

Էսաց.— Քեառսուն աղջկ մի քարզ կիօ տեղմին. անիւնց
Սարտարը փերին քեանց զի էլ խօրսա ի, անիւնց կառավաւքիր
քեանց գմի էլ խօրսա ին. մինք մէ մէկը նայարինք. աս օր դու-
ցիրընք անիւնց մէկ սպրէր սպանիրինք, էկըրինք. աս օր գնիր դիւ
գմի պախիւս, անիւնք անպատճառ տգեսն թլին վար մի, չթղնիս
մանին նիրս, տան վար մի. գմի սպանին: Առաւուտուն իս քի առ-
նէմ: Էսաց.— Շատ աղէկ:

—Դէ, էլեցէք, Հեօգրէկը տեղ իտիւ դռան շնըցէք:

Գհոցըն գանիւ տեղ շնըցըն. անցկուսն լիւիւ, դօշակ թլցըն վար մէմէկը. Հեօգրէկ նարդվան իղի, էլաւ վար ուր տեղաց, նըստաւ. աղջկտիր էլ դարձան էկըն յիւրիւ. զիւրենց խալաքիր խանին, յիւրըն տըսակ խազեան, փանչարէն ինի թռան գեացըն՝ դիւս, գեացըն, զատանացան, դարձան էկըն, էկըն վար դռան կանչըցըն.— Դըն՝ օռօսպը, զմի աղբէր կէր, էկըր, սպանիցը փախար էկըր, դիւ Հեօգրէկ իրիւրի քիւ օռուս պախացող, դիւր սը պրծնըս մի ձեռնէն:

Անիւնց Սարտարը փերին էսաց.

—Հեօգրէկ, իլի, փանչարէն, զմի բամաւաւ էրաւ:

Հեօգրէկ էլաւ, բամաւաւ էրաւ. սըսաւ անիւնք էրկու կաք քեանց մէկէլքիր խօրոտ ին, էսաց.

—Հեօգրէկ, իս իմ խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերին:

էսաց.—Դիւ իս խօրոտ:

Լսաց.—Իմ նարիքին խօրոտ թէ քիւ Սարտարը փերուն:

էսաց.—Քիւն:

էսաց.—Իւու բաց, մինք էրթանք նիրս, անիւնք սպանինք, զքի առնըմ:

Հեօգրէկ վէր իջաւ, զգիւռ կիսաբոյ էրաց, դադրաւ ագ դռան, ծառը խալար ընկեաւ միտք, ինչ էսաց «ամանաք լաղդ», որ ընկեաւ միտ, դիւռ իգի վրէն. զթուր քեչից, ընկաւ յիտիւքիր, ան կողմ կը զանի, ան կողմ կը զանի, կը լարը զատացըցը. կը դառնայ, կգեայ:

Անիւնք էլ էտէն կգեան:

Մինչև զլմաց լուսուն խալ ան աղջկտքիրուն կուը էրաւ. դիմաց լուսուն կուրսաւ վերէն:

Աղջկտիր մէկէլ կողմէն դառցան էկըն. փանչարէն ինի մտան նիրս, պառկան, քնան:

Հեօգրէկ անտե շատ դադրաւ, ալ մարդ չտսաւ:

Ան էլ էրի, մտաւ նիրս, գիւր դիւռ փակըց, էլաւ վար ուր տեղաց, պարկաւ, քնաւ, ալ չակախաւ:

Սարտարը փերին ակախաւ, յարիւ առիւրիր, տաքցիրիր. էսաց.—Ելեցէք, խնգըվից գեացէք, Հեօգրէկ կանչըցէք վի. ընկեցէք անիւ թիւքիր, առէք բիրէք սղա: Խըանդ վից կառավաւ ընկեան թիւքիր, առըն տարըն, տարըն խալ Սարտարը փերու կշտըն, կերան, խման:

Սարտարը փերին էլաւ, պտտախսնմ կէր ան տե, ծափիր էղար, էսաց:

—Տէր տէր, էրկու սարկաւազ դիւս էկէք:

Տէր տէր, էրկու սարկաւազ դիւս էկըն:

Էսաց.—Տէր տէր, զմի պսակ էրաւ:

Տէր տէրն էլ անիւնց պսակն էրաւ:

Մէկ ժամանակիմ վերէն ընցաւ, էսաց,

—Սարտարը փերիան, պէտք ի էրթանք մի երկրը:

Սարտարը փերիան էսաց.—Ձէ, առ տեղ ալ անուշի:

Հիօզրէկ էսաց.—Անուշ ըլլը, չըլլը, իս աստի չմնամ. անպատ-
ճառ իս իմ խէրանական տեղ տ'էրթամ, պէտք ի բլիս էրթանք:

Կնըկ էսաց.—Ընչի՞ իս խաքի քէլիմ գետիմ, առ իմ մատնըք.
ընցու քիւ մատ. ինչ ժամանակ իմ մատնըք դուր ուլուրըս, իս
գետիմ ան տե:

Ձմատնըք առըց, ընցիւց մատ:

Կնըկ էսաց.—Ըզը առըր կերթաս. չըլլմ, չիմանամ օրմ ըզի
տփըս. որ տփըս, փօսման կըլլըս:

Էսաց.—Իս տ'էրթամ, պա իմ ծառէն:

Էսաց.—Անիւնք բեբաղդ ին, թը մնան ուրի՜ց հալը մէջ. ինչ
խա քի էրիւրիմ, խատ անիւնց էլ անցկուն էմ էրիւր:

Էսաց.—Ձընը, առանց իմ ծառն իս չըմ էրթայ:

Էսաց.—Որ թան աընցկուն ի, ան իմ ծառըք բեափրկ (թաշկի-
նակ). տար, քսը՝ քիւ ծառը ա՛քիւր. քիւ ծառն կը ժըր, ան,
գետայէք:

Էսաց.—Ան մարդ ինչ կնըկ մեռը, չթուզնը գիւր կնըկ խու-
րըն, դեղ մէլ անիւ խամար էրաւ:

Էսաց.—Թուղ տո՛ւր, դնա՛, անիւ շատ խոլարտ էր, թը կէնայ
մանչ ուր հալըն արնցկուն խաղարտացերեր, անիւ կնըկ մեռաւ,
իս անիւ կնկիւն սէր իցդի մանչ անիւ սըարտն:

Էսաց.—Ձէ, անիւ էլ դեղմ տէնիս:

Էսաց.—Կընաս ան տե, իս իմ կառավաւն կը խրկիմ գետայ
ան տե, աչ ըյնը գկաւաւաւտ, ան սահաքն կասը, «տարէք, խուրեցէք»:

Էսաց.—Էն աղէկ, ան մէկէլ որ յիւշ կերթայ, կըյնը. անիւ
կնկեան էլ դեղմ էրաւ:

Էսաց.—Այ նանըմ, դարձ կաց. ան էլ իմ կառավաւն ի. իս իմ
տուը անիւ, արնցկուն խաղարտացաւ, իս էրը ինորան արնցկուն:

Էսաց.—Ձէ, ալէտք է դեղ մէլ անիւ տաս, իս էրթամ:

—Դ'էսաց. ան նա խնձուր. տո՛ւ ան մարդ, թուղ կաթը, կաթմ
ինք ուտը, մէկ ուր կ'ըրկ, կը սաղնայ:

Հիօզրէկ էլաւ, գըրաֆէկ առըց. զխնձուր սռըց, ընկեաւ
դէս, իրի, խաասաւ մանչ ծոփուրն. կանչից ծառէն, ծառէն չէկաւ
մօտ, գիւռովէն գինաց, գծառէն բռնից. գըրաֆըք քո՛ւց ա՛քիւր,
ծառէն հա լաղ-լաղ վազից գինաց դախ խաղաքիւր խաղաւ:

Ծառէն աղա բեափրէ առըց, քո՛ւց մէկւ ա՛քիւրն էլ, ամին

մէկմէկը աչքիւ քարցըն, բոլոր սաղացան. գինացըն քաղքը մէջ. քեաղաք քեաղքով խնդացան. ուրախացան, «մի մարդիկ սաղացան. էկըն, ասըցըն»:

— Էդ ո՞վ ձի դեղ էրաւ, դիւ սաղացաք:
Ասըցըն. — Էս մարդ զմի սաղացըցուց:
Ձադ մարդ ուրն, տարն, ասըցըն:

— Այլաբլի մալ ինչ կուզես, տանք. մի մարդիւր դիւ իս ազատութեաց. — Իս թաւ ձինէ բանմ չըմ ուզը, աշխրքի մալ Աստուած ըզի տուիրը:

Հեօգրէկն էլ առըց զիւր ծառէն, քեաղքէն դիւս էլաւ, գինացութեա օրմ, թաւ էրկու, թաւ սառ գեացըն:

Ան քաղաք ինչ անինք կօնալս ին էլած խաւան, գեացըն ան մարդիւ տուն էլմ Անինք նստան մէկէլ տըսան կառավաւմ էրի ան տե, կառավաւ ինչ խասաւ ան տե, ադ մարդ էսաց:

— Ըլըցէք, էնա ջանցալ տարէք, վիրուցէք, մեղքի մնաց ան տե:
Ձուր կնըկ տարան, խուրըցըն. զնաւեմ առըց:

Հեօգրէկ, ուր ծառէն ընկեան դիւս, էկըն մէկէլ քաղաք. գեացըն ան մարդիւ տուն, կօնալս էլան:

Խաց կիրակուլ իրի ան տե, կիրան. էսաց Հեօգրէկ:

— Ա՛ս նա խնձուր, կաժըմ, կաժս դիւ կուտըս, մէկ տար, քիւ կնըկ թը ուտը. քիւ կնըկ սաղանայ:

Խնձուր տարց. կածըց, կածմ էն կիրաւ, մէկէլ կած կնըկըն, կնըկ սաղացաւ, էկաւ նստաւ ան տե:

Ադս մարդն էլ Հեօգրէկըն էսաց, — Քանմ ակնունք կուզես, իլի, բարց, ա՛ս ու տար:

Հեօգրէկն էլ էլաւ, թէ բեռմ, թէ քսան բեռ, էքարձ, ինք ուր ծառէն առն, ընկեան դիւս, գեացըն Նամանայ քաղաք դիւս էլան. թէ օրմ, թէ էրկու մնաց. մատնըց ուլուրըց, կնըկ էրի ան տե:
Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, ինք ու կնըկ նոր նստէրէն տուն, դիւս բաց էր:

Հեօգրէկ մէկ էլ աըսաւ արչմ, բիրան բաց դրոտաց էրի նիրա. ուր էրի նիրա, կնըկն էլ կըգնէն դիւր տղն էթալ արչու բիրան. արչ գիւր բիրան խիից, գինաց:

Կրակ ընկեաւ Հեօգրէկը կազապքիւր վառուաւ:

Էսաց. — Ձիւմ լաճ թլից արչու բիրան, արչ տարաւ:

Կսկծաւ վէտմ էզար կնկեան:

Կնըկ էսաց. — Այէկ էրըր, դքիւ աչքիւ քեօռցըցիր. չէ իս ան օր քի բանալի էրը, չը տիրա. էն էր ինչ քիւ աչք ըզի ընկեաւ, ալ քիւ աչք ըզի չընկը:

Կնըկնէր, էլաւ, թաւաւ, գինաց, հա գինաց:

Հեօգրէկ մնաց ուղ տե չուալ, տարեկուսած երգ զըսը:

ՂԱՆՏԻԼԻ ՍԻՅԱՓՈՒՇ

Ձուսմ Ղանտիլի Սիյափոշան
Ղամգար դը բաւար սեւս հագար.

Ձըրի մեալ բըրս ու բեհեման

Մախուս կըրն լէյլ ու Նահար.
Սալափար բաւեմի գուշան.
Թախար շահ լու դանսահար.
Ձուսմ Ղանտիլի Սիյափոշան.
Պէ քեզիդ լու մալա դէյի.
Ձուսմ բեար դէրի մէյի ժուշան
Ջան դաւեք զեմ ժը արէյի.
Անկի կըրան էլ կուշէյի
Այ մը բիւ ժըգնա փերվանէի.
Ձուսմ Ղանտիլի Սիյափոշան.
Սոդթար կեառանդըն բալանի.
Ձիւրի մեալ բըրս ու բեհեման

Սուսանի ըսա սեար սագիմի
Մը ժը չիբրայի հնր բաւարան
Դիւ անկանա դրի մընի.
Դիւ դեմա մըն ժը աիման
Ըժ բայի բրիսկի դուտէրի.

Դը քեզայա աք ու սիւսն
Բըյրըլ դըխլանի ժուրդարի
Ռաշ խալէ կի լը կետեսան
Մը սըյէ դա դանիմ էլ օմարի.
Ավ շարթարի ըժ լան ու բիյան

Նոդիսը դըմաւ բաւդալ ու չիմ.
Ա ու մզմայի ըժգա ժուրեան
Կուշդիյէ դամա ազ փերըրիմ

Աշուրեքի լանկ ու դիյան
Բախշիշ կըրն Ներազ ու Չիմ.
Հեօզեկ ժը Հընդ ու Եամանի

—Գնացի Ղանտիլի Սիյափոշին.
Հարիւր հագար ալ տարա կիանքի
առաջ-
Ուշադրութիւնս աշտարակ ու պա-
րիսպնիւր

Փեսայ դարձայ գիշեր ու ցիւրեկ.
Բուրաստանի վերջի ալօթքը,
Թաղաւորի գահը գնաց Ղանդահար:
—Գնացի Ղանտիլի Սիյափոշին
Առանց աղօթքի դնացի քո տունը:
Գնացի գինիվաճառողի դուան առաջ
Շաա դարէլ : . . կը գային,
. . . ծանր լսելով

Գնացի Ղանտիլի Սիյափոշին
Հոշատեղան սագեցին մեր առաջ,
Ուշադրութիւնս աշտարակին ու
պարսպին
Ճիշդ ճանտպարհի վրայ կանգնեցաւ
Հաւատայրիշտակապիտաբարլիէլն
Իսկ այս վայրկեանին իմ սիրտն ես.
Կը նետահարուիմ քսուներէն.
Վերին դօրութեան կայծակի բա-
միէն

Վալձու տուիր...
Սոխակը ուրախ դայալէ,
Սև մանեակ մը վզի շուրջը
Քո նմանը չկայ ցեղիդ մէջ.
Այս օշարակը լամէն ու մատու-
տակէն:

. . .
. . .
Սա քո սպանուածն եմ առանց
վերքի
. . .
Նուէր կանեմ Շէրազ ու Չիւնը.
Հեօզեկ Հնդկաստանէն մինչև Նմէն

Շահ մըլուլ կըր ըր Դանդահար:

Բռաշ խաւ եկը կելը կեանքանի
Իլանը նմ վոսսու չար կըմար
Սուրաթի ուի կի սոր գուշի
Թաղթիւր ըր փաթիշահի չարար

Մըն դիդէ դեա ժը նաւ դեարը.
Բժ նաւ դեարը՝ դա մաշիւ.
Բռաշ խաւի կէ ըր կեանքանի
Ամբար ժը քսկան վաշիյաւ.

Ա վիւյ դա մըն վի դիքերի.

Կեհիշդի ըմըն, վեալ կեոյաւ.
Մըն դիյ դեյ դա կիշդի.
Կեշդ ու սեյրանի սոր գուլան:

Ռամի գարեան ժը ըր մեշդի
Ժը դա քահնի դե դրամիլան
Կուշիյե դամաւ եւս դիքար
Ազա կըրմ ուան սըլպըլան.
Բեամն կելնա՝ գար նըմար ա
Հուսայ ըր սոր ըսա հուսայի
Ռաշխ խալ եկի ըր կեանքանի
Ամբար ժը քսկան վաշիյաւ.
Դամար ժը սըլիւն ազհարը
Ազ-Մեհըմը, դիւ Լեյլայի

Ազգայ թագաւոր եղան Ղանդա-
հար:

Սե սալի մը քո վզի շուրջը
Զորս կողմ չի յայտարարեց.
Քո դէմք ու երես կարմիր վարդ,
Ստեղծած ամենակարող թաղա-
ւոր.

Նս քեզ տեսայ դուան մէջ,
Դու շորորայի դուան մէջէն.
Սե խալ մը վզի շուրջը
Ամբարտիոս կը թափէր գուլանկ-
ներէն,
Նայուածք մը տուեց ինձ այդ նա-
զելին.

Ինձ հասաւ ու յետ դարձաւ.
Նս քեզ տեսայ զրօսանքի մէջ.
Զրօսանքի ու ուրախութեան մէջ
կարմիր վարդ.

.
Եթէ մեխակի հոտ կը բուրես:
Քո սպանուածն եմ, ո՞վ գեղեցիկ.
Նս սգաւորի այդ խնդրը
Քո հասակ կոկուած ոսկե բերդ՝
Վարպետը վրան կը բանի,
Սե խալ մը վզիդ վրայ.
Ամբարտիոս կը թափէր գուլաններէն,
Լուսինը լուսաւորելու ելեր է,
Նս Մէջլիմն եմ, դու Լէյլան.

Լ Է Յ Լ Ի Վ Է Ջ Լ Ո Ւ Մ

Մ'ալաց Տեմանցի նստիւմն Տիւրքերու բարբառով՝

Չի դրնայի դէ դա ըն մը քալ ու քալ ք.

Դիւ աշքիւ հաւ ըստիւնի

Եկի Լէյլը, ես դէ մայիք շառիք ըմբօ Մեղիւմէ.

Գօ. — ճեարե կոռե մընօ, եա՛վ չի ախամեալ վիւ դա քիւյե

— ճեարե դայկե մընօ, սեարե խօ դաթիւնըմ, հրթիւնըմ

Հուրիյե քեաննեարի խաւնըկա խոդեա դը քիւնըմ:

Դայկե Մեղիւմն ցօ. — ճեարե կոռե մընօ.

Տիւ մաքեա ըմխաւանի քիւ խամ, խըյալ ա.

Ձի սըպիւսի քէ դա ըն մըն սընաւա.

Էադե սեարե խօ վոռիւնըմ սախմաւա.

Բըլըմ սուկայ Ջգիրա. պըրս կեամ հեար պոսիւնաւա:

Ձի սըպիւսի հաթի ըն մը սընաւա.

Դայկե Մեղիւմն սեարի խօ վաւանի սախմաւա.

Ղու սուկայ Ջգիրե, կըրի պըրս ու հար պոսիւնաւա:

Լնչ աշխարհ իմ վրայ այնչափ խոր է
Սրկու երգիչ իրարու հետ ելած են.

Մին Լէյլը, խակ միւսը ալոգէն տնաւեր Մէջլումն է.

Ասայ. — Ով իմ սրդիս, այս ինչ ցաւ էր հասաւ քեզ

— Այ մայրիկա, գլուխս կը դնեմ, կը բարձրացնեմ.

Դրախտի հուրին երազիս կը ահռեն.

Մէջլումի մայրը ասայ. — Այ իմ սրդիս,

Դու ելրէք ցաւ ու մտածում մի ունենար.

Ինչ առաւուտ բարի լոյսը բացուի իմ վրայ,

Սա իմ գլխիս սպիտակ լաչակ քաշեմ.

Սրթամ Ջգիրու շուկան, հալց ու փորձ անեմ:

Առաւուտ ինչ բարի լոյս եկաւ իմ վրայ.

Մէջլումի մայր իւր գլխին ձգեց սպիտակ լաչակ.

Գնաց Ջգիրու շուկան, արաւ հալց ու փորձ:

*) Պատմած է Գիւնէկացի դիւղացի Ջափիկ խեպոյեան. եւ բարգմանած գրական բարբառի:

Մը դի Լեյլայէ ուրճի ժօրայ դը մաշօք, դը խաշօք.

Այաւա մաւսէ ոճ լը կէ պշօք

Հարիյէ Զգիրէ կէ հաշօք:

Լէյլ ճանաչեց Մէջլիւմի մօր ասաց.

— Հեարէ դայիկ Մեղլիւմօ, սեալամ ախիւմ:

— Ախիւմ սեալամ. սեար ճանուամ Լէյլայի դըլ գովամի.

— Հեարէ դայիկ Մեղլիւմօ, կուրիկէ րիյամի.

Հսկեար Մեղլիւմօ աշըզա, Լէյլ դըլ գովամի.

Հեարէ դայիկ Մեղլիւմօ, կուրիկէ քահարի,

Տիւ քըշըզի դեամ լը դարի.

Հսկեար Մեղլիւմօ աշըզի, Լէյլ պօզգիտ քար ա,

Դայիկ Մեղլիւմօ, ուարիյէ, հարիյէ մալ.

Կոռէ խա քուս կըրիյէ հավարիս.

— Հեարէ կոռէ մընօ, եամ կախի ուկի սեալ դը գօթի քուաշ ա մու-

կիդամի.

Ղազգիքի քի: հար դիս փի ու պուքի

Ռօտի սէ քարամ հասպէ քաքէ խոռա դամի:

Լէյլ չի գնայ Մէջլիւմի հտեւէն. պայլանալով մօրը

պատասխանեց.

— Հեարէ դայիկ մընօ, քաճըրէ գամանի քեարի.

Հափետարմըն հոռէ, հար դիս մուս սեարի քեմա դարի.

Տիւ դեամն մահրիս պ ժըկոռէ խոռա Եազըզի:

— Հեարէ դայիկ մընօ, ժեհիլ ու հեալիս կեան շիւ ու մամըլեամ

Լիս տեսայ իմ Լէյլս վերեւէն կը շորտար կը գար,

Մաճնի տիկն, որ էր չալակը,

Նկաւ Զգիր ուր դուարճանայ:

— Ո՛վ Մէջլիւմի մայր, բարբ լոյս.

— Ասուտօյ բարին, աչքիս վրայ Լէյլի տեսի դովականը.

— Ո՛վ Մէջլիւմի մայր, գարնան վայրի ծաղիկ.

Թէ Մէջլիւմ սիրահար է, Լէյլի արտի դովեւին է.

Այ Մէջլիւմի մայր, աշնան ծաղիկ.

Որ կը բացուի ծառի գլխին.

Թէ Մէջլիւմ սիրահար է՝ Լէյլ ասա տեղամ աւելի.

Մէջլիւմի մայր եկաւ, տուն դարձաւ,

Իր տղին ինչ որ տեսաւ, սլատեց.

— Ա՛յ արգիս, այն մէկը՝ ինչ որ դու կասես, ճանձարիս-

րիթի պէս սե է.

Ճաթըրած են երկու ոտներու գարշապարները.

Սըլ երեք անգամ իր հօր ձիուն դուռ կը բերէր:

— Ա՛յ իմ մայրիկ, հին ժամանակի անասուած,

Ասուտած յօղնութիւն կը կանչեմ, երկու աչքերդ գա-

գաթէդ դուրս գայ,

Դու քո աղին համար լաւ սիրուէի ճանաչեցիր:

Այ մայրիկս, ինչ հալալ արա քո ծօր կաթ.

Էւաթէ հոգիւրձ վիշ հարամի բաճկութեամբ:

Բըջըձ Դերկուշայ կամի Սննամի յի առեալ որոշ տա:

— Հետեւ կտէ մը քննի կը շիտ հալալ շիտ ու մամուլիս:

Տիւ հըլ կըրի վիշ հարամի բաճկութեամբ:

Հետեւ Դերկուշայ կամի Սննամի յի առեալ որոշ տա:

Մեաշիւմ երկըր բաճկութեամբ խոտ, դաստ խոտ Դերկուշայ

կամի Սննամի կը:

Մը պի Լէյլայե մընէ ժողով մը, որ կեանքի:

Այստեւ աւել ուր պիտի հարկէ Դերկուշայ կամի Սննամի հարգէ:

— Հետեւ Մեաշիւմ, սեղան ալիս:

— Այնիսմ տեղում, սեղան ճանաչում, Լէյլայի որոշ գովանի:

Հարկ ըստ, հարկ ըստ փիլիսոփայի ստիճանի,

Լէյլայի կտուտն հեծ վի դամբում:

Լէյլ զօ: — Հետեւ Մեաշիւմ, ինչ բնական մը դաստիարակ:

Էւաթէ փիլիսոփայի մեղիւմ բարե խո ըրող:

Սըրէ վի լաթի ըստ մա:

Մեաշիւմ բան չապաց. ոչ զնա, ասաց, ոչ մի զնալ ասաց:

Բը Լուսի, ըր Միսսիսի ըրիտա դըր Դերկուշայ հեաթի լուսա:

Լէյլայի դեպի ըրի:

Իշայա պիտի վի լաթի հետ ըր դարձ:

Լէյլ ըստ փիլիսոփայի մեղիւմ բարե խո ըրող:

Լէյլ ըստ փիլիսոփայի մեղիւմ բարե խո ըրող:

Սա վիշ առեալ հարամ դամբում, Դերկուշայ կամի Սննամի յի առեալ որոշ տա:

Այստեւ կտէ մը քննի կը շիտ հալալ շիտ ու մամուլիս:

Դերկուշայ կամի Սննամի յի առեալ որոշ տա:

Մեաշիւմ երկըր բաճկութեամբ խոտ, դաստ խոտ Դերկուշայ

կամի Սննամի կը:

Սա տեղում, իմ Լէյլայ վերեւ շորտի, կգա:

Ջրի տեղում չալալը եկաւ Սննամի աղբիւրին վրայ գուար:

— Այ Մեաշիւմ, բարե քեզ:

— Աստուծոյ բարին, աշխարհում վրայ, որոշ փիլիսոփայ:

Սոթն օր, եօթը դիշեր ոտի վրայ կանգնեցան,

Իշայա կը կալի ինչ նոր կանգնած են:

Լէյլ ասաց: — Այ Մեաշիւմ, ինչ հրաման ուր:

Լուսի ասաց զուր տանում իմ հօր հիւրին,

Աստուծոյ աստ ժամանակ քո մօտ լինի:

Սոթն օր, եօթը դիշեր ոտի վրայ կանգնեցան,

Իշայա կը կալի ինչ նոր կանգնած են:

Լէյլ ասաց: — Այ Մեաշիւմ, ինչ հրաման ուր:

Լուսի ասաց զուր տանում իմ հօր հիւրին,

Աստուծոյ աստ ժամանակ քո մօտ լինի:

խո դաճան բառից.

Լէյլ պէտայի Տնաբոյի, ին գեանայ մալա բաբէ խո.

Ըլ մը խեյր բէ հայիվկա պոյիդէ

Ըլ մը խեյր բէ հայիվկա վրասանէ.

Մալա Լէյլայի զօղանան բար կըլըն բեարէ խո դաճայ բառից.

Չոյ զվրասան. հապայ բունհար,

Ըլ մը խեյր բէ հայիվկէ Երսանի:

Մալա Լէյլայի բառից բար կըլըն, բեարէ խո դաճէ զօղանան:

Լէյլայի դիտ օայրակ ասմանան դը գեարի.

— Հեարէ օայրէ, օայրէ հարամօ, օիւ բար բըսէ վարտա խոարի.

Էազը պըրսիկ շմեկա բըգեամ հեար պըրսիեարա.

Գամէ տեկա արկա Դեհուլա կամի Սննանի. Են խաբիյէ,

վրա բիւ լեշի հյամանան լըվէ Են դիդիյէ:

Տայրէ հարամ ղընդա հարա խոարէ.

— Հեարէ հյաման, դիւն ու դալու, մըն դի շաշը հյաման,

Մըն զօշ խոարիյա. մը հասի վիյէկ դայիա,

Մըն հեյիւնէ խո մարա լեկրի,

Մը մարդըկա խո մարմըիյա:

— Հեարէ կեայի մըն, կեայի բընի,

դիւնէք խառին ուղղած ու գնացած են.

Լէյլ լընկաւ խիւ հօր տան ետե ու դնաց, հասաւ.

Իմ վրան բարով գայ աշնան ամիւս:

Իմ վրան բարով գայ ձմեռան ամիւս

Լէյլայի սուներ հոխտալարէն բարձան, առաջները տուին

Ի հարաւ (դնացին),

Գնաց ձմեռ, եկաւ գարուն.

Իմ վրայ բարով գայ ապրիլ ամիւս:

Լէյլայի տունը բարձան. առաջները տուին (ուղղուեցան)

Ի հոխտալար

Լէյլ տեսաւ հարց մը երկինք ման կգայ.

— Ով թուչուն, անսուրբ թուչուն, դու պտոյտ սուր, ցած

արի.

Սա քեզմէ հարց մը պիտի անեմ, որոշ հարց մը.

Արդեօք ճանտապարհիկդ Գերկուլայի Սննանի աղբիւրին

չք պատահած.

Դուք երբէք այնտեղ մարդու դիակ չք տեսած:

Անսուրբ թուչուն բարձրէն եկաւ ցած:

— Ով մարդ, խեղդ ու դիւանուր, ես տեսայ դիակը

մարդու.

Սա միւր կերած եմ, ես ոսկերք է օի տուած եմ.

Սա բոյնս մէջը չինած եմ.

Սա իմ ձագուկներս թաուցած եմ:

— Այ իմ աղջիկ, ծամ կտրուած.

Էւով յի պըս քիւ զի ժըւան օայրէ հարամ կըրի.
Տա խամբի դանկայ ալաման սեար խո, սեար դայէ խոռա
րեար կըրի:

—Հեարէ դայէկ զընո, ունաւ ամե սեարակի քղանա Մեղիսմէ
խմե քի հայա.

Լէյլ, դայէկ խո քարիւն քեարէ խո դանեկ Մեղիսմէ
Սեղամ աիքիւմ. ուան քիւն դը հասթիյան.

Հասթի վընկ դայիւն,

Հասթի սեար հասթի դանիւն.

Վուսթըլա սեար վասթըլա դանիւն,

Դուղա ժը խոնէ խուսթըն,

Խոնէ հեթ ընեմ քե սնի,

Սե ոսթ, սե շաւ սեար փեյլաքի սաքիւնիւն.

Ժը խիյաքի կիվան հեթ վի դամա:

Խոնէ հեարդիւ ժի կըր ըսեմ, և խըսդաւ տաման

Լէյլը քառիյէ, Մեղիսմէ հեար զօղանէ:

Լիյդ ինչ հարց էր, դու այն անսուրբ թռչունէն արիւ
Դու ամբողջ աշխարհի հագսը քո և մօրդ վրայ բարձիւր:

—Այ մայրիկս, արի, այս մը անենք Մեղիսմէն, տես-
նենք ինչ կայ.

Լէյլ, իր մայրիկը ելան, ուղղուեցան դէպի Մեղիսմէն.

—Բարեւ այդ կուտակուած ոսկերացդ:

Ոսկերենբը ի մի տուին,

Ոսկուր ոսկուրի վրայ դրին,

Յօդուած յօդուածի վրայ հաստատեցին

Աղօթք Աստուծէ խնդրեցին.

Աստուած ուշ և հագին ետ բերեց,

Նրեք օր, հրեք գիշեր ռաքի վրայ կանգնեցան,

Այնպէս կը կարծէին որ յայտ ըսվէին էր.

Աստուած երկուքն ալ արաւ աստղ, ձգեց երկիւք.

Լէյլը հարաւային կողմ, իսկ Մեղիսմէ ի հիւսիս:

ԶԱՆԲԱԼԻ

Մական Գիմնկաց գիւղի բարբառով *

Եթանասուն խաղար Շամարայու չէխու ասկեաւն էր, / նըստուն խաղար էլ Արաբու մեծը ասկեաւն էր:

Տեղաց լերէն կռուան:

Շէխ էսաց.—Տեղ տը կենայ ձի, Արաբու միժ էսաց.—Ձէ. տեղ տը կենայ ձի:

Էրկուս առն իրար, կռուան, աընցկուն մարդ էրարուց սպանիցըն, ալ գետըն ջանցակըց չիւր էրևայ:

Շամարայու չէխ զկոիւ բաղրլից. Արաբստանայ միժը մօտէն ըողգեաւ. դուր էլ իբարձ, իրի Արագուլ իղի. մնաց ան տե մինչե աշուն:

Աշուն ուրինց կօնի քեամկտիր խուղըցըն, դռնիրն ալ փուրիցըն խուրընդկացըցըն, ձմեռուայ թատարըկ տիսան:

Մէկ մարդ գինաց կան գետլիւ. անիւնց կունիրիւն մօտացաւ, տիսաւ անիւնց կունիրու քեամկտիր խուղած, դռնիր խուրընդկըցած. մալիագա էրաւ, էսաց.—Իս իմ աս ձմեռուայ քասարբ տեսած՝ աս տեղ ան տեղ չի ձմեռ կինան:

Կնկտիր իրիչեցըն, տիսան մարդմ ան տե կայնէ. մալիագա կենէ, ըսըցըն.—Դիւ ինչ մալիագա կինիս, չը՛ս իգեայ:

Էսաց.—Իս ան մալիագաւ կենիմ ձի կունիրի կչտնիր խուղիւրիք. դռնիր խուրընդկացըցիւրիք:

Կնկտիր ըսըցըն.—Միք կունիր կչտնիր չինիրինք, դռնիր խուրընդկացըցիւրինք, ձմեռ չմըսըն մի ճժեւր:

* Պատմած է Զաօիկ Խէպոյեան

Ադ մարդ էսաց.—Դիւ ձմեռ տը կինսք տա տեղ:

Կնկտիր ըսցըն.—Խա, տը կինտնք:

—Աստուած ձի տուն աւիրայ, առ տե Աբագուէն է, ձուն տը գեայ, բիք տընը. նա բանձը քեարիը չըք տինը, ձի կունիւրիւ տեղ տընը ան քեարիւրիւ պարէն. դիւ տա տե չըք ապըը, ձի սերմ (ցիդ) ալ տա տե կը կտուը. չըք գտի թը դիւ էրթէք մատ Հագարու ամրին, Կանի գեռք ուղիք, ան տե նստիք, թը չէ, առ տե չըք պրծնը:

Շամարայու շինն էլ իլու ուր ջուրըք էբարձ, գինաց մատ Հագարու ամրին, էսաց.—Կանի գեռք տըտա ըզի, տը գեամ, նստը:

Հագարու ամրէն էսաց.—Դիւ Շամարայու շինն իս. իկիրըս. իմ դիւռ, Կանի գեռք տուըցը քի, գնա, նստը:

Շէնն էլ էլու ան տեղէն, Կնաց ուրինց էլ բարձըն, գինաց Կանի գեռք իզի:

Օրէն մէկ՝ էրկու դէվըըն էկն Հագարու ամրըն կօնախ, յըրկուն նստան, մինչև յանապան ժամանակ մարդիր յէլան գեացըն, Հագարու ամրը լաճ մնաց ան տե:

Ադ դէվըընիր ըսցըն.— Ա՛ մարդ, դիւ ընչի՛ չըս ընը էրթայ քիւ տուն պառկըլիւ:

Էսաց.—Իս սր տե մնամ, իմ տուն ան տեղն ի:

Ասըն.—Դիւ պառկուած չը՛ս, դիւ ինչ մարդիս:

Էսաց.—Իս Հագարու ամրը լաճն իմ:

Ասըն.—Գիւ անուն ինչ ի:

Էսաց.—Ջանքէլի:

—Դիւ ախշարք շատ իս կան էկի, էսաց մի՞ գէվիչ պասըկըն, դիւ Ջանքէլի տեսակըն աղջիկմ չը՛ս տըսըը, Ջանքէլու ուր խամար բիրը:

Պասըկ գէվիչ մալնազա էրաւ, էսաց.

—Իս գեացերիմ Կանի գեռք. աղջիկմ Շամարայու շինն իս անտե տըսըըմ, ան Ջանքալու տեսակն է, թա ան աղջըկ Ջանքալըն խաւնը:

Ջանքալըն էլ էսաց.—Որ ան տե ընը, աղէկ, անիւնք մի մարդիրնին:

Խէր Ջանքէլըն շատ էր ըսը.—Էերի, գքի պասկըմ. «չըր պառկուը, ըսիրըր ճիս չըք պառկուը»:

Ջանքալի էլաւ, ձըն խիծաւ դինաց Կանի գեռք, որ գինաց Կանի գեռք, գինաց վար աղբիւն, աղջիկն էլ ջրու աման վար թիւսին էրի ջրու. Ջանքալու աչ ընկեաւ աղջիկ, տիսաւ, էսաց.

—Սղըն-չեղնը տա աղջըկն է, ինչ դաւըըն կըռէր:

Թաս ծուլէն էլսան, էսաց.—Աղջի, ջիւրմ տու, իս խմիմ
Թաս առըց, ջիւր էլից, էտու ձեռք:

Ջանքալը ձըն լպատրացըցուց, ջիւր Թափից:

Իրեք անգամ ջիւր իլից էտու, իրիք անգամ էլ Թափից:

Աղջիկն էլ էսաց.—Մարդ չըր տիսի պայա մարդ ձիւսուրը
խիտ կուիւ էնէ. ձիուց էջի աակ, իս, դիւ կուիւ էնըք:

Ձիուց էջաւ տակ. աղջըկն էսաց.—Իւլ ինչ մարդիս, դիւր
տ'էրթաս:

—Իս Ջանքալըն իմ, Հադարու ամըրի լաճ. իս իկիրիմ, տ'էրթամ
Շամարայու չէխու աղջըկ տիւնամ:

էսաց.—Շամարայու չէխու աղջըկ իս իմ:

Որ դիւ իս, ըղի կը խաւնիս:

էսաց.—Որ դիւ ըղի խաւնըս, իս քիւ ոտաց Շաֆալին կը
խաւնիմ:

Ան տեղ մասնիքներ խատ իրարիւ փուխըցըն:

Աղջիկ էսաց.—Իմ խէր դեացը Բառստան, մարդ մի տուն
չկայ, ասոր կուգեաս մի տուն կօնալիս, կը խուսըք, առաւուտիւն
կըլիս կերթաս. իս կերթամ, քիչմ կը մնաք, դիւն էլ իմ հտուէն
կգեաս:

Աղջիկ ջիւր առաց, գնաց. Ջանքալին էլ հտուէն գինաց:

Խասան դիւռ, ձիուց էջաւ տակ, աղջիկէ մէր էսաց.

—Պինաւչան (մանուշակ) մեհուան (հիւր) տար քեօձկ:

Պինաւչան էլ էսաց.—Ան քեօձկը մեհուան չէ, ան Հագարու
ամրի աղէն է, միւր մօտ տը կինայ:

Մէր էսաց.—Իս քի յաղով կըսիմ. դիւ կամչնաս մընէ. Թի չէ
տաս տարի էլ Թը կենայ էնա տեղ:

Պինաւչա խանըմ Ջանքալու ձըն կանացըցուց, իրի կապըց,
եմ էտու, իրի Ջանքալու խաց, կերակուլ, դայվա իրի, Ջանքալու
ձեռքիւ. լուաց փիւկիւր էթալ վար ձիւքիւր ան տե խուսան մինչև
իրիկուան քինելիւ ժամանակ:

Պինաւչան մօրը էսաց.—Իմ խօր լիւիւ. դեօձակ մեհուանի
խամար աը բիրիմ մեհուան մէջ քնի:

Մէր էսաց.—Կը բիրիս, քի:

Տեղ շընիցըն, պարկան. մէրն չքնու:

Պինաւչան գինաց, մտաւ մեհուանի ծուց. խապաւ տուըն.
խուսան:

—Էնչ ժամանակ իմ խօր ականճկալէն գեայ, իս մարդ կը խըր-
կիմ քիւ մօտ, Թը քի ըղի կպը, քիւ խէր խրկէ իմ խօր մօտ. ըղի
քի խամար ուզը:

Խուսան մինչև դիմաց լուսուն, դիմաց լուսուն քինան, էլ չա-

կտիան ըլլեն վի՛ Մէր կիրիչէ աղջըկ տեղուց վերէն չէ. առ տեղ աղջըկ, ան տեղ աղջիկ՝ աղջըկ չկայ, տիսաւ աղջկայ ծամեր մէյ-նուրնի կուշտ, լիսէ էթալ դէն, տիսաւ աղջըկ մէյնուրնի կուշտ, էսաց.—Աղջը՞կ, ի՞նչ վի՛, մկայ մի մարդիւր գեան ըս տե, ամօթու աւիւնց նուհապ ինչի տը տանք:

Աղջըկ էլաւ, նստաւ. աչքիւր բրդից, էսաց.

—Իս գիշիր դեսցիրիմ գիւս. իկիրիմ, մուլըրիւրիմ, աստե պառ-կիրիմ:

Պինաւչան իլաւ ջիււր տաքցիւց, դայֆէ էփեց, մէյնուան էխան վի՛

Մէյնուան էլաւ, իւր շուրիւր խագեաւ. Պինաւչան ջիււր իրի, շու՛ր ցուաւ, խաց իրի, կերաւ, էսաց.

—Պինաւչա՛ն խանոււմ, իմ ձըն բի, իս տի ըլլիմ, էրթամ:

Պինաւչան գձըն առըց իրի անտե, Ջանբալի՛ն էլաւ գձըն խի-ծաւ. Պինաւչան չիւր վար աղբըն խիտ առաւ գդա իրի:

Աղջըկ դարձաւ իրի կուսիւր, Ջանբալի էլ իրի տուն:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, օրէն մէկ մարդմ գիւլնի գիւռ էրաց, էսաց,—Ջանբալի սդա ի թի չէ:

Ջանբալի էսաց.—Կիօ սդա իս

էսաց.—Թուղ գեայ գիւս, իս անիւ տիսնամ. կրկու խուլք կայ, անու տամ, էրթամ:

էսաց.—Ի՞նչ կայ, ա՛մին մի մարդիւրնին:

էդա մարդ էսաց.—Պինաւչան խանոււմ կըսէր թէ Ջանբալըն աւր խապոււ տէրն է. իմ խէր իրի, թըղ վարըզի իգեայ:

Ելաւ ձըմ՝ խոււ ան մարդիւն, դասմ խալու խոււ, դասմ էլ նակ խոււ, խրկից, գինաց:

Խէր Ջանբալուն չա՛տ էր ասիւր Վէրի՛, գըի պսակըմ, վի՛ աղջըկ կուզըս գըի խամար բիրիմ, Ջանբալի ըսիրիւր Վէր՝մ պսակուըս:

Ջանբալի խօր էսաց.—Տ՛երթաս Շամարայու չէխու աղջըկ ըզի խամար ուզըս:

Խէր էսաց.—Ա՛յ որդի, անիկ բօշաւ է, ասոր կիօ սդի, վաղ բառնայ. Ես, պնի բաւըն, կենէ, կերթայ, անիկ մի խիտ մարդութին չէնը. փաշու աղջըկ ուզը, վազրու աղջըկ ուզը, քի խա-մար բիրիմ:

Ջանբալի էսաց.—Թո՛ւ մարդիւ աղջըկ չըմ ուզը, կը բիրիս ան աղջըկն է. չըրիս, ան աղջըկն է:

Հագարու ամըրէն էլաւ դուր մարդիւր առըց, դինաց Կանի գեաք. ան խասաւ մանչ տնկուոն, Շամարայու չէխն էլ նո՛ւր խասաւ մանչ տնկուոն:

Հագարու ամըրէն սարըն ուր մարդիւրով քօչը: Օրէն չուրա

դեան անիւնց դայֆեն, կիրակուլ կերթայ, մարդ վար անիւնց չերթայ, ասը.— «գիւ ինչ էք իկի»:

Անիւնց իրիք օր բմմաւ. Շամարայու չէլա էլաւ. գինաց մատ Հագարու ամբրին, Հագարու ամբրին էսաց. — Իս զըտիմ մկայ դիւ ընձնէ ըռըդիրիս, զիրիք օր կայ իս իկիրիմ սդա, Շամարայու չէլա վար ուր չառնը, դիւայ մագիտ: Մի արարու աւեք էն է, ինչ մի մէյնուան գիւայ, չիւր իրիք օր չը թլմմըմի, միք վար մէյնուրնին չընկ խարցնի, «գիւ ինչ իս իկի»: մկայ իկիրիմ, դիւ անդիւց սդա վար իմ աչքիրիւն էկըր, խագար բարով, դիւ Հագարու ամբրէն, քիւ խզմար ինչ կայ:

էսաց.— Իս խնամութենի դաւի կենիմ, քիւ աղջըկ աաս իմ լաճուս:

Շէլա չիտուաւ, մալիագա էրաւ:

Շամարայ չէլա էսաց.— Մի արարու աւաք էն ո, մի կընկտիւր ին մօտէն էլ խարցնինք՝ նուր մի աղջըկտիք տանք երկան:

էսաց.— Էպ չկայ ինն, գնա, խարցնէ:

Շէլա քեօէկից էլաւ. էրի տուն, ուր մարդիր զըմնն ժողուեց. իրի, էսաց.— Մալիագա էրէք. իս ինչիս էնիմ. մինք Բառսասնու մարդ ինք, միք ռարհաքիր չընք ապրը, պէտք մինք էլմ էրթանք Բառսասն. իս գեացիրիմ Բառսասն, իս ու Արարու բէկ պարբերինք, իմ աղջըկ տուիրիմ անիւ լաճուն, անիւ աղջըկն էլ ուզիրիմ իմ լաճուն, իկիրիմ օր մի էլ լառնանք, էրթանք: Մկայ Հագարու ամբրէն իկի իմ աղջըկ ուր լաճու խամար կուղը, էլաւ էրկու-իրիք տարը նստիրինք անիւ տեղ, անիւ թըր տակն ինք, մկայ աղջըկ աամ անիւ չընը. չաամ, չընը, մաա դիւ ինչ կըսիք:

Մէկ էսաց.— տանք. մէկ էսաց— չընք իտայ, մէկ էսաց կռուը ընը չընք իտայ. չէլու կընկ չէլուսն էսաց.

— Կերթաս մատ Հագարու ամբրըն, չաալիւ խուռք քիւ բիրնէն սը չընը. կըրս. «Լագմ չէր դիւ աղջըկմ ապով գէր սդա, քիւ խզմեքքեար գէր, իս իմ աղջըկ սէր քիւ լաճուն, սա մէկ խնդիրք մի քինէ կիսիմ. քհառսուն օր տաս ըզի մեօլեք, չիւր իս իմ աղջկան հեօղեար էնիմ, ննեղ չինիմ. դիւ Հագարու ամբրէն իս, քիւ մօտէն չամչընամ. Անիւ ճանփու դիր թը էրթայ, էլիւ քիւ էլ բարձ, զա'ս Պընէ բառին էրայ, գինայ:

Շէլա գինաց մատ Հագարու ամբրին, էսաց.

— Դիւ լագմ չէր գէր աղջըկմ ապով, դիւ Հագարու ամբրէն ըլնըս, ան էլ կընը իս իմ աղջիկ չաամ. լէ իս մէկ խնդիրք ունիմ, դիւ քեառսուն օր տը տաս ըզի մեօլեք, չիւր իս իմ աղջկայ հեօղեար ինիմ, ան օր ինչ գիաս, քիւ խարս տանըս:

էսաց.— Շաա աղէկ, քեառսուն օր քի տուէրիմ մօնլեք:

Հազարու ամբրէն էլաւ. զուրից հետոյ էրըն, զուրինց ձիանք խեծան, դեացըն տունն:

Շառաբայու չէի էլաւ ուր մարդուն կանչից, էսաց.

— Ելեցէք զիլ բարձէք էրթանք:

Ելան զիլ բարձրն, գաստ պնր բառըն էրըն, գեացըն:

Իսառնանք վար Հազարու ամբրին, ամբրէն զինաց տուն, լաճ խարցնից խօր մօտէն, էսաց.— Ինչ էրըր:

Խէր էսաց.— Ուզըցը, էսաց ճեռառսուն օր ըզի մօհլէք տու, չիւր իս իմ աղջկան Հեօղեհար էնիմ, գաստ քիւ խարս տանըս:

Ձանբալի էլ օրէ օր քեառսուն օր խամպրից, քեառսուն օր ինչ քմաւ, խօր էսաց.

— Քեառսուն օր քմաւ, իլի զինա խիւ քիւ խարսըն:

Հազարու ամբրէն էլ էլաւ քեանի մարդ կէր ամիւ, ժողուից, էրկիւ իրիք ձեռք սազ, դահուլ իրի, գաւր մարդիւր աւըց, զա՛ստ Կանի զեռք էրաւ. զինաց խառաւ Կանի զեռք: Կունիւրու տեղ ըրըն չից մարդ չկայ, գեացած, թիզմ կանանչ կունիւրու տեղ իլի էսաց.

— Անիւնք քեօչառըն, ըսդիւց բարձած, գեացած տեղ մէլ գրած:

Ադա սազ, խիլ, հիմկեամէն առըց, ընկաւ սարը, կան կը գեայ, կըխի մարդ չկայ:

Տիսաւ խոլիւմ ան կնարէն իրի, էսաց.

— Նա ինչ խիլ է, նա ինչ սազ է. նա ինչ հիմկեամէն է. նա սար ձիւր կան կգեայ:

Հազարու ամբրէն խոլընուն էսաց.

— Գիւ էլ մը աստ տեղրանք չը՛ս տիսի:

Էսաց.— Ան էլ ինչ դիւ կըսըս, քեառսուն օր կայ բարձած գեացած, մկայ խառան Պընի բառէն, դիւ ասօր դիւր խիւ կան կգեաս:

Հազարու ամբրէն դարձաւ իրի տուն:

Ձանբալը իրիչից տիսաւ խարս չկայ խիտքիւր, բանմ չկայ:

Խէր լաճուն էսաց.— Ա՛յ որդի, չէ իս ան օր քի ըսըցը քանիւնք քեօչառըն, անիւնք խառ մի մարդիւթիւն չըն ինի, աս օր ըս տե ին, կեօ վաղ Պնի Բառէն ին, քեառսուն օր կայ, կեօ անիւնք բարձած՝ գեացած. զմի խափցըն, գեացըն. որդի, յիւրըն աղջկ ուզը, քի խամար բիւրիւ. մի խարսնա չընք բաթըլի:

Ձանբալը էսաց.— Քեան զան աղջկ յաւել ըզի խարամ կե-նայ, թու կնրկ չէնիւմ, պսակուիլիւ տնիւն վար ձի չիտնիւմ:

Ձանբալը դիւարդ էրաւ, կոկծու խընդցաւ, ընցկուն էլաւ. մէկ կըսը թը չիլըսըն, տաս կըսը թը չիլ մեռըն—

Խէր անցկուն հեփիւմ իրի վրէն չազագաւ:

Օրէն մէկ դէվրիւմ իրի ան տե, Հազարու ամբրին էսաց.

— Ինչ տաս ըզի, քիւ տղէն սաղացնիմ:

Էսաց.— Ինչ դիւ ուզըս տամ:

Էսաց.— Շատ բանմ չըմ ուզը, մէկ ձիւ կուզըմ, խեծնիմ կան գեամ:

Էսաց.— Ձըմ չէ. խարիր ձը կտամ, դիւ սաղացցիս:

Էսաց.— Մէկ ձը ընը խէրիք է:

Նստան մինչև յիրկուան. յիրկուան մարդիր յէլան գեացըն քնիլիւ:

Ադա դէվրիչ Ջանբալու էսաց.

— Դիւ վի լանն իս: Էսաց.— Հագարու ամրի լանն իմ:

Էսաց.— Ձէ, Հագարու ամրի լան չկայ:

Էսաց.— Ինչիւ Հագարու ամրի լան չկայ:

Էսաց.— Աընցկուն, մկայ Հագարու ամրէն կըսը՝ ըզի լան կայ, անիւ թոն լան չկայ: Դիւ արաբում աղջըկ տիտիրիս ընցկենմ վար օտաց մեռերիս, ապա դիւ փաշի աղջըկ տիտնըս, վոգիբը տիտնս մէկ օր սաղ չըս մնայ:

Ջանբալի էլ միհագա էրաւ, էսաց.— Դէվրչի խուսքն ի:

Ուր մտէն էխան, էթալ իտիւ ակնջին:

Օրէ օր սաղացաւ. էլմէլ էլաւ առաջը Ջանբալէն:

Մէկ ժամանակմ վերէն ընցաւ, օրէն մէկ սլ ընկեաւ մատնիք: Պինաւչան խանում էլմ ընկեաւ միտք. խօր էսաց.— Տ'էրթամ իտիւ: Խէր էսաց.— Որդը՞, մ'երթայ, աչդ կան ածու, ինչ աղջըկ կուզըս, քի խամար բիրիմ:

Ջանբալը էսաց.— Քեան զան աղջըկ ըզի խաւամ կենայ, իս տ'էրթմ իտիւ:

Էլաւ խուրճմ ուսկը իլից, զձըն խիծաւ, ուսկըն էթալ յուր քեամակ, քչից գինաց:

Դինաց թէ օրմ՝ թէ էրկու, թէ տաս, գինաց ձղըրու քաղաք դիւս էլաւ: Մինչև ձղըրու քաղաք գտի էրթայ, անով դէն չգտէ էրթայ:

Մարդ չճանչնայ, մանչ քաղքին կան կգնայ:

Կեա դէն. կեա դէս կերթայ, յէռջիւ տքնին կը կայնը:

Տքնի տէր էսաց.— Դիւ ինչ մարդ իս, դիւ աստեղաց մարդ չըս նմանի. կեա դէն կըեաս, կեա դէն կըեաս. իմ տքնի յէռջիւ կը կայնիս:

Էսաց.— Իս աս տեղաց մարդ չըմ, իս կարիպ մարդ իմ. սառ-հաթը մարդիրիւց իմ, մարդ չըմ ճանչնայ, չըմ գտի գիւր տ'էրթմ:

Ադա տքնի տէրն էլ էսաց.— Աս օր իրկուան ըզի կօնախ իս: Մնաց ան տն մինչիւ իրկուան:

Իրկուան տքնի տէր առըց, տարաւ տուն:

Նստոն խաց կիրան, կայֆա խման:

Եդ տքնի տէր էսաց.—Ի՛նչ գիւր տ'էրթա, ինչ գուրծը տ'էրթա, ինչ բանի տէր իս:

Էսաց.—Սա խին առնելիք ունիմ Պնի բառէն տ'էրթամ յիտիւ:

Ադա մարդն էլ էսաց.—Թը դիւ ըզի կըսըս, դիւ տը չէրթա, Թը հազար կուրու թը էրկու հազար կուրու ընը. չուրս խազար ընը քի կտամ, մէրթար:

Էսաց.—Ի՛նչ շատ աղէկ կըսըս, մարդ ուր խալալ մալ չը Թուղնը, կերթայ խաբամ մալը իտիւ կան գեայ. կերթամ իտիւ:

Էսաց.—Ի՛նչ ադա տեսակով տերթաս:

Էսաց.—Խան, պա ինչիւ տէրթամ:

Էսաց.—Ի՛նչ ադա տեսակով էրթաս. անիւնք արար ին, քեանց գէլ անթը ին, քեանց օձն էլ մերկ ին, դիւ չըս կէրի էրթայ:

Էսաց.—Ինչ տեսակ տ'էրթամ:

Էսաց.—Կը տանըս քիւ չիւրիւր, քիւ ձըն, քիւ ճակիւր կը ծախիս, կինիս ուսկը, կը լցիս քեամար, կը կապըս քիւ չիւրիւ մէջք (մերկ), կերթաս խըն թաղըսմ կառնիս, կը բիրիս, կարիս էնըս կեափանակ, թլըս քիւ թիւ, քիչեմէլ կը կարըս, կը դնըս քիւ գլեօխ՝ կօռմ կրոնիս քիւ ձիւ, քիւ ճանբախ կը բռնըս, կերթաս, որ քի գէմ առնը, կըսը, քիչեմ. Ֆուղարամ կերթայ ընցնարու թիւնի:

Ջանբալը էլաւ գուր չուրիւր, ինչ կէք, ծախըց, էրաւ ուսկը, էլից քեամար, կապըց ուր մէջք. գինաց խըն թաղսմ իրի, կարըց, խազեաւ, իդի գլեօխ, մէկն էլ կարըց, էրաւ կեափանակ. էթալ ուր թիւ, կօռմ էլ բռնըց ուր ձիւ, ընկեաւ ճանբախ.—Բառսան, դիւ գիւր իս, իս էկայ քի:

Յաւիւրմ ճանապարհ թէ ամսում ճանապարհ գինաց, արնց-կուն էլաւ. էլ չկէրի նստը, կայնը: Ջանբալուն էլ Հազարու ամըը աղէն էր, խուզ տեղէն չէր ըլլը արե նստը. պալա կան չըր իկե, ձիով կան կգէր:

Քեարմ խուզ տըսաւ սարմ մէջ, էսաց.

—Տէրթամ նա խուզ, քիչմ նստըմ, ըռհաթմ, նիւր կըլլմ, կերթամ:

Գինաց նստաւ ան խուզ. պառկաւ, քիւն տարաւ:

Քիչմ մնաց, ուխչար էկըն ան տի:

Ուխչար աչ ընկեաւ զՋանբալը, խրտնան:

Միծ խուզիւ ան մէկէլ խուզըուն էսաց.

—Գինա նա քեարը տակ, ուխչար խրտնան. խի ինչ կայ, ջանալա՛ր Ի. ինչ ի:

Խուզիւ գինաց քեարը տակ. տըսաւ մարդմ ան տի քընի, որ ձեռ իտոր, նա մարդ էլսան վիւ—Իւ ինչ մարդ իս, աս տեղ քնիրիս:

էսաց.—Իս Ֆուդարա մարդ իմ, ճամբորդ իմ, նեղացիրիմ, իկիրիմ աս տե քնիրիմ:

Ջանբալն էսաց.—Նա ուխտար վիրն է:

էսաց.—Քիւ տունն չաւիրը, դիւ աշխարք կան չը'ս իկի. աս Պինաւչան խանուամի ուխտարն է:

Ինչ ան խապար էտու, ուրախացու, էսաց.

—Անուն լսայ. չտիսնամ էլ . . .

Ջանբալը էսաց.—Անօթը իմ, քիչմ խաց լը'ք իտայ, ուտում:

Խուվիւ էսաց.—Աստուծու սաքալէն, Պինաւչա խանուամի գըլ-խուն չկայ խաց, կաթ, էրթանք մատ խովիւքիր. խաց դնիմ ան տե, կաթ դնիմ, քեանի կէրիս. կի:

Էլան գեացըն մատ խովիւքիր, խաց դըրն ան տե, կաթ կթըցըն, կերաւ:

էսաց.—Իս ըլրմ ձին օգնական, անկալ օրէն խացմ կուտէք:

էսաց.—Պարկն էլ տանք քի կոտն էլ տանք դքի, հաւա կթե ու կի:

Մէկմ շաքաթմ դինաց խատ ուխտին, աղու վուտ աընցկուն էրի վար ուխտարին, ուխտար տնցկուն կալաւ էլան, մէկմ տաս էլաւ Ադա խովիւքիր անցկուն ուրախցան ասըն.

—Էստ մարդ Աստուծուց էրի, էլաւ մի օգնական:

Ադիւ անունն էլ դրած քեաչալ:

Օրէն մէկ Գեաչալ էսաց.—Իս ուխտար տը շամբըմ, էրթամ:

Անխնց միծ էսաց.—Ինչու խամար տը շամբըս:

էսաց.—Աչուն էրի, ձմու իս բըբիկ, տկոզ, անութը ինչիւ տ'էնիմ, էրթամ բանիմ խիւ կան գեամ, ձմուն էլ ըզի ապրուստ ընը. դիւ հախքը տէլ, էք, ձի քեափանակ կայ, ձի ուտնաման կայ, ձի խալաւ կայ, իս ինչիս տ'ապրում:

Ադիւնց միծն էլ էսաց.—Դիւ նա ուխտար մը'շամբը, իս էրթամ մատ Պինաւչա խանում. թէ ուր մօտէն ձի հախմ կապըց, իտու, կիս իտու, թէ չիտու, մինք իրիքի խուվիւ ինք. գիւ էլ վերէն՝ չուրս, մի հախ միք կէնընք չուրս լաժին:

Սաբուուան (չովիւներու գլխաւորը) գինաց մատ Պինաւչա խանում, էսաց.—Իրիք—չուրս ամիս կայ մէկ քեախըկմ էկը խատ մի անիւ վուտ տնցկուն էկը մի ուխտարըն, ուխտար էլած մէկն տաս. անցկուն կլաւցած, մկոյ կըսը. ուխտար տը շամբիմ. ձը հախ չկայ, բան չկայ. իս բըբըկ, տկոզգիմ. իմ խնդիրք քիէ էն է, անիւ հախմ կապըս, խուլաւ-խաղիւստ տաս, ուխտար չչամը. ան ուխտար շամբը. իսն էլ խատ ան ուխտարըն չըմ էրթայ:

Պինաւչա խանում էսաց.—Դէ, աս օր էլի գինա, քիւ ուխտար-

ընն խտամ, վաղը իս կգեամ պէր, կը տխնամ ինչ մարդ ի, հախմ
անիւ խամար կը կապըմ:

Խուզիւ գինաց, Քեաչալ խարցնից.— Ինչ էրրոյ:

Էոաց.— Պինաւչան ձի էոաց. «վաղը իս գեամ պէր, անիւ հախմ
կը կապըմ»:

Էոաց.— Խնդրիմ ձինէ, վաղը մինծուծին տէք ձը:

Խուզիւքերն էլ տարն.— Ամին օր առերիք քի, դիւր կը տանս տարս:
Քեաչալ ուխչար տարաւ անցկուն տեղմ, չուրս բուլուր տար էր:
Ամին մէկ յէւջիւ արտըմ կայնան, ուխչար կէրէծան:

Պինաւչա խանում, խտամ չուրք բարձած՝ էկըն սէր:

Այ ընկեաւ վար ուխչար, էոաց.

— Աստուած ձի տուն աւըրք. սար չկէր. ուրա ուխչար բիրիրիք
մանչ արտիրուն:

Խուզիւքիր ձեն չաժըցըն, Քեաչեալիկ գինաց յէւջիւ, էոաց.

— Շուտուց իմ աչն ան արօտն էր, մինք չուրս խուզիւ ինք,
խուզիւմ թը կինայ ան արան, մէկ էն, մէկ էն. իս կը նստըմ պէր-
քեար, խտամ ուխչար թը տայ պեր, դիւ նստը ուխչար կթէ. սեր
կըլնը, ուխչար կառնըք, կերթըք սար:

Խուզիւքիր ամին մէկ կոյմ գեացըն, Քեաչիլիկ նստու ալու-
քեար, խտամ ուխչար էտու սեր, Պինաւչա խանումն էլ ուխչար
կթից:

Պեր էլաւ, մնաց էծ ու մագիւմ. մագին էտու Պինաւչա խա-
նըմի ձեա, էծն էլ գառտով իթուդ, գինաց, էոաց.

— Խիւտամ, էծ անկթիլ գինաց. գնա, էծ տու, բի, տփսոս է:

Խիւտամ գինաց իտիւ իծուն, կաթու աման էլ լիք իլի, Պի-
նաւչա խանում կոտ իգի վար ամըն բիրնըն, մագին կթից կոտ:
Քեաչիլիկն էլ արմատս ալ մատնըք ուր մատէն էխուն, գեաղտըկ
էթալ կաթը մէջ. կաթ մէրուաւ, էլաւ կտուրմ պանրը:

Պինաւչան իրընից, տըոսու կաթ մէրուաւ. մագին կթից գեացըն,
տեսաւ մաքու կաթ գուլալ էր, էոաց.

— Նո ինչ կէր խասաւ նա կաթըն:

Աւըց գկոտ, դարդըկեց դեարն, տեսաւ մատնիքմ մանջ կո-
տին, գմատնըք առըց, ըրընից ինի, տեսաւ ուր մատնիքն ի, ինչ
խատ Զանբալը փուխը, նոր ըրընից Զանբալիւ իրիս, տըսաւ օր
Զանբալըն է, երգ էոաց:

Գառադի խօպան սէ խօնախան մալան Աւեր երկիր երեք իջեան տներէն
վհսա հուռու է.

Զանբալի խամընի մալաւ պի ոս Զանբալին գարդարուած շարորա-
լով դնաց,

Զանբալի աղիզ շուանա ըն քեառ Զանբալին անուշ հովիւ է ոչխարի
պագսա առաջ,

Ոյ լօ լ'մնի մը չը լը խո կըր: Վայ իմ վրայ, հս ինձ վրայ ինչ
արի:
Ջամբալի շու մս ֆոֆ ու խապրեսա Ջանբալին մուշտակ ու վերարկուի
կոշաւ խո կըր: փոխարէն թաղիք է հագած.
Ջամբալի ազիզ շուամն րիւ, մը մաս Ջանբալին անուշ հովիւ էր, ես
մս կըր չնանաչեցի:
Ոյ լա խիտամ օ, զուկեան, ֆետկա: Ախ մշակ, շուտ արաւ, կատարէ,
Հեսդրամն քիմեան, զուկեան, ամէ քար- Ջորիներ բեր, շուտ արաւ. մենք
կա: բառնանք.
Ջանբալիյէ մընէ Հաթիյէ ժը վոյարի իմ Ջանբալիս եկած է վերին նա-
ժօրի, հանգէ
Դիւ սըմկ ու քատէր մընէ մը ռաքա- 'Իու խղճիս առաջ Աստուծոյ թըշ-
մա խոտէ հեալալ կեա: ուառիս հալալ արա:

Ձէն ընկուս խուսամոջ ականջ, խուսամ էծ էթուղ իրի, էսաց.
— Խուսամ լազ (շուտ) էրայ, ջուրըք բի, բառնանք, էրթանք,
իմ ծծեր կեռայ, իմ լաճ մկայ տուն կլայ, միւրաթ կիւայ ան էծ
թուղ էրթայ սարբէր, (երկրորդ անգամ երբ կթենք, առաջին էնի
կը կթենք):

Խուսամ ջուրըք տուց իրի, զկաթ բարձին:

Պինաւչան Սարբուանըն էսաց.

— Աստուած ձի տուն աւրըր, դիւ Աստուծուց չըք վախենայ. Վե-
չելիք բըրիկ, տկուղ, իրիք ամըս կայ խատ ուխտարըն կան կածը-
ցըք, չըր ընը շուտով խապար տէք, իս անիւ խալաւ խաղիւստ
էնէր, անիւ հախ կտուէր, նիւր էրթէր խաս ուխտարըն: Էսաց՝
Քեաչլըկ թուղ գեայ խա ձի, էրթանք տուն, ձեռքս չիւր կառնըմ
թուղ խաղնը, չարոխ մէլ ուր խամար չնը, կեափանակ մէլ ուր
խամար չնը, գեայ ուխտարըն խասնը:

Սարբուան էսաց.— Աստուծու սիրուն. զՔեաչլըկ շուտ խրկիս
գեայ, օր շուտ չեկաւ, իս ուխտար չամրիմ, գեամ:

Պինաւչան խանում ուր միւրըլի էսաց.

— Ձի աչք նէ ըզի կրյնի, նէ Քեչիլը'կ:

Էլան կաթ բարձին, գեացըն, խա ճանփին կերթէն, խուսամոջ
էսաց.

— Դիւ խապըր կնարէն ինչիս իս:

Էսաց.— Իս քզպիս իմ ձեռ կը բռնիմ. սղա կըսիմ-հիլա-հիլա,
Պողոտաւ կըսիմ, յիւս մասալա:

Էսաց.— Խուսամ, գիշիր ցերիկ իս կըսէր «Ախ Ջանբալի, անի
Ջանբալի, առ Հագարու ամըրը լաճն է, Ջանբալի է, ձը ապով
զինք ինչ խալի էր խաուրցը, իս իմ լաճու անունն էլ անիւ սիրուն
դըրիւրմ Ջանբալը:

Խուսամ էսաց.— Բիւ ջան ինչիս կուզը անցկուն էնիմ:

Գեացըն տուն. Ջանբալըն էսաց.— Ղափառու կը խըւանդունաս:

Պինաւչանը կեասուր էսաց.— Տար քեօցկ էդ մալդ:

Պինաւչան էսաց.— Աղուրթ Արապուն բաղդ չկայ, քիւ Սար-
եռուան իրիկ ինչ էկաւ սա տեղ, ամին խնդրուաւ. ասա մարդու
խամար էր. խըւանդ տանըմ քեօցկ, մարդմ անիւ լիզուն չխասկա-
նայ. խաց ուզը, ջիւր ուզը, սա տե ընը իս անիւ լիզուն քիչմ կը
խասկանամ, ինչ ուզը իս կտամ:

Կիսուր էսաց.— Պինաւչան, իս քի ապուվ կըսըմ թը չէ, տաս
տարը թը կենայ ան տեղ, դիւ չըս ամչնայ, ժխո իս չըմ ամչնայ:

Ջանբալի էլ պարկաւ ան տե, դաստու դողցցուց, Պինաւչան
խանըմն էլ էլաւ, թեռնեւուն բիրան էբաց:

էսաց.— Մարդու սղէկ դատ ընը, մարդ դնը թեռվի, բիրան
կարը:

Ինչ աղէկ խալաւ կէր, էթալ վար թեռնեւուն, ձեռք մէլ
նակ իդի վար թեռնեւուն, մնաց մինչիւ իրիկուն:

Պինաւչա խանըմ էսաց.— Իս ինչիս էնիմ, թէ լիւիւ դօցակ ձի
խամար Ջանբալը խամար թըլիմ, էրկու մարդ տակ տերեան, թէ
թաղիս ու բառ թըլիմ, Ջանբալը բառըն ու թաղսըն մէջ չքինի,
էսաց (մտածեց) մէկ գշիր էր, լիւիւ դօցակ խուսամուչ խամար թուդ
ընը, թաղըս ու բառ ձը խամար, Ջանբալը խամար թուդ ընը:

Խուսամ մտաւ լիւիւ դօցկը մէջ. Պինաւչան էլ մտաւ թաղսը
մէջ բառը:

Շատ բըրջից Ջանբալը չէրի, էսաց.

— Իս գալիմ, ան քինիրը, չակախցընը՝ չակախը գեայ:

Ոյ չալմընէ, ոյ չա դիյէ.

Վայ ինձ վրայ. վայ մօրս վրայ.

Ջանբալիյէ մըն նախդէ յէ նեալիյէ. Իմ Ջանբալիս հիւանդ է բակի
վրայ.

Ջանբալի. դիւ ռաքան, վառան.

Ջանբալի. դու ել (գարթիւր), արի.

Սիւնկ ու բարէ մըն շոտքրամայ

Սրտիս, ծոցիս վրայ թշուառիս

Խոտէ բաղի հարա չըմայ

Մինչև լոյսը բացուի,

Հաքա չըմա ռաքը սոտան սըքաճիյէ: Մինչև միւր տաւաօտան աստղը
դուրս գայ,

Ջանբալի քինուց էլաւ վի, ըրընից լիւիւ դօցակ տիսաւ էսաց.—
մայան անիւ տեղ նա է. Գինայ մտաւ խուսամուչ կուշտ, խուսամ
էլ Ջանբալու գլեօխ գրկեց վար ուր սրտըն:

Պինաւչան էսաց.— Ջանբալը ուր ճանբալի չաչ էրաւ. զան չա-
կախցըցեմ, չգեմայ մա ձը:

Ոյ չա խըսամ օ, բըլիմէ հեռան.

Վայ ծառան, էշերու սեւունդ.

Դիւ սահ մալըր, դու խաբարան:

Դու չհասկնցար այս հրկու խօսքից.

Ջանքալիյէ վրն հաթիյէ ժը վոյաթի Իմ Ջամբալիս եկած է վերին երկիրներէ։

Դիւ բախա թաւր սըմկու բաւան։ Ի՞նչ կանգնիր կուրծքի առաջ։

Ջանքալի խուսամուկէ կշտէն էլու, գինաց Պինաւչանը կուշտ, բիրան իդի Պինաւչանը սլրտ, ձեռ իթալ ծծըր։

Անիւ մութով Կանը զեռքը ծըծըրնիր։

Դաւը լանդրի Ջանքալիյա վրն դաւը Իմ Ջանքալուս օրօրոցի փայտը հեծիր։

Հուսայ չէ կրի լը ձգիր։ Վարպետը շինած է, բայց ձիգիւրէն շինած։

Ջանքալի, դիւ դիւսի խո սիմկ ու Ջանքալի դու բերանդ ծծերուս թաւր։

Մը ուրաքա խոսե թաքս կաւ խալա Աստուծոյ խիդն թող վդիդ շուրջը, գետնանը։

Սկաւ, չաւ դիւ շիւ մարը շըրկաշիր։ Գլուխդ ու աչքերդ չթրչին կաթի ծարերէն։

Դաւը լանդրի Ջանքալիյէ վրն դաւը Ջանքալուս օրօրոցի փայտը խնձոսեւրի փայտ։

Մը հաժանի թաւր թրիւ։ Երդիքի առաջ կը շարժեմ։

Սըրե՛ ազը Ջանքալիյա մազըն շուս Առաւօտ ես մեծ Ջանքալու հետ հառըմ, ճանապարհ կընկնեմ։

Ես թըրք թը հեղըմ սկաւ չաւ դիւ։ Այն փոքրը կը թողում քու աչքի առաջ։

Քեանը տղէն կը բնէր։ տղէն կը խանէր վի, տղէն կլէր, ան կօրուրէր։

Կըսուր էսաց.— Պինաւչան, աս օր ինչ իլի քի, քիւ տղըն. մընչ դիւ կը ռահաթիւ, մընչ քիւ տղէն։

Պինաւչանը մէր էսաց.— Խնամը՛, վըր՛ չըսըս, Պինաւչան խուկէն չըր ընըր, նստըր արիւ, մկայ իլի ազա, խոզը կը բռնը, խոզը կը թուղնը, իլի շոշըրալ (ոչխար կթող), ամին գուրծ ընկի Պինաւչանը վրէն։ Կրաւ.— Պինաւչան, քիւ կիւգեայ վար քիւ լեզուին, ըսաւ։

Դաւը լանդրի Ջանքալիյա վրն Իմ Ջանքալու օրօրոցի փայտը Դաւը թնասիմը միաժանցի լը վի Այդ փայտը կացինով հմ կտրած կալի աս կէտիւ։

Սըրե՛ ազը Ջանքալիյա միգին շուս Վաղ առաւօտ մեծ Ջանքալու հետ հառըմ. ճանապարհ կիւթում։

Ես թըրք, թը հեղըմ սկաւ չաւ դիւ քիգ ու փոքրիկս, պիտի թորար։ զու՛մ չուն պապուլի հրեսին։

Դարը չանդրիմ Զանգաշիյէ մըմ	Զանգալուս օրօրոցի փայտը
Դարը յիշէ մը հաժաճի լը հեշիշէ.	Ուռների փայտ, գոր կը չարժեմ. . .
Ես պըլլմ բը հեղըմ սեր շատ հեշա	Իսկ փոքրիկը պիտի թողում քած
խաւիշ	կեսուրոյս ալքի առաջ

Էլան, պարկան, քինան, քիչմ' քինան, լուս աստղը. էրի:

ԽՏԱՄ ԳՃԻԱՆՔ ԻՌԻԼ, 15-ՅԼ ԽՈՒՐ ՆԱՍԻՐ, ՀԱԿՐՐ.

Երի գինաց ագուցմ իզար Պինաւչան խանըմը կուղ, էսաց.

— Իկի, լուսաստող էրի, գեաջէք, ձը խուզըն ազատեցէք:

Պինաւչան էլ իլաւ. Զանբալի էլ էլաւ. գուրինց շուրիր խա-
գեան. Զանբալի գիւր նալկըր կապղըց վար ուր, ձեռ իգար ուր նեպ,
յրփմ ուսկը էխան, էլից խուսամու, փեռ, էսապ.

— Խաղար տարը խոսամուկին էնիս ընցզնիմ ուսկը չբք իրաւ
քի, գինն, չիւր քիւ տղր աղէն էլ ուտր, խէրիք է:

Ելան գիւրենց ձիանք խեծան, խաբր ուզողքն խուճամուչ մօտէն:
Ջանբայր ուր պար իտու դախ ձգիրէն:

Պինտաչան էսաց.— Զանբաղր, ադ ինչ կէներա:

Էսադ.—Մի ճանրախ էն է:

Էսաց.—Տնաւոր, անիւնք արաբին, մինք տասն օր էրթանք, անիւնք նուր տնէն ըլին, անիւնք տը դեռն, մի խասնըն, մինք անիւնց ճանկին չընք կէրի ազատուը, քիւ սլսւր տու դախ. ազոթըրան, էրթանք:

Խա օրմ, Թա էրկու օր գեայրն, մէկ բաճանմ տիսան:

Էսադ.—Պինաւշան խանրմ, անա ինչ բաճան է:

Եսաց.—Փխօ դիւ գիւնէն կան չըս իկի, ան Մերտին է, իմ իջիկ տն տե Կալմագամ է:

Զանգալի էսայ.— Մինչիւ չէրթամ, Մէրօին քամաւս չէնիմ չրնք էրթայ:

Էսապ.—Բե գուրծ չուենիս Մերտին:

Էսոսց.—Չէ, տ'էրթանք:

Էսանց.—Տ'ակախիւն, վար մի ազատամ չկայ:

Էսանց. -- Չէ, տ'էրթամ:

Գեաղըն քաղքը մէջ:

Երկու ձիու հաւաքով խոու կնկեան ձեռ, ինք ընկեալ մանչ քաղթըն, կան իրի:

Կայմագլանը խօլամ իրի ան տե, զՊինաչան խանըմ տիսաւ
գարձաւ գինուց, խաւպար խոռւ էսազ:

—Պինաւշա խանըմ կեօ մանչ քաղերն ի. էրկու ձիու հաւաար
ձեռ նստիրիր ան տե:

Կայմագամ էսաօ.— Իլի, գինն, Պինաւչա տը գեայ, ինչ էնէ.
մէկ խօյամրմ էլ էսաօ, իի, անն, տես, թա դուրթ Պինաւչան խա-

Նրմ ան տեղի, առ էրի, Թ'անտե չէ, էրի, զանիւ լեզիւն կըտուընք,
վաղ մէկէլ չըլնը անցկուն սուտ ըսը:

Խզմեքքեաւ էլաւ գինաց. տեսաւ աղուրթ Պինաւչան խանըմ
ան տե նստը, էրկու ձիու հաւսար, կեօ ձեռ բռնը:

Էսաց. Պինաւչա խանըմ, իլի, Ահմատ աղան քի կանչը:

Պինաւչան էսաց.—Ան մարդ ինչ ըզը բիւրի սս տե, քեանց
քիւ Ահմատ աղան կտրըն է:

Խզմեքքեաւ դարձաւ, գինաց:

Ջանբալի էրի ան տե:

Պինաւչան էսաց.—Աստուած քիւ տուն աւըրը, չի իս քի ըսը,
«չընք էրթայ Մէրտին»։ չիւր մկայ էրկու զասս (լրտես) էկած է
իտիւ ձը, իլի, քաղքէն ընկնինք գիւս, կզեան զմին էլ սպանըն,
թուղ սպանըն:

Անունք քեաղքէն ընկեան գիւս:

Ահմատ աղը խօլամ խալար տարաւ Ահմատ աղան էսաց.

—Ահմատ աղան, իս ըսըցը, չէրի. Իս ըսըցը «Ահմատ աղան զքի
կուզը», ան էսաց, «ան մարդ ինչ ըզը բիւրի, քեանց քիւ Ահմատ
աղան կտրըն է»:

Ահմատ աղան էլ իլաւ, չիւր զուր խալաքիւր խաղեաւ, ձըն
բերըն ան տե, չիւր ձըն խիծաւ, անիւնք քեաղքէն կեաղմ հեռացան:

Ահմատ աղան էլ գինաց խիւ:

Ջանբալը ըրընից յետուց տեսաւ ձիաւուրքիւր. կրակը դարգ
յիտուց կզեան. էսաց.

Վի Մերթինի թեաւ սիւր լեռայ Ահա այս Մերտիի պարսպի առաջ
Բըռեք սուսար դեաւհարն թեաւ դա- Քանի ձիաւուրներ դուրս եկան
փույթ դայ դուան առաջ.

Բինաւչան, ժփաթ մերի խոսա թոյա Ո'վ Բինաւչան, դու քու շուն
բնասիա: մարդդ ինչ ճանաչացնել տուր:

—Մերե մըն Ամաթը Ահմաթիյա.

—Իմ այրս Ամատ Ամատի է.

Բո մեա ժեսա, Բումանիյա

Դիւսարկը կարմիր, Բումանական
(Օմանեան)

Ճզմեա զեաւ ա, Մերթինիյա.

Կօշիկը դեղին Մերտինական.

Շալվար հեշին ա Մահդանիյա.

Վարդիքը կանանչ Մահդանիյական
(Սղերդի մօտ աւան).

Աքա թոզ ա քալաժայիկա

Աքան մոխրագոյն թալնաֆայական

Ջաւա կօր ա, քընասի ա.

Աչքը կոյր է, դեհ ճանաչիւր.

Հակեա դիւ քաւար ճակիա

Եթէ դու հաւատ չես ընծայիւր.

Դաւար եվի մակա.

.

Սա դա չուրանիյա

.

Դե քրչա որի. դե քրչա որի Թող այնպէս լինի, Թող այնպէս լինի,
Անձ կըրար չանձմի քը քեպա Ուխտ և խոստում հոգւոյս պարտք.
Եան ազը քը կուծմ, դիւ ժը մըռաքի: Կամ հս կսպաննեմ, դու ինձ հետ զաս,
Եան ազեմի քը կուծը դիւ ժը ռաքը: Կամ զիս կսպանէ դու նորս հետ.
Կերթաս:

Ակըն մօտացան, Ահմատ աղան ինչ մօտացաւ, աչ ընկեաւ
գնուանին (քուռակ), տիտաւ, վոտ ու ձեռ թուլցաւ, զկնըկն էլ
մուռցաւ նուանու դարձէն, կանչից էսաց.

—Ժխո ձը՝ բառսօսան չկէր, դիւ գեացըր, իմ նուանըն առըր
բիբի:

Ջանբալըն էսաց.—Կնըկ բառսօսան չկէր, իս աղջըկ Կանի.
գեռք ուզըմ, դիւ Պնի բառէն վարքի պսակըս.

Էրկուս առըն յիրար: Ահմատ աղան քեանի ձեռ պար կտայ
դախ ձուանըն. ձըն ուր վոռ կանը դախ ձուանըն. Ջանբալը
զձուանու պար կտայ դախ ձըն, ձուանըն չուրս վուտանով կը
թռնը վար ձիւռ քեամկըն:

Ջանբալի իզար զԱհմատ աղէն սպանըց:

Խուլաւքիւր զատու խիտ կանչըցըն:

—Դիւ զԱհմատ աղէն սպանիցըր, մի ձեռնէն դիւր տ'ազատուըս:
Ջանբալի էսաց.—Իս սպանըցը զԱհմատ աղէն սպանըցը, ձի ինչ.
Էդու խուլաւքիւր կանչըցըն.—Տա՛ր, պիւրուզ մուսպարեհ ընը.
քի խամար, չէ, զմի ան կուրու ձեռնէն ազատըցրի:

Անիւնք էլ թուղ տուըն, էկըն Տիարպէքըր:

Պինաւչան էսաց.—Չընք էրթայ Տիարպէքըր:

Ջանբալի էսաց.—Չէ, էրթանք ան տե, պսակուընք, նուր.
էրթանք:

Պինաւչան էսաց.—Գուրծ չուրիս խատ պսակուելու, կերթանք:

էսաց.—Չէ, իս անպսակ տուըն չըմ էրթայ:

Էլան գեացըն մանչ քեաղքըն. Ջանբալի էլ զինաց մատ մօքըն:

էսաց.—Էզը տը պսակըս:

Մօքը աչ ընկեաւ զկնըկ, խելք գինաց, էսաց.

—Դէ, կայնը, էրթամ մատ դազըն, գեամ զձի պսակըմ:

Մօքըն զինաց մա դազըն. դազըն էսաց—

—Կնըկմ, կայ կեծ մանչ քաղքըն. դիւ ան կնըկ պսակըս վարձը,
իս խազար կուռուց տամ քի:

էսաց.—Գինա՛, ան կնըկ ան բի սդա. խիմ մհամ:

Մօքին գինաց զկնըկ, զՋանբալըն առըց զինաց մա դազըն:

Ղազարն մութքուն էսաց.— Դադրես սդա. էրթամ մա գայմագամ դեամ, պսակիմ վար քե:

Ղազարն գինաց մա գայմագամ, էսաց.

— Կներկմ կեօ իկի մի աուն, դիւ ան կներկ պսակըս վար ձը, իս էրկու խազար կուռուց տամ քի.

Դայմագամ էսաց.— Իէ, գինս, առ բի սդա միամ (տեսնիմ):

Ղազարն գինաց, առջց գկներկ, զՋանբալի, մօթին էլ խիտ, չուրան էլ գեացըն մատ գայմագամ:

Դայմագամը աչ ինչ ընկեաւ գկներկ յիւշ գինաց. գզազըն, մօթըն գիւս էրաւ. զՋանբալըն էլ տարէք, բունէք, էսաց: Զկներկ վերըն կաթ տարէք, դրէք յեօդեմ. դիւռ փակեցէք վերէն եկէք:

ԶՋանբալըն տարան բունիցըն, Ահմատ աղան գիւռ իզի վերէն: Մնաց մինչիւ յերկուան, էսաց.— Իս ճըւմ խաղ չըսմ. մինք մէջ գեացընք:

Ոյ լա լը մընի, մը լը լը խուսխը. Վախ ինձ, ես ինչ արի ինձ հետ. Մը գու, Ջամբալիյա մը լը յոյ թու Սա ասացի. իմ Ջամբալիս ինչ գործ

Տիյարեխը,

ուռնի Տիգրանակերտ

Ջամբալի ըռաթիւ քուս խոս դագի Ջամբալին հլաւ, հարցուց դագի ու մծրիյան կըր:

մօթիներուն

Մէկ մարդմ ան տե կայներ էր, էսաց.

— Ահմատ աղա, էլի սա տե, կներկմ վիլիւ խաղ կըսը. մարդու կալը ահանջ էնէ:

Ահմատ աղան իրի ան տե, Պինաւչան էսաց.

Նալի դափուճի Ահմէս աղա.

Իռնապանի ածուն Ահմատ աղա

Ջամբալի, դիւ խօ քեար դըշր մալի Ջամբալի, դու գինքդ աչխարքի յիւնի մադեա.

ապրանքին մի տար.

Խօ հափսու զմօան դարը բըդեա թսու. Դու գինքդ բանաէն դուրս ձգելու օան.

աչխատէ.

Ահս կըրար չանը. մը բը ֆեւվա: Ուխտ և խոստում ընկնի հոգաւս վրայ,

Բէշդա Ջամբալի եղի թիւ կեաւ: Ջանբալիէն յետոյ և ոչ մէկը

Սընկ ու բարբ մը ըռաթանա խոտ, Աստուծոյ թշուառիս սրտին ու

էղի թու հադեա:

Կուրծքին երբէք ձեռք չտայ,

Ջանբալի էսաց.— Ահմատ աղա, դիւ իմ կներկ գինէ առըք. ըզի ինչ էք բունը, դիւռ բաց, գեամ դիւս չիլարեմ խմըմ, փշոււմ իմ պեհն ընը, էլմ բունաւոր ընըմ:

Ահմատ աղէն գիւռ իրաց, Ջանբալըն էկաւ դիւս, ձեռ իղար ուր ճըպ, լըփմ ուսկը իլից Ահմատ աղը գիւք:

Ահմատ աղէն էսաց.— Ահս կըրար իմ խոգիւն ընը, իս ձի էր. կուս խաւըցիմ ձի մրազըն:

Առըց զՋանբալը. տարաւ, էրաւ արտաքնոց ինի, դիւռ փա-
կից վերէն, թիւ ապիմ' առըց, գինաց վիբիւ. գլեօդը դիւռ էրաց.
Պինաւչան դիւս էխան, գլեօդի դիւռ էլմ փակեց, թիւ ապեմ քի-
չից վար Պինաւչան խանուսը թիւքիւրուն, նարդիվան վի առըց իրի
վե, արտաքնոցը դիւռ իրաց, Ջանբալի էլ դիւս էխան, անիւնց
ձեռքն էլ իրի, էտու զանունք. նամակմ գրից, էսաց.— Կափուճի,
տաա էրկու ձիաւուր սայա ին, տը գեան, էրթան Ըռնտվանայ եր-
կիր խաւոն ու խաւան առնին, իրիկուն խասնըն ադ տեղ դիւռ բա-
նառ, կէս գըշիրըն խասնըն էլմ դիւռ բանառ: Նամակը էտու զՋան-
բալի:

Ջանբալի, Պինաւչան գուրինց ձիան խիծան, գեացըն դար-
կետիս կայնան, նամակ տուըն կափուճու ձեռ. կափուճին առըց,
կարդաց. իգի վար գլխին, գդիւռ իրաց. Ջանբալի, Պինաւչան
քաղքից ընկեան դիւս:

Գառնանք վար գայմագամըն:

էսաց.— Ահմատ աղա, խաց մի բի, ուտիմ իս:

Ահմատ ազան խաց տառառ: Իդի յէռջե. Պինաւչանը խնդալիւց
խաց կիյա գայմագամը բիրան:

էսաց.— Ահմատ աղա, խաց վիբու:

Ահմատ աղան խաց վիբուց:

էսաց.— Ահմատ աղա, Ֆանաւ բի, իս էրթամ իմ տեղ:

Ահմատ աղէն Ֆանաւը առըց իրի. ընցաւ յէռջիւ գայմա-
գամըն, աուը նեռքըվանի, գեացըն էլըն վերըն կաթ:

Ահմատ աղէն յեօդի դիւռ էրաց, գայմագամ ըրըչեց, առսաւ
մարդ չկեայ յեօդէն, էսաց.

— Ահմատ աղա, հանիյա գարը, Ահմատ աղա, ուր է կինը.

— Էֆեհնըմ, հա՛նիյա գարը. Տէրս, ուր է կինը,

— Ահմատ աղա, հանիյա գարը, Ահմատ աղա, ուր է կինը.

— Էֆեհնըմ, հա՛նիյա գարը. Տէրս, ուր է կինը.

— Հայսե՛, սիֆըր, Շուտ, գնա, կորսուէ.

— Էֆեհնըմ, սիֆըր, սիֆըր. Տէրս, կորսուէ, կորսուէ:

Գայմագամն էլ տն տե կեկծու բդգեաւ:

Գառնանք վար Ջանբալը:

Էլըն Սղերտու մօտացան, Ջանբալի էսաց.

— Էրթանք Սղերտ, բաղար էնընք:

Պինաւչան էսաց.— Գուրծ չունիւ, աս Սղերտ ի, անալատիճ
մարդ. կեցգեհն պատիճ:

Ջանբալի էսաց.— Չէ, չիւր իս քի խամար խալու չառնըմ, իս
Սղերտու. չըմ էրթայ:

Պինաւչան էսաց.— Ի՛նչ կառնըս, իս չըմ առնը.

Գեացըն Սղերտ. Ջանբալին էսաց.

Ամբ հարմ Սըյեոս սեւտ դարանի Մենք գնացինք զղերդ. գլուխ հա-
նեցինք:

Ամ լուճ, սախնն քատ դերի դրնանը Մենք գնացինք, կանգնեցանք խա-
նութի առաջ.

Դե կազ քը քոքմ քը սաս սեկ. Տաս կանգուն կտրեմ հարիւրանոց.
Բիրոզ հար մար քիւմբարեք քը քեւմ- Եօթ անգամ շնորհաւոր լինի Բի-
նա Բինաւշանը. նաւշանի հասակին

Պինաւշան էսաց.—Ի՛նչ կառնըս, իս չըմ առնը.

Ամբ հարմ Սըյեոս սեւ դեարիյանը. Մենք եկանք Սղերտի գուներու
գլուխը

Ամ լուճ, սախնի քատ դրնանը Մենք գնացինք, կանգնեցանք դեր-
քերդիյանը. ձակի խանութի առաջ

Դե կազ քը քոքմ դու սաս սիւմը: Տաս կանգուն կը կտրեմ երկու հա-
րիւր հոնսունոց

Սևով, սըգեով Համգա Ղաւուշ, Մահմատ Շաւատու, Մահմատ
Քուրդու էկըն ան տեղ, անունց աչ ընկեաւ Պինաւշա, դարձան
դեացըն:

Գեացըն մատ անունց աղըն, ըսըն.—Աղա, էս տարը եօթ
տարը կայ, դիւ կըսըս.—«Ախ կնըկ, ախ կնըկ», կնըկմ իկի քա-
ղաք. ախշարքը մէջ անցկուն կնըկ չկայ:

Աղէն էսաց.—Դէ, գեացէք, բերէք աս տե, մհա տըսնամ:

Գեացըն, զիրուցըն վար մատքիրուն զՋանբալը, գկնըկ՝ չթըղըն
անունց վուտքիր առնըր դետըն. տարըն, դրըն յէւջիւ աղըն:

Աղէն էսաց.—Ի՛նչ գքիւ կնըկ չը՝ ծախիս, առնիմ:

Էսաց.—Չէ, մարդ ուր կնըկ չծախը, օր իս ծախըմ:

Աղէն էսաց.—Խընգ խարըր կուռուց տամ քի. էրկու խարըր
կուռուց խարըր, յիւրէչ կնըկմ ան, իրիք խարըրն էլ կը գնըս քիւ
ծուց:

Էսաց.—Չէ, մարդ չտեսի գիւր կնըկ ծախը:

Էսաց.—Տո՛ւ ձը, խաղար կուռուց տամ քի:

Էսաց.—Մարդ գիւր կնըկ չծախը.

Էսաց.—Տո՛ւ ձը, էրկու խաղար կուռուց տամ:

Մահմատ Քուրդու, Համգա Ղաւուշու, Մահմատ Շաւատու աղա
իրեքը ըսըցըն.—Թո՛ւղ, էրթայ ըլնը խանդակ (սարի մի գլխու ա-
նուն), մի քիսայից ինչ տ'էրթայ, փարամ բարութ տէրթայ մէկ
կիւլիկէ. գանինք, սպանինք, կնըկ առնըք բիրինք:

Ջանբալը առըց գկնըկ ընկեաւ դիւս քեաղքէն. աղա իրիք
քեան զՋանբալի չուտ գեացըն իլան Խանդակը գլեօխ:

Ջանբալի, Պինաւչան գետըն, խանտակը մօտացան, տըսան
ամին մէկ թփան մը տկէն էլան դիւս ասըցըն:

—Վօլանիւլ աղիմ, եան շէլիթու, եան դաթիլ թու:

Ջանբալը Պինաւչանը էսաց.—Նա ինչ կըսըն:

—Դիւ ժխո լիզու չը՝ս խասկանայ, կըսըն «եան գըի թալնէ
(մերկացիր), դի ադ տե, եան կըսըս, «չէ», գըի կսպանինք:

Ջանբալի գձըն քչից յըէնքաէր, էզար զԱնմատուկ սպանից,
մէկէլ էրկուս փախան, գետցըն մատ աղըն:

Աղէն էսաց.—Ուր է Անմատուկ:

էսաց.—զԱնմատուկ սպանից, չգիցանք ճը՛ն էր, ճանաւար
էր, ինչ էր, մինք անճախ պըծանք:

Աղէն էսաց.—Անմատուկ չսպանէր, անիւ զլեօխ ուտէր անիւ
կընկ:

Ջանբալը, Պինաւչան էկըն գիտու բերան. մէկ աչքին քելեկ-
ուան մի գետու բերանն էր, Ջանբալի էլ իխան խաւըրնուց ուսկմ
իտու ձեռ, էսաց.—Ա՛ռ, զմի ջիւր ընցու:

Ադա քելակուան էսաց.—Կը խնդրիմ քինէ ադա փախըր մի
տու ըզի, սըւտակ փարայ տու ձը, ադա փախը մի տեղ չընցըն:

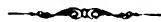
Պինաւչան էսաց.—Ջանբալը, խան մեհիթիյեմ տու ձեռ, զմի
կնցըցի. ազատուընք:

Ջանբալը մեհիթիյեմ իտու ձեռ. քելեկուան գանիւնք իդի վար
քելեկըն. տարաւ, ջիւր ընցուց:

Ջանբալը, Պինաւչան գետցըն Հաղարու Ամիրը բերդ:

Նուր եօթ օր, եօթ գըչիր ուրինց խարսնըս դըրն:

Անիւնք ան տե խասան իրանց մըազ, դիւ էլ աս տե:

ԴԱԼՈՒ ՀԱՄԶԱ

(Մական Նորուկայ Յիմ գիւղի բարբառով) *

Թաքաւորմ կէր, Ասպած լաճմ տուեց էդա թաքաւորին. էդա լաճը գիշեր ցերեկ իլաց. իշ արին, չկրցան ինոր ձէն կտռէն: Թաքաւոր էլաւ, դալալ տուեց կանչել մըշ քաղքին.— Հէ, առաց. ո՞վ իշ գետայ եմ տղի ձէն կտռի, ես ինոր պալի դնեմ կշեռք, ինոր կըշեռքով ոսկի աքաւորմ ինոր, ո՞վ իշ ինոր ձէն չկտռի, ինու վիզ տըզարկեմ:

էդա լաւնով (առիթով) իլաւ էռտունի վիզ կտռեց, էն պատճառով օր չկրցան ձէն կտռէն:

էդա թը մնայ դայ. մենք էրթանք Մսըրայ թաքաւորից զըրուցք անենք:

Մսըրայ թաքաւոր տասց ուր բուհաւքերաց.— Գնացէք, ձեր մալ Ստամբուլ սալցուցէք, զըւրէք յետ:

Ինանք կետմին հեօղ իսկին, տէհան. էլան իրեք մարդ գնացին: Խացի թանգութին ժամանակ գնացին. յէմալ սով էր մէկ խաց կտէր մէկ մեծիսի խացի տէր չիր իտէր, ծնայ (այնպէս, այնչափ) սով ի:

Իլան, իշկացին պագրկընի մարդեր, օղուլ-ուլալ մը գենը կգետայ, իրեք տղայ կեօ խետ, էրկըսի ձեռնէն բռնի, մէկ forփայ՝ վըր ծծին հա կլայ, հա կգետայ:

Ասին մէմէկու.— Ասիւ մենք տը խարցնենք, ըշկանք ընչի կըլայ, պատճառ ինչ ի.— Քեօրիկ, դիւ ընչի կըլաս:

— Ես կըլամ, սով-սըածութեն ի. եմ իրիկ մեռէ, էսա մենք չորսն էլ տը մեռնենք, զատ-բան չկետայ մեր ձեռ:

էդա մարդեր ասին.— Քեօրիկ, էդա forփեն տո՛ւր, մենք զընենք, ըմեն օր քե փաւայ տանք, դիւ չահուես:

Ասաց.— Աղբէր, ո՞ր ուր ջկետար ծախեր ի:

* Պատմած է Պետրոս Վերսեան խորովեան:

—Որ դիւ ջկեար չիս ծախի, պտի չորսն էլ տը մեռնէք. դիւ էն forփէն տաս մե, դիւ իրեքն էլ մեռնելիւց պտի փրթուէք, պտի չախուէք:

Ասաց.—Աղէկ, տամ ձե, հմ լաճու գին Խնչ ի:

Ասին.—Դիւ գիտիս, քեօ տղէն ի, քեանիմ դիւ ասիս, կտանք: Էրկու խարիւր մեցիթի տուին, էն լաճ գինին:

Քուին գնացին յետ դարձան Մարր:

Քեանիմ գտնեց, օլըրեց էդա կեամին, զըրոցուց, տարաւ գնաց էն Թաքաւորի, իչ ինոր տղէն կըլայ, ինոր չայիրին մէջ խանեց դիւս:

Էն գիշեր, ինչ էն պագիրկեան էկաւ, չայիրին մէջ դիւս էկաւ, forփայ տղէն կիօ խնտ: Էն իրկուսն էլ մէկ օղուլ-ուլախ էկաւ.—Թաքաւոր, ասաց. ես սը գեամ, քեօ տղի ձէն կտուհի:

Թաքաւոր ասաց ինոր.—Դիւ աղէկ օղուլ-ուլախ կերհաս, չես կընայ ձէն կտուի, քեօ վիդ կը գանեմ, քեօ մուդ կինի հմ վիդ:

Ասաց.—Չէ, ես չիմ կընայ ձի չախի, ես տը գեամ, Աստըծու ձեռնով կտուհի:

Էն գիշեր իլաւ գնաց ինոր լաճ պախեց, ինչ արաւ, իչ չարաւ ձէն չկըցաւ կտուէր չուճ դէմ լոս. դէմ լոս լաճ առեց, գնաց դէմ աղօթընին.—Աստուած, եա հմ խոգին առնիս, եա իդոր ձէն կտուհի:

Էդա կնիկ իչկաց մալ, տաւար կիօ մըլ չայիրին, ասաց.—Սա էրթամ, ինոնց ասեմ, Թըլ Թաքաւորի չայիրից էրթան, ինոնք չեն գիտի յիմար են, Թաքաւոր ակախի, ինոնց վիդ գարկի, մեղք են:

Գնաց ասաց.—Աղբէրքեր, դիւ իչ մարդ ըք:

Ասին.—Վալա, մենք Մարրայ պագիրկեան ենք. մենք էկանք, դէհէնք Մարր, քեամին գանեց, օլըրեց, բիրեց դայ:

Ասաց.—Ելէք, գնացէք, Թաքաւորի չայիրն ի. ձե վիդ չգարկի: Թաքաւոր լաճ ինչ տըսաւ պագիրկեանի գնած էդա forփայ լաճ, կիօ նստած մօ պագիրկեան. գինք իսից, գնաց մօ պագիրկեանի լաճ, ձէն կտուեց:

Բենմ մը մնաց դայ կնիկ, Թաքաւորի լաճ ասեց, էմէլ էկաւ, էմէլ իլաց Թաքաւորի լաճ. կանչ մը էրկինք, մէկ էլ գեալինք, չուճ բիրեց Թաքաւորի սարի մօտ:

Թաքաւոր ակխաւ.—Հա, ջալլա's, ասաց. կանչէք, էսա օղուլ-ուլախի վիդ կտուէ:

Էդա կնիկ ասաց.—Սա մէկ խապար քե տուեմ, ետը հմ վիդ կտուի: Ասաց.—Ասա:

Ասաց.—Ողջ երկիր որ Թափին, քեօ լաճու ձէն չի կտուի. մէկ պագիրկեան կիօ Թալէ քեօ չայիրի մէջ, մէկ forփայ տղայ կիօ

էնտեղ. էն ֆորփէն քեօ լաճու ձէն կտուի. չէ, բո՛ւ մարդ չկրնայ կտուի:

Ասաց Թաքաւոր. — Օղուլ-ուեախս բռնէք, էն ֆորփէն բիրեմ. ըսկուն ի, էդա օղուլ-ուեախս չախեմ:

Խետ էդա խապրին պագրկնքեր էլան, մէկ լեկն օսկի լցին, չալրէն քեշին վրէն, էկան Թաքաւորին տես. Թաքաւորին գլօխ տուին. — Թաքաւոր ապրած, մենք Մսրրայ պագրկեան, էկանք, աէ-հէնք Մսրր, քեամին բերեց, քեօ չայիր խանեց գիւս, իկիր ենք քե տես: Ասաց. — Ես ձեր վիզ տը կտուիմ. ձեր մալ չխօ եմն ի. Թի որ մէկ ֆորփայ տղայ ձե կայ, որ էն ֆորփէն բիրիք, տուիք ձի, ես ձեր մալ չըմ առնի, ձեր վիզ չըմ զարկի:

— Թաքաւոր ապրած, մենք էն ֆորփան տուինք քե:

Գնացին բերին, դրին Թաքաւորի լաճու կշտի խիտ. ուր ձէն կտուեց Թաքաւորի լաճ:

Թաքաւոր իլաւ, էդա օղուլ-ուեախին ուր կշռանքով օսկի տուեց, պագրկեանին էլ դաստուր տուեց, ասաց. — Իրեք օր կերէք. խմէք, նոր դնացէք:

Թաքաւորը էրկուս լէ աբաւ ուր լաճ. տարաւ գնաց կնուք. կնքեց, ուր լաճու անուն դրեց (Դալու Ահմէտ¹). պագրկընի լաճու անուն դրեց Դալու Համզա:

Էդա էրկու լաճեր ջաջացան. Թաքաւոր տարաւ, դրեց ուսումարան:

Դալու Համզան խեղդով էր չըզ Դալու Ահմէտ. — Գնա՛, ասաց Դալու Համզէն Դալու Ահմէտին. Թաքաւորին գլօխ դիր, ասա. «մենք մի ուսում առինք, առաւտուն մէմէկ ձի տաս մե, մենք մի ձիուն քեամկին բռնինք, ուսնինք ձիաւորութեն»:

Իլաւ, գնաց գլօխ դրեց, ասաց:

Խէր ասաց. — Աղէկ:

Առաւտուն իլան, մէմէկ ձի խեծան, մէմէկ ճանկմ օսկի տուին, գնացին կան գեալ: Էրկու օր չէկան, վրը իրեք աւուր էկան:

Դալու Համզէն էմէլ ասաց. — Գնա՛, գլօխ դիր, ասա, «Թաքաւոր մի ուսում առանք, մի ձիաւորութեն ուսանք. մենք կը խընդ-րենք, վաթսուն գլար պողվըտից մի էրկու կեօրզ շինիս, առաւտուն մի կեօրզեր առնինք, էհանք, խաղանք»:

Դալու Ահմէտ գնաց, ասաց:

Թաքաւոր ասաց. — Գնացէք. քնէք: Գնացին, քնան:

Դրիւնք:

1. Դալու կը ճեմնակէ ճիւղ մեր Դալիք եւ Մհերի մէջ գործածուած ճիւղ բաղնիք, որի քէւ իսկական ճեմնակութիւնն է յիմար, սակայն այսօր կը ճեմնակէ քաջ, կերիճ, համարակ, աներկիւղ ելն:

օսկի լաճու չալ:

Կանչեց դարբինքերաց ասաց.— Ձի պինայ վաթսուն դիտր էր—
կըթից էրկու կետոգ չինէք իմ լաներաց խըմակ:

Գնացին, չուժ առաւտուն չինին, պրծան:

Առաւտուն տարին, դրին մէյքընի գլօխ, մէկ գլօխ մէկ՝ մէկ
գլօխ մէկ:

Խըլուտուն լաներ իլան վեր քնուց, ինոնց իրես վլացին, ինոնց
Ասպած կանչին. տըսան կետոգեր մըջ մէյքընին:

Գնացին, ձեռ տուին, կետոգեր վիրուցին:

Աստըծու խրամանքէն կետոգեր վիրուցին, ինչ դիւ խնձոր վի-
րուցիս, բռնիս քեօ ձեռ, վեր թալես:

Էդա կետոգ Դալու Ահմէտ թալեց մօ Դալու Համզա, Դալու
Համզէն ինոր կետոգ բռնեց. Դալու Համզէն իլաւ, ուր կետոգ թա-
լեց մօ Դալու Ահմէտ. Դալու Ահմէտ ինոր կետոգ բռնեց, ինոնց
խաղ իլաւ, նահան թալեց, նահան բռնեց, նահան թալեց, նահան
բռնեց:

Մըջ մէյքընին ինոնց կետոգեր յիւրար կը դպնէր, կրակ կը
թռնէր մէմէկից չըդ խաւի ձու. խիշտակ Աստըծու էրկնուց ու-
րանց ոտքեր կը քեչեն, ինչ կրակ չգիայ ոտքեր իրիցի:

Թաքաւոր փանչարից ըրըչկաց դըխ լաներ, ասաց.— Նմ լա-
ներ ոճմ ինոնցմէնէ տը բռնին:

Էդա լաներաց խէր խիւնդցաւ, դանչեց լաներաց ասաց.—
Նկէք սդայ, վոսիեաթմ ձե տանեմ. եմ վոսիեաթ բռնէք ձեր ա-
կանջ, չթողնէք դիտին. յըմեն քեարին ձեր միտք մնայ, ամանաթ
ձե, էսա էրկիր կեօ յըմեն ձեր ձեռն ի. պալի էնա Սե սարի քեա-
մակ չէնէք:

Թաքաւոր վաղճանաւ, էլան թաղին. ինոր պատարադ արին,
պրծան. սինօղքեր կանչին ասին.— Մե թաքաւոր վաղճանաւ, մե
թաքաւոր դնենք:

Իլան, Դալու Ահմէտ, Դալու Համզէն կանչին. էկան էրկուսն
էլ: Դալու Համզէն ասաց.— Նա գիտեմ ձի ինչ ասլով կանչէք: Սի-
նօղքեր ասին.— Ի՛նչ ասլով, դիւ խիլքով մարդմ ես, մե պտի ասես:

Ասաց.— Ձի պտի տնէք թաքաւոր, դնէք եմ խօր տեղ. չէ,
ես չըմ ըլի թաքաւոր, դիւ ձընէ հազ արիք, ես եմ աղբօրմէ եմ
հազ արե, ես եմ աղբէր տնեմ թաքաւոր, դնեմ եմ խօր տեղ:

Սինօղքեր ասին.— Ձէ, դիւ խիլքով ես, պտի դիւ ըլես:

Ասաց.— Նա խիլքով եմ, եմ աղբէր ջոջ ի, եմ աղբէր նստի
թաքաւոր, խապար տալ ձգնէ ըլի:

Դալու Համզէն Դալու Ահմէտի ձեռ պագից, դրեց վըր գըլ-
խին, ասաց.— Պտի էրթաս, նստես եմ խօր տեղ:

Արին թաքաւոր, դրին խօր տեղ:

Մէ ժամանակ մը մնաց Թաքաւորութեն. մէկ օր Թաքաւոր էլաւ, ասաց.— Դալու Համգա, մե ձիանք քեչինք գիւս, էհանք կանգեալ սեհրանկեան տեղ, սեհր անենք:

Մէմէկի մէկ ճանթիկ օսկի առին, գնացին:

Ասեմ, գնացին մէկ սահաքուան տեղ, Թաքաւոր ասաց.— էհանք սե սարի քեամակր:

Դալու Համգան ասաց.— Մե խէր վոսիեաք արե, մե խօր վոսիեաք չի կուրիսինք, բռնենք մե ականջ:

— Չէ, ասաց. մե խէր մեռաւ, գնաց. մենք պտի էհանք:

Ասաց.— Թաքաւոր, դիւ գիտեա:

Գնացին իլան Սե սարի քեամակ, իրեք, չուրս աղբուր տըսան. յաղբրի վրէն ծաղիկ, ծաղկունք էր, կանանչ, չիման էր:

Դալու Ահմէտ ասաց.— Մե խէր ծնայ բեքաղդ էր, ծնայ աղբուր, կանանչ, ծաղկունք էս տեղն ի, չըր Թոնի մենք գէնք էստեղ:

— Թաքաւոր ապրած, ասաց Դալու Համգա, մենք էկանք, ամա մենք փոշուրմանք:

Մէ վերու օխչար տըսան. ձիանքներ Թողին իտե, գնացին չուս գաշտի կէս, բռնին, բերին, մորթեցին, անեն ինոնց խըմակ խորոված. ինոնց Թուանքներաց դիրքը արեցին չիչ, խորոված դրին վըր կրակին: Թաքաւոր ասաց.— Դալու Համգա, էնա ինչ ի կը պսպըղայ:

Ասաց.— Էն ծով ի:

Ասաց.— Մենք տ'էհանք տըսանք, էն ինչ ծով ի դայ:

Էլան, գնացին, ասաց.— Դալու Համգա, գիտեմ, ծով ի, էն ինչ ի ծովու վրէն կգեայ:

— Էն կեամի ի, կեամին ընկե վըր ծովուն, ֆուրքունեն տուե վըրէն կգեայ:

Կեամին էկաւ, սեմուր Թալեց կայնեցուց:

Թաքաւոր ասաց.— Մենք տ'էրթանք կեամու մէջ, վըր ծովուն քեյծ մը անենք, դեանք յետ, նոր էրթանք մեր խորովածքեր:

Ասաց.— Մի գէտ, դիւ Թաքաւոր ի", քե չվայելի:

Ասաց.— Չէ, պտի մտնենք ինե:

Էլան գնացին, մտան ինե. կեամիչին կեամին Թողեց, որ կեամին Թողեց, քեամին գանեց, կեամին տարաւ, գնաց, գանեց մըչ ծովուն քեարին, կեամին պաքմիւ արաւ. Թաքաւոր, Դալու Համգա էրկուս մնացին մէկ տախտըկի վրէն: Աստուած օր չէր բրիւ, մնացին մէկ տախտիկի վրէն:

Էդա տախտակ քեամին գանեց, տարաւ. գանեց մէկ քեարի, կէս տեղէն էն տախտակ ճղեց. Թաքաւոր մնաց վըր մէկ քայի. Դալու Համգա վըր մէկ քայի:

Դալու Համզա ասաց.— Թաքաւոր, Աստուած մե մէջդ ունի
կեց. բալի Աստուած ձի օր ազատեց, ես էկայ դիւս, մաղէ շոր
խազենմ, քեօ իտե զրվոնմ, կան գեամ, քե առնամ:

Թաքաւոր ասաց.— Դալու Համզա, թի ծովուց ազատուայ,
մաղէ շոր խազենմ, եզր աշխարհք կան գեամ, քե գտնեմ:

Թաքաւոր գնաց յարեալոց դիւս ընկեաւ:

Դալու Համզան գնաց յարեալոց դիւս ընկեաւ:

— Ինչիս դիւս ընկեան, ասան դիւ:

Թոռչին ձիւկ կը բռնի եզր ծովուն, էդա քոռչու աչք ընկեաւ
էդա մարդ, ասաց.— Ինոր շորեր խօրոտ ի, Թը գեայ, ինոր սպա-
նեմ, շորեր խազենմ:

Որ էկաւ, չեմկէլ Թալեց ծովուց քեչից դիւս:

Դալու Համզա ծովուց դանա դիւս չիր իւէ, աչք Թալեց քոռչու
մաղէ շորեր, ասաց.— Բեր փոխենք:

Ասաց.— Ձէ, ես չեմ փոխի, դիւ Թաքաւորի տղայ ես:

— Ձէ, ասաց.— Դալի փոխենք:

Դալու Համզա շորեր վրայէն խանեց, խազաւ քոռչու մաղէ
շորեր, գնաց յարեալու մըլ մէ քաղաք:

Ինոր բնակարան իսգեց մէ փակեալ, հա կեհայ մըլ քաղաքին,
կգեայ: Էն Թըդ մեայ դայ, մենք դառնանք Թաքաւորի վրէն:

Թաքաւոր գնաց, յարեալոց դիւս ընկեաւ:

— Ինչիս դիւս ընկեաւ.— Քեամին կը տանի տախտակ, կը գտնի
մէ քար. գիրմ, երկուս դանեց քար: Աչքեր բացեց, իշկաց տախտակ
վըր ջրուն կը գտնէր քար, կը զրուէր յետ. մէկ դիր որ աչքեր բա-
ցեց, ասաց.— Սօթ անուան տէր, Սուրբ Կարապետ, ընձի ազատես
էդա ջրուց: Դիր մէլ օր վարկեց, խոսաւ քար բռնեց, ոտքեր դրեց
վըր քարերաց, ծովուց ազատուաւ. էլաւ գնաց, ընկեաւ մէկ քաղաքի
դիմաց, գնաց, մտաւ մըլ էդ քաղաքին:

Գնաց, իշկաց նեա մարդ, նեա զառ, Ադամորդի մըլ էդ քաղ-
քին չկայ. որ դուքան գնաց, իշկաց, զա'ս չկայ. որ ֆօքեն գնաց,
իշկաց, մարդ չկայ. Մէկ դիւս քարաշար շարեր էն, լանկեով վա-
նեց, փուց, գնաց, մտաւ էն յօտի մէջ. տըսաւ տղի լալիւ ձէն
կգեայ, զասց էն լալիւ ձէն արայ, գնաց. գնաց, իշկաց մէ Թաքա-
ւորի աղջիկ դայ կլայ, ասաց.— Թաքաւորի աղջիկ, բարե քե:

Թաքաւորի աղջիկ իշկաց ինե, ասաց.— Թաքաւորի տղայ, դիւ
սղայ իշ կանես:

Ասաց.— Դիւ լացիր, ես քեօ ձընի խեա էկայ, ընչի կլաս:

Ասաց.— Մէ վիշաղ ուսեր ի, էսա քաղաքի մախլուխ իշ կայ
չկայ, յըմեն կերաւ. եռանդ եմ մէր կերաւ, յերեկ եմ խէր կերաւ,
յըսօր եմ դօրն ի, ապա ես տըլամ, ինչիս անեմ:

Թաքաւոր ասաց.—Աղջի, ես սոված եմ, խաց տո՛ւր, ես ուսեմ, չու՛մ էն կդեայ. Աստուած ողորմած ի՛:

Խաց բերեց դրեց. կերաւ:

Տղէն ասաց.—Նմ քիւն կը տանի, քեօ ծուռկ դի՛ր, ես եմ դըլօխ դնեմ վրէն. ո՛ր կդեայ վիշապ, ընձի խանհա վեր:

Քնաւ. ո՛ր քիւն տարաւ, աշխար զարգանդ բռնեց, դեող քաղաք բռնեց. քոզ, խապար քաղաք բռնեց. աղջկայ լեզուն փակուաւ, իլաց. ինոր արցունք ընկեաւ Թաքաւորի իրսին. Թաքաւոր ակխաւ, ասաց.—Ընչի՛ կըլաս:

Ասաց.—Քեօ տուն աւերի, կեօ էկաւ, մե տը ուտի. իլի վեր. քեցալիւ մը արա՛:

Թաքաւոր իլաւ վեր, Թուր կապեց վեր ուր, գնաց դիւս, իշկաց, կեօ, վիշապ կգեայ. Վիշապ իշկաց մարդ մը, կեօ, դայ ի, ուր պէնք քեշեց յէռջի ուր, Թաքաւոր խըտ Թրին դնաց մտաւ վիշապ. բիրան. Թուր ընկեաւ վիշապ բերան, Թաքաւոր զինք յետ ընկեաւ, Թուր վիշապ բերան կտուեց չու՛մ թեքեր: Թաքաւոր զինք քեշից դիւս, զըվիշապ տուեց դէմ Թրի, կտուեց վիշապ, սպանեց, էկաւ տուն:

Դաստ Թաքաւորի աղջկան տրաց, էկաւ:

Էկաւ ո՛ր Թաքաւորի աղջիկ հախու մեռեւ, փետացե, յիւշք ընցե, ընկե՛: Տղէն ջիւր Թալեց մը՛ յերսին, ծծեւ մածեց, իրի՛քիւր կծեց, աղջիկ խանեց վեր:

Ասաց.—Աղջիկ, քե ինչ իլաւ:

Ասաց.—Ասի՛ քե կերաւ, ձի էլ տ'ուտի:

—Վեր, հանք, քե լե՛ց շանց տամ:

Գնացին զվիշապ տըսան, ինոր ջանդակ Թալե մէմէկու. ցընց մէ ամրոցի տեսակ:

Էլաւ տղէն ու աղջիկ ձեռ Թալին, մէմէկու իրիւքեր պաքին, զըւռան, էկան յետ:

Աղջիկ ասաց. — Թաքաւորի լաճ, քաղաք Աստուած տուե մե չուն էն օր աշխար աւերի. մե խերիք ի՛:

Տղէն կը խեծնէր ձին, կըհէր յըմնն օր ցեչիւ. աղջիկ յառէջ կըհէր, ձեռ կը Թալէն իրար վիզ, կգեան:

Թաղուհին շորեր խանեց, գնաց զլօխ լուաց, տղէն էլաւ, շորեր քճընեց պտրտեց, սլպտի բանլիս մը գտաւ. տարաւ, Թալեց դըռներ, էսա դիւռ չէ, նահան, նահան չէ, նահան՝ պտտի դիւռմ բացեց, իշկաց մէկ ճրագ կեօ դայ յօթի մէջ կը կախի. գնաց, իշկաց մէ չապիկ ի, ճրագի տեղ կը վառուի, ասաց.—Էսա չապիկ տանեմ, եմ Թաղուհին խազնի Բիրեց դիւս, զըւռաւ, դիւռ շինեց: Սինա մախաք դարկեց, չապիկ տարաւ: Տղէն մուռթ էկաւ տուն: Աղջիկ

խարցնեցի.—Դիւ ընչի դամա՞ իս. չըս գնացի ցեչիբ:

—Չէ, ես դամա չեմ. քեօ շորեր իշկացի բանիս գտայ, չապիկ տըսայ, կեօ ճրագի պէս կը վառուէր, բիրի որ խազնէր, ինձամա-խաւք զարկեց, տարաւ:

Ասաց.—Սա քեօ ձեռնէն էկայ դիւս:

Ասաց.—Վիչնալ եմ ձեռնէն չխանեց, մէկ Ասաըծու խրիշտակ չըմ ասե, մարդ չկրնայ եմ ձեռնէն խանէ:

Սինամախաւք տարաւ, դրեց մէկ դարի գլօխ:

Նախըրճին էլաւ, իշկաց սարի գլօխ, կեօ, արե զարկեր՝ կըն-կեան ասաց.—Նաց դի, կեօ արե զարկեր սարի գլօխ:

Կնիկ ասաց.—Վէս գիշեր իս—Չէ, կէսօր ի, ես տ'էհամ:

Խաց դրեց, ցախըրճին նախիր առեց, գնաց, խանեց դարի գլօխ, իշկաց մէ չապիկ կեօ դայ. չապիկ ինչ արեաւ տեղ կը վառուէր. վիրուց, դրեց ապի տակ. էրկիր մթնաւ, աստղեր էրեաց:

Էլաւ վեր, էմէլ զըւռաւ, տաւար առեց, էկաւ տուն:

Տաւար լցեց մըչ գիօմին, գնաց չապիկ շանց տուեց կնկեան, կնիկ ասաց.—Աղէկ ի, տանիս թաքաւորին, թաքաւոր մէկ աշխարք տայ քե, դիւ ուսուս:

Նախըրճին ձեռ տուեց փէտ, խասաւ կնկեան. — Ես իշխ անեմ իւրտ արշարին. տանեմ, տամ ըռէսին, որ ձընէ նախըրդութեն չառնի. չուր հար-հար (մշտական), Շապիկ բիրեց ըռէսին:

—Ըռէս, արի դիւս, ձի գործ կայ խըտ քե: Դիւռ բացեց:

Նախըրճին չապիկ շանց տուեց, ասաց. — Էսա չապիկ քե եմ բիրէ, որ դիւ նախըրդութեն չգնէ չառնես, հա կենայ ձի:

Ասաց.—Դնա, չու տղի տղին տղէն տուեր եմ քե:

Նախըրճին զինք վեր-վեր թալեց, գնաց տուն:

Առաւտուն ըռէս իլաւ, չապիկ առաւ, տարաւ Չինաց թաքաւորի խըմակ, թաքաւոր մէ մէշոք օսկի տուեց ինոր:

Թաքաւոր ասաց.—Ո՛վ կայ էսա չապկի տիրոջ սալըդ տուող, ես ինոր կշտանքով օսկի տըտամ ինոր:

Գնացին, կան էկան. էրկու պառաւ բերին էկուն, ասաց.—Պառաւ, դիւ կանաք էսա չապկի սալըդ տայ, վիճն ի, վիճ տեղացն ի:

—Չէ, ասին, մենք էրկու խարիր տարեկան ինք, կեօ քաղքի էն քոսէն մէկ քոս կայ մե իրեք խարիր տարեկան ի. գնացէք, բիրէք:

Գնացին, բիրին. խարցնեց ինոր թաքաւոր.—Դիւ կանան չապկի տիրոջ սալըդ տաս:—Խա, ասաց:

—Որ կանաս բիրես, քիւ կշտանքով օսկի կտամ քե:

—Ձի դիր մըչ մէ յօթի, օրը մէ ոխչար ես ուտեմ, ես գետմ վըր եմ դաշուան, զախմրթըրնին. ես համ գէն չապկի տէր բիրես:

Տարաւ գնաց յօգն. օքը մէ ոխչար կերաւ. էկաւ վըր դաճուան հարախեաքին:

Ասաց.—‘Ի՛հ, գնա՛, ձի խըմայ մէկ ձըցում բն, մէկ սարեկ էլ բն, մէ օձ էլ բն:

Բերկեց, էկաւ: Պառաւ խեճաւ ձըցում: սարեկ քեչեց վըր բերնին, օձ բռնեց սւր ձեռ. օձու վիզ քեամեց, պօչ դանեց ձըցմին, ծովու վրէն ձըցում զըռուալին հա գնաց. քեանի գանեց՝ զըծօաց ու գնաց. էլաւ էն փեղաց ծովու եզը, ուր սեռիկ պախեց մըլ աւզին. գնաց, ընկեաւ վըր թաքաւորի էն ճամբխին, ինչ թաքաւոր կեհայ ցեչիր:

Թաքաւոր էկաւ սարեց. ասաց.— Պառաւ, դիւ ըսդայ ինչ կահա: Ասաց.— Հանըցիր էկան, գնացին հան. ձի բերին, թողին ըսգայ:

Ասաց.—‘Ի՛հ, ել, ել, էհանք տուն:

Էլաւ, ոտ թալեց զանկուն, նստաւ քարի, գնացին:

Թաքուհին էկաւ յառէջ, ասաց.— Եդա պառաւ թող, մի բն, թալ, տփի գետին, մենք յըմնեով վնաս կը քեչենք:

Ասաց.— Զէ, Ֆուխարայի խուր Աստըծու խուրն ի:

— Զէ, ասաց, չըմ ուզի. թալ:

Խալարով չարեց, առեց, գնաց տուն:

Յեվարին կեր կերակուր կերան, քնան:

Առաւտուն թաքաւոր էմէլ գնաց ցեչիր. Թաքուհին չիչ առեց, էկաւ բիւրոր պառուուն տես, դոր կը ցուայ քե, պառաւ, տառ չիչ տփեց:

Պառաւ էմէլ գնաց, ընկեաւ վըր թաքաւորի ճամբխին:

Յեվարին էկաւ թաքաւոր, տըսաւ պառաւ կեօ դայ. ասաց.— Պառաւ, դիւ ընչի էկիր ես դայ:

Ասաց.— Մեռնեմ քե, թաքուհին ձի տփեր ի:

Ասաց.— Ել, ել, քե տոնեմ, տա թալ զանկուն:

Պառաւ իլաւ, ոտ իգիր զանկուն, թռաւ քեամակ:

Թաքուհին էկաւ յառէջ.— Թաքաւոր, թալ, մի բն:

— Վնաս չիայ, խեղճ պառաւ է, քե ջիւր կը բիրի:

Ընցաւ մէ գետին, ըսկուն լաւացան, էլան մէր ու քեօր:

Օրմ իլաւ, ասաց թաքուհուն.— Էն ինչի, մըլ չարթուան թաքաւոր իրեք օք կը մեռնի, էմէլ կը յարի, ինչ ապով ըսկուն կըլնի. մէկ խարցնի թաքաւորին:

Յեվարին ինչ էկաւ թաքաւոր, խաց ջիւր կերան, քնան:

Թաքուհին խարցնեց.— Էն ինչ բախա ի, գիւ չարթուան մէջ իրեք խիտ կը մեռնիս, էմէլ կազխիս:

Ասաց.— Էն ո՛վ քե ասաց:— Նո լսեր եմ:

Ասաց. — ձրագ ընցու, շոր քեշենք վըր մե, պառաւ չգեայ, լանայ. ես քե առեմ:

Շոր քեշին ինոնց գլօխ, ճրագ ընցուցին: Պառաւ էլաւ վեր. եսվա՛՛ն էկաւ, գլօխ թգիր վըր ինոնց բարձին, լաւ է շոր թաքաւոր ասաց. — Եւ մարդ եմ թուր քեշի իրեք թիգ դիւս, ըսկուն թագ նի՛ ես տը մեռնիմ:

Պառաւ էլաւ, թուր քեշեց, իրեք թիգ խամբեց, դեկց դայ, իկաւ թաքաւորի, թաքուհու բիւր, թաքաւորի գլօխ վիւր, տըփեց գետին. ձեռ վիւրաց, տփեց գետին. մախաթ առեց, զանեց ճանեք, թաքաւոր չակախի:

էլաւ, շիւ առեց, էկաւ դեկ թաքուհին. — Նալլան, ասաց, իլի վեր, հանք:

Ասաց. — Պառաւ, ձի մի տփի. գնա, էնա տեղ նիստ, ես եմ լաւ շորի խաքնեմ, գետմ:

Գնաց, շորի խաքնաւ, մըչ մէ թղթին գրեց. — Բեռաւսուն օր ձի վըր քե բռնեք եմ. թի որ էկար, էկար, չէ, չէկար՝ ես քիւ ձեռնէն գնացի: Էն յօգէն ինչ դիւ զապիկ բիրի իս, էն յօգէն կեօ էրկու դաւրէշ նստած ի. քե թալես դաւրիքերաց ձեռ ստաց, դաւրիքեր քե ճամբախ շանց կտան:

Թաքուհին էլաւ խը պառաւուն գնաց, տարաւ, մըտուց մըչ սեռկին, սարեկ քեշեց վըր սեռկի բերին. բերան բռնեց, խեծաւ ձըցում, թալեց վըր ծովուն, օձ բռնեց ձեռ. օձու պոչով զանեց վըր սեռկին, հա քեց, գնաց, տարաւ յարևամուտ խանեց դիւս:

Գնացին, ակնջկլայ տուին, ասին. — Պառաւ կեօ էկաւ, քեօ թաքուհին բիրեց:

Տարաւ, գնաց, թաքուհին խանեց դիւս:

Թաքաւոր ասաց. — Իիւ խասար ընձիկ:

Ասաց. — Բեռաւսուն օր ընձիկ մօհուլ տը տաս:

Ասաց. — Իիւ եմ իս, քեռաւսուն չէ, խարիւր օր էլ քե մօհուլ կտամ:

Մենք ա՛նէհանք վըր թաքաւորի տղին իւ մեռած ի ալեալոս:

Թաքաւորի լաճ իրեք օր ըսկուն կը մնայ մեռուկ, իրեք աւուր սօրա կըլնի վեր, կիշկայ, ճե՛ա թաքուհի կայ, ճե՛ա պառաւ կայ դայ. իլաց, զանեց մըչ ուր զլիւռն:

Շորեր իշկաց, կեօ թուղթ մըչ չորերաց, թուղթ կը կարդայ, կեհայ էն յօգէն իւ չապիկ միջէն բիրէ. էրկու դաւրի կեօ դայ, խէր ու լաճ:

Թաքաւորի աղէն իլաց, դինք թալեց ինոնց ձեռ, ոտաց. — Ամա՛ն, ասաց. ես արի, դիւ չանես:

Եդա դաւրի ըռիկ վեր էլաւ, լանկէմ զանեց թաքաւորի լա-

ճառն, ասաց. — Քեանի՛ դիր քե ասաց. Վեդա պառաւ մի՛ բեր, մենք տնով կը վնասուենք»։ դիւ էդա պառաւ բիրիր, էկար։

Լաճ խօր ասաց.— Մէկ ճանբախ շանց տո՛ւր։

Էդա՝ դաւրիշ մէկ մազ տուեց թաքաւորին։— Տա՛ր, գնա՛, տո՛ւր ծով, ասաց. մէկ խրեղէն ձի էն ծովուց կգեայ դիւս, դիւ խեծի, էն ձին քե կը տանի, թալի չորային էրկիր. էն ձին չտանես խե քե, թողնես գեայ մը՛ ծովուն. դիւ գնա՛։

Թաքաւոր գնաց, մէկ ըռալի տըսաւ, ասաւ.— Տեհամ մօ ըռալի՛ն, մէկ ձի ձը խըմայ առնեմ։

Գնաց, ինոնք ասին.— Մէկ մարդ կգեայ, ինոր չորեր առնենք, խաքենք։

Մէկը խելացի էր, ասաց.— Չընք սըպանէ, գեայ, մընէ ձի ուղի, էնու եան ձին է խառէ, եան փրթէ։

Գնաց մօ, ասաց.— Մէ ձի տուէք ընձիկ։

Գնացին, մէկ ձի, թաքաւորի ձին էր, ըսկուն տապլոտ ձի էր, թաքաւոր զինք բխ չըր կանայ խեծնէր, էլան, տուին ինոր։

Էդա խեծաւ, ասաց.— Թողէք. ես մեյճան մը տամ, գեամ, ձեր փարէն տամ։

Ընքեան զինք թալեց քեամակ, ըսկուն մարդ մը էշ մը խեծնի, էշացաւ։

Էլաւ, ձին թողեց, գնաց, ասեմ էջմիածնայ չու՛մ Հայթաղ. Հայթաղայ զըռաւ, էկաւ յիտ։

Ասին.— Մե փարին տո՛ւր, նոր գնա՛։

Ասաց.— Չէ, մէկ դիր էլ էհամ, գեամ։

Դիրմ էլ զանեց գնաց. գնաց, հա գնաց։

Գնաց էնտեղ, արեամտոց թաքաւորի քաղաք, ի՛շ ինոր թաքուհին էր։ Ասաց.— Ձի, դիւ մըազ հասըր հս, որտեղ ի՛շ գլօխ տուեցիր, ես պտի իջնեմ էնտեղ։

Ձին գնաց պառաւ դիւռ գլօխ տուեց, կայնաւ։

Պառաւ դիւռ բացեց, ի՛շ, կեօ մարդմ իջն, առեց փէտ, էկաւ դըլս թաքաւորի ձին. — Ըտե պայա մէլի, գնա՛ թաքաւորի դիւռ, վազիրի դիւռ. փաշի դիւռ. ըռէսի դիւռ։

— Պառաւ, ասաց. առ հա քե իրինք խատ օսկի, եմ ձիուն տեղ արա՛։

Պառաւ ասաց. — Վա՛յ, մեռնեմ քիւ ձիուն, քիւ բաժին, ես չէր գլտէր դիւ իր։

Պառաւ գնաց, մտաւ տուն, ուր քեասէն զանեց վըր պուտկին, պուտուկ զանեց վըր ճլօրին, ճլօր զանեց վըր կթոցին, կթոց առեց, զանեց վըր սախին (լուացքի տաշտ). գդըլ զանեց վըր շեր-

փին, Զարդեց, բիթուն խանեց դիւս, ինոր ձիու տեղ արաւ, ձին տարաւ, կապեց:

Թաքաւոր էլաւ, էրկու օսկի էլ տուեց.—Լիւի, դօժակ բւ մի խըմայ, ասաց:

Պառաւ օսկիմ տուեց տեղ, ջլի, օսկիմ դրեց ուր ջեբ:

—Պառաւ, ասաց. առ, օսկիմ զնա, էրկու խուրձ եօննա բեր եմ ձիուն: Էրկու խուրձ եօննա բերեց, մէկել փարէն դրեց ծոց:

—Առաւ, զնա, էսա մէկ օսկին էլ, կեր. եմակ բեր, ասաց:

Բերեց, կերան, խման, կշտացան. ասաց.—Պառաւ, էսա ի՛նչ սագի ձէն ի, էսա ի՛նչ հալա հալայ ի կգեայ:

Ասաց.—Մէ չապիկ բերին, տուին մի թաքաւորին, լոս մընէ կը կաթէր. զնաց, չապիկ տէր բերեց, էլաւ. թաքաւորի խաղ ու խարսնին ի:

Ասաց.—Պառաւ, էն աղջիկ եմ թաքունին ի:

Մէկ գոռ տուեց.—Գնաւ, ձի խնձոր բեր, ասաց:

Գնաց, բիրեց, ինոր մասնիք դրեց մըլ խնձորին, դրեց մըլ չաւրին, տուեց պառուռն. պառաւ ասաց.— Եօթ դունապաս էն, եօթ օսկի տը տանեմ, դռներ բանան, ես էրթամ:

Պառաւ էլաւ, էդ օսկին տարաւ, զնաց, տուեց դարկեկանին. դարկեկան էդա պառուռն լանկէմ զանեց, գլորեց, զնաց առուի տակ:

Պառաւ էլաւ, օսկին շանց տուեց, ասաց.—Տնաւեր չեղած, ընչի՛ր ընձի պարկիր, էսա օսկին քե, դիւռ բաց:

Ասաց.—Պառաւ, տարին բմի թաքաւոր մէկ օսկի չտուի ընձի. դիւ էս փշուր գեախ մէկ օսկի տուիր, արի, զնա: Գնաց եօթ դռնապասին մէմէկ օսկի տուեց, ընցաւ, զնաց. զնաց, խասաւ:

Թաքունին գիտցաւ մարդ էկաւ մօտ, կանչեց. — Ի՛լ օվ էք. ով ի՛նչ դեայ, ես ձի տըսպանեմ:

Պառաւ ասաց.—Ես եմ:

Ասաց.—Ես պառուռց կիրեր եմ, մի գետոյ:

—Չէ, ասաց. դիւ ի՛նչ էն ֆեսաւար կը սիրես մըլ քիւ սրտին. էն զաան էր, մօտայեր ի:

—Պառաւ, դիւ որ էն ֆեսաւարի բախս արիր, նստի:

Պառաւ զնաց, չաւրէն թալեց, զնաց մօտ, իշկաց, խնձորի մէջ ուր մատնիք տըսաւ, ճանցցաւ, ասաց. — Պառաւ, էսա մատնիքի տէր դոր ի:

Պառաւ ասաց. — Կեօ եմ տունն ի, կեօ կասի, ես իկեր եմ տանեմ. էնի ուր խապրի տէրն ի, կեօ ես կուռով տանեմ:

Ասաց.—Ահա ընի իմ ջանին, յետ ինոր, որ էն չընի, ես ձի տըսպանեմ, քո՛ւ մարդու չըմ առնի, յիւրի՛շ բարձի գլօխ չդնեմ:

Պառաւ զըւռաւ. էկաւ տուն, խապար խտու:

Առաւտուն էլաւ Թաքաւորի տղէն, ուր ձիուն ռումբակ բիւմար իտու, Աստըծու անուն իտու. խեծաւ, գնաց մէյսան, ասաց. — Թաքաւորին ասէք, եան եմ Թաքունին, եան կռիւ, եան ես ինոր քաղքի մէկ կող տ'աւիրեմ:

Գնացին, խապար տուին. ծրնայ փայլեւան իկե, ծրնայ կասի: Թաքաւոր ասաց. — Սե դե խանէք, ինոր կռիւ անի:

Գնացին սե դե Թողին: Էկաւ, կայնաւ խրտ կշտին, ասաց. — Հայ փայլեւան, դիւ ես, կռիւ կուզեմ: — Խն, ասաց:

Սե դե ասաց. — Իջի, մեր սիրտ զանենք յիրար. Թի Աստուած տուեց ձի՝ տուեց, Թի քե՛ քե՛:

Թաքաւոր ասաց. — Չէ, դիւ քիւ ձեռ տու ձի, բարե մը տանք մէկմէկու, նոր կիջնինք:

Սե դե ձեռ տուեց, Թաքաւոր մէ քօփուզ զանեց ինոր վիզ, ինոր վիզ Թուաւ, գնաց Իդիւ կայնաւ:

Գնացին, խապար տարան Թաքաւորին. էմէլ Թաքաւոր ասաց. — Նան եմ Թաքունին, եան կռիւ կուզեմ, եան տը զանեմ, Թաքաւորի քաղքի մէկ կող տաւիրեմ:

Ասաց. — Սիւտակ դե բիրէք կռիւ:

Սիւտակ դե առան, էկան:

Դե ջող էր ծնայ, ինչօր Սըսայ սար դենն Մասըսայ սարին. էկաւ մէյսան, ասաց, — Տղայ, դիւ ես, կռիւ կուզեմ:

Ասաց. — Խն:

— Իջի վեր, մե սիրտ տանք յիրար, եան Աստուած քե տուեց . . .

— Չէ, քեօ ձեռ տու, բարե տանք, նոր կիջնենք . . .

Սիւտակ դե իջաւ ուր ձեռ տուեց . . . Թաքաւոր մէկ ուր համսով զանեց, սիւտակ գիւու լեռ ընկեաւ դայ, գլօխ գնաց յերեւան կայնաւ:

Ջուաբ գնաց Թաքաւորին. — «Սիւտակ դեն էլ սպանեց»:

Թաքաւորի տղէն էլաւ, գնաց. առաւտուն էմէլ էկաւ, կայնաւ մէյսան, ասաց. — Ձեր Թաքաւորին ասէք, եան եմ Թաքունին, եան կռիւ, եան Թաքաւորի քաղաք տաւիրեմ:

Էլան, գնացին, Թաքաւորին ասին:

Ասաց. — Կարմիր դե բիրէք ինոր կռիւ:

Գնացին, բիրին, կայնաւ խրտ կշտին, ասաց. — Դիւ ես, կռիւ կուզեմ: — Խն, ասաց:

— Իջի վեր, մե սիրտ տանք յիրար . . . :

Ասաց. — Չէ, ձեռ տուր, բարե տանք, նոր:

Էլաւ, ձեռ տուեց. որ ձեռ տուեց՝ մէկ կետօզ զանեց կարմիր գեռու քեամակ, վիզ գնաց, Աշտարակ կայնաւ:

Գնացին, ասին Թաքաւորին ըսկուն, ըսկուն:

Առաւտուն էկաւ, կայնաւ մէյսան, ասաց.— ես եմ թաքու-
հին, ես կռիւ, ես թաքաւորի քաղաք տաւիրեմ:

Ասաց.— Գնացէք, ասէք էն փայլեկանին, քառսուն օր ձի
մօհլաք տայ, թի որ ես մէկ փայլեկան բիրիցի էկայ, չմօնացուց
էնի, ես ինոր թաքուհին տը տամ:

— Խն, տասց: Քառսուն օր մօհուլ տուց, էկաւ, պառաւի
տաւն նստաւ:

Թաքաւոր էրկու-իրեք մարդ իսկեց կան տալ, որ փայլեկան
մը բիրին, գեան: Մէկ ինոր մարդ ասաց.— Մարդ չկայ գէն մարդ
գնի գետին, քաղքի մէջ մէկ մարդ կայ:

— Դոր ի, ասաց, գնացէք, բիրէք:

Գնացին, բիրին թաքաւորի իրես. թաքաւոր ասաց.— Քիւ ա-
նուն ի՛շ ի:— Ծմ անուն Դալու Համգա ի, ասաց:

— Գիւ կանան էսա փայլեկանին սպանեա:

Ասաց.— Թաքաւոր ապրած, կանամ, ամա ընձի քառսուն օր
մօհուլ տուր. ես ծնեմ անծի մէջ, օչի մէջ, քառսուն օխչար գի-
նիս ձը խըմայ, ուտեմ, գեամ ես դաշուան հաւաքեաքին, որ ես
ինոր յաղթեմ:

Քառսուն օր գրեց մը՛ մէ յօդի, օրը մէկ օխչար մորթեց,
կերաւ, էկաւ վըր ուր դաշուան հաւաքեաքին:

Քառսուն օր թըմըմաւ, էկաւ, խեծաւ ուր ձին, գնաց մէյսան:

Քաղաք բիրտն կայնան քամաւա ինոնց:

Դալու Համգէն ասաց.— Ա՛յ մարդ, իջի ցած, ես, դիւ մեր
տէքտ զանեկք մէմէկաւ, ես Աստուած տայ ձի, ես քի:

Թաքաւորի տղէն ասաց.— Քեօ ձեռ տու, ձի. բարե մը տանք
մէմէկաւ:

Խեղքով էր Դալու Համգէն:

— Չէ, ասաց. կուու մէջ մարդ բարե չտայ մէմէկաւ:

— Պա մենք ի՛նչիս կռիւ անենք:

— Վշր ձիու քեամկին մէմէկ կեօրգով զանենք:

Էլան, չու յէվարին մէմէկի զանին. էն ինոր զանեց, էն ինոր.
էն ինոր զանեց, էն ինոր. Չու յէվարին կուուան:

Ինոնց կեօրգեր յիրար կը դպնը, կրակ մէջքերաց կը թռնը
մէմէկից, չըզ մէ խաւու ձու. կը թռնը, դարձ վեր կհնայ երկինք.
խրիչտակներ կասեն.— Կրակ չդպնը, մե ուղքեր իրիցի:

Էվար էկաւ վրէնքեր, էլան գնացին:

Դալու Համգէն գնաց թաքաւորին կօնալս. թաքաւոր պառ-
ուու տուն:

Պառուուն ասաց.— Էս օր շուն շանորդիմ ընձի ըռաստ էկաւք
էն եմ լիդ տը կուռէ, ես ինոր ճար չըմ տանի:

Պառաւ ասաց. — Թող, գնա՛, կնիկ աշխրէս կտու՛մ, քիւ վիզ տաս կտուել մէկ կնիկ ապով:

Ասաց. — Պառաւ, ես անց եմ արեւ, յետ ինոր ես կնիկ չըմբիրի. եմ գլօխ դնեմ ինոր ուղուր:

Ասաց. — Դիւ գիտես:

Առաւտուն էմէլ էրկուս խրտրաց էկան, կայնան մէյտան, տասաց. — Խնչիս կուռինք:

Ասաց. — Էսոր իջնենք վեր, մե սիրտ տանք յիրար:

Իջան վեր, սրտքեր տուին յիրար:

Դալու Համգէն ինոր կը պեղի, կը տանի գեղ Իգգիր, Դալու Անմէտ ինոր կը պեղի կը տանի չու Աշտարակ:

Կէսօրին Դալու Համգէն Դալու Անմէտին վիրուց, ափեց գետին. որ ափեց գետին՝ ուր չօք զանեց Թաքաւորի սրտին. Թաքաւոր ախ արաւ, ասաց. — Ախ Դալու Համգա, դիւ դժբ իս, էսա Թաքաւոր եմ վիզ տը կտուի, քիւ երկս չտըսած տը մեռնիմ:

Ասաց. — Դիւ Դալու Համգէն ինչիս կը ճանչնաս:

Ասաց. — Ես, Դալու Համգէն մէկ Թաքաւորի տղայ եմք:

Ուր չօք վիրուց, ասաց. — Ես Դալու Համգէն եմ ինտեղ յիրար ճանչցան, յիրարու պաշեցին:

Թաքաւոր կանչից. — Դալու Համգա, ինոր վիզ մի կտուի, չու ես գեամ. տուց պուտ մի էրիւն խմեմ, որ եմ սիրտ խովնայ:

— Արեւ, ես վիզ չըմ կտուի:

Թաքաւոր կղուաւ, ձեռքեր բացեց, ասաց, — Զան որ եմ ձեռլցուի, որ ես էրիւն խմեմ:

Դալու Համգէն էլ չզանեց Դալու Անմէտին, Թրով զանեց, Թաքաւորի գլօխ կտուց:

Ուր տղբօր իրեքքեր պագեց, կայնեցուց:

Էդա խալիս յըմն փախան:

Դալու Համգէն կանչեց. — Մարդ, մի վախեք, մենք ձե ձեռք չընք խտայ:

Ասաց Դալու Անմէտ. — Էն պառաւ ձի շանց տուէք, ինչ Թաքուհին բիրի:

Մէկ ասաց. — Կեօ, պառաւ իլէ դիզի գլօխ ձե քամաւա կտնի: Դալու Անմէտ տուն մէ բեռ փէտ բիրեց, դրեց դիզի բիւրո, կրակ Թողեց դէգօ պառաւ մըլ դիզին իրիցեց:

Դնաց ուր Թաքուհին խանեց դիւս:

Մէկել Թաքաւորի Թաքուհին էլ խանեց, պսակեց վըր Դալու Համգին:

Էլան վիր, ինոնց Թաքուհիք տուան, յետ դարձան. գնացին

դըխ ինոնց խորովածքեր, իշ օր յառէջի օր դրած կրակի վրէն,
մէկ կող էփած ի:

Ինոնց խորովածքեր շինին, կերան խման, խասան ինոնց
մրազին:

Աստուած քի արքայութեն տայ:

10 ԱՐԱՐԱԼԱՔ

Ոգմեցոց բարբառով ֆրդական վեպ *

Արարատանայ շէխմ՝ կեղի, էդ շէխը մէկ քեֆե (հիւրատուն)
կը շինէ խեբաթի խամար: Առխանանուն, փոննուն կըսըն.

— Ինչ մարդ գեայ ըս տե, խաց ուտայ, մէկ օսկի էլ տաս անիւ:
Թէ շատ՝ քիչ, Աստուած գինայ, մէկ աւուր մէկ դաւրէշմ կու-
գեայ, էդ տեղ խաց կտան ուտայ, մէկ օսկի էլ փարայ կտան:

Իրեք անգամ էրի, կերաւ, իրեք օսկը էլ փարայ ուռըց:

Վերջն էդ մարդն էսաց. — 'Իաւրէշ, չը՞ս ամչընաս:

Իսաց. — Ընչի:

էսաց. — Օրական խարիր քի պէս կերթան, խարիր կուգեան,
ամեն մէկ իրեք անգամ խաց ուտին, ամին մէկ իրեք՝ անգամ էլ
ուսկը առնըն:

էսաց. — Որ էնպէս ա, քու գլօխ ուտը քու խացն էլ, քու ուս-
կըն էլ, առ, դիւ կասըս՝ Աբաբալաքն էս:

էսաց. — Աբաբալաք ինչ տեսակ մարդ մի:

— Էնպէս մարդմ ի, ինչ մարդ անիւ տուն էրթայ, անիւ մրազն
կը կատարի:

Ֆրմնին էլաւ, գինաց շէխու մօտ, շէխըն էսաց.

— 'Իաւրէշմ՝ իրեք փարի, էկըր, իրեք դան խաց ի կերի, իրեք
ուսկը առը, քի կասը՝ «Աստուած ուր տուն աւըրը, ուր խեյրաբլաման
դիւ կասըս Աբաբալաքն ես»:

էսաց. — Գեացէք, էն մարդ բռնէք, բերէք, կացէք, թըլէք էդ
կոնի տակ:

* Ասած է Յովսէփ Մհ. Յովհաննէսեան:

Եռաց.—Շէ՛խ, ընձը վի կը կապըս:

Էսաց.—Անիւ խամար, մարդ քընց գի աղէկ կայ:

Էսաց.—Ոնչի՛ չկայ, քաւ աղէկութեն ինչ ի:

Էսաց.—Անիւ աղէկութեն, փայ ուզիս, փայ կտայ. ուչխար ուզըս՝ ուչխար կտայ. ձը ուզըս, ձը տայ, քիւ լաւութեն ինչ ի, էկերիս գըի մարդ կասըս:

—Դիւ էստտեղ կապած պտի մնաս, ես տի էրթամ էն մարդիւ մօտ, քննիմ թէ ըշտակ ի, դիւ կազատուըս, թէ սութ էլար, քիւ վըզ կը կտրիմ:

Դաւրէշ մնաց էն տեղ կապուած, զինք էլաւ, գինաց. թա օրմ, թա տաս օր էն մարդու տուն խասաւ. տեսաւ վուր ան մարդ, ուր կնըկ դառնապու վերէն նստած՝ էսաց չէխուն:

—Բարով էկար, նստի. Նստաւ:

Էսաց.—Խաց բերէք էսա մարդուն:

Էսաց.—Ոչ ես քիւ խաց կուտում, ոչ քիւ ջիւր կը խմեմ: Թէ դիւ իմ մրազ կատարեցըր, քիւ խացն էլ կուտեմ. ջիւրն էլ կը խմիմ, թա չկատարեցըր, ոչ քիւ խաց՝ ոչ քիւ ջիւր:

Էսաց.—Քիւ մրազն ինչ ի:

—Իմ մրազ կամչնամ, չըմ կէրի ասը:

Էսաց.—Ոնչի՛ չիս կէրի, շատ պտի ըսըս՝ քիւ կնըկ տու ըձը:

Էսաց.—Իմ դարդն էլ էդա ի:

Կնկեան էսաց.—Կնը՛կ, գըի տուը ան մարդին:

Խաց կիրան. էրկուս խըտ իրարու խիծան, գեացըն.

Թա օրմ՝ թա տաս գեացըն, տուն խասան:

Էսա մարդ գաւըրըն արձկեց, անիւ պալսեիւն էլ անիւ քեօռով տուեց, էսաց.—Դաւրը բարձ, գնա՛ բարով, խազար բարով:

Էդա կնըկն էլ տարոււ, մէկ տան մէջ դրեց, էսաց.

—Դիւ իմ մէր, իմ քիւրն է՞, նստի, քի խամար կի խմը, քեօ էրայ:

Մինք դառնանք Աբաբալաքը վըէն:

Աբաբալաք, ուր խրօխպէրնիր կը կուտըն, կը զարկայ, տաս մարդ կսպանայ, յետը կը մեզը կասը.

—Բօւ ի, էսա խուղէն էրթամ:

Ձուր ելիեաք կտունը, կը քեաշուը էդ խուղէն:

Ո՛ր տեղ որ գինաց, էկըն առջն, ասըն.

—Մի խուղից գինա, մինք իծարայ չինք էնը, դիւ ընչի՛ էկըր:

—Ջանըմ, էսաց. իս ճանփուրթ մարդ իմ, կընցնիմ:

Տասընիւրեզ օր էդ տեսակ գինաց. մէկ տարըմ ըռասս էկաւ. ոչ գեղ ի, ոչ քեկըն ի, ոչ մալ կայ, ասըն.

—Մինք էսա տեղ կունանք մի բռնինք:

Իրիք օր էդա տեղ մնացըն, մարդ անիւնց վերէն խուսացող չէղան:

Դարձան ուրանք մեզեցըն, սուրցըն.

— Էս տարը էս տեղ միլի տեղ էղնք. էրի, ապա խու ժողուինք առնքք էսս մարդիւն, կեպնը օր մեզի տեղ տայ էս տարը:

Ելան տասը խաւն ուռն, գեացըն Շէխը Արարահը կօնը թափ, բարե տուեցըն, էն էլ բարե առըց,

— Արարապնք, էսաց, խէօ բնը.

Էսաց.— Ի՛նչ է, էս տաքըն էս, իմ խթապէրնիր կուռանք, քի՛նէ ճեյվը կինիմ, ըս տարը մէյ տեղմ առա:

Շէխն էլ էսաց.— Բարո՞ղ, խազար բացով, ճրտեղ կուղըս, ա՛մա:

Էսաց.— Քիւ կամբի՛ն է. ժրտեղ դիւ ընդուռնիս, յս էն տեղ կը նայիմ:

Շէխու մարդիք ասըն.— Զէ, քիւ կամբըն ի, մարդժ տգւ անիւ, որ տուեցիր, թուղ գեան յաղրքի մէկ եսն անիւնք գնըն, մէկ եսն էլ մինք ինք. գաւումնը տէր է. էդաւ որ անիւ ճայարմիր էկան անիւ վերէն կուռ. մինքն էլ անիւնց արտում տնինք:

Արարալաք գինաց էն ասըն գրեօխ, ուր ելեաք բարձեց. էկաւ, յաղրքի մէկ եսն կօնիր զարկըցըն:

Շէխուն մէ սուլայ կար. էդ տղէն էլ Շէխուն խեւ կերթէր Արարալաքը տուն, Արարապնքն էլ տղըն չամիչ, ընկիւղ, թուղ, խորմա, կիտէր, տղէն էլ սուվոր էր, ամին գեախ կերթէր:

Շէխուն կայ օխաը աղջիկ, էն մէկ տղան է:

Արարալաքըն էլ կայ եօթ տղայ.

Մէկ ժամամալմ ընցաւ, յաւուր մէկ տղէն կերթայ էն տեղ, կը մթնը, կը բերըն էդա տղըն Բեհը (Եմիշ) կուտան, տղէն կը մնա էն տեղ. Արարալանքա ախպէր կէս գշիրըն կուգեայ. կերթայ ուր տեղաց վերէն, կը խի մէկ մարդ կայ էդ տեղ, մութ, քեաշէ խան, չալ, կը գարկըյ, տղըն կուպանայ. Աղիւ կընդ կը յիմնայ, կասը.

— Տնաւէր, էդա ինչ արեցըր, դու Շէխու տղէն սպանըցըր:

Կասը.— Ինչ Շէխու տղայ:

Կասը.— Շէխու տղէն էկաւ էս տեղ, Բեհը, ըսն տուեցընք, մութն էլեր էր, չթուղցընք, պարկաւ էս տեղ, միայ լուսուն մինք անիւ խօր ճուղաք աը տանք, ճր էն տեսապն է, անիւ ջանդալ տանընք, կուրցըցընք:

Արարապնք էսաց.— Զէ, իս ունըմ եօթ տղայ, եօթն էլ կուտամ անիւ ուղուրն անիւ տղըն ջանդալ չիմ կուրցըցըմ:

Մնաց լուսուն, Շէխն էսաց.— Ետմա՛ն, իմ տղէն կուրիսեր ս:

Արարապնք էսաց.— Մնը տաւն է:

— Ի՛նչ, էսաց. էրթանք բիրընք:

էսաց.—Ինչ բիրընք, իմ ախպէր զարկէ, սպանէ.

էսաց.—Սպաննէ, սպաննէ, բիրէք, իմ աղը ջանդակ տանըմ վերցըցիմ:

Տղը ջանճակ տարաւ, վերցըցեց:

Աբաբալաք մեղեց.—Ջանըմ, մինք ինչ էնինք, մարգիւ տղէն էլ սպանըցընք . . . մինք էսա տեղէն բառնանք, էլմէլ էրթանք էն տարը գլեօխ, չըմֆի դուսմնութեն ընկեաւ մի մէջ:

Մէ քեանըմ օր մնաց. Շէխի Արաբան ճանփեց մատ Աբաբալաք, էսաց.—Քիւ մեծ աղէն ճանփայ գեայ, ես սպանիմ. իմ սըրտն էլ դըմնանայ, էլաւ մեծ աղէն ճանփից:

Շէխը Արաբան տաբաւ միծ աղէն պոակից վըր ուր աղջկան:

Մէկ քեանը օր էլ մնաց, մէկէլ աղէն ուզըց, աքսպանը:

էն էլ տարաւ, մէկէլ ախչիկ պսակըց վըր անիւ:

Եօթ աղայ էր, եօթն էլ ախչիկ, ախչիկներ պսակից եօթ աղէկներու վրէն, մէմէկ մէ տուն դրեց:

Համա Աբաբալաք գիտը թէ աղէկների կը տանը, կսպանը:

Աւուր մէկ Շէխու Արաբան էսաց.

—Թուդ Աբաբալաքն էլ գեայ, իս սպտնըմ, իմ սըրտ խուսնայ:

Աբաբալաքն էլ գինաց, մտաւ անիւ կոնի առկ, բարե տակց, բարե աւըց, Շէխը Արաբան էսաց.

—Աբաբալաք, գիտիս, ընչի իմ ճամբիս դեխ քի:

էսաց.—Ընչի ես ճամբիս:

էսաց.—Քիւ եօթ աղէկներն էլ սպանիրիմ, գինա էոտ տուն. մէկ քամաւա էրայ. արե, քիզի էլ կսպանըմ.

էսաց.—Քիւ ջան սաղ մնայ, ընձի էլ սպանըս, ախպէրա էլ սպանըս մինք քիւ աղիկութունից հալա դիւս չընք ի կե:

Գինաց էն տուն, տըսաւ.—Ինչ. ուր կընկ. նուր քաղաքան յիրար ճանցցան, մէկ սանաք յետացան:

Շէխն էկաւ, էսաց.—Աբաբալաք. արե, նստը էսա տեղ:

Նստան:

Շէխ էլաւ, խօլամ մը կանչից, էսաց.

—Ասիւ եօթ աղէկներ կը կանչիւ թը գեան իմ աղջըկներիւ խեռ:

Ամենըն բիրըց անտե, կայնան.

էսաց.—Աբաբալաք, էսի քիւ եօթ աղէկների.

էսաց.—Ին, էգի իմ աղէկների:

էսաց.—Աբաբալաք, էսի իմ եօթ ախչիկների, պոակ էրը վտը քիւ աղէկներաց:

էսաց.—Խն, էսի իմ խարսների:

էսաց.—Աբաբալաք, էսի էլ քիւ կընկ. կը ճանչնան:

էսաց.—Խն, էս էլ իմ կընկ:

էսաց.—Քիւ տղէկներ, քիւ խարսներ, քիւ կներկ. առ, գինա. քի խամար խնդա, ուրախութուն էրայ:

Աբարալաք առըց, գինաց, նոր քաղասան էն տեղ էկան վեր իրարու, ուրախացան:

Մէկ ժամանակմ մնաց Աբարալաք, ուր խօխալէրներ էկան թրխ յինք:

Աբարալաք կայնաւ կռըւ. քսան մարդ սպանից, տասն էլ բըռնից կապըց:

Խօխալէրներ լաւաւ արըցըն, ասըցըն.

—Աբարալաք, խնդրինք քիզի. զմի թուղ, էրթանք էրկըր:

Թուղ իտու, էլան գիացըն, ինչ օր տըսան, դաւ արեցըն.

Նուր քաղասան էկան թեխ Աբարալաք, ասըցըն.

—Դիւ մի մեծնիս, ինչքան մարդ միզնէ սպանըցըր, քիզի բախչեցընք, ինչքան քալան թուլան արըր, քի բախչեցընք. քինէ կաղաչինք, դիւ գեաս, էրթանք մե էրկըր, էլի դիւ միծ, միք փոքր:

էլան, բարձըն, գինացին ուրինց երկըր:

Աբարալաք էղաւ անիւնց աղէն:

11

ՀԱՍԱՄ ԱՂԱ

Մական Գինեկաց գիւղի բարբառով *

Հասամ աղէն էլաւ իրի Սբարկերտու բիրդ. աղջիկ տըսաւ, ուր խամար ուզեց. գնաց: Բօշու կնիկն էլ էնու սիրողն էր, էդո Հասամ աղէն էղաւ կնկեան էսաց.—Իս գինացիր իմ Սբարկերտու բիրդ. աղջիկմ ան տեղ տըսիր իմ, ձը խամար ուզիրիմ. իկիրիմ, գնաւ ան տեղ, տես, կը խաւնիս, չըս խաւնիս:

* Պատմած է Զատիկ խելոյեան ֆոլերէն:

Բօչու կնիկ իւաւ, գինաց, աղջիկ սըսաւ: Աղջկան զարզ էլ խօրոտ ախշիկ չիկայ: Եդ կնիկն էլ մտածեց.— Հասամ աղէն էս աղջիկ տանէ, էլ իմ խեռ չի խօսայ: Երու, գինաց Հասամ ազի մօտ, էսաց.— Հասամ աղա. դիւ չամչըցնը, դիւ գինացըր էն գէշ կնըկ քի խամար ուզիցիր:

Էսաց.— Ուզիր իմ, որ ան տեսակն ի. էլ իս փօշման չըմ էգնը աղբօրս խամար կը բիրիւմ:

Հասամ աղէն էլաւ, դուր մարդիր ժողուից, գինաց Սրաւիկը տու բիրդ, աղջիկ սըր բիրի աղբօր խամար:

Դշիւ մնացըն ան տի, աւաւտուն գխարս առն. ընկեան ճանրախ, գինացըն Դինացըն խաւան օվայ—դաչաւ: Հասամ աղէն դրսւախի վրէն էր խիծէ, աղջիկն էլ Զուաւնու վրէն, Հասամ աղէն ձին խաղցուց. Զուաւնին էլ իսկ գինաց, քեամին իւաւ. զքեօղք տարաւ դնն: Հասամ աղէն գտրձաւ, իբըչըց յետուց, տըսաւ խարսի իրիւբաց. որ տըսաւ, ծռաւ: Նոր փօշվմաւ թէ ընչիւ տըր խամար չի բիրից: Առից խաղ տեսէ:

—Մը մընարս, սեւս մընարս ըմ— Սա երախտապարտ եմ հարիւր ե—
վի բայէ վի բայէ բախտապարտ այն քամինն այն
վորձանքէն:

Բայէ խըրտը չեայ բիւ ժօժիյաւ Լէյ- Զարկեց աւեր քամին գիղանի Լէյ-
չախանի դաչալ լախանի քօղքէն.
Աւերը բիւ սըսը գիւ ալայէ: Զգեց (ձիւ) Թամբի կազմուածքի
վրան.

Զաւէ Հասամ աղայէ դաչալ վե քեար. Գեղեցիկ Հասամ աղայի աչք ընկաւ.
Դին ու սալօս բիւ քեարը բիւ սեւս Սիրահարիցաւ, իրիւ յիմար աչ-
յաւնայի: խար ընկաւ:

Աղջիկ կը կարծէր թէ իրեն համար կը ստենն. երբոր
կը յիմարանայ, կը հասկանայ գնջուի ախջկան խարդախութիւնը
կատէ.

—Հասօ, դիւ դիմիւ քալըր սեարի —Հասօ, դու խեւթ ես. զլուխդ
դիւ քիւնիւնեա. խեւթ չկայ.

Դիւ կեալի մըրքամ բիւ դեաւդիկայ Դու գնջուի աղջիկ—սխեկանիդ
դիւ գըմ շաւիմի, իս յեղիթի Զեւքոյ կը ճաւրեա ինձի ուզող
Խեյլի քեթի թիւ: չի խեյլիյա կրամ ա Հալսեաւոր որ գիւրայ, ինչ մի
ծանար (միծ) հարանեար ի.

1 Վէպս ամբողջովին երգով կառուի. աս օտարածուած է, ամեն ասոյ
իրմէ մի բան կասէ. կատիցնէ. որով եթէ մանրամասնութեան մեծեմք. աս ընդար-
ձակ կը լինի: Այնչապ գեղեցիկ եղանակով կեպէն որ ասերը կարտասուեն:

Հարցն ա հաւանդեմ: Հրկան, Փրկան, Սկան հաւաքուեցան, Հաւան ու
Փրկան,
Քաջաւ քիւմա հար ահ կուցանմ: Յրուեցան երեք գիւղի վրայ:

Հասամ աղայի եղբայրը լսեց հարսանիքի խանգարուելը, եկաւ.
տեսաւ եղբայրը խնկեացել է.—Սղբայր. դու լէյլախանի համար
քնչու կը ծախս. բերինք, թող քեզ լինի: Հասամ աղան ես
կտտէ.—Ի նախնեաց ով տեսած է փեսան հարսանիք գնացած լինի
մեր օրէնքի մէջ:

Աղջիկն ես երբ տեսաւ Հասամ աղան, սիրահարեցաւ, սկսաւ
ծրգել:

—Ըծիկայաւ մըն Հասամ աղա միւ Սա կը կարծէի Հասամ աղէն նոր
գաւա յիւ սեւոր ֆուրքիս.
Դամեմի դը մերք սարսաբի խնչիս Այժմ կը նայիմ հարսնէւորնէրու
յեւեմ:

Հասամ դիւ մա չա դրեկվաւ ըռազ Հասամ, դու մի ընկնիր տշխար.
կոռչիկեակ մարիւ: Ժողկազարդ բուրառառան մըռնեմ.

Թաւդեա գոյ ա սեւ ա Ամրողջովին ծաղկուելք ու խնձոր է.
Ունաւ Ծրայեղա դը օսմ, դիւ դը Արի Բարեկերտ, քեզ կը յանձնեմ,
գամի չա ու թեփա: դու գիտես վերջը:

—Թազ կույկեակ դիւ դը թեփ հա- Այն ծաղկանց այգին որ դու կու-
րամ երես ես մըն մա թիւ: սէիք մինչև հիմայ իմը չէր.

Վոյա մը մա կըրի ըծիս թեփա ես օգուաւ չուեմ այա օրէն վերջ
կեայա Ծրայեղա: Մարեկերտու բերդէն.

Դիւ աղա թի ըռազ թադի խովա: Դու չէն մնաա ծառով, այգեռաա-
նով մէկ տեղ.

—Էսով չի գեօր թիւ դիւ շանդը թիւ Այն ինչ անդին քար էր գէպի մեր
դարաժե ժաղա կողմ համբեցիր:

—Դիւ գուշի, գուշիկ սորի թըշըր վի Դու վարդ մը. կարմիր վարդ մը,
ազը կայ դը ժօրի. բացուեցար վերի այգին

Հարամ մընա դիւ ֆեամիքի ըմրիկա մըն Մինչև այն Հասունառաւ կացնի
սեւիյա եռօե չա դը քօրի: Աստուծոյ արբիս կեանքը:

Դիւ գիւշ. գուշիկ թըմի. Դու վարդ ես, բացուած վարդ մը.
եւ գամըմ, դիւ ասկորայի, ետեմ Զգիտեմ, դու յայտնի թէ գաղտ-
բըխաժի: նի (եւ),

Դիւ խուսօրմայ Հասամ աղայի դայա Դու գեղեցիկ Հասամ աղայի նչա-
թիւ: նածն ես:

Եւ թաթաթի միւ Շերեմի: Միւ Շերեմի յարմար չես:

—Բեամեմիկայ դիւ դըմա ըռահանայ, Հասակդ կասեմ համեմ, մզկիթնի-
ըռահանակ թեւա մզկիթամ բու առաջ (բուսած) համեմ:

Աճուրդիդ զը միճեա զուշումկ օրօհեամ. Բո շարորալ կը նմանի կուռնկի ու
բառերու.
Դիլ խո հարամ կեամ բաշ Լէյլախանի Սրտուս կարգիլեմ գիղեցիկ Լէյ-
լախանէն յետոյ.
Ախաւ բըննա մաւ բու հարմարամ: Ամենեին կնիկներու մէջ չմտնեմ:
— Բեաժնըկայ դեա զըքեմ զը միճեա — Հասակիկդ կասեմ, կը նմանի
լուահանակի բեաւ օհրամ. վանքերու առաջի համեմ (բոյսի) մը.
Ավրոհ դեա զը միճեա բըլըմ ու շեւամ Բո շարժում կը նմանի ընձի ու
առիւծնիերու.
Բաշ Հասամ աղայի դայալ զըլըխո հա- Գեղեցիկ Հասամ աղայէն յետոյ.
րամ կեամ. սրտով կարգելեմ.
Ախաւ մա լաւ բու մեհրամ. Բնաւ մարդերու հետ չի խօսիմ.
Դիւ գուշի, դեա բենն մակեամ. Դու վարդ (եւ), քեզ չեմ հատուտէր,
Դիւ սեւի, դեամ ժե մակեամ. Դու խնձոր (եւ), չեմ քաղեր (քեզ).
Դիւ շիւրի, դեա դեամ մակեամ Դու շաքար եւ, քո համ չեմ առ-
նեմ.
Հագար դիւ զըլե աղիգե մըն թիւ Հագար գու իմ սրտի սիրածը լինիս,
Էազ բաւար մակեամ: Եւ հաւատ չեմ ընծայեր:
— Բեաժնըկայ դեա զըքեմ ըռահանա. — Հասակիկդ կասեմ համեմի.
Ըռահանակե յե հեշիմե կանանչ համեմի մը.
Հար սե բակ դեա հարմիւշեա. Բո երեք ծամ մետաքսէ.
Բաժառը Զին ու Մային եւ. Զին ու Մային քաղաքիւնէ.
Հա լի կեսսի դեա բըռամիւսեա Սյն ինչ մարդ քեզ համբուրէ.
Էդի բու մըրիւնալի բիւնիմեա: Այլ եւ երէք նորա մահ չկայ
Հասակդ, կասեմ, համեմի (նման). Հասակդ, կասեմ, համեմի.
Բեաժնըկայ դեա զըքեմ ըռահանա Զրի մօտ բուսած համեմի.
Ըռահանակի ալ դայի, Բո երեք ծամեր կը նմանի.
Հար սե բակ դեա զը միճեա. Մըսըրայ քաղաքի կոկուած մե-
Արմիւշե բաժառե Մըսըրե բերթիփի զայե աքաբի-
գայե
Կեայէ, կուշ մալ բարե. Աղջիկ, աւեր հօր տուն.
Մըռամիւսանակի ըժդեա խօսիւ թիւ. Եւ քեզմէ համբոյր մը ուղեցի.
Դիւ հար մն դայի: Դու վերջապէս չտուիր:
Բեաժնըկայ դեա զըքեմ ըռահանա ա. Բո հասակդ, կասեմ, համեմ է.
Ըռահանակի լաու բաժայի Փախու թուած սիրուն համեմի մը.
Դեա սինկ սինեա զեռիմեա Բո սիրտ ոսկեայ սեղանի
Մամըք ժիւնանի ժառժիւրի, Ստինքներդ յախճապակեայ բա-
ժակի.
Տու աղիւս սերի դայեա Նրկու յակինթ ծայրին հաստատ-
ուած.
Դըսըրկա մըն աւալա խոսե ալա Խեղճիս վախը Աստուծմէ այսէ.

Դեռիյե խառիբան քը մըրըմ, քը միմեա Օտաը դունեը կը մեռնեմ, կը մնայ
 քաւ նա դայե անձեռ տալի
 Հը ռազկուկեկ հաքիւ պէ ռազկանայ. Ինձ այգի մը կայ առանց այգեպանի
 Սըխմըկա վի գուլը մէյվու կաւի ըռա-
 հանա
 Հակեա դիւ գերմանի շաւրայի դը քուի. Եթէ դու գիշերուան դեղը կը
 հարցնես.
 Խոհդանի շոքէ չար մամըկանա: Բո գոյգ քրդնած ծծերդ են:
 Մը ռազկուկեկ հաքիւ նիւ ապա կեամ. Ինձ այգի մը կայ, նոր չէնցենեմ.
 Սըխմըկան լեռան մէյվըկան լէ օիւ օա- Եննարան կը գարնեմ, բարունակը
 կեամ. երկու տակ կանեմ.
 Բաշ քաժմըկայ քյըմդ աւ վի գուն-
 դըկի մըտար թակեան
 Դիւ տամիւնի տամիւնակ դարի.
 Դեա լեւ շաֆրե դըդան մըրարի, Բո չլթունք չաքար, ատամը մար-
 գարիտ,
 Գունեօ մըն սեա մալ դէ հաքիւ. Իմ գիւղը հարիւր տուն կար,
 Մըն եապ սեա մալան դեա ըլխորա- Ես այդ հարիւր տնէն քեզ ինձ
 թի քըժառլի: համար ընտրեցի:
 Բեաժմըկա դեա, դըքեմ, ըռահանայ. Հասակդ, կըսեմ համեմ է, համեմ
 ըռահանակի դան ճամա, մը գետի մօտ,
 Բա կու խըրաք լեռայ քիւ սըհաք ու Ժամուլ ու Ժամանակուլ գարկեց
 դամա աւեր քամին.
 Կեալէ, կուլ մալ քաքէ, եազ քյըք Աղջիկ, աւեր հօր տուն, ես փոքր
 քիւմ, էի,
 Դեա մը եխըսօի քեաք վի խամի. Դու զիտ ձգեցիր այս մտառան-
 ջութեան առաջ.
 Մըն դօտըկեկ հաքիւ ժը խազալեկ սըլէ, Ինձ սիրունի մը կար նման հա-
 մեստ եղնիկին.
 Էժ քաժմըկայ խո քամամ է. Իր հասակը չափաւոր է:
 Դե մամըկայ Խո սուգուլ է Իր ծծերը վարդակաւմիր,
 Դի քըմա լաւան քաւ շաւ քադալ է, Ամբողջ գիշեր աչքեր չեն տեսներ,
 այլ ինչ օգուտ են,
 Թամիւսան դանիյաքա դըլէ: Համբոյը սրաի բաւականութիւն:
 Սըքիյա, սըքէ նա քէ, Առաւօտ է, առաւօտ չէ.
 Դըլմու գերի մամըկան դեա թըքընէ Ոսկեգոյն ծծերդ կախ ընկած են,
 մուժքա վանարի.
 Հուսքայ, հուսսաֆեա մըրընէ, Վարպետ ու արհեստաւոր մեռած
 են.
 Շակըրօ ճիւ շիւմը ուարիւ Աշակերտը նոր ելած է (տեղը
 բռնած).

Արքայա՛ մը զի բեաժնըկայ բըրճոյ Առաւօտ էր, ես տեսայ իր բարձր
 խո յը խամըլանդ. հասակը, որ կը հագուէր,
 Ղարա փուշիյ դոր ֆուսմ Միւսըքի գը Մուսուլի սև փուշին գտակի շուր-
 ժաքը յանե. ջը փաթաթած էր,
 Կեյի, կույ մալ բարե, սիւմ դադարե Աղջիկ, աւեր հօր տուն. յանցանքս
 մըն չի բիւ. ու վնասս ինչ էր.
 Դեմ ետի միա մըն շամբըլանդ. Դու այն սիրունին էիր, որ ար-
 ձակեցիր,
 Արքայ ա չախա մասայիարի, Առաւօտ է, գործի ժամանակ.
 Բեաժնըկայ բըրճոյ խամիյի. Բարձր հասակը հագուեցաւ.
 Հիւրը-հիւրը մաշիյա խամիյի յա- Մանրամանր շորորայ հանգիսա-
 վաք հ. տան.
 Դըլի մըն աւօտա խոսե գույ գովան Աստուծոյ թշուառիս սիրտը խոր
 բիւ. խոց էր.
 Ակըր խոսե միւ վա կըրքը Աստուծոյ կրակը նոր բացուեցաւ,
 Բեաժնըկայ բըրճոյ բորի, Բարձր հասակը անցաւ.
 Արլաւ սըլաւ ա խոսե բիւ մա դայի. Բարեն ու Աստուծոյ բարին չտուեց.
 Նա զանք խիզան ես մը բիւ, եանե Զգիտեմ, զիս աղքատ կարծեց,
 կըրա ֆուրաի: կամ հպարտութիւն արաւ:
 — Նա խիզանէ ա դեմ բիւ, մն մը կըրա Ոչ քու աղքատութիւնից էր, ոչ
 ֆուրաի. իմ հպարտութիւնից,
 Զանե գուցի աջանամ սեար մըն, Դեղական համայնքին աչքը իմ ու
 սեար դեմ բիւ. քո վրան էր.
 Արքե ուտա բը լընա բեար ափի, Վաղ սուաւօտ արի, գնանք ջրի
 եզերքը,
 Սեարի խո բընմ ափա գայագի: Բո գլուխ լուամ վարդեջրոփ:
 Ռամիւսանակի դեմ մեասոյ բեռի վի Համբոյր մը չտան այդ բարևի
 սըլափի. փոխարէն.
 Սուարակի. բեար դերիյե բեաղդ ըռե- Ձիւաւոր մը նայեց, անցաւ քո հօր
 մի, մը զանք չի կեսա ա. դուան առաջ, չգիտեմ ինչ մէկն էր.
 Դեմ կըրաւ ֆրան ա: զըրիւն աջաւ: Դորա շապիկ քթան՝ զպուռնը սըն-
 դուս էր:
 — Կեայի, կոյ մալ բարե, յիւ ու- Աղջիկ, աւեր հօր տուն. դու համ-
 միւսակի բեաւ մըն, բոյր մը տուր ինձ.
 Ըծվի դընեայ հ բիւ ու բեաւ ա. Այս աշխարհիս մէջ հերքե ու բաւ է.
 Զեարիյե, սեարի խո հըլինեա, Խեղճ ամաչկոտ, գլուխդ վերցուր,
 Բանե, ըռօժ չի դամա Նայէ, օրը ինչ ժամանակ է,
 Դեմ ափմկ ֆեաղդ սպիյա. Բո կուրծք թղթի պէս սպիտակ է.
 Մամըր խորմե Բադայա Մծերդ Բաղդատի արմաւ է.
 Ազանք մը դարաւ ա: սեար պը կեաւոր. Իմ լեզուս գրիչ է որ վրան կը
 չըջի,

Էազ քրջուի բիւմ, մը մեռն կըրթնեաւ. Սո փոքրի եմ, զիս մի լացներ,
 Մը քրդեա քչեա կեազի զերի- մայ Զիտ՝ տուր Բակեծամի շալակ, տնէ
 քը մայ քը փառքմն Ի տուն չղեցնեն.
 Հակեա հաւանցի, ըծիս հաւանցի, Եթէ հաւանին, արդէն հաւանին,
 Հակեա մն հաւանցի մը քիսն փախ- Սթէ չհաւանեցան. զիս թող ձգեն
 չէ քիտկա սաքի, մի տաւրուայ հարսի ծոցը,
 Բըքան մըն քը հաւա միմե . . .
 Էազ քրջուի բիւմ, միս փառքմն իս փառք էի, նաք արքունքի հա-
 տայ.
 Երբեք գուշի կի քնհարե կազ խա- Նման գաւընան ծաղկի մը ես գաւ-
 միքմ գաւրուած եմ,
 Ֆիկկի խըրաք լարիայ չեգայ լաւի- Բաղդը անխին գաւրկեց իմ երի-
 մնս խո շարքիմ. տաւարադաթիւնս պատրաստեցի.
 Էփար ա, քաշ կփարա մաղրաքան Սրեկոյ է, առաջի երեկոյ-արևմուտ.
 Դեա լաւ գը ռաշն գըջամմ քըպման Քո աչքեր սե . . .
 ըծ խո սարաք ա. . .
 Դեա կոչըկնմնն ափալա խոսե խաղը Դու իմ Աստուծոյ թշուառիս մախ-
 քիւ կը կերած ես,
 Հասգիյե մըն ծե վարայ, Իմ ասկորներն էլ թազ տուր
 Բեաժերկա դեա, դըքիմ, ըռահանա Քո հասակ, կառեմ, համեմի (քոյս) է
 Ըռահանեկի գրեծա, Համեմի երկաք (քոյս) է,
 Սըքան, եփարան խըմաւալ պատեծա, Առաւօտ երեկոյ գիւք գէպի վեր
 կը ձգե, (կերկնայ).
 Գեայի, կույ մայ քարի, Քա աղջիկ, աւեր հօր տուն,
 Դիւ ըռամիւսեանկը քըդամայ, Դու համբայը մը տուր ինձ.
 Բըսա մըն, քըյա կուճի քիմա ժըխորա Տուր ինձ, թող գիւզ գրաքիք ինչ
 քըքնժըն, կուզին, ասեն.
 Զերիյա, ռաքա, քըլըն սեյրանեա Սերեկիս, նլ, գնանք այցելութեան
 մամե մերան, մարդկանց մօտ.
 Հիւն խոսե կեան, խոսե դը հարկնմ. Դուք Աստուծուն էք, Աստուծ
 կը քիլեք.
 Հիւն քը ժըլըրըն ուան գեռան, ուան Դուք մտածեցէք այն ոսկուն ու
 գեդիւմ: շղթաներուն.
 Ըմ խեյըրկայ խոսե ըռա Աստուծոյ շնորհիւ . . .
 Դեափե մը խալ ա կըրտան քը փարա Իմ բերան ընկնի իր խալ վզի տակը
 Բըլանի կեայ, ալըրի չենեմե բիւ մա- Թող գծոխոց կըակին մէջ գիս
 չիւրան ձգեն.
 Էազ գը մըրըն դիւ ուարա սեաք մը, Սո կը մեռնեմ, դու արի իմ վրայ.
 Վեանի կըրասի խո քը դարիմա քը- Քո հին շապիկն հագիր, սուգով
 կեա քեաք մըն, ընկիր առաջ.

Հարա գիտարարան ուտաւ ըսաւ ուս- Մինչև ուխտաւայրը արի իմ հետ
 օայ կեայ մըն
 Հա յի կեասի բէ քյօմինեա Ով որ մեղի բան ասէ-բանբասէ,
 Բեծի սեւիա խոսէ գրքիւ հախ բիւ: Ասա, «Աստուծոյ Թշուառ որբը
 առաց իրաւունք է»
 Էազ դը մըրըմ ըսօծի չարան. Սա կը մեռնեմ չորրորդ օրը (չո-
 բեքչարթի),
 Մա հիմն օան սեաւ չորեկ դարան, Զիս գոյգ փայտի վրայ վերցուցէք-
 Հիւն խոսէ դրկեան խոսէ հարինան. Եթէ Աստուած կը սիրէք, Աստու-
 ծուն կը հաւատաք.
 Թանրի չը մըրա մեղին դը կեան. Պատուիրեցէք մեծ մօլլաներուն,
 Սեաւ շուշդըմա մը մա չազինէ: Լուացուելուս վրայ չխաղան.
 Հարա գեմա սեաւ մէ չորեկ կեանեա, Մինչև գան մեր վրայ գոյգ սիրա-
 հարները.
 Էազ դը մըրըմ սօծի շաշան Սա կը մեռնեմ վեցերորդ օրը (ուը-
 բաթ),
 Մա հըլանին օան սաւ չորիկ ժարգան Մեզ վերցնեն գոյգ մը դազադի
 վրայ,
 Հիւն խոսէ կեան խոսէ դը հարին. Եթէ Աստուծուն էք, Աստուծուն
 հաւատաք.
 Թանրի ըլ մեալայի մեզըն բը կեան. Պատուէր տուէք մեծ մօլլաներուն.
 Սեաւ շուշդըմա մը մա չազինեա. Թող իմ լուացուելու վրայ չգրադին.
 Հարա գեմա, գեմա սեաւ մը չորեկ Մինչև Թխաչեայ գոյգ մը գան
 չաւ ոաշա: իմ վրայ,
 Բեաժըկա դեա, դըրեմ, ըսահանայ. Հասակդ, կասեմ, համեմի (բոյս).
 Ըսահանակ բեաւ բադեանի. Համեմ մը պարսպի առաջ (բուսած)
 Սըրահ, եվարան խնաւ ավերք բիւ Աւաւօտ, երեկոյ զինք կը ձգեր
 խալ վզին.
 Կեալէ, դիւ ըսաւիսանակի բըսամի, Քա ազջիկ, դու համբոյր մը տուր
 ինձ.
 Բըլա մըն բաւեժըն մաւ ակըրե չեան- Թող զիս ձգեն դժողքի կըսկի մէջ-
 նամի:
 Զի դըկեամ հալկեմըն բեալանկազան Ի՞նչ ասեմ իմ չուառ վիճակիկս.
 Զարի ըսունըղմա ասմարան խոթընայ Նարնջագոյն, Թխագոյն (սիրա-
 դրինդազան.
 Դըրսըկա մը աւօաշա խոսէ ավա. Աստուծոյ Թշուառ իս վախը այօ է,
 Դեաւըյկ խաւիքան բը մըրըմ, մա Պանդխտութեան դուներ մեռնե-
 կեան մա բու մրազան. լով չհասնենք մեր փափաքին.
 Գունօրկէ մը դաւարա, չըմա շահիան, Իմ գիւղը հարսանիք է, ուղարկած
 խաւմայի, հն քուն չգայ.

Դրտարմ գունն ու լինար բըրեհասը Վախենամ գիւղացիք ու դրացիք.
 Վարժինն
 Մա բըխս բեար բեայայի: Մենք մենք վտանգի առաջ:

I2

ՀԱՅԴԱՐՑԻ ԱՆԻ ԱՂԱՅԻ ԵՒ ԵԶԴԻ ՔՕՔ ԱՂԱՅԻ. ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

(Թարգմանութիւն գրական բարբառով) *

Այլի աղան պատուաւոր կերպով գնաց Քօք աղային տուն, որ նրա աղջիկ Զարիֆ խաթունը կնութեան ուզէ: Քօք աղան տունը չգտաւ, նա Վան էր, որով վերադարձաւ իւր տուն:

Քօք աղայի եղբայրը Նրեան էր, դարձաւ իւր տուն, լսեց որ Այլի աղան եկած է եղբոր աղջկան ուզեկան. չընդունեց, առաւ աղջիկը 50 ձիաւորով որ տանէ Վան: Այլի աղան լսեց. զոյս, մի հնար մտածեց, որ աղջիկը իւր հօրեղբոր ձեռքից խլէ: Նա հաւաքեց թուռները (ցեղապետներ), ձևացուց թէ իբր թուռն մի մեռած է, պիտի տանեն թաղելու: Հարիւր ձիաւոր իւր հետ առաւ, գնաց Բեկրի Քօք աղայի գիւղի միջով և նորա դռան դէմից անցնելու վերայ էր. տեսնուեցաւ ձիանք զարդարուած, մի ձիու վերայ ևս փաթաթուած թաղիք մի դրուած էր իբրեւ մեռած. այս միջոցին Քօք աղայի ընտանիք և երկու աղջիկներ դուրս ելան. որ հանդիսատես լինին և լսեն թէ քրդեր ինչ եղանակով «Դլօ» կերպեն:

Շարոյի Սլէման յանկարծ բռնութեամբ հանդիսականներու

*) Այս պատերազմի անցքերն երգեց ամբողջապէս մի գեղու, որ հարեւանցի կերպով գրի առի, վերածելով հայերէնի: Եզդիներէ եւս լսած եմ, որ բռնութիւն ի նպատակ իրենց կը պատմեն. որոյ համառօտութիւնը եւս այլ չեղ գետեղած եմ:

Հաբա գիտարարան ուարա ըռա ուս- Մինչև ուխտավայրը արի իմ հետ
 օայ կեալ մըն
 Հա չի կեասի բե քյօմինեա Ով որ մեզի բան ասէ-բանբասէ,
 Բեծի սեւիա խոսե գըրբի հախ բիւ: Ասա, «Աստուծոյ Թշուառ որըը
 ասաց իրաւունք է»
 Էազ գը մըրըմ ըռօթի չարան. Ես կը մեռնեմ չորրորդ օրը (չո-
 բեքչաբթի),
 Մա հիմն օան սեառ չորեկ դարան, Զիս զոյգ փայտի վրայ վերցուցէք.
 Հիւն խոսե գըրկեան խոսե հարկեան. Եթէ Աստուած կը սիրէք, Աստու-
 ծուն կը հաւատաք.
 Թանրի լը մըրա մեզին գը կեան. Պատուիրեցէք մեծ մօլլաներուն,
 Սեառ շուշդըմա մը մա լազինեւ: Լուացուելու վրայ չխաղան.
 Հաբա գեմա սեառ մե չորեկ կեանեա, Մինչև գան մեր վրայ զոյգ սիրա-
 հարները.
 Էազ գը մըրըմ ոօթե շաշան Ես կը մեռնեմ վեցերորդ օրը (ուր-
 բաթ),
 Մա հըլանին օան սառ չորիկ ժաղան Մեզ վերցնեն զոյգ մը դադաղի
 վրայ,
 Հիւն խոսե կեան խոսե գը հարին. Թէ Աստուծուն էք, Աստուծուն
 հաւատաք.
 Թանրի լը մեալայի մեզըն քը կեան. Պատուէր տուէք մեծ մօլլաներուն.
 Սեառ շուշդըմա մը մա լազինեա. Թող իմ լուացուելու վրայ չգրադին.
 Հաբա գեմա, գեմա սեառ մը չորեկ Մինչև Թխաչեայ զոյգ մը գան
 լաւ վրայ,
 Բեաժըկա գեա, գըրբեմ, ըռահանայ. Հասակդ, կասեմ, համեմի (բոյա).
 Ըռահանակե բեառ բադեանի. Համեմ մը պարսպիառաջ (քուսած)
 Սըրբահ, եվարան խնաւ ավերք բիւ Աւաւօտ, երեկոյ զինք կը ձգեր
 խալ վզին.
 Կեայի, դիւ ըռամիւսանակի բըսամի, Քա աղջիկ, դու համբոյր մը տուր
 ինձ.
 Բըլա մըն բաւեժըն մաւ ալրեհ չեան- Թող զիս ձգեն դժողքի կրակի մէջ.
 նամի:
 Զի գըրկեմ հալկեմըն բեալանկազան Ի՞նչ ասեմ իմ չուառ վիճակիկա.
 Զարի ըռունշղմա ասմառան խոթընայ Նորնջադոյն, Թխադոյն (սիրա-
 յրինդազան. կաններ) նստած են.
 Դըրսըկա մը աւօաչա խոսե ավա. Աստուծոյ Թշուառիս վախը այս է,
 Դեառըյե խաւիբան քը մըրըմ, մա Պանդխառութեան դուներ մեռնե-
 կեան մաքու մազան. լով չհասնենք մեր փափաքին.
 Գունօրկի մը դաւարա, լըմա շահիան, Իմ գիւղը հարսանիք է, ուղարկած
 խաւանայի, են քուն չգայ.

Դրտարմ գունն ու չիմար բրբեհասըն վախենամ գիւղացիք ու դրացիք.
 զարթնին.
 Մա բրիս բեառ բեայայի: Մենք մնանք վտանգի առաջ:

I2

ՀԱՅԴԱՐՑԻ ԱՆԻ ԱՂԱՅԻ ԵՒ ԵԶԴԻ ՔՕՔ ԱՂԱՅԻ. ՊԱՏԵՐԱԶՍԸ

(Թարգմանութիւն գրական բարբառով) *

Ալի աղան պատուաւոր կերպով գնաց Քօք աղային տուն,
 որ նրա աղջիկ Զարիֆ խաթունը կնութեան ուզէ: Քօք աղան տունը
 չգտաւ, նա Վան էր, որով վերադարձաւ իւր տուն:

Քօք աղայի եղբայրը Նրեան էր, դարձաւ իւր տուն, լսեց որ
 Ալի աղան եկած է եղբոր աղջկան ուզնկան. չընդունեց, առաւ աղ-
 ջիկը 50 ձիաւորով որ տանէ Վան: Ալի աղան լսեց գոյս, մի հնար
 մտածեց, որ աղջիկը իւր հօրեղբոր ձեռքից խլէ: Նա հաւաքեց թո-
 ռւնները (ցեղապետներ), ձևացուց թէ իբր թռուռն մի մեռած է,
 պիտի տանեն թաղելու: Հարիւր ձիաւոր իւր հետ առաւ, գնաց
 Բեկրի Քօք աղայի գիւղի միջով և նորա դռան դէմից անցնելու
 վերայ էր. տեսնուեցաւ ձիանք զարդարուած, մի ձիու վերայ ևս
 փաթաթուած. թաղիք մի դրուած էր իբրև մեռած. այս միջոցին
 Քօք աղայի ընտանիք և երկու աղջիկներ դուրս ելան. որ հանդի-
 րատես լինին և լսեն թէ քրդեր ինչ եղանակով «Դիւ» կերպեն:

Շարայի Սլէման յանկարծ բռնութեամբ հանդիսականներու

* Այս պատերազմի անցքերն երգեց ամբողջապէս մի գեղու, որ հարե-
 ւանցի կերպով գրի առի, վերածելով հայերէնի: Եզդիներէ եւս լսած եմ, որ բո-
 յրովին ի նպատակ իրենց կը պատմեն. որոյ համառօտութիւնը եւս այլ թել գտեղած եմ:

միջոց կը յափշտակէ Զարիֆ խաթունը. կտանէ ձիու վերայ և քշեն կերթան:

Քօք աղան տունը չէր, հաւար հասուցին, որ գայ, մի հնար մտածէ:

Քօք աղան եկաւ, «դէաֆէ հաւարէ»-ն ածեց, 366 գիւղի եղդի ցեղակիցները խմբեց. նաև լուր յղեց Վանայ Ասատ փաշային, թէ ինքը գնալու է Հայդարցի Ալի աղայի վերայ պատերազմելու, փաշան ևս իւր բանակով օգնութեան գայ:

Ալի աղան ևս լուր յղեց Քօք աղային, ասաց.—Քո ասելն ինչ է, մինք քո աղջկան օժիտը միլիօն առնք, արի՛ թոյլ տուր պատրաստութիւնդ:

Քօք աղան չընդունեց, իսկ Ալի աղան խոստացաւ 13,000 սլխար տալ. բայց դարձեալ չընդունեց.—Կռիւս, կռիւ է, ասաց:

Դարձեալ Ալի աղան խոստացաւ թոռըններու աղջիկներէն 3 աղջիկ տալ Զարիֆ խաթունի փոխարէն, բայց դարձեալ չընդունեց:

Ասատ փաշան Ալի աղային լուր յղեց թէ Զարիֆ խաթունի փոխարէն իբրև աղախին Գասըմ աղան տայ իրենն *):

Հայդարցի թոռընները ասացին.—Մենք չենք ընդունիր այդպիսի անպատիւ բան, կնոջ փոխարէն կնիկ կտանք և ոչ մարդ:

Սկսան երկու կողմից պատերազմի պատրաստութիւն տեսնել:

Զօրաժողով արաւ Վանայ Ասատ փաշան ընդդէմ Ալի աղայի:

Լուր յղեց Հաքարցոց, Հարթալցոց, ձէլօնեաւուն, Պէթլիսցիներուն, Շերվանցիներուն, Համդաբէկ Դրադադ աղային, Շինու Շարաւցիներուն, Մախսոյի Շինոյին, Մաբզըկցի Օմարին, Փութկեցոց ցեղին, Հօզպահօզցիներուն, Սէսքընսցիներուն, Տնարթուխուպցիներուն, Հաւըկցիներուն, Մաւկուրցիներուն, Սզախիսանէներուն, Մկրանցիներուն, Ներինցիներուն, Լալկեաւուններուն, Զուլամբըկցիներուն, Գուզէլդէրէցիներուն, Կարճկանցիներուն, Կաւաչցիներուն, Տութվանցիներուն, որք եկան հաւաքուեցան Ասատ փաշայի մօտ 13,000 ձիաւոր, զորս Ասատ փաշան առաւ եկաւ Գործոթ:

Ալի աղան ևս իւր ձիաւորներով Սուլուգ-Բաւախէն արշաւեց Սիւլուկլու (մերձ ի Գարապխատին) հանգիստ տուաւ, ուտի Պէպէնուկ, Մաչէթլու, Զպուքլու, Տիրէքլու, Թիմարայ դաշտը. Ալիքաւայ, Ռէզիա Կէօնքէր, ուր հանդէպ Ասատ փաշի իւր վրանները կանգնեց: Իւսուֆի Մամատ աղին թուղթ գնաց ի Մախաթ — մերձ ի Մակու:

*) Քրդեր կը ծաղրեն քիւրմերն, որք հասկցնել կուզեն թէ աքուադէս եւ լիթր են օսմանցիք:

Նա իսկ հաւաքեց իւր ձիւղերներն, էկաւ դաշտի մէջ իջեանեցաւ. ընկաւ ճանապարհ, իջեանեցաւ Նապի գիւղ, ապա Ալան, Կեօլ, Ռափոնի, Գրիգոր, Ասորիիւն, ապա գնաց միացաւ Ալիի բանակին:

Նամակ գնաց Պաքիի Հասան Զորավարացուն, Նա իսկ իւր խումբով գնաց Յունի, ապա գալով կամուրջի վեկայ, ռուսի Կանթարայ դաշտի վերայ:

Ջալալիներուն նամակ գնաց. Աղլիօ Հասան բեկին, որ ելաւ իւր ձիւղերով Հասարիկ իջաւ, ռուսի Այէ-պալէ, ռուսի Տոշարման, Լադի Կիօլ, Պալասոր (Սարգսի մէջ), Կարսի զար, ապա եկաւ Կարսի զար և իստրաբաթներ բռնեց ռուսներուցաւ:

Ասո և Ռաւաթա Նամակ գնաց Գրիգոր օղլի Մուսա աղային. Նա իսկ իւր ձիւղերով եկաւ, Նահապար իջեանեցաւ, ռուսի Կարսի և Կարսի:

Ալի աղայի պատրաստութիւնը 3000 հոգաւ հասաւ, որք Խանայ քաղաք գալով բռնեցին:

Լաւր արաւելցաւ Աստա փաշին՝ թէ Ալի աղան պատրաստ է քաղեմ կռուելու:

Եւսաբ գեռ չէր բացաւ, օսմանեան բանակը յառաջացաւ. Նորա հետեւեցաւ Նիկիտիներու, ապա Շիրվանայ, Պիթիւի, ձիւղներու, Շեխաթի, Մարգրիկներու խումբերն կարգ կարգ: Արանքից 26 ձիւղ յառաջացան:

Ասա փաշան 12,000 ձիւղով և 800 հրացանաւորով Պուխուրա-խանէի առջևը բռնեցին: Ջալալի քաջ Իւղրաշին և Օսմանցի հարիւրապետ մի կանգնեցան դէմ առ դէմ կռուի. սորա հետեւեցան երկու կողմ կողմ, պատրաստ Կանգնած բանակներն:

Պատերազմ սկսաւ շախանայով, ատրճանակով, թրով և վահանով. հրացաններու ճայթիւն, թրերու ու վահաններու յիւրոց բռնած էր աշխարհ: ձիւղներ ամրացած էին քարերու և ծերպերու մէջ. հրացանի ծխից դաշտը մթնեցաւ, աշխարհի վերջ եկաւ: Ջալալիք փախսն բանակի առջևից և ձայն ձգեցին թէ Աստմցիք յօգնութիւն հասան. Աստմցիք ևս փախան: Առաջ անցաւ ճանկղեւի (ոսկեձեռ) Ալի աղան. ձայն ձգեց Չորայ գիւղին, ասաց.—Միտնել կայ, փախնել չկայ:

Առաջ եկան Շարօյի տէն Ալեման, Բէար, Նաթր, Հաճի Միրզա աղաներ, Շէխ Ալօյի Մաթեմ, Եամեղու տէն առաջ եկան մարտիկ Կիօն, Կրկին ձայն ձգեց Ալի աղան:

—Այսօր քաջ մարդերու օրն է:

Քաջ իրենց կրծքի տուին գնդակներու գէմ գարձապ ձիւղ մուծ պատեց տիւրքը, խաւար տիւրք, Մուրի թրերու շփնդով ձայնը ակունջ կը խլացնէր: Նաղարի նիզակներու խշխշոցն բարձրա-

ցաւ, Մանակի նժոյգներու նռնըռոցը ելաւ, դաշտ լցուեցաւ:

Մեծ կռիւ մի տեղի ունեցաւ. ականատեսս վկաներով, քաջ-քաջ մարդեր առիւծաբար կը մռնչեն. Սէմանի աղան—Շարօյի ընկերը մռնչելով պատերազմի դաշտի վերայ կերթայ, կգայ, հարուած հարուածի վերայ կտայ, բայց ձինը չնեղացնէր. նա մի հարուածով երկու դրօշակիր օսմանցի սպանեց, շրջեց գետին:

Մշուշ ու մառախուղ է. չէշխանեներու զնդակ զըժ-հա-զըժ կգայ. Օսմանլուի զօրքից որը մեռաւ, որն ևս զինք տուեց լինն, Կորսուեցան: Ալի աղան նրանց կանչեց.—Հա՛ գիդի, հա՛ գիդի, լուր տարէք Ասատ փաշային, որ ծառաներուն թռչակ տալով կշտացնէ. Բերկըռայ սայլեր մինչև աշուն հաւաքեն այս գեղեցիկ պատանիներու դիակներ և աղաներու սատկածներ կրեն:

Շիկակայ զօրքը փախած էր. նրանք դարձան իրենց տներ. երկրացիք մանր մուներ կը հարցնէին.

—Ձեր տուն կրակ ընկնի, գուք կտսէ՞ք, մենք կերթանք ոսկով ու կարմիր հագուստով կանայք կը բերենք, Կորմիր ու սպիտակ ոչխար կը բերենք. այժմ ինչ մնաց Օսմանլուի, Շիկակցու ու Ճէլօյի տուն. 12,000 դիակ Կէօտիւրմի ձոր բուդ ենք առած. կը հաւատանս—չե՛ս հաւատար. Օսմանլուի երկիր 15 կարմրագլուխ հարս մնացեր է մի հատ ալևորի:

13

20ՄԱՐ ԲԷԿ

(Մօկաց Նորունգայ Յիմ գիւղի բարբառով)*

Չօմար բէկ մէկ կտրիճ քիւրդ է. ժամանակ մը նախըջի էր, գեղի ջօջի նախիր կը պախէր: Զօմար էն ջօջին՝ մօտ եօթ տարի նախըջութիւն արաց, հախ՝ չառեց:

Զօմար մէկ օր նախիր տարած էր ծովու բիրան. տեհաւ մէկ

*) Պատմած է Պեսոս վերսօեան Խոսրովեան. ունի քղերէն ընդարձակ երգեր. Պեսոս միայն 1—2 օւմեր կը յիշէր: Առաքել պատմագրի 38.րդ գլխու Զօմար յիշելու է այս:

խրեղէն ձի ծովուց քեշուաւ, էկաւ, Թաւա նախիրի մէջին մէկ մատկի վրէն:

Դորիս աղէն ասաց.— Բեօ տարին քրմաւ. արի, քեօ նախառ, որ մեր կաթ-կիթ մե խալալ ըլնի:

— Չէ, ասաց. ես զայս չըմ առնի. որ էդա մատակ ծնու՝ ինոր նուանին .սասա ձիկ, ես եմ եօթ տարուան հախի տեղ դապուլ կանեմ:

Էդա մատակ ծինաւ, բերեց բանդի (ծովային) քուռակ մը. տնուն դրեց Սայլավի:

Չօմար Սայլավին տուեց ուր հախի տեղ:

Սայլավին որ ջոջացաւ, էլաւ Չօմար խեծաւ, աւերութեն տրաց. էստ տեղ դարկեց, էնա տեղ դարկեց, Թալնեց բիրեց:

Որ անուն խանեց, դուռմքեր շատցան, էլաւ գնաց, զինք տուեց Մոկսայ Ամիրին, իլաւ ինոր մարդ:

Դորիս գնաց քալեց Մըհամտանք, մարդ սպանեց, քալանք տուեց, տարաւ Մոկսայ ամիրին:

Վանից Իսախ փաշէն խրամանք տուեց. — Գնացէք, Չօմար բէկ բռնէք, բերէք: Թուղթ օրոգկեց Մոկսայ ամիրին. — Ընձիկ խըմայ բռնի, բիրի, ես ինոր կը խալաքեմ:

Չօմար բէկ ակխաւ, գիտցաւ որ ամիրէն զինք պտի բռնէր. դորիս փախաւ, գնաց դէն: Գնաց Փիղան, մօ Հազարցոց բարոն: Էմէլ ուր աւիրութեն արաց, իդախ Թալեց դաշտի (Մուսուլ) դէտ, դաշտի դէտէն քալան-քուլան կը բիրէր Հազարացոց բարնի մօտ:

Մէկ բարոն էլ նստեր էր Խոշապայ բերդ. Չօմար տեսաւ էն զօռ է չըդ Հազարացոց ամիր, էկաւ Խոշապայ ամիրի մօտ:

Էդտեղ դորիս աւիրութեն շատ արեց. Դիլիմանայ, Իրանայ կը դարկէր, քալան-քրաօ կանէր, կը բիրէր Խոշապայ բարնի մօտ:

Մաքիճաք ուրին չէր, մաքիճաք Սայլավուն էր:

Մէկ օր Չօմար բէկ էկաւ, ընկեաւ Ոստանայ դաշտ, որ Ոստանայ դաշտ ընկեաւ, էդա ամիրէք խեծել արեցին, ժողուան, ընկեան իտե, որ բռնեն, փաշի խըմակ ճամբխեն: Ոստանայ դաշտ էկաւ խարիր խազար խոքի, ինոնք տուին սարեր, որ չուրս բիւլոր բռնեն ու բռնեն:

Ի՛շ արին, չկրցան բռնեն. Չօմար բէկ խարիր խոքի սպանեց ու ընցաւ, գնաց:

Յըմեն գեախ կգէր, որ կազխէն վրէն՝ խարիր խոքի կսպանէր ու կեհէր:

Ոստանայ սար՝ քե ասեմ ինչիս ի.— Չոջ ի, ճամբախ չկայ, մէկ նեղ ճամբախ կընցնի: Էլան սդայ կապան չինին, որ ճար տանեն, բռնեն:

Գեաղաթիկ իշ կապան չի նեցին, պրծան. Չօմար բէկ Կարճկաւնայ դէն էկաւ, տընցնէր Ոստան. կապան վրը ճամբիսին էր, էկաւ տընցնէր, կապանայ դէմ տակըցաւ, չկրցաւ ընցնէր. խեծել ընտեղընտեղ էկան, օր տը բռնեն:

Չօմար բէկ ուր ճար կտրաւ, ձիւ գլխի արաց դեղ ծով, գընաց մըջ ծովուն, գնաց իլաւ Դատուանայ էն դեղ դիւս:

Խիծել որ տեհաւ գնաց մըջ ծովուն, ասին.— Դնաց, խեղղաւ, կըսէր:

Մէմէկուց պլաւան, յըմեն գնաց ուր տեղ:

Օրմէլ տեհան Չօմար էմէլ էկաւ ծովու մէջէն, բնկեաւ Ոստանայ դաշտ, զարկեց, քայմեց տարաւ:

Էմէլ մէկ օր Չօմար էկաւ, գնաց, ձիով ընկեաւ մէկ հաւկի (ճահճայի վայր) մէջ: Խիծել էկաւ տը բռնին. ուր ձին բահրէ էր. զանկուն զարկեց, մեյքան մի տուեց, էղա հաւկից դիւս ընկեաւ. քան, խաւան մարդ սպանեց, էմէլ ուր իրեա տուեց դիւս ծով, գնաց, պրծաւ:

Խիծել էկաւ, գնաց քեչուաւ գեղլուք. ինոնց ասին սարիւրաց փեօ—գեղջրանեքաց մէջ:

Չօմար բէկ բեհիլի էլաւ, տապ. — Մկայ պլաւան, գնացին. հա էհամ էմէլ:

Զինք զանեց ծով էկաւ:

Կեհէր Դատուանայ գիւ, կեհէր Կարճկան, բեհիլի կըմէր, կգէր:

Մէկ օր ծով ընցաւ, էկաւ. էկաւ Շամիրանայ ասուի կող, բեհիլի էլաւ, նստաւ:

Գեղաթեհնով էղա խիծել ժողվրգան, խապար արին մէմէկու. էկան գեխ Չօմար բէկ: Չօմար բէկ յընգետիս ակախաւ, տեհաւ բիւլոր բռնին. չթողին էհէր մըջ ծովուն, յիտիւ կտորին Շէխ բէկ մեհկերսայ աղի բան էր, էն զարկեց, Չօմար բէկի ոտք կտորեց, Չօմար էլ չկրցաւ խեծնէր ձին, փախնէր. ինոր ուսքայքեր թջուէր էր. էղա, կրակ չրանաւ. էկաւ Շէխ բէկ Չօմար բէկին բռնեց, ինոր ձին խեծաւ, գլխին էլ տարաւ թաքաւորի խրմակ:

Չօմար բէկ օ կիգիմա,

Յուաք Սայլավիմա,

Լը Մուեհ սօպաւիմա:

ՄԻՐՁԱ ԱՂԷՆ, ԹԷԼԻ ԱՅԱՆ

(Մական Նորունգայ Յիմ գիւղի բարբառով) *

Միրգա աղէն էլ մէ օայի ջոջ էր:

Էլաւ ուր մշակ օրողկեց, գնաց ուր խրմակ կնիկ ճարի:

Էլաւ մշակ ուր քնալամչէն (ջութակ) առեց, գնաց Արաբքուտանայ ելի մէջ. մէկ լաւ աղջիկ մը տըսաւ, էկաւ յետ, աղին ասաց. — Մէկ լաւ աղջիկմ տեհեր եմ Թէլի Աշան անունով, գնա՛, դիւ չըզ ձի շատ սազ տրող ես. տըսի:

Միրգա աղէն էլաւ, ուր քնալամչէն առեց, խեծաւ, գնաց մըջ Արաբանցոց ելին: Դնաց, ցըզ տներաց դէս մէկ յայրուրմ տեհաւ, էրկու աղջիկ կհօ վրէն կայնած, ասաց. — Խո ես գիտէր, էդա էրկըսից որն ի Թելի Աշան:

Աղջիկներ տսին. — Ա՛յ ձիաւոր, դիւ ի՛նչ կիշկաս վըր մե, մենք Թէլի Աշան չենք. Թէլի Աշան մէկ բաժ բըլընդ ի, ինու աչքեր բալաւ ի. ինու բսկեր կանծի-մանծիկ են, ինու գնգներ արծըթէ են. որ դիւ ինոր տըսնաս՝ ձիուց առնես գետին, խատնիս:

Դորիս Միրգա աղէն Թողեց, գնաց մըջ գեղին: Դնաց Թէլի Աշանի խօր դիւռ, տեհաւ Թէլի Աշան կօնի պառչիթքեր գետին կը ափէր. քնալամչէն առեց ձեռ, վարկեց, ասաց.

Ավրո ռընկեա՛, ռընկեա՛

Վի բալամի Մեղդուրի դնկեա՛, դնկեա՛,

Տըստըմ դեաստի բը ժըթիդ՛,

Պշկեր խըրխալի հարդու չընկեա՛.

Թեյի Այիշան վե դիթե դագի դըթագ-

դե՛ս:

Բե հայժ վառա եփի խասեդ:

Նայուածքը, տեսքը գոյնգոյն է՛,

Այն Մերդութի աւարի դմդմընցն է՛,

Կը վախենամ ձեռքէ բաց Թողուի՛,

Կտուրուի ապարանջան էրկու ոտի՛.

Թէլի Աշանին որ տեսաւ ինչու կը

վազէ՛,

Առանց ափսոսի մի պատուական

կգայ՛:

*) Պետրոս Վեռոյեան խորովեան պատմած է:

—Տնքից ձէն կըլնի, ես վախենամ փրթընի ձեռքերաց, առնի ինու ոտքերաց, խախալքեր (տող) կոտրի:

Թէլի Աշան տնքից ձեռ թողեց, գնաց, մասա փարօի քեամակ: Միրգա աղէն ասաց. — Ընչի կը մտնես փարօի քեամակ, ես էկեր եմ, քե տեսնամ:

Թէլի Աշան ասաց մօր. — Իլի, եմ խօր կապուտ առնու, մքրըպ տանի, էհայ ուր տուն:

Մքրըպ (գնչու) ասաց. — Սա չեմ իկե քիւ խօր կապուտ տանեմ ձի, ես էկեք եմ, քե տանեմ, ես մքրըպ չեմ:

Թէլի Աշան ասաց մօր. — Իլի վեր, Գիշմիշի բուրուն լից դալօն, յետի-յետի, ես դիւ յիւշիկ-յիւշիկ էհանք մօտ:

Իլու վեր, գնացին մօտը. մէր ասաց. — Էսա մքրըպ չա խապար իդայ, ինոր խապարքեր Թէլի Աշանին կը թալի, տփելու ի էն մքրըպ:

Դատը քամբուրե դարե դառա:	Թամբուրի փէտ թաց փէտ է,
Ձի մքրըպ շաշ ու փառ ա:	Ինչ գնչուն վեց թեաւոր է,
Ձուան խապար դա վհօա:	Ինչպէս խօսք կը ձդէ,

Նաւ դանիեան խո Թէլի հարԱյիշիմայ: Իր անուանակիցներուն մէջ դարձեալ Թէլի Աշան:

Որ գնացին մօտ, մէմէկու աւկարայ իլան, մէմէկ էլ ճանչցանա Միրգա աղէն ասաց աղջկու մօր. — Սա Միրգա աղէն եմ, էկեր եմ քեօ աղջիկ ուղեմ:

— Աղջկայ խէր Մուսուլ գնացեր ի, թի գեայ տանք, առաց: Աղջկայ խէր Մուսուլայ էկաւ: Միրգա աղէն էկաւ, ուղեց Թէլի Աշան:

Խէր ասաց. — Որ դիւ եմ աղջկան խաւներ ես, եմ աղջիկն էլ քե ի խաւնե. քիւ նաղդ տը կտրենք:

Ասաց. — Դիւ քեանիմ խազ անես, քիւ նաղդ տամ:

Ասաց. — Թէլի Աշանի նաղդ քսան խինգ ոսկի ի:

Միրգա աղէն էրկու մարդ օրողկեց մըջ ուր ելին, գնացին քսան խինգ ջորի առին, էկան:

Ջորիքեր տուին աղջկայ խօր, աղջիկ առին, գնացին:

Միրգա աղէն խըտ ճամբխին ասաց. — Սա քեզ բիրեցի քամալիւրով, եմ մառնեմ մոռուցի քեօ խօր աչկերաց մէջ, եմ քամալիւրի զօռով առեցի էկայ:

Թէլի Աշան ասաց. — Էսա իրեք օր կայ, քե արեւ եմ մքրըպ եմ խօր վրանի գիւռ, դիւ ժածիկ կը պարաւիս մըջ քեօ ապի տիւրկին (տոպրակ):

Միրգա աղէն վըր էդա խօսաց՝ խարսնըսից ձեռ քեչեց. ուր ձին քչեց, թողեց, գնաց:

Միբղա աղի մշակ ասաց. — Թելի Աշան, մէ բանս Թալի, քնոր
սիրտ գնի, որ գնաց, էլ չի դար:

Թելի Աշան ասաց.—

Մալան մազայիտի, յիւ դարալի, Մի գնար գերեզմաններ, մի դու
սիրուն,

Վաւարա ճնկ խո դանն նաւա դաշոկ Արի, մեր տեղ գնենք դաշտի մէջ,
բաւառ ուզեմ:

Ջալըմ բեկօ, գիտ մըն գովանա: Ճարպիկ բէկօ, իմ սիրտ կցանկայ:

Միբղա աղէն զըւռաւ, էկաւ յետ, խը մէմէկու գնացին ինոնց
տուն:

15

ՔՈՒԼԼԸՔ ՈՒ ԿԵԱՌՕ

Պարզական բարբառէ ի հայ բարբառի վերածուած*

Սամանակով Արաբստանի միբը կը լինի Արաբաքէ Կէսի.
սա իր ցեղին յատուկ վեց հազար կոնի վրանաբնակներու վրայ
կիչխէր: Ունէր ընդարձակ արօտավայրեր և մեծ հարստութիւն. ան-
հաշիւ էին նորա հօտերը. նախիրն ու ձիերու ջոլիւրները: Նա ու-
նէր Արաբական ձիերու ընտիր յատկութիւններով օժտուած մի
նժոյգ-մատակ ձի, որ աշխարհի չորս ծայրերն հաշակ ստացած էր,
ամեն կողմ այդ ձիու լաւ-լաւ յատկութիւններու վրայ կը խօսուէր:

*Վէպ սարածուած է Սաւրճալի Կուլաբ հայ գիւղի մէջ. ամբողջովին երգ է
և բոլորէն շատ խոստ կերպար. լուծ եմ շատ անգիտ. բառ առ բառ գրի առ-
նելու յարմարութիւն չեմ ունեցած. այլ միայն պարունակութիւնը այլ եւ այլ ան-
գիտ հարցնելով լրացուցած եւ գրած եմ: Վէպն ունի շատ նիւթեր. ներկայ վէպն
լրածներուն մէջ ամենէն քնդարձակն է:

երջանիկ կը համարէին այդ ձեռն տէրն, որ այդ ձիով կը փառաւորուէր. նաև շատերու մէջ նախանձ կը յարուցանէր. ամենն ևս կը փափաքէին ձեռք ձգել այդ ձին որպէս զի իրենք փառաւորուէին:

Արարակէ Կէս իր ջուրիւր յանձնած էր Սլիվի անունով մի մարդու. որ պահպանէր Սլիվին լաւ հովիւ էր. ամեն խնամ կը տանէր. ջուրն լիւ, դաշտ և ձոր տանելով կարածեցնէր. գիշեր, ցերեկ հող կը տանէր, կը մտածէր, ուր որ լաւ մարդագետին կար, հետեւալ օր այն տեղ էր իր ջուրիւրով:

Սլիվին մի օր ջուրիւր տարած էր ծովեզրը, հեռուն նստած ուշադրութեամբ կը դիտէր. տեսաւ յանկարծ-ինչ տեսնէ—ծովէն մի ծովաձի դուրս թռաւ. այդ հրեղէն ձին մերձեցաւ Կէսի Ալէքսանի Բէջանին (այդպէս էր նորա նծոյգ ձիուն անունը). որ անմիջապէս յղացաւ: Սլիվին այս բան չը յայտնեց Կէսին, մտածեց որ յաջորդ տարին երբ հովիւ վարձուի՝ Ալէքսանի Բէջանէն ծնած քուռակը ստանայ իր վարձքի փոխարէն. այնպէս ևս արաւ. նա ամենայն հաւատարմութեամբ Կէսի ջուրիւր պահպանեց. Յաջորդ տարին Կէս ուզեց որ Սլիվին դարձեալ վարձէ. Սլիվին պահանջեց իր վարձուց փոխարէն Բէջանի քուռակն որ նոր պիտի ծնէր. թէև Կէս կրկին և եռապատիկ վարձք խօստացաւ միայն թէ քուռակն չուզէ. սակայն Սլիվին անդդուելի մնաց. Կէս ևս անգէտ լինելով որ քուռակը հրեղէն ձիւն գոյացած է. նա մանաւանդ Սլիվու պէս հաւատարիմ հովիւ չպիտի գտնէր. խօստացաւ:

Սլիվին զայն (քուռակն) ստացաւ. խնամ տարաւ, մեծացուց. անուն Սոսըք դրաւ:

Վարժեցուց հեծնալ. արշաւել և ինչ որ կարևորն էր, Սոսըքն ամեն կերպ վարժեցուց, կրթեց:

Սլիվին մի գեղեցկադէմ երիտասարդ էր. երբ Սոսըքի վերան կը նստէր, կը կտրծէր թէ Սոսըքի հրեղէն ուժը իր վրայ եկաւ. նա կը սիրէր ջուրի շուրջը ձիարշաւ տալ. առուի ու ժայռերու վրայէն զՍոսըք թռցնել, այնչափ սիրահարեցաւ ձիաւորութեան, որ շատ անգամ կը թողուր ջուրին տնիւնամ. որով ձիանք օր յօրի սկսան նիհարանալ, յետ գնալ. որով Կէս երբեմն հարցում կուղղէր.—Սլիվի, կերևայ դու հին հովիւր չես. այս ինչ պատահած է քեզ որ մեր ձիանք յետ կը մնան:

—Աղա, բան չկայ. լաւ կը պահեմ, կասէր. սակայն ուշը-միտքը վրան չէր. երբ ժամանակ կգար որ ջուրիւր ջուր պիտի խմէ. նա կը մտածէր թէ երբ Սոսըք հեծնամ ու աւարի գնամ. քանի մարդու կարող եմ դիմադրել:

Նա երբ Սոսըքի վրայ ստք դնէր, ձին պիտի խրխնջար, որով ամբողջ իր ցեղի վեց հազար վրաններու բնակիչներն վրաններէն

գուրս պիտի թափէին դիտելու Սլիվու ձիաւորութիւնը: Սլիվուն հաճոյ թուեցաւ ձիաւոր կեանքը. մանաւանդ Սոսըքի յարմարութիւնները զինք ձիաւորութեան սիրահար արին, որով նա միշտ փարած ձիուն, նստած նորա վրան, կը շրջէր վեր ու վայր, լեռ, ձոր և դաշտ. այլ ևս թոյլ տուեց հովուութիւնը. ականաւ աւարարութեամբ պարապելի:

Սլիվին իր ցեղին մէջ տեսաւ Վորտէք անուն մի սիրուն աղջիկ, որ Հասոյի Տուտէի եօթ որդոց քոյրն էր. Սլիվին սիրահարեցաւ այս աղջկան ու իրեն կնութեան ուզեց: Հասոյի Տուտէի եօթ որդոց աչք վաղուց ընկած էր Սոսըքի վրայ. յարմար աւելի գտան, զալանի փոխարէն Սոսըք պահանջեցին Սլիվուց: Սլիվու համար այս խիստ ծանր պահանջ էր. նա որչափ Վորտէքի սիրահար, կրկնապատիկ սիրահար էր իր ձիուն. ձին իրեն համար կեանք էր, ձին էր, որով հռչակ պիտի ստանարու նա մերժեց. «չեմ տար», ստաց: Սակայն սիրահարութեան բոցը քանի գնաց, իր մէջ վառեցաւ. կը մտածէր մի կերպով Վորտէք ձեռք ձգե, փախցնէ. սակայն երկիւղ կը կրէր Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներէն, որք ամբողջ Արաքստանի մէջ հռչակուած քաջ պատերազմողներ էին և միւրի Արարանի զօրաց զլիաւորներն էին:

Սլիվին առ երեսս խօստացաւ Սոսըք Վորտէքի համար զալան տալ. մի առ ժամանակ միամտեցուց Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներն. մի օր յարմար միջոց գտաւ. Վորտէք աղբիւր եկած էր ջուր տանելու, հեծաւ Սոսըք. սլացաւ աղբիւրի վրայ, Վորտէքը քաշեց առաւ գաւակը. քշեց, ընկաւ Արաքստանու դաշտը, մտաւ իր ծառեօթ լեռներու ու կրճերու մէջ, անհետացաւ: Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներն կատաղած զայլի աչքս ընկած Սլիվու ետեէն, ամեն կողմ խուզարկեցին, չգտան:

Սլիվին Վորտէքի հետ մի առ ժամանակ մնաց այդ լեռներու մէջ իրեն ծանօթ դարանալոյրհր. տեսաւ որ Վորտէքի եղբայրներն հաւաքած քաջ քաջ մարդիկ՝ զինքը կորոնէին. այլ ևս մտածեց որ այդ երկրի մէջ մնալ անկարելի է. որոց վրիժաւութեան պիտի ենթարկուի, առաւ իր գլուխն և Վորտէք. Սոսըքի զլուխը ուղղեց դէպի Վանայ կողմերն. նա Արաքստանէն դուրս ելաւ. հանգիստ շունչ քաշեց. այլ ևս երկիւղ չունէր Հասոյի Տուտէի եօթ որդիներէն. եկաւ—եկաւ, հասաւ մի էլ աղափու (ցեղապետ)—Ամարի Մլի մօտ. ապաւինեցաւ նորա որ զինք իր հովանաւորութեան ներքեւ առնէ: Միւսնցի Ամար տեսաւ որ Սլիվին լաւ ձիաւոր է, շատ սիրով ընդունեց. գրեց իր ցեղի վրայ: Սլիվին այդ ցեղին մէջ յատուկ տուն մի եղաւ:

Անցան քանի տարիներ, Սլիվին որդի մի ունեցաւ, անունը

Քուլլըբ դրաւ. ապա մի որդի ևս ծնաւ, անուանը Կեառօ դրաւ: Ինքը գեռ երիտասարդ էր. հայրենիքի ու ազգականի սէրն զինք կը մղէին որ գնայ ծնած ու սնած երկիրը, տեսնէ հին յիշատակաւորաններն, տեսնէ Սոսըքի գոյացած ծովափն: Սակայն Հասոյի Տուտէի որդաց երկիւղէն ու սարսափէն Արաքստանու հողն ու քարը անգամ իրեն դէմ ռսակալած էին:

Սլիվին մի բան մտածեց, գոգաեց Ամարի մլին որ պատերազմ բանայ Կէսի վերայ, անուանի Բէջանը բերէ՝ որդէս զի ինքն ևս միջոց գտնէ, հայրենիք տեսնէ, իր վրէժը լուծէ Հասոյի Տուտէի որդիներէն. սակայն Ամարի Մըլ թէև կը ցանկար Բէջան ունենալ. բայց նա ևս երկիւղ կրեց Տուտէի որդիներէն, որովհետև որոց քաջութեան համարաճամբողջ աշխարհը բռնած էր:

Սլիվու ցանկութիւնը չյաջողիր, իր փափաքը իր փորուն մէջ կը մնայ. օր յաւուր կը մաշի հայրենիքի փափաքով, կը հիւժօ. երբ կը տեսնէ դեռ երիտասարդ, մեռնելու վրայ է. իր մօտ կը կանչէ իր Քուլլըբ և Կեառըբ որդիներն, որոց կերդուրնցնէ, ու կը կտակէ որ իր վրէժն լուծեն իրենց քեռիներէն, եթէ թերանան յաւիտեան պարտաւոր մնան:

Սլիվին մեռաւ. Քուլլըբ ու Կեառօն մեծացան. նոքա քանի կը մեծանային, վրէժխնդրութեան ոգին ևս կը զօրանար իրենց մէջ. իրենց խօսակցութեան առարկան միշտ իրենց հօր կտակն էր. վրան զի իրենց համար մեծ անպատուութիւն էր, երբ մէկը վրէժ ունենայ անկողնոյ մէջ մեռնի. որպէս իրենց հայրը մեռած էր հակառակ քրդական սովորութեան:

Ուխտեցին անկողնի մէջ չմեռնիլ. սակայն դեռ փոքր էին. որով քանի տարի ևս ստիպուած էին իրենց փոքրեկ տունը կառավարել ընդ հոգացողութեամբ Ամարի Մլին. որ և իր բազմաթիւ հօտը յանձնած էր սոքա. սոքա ևս իրենց հօր նման հովութեան արհեստին վարժ էին. իրենց սլաչտօնը լաւ կառավարելուն սիրելի գարձան Ամարի Մլին, որով Ամարի Մըլ այդ տան վրայ ունեցած հոգացողութիւնը կրկնապատկեց:

Քուլլըբ ու Կեառըբ իրենց յարմար հասակին հասան. Քուլլըբ իրեն համար ունէր Սոսըբ ու լաւ զէնք. Կեառըբ չուներ. վերջինս խնդրեց Ամարի Մլէն, որ իր վարձուց փոխարէն իրեն գէնք ու ձի տայ. Ամար սիրով յանձն առաւ, տուաւ նոքա խնդրածը:

Յրկու եղբայրներ սկսան Բէջանի հռչակը տարածել, այլ և այլ առասպելներ կը յօրինէին նոքա վրայ.— Վժռվէն դուրս եկած հրեզէն ձի է, թևեր ունի, երկինքէն կը թռչի. ևն. ևն:

Ամբողջ հասարակութեան մէջ ուրիշ զրոյց չկար. միայն Բէջանի վրայ կը խօսուէր, ինչ մարդ սր կը ներկայանար Ամարի Մլի

տառանք.—Բէջանը քեզ կը յարմարի, նա աշխարհի առաջին նժոյզն է. նրանից ծնածը հրեղէն է կնի: Ամար աղան այս գոյլեստները լսելով Բէջանը ձեռք բերելու տենչով վառեցաւ. կը խորհէր ինչ հնարքով Բէջանը ձեռք բերէ. բայց Մըլի Ամար Միրի Աւարանի վրայ չէր կարող պատերազմ գնալ ու յաղթել. վասն զի Միրի Աւարան մեծ ցեղի վրայ կիշխէր. հարիւրապատիկ աւելի ձլաւորներ ունէր, նա մանաւանդ այդ անհաշիւ ձլաւորներու կառավարող Հասայի Տուտէի եօթ որդոց երկիւղէն այդպիսի քայլ չէր կարող տեսել, այլ մի ուրիշ ել ճանապարհ կը խորհէր, կամ գողութեամբ և կամ մի այլ եղանակու փախցնել տալ Բէջանը:

Ամարի Մըլ ունէր Ռեհան անունով մի սիրուն աղջիկ. որ քրդական ամեն բարի յատկութիւններով օժտուած էր. նա ամուսնութեան հասակի մէջ էր. շատ անուանի ու հարուստ մարդիկ իրենց որդւոց հարս բերելու համար Ամարի Մըլին գիմած՝ խնդրած էին Ռեհանը. սակայն նա չէր յօժարած. մինչև անգամ հազար ոչխար և հարիւր ձի դալան տուած էին. նա առ ոչինչ համարած էր Մի օր Ամարի Մըլի կինը ստիպեց իր մարդուն.—Մինչև երբ պիտի պահես Ռեհան. հասակը առած՝ ժամանակը անցնելու վրայ է. տուր թող էրթայ:

Ամարի Մըլի երևակայութեան մէջ կը դառնոր Բէջան. յանկարծ մի բան յզացաւ իւր մտքի մէջ: Լուր յղեց. իր մօտ հաւաքեց իր ցեղի և տօմի երեսի թանձաւորութիւններն. նորա հրաւերն անմիջապէս գործադրուեցաւ, նորա տառանքը ներկայացան աշիրաթի ձիւղաւորութիւններէն Բօղ ու Բարանան, Կիզան և Սարը Մըլանի ցեղէն քաջ-քաջ մարդիկ. այն մարդիկ որ իւրաքանչիւր ազգի՝ գլխաւորներն էին և այն մարդիկ որ ամեն ցեղի մէջ իբրև քաջ հռչակուած էին: Առաջիները ատենի մէջ բազմած՝ վերջինները բարև բռնած՝ կանգնած էին:

Ամար աղան երբ տեսաւ ամեն իր ուզած մարդիկ պատրաստ են. նա մի գաւաթ օշորակ լեցուց իր ձեռքով և ատենի մէջ դրուած եռոտանու վրայ դրաւ. դարձաւ բազմութեան, ասաց.

—Ո՛վ իմ պատուաւոր ու կտրիճ հպատակներս. Բօղ ու Բարանան. Կիզան ու Շիկագան և Սարը Մըլանցիք. ձեզ յայտնի է որ ես ունիմ մի աղջիկ Ռեհան անունով. գիտէք նաև որ շատ շատեր ուզեկան եկան, անհաշիւ գանձեր, ձիեր ու հօտեր խօստացան տալ Ռեհանի դալան. սակայն ես չյօժարեցայ. իսկ այս օր ձեզ հաւաքած եմ այստեղ, մի սոսաջարկութիւն պիտի անեմ, ձեզմէ ով որ քաջ է, ատենի մէջ տեղ գայ. այս գաւաթ օշորակը խմէ. գնա Կէսի Բէջանը բերէ. Աստուածակոյս կողմանէ իմ աղջիկ Ռեհանը

առանց ռևէ դալանի նորան պիտի տամ, ով որ իրեն կը վստահի, թող առաջ գայ:

Այդ տեղ հաւաքուած մարդիկ ընկտն խոր խորհրդածութեան մէջ. մէկը իր տեղէն չչարժեցաւ, մէկը չհամարձակեցաւ մի բան ասել: Ամար տղան իր առաջարկութիւնը կրկնեց ու երեքնեց. սակայն ամենը նաեւ լուր ու մունջ մնացին: Ամենը ևս կը մտածէին միւրի առաջարկութեան անկարելիութեան վրայ:

—Աղա, ասացին միաբան. ճի կարող է միւրի Արաբանի երկիրն ոտ գնել. Հասայի Տուտէի որդոց երկիւղէն քարերն անգամ կը սարսափին. եթէ գլխանի վիշապն անգամ այդ երկիրը չհամարձակիր մտնել. հնար Աստուծոյ չէ մէկը գնա. քառասուն հազար անձ կադմող էի: մը մէջէն Բէջանը վախցնէ:

Ամարի Մըլ ճանապարհ դրաւ երեւիլինքն ու քաջերը. լուր յղեց հասարակ ժողովրդեան, որ ժողովեցան միւրի շուրջը, որոց ևս առաջարկեց նոյն խոստումը. անոնք ևս իրենց գլուխը կախեցին, մէկը չհամարձակեցաւ օշարակը վերցնել ու խմել:

Այդ միջոցին Քուլլըք սարէն հօտը տուն բերաւ. տեսաւ ժողովրդեան բաղմութիւնը, շատ զարմացաւ.—Կեառը՛ք, ասաց. այս ինչ բաղմութիւն է:

—Մեր միրը, ասաց Կեառըք, ատեան հրաւիրեց իր էլի ամեն երեւիլի ու քաջ մարդիկ. նաեւ հասարակութիւնը, որոց առաջարկեց, որ մէկը գնայ. Բէջան բերելու լինի իր աղջիկը Ռէհան կնութեան պիտի տայ իրեն, բայց մէկը չհամարձակեցաւ եռտունւոյն վրայ դրուած օշարակը վերցնել ու խմել: Նա իր կշեռքով ևս ոսկի ստանար Ռէհանի հետ:

—Կեառը՛ք, ասաց Քուլլըք. չիս ամաչէր, այդ խօսքերը անտարբերութեամբ կարտասանես. դու մեռնէիր, այդ խօսքերը չասէիր, ապա մենք մեր կեանքը չէ՛ նորան պալտական եմք. այլ ևս որ աւուր համար մենք պէտք պիտի գանք նորան, նորա խօսքը գետին ձգելը, զայն սպանել ասել է. ևս կերթամ, Բէջան կը բերեմ: Ռէհանն ևս կառնեմ:

Քուլլըք միւրի ատեանը շտապեց. բարև բռնեց, կանգնեցաւ.

—Հա, որդի, ասաց միրը. որպէս ամենուն ասած էր. կարող ես այս գաւաթը խմել ու գնալ, Բէջան բերիլ:

Քուլլըք ասանց ձայն հանելու վեր առաւ գաւաթն, օշարակը խմեց.—Միրա, ասաց. Աստուծոյ յաջողութեամբ պիտի գնամ, Բէջանը բերեմ:

Վորտէք լսեց Քուլլըքի բռնած գործը, ծնկները ծեծելով, մագելը փետելով և դառնադին լալով հասաւ միւրի տունը (վրան), երգելով ասաց.

Միքս, արդեօք այդպէս կը լինի՝,
 Որ մեր ու մեր տան գլխուն կանես.
 Չէ բօղ ու բարանան հաւաքեցիր,
 Կիզան ու Շիկազան շուրջդ ժողվեցիր.
 Սարի Մլանի քաղերն ալ բերիր,
 Որոց մէկն ալ Բեքան բերել շնամարտակեցան:
 Չէ՛, անոնցմէ վերջ ժողովուրդը եկաւ,
 Մէկն ալ այդ գործը յանձն չառաւ.
 Արդեօք այդպէ՞ս է, որ մեր գլխուն կանես,
 Չգիտես որ իմ ուղին փոքր եւ անփորձ է,
 Այդ տեսակ գործերու մէջ մտած՝ ելած չէ:
 Չէ քու հովանու տակ մի փոքրիկ տուն ունեցիմ,
 Մեր տունը պիտի գլորեիր, զայն չգիտեցիմ.
 Այլիմն մեռած ու մեր տուն քանդուած էր,
 Ի՞նչ հարկ կար Ամար ապան մնացածն եւս քանդէր:

—Վարտէք, ասաց Ամար աղան. այս բանի չէ. եթէ կարող է, թող գնայ, կատարէ. իմ աղջիկն աւ իր կշռանքով ոսկի ևս առնէ, եթէ կարող չէ, թող չերթայ:

Քուլլըք մօր վրայ բարկանալով ասաց.—Մայր, ինչ անեմ, որ ինչ սպիտակ կաթ ևս տուած, եթէ ոչ հիմայ իմ ճգնայի նալ-չայի տակ գլուխդ պիտի ջախջախէի: Ե՛նչ որ կանէ, Աստուած կանէ. մարդ կը մեռնի, անունը կը մնայ, եղբ կը մեռնի, կաջին կը մնայ. զուամթուռան (որկրամու) կը մեռնի, սպասի կճուռը կը մնայ. ձին կը մեռնի ասպարէզը կը մնայ: Աստուած եթէ ինչ կօգնէ, Սոսըք եթէ տակս է, իմ գործ յաջող է, դուն ևս ուրախացիր. իսկ եթէ Աստուած ինձնէ հրեա դարձուց, Սոսըքս տակէս առաւ, ես արծիւի թևերու վրայ ալ նստեմ, իմ գործ անյաջող պիտի լինի:

Ահա մայր իմ, ես պիտի գնամ,
 Աստուծոյ կամով պիտի վերադառնամ.
 Ինչ հալալ արա քո սպիտակ կաթ,
 Ուրախ պահե՛ սիրտդ խանդակաթ:

—Որդի, ասաց մայրը, որ սխալ գնաս՝ Աստուած հետդ լինի. կնոջ, քեզ մի քանի պատուէր տամ, որ չվտանգուիս. դու քո գնալիք ճանապարհներուն հմուտ չես և ասպագայ վտանգներուն անփորձ ես: Քո ճանապարհն շատ երկար է, մինչև Արաբստան քարքարուտ ճանապարհներէ պիտի անցնիս. տեղ կայ որ արծիւի պէս կտրող գայլախաղի քարեր իրար վրայ կուտակուած են. Սոսըք շատ զգոյշ քէ, որ իր ոտները չվնասէ. երբ այդ վտանգաւոր քարքարուտներէ

անցար, կը մտնես Տարըքայ կիրճն ուր գողեր ու աւաղակներ պա-
կաս չեն, գդոյշ կաց, որ Սոսըք ձեռքէդ չխլեն: Տարըքայ կիրճն
շատ բարձր է, այն տեղէն կը տեսնուի Արաքստանու ընդարձակ
դաշտը. այն դաշտը շատ չոք, անջուր, աւազոտ անապատ է. եթէ
տեղ տեղ բոյսեր կը տեսնուին, այն միայն եաւչան բոյսն է և բը-
նակիչներն ևս միայն այծեամբեր են, որոնք կը բնակին եաւչանի
բուլբուրու տակ և այդ բոյսով կը սնանին: Որդի, պատուէրս այս է.
ձեր ձիանք շատ մի քչէք. այծեամբ բռնելու փափաքէ հեռի կացէք.
այդ անապատը լայն ու երկար է. դաշտի միջով հինգ օր պիտի
գնաք. այդ անապատին մէջ միակ մի հաս լիճ կայ, որ ձեր ճանա-
պարհի ձախ կողմը կընկնի. այդ լճի ջուրը չափազանց նեխած է,
մեծ մասամբ ուղտի և կրիայի միզուածքէ կազմուած է. գորտերով
լիքն է, չորս կողմ դարչահոտութիւն կը բուրէ: Այդ լճի ջուրը խը-
մելը վնասակոր է: Սոսըք այդ վայրերուն ծածօթ է. զգոյշ կաց որ-
դիս, որ Սոսըք այդ նեխած ջուրը չխմէ, եթէ խմէ, այլ ևս յոյսդ
կտրէ Սոսըքէն, նա անմիջապէս կուռի ու կը մեռնի:

Վարտէք դարձեալ երգով շարունակեց.—

Որդի՛ Քուլլիբ, ձեր եօթը բեռին միւրի Արաքանի մօտ են,
Անոնք միմիայն արաբերէն լեզուով կը խօսին.
Եօթն եւս բարձրահասակ եւ կարմիր դմբեր ունին,
Եօթն ալ մեծ ու կապոյտ աչքեր ունին.
Եօթին ձիերն ալ մսխազոյն ու պիսակաւոր են,
Արագաֆայլ, հսկայ եւ ուժեղ են.
Սիրուն, լայն եւ հաստ կուրծքեր ունին,
Իսկ ետեւի կողմերնին որսի շան պէս բարակ են,
Ազդեցութիւն ցաւապատու պէս կախ ընկած են,
Ականջներնին խառազանի պէս դիւրաւարժ են,
Բաւի եւ պոչի ծայրերն ասեղի նման ցցուած են,
Մմբակներն ալ բոլորակ կոթի պէս են:
Թամբերուն ցայեցեք, Համասանու քամք են.
Ձեր բեռներուն գլխու փաթոցը Ահմէտի են,
Ահմէտի վրայի կրկին փաթոցներ ունին, որ Հերաքի են,
Մեծամեծ դաւոյններ ունին, որոց բուռը սպիտակ են,
Դաւոյնի ծայրերը ձկան ասամի պէս կեռ են,
Ղալիօններու փայտը կարն ու կեռասնեղի են,
Իսկ ղալիօններու տմեն մէկը մէկ բուրբ ծխախոտ կը պա-
րունակեն.

Կռուի միջոցին երբ ղալիօնները կը ծխեն,
Եօթ անօթի գայլերու պէս իրար ձեռքէ կը փախցնեն՝

Ամպի պէս կոյս-կոյս ձուխ կարձակեն իրենց բերնէն.
 Ամբողջ երկիրը այդ ծուխէն կաբծես մութը պատած է:
 Բեջամը որ կայ, միւրի Յաբաւնի ձին է,
 Լաւ ուտաղիւ եղիր, նորա նւանն է այս.
 Բեջանի աջ փթն ու տկանջը ծակած է,
 Ծակեցէն օտկեայ շղթայ մի կախուած է:
 Ձեր ֆեռինեւ արաբերէն կը խօսին, ձեր լեզուն չգիտեն.
 Սրբ զանոնք կը տեսնէ կամ երբ կը պատահիք անոնց
 «Մենք ձեր քոջ օրդիններն ենք, ասացէք.
 Վորսէքի նարազաւ օրդիններն ենք, կրկնեցէք»:
 Մի կերպով անոնց յայտնեցէք, որ վտանգի մէջ չընկնէք.
 Եթէ մի ճար ճարակ անեն, ձեր ֆեռինեւ պիտի անեն,
 Կամ դրամով Բեջամը կը գնեն, կամ մի հմարով կը փախցնեն:

Վորտէք իր որդոց խրատներ տալէն վերջը դադարնի մի նա-
 մակ գրեց իւր եղբայրներուն, տուաւ մի մօլլայի որ շուտ սանէ,
 հասցնէ իր եղբայրներուն. որ գիտնան թէ իր քրոջ օրդիններն, վնաս
 չաան. նամակի մէջ դրած էր.—«Հասոյի Տուտէի օճախի պատուոյ
 համար, ձեր քուր Վորտէքի սիրուն սոյգ կողմեր կգան Վորտէքի
 երկու օրդէք—Քուլլըք ու Կեառօն, մի հնար գտէք. դրամով, կամ
 բռնի և կամ գողութեամբ Բէջանը ձեռք ձգեցէք, յանձնեցէք Քուլ-
 լըքին, որ բնէ Ամարի Մլին, նորա աղջիկը կնութեան տունէ»:

Մօլլան նամակը առաւ, ճանապարհ ընկաւ:

Քուլլըք ու Կեառօն իրենց պատրաստութիւն տեսան:

Առին իրենց հետ երկու քաջ հայեր—Բուզգէի Ֆլէն (հայ Բադ-
 տասարը), Ղուկէի Լեզկօն նաև Տուքէթի հարսանը. հինգ հոգով
 ճանապարհ ընկան. զինուած ու զրահաւորուած լու ձիերու վրայ
 նստած քչեցին, գնացին. Հինգ օրէն հասան Վորտէքի սուրհանդա-
 կին. սուրհանդակ մօլլան մեռել թաղելու և դրամ շահելու զբա-
 ղուած լինելուն ուշացած էր. Քուլլըք քննեց. իմացաւ որ մօր սուր-
 հանդակն է, նամակը ձեռքէն առաւ, զինք յետ դարձաց:

Հինգ հոգիէ բաղկացած փոքրիկ աւազակային խումբը իրենց
 ճանապարհը շարունակեցին, անման քարքարուտ վայրերէ. սօսը և
 վտանգաւոր դայլախաղէ քարերու կոյտերու վրայէն անցան, բարձրա-
 ցան Տաւրքայ կիրճը, գլխավորապէս գէպի Արաբատանու գաշտն. Այդ տեղ
 փոքր ինչ հանգստացան. հաց կերան, տկերով իրենց հետ բերած
 ջրէն խմեցին. հիծան, քչեցին. Շոք անապատի մէջ շատ նեղուեցան.
 շատ քիչ տեղեր եւաչանի քօլեր կերակային. Յանկարծ տեսան որ
 մի եւաչանի քօլի տակէն մի այծեամ դուրս թուաւ, փախաւ. Քուլ-
 լըք մօրը տուած խրատը մտաւ. յողնած և քրտինքի մէջ կո-

րած Սոսըքով արձակեցաւ այծեամի ետեւէն, հա այստեղ, հա այն տեղ բռնեմ ասելով ձին արագ-արագ քշեց. երկու ժամու չափ հեռացաւ իր ընկերներէն. պատուախնդրութիւնը չտարաւ որ դատարկաձեռն յետ դառնայ. Սոսըքին ուժով տապանդակեց, պնդեց այծեամի ետեւէն. վերջապէս մի կերպով բռնեց, բերաւ եղբօր մօտ. ասաց. — Կեառօ, եթէ դու ինձ օգնէիր, կարող էիրք այծեամբ չուտ բռնել. Սոսըք այդչափ չէր չարչարուէր:

— Սղբայր, ասաց Կեառօն. երբ դու այծեամի ետեւէն ընկար, տեսայ այծեամի և Սոսըքի փախչիլը. որ Սոսըք կէս աւելի կերթար այծեամին բաղդատելով. խորհեցայ անունը քուկը լինի, դուրս համար չօգնեցի:

Քուլլըք յօգնած էր. արդէն երեկոյ էր, պատուիրեց Կեառօ-յին որ այծեամի մօէն խորոված չինէ. մինչև ինքը փոքր ինչ քնի ու զարթնի Պատուիրեց որ Սոսըքի վրան ևս հսկէ: Ինքը զափութը վրան առաւ. ու քնեցաւ Կեառօն իր ընկերներով խորոված պատրաստելու հետ էր, ուշադրութիւն չի դարցուց Սոսըքին, որու սանձը թամբի յոնքը ձգած էր, ոտքերն ևս չիտարած: Անցաւ բաւական ժամանակ, Կեառօյի միտքը ընկաւ. գարձաւ Սոսըքին նայեցաւ, տեսաւ անյայտացած է. յանկարծակիի եկաւ. ընկերներն առնելով այս-այն կողմ որոնեցին, չգտան: Ջարթեցաւ Քուլլըք, իմացաւ եղածը, թոյլ տուեց խորովածը, ընկերներով որոնեցին Սոսըքը. գտան Սոսըքի ոտից հետքերու ուղղութիւնը, որ կը նշմարուէր աւազի մէջ. բռնեցին հետքերու ուղղութիւնը ու գնացին, ուրդ լուսնկայ էր. չատ քիչ գնացին, Աստուած գիտէ. տեսան Սոսըք մի լճակի եզրն կանգնած է, այս լճակը իրենց մօր ասած նեխած, գորտի, կրիայի և ուղտի մէզէ կազմուած լիճ էր. տեսան Սոսըք սանձը կտրած, նեխած ցուրը խմած, ուռած, փոքրաչն ևս կտրած ու թամբը գետին ընկած էր. այլ ևս Սոսըք չարժեկու միջոց չունէր:

Քուլլըք և Կեառըք երբ տեսան Սոսըքի վիճակը.

— Վայ մեզ, ասացին. իրենց գլխուն զարնելով. մէք ինչ պիտի անենք այս անսպասի մէջ առանց Սոսըքի. Սոսըքով մեզ փառք ու պատիւ պիտի վաստակէինք, այժմ ամեն բան կորուսինք: Քուլլըք վազեց, Սոսըքի սանձէն բռնեց, քաշեց. սակայն նա չարժիր, ետեւէն հրեց, խալազանով հարուածներ տուեց. սակայն դարձեալ անշարժ էր. որպէս թէ դամուած լինէր գետին: Տեսաւ Սոսըքի փոքր հետզհետէ կուռի, սլաթելու վրայ է. վերջին ճիգ մը ևս արին, հրելով-հրելով ջրէն դուրս հանեցին. տակաւ առ տակաւ մինչև իջնանը հասուցին: Քուլլըք Սոսըքի դժուարին դրութեան վրայ չուարուհեցաւ, իր մահը աւելի քաղցր էր իրեն համար, քան Սոսըքի ցաւալի վիճակը. «Սոսըքով էր որ անուն պիտի հանէի, այժմ ինչ քար ձգեմ իմ գլխին,

այլ ևս ես մարդու երես չեմ կարող տեսնել. մէկ ձի ունէինք՝ դուրս տուեցինք. մնացինք մենք ու այն խօսքը որ մեր նախնիք առած են. «Գնաց իր հօր վրէժը լուծելու, իր կարմիր արիւնն ալ վրայ տուեց»:

Ընկերներով հոգ տարին, դեղ ու դարման արին. ճանապարհէ հեռու քաշուեցան մի առանձին վայր, որ միջոց մի մնան, մինչեւ Սոսըք լաւանայ:

Զորս օր այդտեղ մնացին, դեղօրայք բաւական օգնեցին. Սոսըք կարող էր քայլերն փոխել, այդ տեղէն ևս բարձան, մի բարձր դարի կտես իջկանեցան, որ անցորդի աչքէ հեռու լինին: Այդտեղ ևս չորս օր մնացին, մէկ օր Քուլլըք ասաց—«Զիաւորուեցէք, սղալք. Սոսըք միշտ իր պատիւը պահած է. այս անգամ ալ յուսով եմ որ զիս ամօթով պիտի չթողու, ինչ որ արած է, Աստուած արած է»:

Հեծան, երկու օր, երկու գիշեր քշեցին, Սոսըք ճանապարհին լաւ չէր բանէր իր ընկերները թոյլ կը քշէին իրենց ձիանք, որ Սոսըք չվնասուի:

Հասան մի փոքր դար, ուր իջկանեցան ու հանգստացան: Այս դարէն կը տեսնուէր Արարատանայ միւրի էլաթը, որք վրաններ դարկած էին նոյն տեղէն անցնող գետի մը երկու ափերու վրայ. գետի այն կողմ, հաստատուած 3000 սև վրաններու մէջ կերկէր մի մեծ ապիտակ վրան, որ Արարատանայ միւրին կը պատկանէր: Գետի այս ափի վրայ ևս սև վրաններ գետեզուած էին: Մեր խմբի իջկանած վայրէն, մինչև այդ վրանները 15 ժամ հեռաւորութիւն ունէր:

Քուլլըք իր խմբով գիշերը նոյն դարի վրայ անցուց, հանգստացան, վեր ի վերայ իրենց անելիքը որոշեցին. գործի պիտի սկսէին, բայց Սոսըքի վիճակը չէր ներեր. երեք օր ևս սպասել որոշեցին:

Որոշուած էր, ամեն գիշեր ընկերներէն մէկը պահպանութիւն պիտի անէր, այս գիշերուայ պահպանութիւնը Կեառըքի յանձնուած էր: Կեառըք այս անգամ զգոյշ էր, հեծած էր Սակլավին. խմբի չուքը ման կգար. Ման դալու ժամանակ հեռուէն մի ձայն լսեց. Սակլավին քշեց ձայնի կողմը, տեսաւ եօթ դաթար ուղտերու խումբ, ձայն տուեց.—«Լօ, լօ, լօ. դուք ինչ մարդ էք» — Մենք Արարատանայ էլիցն ենք.—Այդ ինչ բեռ է կը տանիք:

—Մըրի աղջկայ օծիտը կը տանենք ետրտապեղ (հովտավայրը խումբ մը վրաններու գետեզուած տեղ). որ դառնանք, վաղը չէ. միւս օրը միւրը ևս պիտի գնա ետրտապեղ:

Կեառօն Սակլավին քշեց ուղտապաններու վրայ մէկին միւսին փայտի հարուածներ տուեց, շատերու գլխները ջարդեց, մնացած

մէկ քանին ալ փախած. ինքը ուղտերը իրենց բռններով խառնեց իր առաջ, բերաւ իր խմբի շուրջը նստեցուց: Քուլլըք զարթեցաւ, տեսաւ Կեռուօյի արած քաջութիւն, մի հառաչանք արձակեց, ասաց.

— Այս քնչ է, Կեռուօն ինչմէ աւելի քաջ գտնուեցաւ. քաջութեան համար ես եկած եմ, Կեռուք կը գործէ, ինչ համար մեծ ամօթ էր որ ես քնէի:

Խուսըը մտածեց որ առաւօտ խուզարկուներ զիրենք կը փնտռեն, երբ իրենց պատահին առանց Բէջան ձեռք ձգելու կռուի պիտի բռնուին, աւելի լաւ համարեցին մի ապահով և գաղտնի վայր քաշուիլ: Այն տեղէն տեղափոխուեցան մի անմատչելի սարի կողմ.

Դեռ արշալոյսը չէր բացուած. — Կեռուօ, առաց Քուլլըք. ես ևս զիս մի անգամ ցոյց պիտի տամ այն էլաթի մէջ, եթէ յաջողութեամբ եկայ, Աստուծուն փառք կտանք. իսկ եթէ վտանգուեցայ, վրէժս կը լուծէք. Սոսըս չէք թոյլ տար որ արաբներու ձեռք անցնի, եթէ չի կարողացաք ազատել, սպանեցէք: Քուլլըք զնաց: Երեկոյն մօտ էր, զնաց վրաններու մօտեցաւ, մտաւ գետի եզրը բուսած ցախերու մէջ պահուեցաւ, որպէս զի զիտէ թէ գետի հունքը ուստի է, որ տեղէն մարդիկ անց ու դարձ կանէին: Կէս գիշեր մօտ էր, ձայն-ձուն դադրած էր, Քուլլըք անցաւ ջուրը, վրանի մի անկիւնից ներս սողաց, ձեռքը դրաւ թուրի բուռի վրան, մի անգամ լքնաւ որ միւրը սպանէ. յանկարծ աչքը ընկաւ միւրի գլխուն, որ դրած էր իր կնոջ թեի վրան ու հանդարտ քնած. ճշած մարդը սպանել տմարդութիւն է մտածեց: Քուլլըք քանգեց կնոջ վզի մարգարտեայ շարանը, առաւ, ելաւ դուրս. որոն արեց Բէջանի վայրը, տեսաւ անկարելի է այն տեղէն դուրս հանել, հեռացաւ. ուրիշ ժամանակի թողնելով այդ գործը դարձաւ իր խմբի մէջ:

Արդէն բօթ հասած էր միրին թէ իր աղջկան օժիտն ու ուղտերը իրենց բռններով տարած են: Միր ատէֆի հաւարէն՝ զարկեց, հաւաքուեցան երկու հազար ձիաւար Հասոյի Տուտէի եօթ որդիք ձիաւորներու առաջ անցան, իրենց երկրի չորս կողմ խուզարկեցին, չգտան:

Հետեւեալ օր արշալուսի հետ Քուլլըք գետեզրը ցախերու մէջ դարձեալ ի պահ մտած էր, եկած էր այս անգամ ու է մի հնարքով Բէջանը ձեռք ձգէ, որ հեռանան այդ վտանգաւոր վայրէ: Տեսաւ որ միր երկրորդ անգամ ատէֆի հաւարէն զարկեց, ինքն ևս երկու հազար ձիաւարի զլուխ անցաւ, հաւաքեց, պատուիրեց որ գընալու են գողերը որոնելու: Այս միջոցին Բէջանը դուրս հանեց մի քրդուհի, տարաւ աղբիւրի վրան որ ջուր խմցնէ սակի թատափ: Քուլլըք ջրի ամբը երեցաւ, հարցուց թէ ջրի հունը որ տեղէն է: Աղջիկը ցոյց տուեց:

Քուլլըք անցաւ այն կողմ. մօտեցաւ ձիուն, տեսաւ նշաններն, որ մայրն ասած էր, նա Բէջանն էր. կռակածի տեղի չկար:

— Աղջիկ, այդ ձին ում կը պաականի, հարցուց:

— Ինչու, միթէ դու օտարականն ես, որ կը հարցնես. չես ճանաչեր Բէջանն է, միրի Արաքանի ձին է. «տէֆի հաւարէն» դարկած է, կը ջրեմ որ միրը հեծնի, գնայ:

Աղջիկը գեռ խօսելու հետ էր, Քուլլըք յանկարծ յափշտակեց աղջկան ձեռքէն Բէջանի սանձը, թռաւ քամակը ու քշեց դէպի իր խմբի կողմ:

— Ո՛ւր կը տանես. դա Կէսի Բէջանն է, երկիւղ չունիս միրէն. չէ քու կողմնները երկինք կը հանէ, պտռաց աղջիկը:

— Սա ամարդութեամբ չեմ տանէր. լսւր տուր միրին, որ մենք այն դէմի սարի մօտ սըսըլէքներու մէջ ենք. մինչև ինչ տեսն չթողում, չեմ գնար, թող չասեն «Քուլլըք ամարդութիւնով Բէջանը առաւ փախաւ»:

Միրը երբ այս լուրն ալ լսեց, կրկին և կրկին «տէֆի հաւարէն» զարկեց. իւրաքանչիւր տնէ մի մարդ հեծաւ, վեց հազար ձիաւոր կազմ և պատրաստ ձիաւորուած պատրաստ կանգնեցան միրի վրանի շուրջը. առաջնորդի կապասէին մեկնիլ:

Քուլլըք գեռ իր խմբին չէր հասած, Կեսառը հեռուէն նայեցաւ, տեսաւ միրի վրանի դուռը և ամպի կոյտի նման մի բան նշմարեց, այդ սևութիւնը ծովի ալիքներու նման կը ծփծփար. զգաց որ այս շարժումը աննշան շարժում չէ, մի մեծ դէպք պատահած լինելու է, կամ Քուլլըք իրեն համար մի անուն արած է, կամ վտանդի մէջ ընկած կը լինի, ինչ և է. պէտք է պատրաստ կենալ մտածեց:

Ինք ու իր ընկերները ձիանք հեծան պատրաստ կանգնեցան, տեսան հեռուն մի տնձ փռչիէ ամպի մէջ խառնուած կը գայ, ասոնք առաջին անգամ թշնամի կարծեցին. Քուլլըքն էր այդ ամպի մէջէն դուրս թռաւ յաղթանակով, Բէջանի վրայ հեծած եկաւ, բարև տուեց իր ընկերներուն. քանի կարճ բառով բացատրեց անցքն ու միրի պատրաստութիւնը:

— Մեր և թշնամեաց մէջ տեղ երկար ճանապարհ կայ, ասաց Կեսառ. մենք կարող ենք խոյս տալ և մի ապահով տեղ պահուիլ:

— Զէ, ասաց Քուլլըք՝ այդ անկարելի բան է, ինչ տեսն պիտի թողում. գողութեամբ, կամ փախցնելով տանիլ իմ պատւոյն ամօթ կը բերէ. եթէ փախչիմ, այլ ևս որ կտրիճի մօտ երես պիտի ունենամ:

Քուլլըք ձկէն իջաւ, իր խմբին հրամայեց. անոնք ալ իջան— Թշնամին գեռ հեռու է, ասաց նա. նախ պէտք է մտածենք թէ ինչ

անելու ենք, ապա կռուենք: Խորհուրդ կազմեցին որ նախ Քուլլըք պիտի սկսէր կռիւը. Կեառօն ևս Քուլլըքին պիտի օգնէր. միւս երեք ընկերները իրենց հետ ունեցած կողոպուտը պիտի պահէին. ի հարկին անոնք ալ պիտի մասնակցէին կռուի:

Սոսըք կազմ. պատրաստ էր, Քուլլըք Բէջանը յանձնեց ընկերներուն, ինքը թռաւ, Սոսըքի վրայ:

— Բէջանը հեծիր, Սոսըք հիւանդ է, տուայ Կեառօն.

— Այդ ինչ յիմար-յիմար կը խօսիս, տուայ Քուլլըք. Բէջան հեծնեմ որ ամբողջ Արարստանայ էլը ասէ թէ ճմեր ձիով քաջութիւն արուք:

— Ուրեմն իմ եղբայր, արի իմ Սակլավին հեծիր. Սոսըք հիւանդ է, քու գլուխ վստանդ կը բերէ.

— Սակլավին ինձմէ աւելի քեզ պէտք է. Կեառօ. աւելի լաւ է մարդ իր սովորած ձիու վրայ մեռնի, քան թէ անսովոր ձիու վրայ նստի, յաղթող հանդիսանայ. ես կը ճանաչեմ իմ Սոսըք, նորա սամն յատկութիւնները ինձ ծանօթ են. նա զիս հազար վտանգներէ ազատած է. Սոսիքս միշտ պահած է իմ և իր պատիւը. նա մի օր վատ անուն բերած չէ իր վրայ. կը յարգէ տէրը:

Միրի Արաբանի բանակը վեց հազար ձիաւորէ կը բաղկանար, որք արաբական լաւ-լաւ նժոյգներու վրայ նստած կը խաղային յառաջ, դէպի Քուլլըքի խմրի վրայ, այդ բանակին կառաջնորդէին Հասոյի Տուտէի եօթ որդիք: Տուտէի կոտորած որդիք ամեն կողմէ պաշարեցին. Քուլլըքի խումբը մնաց մէջ տեղ:

Նրկու եղբայրներ, Քուլլըք ու Կեառօն աւացան հրապարակի մէջ տեղ. սկսան ուշադրութիւն դարձնել թէ որ կողմի հետ պիտի կռուին: Ըստ սովորութեան երկու կողմի զխաւորներն պիտի սկսէին կռիւը. ապա հասարակ ձիաւորները: Քուլլըք ձին քչեց առաջ, մեծ քեռին իր ձին խաղցուց Քուլլըքի վրայ, աւ յետ դարձաւ. ապա միւս քեռին: Այսպէս ձիերն առաջ ու յետ խաղացնելով տաքցան:

Այս կողմէն Քուլլըք ու Կեառօն. այն կողմէն եօթ քեռիները քանի անգամ քչեցին աւ դարձան:

Կռիւը տաքացաւ, վեց հազար ձիաւոր այն կողմէ. Կեառօն ու Քուլլըք այս կողմէ մեծ գտնոցով ու աղմուկով իրար վրայ յարձակեցան ուզողակի: Տուտէի եօթ որդիք աչ լեզու գիտէին աչ կարգ, աջ ձեռներուն բռնած էին մերկացած թրիւր, իսկ ձախերնին վահան. ուսերէն կախ տուած էին երկար նիզակներ. զալիօնները որ ամեն մէկը մէկ և կէս թուղթ ծխախոտ կը պարունակէր, մի կողմէն կը ծխէին, միւս կողմէն կը կռուէին: Որ մէկին զալիօնը ապառաժ լինէր. անօթի գայլի պէս միւսին ձեռքէն կը փախցնէր, աչպէս որ ամբողջ բանակը որոց ծխախոտի ծուխի մէջ կորած էր:

Սօթն եղբայրները ծխախոտի ծխէն տաքացած՝ այս անգամ ուղղակի յարձակում գործեցին Քուլլըքի վրայ. սահայն Քուլլըք այնչափ արագաշարժ էր, եօթի թրերու հարուածը աննպատակ տնցաւ. այս անգամ ինք ընկաւ իր քեռիներու ետեւէն. բայց յանկարծ Սոսըք կանգնեցաւ տոյտեղ, ուր Քուլլըք հարուած տալու վրայ հրէ Սոսըքի ոտքերն ըռեռեցան: Քուլլըք որչափ ճիգ կը թափէր, կոտորանդակէր. վտանգէ հեռանալ կը ջանար, հետը Աստուծոյ չէղաւ:

Զայս որ տեսան իր եօթ քեռիներն իրարու ետեւէն եկան, մի մի զարկս մխեցին նորա սիրտն ու կողերը: Քուլլըք ձիու վրայէն զլորեցաւ, ընկաւ գետին: Քուլլըքի ընկնիլը հրէ տեսու Կեառօն, ձայն ձգեց իր ընկեր երկու հայերուն որ իրեն օգնեն.—Պոք ձիաւորներու առաջը կտրեցէք. մի թոյլ տաք փախելու, ես Քուլլըքի վրէժը պիտի լուծեմ:

Բաղտէի Ֆլէն, Ղուկէի Լեզկօն ամբողջ բաճակի առաջը բռնեցին. սկսան վեց հազար ձիաւորի հետ կռիւ. իսկ Կեառօյի նպատակն էր իր քեռիներէն վրէժ առնել, ընկաւ քեռիներու հետ կռիւ, իր սուր նիզակով վեց քեռին ալ սպանեց, հասաւ մնացած մէկին, նիզակը պատրաստեց որ նորա սիրտը մխէ, վեհանձնութիւնը բռնեց.—Պնն, ասաց. քեզ չեմ սպաներ, Ղուկէի պատուը համար որ նորա հօր տուն աւեր չլռանայ: Քեռին քրդերէն չէր գիտէր, բան չհասկացաւ:

Կեառօն երբ իր քեռիները վերջացուց, կայծակի արագութեամբ յօգնութիւն հասաւ Բաղտէի Ֆլէին և Ղուկէի Լեզկոյին, երեքով սկսան ջարդել: Զիաւորները երբ տեսան իրենց զխաւորները սպանուած սկսան կռուի դաշտէ փախչիլ, կարծելով թէ երկրէն զրոյ մը մտած է իրենց մէջ. բոլորն ես պիտի վերջացնէ:

Սարսափը ոչնչափ մեծ է փախչողները այնչափ շատ էին, շատեր ձիաներու ոտքից կռխաւ գարձան, մեռան:

Կեառօն դարձաւ Քուլլըքի մօտ, ձեռքէն բռնեց որ բարձրացնէ, ձիու վրայ նստեցնէ: Քուլլըք որ թէ՛ մահուան ճգնաժամի մէջ՝ սակայն եղածը տեսնելով ուրախութեամբ ասաց.—Սոսըք բեր մօտս, ման ածե, մեկ անգամ ես տեսնեմ, ուրախանամ:

Կեառօն բեքաւ, ման ածեցաւ միջոցին Քուլլըք մի թրի հարուած տուեց, Սոսըքի Կեռքաւ ոտները կտրեց:

—Մեք չէք, այդ ինչ արիւր, տնայէն, ասաց Կեառօն.

—Կեառօ, ասաց Քուլլըք. դու չես գիտէր. Սոսըք չէ կարող քայիլ, որ հետդ տանես. ես երբ այստեղ մնայ, Արարատանու էլը պիտի ասէ թէ Քուլլըքի ձին գետի քեռիք. այս մէկը, երկրորդ՝ Սոսըքի յարգը չգիտեն, տանեն քաւ ու փոքր պիտի բռնան:

Քուլլըք սկսաւ հառաչել.

—Սղբայր, քեզ ինչ եղաւ, ասաց Կեառօն.

—Քո տունը չաւիրի, ասաց. արի, տես, ինչ եղաւ:

Կեառօն աեսաւ զարկսը մխուած է սիրտը, դուրս քաշեց. զուրս քաշածին պէս ընկաւ, մեռաւ Քուլլըք:

Կեառօն եղբօրը դիակը բարձաւ ուղտերէ մէկուն վրայ. նոյն օրը ճանապարհ ընկաւ իրենց հայրենիք իրենց աւարով և ուղտերով:

Քուլլըքի դիակը ուղտի վրայ զետեղեցին այնպէս ինչպէս ողջ մարդը նստած լինի, ուղտի իւրաքանչիւր քայլուածքին Քուլլըքի ձեռքը յետ, առաջ կերթար, կգար:

Քիչ ու շատ գնացին, մօտեցան Ամարի Մլի երկրին. Կեառօն իրրեւ աւետաւոր, առաջ յղեց Բաղտէի Ֆլէին, որ գնա, աւետիս տայ միրին:

Աւետաւորը գնաց, միրի ատենանը կանգնեցաւ, ասաց.—Ակնջ-կլէս, աղա, փառք Աստուծոյ. յողթանակաւ վերադարձանք. վաղ Կեառօն իր աւարով և Բէջանով կը վերադառնայ:

Բաղտէի Ֆլէին իրրեւ ակնջկըլայ թանկագին ընծաներ տուեց միր:

Վարտէք հետեեալ օր իր բարեկամներով գնաց դիմաւորելու իր որդոց: Տեսաւ փոխանակ Քուլլըքի, աւարին կառաջնորդէր Կեառօն. համբուրեց Կեառօյին, հարցուց.—Կեառօ, որդի՞ս. ուր է Քուլլըք, ձեր խմբի մէջ չե՞րեար:

—Ստեի կարաւանի հետ կգայ, մայրիկ.

Մայրը անմիջապէս զգաց որ որդին սպանուած է. եթէ նա ողջ լինէր, աւարի կարաւանի առաջ ձի խաղցնլով պիտի մօտէր վարատեղին: Նա շտապեց, արագաքայլ գնաց առաջ. ինչ տեսաւ. Քուլլըք նստած էր ուղտի վրայ, աջ ձեռքը կերթար ու կգար. ծնկներուն զարկեց. սկսաւ հեկեկալ, լալ ու երգել.

—Քուլլըք, մեռնեմ ձեռացդ որ կախեր ես,

Եթե ու առաջ շարժելով կը ֆարգես.

Առջաւ այսպէս միշտ եղած ե, կասես.

Այսպէս ալ պիտի անցնի ձեռքով նստել կանես:

Չկայ Սոսրք. որդի, ո՞ւր եմ զգնեցդ

Ինչու պի՞նդ փակած ես վառուրդուն աչքերդ.

Սոսրք ինչու թողիք, ուղտի նստար,

Այս առջաւրհէն ինչու այդպէս շուտ հեռացար: *

* Այլ եւ այլ ճիւղերով կը պատմուի այս վէպը. ունի օտոտ երգեր, Վարտէք եւ Ռէհան երբ կերթան դիմաւորելու, մեռած կը տեսնեն. երկուքն եւս փոխ առ փոխ կերգեն: Այս երգերն գրի չեմ առած:

Վարտէք եօթ օր եօթ գիշեր սուգ արաւ, սև կապեց, լացաւ
ու ծնկներուն տփեց:

Իսկ Ամարի Մըլ երբ Բէջանը տեսաւ, մեծ ուրախութիւն
արաւ, եօթն օր, եօթը գիշեր դօհուլ գոստանք ածել տուեց, հար-
սանիք արաւ. մխիթարեց Քուլլըքի մօր, իր Ռէհան աղջիկը պսա-
կեց Կեառօյի վրայ:

ԻԾ

ՔՈՒԼԼԸՔ ՈՒ ԿԵԱՌՈ

(Արձեռու բարբառով) *

Կեղի չեղի, Կիկանցոց, Մլանցոց էլ աղասին Ամար անու-
նով դովաթւոր քուրդ մի կեղի. էդոր Փարիշտն անունով շատ խո-
րօտիկ աղջիկմ կեղի, անունով, նշանով, յէրկէն բոկով, ջոար խմած
անդ բոկէն կերէէր: Ինչ կնտար դովաթւոր քուրդ կին էդոր էլի
մէջ, էկան էդոր աղջկէն յուզնկան, մէկին էլ խոստ չէկաւ:

Մնաց օրմ, յինքն ուրին շատ մէզեց. ուր միզուածքով խոր-
խուրդմ էրաց, յէլաւ ուր խորխուրդ ուր կնկան էլ աւելաւա էրաց,
ասաց.—Կնիկ, ես բամ մեմ մէզեր եմ:

Կնիկն ասաց.— Աստուած բարին կամենայ, խեբն էնայ քու
միզաւածք, ինչ ես խորխուրդ էրեր:

Մարդն վերուց, ասաց.— Էս կնտար աղա, իշխաններ մեր էլի
միջէն օրական մեր աղջկէն յուզնկան էկան, մենք էլ մէ խետ շիշ-
կուանք, չի տուեցինք. մկայ ես լսեր եմ Արաքստանայ էլ աղասի
տղըր աղա—Բրայիմ աղա կան, էնդոնց մէկ խորօտ ձիմ կայ, ա-

*) Իմ առաջարկութեամբ գրի առած է Ալաւկետի Խաւսուր գիւղացի Իս-
րայէլ Միքաեմ: Ինչպէս կերելի առողջ երգերն հայացուցած պատմած է, բայց
քէ գրուածի եւ քէ երգեաւ մէջ շատ քերութիւններ կային, կարգադրելու համար
մեծ հոգ տարած եմ, եւ կարգի դրած:

նաւն Բէջան աւ Բերենք մէկ ծանտը ազաթ-իքում էնինք մեր աղա, իշխան մարդկանց, յետին դրուն էլ բերենք մէկ կթիւէժ շարքաթ դեննք օսկի սանաւախի վրէն, բերենք դիվնի օրթալախ. ես վերեւանց կը բօռամ, կտսիմ.—Աղա, իշխաններ, դուք չըմենքդ էլ էկաթ իմ աղջկէն յուզեկան, իս մէկիդ էլ խօսք չտուեսցի. յէսօր իմ աղջիկ Փարիշան խանըմ էկեր ա մայքընի օրթալախ, որ մէկիդ կուվաթ օր կը խասի, ձեր մտքով, ձեր խելքով որ մէկդ որ միտք ունիք իմ աղջիկն յուզելու, էդ կթխայ շարքաթ վերուցէք, խմէք, գնացէք Արաքստանու խելըր աղա, Բրայիմ աղի Բէջան անունով ձին բերէք, ես իմ աղջիկ—Փարիշան խանըմ բերող տղին առանց դալնի տամ:

Կնիկն էլ ասաց. — Աստուած խեղն էնա, աղէկ խորխուրդ ես էրեր, էդ բան օր էդլա էնիս, շատ աղէկ ա, բալի աղջիկ տանք իրկան, ուր կարգուելու վազք էլ խասելու ա, մէկ օր մի ես մեր խովըւուն ես մեր մշկու խետ կը ճօշան (բանբասեն), մեր նամուսին ամօթ ա, մեր պատիւ ափսոս ա:

Էն մէկել օր Ամար աղէն յէլաւ, ձեռ էբաց, քաջալի տեսաւ, տուեց հաւաթի, դումբ զարկեց, էլի մէջ աղբատ, դօլվարուր յըմեն զանչեց, բերեց տուն:

Դումբ զարկողից էկողները խարցուցին. — Ամար աղէն մզի ընչի ա խանչեր, Աստուած խեղն էնա, ինչ յապով ա:

Ասաց.—Ըսկի, էլման յէսօր ազաթ-իքում պտի էնայ:

Գացին դիւան նստան. Ամար աղէն ասաց. — Ինչ օր քեռուց կտրիճ ա, ինչ օր յինք ջաւարաթով, ջնսով ա, որն մնացեր ա, որն չմնացեր, յըմեն խանչէք:

Մշկներ ասեցին.—Աղա, յըմեն խանչեցինք, մեր մէջի մեանիք Սլէմանի էրկու Լամուկ—Քուլլըք ու Կեառօն մինակ չենք խանչեր:

Աղէն ասաց. — Գետցէք, էնոնց էլ սաէք, թօ գան, էնոնք էլ կտրիճ տղեկներմ կերեսն:

Մշակներից մէկը գնաց էնոնց տուն, Կեառօն ու Քուլլըք բերելու, ներս մտաւ, բարեւ տուեց:

Կեառօն բարեւ առաւ, ասաց.—Խե՛ր ա:

—Շուրք, խե՛ր ա, ասաց. յէլի էրթանք, աղէն քեզի աւ քու աղբօր կը խանչայ ազաթ-իքումի:

Կեառօն ասաց. — Որ յըմալ ա, աղբէրս Քուլլըք հալա քնած ա, գնա՛, նստի յտներու մօտ, յտներ մածա՛:

Քուլլըք սօրվեր էր, էդոր քնած տեղէն ձէն տալով չիմցուցին. պտի էնդոր ոտներ մածելով քնած տեղից վեր խանեն:

Մշակ գնաց, Քուլլըքի տներ մածեց, Քուլլըք չիմաւ յիւաւ ասաց.—Խե՛ր ա. ինչ կայ:

Ասաց.—Շուրք, խե՛ր ա, Ամար աղէն ձեզի կը խանչաց:

Կեառօն ասաց.— Ի՞նչ գնահ, ես ու Քաւլըք յետեանց կուգեանք:
Մշակ յելաւ, քնաց: Կեառօն յէլաւ, արվանքին թալեց Քուլ-
լըքի թեկերս գրէն, յէլան էրկու ապրէր մէկտեղ գացին:

Կեառօն ասաց.— Ի՞նչ ասեմ, Ամար ազէն էս ծանար իմբամ, ազաք
ընդի ա էրեր: Քուլլըքն ասաց.— Չէ, չի գիտեմ:

Ասաց.— Էսօր իլի միջի աղէք, իշխաններ օր էկան էսր աղ-
ջըկան յուզնեան, օր չտուեցա էլ մարդ զինք վրէն չքնեց, տեսաւ որ
աղջիկ պտի մնայ ուր վերէն. էս ազաք ու իմբամ որ էրեր ա,
բարբի մէկ կերպով տայ իրկայ:

Քաւլըք ասաց.— Ի՞նչ պտի տայ իրկան:

Կեառօն ասաց.— Իմ մէր քատուց քեանիմ օր յառէջ գացեր ա
Ամար աղի տուն, կնկանից ա լսեր Ամար աղէն էդ բան պտի էնայ:

Քաւլըքն ասաց.— Ի՞նչ բան պտի էնայ:

— Ամար աղէն ազաք-իմբամ պտի էնայ, յետին գրուն պտի բե-
րայ կթխէմ շարքաք օսկի սանարախի վրէն դիվնի յօթալախ, ա-
սա.— Ագն, իշխաններ, գոք յըմենքդ էլ էկաք իմ աղջկէ յուզնեան:
Էնանք էլ պտի ասեն.— Խն, մենք էկանք, բալե գու չտուիր
Կեառօն էս ասաց, պրծաւ, դարձաւ Քաւլըքին ասաց.— Քաւլըք,
մեռնիմ քեզի, չէր յէլիս մէկ բանմ էնիս. մեզի ինչ լաղա կայ յե-
մալ բաներուց. մենք էրկու խոտ կարիպ-եթում տղայ ինք, յընկեր
ինք յԱրարստանու երկրից էստեղ, մեզի կապրինք:

Քաւլըքն վերցուց, ասաց.— Կեառօ, վալա իմ մէր Ուրտէն
քեզի իմ խորից չի բռներ ա, տես, քեզի խովըվաւց ա, նախորդից
ա, յուզնա, յոնկուց ա բռներ ա, օր դու յէմա վախկոտ լա. դու
յէմալ է իմ խէր Սլէմանի աղէն չէրիս. միտդ չի գոյ. իմ խէր մեռ-
նելու վախք օսեաք էրաց, ասաց.— Էն բան օր խաւիք մարդ չի
կեառնայ էնայ՝ դուք էրէք, օր խըլդ ասեն.— Տեսէք, հարձներ խոչ
ին ու խոչի էլ գաւակ: Մկայ դու իմ գլխուն խուրճան կը կար-
դատ, կասես. չեզի մօտենաս. ապա ես չմօտենամ, էլ ո՞ր մօտենայ.
հազր Փարիշան խանըմի պէս աղջիկ կառիմ:

Էրկու ազրէր էսլա մուսաւրա էրին, գացին մտան Ամար աղի
դիւան. բարև տուեցին հազրներուն, բարև առան:

Ամար աղէն վերևանց ասաց.— Տեղ տօւէք էդ էրկու ջահեկ-
ներուն:

Խաց բերին, խաց կերան. յըմեն բան խըրսաւ, հարճեան ձեռ
էրաց ուր խայլօն, նարգիլին չինիլ, ջղարա քաշիլ:

Տեսան օր Ամար աղի մշկու ձեռ օսկի սանարախ, մէկ կըթ-
խէմ շարքաք էլ վրէն գրած բերեց դիվնի յօթալախ գրեց, յետ
քաշուաւ:

Էդ նստող աղէք ու իշխաններ տեսցին յուրենց մաքրով.—

Ջանքում, չակեր, յայ-Շարբաթ էր, յառջին դրուն էկաւ, զայնայ էր էլմէն, մենք խաղ կերանք, պրծանք, էս ինչ պտի էղնի:

Մէկ էլ տեսան Ամար աղէն վերուց. — Աղա-իշխաններ, դուք յըմենդ էլ էկաք իմ աղջկէն յուզնկան, ես չտուեցի:

Ասեցին. — Խն, դու սաղ մնաս, դու չտուեցիր, մենք էլ գացինք ուրիշ տեղէ աղջիկ բերինք մեր տղին:

Ասաց. — Յէտօր ես լէ իմ աղջիկ պտի կարգիմ, քանպա էրէք. էդ կթխէն իմ Փարիշան աղջիկն ա էկե, մէյսան կայներ ա. որն ար ընձի խետ փափաք ունի բարեկամ դառնալու, պտի էդ կթխէն վերցու, խմայ, էրթայ Արաքստանայ էլի մէջ Խտըր աղա Բրայիմ աղի ձին — Բէջան բերէ ընձի, ես պտի իմ աղջիկ Փարիշան խանըմ առանց խալնի ջապա էնիմ էնոր տղին:

Էդլա յիփոր ասաց, էդ աղա-իշխաններ մտածեցին օր Ամար աղի էդ ասած յառաջարկութեն իրենց կուվաքից դուրս ա, մէկից ձէն չէլաւ:

Մէկ էլ Ամար աղէն բռնաց, ասաց. — Աղա-իշխաններ, ձեզի ինչ էղաւ, խօ ես աղու չի թալիր իմ էդ Շարբաթի մէջ, յընչի մարդութենէ յընկաք. Թօ տաս մարդ, քսան մարդ ձեզի չեղի, յառէջ արէք . . . :

Էլման մէկից ձէն չէլաւ. վոր հասար իրեք խետ Ամար աղէն բռնաց, մէկից ձէն չէլաւ:

Գուլլըք տեսաւ մէկից ձէն չէլի, յինք մէկինց մէկ յէլաւ, Աստուած խանչեց, զՇարբաթ խմեց, կթխէն թալեց օլվորի ջեպը:

Յեփօր տեսան աղա-իշխաններ, Գուլլըք ջաշարաթ էրեց, էդ կթխէն խմեց. յըմեն ամօթէն կարմրան, յէլան ու յետ յոռի քաշուան, ամեն մէկ զնաց ուր տուն:

Գուլլըք ու Կեառօն ուրանց քապցիր տեսան օր էրթան դըխ Արաքստան: Ամար աղից օգնութիւն յուզեցին. Ամար աղէն էլ յէլաւ. էդոնց խարնըլիս տուեց, պզտիկ փալան մի բռնեց. յետե Գուլլըք դարձաւ, Ամար աղին ըսեց. — Գիտես, քու էլից էլ մեզի խետ պտի դնես խինգ մարդ. մէկ մեր խօրօղբէր Նամաթի Իսան, օր խալիւոր ա, Արաքստանու ճամբխներուն բալաս ա, մէկ էլ Հեսանէ Մուսօն, մէկ էլ Բղտօյէ Փլայ, Լըբօյէ Բակղատայ, մէկ էլ Դալուրաշա Ըռօմէ:

Գուլլըք ու Կեառօն էսա խինգ խողին վերուցին, յիտկան դըխ Արաքստան էրթըլու:

Յեփօր յէղոնք յէլան, խեծան յուրենց ձիանք, յուրենց բազրու կեան քչեցին. համա յանկսկըծի էդոնց մէր Որաէն փողնի մէջ էդոնց ըռասք էկաւ, ասաց. — Յն, որդի, խե՞ր ա, էսլա դո՞ր կիրթաք:

Տղէկներ ասին. — Նանէ, փառք Ասու, խե՞ր ա, մենք լսեցինք

գչերսի ջառս պտի գայ Ամար աղի տան վրէն, կերթանք օր մու-
ղաթ կենանք:

Որտէն ասաց. — Լաօ, յընչի՛, Ամար աղի տուն աւերեր ա, չի
կռնար ձեզի օրական էրկու դան խաց տայ օր դուք զէդա բեռ ու
բազրկան խաց բառցեր էք: Էդի ես չըմ հաւատամ. արէք, իմ ծծի
կաթ ձեզի խալալ էրէք, ընձի չիտակ ջուհապ մի տուէք:

Տղէկներու ճար կտրաւ, ասեցին.

— Նանէ, անդառնալի ճամբէմ յընկեր ինք, կերթանք:

— Յո՛ւր կերթաք, լաօ. — Կերթանք Արաբստան, Խղըր աղա Բրա-
յիմ աղի Բէջան ձին բերենք Ամար աղին, օր Փարիշան խանըմ ա-
ռանց խալնի ջապա էնա Գուլլըքին:

Յեփօր տղէք էսլա ասեցին, կրակ էղաւ, ընկաւ մօր սիրտ
վառաւ, ըսեց. — Լաօ, էդ մեռնելու կթխէն դո՛ւ պտի խմէր: Էդ-
անդ էդոր մէկ յեթմ էկաւ, յուրնից մէկ խաղմ ըսեց.

Ա՛խ, դե՛, էօ՛յ, էօ՛յ օ՛ օ՛ օ՛ օ՛ օ՛

Ամար աղէն ծռեր ա, ծռեր ա . . .

Դե՛, Կիֆանցոց, Մլանցոց խոչն ու բուդէն, վի վի . . :

Վըր յիբար ժողվեր ա վի՛ վի՛ վի՛ . . .

Ֆնննով տարբաթ վըր օսկի սանաւախիմ վի՛ վի՛ վի՛ . . . :

Դիվմի յօթալախ դեր ա վի՛ վի՛ վի՛ . . . :

Ուր օր ուր տղամարդութեան մեջ վի՛ վի՛ վի՛

Ուր հափուածի, սիլայի մեջ օր բերայ, վի՛ . . . :

Էն երբայ խղըր աղի Բրայիմ աղի Բեջան

Արաբսանու երկրի միջէն վի՛ վի՛ վի՛.

Մեջ խազար եօթ խարիւր տնէն վի՛ . . .

Էն Աստուծոյ իգիւնով վի՛ . . .

Մարգարէի խօսով վի՛ . . .

Էն Փարիշան խանըմ ընձնէ առնի վի՛

Որտէն էա խաղն որ ասաց, Գուլլըք վըր մօրն ըռըքաւ, ա-
ռաց. — Ամօթ չէ, դու քաւ խաղով Ամար աղի պատուին քիսար:

Ամար աղէն էլ էն դիխէն յէլաւ, բօռաց, ասաց. — Որտէ՛, յընչի՛
ես կայներ տղէկներու ճամբխու վերէն, օղուրսուզի պէս բիլումու-
թեն կենես. Թո՛ղ թօ էրթան, Աստուծով բան չիկայ, սաղ կերթան,
սալամաթ կուգեան:

Ամար աղի էդ խօսքի վերէն Որտէի սիրտ յէլաւ, էլմէն ա-
նէծքով խաղ մի ասեց. —

Դե՛ է՛օ է՛օ . . .

Ամար աղէն խե՛ր չսեսնի, չսեսնի, վի՛ . . .

Քո իրեք տնէն մեռնի, մեկ տախտակի վաղես,

Իմ երկու երում տղեկներ խաբիպ երկրներ չճամբխես. հա՛յ վի՛...:

Նիփօր Որտէն էս խաղ սասաց, Քուլլըքի հետն յէլաւ, ասաց. — Նանէ, որ էն սիւտակ կաթի խամար չեղէր, ես պտի մգրալս մի գանի քո սրտին օր քո քամկէն դուս յէլնէր. մինք կտոյներ ինք օղուրի վըրէն, տեղ կերթանք, դուս էլ էկեր իս, կայներ իս ջառու-
 ֆար պառաւի պէս բէյումութեն կէնիս:

Էս խօսքի վերէն Քուլլըքի հետս յէլաւ, մէկ զամկուն գարկեց, ուր խեծած քեանիկ ձիւս — Սոսըքի կողերուն. քչեցին ուրենց բեռ ու բարխանէն, բռնեցին Արաքստանու ճանրէն ու գացին:

Էնդոնք որ գացին դըխ Արաքստան, Որտէի սիրտ գորնտն յէլման գետերու պէս բղտորաւ, կատղած արչու պէս գոռալով՝ դարձաւ դէմի տուն էկաւ. լաց-լաց, նստաւ ու ուրին-ուրին դու-
 օււրմիօ էղաւ, ասաց. — Վա՛յ լըմըն, էս իմալ բան էր էրեցի, ես մէկ խեռ իմ տղէկներու հետն խանեցի, էնդոնք էլ ընկան ճանրախ գացին. նա՛՛ ճամբխըներու սալըխ էդոնց էրեցի, նա յուրենց քե-
 ուիքներու սալըխ. էս իմալ բան էր էղաւ ու էկաւ վըր իմ գլխուն:

Սիրտ օայանմիօ չէղաւ, դուրս յէլաւ փողնի մէջ մօլիմ ըռասք էկաւ. ասաց. — Մօլա, զաթի ես էլ մէկ մարդու կը պտտտի, օր ճամբխի տղէկներու յետնէն:

Մօլէն ասաց. — Ի՞նչ յապով կը ճամբխես:

Որտէն ասաց. — Ձին խեծուցեմ, էրթաս, խասիս տղէկներուն. ես քեզի իմալ քարիձ կէնիմ, դու էլ յէմալ քարիձ էնես:

— Ի՞նչ քարիձ, ասաց մօլէն:

Որտէն ասաց. — Կը խասիս տղէկներուն, կասես. ձեր մէրն կասէր. «ընկայ խըտ խալմախալին, չկըցայ յուրենց ճամբխըներու քարիձ էնէնք. թըխ մուղաթ կենան. առջև օր կերթան, Արաքս-
 տան, յուրենց յառջև, ճամբխու վերէն Չախմըխու սար կայ, էդոր մէջ պզտիկ քօլեր կան, էդ քօլերու տկից խազալներ կը փախին. չէղի՛ ջանիւթեն էնին, յուրենց խեծած ձիաններու յետեից յըն-
 կին. համա օր յընկան, փշուժ տեղ գացին, ձիաններու յետերու նալեր կրակ տալով կը մաշի, ձիաններն էլ կը յոտմշին, էլ չեն կըռ-
 նար յուրինք, գուրինք դոււմնի յառջևէն պըրծուն. մէկ էլ էնտեղ Հառայի դաշտ կայ, օր սաքա աւաղ ա, ջուր չիկայ, խըտ յուրինց ջուր վերցուն, օր յուրինք յուրինք ձիւր ծարաւ չման, հաքի չորս օր գշեր, ցերեկ էրթան աննախ աւզոտ տեղից դուրս գան. յեփաթ էլ դուրս էկան, ես գիտեմ, պտի յընկին կանանչ տեղ. յուրինք ձիւր պտի թողին արծըրու. Խըրպէ-դալան դաշտն ա, խոտած ջրի գօլեր շատ կան, մուղաթ կենան, յուրենց ձիւր չի թորկեն անտէր, օր էրթան էդ խոտած ջրեր խմեն, համա խմեցին՝ ունուտէ գընկին, էլ կռվի դաշտի մէջ վիզ ուրունց ծուռ կը մնայ դոււմնի յառջև,

յուրենց օսկի անուն փուշ կը դարձուցեն: Մէկ էլ կասես. — Խզըր աղա Բրայիմ աղին եօթ քախպուտ ասկաւ կայ, եօթնի էլ գլխներ իմ ախպրտանքն ին, եօթն էլ ասլանի ձագ են, մօրուց, մանկուց յուրենց ձեռներ մարդու արունով են լուացեր, յուրենց ծարաւ դուռնի արուն խմելով են կոտրեր: Հարի մկայ իմ տղէկներուն յուրենց քեռէքներուն քարիձ չէրեր իւ Մօլա, հանդա քզի ասեցի, օր դոռ էքթաս, իմ ասածներ իմ տղէկներուն ասես. բան է, թէ որ շատ նեղ կընդին, իմ ախպրտոց ձեռաց մէջ թըր քաղաղք մի յայտնեն, օր յուրենց խարգէքն ին, բալբի Ասաուած կամենայ տաղ էրթան, տալամաք գան:

Մօլէն յէլաւ, խեծաւ ձին, քանիմ դուրուծ էլ յուր նախն առաւ ու գնաց:

Գնաց, ճամբխում վերէն մէկ քրդում գեղի ըռասք էկաւ. տեաաւ օր էդ գեղէն քուրդ մի խատեր ա, մօլա չկայ օր տանի, գալայ էդ գեղի քրդեր օր զմօլէն տեսան, գացին, ձիւ դիզկիմ բռնեցին, ասեցին. — Զաքի մենք մօլի մի ժոււ գուկիք օր զէսա խատած տանէր գրուէր, արի, գրուա:

— Նա բան ունիմ, վռազ կերթամ, ասաց մօլէն:

Քրդեր ասին. — Քեզի գրուէն հախ շատ կուտանք, խատածի չորեր կուտանք: Էդրա օր ասին, մօլէն տեսաւ օր էդտեղ նախ շատ կառի, յիջաւ էդտեղ, խատած գրուեց:

Մօլէն էդտեղ խատած կը գրուէր, Որտէն կայներ էր ճամբխուն վերէն, կաջէր օր մօլէն գիկայ, յուրին բաքի ջուխապմ բերայ:

Մէկ էլ տեսաւ ճամբխուց մէկ պայիմ էկաւ, Որտէն գնաց յառէջ, խարցուց. — Աղբէր, դու յմասի գուկեաս:

Էն էլ ասաց. — Նա Արաքստանայ ճամբխուց գուկեամ,

— իմ տղէկներ տեսար, մօլէն խասեր էր թէ չէ:

Քու տղէկներ տեսայ, կերթէն յուրենց ճամբխով, հըմա մօլէն տեսայ Ֆլան գեղ, միռել կը գրուէր: Պայի էսա խօսքի վերէն Որտէն շատ դուռուրմիւ էղաւ, ասաց. — Կայ, չկայ, մօլէն ազաւ մարգմ էր, գնացի, խատածի ա ըռասք էկի, իմ ասածներ չգնացի, չխասի, իմ տղէկներուն չասի. էրթամ խէծնիմ, լընկիմ յիտներ:

Էկաւ, ձին խեծաւ ու գնաց. օր մի չուրի յիրկուն խառտուեց, գնաց մօտխաս էղաւ տղէկներուն: Կեառօն դարձաւ յետեից, աչքեց տեսաւ, ձիաւոր մի գուկեայ, օր քօզ ու գուման յուրին փաթեր ա: Կեառօն քախմին էրեց օր էս գալող ուրենց մէրն ա. դարձաւ Քուլլըքին ասեց. — Քուլլըք, էս յետեից գալող մեր Որտէն կը մնի:

Քուլլըք դարձաւ աչքեց ու Կեառօյլի վերէն հեցստաւ, ասաց.

— Մեր մէրը քնչ բան ունի մեր խեղ, օր յէլի, ընկի մեր յետեից.

ես մէկ հաղ ասեր եմ. «դու իմ խօր խալալ վաստակ չես, օր դոր-
ծիմ մէջ մօրիս, վասվասութեն կէնես»:

Էրկու աղբէր էսլան կը ղրուցին, մէկ էլ աչքին յուրենց մէր
— Որտէն էկաւ, խասաւ:

Քուլլըք ասաց. — Նանէ, խե՛ր ա, յընչի՛ ես յընկեր մեր յետե-
ւէն, գուկեասա:

Որտէն ասաց. — Որդի՛, ախր ետ ձեղի քաղցր կաթ եմ տուե,
ին ամիս իմ փորն եմ պախեր, քաղցր քուն եմ խրտեցուցեր, կեղծ
օր ես մէնկենց մէկ մոռանամ:

Ինչ օր յառջի դրուն մօլին ասեր էր, մէկիկ-մէկիկ տղէկնե-
րուն ասեց ու դարձաւ. խաղով ուր աղբրտոց քարիֆն էրեց յուր
տղէկնիրուն. —

Դե՛, եօ՛, եօ՛

Կեառօ՛, լաօ, փու ֆեռիֆներ նեաններու ինչ ու ինչ են. վի՛վի՛ . . . :

Քո ֆեռիֆն օր կան, Հասոյե Դուռեյի տղէկներն են, վի՛ վի՛ վի՛.

Կարմիր են, յաչքեր ուրենց կապուտ են, յերեսները փոնած, վի՛ ...

Ձիեր յուրենց սպիտակ են, Արաքսանու են, վի՛ վի՛ վի՛ . . . :

Մեջքեր յուրենց բարակ թափ են, վի՛

Յանկջներ ուրենց խրտ են, պոչեր ուրենց խամչի են, վի՛ . . . :

Սաղիբի աղվըսու են, պնդներ կօտի խտր են, վի՛

Թամֆեր ուրենց յանքափու են, գեամեր Դիարբաքու են, վի՛ ...:

Դիզգին ու սարֆեայկն Համասու են, վի՛

Ջանկուններ Հանիփոյին են, վի՛

Մըզըլսներ յուրենց դեղին են, վի՛

Մըզըլսներու գլուխ խամի պես են, վի՛

Շորեր յուրենց Ջազայլի են, վի՛

Թեւերու ապիֆ սիւտակ են, Բաղդրսու են, վի՛

Շալվրներ կանանչ են ու նախուռն են, վի՛

Մեջքի գօտիֆ փիման են, վի՛

Դիլներու փուռիֆ սեւ են, բօլոր նիւռուն են, վի՛

Քօլզրներ յուրենց դեղի բրդից են, վի՛

Ջիզմեֆ յուրենց Ֆանարի են, վի՛

Նալչեֆ յուրենց բարակ են, վի՛

Բեղեր յուրենց սեւ ու դեղին են, վի՛

Էնդոնց բեղերու յառչի մազեր օսկու պես են, վի՛

Թրեր ուրենց Մըզրու են, վի՛ ...:

Խարաբիներ յուրենց Ֆարգի են, վի՛ ...:

Ջախմաքարեր կարմիր են, վի՛ ...:

Դամանչիֆ ապրեումով, արծթով զարդարած են, վի՛ ...:

Խալլուն ուրենց մեծ են, վի՛ ...:

Խայլօն ու չպուխներ ներկած են, վի՛....

Խայլօնի գլխերն են Թօխաթի են, վի՛....

Մեկ հաղ լցնելիս թուղթ ու կես թուրուն կը վերցնեն, վի՛....

Էն վախթ օր կուռի մայտան կը մեցնեն, վի՛....

Կաթղած գիլու պէս շինած խայլօն յիւրօրջեւի վերելից կփախցնեն,

Ա՛յ, եղոնց երկու աղբէր չարխընի են, վի՛....

Խինգ աղբէր ուրենց մայթընի օրթալախ կը կայնեն, վի՛....

Էրկու աղբրսանք դոււմընի վերեւ կը բեւեն, վի՛....

Մարդ կըսպաննեն ջուխթ-ջուխթ, վի՛....

Թալան յուրենց աղբրոց վերեւ կը դարձուցնեն, վի՛....

Որտէն որ էս խաղն ասաց, Քուլլըքի խուսում կոտրաւ, ուր մօրն ասաց. — Նանէ, խոզի դու շուտով էդ բաներ մեզի ասած էղիր, մենք մեր տեղից ճամբախ չէլինք, ու մընչ էդ հաւաքաթին զարբարն չի վերուցինք, չի խմինք. մկայ թորկենք, ճամբխուց յետ դառնանք, մեր նամուսին մենծ պակասութիւն ա:

Որտէն տեսաւ օր տղէկնիրու սիրտ թուլցաւ, դարձաւ սիրտ տուեց, ասաց. — Լաօ, մարդ մի յառջև պտի դուււումիւ էղի, բանմ չէնայ, օր էրեց՝ սլծաւ, էլ յետեից պտի չընկի:

Գեացէք, Աստուած ձեր խեղճ էղի, որձ գառ մորթելու համար ա, ձեր մախ ձեր յաչքի առջև առէք, զձեր նամուս պախէք:

Տղէկներ խանչեցին զուրեկնց Աստուած ու յընկեան ճամբախ, գացին դրխ Արարատան. Որտէն էլ էդտեղից դարձաւ դէմի ուրեկնց առն:

Գացին-գացին, շատ ու քիչ Աստուած գինայ, մէկ օր էլ խառան Չախմըխու սարը: Չախմըխու սարը քէլած վաղըր մէկ էլ տեսան մէկ խաղալմ հաւերնի քօլի տկէն յէլաւ, փախաւ: Նիօր Քուլլըք տեսաւ, Սոսըքի դիգկին թողեց, յընկաւ յետեւէն:

Կեսուօն յետեւէն բօռաց. — Յո՛ւր կերթա, Քուլլըք, Աստուած քո տուն ախօլա, ախր մեր մէր Որտէն մեր յետեւէն էկաւ, բանմ քամբէխ էրու, միտդի չէ: Քուլլըք Կեսուօ խօսքին ախանջ չէրաց. ուրեկն էլ բօռացին. — Քուլլըք, յընչի՛ կընգիս հայվըններու մեղք ու արընքի տակ, էդոնց ահուզար քեզի չի մնայ, յետ դարձի:

Քուլլըք էդոնց էլ ախանջ չէրաց, մէկ խեղ ձին քչեց: Քչելու վաղթ էդոնք տեսան օր Քուլլըքի ձիու օտներու տկից յէմալ կրակ կը ցխի, օր Ֆըռֆըռոցի ձէն յուրեկնց կը խասի, նալի կառըներ յերկնուց յիւրեւէն կուգէր, կը թափէր: Էդոնք էլ յուրեկնց ձիեր ու բազրկեան քչեցին, Քուլլըքի յետեւէն դացին:

Քուլլըք լարեց էդ խաղալն տարաւ Հառայի դաշտ, Հառայի դաշտից էլ խանեց Խրպէ-դարան. էդտեղ դէմ տուեց ծառի մի քօքին, արծըթէ կօփալ թալեց, բօկից բռնեց, քաչեց. խանեց ձիու

վերէն, ուր առջև դրեց, առաւ, էկաւ ճամբխու վերէն կայնաւ, օր չուրմ բազրկեան գայ. խափի:

Քուլլըքն օր յընկաւ խազալի յետեւէն, Կեառօն աւ ուրեհնց յընկերներ կը մոռնան, ջուր չի վերցին յաւրհնց խեղ, էդքա ծառաւ յաւրհնք աւ յերեհնց ձիանք Արաքսոտանու շղթի գէմ վառեքով կուզին: Յեփօր Հառաչի գայտից գուռ էլաւ, էկաւ Խրպէ-գաքան, էդտեղ խասան Քուլլըքին, օր խազալ բռներ ա, ճամբխու վերէն կայներ ա, յուրեհնց կաչքայ, օր գան, խափին:

Էդտեղ նոր հարկեօ ձիանքներուց յիջան, բազրկեան թափեցին. յըմեն էլ քնախառ ին, յընկեան աւ քնան:

Քուլլըք դարձաւ, Կեառօյին ասաց.— Կեառօ, մեհք կը քնենք, դու յիմաց մացի, ձիանքներուն մուխաք կեցի. օր չի քաշուեն, էրթան խոտած գօլերու ջուր խմեն. խազալն մորթն, կրակ էրծ, թալ վըր կրակին էփան, չուրի մենք քնուց յէլինք, ուտենք, նոր դու քընի:

Էդտեք քնան, Կեառօն բերեց, խազալն մորթեց, քերթեց, միս թալեց կրակի վերէն, էփաւ. խեղ կերաւ, խեղան էլ քուն տարաւ, ննջաց, խեղան էլ կը խրտէր, ձիանքներուն կաչքէր, օր չէդի միտմըտի, քնի, ձիանք էրթան, խոտած գօլերու ջուր խմեն: Մէկ էլ յանկըսկծի քուն յիրան տարեր էր. մէկ էլ գարթաւ որ ձիանք չիկան. յինք վըր յուրին հետտաւ, ասաց.— Կեառօ իմ տուն աւիրայ. հալամ ես վըր էտոնց պախնորդ ի, քներ իմ, ձիանքն գեացած: Յելաւ, դէմի ձոր վազեց, տեսաւ որ յուրեհնց ձիանքն են, խամպրեց, տեսաւ, տեսաւ օր բամամ ին, մնակ Սոսըք մըջ չիկայ. էստեխ, էնտեխ իրիչեց, չիկայ, իրիչեց գատանց ջրիմ գօլ կերեայ. տեսաւ օր գօլի ափ մէկ խաւալքում կեքեայ, վազեց, գնաց գըլս էդ խաւալքուն, տեսաւ Սոսըքն ա:— Ջանմ, ասաց, մեր Սոսըք ճերմակ էր, մկայ յօրին սեցեր ա:

Գնաց, տեսաւ որ խոտած ջուր խմի, յէմալ ա ուսի, օր եօթ տեղով խօլան կտուեր ա, թամք վրեջէն յընկեր ա, յինք լէ յամալ սե քրտինք տուեր ա վերէն օր մարդ բռնայ, խասքի տանայ սե ներկայ: Նոր Կեառօն փոք-փոքման ձեռ թալեց էգոր դիզկին բռնեց, տուաւ, էկաւ մըտ յուր յընկերտանք. դնաց բազրկին մէկել ձիանքն էլ բերեց, դարձաւ, նստաւ: Էլմեն կրակի վրեջէն միս վերաւ, կերաւ: Աչքեց, տեսաւ օր Սոսըք ուռեւ ա, քիչ կը մնայ օր պատուի: Էդտեղ սիրտ մըմմըաց, խազմ ասաց.—

Ա՛խ, դե՛ հօ՛...

Ա՛յ Աստուծոյ շինած սիրօս, կը կօթի, կօթի, վի՛...

Ա՛յ եդ ի՛նչ սեւ բայրադ ա, իմ խօր դուռ թնկաւ, փի՛...

Ա՛խ, Քուլլըք Սլեմբեթ, Կեառօ աղբօրեց. վի՛...

Մեկիմ ծամ կտրած Որսեի խառնար չարծնի. հայ վի՛...

Եղտեղ էս խաղի ձէն յընկաւ Քուլլըքի յաղանջ, յիմնալու պէս էլաւ, քնած տեղ ըսեց. — Նա, Կեառօն խաղ կըսայ, տաղ կըսայ, էդ ինչ բէյութումսին կէնայ. մէկ էլ քուն տարաւ, քնաւ:

Կեառօն էլման աչքեց, տեսաւ օր Սոսըք ուռեր ա, քիչ կը մնայ օր պատուի. սիրտ մըռմըռաց, էլմէն խաղմ ասեց.

Ա՛խ, դե՛ Կո՛...

Վե՛, անձեւ ու երակք չըռչըռաց, ա՛խ չըռչըռաց, վի՛...

Ա՛խ, Չախմըխու սարի երայե-դարի վերեմ էլ խօխըաց, վի՛...

Վա՛յ Քուլլըքի Սլեմինից, Կեառօ արբօրից, վի՛...

Մեկիմ ծամ կտրած Որսեին չի մնաց, հայ վի՛...

Էս խաղն օր ասաց, Քուլլըքն էլ, յընկերակըն էլ Կեառօյի ձեն առան, յէրան: Քուլլըքն ասաց. — Կեառօ, յընչի՛ էդքա բէյութումսին կեմեա, կոչաա, խէր ա, ինչ ա էդեր ա Կեառօն ասաց. — Ասպած քա տուն աւերա, յեկի, տէս, ինչ ա էդեր ա, ինչ սե էկեր ա Ասպըքի վերէն: Եղտեղ յընկերներով յէլան, աչքեցին, տեսան օր Սոսըք աւեր ա, քիչ կը մնայ օր պատուի:

Եղտեղ, էդ սապապուն մէկ ազէկ օեմի էրեցին:

Քուլլըք էղտեղ սիրտ տուեց յուր ընկերտեաց, ասաց.

— Միլէք, իմ օղորմած խէր կասէր. Վն Սոսըքի քամկի փերէն եօթն օր, եօթ գիշեր կուի կէնա. մըկայ թըխ չորս օր էրթըցած էղի, իրեք օր էլմէն կը մնայ. ասաց, յեկէք, մէ թամբէք, Կա գլօխմ էրթամ, գեամ, տեւում Սոսըք իմալ կեդի:

Բղտօյէ ֆլան էլաւ Սոսըք թամբեց, տեսաւ Սոսըք յեմալ ուռեր օր ուր խին խօլուն չխասաւ փորու տակից, բերեց, մէկ խօլանմ էլ կցեց խետ, նոր խասաւ: Քուլլըք յէլաւ խեծաւ, գլուխմ դնաց էկաւ, Սոսըք չոքերու վերէն չոքրտաւ, բերան չքաւ աւազի մէջ, էղտեղ Քուլլըքն յիջաւ, ասեց. — Աղբէր, փախա՛մ կը թորկիմ, էս իմ խորախ արծայ, քալի աղէկնայ, Եղտեղ ջանիմ օր մնացին: Քուլլըքն ասաց. — Կեառօ, խօ մենք չէկանք Կեառօ նստելու. մեդի բան կայ, մենք բանի յապա՛վ ինք էկեր, մըկայ մեր էրկիր, մեր քարեկամներ մեր ճամբախ կաշքին: Եղտեղ Կեառօն ասաց. — Յէտօր Կա ձիանքներից մէկ պաի սաղիմ, էրթամ, քալի Ասպած Կամենայ, մէկ փալափութմ գտնիմ, բերիմ: Յիրիկուն օր էդաւ Կեառօն փեծաւ, դնաց Գնաց մէկ քազրկընիմ ճամբաւ փերէն կայնաւ, յիմն թալեց աւ: մգրիխ փէտի փերէն, գուօուրմիւ էդաւ, տեսաւ օր ծանրածանր քազրկընիմ ձէն գուպնայ. քչեց, քազրկնի տաջե կարեց, յիմն աւ քազրկեան-քաշին կուռան, քազրկեան-քաշուն յաղթեց, սրուն սպանեց, որուն էլ փախցաց:

Առաւ զբազրկեան բեռով, բարձով էկաւ, բերեց, յընկերա-
քոց բոլոր հաււ էրեց, բեռներ թափեց, յընկերներ քնած տեղէն
խսկի չի զարթան. լուսու դէմ որ էղաւ, դիվիքներու բառնալու
վաղթ էկաւ, դավիք ուրենց վաղթ իմցան, մէկ ուրենց ժաժ տուե-
ցին. էդոնց զանգուլղկներու ձէն յընկաւ Քուլլըքի, յընկերներու
ականջ, քնուկ տեղէն իմցան:

Քուլլըքն ասաց.— Կեառօ, էսա ինչ դիվա բերեր իս, մեր բո-
լոր հաււ ես էրեր:

Կեառօն ասաց. — Գնացի գիշերս բազրկեան թալնեցի, բերի,
հալա գուք քնած էք:

Աղէկմ լուսցաւ. Քուլլըք էլաւ, դիվիքներու մէջ ժուռ էկաւ,
տեսաւ որ դիվիք աղէկ չեն. որի քամակն ա բրինդար, որը պա-
ռաւ ա. չի խաւնաւ, դարձաւ, Կեառօյին ասաց. — Էս բրինդար
դիվիք յո՛ւստ ետ բերեր, տա՛ր, թորկ էնտեղ: Մենք էսոնք որ տա-
րանք մեր էրկիր, խալլա պաի ասեն. — Տէսէք, Սլէմանի տղէկներ
գացին ուրենց ջոջօյի պէս սախսան տարեկան դիվա բերին, նամուս
էրեցին, պաի ծիծղան մեր վրէն:

Քուլլըքն որ Կեառօ բերած քալնին չխաւնաւ, Կեառօն էլ
յըմնն դիվիք բարձաւ, տարաւ թորկեց էնտեղ յուստ որ բերեր էր
ու դարձաւ, էկաւ: Էն մէկել որ Քուլլըք ասաց.— Իմ ձին խազրէք
յեսօր ես պաի էրթամ, քալնիմ:

Իրիկուան դէմ ձին բերեցին, Քուլլըքն խեծաւ, գնաց:

Գնաց, բազրկնի ճամբխուն վերէն էլմէն կայնաւ. գինք թա-
լեց վըր մգրլիսի չփէտին, տեսաւ որ ծանտր բազրկընիմ ձէն գու-
կեայ, քչեց, յառէջ կտրեց, ասաց.— Էս ինչ բազրկան ա:

— Ախմալս, յօրի դու մեր էրկրէն չե՛ս, չե՛ս գիտեր ինչ բազր-
կան ա, ասաց Քուլլըքին:

— Յընչի՛ ըռըբար:

— Ես չըռըբիմ, ո՛ն ըռըքի, դու չե՛ս գիտեր, էսի Արաբստանայ
տէր Խդըր աղա Բրայիմ աղի տղի խարսնիքի քասպիրն ա կը տա-
նենք, մեր դիվիքներու բեռ յըմնն չաքար ու բրինձ ա:

Բազրկան բաւին որ էղլա ասաց, Քուլլըք բռնեց, ասաց. —
Վիրբ, ապա յորին կըռըբիր իմ խարցուցեղուց. էդի անճախ իմ
խարսնիքի քասպիրն ա տեսըր իք, որ ես տանեմ Սլիվանայ էրկիր,
Քուլլըքի ու Փարիշան խանըմի խարսնիք էնիմ:

— Քուլլըքի խէրն էլ անիծած, Փարիշան խանըմին էլ խեռ, ասաց:

Բազրկան բաւու էդ խօսքի վերէն՝ Քուլլըք գուրգ մը դարկեց
բազրկան բաւու քամկին, նետը սրագալէն դուրս տուեց, բազրկան
բաւին յընկաւ գետին, մէկել մշկըներ թորկին փախան:

Քուլլըք քչեց, զբազրկան առաւ, էկաւ, բերեց ընկերներու:

մօտ բեռներ թափեց, դեմքն էլ բոլոր հաււ էրեց. յընկերներ քընած տեղից չիմցան: Խըլուստուն յէլան, տեսան օր խարիւր խառ սև դօւ դեմա Քուլլըք բերեր ա, որ մէկ խառ կածի խարիւր օսկի:

Քանիմ օր յընցաւ, Կեառօն ասաց.—Քուլլըք, մենք չուրի յեփ քալան-քուսե էնինք, ախր մենք բանի ենք էկեր, մեզնից մէկ էր-թայ քառալին էնայ, տեսի թէ Խզըր աղա Բրայիմ աղի էլ ո՞րտեղն ա դեր ա, էրթանք, բալի քալուրմ Բէջան պրծունք բերինք:

Էն մէկիւ օր Կեառօն էլաւ գնաց բարձր դարի վերէն կայնաւ. աչքեց, տեսաւ օր Խզըր աղա Բրայիմ աղի էլ էկի, մեծ գետով էն դէմ գրեր ա, յէմալ օր կօն ա զարկեր էրկնուց աստղին խեռապ կայ, էդ կօներուն չկայ, Տեսաւ օր էդ էլի միջից մէկ պայեմ ձին եռլըրից բռներ ա, դէմ գետ կը բերայ ջրելու. էդ ձին էդ պայի ձեռաց մէջ յէմալ կը խաղայ՝ օր վերեի ապրումէ չապիկ Ֆուլամիս կեդի, համա էն կնդար խաղալու մէջ, էն կնդար խէռնս պայէր օր, եռլար ձեռաց մէջ իսկի չի գլեր: Կեառօն օր էսլա տեսաւ, էկաւ Քուլլըքին ասեց՝ Քուլլըքն ասաց.—Կայ, չկայ, էդի Բէջան ա. խըլուստուն ես իմ ձին պաի սագիմ, էրթամ, Ասպած կամենայ բալ-ֆի բերիմ:

Էն մէկիւ օր խըլուստուն չուտ Քուլլըքն էլաւ, առաւ զուր նետ ու անեղ, խեծաւ զուր ձին, խանչեց զուր Ասպած, գնաց:

Արև նոր ծաղկեր էր, խասաւ էն դարի գլուխ կայնաւ, օր ուր աղբէր կայներ էր. մէկ էլ տեսաւ Կեառօն ասածի պէս մէկ պայեմ էլի միջէն ձին քաշելով բերեց գետ ջրելու: Քուլլըք գնաց գետի ափ կայնաւ, ասաց ձին բերողին.—Աղբէր ջան, բիօն (ջրի անցք) ո՞ր մէկն ա: Էն էլ ասաց.—Դու մեր էրկրից չես, չես գիտեր բիօն ո՞ր մէկն ա, ընձնէ կը խարցուս:

Քուլլըք ասաց.—Աղբէր, յէսօր էրկու օր ա, որ ես Խզըր աղա Բրայիմ աղի քալան տարած դեմքներուն էտեն եմ ընկեր, գչեր, ցերեկ չեմ քներ, խեղքս գլուխս չէ. դուց բիօն քենէ կը խարցուս: Էդ ձին ջրող պայեն նշանց տուեց բիօն:

Գնաց Քուլլըք, դետն ընցաւ, էկաւ էդ ձի ջրողի մօտ կայնաւ, խարցուց.—Աղբէր, էդ թնչ ձի ա:—Աղբէր, վախենամ դու էս էրկրից չես. դու չես ճանչնաս, էսի Խզըր աղա Բրայիմ աղի ձին ա:

—Աղբէր, ես քե յառջի գրուն ասի թէ քնազոխ իմ, խեղքի վրէս չէ. էդ Խզըր աղա Բրայիմ աղի ո՞ր մէկ ձին ա:

Բէջան ա, դու չես ճանչնար:

—Հալա տեսնիմ, էդոր դիգկին տուր ընձի.—Ձիու դիգկին յընչի տամ քո ձեռ.—Տուր, կասեմ, չան արդի:

—Շան որդի դու ես:

Քուլլըք մէկ չափալիսմ էզարկ ալնջկոթին, ձին ձեռնէն ա-

ռաւ, ասաց.— Կերթաս, հաւար կը տանես, կ'առաս. «Քուլլըքէ Սլէմին էկաւ, զարկեց, Բէջան առաւ, գնաց»:

Քուլլըք առաւ Բէջան, ժախաւ: Աի ջրողն դարձաւ, հաւար քաղեց ելի մէջ, ասաց.— Հայ հաւար, «Քուլլըքէ Սլէմին էկաւ զարկեց, զԲէջան տարաւ»:

Սիօր Խզըր ազա Բրաշիմ աղէն բահին ուրենց սայիս Վըբօռայ. խանդին, հետոտան, ասին.— Մի ըսեր, «Քուլլըքէ Սլէմին ձին տարաւ», որ էղբա ըսեա, էլ էնդոր քեռիք էտեէն չէրթան. էդ շան որդիք մեր ելից, մեր էրկրից լարեցին, էա քանի տարի կէր հանգիստ անք, էդ օձու ձագեր էլմէն էս տեղեր փայտայ էղան:

Էդտեղ դաձեհ-հաւարեն զարկեցին, էլ յըմեն ժողովան վըր յիւրար, Քուլլըքէ Սլէմինի քեռիք — Հասէ Դուտէ աղէկներ հօթն էլ խեծան, առան ուրենց խետ խազար հօթ խարիր ձիաւոր, ընկան ջարսի էտեէն. հօթ տեղով օրդու բռնեցին, աթ ճամբխու գլուխ կարեցին: Քուլլըք քնչ էրեց. — Բէջան տարաւ, խասուց յուրենց բազրկընի մօտ, դիզկին տուեց իր բարերի ձեռ. ասաց. — Քարեր, էս Բէջանի դիզկին տուեցի քեզի, դուն էլ տնր, տուր Ամար տղին, մեր մարգարէի օրհնութիւնով Փարիշան խանըմ առ, բեր ընձի: Էդտեղից Կեառօն ա Քուլլըք բազրկան բարձան, ճամբխու դրեցին: Քուլլըք բերեց Սոսըք թաճեց որ խեծէր, Կեառօն ու յընկերաիք ասեցին.— Քուլլըք, էդ ձին մի խեծի, էդի խոտած գօլի ջուր խմեր ա զատալու ա, քեզի չկենայ քու դուտմի առջեկէն պըրձու. արի, որ մեղի ախանջ կենիս՝ զԲէջան խեծի: Քուլլըք խեռտտաւ վըր Կեառօյին ու մէկէլ յընկերաւեաց, ասաց. — Իմ օրդոճած խէր վըր Սոսըքի քամկին կուիւ էրեր ա, էս էլ կենիմ. էս Բէջան խեծիմ, օր ուրիշներ ասեն «Թէ որ Բէջանի քամկին չեղէր՝ մէն կունար կուիւ էնէր», էս էդ նամուսըղութին կը բերեմ իմ վրէն:

Յընկերներ տեսան որ Քուլլըք զուր ձին չի վոխեր, ասին.

— Բէջան չի խեծնիր՝ մեր ձիանքներուց թող խեծի:

Քուլլըք էլման չի խեծաւ. աւր ձին Սոսըք խեծաւ, Կեառօն էլ ուր ձին: Բազրկան ճամբխու գրին դըխ տուն:

Ուրիւնք էրկու աղբրով գացին կայնան ճամբխու վըրէն. շատ աչքեցին, տեսան օր Խզըր ազա Բրաշիմ աղի ամկար չեկաւ, ուրենց չի գտաւ: Քուլլըք ասեց.— Կեառօ, արի, մենք քչեք յառէջ, էրթանք օր չեղի էդոնք քսեն թէ.— Էկան, ձին փախցուցին, գացին մէկ տեղմ տափան: Քչեցին, գացին առկրի յառէջ կտրեցին: Տեսան օր հօթ քաղաւր ասկար էլ էկե, ջամ էդէ վըր իրաւոր գուկեայ. տեսաւ որ ուրենց մօր սարլիսի պէս ուրենց հօթ քեռիք ընկած են ասկրի յառէջ. կօտի խտր խայլօն քաթուն լցեր են. հօթն էլ իրարու թևի վերեկէն յիւր ձեռներն էդ մէկ խայլօն կը

խրեն, մէկ մէկ խոսկալ կը դարկեն, կուտան յիրար. մուխն ու դուման բռնել տէրոնց վրէժն ու գուկեան: Էդտեղ Կեառօն ասաց.—Քուլլըք, մենք ճանչորութեն չիտանք մեր քեռեքներուն: Քուլլըքն ասաց.—Տո՛ւր:

Էդտեղ Կեառօն խաղով խասկայուց ուր քեռեքներուն թէ մենք ձեր խարզեքն ինք.—

Դե, եօ ...

Ա՛յ, հակառակուիմ-հակառակուիմ, վի՛ վի՛ ...

Ա՛խ, յեսօր յիրար դեմ յելած՝ քեռիք, խարզիք կոխ կենիմ, վի՛ ... Քուլլըք Սլեմիմ անվախ առիւծ չի մտնի քեռեքներու մայրնիմ վի՛ ... Թրխ իմ քեռիք դուրս գեան վի՛ վի՛ ... Խազար եօր խարիւր մարդու խեօ կոխ կենիմ, հայ վի՛ ...:

Էս խաղն օր էդլա ասաց Կեառօն խառկըցուց ուր քեռեքներուն. էդտեղ ջոջ քեռին ուր աղբրաբքաց դարձաւ, ասաց.

—Աղբր տիք, լսեցիք, էդ ձիաւոր ինչ ասեց ու խառկըցուց մեղի ուր խաղով. էստեղ մեր խարզեքն ին, քիչ մնաց որ մենք մէկ ձիու խամար մեր ձեռներ մեր խարզեքներու ուրանով լուայիք. արէք, յետ դառնանք, թօ էդտեղ էլ առին ձին, էրթան:

Պզտիկ աղբէրն ասաց. — Աղբրաւոր, ես օր մեռնիմ, էդլա բան չեմ էնիր. ես իմ նամուս կուտամ խարզին, իմ աղի ձին կը թորկեմ տանէն. էս էդաւ խարիւր տարի, իմ սլապու վաղքից չուրի մկայ մեռք խալալ աչքեր ենք մեր աղեքներուն. մեր խէր Հասէ Դուտէ օրից չուրի մկայ դըռ մեղէն բան տարող չեղի. մկայ օր թողենք էդ ձին տանին, ուրիշներ էլ չնն ասի թէ ուրենց խարզեքներուն խաբր էրին. սլախ ասեն. «Խէրերն անլծած, վախեցան, չմօտեցան: Իմ մեռնելու օրը յէսօր ա. որձ գառը դանակի խամար ա. ըսեց ու արե էրեց. քեց Քուլլըքէ Սլեմանի վրէն, մէկեղ աղբրտիք տուեցին էտեէն: Էդ վաղք Կեառօն Քուլլըքին ասաց.— Քուլլըք, արէք, փուշամ սեղ փախինք մեր քեռիքներու առջեէն:

Քուլլըք ասաց.—Փախինք:

Էդտեղ որ փախան՝ ճղտուան, չորս քեռիք ընկան Կեառօյի էտեէն, իրեքն էլ Քուլլըքին: Փշում սեղ որ փախան, խրեշտակ Ամենակալին իջաւ Քուլլըքի առջե ու ասաց.—Քուլլըք, դու կառիր. «Ես խազար եթ խարիւր ձիաւորից չեմ փախիր, մկայ իրեք ձիաւորից կը փախես»: Քուլլըք էդտեղ դարձաւ քեռեքներու վրէժն: Կեառօն սեսաւ օր Քուլլըք դարձաւ, յինք լէ դարձաւ, դօս տուեցին քեռեքներուն ու ասկին, քեցին: Իմալ օր էրկու դէլ ընկին մըջ օյխրին ջարդայ, աջ թեկին՝ աջ ջարդեցին, ձախ՝ ձախ ջարդեցին, աւ լարեցին, խէիլ սեղ տարան:

Քուլլըքի ձին—Սոսըք, չէ՞ օր զատալու էր, էլ չկըցաւ էտեներէն խառցուցեր. էդտեղ մէկ ջոջ խեղեղի խանտակ ընկաւ էդոնց ձիանքներու առջև, քեռէքներու ձիանքը թռան ընցան. Քուլլըքին թռաւ, յառջի օտներ կախ մնաց խանտրկի փէշի վըրէն, յետի օտներ մնաց խանտրկի մէջ: Էդտեղ քեռիք դարձան Քուլլըքի վերէն, ամեն մէկ իրեք խառ նետ ու անեղի շիշ զարկին Քուլլըքին, ինն տեղով բրինձար էրեցին:

Էդ կռու մէջ Կեառօյի աչք Քուլլըքի վերէն էր. տեսաւ օր քեռիք զարկին Քուլլըքին բրինձար էրեցին, ինքն էլ զարկեց զուր քեռէքներու գերկուսն սպանեց, քչեց, խաասաւ ուր աղբօր մօտ.

—Քու հալ ինչ ա, ասաց Կեառօն:

Քուլլըք ուր ջանի միջի շիշեր ինչ օր էլաւ, Կեառօյից դողտուկ քաշեց, խանեց. ինչ օր էլ չէլաւ՝ կոտրեց, ջանի մէջ մնաց, օր Կեառօն չի տեսնէր, չի վախենէր:—Աղէկ իմ, Կեառօ ջան, ասաց. ես ձիու վրեջէն ընկայ, գլուխս քիսաւ քարին, խեղճ կերթայ. դու կռուի, առուծի պէս ջարդէ, խափլանի պէս արունջ կափէ, էլ կայնելու ժամանակ չէ:

Կեառօն գլխէր օր Քուլլըք ինը տեղով բրինձար ա, համա ուրնից կը պախայ, չըմփի զարկելու վաղըք տեսաւ:

Կեառօն էդտեղ մտաւ ասկըրի մէջ, ջարդեց, զարկեց զուր մէկ քեռին էլ սպանեց:

Էդտեղ էդոնք կը կռուէն, Քուլլըքի բազրկընի խեռ էրթըցող ընկերտիք տեսան օր Քուլլըքն ու Կեառօն յանգըցան չէկան. Բըդդօյի Ֆլան դարձաւ Քուլլըքի բարեր—Նամաթի Իսին ասաց.—Մեր յընկերներ յանգըցան, արէք, մեզնէ երկու խոզի դառնանք էդոնց քասալին, մէկկիզոնք թող քարվան քչեն: Էդտեղ Բըդդօյի Ֆլան, Նամաթի Իսան դարձան էդոնց հաւարին: Էկան, Խըպէյի-դարան խասան. Կեառօյին տեսան օր քրտնփչելու ա, կռիւ կէնայ, խարցուցին. —Քուլլըքն յո՛ւր ա: Կեառօն էլ չըսեց թէ բրինձար ա, օր չի վախնէն. էդտեղ խաղով խասկըցուց ուր բարօր ու Բըդդօյի Ֆլային.

—Իե, եօ ...

Խըպէ-դարան կը պոսոսայ, կը պոսոսայ, վի՛ ...

Քուլլըքի Սլեմինի նեներ կռող արուծին խաչուփառ ա, վի՛ ...

Հակեար դու Քուլլըքի Սլեմին կը խարցուս, վի՛ ...

Իմ ձիաւոր վեց կրակի տէր, հայ վի՛ ...

Չախմըխու սարի յեփու եօք խազար եօք խարիւր կրակով կը վառայ, հայ վի՛ ...

Էս խաղն օր ասաց, էդոնց բարէր դարձաւ Բըդդօյի Ֆլային

ասաց. — Կհառօն օր էս կանօսար մարդ սպաներ ա, մկայ Քուլլըբ զըմնու ֆօֆ բերեց:

Էդտեղ Կհառօյի խետ մէկտեղ մտան կռուի մայսան, ու կռուան. Բղդօյի ֆլան էլ զարկեց Քուլլըբի մէկ քեռին սպանեց: Ասկար տեսան օր ուրենց գլխաւորները սպանուան, թորկին փախան: Էդ իրեք խոզին յընկան էտենքէն, չուր մի գետի բերան լարեցին:

Որը թափաւ դետ, խեղդաւ, որը սպանեցին. Նամաթէ Իսան զարկեց Կհառօյի էրկու քեռին էլ սպանեց, մնաց ջոջ քեռին. քըչեց յատեն, մզրախ պըտի զարկէր քամկին՝ Կհառօն Նամաթէ Իսին ձեռ բռնեց, ասաց. — Էդ մէկն էլ բաշխա՛ իմ ծամկտբաժ մօր խաթրին, մի սպտներ:

Կհառօն տեսաւ իր քեռիք վեցն էլ սպանած՝ սիրտ մռմռաց. էտտեղ ուր քեռէքներու վերէն խաղ մը ասաց.

— Դե, եօ ...

Ա՛խ, խրպէ-դարան մեկ բարակ ճամբախ կեր, վի՛ ...

Քեռուս ասկար ծանօր եր, վի՛ ...

Ճամբախ բռնեք եր, մեր վերեն գիկեր, վի՛ ...

Ա՛յ, իմ վեց ֆեռիֆ սպանեք եմ, վի՛ ...

Իմ ծամկտբաժ մօր խաթրին իմ մեծ ֆեռին բաւխեք եմ վի՛ ...

Կհառօն օր էս խաղն ասաց, պըծաւ, բարեր Կհառօյին ասաց. — Քէլա՛, էրթանք զըխ Քուլլըբ, Քուլլըբ մկայ էն մէկեւ մնացածներու ֆօֆ բերեց:

Բաբօր էս խօսքի վըէն Կհառօյի սիրտ մռմռաց. Քուլլըբի վըէն մէկ խաղմ ասաց.

— Դե՛, եօ՛ ...

Դե Խրպէ-դարան անօսառի մեջն եր, մեջն եր, վի՛ ...

Քեռուս ասկար ծանօր եր, դարից գիջներ, վի՛ ...

Հակեր դու Քուլլըբէ Սլեմին կռուող առուժ կը խարցուս, վի՛ ...

Դե՛, Խրպէ-դարան ինը տեղով բրինձար գբի մեջն եր, վի՛ ...:

Կհառօն օր էս խաղն ասաց, ինչօր ջուր մաղես բաբօր ու Բղդօյի ֆլայի վերէն. ասին. — Վա՛յ, լըմըն, մեկեր Քուլլըբ զարկուե՛ր ա, Կհառօն մեզնից կը պախէր:

Նոր էդտեղ փէտ ժողվեցին, տարան Քուլլըբին մօտ օր քապուր շինեն, դենն վերէն, տանին: Դացին, Քուլլըբի վերէն կայնան: Կհառօն խարցուց. — Քուլլըբ, քո խալն ինչ ա:

Ասաց. — Ասպած քո տուն աւիրա՛, աղէկ վըր ընձի կը խարցուցէ՛ք, ես ծառաւ մեռայ. կունձք ընձի փշուժ ջուր խասուցէ՛ք:

Նոր մտան, գրեց Քուլլըքին շալկին, խանին, ձին էլ քաշին, դուրս խանին: Քուլլըք էլմէն ասաց.— Ես ծառաւ մեռայ, Կեառօ: Կեառօն ասաց.— Աղբէր ջան, էս մօտիկ տեղեր ջուր չկայ, թէ ջուր էլ էղի, աման չկայ օր լցում, բերեմ:

Քուլլըք ասաց.— Իմ գիզմի քայ իմ օտնէն քաշա՛, խանա՛, տար գետից ջուր բեր, ես խմեմ:

Կեառօն օր էկաւ օտայ մօտեցաւ, գիզմին քաշելու խամար, տեսաւ օր գիզմի մէջ լիք արուն էր լցուեր. քաշեց չքաշեց՝ էլ դուրս չէկաւ. յետին դրուն մէկեւ օտայ գիզմին քաշեց խանեց, գնաց. բերեց ջուր տուեց Քուլլըքին, խմեց:

Էդ տեղէն Քուլլըքին գրեցին քապուօի վերէն, բերին խառուցին բազրկընին, մէկ ժիր դէվիմ վերէն բարձին Քուլլըքի քապուօ:

Քուլլըք ասաց.— Իմ ձեռ քապուօից դուրս բաց թողէք, թող էրթայ գայ, օրօրուի. օր կը նշանակէ արշար էսլա գիկայ, էսլա կերթայ. ձեռքով էկայ, դարտակ ձեռքով կերթամ: Մէկ էլ ասաց.— Ես բրնձերուց չմեռնիմ, հարի իմ մէր Որտէի ձէն իմ յականջ չընկի:

Էն տեղէն յընկան ճամբախ, էկան խասան Հառայի դաշտ. Քուլլըք տեսաւ քապուօից օր Սոսըք կը քէլայ, համա օտներ կը չքուի մըջ աւղին, էլ չկունայ խանայ. ասաց.— Կեառօ, մեռնիմ քեզի, իմ թուր քաշա՛ բեր, տուր իմ ձեռ: Կեառօն թուր քաշեց, բերեց տուեց ձեռ:

— Կեառօ, ասաց, դէ, գնա՛, Սոսըք բեր, իմ թրի տակով ընցու, հալա ես իմ ձեռ խողցում, տեսիմ Սոսըք առջեայ պէս կը խողայ թէ չէ:

Կեառօն գնաց Սոսըք բերեց, իմալ օր թրի տակով ընցուց՝ Քուլլըք թուրմ գարկեց, վիզ կտրեց: Կեառօն ասաց.— Տեսաւեր, յընչի փիցուցիր ձիուն: Քուլլըք ասաց.— Զը՛ տեսիր, մնացեր էր:

— Է՛, թո՛ չիգ՛իր, կը թորկէնք էստեղ սաղ, կերթէնք:

Ասաց.— Ես շուտով ըսեր եմ, կեղի օր իմ մէր Որտէն քե իմ խօրից չի բռնիր ա. ախր իմալ սաղ թորկիլ տաս, օր վաղուան օր Արաբտանայ էլեաթ դառնէր, էստեղ գտէր Սոսըքին տանէր, աւսէր.— Քո տիրու խէրն անիծած, քենով էկաւ, կռիւ էրաց, քե էլ թողեց դասի ու գնաց: Տանին Սոսըքին էնին բէրի ձի, կաթ բառնան, բերին գեղ:

Էդտեղից բազրկան քչիցին, էկան խասան յուրինց քաւընին մօտ: Գեղի գառնարած տեսաւ, հեռեւանց օր Քուլլըքի բարվաճ էկաւ, վազեց գեղ գնաց, յակընճկըլայ տարաւ Որտէին թէ.— Քու տղէկներ էկան:

Որտէն էլ Սոսըքից մէկ խսրախ քառակմ կէր, տուեց բառ-

խե յակընկերայ բերողին, օր կածէր խարիր խտտ գեղին օսկի:

Քառնարած քուռկու վերէն ուրախացաւ, տարաւ:

Որտէն էլ խանքակտուր յէլաւ, վազեց տղէկներու յառջև. յեփօր մօտխառ էղաւ բազկընին, խամբրեց, տեսաւ օր Քուլլըքն ու Սօպըք չերևան, զիտցաւ օր սպանուեր են, էղտեղ սիրտ մըռմուաց խաղմ ըսեց.—

Դե՛, եօ՛ ...

Ասեծու ասեպծած սիրսսի մթնեց ու ամպեց, վի՛ ...

Աչքերուս դեմ եկաւ մըծ ու դուման բռնեք, վի՛ ...

Սս յաչսի ձիաւորներու մեջ զլրոցուցի, վի՛ ...

Քուլլըքն ու Սօսըք մեջներ չերեւեց, հայ վի՛ ...:

Որտէն որ էս խաղն ասաց, ձէն քապուտի մէջ յընկաւ Քուլլըքի յականջ. էղտեղ Քուլլըք զխոյին տուեց:

Կեառօն Քուլլըքի խողին տալն օր յիմցաւ, էնդոր լալն էլ էկաւ. սիրտ մըռմուաց, մէկ խաղմ ասաց.—

Դե՛ եօ՛ ...

Խրպե-դարան վը պօրսեք, կը պօրսեք, վի՛ ...

Քեռուս ծանօտ ասկար վր մեզի գուկեք, գուկեք, վի՛ ...

Հակեր դու կը խաբցուս Քուլլըքէ Սլեմին, վի՛ ...

Կուռղ առուծ, վեց կրակի օք, վի՛ ...

Սպանուած ջանդակ վր բռններուն դրուեր ա, վի՛ ...

Սօսըքն էլ Հառայի դաօս մընջ աւզին մնացեք ա, հայ վի՛ ...:

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, Որտէի խեք գնաց. խասան պորտ օլըքեցին, խեք էկաւ գլուխ, յէլաւ, խաղով Կեառօյին բեպատիւ էրաց.—

Դե՛, եօ՛ ...

Խրպե դարան փեք ու փեքրով, փեք ու փեքրով, վի՛ ...

Ա՛յ եմ վաղք օր քո եօք բռնիք, հայ վի՛ ...

Կըմկեմ մայտան գլխաբաց, բոբիկ օտով, հայ վի՛ ...

Նաման, յըմեն հաղ, յըմեն հաղ, հայ վի՛ ...

Մարդ կսպանեն, ճանցըցուած են անուն, վի՛ ...:

Մէրն օր էղլա ասաց, Կեառօյին քիսաւ, եանէ թէ դուք ձեր քեռէքներու խեռ չկոնէք կռիւ էնէք, յընդու գնացիք:

Կեառօյի խերսն էլաւ, մէկ խաղմ ասաց.—

Դե՛ եօ՛ ...

Դիսկի են Խրպե-դարայի փեքեր, վի՛ ...

Քեռուս ասկար ծանօտ ծանօտ մեր վերեն գուկեք, վի՛ ...

Ա՛յս իմ վեց բռնին քամամ սպանեք եմ, հայ վի՛ ...

Մեծ ֆեոդա ծամ կտրած Որսեի խաբրին բաշխեւ եւմ, վի՛ ...:

Կեառօն օր էս խաղն ասաց, Որտէն զարկեց վըր չաքերուն, ասաց. — Վայ լըմըն, համ իմ աղբրտիք սպանած, համ իմ տղէն, համ էլ Սոսըք:

Էդտեղ խելք էլմէն յընցաւ, ջուր բերին, ցանին յերեօին, խելքն յէկաւ գլուխ:

Յէլաւ, տեսաւ օր խալիւոր Նամաթէ Իսան—Քուլլըքի բարէր բերեր ա Բէջանի դիզկին Կիտայ Ամար աղի ձեռ, կըսայ. — Դժւ էրթըցած օր խոստ էկար, թէ ուր օր Բէջանի դիզկին ուր ձեռով բերայ, տայ իմ ձեռ, ես Փարիշան խանըմ էնդոր կուտամ:

Ամար աղէն ասաց.— Խն, յէմալ ա, ես խոստ էկայ:

— Օր յէմալ ա, հանդա ես դիզկին տուեցի քո ձեռ, դու պէտք Փարիշան խանըմ տաս ընձի:

Էդ Նամաթէ Իսի խօսքի վերէն փշոււմ Ամար աղէն փշամզաւ, ուր մտքի մէջ ասաց. — Ջանըմ, ես իմալ մէկ ձին յապով յէլիմ, իմ լուռու պէս աղջիկ տամ էսա խարիր տարեկան խալիւորին:

Էդտեղ Ամար աղէն Կեառօյի խաբրին էս խաղով քիսաւ.—

Դե՛ Է՛օ Է՛օ ...

Կեառօ՛, ուղի, ֆո խօսքեր գեւ ին, գեւ ին, վի՛ ...

Իմալ օր անգիւն ֆաւ յընկի ֆիսի թրկէն, վի՛ ...

Էդ երած կտրեմութեն ոչ ֆոն ա վի ...

Կտրեմութեն ֆո խալիւոր բաբօրն ա, հայ վի՛ ...:

Ամար աղէն էս խաղն օր ասաց, Կեառօն դարձաւ ուր մօր խաբրուց.— Նանէ, էս Ամար աղէն ծռե՛ր ա, յորին գիս բեպատիւ էրաց:

Մէրն ասաց.— Ուղի, յընչի՛ ծռեր ա, չըս տեմի, քո խալիւոր բարէր ձիու դիզկին բերե, տուեր ա Ամար աղի ձեռ, կըսայ. Վեղած կարընութեն իմն ա, պէտք ա դու Փարիշան խանըմ տաս ընձի:

Մէրն օր էդլա ասաց, Կեառօյի յաչքեր թուաւ գազաթ. Որտէն էլ չի թորկեց օր Կեառօն բան ըսէր. յինք էդտեղ Ամար աղին մէկ խաղմ ասաց.

Դե՛, Է՛օ ...

Խրպե-դարան ձմերուկ կայ, ձմերուկ կայ, վի՛ ...

Ամար աղէն իսկի խեք չի թեսնայ, վի՛ ...

Կորցուցեւ եմ բիլբուլն ու ծաղիկ, վի՛ ...

Դօլ ու գուռնէն բերեք, հայ վի՛ ...

Կուռղ առուծ Քուլլըքի Սլեմին քաղեմք, վի՛ ...

Նոր զանգ Կեառօյի խաբսնիք, հայ վի՛ ...

Փարիսեան խանրմի խեւ բռնիմք, վի՛...:

Որտէն որ էս խաղն ասաց պրծաւ, Ամար աղէն ասաց.

—Որտէ, ես իմ խօսքի տէրն եմ, որն որ ձիու դիզկին բերի, տուեր ա իմ ձեռ, ես էնդոր կուտամ Փարիշան խանրմ:

Ամար աղէն ու Ուրտէն իրարու խեւ դրուցալու վստիք Փարիշան խանրմ խանչեց Կեառօյի մնացած յընկերտիք, գողառու խարցուց.—«Թէ էս նամուս ո՛րն ա էրեր ա:

Էդոնք էլ ըսին.—Կեառօն:

Փարիշան խանրմ օր սալըդ էրաց, դաւա էկաւ, տեսաւ օր Կեառօն յէմալ ա հերստի օր քիչ մնացեր ա համ զարկայ ուր բարէր սպանայ, համ էլ զուր խէր ու համ էլ Փարիշան խանրմի սիրտ չըր յուզէր զէն խարիւ տարեկան խալիւոր օր մեռլի խոտ բերնից գուկէր: Էդտեղ յառէջ էկաւ, խաղմ ըսեց:—

Դե՛, եօ՛ ...

Խրպե-դարան կեռ ու մեռ ա, վի՛...

Գուլլըքե Սլեմին կուող առուծի երաց, անուն խանեց, վի՛...

Խրպե-դարան խազար եօթ խարիւ մարդու խեւ կոււեր ա, վի՛...

Դե՛, բրիս հնդուր տեղ սաղ մնայ Կեառօ, վի՛...:]

Աղջիկն օր էս խաղն ասաց, Ամար աղի խեղք նոր էկաւ գըլուխ, ասաց.—Ջանրմ, ես իմ աղջիկ յընչի՛ տամ էս խարիւ տարեկան խալիւորին. կուտամ Կեառօյին, օր ջանեկ են, յիրար հուն-հուն են:

Տարան Գուլլըքին խորեցին:

Գառսուն յընցաւ, նոր բերին եօթ ձեռք դիօլ զուռնա զարկին, Կեառօն ու Փարիշան խանրմ խաստն յիրար մուրտգին:

ՍԻՅԱՄԱՆՏ

(Նորագույն Յիմ գիւղի բարբառով) *

Սիյամանտ Սիւմանցի, դաշտի (Մուսուլ) երկիր կէս:
 Էլաւ էկաւ մէ մարդու մօտ իլաւ մշակ:
 Սիյամանտ տեհաւ, որ ասես ինոր աղին կը տփէր:
 Էն մէկ օր ասաց.— Ահս ըլնի, մօ մէ ըսկոն մարդմ ըլնեմ նօ-
 քաւ, մարդ չըզէն զալամ չըլնի. մարդ չըզէն խաց տուող չըլնի, մըջ
 ըմենի զլխուն էն աղէն զանի:
 Դնաց մօ Միրէլիւան, գնաց էլաւ մշակ էն տեղի:
 Միրէլիւանին կէր քառսուն մշակ. գնաց մօ քառսուն մշակ,
 ասաց.— Ես մօ ձե ըլնեմ մշակ:
 Էդա մշակներ ասին.— Մե միրախոռ (ախոռասիտ) կայ. գնա մօ
 միրախոռ. քե բռնի,
 Դնաց մօ միրախոռ, միրախոռ ասաց.— Գեօ անուն իչի:— Եմ
 անուն Սիյամանտ ի, ասաց:
 Ասաց.— Դիւ կըլնիս մշակ: Ասաց.— Խն, կըլնեմ:
 Ասաց.— Արե, քանեմ, էրթամ մօ Միրէլաւան քե բռնի:
 Տարաւ գնաց մօ Միրէլաւան, ասաց.— Ազն, էսա լաւ մարդ ի,
 պտի բռնեք մշակ.— Դիւ գիտես, գնն, բռնի, ասաց:
 Տարաւ յեվարին մօ մշակներ, մշակներ ասին.— Դիւ օտար
 մարդ էս, գիչիր քեօ քիւն չտանի, մե շոտ խանես վեր, մենք ըլ-
 նենք գելս մեր բան:
 Մշակներ ընկեան պեհիւի քընան: Սիյամանտ չխանեց վեր,
 էրկու սահաթ վրէն ընցաւ. զինք էլաւ վեր. ուր ճրագ կպուց.
 քառսուն ճրագ էր. քառսուն էլ կպուց. ուր ձիանքներաց տեղ աւ-

* Ասած է Պետրոս Վերսեան:

Վեպիս ոմանք Սիյաքէնօ, ոմանք Սիյա Ահմաթի, ոմանք Սիյամանօ,
 ոմանք ես Սիյաքէնօ ելլմ. կասեն: Սորա մի տարբեր օրինակը հրատարակեց
 յիշատակի արժանի Սուլթանեանց Գարեգին Եպիսկոպոս իւր «Համով-Հոսով»-ի
 մէջ, Սիյամանօ եւ Կնէ Զարէ վերագրով. սակայն աւելի համառօտ է քան
 ներկայ երկու նիւղերը:

չեց։ Միրախառ կեօ թամաշա կանի։ Սիյամանտ պիթուն ձիանքներաց տակ աւելեց։ յարդ տուեց։ զըմենքն էլ հմ կախեց, ինոնց հմ կերան, պրծան։

Սիյամանտ ջիւր քիչեց խորից, յըմենն էլ ջրեց, յըմենն էլ քիմրեց, էլ մշկներաց բան չթողեց։

Սիյամանտ ին աբեց, յըմեն ձիանուն քեամկին մէմէկ ձեռ դրեց, կան տուեց, վար ձիու քեամկին ձեռ դրեց, փոր խառուց գետին, ըսկուն թափով կը դնել, յըմենն էլ փոր կը խառուցեն գետին։

Մէկ շէյ ձի, թառի տակ կապած էր, գնաց, ուր ձեռ դրեց վըր էն ձիու քեամկին, էն ձին մէշքը ըսկուն վեր թալեց, Սիյամանտի ձեռ տարաւ, կպուց առիք։ Զըւրաւ Սիյամանտ, ձիու էրես պագեց։

Սիյամանտ էն ձիուն լաւ սկանջ արաց։

Էկաւ, ճրագներ ընցոց, քնաւ։

Մէկէլ մշկներ քնած էն, էլ մարդ չակխաւ։ Քընան չում լուսցաւ։ Մշկներ ալխան, ասին։ Աստուած քեօ տուն աւրի, լոս ի. էսա ին գետի ի։

Գնացին որ Սիյամանտ սփին, ասին։—Մենք թողինք քիւ հիւսին, էգա ին գետի ի։

Միրախոռ կանչեց,—Ձեր քեառսունի գլխ ղըւրբան կանեմ Սիյամանտի գլխուն։

Մնաց ամիսմ, էրկու. եօլա գնացին մէմէկու։

Մէկ օր մէկ բազրկեան բիրեց, դրեց ինոնց գեղի քեմակ, Միրէլավանի չայիրի մէջ։ Միրէլավան յըմեն օր ուր խեծել կորողէր, կասէր։—Դնացէք, հմ բան մընէն առէք. չտէք, չալէք, սուէք, էկէք, Խիծել կըհեր դայ, բազրկեան բաւին կը թողնէր իտեքեր, կուպանէր. զըմեն կը ճսնճըխեր, զըմենն կը փախնէն, կզէն յետ։

Միրէլավան էրկու օր ուր խիծել էն լաւնով օրողկեց, ճար չտարին։

Մէկ օր Սիյամանտ կըլնի, կայնի, կեօղուով կեօն կը սանի. կուռակ կը տըսնայ խիծել դէն կեօ կզեայ. յետ պլաւան, էկան կուտրած խիծի նման։

Դորիս Սիյամանտ էն մէկ մարդու մընէ խարցում արաց։—Էսա ին ի, գիւ կեհեք, կզէք՝ ձի էլ ասէք։

Էսա մարդիւ ըռըկվեր Սիյամանտից էլաւ։—Դիւ մէկ մշակ մարդ էս, քի ին կայ խըտ խարցման. գնա, քեօ մշկութենով նիստ ու ել։

Սիյամանտ ասաց։—Դիւ որ ձի չասես, ես իմ կեօղվի կապ թալեմ քեօ վիդ, քե քեչեմ, չում ներքին պարխեր, (արտ) տանեմ,

Ասաց.—Կեօ մէկ բազրկեան դրե էնա մեր դեղի քեաւշանի մէջ, մենք կհհանք ինե որ շալենք, բիրենք, մե կը տփի, մե կըսպանի. մենք ճար չընք տանի. մեկը բիրի դայ:

Ասաց Սիյամանտ.—Գնա քեօ հալին, ձընէ ընչի կը քրխէր:

Սիյամանտ ուր կեօղով չլկեց, էկաւ. էկաւ սկուն ծուռ մարդու պէս, գնաց մօ միրախոռ. միրախոռի դէմ ուր կույի կեօղով տփեց դեաին, ուր հրսից կայիմ տփեց, ասաց.—Նա ասի անհամ, սկուն մօ մէ մարդ մը որ նա մարդ չընգէն զախմ ըլնի, նա մարդ չըն գէն խաց տուող ըլնի. էսա մէկ բազրկեանի իկե, չկանայ վրէն. խօզի, ասաց. ես չէի իկե մօ սկուն մարդ, մկայ Միրէլավան ընձի դաստուր տէր, ես էհն ինե:

Էդա միրախոռ գնաց Միրէլավանին մօտ, ասաց.—Էն մշու իչ նոր բռներէնք, ձի ծնայ կասէր. կանչի, բերը, խարցում արա մընէն, ըչկայ, իչ մարդ ի:

Ղանչեց, արաւ ուր իրես, ասաց.—Դիւ ծնայ կասես:

Ասաց.—Խն, էլաւ ուր Խապրի տէր:

Ասաց.—Էն չէյ օլախ տաս ձիկ, էն նազարե ուրմ տաս ձիկ, ես անհամ ինե:

Ասաց.—Գնա, ես տուերէմ քե:

Համա զանեց, ծուռ ցեղ առեց ուրմ, դնաց:

Գնացին զըմեն քնան. մէկ սանաք գիչեր գնաց. Սիյամանտ էլաւ վեր, ուր շորիւր խաքեաւ, ինոր չէյ օլախ քեչեց, բերեց, էկաւ դիւս մըջ հաւչին. դարկեաւան խանեց վե—Մէկ քաս պաղ ջիւր բե ձիկ, ասաց:

Քաս պաղ ջիւր խմեց, տարաւ ուր օլսու աչք, իրես, բժիկ լուաց, մէկ թիմաւ տուեց, ինոր Թամք վիրուց դրեց վըր քեամկին, Թամքի դայիւքեր պինդ զըքեց, իլաւ ոտ դրեց ըռքեպ, Աստըծու անուն տուեց, խեծաւ Թամքի մէջ. օլախ լազաւեց. օլսու ճլաւ բռնեց, յետի-յետի գնաց, դարկեալանին ասաց.—Մարդիւ չասես Սիյամանտ գնաց. նստես դուան ետե չոււմ ես իգեամ: Դարկեն տուեց յետ, դիւս ընկեաւ գնաց:

Գնաց, բազրկեանին զանչեց.—Գիւ քար արա, կեօ ես էկայ:

Բազրկեան ուր ընկերտեքաց ասաց.—Էն իչ մարդ ի, էսա գիչերով իկե, գինք վըր Աստըծու դազապին բռներ ի:

Բազրկեան բաւին վախեցաւ. ինոր մօր խիթ իչ կերեր էր, ինոր ասմի տակ դողաց:

Սիյամանտ էլաւ, քըչեց, գնաց վրէնքեր:

Ջանեց, բազրկեան բաւին սպանեց, ինոնց բազրկեան մէմէկուց ըռըկով բժըգեց, տաս խոքի սպանեց, ասաց.—Էկէք խը ձիկ, էսա բազրկեան բառնանք:

էկեան, բագրկեան զըմեն բարձին:

Որ բարձին պրծան, զըմենի դաստուր տուեց, ասաց.—Գնացէք, էն իշ սպաներ իմ, սպաներիմ, մնացած գնացէք:

Բագրկեան բերեց էկաւ. դարկեալընին ասաց.—Դիւռ բաց:

Դարկեալան էլաւ, դիւռ բացեց ինոր, դաւէք քեշեց մըշ հաւ-
եին, շնըխա տուեց ջորեքերաց բեռներ զըմեն առեց վեր յինի, դար-
կեալան մնակ, ձիանքերաց բեռներ առեց վեր, Թաւեց վը մէմէկու.
էդա հաւ յըմեն լցեց, գնաց, դաւալ յօդի պատա:

Ձիանքերաց լաղապքեր առեց, դրեց մէ շրտի վրէն, կապեց.
էդա լաղապքեր. յըմեն տուեց դարկեալընի քեամակ, տարաւ մըջ
փայնին պախեց, ասաց.—Մարդիւ չասես, գնա, քընի:

Իլաւ ուր գլօխ դրեց էդա լաղապքերաց, փայնի վրէն քնտւ:
Մնաց առաւտուն Միրէլաւան էլաւ վեր, որ տեհայ ուր նըվիծ.
իշկաց չընկչընկոց ընկե մըջ հաւեին. Միրէլաւան փախաւ էլաւ
տանիս, ասաց.—Բագրկեան կեօ իկե, բռնէ վըր դեղին. յըմեն
սպանե, ես իմ մնացի, ձի էլ տըսպանի: Բեռներ որ տըսաւ մըջ
հաւեին, ասաց.—Իշկանք ով ի սկուն արե, կըլնի էն մարդնի արե:

Էկաւ, գնաց յօդէն նստաւ, դանչեց գեղական.—Էկէք, իշկանք,
ասաց. ալ է արե էսա նամուս, ինոր իշ պտի, ես տամ: Գեղական
էկան, ասին.—Մենք էնք արե, Պօղոս ասաց, Վես իմ արե», Պետ-
րոս ասաց. Վես իմ արե», էն մէկէլ ասաց, Վես իմ արե»:

Միրէլաւան ասաց.—Ձե մի գեօվացէք, ալ իշ արե, ինոր նշան
կայ:

—Ինու նշան իշ ի, ասին:

Ասաց.—Ինու լաղաւ կայ. լաղապքեր ով բերեց, էնի արե:

Մարդ չբերեց լաղապքեր:

Միրախոռ ասաց.—Աղա, յէվարուան մշակ իշ քեօ ուր տա-
րաւ. էն մարդ կանչի գեայ, կըլնի էն մարդնի արե:

Էրկու խօլամ օրողկեց. Գեացին, ասին.—Սիյամանտ, Սիյա-
մանտ, ասաց.—Բշ ի:

Ասին.—Իլի վեր, Միրէլաւան քե կը կանչի:

Ասաց.—Ճեյնըմէք. գնացէք, չըմ իգեայ:

Գնացին, ասին.—Աղա, չգեայ, մէ տապլոտ մարդ մի, մէ յի-

շունց կայ:

Ասաց.—Ձորս խօքի գնացէք, չափունէք, առէք, էկէք:

Գնացին լաւա ընկեան.—Սիյամանտ, Միրէլաւան քե կը կանչի,
ծռութեն մի դնի վեր քե, արի:

Էլաւ վեր, էդա լաղապքեր Թափ տուեց. տուեց մշկու քեա-
մակ, առեց, գնաց. տարաւ տըփեց մըջ յօդին, ասաց.—Առ քե:

Ասաց Միրէլաւան.—Աֆարըմ քե խըմայ, Սիյամանտ:

Էմէլ դարձաւ, ասաց. — Սիյամանտ, գիւ լանդապիլ էս Ասաց. — Խն:

Ասաց. — Արի՛, կայնի դիւռ, ես քանպի անիմ. գեղակնի ազ-ջիկներ, պտակուած խարսներ, կնկտիք, որբեվէրիք, չու՛մ հա պառ-ւըներ, յըմեն գեան, քիւ գէմէն յընցնին. դիւ մատ թըլս մն պար-դես, ես էն բիրեմ, պսակեմ վեր քի. դիւ տը կենաս. մօ ձիկ:

Էդա չու պառւըներ ինոնց աչքեր գեղին. ինոնց պսկըներ թողին, ասին. — Սիյամանտ մե առնի: Էկան, Սիյամանտի դէմէն ընցան. մէկ դապուլ չարաց, ասաց. — Մէկդէլ ձի չպինայ:

Միբէլաւին ասաց. — Դիւ քիւ շէյ ուլախ տաս ձիկ, նազարի ուրմ տաս ձիկ՝ ես համ, եմ կնիկ տըսնամ:

— Սիյամանտ, ես յէվարին տուերէմ քե, քենէ չըմ առնի. պիլի որ կեհաս քիւ կնիկ տըսնաս. գեաս մօ ձիկ. ես էհամ քիւ կնիկ բիրեմ:

Էլաւ գնաց, մէ թըքեայ սակի լցեց ուր նեպ, գնաց թըլս ուր կնիկ: Գնաց չոլ չոլսցան, պառին ու պսուսցան. — Կան էկաւ, գնաց վըր մէկ աղբրին կայնաւ, ասաց. — Նմ ուլախ պեմ մը տայ, ջիւր մը տայ, ջիւր մը խմեմ, էհամ:

Իլաւ դիւլպին տուեց յէռջև ուր աչից, դե մէկ սև վրան մը տըսաւ մըջ դաշտին: Գաստ էն վրանին արաւ, խեծաւ գնաց: Գնաց-գնաց մօ էն վրան, էն վրանի դիւռ էջաւ վեր, տեհաւ կեօ էն վրա-նի դիւռ մէկ կնիկ կայ. բարև տուեց, էն կնիկ բարև առեց. կնիկ վազաւ ինոր ձիւ ու գլխ ըռնեց, ձին տարաւ, կապեց. տեղ թալեց, էն գնաց նստաւ վըր տեղաց:

Մէ պեմ մնաց, ջիւր ուղեց մօտէն, ասաց. — Խոզի ես գիտէ թէ էն կնիկ ի, թի աղջիկ Նս ջիւր ուղեմ մընէն, եմ մատնիք թա-լեմ ինէ, որ կնիկ ի, եմ մատնիք չվիրուցի, որ աղջիկ ի, եմ մատնիք կը վիրուցի:

Ջուր տուեց Սիյամանտի ձեռ, Սիյամանտ խմաւ, մատնիք թալեց մըջ ջրուն տուեց քաս ձեռ, աղջիկ առաւ գնաց: Գնաց, ուր մատնիք փոխեց, Սիյամանտի մատնիք մտուց ուր մատ, ուր մատնիք թալեց մըջ ջրուն, բիրեց, տուեց Էմէլ Սիյամանտին: Սի-յամանտ մատնիք առեց, մտուց ուր մատ, ասաց. — Էսա իշ վրանի-նչ ապով էկերիք սղայ, ո՞ր ելից էք, դիւ մնակ ընչի՞ էք էկե սգայ:

Ասաց. — Վեց աղբէր ձի կայ, ես վեց աղբօր քիօրենեմ:

Ասաց. — Քեօ աղբըքեր յո՛ւր են:

Ասաց. — Գնացած նեջիւր, մենք Արարտանայ էլի ջոջի տենե՛ն էնք մի կե՛ մէկ քախմ մենք էնք, մէկ Արարտանայ շէխն ի, շէ-խին լամուկ ընձիկ կուղէր, եմ աղբըքիւր ձիկ չտուին, ձի առին, էկան էսա տեղ:

Մնաց յէվարին, աղբրքեր էկան. դատամանց իշկացին, կեօ մէկ ուլախ մըջ վրանին. վախեցան, չէկան: Մէկ էն աղբէրքերաց, գետուլութենով էկաւ, խասաւ վրանին. քեօրը տեհաւ, խարցնեց.— էսա ի՞նչ մարդ ի:

Ասաց.— Աւերութենի մարդ չի, էկէք:

Աղբէր գնաց յիտ, ձեռնով արաց, էկան:

էկան բարե տուին, բարե առեց:

Սիյամանտին խարցնին.— Դիւ ի՞նչ մարդ էս:

Ասաց.— Եւ մարդմեմ, ես գասս Աստըծուն, ձե արեբէմ, էկեբէմ ձեր վրայ. դիւ ձեր քեօր ընչի կը թողնէք անտէր դայ, որ ես ձեր քեօր տանի, դիւ ի՞նչ գիտէք:

Ասին.— Վալա, քիւ խապարն ի:

Խարցուցին.— Քեօ անուն ի՞նչ ի.— Եւ անուն Սիյամանտ ի:

Ասին.— Մենք վեց աղբէր ինք, դիւ էլար մի ջոջ աղբէր:

Առաւտուն էլան, գնացին նեջիւր, ասին.— Սիյամանտ խուր ի,

թողինք սղայ:

Սիյամանտ թողին մօ խաճէն, գնացին:

Սիյամանտ ու խաճէն կիր կերակուր չինին, կերան, իլան Բէյֆն անեւ:

Էրկու ձեռ. լեւի դօտակ չու յեվարին կտրտին:

Յեվարին աղբրքեր էկան, նստան. Խաճա գիրին ասաց.

— Աղբէրքեր, դիւ ասիւր տըտէք մէկ մարդիւմ, ձի էսա մարդ պինայ:

Ջոջ աղբէր ասաց.— Սիյամանտ, քե պինա միւր քեօր. տանք քե: Ասաց.— Խա.

— Էհաս, մե վեց աղբօր նաղղ բիրես, տանք քե:

Ասաց.— Դիւ տէք ձի, սութ չասէք, ես կեհամ կը բիրեմ:

Սիյամանտ խեծաւ ուր ուլախ ուր ուրմ դրեց ուլխաւ մըջ էրկու ուկանջ, թողեց, գնաց թըխ պանա Խաճա գիրին:

Գնաց, պտուին էր, գնաց մէկ աղբրիմ վրէն պալա իլաւ. ուր խաց կերաւ, ուր ձին դուլից. նստաւ, խաց կերաւ. տեհաւ կեօ մէկ բազրկան մը դեն կգեսայ, էրկու սև ջորի բարցուկ, սուռ յառջև բազրկեանին, կեօ հգետոյ, ասաց.— Վալա, Աստուած տուեց Խաճա գիրինի նաղղ. Գնաց ուր ուլախ Ուռումեանի քիմար մը դանեց, կիւալ դանեց բիրան. ոտ դրեց թամբի՛ ըռբֆեպ. էլաւ, խեծաւ. Աստըծու անուն տուեց: Գնաց թըխ բազրկեան, կունչմ տուեց, ասաց.— Էդ բարանկու էրկու ջորին տառ ձիկ:

Ասաց.— Դիւ մէկ մարդ, ես էդա բարանկու ընչի տամ քե, ես ընչի կտամ սղանեւ, չըմ իտայ:

Եւ տեղէն գոնչեց բազրկընի վրէն. գնաց, գանեց, սղանեց էրկու ջորին տուեց, էկաւ:

Ջորիք առեց, գնաց մօ Խանա գերին։

Մէմ մարդ եմ ցեղ դէմ առեց ինոր, Սիյամանտ խաբընեց.—
Դիւ դորէն կզեաս, ախշար իշ կայ, իշ չկայ։

Էդա մարդ ասաց.—Վալա, մէկ տուն Արաքստանայ էլից ուր
իլաւ, գնաց պառստացի մէջ գրեց։

—Ընչի դրեց, պատճառը ինչ էր։

—Արաքստանայ չեխի լաճ ինոր քեօր կուղէր, չին իտար. առին
ինանց քեօր, փախան դնացին դայ. մըկայ մէ Մարդ-անուն Սիյա-
մանտ, էկաւ ինոնց քեօր կուղէր, առին Սիյամանտին. Սիյամանտ
գնաց ինոնց նաղղ, Արաքստանցոց էլի լաճ քսան ձիաւոր առեց,
էկաւ թըխ Խանա գերին. ուր տանին. մահրեն վրէն. Խանա գերին
ջոջ աղբէր չըր իտայ, գանեց էն ջոջ աղբէր սպանեց. Խանա գերին
առին, գնացին։

Սիյամանտ ըռկկեր իլաւ, մէկ սիլով գանեց էն պայից, իրեք
թախլ գլորաւ. գնաց, ասաց.—Սիյամանտ ես էմ, դիւ ընչի էն
սկնջկըլէն տուիր ձիկ։

Էն մարդ գլորուաւ, դե գատն ընկեաւ։

Սիյամանտ ասաց.—Արի, արի, էսա մէկ բեռ ջորին տուի քե։

Պայեն ասաց.—Խոզի մէկ սիլով էր տէր ձի, էն մէկէլ ջորին
էլ տէր։—Դնա, ասաց. խէրիք ի։

Մէկէլ ջորին տուեց յէռջե ուր, գնաց վրանի թեխ. գնաց,
առաւ վրանի էն կշտն նաղղ մը կզէր կը աքէր. էդա քար քռէն
տուեց յեա, էդա աղբէր խանեց դիւս, դեց վըր ջուրուն, կըց,
առեց, գնաց, մօ ճեխիմ, ասաց.—Էսա մարդ ժըրցըցես, էսա ջորին
բեռնով տուերէմ քեօ հախին։

Ուր բաժին փարէն առեց, մըկէլ քապիմ նախիմ արեց։

Գնաց ընկեաւ պառստաց, մըջ Արաքստանայ էլին. էլի դիմաց
ընկեաւ, վրան վրանի գարկած, քանաւ վըր քանաւի գարկած, խէյ-
վաթ վըր խէյվաթի գարկած. էրկնուց աստղին նսապ կայ, խէյվաթ
ու չաթըրին չկայ, ըսկուն խաթապանց արած՝ լու չկընայ եռայ
մէշքեր։

Զիտուն ասաց.—Դիւ մրազ հասըլ ձի, դիւ դժը կայնես, ես
դայ պոի պայա ըլնեմ։

Էդա ձին, էդա վրանքեր յըմեն չենքեց, գնաց մէ պտուռ
դիւռ կայնաւ. Սիյամանտ դայ պայա իլաւ։

Պառաւ ինոր դասը արաւ, տարաւ նատըցուց։

Պառաւ իրեք լաճ ինոնց ակիթքերնէն, իշ օր կայ, չկայ. ինոնց
նայեմ, նայեք ինոնք էն։

Սիյամանտ էրկու ոտկի տուեց պառուուն, օղորկեց, կեր-եմակ
իշ որ պինայ բիրեց։

Յէվորին պառուռ լաներ էկան:

Ուր ծծեր բռնեց պառաւ, տարաւ ուր լաներաց շանց տուեց,
ասաց.—էսա մարդիւ պէտրլ անէք եմ ծծի կաթ ձե խաւամ ընի:

—Չէ, մարէ, ասին. դիւ ընչիւ անես, սկուռն անենք:

էկան բարեւ տուին մէմէկու, նստան:

Ասին.—Դիւ մեր ջոջ աղբէր, իմենք պստիկ աղբէր, մեր մէր
սկուռն ասաց. մե մօր սիյանաթ կը բռնենք. ինչիւ դիւ հազ անես,
մենք անենք:

Ասաց.—Մենք իլտեք աղբէր. էսա Խանին եմ նշանածն ի, պտի
բիրիմ ընձի խըմայ,

Ասին.—Խանէն մեր պսմամու խըմար ի. չըմֆի դիւ էլար մե
աղբէր, ինչիւ դիւ հազ անես, անենք:

Ինտեք էլան գնացին խարոնիս, չոււմ լուսուն մնացին:

Սիյամանտ մնաց գայ, զանչեց պառուռն, ասաց.

—Դիւ կանան խասնես մօ Խանա գերին:

Ասաց.—Հո՛ւ, ինչիւ դիւ հազ անես, սկուռնեմ:

Սիյամանտ ուր մատնիք տուեց, օրողկեց մօ Խանա գերին:

Պառաւ գնաց ար մտեր ինե, չթողին. տուեց մէկ ոսկի դըռ-
պասին, ըսկուռն գողաց, ասաց.—Թող, ես էհամ, եմ կակօ խարս
տըսնամ:

Խանէն ասաց.—Թու մարդ չգեայ եմ մօտ, որ իկաւ, ես ձը
տըսպանեմ:

Պառաւ ասաց.—Էն իչ քեօ քեասար կը սիրիս, ես գեամ:

Ի թող գնաց մօ Խանա գերին, մատնիք տուեց:

Ասաց.—Պառաւ, էսա մատնիքի տէր դո՛ր ի:

—Կեօ, եմ տունն ի, ասաց. ձի լան արերէմ:

Պառաւ դորիս էկաւ մօ Սիյամանտ, Սիյամանտ խարցում արաց
պառաւ մօտէն, խանեց, իրեք օսկի տուեց:

Պառաւ էմլէ էլաւ ժաժիկ մաժիկ դրեց վըր խացին, փչում
մատեց. պութիկ մութիկ, տափիկ մափիկ, դնաց մօ Խանէն:

Խանէն ասաց.—Իչ լանով ձի պի տանի:

—Դիւ գիտես, իչ ըռըզա տըսնաս, ասաց. էն կայնուկի:

—Առաւտուն ես քանայի անեմ հլին, շէն իչ ջոջ, պստիկ, էն
իչ գինք կանայ իշու քեամիկին էլ բռնի, գեան եմ վրանի գիւռ-
միջան տան, եմ քիջ բացուի, էհամ պսակչ:

Պառաւ զըրաւ յիտ, ասաց.—Ասաց Սիյամանտն էլ գեայ միջ-
ան քիջ խոռութեն:

Սիյամանտն էլ խեծաւ ուր շէյ ուլախ, գնաց:

Արարատանցոց էլն ի, մր եօթ-ութ փէտ առեց ձեռ, որ շտտ
առեց, խանե կայնե քամաւաւ-էդա փեսէն, իչ Խանէն աը պըսակեն:

մըջ մեյքնին, Սիյամանտ լընկ իտու ինե. փէտով տուեց վզի տող. քիթ բերտնով խակեց մըջ խողին: Սիյամանտ թողեց, գնաց, ուր կօնալսի դիւռ պայա իլաւ:

Մարդ չդիտցաւ ո՛վ զարկեց. գոս մը կըսէն, խրիչտակն էր, դաս մը կըսէն ազրայիլն ի:

Խաճէն ասաց.— Էս օր գիշեր զօմի մէջ անեմք խարսնիս, քեյօ, խոշուածն. լուսուն էհանք պսակ:

Յիւլարին իշ արեւ մտաւ. սազ զարկին, գնացին խարսնիս: Սիյամանտ իլաւ, քիւմար մը տուեց ուր օլխուն. մէկ ճանկ ոսկի տուեց պառուռն, ասաց.— Էսա ելի էկիր քիւ լաճերէն՝ որ քիւ լաճեր եմ պէտքը չանեն. չաւ մարդ չգետնիւնայ թըխ ընձիկ:

Էլաւ, խեծաւ ուր ձին, գնաց Խաճն վրանի փետեք ճղեց, տուեց յետ. Խաճէն բլրեց. էկաւ. խիծուց ուր քեամակ, մէշկապ թալից ուր քեամակ, Խաճէին կապեց յիրար, իլաւ, գնաց մըջ խարսնըսին. մէկ ճանկմ ոսկի տուեց սազ արող բեօշիւն, ասաց.— Արաւալաւ. ես գետադտիկ մարդ չըմ տանի, կուով տը տանեմ:

— Հնայ ռապաւ՛, մալի ապաւ՛. Սիյամանտ Խաճա զիւրին տարաւ, ճանկ մը ոսկի իտուր մըդրալիւն:

Որ ասաց. ՎԽաճէն տարան, յըմն տուին մըջ գլխուն. ես տուի մըջ գլխուն, դիւ տուիր մըջ գլխուն, ասին:

— Ձէն մի տուր, տաթ ի. Արաբանցոց ելի լամուկ լսնայ, քե կապանի:

Ասաց.— Աստուած ձեր տուն աւիրի, տարաւ գնաց, ես իշ ասեմ:

Սիյամանտ Խաճէն բիրեց, եկաւ պառիւն, խլացուց, էկաւ Սարհասի սիւնոռ, (արեւելեան հիւսիս),

Որ լոսցաւ, հաւար ընկեաւ իսե. չոջ, պտիկ ընկեան իտե. պառուռ լաճերն էլ էկան, գնացին, խոտան Սիյամանտին:

Ասեմ, պառուռ լաճեր խիծլի պառանիւ բռնած չըն թողնի մարդ էհոյ. փեռն մընակ կեհայ:

Ասեմ Սիյամանտ զատնի, Խաճէն կիօ դրե, նստի:

Փեռն գնաց, մօտացաւ, գետին է խառնին մօ մէմէկ:

Սիյամանտ իլաւ, դասքումալ տուեց Խաճէ ձեռ, ասաց.— Սղայ դիւ խաղայ, ես տեհամ ինոր յառաջ:

Դնաց ինոր յառաջ: Էդա պառուռ լաճեր խիծլի պառանիւ բռնած չըն թողնի մարդ գեայ, կասին.— Խաճէն էրկըսից մէկ տառնի. մեմք առնող չընք, մի գնացէք:

Էրկուս խառան թըխ մէ մէկէլ. մէմէկաւ բիւլոր իլան պտոտ. Սիյամանտ քեամակ մընէն տուեց, մէկ քօփուզ զանեց մըջ գլխուն. ճանճղեց, բիրեց տակ. պայա արեց գետին:

Խաճային ղառչեց.—Արի սղայ, քիւ պսմամու գլօխ դիր վրը քիւ չոքին. Բեաստար չմնայ մըջ սրտին. չու էնոր խոքին թռնի:

Իկաւ, զրեց ուր չոքին, չու խոքին տուեց:

Խաճէն խեծաւ զէնու պսմամու ձին, զինք խեծաւ ուր ձին.

քչին, գնացին:

Խիծեղ էկաւ էն սալանուկին. ուռին ինոնց մարդ, գնացին.

Սիյամանտ առեց Խաճէն, էկաւ:

Գնաց Սիփանայ քեռմակ դաշտի կայ. գնաց, նստաւ:

Ասաց.—Գնօ չոք դիր, Խաճէ. Կս գլօխ դնեմ վրէն քընիմ:

Գլօխ զրեց, քիւն տարաւ:

Մէկ վերու կով էկաւ, խի՞ք վեց ցլոր խտե կովուն էր, մէկ մընէ յոչախ էր, կով մէկերանցմէ խլար էր Խաճէն ծծողաց, առաց.—

Էսա՛ հաքի՛ Սիյամանտ ի, կով զըմեկելացմէ խլար, կտուռէ կեհայ:

Որ ծծողաց, Սիյամանտ ալխաւ, տսաց.—Պեկաւի էկաւ վրը ձիկ որ դիւ կը ծծողաւ:

Ասաց.—Ձէ—Պա ի՜նչ իլաւ որ դիւ կը ծծողաւ:

—Մէկ վերու ցլոր էկաւ, գնաց. մէկ վերու զըմեկելացմէ զկոռ խլար էր, տար. Էսա Կս Սիյամանտ կը մանի:

Ասաց.—Ահա ընի Ոմ խոքիւն, Եան Կս սաղ մնամ, Եան էն, չսմմոս դիւ առիք Սիյամանտի ցեղն ի:

Առաց.—Սիյամանտ, Կս ճիւղի կանեմ, մի՛ գնա, Կս կուրպան Կս քեօ դիրկեկանին, մի՛ գնա:

Ասաց.—Ձէ, Կս պտի էհամ:

Ելաւ դիրկեկան կուրպան վրը ուր, գնաց:

Գնաց վերու եղ կեօ զնացե, խասի Սիփանայ գլօխ, կովն էր կեօ կըտիւ. մէկ դիրկեկան թալեց ինե. զանեց, վերու եղ սալանեց:

Գնաց, ոտ տուեց կօսերն, որ տը զինէր. դանակ թալեց, վիզ կտրեց. էն ուր գլօխ թափ խոռը, կօսօժ զանեց Սիյամանտի ոտաց թալի, թալեց:

Սիյամանտ գնաց, ընկեաւ Սիփանայ տակ:

Ընկեաւ վրը մէկ տալաղիւկի կոճիւն, վրը ուր քեռմակին:

Կոճ մէկ թիղ ինոր սրտից տուեց դիւս, սպանեց, պըծաւ:

Խաճէն իլաւ խը չոփին գնաց. գնաց իլաւ Սիփանայ գլօխ, իջվերու եղ գայ մըռօրին. իջեաց գոտ, մարդ տեղ չըտեհաւ. իջկաց մէկ նալոց էկաւ, գնաց քարի զլիսուց իջկաց Սիյամանտն ի, ընկի, կը տքեայ:

Խաճէն իլաց Գորիս խաղ առին իրարու:

Խաճէն ուրին իսկեց ցած:

Մկայ էրկուս էլուծ ի ծառ:

ՍԻՅԱՐԷՆՏՈ ԵՒ ԽԱՃԷ ԶԵՌԻՆ

(Խալաբայ բարբառով) *

Սլիվանայ էրկիր Սլիվանցիմ կեղի. էդոր մէկ տղայ կեղի. տղի անունն լէ Սիյաբէնտի կեղի. շատ աղքատ կեղին: Մէկ օր կելլին ինքն ու ուր խէր խորթեր կը տանին, արծան: Խորթեր կը բերեն, խէր կ'առայ.— Գնա՛, գեղէն խաց ժողվա՛ բի:

Սիյաբէնտոն կերթայ մըջ գեղին, խաց կը ժողվայ, կելնի օր տուն բերայ, ճօեր կը ժողվին վրէն ձեռնէն կ'առնեն: Սիյաբէնտոն էսմալ ինչ խտրը խաց կը ժողվայ, գեղի ճօեր կը կըլին մօտէն, էնի դարտակ կը թորկայ կերթայ մըտ խէր: Լուսուն լէ էլման գնաց, ժողվեց, էլման ճօեր առան մօտէն: Մէկ օր լէ գնաց մըջ գեղին, տեսաւ օր, հեռի խողաց մօտէն, մէկ ջանդակմ կէր, շներ թափած էն վըր ջանդրկին, կուտին. իշկեց պղտիկ բօճիմ էկաւ, դէդ շներ դէն լարեց, դէն լարեց, ջանդակն ինքն զաւթեց.— Վայ, էսոր խող իմ գլխուն էղի, ասաց Սիյաբէնտի Սլիվին, ես ինչ խտրը խաց կը ժողվեմ, կուգեան ընձնէ կը խլին, ես ձէն չըմ իտայ:

Սիյաբէնտոն էլման գնաց խաց ժողվեց, ճօեր էլման թափան վերէն. Սիյաբէնտոն ա, դարձաւ վըր ճօերուն, ամէկին դրբ մը էզար, էնտեղ լարեց, էնտեղ. տաւ խաց, գնաց խօր կուշտ.— Սիյաբէնտո, ասաց խէր, ամեն օր խաց չըր բերէր, լալելին գիգէր, յէսօր իմալ էղաւ:

Ասաց.— Ափօ, յէսօր գացի, զաղար մի խմլա էրեց, ե լէ իշկեցի զաղարին, զարկեցի ճօերուն, լարեցի, խաց առայ, էկայ:

Սիյաբէնտոն մէկ ամիս մնաց խօր կուշտ, մէկ օր ասաց.— Սլիվանայ խաց ընձի խաւամ ա կեցի, ես թորկիմ, էրթամ ուրիշ երկիր: Թորկեց էկաւ էլ-աղասու մը խող, տեսաւ ութ խոգի մարդ

*) Պատմած է Տափալանֆ գիւղացի Պօղոսեան Սառաս: Վէպիս ճիւղերը ցաւ են, ունի ընդարձակ երգեր:

Ներկայ Սիյամանօի սոյն երկրորդ ճիւղը ունի երգեր որ այլ եւ այլ քաղցր եղանակով կ'երգուին:

նստած էն ղըսա կէնին. փշում կայնաւ, իշկեց էնոնց բերան: Կանչեցին էդ մարդիկ.—Արլ՛ էստեղ:

Սիյաբէնտօն գնաց էգոնց մօտ, էգոնք ասին.—Գեացէք, խաց բերէք, թը ուտայ:

Խաց բերին, ասին.—Քու անուն ինչ ա: — Իմ անուն Սիյաբէնտօ ա, ասաց:

—Ո՞րտեղացի ես:—Սլիվանայ երկրէն եմ:

—Դու ինչ արով կը պտտտես:—Կը պտտտիմ իմ ապրուստի խամար:

Սիյաբէնտօյին մշակ բռնեցին. Թառի տակի ձին տուեցին ասին.—Եդ ձին աղէկ կը տիրես, կը շախես:

Սիյաբէնտօն պղինձ մի ջուր ցեց, դրեց Թորուան վերէն, գէդ էրկու ձին խանեց դուս, ըրդի սապօնով լուաց. ինչ որ ուրիշ ձիանքներու եմ կուտէն, գողնէր, կը բերէր էդ էրկու ձիու առէջ կը լուէր: Մշկըներ էկան, մօտան քաւին, իշկեցին օր ձիանք էրկու օխտայով կապեն, չգաւթուիր. իմ աղբօր ասեմ, տասուերկու խոգի էկան, էրկու-էրկու մանիթիյա տուեցին Սիյաբանտօյին:

Օրերուց մէկ օր Էլ-աղասին էկաւ, մօտա ձիանքներու մէջ, տեսաւ ձիանք էղած ա քեանիլ ձիու պէս հաւարի. կանչեց մըշկըներ բեր, ասաց.—Էսա ձիանք ինչ ձի են:—Թառի տըկի ձիանքն են, ասին մշկըներ:

—Էս ո՞րն ա տիրեր, կանչէք թը իգայ:

Սիյաբէնտօն էկաւ. Էլ-աղասին խարցուց.—Անունդ ինչ ա:

—Իմ անուն Սիյաբէնտօ ա. ես Սլիվանայ երկրէն իմ:

Ասաց.—Իմ տկի ձին տուէք, թը տիրէ:

Սիյաբէնտօն էր, գէդոր ձին իմալ տիրեց, քու հունածի պէս, որ խեծնէր, ինչ որ խաւքու կը թռնէր: Եդ օրեր Էլ-աղասու խող քեառսուն խատ խաւամի ընկեան. գալացող քալեցին, էրթըցող քալեցին. ձէն գնաց, խասաւ էդ Էլ-աղասու Թաղաւորին: Թագաւոր գիր դրեց. — Դու չկեառնամ քու երկիր զաւթեր, օր դողու-թեն չէղնի:

Էլ-աղասին կանչեց, բերեց էրկու խարիր խատ մշակ, ասաց.

—Կերթաք, գէն գողեր կը բերէք, օր չի բերէք. կը միմ դուս:

Սիյաբէնտօն, իմ աղին ասեմ, էկաւ. տեսաւ մշկըներ ղըսա կենէն, ասաց.—Եդ ինչ ղըսա կենէք, ինչ դաւի ա: Ասին. — Էլ-աղասին մըգի կանչեր ա գողերու արով, մենք կը վախենանք, իմալ էրթանք, չընք կորայ ընդոնց վերէն:

Ասաց Սիյաբէնտօն.—Դէ, գացէք, ձեր Էլ-աղասու առէք. Սիյաբէնտօն կասայ.—Էլ-աղասին ուր տըկի ձին թը տայ, ուր հակեր թը տայ, որ ես էրթամ, բռնիմ, բերիմ:

Էն մարդոց մէկ՝ մէկ չափալեխ էղարկ Սիյաբէնտօյի էրես. էն

մէկեւ առաց.—Յորքն զարկիր, ափսոս չէր Սիյաբէնտօն Սիյաբէնտօն ասաց.—Կը զանի, զանի, զարար չունի:

Ասաց էն չափալեխ զարկող.—Ըպա մենք էրկու խարիր խոգի ենք, մենք յորքն չկրնանք էրթար, էսի մնակ կերթայ:

Ասաց Սիյաբէնտօն.—Նս Աստուծոյ խրամանքով կերթամ:

Էն ութ խոգին գացին Էլ-աղասու մօտ, ասին.— Էլ-աղասին անուշ մնայ, Սիյաբէնտօն կասայ.—Ուր տրկի ձին տայ ձի, ես մընակ էրթամ, բռնիմ բերիմ.—Իէ, չուտ կանչէք թը գայ, ասաց:

Կանչեցին էկաւ.—Ի՞նչ իս ճարամիք կը բռնիմ, բերիմ կասես:

—Աստուծոյ խրամանքով կը բերիմ, ասաց:

Էլ-աղասու ձին բերին, նակեր կապեց վերէն, էնտեղ ճառաւան դիօ մի կանչեց Սիյաբէնտօն.

Էարի, լօ՛ւ լօ՛ւ լօ՛ւ. Էլ-աղասը, հազ
րը դորբան:

Էադի թը դովարա խոտ հետորմ.

Դըզան դըզըմ ու բիճըմ էլաղասի:

... Նս քեզ մատաղ,

Նս Աստուծոյ ուժով կերթամ.

Գողեր կը բռնեմ, բերեմ Էլ-ա-
ղասուն:

Էլ-աղասու ձին խեծաւ Սիյաբէնտօն, գնաց: Աստուծոյ խրամանքով տեսաւ քեառասուն գող սարի զօխ, ասաց.—

Դեւալի սուտան, ռարի հասպան
սուտ րըթըմ,

Նարե րըթեմ Սիյաբէնտօն թերախի
հար ու մա գրըթ.

Իէ, ռարա, զին ու հասպե խո
չիքըմ, շերա խոտ րըթըմ:

Այ, ձլաւորներ, ելէք, ձիանքը
հեծէք:

Չլինի ասէք Սիյաբէնտօն ապե-
րախտութեամբ եկաւ, բռնեց.

Իէ, ելի, քու ձիու թոմբը չլինէ,
Աստուծոյ օրէնքով արէք:

Գողեր ասին.—

Սիյաբէնտօն, դիւ ու կիւլան, զեւ
ու զիվի մարթը թը րըթիյե.

Դիւ չնվան մեա րըթըթի, ընքմ չըլ
մարթը ըն:

Ինչ դովարա խոտ հազի ո րըթըմ:

Սիյաբէնտօն, նետ ու աղեղ, ոս-
կի, արծաթ, մարդով մինակ ես.

Դու ինչպէս մեղ կը բռնես—քա-
ռասուն մարդը:

Աստուծոյ ուժով ես ձեզ կը բռնեմ:

Գողեր տուեցին վերէն, կուլ էրեցին, քեառասուն լէ Աստու-
ծոյ խրամանքով բռնեց, զոտներ կապեց ձիու վարու տակ ու, իմ
աղբօր ասեմ, ձեռներ կապեց, առաւ էկաւ Էլ-աղասու մօտ.

Էարի, ճիւ ռարա, Էլ-աղասի, դէ,
ճիւ ռարա րըթեւ:

Սիյաբէնտօն լի կըր, հեյ վոյլի, հեյ
վոյլի:

Դու ելիր, Էլ-աղասի, դէ, դու
ելիր, տես.

Սիյաբէնտօն ինչ ըրաւ, հէյ վոյլ.

Էլ-աղասի, դէ, սիւ ուրա մեզս
բռկեալ թը կողարս խոտ:

Սիյաբէնտո թշտառա ին անիյեա.—
ըրի դըզ մը թշտառա անի:

Էլ-աղասի, դէ, դու ելիր մտա-
ծէ, Աստուծոյ ուժով:

Սիյաբէնտոն քեզ համար ինչ է
բերեր.— քառասուն գող ես
քեզ համար բերի:

Էլ-աղասին ասաց.— Բռնէք Սիյաբէնտոյի ձիւն զլօխ:

Սիյաբէնտոն ձիուց թռաւ տակ, գնաց ձիւն էտուր Էլ-աղասու
ձեռ. Էլ-աղասին բռնեց ճակատ պագեց. կանչեց, էրկու խարիր
խաւտ մշակ էկան. Էլ-աղասին ասաց.— Սիյաբէնտոն ձեր էրկու խա-
րիրին ջոջն ա. էնի իմ ջոջ տղէն ա, չըլլի Սիյաբէնտի խօսաց էլլիք:

Էլու, ցգողեր ճանփեց, գնաց թագաւորին: Սիյաբէնտոն է-
կաւ, նստաւ Էլ-աղասու կշտին, ան քեաչեց: Էլ-աղասին ասաց.—
Սիյաբէնտո, դու յօրին ան քեաչիր:

Ասաց.— Իմ խէր, իմ մէր Սիւկանայ երկիրն ին:

Ասաց.— Դը յելիր, լուսուն խուրճի մի օսկի կը լցեմ, կառ-
նիս կերթան քու խօրն ու մօր կը բերես. օր չէկան՝ օսկին թը
ուտին մուսնիւ ժամանակ:

Սիյաբէնտոն լուսուն ընկաւ ճանփախ, գնաց գնաց Միր Արա-
բու ելին ըռասք էկաւ. տեսաւ խաղար կօն մէկ քաւաճ ա, մէկ
պօն մէկ քաւաճ ա. ասաց.— Սա պտի էրթամ, իմանամ, էդոր էու-
թեն ինչ ա. օր զատանց դիր ա: Գնաց կօնի մօտ, տեսաւ աղջիկ
մի կօնէն էլաւ: Սիյաբէնտոն ձիէն թռաւ տակ, Աղջկայ աչք առաւ
Սիյաբէնտոյին, խեք գնաց. իշկեց, Սիյաբէնտոն շատ խօրտ ա,
աշխարհի մէջ չի գտնուիր:

Սիյաբէնտոն ոտաց.— Բու անուն ինչ ա.— Խաճա Զէռին:

Ասաց.— Քեզի խէր ու մէր, պամամ, ինչ ունես:

Ասաց.— Սօթն աղբէր ունեմ.— Ըպա քու անուն ինչ ա:

Ասաց.— Իմ անուն Սիյաբէնտո Սիւկի ա:

Խաճէ Զէռին անկ ու բարձ էրեր, մըջ կօնին դրեց. կօն էլ
էն ղպար ջոջ ա, եօթ սուն ա:

— Բու աղբրտիք դոր ա գացած. ասաց Սիյաբէնտոն:

Ասաց.— Իմ աղբրտիք գացած ընձի արով Կոնէ Միր Արաբու
խաւ կուր: Ասաց.— Յորին ա գացած:

Ասաց.— Սօ Կոնէ Միր Արաբու խօրողբօր աղջիկն իմ:

Ասաց.— Բու աղբրտիք յորին չի տան Կոնէ Միր Արաբուն:

— Իմ աղբրտիք կուտան, կասեն. Վինա, մէկ ունէ եօթ խաւ
աղջիկ ըի մըղի, որ մեր քուր տանք. էն էլ չէրթայ. բերայ:

— Է, ասաց, յեսօր քու աղբրտիք կըզան:— Խաճ, ասաց:

Յիրկուն էկան. տեսան մէկ խուրճիկ խրեղէն մարդ մի շատ
նստուր ա: Բարե տուին.— Ասարծու բարին ձեզի ասաց:

Խաճէ Զէռին ջուլ բերեց, աղբրտոց տակ դրեց, նստան:

—Աղբրտիք, դու դժիւ իք գացէ, ասաց Սիյաբէնտօն:

Ասին.—Գեացեալ էնք, կռիւ կենէնք Կոնէ Միր Արաբու խեռ. չէ էսա Խաճէ Զէռին մեր քուրն ա. Կոնէ Միր Արաբու աղէն էկեր, մեր քուր կուզայ, մենք լէ մէկ տնէ եօթ քուր կուզենք, որ մեր քուր տանք. էն լէ խօսք տուեց, մըկայ փոքմընք ա, չտար, կասայ. «Յս չկարամ». մենք լէ մեր քուր չտանք:

Լուսացաւ. Սիյաբէնտօն էլաւ, ձին խեծաւ. էլաւ որ պտի էլթայ Սլիվան, աչքը ընկաւ Խաճէ Զէռին, ուր էրթալ փօքմընաւ: Զոջ աղբէր էն պղտիկ աղբօր ասաց. — Գնա, էն ձիաւոր դանչաւ թը գայ:

Էկաւ ասաց.—Զի ընչի կանչեցիք: Ասին.—Մենք եօթ աղբէր ենք, մենք մեր խօսքեր էրեցինք մէկ. մէկ էլ դու կեղիս՝ կեղինք ութ. մենք մեր խօսքեր էրեցինք մէկ, որ Խաճէ Զէռին տանք քե: Ասաց.—Ի՞նչ որ ձեր քուր տուեցիք, ես էլ կըլթամ մէկ տընէ եօթ աղջիկ իմ փառով, իմ դալմով բերեմ ձեզի. յըմա բերէք, Աստըծու յառէջ վաղդա էրէք, օր չի փօքմընիք. ասա, թը ձեր քուր բերայ, մատնիք փոխեմք:

Էն օր մնաց էնտեղ. լուսուն էլաւ, դարձաւ գնաց դըխ էլ-ա-դասին, չգնաց Սլիվան: Գեացին, էլ-աղասուն ասին.—Աչքդ ի լուս, Սիյաբէնտօն էկաւ: Էլ-աղասին կանչեց, խարցուց.—Ի՞նչ յորին չգացիր Սլիվան:

Ասաց.—Յս գացի եօթ աղբօր ըռասք էկայ, Խաճէ Զէռին տուին ձի. մէկ տնէ եօթ աղջիկ պըտի տանիմ էնոնց իմ փառով, իմ դալմով: Ասաց էլ-աղասին.—Ընձի աղբէր մի կայ, էնսր եօթ աղջիկ կայ:

Էլաւ խարիր յիսուն դէվաբեռ մալ բռնեց, խաղար ձիաւորով խեծաւ, առաւ Սիյաբէնտօն ու գնաց ուր աղբօր մօտ. էն մէկել աղբէր էկաւ յառէջ, տարաւ տուն, ձիաւորներ ցըվրեց. իրեք օր մնաց, ասաց.—Աղբէր, էս ինչ բիւ ա:

—Յս էկեր եմ, քեօ եօթ աղջիկ կուզեմ, տանեմ Կոնէ Միր Արաբու աղբօր աղէկներուն. էսա յիսուն բիւն էլ քու աղջիկներու դալան:

Աղբէր ուր աղջկներ տուեց. էլաւ աղջկներու խեռ խարիր բեռ ջընեզ էդիր: Էլ-աղասին առաւ, էկաւ ուր տուն իջուց աղջկների, Օր մը մնաց, խըլուսուն խեծան, էրկու խարիր ձիաւորով գեացին. դեացին տեսան օր կօն, մարդ չկայ. տեսան օր եօթ մարդ էնտեղ էկան. ասաց Սիյաբէնտօն.—Ի՞նչ մարդ էք: Ասին.—Կոնէ Միր Արաբու մարդիկն ինք:

— Յո՛ւր ա էսա կօնի տէր — Կոնէ Միր Արարու տղէք էկան, կուիւ էրեցին, Խաճէ Զէռին տարան:

— Ասկեա՛ր, ասաց Սիյաբէնտօն, դու տուէք աղջիկներ դարձէք:

Ասաց, — Ընչի՞ տարան: — Սիյաբէնտօ Սլիվի կէր, էդոնց քուր ուղեց. էդոնք էլ եօթ աղջիկ ուղեցին. էլան բեքախսութեն էրին. թէ՛ մեր քուր չիք իտայ էլօղլուն, կուտանք մեր խօրողքօր տղին:

Սիյաբէնտօն մինակ խեծաւ, գնաց իջաւ Կոնէ Միր Արարու էլին մէջ. գնաց իջաւ եօթ սուն կօնի մի դուռ. տեսաւ մէկ խանրմ մի նստեր, դայլօն կը քաշայ. խարսին ասաց. — Զուլ բեր, գի, իմ տղէն թը նստի:

Տեսաւ շատ խօրոտիկ տղէմ ա, ասաց. — Նստի, որդի. իմ տղին խաց բերէք, թը ուտայ: Որ կերաւ, խանրմ ասաց. — Դու ո՞ր երկրէն ես: Ասաց. — Ես խարիբ երկրէ եմ:

— Խանրմ, էք թնչ խարսնիս ա: — Խաճէ Զէռինի խարսնիսն ա:

— Զէ, ուրիշ մարդ էր ուղի: — Որդի, ասաց. դիւնեն բեքախս ա. Սիյաբէնտին պըտի տէն, մըկայ Կոնէ Միր Արարու տղէք տուած ա ուրանց խօրողքօր տղին, ընդոր խարսնիսն ա բռնած: — Մարէ, Սիյաբէնտօն ես եմ, ասաց:

Խանրմ սսաց. — Ես եօթ տղայ ունիմ. վաղդա դրաւ էղի, իմ եօթ տղէն դնիմ քու ուղուր:

Կանչեց զտղէկներ էրիւր, ասաց. — Իմ ծծի կաթ ձըզի խարամ էղի, օր, էսի Սիյաբէնտօն ա. կերթայ Խաճէ Զէռին կառնի, Կոնէ Միր Արարու տղէք որ կընկնին էսոր էտե, զարկէք:

Գնաց Սիյաբէնտօն Խաճէ Զէռինի կօնի դուռ կայնաւ, ասաց.

— Խաճէ Զէռին, արէ:

Զեռ թալեց ձեռ, քաշեց ձիու քարկ, էկաւ գովընդի օքքալաղ կայնաւ: — Իրնօլչի, զուռնաչի, ասաց. արէք էստեղ. «Շաբաւ մալի աբաւ», Սիյաբէնտօ ու Խաճէ Զէռինի զլխուն. սսաց ու օսկի մի էտուր: Մէկ լէ էտուր, ասաց. — Էսա օսկին լէ էս խաղցողեւրուն գլխուն «շաբաւ» էրա: Մէկ օսկի լէ էտուր, ասաց. — Էսա օսկին լէ «Շաբաւ մալի աբաւ», Սիյաբէնտօն առաւ զԽաճէ Զէռին, գնաց՝ բալաւ (առանց դալանի):

Բօշէն չուրի շաբաւ կանչեց, քըմըմեց, յըմն դիաց չըչլուած կիչէին Սիյաբէնտօյին: Սիյաբէնտօն զանկուն զարկեց ձիուն ու քըչեց ասկըրէն էլաւ դուռ ու սահաթէն մի ճանփայ տարաւ զԽաճէ Զէռին, իջուց, ասաց. — Խաճէ Զէռին, էրկու խատ լայլուխ կառնիս քու ձեռ, էստեղ կը խաղաս:

Կոնէ Միր Արարու տղէն սսաց. — Զեր ձիանք խեծէք, ճակեր կապէք. Սիյաբէնտօն միշտն կէնէ, ուր ձին կը խաղցուցայ. Խաճէ Զէռին լէ էրկու խատ լայլուխ առեր, էստեղ էլ էն կը խաղայ:

Սիյաբէնտօն դարձաւ վրբ ասկըրին. էն եօթ աղբէր ընկած էն Կոնէ Միւ Արաբու տղի էտե. Սիյաբէնտօն նկտ ու անեղմ էգար սպանեց զԿոնէ Միւ Արաբու տղէն:

Ասկետար քչեցին վրբ Սիյաբէնտօնին. էն եօթ աղբէր ապին. — Կայնէք, ինչո՞ւ փնաստուածութեն կենէք. մարդ էկաւ, զուր կնիկ տաւաւ. յորին կը քչէք վրբ էղա մարդուն. շատ աղկկ մարդ ա, օ սպանեց զԿոնէ Միւ Արաբուն. տղէն մեղի զարաւ չէրաց. Թը Կոնէ Միւ Արաբու տղէն զենի դարկէր սպանէր, կնիկ էն առնէր, դարձէք, էրթանք:

Էնտեք դարձան. Էդի Սիյաբէնտօն առաւ զեանէ Զէռին, էկաւ, էլու Սիփանայ զլօխ, ասաց. — Խանէ Զէռին, իջիւ ձիուց: Իջաւ. Սիյաբէնտօն ասաց, — Նստի, իմ գլուխ դնեմ քո չոփի վերէն:

Սիյաբէնտօն զլօխ դրեց վրբ չոփին, սլառկաւ. Խանէ Զէռին իչկեց Սիփանայ սար, տեսաւ վէրու կոփիւր ու բուղէք էկան: Խանէ Զէռին իչկեց, որ մէկ սղատիկ աջաւ մի զանեց բէդ-բէդ եզներուն, կոփը ինքը զարեց: Խանէ Զէռին դժարացաւ, էլաց. արցունք պըրծաւ, ընկեաւ Սիյաբէնտօնի յերսին: Սիյաբէնտօն իմացաւ, ասաց. — Խանէ Զէռին, յորին լացիւր դու: Ասաց. — Բանի չէր. — Սուտ մարիւր, օղորու սլօտի տեսաւ: — Վէրու մէկ կոփ էրկու-իրեք խատ ցլփոր էտե էկան. էն մէկ սղատիկ զարկեց էն մէկել չորսին. ես էլ դժարցայ, լացի Թէ «էսա աջաւ կը մանի իմ Սիյաբէնտօն, օ Կոնէ Միւ Արաբու տղէն ու ասկետար զմեն սպանեց, զիսի առաւ. էն տըրմ լացի. ասի «զալլում սա ջարան ...»:

— Խանէ Զէռի, ասաց, դու էստեղ նստի. ես էրթամ, զենի լաւիմ, տանեմ սպանեմ, էնոր միս բերեմ, էնիմ քըզի բեապապ. ու տենք ու յէլլենք, էրթանք:

— Սիյաբէնտօ. ասաց. արե, մի էրթար. ես կը խնդրեմ չըզնէ, էն էլ քե պէս վրբ մուրագի ա, դու ալն խըտ ձի էրթանք, էն լէ խըտ ուր էրթայ:

Սիյաբէնտօն էլաւ լարեց, լարեց, լարեց ձեռ թալեց յետին ստ բռնեց, բերեց դրեց վրբ զընարին. վիզ կօրեց, դրեց վըջ չոփին, օր պտի կըտրէր՝ վէրու աչառ ցոնցաց, կօտոշ առաւ Սիյաբէնտօնի դօս, քարէն չպրտաւ ու ընկեաւ տակ. կնտիղն էլ բանձր էր, ընկեաւ վրբ փետէ դալմին. սրտէն ծակեց, մէջքէն էսուր դուս:

Խանէն յէլաւ, ժուռ էկաւ, տեսաւ Սիյաբէնտօն չկայ. էկաւ, իչկեց օր վէրու աչըռու վիզ կտրուկ. իչկեց ցածր, պառեկ ընկի վրբ բըլալըկի Թփի դալմին, սրտէն տուեր ա դուս. տեսաւ Սիյաբէնտօնին. — Վայ, իմ արեուն, ասաց. զնաց Սիյաբէնտօնի մօտ կայնաւ, ասաց. — Սիյաբէնտօ, չէ ես քե ասի մի էրթար, դու ընչի իմ տուն աւելիցիր, իմ աչք օղցուցիր:

Խանէ Զէռինի էրկող աղբէր էկան, ասին.— Խանէ Զէռին, արեւ,
էրթանք:

Ասաց.— Քեզք էրթանք, մեռաւ, էլ ես ինչ կնիմ:

Էրկու սանաթէն ճանփախ գեացին. ասաց.— Եայնէք դա, չուր
ես գեամ, բան մոռցեր եմ, առնեմ գեամ:

Էկաւ խասաւ Սիյաբէկոյին, չոփերուն էզար, ասաց.—

Սեարե Սիփանե Խալարե բըլալիս:

Բալանե բուդայե ֆուլի պայիզա

Տա չի անի սեար զաւա թիսա:

Տա չի անի սեար մեր ու ժըմա:

Սեարե Սիփանե մըմ, մուրամ ա,
Բալանե բուդայե ֆուլի սեար եա-
վի պայիզա:

Քոռալի սեարե մա վորանի,

Նանիշո պմ կահանե մըրազի:

Սեարե Սիփանե Խալարե ցազ ա:

Տիւր կեաւմանի Սիյամամնի չկնոցազ ա:

Բալանե բուդայե ֆուլի սեար եա-
վի պայիզա:

Չի անի սեար զաւա թիսա քաւա:

Սեարե Սիփանե Խալարե գեդուկ ա,
Մը կըրա կոչիմ պապիկ:

Բեամմա Սիյաբէկոյ գայեկը ռահանա ա

Բալանե բուդայե ֆուլի սեար եա-
վի պայիզա:

Մը հըրդայ թե խոյ, թե խոռաման:

Սեարե Սիփանե Խալարե դըրմզոյ ա,
Մը կըրա եղսիւր, կիւրսա մաւա չոյա:

Բահրե Վանի բահրե ֆուր ա:

Տե դըգեառըմ մասիյե հուր ա:

Խանէ Զէռի, հառն մաւա բարե խոյա

Մը ըծեռա դայա ցիւսսուրա:

Խաթայ Սիփանի գլուխ մա-
ցաւոտ է,

Յափշտակութիւնը վայրենի ցու-
լի աշունքը,

Դու ինչ բերիւր փեսի ու հարսի
վրայ,

Դու ինչ բերեցիր մարդ ու կըն-
կան վրայ:

Սիփանայ գլուխ մառախլապատ է
Յափշտակութիւնը վայրենի ցու-
լի այս աշնան գլուխը

Սեւ ու բերեց միւր գլխին,

Զթողեց մինք հասնէինք քաղդի:

Խաթայ Սիփանի գլուխը, ...

Սիյաբէկոյի նետ ու աղեղը քա-
նի կանգուն է.

Վայրենի ցուլի աւարը աշնան
գլուխ,

Ինչ արաւ նոր փեսայի ու հար-
սի գլուխ.

Սիփանի գլուխը անցք է,

Ինչ արեց խեղճ ու անաէր:

Սիյաբէկոյի հասակը մի ճիւղ
ըռահան է:

Վայրենի ցուլի աւարը աշնան
գլուխ,

Սա վերցուցի անտէր, անտիրա-
կան:

Սիփանի գլուխը կասեմ լիճ է.

Ինչ արեց գիւրի ու ձգեց անա-
պատի մէջ:

Վանայ ծովը շատ խոր ծով է,

Մէջ ման կգան մանր ձկնեւ:

Խանէ Զէռի, գնանք հօր տունը,

Սա քեզ տուած եմ իրաւունք:

Խաճաք Զեռի, հազար դոռաքան,
Նախանալ խաբրիյե օհա:
Ժը ռեխոր հեսորը ժը ճաւկա մըն,

Բըխօ-բըխօ օհ խորա:
Սիյաքեմօ, օհ ռաբա բըմըռա,

Գա ֆուլի ֆըռա, հառա ըմխոռա.

Գա ֆուլի դըգեառըն, բեվախս ա,

Էալ ժի վոֆա օհա բաղդ ա,
Տիւ ռաբա բը մըռա:

Սեաթե Սիփանե բը բախս ա,
Գա ֆուլի դը գեառըն, բեվախս ա,

Էալ ժի միմեա օհա սեաթե բը բաղդա:
Վույի՛ դեալի, վույի՛ զամանի,
ֆե դիբիյա

Նեյի, մեյիւրվան բըկոժա,
Էալ ժի բաղդ ու օալաք ըմխոռա:
Բընի Սիփանե բը բախս ա,
Գա ֆուլի դըգեառըն բեվախս ա,

Գա ֆուլի սօրուկ ա բըլալիս ա:
Սեաթե Սիփանե Խալաթ դըբեմ բը-
մեշա,
Բընե Սիփանե Խալաթ դըբեմ բը-
մեշա,

Խաճաք Զեռի, օհ կեաղիյե խո բը-
ֆեա վոսրիս ա,
Բաւեժա մըլ ժօր բը ֆեշա:

—Ձեզա դարե սպինդաբան դրեժ ա,
Էալ օհ խո սեաթե Սիյաքեմօ կոռե
Սըլիվի:

Կեազ գույլն պուպիս մարեժա:

Խաճաք Զեռի, ես քեզ մատաղ.
Հեծկտանք ընկեր է քու մէջ,
Արաասուք աչքերէս կը Թափի
ցածր,

Ինքն իրեն կըդայ ցածր.
Սիյաքէնտօ, դու արի ինձ հա-
մար,

Վայրենի ցուլն ալ երթայ իր հա-
մար:

Վայրենի եզներ ման կըզան ան-
ժամանակ.

Այն ալ քեզ պէս բաղդի վրայ է,
Դու արի ինձ համար:

Սիփանի գլուխը գահ է,
Վայրենի եզներ ման կըզան ան-
ժամանակ,

Այն ալ քու նման բաղդի վրայ է,
Վայրենի, վայր ժամանակ, ով
տեսած է,

Որսը որսկանին սպաննէ.
Այն ալ իմ բաղդի դիպուածէն է:
Սիփանայ ստորոտը գահ է.

Վայրենի եզներ ման կըզան ան-
ժամանակ.

Վայրենու եղջիւրը ճիւղաւոր է:
Սիփանայ գլուխ կասեմ անտա-
ռոտ է,

Սիփանայ տակը կասեմ անտա-
ռոտ է.

Խաճաք Զեռի, դու քու ծամերդ
հիւսէ չուան,

Ձգէ մէջքս, վերս քաշէ:
Բարտի ծառի ճիւղերը երկար է,
Սա կըգամ ներքե Սիլվու տղա:
Սիյաքէնտօյի վրայ.

Չասեն ծամ կտրած խեղճ անտէր:

Սիյամանտի մի այլ ճիւղի վերջը կը պատմուի թէ Խաճաք Զեռու եղբայրներն եւ կընկեն Սիյաքէնտի ետեւն. կը պատերազմեն փե-
սայի հետ միացած. իսկ երբ փեսան կը մեռնի, կանգ կառնեն, ապա
կը հետեւն Սիյաքէնտօյին, որ սպաննեն, իրենց քոյրը վերադարձնեն.
Վերթան, կը տեսնեն որ Սիյաքէնտօն քարին ընկած կը հեծկտայ,
կառնեն իրենց քոյրը կը դարձնեն: Խաճաք Զեռին ճանապարհին կը

տեսնէ իրենց եղբօր մէջ փոփոխուկ ընկած է։ Երկու եղբայրներ կա-
զեն սպանել իրենց քայրը, իսկ փոքրը կասէ թէ.—Այս անմարդա-
բնակ տեղը չեմ սպաներ, պիտի գնամ իմ ցեղի մէջ սպանեմ, որ վաղը
չառեն թէ ռուստ կասէ. չեն կարողացած վերադարձնել, ամօթու
կասեն թէ ոսլանած ենք։ Այս խորհուրդը կզղայ Խանէն, կասէ.
—Ապարանջաններս մոռացած եմ ետեը, գնամ, բերեմ Կերթայ,
վերև յիշուած երգերը կասէ. ու զի՛ք կը ձգէ Սիյաբէնտի վերան,
ցիցը սրտէն կը մտնէ, կռնակէն կտայ զուլու. որով սիրտ սրտի կտան,
կը մեռնեն։

ԻԾ

ՌՈՇԲ, ԱՊՐԶԷԹԻ ԺԸ ԱՊՐԶԷԹԱՆ

Ոգմնացոյ բարբառով *

Սօլթան Հասէն ու Ռօշք աղբէր ին, Սօլթան Հասէն մեծ
աղբէր է, Ռօշք պղտիկ։

Ռօշք իր հասակին խասաւ, Սօլթան հասէն առաց,

—Կնիկմ կը բերեմ իմ աղբօր։

Գնաց Շէրեֆի Մէքէ կայ, էնոր աղջիկ ուր աղբօր խամար ուզեց։

Մէկ քեանի օր կմնայ, կերթայ բերելու։

Օր գնաց բերելու, էնոնց սովորութիւնն ա, մէկ մարդ խալըս-
նաղբէր կզայ, մէ սարի կը մնայ. չուր աղջիկ ուր ազդական, ուր
գերզաստան կը ճանչնայ, մարդ նոր կերթայ։

Բերին փսակին, մնաց տարիմ քմու, Ռօշքին տղէմ էլու։

Էդոնց սովորութիւնք էնպէս էր, էրկրի մէջ ինչ տղայ էլնէր, կը
տանէն, դնէն Սօլթան Հասէնի առաջ. դիմնի մէջ, անուն կը դնէր։

* Սոյն վէպը ասած է Ոգմնցի Յովսէփ Մհ. Յովհաննէսեան, արհեստով
գգրար. Տիգրանակեօ, Մուշ, Պուլսնի, Խնուս, Պարսկաստան, Թիֆլիս քաղաք է,
նաեւ 3 տարի է Էջմիածնայ գաւառին մէջ ման կզայ. 40 տարեկան, թիւացու է,
լեզուն աս խառնափնօր եւ աննոսր, մինչդեռ վէպը իսկական քաղաքի
պատկերն է։ Սղեթի կողմերն այս հեփաւր կասեն, ընդհանրապէս սոյն հեփաւր
պատկերներն են Ոգմնցի, Մովսէփի եւ Սղեթցի հայեր. քրդեր եւս հայ ասողնե-
րէն սովորած են, կասէ։ Սոյն անձն է նաեւ «Աբաբալաֆ» ասողն։

Սօլթան Հասէն որ էն գախ անուն պահի դնէր, ասաց:

— Շահա կոչալա ա, պեչքեկի ժե կեծովայա (փոքր ինչ քուս):

Որ էնպէս ասաց. աղբօր սիրտ աղտորաւ. եանի թէ իրնից չէ, մշկներուց—խարսնախաղրից ա! (1) Ապուզէթի բին կը դնեն անուն:

Պօչք ասաց.— Կը տանէք, էսա կնիկ, ուր տղէն չօլի մէջ կտա-
նէք. էդ կնիկ էգոց մօտէն ազաչեց, թէ-ընջի ընձի կապանէք, ես Շէրէթի
Մէքեյու աղջիկներմ, իմ արունք ձեզիէ կուզեն:

Էնոնք էլ ասին.— Մենք քեզի չսպանենք, մեր աղէն մեր վրէն
կուրքի- էդ էլ ասեց.— Ընձի մի սպանէք, օր կը հարցնէ, կասէք,
«սպանեցինք, թողինք էկանք»:

Չեն սպաներ. կնիկ կառնէ գուր տղէն, կերթայ, կերթայ, կը
մտի սազլըղի մէջ, մէկ սահաքմ, էրկու սահաք կը մնայ. մէկ մարդմ
կուզեայ, կը տանայ, ձէն կուզեայ էդ սազլըղի միջէն կասայ.— 'Իս
ինչ մարդ իս:

Էդա տեղ կասայ.— Նս քու աղջիկն իմ:

Էդի կը մեղէ, կասայ.— Սա էլ քու խէրն իմ:

Էկաւ, տեսաւ մէկ կնիկ, մէկ էրեխայ. առաւ, տարաւ ուրան
տուն թէ.— Դու իմ աղջիկ, ես էլ քու խէր:

Մէկ խինդ-վեց տարի էդ տղէն կմնայ տան մէջ, կերթայ
տղեկներու մէջ խաղ կը խաղայ, որ կը զարկայ, որին վիզ կը քեթ-
րէ, որին թե կը կոտրէ, էկան էդ մարդու մօտ, ասին:

— Կազաչենք, մեզ տղայ չմնաց:

Էդ մարդ ասաց.— Ընձի էրկու էրախայ կայ, կերթան կար-
դու, թո էդ էլ էրթայ:

Որ կերթան, մէ քնիմ օր կը կարդան, էդ մարդու տղէն ուր
դաս կը կալտընի, էդ մօլէն էլ սիլիմ' էդ Ապուզէթին կը զարկայ,
Ապուզէթն էլ կասի.— Մօլմ, իս իմ դաս չիմ կալտընի, ընչի ընձի
կը զարկիս. իմ քեռու տղէն կը կալտընի, ընձի կը զարկիս:

Մօլէն կասայ.— Շան տղա, իս քեզի չզարկեմ էնի մեծ մար-
դու տղայա, էնու ընչի պտի զարկեմ:

Ապուզէթ կասայ.— Էդա աջ ձեռն էք թէ ձախ, էն ձեռ պտի
կտուիմ:

Ապուզէթի եօթ տարին կը քրմմայ, էդոր խրօխպէր Սօլթան
Հասէն կուզեայ էդ Հալալցոց (2) օխտը տարուտն խաւն առնէ:

Էն ժամանակ որ էկան խաւն ժողուելու, տղեկներու քեռին

1 Կասէն, սորա վերայ խարսնաղբօր մի քաւի մնալը արգելուեցաւ:

2) Այդ ցեղին պատկանող 4000 սուն բնիսմէի. 4000 սուն բնմախէի:
4000 սուն բնեւսիի 4000 սուն բնեւազի Սուլթան հասէնի ձեռաց օակ էին

ստորագրուց.—Ապուղէթ տարէք. նեղիք, չըմբի Սօլթան. Հասէն կուգեայ,
էսի չար տղայաւ, մեզի վնասմ. կատայ.

Կերթան ուրենց խամար նեղիր, օրմ' չում յիրկուան կան, կու-
գեան, Ապուղէթ կասայ.—Յեւ օր մեր. ձեռ բան չընկեաւ.

Կասեն.—Վնաս չկայ, աղբէր, գիշերս կը մնայնք, լուսուն կեր-
թանք, լուս. օր բացուաւ, էլմ կերթանք նեղիր.

Կը մնայ յիրկուան, կասի,—Սա կերթամ տուն.

Էդոր քեռու տղէք կատին.—Էս օր մերթայ, վաղ անպատճառ
կերթանք.

Ապուղէթ. Իրախ.—Իռք գաք էլ կերթամ, չգաք էլ կերթամ.
չըմ կայնր:

Իրեք խըտ իրարու էլան, էկան տուն:

Դեղի կորչտ տըսան, ինչ տանան,—Ինչ կանսար մալ—սաւար,
ոչխար կայ, տուած յառաջ, կը տանին. Ասաց,—Տղէք, էնա մէկ
ձին իմ ձին ա կը տանեն.

Քեռու տղէկներ ասին.—Էնի դարիպ մարդին, քիւ ձին մեր,
տունն ա:

Ասաց,—Էն իմ ձին ա, ես կը ճանչնամ.

Էն մարդիրու ասաց.—Աղբէր, էդա ձին իմ ձին ա, ինչի կը
տանիք.

Էն մէկն էլ ասաց.—Ղէ, կորիւր դէն, դու ինչ էս, էկիր ձի
կուգեա:

Էն մէկէլ ասաց.—Մէկ ձի է, տուէք, թո տանը, ուր. դաօհն
ուր գլուխ էնոր ձին տուեցին.

Աչքեց, մէկ պառուռ ձի էլ ճանչցաւ՝ ասաց.

—Աղբէր, էս մեր գրիգի ձին ա, մեր պառուռ ձին ա, դոր կը
տանիք. Ապուղէթի վրէն քրխան.

—Տօ, ասին, շան տղա, քիւ ձին տուեցին, միայ պառուռ ձիւ
դաւի՝ կէնիս, գնացէք, խլեցէք ուր. ձին էլ ուր մօտէն, ասին.

Ապուղէթ մէկ ձեռ թալեց. մէկին, էն մէկ ձեռ թալեց մէկէ-
լին, էրկուս գորիգի յիրուր, սպանեց. Էն մէկէլ բռնեց, էդոր աս-
մներ քակեց. քաշեց ճակատ դարկեց, ասաց.

—Ղէ, գնա, ես քղի լէ սխի սալանի, յըմա գնա, քիւ բեկին խսա
էրայ, թո էնի գեայ.

Գնաց. Սօլթան Հասէն տըսաւ, մէկ մարդ ծծղայ, կուգեայ.

Ասաց,—Ինչ էլի.

Ասաց.—Ինչ իլի մեր վերկին մի ձեռնէն առաւ. մղի լէ. խայ-
տառակ արեցին.

Ապուղէթն էլ դնաց տուն, քեռին ասաց.

—Տնաւէր, էդ ինչ արեցիր, լուսուն Սօլթան. Հասէն կուգեայ
մեր ծծի էրեխէն էլ կը կտրայ.

Ասաց,—Քեռի, դիւ մի վախենայ. առ քիւ ժողովուրդ, զնա՞. մէ կրաղ կայնի. ես կերթամ կռիւ, առ ժամանակ ընձի սպանեցին, դիւ գիտես:

Սօլթան Հասէն էլաւ ուր փանիլիականներ ճամբեց էդոր կռիւ. խարիր փանիլիական Սօլթան Հասէնից սպանեց. խապար տուեցին Սօլթան Հասէնին.—Էլ մեր կարողութեն էս մարդուն չխասնի, պտի աղբէր Ռօշք գետայ:

Ռօշքն էկաւ տղի կռիւ, մէրն ասաց.

—Ապուզէթ, որդի, էս օր մէկ փանիլիական տը գետայ քիւ կռիւ, համա իմ ծծի կաթ քզի խաբամ էդնը թէ դիւ առ մարդ սպանըս, տը բռնըս բիրես:

Ապուզէթ գնաց կռիւ, չու՞մ յիրկուռն ինչ էրաւ, չկեարցաւ առանց դրալ զարնելու բռնէր, էն օր չկեարցաւ զխէր բռնէր, մէկէլ օր գնաց, զխէր բռնեց, բերեց:

Ճուաբ տարան Սօլթան Հասէնին.—Աղբէրդ էլ բռնից, սպանից չենք գիտէր, բռնից չենք գիտեր:

Սօլթան Հասէն ասաց.—Հայ վախ, աղբերն էլ տարաւ, մենք էդոր ձեռ պարմիւր կեղնինք:

Ապուզէթ մէկէլ օր էլմէլ գնաց կռիւ:

Էնի թո էրթայ կռիւ, մենք դառնանք Ռօշքին:

Կնիկ ասաց.—Ռօշք, ընձի կը ճանչնաս:

Ապուզէթ զլոխ տարաւ, բերեց:

Կնիկ ասաց.—Ես Մէկայու Շէրեֆի աղջիկն իմ:

Յիրկուռն Ապուզէթ էկաւ, տեսաւ էդ բռնած մարդ, լաւ չորեր խագուցիր ա էդոր ուր մէր, պապիրոզ չինիր՝ դրեր ա էդոր ձեռ, ասաց.—Կաննդ, էսի քու սիրածն ա, էրեկ անճաղ բռնեցի. էնի մարամ էր ընձի սպանէր:

Էդի դողղըք քեչեց, պտի զխէրն սպանէր, մէրն ասաց.

—Որդի մի սպանիր, քիւ խէրն ի:

—Աղէկ, օր իմ խէրն ի, հարի մկայ դճրն էր, չկար:

Մէրն էլ նստաւ, էնու խամար դսա էրաւ:

—Էնն ժամանակ որ դիւ էղար, տարայ, դրը դիւանի մէջ, քիւ խօրօխպէր անուն դրեց, ասաց,—խօս վերստալը պըչքեկի ժը կեօր-վայա նավկի Ապուզաթայ:

Էդու խամար քեօ խէր բռնեց քեզի էլ, ընձի էլ դիւս թալից:

Էդա տիղ որ Ռօշք խասկըցաւ, աղբօր թուղթմ գրեց, ասաց.—Էս կոչախ տղէն օր կայ, մեր տղէն, Ապուզէթն ա:

Սօլթան Հասէն լաւ, ասաց. Աստըծուն փառք, մզի խարիր փանիլիական սպաներ ա, ամա զարար չկայ. գնացէք իմ աղբէր, ուր տղէն, ուր կնիկ առօք. փառօք առէք, էկէք ըս տես:

Էն գախ որ կերթան, Ապուզէթ ձին կը խեծնայ, կերթայ մօլի գառն վերէն կասայ.—Մօլւ, մը մէկ ձեռնով ընձի գարկեցիր. էն ձեռ բեր, տեսնանք:

Մօլի էն մէկ ձեռ կը կտրայ, կը դառնայ, կերթայ տուն:

Մէկ ժամանակ կը մնայ. Սօլթան Հասէնին մէկ աղջիկմ կայ, կը կանչին Ապուզէթ ու աղջիկն, կը բերին մէկ տեղ, պսակեն:

Տղէն առջի գլխուց կուգեայ, կը պառկի:

Աղջիկն էլ կուգեայ, խօր պէս կեասի:

—Լաւ կտրիճ փահլիվան ի, ամա քիչմ սե ի:

Տղէն կասի.—Աղջի, գիւ էլ քու խօր խօսք ասեցիր, վաղէ՛ քնի, դիւ մնաս քիւ խօր տան վերէն. ո՛չ ես քզի կառնիմ. ոչ էլ կը թողեմ ուրիշ առնէ:

Աղջիկն էլ կասայ.—Ապուզէթ, վաղջայ քնի, որ դիւ ընձի չառնես, ես էլ պտի մնամ առանց իրիկ, չուր պքու տղէն առնեմ: Էդ պայմանով աղջիկ կը մնայ:

Մէկ ժամանակ կը մնայ Ապուզէթու խէրն էլ կը մեռնի, Ապուզէթ կելնի ծռու պէս, կընկնի աշխար. կան կգեայ, շատ, քիչ, Աստուած գլտի, կերթայ մէկ քաղաքմ, էդ քաղաքի անուն էլ Պաթառա Բեկեկերի կըլնը. էդ քաղաքին մէջ Սէայիթի կօռե Սաուլթան անուն մեծ կեղնի. մէկ աղջիկմ, էլ կար էդ քաղաքի մէջ. էդ Սայթէ կօռե Սաուլթանի աչք վերէն կելնի:

Օրմ աղջիկ կերթայ պաղչային մէջ կլողկընայ, Ապուզէթն էլ ուր ձին տարեւ՝ կապեր է էդ պաղչի կուշտ, ինքն էլ պառկեր է, խապար չունի բանից. էդ Սայթի կօռե Սաուլթան կուգեայ, էդ տեղ կը պախուի. աղջիկն որ կը լողկընայ, աղջկան եախէն կը բռնայ, կասայ.—Էս գործ . . . : Աղջիկն կասայ.—Ի սէր Աստուծոյ, իմ չորեր տո՛ւ, ես խազենմ, ինչ գիտես, էնպէս սրաւ ինչ իլան կանէ, էնոր ձեռնէն չազատուիր, կասի.—«Յս ասի Ասու սիրուն, » չէլաւ, համա կասին, Ապուզէթ, ես չեմ տեսե, կասեն շատ կոչախ ի, էնու չոմախ առնէ քու գլխու վերէն:

Ասելով բառեան, համա Ապուզէթ կը թռնը, կը գանէ Սայթի կօռե Սաուլթանի գլխուն, կսպանայ: Աղջկ կասի.

—Ապուզէթ, դիւ իմ հրմաս խասար, ես քեզի կառնեմ, հրմա էս Սայթի կօռե Սաուլթանի տուն շատ գօռպա էն, իմ խօր տուն կը կտրեն:

Ապուզէթ կասայ.—Մի վախէնար, ես քեզի կառնեմ, քաղաքի մէջ կան կը լցեմ, կասեմ.—«Յս էմ սպաներ Սայթի կօռե Սաուլթան, ինչ կօչախ մարդ կայ, թո գայ ուր վրէժ ընձնից առնէ:

Ապուզէթ իրեք, չորս անգամ գաղջիկ կը թալէ ուր թալի, կասէ.—Հէյ, մարդ մարդու մեղք չառնէ. ես էմ սպանէր Սայթի:

կօռէ Սառւթան, էս աղջիկն էլ ընձի խամար՝ կը տանեմ, ո՛վ որ կարող է, թո՛ղ գիտայ իմ առջև:

Մարդ չկարաց զայ էնոր յառջև:

Աղջիկ կ'առնայ, կերթայ, կը տանայ ուր ելեաքի մէջ կը պսա-
կայ ուր վրէն:

Մէ ժամանակ կը մնայ, Ասողզէթ՝ կերթայ ելեաքի մէջ կան-
գալու, թանկութիւն ի, կը տեսնայ մարդիւր ուսկուր կը դնեն քարի
վերէն, կը սղկեն, կուտեն, կ'ասէ:

Մարդիւր, էդ ինչ իլաւ:

— Կսա ուխտը տարի իլաւ թանկութուն ի:

Է՛, կ'ասայ. դու ընչի Սօլթան Հասէնին խնդրեմ չէք իտայ:

Կասի.— Աստուած ուր տուն չէն պախի, էնոր մօտիկ մարդիւր
կուշտ կ'ուտեն, թանկութեն չեն գլտի, մենք էսա հեռու մարդիւր,
ոչ աէր ունինք, ոչ տիրական. մենք ապրուստ էլ չունինք, էկերի՛ք.
էս օսկրնիր սղկէնք, կուտենք:

Ասողզէթն էլ կ'ասի.— Յիրկուն յեմենն էլ ժողուէք, կգէք էնոր
դռան վերէն՝ էս ձի խամար կը խօսամ:

Յիրկուն մարդիւր ժողուան, էկան էնոր դռան վերէն:

Սօլթան Հասէն տասց.— Էս ինչ մարդին, էկածին դռան վերէն:

Ասողզէթ տասց.— Սօլթան Հասէն, էսա ուխտ տարի ի թան-
կութեն ի ընկի, մէ իլանմ չեմ անի:

Կասի.— Ես ինչ իլան անեմ:

Կասի.— Կասես, «էս ինչ իլան անեմ, » դու քու էրկու աղէքն.
էլ—Ունէս, Մարէ թող գեան իմ խտ, որ մենք էրթանք, էժնու-
թեն բերինք, էդ մարդիկն էլ կ'աղաչեն, «մենք մեղք ինք, անօթի
մեռանք»:

Էդ իրեք կըլեն, ուրանց քասուրք կը տանան էրթըլու:

Ասողզէթ մէկ քեամանչամ ուր թև կը թալի, իրեքն էլ կերթան:

Շատ քիչ Աստուած դիտի քեանի օր կերթան. կերթան մէկ
եկիաքիմ կը խառնուին: Մէկ քեմ պառւի կօն ջոկ ի, մէկէլ յըմեն.
մէկ տեղ ինչ էդ ելեաքի մէջ խալանիք ա, էդ իրեքն էլ կերթան,
պառու դռան վերէն կէջնին, կ'ասեն.— Պառա՛ւ, մեզի չեմ շախէ:

Կասի.— Ընչի չեմ շախի, որգի:

— Է՛, ինչ աղայ ունիս; պառա՛ւ:— Մէ՛ աղայ ունեմ:

Կասի.— Տղէդ դօր ի գացի:

Կասի.— Գնացեր ի խարսնիս:

Է՛, պառա՛ւ, ինչ խարսնիս ա:

Կասի.— Ուրդի, մէք խարսնի, իս մէկ աղջիկ ուզերիմ իմ աղին.
մեր աղէն զօղպա էք, ընձնէ խից. միայ էնոր աղի խարսնիսն ա:

Ասաց.— Ընչի, դու բարեկամ, ազգական չունես:

—Նա էս տեղ խրօխուկէր, բարեկամ չունեմ. ուրիշ տեղ կայ, հեռու է:

—Գու բարեկամ որ մէկն ա:

Ասաց.—Իմ բարեկամ Սօլթան Հասէն ու Ռօշքն ա, իմ աղբօր տղէքներն են:

—Է՛, սլառաւ. որ Սօլթան Հասէն, Ռօշք քո բարեկամներն են, քու խարս ընչի խլած, դիւ ձէն չես խանէ:

—Էնոնք հեռու են, ձեռն չխասնի, էնոնք էլ խապար չեն էսա բանից:

Կասին.—Էնոնք շատ հեռու են, մենք էնոնց տղէկներն ենք, ես Ռօշքի տղէն իմ, էս էրկուս լէ Սօլթան Հասէնին:

Կասի.—Խելքս չկարէ, դիւ էնոնց տղէկներ էղնիք, ձեր մօտ զօրութեն պաի էղնի:

Մնաց յիբիկուն, ասաց.—Պառաւ, էլի, միզի կրակ մկուռ:

Պառաւ ասաց.—Ուղի՛, չէ՛ կը վախենամ:

Կասի.—Պառաւ, կրակ մկուռ, ինչ ժամանակ էկան, մենք պատասխան կուտանք, սկի՛ դու մը վախենայ:

Կը դօռին պառաւ մերէն, պառաւ կրակ կը կպուցէ:

Էն տղէն կը տեսնայ էդոնց կրակ, կասի.—Գացէք, էդոր կրակ ընցուցէք, կոն կարտէք, տղէն էլ բերէք, սպանենք:

Կուգեան պառաւուն կասին.—Պառաւ, դիւ քանի՛ գլխու տէր էս էդա կրակ կպուցիր:

Ապուղէթն կասի.—Էն կրակն մենք ենք կպուցիր:

Կասի.—Դիւ ինչ մարդ էք:

Կասի.—Մենք պեկզադէ (զնչու-բօշա) ենք:

Կասի.—Դիւ ընչի կպուցիք. դիւ չիք գլխէր եսասալս ի:

Կասի.—Մենք քարխան ինք (ազաս):

Կը դառնայ. կերթայ աղին կասայ.

—Պեկզադայ ին, սլառաւ չէ կպուցիր:

Կասայ.—Սր պեկզադայ ին, ընչի չբերեցիր մեր խարսնիս:

Կասի.—Երթամ, բերեմ:

Կուգեայ էն տեղ, կասայ.—Պեկզադա՛, մեր տղէն կասայ, «թո գեան»:

Կասի.—Նա կուգեամ, ձեր խիտ պահման կը դրեմ, թէ վեհի աջ կողմն, ձախ կողմն տաք, մենք նստենք. կուգեա՛ք, չէ՛ օր չընդունի, չգեա՛ք:

Ապուղէթ կասի.—Ունը՛ս, Մէարէ, օր կերթանք, դու մէկ փեսի ձախ կողմ կը նստէք, մէկ աջ. ես էլ դռան վերէն կը նստեմ. էն ժամանակ ես շաւեւ կը քաշեմ, ձեզի ստի առնն. «էլէք, խաղցէք.» դու մէկ գիւսէն, աղբէր մէկ մէկ գիւսէն, ձեռ կը թալէք:

Փեսի կռներու վերէն, կը կոտորէք, կըլէք էն տեղ կը խաղէք: Օր դու ելաք, խաղցիք, էն ժամանակ կասեն. «Փեսա, դիւ էլ էլի, խաղցի.» փեսէն էլ տ'ասի, «ձեր տուն աւերի, իմ էրկու կռներն էլ կոտորած ա, ես ինչիս տը խաղամ»: Ենոնք տը գեան դըրս մի. գիւ էն դիւսէն, ես էն դիւսէն զըմենն էլ ջարդ ու բուրդ կանենք. որ սպանեցինք, կը բերենք միւր հօր քրոջ տղի վրէն կը պսակենք:

Եդ մարդ կուգեայ էդոնց կը դանչայ, կը տանայ, մէկ աջ կողմ կը նստի, մէկ ձախ, Ապուզէթն էլ դուան վերէն շաւեռ կը քաշայ:

Եդա տեղ կասեն.—Խո գեան բու ընկերքն էլ խաղան:

—Պէ, կասայ: Ունէս, Մարէ, ելէք:

Որ կեղնեն, փեսի էրկու կռներն էլ կը կոտորի, կեղն էլ խաղան:

Պէ, կասի, փեսա, դիւ էլ էլի, խաղա:

Կասի,—Ես ինչպէս խաղ անեմ, իմ էրկու կռներս էլ կոտորած ա:

Կասեն,—Պէ, զարկէք էդոնց:

Ունէս, Մարէ էն դիւսէն կուգեան. Ապուզէթ էն դիւսէն կերթայ, կը զարկեն, Եդա յըմեն ջարդ ու բուրդ կանեն, աղջիկ դալով, զուռնէն քաշին, տանին, Եդ պառուռ տղի վրէն կը պսակեն:

Ապուզէթ կանչեց, էն ինչ կանգաւ մարդ կայ մնացած, կասայ,

—Կուգէք որ մեր հօրքրոջ տղէն ձեզի աղա էղնի, դիւք էլ ըռայաթ:

Ասին.—Խա, մենք կուգենք:

—Մէյ ժամանակ էլ դիւ Եդ մարդու խեռ գէշ կայնէք, ձեր էրեխէն էլ կը կտրենք:

Եդ պայման դրեցին, գնացին:

Մէ քեանիմ՝ օր գնացին, մէ ջրի բերան խասան, ժչ կարմունջ կայ Եդ ջրին, ոչ մէկ բօռ կայ անցնին, ուրանք էլ խեղճ էղան, մնացին Եդ տեղ իրեք օր: Են մէկ գիշեր՝ մէկ գէլմ գնաց ջուր անցնի. մէկ էլ էն եանէն էկաւ: Ես եանի գէլն պոռաց, ասաց.

—Բօռ չեմ գիտէ. Ապուզէթն էլ էդոնց լեղուն կը խասկնայ:

Ելաւ մէ քիչ քար ժողունց, գիլու յետև գնաց ջրի վրէն:

Են մէկէլ գէլ պոռաց.—Քեզի Եդ տեղ կը թալես, կուգեաւ կլես դիւս:

Ապուզէթ էլ քարեր Եդ տեղ կուռնեց, զինք զլլու խեռ թալեց ջիւր, գնաց էն եան: Են եան էլ, ես եան էլ նշան դրեց, դարձաւ էկաւ:

Լուս օր բացուաւ, խրո իրարու էլան, ջիւր անցան, գնացին, Մորրայ քաղաք դիւս ընկան:

Եղ տեղ տեսան օր իրեք մարդ էկան, գնացին փաշային խա-
պար տունին թէ ուրանց տեղ թանկութունն ա, էս տեղ էժնու-
թունն ա, էկած բեւրիս (քննելու):

Փաշեն ասաց,—Գնացէք, իրեքն էլ բռնէք, բիրէք: Բերին:

Փաշեն խարցուց.—Դու ինչ մարդ էք:

Ապուզէթն էլ ասաց.—Մենք պեկզաղայ է՛ք:

Ասաց.—Պեկզաղուն նշան կայ, կը տանէք, ոտաց ճանապարհ
միջով անցուցէք, թէ սաբեր. թալեցին ջրուածքի մէջ Պեկզաղայ ին,
թէ չթալեցին բռնէք:

Օր տարան փորձելու. Ապուզէթ ու տեղ շատ փսուծուն կար,
ոտ էն տեղ թալեց, Ունէս, Մարէ, էդ էրկուս օր տեղ մաքուր էր,
էն տեղ թալեցին:

Փաշային խապար տուեցին.—Էս մէկ Պեկզաղայի, էս էրկուս չէ:

Ապուզէթ թողեցին, էն էրկուս բռնեցին:

Ապուզէթ էլաւ, ուր ձին խեծաւ. մէկ աւուր ճանրախ քանի
կարցաւ, քից, գնաց յէժնութենի խամար, տեսաւ էն տեղ յէժնու-
թենի, դարձաւ էկաւ քաղաքի կուչո, մէկ բեւեռ զարկեց ձիու
օտաց մէջ, ձին բռնվեց:

Փաշային խապար տուեցին,—«Պեկզաղէն էլմ էկաւ:

Ասին.—Յորի էկար. Ասաց.—Իմ ձին բռնեալ ա. ընձի չտաւի,
իմ ձինս կտանէք, ընկերոջս ձինը կը բերէք:

Էլան էնոր ձին փոխեցին. ընկերոջ ձին խեծաւ, էրկու կող-
մերն կան իրի, էկաւ. Ասին.—Էս օր ընչի էկար:

Ասաց.—Էս օր էս էլ կը բռնվէ, մէկէլ տուէք:

Ունէս, Մարէ էլ կրին թուղթմ կը գրեն իրանց խօր մօր, թէ
«մենք Մարայ քաղաք բռնուկ ենք, կտուէք, մեր վրէն դաբձէք,
շէք կտուէ, մեր բան բօւ ա, մենք չենք ուզատուի»:

Էս թուղթը կը մատուցին Ապուզէթի ձիու թամբի մէջ:

Ձին կաւտայ, Ապուզէթ կը խեծնի, կեթայ երկիր, գնաց տուն

Սօլթան Հասէն ասաց,—Ապուզէթ, ուր ա Ունէս, Մարէ:

Ասաց.—Նս չիմ գիտի:

Սօլթան Հասէն էլ վրէն քրխաւ, ասաց.

—Գնացէք, բիրէք ըստի:

Բերեցին, ան սե կապեցին, ոտներ էրկուսն էլ դայս դրեցին:

Մէկ ժամանակ մնաց խայտուկ, աւուրմ Սօլթան Հասէնին մէկ
պղտիկ աղջիկմ կայ, կուդեայ, կը տեսնայ Ապուզէթի ձեռ փեյլովնի
աւլինք կայ,¹ կասի —Ապուզէթ, տուր ընձի: Կասի.—Աղէկ, ես

1 Ապուզէթ ու ինքն ձեռ բռնած կը կռուէր, որով զուգակութիւն կանէր
թէ այդ խղափի մէջ եւեմ փանլիւան կան, ինքն եթէ մի ճնարձով ազատուի. փաճ-
լիւանները իւր վերան զան ուր մէկին կարող է յաղթել:

կուտամ. գնահ, իմ խայտի բանլիս քու խօր ճեպն ա, մո բի, տամ:
Աղջիկ կերթայ, ձեռ կմտուցէ խօր ճեպ, գրանլիս կը խանայ,
կը բերայ, կուտայ Ապուզէթին. Ապուզէթ գիւայս կը խանի, թալի.
ուրիշ ուրիշ կուտայ աղջկան, կերթայ:

Սօլթան Հասէն կը տեսնայ ոտնէն խայս հանած, կասի.

— Բանլիս ո՞ր տարաւ: Աղջիկ կասի. — Բանլիս հա տարայ, գացի
տեսայ ձեռ ուրիշ կէր, բանլիս տարայ, ուրիշ առայ:

— Կնիկ, կասայ. էլ մենք չենք կարայ Ապուզէթի վրէն, որ մեր
տղէկներ սաղ էղնեն, մկայ էնոնց նշանաբան էնոնց ձիու թամբի
մէջ կայ:

Որ կաչքէն, թուխտմ կը տեսնան, որ Ունէս, Մարէ գրած ա:
«Մենք սաղ սելիմ, Մարայ քաղքի մէջ բռնած էնք. կառնէք,
մեր վրէն էկէք. չէ, չէք կառնէր, մենք էս գեղէն չենք կարնէր
աղատուի»:

Սօլթան Հասէն քաղասան կը կանչէ Ապուզէթին, կասի.

— Որդի, որի տղրին ասահ, եթէ էն տի յէժնութուն ա, էրթանք:
Կասի. — Յէժնութուն ա— է՛, կասի. ճամբներ կարող էնք
էրթալ:

Կասի. — Ես ճամբու աղէկ գիտեմ:

Էդ տասնը վեց խաղար տուն կը բռնէն, կերթան ու կեր-
թան, էն մէկ օր Սօլթան Հասէնի տան ջիւր կը պակսի, կասի.

— Մէկ թաս ջիւր բերէք, Ասսուածոյ սիրուն ընը, կուզէք, մէկ
օսկի տամ:

Ապուզէթ ուր կնկեան կասի. — Կնիկ, մէկ թաս ջիւր տար
խրօխպէրս խմի:

Օր կը տանէ, կուտայ, խօրողէր կաչքի Ապուզէթու կնիկ,
օր կը տեսնայ, խիւք գլխուց կերթայ. կը կանչայ: Ապուզէթ կը
բերայ, կասայ.

— Ապուզէթ, էսա քու կնիկ վրէն աղջիկն ա:

Կասայ. — Իմ կնիկ Բաժառայ Բեղնկրի իմ բիրի:

Կասայ. — Ինչքան դարիւ աղջիկ մեր էլեաթի մէջ կայ, թող
ուրանց խօր տներ դառնան. չմի էլ մենք մեր տներ չենք դառնար:
Ապուզէթի կնիկ գնաց խօր տուն.

Էդ էլեաթը իրեք օր մնաց ջրի բերան:

Ապուզէթի կնիկ օր գնաց, ճաղիյա, Սօլթան Հասէնի աղջիկ
էկաւ, Ապուզէթու տղէկներու տէր էլաւ, էլաւ Ապուզէթու էրկու
տղէք դրեց դիվու վրէն, թալեց ջիւր, որ թալեց ջիւր, Ապուզէթն
տեսաւ տղէկներ դիվու վրէնէն, սիրտ վրէն էրեցաւ, ասաց.

— Պէ՛ խոյ անտէր դիվա՛ մու խօրմ (գլիի վայր) մու շուրմ
(չիտակ), դնաց դուս:

Ելեաք էսե գնաց, օր գնաց, մէկ աւուր ճանբախ գնացին. էդ տեղի ելի ածիբաք էկաւ յառջեւս, ասին.— Նա տաս աղջկան տասնորդ տը տաս, եսն չընք թողնը էլթաս:

Ապուղէթ կայնաւ կռիւ, Սօլթան հասէն ասաց.— Նա կռիւ չեմ անի. ես կուտամ:

Ապուղէթ ըռըգաւ, գնաց, գնաց մէ քաղաք:

Ասին Ապուղէթին.— Քու անուն ինչ ի:

Ասաց.— Իմ անուն Կնդու ի (Կսլոտ-կարճ հաստ կտր մարդ):

Կնդու մնաց քաղքի մէջ, կնկախրուն արկանք կաղէր:

Աւուր մէկ կուգտան, կը թալին քաղքի մալին վերէն, կը տանին. ինչքուն մարդ կան. կերթան հաւարի, էն օր չին իգիայ, էդ քաղաքի փաշէն կասի.— Մէկ մարդ բերէք, խաց տանի հաւարի մարդերուն:

Աչքեցին մարդ չկայ, Կնդուն ա, Կնդու բերին էնտեղ:

Ասաց.— Կընդըռ, էլի, խաց տար:

Ասաց.— Ձիմ տուէք, ես տանեմ, թէ չէ, չեմ տանէր:

Փաշէն ասաց.— Ձիյնեմ, տուէք, թը տանի:

Կընդըռ. զձին կը խեծնայ, դողղըք ձեռ կը բռնայ, կերթայ էդ մարդերուն կը խառնի, կը տեսնայ-ինչ-էդ մարդեր մալ, քալան թողած՝ կը փախնին, ասաց.— Ընչի՞ կը փախնինք:

Ասին.— Էնո՞ք զօռչի էն, կը փախնինք:

Ասաց.— Էկէք, խաց կերէք:

Ձինքն քչեց, գնաց զըլս գողեր, խառաւ, մէկ քանի մարդ սպանեց, զքալան յետ դարձուց, բերեց, էդ մարդերուն խասոց:

— Դէ, ասաց. ես ձեր քալան բերեցի: Ըսողէս դու գիտէք, ես դացի: Ձինք թողեց, էկաւ դեղ. գնաց արկանք կաղայ:

Ասին.— Կնդըռ, քալան ինչըլս էլաւ:

Ասաց.— Ինչիս էլաւ, չուր դացի, դարձուցեր ին:

Մարդեր քալան տուին էկան քաղաքի մէջ:

Փաշէն կանչեց, խորցուց.— Ո՛ր մէկ կոչալս էր, ո՞ր դարցուց:

Ասին.— Մեր կոչալսութին չի:

Ասաց.— Պա ո՞րն ի:

Ասին.— Կնդըռն ի, նամուս արաց:

Փաշէն զԿնդըռ. կանչեց, բերեց, ասաց.

— Կընդըռ, արէ տեսնանք, ինչ կուգես, տամ:

— Նա ինչ էմ արե ո՞ր ինչ ուղեմ, ասաց.

Ասաց.— Կընդըռ, ես խասկացեր էմ, նամուս դիւ ես արէ, աւզէ, տամ:

Ասաց.— Որ ու գեմ, մէկ ձեռք չոր, մէկ ձեռք սիլալս, մէկ աղէկ ձիմ:

Աղէկ ձիմ տուեցին, էլաւ. թողեց, գնաց Կընդըռ:

Դնաց, խասաւ ելեաքի մէջ, տեսաւ չնոր խքօխպօր, աղջիկ ճաղիյան տարած եղսիբ (տասանորդ տրուած):

Էլաւ ինչ արաւ Ապուզէթ. էլաւ չարչի:

Ընկաւ էրկիրնէր կան գալու. չատ բիչ Աստուած դինայ, սալղ չառեց:

Մէկ ժամանակմ մնաց մանգալով, գնաց Գելհա Կուսաւան, էն տե ճաղիյու սալըխն առաւ, էլաւ դնաց բերգի մէջ, ունինք բանման խանեց, խանմաներ առնին:

—Է՛, գին ինչ ա, ինչ չէ: Մախսուս Թանգ կասի, օր ընցուցի:

Դարձաւ ասաց.— Խանում, կառնիք, առէք, թէ չէ, մութն ա, ես տեղ չեմ խասնը:

Ասին.— Ինչ հոգ ունես, գիշեր չես մնայ դիւս, տեղմ պտի տանք քե:

Յերկուսն տուրան դիւանխանէն. տեսաւ որ մէկ աղջիկ էդ տեղ կար, մէկ չապիկ վերէն կար, էն էլ կարճ, ինչ մարդ կրակ ուզէր, կրակ կուտէր, որ կգուէր էտանեց կերևար, որ շտկուէր, առջևանց: Գիտեն ինչ մարդու աղջիկ ա, ըդրաւ յապով տարան եղսիբ, կարճ չապիկ խաղուցին առակուելու խամար:

Էն տեղէն գիշեր գողացաւ զաղջիկ, գնաց:

Մէկ ժամանակմ գնաց, խասաւ երկիր, տալաւ զաղջիկ ուր սուռն որ ուր էրեխէք պախէ:

Մէկ ժամանակ մնաց, Սօլթան Հասէն մեռաւ:

Սօլթան Հասէն ու Դայապ իրարու դուսմանէն, գԴայապն էլ Սօլթան Հասէն բերիր ա, իրան խամար իլիկ կը մանայ:

Էդա Դայապն էլ կերթայ Շէխի Հատատանի մօտ, կասայ.— Ընձի մէ քօփմ չինէ:

Շէխի Հատատան կասայ.— Ես չըմ կէրի չինիլ. ես Ապուզէթու մօտէն կը լախենամ: Աւուր մէկ Ապուզէթ կգեսայ, էն տեղով կընցնի:

Դայապ կասի.— Ապուզէթ, ես Շէխի Հատատանուն կասեմ. (ինքն կասէ քօփմ չինէ, ամա Ապուզէթու առջև կասի).— Ընձի մէկ ձներթ (արչկանի գլուխ) չինէ:

Ապուզէթ ձներթ կը խասկանայ, կասի.— Շինն:

Կը չինայ:

Դայապ էդ քօփ ուրան ծոց կը դնայ ամեն գախ:

Աւուր մէկ մէկ մարդ կը մեռնի, կերթան էնոր գերեզման կը փորեն, մէկ միծ քարմ կընկի մէջ, կասեն.— Ապուզէթ չկայ, էս քար մարդ չկէրի խանայ:

Կը կանչեն, Ապուզէթ կուգեսայ, կասեն.

— Ապուզէթ, էս քարը դիւ պտի խանու:

Դայապն էլ էդ տեղ կայներ է:

Ապուղէթ կը իջնայ գերեզմանի մէջ, կը կղայ, էգ քար կը խանի, Դայասուն էլ էգ քօփ կը զարկայ էգոր գլխու մէջ. Ապուղէթ կըսպանայ:

Դայապ կասի.—Գնացէք, Ապուղէթի կրակ ընցուցէք, մեր կպուցէք:

Օր կերթան. կասեն. ձագիյա կառնէ Ապուղէթի էրկու տղէք, էգ երկրից կը փախնի, մէ յուրիւ երկիրմ կերթայ:

Էն երկիրը մէ ժամանակմ կը մնայ. էն տղէկներ կելնին ճահել, աւուր մէկ ձագիյան նախորդին կասի.

—Քեզի մէկ ջուխտմ թաթ կուտամ, մէկ հաւարմ էրա, տեսնենք, իմ տղէկներ գօն ին թէ չէ:

Նախորդ հաւար կենայ, կասի.—Նախիր տարան:

ձագիյա տղէկներուն կասի.—Դացէք հաւար:

Տղէկներ ձիանք կը քաշեն, էնպէս շուք կերթան, նախորդին կը խասնին, կասին.—Նախորդդ, դօր տարան:

Կասի.—Որ դու էկաք, էնոնք փախան, էլ չտարան:

Կը դառնան, կուզան տուն:

Մէկ տարիմ էլ կը մնան. ձագիյա կը մտածէ, էլմէկպտի փորձնմ:

Նախորդին կասայ.—Քեզի մէկ ջուխտ չաւոխ կստամ, էս մէ անգամն էլ հաւար արա:

Էս մէ անգամն էլ նախորդ հաւար կանի:

Ապուղէթի տղէկներ էրկուս կելնին, ձիանք կը քաշեն, թամքեր կը դնեն, ձիանք կը շինեն, կը խեծեն, կերթան նախորդի հաւար:

Կասեն.—Ի՞նչ ա տարած նախիր:

Կասի.—Ի՞նչ էկաք, էնոնք փախան:

Կը դառնան, կուզեն տուն:

Մէկ տարի էլ կը մնայ, նախորդին կասի.—Քեզի խինդ դուրու փախայ կտամ. մէկ էլ հաւար էրա:

Նախորդ մէկ էլ հաւար կենէ:

ձագիյա կասայ.—Տղէկներ, իլէք, գնացէք հաւար, նախիրտարան:

Տղէկներ կասին.—ձագիյա, մեզի մէ ղայֆայ չինէ, խաց բի, մենք ուտենք, նոր կերթանք հաւար:

Խաց կերտն, խեծան գային խասան նախորդին, ասին.

—Ձանըմ, էսա իրեք անգամ իլաւ, դու մեզի կը խափիս, յ՞նչ ա քիւ գողեր:

Ասաց.—Չուր դու էկաք, էլմ փախան գեացըն:

Դարձան էկան տուն:

ձագիյան ասաց.—Ապուղէթը ժը Ապրղէթան, պէտք ա դու պահուիք:

Տղէկներ ասին.—Պիւ գտես:

Ճագրիյան ասաց.—Էսքան ժամանակ ես ձեզի չտխերիմ, մէկ ընձի առէք, մէկ էլ յիւրիշ աղջիկմ:

Ասին.—Պիւ գտես: Ապրզէթի ժը Ապրզէթան էնի զձագրիյան առից. պզտիկ ողբէրն էլ մէկ յիւրիշ աղջիկմ առից:

Էն օր որ պաի էրթէն վըր ուրանց տեղաց, ձագրիյան էն աղջկան ասաց.—Քու իրկուսն կասես, չուր դու քու խօր հէյն չառնիս, չը գեսս մօտ ձի, ես էլ կասեմ:

Ասաց.—Աղէկ:

Որ դացին ուրանց տեղաց վերէն. ձագրիյան ասաց.—Պիւ կուգես, գնա, քու խօր հէյնն առ, նոր արի, ես բոն իմ:

Ապրզէթի ժը Ապրզէթան ինչ ասաց.—Ասաց՝ ձիմ առջին դիւշման դիւ իս, հավաւ, ես քեզի մտահ անիմ, նոր ես կերթամ գիւիմ խօր դիւսման: Եղիկ զձագրիյան տեսաւ:

Պզտիկ տիպէր կնիկ օր էնպէս ասաց.—Էնիկ ուր տեղ չղնաց: ձագրիյան էն պզտիկ կնիկեան խարցուց.—Քու իրիկ էկա՞ն քու մօտ: Ասաց.—Ես ասի, «գնա քու խօր դիւսման սպանէ, նոր արի», էլ չէկու:

Ճագրիյան ասաց.—Սալուզէթ . . . քընց քու իրիկ կտրիճ ա:

Մէկ ժամանակ մնաց ասաց.—Պէ, կերթաք ձիւ խօր հէյն կառնէք: Բերից էդոնց ձիւնք արաց նուանի, ասաց.—Ինչ ժամանակ ձիւ ձիու ոկանջ քրտնաւ, էն գաի դիւ կարող էք Դայապիւն սպանել, քոնի որ չքրտնի, առջնէն փախէք:

Տղէկներ իլան ձիու սուշքեր կտրեցին, արեցին նուանի. էրկուս խեծան դացին դիւ Դայապիւ կանչեցին:

—Դայապիւ, արի, մենք մեր խօր հէյնն կառնենք:

Դայապիւ խեծաւ, էկաւ, տեսաւ որ էրկուի ձիւնքն էլ նուանի (քուռաի) էն, ասաց.—Մէրաբուն, դժ, դժ էկաք ընձի բոպանէք, դու մէ մէկ քու (անվար) նուանի խեծիւք, ես ձի էրկսն էլ կսպանեմ, ճանփու կղենմ:

Ապրզէթ ժը Ապրզէթան ասաց.—Պիւ մէկ արե մայսան:

Դայապիւ կուր (կոյր) էկաւ անտի, կուռան. քանի էդոնց նուվանիք չէր տաքցե, չէր քրտընի, էդոնք փախան. որ քրտնան, դարձան Դայապիւ վերէն, զարկեցին զԴայապիւ սպանեցին, գեսցին ուրանց ելիարի մէջ:

Դայապիւ քախոււմ-կօրէ վան Շամէն դերպազ կրն, ուրանց կրակ վառեցին, Դայապիւն ընցուցին, նոր քազասան դացին ուրանց տուս էն երկրէն առան էկան:

Էկան ելիարի մէջ նստան:

Դայապիւ դասը փչացըցին, ուրանք էլան աղա:

20

ՄԱՍ ՈՒ ԶԻՆ

Վանայ Շամբադին գիւղի բարբառով *

Ալ փաշան տղէ մը ունէր, անուն Մամէ էր. շատ սիրուն տղայ էր, զինքն էր հոգ մէկ տղէն: Շատ հազ ունէր մօտէն, մէկ սահաք օր չհրկէր ուր աչիչ՝ օր օր չէր, շատ դէմ կ'ինէր:

Մէկ օր մէջ ուր յօսին պառկած էր, իրեք խատ եղուլնիկ էկան, Մամէի յօսին փեցաւրէն կայնան:

Մեծ քորը ասաց.—Աստուած, Մամէի պէս խօրոտ ըսկի կայ:

Պատիկ քորը ասաց.—Մէկ խատ կայ:

Էն ասաց.—Ո՛րտեղն ի Պատիկն ասաց.—Ձգիրն ի:

Ասաց.—Խմալ ինոնք պտի խասնին ուրենց մուրազին:

Ասաց.—Էրթանք, էն էլ տխնանք ինչպէս ի:

Գնացին էնտեղ, Զինէի փեցաւրէն կայնան:

Ասեցին.—Էս քընց Մամէն խօրոտ ի, Մամէն քընց Զինէն խօրոտ ի, էրկուսն էլ իրար բաբար են:

Ասեցին.—Բա ինչպէս անենք:

Ասաց.—Աստըծու դէմ պտի տուլա անենք:

Արին.—Խոտք թը կրամը վուարայ:

Աստուած յաջողէր

Փասեկ կեալորկայ ծօրսա թրկրա խոտայ

Աղաւնիի մարթը յէրեից գայ:

Էտմ սրսեմ ա: Զինէ ըմմառա թրեկ

Մենք երեք ենք, Զինէն ևս մեզի

չար ա:

հետ կը լինի չորս:

Աստըծու դէմ որ տուլա արեցին. Աստըծուց ինոնց լիբասին մէկ լբաս էկաւ Զինէին. էն էլ արեցին ուրենց նման, բիրեցին Մամօյի փեցաւրից տարան դրեցին վեր Մամօյի լիս տօշակին:

Կէս գիշեր էր, Մամօն ակխաւ, տեսաւ մէկ կնիկ կայ ինոր ծոց, ասաց.—Ա՛յ կնիկ, դու տոանց իմ իրաւունքին ընչի՞ ես իկեր ըստեղ. ես Մամէն իմ, Ալ փաշի լամուկն իմ, էս երկրի մեծն ես իմ:

Զինէն ասաց.—Ես չիմ իկե վեր քու տեղաց, դու ևս իկե:

Էն ասեց «դու ես իկե», էն ասեց «դու ես իկե»: Էրկըսով արեցին կռիւ:

* Պատմած է Օսկան Օհանեան: Սոյն վէպը տարածուած է նաեւ ընդհանուր եզրի ժողովրդեան մէջ. որպէս նուիրական աւանդութիւն պատկերուած են սովորելու, իւրաքանչիւր եզրի կր պնդէ թէ Մամ եւ Զին եզրի եղած են. որով ամեն հոգեւորական պատկերուած է գիտնալ ու երգել. սորա մէջ կը գտնուի ընթերցողը բոլոր ժողովրդեան յասուկ սովորութիւնները:

Մամօն ասաց.— Սա որ իմ իկե, էլի քու ճրագն արա՛ւ:

Զինէն էլաւ. դարձիւ ի, չղիտցաւ ճրագի տեղ դճր էր:

Մամօն էլաւ ճրագ կպուց. մէկ սրտով չէ, տաս սրտով աչք իցբին յիրար:

Զինէն ասաց.— Իմ բերողներ ընձի կը տանեն:

Մամէն ասաց.— Քեզ ինչպէս կը տանեն:

Ասաց.— Ինչպէս ընձի բիրտօ է, էմալ էլ կը տանեն:

Ասաց.— Տնաւեր, քեզ ռրտեղ տանեն. մէկ գիշեր չուր լուս չինք քընէ իրար մօտ, մնանք ակախ:

Ասաց.— Իմ բիրտողներ ընձի կը տանեն, ևս գիտնամ:

Ասաց.— Շատ չէլաւ, իրար կը գրկենք, ակախ կը նստինք. դճր պտի տանեն իմ ձեռաց մէջէն:

Շատ մնացին ակախ մինչև լուսուն դէմ:

Նիդունիկներ ասին.— Աստուած, ինչպէս անենք, սև լրես իլանք քու դէմ. խոնք չեն քնի որ տանենք: Լուս բացուաւ:

Զինէն ասաց.— Սա կնիկ եմ, չեմ կանայ քու խոս կան գեայ, դու իմ խոս պիտի կան գեաս: Իմ տեղն Զգիրն ի, միր Սևտինի աղջիկն եմ, Ղարաթափտինի թոռն եմ, իմ անուն Զինէն ի:

Մամօն ու Զինէն ուրանց մատնիք փոխեցին:

Նիդունիկներ տուլա արեցին. Աստըծուց քնու ունիք ընկաւ իդոնց անկաջ, էրկսով էլ քնան:

Էլի Զինէն կոխեցին ուրանց լպասին, առիցին գնացին:

Մնաց չում առաւտ, լուս բացուաւ: Մամօն իչկաց տիսաւ կնիկ չկայ մէջ ուր տեղաց, մարդ չկայ մօտին: Շատ ծանար խիււղցաւ. ասիցին.— Մամօ, դու ընչի՞ ես ընկեր պառկիր իս, էլիր, ազօթք արա՛ւ, քու աղօթքի վախքն ի:

Արին չարին, չէլաւ կայնաւ, ասաց.— Սա անճար խիւանդ իմ: Զուաք գնաց Ալ փաշին: Մամօն չատ խիւանդ ի: Ալ փաշէն էր մէ տղայ. որ ասիցին խիւանդ ի, խելք իր գլխէն գնաց, էլաւ էկաւ վերէն, ասաց.— Ա՛յ Մամէ, քու ռրտեղ կը ցուայ, ռրտեղ չի ցաւայ. ընչի՞ էղպէս կանխաւ Ասաց.— Տեղ սաղ չունիմ, չատ անճար խիւանդ իմ: Ալ փաշէն չատ նստաւ իդոր կողքին, չատ իդոր թիւքիւր մաժեց: Զուաք գնաց իդոր մօր. մէրն առեց էրկու խատ կընիկ, էկաւ վերէն: Մէկ կնիկ չատ մեծ կնիկ էր, ասաց.— Մամօ, դու խիւանդ չես:— Բաս, ինչ իմ. ասաց:

Ասաց.— Դու խիւանդ չես, դու կնիկ ես տիսե էրագ ինե:

Ասաց.— Բա որ դու գիտնաս, ընձնէ ընչի՞ կը խարցնիս:

Զուաք գնաց Ալ փաշին. ասեցին.— Մամօն խիւանդ չի:

Ասաց.— Բա ինչ ի:— Կնկան տալի կանի, պտի փսակուի:

Ասաց.— Աստուած անի էնպէս ըլլի, կըլլիմ ինչքան կնիկ կայ:

աղջիկ կայ, կը յողմիմ, բիրիմ, կը տանիմ Բաղէ Թողկրի, Թող
գեայ, ուր խնձոր թալի, որ մէկին խնձոր թալից կուզիմ, Մամօյին
էդտեղ էլաւ Ալ փաշէն, քալալ առեց կանչել, ասաց.— Որտեղ
որ մի կնիկ կայ, մի աղջիկ կայ, զարդարէք բիրէք Բաղէ Թողկրի
Ինչքան կէր զարդրեցին, բիրեցին Բաղէ Թողկրի:

Մամօն ասաց.— Աստուած, ես ինչ անեմ, ես գիտեմ, իմ ու-
զած էնտեղ չի. ես իմ խօր խաբր չիմ կոտորի, կըլիմ կեքթամ,
իմ խօր քաղաք մեծ քաղաք ի, բալի մէ եան Ջգիր ըլի. ես չը
գիտեմ: Կըլի կեքթայ Բաղէ Թողկրի Ինչքան կնիկ կայ, աղջիկ
կայ, կիցկին ըռեզ իդոր դէմէն կընցուցեն, որ էդի խաւանի, մէկն
ուզեն ինոր խամար, Ինչքան կայ, կուզան կընցնեն, կերթան, մէ-
կին էլ փառսանսա չանի, խնձոր չի թալի: Մի խառ աղջիկ կը մը-
նայ յետ, ուր մի աղլալ կարձկի մէկ ուրիշ կը կապի, կասի.—
Մամօն աչք կիցկի ընձի, ես պիտի էրթամ, խնձոր թալի ընձի:

Էն էլ ընցաւ գնաց, խնձոր չի թալի:

Աղջիկն ասեց.— Մենք ընցկընէ մը աղջիկ Բուլֆաթ էկանք
ըսանք մէկ չուզեց ուր խամար. ես ոլտի մի խաղ ասեմ, տեսնում
Մամօյից ինչ ձեռ կուտայ: Մէկ խաղ կասի.—

Տու տայրա տայրե քաղի,

Դու թաշու, բազէ թաշու,

Դեռ քապե խո դըմազի.

Բու մօր, հօր վրայ նազ կանես.

Էամ հանալ դիզա քեզ քեզիերիյան,

Մենք որ կանք, իշխան իշխա-
նաւորի աղջիկ ենք,

Տու չմն եկի ըծխապառա նախազի:

Դու ինչո՞ւ մէկը քեզ համար չիս
ուզի.

—Ես կու եազ դիխազմ մն յըվրա.

—Նա, որին ես կուզեմ, այստեղ չէ.

Նապե վի Զինեֆ, դիզա Միւ Սեռիմեֆ,

Նորա անուեն է Զինէ, դուստր
Միւ Սեռիմի.

Նաեա Միւ Ազլասայ, վիչը Զգիր
Բօթանայ,

Շանալ շինեֆ ոսնցիմայ:

Ջուաբ տարան Ալ փաշին.— Մամօն մէկիմ աղջիկ ըսկի բա-
կեամ չարաց, մէկին էլ խնձոր չի թալից. մի աղջիկ կէր, խաղով էս-
պէստ ասաց Մամօյին, Մամէն էլ էդպէստ ասաց.— Իմ ուզած Ջը-
գիր Բօթան ի, կը բիրէք բիրէք:

Ալ փաշէն ասաց.— Ելէք վեր, օրողկէք ախլըներ, Ինչքան ման
գեացող մարդ կայ, կանչէք բիրէք, թո գեայ, տեսնանք իդա տեղ
որ մէկ սալը կըտայ:

Օրողկեց Ինչքան խալիւոք կէր, բիրեց, խարցում սուրաց.—
Ջգիր չէք գիտեր, որտեղն ի Ասին.— Չէ, չինք գիտեր:

Ջուաբ գնաց Մամօյին, ասին.— Մարդ չի դիտեր որտեղն ի:

Ասաց. — Զըլլի էսենց պառկելով. էն ասաց ինձի. չես կնիկ հմ, չիմ կանայ քու իտեւ կան գեայ, դու իմ իտեւ պտի կան գեաս. ես պիտի ըլլիմ էրթամ:

Մամօն շատ խիւանդացաւ. էրկու շաբաթ պառկաւ:

Էլաւ, գնաց մէջ ուր խօր ձիանքներաց, ասաց. — Ես որ մէկի վերէն ձեռ տփիմ, ձեռ դիպուց յառիք՝ էն պալ խեծնիմ:

Գնաց մէկ ծռոտտ, ոչինչ ձիմ կէր էնտեղ կապուկ, ձեռն պարնեց վեր քեամկին, ձեռն վիրուց դանեց յառքին:

Ասաց. — Էս ձին ընձի պիտի խոնի Զգիր Բօթան, թէ քու ձի չկայ ընձի խոնի:

Գնաց մէյթարներաց քամբխեց. — Մէյթարչիք, էս ձին լաւ կը պախէք, լաւ գեարի, եօնջա կը կերցըցէք:

Գարի, եօնջա չիկէր Ալ փաչին. չատ:

Տուեցին, պախեցին. ըսկուռն չաղացաւ որ ասել չէր իզայ:

Գնաց, քեաչից դուս Մամօն, տարաւ ուր խօր խիզիցի դէմը. մի խօրոտ թամբ գարկեց ձիուռն, ձիուռ ոտքեր չիտարեց, գնաց ուր խօր խիզիցին, մէկ խուրջին ըլին ոսկի տուեց, էկաւ խեծաւ ձին Դայթի բանլիս թողեց խիզիցին, խեծաւ չիտարով քչեց:

Զուաք գնաց Ալ փաչին. — Մամօն խիծաւ ձին, գնաց:

Ալ փաչան ասաց. — Աստըծու սիրուն, հօ էլ մեզի խեք չկայ Մամօյի մօտէն, մեր ձեռնէն գնաց:

Էլաւ խառ ձիաւոր օրողից Մամօյի ճամբխի վերէն, որ էր-թան յառէջ, վախցնեն, Մամօն բալփի դառնայ դեայ:

Մամօն էն ճամբխով չի գնաց, ուրիշ ճամբխով դնաց:

Բաղաք ըսկնայ մեծ քաղաք ի. իրեք օր իրեք դիչիւր կը քչի. քաղքի մէջէն չըննի դուս. շատ կաջըզի, էդտեղ խաղ կուտի. —

Հարե Բօրե, Բօրե մընի ժար ա:

Իրօ սե ա: սըպա շար ա:

Տիւ մըն դըգիտիցի դիվար դիվարա:

Տուլա թը Տուլա:

Ես թըմարե ուկի թըմա սեա:

Խառի խոտա:

Ա՛յ Բօրս, իմ նիւար Բօրս,

Այսօր երեք է, առաւօտ չորս է,

Դու գիւ կը պտըտցնես պատէ

ի պատ, փողոցէ փողոց.

Ճանապարհ մը չկայ որ միջով

գնաս ներքե:

Էնտեղ Աստըծու խրամանքով ճամբախ մը կընկնի յառջի կը քչի. շատ քիչ Աստուած գիտի, քեանի օրուայ ճամբախ կերթայ. չիտար ձիուռ ոտք շատ կը կտրի Դիչիւր ցերէկ կանի վրէն կը քչի, չէզնիւ Աստըծու խրամանքով լիլու կըննի ձին, կասի. —

Բաս եա մըն թաժօյի: Բաս եա:

Մըն պայնիք ետես:

Ավա թըդեա մըն թը դասա:

Բաւական է գիւ քչես, բոււական է,

Իմ վրայէն գետին իջիր.

Զուր տուր ինձ քո ձեռքերով:

էով նաղայ խոտէ դա բըզիժըմ Զը-
զիւ Բօրանայ:

Աստուծոյ կամքով քեզ կը հաս-
ցնեմ Զգիր Բօթան:

Մամօն ըսկի տկանջ չանի թէ ձին ինչ կասի. գիշեր ցերեկ
ձին քչի կերթայ:

Էլի ձին չատ կաջըզի, էլի խաղ կասի.—

Էտրէ Մամօ, մալ խըրաք:

Տու կոռէ սկաւմասս ի.

Տու քիւ չիյա նա վոսսի:

Ղա նմ րեժի յատրի լընկէ Բօր դը
րըռի:

Գեան գիշտանէ հասի:

Այ Մամօ, տնաւեր Մամօ,

Դու յիմար տղայ ես.

Դու մի տեղից չես նեղանար,

Երբէք չես ասեր չխաւրը Բօրի
սօքը կտրեց.

Հասցրեց ոսկոր:

Էլման անկաջ չանի կը քչի. կերթայ մէկ խօրոտ խօրոտ.
յաղբրի վրէն, չօլ-չիման տեղ. չատ լաւ ծաղկունքով յաղբուր ա,
տըքառութենի յաղբուր ա, իւտան կերթայ ջրին, կասի.—Շատ իմ նե-
ղացիր, պտի իջնեմ մէկ քիւ ջոր խմեմ, խաց ուտեմ, էլի խնծնեմ,
քըչեմ:

Կիջնի յաղբրի վերէն, ուր ձին կը թողնի խոտի մէջ, գինք կը
նստի վըր յաղբրին, խաց կուտի, վոազ-վոազ կըլնի որ խիծնի
ձին, ձին ձեռ չինայ, կը վախնի գէմէն. կանի չանի, ձեռ չիտայ
էնքան լաւա կըլնի ձիան, ձին չի կայնի: Զին կասի.—Ես բա ինչ
անեմ, էս տնաւեր չիմանայ որ դայս իմ ոտքերս ի Զին ուրին կը
թալի գետին, ուր ոտքեր կը վերուցի դարըզիր, կը պառուի, նոր
Մամօն չիտար կը տեսնայ, կասի.—Վայ, իմ վիզ կոտրուի, ըսկնէմ
օր ես կը քչեմ, հալա չեմ իմանայ օր իմ ձին դայսուկ ա. իմ ձին
ուր լեզուով կասէր, ես չեմ իմացի:

Կերթայ որ ձիուն դայս արձկի՝ կիչկայ դայսի բանլիս մօտ չի.
—Վայ իմ վիզ կոտրուի, դայսի բանլիսն էլ թողեր եմ խիզնի մէջ:
Խանջալ կարձկի, կը դանի դայս կը կտրի, ձիու ոտ կիչկայ, էրակ-
ներ բիրադի կտրի, մնացէ ոսկոր: Բերի քեաշի յաղբրի վերէն.
խօրոտ քամիզ կը լուայ, կասի.—Բէ, քու տիրու խէր անիծած կէ-
նայ, գնա. մենք մընացինք չօլ-չիմանի մէջ, քեզ էլ գէլեր կուտին,
ընձի էլ:

Զին թողեց չիմանի մէջ. գինք պառկաւ. մի սահաք. իրկու.
սահաք քնաւ: Զին էկաւ էտոր Գարաջեն ոռից. թալից դէն: Մա-
մօն ակխաւ. տեսաւ ձին ա, ասաց.—Քիւ տիրու խէր անիծած կե-
նայ. ինչ կուզես ընձնէ, քու սօք քազա չի սալնայ որ ես խնծ-
նիմ էրթամ:

Էլման կը սլառկի. քնի. մի սահաք էրկու կը մնայ, էլման.
կուզայ, Գարաջեն կը թալի դէն, Մամօն կալկի, կասի.—էրթամ,
իմ ձին բռնիմ. տեսնամ ընչի իմ Գարաջեն կը թալի:

Կերթայ. ուր ձին կը բռնի, կաշկի, ձիու ոտք կը բացի. կիշկայ. կը տեսնայ Աստըծու խրամանքով քանց տաշնէ լաւ իլէ:

Աստուածայ փառք կուտայ.—«Փառք քեզ Աստուած, ստրուսն էլ իմ ձիու ոտք սաղացաւ»: Կը քաշի բերի թիմաւմ կըտայ, կը խածնի քշի էլի: Զին Աստըծու խրամանքով լիզու կըլնի, կասի. — Մամօ, քու աչքեր խփի, Աստըծու խրամանքով տանեմ, Զգիրա խանեմ դուս:

Զգիրա Բէքերի Ավանի քեօր մը կըլնի, անուն Զինէ կըլնի. ռամսաւ կըլնի, ռամ կը թալի. կասի.—Քեառսուն աւուր մէջ Լեմօն պիտի գեայ, ըստե ընի դուս:

Քեառսուն կանձ բանբակ կառնի, կերթայ վեր յաղբրին, օր մէկ կանձ կը մանի, կը կծկի, իրիկուն կուգեայ տուն: Քեառսուն օր էդտեղ յաղբրի վերէն բայլամիօ կանի ինսր:

Էդ Թօ մնայ էդտեղ: Մամօն շատ քիչ Աստուած գիտի, քեանիմ կը քիչ կերթայ մըջ մէ դաշտի. կիշկայ մէկ լապստրակ դէմէն կը փախնի. լապստրակ կը վազնի, ձին ուր Բեֆով կը քշի, ձիւ կը թալի, լապստրակ կը բռնի դնի ուր գող: Շատ քամաւա կանի, մէկ քիչ տեղ, Աստուած գիտի քեանիմ կերթայ, էդ հայվան շատ կը բեգրի էդուր ձեռ: Մամօն կասի. — Էս հայվան շուտ թալիմ էրթայ, մեղք ի:

Բիրի ուր ձեռաց այնախ էդ հայվնի չեփօ էր չինի, կը դնի ուր ծոց. կը քշի, կիշի մէջ մէ դուրան մեծ դաշտի, մէջ իսան չէրեայ, վիրե մէկ Աստուած կերեայ:

Էդտեղ խաղ կասի.—

Խոսե խրաբ կիս, չի դաշտի խրոս խալի,

Նա չօրկարիկ, նա հաւար, նա գաղի.

Մըն քոգրա պրսխեարի,

Զգիրի Բօրան մա Բի յայի:

Աստուած աւիլէ, ինչ դաշտ է անբնակ,

Ո՛չ լծքուոր կայ, ոչ օգնութիւն, ոչ ձայն մը,

Նա անէի հարցում.

Զգիր ու Բօթան ո՞ր կողմ մնաց:

Քշի, կերթայ մէկ-վեցքաւորի ըռասք կուգեայ, բարե կանի, կասի.—Վեցքաւոր, բեզնից բան մը պիտի խարցնեմ:

Վեցքաւոր կասի.—Աստ տեսնամ Բինչ ի կը խարցնես:

—Զգիր ո՞րտեղն ի գեալօ, չեմ գիտնայ:

Կասի.—Ընչի, դու մեր երկրէն չեմ Կասի.—Նա դարիբ եմ:

Կասի.—Զգիր կեօ ես նոր աղաւստ կերայ, մի ցանք էլ վառեր եմ. էս դար ընցնիս, Զգիրն ա:

Բէքրի Ավանի քեօր քեառսուն օր քմրմաւ, ասաց ուր ռամին. — Ռամ, ինչո՞ւ սուտ ասացիր. չէ՞ դու կասիր, քեառսուն օր քմրմի Մամօն պտի գեայ, ըստի ընի դուս:

Կը բռնի ռամ կը կոտորի:

Ռահմ օղորթ էր, էնքան վաղթ սուտ կը խօսայ, էնքան վաղթ օր Մամէն վեցքաւորի մօտ կը կայնի կը խօսայ:

Կը բռնի ռամ կը կոտորի թալի ջուր:

Կեղնի որ էրթայ թեխ ուր տուն, Մամօն էդ դարեց կըլնի գուս. Զինէն կիշկայ օր Մամէն էլաւ դուս, կասի. — Վայ, Մամօն էկաւ, ես իմ ռամ կոտորեցի, ես մկայ ինչ անեմ:

Դարձաւ գնաց վեր յաղբրին նստաւ, մահանայ արեց, վըր յաղբրին ձեռքեր լուաց:

Մամօն էկաւ, բարե տուեց: Բարե վերցըլըց. ասաց.—

Մամօ, կոռե Ալ փաշայ — փաշայե
Մուխի Զեմինե,

Մամօն Ալ փաշայի տղէն է,—
Մուխի Զեմինի փաշային,

Սեար սեարեմըն սեար ճաւե մըն քե:

Իմ գլխուն, իմ աչքին եկար:

Էնտեղ Մամօն մնաց շուար, ասաց. — Զանմ, էս ինչպէս գիտէր իմ անուն Մամօ էր, իմ խօր անուն Ալ փաշա էր:

Զինէն ասաց. — Ի՞նչ իս կայնեք էս, մնացեք իս շուար. չէ՞ ես Զինէն եմ, դու ընձի չեմ ճանչնար, քեռուսուն օր էսա տեղքե խամար արևու դէմ սեացիր եմ, քե կիշկամ:

Մամօն էդտեղ ասաց. — Որ Զինէն էս ըլնի, էս ընձի պէտք չի. ես էսի ոչ կը տանեմ:

— Մամօ, ասաց. դու բեբաղդ ես, չէ՞ ես Զինէն եմ, ես ու դու գիշեր չէկանք մօտ յիրար, մատնիք մէկ մէկի հետ չի փոխի՞նք:

Մամօն ասաց. — Էսոր նման աղջիկ չիկէր, որ իմ խէր ժողվեց բիրեց, ես չհաւնայ. ընձի պէտք չի, ես պտի դառնամ:

Դարձաւ յետ, էկաւ մէքիչ տեղ, Աստըծու խրամանքով ձիուն լիզու էլաւ, խաղով ասաց Մամօյին.—

Հեարե Մամօ, յիւ շաւի դիմ ի:

Ա՛յ Մամօ, դու խենթ տղայ ես,

Սեարմասօի. եսվ նմ եսվ Զինե տ.

Խեք շունիս, այս այն Զինը չէ.

Էսվա խուշկա Բեխի Ավան ա.

Բէքերի Ավանի քոյրն է այս,

Գեարդ շարան ռեվի սեար ոյյա

Շատ անգամ ճամբորդը ճամբի վրայէն

Վագեառանոյս քեմըրագա:

Վերադարձուցեր է անմուրազ:

Մէկ էլ կը դառնայ յետ Մամօն, կը քշի ձին, կը լցի ձին որ մօտէն ընցնի սաքի, Զինէն կերթայ, գինք կը թալի էգոր ձիու վիզ դայիմ կը բռնի: Մամօն կասի. — Աստըծու սիրուն, ընձի թո՛ղ, ես էրթամ, ինչ կուզես ընձանից, ամօթ ա, քաղբից կերեայ, մկայ կասեմ թէ չէդա Բուլճաք ինչո՞ւ ա գինք թալէ ձիու վիզ:

Ասաց. — Չէ, չիմթողի, արի, Աստըծու դէմ դրաւ արան, ասա որ Զինէն բիրի ըստեղէն տարայ, ես քե կանեմ ճարի: Ես Զինէն ճարին եմ,

ընձի ճարտարութիւնից խաներ ա. Թէ ընձի տանես կանես ճարի, քու ձին կը թողնամ:

Ասաց. — Աստըծու գէմ դրաւ ընի, քե անեմ ճարի:

Ձին կը թողի. էնի կը բշի շատ քիչ Աստուած գիտի, քեանի կուգեայ, կասի. — Ի՞նչիս հա էն աղջկից չի խարցուցի ինոնց բաղքի նօտիլ ինչիս էր, կայնիլ ինչիս էր. որտեղ էղնի, որտեղ չեղնի. Կը քչեմ Աստըծու գէմ դրաւ ընի, իմ ձին որտեղ կայնաւ, էնտեղ կիջնեմ:

Կը քչի, ձին կերթայ Արֆօ ձագօ, Ղարաթաժտինի դուռ կը կայնի. Ղարաթաժտինի ֆօւկուսարէն ինչիս որ մէ օրօրոց կօրօրուէր ինոր ձիու ոտքի գէմ կերթայ, կուգեայ:

Ձինէի մեծ քեօր Սըթին — Ղարաթաժտինի կնիկ ասայ. — Չավուէ Մէրտին, էլի դուս, տես, ինչ մարդ ա:

Չավուէ գնաց, իշկաց մէ ձիաւոր ինչօր ճագի փէլքս կըտայ, շըշկուաւ, մնաց. կայնաւ էլ չի գնաց: 1—2 սահաք մնաց վըր ձիուն Մամէն. Սըթին մէ չավուէ էլ օրողկեց, ասաց. — Տե՛հ, ինչ էլաւ չէկաւ:

էն էլ գնաց, ձիաւորին իշկաց, կայնաւ, մնաց:

Սըթին զինք էլաւ գնաց. իշկաց, կեօ, մէկ ձիաւոր կայներ ա, չուտես, չի խմիս քամաւա անես ձիաւորին:

Գնաց: յիջույ տակ, սարաւ յիւր յօհէն, նստաւ մի եան:

Սըթին ձիւ կապեց, կայնաւ գէմ:

Ասաց. — Ընչի՞ չիս գեայ նստի:

Ասաց. — Ես ինչպէս գեամ նստիմ. հա խըլղի կնիկ, դու էլի տղայ, ես ինչ գիտիմ, բալի իմ իրիկ դայիլ ընի, բալի իմ տէգըր դայիլ չէլաւ:

Ասաց. — Ե՛դ էլ կայ ձեր երկիրը. իմ ձին դուս քեաչի, ես կերթամ:

Սըթին էկաւ, նստաւ մի եան, էն նստաւ մի եան, չայ դրին:

Արֆան ձագօն, Ղարաթաժտին տուն չին. Միր Սևտինի դիւանն ին, մի սահաք որ ինոնք դայ չէլին, իրար կըսպանեն: Սըթին էլաւ ջուղաք օրողկեց, ասաց. — Արֆան ձագօն, Ղարաթաժտին թող չի դադրին, գեան, դոնախ ունինք, տիսնան, էրթան:

Չավուէ գնաց դիւնի դուռ կայնաւ:

Ղարաթաժտին ասաց. — Ա՛յ չավուէ, Աստուած խեռն անի:

Ասաց. — Փառք Աստծու խէրն ի, Ստին ընձի օրօղկեց ձիւ իտի հալ հալ-բաթ չղաղրին գեան. ինոնց մէ դոնախ իկե տեսնին, էրթան:

Ասաց. — Չավուէ, ըսկնայ դոնախ կըգէր՝ Սըթին կը ճամբէր, էդ մէկ դոնախ իկե՝ չի կանայ ճամբիս, օղորկէ միր խտ, չի գիտէ

որ մենք չենք կարայ դիմելից գեայ. գնա՛ս ասա. թէ պարտքնաէր ա՛
փող կուզի, թօ տայ, ճամբիւի Չավուռ դարձաւ, զնաց:

Արթին ասաց.—Ա՛յ չավուռ, ինչո՛ւ չէկան:

Չավուռ ասաց.—Չէկան:

Ասաց.—Չավուռ, ինչ կասես, ես չեմ լսնայ, արի մօտ, ասա:

Խաբէց, բերեց մօտ, մէկ փէտ տուեց մէջ գլխուն:

Ասաց.—Գնա՛, առա. Արֆան ճագան, Ղարաթաժախն հալ-հալ-
բար թօ դեան, չի դողբին. նա ըսկոն կօնախ ինոնց տուն իկի,
նա Միր Սեւինի տուն իկի, նա էլ ինոնց փողին հաւջա ի. չի դադ-
րին, հալ-հալբար գեան:

Չավուռ մէկ էլ գնաց. Ղարաթաժախն տեսաւ չավուռի գլուխ
արուն ի, ասաց.—Ա՛յ չավուռ, Աստուած խեբն անի, ի՛նչ ա՛ քու
գլուխ:

Ասաց.— Աստուած ձեր տուն աւերի, ձեր Արթուն էլ. զարկի
իմ գլուխ կտորե, կասի. «Գնա՛ Ղարաթաժախին ասա, նա պարտ-
քնաէր ա, նա փող կուզի, նա էլ ինոնց բանին մօլսքեջ ի, նա
ինոնց տուն ըսկոն կօնախ իկի, նա էլ Միր Սեւինի տուն:

Ղարաթաժախն ասաց.— Հալբար մի բան կայ, էթանք գեանք:

Միր Սեւին ասաց.—Ձի հանգընաք, չուտ դըպնէք, գեաք, որ
դու չընէք, իմ դիւան յիբար կսպանին, ձեզտնով իմ զիվան կայնե-
կան, խաբր ուղեցին, էկան թիխ ուրինց տունը:

Բարե տուեցին, բարե տուեց Մամէն, էլաւ կայնաւ դէմքեր:

Մամօն շատ սիրուն էր, էդոնք շատ հազ էրին մօտէն. իրեք
օր, իրեք զիշեր քշիկ զրեցին կնար աւսից, ոչ գիտցան զիշեր էր,
ոչ գիտցան ցերէկ էր. իրեք օր մնացին սոված, խաց չէկաւ զիվան:

Արթին խաց կը չինէր, խա մկայ կզան, կտանին, չէին գեար:

Մամօն ասաց.— Ձի գինամ, ձեր երկրի օսքն ի թէ չէ:

Ասաց.— Ի՛նչպէսդ:

Մենք իրեք օր սոված անօթի, խաց չի գեայ դիվան:

Ասաց.— Ինչո՛ւ, մենք գիտենք դու նոր նստեր ես, ջիկարաւ
կպուցեր ինք, հալա չենք քեաշեր:

Ասաց.— Չէ, յեսօր իրեք օր, իրեք զիշեր սոված ենք:

Ասաց.— Գեացէք, Արթու մօտէն խարցուցէք:

Արթին ասաց.— Խա՛, յեսօր իրեք օր է, ես խաց կը չինեմ,
դու խաց չէք տունիդ դիվան:

Խայ քեաշիցին, խայ կերան, էլան քշիքն առեցին, գեացին
փօսկի տանիս: Ձենքնոց գնաց ընկաւ Ձինէի տարնջ. առեցին.—
Դիւան, լնչ կայ. մէկ կօնախ էկեր ա Արֆանի ճագոնի, Ղարա-
թաժախի տուն, էնոնք փօսկի տանիս քշիկ խողցին:

Ձինէի, ագեմ, փօսկ քանձր ի, Ղարաթաժախին ցածր: Ձինէն

փանջարից կիշկայ, կը տեսնայ չորսով քշիկ կը խաղան: Մամօյի քեամակ ինե էր, չի ճանչցաւ, ասաց.— Ես ինչ անեմ, կըլնի որ Մամօն ըլնի, քեամակ թելս ընձի ի. ես պտի մէկ խաղ ասեմ, Մամօն ըլնի՝ ընձի ջուաբ կըտայ:

Արձօ, ձագօ, Ղարաթաժօյն հարսէ
քառն ա:

Դարեաբըն թշկ ստա խանրամա:
Հապէ չը օրք Մամէ մընի Ալան ա:

Արժօն, ձագօն, Ղարաթաժօյն
երեք եղբայր են,

Ելան քօշկ ու սարի տանիքը,
Այն մէջտեղին իմ Ալանի Մա-
մէն է:

Որ կասի, Մամէն կը դառնայ, վիշկայ. Զինէն գլուխ թալի դուս, քամաւայ կանի. որ տեսաւ խելքը գլխէն գնաց, առեց խաղ ասել.—

Դարեաբի չը փեանքարէ, Զին
քառն ա:

Դալը սեարի շոք խամար ա:
Հապէ Մամօ քու օտրի, եր մա հա-
վա, եր մա հարսէյա:

Դուրս եկաւ լուսամուտը, իմ
փարթամ Զինէն է,

Դիլին փուշի, մէջքին քամար է.
Մամօյի աչքեր մթնեցաւ, մէկը
մնաց երկինք, միւսը գետին:

Աղբէրներ իշկացին իրարու էրես, ասեցին. — Զանրմ, իսանք իրար ինչ կը ճանչնային, իրար խաղ ասեցին:

Զինէն տեսաւ որ Մամօն էր, գնաց, ընկեաւ ուր խօր քաւ քեփսիներ ժողովեց, ինչքան այիմօյին կէր ժողովեց, գնաց, տուեց մշակներաց յառէջ, գնաց վեր յաղբրին, էկաւ իդոնց ֆօւկի դէմէն ընցաւ:

Մամօն տեսաւ առաւ խաղ ասել.—

Հարէ քառնօ, առ դէք դարազ քու
քազրկեանք միտանէ.

Դեաւրի առ քըմնն քու, քը յոյա
պէշիյա քազրկանի քսօյմա փաշ ա:

Ա՛յ եղբայրներ, դուք տեսնը
իշխանի կարաւանն անցաւ,
Ձեզնից մէկը չկար, որ գնար
կարաւանի դէմ՝ և առնէր մի
նշանաբան:

Էնտեղ ձագօն կը նեղանայ, կասի.—

Հապ հայա քազրկանէ միտան ա:

Դեաւէ քու խնսի քիւնիւ ա:

Հառայ պէշիյա վի քազրկանէ, քըս-
օյնայ փաշա:

Այն որ կայ իշխանի կարաւանն է,
Երբէք մէկու բերանը չէ,
Երթայ դէմ այն կարաւանի և
առնի նշանաբան:

Մամօն կասի. — Խնչ կուտաք, ես էրթամ. իմ ձիուց չիջնեմ տակ, խառնեմ աղբրի վերէն, մի նշան առնեմ, դառնամ:

Կասեն. — Գնա, ինչ ուզես, կուտանք, որ մի նշան բերես: Կասին մաքի մէջ թօ. էրթայ, Զինէն խայտառակ կանի:

Մամօն կըլնի, կերթայ թեխ ուր Բօրը, կասի.—

Հեարե չափաշօ, Բօրե մըն դարինն
յիւարա,

Ա՛յ չափուշ, իմ Բօրը հանէ դուրս,

Ղե բրկա զինա գարա,

Վրան դիր ոսկի թամբը,

Մըն հարա սեար կամիյա Ձամբիյե
սեաճեարա:

Սա գնամ կուռի մինչև Ձամպիլի
աղբիւրի գլուխ:

Էնտեղ ձին քեաշին դուս. կը խեծնի, կը քշի կերթայ վեր
յաղբրին, էնտեղ խաղ կասի.—

Էափե գաւա Մամօ Զինե կրի սլափա,

Այն ժամանակ որ Մամօն Զի-
նէին բարև տուեց,

Զինե կեարամարա աշխրմ սալամ
վա դայա:

Զինէն շնորհքով անոր բարեւ
առաւ.

— Մամօ, կոռե Այ փաշայ, փաշայե
Մոխիր Զեմինի,

— Մամօ, Ալ փաշայի տղայ,
Մուխիր Զէմինի փաշային,

Սեար սեարե մըն բե, սեար դու
ճաւան:

Իմ գլխուս վրան եկար ե երկու
աչքերուս:

Զինէն կասի.— Զիուց իջի տակ, իրար տեսնանք,

Կասի.— Զէ, ես Ասաբժու դէմ դբար եմ արե Ղարաթաթաինի
խամար, ես քեզնից կուգեմ մի փաջ. դառնամ յետ:

Էնտեղ խաղով կասի Զինէն,—

Գափա Զինե դեարս բրի չեար,

Այն ժամանակ Զինէն ձեռ տա-
բաւ գրպանը,

Դեարխրսորդու սըլլամ գեռինա,

Հանեց հմայող ոսկիքն,

Հանե նշանա դա ժը մըն դափիյա:

Առ այն նշան, որ գու ինձմէ
կը պահանջեա:

Կառնի, կը դառնայ յետ. կուգեայ տանի դնի Արֆօ, ճագօ,
Ղարաթաթաինի առջև. որ կը դնի առջևներ, ինոնց կը գարմանան,
Կասին.— Իսոնք ինչպէս իրար կը ճանչնան. բան չիկէր. համա ոս-
կիք պըտի տէր:

Բերին իրեք ախպէրով օեվր արեցին խըտ իրար. ինչպէստ
անենք, ինչպէստ չանենք: Մեծ ախպէր ասեց.— Խաղմ պտի ասեմ,
որ իմ ախպէրներ ասըլզաղա էլնին, իմ իտե կուգեան:

Էամ հար սե քամա ա հասպե Բուսեր,

Մենք երեք եղբայր մեր ձիերը
կարմիր.

Էամ նափա դընե դը ցեառըն դուրեք,

Մենք աշխարհի մէջ ման կը
գանք մէկ.

Էամէ Մամէ Ալամ ըռա քինե դրվիք:

Մենք Մամէի Ալանի համար
սրտի ուզածը բերենք:

Արֆօն ասաց.—

Էամ համայ հասպի ըռաշ,
Նաւաւ դըճեկ դը գեւոռն դիր թարֆնաշ,
Մամեկ Լըւան ըռա թիճըն եւ խաւաշ:

Մենք ունինք աւ ձիւր,
Այխարհի մէջ ման կը գաւճ տը-
ղամար դուժիւնով:
Մամէի Ալանի համար կը բե-
րենք շատ լաւ սիրունը:

Նազօն, որ Զինէի նշանածն էր, առաց.—

Էամ համա հասպի բոզ,
Էամ դը գեւոռն նաւաւ դըճեկ դիր
ու ըր բոզ,
Մալիւրապ, հուն ըմ դիյաւ ցակըն,

Մենք ունինք բոզ ձիւր,
Այխարհի մէջ ման կը դաւճ
ամպէ փոշիով:
Տնաւերներ, ինչո՞ւ արդար չէք
ասեր,
Զինէն Մամոյի համար անենք
շնորհաւոր:

Նոր էնտեղ իրեք ակալերով իրենց սրտով տուեցին Զինէն
Մամոյին: Փօսկի տանսից ուրիշ այլիւնք լիւրջին, գեացին տուն:
Ղարաթաժտին առաց. — Էս ինչ էլաւ, էս տաւ տասուերկու
օր է, Միր Սևտինի դիվնից իկեր ենք, էլնինք էլթանք, տիսնանք
իւլպէստ էլաւ. միայ իրար սպանած ա:

Իրեք ակալերով էլան, գեացին դիւան, Մամօն թողեցին
տուն: Միր Սևտին խտտեր շատ կոռաւ, առաց.

— Ղարաթաժտին, էլ Եղպէստ կօնախ չէր իկի, խըրչտակ էր,
ինչ էր, աւշացաք էսքան:

— Ջանըմ, առաց. էնպէս կօնախ նա՛ մեր տուն էր իկի, նա՛
քու խօր տուն. իսկի էնպէս կօնախ ակալքի մէջ չիկայ:

Առաց.— Որ էղպէստ ի, օրդկէք որ գեայ, տիսնամ ինչ քա-
վուր մարդ ա:

Առաց.— Չավոււ. գնա, տաւ Արթուն, որ Մամօն ըլնի գեայ
Միր Սևտինի դիվան, Միր Սևտին ինք տիսնայ:

Չավոււ գնաց.— Չավոււ, Աստուած խե՛ր անի, ինչի՞ ես փկեր:

— Արթի, Ղարաթաժտին ասեր ա, թող ըլնի գեայ Միր Սևտինի
դիւան, Միր Սևտին ինք տիսնայ:

Առաց.— Ինչ կատես, արե՛ մօտ, առա՛, ես չեմ լսնայ:

Արթին մէ փէտ դանեց մէջ գլխուն, գլխի կտրեց, առաց.

— Դէ, գնա, Ղարաթաժտինին կատես, Միր Սևտինին կատես, որ
Մամօն քու լայիլ չի, որ ըսկնայ ըլնի, գեայ. գնա, տաւ որ, ըլ-
նին ձիւ-ձիւաւորով, դօռումով, դօհուլով, քե՛ք անելով գեան իմ գոան
դէմ, որ Մամօն ըլնի, խե՛ծնի, ինի մէջքընի, էլթայ Միր Սևտինի
դիվան, թօ Միր Սևտին տիսնայ:

Չավոււ գնաց. դռան դէմ կայնաւ:

Առաց.— Այ չավոււ, էդ ինչ արուն ա քու գլխէն կոկեցայ:

Ասաց.— Սըթին գարկեր ա, կառի. «Մամօն լայիլ չի քու խետ գեայ» ասաց. ասա, ձողօն, Արֆօն, Ղարաթաժտին իրեքով խեծենին խետ Միր Սևտինին, դօճումսով, դընօլսով, ԲեՖ անկլով գետն, դռան գէմ կայնին, Մամօն խեծնի, ինի մէջքներ. էրթայ Միր Սևտինի դիվան, թօ տխնայ:

Ղարաթաժտին ասաց.— Միր Սևտին, Սըթու խօսքն ի. էլի, խեծենք ձի-ձիաւորով, էրթանք դռան դէմ:

Էլան. դօճում արեցին, դօհուլ բերեցին, զնացին Ղարաթաժտինի գուռ կայնան: Մամօն Բօրը խանեց դուռ, խեծաւ ընկեաւ մէջքներ, խուրջի ոսկին թալեց քարկ, Լնտեղէն ոսկի ցրուեց, չուր զնաց Միր Սևտինի դռան դէմ. իջաւ, զնաց դիվան:

Գնացին էդտեղ նստան. բերին էլի քշիկ դրեցին, խաղցին: Իրեք օր, իրեք գիշեր էլի սոված խաղցին:

Մամօն ասաց.— Միր Սևտին, չեմ գիտեր ձեր հրկրի տապն իս Ասաց.— Ընչի՞ն. Ասաց.— Մենք իրեք օր սոված մեռանք:

Ասաց.— Ընչի՞ն. էսա մի ասնաք ի կը խաղանք:

Ասաց.— Ձէ: Ասաց.— Գնացէք, Զինէից խարցուցէք:

Զինէն ասաց.— Խա, իրեք օր է խաց կը չինեմ, դիվան չէք տաներ:

Ասաց.— Ի՛նչ, խաց քեաչէք, ուտենք:

Խաց քեաչեցին, կերան, պրծան. խաց վերցըցին:

Միր Սևտին ասաց.— Գնացէք, Զինէին ասէք. թօ գեսայ չայ չինի, խմենք: Զինէն էկաւ չայ դրեց:

Ինչ որ դեղ-դեղրուեք կէր՝ սղկեց, վերցուց մօ գինք: Էկաւ չայ ցրուեց դիվանին. չայ դիվանի գլխէն տուեց, չուր սրեն էկաւ Մամօյին: Խալքեուն լցեց տուեց Մամօյին. Զինէն իչկաց Մամօյին, Մամօն իչկաց Զինէին, էրկսով ծծղացին:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևտին, տեսա՞ր Զինէն, իչկաց Մամօյի էրես, ծծղաց: Բաքօն դահաւ ուր խօսք չէր թմեռէ, Մամօն խանեց աղլըխէ ջանալաւն, որ սըջ ճամբուն չիներ էր լապսարակի նման, թալեց դիվանի մէջ, ամեն ծծղացին:

Միր Սևտին ասաց.— Տեսաւեր Բաքօ, Մամօն ու Զինէն վեր էն հայվընին ծծղացին, վեր իրարու չի ծծղացին:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևտին, ես ինոնց փոնթ կը խանեմ, մըկայ որ Զինէն քաս կը լցի, կտայ Մամօյին, դու ձեռնէն առ. խմի: Զինէն, սրէն էկաւ որ տէր Մամօյին.

Ասաց.— Մամօ, էդ կթխէն տուր ձի, մի խմելու: Զեռնէն առեց, խմեց:

Արցունք աչքերէն թալեց, ըսկուն քեզ էր:

Բաքօն ասաց.— Միր Սևտին, բնչալէս էր, իմ խօսքն էր թէ չէ:

Միւր Սևտին իմացաւ որ դեղ-դեղորու՜ք լցեր ա մէջ. բա ուր քուրո՞ջ փոնթ չի խանեց դուս. ասաց. — Ի՞նչ կէր մէջ, էն էլ ինոր նման չայ:

Բաքօն ասաց.— Ի՛է, կայնի, ես ինոնց փոնթ կը խանեմ մկայ:

— Միւր Սևտին, ասաց Բաքօն էլման. կայնե՛ք կեալա լավրժ, դիվնի տըկէն սըրո՞վ խաղ ասենք, չու գեայ դիվնից ընի դուս:

Ամեկ վեր ուր եարո՞ջ խաղ կասի:

Միւր Սևտին ասաց.— Բաքօ, Բեճ-ուրախութեն արէք, խաղ ասէք:

Ի՛իվան յըմն խաղ ասեցին, սըրէն էկաւ Մամօյին. ինչ արեցին չարեցին Մամօն չասաց: Բաքօն ասաց. — Մի՛ զօռէք Մամօյին, ես Մամօյի տեղ կասեմ:

Մամօն ասաց. — Բաքօ, քու գլխուն մեռնեմ, ասա, բալփի իմ եախսն փրցուցես իդոնց մօտէն:

Բաքօն առեց խաղ ասել.—

Հեարե միւր մըն, եարա Մամե կաւ
եար ա,

Արաբեակ կա, լեւ ըռաշ ա.

Մըն քը մաւ խաղ դիքը բու՝

Նափա քաղաւ ենգիւարիյա դեաւ չը-
վան դըպու:

Որ էդպէս ասաց, Մամօյից

— Բեխիւր, ճեաղըրաւե կըր մափա
ըռեյա.

Եարա Մամե կափ եարա,

Եարա Մամե հուրիյա.

Հուրի մարու, հուսնի չամալ ա.

Մըն քըժարթը բու մափա սեաթ սի
հուրիյան ա:

Տեա դրափե կըրը բու մափա ըռաւ
սըմբեյան ա:

Եարա Մամե կափ եար ա,

Եարա Մամե խարուն Ձին ա.

Խուշկա Միւր Սևեթիմ ա, դիգա Միւր
Թամթիմ ա:

Նաւիա Միւր Աղըլաս ա,

Վեյը շանա շինա ըռեկեցին ա:

Ա՛յ իշխանս, Մամօյի սիրական
այն սիրականն է,

Արաբ է, չըթուենքները սե է.

Սա իմ աչքով տեսած եմ.

Գնչուներու թաղի մէջ թան կը
ժողովէր:

Շատ բռնեց, վրուց խաղ ասել.

— Ով՛ Բեքիր, դու սուտ ասեցիր
քու մօրուքի մէջ.

Մամօյի սիրականը այն սիրա-
կանն է,

Մամօյի սիրականը դրախտի հը-
րեշտակ է.

Հուրի չէր, շատ սիրուն է.

Սա ջոկած եմ հարիւր երեսուն.
հուրիի մէջէն.

Ի՛նչ սուտ ասացիր քու մօրուքի
և պեխերու մէջ:

Մամօյի սիրականը այն սիրա-
կանն է.

Մամօյի սիրականը խաթուն Ձի-
նէն է,

Միւր Սևտինի քուրն է,— Միւր
Թաթիւնի աղջիկն է,

Միւր Աղլասի թուռն է.

Ահա քօշիլ ու պալատի մէջն է:

էնտեղ սը էգենց ասաց, Միր Սևտինից չատ բռնեց, արաց
խաղ ասել:

Գեաղի Ջլօեամ, ո ռթր,
էտվի նակեասի յի գօր, յի նա գօր.
Խանչալըկի նիրգդայի նաւ դըլ հը-
նաւե մըն դա:

Ո՛վ ձէլօներ, դուք տեսա՞ք,
Նա ինչ ասաց, ինչ չասաց.
Մի ջահվարով դաշոյն դարկեց
իմ սրտի մէջ, իմ թոքի մէջ:

Որ էդենց կասի Միր Սևտին, ըդոնք խանչալներ կը քեռային
կայնեն. Մամօն կը վըրցի խաղ ասել:

Գազա Միր Սեւօն գօ քրմամ խա-
րեար ա,
Մամկ քեարի համիյա ռաբու միեյա:

Այն ժամանակ որ Միր Սևտին
այդ խօսքն ասաց,
Ամենից ասաջ Մամօն ելաւ,
կանգնեց:

Խանչալ չը դէսար ա,
Մըն մըննարեկ խոսե հայա:

Դաշոյնը ձեռքին է.
— Ես մէկ Աստուծոց երկիւղ
ունիմ,

Հար քու քնասի քիւնիմ ա:

Այլ ոչ ոքից չունիմ:

Նոր նստան, Ղարաթաթին խաղ ասաց:

Միրե մընօ, հարա հուն Մամկ քը-
րայե մա քրկոժըն,
էամկ սեասե ու քրկոժըն:

Իմ միրս, մինչև դու իմ եղբայր
Մամօն սպանէք,
Մենք ձեզնէ հարիւրը կսպանենք:

Էս խեւ Արֆօն կասի.—

Հեարե միրե մըն, հուն հարա Մա-
մկ քրմամ կըն,
էամկ սեասե ու քրկոժըն, սեասե
ու քրկորըն:

Սեասե ու քեմամ կըն:

Հոֆմերի կրան դեասքե մա քը
քիւնըն:

Ա՛յ իմ միրս, մինչև դու Մամօն
վերջացնէք,
Մենք ձեզմէ հարիւրը պիտի
սպանենք, հարիւրն ալ բռնենք,
Հարիւրն ալ կը վերջացնենք:
Աստուծոյ մեծ շնորհքը մեր
ձեռքով կը տեսնէք:

Ճողօն կասի.—

Հեարե Միրե մըն, հուն հարա Մա-
մկ քրիմօար կըն,
էամկ սեասե ու քրկոժըն, սեասե
ու քրկորըն,

Ա՛յ Միրս, մինչև դու Մամօն
վիրաւորէք,
Մենք ձեզմէ հարիւրը պիտի
սպանենք, հարիւրն ալ բռնենք:

Ընդոնք ըսդրունս հաբօսս ուր տեղ պաղան, նստան:

Էլան իրեք ախպէրով Մամօյի թէն քեռչեցին. — Ըօլ էլաւ,
ասեցին. էրթանք, Բաքօն ընկե քիւ իտե, դուն էլ քիւ խելը թո-
ղեր ես, չես գիտեր, ինչ կասես, ինչ չես ասիր:

Էլան կայնան որ էրթան տուն, Միր Սևտին չի թողեց, դի-
վան լըմեն ցըլըրան. մնացին իդոնք չսրսով:

Ղարաթաժտին յըրուց. — Միր Սեփին, դիտես, ինչ կայ մէջ մեզի. մենք յօժար կամքով Զինէն տուեր ենք Մամօյին:

Ասաց. — Ինչպէս դու տուեր էք, դու տուեր էք, ես չեմ իտամ. ես ձեր մարդութիւն, ձեր ակիրդութիւն տեսայ, էն արդի տըւեցի ձեզի. որ էնպէս ա՛ն էն էլ թօ գեայ. էթանք ռավի խազալա, ինոր մարդութեն տեսնամ. դու տուեր էք, ես էլ կըտամ:

Ասեցին.— Առաւօտուն քաջայիւր տես, էթանք ինչ էն քեանց մեզի էլ մարդ ա:

Միր Սեփին տուեց շէկը անել, ասաց. էնոր լայեղին բան չի կայ որ տամ, առաւօտուն կը կանչիմ, իմ միրուքին կուտամ:

Ձէն գնաց, ընկաւ Զինէի ականջ, ասաց.— Մամօ ես գիտեմ, իմ խէր քեզ կը կանչի, կը տանի դիւան. ինչ կուտայ, չես առնի. ուր միրուքին էլ կուտայ, չես առնի, մի չավուեութեն կառնիս, ես դու իրար տեսնանք բօլ ի:

Միր Սեփին կանչեց առաւօտ տարաւ ուր դիւան, ասաց.

— Մամօ, ես կիշկամ, քու լայեղին բան չի կայ տամ, ոսկի տամ. դու էն տեղէն ոսկի ես ցրվե, չուր իկե իմ տուն, արե իմ միրուքին կուտամ՝ նստի իմ տեղ միրուքին արա:

Ասաց.— Ձէ քու միրութեն քե մըմբարաւ ընի. քու ամէն բան էլ քե մըմբարաւ ընի. ես, չավուեութեն կուգեմ:

Ղարաթաժտին, Արֆան, Հագանին շատ բռնեց, ասին.— Տեսաւէրին քեանի կը մեծացնենք. էնի հա ուր կը բուճուրացըցի, էնի միրութեն կուտա, էնի արուց ուր չավուե:

Ասաց Ղարաթաժտին.— Միր, գիտիս Մամէն ինչ ապով ասաց, «ես կընեմ չավուե. կոսի ես կընեմ չավուեներաց գլխաւոր-բաւ չավուե:

Բերին, արին բաւ չավուե:

Ուրենց քաբիւր արեցին, առաւօտուն էրթան ռավայ խազալայ. Զինէն գեադտիկ Մամօյի տեսաւ.— Մամօ, ասաց. առաւօտուն քեզի կը տանեն ռավա խազալա. ինչ կանեն, չանեն, քեզի կը թալիս խիւանդութեն, չես էրթոյ, դու էրթաս եօթն օր եօթն դիշեր կը մնաս էնտեղ, չես իգեայ, ես քո ապով խեղք կը թալիմ, խեղք չի մնա իմ զլօխ:

Առաւօտուն, ասին.— Մամօ, Միր Սեփին օրողկերի քու խոնե. կասի. «թո գեայ էթանք ռավա խազալայ»:

Ասաց.— Ես անճար խիւանդ եմ, չեմ կանայ:

Աղբէրներ ինչ ճար արեցին, չի գնաց:

Ղարաթաժտին ասաց.— Միր Սեփին. զարաւ չիկայ, սղրունա չէլաւ, մէկէլ դրուն կէրթանք. մենք մեր թաւտիւր արերենք. մենք էրթանք:

Ղօշոտում արեցին. ասկեաք արեցին, ինոնք գնացին: Մամօն մնաց. դիւանխանէն պարզուէլ: Զինէն էկաւ մօ Մամօն, ձեռ թալին իրար վզով: ուրախութեն արին:

Զինէն առաց.— Մամօ, էստեղ խովար չի, կադեան, մե կը տիսնան. ամօթ ա, էթանք բաղէ թօռկրի. էտեղ եօթն օր չի գեանք, մե ուրախութեն քեմ կանենք:

էնոնք գնացին ռալի խաղալայ:

Զինէն ինան Մամօն գնացին Բաղէ թօռկրի:

Շատ բեգրան, լիս դօշակ թալեցին, քնան:

Մէկ շատ կարկուտ անձրև էկաւ, որ էն անձրև էկաւ, Միր Սևտին ինան ուր մարդեր դարձան յետ. էկան Բաղէ թօռկրի մօտ, Միր Սևտին առաց.— Զավուե Մէրտին, կերթաս Բաղէ թօռկրի դուռ կը բացես, մի բու կրակ կանես. մենք մըսերենք, մի բու տաքենանք. կերթանք մեր տներ:

Զավուե Մերտին էկաւ դռան դէմ. տեսաւ դուռ բաց ա, մտաւ ներս. տեսաւ մէկ ձեռք լիս դօշակ թալուկ, մի մարդ, մի կնիկ մէջ աղակուէլ, ասաց ուրին.— Էսի կըլնի, չըլնի. Մամէն ինան Զինէն ի, ինչ անեմ. խալով պաի խանեմ վեր:

Էս՝ երի Զավուչ Միրտին, կօ Զինէն
նկ ոտք:

Միր Սևտին հարպկ հայտ-հայտ
Կարի հայտ ու զու դեմ ա
Կօ մալ Զինէն քերի համիյալ ոտքո
փէյա:

. . Զավուչ Միրտին ասաց. Զինէն,
կիր:

Միր Սևտին եկաւ մեծ աղմուկով,
Զայն ձգելով. կանչելով.
Տնաւէր Զինէն ամենէն առաջ
կաւ կայնաւ:

Զինէն կայնաւ, տեսաւ ուր խօր չավուե կայներ ու գլխու վերև. ասաց.—

Զավուչ Էստին քաւէ մըն. ամակ-
տաւ օ ամակ հայտ օ.
Ամակի ուն դէսա սա խալով օ:

Աւա Մամէ Զինէն, դէտրմաիի դաւա.

— Զինէն, հարկ միր Սևտին եւմ լան
նակիս կեարդկեար ա.

Էսկ սըն դաւ նա ինակս դաւա:

Իմ հօր տան ոչխատաւոր չա-
վուչ, աշխատանքդ հալալ լինի,
Զեռքերուս աշխատանքը քեզ
հալալ լինի:

Մամէն, իմ դադտնիքը դուրս
չանես:

— Զինէն, մինչև միր Սևտին իմանձ
չանէ կաոր կտոր:

Այն դադտնիք ինձմէ դուրս չը
պլտի ելէ:

Էրկուտով կը նային, կը տեսնան չավուե կայնէ դռան դէմ. կըլնին որ փախնին, կը տեսնան Միր Սևտին ձիաւորներով դռան գէմն ի. Մամօն կտոր.— Ինչ անեմ, ինչ չանեմ:

Կառնի Ֆարաջի տակ. Զինէն կը նստի բուխերկի ոտք:

Սգրուես Միր Սևտին դռնէն կը մտնի, կը տեսնայ Մամօն. նստած ի. բարև կուտայ: Մամօն էլ չի կայնի. նստմանց բարև կառնի, Միր Սևտինի մօտէն շատ կը բռնի որ Մամօն բարև գետին առեց. չէլաւ կայնաւ:

Մտնողները սր կուգեան, ամեն մէկ հունթ ցախ կը բիրեն, կոխեն բուխերկ, կը վառեն:

Մամօն նստած ի կրակի դէմ, ոչ կանայ ընի վիր կայնի, սևանայ կրակի դէմ, կը մնայ:

Աղբէրներ Ղարաթաժտին յըմէնից յետ կուգեան, դռնէն կը մտնեն, կը տեսնան Մամօն կեօ նստիւր ի բուխերկի մօտ, կը տխրանան Մամօն սկոն ի սեցեր. էլեր ի դասաբի (կապոյտ) նման, խառնին, կրակ կընցոյցին. կասին Միր Սևտինի.— Դու խըտ մեզի խալին էս, մեր ախպէր խիւանդ ի. դու կրակի դէմ յիրիցեր իս ախա չունի:

Մամօն Ղարաթաժտինի ձեռ կը բռնի, տանի, կողի խետ կը նստացնի. յետանց Զինէնի ծամեր կը կոխի ախպօր ձեռաց մէջ. Բէքիր կիմանայ ինոր Ֆարանի տակ բան կայ. կասի.—

Միրե մըն, եամ համուռ ուսպն
փեյա:

Միրս, մենք բոլորս կայնենք,
աղօթք անենք.

Բերի քըղըն ղըլպեյա:

Դառնանք դէպի աղօթարան.

Ապարեք բըլըն քը խոսեյա:

Աղօթք անենք Աստուծոյ դէմ:

Ղարաթաժտին կասի.—

Ամե համուռ ուսպն փեյա:

Մենք բոլորս ոտքի կանգնենք,

Բերի քըղն ղըլպեյա:

Դառնանք դէպի աղօթարան,

Ապարեք բըլըն քը խոսեյա:

Աղօթք անենք Աստուծոյ,

Մամօ միմա մահրիկի. քը միմայ

Մամօն մեռելի նման մնայ

արեհյա:

գետին:

Սգրուես ամենով կըլին կայնին. Մամօ մնակ կը մնայ գետին. ուրենք աղօթք կատին, կը նստեն:

Աղբէր կը տեսնայ. այ հօ, Զինէի ծամերն ի:

Ղարաթաժտին Արֆօ, ճագոյին կասի.— Ես գնացի դեխ տուն. դուք աչք վեր ձի չը բռնէք: Չալուէին էլ կասի.— Չալուէ, քու աչք վեր ձըլ ընի, որ չէլաւ կուգեամ, քու մէջք կը կտարեմ: Դնաց դեխ ուր տուն. կնկան խաղով ասաց:

—Ախ Ղարաթաժտին քըրեմա:

Ախ, Ղարաթաժտին կասէ.

Ախ Սըթի, բըլչիմե հարս:

Ախ, Սըթի, հանէ երեքը

Մամեկ մա ռալ, լանդըկայ կօռիմ:

Մեր էգ լաւ ձիանք, տղի

օրօրացը,

Ա՛խ Ղարաթափին կօր.

—Սըթի առաւ, թըլիմայ,
Հարսէ Հարսէ մայի ժայ ա.
Կուլմայ լանջըկոյ կօրին ա.
Ազը ակըրակի թէարթոյ,
Քօշկու սարա խանըման ա:

Ղարաթափին կասէ,—

Սըթի գնա, քաշէ.
Մեր երեք լաւ էգ ձին.
Տնաւէր տղի օրօրոցը.
Սա կրակ կը ձգեմ.
Քօշկ ու սլալատին, տուն տեղ.

Սըթին կասի.

Սըթի որ թոժի,—Ղարաթափին թիւ,
Քնաւ դաշի դօղի.
—Ռարա, թիւ ժընի թաս ա.
Խարար թրօի թէար խարարան.
Մամ Զին հարընայ թէար տաւ տա-
րան,

Վախօս սար ընդէ ուան.
Տըթայ խրփայ խրփայ խանգալան:
Սըթի ջըթէ.—Միտէ մըն ոգի ոյա
սէ չմայ.
Դարիսին հարսէ մանիմա մայ ժայ ա
Լանջըկա կօրինէ հարսէ մայի ժայ ա.
Բլա սարիկի ջընէ մա ժիտէ հարայ:

Սըթին կասէ.—Ղարաթափին, դաւ
Ում հետ կուռի բռնուած ես.
—Նլիր վեր, դու կնիկ, Բաւական
խօսիս իմ խօսքի դէմ.
Մամօն, Զինէն եկած են սպա-
նելու դուռ.

Ժամանակ է անոնց սառն դիակը.
Տան դաշոյնի բերան:
Սըթին կասէ.—Միտ, որ այդ-
պէս

Հան երեք էգ նոյզ ձիանք,
Տղի օրօրոցը, էգ ձիանքը,
Աշխարքի մէջ մեկը եւ վարձը.
ունենանք:

Սղլունս կրակ թողեց ուր տուն ու տեղ վառեց:

Չավուէ Միրտին հա էլաւ, հա մտաւ. հա էլաւ, հա մտաւ:

Տեսաւ մուլս էլաւ Ղարաթափին տուն տեղից. գնաց դիւան.

Միւր Սևտին խարցուց.—Չավուէ ինչ կայ, ինչ չկայ:

Չավուչ ջըթէ.—Միտէ մըն օ

Դարա մանջանի դարակի դարա.

Ակըրակի ջըլէ ֆեսակ սօր հեշիմայ:

Չավուչ կասէ.—Միտ,

Քօշկու սարի փայտերն թոց է.

Մի ըոց կը բարձրանայ, կարմիր
և կապոյտ է.

Չավուչ ջըթէ.—Հարէ միտէ մնն.

Խոթ սյամ ա.

Դըլի կազի սէ ջըլաւայ Գուրգիհէ.

Չավուչ կասէ.—Այ իմ միտ,

Աստուծոյն յայտնի է.

Կը կանչեն մէջն այրեցաւ, Գուր-
գէնը:

Խորգիյէ միւր Սևտին.

Միւր Սևտին թոռ.

Որ էնենց կասի, Միւր Սևտինի սիրտ, թոք կրիցի. սղլունս
դիւան խանից կըլենն, կերթան դելս Ղարաթափին հաւաթին:

Սէ քարէ Չավուչ Մերթին,

Կօրի քամամ ա խարար ա.

Տը հնաւէ Միւր Սևտին, որ քին կեառ
յը կեառ ա:

Օֆ, այ, Չավուչ Մերտին

Խօսքը ասաց վերջացաւ

Սիրտն ու թոք Միւր Սևտինի
կտրտաւ.

Դիւան էլաւ գնաց դեիս հաւարին:

Գնացին կէս ճանպիսն, Բէքիր սոսաց.—Միր, քիչ առաջ գնա, հս էրթամ ջրուածք, գհամ, խասիմ քեզ:

Ինոնք գնացին, էնի յետ դարձաւ, էկաւ փեցնաւի դէմ կայնաւ, ախանջ դրեց Մամէին, Զինէին, տեսաւ Զինէն Մամէյի Գաւազի տըկէն էլաւ դուս, մէկ բուխարկի ոտք Զինէն նստաւ, մէկ Մամէն նստաւ: Զինէն առեց խաղ ասկի:

—Ո՛ւ, եարե, Զինէ կօ.

Մամօ կուշ մաշե դա օիր.

էավե տարդասոյ յի կըր, յիմա կըր.

Արե Մամե, մալ խրաթ, դայ օիր.

Հարաւ միա զմե յմա քեաթ րահր

բու:

Ասլ գոդայ լագըմ լեդայ լը հա կըր:

. . Զինէն կասէ.—

Մամօ, տնաւէր. դու տեսաւր, Հալալ կաթնակերներ ինչ արին, ինչ չարին.

Այ Մամէ տնաւէր, դու տեսաւր.

Մինչև հիմայ աշխարհ մեր առաջ ծով էր

Հալալայն կաթնակերներ ական բացին չորցուցին:

Էն տեղ էլան, գնացին մէ բուշով, էն գնաց մէկ բուշով, Էն գնաց մէ բուշով. ուրեմն տեղ էլի:

Բէքիր գնաց դեիս Միր Սևտին, սոսաց.—Միր Սևտին, տեսար Զինէն Մամօյի Գաւազի տակն էր:

Առաց.—Ինչ անեմ որ մեր ձեռնէն գնաց, պրծաւ. Ղարաթաժտին, ձաքօն Արֆաւի տուն տեղ յըմեն վառուաւ, բան չի մնաց. մէկ լաճ՝ իրեք ձին խոնեցին:

Բէքիր, սոսաց.—Միր Սևտին, իսոնց տուն տեղ վառուաւ. ինչխ անենք, ինչխ չանենք:

Բեքեցին, ընկեան գեղի մէջ. մէկից էրկու ոսկի, մէկից մէկ ոսկի առեցին, լցեցին լալլուղի մէջ, տարան առին Ղարաթաժտինին, սոսին:—Առ քի, տուր տուն-տեղ շինել. նստի ինե:

Տուեցին մէկ ֆօլիւ սարեմ շինել. քան ցառուան էլ խօրոտ, նստան ինե:

Շատ-քիչ Աստուած գիտի, քեանի օր մնաց. քաքարները էկան Ղարաթաժտինի իտի. սոսին.—Թագաւոր ձեզի կուզի որ գհաք ասկեար:

Էն տեղէն Բէքիր իման Միր Սևտին լսան, Բէքիր սոսաց.—Միր Սևտին. քաքարներ էկած էն Ղարաթաժտին, ձաքօն, Արֆանին էտեւ, որ տանին ասկեար, ինչպէս անենք. մարդ չի կայ մեզի ջօջութին անի. էրթանք. խնդրենք մի աղբէր թողին ըստեղ:

Գնացին, ասեցին.—Իրիքով էլ էրթաք չըլնի, ձեր մէկ աղբէր մնայ ըստեղ:

Ասին.—Ձընի, իրեքիս էլ ուզեր ա թագաւոր. Մամօն էլ պտի տանինք քահա մեղի Շատ խնդրուան մօտէն:

—Որ դու կերթաք, ասին. Մամօն մնայ, մեղի ապուքեն անի. չոր դուք գեաք:

Ասին.—Մենք կերթանք, Մամօն կը խողենք. կուգեալք, որ Մամօյին բան տակ, էք, ձեզի տնով, տեղով կիրիցենք:

Էդոնք իրեքով դնացին. Մամօն թողին:

Մամօն տարան—գնացին Միր Սևտինի դիւան:

Տաւ-տաւուերկու օր մնաց. մէկ օր Բէքիր էլաւ, դնաց գեղ-րանք, որ սուտ խանի ուրնից, գիւս, ասի:

Դնաց. էկաւ ասաց.—Միր Սևտին, նէ դու ընիս, նէ քու բեկաթեն, նէ քու միտութեն ընի:

—Ընչի, Բէքիր, դիւանարար-կառար, ինչ իւր:

Ի՛նչ իւր, դնացի ինա գեղ. ամեն մարդ ուր խամար կը կանչի, կտաի. «Ձինէն Մամօյի հարն ի»:

Բէքիր, ինչիս սենք, չենք կանա Մամօյի դէմ բան ասի. մենք Աստուծոյ դէմ դուք ենք արի:

Ասաց.—Դու իկէք էրկսով սարբինչ խաղցէք, ես ինչ կը խանեմ, կը խանեմ ինոր գլխ:

Մամօ, ասաց Միր Սևտին. արի, ես դու սարբինձ խաղանք, դու որ ընձից տարար, ես Ձինէն տամ քեզի. որ ես քեզնից տալայ՝ ինչ խանեմ քու գլխ, կը խանեմ:

Մամէն ուրին կը մտածի,—Ինչ որտի անի, իմ ձին ընձնէ պտի առնի, թո առնի:

Կը գնեն սարբինձ, կը խաղան, էրկու անգամ Մամօն կը տանի մօտէն, կը մնայ մէկ օյին որ տանի մօտէն:

Բէքիր ասաց.—Այ հօ. Ձինէն տարաւ Մամօն, ինչ պիտաւանեմ.

Ձինէն բերեմ, կայնեցնեմ ըստե. բալի աչք իցքի Ձինէին, տարուի:

Էլաւ դնաց թիւ Ձինէն, ասաց.—Ձինէ, Միր Սևտին ինան Մամօն վէր քեզի սարբինձ կը խաղան, էրկու օյին տարեր ա. մնացել ա մէկ օյին որ քեզի առնի. որ դու հազր ընիս. կը թալի ձեռ. կը տանի քեզի:

Տարի, կայնըցուցի Մամօյի քամակ ինե, ինք խաղկաւի.

Բեքիր կոր.—Հոն եթեա ետես Միր: Բէքիր կասէ.—Դու որ կաք, էր կաթ մի ու բէկ էք,

Մեր խառն ուսքն ձիս հառա վազո Լաւ մարդ էք, ինչք, տեղրանք փոխէք:

Էն կերթայ ինոր տեղ կը նստի, էն ինոր տեղ. տեղ կը փո-

խեն. Մամօն Զինէն որ կտիսնայ, խելք գլխից կէրթայ. ինչքան քար կը գնի, էնի կը տանի, չի գինայ ինչ կը խաղայ: Իրեք օյիճ կը գնի, իրեքն էլ կը տանի:

Բէքիր կուգեայ ձեռքեր իտեւանց կը կտալի, կասի.— Իմ բըռ-
նաւորն էս: Էն տեղ էլի Մամօն խաղ կասի:

Մամէ օր քե.— Տիւ դը քոյի հար դը Մամէն կասի.— Սա քեզ կտանէի,
քչոյի մըն. հա կը տանէի:

Մըն տիւ մայե չհու ասե կրի: Սա կը կոխէի հրէայի տունը:

Էնտեղ ձեռք ոտք, կը բռնեն թալին բանտ, մէ քսան օր, եռ-
սուն օր կը մնայ մըջ բանտին:

Զինէն կըլնի ինչ կանի, լաղամչի կը բերի որ լաղամ գարկի,
փող կուտայ, կասի. կանաք լաղամ գարկէք իմ օրդից տանէք չու՛մ
Մամօյի մօտ:

Կտսեն.— Կը գարկենք. ընչի չենք գարկի:

Բիրեց լաղմ գարկեց, ուր օթխից չու՛մ գնաց բռնատան մէջ:

Գիշեր կէթէր մօտ, էլի ցէրէկ կուգեր ուր տեղ:

Զինէն հոգը խալաւ. մալաւ կը լուար, լաւ կը պախէր:

— Բէքիր ասաց.— Միր Սևտին, էսօր էղեր ի քսան օր Մամէն
թալերենք բռնատուն. մէ էրթաս, իչկաս, ինչ էլեր ի, մենք վաղ
չենք կանա աղբերներաց ջուղաք տայ:

Բաքօն էլաւ գնաց հէրտիսի վրէն. ասաց.— Մամօ, իչկայ ընձի,
ես էկեր իմ, քեզի թողեմ:

Մամօն սրտախրտ էր, իչկաց վիրեւ. Բէքիր իչկաց վրէն, ուր
գլօխ կընտուկ, ուր չորեր լուացուկ քամիդ ի:

Ասաց.— Մարդ բռնաւոր բռնի, ախր ուրին բօզմիւս պտի ըլնի.
էս ինչ պէտտ է:

Դարձաւ էկաւ, Միր Սևտինին ասաց.— Մարդ որ բռնաւոր բռնի
ուրին պտի բօզմիւս էղնի, թէ վրա գլօխ քամիդ քե՛զի կեղնի:

— Բռնաւոր մարդ կեղտոտ ոճլոտ խիւանդ կեղնի:

— Սա զնացիր էմ. Մամօն տէսեր եմ, կասեմ Մամօն նոր գնացե
բարբարխանեն. գլօխ կընտե, լուացե. քամիդ էկե նստե: Ասաց.

— Էթանք, խըտրաց տեսանք:

Գնացին վէր յերդոին, Միր Սևտին ասաց.— Մամօ, իչկայ. ես
էկեր եմ, քե թօղեմ:

Մամօն իչկաց վիրեւ, տեսաւ ինչպէս որ Բէքիր ասեր էր էնպէստ ի:

Ասաց.— Էս բռնատանից խանէք, տարէք քցէք քարէ բռնատուն.

Տարան, քցին, քարէ բռնատուն:

Զինէն ինչ ճար արաց, չէլաւ. էլ լաղմ գարկի չէլաւ:

Մնաց մէ ամիս, էրկու ամիս բռնատան մէջ, խեղճ շատ խի-
ռաւդացաւ, շատ ընկաւ:

Մէկ օր դաւրէշ մի էկաւ. Զինէն տեսաւ դաւրէշին, ասաց.

—Դաւրէշ, դժուար կերթաս:

Ասաց.—Կերթամ քաղքներ պտտեղու—ման գալու:

Ասաց.—Որ կերթաս, կեղնի Արֆան, ճագօն Ղարաթաժ-տին տեսնաս:

Ասաց.—Նա կերթամ որ տեսնամ:

—Որ կերթաս, առ իմ ոսկիք, իմ չորեր, ինչ ուզես կուտամ. քաղան գիր մի գրեմ. տանես տաս Ղարաթաժտինի ձեռ:

Դաւրէշ աչք իցկեց ինե. ասաց.—Նա մէկ բան չեմ ուզե. մի պաք կուզեմ որ մէ պաք տուեցիր, քու թուղթ տանեմ, կուտամ:

—Դաւրէշ, ասաց. քու լաղեն ինչ է պաքի խետ, արի, անաստ-ուածուժեն մի անի. մալ դաժիմա կուտամ:

Ասաց.—Չէ, չեմ գինայ, մի պաք կուզեմ:

Ճար վրէն կարաւ, չի կրցաւ ճար խանէր ուրին. ուր լայլոխ արաց չորս տակ, տուից ուր էրեսին, ասաց.—Դաւրէշ, դու ընեա քու Աստուած, արի, պաքի:

Դաւրէշ էտոր էրես պաքեց:

Զինէն թուղթ գրեց գեալտիկ տեղ, զինք-զինք. «Ղարաթաժ-տին. Միր Սևտին Մամոյին բռնեց, հալ հեճիաք էտպէստ, ես դաւ-րիին ինչ արի, թուղթ չը բերեց քեզ խամար, ինչքան իմ վրէժի. ոսկիք՝ մալ դաժիմա տուի, չի բերեց. ասաց. «պաքմ պաի տաս», իմ ճար կարուեց, պաքմ տուեր եմ, նոր թուղթ բերեց. կըլնի Մա-մօն մեռնի, չի խասնէք, ալբեալ էկէք, չի դադրէք»:

Թուղթ տուեց դաւրէշ տարաւ, քաղքներ չտա պտտեց, տարաւ տուեց Ղարաթաժտինի ձեռ:

Ղարաթաժտին թուղթ առեց, կարդաց, ասաց.—Այ հո, աղ-պէրներ, Մամօն բռնած էն. կըլնի որ չի խասնէք: Զինէն ինչ արե-չարե, դաւրէշ թուղթ չի բերեր, ճար կտրուեր ի, պաքմ տուեր ի, նոր բերեր ա:

Դարձան դաւրէշին.—Դաւրէշ, Աստուած քու տուն աւիրայ, էնքան մալ տուեր ա, ոսկի տուեր ա, դու պաքմ չառնէր էն դար-տի մէջ, չէր ըլնի:

Թուր թալիցին, դաւրիչի վիզ կտրեցին. իրեք ախպէրով դար-ձան էկան գեխ տուն:

Զինէն ինան Սըթին նև խաքան Մամոյի վրէն:

Զէն գնաց Միր Սեղիին. Արֆօն, ճագօն, Ղարաթաժտին փրեքով էլ դարձած՝ էկած՝ մօտացած էն:

Միր Սևտին կանչեց Բաքոյին. ասաց.—Գնա, Մամոյին իշկայ, տես ինչպէստ ա. Արֆօն, ճագօն Ղարաթաժտին էկած էն, գնաց փշկայ էթանք թողենք: Որ էկան, մեզի տնով տեղով կը վնասեն:

Բէքիր գնաց վեր յերդսին, ասաց.—Մամօ. իշկայ ընձի. ես էկիր եմ, քեզի թողեմ:

Մամօն նուազուկ, չի կարցաւ գլօխ վերցըցէր դարի վեր:

Բէքիր դարձաւ, էկաւ միւր Սևառինի ասաց.—Մամօն ձեռաց դացեր ա:

Ասաց.—Բա ինչպէստ անենք:

—Օրողկենք Ձիւնէն առնի քեռուպուն ճաբին, էրթայ, թողի:

Միւր Սևառին ասաց.—Ձիւնէ. Մամօն առի քե, գնա, թող:

Ձիւնէն շրթուց ուր քաւառն նաբին, գնաց յարպա-ուրախ ուր թողաւ. ասաքի գինայ սաղ ի:

Բէքիրի քոր մէջն էր. անուն Զիւնէ, պսաց,—Ձիւնէ մինք չէ-թանք, չարխիճալակ կայ, օրողկենք. խափենք, որ մինք էթանք, աչք կը գիպնի մեզի. կը մեռնի բռնատան մէջ:

Ձիւնէն Բաքոյի քուրոջ ափեց.—Գու էլ Բաքոյի քուրն էա. կու-զես որ Մամօն թողնեմ, բռնատան մէջ մեռնի:

Ականջ չարաց, գնաց վեր յերդսին կայնաւ, ասաց.—Մամօ, ես Ձիւնէն էմ, իշկայ ընձի, էկեր էմ, քե թողեմ:

Մամօն Զիւնէի ձէն լսաւ, իշկաց, ասաց.—Ձիւնէ, դու չես իկե ընձի թողես. էկերես իմ խոգին առնես. նոր—քաղա ես կը պըր-ձնեմ էս տեղեց:

Ձիւնէն քրէս կախեց տակ, ասաց.—Մամօ, կասի մէջըդ, ես քեռան, խափեմ:

Մամօն արաց որ կայներ, ոտքերաց դուզում կաւրեր էր. էրակներ կառեր էր, շատ մայիճեցեր էր. քեաչին, փանեցին:

Մամօն ասաց.—Ձիւնէ, քու չոք դիր, ես գլօխ դնեմ, պառկեմ:

Աստծու խրամանքով էն էր, մեռաւ:

Ձիւնէն առեց խաղ առել:

Կետլա քաւի մընի կետվրա.

Խոտ խրարիկաւ սատի հարա քրոյա.

Բե օրիյա կրրիա հառա քառ-

աւ ժընայ.

Իմ հօր բռնատուն քար է,

Աստուած աւեր դարձնէ զըլ-

խանց միւշի էրթայ տակը.

Որն է տեսեր որ բռնաւորին

կնիկ էրթայ թողէ:

Չուղաբ կերթայ Միւր Սևառին, Բաքոյին.—Ձիւնէն Մամօն թողեց. ամա մեռաւ:

Ճարան Մամօն խորեցին:

Էն օր շատ ոնձրե էկաւ, Ձիւնէն կերթէր ուր փէշերով խող կը բերէր, լցէր Մամօյի քեքեղմանի վրէն,

Բէքիրի աչք կար վըր Ձիւնէի խաղ ասաց.

Ձիւնէ քաւ ս դու ժընի:

Ձիւնէ, բաւալան է, դու կնիկ:

քառ և ուսմ մաքանայ.

Ազր սորա հոյակե օանրմ ֆաշայ.

Տու դարա մերում մեր խառ և հի-
լմխոռայ.

—Հարե Բեքիր, ըրլայ հայ հորե:

Բլա Բեքիր միւր Սևահմ քլա դիր ու
քար/հաշ քե.

Բլա Մամե Ալան քհար ժառական
ու քե:

բաւական է այդ կախարդա-
թիւն անես.

Առաւօտուն ես հրապարակի
մէջ ձի Թող կոտմե

Դու ուժով, լաւ մարդ վերցուր
քեզ համար.

—Այ Բեքիր, Թող այդպէս լինի.

Թող Բեքիր ու միւր Սևահմ աշ-
խարհի մէջ ողջ առողջ ման գաք.

Թող Մամէի Ալան հողի մէջ
սեանայ:

Ձինէն դառնա, խազով ուրին կանիծի.

—Մընե հաւառա խօկհիշածնդ շախ-
սե քառօծա

Մամօ մրի օանե ծառ ոտ ա.

Ձինե նա՝ կեամա դանե նա կվարա:

Մնե հաւառա խոկհահիշդանօի շախ-
սե նգար ա:

Մամօ մրի դանի կվարա.

Ձինե նա կեամա դանե նա ոտա:

Սո իմ ձայն ձգած եմ արեզի ի
զօրութեան,

Մամօն մեռաւ կէս օրին,

Ձինէն չի հասնի մինչև հրեկոյ:

Իմ հաւար ձգած եմ նազարնե-
րու զօրութեան:

Մամօն մեռաւ հրեկոյին,

Ձինէն չի հասնի մինչև կէս օր:

Ձինէն էն տեղ շատ խիւանդացաւ, առին գնացին. սունը
անլեզու ընկեաւ. չոր իրեկուն չի քաշեց, մեռաւ:

էն էլ տարան խորիցին մօ Մամօն:

Սղրունա ջուար էկաւ. առեցին Արֆան ձագօն Ղարաթաթ-
աին էկան:

Սըթին Ձինէի քորն էր, ուր չորեր, ուր ֆօւկու սարեն բի-
րաթի սե ա քեաշե,

Բեքիր ասաց.—Միւր Սևտին, ես լսեի էմ. էս օր Արֆան, ձա-
գօն ու Ղարաթաթաին կուգեան. էլէք էրթանք դէմներ, քեանի
Սթին չի գեացե. խասլըցուցե ինոնց:

Արֆան, ձագօն, Ղարաթաթաին մօտացան ուրհնց տներ:

Ղարաթաթաին դուրբինց դրեց աչիչ, ասաց.—Ախպէրներ, մեր
տուն բիրաթի սե ին քաշած, ես Մամօն ա մեռե, ես իմ լաճ
Գուրկին ա մեռե:

Սթին էլաւ, գնաց յառջկաներ ամենից շուտ. իդոնց հաւա-
լուրին ասաց. ինչ էկե գլխներ:

Միւր Սևտին ինսն Բեքիր գնացին որ էթան դէմներ. տեսան
Սըթին քեանք ինոնք շուտ ա գեացե. փախան պախլուան քեաղքի
մէջ, ասին.—Կուգկան, մե կոպտենե, ճար չիկայ էլ:

Ղարաթաժտին ախպէրներաց ասաց.— Թրեր չըլտէք, ընկենք քեաղքի մէջ, ման գեանք. միր Սևտին, Բէքիր տեսանք, սպանենք. մեր սիրտ թող խովանայ:

Թրեր չըլտին ընկեան քաղքին մէջ. էնքան կան էկան քեաղքի մէջ, չի կարցան գտնեն. գնացին ուրենց տուն իջան. ասաց Ղարաթաժտին.— Ձադար չիկայ. որ դու մարդ էք, էսօր չէլաւ, առաւօտուն կինի մեր ձեռը:

Գնացին թէ լացին թէ ինչ արեցին:

Բէքիր ասաց.— Միր Սևտին, բա մենք ինչ անենք, ճար չըկայ էն քաճրենք մեզի թնով-տեղով կը վառեն:

Աստըծով իլան մը կանեմ. մեզի բան էլ չասեն:

— Ինչ իլան պտի անես, Բէքիր ասաց, միր Սևտին:

Էթանք բազարը, ամենը մէ քօփ կտաւ առնենք մեզի, մեր թրեր թալիք մեր վիզ. քօփ կտաւ զարնենք մեր հունթ. էթանք Ղարաթաժտնի տուն ճրաքի դէմ, ինոր տղի օրօրացի դէմ ասենք. շէսա մեր վիզ, էս էլ մեր թուր. էս էլ մեր պատանք. կապանես, ինչ կանես, էլի, արա՛:

Էնպէս որ արեցին, առեցին գնացին Ղարաթաժտինի տուն, օրօրացի դէմ կաղնեցին, էնպէս ասեցին:

ԱրՖան, ճագօն, էլան կայնան որ սպանեն:

Ղարաթաժտին չի թողեց, ասաց.— Մարդ արունք մէջ ուր տան չանի. որ դու մարդ ըլնէք, շատ տեղ կայ:

Ազատեցին:

Էլան ուրախ ուրախ տնէն գնացին:

Բէքիր ասաց.— Միր Սևտին, տեսար: Էս ինչխ արեցի. բան չարեցին:

Բէքիր մի քանի օր մնաց. մէկ օր գնաց վէր ինոնց գերեզմանին. ծակից քամաւ առաց, տիսաւ քի Զինէն ինան Մամօն ձեռ թալած են իրար վզով, նստած՝ ուրախութեն կանեն:

Գարձաւ էկաւ, ուրախ ուրախ Միր Սևտինին ասաց.

— Միր Սևտին. Զինէն էլ, Մամօն էլ սաղ նստած, ուրախ գերեզմանի մէջ ուրախութեն կանեն:

— Բէքիր. էլի, էթանք, տիսանք. որ սաղ էն ,առնենք գեանք: Էլաւ միր Սևտին գեաղտիկ թուր կապեց մէջք, ուր Ֆարաջի տակով. գնաց Բէքիրի խնոն գերեզմանի վրէն:

— Բէքիր, իչկայ խինք. որտեղ կերևան, ասաց:

— Միր Սևտին, ահա, նստած ա. կուգես դու էլ արի, քամաւ առա, սաղ նստած ա:

Միր Սևտին իչկաց որ սուտ ա, աչքի դէմ զատ չէրևայ:

Բէքիր ասաց.— Ուրա. Էս զատ չեմ տիսնայ:

Բէքիր էկաւ. էլի քամաւ առեց:
 Միր Սևտին մի թուր տուեց էդոր վըղին, կտռեց:
 Արուն թռաւ երկինք:
 Միր Սևտին առաց.— Իմ Ֆարաջէն բռնեմ արունի դէմ. Թօ
 չի կաթի վըր գերեզմանն:
 Արուն կաթաց էրկըսի գերեզմանի արանք:
 Մկայ էն արուն էլի մեծի ծառ:
 Ամեն տարի էդ ծառ կը կտռեն, էլի կը բուսնի:

21

ՄԱՄԱԶԻՆ *

Տին ժամանակներու մէջ մի քաղցր դիչեր,
 Մամէի Ալան իւր սենեկին մէջ կը քնէր.
 Նոյնպէս քնած էր նազելի խաթուն Զին,
 Ընդհանուր աշխարհի գեղեցկունին:
 Երեք քոյր աղաւնի միասին երկինքէն իջան,
 Խաթուն Զինի լուսամուտի վերան նստան.
 Փոքրը առաց.— «տեսած էք սիրունատես,
 Աշխարհի մէջ՝ խաթուն Զինէի պէս»:
 — Այո՛, առաց մեծ քոյրը, Ալիաշայի տնէն,
 Քաջանց թագաւորի որդին — կտրին Մամէն
 Առաւել ևս գեղեցիկ է քան Զինէն.
 Արգիօք կայ հնար, որ իրար առնեն:

* Մամ-Զին կամ Մամագին եւ կամ Մամգին ֆրդական վէպը ֆրդերէն պատմած է ռանկասանցի Եգօի—Օնպաշի Մհոն. որ վաճառ կողմերէն էր, մի ժամանակ Պայագիս ոսթիկան, ապա Բագրեւանդայ առաջնորդի մօտ քուսնէն, եւ քանի տարիներէ ի վեր եւս Սինեկայ լեռներու մէջ (նուսաց սահման) Ասլանլու Եգօիններու գիւղը կը բնակի: Սա լաւ հայերէն գիտէր, որոյ եւ Գիսակ Նալպանեանի օգնութեամբ վէպս հայերէնի վերածած եմ. ապա փորձ արած եմ ֆրդերէնի նման ռասմաւորի վերածել՝ հետեւելով իւրաքանչիւր նախադասութեան, թանկայն հարկ եղածին չափ չեմ յաջողած: Որով այլ եւս չուզեցի փոփոխել, յղկեցի. արձակ ռասմաւորի վերածելով՝ անփոփոխ պահելով ֆրդական իւրաքանչիւր նախադասութեան իմաստը. վստահ չեմ այնպիսի բառեր կային որ հազիւ քանի նախադասութիւններով կարող էի հասկացնել:

- Արդեօք չէ՞ կարելի սրանք իրար կապել-
 Օրերէն մէկ օր իրենց փափաքին հասցնել,
 Ասաց փոքր քոյրերնին խիստ յուզուած,
 Մամ Զինի երջանկութեան յուսով լցուած:
- Այո՛, ասաց մեծն, Աստուած որ յաջողէ,
 Մամէն ու Զին իրար կապել գիւրդին է.
 Շիփ շիտակ Խաթուն Զինի կառաջնորդեմք,
 Մուխր Զեմին—Մամէի մօտը կը տաննենք:
 Երեքն իրենց բազուկները պարզեցին,
 Միասին առ Աստուած խնդրեցին.
 «Ո՛վ Աստուած. ասացին, դու յաջողես,
 Մի աղաւնու մորթ ցած իջեցնես»:
- Ասոնց աղօթքը Աստուած բարին լսեց,
 Աղաւնու մորթը երկնքէն իջեցրեց.
 Խաթուն զին զարթեցաւ, տեսաւ.
 Շտապեց, զայն վեր առաւ, հագաւ
 Խաթուն Զին եղաւ աղաւնի, թե առաւ,
 Երեք աղաւնիներու հետ, ուրախ թռաւ.
 Եղան չորս աղաւնի, շատ երկար թռան,
 Մամէի լուսամտի վերան թռեցան:
- Մամէն ի խոր քնոյ մէջ էր ընկղմած,
 Աչքերը բացաւ, տեսաւ Զինը զարմացած.
 Զին որ ոչ միայն դեղեցիկ իբրեւ լուսին կը փայլէր,
 Այլ խիղքի, հեղութեան, համեստութեան միացումն էր,*
 Մամէն յափշտակուեցաւ գեղեցկուհւոյս սիրոյն,
 Երեք օր, երեք գիշեր ոչ քուն էր, ոչ արթուն.
 Աչքերն ինա յառած՝ լիզուն կապուած,
 Կարծէր միայն սոսկ երազ է իր տեսածը:
- Քոյր աղաւնիք, Խաթուն Զին եւ իրենց հետ՝
 Ֆը՛ռ, թռան, դ՛ուցին կտրտն աչքից անհետ.
 Չորրորդ գիշեր կրկին վերադարձան, եկան.
 Մամէն նոյն յափշտակուած լիճակի մէջ տեսան:
 Մամէն զգոտացաւ. ու շաղիւր դիտեց Զինէն,
 Մտածեց—ինչպէս անէ, որ չանէ իր ձեռնէն.
 Ակնալույշ նայեց նրա կերպարանքին, զմաքեցաւ.
 Միմիայն մի խօսք արտասանել հազիւ կարողացաւ:
- Գեղեցկուհիդ հուրի՛, դո՛ւ դարձեալ հօրս քաղաքը.
 — Գեղեցկազայնդ կտրի՛ճ, դո՛ւ եկար հօրս աշխարհը.

* Սոյն նախադասութիւնը քղերէն մի բառով կատարի:

— Ոչ, ասաց Մամէն. եթէ հօրդ աշխարհը ես եկած եմ,
Քանի մինաւոյ կայ այս քաղաքը, ոսա որ համրեմ:

— Հօրս քաղաքը հարիւր վաթսուն և վեց կայ,
Վսկասան, քո հօր քաղաքը ընչափ կըլլայ:

— Հօրս քաղաքն երեք հարիւր վաթսուն և վեց.
Կազգես բարձրանանք տանիս—, համարեմ, տես:
Պայման կապեցին, ի տանիս բարձրացան.
Մի առ մի մինաւեհները համարեցին, տեսան.

Մամէն արդար էր, յաղթանակը տարաւ.

Զինէն խոստումը կատարել յօժտրեցաւ:

Մատանիներ միմեանց հետ փոխեցին.

Իրենց աշխարհ, ազգ ու անուն յայտնեցին.

Զին ասաց.— Ես Զին եմ, Խաթուն Զին,

Գուսարն եմ ձգիւր ու Բողանի թագաւորին:

Եթէ հայրս հարցնես— է Միր Սևուին.

Հօրեղբօրս որդու անուն ես Միր Թաժտին.

Քաջիւրու սիրունդ է. քաջատունիկ մարդ,

Մեծ քաղաքէ, սիրուն աշխարհէ:

Ահա վերջինն է գալս, կտրիճ Մամէս.

Այլ զիս հօրդ աշխարհը պիտի չտեսնես.

Գու կը կարծես, քեզ տեսնելով յոնցաւոր եմ ես.

Այնպէս անեմ որ զիս որոնելով հազիւ գտնես:

Մամէն զգաստացաւ, Զինէի ձեռք բռնեց.

Զեռքը իւր ձեռաց մէջ առաւ, պինդ սեղմեց.

— Թոյլ չեմ տար, ասաց, դու այս տիղէն գնաս.

Մի գուցէ երթաս, այլ ես չվերադառնամ:

Սակայն Խաթուն Զինի գնալու ժամը հասաւ.

Շաապեց, քնոյ ուլինքը Մամէի սկանջը դրաւ.

Մամէն էր, երբ ի խոր քուն ընկըղմեցաւ.

Խաթուն Զինն էր, փրճու արաւ, թռաւ:

Զէ որ Մամէն իւր հուժկու բազուկն էր ձգած,

Խաթուն Զինի փափկասուն ձեռքը բռնած.

Զարթեցաւ. աչքերն մոժելով ելաւ, նստաւ.

Աչքերն այս այն կողմ յաւեց, ոչինչ չտեսաւ:

Յափշտակուած էր, սկսաւ իրմէ դուրս ասել.

— Ա՛խ, ինչպէս մի աղջիկ չկարողացայ բռնել,

Այլ ես նա հեռու դնաց, չեմ կարող գտնել.

Նորա քաղցր նայուածքը, գեղեցիկ դէմքը տեսնել:

Ո՛վ Աստուած իմ, այս տեսիլն ինչ էր,

Նա հուրիններից աւելի գեղեցիկ էր. ¹

Մամէն դարձեալ ի խոր մտածման մէջ ընկաւ,

Իւր յուզեալ սրտին համբերութիւն տուաւ:

— Կարելի է, ասաց, նա մի օր մօտս գայ,

Իմ բոցալառ սրտիս մխիթարութիւն տայ.

Սակայն անընդհատ սպասեց տասնքսան օր,

Զերեաց գեղեցկատեսիլ օրիորդն փառաւոր:

* *

Նա իւր դառն վիճակին մէջ վառուեցաւ.

Օրերն հեծեծանօք, հառաչանօք անցաւ.

Օր յաւուր, հիւծեցաւ, մաշեցաւ, մնաց,

Սրտի գոյնը, անդամներու կորովը գնաց:

Մամէի մայրը զաւակին վիճակը կը տեսնէ,

Խղահարուելով իւր ամուսնուն կը յայտնէ.

— Այ մարդ, չես գիտեր Մամէդ ինչ վիճակի մէջ է,

Նա շատ ցաւ ունի. կենաց վերջի շունչը կը շնչէ:

Մամէի հայրն երբ կը լսէ, որդւոյն մօտ կը վազէ,

Ցաւելով կասէ. — Սիրելի որդիս, քո վիճակն ինչ է.

Հառաչանօք կը խնդրեմ, ինչ արդարեւ ասես,

Թէ չէ խելքս ու կեանքս կը կորսնցունեմ ես:

— Ո՛հ ինչ ասեմ, սիրելի և բարեբաւ հայրս,

Անճար հիւանդ եմ, թուլցած եմ անդամներս.

— Որդեակ իմ Մամէ. ինչ է պատահած, ինչ ստաց.

Աստուած յաջողէ, դարման կը գնեմ քո ցաւի վերայ,

Եթէ ամուսնանալ կը ցանկաս, դորա ճարը կը գտնեմ:

Քեզի Ստամբուլայ թագաւորի դուստրը կը բերեմ:

— Հայրիկս, ինչ ասեմ, ուշաթափուած եմ, ընկած,

Միմիայն այս գիտեմ, անճար եմ ու պառկած.

Մամէի հայրը վերադարձաւ տուն մտամոլոր.

Տխուր դնաց իւր դատարան հասաւ սգաւոր.

Տեսաւ ղաթին ու դատաւորներ ևն բազմած.

Մամէի մայրն ու ժողովականք հաւաքուած:

Որդու վիճակի վերայ դառն հեկեկաց,

Բազմականաց առջև մի ելգ ասաց:

— Ո՛վ պատուաւոր բազմականներ,

Մամէս հիւանդ է կարեկէր,

Կարի տկար է ամբողջ մարմնով.

Գլուխն կարող չէ դնել մի բարձով.

1 Սոյն երկու տողերը բոլորէն մի բառով կ'ասուի:

- Անդամները կը դողդողան բնի վերայ,
Գլուխը իրանի վերայ կերերայ:
Բազմականք որ զայս լսեցին,
Խառն ի խուռն ոտի կանգնեցին,
Խիստ մեծ աղմուկ մ'էր բարձրացաւ.
Մամէն գնալ, տեսնել որոշուեցաւ:
Մամէի մայրը շտապից, առաջ անցաւ.
Հառաչելով դնաց, բնակարանի դուռը բացաւ.
Տեսաւ դուռը փակ.—Մամէ. բաց, ասաց.
Տեսնեմ ինչ է վիճակդ, քեզ ինչ է սլատահած:
Տեսաւ որդին հիւժեակ, ալ տառուեց.
Նորա վզին փարելով արտասանեց,
—Ուրդիս, դու որ կը սիրես այն Աստուածը,
Դու որ կը սիրես այն Աստուծոյ մարդը,¹
Անհրաժեշտ է ինչ ասես շիտակը,
Դիտեամ ինչ է արդեօք քո դարձը:
—Ախ մայրիկ, հիւանդ եմ, ինչ ասեմ.
Աստուծոյ կամքն է, միայն այն գիտեմ:
—Իժիս կաթը քեզ հալալ² լինի, Մամէ,
Քո ցաւը ներսէն է, քեզ կը տանջէ,
Սակայն երբ կը տեսնեմ քո երեսի գոյն
Չեմ նշմարեր վերադ հիւանդութիւն:
—Ես այլ ինչ ասեմ, մայրիկ բարեբար.
Կասեմ—չասեմ, ինչ չէ հաւատար,
Հաւատացէք խօսքիս, որ է արդար.
Ծանր հիւանդ եմ և խիստ դժար:
Ժողովակա՛ք որ այն տեղ եկած՝
Մամէի շուրջն էին բոլորած նստած,
Մի խոհեմ մարդ որոց մէջէ՝
Մամէի մօր դառնայ, կասէ:
—Դու որ այն Աստուածը կը սիրես.
Այն Աստուծոյ մարդը որ կը յարդիս,
Մամէի շուրջն ինչո՞ւ կարգիլես.

1 Եզգիներ «Աստուծոյ մարդը» սոյն վէպի մէջ քանի տեղ զօրծածած են:
Հեաբրքի եղայ քէ ում համար կասեն. քէ եւ ուման առ երեսս Քրիստոսի հա-
մար է, կասեն, երբ հայերու մօտ են. իսկ երբ քրդերու մօտ են, Մահմեթին կը վե-
րադրեն. սակայն աւելի հաւանականը այն է որ մեղէի բավուզին (սաղայել)
կասեն. վառն զի արդէն նորա յարգանք կը մատուցանեն:

2 Հալալ բառը կը նշանակէ ծանր եւ շատ մեծ երախտեաց տակ գտնուող
մէկուսն ներեի. անուշ անել ելն. Հայերէն շլինելուն՝ հալալ բառը զօրծածեցի:

- Թոյլ տուէք, առանձին խօսիմ ես:
 Ունիմ երկու խօսք նորո՞ւ ասելու,
 Որոյ գիտաւորութիւն հասկանալու:
 Մամէն ու այն մարդ առանձնացան,
 Իրարու հետ յուշիկ—յուշիկ խօսեցան:
 —Մամէ, ասաց. դու որ Աստուած կը սիրես,
 Որդիս, դու որ Աստուծոյ մարդը կը պատուես,
 Եթէ դու քո հօրդ ասել կամայես.
 Ի սէր Աստուծոյ, կաղաչեմ, ինձ ասես:
 —Ի՞նչ որ Աստուած և նորա մարդը կը յիշես.
 Ինչ ևս լինի, պարտաւոր եմ ասել քեզ:
 —Դէ, քաջդ Մամէ, ասա քո ցուր.
 Թերևս գտնեմ դարձիդ դարմանը:
 —Խաթուն Ձինն է իմ ցաւը,
 Մամէն ասաց ու արտասուեց,
 «Խաթուն Ձինն է ցաւս», դարձեալ կրկնեց.
 Մի կողմէն ևս հառաչանքներ արձակեց:
 —Մամէի Ալան, Խաթուն Ձին որ կասես,
 Նորա ազգը, տունը, աշխարհը գիտես.
 Ունի՞ հայր ու մայր, լա՛ւ տոհմ է,
 Նորա հայրը քո հօր հաւատար է:
 —Ձինէս ձգիր ու Բօգան աշխարհէն է
 Նա նոյն երկրի թագաւորին դուստրն է,
 Հայրն է հօրը իշխան Միր Սևտին,
 Ձինէս աշխարհիս գեղեցկուհին:
 Այս մարդը դարձաւ միրի ատեանը.
 Տեղն ու տեղը պատմեց լսած բանը:
 Միրը երբ լսեց, երկար բարակ մտածեց.
 —Երբէք ասածներդ չգիտեմ, միմնջեց,
 ձգիր ու Բօգան երկրիս սր կողմն է.
 Միր Սևտին որդեօք թնչ թաղաւոր է:
 Խնդրեմ, ժողովականք, շտապեցէք,
 Յղէք երկու աշխարհատես մարդ բերէք,
 Հարց ու փորձ անենք, նայինք, գիտեն.
 ձգիր ու Բօգան ասած ինչ քաղաքներ են:
 Երկու ձերուներ յաշարհատեսներ եկան,
 Միրի ատեանը բարեւ բռնեցին, կանգնան.
 Միրը յուզուած սրտով մէկին ասաց.
 —Ի՞նչ ձգիր-Բօգան տեսած ևս, կամ լսած:
 —Չէ, ասաց, երբէք չեմ տեսած և ոչ լսած,

- Իմ հաւերս անդամ այդ տնուկներ չեն յիշած:
 Միւրը յափշտակուած միւսին հարցուց.
 —Դու ձգիր-Բօղան որ կողմն է, տեսնած ես,
 Ինչ ձեռաց վերայ կընկնի, ալդեօք գիտես.
 —Այո, գիտեմ ես, ազնիւ միւս ու տէրս:
 —Ի՞նչ քանի տարեկան ես ծերունի աշխարհատես,
 —Հարիւր երեսուն տարեկան կը լինեմ ես.
 —Ծերունի, արդեօք կարող ես ձի նստիլ,
 Որդւոյս հետ ձգիր ու Բօղան մեկնիլ:
 —Շատ ծերացած եմ, կը դողդողան անդամներս,
 Ես զիս ձիու վերայ չեմ կարող բռնել, միւս:
 —Մի մեծ պատգարակով յղեմ, գնա,
 Որդւոյս ցաւին մի դարման արա:
 —Անդամներս բոլորովին են քայքայուած,
 Շարժելու կարողութենէ եմ զրկուած:
 Միւրը երկար, բարակ հարցուց, փորձեց.
 Մի հնար չգտաւ, գլխուն ու չոքին տփեց,
 —Հայ վանի-հայ վան, ինչ պտի լինի որդիս,
 Հիւժնեցաւ, այլ ես ձեռքէս դնաց սիրելիս:
 Լուր հասաւ, զնաց Մամէի Աւանի,
 —Քեզ համար մի ճար, հնար չլինի,
 Ձկայ մէկը ծանօթ ձկիր ու Բօղանին,
 Որ Մամէդ չթողեր կարօտ Խաթուն Ջինին:
 Մամէն ելբ այդ լուր լսեց, շատ յուզուեցաւ
 Յմիշտ իւր վիճակին մէջ վառեցաւ,
 Կեանքը եւ օր օրի վրայ դառնացաւ.
 Խելըթափ այս, այն տեղ գեղերիլ սկսաւ:
 Մի օր մտածեց-մտածեց, ոպա որոշեց.
 Իւր խանդակաթ մօր մի մարդ դրկեց,
 Ասաց.—Մայր իմ սիրելի եւ խանդակաթ,
 Ինչ հալալ արւ քո ծծի անուշ կաթ:
 Ասաց.—Հայր իմ յարգելի եւ պատուական,
 Ինչ հալալ արւ խնամքդ հայրական.
 Մնաք բարեաւ, հայր եւ մայր գլխոտ,
 Թերեւս մի օր դառնամ, դամ ձեր ոտ:
 —Որդիս, հալալ լինի. իսկ ասա մեզ դու.
 Ինչո՞ւ շտապեցոր, շուտ ընկար ճանիւղ:
 Ի՞նչպի աւր կը գնաս, դէպ ո՞ւմ գուռ,
 Պուցէ անծանօթ վայր կորսուիս ի գուռ:
 —Վճռած եմ գնալ, ո՞վ հայրիկ բարձր,

Վշտերուս դարման գտնել, մայրիկ քաղցր.
Միր տեսաւ Մամէն չհամոզուիւր,
Որոշած նպատակէն յետ չկունգնիր.
Ինչ որ պէտք էր, պատրաստեց,
Սօթ-ութ ձիաւոր հետը դրեց: ¹

* *

Ընկան ճանապարհ, չատ-քիչ գնացին,
Մի ընդարձակ մարզիմ քով կանգ առին.
Այն տեղ աղբիւր մի կար, զուլալ ու յտակ,
Նստան աղբիւրի մօտ բուսած ծառի տակ:
Ջուր խմեցին, հաց կերան, հանգստացան,
Վեր բարձրացան, ձիանք հեծնին, գնան.
Մամէն էր, իւր ուղեկիցներուն նայեցաւ,
Որոց դէմքը սաստիկ տխուր տեսաւ:
— Ծառայք և ընկերք, ասաց, ինչո՞ւ էք սիրուր:
Ասացէք, խնդրեմ, ևս ձեզ կը բանամ մի դուռ:
— Նիթէ մեծ պահել ուղեք քեզնէ.
Ինչ կարող ենք պահել Աստուծոյ.
Ձէ, մենք ընտանիք ու զաւակ ունենք,
Տուն ու տեղ կեր-կիրակուր չունենք,
Մենք չենք համարձակիր մի բան խօսել,
Կը խնդրեմք, շնորհ տնէք մեզ արձակել:
— Յանուն Աստուծոյ կերդնում, ձեզ հրաման է.
Գացէք ձեր տուն, ինչպէս ձեր, իմ կամքն է.
Ես երբէք պատճառ չեմ լինիր զձեզ պահել
Ձեր ընտանեաց անէծք վիպս փաթութել.
— Մամէ, դու Աստուծով յաջողիս, ասացին.
Ուրախ դուրախ միաբերան օրհնեցին:
— Գնացէք, համայն ծառայք սիրելի,
Կրկնեց—արտօնութիւն տուած եմ ձեզի:
— Քո հօր կրկնեղէն տուն գնալ կարելի չէ,
Զհաւատար մեզ.— Մամէն կորուսած էք. կասէ.

1 Մամէի տնէն մեկնելը Բանի տեսակ կը պատմեն. որպէս թէ միւր հրաման կ'արձակէ աբխազի գեղեցկուհիներն կը հաւաքէ. Մամէն որոց մէջ կը յղէ, որ մին հաւանի. վագիրի ու վաքիրի աղջիկներուն եւս կը պատահի որ իրենց քաղցր երգերով Մամէի սիրտը գրաւեն. ամեն կողմէն ընդարձակ երգեր կ'երգաւին. Մամէն որոց վերայ չնայիր: Երեւ անգամ կը կրկնուի: Մամէն Բօրի վերայ կը նստի, կերբայ: Մի այլ նուղի մէջ եւս որպէս թէ հայրն պարսպի դռներն կը փակէ, Բօրի ոտքն եւս փականք կը զարնէ. Ես ձիս նստելով ձիու ոտներն այնպէս փականքով պարսպէն կը բռնի, կերբայ:

Քեզնէ կը խնդրենք, չնոր՝ անհա, գիր մի գրես:

Միբի պատիժը մեր ընտանեաց վերայ չբերես:

Մամէն նստաւ, նամակ մի գրեց,

Զիւսուորներուն յանձնեց, իր հօր ղրկեց:

Ասաց.— Գնացէք, ինձ համար աղօթեցէք:

Ծառաներն օրհնեցին, ձիանք հեծան,

Ուրախ-ուրախ տներնին վերադարձան:

Մամէն շուարեցաւ. անելիքը մոռացաւ:

Բորը հեծաւ, աստղանդակեց ու քչեց:

Նրեք օր, երեք գիշեր սար ու ձոր անցաւ,

Զին սաստիկ կը կաղար, ինչ բան է, չմտածեց:

Յաւը Բորին հոգւոյն ուր հասաւ:

Նրգով իւր վիճակը յայտնեց— ըսաւ:

— Վայ Մամէս, իմ անխոհեմ Մամէս:

Ինչ երախայական խեղք ունես:

Այդ շարունակ դիւ կը հարուածես,

Նրեք օր է անընդհատ կը քչես:

Այ աւաղ, մոռացկոտ Մամէս:

Զիտարը կղպած՝ ոտս թողած ես:

Զես ասեր՝ չիտարը Բորիս ձեռքն է կտրած,

Յաւն ու մրմուռը նորա սիրտը հասուցած:

Ա՛խ անխոհեմ, երախայամիտ Մամէս:

Ինչու այդպէս չոր գլուխ կը քայլես:

Իսկի մտքէդ չես անցներ ու ասեր:

Զիտարը Բորիս ձեռքն ¹⁾ է գարկեր, կերեր:

Միայն ոսկորն է մնացեր ետքալու:

Այլ ես կարող չէ մի քայլ-առնելու:

Տեղ որ գարիւնայր է, տեղ որ կող:

Զես նայեր ոչ խոր և ոչ անկող:

Ժայռ, սար ու ձոր և առու, առուակ,

Առջևդ կարծես դարձած՝ են տափարակ:

Բնաւ չես ասեր չիտարն է գարկել:

Բորիս սիրուն ձեռները վիրաւորեր:

Մամէն երբ զայս լսեց, զզաստացաւ:

Մի ակնթարթի մէջ թռաւ, դած իջաւ:

Հուժկու բազկով քաշեց սուր թուրը:

Մի հարուածով կտրեց փակուած չիտարը:

Տեսաւ Բորի խատուտիկ աչքերէն,

1 Զիւս առաջի ոսկերուն «ձեռք» կասեն քղեր:

Պառուզ-պտուզ արստսուք կը հոսեն.
 Սիրտը ցաւեցաւ, խիստ յուզուեցաւ,
 Ուշաթափ Բորի առաջ ընկաւ, լաց հղաւ:
 Ասաց.— ոչ ես լինէի և ոչ այսպէս վիճակ,
 Մնացի այս տեղ շուար, խեղճ ու կրակ,
 Ով տէր, լսէ աղաչանքս, ինձ մի հար արա,
 Մի դուռ բաց, սպեղանի դիր վերքիս վերայ:
 Նշուկ ինձ՝ որ կարի մոռացկոտ եմ,
 Ափսոս ինձ՝ անզգոյ՝ կորած եմ.
 Վայ ինձ՝ որ անփորձ ու մութրեալ եմ,
 Զիտարն Բորիս ձեռքերն կերել, ոսկորը մնացել:
 Հազար վայ ինձ՝ որ մնացի վեղս օգոր.
 Իմ սիրական Բորն է եղած վիրաւոր,
 Ով տէր, դարման արա դու գորաւոր.
 Մի թողուր Մամէ ծառադ ոտաւոր:
 Մամէն գետին ընկած՝ կը մաածէ, կը մտածէ.
 — ձգիր ու Բողան ինչ ձեռաց վերայ է, կըսէ.
 Աջ թէ ձախ թիւ՝ հիւսիս թէ հարաւ.
 Նպատակիս կարող եմ հասնիլ, ըսաւ:
 Նրեք քոյր աղաւնի դարձեալ յիւրեանց իջան.
 Մամէի գլխու ծառի ճիւղի վերան թառեցան.
 Մամէի վիճակի վերան ցաւեցան.
 Իրարու հետ խօսիլ սկսան:
 Մին ասաց.— Մամէն եթէ լինի զգաստ,
 Նորա վիճակը կը լինի լաւ և հաստատ.
 Նրբ մենք թռչի՞ք, զնանք այս տեղէն,
 Մի փետուր կընկնի մեր թևի վրայէն:
 Մամէն եթէ զարթուն-զգոյ՝ մնայ.
 Փետուրն առնէ, քիչ ինչ ցած գնայ,
 Այն տեղ աղբիւր մի կայ քաղցր-համեղ.
 Որի ջուրըն պիտի լինի Բորի ոտաց գեղ:
 Փետուրն երբ ջրին զարկէ, ոտաց քսէ,
 Նրեք ժամէն անհրաժեշտ առողջ է:
 Մամէն խկոյն ելաւ շտկուեց, նստեց.
 Փետուրը ջուրը թաթխեց, Բորի ոտաց քսեց.
 Բորը տեսաւ Մամէի չարչարանք,
 Տեսաւ դառնաղէտ հեծեծանք,
 Նորա վերան զխաց, քաջալերեց.
 Նրդեց ու իր անելիքը յայտնեց:
 — Քաջ Մամէս, իսկի հոգ չքաշեա.

Երկու ձեռներս թաշկմեկով կապես,
 Եւ քեզի քառասուն (աւուր) մէկի վերան՝
 Կը հասցնեմ երկիրը՝ ձգիր ու Բօդան.
 Գեղեցիկ սեռին մէջ կը շրջագայիս,
 Սիրունատես երկարալիզներով կգրադուիս:
 Քաջ Մամէս, դու իսկի հոգ մի քաշեր.
 Զիս արձակէ՝ թոյլ տուր լաւ լաւ մարդեր,
 Զքեզ քո բաղդին կը տիրանան,
 ձգիր ու Բօդան աշխարհը կը հասցնեմ:
 Կը տեսնես սիրուններ անգնահատելի,
 Գեղեցիկ հասակաւորներ զմայլելի:
 Զրէ զիս զուլալ աղբիւրներու սկից,
 Ինձ աղատէ երկաթեայ կապանքից,
 Որ քառասուն է մէկ աւուր վերան,
 Ուղղակի հասցնեմ ձգիր ու Բօդան:

* *

- Մամէն հեծաւ, զիշեր-ցերեկ անընդհատ քշեց,
 Քառասուն օր անդեր դաշտեր անցաւ,
 Քառասուն մէկ երրորդին բերրի երկիր մտաւ:
 Ճանապարհի վերան լծքուոր մի տեսաւ,
 Դիմեց նորա մօտ բարեւ տուեց,
 Վաղուց փակուած լեզուն բացուաւ,
 Քաղցրալուր երգ մի առաւ, երգեց.
- Այ լծքուոր, լծքուոր, քեզ բարի օր,
 Խնդրեմ, ինձ ասես, Աստուած որ սիրես,
 Այդ ինչ երկրի լուծք է փառաւոր.
 Դու որ երկրի թագաւորի ժողովուրդ ես:
- Աստուծոյ բարին գլխի աչքին վերան,
 Դու բարի չիւր մ'ես պատուական,
 Մասադ քեզ ինձ ուղիղն ասես,
 Դու որ այն Աստուածը կը սիրես.
 Կերևի շատ հեռու երկրէն եկած ես,
 Լուծքն ու այս աշխարհը կը հարցնես.
- Այո, ժիր լծքուոր, մարդ պատուական,
 Անաստանելի անցայ, ես եմ օտարական:
- Ուրեմն այս ձգիւն, ասաց լծքուոր,
 Յայց տալով նաև Բօդան փառաւոր.
 ձգիր, Բօդան մեծ քաղաք անմահ,
 Բարձր տներ, սիրունատեսներ հոն կան,

Կամարակապ ու սև ունքեր ունին.

Իբրև Թագունհի դռներու առջև . .

Այնտեղ երեկոյին երբ մուծը վրայ հասաւ,
Տեսար յանկարծ մեծ դուռը փակուեցաւ,
Սղբայլն եղբօր երեսն անգամ շնայիր,
Նաև ոչ մի խնամ կամ հոգ վրան տանիր:
Ճանապարհը շատ երկար, հազիւ կերևէր,
Մամէն ձին քշեց. քեց քաղաք հասաւ,
Քաղաքի մօտ մի առատ աղբիւր կը վազէր,
Աղբիւրի վերան մի սիրուն նստած տեսաւ:
— Բարի օր, ասաց, ո՛ր սև ու տգեղ խաթուն,
Աղբիւրի վերան ինչ կանգնած ես այս մուծուն:

— Աստուծոյ բարին, գլխի, աչքի վերան՝

Քաջատոհմիկ, կտրին Մամէդ Ալանեան:

— Դու Աստուած, Աստուծոյ մարդը կը սիրես,
Արդեօք կարելի չէ ինձ ճշմարիտն ասես,
Ի՞նչ գիտես, որ ես եմ Ալանեան տոհմից,
Քաջ և զօրաւոր Թագաւորներու անից:

— Այո, քաջ գիտեմ, դու ես Մամէն,

Անուանի Ալ փաշայի սերունդէն.

Մուխրը գէմին աշխարհէն ես ելած,

Քառասուն մէկի վերան հոս հասած:

Սկած ես այս Զինէիս սև աչքերուն,

Կամարակապ ու գեղեցիկ ունքերուն,

Գիտեմ, վառուած ես ու սիրահարուած,

Դորա հաճար այսչափ լեռ, ձոր չափած:

— Եթէ արդարև, ասաց, դու այն Զինէն ես,

Մի յիշատակ ունեմ մօտդ, այն գիտես:

— Քո նշանն էր մատանի մի սիրուն,

Անգին քարերով գեղեցիկ զարդարուն.

Քառասուն օր է, նստած եմ այստեղ,

Միշտ կսպասէի ճանապարհիդ անշող:

Մատանին հանեցի մատէս, դրի գոգս,

Որ վերան նայեմ, քեզնից առնեմ կարօռս.

Իսկ երբ քեզ տեսայ, ուրախացայ,

Թռչնոյ պէս վեր թռայ, մատանին մոռացայ.

Մատանին գլորեցաւ, գնաց դէպի ջուր,

Շատ որոնեցի, գնաց ընկաւ չգիտեմ ո՛ւր:

Մամէն աղբիւրին վերայ կանգ առաւ,

Աջ և ձախ, ետև և առաջ նայեցաւ:

Ինքն իրեն խոր-խոր կը մտածէր,
 —Այս իմ տեսած սիրուն Ձինէն չէ, կասէր:
 Եթէ երազի մէջ տեսած Ձինէս է,
 Ուրեմն այլ ևս իմ չարչարանքս՝ զուր է.
 Ձին ասպանդակեց, գնաց ու եկաւ յուզեալ.
 Յուսահատ մտածեց, յետ դառնալ, գնալ,
 Հասկացաւ Բոր Մամէի մտատանջութիւնը,
 Ուզեց մի երգով յայտնել նորա յիմարութիւնը:
 —«Մամէ, գլուխս գարձուր՝ զիս. .
 Ինչու անխոհեմ ընթացք բռնած ես,
 Ի զուր քո սիրտն ու հոգին կը մաշես:
 Բաւական է այսչափ անփորձ մնաս,
 Դատարկ խօսքերու դու ականջ տաս.
 Այս աղբիւրին վերան որ կը տեսնես,
 Դու Խաթուն Ձինէն է կը կարծես:
 Այս ալ է Բաքոյի աղջիկը Ձին,
 Հմուտ է կախարդութեան արհեստին ¹⁾:
 Եղած-չեղածը օր օրին կը գուշակէր.
 Ճանապարհներու գլուխը կանգնած կսպասէր.
 Արարածներու գործերը կը խանգարէր:
 Շուտ արահ, զիս ասպանդակէ, Մամէ,
 Այս տեղ ձգիր ու Բօդան քաղաքն է,
 Երբ իրիկուն հասնի, մութը պատէ.
 Եղբայր եղբօր անպատասպար կը թողնէ:
 Մամէ, զիս սանձարձակ թոյլ տուր,
 Որ քեզ տանեմ մի քոբ, սարի դուռ:
 Ձգաստ ձին առաւ զՄամէն, տարաւ.
 Ղարա Թաժտինի դուռ կանգ առաւ.
 Դուրս եկաւ Խաթուն Գիւլ փերին,
 Ձմայլեցաւ նայելով հիւրի երեսին:
 Իջաւ ցած. առաջ վազեց, ձին բռնեց.
 Տարաւ ներս, շատ սիրով հիւրընկալեց:
 Յրկու եղբայր ունէր Ղարաթաժտին,
 Որոց անունները ձագան, Աֆան էր միւսին,
 Երեքն ևս եղբօրդդիւքներ էին Միրին,
 Երեքն միասին Միրի ատեանը կը բազմէին:
 Խաթուն Գիւլ փէրին նրանց մարդ յղեց,

1) Ոմանք կասեն թէ Աւանի Բաֆոյի աղջիկը կախարդութեամբ ամեն բան կը գուշակէր. ոմանք եւս կասեն թէ Բաֆոն ինքը կախարդութիւն կանէր, իւր աղջկան կը յայտնէր գաղտնիքը:

- Մեր տուն փառաւոր հիւր եկած է, յայտնեց.
 Ինչ կանէք, շուտ արէք, տուն դարձէք,
 Ինչ որ արժան է, այնպէս հիւրասիրեցէք:
- Նրեք եղբայր շուտ տուն վերադարձան,
 Տեսան, յարգեցին փառաւոր հիւրին.
 Նրեք օր Միւրի ատենը չնհրկայացան:
 Միւրը մարդ յղեց Ղարաթաժտինին,
 — Ղարաթաժտին, յարգելի բազմականս,
 Քանի օր է ինչո՞ւ չես գար ատենանս:
- Պատուաւոր հիւր ունիմ, Միւր:
 Չեմ կարող քո ատենան գտնուելու:
 Միւր դարձեալ լուր յղեց Ղարաթաժտինին,
 Հիւրն ես իրենց հետ առնեն, տանին:
 Խաթուն Գիւլ Փէրին ձեռք ձգեց ունելուն,
 Սաստիկ հարուած մի տուեց ձանչողի գլխուն:
 — Խաթուն Փէրի, ինչո՞ւ այդպէս զարկեցիր,
 Գլուխս արիւնլուայ վիրաւորեցիր:
- Կորիւր, գնա, խոլամ, քո Միւրին խօսէ,
 Եօթ ձեռք նուագածուններ թող հանէ,
 Իւր դռնէն իմ դուռ խալիչա փռէ.
 Ատենան հս որպէս վայել է, պարգտիւրէ,
 Որ իմ հիւրը գայ նազելով, օրօրուելով.
 Միւրի ատենը բարձրանայ զբօսնելով:
 Գու ինչ ես որ իմ հիւրը առնես, տանես,
 Այդպէս անվայելուչ Միւրի երես հանես:
 Ծառան շտապաւ դարձաւ Միւրի գիւտն,
 Միւր ասաց. — Ո՛ւր է Թաժտին, ձագան, Արֆան,
 Նաե հիւր մը ունէին պատուաւոր,
 Ո՛ւր են, ինչո՞ւ չեկան նոքա այսօր:
 — Միւրս, քո քոյր գլուխս վիրաւորեց,
 Խեղճիս արիւնի մէջ չաղախեց:
- Քոյրս յիմար թէ դիւահարած էր,
 Պատճառ ինչ էր որ քո գլուխը կտարէր:
 — Ասաց. «Թող փռէ խալի ու խալիչա»,
 Իմ հիւրը վերան օրօրուի ու գայս:
 Միւր ասաց. — Հոգ մի քոչիր, սղաս,
 Անմիջապէս բժշկէն դարման կտանանս:
 Միւր կանչեց, հրաման արձակեց,
 Մինչև Թաժտինի դուռ գորգ փռեց,
 Գուրս հանեցին պատուաւոր հիւրին.

- Դրպանն լիքն էր արծաթն ու ոսկին:
 Որչափ մարդ կար ձգիր ու Բօդան,
 Առ հասարակ կլան, քամաւաւ եկան:
 Ոսկին ցանկելով, ափեկելով կերթար Մամէն,
 Ղարաթաժտին ևս կը դնար առջեւէն:
 Մամէն չհոսած՝ Թաժտին մոտաւ ներս,
 Միւրի հետ խօսեցան երես առ երես:
 — Որչափ ծանր հիւր ունիս, Թաժտին, ասաց Միւր,
 Հաղիւ լուրերով ատեանս երեւցիր:
 — Հիւրս չատ ծանր է ու պատուաւոր.
 Նորա կերպարանքն է շատ փառաւոր,
 Երբ նա ներկայանայ ատեանը Միւրիս,
 Դու պէտք է նորա առջիւ կանդնիս:
 — Ասա ինձ դու, ո՞վ Ղարաթաժտին,
 Եղած—չեղածը ինչ է քո հիւրին,
 Որ ստիպուիմ նորա առաջ կանդնել
 Իւր չափէն ու պատուէն աւելի յարգել:
 — Այժմ չգիտեմ թէ ինչ պիտի անես,
 Յայտնի կանէ երբ դունէն մտաւ ներս:
 Միւր երբ տեսաւ Մամէի գէմբը, հիացաւ,
 Աճապարեց, բարձրացաւ, բարեւ առաւ,
 Բռնեց ձեռքէն, գէպի աջ կողմը տարաւ:
 Միւրը երբ յանկարծ լիւր էր բարձրացած,
 Մամէի ձեռքն էր ձեռաց մէջ պինդ բռնած,
 Ղարաթաժտին մի հնար մտածեց.
 Իւր Թաչկինակը միւրի տակը ձգեց:
 Միւր Մամէի տեսքին յափշտակուեցաւ.
 Երեք օր, երեք գիշեր նորա հետ խօսեցաւ:
 Խաթուն Դիւլ Փէրի խանութ եկաւ.
 Բարկացած միւրի ատեանը կանդնեցաւ:
 — Միւրս, ասաց, այս ինչ ընթացք է.
 Երեք օր է հիւրս զրկեցիք հացէ, ջրէ.
 Միթէ այս տեղ հիւրս բանտարկուած,
 Ձեր անկարգ հաճոյքին է զոհուած:
 Միւրին դպաւ այս ծանր խօսքը,
 Ինքնաւ, խօսուեկով ասաց քրոջը.

1 Մամէն կառնեմ աս գեղեցիկ էր, որու աչք մտնաւ ունեւ, կզմայրէ ճարս
 վերան. երեք օր երեք գիշեր քեանս յա իւրախաւած անօրի ծարաւ, անհուն
 կանցնէր:

- Եթէ բազուկս հասնէր, գիտնս, ես
Դաշոյնովս կը վերջացնէի զքեզ:
Միւրը ժողովականաց ասաց.— արէ՞ք,
Արդեօք կարելի չէ ինձ ճիշտն ասէք.
Ձէ այս օր այս տեղ նոր եկած եմք,
Միմեանց հետ խօսք ու զրոյքք կանենք:
Ասաց Գիւլ Փերին.— Ժողովականք, ասէք,
Այս երեք օր չէ, դուք նստած կը խօսէք:
— Այո, ասացին, Գիւլ Փերի, քո խօսքն է,
Մեր կարողութենէ այդ զրոյքք դուրս է.
Մենք չենք կարող միբին սուտ հանել.
Նորա առաջ գիտողութիւն անել:
Միւրը յանկարծ զգաստացաւ.
Իւր արած սխալը հասկացաւ.
Առաց.— Աստուած վկայ, կը կարծէի,
Երեք ժամ է նստած՝ կը խօսէի:
Մառաներուն հրաման արձակեց միւրը.
Քաշեցին, պարզեցին հացն ու կերակուրը.
Մամէն նստաւ, կերաւ, կշտացաւ.
Միւրէն հրաման առաւ, տուն գարձաւ:
Մամէն երբ գնաց, ասաց միւրը.— Թաժտին,
Ձէ ասիր, պտի կանգնես հիւրի առջինը.
— Այո, դու կանգնեցար. ձեռքէն բռնեցիր.
Հիւրասիրելով քո աջ կողմդ նստեցուցիր.
Եթէ չես հաւատար, վեր կանգնէ, տես.
Թաշկինակս քո տակ ձգուած կը գտնես:
Միւրը բարձրացաւ, տակը նայեցաւ.
Իրաւ, Թաշկինակը տակը ձգուած տեսաւ.¹
— Աստուած վկայ, ասաց, ես չի գիտցայ.
Թէ ինչ ժամանակ ելայ, կանգնեցայ:
Թաժտին հրաման առաւ ու մեկնեցաւ.
Երեք օր գարձեալ ատեանը չերևեցաւ:
Միւրը այս անգամ ևս լուր յղեց.
Թաժտին իւր ատեանը բերել տուեց.
Մի քանի խօսք հարցուց Մամէի վերայ.
— Ինչ երկրէն է, նորա հայր և մայր կոյ:
— Չգիտեմ, ասաց, նորա վերան բան չխօսեց.

1 Թաշկինակը տակը ձգեց որպէս զի երբ ուրանայ կանգնիր, Թաժտին
թաշկինակով հաստատէ քէ կանգնեցաւ:

Լուր յղեց միր, զՄամէն բերել տուեց:
 Միրը ասաց.—Մամէ, ինչ պէտք է ասես.
 Ո՛ր Թագաւորի, մը վազիրի տղան ես.
 —Միրս. ինչ է, ձեր ասածները չգիտեմ.
 Այլ հասարակ մի խեղճ մարդ եմ:
 Այս տեղ Միրը բարկացաւ, Թաժտինին կատիպէր,
 —Հիւրդ լաւ չանէր, ճիշդն չասէր, կըսէր,¹
 Զայն ա՛ս, տար, լաւ տեղեկութիւն քաղէ.
 Առաւօտեան վաղ արի, ինչ յայտնէ:
 Սրեք եղբայրներ, Մամէն եւ միասին՝
 Գնացին դէպի ապարանքն Շահնաշին.
 Իրենց հայրենական մեծ քօչքն:
 Շահնաշին էր մի ապարանք փառաւոր,²
 Զորս կողմն ունէր այգեստան յարմարաւոր.
 Շահնաշինն էր խիստ բարձր շինութիւն,
 Շուրջն ունէր քաղաք, գիւղ, բնակութիւն:
 Ղարաթաժտին և իւր եղբայրներ,
 Մամէի Ալան եւ իրենց հետներ.
 Շահնաշի տանիս բարձրացան,
 Գորգերու վերան բաղմեցան:
 Սաթրիճ դրին մէջ տեղ, խաղացին.
 Մինչև կէս օր ժամանակ անցուցին:
 Մամէն ու Թաժտին այդ տեղ թող խաղան.
 Մենք դառնանք Խաթուն Զինի վերան:

* * *

—Զինէ, ո՛վ Զինէ, կասէ Խաթուն Զինէ.
 Համայն ծառաներս, աղախիններս հաւաքէ,
 Տաս-քսան ձի աւ ջորի առնեն, գան.
 Ինչ որ տան մէջ կահ-կարասիք կան.
 Բառնան, զընկզընկոցով աղբիւրը գնան:
 Աղախինները շտապեցան, բարձան.
 Խաթուն Զին առին, ճանապարհ ընկան՝
 Կարաւանը սիրուններու խմբով նազելով անցաւ.
 Աղբիւրի վերան բռնեք արձակեց, իջաւ:

1 Մամէի դէմէն կը գուեակէին որ նա ազնուական սերունդէ է, իսկ երբ նա ուրացաւ, միւր բնակացաւ:

2 Շահնաշին այդ ցեղի հնաւանդ ապարանքն էր. կասեն քէ եղբայր Գորգերի՛ք բաժանուելու միջոցին, երկու բաժին տրած են. միտւթիւնը մի բաժին եւ ապարանքը մի բաժին. Թաժտին Շահնաշին բաժին վերուցած է:

Մամէն բարձրէն դէպ ի ցած նայեցաւ.
Օրիորդաց սիրուն կարաւանը տեսաւ.
Գեղեցկուհին Զին էր կարաւանապետը.
Օրիորդաց սիրտն համ առաջնորդը:

Մամէն խաթուն Զին երբ տեսաւ,
Ուշաթափ եղաւ, գետին գլորեցաւ:
Երեք եղբայրներ երբ զայս տեսան.

—Այս ինչ օյիւն, լասացին, եկաւ քո վերան:

Մամէն զգոստացաւ երգեց սիրուն,
—Ահա կարաւան մի յոյժ զարդարուն,
Կարաւանապետ մի գեղեցկուհի.
Ոնդհանուր աշխարհի տիրուհի:
Քաջ մարդ պէտք է առաջը գնայ.
Հարկ ու գրաւ ստանայ, գայ:

Զինէն նշանուած էր ձագանին,
Ուշադրութեամբ կը լսէր Մամէին,
Նորա երգէն շատ ու շատ զայրացաւ.
Որ նշանածին համար խօսք բացաւ:

Ղարաթաժտին երբ զայս զգաց.

Եղբօր զայրոյթ երգով մի մեղմացոյց:

—Մամէս, ինչ է կտաս բերնէդ դուրս,
Դու իմ բարի ու յարգելի հիւրս.
Այն որ կը տեսնես չէ կարաւան,
Ոչ ոք չէ կարող պահանջել գրաւական:
Ոչ ոք չէ կարող նորա առաջ կտրել,
Դրաւական ու հարկ ստանալ.
Այն կարաւանապետն է խաթուն Զինը,
Ի՛նչ Միւր Սևաինի չքնաղ աղջիկը.
Միւր Թաժտինի համեռտափայլ քոյրը,
ձագան եղբօրս սիրուն նշանածը:

—Երեք եղբայրներ, ամեն մարդ կերթայ,
Քրդու կարաւանէն հարկ կառնէ, կգայ.
Իսկ բուն կարևոր պայմանն այն է,
Մարդ մըն է ու իշխանէ գրաւ առնէ:
Լսող եղբայրներ, գրաւ կը գնեմ,
Երթամ, գրաւական առնեմ, բերեմ:

Երեք եղբայրներ կը պնդեն—չէ կարելի,
Այդ անհնարին է և անզործողելի:

1 Զինն Թաժտինի եղբօր նշանուած էր. ինչ մի ուրիշ Զինն վերայ
խօսեք, մինչև տեղում մտղապանութիւն կը ծագէր այս իսկ պատճառաւ:

Մամէն սլայման կը գնէ, վեր կը թռնի.

Բորի անխնամ վիճակը միտքը կընկնի.

Կը մտածէ.— Երկու տարին վերջացաւ.

Չեմ գիտեր Բորիս վիճակն ինչ եղաւ.

Այժմ Մամէն զգաց ձիու պէտքը.

Նոր միտքը ձգեց նորա կեանքը.

Յուզուեցաւ, երդեց ինքը-Մամէ.

— Մամէիս վիճակն միշտ այսպէս է,

Ես իմ Բորս պէտք է դուրս հանեմ,

Ոսկեգօծեալ թամբը վերան զարնեմ.

Մինչև աղբիւրի գլուխը հասնեմ.

Խաթուն Ջինէյն հարկ ու դրաւ տռնեմ.

Մամէն դարձաւ ու դնաց ձիանոց.

Ձին, տեսաւ, խուռնուած է աղբանոց,

Կեղտ ու ժպուի մէջ անհետ կորած.

Կերակուր բերանը բնաւ չէ մտած.

— Մամէ, առաց ձին. դու ես ինչ մարդ,

Անխոհեմ երախայ՝ ու ապերախս

Երբ որ պէտք եղայ, մօտս կը վազես,

«Հեծնամ ու գործիս ղնամ», կասես:

Մամէն հառաչելով աչքիւրը կը սրբէր.

— Բարի Բորս ինչն է՝ դանգատ մտնէր, կտսէր

Սիրահարութեան կրտկն եմ ընկեր.

Մի ճար՝ ճարակ չեմ կարող դտնէր:

Ձգուչութիւն ինչ է ես մոռացայ.

Բորիս պէտքերը հոգալ չկրցայ:

Մամէն Բորը քիմարեց ու սրբեց.

Աչքերն ու սմբակները համբուրեց,

— Իմաստուն Բորս, ասաց, ես արի, դու մի՛ աներ,

Ձիս մի ձգէր, բոցերու մէջ ու վառեր.

Երգեց ձին.— Արի, իմ կտրիճ Մամէս.

Ուր որ կը ցանկաս, տանեմ քեզ:

Մամէն ոտք ձգեց տասպանդակը.

Ցաթքեց, ելաւ Բորին կռնակը,

Արչաւեց, աղբիւրի վերան գնաց,

Ձին կանգնեցուց, երգեց ու ասաց.

— Ես Մամէն եմ, Ալփաշայի տղան.

Քաճօն զգուցացուց զՄամէն որ եղբայրն չգրգուռի. սակայն Մամէն իրենց ճիւղն էր, ճերելի էր նորան. ինչոր մարդու կիմն եւս խնդրէ, (թէեւ չպատահիր) չալիսի մերժէն րսօ հնաւանդ սովորաբեան:

Արշաւեցի, եկայ պղբիւրի վրան,
 Աստուած սիրող՝ ինձ մի ջուր տուէք:
 Լսող գեղեցկուհիք, խօսքերուս ականջ դրէք:
 Խաթուն Զին Մամէն որ տեսաւ,
 Աղախիններու ձեռնէ բաժուկը առաւ,
 Շտապաւ կզեցաւ, ջուր մի լեցուց,
 Բարձրացաւ, Մամէի երկարացուց:
 — Խաթուն Զին, ո՛վ խաթուն Զին,
 Ասաց Մամէն յոյժ սրտագին,
 Կարող ես գլըմազեռին՝ ինձ յանձնել:
 Զիս աշխարհի մէջ բաղդաւորեցնել:
 Զին երբ գայս լսեց, ձեռ ձրեց,
 Վզի չարանի մէջ տեղի ոսկին կտրեց.
 Զրի բաժակի մէջ զրընկ գցեց.
 Առաւ, ձեռ պարզեց, Մամէին տուեց:
 Մամէն էր, փափաքով ջուրը խմեց,
 Նտ դարձաւ, Բորը թապանդակեց,
 Գնաց, հասաւ իւր եղբայրներու մօտ,
 Ոսկին ձգեց Ղարաթաժտինի ոտ:
 Մամէն ձին առաւ, դնաց ձիանոց,
 Բարձրացաւ տանեաց վերայ—հովանոց:
 Ղարաթաժտին երբ գայս տեսաւ,
 Մամէի վիճակին հասու եղաւ:
 Իւր եղբարց դարձաւ, ուշիւ՝ նայեց,
 Մամէի վիճակին վերայ այսպէս երգեց:
 — Ինձ լսող եղբայրներ, մենք ենք չորս,
 Մեր բոզ ձիանքն ես են չորս,
 Ժամանակ մի ձգիր ու Բօզան չրջինք,
 Մամէն իւր սրտի փափաքին հասցնենք:
 Բերենք զայն որ աչքը խայտ, սիրուն է,
 Ունքը թուխ աղեղնաձև ու կամար է,
 Վիզն ու հասակը երկար և բարակ է,
 Նորա տեսքը յարմար ու շնորհաւոր է:
 Ճագան տեղէն վեր թռաւ բարկացած,
 Թաժտինի մի երգ ասաց, դայրացած:
 — Այդ խօսքդ ինձ մեծ ցաւ տուեց,

1 «Դլրմագեռին» կը նշանակէ քիւղուած ոսկի, որ է վզի շաւանի միջի մեծ ոսկին. երբ Զինէն գայն զար, այլ եւս քիւղուած վերջացած էր Զինի եւ Մամէի զօրծր այլ եւս յայտերնին պիտի կրտէին Թաժսին եւ նորա եղբայրներ Զինէն:

Սիրտս կտոր—կտոր արաւ ու փռթեց,
 Իմ նշանածը որուն դու կը կտմենաս,
 Ինչու եղբայրական սէրը կը մոռանաս.
 —Մամէն մեր հիւրն է փառաւոր,
 Նա մեր եղբայրն է արժանաւոր:
 Աֆան երգեց.—Թաժտին, մեծ եղբայր,
 Մինչև ցարդ եղած ես մեզ որպէս հայր.
 Այնպէս կարգադրէ, ինչպէս կուզես,
 Մամէն իւր սրտի փափաքին հասցնես:
 Ճագան երգեց.—Համայն եղբայրներ,
 Երեք են մեր կարմիր ձիաններ.
 Մի առ ժամանակ շրջենք, որոններ,
 Մամէ եղբօր սրտի ուզածը բերենք,
 Այն որ ինքը կը սիրէ և կուզէ,
 Այն որ աշխարհիս գեղեցկուհին է:
 Աֆան երգեց.—Համայն եղբայրներ,
 Զորս են մեր սև ձիաններ,
 Միջոց մի չարաչար տանջուենք,
 Մինչև Զինը Մամէ եղբօր բերենք.
 Այն որ աչքն ու ունքըն է սիրուն,
 Անուն հռչակուած ի մէջ թագաւորներուն:
 Երեք եղբայրներ միասին երդուեցան,
 Իրարու հետ հաստատուն խոստացան,
 —Ինչ արգելքներ ևս սլատահելու լինի,
 Մամէ եղբօր փափաքը կատարենք պիտի:

* *

Միր, Ղարաթաժտինի լուր կը զրկէ.
 Որ Մամէն վերցնէ, իւր հետը բերէ:
 Մամէն ու Թաժտին ելան, գնացին ատեան,
 Միր զԹաժտին հրաւիրեց զաղտնի խորհրդեան.
 —Իմ սիրելի Թաժտին, ասաց, ուղիղն ասա,
 Մամէն թագաւորի, թէ փաշայի է տղայ:
 —Միրս, այն է, ինչ որ դու ասացիր,
 Թագաւորի տղայ է, լաւ գիտցիր:
 —Ղարաթաժտին սիրելիդ իմ,
 Մամէդ գլխուս վերայ կընդունիմ,
 Աշխարհներէն որ քեզ դիմած՝ եկած է,

1 Ակամայ կը համաձայնի ճագան, որով սիրտ չսանէր Զինէի տնունը
 ասլ, այլ ճորտ յատկութիւններ կը յիշէ:

- Քեզ հիւրասիրելու պարտաւորեցուցած է՝
 Միր Մամէին կանչեց, հանեց իւր ատեան,
 Խաթուն Զին մի օր առաջ լսած էր մի բան,
 Թէ իւր հայրը Մամէին լաւութիւն պիտի անէր,
 Զայն մի կարևոր պաշտօնի-գործի հրաւիրէր:
 Զին Ալանի Բաքոյի աղջկան կը կանչէ,
 — Զինէ, տեսնամ դքեղ, ո՞վ ժիր Զինէ,²
 Հայրս, Մամէն իւր դիւանը տարած է,
 Մի հասկացիր, թէս, ինչ պիտի անէ:
 — Հասկացայ, Խաթուն Զինս, սասց Զին,
 Ստամբոլ քաղաքը պիտի տայ Մամէին,
 Որ այն երկրին իշխէ, այն տեղ մնա,
 Կեանք վարէ, ուտէ. խմէ, ուրախանայ:
 — Զին, ով Զին, հասիր Մամէին, թող չգնայ,
 Մի ճար ու հնար գտնէ, այս տեղ մնայ.
 Հօրս պալատին մէջ մի պաշտօն ստանայ:
 Մամէն էր, ներկայացաւ Միրի ատենին,
 — Զեմ կարող Ստամբոլ գնալ, սասց Միրին:
 — Որդիս. սասց, փափաքս է քեզ մեծացնել.
 Ուրեմն գու ի՞նչ կուզես այս տեղ գործել:
 — Միրս, քեզ սրտով սիրած եմ ու հոգւով,
 Զեր ատեանի մէջ ծառայել կուզեմ գործով:
 Միր զՄամէն իւր ապարանք յղեց,
 Իւր խոհանոցին վերատեսուչ կարգեց:
 Այնտեղ ծառայող մէկը նախկին՝
 — Տնաւեր Մամէ, սասց Մամէին.
 Ինչո՞ւ իմ հացի առաջ բռնեցիր,
 Զիս իմ երկխանհրով սպանեցիր:
 — Մեծ են դիպուածներ, սասց, իմ վիճակիս,
 Քեզ ևս Աստուած ողորմած է, հագիս.
 Իմ թոշակս կը նուիրեմ քեզ.
 Ասաց Մամէն սրտագին ու հեզ:
 Պէտք է լաւ ճանաչես քո գործը.
 Ոչ մէկի չը յայտնես այս խօսքը:
 — Հոգիս դուրս գայ այս կաղապարէս,
 Այն գաղտնիքը որ դու կ'տես, ևս

1 Միր կը կարծէր թէ Մամէն Թամսինի հուշակը լսած ու եկած է դարա փառքը ու պատիւը տեսնելու միայն:

2 Ավանի Բաթոյի աղջիկն էս Զին է, ւր Զինէի մօտ աղախին է. Մամէն գայն տեսած էր դեռ խալիս չմտած աղբիւրի վերան:

Դուռս չպիտի հանեմ կոկորդէս:
 Մամէն վերուց, տարաւ Խաթուն Զինը.
 Միասին մտան գաղտնի խորհրդարանը.
 Որտեղ երկար-բարակ խօսեցան,
 Իրարու քաղցր արեւով երդուեցան:
 Տարիմ-երկուք այդպէս էր Մամէն,
 Ուշագիւր առարկան էր միայն Զինէն.
 Ինքզինք մոռացած՝ անօթի կանցնէր,
 Միւրի սեղանի ժամանակը մաքէն կը հանէր:
 Միւրին որ նախաճաշ պիտի տանէր,
 Ընթրեաց ժամուն միտքը կընկնէր:
 Բաքոյի Ավանը քսու մի տնձ էր.
 Միւրի մօտ մեծ-մեծ պաշտօն կը վարէր.
 Առիթ կտրոնէ, որ Մամէն հեռացնէ,
 Իւր պաշտած սիրելի Զինէէն զրկէ 1):
 Գնաց Միւրի մօտ, յուզուած ասաց.
 — Մամէն է մի անհող մարդ արարած,
 Նորա գործերն որ յայտնի կերևան,
 Յոյց կըտան՝ նա մի տնէ է աննշան:
 Ապարանքի մէջ խելացնոր կը թափուռի,
 Մարդ չգիտէր, մէկի՝ միւսին ինչ կը խօսի:
 — Բաքօ, ասաց Միւր, ինչ քսութիւն է կանես.
 Զէ՛ Մամէն իմ մարդն է, այդ չգիտեմ.
 Սա նորա արածներուն կը խնայեմ,
 Նորա սխալմունքին միշտ կը ներեմ:
 Բաքօն քսութիւնը շարունակեց, մնաց.
 Զինէն այդ ամենը նշմարեց, ասաց.
 — Մամէ, մենք խայտուռակ կըլլանք,
 Եթէ այսպէս շարունակենք, գնանք:
 Մամէն Միւրի աստեանը գիմեց,
 Արձակման հրաման խնդրեց:
 — Քեզ հրաման է, եթէ գնալ կուզես,
 Ինչ որ կը ցանկաս, արա այնպէս.
 Բայց ուշագիւր եղիւր, չմոռանաս,
 Օրը երեք անգամ ատեանս ներկայանաս:

* *

Միւր մի օր կանչեց Ղարաթաժտինի,

1) Կախարդութեամբ կուզէր իւր Զինն աղջիկիլ Մամէին տալ, երբ չյաջողեցաւ, սկսաւ քեմամութեան:

Ասաց.— Յարմար օր է ձիաթողոյի, ջրինդի.
 Շտապէ, պատրաստութիւն տես,
 Զիտի, ձիաւորով, գնանք հանդէս:
 Ղարաթաժտին տուն վերադարձաւ,
 Մամէին ինչ որ հաշկն էր, խօսեցաւ.
 Խաղացող ձիաւորներուն ազդարարեց,
 Զրինդ խաղալու հանդէսը պատրաստեց:
 Մամէն ևս հրաւիրուած էր խաղալու,
 Հրապարակ գալ, հուճարը ցոյց տալու.
 Բայց նա վաղուց իւր Բորէն լուր չունէր,
 Անօթի, ծարաւ, անխնամ մնացեւ էր:
 Շատ մտածեց ու ձիանոց մտաւ,
 Բորը բոլորովին անխնամ գտաւ.
 Բոր աչքերը դարձուց, Մամէն տեսաւ,
 Բարկանալով դառն-դառն խօսեցաւ.
 — Հեռացիր աչքէս, Մամէդ անխոհեմ,
 Աքացու առջև գքեզ կը փարատեմ:
 Մամէն լալով, հառաչելով դուրս ելաւ,
 Զեռքը ծոցին՝ պատի մի տակ նստաւ.
 Նա իւր փառք ու պատիւը մտաբերեց,
 Խեղճ—խեղճ Բորի երեսը դիտեց:
 — Իմ Բորը շատ պիտուական է, հրգեց.
 Անչափելի ու շատ է Բորիս գութը,
 Պիտի ներէ յանցանքներուս եօթը-ութը:
 Բորն ի գութ չարժեցաւ, ասաց.— Թող ներս գայ,
 Կահաւորուած Թամբը զարնէ մէջքիս վերայ:
 Մամէն սրտապնդած շուտ մի հեծաւ.
 Քչեց, հրապարակի գլուխ կանգնեցաւ:
 Միւրը չորս հարիւր ձիաւորով եկաւ,
 Հրապարակի միւս եզրն կանգնեցաւ:
 Այնտեղ երկար-բարակ մտածեց Մամէն,
 — Շատուորի կողմ գնամ՝ երկչոտ է կասն.
 Զին քչեց, երեք եղբայրներու կողմն տնցաւ.
 Հրապարակի վերան պատրաստ կանգնեցաւ:
 Միւր մի նշանաւոր կտրիճի այնպէս հրամայեց,
 — Գնա, Մամէին մի ջրինդ դարկ, պատուիրեց,
 Տեսնենք, նա ինչպէս կարող է համբերել,
 Հակառակորդի հարուածը տանել:
 Քաջ ձիաւորը ջրինդը ձեռքի մէջ առաւ,
 Զին խաղցուց, քանի անգամ գնաց, դարձաւ.

Նա ուշով ջրինդի ուղղութիւնը կը դիտէր,
 Որ Մամէին մի հարուածով ցած գլորէր:
 Բորը ասաց.— Մամէ, այ անաւեր Մամէ,
 Սանձարձակ լեցուած՝ անձիդ վնասը կորոնէ:
 Նա վարժ, հմուտ ձիաւոր և կտրիճ է,
 Իւր մրցակիցը շատ լաւ կը ճանաչէ:
 Ասպանդակները դատարկէ, այ Մամէ,
 Զքեզ Բորի մի կողի կողմի վրայ ձգէ:
 Քեզ տուր իմ ընդարձակ փորի տակ,
 Որ հարուածները անցնին դատարկ:
 Սթէ հարուածներէն մին ինձ առնէ,
 Այն հարուածը թող իմ անձիս վնասէ:
 Զիւաւորը մի անգամ ևս լեցուց իւր ձին,
 Ուղղահայեաց¹⁾ ջրինց մի ձգեց Մամէին:
 — Մամէ, ասաց Բոր, ասպանդակէ երկու կողմէն,
 Որ ասպանդակներ փորիս մէջ իրար դիպնեն:
 Դու ևս բարձրէն ուղիղ ջրինդ մի ձգէ:
 Որ հարուածը նորա աջ բազկին բռնէ:
 Մամէն ձին լեցուց, ուժգին ջրինդ մի ձգեց,
 Հարուածը հակառակորդի ձեռքը կտորեց,
 Իսկոյն ձիւն վզի վրայէն գլխովայր ձգեց:
 Միւր ասաց.— Գնանք, այլ ևս է բաւ,
 Տարածուեցաւ Մամէի համբաւ:
 Այն օր ուրախ գոլաբլթ յիտ դարձան,
 Մամէի հետ պատկառանօք խօսեցան:
 Անցան օրեր, Միւր գարձեալ լուր յիկց.
 Թաժտին— հօրեղբորորդին բերել տուեց.
 Նստաւ, հետը քաղցը-քաղցը կը խօսէր,
 — Այլ ևս երբ որսի պիտի գնանք, կը հարցնէր:
 Մամէն որ լաւ է ջրինդ խաղալու,
 Տեսնենք, ինչպէս է որս անելու:
 Մի օր Ձին կը լսէ. Միւր որսի գնալու է.
 Աղախնոյն կը կանչէ.— Ձինէ, այ Ձինէ.
 Շտապէ, գնա՛, հասի՛ր, Մամէին խօսէ,
 Որսի չերթայ.— ես հիւանդ եմ, թող ասէ:
 Առաւօտեան հեծան, գնացին որսալու.
 Մամէն,— հիւանդ եմ, ասաց, մնաց խօսելու:

1) «Ուղղահայեաց» դրած եմ քղերէն այն բառի օեղ, որ կը նշանակէ ջրինդն ոչ գլխէն բարձե անցնէր եւ ոչ ցածէն անցնէր, այլ ուղղակի մագառակիմ:

Հարցուց Միր.—Ո՛ւր է Մամէն, Քաժտին:
 Ասաց.—Հիւանդ է, Միրա, իմ հիւր անգին:
 Միր իր մարդերով եկան որսի գնացին:
 —Զին, ո՞վ Զին, կանչեց Խաթուն Զին,
 Շնուտ գնա, հասիր, ասա Մամէին.
 Գնանք, զբօսենք պարսպապատ այգին:
 Զինէն մեռակ ճանապարհ ընկաւ. այգին հասաւ,
 Մամէն ևս զգոյշ-զգոյշ նորա հետեցաւ.
 Հասան իրար, մտան այգին, շրջեցան,
 Իրարու երես նայելով ուրախացան:

* *

Նոքա այդտեղ շրջեն, ուրախանան,
 Մենք դառնանք որսորդներու վերան:
 Մտան անտառը ու որոտլ սկսան,
 Զոր ու ձորակ մտան ու զբաղուեցան:
 Անցաւ քանի ժամ ու ժամանակ,
 Սաստիկ կարկուտ եկաւ մի մեծ երակ:
 —Քրջուանք, ասաց Միր, յետ դառնանք,
 Գնանք ուղղակի տուն, հանգստանանք:
 Միր իւր տուն դառնալ կշտապէր,
 Քսու Բաքօն մի այլ բան կը խորհէր.
 —Միրա, ասաց նա, ճանապարհէն դուրս ելլենք,
 Միասին դնանք, պարսպապատ այգին մտնենք:
 Այնտեղ երկու որսորդ գնացին,
 Տեսնենք մի ինչ բան որսացին:
 Ամբողջ օրսկանք ճանապարհէն չհղուեցան,
 Ուղղակի գնացին Սուրկըրի այգին մտան:
 Այնտեղ ուրախ կգրօսնէին Մամ ու Զին,
 Զգիտէին գլխներէն ինչեր պիտի անցնէին:
 Միրը ձայն ձգեց.—Զավուե, հա չավուե, գողաց.
 Պարտիզպանը թռաւ վեր, Միրի մօտ գնաց:
 —Զավուե, ասաց Միրը, չորերս թաց են:
 —Միրա, հրամանդ ինչ է, ասա, կատարեմ:
 —Գնա, այգւոյն սենեկին մէջ կրակ վառէ:
 Զավուե շտապեց, գնաց, այգու օդան մտաւ,
 Զին ու Մամ իրար փարած՝ քնած տեսաւ,
 Ուղեց զարթեցնել, խղճահարեցաւ, մնաց.
 Որչափ մտածեց, մի ճար չըգտաւ, եղաւ լուց:
 —Ես, մտածեց. Ասասուծմէ երկիւղ կը կրեմ,

- Այս աստիճան սիրահարներն ինչպէս բաժանեմ
 Արագ զնաց-էկաւ, ձայն տալ չէր ուղեր,
 Սակայն ուշացնելու ևս երկիւղ կը կրէր.
 Փայտերու կապոցներ կոխեց ի բուրակ,
 Ճարճատիւն ընկաւ երկար ու բարակ:
 Մամ ու Զին, յանկարծ աչքերնին բացին,
 Տեսան բոցի ճթւտոց ընկած է լուխերին:
 Նայեցան տեսան չավուռ իրենց մօտ կանգնած,
 Աչքերը իրենց աչքերուն մէջ յառած:
 — Չավուռ, ասաց Մամէն, դու որ կաս,
 Աստուած ու նորա մարդուն կը հաւատաս.
 Այս ինչ պատահար է ու գիպուած,
 Ու դքեզ այդպէս շուարեցուցած:
 — Մամէ, տնաւեր Մամէ, շուտ արա՛, շտապէ՛,
 Ահա Միրը դռնէն ներս մտնելու վրայ է:
 — Զինէ, ո՛վ Զինէ, շուարած կասէ Մամէ.
 Մեր վիճակը աստիկ վտանգաւոր է.
 Ի՞նչ ալ ևս մի ճար, հնար չունիս,
 Պէտք է վերարկուիս ներքեւ պահուիս:
 Մամ սրտատրտի բուրակի մօտ նստաւ,
 Զինէն իւր վերարկուին ներքեւ ոռաւ.
 Բալակ ձայնով գեղեցիկ երգեց,
 Լսողներու սիրտն ու դուժ շարժեց:
 — Վաքօն հրբ մտնէ սենեակը Միրին,
 Մամէս կը լինի նորա գերին.
 Աչքերէն արտասուք է որ կը վազէ,
 Ո՛վ կասէ Մամ դառն կարտասուէ՛ս:
 Միր ուրտիս գուարթ դռնէն ներս մտաւ,
 Բարձր ու խրոխտ ձայնով բարեւ տուաւ.
 Մամ գունատ, ծանր-ծանր կանգնեցաւ,
 Խոնարհեցաւ Միրի առաջը, բարեւ տուաւ:
 Բաքօն կոսկած ունէր վերան արդէն,
 Գիտէր շուտը վիճակի մէջ էր Մամէն:
 Առիթ գտաւ, քսութիւնը շարունակեց,
 Մամէի սիրտն ու հոգին ի կրակ վառեց:
 — Միրս, ասաց. երբ դռնէն ներս մտար,
 Մամօյի անկարգ վարքը հասկոցա՛ր.
 Բարձր բարեկեցիւր, նա որպէ՛ս չլսեց,
 Ծանր-ծանր առաջդ ելաւ, կանգնեց:
 Բաքօն որ զայդ ասաց, Միր վերաւորեցաւ,

Խնժռու դէմքով Մամէի երեսին նայեցաւ.
Ժողովականք լուռ ու մունջ կանգնած էին,
Միբի եւ Մամէի երեսները կը նայէին:

Մամ ախուր ձայնով երգեց.

— «Միբս, ես չառ հիւանդ եմ,
Ամբողջ մարմնիս մէջ ցաւ ունեմ.
Գլուխս կը շարժի մշտական,
Զգադարիր մի բարձի վերան.
Հազիւ եկած եմ այս արեւոտան,
Խնդրեմ, ցաւիս արա՛ մի դարման»:

Բաքօն գիտէր որ Մամ սիրահար էր,
Խաթուն Զինի կըրակով կը վառուէր.
Մի յուզիչ երգ ձեռք կառնէ, կերգէ.
Որ Մամէի սիրտ յաւգէ ու գրգռէ,
Բերնէն մի անկարգ գրոյց դուրս հանէ 1):

— «Միբս, այն՝ որ Մամէն կը սիրէ,
Շրթունքը պիտակաւոր, երեսը արար,
Բնաւ հարկ չկայ անունը տալու պարապ.
Յարմար չէ նաեւ վերան իսկ խօսելու,
Պատուաւորներու ատենանը յուզելու:

Մամէն գրգռեցաւ, երգեց.

— «Բաքօն պատուաւորներու մէջ սուտ ասաց,
Աղաւնիներու մէջ ես զեղեցիկ եմ սիրած.
Եթէ անունը հարցնես, է Զին,
Հօր անունն է Միր Սևտին,
Եղբօր անուն Միր Թաժտին»:

Մամէի այս վտանգաւոր երգի վրան,
Ղարաթաժտին և Ճազան ու Ռֆան
Աչքերնին նորա յառած՝ կակնարկեն,
Յած ու մեղմ ձայնով կղզուշացնեն:

— Այ Մամէ, դու այդ ինչ է, կասես.

Զգոյ՛ կաց, գլխուդ փորձանք կը բերես:

Մամէի ուշն էր լարուած, չլսեց.

Նոյն խօսքերը կրկին Մամէ երգեց:

Զայրացաւ Միր, գորգոռոց մի արձակեց.

— Համայն ծառաներս և սպասաւորներս,

1) Բաթօն զգացած էր որ Մամէն Զինի հետ Սուրկի սյգին զնացած եմ, կարծէր թէ միասին պիտի գտնէ ու խայտառակէր զՄամէն, երբ Զինն չեստաւ. զայն գրգռելու համար երգ տասց:

- Հաւամ լինի ձեզ անհաշիւ երախտիքը հօրս.
 Ձեր դաշոյնները մերկացուցէք դուրս,
 Հազար հարուած համրէք այս ժամուս:
 Միբի հետեորդք դաշոյնները մերկացուցին,
 Որ հարուածի առաջ յօշոտեն Մամէին:
 Ղարաթաժտին, ճագան ու Ռֆան,
 Յանկարծ սաստիկ գրգռուեցան,
 Իբար մօտ հաւաքուելով սպառնացան.
 — Եթէ մին չարժի, ասացին, կտանք սրի բերան:
 Համայն պատուականք, ասացին, զգոյշ կացէք,
 Անկրդով՝ որպէս բարեկամ ձեր տեղը կանգնեցէք.
 Եթէ փոքր ինչ չարժիք, դուք ողջ չէք,
 Եթէ անխոհեմ չարժիք, կեանք չունէք:
 Եթէ արե ու կեանք տեսնել կուզէք,
 Բարեկամութեան կապը պինդ բռնեցէք:
 Մինչև դուք Մամէն ընկնելու լինէք,
 Մենք ձեր հազարը մի անգամէն կսպանենք,
 Ո՛վ կը համարձակի, թող գայառաջ, տեսնենք:
 Թաժտին տեսաւ ազմուկը կը սաստկանար,
 Մամէին մեծ վտանգ մի կսպառնար.
 Շուտով ձեռաց տակէն իւր տուն լուր յղեց,
 Խաթուն Գիւլփէրուն եղածք յայտնեց ¹⁾:
 — Մամէն ու Ջին վտանգի մէջ են, ինչ կանես,
 Շտապէ, մեր յարգելի հիւրի կեանքը փրկես.
 Շնու՝ օրօրոցն ու Բոր և մահաֆ դուրս հանէ,
 Շահնաշին—ապարանքը հրոյ ճարակ արա ու վառէ:
 Մի վայրկեանէն ճարճատիւն ընկաւ Շահնաշին,
 Բոցեր այդ մեծ ապարանքը շրջապատեցին.
 Անմիջապէս հաւար հասաւ ամեն կողմեր,
 — Ինչ կը կանգնիք, Շահնաշինն է կրակ ընկեր:
 Միւր Սևտին յանկարծակի երբ հրգեհը լսեց.
 Ամեն բան մոռացաւ, դէպի Շահնաշին վազեց.
 Մամէն այլ ևս ազատ էր, Ջինը տուն յղեց,
 Ինքն ալ դէպի հրգեհի կողմը շտապեց:
 Տեսաւ Շահնաշին պարսպով պատած.

1) Ոմանք կանեն Ղարաթաժին աղայի տակէն տեսաւ Ջինի ծամերը,
 հետեւեալ որ վստմը մեծ է. ոմանք եւս կանեն թէ ծամերը Մամէն ինքն ցայց
 տուած է Ղարաթաժինի, որով Թաժին ստիպուած է Միբի եւ ամբարիւսը այլ
 կողմ դարձնելու համար իւր նուիրական տունը հրդեհել: Այս ամենը Թաժին լամնն
 տուած է մի միայն հիւրասիրութեամբ անանդութիւնը հասցատուն պահելու համար:

Կատաղի բոցեր զայն են շրջապատած,
Տեսաւ այդ միծ ապարանք հնաւանդ,
Նախնիք թողած էին անգին աւանդ.

Նորա աչքերէն արտասուք վազեց.

Հառաչելով տխուր-տխուր երգեց:

—Ա՛խ Զինէ, գիտեմ, քո տնունը Զին է.

Զգիտեմ ինչու աչքերէս արցունք կը հոսէ,

Արտասուք կը վազէ դառն ու լեզի.

Մեր մեղքէն օր չտեսնէ Բաքոյի Ավանի:

Կրակ ընկել է, սաստիկ կը վառի Շահնաշին,

Մեր մեծ եղբօր Ղարաթաժախինի փռկին,

Նորա չմնաց և ոչ իսկ մի ձեռք անկողին.

Վառուած ու խառնուած է մոխրին:

* *

Միւր և Թաժտին Մամէի վրայ թշնամացան,

Երեք և չորս ամիս իրար հետ դժտած կեցան,

Վճռեցին իրարու տուն երբէք չմտնել.

Նաև իրարու երես չտեսնել. բարև չտար

Մի օր թշնամի մեծ բանակ մի եկաւ.

Յանկարծ Միւրի երկիրն պաշարեց, կայնաւ:

Միւր թև ու թիկունք չունէր որ ելնէր.

Այդ ահեղ բանակի դէմ կռուել կարող լինէր:

—Աստուած տունդ քանդէ, ասաց, Բաքոյի Ավան.

Դու պատճառ եղար, ազդականերս հեռացան.

Արդ, զօրք կգայ, կը գրաւէ,

Դիտես, մեր վիճակը ո՛ր կը հասցնէ,

Գիշեր-ցերեկ կտրուեցաւ Միւրի քունքը,

Նլաւ ինք զինքը, ձգեց Թաժտինի տունը:

—Միւրս, գալդ բարի, յանկարծ այս ինչպէս,

Մառայիդ տունը բարի ուղղդ կսխառ

Թաժտին, սիրելի արեւնակիցս, քաջ ու արի,

Սա քեզ չար արի, իսկ դու ինձ արա՛ւ բարի:

—Միւրս, հրաման արա, ինչ որ դու կտեսս,

Ամեն պատուէրներուդ պատրաստ եմ ես:

Թաժտին, յարգելիս, եթէ զիս կը սիրես,

Բանակին հրամանատար պիտի կարգեմ քեզ.

Որ արիւնաբու թշնամին երկրէս հանես,

Մեր ազդականները զգուսլինելէն ուղտուես:

—Միւրս, կստանամ այդ սլաշտօնը դու որ կասես:

- Մամէի-Ալան հիւրս աւանդ կտամ քեզ,
Մինչև իմ վերադառնալը լաւ կը պահես։
Այնպէս ինձ յանձնես, որպէս յանձնեցի ես։
Հաւաքուեցան հինգ հազար արի քաջ զինուոր,
Թափտին որոց առաջ տնցաւ փառաւոր,
Ղարաթափտին, ճագոն Աֆոն եւ գնացին։
Միրը, Մամէն ու Բաքոյի Ավան մնացին։
Քառ Բաքօն դարձեալ Միրի մօտ գնաց։
— Բան մի կայ, միրս, ես չընդունիմ, ասաց։
— Հա՛, ինչ կայ, ասաց, Բաքոյի Ավան,
Դու մարդոց մէջ ամենաանպիտան։
Կուզէի Մամի արարքը չը մոռանաս։
Այժմ ես արածը ինչ է, հասկանաս։
Այ Ավան, Մամէի արածը զիտեմ ես,
Սակայն նա աւանդ է, յանձնուած մեզ։
— Այո՛, միրս, Մամէն աւանդ է կարևոր,
Պատժելու ճանապարհն է հնարաւոր։
Իրարու հետ սաթրիճ խաղացէք,
Որն որ տարուեցաւ, պատժեցէք։
— Արի՛, սաթրիճ խաղանք, Մամէս։
Որ տարուեցայ տամ քեզ Զինէս,
Իսկ երբ տարի, զիտես, ինչ կանեմ։
Մութ բանտին մէջ կը բանտարկեմ։
Պայման դրին. ելան, պալատ գնացին։
Զինի բռնկի առաջ սաթրիճ խաղացին։
Պայմանը երեք ձեռք էին խօսած,
Մամէն երկու ձեռք էր միրին տարած։
Խարթախ Բաքօն Զինի մօտ վազեց—գնաց։
— Խաթուն Զին, իմ մուծեհն տուր, ասաց։
Միր ու Մամէն սաթրիճ կը խաղան,
Պայման են դրած իսկ քո վերան։
Երկու ձեռք Մամէն Միրին տարած է,
Մէկ ձեռք կը մնայ որ քեզ առնէ։
— Բաքժ, քո բաղդն եմ ապաւինած,
Արդեօք սուտ չէ այդ քո խօսուած։
— Սուտ չէ. Աստուծոյ մարդը վկայ վրան,
Տես, որ տեղ ե ինչպէս կը խաղան։
Զինէն առջի, յետի զգեստը հագաւ,
Ոսկեղէն զկսով զարդարուեցաւ,
Եկաւ, լուսամուտի փայտին յենաւ,

—Դէպի ի՞նչ՝ խաղաղողներուն նայեցաւ:
 Ավանի Բաքօն Միրի առաջը կանգնեց,
 Նորա ակնարկեց, անուշ երգ մի սկսեց:
 Կերևի, Միր, դուք դեռ անփորձ էք.
 Ինչու այդպէս պղզած՝ նստած էք.
 Զէ քաղերու հոտն Կրար եռանդ կը բերեն.
 Եթէ իրենց նստած տեղերը փոփոխեն:
 Մամէն հնաց, Միրի տեղ նստաւ.
 Միր ևս Մամէի տեղ փոխուեցաւ:
 Մամէի երես կ'որձաւ դէպի արևմուտը,
 Ուղղակի Զինէի եղած լուսամուտը,
 Միր Սաթրիի վերայ դարձուցած էր ուշքը,
 Մամէն ուշադիր Զինէին էր յառած իւր աչքը:
 Շուարեցաւ, խաղաղ չկարողացաւ. մնաց.
 Միր նորանից երեք ձեռք տարաւ, ասաց.
 —Մամէ, ևս քեզ տարայ, տանկէս օտարայ.
 Մի ձեռք ևս անել տարայ քո վերայ.
 Քո խօսքով քո տունն աներ դ'որձուցի.
 Քեզ աշխարհի մէջ խայտառակեցի:
 —Համայն ծառաներ, ամաց Միր, երկուք-երեք արէք,
 Մամէի ձեռներ ու ոտներ, բռնեցէք, կապեցէք:
 Հինգ ծառաներ շտապաւ ներկայացան,
 Մամէն բռնեցին, ձգեցին մութ զննան:
 Մամէն երբ գէպի զննան տարան.
 Մի անգամ ևս նայեցաւ Զինի վերան.
 Ասաց.—Դու ինչ կ'ասես, եթէ ուն Զին,
 Թշուառ Մամէն կորուս իւր հոգին:
 —Ինչ միտի անեմ, ասաց, նսկէ գ'ուրս,
 Հողեր պիտի թափեմ քիմ ևս գլխուն:
 Զինէն յանկարծ խեղճի եկաւ, մտածեց
 Երբ Մամէի մեծ ցաւ տեսաւ. կրկնեց
 Քաջալերեց, երկու խօսք խօսեցաւ.
 Տակն ու վերայ եղաւ, խիստ յովուեցաւ.
 —Մամէս, ինկի հող դու միջաչեր,
 Կը հսկեմ զքեզ ցորեկ և գիշեր:
 Մամէն մտուցին բանալը նեղ և մութ.
 Բանտապետներն կը չարչարէին ձեռքով:
 Զինէն երեք ականահատ բերել տուեց.
 —Դադտնապահութեան մէջ ինչպէս էք.
 Ասացին-այնպէս՝ ինչպէս որ կուզէք.

- Ահա, անայ. ձեզի տես ոսկի, առէք.
 Ձեզանի անկէն իմ սենեակս ական բոցէք:
 Ականահատները ներքնուղի մի բացին.
 Խաթուն Ձինի սենեակէն դուրս հանեցին:
 Երկու սիրելիներ իրար տեսան.
 Իրարու հետ դարձեալ աւրախացան.
 Այսպէս իրարու հետ կեանք վարեցին,
 Դառն ժամերն ուրախ անցուցին:
 Քսու Բաքօն մի օր կը հարցնէ,
 —Ձին, սիրելի դուստր իմ Ձին.
 Գիտես, քնշ կանէ Խաթուն Ձին.
 Մի անգամ իմացիր, դուստր իմ Ձին:
 —Անկողին փռած՝ միշտ վրան է նստած.
 Նա բան գործ արած է շարունակ լաց,
 Երեկոյին երբ ճրագ վառել պիտի սկսէ.
 Շրջացէք, այլ նա ձեզի գործ չկայ, կասէ:
 Քսու Բաքօն դայս խօսքը որ լսեց, զգաց.
 —Այս վարմունքի ներքե մի բան կայ, ասաց.
 Երկու երեք անգամ հարցուց, փորձեց.
 Ուղղակի միւրի մօտ շտապեց, յայտնեց:
 —Միւս, ասաց. դու այդ որչափ անհոգ ես,
 Ձին ու Մամ իրենց պիտուն ազատ կը փողես:
 —Այ Բաքօ, դու խաբարախ ու քեռես.
 Ինչ գիտես, անտարբեր, անհոգ եմ ես:
 —Միւս, երբ կը ծեղանա, չունիմ ինչ ասելու,
 Որոց նիւթները մի առ մի քեզ յայտնելու:
 —Առտուած կը քրտես. այլ բան չեմ տես,
 Ասա, քեզու վասնես զո՞ւ ես անտարբեր:
 Դարձեալ Եղեղութիւնն է քո սողկան,
 Ականահատներ բերած՝ բացած է ազան,
 Մամ ու Ձին իրար հետ կը տեսնուեն,
 Գիշեր ու ցերեկ իրարու մօտ կը քնեն:
 —Բաքօյի առան, չհաւատամ քո խօսքին.
 Կարելի է այդչափ բան գործեն միասին:
 —Ձեռք երկաթի է, հրամայէ, դեմք,
 Մեր աչքով որոց արարքները տեսնաւք:
 Միւր ու Քաքօն երկսով երան նկատ,
 Ձին անկողնի վերան նստած տեսու:
 Խաթուն Ձին երբ փութ հայրը տեսու,
 Վեր. փռ'աւ, ոտի վրայ կանգնեցաւ.

Նա չէր գիտէր Բաքօն քառութիւն արած,
Գաղտնիքը իւր հօրն է յայտարարած:

— Միւս, ասաց Բաքօ, ձեռքդ երկարացուր,
Զինի անկողինը մի կողմ բարձրացուր.

Պիտի տեսնես զարմանալի տեսարան,
Մամ ու Զինի գործած գաղտնի դարան:
Զինի գոյնը խկոյն հեթ փոխուեցաւ,
Երկիւղէն ու ամօթէն ուշագնաց եղաւ:

— Զին, ասաց Միր, այս ինչ տեսարան՝

Մեր պատիւ ու տուն արիւր դու վեցամ:
Զինէի սիրտ կը գողար, լեզուն բռնուած էր,
Խելաթափ եղած չէր գիտէր, ինչ էր կը խօսէր:

— Բաքօ, ասաց Միր, ասա՛, սորա ինչ անեմ,
Ի՞նչուսորս ինչ տեսակ տանջանքի մատնեմ:

— Աստուծոյ ու մօր պատուոյն ներէ Զինէին,

Իսկ քարքարօտ ու խոչնդոտ բանտը ձգէ Մամէին:

Միր շորս ծառայ կանչեց, իր մօտ բերեց,

— Մամէն բռնէք, ոտէք, հրաման արձակեց,
Տարէք, ասաց, մութ խոր հորի մէջ ձգեցէք,

* *

Մամէն տարի և կէս այնտեղ կեցաւ,

Շատ չարչարանք քաշեց, շատ նեղացաւ:

Երեք տարի Թաժտինի զօրքերը կռուեցան,

Փառաւոր յաղթութեամբ յետ դարձան, եկան:

— Վուզան, աւետեցին, Թաժտին, ձագան, Աֆան,

Փառքով ու պատուով տեղս պիտի երևան:

Միր հրբ լսեց՝ շուարեցաւ, մնաց,

Բաքօյի Աւան բերիլ տուաւ, ասաց.

— Ա՛յ անիրաւ, դուքսու Բաքօյի Աւան,

Քեզ պիտի գլխատեմ, տամ սրի բերան.

Այժմ ինչ պատասխանեմ Թաժտինին,

Ինչ կիրպ յայտնեմ արարքը Մամէին:

— Միրս, ներէ, ես շատ խեղճ մարդ եմ,

Բո՛ղ դէմ երբէք յանցանք գործած չեմ:

— Բաքօ, պէտք է հնար ու ճար գտնես,

Որ անհաշիւ արած մեղքերդ քաւես:

Բաքօյի Աւան վաղելով Զինի մօտ գնաց,

Հեպտով՝ ծիծաղելով քաղցր-քաղցր ասաց.

— Խաթուն Զին, աւետիս ունեմ կարևոր,

Մտմէին հետ պիտի պսակուիք այս օր:
 Քեզ հրաման է, արձակէ ինչպէս կուզես,
 Մի վայրկեան չուտ Մամէն զնդանէն հանես:
 Յուսահատ Ձինէն երբ զայս լսեց,
 Հառաչանք արձակեց ու արտասուեց.
 Ասաց.—Աւերակ դառնայ հօրս տունը,
 Որ Մամէն պիտի ազատուի կնոջ ձեռքովը.
 Կորսուի հօրս այնչափ անուն ու ռան.
 Որ նա լսեց Բաքօ կոչուած քսու շան,
 Ձինէն աճապարեց, ոտկի կանգնեց,
 Քառասուն աղախինները հետը բերեց,
 Իր խմբով գնաց դէպի զնդանի գլուխ,
 Երգեց տխուր արտասուեց արտաբուռիս.
 —Մամէս, եկած եմ քեզ պիտի թողեմ,
 Քո դառն տանջանքներէդ կազատեմ:
 Ասաց.—Ա՛խ սիրելիդ իմ Խաթուն Ձին,
 Ինչո՞ւ չարաչար կը տանջես իմ հոգին.
 Դու եկած չես թշուառիս ազատելու,
 Այլ դառն չարչարանքով զիս սպանելու:
 Միջոց չունեմ չարժեղու ինչպէս մեռած,
 Խնդրեմ, մի քիչ անուշ-անուշ հրդեհ,
 Մեռած ոսկերքս, հոգիս կենդանացնես,
 Տրբիտոզ հոգիս ոսկորներէս ազատես:
 Դու, Ձինէս, եկած չես զիս ազատելու,
 Այլ խոր չարչարանքով զիս սպաննելու:
 Քառասուն աղախիններ չունան ձգեցին,
 Մամէն քաշեցին, դուրս զնդանէն հանեցին:
 Նա աչք դարձուց, Ձինէն տեսաւ, հառաչեց
 Քթէն կաթիլ մի արիւն վայր կաթեց,
 Արեան հետ հոգին բերնէն դուրս թուաւ,
 Սիրուն տեւքով դետնի վրայ տարածուեցաւ:
 Ձինէն երբ տեսաւ Մամէն մեռած,
 Կսկծաց ու լացաւ սարսափով պատած.
 Ձեռ ձգեց, ծամերն արմատէն փեթտեց,
 Հառաչելով նորա վերան մեղմ երգեց.
 —«Ես կը կանչեմ այն Աստուածը,
 Արեգիի ու խտավայրի մեծ սուրբը,
 Մամէն մեռաւ առաւօտեան ժամուն,
 Ես չը հասնեմ հրեկոյեան սլահուն:

Աստուծոյ Բեյարի սուրբին կը կանչեմ,
Որ ես ևս Մամէի հետ գերեզման մտնեմ:

Կայլականքն քրտինքն է գոհար,
Մամէս մեռաւ անմեղ զւարդար:

Մեռաւ նա կէսաւուր, պահուհի,
Սա չը հասնեմ երեկոյեան ժամունի:

Միւր տեսաւ զօրքերը վերադարձան,
Ղարաթափուն, եզրաքններն ևս եկան:

Միւր Թափունի երկեղէն պարսափած,
Ավանի Բաքային երկու խօսք ապաց:

—Տունդ աւերի, չուն Բաքո, փախնէնք,
Կանանցը մտնէնք, մեր գլուխ պահէնք:
Նրկաթեայ դռները կապանքներով փակէնք,
Գոցենք, չուտ արա, մեր վերայ ամրացնենք:

* *

Ղարաթափուն լսեց ինչ էր պատահած,
Մնկներուն հարուածեց, մեծ ցաւով սասաց:

—Միւրն ու Բաքոն ուր պիտի փախնին,

Մկան ծակը մտնեն, չպիտի ազատին:

Միւրն ու Բաքոն Բերդ ապաւինեցան,

Կանացի դռնադուր պատասպարուեցան:

Նրեք եղբայրներ բերդը շրջապատեցին,

Յարձակում գործեցին, պարիսպը քանդեցին:

Միւր ներքնաբերդն էր մտած, ամրացած՝

Նրկաթեայ դռներն էր փակած, կղպած:

Տեսաւ փախնող հետզհետէ կը մօտենար:

Իրեն ու գերդաստանին մօտ կապառնար:

Աղպչեց պատուաւոր ժողովականներէն,

Որ Ղարա Թափունէն ներում խնդրեն:

Որչափ դատաւոր, դիմպետ կար, դիմաւորեցին,

Թափունի առաջ ելան, ներում խնդրեցին:

Թափուն ներեց եկող պատգամաւորներուն,

Նրկրի մէջ գտնուող մեծամեծներուն:

Ասաց.—Ձեր խնդիրքը ընդունուած է, զնացէք,

Մամէիս ու Ձինէիս ետեւն մարդ ճամբեցէք,

Ուսերու վերայ բարձէք, գերեզմանի գլուխ բերէք:

Նրկուսի գերեզմանը մի տևի փորեցէք,

Նրկու սիրահարներու կունակը իրար դարձուցէք,

Դրախտի հորան ու փեսան հողով ծածկեցէք:

* *

- Ութ օր անցաւ, Թափտին ասաց.
 — Գնանք, տեսնեմք, ինչ կն եղած.
 Կռնակնիքն թէ երեսներն են իրար տուած,
 Կրկախառնած են թէ իրար թողած:
 Բաքօն լսեց, գիշերով վեր կացաւ,
 Ուղղակի գնաց, գերեզմանը բացաւ,
 Տեսաւ երկու սիրելիներ մուշ-մուշ,
 Կարծես քնած են անուշ-անուշ:
 Տեսաւ երես առ երես են դարձուցած,
 Կայլակնաձև քրտինքի մէջ են ընկղմած,
 Ուրախ-ուրախ Բաքօն հասաւ Թափտինի,
 Ասաց.— Թափտին, իմ աւետիս քեզի,
 Մամ ու Զին ողջ, առողջ իրար են դարձած,
 Ոլոռ-ոլոռ քրտանց մէջ են ընկղմած:
 Առաւօտ վաղ քնէ զարթեցան, ելան
 Ճանապարհ ընկան, գնացին գերեզման.
 Բաքօն ևս իրենց հետ վերուցին, բերին.
 Գերեզմանը բացին, նորա ասացին.
 — Ա՛յ անիրաւ, Բաքօյի Ավան,
 Դու վատարարոյ սուտասան,
 Ո՛ւր են Մամէն ու Զինէն,
 Զէ, կասէիր թէ ողջ են:
 Բաքօն դէպի գերեզմանը կեռաւ որ շոշափէր,
 Թափտին թրի երախակալը բռնած կը պահէր.
 Թուրը յանկարծ մերկացուց, ուժով շարժեց,
 Բաքօյի վրին մի սաստիկ հարուած տուեց:
 Իսկոյն գլուխն այս, մարմինն այն կողմ ընկաւ
 Հառաչեց, թպրտաց, շանսատակ եղաւ:
 Թափտինի թուրը զայն քսութենէ պրծուց.
 Բաքօյի աւանի հողին դժոխքը ուրախացուց:
 Բաքօյի վզէն մի կաթիլ արիւն ցատկեց,
 Երկու սիրելիներու մէջտեղ կաթնց,
 Այդ արիւնը չիչխան փուշ դարձաւ,
 Երկու ողորմածներու մէջ բուսաւ.
 Ողորմած հագիներն երկու վարդ դարձան,
 Երկու կողմէն բուսան, վեր բարձրացան:
 Կանաչեցան, բոլոր ու բողբոջ արձակեցին,
 Ճիւղեր տարածեցին, արին որ իրար փաթաթուին.
 Իսկ չիչխանը—այն անպիտան փուշ,
 Զթողեց զիրար փարին, գրկին անուշ:

Բարձրացաւ երկուսի մէջ, բաժանեց.
 Երկու սիրականներ իրար կարօտ թողեց:
 Այն չիչխանները թոյլ չեն տար իրար հասնին,
 Յյաւիտեան ենթարկուած են այդ վիճակին:
 Ամեն տարի կանին, կը զօրանան,
 Զիչխան փուշն արգեւք կը դառնայ:
 Հարսն ու փեսան դրախտ գնացին,
 Քսու Բաքօն դժոխքի կրակի մէջ վառի,
 Նորա մարմինը գերեզմանի մէջ չդադարի:

22

ԵԶՏԻ ԴԵՐՎԻՃԻ ԱՎԴԻ*

Ավտի աղի տղեն կըլլի Դերվիշ. Շատգըհանցի ազգից կըլլի: Դերվիշի աչքը կընկնի Զօր Թեմիր փաշի աղջկան, աղջիկն էլ ընդրա կը սիրէ:

Զօր Թեմիր փաշի տան մէ դօմսիմ կըլլի, կասայ.— Էդի մէ Սզտի ըլլի, դու մէ միւսլիւման ըլլիս. էն էլ Զօր Թեմիր փաշէն. քու լըլըեք ինչպէս կը տանէ որ Սզտու լամկու աչք ընկնի քու աղջկայ վրէն:

— Ըպա ինչիս անիւմ, ըսդըրա գլօխ ինչ օյիմ խանիւմ. ասաց փաշէն:

— Ըսդըրա սըպանել տո՛ւր, դու փաւայ իս, էնի եզտի ա:

— Ըսդըրա շատ ղոչաղութեն կ'ասեն. ինչիս ունենք:

— Ղանչայ, խարցըրայ, քանի մարդի պարա ղոչաղութեն ունի.

Զօր Թեմիր փաշէն կը ղանչայ, բերայ ուր դիւան. պատիւ կանէ. կը խարցնէ.— Գինաս, ընչի հմ կանչիր.— Փաշէն սաղ ըլլի, ես քու ղոլլուխին էկեր էմ:— Օղորթն ոսա. դու քանի մարդի խեւ կանաս կուիւ անիս:— Է՛, ինչ հպարտութեն անեմ. ես էլ մէ մարդ էմ:

— Զէ, դու ըլլիս, իմ խաց, օղորթն ոսա:

— Ի՛նչ չիւնֆի խաց ասիր, Աստուծոյ իղնով էրկու խարիր ձիաւոր ըլլնի, իմ առջև մէ ճանճի նման ա, ըսկի չի գինամ ինչ ա:

Փաշէն ըսդըրա պատիւ էրաց. խարցըրեց.— Դերվիշի Ավտի,

* Պատմած է Մամազին պատմող Օնքաւի Եզսի Միոն:

եփ պտի էթաս տուն:—Աստուած որ յաջողայ, փաշէն իմ բոլորս ապա տայ. լուսուն կերթամ:—Քեզի իզին ա, գնա:

Զօր Թեմիր փաշէն քասարիֆ կանէ. խինդ խարիր ձիաւոր խըլուսուն կողորկէ, կասայ.—Գացէք, 'Իերվիշի Ավտուն ապանէք:

'Իերվիշի Ավտուն էրկու ձիաւոր կըլլի, ինքն էլ բանից խապար չունի. կը խենի, կերթայ, խինդ խարիր ձիաւորի բուստ կգայ, որ Ղարադաղայ սար պահուած էն: Դերվիշի Ավտին խասու կրէ կաւկաւէն. ձիաւորտանք էլան առջևը, կռիւ արին: Էրկու քարաձէն իրար վրայ կրակ թափին: 'Իերվիշի Ավտու նօսաբնը փախան. էդի դանչեց ընդոնց.—«Մըրըն հայեա, բուա գօ ուան նեա»։ (մեռնիլ կալ, փախնիլ չկայ)։ Դերվիշի Ավտին Աստուած դանչեց, ընկաւ մէջնհըր. էս տեղէն ջարդեց, էն տեղէն էլաւ դուս. էն տեղից ջարդեց, էս տեղ էլաւ դուս. էն տեղից ջարդեց. էն մէկէլ տեղից էլաւ դուս. քամամ երեք խարիր խոզի ջարդեց չուր իրիկուան գախին: Էրկու խարիր խոզին փախան, կայնան, ջուղաբ տուեցին.—Մենք Թեմիր փաշի մարդիկն ենք. ախր մեզի ջարդեցիր. էս նամուս քեզի բօլ ա, մնացողն բաւայ:

—Բախեցի Աստուածուն, դը, գնացէք, ձեր փաշին խապար տաւէք, իմացէք որ աշխարք էդպէսդ մարդ էլ կայ:

Ընդոնք յօրդում արեցին որ էլ կռիւ չանէն, ինքն էլ յօրդում արաց: Ըսդըրան արխային էցգեցին, էտեից զարկեցին, սըպանեցին:

Զուաբ տարան, գլուխ լէ առան, տարան Զօր Թեմիր փաշին. էլած ջարդը ասացին: Թեմիր փաշի աղջիկն Մէյրան, լսեց Դերվիշի Ավտու սըպանուիլը. ինչ դար գուսկ, ոսկի, արծաթ կայ, կը կըտուայ, կը թափայ, սև շոր կը խագնի. կուլայ ու խաղ կասայ: Աղջկայ խէր մարդ կորողկի մօտ, կասայ.—'Իու ինչու էդենց կանես, էդի մէ Եգտի լամուկ էր. մեր նամուս ափսոս էլի մեզի էսքան մարդ սըպանեց, ափսոս չես գալըմ. ընդոր էս ափսոս գալըմ: Մէյրան չուր էն վախս չէր գիտում սըպանուած ա, որ հաստատուաւ, խելքը թուցրեց:

Փաշի ճկեաւն էր, էսի որ տեսաւ, չոքերուն զարկեց.—Վայ վաւելեր, ես չգինէնք, ասաց. որ իմ աղջիկ էդքան սիրով էր. էդպէսդ կտրիճ սըպանել արժան չէր, էդոր դօշաղսլեթեն մէ երկրի բարա էր:

Մարդ օրողկեց աղջկայ կուշտ, ասաց.—Արի, ծուռ-ծուռ մեղնի, մարդ ա, սըպանուեր գացեր ա:

—Խինդ խազար մարդ էղնի, ընձի պէտք չէ, ուղիս չերևար, ասաց Մէյրան:

Ծուաւ, գլուխը խելք չի մնաց, խօր խեա առաջ չէր խօսար.

մկայ կը իջնայ, շատ դախ մունջ-անխօս կենայ. էս գախուն կընկնի խաղ ասել.

— Զուլանե, իօջ Զուլանե.

Խոռե խաբար բրկեա գրե Գեաւ-
գայանե

Ասոյ հայեա դոնգդեհ մահ ա.

Ըծ շարդեան շուրհեան խալի մա բեա.

Բըլա սոնդե մերեա բեա բրբեա.

Բըլա քեա սեա մեամբե մըն շահ-
նաբեա.

Գեոշդեա պագեմեք չը մըն հեարամ
բեա.

Կեազեկի խո եկ ըռաշ, եակը սը-
պի վակըրմ, դիգ բը սախնըմ.

Չօւ մեա դիւան ե, դիւանե քըծի,
Խոռե խաբար կըս դիւանե բաւե մըն

Մըսիմեա դանվեա սեա ակըրեա
դարաւ.

Թըլի, բեմե եա Մեյրեանի դըքեա-
լըծի մարմուտ աղի.

Ղանվեա բեմըյա սեա արայեա
Բասրայեա.

Էազը հառմ, քեդեկի քեքըմ.

Սեաջ ու սի գեոը ըծ սեարի խո
ծըկըմ

Հեաշ դեհ կեարի սաբուն ե արախդի

Ժը վոշարն Հեամնայի, Հեագգայի
ծը քազարե

Աքա հըլիմըմ սեա ժըարե քիւրայե

Ճըարըմըն մը անիգ կեա, սաբուն
ծը մըն խաւս բու

Ջաւե մըն մեահուգ բու, արա բը
քեյմա դիւ մըն նա բու.

Բըռակ մեալի մեա շեխան ու փի-
րան.

Ջուլանէն հիանալի վայր է,

Աստուած աւեր դարձնէ մեծ

բլուրը.

Տարի որ կայ, տառնեքերու ամիս է.

Գողէն ու աւազակէն երբէք պա-
կաս չէ.

Թող առաջի մարդոց երդում
լինի.

Թող մէկը իմ ստինքներու վրայ
չուրախանայ,

Արու ոչխարի միտը իմ համար
արգելուած լինի.

Իմ ծամերու մէկ սպիտակ, մէկ
սև հիւսեմ, աղջիկ մեամ.

Գնացի ատենանը, ատենանը լիք.
Աստուած քանդէ իմ հօր ա-

տենանը

Սուրճի ամանը կրակի վրայէն
վերցուց,

Մէյրամի ձեռք ու եղունգ կը
նմանի ինչպէս մերդէ մոմ

Սուրճը Թափեցաւ Բասրայի ա-
բայի վրայ.

Ես էըթմա, մի վարձկան վարձեմ
Հարիւր հոստուն ոսկի էլ իմ

զլիւէն կտրեմ.

Տասնը ութը կտոր ըռադի օճառ.
(գնեմ.)

Համայի, Հադայի երկրի չու-
կաներէն

Աբան կը տանեմ Նիւրատի ական
վրայ.

Նիւրատ վերջացաւ ես ձանձրա-
ցայ. օճարն ալ ինձմէ վերջացաւ.

Աչքերս ալ խաւարեց, արան իմ
սրտի ուզածի պէս չէղաւ.

Մեր տան դէմ մի խումբ չէյլա
ու փրեր՝

Դամիյէ կրէ Կաւկաս շատ թիւս
Սեպա խաթրէ

Էազը հետում սեւ զինէ վառ
Ճաղդըրամ:

Բիրայէ մըն հեայնս քաւ մըրնէ

Բուհարէ չաղա դարձաթիւնէ,
Խանը մանը Դերվիշի Ավօի կէն ֆէ-
թիւնէ,

Կալա քաւէկի մը հեայնս քաւ
չալըղիւնէ.

Հեաժը կօղէ ափէ մըն հեայնս
քաւ կըրքընէ,

Դոնգդէ քըզմանէ մըն հեայնս ան-
յի քըւար խանաղանդընի

Դէս վարէ մայի վըն զը ֆաւի
մայի Դերվիշի Ավօի.

Համոյ ժը խըշէ սէւար բուլէ զընէ:

Դաւիշու մըն մա լը մալա, մը
մա մերա:

Մայ քաթիյէ քարէ մըն քաւ կըրն,
փաւս սուքի հասրէ մերա.

Դէս վա վոյլէ, վայլէ Դերվիշի Ավօի,
Հասրի մալա քաւէ մըն մէյնվանի

չաւէ:
Էազի մաւս կոնէ յարդեն ըսօի
օր կէարեան

Մընի զըղիկի մա օր յայըղի Դեր-
վիշի Ավօի:

Մընի դանի քըրննի, սէւար դէս
կէսվա:

Դընց մեծ բլուրի հօրի բերան

Սա պիտի էլթամ այն խեղճե-
րու հաւաքի վրայ

Սըրայը ունիմ, մեռնելու ա-
ռաջ է.

Գարուն զուրս գալու ժամանակ
Տէրվիշի Ավտու աներ լու ըն-
կած է.

Մերունի հայր ունիմ, լուացու-
լու զուրն է.

Սօթ հօրեգըր տղայ ունիմ
բունուելու զուրն է.

Տասներկու ազգական ունիմ
բերած են խեղդելու առաջ.

Ինչ ապեն որ իմ աչք կառնէ
Դարվիշի Ավտուն,

Ամեն ալ անուշ է ալխաթը
երեսի վրայ:

Իմ գալթիլը տանը չէր, ինչ վարդ
չէր,

Իմ հօր տան իրեղեններ բար-
ձան մի խումբ որ ձիերու վրայ:

Սկաւ իմ հօր տուն գիշերուայ
հիւրը.

Սա տառնըրուս սիւնի վրանի
տակ ման կգայի.

Սա ոչինչ չկարողացայ գտնել
Դերվիշի Ավտուն արժան.

Սա զրի բըրնն, վրէն ալ կա-
բաւ:

* Սոյն Դարվիշի Ավօին աւելի ընդարձակ երգեր ունի, պատմող եզրի Միսն չէր յիշէր: Քրդական վէպերն ուր մեծաւ մասամբ իրական անցքեր են, շատեր նշանակաւ կտարաւած են. եւ անհաշիւ են, որպէս մեր հեփաթներն: Սի-
յաթէնօն, Դերվիշի Ավօին, Մամէն, Քուլլը ու Կեառօն, եւն. եւն. ցոյց կ'օան
ասողներ թէ կատարուած բանիւ են. Մամէի անցքը շատ սրտանկիւ է: Սրտանի
պանդիսուրենն վերջ տուն կը դառնայ, կէս գիշերին չուգէր մօրը զարթեցնել.
կը ֆէթ կ'օան ծոց, մայրը ընդ արեւոյթսին կը տեսնէ հարսի ծոց մէկը ֆմեր է,
իւ որդուն տէր կառնէ, կարգ մը խորհրդակցութենէ վերջ կը միտ տղու սիրտ
երբ կ'իմանայ տղան է. կսկսի արամարմագ երգ ասել:

ՍԵՒԱՅԱԶԷ՛

Հեարե դայե մընէ, իշու խաւնակե
խոժի դիքու, խոզի մընէ քըզաթիա:

Ռեյա քաժառէ Թլըսխամսէ վըյ յը
ֆնյա:

—Հեարե շաճ, խաւնա օայե դիքի,
Հմ խաւնա օայա.

Իսայ սաօ սի սայ աւրե մընէ յույա:

Հե մընէ նազէ քաժառէ Թլըսխամսէ
նա քիսքիյա.

Հեարե շաճ, դայե օկա եվարե
մահաժ նա խոնդիյա:

Կօրս շէյքանէ հարիյա՝ օկա ֆեանիյա:

—Հեարե դայե մընէ, իշու հաքայ
Պաշէ նիվա շաւէ ըռուըշղըմայ,
Մընէ սէ ֆըլամա մըսհաւ օէ խո
խոնդայա:

Մընէ սհաօ սի շաւան նաւէ խո-
օէյէ խո հըլդայա.

էազէ պաշէ ֆաթըմա նսվա չի ու
նըվիհէ խո ռազամայ.

—Հեարե դայե, հաիւար օիւ քա-
վար նմկի,

Բընէու գոսթիֆէ խովա գոհըռայա:

—Ա՛յ մայրիկս, այս գիշեր ինձ
համար երազ եմ տեսած,
երանի թէ ես իմանայի,

Թլըսխամսէ քաղաքի ճանա-
պարհը որ տեղն է:

—Ա՛յ որդիս, այդ երազը որ դու
տեսած ես, քո երազը չէ.

Այս տարի հարիւր երեսուն
տարի իմ կեանքս անցած է,

Դեռ Թլըսխամսէ քաղաքի ա-
նուն լսած չեմ:

—Ով տղայ, կարելի է երեկոյին
սուրբ գիրք չես կարդացած.

Կոյր սառանան եկած՝ քո վը-
րան ծիծաղած է:

—Ով իմ մայրիկ, մինչ այս գիշեր,
կէս գիշերուն դէմ նստեր եմ,

Սո երեք դուռի մըսհաւ կար-
դացած եմ,

Սո հարիւր երեսուն անգամ Աս-
տուծոյ անուն տուած եմ.

Սո վերջը ընկայ տեղաշուրերիս
մէջ ու քնեցայ.

Այ մայրիկ, եթէ դու չես հա-
ւատար,

Նայիր, մասնիքս փոխած եմ:

՝) Պատմած եւ երգած է Ազիզ Թումասեան, Մոկաց կարկրանց գիւղը
ծնած, Մէհմեթըմայ գաւառի Շամեադին գիւղը մեծացած. 28 տարեկան է. 6
տարի է Ռուսաստան կապրի. Վան ունի երկու ֆայր, մի եղբայր, որ Գալաց
կերթան: Ազիզ ֆրդերէն շաօ լաւ գիտէր. աղոթ համար ներկայ վէպս քէ լաւ գրի
առած եմ եւ քէ լաւ քարզմանած իր օգնութեամբ:

Էս խեղճին ձին քչեց դուս, մէկ խուրճին օսկի թալեց ձիու
թարկ, թարկա-դընեա էլաւ, գնաց: Գնաց-գնաց պատահաւ մէկ խո-
վըվու. կը տեսնայ էդ խովըվու կըլլըխ, խագուստներ շաա մաքուր,
ազնուական շորերով, մի խրեղէն ձի տակ, չօպանութեն կանի. էդի
կիչկայ, կը շուարի, կը մտածի, կասի. Վսոր թաքաւորական խա-
գուստ-կապուստ, զարդարանք դոր, իսոր չօպանութեն դոր. մէկ
խաղ քցեմ, տըսնանք ինչ մարդ ի, հախ ինչ ի:

—Գօ, հեարե շրվանօ, շրվանօ,
բեար ուամ միանօ,
Բըորի կափորիյէ սեա չը մըլանօ.

Խոզի մընէ ըրզանիյա նափա վի
պեազի չի հախք օայօ:

—Հեարե սուարօ, սուարե, ո բը
բընէ:

Հակեար օիւ պըրս դըխի, իրնէն դա-
փորիյէ մըն համու իսե մըն ա,
Հակեար օիւ պըրս դըխի, ոսոկ սեա
սի դուռնիչ մաւրածէ մըն ա.

Հեարե սուարօ, հակեար օիւ պըրս
դըխի, նափա վի պեազի դեաք
գորնէ կարեաք մն եմըմի.

Ռոսկ դանափի Սեւահաչի բարիափան
սե փիյէ բերիյէ, բեասեա
մըն հեաթ բաւէ մընէ:

Ձիաւոր կը մտածի, կը մտածի, կը տիսնայ, մի գետ կուգեայ.
կասի.

—Հարե շրվանօ, նափ վի ձեամի
նափ չի ա:

—Հեարե սուարօ, հակեար օիւ պըրս
դըխի, նափ ոսոք իրօ ոսոք ինիյա,
Նափ վի ձեամի ձեամի Թըրսխամեա,
Իրօ Սեւահաչի բը քարիափա սե սեար
ձեամի Թըրսխամեա, գեաշօ
ու սեյրանա:

Էդի կը կայնի, կը տիսնայ Սեւահաչէն իրան քարիներով էկաւ
գետի վըէն Բեմ էնելու: Ձիաւոր էն գետի խաղ մը կը թալի.

—Հեարե իմա բեար բը իմա,
Ջարիյէ Սեւահաչի սեմ, բեաւ փոռ
սըպլնէա:

Ասաց.—Այ հովիւ, հովիւ, այդ
մազիներու առաջ,
Մուշտակ ու կափութդ այդ ու-
սերուդ վրայ,

Երանի ես գիտնայի, այդ ոչխարի
մէջ քո իրաւունքը ինչ էր:

—Այ ձիաւոր, մենակ ձիաւոր,

Եթէ դու կը հարցնես, հազուստս,
դափութա բոլորը քսակէս է.

Եթէ դու կը հարցնես, օրական
180 դուռուց իմ ծախքն է.

Այ ձիաւոր, եթէ կը հարցնես,
այդ ոչխարի մէջ մի ուլի
ականջն էլ իմը չէ.

Օրը մի անգամ Սեւահաչէն իրեն
աղախիններով կգայ բէրը. բա-
ւական է ինչ, իմ եօթ հօրը:

—Այ հովիւ, այս գետի անունն
ինչ է:

Այ ձիաւոր, եթէ դու կհարցնես,
այս առաւր անուն ուրբաթ է.
Գետի անուն Թըրսխամէ գետ է.
Այսօր Սեւահաչէն աղախիններով
կըգայ Թըրսխամէ գետի վը-
րայ գըօսնելու:

Այ մարդ, մարդի գիմաց,
Սեւահաչի աղախինները բոլորը
սպիտակ վարսով են.

Սեւահայրէն մի վոնարս, իսկուսն ան-
 զն անտ իրդան Կնա իմեան:
 — Հեարե սուտեմ, ճեանե թըն-
 խամեկ վոնի ճե իմեմա իմեմա:
 Դն եիւ վոնարս իմեմա իմեմա
 ճեան իմեմա մեմա իմեմա:
 Բեասաֆի մեմա իմեմա, բեան իմեմա
 բեան իմեմա:

Սեւահայրէ, գոն արի, մի թաս
 ջուր տուր, ես ծանաւ եմ:
 — Այ ձիւնոր, թընխամախ գեանը
 կըգայ լիք-լիք:
 Գոն արի, քո բեան մեմա իմեմա
 ջուրը, ինչպէս մեմա որ ձեռն:
 Ոչ ոք քեզի ոչ քո Կոն Թա-
 ուն չէ:

Եդ որ ընկնա տուայ, Միրզա Մէհմէտ ասաց. — Աստուած իմ
 տուն աւիրայ. իմ տուն, իմ տեղ, իմ էլած, չէլած թողեցի, իմ էր-
 կիր ընկնայ աղջիկ էլիկան: Վոյա, էն աղջիկ ընձի հարկաւոր չի:
 Զիտ գլուխ կը դարձուցի, հե ուր խօր էրկիր գայ: Աղջիկն կի-
 րիչկայ ձիւնորի մասն, մատնիք մատ կը ճանաչի, էն գեան խաղ
 կը թալի:

— Հեարե սուտեմ, սուտեմ բոգ ա,
 Տիւ խոտ գրգի, սիւ խոտ գրգի:

— Այ ձիւնոր, բոգ ձիւնոր,
 Դիտ Աստուած կը սիրես, Աս-
 տուած կը ճանաչես,

Դիգիմա բոգ չա ուս վոսայ.

Բոգի ստեղծ մէկ մը բունէ,

Էազե բասաֆի ալմա սար բը դարս
 ուսարե ալ բը դարս:

Սա մի թաս սառը ջուր աջ ձեռ-
 քով տամ,

Բը դարս ճեանք բը ճեանք
 իմամար բեասա:

Ձախ ձեռքով քեզ համար բարե
 բունեմ:

Միրզա Մէհմէտ տեսաւ աղջիկ խաղ ասելէն ընկեաւ քեանակ,
 ասաց. — Նալլէք գայ էսոր, կայնեմ, տեսնամ ինչ կասայ:

Կայնի, կը խամի, ջուր կուտայ: Որ ջուր կը խմի կասի:

— Սա քեզի համար էկայ, գոն ինչ կասես:

Էս խոտ էդի կասի. — Տեսնեմ, Միր Մահմուտէ Միրի Բանա.
 գան էս վեց տարի կայ որ իմ խօր խովընթուն կանի. մեանք է
 էրկու տարի որ ժամանակ քրմի. իսկ իմ խեթա ինչ կասի. ինչ մարդ
 որ մի արչին կայթանէ Համուտի բերէ, Սեւահայրէ կըտամ ընդդրան.
 առ քեզ խինգ զուռուռ, գնա, գնա բեր, որ ընձի տանես:

— Այ տեսնեմ չէլած, կասի. իմ խովընթին լիք ոսկի է, ինչ անեմ
 խինգ զուռուռ:

Ասաց. — Ահ, որ իմ խօսք տեղ բունէ:

Առաւ, քեզ ջիբին, ասաց. — Ո՞ր երկիր էրթամ:

— Ասում ին Մուխուր Զէմինայ քաղաք կայ, չըմ գիտեմ, անում ին:

Առաւ, բարկը-դրնեայ էլաւ, քեզ իր ձին, գնաց. Կնա մի
 քաղաք գոն էլաւ. տեսաւ էնտեղ լիք միլլաթ էն, գնաց մեթուանի
 մեթուան կայնաւ, մզնախ զարկեց գետին, ձիւն իմեմա իմեմա
 թեք ընկաւ, մտածեց ուր խամար: Միլլէք բոլոր կը քաշուին, էդ

Քրիստոսի կը մնայ մեկտանի մէջտեղ: Տեսաւ մէկ պառաւ էն կողմից
էկաւ, ասաց.

Հեարկ սուարե թընէ, սուարե թընէ,
Օրքա մեկտանէ սեպիւնի ոյէ թը
թընէ.

Ա զանըմ, դեարեկ դըլի տեա ոյէ
թը յիւ.

Ա զանըմ, ետ տի դը թեթի ոյէ
թալ մըն ա.

Հեպեար տի թուար ճեպի, եպիկ յէ
դըլըն եպի, թուար թընէ.

Հեպեար տի պըրա դըլի, թուարե վի
սեպ սի թուար ա.

Գազաի կայրանէ Համուտի ոյէ թը
թալ մըն ա.

— Հեարկ դայի, եպիկ սուարե
թընէ, սուարե թընէ.

Օրքա մեկտանէ սեպիւնի ոյէ թը
թընէ.

Քեպեարի խորձան խիւր թընէն ետ,
Սիւրիսեպ դեարեկ դըլի տեա թը յիւ:

Էդ որ ասաց, պառաւ առաւ, գնաց տուն. Միրզա Մէհմեդ
խաբիր եռսուն, քիսա տունց էդոր. պառաւ առաւ փարեհ, Հա-
մուտի կայրան չափեց, կարեց, տունց էդոր. էդի դրեց ջիւ, ձին
խեծաւ, խաբր ուղեց, գնաց: Կուզայ-Կուզայ, Էլման էլ խառնի
մօտ աղջիկ:

Աղջիկ կասի.— Բերեցիր: Գասի.— Խն, բերեցի:

Կայրանի Համուտի կուտայ աղջկան, աղջիկ կը տանի, կեր-
թայ խօր դիւանի մէջ. դիւանի մէջ մեծամեծ մարդիկ լցունք ին.
կասի.

— Հեարկ թաթ, հարեա վոյարե
մա թուարեարի հայայիս:

Գազա կայրանի Համուտի զըտայ պեմն
դուռուշեա դըրեա սրայիս:

— Հեարկ դիզա մըն, տի թը մըր, հար
եմ միւրի.

Չափան ճափա վի դիւանի հեարեա-
ւեանի լոճիւնանէ դըլի.

Բըհայի կայրանէ Համուտի չեալ
սը մի թուար Էմ,

Դեան ալ մըրդիս վիս:

Այ ձիաւոր, մեհակ ձիաւոր,
Հրապարակի մէջ կանգնած՝ մե-
հակ ձիաւոր.

Սա գիտեմ, քու սրտի գաւը
ինչ է.

Սա գիտեմ, այն որ դու էլ մը-
տածես, ինչ մօտ է.

Սթէ դու չես հաւատար, այդ
չինողը ես եւ իմ հարսն ենք.

Սթէ դու կհարցնես, ազոր գիւնը
հարիւր երեսուն քաակ է.

Կանգուն մը Համուտի երիզն
ինչ մօտ է:

— Այ մայրիկ, ետ եմ մեհակ ձիա-
ւոր, ձիաւոր մեհակ,

Հրապարակի մէջ կանգնած եմ,
ես մեհակ.

Բարեաց ոէր մէկ մը չկայ,
Որ ասէ քու սրտի գաւը ինչ է:

Այ հայրիկ, մեր հայրենիքը ե-
կաւ մի արդար վաճառական,

Համուտի երիզի կանգունը 5
դրչ. սպիտակ փողի կըտայ:

— Այ իմ աղջիկ, դու մեհակս,
երբէք չապրիս,

Դու ինչպէս դիւանի մէջ ադ-
պէս սուտ մը հանեցիր.

Համուտի կայրանի գին վեց
հարիւր երեսուն քաակ է,

Տասը զրադաց անարաւետիսն է:

էդի որ ասաց խէր, աղջիկ խանեց ջէբից գցեց խօր առաջ. խէրն որ տեսաւ, էգսր պատասխանեց.—Աղջի, էգի ով բերելի, քեզ սամ էն մարդուն, ես դիտեմ, քու սիրտ էն մարդուն ի:

Աղջիկ կերթայ Միրզա Մէհմէտին կը բերի, կուգեայ աղջկայ խօր ձեռ կը համբուրի. խէր աղջիկ կուտայ Միրզա Մէհմէտին:

Լաճն կը խնդրուի խօր մօտէն.—Մեզի պատրաստի որ էրթանք: Խէրն կասի.—Խն, շուտ առ գնն, որ մեր խովիւ չակխի, էս-քան տարի մեզ խովութեն արե, որ ակխաւ, կուի կանի:

Խեծան ձիանք գնացին. գնացին խասան խովուռ մօտ. կը տեսնուն խովիւ քներ ա: Աղջիկն կասի.—Միրզա Մէհմէտ, դու էս տեղ կաց, ես մի խաղ ասեմ խովիւու վրէն:

Միրզա Մէհմէտ ասաց.—Քներ ա, Սևահաջէ, գործ չունիս խովիւու մօտէն, անցնինք:

Բըսդըրիմ, հա քըսդըրիմ, իսօ շը-
վանի ըռաթամ ըռուըրդիյա,
Հաշի խո դըգրի.

Իսալ հաժը սալ ա շըվանի Սեւա-
հաշի ըծխոռա դեսսոս կըրի.
Սոյալ իսալ խալկի դէալաշի քիշի
հաթի լիսայ ըծխոռա քըրի-

Ախ քէալքաժօ դըյօ, խարիթօ դըյօ:

Խաղ ասող, հա խաղ ասող, այ-
սօր խեղճ հովիւը նստեր է.

Իր վիճակին վրայ կողբայ:

Այս տարի եօթը տարի է հովիւը
Սևահաջէն ուզեր է իր համար.

Այս տարուան տարին աշխարհի
գեղեցկագոյնը եկաւ, զար-
կեց, իր համար տարաւ.

Վանխ սպառուած սիրտ, վանխ
պանդուխտ սիրտ:

Խովիւ կը զարթնի, կը տեսի Սևահաջէն, Միրզա Մէհմէտ ձիով
գլխու վիրե կանգնած. տեսնել ու անցնիլ մէկ կըլնի:

Միր Մահմուտ Միրի Բարազան ինչ որ կը տեսնայ էդոնք
պատրաստուած անցան, գնացին, էլաւ ինչ արաւ: Զին էլաւ մէկ
տեղ շտկեց, ոչխար մէկ տեղ շտկեց, ինչ որ ունէր, թողեց, գնաց
Բարազցոց մէջ ուր երկիր:

Էդ Միրի Բարազան եօթ տարի ձիաւոր կը ժողվի:

Միրզա Մէհմէտ Սևահաջէն կը բիրի. քանի տարի կը մնայ
Սևահաջէն մէկ աղջիկ կը բիրի:

Առուր մէկ Միրզա Մէհմէտ առաւօտուն շուտ կելլի որ նըմեծ
անի. կըլլի կը տիսնայ իրենց տան ըսոր բռնհր են, չասրենր զար-
կեր են, նստեր են. կը դառնայ տուն, Սևահաջէին կասի. — Սևա-
հաջէ, էս ինչ ձիաւոր ա, մե դուռման չկայ:

Կասի.—Էսի անպատճառ Միր Մահմուտ Միրի Բարազան կըլլի:

—Պա ինչ անենք:—Գնն, կանչէ, բեր տուն պատիւ:

Միրզա Մէհմէտ կելլի, գիշերուան հազուստով, առանց սիլահի
դուզ կերթայ ձիաւորներաց մէջէն կընցնի, Միր Մահմուտ Միրի

Բարազանի մօտ, բարեկցուտայ, կասի.—Արի, էրթանք մեր տուն:

Կասի.—Սա հկեր հմ խետ քե կռիւ, ես չըմ իգեայ, ես, դու դուււման հնք:

Ասաց.—Խնդրեմ, դուււման թող դուււման ըլլենք. արի գնանք, մեր տան մէ խաց ուտենք, մի կայֆա խմենք, նորէն գեանք, կըռիւ անենք, թող քու ձիաւորներ ըստե նստեն:

Միւր Մանուտ նամարթեն չանի, կըլլի, կերթայ:

Որ կերթայ, խաց կը պատրաստեն, բերեն, խաց կուտեն, կեկեն որ լուացուին՝ աղջիկ կուգեայ. ջուր կը լըցի Միւր Մանուտի Միւրի Բարազանի ձեռաց:

Միւր Մանուտ շուարած կիրիկայ աղջկայ էրեսին մէջ, կը մնայ մօտակիով: Միւրզա Մէնմէտ կը պատասխանի.—Միւրի Բարազան, ինչո՞ւ շուարած կիրիկայ աղջկայ էրեսին մէջ:

Կասի.—Միւրզա Մէնմէտ, քու տուն աւեր չըլլի, դու մարդ չես, թէ որ դու մարդ ես, կեցցես դու աւ քու մարդութեն. մի՞նչն էսօր դու Սևահաջէն հալա աղջիկ ես պահեր, կիրիկայում հալա աղջկայ գեօնի:

Կասի.—Դու հաւանեցիր ինոր:

Կասի.—Ի՞նչ չեմ հաւանիր, Սևահաջէնի:

Կասի.—Ձէ, Սևահաջէն չի, ինոր աղջիկն է:

Կասի.—Ձեմ հաւատար, Սևահաջէն կանչէ, տիսնամ:

Կը կանչէ բիրի, կուգեայ էնտեղ, կը տիսնայ Սևահաջէն էն չի, չըմքի աղջիկն էլ Սևահաջէի կըլլողին էր:

Միւրի Բարազան ասաց.—Կը հաւանիմ Սևահաջէի աղջկան:

Էնտեղ կը բարբօն, դուււմանութեն մէջտեղից կը խանեն, էլ կռիւ չեղնի: Միւրի Բարազան Սևահաջէի աղջիկ կառնի, կերթայ ուր երկեր:

ՀԱՄՈՒՏԷ ՇԱՆԿԷ*

Համուտե Շանկի ըմամ պամամ է
 խո զըլ մա բու. (կրկնել).
 Վոյ սըպե կոմե խո բար կըրի,
 ճա Վոյա: դանի բու թրխուրե զը
 մե ետրամ.

Սըպեյա, սըպեկի զուօայ, շուապեկի
 նախեռ է ժը մըռա հարիյա:

Դը քիժըմ, բայումե Համուտե Շանկի
 զը իշընըմ քե խոյ քե խոսամայ.

Հեարե դայե, եավ խամ ըմխոռա
 մակեա, ճա քեօ խամայ.
 Հարլի կեասե դանկի կոռե օա թը
 հիսթիյա.

Թեօճար սար բայումե օայ մայե.
 Սըպեյա, սըպեկի զուօ ա Դայեկայ
 Համուտե Շանկի բայիյե խո հըլանի:

Դեարժեարի սերի բամի բաշիկի խո
 հուրիկ-մուրիկ օրոքսի.
 Դեմայ խո օայ ճեանկի ժօրիմ շուա-
 մե Համուտե Շանկի ժօր դայ դե հա-
 ւար ու գազիա.

Գազի դըկեա, հեարե շուաճօ, շուա-
 ճօ, սեխիպսամօ.

Ջար կե թըկեա պըլազիմայ ֆանե էավ
 չի հաւար եա.

Համուտի Շանկէի սիրտ իր ազ-
 գականներէն պաղիր է.
 Այս առաւօտ իր վրանը բար-
 ձաւ, չէ Աստուած վկայ, դրեց
 ոչ բարեկամի դէմը.

Առաւօտէ, առաւօտ մը շուտ,
 անբաղդ լուր մը ինչ համար
 եկաւ.

Կասեն, Համուտի Շանկի աւա-
 լը կը քաշին, տանին անտէր ու
 անտիրական.

Այ մայրիկ, այս քեզ համար
 հօգ մի՛ անէր՝ մի հօգ չէ.
 Ամին ուլ որ քու որդու ձայն
 լսած է,

Սրբէք բուաւարի վրայ չի գար.
 Առաւօտ է, առաւօտ շուտ Հա-
 մուտէ Շանկէի մայրիկը իր առ-
 ջկանը առաւ.

Սլաւ տանիքի վրայ, իր առ-
 ջկանը մանտը-մանտը կը մանէ.
 Նայեց, տեսաւ. վերին սաքերէ
 Համուտէ Շանկէի հովիւը կը
 գոռար, օգնութիւն կը պօռար:
 Կը կանչէ.—Այ հովիւ, հովիւ,
 շանորդի.

Անգամ մի շտապէ, տես այդ
 ինչ օգնութիւն կանչել է.

*) Պատմած է Ազիզ Թումանեան

Հովիւ կուգայ Համաւտէ Շանկէի մօր մօտ, մէր կասի.— Էդ
ինչ պահս է կասի.—

Իրօ սէ ոտայ, սէ շուս,

Քայանէ Համուդէ Շանկէ դը Տի-
նըն պէ խոյ. պէ խօսաման:
Ժենայ Համուդէ Շանկէ կօր.— Հարկ
Դայն, բըլա հեօկեճէ Համուդէ
Շանկէ բը Տըշեճըն, սմն պայիզէ
շուսայ հեօկեճէ Համուդէ Շանկէ
բըկըն կօրոյ ու դայիյա.

Համուտէ Շանկէն էդ խօսաց վրէն կը զարթնի, կասի.

— Հարկ դայէ, բըկէա բլազիմա.
Հայն բաշխամէ բը Տըշեճայ.
Դամկ ու սար դու դամկ բը Տըշեճայ.

Հոսմէ մազարի օրայ մըլ բը Տըշեճ-
մայ.

Շուրէ ֆուս Մարի մըն հազր կէա.

Գըրսսէ զըխի սէար զին վորկէա.

Ազը սուար բըմ, ֆանէ կալ չի հա-
վայ կէա.

— Հարկ շաօ, մա շազըմի վույի
բայանէ Յինէա.

Հառա բաշ խայէ խո մըճըրի
բըկէա.

Ձանօ պազակի ըծխոռա բինա շու-
մայ պազէ դայա.

— Հարկ դայէ. հազ կարա խոյի
գոռն մաջըմ կէարի պազէ խայէ
խոռա վա մն կօ հեռըմ.

Սուար գըպէ, դըլէա միվա ըռէյա.

Գըրսսէ զըխի բիւր օրկէա.

Այս օր երեք օր է ու երեք
գիշեր,

Համուտէ Շանկի աւարը կը տա-
նեն անտէր, անտիրական.

Համուտէ Շանկէի կնիկը ասաց.
— Այ մէրս, Համուտէ Շանկէի
ոչխարը թող քաշին, տանեն,
մենք աշունքը ոչխարի տեղ Հա-
մուտէ Շանկէն կանենք միս ու
խորոված.

վրէն կը զարթնի, կասի.

— Ու մայրիկ, շուտ արա,
լայլէն ախորից քաշիր.

Մի փորքաշ երկուսի վրայ սըն-
դացուր.

Նազարի տէգը ուսերու մէջ տեղ
միսէ.

Իմ քօսա Մարի թուրս պատ-
րաստէ

Ջրահէ շապիկը թամբի վրայ
հազու,

Ես հեծնեմ, տեսնեմ այս ինչ
եղելութիւն է.

— Այ որդի, մեզ այլ ես այն ա-
ւարը պէտք չէ,

Գնա քու քեռու մօտ հանգտնա-
կուլթիւն արա.

Գանի մը ոչխար քեզ համար
բեր քու ոչխարներու տեղ.

— Այ մայրիկ, ես իմ բորոտ ուլի
ականջը չեմ փոխէր քեռու ոչ-
խարի հօտի հետ.

Կը հեծնի, կերթայ ճանապարհի
կէսը.

Ջրահէ շապիկը կը մոռանայ.

1 Քրդական սովորութիւն է մընիքիմ, երբ մի երեւելի մարդի փորձանք
պատճառի, վնասուի (իւ ցեղի մէջ) առաջի վիճակիմ կը հասցնեն.

հոսե՛, վակեառլմ մալ նա բեա՛.

—Աստուած, դառնամ տուն չի
լինի՛ր.

Վեա նակեառլմ, նակեա,
ձա՛վե դայկա մըն կօր ըր բեա՛.

Ձի դառնամ, չի լինի՛ր,
Իմ մօր աչքեր կուրանայ.

Էազը նահա հառլմ, կեարի ըր մըն
պրե հազար ե.

Սա հիմա կերթամ, եթէ լինի՛մ
հազար կտոր.

Կերթայ վարատուղ, ոչ ոչխար կը տեռնայ, ոչ բան. կառի,
—Վոչա՛ իրօ սե ոժօա՛ սե շաւ ա.

Աստուած, այս երեք օր, երեք
գիշեր է.

Թալանի Համուսե Ծանկե դը իր շի-
նըն բե խոյ, բե խոսամայ.
Համուսե Ծանկե հարա նիվրօ պե-
շի բալանի վա դը կտորիմ ա՛.

Համուսե Ծանկեի աւարը առ-
տէր ու անտիրական կը քչեն.
Համուսե Ծանկեն մինչև կէս
օրին աւարի առաջ յետ դար-
ձուց.

Դը օայ բեար ձա՛վե խո դոչրիմ ա՛,
Գաղի դը կեա.—Հարե Դոսան գեօայ.
դեաւ ըր իւսնեա՛, դեասօ ըր հընայ

Դիտակը իր աչքի առջև դրաւ.
Կը կանչէ.—Այ Դոսան գէտայ
(Աւելի ատամ.) ծիծաղ բերան,
հինոտ ձեռ,

Էա՛վ բալանե ին. բե խոյ, բե խո-
սանայ, օռ ըծխոռա դը բի՛, դը չի

Այդ աւարը սլմն է, անտէր,
անտիրական է որ դու քեզ հա-
մար կառնես, կերթաւ.

Լայի կռնե խո խուզ դրկեա՛,
Սեարե մէյօանի դեար դը իւսնեա.
Սա մեր բամամ դրկեա.

Լայլէն իր ալանջը կը սըրէ.
Հրապարակի գլուխ դուրս կգայ.
Հարիւր մարդ կը վերջացնէ.

Էն ('Իտան գէրան) կը կանչի.

Գաղի դրկեա՛, հարե Համուսե Ծան-
կի. հօնա մըն պըշոյ կօնա դայ բու.
Մը կօ. «դայե բալանե դա նն բու»

Կանչեց—Համուսե Ծանկէ, իմ
վրանը քու վրանի ետեւ էր.
Սա ասացի. կարելի է քու աւարը
չէք.

Մըկօ. դայե բալանե մըրըպան բու

Սա ասացի. թերևս քնջուներու
աւարն է,

Մը ըծխոռա առի հարիյա.

Սա ինչ համար առած, բերած
եմ.

Համուսե Ծանկի. վոռն չառօ պա-
գան բըդայ մա նամուսա պեմը
պըօ մերան ա.

Համուսե Ծանկէ. պրի, բանի
ոչխար մեղի տուր, ի պատիւ

Թալանե խո խեռ ու շահի բա կեա-
ռիմա ըր մայայ.
Համուսե Ծանկե դը բեժա՛, առօ ու

հինգ հարիւր մարդու.
Գու աւարը ուրախութիւնով
գաղթաւ տուն.
Համուսե Ծանկէն ասաց.—Ուրախ

դրաբը շանկ մը ֆաբրիկա. եազ
կանէ կտրեա կէ խո. խաւն մակըմ.

Լայլէն գոհէ խո խոյզ դրկեա.

Սեպտի մեյդանի դար դը ֆապա-

սեպտ մեր րամամ բրկեա:

Ստրակի ճարտան, գաղի կրկեա.

— Կեալի սակեաւան, հոռն բրշըն

վեդայ

էազ, Համուտէ Շանկէ տմէ հեառն

սեառ հրմեմի եվարի.

Համուտէ Շանկէն ու Իլտան Զէտան կերթան նրմեմի. Հա-
մուտէ Շանկէն թեւը կը քշտի, որ պտի լուացուի. Իլտան Զէտան
կերթիչկայ որ զըրիսի չապիկ վրան չէ, կասայ. — Համուտէ Շանկէ,
ես ու դուն մինչև մահ աղբէր դառնանք. Ասաց. — Դառնանք:

Իլտան Զէտան երեք տնուն ունէր, մէկ Իլտան Զէտայ. մէկ
Իէաազ բը հընայ, մէկէլ Իէալ բը քեանայ:

Իլտան Զէտան նրմեմ չուտ կանի, կեղնի, ուր ձին կը խեծնի.
ուր մզրազ կը բռնի ձեռ, զալօն կը լցի. Կուտայ Համուտէ Շան-
կին, կասի. — Համուտէ Շանկի, վեր կաց, ձին խեծի:

— Համուտէ Շանկի փոյկ խո դանի
զանկիոյ.

Դասեակ սպեր լը դիզիմայ Լայլէ.

Դրսան Զեայ պըշըր Համուտէ Շան-

կի քաթիմայ.

Ռմակի օրայ մըրէ Համուտէ Շան-

կի դը միկիմայ.

Համուտէ Շանկի վնր դը կեստընայ

մրսեյա.

Լայլէ դեմով խո դափեմա.

Համուտէ Շանկի դափեմա սեառ դի-

մայ.

Վոյայի դափեմա վոյայի դը ֆեափա.

Դիրէ, խոյի մըն դեասը մըն լոյա.

Դրսան Զեա գաղի բկեա.

— Կեալի սուաւան, բը գիմըն, Լայ-

լէ յը գըրըն

Լայլէ վոյ մահա չուապի կէ բրկեա

բընէ քաթիյի ժեթիմ.

լինի իմ հոգուն, ես մի ուլի
ակտեղի արիւն չի հանեմ.

Լայլէն իր ականջը սրեց.

Հրապարակի զլուխ դուրս եկաւ.

հարիւր մարդ վերջացուց.

Աւագակապետ կանչեց.

— Ո՛վ գինուորներ, դուք մի

կողմ քայուէք,

Ես, Համուտէ Շանկէն երթանք

երեկոյեան աղօթքի.

Համուտէ Շանկէն իր սոք դրեց
ասպանդակ.
Զեռքը ձգեց Լայլէի սանձը.
Իլտան Զէտան Համուտէ Շան-
կէի քամակ կտռնի,
Տէգ մը Համուտէ Շանկի ու-
սերս մէջ մխեց.

Համուտէ Շանկէն կը չըջի գե-
տին.

Լայլէն իր բերան ձգեց,
Համուտէ Շանկէն նետեց թամ-
բի վերայ.

Այս կողմէն կը նետէ, այն կող-
մէն կընկնի:

Կասէ. — Իմ ձեռնէն գնաց.
Իլտան Զէտան կանչեց.

— Ո՛վ ձիաւորներ, հասէք, Լայլէն
բռնէք.

Լայլէն հիմայ լուր կը տանի
խորանդր-հարաւային ներքին
կողմեր:

Լայլէն իր բերան ձգեց,
Համուտէ Շանկէն նետեց թամ-
բի վերայ.

Այս կողմէն կը նետէ, այն կող-
մէն կընկնի:

Կասէ. — Իմ ձեռնէն գնաց.
Իլտան Զէտան կանչեց.

— Ո՛վ ձիաւորներ, հասէք, Լայլէն
բռնէք.

Լայլէն հիմայ լուր կը տանի
խորանդր-հարաւային ներքին
կողմեր:

Դրոսան շիւստի՜ ժիւնս Համուտե Շանկէի
կի ո՛ր քան ի օր տ մերան մա թը
դաշինամ.

Դորա Լայլի թուհա յիթա

Լայլե ասսե կըրըն դարե մազի,

Լայլե խո լեւայ մալա ֆոմա աս-
ֆեարի.

Բեարի խո դայ ըրնի թառիյե ժերիմ.

Դոյեկի Համուտե Շանկէ դարֆեար
սեար թանի,

Դը մեռայ Լայլե ժորդայ դե քադայ
խունայ.

Կըլլի, կը տիսնայ, խարսին կասի.—Դու վրձն էիր Համուտի
Շանկի սպանուելու վրայ. ել, տես, Լայլէն էկաւ. տեզն ու տեղ
արուն ի:

Կասի.—Ժըմնի խո վեակօնըռանդ
ռաթու սուար թու Լայլե

Ջուկն բլազինայ. խեպար թրթըմ.

Դրոսան շիւստի ըռա ըծըն, Համուտե
Շանկէ կօշօըմայ,

Խապար կտան Դըտան Շիւստին ու Համուտի Շանկի կնիկ կը
խեծենին. մէկ տեղ կերթան դեղ թալան:

—Իրօ սե ոսթա, սե շաւ ա քալա-
մե Համուտե Շանկէ դը իշընըն թե
խոյ ա թե խոսանան.

Հաթայ միւլ ըրօ պեշեյա քալանի
վեա դը կիսոնըն,

Հօլա գօրակե թօհարե թը ֆեալա մաւ
կեարի՜ պազա.

Ույալի դը կուժա, ույալի վօր դը-
կեառիմայ.

Նափոյ² թը մալոյայ, գեալի թը
գեալիյայ.

Դըտան Շիւստին սւ Համուտե
Շանկէի կինը կուզան, մեր մար-
դոց արմատը կաղանցեն,
Լայլի բոլոր չիթի պէս չըջա-
պատեցին,

Լայլէն կըթնցուցին կաղնի ծա-
ռին.

Լայլէն զինք զարկեց ամբողջ
զօրքի մէջ.

Իւր երեսը արաւ ի հարաւ ցած
կողմեր.

Համուտե Շանկէի մայրը ելաւ
տանիքի վրայ.

Կը նայի Լայլէն վերևանց կզայ,
բոլորովին արիւնաթաթախ.

Իր շորեր փոխեց. ելաւ, Լայլէն
հեծաւ.

Շուտ արէք, լուր տարէք,

Կոտրած ատամին ասէք, Հա-
մուտե Շանկէն սպանուած է.

Այս օր երեք օր երեք գիշեր է
Համուտի Շանկի աւարը անտէր,
անտիրական կը քշեն:

Մինչև կէս օր աւարի առաջը
դարձուցին,

Ինչպէս մի գարնան գայլ ընկ-
նի ոչխարի հօտի մէջ.

Մէկ կողմէն կսպանէր, մի կող-
մէն կը գլորէր:

Մմակ ծմակներով, ձոր ձորերով:

1 Կեարի կը նշանակէ հօտ, կսլը կասեն Մէհմանայ երկիր, որ Սարա մեծ
գիւղաբաղաբ ունի.

2 Անգուր ձոր:

Անթիւ կը կոտորեն, մի փիւր էլթիյար կուզեայ, ուր կըթալի Լայլէի ձեռն ոտի վրէն, կասի.—Մենք մեղք ենք, մեզ ընչի՛ կը կոտորէք, ձեր դուռման ցոյց կտամ.

Համուտէ Ծանկէի կնիկ պատասխանեց:

—Վորն, բժժը ըմբռնա ըռասդիյա. —Սրէք, ինչ համար ճիշդն ասէք.
Ուս Համուտէ Ծանկէ զօրպարի կուշ-
օյա.

Հակաւ ուս զօրպարի կուշօյա խու-
նա վի հալալ պէ.

Հակաւ խապանդիյա կուշօյա, դի-
սայ ըմբռնա բժա.

—Կոյը մայա խոյէ Համուտէ Ծանկէ
խարի.

Մա Համուտէ Ծանկէ զօրի դը հարայ
կուշօն, զօրի դը հարայ զըրբճն.

Կոյը մայա խոյէ Համուտէ Ծանկէ
խարի

Բը զօրի դը հարայ դճտայ,
Անիւն, խափանճըն, բըրն սկաւ
ապի, կըրնն նըմիսի եզարե,
Դալիւն դաճայ դէռսայ.

Դեռսայ ապիսի դիզիկնայ Լայլէյա.
Փիյեա խոսանէ լը զանկիւյա.

Դըռան զեռայ ուրմակի օրթայ մըլի
դը ճըլիկն ա.

Սեռս Հայիճա Համուտէ Ծանկէյա.

—Սրէք, ինչ համար ճիշդն ասէք.
Ի՞նչ Համուտէ Ծանկէն քա-
ջութեամբ սպաներ էք.

Թէ որ դուք քաջութեամբ սպա-
նած էք, անոր արիւնը ձեզ նե-
րեցի,

Թէ որ խափելով սպանած էք,
դարձեալ ինչ ասէք.

—Գրող ընկած Համուտէ Ծանկէի
տուն,

Միթէ Համուտէ Ծանկէն բռնի
կարելի էր սպանել, բռնի ձեռք
կը ձգուէր:

Գրող ընկնի Համուտէ Ծանկէի
տիրոջ տուն,

Բռնութեամբ ձեռք կը ձգուէր,
Բերին, խափեցին, տարին ջրի
վրայ երեկոյեան աղօթք անեն,
Ղալիօն տունեց ձեռ.

Ձեռը ձգեց Լայլէի սանձին.

Իւր ոտք դրեց առջանդակ.

Դըռան Ձէտան տէգ մը մխեց
ուսի մէջ,

Հարիւր ափսոս Համուտէ Ծան-
կէին.

Կասի.—Պա էն մարդ ինչ էլաւ, որ Համուտէ Ծանկ սպանեց.

—Հրէ, էն տեղն ի. ջուղկներ կոլոներ, մտեր է տակ յախու:

Կերթան, ջանդկներ կը թալեն, կը տխման Դըռան Ձէտան ի,
ձեռներ խնոտ, բերան ծուռ. ժամանակով խեւ Համուտի Ծանկի
նայեալ էր:

Համուտի Ծանկի կնիկ. Դըռան Շկեստին էլ ասկեարին բռն
չեն ասէր. կը հրամայեն որ ասկեար սար, ձոր ընկեն, փէտ հա-
ւաքեն, դէզ շինեն, կը բերեն Համուտէ Ծանկ սպանող. Համուտէ
Ծանկի կնիկ թրով մի եան կը ճղէ, բերան կը դնի ճղածի մէջ, ա-
րուն կը ծըծէ:

Դըռան Ձէտայի ձեռ ոտք կը կապեն, կը թալեն դէզի գլօխ,
կրակ կուտան ինն, կը վառուի:

Կասի.—Խիյանաթ մարդու տեղ էս ի:

ՀԱՄԷ ՄՈՒՍԷ*

Դուրի մընէ ոս դը բէյա,
Աղայի մըն սաքընէս դարէ դը կօնիս,
Կըրի գազի Այշիյա.
Այշի գօ Նուրիյա,
Նուրի գօ Բասիյա.
Դեա ուսա սեա փէյա:
Հընգրդի մեսիմէ դը ավէյա,
Խո ավէքի սեա չիք ու փարսէյա.

Էյէֆի գրան ժէյէ սէյա,
Համէ, ուսն ժը խաւէյա,
Միմա բազրկան, բազրկան բաշիյա.

Հառա չը պէշի, հընգոն բաշաւիյէ:

Մէյվանօ, մէյվանօ,
Օրդի գըրանօ, օրդի բօզանօ,
Ղիմ բաքմանօ, զնմի խըռանօ.

Ղասաքի բան սեա սուարի մէրանօ,
Շառը դըկնա, փեաքը Եկա քըշ բու
մէրանօ:

Գօ. — Համէ, ուսն ժը խաւէյա:
Էյա մըն էյաֆի ըռէնկիմա,
Ղամայն մըն Ղամաֆի շիրին ա.
Ղժիլ բիմն, ղեափի խուրմը լէյիմա:

Սուարաֆի ժէյէ սէյա,
Ձի սուարաֆի ղըռանկիմա,
Շալը հէշիմա, սքա դը մըլանա,

Իմ սիրա ալալէս որ կզգայ,
Իմ տէրը վրանի դուռ կանգնածէ,
Կանչեց Այշիէին,
Այշէն ալ ասեց Նուրիէին,
Նուրէն ալ ասաց Բասիէին,
Իսկ ելիր ոտքիդ վրայ,
Վերցուց ջրի շունտը,
Ձինքը ձգեց չիթի և վարագոյրի
վրայ.

Մեծ էլ մը ներքէն կզայ.
Համէ, ելիր քնէն (զարթիր).
Կը նմանի կարաւանի ու կարա-
վանապետի,
Գնն առաջը, գիմադրէ, առ առ-
բաքածինը,
Հիւր, ո՛վ հիւր,
Ծանր բանակ, աւերող բանակ.
Լառանոց թրի տէր, չղթոյ կո-
տորող.

Հինգ հարիւր ձիաւորի դահիճ,
Կռիւ կանէ, հոգ չունի երբէք
մի մարդէ:

Ասաց. — Համէ, ելիր քնէն,
Իմ էլը գանազան տեսակ էլ մէ,
Իմ գաշոյնս քաղցը դաշոյն մ'է,
Կողպանք բեր, խուրճու բերան
զարկ (կղպէ):
Ձիաւոր մը ներքէն կըզայ,
Ի՞նչ մի զարդարուն ձիաւոր.
Վարտիկը կանաչ, ապան ուսե-
րուն,

*) Համէ Մուսէն երգած է մի վանեցի՝ որ Եւս ընդարձակ էր, Թալայն Եւս անկարգ ու խառնափնթոր երգելուն, անցեալ կարգաւ եւ յաջող չպատ-
մելուն մեծ մասը դուրս ձգեցի:

ձեանկը վաղայինս՝

Շառը դրկեա . . .

Կեանքս վերանա, կեանքս շին ա՛,

էտգը յուսքս բըշայինըմ՝

Բըշա քօփէ մեռողն ժմբուս բըշինս .

Ի՛րօ սէ ըռօժ ա, սէ շաւ ա՛,

Շառը դրկեա . . .

Դիֆա ճիւղ շաւէ ըմբն խըռիճեա՛,

Շարէ՛, ճիւ ռարս՛, բայա ջգմէ խո
քիսիճեա՛,

Մեզաք բըֆա զեռուկեա՛,

Սըյօ դըռափինըն, բըֆա խաճա դը
ժեռիճեա՛,

Քանէ՛, ֆէ դըմբուս՛, ֆէ դըմինս .

Օրդի գըրաճօ, օրդի քօզաճօ՛,

Ղչին բարմաճօ, զնճիլ խըռաճօ՛,

Ղաւարի բաճ սեւս սուտէ մերաճօ՛,

Դաշօս Առաւանի՛, դաշօս Բանայի՛,

էազէ ջուտքի՛լ բըշայինըմ՝

Բըշա քօփաֆի ժըմբն ըռաք բըշինս .

Ի՛րօ սէ ըռօժ տ շեառ դրկեա՛,

Փաֆի ճաֆըջը քու մերաճօ .

Սուտաֆի ժեղէլ ճէ վոյ դըշաղիճեա՛,

Ձի սուտաֆի դը խոբրինայ .

Շալ հեղին ա՛, աքայը դը մըլան ա՛,

էփաւ քա՛, մադրաքայեա՛,

Շալ չը մըլանը ընճէ յըխիճեա՛ .

Քօփաֆեա մերը ճեա շիֆքաւ քա՛,

Լազգեա ճեա բը լեաղիճեա՛:

Հասքեա մայա քաւէ մըն ֆեանիլ քա՛,

Քեանիլէ տըսքանսն քաւախանէ
գըրեղան քա՛.

Բազկի շորերը քշտած՝

Կռիւ կանէ . . .

Աւեր բերդ կանաչ բերդ է՛,

Սա պառասխան պիտի դրկեմ,

Թող մեծ թնդանօթը ինձ հա-
մար ուղարկէ .

Այսօր երեք օր, երեք գիշեր է .

Կը պատերազմի . . .

Կէս գիշերին աքոլը ինձ վրայ
ձայն տուեց .

Շարէ՛, դու ելիր, քու ծանր
կօշիկը հան,

Ուշագրութիւն դարձուր կրճին,

Սլօն կը փախցնեն, դու ցածը
հոգ արան,

Տեսնենք, ո՛վ կը մեռնի, ո՛վ
կապրի .

Ծանր բանակ, բանակ ցըռող .

Լտրանոց թրի տէր, չղթայ կու-
տորող,

Հինգ հարիւր ձիաւոր մարդու
դահիճ .

Երևանի ու Բանայի դաշտը,

Սա լուր մը պիտի դրկեմ,

Թող ինձ համար մի թնդանօթ
դրկէ .

Այսօր երեք օր պատերազմ կանէ՛,

Նրկիւղ երբէք չունի մարդէ .

Ձիաւոր մը ցածէն շտապելով
կըզայ,

Ինչ ուժեղ-քաջամարտիկ ձիա-
ւոր մ'է՛,

Վարտիքը կանաչ է, արան ուսե-
րուն .

Նրկոյ՝ մութ ժամանակ է՛,

Ուսին չալը գարշապարին կը
զալնէ՛,

Քո չուն մարդը կասկածով է՛,

Դու չուտ արան, շտապեցուր՝

Իմ հօրս տան ձին նժոյգ է՛,

Արաքական լժոյգը ձիանոցը
կապուած է՛,

Ժը քաւլախանկ օեա թրշիճեա,
 Խուրճը գեռան գրեանեա սեաւ դա-
 յիճեա,

Տեանկ թը օեանկ թը շրդիճեա:

Նաւ քեյնեա մըն օեա թը շրդիճեա.

Ռըմի մագարե դեասոս խո թը գեա-
 հիճեա.

Շեառ սե սրհաթե ժըմալ դեախիճեա
 Ակեա հաւարեակի սեաւ մեա
 դը դաւուման.

Դեա շուճե շեառե ֆօփակի միճեա:

Շամիյե հաթա շամե խաթեաւ մա-
 դեա դեաթե շամիյե:

Խաթեա դը գիժեա թըժըլ շամե:

Լօ սոււարօ, օյւ Խոսե քեյի:

Սալըդի սուարե մալա քաթե մըն
 մն դայի:

Ռաթն, շուաթեա մըրընկ շուաթեա
 սաւ Կա:

Էաթեա մընկ ֆուր Կա:

Թափուքա մընկ դար Կա:

Էափար Կա: մեադրեաքանիյե:

Ճափի մըն սիլումա շընկ օեանա.

Քօփակե մեթ օեա շիքար Կա:

Էփար Կա: մըանի, կոլաւ ըռախա,
 քալցի դանի.

Խոզկա վի շափի դեասոս խո գեաթ-
 դանա զեռ վոքանի:

Հարդիւ դըլան դըլ հաթանդի.

Ռոսեաֆ գօլ գեառանդի:

Խոսե մալա սեաթաթեաթան խոթար
 քրինա:

Դեասթը ալմասե ժըմըն դաթանդի.

Հեաթ լի Կարա Եար դը գոնդան:

Շեառե, ոսի Խամ յը դըլան:

Կնալե, քաթաթե, մառե օեա Կազ
 կոշթըմ ալըր թընդան:

Ձի թըլմա մալա դընե:

Դու ախոռաթանից քաշէ,

Ոսկու ծանր խոթընիլը վրան
 դիլը,

Փոքաքանիլը իրար հետ ամրա-
 ցուր,

Իմ մէջք ու քու մէջք ամրացուր,
 Քո ձեռքը հասուր նազարի տէ-

գին,

Կռիւր հրեք ժամ տնէն հեռու.
 Թէ որ օգնութիւն պատահի

մեր վրայ
 Եթէ կռուի տեղ շնութիւն չը

լինի,
 Շարաթէ մինչև շարաթ, չխօսի

մզկիթի դուռը.
 Լուրը կը հասնի ծուռ Համէին:

Ո՛վ ձիաւոր, դու Աստուծով ասա.
 Դու իմ հօր տան ձիաւորէն տե-

ղեկութիւն չես տար.
 Ելիլ, մուսեիլու խօսքը սառը

խօսք է.
 Իմ գետինը խոր է,

Իմ դազադս փայտ է,
 Իրիկուն է, մուլն եկած է.

Իմ աչքս քու ոտքի ուլունքնե-
 ներուն է.

Քո շուն մարդը կասկածով է.
 Երեկոյ է, ճրագ վառէ, Թաղիք

ձգէ, բարձը դիլը,
 Նրանի այն տղին, իր ձեռքը

վզի ոսկուն կը փաթաթէ.
 Երկու սրտի սիրտերը պաշտել

տուեց:
 Բադը լճի մէջ կը պտըտուէր,

Աստուած պատճառ եղողին
 տունը քանդէ,

Յակինթէ ձեռքը ինձմէ կտրեցիր:
 Այն սիրականին, որի սիրունին

գիւղերու մէջ է.
 Գիշեր ցերեկ ցաւը սրտի մէջ է.

Շան տղիկ, աչքերդ ինձ սպա-
 նեց, կրակի տակ Լամ,

Ի՞նչ անեմ աշխարհի գոյքը,

Սեան հայիժամ: Ժընկ սպանի թի ֆեալիկ դեաքե մերե ֆորի,	Հարիւր անգամ ափսոս՝ սպիտակ գեղեցիկ կիներ, որ կընկնի վատ մարդու ձեռք.
Դեաքե դրիկ մը մնգանի. Մեր մն մինա մերե քարի,	Իմ սրտի ցաւը չըգիտես, Մարդը չի նմանիւր առաջուայ մարդին,
Բեախո ու դրար մնմանա մինա մերե քարի,	Առաջի մարդու երախտագիտու- թիւնն ու խոստումը չմնացեր.
Բեախո ու դրար աղալարի վի զա- մանի,	Նրախտագիտութիւնն ու խոս- տումը դարուս աղաներուն.
Դեաքա գրիկ փռ չեարին ա. Մերե չիբ եվա քարի սափնան, Հեա չի ետամ եա դը գոնդան,	Սրտի ցաւը չատ դժուար է. Մարդը չթի առաջ կանգնած. Այն սիրականին, որի սիրուհին գիւղերու մէջ է.
Շափի, ոտի, խաւի դրդան.	Գիշեր ցերեկ երազը սրտե- րու մէջ.
Չափան սիրիկ վալա ալըր բընդան,	Ինչպէս դատարկ պղինձը՝ կը- րակը տակին:
Կեալի քարաս, չափան Տեա եազ կոշոր մըն:	Թարաս աղջիկ, ինչպէս Ինչ ինչ սպանեցիր:

26

ՆԱԶԱՐ ՕՂԼԻ*)

Մ է Թագաւոր կըլի, յինք ու ուր կնիկն է: Տղայ-մղայ չը-
կայ, երկիր բիրուն էնդրա ձեռն ա: Յինք ու ուր կնիկ մէ գիշեր
նստին, կասան.

- Ախր մէ տղայ չունինք, մեր տեղ Թագաւոր ըլլի
Կերթայ ավ-նեջիր. մէ դուքի կը տեսնայ. մշկըներին կասայ.
- Գնացէք, էդ դուքին բերէք, տեսանք, ինչ կայ մէջ:
Կեթան դուքին կը բերեն. մէ տղայ կայ մէջ:
Կը տանայ տուն, ուր կնկան կասայ.

*) Սոյն հէկիաքը հայերէն պատմած է Եզսի Մհօն, որը Վան. Բայազիտ
եւ Իզդիր մնալով խառն բարբառով մի ասած է:

— Էս դուքին գտեր ենք, Աստուած մեզի աղէ մի տուեց:

Կնիկ շապկից ընցուց, հղաւ աղայ:

Կասայ.— Անուէն դնինք Նաչար օղլի. նաչարից մեր ձեռ տնցաւ:

Դրինս մէ տարի, էրկու տարի արանքից կընցնի:

Էն թագաւորի կնիկ, Աստուած կը յաջողայ, մէ աղայ կը բերայ:

Ընդրա անուն էլ կը դնեն Միրզա Մէհմէտ:

Մէ օր՝ Նաչար օղլին շատ ղվաթոյ կեդնի. կը խառնի էդ լէհի մէջ կը խաղայ:

Տղոցը ձեռիցը կը բռնայ, կը թալայ, Ջանդակ կեթայ, ձեռ ձեռաց մէջ կը մնայ:

Էն շահարին մէջ մէ պառաւ՝ էն պառաւին էլ մէ աղայ կըլլի: Պառաւի տղի ակնջից կը բռնայ, կը թալայ: Ականջը կը մնայ ձեռ, ջանդակ կեթայ:

Պառաւ կասայ.— Էս յուստա ա, էս օյին կը խանայ մեր գլխին:

Էս խետի կեթայ, կասայ պառաւ.— Դու, Նաչար օղլի, թագաւորի տղայ չիս, նախընտ տղայ իս— Ընչի՞ էսենց օյին կը խառնես մեր գլխին:

Նաչար օղլին կը դառնայ, կեթայ դպա ուր մօր կուշտ, կասայ.

— Պառաւ ընձի էսենց-էսենց ստաց:

Թուր կը խանի, մօր կասայ.— Քեզի կապանիմ:

— Սա քու մէքն իմ, ընձի կապանիս, ընչի՞:

— Եան իմ խէր, Եան իմ մէր կասիս ընձի, Եան քեզի կապանիմ:

— Որ չուցի ընձի կապանիս, չօլից դտեր ինք բերեր ինք, կասայ:

Տղէն կեթայ քալախանէն:

Ուրին խամար մէ ձի կը քաշայ, Աստուած կը կանչայ, կեթայ:

Նաչար օղլին կեթայ, Միրզա Մէհմէտ կըգայ, էնդրան կհարցու.

— Յո՛ւր ա իմ աղբէր— Դնաց, կասան:

— Ո՛ր ճանփով գնաց— Հա, Երկուստ ա, կասայ:

Էն էլ մի ձի կը խեծնի, կեթայ Նաչար օղլու Խոն:

Նաչար օղլին կը տենայ ուր աղբէրն ա, կասայ:

— Աղբէր ջան, դո՛ր կըգաս:

— Դու դո՛ր կեթաս, Խա էլ քու խետ կուգամ:

— Սա թագաւորի տղէն չիմ, դու թագաւորի տղէն ես, ընչի՞

կուգաս:

— Դու իմ աղբէրն իս, ընձի սպանիս, քու քաւի չիմ իտար, կուգամ:

Շատ քիչ կեթան, Աստուած գինայ:

Կեթան մէ մեծի ըռասք կըգան: Յուրտ կըլլի, կրակ չկայ:

Միրզա Մէհմէտ կը քնի, Նաչար օղլին իմաց կը մնայ: Տեսնի մեծի օրթալալս կրտիկ ա վստուսմ. կասայ.— Էթում, մէ կրակ տռնիմ, գամ:

Ջանէ ու կեթայ:

Տենայ օխթը դե, դազան գրած կրակի վրէն քնած ա:

Օխթը գոխէ՛լ փութած՝ լցած ա դազմի մէջ, էփում ա: Էնի դազան կը դնայ գէն, կրակ կառնի:

Էլի դազան կը դնայ վրէն, կառնի, կեթայ:

Էն դեից մէկը իմաց կըլլի:

Էդի որ կեթայ, ուր աղբրներին իմաց կըտայ, կասայ:

— Մէ մարդ էկաւ, դազան վերցրեց, կրակ առաւ, տարաւ:

Էդ օխթը դե կընկնին էդ սղի յետեւ, կեթան:

Նաչար օղին էլ ուր խառնար կրակ կը վառայ:

Կը գանչին էդ Նաչար օղուն:

— Էս մեր տեղն ա, դաւ քնչ բան ունիս ման գալ էս մէտէն:

— Ես դոնախ եմ էկեր:

— Մենք դոնախ չենք ճանչնար, ասաց մէկը:

— Իմ մէ աստա՛մը ընկել ա, քեզի կը վերցնեմ, դնեմ էն աստմի տեղ:

— Աստուած օղորմած ա, իսկի դամ չիմ քաշի:

Դեի ձեռ մէ ջաղջի քար կըլլի, կը զարկայ տղի գլխին:

Նաչար օղին քարի դէմից կը փախնի, գետնից քօզ ու դու՛ման կըլլի:

Էս խետի դեը կը դառնայ ուր աղբրներին կասայ:

— Տեա, հողից էր, հազ արեցի:

Նաչար օղին կասայ:

— Բեզի մի հալարացի, մէ սուր ար կը զարկայ, օրբըլսէն կանչ էրկու կտոր:

Էն մէկէլ գեներ կը տնան. — Դեա մեր աղբէրը սպանիր, կասան:

Վերցնեն թուրեր կերթան դպա Նաչար օղին:

Էն մէկէլ դեն առաւ ջաղջի քարը էկաւ:

Նաչար օղին մէ թուր էլ էնդրա զարկաւ:

Էն մնացողին էլ էդենց սպանեց, դժոխքը թաղեց: Գնաց ուր կրակ վառաւ: Աղբէր ճլա քնուկ ա: Էլաւ, կրակի դէմ նստաւ: Լուս բացուաւ: Աղբէրն էլ էկաւ, կրակի դէմ նստաւ:

Միբզա Մէհմէտ էլաւ գնաց ման գալու:

Ջանդաղներուն ըռաթը՝ էկաւ: Որ ջանդկներ տեսաւ, դժաց, առուկը ճղաւ:

Նաչար օղին կասայ. — Ինչո՛ւ կը վախենաս, ինչ կայ, որն գի՛նայ ո՛ր է սպանէ, բան չկայ:

Խըլուսուն կիլլեն, Աստուած կը դանչին, կերթան:

Էնդճեց խէրը խաբրեց. — Էս իմ օխթը սղէն արն ա սպաներ:

Ձէն կընկնի դուա, կը լսի օր Նաչար օղին ա սպաներ:

Էնդրա բոյը մէ թիզ ա, մուրուք էրկու թիզ:

Գիշեր, ցերեկ ընկեր ա Նաչար օղլու յետև որ ճայրձ հանայ:
Նաչար օղլին, Միրզա Մէհմէտ կեթան, Տեսնին մէ մարդ
էղեր ա Արազի վրէն կարմունջ: Սէլեր, ձիաւորներ, վերելից կեթան,
խակի քալաւը չէ:

Նաչար օղլին էնդրա բարև կտայ:

—Աստըծու խեբն ու բարին, բարով զաս, կասայ:

—Քեզի ինչ դօար դվաք ա, էլեր իս կարմունջ, խեղճ ես, էս
ինչ ա:

—Իմ դվաք, իմ մարդութեն ինչ ա: Մարդութեն-տղամարդու-
թեն Նաչար օղլուն ա: Էն օխթը դեր սպանեց: Քեաւեկա Նաչար
օղլին տենայինք, Աստուած իմ խոգին առնէր: Էնդրա անուն լը-
սեր իմ, կարմունջ էղեր իմ, օր տեսնամ:

—Նաչար օղլին ես իմ:

Էդի կը թռնի, ոտը կը պաշայ:

—Սա քու խետ աղբէր կըլլեմ, կասայ:

Կըլլեն իրեք աղբէր, կեթան ճանկիով:

Շատ-քիչ Աստուած գինայ. մէ մարդու ըռասք կիգան:

Էրկու քարը չլկեր, մէ մեծ գեղի բօլոր ման կիգայ. կասեն.

—Բարև քեզի, դու Աստըծուց չեմ վախենայ. իմալ էս քարերը
չլկեր, ման կիգաս:

Իմ դվաք, իմ մարիճաք ինչ ա. մարդութեն Նաչար օղլուն ա:
Օխթը դեր մինակ սպանեց. քարերը չլկեր ման կիգամ, օր ընցնի
տեսնամ:

—Նաչար օղլին ախր ես եմ:

Քարերն կը թալայ, կասայ. — Սա քեզի ժուռ կիգամ, ըլլինք
աղբէր:

Կըլլեն չորս աղբէր. էլի կեթան մէ սադի գլօխ, կասան.

—Էստեղ մեզի մէ տուն չիքենք: Չորս աղբէր ինք, մէկ դօրով
մնայ տուն. մեզի խաց պատրաստայ, մենք էթանք ման գալու:

Էսօր ջաղջի քար չլկողի դօրն էր: Էնի մնաց տուն, խաց
պատրաստեց:

Էն դեւերի խէր ախր էդոնց խարցնում ա:

Կիգայ էդոնց ղոնախ կըլլի, կասայ.—Բարև քեզ.—Ա՛յ, խեբն
ու բարին:

—Կտնան մէ քվայ փլաւ, էրկու խաց տաս ընձի, ես ճամբարդ
քիմ. էթամ:

—Նաչար օղլին սաղ ըլլի, կուտամ, ասաց:

Չորս խացի մէջ փլաւ լիք լցեց, տուեց էդ մարդին:

Էդի չորս խաց, փլաւ կանէ մէ փրթուն:

—Ախր քաղցած իմ, կասայ, էդի մէ բան չէ:

—Խօ յըմեն չիմ իտար քեզի, քու փայլ տուեցի:

Դեհերի խէրը մէ սիլլալը զարկայ օր, ուչքը կերթայ, կընկնի:

Եդի ինչքան փլաւ, խաց կայ, կուտայ, կեթայ:

Եդի ուչքը գլօխը կիգայ, կը տենայ զաճ-բան չկայ:

—Վահ, իմ էրես սե էլաւ, իմ աղբօր ինչ ջուար տամ:

Յիրկուն ա. փշում անժուռ վռիկ կը չքայ. Նաչար օղլին կիգայ, կասայ. —Աղբէր, քաղցած ենք, բան չկայ:

—Գլօխս ցաւում էր, բան չկեարցայ էփեր, անժուռ շորվայ իմ էփեր:

Նաչար օղլու աղբորներ էն գիչեր քաղցած մացին:

Էն մէկել աղբէր օր էլեր էր կարմունջ. —Դուք գացէք, առաց. յէսօր ես մնամ, իմ խաս աղբօր խամար էնենց խաց պատրաստեմ:

Եդի մնաց տուն, մէ տաշա խաց թխեց: Մէ դազան փլաւ:

հագրաւ, էլի էն մարդը էկաւ դոնախ:

—Բարե քեզի, ասաց: —Աստըծու խեհն ու բարին:

—Կանան էրկու խաց, մէ թխայ փլաւ տաս ընձի, ուտեմ, էթամ:

—Նաչար օղլին սաղ ըլլի, ասաց:

Էն էլ չորս խացի մէջ փլաւ լցեց, տուեց: Արաւ մէ փրթուն:

—Խաց տուր, քաղցած իմ, ասաց:

—Յըմեն չիմ իտար, ջաւըմ:

Մէ սիլլա զարկեց, էդի յընկաւ, ուչքը գնաց: Էնի խաց յըմեն կերաւ:

Եդի յելաւ, տեսաւ զաճ չկայ, ասաւ ուրին-ուրին. —Իմ աղբօր գլօխ էդենց օյին էկեր ա:

Յիրկուն էլի Նաչար օղլուն առաւ. —Գլօխս ցաւում էր. փշում վռիկ չքեցի:

Էն մէկել օր Միրզա Մէհմէտ մնաց. էն խալիւորը էլի էկաւ:

—Բարե քեզի, Միրզա Մէհմէտ, ասաց:

—Աստըծու խեհն ու բարով գաս:

Խաց ուզեց. չորս խաց, փլաւ տուեց:

Էլի էրեց մէ բերան. ուզեց, չտուեց էլի:

Էլի մէ սիլլա զարկեց, տղի ուչքը գնաց: Փլաւ-մլաւ ինչ որ կէր, կերաւ սրբեց, գնաց ուր բանին:

Էն մէկել օր Նաչար օղլին մնաց տուն. էլի էն մարդ էկաւ, առաց. —Բարե քեզի: —Աստըծու խեհն ու բարին:

—Դուն Նաչար օղլին ես, կասայ: —Խո, ես եմ:

—Ղոչախ մարդ մեհ (առատաձեռն) կըլլի. կանան խաց, փլաւ տաս, ուտեմ, էթամ:

Թինգ խաց լցեց, դրեց առաջ:

Վերցրեց արաւ մէ փրթուն, ասաց. —Խաց տու, քաղցած իմ:

— Էնդուց աւել ինչ տամ. իմ աղբերներս անօթի են: Էս էրկու իրեք օր խաց չեն կերած, քու փայն էր, տուեցի:

Սիլլին կը վերցնէ օր զարկայ՝ Նաչար օղլին կը խասնի, բող-գից կը բռնայ: Պատէպատ կը զարկայ, խա էն պատ, խա էս պատ կը զարկայ: Էդ խալիւոր ետրալու կըլլի, ձեռնից կը պլծնի ու կը փախնի: Մէ ծառ կըլլի, ծառ փօհահան կանէ: Գետի խէր կանէ յուս ու կը փախնի:

Նաչար օղլին լարում ա յետև: Գնաց մէ խորունդ փռայի մէջ ծակ կայ, ծառը թալեց ցածր, ընկաւ մէջ:

Նաչար օղլին էլաւ, մէ խարիր քար դրեց իրար վրայ, արաւ մէ դուշկա, օր չկորուսի տեղը, չուրի առաւօտ տեսնանք իմալ կեղնի:

Աղբերներ յիւկուն էկան. խաց փլաւ քաշեց, կերան: Աղբօրնե-րին բան չասաւ, ընդոնք միտք կենէն:

— Ետրապ, էդ մարդ էկաւ, չեկաւ ըսողու կուշա. կըլլի չեկաւ:

— Առաւօտը չորսն էլ մէ տեղ կեթանք, ասաց Նաչար օղլին, գործ ունիմ:

Չորս աղբերով գնաց, էդ ծակի վրէն կայնաւ. աղբերներին ասաւ.

— Մէ խալիւոր կայ, ետրալու եմ արեր, էստեղն ա, որ կեր-թայ, կը բերայ:

Կարմունջ կապողը հպարացաւ, ասաւ. — Ես կեթամ, որը պատի էթայ:

Շիրիս կապեցին էնդրա մէջք, դրին խորի մէջ. կախեցին էդի-օր կախեցին՝ վախեցաւ, ասաց.

— Եաման, ընձի փրթում են, վառում են, խանէք:

Ին մէկել ջաղջի քարով ման գալողն կիջըցնեն. էդ էլ կը դանչայ.

— Եաման, սէրն Ասալծու, ընձի խանէք:

Միրզա Մէհմէտ կիջըցնեն, էն էլ կը դանչայ, էնդրան էլ կը խանեն:

Նաչար օղլին կասայ. — Ընձի փրթին, քրթին, մի քաշէք, կեթամ:

Նաչար օղլին կը կախն կեթայ, կասայ. — Տեղ մի գնացէք, չուրի ես գամ:

Ինքը իջաւ ցած, տեսաւ էն խալիւոր քներ ա. մէկ աղջիկ կայ էնտեղ, ոչ ուտես, ոչ խմես էնդրա քամաւա էնի: Էդ խալիւոր գլօխ դրեր ա էդ աղջկայ շոֆի վրէն. քներ ա:

Էդ աղջիկ կասայ. — Դրդի, ետ գարձիւր, ափսոս իս, զաթի ետ-րալու ա, որ իմաւ, կը փրթայ:

— Ո՞րն ա արեր ողբան ետրալու, կասայ:

— Դու փախի, գնա, քու ինչ պէտքն ա:

Նաչար օղլին կը զարկայ էդոր ոտաց, կասայ. — Էլի, ես քու դոււմանն իմ:

Թռնի օր Նաչար օղլին գլխի վերև կայներ ա. ղուտումը կը կտարի:

Էդի կը խասնի, ետխից կը բռնայ, թալայ խանչաւրի դէմ, կը փրթայ:

Աղջիկ կասայ. — Սաման, դու ինչ մարդ ես. դու սուրբ Սարգիսն ես, դու Խղբընապին ես, իմ ետխեն էլ պրծու: Սա թագաւորի աղջիկ եմ, զօռովէն բերած ա. էսի մուծ երկիր ա, ինչ դասաւ մալ, դօլվաթ կայ առ, ընձի խան դուս, լուս աշխարհ:

Աղջիկ գիշերը տեղ կը գցէ. Նաչար օղլին թուրը կը դնէ մէջտեղ, կը պառկին:

— Դու ընձի չխաւնար, կասայ աղջիկ:

— Դու իմ քուրն իս, կասայ Նաչար օղլին, քեզի կը տանեմ իմ աղբօր:

— Մէ օդա ընդի վեր կայ. էդ ինչ դուռ ա, խարցուց Նաչար օղլին:

— Էդ էլ մէ դև ա, էդ դևի տղէն ա մէջ քներ ա:

— Կեթամ, էնդրան էլ կըսպանիմ, կասայ:

— Խեղճ իս, կասայ, էնդրան չաւա չըլիր:

Դուռը կը բանայ, կեթայ. կը տենայ մէ աղջիկ, դահա ընդունց սիրուն: Դեւը դրեր ա չոբի վրէն ուր դօլուր, քներ ա:

— Դարձիր, կասայ աղջիկ, Աստըծու սիրուն, կըսպանայ քզի էդի:

Էդի կեթայ ոտը կը զանայ, կասայ. — Էլի, ես քու դուստանն իմ:

Էդի թռնի կը կայնի. — Կայ, էսի կասայ, իմ խօր վրից էկեր ա, հեւրէթ քի իմ խէր սպաներ ա: Մէ ջաղջի քար վերուց, զարկեց էնդրա գլխի վրէն. էնի դէմից կը թռնի մէ թուր կը թալայ, դեւը էրկու կտուր կանէ:

Էդ աղջիկ տեղ գցեց որ էրկսօվ մէ տեղ պարկեն. թուրը էլի գրեց օրթըլալը չուր լուսը բացուաւ:

Աղջիկը ասաց. — Դու ընձի չխաւնար:

— Դու իմ քուրն իս, իմ խարսն իս. ընձի էնենց մէ աղբէր կայ իսկի էնդրա կիսու բաւա չեմ ըլլի, քեզի կը տանիմ էնդրան:

Էդի զարկեց էն մէկել դևի օդի դուռը բացուց, տեսաւ դեւը գլխի դրեր մէ աղջկայ ծնկայ վրէն, քներ ա:

Աղջիկն ասաւ. — Սաման, դուն էկար, քեզի կսպանայ:

— Աստըծու կամքով ես էկեր իմ որ սպանիմ, կասայ. — Դև, դև, էլի, ասաց, ես քու դուստանն իմ, էկեր իմ քու ջանին:

Էդի մի ջաղջի քար վերցրեց, հետէն էդրա գլխին զարկեց, քօզ, դուստան պատերից էլաւ: Նաչար օղլին փախաւ մէ ետանի վրէն:

Դեւ ասաց.— Թողեց ես, ադի խոզ էք:

Էս խեղճի ու տղէն Աստուած զանչեց, մէ թուր թալեց, օրքը-
լիւից արու երկու կտոր:

Էդ աղջիկ էլ տեղ գցեց. թուրը էլի մէջը դրեց տղան:

— Դու իմ քուրն իս, ասաց էնդրան էլ. ընձի մէ քաւ ադէր մի
կայ, քեզի կտամ էնդրան:

Խլուստուն գնաց, էն մեկել դուռը բացեց, տեսաւ էնտեղ էլ
դեւ ուր գլօթը դրեր ա պիւրուն աղջկան շաքին:

Աղջիկ կասայ.— Դե քեզի կապանայ, շարա չկայ. էսի մէկել
դեւերու նման չէ, էսի իսկի սպանութեն չելլի:

— Էկեր իմ, ասաւ, իմ գուճման ա, Կուիւ պաի անձմ:

— Ուր թուրը կը դանկս, մէ գլու պարկ, կասայ. օր մէկ էլ զար-
կեցիր՝ կը սաղնայ, կելլէ մէ ջաղջի քար կը զարկայ:

Էդի մէ թուր կը զարկայ, գլօթ կը Կուրի, կը թունի կեթայ
էն տեղ:

Դե կասայ.— Դըդի, մէկ էլ զարկ, մէկ էլ զարկ:

Նաչար օղլին կասայ. — Մեր տան ազաթ մէ գլու ա, զարկի
գնաց:

Էդ դե կը մեռնի, գիւնից ըռհաթ կըլլի, կեթայ էն գիւնէն:

Նաչար օղլին կը վերցնէ ինչ պղքը մալ, խազիկա կայ, ադ-
ջիկն էլ, կեթայ էն մէկել աղջիկներ էլ Կուրի կեթայ ծակի վրէն.
աղբրներին կը զանչայ:

— Դու էդտեղ հա՞գը էք:

— Թէ մէ ամիս, թէ մէ տարի, քու քարկ չենք տար, կայներ ինք:

— Դէ, շրիս պարզէք, շաա խազիկա, աղջիկ բերիք եմ, քաչէք,
հանէք դուս:

Շրիս կը պարզեն, յըմեն քաչեն կը հանեն:

Էն սիրուն աղջիկ կասայ Նաչար օղլուն.— Դու ավալ էլի, օր
ընձի խանեցին դուս, քեզի ծակին մէջ կը թողնին:

Դու յէլի, իմ աղբրներ էնենց աղբէր չեն, օր ընձի թողնեն:

— Յս գինամ, քեզի կը թողնին. մէ վասիաթ կայ, էնիմ: Էրկու
դոչ կայ, կիրականեց կիրակի կիզան, կը կուրին, մէկ սիւտակ ա,
մէկ սև. թէ թալիր քեզի սիւտակի քամկին՝ քեզի կը թալայ լուս
աչխարհ. չկըռար, ընկար սևի վրէն՝ օխթը քապաղա կեթաա գեա-
նի տակ, մութ աչխարք:

Էդի աղբրներ թողին ծակին մէջ. Աղջիկներն տփին, առին
գացին ուրանց դեխ:

Նաչար օղլին մնաց չիւար, խեղճ ու կլուկ. Դարձաւ գնաց
յօդէն, օր դոչեր կուր կանին:

էդի արաւ ուրի՜ն թալէր սիւտըղի՜ն վրէն, չկըռտաւ, ընկաւ թուխին վրէն. թուխ դօշը էդի թալեց օխթը քապաղաւ էլ դնաց գետնի տակ, մութ աշխարհ: Ձեռը ժժիւնց, ձեռը ընկաւ մէ դռան վրէն. բացեց, մտաւ ներս, տեսաւ մի պառաւ նստելու ա. գնաց կուշտը, ասաւ պառաւին.

—Նանէ, ես էլ քո տղէն իմ, ընձի մէ ջուր տաս:

—Ուրդի, դու էս երկրից չես, օր ջուր ես ուզում. ջուր յո՛ւստ ա, օր ես ջուր տամ քեզի:

—Նանէ, ընչի ջուր չկայ ձեր երկրի:

—Ջանքմ, մէ վիշապ կայ, ջրի դէմը բռնեւ ա, չթողայ մարդ էթայ ջուր բերայ. օրը մէ աղջիկ էնդրա քային (բաժին) ա, յէսօր էլ թագաւորի աղջկայ դուռն ա, պտի թալի վիշապ ուտայ, ջրի առջեից ելլայ:

—Նանէ, կասայ, օր թագաւորի աղջիկ տարան, ընձի էլ տար օր ջուր բերեմ:

Թագաւորի աղջիկ տարան. պառաւ ջուր բերեց տղին. տղէն թուրը զափուքի տակ առած կեթայ խնտները. կեթայ աղջկայ կուշտ, աղջիկ կասայ.

—Վիշապ կուգայ, ախր ընձի կուտայ. ախր մեղք իս, խեղճ իս, դու ընչի՜ էկար:

—Ես գլօխս պտի գնեմ քո ծնկան վրէն, քնեմ, կասայ. ընձի էլ թող ուտայ, պէտք չէ:

էդի գլօխ կը դնէ աղջկան չոփի վրէն. կը տեսնայ օր վիշապ կուգայ աղջկան ուտայ: Նաչար օղլին թուրը կը քաշայ, էդի ըռըտայ ըռըտայ կը փրթայ. աղջկան կասայ.

—Էս խետ գնա, քեզի ազատ էրի:

Աղջիկ ձեռներ արնի մէջ կը թաթխայ, կը զարկայ էնդրա մէջքի վրէն, կեթայ:

Թագաւոր կասայ — Դու ընչի՜ փախար էկար, իմ երկիր խաւապ կըլի:

—Թագաւոր ասըած, վիշապը մէ տղայ սպանեց:

Կեթան, կը տեսնան օր աղջկայ խօսք օղորդ ա:

—Աղջի, դու էն տղէն կը ճանչնաս, կասայ թագաւորը:

Ինչ դպար երկրին մարդ կայ, յըմէն կը ժողնուին, աղջկայ կշտեց կընցնին. տղէն չկէր. Թագաւոր կը հարցըցէ.

—Էն պառաւին մէ տղայ մնացեր ա, կասան:

—Դացէք էնդրան դանչէք, կասայ թագաւոր:

Էն տղէն որ կուգայ, աղջիկ կասայ.

—Իմ նշան էլ վրէն ա, էս տղէն ա:

—Տղայ. կասայ թագաւոր, քո սիրտ ինչ կայ, ուզայ:

—Թագաւոր ասլրած, ընձի պտի խանկա լուս աշխարհ:

—Չեթիմ բան ուզիր. մէ բան կայ. էս վիշապի քայլը կայ, դուս մի կայ, կեթայ դեի ձագերը կուտայ. էն վիշապը սպանիր, էն դուրը քեզի կը հանայ լուս աշխարհ:

Տղէն կեթայ, հողք կը շըբայ ծառի տակ. կը տենայ օր վիշապ ըլլում ա փեալից օր ձագերն ուտայ: Աստուած յաջողութեն կիտայ, թուր կը գանայ կենայ ըս ըշտայ, կը թալայ միս ձագերին, ձագեր կուտեն. կը փախնի, կը մտնայ ծառի տակ, կը տափի:

Տայրէ Սըմըր արնէ խոտ կառնէ. ուզում ա էդ տղին գանայ, սպանայ. ձագեր կասան.

—Նամա՛ն, էդ տղից վագն արի, էդի մեզի պըծից:

Էդի կիջնայ, տղի վրէն թեք կը բանայ, կենայ հով. տղէն օր քնուց էլաւ.

Ասաց.—Ի՞նչ իմ մուրազ կատարիր. ասա՛, քու մուրազ ի՞նչ ա:

—Իմ մուրազ էն ա, օր ընձի էցկես լուս աշխարհ:

—Ի՛նչ, գնա՛ օխթը կուժ ջուր, օխթը դմակ բեր:

Կեթայ թագաւորից դմակ ու ջուր կը բերայ. կը նստի Տայրէ Սըմըրի (Սիմօնահաւք կասեն հայեր) վրայ, կը թռնին: Հաւքը օր բուլ կասայ՝ տղէն ջուր կիտայ. ուլ կասայ՝ դմակ կտայ: Իմակնեւրուն մէկը ընկաւ. հաւքը էլաւ էլաւ, մնար մէկ ուլ ասիլ օր էլլէր լուս աշխարհ, ուլ ասաց, տղէն ուր ճուռը կտրեց, դրեց հաւքի բերանը: Հաւքը կը տենայ թթու ա, չուտեր, բերանը կը պայա. կը խանայ լուս երկիր, կասայ.

—Ի՛նչ, գնա՛, Աստուած քեզի խիտ:

—Ի՞նչ գնա՛, կասայ տղէն, ես էլ կեթամ:

—Ի՞նչն էլի՛ գնա, իմ աչք տեսնէ, ես էլ կեթամ:

Ղուս կը տենայ, որ էդի կաղումա:

—Տղայ, կասայ. արի՛:

Բերնից կը խանայ ճուր միսը, կը դնայ տեղն: Աստըծու հրամանքով կը սաղնայ:

Էս խեաի դուրը կեթայ. Նաչար օղլին կեթայ դպա աղբրներ. մութը կընկնի. իրեք աղբօր դօնախ կըլլի. կը տենայ օր իրեք աղջիկ առեր են, սիրուն աղջիկ մացեր ա, էնդրա վրէն են. էն ասըմա՛ իմն ա, էն ասըմա՛ իմն ա: Էն աղջիկն էլ ասըմա. — Ընձի կապանիմ, չեմ թողիր մօտընաք:

—Նա էլ վարիւլ մարդմ իմ, կասայ Նաչար օղլին, էդ ի՞նչ դավի ա:

Ընդրան կասան, ինչ որ պատահեր ա:

Ասաց Նաչար օղլին. — Ի՞նչն էն ծակը՝ որ աղջիկ խանեցիք, ընձի նշանց տուցէք, ես ձեր դիվան կաննամ:

Խըլուտուն գարկին, կեթան ծակի վրէն:

Նաչար օղլին կեթայ մէ շէնք ծակի էս եանը, մէ շէնք էն եանը
 4ը թալէ, կայնի: Էն էրկու աղբէր կեթայ մէկ եանը, էն մէկը մէկ
 եանը կը կայնին:

Նաչար օղլին կը բռնայ էն էրկու աղբօր գլօխ կը զարկայ.
 Ժողոր էլ կը թալայ խոր, կասայ.

— Սա Նաչար օղլին հմ, գացէք, էլ աղջիկ կայ, խանէք:

Կեթայ ուր աղբօր կուշտ կասայ. — Սա Նաչար օղլին հմ:

Ինչ դիրք մալ, բան կէր, կը բառնան, կեթան ուրանց երկիր:

Ուրանց խէր ու մէր դէմ կիգան, կառնին կը տանին. օխթը
 օր, օխթը գիշեր խարսնիս կանեն, կը պսակուին:

Ընդոնք խասան ուրանց մուրազին, դու էլ խասնիս քու մու-
 րազին:

ፆ ሊ ኮ ፔ ሊ በ ኮ ሊ ፀ

ՅԻՒՍԷՓ ՈՒ ԶԱԼԵԽ

(Մսկաց բարբառով) *

Յակուբըն տասուերկու տղայ կէր. տասը մէկ մօրէ, ևն էր-
կուս մէկ մօրէ:

Մէկի առուն Յիւսէփ, մէկն էլ Բենիամ:

Յիւսէփ տասըմէկիցն էլ խօրոտ էր:

Էդա տաս տղէք ամեն օր կերթէն ցեղի:

Օրէն մէկ տասն էլ ուրինց խուսք էրըն մէկ.

— Էրթանք տուն, մի խէր Յիւսէփ մի խիտ չը դնի՝ մինք չընք
իգևայ ցեղի: Մի խէր, Յիւսէփ քեանց մի շատ կուզը, զՅիւսէփ
բիրինք կուրըսինք:

Էկըն տուն. առաւուռտուն էսաց միծ տղէն. — Յիւսէփ չդնի
խըտ մի, տղէք չըն իգևայ էրթանք ցեղի:

Խէր էսաց. — Զըմ իտայ գևայ զՅիւսէփ:

Յիւսէփ էսաց. — Տ'էրթամ:

Խէր էսաց. — Այ որդի, մ'էրթայ:

Յիւսէփ էսաց. — Զէ, տ'էրթամ:

Աղբէրքիւր էլան, ձիանք բիրին, խիծան, գևացըն սալ ցեղի.
զուրինց ցեղի էրըն չիւր կէսօրին, ծառուացան:

Մինծ աղբէր էսաց. — Էրթանք խորու վիւրէն, ջիւր քեչինք,
խամինք, նուր կգևանք:

Էկան վար խորուն. մինծ աղբէր էսաց. — Ըզը կախեցէք, լո
էրթամ, ջիւր քեչիմ:

Յիւսէփ էսաց. — Խա տ'էրթամ, դիւ մննծ աղբէր լո, չըլնը:

Յիւսէփ մտաւ խուր, ջիւր էլան, աղբիւր լաման. ձիանքն էլ

*) Պատմած է Զաթիկ Խեչոյեանց, որ իր առելով գրից երեք լսած չէ
Յազնէի Գեղեցկի պատմութիւնը, այլ իրեւ հեղինակ: Ամբողջ այս անցքը քննարկ
եղով կատար. ինքն եւս գիտէ, սակայն գրի առնելու միջոց չիմ ունեցած:

խման: Սալ քեչեցըն վար խուրու բերնին. Յիւսէփ թուղըն խուրու մէջ:

Յիւսէփն էլ նստաւ վար աթուռն, աթուռ վար ջրուռն. լիւս կամար կայնաւ վերէն:

Աղբըքիւրն էլ ըսիցըն.—Մի խօր պատասխան ինչիս տը տանք յիրիկուն:

Մինծ աղբէր էսաց.—Էրթանք, բանմ սպանինք, անիւ ծուցը քեաֆիկ թաթխինք մանջ էրընին, տանքնք տանք մի խօր, ըսընք.—Յիւսէփ մէ մօտէն հեռու էր, մինչև մենք խասանք՝ գէլիր կեան, ծուցը քեաֆիկ մնալ էրընի մէջ մնացիր էր:

Գեացըն, լպտորակմ սպանեցըն, զանու քեաֆիկ թաթխըցըն մանջ էրընին. յըրըկուն աւըն, բիրըն տուն:

Յակուր էսաց.—Հայ տղէք, դիւ էկըք, Յիւսէփ ինչ էլաւ:

Մինծ աղբէր էսաց.—Յիւսէփ մի մօտէն հեռացաւ, մինչև մինք գեացընք, տըսանք, գէլիր կիրած են, անիւ քեաֆիկ մանջ էրընին մնացիր էր. էլ բանմ չկէր:

Էրընթըթախ քեաֆիկ թըլցըն յէռջիւ խօր:

Խէրն էլ էլաւ, դաղրաւ տանըս. կանչից գէլքիւն:

Գէլիր ժողվան էկըն:

Էսաց.—Իմ Յիւսէփը մըս վար ձի բերնըն, դիւ ինչու գլմ Յիւսէփ կերաք:

Գէլիրիւ մինծ էսաց.—Մինք ակախ չունընք Յիւսէփը մօտէն, գիւսէփ չընք տըսի:

Յակուր էսաց.—Չէ՛ իմ տղէկներ կըսըն՝ «գէլիր կերան»:

Էսաց.—Բիւ տղէկներ սուտ կըսըն, գիւս աչք քիւ Յիւսէփը չընկի:

Յակուրն էլ օխնից գէլիրիւն, էսաց.—Ձի ատամբիր քեանց թուր սուր ընը. ձի աչքիր լիւսով ընը. ձի կամար ամին օջ ընը. ձի անչըրն էլ դիր-դիր ընը—մէկ ընը, մէկ չընը¹⁾:

Գէլիրիւն էսաց.—Գեացէք: Գեացըն:

Գեանք Մսըրայ Զալիխին (թագաւորի դուստը):

Մսըրայ Զալիխ Մսըր էրազ տիսաւ.—«Յիւսէփ աթուռ դըք վար ջրիւն՝ խուրու մէջ, նստի վերէն, լիւս կամար կայնի վար գլխիւն:

Մսըրայ Զալիխ էսաց.—Վճւլ էրթայ Յիւսէփ ձը խամար բիրի, յէռջի Յիւսէփն վուսկը կը կշուիմ, տամ անիւ բիրթըն:

1) Մկայ էլ Ասուած մանանայ կայ ուրից կամար. ճէչըն էլ ցաքաթն օտ չընը. ամիւնց աչքերն էլ արնցիւն լուսով ի՛ բուխ մալմ մանջ խեղիւն գաւման գեց սար գլխից կը արնան:

Բագրեկեան էսայ. — Խաղաք Յիւսէփ գեառնարածն, գեառ կերծան.

Խաղար Յիւսէփ խուլըուն, աւխար կերէծան.

Խաղար Յիւսէփ նախարարդ ին, նախիր կերէծան.

Իս չըմ գըտի սը մէկ Յիւսէփ քիրիմ քի խամարա

էսայ. — Իս չըմ ըսը խաղար Յիւսէփ գեառնարած ըն, խաղաք Յիւսէփ խուլիւ ըն, խաղար Յիւսէփ նախարարդ ըն: Իս կըսըմ ան Յիւսէփ, ինչ խուրու մէջ աթուռ դըրը, վար ջրուն նսաը, լիւս կամար դադըր վար գլխին. իս ան Յիւսէփ կուզըր:

Բագրեկեան էլ էլաւ, ուր ըրանիք բռնից, էրաքձ, գնաց:

Թա օրմ, թա քսան օր գնաց: Գնաց մանջ դաշտըն ծարաւ-ցաւ. գնացըն վար խարուն, գնաց տըտան:

էսայ. — Սալ տարէք դեն, թը ջիւր կայ մանջ խարուն՝ քե-չինք. խմինք:

Սալ տարըն դեն. տըտան մարդմ, աթու դըր վար ջրուն, նսաը վերէն, լիւս կամար դադըր վար գլխին:

Բագրեկեան էսայ. — Գնատնք էն մարդ, ինչ Մսըրայ Զալիւս կըսըր:

Յիւսէփ խանըցըն դիւս, խեծըցըն վար ձըուն:

Բագրեկեան գուր քարուն էլմ յիտ դարձուց գնաց Մսըր:

Տարաւ զՅիւսէփ էսաւ Մսըրայ Զալիւսըն:

Մսրայ Զալիւսն էլ իրի յէռջն Յիւսէփըն վուսկը կըրուից. էսաւ բագրեկեանըն:

Յիւսէփ աուրց տարաւ, էսայ. — Յիւսէփ, ըզձը տ'առնըս:

էսայ. — Իսկի չըմ առնը:

էսայ. — Ինչիւր ըզձը չըս առնը, իս յէռջիւ քի վուսկը կըչի-աիր իմ, տուիր իմ քիւ ըրուղըն. ըզքի աուր իմ, դիւ ըզձը առնիւս Յիւսէփ էսայ. — Վուսկը սաս-չաաս, ըզքի չըմ առնը:

Աղջըկ գինաց, թադեաուրըն խաղաք իտաւ էսայ. — Նա մարդիւ յէռջիւ իս վուսկը կըրուիր իմ, տուիր իմ բագրեկեանըն, բագրեկեանը մօտէն գնիր իմ, ըզձը առնը. միայ ըզձը չառնը, թըրա բռնատուն:

Յիւսէփ տարըն, թըլըցըն բռնատուն:

Բռնատուն էլ մէկ խէմ կայ, մէկ էլ ջիւստ:

Օրէն մէկ առաւուստուն էրկուս էլան վի:

Խէն էսայ. — Էրադի իմ տըտի տօթ:

Ջիւստ էսայ. — Խնչ էրադ իս տըտի:

Խէն էսայ. — Իս տըտայ՝ ըզձը տարըն վար կարմնջին, իմ վրդ կարըցըն:

Ջիւստ էսայ. — Իս տըտայ՝ թագեաուր ըզձը տարաւ, էրաւ ուր վուզիւր:

Խէն էսաց.—Քիւ էրազ աղէկ ի:

Ջհիւտ էսաց.—Չէ, քիւն աղէկ ի:

Յիւսէփ էսաց.—Ձի էրազքիւր փուխիցէք:

Խէն ուր էրազ իսու ջհիւտին, ջհիւտ ուր էրազ իսու խայուն:

Յիւսէփ էսաց.—Ան ժամանակ ինչ կը կանչին խայուն, ջհիւտ

թը էրթայ, ինչ ջըհաւըն կը կանչին, խէն թը էրթայ:

Խայու կանչըցըն, ջհիւտ գնաց:

Ջջհիւտ տարըն վար կարմնջին վըզ կտրիցըն:

Յիւսէփ գըտիր. խայուն էսաց.—Էսա ջհիւտը վըզ տը կտրըն, ըզքի տանըն, էնըն վուզիր. ըզձը չըմոռանաս:

Կանչիցըն գիւն, առըն տարըն, էրըն վուզիր:

Մէկ ժամանակ վերէն ընցաւ. Թագեաւուր էրազմ տըսաւ, էսաց.—Մարդմ կուզըմ, գեայ, իմ էրազ խանը:

Մարդայ քաղաք էլ մարդ չմնաց, գնաց, գթագեաւուրըն էրազը չէխան. մարդ չգրտցաւ Թագեաւուր ջիւնչ էրազը տըսի:

Վուզիր Թագեաւուրըն էսաց.—Թագեաւուր ապրած, թը Յիւսէփ քիւ էրազ խանը. Յիւսէփ չխանը՝ մարդ չխանը. ան ժամանակ մինք ինչ բռնատուն ինք, իս, ջհիւտ էրազ տըսանք. իս տըսայ ըզձը տարըն վար կարմնջըն, իմ վըզ կտրիցըն. ջհիւտ տըսաւ՝ գան տարըն, էրըն վուզիր. իս ըըցը՝ քիւ էրազ աղէկ ի, ան էսաց՝ քիւն, Յիւսէփ էսաց՝ ձի էրազքիւր փուխիցէք: Մինք փուխիցընք. զջհիւտ տարըն վըզ կտրիցըն, իսն էլ էլայ վուզիր:

Թագեաւուր էոաց.—Քիւ տուն չաւըրը, մկայ Յուսէփը վուսկուրքիրն էլ փթիր ի—Չէ, սաղ ի, էսաց վուզիր:

Թագեաւուր խրկից, առից իբի, էսաց.—Իս ինչ էրազ իմ տըսի: Էսաց.—Քիւ տըսար ձիմ ծուվէն էլաւ, էկաւ չուրային ձիմ կլնից, գինաց մտաւ ծուվ:

Քիւ տըսար էրընջ մի ծուվուց էլաւ, էդի չուրային էրընջ մի կլնից, գինաց մտաւ ծուվ:

Քիւ տըսար խաչքմ ծուվուց էլաւ, էդի չուրային խաչքմ կըրնից, գինաց մտաւ ծուվ:

—Թագեաւուր, էսաց, քիւ էրազ ան չէր:

Թագեաւուր էսաց.— Խն, ան էր. Յիւսէփ, էսաց, ինչ տըրնը ան էրազ:

Էսաց.—Սուվ տըրնը (չըսաց թէ սուվ քինէ տըրնը):

Յիւսէփ գըտէր ինչ ժամանակ սուվ տըրնը:

Իբի, խատմ մուխրէ, մէկ էլ խուղէ չընից, մէկն էլ խըզըն քեփուրէ չնից խաց. ըրըկուն ան իրիք խաց իդի ծուց, ինք թը Թագեաւուր գեացըն դիւան, Կէս սահաթ վերէն ընցաւ. Թագեաւուր իբի, Յիւսէփը ականջ խուսաւ, էսաց.—Աստըծու սիրուն ընը, քիս սուվու մեռայ:

Յիւսէփ հասց. — Թագեաւոր ասլրած կենաս, աստե ֆուռն
կայ, խաց չկայ:

Թագեաւոր հասց. — Զընը, ճարժմ գընտի:

Յիւսէփն էլ մուխրէ խաց կըսից, էտուր. էդա Թագեաւոր
կիրաւ. Քիչ էլ մնաց, էլմ. — Յիւսէփ, Աստըծու սըրուն ընը, իս
սուվու մնայ:

Կըսից, կտուրմ էլ քեփուրէ խաց էտու:

Տաս լոպէ վերէն չընցաւ, էլմ. — Աստըծու սըրուն, իս սու-
վու մնայ:

Կըսից, կտուրմ էլ խուղէ խացէն էտու. էն էլ կիրաւ:

Քիչմ մնաց, հասց. — Յիւսէփ, իլի, էրթանք:

Էլան էկըն ուրինց տեղ:

Հասց Թագեաւոր. — Յիւսէփ, իս ինչ մօրէ մեկնիր իմ, մինչիւ
ասօր ընցկուն անուչ խաց իս չէր կերի. ան ինչ խաց էր, դիւ տը-
ւըր ձի. իս կերայ:

Յիւսէփ մուխրէ կտուր էխան դիւս, հասց. — Յաւաջը կտուր
ինչ տուը՝ ասկից էր, գեփուրէ կտուրն էլ էխան դիւս, հասց՝
երկրուրդ էս տ. յաքըն էլ էխան դիւս, հասց՝ էս ի:

Ինչ Թագեաւորըն հասց, Թագեաւոր էնտեղ բղգեաւ:

Սուվ անու փուրէն էլաւ, ընկեաւ ախշար:

Յիւսէփ նստաւ Թագեաւորութին, բաւըլեց խաց ժողվիլը,
իբի Մսըր իվից:

Յիւսէփ գըտէր թանկութեն տընէր ախշարք:

Սուվ ընկեաւ ախշար, ալ տեղ խաց չմնաց, քեանց Մսըր
յաւել:

Ախշար՝ բուլուր կգեան Մսըրայ խաց կը տանըն:

Յիւսէփայ աղբըքիրն էլ էկըն խացը:

Յիւսէփ զանիւնց բեռ բռնից, խաց, կիրակուլ էտու կիրան:

Հասց — Կերթէք, մի անգամ էլ ինչ կգէք, ձի պզտի աղբէրմ
կայ, չբիրէք խիտ ձի, խաց չըմ իտայ:

Բեռնիր առըն, դիացըն տուն:

Խը լուսիւն խուր տըցըն, — Մսրայ Թագեաւոր կըսը. — Զի
պզտի աղբէրմ կայ, ձի պզտի աղբէրը չբիրէք խիտ ձի, խաց չըմ իտայ:

Հասց. — Յիւսէփ տարաք, կուրսուցըք. ձի աչ մնացը զպզտը
աղբէրն էլ տանըր կուրսուցըք. քաղաք ամին սուվու մեռնըն, իս
չըմ իտայ:

Մէկ, էրկու, իրեք օր վրէն ընցաւ, էլ քաղաք սուվու ճար
չտուըն. Յակուրն էլ հասց.

— Իիւ գըտիք, ձի Աստուած, Յիւսէփ տարաք կուրսուցըք, տա էլ
տարէք, ինչ կէնէք, էրէք:

Խէն էսաց.—Քիւ էրազ աղէկ ի՛

Ջհււտ էսաց.—Չէ, քիւն աղէկ ի՛

Յիւսէփ էսաց.—Ձի էրազքիր փուխիցէք:

Խէն ուր էրազ իսու ջհւտին, ջհււտ ուր էրազ իսու խայուն:

Յիւսէփ էսաց.—Ան ժամանակ ինչ կը կանչին խայուն, ջհւտ

թը էրթայ, ինչ ջըհաւըն կը կանչին, խէն թը էրթայ:

Խայուն կանչըցըն, ջհւտ գնաց:

Ջջհւտ տարըն վար կարմնջին վըզ կտրիցըն:

Յիւսէփ գըտիր. խայուն էսաց.—Էսա ջհւտը վըզ տը կտրըն, ըզքի տանըն, էրըն վուզիր. ըզձը չըմոռանաս:

Կանչիցըն գիւն, առըն տարըն, էրըն վուզիր:

Մէկ ժամանակ վերէն ընցաւ. Թագեաւուր էրազմ տըսաւ, էսաց.—Մարդմ կուզըմ, գեայ, իմ էրազ խանը:

Մարայ քաղաք էլ մարդ չմնաց, գնաց, զԹագեաւուրը էրազը չէխան. մարդ չգըտցաւ Թագեաւուր յիւնչ էրազը տըսի:

Վուզիր Թագեաւուրըն էսաց.—Թագեաւուր ապրած, թը Յիւսէփ քիւ էրազ խանը. Յիւսէփ չխանը՝ մարդ չխանը. ան ժամանակ մինք ինչ բռնատուն ինք, իս, ջհւտ էրազ տըսաւք. իս տըսայ ըզձը տարըն վար կարմնջըն, իմ վըզ կտրիցըն. ջհւտ տըսաւ՝ զան տարըն, էրըն վուզիր. իս ըսըցը՝ քիւ էրազ աղէկ ի, ան էսաց՝ քիւն: Յիւսէփ էսաց՝ ձի էրազքիր փուխիցէք: Մինք փուխիցընք. զջհւտ տարըն վըզ կտրիցըն, իսն էլ էլայ վուզիր:

Թագեաւուր էսաց.—Քիւ տուն չաւըրը, մկայ Յուսէփը վուսկուրքիրն էլ փթիր ի՛—Չէ, սաղ ի, էսաց վուզիր:

Թագեաւուր խրկից, տուից իբի, էսաց.—Իս ինչ էրազ իմ տըսի: Էսաց.—Պիւ տըսար ձիմ ծուվէն էլաւ, էկաւ չուրային ձիմ կլնից, գինաց մտաւ ծուվ:

Պիւ տըսար էրընջ մի ծուվուց էլաւ, էդի չուրային էրընջ մի կլնից, գինաց մտաւ ծուվ:

Պիւ տըսար խաչքմ ծուվուց էլաւ, էդի չուրային խաչքմ կըլնից, գինաց մտաւ ծուվ:

—Թագեաւուր, էսաց, քիւ էրազ ան չէր:

Թագեաւուր էսաց.— Խն, ան էր. Յիւսէփ, էսաց, ինչ տըսը ան էրազ:

Էսաց.—Սուվ տըսը (չըսաց թէ սուվ քինէ տըսը):

Յիւսէփ գըտէր ինչ ժամանակ սուվ տըսը:

Իբի, խատմ մուխի, մէկ էլ խուղէ չընից, մէկն էլ խըզընք քիվուրէ չնից խաց. ըրըկուն ան իրիք խաց իդի ծուց. ինք թը Թագեաւուր գեացըն գիւան: Կէս սահաք վերէն ընցաւ. Թագեաւուր իրի, Յիւսէփը ախանջ խուսաւ, էսաց.—Աստըծու սիրուն ընը, քիս սուվու մեռայ:

Յիւսէփ էսայ. — Թագեաւոր ապրած կենաս, աստե Ֆռունկ կայ, խաց չկայ:

Թագեաւոր էսայ. — Զընը, ճարժ գընտի:

Յիւսէփն էլ մուխրէ խաց կըսից, էտուր. էդա թագեաւոր կիրաւ. Քիչ էլ մնաց, էլմ. — Յիւսէփ, Աստըծու սըրուն ընը, իս սուվու միւռայ:

Կըսից, կտուրմ էլ քեփուրէ խաց էտու:

Տաս րոպէ վերէն չընցաւ, էլմ. — Աստըծու սըրուն, իս սուվու միւռայ:

Կըսից, կտուրմ էլ խուղէ խացէն էտու. էն էլ կիրաւ:

Քիչմ մնաց, էսայ. — Յիւսէփ, իլի, էրթանք:

Ելան էկըն ուրինց տեղ:

Էսայ թագեաւոր. — Յիւսէփ, իս ինչ մօրէ մեկնիր իմ, մինչիւ ասօր ընցկուն անուչ խաց իս չէր կերի. սն ինչ խաց էր, դիւ տըւըր ձի, իս կերայ:

Յիւսէփ մուխրէ կտուր էխան դիւս, էսայ. — Յառաջը կտուր ինչ տուը՝ ասկից էր, զքեփուրէ կտուրն էլ էխան դիւս, էսայ՝ երկրուրդ էս ա. յեաքըն էլ էխան դիւս, էսայ՝ էս ի:

Ինչ թագեաւորըն էսայ, թագեաւոր էնտեղ բղգեաւ:

Սուվ անու վուրէն էլաւ, ընկեաւ ախշար:

Յիւսէփ նստաւ թագեաւորութին, բաւըլեց խաց ժողվիլը, իրի Մարը իլից:

Յիւսէփ գըտէր թանկութեն տըլնէր ախշար:

Սուվ ընկեաւ ախշար, ալ տեղ խաց չմնաց, քեանց Մարը յաւել:

Ախշար՝ բուլուր կգեան Մարայ խաց կը տանըն:

Յիւսէփայ աղբըքիրն էլ էկըն խացը:

Յիւսէփ զանիւնց բեռ լռնից, խաց, կիրակուլ էտու կիրան:

Էսայ — Կերթէք, մի անգամ էլ ինչ կգէք, ձի պզտի աղբէրմ կայ, չբիրէք խիտ ձի, խաց չըմ իտայ:

Բեռնիր առըն, գեացըն տուն:

Խը լուսիւն իուր տաքըն, — Մարայ թագեաւոր կըսը. — Զի պզտի աղբէրմ կայ, ձի պզտի աղբէրը չբիրէք խիտ ձի, խաց չըմ իտայ:

Էսայ. — Յիւսէփ տարաք, կուրսուցըք. ձի աչ մնացը զպզտը աղբէրն էլ սանըր կուրուսըք. քաղաք ամին սուվու մեռնըն, իս չըմ իտայ:

Մէկ, էրկու, իրեք օր վրէն ընցաւ, էլ քաղաք սուվու ճար չտուըն. Յակուրն էլ էսայ:

— Իւ գըտիք, ձի Աստուած, Յիւսէփ տարաք կուրուսըք, աս էլ տարէք, ինչ կէնէք, էրէք:

Զինե՛րամն էլ առն՛ն խիտ ուրիշն, գեացըն:

Գեացըն խասան Մարր. գեացըն Թագեաւուրը սարը առաջ:

Թագեաւուր էսաց. — Նա մարդիբ տանէք, խաց, կիրակուլ կրտէք ուտըն, բեռնիր կը բռնէք. բիրանքորի չկարէք, իս գեամ, նուր բիրանքոր կարէք:

Տարըն խաց, կիրակուլ տուըն զանիւնց:

Բեռնիր բռնըցըն, խապար տուըն Թագեաւուրըն:

Թագեաւուր էրի վար բեռնիրիւն: Ուր ծուցը քաւ ուր ծուցէն էխան, խուրից պզտը աղբօր բեռան մէջ. զուր ծուցը քեռ-Ֆիկն էլ քարց ուր քրտընք, իգի մինծ աղբօր բեռան մէջ:

Բեռնիր կարըցըն, գրեռնիր բառըցըն, քեռքէն ընկեան դիւս, գեացըն:

Թագեաւուր մարդ խրկից խաիւ. — Ան մարդիբ ինչ գեացըն, անիւնց բեռնիր ունկ կենէք. իմ թաս գեռոյցած, տարած. օրու բեռ կը տեսնէք, զան մարդ բռնէք, բիրէք:

Գեացըն, էրկու, իրիք բեռան բիրան բացըն, բռն չորսան. պղտը աղբօր քեռկիցըն, կան էկըն, քաւ միջէն խանըն:

Զմարդ առնն, տարն Թագեաւուրըն:

Թագեաւուր էսաց. — Նա մարդ վը տանէք հաճախ, կը լեռացընէք, ձեռքմ աղէկ չոր կը բիրէք խաղիւցէք, տարէք, դրէք յեռ-դէն. լիւլ, դօճէկ կըտէք, չուրս դան անիւ կիրակուլ վը տանէք: Իսռնանք վար աղբէրքիրուն:

Աղբէրքիր էրկու աւուր ճանապարհ կար մինչև խառնէն գեղ: Յակուր կնկեան էսաց. — Կնըկ, էսաց. Յիւսէփը խուտ կգեայ: Կնըկ էսաց. — Լիստուած քիւ տուն աւուր խա քիւ աղբըն. մկայ Յիւսէփը վուսկուրքիր փըթը, դիւ կըսքս Յիւսէփը խուտ կգեայ: Մնաց, վրէն ընցաւ էրկու իրեք սահաք. էսաց.

— Կնըկ, Յիւսէփը խուտ կը մօտանայ, կը շատանայ:

Կնըկ էլմ չխաւատաց:

Բեռնիր բիրըն, թըլցըն յեռջիւ դռան:

Յակուր գինաց վար բեռնիրուն, խուտ էրաւ, գինաց վար բեռամ դադրաւ:

էսաց. — Նա բեռ քեռկըցէք, Յիւսէփը խուտ նա բեռնէն կգեայ: Բեռ քեռկըցըն, մանջ բեռան կան էկըն, ծուցու քեռֆիկը գետան մէջ, տուըն Յակուրըն:

Յակուր սուր, խուտ էրաւ, քսից ուր աչքիր:

Որ քսից ուր աչքիր, աչքիր լուսաւորուան:

— Կնըկ, էսաց. իս չըսը, Յիւսէփը խուտ կգեայ. առ, քսը քիւ աչքիր:

Կնըկ սուրց, քսից յիւր աչքիր:

Կնիկն էլ քսից, աչքիւ լուսաւորուաւ:

Յակուբ էսաց.—'Ի՛կ էկրք, Բենիամ ինչ էլաւ:

էսաց.—Բենիամ թագեաւորը քառ գեղցիւր էր, դրիւր էր մանջ ուր բեռան. մինք քեաղքէն ընկեանք դիւս, մարդ իրի յիտեն, բեռնիր էթալ գետըն, զըմեն ունկ էրաւ, Բենիամը բեռան մէջ քառ տըսաւ, զԲենիամ բռնըցըն, առըն տարըն:

—Յակուբ էսաց.—Բան չկայ, թըխ տանըն:

Խաց կիրան, խլըսան. զիւրընց հեռդ էրըն, էրթան խացը:

Խէր, մէր ըսրցըն.—Մինք էլ տը գեամք:

էլան, խա տղէնիրուն գեացըն:

Գեացըն Մսըրայ քեաղաք, յէռջիւ թագեաւորը սարըն կանգնան:

Թագեաւոր էսաց. — Նա մարդ, նա կնրկ տարէք, խաց, կիրակուլ տուէք, թը ուտըն. տարէք համամ, լեղացըցէք, մէմէկ քամիգ ձեռք լաթ տուէք խաքնըն, տարէք յեղէն դրէք: Նա մէկել մարդիւ տարէք, խաց կիրցըցէք, չիւր իս գեամ:

Ձխէր, զմէր տարըն համամ, լեղացըցըն, մէմէկ ձեռք մարտըն ու խաքնան, տարըն յեղէք դրըն:

Աղբէրքիւրն էլ խաց տուըն, տարըն յեղէմ դրըն:

էսաց.—'Ի՛է, կանչիցէք ան մարդ, ան կնրկ թը գեան:

Կանչըցըն, խէր, մէր տարըն:

էսաց.—'Ի՛է, կանչիցէք ան տառ մարդն էլ թը գեան:

էսաց.—Նա յառաջի մարդն ինչ բռնիր էք, բիրէք ըսոյա:

Ձաղբէրն էլ տարըն անտե:

Աղբէր դինաց թագեաւորը ձեռ. խէր, մէրն էլ գեացըն թագեաւորը ձեռ. թագեաւոր ձեռ չէտու. ինք զխուր ձեռ պագնից, զմօր գլօխ:

էսաց.—Իս ձի Յիւսէփն իմ, իս ձի որդին. դիւ գեաք իմ ձեռ պագնիք:

Խէր, մէրն էլ գեացըն Յիւսէփը գլօխ պագնըցըն:

Յիւսէփ արբէրքիւրուն էսաց. — Դիւ խա ձը էրըք, իս խա ձի չըմ ընը. դիւ գըտիք, ձի Աստուած. էլիցէք, մատըցէք ձի քեանըմ ցուրըն կըպը, առէք, գեացէք ձի քեաղաք. դիւ գըտէք, ձի Աստուած:

Աղբէրքիւր էլան, զուրինց ցուրըն բառըցըն, գեացըն ուրինց քեաղաք:

Յիւսէփ ուր խէր ուր մէր, ուր աղբէր մնացըն Մսըրայ քեաղաք: Մսըրայ քեաղաք Յիւսէփ Մսըրայ թագեաւոր:

ՄՈՒՆԻՍԻ ՍԱՅՐԱՆՆԵՐ *

1. Սայրան ղուրբան, սուր փեկ կեայ, սմ հառնա օղե,
նա մըն զօ. սինկ ու բարե Սայրան մալա բալաֆեկայ բեարժե
սեարե շօե, դինեկ եման . . .
Էամ դինեկ եման, հաժք սալ բամամ, լը հիւեայ ճեա մամ, դինեկ եման . .
2. Սայրան ղուրբան, ժը Մուսուլեկ հաբանի Հմայե,
նա մըն զօ, քի պեկեանկ Սայրանայ մալա չար ա ժը զմանե, լե լե
դինեկ . . . :
3. Սայրան ղուրբան, բաման գրաւ բը զօրնե,
եռզլի դասքե Սայրանե մալա բը գրբանա, բանինա նաւ յարսույե
ժրօրնե,
Մընե բըդայ ըռնե շիրին մալե դընե, լե լե լե դինե . . . :
4. Սայրան ղուրբան, եաղ խուլաման սայ վի դաւի,
Բըրա սինկե մըն սինկե Սայրանե մալա բը ֆեաւա,
Հարա սարե գրաւ դալե քըրեա մերկ ու զաւի. դինեկ եման . . . :
1. Սայրան ղուրբան, սօլեր հագլիւ, մենք գնանք օղէն.
Զէ, ես ասացի. Սայրանի կուրծ այնպէս սպիտակ է, ինչպէս՝
դեղի գլխի ձիւնը,
Մենք ծռանք ախ, եօթ տարի ամբողջ քու յուսով մնացի.
ախ ծռա, ախ ծռա.
2. Սայրան ղուրբան, Մուսուլէն մինչև Համայի
Զէ ես ասացի, Սայրանի մատներ ինչպէս մօլի տան ճրագը
— չամային
3. Սայրան ղուրբան բարակ հասակիդ ասացին,
Երանի Սայրանի ձեռքէն բռնէին, բերէին շուկայի մէջ ծա-
խէին,
Ես կտաի քաղցր հոգիս և աշխարհի դոքը, լէ-լէ . . .
4. Սայրան ղուրբան, ես մշակ եմ քու այդ բերին.
Թող իմ կուրծքըն Սայրանին կուրծքին վերայ ընկնի.
Մինչև դուրս . . .

* Սոյն սիրահարական երգը երգած եւ պատմած է Իսրայէլ Միրաբեան, որ ընդունակ է ոտանաւորներ գրելու, քէեւ առանց արհեստի. գրած ունի շատ մը ոտանաւորներ Բագրեւանդայ նասսուր զիւլի երկրագործական կեանքէ:

ИЗДАНИЯ ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННОГО ФОНДА Н. О. ЭМИНА

подъ редакціей ПРОФ. Г. ХАЛАТЬЯНЦА.

Выпускъ I: Исторія Арменіи Моисея Хоренскаго, *новый* переводъ Н. О. Эмина, съ примѣч. и приложеніями (посмертное изданіе). Москва, 1893, стр. XXXVI + 323. Цѣна 2 руб.

Выпускъ II: Изслѣдованія и статьи Н. О. Эмина по армянской миѳологіи, археологіи, исторіи и исторіи литературы (за 1858—1884 гг.), съ приложен. переводовъ изъ армянскихъ историковъ. Москва, 1896, стр. VII + 431. Цѣна 2 руб.

Выпускъ III: Переводы и статьи Н. О. Эмина по духовной армянской литературѣ (за 1859—1882 гг.): апокрифы, житія, слова и др. Съ тремя приложеніями. М., 1897, стр. XXII + 367. Ц. 2 р.

Выпускъ IV: Изслѣдованія Н. О. Эмина по армянскому языку, литературѣ и исторіи (за 1840—1855 гг.) — на *армянскомъ* языкѣ — съ портретомъ Эмина и матеріалами къ его біографіи. Москва, 1898, стр. VIII + 272. Цѣна 1 руб. 50 коп.

Покупающіе четыре выпуска вмѣстѣ платятъ 6 руб.

ԱՐԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԵԱՑ ՄԵՐՈՑ

գրեալ ՅԼԶ Թ. Հայրց և յամի Տեան 887. լուսարկ հրատարակութիւն գրչագրի Լազարեան ձեմարանի արեւել. լեզուաց. Մոսկուա, Ռեթիլ — 1899, in 4°. Գինը ճանապարհածախսով 20 ռուբլի (60 ֆրանք): (Евангеліе въ древне-арм. переводѣ, писанное въ 887 году. Фототипич. изданіе рукописи Лазаревскаго Института восточ. языковъ. Москва, 1899, in 4°.

Цѣна 20 руб. (60 франковъ) съ пересылкой.

Складъ изданій въ Правленіи Лазаревскаго Института В. Яз., въ Москвѣ.

„ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ“

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ.

ՀԱՏՈՐ Ա. Փշրանքներ Շիրակի ամբարներէլց. մասն ա. Ժողովրդ. գրականութեան տեսակներ — Հէքեաթ, առակ, առած, հանելուկ ևն: Մասն Բ. հաւաքք և սնտոխապաշտութիւն: Ժողովրդական սովորոյթ, կենցաղ և զբաղմունք: Յաւելում. Շիրակի բարբառի համառօտ բառարան: հաւաքք Աղ. Մելիքեանց. Մոսկուա — Ալէքսանդրապոլ. 1901 թ. էջ ԺԴ + 338. Գինը 1 ռ. (2 ֆռ. 50 սանա):

ՀԱՏՈՐ Բ. Ժողովրդական վէպ (6 հատ) և Հէքեաթ (42 հատ) — Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: հաւաքք Ս. հայկունի: Մասն առաջին: Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1901 թ. էջ Ժ + 447. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Գ. Թուրքերէնի աղբյուրութիւնը հայերէնի վրայ և Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պոլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ վանի, Դարաբաղի և Նոր-Նախիջևանի բարբառներում: Գրեց Հ. Աճառեան. Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ Զ + 381. Գինը 1 ռ. 50 կ. (4 ֆռանք):

ՀԱՏՈՐ Դ. Ժողովրդական Հէքեաթ (48 հատ) — մեծ մասամբ Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: Մասն երկրորդ: Յաւելում. Կրկու ձիւղ «Դաւիթ և Մհեր» ժողովրդ. զինացանկան վէպի: հաւաքք Ս. հայկունի: Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1902 թ. էջ Ը + 462. Գինը 1 ռ. 25 կոպ. (3 ֆռանք):

ՆԵՐԿԱՅ ՀԱՏՈՐԻ ԳԻՆՆԷ

1 ռ. 50 կ. (4 ֆռանք):

Հինգ հատորը միասին առնողները վճարում են 5 ռուբլի:

ԴԻՄԵԼՈՒԷ. — ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ. ՄՈՍԿՈՒԱ.

Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie).

40

ЭМИНСКИЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ VI.

Народныя армянскія пѣсни, пословицы, поговорки
заклинанія и проч., собранныя С. Айкуни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱՆՈՒԹԵԱՄԻ

ԼԱԶԱՐԵԱՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԼԵՋՈՒԱՅ

ԲԴ - Գ

Հ Ա Տ Ո Ր Զ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ, ԱԹԱԾ, ԱՍԱԾ, ՀԱՆԵԼՈՒԿ, ԵՐԴՈՒՄ,
ՕՐՀՆԱՆՔ, ԱՆԷԾՔ ԵՒ ԱՅԼՆ.

ՀԱՅԵՔԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՍՈՍՎՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.
ՌԾԾԵ—1906.

„RECUEIL ETHNOGRAPHIQUE d'ÉMINÉ“

publié par l'Institut Lazareff des langues orientales à Moscou, sous la direction du *Prof. G. Khalathiantz*.

- Vol. I. Matériaux ethnographiques, recueillis par *A. Mkhithariantz* dans le district d'Alexandropol (ancien Chirak), gouvernement d'Erivan.
1re partie: Littérature populaire arménienne, recueillie d'après la tradition: contes, récits, proverbes, dictons, énigmes, etc.
2me partie: Croyances et superstitions, mœurs, coutumes et professions. Glossaire du dialecte de Chirak. Moscou—Alexandropol. XII+338 p. in 8°. Prix 1 r. (2 fr. 50 c.).
- Vol. II. Epopées populaires et contes en différents dialectes, recueillis dans l'Arménie de Turquie par *S. Haïkouni*, 1re partie: Moscou—Vagharchapat. X+448 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).
- Vol. III. Mots turcs empruntés par l'arménien, étudiés et rangés dans l'ordre alphabétique par *H. Atcharian*. Moscou—Vagharchapat. IV+381 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.).
En regard de chaque mot ture, imprimé en caractères tures et en caractères arméniens, le glossaire donne la transcription en caractères latins et la traduction française, afin de rendre le travail accessible aux savants européens.
- Vol. IV. Contes (48) arméniens populaires en différents dialectes, recueillis par *S. Haïkouni*. Supplément: Deux variantes de traditions héroïques arméniennes de *David de Sassoun* et de *Mher*. 2me partie. Moscou—Vagharchapat. IV+462 p. in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).
- Vol. V. Epopée arméno-kurde, recueillie par *S. Haïkouni*. Moscou—Vagharchapat. 1904. VIII+304 p. in 8°. Prix 1 r. 50 cop. (4 fr.). Ce tome contient les traditions héroïques des kurdes, telles qu'elles nous ont été transmises dans les différents dialectes arméniens du vilayet de Van; c'est pour cette raison que nous les avons nommées arméno-kurdes. En tout, ce tome contient 28 récits, dont 13 renferment des chants kurdes; la musique de ces chants a été placée à la fin du volume, avec les transcriptions arménienne et européenne du texte.
- Vol. VI. Folk-lore Arménien: les *chants* (chants religieux, nuptiaux, d'amour, noëls, facétieux, berceuses etc), *proverbes*, *adages*, *conjurations*, *exorcismes*, *énigmes* etc., en différents dialectes, recueillis par *S. Haïkouni*. Appendice: „Les noces de Khlath“. Moscou—Vagharchapat, 1906, (XXVI+415 p.) in 8°. Prix 1 r. 25 cop. (3 fr.).

Tous ces ouvrages se vendent à l'Institut Lazareff des langues orientales,
Moscou (Russie).

ЭМИНСКІЙ ЭТНОГРАФИЧЕСКІЙ СБОРНИКЪ

ИЗДАВАЕМЫЙ

при Лазаревскомъ Институтѣ Восточныхъ Языковъ

Выпускъ VI.

Народныя армянскія пѣсни, пословицы, поговорки
заклинанія и проч., собранныя С. Айкюни.

ԷՄԻՆԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵՋՈՒԱՑ

Հ Ա Տ Ո Ր Զ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ, ԱՌԱԾ, ԱՍԱԾ, ՀԱՆԵԼՈՒԿ, ԵՐԴՈՒՄ,
ՕՐՀՆԱՆՔ, ԱՆԷԾՔ ԵՒ ԱԹԼՆ.

ՀԱՒԱԳԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒԹԵՐ.

ՄՈՍԿՈՒԱ—ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ.
ՌԹՄԵ—1906.

Harvard College Library

July 29, 1920

Minot Fund

На основаніи опредѣленія Совѣта Спеціальныхъ классовъ Лазаревского Института восточныхъ языковъ печатать дозволяется. Москва, 18 мая, 1906 г.

Директоръ *Вс. Миллеръ.*

Обложка и предисловіе настоящей книги напечатаны въ Москвѣ, остальная же часть—стр. 1—415—въ Вагаршапатѣ, въ типографіи Эчмиадзинскаго монастыря.

Типографія Х. Бархударянцъ, Москва, Срѣтенка, Мясной пер., д. Бѣдлева.

W. H. Long

Отъ редакціи.

Изданіемъ въ свѣтъ настоящаго выпуска завершается серія этнографическихъ трудовъ С. Айкуни. Редакція „Эминскаго этнографическаго сборника“, въ распоряженіе которой были представлены эти обширныя матеріалы въ рукописи еще въ 1900 году, по разсмотрѣніи и разборкѣ ихъ, рѣшила напечатать ихъ въ извѣстномъ порядкѣ въ четырехъ выпускахъ. Въ *Первый* изъ нихъ (Вып. II „Эмин. этнограф. сборн.“) вошли Народный армянскій эпосъ (6) и народныя сказки (ч. 1-я, 42 сказки), во *Второй* (Вып. IV „Эм. этн. сб.“)—Народныя армянскія сказки (ч. 2-ая, 48 сказокъ), въ *Третій* (Вып. V „Эм. этн. сб.“)—Армено-Курдскій эпосъ (28) и, наконецъ, въ настоящій, *Четвертый* (Вып. VI „Эм. этн. сб.“)—Народныя армянскія пѣсни, пословицы, поговорки, загадки, заклинанія и т. п.

Всѣ перечисленные матеріалы по армянскому фольклору были собраны С. Айкуни въ различныхъ областяхъ Турецкой и Русской Арменіи въ продолженіе многихъ лѣтъ и записаны непосредственно изъ устъ народа на многочисленныхъ армянскихъ нарѣчіяхъ и говорахъ, нерѣдко довольно рѣзко отличающихся другъ отъ друга. Ни эпосъ, ни сказки армянскія не были до сихъ поръ представлены въ такомъ количествѣ, какъ въ сборникахъ С. Айкуни. Но настоящій выпускъ, по богатству и разнообразію матеріала, превосходитъ всѣ подобныя сборники, которые до сего времени появлялись въ армянской литературѣ: однихъ нарѣчій, поднарѣчій и говоровъ, на которыхъ приведены въ немъ тѣ или другіе виды народной поэзіи,—до пятидесяти!

Въ самомъ дѣлѣ, мы имѣемъ въ этой книгѣ записанными на многочисленныхъ армянскихъ нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ: народныя армянскія *пѣсни* почти всѣхъ родовъ—духовныя, колядскія, свадебныя, любовныя, колыбельныя, хороводныя, подблюдныя, шуточныя—всего болѣе 260 пѣсенъ (стр. 3—165), до 3200

пословиць (стр. 166—276), 500 *поговорокъ* (стр. 277—296), 550 *заговоровъ и заклинаній* (стр. 297—323), болѣе 300 *пожеланій* (стр. 324—336) и 160 *заклятій* (стр. 337—343), около 300 *загадокъ* (стр. 344—357),—все это, кромѣ пѣсенъ, расположено въ алфавитномъ порядкѣ, а также *условныя слова* (142) и выраженія, болѣе 70-и *скороговорокъ* и 170-и *присказокъ* (стр. 358—384). Въ Приложеніи же къ настоящему выпуску помѣщено любопытное описаніе „Хлатской свадьбы“, на Хлатскомъ же нарѣчій,—съ пѣснями, величаніями жениха и невесты и прочими подробностями свадебнаго ритуала *) (стр. 384—415).

Заслуживаетъ вниманія и то, что рядомъ съ различными видами народной армянской поэзіи, вошедшими въ этотъ сборникъ, приведены въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ и нѣкоторые виды поэзіи *курдской*. Такъ у Айкуни записаны курдскія *пословицы* (240 штукъ), *заклинанія* (62), *пожеланія* (21), *заклятія* (53), *скороговорки* (4), при чемъ весь этотъ матеріалъ, а равно и шесть *заклятій іезидскихъ*, представлены въ курдскихъ *ориналахъ* (на нарѣчіяхъ алашкертскомъ, гайдаранлы и др.), въ армянской транскрипціи и въ армянскомъ переводѣ.

Въ слѣдующемъ за симъ предисловіи на армянскомъ языкѣ мы подробнѣе останавливаемся на различныхъ отдѣлахъ предлагаемаго выпуска. Въ заключеніе мы считаемъ нелишнимъ для армянскихъ читателей дать краткія біографическія свѣдѣнія о С. Айкуни, а въ началѣ книги помѣщаемъ и портретъ этого замѣчательнаго работника, такъ много потрудившагося въ области армянскаго фольклора.

Г. Х.

27 Апрѣля 1906 г.

Москва,

Лазаревскій Институтъ
восточныхъ языковъ.

*) Собственно „Хлатская свадьба“ была записана еще въ 1880 г. по моему порученію Мухомъ Халатовымъ и Александромъ Априковымъ († 1892) со словъ извѣстнаго въ г. Александрополь сказителя, переселенца изъ Турецкой Арменіи, Хлхата Бишаряна († 1895), и вошла въ настоящій сборникъ вмѣстѣ съ матеріалами С. Айкуни.

ԽՄԻՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՏԵ.

Ներկայ Հատորիս Հրատարակութեամբ բոլորվում է Ս. Հայկունու ազգագրական աշխատութիւնների մի շարք: «Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» խմբագրութիւնը, որի տրամադրութեան տակ էին դրուած այս ընդարձակ նիւթերը ձեռագիր տետրերով դեռ 1900 թուականին՝ աչքի անցնելուց յետոյ, վճռեց ընտրանք և որոշ կարգով տպագրել նրանց շէր գրքում: Դոցանից Առաջում (Հատոր Բ. «Էմին. Ազգագրական Ժողովածուի») լոյս տեսան հայ ժողովրդական վէպը (6 հատ) և հէքեաթները (Մասն ա. 42 հէքեաթ), Երկրորդում (Հ. Բ. «Էմ. Ազգ. Ժող.»)—հայ ժողովրդական հէքեաթները (Մասն Բ. 48 հէքեաթ և Յաւելուածում՝ 2 վէպ), Երկրորդում (Հ. Ե. «Էմ. Ազգ. Ժող.»)—հայ-քրդական վէպը (28 վէպ) և, վերջապէս, ներկայ՝ Զրկուր գրքում—հայ ժողովրդական երգ, առած, ասած, հանելուկ, երգումն և այլն:

Հայ ժողովրդական բանահիւստութեան վերոյիշեալ բոլոր նիւթերը հաւաքել է Ս. Հայկունին Թիւրքահայ և Ռուսահայ այլ և այլ գաւառներում՝ հրկար տարիների ընթացքում, և զրի է առել անմիջապէս ժողովրդի բերանից բազմաթիւ հայ բարբառներով, որոնք յաճախ բաւական տարբեր են մէկմէկից: Թէ՛ հայ վէպը և թէ՛ հէքեաթը մինչև այժմ այնպիսի ընդարձակ ծաւալով ներկայացուած չեն մեզանում, ինչպէս հայկունու հաւաքուածների մէջ. իսկ ներկայ Հատորը նիւթերի ձօխութեամբ և բազմաոտեսակութեամբ գիրազանցում է բոլոր նման ժողովածուները, որոնք լոյս են տեսել մինչև այսօր հայ գրականութեան մէջ. միայն բարբառների և գաւառաբանքների թիւը, որոնցով յառաջ են բերուած ժողովրդական բանաստեղծութեան այս կամ այն տեսակները, հասնում է յետոյ *):

*) Այդ բարբառները՝ իրանց ստորաբաժանումներով՝ են. Ալաշկերտի (առանձին) և Ալաշկերտի խաստուր, Խումշիպուճախ և Մանկասար

Արդարեւ, այս զրքի մէջ մենք ունինք ամփոփած բազմաթիւ հայ բարբառներով հայ ժողովրդական երգերէ համարեալ բոլոր տեսակն'րը—կրօնական, հարսանեաց, սիրահարական և զովասանական, օրօրոցի, պարի, վիճակի, զաւելչտական՝ ընդամենը 260-ի չափ — 3200 առած, 500 առած, 550 աղօթք և առած, 335 օրհնանք, 167 երգո՛ւմ, 282 հանելուկ (այս բոլորը՝ բացի երգերից, դասաւորած են այբբենական կարգով),— նոյնպէս՝ Ժաթկաբանո՛ւթիւն կամ պայմանական բառեր (142) և խօսակցութիւններ, 72 շոտառեւո՛ւկ և 170 առեւո՛ւկ:

Ս. հայկունու հաւաքած նիւթերին՝ զլքի վերջին, առանձին Յաւելուածով, մենք կցեցինք ուրիշ բանահաւաքների ձեռքով զրի առած և «Խլաթցոց՝ հարսանիքը», որի մասին կը խօսենք ներքեւ:

Արժանի է ուշադրութեան և այն, որ մեր բանահաւաքը հայ ժողովրդական բանահիւսութեան այլ և այլ տեսակների հետ զուգընթացաբար մէջ է բերում և բրդականները Սյուպէս՝ նա զետեղել է քրդական առածներ (240 հատ), առած (62), օրհնանք (21), երգո՛ւմ (53), շոտառեւո՛ւկ (4)—այս բոլորը, որպէս և Յզդինների 6 հատ երգո՛ւմ, իսկական քուրդ լեզուով (Ալաշկերտի, հայդարանցոց և այլ բարբառներով)՝ հայ տա-

գիւղերի, Ալերէկի գ., Ակնայ, Արծկէի (առ.) և Արծկէի Յաւելոյս գ., Արծէի (առ.) և Արծէի Գանձակ գ., Բաբերդի, Բազրան գ., Բազրեանդի, Բայազէի, Բաղէի, Բառէի, Բուլանի, Գեաւաշի (առ.) և Գեաւաշի Նաբեկ գ., Դերջանի (առ.) և Դերջանի Հողիկ գ., Թաւրիզի, Թաթի, Թիմարայ Կիւսնենց գ., Լոռեցոց, Խլաթայ, Խնուսի Չեվիլմէ գ., Խոյեցոց, Կարսայ (առ.) և Կարսայ Նախիջևան գ., Կարինի, Մանազկերտի, Մշոյ, Մոկաց (առ.) և Մոկաց Սպիտակ գ., Նանրկանց Կարճկանայ գ., Նարդուղի, Շատախի, Շիրակայ Դաշլիճայ և Վաւիլու գ., Ռշաունցոց, Սոնկիւլու գ., Սուրմալուայ Կուլապ գ., Վաղարշապատի (զուտ և խառն), Վանայ (առ.) և Վանայ Աւանց և Գործօթ գ., Տիրամօր գ., Տիգրիկցոց, Տրապիզոնի, Քղիի, Օշական գ.,—Հարկաւ, գծուար է ապահովել թէ քուրդ լեզուութեամբ են ամեն տեղ պահպանուած ամեն մի բարբառի նրբութիւնները և մի անգամ ընդունուած տառադարձութիւնը, որովհետեւ յաճախ տարբեր անձինքների բերանից՝ ուրեմն հաւանականօրէն և աստիճանաբար են զրի առնուած միևնոյն բարբառի նիւթերը. դրանից զատ՝ երբեմն նիւթ հաղորդել են մեր բանահաւաքին այնպիսի գաղթականներ, որոնք երկար ապրելով մի այլ գաւառում՝ փոխել են իրանց ծննդավայր բարբառի հնչիւնները Այսու ամենայնիւ բարբառների ընդհանուր բնաւորութիւնը յառաջ է բերուած Հայկունու նիւթերի մէջ ըստ երեւութի բաւականին ստոյգ:

ռադարձութեամբ և հայ թարգմանութեամբ, որոնք սակայն տեղ-տեղ կարօտ են թվում աւելի ճշդութեան:

Կանգ առնելով աւելի մանրամասնօրէն ժողովրդական բանաստեղծութեան յիշեալ ամեն մի տեսակի վրա, պէտք է դիտել, որ երգերից Կթնականները, օր. էլէքսիանոսինը և այլն (էջ 3,10), երգվում են սովորաբար շատ տխուր եղանակով և օրօրուելով: «Այլելութա» և «Աւետիք» (էջ 25 և 27) երգվում են Մննդեան երեկոյին. Թիւրքահայ գաւառներում (Վան, Ռշտունիք և այլն) սովորութիւն կայ, որ գիւղի պատանիները՝ երգելիս, գուրպայ կամ ծղոտից գործած փոքրիկ զամբիւղ են կախում թելով տան երկիկից և տանտիկինը այդ զամբիւղի մէջ քաղցրաւենիք կամ ձու, իւղ, բրինձ և այլն է դնում երգողների համար: — Հաւանեալ երգերից հետաքրքրական է հարսի ու փեսայի գովքը (էջ 30—39), որ երգում են շատ ծանր և քաղցր՝ ամեն մի տողը կրկնելով հարսի գովքը կոչվում է «Մաղկոց». Ալաշկերտ, ասում է հայկունին, հարսնացուի ծամբը քսան և չորսի են բաժանում և ամեն մի ծամ հիւսելիս՝ մի երգ է ասում հաւաքուած աղջկներից ամեն մէկը. առաջին երգը ասում է աղջկների «ազապբաշին» (պարազլուխը)՝ հայ երէն, երկրորդ ծամի հիւսը երգում են քրդերէն, և այսպէս փոխէփոխ հայերէն և քրդերէն: Երբ ծամբը հիւսուեցին՝ սկսում են պարել:

Բազմաթիւ են և Սեւահայրաւան ու Գոլաստանեան երգերը (էջ 49—63), որոնք սակայն բաւական միօրինակ են շատ բարբառներում: Հետաքրքրական է «Մոկաց Միրզէն» կոչուած եղբրերգութիւնը, ուր Մոկաց այդ հայ իշխանը զոհ է գնում մի ուրիշ հայ՝ Կօլօտ Խօճի (վաճառականի) կրքերին. սա սիրահարուած է Միրզի հարսի վրա և իր նպատակին հասնելու համար թունաւորում է Միրզին նենգութեամբ՝ ձմերուկի միջոցով: Միրուն է և Վանեցի աղջկայ արած իւր սիրահարի նկարագիրը (էջ 53).

«Քեա՛, սև սևաւոր աղջիկ,
Քե կուտամ Վանայ խօճին»,
—Քեա՛, սև սևաւոր մարէ,
Յորի՞ եմ տուն դու կաւիրես,

Եմ կարիճ եմ ձեռնէն կը խլես...
 Խաղար Վանայ խոճէն
 Կուրպան կանեմ եմ Սախային—
 Թուխ կօտրկին... Սըւտակ քօլօզին,
 Բեօզ բեղերաց, Թուխ աշքերաց...
 Բռչամ ծամերաց... Կարմիր թշին,
 Թուխ ընքուերաց, Դումաշ բաժին,
 Նարափէտին Որ առաւտուն
 Կան գալ կերթէր Ուր օխշօրին,
 Արօտ կուտէր էլմ հէվարին.
 Տօ, հօ, անէր Դառնէր տուն գէր,
 Ուր սադէ տին Սրտին գրկէր.

Յատուկ Օրօրոցի երգերը (էջ 64—72), ինչպէս նկատում է մեր բանահաւաքը, սակաւաթիւ են. մայրը, ասում է նա, երևակայելով իր զաւակի ապագան, ինքնաբերաբար՝ իր ցանկութեամբ, նախագասութիւններ է յօրինում և հրգում այլ և այլ եղանակներով: Դրանք երկու տեսակի են. առելի երկար նախադասութիւններով երգում է մայրը, երբ երեխան օրօրոցի մէջն է, և կարճ, երբ իր ձեռքերի մէջ վեր-վեր է թռցնում և խաղացնում երեխային: Պաշէ երգերի միջոցին (էջ 73—120) պարի գլուխն է անցնում սովորաբար երգ իմացողներից մէկը՝ աջ ձեռքը թաշկինակ բռնած, որը շարժելով, երգում է նա և խաղում, իսկ միւսները հետևում են նրան՝ խմբով կրկնելով նրա երգածը: Շատ անգամ էլ, ասում է չայկունին, պարողները մրցմամբ են երգում՝ երկու խմբի բաժանուելով և փոխէփոխ հարց ու պատասխան տալով մէկմէկու, մինչև որ մի կողմը յաղթուի: Վէճակի երգերը (էջ 121—134), ինչպէս երևում է մեր ժողովածուից, չորս կարգի են լինում. առաջինը կոչվում է «Ծաղկաքաղ», այսինքն այն, որ երգում են վիճակի համար ծաղիկներ քաղելիս՝ համբարձման տօնից մի շաբաթ առաջ. երկրորդ՝ վիճակի համար փալչի գովք. երրորդ այն, որ երգում է աղջիկների խումբը՝ փարչով տնէտուն շրջելիս և վիճակներ հաւաքելիս՝ մինչև համբարձման հինգ-շաբթին. և չորրորդ՝ «Ծաղկահան» կամ «վիճակահան», որ հանդիսաւոր կերպով ժողովուած, երգում են առաջիկայ Կիւրակին: Մեր ժողովածուի մէջ այդ երգերը խառն են յառաջ

բերուած:—Գոթականի երգերի մէջ՝ բացի բուն գութանին վերաբերեալներից, որ սովորաբար «հառաւե՛լ» են կոչւում (կամ (գործ) «առաւ ե՛լ»), խառն են լինում և կրօնական, սիրահարական, զաւեշտական և այլ երգեր: Հետաքրքրական են եղներին և գոմէշներին տուած փաղաքշական կոչումները: Բնորոշ է մանաւանդ Ալաշկերտցոց հեռեեալ հրդր, ուր զաւեշտի ձեռք յիշվում են գութանի այլ և այլ մասերի վարիչները.

Գութան գիւեր ուր գին կուզէր,
Գութանի բուզէն կուռ կուզէր,
Շէկիկ կուտան կնճակ կուզէր
Վըր արտանին, վըր կուտնին.
Ջուապ տարէք Խաղնաւարին,
Տեղին պարկող Կիրակմտին,
Ճիժ վաստկող Ուրբաթմտին,
Գիրկ գրեց Նորեորին,
Նորեորին—կարմիր գլուխ,

Մկնտան—մոկն ի բերան,
Փոշետուն—փոշին ի յաւք,
Խարզնտան—խարզան ի ձեռ,
Խնձորտան—խնձոր գօտին.
Ազապ աղջիկ Ութտնուորին,
Մուտըլտան—մուտըլ բերան.
Հացն ու պանիր Յամլուորին,
Խէրն ու բարին մեր Մաճկալին,
Գործ առաւ ե՛լ (էջ 136).

Վերջապէս Զո-էլչաօկան երգերը երգում են անխտիր՝ պարբի, վիճակի, հարսանեաց և այլ հանդէսների մէջ: Սրանց կարգից են և ծաղիւրի երգերը (պարսաւական կամ նախատական), որոնք, հայկունու ասելով, բազմաթիւ են մեր ժողովրդի մէջ, շատ անգամ համեմատ լինելով անբարոյական նախադասութիւններով՝ անպատշաճ գրի առնելու: Զաւեշտականներից բաւական սրամիտ են տղայ կամ աղջիկ բերող կանանց վրա երգածները, Զառօջօճիկի, Լուի և Մկան թագաւորի երգերը (էջ 154, 155, 163):

Անցնելով Առաքնեբէն (էջ 167 — 276)՝ պէտք է նկատել, որ զրանք իսկապէս մի-մի կրճատուած զըղցներ են՝ դարաւոր ժամանակներով կոկուած և կատարելութեան հասցրած. տեղ-տեղ նրանք կոչւում են «Մեծանաց (և «Մեծարանց») խօսք», որ ցոյց է տալիս, թէ ժողովուրդը որչափ գին է դնում իր նախնիքներից՝ ինչպէս հեղինակաւոր աւանդ մնացած ճշմարտութիւններին, առաջնորդուելով այդ խօսքերով իր կեանքի ամեն մի պարագայում: Հարկաւ, առաձններից շատերը ինքնուրոյն են՝ հայ մտքի, փորձառութեան և սրամտութեան արդիւնք, այսպէս ասած՝ հայ ժողովրդի փիլիսոփայութիւնը.

բայց նրանց մէջ պակաս չեն և այնպիսիները, որոնք ընդհանուր են արևելքոց՝ թիւրքերին, քրդերին և պարսիկներին: Հայկունեւ ասելով՝ մօտ են հայ առաձներին մանաւանդ քրդականները: Եւ այս նմանութիւնները բնականաբար առաձների իմաստին են վերաբերվում և ոչ նրանց զեղարուեստական տրամադրութեան, որ ամբողջապէս հայ հանձարի արգասիքն է: Նոյնը դիտելու է և հայ ժողովրդական՝ բանաստեղծութեան միւս նման տեսակների մասին: Նմանութեան առիթով մի ընդհանուր նկատողութիւն էլ պէտք է անենք այստեղ. նոյնիմաստ *առաձներ*, որպէս և *ասաձներ*, *հանելուկներ* և այլն շատ անգամ կրկնվում են այլ և այլ բարբառներում. օրինակները շատ են մեր ժողովածուի մէջ. բայց հետաքրքրականը այն է, որ ամեն մի բարբառ իր կերպ է մշակել միևնոյն իմաստը — մէլը՝ աւելի սեղմ ու կոկ, միւսը՝ աւելի ծապաղ, կրորդը՝ աւելի սրամիտ և այլն: Օրինակ՝ Վանեցին ասում է. — «Թըմենին ծովի, վըր ձիկ սովի» — Վաղարշապատցին՝ «Աշխար արօտ՝ մենք մէջը կարօտ» — Տրապիզոնցին՝ «Մեզիկի նեղ, ձեզիկի տեղ»: — Ահա և այլ մի քանի նմուշներ զաւառական առաձներից:

Ալաշկերտի (էջ 167 — 175). — Թաժէն մա՛շ, հին արևարաշխ.
(նորը մաշի՛ր, հինը արևիդ բաշխի՛ր):

— Կնկայ ֆէլ (խարդաւանք) չըտանի սէլ:

— Զուրի (մինչև որ) չընմանի, չի խնամի:

Վանայ (186 — 191). — Բարտի ծառ կերթայ գիւգեայ՝

սիրոյ տէր ի,

Ուռի ծառ կերթայ գիւգեայ՝ դարդի տէր ի,

— Խացը դրած՝ բանն անիծած,

— Խաց վեր ծնկեան՝ աչք վեր կնգեան,

— Մտի՛ տուն, իրիշկի՛ տուն, տաշ կայ սուն, ծուռ կայ տուն,

— Սուտ սրտացաւ, սոված փորացաւ:

Քարքաշեկ՝ աղքամաշեկ ուշեկ- ուշեկ:

Արծկէի (էջ 192). — Մօր անէծք չըռնայ՝ ծծի կաթ դէմ կառնայ,

Վաղարշապատի (էջ 220). — Սա գանձ կասեմ՝ նա տանձ կասի:

Առաձները նոյն առաձներն են, բայց աւելի ամփոփ ձևով. յաճախ դրանք առաձի մի մասն են կամ նրա ակնարկութիւնը: Օրինակ՝ գէլ էղծ մուխսի — Կատուլներ աչքեր լղած է: —

Կուտեմ՝ եղն էլ վրէն:—Տլէն ելանք՝ մտանք տըլտըլնոց: (Բաւլանի բարբ. էջ 277—281).—Եղեր էնք ճէնձէ ճմուռ:—Մուլ մարդ իշուն քեռի կը խանչայ (կը կոչէ):—Նըվժրուկ նըվժրուկ կը վառի ճրագ:—Օրէ մալէզ՝ օրէ խլէզ: (Աւաղ-կէրփի բ. էջ 282—285):—Զընտոր բերնի գալ կը հասկը-նաս:—Հարքէ ժաժէ՝ կաժէ:—Ոսպ բերան չի թըչի: (Մշո բ. էջ 286).—Զխարք զօրէնք կը բթլայ (հարկ զօրէնս լուծանէ):—Յընկեաւ սիրու, ինչ բլբուլն ի վարդի (Խլալ. բ. էջ 288):—Ահը սրտիս՝ մահը մտիս:—Ընդրի ընդրի՝ ընդրուչք ընկ-նի:—Յանո՞վի ա բուսնո՞վի, տեսնո՞վի ա սո՞վրո՞վի: (Վաղաշապ. բ. էջ 292—296):

Աղօթիչ (էջ 297—306) ասում են այլ և այլ հիւան-դութիւնների վրա կամ բնութեան փնասարեր ելեղթներից, դադաններից, թշնամուց, չար աչքից և այլն ազատ պահելու համար: Ժողովրդի կարծիքով՝ ազօթելու ընդունակութեամբ օժտուած են Աստուծոց յատուկ անձինք, որոնք՝ իբրև դադու-նիք, պահում են ուրիշներից իրանց արուեստը: Զարմանալի չէ, որ աղօթքների մէջ քրիստոնէական հաւատալիքների հետ խառ-նուած են լինում և հին հեթանոսական աւանդութիւններ: Հետաքրքրական են. Յննդկանի վրա ասած աղօթքը.

—Սէ դարն եմ գացե, սէ օձն եմ կթե, Պանիրն եմ դեղե չար աչքին եմ կերցրե. Զար աչքը՝ չար փուշ, չար փուշը՝ կրակ, կը-րակն անտակ ծովեր. Զար ահաթից, չար էքից, չար որձից... (Բալա-զիդի բ. էջ 304.) Կոճոճը լաւացնելու. — Նոր-նոր նոր աղիզ, — կոճոճ յէլե կուտայ զիս, — կտայ թալ չուտայ զիս: — Աչքից շիւղը հանելու. — Խալ էս՝ խալի, խիլ էս՝ էլի, Աստուածածնայ ճկութն ի նե. (Վան. բ. էջ 301):

Անէթանիչ (էջ 307—323), որ հայհոյութեան մեղմ տեսակն են, շատ բազմաթիւ են հայ բարբառներում. երբեմն նրանք յիշեցնում են վերոբերեալ աղօթքն երբ: Օրինակ.

Խղբուց խանկուցելուց,
Քառսուն շուն՝ կէս նիշուն,
Պալաք կատուն ճլպտուն,
Կռտու ճրագուն
Խալի՛ էրթայ վեր քեօ խեօգիւն, (Վան. բ. էջ 311.)

Ուշադրաւ են սեղմ կազմուած անէծքները, որոնք հնութեան

նշան են կրում իրանց վրա. օր.—ժուռուժուռամեռ (մատաղ մեռնիս), ժուռուժապամեռ, ումուտապաւախօր (ումուտապաւէնդ թաղեմ), մրմուխոր (վառ. բ.):

Օրհնանք (էջ 324 — 336) իսկապէս բարեմաղթութիւն է՝ համառօտած, երբեմն կոկ և յաջող ձեռով: Օր. նորածին երեխային աաշտի մէջ լողացնելիս՝ Ալաշխէրդդէ՛տ ասում են (էջ 325).

Յերկնավզիկ,

Թեթուաջրիկ,

Ջաղամաթի քունը քզիկ.

(որ վիզը երկար լինի, ջուրը՝ թեթև, քունը՝ երկարատև.)

Երդոմ (էջ 337 — 343): Ամեն մի գաւառացի հայ, ասում է հայկունին, սովորաբար իր մօտ գտնուած ուխտաւայրի կամ իր զիւղի և կամ մօտակայ զիւղի մէջ գտնուած զրչագիր Աւետարանի կամ ո՛ր և է հրաշագործ իբի վրա է երդվում: Ուստի ամեն մի գաւառ իր սիրած երդումները ունի. օր. մի տեղ տարածուած է «Սուբ Կարագետ», ուրիշ տեղ՝ «Սուբ Մատնաւանք», «Սուբ Ազգրիկ», «Խիճ՝ Աւետարան» և այլն: Կան և այլ տեսակ երդումներ. օր. — Իմ տղօր կանանչ արև:—Ձըրի խէր զինայ:—Իդա կրակի խէր:—Իդա թնդրի հալալ հաց: (Մէջ. բ.):

Հարուստ է մեր ժողովածուի մէջ մանաւանդ հանելու՜նէնէրի*) բաժինը (էջ 344 — 359) — 15 բարբառով: Ի հալիէ, չէ կարիլի պնդել, որ բոլոր յառաջ բերածները հաւասարապէս աջող են ու սրամիտ. կան և բաւականաչափ կրկնութիւններ նոյն հանելուկների այլ և այլ բարբառներով: Բերենք մի երկու օրինակ:

—Հագին սար, ընտին դար

Մէջն անդադար (Օրօրոց, Ալաշկ. բ.):

—Մութ փողան,

Յերկէն սողան,

Սարկաւաքներ մէջ կը զւղան:

(Փեթակ, Ալաշկ. բ.):

*) Դոցանից մի քանիսի նշանակութիւնը Ս. Լալկունին մոռացմամբ, թէ այլ պատճառով չէ գրել:

- Պատաւ նստէ յառուի պռունկ
Իբրջ վեր քրքրին, քրքր վեր քրքրին,
(Կաղամբ, Ալաշկ. բ.)
- Պապս հագէ հազար քիթք,
հալա կսէ կմնիմ: (Կաղամբ, Բասենի բ.)
- Փետ փետին աղբէր, ջրին հօրողբէր,
Աւագ սարկաւագ չի մոնում քաղաք:
(Նաւ, Վաղարշապ. բ.)

Ծառիւփանո-ւի-ն (էջ 360—364) է անուանում հայկունին պայմանական խօսքերը, որ տեղային բարբառով «Տփողքերէն» էլ է կոչվում: «Տփողք» բուրդ ու բամբակ գործողներն են կամ դզարներ, որոնք թաղիք էլ են շինում և իրանց արհեստով շրջում են զանազան գաւառներ. սրանք ունին կազմած իրանց համար պայմանական կամ գաղտնի լեզու—բառեր և նախադասութիւններ: Ահա մի քանի օրինակ. — Աօնկ (ականջ), բազարջ (լուսին), բաշօ (արեգակ), գընձըկ (ազջիկ), կանթ (կին), կեռ (քուրդ), կունկ (զլուխ), մաստ (եղբայր), մէր (հող), սև (եզդի), վանք (գող), տափակ (ռուս), ցոռկ (տղայ), փէկուռ (հարս):

Շուփաւիլ-ի (էջ 365—370) — 12 բարբառով. այս խօսքը գործ են ածում Վանիցիք. Մշեցիք շուտասելուկին «շուշուկ» են ասում, Օշականցիք՝ «չալանկ ասել», Ալաշկերո, էրզրում և այլ տեղեր՝ «վազ ասել»: Շուտասելուկները՝ հայկունու ասելով, բաժանվում են մի քանի տեսակի. 1, այն՝ որ կոչվում է «արարագ» — արագ ասել. 2, որ կազմուած է զբոսարահնչիւն բառերից, և, 3, անբարոյական բառերից՝ որպէսզի ասողին սխալլեն: Ահա մի երկու օրինակ.

- Թեղի թիակ, թըրփ փեթակ. (Վան).
— Լուսնկին քեռին մեռաւ տլի կրելով: (Մուշ).
— Խաչըրկաթ խաթրճու տուն. »
— Զթի տիկ, ծակ-ծակ տկճոր. »

Մեփ-իլ (էջ 371—384) սովորաբար ծաղրական կամ երգիծական բովանդակութեամբ 2—4 և աւելի տողերով չափական կոկ ասացուած է՝ հիմնուած բառախաղութեան կամ նոյնպայանգութեան վրա: Երբեմն մէկի ասած խօսքի վրա միւսը

սուելացնում է յանգով իրը և այսպէս յառաջ է գալիս ասելուկը: Այսպիսի ընդունակութեամբ գաւառականներից՝ Հայկունու ասելով, հռչակուած են մանաւանդ Սուրմալու գաւառի Կուլապ գիւղացիք: Ահա՛ մի երկու օրինակ.

— Կարապետ,
Ինքն ու ուր բազրիկ ճետ,
Էն լէ խորուեց, տարաւ հետ,
Տարաւ թաղեց Մուրատ գետ.
— Աղջի Վարդեր,
Բու ընքներ քարդումարդ էր,
Բու աչքեր մարդ կը ջարդէր.
— Արօրիկ,
Աստ նուորիկ,
Էրթաս ու գաս,
Մէկ խապար տաս: (Ալաշկ. բ.).
— Հանդա՛, էկաւ մեծ պաս,
Մէ աղջիկ ուղեցինք չխաս,
Կոտրի ընդու երկըթէ թաս,
Յորին չէկաւ եղներ մղի խարս: (Կուլապ. գ.).

Մի բան մանաւանդ պէտք է շեշտել Ս. Հայկունու՝ իբրեւ բանահաւաքի, գործունէութեան մէջ. այդ նրա զարմանալի Բարեկիցո՞ւնն է: Թէ՛ իր նախկին հատօրների մէջ, որոնք վէպին և հէքեաթներին էին նուիրած, և թէ՛ մանաւանդ ներկայ հատորի մէջ, ուր այնքան բազմատեսակ և մանր նիւթեր կան, նա միշտ ցոյց է տալիս իր ազբիւրները — այն անձինքներին, որոնցից լսել է նա կամ որոնց ասել ու երգել է տուել այս կամ այն վէպը, հէքեաթը, երգը և այլն: Դրանց մէջ կան յիշուած և բաւական թուով կանայք և օրիորդներ: Բացի, այսպէս ասած, կենդանի աղբիւրներից՝ Հայկունին օգտուել է երբեմն և իր ձեռքի տակ եղած պատահական գրաւոր ժողովածոներից և կամ իր յանձնարարութեամբ գրի առնուած նիւթերից, որոնց հեղինակների մասին դարձեալ չէ զըլանում նա՝ ուր հարկն է, անհրաժեշտ տեղեկութիւններ հաղորդելու: Հայկունու այսպիսի աշխատակիցներից առաւելապէս արժանի է յիշելու՝ տխուր վախճանի վիճակուած՝ իր վաղաթառամ Արոսէակ դուստրը, որ այնպէս խնամքով հաւաքել

է իր հասակին այնքան սիրելի՝ պարէ (էջ 105—118) և Վե-
նալի (էջ 128—134) բազմաթիւ երգերը, որպէս և Վաղար-
շապատի խառն բարբառով առածները (էջ 209—216): Թող
շնորհալի դստեր այս համակրելի աշխատութիւնը մասամբ
սփռփանք լինի անմխիթար հօր անհուն վշտին:

Մեզ ֆիգուր է մի քանի խօսք ասել և Յաւելուածում
տեղաւորած «Խլաթցոց հարսանիքի» մասին: «Հարսանիքի»
պատմողն է Խլաթի Բեշարէանց, սա մի շատ հետաքրքրական
անձնաւորութիւն էր և յայտնի ամբողջ Ալէքսանդրապօլի գա-
ւառում «Սանահէր չըլէ» կոչումով: Ինքը ծննդեամբ Ալաշ-
կերտցի էր՝ Զրկան գիւղից, 1830 թ. միւս գաղթականների
հետ նորա ծնողներն էլ գաղթում են Ալաշկերտից Երևանեան
նահանգը և բնակվում Ալէքսանդրապօլի մօտ գտնուած Հո-
ռոմ գիւղը, ուր՝ բացի Ալաշկերտցիներից, հաւաքվում են
գաղթականներ և Խլաթից ու նրա շրջակայքից: 1860 թ.
Բիշարեանցը տեղափոխուեց Ալէքսանդրապօլ, իսկ 80-ական
թուերին՝ Կազգուան, ուր և վախճանուեց 1895 թ. ծեր հա-
սակում: Հմուտ ժողովրդական բարբառներին և սովորոյթներին,
իրրև սրամիտ անձնաւորութիւն և միևնոյն ժամանակ տա-
ղանդաւոր պատմող ու առակախօս՝ նա ամեն ընկերութեան
մէջ ցանկալի հիւր էր—պատմութիւններ անելու, զուարճա-
ցելու: Ափսոս որ նրա բազմաթիւ սրամիտ պատմուածքներից
յաջողուել է պահպանել միայն այս ժողովրդական պատկերը,
որ գրի առնուեց իմ խնդրանքով դեռ 1880 թ. աշխատու-
թեամբ Մուշէղ Խալաթեանցի և Ալէքսանդր *): Ափրիկեանցի
(† 1892), և միայն այժմ՝ մի քառորդ դար անցնելուց յետոյ,
է լոյս տեսնում հայկունու ժողովածուի մէջ: Բացի «Խլաթ-
ցոց հարսանիքի» բնորոշ ժողովրդական սովորութիւնների նը-
կարագրից, ուշապրաւ են նրա մէջ բերուած երգերը և ուրիշ
ասացուածքներ **): Թէև զուտ լեզուի տեսակէտից պէտք է

*) Սրա մասին, որպէս և նրա հաւաքած ազգագրական այլ նիւթերի
մասին, անս լեմին. Ազգ. ժող., հատոր Ա. Յաւաջարան:

**) Նման մի պատկեր՝ «Նոր-Պայազիտու գաղթական Մշեցոց նշան-
դրէքն ու հարսանիքը», հրատարակեց «Կուռնկի» մէջ 1863 թ. Սենեքե-
րիմ Արծրունին:

նկատել, որ խառն բարբառով է նա գրի առնուած, որպէս և պէտք էր սպասել՝ պատմողի՝ հոռոմ գիւղում այլ և այլ զաղթականների հետ համաբնակութիւնից:

Ի վերջոյ՝ դնում ենք այստեղ Ս. Հայկունու կենսագրութեան համառօտ նկարագիրը, որ մեր խնդրանքով ինքը հաղորդել է մեզ, իսկ զբքի սկզբում տեղաւորում ենք բազմաշխատ բանահաւաքի պատկերը:

Սարգիս Հայկունին ծնուել է Տրապիզոնի Զեֆանոս (Ստեփանոս) գիւղում 1838 թ. 3 — 4 տարեկան հասակում նա ղրկվում է հօրից, իսկ մայրը շուտով ամուսնանում է, և որք Սարգիսը մնում է հօրեղբօր խնամքին՝ մօտադ հասակից պարապելով գիւղական աշխատանքով: 1856 թ. նրան յաջողում է գիւղից Տրապիզոն քաղաքը տեղափոխուելու, ուր մի առ ժամանակ աշխատում է նա երկրագործութեամբ և յետոյ աշակերտութիւն է անում պղնձագործի մօտ: Բայց երիտասարդը, ինչպէս երևում է, բոլորովին այլ ձգտումներ ունէր. նա ջերմ ցանկանում էր զրել-կարդալ սովորելու, ուստի մտնում է ծառայութեան մասնաւոր անձերի մօտ՝ որպէս ղեւակի ազատ միջոց ունենայ շուտով իր նպատակին հասնելու: Արդարեւ՝ նա ուսանում է կարճ միջոցում՝ զրել-կարդալ և հաշիւ և մի և նոյն ժամանակ եռանդով պարապում է ընթերցանութեամբ թէ՛ տանը և թէ՛ յաճախելով երեկոները «Թորէնեան» կոչուած քաղաքային ընթերցարանը, որով ընդարձակում է իր կրթութիւնը և զարգայումը այնչափ, որ 1864 թ. նրան առաջարկում են արդէն ուսուցչի պաշտօն Շանայ թրքախօս հայ գիւղում: Այստեղ ամուսնանում է Հայկունին և ինքը իր կնոջը զրել-կարդալ սովորեցնում: Նա վարում է իր պաշտօնը 7 տարի և՛ ի միջի այլոց, երկյարկանի շինութիւն է շինում դպրոցի համար: 1872 թ. տեղափոխուելով Տրապիզոն՝ նա բացում է կնոջ հետ իր սեպհական դպրոցը և բացի դրանից՝ դպրոցի մէջ ընթերցարան, իրիւ ծանօթ Մ. Փորթուգալեանի հիմնած «Վարապդատեան ընթերցասիրաց ընկերութեան» մի ձիւղ, ուր նա երեկոները ձրի դուսեր է առլիւս:

Նոյն «Ընթերցասիրաց ընկերութեան» համար, որ նպատակ էր դրած ժողովրդի կրթական գործը հայաստանում, հայկունին գնում է Պօլխ, ծանօթանում է անձամբ Փորթուգալեանի հետ և նրանից զրքեր և պարտուկատուած հրահանգներ է ստանում: Տրապիզոն վերադառնալուց փոքր ինչ յետոյ՝ 1877 թ. նա զրկուեց իր կնոջից, բայց ինքը եռանդով շարունակեց դպրոցական գործը մենակ: Նոյն թուին Շանայ գիւղի մէջ թուրք հարկահանների գործած բռնութիւնները տեղիք տուին հայկունուն թղթակցութիւններ գրել պօլսական հայ թերթերում, որոնց պատճառով կառավարութեան հրամանով Պօլսից Տրապիզոն կոչուեցին այդ լրագիրների խմբագիրները՝ իրանց հետ ունենալով մի թուրք փաշայ՝ քննութեան ենթարկելու Շանայի դէպքը, որը յաջող տնցաւ: Բայց յետոյ տեղացի հայ ունեւոր դասակարգը՝ ոչ առանց հողեօրականների մասնակցութեան, երկիւղ կրելով թուրք պաշտօնեաների վրէժխնդրութիւնից, մեղադրեցին հայկունուն նրա անզգոյշ ընթացքի համար, որը նոյն քննութեան առիթով ազգային մի մեծ գումարի ծախսելուն էլ պատճառ եղաւ, և բանդ դնել տուին նրան: Բանդից ազատուեց նա միայն ստորագրութիւն տալով, որ այլ ևս այդ տեսակ թղթակցութիւններ չի գրի: Այդ բաւական չէր. փոքր ինչ յետոյ մի թուրքի զրպարտութեամբ հայկունին մեղաւոր ծանաչուեց դատարանով իրրեւ պարտական նոյն թուրքի և ազատուեց պատժից անգլիական հիւպատոսի թարգմանի միջնորդութեամբ: Նոյն այդ 1877 թուին էր, որ Արդուին հայերի մէջ անկարգութիւններ եղան մի ուսուցչի պատճառով և շատերը բանտարկուեցին. հայկունին կոչուեց առաջնորդի կողմից այնտեղի դպրոցը կարգի դնելու, որի պատճառով և Ֆեայ 7—8 ամիս և յետոյ վերադարձաւ իր տեղը: 1879 թ. պէտք է բացուէր «Դպրոցասիրաց ընկերութեան» առաջին դպրոցը Ալաշկերտ. հայկունին հեռագրով հրաւիրուեց այնտեղ և բանալով դպրոցը՝ 3—4 տարի շարունակեց գործը երկու ուրիշ ընկերների հետ. դպրոցը յետոյ աւելի ընդարձակուեց: Այդ միջոցները նա զբաղուած էր նոյն Ալաշկերտում թէ՛ ուսուցչութեամբ, թէ՛ սովի տարին սովեալների խնամատարութեամբ՝ շրջելով գիւղերը և նպաստ բա-

ժանելով. նոյն նպատակով նա թղթակցութիւններ է գրում Պօլսի թերթերին ժամանակի պատրիարք Ներսէս Վարժապետ-
եանի միջոցով և նրանից անօրինութիւններ ստանաւ նպաստ-
ների բաշխման վերաբերեալ: Բացի դրանից՝ Դաքտոր Ռափայէ-
լեանից Պօլսից ուղարկուած մեծ քանակութեամբ դեղերը բա-
ժանում է բազմաթիւ հիւանդներին՝ նրանց գործածութեան եղա-
նակը բացատրելով: 1885 թ. մի դէպքի պատճառով Հայկունին
ստիպուած է թողնել պաշտօնը և թէպէտ երկու տարուց նա
դարձեալ ուսուցիչ է նշանակւում «Հայուհեաց» օրիորդաց դպրո-
ցի, բայց պատեղ էլ երկար չի մնում և 1890 թ. ստիպուած է
խոյս տալ Թիւրքիայից Ռուսաց սահմանները՝ Կողզուան և Կարս,
իսկ ձմեռը անց է կացնում Կողբ գիւղում: Այնուհետև 1891—
1892 թթ. նա անցնում է Պարսկաստան՝ այցելելով Մահալ,
Սալմաստ, Խոյ և յետոյ Թաւրիզ՝ այդ կողմերը զբաղմունք
գտնելու յուսով: Բայց անյաջողութեան հանդիպելով՝ նա վե-
րադառնում է Ռուսաստան և մի ժամանակ մնում է Սուր-
մալու գաւառը՝ ցանքսով պարապելով: 1893 թ. Հայկունին
գալիս է Էջմիածին և նշանակւում սրբազրիչ «Արարատ» ամ
սագրի. մի և նոյն ժամանակ նա հրատարակում է իր «Բագրե-
ւանդ» ընդարձակ ազգագրական աշխտութիւնը և մի քանի
մանր երկեր: 1896—1899 թ.թ. նա կատարում է վանքի այլ
և այլ տնտեսական յանձնարարութիւններ, որոնց թվում և
Թաղէոս Առաքելու վանքի ժամանակաւոր կառավարութիւնը:
Նոյն այդ միջոցները նա սկսում է կարգի բերել այլ և այլ
տեղերում և այլ և այլ ժամանակ հաւաքած իր ընդարձակ
ազգագրական նիւթերը՝ սրանց տպագրելու մասին հոգալով. իսկ
1898—1900 թ.թ.՝ բացի դրանից ձեռք է զարկում մի նոր խո-
շոր աշխատութեան այդ ժամանակ յայտարարած «Դանիէլ Քա-
նանեանի մրցանակի» համար՝ այն է «Նիւթեր ժամանակակից
Հայոց սովորութեան իրաւունքի», որը և ներկայացրեց Լազա-
րեան ձեմարանի Մասնագիտական Դասարանների Խորհրդին
1900 թ.: Մրցանակը վճռւում է Հայկունու օգտին *): Դրանից
յետոյ՝ 1901—1905 թուերի ընթացքում, Հայկունին անդադար

*) Այդ աշխատութիւնը լոյս կրտինի «Էմինեան Ազգագրական
Ժողովածուի» առաջիկայ հատորներից մէկում:

զբաղուած է իր նիւթերի տպագրութեամբ «Էմինեան Ազգա-
գրական Ժողովածուի» մէջ, տեղաւորելով նրա երկրորդ, չոր-
րորդ, հինգերորդ և վեցերորդ հատորներում վերը յիշուած
Ժողովրդական գրականութեան այլ և այլ տեսակները: 1903
թ. Հայկունին բանտարկւում է Երևանում իբր քաղաքական
յանցաւոր և՛ իր ասելով՝ բոլորովին անմեղ ինն ամիս տանջ-
ւում է բանտում՝ առանց մէկի հետ տեսակցութիւն ունենա-
լու՝ բացի թուրք բանտապետից և թուրք սպասաւորներից:
Յուսահատութեան մէջ՝ նա փորձում է ինքնասպանութիւն
գործել, բայց անհետեւեալ են անցնում նրա ձեռք առած մի.
ջոցները: Անցեալ տարի մեր Ծերունի բանահաւաքի պլինին մի
սոսկալի դժբախտութիւն էլ եկաւ. ինքնասպանութեամբ վերջ
դրեց՝ ամուսնութեան մէջ անբախտ՝ նրա մատաղահաս Արու-
սեակ դուստրը, որ այնքան ժամանակ անբաժան է եղել իր
հօր չարքաշ կեանքին և օգնական եղած նրան՝ նիւթեր գրի
առնելով: Յիշելու է բացի սրանցից, որ Հայկունին այլ և այլ
ժամանակ աշխատակցել է և «Արարատ» ամսագրին:

Սակայն Հայկունու աշխատութիւնները չեն սպառնում
վերը յիշուածներով. նա ունի դեռ բազմաթիւ անտիպ նիւթեր
— առանիւր և զբոյսի (չափ ընդարձակ), առանիւր, կենդա-
նական վերջեր, ընդանիւր Բարձր ու ռոմանտիկ, հաւաք, Խաղեր
և այլն, ևս՝ Գոման կոչուած նկարագիրը, ուր ամփոփուած է
Հայ երկրագործի կեանքը իր բոլոր պարագաներով, և, վերջա-
պէս, ընդարձակ Բառարան Հայ բարբառների:

Մազթեւեք առողջութիւն դեռ երկար տարիներ մեր ալե-
զարդ ազգագրին՝ ցանկալով նրան իր մատուցած ծառայու-
թիւնների փոխարէն խաղաղ և աւելի նպաստաւոր կենսական
պայմաններ, քան որոնց մէջ զոհնւում է նա այժմ, որպէս զի
կարողանայ նա աջողութեամբ լոյս ընծայել անտիպ մնացած
իր հետաքրքրական նիւթերը յօգուտ Հայ գրականութեան:

Գր. Խ.

27 Ապրիլի 1906 թ.

Մոսկուա.
Լազարեան ճեմարան
Արեւելեան Լեզուացի

ՆՈՒԹԵՐԻ ՑԱՆԿ.

«Էմինեան Ազգագրական Ժողովածուի» խմբագրութեան կողմից	I—XXVI
Ա.—ԵՐԳ. (263 համ.)	3—165
1, ԿՐՅՆԱԿԱՆ	3—29
—Յէլէքսիանոս (Կարծկանայ բարբառով)	3—10
—Ալէքսան (Թաւրիզի բարբ.)	10—13
—Կագուան Ասլան (Մոկաց և Վաղարշապ. բ.)	13—15
—Կարոս Խաչ (Ալաշկերտի բ.)	16
» » (Մոկաց բ.)	16—17
—Ս. Կարապետ (» »)	17—18
—Ս. Տիրամէր (Տիրամօր գիւղի, Կիւսնենց գ. բ.)	18—19
—Աղօթքներ (» » »)	19—24
—Աւետիք (Կարծկանայ բ.)	25—26
—Ալէլու (Մոկ., Գեաւաշի, Կիւսն գ., Վան բ.)	26—29
2*) ՀԱՐՍԱՆՆԵՐՑ	30—39
—Թագաւորի գովք (Վան, Մոկաց, Ալաշկ. բ.)	30—35
—Հարսի գովք (Մաղկոց) (Կարծկ., Ալաշ., Կիւսն բ.)	35—39
3, ՍԻՐԱՀԱՐԱՆՆԵՐ ԵՒ ԳՈՎԱՆՆԵՐ	40—63
—Մոկաց Միրզէն (Մոկաց բ.)	40—41
—Երգեր (Վան., Վաղարշ., Կարծկ., Մոկ. Բաղէշ բ.)	42—57
—Սանտի երգ (Մոկաց բ.)	58—59
—Երգեր (Մոկ., Վաղարշ., Խլաթ., և այլ բ.)	59—63
—Քաղճանի երգ (Խոյնցոց բ.)	63
4, ՕՐՕՐԱՅԻ	64—72
—Օրօր (Կարծկ., Մոկ., Թաւրիզի, Բայբուրդի, Խոյնցոց, Թիմարայ գ. բ.)	64—66
—Երեխան խաղացնելու (Խոյնցոց, Կարծկ., Բաղէշի, Մոկ., Թիմար., Թաւրիզի, Ալաշկ., Ղոմզլու գ., Բայբուրդի, Ակնայ բբ.)	67—72

*) Հարանեաց երգերից սկսած՝ բնագրում տպագրութեան ժամանակ սխալմամբ շարունակուած են երգերի բաժինների (Սիրահար., Օրօրոցի, Պարի . . . Զաւեշտական) համաբաթուերը Բ, Գ, Դ . . . Ը—փոխանակ արարական 2, 3, 4 . . . 8 թուերի՝ ամեն մի բաժնի ճակատին. ուստի երգերից յետոյ՝ միւս նիւթերի գլխները (Աւած, Ասած, Աղօթք . . . Ասեկուկ) ոչ թէ Բ, Ժ, ԺԱ . . . ԺԸ, այլ Բ, Գ, Դ . . . ԺԱ պէտք է լինին:

	ԵՐԵՎԱՆ	
5, ՊԱՐԻ	73—120	
—Ալաշկերտաց	73—82	
—Բաղէշի, Կուլապ գ., Կարնեցոց, Տրապիզոնի	82—85	
—Վանեցոց, Կիւսնենց գ.	85—88	
—Բուլանխայ	89—97	
—Խլաթցոց, Խնուսի Ձէվերմէ գ.	97—104	
—Անայ, Թալինի	105—112	† Արուսեակ Հայկունու հա-
—Ղումզլու գ., Սոնկիւղլու գ.	112—118	ւաքածուից
—Բագրան գիւղի	118—120	
6, ՎԻՃԼԿԻ	121—134	
—Կուլապ գ., Ղարսայ Նախիջևան գ., Վանայ,		
Արծկէի բ.	121—128	
—Արծկէի, Կարճկան., Մոկաց,		† Արուսեակ Հայկունու հա-
Կիւսնենց գ., Բագրանդայ,		ւաքածուից
Դաշլիչայ, Ղումզլու, Թաւրիզի բ.	128—134	
7, ԳՈՒԹԱՆԻ, ՀՈՒՆՉԻՔԻ, ՍԱՅԻՔԻ	135—152	
—Գութանի (Ալաշ., Մանազկերտի, Ղարսայ Նա-		
խիջ. գ., Վաղարշապ., Վանայ բ.)	135—148	
—Հունձքի (Ալաշկերտի բ.)	148—150	
—Սայլի (Վանայ Գործոթ գ. բ.)	151—152	
8, ԶԱՆԵՅՑԱԿԱՆ	153—165	
—Խլաթայ բարբառով (Քաւորջ Շըլվար,		
Զարբոյձիկ, Մկներու թագաւոր, Քա-		
ւալ)	153—156	
—Վանեցոց, Մոկաց, Վանայ Աւանց գ., Ալաշ-		
կերտի բ.	156—163	
—Մշեցոց (Լուի երգ), Ղարսի Նախիջևան գ.,		
Ղումզլու գ.	163—165	
Բ.*) ԱՌԱՄ («ՄԵՆԱՆԱՅ ԽՕՍՔ») (3200 հատ)		
այբբենական կարգով դասաւորած)	167—276	
1. Ալաշկերտի բարբառով (151 հատ)	167—172	
2. Ալաշկերտի Խաստուր գիւղի բարբ. (56)	173—175	
3. Բուլանխայ բ. (165)	176—180	
4. Մշղ բ. (113)	181—184	
5. Խլաթայ բ. (23)	185—186	
6. Վանայ բ. (180)	186—191	
7. Արծկէի բ. (23)	192	
8. Տրապիզոնի բ. (163)	193—197	

*) Ցէն նախընթաց ծանօթութիւնը.

9. Տրապիզոնի Թուրքասոս հայ գիւղացիներից առնուած և հայերէնի թարգմանած (237)	198—205
10. Տիվրեկի բ. (23)	206
11. Արձէշի Գանձակ գիւղի բ. (30)	207
12. Քղէի (26)	208
13. Վաղարշապատի խառն } † Արուսեակի Հայ- բարբառով (274) } կունու հաւա- քածութիւնը.	209—216
14. Վաղարշապատի զուռ բարբառով (468) .	217—229
15. Խղեցոց հայթաղ գիւղի բ. (95)	230—232
16. Լօռուայ բ. (142)	233—237
17. Կուլայ գիւղացիներից առնուած (52)	238—239
18. Պարսկաստանի Թուրքասոս գիւղացիներից առնուած և հայերէնի թարգ. (27) .	240
19. Օշականի բարբառով (82)	241—243
20. Ակնայ բ. (69)	244—246
21. Դերջանի չողեկ գիւղի բ. (133)	247—251
22. Եզդիններէն առնուած (թարգմանօրէն) (77)	252—255
23. Շատախի բարբառով (26)	256
24. Քրդական Ալաշկերտու բ. (քնագիր և թարգմանութիւն) (249)	257—270
25. Քրդական Հայդարանլի բարբ. (քնագիր և թարգմանութիւն) (114)	271—276

Գ. ԱՍԱԾ (511 հատ՝ այբբենական կարգով դասաւորած) 277—296

1. Բուլանիայ բարբառով (146 հատ)	277—281
2. Ալաշկերտի բ. (136)	282—285
3. Մշղ բ. (57)	286—287
4. Խլաթայ բ. (50)	288—289
5. Տրապիզոնի բ. (56)	290—291
6. Վաղարշապատի բ. (66)	292—296

Դ. ԱՂՕԹՔ (26 հատ) 297—306

1. Ալաշկերտի բարբառով	297—299
Հաց թխելու.—Սերմանելու.—Առուօտեան աղօթք.—Քօս վէրքի վրայ.—Կոծածը լաւացնելու.	
2. Վանայ բարբառով	299—301
Երեկոյեան աղօթք.—Պանդխտի համար.—Ծննդկանի վրայ.—Հիւանդի վրայ.—Նորածնի վրայ.—Դառնոր սանտրեւու.—Աչքէն շիւղ հանելու.	

3. Խլաթայ բարբառով	301—302
Անձանթ հիւանդութեան վրայ. — Ս. Կարապետու աղօթք.	
4. Ալիբէկլու գիւղի բարբառով	302—303
Եկեղեցու աղօթք. — Հիւանդի վրայ. — Մկնատամ գրելու.	
5. Ալաշկերտի Մանկասար գիւղի բարբառով .	303—304
Ծննդկանի աղօթք.	
6. Բայաղէտի բարբառով	304
Ծննդկանի աղօթք.	
7. Վաղարշապատի բարբառով	304
Ծննդկանի աղօթք.	
8. Բաբերգի բարբառով	305
Ակնահարի աղօթք.	
9. Մշոյ բարբառով	305
Յղի կանանց.	
10. Օշականի բարբառով	305—306
Ակնահարի աղօթք.	
11. Նորդուզայ բարբառով	306
Առաւօտեան աղօթք.	

Ե. ԱՆԻՄՔ (522 Հատ՝ պրբենական կարգով դա- սաւորած)	307—323
1. Ալաշկերտի բարբառով (89 Հատ)	307—309
2. Վանայ բ. (77)	310—311
3. Տիվլիկցոց բ. (16)	312
4. Մշոյ բ. (69)	313—314
5. Նորդուզայ Սիքունիս գիւղի բ. (65)	315—316
6. Կուլայ գիւղի բ. (48)	317
7. Ալիբէկլու գիւղի բ. (35)	318
8. Օշականի բ. (24)	319
9. Լօռուայ բ. (3)	319
10. Բասենի բ. (34)	320
11. Քրդական (քնագիր և Թարգմ.) (62)	321—323

Զ. ՕՐՀՆԱՆՔ (335 Հատ՝ պրբենական կարգով դասաւորած)	324—336
1. Ալաշկերտի բարբառով (55 Հատ). Գիւ- ղացու կտակը (32)	324—325
2. Վանայ բ. (73)	326—327
3. Տիվլիկցոց բ. (12)	327
4. Մշոյ բ. (Հօր և մօր օրհնանքը պանդխտու- թեան գնացող որդուն)	328—329
5. Արծկէի բ. (27)	330

6. Արձէշի բ. (Օրհնանք ու խրատ պանդխտու-
թեան դիմողին) 331—332
7. Բասենի բ. (57) 333
8. Վաղարշապատի բ. (28) 334
9. Ալիբէկլու գիւղի բ. (26) 335
10. Քրդական (ընագիր և թարգմ.) (21) . . . 336

- Է. ԵՐԴՈՒՄ** (167 հատ՝ պրբնական կարգով
դասաւորած) 337—343
1. Մշեցոց բարբառով (31 հատ) 337
2. Նորդուզայ բ. (12) 338
3. Արձէշի բ. (18) 338
4. Վանայ բ. (40) 339
5. Եզդիներու (ընագիր և թարգմ.) (13) . . 340—341
6. Քրդական (Բալաբցի, Ռըշկոթանցի և Բա-
գրանցի (ընագիր և թարգմ.) (53) . . 342—343

- Ը. ՀԱՆԵԼՈՒԿ** (282 հատ՝ պրբնական կարգով
դասաւորած) 344—359
1. Ալաշկերտի բարբառով (60 հատ) . . . 344—347
2. Վանայ բ. (24) 348
3. Նորդուզայ Սիքունիս գիւղի բ. (18) . . . 349
4. Կարճկանայ Նանըկանց գիւղի բ. (11) . . 350
5. Թիմարայ Կիւսնենց գիւղի բ. (8) 350
6. Տրապիզոնի Հայախօս գիւղացիների բ. (21) . 351
7. Խլաթայ բ. (12) 352
8. Ռշտունցոց բ. (4) 352
9. Արծկէի Առնճկոյս գիւղի բ. (5) 353
10. Մշոյ բ. (33) 354—355
11. Բասենի բ. (9) 355
12. Վաղարշապատի բ. (33) 356—357
13. Շիրակայ Ղոմզլու գիւղի բ. (13) 357
14. Ալիբէկլու գիւղի բ. (19) 358
15. Քրդական (թարգմանորէն) (12) 359

- Թ. ԾԱԾԿԱՐԱՆՈՒԹԻԻՆ** («ՏՓՈՂՔԵՐԷՆ») 360—364

1. Մոկացի գզրարներու գաղտնի բառերէն
(142 հատ) և խօսակցութիւններէն . . 360—363
2. Տիվրիկցոց բարբառով 364

- Ժ. ՇՈՒՏԱՍԵԼՈՒԿ** (72 հատ՝ պրբնական
կարգով դասաւորած) 365—370
1. Ալաշկերտցոց (10 հատ) 365

2. Վանեցոց (8)	Երևան	366
3. Տրապիզոնի գիւղացոց (4)	»	»
4. Դերջանի	»	»
5. Մշեցոց (10)	»	367
6. Նորդուզի (2)	»	»
7. Կուլապ գիւղի (12)	»	368
8. Լօռեցոց (3)	»	»
9. Օշականի (6)	»	369
10. Ալիբէկլու գիւղի (6)	»	»
11. Բասենի (6)	»	370
12. Քրդական (ընդհր և Թարգմ.) (4)	»	»
ԺԱ. ԱՍԵԼՈՒԿ (172 հատ)		371—384
1. Ալաշկերտի բարբառով (60 հատ)		371—376
2. Կիւսնենց գիւղի բ. (2)		376
3. Վանայ բարբառով (26)		377—378
4. Տիվլիկցոց բ. (16)		378—379
5. Բուլանիսի բ. (37)		380—381
6. Բասենի բ. (7)		381
7. Բագրան գիւղի բ. (2)		382
8. Կուլապ գիւղի բ. (22)		385—384

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ւ Ա Ծ.

ԽԼԱԹՑՈՑ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ 385—415

Պատմեց Խլղաթ Բիշարեան († 1895), գրի առան 1880 թ. Մուշեղ Խալաթեանց և Ալէքսանդր Ափրիկեանց († 1892).

ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԹԻՒ Զ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳ, ԱՌԱԾ, ՀԱՆԵԼՈՒԿ

ԵՒ ԱՅԼՆ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐՈՎ

ՀԱՒԱՔԵՑ

Ս. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

ԽԼԱԹՑՈՑ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

Типографія Эчміадзинскаго монастыря. Տպարան Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի.
Вагаршапатъ. Վաղարշապատ.

1906.

Ա. ԵՐԳԵՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՅԵԼԷԲՍԱՆՈՍ

Կարձկանայ նամկանց գիւղի բարբառով *

Բուրն մի քամամ ոսկի ունեմ,
Մէօկ էլ քամամ արծաթ ունեմ.
Փառք եմ փառօք սանդոողին:
Գաբրէլ խրէշտակ իջաւ, ասաց.
— Ծփրեմաց Թազւոր,
Անանեաց Թազւորի կին,
Քեօ բուրն բաթան էզար գետին.
Աղքատներաց ցրուի.
Աստուած քե տայ միջաց որդիմ.
Անուն դնես յելէքսանին.
Ծփրեմաց Թազւոր հաւատարիմ չերաց.
Անանեաց Թազւորի կին հաւատարիմ էրաց.
Էլաւ բուրն բաթան էզարկ գետին.
Քաղաք քաղքով ժողուել էտու.
Աղքատներաց ցրուեց:

* Շատ սրտառու է և տօրուծյով շիտու եղանակով երգած է Արմաղան
Մարտիրոսեան 65 տարեկան:

Ին օր ին ամիս պահեց փորին.
 Աստուած էրեց ին օր քմաւ.
 Անանեաց Թազւորի կին
 Չոք հզար գետին,
 Բերեց յէլէքսան որդին,
 Գարբէլ խրէշտակ ասաց.
 — Ով Անանեաց Թազւորի կին,
 Քեաւոր կանես Ոսկերերան սուրբ Օվանէսին.
 Ծառայ կելնիմ ստեղծողին,
 Եօթ օր քմաւ Սուրբ Օվանէս,
 Ոսկերերան քեաւոր արին՝
 Անուն շրին յէլէքսանին.
 Յէլէքսան մէկ տարեկան,
 Այա Սոֆի պիւր եաւնեաց.
 Յէլէքսան երկու տարեկան,
 Այա Սոֆի իֆի եաւնեաց.
 Յէլէքսան երեք տարեկան,
 Այա Սոֆի իւշ եաւնեաց.
 Յէլէքսան չորս տարեկան,
 Այա Սոֆի բիւր եաւնեաց,
 Յէլէքսան խինգ տարեկան,
 Այա Սոֆի ալթի եաւնեաց.
 Յէլէքսան էղաւ եօթ տարեկան.
 Տարան մըտ Սուրբ Օվանէս Ոսկերերան աշկերտութեն,
 Էնի էրաց վարպետութեն.
 Տասնուխինգ աւուր վերէն
 Զուապ էրաց Եփրեմաց Թազւորին.
 Ասաց.— Էն օր Աստուած քե տաւեր ա,
 Ծառայ կելնիմ ստեղծողին.
 Մենք շանց կտանք քրէսկան,
 Էնի կառնի զշարական.
 Մենք շանց կտանք զշարական,
 Էնի կառնի կտակարան.
 Մենք շանց կտանք կտակարան,
 Էնի գլխեց չորս գլխի աւետարան.
 Զուապ տարին Անանեաց Թազւորին.
 — Քիւ յէլէքսան խասեր՝ էղե խաւսարակունե
 Անանեաց Թազւորի կին.
 Քեաղաք քաղքով ժողուել էտուր.
 Կոյս Մարգրիտ նշան էղիր:

Մի չար դիւման էրի, դէմ առաւ.
 Ասաց.—յելէքսան, մէկիկ որդին,
 Դաւի չաւնես խըտ չար բանին.
 Ականջ մէներ քեօ ծնողին:
 Զուապ գնաց Ոսկերերան Սուրբ Օվանէսին,
 — Ոսկերերան Սուրբ Օվանէս,
 Ականջ չէնայ ուր ծնողին.
 Ականջ կէնայ քոռ դիւմընին,
 Օճախ ընկնի ձեռ դիւմընին:
 Ասաց.—Ո՛վ յելէքսան մէկիկ որդին,
 Ականջ մէներ քոռ դիւմընին.
 Երա կեանք աստնուորին:
 Ասաց.—Սա դաւի չաւնես չար բանին,
 Զեմ մնար մըտ ծնողին:
 Անտնեաց Թազուորի կին
 Զոք էզար գետին.
 Ասաց Ոսկերերան Սուրբ Օվանէսին.
 —Ծառայ կըլնիմ քեօ ստեղծողին.
 Հեամ կանանչ մեռօն էս.
 Հեամ մըտ Աստուած փառաւորես.
 Տիւ խրատմ սաա յելէքսանին,
 Օճախ չընկի ձեռն օտարին:
 Ասաց.—յելէքսան, մէկիկ որդին.
 Ականջ էրա քեօ ծնողին:
 Բերին եօթ օր, եօթ գիշեր խարսնիս արին.
 Տարան եօթ դարկեախ գեցեցին.
 Մէջ սենեկին կոյս Մարգրիտ գրին:
 Խառաւ կէս գիշեր, յելէքսան
 Ասաց.—Կոյս Մարգրիտ.
 Իմ մատնիք առ մըջ քեօ ճկտին,
 Սա կայնիմ իմ եղեկեցին.
 Շոտ կը խասնենք էն չար բանին:
 Խաւ խօռացին Կոյս Մարգրիտի
 Քեօն տարեր էր, զաջք բացեց.
 Կորուսեր էր մէկիկ որդին:
 Առաւօտուն ժամ ձէնէցին.
 Անտնեաց Թազուորի կին
 Զչաւ չաքազ էլից քաւս ու քեփսին.
 Ասաց.—Էրթամ, տեսնիմ խարս ու փեսին:
 Էկաւ—կայնաւ չէմաց վերէն, բան չկէր.

Կերթայ մըջ դըարկըխին՝ բան չկայ.
 Կերթայ մըջ սենեկին,
 Կոյս Մարգրիտ շեփոր կենէ մըջ սենեկին,
 Ասաց.—Աւեր խօր տուն.
 Տիւ խաւան չես իմ բուրն բացնին.
 Տիւ խաւան չես իմ իոյնսարայուն.
 Թէ խաւան չես իմ մէկիկ որդուն.
 Որ շեփոր կենես մըջ սենեկին,
 Ասաց.—Խաբուն կիսուր, տիւ վեր արի.
 Ասաց Վոյս Մարգրիտ.
 Իմ մատնիք առ քեօ ճկթին
 Ես կայնեմ իմ եղեկեցին,
 Շոտ կը խասնենք էն չար բաճիկն:
 Քունս տարաւ անուշ բարձին.
 Կորուսեր ի քեօ մէկ որդին:
 Մօր ծծեր լացին մըջ ծոցին.
 Մնկներ առին չուր գետին.
 Ասաց.—Ինչ պենկմ.
 Կորուսեր է իմ մէկ որդին:
 Եռսուսուսերկու տարի
 Կուս Մարգրիտ մնաց մըջ սենեկին:
 Անանեաց թագաւորու կին
 Ուր բուռն բացան էզար գետին.
 Աղքատներաց ցրուել էփու.
 Որ կեալնի ուր մէկ որդին:
 Յէլէքսանոս յէլու համբախ.
 Դեմ առեց նոգովըրին.
 Ասաց.—Նովովոր, եօթ օր կա բմի,
 Մէկ աման ջիւր կարմիր փարչիլ՝
 Մէկ գարէ խաց ձի խաւուցես.
 Էրթամ, աղօթք անեմ,
 Կէս քե, կէս իմ աւագին (չասաց ձի փարմաթ).
 Յէլաւ, եօթ օր էզար եռսուսուսերկու տարի
 Առաւօտուն խաչկան ծղանփը էզիթ.
 Ասաց.—Ինչ ջուսալ աթա՛ պոփօծողին.
 Աղքատ մոռցեր եմ կէս ծալային:
 Կառնի փառչմ,—պաղ ջիւր.
 Մէկ գարեթաղ
 Կերթայ թղու կզգին.
 Դեմ կառնի չեմքօտանին:

Ասաց.—Աղքատ, մոռցերեմ քե
 Կէս ծովային,
 Ինչ ջուլայ տամ ստեղծողին:
 Ասաց.—Բան չկայ.
 Անօթքեր իմ, խողն էմ կերեր.
 Ծարաւցեր իմ, չաղն իմ լիցեր.
 Աղօթք իմ արեր կէս քե,
 Կէս իմ վտրպետին:
 Ասաց.—Ո՛վ նովովոր (նովովոր էնու վտրպետն էր),
 Ծառայ կելնիմ քեօ նովին,
 Եթ օր ձի մօհլաք տաս.
 Էրթամ, տեսիմ իմ խօր բուռն քաթանին,
 Քեօյճ ու սարին,
 Նոր խալլալ սրտով
 Իմ ֆեսաւար պարզիմ, խօզիս տամ:
 Էրի հօթ օր ման էրի.
 Նուստնուերկու տարի ոչ լուացուէր էր.
 Ոչ թախթըփեր էր.
 Առջևու մագեր էրկնցեր էր.
 Չոմ ոտաց իրիսն էր խասեր.
 Իտիւու մագիր չոմ կընկներ էր խապէր:
 Էրի խի, Անանեաց Թագւորի կին նստիւր կուլայ.
 Աղքատներ կուշտ աղօթք կանեն.
 Կասի.—Անանեաց Թագւորի կին.
 Քեօ խալլայեղներաց մէջ աղօթք անեմ,
 Բալլի գտնիս քեօ մէկիկ որդին:
 Ասաց.—Սուտնուերկու տարի աղօթք կանեմ
 Տեղմ տուէր, էն էլ թօ անի:
 Յէլաւ գնաց,
 Ինչ ծունտը կը դներ:
 Խաչ կը հաներ,
 Բերնէն լող կը բոխեր:
 Խալլայեղներ էկան գանգաւտ
 Անանեաց Թագւորի կնկան.
 Ասացին.—Անանեաց Թագւորի կին.
 Էն ինչ կրակ բերան էր.
 Բերիւր քցիւր մընջ մե.
 Բերան կը բանայ, կը խփայ,
 Քեօ մէկիկ որդուն կանիծայ:
 Անուն էրաց խալլայեղներուն,

Տարան, էջքին տաք սալերուն.

Մեծին տփին.

Տարան թողին տակ փողոցին.

Չասաց՝ ես իմ քեօ մէկիկ որդին:

Խաց կաւտին, կը լաին ժանդոտ քեփսին,

Տանին լակեր կուտին, կասին.

— Անանեաց թագաւորի կին

Քի զաթի խրկեր.

Գլախ ինչ վիր վերուցեր,

Կը լցին գլխուն.

Կիգեր խօրոտ մազերաց տակ:

Գերնաց գեանգատ

Անանեաց թագաւորի կնկան.

Ասաց.—Անանեաց թագաւորի կին,

Խրատմ տուր բեօ խալայեղներուն.

Կը լուան խօրոտ քեփսին,

Կը բերին լցին խօրոտ մուրսին:

Անանեաց թագաւորի կին.

Գերլեօխ կը վերու.

Օրան կենայ, կասի.

— Քեալա օգեր, քեալա բոգեր.

Տիւ էր կը լուաք խօրօտ քեփսին.

Տանէք. լցէք ինոր մուրսին.

Բէժ ու բէժլէխ յէլէքսանին,

Ձէ ծիրանին յէլէքսանին:

Էլման գերնաց, դէմ փողոցին աղօթք էրաց.

Էլման պիրեցին, լակ լցին գլխին.

Էլ չգերնաց գեանգատ.

Սօթ օր ուր քմաւ.

Էլման պիրեցին լակ լցին գերլխին:

Տեսան, աղքատ խանգեր ա մըջ փողոցին.

Ջուապ տարին Անանեաց թագաւորի կնկան.

Առին.—Աղքատ մեռեր մըջ փողոցին.

Նուս կամար ա կապեր վեր ինոր:

Էլաւ էկաւ Սփրեմաց թագաւոր,

Անանեաց թագաւորի կին.

Քեաղաք քեաղքով քօփ էլան, թափան գլխին.

Տեսան աջ ձեռ խփուցեր ա:

Ինչ էրեցին, ձեռ չբացուաւ:

Սփրեմաց թագաւոր ասաց.

— Բիրէք քնալփաթիւն, ձեռ բանանք:
Անանեաց Թազուորի կին ասաց.
— Աման, քնալփաթիւն մի Թալէք ինոր ձեռ.
Էնի կը մանի իմ յէլէքսանին:
Գեացին Ոսկերերան Սուրբ Օվանէս բերին.
Ջալալոց հեքիմ բերին.
Ասաց.— Անանեաց Թազուորի կին,
Խաղար չունիմ էսա բանին.
Խաղար էրէք Սողոմոն իմաստունին:
Գեացին Սողոմոն իմաստուն բերին.
Սողոմոն իմաստուն ասաց.
— Թէ բանայ ինոր ձեռ.
Մէ կուս կը բանայ:
Մեզեցին, մեղեցին ...
Կուս Մարգրիտ ի էասունվերկու տարի
Մէջ սենեկին. գեացին բերին.
Մե փեռ ոսկի լցին.
Մե փեռ խունկ, մամ կաւեցին.
Ձեռ տուեցին.
Ֆաացուցին մէջ խալայեղներաց.
Որ գտնին մէկեկ որդին:
Կուս Մարգրիտ ցրուեց ոսկին.
Գերնաց ինոր մօտ, չոր իզար գետին.
Ձեռ բացուաւ, Թուղթ ինաւ ֆը՛ռ մէջ գեռզին:
Սողոմոն իմաստուն Թուղթ առաւ, կարդաց.
— Վերանէկ, իմ մօր տնուն Անանիա.
Չերանէկ իմ խօր անուն Նփրեմիա.
Իմ աներաջ՝ Ջաքարիա.
Իմ զօքնչիս՝ Խոռոմսիմա.
Իմ քեաւորոջ՝ Ոսկերերան Սուրբ Օվանէս.
Իմ նշանած՝ Կուս Մարգրիտ.
Չէք՝ հաւատար, ես ձեր յէլէքսանն եմ մէկիկ որդին:
Կուս Մարգրիտ ասաց.
Մտաւ կըլլեմ քեօ գերեզմանին.
Սօթ օր քմաւ, ձի կը տանին խետ քեօ կշտին:
Անանեաց Թազուորի կին ասաց.
— Ջազայի խալաւ կտուէք իմ յէլէքսանին:
Սողոմոն իմաստուն ասաց.
— Ինոր մտգեր խորենք ինե.
Էնի ընդունելի ա մըտ Աստուած:

Նփրեմաց Թագաւորի կին ականջ չէր ազ-
 Ջազայի խալաւ կտուել էտու
 Կտուողի ձեռքեր չորցաւ.
 Կարողի աչքեր կուրցաւ.
 Մազէ չորեր փաթութեցին, էրին պատանք.
 Խրեշտակ Աստծուն էկաւ, ասաց.
 — Քե ոտով, գլխով տանեմ դքսիս:
 Նոթ օր լուսարուծին էրեց կուս Մարգարիտ.
 Յէլէքսանոս մէկիկ որդու գեղեկմէն.
 Նոթ օր քմաւ, մեռաւ.
 Խորեցին խլտ ինոր:

— ❦ —

ԱԼԷՔԱՍ

Բ. Ճիւղ.

Թաւրիզի քարաւոր *).

Նփրեմ Թագաւոր շատ սենէր մալ ու վալ խազնա,
 Չունէր մին պտուղ.
 Ասաւ. «Ո՛վ Քեյվաճի Աննայի,
 Արի զօր ու գիշեր աղօթք անենք,
 Աստուած տալ մեզի մին պտուղ:
 Օղտը զօր ու գիշեր ժամ ու անքաղ աշուն,
 Աստուած տուաւ քնդոնց մին պտուղ.
 Դրան լալի դունաղը:
 Լալի դունաղից փախնդւմ էր խաւարաճերի մէջը,
 Ցիւտ տաճար էր շինում, փէտէ նով:
 Լալէն էկաւ արաւ. «Ո՛վ Ափրեմ Թագաւոր.
 Քո Ալէքսան շատ գիժ եմ, շատ անխեղ եմ.
 Ղուկաղիցք փախնդւմ խաւարաճերի մէջը,
 Ցիւտ տաճար եմ շինում, փէտէ նով:
 Ասաւ. «Ո՛վ լալիս զ՛վ դեն եմ Ալէքսանիս քարաւ.
 Ասաւ. «Մէ Ջուլայի ունի քո Ալէքսանի բարձ.
 Նփրեմ Թագաւորն ասաւ. — Խազնի դուռը ետք արեք.
 Մէ խուրճին քովի լցաւ, գիտց Ջուլայի դուռը:
 Ջուլային ասաւ. «Ո՛վ Նփրեմ Թագաւոր:

* Ասած է Համասփիւր Նիկողոսեան 50 տարեկան:

Իմ մեղքն ինչ որ, էկեր ես իմ ղուգը»:
 Եփրեմ թագաւորն ապաւ.
 —Քեզի ունիւն իմ Ալէքսանիս բաբը.
 Զուլհակն առաւ. զթէ ոք ընձ էլ չուենիւմ,
 Ուրիշ տեղեց կճարեմ քո Ալէքսանիս բաբը:
 Ալէքսանի բաբը քուան, բերան,
 Օխտը զօր ու գիշեր հարսնեք արան.
 Տարան, գրան օխթն օթախի մէջը:
 Ալէքսանը պղլթա տուաւ, առաւ,
 զճէր դոռ ագապոս ընձի էս մեղքեցը:
 Նէս Մարգրիտ քողքն էրէսէն դէն քցաւ,
 Ապաւ.—Ալէքսան քո խէրն ընձի բերեր ա քեզ համար.
 Քե բերեր ա ընձի համար.
 Աքի դառնեք, խմկեք պնենք Կախարքի քեֆը:
 Ալէքսան մատի մատնիքը հանաւ,
 Տուաւ նէս Մարգրիտի, առաւ.
 —Օխթը տարուց սղլա ես քոնն եմ, զուլն իմն ես:
 Զեռ տղաւ, չինած դռները բաղաւ,
 Գնաց քուսաւ համբին մի հրազի շոնլ ա էրեղւմ.
 Տեսաւ մի աղքատ նրտած ա.
 Ասաւ.—Ո՛վ աղքատ,
 Քո չորերը տուր ընձի, իմ չորերը առ քեզի.
 Ապաւ.—Ո՛վ Ալէքսան, քո խէրն իմանայ,
 Իմ խոզս տուրբակով դուս կածի:
 Ապաւ, գեթ անխեթ, տար ուրիշ երկիր, ծախի,
 Իմ ջագնիս դուս աղաւ:
 Առաւտը լուսացաւ, մեծ փայլն Աննային,
 Տեղիցը էլաւ, տեսաւ, մէկ լացի ձէն ք գալի:
 Տեսաւ, օխթն օթախի մէջեցն ա գալի:
 Գնաց տեսաւ նէս Մարգրիտ քողքն էրէսի ջուր ա արե.
 Ապաւ.—ձէք իս լաղում, գեթ դւ անխեթ.
 Մալս ա պակաս ելա խազնէս:
 Ասաւ.—Ի՞նչ եմ անում մալ մալ, ու խազնէդ,
 Կէս գլխոսանից յո՛ւր ա, Ալէքսան որդեդ:
 Մեծ փայլն Աննային ձեռն տալու:
 Սիւրբիկ Լուսա կետաւ առաջը:
 Ելաւ գնաց, առաւ.—Ո՛վ Եփրեմ թագաւոր,
 Ո՛ւր ես քնէ, էմ, կէս գլխոսանից
 Ո՛ւր ք քո Ալէքսան որդեդ.
 Եփրեմ թագաւոր վեր ելաւ,

Սիւտակ միրուսը դուրս տուաւ, կիտաւ առաջը.

Կալի դռները կապել տուաւ,

Ժողովուրդը կիտուաւ առաջը, ասաւ.

—Ո՛վ Նփրեմ Թագաւոր.

Քո վախէդ ո՛վ կարա, քո որդիդ պահէ.

Դուս գանք, էլի քո որդիդ կը ճարտէի

Խազնի գուռը բաց արան,

Մի խուրճին ասկի լցան. զնացին տեսան,

Ճանապարհին մի աղքատ ա նստած, ասաւ.

—Ո՛վ Աղքատ, ասաւ, ըստեղիցն էկաւ իմ Ալէքսանիս հօտը.

Դու իմ Ալէքսանիս սեռա՛ր:

Էդ աղքատը Ալէքսանն էր. աղքատն ասաւ.

—Ալէքսան ըստեղէն անցաւ, ասաւ,

Էիմ խէր թող էթայ օխտը աղքատատունն շինի.

Օխտը տարուց ետոյ Ալէքսանը քոննա, դու Ալէքսանին».

Նփրեմ Թագաւոր ասկին թողաւ աղքատին.

Էկաւ աղքատատունն շինաւ,

Աղքատներուն հաց տուաւ, շոր տուաւ;

Մութը կոխեց, Ալէքսանը գնաց մէ դուլկաբի մօտ, ասաւ.

—Ինձի համար մի նով շինի.

Ասաւ.—Մութնա: Ոսկին կիտաւ առաջը,

Ասաւ.—Էս խազնի օտլովը շինի

Ալէքսան մտաւ նովի մէջը. ընկաւ ծովի մէջը.

Օխտը տարի մնաց էդ ծովի մէջը.

Սատանէն էկաւ, սատանութիւն արաւ, ասաւ.

—Ո՛վ Ալէքսան, ո՛ւր ես մնացէ, ո՛ւր ջուրն էկաւ,

Քո խօր տունը տարաւ:

Ալէքսան էկաւ, խօր դռնիցը անցաւ,

Տեսաւ մեծ ֆէյվանի Աննան,

Գլխը դրեր ա Նէս Մարգարտի ծնկան.

Նէս Մարգարտն ասաւ.—Մեծ ֆէյվանի Աննա.

Ըստեղիցն էկաւ իմ Ալէքսանիս հօտը.

Ասաւ,—Մէրդ մեռնի, Ալէքսան յո՛ւր ա.

Օխտը տարուայ յետե դու Ալէքսանին ես.

(Զին իմանում օխտը տարին քամամեր ա).

Ալէքսանը գնաց, նստաւ աղքատատնումը,

Հաց բերան չկերաւ, շոր բերան չխաղաւ.

Ասաւ.—Տէր դու ընձի ազատես էս մեղքիցը:

Աղքատներ էկան, ասին. «Ո՛վ Նփրեմ Թագաւոր,

Մէկ աղքատ ա էկե, ոչ ուտում, ոչ խմում,

Աստուծոն փութուր ա տալի՝ Ասաւ.—**գնացէք,**
 Կալի դուռը խանէք, դրէք ահանճի մէջը՝
 Տարան դրին անկանճի մէջը. Ալէքսան էլի ասաւ.
 —Տէր, դու ազատես ընձի էս մեղքիցը.
 Էկան ասին, ընդուց բերար ա ասում.
 Ասաւ՝ խանէք, դրէք աչքի մէջը՝ Էլ նա ասաւ.
 —Տէր դու ազատես ընձի էս մեղքիցը.
 Էկան ասին. «Ո՛վ Նփրեմ Թագաւոր,
 Ընդուց բերարն ա ասում.
 Ասաւ.—Գնացէք, փախկը քանդէք,
 Իրէք փախկի մէջը՝
 Թափ կէս քշեր սաղ ա մնացեր.
 Կէս քշերից ետոյ մեռեր էր.
 Սաղ ձեռքը մնացեր դուս, ձեռի մէջը գիր կար,
 Էկան խապար բերին,—Նփրեմ Թագաւոր.
 Աղբատը մեռեր ա, ձեռքին մի գիր կայ.
 Ինչ անում են չի բացում.
 Նփրեմ Թագաւոր էլաւ գնաց.
 Ինչքան ժողովուրդ կար էլան գնացին,
 Չկարցան ընտուր ձեռի մէջի էն Թուղթը հանին.
 Նփրեմ Թագաւորն ասաւ.
 —Ընձի անեմ Նէս Մարգրիտ,
 Կարելի ա էն արդար էլնի».
 Նէս Մարգրտին կանչին՝ Էկաւ,
 Ձեռքը բացաւ, Թուղթը ընկաւ,
 Թուղթը կարդացին, նոր իմացան
 Որ իրանց Ալէքսանն ա:
 Թուղթը որ կարդացին,
 Նէս Մարգրիտ ընտէ մեռաւ.
 Ջուխտին խորան աղբատատանը,
 Վրաները լուս կտամար տուաւ:

ԿԱԳՈՒԱՆ ԱՍԼԱՆ *

Ապուռան Ասլան քսան մէկ տարեկան,
 Ունէր իրեք խորիւր վացցուն վեց աղբատ մըջ աստնուորիս.

* Մեկաց ու Վաղարշապատի խառն բաղնիքով առած է Մկրտիչ Կալանճ
 (հայացած ֆուրդ):

Կը խմէր նոան գինի. Բեճ խօսութեն կաներ,

Ձի գիտէր մեռնել կայ ժըջ աստնուորիս:

Օրերաց մէկ օրը՝ մէկ աղքատ էկաւ, ասաց.

— Կազուան Յալան, քու աղքատն ի մեռեր մանչ փողուցըն:

Կազուան Ասլան թուղից խաց, թուղից նուան գինին.

Ասաց.— Ո՛վ ի առեր իմ աղքատի դառնիկ խոգին:

Խեծաւ Բօգրէկին. քննց գինաց մանչ դաշտին:

Ասաց.— Ո՛վ ի առեր իմ աղքատի դառնիկ խոգին:

Աստծուն շատ դժար էկաւ. Գաբրիէլ խրիշտակ ժողովից

էկաւ, ասաց.— Կազուան Ասլան, ի՞նչ կերթաւ:

Ասաց.— Կերթամ. չըմ գիտի, ի՞նչ խախի իմ աղքատի դառնիկ խոգին:

Ասաց.— Ես իմ առեր քու աղքատի դառնիկ խոգին.

Անաց.— Ինչո՞ւ առեր իմ աղքատի դառնիկ խոգին.

Արի մայրան. Ես գիւ, կուր էնինք:

Տուեցին, կուր արեցին մինչև յիրկուն.

Գաբրիէլ խրիշտակ չի խոբէր որ զարկէր,

Կազուան Ասլան սրտէն կը զարկէր:

Էկաւ մինչև յիրկուն, Գաբրիէլ խրիշտակ շատ նեղացաւ.

Յաջեր շուռ անեց, ոտեր ընկից. մինչև գլխի գազաթը մզաց:

Գուրը ցաւաց. սիրտը ցմուսաց. չուքեր թուլցաւ,

Ձիւր մշակներ մտան թիւքի. տարան թալցըն մանչ ուր տեղաց:

Գաբրիէլ խրիշտակ խիծաւ իրա ձին, խազնաւ իրան չորեր.

Ձեռ առաւ իրան կնալոյտ վարուցը.

Կազուան Ասլանի գլխի վիւկ կանգնաւ:

Ասաց.— Պոի աւանդեմ քիւ քեաղցրիկ խոգին:

Խուզին քաղուից մինչև չուքերը.

Կազուան Ասլան չի գիտէր մեռնիլ կայ մտնչ աստնուորիս,

Ասաց.— Կանչիմ իմ մէր գայ,

Բալի յիւր խուզին աւայ իմ խուզու փոխանին:

Մէր էկաւ. ասաց.— Մէրիկ,

Գաբրիէլ խրիշտակ կուզի իմ քեաղցրիկ խուզին.

Արի. քիւ խուզին տու իմ քեաղցրիկ խուզիւ փոխանին:

Էսաց.— Իս ինչ անիմ, ուրդի.

Իրիք խարիր վացցունինց տարի ումը արեր իմ.

Մանչ աստնուորիս նիւր հարսն իմ, քուդ իրիսիս ի.

Իմ քեաղցրիկ խուզին չըմ ըտնամ քիւ խուզիւ փոխանին:

Մէրը թուղից գինաց:

Կազուան Ասլանի խուզին քաղուից, էլաւ պուրաւ.

Էսաց.— Կանչըցէք իմ խէր գայ,

Բալֆի յիւր խուզին տայ իմ քեաղցրիկ խուզիւ փոխանին:
Խէր էկաւ. էսաց.—Ուրդի, յինչ կ'ափա:
Կասի.—Գաբրիէլ խրիշտակ կ'ուզի իմ քեաղցրիկ խուզիս:
Արեւ, քիւ խուզին տու իմ քեաղցրիկ խուզիւ փոխանին:
Է՛, ուրդիս,
Երեք խարիր վացցուն վից տարը ումը իմ արեւ մանչ աստնու-
րիս.

Թագ գլխիս ի.
Իս չըմ խտայ իմ քեաղցրիկ խուզիս քիւ խուզիւ փոխանին.
Նիւր կեանք տ'անիմ մանչ աստնուորիս:
Խէր թուղից, գինաց:
Կագուան Ասլանի խուզին քաղուաւ.
Իլաւ մինչիւ դօշը:
Իրա ճար-իլանը կտրաւ.
Բարեկամ չունէր աշխարհի էրեսին.
Մարգըրիտ անուն նշանիւ ունէր.
—Կանչէք, ասաց, Մարգըրիտին գեայ.
Բալֆի յիւր խուզին տայ իմ քեաղցրիկ խուզիւ փոխանին:
Իս կեանք ինիմ մանչ աստնուորիս:
Կանչըքն, յիւր նշանիւ—աղջիկ Մարգըրիտ էկաւ.
Տըսաւ Կագուան Ասլան դառ վիճակի մէջ ի.
Սիրտ փլաւ, Աստուած կանչըց, էսաց.
—Կագուան Ասլան, էրկինք, գետին, Աստուած վկայ ընը.
Իս իմ խուզըն տամ քիւ քեաղցրիկ խուզիւ փոխանին:
Մարգըրիտ խուզըն քաղուից.
Կագուան Ասլան յիտ դարձաւ:
Գաբրիէլ խրիշտակ էլմ էսաց.—Մարգըրիտ,
Ձիկայ աստնուորիս լաւ լաւ տղէք, մէկը բռնը.
Քիւ խուզըն մը՝ տայ Կագուան Ասլանի խուզիւ փոխանըն.
էսաց.—Ոչ, Կագուան Ասլանի դարտ իմն ի.
Լիւանակ, էրեզակ, Աստուած վկայ ընի.
Իս իմ խուզըն տամ Կագուան Ասլանի խուզիւ փոխանըն.
էգուան օր չաքն, շառնիկ որբեմարի Մարգըրիտ.
Աստըծուն շատ դժար էկաւ.
Երեք խարիր վացցուն ու վից տարը ումը տուեց.
Նշանիւ Մարգըրիտ ու Կագուան Ասլանին.
Խօր—մօր խուզըն առաւ յիւր խուզիւ փոխանըն.
Նուրէն կեանք արաւ մանչ աստնուորիս.
Կագուան Ասլան ու Մարգըրիտ.
Օղորմի իրանց:

ԿԱՐՈՍ ԽԱՉ

Ալաուկեթի բարբառով.

Զատողների ժողուան վըր յիրարու,
 Մէկ միտք մի էրեցին.
 Իրանք իրանց խաչ մի սուքեցին.
 Գզի թփով փաթաւթեցին.
 Էլան, ծառի գլօխ դրեցին,
 Բոբկըցան, գլօխ բացին,
 Էլան ծառի գլօխ մէկ մէկ համբուրեցին.
 Էրեցով, սարկաւագով գացին,
 Կարոս խաչին բերեցին.
 Բերեցին. մըջ ժամուն դրեցին.
 Գիշեր լուս կիտէր տաճարին,
 Ցերեկ հով կենէր տաճարին:
 Մէկ խօմսիմ էլաւ հայոց ազգին,
 Գնաց, ասաց քուրդ պարոնին.
 Քուրդ պարոն ժողուեց քառսուն մօլլա,
 Քառսուն Ֆախի էրաց անկեար.
 Գնաց վըր Կարոս խաչին:
 Էկաւ, մտաւ Եղեկեցին,
 Կայնաւ դէմ տաճարին.
 Իրան ձեռ թալից Կարոս խաչին,
 Բերան ծռուաւ դէմ ակնջին:
 Կատղաւ Ալին, կատղաւ ուր ձին,
 Ուրանք զուրանք սուր քաչեցին:
 Քուրդ պարոն ասաց.
 — Ծառայ կեղնիմ Կարոս խաչին,
 Քառսուն շիւակ, քառսուն անծին,
 Շիւակ մատաղ կանի սուրբ Կարոս խաչին:

* * *

Մակաց Սեպ գիւղի բարբառով *.

Զարաթ օր լոս կիրակին,
 Խոտղներ բեարհաւան (հաւաքուեցան) մէջ էն դաշտին.
 Բերին բոխէ խաչ մը շինեցին
 Չորս գըլեօխ խնձուրիցըն.
 Թզի թուփով փաթաւթիցըն,

* Առած է կոյր Մանիւակ Մելիգեան 58 տարեկան:

Էրկնուց մասունք իջուլըն,
 Մէկ մէկ բերան զծէր օգորմնայ կտնչիցըն,
 Մառայ կեկնեմ Կարոս խաչին,
 Խապար տարան քիւրդ Փմարին,
 Խայու խամս խաչ մի իլեր ի.
 Էն բաբար չի խայու խաւտին,
 Էն բաբար ի քեօ դիվերն.
 Գիշեր լոս տայ վեր քեօ բրաճերն,
 Ցերեկ խով անի վեր քեօ բրադշին,
 Վաճառք Ալին, Կանչեց, Մահմատ.
 — Խաչմ իլեր ի խայու ազգին.
 Էն բաբար չի խայու խաւտին.
 Էն բաբար ի իմ դիվերն,
 Գեհացին խաւան մընջ կէտ ճամբերն,
 Կատղաւ Ալին, Կատղաւ ուր մին.
 Շուն կատղաւ մընջ թրի Կէծակին.
 Ատամ էտու թիւի կաշին,
 Էրէրաց բանու ողէն մընջ ուրուրուցըն,
 Էրէրաց բանու բերդ վըար դիվերն.
 Ասաց, — Մառայ կէկնեմ Կարոս խաչին.
 Կըտամ քե քառսուն ջորի մատաղ,
 Կըտամ քե քառսուն քիւրակ մատաղ,
 Կըտամ քե քառսուն էրինջ մատաղ,
 Կըտամ քե քառսուն խոշ մատաղ,
 Կըտամ քե քառսուն մաքի մատաղ,
 Տուէք, տանեն դնին ուր թախսին.
 Տիւ չէրէրուցեա իմ բերդ վըար դիվերն.
 Տիւ չէրէրուցեա իմ ողէն մընջ ուրուրուցըն,
 Մառայ կեկնեմ Կարոս խաչին:

ՍՈՒՐԲ ԿՅՐԱՊԵՏ

Չու աղաւ ես, դու փաւաւ ես.
 Էմեն սրբոց դու գլխաւոր ես,
 Մաքուր քեաւոր սուրբ Կարապետ:
 Քե շինած կամար — կոմար.
 Լուսն էր դադրած չուր ազմար.
 Քրիստոսի խաբրի խամար:

Քեօ լուսամուտ խըտ աւազան.
 Ոսկի բաւ, ոսկի գաւազան.
 Թուխ մանուկ առջև գանազան:
 Քե շինած է մէջ պրակին,
 Քեօ տօնն էր կանանչ կիրակին,
 Դարսին դարման սուրբ Կարապետ:
 Քեօ ճամբխըներ օլոր - մոլոր,
 Քեօ դուռ կիգէր շատ ըխտաւոր.
 Զիւտորին ոսկի խնձոր.
 Պայաւորին մուրասատուր սուրբ Կարապետ:
 Դեօ նստիմ քե գովամ,
 Զարքեր բռնեց, միեց զնցան.
 Մէկ բօփալ կեօնդրիկ (կծկած) կէր.
 Ասաց. — Քե կեղնիմ մուխրախան,
 Տանեմ թափեմ Փըռ Պաթման,
 Զուր Քրիստոս գայ դատաստան:

* *
 *

Ս. ՏԻՐԱՄԷՐ.

Տիրամօր գիւղի բարբառով *).

Տիրամօր ըխտաւորներ կըգեան Մշու,
 Շուշալայ կը բերեն Բաղըշու.
 Ով էկաւ ձիով, գնաց ոտով,
 Ուր մուրազ առեց:
 Տիրամօր կող - բոլոր բազում խաչեր,
 Գիւկան իրեն դելս բոլ - բոլ լաներ,
 Կը բերեն Թուխ - Թուխ բոչեր:
 Գիւշերն էր հովեր, վրէն էր ծովեր,
 Աշխրէ աշխար գիւկէն Տիրամօր ուխտըտուրներ.
 Զուխս մի էրկանք մէ կնիկ շկեց,
 Տիրամօր դիւռ խանգ գրեց.
 Ուր մուրաս առեց, ետ դարձաւ:
 Վարդիվրայ լոս կիրակին,
 Տիրամօր վրէն լոս կաթաց.
 Օգ Տիրամէր, մէկ Տիրամէր:

* Առած է Շողան Մարտիրոսեան:

Կիւսնեց գիւղի բարբառով *).

Ճեօ դուռ ու դուռ քեար ու քոայ.
Գեառն ու մաքին դան կը բռայ:
Խղճու եարեմ կը մումոայ:
Քիւ ետքն ի ծով. առջին ի խով.
Քիւ մատաղն ի սնծին կով.
Անուշախոտ լոս գերեզման,

Խաթուն Տիրամէր.

Ճեօ դիւռ կը գէր շատ ըխթաւոր,
Համ ոտաւոր, համ ձիաւոր.
Ձիաւորին ջուապ կը ասա,
Ոտաւորին մուրաս կը տաս.
Բէ մուրաս իկերեմ,
Ձի մուրասես:

Ա Ղ Օ Թ Ք Ն Ե Ր

Կարսի բարբառով.

Ուսին ուսին՝ սուրբ կուսին 1).
Գնացինք, հառանք Քրիստոսին.
Վերնածամ պատարագին ի մէջ դաշտին,
Պշտաւորներ երկացին.
Պեղծ թշնամիք երկացին,
Ոտուին գետին պիպուկցին,
Գլուխ էրկինք պատրուսեցին.
Սիրտը փորը սուս էրին.
Աչքը էրեսին կուր էրին.
Կալած մնայ, կապած մնայ.
Մինչ ի գալոց Քրիստոսին:

*
* *

Ղուսացաւ, լուսն ի բարին՝
Եւ հաւատամ Տէր կենդանին.
Մարիամ նստէ սուրբ սեղանին.

* Առած է Խոռոմսիմա Սարգսեան:

1) Առած է Աչի Մրոյեան 80 տարեկան:

Աղօթք կէներ սուրբ տաճարին.
 Օրէն իրեք տարուայ գիշեր,
 Մեղքը չյիշուիր դատատանին:
 Հայր Յովսէփ, կայս Մարութ,
 Պառկեցեր, երազ տեսար, ելաւ նստալ.
 Խանձաքաղաք խառնարեցիր,
 Խանձաձարով փաթութեցեր.
 Սուրբ Ոհանու գիրկը դրիր,
 Անունն Յիսուս մկրտեցիր,
 Մկրտիչ սուրբ Կարապետ
 Սուրբ Կարապետ քանցք տեղ է,
 Չորս բոլորը սար ու ճեղ է.
 Մշու Սուլթան սաւաք Կարապետ:

*
* *

Աշխրբի չորս կողմ՝
 Լուս անող Աստուած.
 Բանաս աղօթարան,
 Հետ բարի լուսուն.
 Չի մոռնաս զուլդ,
 Չի թողնիս թեւաց.
 Այնի դու օղորմանաս,
 Հետ բարի լուսուն.
 Հրեշտակներ մատաքանեն.
 Հալածեն
 Վերունաց, թռնաց:

Աստուած ճանաչեն,
 Բարեպաշտ մարդիկը
 Կուլան, կաղաչեն,
 Այնի դու օղորմանաս՝
 Հետ բարի լուսուն.
 Հրեշտակներ կայնիր,
 Կըսեն դասէ ի դաս,
 Սաղմոս ու չարական,
 Հետ բարի լուսուն,
 Այնի դու օղորմանաս.
 Հետ բարի լուսուն:

*
* *

Յրազ - ճրագ ճշմարիտ,

Ճիշի խափան Մալտիբոս.
Աղէ վկայ Քրիստոս.
Էրնեկ էրնեկ էն տարին.
Նրուսաղէմ շինեցին.
Պաղածառը տնկեցին.
Էն մօրն ըսէք դուս գայ,
Աչքերը բեռով լուս գայ:

*
* *

Ստամբուլու մէջ մէկ վաքղմ բուսաւ,
Գնաց Նրուսաղէմ, տուրք լուսը տեսաւ.
Ստաանէն ետեէն մաքգգիլով հասաւ.
Կուլար, կերերար վայ մեղաւորին.
Էրնեկ արդարաց, վայ մեղաւորաց:

*
* *

Յստուածածին տուր մուրաքս,
Բարի կարօտս առնէի.
Ժողովէի գիւլ, մանամալ վաքղը,
Հետը խառնէի ...:

*
* *

Բայագեղի բարբառով.

Տէր իմ, ընձի Բիշ հասեա,
— Զիս բռնեցին, չարչարեցին,
Աստղ փշով 1) գիս ծեծեցին.
Քաղցրիկ մօրս բացուցին,
Արուն քրտինք կոխեցին,
Նրկինք, գծաթեք ցնծացին,
Լուսաւորչու կանթիղ վառեցին,
Արնլուայ գիս կոխեցին:

1) Երկար. մի ցաթանի ձայրը զնայակն միտն բոլորովին կլոր ծաղիկ.
Ինչ օրդապատած մանրիկ կապոյ ծաղիկներով, որ յետոյ մանրիկ փեւք կը զոյտմամ
ծաղիկներու վայրը:

Վաճառք բարբառով.

Խորն ընկայ, խոր չտարաւ.
 Գետն ընկայ, գետ չտարաւ.
 Նկեղեցին՝ ես քահանայ՝
 Փող փչեցին յարութենայ:
 Խորամխիմէն խարսնացուցին,
 Լուսեղէն խանդերձ խագուցին.
 Օսկի քամար կապեցին.
 Խնկան ծառեր տնկեցին.
 Մագէ. կարմունջ կապեցին.
 Արդարներ թռտն, գացին.
 Մեղաւորներ նստան, լացին:

* *

Պատի - պատի հկեղեցի
 Դանկով զարկի, դուռը բացի,
 Մտայ ինէ, աղօթք կացի.
 Էլայ դիւս, մեղայ տուի:
 Մեղս - մեղս, խազար բերան,
 Խոստովանիմ էրկու խաղար՝
 Կաթնով աղբուր, քարէ տաճար՝
 Խետ Աստըծին անենք վաճար,
 Աստուած անի մեր խոզիւ ճար:
 Իմ անուն Սուրբ Յակոբ՝
 Իմ խօր անուն սուրբ Մարտիրոս՝
 Ծառին զարնեմ, ծառ կը խշայ,
 Ճեօղին զարնեմ, արուն կը խշայ.
 Որ ձիկ իրեք բերան յիշայ,
 Աստուած ուր խօր - մօր մեղք չիշայ:

* *

Մէյ կէճլատիկ խայիկմ կէր.
 Անապատայ վանքը կը մնէր.
 Օր կորեկե խաց մը կուտէր.
 Կէսն ալքատներաց բաժին կը խտնէր.
 Բեօրիկ ոտնով կեազ կը քաղէր.

Զլուտ քեամկով կեազ կը կրէր.
Ինքը կը դրէր, ինքը կը կարդէր.
Աստուած խոզին լաւատորէր:

*
* *

Իմ մեղք չատ ի քընց աւազ ծովու.
Քընց գետնի գնեն.
Վայ ինձ, վայ ինձ, վայ ինձ,
Զորն ասեմ, զորն խոստովանեմ:
Խացնի ի խաւոց խորմեղէն.
Աստուած ունենք մե ապաւէն.
Աստուածասէր մայր կոյս,
Ինչ որ գիտես, մե ուսու,
Դառնի դժողքից մե ընցու.
Մեղաց տոպրակ խլացու.
Խոզիւս խրչտակ ուրախացու:

* *
*

Կիւտնեց գիւղի քարքառով *

Ուսին - ուսին

Սուրբ կուսին
Սուրբ կոյս նստե յիւր սեղանին.
Ձէն կուտայ աշակերտին,
Պետրոս, իլի.—Պօղոս, իլի.
Խօռոմսիմէն խարսնացաւ:
Գաբրէլական փող փչեցին.
Մազէ կարմունջ կապեցին.
Խնկեան ծառ տնկեցին.
Արդար - մեղաւոր ջոկեցին:
Արդարներ ընցան մազէ կարմունջ.
Վեր խնկեան ծառին ճլվլացին.
Մեղաւորներ չոքան, լացին:
Թաժա խացի խոտ իկեաւ.
Իլէք, տեսէք, վո՛վ իկեաւ.
Բօզ - բօզ ձիաւոր իկեաւ.

* Վաճայ Թիմաշայ Խուռօ Մարգետան երգած է:

Մէյ Գրիստոս.
 Մէյ Կեղանանից Աստուածածին:
 Իլաւ սարսիլ, իջաւ ձորով.
 Քիւրդ հնւորին դէմ առից.
 Աչքեր էրկինք խաւարից.
 Ոտքեր գետին բիբեռից:
 Իմ տէր իրաւ, ամպեր խաղաց.
 Զորեքդիմաց աշխարհ դնդաց.
 Տէր, մեղաւորիս Աստուած

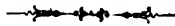
*
* *

Ալալոց - ալալոց,
 Թալալոց Սուրբ Կիրակոս,
 Պիրէք, տուէք իմ ձիանոց:
 Խայնեմ, էրթամ դէմ տաճարին:
 Քիւրդ հնւորին դէմ առից
 Աչքեր էրկինք խաւարից.
 Ոտքը գետին բիբեռից. Կլն (նոյնը):

Երեկոյեան աղօթք.

Ղռմզլու գիւղի բարբառով *)

Մրազ չնցաւ, չարն ընցաւ.
 Սուրբ Գրիգորն յնցաւ:
 Մեր դուռը ծիրանի,
 Սողումոն տաճարի,
 Պողոս Պետրոս հրեշտակի,
 Օրչնալ տէր մեր Յիսուս,
 Քրիստոս Աստուած:

Առաժ է եանում Գրիգուեան:

Ա Ի Ե Տ Ի Ք *)

Կարձկանայ նանկանց գիւղի բարբառով:

Յէսօր տուն ա Մարիամուն. աւետիք.
 Մարիամ գնաց դուռն յէրին. »
 Քամակն էզար. Սուրբ սեղանին. »
 Շնցաւ իբեք Յիսուս որդին. »
 Մեռնիմ քե Սուրբ Յովանէս. »
 Քի Քրիստոսին քեաւոր էրին. »
 Բիւրդ հանձարուն փրաթութեցին. »
 Փրաւքն ի բարձուն օրօր ասին. »
 Շիւշ օրօրոց օրօրըցին: »
 — Զեր տղի անուն բնչ ի.
 — Յէկոր քե ծառէ.
 — Սեղան յըաւջն խազուր բըարին. »
 Կթխէն ի ձեռն նռան գինին. »
 Յէկոր նստէ ծառի տըկին. »
 Մազեր թալե ծառի ճեօղին. »
 Յէկոր խեծեր կապուտ քուռակ. »
 Մէջքն ա զարկեր պողպատ - ուրազ. »
 Տոն տիկին, սուր տու կլտին. »
 Գնա, խաւիք դուռն մառանին. »
 Քընէ չըմ ուզեր ձիմ ու ջորիմ. »
 Քընէ կուզիմ իմ օտաց գին. »
 Տուն եմ շիներ աշնան գինով. »
 Զըարդ եմ դրեք գեարնան ծաղկով. »
 Գերնիր վըրէն ծառ խնկենի. »
 Ուճախ վերէն ծալ - ծալ ոսկի. »
 Յըալդն ի վերէն դեղին 'Դաւիթ. »
 Խողն ա վերէն սիս մաքգըիտ. »
 Սներն ինե ամպրաւենի. »
 Տախտն ա ինե քընջ ապըկին. »
 Աւել ինե փունջ մանիշակ. »
 Թոնիր ինե եկեղեցին. »

*) Երեւոյեան երկնային գիւղի պատեհիները ծղոնց գոթած փոքրիկ սալայից բեղ կը կապեն եւ կը կապեն իւր իւրինքն ու կապեն ալ երգը. իսկ թիկները մտնց սալաների մէջ ձու, եղ. բրնձ եւլն, կը դնէ: Ատա՛ է Ամաղան Մարտիրոսեան:

Պատուակ վերէն քընջ աղուընի. աւետիք.
 Խուփն ա վերէն պտրի լուսին. »
 Ակն ա ինէ Ակնայ գիւհար: »

Ա Լ Է Լ Ո Ի

Մակաց բարբառով.

Յնծացէք, ուրախացէք. ալիլուեա.

Սօր ի տօն է Մայրամու. »
 Մայրամ գնաց դուռն յէրին. »
 Քեամակ իտու մարմար քեարին. »
 Շնչաւ իբի Յիսուս որդին. »
 Գես Յորդանան մկրտեցին. »
 Սուբբ Յովհաննէս քաւոր արին. »
 Բիւրդ խանձարուր փաթըթեցին. »
 Շուշ ուրուրուց ուրուրուցըն. »
 Երանի քի շուշ ուրուրուց. »
 Քրիստոս քիւ մէջ ուրուրուցըն. »
 Երանի քի բիւրդ խանձարուր. »
 Քրիստոս քիւ մէջ էն փաթըթած. »
 Երանի քի գես Յորդանան. »
 Քրիստոս քիւ մէջն էն մկրտած. »
 Երանի քի սուբբ Յովանէս. »
 Քրիստոսին քաւոր արին. »
 Աստուան շինած գարնան գեսլով. »
 Փռուած ծալ ծալ ծաղկերով. »
 Գերան վերան աճալըրու վերէն. »
 Ալլաւ վերէն ծալ ծալ ոսկի. »
 Խողն վերէն սոս մարգրիտ. »
 Սնիր ինի ծառ խնկինի. »
 Թոնիբ ինի քեան զեկեղեցի. »
 Պատուկ վերէն շիւրջ եղուընի. »
 Տախտակ վերէն բիմու ծածկոց. »
 Ձի լաճ նաթի ծառի տակին. »
 Բրչեամ թալե ծառի ծեռքին. »
 ՍուՅրեհն յեռջև խաղար բարին. »
 Կթխէն ի ձեռ նռան գինին. »
 Հայ տանտըկին սօլեր խագի ճըռվըլալէն. »
 Գնա, խասի դիւռ. մառանին. »

Քինէ չըմ ուզէ ձիւմ ու ջորին. »
 Կամ տարեկան գեառն ու մաքին. »
 Քինէ կուզիմ մաղմ կեօքով. »
 Գաթէն էլ վերէն. »

*
* *

Գեառաօր քարքառով *)

Յնծացէք, ուրախացէք, ալէլուիա.
 Էօ օր տօն ի Մարիամին:
 Մարիամ գնաց դուռն էրին.
 Սնկաւ իբե Աստուածորդին:
 Էրնեկագին սուրբ Յովանէս,
 Քրիստոս քեօ գիրկ մկրտեցին.
 Քրիստոսի քեաւոր էրին:
 Թունի էնի էղաւ եկեղեցի.
 Գաթէն ցինի պտրի լուսին:
 Ղուկաս նստի ծառի ճեօղին,
 Բռչեամ Թալի վարդի փշին:
 Տօ, տանտկին. տըկին-տըկին.
 Սօլեր խագի չըխչըխկալին.
 Խասի դուռը մառանին.
 Քենէ չուղիմ գեառն ու մաքին
 Քենէ չուզիմ ձին ու ջորին.
 Քենէ կուղեմ կեօզ ու չամիչ:
 Օձու լեզուն էրկու ճղեն՝
 Մէյնի բարոց. մէյնի չարոց,
 Բարոց գեայ էսա տան.
 Չարոց էրթայ վեր սարերաց:

*
* *

Կիւսմեմց գիւղի քարքառով.

Չեր տղի անուն ինչ ի.—Վոհան կլն.
 —Վոհան ճութ՝ ճթացաւ.
 Քեանց բարդի ծառ էրկնցաւ: Ալէլուիա:

*) Ծննդեան երեկոյին երդիլէն զուրպայ կը կախեն ու կերգեն. ամեն մի տղին «Ալէլուիա» կը կրկնեն: Առած է Խոռոմսիմա Մարգեան:

Ճեօղիւր իթալ քեազքէ քեազաք,
 Յըմեն ճեօղին. քուխտմ ճրագ,
 Վերէն ի թառի սինամառաք, ալէլուիա:
 Օձու լեզուն էրկու ճղակ՝
 Մէյնի չարով, մէյնի բարով, ալէլուիա:
 Չարին էրթայ վեր սարերուն.
 Բարին գեայ վեր էսա տուն, ալէլուիա:
 Մամիկ, մամիկ, ես քմ ծառայ՝
 Սօլեր խազի, թող ճըռուրուայ.
 Չուր մառնի դիւռ մէյ գնա. ալէլուիա:
 Քիզնէ չինք ուզի ձին ինան ջորին.
 Քինէ կուզինք էրկու կուրուս, խարիք փարայ:

*
* *

Վանայ բարբառով *)

Մեօ, նոր իկաւ նխշին գդիւմ,
 Բարով ուտիք ձեր խթում:
 (տան աղի անուն կը հարցնեն ապա)
 Արմենակ ճութ էք, ճթացաւ. ալէլուի 1)
 Չանչ ամպրուին (արմաւենին) ամպրաւացաւ.
 Խէր կերաւ անմախացաւ.
 Մէր կերաւ ուրախացաւ,
 Քեօր կերաւ, գլորեցաւ.
 Աղբէր կերաւ, վեր - վեր թռաւ:
 Արմենակ նստի ծառի տակին,
 Ծամեր թալի ծառի ճեօղին.
 Առջև դրի նռան գինին.
 Էրանեկ էն տարին.
 Ինչ Երուսաղէմ քեազաք շինեցին,
 Շինեցին, բմրմեցին.
 Գնացին, խասան ծառ խնկան.
 Պալթին գռնէն, ծառ կը ճգեր:
 Սղոց քեաշին, արուն կը վզէր:

*
* *

*) Վան բարբառի մէջ պատմութիւններ դասարկ դրում կը կարենք երգիւթն,
 կերգին:

1) Ամեն ճողի վերջ «ալէլուի» պիտի կրկնուի:

Մարիամ գնաց դուռն էրին.
 Քեամակ ի վար խաչաքեարին.
 Մնաւ, իբի Յիսուս որդին:
 Էրանեկ քեւ պիւրթ խանձարուր,
 Որ Քրիստոս մէջ քե վաթիւթեցին.
 Էրանեկ քեւ, Խօռամսիմէ,
 Որ քրիստոսին տատմէր էղար,
 Էրանեկ քեւ, գէտ Յարաւան,
 Որ Քրիստոս մեջ քե մկրտեցին.
 Էրանեկ քեւ, Սուրբ Յովանէս,
 Որ Քրիստոսին քեաւոր էղար:

*
* *

Պեաւաօի նաւեկ գիւղի բարբառով *).

Յըս օր տօն էրի Մարիամաւն
 Մայրամ գնաց դուռն յէրին.
 Քամակ էղար խաչափէտին.
 Մնաւ էրթ Յիսուս որդին:
 Նը՛ սուն եմ, նը՛ գերան եմ,
 Քրիստոսին խաչափէտ եմ:
 Մամիկ, մամիկ իս քե ծառայ՝
 Սուրբ խաչի ճառըռ արա.
 Զուր մառնի դուռ մէկ գեաւ արա.
 Էդ յէգմներ ճամխու արա:
 —Ձեր տղի անուն ինչ ի.—Աւետիս:
 —Աւետիս նստէ ծառի աղին,
 Բռչամ թալե ծառի ճղին
 Կթխէն առջև նռան փինին
 Սուգրէն առջև խաղար բորին:

*) Աստծ լիքմեկ Դանիէամ:

Բ.

ԵՐԳԵՐ

— 128 —

ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ ԵՐԳԵՐ

ԹԱԳԻՈՐԻ ԳՈՎՔ^{*)}

Վաճառքի բարձրագույն

Ե. Բարև, էգ բարև 1)

Եգն արևուն տէր բարև.

Եգ բարև, էգ բարև.

Աստուածածնայ տոնը բարև.

Թագաւորին շատ բարև.

Եգ բարև, էգ բարև,

Մարգարէից տանը բարև.

Թագաւորին շատ արև.

(ձգնաւորաց, մարտիրոսաց կլն).

Արև նոր Թագաւոր,

Թագունիդ շնորհաւոր.

Թագաւոր, ինչ պիտիմ քե նման.

^{*)} Առհասարակ հարսանեաց մէջ ամեն պարի երգեր կերգուին. այս զլիաւն մէջ առնուածը միայն թագւորի ու հարսի «գովք» են:

1) Արեւմտեղ հարսանեաց երկրորդ առաւօտ կերգեն սոյն երգը:

Քեօ կանանչ արև՝ դու նման.
 Ճերմակ վարդ որ կը բացուէր.
 Բացուէր քեօ արև, դու նման:
 Թագուհի, ինչ պիրեմ քե նման՝
 Քեօ կանանչ արև՝ դու նման.
 Կարմիր վարդ որ կը բացուէր.
 Բացուէր քեօ արև, դու նման,
 Ազպըններ, ինչ պիրեմ ձեզ նման.
 Զեր եօթնի արև՝ դու նման,
 Ծօթը գոյն վարդ որ կը բացուէր,
 Բացուէր ձեր արև, դու նման:

Կառձկանայ Նառկանց գիւղի բարբառով.

Թագուոր, ինչ պիրեմ քե նման,
 Քեօ կանանչ արևն ի նման.
 Նարեկացու դէմ կայներես,
 Նարեկացին պահի քե պարզ իրես.
 Բարով զքու թագն վէյելես:
 Հայ սուռ. վայ սուռ,
 Թագուոր, ինչ պիրեմ քե նման,
 Քեօ կանանչ արևն ի նման:
 Սուրբ Յակոբու դէմ կայներես,
 Սուրբ Յակոբ պահի քե պարզ իրես.
 Բարով զքու թագն վէյելես:
 Հայ սուռ, վայ սուռ,
 Թագուոր, ինչ պիրեմ քե նման,
 Քեօ կանանչ արևն ի նման.
 Էջմիածին պահի քե պարզ իրես.
 Բարով զքու թագն վէյելես:
 Հայ սուռ,
 Անթառան ծաղիկն օր կը պացուէր,
 Ծաղիկ քու արևու նման էր:
 Հայ սուռ,
 Բալասան ծաղիկն օր կը պացուէր
 Ծաղիկ քու արևու նման էր:
 Հայ սուռ, վայ սուռ, ելն
 Թագուոր ինչ պիրեմ քե նման
 Քեօ կանանչ արևն ի նման:

Թագուորի մէջ կայնած պիտէր
Մաղով չամիչ առնէր ի գէր:

*
* *

Մական բարբառով.

Էջ արև, էջ արևու տանք բարև,
Հարս ու փեսին շատ արև.
— Էսա Թագուոր վիր թագ նմանի,
Պալասան ծաղիկ որ կը ծաղկէր՝
Կուրխանաս ծաղիկ նման ի:
Էսա Թագուոր Թագ նման ի,
Ջուխս վարագայ Թագ նման ի
Սարի լալէն որ կը բացուեր,
Բացուաւ, քօ 'կանանչ արևի 'նման ի:
Էսա Թագուոր Թագ նման ի,
Սուրբ խողանից Թագ նման ի:
Էսա Թագուոր Թագ նման ի,
Բարդղմոսա Թագ նման ի:
Թագուորն էր խալ, խալ,
Սոլեւն էր կարմիր, արեգ կանաչ.
Թագուոր, ինչ պիրև քի նման,
Սարի սըբ Գէորգու Բագն ի նման,
Քո կանաչ արևն ի նման:

*
*

Մական Սեպ գիւղի բարբառով *.

Նա ինչ փառ գէր, Թագ նման էր.
Թագիկ դիւ շուռ գէր,
Շուռ ու մառ գէր,
Կանաչ կարմրով էսա տուն գէր,
Էս ինչ Թագ էր, Թագ նման էր,
Թագիկ դիւ շուռ գէր,
Շուռ ու մուռ գէր,
Բարով էսա տուն գէր,
Սըպ Կարապետա օխէք առնէր.
Նարեկացու օխէք առնէր,
Սըպ Գէորգու օխէք առնէր,
Աղթամարայ Սըպ խէչու օխէք առնէր,
Լիմ անապատու օխէք փրփն էլնէր:

Կիւսնեց գիւղի բարբառով *).

Էգ բարե, բարե հա էգ բարե,	Թագուոր ինչ պիտի քե նման,
Թագաւորու շատ արե.	Քիւ կանաչ տրե քե նման.
Սարի լալէն, որ կը բացուի.	Սարի լալէն, որ կը բացուի,
Բացուի քեօ արե քեօ նման:	Բացուի քեօ արե դու նման:

* *

Ալաւիերի թագաւորի գովեր 1).

Թագաւոր բարով, հազար բարով,	Բացուէր արեիդ ի նման:
Դու վարդ ես կանանչ տերևով.	Թագաւոր, քնչ բերեմ քե նման,
Սուրբ էջմիածին զարեդ օրհնէ,	Քու կանանչ արե քե նման.
Մէկ Աստըծու զօրութենով:	Էն ինամուր քարդն օր կը բա-
Թագաւոր բարով, հազար բարով,	ցուէր,
Դու վարդ ես կանանչ թևերով.	Բացուէր արեիդ ի նման:
Սուրբ էջմիածին զարեդ օրհնէ,	Թագաւոր, ինչ բերեմ քե նման.
Մէկ Աստըծու զօրութենով:	Քու կանանչ արե քե նման.
Թագաւոր, բարով, հազար բարով,	Էն մուկուծաւն օր կը բացուէր,
Դու վարդ ես կանանչ տերևով.	Բացուէր արեիդ նման 2):
Սուրբ Վարդիկն քարեդ օրհնէ,	
Մէկ Աստըծու զօրութենով:	

Փոխուած եղանակով.

Թագաւոր, բարով, հազար բարով,	Գացէք, կանչէք, թագաւորահեր,—
Դու վարդ ես կանանչ տերևով.	Յիգայ նստի դարբաս էնայ.
Սուրբ Կարապետ զարեդ օրհնէ,	Չնգլիկ (ծնորիկ) զարկայ սուրբ
Մէկ Աստըծու զօրութենով:	սեղանին,
Թագաւոր, բարով, հազար բարով,	Խեռն ու բարին մի թագաւորին:
Դու վարդ ես կանանչ թևերով.	Գացէք, կանչէք, թագաւորամէր,
Սուրբ Պնէքնաւանք զարեդ օրհնէ,	Յիգայ նստի դարբաս էնայ.
Մէկ Աստըծու զօրութենով:	Մնորիկ զարկայ սուրբ սեղանին,
	Խեռն ու բարին մի թագաւորին:
	Գացէք, կանչէք, թագաւորադէր,
	Յիգայ նստի դարբաս էնայ.
	Չնգլիկ զարկայ սուրբ սեղանին,
	Խեռն ու բարին մի թագաւորին:

Նղանակը փոխուած եւ ձանգ

Թագաւոր, ինչ բերեմ քե նման,
Քու կանանչ արե քե նման.
Էն աղօթքան ար դը բացուէր,

Թագաւոր, ինչ բերեմ քե նման,
Քու կանանչ արե քե նման.
Էն աղօթքան ար դը բացուէր,

*) Եղած է Խուս Գաղսեան:

1) Շատ ծանր եւ բազմ փոխէն Ազապ չափի. իւրաքանչիւր տղ կը կրկնեն: Երրորդ տղի վրայ ձայներնին կը բարձրացնեն. ձներ վերջանալուն՝ միա-
տիկ կանեն.—«Աստուած զօրեալ էնայ»: Ապա կը կրկնեն.—«Մէկ ք յիշեիք»:

2) Իւրաքանչիւր գով Եօրր ձեռք բաղկացած պիտի լինի:

Միջակ—արագ եղանակով,

Թագուոր թագն ի գլօխ թագն ի գլօխ.

Առ ժուռ ու մուռ տի.

Սուրբ Սուրբասանք Ալալկերտցի,

Զուր մուրասն տի (տայ):

Թագուոր թագն ի գլօխ թագն ի գլօխ,

Առ ժուռ ու մուռ տի.

Սուրբ Եջմիածին Էրկնցի,

Զուր մուրասն տի:

Թագուոր թագն ի գլօխ թագն ի գլօխ,

Առ ժուռ ու մուռ տի.

Սուրբ Վարդիհեր կաղղուրնցի,

Զուր մուրասն տի:

Թեքել (արագ) եղանակով.

Մեր Թագուորին ծաղիկ պիտէր ծաղկունաց,

Ծաղիկն էլ ինչենի պիտէր ծաղկունաց,

Օր կը ճթուէր՝ ճութն ու տեքն խըտ իրաց,

Զէն քաղէք, բերէք Թագուորին պարունաց:

Մեր Թագուորին ծաղիկ պիտէր ծաղկունաց,

Ծաղիկն էլ ինչենի պիտէր ծաղկունաց.

Ծաղիկն էլ պալատօն պիտէր ծաղկունաց,

Զէն քաղէք, բերէք Թագուորին պարունաց 1):

Տարբեր եղանակով.

Մեր Թագուորն էր խաչ, խաչ կոթ, խաչ ու մաչ,

Բիճիւն էր կարմիր, արեւն էր կանանչ:

Մեր Թագուորն էր խաչ, խաչ կոթ, խաչ ու մաչ,

Պաակն էր կարմիր, արեւն կանանչ:

Մեր Թագուորն էր խաչ, խաչ կոթ, խաչ ու մաչ,

Խնձորն էր կարմիր, արեւն էր կանանչ:

Շատ արագ եղանակով.

— Բէտ դիզան, բէտ բէտ դիզան, տեսէք էն ո՞րն ա 2).

— Բէտ դիզան, բէտ բէտ դիզան, էն գեղի ա էսն ա:

Խարխուներ խրխուալին՝ տեսէք էն ո՞րն ա.

Խարխուներ խրխուալին վարդապետներն ա.

1) Երգեաւ մէջ միայն երեւոյ ձողը կը փոխուի շատ մը ծաղիկներ յիշելով:

2) Ամեն ձողի սկիզբը պիտի կրկնուի «բէտ դիզամ» ելլմ:

Կազւներ գվգվալին՝ տեսէք էն սրն ա.
 Կազւներ գվգվալին գեղի հարսներն ա:
 Ճնհղներ հլվլալին տեսէք էն սրն ա.
 Ճնհղներ հլվլալին գեղի աղջիկներն ա:
 Շուն էկաւ պարկն ի բերան, տեսէք էն սրն ա,
 Շուն էկաւ պարկն ի բերան, գեղի գզիրն ա ելն:

*
* *

Մեր Թագուորին շատ արեւ:

Ս'կ բարեւ, եկ բարեւ,
 Թագուորին շատ արեւ:
 Թագուորի մէր, դուս արի,
 Դուս դուսն ուէմ արի.
 Քե ինչ ու ինչ եմ բերեւ,
 Քե տախտ աւլող եմ բերեւ.
 Քե կար կարող եմ բերեւ.
 Քե գլօխ դմբող եմ բերեւ.
 Քե Թունտիր վառող եմ բերեւ.
 Քե ծամ փետող եմ բերեւ.
 Քե կուժ կոտրող եմ բերեւ.
 Քե ձաշ էփող եմ բերեւ.
 Քե հէր մէր երվող եմ բերեւ.
 Ս'կ բարեւ, հա եկ բարեւ.

* *

Պագուոր, ինչ բերեմ քե նման,
 Քու կանանչ արեւ, դու նման.
 Ճերմակ վարդն օր կը բացուէր,
 Բացուէր քո արեւ, դու նման:
 Թագուհի, ինչ բերեմ քե նման,
 Քու կանանչ արեւ դու նման.
 Կարմիր վարդն օր կը բացուէր,
 Բացուէր քու արեւ, դու նման:
 Ազպներ, ինչ բերեմ ձե նման,
 Զեր եօթնի արեւ, դուք նման.
 Սօթ դուն վարդն օր կը բացուէր,
 Բացուէր ձեր արեւ, դուք նման:

Հ Ա Ր Ս Ի Դ Ո Վ Ք

(Ծ ա դ կ ո ց)

Կարճկամայ Նամբկամց գիւղի բարբառով.

Մէրիկ, դիւ մի լար, լալելիւ ես եմ *).
 Քիւրիկ, դիւ մի լար, լալելիւ ես եմ.
 Կտիկ, դիւ մէրթար, էրթալիւ ես եմ.
 Զրիկ, մի խշար, խըշալիւ ես եմ.
 Շէմիկ մի դնդար, դնդալիւ ես եմ:

Առաւօտաման ժամ ձենեցին 1), | Զիմ աղջիկ վերէն խէծուցին:
 Քեանեղ ձիանք դիւս քեանցին, | Առաւօտաման հրազն էր վառ.

*) Հարար հօր օսնից դուս հանելու ժամանակ րնկերուհիները կերգեն հար-
 օի կողմէն:

1) Ընկերուհիները մօր կողմէն կերգեն:

Դու կը մանէր զօգանք գան:
Առաւօտման ժամ ձէնեցին,
Կանաչ մօմեր օր կապուցին,
Իմ նազըիկ դիւս քեաշէցին.
Մէրիկ խափըցին մէկ լանձ,
Աղբէր խափըցին Մղերտու ռազով
Խէրիկ խափըցին ամակաշաղի ծաղ-

* *

*

Մակաց Սեպ գիւղի բարբառով.

Առաքա, արե վեր քիւ քախսէն,
Գեանգան մաներ քիւ քախսէն.

Խարս արե վեր, նազ մ'աներ.
Ջիւլպէն տուր վեր, բոզ մաներ.
Զեր կանն կոտորէր, ու ոտաց քիւ-

րէն

Խախտայ թափեր պատիկ խարսին,
Ջեր կանն կոտորէր ոտաց քեարին
Մատնիք շինէր պատիկ խարսին:
Խարս, արե վեր քեո քախսէն,
Գեանկատ մ'աներ քեո քախսէն.
Խարս, քեո շիւսէն կը զնգզնգայ,
Սա քեո սիրուն խիւանգ ընկայ.
Խարս, արե վեր, նազ մ'աներ,
Ջիւլպէն տուր վեր բոզ մ'աներ.

* *

* *

Շիրակայ Դաօլիջայ գիւղի բարբառով.

Շէմբիկ, մի դնաւ, զնգալու ես եմ
Խաբիպ խուրպար հորելու ես եմ,
Աղբի մի լայ, լալելու ես եմ,
Խաբիպ խուրպար հորելու ես եմ.
Հարսնած էկաւ վէրին կալերով,
Խինեն բէրին թղթի ծալերով.
Աղբէր չունիմ, ձիու դիզկին խաղցնայ
Տանի ճամբէն բարով դառնալ.

* *

*

Ալաօկեթի բարբառով *).

Առանակ, մի ցոլա, ցոլալու ես իմ.
Մերիկ, դու մի լայ. լալելու ես իմ.
Աղբէր, մի բաժուի, քաժուելու ես իմ,
Շէմբիկ, մի դնաւ. զնտալու ես իմ.
Դունիկ, մի ժաժա, ժաժալու ես իմ.

*) Հատկապէս ծանօտ է համարել չորս կր. բաժանեմ. ամեն մի ժամ մի-
տեղ միջոցին մի երգ պիտի ասեն հաւաքուած աղջիկներէն իւրաքանչիւր, երբ
համ եւ չորս ծամերը հիսուեցան, կսկսեն պարերգեր եւ պարեր: Առաջին երգը
կատէ աղջիկներու Ազապ բաժին: Երկրորդ ծամի հիւսր հրդեհէն երգով կսկսեն
եւ այսպէս փոխ ի փոխ հայերէն եւ հրդեհէն կերպէն:

Օ՛յ օ՛յ լըմըն խաւիպօ.

Խաւիպըմ, խաւիպէ խաղէզ.

Դաւեոս մալա բալէ բոմէ ֆօքաւ.

Բսլէն մազքքի գաւա խոքաւ.

(Աւտդ հեզ պանդխտիւ,

Պանդուխտ եմ, պանդուխտ Ապագայ.

Հարսի հօրը գոգաք խիտտ մաս է,

Հարս, տուն մի լայ, զեռան երիտաւարդ է):

*
* *

Պառաւ աւ դրկեց, մաջէք բարով,

Կերթամ կը մնամ տարով.

Իմ հէր խաղաճ կթիւնմ՝ գինով,

Իմ մէր խաղաճ քօփ մի շիւղ:

Ձրմ էրթայ մէրիկ, չըմ էրթայ,

Էկած ա գօռով կը տանին.

Պազրկեաւն էկաւ լցաւաւ էդ գեամին,

Մէրիկ մեռնէր քու խաւիպ ջամին.

Էկած՝ ջուկած կը տանին,

Վոյ լըմըն խաւիպօ,

Խաւիպէ խօտ մե,

Բեկար բուլէ սրպեմըն:

Դիշերուայ ժամեր՝ ձէնեցին,

Ախճիկ մամուլ ջուկեցին.

Կուս հալալ մէրիկ, դուս հալալ,

Տարան թըխ տանին.

Տարան Ջասկին լէ կը բէրին.

Հարսի պապու քաւլէն էր սալերով.

Բոզ ձին կապած էր նալերով.

Ախճիկ տարած էն կալերով:

Մը՝ թափի ծառնուկ, մը՝ թափի,—

Թափելու ես իմ.

Մը՝ թափի թփուկ, մը՝ թափի,

Թափելու ես իմ:

Հարսնածդ էկաւ վերի կալերով.

Հինէն բերին քզի, թղթի ծալերով.

Վոյ լըմըն խաւիպօ Ելն.

Ախճկայ ձեռներ հինեցին,

Ախճիկ մամուլ ջուկեցին.

Մի լայ մէրիկ, մի լայ,

Լալելու ես իմ
 Դու հալալ մէրիկ, դու հալալ,
 Ծծիդ կաթն ընծի հալալ:
 Ախճիկ դուն խօրոտ, քու ախպէր զանկին,
 Դիօխտի կապեր իս, կարմիր գուլբանկին.
 Խոլամ էլ կեղնիմ յէրոդ ըռանկին,
 Աչքերդ ի թուխ ա քունց լողակ,
 Կաթա զԱգրակն ու Կողակ:
 Յիրիկուորէ հրազն էր մառ,
 Դու կմնէր զօգանի գառ:

*
 * *

Շիրակայ Ղաւղլու գիւղի բարբառով *)

Յղլամա մարիկ, աղլամա==Մի լար մայրիկ, մի լար.
 Ուստակին, բաժի բաղլամա==Վարպետ կին գլուխ մի կապեր.
 Շէն անա, Էն բաբա==Առատասիրտ հայր, մայր
 Հալըն Էն օլտուն,==Տներնիդ չէն լինի,
 Ման գեղարամ==Ահա ես կերթամ
 Երբն գէն օլտուն,==Տեղերնիդ լայն լինի:

Ընկել ա իրիկուայ հովը,
 Բագրկեան իջել ա ծովը:
 Շէն անա Էն բաբա
 Տունըդ չէն էղնի,
 Ես կերթամ, տեղըդ լէն էղնի:
 Ընկել էր իրիկուայ քամին,
 Բագրկեան իջել էր գեամին:
 Շէն անա Էն բաբա
 Հալըն Էն օլտուն,
 Իրան յեօլի գեալ երն գէն օլտուն,
 Չարչին ա ծախում քեթան,
 Աղջկան չկայ վաթան,
 Շէն անա Էն բաբա տունդ Էն
 էղնի:

Աղջիկն էն օրը մեռնէր,
 Օր կը տանէին աւազան,

Շէն անա Էն:
 Հարսնառն էկաւ վերին կալերով,
 Հինէն բերին թղթի ծալերով:
 Աղջիկ, մի լայ, լալելու ես եմ,
 Ղարիպ դուրպաք կորելու ես եմ:
 Մառեր մի թափիք, թափելու ես
 եմ,
 Ղարիպ դուրպաք կորելու ես եմ:
 Իրիկուայ զանկեր զարկեցին,
 Աղջկան հօրից, մօրից ջուկեցին:
 Գողջոցս ներկեր եմ Գեանջա տո-
 բոնով,
 Սիրտս լցեր եմ գունդ գունդ
 արունով:

Շէն անա Էն:
 Մի թափիր թերեր թափելու ես եմ,

*) Այս երգը երգում են պսակից մի օր առաջ հարսնացուին իւր ընկե-
 րուհիներով ժամում են վարպետ կնոջ տունը գլուխը յաւանալու. «Ուստակին»
 հարսի գլուխը յաւանալուց յետոյ մագերի մանր-մանր հիւսում է. ընկերուհիները
 ամէն մի հիւսին մի տուն թափուր ելանակով երգում են, եւ հարսի հետ լաց լինում:

Ղարիպ օտար երկիր կորելուն ես
եմ:
Շէն անա շէն բաբա, տունդ շէն
էղնի,
Սա կերթամ, տեղդ լին էղնի:

*
* *

Կիւմնեց գիւղի բարբառով *)

Թարս վեր էլի.
Իսողէ, վեր էլի.
Չատու ճամբախ ի.
Քեօ ձին քամիւկ ի.
Քեօ աչիչ արցունք
Գեարնան լուլախ ի.
Աղբէր, դիւ մի բաժուիր,
Բաժուելուն ես եմ,
Մէրիկ դիւ մի լար,
Լալելուն ես եմ.
Շէմիկ մի դնդայ,
Դնդալուն ես եմ,
Իմ աչիչ արցունք գեարնան լու-
լախ ի:

*
* *

Հարսը դուան առաջ.

Թագուորի մէր դիւս էրի, հէյ
դիւս էրի 1)
Քե գլեօխ դմիող եմ պերի,

Թագուորի մէր դիւս էրի, հէյ դիւս
էրի.
Քե տախտ աւլող եմ պերի.
Թագուորի մէր դիւս էրի, հէյ դիւս
էրի,
Քե խարս դրող եմ պերի:

*
* *

Ալաօկեթի խումիպուշախ գիւղի
բարբառով.

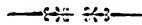
Թագուորի մէր դուս արի
Քե գեօլի խազ եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Լեզուն տաս գեազ եմ բերե,
Թագուորի մէր, դուս արի,
Քե ծամ պնկող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Տախտ աւլող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Խմոր չաղող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Գրտնակ քաշող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Գունտ էնող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Քուճեայ ծէծող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Աման լուող եմ բերե.
Թագուորի մէր, դուս արի,
Թումպնի քթուող եմ բերե.

*) Առաջ է առնուսիւմ Սարգսեան:

1) Հարսը եկեղեցուց ելն բերելիս, Տան դուան առաջ կ'անգնած կերգեն.

Գ.

ԵՐԳԵՐ

ԳՈՎԱՍՍԱՆԱԿԱՆ

ՆԻ

ՍԻՐԱՀԱՐԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՄՈԿԱՑ ՄԻՐՁԵՆ

Մոկաց բարբառով *).

Օ րն էր ուրբաթ լուսու չա- բաթ, Թղթիկմ բիրըն ձգիրու խիտ. Առըն, բիրին Մոկաց շուկէն. Տարան, տուըն ձեռ, Մոկաց Միր- զին:	Մոկաց միրզէն առըց, կարդաց քեաղցրիկ լեզուէն, էրաւ ճաղդէն, կախից ուր մրդինք. Իմ սափրէն, չուր ձգիրէն՝ Խէր չտեսներ Կօլտ խօնէն 1). Բաժն էր Կօլտ, բոչամ էրկէն: Քեչեցէք դիւս բօզ բառըլէն.
--	--

*) Երգած է Մոկաց բարբառով Չասիկ Խէպոյեան:

1) Միրզէն Մոկաց տուն էր եւ հայ, Կօլտ Խոնէն եւս հայ խոնհարան էր, սիրահարուած էր Միրզի հարսի վերայ, իւր նպատակին հասնելու նամար զն-
ժու ճամակ կը գրէ. զՄիրզէն խափելով ձգիրէ կը տանէ, ճանապարհին դառնակի
մի ետեպ կը քաշուտէ. ապա ձմերուկ մի ետեպ տես կանէ. դառնակի քունաւոր
կողմի տեսը կլտայ Միրզին, որ կուտէ, կը մեռնի:

Վերայ դրէք զին պատաւէն.
Իմ սափարէն չուր ձօրէն:
Քեչեցին զիւս բօզ պատըլէն.
Վերայ դրն զին սասաւէն,
Էլաւ, խէծաւ Մոկաց Միրզէն.
Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն:
— Մնէք բարով, ես տերթամ չուր
ձօրէն:

Գեացընք, խասանք չուր Զամպա-
րէն,

Խաթունք տիր էլան, Թափան փան-
ջարէն,

Խեղ չտեսներ կօլոտ խօճէն,
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն՝
Զկէր քիւ նման հընկի դիւնէն:
Գեացընք, խասանք չուր ձգիրէն.
Խաթունք տիր Թափան Մոկաց Միր-
զի քամաւէն,

Խեղ չտեսներ կօլոտ խօճէն.
Բաժնէր կօլոտ, բռչամ էրկէն.
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն
Զըկէր քիւ նման հընկի դիւնէն:
Կանչից Մոկաց Միրզին կօլոտ Խօ-
ճէն.

Առից, տարաւ յիւր յօտէն.
Առից փառէն, էջաւ շուկէն.
Առից բօզ բաշըլէն,
Դանակ դեղից մէկն իրեսէն,
Կաժըց բօզ բաշիլէն,
Կտժմ էն կերաւ, մէկ Մոկաց Միր-
զէն.

Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն,
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն,
Զըկէր քեօ նման հընկի դիւնէն.
Թափաւ դեղին ջուր, սըպտակ
լըւնէն,

Թափաւ մազիւր կարմիր իրեսէն.
Թափաւ պեղիւր նազուկ պուկէն՝
Թափաւ լամէն 1), կախուաւ չանէն,
Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն,
Բաժնէր կօլոտ, բռչամ էրկէն,
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն,
Զըկէր քիւ նման հընկի դիւնէն.
Էսաց.— Քեչեցէք զիւս բօզ բաղը-
լէն.

Վերայ դրէք զին սասաւէն.
Էլնը, խեծնէ Մոկաց Միրզէն,
Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն,
Զըկէր քիւ նման հընկի դիւնէն.
Քեչեցին զիւս ... (նոյն վերը).
Իկինք, խասանք չիւր Խնկու դարէն՝
Բարով խանք չիւր Խնկու դարէն.
Տեսանք ժառօթուռ նաչմ ներքուց
բերնէն,

Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն,
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն,
Զըկէր քիւ նման հընկի դիւնէն.
Էկընք, խասանք չիւր Բռնաչէն 2),
Բարով խասանք չիւր Բռնաչէն.
Կուժ կթխէն կախած նաչէն՝
Պուտ պուտ էրուն կաթէր դեռնէն,

Խեղ չտեսներ կօլոտ Խօճէն,
Խաղար ափսոս Մոկաց Միրզէն:
Խաղար տարէք իմ բերդի Խաթուն-
նին,
Ասէք, թըլա գետայ վէար ուր քախ-
տին.

Խանէ քաժէն, խաքնի զխին.
Էլ նա չի, ա՛ն բերդի Խաթուն.
(Մինչև էկաւ Մալաքեռի, մեռաւ,
սաղ չխառաւ տուն):

1) Մնտոի մտքիւ կաշին.

2) Բռնաչէն Մոկաց հին քաղաքն էր հարաւային կողմ. մեծ պետ
մի մոտէն կանցնի.

Թիմառայ Կիւսնեց գիւղի բարբառով *):

Ես վիրու ոչխար մէջ տալան քեարին՝
 Թուանքով դարկին բրինձաբ հարին,
 Խապրիկմ օրօղկէք իմ նագլի հարին.
 Առնի դեղ դարման, գայ վեր ուր հարին,
 Դառնէմ ռեհանով հաքրըս կը գնես,
 Ալմաստ խանձրով հարէս (վերքս), կը քաւէս:
 Արե հար, արե. խռով մի մնայ
 Խօր տուս աստուորի, քե ձի չի մնայ:
 Բալում խաք էկաւ անու վիրաւոր,
 Վզիկ յերկէն՝ սուտիկ սիւաւոր.
 Թալեմ բե շարեհ, էրթամ խեա ինոր,
 Էն իմ դարդն էր գիցէ, ես՝ ինոր:
 Արե հար, արե, արե ջան, արե, խռով մի մնայ,
 Խօր տուս աստուորի, քե ձի չի մնայ:
 Բաղչէմ եմ դրեք, քուէն ուր մօտէն՝
 Աստուած ձի չիտուք, շուրե եմ ուր մօտէն:
 Արե հար արե, արե ջան արե. Լին:
 Բաղչէմ եմ դրէ վարդ խաղար քաւուր,
 Մէջ էն վարդերաց իմ վարդն էր բեաճուր,
 Էն շահի բլբուլ իջաւ իմ վարդի խուր՝
 Արե հար, արե, խռով մի մնայ. Լին:
 Բաղչէմ եմ դրե, սաթա սխտորի,
 Մեռնեմ իմ հարոչ սուտէ պխտորի.
 Բաղչէմ եմ դրե սաթա ասմայի,
 Մեռնեմ իմ աղբօր՝ կապած եազմա ի:
 Բաղչէմ եմ դրե սաթա բիբարի,
 Մեռնեմ իմ աղբօր, քազա նուպարի:
 Արե հար, արե, խռով մի մնայ,
 Խօր տուս աստուորի, քե, ձի չի մնայ.
 Իմ խէրանց յէզին կամարով աղբուր,
 Էրթամ պագեմ, Թալեմ խաչ խամբուր:
 Արե, հար, արե, խռով մի մնայ. Լին:
 Օլիւկմ եմ տնկե խեա տուրի ափան,
 Իջաւ, բանձրցաւ խեա արեգական.
 Նրա՝ բայրիկ կերայ, նրա՝ տկիկ պառկայ.
 Արի, ան. ախ ձի սիրեց,

*) Ասած է Խոսեո Սարգսեանը:

Ասի.—բարկի. Ֆալաֆ ձի կռահց:
Արե, եար, արե, խռով մի մնայ.
Խօր տուս աստուորի, ձի, քե չի մնայ,
Երկին ի ամպեր, գիւգայ մարմար ձուն,
Գիւգայ, Թափի վեր մալուլ մարդուն.
Մէյ ես ի մալուլ, չէ աշխար բիթուն:
Արե եար արե, արե ջան արե,
Խռով մի մնայ.
Խօր տուս աստուորի,
Ձի քե չի մնայ:

*
* *

Վաճայ եւ Վաղարշապատի խառն բարբառով.

(Յռտըման կեաքուռ նման 1)
Ձէնիկդ կուգէր սարէն անուշ,
Ձէնիկդ կուգէր լեռնէն անուշ.
Անուշ-անուշ խոտ կէր քեօ ծոց,
Կրակն ինկաւ, սիրտս էլաւ բեօց:
Սղնիկ, քեօ դարսէն, քեօ դարսէն.
Դիւ կտրեցիր սրտիս փարսէն.
Խօրս, քեօ դարսէն, քեօ դարսէն.
Դիւ կտրեցիր սրտիս փարսէն.
Անգին քեօ դարսէն, քեօ դարսէն,
Դիւ կտրեցիր սրտիս փարսէն:
Կանչեմ գիշեր, կանչեմ ցերեկ,
Էս օր աղէկ էր քան զերեկ,
Իմ սրտի աւղած եարն ձիկ բիրէք.
Բիրէք, տեսնեմ, էլմ տարէք:
Աղջիկ, էս ինչ բան էլերէս,
Ծաղկեալ բուրաստան դարձերէս.
Արշալուսին դիւս կիւգեաս.
Աստղ առաւօտեան դարձերէս:
Իրաւն առաւ, ծաղր կանես.
Թէ սաղ սրտով ձիկ կը խաւնես.

4) Սոյն երգերն երգած է Կափուռնիանց տնէն եղիսարէդ անուն մի պառաւ. այս եղիսարէդ ինքը բնիկ Աւանցի է եւ երկար միջոց Վան եւ քսան տարիէն աւելի տեղս (Վաղարշապատ) հաստատուած լինելուն հաղթանական հնչիւնները փոխած է:

Մէ պաշիկմ կռաքեմ.
 Վախենամ պռահունակդի մատեա:
 Տարեր, իս էրեսիս նայեն.
 Կառեր իս արտիս փարսէն.
 Թուղթմ գրեմ Կիւրճի կախմ.
 Որ պտտեմ աշխար - ալսմ.
 Քե կորոխեմ դաւա - ալսմ.
 Արեն առեց ալ նարեմնի.
 Հերիք, ձիկ կանեա գարննի
 Արեն առեց ամառ - կամար.
 Քե պախերեմ ջանիս խամար:
 Զուր կուգէր վերին սարէն.
 Կուգէր, Թափէր մարմար քարէն.
 Եարսի գարձեր ուր կրարէն.
 Աստըծուց առնէր ուր պալէն:
 Սարերն իլին ասեղ էր.
 Իմ եար նոր խասեր էր.
 Սարերն իլին աւազ էր.
 Իմ եար փաւին գաւազ էր:
 Զաղչի դռներ տաշած էր.
 Եարիկս սրտիս խաւած էր.
 Զաղչի առուն ջուր կուգէր.
 Աղջիկ լաճուն դուր կուգէր:
 Յեկարին պէրի գալս ի.
 Կարմիր խնձոր ծառէն կախ ի.
 Աջքերս կուլայ, սիրտս ուրախ ի:
 Գեղի միջին սրտին նուշ ի.
 Կարիպութեն աչիչ փուշ ի:
 Կարիպ եմ խետ կարիպներաց.
 Էլայ, իրիչկեցի ֆոսկի ճաղերաց.
 Իմ կարիպի սուֆաթն էրեաց.
 Իմ տղայ ումիկ ֆիւլ արաց.
 Ուրախ սրտիկս արուն արաց:
 Խարաւ քամին, դիւ գնան, արե.
 Կարիպիս տես, խաբրիկմ առ, արե.
 Արե եար, արե, խռով մի կենար.
 Սուա ու փուտ դիւնի մալ մարդու չմար:
 Երեկ յեկարին, վեր պերու քարին.
 Զրինդով գարկին բրինդար եարին.
 Խապրիկ տարէք իմ նազու եարին.

Առհէ դեղ-դարձան, դայ իմ ծաքին:

Քամբբաթ Բաւանթ, փլէր Իսակխանաւր.

Իմ կարիւղ չէրթէր, ձիկ անէր տէրպետաւր.

Աբի, եւա՛ր, արե, խռով մի մնաւր.

Աստուտարի ժալ ձիկ ու քե չմնար:

Յուսկիմ Գմ տեկե խեռ տուուի ապին.

Էլաւ ճեօղ քչեց խեռ արեպակին.

Պաղչեմ եմ անկե վալդ հազար քալուր.

Ամեն վարդի մէջ իմ վարդն է հեաթուր.

Շահ բլբուլ իջաւ զնր իմ վարդին խուր.

Աղջի, դիւ քէլե փողանդի ք.

Մէջ քեօ էրդու ծիծ քնելաւ տեղ ք.

Ուրի. քե պապնեմ, անդալեղ մեղր ք.

Էն մեղրն որ խալի, իմ խոցիւ գեղ ք.

Էրեկ խմեր իս. էս որ խուճաւ ք.

Անգին մարգրիտ խըտ օսկուն շարփ.

Անթել անասեզ վըր խոգիւս կարփ.

Գնացիր էգին, խաղող հը քաղես.

Շամամ ծծերով չաքար կը մաղես.

Ալմաստ խանջալով արափկա կը ստորես.

Խաւքիկ վեր ծովուն, անուն էր արօր.

Վզիկն էր էրկէն, սեւաւոր.

Գլուխ կարմրուոր:

Կապեմ պեճգարուն, էլնեմ վեր ծովուն.

Էն դեօր կերթայ. ես էլ խըտ ինոր.

Էն իմ դաթս գինայ, կեօ ես էլ ինար:

Աղջի, արե նազերով, քեալաւ ծափերով.

Մամերդ ստըկեմ գեօհար պաղերով:

Պաղչեմ անկե պիթուն հեաթուր վարդ.

Էլայ քաղելու չելաւ ձի կամար.

Պաղչեմ տնկեցի պիթուն դանդաթ.

Աստուած մի՞նակ պիտի՞ր ընթաղսիս դաթ.

Կեաքեաւ բուն է դրեղ վեր քնա սարին,

Կեաքեաւն է կերեր

* *

Վառնայ բարբառով.

Մանչեմաւաւա՛ր, տղա՛ն ասրեր լացուցեմ.

Կանչեմ ջան, տղա՛ն, քարեր վացուցեմ.

Շատ կարիք կուրպիք ճամբիսից դարձուցեմ.

Որ ձեռնէս գայ, զաբալալ խաղուցեմ:

Աղջիկ, դիւ քէլիս, ես կանիմ ոտին.

Էրկուս դիրկ ու ծոց մէջ փախխոտին.

Արե՛, եար, արե՛, խռով մի մնար,

Աստնուորի մալ ձի ու քե չմնար:

Խոյա սելկելիլ, Պէտաաայ շամամ.

Պէ մուրաօ կենամ, Թէ քենէ դառնամ:

Գիշեր ասին զքեօ եար էկաւ.

Ցերեկ ասին զքեօ եար էկաւ.

Էկաւ, էկաւ, մեր տուն չէկաւ.

Գիշեր ջուր լուս ձիկ քուն չէկաւ:

Այխար ասին զքեօ եար ծուռ ի.

Թաղով ասին զքեօ եար ծուռ ի.

Մէջ իմ սրտին լալ ու դուր ի.

Էկաւ էկաւ ...

Սա աղբուր եմ, դիւ ջուր էս.

Դառնամ գինի դիւն էլ խմես,

Վախնամ խմես, ծուխ ինես:

Ծօ, տղա՛, տղա՛, դիւ ալ կապող.

Խերիք կան գետս մեր. պատով.

Մեր խորոտիկ խաբսն ապով.

Կերթամ կասեմ իմ սխալօրս.

Գիւգեայ զարնէ քե խանջալով:

Տուաին ասաց Կումրիկ խաւքուն.

Քնչի՛ կուլաս կուց - կուց արուն.

Կեօ նոր իրե բարի գարուն.

Քե առնեմ վեր իմ նղօուն Թեւերուն,

Տանեմ, դնեմ, մէջ զօգանքտերուն.

Դուռ բանամ դէմ հարաւ քամուն.

Էրդիս բանամ գէմ աստղքերուն.

Էրդիս բանամ գէմ ծաղկներուն:

*
* *

Քրլբալ էսաց դումրիկ խաւքին.

— Հէր կլառ, դառնիկ էրերին:

Էսաց.— Էկաւ վերէս դառնիկ աշուն.

Ինչ տենեմ էնա ձէթիկ ճօերուն.

Յէր ալ չըլամ դառնիկ յերերին:

—Վաղ կը գեայ պօծառ գետրուն,
 Քի կառնեմ, կեւեմ ...
 Կը թռնիւք խըտ բանցրիկ սարիւրին.
 Բեօն կը չընիւք մանչ բեօղերին.
 Դիւռ կը թողնըք խարաւ քեամուն:

*
* *

Մօկաց բարբառով.

Թռնոսն էր բանցրիկ սարերաց.
 Քեամիմ էլաւ, իդոր շող բաժնիկ էրերաց.
 Քիւ սըրտն զօզան քիւ ծըծվեր պաղ աղբուր.
 Պաղ աղբուր բարակ առուն էն կապած.
 Մարդ չը գըտէր, կերթէր դիւր:
 Մէկ դօսք կերթէր քիւ խերանց պաղչէն,
 Ան վարդերաց բիւլուր.
 Շատ վարդ կէր ինի. ան մէկն էր փեմուր.
 Ձեռ տուր, տակմ աը կտռէր.
 Թուփ իրի յերար. չէտու դասօուր.
 Տանէր, զարկեր մանչ եարոջ քնարին.
 Քնարն էր քրտընի,
 Խալ ընքէր էր, կարմիր իրես:

*
* *

Կարձկանայ Նամկանց գիւղի բարբառով.

Ճօաւքուկ վըր ծովուն՝ անուն էր արուօր,
 Վզիկն էր յէրկէն, սըտիկ սեաւոր,
 Արի, եաւ արի, խռով մի կենար,
 Աստուօրի մալ մեզի չի մնար:
 Ես խիւանդ եմ արի ձի տես,
 Տիւ քեօ անխուն Աստուած սիրես,
 Թէ մեռնելու եմ, դիւ ձի ասես,
 Թէ ապրելու եմ, դիւ դեղմ էնես:
 Բոսօան եմ դրեր, վըր էն մէկ դարին,
 Աստուած աւիրէր ըստարուան տարին.
 Ձխասաւ մէկ շամամ ճամբիւէնք իմ եարին:
 Դիւ կու քէլես եանա, եանա,
 Մարդուն ասան դունիկ բանա,
 Օր մը՝նջ ձի մընջ քե դիւսման ա.
 Տարիմ պօլօր խիւանդանայ:

Դիւ կու քէլես դաժով - դրամով,
 Ընձկուս սալամ կաքաւ ուր էրամով,
 Խէրիք դիւ ընձի ամես դարտով, վարամով:
 Բրանց մի կանչեմ, մէկ խայրէն,
 Մէկ մի տը կանչեմ թիւրքերէն.
 Շիլա չապիկ գեօ քիւ վերէն,
 Որ քե կարեց խմունէն.
 Աստու կրակ ուր վերէն:
 Տնէն էլար կայներ քա գիւռ,
 Մէջքտիս զարկեր չուխտակ ինոռ.
 Կե քեօ տիրուն տաւտալու ծառ:
 Իւթի էր բարակ ծովէն քեռշած,
 Ես քեօ սիրուն խարած, մաշած.
 Տնէն յէլար կէրթաւ լէզի,
 Դիւն ու քեօ ջուխտակ տէգէրկի.
 Իմ տէր դառաւ փրը քն մէկին:

Առնօս, բանցրիկ սար, չկէր քիւ նման,
 Էրկիւ պաղ յախուր քեօ կողէն յէլան.
 Մէկն էր խըտ բառին, մէկն էր խըտ զօզան.
 Որն օր խընտ բառին՝ խաւիպ խաւքերաց,
 Որն օր խընչ զօզան՝ սուտուռ մաքերաց.
 Յորեն իմ ցաներ խըտ գութնի ական՝
 Յեր ծով տուե խըտ աղեգաւան.
 Կաքուիկն ա կերեր տուեր ձկական,
 Կեաքաւ խըռովեր ուր խէրկան, մերկան.
 Գեաքեր խռովեր խըտ անօրէն,
 Նըա քրտու դին ա, նըա խայու թորէն:

Նախիր տարան. Ֆիսան կորուս. աղջի նանայ
 Քերնեմ քեօ ծոց գիշեր չոր լուս, քեալաչ նանայ.
 Ջեայնամ ու գեռա քհառտուն դուռուչ. աղջիկ նանայ.
 Վարազայ սար բունէ բրինձ,
 Իմ սիրտ ու քեօն բունէ կուինչ.
 Վարազայ սար բացուէ կակաչ,
 Աստուած պաշէր Թումաղի լուծ.
 Չուխեմ երկէն. կապէն էր կարծ:

*
 * *

Երևանեց զիւկի քաղաքսով *).

Ջուրն ի պրծէ, դիւզեաց սարէն,
Փրագեայ թափի մառանա լքարին.
Տնաւեր, իրար մի տու իմ սուրի եարեմ:

Արեն ի առէ, առն ի ծովուն,
Սա լի տիրեմ պէտէն խալսուն:

Ծառի տկի պաղ աղբուր,
Առթիւ թաղ, տակէ ջուր.
Մէյ տու խմեմ, էրթամ խուր:
Էլայ տանիս, թափ լքելիցի.
Կարմիր խնձոր գլորեցի,
Լանկով զարկի. զհրդիս լացի:

Սարս տուն չէր, նստայ լացի:
Սիւտդ բաղլաւեր, ձօճերդի եմբո,
Արն, էրթանք ալս վերիւ:

Նմր առնէր Աստուած իմ խոգիս:
Ծծերդի ուռ էր, ես ասի նուռ էր.
Ասի.— քեռքեմ, զքի հապա ժուռ էր.
Քէ ժուռ, թէ խառնուն, քնձի կապուլ էր:

Տիւ կայնեւէս տանի կոտայէն.
Ոսկի ճանոց սրխածկ պօռէն:
Տիւ կայներ էս դէմ ամրոցին,
Ջուլսըմ շամամ մէջ քիւ ծոցին.

Մէյ տու դնեմ վեր քիւ խոցին:
Տիւ կայներ էս Տիրամար քեռեր,
Կեղեկ լիւր լիւր, լիւր եւս կաքուս
Սար կարմրեմ տարեր կող,
Փռուի ժաղիւն լիւր լիւր լիւր.
Էլի լիւր մեր տուն բանի.
Խաց դնեմ յէռջն, կուտի.
Մեր աղջիկ ճամբիւրէ վեր խանի:

Սոթ օր Կարմիր լիւրն էլայ,
Անթառան ծաղիկ լիւր լիւր լիւր,
Տարայ դարկեալս ծախիցի.
Իմ նազի եւս պախիցի:
Վարդ ի, քեռնեմ պիրն,
Քիւ մայրն ի վերն ի.

*) Երգած է Խոսրո Բամբուկան:

Անթառան ծագիկ կը սիրեմ,
Որ խոսան անուշ ի:

* *

Ա՛յ տնաւեր, սարի սիրած՝ քեարի պիրած.
Մէջ տեղ զարկէ՝ պողպատ ուրազ,
Ձիկ իցկիրես եանկուն կրակ,
Սա իրիցայ քեօ դարդէն, քեարամ սաւղէն:
Քեարի գլօխ ծարուղցայ,
Տնաւեր, ես քեօ դարձէն իրիցայ:
Իրիկուայ բէրի գեախ ի,
Դառտակ բըառդօօ թիւէս կախ ի.
Լսեր եմ եարօջ մախ ի,
Աչքիկըս կուլայ, սիրտս ուրախ ի:
Տղան, տղա հիւ աբա,
Վեր քեօ մատին գիր արա.
Իմ խէր քե աղջիկ չի տայ.
Գնա քեօ զլխու ճար արա:

* *

Կարիպ, արի էրթանք սըպ Նչան,
Քեօ պուշամ կտրեմ, դնեմ քեօ ճամբխու նըշան.
Կենեմ կիշկամ քեօֆի ճաղերաց.
Իմ Կարիպի սուրաք կերեայ:
Առջնն էր բարսայ,
Իտեն էր բաթան.
Գեքմա կարիպ, գեքմա:
Կարիպ եմ ճամբխէ իտե սարերաց,
Կարիպին մեռնեմ ուր ճամբխըներաց.
Քեամբախ Ստամբուլ, աւեր Աքեանաար,
Տարաւ իմ կարիպ չիբե մէյ խապար.
Գեքմա կարիպ, գեքմա.
Ա՛խ արի, սարեր լացուցի,
Իմ կարիպ ճամբխուց գարշուցի
Բանձրիկ սարեր, բէդ բէդ քեարեր,
Իմ կարիպ մէջ ձե ի կորուսեր:
Գեքմա կարիպ, գեքմա:

* *

Ինչ անեմ իմ խօր գեղերաց,
Ձիկ չիտուր սինամ խաւքերաց.
Իտուր բիւվ կվերաց.
Տարաւ նատեցուց կալամ կեաղերաց:

Ձիտուր սինամ խաւքերաց,
 Որ առնէր վեր ուր թևքերաց.
 Տաներ դնէր վեր ծառի ճղքերաց,
 Տանէր դնէր բանձրիկ ոտիւերաց:
 Դիւռ եմ բացէ խարաւ քամուն,
 Իմ իդարէն վեր Աստրծուն:
 Յանեցի ցարեն, քեաղեցի բռիկ,
 Սիրեցի Սինամ, թորկեցի կռիկ:
 Քեօ տէէն Պիւկէր ջութոյմ պաղ աղբուր,
 Մէյ տեղ զօզան, մէյ տեղ բառն,
 Էն բառի տեխաց բուի մաքերաց,
 Էն զօզան տեխաց կարիպ խաւքերաց:
 Էսա խիցէն ալ խիցայ չէր,
 Խիցայ գեպցող իմ ասած չէր.
 Էրթանք դէնայ, կառնեմ խիցայ,
 Դենեմ ձեռքեր թո կարմրնայ:
 Արև արևմտոց, գրող մանէր ուայիպի ծոց,
 Որ ձիկ չանէր սիրած եարէն,
 Աստուած առնի սեպիպի բալէն:
 Եարն էր դարձէ ուր կրարէն,
 Վրէն թալէր կնալի եարէն:
 Էրկու խօրօտ չինարի ծառի,
 Մատքերդ բարակ խունարի.
 Տիւն էլ չնէր՝ մէկ էլ կը ճարի:
 Քեարուան էկաւ քեար իբե,
 Էրկու խօրօտ եար իբե.
 Մէյնի ի ֆալաֆ դարկե տարե,
 Մէկի ձեռն եմ չիւարե:
 Ճղորի մազէ լարան,
 Բթուն տարան ձի չտարան.
 Հանօր հանտնօր,
 Եւ մեռնեմ խաթուն տիրամօր:

*
* *

Բանձրիկ սարեր կոշա ի.
 Մէջի մարդեր բոշայ ի.
 Ձեռաց կթխէն շուշայ ի.
 Որ ձի չանեն բոշայ ի:
 Չայ սարեր, բանձրիկ սարեր:
 Սրե էրթանք սարեր սեյրան,

Սարից պէրին ջուխօմ ցեյրան,
 Կարմիր իրես պուճուր բերան,
 Քեօ տարողի տնիկ վերան:
 Եթմ տղա, օտար սղճիկ,
 Արե ձիկ առ, ընեհք տուն տեղ:
 Մե խօր աշխար զատա տեղ:

* *

Յերամօր գիւղի բարբառով *).

— Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ ծամեր տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Սըլուոր չը՛ս իղի, ճոպան չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ աշքեր տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Շուկան չը՛ս գացի, կթխայ չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ բերան տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Շուկէն չը՛ս գացի, մատնոց չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ ճուկառ տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Շուկէն չը՛ս մտե, մեյսան չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ իրես տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Բաղջէն չը՛ս գացի, խնձոր չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ բաժ տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Յէգին չը՛ս գացի, չինար չը՛ս տիսե»: —
 Դու չայո՛վ աղջիկ, Շայպազի Թոռ,
 Զծմէն դիւս արե, քեօ Զծմէն տըսնամ:
 — «Տօ չան տղայ, չան որդի,
 Բոստան չը՛ս գացի, շամամ չը՛ս տիսե»: —
 Տօ չան տղայ, չան որդի,

*) Ասած է Շողան Մարտիրոսեան:

Հօրս պարէն չիւռ մի գեայ,
 Հէրս քե աղջիկ չի տայ.
 Քեօ վիզ կը կտուի, քեօ արուն կը հմր,
 Քեօ կաշին քիւրք կանի, կը խաքնի:
 — Դու ռայո՞վ աղջիկ, Շայպագի թոռ,
 Քե ես եմ սիրե, ես կառնեմ,
 Քեօ մօր վիզ կը կտուկմ, քեօ խօր վիզ կը կտուեմ,
 Իմ մուրազին կը խառնեմ:

* *

Վարդիվըայ լուս կիրակին՝
 Ծարեր ջոյուան, գացիկ յէգին,
 Իմ աչք ընկաւ մօրէ մէկին,
 Մարե, ինչ որ չտաս մօրէ մէկին,
 Ես կերթամ խրո խօրօսակին:
 Ծաման մարե, Վարդիվըայ չօք կիրակին,
 Ծարեր ջոյուած գնացէն յէգին,
 Իմ աչք ընկաւ կազարին,
 Որ չիտաս ձիկ կազարին,
 Փախնիմ կէրթամ խինգ խազարին:

* *

Արեն առեց կամար, կամար,
 Քեօ մէջք կապիր ոսկի քեամար.
 Արեն առեց կամար կամար,
 Քե սիրեցի ջանիս խամար:
 Լուսնակ գիշեր հովն անուշ,
 Ես իմ սիրած կառնեմ, պաղն անուշ:

* *

Վանայ բարբառով

Քեան, սե, սեաւոր աղջիկ.
 Քե կուտամ Վանայ խօճին:
 — Քեան, սե, սեաւոր մարէ.
 Յորի եմ տուն դու կաւիրես,
 Սմ կարիճ եմ ձեռնէն կը խլես,
 — Քեան, սե, սեաւոր աղջիկ,
 Քե կուտամ Վանայ խօճին,
 Էրկէն նուպին.
 Սահաթ փօթրկին:
 — Քեան, սե, սեաւոր մարէ,
 Յորի եմ տուն կաւիրես.

Խազար Վանայ խօճէն,
 Կուրպան կանեմ եմ Սախային.
 Թուխ կօտըկին.
 Չուռ Բեազախկին.
 Սըւտակ քնօլազին.
 Բեօզ բեղերաց,
 Թուխ աչքերաց.
 Սիւսլի չեպրի,
 Վարդ կեքերաց,
 Բուլամ ծամերաց,
 Արպըլմէ փօշուն,

Կարմիր թշին,
 Թուխ ընքուերաց,
 Ղումառ բաժին,
 Նարափէտին.
 Որ առաւտուն
 Կան գալ կէրթէր,
 Ուր օխշըրին
 Արօտ կուտէր,
 Էլմ հեւարին.
 Հօ, հօ, աներ.
 Դառնէր տուն գէր.
 Ուր սաղէ տին
 Սրտին գրկէր:

Պու կը քելիս, ճամբախդ փուշ ի,
 Շապիկդ մաշի, կապէդ նաղարա.
 Կարմիր իրես՝ պաք քե խամա:
 'Իս կը քելիս փելի Ֆառնով,
 Քո թկերն ի բաղի բանդով,
 Քե կը պախեմ շաքար կանդով.
 Հետ արե հղնիկ, հետ արե,
 Դառդ չունեմ, դառդին տէր արե:
 Դու կը քելիս ծովի ափան,
 Քե սիրուն խաւքեր թափան.
 Նուս կը ճամբխի, ես ինչ անեմ,
 Քե չորորած գեալ ինչ անեմ,
 Հետ արե հղնիկ, հետ արե,
 'Իառդ չունեմ, դառդին տէր արե:

* *
 *

Կարձկամայ Նանկամց գիւղի բարբառով *)

Ջեամին քեաշեր գէմ Շուխուրայ,
 Օվան բարձեր բեռմ խինայ.
 Օվան գեացեր՝ խարանիս կու ձէնայ,
 — Զուապ տարէք խէրկան, մէրկան,
 Իմ նեանլուն առնին, թըխ տուն յիգան.
 Օրօրա՛, գեամին, օրօրա,
 Լօսկէն ինե կ'օրօրայ:
 Արեն առեր գեամու մառան,
 Ղառիպ խաւքեր սիրու թափան.
 Արշկու լեռ առան տարան,
 Շօրօրա՛, գեամին, չօրօրա,
 Լօսկէն ի մէջ կ'օրօրայ:
 Արչակ տարան մըջ խաշերաց,
 Սալաթ կայներ՝ վըր քարերաց,
 Պուտ պուտ արուն թուխ աչքերաց.
 Օրօրա՛, գեամին, օրօրա՛,
 Լօսկէն ինե կ'օրօրայ:

* *
 *

Ջուլօն կայներ մըջ գեառներուն,
 Իրես կարմիր՝ Աղբրանց արուն.

*) Ասած է Արմաղան Մարտիրոսեան:

Կաթ կըթէր վեր ծըծերուն,
 Եսնմ, եանմ, եանմ, Զուլօ,
 Սենը գետղմ եանդրմ Զուլօ:
 Ապսպրեմ խայլի պիրես,
 Քէ չը պիրես, ձի չը վէյելես,
 Եանար, եանար, վավիլէր Զուլօ, վավիլէր,
 Քեօ տանօղի տուն աւիրէր,
 Շէկ ծամեր տախտն կաւիլէր:
 Զուրն ա էլեր լուլայ, լուլայ,
 Զուլոյ օտքեր բամակի քուլայ,
 Զուլոն տարան, Մուքսօն կուլայ:
 Վերե մեր տան արտ կէր եօնջայ,
 Ներքե ձեր տան արտ կէր եօնջայ,
 Զուլոն առնեմ էրթըամ Գեանջա,
 Կեատըա թխեմ, էնեմ բեռդչայ,
 Ատուած օր տայ կլնեմ խօճայ:
 Վերե մեր տան արտ աշնջան,
 Ներքե ձեր տան արտ աշնջան,
 Էրկաւ պուրակ ջէյրան բնջան,
 Զուլոն մէջքեր, չճանչցան:
 Ես Զուլօն էմ Մաստարեցի,
 Քեառսուն տարի քե սիրեցի,
 Օրիկմ քեօ ծոց չքնեցի,
 Իմ չէն անուն չաւիրեցի:
 Ես Մուքսն եմ բըլալմ ապով,
 Ես չէնք կտուի դիւսկմա կապով,
 Ես խեղտուայ Զուլօն ապով:

*
* *

Մակաց Անդ գիւղի բարբառով *)

Վերե մեր տան արտ կօրնդեան,
 Ներքե մեր տան արտ կօրնգեան,
 Զիանք ինէ կը խրխնջեան,
 Եապար տարէք Մէլքի կնկեան,
 Քեօ բումեթի (լաչակ) կայթան դնաան,
 Հաւար Զուլօ, հաւար Զուլօ,
 Սանա գետղմ, եաման Զուլօ:
 Վերե մեր տան ծառ կէր պնդուկ,

*) Ասած է կոյր Մանիշակ Մելքոնեան:

Ներքև ձեր տան ձայն կերպ լսեցուկ,
 Քեալաշն իկն մօրուս կնգութի,
 Վերև մեր տան արտ կէք շամամ,
 Ներքև մեր տան արտ կէք շամամ,
 Քեալաշն իկէ մօրուս թամամ,
 Վերև մեր տան թոփ կտայ մալուք,
 Ներքև ձեր տան թոփ կտայ մալուք,
 Առնեմ Ձուլօն մօրեմ մալուք,
 Մե տան պնակ, ձե տան պնակ,
 Մընջ հալամուկ, Ձուլօն մէնակ,
 Ձուլօն կըգեպ, էքեպնայ,
 Քեամին իտայ ձոց կը բանայ,
 Որ խայ ի, խեա կը գալմանայ,
 Որ թիւք ի, խեա կը խալանայ,

*
* *

Բաղէօի բարբառով *).

Թաղէշ կը գովեն չորս գեղ քրթանոց,
 Սա քզի սիրեցի, դըռ դուն օրօրոց,
 Խանչեմ եաւ արե, պոցեր լացնեմ,
 Շատ դարիւղ դուրպաթ ճամբիւից դարձնեմ,
 Խաւկունք վըր ծովուն ահուն պոթը էր,
 Սրտիկ սեաւոր, դլիւիկ կարմրուոր,
 Կապեմ բե շաւեմ, էքթում լոցա խոր,
 Որ գիմ դարս գիտէր, որ գէնաւ գէտոր,
 Դալալ, ուստ գուգաս, — Այտը՝ Խլաթպ,
 Պագիկմի տամ քե տալը ընձի զոպապ,
 Խաւկունկ կը քելէր խըտ ծովու ափան,
 Էն խաւիպ խաւկունք, էն ծովէն թափան,
 Չորցեր ու գեալեր, կաթնկը ու գեալմին,
 Խաղտեր ա պնիր, մըցնեն ա քոմին,
 Գիշերուան լուսին, ցերեկուան արե,
 Ընցար ու դարձար՝ չը տուիր ընձի բարե.

Ա՛յ եաւ արե,

Խաւկ մի մնայ.

Դուցնին աստուոր,

Ինձ քե չի մնայ.

Բաղչեմ տնկեցի խաւուցի բեամամ,

*) Ասած է Աթուր Ասպաճատրեան:

Յըռւ օր ջոջըցար, փոխեցիր քո պոխը:
 Յեւար ա յէւար արեն ա դառցեր,
 Մեր խայոց ազգին մէկ Աստուած մացեր:
 Եղեկներ սատառ, մատներ խաղեցողմ:
 Դու կաժիր Բագէշ, մայլեմ թարեւում:
 Փռցեր սարէն կու գնայ: պագ ջուր:
 Կուգեայ թափի մեք ժամառ դուռ:
 Տէր եաշատորն ու պղպի բոլր:
 Լանին թալիր ա ձորու ու մուռ:
 Յակոբ աղի նխշուն յօգէն,
 Նոր եմ էլեր եարոյ մօտէն:
 Գեյիլ սեւան գիւզալ օլուր,
 Հեշ բիրթի սողի դայիլ:
 Թագա պաղեր թափեր խռա,
 Ես քո սիրուն ընկայ, ծռայ:
 Դու յէլեր իր, կէրթեր յեգին,
 Կը շորորէր դեառն ու մաքին.
 Կը խանիր սեանողի խոգին:
 Դու յէլեր իր, կէրթեր կալի.
 Սօլեք պատիկ, յոտնիր մալի:
 Լողկցար, ծովից դուռ էջար.
 Դէմ ամրոցին դու կայնար:
 Մեր տան էտե փուլ մի գինի.
 Ձեր տան էտե փուլ մի գինի.
 Մեր տուն ձեր տուն խաւա խաւա.
 Աստուած վեր մեր աղեկէն դուռ մի բանայ:
 Մեր տուն, ձեր տուն դիմաց դիմաց.
 Խերիք ընձի անես իմաց.
 Իմ էրէսի հայեմ գնաց,
 Մխօն էլ էլաւ, Սակոն գնաց:
 Մեր տուն, ձեր տուն պատ պիտէր.
 Յիրար սիրէնք, մարդ չգիտէր:

 Զուխս սարի խոփին մեռնեմ,
 Թուխ տղի բոլին մեռնեմ:
 Ըսօր խինգ օր չըմ տիսեր,
 Տեսնողի աչիչ մեռնեմ:

* *
 *

ՍԱՆՏԻ ԵՐԳ 1)

Մոկաց Սեպ գիւղի բարբառով. *)

— Զնն ո՛վ իկե սանտի վերայ.
 Խաղար բարին բաժն ի վերայ.
 Լաճին փռի, նստի վերայ:
 Տակդ բուսի դաստէմ ուէնան.
 Չուր եփ, Խանէ; չուր եփ, Շանէ,
 Աման պիրէք, խուս խանէք:
 Դեղ ու դեղլանք վիրէն ցանենք:

* *

Ըստ ինչ տիղ էր, ըստ ինչ գեղ էր,
 Բաղէշ քեաղաք տնուշ տեղ էր,
 Կարմիր սօլեր օտաց նեղ էր,
 Բըլալաֆ աչքեր խոցուն դեղ էր:
 Սալչու փաօին՝ ծանտի ամիրէն,
 Դիւ քեօ ասկեաւ բըրհաւ էրա,
 Չուր ճգիրէն սսօյայ էրա,
 Չուր Մամուտանք Թալան էրա:
 Սարի սուրբ Գէորգ, դու ճար էրա,
 Անծին չիշակ մատաղ էրա:
 Հըստամ աղէն դիւ ծիւռ իս (չիս ծուռ ի).
 Խաղար աշխէն կըսի ծուռ ի,
 Մըաջ իմ սրտին լալ ու դիւռ ի:
 Դեղով ըսըցին քեօ եաւ իրի,
 Թաղով ըսըցին քեօ եաւ իրի.
 Խաղար իրի, մեր տուն չիրի,
 Դեաբնան գիչեր ձի քուն չիրի:
 Սանտիկ կէլի, կէլթայ խուով,
 Սա չեմ կէրի պախէ զոռով,
 Պազմ տիւ դիկ, գնայ բարով:
 Սանտիկ ուռ ի, ծէծող ծուռ ի,
 Սանտիկ դուզ ի, ծէծող պեռզ ի,
 Սանտիկ խօխ էր, ծէծող շիւ էր:

1) Սանտի վրայ ժուար ծեծելու միջոցին իւրաքանչիւր տողն փոխ ի փոխ կերգեն կանայք. Խաղն որ վերջացաւ, ուրիշ խաղ մը երկբարզ կսկսի. Շատ անգամ մրցմամբ ծաղրաշարժ նախադասութիւններ ինքնաբերաբար հարց ու պատասխանի ձեւով կերգեն ու կասեն.

*) Երգած է Կոյր Մանիշակ Մեկրոնեան:

Սանտիկ փշատ էր, ծեծող շմշատ էր:
 Յուշիկ էրի, էմուր քէշի:
 Իմ քար էրի. քեռն փէշի:
 Տակն ի բիւտր դըաստըմ աիւան,
 Տանիմ թըլիմ յահու դիւան,
 Շահու մարդիկ զքի գովան:

* *

Ջաղջի դռնով ես ընցայ.
 Անուշ խոտէն ես լցուայ.
 Ջաղջի տանիս գժուրայ էր.
 Իմ եար քեանց քոն բժորայ էր:
 Ջաղջի տանիս աչուշ էր.
 Իմ եար քեանց քոն քեալաւ էր:
 Ջաղայ կու կանի, մոնի,
 Իմ անուշ քուն կը տանի.
 Իմ եար իմ ծոցէն կը խանի:
 Սարէն կը գիւմ, սէյրան կանիմ,
 Ձորէն կը դեմ, էրան կանիմ,
 Խօրօտ կնկեան աչքով կանիմ,
 Պագմ կուղեմ, դիւ նազ կանես:
 Սարերաց սուսան բիւսեր ի,
 Ձորերաց քեղեր իլեր ի.
 Խորսներ էկան քըանց եղուրնեկ,
 Իրիշկեցիմ, եարս մէջ չէր:
 Սարէն էկըն, խապար պիրըն,
 Ձորէն էկըն, խապար պիրըն.
 Իմ եար մէջէն գեօ խանըցին,
 Ձի խափըցըն, խելքէ խանըն:
 Կարիպմ ունեմ դասսա գիւլ ի,
 Աչքեր մոթ, լոս չկայ տեսնի.
 Իմ մարդ գացն, թաւ կը կոի,
 Մատնիք էլէր մատէն թոի:
 Առաւօտման լուս աստղն ի էլի,
 Ես կէրթամ, դիւ մնաս բարի,
 Իրիք աւուր մէջ նստեր էմ քեօ ումուտով,
 Որ կէրթէր խըտ ինոր,
 Ինչի՞ ձի խափըցիր:

* *

Սինամ խիւանդ էր, խըտ բարի լուսուն,
 Սինամ, քեօ սրտի կօճակն էր խարիր խստուն:

Էս օր ինչ օրի, իմ սիրտ փռիւ էր,
Սինամ ձի խափիր, խաւտէ խանիր էր:
Վո՛յ հաւար, վո՛յ հաւար Սինամ,
Հաւտալիւ Սինամ:
Ջեօջ գեղի ջաղջընեւրաց վերէն
Դաբօ կայ դարմամ չկայ:

* *

Դըս չի լուսցիր, արև առիր,
Մոկաց սարիւր, բիդ—բիդ քաղիւր:
Էրկու պաղ աղբուր մէջ կը թալիւն:
Մէկ թախ զոգան է, մէկ թախ բառին:
Անիկ ինչ թախ զոգան է, պոստոյ մաքրուէն է:
Անիկ ինչ թախ բառին է, կաշիւ, խաւտեղուէն է:
Սաւիկ, ինչ էնիմ խըտ, քեօ հալին,
Սաւիկ, դիւ չնես բաշխուաւ,
Դոմ (երբեմն) կնես քիւար, օսիկցաւ,
Դոմ կնես շահու խոկոկցաւ:
Անձրև, անձրև վիճ, սպրեւրաց,
Չգեսս լցուես վիճ, կարիպիւնեւրաց,
Կարիպիւն, ես կը մեռնիմ ձեւ ճամբիւնեւրաց:

* *

Լուսնակն էլեր՝ վեջ մեր գոան,
Ջեպմ ուր կէր վիւր իմ ճաւն:
—Ինչ կայ ինե.—Վարդ ու ուէհան,
Պուկմ կտուեմ սիրու նշան:
Ասին.—Ինչ կեղի ուր է,
Բաղէչ քեաղաք սինուէ տիւր է:
Կարմիր սօլիւ օտքերուն նեղ է:
Ասի լաչին գիւրմուէն էղի,
Կանաչ կապէն վերէն էղի:
Մեր թիւին օժղաքարին,
Օժղաքարին որ պարպարուն:
Խաղար բարին վեր մե թաղին:
Քար ու քուէն նեղքի, թալին:

* *

—Էս օր ինչ օր է,
—«Ուրբաթ ու պաս է:
Աղջի քեօ գլօխ արծաթու թասի:
Տղա քեօ գլօխ սրմայ ու ֆաս է,
Խորաճ վարդապետ կասի.—Չխաս է:

* *

Ալաոկերոյ Մանկատեղ գիւղի բարբառով *).

Դարկունն ա զիրարկունն ա,
 Սարմ' ունիմ լանսի ճաւտ ա,
 Տարէք թըխ խաւերուն կունտ ուտա,
 Իմալ էնիմ, իմալ չէնիմ,
 Սարս պզտիկ ա, շիւարեր իմ:
 Մեռնիմ քըզի, խոթթուն կիսաւը,
 Քու ծուռ տղին խրատ մի տուը,
 Ինչ կայ խսուր յիվտակ դոշին,
 Կերթայ իշարկի գնչու ձուռը,
 Ինչ էնիմ հայրի, գանակ,
 Մարդ կուզիմ, էնիմ հանածը.
 Ինչ լենիմ վիզ ու ձգնաց,
 Մարդ գուզիմ պատկիմի ծայ:
 Մարդմ ունեմ սև ու սիւզին,
 Ով տեսնի կը պատահի լեզին.
 Ձեռնէն բռնեմ տամ արեղին
 Տունիկ էնիմ խիտ սիրողին:
 Յիրկունն էր թէրի վախս էր,
 Բիրի բուլաբ թնէտ կախ էր.
 Էկան ըսին ետի մախ էր,
 Սիրտս ուրախ էր, աչքս լալ էր:

* *

Տօ ջաղջպան, քո տուն աւեր,
 Զուրն ա յնկե քո ջաղջներ,
 Բէտեր տարար, մանտրեր թորկիր,
 Տօ ջաղջպան քո տուն աւեր:
 Տունմ եմ չիքէ վրը քարերուն,
 Փանջարէն բացեր եմ հարաւ քամուն:
 Իմալ էնիմ, իմալ չէնիմ,
 Դարսերս շատ ա, շիւարեր իմ:

* *

Կարթայ բարբառով.

Շար մեկնիլ, խէրանց բաղլէն.
 Սըռսըն էր ճակտի մաղլէն.
 Թուխ մանկան կլոր փռլէն.

*) Ասած է Նուպար Գրիգորեան.

Եւր մենդիլ, մենդիլ, մենդիլ,
 Դոս մենդիլ, մենդիլ, մենդիլ,
 Բաւ կօր բու դարբ լէ դա հաւ օէ դէա,
 Դոս մենդիլ դարբ սէ դա հաւ օէ դէա.
 Եւր մենդիլ, կերթաս ...
 Բարակ մէջքիդ զարկերիս քամար.
 Կտրեցիր սրտիս ի ճար:
 Եւր մենդիլ, կերթաս յողբուր.
 Պազ մը կուզեմ, էրկուս տուր.
 Աւրեցիր սրտիս ի դուռ.
 Բաւ կօր բու, դարբ օղա հաւ օէ դա:
 Եւր մենդիլ, կերթաս ի յարա.
 Աշխարհ մացեր քե մաք.
 Ոսկի մատնիք մարմոնի (փափուկ) մաւ:
 Եւր մենդիլ, կոյնար մըջ պարին.
 Բաժդ բարակ ինչ օ ծառին.
 Ես քե առնեմ օլոր տարին:
 Եւր մենդիլ, դու կերթէր մառան.
 Բաժդի բարակ ինչ օ ըռան.
 Դու խանիր իմ գլխու ֆարման,
 Եւր մենդիլ, սամարդանեւ.
 Բաժդի բարակ չաքի դանց էր.
 Մէջքդ ի զարկիւ նղուն միզար,
 Ես քե ասի, արի ձի առ:
 ... բալաֆ ֆուքա.
 Ես կը սիրի, աշխար կասի սուր սո

*
* *

Երեւանի Յայկական գիւղի բարձրագույն *).

Ազրկու ճամբէն քնարփինջ շարած էն,
 Մարոյի ջնեղի առէջ կապած էն,
 Դուռնու կտրան դասա դեւեր,
 Մարոյին տարան լուսնակ գլերը:
 Ես վերէն էկայ, դու դուռը բացիր,
 Զեռքդ ծոցդ տարար, ինչ էրիր լաշիւր.
 Զանքի որ չէր առնի, ընչի՛ խափեցիր:
 Մազերիդ հոսեցը դասա խսիլ էր,
 Զանեւները յետեւդ դասով յետիւ էր:

* Ասած է Մարգարիտ Պետրոսեան.

— ԲՐԻԲԻԿ, ԲՐԻԲԻԿ, ԲՐԻԲԻԿ.

Այլ թագա կիւլ, կիւլ.

Արի, քեզի տեսնամ, կարօտ չմնամ.

Իսկը պէտք է ճանապարհ դնամ:

— Դուն դնա, ես կը մնամ լայով.

ԲՐԻԲԻԿ, ԲՐԻԲԻԿ, ԲՐԻԲԻԿ

Արի, էրթանք քս ման էկած արտերը.

Թող ցվրուի մեր ջիտի դաբեերը.

— Սարիցը վեր էկամ, դուռը բաց արիւր.

Ձեռքդ քցիւ վզովս թուշդ համբուրիմ:

*
* *

ՔԱՂՀԱՆԻ ԵՐԳ *)

Խոյեցւոց բարբառով.

Քախան կանէմ նուբարով, նանայ, նանայ, նանայ.

Դօլման կէփէմ բիբարով, սոնամ նանայ, նանայ.

Թաքիւջակիս խլաւա, նանայ. ...

Դօ պէրէսէն փլաւա, սոնամ նան. ...

Թաքիւջակիս կեռ կոթա, նան. ...

Դօ պէրէսէն կորկոտա, սոնամ նան. ...

Մաւիմա պամբակ ցանէմ, նան. ...

Լէյլի ջան քախան կանէմ, սոնամ նան. ...

Տըսնամ թէ բէզրանք, նան. ...

Մարփաւա չարդաղ կանէմ, սոն. ...

Թէ ճաշը վատ է.—

Քախան կանէմ էդ խողին, նանայ, նանայ, նանայ,

. . . տիրոջ խօր կողին, սոնամ նան, ...

Թէ ճաշը լաւ է.—

Քախան կանէմ էդ խողին, նանայ. ...

Ղուրբան տիրոջ խօր կողին, սոնամ ելն.

*) Առնուած է «Նիստ ու կաց Խոյեցւոց» Գրաշար Յարութիւն
Աւչեանի անտիպ ուսումնասիրութենէն.

դ.

ԵՐԳԵՐ

— 626 —

ՕՐՕՐՈՑԻ ԵՐԳԵՐ

Կարձկամայ Նամըկանց «գիւղի բնակիչաց» *).

Տայ Լուրիկ, լուրիկ, լուրիկ, լուրիկ.
Բաղչէմ եմ դրիր յառջև ճրագին,
Թուխ ահհան. յէլեր՝ հով էրիր վըր քաճուր վարդին.
Էրթամ ու ալ տամ կանուխն էվարին.
Լուրիկ, լուրիկ, լուրիկ, հայ լուրիկ.
Այ դիւպար, էրեկ քու ապով ընձկում ձիկ էն ծեծած,
Էրթամ Հալասուլ չաքալ պիրնիմ, քու ելընքտերն էր քաւած,
Լուրիկ, լուրիկ, լուրիկ, հայ լուրիկ.
Այ տնակ թաւ. էստը քիմ ժաշտ առաւ քու վրինս.
Իմ խալով/ Գնեմուր վարդն էր վըր քալ շաճաց,
Լուրիկ, լուրիկ, Լին:

*) Ասած է Արմաղան Մարտիրոսեան. Իսկապէս օրօրոցի յատուկ
երգերը շատ քիչ են. մայրը երեւակայելով զաւակին ապագան, ինքնաբե-
րաբար ըստ իւր ցանկութեան նախադասութիւններ կը յօրինէ ու կերգէ
այն. ալ եղանակներով, որ երկու տեղակ եւ. աւելի երկար նախա-
դասութիւններով կերգէ օրօրոցի մէջ եւ կարծ կերգէ երբ ծնուաց վէջ
վեր - վեր կը թուցնէ.

Այ մարդ, դիւ ներքուց իր գեամ, խրտ կէնէր գանգատ,
Ձեռ մէկ բռնիր էր ուէհան, մէկն էր քափուր վարդ
Լուրիկ, լուրիկ, լուրիկ, հայ լուրիկ:

* *

Որդի քնի քիօ քուն անուշ 1)
Վերին քի ծիծ տայ, Աստուած քի պահի,
Քեամին քի տանի, բերի,
Չուր քու մէրիկ դառնայ, գեայ:

* *

Մոկաց Սեպ գիւղի բարբառով *)

Բսկնամ տէնիմ օրօր, օրօր,
Իմ գրկանոցին օրօր տէնիմ,
Իմ պստի ջարիկ տքնացուցեմ,
Իմ ջեօջ ջարիկ տը փախցուցեմ
Ալայ օգեր. քեալայ պօզեր,
Իմ պստի ջարիկն եմ քնացուցեր.
Առու կրակ թափի վէր իմ կէսեր
Ճրագն ընցուց վեր իմ ջնէլին,
Իմ ջնէլ մըանջ ծովուն խեղդեցին:

Թաւրիգի բարբառով.

Նաննի, նանի, օրօր բալիս, նաննի
Իմ Վարդուհին քուն ունի,
Նաննի, նաննի, օրօր բալիս,
նաննի 2).
Էրծաթած տուն տուն ունի,
Մովիցը ծածկոց ունի,
Ոսկուցը սփռոց ունի:
Նաննի տսիմ, քունդ տանի
Քու դուռմանիդ լիզուն կապուի:

* *

Բայրուրդի բարբառով.

Վերի քամին զարնէ քիզ օրօրցնէ,
Վարի քամի զարնէ չորերդ չորցնէ,
Դչխուն Հեղին անտն քիզի ծծցնէ:
Նըանիկ ըսեմ քնանտա,
Վարդի ջրով լողանաա,
Շատ պզտիկ ես մեծանաա:

1) Մի գիւղացի հարսի՝ հօր տունը դարձ են տանում. հարսը հօր տունը մի ամիս մնալուց յետոյ, սկիւրայրը դալիս է եւ վերադարձնում. հանապարհին հարսի երկունքը սկսում է, նա սկիւրայրին հասկացնում է թէ՛ իբր ծարաւ է, ուզում է ջուր խմել, իջնում է ծիւց եւ մի բարի տակ ծնում է երեխային, փութութում. թողնում այն տեղ, ճանապարհը շանունակում. տուն հասնում եւ վերայիշեալ երջը ամեն ունգամ կրկնում է. Մի տարի յետոյ, երբ նորից վերապաւնում է հօր տունը, երեխային ողջ եւ մեծացած է գտնում. Այդ դէպքը որ լսում սկիւրայրը համարում է հարսի երեսները, որ մայրական սիրտը զոհել է ու աշխուժեան համար:

*) Ասած է կայր Մանիշակ Մելքոնեան:

2) Ամեն առողի վերջը կրկնելու է «նանի բալիս նանի» եւլն:

Խոյեցուց բարբառով Հայրազ գիւղի երգերէն *).

Պտնիկ1) ասէմ քիւնդ տանի,
 Չար կամարա ճիւրտ տանի.
 Նտնիկ նտնիկ բալա ջան,
 Իմ թե թիկունք Կալօ ջան.
 Լանդիկ էմ կապի ծառի ճողերէն,
 Գամին թօ փշի սարի խողերէն,
 Նտնիկ ասէմ տիւ քնէս,
 Ծասկիր էմ քեզի որ քուհէս,
 Քնի ոք շտա հաղանաս,
 Զաւր պարին խասկընտս,
 Զամպիսէմ էթաս խերանցաս,
 Պարի խորաբ խտակնտս,
 Ազգ, էրամիդ իմաս տաս:
 Օրօր քալաս նտնիկ տնի,
 Չար կամարա ճիւրտ տանի: Ելն:
 Քեօ մօր կաթա հալալ ի,
 Կէ, կշտացի նոր քնի,
 Հոլբոթ խօ մէ օր կտասէս—
 Էտ իմ կաթնըտու մէրն ի:

Օրօրոցի մասնիկների գովեր.

Իմ բալային քիւն իւնի 2),
 Արծթէ դրփլ իւնի,
 Ոսկիէ պոլիս իւնի,
 Սողոմփէ կամար իւնի,
 Ինգեօզէ լիւլիկ իւնի,
 Վսկոռէ օրօրան իւնի,
 Զորխով քեռշուկ ճողերն ի,

Շիրմանի էլ լուծ իւնի.
 Արփշումէ խուժիւռ իւնի,
 Տակա պիւրթ խողյոտ ի,
 Փիտուռէ պարպէր իւնի,
 Ալ դանաւուզ լրէշք իւնի,
 Իւզիւղի չիթ չարէրն ի,
 Ալ մոմմուռով բոմիւրն ի,
 Աքնդիւր ճահի շեօրն ի,
 Քիզի պարով ճեօշտանս,
 Խօրն-մօրդ ումդոտ իմանտս.
 Օրօր քալաս նտնիկ տնի,
 Չար կամարա ճիւրտ տանի:

* *

Թիմանայ Կիւսնննց գիւղի բար-
 բառով 3)

Սիփանայ ուարի տակ, մառմառ
 քարի տակ,
 Քե դնեմ վուռիկ օրօրօց, բալիկ
 ջան,
 Վրեդ քեռշեմ առծթէ ծածկաց.
 Վերին քե թիծ սոայ, ուրուր, ու-
 լուր.
 Լուսին քե պախապան կայնի,
 Արեգակ քե ծծղացուցի.
 Իմ ազբօր ազէն տան աղէն
 Գրօջ աղէն շան աղէն:

* *

*) Առնուած է շնիս ու Կաց Խոյեցուց Գրաշար Յարութիւն Աւետանի անտիպ ուսումնասիրութենէն:

1) Գլխիվայր զարձած տ-երը արարական Ը տառի հնչումն ունեն:

2) Եիւ-ը Խոյեցուց բարբառի մէջ ֆրանսերէն ս տառի հնչումն ունի օր. «տս=թիւ=դու» «սնի=իւնի=ունի» «սր=իւր=իւր». սակայն այսպիսի գէպերով իւր-ը մնում է պարզ գրականական հնչմամբ. որ բացառութիւն է կազմում միայն տեղը որոշելում. օր. «իւրի ի կթոլի, իւր պեհեց», «թիւ իւր ես կթոլի», եւլն բառերը: Գ. Յ. Ա.

3) Ասած է Խոռօ Սարգսեան:

Երեխան խաղցնելու ժամանակ
խոյնցուց բարբառով *).

Մէ լաճ խնկմ աղերով,
Խարս կը տէրնմ քողերով,
Նտնտն կը լա խնկերով,
Բարան կը լա վնջերով:
Հա դոն գտնի գտնորտնի,
Կապան կարնիմ շտնորտնի,
Քիօրոն անէմ պոց մառի,
Նտնտն Բեօ չարտ տանի:
Հա դոն գտնի գոն քիճնէնք,
Բիւրքերի վնտոտ պոն քիճնէնք
Քիւրքն իկետիւն քարով տանք,
Խայն իկետիւն պարով տանք:
Տղա, աղա, ոտէ՛ ջղա:
Առ քեօ ճանէր, քէլի խաղայ՝
Ղլիւրտ մաղէմ, կետմ քէ պալէմ:

Օխի դոնի, գոն, դոն,
Ասկիէն գինդոն,
Իմ գուտկին վիւրտ տամ,
Թաքաւորի լաճուն տամ:
Տաշ, առշ, փնդղի առշ,
Նտնոյի թղչիկ տաճրկան,
Թթեւերո կշտի տնի պոն,
Խոց շըլի տանի կիւտոն,
Տընդ, տընզը տընզ աշօ ջան:
Ախչիկ, ախչիկ, քարէ չխչիկ,
Ա՛ռ քեօ խրծիկ քէլի խաղա,
Ղլիւրտ մաղէմ, կետմ քէ թաղէմ:

Հա տընզ տնգի տնգոցն ի,
Նտնոյի մերդի զըթոցն ի,

Գոնն ինչ տնէմ, տիցոտ ի,
Գամբոկեա շոր կտոտ ի,
Աւէլի ծեքին ծաղիք ի,
Խաւու գալին թաղիք ի,
Դմբկան պէրէք որ թփինք,
Մամոն տկի որ ծամենք,
Տնխտ տըտիկ տնէնք,
Էդ աղային 1) քամաւտ տնէնք:

Հա տընզ տընզը, տընզ փաշայ,
Նտնոն քէ դորուաւ ի,
Ափօն քեօ ջլաւ քեռշ քի:
Հա լա լայ, լալկներով,
Ճաշ էփէմ պտուղքերով,
Էդ աղան ուտի ճոճերով:

Հա դընզի դնզի դընզան,
Նտնոյի բալա տկուտան,
Քեռին էկաւ պեռկեա,
Սե պտուկա յըտկեա,
Գտուկա ինգեաւ կտաւվաւ,
Սկատիկեա կտաւվաւ:

Երեխան ինչ հանելիք երբ օտիւր
քաց ե տրել.—

Քնիր էս, քաճնիր էս Նտնտն քէ
պտրքան,
Քեռերի էս, մուտրուիր էս, կըճղա
քէ տանի:

Կարճկամայ Նանկամց գիւղի
բարբառով **)

Քե մեռնեմ կճատ մեղու 2),
Քեօ կճատ թիւեր վերու,
Սարէ սար կայ էրթեալու,
Շուշան ծաղիկ կայ քաղելու,
Թառ քաւորին յողորկելու:

*) Առնուած է Յ. Ա.-ի «Նիսոս ու Կաց Խոյ» անտիպ ուսումն»:

1) Խոյնցիք երկու սեռերին եւս «աղա» են ասում:

**) Ասած է Արմաղան Մարտիրոսեան:

2) Տղայ զաւակին Յոջնելու ժամանակ կասեն:

Էրնէկ յէն օր՝ ինչ դիւ էզար,
Յէն օր վարդէր ու վարդէվար՝
Աւագ զատիկ՝ ճրագն էր վառ.
Շուն ի դիւս շիւք կտէր,
Կհաքաւ էրդիս՝ մօրն աւետիս:
* *

Արև դիւ, աշև քեօ խէր,
Արևու ջեռ խօրողէր.
Սթիկ, Շողիկ քեօ խօրքրներ,
Թուխ աչք քեօ մօրքրներ,
Սա քե մեռնեմ մամու դամ,
Աման օքերն ես էղեր,
Խաչկայ թփեր գարնցան
Պոտան էկեր աշնցան:
* *

Բաղէօի բարբառով *).

Պէ թռի, թռի, թռչնեկ,
Սղեկեցի՝ եղունեկ.
Խաչ պատուխան կուտ ուտես,
Աւագանի ջուր խմես:
Բող բող ձիանք խեծուցեմ,
Խով խով տեղրանք քնցուցեմ,
Սիւսակ խացեր կերցուցեմ,
Կարմիր գինին խմցուցեմ:
* *

Մակագ Սեպ գիւղի բարբառով **)

Աղջիկ, աղջիկ, ոգրի աղջիկ,
Աղջիկ, աղջիկ, գընգրի աղջիկ.
Էլեր սարեր կը սըղսըղայ.
Մատնիք մատքեր կը պսպղայ.
Թռի, թռի, թռուցեմ.
Սև խաւեր կերուցեմ,
Արաղ գինին խմացուցեմ:

Թիմարայ Կիւտնեց գիւղի բարբառով.

Սա քե մեռնիմ գիւղի բաղ,
Գիւղից իւար, նստար ափ:
Սա քե մեռնիմ գիւղի կաղ,
Սա քե մեռնեմ խորոտ մաղ:
Սա քե մեռնեմ, որ ախ կաս,
Նըա՝ խիւնտնաս, նըա՝ տքաս-
Ըխթատեղրանք էրննաս,
Խառնատեղրանք տառնկաս.
Հալալա հալկներով՝
Պաս կիփեմ պուտկներով.
Խէրքիւրն էկաւ, համ կտելով
համ շերիփով:

Գրողի մախ Միւքոն տանի,
Թէ ես ապի մուկն սպանի.
Մուկն ինկե կարաս խարամ ի-
Ով հալհալա, հալհալա:

* *

Թաւրիգի բարբառով.

Թռի, թռի, թռչնեմ,
Մառի տակը քնցնեմ,
Պաղ պաղ ջուրը խմցնեմ:
Աղջիկ ունենք համանի,
Չենք տայ խաղար քումանի.
Օխտը ձի, օխտը ջորի,
Ով կը բերի, կը տանի,
Ով չի բերի, կա կանի:

Վարդուհի խանում դուն էլնիս,
Թըախտ էրնան քուն էլնիս,
Նըա՝ րախփ անես, նըա՝ չայի,
Բալա, փուշդ խաթայի:

* *

*) Ասած է Արթուր Ասողաձատտորեան որ քնակած է Արճէշ-
Բաղէշ եւ Վաղարշապատ:

**) Ասած է կոյր Մանիշակ Մելքոնեան:

Այսօրեքսի բարբառով. *)

Հա թռի թռի թռցնեմ,
Սև հաւի միս կերցնեմ.
Կարմիր բուրուջ հաղցնեմ.
Ծառի տակը քնցնեմ:
Քեռին էկաւ բռնենրով,
Քեռներ յըմէն ֆառուպար,
Գրկոն վրէն սաբուպար:
Նաման, եաման ես քեզի դաման,
Քու ծծեք հաղորդ աման.
Քու բերան խնկի աման:
Արի էրթանք սարի սեյրան,
Քաղնք դասաւ մանիչակ.
Բերենք, թախնք ետրգան դոսակ,
Քու մէջ քնեա, էզնիս գարնան
օրեակ:

Ա պզան մեղու, ա պզան մեղու,
Քու մանրիկ քեքր վերու,
Քանձրիկ սարեքն էս էրթալու,
Սուսան, սումբուլ ես քաղելու,
Քաղցրիկ մեղրն ես կրելու:

Հա թռի թռի թռցնեմ,
Սև հաւաւ միս կերցնեմ,
Հով ծառի տակ քնցնեմ.
Հա թռի թռի չուր ի լուս,
Պապէն գիգայ կէնայ դուս:

Հա կնատ մեղու, հա կնատ մեղու,
Քափ տու քու կնատ թեքրուն.
Սորէ սար էս էրթուլ,
Շուշան ծաղիկ էս բերելու:
Քառ ես դու, թառ քու քաւար,
Սօթ էրեց քդի կնքեր ա,
Սօթ սարկաւագ մօմեր բռնեք ա,
Կը աւանամ քու ստեղծողին,

Քդի չալկե, տուն բերեր ա,
Չթորկեր ա, կատուն կերեր ա:

Գացինք Գօլի գեղ 1)

Բերինք տիկ մի եղ,
Էրինք ձուաշէղ,
Կերանք միատեղ:
Տարանք հովրվուն,
Առնէնք կաթ մածուն.
Կըթոց գըլորաւ,
Հովիւ խըռովաւ,
Օխչար մօլըրաւ,
Բէրուոր շիւարաւ:

Թարայ (ղալար) թաթիկ շուր բեր.

Սա չքերիմ գու բեր.
Փլաւ էփիմ դու կեր.
Սա չուտեմ գու կեր:

Աղբէր, աղբէր ես քու չուն
Ինչ ես բարձե քու իչուն
Խունկն ու հինէն աղբչում,
Եթէ կը թաղենք — գզեղին,
— Դղեղ յետև սարերուն,
Արջկտն կը մանայ սրբերուն,
Ճախրակ կը մանայ արջերուն,
Բուճ կը գործայ թաթերուն:

*) Ասած է Արշալոյս Աւետիսեան.

1) Մշեցիք, Պուլանիսցիք. «էրթանք Ստամբուլ, բերինք փարա բօլ»
կերպեն. իսկ Ալաշկերտցին պանդխտութիւն չեն սիրիր. որով չունի եւս նոյն
երկու տողը:

Աղջի՛ խաճի՛,
 Բարաման՝ մանկի,
 Օր կը մանես՝ բարակ մանէ.
 Թուխ օլվար ըռնապրի բան ա.
 Վիզ աւ վրնոց հաբոի թան ա.
 Դեղին օսկին հակաի բան ա.
 Դեղ ու զնդաիւր ետաղի բան ա.
 Ներկուկ քօղազ քնելի բան ա.
 Կարմիր դալմէն աղի քան առ

Կարկայայ, կաքի լաջայ (կարենոյ քէ).
 Սև եզան սև սամա քէս,
 Կարմիր եզան օգի ու կոհակ.
 Որ չտայ իմ կաքկապի,
 Կերթամ կըսեմ պօլաւա՛ թրթրահ.
 Յիզայ Թատայ ձեր ձցածո

*
 * *

Կառնեցազ քաղաւապ.

Քան, տան ու տան հոքի Մինաս,
 Մայրի պատիւ բոլի Թոմաս,
 Ազա, փառա հարգ ըլկնաս,
 Խանում, Խաթուն մարդի ըլկնաս,
 Խոս տանաիկին մօքքուրդ ըլկնաս,
 Տառախ քիչազ, հօքքուրդ ըլկնաս

*
 * *

Յիւրաքանչէր Վաճառ՝ գիւղի բարբառով *)

Քէ՛, Թա՛ թա՛նեմ,
 Երազ գինի՛ խմցենմ.
 Պա՛տի տակը քնցենմ.
 Պա՛տը վրէ՛ գրցենմ.
 Սև հաւի միս կերցենմ,
 Մեզի մէ կսկու հաւ կոյ,
 Փողցի փողոց ժուռ կոհայ,
 Ջարկին օտը կոտրեցին,
 Դրին պաւտակն, էփեցին,
 Ճժերն էկան, Թէպէցին՝

*) Աստծ է Հայաստան Վարապետեան.

Անցիւ քանակի իմ Արօն,
 Դաստա քանակի իմ Արօն,
 Սարեր շուռ գալ իմ Արօն,
 Բարով տուն գալ իմ Արօն
 Մալաքա ձորն ամպելա,
 Արօն ձինը թամբերա,
 Անձրե էկէ՝ թռչեր ա.
 Արե դարկէ չորցեր ա:

* *

Բայբուրդի բարբառով.

Մանչս կայնե կարմնէն,
 Մանգիւս օղերն անկէն,
 Խաղար տարէք զոջնէն,
 Մատաղ կարէ էպլիկ կոքիւն.

Տան, տան ալ, տաք, տան շունկոյս,
 Պրոքի, օրպէ՛ր բոն չարնէրա,
 Տան, տան ու տաք, տանտի վաք,
 Բիւ քիւլիկ մանադի վաք,
 Իմազ բաքի, դոխմազ սաքի,
 Նամաի, իմաի գեթեթաի վաք:

* *

Ակնայ բարբառով *).

Օրօր, օրօր իմ որդիս,
 Քունը տանի սիրականիս,
 Քուն չունիս, արթուն կը կենաս,
 Ո՛չ ցերեկը քուն ունիս,
 Ոչ ցերեկուն ինչուան իրկուն:
 Քնանաս ու մեծանաս,
 Հաղար բարու տիրանաս.
 Օրօր, օրօր, քուն ունիս,
 Բէշիկտաշը տուն ունիս.
 Մարգարէ հօղան ունիս,
 Զաւանիրէն բարձ ունիս:
 Էկուր քեզ բաղջան տանեմ,

*) Ասած է Մարիցա Մարսուտեան, որ բնիկ Ակնցի եւ տասերկու տարի է. Պօլիս բնակած է. գիտէ շատ երգեր եւ կերպէ քաղցր եղանակով:

Ծառէ ի ծառ կապեմ կախ ուրախ:
 Հովնուկն անուշ քունդ անուշ
 Կարմիր վարդերն է բացուեր,
 Վարդերուն հոտն ալ անուշ:
 Քնացիր սիրուն որդիս,
 Քու քունդ ալ ըլլի անուշ:
 Ա՛յ էնեմ որ քնանաս,
 Պզտիկ ես մեծանաս.
 Մեծանաս ու մեծ մը ըլլիս,
 Բուրբիս, գեղ մը ըլլիս:
 Քներես. քնկրեր ես,
 Ծածկերեմ քրտներես.
 Դամ չալդ դան տանեմ
 Վարդի նման բացուեր ես.
 Վարդերը սիրուն հոտն անուշ:
 Սիրականիս քունն անուշ:
 Քնացիր որդիս, ու մեծ մը ըլլիս,
 Դուն աս քաղքին վրայ խօսաց տէր ու իշխան ըլլիս:
 Օրօր օրօր, դուն մեծիս հօքով,
 Մնանիս մօրով,
 Դնեմ ուրան կանչեմ օրօր,
 Քաղցր կաթնով ախ կշտացնեմ
 Բազկիս վրայ տի մեծցնեմ:

Ե.

ԵՐԳԵՐ

— ❦ —

ՊԱՐԻ ԵՐԳԵՐ

Ալաոկերոյ բարբառով *):

Մամբուս ծանարութենէն՝
Մամբել կտրաւ պատաւ ի ծով.
Մամբուս ծանարութենէն՝
Կաքաւ մէջը բռն ա գլէ:
Սալբաղու շնզնկալէն՝
Կաքաւ առե ձգեր, թռե,
Բու եարն եմ ես, քու եարն եմ ես,
Ա՛ռ խնձոր, արի, զիտ տես:

*) Պարի գլուխը երգ զիտցող մէկը կանցնի, աջ ձեռքը թաշկինակ մի բռնած ծախով բոլորչի պարողներէ մէկին ձեռքը բռնած՝ թաշկինակը շարժելով կերգէ ու կը խաղայ. պարողներէն մի խումբ, որք լաւ ծայն ունին, կը հետեւեն առաջնոյն, նորա ասած մի տողը խմբով կերգեն, եթէ սոյն պար բառին չկարողացաւ երգը շարունակել, խմբի միջէն մին կը շարունակէ. պարտաւորեցնէ պար բառու կողմէն մի խմբի որ կրկնեն երգողի ասածները տող առ տող. շատ անգամ եւս մրցմամբ կերգեն. երկու խմբի կը բաժանուեն, մի երգի մի տողը մի խումբը պիտի երգէ. երկրորդ տողը ուրիշ խումբ. երբ վերջացաւ հարցն ու պատասխանի ձեւով ինքնահնար կերգեն փոխ առ փոխ, մինչեւ մի կողմ յաղթուի:

Մամերու ծանարութենէն՝
 Դէպ հանան ծամթելն ի ծովէն:
 Քե կիտամ լուծք ու գութան,
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 — Ինչ էնիմ լուծք ու գութան,
 Չըմ հանի ծամթել ի ծովէն:
 — Քե կիտամ իմ գլխու մախչէն,
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 — Ինչ էնիմ գլխու մախչէն,
 Չըմ հանի ծամթել ի ծովէն:
 Քե կիտամ իմ շամամ ծծեր.
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 Ինչ էնիմ քու շամամ ծծեր.
 Չըմ հանի ծամթել ի ծովէն:
 — Քե կիտամ բալաբ ընքներս,
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 — Ինչ էնիմ քու բալաբ ընքներս.
 Չըմ հանի ծամթել ի ծովէն:
 — Քե կիտամ իմ զանր կէս,
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 — Ինչ էնիմ քու զանր կէս,
 Չըմ հանի ծամթել ի ծովէն:
 — Քե մտառդ հոգսդ ցանկոյ,
 Դէպ հանան ծամթել ի ծովէն:
 Դու ըսիր ճիշտ ժամանակ:
 Ելէ հանիմ ծամթել ի ծովէն:
 Քու ետին իմ ես
 Քու ետին իմ ես
 Հիւանդ իմ ես
 Առ խնձոր, արի, գիտ տես:

Ան օձ խարդան էնեցի:
 Ճնուղ հոտոզ գլեցի
 Ատոնչ ցորեն ցանեցի
 Ճանեցի քմեմեցի:
 Եկաւ ցաքելու (տափանէ), ճընամ (մամանե),
 Դաքի ցաքի, ցաք չեղաւ:
 Բռչեամի (գիւակ), ցաք էնեցի:
 Ետոնչ ցորեն ցաքեցի:

Ցաքեցի քմրմեցի:
 Էկաւ կորոտելու 1) հրեամա,
 Դոր գացի. կորոտեղ չեղաւ,
 Բոյիկս կորոտեղ էնեցի,
 Սառոչ ցորեն կորոտեցի.
 Կորոտեցի քմրմեցի:
 Էկաւ ջրելու հրեամա,
 Դորվի գացի բա՛ չեղաւ.
 Ձեռքուկս բա՛ էնեցի,
 Առան բացի, ջուր Թաղի,
 Սառոչ ցորեն ջրեցի.
 Ջրեցի քմրմեցի:
 Էկաւ քաղելու հրեամ,
 Դոր գացի գերնդի չեղաւ.
 Ակռէքս գերնդի էնեցի
 Սառոչ ցորեն քաղեցի,
 Դաղեցի քմրմեցի:
 Էկաւ փոցխելու հրեամ,
 Դորվի գացի փոցխ չեղաւ.
 Մառնեքս փ փոցխ էնեցի
 Սառոչ ցորեն փոցխեցի
 Փոցխեցի քմրմեցի:
 Էկաւ կապելու հրեամ
 Դորվի գացի բանաքի 2) չեղաւ.
 Ձեռնեքսի բանաքի էնեցի.
 Բռչամսի կեմ էնեցի,
 Սառոչ ցորեն կապեցի,
 Կապեցի քմրմեցի:
 Էկաւ կրելու հրեամ,
 Դոր օր գացի սեղ չեղաւ.
 Մէջկուկս սէլ քնեցի.
 Սառոչ ցորեն կրեցի,
 Էկաւ ծեծելու հրեամ,
 Դորվի գացի կամ չեղաւ.
 Շառնեքսի կամ էնեցի,
 Սառոչ ջրեցի ծեծեցի կեցի:

1) Սերմանած արտը ակոսներով մաք—մաս անել. այդ ակոսներով
 արտը ջրել:

2) Կեռ փայտ մը. որով խտրը գետնէն կը հաւաքեն. խրծքը վը վաղցնեն:

Էկաւ թեղելու հրեամ,
 Դորվի գացի հալ չեղաւ,
 Բոյիկս հալ էնեցի.
 Ծառոչ ցորեն թեղեցի: Ելն:
 Էկաւ էրնելու հրեամ,
 Դորվի գացի հորսելի չեղաւ.
 Մատնեբսի հորսելի էնեցի
 Ծառոչ ցորեն էրնեցի: Ելն:
 Էկաւ մաղելու հրեամ,
 Դորվի գացի մաղ չեղաւ,
 Զեռնեբսի մաղ էնեցի,
 Ծառոչ ցորեն մաղեցի: Ելն:
 Էկաւ չափելու հրեամ,
 Դորվի գացի չափ չեղաւ
 Բերանսի չափ էնեցի
 Ծառոչ ցորեն չափեցի: Ելն:
 Էկաւ կրելու հրեամ,
 Դորվի գացի թեռ չեղաւ,
 Զեպեբսի թեռ էնեցի,
 Ծառոչ ցորեն կրեցի: Ելն:
 Էկաւ հորելու հրեամ,
 Դորվի գացի փետատ չեղաւ,
 Ըղնկնեբսի փետատ էնեցի,
 Ծառոչ ցորեն հորեցի,
 Հորեցի քմրմեցի:

* *

Առնն ու սամին սարէն գեգայ լորի լոր 1).
 Վերցէք խուրճին, էրթանք քառանին,
 Դիլպար նստէ մուխոսու ցւեքին,
 Դիլպար մնէր վառնայ Դուրճին,
 Արէք էրթանք մըտ դազի մուծքին,
 Յիզան կտրեն դիլպարի գին,
 Դիլպարի գին՝ էրկու մաքին,
 Երկու մաքին խաւուրմայ,
 Ուտայ դիլպար խլտնայ,
 Պազ մի իտայ կշտանայ:

* *

1) Առնն տողի վերջը լորի լոր պիտի կրկնուեն.

Ասմար 1) ըման, ըման,
Դիլպար 2) դալալէ երման
Ասմար էլէ, կերթայ ի ռէր
Ոչ բէր էղնէր ոչ բերասէր
Սե մի կապէն քու հէրն ու մէր
Ընձի չէնէն էս դարսի տէր,
Ասմար ըման, ըման,
Դիլպար դալալէ երման:

*
* *

ԼՅՆՍՈՒՆ ԶԱՆ, ԽՆՆԱՄԻ,
Արի, երթանթ ԽՆՆԱՄԻ—պուհախ աղջիկ ու տես.
Մաղ մի օսկի ան, բարբէի, ան բարբէի. ան բարբէի.
Զը՛մ բարբէի, չը՛մ բարբէի, չը՛մ բարբէի.
Թալլա մի գահչ ան, բարբէի, ան բարբէի, ան բարբէի
Զը՛մ բարբէի, չը՛մ բարբէի, չը՛մ բարբէի.
Դոմ մի ոչխար առ բարբէի, առ բարբէի, առ բարբէի
Զը՛մ բարբէի հին:
Թալլէ մի ձի առ բարբէի, առ բարբէի, առ բարբէի,
Զը՛մ բարբէի հին.
Դուրթան լծուկ ան բարբէի, առ բարբէի, առ բարբէի.
Զը՛մ բարբէի հին.
Ջուխտ մի ջաղաց առ բարբէի, առ բարբէի, առ բարբէի.
Զը՛մ բարբէի հին:
Մաղ մի հաղող առ բարբէի, առ բարբէի, առ բարբէի.
Կը բարբէի՛մ, կը բարբէի՛մ, կը բարբէի՛մ:

*
* *

ԽՈՆԻՄՈ ԶԱՆ, ԽՈՆԻՄՈ,
Ծաղիկ աւել, ծակ—ծակ քարեր 3),
Դըռ չը լուսցի, արև առեր,
Էրկու պղտիկ եսր էմ ճարեր,
Քամին էլաւ, զէն մէկ տարաւ.
Էն մէկել լէ տամ չար գլուղին,
Էլնի՛մ, էրթամ հըտ սիրողին:
Խազան առի գացի լուացք,
Տաշտեր կուտաւ, ջուրը գնաց,
Ի՛մ եսրոջս չորերը մնաց:

1) Յօրենագոյն. 2) Դեղեցկագոյն, սրտագրաւ.

3) Ամէն տողի սկզբը «Խոնիմօ ջան, Խոնիմօ» պիտի կրկնուի:

Յլաչկերտու Թախրախախն
Գլուխտ ի կողիր Մշու փայլն,
Պագիկմ տուր ճախրիտ թալին,
Էրեցայ դիպար էրեցայ,
Աղոթարան օր՝նոր բացուեր էր,
Իմ եարս անուշ անուշ քնեք էր,
Չխմեայ որ յիմցուցէնք.
Վախենէնք սիրա յընթէ մնէր,
Ծարս քնած էրող տեսու,
Կաքուի նման անուշ խօսաւ.
Մըջ ուր քնուն ախ մի քաշեց.
Արտըսուք սիւտակ յերթին թափեց:

* *

Քօսեան իմ ցանէ վըր փնա դարին,
Աստուած անիծէր յրա տարուայ տարին,
Քամաւ մի չեղաւ, ճանդէնք փմ խաթին:
Բօսեան իմ ցանէ անտէր դարի կող,
Աստուած անիծէր իզմալ յարտու հող.
Աղջիկ նազերով, տարան սազերով
Քամերն փմ հաւեր յովի թեղերով:

* *
*

Արագ պարի երգ.

Գիւլ, գիւլ, Գիւլիզար 1),
Շէկիկ փամբեր նղուն միզար,
Գիւլ, գիւլ, Գիւլիզար,
Դարթմ պիւր օր, օլդի հազար.
Գիւլ, գիւլ, Գիւլիզար,
Նղուն միզար, օրեւ բօզար:

Հարս մի բերինք, չախ էր.
Դուռ ու դրկեց ուրախ էր.
Հարսի հօր տուն քամբախ էր.
Չորեք դիմաց ճամբախ էր:

4) Թուրք մի սիրահարուած էր հայ Գիւլիզարի վրայ. իսկ երբ
Թուրք պատերազմի զնաց հայերն երգած են, որք կը շարունակեն ու եր-
կար կերգեն:

Գաջինք քուրդ Նորչէն,
Բլղուր կը խաչէն.
Թափած էն թամաչէն,
Ակիշն էր կորէ,
Բղիւրին կը գաչէն (կորոնէքն):

*
* *

—Մեր տուն, ձեր տուն, մօտիկ - մօտիկ,
Էրթանք, քաղենք հողթկայ խոտիկ.
Բերենք, դնենք մարայ մօտիկ.
Տեսնենք վեր ետքն ա խորօտիկ.
Իմ ետք քընց քումն էլ խորօտիկ.
Նարիկ, ետքիկ, իմ Վարդանիկ.
Բեղերդի կակուղ՝ կըմանի դժօրիկ:
Քօսատաղաւ 1) հիսու մամեր,
Շօղէի հագած կարմիր սօլեր,
Ատօ ետքիս դռան սպեր:
Լուսնակ յելաւ լուսէ լուս,
Խանչէք, Ատօյին հանէք դուս.
Թափի ընդրայ զուխտակ լուս,
Օսկում ապով չիտէր զիսի դուս:
Սօ Օսկան եմ բալաբաչի,
Աղի արցունք ես թափեցի,
Արտաունք դարձաւ պուտ պուտ արուն,
Պուտ պուտ արուն մըջ քարերուն:
Դաշտ ու դուրան, քար ու քոպ.
Օսկանի սիրտ կը մռմռայ.
Զմօյի թամազին կը ֆրֆռայ:
Մեր տան յէտն քաշած գերան,
Ձեր տան յէտն քաշած գերան.
Կարմիր յէրես, պղաթիկ բերան,
Որ կը մնէր ժամտան խորան:
Մօլէսըլէման քոզ ու դուման.
Սերսք կորեր ա անգուման.
Մշու հաւքեր թեալաթան.
Արօն նաւին դրին, տարան:
Տղէն կայներ վըր կորմնջին,
Խալ - խալ գնդեր վըր յակնջին.

1) Սուկաւէտ:

Զուապ տարէք զոքնջին.
 Ուր աղջիկ իտայ էդ կտրահին:
 Զաղջի առուն ջուր գիգէր:
 Աղջիկ տղին դուր գիգէր:
 Զաղջի քարը տաշուկ էր
 Աղջիկ տղին մաշուկ էր:
 Էրկու հարս դաւոյի գեղէն
 Պատած են գետ, կը լողէն.
 Յէլած են ափ կը դողէն,
 Ինչ օր նռան կը չողէն,
 Համ գիւլ, համ վարդ, համ նարկիզ,
 Զօլի կռունկ յերկէն վիզ:
 Ես աղբուր իմ, դու ջուր իս,
 Ես էզզղզամ. դու խմիս,
 Խմիս - խմիս վախենամ սարխօշ էղնիս:
 Վարդէվրի երկուշաբթին
 Առայ փոցին ու դերնդին,
 Ընկայ ծորն ու ծոր ափին,
 Հա ծորեցի, հա ծորթփեցի,
 Մանտրիկ - մանտրիկ խորմեցի,
 Բառեխ թելով 1) կապեցի,
 Քառսուն բարդոց դրեցի,
 Յեռսուն սելիկ լծեցի.
 Ճնճուղ հոտաղ դրեցի.
 Օձիկ խարզան էրեցի.
 Եարոչ դունով յընցուցի.
 Զարկի գըմէշ պատուցի.
 Մէկ մէկ եարոչ զըվրեցի,
 Մէկ եարոչ չը քիսաւ.
 Ծռաւ 2) չոլեր ընկաւ,
 Նանիկ, նանիկ, հանանի 3) . . .

*
* *

Տարին տըսուերկու ամիս,
 Խնձոր թռումեր ա գօտիս,
 Խնձորի կէս խածուկ էր,
 Զորս գօցէն արծըթուկ էր,

1) սոյն պարի երկն եւս երկար կը շարունակուին:

2) Ոմանք «խռովաւ» կերպեն: 3) Ոմանք «ռէհի ճօղով» կերպեն:

Պապս էկաւ, չտուի.
 Մամս էկաւ, չտուի.
 Ախպերս էկաւ, խտրեցի.
 Եւրս էկաւ բաւեղեցի ելն:

*
 * *

Ջան մարալ ջան, *)
 Գացի գացի հեռացայ,
 Հեռուն սարին մօտեցայ,
 Էնտեղ իմ եարին կարօտցայ,
 Կէս ճանքուն թորկի, դարձայ:
 Զաղջի դռներ տաշաճ էր,
 'Իռան վրէն ներկով նղօժ էր.
 Եւրիս անուն վրէն գրած էր:
 Էն սարը բանձր սար ա,
 Տակը զննիլած քար ա,
 Աստուած տիրէք, եւրս չաւնէք,
 Իմ եւրս մէկ ու ճար ա:
 Գացի—գացի ճամբու կէս.
 Շալս կապի նալպու պէտ:
 Աղջի, ծամելոյ ջուխս էրինք,
 Սուրբ Օվանէս ուխտ էրինք:
 Ես ինչ էնեմ, սաւսէն էրեց,
 Կլօր փաշա Մաքօն էրեց.
 Կռնկու քիթ Նարգիզ էրեց:
 Մառի տկուն մացեր իմ,
 Սէր ու սաւսով Խամցեր իմ,
 Գացէք ըսէք զիմ մամուն,
 Զուր ամակ լէ մուցեր իմ:
 Նեռուի տկի քուղէն իմ,
 Իմ հօրն ու մօր պահողն իմ:

*
 * *

Բաղէօի բարբառով.

Ըջլէ խանոր խանտնոր,
 Տնէն յէլար կայնար ի դառ,
 Բու ձեռ. իդէր ջաֆառով ի նուռ,
 ԶԱստուած սիրեալ ձի պառ պի տառ:

*) Ամէն տողի սկիզբը «Զան մարալ ջան» պիտի կրկնուի:

Խլէ, խանոր խանանոր,
 Մոկանց սարերն էն քարերով,
 Մոկանց լաններն էն խանջալով,
 Մոկանց խարսներն էն փամբով:
 Խլէ, խանոր խանանոր,
 Մոկանց սարեր, բէդ - բէդ քարեր,
 Դըռ չը լուսցէ, արև առեր.
 Էրկու պզտիկ եաւ էմ ճարեր.
 Մէկը զարկեր՝ չար գրողը տարեր,
 Էն մէկելի դարձն էմ ընկեր:
 Խլէ Էլն:
 — Իրիկ մ'ունիմ, կը թուի ի ծայ,
 Քէնի խօսիմ, կէլնի ծեծայ.
 Իրիկ մ'ունիմ, կը թուի մագի.
 Քէնի խօսիմ, կէլնի պագի.
 Գլխուս վերև կէլնի քիամի:
 — Վայ գէշ կնիկ գբու խէր քիւնեա.
 Մածուն կուգիմ, թան կու բերես,
 Թիզ մի բորբոս մուկն ի յերիս,
 Առաւ պաքշոր սրբեց ի ներս,
 Վայ, գէշ կնիկ, գբու խէր քիւնեա,
 Պատեր յըմէն խլինք կնեա. Էլն,
 — Քո'փակ, մը'սի—հիւանդ էմ.
 Կէլնիմ մուրուզի կը քանգիմ:

*
* *

Եռլապ գիւղի բարբառով.

Աւ բաւի շաւ բաւի
 Քաղանքուրի բոլու բաւի.
 Ես ինչ անեմ, դու արեցիր,
 Քո՞ ձեռնով քո՞ տուն քանդեցիր:
 Այ բաւմաղն, գիւլ բաւմաղն,
 Շիրին շիրին դաւմաղն
 (Վարդ ու վարդագոյն աչերդ,
 Քաղցր—քաղցր զրոյցներդ).
 — Աղջի Մաթան, դո՞ր ես էթում,
 Տուն տնաւեր, տուն եմ էթում.
 — Տղա ինչո, դո՞ր ես էթում,
 Բախը ուսիս տուն եմ էթում,
 Զուրը ջրեցի, տուն եմ էթում:

Կարմեցոց բարբառով.

Մայներ ես պատատակը,
Ցուակը մատնուտ ակը.
Քիմ կարած արախչինս,
Դրեր ես Ֆեսիդ տակը.
Նախիրն էլեր է բոզը,
Կայներ է դաբագեօզը,
Ղրկէ մահրամադ լուամ,
Առնեմ քեֆիլիդ քոզը.
Կայներ ես, մարդ կը նմանիս,
Բացուներ ես, վարդ կը նմանիս.
Հային առ, երեսդ աչէ,
Ֆլումի խաղք կը նմանիս:

Կանայ եայլան փլեր է,
Եարս մէջը քներ է.
Ձայն կուտամ, ձայն չ'հանէ,
Մեկեր ինձմէ ջորեր է:
Սարէն բոչ կանցնի,
Քոչ կուգայ, բոչ կանցնի.
Սիրտս կրակ մի ձգեր,
Ոչ կէրի, ոչ կանցնի.
Էլեր ես երդիկէն կաշես,
Ալ դոսամադ բարով մաշես.
Պագ մը կուզեմ, քար կը քաշես:

*
* *

Յրապիգոնի գիւղերու բարբառով,

Ջօբօր գարունը դայ, կուկուն կու կօնչէ *).
Կօնչէ, կուկուն, կօչէ, քու բօնը բօն չէ.
Օտքս փուշ պատեցաւ, սիյսս կու խօնչէ,
Կօնչէ կուկուն կօնչէ, քու բօնը բօն չէ:
Կօնչէ, կուկուն, բայձրի լեռներուն
Էշտօմ դարիպութիւն, վախ իմ մեռներուն
Կուկուն էլ թառեցաւ ածուքի պատին,
Աստուած հողիս առնուր Մայրօմի գօգին:
Կուկուն ու մեղուրնին կօմակ կու բերին,
Մում կնին, Ջաքարի հօգուն կու կօլին:
Ջաքար, կու կրակնէլ շատ մաչդիկ կերեր,
Օչ էլ Աստուած կուտէր, օչ մէր կու բերէր,
Էկէք, լուով հեյալ էրէք Ջաքարին:
Էլուարի, էլուարի, էլ քանի քանի,
Սէրս քամի էղաւ, քունս կու տօնի,
Արի, էշտօնք, սարի սեյրօն, քա Մայրօմ.
Առնուք զիրար, օնցնինք դիմաց, քա Մայրօմ:
Օսկօ էկին Օսկիատին կովիրը,
Էկին ու էկին, իջօն հիմի փօսիրը.
Օկօնջուրնուն կախ ին օսկի օղիրը,
Տուէք պաշայս եիս էլ էշտօմ քովիրը:

*) Տրապիգոնի Սեւ գետացոց հայ Մաճմետականներէ առնուած է այն պարի երգերն, որ Սեւ գետացի աշղ Վարդան յօրինած է:

Արզուին ճենեղք հինգ ձի բայձուցին,
 Մակարն էրի գուռը, դայտակ դայցուցին,
 Գնա, Արզու, գնա, մեմէլ երտ աշէ,
 Էրեսիդ մազիրը քովէ քով քաշէ:

*
 * *

Պեղին զերդին այտ մը գարի
 Քանի քաղամ, քամին տանի.
 Երկու բիթիւ մէջը բանի,
 Մէկը հէյա, մէկը մէյս,
 Մէկն էր սիրելի ետաւ
 Քա Մաջրամ, քա Մաջրամ,
 Հայդէ էշտօնք տարի սեյրօն,
 Խնձոր քաղիմ, գոտիդ չարիմ:
 Խնձոր մը ունիմ անուշ հօտիկ,
 Հայաներ կուգօն կարմիր տոտիկ,
 Բեր պաշ ընիմ քնդիդ մօտիկ:
 Ուտեմք հացը, դայնանք պարը,
 Ճերմակ էր ելլեան քարը:
 Դա՛հ կովիկս ծիծիկ կընէ,
 Սարերն ի վեր տառիկ կնէ.
 Ալէքան էլ հայանիք կնէ:
 Եկէք հաղաներ. պար մը չփենք,
 Քիչ մը քօզիյն էլ թափթփենք.
 Մեղաւընին էլօն չեղէն,
 Առնունք գիլաւ մանունք քաշէն

Դիմացն ի վեր կուգաս գուն խլուլալով,
 Հազած կապած էիյդ կարմրով ալով.
 Իս քե տեսնող առուղն ժուռ կուգէր լալով:
 Օգօնը կօղնած էիյդ. գիտիմ թէ մէն իս
 Հիտս չը խաբաթիր, գիտիմ թէ քէն իս,
 Մտնելով էլիւղով փէշիյդ կսւ մաշես:

*
 * *

Արևը էգար Արեժէն քարիր 1),
 Աղջիկներ միջուրնին զարկին ծոփիր:
 Էս էլ պար է, էս էլ խաղ է.

1) Այս երգի շարունակումըներ շատ էր. երգողը՝ այսչափը միայն
 միտը պահած էր.

Էս էլ տարուն դարբանն է,
Արեւ էդար ծառնէ ի ծառ,
Ծառի տերիպը օսկի հօծառ,
Բարի վրայ քար մը ունիմ,
Թարին էլ աղբէր մի ունիմ
Մայրօմ էլաւ պատին վրայ,
Աղլուխ շինեց մառին վրայ:

Օսկդ միջուդ է, մատմանդ կորած՝
Սիս իւքի (զքեզ) մոն կուգէի էրած պոպկած.
Էրած ու պոպկած, վսխ գետինը օնցած:
Խաչին օղանը էրկէն լօրին՝
Մեր Մախթելցուն գարմիր ջորին՝
Գնաց մնաց գոյծել հորին.
Պէտքին, (զեղեցիկ) տէրը էղաւ, օնցաւ արեգին՝
Գէշին տէրը զահրուպէնս է ծածակին:
Աղջիկ Մայրօմ, դաւադ բաց.
Աղլուխս նիյսը մնաց
Օվանէսը ձգած էր կարմին զօնգուլը,
Գեզի մատաղ ըլիւ ներձակ բօժբուլը.
Փողու ձորին, էկրէն լօրին՝
Մեր Մախթելցուն գարմիր ջորին՝
Գնաց, մնաց գոյծել հորին:
Հայս թիթեռմօսին թռիւրը (թել)
Էնիւ էրած քիւլի բօնիւր:

* *

Վաճառք բարբառով

Սօնալար, սօնալար 1)

Ըլօն ինչ աչէկ դրպին էր,
Տարին ձեռք մի շիւղ կը շինէր,
Էն սանամօր թըթի գին էր:
Ըլօն առաց պապօր քնկեան.
Ինչի ծծիկ տուէր քնկեան,
Խապար տարէք տէկեք կնկեան,
Թո՛ւ ձեռք դանի վէր ուր ծնկեան:
Պաղտուաւ ձեռաց մըլջըն
Յմէն մըլջն քանի պատըջըն:

1) Վաճառք տողի սկզբին կրկնելու է «Սօնալար, սօնալար»:

Ջան մարալ ջան 1),
 նղբուն արօր նղբուն բըադ,
 Ով կիմիչէր տաէր վըատ.
 Նղբուն արօր նղբուն բըադ,
 Թլինք խուրճին, տանինք արտ
 Խաց ես ուտեմ, օղես դիւ.
 Սեր ես ուտեմ, մածուն դիւ.
 Տուն ես քնիմ, տանիս դիւ.
 Յախ ես չլիմ, քեակու դիւ.
 Արտօրայ տար ամպեր ա,
 Սև լաճու ձին թամքեր ա,

Մէջ խիծելին կայներ ա,
 Խիծել կուտոր արեր ա:
 Լուսնակն անուշ պիւլոր ա.
 Սըլմ ինք նստեր ա.
 Ծամերն խաւ կաթ կանի,
 Խօսք կը թլիմ, նազ կանի:
 Աղջիկ Սըլմ, դիւ հիւր ես.
 Սա աղբիւր եմ, դիւ հիւր ես.
 Սա զղզղան դիւ խմես:
 Սա վախենամ, դիւ ծռիս:

* *

Ծըլու մօրուս էրկու պիւթէյ
 Խանամիր Խանամիր 2).
 Մէյ կանաձիլ, մէյ կաթիճա.
 Էյ քեալիցին վերին հօտէն,
 Ծներ ժողուան ինոր վէրէն.
 Էյ քեալիցին տախտի պէրան,
 Քեաղցր պապարջ դրին պէրան,
 Կլաւցուցին, դըաւցան կերան.
 Կողրանք արին կողակ սէրան.
 Ոտքերն արին սուն ու գերան.
 Կլօխն արին փըլը, կերան:

* *

Պէտպիկ մի քելէ Լալուխան 3),
 Փուշ կէլնի տաաիկ,
 Էրթըանք Ստամբուլ,
 Պիրենք ոսկի բուլ,
 Էրթանք Առզուսում,
 Առնենք ջուխսմ սուլ.
 Խայնինք դէօր է դէօր.
 Էրթանք պասի գեղ,
 Առնենք նուկիմ եղ.
 Անենք ծուածեղ,
 Ինենք վէր եզան,

Էրթանք Թեխ զոզան:
 Էրթանք Էրեբին,
 Ոչխար վէր բէրին,
 Կթենք Թուխ մաքին,
 Լցենք սուրանին,
 Տանինք մեր Խարջ:

* *

Քեարվան էկաւ զնկզնկալէն,
 Մաքրուհի ջան, Մաքրուհի 4).
 Մէջ քեարվին ջորի մը կէր.
 Վեր ջորուն սնտուկ մը կէր.

- 1) Ամէն տողի սկզբին կրկնելու է «Ջան մարալ ջան».
- 2) Մմէն տողից յետոյ կրկնելու է «Խանամիր—Խանամիր».
- 3) Ամէն տողից յետոյ կրկնելու է «Լալուխան».
- 4) Ամէն տողից յետոյ կրկնելու է «Մաքրուհի ջան. Մաքրուհի».

Մէջ էն սնտկին շուշեմը կէր.
Մէջ էն շուշեմը շուշեմը կէր.
Մէջ էն շուշեմը աղջիկ մը կէր.
—Աղջիկ, աղջիկ, անունդ ինչ ի.
—Խորած, խեղատած, դաւիտ ինչ ի.
Իմ խէր քեզնից կտոր կը խանի:

..

Կիւսմանց գիւղի բարբառով *).

Պրմգի դոնա, դոնա,
Եօթ խառ քոփակ շուն ունեմ.
Եօթն էլ մէկն չեն ածե.
Կրմգի հայ կրմգի, կրմգի դոնա,
դոնա 1).

Մէյ պուճուրիկ տուն ունեմ,
Ինե ոսկի տուն ունեմ.
Ա՛յ տղա, բոլի խօսաս,
Խաղար քեզ պէս շուն ունեմ:
Չաք հմ գարկե սարին,
Մոյլաք հմ տուն ետրին:
Սարի տկի պտուտոր,
Իմ ետք քեան քե խըտուլտոր:
Շերեփն ընկե մէջ եղին,
Քուր մեռնի աղբոր բեղին:
Գեօ նոր իկաւ մութն իրիկուն,
Չը տանի իմ աչիչ քեօն.
Կտոււերի իմ սուտի սուն,
Տարին տսուերկու ամիս,
Քեօ սիրուն զննիլն իմ վիզ.
Քեաւեկե տարին մէկ օր ընէր,
Խինգ օր ամիս գչեր ընէր.
Արե, ետ դու ընենք գիրկն ծոց.
Որ խասնի մեր ուտի խոց:

..

Ջնկլիկ ածիկ մածածիկ,
Ջնկլիկ Ս. Աստուածածին.

Ջնկլիկ մեր պատ ծակածեն,
Ջնկլիկ մեր խարս տարածեն,
Ջնկլիկ տարան, թող տանեն,
Ջնկլիկ զատկին կը բերեն.
Ջնկլիկ գեղին սօլբրով
Ջնկլիկ կանաչ մօմերով
Ջնկլիկ կարմիր մօմերով
Ջնկլիկ ալօճ հմ քաղէ,
Ջնկլիկ գոտիս հմ շարէ.
Ջնկլիկ տանին թող աանեն.
Ջնկլիկ զատկին կը բերեն:

..

Ախպէրմ ունիմ Շահատան,
Համ արող ա, համ կարող.
Շիւա շապիկ հաղնող ա,
Կարմիր գօտիկ կապող ա,
Օսկի դնդեր յանկնջին,
Էկաւ կայնաւ կարմնջին,
Ընկաւ գետին պըլըթաց,
Օսկէ ջրեր կթկթաց.
Դըարէ դըկնտ, դըարէ դըկնտ,
Դամի - գամի կոնդ ա դու կոնդ ա:
Նանէն մածուն ա մէրեր,
Ջօջ փէսի փսյ պախեր ա.
Անտէր մնար չալ կատուն,
Ջօջ փէսի փսյ կերեր ա:
Դըարէ դըկնտ ելն:
Պատիկ - պատիկ առուըներ,
Դրող տանի պառուըներ,
Չոր կնձներ պառուըներ,
Կանաչ վարոց տղէկներ,
Վարդ մանուշակ աղջկներ
Դըարէ դըկնտ ելն:
Ամպիլ ա ամպիլ նման,
Շաքար ա խամսի նման.
Իմ մէր ինչ հոց ա պախե.

*) Ասած է Խոռոմսիմա Սարգսեան.

1) Ամէն տունէ վերջ կրկնելու է.

—Մարտի դարձանքի նման.

Դըսքէ դըկնաւ հին:

..

Բաւամիտայ բարբառով.

Մուսօ ժանուկ զնիլ էր,

Ինչ օր հագէր՝ կը վէլէր.

Հապ լօ լօ լօ քոչարի

Հապ լօ լօ լօ քոչարի:

Թերմիլ սըջ լէ բաւ էր,

Կայնի սարին կիշկէր:

Հապ լօ լօ կին ...:

Պառաւ ճնճոյներ քշէր՝

Կըսէր զըլ - զըլ անուշ էր:

Հապ կին ...:

Անորի քուլէն քսաղքի՝

Պատի թուռիք իրէթի՝

Պոչն էր կէռի յակ յնձի:

Մսից դեննք վըր կօճին,

Կտրենք ժամբենք ճամկոչին,

Հապ լօ լօ լօ քոչարի:

* *

*

Յօստան իմ գրի վըր իդա դարին.

Շամամ մի չեղաւ ճամբէնք իմ ետին,

Հան օր հանանք, ճան օր ճանանօր:

Սարիկ, գիւ վառեց քու պզտի բէրան

Քաւ տանօղի տուն էղի կաւ վերան:

Նիստուն քու միզար, տնուն Գուլիզար՝

Արի, ես ու դու յէլինք խաղանք պար:

Շէկ - չէկ քու մագեր,

Քեաչեմ քու նագեր,

Ջամիլ իմ բերի.

Արի, նստի, կեր:

Հանօր հաճանօր, ճաճօր ճանանօր.

* *

*

Հա ջոււլամայ ջոււլամայ,
Արէք, քէլէք էրթանք ջոււլամէն:

Ջուլամէն բարձր տեղ ա.

Համբարձման էրկուլարթին

Քէլէք, առէք դերնդին.

Էրթանք կայնիք մըջ չայիրին.

Արէք կին ...

Խօտեր յըմէն քաղեցինք.

Չորեցինք, ձոր թփեցինք.

Մանտրիկ, մանտրիկ խորմեցինք.

Դասսա դասսա դերեցինք.

Խօրօտ ետին ճամբեցինք

Քէլէք, էրթանք հա ջոււլամայ
Ջուլամէն

..

Տօ սորո, ալ կապով

Հէթեք ինչնիս մեր պատով.

Պատի չքեր կտրտան.

Քու ալ ջուլայէք կտրտան:

Կայներ ես պատի տակիկ,

Յերեսդ Նաան հատիկ

Սարիդ յէլես օր տեսես,

Համ Համբարձում, համ զատիկ:

*

* *

Զօգան, զօգան Զիարաթցիք 1),
 Էլմէ զօգան Զիարաթցիք,
 Կառնի ուտող էդ Կառնէցիք,
 Օսկօն կռծող էդ Զքեցիք,
 Մէռել քրտոխ Յառջօւանցիք,
 Պառի ուտող Յառնջեցիք,
 Քութուն ցանող էդ Մօկունցիք
 Քաղող ուտող Դէրկէմնցիք,
 Վանքի շներ էդ Յառխցիք,
 Շատ կտրին են էն Հաւաորիկցիք,
 Շատ ազգասէր էդ Բէրդակցիք,
 Դմշու պահող էդ Նորէնցիք,
 Պաղ ջուր խմող Ալիզանցիք,
 Մուսպ պահող էդ Սախզոմցիք,
 Սիրող կէնեն էդ Կողունցիք,
 Ծառ ու ճղօտ էդ Յափնենցիք,
 Շատ վախկոտ են էդ Բզլցիք,
 Էրկրի անօթին էն Խօբերցիք,
 Շատ ԲՅրկան էդ Սուլուխցիք,
 Շատ ձիաւոր են Յախջնցիք,
 Դէժ ու բլի Շէխ ուսուֆցիք,
 Շատ կղտոտ են Յալիճանցիք,
 Աղի (աղայի) պահող Շէխբումցիք,
 Հարօրի գող էդ Նարդոսցիք,
 Յէրկէն չոքեր են Յրօնցիք,
 Զմերկի ուտող Յորկնոցցիք,
 Շատ խարօտիկ էդ Յունանցիք,
 Քուրդ ու Բա Քրդադոմցիք,
 Բէկի պահող էդ Դանկցիք,
 Նօնախ պահող Ապրուհարցիք,
 Շատ գող ու գէշ Զօրաւցիք,
 Շատ խօտով են էդ Հափկցիք,
 Ժաժկի գող էն Բլաթուխցիք,
 Կաշ ու կողիտ Նրիզակցիք,
 Հայմնի նման Մկրազոմցիք,
 Օխչի պահող Ալիզանցիք,
 Զոր ու ցամաք էդ Բարդկցիք,
 Շէյխի պահող էն Քլէցիք.

Մուտուռ պահող Աւզադբցիք,
 Զիրար մատնող էդ Դրմերտցիք,
 Աղի կրող էդ Յուշտամցիք,
 Մեռել Բրձող Յարդունցիք,
 Շուտ տանկցող էն Յարգցիք,
 Դլզլի ուտող քուրդ Յուշտամցիք,
 Կամպետ ծախող էդ Նորգեցիք,
 Փալխի քաղող էն Մառնկցիք,
 Դօլ զուռնաչի էդ Յառնխացիք,
 Խռայ ցանող էդ Խարսեցիք,
 Խալի գործող Վարդեհնցիք,
 Քալամ ցանող Յաղբենցիք,
 Քօռ ու Բեաչալ էդ Մօզակցիք,
 Շատ դօլուաբար Մուշախընցիք,
 Մատակ պահող էդ Յօտեցիք,
 Կարաս շինող էն Յաւզուտցիք,
 Շատ յաւիտեա էդ Խվանցիք,
 Բարդոց վառող էդ Մակեցիք,
 Զիրար ապանող էդ Վարդխաղցիք,
 Փէտի ծախող էն Մղակցիք,
 Ճամբու կտրող Դեղկմեցիք,
 Խեղճ ու հեւիք Յերշտերցիք,
 Սուսուռ յաճի էդ Քաղեղցիք,
 Օխչի գող էն Քօլադոմցիք,
 Սուտ ըտող էն Շմակցիք,
 Պուտկի շինող Յառուառնցիք,
 Զօգան յլնազ էդ Մառնիկցիք,
 Կլուկէ ուտող էդ Մշեցիք

* *

Յղջի, քու տղեր կսէն,
 Պօծառ կանթեղի նման է:
 Քու շեկիկ ծամեր կսէն,
 Մալ ծալ տաղչաւմ նման է:
 Քու խոքատ քթիկ կսէն,
 Բիլօն Եւրօպէ նման է:
 Քու կլօր շտմէն կսէն,
 Կարմիր խնձորի նման է:

1) Բաւանխցիք. Մշոյ դաշտի գիւղօրէից վրայ կերպին.

Քու շամամ ծծեր կսէն,
 Բաղ ու բօսանի նման է.
 Քու մանարիկ ակռէք կսէն,
 Առսուռ ոստօնի նման է.
 Քու ընքներ խալմով քաշած,
 Ճակատիս մէյտնի նման է.
 Քու սիրտ ու սրտեր կսէն,
 Բինգեօլ զօգնեբու նման է.
 Քու բարակ բաժնուկ կսէն,
 Մէկ տակ ըռեհան նման է.
 Աղջիկ, քու բօխ ու բօխախ,
 Ճութ ճութ հալողի նման է.
 Աղջի, քու տափակ սուրաք,
 Ամէն քաբախէմ նման է.
 Քու ցիտալ մտաներ կսէն,
 Մէկ մէկ մօմեղէն նման է.
 Աղջի, քու նիսուն չորեր,
 Կակաշ ու վարդի նման է.
 Աղջի, իմ ու քու սաւսէն
 Կրակ ու բոցի նման է:

* *

Թրիկուորէ ծրագնիւր վառ՝
 Դու կը մանէր զօգանքի գառ՝
 Օրբէվէրցի արի, զիս առ:
 Մշու դաշտեր մշուշ էր,
 Ուր հաղ ու ջուր անուշ էր.
 Աղջի, քու պագն անուշ էր.
 Աղջի, քու գլխու փուշին.
 Իմ դօս զարկէնք քու դօսին.
 Ինչ օր հալուէն մըջ լօշին,
 Էրկուս իմալ կուրմօին:
 Նիսուն միգարով աղջիկ,
 Քու աէր հաղարով աղջիկ.
 Նիսուն միգար ալ բնդեր.
 Զիտի վառեց քու գնդեր.
 Նիսուն միգար խոմգի
 Պառախ չըմ առնի բզի:

Ֆինդ մի գնիմ, գինով աղջիկ.
 Քրնց բլբուլներ ձէնով աղջիկ:
 Աղջի, մի գայ մեր տուն, ծուխէ-
 վըր չորերուն հագի չուխէ.
 Աչքեր թուխ էր ընքեր պուխ էր:
 Աղջի Գուլէ, ջան Գուլէ,
 Էռեհան անուշ շատ յէշ է.
 Պագդ ընձի հալալ էրէ:
 Բօսցեհր յմէն դամիւ էր,
 Միջու միջու եմիւ էր.
 Մարէ մը մէղդրի սրտի սիրած ա-
 նուշ էր:

* *

Առունկ - կռունկ էրկէն վիզ,
 Համ գուլ, համ վարդ, համ նար-
 կիզ:

Պապով, մամով կարգէր զիս.
 Չոպան մարդու մրապ զիս:
 Հա գնալ պէրվոր, ծեծէ զիս:
 Կռունկ - կռունկ էրկէն վիզ,
 Սաման ափօ, մը՝ կարգէ զիս,
 Ըռնակի տղին մը տայ զիս.
 Հեյնայ ի դաշտ, մոռնայ յիս:
 Կռունկ - կռունկ էրկէն վիզ,
 Չոլի կռունկ էրկէն վիզ,
 Նալպնի տղին մը տայ զիս,
 Կը նալէ զձին, մոռնայ յիս:
 Կռունկ - կռունկ էրկէն վիզ,
 Չոլի կռունկ էրկէն վիզ 1).
 Զաղջանի տղին մը տայ զիս,
 Կռատ տրմուղ (բաղարջ), ծեծէ
 զիս:

Աղճամիլի դու խեբխիս,
 Դարբնի տղին մը տայ զիս.
 Զարկէ կռան, մոռնայ յիս:

*) Սոյն երկու տողերն ամեն տան սկիզբը պիտի կրկնուի:

Աղճամելիք դու խեղճիս,
 Զիտուորին մը՝ տայ զիս:
 Կը հեծնայ զչին, մոռնալ յիս:
 Աղճամելիք դու խեղճիս,
 Կարդցւորին մը տայ զիս:
 Կնկնայ կարդըլուն մոռնայ յիս:
 Էրկէն մարգուն մը տաք զիս,
 Խեղքը չաքեր ծեծէ զիս:
 Կարճուկ մարդուն մը տաք զիս,
 Խեղքը զլսւի ծեծէ զիս:
 Աղճամելիք դու խեղճիս,

Կռնկու տղին մը տայ զիս:
 Կը կռկուայ կիզայ յիս:
 Աղճամելիք դու խեղճիս,
 Օսկերչու տղին մը տայ զիս,
 Կնկնայ ուր բանին, մոռնայ յիս:
 Աղճամելիք դու խեղճիս,
 Նանքի տղին մը տայ զիս:
 Կը զարկէ ուրազ, մոռնայ յիս:
 Աղճամելիք դու խեղճիս,
 Զուլկի տղին տուր զիս,
 Թալէ մագուզ, իշկէ յիս:

*
* *

Մշու դաշտ կըսէն խորօտկի տեղ էր,
 Էրկուս մէկ շապիկ, փողպտներ նեղ էր,
 Գու շունչն օր կը շնչէր, իմ խոցին դեղ էր:
 Բոստան եմ ցանե վէր էսա դարին,
 Շամամ էլ չեղաւ ճանքէնք իմ եարին,
 Աստուած աւիրայ էս տարուայ տարին:
 Բոստան եմ ցանե յըմեն էր՝ դդում,
 Գու մէրիկ մեռնէր, ես գէնք երում:
 Գլի չտուեց, տանենք ի մեր տուն:
 Բոստան եմ ցանե յըմէն էր խռա,
 Յելի, քրքչնի հըտ եարոջ դռան:
 Որն օր խամսի էր, սրտեր մոմռան:
 Էվար բը կվար, արեն էր դարսիս,
 Աղջի, քու պապու դունեք չբացուի,
 Իմ ումուսն ու քում Աստուածն է մացի:

*
* *

Լէրկինք ամպի՝ կիտուռ Թափի,
 Յորեն չեղի օայնէն չափի:
 Ձաւար չեզի տանտկին մաղի:
 Կիտուռն էկաւ մեր բոլորիկ,
 Պապէն ըսեց հորմի փորինք:
 Կիտուռն ըսեց.—դ'արէք զոռինք:
 Թրթուռն ըսեց՝ չտանին հորին,
 Կիտուռն էկե էդ մարգի դուռ,
 Աստուած զարկէ, կոտրէ զուր ճուռ:

Զխի չհնէ սաւաթու ծուռ,
 Իրեք ալտէն կէս ֆիլա տուր,
 Կիտուռն էկաւ ըռեսի արա,
 Իսօն ըսեց.—ափսոս զիմ արա,
 Մուխտու Մխէին շատ էղաւ դարս:
 Էլէք էրթանք չուր մի Լաթար,
 Կիտուռն էղէ խաթար, խաթար.
 Զը Թորկեց դօր մը մնէնք գաղար,
 Հաւար կիտուռ, եաւան կիտուռ,
 Էդ կիտուռի դարդն է մումուռ:
 Կիտուռն էլաւ էկաւ Խոփեր,
 Կտրեց ցորեն, Թափեց չոփեր.
 Կէս կոս չեղաւ զոթինք խոփեր:
 Մաղեր գործէք յէրդկներուն,
 Կիտուռ չը Թափի մըջ ապրներուն.
 Հաւար կիտուռ, մաղաղ կիտուռ,
 Զխի էրեց յեխլաւ ծուռ:
 Ճօեր չը Թորկեց դաղրէն ի տուն,
 Աստուած կտրէ կիտուռի բուն,
 Աստուած իտայ ճօերու քուն:
 Կիտուռն էկէ Մուրատի դուն,
 Ճօեր կիշկին մանջկալի բուն.
 Աստուած կտրէ զուր էրկաւ ճուն:
 Կիտուռ էկաւ բերան էր սուր,
 Էկաւ քչեց էլաւ մսուր:
 Կիտուռ էկաւ մնաց ի դուն,
 Կորեկ Թալեց զուր սկանճ փուն
 Ինատ էրեց կտրեց զբուն:
 Սաման կիտուռ դու գէգ մէնի.
 Ճօերու տնիկ աւեր մէնի,
 Տանտկին տուն շուար մէնի:
 Յէլէք էրթանք չուր Զխարար.
 Կոս մի կորեկ էնինք խեռեար.
 Ձէնիկ ըլնայ առ Աստուած
 Կիտուռ էնէ բնաւեր հաւք:
 Մեռնիմ քզի Սուրբ Յովանէս,
 Մատաղ կտրինք, քու հոգ տարինք,
 Բուն բուն կորեկ Թորկիս Լանաւկ:
 Ձէն ցրուաւ բոլոր գեղեր,
 Բօմին կիտուռ, լցին բռներ,

Տարէք, կիտուռ զմէն հորէք
Խանչէք լեռաւոր, ճաճրէ պոգուռ,
Կերաւ կիտուռ, թորկեց թրխուռ:
'Որ մի նստինք, գոր մի կանինք,
Աստուած տրոպ ակամջ էնիւք:
Էլնանք կանինք. կիտուռ գովինք:
Էլնանք էրթանք շուր Նորաչէն,
Աշխարհ թափի մեր քամաւէն,
Կիտուռ տարեց էգ Աշու դաշտ:
Աշէցիք էնեց բնաւեր հաւք:

*
* *

Ձագրի միջու պաղ աղբուր,
Տղա արբի, տար զքու բուր.
Հաւաք մազաք Սարնգուէ
Առ բնծնէ, ուրիշիմ տուր:
Գիշեր խալսայ դուռ էլայ.
Բաքիկ հետիկ մի գտայ.
Առայ հետիկն ու գաղի,
Գացի բաղչէն դուռ էլայ.
Խորոտիկ մէջ քնեք էր,
Գնեք էր. քրտնեք էր.
Իջայ չէ պագիկմ սաւնէնք,
Ըսեց.—Տղա, բեւխիս է:
Գիշեր խալսայ գուռ էլայ.
Թուխ ամպն անուշ կը ցալայ,
Աշնան գիշեր՝ հազ գիշեր,
Շաղն իջի՝ գետինն նխուր.
Խանչիմ.—Խաւնակ դո՞ր կէրթաս,
—Կէրթամ գիշերինն ու ցերեկ.
Կէրթամ վրը Ալու սարին,
Շատ բարեւ խորոտ եարին:
Սա՛ր ջան, արի ու գնա,
Շաղիկ իջիկ հան գնա.
Լուամ—լուամ, չիտակի,

Բուք տանի, փռչին կիտուքի
Առայ շրջայ վետուկ մի,
Ազպայ լուածցք էն էրած,
Պագրի փշին էն փռած,
Օսկին ճակտին էն դրած:

• •

Թրիկուրէ ջուր մկայ,
Գու սագրեցի ձէն գիկայ.
Գու սագրեցի թեւ կտրաւ,
Գու յուս ընծի դուր էկաւ:
Տօ տղայ, տղայ ալ կուպով,
Չուր եփ ընցնաւ մեր սրտով,
Պատի չքեր կուտաւ,
Գու ալ ջուրէն կտրտաւ
Կէրթամ քոյմ իմ աղբօր,
Իգայ, գորկայ խանչիւրի
Նխուռն քոպիկ տրտուտիկ,
Իգամ ձեր տուռն գողտտուտիկ.
Կապիմ քու բարով գօտիկ,
Կարմիր տօտիկ արտոտիկ,
Ա՛յ քէլի բոբիկ խորոտիկ,
Փռչ կէլնայ տօտիկ աղտոտիկ:

*
* *

Ջարաւ քամին չնկղնկիւր, լօրիւր,
Լուծն ու քամին սարէն գիգէք, լօրիւր,
Վերցէք խուրճին, էրթանք քարճին, լօրիւր,

Դիւպար մնէր Վանայ կիւրջին, լօրիւօր:
Դիւպար նստի Մուխսու ցվէին, լօրիւօր,
Էրթանք մըտ խաճի մսւֆթին, լօրիւօր.
Իգան կտրին Դիւպարի գին, լօրիւօր,
Դիւպարի գին էրկու մաքին, լօրիւօր:

*
* *

Յանուկ մանտրուկ ըռեհան,
Գացինք բաղերու սէյրան,
Գացինք Բաղչու Ս. Նչան,
Էկանք Բաղչու Ս. Նչան.
Օսկի մատնիք քու նչան,
Էրթանք պագինք Ս. Նչան:

Դիշեր խալիսա դուս էլայ,
Ջաղջի դռներով ընցայ.
Անձրև էկաւ, ես աղկայ,
Արև առաւ, ես չորցայ:

Մարալ ու ցէյրան,
Պզտի աղջիկ՝ լէն բերան,
Իեամ զարկեմ քու բերան,
Հեծնեմ էրթամ հարի Վան:
Աղջի անաւնդ, է Թագուն,
Նստեր ես քու հօր սալուն.
Էդ ինչ բարակ բոյ ունիս,
Իրանի մարդուդ հագուն:
Շէկ աղջիկ հաց կը տանի,
Մէկ կը քելայ, մէկ կը կանի.
Ջուլս գութան սար կը բանի,
Աչքողի խելք կը տանի:

Կայներ ես բարձր սարին,
Ջուլսեդ է մարմար քարին.
Հեռու տարէն տունն էկար.
Յուր ա քու բեռք ու բարին:

Դու կայներ ես քու պապու փողան,
Յերսիդ ետալեք կը չողմղան.
Ջարմանուկ դէմ կը դողդղան:
Դու կայներ ես վըր էդ ուլին,
Խզիմ ճամբեմ մըջ քու գեղին:
Դու կաներիս դուռն ի լուացք,
Սապոն ի ձեռ օսկէջրած:
Դու յէլէր էր, կէրթեր ի բէր,
Ոչ բէր էղնի, ոչ բէրա տէր.
Խեք չը տեսնէր քու հէրն ու մէր,
Ջիսի չէներ էս դարդի տէր:
Դու յէլեր էր կէրթէր կաւի.
Մաշիկ նեղ էր, օտներ ցաւի.
Էդ Լգեցիք կանան դաւի:
Դու կաներ էր դէմ ամրոցին,
Դու կը խաղեր խըտ վզնոցին.
Ես խոլամին չամամ ծոցին,
Ես քէ սիրէնք, Թըլս գիս քերթին:

*
* *

Մեռնիմ քզի սուրբ Կարապետ.
Էրկու երեց, մէկ վարդապետ:
Ժողուայ զկիտուու, լից Մուրատ գետ.
Հաւաք, կիտուու, եաման Թըթուու.
Աստուած զարկայ, կոտուայ զքու ճուռ:
Եաման, կիտուու, եաման, կիտուու.
Անտրի կիտուու, ճվերն ա ծուռ.

Էդ կիտուռի դարդն է մոմուռ:
 Կիտուռ յէլաւ, գնաց Խոփեր,
 Կտրեց կորեկ, թորկեց չոփեր.
 Կոտ մի կորեկ չէղաւ՝ խոփ տէնք զօթեր:
 Տօ, տղա Ամիր, տօ, տղա Ամիր,
 Քրպու 1) բռներ, կիտուռ քամիր,
 Կոտ կորեկ չէղաւ՝ էնինք սամիր 2):

* *

Արեք էրթանք մանդկի,
 Սև սարի տակ խանդկի.
 Օձ մի տեսանք ճլպտուն,
 Փախանք մտանք Սալու տուն,
 Սալին նստե, նրդե կենայ,
 Իրիկ մեռե—իւշ կենայ,
 Սիրող էկե, ջան կենայ,
 Հաւեր էկան—քըշ, կենայ:

* *

Յարտեր խոզան էր, քեռեկին *).
 Դուռիդ ի զօզան էր,
 Յարտեր զիւան էր,
 Քզի տարան դիւան էր,
 Յարտեր գռնուկ էր,
 Յերեսդ ի քռնուկ էր,
 Յէս օր ինի էր.
 Յաչքերդ ի չիճի էր,
 Էկար հըտ ձորուն,
 Ընցար մըջ հորուն,
 Յէս օր ուրբաթ էր,
 Քու ձեռ խոռպաթ էր,
 Հազրօն ջրչուն էր,
 Յերեսներդ նդուն էր,
 Հազրօն բուլայ էր,
 Քիթդ լուլա էր,

Յէս օր յէս օր էր,
 Էկայ քու սիրուն,
 Ապրիմ քու խերուն:

* *

Անդրի բուլէն քաղքըցի,
 Մեր տան ճանքէն չը գիցի.
 Պատէ թոնդիր կըռնծի.
 Պոչն յակնուվի գացի:
 Փշուր մի դնինք վըր կոճի.
 Էն լէ ճամբինք ժամկոչին:
 Փշուր մի դնինք վըր խփան,
 Էն լէ ճամբինք Ջուլոյի տան:
 Փշուր մի դնինք վըր քասին,
 Էն լէ ճամբինք ըռեսին:
 Փշուր մի դնինք վըր ակըշին,
 Էն լէ ճամբինք մըր փաւին:
 Փշուր մի դնինք վըր խալին,
 Էն լէ ճամբինք մաճիխին:
 Փշուր մի դնինք վըր փաւչուն,
 Էն լէ ճամբինք մըր չաւչուն:
 Փշուր մի դնինք վըր զօբլին,
 Էն լէ ճամբինք էդ քօփլին:
 Փշուր մի դնինք վըր մադին,
 Էն լէ ճամբինք մըր ադին:
 Փշուր մի դնինք վըր քարին,
 Էն լէ ճամբինք Ջաքարին:

1) Կրից. 2) Սամիրն կորեկի ալիւրն ու կաթը իրար խառնած՝ եփած ճաշն է, որ շատ համեղ կլինի, որ ընդհանրապէս Զատկի երեկային սովորութիւն է եփել:

*) Ամէն տողէ վերջ կրկնեցու է «Քեռեկին»:

Մէկ քուր ունեմ Շահրիստան.
Անող ա, քող ա.
Շիւա շաղիկ կարող ա.
Մանար ուլինկ շարող ա.
Զրբւորին հաց տանող ա:
Փեռէ—փեռէ մարդիք

Պոլսոյ թիակ հալւորներ,
Յռնոց ցախ առել պառուներ,
Զինի շինի հարսներ,
Փունջ մանկական անջղներ,
Վարած ցանած հոտողներ,
Ուտին չուտին կը կռուին:

* *

Խաբայ բարբառով.

Գոն հայ դան *),
Իրիկուորէ դուն յէլայ,
Թաթարմ ձուն էր լնալէ,
Բորիկ խետրկմ էր գացէ,
Խըտ էն խետքին գացի.
Գացի բաղջէն իջայ.
Բաղջէն էր ազայայ լուացք,
Սիւաակ լուացք էն էրած,
Պողպատ դալմով էն բացած,
Սարի ուտին բլեր էր,
Եարս տկին քնիւ էր,
Փներ էր քիւններ էր,
Վախնամ բարկն տունէր էր,
Սարիւն ամպեր ձուն չի գայ,
Եար խոտի տուն չի գայ:
Սարի ուտին բլեր էր,
Եարս թալա թուխ բնիւ էր,
Դոն զան ...

* *

Վանէր, նանէր, նանէր Զուլո
Ո՛չ բէր էղնէր, ո՛չ բէրի տէր,
Ընձի չէնէր էս դարդի տէր:
Զուլոն յէլաւ, քնաց լուացք,
Տաշտը կտորաւ, ջուրը քնաց,
Յակոր աղի խաքըր մնաց:
Յիրիկուն թունալը մուխ,
Աչքերը բալաֆ՝ ընքներ թուխ,
Թալեր լաճի, կախեր պուխ,
Աժեր Մուշն ու Բուլանուխ:

*) Այս բանը անգիր անգիրն «Դոն հայ դան» կրկնելու է:

Առաւօտ թափեր փոշին,
 Իմ դօշն առնէր քօ դօշին,
 Ինչ օր հալուէն մըջ լօշին.
 Աղջիկ, հաց կտանէր յարտ,
 Դու կը մանէր քաճուր վարդ:

*
 * *

Դիւպար. քո շուշէն կը զնկայ.
 Էսմար, քո շուշէն կը զնկայ.
 Սա քո դարսէն խիւանդ ընկայ.
 Էսմար, համան, համան, համան,
 'Իլիպար, դէլալօ համան 1):
 Էսմար կայներ դէմ ամրոցին.
 Դիւպար կայներ դէմ ամրոցին.
 Կը խաղէր խըտ ուր վնոցին.
 Կրակ թողն իմ սրտի խոցին:
 Էսմար էլն, կերթայ ի ջուր.
 'Իլիպար էլն, կերթայ ի ջուր.
 Սանպաղին թալէ ճոնէ պը ճուռ.
 Պագիկմ կուզեմ, դու էրկու տուր:
 Էսմար էլն, կերթայ ի մալազ.
 'Իլիպար էլն, կերթայ ի մալազ.
 Քո ուտիլիս մեղր ու կարագ.
 Քո խաղնեղիս լէ քն մուսպարագ:
 Էսմար էլն, կերթայ յէգին.
 'Իլիպար էլն, կերթայ յէգին.
 Ինքն ա ուր ջուխսակ տէգէրկին.
 Իմ աչք ընկաւ քո սօլի խէշին:
 Բաժդի բարակ ֆիսան ա.
 Քթի օղ ոսկի մասան ա.
 Բալաֆ աչքեր մարդ կսպանայ.
 Ճակատդի ըսց ինչ օ մայսան ա.
 Յետոք թողեր ջուխս բուչամ ա.
 Կարմիր էրես խոզիս կը խանայ:
 Էսմար էլն, կերթայ խոտի.
 Մեղր ու կարագ լեզուէն կաթի,
 Սա քո դարսէն կը վառիմ գաթի:

4) Սոյն վերջի երկու տողն ամէն տան վերջ պիտի կրկնուի:

Էսմար կայնիր է մըջ բակին.
 Օսկի բլազուկ քշտեր բլակին.
 Ջիս ի թողեց մըջ էս կրակին.
 Էսմար էլե, կերթայ ի պէր.
 Դիւպար էլե, կերթայ ի պէր.
 Ջիս ի չէներ էս դարսի տէր.
 Էսմար էլե, կերթայ ի չայիր.
 Սոքո բաժին էղայ դայիլ.
 Էսմար էլե, կերթայ ի Ղարս.
 Դիւպար էլե, կերթայ ի Ղարս.
 Գլօթ զարկէ փուսկուլ Ֆաս.
 Պագմ կուզեմ, էրկուս տառ.
 Էսմար էլե, կերթայ ի գեղ.
 Ջուխսակ յաչքեր քայեր ա գեղ.
 Կամար ընքներ բռներ ա գեղ.
 Էսմար պոչոք թողե ւայկըներուն.
 Քո քաշած դասէն դրկեցներուն:

*
* *

Պիչեր էլեր իմ խէրանց 1)
 Կարծէր գաւն ու մաքին.
 Էլանք էկանք Պիրկներ,
 Ճար չառեցին քարս տներ,
 Մըսաւ մեր մատներ,
 Թափաւ մեր խաղեր,
 Ճար տու, ճար տու քեար
 Ընցնինք Ջարտախան:
 Գուգուրնիս հաստ քու կող,
 Լիմաւ քուրդ ու գող՝
 Ձմեւ բուքն ու քամին՝
 Ճար տու ճար տու քեար
 Ընցնինք Ջարտախան:

1) Արտօնից մի աղջիկ կուզեն Սօխորդ հարս տանելու, աղջկա հայրն նախ կը խօստանայ, ապա խոստմնազանց կը լինի. կուտայ մի այլ խլաթեցու. Աղջիկը տանելու ժամանակ քրի բռնուեցան, հարսնեւորներն ցրուեցան. ժին եւս հարսը տարաւ նախկին նշանածի դռուը. կեսուրն կը տեսնէ. կը հարցնէ. կիմանայ որ իւր նախկին հարսնացուն է. կասէ.— «Ղուրպան էլնեմ քքան, բերեց ասրցուց մեր դռան» եւ պսակեց իւր որդու վրայ:

Ամպեր էլան ձորքն ձորքն,
Մէջքս եմ զարկեր կնանկ ձորքն,
Դլօխս եմ դրեր ձորքն ձորքն,
Մատաղ եմ էրեր կերակր՝ ձորքն առ
ձոր տու, ճար տու ճար տու քննե,
Էրթանք ընցնինք Ձարտնանն
Գացինք կեցանք՝ գիր էն գնան,
ձոր տու, ճար տու ճար տու քննե,
Էրթանք, ընցնինք Ձարտնանն
Ամառ քուրդ ճէ գնդ
Ձմեռ բուքն ու քանկն
Արէ աղէկութեն էրայ,
Քիզի քնար ու վիշտայ,
Արե էլաւ կամար՝ կանար,
ձոր տու, ճար տու ճար տու քննե,
Էրթանք, ընցնինք Ձարտնանն
Էկանք խասանք Ձարտնանն,
Էլանք խասանք Խլաթայ բերան,
Էլաւ բուքն ու քանկն,
Քչեց տարաւ յմենս հնարն,
Շտկեց առաւ բերնց,
Տարաւ սարին դախիլ էրեց.
Բերեց պտոտցուց, անոտցոց.
Տարաւ ի Սօխորդ կայնեցոց.
Ղուրբան օլամ թիփիլամ.
Սիրդի կեքրեթի դափիլամ.

*
* *

Խնուսայ Ձեզիրմէ գիւղի բարբառով.

Գէ, գնա, գիւղամ, դու գնա. գիւղամ 1).
Բօփակ քնցում, յերին իգնմ,
Հա գնա, գիւղամ, դու գնա՝ գիւղամ.
Փօշին հանեմ, յերնամ իգնմ,
Դէ գնա, գիւղամ, դու գնա՝ գիւղամ,
Խմնո՛ շահիմ, յերնամ իգնմ.
Հա, գնա, գիւղամ, դու գնա, գիւղամ,
Թռնաթիւ միւրմ, յերնամ իգնմ.
Թռնաթիւ միւրմ, յերնամ իգնմ.

1) Ամէն տողի հետ «Դէ գնա, գիւղամ» պիտի կրկնուի.

Հացնի կողիմ, յեմամ կգամ.
 Ախոր աւիմ, յեմամ կգամ.
 Քրիք Թափիմ, յելնամ էգամ.
 Դաւար դարմնիմ, յեմամ կգամ.
 Դաւար ջրիմ, յելնամ էգամ.
 Յերդկննր կայրիմ, յեմամ կգամ.
 Կաղնի կթիմ, յելնամ էգամ.
 Շորերս հացնիմ յեմամ կգամ.
 Բաժը կթիմ, յեմամ կգամ.
 Բովազ քնցում, յեմամ էգամ.
 Չարմեռ հանիմ, յելնամ էգամ.
 Բօլոզ դնիմ, յեմամ էգամ.

Պաղեմի ջան պաղեմի,
 Մալլա բաւի Կապոյի տուն,
 Շատ նընըւան Ակէի տուն,
 Մատառ Թոնդիր Վնդրէի տուն,
 Շատ դաւմէր կէր Փոլոյի տուն,
 Էրկէն սոխաղմ Մալոյի տուն,
 Օլլի հանգուրց Մէի տուն,
 Շատ քոսա կէր Տօնէի տուն,
 Շատ արաբ կէր Կապոյի տուն,
 Դուքի սիրող Ալուէի տուն,
 Աղա մշակ Ֆարհաթի տուն,
 Իշու ... Դէորգի տուն,
 Մաճալ ըսող Գէրիէի տուն,
 Շատ քալխանի Բալոյի տուն,
 Ընէս մեկիս Սրգէի տուն,
 Հաւար աւանդ Մէի տուն,
 Քաղաւ պայող Օմարկայ տուն,
 Շատ փիլան Արթոյի տուն,
 Շատ ճնկօ էր Թօրէի տուն,
 Չխալ-մխալ Մաթոյի տուն,
 Շատ քալալ կէր Գալոյի տուն,
 Շատ քովալ կէր Մլոյի տուն,
 Կատաւ ուտող Աւէի տուն,
 Շատ չանորդի Դրկէի տուն,
 Չօլախ օտնէր Հեքալի տուն,
 Շատ խօրոտիկ Մէյրոյի տուն.

Քիչ խորտակ ժամկոչի տուն,
 Հասուկ մրթուի Հեպոյի տուն,
 Իշու քշող Ակոյի տուն,
 Դօլ զարկող Գրգոյի տուն,
 Թրքի Թափող Խաչոյի տուն,
 Շատ ուստամ կայ Մկրէի տուն,
 Իրեք հոգի Տօնէի տուն,
 Իրեք կարտա ու կէս Շարխօօի տուն,
 Գութնի լծող Մեքթանի տուն,
 Ճիտու պայող Ընքոյի տուն,
 Խորթու մօրուք Գէւոյի տուն,
 Գոմչու թողող Մալոյի տուն,
 Սուտմա հեփմ Մեոյի տուն,
 Չանկալ բէխեր Պաէի տուն,
 Շատ աներով Սրդէի տուն:

*
 * *

Ի՞մալ էնիմ ծանրիկ դարսեր.
 Ձուն ա դրեր աչնան յարսեր.
 Պլըմօ Ֆոլըմ, ալչախ ֆիթըմ.
 Շախօ դապուլ ք զիւանէ.
 Ով որ դառնայ խաւու խաւսէն,
 Բերան դառնայ ֆօթի Խարէն.
 Ի՞մալ էնիմ ծանրիկ դարսեր.
 Ձուն ա դրեր աչնան յարսեր.
 Ի՞մալ էնիմ ծանրիկ դարսեր.
 Մկներ կերան աչնան յարսեր.
 Ի՞մալ էնիմ ծանրիկ դարսեր.
 Ձուն ա դրեր բանձրիկ սարեր.
 Ի՞մալ էնիմ ծանրիկ դարսեր.
 Հալեր Թափեր մարմար քարեր:

*
 * *

Ջեմդիլ գեար, դուման մեգար,
 Ի Եաւաւե, Եիլի օ...
 Ջեմդիլ գեար, դուման մեգար.
 Կէս գիշերին գոււ. էլայ.
 Սարուկ մէջ քնուն տեղայ.
 Բենր էր, քրաներ էր.
 Վարդն էրեսին գոււեր էր:

*
 *

Դե՛ կիթի—կիթի, դե՛ կիթի—կիթի,
 Դե՛ կիթի մարէ, իմ բումպան,
 Տաս դուռուց ա իմ խաւնջան.
 Թումպան թալիմ վըր պանսին,
 Թումպանի գողցող ածանցին.
 Դե՛ կիթի—կիթի, դե՛ կիթի—կիթի,
 Դէ՛ կիթի—կիթի Փափուռայ,
 Փափուռի շապիկ թիւայ.
 Տիարպէթը շկվումայ,
 Էրկու մաքի խաւուումայ.
 Զաւոն ուտայ, կշտանայ:
 Դե՛. կիթի—կիթի. Փափուռայ,
 Փափուռ քնարամի նինայ,
 Փափուռ քնար ա Անամ ա:

* *

Պաղոս Պետրոս դաշտ կը բանէն.
 Եաղութ Զմբութ հաց կը տանէն,
 Հետ կը քէլէն, հետ կանէն,
 Աչքով ընթով մարդ կսպանէն:

Տղէն կանէ վըր ջմին,
 Օսկի գնաեր ալնհին,
 Խապար տարէք զօքնչին.
 Զաղջիկն իտայ կարճին:

* *

Ջաւար Խօլո, դու գէդ մէնի *)
 Մադաթ Խօլո դու գէդ մէնի,
 Ումրօն ճանբախ չիւար մէնի:
 Խօլոյի բու էրկու շնիկ.
 Պարկաւ, աւիբեց Զումրօյի տնիկ,
 Դօրմ քէլենք, դօրմ կայնինք,
 Էլնանք կանինք, Խօլոն գովինք:
 Էդ Խօլոյի գովքն անուշ էր,
 Էդ վերանի գովքն անուշ էր:
 Խօլոն փոռաց պառաւ տլին.
 Ընկած է մէջ, կը չմլին:

*) Ումրօ անունով մի Մշեցի միմիայն մի եզ ունէր. որով իւր զաւակաց ապրուստը կը հոգար. մի օր կարաւան զնալու միջոցին եզը կնկնի. որոյ վերայ կը յօրինեն ոոյն ոտանաւորը:

Մշեցիք թափած է քամազին
 Թորկին պոչից, քաշին կոզեին:
 Հաւար Խօլո, դու գէղ մէնի,
 Մաղաթ Խօլո, դու գէղ մէնի,
 Ընծի ճանրախ շիւար մէնի,
 Ճժերն ի տաւն թնօթի մէնի:
 Խօլոյի բեռ էրկու բիլալ,
 Խօլոն նստի՝ Ումրէն գիլայ:

*
* *

Արիկուրնէ ճրագն ի գառ 1),
 Ղօլ աքլոր թռաւ, էլաւ թառ,
 Ղօլ աքլոր կը մանէր զօգանի գառ,
 Ափսոս իմ ղօլ աքլոր, ափսոս,
 Աստուած սիրող անանջ էրէք,
 Ղօլ աքլորիս քարիճ անեմ,
 Ղօլ աքլորիս գլխի բարբալ,
 Հարուր թուման էր էն մէկ դրօս,
 Իմ սրտին մէջ շատ ափուշ:
 Ափսոս ... (ամէն տան վերջ կը կրկնուի):
 Իրիկուն ա, եանա եանկուն ա,
 Առանց աքլոր քուն չտանայ,
 Երկէն գիշեր կարճ կոխայ,
 Անուշ քնից վեր կը հալայ:
 Ես ինչ անեմ գօմտաններուն,
 Ղօլ աքլոր էցգին վեր սալերուն,
 Բաճար չեղար դիւնի մալին,
 Ես չուարայ մըջ իմ հալին,
 Ափսոս էկաւ բրբկներուն,
 Ղամաթ էրին էդ շներուն,
 Ղանչէք զապտեմներ բերէք,
 Ղօլ աքլորին դուքսաղ էրէք:
 Իմ ղօլ աքլորի գլխի ճղէն,
 Իմ ղօլ աքլոր կարծէր մէկ աղէն,
 Ելէք վեր, զնարին ալէք,
 Ուրազ բերէք, մօմուզներ (ճիրաններ) տալէք,
 Ջուխս մը գօմէ՛՛ ղօլ աքլորին քանչէք:

*
* *

4) Ինուսցի է ասած. բայց չմտնող Ինուսայ քարրագին:

† ԱՐՈՒՍԵՍԿ ԼԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԼԱՒԱՔԱՅՈՒՆԵՔԵՆՆԻՆ՝)

~~~~~

Ակնայ բարբառով 1).

Ջնայ տաբ ու բեր, տաբ ու բեր,
 Գէշը տաբ, աղաւոր մը բեր:
 — Գիշուն ո՞վ աղաւոր կուտայ որ բերեմ.
 Գէշն ալ կշկուրի՞ն նման,
 Անի մեր պատերն է կողման.
 Աղաւորն ալ զքտ ջուր նման
 Անի իր ետին բաղջան կը վազէ:
 Վարդ ու նուռ ունի ջրելու.
 Վարդ ու նուռն է ջրելու,
 Ըռեման է կող կապելու:
 Քաղեմ ու դաստա ընեմ,
 Ու զրկիմ դարիպիս:
 Առնէ ու քնդին դնէ,
 Շարէ քուլբեղին քաթիլը:
 Ան բարձր ոտերն է վար
 Բարկուկիկ հովիկի իջաւ,
 Հարսնուկ, խաղուտիկ հարսնուկ:
 Սլըրեր դանակն է բացելու
 Տեսեր լուր իր ետը չէ:
 Մըտուրեր ու եկրս է չէկէ,
 Կիրտակն ալ հարսմունք ըլլեր:
 — Հարսնուկ. քու ոտերնն է ցաւիլը:

*) Դուտարս Արուսեակ հետեւեալ Ակնայ Քալիքի. Լըմզուի. Սոն-
 կիւլուի եւն. երգերը ցրի առած է ընտրութեամբ. նաեւ առանձին գրի
 առած ունի կանանց հիւանդութեան մասին ընդարձակ զրույթ եւ այլ եւ
 այլ նկարագրութիւններ, թէ նա ինչու անգնապականութեայ դիմաց ներկայ
 1903 հոկտեմբեր 3-ին, այդ կը պարզուի առանձին յատուկ տետրակով.
 հանգերձ իւր գլխին եկած անտանելի սրտաճմբիկ կենսագրութեամբ:

1) Ասել է մարիցա Մարգարեան:

—Քու որդուդ խաթերն համար,
 Իմ ամէն տեղուկս ալ է ցաւեր.
 —Գիր անեմ, որդիս բերեմ,
 Քու ամէն ցաւուկդ անցնի:
 —Գիր անես, որդիդ բերես,
 Աստծու լուսին տիրանաս,
 Գիր չանես ու չի բերես,
 Կանիծեմ լուր քար կը գառնաս:
 Ան բարձր սարին վրայ կաքուկ մէ նստեր,
 Կուտ կուտէ, արցունք կու թափէ.
 —Կաքուկ, դուն ինչմա կուտաս.
 Թող, էրթայ դարիպին տէրը լայ.
 —Իսուռ չեմ գիտեր Ղարիպիս:
 —Էկուր նշանով ցուց տամ:
 —Քու դարիպը Լուրտեղ կը կենայ:
 —Իսուկն է բոյախանայ,
 Նուշ առէ, ամրակ կը ծախէ,
 Ամենուն արժան, արժան,
 Ինչ տեսեր սուղ կը ծախէ.
 Թուխ աչքեր կիշեռք ըրեր,
 Ունքերով վեր կը քաշէ:

*
* *

Առսիկ մի փութաւ քարեր,
 Կէսը խոռ, կէսը բարձր:
 Լուսիկ, դու լուսով կենաս,
 Թէ կենաս բահ մի ութան,
 Էրկու խօսք գանգատ ունեմ,
 Գամ գոյժմ. դուն ալվի ու գնայ:
 Գնա, ըտէ դարիպիս,
 Չկենայ, էլլէ ու գայ:
 Ան կողմէն մարըմ էկաւ ու ըսաւ.
 —Սա քու դարիպէտ խապար ունենամ,
 Իսուն ինչի պագմ կուտամ,
 —Իսուն իմ դարիպէտ խապար ունեցիր,
 Պագմ չէ, էրկուք կուտամ:
 —Սա դարիպէդ խապար ունիմ,
 Թեզ գալու, ուշ գնալու:
 Սարդի քեզի նուա ղրկեց,
 Կարէ տես. քանի հատ ունի,

Հատին ալ պագմը տու,
 Լեւելին ճարամ ըլլի:
 — Նուռ կայ հաղար հատ ունի,
 Հաղար պագ տուր տեղ կու ըլլի,
 — Էրկու սէրը տուր մէկ ըլլի,
 Հաղար պագ քեզ կու ըլլի:

*
 * *

Եկին ու բերին խաղար.
 — Թունդ էլեր քու եարգի կուգայ:
 Ամէն բանսի դան գրի,
 Զուր բերի, մագսի լուացի.
 Հաղայ սերեսեր լաթերսի.
 Կապեցի լահորս Եալ դառի,
 Դոմակ մալ նուան գինի,
 Ես առի ու դէմ գնացի:
 Դուուման ալ էրեսս էլաւ.
 — Ուր կէրթաս, ան քու եարը չէ, ըստա,
 Թուլցաւ շահինն ի բազկիս,
 Թափեցաւ նուան հատ գինիս:
 Դուումանս տուր տէսնիմ,
 Զախուկսի ջեպէս տի հանիմ,
 Տի մօրթիմ սե օխչարի պէս,
 Արունն ալ ֆիննան տի առնիմ,
 Տի խմիմ նուան գինու պէս.
 Միան ալ քեապապ տի էնիմ,
 Տի ուտիմ կաքու մսի պէս:
 Դուուման, աչքդ ֆունայ,
 Նէգուոր լեզուդ չորանայ,
 Որ մէյմ ալ դուն ինչ չգիտնես,
 Նեգուոր լեզուդ չի խօսի:

*
 * *

Այն, գալում, գալում.
 Ես աս գիշեր դուրս էլայ,
 Մութ գիշեր, չկար լուսնկայ,
 Իմ ետքս ալ ետեւս դուս էլաւ,
 Թեւս բռնեց, տուն տարաւ,
 Դուռ դրաւ, ախիկն ի վրայ:
 Զգեր էր եպիբեում խալին,
 Խուսուլի դօշակն ի վրան,

Սերեսեր բարձերն էրկպին,
 Սազեր էր օսկու սեղան,
 Հաւ, խորոված ձաքառակն ի վրան,
 Դրեր էր նդդին գինին,
 Բոլանդի դատեղն էր պահին,
 — Խմէ, օր ըսիմ անդուշ,
 Անտունիմալ ըսեմ ուշէ ուշ,
 Ինչեղ անտունիմալ ըսեմ,
 Որ թնդայ դաթխն ի ափին,
 Ղաղէխն սպառին թնդայ,
 Սրմայ թել բոյուխն էրկպին,
 Վաղուց գնացող զգարալ,
 Ինչէիս իմ կարօտացեր,
 Էրեսիդ սփաթն իմ մագցիր,
 Երբ գաս ու բաղնիքն էրթաս,
 Մալըրիս ու մերը գաս,
 Աղբուր մի Մրդա լեռը,
 Կը վաղէ փաթուղին տղանը,
 Օլուխն արծաթէն գցող,
 Զուրն օսկուն քապը կը վաղէ,
 Էրկու թուր աղբուր անդուշ,
 Նոբիայալ ջուրն էն հկեր,
 Էրկու փեյլուան կարին,
 Զին հեծեր, անյօ քն էկեր,
 — Աղջիկ, աղբուրդ արտան,
 Նոբիայալ ջուր արտուր, խմիլը,
 — Զուրս տաք է, չէ սաքեր,
 Մեր սիրուն շատ մաքր է մերքեր,
 — Զուր տուր, թող մեք թալ մեղանկեր,
 Հաշուիլ թէ վարը չէ բերեր,
 Քերեր է Մրդա Սոլթան,
 Քացուեր է վարդ մանուշակ,
 Հոտն անուշ չունէր ժամանակ

ԹԱՎԻՆԻ ԲԱՐԲԱՆՈՎ *).

Քախանի մարկը փուշ ա.
Սրտով սիրածն հնուշ ա,
Այամ աշխարհն էլ գինա,
Աղջիկն անկաթան դուռն ա:
Հանդովը սէլ ա էթում,
Մարկովը ջուր ա էթում.
Գացէք, ասէք մալդաթին,
Ինչ թողէ, ուր ա էթում:
Եօնէքը եամ եմ էկէ,
Սարոյիս ման եմ էկէ:
Գինամ եմբոս գալմ ա,
Խելում առն եմ էկէ:
Թագաւորը քալթով ա,
Իմ եմբը շատ բախտով ա.
Կանաչ կարմիր խազնող ա,
Նամեմնիկի կայնող ա:
Ես ու եմբս ջանիլ էնք,
Թուղտ ու պոյման արէր էնք.
Թագ ... չխեղի,
Չը թոնեց մենք վայելէնք:
Աղբէր բաղդ անուշ ա,
Բաղդի մէջը եմբոս ա.
Աղբէր, խաթրդ չը մնայ,
Եմբոս քեզնէն անուշ ա:
Նստայ ջուռնէն կար արի
Դոսերըդ կանուսթ արի,
Եմբոս Նամակն էկաւ
Վարդերը թողում արի:
Հուսնիկ լուսը տեսայ,
Իմ եմբը դուռը տեսայ.

Եզնարած տեղը տեսայ.
Թրւանքը հասը տեսայ:
Արեւ դարի վերէն.
Մախմուրը քարի վերէն.
Մէ դասա վարդ եմ քաղէ,
Աղբորս եմբոյի մրեն:
Դեյրէն խազայ ապուրկով,
Սալդար տարան աղբքով,
Սալդար էթալն հաստատ էր,
Պրծցնողն Աստուած ա:
Ամպերը կամար կապեց,
Սև մազերն սպիտակեց.
Էտ էլովու վամ խօսքը,
Ինչ քեզանից չը ջոկեց:
Էրնէկ քեզի դարս չունեա,
Կազարմէն եմբ չունեա,
Ընէպ եմբս ճանանչէր,
Դիւղի թելեր կանանչ էր:
Խով այվանը քնեք ես,
Ամպխովային բռնեք ես,
Վարդաջուր կաթաց վրէդ,
Իմացայ քրտնեք ես:

Սիրել ես, մոռանալ մի,
Մեր դռնէն հեռանալ մի:
Շեկո ջան, Աստուած սիրես,
Սիրել ես, մոռանալ մի:
Սարկըն էկա՞ր բարնի:
Եստ սուրբ մըրթիս քեզով.
Խըռովեր եմ քեզանէն,

ԲԱՐԲԱՆՈՎ ԳՐԱՅԻՆ

*) Սոյն հիշքերի գիր առած է Արուստակ Հայկունի, Վարդապետի ուխտի օրը. երկրորդն են՝ օր. օր. Հայկանուշ Յոսեփեան. Անահիտ Գէորգեան. Աննա Պետրոսեան (Կոնստանտին), Թուգուհի Մխիթարեան. Անուշ Յակոբեան (Կոնստանտին), Գոյն Ես Կոյն միջոցով, առաջին երեքը մի խումբ էին. Ես ճիշտնային ծայր ունէին. Սրանք եւս չէին. Վարդապետ են որ զանազան եղանակով երգեցին պարիսկ ես. մազան միեւնոյն երգերը յօդաներով մէջ նստած քաղցր ծայրով եւս կերպեն:

Բոլորի օխտը տարովի
 Բամպակ եմ ցանէ խօզան.
 Մի ետք եմ բռնէ թագա,
 Խին ետք, աչքերդ բռնայ,
 Մինն էլ բռնէ թագա:
 Բարակ առուն գուլալ ջուր,
 Տղա, արի տար քո քուր,
 Թէ ընծի խաւան չես,
 Տար ընծէն լաւին տուր:
 Բարակ առուն մտեր ես՝
 Սարօ, պսակդ չը վէյէլես:
 Պանիր կուտամ մի ասա,
 Դու իմ ջանի խարազը.
 Մենծ առուն ջուրը կտրայ,
 Ես դուն էրթանք Արազը:
 Գնացի Բողազքեասան,
 Էկան, էտէս խասան.
 Էկան տեսան, յետ դառան,
 Խալտնա կտրին քսան:
 Ֆրասդ գլխիտ ծուր ես,
 Փիւսիւլ վրէն փուր ես.
 Ինչ արաւ, փիւսիւլն արաւ
 Զոռով սաւթի տէր արաւ:
 Էդ յոստ էկաւ էդ քամին,
 Առաւ իս կանաչ ծառին.
 Ծառ ջան, քու բարին մեռնիմ,
 Թագա նուպարին մեռնիմ:
 Քարը կրի, լցի կալ,
 Ետօրս ընկաւ մի սև սալ,
 Փառք քեզանէն բարերար,
 Իմալ կըլլէր Դաւիթ ետք:
 Սիրտ, ինչ էնիմ քու խեղը,
 Զոր առուն կապիր գետը,
 Որդին մեռնելով յետը,
 Թող խեղը չէրթայ խեղը:
 Ժամի դռնէն դուս կուգէր,
 Ֆրանգարի պէս լուս կուտէր,
 Ես իրդարի կայնած ի,
 Դու իրդարէն դուս կիգէր:
 Այվան կը տալա ետքս,

Խալամ կը քալա ետքս.
 Քու Ֆիսան բոյին մեռնիմ,
 Տան դայրը քալա ետքս:
 Գընացի, բաղը մտայ,
 Ման էկայ, ետքս չգտայ.
 Բէ գիւման տեղ կորցրի,
 Ողբալով էրկու մտայ:
 Աթա, կայնել իր պատին,
 Աչմ իր արեգակին,
 Աչքս թողնիր ետս,
 Արժան չըլնես պսակին:
 Շրապկիտ ծալին մեռնիմ,
 Երեսիդ խալին մեռնիմ.
 Մենակ քեզի չեմ ասում,
 Ետքս — Եօլգաթիդ մեռնիմ:
 Նորա տնկի ա ջանս,
 Նոր բալտի ա ջանս,
 Մի անգէտի ձեռ ընկայ,
 Բարաթափ էլաւ ջանս:
 Նուան կլիպ պուշդ՝
 Խնձորի կլիպ թուշդ,
 Շէկօ, քու խոգին ուտեմ,
 Սիւտակ ու մարմառ դօգ:
 Մատիս մաննիլքը լախ ա,
 Տուի թէ նանս ուլխա,
 Կէրթամ, կասեմ իմ աղբօր,
 Կուգայ զանա խանչալով.
 Արուն թափի թեւերով:
 Զուր կուգայ բանձր տարէն,
 Կը թափիր սառմառ քարէն
 Ով որ դառնայ իր դարիպէն.
 Թող խանա գորու ետքէն:
 Էկար, ընցար մըր բակով,
 Կէրթամ, կասեմ իմ աղբօր,
 Կուգայ զանա խանչալով.
 Կանաչ թեպուր մէջսան ա,
 Տեսէք իմ ետքը դան ա,
 Նոր գալած բեղին մեռնիմ,
 Օսկէ թեւի նման ա:
 Էլնիմ տարը ոնց անեմ,

Քարը գլխիս բարձ անեմ,
Նա էթող գայ, նա դալող
Խարիպ Խարին խարցինեմ:
Ընցա պատի օլորը,
Բռնեցի նիւտուն լորը.
Աղջիկները խաղում էին.
Տաշբուռունա բոլորը:
Արան տեղը խաւայ ա,
Քախան անել ջափայ ա,
Մեր գեղի տղերքը
Ամէքը մէ քայփայ ա:
Ջուրն էկաւ էրես բէրես,
Բըազրկեան Աստուած սիրես,
Որ կերթաս դարիպ քաղաք.
Իմ Խարը խեղդ բերես:
Կայներ իր դարկայի դուռ,
Ձեռդ թալիր դամի բուռ,
Կանչի սիրիւր ու չառար,
Արեդ ընի ժուռ ու մուռ:
Օխտը զօր կայնար չաչէն,
Արի թափ տունք էս քեչէն,
Էդ քու արած դարցիւրը,
Խապար առ սրտիս մէջէն:
Աւղ չեմ, աւղի ճուտեմ,
Խաց ու պանիր բեր ուտեմ.
Տղա չեմ որ ամաչեմ,
Աղջիկ եմ, խաղ կը կանչեմ:
Մեր այլան սիվտակ այլան,
Շան տղէն իշուց հայլան,
Ինչ անեմ սիվտակ այլան,
Շան տղէն իշուց հայլան:
Փոցխս ծիրանու կոթան,
Սիրտս Խարալու խոցա ա՝
Սիրտս դնեմ սրտումդ,
Իմանաս դարձը ոնց ա:

* *

Մազեր ունիմ իլուանի 1),
Քամին թիւ թիւ կը տանի,
Կը տանի ալուան քարին,
Շատ բարն հեռու Խարին:
Կարմիր քարը տաշած ա.
Բոյըս դալմով քաշած ա.
Ինչ անեմ դալմով քաշած ա,
Սիրտս հալած մաշած ա:
Կարմիր չորը դաւ կլնի,
Խարիպութեն ցաւ կլնի.
Քու մէր որ քեզի ուզայ,
Դրկցի հետ լաւ կլնի:
Ա՛յ տղա, ալ կապաւոր,
Խի՛ չէլար կարդացաւոր.
Ընչի սիրիւր ու չառար,
Դատաստանիս պարտաւոր:
Այ տղայ գիր անել տու,
Մի մատմ գիր անել տու,
Իմ հէր քե աղջիկ չի տայ.
Թուխ քեանցուլդ վեր անել տու:
Կանաչ յարտը հաց տարայ,
Ծաւս տեսայ, յետ դառայ,
Խնձոր տուեց, ես չառայ,
Էս ինչ բէքախս Խար դառայ:
Արան տեղը չայիր ա,
Չայիր չէ ամայիլ ա՝
Ղարիպ գեասին սիրել եմ,
Ծաւա՛յ նանս դայիլ ա:
Ոյ տղայ, դու դէսն աչա,
Շլուպն աչքերդ քաշա,
Ընձնէն քեզի խեւ չկայ,
Խողերը գլխիդ քաշա:
Մեր կալի տեղ խան ա,
Թուրքի դալող կը խանա:
Աստուած սիրող բան մասէք,
Հայրիկս դիւանն անայ:
Միրան եմ ծառի ծէրին,
Աղջի էկայ քու սէրին.

1) Ասել է Սիմիզար Տէր Կարապետեան.

Էկան քանդանգի տակունդ:
 Մախեցին դռնադուռին:
 Կաքաւ եմ հազարի գոննով:
 Իջա կաղնին էրո՞ժով:
 Խափեցել խնջս առանի:
 Շատ խափելով էրամով:
 Իմ ետը դիւեանք բաժի:
 Սապակներն բորով կաշի:
 Էկաւ. դռնով անց կայանաւ:
 Չառեցի՝ բարով մաշի:
 Քեաւկայ հա նալմբանք ընի՝
 Վերի փուչէն բանք ընի:
 Տենի ետս դալին ա,
 Չոքի չափէքը քոշի:
 Ղոււր վերնով ընցան.

Սինին խնայում լցումն:
 Սինու միջի քոնն եմ,
 Մուսէս անիւ հանն եմ:
 Այ տղայ, էրո՞ղն անի:
 Օչխարի բերնով անի:
 Իմ հէք քե անդիլ չի տայ,
 Աղբօրս թւանք անի:
 Ատա մալը մի տանի,
 Մեր սինոռէք մի հանի:
 Սիրեր ենք իրո՞ւր վանքերէ:
 Բեքախոսութիւն մի անի:
 Լուսնակն էլան, լուս գնան,
 Իմ ետը թիւլիւզ գնան:
 Թիֆլիսէ կթայ զմեզ ըն,
 Չորսը տարի վանքով էր:

* *
 *

ՂԱՆՎՈՐԱՆ ԳԻՆՈՒ ԲԱՐԲԱՆՈՎ *)

Մանգոր ունիւմ անայ ա:
 Անայ չի անուտայ ա.
 Սիրտս բանամ ետան ա,
 Թաքուն չի աւաւտայ ա:
 Խնձոր ունիւմ կծած ա,
 Անուչ ետի զրկած ա:
 Աղբէրս ուզեց չտուի,
 Անուչ ետի զրկած ա:
 Մաղը վերնուցի գացի ցան,
 Զեպիցս խնձոր հանի:
 Տեոայ իմ ետը դան չէր,

Սրտիցս հոգոց հանի:
 Նարնջի թել—թել մանած,
 Իմ տեսած քու հաւանած,
 Էս օր իրեք օր չեմ տեսէ,
 Ինչ օր լակզու քանական:
 Իմ ետը գուռը գրեց,
 Գոտիկը նուռը գրեց:
 Մեռնիւմ բօրի բնանիլիդ,
 Շլապէն ծուռ ես դրէ:
 Ղալանի կոթը ոտիդ,
 Մայրիկս չեկաւ խօսիդ:

*) Սոյն երգերը գրի եմ առել Ղաւմուրի յայտնի երգող եւ պարող երեք աղջկաներից, եթէ սրանք մի պարի մէջ չգտնուեն, ոչ մի մեծ անջիկ չի խաղայ եւ գիւղի երիտասարդները չեն գնայ սպիտակներին նայելու. Այս պիւղում սովորութիւն կայ բացի տօն օրերից եւ կիրակի օրերը աղջկաները հաւաքուում են մէկի կտը կամ դուռն եւ կամ անդրիւրը. որ 1/2 վերստ հեռաւորութիւն ունի գիւղից, եւ պարում են զանազան եղանակներով. կանայք, հարսներ ու երիտասարդներ հաւաքուում են միայն լսելու եւ տեսնելու. եթէ պարը տաքանում է եւ աղջկերը շատ ողբերգուած են երգում, այն ժամանակ գիւղի քանից լսողները մասնակցում են պարին:

Ինչ համար ամուսն էլսա,
Իմ անտէր բաղնիս ըսկի:
Չակիլ քարը դորուզ ա,
Նապրադն համայիլ ա.
Սա էն գեադին աչք ունեմ,
Տեսէք նանս դայիլ ա:
Ալագեազու հաչէքը
Քրտու կնկայ փայէքը
Ափսոս էր պաղ աղբրներ.
Որ կը խմեն կեաչէքը:
Արազն ա տուե գեամին,
Քեզ քաշա կարմիր քամին.
Ով որ յենի իրդարէն,
Հանա գործութեն եարէն
Ղաւաֆիլ վառչա միջու.
Սլ նստի մարդա միջու.
Սա իմ եւր կը ճանչնամ,
Օխտը բոլուկ մարդա միջու:
Սլ նստի մարդա միջու.
Սա իմ եւր կը ճանչնամ
Օխտը բոլուկ մարդա միջու:
Ղռի քարը տափակ էր,
Էդ շան գեառէն ֆոփակ էր,
Մէր ու քուր, մի մեկդրէք.
Աղջկութեն հիփակ էր:
Լչակ եմ գցի վազը.
Ինչ եմ անում անտաշը,
Սա եմ սիրե, ես կառնեմ,
Ինչ է էս դալմադալը:
Սնաքը լալա ա,
Բալնիսը կախ ա,
Աղբէրս էկաւ.
Սիրտս ուրախ ու
Ղաւրիպ եմ ... չունեմ,
Սա հիւանտ եմ, ձար չունեմ,
Վախենամ դարիպ մեռնեմ,
Վրէս էլ ուզէլ չունեմ,
Էս ինչ բան էր էրեցի,
Իմ շալ դէյրեն կարեցի.
Դեպմա մարդու հաւան չի,

Դետնի Կողին բարեկցի:
Իմ դոսին ա ծիփանդդ,
Սա ինչ յէրտող յէլենեմ գեդ.
Սապիպ քու բայէն մեռնի,
Կարաւ իմ յէրեստեղ:
Չարքիւր ընէի խափեցին,
Բազում ապաւու թափեցին.
Քահանայ բալէր մեռնի,
Ընծի գոռող պսակիլ,

— Բոսան եմ դրե համեմ,
Ղեզուդ դիր բերանիս մէջ, ծամեմ,
Հոգիս հոգուդ մէջ քամեմ,
Դարեհիւր սրտէս հանեմ:
— Կայնի, սէյր անեմ, սէյր անեմ:
Թառլան բոյիդ սէյր անեմ:
Բոսան եմ ցանե բազուկ,
Շան տղի խօսքը նազուկ.
Բոսան դրի լախսնայ,
Շան տղայ ծալախանայ.
Բոսան ունեմ հապիպի,
Տունն աւիքի սապիպի:

Արե դիպաւ գերանին.
Մեռնեմ Շէկ աւփարտիին,
Ջուխտակ կաքաւ դուրս էկաւ,
Վանաչ խտրը բերանին:
Արե դիպաւ կանպեոց,
Մանտր թփեր քրեռեոց.
Քաց քու դուկմէն, քամ քու ծոց,
Ազապ արդին դաւտ ու խոց:
Հաց եմ քիւէ գեռփուի,
Դէշ կիսուրը քրքրի.
Անեմ, չանեմ, չիմանայ,
Էլթայ Պատուած քնննայ:
Օսկին շարիւն արաւք արաւք,
Մուրազդ տայ Ղաչաղայ վաւք.
Օխտը տարի քանտերիմ կեանք,
Արի, արէ, դու իմ եւրն ես:

Մատիս մատենիք արծաթ ա,
 կերածս հալալ կաթ ա.
 Նարո, ընծի բռն մասա,
 Դոսս ու դուսմանս շատ ա:
 Սարի ջուրը սառել ա,
 Ղամէն ձեռս տարել ա,
 Բաղի միջի շէկ աղջիկ,
 Ուշքս միտքս տարել ա:
 Այազեագու կող ձունը,
 Սարս Գիրգորու տունը,
 'Իե հարցրէք հալն ինչ ա,
 Պուճուր աչքեր Սկունը:
 Իմ եարը հանձին տեսայ,
 Ջրերի բանձին տեսայ.
 Իմ եարի կայնած տեղը
 Թոփ չիմարի ծառ տեսայ:
 Բոսսան դրի դարի կող,
 Պրկէր էդ Մաստարի հող
 Էրկու բեքախս քուր ունէի,
 Կասէր՝ գնա, եարիդ Թող:

Կապուտ քուռակ տակիս ա,
 Այ բաղդասին բոկիս ա.
 Կզա ծովը, ջուր խմի,
 Շէկ ֆեանֆիլ թիկնփիս ա:
 Արագ, ճամբէդ դաշաղ ա.
 Գառի ոտներ շաշալ ա.
 Հրեղէն ձին հեծնելուց,
 Աստուած բանդ յաջողա:
 Արագը հեշտացեր ա.
 Ճամբէքը կոշտացեր ա,
 Արագ, մոնլաք տուր, անցնեմ,
 Մուստարին շատացեր ա:
 Բաղի միջի սէրն անուշ,
 Աղբօր պահած քուրն անուշ.
 Մէրիկ ջան, միք մեղդրէ,
 Սրտով սիրածն էր անուշ:

Լուսնի բակը, մեր ոէլի ալը.
 Ըս օր կազմեցինք եարիս պահը:
 Մասիք մաղագէն բողբոջ պուզ ա,
 Հայի սալդասը թաղաւոր կուզա.
 Հագերիմ լաթը, ծոցիս սնաթը,
 Սիրեր եմ, կառնեմ քաւասը,

Լուսէ հաւատը:
 Արի, խնձոր դու արի,
 Չամչի խնձոր, դժւ արի,
 Իմանամ եարս ա դրկե,
 Կը պահեմ հազար տարի:
 Ծառի ալի խովն անուշ,
 Աղբուր կէլնէր խումն անուշ,
 Այ նանի, քե եմ տառամ,
 Սիրած եարի ձէնն անուշ:
 Արնքտէր էր ծով գեօլն,
 Ընկերտիք. Աստուած խանչէք,
 Աղբէր խառնէր մուրագին,
 Արնքտէր անտէր գեամին:
 Էս օր ծոմ ու պախս եմ.
 Ազիզ աղբօրս խամար.
 Էս ինչ բեքախս ծով գեօլ էր:

Էս օր գութանը մերն ա,
 'Իէրի զընգ զընգ, դէրի ջան.
 Գեարսանի մառնան.
 Մահ բռնողը իմ հէրն ա,
 Դէրի զընգ, դէրի ջան,
 Գեարսանի մառնան:
 Չասր եմ դրե սարին.
 Թո՛յ օռլլի մեր թաղի դիպար.
 Վասա եմ կարե դարիպ եարին.
 Դէրի զընգ զընգ, դէրի ջան
 Գեարսանի մառնան:

Այլուդս կորաւ ձեր դուռը,
 Զի կտրի սրտիս մոմուռը,
 Բըաղվըս ընձի գցեց Քիւռը,
 Սիրուն տղայ, տուր լայլուդս:
 Քու բռլորը դու քեզ նայիր,
 Լայլուդդ մտիցդ հանիր,
 Հարցնելուց ընձի նայիր,
 Սիրուն աղջիկ, քու լայլուդը:
 Քու հէրանց տուն վերցրին սուր,
 Քու խնդիրքդ դարձնեմ զուր,
 Քեզի կու տամ իմ պզտի քուր,
 Սիրուն տղայ, լայլուդս տուր:
 Քու լայլուդը իմ մօտ չը կայ,
 Օրդումս կուտեմ, Աստուած վկայ,
 Ո՛վ որ գտե, թող բերայ, տայ,
 Սիրուն աղջիկ, քու լայլուդը:
 Գնացի բաղը լուսացք,
 Լայլուդս տեղպատեղ մնաց,
 Սիրուն տղայ, դու քու Աստուած,
 Քոփակ օղլի իմ լայլուդս:
 Ինչքան կանաչ էր քու ճիտդ,
 Ինչքան բարձր էր քու քիթդ
 Հերիք վառես դու իմ սիրտը,
 Սիրուն աղջիկ, քու լայլուդը:
 Լայլուդս ետի բաւխած էր,
 Պատկերքս վրէն քաշած էր,
 Ալ ապրեումով նախած էր,
 Սիրուն տղայ, իմ լայլուդս:

*
* *

Սարերը սուսուում ա:
 Էրկանքը գոգուում ա,
 Ես իմ սիրածը չառա,
 Իմ սիրտը մոմուում ա:
 Կաքաւ եմ քարի միջի,
 Կարգում եմ քարա միջի,
 Աստուած ջան, մուրազս տաս,
 Էս գալող ձմրան միջի:
 Զաղաջի գուռը չիման,
 Աղբորը չկայ իման,

Քուրը քաչեցին տարան,
 Մէ բերան չասեց եաման:
 Մեր կալի տեղը փոս ա,
 Քար կը թալեմ կը սօռա,
 Իմ գինը հազար մանեք,
 Որ կանայ ընձի ուզա:
 Ես զուտ եմ թեւ դեղին,
 Մտն կը գամ նանիս գեղին,
 Նանս տեղակա չէրաւ,
 Յետ դառնամ քամբախ գեղին:

Ալազեազը սամպել ա,
Գիրգոր ձինը թամբեր ա,
Գիրգորի ձեռն ցալեր,
Տիրունի ծծի խալեր:
Մէջքիս քեանարը ծուռն ա,
Աչքս զարգեարի դուռն ա,
Զարգեարը շատ փարալու,
Սիրտս թողեց ետալու:
Ծառի տակիս մանիշակ,
Նմանիս զարնան շիւակ,

Եօթը քումամ զարտը ունեմ,
Կը դրկեմ Խարիս մշակ:
Աղջի, ճրագը լուս տու,
Ջեպիտ միյունէքը դուռն տու:
Հալալ կաթնակեր ես դու:
Պազմ կուզեմ, հիւրուս տու:
Ծանու տակին մացեր եմ,
Լաչալիս շուռցեր եմ:
Ջուտոյ երէք իմ եանին:
Ամակը մոռացեր եմ:

* * *

Սանկիւռլու գիւղի բարբառեակ *)

Թեյլի, քիլի ետս
Սալդաք չէլնի ետս 1):
Արեւ սարին, կաքաւը քարին
Շատ բարե տարէք իմ դարիպ,
Ետին,
Բարխուսար էլնի ետս 2),
Խի կուգայ կեղնի ետս:
Ալազեազ բանձը սար է.
Ոչ եղներ էման մարիկը
Սիրած սիրածին չեն տալմ:
Ղարիպ եմ տեղս քարէ,
Հիւանտ եմ, շատ անճար եմ.
Հեռու տեղ մարիկմ ունեմ,
Թե չունիմ ուր հասնէի:
Աղջի, կայներ ես բուչէն,
Թափ տուիք նիստուն քեզէն,
Եդ քու էրած դարդերը,
Խապար տուր սրտիս մէջէն:
Սուրբ Ակոր Համբու վրայ,
Երթող գալողն է մէ սրայ.
Սա մէ պուճուր Խար ունեմ,
Հրեղէն ձիու վրայ:
Իմ ետս էլաւ ու գնաց,
Ի՛նչմ առաւ սարերուն, մնաց.

Հալալ թողութեն չառաւ,
Դարս էլաւ սրտիս, մնաց:
—
Թէլլօ ու թէլլօ շիրին թէլլօ,
Աղջի, ես շարմաղ ունեմ,
Սեղանիս սարուազ ունեմ.
Սեղանս փայրեզով է,
Իմ դէյրէս անդազով է:

—
Ծար ջան 3), ես դարիպ էի,
Զիտէի վեր մայլէն է ձեր տունը:
Գնացել իր էկել իր.
Զարուս գիւլպէն խազել իր.
Ոչ էրնէկ քեզի ետս ջան,
Դառը մօրէն ջուկել իր:
Իմ նան ընձի դակել էր,
Իուռն էրեսիս փակել էր.
Երնէկ աւազանին մեռնէի,
Մարիկիս մտէն էնէի:
Իմ նան ընձի բերել է,
Նիստուն բալուլ էրեր է.
Ընձի մոռանալու իր,
Ով մոռանայ, կը քոռանայ:
Ընչի գրիւր էգ դուռը.

*) Ասել է Զանադան Խաչատրեան. 1) Ամէն տուն սկզբին կրկնելու.

2) Ամէն տան վերջին կրկնելու. 3) Ամէն տողի սկզբում կրկնելու.

Գոտիկդ զրիւր նուրը,
 Ես կայնայ ջախջի դուռը,
 Ընչի կայնար կտուրը:
 Եւր ջան, ջաղջի կտուրը տարթ էր,
 Գոտիկս լիքը վարդ էր,
 Թէլիկ մէլիկ աղբէրս,
 Գոտիկս շարած վարդ էր:
 Էս օր նորիկ է,
 Ձեռնէս բանմ կորիկ է,
 Առաւօտ դրաւ դաւ,
 Սիրիկ ի, ձեռնէս թուաւ:
 Ընչի սիրեցիր. չառար,
 Կրակ թափի քու գլխին.
 Ես ի սիրե ես կառնի,
 Ձէյ թողնէ հալղը տանին:
 Ես սիրի հալղը տարան.
 Լսցաւ, գիշերը տարան:
 Գնացի Ղարսայ վաքան,
 Բերեցի քովով քեւթան.
 Որ իմ բասս էլաւ.
 Էնէ ազիզին պատան:
 Հաւը թուաւ, թառն էղաւ,
 Իմ բանը դաւով էղաւ.
 Մեռնէ սապիպի բայէն,
 Եւրօ, դուրմնի սրտովն էլաւ:
 Հաւը թուաւ, թառն էլաւ,
 Իմ ձեռը բանըմ չէլաւ.
 Էդ դուռը դնելու չիր,
 Էդ նուռը ուտելու չէր:
 Գիւլպէն գցի. յընչի գցի,
 Ես քեզի միտս էյ գցի.
 Էս կրակը սիրտս լցի:
 Գնացի չալը չուացք,
 Մատնիքս օսկէ ջրած.
 Ժալիս ընձի նմար պիտեհն,
 Եւրաք, ես ումն եմ գլած:
 Ձեռով, ընչի կռացար,
 Ժեւքդ գլխիդ, մոռացար.
 Ժեւքդ գլխէդ կոթիկ էր,
 Փարդ քեզնէն ճորել էր:

Ընչի նստար դօտակին,
 Ուշքդ ու միտքդ փեռակին:
 Քնայ, էրազ տեսայ,
 Չայիւրը ջոկած տեսայ,

Ջուարի ամպի հովը,
 Ուխտ էթալու հագար մովը,
 Բռնած խաղցած խաղիդ դուրպան:
 Ապրու զաման չաքմայ ետեք
 Ինչ սիրուն քու սրտայէն.
 Դեղիլար հի, քոմա պերն,
 Ընքներդ կամարին դուրպան:
 Հուրի մալաք ես դու գաքի,
 Ումրդ քալան էրիք գաքի,
 Պանկներէդ մեղը կաթի,
 Խառ ու մաղ եամեղիդ մոռնիք:

Այ հովն ընկաւ, հովն ընկաւ,
 Ջուխսմ մառալ խովն ընկաւ
 Կաքաւը կանէ քաքին,
 Կտուցը լիքը արին.
 Մէ լալուդ վարդ եմ քազէ,
 Կը դրկեմ իմ կարին:

Արեգակի թև ազբեր,
 Շաքար մաղեմ, կեր, աղբեր,
 Շաքարը մաղած պիտի,
 Ղանդով չաղախած պիտի:

Բագրան գիւղի բարբառով *)

Պոպէն էկաւ հով քամին,
 Չանաղը ծովի գեամին,
 Հեռու տեղ մը ետք ունիմ,
 Հասրաղ եմ ծոցի համին:
 Սարերի սինձն ինչ է,
 Կաթն ու բրինձն ինչ է.
 Սիրել ենք յիրում կառնինք.
 Քու մօր պատուելիքն ինչ է:
 Սարէն էկաւ ձիաւոր,
 Սաղմօսը ծոցին սովոր,
 Սաղմօսը գիւլ էր դառէ,
 Լեզուդ բիլբուլ էր դառէ:
 Սարերի հովին մեռնիմ,
 Շէկ Եւրի բոյին մեռնիմ,
 Իրեք օր ա չեմ տեսէ,
 Տեսնող, աչքերիդ մեռնիմ:

* *

Արաղի ջրէն անցնիս,
 Նխուռն մուրազիդ հառնիս,
 Խօսքս ըսի, չէրեցիր,
 Անէծքով տուն չհասնիս:
 Օխչարների բակը,
 Իէմ արիւր սէլի աղը.

Վեզ որ իմ սիրածն առնի,
 Զվեկէ գլխու թագը:

* *

Էլխուռնածդ շատ շատ է, 1)
 Հեռու մնալդ վատ է.
 Քեզ համար է օր ու գիշեր,
 Վառաւող տղէն մի հաս է:
 Էկաւ սալղթի թուղթը,
 Սուրբ Գէորգի լաւ ուխտը.
 Մենք ենք էրկու ջուխտը,
 Գնա բարով, յետ արի:
 Բագրնու տեղն արան,
 Վեց տղայ ջուկին տարան.
 Տէրերը կապին վարամ,
 Գնա բարով, յետ արի:
 Ղարաբինա չի ծալուի,
 Ջաբախանէն չի պարպի,
 Բագրնու սալղաթներ,
 Հէյ մի քաղաք չի ճարուի:
 Աչքերդ խաժ աւ մաժ է.
 Մէկ մէկ մեծ աշխարհ կաժէ.
 Սև տղեղնակ ունքերդ,
 Բեռով մարգրիտ կաժէ:

* *

Ղարապ Նախիջևան գիւղի բարբառով 2)

Հայրուս յեակը մոռ է (կապոյտ),
 Տեռէք ետքս Տիկոն է.
 Ետքս հենա գործ ունիմ,
 Շալկովին իրա քովն է:
 Լաւնակը լուս է տալում,
 Բալորը բազ է տալում.

Զօպան օխչարդ մարթէ,
 Քանի չուն գեաղէն հոս է:
 Կուրսուչկէն դիյեհա լաւ է,
 Աղջի քեթիպդ ծալէ,
 Զայիւները չափել եմ,
 Հայի տղին խափել եմ.

*) Գրի է առել Գուրգէն Հայկունի. Ասել նաչատուր Յարութիւնեան
 Բագրան գիւղացի:

1) Ասել է Գէորգ Ղազարեան Բագրան գիւղացի:

2) Ասել է Հայկանուշ Միրաքեան, 9 տարեկան:

Տուէ, գարը էլի եմ,
Բուրսոյ դէյրէս ձեւի եմ:

..

Մագերս համբա համբա,
Աղբօրս զրկի ճամբա.
Ճամբէն օգնութեն չէրաւ,
Սուրբ Կարապետ պահապան:
Յուս աւնիմ կարմիր վանքէն,
Սառս պրծնի շաքէն:
Քաղքէն էկաւ սէրերը,
Սարիս չուլիւ Թելերը.
Յուշիկ քչէք սէրերը,
Կապիմ չուլիւ Թելերը:
Բուխերիկի կողքի ձունը,
Անուշ էր հօր տան քունը.
Բարով կուգար աշունքը,
Քեզի տանեմ մեր տունը:
Լուսու տատն յիւի է,
Նանի, եսա քնի է.
Ձէն մի տաք, քրանի է:
Աղջի, ճրագը լուս տուր,
Ջերիդ մկէքը գուս տուր:
Մեռայ բաղէն էրթլէն,
Ջրերու հնա խաղալէն:
Կայնի ես բաղի մէջը,
Ոտներդ զաղի մէջը.
Կանչէ, կանչելուդ մեռնիմ:
Գնացի սարը սննի,
Ոտս ընկաւ օձի լիւղի.
Ի՞նչ անեմ հօրն ու մօրը,
Ինձ տուին երում գեաղին:

* *

Պատի դուռն՝ յէրկէն դարէք,
Մենձ աղբօրս տուն տարէք.
Օրբանցիին բուն դրէք,
Ջիւղ պղտիկին տարէք:

Ընձի տուէք սե տղին,
Շէկի հեննա կը փոխեմ:
Պիջի աղջի, զալմ ես.
Մաղերդ սխալմ ես:
Կորի, գնա, շուն գեաղա,
Սո աշխատեմ, եսա ուտէ,
Քանի որ ջանս սաղ է:
Ա՛յ տղայ, կորի գնայ,
Ամպերու հովին գնա:
Տղա, սե ես սեաւոր,
Դու ես մեր մայրին ազգոր:
Ամպի է ամպի վրէն,
Ամպ է եայլեցոց վրէն.
Թո՛ն, Աստուածդ սիրես,
Թո՛ն, մի գայ եսաի վրէն:

..

Միրան եմ ծառի ծէրին *),
Աղջի, վառայ քու սէրին.
Երնէկ ծոցդ մտնողին,
Դաստա ծածկեր բռնողին:
Արի, էրթանք էս վանքը,
Վանքը քանդէ քու կեանքը:
Բաղ ու բոստան եմ ցանէ,
Գութան վարենք պտերը.
Ձթուցենք ճանրը:
Ընձի քեզէն ջուղողը,
Չեանգեալ ընկնի ծծերը:
Կաղզւեաւ ձորէն եմ,
Մեծ բաղի խնձորէն եմ:
Քամին զարկեց, վեր գցեց,
Անգէտ մարդը վերցրեց:

..

Կաղզուան ձորի մէջ է,
Պաղ սղբուր հօրի մէջ է.
Էդ քու շամամ ծծերը,
Ախլա խնձորի մէջ է:

*) Ասել է Գրիգոր Աւօեան Ղարսա Նախիջեւան գիւղացի:

Լուս գերեզման մարմար քար,
 Ես չեմ տեսի զատիբ ետե-
 Ղարիբ ետե ընծի փուշ է,
 Գեղի միջինն անուշ է,
 Զաղջի պառնա տաղած է,
 Բոյս դեղատի քաղած է,
 Իրեք օր է չեմ տեսէ,
 Սիրտս փորիս մաշող է,
 Բարդու ծառի բնի գուտայ,
 Աստուած քեզի ետե փուշտայ,
 Աստուած տալած ետե,
 Եկեքով բեամալով գուտայ:

Ես մի հաւաք դուռ եմ,
 Կանաչ թեւեր դուռ եմ.
 Սարերուն աքիւր կուտամ:
 Մաղիկի տէր քուռ եմ:
 Զաղջի աչի պիւղ,
 Կը ցնծայ մէջի պիւղ.
 Եղ իմ տէրած բիւրեղ,
 Բաշկը եմ խանի պառն.
 Զաղաջք մեծ եմ տեսե,
 Սիրել եմ զսեւ եմ տեսե,
 Օխտը տաղի տիրութեւն,
 Մի օր իրզար եմ տեսե:

Նախիջևան գուրգան տեղ է,
 Զուրը հիւանդի տեղ է,
 Սիրած սիրտի չեմ տեսե:

Էս բնի անօրա գեղ է,
 Աղջիկ ես. ապա քեզմէն,
 Զախմախս ու դաւա քեզմէն,
 Սարերը մեզի մեզի,
 Զիւաւոր մեռնիմ քեզի.
 Մոցիդ քասովը ջուր տաւ,
 Մեռնում կաննիմ քեզի:
 Շապկու շապկիդ տեսիմ,
 Բոխմիտի խալիս ժեռնիմ
 Սալդաս չընկնիմ, քեզ պառնիմ
 Մեր բաղին փայ տալ տալար,
 Արծթէ քաւ տեղէ ջուր,
 Մէ քաւ կուգիմ, ի՞նչ ու տաւ,
 Դատաստանին զաղաք տաւ:
 Մեր բաղին փայ տալար,
 Զամբայ տեղիմ գեղի,
 Զամբու զի չէի աղջիկ,
 Ընծի երկը տալար,
 Յէրենայ դաւա էլայ,
 Թիֆլիս քաղաքն մտայայ.
 Բիւշա բիւշա մեծ էլայ,
 Սիրականիս շաղապ
 Էս իմ տալարի տիրել,
 Ման եմ գաղիս բաղալին,
 Զեռիս թաւա աղաւան,
 Ինչ համար է թաւալարին:
 Դարնան ծաղիկ տիրել,
 Ինչ դաւալ է տալարին:
 Թէ չգտնիմ տիրական,
 Լաւ է մտնիմ տիրական

* *

Ե Ր Գ Ե Ր.

ՎԻՃԱԿԻ ԵՐԳԵՐ.*)

Մեղմարտայ Կալաք գիւղի բարձրագոյ 1).

Մաղիկ եւ քո ծառէն եմ,
Վիճկի միջի թառէն եմ.
Գամին վէր քցից,
Վաքանա մօլրեք եւս
Այ օրան — օրան ծաղիկ՝
Վարմիր ու տորան ծաղիկ՝

Տարին մէ խեւ եւ գալմ,
Գամ քեզի գովամ ծաղիկս
Մաղիկ, ծաղկաւանայ եմ.
Ասըլ էրևանայ եմ,
Տարին մէ խեւ եւ գալմ՝
Թազա մուպարխանայ եւս.

*) Վիճակի երգերը չորս կառիկի կը բաժանուին. որպէս նպեւ ամեն երգեր իրենց բաժանմունքներն ունեն. Առաջինն է «Մաղկաքաղը» որ հարսներ ու աղջկանք գոյնգոյն ծաղիկները գտնելու համար մարգարէ տիկներու մէջ կերգեն ու կըրգեն, երկրորդ՝ «Վիճակի կամ փարջի գոլքը» փունջերը ոք փարջի մէջ զետեղած են. մի յարմար վայր կը գնին, շրջապատեն. պարեն ու կերգեն. երրորդ՝ աղջկանց խումբը փարջով մալմի ամեն տուն կայքիլին. իւրաքանչիւր տան յաջողութեան համար յարմար երգեր կ'սպին. դւ նուէր կը հաւաքին. Չորրորդ՝ «Մաղկահան» կամ «Վիճակահան», որ փարջի գոլքը կը շրջապատեն. պարեն ու կերգեն. Ափսոս որ տեղ տեղ խառնուած են իրար. իսկ կան կղզիաքաղ (քիչ) տիղեր. ամեն երգ իր յարմար տեղը կ'երգին. Եթէ յատուկ ուշադրութիւն չգար՝ ձուրի այն եւս պիտի խափարտուի կամ անհետ կորսուի.

1) Գրի առնուած է 1891 թվին.

Անձրեկ էկաւ շաղալէն՝
 Ուռի ծառը դողալէն՝
 Հորէս էկաւ իմ աղբէր,
 Այ ձին տակին խաղալէն:
 Ազուայ վերեւ ամպեր ա,
 Իմ աղբէր ուր ձին թամբեր ա,
 Գացեր մէջտան կռուեր ա,
 Անձվեր էկեր թրչեր ա,
 Արեւ առեր չորցեր ա,
 Քանց քանիւր վարդ բացուեր ա:
 Ծողիկ ասեմ ու զատեմ,
 Լցեմ տողարակ ու խցեմ,
 Առնեմ ընկնեմ գեղէ գեղ,
 Բալֆի մէ խառն ճարեմ:
 Կողբայ բերդը բիր ա,
 Ծառս տակին քներ ա,
 Ձէն տուր, ձէն չառաւ,
 Մեկեք քարկս առեր ա:
 Կողբայ քարը դուայ ա,
 Միջի մարդը բօւայ ա,
 Մաշիկ զրէք, դուս ըլնեմ,
 Ինձ էլ չասեն բօւայ ա:
 Կողբայ քարեր դուայ ա,
 Սարերին շուայ կասեն.
 Քօլերը բանաւայա:
 Իմ նանը մածուն ա մէրեր,
 Փէսիկին կանչեր բերեր,
 Անտէր մնայ սեւ կատուն,
 Փէսիկին փայն ա կերեր:
 Խնձոր ունիմ կծած ա,
 Չորս բոլոր արծթած ա,
 Ծառս ուզեց, չառի:
 Անուշ աղբօր տուած ա:
 Աղբէր ունիմ անուշ ա,
 Խալած արծաթէ շուայ,
 Ծառի գլխին կայնած ա,
 Ծառս քառլամ դու ա:
 Օխշարն արեր եմ գէղը,
 Զօկեր եմ ալագեօղը
 Լայլուխ օղորկայ նիւեմ,

Թափ տու քեանքիւլիդ քողը:
 Այ տղա, յէրու չի արի,
 Օխշարի բէրովնի արի,
 Խէրս քե աղջիկ չի տայ,
 Վերին կալերովն արի:
 Այ տղա. արի խօսա,
 Բիկիդ բաղդաթին խառ ա.
 Խէրս քե աղջիկ չի տայ,
 Աղբօրս արագ ասա:
 Բօզ ձին ինչ անըմ նալը,
 Խօրօտն ինչ անմ խալը,
 Ծա սիրեր եմ, ես կառնեմ,
 Ինչ անեմ դալմաղալը:
 Ղազէի բաղչէն ուռի ծառ,
 Էղսոյ, արի, ընծի առ,
 Պալապանու քարկը տուր.
 Խառվեր եմ խաքս առ:
 Չայիրին միջի ծիւ խառը՝
 Պալայի անուշ խօտը՝
 Կատուի դիւմնի օտը.
 Չը թողեց գէր իմ մօտը:
 Էրեան ձորի մէջ ա,
 Սառն աղբուր մէջն ա,
 Ալէքի Թուխ քեանուլը.
 Դրաձ օլապկի մէջն ա:
 Յովէկի դուպան բանձր ա,
 Էղսոյ, Պալան քողցր ա,
 Շաշոյ Գէւորիւն ապրի,
 Մին օր չասիր փախցրայ:
 Առաւօտ բարի լուսուն,
 Գո գինը խաբիր իցցուն
 Խամրի գրի վեր քուրսուն:
 Գացի արաւեր, բունի լոք,
 Ողջիկ անհա Լայլի ձոր.
 Կը մանէր կարմիր խնձոր:
 Առաւօտ Թափեր փաշին,
 Իմ դօ զանեմ քո դօսին,
 Ինչպէս հալուէն մըջ լօշին:
 Առաւօտ Թուտիւր մուխ.
 Թալեց սարփէն, կախեց պուխ,

Աչքեր բալա՛հ ընքեր թուխ
 Ածէր Մուշն ու Բուլանուխ:
 Ծաղիկ տսեմ ու ամաչեմ,
 Ծեւմ ծաղկեմ ու կանաչեմ,
 Մեյթան բացէք, դուռ ըլնեմ,
 Թագա ետրին ճանաչեմ:
 Օչոր մոլոր ճամփաներ,
 Մչքակոտոր աղպներ,
 Կանանչ կենտե աղջկներ,
 Ձէկան տարան վիճկներ:
 Բաղջի միջի վարդ ա,
 Բաղջի շունը օտար ա,
 Աղջի, դու կամաց խօսա,
 Տալոս տեղ կլի մարդ ա:
 Քարափի գլոխ աղ ա,
 Բոլորը ֆոքա բաղ ա,
 Աղջի, մուրաօտ կտրի
 Հալա սիրածդ օտղ ա:
 Սեահողի քամին ա,
 Սիւտակ ծովի գեամին ա,
 Որին սիրես, բաց թողես,
 Էն էլ ընդրա համին ա:
 Աստղներ ցերեկ ցերեկ,
 Կիւմրուց նուպար բերէք,
 Լայլուխ տամ մուսուլուխ,
 Ծարիցս խապար բերէք:
 Մանիքը մատիս լախ ա,
 Տուերեմ ետրիս, պախայ,
 Իրեք օր իրեք գիշեր՝
 Իմ նան ընձի դոնախ ա:
 Կապուտ քուռակ խէծեր եմ,
 Կեռուկին մօտացեր եմ,
 Կեռուկ, ինձ մէ ճանփայ տուր,
 Իմ նանին կարօտցեր եմ:
 Մանիքը մատովս չի,
 Սիրածս սրտովս չի,
 Սալիպ, քո բալէն մեռնի,
 Ծա ընդու լայեղին չի:
 Էս գիշեր լուսնակ գիշեր,
 Կեռ ընքեր, կարմիր թշեր,

Աստուած պախայ քու աղբեր,
 Տասուր տու, գամ էս գիշեր,
 Չայի ափին սաղ պիտէր,
 Միջին օրեք, դաղ պիտէր,
 Ինչ անեմ կեօե կիւօե,
 Իմ ետրը տապաղ պիտէր:
 Չայի ափը մանտր ուռ,
 Սիրած բռնելը շատ մոմուռ,
 Աշխար ասաց—տղէն ծուռ,
 Իմ սրտի մէջ նուր ու դուր:
 Կայներէս, մի կռանայ,
 Մեր դռնն մի հեռանայ,
 Ծար, Լասուածդ կը սիրես,
 Սիրեր ես մի մօռանայ:
 Բաղջի բօլոր դամիւ ա,
 Բաղջէն լիքը եմիւ ա,
 Նանի ջան, մեղ մի դնէ,
 Որտի սիրածն անուշ ա:
 Տամբուլի կոթը քերեմ,
 Կայնի, քե գինի բերեմ,
 Ձեռս լզովդ քցեմ,
 Գնացած խեղդ բերեմ:
 Տամբուլի կոթը թթի,
 Օխտը կով ունեմ կթի,
 Ո՛վ որ իմ սիրած սիրայ,
 Խօքին գոթիքին փթի:
 Էս սարը բանձր սար ա,
 Տակը զննած քար ա,
 Ծա քե թաքուն սիրեցի,
 Էս ո՛վ խանց աօհարայ:
 Սարն ընցի էն եանը,
 Ինչ անեմ դիւնի մալը,
 Տղէն տես, աղջիկը տու,
 Ջեյնեմ թէ չի հալը:
 Աղջի, ինչ լաւ մաղ ունես,
 Սուխարի փարվաղ ունես,
 Տղէն աղջիկ տեսնելու՝
 Ինչ շատ եօխին նաղ ունես:
 Ինչ լաւ ա մեր բամպակը,
 Խով ա կանափի տակը,

Էկայ մօտովդ անց կեցայ,
 Չասիր, արի մեր բակը:
 Աղբէրս հանաքին տկուպ,
 Ջրերի բանքին տեսաւ,
 Ասի, խալը խաղցնեմ,
 Քեանուլը դան դան տեսայ:
 Պզտի աղջի, գայլմ եզ,
 Մազերդ սղալմ ես,
 Քեղարդայ դագէպին գայաւ,
 Միսը օսկորից խանմ ես,
 Պզտի աղջի, սկաւառ,
 Խալխի գունդին սովոր,
 Գնա, նանդի խաղցուպ,
 Ինձի շանայ մեղաւոր:
 Պզտի աղջկայ մէջը,
 Խօսքն ա աղւի խէրը,
 Օխտը տարի սերունդին՝
 Չտուեց քեանքիս մէջը:
 Էս սարի գինձն ինչ ա,
 Կաթնով բռնեմ ինչ ա,
 Ես սիրեր իմ, եզ կարեւոր:

Էս խալը, խօսքն ինչ ա:
 Այ տղայ, ալին տղա,
 Քեանուլը դանքն աղա,
 Ես քե բռնեմ խաղցնեմ,
 Խէրանքը կալին տղա:
 Տղա, գնա կալը տղա,
 Պաղ աղբրի բռնը տես,
 Խէրս քե աղջիկ չալա,
 Գնա, գլխից հարը տես:
 Մառի ալին գար կանեմ,
 Էն խաւերին քաղ կանեմ,
 Իմ սիրտդ քեմ խալեմ,
 Մառնալն քաղի կանեմ:
 Սիրեր եմ ուրեմ երեւի,
 Ըռեման թէքն երեւի,
 Ով որ իմ սիրտն սիրայ,
 Աստուծու կրօնն կանեմ:
 Աստուծու կրօնն կանեմ,
 Մէջս կայ օսկի քալանք:
 Իցցուն ար քոս: Իմ աղաւթ:
 Քաւ ջանիդ ջանի կանեմ:

* *

Գ. ՀԱՅԿԱԴՐԱՆԻ ՀԱՆՈՒՄԻՆԵՐԵՆ

Հարստայ Նախիջևանի գիւղի բարբառով *)

Մաղիկ քաղի մաղերով,
 Ջան գիւլում ջան, ջան,
 Վեր եմ գրէ չաղերով:
 Ջան ծաղիկ ջան, ջան,
 Համբարձուայ գիշերը,
 Ջան գիւլում ջան, ջան,
 Պազեմ խալու թշերը:
 Ջան ծաղիկ ջան, ջան,
 Ջուրն առայ լիւս գարը,
 Գառայ իմ Ֆիսան եարը:

Դէն տարէք Ֆիսան եարը,
 Չը քաշեմ այն ու գարը:
 Հազել ես կարմիր դիւրեմ,
 Խօսքն առիւր քաւ բերեմ:
 Սարերուն մարայ բլին,
 Չես պրծնիլ իմ ձեռնէն:
 Մէ տուն զենիմ զանպնայ,
 Ղարդուն կաւտամ դիմանա,
 Ձեռքիդ ջուրը տուր խմեմ,
 Բալիմ սիրտս հովանայ:

*) Ասկէ Դերգոս Դարս Նախիջևանի գիւղացի: Այս բարբառն
 ան դռների ձայն: Երբ ծաղիկները քաթանում են ու ձայն են առնում:

Ղարաֆիղօ Կեղին է,
 Իմ ետքը ձեր գեղին է.
 Մէ դաստն վարդ եմ քաղէ,
 (Հրէս) Հորէ ետքիս ձեռին է:
 Գիշերը դուռ էլայ,
 Լուսնեանն անուշ կը ցոլայ.
 Կը ցոլայ Սլմա սուրին,
 Լաւ բարի անուշ ետքին:
 Կայնել ես բոխաւ բոխաւ,
 Չափմանիդ թիւր կապաւ.
 Շէկ տղայ, սիրուն աղջիկ,
 Կպել են իրար ետխայ:
 Կայնել ես վանքի հեղին,
 Քամին սոայ դիւիդ մովին.
 Էրնէկ քու ծոց քնային,
 Իսասա մոզիւ բռնողին:
 Կանանչ արտի քնեցնողը,
 Ո՞վ է տեսէ իմ ետքը,
 Յորեկ տուն իրդարը,
 Դիշեր Բոչեցին սարը:
 Զուլս գութանն սար կը բանի,
 Շէկ աղջիկ հաջ կը տանի.
 Մէկ կերթայ մէկ կը կայնի,
 Ախլ ու իման կը տանի:
 Էսմանը մէ Բոչ անցաւ,
 Քոչը տուաւ մէջ անցաւ,
 Սիրտս մէ կրակ ընկաւ,
 Ոչ էրեցաւ. ոչ անցաւ:
 Կայնել ես պատի տակը,
 Գրել ես մանուտ աղը.
 Նարիս զրկած քալիքը,
 Դրել ես Ֆաթիգ տակը:
 Արխալուղդ կարել եմ,
 Իրոգ կոճակ չարեւ եմ,
 Շան աղայ, կորի զնա,
 Քեզին լաւը ճարել եմ:
 Զուրն էկաւ չողալէն,

Ուռի ետքիւնդ հողալէն.
 Տիա ետքս գալմ է,
 Ալ ձին տակին խաղալէն:
 Կայնել եմք յիրուր գիւնայ,
 Յայլուղով կէնեմք իմաց.
 Յայլուղը տար տու տէրը,
 Տեսնես արեւու խեղը:
 Յղջիկ, Բնչ է դիլակդ,
 Օղուն կոճակ բիլակդ,
 Մի բանայ քայլազ կեօզդ,
 Օրտոս քցիր կրակը:
 Խնձոր ունիմ խածած է,
 Չորս բուրն արծաթած է.
 Աղբէրս ուկեց չտուի,
 Քեալաւ ետքիս զրկած է:
 Էս ճամբէն օլոր կերթար.
 Իւզբաւին օլոր կերթար.
 Բաղիս չկայ բաղմանի,
 Զորուել էր, մօլոր գէրթար:
 Էս անիւր, կամար տներ,
 Միջին էր օսկէ սներ,
 Օսկէ սներ վարդ պիտէր,
 Սրտով սիրած ետք պիտէր:

* *

(Մանի ըսելու էկայ. *)

Ղայմախ ուտելու էկայ.
 Մաւամբս դայմաղը չէր
 Մարիս տնեւու էկայ:
 Մեր բազդի ճերմակ գոլը,
 Իմ ետքի գոլած թուլը.
 Ես իրանէն վարդը ուղի,
 Ինքն ընձի տուաւ փուլը:
 Տղա անունդ Յովնանէս,
 Բաղչեքուն աչքան կանես.
 Պարի մէջ խաղալուց,
 Խի աչքով ունքով կանես:

1) Ասել է Զորա Գրիգորեան Ղարսն Նախիջեւան գիւղացի. Սա
 ասում են վիճակը հանելու ժամանակ առանց «ջան» գիւղում:

Ժամի տկի մարմար քար,
 Եւ չեմ առնի դաբիք եւր.
 Քէ որ առնեմ դաբիք եւր,
 Օսկին գորկեմ սուրէ սար:
 Տղա, փափախդ դուման,
 Վերման կորսր բեգիւման.
 Հօրս դուռը սալած է,
 Ձին այարած, կայնած է:
 Չափուկ էրս, ընձի տար,
 Դուռմններս կայնած է.
 Կարմիր քարը տաշած է,
 Բոյս դալամ քաշած է:
 Ի՞նչ էնեմ օր քաշած է,
 Սիրտս հալած, մաշած է,
 Պիջի պարը բոլորաւ,
 Եւրս մէջը մոլորաւ:
 Հարանքի ճամբէն քարտա,
 Սերգոն զոքնչէն կարօտ.
 Քնայ, մէ էրազ տեսայ,
 Սև հերկը ցանած տեսայ:
 Այ աղէք—աղէքը,
 Կողբայ լոթի գեաղէքը.
 Նստել են դիւքները,
 Կանչում են լաւ վայոգէքը.

*
* *

Մազեր ունեմ ծիրանի, 1)
 Քամին թել թել կը տանի,
 Սիրականս սարին, ձորին,
 Իմ քունս ո՞նց կը տանի:
 Աղջի անունդ Շուշան,
 Սիւտակ բոխաղ թուխ նշան.
 Արի, էրթանք սուրբ Նշան,
 Վալա մատնիս քեզ նշան:
 Մեր բաղին կայ շլորի,
 Մազերդ ետ օլորի.
 Յըմէն միտքդ ընկնելուս,
 Սիրող փորիդ մոլորի:
 Սարէն յէլաւ էրկու մուխ,
 Մինը հանգաւ, մինը ծուխ.
 Սիրականս կորցրի,
 Քիթը կալնած, հարսը թուխ:
 Հանդէն դաս, գեղը մտնես,
 Իմ գցած տեղը մտնես.
 Ինձնէն այրի ետ բռնես,
 Բեմուրաս հողը մանես:
 Աղջի, անունդ Մահի,
 Ճակատդ բոլոր շահի.
 Թուշդ դէս արա, պագեմ,
 Աստուած քու աղբէր պահի:

Վաճառ Աւանգ գիւղի բարբառով *)

Չստեր ես վեր տախտին,
 Քռեր ես վեր բախտին.
 Խարսն՝ էխան վիճայն ի բարին 2),
 Մէր կերաւ իւարծիլ,
 Տղէն իբե օսկի ծիլ:
 Մէր կերաւ թանխուս:

Տղէն իբե բամբուս
 Մէր կերաւ կեաղի տակ,
 Տղէն իբե պատի տակ,
 Խին չոմբար,
 Ճաթ փողկեատար.
 Խիւճնդցար,
 Է՛ր չի խատար:

1) Ասել է Մարան Մկրտչեան Ղարսա Նախիջեւան գիւղացի.

*) Երգած եւ պատմած է Եղիսաբէթ Կափանճեանց.

2) Ամեն տան վերջը պիտի կրկնուի.

Ոստան ձիկ ոսկի կուտայ,
Բանձրաչէն արևն ի վրայ.
Իմ խացն Աստծուց կուգեայ,
Սեղան հայր Արհամայ,
Լցուաւ կարմիր խնձորով:
Կարմիր խնձոր կտր—մոր,
Էկաւ լցուաւ միջաց բոլոր:
Նաան գինի խետ քե խմեմ,
Սարխօցնամ քեօ ծոց քնեմ:
Ղութնի բարձ, Շաւայ դոցակ,
Վրէն պառկի տաճկի մշակ:
Էրզրումայ քարվան Էկաւ,
Քարվանի մէջ մէյ ձի կէր,
Վեր էն ձիուն սնդուկ մի կէր,
Սնդուկի մէջ աղջիկ մը կէր.
Աղջկան անուն Դաչին փաշա:
Պարի լուսին,
Քե մեռնիմ, քեօ էրեսին:

Աղբէր, աղբէր, ես քե շուն,
Խռնկն ու հինէն ապրեում,
Ինչ ես բարձէ քու իշուն.
Տանենք, տանք բզէզին,
Բզէզ ձիկ աղբէր մը տուր:
Արտամէդ իմ նստելա տեղ,
Ծովն ձիկ գինի պիտի.
Կեամին ձի կթխայ պիտի,
Կեամիջին իմ դովուդ բաբին:
Սուրբ Վարդան քեապապ կերեր
եմ,

Վեր ծովուն անուշ քներ եմ:
Էրթանք էրերին,
Ոչխար վեր բերին,
Կթենք թուխ մաքին,
Լցինք սուրախին:

*
* *

Արծկէի բարբառով.

Վիճակ նստե վրը պատին,
Ազապ աղէկներ վրը լակին:
Վիճակ գնած ա վրը իշուն,
Թումպնի փողեր ապրեում,
Ազապ աղէկներ վիճկի շուն:
Վիճակ նստե փլի բերան,
Շեռն էլեր մածնի մէրան,

Քրդեր էկան, տարան, կէրան:
Առաւօտուն թունտիւր վառ.
Վիճակ կը մանէր զօգանի գառ,
Օր կ'օրբերենա՞տ, արբ', զիս առ:
Սաւառ թունտիւր մուխ,
Փուշին կապէ, թողէ պուխ,
Ձեռ բռնեց, տարաւ Բուլանուխ:

Գեացինք Բուլանուխ, ինչ անուշ գեղ էր,
Էրկուս մէկ շապիկ՝ փողպատ նեղ էր,
Ասին, Ալաշկերտ խինգ խազար տուն էր.
Գեացինք, տեսանք մէ խաւքու բուն էր:
Խաւքուկ վրը ծովուն, անուն Արուոր էր,
Անուն Արօր էր, աստուոր կտնաչ տերեւաւոր.
Կարմիր դօխ՝ սրտիկ սեւաւոր:
Առու տեսայ խընց գետմ էր,
Քեարվան էկաւ իմ ետ խետն էր.
Իշկեցի, իմ ետ խընց յըմէն յետն էր.

Արի՛ եւր. արբ, խռով մի կէնայ,
 Կիւնի մալ քնզի չի մնայ,
 Իմ ուստից յէմալ ուժ էնեմ,
 Քեղան խեժնիմ, էլլիմ աւղուռ էնիմ,
 Մանտրիկ թվեր երկնեց,
 Ազապ տղէկներ անե՛ն դարս ու խոց,
 Գեղի բոլոր չառուումայ,
 Ղարդաւ օխչար խաւուումայ,
 Վիճակն ուտայ, խլանայ,
 Աշխարք տափն, վիճակ ծռու էր,
 Մէջ իմ սրտին լալ ու դուռ էր.
 Պէյալանն էր արանայ, թեք մազի,
 Գնան ծամ, արի, քեօ մեղքեր քեաւի,
 Գրկեմ, պառկեմ քե, տեղ չի ցաւի:
 Նախրազնէն ուռի ծառ:
 Խնձոր կը թալեմ, արի տուր,
 Խնձորի կէս կծուկ էր,
 Չորս գլուխ արծթուկ էր:

Անձրեն էկաւ բէգ բէգ.
 Պոյիդ մեռնեմ Զէբեդ:
 Թղթի միջի գիրն եմ,
 Սարգիս աղի քուրն եմ,
 Զաղջի գունեք ջուր կուգոյ,
 Աղջիկ աղին Կուր կուգոյ:
 Զաղջի գունեք կանառ էր,
 Աղջիկ աղին ճանառ էր:

Անձրեն էկաւ կալ կալայ,
 Բաժիդ մեռնիմ Մարգարայ,
 Էրկու. գուռուռ, տաս փարայ:
 Սէ մի տեսանք ճկոտուն,
 Փախաւ մոռաւ Սալու սառն,
 Ստեմա նառէ մախո կէնայ,
 Մամուր էտի գետղ ղէնայ:

Կարճկամայ Նանրկտմց գիւղի բարբառով:

Պինտ պախէցէք վիճկնեք, 1)
 Զգան կոտրեն ազապներ.
 Խարս, խան վիճակն ք բարի:
 Վիճկի ճլուր վրը պատվն,
 Ազապ լաներ վրը չալկին:
 Խարս, խան վիճակն ք բարին:
 Ինչքան սարեր կան բող,
 Դառնան ք տիրօջն դող.
 Խարս, խան վիճակն բայվա:

Քեօ մեր կեքեր խաւթիլ.
 Քե քերէր օպկեծիլ.
 Խարս. խան վիճակն բարին:
 Ինչքան դիւնիէն կայ մալ,
 Դառնալ քեօ տիրող մալ ու քամալ:
 Խարս, խան վիճակն ք բարին:
 Քեօ մեր կեքեր խաւթիլ,
 Քե քերէր կար անծեղ.
 Խարս, խան վիճակն ք բարին:

1) Դրի է առած Ա. Հ.

Մոկաց Սպկամց գիւղի բարբառով *).

Քեօ մէր կիրեր էղեղէն,
Քե պիրեր խրեղէն.
Խարս, խառն վիճանն ի բարի 1):
Քեօ մէր կիրեր խաւրժիլ,
Քե պիրեր ոսկեծիլ:
Քեօ մէր կիրեր ձուածեղ,
Քե պիրեր կօր անծեղ:
Քեօ մէր կիրեր էղէջ.

Քե պիրեր բբռէջ,
Քեօ մէր կիրեր պատըտակ,
Քե պիրեր պատի տակ:
Քեօ մէր կիրեր ...
Քե պիրեր ... պոպուն:
Քեօ մէր կիրեր մանանայ,
Քե պիրեր սատանայ.

*
* *

Կիւսմնց գիւղի բարբառով **).

Վիճայնի հոլա, հոլա,
Ազապ տղէն ի քեօլայ.
Վիճայ նստէ քեռպեքեռ,
Շեռ իլե տկի տաշեղ,
Ազապ լաճու պուկի տեղ:
Ջան վիճայ ջան—ջան.
Դասոյ գիւլիւմ ջան ջան 1):
Էսա վիճայն ինչ կուզէր.
Խորերով ցորեն կուզէր:
Էսա վիճայն ինչ կուզէր,
Բեակերով օխշար կուզէր:
Վիճկի անուն Ալթուն ի,
Ջեպեր ելին կթուն ի.

Վիճկի անուն Վարգիլ ի,
Ոտով օչխար որգիլ ի:
Վիճայ նստե վեր պատին,
Ազապ լաճեր վեր լակին:
Վիճայ նստե վեր իշուն,
Թումայնի փողերն ի նխուռն:
Խամբարձում եկաւ,
Իւրենք սարեր, ծաղիկ կը քաղենք,
Պիրենք, փառչի պէրան կը զանենք:
Ալնախ կը ժողունք.
Դիւզիւր կը պիրենք.
Փառջի դըլօժ կը կապենք.

*
* *

Բազրեւանդայ Վամբի գիւղի բարբառով 2).

Պամեանց սարեր ամպեր ա, | Ջան ծաղիկ ջան ջան 3):
Աղբերս ձին Թամբեր ա, | Դնացեր միջան՝ խաղցեր ա,

*) Գրի առած է Ա. Հ. 1) Ամեն երկտողից յետոյ կրկնել:

**) Գրի է առած Ա. Հ. երգած է Վանի Թիմարայ Կիւսմնց գիւղացի Խոռո Սարգսեան. 4) Ամեն երկտողից յետոյ կրկնել:

2) Ասած է Յակոբ Համազասպեան:

3) Ամեն տնից յետոյ կրկնելու է:

Անձրև էկեր թռչեր ա.
 Զան վիճակ զան:
 Քներ ա քրտներ ա.
 Վարդն յերեսին փռուեր ա.
 Զան, զան ծաղիկ զան:
 Մեր քաւեան ջրով ա,
 Մեր ուէս թրով ա,
 Ամէնք էրթան ուէս խանի դուռ,
 Խօսք ոսկի ջրով ա:
 Անձրև էկաւ շաղալէն,
 Այվանի պատ դողալէն.
 'Իէն գացէք, աղբէրս էկաւ,
 Բոզ ձին տակ խաղալէն:
 Վիճակ, էկան քեզ կը տանին,
 Տնէն տանիս քեզ կը հանին.
 Ամէն աղջիկ մէ ցաւ է,
 Քեզ կը խաբէն, բանէ հանէն:
 Ծառ մի ունիմ կեռաս ա,
 Գիշեր քնա էրազ ա,
 Լուսուն յէլայ մուրազ ա.
 Քուրուըտիք, Աստուած խանչէք,
 Աղբէրս հասնի, մուրազ ա:
 Ծառ մի ունիմ Հնտա քաղաք,
 Ճուղ տանէր քաղքէ քաղաք,
 Ամէն ճուղին քառասուն ճրտգ,
 Մէջ նստեր սինամահաւք:
 Ծառի տակ արօտ ա,
 Քուր աղբօր կարօտ ա:
 Վիճակ դրի վըր իշուն,
 Վիճկի փողերը ճխտուն.
 Վիճակ դրի վըր փլին,
 Պրծաւ, ընկաւ մըջ տլին:
 Գետը կուգայ յիշխալէն,

Շամօան դրած չողչողալէն,
 Խարսիկ, խառնախառն վիճակն ի
 բարին:
 Կոխերիս փշին, խլերիս թախտա-
 փշին.
 Աշխար կը ցանկայ քու խօրոս
 բաժին:
 Ճրագ շէնքին կը վառի.
 Գուլթան ի դաշտ կը բռնի,
 Զար կամի դուռն կը պտառի:
 Նստէր ես յէզին. վիլակ կէնեա,
 Մէկ Աստծուց զիլակ կէնեա,
 Օսկի օրօրաց կօրօրեա,
 Մարգարտէ ծածկոց ի վրէն:
 Մանի ըսեմ ու շարեմ,
 Լցեմ տոպրակ ու կարեմ.
 Խրկեմ, էրթայ քաղկէ քաղաք,
 Սրտիս սիրածը ճարեմ:
 Զոջ տուն ջուխտակ գերան,
 Խորտա պառկաւ գէշի ծոցան.
 Հէյ վախ ու հազար բերան:
 Ժողոված ա մանուկ ու կտրիճ,
 Կանէր քար ու խիջ.
 Կը հանէր աղբուրն ի սարից:
 Հագեր ես կանաչ,
 Կերթաս սուրբ խաչ,
 Աստուած քեզի տայ ջուխտ լաճ:
 Իմ մէր կերեր թթու թան,
 Ընձի բերեր վթմթան:
 Իմ մէր կերեր ձուածեղ,
 Ինձի բերեր բոռ անձեղ:
 Իմ մեր կերեր խաւըծիլ,
 Ինձի բերեր ոսկի ծիլ:

Երեւոյ Դաւիթայ գիւղի բարբառով *)

Ծաղկի անուն Անթառան,
Գեասէք էկան, յետ դառան.
Ջան ծաղիկ, ջան ջան:
Ջաղջի դուռը շաւորմայ,
Սև շունը դաւորմայ.
Կանչէք թող գայ աէսին,
Գեասէք բերայ վըր մսին:
Ջան ծաղիկ, ջան ջան:
Գութանը մանի —մանի,
Շէկ աղջիկ հաց կը տանի,
Մէկ կը քելայ, մէկ կայնի.
Ջան ծաղիկ, ջան ջան:
Օխտը դուռը քամամ ա,
Ծոցդ մտնիմ համամ ա.
Ծոցումդ բոստան դրի.
Ծծերդ ինձի շամամ ա,
Ջան ծաղիկ, ջան ջան:
Այ արփին, արփին, արփին,
Յէրկէն առուն քար ափին,
Քուր կը մեռնեն քն աղբօր,
Համ գլաւին, համ դարբին:

*
* *

Ղրմզլու գիւղի բարբառով 1)

Ծաղիկ եմ քաղէ, էս ա,
Ջանիդ մեռնեմ, ջան փեսա:
Ծաղիկ քաղի մաղերով,

( ) Ասել է Ալաշկերտցի Մարօ Պետրոսեան, որ փոքր ժամանակ ապրել է Տաշիշայ գիւղը:

1) Ղրմզլու գիւղի աղջիկները Համբարձման տօնից մի շաբաթ առաջ սկսում են ծաղիկ քաղել. Թեւ Թեւի տուած եւ երգել. «Ծաղկի գովքը» տեսում է մինչեւ համբարձման—հինգշաբթի. այդ օրը վերջանում է վիճակի փարչի ու ծաղկի գովեստը. իսկ հետեւեալ կիրակին վիճակ են հանում. այդ օրը աղջիկները չեն երգում, այլ մեծ կանայք Թուրքերէն

Վեր դրեցի շաղերով.
 Հրէն իմ աղբէրն էկաւ,
 Բոզ ձին տակը խաղալով:
 Ծաղիկ, ծաղիկվանայ եմ,
 Ասլ յԵրևանայ եմ.
 Տարին մէ խետ ես գալմ.
 Թագա նուպարխանայ եմ:
 Մեր հանդերը ջրով ա,
 Մաշին թրով ա.
 Ամէն մեծիս մտնելու,
 Խօսքերն օսկի ջրով ա:
 Ծաղկի անուն Անթառան,
 Տղէքն էկան, յետ դառան:
 Ծաղկիս անուն Աղասի,
 Ճակտէ ճակատ ապասի:
 Զորս ընկանի ծափ ունեմ,
 Մէջը լիքը լափ ունեմ:
 Այ հէքեարի, հէքեարի,
 Մխսար մխսար չաքարի:
 Թոնն էկաւ շաղերով,
 Վարդ քաղեցի մաղերով:
 Սև ա չոպանի չունը՝
 Կը տանի եարիս քունը:
 Թագա եօնջէք ջրեցի,
 'Իանկները սրեցի.
 Առաւօտ դիչերհանայ
 Վիճկիս մատաղ կտրեցի:
 Էնտու կաքաւ ան ծեփրակելս,
 Աղբէր, էրթանք միատեղ:
 Էս սարը ծաղիկ չկայ,
 Արի, էրթանք գիլլի բաղ:

*
* *

«Մէնի» են ասում. Ամեն իմինը իր վիճակը միջից հանելիս՝ մի տուն մանի է ասում առանց եղանակի. Այս ամառ նոյն գիւղը լինելով ուզեցի գրի առնել. սակայն կանայք չափազանց զբաղուած լինելով չկարողացայ «մէնի»-ները հաւաքելը, այլ աղջիկներից ծաղիկի քերթերը միայն գրի առի. Ա. Հ.

Մեր հայաթը բաղձալ կայ,
 Բաղձի մէջը ռեհան կայ.
 Ռեհանը քաղող պիտի,
 Մոցունը պահող պիտի:
 Անձրեւը գալիս ա,
 Կարմիր վարդը լալիս ա,
 Ճանքախ աբէք, անց կէնայ,
 Կարօտ եարս գալիս ա:
 Կանաչ տեփուր միջան ա,
 Գնացէք, տեսէք եարս գան ա,
 Նոր բռնած բեղերը,
 Ոսկի թելի նման ա:
 Գեանջա քամին գալիս ա,
 Թիկնա մէջը տալիս ա,
 Աղջիկ, վե կաց, դուռը բաց,
 Գլխիդ տէրը գալիս ա:
 Նախորաջորա խնկի ծառ,
 Խնձոր թալիս, արի տար,
 Ուրբաթ, շաբաթ քե մոնլաթ,
 Լուս կիրակի արի տար:
 Արեգակը ամպի տակը,
 Ես եմ քո գնդի փակը,
 Ես քեզի սրտե սիրեցի,
 Մեխակի քոյի տակը:
 Արեգակը կամար, կամար,
 Մէջքումդ ոսկի քամար,

Ես մեռնեմ, աչք ռանքիդ խամար.
 Յիցցուն օր պաս եմ պահէ,
 Քո ազիդ ջանիդ խամար:
 Լոյսնակը անդին գիշեր,
 Սէ աչքը, կարմիր թշեր,
 Իմ եարը ընձի տուէք,
 Ձեր խեղը բարի գշեր:
 Ձու եմ դրէ քաւէն, խաչեմ,
 Էլնեմ կտուրը, քե աչեմ,
 Տեսնեմ եարս գալիս ա,
 Չոքեմ, չափմէք քաչեմ:

* *

Ես աղջիկ եմ ալ կուզեմ.
 Այս ծաղպածալ կուզեմ.
 Ես էն տունը հարս պիտի,
 Ոսկի սարէ սար կուզեմ:
 Սարիցն էլաւ էրկու ծաւա,
 Մէկը հանկաւ, մէկէ մուխ,
 Էրկու գեօգալ եմ սիրէ,
 Մէկը չէկ ա, մէկը թուխ:
 Լոյսնակը ցերեկ, ցերեկ,
 Գեամարայ խապար բերէք,
 Այլուխս տամ մուսուլուխ,
 Եարիցս նուպար բերէք:

* *

Թարգմանի բարբառով *)

Համբարձում գեալաջախ օրը,	Համբարձումը գալու է,
Ջան գիւլում, ջան ջան 1).	— Ջան վարդս, ջան, ջան,
Սուրճանի սալանախ օրը.	— Սեղանը պարզելու է.
Նոքնաբի եօլի հիւպօրը,	— Սպասաւորի հաւանաբարին կողառէ,
Օգի օս գեալանախ օրը.	— Ինքն ես գալու է:
Համբարձում արիւ գեալը,	— Համբարձում, ձիաւոր կգայ,
Արիւ վար, արիւ գեալը,	— Ձիաւոր կայ, ձիաւոր կգայ:

*) Գրի է առել Արուսեակ Հայկունի. ասել Համասփիւռ Նաւասարօ գեան. 1) Ամեն տողի վերջը կրկնելու է սոյն տողը:

Ինդի գեալան Համբարձում, — Այժմ եկող Համբարձումը,
 Բաեի դովլարի գեալան: — Գլուխը բաղդաւոր կգայ:
 Ես մի կանաչ խիար եմ,
 Քո ջանին եխտար եմ,
 Կերթամ, կերթամ, յետ կը գամ,
 Ես մէ բաեալու եար եմ:
 Զաղաչիս դուռը փոս ա,
 Քար կը Թալեմ, կը խօսայ,
 Կեռ կեռ ունքերիդ մեռնեմ,
 Ոսկէ դալամով քաշած ա:
 Դուռը դռան վերէն ա,
 Հեյվէն նռան վերէն ա:
 Հորէն էկաւ իմ եարս,
 Ղալխան ձիէն վերէն ա:
 Ճրագ դրամ լուսացու,
 Կարմիր խառնէն քրոացու,
 Ես քո մօրը հարսնացու,
 Դու իմ մօրը փեսացու:
 Մառի տակը խով կանի,
 Թելերդ քամին տանի,
 Փեփիւր, փեփիւր ուսիւնցայ, — Սփռոց սփռոցի վրայ,
 Փեփիւր դիւզիւմ ուսիւնցայ. — Սփռոց ծնկիս վրայ:
 Օթըս քեզ հաղագ եազիպ, — Նստած գիր կը գրէ,
 Քրիստոսն եօխնայ: — Քրիստոսին սիրուն վրայ:

Երես էրեսի դենք,
 Անուշ քուններս տանի:
 Խնձոր ունեմ կծած ա,
 Կծած չի, էրծաթած ա,
 Աղբէր աւագ չու տուայ,
 Ասում. «Ազիզ եարի դրկած ա»:
 Աղբէր, հանաքիդ մեռնեմ:
 Զուխս ջուխս դանակիդ մեռնեմ:
 Դթակդ եան ես դրէ,
 Արած դիւանիդ մեռնեմ:
 Հաց եմ թխէ գաթացու,
 Իմ եարը մէլիքացու:
 Գեղումն օխալ տղայ ա,
 Իմ եարին նոխարացու:
 Զուր է գալի առխրմը,
 Ապրեմէ չարխմը:
 Էս էն քաւաք եար կուզեմ,
 Զումաք էլնի խալխըմը:

Է.

Ե Ր Գ Ե Ր.

ԳՈՒԹԱՆԻ, ՀՈՒՆՁՔԻ ԵՒ ՍԱՅԼԻ ԵՐԳԵՐ.

Ի.

ԳՈՒԹԱՆԻ ԵՐԳԵՐ *)

Ալաոկեոսի բարբառով 1)

Մեր գութան էկաւ բարով.
Ձեր գութան էկաւ բարով.
Դուսմնի գութան կոտորի,
Չսազի հազար տարով:
Գործ առաւ ել:
Մեր գութնի սազն ա չատ.

Ձեր գութնի սազն ա չատ.
Մեր յարտ կեղնի չատ բարդ,
Կեղնի ձգի կըռլ ու դարձ:
Գործ առաւ ել:
Մեր գութան հասաւ յառուն,
Ձեր գութան հասաւ առուն.

*) Գութանի երգերու մէջ, մաքի բուն գութանի երգերէն, կը խառնուին կրօնական, սիրահարական, պարի, զաւեշտական եւլն. երգեր, զորս փոքր թուով զրի առած եմ:

Գութանի երգերը ընդհանրապէս Բուլանիս, Արճէշ, Արծկէ, Խնուս եւլն. վայրեր կերգեն.

1) Գրի առնուած է 1888 թուին յԱլաշկերտ.

Մենք յէլինք չուր ի գարուն,
 Ձեր բերնէն գայ լերդ արուն:
 Գործ առաւ էլ:

Մեր յարտն ա փխրիկ,
 Ձեր յարտն ա փխրիկ,
 Դու պաի ցանիք

Մենք պաի քաղինք:
 Գործ առաւ էլ:

Ո՛ր գութան գէլնի, դառնայ.
 Ձեր գութան գէլնի, դառնայ.
 Ախր սող մեր մանկալ,
 Պտի բառնայ ձեր մանկալ:
 Գործ առաւ էլ:

Հալալ կէնիմ մեր գութնին,
 Զհալալ կէնիմ ձեր գութնին,
 Վըր արտանին, վըր կռտանին,
 Շէկնա կոտրէ ներսի սամին,
 Ջուապ տարէք խազնասարին,
 Ճիժ չվաստիկ կիրակմտին,
 Կնունք չէնայ ուրբթմտին,
 Գործ առաւ էլ:

Մտնկալ կայնաւ վըր մանին,
 Օսկի բռչամ վըր ակնջին,
 Ձէն տուեց յամլուորին,
 Յամլուոր ըսեց ուժանուորին.
 Ձէն հասաւ հորիքուորին,
 Ձէն տուէք հորևորին,
 Օր դոււմնի արևն հորին.

Գործ առաւ էլ:
 Գործ, գործ, դուււպան գործ.
 Գործ առաւ էլ:
 Ջան, ջան, ջան.
 Ջան, ջան, ջան:

Գութան գիլեր, ուր գին կուզէր,
 Գութնի բուղէն կուռ գուզէր,
 Շէկիկ կռտան կնճակ գուզէր,
 Վըր արտանին, վըր կռտնին,
 Ջուապ տարէք խազնասարին,

Տեղին պարկող կիրակմտին,
 Ճիժ վաստկող ուրբթմտին,
 Գիլի զրեց հորևորին:
 Հորևորին—կարմիր գլուխ,
 Մկնտան—մուկն ի բերան,
 Փոչետուն—փոչին ի յաչք.
 Խարզնտան—խարզան ի ձեռ.
 Խնձորտան—խնձոր գօտին:
 Ազապ աղջիկ ուժանուորին,
 Մոջըր տան—մոջըր բերան.
 Հացն ու պանիր յամլուորին,
 Խեբն ու բարին մեր մանկալին,
 Գործ առաւ էլ:

Յամլուոր կերգէ.

Գութան գիգայ մոլրուկ,
 Դոււման մէջ օլլովուկ.

(Դօր էկաւ ուժանուորին)
 Առաւ զխուկն ու ապրեում,
 Խուկն տուեց պառոււններուն.
 Ապրեում տուեց աղջկներուն:
 Աղջի, աղջի, չան աղջի,
 Բեր՝ ապրեում տուր ընծի,
 Թէ ետ չեմ էղնի քզի:

Մկնսան հոսաղ կերգէ

Էչ մի էկաւ խաթայ.
 Բեկուլ ոռէն կը կաթայ
 Ո՛րն օր չրոռայ, չքչայ,
 Էնինք էնդոր հալվա, գաթայ.
 Քառսուն տարով ախ քաչայ:

Փոսեթան հոսաղ կերգէ.

Հիվա, հիվա, հիվական
 Բրուէն գլխի գիւլական.
 Դեն յէլաւ սար ու սեյրան,
 Ձգեր յէտն էրան, էրան,
 Որն օր չրոռայ, չքչայ,
 Էրթայ լցուի ընտոր բերան:
 Գործ առաւ էլ:

Գութան գիգայ ճռուղուալէն.
Կռուան գիգայ մումալէն,
Յաջքեր լցէ կուց կուց արուն,
Կռիւ կուգայ հըտ պոլ Սարուն:

Գործ առաւել էլ:

Արև առէ սարի դօժին,
Շիրին, դուրպան քու նմուշին.
Գլօխ կապէ ինչ օր փուշին,
Մարալ, մեռնիմ քու բուքուշին,
Գործ առաւ էլ:

Էկաւ հասաւ ամրան ամիս.

Կռուան կոտրէր ջուխտակ սամիս.

Գործ առաւ էլ:

Արև առաւ վեր խաչերաց,
Թառս, դուրպան քու աչերաց.

Գործ առաւ էլ:

Յարտեր յափան,
Չարոց խափան,
Տէր պահապան,
Ու օգնական:

Գործ առաւել էլ:

Քամին էկաւ հուսիսու,
Դուման բռնէ հարառու,
Հացուոր յնկերաւ նամբախ.
Եզն ա յառէջ, գլխի կախ:

Գործ առաւ էլ:

Պառաւ էկաւ կուզ է գուզ,
Շալակ դրուկ չափուկ մի գուզ.
Յմնուն տուեց մէկ ու էրկուս:
Յամլուորին տասուերկուս:

Գործ առաւ էլ:

Վըր հնգին ա, վըր մնկին,
Վայ լընցնողի հօր դանկին,
Շներ վրէն տուկին,
Որ չբարենի մանկլին:

Գործ առաւ էլ:

Դաշտ ու դուրան քար ու քրոս
Գութան միջուն կը ֆռֆռայ.
Ո՛ր չքայ, ար չքոս,

Ուր մամ էզնի քրդու դոայ (կին):

Գործ առաւ էլ:

Գութան յէլեր ա սազին,

Պառաւ պարկէ վըր գազին.

Փուշ չքուեր ա վըր վզին:

Թազիք յերես կը լիզին:

Գործ առաւ էլ:

Մեր գութան յէլաւ դարձաւ,

Ձեր գութան յէլաւ դարձաւ.

Ու թիկ, լուսիկ եզ ու գմին.

Խեք բարաքեաք ափոյի մալին.

Գործ առաւ էլ:

Հարս ա, ու հարս ա.

Սարէն գիգա, հարս ա.

Ինք մի ծաղիկ վըր փիճին,

Օսկի օղեր ակննին:

Գործ առաւ էլ:

Գործ բոլրաւ,

Դուուման մէջ մուլաւ:

Գործ առաւ էլ:

Գութան գիգէր ճռուղուալէն,

Շիրին գիգէր կըռկըռալէն,

Կոտու թալէր յարտի յափներ,

Համ կը չինէր, համ կը քանդէր:

Գործ առաւ էլ:

Շաղն ա տուեւ վըր յարտերուն,

Սարտար դուրպան քու յաջքերուն.

Յնչի ա լցուեւ կուց կուց արուն,

Ձէ էլի գիգայ բարի գարուն:

Գործ առաւ էլ:

Էնգին լուծ, էնգին լուծ.

Որ չքոսայ մտնի ... :

Գործ առաւ էլ:

Խեքն ու բարին վըր մաճկլին,

Ձուն ու գութան յամլուերին,

Հացն ու տուն ու ծտնուորին.

Յաւն ու չոռ հորիքուորին:

Գործ առաւ էլ:

Օձնին էկաւ կուզէ կուզ,

Դեմին էկաւ կուզէ կուզ.

Պառաւ մին ջաղջից դուս.
Էփին պուտուկ մի ջրխուս.
Տուին, ճամբին դէմ Փրխուս:

Գործ առաւ էլ:

Արև գնաց, ցածրցաւ,
Կորեկահաց բանձրցաւ,
Մանկալի սիրտ քաղցրցաւ.
Թողեց, գութան յարձկուաւ.
Տղէկներ, դիտաւ իշկէք.
Ճաշ իմ էփէ, արէք, կէրէք.
Աւտալ աղէն հետ ձի բերէք.
Գդալ չկայ, մատով կէրէք.
Կէրէք, կէրէք փորմի պնտինք,
Յուշիկ, յուշիկ յէնինք վարինք:

Գործ առաւ էլ:

Գութան, գութան.

Հետ վրը ափան.

Ջարկեց հորուն,

Հանեց տորուն:

Գործ առաւ էլ:

Որն օր չի քչայ հորիք տուն.

Ըսկի չեղնի քուն ու դատարում.

Գործ առաւ էլ:

Ծաղկաւ արև վրը մեր գաշտին.

Փիլաց ճակատ Գօսա—դաղին.

Հաւ ու հաւքեր կը ճրվլլան.

Ճօեր ցրտու կը լրկլրկան:

Գութան գութան, ջան գութան,

Առանց քղի մենք փարիւսան.

Հորունդ բանի, կոշտեր հան,

Ղուրպան էղնինք քու խոփտան.

Աործ առաւ էլ:

Շիլէն ծալ, չիլէն ծալ *),

Շիլէն ծալ ու մալ էրինք,

Շիլէն ծալ ու մալ էրինք,
Պազ մ' ընծի հալալ էրինք:
Ջուր պրծէ՝ գիգայ սարէն,
Կը թափի մալմար քարէն.
Շատ բարև պզտի ետէն:
Աղջի, աղջի, ջան աղջի,
Սանամ արջկան **) կը մանի,
Մարդ չկայ իմ քաւաճէն,
Խապար մի ընտոր տանի:
Շիլէն ծալ, չիլէն,
Շիլէն ծալ ու մալ էրէք,
Շիլէն ծալ ու մալ էրէք,
Պազ մ' ընծի հալալ էրէք: Կն.

Եաման սարեր, հով էրէք,

Իմ դարսին դարման էրէք,

Հաւաք սարեր, հով էրէք,

Մալուլ իմ, չաւա էրէք:

Գիշերսի ես դուրս յէլայ.

Թուխ ամպն անուշ կը ցօլէր.

Դէ ցոլա, ցոլա, ցոլա,

Դէ ցոլա, հալուայ հարին:

Յոլա, ցոլալուդ դուրպան,

Փիլա, փիլալուդ հայրան:

Հաւաք սարեր, հով էրէք,

Դարդլի իմ. չաւա էրէք:

Լուսնակ գիշերն հովն անուշ,

Սրտի սիրածն էր անուշ,

Սէր ու սաւսից մալուլայ.

Նիկեալ տեսայ, չիւարայ:

Սա գիշերսի դուս յէլա,

Թաթախ ձնիկ թալեր էր,

Բորիկ հետիկ գացեր էր,

Բռնի հետիկն ու գացի,

Իմ ետ մէջն էրի չախսի:

Դացի—գացի դռնիկ բաց.

*) Այս տեղից սկսած պարի եւն. երգեր, որ դուքան վարելու միջոցին եւս կերպեն.

**) Իլիկ, բուրգ մանելու գործիր:

Մտայ, առնէնք թաժայ հաց.
Անաբի բուլէն զիս ի խած:
Հա հանտ իմ, ձանտ իմ, հանտ իմ,
Քոփակ՝ մսի հիւանդ իմ,
Բռնիմ, մուրուստի կնտիմ:

Տղէն կանէ կարմնճին,
Դօլապ գնտեր յակնճին.
Խապար տարէք զոնքճին,
Աղջիկ տայ էտ կտրճին:
Խարսա բերդը բլեր էր,
Եւրս տակը քներ էր:

Քներ էր քրտներ էր,
Վարդը յէրսին թփուեր էր:
Կաղզուանու ձորէն եմ,
Մեծ բաղի խնձորէն եմ.
Խնձոր թալեմ, արի տար:
Խնձորի կէս խածուկ էր,
Զորս զոցէն արծթուկ էր.
Եւրոջ գոտին դրուկ էր:
Կանանչ յարտի բնարին,
Շատ բարե հեռու եւրին.
Դարման չէղաւ իմ դարսին,
Վարամ ուտայ հինգ տարին:

*
* *

Մանագիւնքի բարբառով

Հառաւել—հառաւել, յէշ 1),
Հառաւել Մուսոյ գոմէշ.
Զեռսի թալիմ Աստծու փեռ.
Մզի ցորեն տայ փեռեռ.
Մախենք ասնք մեր ուտի բեռ,
Զեզնի ծախին բոզ գմէշ:
Հելիլ, մելիլ Շէկ Կուտան,
Հոռոներ, քէք զէդ գութան.
Օրթա հասնինք Բրէ տան,
Հա, մեռնիմ քիլ Շէկօ, Կուտան:
Տղա, Մանուկ քչա զէդ եղ,
Գութան բանի քանդի սէղ.
Յորեն էղնի դէզ դէզ,
Հա մեռնիմ Մանուկին ես:
Քչա Լաւանդն ու Խնձորոն,
Հանդա փոխդ բէրեց Կարօն,
Մկա լծինք Շապազն ու Խէրօն:
Օր դմահնայ մզի ուտ Միրօն:
Տղէք, ձէն հանէք գութնէն,
Տաս տուն ա մեր բնատէն.
Գութնի ալիեր ճըռուրուան,
Ճըռուրայ, ձէնիդ խուրպան.

Հան, Խազօն, Զմօն էկան,
Բերին մաժնախառ թան,
Իդ հաղսի կարձկինք գութան,
Հա բապեմն, հառաւել:
Մատաղ ձգի զմըշտան,
Կըսեմ հոտղներ էրթան,
Պաղպաղ ջրով աղէկ հովցան,
Լուան, զըլըռցուն՝ արծան:
Տաւար էկաւ, քնուց յէլան.
Գութան լծին, խառզան ասան:

Մեր գութան ա ծուռ ու մուռ,
Եւս տարուան տարին շատ մոմուռ,
Ընճնպար տանին խազու դուռ,
Խաւան կուզին, տուր, հա տուր:
Բրսօն յէլաւ, բռնեց մանճ.
Յարտ կեղնի աղէկ կանանչ,
Կուրթն ուտայ ճանաչ.
Աստուած օրթնէ գութնի մաճ:
Փաղաք գնաց Բրսօ պաղ,
Գմշտանուն բերեց զնիկապ,
Օր ըսկի չմնան սլարուպ.

4) Ամեն տան զլուխ «հառաւելի» երկու տողը կրկնելու է:

Դուստնի տուն եղնի խաբալս,
 Քաղաքի Ապօ ձեռ կէր փարչ,
 Էրես փրչոտ կը մանէր արջ,
 Զաւթիյէն կուգայ խաբան,
 Աղբօն քեզ էկաւ առաջ:
 Աղբօ մազերն ա խառ,
 Էն դէն էկաւ բարբառ,
 Դու կը մանէր նոյա դառդառ,
 Գնաց, չեկաւ, ըսեց առ, առ:
 Զիյալ, Շէկօ վրէն կռնաս,
 Զէ յմնօր Կէնինք զքու բահս,
 Հարսի գլխուն օսկի քաս,
 Գութան, ալօս կը բանաս:
 Մկա լուս ա ու աղօթրան,
 Գմշրասնուն քսենք խաբան.
 Օր ըռհարին, չի խամնան,

Աստուած օրթնէ գութնի բան:
 Յէս օր բերին տուն աղ,
 Զմեռ օր էղաւ կը բռնայ պաղ,
 Մեր մանկլի ջան էղնի սաղ,
 Աստուած օրթնէ մեր հոտաղ:
 Կը համպրուի Մուսլօ կողեր,
 Շատ ունինք վարի կռթեր.
 Մ'իս, էտ անաստուած գողեր,
 Զթորկին վարենք մեր հողեր:
 Մեծ պապէն դունէն բռնաց,
 —Տղա, հորու բերան բաց.
 Հասօն ու ետլօն ա էկած՝
 Սկ ջուր գայ ուրանց աչաց:
 Դոր փախնինք, դոր հեռենանք,
 Մեր արտ ու ափ մօռնանք.
 Յորեն կուզին, դէ, չտանք:

*
 * *

Արձէօի բարբառով

Արե առե վեր սարերաց,
 Ղուրպան եմ, Մարալ, էդ թուխ աչերաց,
 Շարից էկաւ շարմարական,
 Թալան թալեց ծաղկան պիար.
 Կօ սկօ էկաւ ամուռի գնդերով:
 Թալան էթալ սրտի պիար,
 Կը սըռսըռեր գնտերով եար:
 Թալան էթալ սրտի բաղչէն,
 Կը սըռսըռէր եարոյ մախչէն:
 Թալիկ կուգայ, որ թաւալի,
 Յորեն էլնի, ծաւալի:
 Շուռ կը տայ որ շունէ շուռ,
 Կռուկ, Կռան ընկէ ճռնէ ճուռ:
 Թալան թալէ արտի պերիճէք,
 Շուռ կու տայ ... :
 Գութան թալի արտի պիար,
 Կոր մուկ ընկէ մանկլին խակառ,
 Զորա գմէչ,
 Զեռներս թալեմ Աստծու փեռ:
 Մարալ, Կորեկ ու Մարալ,

Դիւ շորորայ կեաքուռ նման:
 Թալան թալի արաի բանին,
 Կօ սկօ էկաւ բարի խնամին:
 Դուսման, Տուսման,
 Դիւ կը շորորաս կեաքուռ նման.
 Թալիկ կուգեայ թալաւական,
 Կռէթներ շուռ կուտայ խաչմարական:
 Արև առեց վեր պեօեցին,
 Ղուրպան ըլլեմ Զորա գմշուն
 Թուխ գեաբօցին:

*
* *

Ղարսայ Նախիջեւան գիւղի բարբառով *)

Յորիկն էլաւ,
 Արաք կերաւ.
 Շող է շարուրէ,
 Ակօսը հարուր է,
 Թեկի գոմէշ,
 Ասլան գոմէշ:
 Գործը բարի է,
 Տարաց տարի է,
 Միջակը լաղառ է:
 Առջի հոտաղը զաղառ է:
 Մահը մահին է,
 Ձեռն ալնջին է.
 Վայ ուշտան հոտաղ,
 . . . խան բաջին է:
 Հովղոր, սարին դրո,
 Ալլան քեաքիմ դրո:
 Վարենք, արտ էնենք,
 Դուսմնի դարօ էնենք.
 Վարենք վարելով,
 Ակօսը շարելով:
 Ելենք դուս առաւել,
 Առաւելի գոմէշ

Ամալիդ ղուրպան,
 Ասլան գոմէշ.
 Արիւր գնաց,
 Մարալը մընաց:
 * *
 Սև ամալը չաղր է 1),
 Դուսմնի դաղր է.
 Թեկի գոմէշ:
 Շալակդ ծանր է,
 Սրիւդ մանր է.
 Թեկի գոմէշ:
 Ակը խորին է,
 Դուսմնի փորին է.
 Թեկի գոմէշ:
 Շող է, մեղար է,
 Ակօսներդ հաղար է:
 Թեկի գոմէշ:
 Վարենք, սև անենք.
 Ակլանք գոմէշ,
 Զանս քե ղուրպան է,
 Սէյրան գոմէշ:
 * *

*) Ասել է Անտոն Խաչատրեան Ղարս, Նախիջեւան գիւղացի.

1) Ասել է Գէորգ Ներսէսեան Ղարս, Նախիջեւանցի.

Հարս եմ ու հարս 1),
 Կարմիր ու ճերմակ հարս.
 Առնեմ պառկեմ ակօսող,
 Էդ է քազա հաւասր:
 Մանի ըսեմ ու չարեմ,
 Լըցեմ տոպրակն ու կարեմ.

Առնեմ, քաղքէ քաղաք ման կը գամ,
 Քեզէն լաւը կը ճարեմ:
 Գուժան, գուժան, ալ գուժան,
 Խոփող քարէ քար գուժան.
 Էկան քովէդ անց կեցան,
 Հոտաղ մաճկալ լալ կեցան:

*
 * *

Վաղարօտապատի բարբառով

Պուզանս հաց եմ տանում,
 Եւր նայ նայ նայ, նայ նայ նայ 2.
 Բերանը բաց եմ տանում,
 Մեխակով, դարչինով իմ ետքը:
 Մաճկալին չատ եմ ուզում,
 Զուկը տապկած եմ տանում,
 Մեխակով, դարչինով իմ ետքը:
 Ամպել է ամալի տակին,
 Մունկս ծնկանդ տակին,
 Ես քեզ որտե սիրեցի,
 Մեխակի ծառի տակին:
 Բոզ ձին ձեծել եմ,
 Արագին մօտեցել եմ,
 Արագ, ճանրայ տուր անցնեմ,
 Իմ ետքին կարօտցել եմ:
 Էս Արագի ատէքը,
 Կողբայ պիան կեաթէքը,
 Նստել են դուֆաներին,
 Ոսում են լաւ դայթէքը:
 Ինձ մի պուճուր տուն ունեմ,
 Մէջը ոսկէ սուն ունեմ,
 Գաջն ու գերան պար պիտէր,
 Սրտով սիրած եւր պիտէր:
 Քարի տակը քոլոտ ա,
 Կարմիր ձիուն արօտ ա.
 Բօլօլիկ օխտը տարի,
 Քիրն աղբօրը կարօտ ա:

1) Ասել է Լեւոն Ներսէսեան Ղարս: Նախիջ. գիւղացի:

2) Սոյն ճանայայ-ը իւրաքանչիւր տողին կրկնելու է:

Արազը հեշտացել ա,
 Ճանփէքը կօշտացել ա,
 Խաբար տարէք իմ նանին.
 Մուսաբին շատացել ա:
 Բաղումս կայ բաղվանչի,
 Շիւ կայ շւի նման չի,
 Բօլուֆ - բօլուֆ դռնս թափան,
 Մինն իմ Խարին նման չի:

*
* *

Վանայ Գործոք գիւղի բարբառով *)

Պիչերուայ խաւ խուսացին՝
 Սարուացք դէհեն լէծեցին,
 Արտի հար արձեկեցին,
 Զինջիլներ պատրաստեցին:
 Մանճկալ իր գլուխ պացեց,
 Խաչեալ Յիսուս աղաչեց,
 — Տէր իմ, օգնական, կանչեց,
 Գոմշուկներ բէրեց, լծեց:
 Բարով ասիւն, գործ դրին,
 Խօրօտ հօրօրներ էլքին,
 Մանջկալ կանչեց ամօլին,
 Ամօլ կանչեց սփտունվարին,
 Գործ շիտակ դիր ի բարին:
 Շօրօրայ, դէհ Մարալ, չօրօրայ,
 Գութան ակօսան կօրօրայ.
 'Իուլմենի տնիկն աւիրայ,
 Շէպէթ ակօսներ կը շինայ:
 Բացուիր ալօթրան—բուրի լուս.
 Դէհ ձուռ ջէհիրան մտիր ակօս.
 Էկաւ մեր տան տէր Կիրակոս.
 Զանի կուվիւռ, մեզի ափսոս:
 Զորս գոմէշ ակօսին,
 Արև առևր կօսուին,
 Բարև տաս Ոժտան վարին,
 Բարով դարձիր վեր դործին:

*) Գործոք գիւղի տէր Դաւթի Ասածը որ ինքը գրի առած է. կը
 թողում. Թէ եւ շատ սխալներ կան. բնագրին հպմամատ:

Անուշ խով ի, Մարալ գմէշ-
 Զեռ թալէրեմ Աստուծոյ փեռ,
 Էն մօռնամ, հալս կէլի գէշ,
 Քաշի, քեզի կուրպան, գմէշ,
 Գութան ընկէ արտի քոլեր,
 Կը ճէռվեռա սիրուն աղներ,
 Առավել ասա. դէ՛հ Ուժտուն,
 Սիրտ սաղ արա խետ Աստըծուն,
 Գութնի փէտեր ամէն թեղի,
 Շուռ կուտայ, հողեր կը թէղի,
 Տուսմենի գլուխ կը թաղի,
 Դէ՛հ Շէկո, Աստուած քե պախի,
 Զէն սուր, ձօ, տնաւեր մանճկալ,
 Իսկի չէս անէ կալմակալ.
 Ասա, հօրոր, կանչի պարով,
 Քէրթիր, թափիր խալալ զուլալ:
 Անուշ դուզա հարաւ քամին,
 Մանջկալ կանչեց Ամովարին:
 Զէն տուր Ուժտան տնաւերին,
 Թող կանչի հօրօրն ի ... :
 Դէ՛հ արա, Շէկո, ասեմ բարով,
 Գործ բոլորինք Աստուածն ապով,
 Մանճկալ, դու կութան թե արա,
 Որ ժողուենք մէջնակ Աստուծով:
 Վառէրի շուքեր վառէրի,
 Պարով գործեր պոլորեր ի,
 Մանջկալ մանջին թռուեր ի,
 Զիտեմ տնաւեր քէներ, ի:
 Բարով ասա, Ամօլ, շանւորդի,
 Դու չես գիտէ արտն կորդի,
 Խողն ալօսից կը խօրդի,
 Մանճկալի աչքեր կը ճորթի:
 Մի նեղացի սիրուն մանճկալ,
 Շատ մի էներ կալմակալ,
 Զորս լուծք ունենք, ուղը մալ,
 Այխատինք ուտենք խալալ զուլալ:
 Կութան ինկէ արտի ափեր,
 Քաշէք իմ սիրուն գոմշուկներ,
 Վարենք, ցանենք սիրուն հատիկներ,
 Աստուած տայ իր բարիքներ:

Անուշ քամին չը գեղգեղայ,
 Շէկօն մէջ ուկոսին կը լռուայ.
 Կութնի խօսի գետին վրա սողայ,
 Մանջկալ մանջին վրա գողգողայ:
 Քաշի, Շէկօ, քեզի կուսպուռ,
 Խաչ բերողի աճառն Ասլիման,
 Էկաւ ինկեաւ խէտ տըրտըն,
 Շատ աշխատողին հղինիմ կոտորանն
 Կութան ինկեր տըրտի խոզան,
 Առնեմ սիրողս, հընեմ զօրամ.
 Քաշի Շիրին, օտապօր հայրան,
 Տուումենի տուն հընի փեռան:
 Հէւար ի գոմէշ, հէւար ք,
 Էկաւ, կօլամ քեզ վարքի,
 Մանջկալ քո տուն աւիրքի,
 Կայիմ պէռնի, կութան խոտիքի
 Արեւ մտաւ քո մեծատուփար,
 Կահնիր բարե, աճ Խոլիկփար.
 Հառաւել ի սիրտն Մահապար,
 Մանջկալ մօշեմ քաշէ քու նազ:
 Տէմ տու, անիրաւ Գոթիկփար,
 Կանչիր հառաւել տըրտաւար.
 Հա հառաւել, տիրտն մօշիք,
 Տան տիկինի տնուն Սողունիկ
 Փոխան իլէ, կութան կանի.
 Սուլթան իլե, կութան Քանի,
 Տուումենի խոտին վրա խանի,
 Դեղն ու դեղդիր խնտ մը տանի:
 Մանջկալ տեսաւ փառք պիրողին,
 Կանչեց իր խորիկփարին,
 Ձեռքդ պռնեմ, տամ պրողին,
 Կերթամ փամմեմ իմ տիրողին:
 Հա հառաւել տեսմ տեր մրափան,
 Տօ, տեսէք մանջկալ փոխան,
 Ամեն օր ռատունդ թթու թան,
 Գլուխդ դնես վեր կութան:
 Հեմար ի, գոմէշ, տըրտ քան.
 Հա, հառաւել ք, քաշի, փոխան Էկաւ
 Էլի, կուրպամ, Շէկօն, Շիրին Էկան:
 Մալուլ—մալուլ Գորօր կանեմ,

Յիրիկուն ի միջնակ կը խանեմ,
 Խէտ իմ կռուանի էրջեր կասեմ,
 Իմ եւր իլէ՝ կայնէ տանիս,
 Մէջքը բարակ ասի կամիւ.
 Ծոցդ էր յէգի, ծծերդ եմիւ.
 Ասի.—կը թողեմ, չիւ գեմիւ,
 Յեղիմ եմ ես, տէրը քաղա
 Սիրող անեմ, ծծերդ մաղա
 Ընքերդ թուխ, աչերդ խաժ ա,
 Կը գովամ իմ Շէկոն, կաժաւ
 Սաւ մը ունիմ անուն Շուշան.
 Իմ մատիս մատնիք քե նշան.
 Աւնեմ մտնեմ մէջ ալօսան,
 Մանջկալ քեզի կնեմ հայրան:
 Ա՛խ երկինք, ամպեր կը գագռան,
 Քո ոտքերաց կուրպան կռուան.
 Շիրին, դու լողա մէջ ալօսան,
 Բարև տանք էս քոփակ Ոժտան:
 Բարև էկաւ, գոմէշ, խամբարձում,
 Դաշտերն ի խերկ, սարերն ի ձուն.
 Աստուած քակի կոմսի մարդու տուն.
 Մարալ, ես կուրպան քո հոգուն:
 Էրկինք կը խողայ թուխ ամպեր,
 Ամպեր կը թափին վարդի ջրեր,
 Ձէ կուրպան, սիրուն կռուաններ,
 Սա ձեզի կառնեմ, կէլիմ սարեր:
 Ձեզի կուրպան, Շէկօ, Շիրին, Ջէյրան.
 Վարէնք, քակենք չայիւ չիման.
 Տանտէր մէռնի քզի, կռուան.
 Մէկ օր չիկայ մօտ իր կութան.
 Որ դութէնվարներ իմանան:
 Կռուան, դէ կուրբան, վարենք մենք.
 Շուշուտ մեր գործեր պողբենք,
 Տէր Աստուած, միջնակներ ժողուենք,
 Բարով արտ մէլ նորէն խերկենք:
 Կեախ, կռուան, կեախ ի,
 Մարալ, կուրպան, վերապախի,
 Խարիկվար, Աստուած քե պախի,
 Աչքս կուլայ, սիրտս ուրախ ի:
 Տօ, համովար, չաս մի ուռէ.

Ամեն մարդու ... միւր ձեռն է,
 Կասես Ոժտուն, կասես Ոժտուն,
 Բէրան կը թալես ամէն մարդուն,
 Մանջկալ ասաց.— Համու, Ոժտուն,
 Սիրտ սաղ արէք խեա Աստրծուն,
 Քէլէք իմ գոմէշներ սիրուն.
 Մատաղ կլնեմ ես ձեր հոգուն:
 Յէւար ի, արեմոց, սիրուն Նազլի,
 Ոժտնվարի սիրտ եարալու
 Էն համուվարն էլի շատ դարձու:
 Մանջկալ կանչեց, ոժտուն— Պեարոս,
 Քոռնա քու երկու աչից լուս,
 Մէկ շիտակ իրիշկայ ակոս,
 Որքան խորան տրի և փոս:
 Ոժտան կանչեց— Մանջկալ աղա',
 Ձէվիք ակոսան կը պապղա,
 Կռուան մէջ ակոսան կը խաղա:
 Մանջկալ ասաց— Ամու ճարսի տէր.
 Աստուած առնէ քիւ խէր ու մէր,
 Որ մանջկալ եղնէր քեզի խէր,
 Սիրող քեզի կը խասուցեր:
 Չորա, կուրբան, հառաւել տուր,
 Սիրող իլերի կայնէ ի դուռ,
 Մէջք բարակ խանչլի բուռ,
 Գոտին զարկէ Շէրվանի նուռ:
 Ես Տէր Դաւիթն կաղտական,
 Փախամ, էկամ, խաստն, Իրան,
 Մէջ իմ հալին շիւարամ:
 Ես Տէր Դաւիթն եմ Գործոթեցի,
 Շատ ինչերաց ես զուրկ մացի,
 Տիրուխնիս Կուրիսեցի:
 Գործոթ ըսուած բանձր տեղ ա,
 Չորս բոլոր ծառ և ճիւղ ա:
 Երբ միտքս գինի սիրտս կը մըռմոռ:
 Կութնի բառեր կասես գրի.
 Տէր Դաւիթ կութան տեսեր ի.
 Ոչ գոմէշ տեսած եմ, աչ լուծ,
 Քէր չտեսնի Համիտ իրա հոգուց:
 Երբ լծեր եմ Ջէյրան, վարած եմ խողան.
 Երբ տէսեր եմ Շրին, Կռուան,

Դրե՛ր եմ գլուխս վէր գոէթան:
 Երբ վար էրած էմ Գործոթա փոս,
 Բռնայ Շապույի էրկու աչից լոս,
 Իսկի հայուն չասաց ափոս:
 Որ մենք տէսնէնք կութանի ափոս:
 Երբ մենք կութան կաննէնք.
 Դաշտ, սարեր կը խէրկենք.
 Բարի—բարի սերմեր կը ցաննէնք
 Հոգով մարմնով կը փառաւորուէնք:
 Գործոթ ըսուած տեղը յարմար,
 Յառջկնի դուզ, յէսն տար.
 Աստուած կտրի Համիտի ճար,
 Զի խլէր մեր մալ, մնէ՛ք անճար:
 Լծէրինք կութան, վար կաննէնք:
 Մէկէկ Աստուած կապաւինենք:
 Մէկէլ չասու գրի կութան
 Հիմա էղած եմ կաղթական
 Կութան էրածեն ցիր ու քան,
 Աստուած անի վատ ազգի դիւան:
 Ինսուռնվեց թիւ յունիս վեցին
 . . . . Հայերաց մթնցուցին,
 Տղան իւ մօրից զատեցին:

2.

ՀՈՒՆՁՔԻ ԵՐԳԵՐ.

Ալաօկերոփ բնորոշումով

Նստեր իւ սէլի վրէն 1),
 Կը մանիք կոտ կիրիրէն.
 Արի, տես յուսուն ձեր ջանին,
 Գէրնդուորներ ինչ պաի հանին.
 Զգի քչինք, դուս հանինք յարուէն,
 Օր սկի չզրուցիք մեր զարեէն:

4) Գաղուորներ, խորձ կապողներ եւ օսցլազաններ փոխ առ փոխ կերպեն:

Զուրի յիրնում գու կը մեթմաթաք,
 Ինչ որ ջրից յէլուկ ձկան կը թփռաթաք,
 Կէտով կը կապինք ձգի սէրի յակ.
 Օր մեր դարիւցի 1) պէս ուտիք, հասարմաք:
 — Հայ, հայ, դերնդուօր աղբէր,
 Չէ ձեր հալ չիտակ կէրեք,
 Զուրի օր արե՛ խօրանդ պատէր:
 Վաղն օր մայիկնք սաղ,
 Էլման գիգանք քաղ,
 Իմ խորան ա շատ անտալ,
 Ճաշի բանօքին տաստարուտ.
 Քու յնկեր անանք ա, խնալ կէնայ,
 Դառնայ յետեղ ի բարդերով լնայ:
 — Դու լէ տեսեր թա իմ գերմիւն,
 Կեռուկա, ինչ օր հիւրուկ կացին.
 Օր թալիմ, ինչ օր մաղի կը տանա.
 Քդի կը լացու, հոգիդ կը հանա:
 — Էտանք օր կը զրուցիս, բսկի բան մի չիմ.
 Գէրնդուտերուդ համար արտի հոգեմքին.
 Դու արի, հարցու մեր կին բանօքուց.
 Տես, իմալ կը ժողուայ, կէնայ բէդ բէդ խալծ:
 — Փիցուկ խրանաւոր, միայ ինչ կսիս,
 Չէ քիչա մացէ, օր հոգիդ համիս.
 Արեւ յառէջ չաքուց կը Կլքան,
 Դը հէրիք ա բերանդ լէն ու լէն բանաս:
 Իմ բանօքին քեանի կէրթալ կը փթլայ,
 Զեր պէս գերնդուտերի յարտերուց կը հաճա.
 Զեր գէրնդիք տեսանք, օր խամ էրկաթ ին.
 Դըս շառէ քարին, շուտ մի կը կոտորին.
 — Ինչքան բանձրնաս, ինչքան մեր յէնիս.
 Ըսկի չեղնի օր, իմ բարա էղմիս.
 Սա յառջեւն քաղիմ, ծարիմ, ծորթփիմ.
 Դու միճակ յեռանց կը մաղծիս հեւալին:
 Դու նստեր էք բարդերու հովեր,
 Մղի օր կը տեսնիք, կը դողայ ձեր չաքեր,
 Գէրնտիք գրէք ու գացէք տներ:
 — Իմալ էնինք իտա խրանաւորներու ձեռ,
 Էլման գուղին օր չալաք ուրտեց դնինք բեռ.

Ձեր աղէկներուն խանչէք, օր կը մանին նեւ,
 Դուք չը կրնաք տանիք մեր ծանոր բեւ:
 Հերիք ա, էլ կեաւցանք ձեր օրնու նազից-
 Շիտակ ամբ էկաւ մզի վերեւոյ:
 Էլ կանսի չեղի ձգի իտա տեղ,
 Վըռագով յէլէք, փախէք յենի գեղ:
 —Էրկուսդ լէ էգերիք, ինչ օր օօխսանց 1),
 Զ'ջօկիք յիրարուց տասնոցն ու քսանոց 2),
 Լսեր իք մեր դերընդու զնգուն ու զնոց,
 Դընկնի մըջ յարտին իմալ կրակ ու բոց:
 Դէրընդիք Թըխ քիսնին քարին չըխըխկան,
 Էդ աւա մնանով խըլղ ինչ հասկնան.
 Կրնմք դու մեր պէս խօլ ու խօւվաթով,
 Բէգ խըձեր կապել հազար դուպարով:
 Շատ գրուցեցիք, էլ աղբէր, հէրք ա,
 Աստուած էրկսիդ բանիկ լէ յաջողա.
 Կանչինք եօթն—ասնուն. էղնինք մեր բանին,
 Դուռ ու դրկեցին, չընկնինք նեղ օրին:
 —Ա՛խ, գէրընդուոր, գէրընդուոր,
 Մսակն ու կառուն պոչաւոր,
 Թաքբան ձգի յետիր ա,
 Իլան 3) ձգի կարեր ա:
 Մկայ դիգայ հացի դօր,
 Հըտ հաշ փլաւին սխաոր
 Ինչ օր օաժու հէռէւանց.
 Կանիք իչկիք դէմի հաց:
 Ուրիշ ումուս չը մնաց.
 Վէրկ անձրկ՝ ներքե թաց.
 Կանչէք դուս գայ տրևուն,
 Բալիիմ չորցու յարտերուն:
 —Շատ բլղրել (չատախօսել), աղէկ չէ,
 Յըսօր հանափի վախս չէ.
 Մկայ յարտեր կը չորնան.
 Նոք գիդանք դէմ ու դիման:
 Շէնք ու շնալք քաղի մէջ.
 Ձուր չարչարանք խըձան մէջ:

4) Ինեսուն տարեկան. 2) Ցածկական փողեր. 3) Փրկուցիւն

3.

ՍԱՅԼԻ ԵՐԳ.

Գործօր զիւղի բարբառով *).

Մարտօն կանչեց—Մարկոս, որդի,
 Կանչիր թող, գայ խուս շանսրդի,
 Թող գայ մեր սէլեր շինի:
 Գնաց Մարկոս, խուսն կանչեց,
 Խուս իր քախում—մախում առեց,
 Էլաւ էկաւ, Մարտոյի սէլ շինեց:
 Խուս ուրազ ուր ձեռ առեց,
 Վէր Աստուած աղաւթնեց,
 Մինչ իրիկուն սէլ շինեց:
 Մարտօն վէր սէլին ուրախացաւ,
 Երբ սէլը ուր դուան շինած տեսաւ:
 Ուրախութենից չքնեցաւ:
 Խուս տակց սէլի տիրոջ.—Աղա,
 Արի, սէլի կշտին կայնի, խաղա,
 Չասես՝ խոսն հախի գախ ա:
 Կանչեց.—Խուտաղ, դոմէշ խան դուս,
 Քօռնա քու աչից էրկու լուս,
 Չնս լսէ, ինչ կասի իմ խուս (հիւսն):
 Էրթանք, դաշտին ցորէն պիրենք,
 Լծենք եզներ, ցորեն ցանենք.
 Խոսն ձէն մեր ակնճէն կարենք:
 Լծին սէլ, Ջէյրան ու Շէկօն.
 Խուտաղի անուն էր Մէկօն.
 Տունդ աւիրի, տանտէր Հակօն:
 Սէլ կայնաւ դէմ բարդոցին,
 Վէրին Աստուած աղաչեցին,
 Նոր իրենց սէլ բաւ ձեցին:
 Շիրին, Ջէյրան բերին լէծին.
 Սէլ պիրին վէր աղուրին:
 Մէկօն էրքեց սէլի էրքեր.

1) Ասել է Գործոթ զիւղացի Տէր Դաւիթ.

Ձէն ընկաւ դաշտ ու ձորեր,
 Կը խաղին աղւորին գոմշուկներ:
 Բարև անեմ իմ Հակոբ Թղին,
 Սէլն ընկեր խեղ աղւորին.
 Քէշեց գնաց մէջը կապին.
 Սրբ ոէլ մէջը կողին տեսան,
 Տնով—տեղով ուրախացան,
 Տօ, Շէկօ, Ջէյրան, ձգի կուրպան.
 Ձեր խող վեպ իմ գոլումի տաճ,
 Էրօջ տղեր կը ճեռվեալայ.
 Սէլի ակներ կը փեռփեռաւ.
 Գոմի մարդաւ տառն աւիցայ:
 Հէ, էլ Կառլան, քեզ հայրան,
 Սիրողս կայնեքիս կանի ման,
 Սիրողս սիրեր էի, կարեմ ցան,
 Դու կայներ էս, կամողս կամաց,
 Աչքով ինծի կանես իմաց.
 Միտէս խալաւ, ուսկոյտս մնաց:
 Իմ ետք կայնեք իմ մող կողին,
 Մէկ մաս կանի, մէկ ճախ կանի,
 Իմ մնաց խեղ քեզի Աստուած լանի.
 Սէլ բարձեր իսկ կողապ դաշտէն,
 Շիւարեր էմ քու դաշտէն,
 Պատուեր, իմ էրեւի սլառէն,
 Կը ճեռճեռաւ սէլի ուկնիս,
 Կը փեղփեղայ տրտի բաղդոցներ,
 Կուրպան եմ ձգի գոմշուկներ:

ԵՐԳԵՐ.

ԶԱԽԵՑԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ *).

I.

Խելաքայ ըստ բառացի 1)

Քաւարոյ Եւփարն էր միջոտն,
Սանամօր միջոտն էր պարտն.
Նդի աման կուրիօին պիսպիրուն:

*) Զաւեշտական երգերն բազմաթիւ են. ընդհանրապէս զուծան վա-
րելու միջոցին կերգեն. շատ անգամ եւս պարի. հանդէսներու մէջ. Սոյն
երգերը, որ ամեն զաւառ ունի իրեն յատուկ զաւեշտական երգերը. նաեւ
օր յօրի կաւեշտանաւ ու կը կոկուին. Աստ տեղեր կարծես հայ ժողովրդեան
ընական սովորութիւնն դարձած է իրար պարսաւել. նա շատ անգամ միա-
կողմանի կը տեսնէ. Դանդաղի տաւի վատ կողմերը կը տեսնէ. առաւե-
լութիւնները առ ոտն կը կոխէ. բաւական է ամենափոքր Թերութիւն մի
տեսաւ. մանաւանդ ծովէ ցեղական ափերութիւնն եւս ունեցաւ. հետեւեալ
օր զաւեշտական հոտանաւոր մի կը հնարէ ու կերգէ. Առ այս անհաշիւ
են ծաղրի երգերն. շատ անգամ անբարոյական. նախազաւառութիւններով
յերիւրուած. որ զրի առեւի աւօթ կը բերէ. սակայն կարծես թէ այդ տե-
սակ երգերն աւելի հրաւիրան կենք կը կրեն. Գիւղացին մի. բարիչ զիւ-
րացոյ վրայ. զաւառացին մի. զաւառացոյ վրայ կը յերկրէ. եթէ մին
զոնաւած է մի օրիչ զիւր կամ զաւառ. այդ տեղ մի անգամ յարգ չէ
զարգ. ամբողջ զիւղը կամ զաւառը կը պատահէ.

4) Հիւսեւեթիներն աչաւ է Բրաքի վարիւրէն (Արեւշատ):

—Քաւոր ուղա՛, եղ տարան.

—Սանամէր ջան գորուեր տարան.

—Զըմ գիտէր գորուեր տարան 1):

Քաւորոջ ջալալիքն էր Թռռ.

Սանամօր լաչիկն էր ճռռ ու մռռ.

Սանամօր եղ տարան, խանին ի Բռռ:

Քաւորոջ ճգման էր ղոմայ,

Սանամօր պսկերն էր պուռմայ.

եղ տարան, առան խուրմայ:

Քաւորոջ օլուառն էր Թռլխ,

Սանամօր ծամերն էր բուխ,

Կտրեցին սանամօր խացն ու ծուխ:

Մառնի վրէն Թալած գերան,

Խանին, եղի ճռէն տարան,

Տարան, խասուցին Բաղշու բերան:

Մառան քակեցին, էրին բակ.

Շներ էկած՝ կուտեն լակ,

Եղի ճռէն տարին, խանին քաղաք:

Սանամօր գռներն էր Սալլկուն.

Քաւորոջ ճգմաքն էր խըախըտուն,

Սանամէր եղաւ իմաստուն.

Թէ Քաւոր եղ տարեր ա ուր տունն:

*
* *

Ջ Ա Ր Բ Օ Լ Օ Ճ Ի Կ.

Դու գար. բօլօճիկ 2), գար,
Տղէն տուն կուլայ.

Կիւայ, Թըխ լայ:

Կը մեռնի, Թըխ մեռնի.

Դու գար ու ես խաղամ.

Իմ կուլ ու քսեցիմ:

Զարկ, բօլօճիկ, գարկ.

Դար մի խաղամ ես.

Ճաչիկ, դու պաղի.

Մինաս, դու քաղի.

Մարան, դու լացի,

Խմոր, դու քացիսի:

1) Սոյն երեք տողերն ամեն տան վերջ պիտի կրկնուի.

2) Զարբօյցօճիկ ճանճի նման միջատը, որ օդի մէջ կը բզզայ մի տեղ եւ յանկարծ մի ուրիշ տեղ փոխուելով կը բզզայ. այսպէս շարունակ. այս բզբզին կը վերագրեն խլաթեցիք ճպուռին ու մրջիւնին առակը. Խաղալու եւ շատախօսուածեան սովոր կինն. հնձուոր Մինասին պաշար տարած միջոցին կը տեսնէ զարբօյցօճն, հասցը կը դնէ գետին, կը խաղայ.

Բօլօճիկ, դու զարկ,
Սարակ, դու սոված կայ,

Սրահ մտաւ,
Միհչի իրկուն գինիքի:

*
* *

ՄԿՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐ.

Բարեկամներ մեր քե՛ս խորացուն,
Քե՛ս չկէր, ճժեր նստան, լացին.
Խաց չկէր, Թունիր վառեցին.
Պառակ գրին, խորակաթ կուրիսեցին:
Գացինք, դուռ ու գրկեց ժողուեցինք,
Խորակաթ գտանք, խոփ մը չբեցինք.
Էն խոփէն խերկ մը չըջեցինք,
Էն խերկի մէջ ցորեն ցանեցինք.
Ցորնի յարով ամպար մը չիբեցինք:
Մկներ լսեցին, ամպարը ծակեցին.
Մէջի ցորենը օտմասաղան էնեցին,
Գացինք, իրեք Թագաւոր ասկաւ բերինք.
Մկներու մեծ Թագաւոր բռնեցինք:
Դանակ սրեցինք, զԹագաւոր մարթեցինք.
Կացին բերինք ու ջարդեցինք.
Կշեռք դրինք ու բաժնեցինք.
Գլուխ ու գագաթ—ճամբսինք հուժմար.
Ինչ օ քաւիմ—տուինք հարսին.
Վզի կաշին, ճամբսինք փաշին.
Ինչ օ պլօրին, տուինք մօլին.
Ինչ օ վզին—տուինք զագին.
Ինչ օ դրեժ—տուինք զանկրեժ.
Ինչ օ կողին—տուինք աղի աղին.
Ինչ օ չիչին, տուինք քեփին.
Ցնին ու մնին (աղիք հլն)—տուինք խաբունին,
Ինչ օ բլին—տուինք բուլին.
Ինչ օ փէճին—տուինք Մկրտչին.
Ինչ օ փորին—տուինք Միքայիլին.
Ինչ օ միջաց—տուինք Խեչաց.
Ինչ օ յետին—մնաց ք զետին.
Բերինք, բարձինք բալամ ճետին.
Ուր ու փզուր (աղիք մաղիք) փախա խզուր,

Ինչ օ յակնհիշողքիդ կարմունջին.

Ինչ օ դուին տուինք Սրափունչին.

Ինչ օ օտներուն—տուինք խաղներուն,

Էնոր սրտիկ—տուինք Արտիկ,

Էնոր ճիկար—տուինք Շիգեար.

Ճամբխիք Բոհդանայ քրտին.

Բաժնեցին ուրանց մահար, բէտին.

Բրգուն մը էնկցաւ, ընկաւ գետին,

Մկներու ձգեք մէջէն յէլան.

Վըր քրդերու գանգաւ կէրթած.

Փաշի մօտ գանգաւ էրեցին.

Քրդերու մէկ շերթն, բռնեցին.

Փոր ու փորքը քերին, ձգեցին.

Մկներու քաղաքը միջէն խանեցին.

Մկներ քաժա տակաւ էրեցին.

Մկներ ու քրդեր իրար գործեցին.

Քրդեր զօտեանկաւ իմեաւ բերեցին.

Ձը մկներ լարեցին, հա լարեցին.

Ձը կարցան դը մկներ բռնեցին.

Մկներու յարոյ գիտայր քաղեցին.

* *

Քաշալ էլէ կերթայ կանկաւ,

Մամ կուղայ խանկալ—մանկալ.

Քաշալու գլօխ մանկալ.

Քաշալօ քաշալամրն.

Քաշալօ խաղալամրն 1).

Քաշալ էլէ, կերթայ մանտակ,

Գացէ, պրծե ընկէ խանցակ,

Պատառայ, չգտայ ջանցակ.

Քաշալ յէլաւ ի տանիս.

Քաշալ, վախենամ մրօխ,

Օսկոր թափեր, մնցեր միս.

Քաշալ գացե կրակի,

Վախենամ գլօխ բռնկի,

Քաշալու գլօխ գռնկի.

Քաշալ յիլաւ գնաց ի յարտ,

Ընդրա յալոյ աշխար մնաց մար.

Գլօխ թափեր՝ մացեր ա գաղաթ.

Քաշալ յիլեր գացե բռնջար,

Գլօխ չկայ մացեր ա նաշար,

Հիմիմ չկար, էնայ մէկ ճար.

Քաշալ յիլեր, կերթայ ի պրակ,

Գլօխ չկայ, մացեր ա թագ.

Մըջ խլիխն էղեր ա առակ.

Քաշալ յիլեր, կերթայ ժախի.

Ուրին դիս—գնե կը ծախի,

Վախենամ խրա մէկին ժախի.

Քաշալօ քաշալամրն,

Քաշալօ խաղալամրն.

* *

4) Սոյն փոքրէն արդէն չսման տան վերջ պիտի կրկնուի.

— Վալսա իմ իրիկ քանդիւ ւս, Պիլա իմ իրիկ քանդիւ ւս. Նախրի յառէջ կելի մա կել ու, Կռւում կաշին տուռից, առաւ գեւ- նակաւ: Վալսա իմ իրիկ քանդիւ ւս. Պիլա իմ իրիկ քանդիւ ւս,	Եւսկարի առէջ քանդիւ ւս, Կռւում կաշին տուռից, առաւ գեւ- նակաւ: Վալսա իմ իրիկ քանդիւ ւս. Պիլա իմ իրիկ քանդիւ ւս, Կռւում կաշին տուռից, առաւ գեւ- նակաւ:

2.

Նախնայանք, մեզոց թույլան,
Կամ, լան կմ պիրեն, լան:
Հրմագդ, տարինկն է խորո,
Դորի, քեսած ի պիրեն, քեսած:
Օր նալ Վտրիցէք, թիւքեր վտռած:
Բրեն, լան, ոսկե պոչամ լան:
Որ եալ Վտրիցէք, թիւքեր սրահաս,
Իրեն, քեսած:

Լաճն էր աղա, լաճն ամիրայ,
Խորտո մորտո—սսկե պոչամ լաճ:
Մշակներ գիււ ԿԸ ժըրվիշքն,
Զիեր փըագեախ ԿԸ խըրինջըն:
Մէր լաճ դրե վեր ծնգեան,
Քսեանք Բիրե սմլի արո՛յումի:

ՄԱՅՏՈՒ ԺՈՐ ԿՈՒԺՆ Ի լալա, կաթն արծուի,
Մուշկովի իլին, վազք փէ պէրնին,
Աղջկա ժօր կուժն ի կաւէ, կաթն կուի,
Կիտրմ անլուայ բուրթն ի պէրնին:
Էսա լաճուն տուն շինիցէք, խօրն ի տարապա,
Էն աղջկան տուն շինիցէք, առիք պակաս,
Էսա բաճուն քնն քամկիցէք, վաճն քորի,
Էն աղջկան գոռո իշտոնք, հարկը պակաս:
Էսա լաճուն ոսկէ մզախ, եւտ մաքցիտ,
Էն աղջկան ան առ անթրոց, օձն ի պակաս:

*) Գրի առած է Ա. Հ.

Էսա լանուս նզմայ պիրէք, խէրն իմանայ,
 էն աղջկան լակալ պիրէք, իրես պակաս:
 Էսա լանուս ալ կարիցէք, փլեւ արծաթ,
 էն աղջկան օալ կտրիցէք, թիւքեր պակաս:
 Էսա լանուս գըատը պիրէք խաւ, խորոված՝
 էն աղջկան ագուաւակօս, սև գարէ խաց,
 Էրկնքեով աղած,
 Խլոյենց խով թոնէր թխած,
 Աղջկայ մօր կիրիցուցած:
 Խաց գևարնցան, մաքուլց թացան
 Պիրէք ուտեմ, լան եմ պիրե, լան:

*
* *

Ղանու մօր տարէք արտեր, ռեհան քեաղի, վարդ խառտոտայ,
 լանի պիրե, լան:
 Աղջկայ մօր տարէք արտեր սոխ քեախնքի քիթ կծկծայ,
 քեած ի պիրե քեած:
 Լանու մօր քեահլան ձիանք, խեսն էլ ջորի, էրթայ խէրանց,
 լան ի պիրէ լան:
 Աղջկայ մօր գուռ իշանք, թող պոչ չնի, վրէն ծծղանք,
 քեած ի պիրե քեած:
 Լանու մօր շաքրէ օաւպաթ տուէք, խմի, սիրտ քեաղցրանայ,
 լան ի պիրե լան:
 Աղջկայ մօր սիմնդէ վաւիկ էփէք, ուտի, թող համ չնի, թող
 հոտ չնի,
 քեած ի պիրե, քեած:
 Լանու մօր այլան, օթախ, պատեր չիմի, թող մէջ քըննի թող
 խով ընի,
 լան ի պիրե լան:
 Աղջկայ մօր տարէք փակեախ, պատեր կու ի, թող մէջ քըննի,
 քեած ի պիրե քեած:

3.

Մակաց բարբառով *)

Էրանեկ էն օր ինչ քեազախի ապէն վըր ձի էր 1),
 Պխերով ոչքներ օաքերս էր,

*) Գրի առել է Ա. Հայկունի. Ասել է Խուսիպուծախցի Գոչոն-
 քայց սովորած է Մոկացիներից եւ բարբառն էլ Մոկացիների նման բա-
 լական լաւ հնչում է:

Մազէ շլուար վրէս էր,
 Թրեմ քեօլոզ զլօխս էր.
 Դիարպաքբու եագմներ պուր փաթերի,
 Մուկան մախաթ, ասեղ փողպատսի կը պլպատէր.
 Զանթէն թալերիմ թև,
 Խէժայ պիրիակայպուն (ջորի),
 Գեացի իմ անրրոջ դուռ,
 Զուլսմ ի զանկու զըարկի.
 Իմ աներ ասաց.
 —«Տնաներ, քեանիմ գեօրով, գեառփով իս իկի իմ դիւռ»:
 Գեացի նատայ մըջ քինի, մըջ քինիկալ,
 Դեխ—գեխանց պիրած էն կորեկէ խաց.
 Կը լցին իմ չանթէն.
 Սա քեանիմ կը խոռանի.
 Էս օր խալիւորցեր իմ
 Մարդ իմ իրիս չիբիչկայ:

*
 * *

Էրեւանա գուգեամ. հոյ նարմնայ,
 Նախուռն ապէն թեքերս էր. հոյ նար, նարմնայ
 Մխած չոմախ ձեռքս էր. հոյ նարմնայ
 Դուռ քոլոզ զըլօխս էր. » »
 Բըալաք փուշին կապած էր, » »
 Կարմիր զգմէք օտքերս էր, » »
 Պարակայպուշ տակս էր, » »
 Գեացի, կայնայ եառոջ դուռ, » »
 Սար ձի տասա թռաւ, դիւս, » »
 Իմ կարիպ խօքին խմրցուց, » »
 Իմ չեղնի քնիմ քեօ ծուց, » »
 Իմ պարակապուշ քաջը թալըն,
 Մէյ խուրձ Խօնջայ թրցի՝ ըառչիւ,
 Գընացի՛ անիրոջս տուն.
 Բարըւ տուրցը, պարիւս տուրցն.
 Զանքաչս թռաւ, կայնից.
 Փաթուաւ վզովս, ասաց.—Օհան ջան,
 Քեօ գեալած ճամբաներին մեռնիմ,
 Քեօ բեաննագրաւ բոյին մեռնիմ,
 Քեանիմ գեաւ ու գըեռան իս էկի:

*
 * *

4.

Վաճառյ առանց գիւղի բաւրաւագ 1)

(Մանկալ իր սիրահար Գուլտանին վրայ երգելու միջոցին հաջովանառ Ջմօն եկաւ. երգը դարձուց Ջմօյի վրայ առ ի ծաղու)

— Ելելս մեկէս Մուշի գոմէշ,
Ձեռս թալիմ Աստոյ փեօ.
Գուլթան թալիմ արտի բիար,
ձիվան եկաւ, գնդեքով խար:
Իաց կը թխի թորուան պրկով,
Գուլտանէն չկայ ապրկի գրկով.
Կոէթաշար բանձրացուցին,
Փուտ փետերով խնշրանցուցին:
Ջմօն ունէր մէկ կոօտ էշ.
Էն ով կասի Ջմօն ի գէշ.
Քար, կշիռ պատէն ի կախ.
Փլիթ կանի, թոնիր կանի:

Սօխոթան Սօխոթան չէր,
Սօխոթան պիթթան էր.
Աստուած խոզոց չխանէր.
Սօխոթան պինթան էր:

Գողթնի չէճօէր այնի կաշի,
Սարօջ աչքեր գաւաւ գաւօ ի:
Ջմօն զայրացած կը պատասխանէ.
— Սայրաւօրա ջաշիր — չիման.
Գողթնաց թաւեցին մէյօան,
Թամրադի Մանուկ Աւանցի,
Աղ չկէր, բորակ թալեցի,
Շան չափաման ծածիկ լցի.
Չուժ Սալրակալ սէկ դնացի,
Գուլթնվրնեբաց կիրիցուցի:

Սօխոթան լցին պտուկ.
Պտն էլան քանց տրտուկ,
Սօխոթան պիթթան անլի էր.
Սօխոթան օրգներ էր 2):

* * *

— Աղջի, արե՛, քե՛ օսկի առնեմ.
— Ձեմ ուզեր բարօ, չեմ ուզեր խէրօ:
— Աղջի, արե՛, քե՛ օսլմա առնեմ.
— Ձեմ ուզեր բարօ, չեմ ուզեր խէրօ:
— Աղջի, արե՛, քե՛ տամ իբկան,
— Խմ բարօ, ջան բարօ, օգորմի քեօ խօրկան:
— Աղջի, արե՛, քե՛ չամիչ առնեմ,
— Ձեմ ուզեր բարօ, չեմ ուզեր խէրօ:
— Աղջի, արե՛, քե՛ խնձոր առնեմ:
— Ձեմ ուզեր բարօ, չեմ ուզեր խէրօ.
— Աղջի, արե՛, քե՛ քոռ առնեմ.
— Ձեմ ուզեր բարօ, չեմ ուզեր փէրօ:
— Աղջի, արե՛, քե՛ սոսմ իրկան:

1) Ասած է Եղիսարէթ Կափանճեանց.

2) Այս երգը շատ երկար է. լրած եմ պարելու միջոցին.

— Խա, բարձ, ջան բարձ, օղորմի քեօ խօրկան,
 — Աղջի, արե, էրթանք գհարի քաղենք.
 — Չեմ ուզեր բարձ, չեմ ուզեր խէրձ:
 — Աղջի, արե, էրթանք ցորեն քայենք:
 — Չեմ ուզեր բարձ, չեմ ուզեր խէրձ:
 — Աղջի, արե, քե նաենմ.
 — Խա բարձ, ջան բարձ, օղորմի քեօ խօրկան:
 — Աղջի, արե, քե կարգեմ,
 — Խա բարձ, ջան բարձ, օղորմի քեօ խօրկան:

*
 * *

Ելայ, գացի չուր մեր Փրխուս
 Լուեր թափեցան գլխուս.
 Լարեցին գիս, միցին դիւս.
 Ձթուկեցին գիշեր ընկի լուս:
 Ելայ, գացի ջուր մեր Ախլաթ.
 Լուեր էկան օլաթ կօլաթ,
 Վեցն էր պոչով, մէկը պօլաւ.
 Վա՛յ գէն լուեր, մեհեդ լուեր.
 Փերեքենտու կարմիր լուեր:
 Լուեր էկան կարաւր—կարաւր.
 Կը խարցուցին իրաչի թարաւր:
 Վայ գէն լուեր, մեհեդ լուեր.
 Փերեքենտու կարմիր լուեր:
 Գիշեր էլան ճըղուերն ի վեր.
 Ցերեկն էլան սներն ի վեր. վայ գէն լուեր ելն:
 Լուերն էկան Կոխըխնճան.
 Լարեցին ձի, Կոխեցին մութ քնճան. վայ ելն:
 Լուերն էկան սե ու դեղին.
 Էկան, մտան մէջ քեօ բեկին,
 Լուս ու ճանճ, օչիլն ու անիծ. վայ ելն:
 Լուերն էկան իմալ—իմալ.
 Օչիլ քակեց Կնկոյ թամալ.
 Լուս ու ճանճ, օչիլն ու անիծ:

*
 * *

Թէ կուզ իմ նը, կաքաւ իմ.
 Թէ չիլ իմ նը, շիրին իմ.
 Թէ քոնաւ իմ նը, չքով շինաւ իմ.

Թէ սե իմ նը՝ կռուզ իմ.
 Թէ կօլօտ իմ նը՝ խօրստ իմ.
 Թէ կէշ իմ նը՝ տալառի փէս իմ.
 Էրիկ մ'ունիմ չորէ շինած՝
 Մէջ պատանին կանի խինած.
 Էրիկ մ'ունիմ կուզիկ մուզիկ՝
 Բամ՝ էլ ունի չանց մօղօզիկ.
 Կուզեմ էն էլ տամ գրողին,
 Քոնեմ էթըամ խըատ սիրողին:

5.

Ալիշաքչաքն քարքառով

Ալիշաքչաքն ու դիւլուլուն,
 Խօնա կիվիւն 1) ու ֆօռ պուպուն.
 Էլան գացին վըր խառքըլուն.
 Խառքալ թափ էտուր ուր թեերուն.
 Ըսեց.—Նամա՛ն չգանիկ իմ ձգերուն.
 Կեղնիմ քարքառ խօնա կիվըլուն:
 Ալիշաքչաքն ու դուլուլուն.
 Էլան գացին վըր լակլըկուն.
 Լակլակ թափ էտուր ուր թեերուն.
 Ասաց.—Նամա՛ն, չգանիք իմ ձգերուն.
 Կեղնիմ ջրտըքուր Խօնա կիվըլուն:
 Ալիշաքչաքն ու դուլուլուն.
 Էլան գացին վըր սարեկուն
 Սարեկ թափ էտուր ուր թեերուն:
 Ասաց.—Նամա՛ն, չգանիք իմ ձգերուն.
 Կեղնիմ վարդապետ Խօնա կիվըլուն:
 Ալիշաքչաքն ու դուլուլուն.
 Խօնա կիվիւն ու ֆօռ պուպուն.
 Էլան գացին վըր ճնճըղուն,
 Ճնճուղ թափ էտուր ու թեերուն.

4) Կիվիւր մարգագետիններու մէջ բոյն կը շինէ. կեռ ու սուր կտուց ունի յոպոպի մեծութեամբ. գիշերը անցորդի գլխի վերեւը սուր ճիչ հանելով կը դառնայ օդի մէջ հետեւելով նմա, որպէս զի անցորդը չիմանայ բոյնի տեղը. Թռչելու միջոցին (ցերեկը) կը մտնէ մեծ Թռչնոց Թեւերու տակ. կտցահարելով Թեւերը կը կոտորէ, կսպանէ, կասեն:

Ասաց.— Եամա՛ն, չգանիք իմ ձգերուն.
 Կեղնիմ սարկաւադ խօնա կիվըւուն.
 Ալիշաքչաքն ու դուռլուլուն.
 Խօնա կիվիւն ու ֆօռ պուպուն.
 Էլուն գացին վէր խոնկուն.
 Խռունկ թափ էտուր ուր թեւերուն.
 Ասաց.— Եամա՛ն, չգանիք իմ ձգերուն.
 Կեղնիմ աւերդ խօնա կիվըւուն:

6.

Մօեցոց բարբառով

ԼՈՒԻ ԵՐԳ

Յէլանք գացինք ջուր մի Մըռնան 1),
 Լուեր կայնած կը խըրխընջան.
 Ձէդ անտէրաանք չեն թորկէ,
 Դոր մի նընջամ.
 Հաւար լուեր, մաղաք լուեր:
 Յէլանք գացինք ջուր Զարբաշին,
 Դէմ առանք լուանու փաօին.
 Փախանք մօտանք գոմշու կաշին.
 Բռնին գոտուիս ու քաշին.
 Հաւար լուեր, մաղաք լուեր:
 Յէլանք գացինք ջուր մի Լաթար,
 Լուեր էղած դաքար—դաքար.
 Դոր մի մըտնեմ սըքար.
 Հաւար լուեր, մաղաք լուեր:
 Լաւն ասաց օչլու թոռին,
 Կէս գիշերին լըծեց կոռին.
 Առաւ, ընկաւ մըջ ախոռին.
 Հաւար լուեր, մաղաք լուեր:
 Լաւն էրաց համալ—համալ,
 Օշիլ չառաւ փիլ ու ֆամար.
 Անիծ չըռջեց կընկտոց բամալ,
 Հաւար լուեր, մաղաք լուեր:

1) Գրի է առել Գ. Հ. Ասել է Թորոս Անուշեան, որն էլ սովորած է Մշու Սոխկոմ գիւղացի Խաչօ Մելոնեանից:

7.

Ղարսի Նախիջևան գիւղի բարբառով 1)

Պառլ ու թրվանք բերին Ղափուեցիք,
 Թողին փախան Բայնդուրցիք,
 Քարէ քարոյ Ղոչալանցիք,
 Զամբ (Գրաղացի, փռչի) ուտող Տիկուցիք,
 Զուկ ուտող Մաւրցիք,
 Եղ ու պանիր էնող Ագրկցիք,
 Աղուէս բռնող Զալալցիք,
 Շուն . . . Մանեցիք,
 Լոչ հաց ուտող Նախջենցիք 2),
 Պաղ ջուր խմող Զըւջեցիք,
 Կոտ—կոտ ուտող Բըւկցիք,
 Ճատ ուտող Քերսեցիք,
 Կախ չալուար Խարեցիք,
 Իչու աղբէր Կաղզուրնցիք,
 Մուրագատուր Բագրնցիք,
 Արընքտէր Մաստարեցիք:

8.

Ղամզու գիւղի բարբառով *)

Ապարանու կայերն հով ա,
 Իչուանք տեսանք գիցանք կով ա,
 Թան ու մածուն միջուանք ծով ա,
 Շէնիկ մնաս, դու Ապարան,
 Ապարանու մէկ բան գովանք,
 Փէտ ու փտրոց, ամրոց ցան ա,
 Ինչ որ ցան ա. մկներ տան ա,

1) Ասել է Գէորգ Ներսէսեան Ղարսի Նախիջեան գիւղացի. գրի է առել Գ. Հ.

2) Շիրակայ գիւղացիք էլ Ղարսի Նախիջեանցոց համար ասում են՝ «Քար ջուր խմող Նախջենցիք», որովհետեւ մի փոքրիկ առու կաւորը գալիս է Տիկուից, ջուրը կեղտոտ. բայց առողջարար. որի ջուրն էլ խմում են տեղացիք, ուր լուանում են չոր, անասուններ ու երեխաներ:

*) Գրի է առել Ա. Հայկունի:

Շէնիկ մնաս, դու Ապարան.
 Զբի տեղ կը խմին հող,
 Յորեն ընկել տ նեղ տեղ.
 Ճմով չինած է գեղ.
 Շէնիկ մնաս, դու Ապարան:
 Ապարանու Մամար թաւար,
 Էրկու աչքից մէկն տ խաւար,
 Ոչ հաց ունի, ոչ էլ ձաւար,
 Շէնիկ մնաս, դու Ապարան:
 Ապարանու կովն ու կթան,
 Իշուանք կը լծեն գուրտան,
 Աղջիկ, տղա, բարև կուտան,
 Շէնիկ մնաս, դու Ապարան:

Թ.

Ա Ռ Ա Ծ Ն Ե Ր.

„ՄԵԾԱՆԱՑ ԽՕՍՔԵՐ“

Ի.

Ալաոկերի բարբառով *)

Աղէկ մօի կտոր ա, ինչ էնիմ շան բերանն ա:
Աղուէաներու հարի հրաման էլաւ. փօսք չուկէն ծախեցին:

*) Առաձները կոկուած ու զտուած կարճ զրոյցներ են, հայ ժողովուրդը՝ աւելի նուիրական դարձնելուն համար «Մեծանաց (նախահարց) խօսքը»-ով կը կնքէ. մէջ բերելով՝ խօսակցութեան մի յարմար առած, հայ ժողովրդեան մեծ մասն ունին անհաշիւ առաձներ. պատահած եմ Մշեցոց ու Բուլանիցոց, որք իրենց վէճը կամ խօսակցութեան մեծ մասը առաձներով կը վերջացնեն. երբեմն եւս այնպիսի փաստացի սուր առած մը կասէ, որ հանդէպինը վէճի թելը կը կորսնցնէ. նոյն իսկ եթէ լինէր զարգացեալ եւս:

Բաւական հոգ տարի առաձները այստեղ բացատրութեամբ ներկայացնել, սակայն տեսայ իւրաքանչիւր առած բազմակողմանի մտքեր կը պարունակէ. ամեն մարդ տարբեր կերպով կըմտնէ. որով առածի բուն ոգին պիտի նսեմանար. այն համոզման եկայ որ մեծ ուժեր պէտք են այդպիսի խիստ դժուարին գործ մի պիւլս բերելու համար:

Ինչպէս երդերն, այնպէս եւս անբարոյական առաձներ բազմաթիւ են եւ կը պարունակեն ընտիր մտքեր, նժէ բազդատութեան զննք հայ առաձները քրդերէն առաձներու հետ, քիչ տարբերութիւն կը գտնենք. իսկ թուրք պարսիկներու հետ չէ կարելի համեմատել. նոցա առաձները բոլորովին անբարոյական խօսքերով կասուեն, քիչ բացառութեամբ:

Ամպ օր պառուուն առաւօտ ա:
 Անալուր խախք էր, մնաց օր ալըրոտաւ:
 Անթառամ ծաղիկն օր թոռմաւ, բոզն էլ կը պառուի:
 Անուշ էղաւ անուշ մարդուն, յինք քնուկ էր, ուր բազդ արթուն:
 Անուշիկ հնդիկ էր, դեղ մօտիկ:
 Ապրայ առ կնճան, մեռայ, մշին էժան:
 Առուն չուրի ջուր գայ, գորտան յաչքեր գուս գիգայ:
 Աստուած որ քօռ անծղուն ահանջ էնայ, վարդըվրին ձուն կը
 գնայ:

Աստըծուն Աստօ կը խաբնչայ:
 Արուն ջուր չը գառնայ:

Բան բանտուն, բռին ի հաճաք:
 Բերանը առաքան չէ, օր կաբնմ:
 Բերանս արնոտ, փորս դարտակ:
 Բրդի չուն, աարան, տարան, քզիկ ինչ:

Գացիր էկար, նախիրի մէջ քու էշ հեծար:
 Գեղի օսկոր գեղի շան կը հասնի:
 Գէլը անօթնէ յէլ չէլնի, կըմին:—հա, միբաք իմալ ա կերէ:
 Գէշ օրեր էնքան աղէկցած ա, դու գէշ մարդու աղէկիցայ ըստ:
 Գիւղս վզէն ճիկեալ ին կախած:
 Գլխին զարկեցին, ըսեց.—վայ պառեկս:
 Դնա, արի, գինդ էրկու փարայ:
 Դովագին Լալիկան, յէլաւ, քաջեց պառուհան:
 Դորաակ յերես Բքուցին, ըսեց.—Օրջնեալ է Աստուած, ահա՛ր
 զեղալ:

Զբմա՛ծ հաւա՛ծ ին:

Դատին բողեր, ուտին խողեր:
 Դարբինը փէտէ փէտատով հորեցին:
 Դու լէ քու քթաներ խառներ իս խղի կամահեղներուն:
 Դոր օր էրկու շուն լծին, յինք կերթայ հատի հորի:
 Դրեկդ դրեկսին կիչկայ, հագին կրակ կեցզայ:

Նդ պատաւ, դանակ շաւտաւ:

Նս իմ գուռնէն չփչիմ, ինչ ա քու էշ չիւտի:

Նս կուտիմ դագու պէս, դու կիչկիս քագու պէս:

Նս քգնով, դու քննով, էրկուսս էլ Աստըծով:

Ջիս ի քալին քալին, ոճեն լէ կոխին:

Էշ հօթ լող գինայ, ջուր օր տեսաւ, յըմեն լէ կը մոռնայ,
Էշ էն էն ա, հրմա փալան ա փոխուն:
Էշ յընկե գարու հար:

Էդոնց բառով ջուր խմայ օր յիգան ծող մի կաշի հանին
մըր պառեկէն:

Էրկու գմշու գլոխ մէկ տօպրկի մէջ չտեղաւորի:

Էրկու յաչք մէկ գրող ա:

Էփուկ ապրին ջուր կը լնայ:

Ընձնէ յէլած՝ ընձի լող կը սովըցդ:

Թաժէն մաշ, հին արեաքաշիս:

Թան կերանք Թորթըրացանք, ժածուն կերանք արգաքացանք:

Ժողունց գլով, տունց չերփով:

Իմ դարտակ քանեն ընդոր լիք քանին պտի գարկիմ:

Իմ կալն ա պակաս, քում լէ կիսակալը. մի գրուցի:

Իմ մալ ուտողը գերան կը փխխայ:

Իմ տուրկէն չէղաւ պարա քրնց քու քրակունս:

Իշու վրէն չը կեանայ, փալսին կը ծեծայ:

Խաղաղութիւն տամ աներուն, գատիմ, բանիմ, տամ չներուն:

Իրկար կայ.— Էնա չամ լեզի էդի՝ քզի՝ Թքուն, նա քաղցր օր
կուն:

Կամայ քէլիմ, կրսին.— Կտնկաւ.

Եուշմալ քէլիմ, կսին չիթաւ:

Կապրի գրկուած, չապրի գրկող:

Կերու կուզ, պատուաւ աղուէս. աչք յէլաւ տատարկուն:

Կը Թորկիս չաքերդի, կը տիրի գլխդ:

Կը քում մանիլ չիներ, կիգա, կուտայ ուր տիրու չորթուն:

Կերկար կը խանայ, նա աղի, նա սապուն պտի յողորկայ:

Կեկայ Ֆել, չտանի սէլ:

Կոմ մի կորեկին լէ ցից ու կարմնակ պէտք ա:

Կորեկ յէլաւ դէպի սուն, միջէն գիգէր չընդորտուն:

Հաղար կը մեռնի, մէկ չուարի. մէկ կը մեռնի հաղար կը
չուարի:

Հակեալ մնայ պուպուն, Թորկ պատուի կուկուն:

Հարսի հօրն ու մօրը դռան տակն ա հորած:

Հարուտաի խենդ. աղքատի հիւանդ:

Հաճախ չը կը յաղար չը կը յաղար:

Հարսնցտուն չմտնողը պարմ լէ յէվել կը խաղայ,
 Հաւ դըռ նոր ա էգե, դազու հաւկիթ կածայ:
 Հաւկիթ ուր ծէրի վրէն չկայնի:
 Հաւքերու մէջ ֆոռ անծղուն ա հաւնե:
 Հին հաւերուն շքան—քան», նոր հաւերուն ճոռ—ճոռ —ճոռ»:

Ձէթ որ կայ գոմէս հոգին ա:
 Ձին ի ձին կապին, ես կծան կիգայ, ես ազցան:
 Ձի չկայ, մաուր կը կապայ:
 Ձուկ բռնողի առ կը տղկի:

Ղաւաթ ճրագուն գիւտ, էծ դարե:
 Ղիրեն ա չիք մինեռեն, բի Ղիրեն քաշա հոգն ի վրէն:

Ճանճի էգած բան մի չէ, ճըմա օր պատի քասի մէջ, քասէն
 կը լաւթայ:

Ճաշ չէփեր ա, աղ կը հալայ:
 Ճգտիկ կէնայ մարգու պզտիկ:
 Ճըլթա, յընկնիս մէջ. կը մանիս բօսընի պլէն:
 Ճրագով կօլորտէք. առանց ճրագի գտայ:
 Ճրագով մարգու կօլորտի:
 Ճրագ ուր բալոր լուս կիտայ, ուր տակ չի տայ:

Մալին տէր օրդուն հէր:
 Մարդ տարի մի ցալի ու մխի օրբալախ կը մնայ:
 Մարմանդ գետէն վախեցի, զըմպըմբան գետէն մի վախեցի:
 Մեր դուռ կուտայ, խլխի գուռ կը հաշայ:
 Մէկի յաջն ա յելէ. մէկէլ կըսայ.—տուր տանիմ կատուի:
 Մէկ իշով քարվանճութեն պարի էնայ:
 Մէկ հաղ ըսա իմ քեռու եղան գեղէն ա:
 Մէկ հաւկիթ կէնիմ, յըմն կը զարկիմ պատ:
 Մէկ մէկով, էրկուս Ասաըծով, իրեք զօռով:
 Մէկ մէկին բաղ մի կիտայ, մէկէլ ճութ մի խաղող չիտայ:
 Մէրը ահա՝ աղջիկը առ, եզրը տես՝ կատան առ:

Յըմն հաւք ուր էրամի հետ:
 Յըմն մարդ կրակ ուր բաղրճի տակ կը քաշայ:
 Յըմն մէկ եղան ջվլի գուզ:
 Յըմն ուր նմանին, սատանէն ուր խնամին:
 Յըմի շունը վազկան կեղնի:
 Յուշիկ քէլիմ, կսին թուկ ա, շուշուտ քէլիմ, կսին ծուռ ա:

Նաչարն ա խմեր բանճրի ջրեր:

Նա խաչ ու խար Նապի (ս. Սարգիս), վայ ժը վիռա կօ մալ
նապի:

Նոր օրէնք հին գեղին, որն ա յընկե էս օրին:

Շան պոչ քառսուն տարի կազպար զարկես, էլման էն ա:

Շատ արագին շալե շապիկ:

Շատ հաւու թառ տեսեր էնք, յըմու կատար կախ չընք տեսե:

Շաքար յընկեր ա շան բերան:

Շէն կէնայ մեր տնիկ, տնուչ կենայ մեր կնիկ:

Շուռը չնէն, էրկուս լէ մէկ տնէն:

Շուն յոտ մի փախցուց.—դու ու էդ մէկ դա, ասաց տէրը:

Շուն սպանողին քաշել կիտան:

Ո՛ր կերաւ եղե ճմուռ, ճր զարկեց գլօխ ի պատ:

Որ տեղ գինի, էն տեղ քնի,

Որ տեղ էղնի միս ու մալախ. կատան էն տեղ կեղնի ուղալախ:

Ուլ կողուի տակ չմնայ:

Ունիւ կին բարի. ինչ ունիւ հարոնցատուն. օր ունիւ կին չար:

Ինչ ունիւ սգի տուն:

Ուտող չգինայ, բրդող գինայ:

Ունք շինելու տեղ յաչք լէ վրէն տունց:

Զումից հատ - հատ, մեղրից մատ - մատ. չուրի հասանք՝ տեղը
գարաակ:

Զը գինայ ճրն ա մեռե, վայ վաւիլեւ կէնայ:

Զուրի Շուշան զարդրուի, պատարագ լէ կը յարձկուի:

Զուրի չը նմանի, չի խնամի:

Պաղի սիրուն, պաղչի պատեր կը պագայ,

Պապդ մեռաւ, ամօթ վերցաւ:

Պիտունի ի հող, տնպէտքն հողի յերես:

—Զուր յորին կը խշաս.—տեղս քարոտ ա:

Զուր ջաղաքն ա տարե, յընկե չըխչըխիկ ժուռ գիգայ:

Սատանից փախայ, գիվու ըռաստ էկայ:

Սար ու ձոր, էրեցու փար:

Սէրը սուր, արունքը ջուր:

Սինամահաւք յըմն տեղաց կիշկայ, կսւբախանայ, յոաներուն
կիշկայ, կը արամի:

Սիրտսի սուճրա չէ օր յըմին տեղ բանամ:

Սոխ աւտողի սիրտ կը մոճանայ:

Սոխ չը կէրնք թմ, օր բէրնէս հոտ յիզայ:

Սաի տապրակի բերան բաց:

Վարդապետին ըսին. — Տղէտ մեռնի, ըսեց. Տղա չունիմ, հրմա
բառը քան չէ:

Վրէն չուշտ, փորը կուշտ:

Վեր սնխին սնխոյն կը օհեայ:

Տան հորթիկ տան եզնէն չվարնայ:

Տան տէրմէիին ճօրհնեա թ տէրն, չկայ:

Տունը քահանայ, դուսը սմտամայ:

Քարն ցր գլորաւ, մամուռ չընայ:

Քեաշեալ դեղ էնայ, ուր գլխուն կէնայ:

Քողք յէրեսին, էրնէկ փեսին:

Քու կարպաի բարա յատդի պարգայ:

Քրդից փաւայ, փէտից մաւայ:

Օձ դաղձից կը պատուի, դաղձ օձի ընի յաւէջ կը բուսի:

Օրտուի ճիւղնք մալեցին, կիրբիւրէք լէճալ տէրնէցին:

Օր մի աղէկ, օր մի վատ, կանառչ գլօխ չիլիւրնդ:

Յրանկ պատարագ կէնայ ըռաթկ-ըռաթկ:

2.

Ալաւակեցիի նաստուր գիւղի բարբառով. *)

Ահիկն ա տարեր մահիկ:

Ողն ա պակաս թէ մաղը:

Անալուր խաղք էր, մնաց օր ալրոտաւ:

Առուտուր էն մարդու մօտից էրայ օր հէրը քազայ ա մուռ,
եա աղբօր մօտից, օր քազայ ա բաժնուռ:

Աստըծու պահած գառ գէլ չուտայ:

Աստուած օր լսայ ագաւառ ձէն. վարդեվրիէ ձուռն կը դնայ:

Արչն ու զովընդ, հովիւն ու դիւան. որն ա տուս:

Բանբակ չեղնի, քախան չիրթայ:

Բօզ շուռն ուր վրէն շքով ա:

Գերին գնող էղնի, տիրուն կը հասնի:

Գէլ դոււման օրուայ ժուռ գիկայ:

Գիքօ ջաղաց էս ա, թեփ ալրի հետ կէս ա. կաղաս էլ էս ա,
չաղաս էլ էս ա:

Գողը անէն էղնի, եզը յերդիկէն կելնի:

Գորտն որ գորտ ա, մէկ հաղ թքուս յերսին, կը փախնի մըջ
ջրին:

Սա ուրին բան կըսեմ, էնի ընձի գանձ կըսայ:

Եզեր ա հրմա շուռն ոտով, կատուն թաթով:

Էն ա ժըժի, օր էսա կըտժի:

Էրթաս էն մեռն, օր սորուիս էն փեռէն:

Ըհըն, գիւլ էր, դարձաւ բրբուլ:

Եղնկեկ կայ, ուրանալ չկայ:

Ըռհաթ պարկայ քարի հով որ (եթէ) օձ չեղնի:

Թէ էնի պղնձի տակն ա, ես յերեսն իմ:

Թթու թան, կել ու գնա գուլթան:

*) Գրի առած է Հմայեակ Բաղմանեան, ուսեալ, զարգացեալ, սա-
սպանուած է Խաստուրայ վերջին դէպքի միջոցին:

Թունդիր հով ա, վրէջին բով ա. տառերկու ջան ինք, մէկ
տառը կով ա:

Իշու եօթ լողն ա, ջրի մօտ օր գնաց, յըմին լէ կը մոռնայ:
Իշուն ըսեցին մաքիճաթ մի խրճայ, ալանջներ տնկեց՝ գռաց:

Լալուան ջորի, տամ խնձորի, ան ու կորի:

Խամար ուր խօսքեր գինայ, օր քար ա, ոտնտի ոռ կը ծակայ:
Խիրաթ շան թալեցին, շուն չկերաւ:

Խռովերիս խեհն ի եռ, սև անթրոցի մուրը կեր:
Խրատ, խրատ գարնուվի. ես կերթամ ձորնուվի:

Մոցդ ի առնիս կարճ կնիկ օր Ֆրիթաք չէղնի:

Կնքողն իմ, խօ ապրեցնողը չիմ:

Կոտ կիրիրէն կոտից յելեր ա, կը թքու վըր կոտին:

Կուշտ գնաց, անօթի դարձաւ, լիք լիք գնաց դատարկ դարձաւ:

Հայ—տաճիկ ետրամագ կեղնի:

Հաւ տուն մնայ, օր կուտ ուտաւ:

Հեծնիս նարընջի ձին օր թա սաղրին նեղ չեղնի:

Հեռու դօլի ձէն անուշ կիգայ:

Ճռճուն կածայ, պուպուն կը գողնայ, էլ ինչ կեղեկնայ:

Մալխօն օ Խլօն էղնի, իմ ուտելիքն էլ ճլօն կեղնի:

Մարդ աղբրից օր ջուր խմեց, պէտք չէ ընդոր քար թալայ:

Մարդա մէջ մարդ ունենամ, հազար ոսկի պարտք ունենամ:

Մեծանաց խօսք ա,—էլար որ պտի ֆօշիս, համ ճամպու վրէն,
համ ճանփու տակ ցանիս:

Մէկի յաչքն ա սուր, մէկի մանկաղը կտուր:

Մէկ Աստուած, հազարաստեղծ:

Մկան ըսին.—յընչի էդ դօստ պզտիկ էս.—կատուի ա՛յց:

Մկան պոչ ուր տուն չալըրոտի. մէջքը կապեր ա շաբաթ գօթի:

Յելնի սիրտ, կտրայ գլուխ, յիջնի սիրտ, չգտնի գլուխ:

Նա՛ ճառ խեհ խիյաբնոցէն, նա բարաբնաթ ձմերկնոցէն:

Շահ մամուն, պիսն պապուն:

Շուն ապսպրեցին սլանրի տիկ:

Շուն շան միս չուտէր:

Շուն վիճ տուն լակ լկայ, էն տեղ կը հաշայ:

Շուռ եկող ոտ քարին կը քիսնայ:

Զամիւ մեհանայ կը չիքեռ:

Զկերանք մօտէն, խելրանք հոտէն:

Զխողայ կարմիր շորիկ, խողայ կշտափորիկ:

Զոր աղբ մարդու փեշեր չկանի:

Վարս վարեցի, վարոց թալեցի:

Տնից բառնաս տուն կը քանգուի, գեղից բառնաս գեղ կաւիրի:

Տուր ընձի կարմիր հաւկիթ, տամ քզի կարմիր օրեր:

Ցաւն կով նախիրի անուն կաւիրի:

Քար զքար կուտայ, ջաղցպան զուր միս:

Օձ վըր ջրին մարդու չխեթայ:

Օսմանցին լապստրակը սէլով կը տանի:

Յ.

Բաւլամխայ (Բաւլամխայի քաղաքում *)

Ածան հաւը կրկնան կեղնի,
 Ահան, եա դուռն էս, եա էրդիք,
 Աղբուր բըպէն պղտոր է:
 Աղուէս ուր պոչ վկայ կը բռնէ:
 Աման կը չինէ, կանթ կը գնէ:
 Ամեկ հաւք ուր երամի հետ:
 Անգգամը գերեզմանի մէջ կը սքլի:
 Անծղու հետ ընկեր էղնող քաք կտուցն է:
 Անօթի փորուն, ջուր տուր օռուն:
 Անէծք էրկու բերէն սուր է:
 Անուն կայ, անկուն չկայ:
 Անցաւ գլուխդ տակ աւետրնի մի գնի:
 Առանց ճիտու լէ կը լուսնայ:
 Աստուած բոր տայ, էղունգ չտայ:
 Աստուած տայ լագուն, որ տայ ձրգուն, չտայ ձգուն, որ չտայ
 լագուն:

Արուն ջուր չ'դառնայ:

Բաժան հաց մարդու փոր չմնայ:
 Բերան ցաւալուն՝ թը յոտներ ցաւայ:

Գիժ քար մը էցպեց հոր. հարիւր խեղով չկեարցան հանին:
 Գէլ ուր հոգեաւ գինայ:
 Գէլ ձիաւոր կը ճանչնայ:
 Գէջ աղջիկ էս, հաց էրսին կուտուի:
 Գէջ խօսք ախրուն շուտ կը հասնի:
 Գիլու բնից օսկոր պակաս չէղնի:
 Գիլու ձագ դամազիլ չէղնի:
 Գիլուց գէլ կեղնի, կատուից կատու:
 Գլուխ էկած գործ չեն աւերի:
 Գողուն, բողուն քաւսուն օր է:

Դեմին ընկնայ, կային գնոչ է:
 Դեմի կային իշու մի բեւ է, ինչ խաւը լէ ընկնայ:

Դիվուն դժողք շանց չտաս, արքայադուռնի ճամբէն չխանայ:
Դեռ ըսկցիր, դու լսիր:
Դրկեցի հացը անուշ է:

Սա օր կամ, կռնի փուշ իմ, տախտակ պտի, ընձի դիմանայ:

Զարկող, Թափող կնիկ, առջագացք մէկ է, թէ ջագացք, կշտո-
նայ, էն լէ կը կըստնայ:

Զիւան ցանես, զիւան կըքաղես, ցօրեն ցանես, ցօրեն կըքաղես:
Զպոչ օր պաղից, պրծոսցուել էտե. չիշէ:

Էն բան օր չգինաս, ինչո՞ւ կը լծիս (յամառիս):

Էն յուսով մացի, բարկենդքին փլպլ ուտես:

Էն տեղն ես օր շուրմ, կանանչ չբուսի:

Էն օր ուր գլխուն կէնէ, հզար մարդ լէ չէնէ:

Էս աւուր ամօթ նուկի մի, վաղուան դիտր մի:

Էտեէն, առջեւն լուս կիտայ, էղե մուղսի,

Էրեսանց հայի, տկանց արծըլի:

Էրկու կնիկ մէկ դիւան, էրկու քուրդ մէկ բնարկան:

Թափա, ձաք լին:

Թասն ընկաւ, անուն էլաւ:

Թափ տամ քօլ, փռեմ հով:

Թէ ժպտայ, կաժայ:

Թէ փեւք կողմի մէջ մնայ, խրատ լէ գլխու մէջ կը մնայ:

Թող զանլին, խանձրահամեր է:

Թուղթ ու քաղազ ու նախ, ծանոր յիջար:

Ժամից հս գիշարմ, օղորմի, մատառածք ընձի կըպէ:

Իմալ գեղի նախիւ, յէմալ պառուռ մողիկ:

Իմաստուն աղուէս չորս, ոտով փլնկնայ յակնատ:

Ինքը լակլակ, գլուխ ճանի տողքակ (չառախօս):

Լակլակ, քու բոլն, փրկեցիք: ապա քու ճու:

Լոգն ֆնչ է, ես քու քուրդին: չպտի փնչի:

Լուն պատի, հզար կտոր կեղնի:

Խախուս մարդու գարեհաց, մոնաճայ:

Խեղճ օր բաժնեցիք, գպցիք էր, մաքազ:

Խլի անունով կապրի:

Խլի տղէն մարդու տղայ չեղնի:

Խմոր ջուր չառ կը վերու:
 Խնամու համար եա բեռ մի սուտ, եա բեռ մի փառայ:
 Խնամու սուտ սէլ մի չքաչէ:
 Խօ մարդ չէ, փողցի մարդ է:
 Խօսք գայ, խօսք կը բերէ:

Կով Ալաշկերտու, հորթ Մանձկերտու:
 Կուժ քիսնի փարչին, փարչն էլ կը քիսնի կժան:
 Կուտիմ, եղն էլ ի վրէն:
 Կրունկ կը խիթէ, պուճուճակ (ծոծրակ) կուռի:
 Հազր տղի տատմէր:
 Հաբամ գիգայ, հալալ կը տանէ:
 Հասկցողին դոհուլ դուսանք (մեծ թմբուկ) հերիք է:
 Հաց տնէն, թաց տնէն:
 Հերնի գլխին գամբոց չգարկին:
 Հօր, մօր գովացած թորկ թըղ կորի, խըլլի գովացած առ ու
 փախի:

Ձեռաց հանգուրձ ընկաւ ակուէք:
 Ձեր տախտակ մըխ կը վերցու:
 Ձին օր ձի է, կեմ կը զաւթէ, դու քու բերան չզաւթիս:
 Ձուկը գլխիցն է հոտած:

Ճանկ մի ցորեն տեսար, հզար ճանկ լէ գինաս:
 Ճանճը բան մի չէ, օր պատի ապրի մէջ, կը լաւութէ:
 Ճաշի էրես, փլաւի տակ, կուռու վերջ:
 Ճարիմ, մուրիմ, քըզի պահիմ:
 Ճգտիկն է էրեր պգտիկ:
 Ճիտուն յիսուն կնիկ կայ, մարդուն մէկ կնիկ:
 Ճնճուղն օր ճնճուղ է, էլման ուրին կը թալէ փշի հով:

Մանտը կը կտխէ, բէդ կը բըրտճէ:
 Մարդ կայ, մարդակ լէ կայ:
 Մարդ մը, որ իրեն չեղաւ, խրատն ինչ կենէ:
 Մարդու կնիկ աղէկ էղնի, թըխ օրական տատ գամբոց (բը
 աւանցք) զարկէ մարդու:

Մացեր է օղակը:
 Մեծ գետի ճանբէն մեծ կեղնի:
 Մեծարանց խօսք է. լծէ դքու մոզին, մը կանի ի դուռ բողին:
 Մեծի ըսած՝ պզտըկի լսած:
 Մեղը ծախոզ մատներ կը լիգէ:

Մզրախ պարկ չմտնի:
 Մէկ իծու պանիր էր:
 Մէկ մէկի դառօից խապաւոր չէ, կէս գիշերին ժամ կկանչէ:
 Մէկ չէն, կարժէ տաս աւեր՝
 Միս ուտող հաւքու կտուց կեռ է:
 Մողոգիկներուց փախայ, օձի ըռասց էկայ:
 Մոմ էղանք վառանք, էլման չէղաւ:
 Մուկ մանի ձեր ամբար, ուր պոչ չալրոտի:
 Մուկն ու կատուն կռուեցան, ձեր տուն թունդիր պատին:
 Մուկն ուր դուռ առաւծ է:

Յիրկուայ խօսք լուսուն չընկնայ:

Ներսին ու դրոին մէկ խելք ինչ պտի էնե:
 Նե՛ թքելու է, նե՛ կլուցելու:
 Նե՛ ուրին է, նե՛ ելուն:

Շուն հաչալով ժամ չմօթրի:
 Շատ խաղ գինամ, ձէնս չգաւ:
 Շուն ինչ ուտէ, էն կը փախէ:
 Շուն կը թորկէ գքաւ, թալող, գքար կը խածէ:
 Շուն շուն է, ինչ նլուռն, ինչ բալաւ:
 Շուն ուր տէր չճանչնար:

Ոչ կուտեմ քու վռիկ, ոչ կը քչեմ քու հորիք:
 Ոչ տեսանեմ Եղիպտոս:
 Ուրիշի հաց մարդու փոր չը մնայ:
 Ուրիշի ձեռքով հաց մուտի:
 Ուրիշի հոր փորեա, դու կընգնաս:
 Ուր հօր ժամ չէնէ, խլղի պատարագ կէնէ:
 Ո՞ւր օր էղնի, իշու փալան չալակն է:

Չար կատուն չորս ոտով կընկնա յակնատ:
 Չգովացած տուն է մանցի:
 Չըմ հոգայ դէզնի չալակս, կը հոգամ դպարպիչ նի էտեա:
 Չորի հետ թալն էլ կը կպի:
 Չուրի խելօք մտածէ. ծուռ հարսնիք կենէ:
 Չջանած կը քաղիմ:

Պզտիկ կապով չխեղդուիմ:
 Պզտիկն օր քար կիտայ, մեծ չկեառնայ վերցու:

Ջաղաց վերնական, դեեր օգնական:

Ջուր ընկէ առուըներ, ոէր ընկէ պառուըներ:

Ջուր շատուտնէ կը ճապղի:

Սալանդոստկի (սարդ) պէս դատող էղիր:

Սապախսան շուտ էլլող, շուտ ակռաստ ուտող, շուտ կարգուող չը փօռմընի:

Սապախսան քուն անուշ է, սատանէք օտքեր կը մաժին. շնա էլլամ, հա էլլամ, կէղնի կէս օրն:

Սէրը իսէրն է կպի, տէրն աթարն է կպի. աթարն ի պատ:

Սէրը սովորն ա կերն, ծուածեղ քաւոր:

Սորվուկ ձեռ չկայնի:

Սուլուկ փառէն տիրոջն է:

Վայ քզի գեղ, օր ըռէս Գսպոն է:

Վանից քուն, ինչ դղրք շատ էղնի. կըսէ.—քիչ է:

Տէրտըրոջ գալ, սանամօր պարկիլ:

Տիւնիէն պառուեր է, դնացիլ է գետնի խեռ. ամօթնի կնկաց էրեսէն, խիրաքնի մարդու սրտէն:

Փառէն փրկէ ամենայն շարէն:

Փարչիկ, քեզ ասեմ, կժիկ, դու լսե:

Փշի հով, փեսի հով մէկ է:

Քաշէ կաղնի փէտ, ընկի կնկայ կշտներ:

Քարոտ ջրի ձէն գիգայ:

Քար ուր տեղ ծանտը է:

Քընց քար վազան. շնէն շատ հաշան:

Քիչ բարձի, վռագ դարձի:

Քու քաք, դու օր կըսիս, անծղներ էն տեղ շտանին:

Քօռ իշուս քօռ նալպանի:

Օլորտման կատում, կածէ նստըման առուծ:

Օձ աննալ գլուխ պահէ:

Օձ է, օտներ փորն է:

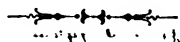
Օձու կծած կըստղնայ, լեզուի կծած չը սաղնայ:

Օձու ձագ հաւու ձագ չեղնի:

Օտաց սլած կը կանի: լեզուի սլած չը կանի:

Օտարին մաշակար, ինքը բորբիկ:

Օր էղնի, աղէկ էղնի:

4.

Մօայ բարբառով *)

Ազուէս չհասաւ մսին, ըսեց.—Փիւ, հոտած է:
 Աղջկայ դալան մամուն կը հասնի. աղջկայ մամու ամալ չատ է:
 Աման շինող, կանթ կը դնէ:
 Անամօթ էրես թքուցին, ըսեց.—Սղիական անձրեն է:
 Անթառան ծաղիկ չի թողմի. բող կնիկ չը պառուի:
 Անխելքի չվնայ հոր վը՝ մանէք:
 Անուն կայ, անկուն չկայ:
 Աջաներ որ կը լծին հորէք, կըսին.—հօ, հօ, քու մամ ու պապ
 զէզ է էրած, գու լէ զէզ էրես:
 Ազտուած տայ մամուն, որ տայ տղինս:
 Արջու ձեռ չհասաւ խնձորին, ըսեց.—Թթու է:
 Աւզի վրէն հիմ դնել կեղնի:
 Բորիկ սաք յըմըն օր կօշկրի գրուէն է:
 Բռնէ գքու միս, խղհպ գքու ընկեր:
 Բռնիմ պոչէն, թալիմ ֆօշէն:
 Գետ չըմ խեղդուերի, յառուն պաի խեղդուիմ:
 Գիլու գլխին աւետրան կարգացին, ըսեց.—Թնդ, օչխար սա-
 րէն գնաց:
 Գացի պրակ, ընկայ կրակ:
 Գու կըսէ.—Աչխար գող է:
 Գող, սիրտը գող:
 Դանակ զուր կոթ չքերէ:
 Դանակ օսկըռին հասեր է:
 Դարտակ գացիր՝ յըլնին էկար, յըլնին գացիր. դարտակ էկար:
 Երդում էրկու բերնէն սուր է:
 Զաղն է պակաս, եան զմաղը:
 Էդի բերան չէր, աւետրան էր:
 Էծը ուր օտքէն կը կախէն, մաքին ուր օտքէն:
 Էլը չեղնիր մատաղ, ուր գին լինչ ա:

*) Ասած է Սմբատ Տէր Ղեւոնդեան. ներկայ պոպոնները ամբողջապէս գործածուած են Մշոյ հարսանիքից զըզլածք մէջ այլ բազմաթիւ ասածներով ու զրոյցներով եւ բուն իսկ Մշոյ բարբառով:

Էն խօրը չոր չիմ որ կպիմ մարդու պակ, էն խօրը լէ կա-
կակուղ չիմ որ գնձի կլուն:

Էն ձեռքը օր չի կտուսիր, պագիս, դնիս դլխուդ:

Թը տանձ էնք՝ հասանք, Թը խնձար էնք, կարմրեցանք, Թը
Թթու էր Թթուանք:

Թնր, գդալ մը ջուր պակսի ծովէն:

Թունդ քացախը զուր աման կը կոտրէ:

Ինչ տեսերինք, տեսերինք. հրմայ դանակ զուր կոթ քերեչ
յընք տեսի:

Ինչքան օր քացախ սաբ է, իրեն պլիկ կը պատուէ:

Ինչ օր ըսին կը վելէ, իտանք, չարչին Թը բերէ:

Իշու հեծնալ մէկ, իջնալ հզար:

Խն գնաց ուրիշ տուն, ըսեց.—ըդի աղէկ էր քընց մըր տուն:
Խեին խրատ ինչ կէնե, սեին սապօն:

Մանար նստի, կշեռ քաշիս:

Մանար նստի, խիտր գաս:

Մառ քօքից փաած է, հուղն ինչ էնե:

Մուածըդի յապով քաւի պոչ կը լիզիս:

Մուռ մարդու ջաղացք Աստուած կաղայ:

Մուռ նստինք, շիտակ զրուցինք:

Մուռ տօգութին հզմայ, խնլտա քթին խզմայ:

Կը ժածէ, կածէ:

Կիսուր մեռաւ, տեղը լէնցաւ:

Կնկայ մազեր էրկէն, խեղքը կարճ:

Կովն գողտուկ եզին գիկայ, ալիքին կը ծնի:

Կոտ կիրիւրի սերման բերողն է:

Հա նալին կը զարնի, հա մխին:

Հարի չի գինամ օամարը, արուներ չըմ առնիմ:

Հարուստի սուտը աղքըտի օղորթէն աղէկ է:

Հացն էգէ ձիաւոր, մենք ոտաւոր, չընք հասնի:

Հացն է պակաս, Թացն է պակաս, աղն է պակաս Թէ մաղն է
պակաս:

Հաւ խաչած դարի կուտէ:

Հաւորքներու մէջ քոռ անծղուն հաւնաբ, ինչ է նղեսուն է: —

Հերիք է էրկէն ալէլույա:

Հովըռու սիրտ ուզէ, ներուց կաթ կը հանէ:

Ձուկ բռնողի ոռ կը ազկի:
 ձեռ չիս էղի, թառ կը թռնիս:
 ձնճղու օտնեք մրսան, ըսեց.— Գարուն էլնիմ, գուրպայ գոր-
 ծիմ: Գարուն էկաւ, ըսեց.— Յս դճր, գուրպան դճր:

Մարդ մը ուր ուժ չգինայ, կուլածչու հետ կուլած չի կալի:
 Մեռնելէն բռնէ, որ դողի ըռագի էղնի:
 Մէկի մուր քսեմք մէկէլի յերես:
 Մէկ ձեռքի փեւկիւր տուած են մզի, բերած բոլոր սարթ թե-
 լերով կը կարին:

Մէկ մէկով, էրկուս Աստըծով:
 Մըր յիրտ չաթալ է:
 Մկայ քամին ձերն է, էրնէք, եւ մզի կընգնայ, մենք դգում
 կիտանք քամու:

Մշեցիք կարմիր սլուտուկ քաքնող ին. ընդոնք կեղնին գեղա-
 ցու պարա:

Մճկ լէ զաղանձ կուտէ:
 Մուկ ուր դուռ ասլան կը դառնայ:

Յեզելի բրդուն մարդու աչք չը հանէր:
 Յըմալ կենիմ օր ըսելիք էղնի:

Նազ կենիս, հազ կենիս:

Շան պոչ կաղպար դրին, եփուր թորկին, էլման էն է:
 Շատ դատողին շալէ չապիկ, քիչ դատողին ապրչըմէ չապիկ:
 Շատ խօսողի գլուխ ծակ է:
 Շար լը օովե, նա լը բեղարե.— կռիւլը արտի մէջ, այլ ոչ կալին:
 Շուն կը հաչայ, քարւան կընցնայ:

Ո՛ր կերաւ եղն ու ճմուռ, ճր զարկեց գլուխ դուռ:
 Ո՛ր կերաւ ծռածեղ, ճր զարկեց գլուխ պատ:
 Ո՛ր տուն օր մեծ չկայ, մեծ քար մի դրէք:
 Որն օր էրթայ մեռն, կը սորվի զուր փեռն:
 Ուրիչ տեղ մէկ մէկ ծուռ, մշեցիք մեծ ու պղտիկ ծուռ:

Ձոր տեղ էրթանք, կը կանչըցունք:

Պզտիկ տղին ըսին.— Յորին գիլաս.— Իմ նազ կընցնի:
 Պէտքն ի հող, անպէտքն ի յարև:
 Պիկ փարայ է, խօսք բեռան պարայ է:
 Պուտուկ եռայ, թափի բոլոր:

Պօլ է փարէն, կը սաղցու ըզ եարէն:
Ջաղացք ինչ մտքի է, ջաղչարան ինչ մաքի:

Սե եզ, սե տարուն:

Տաս չափէ, մէկ կտրէ:
Տէրտէր քէնի անօթնայ, բարեկենդի քաթէն միտք կընկնայ:
Տղան մհանայ, մամ կշտանայ:
Տղի տուն խապար չին, ազջկայ տուն դօռւզ զօռնայ:

Տուրտը խլոտին մահանայ:

Փէտէ մաւա, քրդու փաւայ:
Փչում դու ցածքի, փչում չէ էն քանցրնայ, չգաք հասնիք իրար:

Քեօթ, պէլէ իե՝ պէլէ փորցան քիմ կեօրմի:
Քթէն լուն պատի հզար փշուր կեղնի:
Քիթս առ գայ, ինչ օր ըսիմ, վրէս գիգայ:
Քիչ զրուցէ, շատ հասկըցի:
Քու մամ կերաւ ծուածեզ, քզի բերեց քօռ անծեզ:
Քօռի պէտքն է, մամ թանկ է:

Սլորտող աղուէս պառկած ասլանէն շատ բան գինայ:
Սձի խեթած չուանի հետից կը վախենայ:
Սղորթ խօսողի գլուխ ծակ է:
Սղորթ խօսողի ձին դուռն է:
Սսկրի դանին է:
Սստինայ (անջուր վայր) մարդ գինի օր խմէ, կը ծոփ:

5.

Խաբարայ բարբառով *)

Ամբան պարկիմ խոզեր, ձմրան խատին կովեր:

Ապա չէ, իմ քիթ կը քորի քե ապու:

Գիւտ բնի բոլոր օսկար խակի կեղեկնայ:

Գթիւն ձագ-թօկի՝ դամազիլ կեղի:

Դէ, արե էսա զէշ, էսա դէն խանայ:

Դեկին ասին.—Գու վիզ ծուռն ա, ասաց.—Իմ որ տեղը չի-տակ ա:

Ինգրանք դէզ ա, խոզեր էրդիսնուզի կիջին:

Ես զաթի քսանք, չորս մլնի ժրէն կը խաղամ:

Էն էլ եկապօ պարանպար կը մեռնի:

Էշը ընկաւ գարու վտոր.—Լաւ ա, ասաց խրնչ իմ մանու:

Իշղըտուսկ էղեր ա էս տեղ մանիշակ:

Խաւն օ խաչի, խատիկ չուտայ:

Կախմիսին կատայ.—Իմ ետք խը ձի գետ, ես ձնիտու քեարեր
վերադառնալ:

Հալալ զաթէն կը չինայ, հարամ զաթէն կաւիրայ:

Ճետ կասա.—Ճար տիւ, առնեմ իմ կիտիք: Ընցնեմ:

Մըր դօլվաթ փախեր ա, օ դառնայ յիգայ, ճետիւէ Գաւկիթ
կածայ:

Միճակ մարդ ուր ախուն արջուն պապէր կասայ:

Յըմալ ընկէ, էղե եօթ իշու մսուր:

Թուշիկ կերթայ, մուխեմ կը կոխայ, գետնի օամարը կը կտրայ:

Նա տուն ունինք տուն ի վրէն, նա թունտիւր ունինք խուփն
ի վրէն:

Ուր թօսին ընկե, ուր դարաղին իսկի չընկի:

Պապէն էլաւ լլէն, ընկաւ մըջ դըլին:

Տղէկներ վազան դըր իշուանք, աղջկներ ասին.—Մեր տէրն
Աստուած:

*) Ասած է Խաթայ Բըրս գիւղացի Մարիթէղ (Արնւշատ):

6.

Վաճառքի քարտառով

Ա՛խ կիրիբայ. գեամ խելացդ վրայ. դու արիր որ ես քե կերայ
Ակուի կեղտ. փորի դեղ:

Ախբէրը ասաց.— ձիկ քեոր չկայ, քեոր ասաց.— Իմ ախբօր արեա

Աղէկ մանած էլնէր, ուր խօր պատից կախած կելնէր:

Աղէկ օր առաւտընէ, աղէկ տարին գարունէ:

Աղէկութեն արա, թալ թող ջուրը տանէ:

Անխամ խարս խէրանց, անխամ փեսէն աներանց:

Անպ օրուայ առաւօտ, մօն կնկայ իրիկուն:

Աչքս ընկաւ դդում, սիրտ էլաւ տրտում:

Առեց կուտը, մաաւ մութը:

Աստուած որ կուկան ձէն լսի, վարդիվրին ձուն կը տնի:

Աստուծոյ խաց Աստուած ձիկ չի կերիցուցէ տանը:

Արծաւ չինած՝ մկան աւիրած:

Բանի գրուզ, խօսքի դրուզ:

Բարի ես, բար կացի. չար ես՝ հա դարձի:

Բարտի ծառը կերթայ գիւգեայ, սիրոյ տէր ի. ուռի ծառը
կերթայ գիւգեայ դարդի տէր ի:

Գարեխաց ցածրացաւ, կորեկ խաց բանցրացաւ.

Գեղ կայնի, գերան կը կոտուի:

Գէլ չճագէր անպ օր:

Գէլ օր կաղէկնայ, գէլ մարդ չագէկնայ:

Դանկով գարկիմ, բամբկով կալիմ:

Դիւտուն չուր ոժոխք շանց չիտաս, արքայութենին չի տիրանայ:

Դու ասա, ես կը լսեմ... ծէրը կը քսեմ:

Սա քե մեռնեմ Վանայ լուսին, համ բուր ի, համ բէգբէգ ի,
համբաղ էղնի Շատխու լուսիկ, համ պղտիկ ի, համ ճլրթիկ ի, համ
անլուսիկ ի:

Սրեսդ չանց պուտիկ տակ սիւտակ ի:

Ջարկինք լանկայ, ընկանք կացայ:

Էժան միս, պտույն ի մաչե:

էն ալրից, էն եղից, էն դռալոյ տանտկնից:
 Էն աղուէն ի, հս էլ ինոր պոչն իմ:
 Էնպէս կուգեամ՝ զարմանաս, էնպէս էրթամ՝ չիմանաս:
 Էշը մեր էն ի, փալան փոխուեր ի:
 Էշ ինչ գիտի նուշ ինչ ի. շինական ինչ գիտի եօթ քուռլա
 ճաշ ինչ ի:
 Էս շան: Էս շարական շատ ի:

Ըղտու խաղ վեր կարմնջին:
 Էմեն խաւուն խորոված, կոր անծղուն էլ քըճըճած:
 Ընտրտի, ընտրտոց կինի:

Թան—Թանտնայ, պապէս ուտի գուարթանայ:
 Թաց ու չոր մէյ տեղ կը վառուին:
 Թէ կուգես շուն չտեսնես. Աստուած կանչի շոտ բայրամ գեայ:

Իմ խէրանց տուն չէն էլնի, կեր ու կործ. քեամբախ էլնի կէս-
 րանց տուն, կեր ու լուայ:
 Իմ կնիկ սուտ մուղտուսի, ուր կը պախի, հլին կասի:
 Ինաս էրաց էլերան, ուր տուեց գէլէրան:
 Ինը կէք, մէկ էլ տաս, կեօ նսր էկաւ մեր ծուռ խալս:
 Իրիկ, կնիկ կուռան, ախմար մարդեր գիտցան բաժնուան:
 Իրիչկէ դլխաւորիդ բրդուճղի ջոջ ալա, իրիչկէ որդուդ բրդուճղ
 պատիկ ալա:

Լուսնակ գիշեր բալաֆ շուան, թէ չտանի խուրձ քսան. դոտիս
 կեանեմ կցան:

Խաղար կը մեռնի, մէկ չի շուարի, մէկ կը մեռնի խաղար կը
 շուարի:

Խաղայ կշտափուրիկ, չի խաղայ կարմրատուրիկ:
 Խաղողի սիրուն շիրախանի պատեր կը լկութի:
 Խաստ, բարակ մէկ գին ի, վայ բարակ մանողին:
 Խաց մը տուր խացարարին, մէկ էլ աւելի տուր:
 —Խարս, կար կարի.—Կեօ իմ խօր տան ասեղ բիրէք, կարեմ,
 տասց:

Խարսն ի գեղէն, խացն ի գեղէն. եզն ի գեղէն, ջուրն ի անէն.
 Խեօ Օխան քեօ տունը չէն:
 Խապար կիւղեայ. խապար կը տանի դիւս:
 Խարսնիս ձիկ պիտի, խաչ օխնէն իմ եօթ մօրին:
 Խացը դրած՝ բանը անիծած:

Խաց վեր ծնկեան, աչք վեր կնկեան:
 Խաւից, խաւաւիծ, պապիկ ուտի, ինի ոտից:
 Խաւ քեանի կլաւնայ, ու կը ննչնայ:
 Խմէ մէկ խաւիկ, կեր տնուշ զաւտիկ խմես էրկու խաւիկ, կեւ-
 նիս խաղք ու խաւիկ. խմեցիւ չորս խինգ խաւիկ, գլեօթդ կը զո-
 նես պատէ պաւիկ. կը կոտուի քու ճակատն ու քու ընքիկ:
 Խնամի, խօս իս իկե, դարդակ ու բօս իս իկե, չախտ մը բլօճ
 էս բիրե, ինսր մէկ գիւ իս կիրե:
 Խոր փորոզ խոր կինի:
 Խուփ գլորուաւ պնտաւ պտուկ:
 Խպարտացողի տակ փուտ ի:
 Ծառ կըյնի, ճեօղ կը կայնի:
 Ծիծեռնակը տանը շինութեն ի. ծիտը տանը աւերութեն ի:
 Ծուռ գնաց խարսնստուն.— ըստե աղէկ ի չանց մեր տուն,
 տանց:

Կայ աշխարհի, չկայ անապատի:
 Կայ կէզդիդ, որ զանիս վեր վզին, որ չկայ, որ տե կը զարկես
 վեր վզին:
 Կատուին խաղ, մկան մախ:
 Կարգ վերցաւ, խարկն էլ վերցաւ:
 Կարդցւոր դասնի տաճիյ ի:
 Կեող կը բռնի տանտէր, որ տան տէր չի բռնի կնոջ:
 Կեօ նոր էկան իմ խրեր խին շորերով, իմ խրեր մօմ չորերով
 իմ խրեր:
 Կեօղ ուր մտքով սրլ ի (կասկածաւոր):
 Կերաւ հոռչ, կերաւ աղուէս, աչք էխան տատրկուէ:
 Կիրեր իս մածուն, թռեր իս ածուն:
 Կիրակին, ոչ Կիրակմտին:
 Կնկեան մարդ սեղան, մարդու մարդ փողան:
 Կովը մեռաւ, կաթը ցամքեաւ:
 Կուգեսա պառւուռ ատէր օղորմինս:
 Կոշտն ինչ դիտի տնօթու հալ:
 Կուլթ անձրեռ տակ քարի դարս կուլայ:
 Կոթկ ուզեց կեսփուռ քէլք քէլել, կուլտն էլ վոռցաւ:
 —Կուլկ ինչի կը չորօրաս,—կաքեաւ եմ.—Ինչի քեմք կուտես,
 —նաչար էմ:
 Կտել—կտել ժողուեցի. չերեփ—չերեփ ցրուեցի:
 Համ խզան, համ դըզուըզան:

Հայ ցաւսիկ, հոյ ցաւսիկ, շուն ու գէլ ցաւսիկ, ես էլ էն
չեմ որ դու գիկ գիտեց:

Համ էլայ Սորփայ տանձից, համ Կլաթ խնձորից:

Համ տուն ի, համ տանիս, համ քեալանակ, համ Թաղիս:

Հըմենին ծով ի, վըր ձիկ սով ի:

Ձի տար քու խօր տուն կարքնի, կոփուենի, դուռն հեթընի:

Ձուն գլխիդ, խող գլխիդ:

Ճարտար մուկ ջուխտ ոտնով կինի սկնատ:

Մանէն մանած ի, պատէն կախած ի:

Մասխարայ—մասխարայ, անծեղներայ էլ մասխարայ:

Մարդ մարդու դստն չգիտի, կէս գիշերին ժամ կը կանչի:

Մեծախօսի ձեռքէն բան չգիտայ:

Մեծ գլխիս դովլաք ի, պատիկ գլխիս շոյլաք ի:

Մեղաւոր նստաւ լուացք, ձէն էտուր ամպերաց:

Մենք գիտենք մեր դաշտի պիւղիւն:

Մենք պայուանք: մեր գլխի եղոտաւ, էն էլ Թող պայուել՝ ուր

գլխի մեղրոտի:

Մեռել ուտի կը յարի, կենդանին ոտներ կը լարի:

Մեռնեմ էն տաշտին, որ տաշամ էլ կախէ կշտին:

Մէկ կայ, խազար կածի, խազար կայ մէկ չածի:

Մէկ մի տար, էրկուս կուզի:

Մէկով տունը չէն, էրկըսով կիպաշէն, իրեքով խըմնով աւեր:

Մէկ օր կանի բարոց բարկեղդան, մէկէլ օր կը նստի սկստայ:

Մէջ Արարք, մէջ Ալարագ, ես մացի անկարող:

Մէջ ծաղկեքաց խոնդաթ, մէջ խաւքեքաց դալդալուն էօ

խաւնէ:

Մկան շիւ ծովուն օգուտ ի:

Մնջիկ—մնջիկ, սե էրնջիկ:

Մշակ աղէկ էլնէր, ուր տուն մշակ կէլնէր:

Մոնութեն արող ուր կանի:

Մաք տուն, իբրիկի խուն, տաշ կայ տուն. ծուռ կայ տուն:

Մօր կայ, մօրդ աման չը կայ:

Յէրդ ու դարի իմ խոնջաւ վերքի բարի չուր խազար տարի:

Նա՛ դաշտի մրդին ի, նա սարի Թըքին ի, նա՛ տանի, նա՛
ղանի:

Նա՛ կնիկ ունիմ կծան, նա՛ խէր ծեծան:

Նալլաք գէր նաւսին. թուք չբիւէր էրսին:
 Նախիր էկու վիւ դարին, նախրդու կնիկ կոյնաւ վեր բռնին:
 Նանէն մատաղ քեռ սիւղտակ ոտներաց, ասաց անծեղ ուք
 ծագերաց:

Նա՛ վեր գղլին կը դադրի, նա՛ վիւ չերսին,
 Նորու տղէն ծամ ուշ սիւղտակի, փլին չոտ:
 Նստած մարդ թախաւսի ուշ կը գեօրծի:
 Նստել պաղ սրախին, կը ծեծէ բուքն ու քամին:

Շախլախո՛ւն բիրեմ թէ մախլախուն:
 Շան ոտ՝ Մշու դաշտ:
 Շապիկ կարեր, պրծեր իմ. մացեր ի չորս կարնի ի կարին,
 փողպատն ու ագին:

Շատ անօթնալ տաշտին՝ շատ կեդուանալ սապոնին գիւն ի:
 Շառ արողին շալէ շապիկ, քիչ արողին շարէ շապիկ:
 Շէն կենայ մեր տնիկ, անուշ կենայ մեր կնիկ:
 Շէն տան տղայ, քսածայ խացի կարօտ:
 Շինական օր չգօթի, չարուխ ոտներ դիւտի:
 Շինական, վէր ակտն:
 Շուն խան պատն ի վեր:
 Շուն յիշացիր, փէտ խետ կշտիդ:

Ո՛չ կը կղայ, ոչ կը բղայ:
 Ո՛չ խայի խունկ ի, ոչ թուրքի ուզուրլուկ:
 Ով կիրակին կիրակմուտ չպախի, մէջ կրակին մաշի:
 Որ ունիս աղէկ կին՝ ինչ ունիս խարսնատուն:
 Որ ունիս մեռել տունդ, ինչ ունիս ժամ տուն:
 Ուզեց կաքու քէք քէլիւ, կուտն էլ մուշտաւ:
 Ուռին ու բարտին, խետ ուր մաղդին.
 Ուստա խղաթ խուր իկե, ուտել խմել դիւր իկե, ձեռնէն չի
 գնայ դճր իկե:

Չամչից խատ—խատ, մեղրից մատ—մատ, կիրիչկեմ անդը դար-
 տակ:

Չարոց ճարտար, բարոց տխմար:
 Չեմ գեովար քեռ խօրտկութեն, կը գեովամ քեռ խօրորդութեն:
 Չըթողի խն, որոճալ դն:
 Չու՛մ աղը խասնի, մատաղը կը խանգնի:

Պախս ուտեմ, ժածիկ ուտեմ:

Պարկով լուս ի բիրե:
 Պղնձի եռ, աղբօր խէռ, պուտկի եռ, տէգէրկնկեայ խէռ:
 Պուտուկ ասաց.— Իմ տուկ ոսկի ի,— ես զի տեղէն կուգեամ,
 ասաց շիրէփ:

Ջաղացքի ոռն ի աւերկան, քիչ մէլ դեւեր օգնական:

Սագ դիւժ ննկներաց, ցաւ չոռ պառաւնիրաց:
 Սե սէրակեր, քանց Վանայ խաւքերն էլ վեր:
 Սաւղեն, զարկե կեւովսէն:
 Սկուն կուտես ռանգ— ռանգ, ոչ թիւրք կուտի, ոչ Ֆրանկ:
 Սուա որսացաւ, սոված փորացաւ:
 Սրտի սիրած եար էլնի, գըլտի քաշալ տաղ էլնի:
 Սօլկրի սօլ խին կեղնի:

Վայ խոգիս, որ ընկաւ որդիս:

Տափիկ մարդուց փախի:
 Տղին բան դիւր, խիտն արա:
 Տուն խախուտ, մնանէն կարկուտ:
 Տուն չէն, դուռն վերէն:
 Տուն չկայ թան ու փօշի, դըլտի կը զանի քախքը փօշի:
 Տուֆ— նաղարայ, դաուլ— զուռնայ, կաց խաղ արա:

Յաւրտ ի, մօլէն քիւրդ ի, չանէն բիւրդ ի:

Փառք քե, փշրմէկ, էր եռացիր կպար պուտուկ:

Քար քաշան տղէք խալան — մաշան:
 Քար քաշեկ, աղքատաշիկ ուշեկ ուշեկ:
 Քար քուէն վեր Քարավանից:
 Քիչ կէր դիւնոց, մէկն էլ պատաւ յերդկնոց,
 Քիչ կէր ջաղացք, դուն էլ էկար ջրտուն ի վեր:
 Քուրկան քուրիկ է:

Օղորմի խանամիրին, կոթ էդիր ցախաւին:

7.

Արժեքի բարբառով.

Անօթի կատուի ձեռնէն սուկ չպրծնայ:

Առճին կնիկ տան կնիկ, յետին կնիկ իրկան կնիկ:

Բերք ու բարին ինչ ա:

Գեղացու աշխատանք քաթեր կուտեն:

Էդ հալին էք օր ընկերէք էդ յալին:

Էնի մուսր ա հախ, մենք մացերինց հպհախ:

Խաց բեր թխեմ, բուրդ բեր ճողեմ, զլօխդ խողեմ:

Խաւի երգումն ա, խոտ կը քցայ, կասի էլ չեմ անի:

Խաւ ձագուն ջուր չտայ:

Խեղք վրը խելաց ուստ ա:

Խօր անէծք կը բռնայ:

Գժէ աղուն, տափքի վէէն կը չորնայ:

Մօր անէծք չբռնայ, ծծի կաթ դէմ կառնայ:

Մահն էկաւ, վայ մէկի տէր, գէլն էկաւ, վայ մէկի տէր:

Յըմին բան սութ ա, կարգուիլ, մորուք թողել մեռնել օղորթ ա:

Նասանին (անբան) աշխատած, քաթին կերած:

Շուտ պէ շուտ մը թեթընայ:

Որն օր քաւոր փոփէ, մուօն կը կոխէ:

Չուր Աստուծոյ մօտ դամբընի մարդ պակաս չէ:

Սէլ էկեր, խասեր ա բարդոցին:

Տղուն բարեկամ, խօր դուստան չեղի:

«Փառք ի բարձունս» հայրի բեաւխախուսէն գիտեմ:

Փէտի ցեց ուրնից չեղի, փէտին զաւալ չկայ:

8.

Ցրապիզանի եայարարառ գիւղացւոց բարբառով.

Ուկռէդ ցաւի կու, տատին խըբառին, քեօքը արեին էրեցուր. էն էլ բերօնը էբաց:

—Աղջիկ. քեզիկի կասիմ, հայս տուն օկոնջ էլէ:

Այլին կաշի տունն հասըլ ընուշի, կերաւ ուր եմեղին հըսըպից:

Աշե եիգդ, էօր եիգդ էլ աշե քեզիկի:

—Աշխարքս ինցօ գիտիս.—Քեզիկի յօմօն:

Աշառը վիյ վեյցընին, առկը հոշթ մօն կուգօն:

Ասեղը քեզիկի, մախաթը ինձիկի խաթէ:

Աստուած սաբին կաշե, ձունը դնե կու:

Բարկենդօնք, պարկինք տօն:

Բեղեր սրած ունի եօր, հայսնին տեսնուն:

Բերօնը տոսըրակ չէ եօր կոպիմ, ացգըրլմ:

Բէյնով կուգէ, ինչով ուտէ պիտի:

Բիյն առած ունի ձեռքը. էշտուշի աշիցէք, շնիյն վախցնէ պիտի:

Բարկցաւ քեզ մը էօր, ջուշն օնցի:

Բուլքի տակէն զըյափ թուցնէ պիտի:

Բուն, բունկալ չունի կտկանիս կընէ:

Գարի ցօնեցի, բուսաւ լուղուտ:

Գզլով տունն, պոյով հօնեցին:

Գեղացին մեռնի, կեմե ուր եիգու կաշին մնակու. քաղքեցին էօր մեռնի, ինչ մնայ կու:

Գեղացիք էօր կօղնեցօն, ֆիլիէ կու կոտորին:

Գլխուն զայիլին.—Վալ կունակս, ասաց:

Գէլը օմալ օրը սիրէ կու:

Գողն էօր տնէն էղու, հիգը ցիսիքէն հօնէ կու:

Գոյտն արուց.—Խող շատ գիտիմ, ամա ինցօ էնիմ էօր քերօնս լիքն է:

Գօնակը առնուշ էկուշի, եիգը հօնին կու գերեկը:

Գօնիկի կտուածը պէտքընայ կու, լիգուի կտուածը պէտքնալ չի:

Սարայի վրէն փուշ դնիլ չին:

Սաֆայի էշը քառսուն ճօնքայ էրուսաղէմ գնաց, կենէ մղղեօի
էղաւ ունչ:

Սիգը ուր պոչով կուտին, ուրիշի գող կասին:
Սիս հասկնցայ քի տէրը էկաւ, դուն ասիլ մի գէլը էկած ունի:

Ձեզեղը դժուար նետեցին, ասից.—Իդա փէտիյն գէճ ին:

Էզօնը խուլի հօմար չէ:

Էծը հոգուն, ղասապն էլ եղին ցաւնին:

Էծը նիւր էշտայ, օլախն էլ հիտը կնշտայ:

Էշը ինչ գիտէ նուշը ինչինէ, փուշ պէտք է էօր ուտէ:

Էշը ուր տոպրակին գուայ կու:

Էշդի տակէն ջուր քէլեցնէ կու:

Էմեն բօն բարկընալով կտուի կու. մաշղը հաստընալով:

Էմեն մաշղու պիքեմիով չափիլ չին:

Էմեն դարբայ տէրան գաթա ուտիլ չի:

Էմեն մաշղու դադրած տեղը խան չինիլ չին:

Էն կատուն էօր քուն էղաւ, մուկ չի կայնայ բռնիլ:

Էն ձեռքը էօր չկայնօմ կտուիլ, պագնիմ գլուխ դնիմիտի:

Էն մաշղու քովը նստիլ մի, էօր քեզիկի խնդացնէ կու. ինուր

քովը նիստ էօր քեզիկի լաւցրնէ կու:

Էն էօր թալիկը կընէ, օչ հէյն, օչ մէյն կընէ:

Էս օրուան հաւկիթը, էգուցւօն հաւէն պէտք է:

Էրկէն լօրին, գոյծնի հորին, կարմիր փլորին, նեն կլորին, մե-

նի կին, առնի քէնին:

— Էրկիւնքը խաւիծ կուտին.—Մեղիկի տօնիլ չին հօն:

Էփած տպուրին ջուր խառնիլ չին:

Ըղլիտ ունի, կաժ չունի:

Ըղրիի միղրը կերած ունի:

Ընկաւ ամա, շատ գէշ ընկաւ:

Թագաւորիս ցե (եթէ) գետնի վրայ խառնուէ, ինչ բօն ունի
էրկիւնքը:

Թաթաւէն փախաւ, ճօռը ընկաւ:

Թեմպիլին աստին.—Քինդդ սըլրէ.—Աղքատ իմ ասից:

Թեմպիլ մաշղը իշուն քեռի կասէ:

Թօլէն էլած. թօլին թքնէ կու:

Թօփալ տէրան էկաւ, ցոյնի հացն էլ պատ էղիր:

Իծուն կռնակը էօր քերուի, կնշտայ հովիւի փէտին քուռի կու:

Իմ լիքմէնը առնում, էշտօմ ուրիշի մեսէլ ասիմ:
 Իմ «սիզն» էր էօր՝ քեզիկի խալըսից:
 Իմօն էղած, լօմօնի կու բուշղ թափած դըյափ:
 Ինծիկի պիտու չէղած սույրը ինչ ընիմիդի:
 Ինչաք աղը էկաւ, մատաղը թռաւ:
 Ինչաք առուն ջոյ գայ, գոյտի աչքեր դուս գուգօն:
 Ինչաք խելահասը կայգուեցաւ, խլըռին տղէքը մեծըցօն:
 Իշուն ասդին.—Քեզիկի քուռակ էղաւ.—էղաւ չէղաւ ճալակօ

կունակս է:

Իշու վրայէն ընկած է, «չու, չու», կընէ:
 Իշու դատածը ձին կուտէ:

Լաթ էօր գոյծե, պիտի կտուէ:
 Լէյլէդի լօմօն ագուընուն է խելքը:
 Լիզուն օսկիւր չունի:
 Լիմօն թող սըղմէ վրէն:
 Լուի մը հօմար Եօրղանը վառեց:

Խաղ մը գիտիմ «աիւ ախ» է, քերզու մօնչուն տունը աւրի,
 Վապէս կտրից, կօճակ չէդիր:

Խաղ շատ դիտիմ, ամա ձէնս չի գար:
 Խելահաս մաշդու հիտ քար կըէ, խլըռին հիտ փիլաւ ուտիլ մի:
 Խլաւը հայսնիք գնաց.—Իսա տունը միր տնէն պէտք է, ասից:
 Խլառի էրիսը թուքնեցին.—Վրայ կընէ, ասից:
 Խլառին հացը խելահասին փոյն է:
 Խըլըռուն օռին զայկին.—Ձիւնի վիր դմդմրոց կուգայ, ասաց:
 Խոզի գլուխը սեղօն էդիր, թռու ընկաւ կընդուռը:
 Խորթթայով փիլաւ էփին. ծովի չաք էղ ինձիկիմէնէ:
 Խուփը զլորեցաւ, ծափը գտաւ:
 Խունկդ քեզիկի ըլի, խաչը մի հոտեցնիլ:
 Խօձողտանին ծաղկին պիտի:

Մառը ասաց.—Մեզիկի կտուի՛ն կունի: Ցախուտը ասաց.—Պոչը
 միր մէնէ է:

Մուազէղը վով էօր կերաւ, էն թող, պառկի հայսի բովը:
 Մուադի թիւ պէտք է ծուացնուչի հօմար:

Կաթը մածուն ընուչի հօմար մէյցու պէտք է:
 —Կայն մաշղ է, միծ—միծ խորաթէ կու:
 —Կացին էլ պեհիլիկ է, ցախուտը ջայդե կու:
 Վատուն աստին.—Փինդ դեղ է, փնից ու օնթեզից:

Կատուին գարիթը էօր կուշտ էղաւ, մուկ բռնիլ չի:
 Կենէ միծ (ծեր) չունը գէլ բռնէ կու:
 Կառտուր Միվ ծովը օնցաւ էօր ճերմակ հաւկիթ ածե, ահառ
 կեցե սիվ:

Հայս թիթեռմօնին թեռիլը, էնաւ էրած թիւռլի բօնիլը:
 Հաց ու պօնիլ կերօք հիտրար:
 Հաւը դազի հաւկիթ ածիր պիտի, օռը պատուեցաւ:
 Հաւերուն, քչե, քչե, բուլբուլներուն ճու—ճու—ճու:
 Հոգիս հասնիք կուզէ, մեղքս ապօլ չընէր:
 Հովիւը ուզէ, քեքեքէն եղ հօնէ կու:

Զիդ դայիմ կապէ, գէլը ուտէ նա թող ուտէ:
 Զուկը ջուրին մէջ մեծընայ կու:
 Զուածողի հօմար քաւայի օռ լիզին կունի:
 Ղարաքալուղը օնթի մեռաւ, աստին. — կտուղը ինչ կարմիր է:
 Ղըյափը պոչը վկայ բռնից,

Ճերմակ չունը բօմբակ ծախողին զարար է:
 Ճօմի մրնարեի վրան մօլլան կօղնած է, ասկը եզօն կուտօն:

Մաղը մաղեցի, պատէն կախեցի:
 Մաշդը էշ ըլլի, իշու պինը ինչ կըլլի:
 Մաշմուղը օնթեղէ. կաշինը պօֆրէ:
 Մաշկու միտքը ջաղացքի լօմնի կու, ինչ էօր լլաւ, կաղայ:
 Մէկին միթուրը վառեցաւ, — Կեցիր տաքնօմ ասից մէկէլը:
 Մէկ փնրայ տուի. խորաթեցուցի, էլիս փարայ կեւտօմ,
 կօղնիլ չի:

Մէկ օնթին էրկու դարփուզ հաւքիլ չի:
 Մըյիմն էօր գուն տօնի, էն տունը կը քակաւ:
 Մի բորկընալ, ջըրին հասած չիս:
 Միծ էշը գուրը մոռցայ:
 Միւր մեռիլը մինք լօնք պիտի:
 Միւր մէջ տեղէն սիվ կատու օնցաւ:
 Մի փշիլ, մօյդ էփած ապուրը չէ:
 Մուկը իր ծակը հաւքիլ չի. ցախաւիլը պոչը կապած ունի:
 Մուկի շուրը ջաղջի օլուխին խեռ է:
 Մօլ կտրած չունի, ասիլ գնալիս, կընէ:
 Մօլի գնաց, հոշդը օնթի մնաց:

Շիտակ խորաթա եւ խլառէն, եւ ազտիկէն:

Շունը շատ հաչէ, օչխարին դէլ բերէ կուս
 Շունը շօն միտը ուտիլ չի:
 Շունը ուր տեղ ճօնչիլ չի:
 Շունը աստիճան վրիկ էրիդ էօր խորօն էլած ունի:
 Շունը հիտ մօն էկողը բիրը ձեռքէն չթողու պիտի:
 Շունը սատկուն էօր էկաւ, կեչտալ ճովու դուռ փնէ կուս:
 Շունը քար նետիւ, տէյն միտքդ բիւ:
 Շունը օնուն էօր տուիր, քովդ բուսնի կուս:
 Շուն օնթի թողուն, տօնը պէտքը կաչէ:

Ոտքը օվուր կոխէ էօր փտը դաս:
 Ոք կընիս ուզածդ, գտնուս կու չուզածդ:
 Ունք անէր պիտի, աչքն էլ էրիդ վրէն:
 Պառտօն վէյից, չարովնիդ դայձու:
 Պատիւալայ քացախը մեղրէն օնուչ է:
 Պէհէ էթուսը, էօր քակէ քու տուրը:
 Պէսքին տէրը էղառ, օնցաւ արեգին, գէշին տէրը զարուպենդ

է ծօմակին:

Պիճիլիկ գլօխ, միծ չեւաղ:
 Պուծէկի բուսը խառնըթիլ մի:

Ջորին թօնկ ըլլուչը, գիլուն պիտու չէ:
 Ջորին աստին.—Վով է հէյդ.—Մէյա ձին է, ասաց:
 Ջույն լցածին սօնտը, ծեծին կունի:
 Ջոշն ուր ճօնքէն գտնու կուս:

Սիվ մաշտուն սապուն. խլառին խրատ ինչ կընէ:
 Սիյաը օրեկի յօժօնի կու, էօր կոտրեցաւ, էլ չի շինուիր:
 Սուրք Սէրգիսի պատին հօռոմը նետեցին դուլին. պապը ու-

տընի հօմար ինչիկ մը գտաւ ուչ. չարովնին հօնից, կերաւ:

Վէրը միլուքս՝ վիրը բեղս, նիւր թքնուսիտի:
 Վիրի դաքը էլաւ, վիրի փեքսէք առաւ.
 —Վճւլ, ծո, տէրան էլ չաէ կուչի.
 Վրայեկէն փախաւ, թաթուր ըլլաւս էկաւ:

Տէրան էմն գարգա քաթա ուտիլ չի:
 Տալուլը հիտս օնցունց, չոմախը ինք դայնէ կուս:
 Քալը իրեն տեղը ծանտը է:

Քուն կըլլի իրեն հօմար, ներազ տեսնուկու ուրիշի հօմար:
 Օձու սատկուն էօր դայ, կեչտայ ճօնքու օրթան պարկի կուս:
 Օնչ խաչի խօստոււմ, օնչ տղի փիփիլ:
 Օտքը կուղոտ, բիրօնը եղոտ:

9.

**Յրապիգօցնի բաւաբարբառ հայ գիւղացիներէն առնուած,
բարգմանուած հայերէնի.**

Աղուէսի հնարագիտութիւնը հաւի գլխին է:
Աղուէսն որ կը շրջի, լաւ է այն առիւծը որ կը քնի:
Ամբարն դատարկ, չափն անյատակ, որչափ կուզես, չափէ:
Ամբողջ նախիրը յափշտակուած է. նա իր խայտ երինջը կը
հարցընէ:

Ամեն բերան տողրակ չէ, որ կապես:
Ամեն մօրուքէն մի մի մազ, քարցի մօրուքը սազ:
Ամեն տեսածդ բարեկամ մի՛ կարծե՛ր:
Ամեն տեսած մօրուքաւոր, կարծես քու հայրն է ալեւոր:
Այ ամպ, չես անձրնէր, դոնէ մի՛ գոռար:
Այլոց բերան տողրակ լինէր, կարել պէտք էր:
Այլոց համար որ կուլայ, իր աչքերը դուրս կտայ:
Այլոց ձեռքով օձ բռնէ, այն ես սուտ բռնէ.
Այլոց ձին եթէ նստես, չուտով ցած կիջնես:
Այլոց յիշատակը քանդեցիր, տունը հանգիստ նստար:
Այն գիւղը որ չես կարող հասնիս, գտնուած տեղդ հանգստո-

ցիր:

Այն որ ամուսնացած է, ամուսնացածի վիճակը գիտէ:
Այն որ ապառիկ խմեց գինի, երկու անգամ կը հարբի:
Այն որ «Աստուած—Աստուած» կը կանչէ, երբէք անտես առ-

նուած չէ:

Այն որ ծնած է մկէ, տիկ ու տղայրակ կը ծակէ:
Այն որ ձին գնել կուզէր, այժմ Խսկիւտարը անցած է:
Այս իմ թանս է, կէսը ջուր է, կուտես այս, չուտես այս է:
Այրի կին փորձառու ե հիւրասէր, կարծէ տասը հատ օրիորդ-

ներ:

Անամօթը բանէ չէր ամաչէր, քուրջ ես հագած կը չարծէր:
Անկրօնքը եթէ պատժել կուզես, պէտք է նորա դէմ անհաւատոս

հանես:

Անհոգ գլուխս, աներկիւղ գործս:
Անձրևը քարին, քարոզը գլխին:
Անդատել ուտել, անտեսնել ձեռել:

Անշուն գիւղ դտածես, անփայտ կը չըջիս:

Անպէտք որդին խուլ կը հաւաքէ, օտարի բուրակը կը վառէ,
իսկ պիտանի որդին իր հօր տունը կը չէնցնէ:

Անպտուղ ծառը կը կտրեն, իսկ պտղատու ծառին քար կը ձգեն:
Աշխատաւոր ձին դարմանը կը շատացնէ:

Աշխուրհ մի սանդուխ է, մին կը բարձրանայ, իսկ միւսը կիջնէ:

Աշխարհ մի լուսամուտ է, ամեն եկող, կը տեսնէ, կը գնայ:

Աչքէ հեռի, սրտէ հեռի:

Ապրանքը ճանաչողին, մի հատ ևս աւելի տուր:

Առիւծը խեղդել մի տար կատուին:

Առատաձեռն մէկ կտայ, իսկ ժլատը երկու կը տուփէ:

Առտուած չէ կամեցած, մարդարէն ինչ կանէ:

Արագիւր իր կեանքը չլակկաղով կանցնէ:

Արջին կաշի տուին, ու տրորէ, կիրաւ, իր աշխատանքի փոխարէն հաշուեց:

Արտաքինը զայլս կը հրապուրէ, իսկ ներքինը զիս կը խռովէ:

Աքաղաղն ու խօսի տնժամասնակ, իր կեանքին վերջ կը տայ
մի տուր դանակ:

Բարեաց դէմ բարիք ամեն մարդու գործ, չարեաց դէմ բարիք
քաջ մարդու գործ:

Բարեկամիդ հետ երբ կուտես ու կը խմես, յիշէ ու առևտուր
չանես:

Բարիքն ու դու ալիւր, չէր արժէր այն գործը ու խրտեցուցիր:

Գայլի աղօթքը հիթէ լսուի, երկինքէն ցորին հաց կանձրէ:

Գայլի վատ անուն է ելած, իսկ աղուէսներ զլուխ կուտեն:

Գարի ցանեցի, բուսաւ լազուտ, աւաղ աշխատանացս, գնաց
կորուստ:

Գդալն ուր ետ դառնայ, նրա կոթը անիծած:

Գիշերը պարզ, ցերեկն անձրև, տարւոյ աւեր. մեծը կանգնած
փոքրը կը խօսի, տան աւեր:

— Գիտես, ինչ արի. — Թշնամիս ընկուզի կեղևի մէջ հաւաքեցի:

Գիտէիր փորիդ բնութիւնը, ինչու խմեցիր խաշի ջուրը:

Գիտեմ, յարդը քոնը չէ, բայց մարագը քոնն է:

Գլխարկը մեծ, բայց տակը մարդ չկայ:

Գլխին զարկին, գոռաց, — Վայ կոնակս:

Գլուխ, դու եր խեղճ չունիս. խեղճ ոտներ, ինչեր պիտի քաշես:

Գնացին Տիմեաթ ըրինձի, տանը պուլղուրն ևս կորուսին:

Գործն ուր «յետոյ» մնաց, սառեցաւ գնաց:

Գտաւ կոյր զկոյրը, ջուրը իր հունը:

Դատաւոր էիր քառասուն տարուան, երբ էիր տեսած այսպէս
դատաստան:

Դեռ արեգակը չծագած մեծ մեծ շնորհներ պիտի ծագին:

Իերձակին տաացին.— Զուէ.— Ահա, ասաց, ասեղը գլխին պատ-
րաստ է:

Դորա արժէքն է ոչնչէն պակաս:

Դու որ այդպէս կը շրջես, մօրդ պատրաստած շատանը կը
կարծես:

Իրկեցն որ քո մօտն է, հեռի դտնուած եղբօրմէ պատուական է:

Իրկեց դրկեցէն վատ օրինակ կառնէ, հոգին տանջածքի մէջ
կը վառէ:

Նթէ ասես «դու գիտես», ամեն փորձանք կը վերջացնես:

Նթէ ասացիր արդարն, գիտես, երևագ ետե, իշուն հեծնել աչքդ
առնելու ես:

Նթէ ծեծես ուրիշներու դուռը մատով, ուրիշներն ես քո դու-
ռը կը ծեծեն թակով:

Նթէ մօրուքին յարգանք լինէր, իծու գլխին լոյս կիջնէր:

Նթէ ուղտին փուշ հարկաւոր է, վիզը պարզել պարտաւոր է:

Նթէ մօրուքս լինէր, խօսքս կանցնէր:

Նթէ ուրբին հղար պահապան, քեզ կանէ թափառական:

Նթէ սառ սարին չպատահի՝ մարդ մարդու կը պատահի:

Նթէ քանդեցիր այլոց տուն, դու ես պիտի չունենաս մի բոյն:

Նկաւ որ ջուր տանէր, յետ դարձաւ անջուր:

Նկեղեցին որ չէ օգնական, խուճկ ու մոմ չեն տար նորան:

Սղեջի արմատի վրան հղինջ կը բուսնի:

Սրբ մէկը հասկացող չէ, նա անհոգ է:

Սրբ պար մտնես, մտածէ որ պիտի չաբժիս:

Սրկիւղ կը կրէ մարդ անկէ, որ տեսած է:

Սրեսը նոր, ներքեւը քուրջ:

Ձիւ սիրողին եմ ծառայ:

Ըմբիշ, ոտներէն բռնէ.— Նթէ յաջողութիւն գտնեմ, հոգին ես
կառնեմ:

Ընկերդ երբ ագռաւն է, թառդ թրքանոցն է:

Թան ունենամ, ճանճեր Բաղտաթէն կգան:

Թշնամին թշնամուն դուռան չկարդար:

Թշնամին հոգին, բաղնիքամը գլխին կը նայէ:

Թոյլ տուր հարբեալն իր վրայ թաւաղի:

Ժամանակը՝ կը վաճառէ յարդը:

Ինչ նեղ, քեզ տեղ:

Ինչ անեմ որ աշխարհը լայն է, քանի որ նեղ կօշիկներս զիս
կը տանջէ:

Ինչ որ ձեռքովդ տուիր, այն հետդ կը տանես:

Ինչ որ տուիր ձեռս, այն զարկի երեսդ:

Ինչ փրթեցիր սկաւառակդ, այն կը գտնես գդալիդ մէջ:

Ինքն իրեն բնկնողը չլար:

Ինք մէկ մօրուք էրկու թիզ:

Իշով ճանապարհ գնացիր, փորձանք կը բերէ գլխիդ, ջուրիով
թերես, բայց ձին է կտրիճ մարդու կեանքը:

Իշու վրայ նստելն է ամօթ. իջնելը երկու ամօթ:

Իշու վերէն ընկած ես, դու դարձեալ, «չու—չու», կասես:

Լեռնէն իջնես, տեղացին վանես:

Լեռն որ շատ բարձր է, գլխէն սառնամանիք ու ձիւն պակաս
չէ:

Լեռն որչափ բարձր լինի, մի օր դադարէն ճանապարհ կանցնի
Խաւնկայ գիշերով գողութիւն, որն է տեսած այգալիսի սովո-
րութիւն:

Լցի մի աման չպարտենակեց, միւս աման դատարկեցի, կիտատ
մնաց:

Խնձորը կեղեկ ու տանձը համրէ, (կեր):

Խուլի համար մօլան, երկու անգամ չկարդար էզան:

Խունկդ պէտք չէ, Լեկդեցին մի պղծէր:

Խօսիլ մեծին, լսել փոքրին:

Մառի մի կողմն է ուղիդ կանգած, իսկ միւս կողմն է փթած:

Միտը ինչ է, որ ճուռը ինչ լինի:

Մուաղի լաւը կը գտնուի անտառը, բայց պտուղը կուտէ արջը:

Վաղ իշով կարաւանին խառնուեցաւ:

Վատուն զարմանալի է, կարծես լուացք կանէ:

Վացինը քարին զարկի:

Վերակուրը եթէ լաւ է, թող բերանս այրէ:

Վերանք, կշտացանք, Լստուծով յաջեցանք:

Վեր, իմ ձի, քանի կուտես դարի, վաղը պարտատէր կամ քեզ
կամ զիս կը տանի:

Վինդ ինչ գիւղացի, դու նոյն տեղացի:

Կիրքը հողու տակն է, հողին մինչև դուրս չգայ, կիրքը չգա
դուրս:

Կոյրը թէև չտեսնէր, այլ կերհակայէ:

Կուզեն ատամի ցուէն ազատուիս, արմատը պէտք է արեգա-
կան ցոյց տաս:

Կուզեն լաւ ձուածեղ ուտես, եօթ ձու ու լաւ իւղ պատրաս-
տես:

Կարիճը հազար կտալի, սակայն մի անգամ կը յաջողի:

Կուզես շողգամը մեծանայ, նոսրացուր, որ աճի, զօրանայ:

Կուզես որ բռնի, շունը տանես որսի:

Համբերես, ազոխը հալվաւ. իսկ թթի տերէն բեհեզ կը շինես:

Հասկացողէն եմ զոհ, չհասկացողէն շատ դժգոհ:

Հարսանիք առանց պարի:

Հարսը ձգես իր կամքին, կամ դավուլին կառնէ կամ զուռնա-
չի:

Հարուստը իր տայլը լեռնէ լեռ կը շրջեցնէ. իսկ աղքատը
տափարակ դաշտի մէջ ճանապարհը կը կորսնցնէ:

Հաց տեսար միսուի, գործ տեսար, խոյս տուր:

Հիներուն պատիւ լինի, հնավաճառանոցը լոյս կիջնի:

Հիւրը եկաւ, գնաց. սեղը դատարկ չմնաց:

Հիւրը կը խորշի հիւրէն, տան տէրը երկուքէն:

Հովիւ առատ առատ գտաւ իւղին, տարաւ քսից ուռին:

Ձին երբ ձիու մօտ կապես, կամ բարքէն, կամ մազէն:

Ձին ձի անողը տէրն է:

Ձին որ ձրի է, ատամը նայիլ ինչ հարկ է:

Ձին որ մենակ է, սապարէզ ինչ կանէ:

Ձիու և շան հետք աննշմարելի դարձած են:

Ճանճը պիղծ չէ, սիրտ կը պղտորէ:

Մազը վայելչութենէ, իսկ եղունգը վատ կհանքէ կերկարին:

Մոխաթը մաշի, ասեղի չափ կը մնայ, ասեղը որ մաշի ճրչափ
պիտի մնայ:

Մահն է սլարտք, խռիւռոցի ինչ հարկ:

Մաշած թաս, հնացած բաղանիք:

Մարագ վառեցաւ գնաց, մկներուն ևս չմնաց:

Մարդ ուզէ համբերել, մի տարի կարող է պայտի. գամի մէջ
մնալ:

Մարդ կամայէ, երբ երես առ երես գայ:

Մեծ էշը գոմը մոռցանք:
 Մեր տեղեր, մսի վրայ խաղող կուտեն:
 Մեր հարսը մեզնից փախաւ, գլուխ գոցեց, ետեւ բացեց:
 Մէկի վրայ որ շատ խղճաս, յետոյ կը տեսնես վնաս:
 Մի անցնիր ապաշնորհի կամըջէն, թող հեղիղը տանի քեզ, մի
 նստիր աղուէսի շուքը, թող առիւծը ուտէ քեզ:
 Մի աչքով ինձ մի նայիր:
 Մի գլուխ հաղար տոսպրակ, հագար տոսպրակ մի գլուխ:
 Մի նայիր թէ ծխահանը չեղ է, այլ նայէ թէ ծուխը ուղիղ
 կգայ դուրս:
 Մինարէն գողանալ կուզես, նախ պէտք է պատեանը պատրաստ-
 տես:
 Մի օգնեւր կատուին նենգաւոր, որ խեղդէ առիւծը հզօր:
 Մինչև յաւիտեան բարձր է ձեռք ձեռաց վրայ:
 Մի վախենար Մարտի ձմեռէն, վախցիր Ապրիլի հնգէն, եզը
 կը բաժանէ ընկերէն:
 Մի մեռնիր, գարուն կգայ, իշուկս. առւոյտ կ'ոսմ քեզ շու—
 չուշս:
 Միան էժանագին՝ կը վնասէ պսուկին:
 Մոմը իր աակը չլուսաւորեր,
 Մուկը մի անգամ բէղի տակէն անցաւ, ճանապարհ բացաւ:
 Մըջիւնը երբ պիտի սառապի կը թեւաւորի:
 —Մըջիւնը ինչո՞վ.— իր կարողութեան չափով:
 Մայրս է ի սրտէ կուլայ, իսկ օտարնեւ ի դուր կլան:
 Մօրս ճաշը, բուրակի խաշը:
 Մօլլա Նասրէտօթին իր ապրանքը, կուզէ պահէ բարձի տակը:
 Յամաւին եթէ բան հասկացնել կուզես, աւելի լաւ կանես
 մի որբ պատսպարես:
 Յարդի տակէն քուր կը քայլեցնէ:
 Յետ զատկին, հալվան էժանագին:
 Յիմարին ամեն օր զատիկ է:
 Յիմարին ձեռք պարզէ, ձեռքը բահ յանձնէ:
 Նապաստակը ծնաւ, ձագին ասաց.— ինձ կայ բէղ, քեզ կայ
 բէղ. գնա՛, գդիր արծիլու տեղ:
 Շերտ լեղու, չերտ չերտ լինիս, որ այս փորձանքին չձգէիր զիս:
 Շահէ—չահէ տո՛ւր պղնձի, որ աւելցուցիր տուր հողի:
 Շան ոտքը քարէն կը խնայես:
 Շան կաշիէն մորթ, յոյնը հային խորթ:
 Շնորհքէ զրկուած, տէքտէրը երեսը մեռօն քսած չէ:

Շորերը դրսէն կը փայլին, փորը կը քրտնէ կը գալարի.
Շունը որ շարունակ կը հաչէ, հօտին գայլ կը բերէ:

Ոսկի կոնքը ինչ անեմ, քանի որ մէջը արիւն պիտի փսխեմ:
Ով կիրք, գիտես ինչ կանեմ, գետնէ գետին կը զարնեմ:
Որ աղաչեմ քառասուն մարգարէի, կաղաչեմ մէկ Աստուծոյ:
Որ կերակրեցիր, կշտացնու, որ զարկիր, սպանէ:
Որ կը համբերէ, լաւ կեանք կը վարէ:
Որչափ ես ինձ վնասեցի, ուրիշներ այնչափ չվնասեցին:
Որ տեղ բազմութիւն, այն տեղ խաղաղութիւն:
— Ուզածդ ինչ էր. — Նրկու աչք, մինը լաւ, միւսն չիլ:

Չառաւ իր գիւղի տգեղն, առաւ ուրիշ գիւղի անառակը:
Չեմ ցախիլ որ քառասուն բեռ ապուխտս գողցած են, կը ցա-
ւիմ մանրեղ ուտել չգիտին:

Ձէ այն տեսակ սատանայ, որ անարգանքով հեռանայ:
Չընկ—չընկ կանէ նալան, գործ կը կատարէ փառան:

Պանդխտութեան մէջ գինք գովել, բաղանիսի մէջ երգել:
Պանդուխտ թռչնայն նայէ, տես Աստուած նորա բոյնը ինչպէս
կը չինէ:

Պնչատն ու քթէն խօսող, վատ տպաւորութիւն թողող:

Ջուրը կը գնայ, աւտողը կը մնայ:

Ջուրը կը քնի, բայց ռիսկալն արթուն կը ճակէ վրէժ լուծելու:

Սև ագռաւը ածեց ձու բի, պնցաւ ծովը Սև, տեսաւ դարձեալ
սև:

Սև ձիւթը դարձան է օգտակար, իսկ ոմանց իս վնասակար:

Սխտոր ու քացախ հաշուի դնես, խաչ ուտել կարող չես:

Սնդուկի միջինը չալալակս, չալալինս փորս:

Սուտը անվերջ կը դառնայ, երբ ասողը յարմարացնելու չնորք
ունենայ:

Սուտ մի ասաց մին շուկայի ներքին դուխն, իսկ վերին գլուխն
քնքն էս հաւատարմի:

Սուտ չէ, դայեկս ասած է:

Սուրբ խաչ եկաւ, ապան առաւ ներս փախաւ:

Մրիկան տնկարդ, գլուխն է դատարկ:

Սօֆի է, տիս չուտեր, որ գտաւ, կեղեր չըթողեր:

Վայր թքեմ մօրուքս, վեր թքեմ բեղս:

Վատ մարդն որ կայ, եօթ թաղի մնաս կը տայ:
 Վարպետ է այժն աւագ, որ կը ձուլէ անկադողար կոճակ:
 Վերմակդ հասակիդ յամրմարցնէր:
 Վերջացաւ Մարտս, գնաց գարսս:

Տաղն ասանց՝ — Կռուենք, կոյրն՝ թէ բունենք, կաղն՝ թէ փախնենք:
 Տանտէրը մէկ տուն, իսկ վարձուորը ունի հազար տուն:
 Տկարի՛ն, ետէն չատ որ պնդես, քաջի պէս մի օր քնդէմ կը

հանես:

Տղան կուլայ, ցանն է գաթայ:
 Տղանն ո՛ր ջուրը յղես, ինքդ ես ետէն գնալու ես:
 Տնանկուծեան մէջ՝ ոստայնանկուծիւն:

Յերեկը որպէս արդար, համբիշ կը դարձնէ, գիշերը գողերու հետ
 աշխար կը խորովէ:

Յիցն որ երկու ճիւղ է, գետին խրուելու հնարաւորութիւն չկայ:

Փայտէ մնացաւ, գնչուէ վնասաւ:

Քահանան ամէն առաւօտ, չուտէր գաթայ եղում:
 Քամակս տեսար ալիւրտ, կարծեցիր ջրաղացպանն էր փօշոտ:
 Քաջը եթէ չէ չքաւոր, չի լինիր անհաւատարիմ:
 Քարը իր տեղը ծանր է:
 Քարն, որ է չինութեան յարմար, երբէք գետին չի մնար:
 Քարը, որ շարունակ գլորուէր, մամուռ պիտի չբռնէր:
 Քացախը երբ շատ բարկ է, իր ամանը կը ծակէ:
 Քաք չէ, դայեկս պղծած է:
 Քթէս արիւն եկաւ, ծոմը վերջացաւ:
 Քուռակը ձի կը չինէ, տէրը կը հիացնէ:

Յդի մէջ կը բռնէ, տապակի մէջ կ'սւտէ:

Օսմանցին նապաստակը սայլով կ'ընայ:

Օր որ կանցնի, գիւնին օրուայ հետ ինչ ան ճակատագիրներ
 կանցնի:

ԻՕ.

Յիվրիկի բարբառով.

Անդուծը առաւ, մենք տուինք, անգուծը մեռաւ, մենք մեռ-
ցինք՝
Աչքդ խփե, ձեռքդ էրկնցուր. Ղարայենց տնէն որը կուլի
թող ուլի:

Առաւօտնէ մինչև իրիկուն քառասուն մեղհեպի խզմէք կենէ:

Աստուած պոյ տուեր, քիթը ծակեր թողեր:

Արջէն փախնելիքէն, արջի քաքին ըռասց էկայ:

Արևը էլաւ Փալախենք, էշը կերտն Զուլխենք, դայնան (աման
լուտու ջնջոց) կրծող Մանանդենք:

Բարդին սերկելիլ չբերեր, ոչ ևս ուռի ծառը նուռ. տեսած ես
անամօթին պատիւ, անառակին պատկառանք:

Բիրդէն ձդես, թաթևրուն վրայ կը կայնի:

Գեղ գլուխ մէկ մէկ խենդ, Աբուշախէն սըր կուլի թող ուլի:

Դու էր մեր պանդուխտ գնչուն, ինչ կենես արծթէ զուռնայ
փայլուն:

Էշը որ խիարի դինով կառնես, մէկ օր ջրի մէջ խեղդուած
կը տեսնես,

Էրեսը անչափ սլինդ է, որ չարոխ ընես, Պաղդատ էրթաս, չի
կըտրտիր:

Ինչ կանեմ գեղեցիկը—աշխարհաշրջիկը. կուզեմ ագեղը—տես-
չէնը:

Իրեն գլօխը չկապող հարսը, հարսնետուն կերթայ հարսի գլօխ
կապելու,

Խարբերդու օվան, օսկի եռվան, Արաբկերու էրկիրը, լեյլեկի
բնակարանը:

Խնլտին ցուրտը մահանայ:

Կին կայ որ գարիի ալուրէն կերակուր կը չինէ, կին ալ կայ
պատրաստ կերակուրը կաւրէ:

Զմերուկ կարելով սիրտ պիտի հովացնես:

Ճին չեղած կուզէ մարդ չաբփմիւս ընէ:

Մանեմ—մանեմ գալին տամ, գալին աչքը հանել տամ:

Մօրուց խենդ ըլլըցողին սուրբ Սարգիս ինչ ընէ:

Սիրմնացանը թող սերմանէ. թուրքմանը թող չրջի. էլը ինչ
ուտէ, այն կը թրքէ:

Քուռակ, ուր կը վազես, կուզես մօրմէդ առաջ անըրը մտնես:

11.

Արձեօի Գաճաճ գիւղի բարբառով.

Աղէկ ձիւ մէկ զանկու, աղէկ մարդու մէկ խապար:
 Աստուած դօղողուն ձէն լսայ, վարդեմբին ձուն կաւայ:
 Գիւղու անուն էիր ա, աղուէս տներ ա քակեր:
 Գնացիր մըջ խաւքերուն, դօղո՞ւ բռնեցիր:
 Սա օր կամ, կռնի փուշ իմ, որ տեղ դիպնիմ, կը մաշիմ:
 Էժան մսի շորվէն չներ կուտեն:
 Էնտեղ արանք, էնտեղ արանք, տէրտէր մնաց անպատարագ:
 Էրթանք սար, վերցունք քար:
 Ինչ էս մօթներ կախե, Մարի խարան կուզեն քեզինց:
 Ինչ տեսայ, ինչ կուրիսի:
 Խունկ ծխողին, բուֆ, քրտողին:
 Կուզես կաքու քէլք քէլել, դօղողուն էլ կը մոռնաս:
 Ճարպիկ մուկ էրկու ոտով կընկնի քալաւ:
 Մանէն մանած ա, պատէն կախած ա:
 Մարդ մարդու դարձ չգիտէ, կէս գիշերին ժամ կը ձէնայ:
 Մէկի ոռն էր դուս էկեր, մէկը կասէր.—Տո՛ւր, տանեմ կատուիս:
 Մուկ ծակ չմտի, ցախաւելը պոչից կը կախեն:
 Յըմենուն ծով, վըր ընձիկ սով:
 Շորերս խին ա, խօւքերս անգին ա:
 Ուլ մկմրկալով ապրեր ա, գեառ առանց ձենի խատեր ա:
 Ուրիշի լօմա էնեցի, իմ գլուխ էլաւ:
 Չամչիկ խատ խատ, միղրիկ մատ մատ, օլրուանք տեղը տար-
 տակ:
 Չուր Շուշան զարդուաւ, պատարագ արձկուաւ:
 Պուտուկ ասաւ —Սա ոսկի եմ, չերեփ ասաւ.—Սա դո՛ւր էմ:
 Պատիկ մուկ կարաս կուրայ:
 Պատիկ քար թալեր ա խոր, քոչ չկռնայ խաւայ:
 Զուր էկեր ջաղացքն ա տարեր, չաղջպան չախչախ կը պտտայ:
 Զուր իրա աւուով կերթայ:
 Փայլեման ոտքերից բռնայ.—Ձեռնէս գեայ խոզին էլ կը խանեմ:
 Քար ուր տեղ ծանար ա:

*) Ասած է Յակոբ Ներսէսեան.

I2.

Գրիի բարբառով.

Անհամ հիւընդին, կտնայ խրյաբը կաղնտին:
Աղուէսը իրեն պոչը վիայ կը բռնէ:
Անուն իմայանք, անկուն չիմացանք:
Աշխար դմակ, մարդիկ գանակ, կարէ ու կեր:
Արտ խախուտ, մահանայ կարկուտ:

Գնացիր հորթերը, սե իշուն ճակատը պագիր:
Դավին խաղ մագէ կարմունչի վրտն էր բռներ:

Դաւ մարդ ես, թէ դաւոս ես:

Ըսեմ տեսերեմ, սուտ եմ, ըսեմ չեմ տեսեր, կենայ սուտ եմ:
Իշուն ըռեհան երկնցուցին, հոտ քաշելու սեղ վերուց, կերաւ:
Լոխմայ մը մթան, կոթէ կով մը կթան:

Խեղ գնըց հարսնատուն, ըսըց,—ըսի լաւ է, քընց մեր տուն:

Կնիկ պէտք է հալապի, օր տղայ բերէ չալապի:

Կնիկս օր մեռաւ, մէկ էլ կը բերեմ, մէրս օր մեռաւ, յուստէն
բերեմ:

Կռիւ յարտն է թէ կուշտը:

Հին չվիլին նոր կանթ պիտի:

Մարգու ոչխար օր էղաւ յիսուն, դանակ սրէ, զարկէ սուն:

Մեր խօրսզը շատ կը կռուի, ամա տէր չունի:

Մեռելը լոցող չունի:

Մեռելը լալ չուգէ:

Մինչև օտնմաններս չտկէ, կենեմ կայնեմ:

Մութը փուշ է, պազը անուշ է:

Ուլաթեն, չէ գրտե արքայութեն:

Վեզ ուտէ հղն ու ճմուռը, վեզ՝ զարնէ գլուխը քարն ու դուռը:

Սոխին դէմ սխտոր ցանէք:

Օսկուլ (ձկնկուլ) էղեր է:

I3.

Վաղարշապատի խառն բարբառներով *)).

Ագռաւին արախնին տունն որ սիրուն գլխի, գլխին դէր. պառ-
տեց—պառտեց, բերեց իրա մաւաթ գլխին դրեց:

Ազգի՛ թքանք—ցեղերին գեղեցիկ ա՛ տալիս

Ածան հաւը կրկնան կըլնի:

Աղբէր որ լաւ ընի, Աստուած էլ մի հատ կունենայ:

Աղուէսի գունչը խաղողին չհասաւ, ասեց.—Թըթու ա:

Աղուէսի վկէն իրա պոչն ա:

Աղաք կէթամ, գլխիս կը տան, յետ կաղնեմ ոտիս կտան:

Ամեն մարդ գիտայ իրա մարդի գործ:

Ամեն մարդ իրա մեռելը լաց կըլնի:

Ամեն օր ջուրը գերան չի բերի:

Ամպ օր գէլի համար հարսանիք ա:

Ամպ օր պառուին առաւօտ ա:

Մնգէտ մարդին առայ շաղակ, տեսցէ—Վէ՛ դիր, տեքնոն ցնւաց:

Անթառամ ծաղկին թողմել չը կայ, բոլին պառնուել չկայ:

Անձրե՛ ա՛ գալի, կտուլը կաթնեմ ա՛. կնիկն աղառկե՛, աղջիկ ա
բերն:

Անձրե ա գալիս կնիկը՝ քաղի՛ դառնե՛ ա՛ լաց՝ ընուեմ:

Անճարն ա կերէ բանջար:

Անունում կաթ ա մանուած չկայ:

Մնանը տաւր՝ սուճիէն՝ գցայ:

Անջուր ջաղաց, ածկիակ՝ բաղարջ:

Անց իցիս, խաթիլա՛ դիւլեցի:

Աշխար արօտ, մենք մէջը կոտորտ:

Աշխար դմակ ա, ինքը մէջը դանակ ա՛:

Ապրել կայ՝ դմակ՝ ա, ասլիկ՝ կայ, դանակ՝ ա՛:

Առանց ի ձի առնել մաուրք ա շինում:

*) Գրի առած է Արուսեակ Հայկունի Վաղարշապատի ժողովուրդը մեծաւ մասամբ հին ու նոր զաղթականներ են զանազան տեղերէ հաւաքուած. որով ներկայ առածները խառն են եւ փոքր. ինչ փոփոխութիւն գտած. իսկ կայ զուտ Վաղարշապատցիներէ առնուած առածներ. որ ներկայիս կը յաջորդէ եւ զրի՛ առած է Վաղարշապատի՛ վերաբնակիչ՝ Հայթաղ գիւղացի Վաղարշապատցին. որիմէս՝ բուլանիցիէն. ունի առիւնձի՛ առածներու առիւնձի՛ ընդհանրութիւն՝ բանանդի՛ ունի՛ միջոցին՝ կը՝ դործնեմէ՛:

Աստուած ազուաւի ձէն լսի, վարդիւորին ձին կը դնի:
 Աստուած ազատ էնայ լապտարակի քաջուց:
 Աստուած ճամբին չի գայ, սատանի ճանքէն չանա:
 Աստուած տայ լազուն, որ տայ ձագուն:
 Ատրմիկ կանի անդըմիկ:
 Արջն իրա զովընց:
 Արաւ խախուս, միանցէն կարկուտ:
 Արքայութունն եմ տառամ, դժողիքն ձեռս չի ընկնի:
 Աւեր քաղաքին, չէն անուն:

Բամբակը կտրանն են ցանէ:
 Բանն որ կայ, էշ ա, քշես, կէթայ:
 Բանն օրուան, հագ տարուան:
 Բանդի քանդած Աստուած չը քանդի:
 Բեղ դրեց մուրքի վրէն:
 Բրդի տանը կուլայ չի ընի:
 Բրինձ փլաւը կուտէ ամնի մէջ:
 Բօզից աղջիկ առ, բօզին աղջիկ մի տայ:

Գէլը սովածութունից չի կարում գարը նիւնել, տառամ են, էն-
 քան կերել ա, չի կարում նիւնի:

Գեյլ որ ամպ օրից վախենայ, մի շուշայ կը կարի:
 Գէլի հետ դառն ա ուտում, տիրոջ հետ վայժակ ա անում:
 Գէլը ընկաւ օշխարի մէջ, վայ մէկի տիրոջ:
 Գէլխեղդ շան գլուխը գէլի փորին ա:
 Գիժը գժին տեսաւ, ճակատը մի թիզ լէնացաւ:
 Գիժը քարը գցեց ֆորը, հարիւր խեղով չկարացին հանեն:
 Գլխերն ի ման դալի, դու ցերեկը ռասս էկար:
 Գիտուն ալուէսը չորս ոտով թալաք կընկնի:
 Գոգդ նստեմ, միրուքդ փէտեմ:
 Գողն էկաւ, սե էրես գնաց:
 Գողը, որ տանից էլաւ, եզ էրդիկով գուս կը դայ:

Դարտակ փէտին շուն չի հաջայ:
 Դէ, արի, էլը ցլից հան:
 Դիւին դժուր շանց չտաս, արքայութունի ճանփէն չիմանայ:
 Դուզ քօսողի գտակը ծակ կըլնի:
 Դրսե ընտում ա քահանայ, տանը ըլլում ա սատանայ:

Սզը ինչքան ընկնի, կաշին մէ ձիաբեռ ա:
 Սզն ընկաւ, դանակաւոր շատացաւ:
 Սկող մօրս հալն ա հարցնում, հօրս հալը հարցնող չկայ:

Սղը ու մեղրը շան տկումը:
 Սա ագռաւին հաւանեցի, ագռաւ ինձ չհաւանեց:
 Սա ասում եմ ախօտայ եմ, էն ասում ա, քանի՞ տղայ ունեա:
 Սա գանձ կասեմ, նա տանձ կասի:
 Սա էկայ կուզէ կուզ, գու էլ էկար ապրապուզ:
 Սօթ ծով մէ թել մանծով կը ներկի:
 Սա եմ կուտ տալիս, խալիսի դռանն ա ածում:

Էլը իմացաւ, ետք բէլը իմացաւ:
 Էլ օղլու աչքը որ մարդի լիս տայ, իրանը կը հանի, դէն կը քցի:
 Էծը իծի համար լաւ ա, քանց մի սուրու օլխար:
 Էծը իրա ջանի դարօթին, դասաբը ճրագուի ա ման գալի:
 Էն աղուէն էր, դու էլ պոչն իր:
 Էն աչքը որ լիս չի տայ, թո բռնանայ:
 Էնը էլի էն էչն ա, փալան ա փոխուե:
 Էնը ինչ գիտի նուշ ինչ ա:
 Էնը իչի մօտ կապիս. եա խուն կը սովորի եա խասախար:
 Է՛չ, մի սատկի, գարուն կը գայ եոննայ կը կանայի:
 Էրէխէն մահանայ, մէրը կշտանայ:
 Էրէխէն պատճառ, մէրն օրոճար:
 Էրեսդ սիպտակ, կըճըճի տակից:
 Էրկու ձմերուկ մի ձեռքով չի բռնուի:
 Էրես տուինք, աստառ ուկեց:
 Էրկու ախպոր գլուխ մի գերեղման չի մտնի:
 Էրկու դիմի թամասայ անողը շաշ կըլնի:
 Էրկու կնիկ դիւան նստած էին. մէկի տղէն էկաւ.—Մտուրքը
 քանդուեց, ասեց. մէկէլ կնիկ գնաց. ասեց—Մսը քանդուեց, էրկու
 օր հաքը թուլթ էկաւ.—«Մսը քանդուեց»:
 Էրկու մեռել մի պատան չի դրուի:
 Էրկու շուն մի տեղ գան, կը վազի, որ գութան լծի:
 Էրկու ջուր մի առուով չի էթայ:

Ըստեղի չորթան գնացե ընտեղ էղիւա Մարաֆաւի:

Թագա հաւեր, դուս են ընկէ, էրկթէ ձու են ածում:
 Թունա քացախը իրա ամանը կը ճաքացնի:
 Թքեցին էրէսին, ասեց.—Անձիւս ա գալի:

Իծին գինի էն տուեր, գնացեր գիլի հետնայ կուիւ արեր:
 Իմ անումը տուր, գլուխդ դէմ արա:
 Իմ զուռնէն չփչեմ, ինչ ա քու էչը հուշտ չըլնի:

Իմ սեփիլութեն, քու արնկտնկալ:
 Ինչ համաք կանես, քեզ համար կը պոխրես:
 Մեռանից էլեւ, ինչ լող ա սարսիսցնքմ:
 Ինչ ա պոչատ գթլի նման մէջ ես, ընկնում:
 Ինչ կը մնայ ֆուֆուլն (կերպկաւ), թող պարտի կուկուն (դոք):
 Ինչ կուտեն բողեր, թո ուտեն խողեր:
 Ինչ կուտի առնիկ, թո ուտի նաչիկ:
 Ինչ չի տեսել պատից կախ, հիմի տեսել ա ճակտից կախ:
 Ինչքան քցես կատուն, թաթիւն կընկնի:
 Իբր աչքի գերաճը չի տեսում, խաղիս աչքի մոզն ա տեսում:
 Իրիկուայ տրածը գթած ա, կերածը կըրած:

Լարան լարան, մազէ լարան, պինդին աղբոն քեզ չառարան
 Լաւ եղից, լաւ բրնձից, լաւ աղբիւն կըրնի:
 Լաւութիւն արա, գցայ, ջուրը թա տանի, բայր բիւնսն խաղ
 բիւնս:

Խալիչէն մաշաւ, խուր վերացաւ:
 Խալիսի ձեռնով վարդ մի բռնի:
 Խանչալի ետէն կը լաւանայ, լեզուի ետէն չի լաւանայ:
 Խորովածի իջանի էկար, էչ խանձելու պատահար:
 Խուփը գլորեց, առաւ կընճին:

Մակ ասեղ գետին չի մնայ:
 Միտը ինչ ա, եղը ինչ ընթ:
 Մուռը զնաց հարսնապոռն, աղաց,—էս լաւ ա քանց մեր տուն:
 Յառ չի էլեր, որ վրէջը քաղի շանց կենայ:

Կայ աշխարհի, չկայ տնտայտի, կայ տնտայտի, չկայ աշխարհի:
 Կատուին ասին.—քաջդ գեղ ա, ծածկեց:
 Կատուի հետ չապ դնեց, ձեռք կը չափուի:
 Կաքաները նալեցին, ագդաւանեցն էլ տները վե, կալան:
 Կարմիր կովը իր կաշուց դուս չի գայ:
 Կերեր ա հալուէն, հէծել ա էլը:
 Կերեր էս խաղիսէն, հէծեր էս գէշ:
 Կողին դրին խալիչին, գլորեց ընկաւ գետին:
 Կովը ստակեց, կաթը ցամաքեց:
 Կատրաւ ծուռ, կպաւ շիտակ:
 Կուճը ջրի հանկին ա կողբալու:
 Կնճ քեզ կասեմ, կուրաք դու իմացի:
 Կուշար սովածին մանր կը բրթի:

Պիտիկի գէմը չախմուխ կրեմէ չի տայ:
 Հասկացողին մէկ ատն, չհասկացողին զնա կեց, նստա:
 Հայրին լաւ ա՛ն օրնուր անէքոր կեդանքոց:
 Հասնել բարակի, թաթակի ֆողին կ'ուն կը գայ:
 Հաստ աւ բարակ մէկ գին ա:
 Հա տաք ա փչեմ, հա մալ:
 Հանցը ծննդն, աչքը կնկան:
 Հապը նահլի Գեղարարին, մէկէլ Բեքլի Թաթի:
 Հաւը իրա կտից չի փախնի:
 Հաւ չէլած՝ Թառ ա Թունմ:
 Հաւը տանը մնայ, կուտը ուտի:
 Հաւը քանի շաղանայ, ոտը կը նեղանայ:
 Հաւը երազին՝ իրան կորեկի ֆողի միջին ա աննում:
 Հեռացանք աչից, օտարացանք սրտից:
 Հոգուն հանգուցելոց տուել ա:
 Հալարացողի տակ այնպ ա:

Զի չեմք մտուրք ա կապում:
 Զին ա ջորին կուտին, մէջ անդ իշխն անանին:
 Զին տիրոյը տակին հաղ կանի:
 Զուկ բունդի ոտը կը թռչի:
 Զուկը գլխից կը ֆախի:

Դասապխանից շունը մի ոտ տարաւ, անաց. Էին նախիր, քեզ
 արիւ:

Դուրպան էլնեմ էն շանը, որ սարի գլխին հաչում ա, գողը
 Թողմ փախնում ա ...:

Ճաննը ինչ ա որ ճենճն ինչ ըլնի:
 Ճղճղան մարդիցը խի ես վախում, վախեցի էն մարդիցը որ
 գլուխը քաշ ա էթում:
 Ճրագն իրա տակին լիս չի տայ:
 Ճուտը ճուր միջին բելու կանի:

Մազաւորի մազն ա Թափէ, անմազի մազն ա էկէ:

Մալը վանքերուց, կուտը գէլերուց:

Մալ մազին, մուլք էգին, ուրախութուն դուստր աւ երդին:

Մանէն մանած ա, պատէն կախած ա:

Մաշակարին մաշիկ չի ըլնի:

Մարդամիջի մարդ ունենամ, հազար թուման պարտք ունենամ:

Մարդ բան ունենայ, անի, որ բան չունենայ, Թա մեռնի:

Մարդիս անունը չեմ իմանում, աէքորս անունը օնց իմանամ:
 Մարդ մարդի նման ընի, էչ չի ընի:
 Մարմանդ գետիցը վախեցի, դժման գետից մի վախի:
 Մարօն հաւնաւ Կարային, Կարսն չը հաւնաւ մարային:
 Մեզանից ասեղ սւտողը մախաթ կը քաքի:
 Մեր դռան կուտի, սւրիչի դռան կը հաջի:
 Մէկի սուն ա գտաւ էկէ, մէկելն ասում ա, տուր տանեմ կաթուկո:
 Մէկ կողեկ տաւեցի, բերանդ բաց արի, քանի կողէկ տամ որ
 կալնեա:

Մէկ եզնազ քնարվանի մէջ ա մտնում:

Մէռեւատունը չի դիտի սրտի ա, քերդանը վերա կալնում վա-
 ղում ա:

Մշակին մշակ, ծակ օւռին Խօղան դուռակ:

Մի ծամխաւ էրծաթ ունենայ, Ասուն Ասատուր կը կանչի:

Մինչի առաւն ջուր կը գայ գորտան աչքեր դուռ կը գայ:

Մինչի ասածդ կատարի, դավի պոչը գիննին կը հասնի:

Մինչի խելօքը պսակուի, գժին էրկաւ աղայ կըլնի:

Մինչի Շուշան զարդարի, պատարագը դուռ կը գայ:

Մի ցռան կազ նախրի անունը կաւիբի:

Մի փուր բամբակ խրի ականջդ, անցի:

Մի մատ հաց ա, տասի բերան ա ընկի:

Մինաա գինայ նախիր դուռը կը քայ:

Նախրի միջին իշի հակատը պողի:

Նախրի միջին սանամօր էչը հեծար:

Նեւքե թքեմ միրուքս ա, վերե թքեմ ունքս ա:

Շահն ի շահոնց, քաքն ի պապոնց:

Շամօն ըմն աղբուր կը քաքի, բա ջուր ճր տե կը խմի:

Շան ասին.—Խի ես հաջում. Վարդ եմ վախացնում.—Բա

խի ես տուում. Վարդից եմ վախում:

Շան գլուխ ա թաղած, տեղը չի սատկում:

Շան փեռակը ինչ ա, ասկոր կրծեկ:

Շան պոչը մանկեանայ որ դնես չի դաւի:

Շատ համ ունէր խանձրամն էլ տուեց վրէն:

Շաքար շան բերան:

Շէմը չորի, ով գայ կը գլորի:

Շնից գութան չի լծուի:

Շունը դասաբխանից ոտ գողացաւ, իրա ստը կտրեց:

Շունը զորովէն ավի տանեա, կը դառնայ տիրոջը կը կծի:

Շունը էն շանից, էրկուս մէ տանից:

Շուն չան միս չի ծամի:

Ո՛չ էժ ունենք, ա՛յ ուլ, սաստանի անկաջը խուլ:

Ոչ կնկան եհրիպար կայ, ոչ ձիան:

Ոտդ կարողեսիդ գետայ մէկնի:

Ոտներդ շուշա, փորը կուշա:

Որ դրախտից բաժին չունեմ, թող էշերը թաւալեն:

Որչափ մարդ չարանայ, կեանքը կը կարճանայ:

Ուզում ես կաքուռի երիւ էթաս, ագուաւինն էլ ես մօռանում:

Ուզող ուզողից, բուրդը գողղից:

Ուլը քթոցի տակին չի մնայ:

Ուղտի խաղը կարմնճի վրէն էր բռնէ:

Ուղտին համեցէք արին հարսանիք, առաց շնորհ չունեմ հաղա-
յաւ, եա Կողը զրկեցէք աղի, եա Շարուր բրնձի:

Ուզածը նիւէ, կուզէ կուզ ա ման գալի:

Ուզտը բաղնիսպան:

Ունեցողին ամեն օր բարիկենդան ա:

Ունքը շինելուն աչքն էլ հանեց:

Ուրագ իրա կթը չի տաչի:

Չալ օձի կծածը չալ պարանից կը վախենայ:

Չամիչը որ չամիչ ա, պոչ ունի:

Չարչիւն իրա իշի խասիաքը գիտայ:

Չիմանում ուլ ա մեռէ.—վայ վալիւէր ա կանչում:

Պղնձումը փլաւ շատ կայ, քեզ ինչ:

Ջահելի (Կին) փեւը իրան դուււման ա:

Ջուրը ջաղացքն ա տարէ, նա չախչախն ա ման գալի:

Սանտ ծեծողին «գըխկ» ա անում:

Սերը սաւորն ա կերէ, թանը մուրն ա կերէ:

Սև շանը դաւաղուց ա կանչում:

Սէլը չի գողում, սէլուրն ա գողում:

Սէրը կպաւ աթարից, աթարը կպաւ սլաւից:

Սիպտակ շունը բաւրակ ծախողին վնաս ա:

Սիրուն կընկայ ծոցը պոռկի, դէշ կնկայ ձեռի հացը կե:

Սախն խտակեցի, տուի ձեռը:

Սոխ չես կերէ, խի ա սոխաֆոտ գալի բերնէդ:

Սըրբին խունկ ու մօմ մի խօստանայ, էրէխին՝ բլիթ:

Վատ հարկանը մարդի մարդ կը շինի:

Վատ հարկանը մարդի հանաքատէր կանի:

Վատ օրը կը լաւանայ, վատ մարդը չի չաւանայ
 Վարդապետին ասին, — արդէ՞ միտնի, ասեց: — Վարդ վարդ, վա-
 րոց դցի:

Վարդը վե կալ. փուշը կը բազկի:

Վարդի սիրուն բաղի պատերն ա պաշտում,

Տախտիկն չես կերէ, փորձ խի ա կսկըծում:

Տանձ ինձ, խնձորն ինձ, սէք կիկին էլ սիրտս կուզի:

Տանգուտէրի վկէն իրա դգիւրն ա:

Տանու տիրոջ օրհնեա տէր չկայ:

Տնէ տուն, տուն կաւիրի, դեգէ գեղ, գեղ կաւիրի:

Տկուր ջանին կատու չլակէին էք պապա:

Տուչ ճեա, ելն ի վեր ճաշող:

Տուն չկայ արի փոշի, գլուխ կը կապէ կարմիր փոշի:

Տուէն ընկէ, առձկէն չնկէ:

Տորենը ֆորից պոի, որդին հօրից:

Փառք քեզ գարէ հաց:

Փող տուեցինք, խաթայ առանք:

Փոր ա, խոր չի:

Փուշը փուշ ա, մարիֆաթը թնուչ ա:

Քամակդ արա տղիդ, հաց կե, էրեսդ աղա մարդիդ հաց կե:

Քանի կասի, իրա էլը կը քնի:

Քարը վե կապ. ասկը դիւ:

Քարն իրա տեղ ծանաղ ա:

Ք. . . չեղած՝ աթար ա էլէ, պատին կպէ:

Քաւորի եզան գեղեցիկ ա:

Քիպչալ ոք դէզ խնայալ իրա գլխին կանգ:

Քիրն ասեց, աղբէր ունեմ, աղբէրն ասեց՝ քիւ չունեմ:

Քու պապըտի իմ չան խրկի:

Քոռի շատ այնուամն ա, թէ մուսը թանկ ա:

Քոռ շարչին կը նստի, իրա էլը կը գովի:

Օձ ա խուզում:

Օխարը գիլին ամանաք հա տուէ:

Օձը մայրամաքոտից կը փախնի, մայրամաքոտը ունի արդար
 կը միայն:

Օձը ջրի վրին մարդի չի խէթի:

Օսկոռ տանող, օսկոռ կը բերի:

Օրը գիտում ա. խաթէն չի գնում:

Օր ջողութեն՝ առակութեն:

II 4.

Վաղարշապատի գուռ բարբառով *).

Ալանի էր, խնձրհամեց էլ:
 Ախպէրն ախպօր բորը չի աւդի, որ թիքն էլ չընգնի:
 Ակռաւի ճուտը իր մօր հըմար ազիզ ա:
 Ակռաւի տեսած սերմը չի կանանչի:
 Ակռաւի ձէնը որ Աստուծ լսի, Վարժիվորին ձին կը գայ՝
 Ահը (երկիւղը) շատ ա, քանց մահը:
 Ահի ապրին ինչ իր, որ մահի տարին ինչ ըլնա:
 Աղուէսի ճնաղն՝ իր պոչն ա:
 Աղքատի ուր դուռ էր էկէ, մէկն էն դհիցն տակց.—Տուր, տա-
 նեմ մեր կատուին:
 Ամաճաթ ձի նստողը, բեզ վի կը գայ:
 Ամէն մարթ էլ մէկ չի ընի:
 Ամէն վախս տատը գաթա չի ուտի:
 Ամէն օր իծի ուն ա բաց, մի օր էլ թող ոչխարին ընի:
 Ամէն վախս ջուրը գերան չի բերի:
 Ամբ օրը գիլին հարսանիք ա:
 Անալիւ խաղք ա, մնաց որ ալրոտուում ա:
 Անաստուծ տեղը կաց, անալիւայ տեղը մի կենայ:
 Անձրև օրը հաւերին ջուր տնող շատ կըլնի:
 Անըմումը կայ, ամանումը չկայ:
 Անըմը տուր, հայը քցայ:
 Անչուն գեղ ա մտէ, անպետ ման ա գալի:
 Անողը պրծել ա, ասողը չի պրծել:
 Աչխարքի սուտը շատ ա, քանց ըղրլթը:
 Աչխարքը փիլաքեան ա, մինը նիլնըմ ա, մինը վի գալի:
 Աչքատեսակ, բերնակարօտ:
 Աչքը չինելա տեղ, ունքն էլ ծուեց:
 Ապրել կայ դանակ ա, ապրել կայ դմակ ա:

*) Սոյն Վաղարշապատի բուն առածները գրի է առնուած գրաշար Յարութիւն Աւետիքի հաւաքածու. ցարդ անտիպ ուսումնասիրութենէն. Սա ո՛չ Թէ նստակեաց ժողովածու է, այլ հատ-հատ հաւաքուած ժողովրդեան բերանից՝ որ բանակուել միջոցին կը գործածեն. Ե. Աւչի:

Անջուր մի՛ բուրկացի՛
 Անջուր ջաղաց, անկրակ բաղարջ՛
 Ասեղը քեզ խրա, մախաթը հարևանիդ՛
 Աստոճ խառնող չի՛ իրար քցող ա՛
 Աստոճ ազադի ալափստրակի քացուց՛
 Աստոճ ազադի լուի քացուց՛
 Աստոճ սարը կը տենայ, ձինը կը գնի՛
 Աստըձաւ պհած գառը, գելը չի աւտի՛
 Արտըզը մեռաւ . . . ցից մնաց՛
 Արինը ջուր չի դառնայ՛
 Արչն իր անուն կը գոռայ՛
 Արտը խախուրթ էր, մնացէն կարկուտն էլաւ՛
 Առաջ էմ գնրմ, գլխիս էն տալիս. թէ եզ էմ մնրմ, տփա էն

տալիս:

Առանց ձիու մասերք ա կապումս
 Առաջի քիֆէն համեղ կըլնի՛
 Առաջի խօսողը չի՛ գիղա, թէ եզի խօսողն ինչ կասի՛
 Առաջի կնգայ պազն անուշ, եզի կնգայ քաքն անուշ՛
 Առաւօդուայ արեւից ինչ տաքացայ, որ իրիգնապըհին ինչ տա

քանամ:

Առաւօդուայ ըսողը իրիգուայ խեղիցը լաւ ա՛
 Առիւ ա կուտը, մտել ա մութը՛
 Աւելի քիֆէն փոր չի՛ ծակի՛
 Ափսոս չաքար՝ շան բերան:

Բանը շուտ վեկենալը չի, Ասծու աշողալն ա՛
 Բանն ճվ անի՛ ետ եւ դու, հացն ճվ ուտի՛ ես ու դու՛
 Բարեկամը չէթալ չգալով եաղացաւ, եաղը էթալ ու գալով

բարեկամացաւ:

Բարեկամի հետ կեր ու խում արտ, առ ու տուր մի՛ տնի՛
 Բերան, բերան, հազար բերան՛
 Բերնով ուզած, ոռով կերած՛
 Բզի գլխին բռնձքով տալ չի ըլնի՛
 Բոզ կնգայ գլխին հարիւր լաչազ կայ քցած՛
 Բողից ախչիկ առ, բոզին ախչիկ մի տայ՛
 Բողբը քանի սեմրազ ըլնի, գլուխը միմենձ կը քցի՛
 Բոչէն փաւայ չի դառնայ՛
 Բոչի եղը որ շատ ըլնի, կէտն էլ ոռին կը քսի՛
 Բըրդին կուլայ չի ըլնի՛
 Բօզ ձին գարի չի ուտի՛

Գառը գիլին պահ տուին:

Գառիցը շուն, շանիցը գառ:

Գեյը սովածութենից դարը չէր կարըմ նիլնել, ասեցին.— Գու
տիրու հէրն անիծած, ընքամ կերել ա, որ դարը չի կարըմ նիլնել:

Գեյը տարածին ա փռեման, տէրը թողածին:

Գեյն ընգաւ ցուրդի մէջը, վայն էկաւ մէկի տիրոջը:

Գեղ կաղնի, գերան կը կոզրի:

Գեղըցին որ ծիլ-ծիլ ոսկի դառնայ, ջեբդ մի քցի:

Գիդունի հեա քար քաշայ, անգեղի հետ փլաւ մի ուտի:

Գիդուն աղուէսը ջուլոս տոռվ ա թալաք ընդէ:

Գիլի անըմն ա դուս էկէ, ամա աղուէսը ջաջդան ա կոբուս:

Գիլին ասեցին.— Շլինքդ խի ա հաստ, ասեց.— Իմ բանը ես իմ

ձեռով էմ տենում:

Գիլիցը ցամազլըղ չի ըլի:

Գիլի գլխին աւետարան կարթացին, ասեց.— Հարայ, շուտ արէք,
տաւրուն գնաց:

Գիժը գնաց հարսնեքատուն, ասեց.— Ըստէ լաւ ա քանց մեր
տունը:

Գիժը չամանչի, գժատէրը կամանչի:

Գիժը մի քար քցեց ֆորը, հազար իմաստուն չկարացին հանել:

Գիկօն գիդայ նախիրը դօր կը քշա:

Գնա մեռի, արի սիրեմ:

Գողը որ տանաւ ընի, եզը յերթովը կհանի:

Գովացին Ալիխանին, թուաւ քաքեց պաղդհանին:

Գօբաի էրէսին թքեցին, ասեց.— Անձրե ա գալի:

Գոքիդ նստեմ, միրուքդ փիտեմ:

Գարմանը քունը չի, դարմանանոցը հօ քննն ա:

Դիւին դժողք շանց չտաս, արքայութենի ճանփէն չի ճանանչի:

Դու մի բռնի գողին, որ գողը քեզ չը բռնի:

Դուզ խօսողի գլուխը ծակ ա:

Դուռդ փակ պըհի, որ հարկանիդ գող չբռնես:

Դուս գայ դուռը քըհանայ, ներս գայ տանը ուտանայ:

Եարէն տիրոնչը ցաւ կը տայ:

Եաւեանը ռեհան չի դառնայ:

Եզը որ վեր ընգնի, դանակաւորը կը չատանայ:

Եզը վեր էն աւնում, տակիցը ֆորթ էն ուղղում:

Եթըմին խրատ սուղ չատ կընի, հաց տուողը քիչ:

Եղ աւ մեղը շան տկում:

Սղը Թանգ ա, ճմբռուն էժան:
 Սա ջաղացի ոռն էմ լիզում, դու ջաղացպանի:
 Սա ասում էժ.—մի առա՛հ էլը քա՛ն ա, նա առանձ ա.—քուռակն
 էլ ա քա՛ն:

Սա տանձ էմ ասում, նա գանձ ա ասում:
 Սրկար մարթու խելքը չօքերումն ա:
 Սրկար մարթը ախմախ կըլնի, վարճ մարթը չախմախ կըլնի:
 Սրուսաղէմ շուն չը կայ:

Ջուռնի հուճսուրը պիպիչն ա:
 Ջոռով, զոռով շունը կապում էն պանդի տկից:

Եզցուայ բանին, ձին ա էկել:
 Էլած օրտին, քաք մխիթարածն:
 Էլաւ սիրտ՝ կորեց գլուխ, իչաւ սիրտ՝ չը քթաւ գլուխ:
 Էլոնց հարսը սիրուն կերեա:
 Էժան մսի խաշուն շունը չի կերել:
 Էծը որ էժ ա, տեղը քերում ա, նոր ա, նորանա:
 Էծն իծի հըմար լաւ ա, քանց մի սուրուն աչխարի:
 Էն քանգած խուր, էդ կոշոր չի չարի:
 Էչ նստելը մի այիբ ա, վե գալը էրկու:
 Էչը մատաղ չի ըլնի, ամա իշագինը մատաղ ա:
 Էչն էլի քն էչն ա, փաղամն ու փոխած:
 Էչը որ իլի մօտ կապես, ես պալը կը սապի, նա առնել:
 Էչը պրծել ա, տընգին կրծել ա:
 Էչն ինչ գիդա նուչն ինչ ա:
 Էչն իր ախոռին չի գալ:
 Էչն աչխատի, ձին ու տի:
 Էն վանդ էր, որ էչը կաղ էր:
 Էնքան անբաւարքն ա, որ ծովն էթայ ծարաւ կը գայ:
 Էս օրուայ բանը, չեն թողայ յէքոնց:
 Էրէս մի տայ, աստառ էլ կուղի:
 Էրէս տուինք, աստառ էլ ուզեց:
 Էրէսը աստառից չեն կորի:
 Էրեխէն մնանայ, մէրը կշտանայ:
 Էրեխէն բանի գիր, հետը գնայ:
 Էրկու գծին, մի խլօք կայ:
 Էրկու լաւը, մի տեղ չի ընգնի:
 Էրկուսն էլ մի սանդրի կտաւ էն:

Ընչանք տղը գայ, մատաղը կեթայ:
 Ընչանք էրեխէն լաց չըլնի, մէքը ծիծ չի տայ:
 Ընչանք խելօքը մտածի, գիտն իր բանը կը տենի:
 Ընչանք Շուշան զարթարուի, ժամը կարցակուի:
 Ընչանք չը պղտորուի, չի պարզուի:
 Ընչանք չը գայ եգինը, չ'իշուի առաջինը:
 Ընքան կացար, որ ջուրը կարմունջը կոխեց:

Թագէն մաշ, հինն արեաբաւի:
 Թանը քունը չի, Թանամանը հօ քոհնն ա:
 Թասիբը քցել էն շանը, շունը չի կերել:
 Թարխունը քօքին կը բուսի:
 Թացը չորի հետնայ էրվում ա:
 Թաքուն բանը քառասուն օր ա, բէլլու կանի:
 Թէ անթառան ծաղիքը կը թոռամի, բոզն էլ կը պառաւի:
 Թէ մտքումդ տեղ ըլնի, պուտուկումդ էլ եղ կըլնի:
 Թթու ա՛ թան չի, ամեն մարթի բան չի:
 Թող փորս ուղած ըլնի, անգաջա դիմզ ըլնի:
 Թող ասեն գեշ ա, թող չասեն էշ ա:
 Թողմում էն որ աղէն հօրը քաչի:
 Թքի ձեռքս, քսեմ էրեսիդ:

Ժամից ես եմ դալիս, «օղորմի Արտաշ»-ը դմե ես տառած
 Ժամի դուռը բաց ա, շանն էլ էրէտ:
 Ժամի դուռը շատ էլ բաց ա, արբուռ հայրն ինչ ա էկէ:

Իծի կիճը քոր գալիս, չօբանի գազանագին ա... քոռամ:
 Իմ ասեղ ուտողը մախաթ կը քաքի:
 Իչի պողեքը չէր գոյս էկէ տսեց.— չըբա, քոռակ էմ:
 Իշին ասին մի մարիթաք խարզա, ոտը վեկալաւ, մի պինդ տակցո:
 Ինադ արեց էլերին, ուռ, տուեց, գելերին:
 Ինչ աղբրից մարթ ջուր խմի, էն ախարին քաք չի քցի:
 Ինչ կուտի տաճիկը, թող ուտի եռաչիկը:
 Ինչ կուտեն բոզերը, թող ուտեն խոզերը:

Լացացնողիդ մօդը գնայ, ծիծաղացնողիդ մօդը մի՛ գնայ:
 Լաւ ա մի պուա բախտը, քանց թէ մի կարաս իմաստութեան
 Լաւը Թանը չի, Թանսմանն ա:
 Լիդուի տակին փուշ չը կայ, որ ծակի:
 Լիդուի բոզը, կնգայ բոզից վատ ա:
 Լեզուն լագ-լագ, գլուխը, ծաճ-ծակ:

Լիւր փուշ ա, մութն անուշ ա:
 Լօլօ - Լօլօ, քրդի աղչկան էլ Լօլօ:

Խալիսի ձեռով ձուկ չեն բռնի, փուշ կը բռնեն:
 Խաչը խաչապաշտին խռով ա:
 Խաչն ա տէրը զօրաւոր արէ:
 Խելօք մանուկը օլօրոցում բէցիւ կանի:
 Խեղքը մենձ ու պուճուրի չի, բանականութենումն ա:
 Խիարը ֆօխցն ա ծուռը:
 Խուրցը կեմն անջաղ աժէր:
 Խուփը թու էլաւ, պաւտուկը քթաւ:
 Խօսքի սուտը շատ ա, քանց ըղորթը:
 Խօփդ սուր ա, ամա հանդը բաժանովի ա:

Մանգր նստի, որ լիդր գաս:
 Մանգր քարը իր տեղումը կը մնայ:
 Մանգր տեղդ մի թեթեացնի:
 Միժը ծոցին ժած կը գայ:

Կաթի հետ մտածը, հոգու հետ դուս կընի:
 Կակուղ էրէս հրեշտակին, սատանէն քեզ - քեզ վրայ կտայ:
 Կարըճին ասին.— Կիճդ դեղ ա, խոր խրեց:
 Կարմիր կովն իր կաշուցը դուս չի գայ:
 Կատուին հաղ ա, մկանը մահ ա:
 Կատուին ասին.— Շեռդ դեղ ա, խոր թաղեց:
 Կատուին ասին հէրդ ա լաւ, թէ մէրդ, ասեց.— Էրկաւոն էլ

նա-օ, նա-օ:

Կատուն որ կատու ա, շատ որ հետն էս ընդնում, թանթը
 քցում ա էրէսդ:

Կէսուրըս մեռաւ, տեղս լեռացաւ:
 Կը կակըղեա, կուտես դիպլար:
 Կծկըձու, քաքեմ խարսնցտուն:
 Կծկըձու, փառք Աստըձու:
 Կոզնուն դրին խալիչին, թու էլաւ:
 Կոշոր նստել ա քարի գլխին՝ լաց ա ըլնում:
 Կովը մեռաւ, խաւը վերացաւ:
 Կովը ֆորթին, ֆորթը կովին, գլուխը ցուի նախարածին:
 Կոճ քեզ ասեմ, կուլա դու լսի:
 Կուշտը սովածին մանգր ա փրթում:
 Կռուի մէջը չիւր ու չամիչ չեն բաժանի:

Կատարը քանդել ա, որ ձին քերելու դարձ չը քաշի:
Կրակի մօտ չախմախին չեն տայ:

Հալալը որ մազ դառնայ, չի կդրուի:
Հաւամը որ գերան էլ դառնայ, էլի կը կողորուի:
Համ ճալին ա տալի, համ մխին:
Համ էլայ խցից, համ էլայ պ. . .
Հայլին առ էրեսդ տես, որ ուրիշին փութ չդնես:
Հաչան շունը, մարթի չի կծի:
Հանաքի կէսը կռիւ ա:
Հանաքը կըլնի չհանաք:
Հարսի ոռով, փեսին լաւութեն ա տնում:
Հարսի հէրն ու մէլը դռան տակին ա թաղած:
Հարոին հէրանց տուն ասա, տա բորիկ էլ կէթայ:
Հարսին թէ լեզու չունի, կեսրոյն իման:

Հարուստը որ շոր ա հաքնում, ասում են.— Բարով մաշես. ամա
տղքատին,— Եղ ողորանա:

Հարստի սուտը, աղքատի ըղորթն ա:
Հասկացողին մին ասա, չհասկացողին հա կաց՝ հա ասա:
Հաստ ու բարակ մի գին ա, վայ բարակ մանողին:
Հարեանի շունն էլ լաւ պըտի ըլնի:
Հարեանիդ ուզա մի կով, որ Աստուծ քեզ տայ էրկու կով:
Հաց դնեմ, հասի, բան դնեմ փախի:
Հացը դրած, բանն անիծած:
Հացդ դիւ հացիւ կողքը, եա գլխից կեր, եա տակից:
Հացը ծնգանը, աչքը կնգանը:
Հացը հացարարին տուր, մինն էլ էվելի:
Հացն էրէսիցը կուտեն:
Հաւը տանը կենայ, կուտն ուտի:
Հաւը քանի չաղանայ, ուրիւ հուպ կը տայ:
Հաւը ջուր ա խմում, վերե ա մտիկ անում:
Հաւն իր կտին կեթայ:
Հաւն էրազում կորկի ֆորումն ա ըլնում:
Հէնց որ էլը տոււմ ա, քնաւորի ճակտին ա դիբնում:
Հեռուանց ելի աչքն ա հանում, մօղըկանց տիրոնչը:
Հին ջվալին քաղայ տանգ:
Հըմի էկանք պառուի «տէր օղորմին»:
Հիւանդին խնձոր հասցնող ա:
Հո կայ՝ գուս կը տանի, հո կայ ներս կըբերի:
Հօր փեւազը, տղին կնիգ ա:

Հօրս անտանը սևողչը կայ, քոմնա էլ մօրս էն հարցնումս

Ձեռը ձեռ կը լուանայ, եղև էլ էրէս:

Ձեր եղը ձեզ ընի, մեր չորթանին մեք գլխին:

Ձին ձիու մօտ որ կատակա, ետ խուս կը տաւարի, ետ խոսեալքը:

Ձուաձղի սիրուն, քաւի պաշ: Են պաշտամ:

Ձու ածող հաւը, կշկըչան կը ընի:

Ձուի գողը, ձի էլ կը գողանայ:

Ձուկը գլխից կը ֆոտի:

Ձուկ բունողի ուր կը թռչուի:

Ձուկը ծովում կը մենձանայ:

Ձուկը ծովում բազաւ չեն անի:

Ղարիբ շունը, պաշը ուր կը կտի:

Ղանջըղը որ քոնթի գայ, բեօփաղը Բաղդադու կը գայ:

Ղերդն ծախ մսի դարդը չի՝ ծըվծվեցնելու դարդն ա:

Ճանջը մի բան չի, ամա որ ընդհուպ ա թափի մէջ, մառնա-
ռում ա:

Ճրագն իր տակը լի առայ:

Ճուտամէր կատուն, գող կը ընի:

Մալին տէր, որդուն հէր:

Մալը գնա՝ տէրը հետը, որթին գնա՝ հէրը հետը:

Մանին մանած ա, պատէն կախած ա:

Մանին էս դունդումն ա, էն դունդումը չի:

Մամադն էլ դժողքը չէր էթում, ամա գլխին տարով տարտն:

Մարթ որ մարթի խօսք բանի տեղ գնի, քոթ քոթի վրայ չի
կենայ:

Մարթ որ մարթի դատ չիմանայ, կէս քչերին ժամ հաշի:

Մարթ մարթի բող կը տայ, մարթ մարթի պատեղ չի տայ:

Մարթ չուն ընի, տան պունդը չընի:

Մարթ կայ՝ տէրտէրն ա՝ սիրում, մարթ կայ՝ տէրտէրապէն:

Մարթ կայ՝ ոչ մարթանման, խօսկերքն էն՝ մարթանապան:

Մարթի աչք դուռ գայ լաւ ա, քանց անըմը:

Մարթի շուաք, վարթի շուաք:

Մարթից որ էլ չընի իջի գինը՝ հազար բուսման:

Մարթամիջի մարթա ընի, հազար բուսման պարտքա ընի:

Մատի սազը մանաւորքն ա:

Մեծի ասած ա, պունդուրի լատ:

Մեղաւորին արքայութեն ո՞վ թա թուէ:
 Մեր գոգոնը լազ ա չգում, գնում ա բարձրի դռանն ա հաշում:
 Մեր ըղունդը բաց անենք, միշին թփենք:
 Մեռլի տեղն էլ մի քիչ լին պլտի ընէ:
 Մեռլի ոռին չամիչ կան, որ մեռնելիս սիրում են:
 Մի ձեռ որ չես կարայ կըլիս, պաշի դիր գլխիդ:
 Մէ անով չենք, մի հալով ենք:
 Մի փորին էրկու մուննաք չի ածի:
 Մի տուֆմոհում էս, փան էութիներ էն տան պուճուրից հարցրա:
 Մի հաց որ կէս էլաւ, չէ նոր չի սաղանայ:
 Մի ձեռը ծափ չի տայ:
 Մի ձեռով էրկու ձմերուկ չեն թռնի:
 Մէն մի փայլ, որ էրկու չուզի:
 Մընչանք հասար բարակի, քարակի հոգին դուր կը գաթ:
 Մկան չեռը քաղաքին ֆայլայ ա:
 Մուկը ծակը չէր կարքում մտնել, ցախաւելն էլ պոչից կապեցին:
 Մուկն էլ ա աղանձ ուտում:
 Մուֆթա պատանի մեկնուց ա:
 Մրիցն էլաւ, մրամանն ընգաւ:
 Մօդիկ հարկանը լաւ ա, քանց հեռու բարեկամը:
 Մօրը բաղդ, ախչկան քախս:
 Նայը մխին բանդ կըլնի:
 Նիսիա գինի խմողը, էրկու անքամ կը հարփի:
 Նօխուղն ըլել ա լաբլաբու:

Շարաթը չուտ էկաւ, քան ուրաքաթը:
 Շարն ի մաճոհց, քաղն ի պաղոնց:
 Շան հետնայ ընդերայի, փէզը ձեռիցդ մի զգի:
 Շան հետնայ ջուլալ չեն մտնի:
 Շան կծածը, չան մազք կը սաղաթնի:
 Շատ անողին շալ չապիկ, թիւ պնդին լալ չապիկ:
 Շարից փաղ պոկիք իվեռ ա:
 Շանը քարով կը տան, տիրոնը խաթր կանէն:
 Շատ հազ գիդար, առաւ ձեռն չի գալիս:
 Շատ մի սիրիլ՝ ասիլ կայ: չապ մի քաղի՝ քիթի կայ:
 Շատ գիտես, քիթ խօսայ:
 Շօթ գիդարն էս, ալիս քիմաքտիդ պնդիդ: հարցրա:
 Շատը չապին, ինչի ... պքթապին:
 Շէն անուն, աւեր քաղաք:
 Շիդակ խօսքը համաճրվեր կապին:

Շիրվան դեւ քիչ կար, մինն էլ գեամով անց կացաւ:
 Շորն ասեց.— Դու ինչ պըհա փողչամիչի, քեզ պըհեմ մարթամիչի:
 Շունը, շան թաթիկ չի ծամի:
 Շունը, տէրը չի ճանանչում:
 Շունը հաշալուով կը սատկի:
 Շունը դնում ա, շաղկէն ըռխին:
 Շունը գնաց դասաբխանէն՝ ոտ չը տարաւ, իր ոտը կդրեց:
 Շունն ինչ, բունն ինչ:
 Շունը պոչը պտըտում ա, ? բերնին ա դիմում:
 Շօգոնքով գառը, էրկու մօր ա ծծէ:

Ոչ կը խմեմ ձեր վռիկ, ոչ կը քշեմ ձեր հորիկ:
 Ոչ դու արի, ոչ նա բարի, էրկուսդ էլ մի արգի գարի:
 Ոչ հայի խունգ ա, ոչ թուրքի ուզարլուգ:
 Ոչ սրփին մում խոստացի, ոչ էրեխուն բլիթ:
 Որ ատամդ որ ցաւում ա, հանա դէն քցի:
 Ո՞ր մատդ կդրէս, որ արին չը գայ:
 Ո՞րդի տանձ կայ, ընդի էլ պոչ կայ:
 Ո՞րդի հաց, ընդէ կաց:
 Ո՞րդի մթնի, ընդէ կռթնի:
 Ո՞րդի դինի, ընդի քնի:
 Ո՞րդի պիպիչ, ընդէ տմբտմբիչ:
 Ոսկին էլ շատ պուճուր ա, ամա գինը թանգ ա:
 Ոտդ կարպետովդ մեզնի, որ չմրսես:
 Ոտին տեղ արեց, ուրին էլ ա տեղ տնում:
 Ուզող ուզողի, բուրթը գողղի:
 Ուզում էս կաքաւաերի՞ս էթաս, ակուաւինն էլ էս մոռանում:
 Ուլը քթոցի տակ չի կենայ:
 Ուղղը քթալով էս ջրում:
 Ուղղը նիւել էս, կուզեկուզ էս ման գալիս:
 Ուղղի հաղը կարմնջի վրէն կը բռնի:
 Ուղղին ասին, չլինքդ խի ա ծուռը, ասեց.— Ինչո ա դուզ, որ
 չլինքս դուզ ըլնի:
 Ուղղին ասին աչքդ լիս, քեզ քոչադ ա էլէ, ասեց.— Ինչ աչք-
 քսէք, որ իմ բեռը էլի իմ շալագին ա:
 Ուղղին ասին աչքդ լիս, թաքաւորը քեզ կանչել ա, ասեց.—
 Ես գիդամ, ես կողբ աղի պըտի ըղրգի, ես Շարուր բընձի:
 Ուղղը մեռնի, մեռնի, էլի կաշին մի իշաբեռն ա:
 Ուրաքն իր կռթը չի տաչի:
 Ուրաքը դբայ իրան կը տաչի:

Ուրբաթ օրուայ շորովն էմ, շաբաթ օրուայ փորովն էմ:

Ուզողի մի էքեսը սե, չը տուողի էրկուսը:

Ուրբչի հոր փորողը, ինքը կընդնի մէջը:

Ո՛վ կը հաղայ՝ կշտափորիկ, ո՛վ չի հաղայ՝ կարմրատուկ:

Ով կը հաղայ, նա կը կողայ:

Ով չուստ, նա կուշտ:

Որ սոխ չես կերէ, սխտորափոտ խի՞ ա գալի:

Չալ օցից վախեցողը, չալ պարանից էլ կը վախենայ:

Չամիչ հատիկ - հատիկ, մեղրիկ մատիկ - մատիկ:

Չամիչն ինչքան էլ որ քաղցը ա, էլի պոչը ոռին կզած ա:

Չելար հաւ. թռար թռա:

Չը կերանք եղ ու մսէն, հեղտուեցանք տեւ ու թսէն:

Չոր քաքը մարթու փեօի չի կպնի:

Չուտողի մայրը, ուտողին հալալ ա:

Պառաւը ք. . . եգնայ, դուռը դայիմ յեդ արա:

Պաս ուտեմ՝ պաս, թանով սըպանա:

Պարտքը տալով, մեղքը լալով:

Պատը փուլ էկած օրը քոզ կըլնի:

Պղինձը վեր ընգաւ չըկողրվեց, ծէնը վեր էլաւ:

Պղինձը չատ որ ըլնի, իրա վրէն կը թափի:

Պուճուր մարթ, մենձ էրապ:

Պուտուկն ասեց տակա՝ տակի ա, չերէփն ասեց. — Ե՛ս որդի եմ:

Պ. . . տուին, գաթէն էլ վրէն:

Պ. . . ք. . . Հերապետը, ջառմէն քոչի կարապետը:

Պասին կարճոճիլ, ուտսին կարճոճիլ:

Ջահելի փեւը իրան ահ ա:

Ջաղաց էթողի գլուխը կալրոտի:

Ջաղացը կորցրիւ ա, չախչախին ա ման գալի:

Ջաղացիցը հս էմ գալի, դու ես ալրոտէ:

Ջուրը փոս տեղը գեօլ կը տայ:

Ջուջուն ածի, պուփուն կրի:

Ջուրը ջաղացը տարիւ ա, վրէն խաբար չը կայ:

Ջուրն ընգնողը, անձրեկից չի վախենայ:

Ջուրն իր փոսը կը քթնի:

Ջրի կուժը, ջրի ճանփին կը կողրի:

Սալամի պէս գլուխդ տնգում էս, պոչդ ցցում, հէնց խմանում էս
մարթ չի տենճում:

Սարոււմը հնձողը, դաշտումն էլ կը հնձի:

Սար ու ձոր, տէրտէրի փոր:

Տարե՛նը մի՛ զուդիկ, է՛ն էլ նաւակատիկ:
 Սերը սովորն ա՛կերէ, թանը մօլորն ա՛ կերէ:
 Սէլը գողալու տեղ, տէլւորն ա՛ գտնում:
 Սէրը քորաւ աթարից, աթարը կտաւ պատից:
 Սէրը աթարիցն ա՛ կպել, չի՛ պոկուել:
 Սիպտակ ձին նալն ինչ կտնի, սիրտսնը խալն ինչ կտնի:
 Սիպտակ շունը, բաւական ծախողին մնաս ա՛:
 Սիրահակեր հարսն ա՛:
 Սիրտս սուփրա չի, ու՛ր ամին մարթի առաջ էլ ըսնամ:
 Սոճածը կրազում հոց կը տնայ, ծալաւը ջուր, ալկաթը մի
 զապ կտաւ:
 Սուաք ըղպրթի դանդաճէն ա՛:
 Ստին ունգ չունի:
 Սոված փարին, ջուր տու ուին:
 Սկիցն էլ գատ ներկ չի ընի:
 Սկին սապոնն ինչ անի, իսկին խրատն քնչ անի:
 Վառ հարեանը, հարեանին հաշարատէր ա՛ պրել:
 Վայ խաբարը քեզ տեղ կը հասնի:
 Վարը վարել էմ, վալակոթը գէն էմ քցէ,
 Վարթն էլ շատ հոտով ա, ամա փշոտ ա:
 Վարթը քաղայ, փուշը կլակայ:
 Վերն թքեմ ճակատս ա, ներքն թքեմ միրաքս ա:
 Վնասի կլակցն էլ եղ դառնալը օքութ ա:
 Վառզողին տղայ չի ընփ:
 Տալի շուշտակը յիրթովն ընգաւ, հարսի ամրտը պատռեց:
 Տամարն ու գետալ արին կառնին:
 Տան տէրտէրին «օրհնեա ծէր» չը կայ:
 Տանձն ինձ, ինձաքն ինձ, սերգեղին էլ ձեռ տողով հէրն ու մէրը:
 Տանուտէրի շնորհն ո՞վ ա՛, գգիլը:
 Տանձ էր հասաւ, թէ խնձոր էր՝ կարմրեց:
 Տաշտին մեռնեմ, ու՛ր մի տաշտ էլ փողքին ա:
 Տարդակ փէտին, շուն չի հալայ:
 Տարդակ ք... քամին տանի:
 Տաք ջրին հով ջուր չին ամի:
 Տղաասնը խաբար չը փոք, տղիկայ ասնը տնգիկ:
 Տէրտէր պրա, գեղը քցայ, թէ չապրի, գետը քցայ:
 Տէրտէրի տղէն, հանդումն ա թուրքացէ:
 Տկլօր լաւին կատու շտգեղն էր պակաս:
 Տղէն տես, տխրիկը տուր:

Տնազը մարթ չի սպանի:
Տուեցի սարին, դիբաւ Գապարին:
Տուեմ ես, դըմփեմ քեզ:

Յուան կոճը նախրի անըմը բեղնամ ա արէ:
Յորենը ֆորիցը, որդին Կորիցը:

Փախի էն ջրից, որ ոչ կը խշաւ. ղչ կը ֆչչայ:

Փնթը քեզ տակմ. կուլա դո՛ւ լսի:

Փարչը թօլ էլաւ, կուծը քըթաւ:

Փէղը վերնէս, գող շուներ կիմանալ:

Փեռագատիրոնչ կնիզը մընչակնք կէս զը ա սոված հագն, ան-
փեռագատիրոնչը մընչանք իրիզոնը:

Փէսի չվաք, փշի չվաք:

Փէսի փիսն՝ էրէսին ա:

Փլաւ ուտողի ք. . .ը կեր, ք. . . կիրի փլաւը մի՛ գւաղի:

Փիս խօսքը քեզ տեղ կը հրանի:

Փիս օրը կը լաւանայ, փիս մարթը չի լաւանալ:

Փուշը փուշ առ մաքի՜մաքը պնուշ ա:

Փորցած թանը լաւ ա, քանց անփորց մաժուներ:

Քանի տկուաւ էր էլէ, քակն ըտէնք քաք չէր կերէ:

Քանց աստմը քաղցր բան չը կալ, ամա ցաւեկիս հանու՛մ դէն
էն քցում:

Քանց ջուր կը գնայ, քանց աւազ կը մնայ:

Քաչալը որ դեղ անոզ ըլնի, իրա գլխին կանի:

Քաւորին դրին տանուտէր, առաջ սանամօրը դրեց իշին:

Քեասրբի էրէսն իրան խռով:

Քեասրբի էրէսը սե ա:

Քեասրբի մի եզը էրկու չի ըլնի:

Քեզ հըմար քուն էս քնում, ուրընի երմար էրազ էս տենում:

Քու լուին հազար լիդը եղ ունի:

Քունը քուն կը բերի:

Քուրդն իր թանիթ թթու չի տա:

Քօռ եզը խիալով մաի կը գոյ:

Քօռի ինչ վեջն ա, թէ մումը թանգ ա:

Օխտը քենակալ մի ճանփով գնում ին, ասեցին.— Մի մարթ էլ
չը կայ որ հետնէն խօսանք:

Օրթումը էրկու բերնանի թուր ա, կը կդրի:

Օրը գնացած, խաթէն մնացած:

Օցը որ օց ա, մարթի ջուր խմելիս չի տայ:

Օցի աջալը որ գայ, կը գայ ճանփի մէջտեղին կը լաղկի:

Օցի ինաղը խեղդիցն ա հանաւ:

Օցի կծածը կը սաղանայ, լեզուի կծածը չի սաղանայ:

Պորթը պհրից կապած ա:

15.

Խոյնցւոց Հայրազ գիւղի բարբառով *)

Ամազան փիւշ ի, ծամազան նիւշ ի:
 Ամօթ ասել՝—Իմ ոռէն ըլիւ ի, ընձի լոյց ի ռւսուցելի:
 Անճարն ի կերի պոնջորո:
 Աշխրթի պոչը հրկէն ի:
 Աչքէն խանէց, տրէց բարբառէ:
 Անձուով օրա խաւերին ճիւր արւող շատ կըլեն:
 Ասուած սարը արսնալի, ծիւն ի տնէլի:
 Աստու պախած կեռու, կելը չի ուտի:
 Ան ծի առնել, մսուրք ի կապելի:
 Առչին զաւուցացողա, չինտ իտինինտ ինչ կասի:
 Ասողին լսող տկի:
 Ասուած էտ ծէռու էն ծէռին մուխսաջ չոնի:
 Աւել քրքեմն խօ փոր չի ծակի:
 Բողոյ բողոյին տիւս, Բողոյն աւտի էրկու ծ. . .:
 Բողոյող էլ շատ խիւրմտ կայ, ընձիկ ինչ:
 Բժեռա աչքերին դուրբան էմ ըլէլի, որ խացիս վրոն կարաք տնի:
 Գեչիւ կլօխը որ քէոր տվէց, կէթո չօբանի դոգեռնագլխ
 զայնմոք կը տայ:
 Դուռն չումչոյով էս ճրէլի:
 Դիւզ զուրցացողի կլօխա ծայ կըլի:
 Սարան տիւռչն ի ցաւ տալի:
 Սա ճողչի ոռն էմ լզէլի, տիւ էլ ճողչըպանին:
 Ջատամանց ելի աչքն ի խանելի, մոտամանց տիւռնչո:
 Էրկու ծռին մէ խէլոցի կայ:
 Էրկուսն էլ մի սանդուի կտաւ էն:
 Ըմմէն մարթ էլ իւր խօր տղան ի:
 Ընչոնք աղնջիկետ, մատաղը կէթո:
 Ընչոնք չը պխտորվի, չի զուլալնայ:
 Ընչի լօղնամ, որ ընչի տողնամ:

*) Գրի է առնուած զրաշար Յարուժիւն Աւչեանի հաւաքածուներէն:

Թագին շիւն չի:

Թագին զիյնն ի, լափստբակին ընձիկ ի շանց տալի:

Թոսիբը թուիր էն շանա, շիւնը չի կերի:

Թռանայ տնողի կլօխը կիկեռ:

Ժամէն ես էմ իկեռլի, «օղորմի Ասուածա» տիւ ես ասէլի:

Իրէս մի տճւ, տատառ էլ շիւզի:

Լաւ էրազ ի, տյետր կաստորուի:

Լեօս կաթելին, կընացիր էր էլ պախելի:

Խարսու ոռով փէսային լաւութեն ի տնէլի:

Խաստը պտրտկ մէ կին ի, վայ պտրտկ մանողին:

Խացը որ կտուվաւ, էլ ստէփ չի սազանայ:

Խաւը որ խաւ ի, ճիւր խմէլին վիրւ Աստունն ի ըչկալի:

Խեւ սեօյլումագն ի:

Խին տորմոնը քամուն չեն տայ:

Խուփը գըլգորվաւ, պտուկը՝ գըդաւ:

Մանդու աեղդ մի թիթեցիւ:

Մեռը ծեռ կը լըվոյ, ստէփ ծեռո իրէս կը լըվոյ:

Միւկ պունողի ոռը կը տռճըլի:

Միւկը ծովի մէջը կը ճեօշանայ:

Մուռը մէ քար թուլէց ճըլխորո, խողոր խելացի ժողնըման,
չիցան խանելու:

Կաշառքա մութ տեղն էլ լեօս ի տվի:

Կարմիր կովա իւր խրխիէն տիւս չիկեռ:

Կեառը կելին պախ տվին:

Կեղէն ըլի, աեղէն չըլի:

Կըսիւրս մեռաւ, տեղս լէնցաւ:

Կրակի մոտո չախմախ չեն գորկի:

Հալալ մարթու խացա չի կտուվի:

Համ նալին ի տալի, համ մեխին:

Ղադղղոյի ծէնո որ Ասուած լսի, վաթըւորի ճառայ չեօքին
ծիւն կիկեռոյ:

Ճեօշի ասած, փտարկայ լսած:

Ճիւրն ինգեօղայ, տնձոռովէն չի վոխլնայ:

Ճրաքն իւր տակը լեօս չի տայ:

Մոցին էտ կենքեռ ծէն կը տայ, էն կենքեռ ծէն չի տայ:

Մարթ շիւն ըլի, տան փստիկ չըլի:

Մէ փորին էրկու մցնոթ չի իւզի:

Մէ ծեռ որ չը կտուվի, պայհնի տնի ճատկին:

Մէ ծեռոտ չափ չի գորկի:

Մէ ծեռով էրկու ծառիկէ չի պահուի:

Մուկն իւր պոնի մէջո՛ւ ունիւն կըլի:

Մուկն էլի կարկատ աւտելի հա:

Նը ոչ կը խմեմ ծեր վըռիկ, նը ոչ կը քշեմ ծեր խուրիկ:
Նօխուղը կընոց, ըլաւ լոբլոբի:

Շանը քեռնի սր քար թուէս, կը խոչի:

Շանը քար էն թաթիլի, ախոնչո խոթր էն տնէլի:

Շատ խաղ գինամ, ամա ծէնս չիկեալի:

Շատը չատին, էշիւ կ. . . ախկտին:

Շէն տուն, նոխրի խաց:

Շիւնը կապին խացի տաշտէն:

Շնորքի վաւ, գորքի եօխ:

Ուր մէ կեղ կայնի, կերան կը կռուի:

Չոր ք. . . մարթու փեթէ չի կտնի:

Չօլախ էշով քաւվան ի էթալի:

Պարէկամը խետը կերը խոսմ տրտ, ալըտուր մ' ոքոս:

Պերնով իւզուկ, ուռով կերուկ:

Պողկը քեռնի նօսը ըլի, կլօխա պէտպէս կը քըցի:

Սանդ ծեծողին դըխկ տնիլի:

Սև շանա դուրողուտ ի կանչէլի:

Սևն տրիւր էնք նեստ, սվտոյն տրիւրէնք տիւտայ:

Տաշտի պիպուն կռող էս:

Տան տէրտէրին «օրչնեա տէր» չը կայ:

Տաշկուն ընչիւկ մէ լաւ չը թփէս, խոնոխոյ չի տուռայ:

Տղան պանաւ, մէրն օրօրճար:

Տուան ուռին քօբայ կըլի:

Փախի՝—Քօռէն, Քեռայլէն, Քօփալէն, կապուտ աչկէն, օր
տասմէն խաթայ կիկեայ:

Փէտը որ վերցէս, կեռղ չիւնը կը խասկընայ:

Քեռայալը տեղ տնող ըլի, հոդր իւր կլխին կանի էլի:

Շածրուան պտնտ, չէն թանի կանօխուանայ:

IՅ.

ԼՕՆԵՐԱՅ՝ ԲԱՐԲԱՆՈՎ *):

Ագռաւի կերածը բանրի տեղ էս հաշւում:

Անճարն ա կերել բանջարը:

Ածող հաւը կը կրկըշայ:

Ականջներդ բամբակ էս կոխել:

Ամակդ էրուսողէմ:

Ամակդ իշի քամակ:

Ամանը կը շինեն, ունկը կը կպցնեն:

Ամառ, ձմեռ մէկ խեղճ ինչ անի:

Ամեն բանի բարակը կը կոտորի, մարդի հասար:

Անձրեից փախայ, կարկուտի ռասս էկայ:

Անտէր մնայ լիզուն, ինչպէս կը բըլբլայ:

Այլսարքը դժակ ա, տղէն դանակ ա:

Աչքդ առաջդ ա տեսնըմ, քամակդ էլ տես, է:

Առաջնորդը ես էմ, բակլէն ճաշած կը ցանեն:

Ասողին էլ լսող պտի:

Աստուածածին արձա, տուն մտի, Սուրբ խաչն արձա, մատուն

մտի:

Աստուած թէ տայ, երկու ձեռքով կտայ:

Աստուած քօս տայ, ըզուենք չիտայ:

Ատամ փորելով մարդ չի կշտանար:

Աւազի վրէն տուն չին չիծիլ:

Բարեկամիդ հետ կե՛ր ու խաւ՛ արեւ, առաւուսը մի անիլ:

Բերան չի, տաճար ա:

Բօժ չիվալ, դարտակ չաճախա՛ հո՛ չափէ, հո՛ չափէ:

Գդակը մեծ, տակը դարտակ:

Գէլը իրա հողեհանը գիտի:

Գէշ ձին զտեփն կաւելացնի, լու ձին գարիճ:

Դիժը գնաց հարսանիք աւաց. — էս մեր տանից լաւն ա:

*) Ասած է Գեղամ Կորյազձեմ Բաղաջանեան. որ ընկ՝ Լօռեցի է եւ հետզհետէ լոսանկցող Թեան յարմար տեղը իւրացնելու առած գործածած է:

Գիծը մի կենճի (խիճ) զցեց ծովը, հարկը իմաստուն չկարացին հանել:

Գիլի անունն ա բեղնամ, չաղկալները մարդու փոր դուռ կառնէ:
Գիլին ասին.—Ս՞ր ես գնում սարը.—Ես էլ ելի հեռ էմ, առաց:
Գիլից օամազլուղ չեն վեր առնիլ:
Գլուխ էկաժ բանը չեն քանդիլ:

Վարմանը քունը չի, մարազը խոժ քունն ա:
Դեռ ոտիդ տեղ չես արել, ոռիդ էս տեղ անում:
Դերձիկին ասեցին՝ բոշիւր, ասեղը կոխեց եախէն ու գնաց:
Դու ինձ պահիր բողջի միջին, ես քեզ պահեմ մարդու միջին:
Վու քու զուռնէն էս ածում:

Եզան փորը խոտը չի ծակիլ:
Եզը ինձ համար կալ չի անում, ուրիշի համար պատարագ ա անում:

Եկեղեցու դուռը բաց ա, շանն էլ աբուռ պտի:
Եղը թանգ ա, ճմբուռը էժան:
Ես էս տեղ էմ, ասեց սատանէն, ճրմա իմ մատը եզան պոչի տակն ա:

Ե՛ս իմ դիօլը չածեմ, թէ քու էյը կը խրտնի:

Էգուցուայ օրին ձին ա էկել:
Էնքան կերար, աչքդ բանօքի դառաւ:
Էյը իշին մօտ կապէս, եա խույը կսորվի, եա խստիլաբը:
Էյի զատիկը կանանչի դուռ գալն ա:
Էս խմորը ջուր չատ կը վերցնի:
Էրեխէն մնանայ, մէրը կշտանայ:
Էրեխէն չելած, կը կարդայ:
Էրեսին թքեցին, ասեց.—Մայիսի սնձրև ա:
Էրկու ախոռանի ա:
Էրկու էրեսանի սաջի հաց էս դառել:
Էրկու ճմբուռկ մէկ ձեռքով չի բռնուիլ:
Էւելի թիֆէն մարդու փոր չի ծակիլ:

Թէ լաւ մարդ էս, գաթէն փէշըմըդ պատ պահի:
Թէ որ ոխտար չես կերել, բերնիցդ ընչի՞ ա հատ դալի:

Ժամը պապինս պտի, հարսանիքը եղբօրս ...:
Ժամիցը ես էմ գալի ռօղորմի Աստուածը՝ դու էս ասում:
Ինձ չես հաւատում, իշի զուռնէն էս հաւատում:

Իմաստուն աղուէսը չորս ոտով կընկնի խափանքի մէջը՝
 Ինչպէս ա, լուսնումուծը գիտես, Լեզարակամուտը չը գիտես:
 Իշին ասին.— Մարիթաբդ ինչ ա. պոչը տնկեց ու զուաց:

Լիսը վեր գալիս իշանն էս գնացել:

Խաղ շատ գիտեմ, համա ձէն չունեմ:
 Խեղդ գալ ու գէթ ա:
 Խեղից թեթե, ոտից (չափուկ) եգին:
 Խնամու նազը տանիլ չի ըլիլ:
 Խոփդ սուր ա, ամա հանդը բաժանովի ա:

Մանոր տեղդ թեթեացնիլ մի:
 Մառէն ծառատակը աչքիդ էդպէս կերկայ:

Կամդ կով ա լծած:
 Կակալը զնկակտտան գլխին չի կաղնիլ:
 Կաշառքը մուծը տեղը լիս կտայ:
 Կատուի վաղը մինչև մարազն ա:
 Կարազը հալած էնք չինել:
 Կարտսի մէջը ինչ ձէն տաս, էն կը լսես:
 Կը մեռնեմ, մեղայ Աստըծոյ չեմ ասիլ:
 Կովը շլակիդ ման էս գալի:
 Կոտրած ձուն, կտրած հացը, չի ուղանայ:
 Կուժ ու կուլէն իմ գլխիս կը կոտրես:
 Կուժ, քեզ կասեմ, կուլայ, դաւ լսիր:
 Կռան տակին ձմերուկ ա դրել:

Հախիջտնը գիտի թէ իրան ալը դժգոյք թօլ կանի:
 Համ առջիցը վախենեմ, համ քաքիցը՝:
 Հօ-հօ կայ, տուն կը բերի, հօ-հօ կայ, դուս կանի:

Ձագամեր կատուն գող կըլի:
 Ձեռի թքե, էրեսիդ քսեմ:
 Ձիու ոտը ջրումը՝ շըշըւացնիլը քնչ կանի:

Ղառապխանիցը շունը իրա ոտը կտրեց:
 Ղարաբաղու հողումը քսան գազ կը թռչէր,— Ահա, էս գաղը,
 էս էլ հողը, արի, տաս գազ թռի:
 Ղօչը մի խառնէք ոչխարին, գարունքը գառը չեմ գնալ:
 Մարդս սրտովս չի, տէքորս անունը քնչ գիտեմ:

Մեռելը քանի ժափ տաս, քափի կանխ
 Մէկ ձեռը ծափ չի տալ:
 Միս ուտող դրի կտուցը կեռ կըլի:
 Մոռնի էլ աղանձ կուսի:
 Մուկը իր ծակը չէր կարող մտնի, ցախտակն էլ պոչիցը կո-
 պեցին:

Մուկն իրա ծակի դուռը ղոչախ կըլի:

—Շէն կենաս, Մղղըսի.—Ինչով իմացար ես մղղըսի էմ.—Գա-
 տուած տրսիցը:

Շնացը նաւագլխին էս առնում:
 Շանից մազ պոկելը օգուժ ա:
 Շանը հետ ախպէրացիր, փէտը ձեռիցդ վէք մի գցիլ:
 Շները կռուեցին, աղքատի բանը յաջողաց:
 Շունը շան թանթիլիկը չի կծիլ:
 Շունը շանից, էրկուսը մի ուանից:
 Շունը ջուրը անցնելիս՝ մինչև ոռին չհասնի, լող չի տալ:

Ուղեց կաքաւաւերից գնալ, ագաւաւինն էլ կորցրեց:
 Ուղտը ինչքան էլ սաստկի, կաշին մի բեռը կըլի:
 Ուղտը իրան բորիկ շատ ա տեռել:
 Ուրագը դէպի իրան կը տաշի:

Չանցնելի առջի եղսվ ա մերտած (չփուած):
 Չոր քարի վրայ էլ որ գնայ, կը կընտնչի:

Պղինձը գետին ընկաւ, չի կտորուեց, հրմա ձէնը դուռ ընկաւ:
 Պղինձը որ լչի, իր տակը կը հանդցնի:

Ջուրը իր համբէն կը գլթնի:
 Ջուրը ջաղացի դուխն առել ա:

Սամբրի էրածը մածնին կը փչի:
 Սատանի ձիուն վեր էս էլի:
 Սերը սալորն ա կերել, ծուածեղը կնքաւորը:
 Սկին սապօնը ինչ կոնի, խի՛ն խրտառ ինչ:
 Սէքը աթաբիցն ա կպի:

Վայ էն կալի տիրոջ, որ առաջի կամը կոպ ա լծած:

Տանստանով լաց կըլինէր:
 Տաք ջուրը բերանումդ համ չի՛ տալի:

Տէրտէր արա, գեղը գցի, թէ ասորի ոչ, ջուրը գցի:
Տվուց կողին, ընկաւ հողին:

Յաւր նրան տուր, ով ուր գեղը գիտի:
Յորեն հաց չունիս, ցորեն լեզու էլ չունիս:

Փէտը էրկու ծէր ունի, մէկ ծէրն էլ քեզ կը գիպէ:
Փորդ վեց - վեց ա անում:
Փուշը մէկ - մէկ կը հանեն:

Քահանայ, փրօնդ վրէդ մըհանայ:
Քանի մեռելն էք մի պատանում դնում.— Մեռելը գիդի:
Քաչալը դեղ գիտենայ, իր գլխին կանի:
Քօռի լինչ վեցն ա թէ մոմը թանդ ա:
Քու տէրն էլ պաի ասի, ես էլ նախըտումը էչ ունեմ:

Օխտը իշի մաւրք ա ընկեկ:
Օձը մրմախոտից կը փախչի:
Օձի սեն էլ անթոռի, սպիտակն էլ:
Օսալ կովի պէս կաթը տալիս էս, ու քացի տալի վէր ածում:

I7.

Կուլտայ գիւղացիներէն տառաւած *).

Աղուէսը մարագը ձադ խանեց:— Էնի մեր քաղու հիգութենիցն ա:
Աղջիկն օր կայ, տան ծաղիկն ա,
Այխար դմակ ա, խելք պտի ըլլի օր ուտայ:
Առուն թուի, նոր քե գովամ:
Աստուածածին արա, բագը մտիւր, Սուրբ խաչն տրա, ծակը
մտիւր, Մուղնուխան արան, դուռը յետ արան:
Արե, էլը տլից խանայ:
Արջն ու գովընս:
Արտ խախուս, մնանայ կարկուտ:
Բամբակ ա ընկե գզողի ձեռ:
Գիշերը գողութեն ա անըմ, ցերեկը ռտէր օղորմեայ:
Գլուխդ քաղաք թրջէ, էստեղ ածիլայ:
Գինու էնքան մայիլ ա, քոցախի էլ դայիլ ա:
— Դուռ բաց, դամ ներս, ասաց հարսը.— Արճիճ եմ ես, ասաց
կեսուր:
— Դուռ բաց, դամ ներս, արճիճ քամեմ, դու տես, ասաց հարսը:
Սկեղեցուն չանք մոմ չտաս, քու մուրագը չտար:
Սա ուրիշ տեղից կը գողնամ. դու քու տան բարաբեաքն ասան,
Սրդմանդ հաւատում իմ, յըմա, ճիտու պոչ կեր կեւկայ:
Էս դինի ա, թան չէ, էմեն մարդի բան չէ:
Էնդրանից ջուր չտաքնար:

*) Գայլոտոյ լճակի հիւսիսն կայ $\frac{1}{4}$ ժամ հեռուն Արասկօլ հայ
գիւղն. $\frac{1}{4}$ ժամ ասկէ ցած Կուլար հայ գիւղն ու Մոլլա - դամէր. որ
իրար խառնուելու վրայ են: Այս երեք գիւղերու բնակիչները Պայադիտէն
ու Ծաղկոտն գաւառէն զաղթած են մի դար առաջ եւ ապա հետզհետէ
բազմացած:

Ասոնք պահած են հայրենական աւանդութիւնները ու զրոյցները:

Իգդիրի դաշտին, որ Սահաթափոս կասուի, որոյ բնակիչներ շատ
քիչ ազդած են կուլապոց լեզուին ու սովորութեան վրայ: Ձմեռը երկար
է. տաք եւ յատուկ սենեակներ կը հաւաքուին, զրոյցներով ժամանակ
կանցնեն, Մի ծմեռ այս գիւղը մնալով անթիւ զրոյցներ լսած եմ եւ զքի
առած եմ մի փոքր մասը, որ այլ եւ այլ կարգերու բաժանուած լինելով
ինենց յարմար տեղը կը զետեղեն:

Էշ կը քռթին, պոչից կը խռովին:

Թէ ունիս, աշխարհ կը պտտտես:

Թէ չունիս, փողոցը (փողինոց) պտի չըջիս:

Իշու բեռն օր ընկաւ, տէր դուաքով կըլլի, քընց էշ:

Լայ էրին, լայ որբուհերին, օխտը իրկայ տէրն էլ լաց ըլլի:

Լուսից եզ ա խանըմ:

Լուծն էրկու քարաձէն թալեցին իմ վզին:

Խմելուս հայհայ, հաշուամը վայվայ:

Ծառն ընկաւ, ճղիցը կը կտնանչի:

Կը մանիս ջրի պղլոր (բզորիկ):

Կիրակմուտ ամպեց, շաբաթ գլխէ գլուխ գնաց:

Կօրքը կայ, գօրքը չկայ:

Հագան խասերը, կերան պասիրը: դարտակ մնաց ժամի թա-
սերը:

Հալիսին ճրագ ա, ընձի մրագ կալ ա:

Համ Անու կորկոտէն, համ տնու ցաւարէն:

Համատան գացի, եօթ կորի կը թռնէնք.—Համատան հեռու,
կորին մօտ, արի, թռի:

Մեզանից նեղը կայ, սեղան դրե, աչքը գինու ճանքէն ա:

Մեծ մարդ կարմունջ էղնի, գիրեից մի անցնիլ:

Մէկ ձմեռ խարանիք էն էրեք սոխ ու սխտոր խնդ իրարու:

Մէկ տարի դառ էլի, տաս տարի դառ կեր:

Մնալիկ իշուն՝ բեռ մի ապրշում:

Թորդումը էրկու բերնէն սուր ա:

Շանը տէր, որդուն խէր:

Ոչ կուտեմ ըստոնց վռիկ, ոչ կը քշեմ ընդոնց հորիք:

Ոտը ոռին կտայ:

Ուստի մի կուանը կաժայ հազար թուման:

Ուրբաթ ամպեց, շաբաթ պարզեց:

Չթորկին աղուէն ուր ծկի դուռ դռչըկայ:

Սուտ ասան մարդը բնորդ չունի:

Տան խաց, մարդուն շոր:

Տնիցդ օր էրթաս, նոր տանդ դադրը կիմանաս:

Տունը չկայ թան ու փոշի, գլուխը կապեր ա կարմիր փուշի:

Փէտը կաքուին չառաւ, կաքաւը փետին առաւ:

Փէտը փաւտ, յորդումը սուտ:

I8.

Պարսկաստանի բուրժուազիայի գիւղացիներէն առնուած,
բարգմանած հայերէն.

Այն որ աղջիկը չպատժէր, մի օր ծնկներուն պիտի հարուածէ.
Իսկ այն որ որդին չպատժէր, գլխին պիտի հարուածէ:

Անյնողին անցեալ կասեն:

Աստուած տուած չէ, Մահճեղ ինչ անէ:

Բարտին բարձր է, բայց միւր չունի:

Դղուճը մըգեղէնի կարգ անցե՞ր է:

Դժբաղդոգութիւնը մաքդուա զրայ քերոյը ի՞ր դաւաճէ է:

Էլը երբ ցաւ զգայ, ձիէն աւելի քայլը կ'ոտնենայ:

Իմ անոսն քո վերան դնեմ, քեզ փախուցիմ թողնեմ:

Ինչ բան մարդու ցանկութեան դժուար կը թուի, այն բարեբան
ի պանդխտութեան գործով զբաղուած, յայրութեան լուր նըս-
տած, ուրեմն երբ պիտի լինի քո Աստուածապաշտութիւնը:

Լեռներու դազաթը ձմեռ, կտրիճի գլուխը խոնարհ:

Կարիճի խայթելը ախտ մէ և ոչ թէ թշնամութիւն:

Կոյրը չուկան չգնաց, չուկան տոանց կոյրի մնաց:

Կոյրին մի գառ բաժին, ուրեմն առողջներուն:

Հաւին չգպչիս ես, ես իր գլխին հող կ'տայ:

Հիւանդին մեռնիլը անկէ յայտնի է, անկողինը կը թողէ, բար-
ձի վրայ կը պղծէ:

Մատաղ լինիմ. համրիչ, քեզ, ոչ ոք կարկած չունի մեզ:

Մարագ (ի) Մարտին պատրաստութիւն պարայելին. համբարձ-
ման երեք փութ խառ:

Շան ես լու ցեղը կորոնեն:

Շունը եկեղեցի մտնէ աւելի լաւ է, քան ոչնչապը:

Շունը կը հաջէ, կարալանք կ'անցնի:

Որ նման նմանին չգտնէ, ուր ուր կ'անցնէ:

Սարերու վերայ ձիւն եկաւ. զինչ գեղնազայնին, հաջը պիղանէն
պակսաւ, վայ սևազայնին:

Սուտը յատակ չունի՝ կեցցէ յարմարեցնողը:

Տանջանքի վերջը վայելչութիւն է:

Յաւիս ցաւակից՝ ուրախութեան ուրախակից չես. այլ ես ինչ
օրիս պէտք ես:

Քեզ անասուն ասացի, դու քեզ չան նմանեցնելու, գառան
նմանեցոր:

ԻԹ

Օտականի բարբառով.

Ախշարքը դմակ ա, միջի մարդը մկրատ:

Ախշարքը դմակ ա, տղէն գանձի, սր տե հասնի, քն տի կտրի,
ընտի ուտի:

Ախշարքը խելոքութունն ա կերել:

Ախշարքի քաքը լիակում եմ, գիտամ դու ուտած ես:

Ախշարքս չողոմքութունն ա կերել:

Ամեն ամպելուն կարկուտ չի գալ:

Ամեն մաքդ լիւս մեռլի դադն ա լաց ընում:

Ամեն մարդիցը մի մի մազ պոկեա, քոսին կընի մի միրուք:

Ամեն մարդիցը մազ պոկելը խեռ ա:

Ամեն մի խօսքդ օխում գանակ ընի ինձ:

Ամպ օրը փնթի կնկանը գիշերով կերեայ:

Այ ամպ, գոռալ մի, միթամ բան կայ քու միջին:

Անգիտունի հետ փլաւ ուտիլ մի:

Անհասկանելի մարդի հետ գլուխ չունեմ:

Ան ձի մօուր կը կապեն:

Աչդի հաղը հատնի, նէյթիմ, ճէյնիմ կընկնի:

Աչդ մենակ քեզ ա լիւս տալի:

Աչքը ինչքան քանձրանայ, ունքիցը վերն չի բանձրանալ:

Առչը իրա ահիցը կը գոռայ:

Ասաք մարդը Ասաքձաւ ապակին չափ կապրի, մտածողը քիչ:

Աստուած ուրանող Աստարակցիք:

Աստուած հարստի ղհիցն ա,

Աստուծոյ մի հրաւը զգրիս ա միջէն:

Բանդի քանդածը Աստուած չի կաքալ չինի:

Բզի գլխին դմսուկով ալ չենել:

Բօզ ձին երե կընի, եպրք գիտե կընի:

Գեղը նի կը մահեա, էրելիցը բան իմացի:

Գեղ կայնի, գերան կը կտրի:

Գթալ, գթալ քօփ արի, չերնի - չերնի դուռ տուի:

Գիծը քաղ լիցն, ձալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը:

Սիրտը մարդ լիցն, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը, ղալը:

Գլուխդ քննի էս տուե, էրեսդ պատը:
Գնացիր նախրի աղաքը, քու էյը նի էլար:
Գողը որ տնից էլաւ, եզը էրդիքով դուս կը քաշի:
Գողիդ նստեմ, միրութդ պակեմ:
Գրողս էի ուզում, դրան տեսնել չեմ ուզում:

Դու էլի մենծ ախպէր, ես պուճուր:
Դուռնը էնքան բանձր ա, մզրախի քաքը դնչին չի հասնում:
Դամբուկ մին կեր, ծիրան էրկու, քանի փորդ տանի:
Դու էս աշխարհէն չեա:
Դու ինչ էս, ինձ հետ ոտդ մեկնում էս:
Դվժըրը փչում էն, դէն էս էթում:

Էլոց ձեռքով փուշ չեա բռնի:
Էն տունը մենծ չընի, մի ֆօքուկ դնըմ էն տեղ:
Էյը նի ըլիը մի ալիք ա, վեր գալը էրկու:
Էրկու ջուր մի քաղցու, էն էլ տուեցինք Կարբեցու:

Թէ դու աղուէս էս, ես էլ պոչն եմ:

Ինչ փրթես, էն կը խրթես:

Խորովածաֆոտի զնացի, իմացայ էչ էն խանձըմ:
Խօսքով էլայ, ցելը ջուրը տարաւ:

Կատուին հաղ ա, մկան մահ ա:

Կատուի դունչը չի հասաւ մօին, մուօ - մուօ, արեց:

Հալալը մաղ է գառել, չի կտրուել, հաւամը գերան ա գառել,
կտարուել:

Հասկանող էս մին ասա, չի հասկանող էս, էրդու:
Հարեանի հաւը. հարեանի աչքին շաղ կերեայ:
Հարեանին հարսը հարեանին շատ սիրուն կերեայ:
Հացը հացարարին տուր, մինն էլ աւել տուր:
Հին ռիսը մարդի մտիցը չէթալ:
Հում կաթնակերին ինթիպաւ չկայ:

Ձին առել չեա, քեզ մտուրք էս չինում:

Ղուծխուկիցդ շատ վերե էս թըչում:

Մալն էթայ, տէրը հետը, սրդին էթայ հէրը հետը:
Մարդամիջին մալդ ընի, օխտը թուման պարպը ընի:

Մարդ մարդի բաղ կը տայ, մտրգ մարդի պտուղ չի տայ:
Մի բան իմանում չես, քեզուց բոբկանում էս:

Շողոմբուլ գառը օխտը մէր ա ծծել:

Ով ալարի, ոչ պալարի:

Ոտդ քու կարպետին մեկնի:

Ուզում ա կաքուի երիւ էթալ, ագուալինն էլ մաքիցը քցում ա:

Պառուի տողորմէն կգաս:

Պուճուրը մենծին լսէ ոչ, ոտը քարի կգայ:

Տղէն որ լաւ ըլնի, իրա հօր տունը կը չինի:

Փնթի կնկայ օբը տալ կերեայ:

Փորձանքը մի անգամ կը պատահի:

Քաքը փորումը եռում ա, հենց իմանում էս ճրագճաւ ա:

Քաքլան էրեխու նման տալ ես արել:

Քեզ լացացնողի կշտին կաց:

Քու հօր համար ժամ չես անում, խլիի համար պատարագ էս
անում:

Քու ցերեկուայ ման էկածը, գչերում էմ ման էկե:

Օձի փուշը լտկլակը կը մարսի:

Օրը գնացած, խաթէն մնացած:

Պար քանդողը, ֆորը կընկնի:

20.

Ակնայ քարտուռով *)

Պատն հաւը կանգնեալս
 Աղուէս կայ օր գլուխ կու կրչի, գալի անիւն նէ էլեր:
 Աղուորը սիրուն է, գէշը տիրուն:
 Աղջիկ հօրոքրոջ կուծանի, տղան քնեւուն:
 Ամենն ալ մարս կու հարցնեն, հարս հարցնող չիկաց:
 Ամեն էղաւ, ադ էր պակաս:
 Ամեն կնիկ կնիյ ուլի, օխրածուէն ադ էրկի կուլի:
 Ամեն մարդ կրակը իր քաղաքի տակ կու քնէ:
 Ամեն օր գետը գիտուտի չի բերեր:
 Ամուռան փուշ, ձմուռան նուշ:
 Անհախ կուլի, անհաց չի ուլի:
 Անպած օրը հաւուն ջուր չեն խտար:
 Աստուած հացը մէկին կուտայ, իսեկը մէկալին:
 Աստուած մէկ աչքը մէկալին միւթոն չընէ:
 Աստուած տուեր ու չի խնայեր:
 Աստուծոյ պահած գառը գալը չի ուտէր:
 Աբեր Արիսգակ էլաւ:
 Բեր հազարդ հիծենք, դնէ հազար բերան:
 Բերնովս ուզեմ, օրով ուտեմ:
 Գիծուն գործ գիր, հետն էրերայ:
 Գողը գողէն գողացաւ, Աստուած տեսաւ, զարմացաւ:
 Գողին սիրտը դող կուլի:
 Դանակը իր կոթը չի տալեր:
 Դմակ է ու դանակը մէջն է:
 Դմակը մեծ է, իր օտը կու ծածկէ:
 Դու դրացինիդ կով մը ուզէ, Աստուած քեզի էրկուք կու տա:
 Դրացինիդ վատ մի ըսիր, եա էրդիքդ է, եա դուռդ:
 Ծղը կը վերցնեն, տակը հորթ կու փտուեն:
 Ծա աղա, դուն աղա, ջաղացքը ու աղա:

*) Ասած է Մարիցայ Մարտուղեան. զրի առած է Միսաք Տէր Ղազարեան:

Եւ իշին քով կապես, ես քաջը կառնի, յա քաջը
Եւ իշին քով կապեն, ես արուցը կառնէ, քա քաղաքը
Երկու դարձուց մէկ դօլքուղը չի տեղմէր:

Ըխտին մոմ, դիժուն բան մի խօստանալ:

Թուխ աչքը մօրուց պիտի, դեղ դրածը թէ՛ կուրի:
Թքնեկքս անձքն կ'ապալ:

Խենթը կ'աւար ինչ քնէ, տեղ սպալօք ինչ ընէ:
Խտը խուփ է ըրեր բերանս:
Խօսքը մէկ, Աստուած մէկ:

Մառին որդը իրմէն է:

Կատուն մօին չի հասաւ,—հոտած է, ըսաւ:

—Հարսնակ, գալ կուլիմ, քեզ կուտիմ.—Սև շան ըռաս չեմ
էկեր:

Հացը հորից, որդին փորից:

Զիտն տեղը է՛ կապեցին:

Մարդու խօսքն ու գէշ փողը տիրուն է:

Մարն է մեռեր, հարը օտարացեր:

Մինչև օտրակ չէ խնդացեր, ալ անկից ետքը ինչ պիտի խնդայ:

Մեռելի աչքէն արցունք չեկէր, կարդացողին հաց:

Նաչաբը կուտէ բանջար:

Շատ դոված է՛ լախոռէն գուս չի գար:

Շունը յիշէ ու բիրը հագրէ:

Ո՛վ որ ուժով է, անուժը կուլ կուտայ:

Որքը գողութեան է գացեր, լուսինկան իրիկուան է փրթեր:

Ուզան բերանը կթան կով մը կաթէ:

Պարնտառ, քանի խրատ տալ էլար, շունը օխտը ճօնճ բռնեց:

Պօղոսը ուլը իրեն սիւրին շատ կու սիրէ:

Ջաղացը ջուրը տարեր է, էկեր է, շախախը կու պըտուէ:

Սատնընին կու հաւատան, տէրտէրին չեն հաւտար:

Սեն ներսե, ճերմակ դրսե:

Սև շան ըռաս չեմ էկեր:

Սոխը քանի կեղուհո, կու կեղուի:
Սուտը խնջոտին մանանայ:

Տանը գողուն հետ հում չեղըցուի:
Տեքին տուտը դեման ալ կուտայ:

Յանկը—պատը շիտակ մարդուն է:

Քեցարին նայէ, առ կտուը, մօրը նայէ, առ աղջիկը:

Քօթին գայ, բան դիւր, էրթայ:

Օձն օր օձ է, կու հանգի, ջուրը խմէ ու հըպթը կու կծէ:

Օտար աչքը լուս չի տար:

Օտարի պտկին նայելուն, էրկուն չնլի պէտք կուլի:

21.

ԳԵՐՉԱՅԻ ՀԱՂԵԿ ԳԻՂԻ ԲԱՐՔԱՆԱԳ*)

Ախշարքը մէկ չարիս մէ, կռնաս դառուր ու կեր:
 Աղջիկս, քեզի կըսիմ, հարսնուկս, դուն իմացիր:
 Ամեն խօրոզ իրա յօփլիկին դօշախ կըլի կը:
 Ամեն մարդ ալ ձութ ծամէ կը, ամա արաբի աղջիկը լեզերը
 հանէ կը:
 Ամեն տեղ մէկ չեօթ սողան կը կտռեն կը:
 Անկէն (ունկ—կանթ) բռնին կը:
 Ախշար մի գիտաւոր աստղ է (թուրքերէն առած):
 Առջին հարուր մէկ մեսէլէ ունի, ամենքը խնձորի գլխուն է:
 Աչքը խփէ կը, ոռէն տալմիւս կըլի կը:
 Առանց ծամելու կուլ տալ կուզես:
 Ասուած առկայ տայ, ըղունգ չիտայ:
 Ասուած օր տայ, չի հաւցնէր, վերին տղան էս:
 Աստուծոյ համար չի կայ մէկ մանղրը, սատանին համար քան-
 դըր—քունդը:
 Ավ գնացող քազին ոռէն կը ճանչնան:
 Բանը ան է, գաթան ծոցդ պաս բռնիս:
 Բանը եաւաւ—եաւաւ ճամբայ մտցնէ կը:
 Բիւրուլի տեղը դառղան է իջեր:
 Բիւլուլի ոռնէ հոտեր, ան գիտցեր է ծակն է հոտեր:
 Գալը կերածը, տէրը մնացածը:
 Գալին հետ կուտէ. տիրուն հետ շիւան կանէ կը:
 Գարի հացը ըսաւ.—Բացուիմ,—Յորեն հացը ըսաւ,—Շատ մի
 բացուիր, կռուիս կը:
 Գեղը կայնի, գերան կռռէկը:
 Գիտես նէ ադ ինչըն մարդ է. մարդու թաւքը կուլ տալ կուտայ:
 Գլխուս մազը ճերմակ է թէ սև,—Քիչ մը կեցիր, էառաջդ գու-
 գակը, ըսաւ բեբեռը:

*) Ասած է Սարգիս Կարապետեան, որը վեց տարի է հայրենիքէն
 հեռացած. վերջերս Թեւր կտրած. Թափառական ման գալով՝ հայրենի
 բարբառը լաւ չէր յիշէր. ընդհանրապէս դերջանցիք Թուրքերէն առածները
 կը գործածեն. շատ գիտէր Թուրքերէն. կերեւայ մի քանին եւս հայացնե-
 լով ասած:

Գնացիր վարպետութեան մէկ, մալ վրայ տուար:
Գորտին էրեսին թքացին. գնաց, ընկաւ ջուրը:

Դեմքին խոտ պէտք է ճիտը թող էրկնցնէ:
Դեմքան դեմքով պարսմբէ կանէ կը:
Դուռն մարդ էղար, գալ խեղդեցիր, վե՛մ դայիլ չէ:

Ջարկեցի՛ լօրուն, փակաւ ջորուն:
Ջօռը որ գունէն մտնի, շարիյաթը էրդիքէն կեպայ:
Ջօռովէն կարկուտը արտը կը կանչէ:

Էնը չիմ հոգար, նալյաները կը հոգամ:
Էնը քչէ կը, դեռին դայիլ չէ:
Էն դղար դօշաղ է օր ննկողւկը կայնած բռնէ կը:
Էրկաթը տաք տաք ծեծեն կը:
Էրկու եզան արան մտած ին, զող մը կաշի հանեն կը:
Էրկու երեսանի մարթ է:
Էրկու քարաւէն կօրճաս կը:
Էրկու իշու գարի չի կունայ փայ էներ:
Էրկու դօշի գլուխ մէկ խալկինի մէջ չէփիր:

Իմ ծախած նօխուղս քաղաք գնաց լեապլեապի՛ էղաւ:
Ինք իրան ընկնողը չի լար:
Ինչ թքացիր ձեռս. ան քսիմ էրեսդ:
Իշու բանջար խաչէ, չկերաւ, գլխուն քաչէ:
Իրիցկին, զաթի պարտք,—պարտք, բեր մէկ սողան մը դանա
կութիք, ուտինք:

Խելօքը չարի մտածէ, խէնթը տղան կարգէ կը:
Խենթը գնաց հարանհան, ըսաւ, առ լաւ է քրդ միք տուն:
Խենթ կայ, տուն կը բեթէ, խենթ կայ, դաւա կը տանէ:
Խնձորի լաւը առչի բերանն է:
Խոբոզը իրա էրդիքը կելլայ, կըսէ.—Էս տներդ ինչը՞ն օտուը-
նեղուս տակը գիմանան կը:

Մառնը կեցիր, լիռ գաս:
Մառնը քարը մարթ տեղէն չի վերցնէր:
Մովը ըյնողը փրփուրին ձեռքը պիտի նետէ:

Մատուն մուկին չի հասաւ, ըսաւ.—Աս աղ թող էրթայ Կօրս
խեղուն:

Կարփուկ էս թէ չեմ կարգուկ, տան հալէն հասկընա՞ն կը:
Կեօրմեմիւրին տղայ մը էղաւ, քաչեց, կ. . . կուեց:

Կնիկ մարթըն ցե հայ է, ցե թուրք, ամեն մարդուն պէտք է
Կովք կաթը կուտայ, կուտայ, գարնէ թափէ կը:
Կրակին շախմախ չին գարնէր:

Հալապ քաղաքը էշը ցեթիվամ էլաւ,—Անտի էշը, ահան. ցեթ-
թիվանը:

Հալապի վրան լեաւ է, տակը մազ է:

Ջեհիկին սուտը կը բռնեն, աղքատի ըղորթը չին բռնեն:

Հասն, քեզի գալը ուտէ.—Հասնի դուռ չէլալ, գալը տուն
չի մննար:

Հաւը դագի հաւկիթ ածէ, ուր կը պատուի:

Հոտած ըլլի, հատած չըլլի:

Ձեր խոնկը, մուտը ձեզի, քեմ մեր ժամը մի գալ:

Ձին խաղայ, ձեռքը կը պարզենայ. թուրը կռն կը, թիւր կը պար-
զենայ:

Ձին կը չորնայ, մէջանը կը մնայ, կտրիճը մեռնի, թանը կը
մնայ,

Ձուկը գլխէն բռնէն կը:

Ղաւարան ջիւիմ քեզաքեն, քեզի, մարդ կուտան չընէր մեզի:

Ղազը դագի հետ, դոլիկ հաւ ալ դոլիկ խօտագի հետ:

Ճնճաքու հետ բարեկամ ըլլողին քիթը քաջը պիտի ըլլի:

Ճնճուկն ալ կապրի, ամա իրան ճըռուըններէն բիլլու է:

Մարթըն զրուցելով հայկանը հաւանտարափ:

Մեզնէ մազ ուտողը ճօպան քաջնէ կը:

Մեռնելը խառնես, քաջը կիւլէ:

Մեռնելը վրայ դիտաւ կուրան:

Մէկ ձեռքով էրկու ձեռքով բռնիւ կը:

Մէկ փեթի համար եօղանը վառեց:

Մութնը լուսը գիտես, եպպայի համար փտես:

Մուկը ծակը չի հաւքի, ցախաւիւն ալ պաշը կապէ կը:

Մուկը լաւածեց.—Մեհգիլը մօտիկ, փարան շատ, կայ. ըստ
պաշը մէ քաջ:

Մուկին ըսան,—Էսա ծակէն էլի, էտն ծակը մօտի, քեզի հա-
ղար դուռուց կուտամ:

Նալին ալ դարկես կը, միւրն ալ:

Նե սատանա տես, ցե էրեսը թուքնէ:

Նե' կը փրթես, ցե' կը կոթես, մէկ նաճաղէն կը հեքստիտ:

Նահման տունը թողող չիկայ,—Մայրս, օխս ուրուց կախես:

Շանը հետ պարկ մենալ չի ըլլի՝
 Շանը ոտացը կը զարկեն, ամա տիրոջը խաբար պահեն կը՝
 Շնէն մազ մը առնեն, քնար է՝
 Շունը կամը լծողը քաքը պիտի առնէ՝

Ուր պիտի լուսնար, ցածադները քաքոտեց՝

Ձարի աղը գայ, մատաղը կերթայ՝
 Ձարի շանը չի զարնեն, չի խածնէր՝
 Ձրպուխը վախօթն պիտի օլլըրեն՝
 Ձի գնացինք ֆոռերու հետ, մնացինք քօքօշներու հետ՝
 Ձոր քաքը մարդու չի փակչիլ, ծամեն, ծամեն, փակցնեն կը՝
 Ձաթալ դագուղը գետին չի մենար՝

Պապին կերածը թռուս առկան կառնէ՝

Ջահել քեանեան գեղ կը քազէ, ջահել քեյվանին տուն կը քա-
 կէ՝

Ջահիլը իրեն քթին քաքովն ալ կապլի՝
 Ջողացքը ջուրն է աարեր, դու կեցեր ջախջախը փընտռես կը՝
 Ջուրը տո՛ւր, աֆիյիթին մի՛ խառնուիր՝

Վար թքնիմ միրուքս է, վեր թքնիմ յալիքս է՝
 Վարձքդ կատար, խօսքդ էրուսաղէմ՝
 Վերը աղջիկը սիրեկը, վերը մարը՝

Մուռ ու սխալ գուգութիւն, կայր ու ֆաշալ որդիներ՝

Սողան չես կերեր, սիրտդ ինչու կսկծայ կը՝

Սութ խենթ էղեր, վանքի հաւերը կուտէ՝

Սուր Սէարգիսը կանչէ, սուր Սէարգիսը կանչէ. սուր Սէարգի-
 սը կանչեցին, հինգ փարա] քաքը քաշեցինք՝

Ստին ֆոռ շհաքը՝

Սօֆին սօղան չուտէր, օր գննայ կպէճնալ չի թողէր՝

Տանձը բերանս՝ կոթը տէրվեր՝

Տեկերմէն ցեօնէ—ցեօնէ՝

Տեմուրչու տունը խաճրկաթ չի կայ՝

Տունը չիկայ պուլղուր ապուր, ինքը պտըտիկը ապըր դուպուռս՝

Յօրեկուայ սօրայ հերիսան աժան կըլլի՝

Յուցանէ առակս—վանքի հաւերը կուտես՝

Փարայ ունիս, տունը քուկդ է. փարայ չունիս, սոխաղը չափէ:

Քսրը—փըսըլը տուն կը քակէ:

Քաքդ քաք, նոր պարզենցիր:

Քառասուն օր թօն գուգայ, մէկ օր ավ կըլի:

Քեչե՛լ, գլուխդ լուացիր.—լուացի ալ, սանտրեցի ալ:

Քեչելի գլխուն վրայ քրաօ սորվի կը:

Քու աչքի գերանը չես տեսներ, ուրիշի աչքի չոփը տեսնես կը:

Քու գօրուայ պտըտած տեղդ ես գիշերը պարտիմ կը:

Քուրդը ի՛նչ գիտէ բայրամը, դըռգըռ խմէ կը թանը:

Քօռին ումուճն է թէ մուճը թանկ է:

Օսկի օղ կը ծախիմ. առնողին՝ չառնողին բան չիկայ:

Օտքէ չափուխ. խելքէ թեթև:

Օր մը կեռ կերակուր, օր մը ապրին խուռ չիկայ:

Օր կայ, տարին պահէ կը, տարի կայ, օրը պահէ կը:

22.

Թղթիմեհէն՝ առնուած.*)

Ականջն ի վայր երբ փրկափառաց լինի, ոպի տղանդ կը քանդուի:
 Եւ ինչ է. Եւ միշտ հրաւեր, թայց հազի. ու մի կտրօտ:
 Աղաներէն ազգիկ կուգի, թնշուե դալկան կուտայ:
 Այլոց հացով կթէ կշտաքարս ալոց կինն էս քուսկան է (քեզ
 համար):

Այր լինի, Թող քաջ լինի, չապիկ լինի, Թող քաթան լինի:

Աչքն ք օգնեալուն հողը նորա փխուս:

Ապունեկը ճպունեկի եղբայրն է:

Աստուածափնէն. փեղջ, փնձ, ձորեկը քնէ:

Աստուածնէն. փեղջ, չողդողը կգայ. ջրի առաջ:

Աստուած մի է:

Աստուած յաջողէ Գօրօղլի լինիս:

Գառը այծի տակ, մարդ կնոջ խոսքով:

Գիւղացին լաւ վիճակի մէջ.— ո՛վ է տեսած:

Գլխարկներ ծածկեցէք, ժողով կազմեցէք:

Գնաց իր հօր վրէժը լուծելու, բայց իր արիւնն էս վրայ տուաւ:

Գրաւական, այն էս նախիրէն:

Դաշայնը մարդու եղբայրն, իսկ Թուրը մարդու ճրագն է:

Դու քո արած վերքը չես կարող դարմաներ:

Եզը գոմշի լուծ վարեց, իսկ բաճն այն է, որ հետը արածէ:

Եզը կը մեռնի, կաշին կը մնայ. մարդը կը մեռնի, անունը կը
 մնայ:

Եզն ու հորթիկը կորուսինք, մնացինք մենք ու մեր խօսքեր:

Եթէ կայ հաց ու ռուպ, ես է գու իրար կը հարցնենք. երբ
 վերջացաւ հաց ու ռուպ, ես Բոհտանցի, դու Շիրվանցի:

*) Գայլատուայ արեւմտեան կողմի լեռներու մէջ 13—20 զիւղ
 եզդի ժողովուրդ կայ. սորա ունին, որպէս քրդեր, անհաշիւ իմաստալից
 առածներ. որոցմէ զրի առած եմ 1892 ներկայ առածները, հոգ տարած
 եմ բառ առ բառ թարգմանել. որպէս զի բնագրին հաւատարիմ մնամ:
 Առածները ժողովրդեան կեանքի նկարագրուածքներն են. ինչպէս պիտի տես-
 նէք ընդարձակ մտքեր պարունակող բարոյական առածներ:

Սրբէք բան չմնաց, չտատէ, կը յանձնարարեմ աղօթք և վար ու
ցանք:

Սօթ դօբալ զարկ, զնա Կրակառ:

Սօթ տարիներու մի տարին չնհրահ:

Զարկ թակը, մտիւր զլրանիւն:

Թագաւոր առիւծներու աթոռին ձորի բունէր, նստած իւր զուար-
հանան:

Ինքը թեթեւ, բեռք ծանր:

Խելքը ոսկեղէն թագ է, քայքայ առնէ մարդու գլուխը չկայ:

Կապրիմ որպէս ցուլ մի տարի, չեմ ապրեր իբրեւ կով շատ
տարի:

Կերակրեցէններու մէջ ամենն ևս սուտ են, բազի հացէն ու
թանէն:

Հայր ու մայր երկու հաւատք ունենան, որդին Երկաթէն Թա-
կը գրկուի:

Հասակ ու տեսք ունի գեղեցիկ, բայց չունի տանը ուտելիք:

Հողէն Վալի, Վալիէն հող:

Զգուած փայտը կաքաւին չդպաւ, կաքաւ գնաց, փայտին դպաւ:

Զեւքով ջուր խմելով, սիրական համբուրելով մարդ չյագենար:

Մարգարիտի մարդ չլինելուն, աքաղաղներու անուն Աւտը-
րահման դրած են:

Մարդ առանց դանակ, անպէտք է ու անբան:

Մեծ քարը փոքրին կտրեց, Կը դատարարի, ինչ փոքրը մեծին
կը դատեն, չգտարարի:

Մետաքսը գառան բրդի մօտ կգայ. իսկ դառան բուրբը չհասնա-
նայնի:

Մեր մի հովիւը կարժէ ամբողջ ձգիւ ու Բօհտան:

Մէկն որ հասկացար, հազարն ևս կզգաս:

Մժղուկներ ասացին. — Մաղդիր մեզմէ մարդ սպանեցին, հա-
ւաքուեցէք որ մեր վրէժը լուծենք:

Մեր տանուտէրը Մլօն չիւնի, մեր կերածը կաղնիի տերեւ կը
լինի:

Մի թուղսի համար կորսնցուց մի մատակ:

Մինչև չուն ոսկուր ջկլթէ, Երեզնիւն չուսնի Վլովնը չուաքացներ:

Միբը որ մեռաւ. Աւդալն ևս վրայ Կերթայ:

Յարմարը յարմարին, չարողը տրէխին:

Նա վարդ էր, անձրև առաւ թրչաւ:

Նոր լինի, մազեղէն լինի:

Շահնան տուն թոյլ չեն տար, նա կասէ.— Զէնքերս տարէք
վերև:

Շունն որ դռները շրջիլ սովոր է, գայլ խեղդ չլինի:

Ոչիւն եթէ քաղես (քթուես), կը սերմանես, եթէ թոթաւս
(կրակի վրայ), հատ-հատ կը մնան, եռացնես, կանհետացնես:

Ոչ կը մանրես, ոչ կը խառնես. այլ գդալը կը տանես ու
բերես:

Որպէս շուկան է, այնպէս ևս կանգունը կարճ է:

Զեմ հոգար իմ էշը, այլ երկու իմ Պլալիկ սեխը:

Պապըլաք լեռն որ շուկայ դարձաւ, Նիզակն ևս որպէս կան-
գուն կարճ է:

Ջուրը գլխէն վեր բարձրացած է, կուզէ երկու մատ լինի. կու-
զէ մի:

Սէր է, ցեռ չէ:

Վարելու համար չէ, դռնկելու համար.— Այո,

Տարիներ ծերերուն, գանգակներ էշերուն:

Տարին կը դադարի, ամիսը չդադարի:

Տղան քեռիներուն, անջիկը հօրը:

Քնիւր, վարպետ նաճար, Աստուած կանէ մէկ ճար:

Քսան և չորսին Ապրիլ ամսոյն, Շեռեանայ գլուխը հերթիկով
ման արի:

Օձը այծի առաջ, մարդը կնոջ խօսքով, հաշիւ են մահաւան:

Օսոն գիտէ, էշը ինչպէս կը կաղայ:

Օրորոցի ետև՝ Մշոյ դաշտ մի հաշիւ են:

— 333 —

Գիտեմ, պողպատեայ թուր ունես.

Որչափ թուրդ ևս գովես,

Վերջը խոփի ծալքը պիտի զետեղես:

Ձիաւոր կուգես լինիլ, քաջ ձիաւոր եղիր.

Մարդ կուգես լինիլ, պատուաւոր մարդ դարձիր,

Հնձըւոր կուգես լինիլ, մանգաղ լաւ շարժել տոբորիր.

Որ մէկն ալ չես կարող լինիր, մեռի՛ր, նախատինքն ազատ

եղիր:

Տաք հաց և փափուկ պանիր.

Կաշեղէն փոր ու անամօթ հիւր,

Որչափ սեղմէ, այնչափ կերթայ:

23.

Շաալիսի քարտառով *)

Աղէկ ձագ մըջ ձուին, աղէկ գեառ մըջ քօզին բեալլու հոտնի:
 Աղէկ որթի, վիւ ուրթի, մուկ ու հաստուն էլ կը ցաթի:
 Անխելք մարթու խամար յըմեն օր էլ գեպրուն չի, անխելք լաճ
 բեալայ ի:
 Անշկի գեղ կը կայնի, գերան կը կոտուի:
 Առչ մէրին, աղուէս դաշտ, լապստրակ սար կապրի, ինչ անեմ
 որ իրեքի անուն էլ գեազան ի:
 Արտօռայ սար սև ի, չի սըվտըկի:
 Արպըչում բրդի տեղ չը ծախուի:
 Գէլ կուզի ջորի ուտի, ամա չի կէնայ (կարողանայ):
 Գեարուն օր գեայ, կերթայ Ոստան բեաւ բւնար:
 Գեօղ մարդու գեօղութուն քսան օր կը պարտըկի:
 Գէօմչու տեղ եզ չի բանի:
 Ես մուկ կուզեմ, առանի, գանկեակ կախի կատուի վզէն:
 Մէկ տան մէջ պատիկ աղէմ ըլնի, կսեն.—Շէնի: Էն երկրին
 մէջ որ թագեաւոր չլնի կըսեն—Աւել ի:
 Խովիւ ռխչար տայ գէլերուն. սև կգեայ տիրուըտանքներու
 արեւուն:
 Կլայելէ մատնիք ոսկու տեղ կառնի:
 Կնիկ որ աղէն խաղցըցի, կառի —Խոզի գիւ ջոյանէր դրկեց-
 ներու խաւ գեօղանէր, բիղեր:
 Կուզէք կուի տիսնէք, գնացէք աղքըտի տուն:
 Մէկ եզնով խարոր չըլնի, մէկ ծաղկեով գեարուն չի գեայ:
 Յըմեն փէտ շերեփ չըլնի, յըմեն սար Մասիս չըլնի:
 Շապիկ անճղել չըն կարի, պատ անուսա չըն շարի:
 Շատ գէլ Եհջիւր չը կէնայ անի:
 Շատ մարթ լալով կօրնայ, համա մեռել չի սաղնայ:
 Ոնծընին վըր խալիչին չի կայնի:
 Ոսկու տուն կաւրի, աղի տուն չաւրի:
 Որդի, գել դիւ խաւ չըս էլե, էրկթէ ձու կըծես:
 Զհել մարդու խելք կը նմանի անջիւր ջաղաց:

*) Ասած է Մկրտիչ Յարութիւնեան Շատախսու Թաղ գիւղացի. Սա
 եւս մասամբ իր բարբառը փոխած է. սակայն շատ վարժ ասաց կէս ժա-
 մուան մէջ. կերեւի Շատախցի՞ առածներու առատ պաշար ունեն:

24.

ՔՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՅՆԵՐ *).

Ակրբ քր Կօնաճա մայեա:	Կրակը կոճղի մէջն է:
Աղգրլ կօ հրայա', քանեա զե-	Խէյք որ կայ. ասկէ թագ է, ա-
ռին եա, սեարի հեամու քեսի ցի-	մեն մարդու գլուխ չկայ:
նեա:	
Անդէ մօմրման, նեա' միմրա	Խեղճի հառաչանքը բռնաւորին
զայրման:	չմնար:
Ավա ըուաւ բը կրեա լը ճավա	Սե ջուը բռնէ սե գլխու աչքեր:
սեարե ըուաւ:	
Ավա ըուա լը ճաւան կրբի:	Սե ջուը աչքը բռնած է:
Ավէ կօ թա լը սեարի, չի բը	Ջուը գլխէն բարձրացած է, ինչ
հօրստակի, չի չար թըլի:	մի թիզ, ինչ չորս մատ:
Բավէ մըն կուեսն, չի սուաւ,	Հայրս սպանեցին, ինչ ձիաւոր
չի բեայեա:	ինչ ոտաւոր (սպանողը):
Բեարաւ կրմ ժը դեբիյան, բը-	Հաւաքեմ դոնիւրէն. աամ մեռ-
թըմ խեա մըրիան:	եալնեւուն:
Բաե գուկըրին, ժընեա վըռ.	Գուգոռացողքամին, ճըղճողացող
վըրին. ժը վոն քրեսակ չի ճա	կնիկ դործ չեն կատարեր:
բեա:	
Բեարխէ չե բըն քեռիէ:	Լաւ գառը դանակի տակն է:
Բարե դա գօլ բու, բարան լե-	Առաջ մի վարդ էր, անձրեն
խըստն, քըլ բու:	և՞ զարկաւ, թըչուեցաւ:
Բեարխէ նեռ, ժը քեռե ըայեա:	Արու գառը դանակի համար է:
Բեարխէ չե, բար քօգե քըվե:	Լաւ գառը փարախի մէջ կերևայ:

*) Այլաշկերտի քրդական սոյն առածները կը պարունակեն ընտիր մտքեր. քիչ առածներ կան որ նշանակութիւնը կորսնցուցած են բառ առ բառ թարգմանուելուն. ասածներն եւս խառն թողած եմ. Հնչիւններն եւս թերի են. հայերէն տառերով չէր կարելի հնչիւնը տեղը բերել. որով ոմանց զլիկվայր դրած ա-ի տեղ Էա դրի. որ աւելի մօտ է Զ-ի ձայնին. միայն թէ սոյն երկու ձայնաւորները միանգամայն հնչուի. երկուքը իրար խառնուի. նոյնպէս կան ժը եւ ըժ օը եւ ըօ եւլն. որ ուղիղ ձայնի քիչ մօտ են. այսինքն երկուքի միջին ձայնը կը հանէն:

Քրդեր աւելի առածներ. ինչպէս երգեր, ունին քան հայեր. անմիջապէս մի առած կամ երգ ստեղծելը բնական դարձած է նոցա մէջ.

Բեաւ ճաւանհեմ, նե՛ա ճաւ
դուր ու ճաւանհեա:

Բե բաղդի Սիվան 1):

Բըզըն կօ բըզընհա, շուճա խօ
չե դրկեա, բաւեմ ուղղընհա:

Բըլըն Ֆըրք, ալլալս քըրք

Բը կամրե խոզի դեաւրա քըլ հա:

Բը կամրե խոզե ճլօ ժը դաւան
նե՛ա քեյե:

Բը ճըզի, նեա՛ ճըզի, խաննեա-
լիզի:

Բը ճըռին ճաւ, ճաւե դեայեա:

Բըսիմե կալ հա, բըսօ մալեա:

Բըսգըրե՛, բըսդըրե՛, դեանիե
դեա խօօ օե:

Բըսիմըմ ժը դերիյան, պըսըմ
խեքեա մըրիան:

Բըրա բըրեա մըն բեաւ, բե,
բըրա փըռ չափալ բեա:

Բըրա բըրաթի, բազաւ բեայան-
օի:

Բըրա՛ լաւեա մըն լաւին բը,
բըրա կըրասե մըն ջաւին բը:

Բըրա բըրմամե մըն, բըա խըն-
դարե մըն:

Բըրա, մե բեա, օիւ խամքեալ:

Բըրա ռե բեա, բըրա դուր բեա.
բըրա բընօ բեա, բըրա քուր
բեա, բըրա խիզ բեա, բըրա ալի
բեա:

Բըրինա շուր հ սաղ դըքեա,
բըրին գըմանե, սաղ նե՛ա բեա:

Բուկ նեա՛ գեառ հա, նեա գա-
ման հա:

Աչըի առաջ է, չէ տողրակի
կամ պարկի մէջ:

Ապերախտ Սիվան 1):

Այծն ուր այծ է, իը աեղը կը
չինէ, ապա կը ծօտի:

Բարձը Թուրիս ցափ ընկնիմ:

Աստուծոյ հրամանով դուրը
խոնար է (պնձըխոյն):

Առանց Աստուծոյ հրամանի,
ժողովրդին տէքե չթողիցի:

Ձայն տառ, չտառ, կոհգէտ եր:

Պատուէ, կտաւը քոնն է:

Աղ ծերը և կիւր տղանքը:

Սըրք, երգէ, ձայնդ ախր չ կը
գայ:

Հաւաքեմ դռներէն, տամ մեռ-
եալի, օգտին:

Իմ եղբայրա (մարդկանց մէջ)
երկայ, Թող վառ լինի:

Սղբայր, եղբայրս Բիւն, առե-
տուր հրապարակաւ:

Թող իմ ազաւ սգայ լինի, իմ
չապիկ կտաւ լինի:

Թող իմ ազգակոնը լինի, Թող
իմ արիւնտըրուն լինի:

Սղբայր, մի անէր, կաքը չառ-
հալափ է:

Թող ճանապարհ լինի, հեռու
լինի. Թող անցը լինի, խոր լինի:

Թող ազգիկ լինի, պազաւ լինի:

Թրի վէրք կառօղջանայ, լե-
զդի վէրք չառօղջանաւ:

Հարս յիշէ, ժամանակն և չէ

1) Սիվան Սիվանցի ցեղին յաղուկ երկրին կասկն, իբր Բազրե
ւանդայ կողմերն է: Նոյնպէս Ռօշկան Խնուսայ կողմերուն, Ֆլստան (Հա-
յաստան) Արծկէի ու Խլաթայ կողմերուն:

Բազկ բը դըլէ գաւեյա:

Հալսը փեռայլը սրտովն:

Դա բրթեա, գլա մըրիան, ժըն բրթեա, ժըն մըրիան:

Յարդը տուը մեռած եղան, կիւնը տուը մեռած մարդուն:

Դագի կրորն աթաք եա, նեա՛ հարըն դէպվաք եա:

Հրաւիրել սովորութիւն է, չգալ օգտու է:

Դառան բեա՛ր բըմ՝ մալ բու, ժընա գառան ըշխուլ քաւ բու:

Նախիր դռան առաջ՝ էր, նախաբարդի կիւնը նորը կանգնեց գործի:

Դա սը մըրէ, նեա՛ւմ դը միւնեա, մէր դը մըրէ, նաւ սը միւնեա:

Յզը կը մեռնի, կաշին կը մնայ, մարդ կը մեռնի, անուանը կը մնայ:

Դըրաւ ժը գառանեա:

Փախարէնը նախիրէն (զբաւական):

Դոլիք մալէ ժը գայէ, մալէ նեա՛ դըրսա:

Տան հարթ, տան եզնէն չփախնար:

Դուր բը բիմի, օղուրդաւ եա, նեա՛ բիմի ժը համիլեա, չե տեւեա:

Դայլ տեւանեա յաջողութիւն է, եթէ չտեւանես աւելի լաւ է:

Դունայէ խալիկէ լը փեյէ, եմըն չար լը փեյէ:

Ուրիշի մեղքը ոտքին է, իմա չորս ոտքին է:

Դունեակի բեակի:

Դիւղ մը ու եղբայր մը:

Դունդեակի, գըլորակի:

Դիւղ մը գզիլ մը:

Դունդեակի, ուրնդեակի:

Դիւղ մը գեղեցիկ մը:

Դոռէ մըն հառա նօք, զու բաժօ, փըռ բաժօ. քուր բաժօ, հոռ բաժօ, բամաւիմիլէ:

Որդին, զնա լուծը, արագ քշէ. շատ վարէ, շուտ վարէ, խոր վարէ, մանր վարէ:

Դաւ, խաւաւ, եա, հոռաւ, ուստ եա:

Փայար ծուռ է, բայց, վարդեալ վարժ է:

Դեանկ բըեկի նեակի, դըեդեակ նա՛բի:

Մի մարդու ձայն բան չէ:

Դեանկ դեաճէ ժը դուրվա մեա խօրքէ:

Անուշ կը գայ հեռու տեղի՝ թմբուկի ձայնը:

Դեանկ նեա՛ կրորն գեաճէ, եա:

Ձայն չհանել տակի է:

Դեաճէ, ընկաթ, սեա՛ր գըկեա բըրնիլեա:

Դատարկ ձեռքը անօթի փորի վըրայ է:

Դեասթիլէ խօ նեա՛ւմ, բըխաւ, լէխօ ըռանգն նեա՛ խօ:

Դու ձեռքերը մի լուար, քու քեւ ուս հետ ևս հաց մի ուտէր:

Դեաճ մեա՛դաւ սագի Սօղգբէ:

Ձեռք մի տար, Սօղոն պատուաւած է:

Դեասէ վալա դանիլէ սեա՛ր գըկէ:

Դատարկ ձեռքը դըրած է փորի վըրայ:

Դեա՛ր բե նեաւեանի ուսմայեա:

Խնայած փայտի հարդաւածը տիւր ընչ մնաց:

Դեարեհա մըն նեա՛ լօռ եա,
դեարեհմըն պեանիր եա. շօռ եա:

Դեարաւա ժը Խօսէ ըռա շուծ-
մըն եա:

Դեարէ մալէ դեարման եա:

Դէ բըբէա Տամառի, կօըռօթ
բէա Բաւառի:

Դեարաւ դըժմընէա Խոսէա:

Դեռ աւա բու, մա պօպլօգիկ:

Դըգ կօ ժը մալէ բէար, գա ժը
ժօըլէա կէ դեար դըխայ:

Դընէա կօ հայէա խան եա,
միճէա պագրկանէ, նիվի յույա,
նիվի մեանէա, չի կօ մեհուան եա:

Դընէայ Բե՛ շօթ, եալ շօթ Բու
ու Ֆրօթ:

Դընգ - դընգ դավկաթ եա, նան
ու կօշտ հասրէաթ եա:

Դիթըն, եազըմ, նեա՛ դի-
թըն, դըզըմ:

Դուր հեառէա՛, դրուստ վուա-
րա՛:

Դուճանէա բըխօ շու խալըպ
սապուն եա:

Սա շիւք չէ բէա, եա գիւրի չէ
բըա:

Ջըկէ բը խօընա գեապ թու նա-
րի նեա՛ գիժէա մըրազան:

Ջըֆ հիճ մեաֆէա բը շու նան,
չան հիճ մեաֆէա բը շու խաւ-
սեանսն:

Ջիպըմ, գիպեասարմ, հընկի-
բեհարմ, հըլկըր նեա՛ բըարմ,
սեարմասարմ:

Ջիպըմ, գիպեասարմ, հեա-
կեար բարմ, բարմ, հեակեար
նեա՛ բարմ. շեարմեասարմ:

Ջօռ ժը զըգեա դեար դըախէա:

Հոգս պանիրը չէ. հոգս պանիր
ու ժաժիկ է:

Սուտը Աստուծոյ Թշնամի է:

Տան դուռ դեղ է:

Խորդ մայրը մայր լինի, տղան
կը լինի ուրիշ տեղացի:

Սուտը Աստուծոյ Թշնամի է:

Նկեղեցին շինուեցաւ, մնաց
սուր գազաթը:

Գողը տնէն լինի, եզը երդիքէն
կը հանեն:

Աշխարհս որ կայ խան է, պա-
զըրկանի նման է. կէսը գնացեր
է կէսը մնացեր ինչ որ հիւր:

Աշխարհը ո՛վ կերաւ.—Այն ո՛վ
որ առաւ ու ծախեց:

Դընգ - դընգ հրաւէր է, (բայց)
հացի ու մսի կարօտ:

Բռնեցիր, ես եմ, չըռնեցիր,
դող եմ:

Հեռու գնա՛, հանգիստ արի՛:

Իր կրպակին երկու կաղապար
օճառ է:

Կամ կաթը լաւ, կամ . . . :

Կախարդ փորը երէք փափա-
քին չհասնիր,

Փորդ մի սորվեցներ երկու հա-
ցի, անձդ մի սովորեցներ եր-
կու հազուստի:

Պառաւանց ցուրդն եմ. եթէ
անձրեկեցի, դարուն եմ, եթէ չանձ-
րեկեցի, ցուրտ եմ ու ցրտախառն:

Ջիպէմ, . . . եթէ եկայ՝ եկայ,
եթէ չեկայ մեզաւոր ու, ամօթով
եմ:

Բռնութիւնը կը հանէ գրգիկը:

Էազ դը բեծմ ճըռչ վայեա,
հալ դը բեծա դեաւս վայեա:

Էազ պիվազ նեախօրմ, ըվի
դըբեա.—Վոհեա օակըր բխօրմ:

Ժը մերանի քրօս նեա՝ օրհօե:

Ժը ճիրի ըռա նեա՝նեա, ժը մօ-
զէ ըռա հայհայ:

Էանալէ բըզընան կօ օե, նանէ
օվանան դըխօ:

Էավա աե, հավա ճըռկա աօ:

Էավ դայր կօ գոօս բըխօ, նօկ-
լէ ալի կեռ եա:

Էավ ժը բաբա Հեպօ օր մը-
բընեա:

Էավ կօ դեաօս դըկեա, դէ ու
բաւ նեակեա:

Ըն կօ կօք ու կըր մեր եա, ըն-
կօ նեա՝ կօք ու կըր, օեր եա.
ըն կօ կօք ու նեա կըր, հալ քե-
րէ ներ եա:

Ըավէ բը գօրոեա, գօրո ժընէ
բը օրոեա օրո օրօյ ժէ օեմա
բէ:

Ըռու ժը ռու օեաւմ դըկեա,
բեարթիլ կեւրա նեաւմ դը կեա:

Ըավ գաւ կօ նեջիւրամըն օե,
գույէ օաթիյէ մըն օե:

Ժը դելեա օրաւմ, ջալրէ գօ-
րեղ նեա՝ բեա:

Ժը մերանէ ժը օեր դըրէ դըօ
նեա՝ Ֆըլըթէ:

Ժընա բի դօսուղի, նանեա
ջեան. դեալէ դըրօ, մալա մըն
խըրապ օրկեա:

Ժը խազալեա բեազաօր բօ-
նեա, ժը ըռըսիս խօ գեդեա նեա-
խօ:

Սա կասեմ առջ այս տեղ է,
դու կասես հետքը այս տեղ է:

Սա սնիս չեմ ուտէր, այն ինչ
կտտէ, արի, չաքար ուտենք:

Մարդկութենէ վնաս չգար:

Լուծքի համար չէ, ցաթկելու
համար, այն:

Այժի մահը երբ կգայ, հովիւի
հացը կուտէ:

Այս ջրաղացք, այս ջրաղացքի
ճռիկ:

Այն թռչողը, որ միտ կուտէ, նո-
րա կտուցը կեռ է:

Այն ևս Հեպօյի նման կը մեռ-
նի:

Այն որ ձեռքը կանէ, հայր ու
մայր չանէր:

Այն որ ասաց ու արոււ, մարդ
է. այն որ չասաց ու արոււ, ա-
ռիւծ է. այն որ ասաց ու չարաւ,
արու էջ է:

Գողգոթացող ամպ, արանջող
կին բան չեն կարող անել:

Սրեա երեսէ կամայէ, կաշառք
քարեր կը կակղացնէ:

Այն ժամանակ որ օրօի է, բա-
րակիս քաքնելը կգայ:

Վառ էգ չնէն դէլ խեղդ շուն
չլինի:

Առատաձեռն քաջ մարդու ձեռ,
բէն բան չաղաթիլ:

Այրին երեխայով, գարի հաց,
թթու թան, տունն կուրեն:

Այժեամէ աւելի վազող չկայ-
իրեն շնորհուածէն աւելի չէ կա-
րող ուտել:

Ժրն կօ ճկայեա ցօլա մար եա,
նիվ կօթընեա:

Փր վօլիակ խօլի, խօլիակ վալի:

Լալկի մրն բրբա լալ բէ, կը-
շայսեպ մրն բրբա օալ բէ:

Լխրսու ու գօս, — Գայե, դաւօ,
հեղեհեք ցը դէօ:

Լեալ գօ գայե բաւօ. — Բն
դէարէ օպ դէ յեռեա:

Լվա նեա՝ չեա բեար լվայե,
նալիւնե օէ բեար լվայե, վա
բեար նայե:

Լեվ օր լեվն էպ, գանրմ չի՝ լը
դավիյա:

Լօրա բավե խօ կօթըն. կօ լը
գօռե սօնս բրխօմ:

Լապեադէ մեք եա կօ նեայա,
դեօռ եպ:

Լեպլղ մալ ու դէավար չե
օրկեա, կալ ու Անդրօ խօլօգն
խօ դօմ դըկըն:

Լեաթէ խօպա ժը գայե պիւ եպ:
Լըրաբ դրբեա մայե գեռան,
խրօպը նեա՝ բեպ մայե գեռան:

Լեք օէ բըռեպ, գէադ օէ բըռեպ:

Լեօրե օայա, Մըթըն գայե:

Լեօրե դըգընեա, օրն հիժան
եա:

Լեօրե օայա դօւր դրկեա, դա-
րաւ նեկեա:

Լեօրե օայա լը հեպիսիյէ:

Լօմարք, գեռն գույա, Վուօթը
ոքնկեա ուլա:

Լօրաթ՝ վրնապա, ջրլ չու,
մեպ պայպ:

Լի՛ն որ կոյ, օ՛ր իման է կէ-
կաթընա՞մ է:

Նախնգապեադէ հօղ, հօղէն
նախնգապեադէ:

Մարդա թող լալ վե՛ր, չապիկ-
չալ վե՛նի:

Ջարկեց, առաց. — Ահ եղ, ջո մօ
տեղ կը ցարէ:

Ջարկեց սե եղան. — Ժո օր տեղ
քալ կը գալ:

Բուրդը շէրթար բուրդին, իսկ
փառադը կեա՛ն է բրդին, բուրդը
առաջ չգար:

Նըթուհը շըթուհ է, գեռեմ
ինչ պահանջ է:

Ի՞նչ հայր փոք պատահաւ ապա-
նեցի օր գերեզմանով երդուիմ:

Մարդու խօսք օր կայ յակիթ
է:

Ամեն մարդ տան ու հարստա-
թեան կը նայեն. ես ու Անդրօն
մեք գլխաբկները կը սրենք:

Առու աղո՛ ծեր եզնէն է:

Ոսկու տուն կաւերի. (կարի՛ն)
մարդը տուն չաւերի:

Յարի կայ իրար կարգով չա-
րըն կ'այ կարգով:

Աստուած տունից, Մաջէն (կալ)
ծնաւ:

Աստուած գիտէ, տեղը փը է:

Աստուած ոչ կը կատարէ,
սուտ չասէր:

Աստուած իրապեւեք վերայ է:
Ուախ խմել կեղա ու թրիք է:

Լուսք երեսի գոյն է:

Կարի՛ն, քարով, կարգաւոր պիտի,
ապան մկաց:

Կիճա հաս լրվե դերի, կա հաս
ճեար նավ բեղաւե, դեպն բբր,
կամեա լը վեօերի:

Կայն բօզ, սայն սօր, կօրժան-
նե կսր:

Կա չու, փեթ դեան:

Կեալկեալայ, փթեկեակա դեա
լբօւյն, որքէ:—բա ծր զանկա:

Կեպ, լը դեարե քիայ, դեար լը
կաւե նեա՝ քեար:

Կեաւոյ՝ նալիքի. բալիքայ լը
կաթինի, խրզմարթիա զրվարքանի:
Կեմաթի Բըզկաւե, բալի՝ յի Ռա-
նօֆեան:

Կոթ—մօթ զուկաւ բալ, լօ-
մա դրնի խրապ բու:

Կորոն Խաւալ բալաւեա քայն
կալ կալ:

Կորո լը կալաւ, կալ լը կալաւ:

Կորոն փաբ բու զրբեա, մայ չէ
դրկեա. կորոն խրապ բու զր-
բեա, մայխրապ դրկեա:

Կօր բբեա դիյա Ռաւադան,
խօտարիյա քեաւօալի նան, գեա-
րիայգի գան, քիզեալի դեան,
կալ, բբչի չու բալ գաւան:

Կօրմե քիթն նրօան բբչին:

Հայն-հայն, հալարմօւե հաթի-
յն բբ լվայն, խօտանայ լվն լը
բեար նեայն:

Հեալեաթ դր քնլի նանկե մըն
դու դր բինի ռեանկե մըն:

Հեալեա հեալաւ եա, կալ ծի
բեառ եա:

Հեամ դրնեա, հեամ քե:

Հեամ գրյարաթ եա, հեամ բո-
նարաթ:

Հեամա՛, որու՛, մոծե դեա
թու փաւայ:

Խոտը եկաւ այստեղ. յարդը կա
ընկած է կալ, ցորկնը տարին,
կամը մնաց այնտեղ:

Բօզ եզ, կարմիր չու, կոյր
բուրդ:

Եարդը գնաց, մնաց ցորեան:

Կանկարթուակ, ծու բնօրհարն
նր տեղ է. կաւէ.—Յամբի գիտէ:

Կաթաւ փայտին գաւաւ, փայտը
կաթաւին չդիպաւ:

Կամոյ. ժամանակ քարը ձգէ մա-
րազ, ձմեռը պէտք կգայ:

Բոսթանի քերտիկէն Թախը-
ցոց վիշէ է:

Կիլիկիացիներ, ինչպէս եղան, դո-
րա համար աշխարհը աւերեցար:

Կեալարտալիս տղան կը հօրը
կողքապաղն է:

Տղան քեռինհրդէ, աղջիկը հօ-
րը (գեղին յասուկ):

Լաւ տղան կեպէ, լաւ տուն կը
չինէ. վատ տղան կեպէ տուն կը
քանդէ:

Կուրանայ Ռամաւանի մայրը,
կերաւ մի տաշտ հաց, մի եզան
գլուխ, մի պտուկ սպառ, անօթի
գնաց նախրի առաջ:

Բաղցր արդ մինչև ծերանալ:

Վա՛յ վա՛յ, մեռաքուր եկած է
գաղան բրդի փաթ, բրդի տէրը
դեռ առաջ չգար:

Թէ դու լինկար ձեռքս, կը տես-
նես կերպարանքս:

Թէ փափաք է, այս ալ բաւա-
կած է:

Թէ յիմար է, Թէ առիւծ:

Թէ ուխտ, Թէ վաստակ:

Գնա՛, արի, ճեմելի երկու փա-
ւայ:

Հեասպէ դուլա, սայէ բուլա,
մեհէ Ֆլա, քո՛ւ ճար ցեա բեծա
եվալա:

Հեասպէ չէ եմը խօ գեթեա գը-
կեա, հեասպէ ֆօթի կեմ դրկեա:

Հեավալեա խօօթըկան ճօրկըլ
բը գուլէ:

Հեավա սար կա, ջըլ սքար կա.
հեավա գեարմ կա, ջըլ օեարմ կա:

Հեասայ մըրն կա ճաւ լը կըրն
կա:

Հեասայ աեա՛հ հասօթի ցեա՛ խօ,
դեար լը սեարի ցեա՛ ֆեավա:

Հեար օու ռէ դը չուլա գուց-
եկի:

Հըլեա խօ բօօ-հըրն դեամագի
չիկի դըն հըլթըմ, դու փըռ կիը
չէ մալէ խօ բեծա:

Հըռն կօ հեայա ճընավրակի
բեադ կա, հեկ կըր, ցեա կըր:

Հըռն ու գովընդ, օորվա՛ն ու
դիւան, Ֆըլա՛ն ու պեազ, կօր-
մա՛նն ու գամե:

Հիւիյա եար է մայա բէ ժըն
մայա:

Հուր բը Ֆըբըբ, դուր բը Ֆըբըբ
ֆուր բը Ֆըբըբ:

Հօրսեա ճանար, քըռէ՛ ռագեա,
եօրթէ եկ կա. դեարկեան հըրագար,
ադի հեար ճար:

Հեաւթ սալան, օալեակի սան:

Ճալ խեանիմէ խօ ճաս օրկըր:

Ճավէ դեա ֆե՞ դեարխըսօ—
մեարձէ մըն դեարխըսօ:—Լօմա
ֆո՛ւր դեարխըսօ:

Ճալ լը դերիան, խօլիյը սեա-
րիան:

Կարմրաւուն ձին, վատ շաւը,
հայ մարդը երբէք չեն ասէր շնօր-
հակալութիւն:

Լաւ ձին կերը կաւեւացնէ, վա-
ձին կը պակասեցնէ:

Անձեղներուն ընկերացողին կը-
տուցը աղբի մէջ է:

Օդը օսան է, քուրջը պատապա-
րան է. օդը շիրմ է, քուրջը ա-
մօթ է:

Մինչէ մահ աչք աչեատեւու
վրայ է:

Մինչէ շաւն օոկոր չուտէ, փայ-
աը գլխին չգալի:

Յրկաւ ճանապարհ մի մի դիւզ
կերթայ:

Վերցնուր քեզ.—այո տեղէն չվեր-
ցուցի, ուրիշ տեղէ կը վերցնեմ,
դու տանդ շնորքը ասա:

Առջ որ կայ, այլանդակ գաղան
է, հաւկիթ ածեց ու չածեց:

Առջ ու պար, հովիւն ու գա-
տառաւն. հայն ու ոչխար, քուրդն
ու գոմէչ:

Սիրականի յօւսով մեացողը ա-
ռանց կին մեացած է:

Մանր մտածէ, հեռուն մտածէ,
խոր մտածէ:

Վարպեա հիւս, արի ընիւր ան-
հոգ. Աստուած մի է, դուռը հա-
զար, կանէ մէկ ճար:

Սօթ տարիներու մի տարին շնե-
րուն:

Աչք իր թշնամին կը ճանաչէ:

—Աչքդ ո՞վ հանեց,—Բարեկամս
հանեց:—Դորտ համար խոր հա-
նեց:

Աչք գռնեքու վրայ, հողը դըլ-
խուն վրայ:

ձրաօ, Մոծօ ավանք բաւ, լոմա
դրեանայ խրատայ բու:

Ճիյա չի դեառ բըրնգ բեա,
նօթակի ռէ լը սեառ գըչեա:

Ճվիկեք փթալիսանե, դեօ մալա
խօ խրատայ կըր, եմբն ժի յօ սեառ
դեանի:

Մալ բեր եմ, կեապանի ճեր
եմ:

Մալ ժը մեկան ռու ըռաւ եա:

Մալ ի կօրնան, մալի դեան:

Մալեա՛ս մեառէ իւրեան, օհ
մեառէ ախաւսի ախաւսան:

Մալի խօ բալանն կըր, կըրէ խօ
կադան կըր:

Մալ խոյէ մեալի եյօ բեա, ին-
տալիսէ մեալի նյօ դըբեա:

Մանի դը բանեք դա մեազն
դըբեա:

Մանեա՛ս դըբեա՛ն ճալի՛ն ջեանի-
նա:

Մեալա ըռա բու սեառ խանի,
բանեք դա, սոյէ զոմդ բը հեա-
ւա դեանեք դա:

Մեալա բեա՛ն մեալը իւրեք ալ
դէ ժըդոմնան:

Մեռէ չե՛, սեառէ ցեռէ:

Մեառէ բեա բողէ նկեալի բեա,
բա նկեալի սեառ սալի նեա բեա:

Մեառէ բեա կօօթի բեա, բա
կօօթիսէ մեռէ չէ բեա:

Մեառէ բա՛ն մեռէ բեա՛ն բեալ-
նան:

Մեառէ խանն ժը բաի Խո-
թէ օրդոմնայ մեառէ խաւայ ժը բաի
խօ օրլոմ:

Ճեառն ու Մեառն միաւորի ե-
ղան, դեռա՛ն համար ալիսանք քան-
գիւնեալ:

Լեռը որչափ բանալի լինի, օհ
դըբէն հանապա՛ր կանցնի:

Ճըդիլալը ճեռնող, գու ջեա
դաւնը քանդեցի, իմա ալ վրայ
տալի:

Տուն կուշտ է. տանտիկինը ո-
նիծ է:

Տունը մկերէն սե երես (ամ-
թ-մ) է:

Տղի կոյի, դեռի գոյի:

Մի աշխարհի մէջի մէջ, կը
քաւ անգի՛ս ալ անգիւննի գլխի:

Իր տունը կողմաւանց, կ. : ը
թաղէ արան:

Տանը կանաչաբերիլ ինչ, ինչ,
տան կերակուրն ալ կանկան թը-
ռուկ կը լինի:

Ձուկը ծնողն կը մեծանայ:

Դռանին գտիէ հայ փառանա:

Մօլան էլա տանիք, ձայն
տալի, գիւղի շեռն իւրեք հետ
ձայն տալիս:

Մօլան մեռեալի անա՛ջ ալմա-
րի մեռէն ջուր կը վաղէ:

Լաւ մարդ, հզաւ գլխի:

Մարդ թող ցաւի ալիս մը օր
ապրի, կալի ալիս հարիւր տարի
չապրի:

Մարդ եթէ հաւանալի թող լաւ
(քալ) հարիլ: Երեսուն:

Մարդ մեռի լինի, անմեղ լինի:

Լաւ մարդը Թառնածէ Կապէ,
գաւ մարդը Թը քաւալիս կուսէ:

Մեաքձանցի կեարմեակեարմ,
դրծմընաթի նեարմանեարմ:

Մերե բը խաբեարեա ժընե,
նեասապե մըրնե:

Մըն ժի մալե փըռ չի կըր, կօ
ժը կաւռե կօրոն չի բըկըմ:

Մըն մերե խօ օանց լը սեաձա-
րե, բեալխմեա մերեակի չե
դեարե, չու, հաթ, թիսա փարեա
բեարա:

Մըն դա գա ու պեազ:
Մըն անիմ բուկեակի պեազ.
Տիւան սվեկե մալե եազ:

Մըն չի խեթ օի ժը բեդեարե,
կօ բը բիմըմ ժը ֆօգարե:

Մըն փեար Ֆրուք, հեակեար
ժըն ժի Ֆրուք, գաթի Ֆրքսեար
Ֆիթան եա:

Մըրի ժի դը'ն գըկեա:

Մըն մըրնեա, խըռախըռ չի
կիւրե մըրնե:

Մի պեազ բը փիյե խօ, պըն
բը փիյե խօ հաւբհաս ամալե խօ:

Նան բըդեա, նան պեժան, բը-
րա եակ նան գեդեա բեա:

Նեա' գանի, լեամա խըզամի:

Նան եա նեարմ, գըկե նեարմ,
կօրմաննե բե օեարմ:

Նըզանըմ, ըռհեաթ ջանըմ:

Նաւեան ժը լեդան չե դըրեա:

Նաւ խաչ ու խըթըր նաթի վալ
լուի կօ մալա խօ նեա բի:

Նեա' մեա չու լը Մեալա սի-
մանե նան խօար, նեա մեա ը-
խօլու փարեակ կըր:

Նաւ օուր ֆեաանդըն ու լիթըն-
թըն ֆելլաֆ գեաման հըյեա:

Բարեկամութիւն տաք—տաք,
թշնամութիւն կակուզ—կակուզ:

Մարդը կնոջ խորհրդով մեռածի
հաշիւ է:

Շատ գոյքէն ինչ օգտուեցայ,
որ անականջ կաւըռէն ինչ օգ-
տուեմ:

Մարդս ուզարկեցի օտարու-
թիւն որ մարդ դառնար, գնաց,
եկաւ, դարձեալ առաջուայ էշը:

Նա տուի եզ ու աշխար,
նա բերի հարս մը, ոչխար,
ճան թիթի (աշխարժ) դարձեալ եօ:

Նա ինչ օգտուեցայ կալէն, որ
օգտուեմ խզուզէն:

Նա էշը վաճառեցի, եթէ կինս
ալ վաճառեմ, ալ իս գուարճու-
թիւն գուարճութեան վըայ է:

Մեռեալն ալ կը գռէ:

Մահը մահն է, խռխուց ինչ
կ. . . է:

Ոչխարը իրեն ուզող, այծը իր
ոտքով, ամենքը իր վարքով:

Հացը տուր հացարարին, մի
հաց ևս աւելի տուր:

Զգիտես, դրա համար ազէտ եօ:
Կակուզ հաց, կաշիէ փոր, անա-
մօթ քուրդ:

Զգիտեմը — հոգիս հանգիստ
է:

Անուն տալը ծեծելէն լաւ է:
Խաչի ու սուքը Սարգսի մէջ որ
իր տունը չը լինիր վայ իրեն:

Ոչ գնացինք Մօլլա Սէյման հաց
կերակը, ոչ մենք դործ մը աբիւնք:

Թուր քաշելու ու դարնելու մէջ
չառ ժամանակ կայ:

Նեա՛ խամ հայեա զը դրօսա,
 ցեա՛ մըրի հոյա զը գօռե դա:
 Նեա մալե փըռ, ցեա գերար-
 դան բոսու:

Ոչ ցաւ կայ սրտին, ոչ մեռել
 ունի գերեզմանի մէջ:
 Ոչ շատ ստացուած, ոչ հաստ
 վիզ:

Շեռ երեա. չի ժըն, չի մերեա:
 Շեռա լը Եօլե, ցեա՛ լը բե-
 դեարե:

Առիւծը առիւծ է, թէ կինը թէ
 մարդը:

Կռիւ հերկի մէջ, քան թէ կալի
 միջոցին:

Կայր հովիւ, կաղ այծ, գոմի
 դռան իրար կը պատահին:

Կալաչափին տուն թոյլ չեն տար,
 նա կասէ.— զէնքերս ըռէսի տուն
 տարէք:

Հովիւը եթէ սիրտ անէ, նոխա-
 գէն գործմաստ կը շինէ:

Կռիւը կռիւ է, կէս կռիւն ալ
 կռիւ է:

Շէխ ու փիր իրար ընկան, հրաշք
 մէջէն դուրս թռաւ:

Ուրախութիւն քնչուի վրայ չգար:

Հովիւը անձեռք, անփայտ. ե-
 դած է անձեռ անտոք:

Մերկ թուրը արիւն կուզէ:

Չոր նը գանի, պիր բըդեա
 բը չըհանի:

Եթէ բան չգիտես, պառաւը
 փոխէ ջահելի հետ:

Չախե ցեցիրա մըն օե, գոյե
 դածիյա մըն օե:

Երբ իմ սրտի ժամանակ կը դայ,
 իմ բարակիս քաջնելը կգայ:

Չրխա չէ բեա, ռեակե դե
 գըբեա:

Ուշափ գեղեցիկ լինի, գոյնը
 մօր նման կը լինի:

Չի կօ դը չիցի. լը բընդեա դը
 բիցի:

Ինչ որ ցանես, տակը կը տեսես:

Չալան կորո եա, խիզ բաբադ
 եա:

Ինչպէս տղան է, աղջիկը յար-
 մար է:

Չալա սուկեա, գազ պչուկ եա:

Ինչպէս շաւկան, կանգունը փո-
 քըլ է:

Չեախա մերե քեարք հըսդիյա
 ժը դօլա մըն եա, քըգօք Հասոյե
 փաբալուք:

Ինչքան էշ մարդ կայ, իմ ցե-
 դէն է, կասէր փարփութցի Հասուն:

Չը կօ բեծքն բեաժնա մտաւե
մըն օե:

Չեալան դրկա, խեաօա լը մեա-
լե:

Չըմա ռազեմ նեալալե քաւ,
չի մա բրբինըմ, խաւնէ օմա:

Չըմա ռազեմ նեալալե քաւ,
չըմա բրբինըմ խեաւնէ դուր:

Չի մեզեա դրկի, լը մըգօ հօխեա
չար սեաւ օրամէ:

Չի ք լեվեա, չի ք դեալ կա:

Չըռա սախեա, չեալա գօրեա
լանեա:

Չի բրկըմ մերե կօր, չի բրկըմ
կրաօե սօր:

Չի' լը հապան եա, չի նան
դուր եա:

Չի' խօսս բըրնօ ֆրի, եալ
խօսս խօսար օր քեալի:

Չի հայեա, լըխոքլե չիմ եա:

Պրե բը գօրհար, զըվըսամե
օու բուհար, բուկե քեաքեանօ,
խիզե կեառկեանօ:

Պրե հիմի, գախա դրկի:

Պրե Խըրապ օր խոյի ռայեա:

Ջիյե եայի մը կըր գեալի:

Ջինկանը մըրալա դրքե. —
Ժըն բը հեաճի դուրեան դըգեա-
ռեա:

Ջօր լը մըրօրպան նեա' անե:

Ռիյե օրմաքեաքան. խաւնէ
մըճլիքան:

Ռուօ չի լուի ալի ալի, չի
լուի ալի' անե:

Սեաքի խիզ եա, բընի դիզ եա:

Ինչ օր անեմ, ձիւնաքիս գրայ
կը գայ:

Ինչպէս սիրան է, փարձաք
տուն է:

Ինչու ձորե մէջ քեմ, ինչու
վառ երազ աեաճեմ:

Ինչու պարկեմ ձորը խորանի,
ինչու անանեմ երազ հեաճեմ:

Ինչու կը մտածեա. օխան չօթ
հաթիւր դիւմ է:

Ինչ օր չըթիւնքիւն է, ֆոթը լա-
րաճէ է:

Ինչպիս օր անան է, անալէն օր
գուրպան յարմար է:

Ինչ անան օր գոյր, ինչ անեմ
կարմիր շաւիկ:

Ինչ պարկէ է: Ինչ հապ հե-
ռա է:

Քըչալի քալի թիւն, նոյն լափ
ցան Լըխիլեա:

Ինչ կայ, մի չի մի գործ:

Պառաւ գնդերով, ձմեռ երկու
գարունով, հարա ժիշակիւն, աղ-
ջիկ Թախառական:

Պառաւլի ք... կը սորվեցնեա
վառ խօսքը տիրոջ է:

Տղմատ տեղ անա անեց:

Քնչան մուրճկանին քանէ. —
կինդ եօթը տապալով կը փոքրի:

Արորը քնչուին չը յարմարի:

Նրեա ժլատին, արիւն անա
գրեմ:

Մերկը ինչ ջրի այս կողմը. ինչ
ան քաղաք:

Գլուխ աղջիկ է, ասեք պառաւ է:

Սեառե նեառ քու բրայ ճեա
չեա գօռեկի:

Սեառե քրեա քորթան բի,
մեառիկ որեա մեհլան բի, հեառօ
մեայի բեղամ բի:

Նառու—կասմառու մեհլան ռօծ
կեա, եան դրօշ փեթիօ, մալ
խազայօ, մեհման հրչեա սալ բր
սալօ:

Սեառ մեազըն, փե պըջուկ,
խօգի լուծմալի կօ դրբե պուկ:

Սեառ պըջուֆ, փե մեազըն,
նեա խոյի լուծ մալի կօ դրբեա
ծըն:

Սեառի կօ հաթ բոխն, եթի նեալ-
յի բոխն:

Սըպրեք բը ճեառեա, զօւն բր
խըռ փալեա:

Սեառքն դի քիւրան, էյսնեպե
գրան:

Արօթին ժը խեառփալան, խա-
պեառ ժը չեափալան:

Սեալամ լը մայը, նեա՛ լը ո-
ռիանը:

Սեառի դուչեա, բնի փուչ եա:

Սըբեթե բեառօ հաթի, խռալ օե
նեա՛ կըրե քուջարի բըն ավե-
դայն:

Սեառ բեթինկե քըթօ դըկե:

Սեառ խապեառե խան, սեառ
դըառֆե Յօխան:

Վռիմա կեւրիե դեանըմ:

Տեառե նիլի ժե մեակեա հիւի:
Տայըղի բե օույ:

Տընկ ու օընկ օալաթեա, նան
ու գօօս լե հասրեաթ եա:

Սըկու եզքօր գլուխ մի գերեղ-
ման չգնար:

Տարին մի քնդամ աբի, սուլթան.
աթիլը մի քնդամ էքրե հիւր. պանն
օր յիգաթ, անպատիւ կը լինիս:

Վաթու, կատմաաու, հիւր իջկ
կամ երկու օր, կատու, աչքերդ
այծեալի նման. ամիս տորքին
տարով:

Գլուխ մեծ, սթը փոքր, երանի
այն տանը, որ կը կինի հարս:

Գլուխ փոքր ութ մեծ, դչ եքա-
նի այն տան, որ կը լինի կին:

Գլուխ որ եկաւ կտրուելու, այլ
գնելու չգար:

Դուլիս քնդուպէ, բո թնցորի:

Մեք մաքդդի գլուխ, թանը ռօր-
մանը:

Ուշիլ քուրչին, խօսք տմարդին:

Բարե մաքրին(հարստութեան),
ոչ թէ անձին:

Գլուխ արձակ է, տակը դա-
տարկ:

Վաղը ձիւն կգայ, եղեամ կգայ,
չբռնէ ոչ մի անգամ ջրի տակ:

Մաղելու միջոցին յայտնի կը
լինի:

Նանի խօսքի վրայ, Օհանի կ...ի
վրայ:

Քարիդ խժժոցը . . Նեմօ

Կիտար բանէ յոյս մի ունենար:
Հաւք առանց հետքի:

Տընկ-տընկ հրաւէր է, հացի
ու մսի կարօտ է:

*

Փեխեամբար տուհա լը ջանե
Խո դըխոս:

Փեխօ, հաւ խազալօ, սեար
նաւօ, փե պջուկ օ, խոզի լուի,
մալի կօ դբի բուկօ:

Քարօզ քարօզ, քիսա քեարե բօզ:

Քերա կոհ սեար դոե օեա-
րիանի դկր:

Քեարան, մեա' մբ, բուհար օե,
պրե մեա մբ փննար բե:

Քե կօ բերզ բոի դու ջար դը-
ռի:

Քեաօիօ հեա ոօ հիմի քադեա
բուեր:

Օլամ բը օլամ. մի բը խո-
լամ:

Օնախ նեաբեա պուհախ:

Յոիմեա մբօկե, նեաբա կա-
օիմե:

Մարգարէն իր անձին համար
կաղօթէ:

Կատուն, այծամի աչքեր. զլուկ
նախշուն, փաքրիկ ոտք. երանի
այն տանը՝ որ կը լինի հարա:

Քարոզ—քարոզ, դարձեալ մո-
լորագոյն էչ:

Էչ թոյլ ականջ, պինդ կը թո-
ղու:

Էչ, մի մեռնի, դարուն գայ,
պառաւ, մի մեռնի, բանջար գայ:

Ով որ արտաքնոց շտապի, եր-
կու տնգամ կը դառնայ:

Երեց ամեն օր սովորած է քա-
թայի:

Տարհապարակ տարհապարակով,
մի բը ծառայով:

Բուրակ, չիւնիւր անկիւն:

Հաւի թռչելը մինչև մարագը:

25.

Հայդարցոց բարբառով *

Աղգրլ սեաւ մեազն, պշուկայի եւեթ մեծի ու փոքրի վրայ չէ:
նիքն՝ա:

Ամեարի Ռամասան գա, կօլրզ Ռամատան եզը, հորթիկը կո-
բը դեարեայ, եավ մայա, խապար- լուս, մնաց ինքը, իր խօսքը:
սան:

Ավրե Նիսանե բարան եա, Ապրիլի ամպը անձրև է, խօզա-
խարնե խօզանեա գեօթան ե: նի շնորհքը գութանն է:

Բե շխկի, բե փրեկի, բե ֆե Առանց չէխի, առանց փիրի,
շիօակի, բե մեալակի նեաչա դի- առանց քահանայի, առանց մօլ-
վանակի միրակի: լայի ոչ մի ատեան չերթա:

Բրա կօռեկ բրբեա, նավե դի- Թող ինչ մի տղայ լինի, Թող
զանե տայինն: աղջկայ անուն դնեն:

Բը ֆե՛ ըռա դաննիյա օկի: բը Ում հեա լաւութիւն կանես,
կեա, բը կօրա ըռա նեա՛կեա: արա, կոյրերու հեա մի աներ:

Բը դիզանի եազ միր բում, բը Աղջիկ ժամանակ պարուն էի,
բուկանի եազ խօ՞ւ վազիր բու. ֆե- հարսնութեանս քաղցը վազիր էի,
բըմա դեասդե ֆօրի մեհան, չի գու ընկայ վատ մարդու ձեռք, չուտ
պիր բում: ծերացայ:

Գեազ պշուկ եա, պազար սու- Կանգունը փոքր, առուտուրը
կի, դիզ բուկ եա: շուկան, աղջիկն ևս հարս:

Կօրն ժը բավե ժօր ռուցըն եա: Տղան հօրմէ բարձր նստած է:

Գեազ ժը դեասե դեայեա, Կանգունն ևս քո ձեռքն է, ժը-
թօփ ժը դեասե դեայեա, չավան րարն էլ քո քեռքն է, ինչպէս կու-
դը բիվի, պիվա: զես չափել, չափէ:

Դեալաթա միրան, կըռ լըճա- Բէկերու հրաւերն է, աղքատ-
դիրան: ներու բորն է:

Դեալե դեա թծի խուն դրբեա, Բերանդ լիքը արիւն լինի, կնո-
պեօիյա ժընե խօ նե՛ա ռեժա: ջըդ առաջ մի թափէր:

*) Շատախու Թաղ դիւղէն էր Մկրտիչ Յարուծիւնեան, որ բնակած է Փնսանդաշտ յԱռեղ գիւղ, հայդարանլի ցեղին յատուկ բարբառով ասած է սոյն առածները, որ տեղ տեղ աղաւաղուած կերելի:

- Դիւն Գազի Գեա զիժեա մեազի: Փափուկ սիրտը փափաքին չհաս-
նիր:
- Դեաբեի շուրհ մըն բեօ՛ Գաք սաղ Գեաբեա: Թրիս հարուածը երբէք չառադ-
ջանար:
- Դեաքս լը սեաւ դեպքսան պը- Զեդք ձեռքի վրայ բարձր է
լընց եա հաթանի լը բալ եորեա: մինչև Աստուծոյ մօտ:
- Զաման եալ զաման բու, ոգի Ժամանակ այն ժամանակն էր
փօփի փալեփան բու: որ կարողութիւն էր:
- Զբիկեակի օեօ մընհար չի՛ լազըմ Ըն փորին երկու հոգ ինչ հաջի էր
եա:
- Էազ դըկարքմ Գեա մըրմ, լամա Եզ կարող եմ չմեղեմ, բայց
Գեա՛ կըմ, աթար Էա: չեմ, սովորութիւն է:
- Էազ դըրքմ դիւաճայ փորակի Եզ կըրթամ մի բէկի աստան,
դը Բեափիկեա, Գուալ դըրե մըն պտեանը կը նորոգուի, դապեմ
Էֆեսիյա, սեաւ հեափիյի լողմա, ապակեայ սիրտս որ կը կտարի,
Բի բե Գեա ջապրեա: հարիւր Լօզման բժշկ չին կարող
բժշկել:
- Էազ պիթ բուս, դիւ մըն Գեա՛ Են Ժերաքայ, սիրտս լծերաքար:
- Բեօ՛ դաք քեօնեա բա լե Գեա Երեք հոգ չկայ Գուրին չարտ-
Բեալա: նէ:
- Բեօնեայ բուեա մեալն Գալի Երադ չլինելուն ազդրի բեալ
Էիկան Գանի բուն Ավերաանման: դրած են Աստուածման:
- Լեամա Գընեայ ալայա, Գեա- Դորա համար ոչկարգ չին է,
Բեաք քը ազգըլեա—Էա Գալեա: Գալին մէկը իր խեղճին հալտին է:
- Եօգի մըրքն հեալիյա, կալ Երանի մեղնել լինել, Ժերաքայ
բու, պիթ բու քեօնիյա: ու պառաւանալ չլինել:
- Էօրեա.—Դեալի, ըսելիյի Է Էօրեա.—Ո՛ւղտ, քո վիզը ծու-
թաւ եա. կօր.—Քե՛ն՝ Գալեալն ուսեա եա, կօ ըսել բուսեա քըբեա: ալն է.—Էմ Ժր պեզ Գալի է, որ
վիզս ուղիղ լինի:
- Էօ Գալմ, ալըր Բեփիյի բահե. Եէք, Ժողը կըրակ Բգաթ են,—
Եօրեա մալա դեա Բեալ կեա, դեալի զաման, Բե Էփիյա ալըր Եօրեա քո տու քանդէ, դեք,
բը Բեալա բահի: ով աեսած է հըգեհը Ժողը ընկնէ:
- Էօրմ դեալի ըօ դեալի Գեա Եօրմ որդը Ժալն չլինի, Ժա-
բեա, զալալեա դեալ քեօնեայ: ռին Գեա չգար:

Կօրոսկ մըն, աղգրիկ խօ պարաւ
կեա սեարե խօ, ժը նիյա ըռա դը
բեժն նիյա, ժը գիյա ըռա դը
բեժն գիյա:

Հեամու մեռ մեռ միմեա, հեա-
մու եր եր ժը միմեա:

Հեաը չիյա. մըն եկը, բը աղ-
գրիկ մըն բա դըպը, մըն մըգա-
մըմ բու Խօթե տալա լը դեամեա
եկը:

Հեարեհաս բը գեագի խօ հաւ
թը պիվա:

Հեկի սեարե մարդ մեագն դը-
բեա, դուհա մեարդ անեպա բի-
նեա:

Մասի ժը սեարի խառդ դըբեա:

Մեարդ բը՝ փիյան բը հեովա,
բուա դըբեա, բը գըման բը հեա-
վա, բուա հեա բեա:

Մեարեհ դեամեամի, մեարեհ
անամի եկ հա:

Մեարեհ կօրոս հալ դըբե խօ
ռօթե սեաւ հարամ դըբեա փա-
սիւան:

Մեռ դըպի մեռակի չե բա, հան
բը մըբեա ժը հալե խօ խըլաս
բեա:

Մըն խեանեակ սիթիյա, բեժըն,
Խորեհ խեհ-կեա:

Նամեա նեարմ, գըկե չեարմ,
դօնախե բե եեարմ:

Նախօռ ա նեա լը մայ-օ, չի
կի խառդիյան հը մըբ, բըն-
սար օ:

Մեռ կօ բեռ հա. հառվա դը եր
հա:

Միռե մըն բըբա չե բեա, օսլի
մըն փաթ բեա:

Պըդիա, խեղդ քօ դաւա հա-
ւաքէ, սարիւն ուր կռտեն, վիշա-
պեժ ալ միշապ:

Ամեն մարդ մարդ չէ, ամեն ա-
ռիւծ առիւծ չէ:

Ինչ որ եռը կանէ, իմ խեղձ
քամին կը տանէ. եռ չէի գիտէր
Աստուածութիւն վերե իր տօմա-
րին մէջ կը գլխը:

Ամեն մարդ իր կանգունով կտաւ
կը չափէ:

Դեանի մարդու գլուխ մեծանայ,
մարդու ու գարմանալի քան կը
տեսնէ:

Ձուկը գլխէն կը ներխի:

Մարդ ստընդով որ ընկնի, կը
կանգնի, լեղուով որ ընկաւ, չի
կարող կանգնել:

Շուարած մարդը, առկարձ մար-
դը մէկ են:

Կարճ ու կոշտ մարդը սրտին
մէջ օրը հարիւր անգամ թագա-
ւոր կը լինի:

Մարդ կը լինես, լաւ մարդ ե-
ղիր. կամ մուրի, քու վիճակեդ
ազատուէ:

Ես երազ մը տեսած եմ, աստ-
ցէք Աստուած իրաւրին կատարէ:

Հաջք վապուկ, քորը կռչի,
հիւրը անամօթ:

Հեամեդ, ալ տեսան, մի օտար
տեղ պիտի մեռնես, ով վիշտաւոր:

Առիւծն որ ստիւծէ, քրտն մի
կողմ կը բաշէ:

Խմկաթը թող լաւ լինի, իմ
սեղմը մաքուր լինի:

Շուճա եհրան, գեօնեկ կօր քը-
կէ կիսաց ու սեյրան:

Պիրէ կօթ.—Հնկե աւեթիք նեալ
մեանան էա. զօզան լը պիրէ
նեարամ էա:

Պիրէ ջարդկի դեանէ սեար գու-
նիյա, սեաճ ջար դը նեա՝ ինեմ
սեար գունիյան:

Պիրէ նրվեթեար պեա, ային,
յար սեամ գեաթը:

Պշուկ կեալը պալեթէ նալէ,
մեազն նրկարեա դեարխա:

Ջիյայի բրլընք բէ դար նեաբէա,
դիզա ալէ բէ եար նեաբէա:

Ջիյէ մըն խրապ կիրիյա, բեօ
նար ալա նեա բէա:

Ջիյէ ոգի մըն միսթիյէ բեօ նար
նեթին նեաբէա:

Ջիյա չի դաս պլընք բէա, ըռէ
լը սեար դը բեալա:

Ջէլակէկի բառեխ նալէ գա-
ռանեակ խրապ սկէա:

Ջիյա կօթ էա ջիյա, բեարձեա
սեարեմըն դեա նեալիյա, բայի-
գէա, զօզանեա մընը դեա թիսա
կեառիյէա:

Ռա՛բըն, ալըր բեաթիյէ բանրէ:

Ռուսօ չի չըվիյալի ալէ, չի
լվիյալի ալէ:

Ռօթէ ըռաճ ժը դանկալիյէ
ըռայէա:

Ռաւեկ դիզան կեազին էա:

Ռաւեկ ջանիլան սըմբըլը ու-
յա:

Ռաւեկ ժընամ ֆօթին էա:

Ռաւեկ մեհան եեալ բեօմմա:

Առիծներու տեղ կոյը բուեր
կուրախանան:

Պառաւը ասաց.—Քանի որ Ա-
ւեալքը ամիսներու մէջ է, պա-
ռաւին հովտալայը չգնալ ուխտ է:

Պառաւը մի անգամ կը դնեն
գազի վրայ. հարիւր անգամ չպի-
տի դնեն գազի վրայ:

Մերը աղօթք անող լինի, օրէնք.
չորեքշաբթի շատ:

Փաթըլը քար ձգեց հորը, մեծը
չկարացաւ հանել:

Բարձը սարը ան ծառ չլինի,
աղայի աղջկը ան սիրահար չլինի:

Այն տեղ որ աւերած է, երբեք
չէն չլինի:

Այն տեղ որ եօ միզած է, եր-
բեք բան չկանալի:

Սարը արշափ բարձը լինի, վրա-
յէն ճանապարհ կունցնի:

Յռան մի կով նախրի մը անուծ
կաւիրէ:

Սարը ասաց սարին.—Իմ ու
քու գլխի ձիւն հալեցաւ, աշուն է.
իմն ու քոնը նոր ետ դարձաւ:

Սէք, կրակ ընկած է (հրթն)
ծովը:

Մերկին ինչ ջրի այս կողմը ինչ
ջրի այն կողմը:

Սև օրը նեղութեան համար է:

Աղջկան զարդարանքը ծամերն է:

Նրիտասարդի շնորքը բեղ ու
մորուքն է:

Կանանց զարդարանքը քօֆին
(գլխարկ) է:

Մարդոց շնորքը գլխարկն ու
փուշին է:

Ռաւեհ գամեօան դալլաւ բուն
էա:

Ռաւեհ գան իւսորին էա:

Ռաւեհ քերան հեաւ սեօ կօհ
էա:

Ռաւեհ հեազպան զին էա:

Ռաւեհ դեայրան հեաւ սեօ մրլ
էա:

Ռաւեհ դազան մեաւ էա:

Ռաւեհ մեայինան ջեանին էա:

Ռաւեհ թիկան կեաթաւ էա:

Ռաւեհ մթեկան հեկ էա:

Ռաւեհ հրոչե սեաւիլէա:

Ռաւեհ կուչկան կեաւիլա, պեա-
զէա:

Ռաւեհ պեազան ների էա:

Ռաւեհ մաւան պոչիկ էա:

Ռաւեհ գօրան նեչիւր էա:

Ռաւեհ քեպրուեկան ռալին էա:

Ռաւեհ ռուվիլան պոչի էա:

Ռաւեհ քազե քազաւան էա:

Ռաւեհ մալե կեապանիլա:

Ռաւեհ դաւան եմիւ էա:

Ռաւեհ բօսթան դալ ու գեա-
բաւ էա:

Ռաւեհ զեւիլան կեանքմ էա:

Ռաւեհ ծաղղորյան խօնդն էա:

Ռաւեհ բայիլի աւ ու կաւլան
էա:

Ռաւեհ բեանաւե հեօնայի էա:

Ռաւեհ Ղօրսե մուղսիլա:

Ռաւեհ սեւան ժամխե էա:

Ռաւեհ շոփե քօխրմ էա:

Ռաւեհ դեւան ռայինէա:

Ռաւեհ մքղղպան ռու ռաւի-
լա:

Դոմէշներու շնորքը գիրանալն է:

Նզներու շնորքը եղջիւրն է:

Էշերու շնորքը երկու ալանջն է:

Զիերու շնորքը կազմածն է:

Թռչուններու շնորքը երկու
թևերն է:

Սագերու շնորքը չորօւրալն է:

Էգ ձիերու շնորքը քուռալն է:

Աքաղաղներու շնորքը կառարն
է:

Հաւերու շնորքը հաւկիթն է:

Առջի շնորքը գլուխն է:

Շան շնորքը հօտ ու ոչխարն է:

Ոչխարի շնորքը նօխազն է:

Օձերու շնորքը պոչն է:

Գալիերու շնորքը որսն է:

Նապաստակներու շնորքը փախ-
նելն է:

Աղուէաներու շնորքը պոչն է:

Այգու շնորքը այգեպանն է:

Տան շնորքը տան տիկինն է:

Ծառներու շնորքը պտուղն է:

Բօստանի շնորքը սևի ու ձմե-
րուկն է:

Արտերու շնորքը ցորենն է:

Ծախիներու շնորքը կարգալն
է:

Աշնան շնորքը ջրալացն ու
կաքաւանն է:

Գարնան շնորքը կանաչն է:

Նրուսաղէմայ շնորքը մուղսին է:

Նկեղեցիներու շնորքը ժամ-
հարն է:

Հերկի շնորքը սերմնն է:

Հառարակ շներու շնորքը, հա-
չոցն է:

Բօշաներու շնորքը սևերեսու-
թիւնն է:

Ռաւեհ մեարմուն է լեայքսն էա:
Ռաւեհ մեալա Եհաթիկ էա:

Ռաւեհ նիյա բլբնգայիյա
Ռաւեհ գեօնսան իսան էա:
Ռաւեհ քեառիտան քեանգօտն էա:

Ռաւեհա դեալլաք աղզլ էա:

Ռաւեհ իսանան Իրմն էա:
Ռաւեհ զիբսանն քեառն էա:
Ռաւեհ փիյան գօրա եւ Ծօլէա:

Ռաւեհ դեառն եւ հու Եուտն էա:

Ռաւեհ զեանն զազի կօօս էա:
Ռաւեհ սեառի ֆոմ էա:
Ռաւեհ ծաղիւրան առաւ Ծօլի
էա:

Ռաւեհ Բեկան քիւնին էա:
Ռաւեհ Բուրապն քիւնին էա:
Ռաւեհ փեիկան մեկլ Բիւն էա:

Ռաւեհ կալ ալ պիտան մրն էա:

Յա Բրսեա Բրգրմայի խանը-
դանքն:

Սանդիս Սլեմանի խեմ ժը Բօք-
եհ Բեաս քե նրգանի:

Սեառ դեառակի Եօ Եմիւ Եեա'
քեա:

Սեառ սպ դիւ քեմի, ռա՛ ճեա'
ժայ չոֆէ մըն:

Սեառ Բեռէ, զլեկէ գեալէա:

Սպէ ըռաւ պրպի Եեալէա,
մեառն փիւ փակ Եեա քեա:

Քե' խե կրիյա, ռօժա մեռնէա
խե գրքեա, Ե Եառ կրիյա,
ռօժա մրիյա Եառ պրքեա, դը-
քեա:

Խորէ խե պրքայ խե խօս-
զան:

Պալիկի շնորհք խօրն է:
Սօլլայի շնորհք (զմի) փաթ-
տան է:

Սաթի շնորհք Բաթրաթիւնն է:
Գիւղերու շնորհք մարդն է:
Գառնիւր շնորհք Բուշիւրն է:

Հարսառնիւր շնորհք խեքն է:

Մարդու շնորհք Կառաւանն է:
Չմեռուան շնորհք ձիւնն է:
Ռաքիւր շնորհք Կալլաւն եւ
սօլն է:

Չեաթ եւ Եփեմի շնորհք խօ-
լըն է:

Մեռի աննի շնորհք միւն է:
Դիլաւ շնորհք զլիւրիւնն է:
Ալքաւանիւր շնորհք Կաթիւ եւ
պտակաւանն է:

Մկան շնորհք չկայ:
Ալքաւանիւր շնորհք չկայ:
Կառաւանիւր շնորհք մօլի բըռ-
նէն է:

Միւր եւ պառաւանիւր շնորհք
մեռնէն է:

Շաւը ընդ առեք Կառնիւր Բեդ-
գիւ:

Շոյումնի սնդուլը Բացի Աս-
տուծմէ ոչ որ չգիտէր:

Մեկ ծառի վրայ երկու (ան-
սակ) ստուղ չլինիր:

Հալիւր տարի առաւ, ջուր ծնիւր-
նէրս չբարձրանալ:

Իանակի գլուխ, ձմեռակի փոքր:
Սե շունը սպիտակ չլինիր, փառ
մարդը լաւ չլինիր:

Ով որ վարձը ուրած է, մեռնե-
լուն կեքթայ, կը դառնէ, ով որ
վատութիւն ուրած է, մեռնիւր
կերթայ կը տեսնէ:

Քառի ազգային մատաւան Կաթիւ
տայ:

ժ.

Ա Ս Ա Ծ Ն Ե Ր.

Ի.

Բուլամուխայ բարբառով

Ազգի (ջեղի) թշուառ է:

Ակռէք թափած է, պըպըզած կը հաչէ:

Աղուէս խրտուկ է:

Աման լիզող:

Անգլուխ սամի է:

Անկուտ ու անթնի է:

Աղուէս քուն էցզեց ուրիշ:

Առանց ճիտու էլ կը լուսնայ:

Առտուած էզոր թևեր թափէ:

Արեւ գէշ տեղ է պտտե:

Արևուդ դէմ, չծռէնք քաւ սիրուն:

Արճիւ կը ծառէ:

Արմենկներ թափեր է:

Աւդի վրէն տուն յինկց, գարուն գետ էլաւ, դռնէց տալաւ:

Բանբակ է զարկե յակնճեղ:

Բան չկայ արևու տակ մնայ:

Բարկենդիքի գաթէն է յընկի մեղք:

Բերանդի հասաւ յակնճեղ:

Բերան ձի էղե լակլըկու կտուց:

Բերան ճո եր՝ նստեր է:

*) Ասածները պարզ առածներ են եւ ցեղայնականացի այսինքն բազմակողմանի մտքեր չեն պարունակեր ինչպէս առածները: Ժողովուրդը այն ժամանակ կը զործածէ երբ այլաբանօրէն իր միտքը կուզէ արտայայտել: Կան առածներ, որ ժողովուրդը իրենց պարզ կը գործածեն. նայելով թէ խօսակցութեան միտքը ծանօթ պարզկալի վրայ է թէ չէ:

Բերան չարուխ է դարձեր:
 Բերնէն ջուր կը վաղէ:
 Բըմբըլէ բերդ չինեց, քամին զարկեց Թաուց:
 Բանիմ Թէ գիլու փօսք մէ, պտի Թալիս Թեերուգ:

Գալով գնալով խելք:
 Գարին խաշած կը ցանկա:
 Գէլ էղե մուղսի:
 Գիշեր հաւուկի պէս մթնըուեր է. օր ֆօռ բուժ բանէ, ուտէ:
 Գլխակեր կօնաօ:
 Գլխուն աւել զարկեր է:
 Գլուխ բռներ է:
 Գլուխ ջուր է:
 Գնացեր է մատնաւանք:
 Գուգ Թէ մնրի գլուխ կանի, խելք գլուխ կը մանէ:

Դադրորոճ է:
 Դիզի գլուխ չքանդին:
 Դու գըրզի ֆօսա մը՝ քաշէ:
 Դու էղար գմէշ, ես ուլուլիկ 1) գըռ չէղերիմ:
 Դօլվաք օր կայ, օսկու տակն է, մալի տկավ քամի կընցի,
 Դս օր կայ, վաղը չը կայ:
 Դօլվաք օր կայ, խոտի խրցան տակն է:

Սա ֆօռ գիլու Աստուած:
 Սա գիգամ կուզէ կուզ, դու արի ագլապուզ:
 Սօթ իշու մսուր:

Ջոռով մատ տակն դգեզի բուն:
 Ջքու մուցնաք քու պառուու վրէն:

Էլեր է դիզի գլուխ:
 Էլման ուր գուռնէն կը փչէ:
 Էղեր քալի Մնօ:
 Էղեր է Թօթէ:
 Էղեր է կաթն ու կորեկ:
 Էմալ մի գլնուեր է գետին:
 Էս օր յափնարօտ 2) էր:
 Էրգիկէն ընկած:

1) Մի տարեկան ուլէ ծնած ուլ:

2) Երկու արտի միջավայրն արածող:

Էրեսի հայէն տարաւ:

Էրեսնիվէր բերեց:

Ընդրա թունդրայ հայ մարդու բաժի բարա էր:

Ընդրա պարա մարդ մի չեղնի:

Թաժա հաւաւ ձագին:

Թալան քուլան չէ:

Թանգաւտէն կեղնի, աղքատ մի կերթայ, չուան կը թալէ պօկ
օր խեղդուի, գիշկայ օր դօլուաքուար մի քընց զինք չուտ կը խեղ-
դուի:

Թղփեր՝ նստեր է:

Թունդրայ կատու է:

Թունդրայ միսն կիշկայ, հաստ է թէ բարակ, օր թունդրայ
չուրթն օրչնայ:

Ի՛նչ, դարձար հարարացի:

Ինչ կակուղ կտռաններուց է:

Ի՛նչ միտք ու մտալայ կէնի:

Լուսնակ տանուհնգի է:

Խեխեցուց:

Խրատ օւրնծաի կը լսէ:

Ծակ աչք է:

Կանկաւթուակ է:

Կատուընէր աչքեր լզած է:

Կարաւ մի հերիսայ ճակած կօլրտի:

Կեառնաս իմ դրպի յառէջ կանի:

Կեաղոչ է:

Կը մանի գարնան մաքու ձէն:

Կըմանի ճննդուկ, աղօթքան շունի:

Կը մանի նար հարա:

Կը մանի հեռու զգրան ջրի ձէն:

Կը մանի փաշու էչ:

Կը մանի օրալուսին:

Կըսիւ թէ բանձրիկ սարեր ինքն է ստեղծի:

Կըսիւ թէ հաւկըթի միջէն էլեր է:

Կիվիւաւ ձագ ին, կախուած ին իրարու կըացէն:

Կուաւմ, եղն էլ վրէն:

Կունի փշին ռատս էկի:

Հրմա կը փչէ, լուսուն փուք է, մկայ քերներ կը ճանաան:
Հարաբացի Արուն խո չիս:
Հին էրդիւր կիտայ յիւար:

Ձին օր տըտուէ, կըսէ. — Բէկի:
Ձմրան բազդ չկայ:

Ղայիմ հոգի ունի (ժլատ):

Ղաթիկ է:

Ղաթ, զոռոնկներ թառն:

Ճանքէն իշկելով աչքերնիս օղբրաւ:

Ճանի տապրակ կէնիմ ձեր գլուխ:

Ճրպալը ընցաւ:

Մալի մուծաք չկայ:

Մացեր է մէկ իրիկամի խուրձ, օր դարկէ:

Մգիւր է, անձրն գիգայ:

Մգուեր է:

Մեծ աղուէսներուց է:

Մեղն անմեղ:

Մեղրաբերուն:

Մէկ խաչակնքելով կը խափանի:

Մէջը կոտրեր է:

Մուխն է մուրէ:

Մըջիմ օր դուս տարաւ, էն տուն կաւիլի:

Յառէջ չիշկայ:

Յերսի հայէն տաբեր, ճգն է քուրուք ճառ, կը մընի չարխի
փուսաք:

Յըմալ է օր մէկ աչք Սիփան, մէկ աչք Բլէնան գիլգայ:

Յըմալ կը քամէ ինչ օր քարից ջուր հանի:

Յըմալ մնջու, մնջուկ կը զրաւցէ:

Յըմալ պտուտալով խօսք ըսեց որ գմջու գլէն չկայի:

Յըմալ քիմթ բանձր է, որ տաղեր գիլկէ:

Շատ աղուէս է:

Շատ բարակ կը մանէ:

Շատ սրվելիկ է:

Շատ քաթ քաթջին էր:

Շատ օձ ու կարին էր:

Շնորքով լցուեր է:

Ո՛րն օր աղօթքն ճշգրտան ճնճղներու ձէն չը լսէ, սատանէն վրէն կը շոէ, անօթութեն, խեղճութեն յուշիկ - յուշիկ գիկայ. դուռ կը դարկէ:

Ուր լիզուով կրակ ընկաւ:

Չարը կատուն տանէ:

Չարխափան էղնի կատուն:

Պապ օր մեռնի, կըսին.— Բազ գլուխ սաղ էղնի:

Պետօն ամէն կողուէ բուռ մի էքէ կը գողներ, կըսէր.— Չմրան քաղդ չկայ. էղաւ օ էրկնցաւ, մալ չը ջարդէ:

Պօկ կռկ է:

Պոյախնու պոռոտէն է աւիրեր:

Սատանի ձին հեծեր է:

Սատանից մազ մի քաշելը ազէկ է:

Սառտող է:

Վանից մալ է:

Տախլանացի տարին կիտամ:

Տախտակ մըխ չվերցու:

Տլէն էլանք, մտանք աըլտլնոց:

Փաւէն օր կայ ձեռաց կեղա է:

Փէտ էղնի գիմանայ:

Փորսի քարազործ բռնեք է:

Փըլուճ նեղ է, սապու մի հատ չվերցու:

Քաղցր աստղով է:

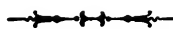
Քամին էկեր է:

Քամին օզոր գիկայ:

Քարոտ ջրի ձէն գիկայ:

Օձ կաներ է վըր տըտան:

Օսկուր կըծող է:

2.

Ալաօկեքոի բարբառով.

Ականջը կանչայ:
 Աղուն դրեր ա կաղայ:
 Անպտուն լցուաւ, մթնտեց:
 Առան ձեռ ուրանց:
 Առաւ, քիւեց:
 Առաւ, կրեզեց:
 Առսրգ մարթնա զլօխ կտրեցին, դրին օռու յետե, ըսեց.— Վա-
 զագուտեն ա:

Աստուած կտրայ անշահ մալի խեռ:

Բալոյի քամին էլման էկիւր ա:
 Բան չունիմ. երկու փուն գուզ:
 Բեմուրասը գերեզմնի տակ:
 Բթի վրէն կայնէ՝ մրհանի կօլորտի:
 Բերտնը տոպրակ չէ օր կարիմ:
 Բերանդի խօրոտ բաց:
 Բերնից ջուր վազեց:
 Բողոց աղջիկ ան, աղջիկ մի տայ:
 Բորիկ ա:
 Բրդուն մի մթան՝ կնժա կով մի կթան:

Գլիրի գանկ դարձեր ա:
 Գիշուտէն էրողին կը մնայ ուր գիշուտէն:
 Գիշերուայ քուն դմակ ա, ցերեկուայ քուն դանակ ա:

Դատիք, բանինք, մեր մէկ չեղնի էրկուս:
 Դարս վըր դարսին, կնիկ լէ պառկէ աղջիկ է բերե:
 Դիւադադար էղանք:
 Դճաւ դրա ճօօք իք:
 Դու իմ պառեկէն չիս:
 Դրստաւեր ա:

Սղեր էնք (էի) ճենճէ ճմուռ:
 Սղ Թափի, կը ժողուրցուի:
 Սռ ու քոր ալմանց կտրաւ:

Սա քու պառէկն իմ:

Երկու օտքով մէկ կամի՝ չկառնայ կանգնի:

Ձկըլուն, էցդեց մըջ տան:

Ջօզան բռուդ ա:

Էտ էր՝ կը զարկենք թափենք:

Էլ օղլու տղի քալաօ չէ:

Էդէ ինչ օ թաթէի հոգին:

Էն մարդու տան հացն էր էկաւ ուր յառէջ:

Էրկու յաչքով կիչկայ:

Էլ էղաւ մուր սւ մկրատ, կպաւ ընդոնց եախէն:

Թէ ուրաց քշտին, քշտապնտուան:

Իգա դաւաւան փաւալի դաւաւան ա:

Իծուանը էկան:

Իմ բաղդի դէմ յիգայ:

Իմ գլօխ չի մեռեր ա:

Իմ հարս ձեռնես չեբեփ կը խլայ:

Ինչ օր շան թսի կորբաւ:

Իմ տան չէմ չէնքողին, դաւկի աչքով կիչկիմ:

Ինչ օ օձ գուր շապիկ թորկայ:

Իշուդ խրատ տուր չը գուայ:

Իշու եօթը լողն ա:

Իշու պոչն օր գետին հառաւ, լըն օր քու խօսք կեղնի:

Ինչ ա, կափօղիկ կը կարդապ:

Ինչ օ ճնճղու կը թռնի:

Լիզուն խածայ:

Լիզուն հըտ քըզի չը թաթխուեր ա:

Խեղճը էղաւ սիքաօրդ:

Խելըբխատ իս կերե:

Խըլդի ձեռնով օձ բռնայ:

Խըլդի չըւնով հոր մի մտնի:

Խընց մեր գլօխ չէ յնել ա:

Խօսք մնաց մըջ փորուն:

Մանար կեցի, լիտը գաս:

Մուլ մարդ իշուն քեռի կը խանչայ:

Կապը քաշեց:

Կարպետը քաշեց:

Կթենք կթենք, զարկինք թռչունք:

Կողին տուեր ա կերթայ:

Կուզ կը ջարդայ ընդոց գլխուն:

Կորնկին ա:

Կսկծու փառք Աստըծու:

Հերք ա, հին յերգեր էրնիք:

Հըա բնդներուն կը խաղէր:

Հօռուտենէ էք չեք սրբի:

Ձաւար լցեր ա մէջ սանդին. կը ծեծայ:

Ձէթի ճրագ մծղած ա:

Ձեր բաղդն էմ ընկե:

Ձաւրեց:

Ճժկներուն վիզ զարկին:

Ճրագով եօթ մամլաբար օլլտէնք, չգտնէնք:

Մազ քաշին, ճրագուն հետ կելին:

Մատէն փուշ կը հանայ:

Մարդու յերես էլ չկեառնայ իշկայ:

Մարդ փառէն կը գտնի, փառէն մարդ չգտնի:

Մեր ճակտի դիր յըմալ ա գրած:

Մէկ ու ճար ա, աղբի բանջար ա:

Միճակուտին Աստըծուն կը վէլէ:

Մկա կեմեր կը թալեմ օդ:

Մուռդ շուտ ա եկե քընց ատում:

Յակաջ յերկնցուց:

Յակօն տունը չէ:

Յարեուդի դէմ:

Յետք ու խլիս չկայ:

Յականջ սրեց:

Յերկնքուց իջեր ա:

Յիրկուայ բան լուսուն մեցգի:

Յըմալ բարդ ընկեր ա, կատուն վրէժով կը թռնի:

Յմալ յիգամ զարմանա, յմալ յերթամ չիմանա:

Յոտն յերկնցուց:

Նա էծ ունի, նա ուլ, ոտտանի ախանջ խուլ:

Նաւա սէլ ա, կիր ու քէլայ:

Նըվժըրուկ, Նըվժըրուկ կը վառի ճրագ:

Նիկոյի յախոռն ա:
Նստեմ չոքիդ, տռնիմ հոգիդ:
Շապիկը կարն ա:
Շուաս, օր քընց օր վատ:

Ուրիւն կը ցանայ:
Զգիտեմ, իմ հոգի մէջ աղ չի թալած:

Զաղացքը վըր սաղին ա:
Զաղացքի յոռն իջումց:

Սատանի ձին հեծեր ա:
Սաւեհն մարդ կիրիցայ, կը լափայ:
Սև օձնի յեակդի:

Վարդապետին ըսին. «Տղէդ մեռնի՛ս. — աղայ կ'անիմ, երբն բա-
սը բառ չէ, ըսեց»:

Սիրտ բողխաց, ինչ օր գարնան էլուկ ջրերուն:
Սրէ բանօքին, օր գետնէն մազ վերցուն:
Սրէ դու լէ զփոցիւ, օր գետին մանկունք:

Վարդեր բացուան:
Վերնաձուռնը մարդ չը վայ:
Վոյ, օսկին ի կառուցդ:

Տախտակ պակաս ա:
Տկլոզցաւ:
Տուածուրիկ ա:

Յախաւելով թուրքին դուռ:
Յանկց, ցաքեց պրծաւ:
Փարայ էղաւ, աշխար ձեռնի՛քը պառչին:
Փոք ա, ձոր քի:

Քարձորայ պուտկի պէս ելաւ:
Քու ինչ դարդն ա, ըռէսի տան հետ կը թռնիս:
Քրիստոս յարաւ, ժամեր տարաւ:
Քոզ յերսին, էրնեկ փեսին:
Քօռ գիլու Աստուած:
Քու զօքանջ քէնէ էդքան փուլ կէնայ:

Օրէ մալէզ, օրէ իմէզ:
Օր կերթայ, աւուր խաւէն չերթայ:
Փալաք ուր չարիս գիր մի տրեղ ա:

3.

Մօռյ բարբառով *)

Աղբէր, զուպարէն օր զուպարայ է, անհախ կեղնի, անաչ
չեղնի:

Աղբէր, մենք ձեր տան սենի տանալու չինք էկե:

Աղջիկ իս, թէ տղայ,

Աղջիկը լուցեր է:

Աննաղ ձուկ թարփ ընկաւ:

Արմնկի ցաւ է, շուտ կընցնայ:

Առ նամուս փախեր է, երեսներու ջուր թափեր է:

Բահ իս կոտուի, թէ թիակ:

Գիւլ . . . չի կայ իմ հետ, օր իմ բաղդ բանի:

Գլուխ եղած տեղ ուղք ինչ էնե:

Դարտակ կուծ յելաւ մըր յառէջ:

Դարտակ գացիր, յընին էկար, յընին գացիր, Դարտակ էկար:

Դոր չիւ իդայ մարդու, մարդ գրուցէ:

Դու զէդ մարդ շատ կը գովաս, իմալ Բարձոր պտուկ կը գո-
վին:

Դու լէ խամ կը քակիս:

Դուք էղաք կարմունջ:

Սան խնամի էղան, եան աղբէր:

Սղան գլուխ կարասն է մտե:

Սս հմալ կթիմ պէնի, յըմալ օր քօլ էծ կթին:

Ջառափան գացերինք:

Ջնտոր բերնի գոլ կը հասկնան:

Ջքու ձին յառէջ կը քշիս:

Էրկու գլխէն կարդայ:

Ընդոնք զմըր հնեուֆին, զմըր կօհակին ին:

Ը', նոր էկար կալ մէջ:

Ըռեսի վրայ լուս է իջի, ժրն էլ տեսի,—Քղի:

*) Ասած է Սմբատ Տ. Ղեւոնդեան:

Թորձ ջաղջի պէս կաղաս:

Իմ առան վրը ձիու պառեկին է:
Ինչ է, պատի էտն կը զրուցիս:
Իբիկ, կնիկ իրար բերան թքըցած ին:
Խօ ես քաթա չէփի, ընդոնց օղորկի:

Մուռ Խմբօ պէս ինչ դուս կիտաս:
Մուռ նստիւք, շիտակ զրուցինք:

Կը մանի Սև սարի քարճին, տնգան կը հասնէ:
Կիտանք զոսկին, կը բերինք մըր խօսքին:

Հարեհ ժածէ, կածէ:
Հըմա կանանչ տեղ չուիմ կը չորնայ:

Ձըր տան փետեր, կաղնի է, թէ հացինի:

Մարդու պլօճիկ ունեցէք:
Մարդ չէ, չինական է:
Մեք անփայ աղբեր ինք:
Մենք կը բրդինք, դուն լէ քոթէ:
Մեռելոցի ուտող է:
Մըր սիրտ չաքալ է, բանէ չընք վախնայ:

Յերսի փառօէն պատուեր է:
Յըմեն պարկի բերնին մէկ թել հազիր է:

Շատ կը չլիւտիք, ինչ օր մսծուն զարկին:
Շէրիֆ փաշի պէս ըսկի քու խօսքէն չիտ ցածցու:
Շմկակայ Գրքոյի մէկ շուն կար, կերթէր, քօմէր ուրիշ շներ
կիդէր, կուտէր զուր տիրու չորթան:

Ոսպ բերան չի թրչի:

Ձըմ յուզեր, յըմա հազ կենիմ:
Չորապ—չորապ, անչքն ի գմըր բճերն է:

Ջնեյներու աչիչ վրէն փառայ կայ:
Ջուխտիմ էրկթէ սօլ հազի. օլորդի:
Սասնոյ գիտուններն իք, յուտայ ժողուերիք:

Տնաչէնի բերնին ոսպ չը թրչի:
Փոխինդ փչեր է զէդոնց յաջեր:

4.

Խղարակ բարբառով.

Ալբի փոխ էղի:
Ախր ամբ էղեր ա:
Աման ամենի վրէն ջարդեց, անդ չեղեց
Անպակի գառ առ

Իբլ ախպէր բեր, բլեմ:

Գնա, խաց բեր թխեմ, բուրդ բեր հողեմ, գլուխդ խողեմ:

Ինկմա կեապով չլմ խնդդուի:

Դլրպի, քե տուն շինայ:

Դու գլե մէկ դիխ տուր:

Դու յորին գլե տուիր յիտ:

Եա, Աստուած, դո՛ւ էլայ գաս, քսուիս ընձի:

Ես զաթի բարի լուսուն կենիմ, Աստծուց դաստ կապիմ:

Ես զաթի քսանը չորս միսի մըէն կը խաղամ:

Ես զէդա բան կէնիմ, ես փէտ կը գնիմ ցած:

Զիսի դայիմ տեղ հետեց:

Զիմ գլուխ կեառանեմ, կաթիսիս:

Զիմ օր կեայ, զկեայ, եգ ա:

Զխաղք զգրեմ կը քրայ:

Էղաւ կէծ մի կրակ, իմ ջան ընկեաւ:

Էն լէ Խուպօ պորանպօր կը մեռնի:

Էս ինչ դղար կեապոյ ա:

Ընդրնէ մկան ձագ էլ չի ձնիր:

Թաթերով ա:

Իմալ ընկերիմ մուրսով քեաք մի:

Իմ գեմ մի հրաքիմ:

Իմ զրոյց կերթայ պաղի քանկ:

Իմ լիզուն չէ թացուեր խըտ էդոր:

Ինչ դղա թաքլա փօստ մարդ ա:

Ինչ օ մեղրամամը կը հալի կրակի դէմ:

Լալ լէ սովորութք ա, էրթալ լէ:
 Լըփ մի ջուր էղեր ա. ընկե խղի բերան:
 Խաւի պէս կուճուրուծ, նստած տ:
 Կը լըմանէր ինչ օ մլըթի խնձոր:
 Հալալ զաւէն կը չինայ, հաւամ զաւէն կաւիրայ:
 Հա—հա, գու կառիր Շմուռ օղլին ա:
 Ղարաչուքեն կը դնայ ուրին:
 Ճոչ տան մարդ ճամաքս կեղի:
 Մակեաւ իմ գլօխ մեռեր ա:
 Մարափն ա թափեր վրէդ:
 Մէկ խնձորին հազար քար կու թալեն:
 Մէկ ու ճար ա:
 Յէմալ խօսք թալեց յառէջ օ, խեղք կուրխեց:
 Յընկեան սիրու. ինչ բլբուլն ի վարդին:
 Նեխուկ մարդ իս:
 Ո՞նչ վերու. ո՞նչ դիր, սու սուփուք նստիր:
 Ուր խօր քեաքի վրէն չքեաքի:
 Սիմ—սիմ, սիմամօք:
 Վերեկց բրդուն չգարկին:
 Տնաւէր, գալ գարչին մէս, դու չես էրթայ:
 Քու էրկու աչիչ միջէն քեակիմ, կհառնիմ:

3.

Յրապիգովի քաղաքով.

Աղջիկ, քեզիկի կապիմ, հայս, դուն օնկո՞ճ էրէ:
— Աչեցէք, երս քնցօ մաշդ իմ, աղեմ իմ հիտ խօրաթից. — Ի՞նչ
ասից, ծօ. — Շօն լօկօտ. ճօնփուց կիլ:

Առնկող էշաւ մի:

Բակլա խօրօն, էկօն կերօն, էլօն կօրօն:

Բերօն էփաց, խփէք, հոգին էրիդ:

Բէյնէն օձ թոփի կու:

Բէյնին աչէ, ճղայտի լօմօն ճղա կուերի:

Բէյնին էզարկ, ալլաէք թափից:

Պարուն ինչաք զայ, միւ հոգին դուս կուգայ:

Պուլուխը դայպակ մաշտու լիզուն էրկէն կրվի:

Դուն մէկ առաւարի, երս էրկու:

Դօնակդ սրէ օր կառէ:

Ձէնպիլով ինչաւ էրկինքէն, բռնեցէք, քոռօնին զնորին շառնուն:

Էգուրնէ վով օր քեզ էլէ, զսմէքը դոնու կտ:

Էդմօն բօն, տեսած ունիս քու տօն:

Էկեր տալմ, փաբայ, Աստուած չիտ, ամա լօմօնիս կու:

Էլէն ընկած է, մէմէլ կողնիլ չի:

Էլը քուկդ չէ, էշտօմօնը քուկդ է:

Էմնն մաշդ ուր եղով տապկի կու:

Էս օրուան բօնը, ապօլ ընիլ մի էգւօն:

Էրիտ առաւ, աստառ կուզէ:

Էրկու ձեռք մէկ գլխու հօմար է:

Ի՞նչ ինչաւ էրկինքէն, օր քեզինը դապուլ էրաւ ուչ:

Իսա գեղը աղին ու օնին աչիլ չին:

Լօմօնի կու թուրքի շուն:

Խլառին էմնն օր դատիկ է:

Խլառին էմնն դարպա հայսնիք է:

Խուլիպը մաշտու սրա օնցաւ:

Խօրաթան խօս է, տոպրակը պօս է:

Խօփը քարին էղար:

Խօրաթան լօմօնիլու կծիկի, ինչ դօար աջգրիտ, կացգրուի:

Կներկդ ինչ գեղին, դուն էլ էն տեղէն:
Կնկօն մազը էրկէն, խեղքը կայն:
Կռողոտիս, հողոտիս:
Կռչողը օնօթիին հալէն ինչ հասկնայ պիտի:

Հաւը զըյափին տեսաւ, աչուընին խփից. գիտէր թէ զըյափը
զինքը տեսնուչ չէ:

Ճեպին մկներ խաղօն կռնի:
Ճեհնեմը ու ճեհլեքը տօնողը փարէն է:
Ճեպիս պեքեքերը տուի:

Մեզիկի նեղ, ձեզիկի տեղ:
Մեղքին տապրակը ճիտը օնցուցի:
Մօնտր - մօնտր ընցօ ջայդէ կու:
Շատ դատողին էմն բօն ճեպս է:

Ունիվիր կախած ունի չուռչաւ, մուռչուր,
տօնը չուռնի գդալ վը թօնջուր:
Ուզիլ չիմ, ճեպս ձգե:

Պառտօն վէրից, չարոխնիյդ դայձու:
Պաթիհավա միսը ծափը ծակէ կու:
Պիծիլիկ գուրուխ, միծ—միծ ներադ:
Պառս, աւտիս ու գառս:

Ջաղացքի ճօնփայ էրած դւնի:
Ջաղացքի օտքը ինչեցուց.
Վայ, ծօ, տէրան էլ շուք կու:

Տէրա էրե, գեղը ձգե, օր ապրեցաւ ուչ, գետը ձգե:
Տեքք, պէլպն երա քաշիմ, սիրը ուտէ Գասպարը:

Փիս մաշըր գատկին էլ փիս է:
Փէլ բացիւր, քեզ գոյթէ:

6.

Պատգամաբանի բարբառով.

Ագռաւը (հեռ լսողաց) աղղ չը կերած՝ դուք էք ուտում:
 Ալուր չունենք, գաթա կը թխենք:
 Ալօրմ—բասօրմ ա. ես հմի՝ ես մի սնաք:
 Ախպէր, որ հաց ուտենք, որտէ քնենք.—Մենք մեր հաց կերել
 ենք. որտէ քնում ես, քնի:
 Ակռէք թափած ա:
 Ակօն տանը չի:
 Ահը սրտիս՝ մահը մտիս:
 Ամեն մարդի գիտեցածդ մի ասի:
 Ամեն մարդ գիտայ մարդ ա:
 Ամեն մարդ իրա գործը կը յառաչացնի:
 Ամեն մարդ իրա զսմաքը կուտի:
 Անժաժ քարեր ընի:
 Անկեալ աղբէլ, վէ, էթանք արտ վարենք:
 Անճաղ ընկաւ, էլի խուզում տ:
 Անցած—մնացած ա:
 Աչըղի հաղը որ հատնի, ցեյնըմ կը կանչի:
 Անչքը իրա թշնամին կը ճանաչի:
 Առեւ են կուտը, մտել են մութը:
 Առուտուրը աստծուն կը վայելի, թանկութունն էլ գիտ
 էժանութունն էլ:
 Ասեղը քեզ խրի, մախաթը ուրիշին:
 Ասեցին.—Որտեղէն ես գալի.—ասեց.—Զինիմայինայ,—Ատ
 ցին,—փալ փաչէքէդ բեյլույա:
 Աստուած էն մարդի բան յաջողայ ինքը ըտաի չէ, միտքը ը
 տի ա:
 Արդար Դաւիթն ա:
 Արևը վատ ասեղն ա դուռ էկէ:
 Արինը ջուր կը դառնայ:
 Արհիճ ծամող ա:
 Արմենկի ցաւ ա:
 Աւազի վրէն տուն կը շինի:
 Բարեկամացանք, բարեբաւացանք:
 Բարեկամիդ հետ կեր ու խումարաւ, առ ու տուր մի տի:

Բերան կախեմ 1), զեղը քանդեմ:
 Բերանդ կապէ դռը:
 Բերնիդ արանքն ու ակնջիդ քանի թիդ ա:
 Բերնիցդ ջուր էլ գնայ, չեմ տայ:
 Բթի վրին կաղնէ. ռառ ու օլթաղի ա ման գալի:
 Գալդ ինչ իմացայ, էթալդ ինչ իմանամ:
 Դեղ մաթ, էրեխից խապար առ:
 Գէլից դամազլղ:
 Գթալ գթալ ժողովի, չէրեփ չէրեփ բաժանի:
 Գէլ էղայ խալիսի ոչնաբը կերայ, քեզ ինչ արի:
 Գժի աղան Ասատուած կաղայ:
 Գնացի մեռն, սորվայ փեռն:
 Գող ու բող ա:
 Գովացին Ալիխան, էլալ քաքեց պատուխան:

Դանակ օսկուին ա հասէ:
 Դու ինչ ես, որ քերվարն ես մաէ:

Սա աղն ա պակաս, ես մաղը:
 Սա բրթեմ, դու խրթեմ:
 Սա իմ կարպետը ջրից կը հանեմ:
 Սրէսի ջուր չունի:
 Սա աղաւթն հաւանեցի, աղաւան ինչ չհաւանեց:
 Սա ինչացմա եմ:

Ջէմլէ Կիկոն, դէմլէ Մրտոն:
 Ջոռն անգոսթն կէրել ա:
 Ջուլում գուլում քանդիլլուլում:

Էդ խօսքդ մի լիտր մեղրո՞ղ չի ուտուի:
 Էդ մղ պաթ ըլնի, սե չուն, բալաք քազին:
 Էթամ էն մարդի տունը, որ տունը մի լակ ձու անեմ, տամ
 պատին, իմ աղաքը չի խօսայ:
 Էլեկեմ եղա՞ղ ճմուռ:
 Էլ օղլին որ մարդի աղայ ըլնի, գլուխ չի տայ:
 Էկար պառուի տէր օղորմին:
 Էնպէս թրչուէ, չան օրին ա ընկէ:
 Էնքան աղքատ ա, թեփը հատած ա:

1) «Կարնեմ» Ազգարշապատցիք կասեն. «կալեմ» Օշականցիք. Աշ-
 տարակցիք կասեն:

Էնքան կէխտոտ ա, օձի չեղանք տղան, կէ Եմեղք
 Էնքանք մառւթը բանձր ա, մզըրխով քաղը քեզին չի հաներ
 Էլը պրծէ, տնկլթն զԱՅԷ
 Էլն ուրբանթ:
 Էս մեր անշն յէ մողլն զի կանդի:
 Էրկու ջուր, մի հանջ:

Ընդրա պարանով ֆորը չմանես:
 Ընդրի—ընդրի ընդրուք ընկնի:
 Ընէնք դայ չեմոյ, պահաւ պահաւնք զիս կէ զնշխտերի
 Ընչանք հըմի բերանը ծածկած գոթ իր զպիււտ, զտանայ յե-
 նայ բաց զրկի, ազաւաները մէջը ֆուր Ետանն:
 Ըսկրայօ մարդ ա, էլի խուզում:
 Ըստե ըխտուեղի էլ չեմոյ, թնջէք դարձանով մանան:

Թան Թան, պապէն ուտի էթայ: Խոթան:
 Թանի հանճի նման ինչ Թո մէջ ընկնում:
 Թանին Թանանայ, մածնին՝ մահանայ:
 Թաց ազուն ազում ա:
 Թթու Թան չի, ամեն մարդի բան չի:

Իծանը գնացին սարեր:
 Իծանը էկնան:
 Իմ միւր ամեն մարդ էլ ծամում ա:
 Ինձ համար կանես, քեզ համար կը սովորես:
 Ինչ դար խեղճ ման էկայ, էլի անին, — գէլի քուտ ա:
 Ինչ ես քուռկի դայդայ աղաք ընկնում:
 Ինչ որ տեսայ, ֆոքին ձեռքը կը քնի:
 Ինչ տարի որ մենք ճրագլիս ունենանք, էն տարին ինչ պոչ
 էլ լիս կը տայ:
 Ինչ տուն որ մեծ չլինի, մեծ քար տեղը կը գնին:
 Իսանը նեղ օրի շատ կը դիմանայ, էն օրի չի դիմանայ:
 Իսանի ալէն նեքսե ա, տաւարինը դրան,
 Իրա բահը չի տայ իրա ջուրը կտրեն:
 Իրա էլն ա քչում:

Լեզուն չըլնի, ազաւաները աչքեր կը հանեն:
 Լուից եղ հանող ա:

Քանիտայ լինի հանկէզնի: չիս քաղաւ աղաք քաղի ֆուր:
 Խոտը կրակի մօտ չդնես, չի վառի:

Ծանար կաց, բարձման դաս:

Կաժը խառնուել ա:

Կառադանձ շուն ա:

Կարճի պէս մարդի խէթում մի:

Կարճ ձեռը ինչ անի:

Կիսած հացը չի սաղանայ:

Կիրակիմուտ՝ ոչ կիրակի:

Կլնեմ ձութ, կպնեմ քեզանից:

Կնկայ սուզն ու չիւտան, մէկն էլ էկեա փոխան:

Կնիկ հաւերը տուի արա, տաւարեատիւնի տեւը քանդուեց:

Կողքին ընկերա, էթում ա:

Կրակի իր էկէ:

Համ նալին ա տալի, համ մխին:

Հեցոտանք՝ հարուստ լինի իմ նեղութեամբ լինի կայս:

Հէնց իմանաս մի ձի բաղիւց:

Հէրանցս տուել չէն ընի, կեր ու կործ: համբալք բռնի կէտը-
բանց տուեն՝ կիր ու լուսոյ:

Ձու գողացողը ձի էլ կը գողանայ:

Ձուով որ մարդի ձէն բացուի, հեւի ուր լիւծով ձէն կը
հանի:

Ղումաւը լալըմ էր թէ՛ ընձի սվալտի մաշէ:

Ճէի պոչը կարճ արա:

Մարդի դարմանը ձագն ու ֆորթն ա հասարակութեամբ:

Մարդի . . ի կարկտան ա:

Մալդի գրիցաւնկեր էլ սլտի, կռուաւնկեր էլ:

Մեծ մեծ տենի, միջի մոված չենի:

Մեռել մեռնի մշեցուն, պալաքի կանգա մակուղին, հոգու հաց
տայ Ավանխցին:

Մեր կովը ծիէ, բալա՛ ֆորդա բերէ:

Մէկի աչքն ա ուր, մէկի մանգաղն ա կտուր:

Մէկ ձեռքը ծափ չի տալ:

Մի խելք ամառ, քանի թիւ կտորի:

Մի ձեռ ունիք մէկի բերնին գըննց, քառասուն ձեռ չեննեց
որ քառասուն բերնի գըննց:

Մի օրուայ հարսանիքը հարսանիք չի: քեզ համա հաց կտոր:

Նախե՛ն բալի՛ն ընի, բալի՛դ գլխատակին ընի:

Նման գնման ոիրէ:

Շան գլուխ, շան փոր:

Շաղկիլ կտրւա:

Շատ անողին չալ շապիկ, քիչ տրողին ալ շապիկ:

Շատը շատին, իչի պոչը աղքատին:

Շատ մի պարծենայ, պարկը կը մանեա:

Շատ վաագողին տղայ չի ընի:

Շէնլուք գլուխ չունիս, քանտեղու հայ—հայ:

Շնեքով պտի հեղանմ:

Շուկ իրա շնութեն կանի:

Շունը պըպըղած կը հաչի:

Շունը տէրը չի հանաչի:

Շուտով բռնկցաւ:

Ոնց որ ուսը նստի էլ:

Ոնց որ ոչի աղիք:

Ով որ իրան գովայ, երկնքից քարը կտա ա, կնկնի գլխին:

Ոսկին մանդրա, գինը ծանար ա:

Ոտներդ հինայ ես գրէ:

Որ ջանէն ընի, ջիգեսարը կը ցաւա:

Որտեղ փչես, ընտէ կը թռնի:

Չոքերդ կը թողաս, գլխիդ կտաս:

Չուլը էլաւ, գնաց քիլլուկը:

Պլանէնց մեծ մեծ տներ, միջի սոված շներ:

Պօպօֆ ա ջարդում գլխին:

Ջան բազարի ա, մալ բազարի չի:

Ջեպը դռնն ա:

Սե ես, սիպտակեր ես:

Սուք Դաւիթն ա, գիշերը մարդ կը մորթի. ցերեկ հանիէք
կը ծորթի:

Սրբի խուսկ աւ մօմն էլ ա պակսում:

Տաք ջրի վրէն սաւը ջուր ես ածում:

Տապրակը դատարկուեց:

Տղէն դուսման քոխմախի ա:

Յանովի ա բունովի, տեսնովի ա աղբովի:

Փորին հազար օձ կայ:

Քու տէրն էլ պտի տաի, նախրի միջին էլ զանեմ:

Օձի պէս կրնգին ես դադում:

Օրը մեզ հետ չի գալի, մենք օրի հետ պտի էթանք:

ԺԱ.

Ա Ղ Օ Թ Ք Ն Ե Ր.

I.

ՀԱՅ ԹԵՍԼՈՒ ԱՂՕԹՔ.

Ալտոկերտի բարբառով *).

Հաց դեռ չթխած

Սա՛ հաց, հացի հրեշտակ,
Արդար եղան վաստակ,
Դու բարեխօս էղնիս առ Աստուած,
Օր դայ մզի ամեն առուր հաց,
Մենք լէ տանք տղքտներուն, անճարներուն.
Օր վարձք էղնի մըր հոգուն,
Օր էզնի վարձք,
Մըր հոգուն լէ դարձ:

Թխել սկսածին պէս.

—Սա՛ ապք հաց ու պաղ խմոր. Դու բարեխօս էղի յըմօր,
Օր Աստուած հասնի յըմեն, Խաբիբ, խուրբաքներուն,
Յընկած ու նեղածներուն, յէրունաց ու Թռչունաց,
Անճարաց ու անօգնականաց: Յըմնու սպտաղէն իդա տան
Զարն բարի դարձուս, ամէն:

*

* *

*) Աղօթքներ եւս բազմաթիւ են. զանազան հիւանդութեանց վրայ, կաղօթեն. յատուկ մարդոց Աստուծոյն շնորհուած է աղօթել. որով ոչ որի չեն սովորեցներ. իսկ եթէ լուրջ հետեւողութիւն լինի ճաւաքելու. կարելի է կարեւոր աղօթքներ երեւան հանել:

ՍԵՐՄԱՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑԻՆ.

Օրջնեալ Տէր մեր, Յիսուս Քրիստոս,
 Հայր մեր որ յերկինս ես, ...
 Իդա մէկ բուռ էրունաց թռչունաց զամաթ
 Իդա մէկ լէ տնճար տղքերի դոճախի զամաթ,
 Իդա լէ իմ ճժկնհրու մամաթ.
 Դու ամօթալի չէնիս, Աստուած.
 Դու իմ տուն ու դուռ չէն պահէս,
 Հայր Աբրամու օրջնիթք Թափիւ էս արտին,
 Կանչըցու, ով աստուած, բարով խեղով բողբոջ,
 Դուսման վըր մզի չի ծիծղըցուս, Աստուած:

~~ԱՌԱԽՈՏԵՆ ԱՂՕԹՔ~~

ԱՌԱԽՈՏԵՆ ԱՂՕԹՔ.

Աստուած, դու ազատես,
 Գիշերուայ ցերեկուայ փորձանքէն.
 Հուս լեզուեն, հոտած բերնէն,
 Կրհալը առամէն, տնօրի օճաղէն,
 Զուր ու բուխսանէն, յանկարծակի փորձանքէն,
 Իմ մեղացէն, դառն դժոխքէն, կարաքէն ու փոխէն
 Աստուած, դու ազատես քարէն ու ցիւլէն,
 Կրակէն ու սրէն, թրէն, դժոխքէն:
 Աստուած, դու ազատես սարէն ու քարէն,
 Գէլէն ու դազանէն, օձէն ու վուշապէն,
 Գէլէն ու ջանախարէն,
 Օճի ու եխալէն, քօփէն ու թուխքէն,
 Կոխ ու կոտանքէն, դառն զոսիքէն,
 Պալաքէն ու փոխէն:
 Աստուած, դու ազատես թռչն ու քոյճաքէն,
 Կարկուռէն ու կայծակէն, ծաղկէն ու կորճուկէն,
 Պատէն, պտտատակէն, քարէն, քարասպանէն,
 Փէտէն, փէտուրանքէն, մնէն, ձմերուանքէն,
 Յրաճն, խլամաքէն, իմ մեղացէն:
 Աստուած, դու աստ արթարթի խաղաղութեան
 Իմ մեղաց թողանան,
 Պարաքէն ու փոխէն աղետաւորէն:

Մահին թանկահատէն, հնարն յիշատակէն,
Թաղաւորաց համբերուտէն,
Մզի ուրախուտէն, անժանի էնես, ամէն:

ԳՕՍ ՎԵՐԻԻ ՎՐԱՅ ԱՂՕԹՔՆԵՐ

Աստուածածնի ճանաչող ԼԱՆԱՅԻՆԻՅԻ ԽԱՅՐԱՎ
Արտ ա ցանկեր, յանգն ա բռնակեր;
Մեր տէրն ա էկեր, տեսեր, զարմացնի;
Ասեր ա,—Զիք էս, չքանաս, ապառաժ բարեր բուսանաս:

*
* *

ԿՈՇՈՇԸ ԼԱՒԱՑՆԵԼՈՒ.

Նոր-նոր, նոր ազիս, կոծոծ յէլէ կուտայ զիս,
Կարայ, թալ, չուտայ զիս:

— 333 —

2.

ՆՐԵԿՈՅԵՄՆ ԱՂՕԹՔ.

ՎԱՅՈՅ, ԲԱՐԲԱՆՈՎ

Պախապան խաչ խրեչտանկ, եօթ գլխօխ աւետարան,
Ութը գլխօխ սաղմասարան, տաճարեցիկաւ փող քնդական,
Մայր Աստուածամորն, Յովնական ու Կարոնական:
Մէյ շում կեայ: Վրճաթ չիցայ,
Մայր Աստուածածնայ արգիլն զիցայ,
Կալի, կապի, վեր մե չիցայ
Ես՝ պատկանեմք խնայ: Ես խէրաւան տընգաւանայ
Տիւ քչես, պիրես աւաջ:

ՊԱՆԻՒՑԻ ՀԱՄԱՐ ԱՂՕԹՔ.

Յձէն կարիպ կուրպէթին յաջողութիւն տուող Աստուած,
 Կարիպիս յաջողութիւն, ջանին սաղաթեն տառ:
 Զեօրաւոր տէր, իմ կարիպիս ազատ արձ,
 Գրչերուայ փորձանքներէ, ջուր ջրենզեղէ, աւաւր չառից:
 Քեազցրիկ տէր, բարի յաջողութիւն տառ,
 Կարիպին խասուցես, ուր խօբ խէրտնին,
 Վեր ուր ձէթկիկ ձգերուն,
 Մեղաւոր սրտով, անարժան պերնով քե կը կանչեմ.
 Աստուած, իրես մի գարձուցեր ընձնից.
 Օգորժութեն դուռը բաց, քեօ դիւան դարկեախից
 Ձիկ չգրկիս, Աստուած:

ԾՆՆԴԿԱՆԻ ԱՂՕԹՔՆԵՐ.

Ալալոս Թալալոս.
 Ծննդկանի տէր, սուրբ Կիրակոս,
 Մէյն Յիսուս, մէյն Քրիստոս,
 Մէյն հնձանայ ս. Աստուարածին:
 Ելանք սարով, չրչուանք ձորով.
 Իմ տէր ասաց:—Դոր կերթաս բարով.
 —Կերթամ դուռն խիւղդին, էրդիս ծննդկանին՝
 Զուր իգա գալոց, չար խափտնի:

* *

Եկան իրեք ձիաւոր,
 Մէյն էր Յիսուս, մէյն էր Քրիստոս.
 Մէյն հնձանաց սուրբ Աստուարածին,
 Ելան սարով, չրչուան ձորով,
 Քառասունաւ խինգ խալալամով,
 Խորցուցի:—Իմ տէր, գճր կերթաս բարով.
 —Ելեմ էրդիս աղացկանին,
 Քանկիս Թալիմ պեղուր բարձին,
 Զվախենայ սիրտը փորին, չուրին գալոց Քրիստոսին:

* *

*

Հիւանդի վրայ.

Մեղայ իմ տէր, մեղայ իմ տէր. մեր մեղացն ի
 Փեղցրիկ տէր, քեղցրիկ Քրիստոս,
 Տիւ առողջացուցես, իրեսս նե ու մոխիր եմ
 Կզուեմ քեռ ոտքեր, ճար արող տէր.
 Իմ անճար խիւնդին ճար արա:
 Կզուեմ քեռ ոտք պաշեմ, դառնամ քեռ ծեռ,
 Ումուտ արող Աստուած, ումուտ քե եմ արե,
 Հիւիս (խնդիրքս) քենով ի:

*
 * *

Նորածնի համար աղօթք.

Աման իմ խաթուն Տիրամէր, գրկանոցիդ մեռնեմ,
 Բարեխօս ըլիս առ Աստուած
 Քեռ մէյ բուրակի խաթրի խամար,
 Ձիկ մխիթարանք պախիս իմ գրկանոց:

*
 * *

Ծամեր սանտեխիւ աղօթք.

Աստուած օղորմի էն խալսորին.
 Օր եօթ դիւ Երուսաղէմ գնաց,
 Խառնած մազին՝ խառնած կաժին՝
 Ազապ աղջկայ բազդին՝ օրճների հարոին՝
 Յիստկութեն ուզեցին:

*
 * *

Այլեւ շիւղը հանելու.

Խող էս, խալի, խիլ է, էլի.
 Աստուածածնի ճկութն ինե:

3.

ԱՆԾԱՆՈԹ ՀԻԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ.

Սուրբ Կարապետու աղօթք.

Խաթայ բարբառով *)

Օրհնեալ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ամէն. Հայր մեր. . .

*) Ասել է Ասլի Սարգսեան Մելիքեան. խլաճայ Կարմունջ գիւղից:

Թէ նազար ես, թէ գէշ աչք ես, թէ գէշ նիւաք ես,
 Թէ քաղաք նիւաք ես, թէ նորէն ես, թէ փլն ես,
 Ինչ ցաւ ար ես, քեզն հեղուեցնեն՝
 Խաչ ու խաչափայտն՝ Գրիստոսին,
 Բուրվառն է Յարդնին, մատանին Սողոմոնի,
 Քնարն ի Դաւթին, պարագուն Աստուածածին.
 Զաւթապէ Տիգրանը, չարք ըլլան զուգորան,
 Ուր ի կաք շարտեակ, են զոս նրեշտակ,
 Աթառն Աստուծոյ, Աստուած ճմաւնիւ,
 Սուրբ կարապետու տընկն ա,
 Սուրբ Կարապետու ձեռքովն, ելցես զնասցես:

4.

ՆԿԵՂՅՈՒ ԱՂՕԹՔ.

Այի բէկու զիւզի բարբառով *).

Մեղայ իմ Աստուած, մեղայ ցանկամ, (երեք անգամ)
 Փառք քեզ, Աստուած. (երեք անգամ)
 Մեր ստեղծող Աստուած, մեզ զգնեալ,
 Ազատես էս մեղքից մեր խղճալի հզօրն,
 Իմ ստեղծող, ով սուրբ լիբը սկիւր,
 Ով սուրբ հեղեղեցի, ով քաղցր խաբար պէտէր,
 Ազատես մեզ ամենայն մեղքից,
 Ով սուրբ պաշտօն—պատարագ, սուրբ սեղան,
 Ամենայն նեղութիւնից պզտիկ մեզ,
 Ազատ պահես օրէ խաբից, օրէ ցառից, օրէ փորձանքից,
 Մեզ, ով Տէր մեր, Աստուած,
 Ով սուրբ պաշտօն—պատարագ,
 Դու մեր Թաղաւորներին հաշտութեն տաս,
 Աշխարբին խաղաղութեն տաս,

70 տարեկան այրի պառու. Շատո իրիցանց տուն հարս զնացած. այժմ
 քնակում է Կաքի հախիճի մէջ գիւղում. ունի զպակներ եւ թռչնի.
 Ամուսինն էր Տէր Ղուկաս. որի հայրը եւ այլն քահանաներ են եղել.
 Ասին զոցա ցեղից 7 քահանաների օծումը տեսել է. երկու անգամ գնա-
 ցել է ս. Կարապետ. Քանի վեռ Տէր Ղուկասը ողջ էր. Ասին իրաւոր
 չունէր յաջորդ, ամ օրուսից. Կաք Տ. Ղուկասը յաջորդեց իւր
 իրաւունք է ունեցել աղօթել հիւանդների եւ զանազան ցաւերի վրայ. Գ. Է.

*) Գրք. խառն է. Տ. Կեղոյց. Աշխարհալի

Հացին էժանութեն տաւ,
Մահին թանգութեն, մեր հոգուն թրկութիւն,
Մեր ժառանգներին բարութիւն:

* *

Հիւանդի վրայ.

Իմ Աստուած, օգնես աւարին,
Ղապաղ, սուրբ Նշան, քու օգնես,
Իմ անաշ սուրբ Աստուածածին, դու օգնես,
Սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչ, դու օգնես,
Սուրբ Ամենաբարեգործ, Վրդէք եւ Կեղեւորն էս ցաւից:
Իմ Աստուած, բոլորի գլխաւոր Աստուած, դու օգնես:

* *

Մկնասամ գրելու աղօթք.

Կապել եմ զլիքն է ծառէն,
Կապանօքն Պկարոսի ե Պօղոսի,
Այլակերպութիւն Բրիստոսի.
Ձոր այլակերպեցաւ ի թափուական լերին
Սև լոյս ծագեցաւ տիեզերաց.
Յանուն հօր եւ որդւոյ, եւ նորոյն որդւոյն, Եմէն:

* *

Սուրբ Ստեփաննոս Դաւթապէն.
Ինքը ներմակ ձին հերմակ.
Ընկաւ ծովը, ծովը ներմակ.
Կալի կլտով անց կացաւ, կալից մի խուրջ զականաց
Խրձից մի դան պակարեց.
Ասեղը երկաթ, ջուրը սողալատ, սրտի կապած, պոկ արի:

5.

ԾՆՆԻԿԱՆԻ ԱՂԹՅՈՒՆ.

Ալաօկերօի Մանկասար գիւղի բարբառով *)

Ճրագ—ճրագ ճշմարիտ,
Խաչ—գաւազան մարտիրոս, մեր տիրելի Բրիստոս,
Յէրաւմատաւ ձով ծերանայ, յէտաւ մօտեւ լողկար փնջմանայ,
Թաժաւ խացի խոտ գիւղայ, յէտեւ տեղեւ լմի գիւղայ:

*) Դաւթապէն Կապանի Գրիգորեան:

Մէկ Յիսուս, մէկ Գրիստոս,
 Մէկ յընձանայ Աստուածածին,
 Բալնիք Թալինք վերի բարձին, մանգաղ Թալինք օրօրոցին.
 Զընք ի Գրիստոս գայ չարոց խափան:

*
 * *

6.

ԾՆՆԴԿԱՆԻ ԱՂՕԹՔ.

Բայազետի բարբառով.

Թագա հացի հոտ ա գալի, յէլէք տեսէք որն ա գալի,
 Իրեք բոգ ձիաւոր ա գալի, Մէկ Յիսուս, մէկ Գրիստոս,
 Մէկ Տիրամայր Աստուածածին.

—Տէր իմ, ուր կերթաս, առաջ բարով.

—Դուռն հիւանդին, յէրդիւ ծննդկանին.

Զնջիլ Թալին բոլոր բարձին, չբոլորի սիրաւ փորին,

Զպապանձուի լեզուն բերնին, մինչ գալոց Գրիստոսին:

*
 * *

Սև դարն եմ գացե, սև օձն եմ կթէ,

Պանիրն եմ դեղե, չար աչքին եմ կերցրե:

Զար աչքը չար փուշ. չար փուշը կրակ,

Կրակն անստակ ծովեր:

Զար մարդից, չար սհաթից, չար էքից, չար որցից.

Զար դրկըցից, չար հայից, չար Թուրքից,

Զար աչքը չար փուշ, չար փուշը կրակ,

Զար կրակն անստակ ծովեր:

7.

ԾՆՆԴԿԱՆԻ ԱՂՕԹՔ.

Վաղարշապատի բարբառով.

Թագա հացի ֆոտ ա գալի, վերէք տեսէք ով ա գալի:

Մէկ Յիսուս, մէկ Գրիստոս, մէկ Կոյր Աստուածածին.

Հարցրեցի.—Յմուր էք էթու՞մ,

Ասին.—Էթանք դուռ ծննդկանին,

Բալնիք քցինք բարձն ի բոլոր, չվախենայ սիրաւ փորին:

8.

ՅԻՎՆ ԱՂԱՐԻ:

Բարենդի բարբառով 1).

Մէջքս աճա հողաբեր, ոսկի տըռուն էր քե տէր,
 — Ինչ կուբաս, ինչ ճորաս,
 — Ինչ լամ, ինչ ճորամ. յիտձուն ձիս, յիտձուն ջորիս:
 Գնա, մտիր Յիսուս բաղչան՝ իրեք ուռնի կտրէ:
 Չար աչքը չար խոտակի, չար ամենակալ,
 Պէսպէսական ցաւի դեղ:
 Իժողքին դռնէն տնցուր. դրամսին դուռը ցցուր,
 Իմ հողիս ալ հոն հանգուատէ:
 Սուրբ Սարգիս զօրավարին. սուրբ Գլորգ ձիաւորին.
 Սև օձ բռնեցին, կթեցին մերեցին, սև ձձուձ զարկեցին,
 Սև կարագ հանեցին, չար աչից դեղ էրին:
 Չար աչքին ի չար փուշ, չար փուշն ի կրակն:
 Աստուած էնէ մեր հլանդին ճարձ

9.

ԹՂԻՒ ԱՂԱՆՅ:

ՄԵՅ: Բարբառով*).

Էկան՝ Բրեք. ձիաճոր:
 Մէկը բոգ ձիաւոր, մէկ սև ձիաւոր, մէկ կովմիր,
 Մէկ չորեքըմուտ, մէկ ուրբըմուտ,
 Մէկ կթրակմուտ ծննդկանի պահապան:

10.

ԱՂԱՆ ԱՂԱՐԻ:

Օտակաճի բարբառով.

Անուն հօր, և որդու, և հողուն, որբու, ամէն.
 Չար աչքը չար փուշ, չար փուշը կրակ, կրակ անտառի ծովեր:

1) Ասած է Տիկին Ջարուհի Գազանճեան:

*) Յղի կինն սուրբ պիտի պահէ եւ միշտ պիտի յիշէ Չորեքմուտը. Ուրբմուտը եւ կիրակմուտը. երբ ծնի. օգնութեան հասնին. եթէ չէ պահած. ծննդեան միջոցին «սատանէք կը քովն, ճիկեարը հանին, կը տանին»:

Իրեք հարուր վաղընդեց հայրապետ,
Տասներկու դաս առաքեալ
Ազատեն քեզ չար աչքից, չար լիզուից,
Զար սհաթից, չար դանից. ազատող Աստուած ինքը ազատի
Դուռը հիւանդին, էրդիկը ծննդկանին,
Զի վախենայ սիրտը փորին, մինչի գալոց Քրիստոսին:
Զար աչքը չար փուշ. չար փուշը կրակ, կրակ անատական ծովեր:

11.

ԱՌԱԽՕՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ.

Նորգուզայ բարբառով

Ո՛վ բարի լուսու Աստուած,
Շաղաթաթախ սուրբ Աւետրան,
Խէն, Փրիստօնէն ձեռ անօրանց ազատես:
Ո՛վ Կեալու սուրբ Խոզեց վանք. մեռնեմ քե:
Ո՛վ Աստուած, դիւ բարի դամաք մի տաս,
Աստուած, բալից, փորձանքից ազատես:
Անմեղ լիզուից, կրակից, ջրուց ազատես,
Դիւ նամարդի մուհրան չանես,
Դիւ քիւ տուած ողորմութիւնից անբաժին չանես,
Քիւ ստեղծած խոզին ժառուլենով չառնես,
Քիւ ստեղծած խոզին չի կուրիսես.
Օրհնեալ տէր մեր, Յիսուս Քրիստոս, Աստուած,
Դիւ ճար արող էս, թաթալիք արող էս,
Աստուած, դիւ օղորմանաս,
Կը խնդրեմ, դիւ էրկէն ձեռ չկարճացուցես:

ԺԲ.

Ա Ն Է Ծ Ք Ն Ե Ր.

I.

Ալաօկերօի բարբառով *).

Անիծեմ, տնիծեմ օղոճկիս, յոտէն չուր ի գլօխ պողոճկիս,
Ինչքան զօրանաս, պատիս չորանաս:

Հոգոցն հանգուցելոց, յոտէն բռնիմ, քաշիմ փողոց.
Յերեստ հաւէն (օդի մէջ). պատիս քաւէն (տապակի մէջ).
Զպրծնիս էդ ցաւէն:

Մէկ, էրկուս—յերկինաս,
Իրեք, չորս—չորանաս.
Հինգ, վեց—վերանաս,
Սօթ, ութ—ուրանաս,
Ին ու տաս—տաճկընաս,
Էրթաս խարս, ընկնիս փարս.
Յիգաս յուտայ, բռնիս պաս:

Քընց քար մաղ քըքրիս, քընց ցարմաղ ձարձրիս
Յոտներդի դենս, գլօխդի վերցուս:

---

1) Սոյն անէծքները որ հայհոյութեան մեղմ տեսակներն են. անհաշիւ են. ունին բաժանումներ—հայրը կամ մայրը որդուն. կամ աղջկանը. եղբայրը քրոջը. կամ կնոջը. հարսը տալուջը եւլն. եւլն. որ պատեղ խառն գրուած են:

Արևամեռ:

Արևէդ խեղ չտեսնիս:

Արև չառնի վրէդ:

Արիիդ մէջ թապլտիս:

Արուն փսխիս:

Բալիբի յըսօր ու վաղ քու նաւ
վերցունք:

Բերանդի կտորի:

Գարչելի գուշ:

Գարչելի խալիփնուկ:

Գետին մանիս:

Գիլու ու շան կեր էղնի:

Գնա սև տիլ. չդառնաս:

Գոթինաս, լեզուդ թութ *) էղնի:

Գոթինաս ու քրքրի:

Գոթու սև եարէն յընկնի քու ջան:

Գոռ ու ջայնամ էրթաս:

Գրողի տարուկ:

Դրողնի յերեսդի:

Դարձուոր էղնիս:

Դատաստանէն զրկուիս:

Դատաստանէն սև յերես յէլնիս:

Դատումդի բարձի տակ ուտիս:

Դեղին ջրեր քաշուին քզնէ:

Դժոխքի կոճ:

Դժոխքի ճխան մաշիս:

Դժոխքի շուն:

Դժոխքի փայ էղնիս:

Երեսդի յէտեղի դառնայ:

Երեսդի սևնայ:

Երկու լուսէդ մաքրում մնայ:

Ելնկնաւորիս, քու թևի միս ուտիս:

Ըսկի սաղ օր չտեսնիս:

Ըսկի ուղիս, չտեսնիս:

Թոնդրա չրթէն չեղնիս:

Եալիս, խափանիս:

Խառ խառներ յաջդի հանին:

Խարապէն յընկնայ քու ջան:

Ծակրտիս:

Ծամ կտրուկ:

Ճամդի կտրեմ, ծոցդի դենմ:

Կարած պատանք:

Կարմիր քամին քաշայ քզի:

Կէշակի տալուկ:

Կողով չըկայնիս:

Կոռասար յիգայ վրէդի:

Կուտ ու քիրն էղնիս:

Կարէ կարաս պատիս:

Հըլհըլուկ:

Հող զլխուդ:

Հօրդի փուն աւերի:

Ձէնդի կտրի:

Ճանն էղնիս, կղիս պատ:

Մահի տարուկ:

Մայ գգողին բախաք գայ:

Մուրազդի փորդի մնայ:

Մուրազդի չհասնիս:

Նուլէ թելով պապանքդի կարի:

Նուրիս, բարձ, է. բարձ:

Նուրիս, տարուկ:

Չար կտրուկն գայ:

Չըլըլուկ:

Ջէն ուտանայ:

Սատանէն քաշայ քզի:

Սատանի դաս դատուիս:

Սև գրող:

Սև յիգայ յաջըլդի:

Սև պիտ:

*) Թժի նման վէրք փառնգաւոր:

Սև սգիս:

Սև տարերք յիգայ քու արևուն՝

Սև օձ էղնիս, պաստեր քաշուիս:

Վարամ բերեմ քու բերնէն:

Վարամ թալուկ:

Տիրամօր անկ:

Տիրոտեր բաշտք ետէն հանիս:

Քար կտրիս:

Քեաֆթոռ շուն:

Քու ազնիկ տունի:

Քու նաւ վերցուն:

Քու ջուխտակ աղբլտիք մէկ օր
վերցուն:

Քուրդ իս, գրողի ձեռ յընկիս:

Քու խամաք վըք խազանի քեանմ-
կին էղնի, էն վազնի, գու չհասնիս:

Քու արեռ գէմ գայ:

Քու թևեր թուլանայ:

Քու կուշտ կերած օր զատկի յի-
րկուն էղնի:

Քու հոգին աստանին էղնի:

Օրջնեմ, օրջնեմ օղոնկիս,

Ռանէն Վեր պոռնկիս,

Տակդ էցզիմ թանձր թաղիս,

Վրէն պարկիս քառասուն ամիս:

Սրչնիմ, օրջնեմ օղոնկիս,

Ռանէն զոգր ի գլխիս պոռնկիս,

Ձեռքիկ — մէծիկ ցաւ առնիս.

Ուրբաթ օր ռաւիս.

Շաբաթ օր քոնկիս:

Կիրակնամուտ ժամ պատարագին

Արժանի չէղնիս:

2.

Վաճառք բարբառով.

Ախպէրամեռ:

Անխէր, անմէր մնաս, որ խօր.

մօր կտոր իմանաս:

Աչիչդ դէմ գեայ:

Աչիչ լուսդ քեազուի:

Աչքերդ ի օալա կօրանայ, էլ լոս

չի տիանաս:

Աստըծուց դիլակ կանեմ, մաւօդ

գերեզմընքտեր դենն:

Ականեց եարէն առնես:

Աստուած հոգիտ առնի:

Արեդ խաւարի:

Աստուած քեօ խոզին քեակի:

Աստծուց դիլակ կանեմ վեր վեր-

ցունես:

Աստծուց դիլակ կանեմ որ պէ

ծրար էլնիս:

Աւալ թաւալամեռ:

Բէ մուրաս մեռնես, բաժդ խողը

դնեմ:

Բերնէդ պնչէտ գեայ տակ:

Բարըդ չուտեմ:

Գրողի տարած:

Դե սատանայ:

Դիւ խող, էն էլ վրէն գող:

Դռան փշրանք ձեռդ չիւնի:

Եօթ դուռ կան գետտ, մի կտոր

խաց չիւնի ձեռդ:

Էն էլ քե, Աստըծու կրայն էլ քե:

Էս կրակ էլնի, քեօ ջան վառի:

Էրերիւն էլնես:

Էրկեն տրե չէլնես:

Թաժա մեռել էլնես:

Ժառու կուճապամեռ:

Ժուռուճապամեռ:

Խնչղը որ դիյ կանես, գաւ էլ

սկուն էլնես:

Իւալա հա չդառնաս:

Լեզուդ մարմառէն տանի:

Խաչ քե բըրբըրի:

Խէրամեռ:

Խէր չի տիանաս:

Խժխժէն ինի վրէդ:

Խժխժայ եարէն ինի վրէդ:

Խոզիւդ դէմ գեայ:

Խոզիդ էլնի:

Խաց էն ծոցդ դնես, էն ծոցէդ ինի:

Խոզէտու խըչտակ գլխուդ վերէն

կայնի:

Կրեօդ քե տանի:

Կրեօղի տարած:

Կտոր բրդուճ էլնես:

Կրոյդ ըզտել:

Մէրամեռ:

Մարմինդ սանդալաճէտ մաշի:

Մըմըռախոր:

Մռմռու եարէն ինի վրէդ:

Նաւդ քեաչն:

Շան պէրան ինիս:

Շան ու գիւռ բաժին էլնես:

Շան եքիմ:

Ումուտախոր:

Ումուտապաւախոր:

Ումպր չի տիանաս:

Ոտով գլխով կուրխիս:

Զի ջարես:

Զը ճոճչանաս ի՞նչալա:

Պատասխանը տան գրեզդին:

Պատանքդ կտրեմ, խեղդուած
փուշ կուրծդի:

Ջանդ պէյպէյուի:

Ջանիցդ խեղ չտիանաս:

Ջանիցդ սաղութեն չտիանաս:

Ջանիդ միսն ուտես:

Սատանի խրիչտակ:

Սև խաղեսած մոխրաթաւալ:

Սև խայզնես:

Սև հալաթներ քե պրտին:

Սևաւառ:

Տիրամօր Եւաթն առնես, ինես,
ինկրմնես:

Տակ ու վերեդ թափի:

Տիրամօր խեղ:

... եմ վեր կեօռիդ:

Քե տամ գէլերաց:

Քեօրամէր:

Քեօ գլօխ խորես:

Քեօ միսն ուտես:

Օրհնեմ, օրհնեմ օղոճկիս,

Ոտնէն ի վեր պոջոճկես:

Էրթաս քեաղաք աղ առնես:

Մէթիկ մէթիկ ցաւ առնես,

Տայտ փռեն թանձր թաղիս,

Վերէն պառկես քեառառն ամիս:

Քեանց կալէ մաղ կալկուես,

Քեանց փեօկէ մաղ պէյպէյուես,

Քեանց ծրէ մաղ ծրծրուես:

Կաեկով ջուր խմես,

Ծամած խոց ուտես,

Մէ չամչի խատ եօթն օր ուտես:

Երկրից երկիր չփռթնես էտա ցա-
ւից:

Չամիչ եօթ տիր կուծես,

Ասեղ երկու թիւով շլզիս,

Նսան խատ սմուէ ամիս:

Շէրի կտոր չուճ խինդ ամիս,

Վանայ ծով ծէթ էլնի,

Մալիս մըտրըսէն պատրօք էլնի,

Գիչեր, ցերեկ հըա վառուի,

Խողիւտ թողութեն չէլնի:

Խոզուց խանկուցելուց,

Քառասուն չուն կէս ճիւտուն,

Պըլըաք կատիւն ճալտուն:

Կոռտու ճըսդուն

Խալի էրթայ վեր քեօ խեօգիւն:

Օրհնեմ, օրհնեմ օղոճկիս,

Ոտնէն ը վեր պոջոճկիս,

Էրթաս քաղաք աղ առնես:

Մէթիկ մէթիկ ցաւ առնես,

Կեսս տուն պառկես

Տայտ փռեմ թանձր թաղիս

Վերէն պառկես քառասուն ամիս:

Խայր մեր որ յերկինս

Խաւ թաւալ երկինս,

Խաց մեր խանապաղ,

Պէտ պէտ կանափատ:

3.

ՅԻՎԻԿԱՅ ԲԱՐԲԱՆՈՎ:

Աստուած քննէ՞ քիչը պահէ:
Այլուն անցնէիր (դեռ չգոյացած
վիժեցե) չըպատիժ (ջնէիւ):

Գեանին օխաւ զարը մանեա:

Դատիս, քանիս, վեկ եպիսկոպոս էր:
Կուր չըպատի:

Նորէ վապարակիս, ուրիշները ուր
պէն:

Սըլղըրմի քրասս գրա:

Խոթիկին ընտան Գրա:

Կայծարկ իշի գիտուդ:

Կանանչ կարմիր չհասնիս:
Կերած կաթի քթէդ վազէ:

Հացը ձի ըստ, դէն շուն ըստ,
հտկէն վազեա վազիս, չհասնիս:

Մալդ չները, եպիսկոպոս օշիւները
ուրիշ:

Մէկ փուն խոտիս, զխոտ փուն
չպէս ըստ:

Սև հաղդ (թագաղ) մանեա:

Քահանի պտուղին արժանի չըլլա:

Օխաւ էրիկ անցնեա:

*) Ասած է Յակոբ Սրապեան. սա ընդունակ էր ժողովրդական ամեն տեսակ զրոյցներ ասելու.—երգեր, առակներ, ասածներ, ծածկարանութիւններ, նա ասած էր բազմաթիւ երգեր պանդխտի վրայ նման Ակնեցոց, շատ անգամ աւելի լաւ Ակնեցիներու երգերէն, ափսոս որ ի կորուստ մատնուեցաւ այդ պրուածները

10.

Մօռյ բարբառով.

Աբրամուս սկէծք քոր վրէն էղնիս:	Ժուռ ու մուռ միռնիս:
Ախ աքիօ, սանապամեծին բաժին էղնիս:	Լաօ, դու քանի քանի քանիս:
Աղջի, լաօ, ձիւնու պոչ մաշիս:	Լաօ, քու պապէն օր շաղաքք քնէր, քզի չվաստկէր:
Անծղնիւր աչքերդ ուտին:	Անպաւ վրէն էրթաս, չոր դառնայ:
Անօթի կէս օրին քնիս:	Կայենի կօտայ հանիս:
Անաստուած, արեւորի:	Կանանչ կարմիր արեւն խէր գտեսնաս:
Վաթուծոյ արեւ քու վրէն չառնէ:	Կանանչ տեղ նստիս, չոր քար դառնայ:
Վաթի մարազդ մնայ:	Կուշտ պառնկի վրայ չպառնիր:
Վիօ, բան չբի ըրիմ. դու չէ մըր իշու պէս փրտնաս:	Հազարդութենի արժան չէղնիս:
Բան չըմ ըսի, ուրիշ տուն հոտաղ մշակ էղնի:	Հաց չըմէնայ քոր ձեռ:
Դէլ ու գազանի փայ էղնիս:	Հընչիս Թափիս:
Դու, քու կնիկ գինձ ու միս էղնիք, իրար ուտիք:	Հոգեդի հոգի չխառնուի, դժուարի ճխան մաշիս, կպրէ կարաս ընկնաս, Գարեջի փողին արժանի չէղնիս:
Դրախտի էրեւ չտեսնիս:	Ձկան փոր մաշիս:
Սա քզի տեսայ, դիւ ժառանք չտեսնիս:	Ճանփուց յէլնաս, կողով չկանիս:
Սա քու մուռնէլ չըմ ուզի, շատ ապրիս, վատ ապրիս:	Թաղաւուռ պէս պոկդ ծակի, ինչ որ ուտիս, չկշտանաս:
Սօթ քուռլու խոց հանիս:	Յըմալ մաշիս, եօթ ասղան թել էղնիս:
Սօթ սարի ետեւ մեռնիս:	Յըմալ ուտիս, իմալ օձ կուտէ գհող:
Սօթ տարի ճարիս մուրիս, տոպրկիդ մէջ հաց չտեսնիս:	Շալէ չապիկ հագնիս, օլրտիս:
Սօթ տարի քու նստիս, կուշտ ու բարդ չտեսնաս, էն խօր կուշտ ու բարդ փրկիս, ձեռներդ մըջ քաքին չաղաղուի:	Շատ դատիս, քիչ ուտիս:
Փաղն ու պսակի արժանի չէղնիս:	Շնա ուտի խեղդուկ:
Փռնէլ էղնի քու լեզուի ծէր, պապանձուի բերանդի:	Ուտ բաց, օտքդ բոպիկ օլրտիս:
	Ո՛ւշ, էս քօթեցուկ, էս խեղդուկ:

էս քրքրուկ, էս ճանրու էլուկ, էս Տղան, լա՛ օ, կարմիր քունդանքու
Տիրամօր անկէ՛ զլիսու վերեւ չտեսնիս:

Չէ, դու իսան իս, Աստըծու բալ- Գու զլիսէն խեղ չտեսնիս:
բալական կրակը քու զլիսուն թա- Գու կարմիր հինչն տամ հարու
փի: քամու

Չոր քար էղնիս, պտուղ չտաս: Գու ձեռ կաշտ փորիդ չդնիս:
Գու միսը օսկուէդ ձէն իտայ:

Ջրի միջու ճանապարհներու փայ Գու ոտք քու ձիու գանկուն մնայ
էղնիս: Գու պապու գանկ անիծիմ:

Ջրով ու կրակով էրթաս: Գու Կրտսեմի փայ չեղնիս:

Սամէլ քամին բռնէ զքու ձեռներ: Գու աղաւաղներ խաղաւդ չբերին:
ու օտներ:

Սրի թրի արանք մնաս: Օխ էչ քու սիրտ չէնիս:
Օձ ու լակլակ գառնակ, իբր
խեղդիկ:

Վարամ թալուկ: Օձու պէս փորիդ վրէն տոգաս:

Տասը մատէդ մատ մը մնայ: Օձու փուշ քու էն լեզուի ծէր
բուսի:

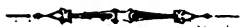
Տէրտէրի ձէն քու յականճ չընկնայ:

Տիրամօր բրին հանիս: ...

Գու կանանչ կտրին արեւոյ խեղ չտեսնիս:

Գու վիզ թագն ու պսակի խաչ փոկ չկապիս:

Գզի բան չըմ ըսի լա՛ օ, Գրիստոսի միջն կարկառ էղնիս:

4.

Նորդուկայ Սիբուցիս գիւղի բարբառով.

Աղամայ պտուղ ուտես:
Աչքդ կուրանայ, ասեր տուն:
Ասին իրսին էլնի:

Բալաբ բրին էլնի վրէդ:
Բալիմ վըր աթուին, չնստես,
քիւ փառաց պսակ չտանաս:
Բան չեմ առի, բալիմ քիւ ոտ
ինի քիւ կուտօջ:
Բե մուրաց մեռնես:

Գիշեր ցերեկ ձեռ վըր անօթի
փորիդ դհես:
Գիշեր ցերեկ քիւ սիրտխտուկ ըլնի:
Գիշեր, ցերեկ քե կուշտ ուտել
չըլնի:

Գրող արեւ:
Գրող տուն:
Գրողի տարած:
Գրող պոլիդ վրայ:

Դասլուտես դիւ:
Եօթը դիր չգիւնք էրթաս Տիրա-
մօր դուռ, չժբես:

Զահիր, գղղըթի կեր:
Թաժա մեռել ըլնես:
Թօ քիւ անէժք Թափի քիւ ծոց:

Ժուռ ու մուռ մեռնես:

Խն, խաչի, չան ցեղ:
Խէր քիւ կանանչ արեւուց չտոնաս:
Խեղդուես:
Խժխըժայ ցաւ առնես:

Ծամերդ կտրեմ:

Կարմիր քամին առնես:
Կեր ինի քիւ քիթ աւ բերան:

Ջուղ վըր տղի գլխին չքես:

Մահրում կենաս քիւ տղից:

Մէ արտ երկինք ցանես, մէ գե-
տին, բեզի կուշտ չուտես:

Մէ էնհնցի ձեռ ինես, գիշեր ցե-
րեկ օր արեւ չտանաս, քե դնի
թօնիր, վառի:

Մէ ձեռ յեռջի ըլնի, մէ ձեռ յտեռ:
Մուրաց քիւ սիրա չառնես:

Որդի, աժալ—Թաւալ մեռնես:

Սատանեն էդ քիթ աւ մուռթ տանի:
Սատանէն քեօ Թարվան խեք տա-
նի:

Սատանէն մանի քեօ փոր—փսոր:
Սե կապես, սե խագնես,—Մըճ
մըճուճը. կասէ հակառակորդը:
Սե օրեր գեայ վրէդ:

Վարամ Թալուկ:
Վարամ փսխուկ:
Վարամ գեայ քիւ քիթ բերնէն:

Տիրամէր քեզի քեչմչկի:
Տիրամէր քեզի քրքրի. քե անի.
կուտ.—խն, նչաւոր, կասէ հա-
կառակորդը:
Տիրամօր բրին ինի վրէդ.— Խն,
վալա քիւ վրէն:

*) Ասած է Վարդան Յակոբեան.

ուն միտար:	Քիւ կուշտ ուտել յետին ջոջ խըթ-
Յորեն ցանեա՝ զիւան քեաղես:	ման օր ըլնի.
Փորը յըլին ըլնի, պետք պարգեակ	Քիւ հախն տառ զեղ ի, դարմնի.
ըլնի:	Քեզի վրէն պատկես:
Քեօթու հարէն ինի քիզ ու մըռ-	Քիւ մալ սատանի քեամկին ըլնի,
թիզ յիւն:	կն տեղ տառես:
Քեօ ցալ ըլնի Փրոսապէմայ փոխեա	Քիւ պոյ խող մօնփ:
Քեօ մալ սատանին ըլնի:	Քիւ ջանից մահրում կէնտա:
Քիւ ծամնը կտուես:	Քիւ տուն վլլի տնեկաց պլաւեն:
	Քրքրունս գիւ:

— Քա՛ խէրիք ի անիծք անես. կտսէ տնեցիներէն մին. մարդ
նեա անիծքով իլերի, նեա՛ էլ մեռեր ի:

— Զէ, եմ սիրտ վառեր ի, կտսէ անիծողը, եմ սիրտ վառեր ի:
եմ սիրտ վառեր ի, չուր մեռնեմ, խեղ թիղ կանտնչ կանտնչի եմ
վրէն, ինոր արածնեղը եմ մտէն չեթի ես եմ դօռ տփեմ, օր Աստուած
եմ մեղաւոր ձէն լսի պտի, եմ անիծք պտի կտուարի, եմ անիծք պտի
կտուարի, եմ անիծք պտի կտուարի:

Մշու կտտ ուտես:

Օձու զլուխ ուտես:

5.

Կապար. գիւղի բաւրաւով, *)

Աղռաւներ աչքդ հանին:

Ապուռդ թափի:

Արնակոյսլ ընես:

Արնաշաղաղ ընես:

Արեիցդ խեղ շտեսնես:

Բալէն իրա սաւառը Բլբլիայ:

Գեսառանդ կտորի:

Գիւլլախորով ընես:

Գողը տանէ. անէ ուրանց գանձա-
նակ:

Գունդ ու կծիկ գառ:

Գրողը տանի քե:

Գրողի նկարը ճիկեացդ խափայ:

Զըղկըլթի:

Էնքան ապրես, ասեղի շուաքին
նստես:

Թնդ թափի:

Խինէդ քամին տանայ:

Ծամդ կտրիմ:

Ծծերդ շանկլին:

Կատղի, իրա թխերի մի ուտայ:

Կապանաւ դագի (լարան) ընի:

Կուռդ գետին մաշի, աչքդ երկին:

Քը մաշի, օսկարնիդ խուրդ ու

խուշկի ըլլի, ախ էնես, բուռմ

հողի հաւաքայ մնաս:

Կուռդ թափի:

Ճանճ ըլլես, կպնիս պատին:

Մասարէդ կտրի:

Մասարէդ փորումդ մնայ:

Մշու գրողդ մանի քու տուն:

Մշու շնորհոր զարիայ քեզ:

Նապարէդ բաւա տփու:

Շատ դատին, քիչ ուտին, քչիցն
էր մահրում մնան:

Շեւրաց գիւլլաւ ըլլի:

Սկզբանաւ:

Սկզբ. թաղին:

Սկզբ. մեան:

Չար, գրողի ընտես գաս:

Ռաճաքէդ առնես դօշիդ տակը,
տաշտն էր մէջքիդ 1):

Սևառն:

Սևառն:

Սև կապած:

Սև օձ ըլլիս, պատեր քաշուես:

Սնոսքդ մեռնի:

Տիրամօր դունտ ըլլի:

Տիրամօր քամի՛ն քաշայ քու տ
ու ձեռ:

Տունդ ըլլի՛ կոմքտոնց:

Քամակդ դետին մաշի:

Քու երկվն քամին տանայ:

Քրքրուի, քի՜նցը հաւաքուես:

Սրճաքարը դոշի ըլլի:

1) Մի պատաւ հաց թխելու միջոցին մի աղքատ հաց ուզեց.
չտուեց, աղքատը անիծեց. պատաւը փրկուեցաւ. թմկուրի (կլիւս):

6.

Ալի բէկլու գիւղի բարբառով *)).

Ախ ու վսխով հողը մտնես
Աշխատանքդ շնորաց, գէլիբաց ընի:
Աշխարքի էրեւին լաւ օր չտեսնաս:
Աչքդ բաց ընի, մէջը լիս չընի:
Աստուած եռ տայ, դաւնդ չտայ:
Աստուած սարը կը տենայ, ձինը կը գնի:
Աստուծոյ Բաբելական կրակը Թափի գլխիդ:
Իեղ ու միրուքդ Թափի:

Դառը տատես, մահրում նստես:

Դեր տայ, սատանէն տանի:

Դուռդ սև քարով չարուի:

Լուրդ ու եռվէդ քամին տանի

Թունաիրդ տաք ընի, միջին բան չընի:

Կանանչ տեղ գնաս, փուշ դառնայ:

Հինէդ քամուն տամ | Հոգիդ ստատնէն տանի:

Մի ջուխտ մաշկով օխտը դուռ մտնես, օխտիցն էլ ման-
րում մնաս:

Մուրադիդ չհասնես:

Շատ տարի սառը Թունդրի վրայ նստես:

Շատ աշխատես, քիչ ուտես, քչիցն էլ մահրում նստես:

Որդու երես չտեսնես:

Ունեցածդ սատանէն տանի:

Ուրախ օր չտեսնես:

Տանդ քիւլը քամուն տան:

Սև կապես:

Սև կոսպանդ կապամ:

Վրիցդ քօսը չպակաի:

Տան ու տեղիդ վրայ բուեր բըւան:

Տարէն տոտներկու տմիս աշխատես, ձեռդ կուշտ փորի
չդնես:

Քիչ աշխատես, կաշիդ ուտես:

Քօ հէրն ու մէլ անիծած:

Քօ սերունդը անիծուի:

Քօսը վրիցդ պակտս չընի:

Օխտը որդով սեղան չնստես:

Օջադիդ մուխը կտրուի:

Օրհնեմ օղօճկես, ոտից գլուխ պօղոճկես. ասեղը տնկես,
հովին նստես:

*) Դրի առած է Տէր Գէորդ Այվազեան:

7.

Օտականի բարբառով.

Աղօթեմ աղ զօրանաս,
 Քառասուն հազար հաթ զողանաս,
 Էն էլ ուտես չի զօրանաս.
 Չամչի հատն ուտես յիսուն անքամ,
 Նախրի հատն ուտես վասուն ան-
 քամ.
 Ուրբաթ օրը ուտես,
 Շաբաթ օրը պատուես.
 Կիրակի գեօռքեգեօն ընես:
 Աստուծոյ դազաբին գաս:
 Գրողը հեղղի:
 Գրողը տանի քեզ:
 Ժուռ ու մուռ մեռնես:

Լողմանի հեքիմ գայ վրէդ:
 Կերածդ ծող ընի, էն էլ սակաւ
 ընի:
 Մուրազդ փորիդ մեռնես:
 Մուրազախափան ընես:
 Ումիցդ ոչ խեբ տեսես:
 Տասներկու պատրիկ բանի ջանիդ
 վրէն:
 Տարին տասներկու ամիս դատիս,
 դատիս մաղմուց նստես:
 Փորսող ման գաս:
 Քիսիդ ոռը ծակ ընի:

8.

Լօռուայ բարբառով.

Ասլրես, զօրանաս՝
 Իմ դարսը հասնիս.
 Ցարծր տեղից պատրաստ ըլիս,
 Բանչր տեղէն դը վեր ընկնիս:
 Ընկնիս ջուրը,
 Զուռը քանի ալին տայ,
 Քեզ վեր ունի, քարին տայ,

Զուրը քանի փրփրի,
 Միսդ վրէդ քրքրուի:
 Էնքան ապրիս
 Ասեղը տնկես,
 Տակին չուաք անես:
 Օրհնեմ, օրհնեմ, կընանչիս,
 Գիտնովը տամ բռանչիս:

Յ.

Յիվեկաց բարբառով.

Աստուած Երեմիայի վրէժն է:
Այլուն անցնելի (դեռ չգոյացած
վիճեմբ) չըպատիւ (ճնշելի):
Գեանին օխաւ զարբ մանեա:
Դատիւ, քաւիւ, վէկ եպիսկոպէ էր.
Կուր չըպատիւ:
Դուր չըպատիւ, ուրիշները ուր
պենի:
Նըլըրըրմի քրաս Գրա:
Խոթիկին ընապս Գրա:
Կայծաւ իշի գիտուդ:

Կանանչ կարմիր չհասնիս:
Կերած կաթիլ քթի վազէ:
Հաջը ձի ըստ, դռն շուն ըստ,
հոկէն վազեա ընկալիս, չհասնիս:
Մալդ շները, եպիսկոպէ օշիւները
ուրիշ:
Մէկ քան խոտիւ, Գիտը քան
ձրիւ ընկէ:
Սև ճաղդ (թագաղ) մանեա:
Քանանի պտուղին արժանի չըլլա:
Օխաւ էրիկ անցնեա:

*) Ասած է Յակոբ Սրապեան. ուս ընդունակ էր ժողովրդական ամեն տեսակ զրոյցներ ասելու.—երգեր, առակներ, ասածներ, ծածկաբանութիւններ, նա ասած էր բազմաթիւ երգեր պանդխտի վրայ նման Ակնեցոց, շատ անգամ աւելի լաւ Ակնեցիներու երգերէն, ափսոս որ ի կրօնատ մատնուեցաւ այդ զրուածները

10.

Մօռյ բարբառով.

Աբրամուս ակէծք քու վրէն էղնիս
 Այս ակի՛, սանապահծին բաժին
 էղնիս:
 Աղջի, լա օ, ձիպնու պոչ մաշիս:
 Անծղնեւ աչքերդ ուտին:
 Անօթի կէս օրին քնիս:
 Անասառած, գոհողի:
 Վարդաբայարն քու վրէն չառնէ:
 Վաշտի մուրազդ մնայ:
 Ափօ, բան չբի ըսի՛. դու չէ մըր
 իշու ալէս փխտնաս:
 Բան չըմ ըսի, ուրիշի տուն հոտաղ
 մշակ էղնիս:
 Գէլ ու գազանի փայ էղնիս:
 Դու, քու կնիկ գինձ ու միս էղ-
 նիս, իրար ուտիք:
 Դրախտի էրես չտեսնիս:
 Ես քզի տեսայ, դիւ ժառանգ
 չտեսնիս:
 Ես քու մեռնել չըմ ուզի, շատ
 ապրիս, վատ ապրիս:
 Եօթ քուռլու խոց հանիս:
 Եօթ սարի ետե մեռնիս:
 Եօթ տարի ճարիս մուրիս, տո-
 պրեկիդ մէջ հաց չտեսնիս:
 Եօթ տարի ֆօռ նստիս, կուշտ ու
 բոլորդ չտեսնաս, էն խօր կուշտ
 ու բոլորդ ափլթփես, ձեռներդ
 մըջ քափին չաղաղուի:
 Քազն ու պտակի արժանի չեղնիս:
 Քուլթ էղնի քու լեզուի ծէր, պա-
 պանձուի բերանդի:

Ժուռ ու մուռ մեռնիս:
 Լա օ, դու փնայ քեզի չապապե-
 ցիք, վաստուած գըզի յըմալ չարչրէ:
 Լա օ, քու սրսպ էն օր Չապապք
 քնէր, քզի չվաստկէյս:
 Ապուս վրէն էրթաս, չոր դառնայ:
 Կայենի կօտոչ հանիս:
 Կանանչ կարմիր արեւն լիւր գոհա-
 նաս:
 Կանանչ տեղ նստիւ, չոր քար
 դառնայ:
 Կուշտ պառնիկի վրայ չպառնիլիս:
 Հաղորդութենի արժան չէղնիս:
 Հաց չըմկնայ քու ձեռ:
 Հըլճիս Թափիս:
 Հոգեղի հոգի չխառնուի, դժուրի
 ճխան մաշիս, կպրէ կարաս ընկ-
 նաս, Գաբրէլի փողին արժանի չէղ-
 նիս:
 Զկան փոր մաշիս:
 Ճանփուց յէլնաս, կողով չկանիս:
 Բագաւուռ ալէս պոկդ ծակի, ինչ
 որ ուտիս, չկշտանաս:
 Երմալ մաշիս, եօթ առդան թել
 էղնիս:
 Յըմալ ուտիս, իմալ օձ կուտէ գհող:
 Շալէ չապիկ հագնիս, օլրտիս:
 Շատ դատիս, քիչ ուտիս:
 Շնուռորի խեղդուկ:
 Ոռա բաց, օտքդ բոպիկ օլրտիս:
 Ո՛ւշ, էս քօթեցուկ, էս խեղդուկ:

էս քրքրուկ, էս ճանրու էլուկ, էս Տղան, լա՛ օ, կարմիր քունսպան քու
Տիրամօր անկի՝ գլխու վերեւ չտեսնիս:

Չէ, դու իսան իս, Աստըծու բալ- Քու գլխէն խեղ չտեսնիս:
բալական կրակը քու գլխուն թա- Քու կարմիր հինկն տամ հարու
փի: քամու:

Չոր քար էղնիս, պտուղ չտաս: Քու ձեռ կուշտ փորիդ չդնիս:
Քու միսը օսկուէդ ձէն իտայ:

Ջրի միջու ճանապարհներու փայ Քու ոտք քու ձիու գանկուն մնայ
էղնիս: Քու պապու գանկ անիծիմ:

Ջրով ու կրակով էրթաս: Քրատասի փայ չեղնիս:

Սամէլ քամին բունէ գբու ձեռներ Քոռ ագռաւներ խաւարդ չբերին:
ու օտներ: Օխ էջ քու սիրա չէնիս:

Սրի թրի սրանք մնաս: Օձ ու լակլակ դառնակ, իբր
խեղդիկ:

Վարամ թալուկ: Օձու պէս փորիդ վրէն ոռգաս:

Տասը մատէդ մատ մը մնայ: Օձու փուշ քու էն լիզուի ծէր

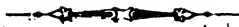
Տէրտէրի ձէն քու յականճ չընկնայ: բութ:

Տիրամօր բրին հանիս:

Քու կտուանչ կտրին արեւուց խեղ չտեսնիս:

Քու վիզ թագն ու պսակի խաչ փոկ չկապիս:

Քզի բան չըմ ըսի լա՛ օ, Քրիստոսի միջն կարկուտ էղնիս:

4.

Նորդուգայ Սիբուցիս գիւղի բարբառով.

Ագամայ պտուղ ուտես:

Աչքդ կուրանայ, աւեր տուն:

Ափն իրսին էլնի:

Բալաբ բրին էլնի վրէդ:

Բալիմ վըր աթուին, չնտես:

Քիւ փառաց պսակ չտանաս:

Բան չեմ ափ, բալիմ քիւ ոտ

ինի քիւ կուտոջ:

Բե մուրաս մեռնես:

Գիշեր ցերեկ ձեռ վըր անթի

փորիդ դհես:

Գիշեր ցերեկ քիւ սիրտխտուկ ըլնի:

Գիշեր, ցերեկ քե կուշտ սւտել

չըլնի:

Գրող արեւ:

Գրող տուն:

Գրողի առաած:

Գրող պոյիդ վրայ:

Դապլոտես դիւ:

Եթը դիր չգիւղէք էրթաս Տիրա-

մօր գուռ, չժրես:

Զահիր, զգլըթի կեր:

Թաժա մեռել ըլնես:

Թօ քիւ անէժք Թափի քիւ ծոց:

Ժուռ ու մուռ մեռնես:

Խն, խաչի, չան ցեղ:

Խէր քիւ կանանչ արեռու չտանաս:

Խեղդուես:

Խժխըժայ ցաւ առնես:

Ծամերդ կտրեմ:

Կարմիր քամին առնես:

Կեր ինի քիւ քիթ ու բերան:

Ձեռդ վըր տղի գլխին չքսես:

Մահրում կենաս քիւ տղից:

Մէ արտ երկինք ցանես, մէ գե-

տին, բեզի կուշտ չուտես:

Մէ էնհնցի ձեռ ինես, գիշեր ցե-

րեկ օր արեւ չտանաս, քե դնի

թօնիր, վառի:

Մէ ձեռ յեռջի ըլնի, մէ ձեռ յտակ:

Մուրաս քիւ սիրտ չառնես:

Որդի, ալալ—Թաւալ մեռնես:

Սատանեն էդ քիթ ու մուռ թաանի:

Սատանէն քեօ Թորվան խեք տա-

նի:

Սատանէն մանի քեօ փոր—փսար:

Սե կապես, սե խազնես,—Մըճ

մըճուճու. կասէ հակառակորդը:

Սե օրեր գեայ վրէդ:

Վարամ Թալուկ:

Վարամ փսխուկ:

Վարամ գեայ քիւ քիթ բերնէն:

Տիրամէր քեզի քիշմէլի:

Տիրամէր քեզի քրքրի. քե անի.

կուտ.—խն, նշաւոր, կառէ հա-

կառակորդը:

Տիրամօր բրին ինի վրէդ.— Խն,

վալա քիւ վրէն:

*) Ասած է Վարդան Յակոբեան.

ուն միտաք:

Յորեն ցանեա՝ զիւան քեաղես:

Փարը յըլին ընթ, ~~պետք~~ ~~սպարտակ~~
ըլնի:

Քեթու հարէն ինի քիզ ու մըռ-
թիդ մըռն:

Քեօ մալ ըլնի Փրուսապէմայ ~~միտաք~~

Քեօ մալ սատանին ըլնի:

Քիւ ծամեր կտռեմ:

Քիւ կուչտ ուտել յետին ջոլ խըթ.

ման օր ըլնի.

Քիւ հախն տաս դեղ ի, դարմնի.

քեթի զրէն պառկես:

Քիւ մալ սատանի քեամկին ըլնի.

կն տեղ տես:

Քիւ պարտանք կարեմ:

Քիւ պոյ խող մտնի:

Քիւ ջանից մահրում կէնաս:

Քիւ տուն վըլ տնեկաց պլակն:

Քրքրուես դիւ:

— Քա՛ Խէրիք ի անիծք անես. կասէ տնեցիներէն մին. մարդ
նեա անիծքով իլերի. նեա՛ էլ մեռեր ի:

— Զէ, եմ սիրտ վառեր ի, կասէ անիծողը: եմ սիրտ վառերի՛
եմ սիրտ վառերի՛, չուր մեռնեմ, իբեք թիզ կանանչ կանանքի եմ
զրէն, ինոր արածները եմ մտէն չեթիւ ես եմ դօտ ափեմ, օր Աստուած
եմ մեղաւոր ձէն լսի պտի, եմ անիծք պտի կատարի, եմ անիծք պտի
կատարի: եմ անիծք պտի կատարի:

Սճու կոտ ուտես:

Օճու զլուխ ուտես:

Վարդ. գիւղի բարբառով, *)

Աղռաներ աչքդ հանին:

Ապուռդ թափի:

Արնակոյլ ընես:

Արնաշաղաղ ընես:

Արեիցդ խեղ շտեսնես:

Բալէն իրա սաւառը թրթրիայ:

Գեառսանդ կտորի:

Գիւլլախորով ընես:

Գողը տանէ. անէ ուրանց գանձա-
նակ:

Գունդ ու կծիկ դառ:

Գրողը տանի քեւ:

Գրողի նկարը ճիկեալդ խառնայ:

Զըղկըլթի:

Էնքան ապրես, ասեղի շուաքին
նստես:

Թւոյ թափի:

Խինէդ քամին տանայ:

Ծամդ կտրում:

Ծծերդ շանկլին:

Կատղի, իրա թիւրի միս ուտալ:

Կողպանաւ դագի (լարան) ընի:

Կուռդ գետին մաշի, աչքդ երկին:

Քը մաշի, օսկորներդ խուրդ ու

խուչի ըլլի, ախ էնես, բուռմ

հողի հաստաք մնաս:

Կուռդ թափի:

Ճանճ ըլլես, կպնիս պատին:

Մասարէդ կտրի:

Մասարէդ փորումդ մնայ:

Մշու դրողը մանի քու տուն:

Մշու շնորհոր զարկայ քեզ:

Նապարէդ, բաւա տփուի:

Շատ դատին, քիչ ուտին, քչիցն
էր մահրում մնան:

Շնորհաց գիւլիւաց ըլլես:

Ճղաւմառ:

Ումդ, թաղիմ:

Ումդ, միւսի:

Չար, գրողի թատես գաս:

Ռաճաքէդ առնես դօշիդ տակը,
տաշտն էլ մէջքիդ 1):

Սեւտնու:

Սեւաւը:

Սե կապած:

Սե օձ ըլլես, պատիր քաշուես:

Սթոքդ մեռնի:

Տիրամօր դունս ըլլի:

Տիրամօր քամի՛ն քաշայ քու ոտ
ու ձեռն:

Տունդ ըլլի՛ կամբտոց:

Քամակդ գետին մաշի:

Քու եռվէն քամին տանայ:

Քրքրուի, քի՜նցը հաւաքուես:

Սրձաքարը դո՛ւնի լուրիդ:

1) Մի պատաւ հաց թխելու միջոցին մի աղքատ հաց ուզեց.
չտուեց. աղքատը անիծեց. պատաւը փրկուեցաւ. թմրուի (կրկն):

6.

Ալի բեկլու գիւղի բարբառով *).

Ախ ու վախով հողը մտնես
Աշխատանքդ շնորաց, գէլերաց ընի:
Աշխարքի էրեսին լաւ օր չտեսաս:
Աչքդ բաց ընի, մէջը լիս չընի:
Աստուած եռ տայ, դունդ չտայ:
Աստուած սարը կը տենայ, ձինը կը գնի:
Աստուծոյ Բաբելական կրակը Թափի գլխիդ:
Բեղ ու միրուքդ Թափի:

Դառը տասես, մահրում նստես:

Դեր տայ, սատանէն տանի:

Դուռդ սե քարով չարուի:

Եռուդ ու եռվկդ քամին տանի

Քունտիրդ տաք ընի, միջին բան չընի:

Կանանչ տեղ գնաս, փուշ դառնայ:

Հինէդ քամուն տամ | Հոգիդ սատանէն տանի:

Մի ջուխտ մաշկով օխտը դուռ մտնես, օխտիցն էլ ման-
րում մնաս:

Մուրագիդ չհասնես:

Շատ տարի սառը Թունդրի վրայ նստես:

Շատ աշխատես, քիչ ուտես, քիչն էլ մահրում նստես:

Որդու երես չտեսնես:

Ունեցածդ սատանէն տանի:

Ուրախ օր չտեսնես:

Տանդ փիւլը քամուն տան:

| Սե կապես:

| Սե կոսպանդ կապեմ:

| Վրիցդ քօսը չպակոի:

| Տան ու տեղիդ վրայ բուեր բըւան:

Տարէն տոտներկու տալիս աշխատես, ձեռդ կուշտ փորի
չդնես:

Քիչ աշխատես, կաշիդ ուտես:

Քօ հէրն ու մէլ անիծած:

Քօ սերունդը անիծուի:

| Քօսը վրիցդ պակաս չընի:

| Օխտը որդով սեղան չնստես:

| Օջաղիդ մուխը կտրուի:

Օրհնեմ օղօճկես, քոտից դուրս պօղոճկես. ասեղը անկես,
հովին նստես:

*) Դրի առած է Տէր Դէորդ Այվազեան:

7.

Օտականի բարբառով.

Աղօթեմ տղ զօրանաս,
Քառասուն հազար հաթ գողանաս,
Էն էլ ուտես չի զօրանաս.

Զամչի հատն ուտես յիսուն անքամ,
Նախրի հատն ուտես վասուն ան-
քամ.

Ուրբաթ օրը ուռես,
Շաբաթ օրը պատռես.
Կիրակի գեօղբեգեօղ ընես:
Աստուծոյ դազաբին գաս:

Գրողը հեղղի:
Գրողը տանի քեզ:

Ժուռ ու մուռ մեռնես:

Լողմանի հեքիմ գայ վրէդ:

Կերածդ փող ըլնի, էն էլ սակաւ
ըլնի:

Մուրագդ փորիդ մեռնես:

Մուրագախափան ընրես:

Ումրիցդ ոչ խեբ տենես:

Տասներկու պատրիկ բանի ջանիդ
վրէն:

Տարին տասներկու ամիս դատիս,
դատիս մաղմուց նստես:

Փորսող ման գաս:

Քիսիդ ոռը ծակ ըլնի:

8.

Լօռուայ բարբառով.

Ապրես, զօրանաս՝
Իմ դարսը հասնիս.
Ցարծր տեղից պատրաստ ըլիս,
Բանձր տեղէն դը վեր ընկնիս:
Ընկնիս ջուրը,
Ջուրը քանի ալին տայ,
Քեզ վեր ունի, քարին տայ,

Ջուրը քանի փրփրի,

Միսդ վրէդ քրքրուի:

Էնքան ապրիս

Ասեղը տնկես,

Տակին շուաք անես:

Օրհնեմ, օրհնեմ, կընանչիս,

Գիտնովը տամ բռանչիս:

9.

Բառերի բարբառով *).

Անօթի շուն էգնեալ:

Անպատճառ լակոտ:

Սչիչդ լուսն թափի:

Ասարծու կրակ ու բոցը թափի:

Վրէժ:

Բորոտիս, բոցը կրակը վառէ քե-

զի:

Գրողը բռնէ բկէդ:

Դառնէ՞ք դուս չէլնէս:

Դու դատիս յուրուշի ուտէ:

Էդ հացը փորէ՞ք չէլնի:

Էլնիս պատէն, ընկնիս թաւէն:

Էսօր էգուան ճաղբւրդ տանեն:

Էս օր, էգուան քու պատանքը
կարիմ:Էս օր էգուան կանանչ լուսդ թո-
ւիլ. ետրի ջրել ջրէջէ՞ք էրթայ:

Խէրքնի տարուկ:

Խորխորդ սրտիդ մէջը մնայ:

Մակոտուիս:

Հացը պատիժդ տայ:

Մատնածդ չկատարուի:

Շան ու գիլու փայ էլնիս:

Շնիրը միսդ ուտեն:

Շան դանձող:

Շատ ուտեա, փորէ՞ք չէլնի:

Ուտածդ չի մէկոյ՞ն:

Պէ մուրաց մնալիս:

Սեւաւոր:

Սև կապուկ:

Սև մութ կապիս:

Սև ետրի ջրել վրէջէ՞ք էրթայ:

Սև հողերը վլխուդ դնեմ:

Տաւը մատ ունիս, ինը կտորի,
մէկը մնայ, մէկն էլ մատուկու
էլնի:

Տիրամօր ետրէն թափի վրէժ:

Տունդ վրէժ քանդուի:

Տունը վրէժ փլի:

Քհլրդ, սկանջդ բուրդ:

Դասէ՞մ քոքուրդ:

Դնեմ հագուդ:

Ասած է երուանդ վարդանեան:

ԻՕ.

ՔՐԻՍՏՈՍԱՆ ԱՆԷՍՏՐՈՍՈՒ *).

Ակրբակի կոթե լր բեարե սեար Աստուծոյ մէկ կըտկը թո դիւնին
դէս: անձրեւէ (Թափէ)՝

Բայէ բեճեք բույէ բը կրի: Յանկարծական քամի առնեալ:
Բեար գալլիկ դուժմըն հեառի: Թշնամու քնդակի առաջ գաւ (ընկ-
նիս):

Դուռնն դէս բուխօն: Գայլերը քեզ ուտեն:
Դեարեհ հեաճ ֆօթի բունեա, լը Նօթը վատ ցաւ ընկնի թո վրանս:
եա բը քնավա:

Դեօ 1) կօթե խնգիրա բխօյր: Դու խողի միս ուտես:
Սա ռաբբի, ճավկվի կօր բի, դրօ Ով Աստուած, աչքդ կուրանայ,
նեա բիճեա: հրէք չտեսնեալ

Սքիմե բեար փվուրեա բը բի: Որմնրու առաջ որբ մնաւ:
Ջրկե դեա բը հօկիճեա: Փորդ չորանայ:
Ջկեվի բը դալիեա: Փորդ պատուի:
Ջմանեա դեա վալ բեա: Լեզուդ պապանձուի:
Ջիյաբաբեա Կօգօղանե դեա ֆօ- Կօգօղանի ուխտավայրը քեզ
բի կեա: զարձուր անէ:

Էօ քը քնավա ջանեա դեա: Յաւ ընկնի քու անձին:
Թօրպա ճեսիրու բսիւյէ դեա բը Մուրացիանի առաքուկ ընկնի թո
քնավա: վիզ:

Ժը դօլա Ֆլան Զայերու սերունդէն:
Իւալա բա լը դեա բը քնավա: Աստուծով քամին քեզ զարնէ:
Իւալա դեօ դիճ բի, հաւ բի: Աստուծով դու յիմարանաս, դի-
ւաւանես:

Իւալա մաւիյէ դեա կօղ բեա: Աստուծով ուրախութիւնդ կարճ
վիճի:

Լնկե դեա բօկիճեա: Աղդ հեառի:
Խէր ժը դեա, վր բայէ դեա թեա Բեաճեմ, քաւ եղբորմէն բուրիք
բիճըմ: չտեսնեմ:

*) Առած է Յսկոր Ներսէսեան Արճիշու Պատմակ, գրեղանք.

1) Դեօ կամ դիւ դու կը նշանակէ. վարդաշայ ճշգիւ ք. Թէ զ
տաղով կը հնչիւի. երկու տխրակ եւս կը հնչեն դ-ով յորի. սրպէս խեւ
դեա որ ֆու քեզ կը նշանակէ:

9.

Բառերի բարբառով *).

Անօթի չունե՛ք չեղելի:

Անդգամ լակոտ:

Սիւնդ լուսն թափի:

Ասարծու կրակ ու բոցը թափի:

վրէդ:

Բորոտիս, բոցը կրակը վառէ քե-

զի:

Գրողը բռնէ բկէդ:

Դռնէք: դռնս չէլնէս:

Դու դատիս յուրուշն ուտէ:

Էդ հացը փորէդ չէլնի:

Էլնիս պատէն, ընկնիս թաւէն:

Էսօր էգուան ճաղբըդ տանեն:

Էս օր, էգուան քու պատանքը
կարլիմ:Էս օր էգուան կանանչ լուսդ թա-
փի. ետի ջրիւ ջրէջիդ էրթայ:

Խէրբնի տարուկ:

Խորխորդ սրտիդ մէջը մնայ:

Մակառուիս:

Հացը պատիժդ տայ:

Մասնորոգ չկատարուի:

Շան ու գիւու փայլ էլնիս:

Շնիրը միսդ ուտեն:

Շան դանջդ:

Շատ ուտես, փորէդ չէլնի:

Ուտածդ չի մէլոքս:

Պէ մուրաօ մնալիս:

Սկաւոր:

Սև կապուկ:

Սև մութ կապուկ:

Սև ետի ջրիւ վիջէդ էրթայ:

Սև հողերը զլիւսուդ դնեմ:

Տառը մատ ունիս, ինը կոտորի.

մեկը մնայ, մէկն էլ մատնշունչ
էդնի:

Տիրամօր ետէն թափի վրէդ:

Տունդ վրէդ քանդուի:

Տունը վրէդ փլի:

Քհլրդ, սիկանջդ բուրդ:

Դասէմ քոքուրդ:

Դնեմ հոգուդ:

Առած է Երուանդ Վարդանեան:

ԻՕ.

Ք Ր Ի Ս Տ Ո Ս Ի Ա Ն Է Մ Ք Ն Ե Ր *).

Ակրեակի կոթե լը բեարե սեար Աստուծոյ մէկ կըսկը թո դիւին
դեա: անձրեւէ (Թափէ)՝

Բագի բեճեք բույէ բը կրի: Յանկարծական քամի առնեալ:

Բեար գալլի դուժմըն հեառի: Թշնամու գնդակի առաջ գաւ (ընկ-
նիս):

Դուռան դեա բուխօն: Դայլերը քեզ ուստին:

Դեարե հեաձ ֆօթի բունեա, լը Սօթը վատ ցաւ ընկնի քո վրան:
եա բը քնավա:

Դեո 1) կօսեք խնգիրա բխօյր: Դու խողի միս ուտես:

Եա աաբբի, ճավկվի կօր բի, դրօ Ով Աստուած, աչքդ կուրանայ,
նեա բինեա: հըրէք չտեսնես:

Եթմե բեար փվարեա բը բի: Որմիրու առաջ որը մնաւ:

Զըկե դեա բը հեկինեա: Փորդ չորանայ:

Զկեվի բը դալիեա: Փորդ պատուի:

Զմանեա դեա վալ բեա: Լեզուդ պապանձուի:

Զիյաբաբեա Կօգօղան հեա ֆօ- Կօգօղանի ուխտավայրը քեզ
բի կեա: Գարձուք պնէ:

Էօ քը քնավա ջանեա դեա: Յաւ ընկնի քու անձին:

Թօղա ճեսիրու բսիւյէ դեա բը Մուրացիանի ասպրակ ընկնի քո
քնավա: փկ:

Ժը դօլա Ֆլան Զայերու սերունդէն:

Իօւլա բա լը դեա բը քնավա: Աստուծով քամին քեզ զարնէ:

Իօւլա դեո դին բի, հաբ բի: Աստուծով դու յիմարանաս, դի-
առհարես:

Իօւլա մաւիյէ դեա կօղդ բեա: Աստուծով ուրախութիւնդ կարճ
լիկի:

Լնկե դեա բօկինեա: Աղդ Կեառի:

Լեկ օք դեա, վր բայէ դեա Թեո Բեզմէն, քաւ եղբորմէն բուրի
բինըմ: չտեսնես:

*) Առած է Յսկոբ Ներսէսեան Արմիշու Քանձակի գիւղացի:

1) Դեո կամ դիւ դու կը նշանակէ: Կարողացայ ճշգիւ օ. Թէ դ
տաղով կը հնչիւի, երկու տիսակ եւս կը հնչեն դ-ով յորի, որպէս յաւե
դեա որ ֆու քեզ կը նշանակէ:

- Խոլիլ բը սեար ջանեա դեա բը **Հող լիցուի քու անձի վրայ:**
 Բեալա:
- Խոսե ալը բը բեարա սեար դեա: **Աստուած կրակ անձրևէ (Թափէ)**
 քու վրայ:
- Խոսե բորնի դեա բսթնեա: **Աստուած քու հոգին առնէ:**
- Խոսե ժե դեա ըռազի նեա բե: **Աստուած քեզմէ գո՛ չլինի:**
- Խուրբանա Եկա Ջալասինե, բը **Ջոն լինեմ չէի Ջալալետդինի, ան-**
 գօլրլե Բեաթրան բը ջանեվի Բար **հաւատի դնդակը նորա անձին**
 նեա բեա: **չէր ազդէր:**
- Կազի Խոսե սրկըմ բեօ ջար բե **Աստուած կը կանչեմ. երբէք փո-**
 նեա խոյի: **ւրդ չկշտանայ:**
- Կազի Խոսե սկըմ, խեք ուճայի նեա **Աստուածմէ կը խնդրեմ, բարբի և**
 բինի: **ուրախութիւն չտեսնես:**
- Կազի Խոսե սրկըմ, նեա՛ գիծի **Աստուածմէ կը խնդրեմ, փափաքիդ**
 բեօ մրազան: **չհասնես:**
- Կազի Խոսե սրկըմ, բայի Բօթի **Աստուած կանչեմ. որ վատ քա-**
 բունեա. լը Ջանե դեա բը Բեալա: **մին քո անձ ընկնայ.**
- Կապե Ենթին ըսիլի դեա բը **Սատանի կապը քո վիզ ընկնի:**
 Բեալա:
- Կօսե դեա սահ բուխօն: **Քո միսը շներ ուտեն:**
- Կօսե սեարի ըռաւ սայանբուխօն: **Սև գլխու միսը շներ ուտեն:**
- Կօռե մըն, ղոմիւ նեակըմ. նեռան **Որդիս, չեմ ցանկանար քեզ անի-**
 լը դեա բկըմ: **ծեր**
- Կօռե մըն, ոօժա դեա բույի եալ **Որդիս, դու բը եղար այն օրը.**
 ոօժ ոօժա ըռաւ բիյա, դեօ նեա **այն օրը սև լինէր, դու չլինէիր:**
 բիյա:
- Կուլա Հալապե մալա դեա բը **Հալապի ցաւը ընկնի քո տունը:**
 Բեալեա:
- Կօրմե բը Բեալա ջանե դեա: **Որդեր ընկնին քո անձին:**
- Կօր բի, նեա բինի: **Կուրտանաս, չտեսնես:**
- Հիվիյեմն Եհնիսե Ալալիյան, մալա **Ալալիյան նահատակին կը Թնդրեմ,**
 դեա Բալանեա բը Բեալա: **տունդ աւարի մատնուի:**
- Հիվի Խոսե դկըմ, սիվար հլրեա **Աստուածմէ կը խնդրեմ, որմը փի**
 սեար դեա: **քու վրան:**
- Հոջան դեա բը խանդղին: **Արջեր քեզի խեղդեն:**
- Հոջան գմանե դեա բխօն: **Արջեր քո լեզուն ուտեն:**
- Ղիզ ղը բեժա,—ժայե, նըթրան **Աղջիկը կասէ.—մայրիկ, ինչու իմ**
 բրայե մըն սկի.—ե՛, Ֆօռե դեա **եղբօր կանխես,—է քու ծամերդ**

Կեօրո բկրմ, սեաւ բրայէ դեա:	Կտրեմ, քու եղբօրն ես վրայ:
Ղիզէ, դիզի. իշալա սեաւ հեաս-	Աղջիկ, աղջիկ. Աստուծով ձիու
պէ բզէյ:	վրայ ծնես:
Ղօրբանա վիյ սայէ բի:	Դու մատաղ լինես այս շան.
Ճավկադեա կօր բեա:	Աչքերդ կուրանայ:
Մալա դեա բը չե բեաւ հաճեհ	Ծօթանաւուն ե եօթ աւարի ա-
հեաճ քալանէ:	ռաջ ընկնի տունդ:
Մանմուս փեյղամբօւր ըրնի դեա	Մահմատ մարգարէն հողիդ առնէ
բսօրնեա:	(անգամ):
Մշկան դեա բը խոն:	Մկնէր քեզ ուտին:
ՆՅրաւա եոսէ լը սեա բա:	Աստուծոյ անէծք քո վրան լինի
	(թափի):
Շէլի հազրեաթի վի ֆօթի կեա:	Հազրաթի չէխը նրան քօթեցնէ:
Սիմօն, սեօ դիմի:	Սիմօն, դու խենդ ես,
Կեանքիդ դը չիմի:	Յորեն սերմանեցի
Ջիւան հիմի:	Որով վերցնես,
Իշալա հեաթա սալ բը կեա դեա:	Աստուծով տայ տարին լրանայ:
Սալէ սե սեա մայրէ դեա ժը	Տարին երեք ննջեցեալ տնէդ
մալէ հիմի:	վերցնեն:
Տեաւ բալամ խոյի բը հիլեա սեաւ	Բալաք (ս. Կէորդ) եկեղեցին հող
դեա:	թափէ քո գլխուն:
Տեաւ Չանկլիյէ մրագէ դեա նեա'	Չանկլի (ս. Կարապետ) եկեղեցին
բեա:	քո փափաքին չհասցնէ:
Տիյա մըն, եազը հեառլմ, ժը	Մայրիկ, ես կերթամ, քո ցաւէն
դեառդէ դեա խլաս բըմ:	կտղատիմ:
Փիյէ դեա կեաւրա բը բեալա:	Ոտքդ քարին առնէ:
Փօրկա ջանէ դեա բըլիս:	Կատուն անձդ ուտէ:

ԺԳ.

ՕՐՀՆԱՆՔՆԵՐ.

I.

Ալսոհիերսի բարբառով.

Աստուած՝ արև տայ:	Բարձրի բարին:
Աստուած թաթի բախտ տայ:	Բարով ու խեղով կայնիս:
Աստուած դուռդի բաց՝ էնայ:	Գղլով ցրուիս, չերփով ժողութա:
Աստուած էլ յէվելցու:	Գետի աւազի ում տայ քղի:
Աստուած արեղի կանչըցու:	Գլխակերպի ապրի:
Աստուած հոգին լուսանորայ:	Գլխաւորեդ խեղիս:
Աստուած ուրին դիակտի փայ էնայ:	Սօթն օրդով սեղան նստիս:
Աստուած ուր մեղքեր յիրես չտայ:	Թփռիս, խեղիս:
Աստուած ուր դատաստան քաղցր էնայ:	Խուսէդ առնիմ:
Աստուած չէն ու լէն պայա:	Ծլիս, ծաղկիս:
Աստուած ջուխակներդի պայա:	Կանչընուս, հոգով ուրախուս:
Աստուած սրտովդի տայ:	Հազար յրմալ կտրուա:
Աստուած անէդ պակաս չէնայ:	Հալալ կաթ ուտիս:
Աստուած քու խեղ խապով էնայ:	Հայր Աբրահամու քօք նստիս:
Աստուած քու ձգերու խիղճն իչ- կայ:	Հօրով, մորով ջոջընաս:
	Ձիւքէդ անհատ եղնի:

Մէկ ու ճար իս, էրկէն արեւ էղնիս:
 Մէկ տաս, հազար գտնիս:
 Մէկդի հազար էղնի:
 Նամարտի մուհրէն չէղնիս:
 Շատ զատիկներ տեսնիս:
 Շատ ապրիս:
 Ենորհաւոր էղնի:
 Ուրախալիկնով զատիկ էղնի,
 Ուրախալիկնով խոնձախ էղնի,
 Ուրախալիկնով քառասունք բռնիս,
 Ուրախ օրեր տեսնիս:
 Գառնուղի մնաս:
 Զոջընաս:
 Սահակայ, հակորդ, օրհնւտեն
 էղնիս:

Սիմօնայ ծեր էղնիս:
 Սիմօն ծեր էղնի:
 Տղիդ կանանչ կարմիրը տեսնիս:
 Ցամաք յաջքով հող յիշնիս:
 Ցաւալի թեթըւնայ:
 Քարին էրթաս, կանանչ դառնայ:
 Քու լուսնան մեռնի:
 Քու դուստր յաջք փոռնայ:
 Քու հոգուց խեղ տեսնիս:
 Քու մուրազին հասնիս:
 Յերկուզիկ,
 Թեթուաջրիկ
 Զաղամարի քաւն քաւի:

Գ.Ի.Ի.Ղ.Ա.Յ.Ո.Ի. ԿՏԱԿԱՐ.

Աստու օխնիքը վրէ ձրգի էղնի:
 Աստուած ձրգի խիք արայ,
 Մնաք տունուի, տուն չաւիք:
 Մէկ ցահէք, հազար վերջիէք:
 Քարի վրէն էրթաք, կանանչ դառ-
 նայ:
 Ձեր եղբայ կտուր դառնայ:
 Ձեր սեղան փռուկ էղնի:
 Սօթն որդուդ սեղան նստիք:
 Դուստան վրէ ձրգի չաւիք:
 Ձիւն էլիէն ձիւն չկարճընայ:
 Խոստի վալին դիպն չէնէք:
 Երեսուն պատիւ պահէք:
 Մէկ հատ ձրգը ձիւն խակընէք:
 Երեսուն խոսքով էղիք:
 Դու զմեզման չէնէք:
 Ձիւն կնկրտոց ականջ չէնիք:
 Գնիկ օր կայ, էլ օղւոյս, բեքաղդ
 աս:

Խրիդի գիւն չէնէք:
 Արեւնու, գարննու մուղաք
 կնիք, օր հաջ ուտիք:
 Օտից չըկըցուցէք, օր վաղը չը-
 կնիք խրիդի դուռ ու փողան:
 Յրմալ բանցուցէք օր հին ու նոր
 խառուի յիրար:
 Ձեր լիք քառան չգարնէք, թափէք:
 Արքատ գնկայ ձրր տուն, դար-
 տակ մի դարձուցէք:
 Դրկեցնեալ հեռ աղէկ էղիք:
 Էն օր ձգի արեւու կը դառի, դու
 չդատիք, զնիք պահէք:
 Մանար նստէք, դիտը գաք:
 Ձիւն մը կնիքէք, դառն կատէք:
 Ամենու պատիւ ուր ձեռն ալ
 Դուստան օր դայ ձիւն քուն, գար-
 տակ մի դարձուցէք:

2.

Վանայ բարբառով.

Ախթամարայ սուրբ խաչ քե փոր-
ցանաց փութուցի:
Ամեն շառից, ամեն կրպճից պըա-
լից ազատ մնաս:
Անմեղ խրիշտակ տըառնաս:
Աստուած իճալա մէկդ խազար
անի:
Աստուած կըլըխներաց պակաս
չանի:
Աստուած քե զաւալ չտայ:
Աստուած ջանիդ սաղութեն տայ:
Աստուած մատ խէա քե էլնի:
Աստուած շնորք քեզնից չը պայսի:
Աստուած օխնիք առնես:
Աստուած ուր ձեռ քեզնից չը վե-
րուցի:
Աստուած քըո պանին, կըոռծին
անողութեն տա:
Աստուած քըո կանանչ արե պըաչ-
խի:
Աստուած քե քեազցը:
Աստուած քե քեազցըիկ արքա-
վութեն տա,
Արնէ քըոտինք քըոփես, ճալա-
լութենով ուտես:
Բըկըոխ չէլենս:
Յաբա փաբա չը տխնաս:
Սօթնականի շնորք մէյն քե էլնի:
Սօթ ըսկուն կտըոտես:
Էրկէն արե էլնես:

Թըաջրիցդ ըալիւր տաչտիցդ խաջ
չը պայսի:
Թըաք ու պակկիդ խասնես:
Թոռան թուդ տխնաս:
Թքես վեր օձու, օձ խալի:
Ինչ պըարին կամենաս, Աստած
կատարուի:
Իճալա արեւուցդ խեք տխնաս:
Լաճ—աղի տէր էլնես:
Լըոս կերէզման խամբիւրես:
Խաթուն տիրամէր կես քե էօգ:
Խալիւորնաս չինկըրվընես:
Խանգիսա ցաւիկ թեթըիկ մախիկ
կընդընես:
Խէր Ապրիխամա օխնիք վէրէդ
էլնի:
Խնազանդ որդիւ տէր էլնես:
Խոգէզվանք քե ըազատի:
Խոքիդ մէջ լիւսին էլնի, օգորմած:
Խօրդ մօրդ պըարի իչատակ
տըառնաս:
Մէնդ էրկրէ էրկիր փըռուի:
Կանաչ արեւուցդ խէր տխնաս:
Կարաչի կնկեան շառից փախ
մնաս:
Ճոչանաս, խօրդ մօրդ պատիւ
կիզնաս:
Մայր Ասպածածնա օխնիք առ-
նես:

*) Գրի առած է Հայկակ Տ. Մկրտչեան. Վանայ կեդրոնական վար-
ժարանը աւարտած:

Մարդ տարես մարդ մեռնես:

Մեռնեմ պըռժիդ:

Մէյ տաս, խաղար առնես:

Մէյ ցանես, տաս քեաղես:

Մուրազ Աստըծուց առնես:

Նամարտի մուխքեջ չէլնես:

Նեղութին չտիտնաս:

Ոտնէդ չուժ կըլէօխ օխնիթքով
լըցուես:

Ումուղդ աստնծուց չը կըդրես:

Պանիդ կեռածիդ ըաճողութին էլ-
նի:

Պըարի կեարուն տիտնաս:

Պըարութնով մեռնես:

Պըարի օրինակ տըառնաս:

Պըարով վայելես:

Պիւզին կէլի չը տըառնաս:

Պըտուզ մը խուճք էլնես:

Սատանէն քե չը խէծնի:

Սատանի խաղալիք չէլնես:

Սըբ արզըկից կը խնդրիմ կէշ օր-
չը տիտնաս:

Սըբ Քեղարթայ շնոխքով փրկուես:

Սիմօն ծեր էլնես:

Սիվտայ մուրուս էլնես:

Սըտիդ պարն ուտես:

Սըտիդ կեօրա կընտընես:

Վարազայ սըբ Նիչան քե պախի:

Տարբէ տարի աւելնաս:

Տաս տըառք ընցուցես:

Տեղին արեգակ քե օխնի:

Փիւթկի սըբ Նէվորք քե խասնի:

Քըս տան օնախ չընցընի:

Քիչ ուտես, շատ խնայես:

3.

Յիվրիկցոց բարբառով*).

Ալլի, եթիլի (կարմիր—կանանչ) հարս ըլլաս:

Աստուած ալեդ պահէ:

Աստուած իմ հոգին առնէ, քու վատ օրը չի տեսնեմ:

Աստուած շեռ—պիլա մարդէն, պահէ:

Աստուած քեզ դուսման պուչաղիէն պահէ:

Աստուած օծաղդ չէն պահէ:

Իսլար մնաս:

Ծօխսուլ օրեր չի տեսնես:

Փազդ ու պսակդ պազնեմ:

Ջուխս—չուխս հարսնէրու տէր ըլլաս:

Սուրբ Յակոբ սև ձիաւոր եարսմնիդ ըլլայ:

Սըտիդ մուրասին, հողուդ սիրածին հասնիս:

*) Ասած է Յակոբ Սրնպեան:

4.

Մօռյ քաղաքով *):

Հայրը կորհնէ պարագիծութեան զնաքող տղին:

—Ապօ, կս կերտամ ի ստամբօր:

—Յօքին կերտաս, լաօ:

—Ապօ, մենք հերք է զիտայ նհրուսէն քաշինք: Մըր բարե-
կըմեք գիգան՝ զմըր տառի՝ կը տեսնան՝ դարտակ, իմ մամ ամօթու
կերտայ դուս, մէկ կտոր հաց չէինի՝ օր զնէ՝ ուրանց յառէջ:

—Լաօ, օր միտքդի դրած իս, զնա:

—Լաօ, որ՝ հիւրտան Աստուած հըս քզի էղնի:

Գինաս, էդ Մտանքօլ երմիւ էրկու միլաս կայ, ամէն մէկ մէկ
ընկտենին է, զմարդ կը խապին, դատէցնին, յետ հեղ չոր տաղաք-
կի վրէն կը նստեցնին: Մուխեաք կէնաս. չխապուիս, չէրտաս,
տեսնաս Մտամբօլ, շուտ բէ շուտ մոռնաս զմզի, յընգնաս գէշ՝ բա-
ների հետ, մոռնաս զքու մամ՝ զքու պապ, դտան ճիծ, Զնդնի խա-
պին զքզի էդ անհոգի բունըրներ, ուտին զքու հալալ դատում աւ
քրտինք:Լաօ, լուսուն զնա, Աստուած քու հետ էղնի, Աստու հրեշտակ-
ներ քզի պահապան էղնին, դիշիւր ցերեկ Աստուած ամպհովանի էղնի
քու վրէն: Էն է, իմալ օր Աստուած Մովսէսի էնեց, իմ առած ամակ
քզի հալալ էղնի, կօրչնիմ զքզի օր, զքզի ափարձ պահէ:Սուլսան Սըբ Կարապետ քզի օգնութիւն, պահապան էղնի. Սըբ
Սարգիս, Սըբ Գէորգ քզի հըմալ հասնին, էմալ՝ ձէթ ի ճրագլուս, ինչ
խրօր որ ամալ կայ մըր Թըթրոյ՝ խամդակ: Էն խրօր Աստու օրչ-
նիթք զքու վրայ թապի:

Մայրի կորհնէ

—Լաօ, կերտաս, մայր Աստուծոյն քաղաքով էղնի, Քրիստոս
քզի վտա օր շտայ:Նեղ օրէն, ջրէն, յէման գետին, գէշ գողտտեն: Վատ յընկեր-
ներէն, օտուտ մարդէն. անդրա՛մ կընկնէն հետո, պահէ: Հալալ
էղնի քզի իմ տուտ՝ ամակ, օր ինն տառ փշիւր ցիւցիլ նեղուտե-
նով օր տըսեցկու տալիկան էրար. տառի հարաւկալէն զնձի զրկեցի
իմ բայն. յըմեք քզի կերտքզի. հարալ էղնի, դիտ. հաղկէ դու զմզի

*) Ասած է Սմբատ Տէր Ղեւոնդեան:

կը մոռանաս. դու, զքու Աստուած, չէրաս գէշ ճանքաներ, քու կէանք ապստս է, կեղնիս մըր յէքսին ծեծանք. կը բերիս մըր ազգականներին ամօթանք:

Բոյր.— Ախպէր, դու իմալ կը թողիս ցմբի կերտաս քամբալս Ստամբուլ աւրեց զմըր էրկիր. մըր էրկըրի ջնելներ յըմնն գացին խարիւպուտներ մէջ մեռան:— Աղջի, դու ծառայիս, ինչ կը գորոցիս: Ապա չէրտամ, իմալ էնիմ, քանսիլսաք յիպալ, տաիէ պիմ պապ: Բունէ, ծեծէ, էլ յօրի կը մնամ սաղ, դու Աստու կանչէ, օ ընձի փշում յաջողուտին խապ, օր տալիմը զմըր պաւտքեր իտամ, մըր բարեկըմներ խնդանան. մըր գուեման փոխալ:

— Յըմալ է, ախպէր. դու զքու խօսքէն չղաւնաս, Աստուած զքու կանսիւ կարմիր արև պահէ, ջըն պէս յ'ըկէն արև էղնիս, ծլիս, ծաղկիս, բարով էրտաս. ցամաք աչքով յետ գառնաս, տեսնանք զքու թաքն ու պսակ, սուրբ Սարգիս հասնի քզի: Բամ լէ կըսիմ, չըռըքիս, կըսին օր Ստամբուլայ աղջիկներ յըմնն մարդու հետ կը գրուցին. չեղնի դու լէ խապուիս ընտնց, իմալ Ամրխաի Մկրօն խապուէր է ընտնց լեզուին օր կարմիր գեղ կը քսին զուրածց էրեսներ. մոռցաւ զուրանց օծալս, խաւիպ էրկրի մէջ կօրաւ: Մընք քզի յըմալ խօրտո հօրօրտի մըր ճճփուճին աղէկ մարդու աղջիկը գտնանք քզի, հարի դու իգաս:

1) Մշոյ մօտերը «տեսնանք» կ'ասեն. իսկ Զուխուրի կողմ «տեսնինք» կ'ասեն:

5.

Արծկէի բարբառով.

Առաւօտ բարի լուսուն կելցիմ, աղօթք կեցիմ քե խամար:

Աստուած տայ քե յաջողութիւն, ուժ կարողութեն.

Աստուած քեզի գողուց, բողուց ազատէ:

Աստուած քեզի քուրդ ու քուից ազատայ:

Աստուած քու խնտ եղի, քու բանին, գործին յաջողութեն
տայ. չոր քարին էրթաս, կանանչ դառնայ քու յառէջ:

Աստուած կը խնդրեմ, ջոջ—ջոջ դետեր քու յառէջ կանին:

Բարով խեղով էրթաս, գեաս, քու ճօերուն տեսիս:

Գէլ, գեազնի բերան քու յառէջ փակ եղի:

Դատածդ գողու, բողու, խազի, մէխանի չստաս:

Նրթամ սուրբ կանաչաւոր, քե ապով ճրագ վառեմ:

Նրթաս, սաղ սալամաք գեաս քու ճօերու վերէն, լաօ:

Էն խեղով մարդ օ կերթայ, մարդ կերթայ, մարդ կուգեայ:

Էնպէս նստես կանես օ դոււմնին լեզուատեղ չեղիս:

Էնպէս չգեաս օ դոււմն վեր քե ուրախանայ:

Իրէք տեսակ մարդ կայ ախչարք.—Որն իս դու: Մարդ կայ
չուն ա, մարդ կայ էչ ա, մարդ էլ կայ բնական խեղ ունի:

Խէր ազին վատ չուզէր. օ դու մեծի խօսք լսես, քու ոտ քո-
քին չառնի, քու բան—գործ յաջողութիւնի մէջ կընկի:

Ձեռդ քսես դաստեմ չոր լոռ, կանանչ դառնայ:

Ճամխներդ չոր էղին:

Մէկ կովու օրթիկ կը խօստանամ Սըփ Կարապետու:

Մշու Սուլթան Սըփ Կարապետ քեզի քօմակ եղի:

Յըմենն էլ քու ձեռ կիչկին. տում ու ջանի մեղք վըր քե չա-
ռիս:

Շուն մարդ զաքի շան ճամբխով կերթայ. էչ մարդ ախչարքե-
ղաթի բան չխասքընայ: Էչ կերթայ, էչ կուգեայ:

Որ գեաջիր, էկար, մէկ ուլ քե խամար մատաղ կենեմ:

Սըփ Սարքիսին քե խամար իրեք օր ծոմ կը պախեմ:

Ճում ու ջանի մեղք քու վիզն ա, յէմալ էնիս մեղք քու վիզ
չընկի:

Փաւթկի Սըփ Գէորդ քե ջան սաղութեն տայ, աշխատես բերես.
քու կնկան, քու ճօերուն պախես:

6.

Արձեօի բարքառով.

Օրհնսն ու խրատ պանդխտութեան դիմողին.

Որդին հօրը.—Ափօ, ես կերթամ դարիք զուրբաք էրկիր քա-
նելու, էլ էս տեղ չեմ կանայ ապրուստ էներ, քու ձեռ կը պագեմ.
Ընձի օրչնա:

Մօրը.—Մարէ, մացի բարով, կաթ էմ կերեր, ընձի օրչնա, քու
կաթ հալալ էրայ ընձի, էզաւ օր ապրել կայ, մեռնել կայ. դարիք
էրկիր ա, գեացի, չգարձայ. Աստըծու ամանաք քու խարս քեզի.
ամանաք իմ ճօեր քեզի, վերև ներքև դուն:

Նորօրը.—Ախպէր, ամանաք իմ ճօեր քեզի.—Ախպէր. մարէ,
Ափօ: ամանաք իմ ճօեր ձեզի, իմ ճօեր, ձեր խարս պախիք. ձեր
յաչք վըր էդունց էղի, խօբոտ իշկիք. ծուռ չնստին, կանին, ձեր ձեռ
վըր էդունց գլխուն պախէք: Տուն ու օաւարին մուղաք կեցէք, չե-
զի փէտնան, բան էղին, մեր տուն աւիրեն: Ձեր դրկեցներուն խեռ
չդիպիք, աղէկ կառավարուէք, գեշութեն, վատութեն չենէք, ամեն
վախս ձեր աղէկ խօսք խասնի ընձի:

Մայրը.—Աստուած օրչնի քեզի, լաւ, Աստըծու օրչնիք վըր քե-
նդի, լա՛ւ, բարով էրթաւ, բարով գեաս. հիւի կենեմ, քեզնից, լա՛ւ,
չմոռնաս քու կերած կաթ, որ տեղ խասնես, վրադ գիր գրես:

—Էս իմ էրկու աշիչ վրէն, մարէ. քու ձեռքդ եմ սլաղե:

—Բարեկամներ, դրկեցներ. դուք էլ դիտէք օր ես կերթամ
դարիք էրկիր, իմ տան մուղաք կեցէք. իմ խօր փոսկ էղիք, պակ-
սութեն բամ կեզի, առէք, ես քեզ կը խասում ձեզի.—Նրթաւ բա-
րով. գեատ բարով, դու անհոգ կեցի, մենք էլ մարդ ենք. մեր տան
պէս քու տան կիշկենք. դրկեց էլ ինչ աւուր խամար ա. դու աւ-
խային գնա, քու ապուռով նստի, կանի, քու աղէկ ձէն խառի մեզի:

Մայրը.—Լա՛ւ, կերթաս, քու ճօեր, քու կնիկ չմոռնաս, քու
տուն ու տեղ չմոռնաս. մէղք էն քու ճօեր, քու կնիկ:

—Մարէ, ավալ դու սաղ մնաք. էրկէն արև էղիք, ետքը իմ
ճօերուն: Ձեր էրկէն ձեռ Աստուած չկարճեաւ, դու սաղ մացէք,
էզոց բան դօլայ ա, ես ըսկի էլ չմոռնամ: Ճմռնամ կը փռնամ:

—Լա՛ւ, քե հիւի կենեմ, թուխա գրես. Աստուած յաջողայ
փառայ մառայ գատեցար, ընձի մէկ դաք չոր բեր, քու կնկան, քու
ճժկներուն:

Կիճը.—Քա, դու որ կերթաս, մեզի մի մոռնար, յաջդդի վըր մզի էդի, քու քօրվայ ճծերուն կիչկես, էդոնք մեղքէն, ես էլ կը մնամ քանկիզար, ջնկի քուլծաք, ընձի չմոռնաս, գիր գրես, գետայ խափ մեղի, օսկու շարից—մարից էլ օղորկես, գետայ:

Քոյր.—Ախպէր, դուրեքան քի, ինչ կօղորկիս քու կնկան, չէ ես էլ քու քուրն էմ, ընձի էլ օղորկայ, գետայ, կօնտօրից մօնտօրից:

Հայոք.—Այնք, փառայ, մարդայ, կընկի-ձեղզի, ընձի, մէկ խառ սափո առ, մէկ խառ էլ քիւմայի շալ, թէ շուտ բանի վրայ կընկիս, մեզի նքիւզ օսկի օղորկիս, օ մեր արան կոնտօրիք, մեր պարաք ու մարաք տանք, իտյս վախթին մեր վրդպաւտ չի բանեն, որ չընկի ձեռդ էլ ա, տեսար օ աշխատանք չկայ, չընկիս խլխի գաւառ օ փողան, շուտ կը դառնաս, կըսգիս քու արան վրէն, թէ բան շառ կիտի, էսգրուն քաւիտ կօղորկիս գետայ, քու պարիկ օկպէք ճարճ խեն, գետայ խափ քեզի, թէ փառայ դառաք, շուտ օղորկէք, գետայ: Մեզի պակասութեն շառ կայ, փառայ չենք:

Ձեր խեղք, մեր գլուխ պախէք, մասախան չենք ձեր պաւն, մեր ջէն տան ածուն շաւիղուն, մեզի պառք օտք կայ, արաւ խառ էլ փառայան կայ, աղէկ չէզար, դուքսան գլուխ մեզի կը ձեղքըք: օ աղէկ, ծղաք, քարկմէկը կաւախանան, դուքսան կը սպառախ, կառան.—Ձրաճիւսի աղէկներ գետցին, էկան, աշխատանք բերեցին, պարաքէք տուեցին, եղ ու գաւէշ արան ուրանց:

Անն, լաճ, Աստուծ իմ դմից կառայս դիպ իմ աղէկներուն վրայ: լաճ, Աստուծ տայ, յըմին գետի, ձեր բարի արեւն լսեմ, խաղ, արեւ.—Էմպէս խոնարհ աղէք ին, կաճան մէկ մէկ աշխատք:

7.

Բասենի բարբառով *):

Ապրիլ, զօրանաս:	Աստուծոյ բերնով օրչնելիս:
Աստուած աղբօրդ էրկէն յարև տայ:	Աստուծոյ գառն էղնիս: Գէշ օր չտեսնիս:
Աստուած էրկէն արև տայ:	Սօթ տղոգ՝ սնդան նստիս:
Աստուած հօրդ, մօրդ էրկէն արև տայ:	Էրկէն արև էղնիս: Ինքան օր մալ ունիս, Աստուած էնքան էլ էվել տայ:
Աստուած ինկի մտահան չէնէ քեզի:	Ինչ օր սրտիդ մնչք կայ, Աստուած կատարէ:
Աստուած մէկդ հազար էնէ:	Ձրի պէս յարևդ էրկէն էղնի:
Աստուած տունդ անպակաս պա- հէ:	Վատ օր չտեսնիս:
Աստուած պահէ քեզի:	Տիւումունդ մեռնի:
Աստուած տայ, չխնայէ:	Տունդ յամեն անգամ էաման լաւ մնայ:
Աստուած քեզի պէս ավլաս տայ հօրն ու մօրը:	Տունդ չէն մնայ:
Արևդ ջրի պէս էրկնայ:	Օղորմի հօթդ հոգուն:
Աստուծոյ աչքը վրէդ էղնի ամեն հաղ:	Օնախդ հաստատ մնայ:
Ղուբսան էղնիմ էն ընդին, օր կը խօսի:	
Մեռնիմ գալածդ նաեքուհ օր դու իս էկի:	
Նանէն մեռնի էդ պսակ բերնին:	

*) Ասած է Երուանդ Վարդանեան:

8.

Վաղարօտապատի բարբառով

Ասու աչն ու խաչը վրէժ ընի:
 Ասու աջիկն ու խաչիկ վրէժ ընի:
 Աստուած արեգ երկարացնի:
 Աստուած բալէդ քեզ բաշխի:
 Աստուած բարի բաղդ աայ:
 Աստուած բարի բաղդի արժա-
 նացնի:
 Աստուած շատ աայ, աւելացնի:
 Աստուած օճաղդ հաստատ պահի:
 Բարձդ բարի:
 Բարով մաչես:
 Բարով, ուրախութենով տեղերդ
 հաւաքես:
 Հսկալ հաց ուտես:
 Հացդ անպակաս ընի:
 Հօր մօր օրհնութիւնը վրէժ ընի:

Ձեռքէդ անպակաս ընի:
 Մէկի տեղ Աստուած հազար հա-
 ցնի:
 Շաբաթ իրիկնով օղորմիս ուղեց,
 Աստուած օղորմի:
 Շատերն էդպէս մաչես:
 Շատ զատիկ տենես:
 Շատ տարիներ արժանանաս:
 Տղիդ կանանչ կարմիրին տըժա-
 նանաս:
 Քանց բարդի բարձրանաս, քանց
 փշատի կռանաս:
 Քու սիրտն ու կօրս տայ Աս-
 տուած:
 Քրիստոս ուր սուճիէն քու տուն
 թոթուէ:

Ա Ն Է Մ Ք Ե Ւ Օ Ր Հ Ն Ա Ն Ք.

Ո՛վ կիրակի կերթայ ջաղաց,
 Գիտայ տեսնի որդին թաղած,
 Ո՛վ կը բանի սուրբ կիրակի:
 Ո՛վ կիրակի փէտ կը տաչի
 Հոգին դժոխքին կը մաչի.
 Ո՛վ կը բանի սուրբ կիրակի:

Ո՛վ կիրակի էրան կանի,
 Խեռ չարքերին սէյրան կանի,
 Ո՛վ կը բանի սուրբ կիրակի:
 Ո՛վ կիրակի կերթայ ջաղ.
 Կուգայ տեսնի որդին թուլ.
 Ո՛վ կը բանի սուրբ կիրակի:

9.

Այի բեկլու գիւղի բարբառով.

Աբէլի մատաղն ընի:
 Ասանից մէկին հազար առնես:
 Աստուած օրհնի քեզ:
 Աստուծոյ բերանը օրհնի քեզ:

Բարով աշխատանքիդ պտուղը ու-
 տես:

Բարով կանաչ կարմիր կապես:
 Բարով հասնես մուրազիդ:

Պարբերական փողին արժանանաս:
 Պոչայ սուրբ Գէորգը տայ մու-
 րազդ:

Պալալագեազայ սուրբ խաչը օգ-
 նակոն, պահապան ընի որդոցդ:
 Պրախտի փայ ըլնես:

Սօթը որդով սեղան նստես:

Իրար հետ հալիւորէք, պառաւէք:

Լօի փայ ըլնես:

Աբրահամի մատաղն ընի:
 Հոգիդ դրախտը էթայ:

Մէկդ հազար ընի:
 Մէնձ աղէն կռանդ կալնի:
 Մի բարձի ծերանաք:

Որդկանցդ ձեռով հող մանես:
 Որդով, զաւակով ուրախանաս:
 Որդոցդ պտուղը վայելես, ծլնն,
 ծաղկին, թն առնեն, թռնեն:
 Ուր զնաս, Աստուած բանիդ.
 Գործիդ յաջողութիւն տայ:

Չոր քարի վրայ զնաս, առաջդ
 կանաչի:

Սջաղդ հայր Աբրահամի օջաղ
 ընի:

Օրհնած ֆողին արժանանաս:

ԻՕ.

Գրգռական օրհնանքներ.

Դիւ դէա չի կօս քը խօսուածի Սիրտդ ինչ որ կուզէ, Աստուած
Խօսէ հեաւ բիցեա, անընդհատ թող կատարէ:

Դիւ մար բրկրի, մասի բէա: Ի՞նչ օձ բռնես, ձուկ դառնայ:

Դիւ եաւ հեառի, Խօսէ պիւրի Ի՞նչ գիշերը գնաս, Աստուած քու
դէա ուրի բրկեա, առաջ լոյս տնէ:

Դիւ տեաւ կեապրէ հե՛ժ հեառի, Ի՞նչ չոր քայի վրայ երթես, ա-
պիւհեսա եւ հե՛ից բէա. ռաջդ կանանչ դառնայ:

Լընկէ դէա լէ կեապրէ հեա՛ բեապի: Ի՞նչ ոտք քարին չառնէ:

Խօսէ բեաւաքեաքի մայի եւա, Աստուած քու տան, քու սչխարի,
բեապի դէա, դապարեա դէա, կե- սապարի շնորհքը աւելցնէ:
սայ բրկեա:

Խօսէ բայի դէա եսրու բը հեյի: Աստուած քու եղբայր քեզ բաշխէ:
Խօսէ մայիա դէա ապա բրկեա: Աստուած տունդ չէն պտնէ:

Խօսէ լաւ կէ դէա ըսրուա բը Աստուած քու զաւկներ քեզ պանէ:
հեյի:

Խօսէ դէա բը հեյի: Աստուած քեզ պանէ:
Խօսէ դուրա սանկասիյի հեա՛ դէա Աստուած քեզ նեղութիւն չտայ:
եւ:

Խօսէ դեապիւսէ դէա գէսա բը- Աստուած քեւ հարստութիւն ա-
կեա:ւելացնէ:

Խօսէ դէա հեա՛ եւ եաւրմի: Աստուած քեզ ամօթալից չանէ:

Խօսէ դեասէ դէա դրեժ կոռս Աստուած քու երկար մեռ չկար-
հեա կէ:հացնէ:

Խօսէ եամրէ դէա դրեժ կէա: Աստուած կեանքդ երկարացնէ:

Հեաւ չի կօ դը խօսուածի ըժ ջի- Ինչ որ կուզես քու դրացու չա-
նաւ ըաւ բիա բէ պիւրի եւա: մար, դայ քու առաջ:

Ճարնիգ փայղամբար եամրէ դէա Ճարնիգ մարգարէն (Ս. Գրիգոր
դրեժ կէա: Լուսաւորիչ) կեանքդ երկարացնէ:

Ճիյա հեառի, բեաւ դէա դեաս Լեռ գնաս, քու առաջ դաշտ լինի:

բէա:

Ճիյա հեաժ հեառի, բեաւ դէա Զոր լիռ գնաս, քու առաջ կա-
հե՛ից բէա: նանչ լինի:

Սեաւ բեահրէ հեառի, բահր ըժ- Ծովի վրայ գնաս, ծովը քեզ ճա-
դեառա ու բեա: նապարհ տայ:

Սեաւ դուժմընէ դէա բը լեանկի Թշնամուդ գլուխը քու ոտից տակ
դէա բէ: լինի:

ԺԴ.

Ե Ր Դ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր.¹⁾

Է.

Մօծնցւոց բարբառով *)

Զբարի լուս շրաւ էղնի:
 Զբարի օր շրաւ էղնի:
 Զթաւլի բարձմէն:
 Զջրի խեղ գինայ:
 Զտաք հացի հրշտակեւր:
 Ի է ես քու վրէն բուխսան կէնիմ,
 Իմ աղբէր մեռնի:
 Թ է ես քու վրէն գուր ու բուխ-
 սան կէնիմ, իմ հոգին դժոխքի
 կարէ կարսի մէջ ճենճաւայ:
 Թ է սուտ կըսիմ, իմ հոգին դժոխ-
 քի ճիւղատուն էղնի:
 Թ է առտ կըսիմ, իմ ալի ալմ
 մեռնի:
 Իդա դմառ հալալ աշխատանք:
 Իդա թունդրայ հալալ հաց:
 Իդա լծքի խեղ:
 Իդա կրակի խեղ:
 Իդա ճրագի լուս:
 Իդա ձիու մուրաւ:

Իդա յոգի հաց:
 Իմ աղբօր կանանչ արև:
 Իմ աղբօր մ. մուռ շրաւ էղնի
 (եղբ նղբայրը նոր է մեռած):
 Իմ արևն ու զընուն:
 Իմ հօր բեասար (կարօտ) վկայ
 էղնի:
 Իմ մէկ բուրակի արև:
 Խաղարդ:
 Խլին աւետարան էլ զինայ, խս-
 պար չիմ:
 Մաս, Մեռած շրաւ էղնի:
 Մըր տէրաւորի կարգ վկայ:
 Պատարագ:
 Սկիւ, Սուր Կարապետ, սուր
 Մեռիւ, Սըր վանք գինայ:
 Տէր Մեղիսէթի մէկ պատարագ:
 Տէրտրոջ սրբ կարգ:
 Քու կարմիր կանանչ արև գինայ:
 Քրիստոս վկայ էղնի:

1) Ամեն մի երկրորդի ընդհանրածէս իրեն մօտ զանաւորած ուխտա-
 վայրի կամ իր պիղի և կամ այլ մօտակայ գի. հի մէջ գտնուած զրշա-
 գիր աւետարանի կամ ու է հրաշապարծ իրի մը վրայ կերդարի. որով
 շատ անգամ երդումներն կը տարբերին. մինչև անգամ պիղ մը մի ալ-
 գիւղի հետ բազմաւորով. Ինչպէս Զիւրթա, Գոմա, Գոմ. Մեղիի եւն.
 «Սուր Կարապի» կերդարին. Սուրխ, Եթալու, Ագրան, Արթերտ եւն.
 «Սուր վանք» կամ «Սուր Մատնավանք» Առաքելոյ վանքի կողմի ժո-
 դովորը «Խլին աւետարան» կերդարին. խլ. Բնու պիղ. Շմալ, Քօլոմիկ.
 «Սուր Արդրիկ» կամ «Գործնի յոթնից Սուր Խալ» Արքայանք իր շրջա-
 կաներով «Սուր Փորթիկ» կամ «Դմարդու Սուր Փորթիկ անեանքով» եւն.
 կերդարին.

*) Ասած է Սմբատ Տէր Ղեւոնդեան.

2.

Նորգուգայ բարբառով *).

Դիւ քիւ խօր գերեզման կը սիրես:

Դիւ քիւ խօր քնասար իշ կը սիրես:

Սո խեհ իմ տնէն չտանամ. իմ տղէկներաց չտանամ:

Սո սուտ կասեմ, խեհ իմ ջուխակից չտանամ, էն բանից ինչ օլում
չխասնի, էդ ցահալս Եառ ի, կը թալես վըր ձի:

Էդ ժամ գիտի. էդ Գեղարդ գիտի, Տիրամէլ գիտի:

Էդ Կեալու (ձորի) Խեօգեց վանք վկայ ի:

Էն մեռօն ընձի, մըշ քե, ակախ չունենմ:

Էն Հեքեանայ սուրբ Սարգիս, որ դիւ գնացիր էս, պէյնով

պագիր էս, ձի ագալս չկայ բանից:

Էն Մուքօ քնասար վկայ ըմտսիր ի: Մեղքի տուն աւետարան գիտի:

Իմ գլխօխ ու քեօն:

Քիւ ճակատ վկայ ի:

3.

Արձեօի բարբառով.

Աստուած Եհնա Կենայ:

Գրիգոր Նարեկացի:

Սրկինք, գիտիք, Աստուած:

Իմ տղի արեւ օր դիւնի խեղ չեմ
փոխեմ:

Խաթուն խնդիր Տիրամէլ:

Խաթուն Տիրամէլ:

Կանանչ մեռօն:

Կանանչ չումպար խաթուն Տիրա
մէլ:

Սարի Սըր Օլանէս:

Սըր Գղկութեն (Ղարաքէշիշ գիւ-
ղի մէջ ուխտավայր):

Սըր Կարապետ:

Սլավակ խաչ:

Տէր Յուսկան որդու մէկ պատա-
րագ:

Քանչիւղադո:

Քու խօր գերեզման:

Քու խօր խաչքար վկայ Կենայ, օր դիւնէ վրայ տնկած ա:

Քու խօր տեսած լուս (Խրք մահախօ ի):

Քու մէկ տղի արեւ, որ դիւնի մալի չեմ ամա:

* Ասած է Վարդան Յակօբեան. Նորասուրբ Տիր. Սիրունիտ. Կեր-
դուին ընդհանրապէս Գեղարդի. Մելիքի տան աւետարանի վրա. Հօտա-
յանցիք Ս. Սահփաննոսի վրայ. Կօղան ու հէքեանցիք Աստուխան սուրբ
Սարգիսի վրայ. Մարգանցիք Կիրդուին Մայրօխանէ, որ ասորերէն է. սուրբ
Յովհաննէս կը նշանակէ. Փիրպատալու, Տէրեք. Մարեօշտ խաչի վրայ
«Խաչ գիտի» կերդուին. Շամանց եւս «Աւետարան գիտի» կերդուին:

4.

Վառայ բարբառով.

Պատուած գիտի. Գրիստոս գիտի:	Ժամեր, պատարագներ:
Պատուած իմ աչքեր խանի:	Իմ լաճերաց կանանչ արև:
Արևուս խեղ չտիսնամ:	Իմ կանանչ արև:
Արևս վկայ ի:	Լալիւնք:
Ինչդին արեգեակ գիտի:	Խա, մաս գիտի:
Սքիմ մնամ թէ սիւտ կեսսեմ:	Խաթին Տիրամէր:
Սա. իմ Պատուած, ես, իմ դին:	Խաչ գիտի:
Սա, իմ խոյին, Սըբ գիտողի:	Խաւարեմ:
Սա իմ ջանքիւնքին:	Խօղեց վանք:
Լինես երկինք, ափուես գետին,	Խօրից, մօրից գրկուկ մնամ:
չիմ խոյ:	Կալի խեղ պարտեաք գիտի:
Էնա ճրագի լու, էնա ժամ:	Կարմրուր Սուրբ Աստուարածին:
Էնա սկի, էնա վանք գիտի:	Մաս գիտի:
Էն աւետարան, էն մեռօնի շուշան:	Պախապան խաչ խրիշտակ:
Էսա խաց իմ աչքեր բոցուցի:	Սասկեմ. սիւտըկեմ:
Էսա խացի պարտեաք գիտի:	Սուրբ Աստուարածին:
Էսա կրակի խեղ, բարտեաք	Սուրբ արեգեակ գիտի:
գիտի:	Սուրբ Օլմանէս, Սուրբ Գեղարթ:
Էսա ճրագ իմ աչքեր բոցուցի:	Վալա, պիլա, քալա:
Էս սահաքիս դռնից դուս չկենմ:	Տեղէս վեր չկենամ:
Էրթամ դժողք, դժողք մաշեմ:	Տեսկան սրդին:
Թուի մանուկ:	Քեօ գլեօլս, քեօ անամ:

2.

Նորգաւոյ բարբառով *)).

Դիւ քիւ խօր գերեզման կը «իրես»
 Դիւ քիւ խօր քնասար իշ կը «իրես»
 Ես խեբ իմ տնէն չտանամ. իմ աղէկներաց չտանամ
 Ես սուտ կասեմ, խեբ իմ ջուխակից չտանամ, էն բանից ինչ օլում
 չխաանի, էդ նախախ եառ ի, կը թալես վըր ձի:
 Էդ ժամ գիտի. էդ Գեղարդ գիտի, Տիրամէր գիտի:
 Էդ Կեալու (ձորի) Խեղեց վանք վկայ ի:
 Էն մեռօն ընձի, մըշ քե, ալախ չունես
 Էն Հեքեանայ սուրբ Սարգիս, որ դիւ գնացիր էս, պէրնով
 պագիր էս, ձի ագախ չկայ բանից:
 Էն Մուքօ քնասար վկայ չըմտսիր ի: Մեղքի տուն աւետարան գիտի:
 Իմ գլխօխ ու քեօն: Քիւ ճակատ վկայ ի:

3.

Արձէօի բարբառով.

Աստուած շնաց կենայ:	Սարի Սըր Օվանէս:
Դրիգոր Նարեկացի:	Սըր Գղիւսթեն (Ղարաքէշիշ գիւ- ղի մէջ ուխտավայր):
Երկինք, գիտիք, Աստուած:	Սըր Կարապետ:
Իմ աղի արեւ օր դիւնի խեղ չեմ փոխում:	Սիվտակ խաչ:
Խաթուն խնդիր Տիրամէր:	Տէր Յուսկան որդու մէկ պատա- րագ:
Խաթուն Տիրամէր:	
Կանանչ մեռօն:	Քանչիւագոծ:
Կանանչ շումպար խաթուն Տիրա մէր:	Քու խօր գերեզման:

Քու խօր խաչքար վկայ կենայ, օր գլխուն վրայ տնկած ա:

Քու խօր տեսած լուս (երբ մահտեսի է):

Քու մէկ աղի սրեւ, որ դիւնի մալի չեմ տամ:

*) Ասած է Վարդան Բակօրեան. Նորսուրդայ Տիր. Սիրունիս. Կեր-
դուին ընդհանրապէս Գեղարդի. Մելիքի տան աւետարանի վրա: Հօստա-
յանցիք Ս. Ստեփաննոսի վրայ. Կօղան ու հեքեանցիք Ատենախան սուրբ
Սարգիսի վրայ. Մարվանցիք կերդուին Մայրօխանէ, որ ասորերէն է. սուրբ
Յովհաննէս կը նշանակէ. Փիրպատալու, Տէրբեր, Մարեօշտ խաչի վրայ
«Խաչ գիտի» կերդուին. Շամանց եւս «Աւետարան գիտի» կերդուին:

4.

Վաճառքի բարբառով.

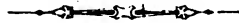
Աստուած գիտի. Բրիտանոս գիտի:	Ժամեր, պատարագներ:
Աստուած իմ աչքեր խանի:	Իմ լաճերաց կանանչ արև:
Արևուտ խեղ չտիտնամ:	Իմ կանանչ արև:
Արևս վկայ ի:	Լալիտեմ:
Դեղին արեգեակ գիտի:	Խա, մաս գիտի:
Սքիւմ մնամ թէ սիւտ կեանք:	Խաթին Տիրամէլ:
Սա, իմ Աստուած, ես, իմ դին:	Խաչ գիտի:
Սա, իմ խաղին, Սըբ գլխողիր:	Խաւարեմ:
Սա իմ ջանքիւթին:	Խողեց վտնք:
Լինես երկինք, ափուես գետին,	Խօրից, մօրից գրկուկ մնամ:
չիմ իտայ:	Կալի խեղ պարափեաք գիտի:
Էնա ճրագի լուս, էնա ժամ:	Կարմրուր Սուրբ Աստուարածին:
Էնա սկի, էնա վանք գիտի:	Մաս գիտի:
Էն աւետարան, էն միւս օնի շուշան:	Պախապան խաչ խրիչտակ:
Էսա խաց իմ աչքեր բոցուցի:	Սաակեմ, սիւտըկեմ:
Էսա խացի պարափեաք գիտի:	Սուրբ Աստուարածին:
Էսա կրտի խեղ, բարափեաք	Սուրբ արեգեակ գիտի:
գիտի:	Սուրբ Օլտնէս, Սուրբ Գեղարթ:
Էսա ճրագ իմ աչքեր բոցուցի:	Վալա, պիլա, քալա:
Էս սահաքիս գունից գիւս չենեմ:	Տեղէս վեր չկենամ:
Էրթամ դժողք, դժողք մաչեմ:	Տեսկան որդին:
Թուի մանուկ:	Քեօ գլեօխ, քեօտանամ:

5.

Եզդիներու երգումը.

Բը աճիյի դէա.—Յանուն քո ճակատ:
 Բը զլօպէ ըռաւ.—Յանուն սև կծիկին:
 Բը զօրլա ճեթին.—Յանուն կապոյտ երկնքին:
 Բը քանճ ըռաւ.—Յանուն սև թագին 1):
 Բը հալղզա իւտիւյի դէա.—Յանուն վզիդ օղակին 2):
 Բէ ճրա եզդի.—Յանուն եզդիներու լոյսին ու ճրագին:
 Բը շաւաւ.—Յանուն աշտանակին 3):
 Բը շէխ Ասի.—Յանուն շէխ Ադիի:
 Բը շրխ Սըմս.—Յանուն շէխ Արեւելին:
 Բը սեաւի մէկէի թաւուզ.—Յանուն զլխաւոր հրեշտա-
 կապանին 4):
 Բը սաւի շէխէ Սօր.—Յանուն կարմիր շէխի գլուխ:
 Բը քնի ըռաւ.—Յանուն սև հանդերձին:

1) Այս Թագը տէր ժաղէ հիւսուած, վրային կախուած են ծամիրու
 նման հիւսուածներ. բրուն ուխտի կը գնան եզդիներ, Այս Թագը կարող
 անձինք մեծ ծախքով Լալիշի ուխտաւայրէն բերել կտան. Սինէկայ 20—
 25 գիւղերու մէջ միայն Դաշուջան գիւղի Շէխ հոսանի մօտ կը գտնուի:

2) Եզդի փրփրեր որ ցեղէ ցեղ ժառանգական են, իրենց վիզը երկզ
 կամ օղակ ունին. այս երկզի վրայ կերդնուն:

3) Աշտանակն որ օղորով պարպարուած է, վրան բող ձգած. եզդի
 հոգեւորականներ (ղավալ) Կելեայ Լալիշէն իրենց հետ կը բերեն. բազ-
 մուծեան մէջ կը դնեն. Յմբուկ կածին. ժողովուրդը երկիրդածուծեամբ
 մի մի կը մերժեան շամտանին, յարգանք կը մատուցանեն, կը համբու-
 րեն, դրամ տալով կը հեւանան:

4) Մէլէրի Թափուզը իբրիւ Աստուած կը դնունին, կտան Կուլապի
 հայեր. սակայն իրենք կտան. Քէւ սագայէն է. Աստուած երեսէ ձգած
 է. սակայն մի օր պիտի կոչէ իր պաշտօնին:

Բը խրիմի դս պէմի.—Խմբակի շնորհքէն զրկուիս 1):

1) Չաւարը պառնէձըը կտայ մէկին. իբրեւ պունը լայ եւս մարդ չգնար. նորա հագը տուէր. ճգում ցումը. նաեւ իրքա տպն բոլոր քանի տեղ քարակոյս կը կազմեն. որպէս զի ամեն մարդ պիտի, Զաքարիայ որ պառնէձը անէձըի տակ է.

Անիծումըը կըք զոտայ. վրէժ երկու կուծ. ին ճգով կը կտինեն. մի ճոց մի կը կանգնէ իբրեւ պարզապարութիւն. պապ չորքերու վտա կեանքս կը համարուէ զաւարի ձեռն. մի նուէր եւս կտայ ղաւապին.

Չաւարը անիծումըը հաւատքի մէջ հաստատուելու համար կ'ընկէ. որ ան ըրցիայ թիւ հիւսած է. թիւի ծայրէն բռնելով կը ձգէ. կտայ. — «Իմանա ղէա քեանկ պու». (հաւարդ հաստատուիցալ).

Ապաշխարողը կեանքայ. իծիկը կծկելով կը բերէ. Ղաւապին կը քաննէ. Այս ցողճողութիւնը երեք անգամ կը կրկնուի.

Եզտի շէնը հոգեւարը անձին կտայ.

— «Իրախտը Աստուծոյ ձեռաց մէջն է. զոն լինիմ իմ Աստուծոյս. ԿԹէ Աստուած շնորհք, զու զնա. իստի զաւակի վերին ըլլելու. ես կը կարգամ, ծանա քեզ կը հայնի».

Ըստ հայ ժողովրդեան աւանդութեան, որպէս թէ եզտիներն Բրիստոսի խաչելութեան միջոցին լին զամ զողագար՝ բերած են Կեդէս Լաւիշ (Լաւիշի ծորը). մի հայ վարդապետ իւր լսէ. կը գայ Լաւիշի ծորը. կը քաշ թողէ եզտիներուն. կը ձեռնարկէ կեդեցի շինել. քաղց կիսաք կը իշպա կերծայ հեռու տեղեր որ հանդակուածին անէ. վարդապետի գաղափար յուճեան միջոցին Մէլեքիճպադուզ վարդապետի կեդապարտումը կը գայ իկեղեցին շինել կտայ. իւր պարկերն իւս մէջը նկարէն կտայ. վարդապետն եւս կը գալ. կը տեսնէ ոչ. կը խաչակնէ. Մէլեքիճպադուզ «Շէն հայի» ասելով կը փախի. ասել կուզէր թէ բուն շէնն եկած է.

Սորա համար «Շէն Ատի» մեծ երդումը մնացած է եզտիներու մէջ.

Եզտիները Սուրբ Սաղաքի շաքարու մէջ իրեք օր ծով կը պահեն. արբամ օր զատիկ կանեն.

6.

Քրդական երգումն 1).

Բը արօ ու հազման կօ խօլա Երկինք, երկիր ստեղծող:
 դանդիյա:
 Բը գորոա բավէ մրն, գորոա իմ և քո հօր գերեզմանը:
 բավէ դեա:
 Բը խանայ փութկէ մրն հաժէ հրա- Փռւտկի («. Գէորգ) վկայ, գիտեմ:
 յա:
 Բը գորոա կալկէ մրն հաժէ քեօն- իմ պապու գերեզմանը (վկայ) որ
 նա: կարծիք չունենա:
 Բը եննիլա մալա Մելիֆեա: Միլիքի տան աւետարանը վկայ:
 Բը ըռօժա բը վի օավի: Այս աւուր արեղակը վկայ:
 Բը խեբեա մալադեա: Քու տան ողորմութիւնը վկայ:
 Բը խեբեա օեանգուրա դեա: Քու Թունգիրի շնորհքը վկայ:
 Բը Խօսանէ ծօրին: Վերին Աստուած վկայ:
 Բը ճեարօի բայդամբարե: Երկու մարգարէն ևս վկայ:
 Բը ճեար օի դինան հաժէ մրն Երկու հաւատք ևս վկայ, տեղե-
 քըննայ: կութիւն չունին:
 Բը Մարափէ հաժէ մրն քըննայ: Սարի սուրբ Գէորգ կարծիք չունին:
 Բը օհիօհ Մաղագօմէ: Մաղագօմի նահատակը վկայ:
 Բը ըռեսուլլան: Աստուծոյ Մարգարէն (վկայ):
 Բը ըռօժա բրմբարաֆ: Նուիրական օրը (բայրամ) վկայ:
 Բը խեբա վի նանը ժը մալա մրն իմ տնէս գնացած այն հացի շնորհ-
 չոյա: քը վկայ:
 Բը կեալ ըռաօ, կեալա սայի: Սև ու սպիտակ շորը:
 Բը վէ մզկեաւօս Դգի մրն հաժէ Դողի այն մզկիթը վկայ, տեղեկու-
 նինեա: Թիւն չունին:
 Բը վի հեայի մրն հաժէ նինեա: Լուսինը վկայ ինչ յայտնի չէ:
 Բը սեարե ադէ: Ազայի գլուխը (վկայ):
 Բը սեարե բավէ մրն: Իմ հօր գլուխը:
 Բը սեարե դեա: Քո գլուխը:
 Բը սեարե մրն, սեարե կորոհ դեա: Իմ գլուխ, քու որդու գլուխ:
 Բը սեարե մրն, սեարե դեա: Իմ գլուխ, քո գլուխ:
 Բը սեարե օհիս Ավօրուհիման Շէխ Ավօրուհիման նահատակի
 դագի: գլուխ:

4) Բալաքցի, Ռըշկոթանցի եւ Բազրանցի քրդերու երգումը:

Բը սեւարե շէխ:	Շէյխի գլուխը:
Բը վի նան ըմբ մըն նեա կեհրթ:	Այն հացը, կործիք չունեմ:
Բը վի հիվի շահեաք քեա:	Այս լուսինն վկայ լինի:
Բը խեւա վի շեալի,	Այս գիշերը վկայ:
Բը վի սեւարե շահե Նախուսպան:	Նախաբանտի այն գլխի սանտը:
Բը օնախե շէխ:	Հացատուր չէխի (տուն):
Բը օնախե շէխ Բատի:	Հացատուր չէխ Բատիի (տուն):
Բրա հիվա հան օրա մըն եղեա քեա:	Թող այս լուսին իմ մէջ, քու մէջ վկայ լինի:
Դեւաւ նակըմ:	Սուտ չեմ ասել:
Դիւ ըծ եօք բավար բրկի:	Դու հաւատայ Աստուծմէ:
Դիւ կօրի խաքեան բի:	Դու մատաղ լինիս քու պատուոյն:
Էազ խօլամ եա սեւարեա դեա բի:	Ես մատաղ լինիմ քո գլխին:
Կօ դիւ բավար կի:	Ահա, դու հաւատայ:
Սեա նար Բաշեքեա Մահամսան:	Հարիւր անգամ Մահմատանի Բա- շէքը վկայ:
Սեար նար սեարի շէխ, Նինեա:	Հարիւր անգամ չէխի գլուխ (վը- կայ), չկայ:
Նեա', բը դօրանեա ազիմ:	Ո՛չ, հօր դօրանը:
Նեա', բը սեւարե կօրե մըն, մըն հաժե թեօնինեա:	Ո՛չ, որդուս գլուխը (վկայ) ինձ կասկած չկայ:
Նեա', բը սեւարե եալսե Հիվանի:	Ո՛չ, հիվանի սուրբ գիրքը:
Նեա', բը սեւարե Միւ Հասանե վօլի:	Ո՛չ, Սարի սուրբ Սարգսի գլուխ (վկայ):
Նեա', բը սեւարե շէխ Կալ, մըն հաժե թեօնինեա:	Ո՛չ, չէխ Կալի գլուխ, ինձ տեղե- կութիւն չկայ:
Նեա', բը բեապա հանիյան:	Ո՛չ, հանիներու Քեապէն:
Նեա', բը օեւա Չանկլի:	Ո՛չ, Սուրբ Կալապիտի եկեղեցին:
Նեա', բը օեւա ճեաթե:	Ո՛չ, հեշատի եկեղեցին:
Սեարե դեա:	Քու գլուխ:
Սեարե Իսա քեայղամբար:	Մարգարէ Յիսուսի գլուխը:
Սեարե Մեհմեթ քեայղամբար:	Մարգարէ Մահմետի գլուխը:
Սեարե շէխի Քիւրայի:	Քիւրայի չէխի գլուխը:
Սեարե շէխ Զալաթին:	Շէխ Զալաթինի գլուխը:

ԺԵ.

ՀԱՆԵԼ ՈՒԿՆԵՐ.*)

Ալաօկեռտի բարբառով.

—Այ եզնիկ, պայ եզնիկ,
Շուարած՝ իսյնած եզնիկ:—Քարէ սիւն:
—Առաւօթուն թառի, յիւկուն իջնայ,
Յիրկուն թառի, առաւօթուն իջնայ:—Անկողին և հաւ:
—Արապ—արապ, արապստան,
Էլիս սարոր էկան նստան,
Ջոջեր յէլան, պզտկներ նկտան:—Ահ և օրակա՛ն սա՛հք:
—Արարն հեծեր ուր ձին,
Կարմրուկ ու կը լգայ:—Պտուկը թռիղրայ վրայ:
—Ափ տամ, ծափ տամ,
Քեանրըլից բռնեմ, կախ տամ:—Կչեղք:
—Բան Բասեն, Բանլիս Տրապիզոն:—Ախրք, երևակայութիւն:
—Բեռնով բարձուկ կզ,
Յերդիքէն ներս մտաւ:—Գդար
—Բերան ունի, լիզդ չունի,
Փոր ունի, աք չունի,
Ու ունի ծակ չունի:—Իկք:
—Բռնեցին պոչէն, թալեզին փոշէն:—Զրախ:
—Բերք մի կար, ճիւղ չկար,
Ղազին ի մէջ գիւան չկար:
Թարսուն էկաւ,
Թռչիւթ ի ձեռ, գիր չկար:—Նոյիան տապան և փղոսկի:
—Գոմ մի ունիմ, հազար գլխ օխտար կը տանի:
Մէկ խիլ խոտ չտանի:—Մըջնայ բոյն:
—Սզ դուռը կը մօրթայ.

*) Հանելուկներու թիւ ու հաշիւ չկայ. ասոցը յանկարծ կատեղծէ ու կտտէ այս տեղ միայն սովորականները առի. զորս ամեն զատառ գրէ-ծէ քիչ նման են իրարու.

Ներսէս հոգին կհալայ:—Ջրադասի ջուրք կտրել:

—Սզ ծնաւ, բեղէց կոմ:—Լիցքի, Եւայ:

—Սա, ճիճօն գացինք սար:

Ճիճօն չիղներ, կը մնենք սար:—Այլեր:

—Էն ինչ ա, աշխարհը չկեառնայ չիքայ:

Չպիտու մարդ կը չիքայ:—Հաւ և ձու:

—Էն ինչ ա, Վարժան, չարժան,

Պայազտու համբէն լցաւ կիւրճան:—

—Էն ինչ ա, պատիկ պուտիկ մէջ անուշիկ:—Ընկոյց:

—Ընձի բան մի կայ, զանքը մանի,

Միծդի գլուխ խաղապանի,

Վայ ընդոր օր դէմ կը կայնի:—Հրացան:

—Ընձի գոմ մի խաղ, խիլ չտանի,

Քաղաքէն գլուխ դաւաճ կը տանի:

Դանկով դուռը բացեցի,

Մտայ ներս, համբուրեցի,

Յէլայ դուս, քար թալեցի:—Նուռն:

—Ըսդին դար, ընդին դար,

Մէջն անդադար:—Արօղոց:

—Ինչ մարդ էր, ցնաց մարմու մօտ,

Մամ ըսեց:—Ընձի մէք մօտկընայ:

Հալա ազապ իմ:—Հող, Կայէն—Աբէլ:

—Ինքն ի հող, մուրդըն ի չորս:—Բապօթապայ:

—Իբէ—Իբէ:

Յոտներ կիբէ,

Վիզն արարի:

Յոտներ թուրքի:—Աբաղաղ:

—Իբէ—Իբէ:

Յոտներ կիբէ,

Ձոնալապուտ,

Թուրքի թղոյ:—Կապուտի:—Կեմման:

—Իսսան—Իսսան, փրկատան,

Ինդով ընցան, ցոտան:—Թուկ:

—Լուս թուս կարպէն,

Ձըլթիկ զարկեց դիւան խանին,

Ամառ մի կտորեց շնդառանին:—Կայծակ:

—Կալ կայի, կամն հրկաթ:

—Ջուր ջուր ու քչայ:—Արփիլի:

—Կարմիր եզ, սև եզան վու կը լիզայ:—Բունդիքն ու կաթսան:

—Քշիթ արի, արի, չի գար,

Կըսիմ մի գայ—մի գայ, կիգայ—Շրթունք.
 Կօտիկ կործըման, չուր էրեանս—Սունկէ
 —Հանելուկ—հանմանելուկ,
 Ծէրն ի՛նձաղիկ, տալին տալուկ,
 Թէ հանիս, տակն ուտիս,
 Թէ չհանիս ծէրն ուտիս—Խաւըրծիլ:
 —Ձին ի ձոր թափքեցին,
 Բաժն էրկինք յէլաւ—Թունդրա շէնք ու բոց,
 —Մարդ մի էկաւ էրկէքուց,
 Դըռ չընտաւ ճութըցուց—Անձրի:
 Մզի կայ էրկու տուն, մէկ սուն—Քիթ և ծակերը:
 —Մութ փողան, յէրկէն սողան,
 Սարկաւագներ մէջ գըղուըղան—Փեթակ և մեղու:
 —Յիթսուն տուն մէկ սան վրայ—Վայրենի մեղուի բոյն:
 —Նեղ ու մութ սոխաղ,
 Սալվին մէջ կերթայ կիգայ—Յըցում և կարագ:
 Ուլուլիկ—պուլուլիկ,
 Մէջը սէյլան ունիկ—Նաւան:
 —Ութ չորթան, տաւերկու սութան,
 Գիշեր յէլէ՛ բարձէ կերթան—Աստղեր:
 —Չըլէ զման,
 Նիսուն բումպան,
 Նա՛ գեպվուր քր. ցա մուտլուման—Օձ:
 —Չորս հրեշտակ, մէկ փլի տակ—Կով և սափնքները:
 —Չորս յաւն ի հող, երկու յաւն ի կող—Ձիու ու ձիաւոր-
 տներ:
 —Պառաւ նստե յառուի պռունկ,
 Գըրջ վըր քըշին, քըրջ վըր քըշին—Կաղամբ:
 —Պառաւ նստե վըր դարին,
 Բուրդ կը գգայ. թթու կուգայ—Կաղամբ:
 —Փաթութաւ փափր, քնաց ցեւիր—Մուռ և յուզարկաւոր-
 թիւն:
 —Քարէ գողտիկ, դռչկան հորթիկ—Կարկուտ:
 —Քրատ յունայ, քըստ յունայ,
 Խռովի նստի յունայ—Աւել:
 —Քսան ու չորս տատղ մէկ լուռնըլի տակ—Պայտ ու գամեր:
 —Ամպ յերերան, քեւրսան շերերան,
 Ամպ գնա, քեւրվան, դու արի—Մեռեալ, յուզարկաւոր:
 —Էն ինչ մարգ ա,
 Նա գլուխ էրկինքն ա, նա յաւքեր դեպին—Ձիթանքի պողու-
 տակ:

— Էրկու ձուկ մէկ թաւի մէջ, մէկ պաղ, մէկ տաք:— Լուսին և
արեգակ:

— Կտոր մի թաւ աւաթ ծառէն, մէկ լէ բարտի ծառէն,
Նա ուռի էր, նա բարտի:— Զորի:

— Յուցկայ հարի Վան, քառասուն կոտիկ կործրման:— Մանկ:

Ունունի— քուն ունի, կատուի պէս կտուց ունի:— Սիսեռ:

— Սլուրլիկ յէլաւ սարն ի վեր, սրբեց տակնուզեր:— Արծիլի:

Սև սլա սիւտակ սլա, խաթուն միջին կը ճլուրլայ:— Սչք:

— Էն ինչն ա. ռաճաքէն պատէն կախ:— Մորուք:

— Մէկ բակ թխար ունիմ, քնայ, յէլայ մի հատ չկէր:— Աստղ:

Ընձի չորս աղբէր կայ, չորս լէ սալին չալկած:— Սղունգներ:

— Ընձի բան մի կայ, կը չալկեմ, գիլայ.

Կը դրիմ գետին՝ կը մեջի:— Ժնջիլ (չղթայ):

— Հաւք մի յիջաւ էրկնքուց, { Երկնուց գետին սիւն չկայ, ծո-

Օսկի լական էր կտուց, } վուն ծածկոց չկայ, քորին լէ

Հայ էրեց, հոյ էրեց } ծնունդ չկայ:

Իրեք բան քաչեց, չգտաւ, }

Թորկեց, գնաց:

2.

Քաւանայ բարբառով.

Կանաչ ծառերի ձմեռ կը սկսէ.— Գիւր լորձոտնքս
ձինձդդէլ տըլուր, անտառէլ քննու անգիւղծքէլ առաջով,
Ինչ էմ կու աքթի կտակցեալս.— Բոլորս:

Այս փայլի, քաղ քննի.—

Բուն մը նկայ պոնկոք ի. պաննայ տակ խայթոք ի.

Ձին կը խանի, միտէլ յարոց իս.

Ղեկիւ շան արդ մկոն: Թաղիմ ինչ կնկայ խան:— Սիւստ:

Էլ վեր էլին, Թաղիաւոր վեր յէն:

Թուանգով գոյնիմ, բոնայար արդ:

Արուն Թաղիթայ ցրուեցի,

Արեւս տուն խալտիմ.— Թոնցի հարեք

Երկէն փոշան, նեղ նեղ պողան,

Կուզ մարգարէն կիրթայ, փիւղեայ.— Դռան պողնակ:

Էրկու առու ճիւղ կերթայ. խինգ ախպէր դէմ կերթայ.— Գիթ
որբիլ:

Կարմիր կով տանաուն կը բռայ, սև կով տանիս կը բռայ.— Բոց,
ծուխ:

Կարմիր պուտուկ վեր դարին, աչքով կանի դուհնդարին.— Կատար:

Կեռ ու մեռ, էրկթէ պիպեռ.—

Ձին ու ջորին, քուռակ փորին.—

Մէ ծառ մը կայ ճճան ի. ճճանի տակ մէջան ի.

Մէջոնի տակ կալամ ի. կալամի տակ կթղայ ի.

Կթղի տակ զուռնայ ի, զուռնի տակ մարագ ի:

Մարագ իլին ուրագ ի.— Մարգու դէմքը:

Մարդ մը էկաւ Աւանդա. ցէկ ձէք իկն մէյ Թուրց.— Բարե:

Մէ ծով մը կայ, ծովու մէջ օձ մը կայ.

Օձու բերան խնձոր մը կայ.— Ձիթէ ճրագ:

Մէյ քիթ. քառասուն աչք.— Տրեխ:

Մէյ խաւ Թուաւ էրկնքուց, ոսկի լազեան կէր կտուց.— Արեգակ:

Մսէ պիրդ, երկթէ բարաննա.— Ձի և ասպանգակ:

Մսէ պուտուկ, ուսկոռ է խուփ.—

Շրկիմ կը վժայ, դեռին դնեմ ձէն կը կտրի.— Շղթայ:

Ուլուլիկ, պուլուլիկ, մէջն իլին կարմիր ուլնիկ.— Նուռ:

Պատիկ պուտուկ, անուշ նուալաք.— Ընկոյզ:

Պոլաւ կտիլ, կպն պատ.—

Տուն մը կայ, տուն մէլ ինե, դեղին դաւիթ նստե ինե.— Հաւկիթ:

Որ տեղ մէյ դիր արև տեսաւ.— Կարմիր ծովի յատակը:

3.

Մտառաւոր Արթուրի գիւղի բնակիչները:

Բերան սև ի արմուտք, մէջը կորմիք ի սարսմար
Բայ կը գանձեմ, չոր կը խանձեմ, սալիալա Մոհամմաս. — Բռնաճիր:
Ինձ ու, դիւտես. — Զրաղաց:

Էն իշ, Արմուրդի էրկու մօրնոց ծնած. — Զրաղացի հաւի՛ քետա-
կէն դուրս տուած ջուրը:

Էն իշ, տղայ էլաւ մօրուց, գրեցին թագեաւոր, տառը թինգ
տալի թագեաւորութեն արեց. առանձնից տառնոց միջ խիւնդցաւ,
և առաւ առաին քիցց մեռաւ. — Լուսին:

Իրեք խաբիր վաթսաւն վեց լաք յոմին լոքին մէկ մկիննով
օխչար, էրկու բռն, տասերկու ծակ. — Տարուայ օրեր, աստղեր,
երկու գասիկ, տասերկու ծակ:

Ինձ խառ օխչար ի, իրեք ձմէն ի, էրկու բառօծնին, Գարին
տըստերկու ամիս մա՛ Էն Կենայ միջ ինոր, մա էն կենայ. — Զինգ
նաւակատիք:

Մարին ծուռ ի, էն գեառ. իշ մաքուց կը ձնք, չըզ մաքին ծուռ
ի, էն իշ գեառուց կը ձնի, չըզ գեառ ծուռ ի. — Ուրի, դինի, օղի:
Ձէն կը տայ մեռել յարուց ի. — Արաղաղ:

Ձի ծուռ մը կեսայ, ճճան ի, ճճանի տակ մայրսան ի, մայրսանի
տակ կթղայ ի, կթղայի տակ զուռնայ ի, զուռնայի տակ տկնատ ի,
յակնատի մէջ յըլին ուրազ. ուրազի տակ տիկ, տիկի տակ նեղ ծակ,
ծակի տակ անտակ ծով. — Իլուխ, ճակատ, աչքեր, քիթ, բերան, ա-
տամներ, սոսմոքն, աղիք, փուր:

Մէ ծառ կայ, եօթ ճուղ ունի՛: ամեն ճուղին ունեն կայ: — Շաք-
թու Երեւ:

Մէկ կայ, չունի ուղեմարդու կը գաճի, մարդ չաղաճի. — Թձ:

Մէկ կեօգրվ հլին ձու, տուրան գրեցին յիւղիս, խլուսուեն
էրան, մէկ չմնաց. — Նրկինք, աստիկեր:

Մսէ շիշ, էրկթէ Բեապալ, — Մնա, մատանի:

Չայիւ մը կայ էրկու քաւ կեօ մէջ, մէկ ոսկի, մէկ աքճաթ. —
Արև, լուսին:

Չորս վեր տառին, ծով վեր ծնկեսն, էն ոյ ի ճկուր վեր քեօ
կըքնկան. — Կով, կթող, կթոց:

Քեապալսին Բեապալ կը շինի ապ չկայ, մաքին կը պոայ,
գեառ չկայ. — Նշխարք, սրտաթիւն:

Քեաւ վըր քեաւին քեաւ չի. կը կոկոայ կաքեաւ չի, ձու
կածի խու չի. — Կրիա:

4.

Կարձկանայ նանքկանց զիւղի բարբառով *)

Բոլոր յեղեկեցի, դանկով դիւռ բացիւ.— Նուռ:

Էնիկ ինչ ի, մոկիկ ասմունք, « առնուխինգ ծաղկունք,— Ս. Աստուած:

Էրկու ոսկի լայլակ, առաւօտման զանկեր տուին, ընցան ծովու վրէն, իրիկուն վերջացան.— Արեգակ:

Քըխկ—Քըխկ տախտակ, չալէ չապիկ ծակ—ծակ.— Կտաւագործ: Թիզմ բեաշեմ, խանգիստ քնեմ.— Իւան փակ:

Խանելու խանմանելու. մէջն ուտելու, դիւս թալելու.— Ձմերուկ:

Մաղմ չորթան իրկուն դրիմ դիւռ, առատման էլամ, չկէր.— Աստղեր:

Ձլաւիմ, թունիմ քեամակդ.— Կուժ:

Պոլատ գտէլ, գեղի պընաէր.— Գրգրի:

Ան քազին կը վազի, սիւտակ քազին առ կը լիզի.— Մուխ ու բոց:

Ան կով գեանին տակ կը բռնայ.— Բողկ:

5.

Թիմառայ Կիւսնեմց զիւղի բարբառով *).

Արլսէ թաս, մէջ իլին մազ.— Կակաչ:

Գեաղմ քեաշեմ, խանգիստ քընիմ:

Խանելիւ խանդուկիլիւ. մէջն ուտելու, տիւս թալիլիւ.— Նուռ:

Մէյ բանմ կայ, ըստիէն չուր վան, վանայ չուր Ոստան անջուլ անչուան, բարցուաւ կէրթայ.— Մըջիւն:

Մէյ բանմ կայ հանի—հանի, պտկընեք Սալհանի,

Վաթ կուտայ, տուն չի գեայ.— Խաղող:

Մէյ բան կայ վազի վազ, գըլիօխ կուտայ քեառսուն գեաղ.— Վիլակ:

Սարի գրման, էրկիթէ գրման,

Նըա մուսուրման, նըա գեաւուրման.— Սա:

Տունմ ունեմ, տուն մէլ ինե, դեղին դաւիթ նստե ինե.— Հաւկիթ:

Փէտ փէտի աղբէր, ջրի խօրոյրէր,

Իմ սիրելի դարբին քաղաք չի մտնի.— Նաւ:

*) Ասած է Արմաղան Մարտիրոսեան:

1) Ասած է Խուսո Սարգսեան:

6.

Յրապիգոմի հայաքարբուռ զիւղացիներու բարբառով.

Աշխարքի ճօթը հասնիկու, հաւին պոչին հասնիլ չի կայնայ.

— Ճանապարհ:

Այջ մը գուգայ մոմըռալի, գօտին հիտը ջնկջընկալի,— Ջրաղաց:

Այտ մը ունիմ, ափ չունի, մէջի սօրքը հօմբարք չունի.— Աստ-

ղեր, երկինք:

Բարակ ճաղ մը ունիմ, աշխարքը սիրունցընէ կու.— Ասեղ:

Դառնայ կու— դառնայ կու, քօնի դառնայ, քօքի (գիրանայ)

կու.— Մասուր լեցնել:

Դարակ— դարակ դասդասակ, կէսը գոյծուած, կէսը գոյ-

ծուելու.— Ձեռք և մատներ:

Դար պառկին կծկեցուցի, էրկու մատյի ծռթկեցուցի.— Մատ-

ներով քիթը խնչիլ— սրբիլ:

Եիս կեչաօմ, էն կեչաայ, էն ինձիկի սէնէ տուաջ կեչաայ.— Շուք:

էն ինչինէ, էմէն բօնի վրայ կայ.— Անուն:

էս դին դար, էն դին դար, մէջը անդադար.— Ուրօրաց երախայ:

էսուն էրկու աղջիկ էինք, մահին զայնուհցօնք.

Կեճէ էլօնք շարունցօնք.— Սանդերք:

էրկէն էրեց, աղուին ցուց.— Կուհին ծառը, կիւլ կոչուած խէժ:

Խափէ Թափիչ է, պահար կիւլիս է.

Օչ էրկնուց է, օչ գեանուց է, աշխրբի էրեսին է.— Արեղակ:

Ինքը նիյս, գլուխը դուս.— Դամուած գամ:

Լպտարակ— Լպտարակ, քարէ վաստակ,

Քօնի Թռչի պինդ— պինդ քօքի.— Մեծ մասուր, կայօմ:

Կասիմ կու կեչաայ, ոցգրիմ կօղնի կու.— Տրեխ:

Կարմիր եիզը յարս գուճը գնաց, պոչը ձեռքս մնաց.— Կեռաս:

Կարմիր եիզ մը ունիմ, պօռչայ— պօռչայ գեանի տակնիվիր

բազուկի կեչաայ.— Սրմատ:

Կովմը ունիմ, ըղըր— մըղըր, կօտոչուընին սղըր— մղըր,

Կաթ կուտայ տուն գալ չի.— Լազուտ:

Կով մը ունիմ օնի— օնի, կօտօչուընին ծըրծիօնի.— Բարպին-

ճօն եղջիլաւոր բզեզը:

7.

Ինկարայ, բարբառով:

Ամպ էրիտուն, քարվան ճերկուն.

Ամպ, դու գնա, քարվան, դու արի.—Մեռեալ, յուզարկաւոր:

Ան հոգևոր էլաւ սար, հոգևոր բերեց ցածր.—Սանար և ոչիլ:
Բուխէրիկ, քու մօր իրիկ, անշամ սփայ, շատայ խէրիք.
—Իմբուկ:

Կով մի ունիմ, կը տանեմ վըր ջրին. ինքը չիմայ, կապ կը խմայ.
—Ճրող պատրոյգ:

Ձին ի ձոր թամբեցին, կհամեմ երկինք քեռչեցին.—Թունդրայ
ծուխ:

Մսէ բերդ, երկթէ բաւաննա, շատ չէ ինասնուի կը խրխնհա.

Ունիմ մէկ տապակ. մէջը էրկու ձմերուկ. մէկ տաքուկ, մէկ պա-
զուկ.—Արև, լռեսին:

Ունիմ քառսուն պնակ, ամէկ պնակին քառսուն դմակ.

Ամէկ դմակին քառսուն դանակ, ամէկ դանակին քառսուն բերան.—

Պապէ մի կայ ինք ի հող, մորուքն ի շող.—Բողբո

Սև սլայ, սըւտակ սլայ, խաթուն մէջ ճըլվըլայ.—Աչքեր:

Քամին էկաւ հով բերեց, եզը ծնաւ կով բերեց, մեղի էս աչ-
խարհ ով բերեց.—Ազամ ծնաւ Սայ:

Քարէ գոմիկ, դռչկան էծիկ.—Աղանձ (ի կտրս խիծախ կռակն):

Քու ճարտու քեար վի՛ր վոռ.—Աստամներ:

Փու աւաք—տաք շերեփ վի՛ր վոռ —Լեզու:

8.

Թժանցոց բարբառով:

Առնեմ էրկու մօտ, տանեմ քեօ էրկու ծակ.—Քթախառ, քթ:

Անշիւնչ ծնաւ, շնչաւոր իբի.—Ձու:

Ութ ութին, ութմա թռիծէն, մէնի ծուկ, ուրախութեն.—Սրինգ:

Քեար ու վէտ, գիրկ ու ծուց, տաք փսլոց, ձեռ սլոց.—Ընկոյզ:

9.

Արծկէի Առնճկոյս գիւղի բարբառով *).

Աշխրբի մէջ ինչ ա զլաւ. — Հող:

Յրկոյ մարդ իրարու հետ կը պիճէին թէ աշխարբի մէջ քանի շոր կայ. սոքա կրնկնին ճանապար որ շորերը համարեն: Քանի շոր ման եկան, մի շորի մէջ գիշերը իջեանեցան:

Պարերու տէրերին որք սովորութիւն ունին զմարդ սպքի կողմէն ուտել, կզան կը տեսնեն մի մարդ քնած է ուղիով իրենց կողմէ հաճեցին — տաքիտու կողմ, կը տեսնեն գարշաճ մարդու գլխի, պարմանալով իրարու կտակն, մինք հագալու կրկու հարկուր՝ շոր աշխարհի վրայ չըջած ենք, երկու գլխանի մարդ տեսած չէինք. — Քանի համարում էինք — ինչ որ տեսնուի, ինչ որ չտեսնուի, կայ, լուծէք:

Էն ինչ կնիկ էր. պառկաւ. ջուխտ մի երախայ բերեց. էդոնց քեամկներ կալուի ինչ ինչով պոթի էն կրեխեք մէմկուց ջուկն, օր իննիքսիւ չեղին: Ասեց. — Էն էրկու էրեխէք խոգին. աւ մարմին են, էն վախա օր կը տախին գերեզման վրէն, «Փառք ի բարձունք» կանան, էն վախա խոգին ու մարմին իրարուց կը բաժուին:

Որ էն էն ինչ մարդ էր. համ ուր մոմու կրիկն էր, համ տղէն:

— Մարդու մուր իրիկն ա, ծնունէն ետք տղէն ա:

Քանի տեսնէ մուր մէկ քրիշու յուստ եկան, բանեցին օ, ջուրը էցգին, էրեքը տեսցաւ. Արք մէկ ճեղկէ կանգնեց. վեց վեց խամբը բերեք, ամէկ վեցին մէկ չոր էցգեց. աշխարհի էլա ճեղկի ցածը կանխի մտաց մէ մուր ունէրեց. մկայ ուր մէկ ջուրը պոթի էցգեց:

Եւ իսկ այս օրը ինչ որ տեսնուի, ինչ որ չտեսնուի, կայ, լուծէք:

* Աշղ Բէնկիյի Խլոթայ Թեղուտ գիւղին էր եւ հուշակուած ճաննուկ ասելու մէջ աւ. մի օր կգայ Աննճկոյ գիւղի. պիւղի մէջ մի հրակացող մարդ սորա հպարտութիւնը սանձահարելու համար վերի հանելուկները կառաջարկէ:

10.

Մօռյ բարբառով *)).

Ամռան գայ, աշուն կը մեռնի. ձմռան կը կտորի.—խաղող,
գինի

Անջուր ջալաց, անկրակ լաղարջ.—Խորինիս:

Արևիկից արևմուտք, հիւսիսէն հարաւ անուն կայ, մարդ չէ,
հրաջ կը գործէ Աստուած չէ.—Ոսկի:

Սա ճիճին էլանք սար, ճիճին չեղնի, կը մնէնք սար.—Աչքեր,
էնի ինչ է, օխտը լեզու ունի բերան չունի, մարդ կը կծէ.
—Եղինի:

Սա տղայ, դու տղայ. քրոյ գարկիմ, կը յղղղայ.—Դավու:

Էս տեղ ցանիմ, Ստամբուլ քաղիմ.—Նամակ:

Էստուն էրկու ուրազ, մէկ պառակ —Ասամանր:

Էրկու մեռել, մէկ պատանք.—Հասկիթ:

Ընձի էծ մըկայ, յըմեն տեղ կարծայ. պալի սակ չարծայ.
—Գերանգի:

Ընձի մի կոլ կայ, կոլի մէջ մի օձ կայ, օձի ըտրան հուրնի
հրեզէն.—Ճրագ:

Ընձի մի ձի կայ. ձիու փոր քուռա՛լ մի կայ. քուռակի փոր լէ
քուռակ մի.—Միրան և կուռ:

Ըստուց չուրի վան, քառասուն կոտիկ կործման.—Սունկ:

Ինչ է, վիզը քաղք-քաղք, խոտ կուտէ. ջուր չխմէ.—Շերամ:
Իմ պապ ու քու պապ մէկ պապ. ես ու դու քուր ու ախպէր,
ես քու մամ, դու իմ տղէն.—Ղովտի աղջկն ու որդին:

Ինքը դեղ, կաշին առեղ.—Ոգնի:

Ինքը նուկի, պոչն հալապի.—Անծեղ:

Կըչըռեմ 1) հըտ նուկուն, գարկեմ քու մամու. գագուն.—Գոգնոց:

Հարիւր հաւկիթ վըր յերդըկին.—Աստղեր:

Հաւք մի իջաւ էրկնուց. հաւ էնեց. հո՛ւ էնէց, իրիք բան ալիւր-
քէն վերուց.—Մէկ աղին բուս չկայ. մէկ ջորուն ծնունդ չկայ. մէկ
երկնքին սուն չկայ:

Ձէնը կայ, ինքը չկայ.—

Մագէ ջուլ փոխմ տակդ, խզխզան առնէ ծակդ.—Ներկանաքար:

Մաէ տանիք, մագէ ցաւիք.—Նըթունք ու ընչացք:

*) Ասած է Սմբատ Տէր Ղեւոնդեան:

1) Սա երկու նշանակութիւն ունի. կշռել եւ միգել:

Շահմ ոռգ, կատղիս.—Ջրաղաց,
 Նստի մէկ է, կայնի էրկուս.—Մարդ և իր շուքը
 Որն էր, էրկու հաղ ծնաւ.—Յովնան Մարգարէ:
 Որն էր ինքը ունէր քառսուն օխչար, թորկեց գոր, դնաց գող-
 ցաւ ուրիշի մէկ օխչար.—Դաւիթ Մարգարէն:
 Չորս հրչաակ, մէ պատի տակ.—Կով և ստինքները
 Պիպին էլաւ սար, բերեց հինգ հազար.—Սրժելի:
 Ռաճաթէն, կախուած պատէն,—Մօրուք:
 Փռւթ փէտ փորի, ասլան մէջ հորի.—Թուրն ու պատեանը:
 Քզի գրեցի, կալաւ.—Անուն:
 Քստաց հողա, քստաց հոնա, ըռըքաւ, նստաւ հոնա.—Աւել:

II.

Բառանի բարբառով.

Գաստեմ զմիշ, էրթիքէն կախ.—Աւել:
 Էրկու տուլթան մէկ սարի ետեւ.—Աչքեր:
 Էրկու տուն, մէկ տուն.—Քիթ:
 Էրկու փուռնիտ պատէն կախ.—Մծկր:
 Կարմիր քաղիմ ընկեր է սե քաղու էտեւ.—Բոց, ծուխ:
 Մեր գուռը կօլ մը կայ, կօլի մէջ օձ մը կայ, օձի բերան մրճան
 մը կայ.—Ճրագ:
 Պապս հագե հազար քիւրք, հալա կսէ կը մսխմ.—Կաղամբ:
 Սարէն ձորէն ձէն կուգայ. ձին սնօթի տուն կուգայ,—Դավուլ:
 Տուն մը ունիմ. լիքը տաշելս.—Ատամներ:

12.

Վաղարշապատի բարձրագ.

Ալ եզ, բալ եզ, շուարած կաղնած եզ, քանի բարձեմ, տար
եզ — Սիրն:

Ալ եզ, բալ եզ, քանի բարձեմ, տար եզ. — Գդալ:

Բռնեմ: բռնող մէն ա, Թալիմ, տնով մին փ. — Ճրագ:

Գիշեր ցերեկ մի ոտի կաղնած. — Տաւն:

Ինեմ վընի պպկո անեմ, երկու կողքիցը կախ անեմ. չոր կո-
խեմ, Թաց հանեմ. — Թամբ, սանձ:

Սափննիս տակդ, քօլօզս ծակդ. — Սրկանաքար:

Սրկաթէ կօճոճ, մեէ խուփ. — Պայա:

Էն ինչ ա, ալրրից մանալը, ըլտից բարձր. — Մուխ:

Էն ինչ ա, Գշերով կը Թռնի մօրդ օլակը. — Կուժ:

Էն ինչ ա, Թիգ մի կոխեմ, անուշ քնես. — Գառն փակ:

Էն ինչ ա, ծէլը էրկինքն ա. — Մուխ:

Էն ինչ ա, մօրդ գոգին բաքն կտայ. — Խնոցի:

Էս տեղից Էրեւան, մանար-մանար քերեղան. — Զիւռ ոտքերու
հեռք:

Էրկաթէ պղինձ, փէտէ խուփ. —

Էրկի, կնիկ կռուեցին, էլան էրթիք փռուեցին. — Մուխ:

Էրէ, էրէ, չգար, մէրէ, մէրէ, կգայ. — Շրթունքները:

Էրկէն աղիք, ծէլը ծալիք. — Ճրագ:

Ըսդի գար, ընդի դար, մէջը պնդողար. — Գետ:

Թուրքի լամուկ վազէվազ, գօտիքը քառասուն կեազ. — Զբհօրի

Իրեք ջուն, տաս ոտ, քշեմ, կեթայ, չքեմ կաղնի. — Սայլ — եր-

կու եզ և վարձը:

Հաւք մի էկաւ Էրեւանայ, Էրկաթ կայ ընդոր կտուց, ով չհանի,

ինոր մզը ուց. — Իկիկ:

Զին մտաւ ձորը, քառակը փորը, քուռակի փորին էլ մի քա-

ռակ. — Միրան:

Հանք-հանք, հրամանք, օխտը դռան դէմ տուանք. — Մեծ պահք:

Մէկ գլուխ, քառասուն աչք. — Տրեխ:

Մի կով ունեմ, ոռից քամաւա էմ անում, ճրագուն էրեւում ա.

— Թունդիք:

Պուճուր աղբէր փոխնում ա, մեծ ընկնում ա քամակ,

Չար էրեան չկարում բռնի.—Սպյի մկներ:

Մի կտուր տւնեմ, պտակներ կը նմանի սպառնանի,

Տարին մի հեռու կաթ կտայ.—Այգի:

Շապիկ ունի կարած չի, ալուր ունի ջաղցի չի, փետուր ունի

«...Սենտ-Պիէրի նաման, քաղաքական փոխանի մասնակցութիւնը ու վարդի-
նաման, ժողով կեցեալ մարդիկ նման.—Հեռագիր, աքաղաղ:

ပင် ကလေးတို့သည် မိမိတို့၏ အမည်ကို မသိရဘဲ ပေါက်ကွဲနေသည်ကို တွေ့ရသည်။

[illegible]

Տասներկու մայրերի ծառից քայքայեցին Տարի և Կմբակներ:

Փէտ փէտին սողէր, ջրին հօրողէր. աւագ սարկաւագ, չի
մանաւ քաղաք.— Նուս:

13.

SECRET

Երանկայ Դրագու գիւղի բարձրագույն.

Այ եղևեր, պապ եղևեր, շիտորած՝ կաղնած եղևեր.—Սիւն:

Շուաքը լիքը թառ, գլխները ծրար։—Հառ։

Նստայ հովր, կթի կովր, գմբիկ գլուկի, բնկայ ծովր:

Պապէն նստէ առաւել, կարպետ մը օդէն.—Էս:

Մեր դուռ մի կօլ կայ, կօլի մէջ մի օձ կայ, գլխոյն մի Թրասս
կայ՝ զամբո:

Տղայի մահը, ինչպես, պարտադիր, հրդեհին դուրս գալը:— Այդի, շատ ա-
հիմար էի:

Ապագայտրակ, քաղէ վաստակ, քանի վաղա, փոր դարդակ.
— Զրահաբու

စံသောက—သံသရာ၌ ဥဗ္ဗိယသံဃာ၊ ဂမိကာဋေ နှစ်ဦး၌ ပြောသောပုဒ်—ဗြဟ္မစရိတ။

Յէլայ լիւր, քայի թեր, Բազմա մուլքսն հոսեալ: Վարդուտ:

Սարէն շորէն ձէն գուգայ, ձինն առօթի տուն գուգայ.—Դա-
ւուր

Տառաւորակու սուլքան, իրար ետեւէ կէտքան.—Գուքան:

Բռնեմ բռնու մէկ, բաց թողնեմ անո՞վս մէկ.—Ճլազ:

Մի բան ունեմ աչքեր հազար, յիրկուս մթան կէրթայ բազար.
— Այուր մաղս

14.

Ալիբեկյուզ գիւղի բարբառով *).

Ասեմ. արի—արի, չի գայ, որ ասեմ, մի արի, կգայ.—Շրթանք:
Անբոյսը բարձեցին թնծնին, անդադարով անցկացան.—Աղ,
ջաբի, գետ:

Գչերը բանում ա, ցերեկը դինջահում.—Անկողին:

Դանկով տուի, դուռը բացի, մտայ ներսե, աղօթք տրի. էլայ
դրսե, ժողովք արի.—Ձմեւունկ:

Էրկէն աղիք, ծէրը ծաղիկ.—Վառած մոմ:

Էրկու տուն, մի սուն.—Քիթ:

Ըս տե պուպուզ, ըն տե պուպուզ, հերթովք գսւս.—Շողք:

Կարպետը փռեմ, լաքանը դնեմ, գչերը ցրում.—Սրկինք, լու-
սին, ասողեր:

Կարմիր եզը տանն ա բառանջում, սե եզը կտուրը.—Կրակ ե
ծուի:

Մեղ ունենք մի ռոնանի, որ դուս գայ, գէլը կտանի.—Սունի:

Մի կով ունեմ, կաթ կտայ, տուն չի գայ.—Այգին:

Մութ տուն, գող է մէջը քուն, էրկաթէ սուն.—Հրացան:

Մի տուն ունեմ, սուն չունի.—Սրկինք:

Նեղ ու կտր մէջը լիքը կարմիր ուլինք.—Նուռ:

Նաղաստակ, քարի վաստակ,

Քանի վազես, փորդ դարտակ.—Ջրաղաց:

Ոչ ցորեն եմ, ոչ գարի, որ հողագործ ինձ ցանի,

Առանց ձեռի հուցած եմ, առանց կրակ թխած եմ,

Թօծիր, ջաղաց տեսած չեմ.—Մեղր:

Սե սլայ, սիւլտակ սլայ, խաթուն մէջը կը սլվըլայ.—Աչքեր:

Տակը քար ա, քար չէ, վերե քար ա, քար չէ,

Ձու կածէ, հաւ չէ, խոտ կուտէ, կով չէ.—Կրիա:

Օրան—օրան չուռ ա գալի, ոտներ չունի, ման ա գալի, բե-
րան չունի, կուլ ա տալի.—Ջուր:

*) Գրի առած է Տէր Գէորգ Մյվազեան.

I5.

Քրդական համելակներ.

Բան մի կգայ այն դաշտէն, մի խուրջ ցախ շալակած.— Ողնի:
Գերեզմանը ջուր, պատուեքը միս, ինքը մէջը կենդանի.— Յով-
նան:

Նկաւ այնպէս, ինչպէս խան. նստաւ ինչպէս սուլթան. դնաց
ինչպէս թափառական.— Զիւն:

Սրկու կին իրենց այրերու հետ աղբիւր գնացին, տեսան ճա-
նապարհէն երկու մարդ կգան. կանայք ճանաչեցին եկողներին ու
իրենց այրներուն տասցին.— Ոտի գանգնեցէք մեր այրեր, այն կող-
մէն կգան մեր այրիւր. թէ ձեր հայրեր և թէ մեր այրեր, թէ ձեր
պապեր և թէ մեր կէսրայրներս Որոնք էին եկողները:

— Յիշեալ կանանց նախկին ամուսիններն էին, կանայք տես-
նելով սրանք պանդխտութեան մէջ ուշացան, այս կանանց մին միւսի
տղի հետ պահուած էր, նոյնպէս միւսը:

Թուրքը պանդխտութենէ վերադարձած միջոցին, 20 տարեկան
մի երիտասարդ կը դիմաւորէ իրեն: Թուրքը ճանաչելով երիտասար-
դին, կասէ.— Բարի եկար, բարի տղա, կնոջէս ինձ եղբայր եղած
տղա. գնա՛, հորդ ասա սրդիդ եկաւ, մօրդ ասա այրդ եկաւ:

Այս տղան մարդու բնէն էր:

Սրկու թուրք երկար պանդխտութենէ վերադաշան, իրենց
գիւղի աղբիւրի մօտ պատահեցան երկու կիներու, կտնայք իրարու
տասցին.

— Սրանք մեր այրերն ու այրերու հայրերն են: (Լուծէք):

Փականքը ջուր, բանալին փայտ, որսը ազատուեցաւ, որսորդը
բռնուեցաւ.— Մոզսէս և Փարաւոն:

Մարդ մի կար, կաշխատէր, մինը չորսին բեւ կոծէր, որդին

հօրը վրայ կը պապկէր.— Դարբիէլ հրեշտակ, թագադ, հող:

Սլէ սլման, ցլուան բումբան, ոչ հայ է, ոչ խուսնուման.— Օձ:

Տաս ութ, երեք գլխով. վերեղ փայտ, ներքիւր քար.— Կամ եքոյը:

Վեց թիւ. մի միւր, երկու հայ, մի խաւսնալս.— Կշուք:

Փաշա մի աշխարհ էկած է, սիրտն ... չունի. օրը երկու խոյ

կուտէ, մէջը ոսկոր չկայ.— Նոր ծնած երախայ:

Քաւաստեւ տղայ ինչպէս վտաստեցար. տասցին մէկին:

— Օրը մէկ, չորսթը մէկ. ումիսը մէկ, տարին մէկ.— Օրը մի
անգամ համ հաց կուտում. չորսթը մի անգամ կածիլուեմ, ումիսը մի
անգամ կը լողանամ, տարին մի անգամ մերձաւորութիւն կանեմ,
պատառխանց:

I.

Ահիւր.—Վառօդ։ Եւ ճ
 Անիւսկիւր.—Ապեղամ.
 Անձկ.—Բոլոր զգուշ
 Անմուս.—Այր ընայկը և
 Անքուն մ եք.—Շատ կտրու
 Անկող.—Այլագ ջրիսանելայ
 Ազն.—Չէն—Վայ-
 Աօնկ.—Ականջ:

[illegible]

Դրձձքիկ. — Ազճիկ,
Դիւմ. — Փարս,
Դաւ. — Գլաւ. — Այդ,
Դատական. — Ազ,
Դատակալիկ. — Ազ,
Դիզամ. — Պաճիր,
Զինած. — Դանակ. — Միւս,
Զինաւ. — Զանաւ,
Թիւ. — Գլաւ. — Գիրանդիկ,
Զուգ. — Այլար,
Զուր. — Կուրս եկած,
Թոցրիկ. — Դողացաւ:
Խանդոյ. — Ազլանիք,
Խանդորձիկ. — Փակեր,
Խանոզ. — Մայր, ծնող,
Խառնակող. — Խարոնիս,
Խիթումոյ, —
Խուզ. — Մորդ, հայ,
Միթիկ. — Ուռնիկ,
Միքիաւ. — Ապիւս,
Մուկ. — Խմիւր

Digitized by Google

Մաքին.—Նգանգամ, կաշէյէ տոմարակ
Մաքուր.—Հող:
Մէր.—Հող:
Մէրան.—Մածուն:
Մոյ.—Միթէ:
Մունջ.—Անկողին, շոք:
Մուսիկ.—Մութ:
Մուսկ.—Աչք:
Մուսկի.—Նայէ:
Մուսկիցէ.—Տեսայ:
Մօրթագլուխ.—Պարսիկ:
Մօռւ.—Ապա:
Նա.—Այն:
Նալ.—Հինգ.—Ինց զուրու շանց
նտակ:
Նահան.—Այն:
Նանենցի Զ).—Տօրեան:
Ներքնակ.—Կին:
Նուֆիլ.—Քնկու:
Նուռ եկող.—Ռեհտարտար:
Ննծեծ.—Իբր, շուն ծնծելու փայտ:
Շնկտոսք.—Բուրգո:
Ուսումնական Բեքարան:
Ուսումն.—Ստամբուլ: պետական
Զուրու.—Արծաթ, ոսկի պղինձ դրամ:
Պարկ.—Թուղթ:
Պարզի պրահալ.—Թուղթ:
Պարզի.—Խաղող:
Պապուն.—Իւր, իւրաքի կերակուր:
Պարս.—Սերիս:
Սահկուիր.—Ամուլիք:
Սանտուլ պինկ.—Այր և կին:
Սև.—Ինքսիք:
Սև ցաւ.—Սև փոշու:
Սևաբարակ.—Անցապի Թուղթ:

Digitized by Google

Սըւտըկիլ.—Ամօթանք կրել:
Սրուկ.—Գանակ և սուր բան:

Վազան.—Ծառայ:

Վազկան.—Շուն:

Վանք.—Գող:

Վանքիլ.—Գողացիլ:

Վանք ի.—Ձկայ:

Վառիկ.—Հարս:

Վաստըկող.—Հայր:

Վարասցու.—Բեր:

Վարի, վարինք.—Գնա, գնանք:

Վոռուանք, հալիոր, պառու, ժա-
ժիկ,

Վերածածըկ.—Կանկերտ:

Տախտակ.—Լեզու:

Տակ.—ձիւղ:

Տափակ.—Ռուս:

Տափան.—Մօրուս:

Տափ խանող.—Հայր:

Անտրպացանք, էղածք ցող.—Ամօթանք կրեցինք—գողութիւնը
յայտնուեցաւ:

Բաշոն վարըց. մոռսիկ ի.—Արեգակը գնաց, մութ—երեկոյ է:
Բաշոն վարըց. ձկան խուզը չվարըց տիպ էնինք.—Արեկազը
դնաց, ծածկուեցաւ. իսկ անձրեր չղաղընցաւ աշխատէինք:

Գնա, քօշու մօտէն չուր տպացու.—Գնա, աղայի մօտէն դրած
ուզէ:

Վէզած դէզ ի, արգար ճովի. նմա երգիքէն իջին, տըկէն վարըն.
—Փլուը շատ լիքն է, իւզը տակը—յատակը շատ, (գդալը) յատակը
զարնեն, տանեն:

—Իա ինչ կանչեալեան ի.—Այդ ինչ եկեղեցի է:

—Ավա, քեօ տուն չարը. մօյ դիւ չըս գըսի. ինչ կանչեալ-
բօն ի. չէ, քեարէ քող ճմեր ի, անիւ պսպղուն ի, ծեթենք:—Վայ
քօ տուն չաւիրի, միթէ չգիտես, ինչ ժամ է, չէ գիւզի ուէսը մեռած
է, նորա հերթան է, ուսնէք:

Էրթամ չրեշտ չախս անեմ:

Իմ քեռք, ըղա յիւր ի իմ լաք:

—Կտուրմ պարկը կտուր տու.—Փօքը ինչ թուղթ տուր:

—Վանք ի.—Ձկայ:

Խուզ մանքից կանթին քի ձեթում սպասցըցու խուզին, կանթը

Տիպ.—Գեղեցիկ:

Տիպ կենէր.—Կը չիէէր:

Տպասցըցէ.—Տեղաւորէ. կը գոր-
նէ:

Տիպ.—Գորար:

Ցանկ, մանք տալ.—Ուշը ուրիշ
կողմ դարձնել:

Ցախ.—Մօրուս:

Ցաքուիլ.—Գնալ, անհետանալ:

Ցուն ցախ.—Սպիտակ մօրուս:

Ցուկ.—Տղայ:

Փեկուռ.—Հարս:

Փէտի.—Ուղ:

Քանեմ.—Շատ, չափազանց:

Քեար.—Գիւղ:

Քշող.—Ռէս:

Քրինդ.—Քիթ:

Քրեշտ.—Ձեռք, ձեռաց մատներ:

Քօշ.—Աղա:

խուզին մանքից քի ձէթում վանք իւ Խուզն մէկ դառ ջիւր տըպտոցըցուց, էկայ.—Մարդ ասաց կնոջ թէ չտուր մարդունն. կինը մարդունն ասաց չկայա. մարդը օդի մի տուեց, եկայ:

Խուզ տիպն էր, ամա կանթ մուսեր զարկից.—Մարդը լաւ էր, բայց կինը նայեցաւ, անտաւ:

Խուզ տիպն էր, էրկու բուլիօք էլ կը տպասըցէր. կանթը մանքից, չի տպասըցուց.—Մարդը շատ լաւ էր, երկու ղուռուշ Խուզ տար, կինն քը խօսեցաւ. չտուեց:

Կծրկ չունի, կծկըներ անտիպ Խուզ էր:

—Ձուկ իսկի կապերիս:

Կոռըկ կապեր էմ, կծիկ չի կծկուեր ի:

Ման անտիպ ի. սըւաըկ ի կցէ.—Արմատը անպէտք է. չտընալու դրայ է:

Մանքիցի մէկ նալ տպասըցուց:

—Մանքեցիր, չտպասըցուց.—Խօսեցար, չտուեց:

Մը վանքի, մը վասցի. կը սըւաըկի.—Մի գողանար բերեր. ամօթանք կը կրես:

Մուխին գնաց էրուստղէմ.—Գողանը տեղաւորեցի:

—Ուսաւ, ուսաւ, վարի նահան կօռու բեօն. մաթմ վոռուանք վարասցու. ձիթինը.—Վարպետ, վարպետ, գնա այն քրդու տունն. քիչ մը ժաժիկ բեր, ուտենք:

—Ուսաւ, ուսաւ. նա կօռու փեկուր քեանիմ պիպ ի իս մօսկցէ, սնծեղ գնա տիպ կէնէր.—Վարպետ, վան, այն քրդու հարս. սը շատ գեղեցիկ է. ես տեսայ, մօլլան զայն կը գործածէր:

—Ձուր կապերիս չուր.

—Կապեր իմ, արմատ չի կպեր ի:

Ուսաւ, ձենի, մի խրկցիս.—Վարպետ, իմացան, մեր հայրը:

Սարերու բերնից էկաւ. անտըպացաւ.—Քամին եկաւ. չտըպացաւ:

—Վա, նա քեարի մազվուր. քեանիմ անտիպ ի, այն գիւղի քահանայն ինչ կոչտ—կոպիտ է:

Մօյու, վալա սիօտ կըսիս, մէկէլ տարը մինք. վից տփող էնք. վարըցընք անիւ բեօն, մօյու ոտնակ, կուղած, պաղըղուն, վոռուանք անցկումէր, վուր վազկանքտիրն էր չըն ծիթի.—Միթէ, սուտ կտեսս, անցեսալ տարի վից գզրար էինք, գնացինք նորա տունը, միս, հաց, իւզ, ժաժիկ այնչափ շատ էր, որ չներն ես չէին ուտէր:

Վարընք նահան կանչիւրբեօն, պաղըղուն ձիթինը.—Քեանք այն եկեղեցին ճերբայ ուտենք:

Վարընք. չընչտ վաղասցիկնք. չախնինք:

Վոռուանք բեօն չի, մի բան տիպ ի.—Ծերը տունը չէ. մեր գործ յաջող է:

Տղան, մի պալանայ, կանթ մուսէ.—Մի գողանար, կինը պաշտ տակով կը նայէ:

2.

... and the ...

—«Այս տղան, կարճ կապէ. դերձանքը կը շփուրդի»։¹ Դեռ եւս
կըցնելով աշակերտին կամ ընկերացը թէ սասանութիւնդ յայտ-
նուելու վայրէջքներ ունի՝ իմ անհատական հետաքննումներս և

«Հայ տղան, Վերմանդիվի վե՞ր... Ազատամեծան է՛րե՛ս սակարկելու
մէջ՝ դիմադրութեամբ, անկասկածաբար ինքնուրուշ անհատ...»

«Այլ մարդ, Հասան աղան թանի չափ է:» պետք է ունենա՞լ ին-
քի՞նչ ներք. քանի՞ «հիշել տակը»: «Քուրբին հանկարացնի» կապէ թէ
թանթը-նք Հասան աղան, «արժեք տալու են սրտի շնորհքդ» են իր հան-
կացնէ թէ թանթի չափ՝ պէս աղան է, ուշադրութիւն դարձուր որ
չխափուիս մինչև վերջս:

[illegible]

«Եւ զճիշմարտեանսն ի բռնութենէն շրթոյն խառնելով ստորին ջրի վերայ ահա
մէջ ձգես, որք ծակեր ղիպողներն։ Ապականութիւն հասկացնել կուզէ թէ
բաժանիլ միմեկէ ի բռնութեանցսն, ձագայ 1. մասն և 2. մասն զճիշմարտեանսն»

«Տեօնէն ցեկերմէն օտար օլտուն» (Կարմիր ջրերէն քեր ին-
նի).— Զաղկապենի կողմէ թէ յաճախորդի կողմէին պատրաստ եմ դի-
ջանելու: Ուստի «դժի» - ի ք. ա. մտող մի, որ մեզ «խառն» է

«Փախլանի օղին եկած՝ քառասուն ձիաւորով քաղաքը խլով՝ քաղաքի եօթը թաղերը պիտի տանէ։ Մեծ պահք, որ եօթ չաբաթ է։

Անտոնուս գլխեղ վերը պահէ:

ԺԷ.

ՇՈՒՏ ԱՍԵԼ ՈՒԿՆԵՐ.*)

I.

Ալաօկերոյ օտո ասելուկներէն.

Գնչու կօցոց իմ հօր կուղշ, իմ հօր կղձէն իմ մօր կուղշ. իմ
մօր կղձով ջուր խմիմք: Եւ որքան որ ջուր խմեմք, նոյնքան
էրթամ. յիգամ, պողիմ ըռէսի սրահի սե սան ճակատ (4 անգամ):
Թամբի դանակ, թեփի փեթկի գլխուն ա:
Խաջրկաթ խաթրջու տուն:
Ճանճ նստէ սալի վրէն արծաթ կը տաշայ, միբաթի արծաթա-
տաշ ճանճ. պոչը չալ, բաշ, ճակատատաշ ճանճ: (3 անգամ)
Մուկ թալիմ, ձուկ ցւօթիմ, ձուկ ցւօթիմ: ձուկ ուտիմ:
Ուլախլուկ քչոյի թփուկի դէ վեր, դէ տը, պոչով, դու օլլեց, ուռ
առ օլլու, քչոյի թփուկի դէ վեր, դէ տը, պոչով, դու օլլեց, ուռ
— Զուխս մի չաթուխ դրեր իմ ջուր. թրջաւ թրջ թրջի. չթրջաւ
թրջ չթրջի: Եւ նոյնքան որ ջուր խմեմք, նոյնքան որ ջուր խմեմք:
Պապէն մեռաւ ձիթի տկի տիլը կրելով:
Պիւշա, չալ պոչ, բաթ քապի ճակատ աջատ:

*) Շուտ ասելուկին Մշեցիք «շուշուկ» կասեն. Օշականցիք «չալանկ
ասել» վաղարշապատոյիք «ճապոն պաշիւ» վալնեցիք «շուշուկ պաշիւ»:
Ալաօկերոյ, Կարին եւլն «վաղ ասել»:

Շուտ ասելուկները Քանի տեսակի կը բաժանուին. ա. Արարազ—
արազ ասել. բ. դժուարահչիւն բառեցէ, Կապուկաճ: Գ. Անբարոյական
բառերու նմանող պոչիկէ գլխուկէ որ, պոչիկէ, չալանեցին պաթ

2.

Վաճենցոց օռւս ասելուկներէն.

Թեղի թլակ, թըրփ փեթակ:

Չորս խատ չոր ծիրնի չիր, տարայ թաթխեցի Մօրովնից ջոջ
- ձոր, բիւրիցի:

Քեռի, էլ առ էրէյուան էն քռէյլաւոր ալըրէն:

Քեռի, էլ առ, էն Քըռելա Լօռ ալըրից:

Մեր իգին կայ տաս տանձի ծառ. տասը տանձի ծառի ծէրի
վրէն տասը ծանտը տանձ:

Ձեր իգին կայ տաս տանձի ծառ, տասը տանձի ծառի ծէրի
վերէն տաս ծանտը տանձ:

Ձուկ թալեմ, ձուկ ուտեմ, մուկ թալեմ ձուկ ուտեմ:

Օլանէսի գլեօխն ի տազ, գլեօխ դրէ ֆաս:

3.

Յրադիզօնի զիւղացոց.

Թռաւ—թռաւ մուկ թռաւ. մուկը խոչիմ, ձուկ ուտիմ.

Ձուկը թռչիմ, ձուկ ուտիմ: (կրկնելու է վեց անգամ)

Մումի տակը, մումի օթան, մումի ծէրը:

Ձուկը նետիմ. քերիչը ուտիմ, քերիչը նետիմ, ձուկը ուտիմ:

4.

Դերջանի օռւս ասելուկներէն.

Տանիքի մը վրայ խաղիս փռուած՝

Տանիքի մը վրայ մազ փռուած

Տանիքի մը վրայ ցախ փռուած

Թախը կլլեցի,

Մազը գրգզեցի,

Ցախը նետեցի:

Ցախ ու խռիւ հաւաքեցի, մօրս տանիք փռեցի:

5.

Մօռյ օռւօ ասելակներէն.

Լուսնկին քեռին մեռաւ տիւ կրելով:

Լուսնկին զուխօ մը չարախ դրերիմ ջուր, Թռչա, Թըղ Թռչի,
չի Թռչաւ, Թըղ խրյամաքին Թռչի:

Խաչրկաթ խաւքոնու տուն:

Շուն չան ետե, չուն չան ետե:

Ուստայ խոպակապ Ակոր, իմ խոպ կապիս, Թը չէ տանիմ, իտամ
տւստայ խոպակապ Ակոր:

Ձթի տիկ, ծակ—ծակ տկճոր:

Ձուկ ու մուկ, ձմուկ մէկ տապակ, ձուկ Թալիմ, ձուկ ուտիմ,
ձմուկ Թալիմ ձուկ ուտիմ, մուկ Թալիմ ձուկ ուտիմ:

Ուլ էլաւ ուռի ծառ, ուռ, քու օլըրով առ քու օլոր:

Պիչա չալ պոչ, բւստ տափ ճակատ աչառ:

Քաքնու քերիչ մէկ տապակ, քաքը Թալիմ, քերիչը ուտիմ, քե-
րիչը Թալիմ քերիչը ուտիմ:

6.

Նորսուգի օռւօ ասելակներէն.

Ձոջ ծառի տանձի չիւ տարար. Ձորովնեց ձոր Թաթլըցիւ բի-
բիցիւ:

Չուր ջոջ պախսըն պախըցիւ, քեռ խոր մօր ժամ ընով ալըցիւ:

7.

Կուլապ գիւղի օռն տօնակներէն.

Բօշի բօւ էլը Թատից փոշուն (4 անգամ կրկնել տրագ-տրագ):

Բօշի բօգ իշի ջուլը ծռուեր ա (նոյնպէս):

Էթամ, դուռը պտըտեմ՝ զամ սե սան ծակը պտչեմ (նոյնպէս):

Ձուկը թալեմ, քերիչը ուտեմ, քերիչը թալեմ, քերիչը ուտեմ:

Ձուկը, մուկը, քերիչը մէ տապալեմ, մուկը, քերիչը մէ տապալեմ:

Մեզի կայ օխտը կարմիր պարկ՝ օխտը կարմիր պարկին կայ օխտը կարմիր պարկակապ. ձեզի էլ կայ օխտը կարմիր պարկի օխտը կարմիր պարկին օխտը կարմիր պարկակապ:

Մեր գոտին կայ օխտը անանի ծառի վրէն՝ կայ օխտը կարմիր ծառտը տանձ. ձեր գոտին էլ կայ օխտը անանի ծառի վրէն օխտը կարմիր ծառտը տանձ:

Մեր տուն էրեկ՝ ցերեկ իրեք էրեց՝ էրեկ ցերեկ էկան, էրեկ ցերեկ զնացին՝ ձեր տունն էլ էրեկ-ցերեկ իրեք էրեց՝ էկան ու էրեկ ցերեկ գնացին:

Մէ տաշտ պաղ ճաթ, մէ տաշտ տաք ճաթ (5 անգամ):

Ջորին ձորին ջուլը ձուց (3 անգամ):

Փետե դանակ թըրփ փէտի փետակ (4 անգամ):

Քեռու ջորու ձախ ճուռը ծռուն ա (5 անգամ):

8.

Լօռի.

Գորբան կապող Ակոփ ապի. ինձ համա մի դգորբան կապի, ես քեզ կանեմ գգորբան Ակոփ ապի *):

Էրկու կողէս, էրկու Ագարակ

Բերդ, Ամրակիս, Գուլ Ագարակ:

Ուլ էլաւ ուռի ծառ, ուլ իր օռով ուռ օլրեց:

*) Սոյն տօնակն բացի Լօռուց շատ տեղեր կան:

9.

ՕՇՈՒԿԱՅԻ ՇԱՆՈ ԱՍԵՆՈՒԿՆԵՐԷՆ

Աշտարակցու ծիրան, Տաթևուհցիք առարան կերան,
 Կալին տան, տան, չիտան, չիտան:
 Ես չիւր ուտեմ, դժւ կմիք, դու կճիւր, ես չիւր (5—6 տնորում):
 Էթամ, գամ, մեր հին սև սան տակը պոչի՞մ:
 Ձու քցեմ, ձու կու՛լ տամ, մուկ քցիմ, ձու կու՛լ տամ:
 Տէր Ղազարեանց տանձի ծերին, լիտը, լիտը տանձ կայ ծերին.
 Ուշի Ուշական, Փարսլի Փարսական,
 Թալին, Թալիչ մաստարայ, զգալին պոչը դէս արա.
 Ես ուտեմ դու քամաւայ արա:

10.

ԱՆԻՐԷԿՆԱԼ զԻՆՈՒՄ ՕՇՈՒԿԱՅԻ ԱՍԵՆՈՒԿՆԵՐԷՆ

Փակակապ Ակոր, ապի, մեր փոկը ճանդի, ես քեզ կանեմ փոկով:
 Կապ Ակոր:
 Ծիտը ճմբան ծերին ծախ ճիւղը ծառ:
 Տէր Գէորգէնց տանձի ծառը տաւը լիղը ծանր ծանր տանձ
 Կայ ծերին:
 Ուլն էլաւ ուռի ծառը, ուռ ուլի ձեւով օլորեց:
 Լուսնակ քիւր սէլ կրելը լաւ կըլնի:
 Գիտի այն կողմում մի աղուէս, ես չիւր ուտեմ, նա փթիւր, նա
 փթիւր ուտի ես չիւր:

II.

Բառենի օուս ասելուկներ.

Կարճ պոչ փողիս, կարճ պոչ փողիս (5 անգամ):
 Լիզուս սան տակը, շունը շան տակը. (2 անգամ):
 Մուկ լօրեմ, ձուկ ուտեմ, ձուկ լօրեմ, ձուկ ուտեմ. (2 անգ.):
 Ուշն էլաւ ուռի ծառը, ուշ ուռ օլըրեց:
 Զուխսմ չարոխ դրերէմ ջուրը Թռչի Թռչի,
 ԶԹռչի Թռչ չԹռչի:
 Պապէն մեռաւ տակ կրկնով. (5—6 անգամ):

12.

Պրդակաճ օուս ասելուկներէն.

Կա նօկան, գա նիսկան էա չօ Յարդն աւ աչառ, խոտն աւ յարդ
 նամ կօ մա դեան: քամին գնաց մօա, յարդ գնաց,
 մնաց հաղի
 ձեղե մեղե Ֆռիմ քեաթլմա ճալե. Կլոր մլոր գլորայ ընկայ հոր:
 (3 անգան):
 Դիյա մըն կըղի. Ալի լը կղգի:
 Հեասպ բը Եէ բժին (բաւ) սիս Շէկ ձի, սրսուս մաղեր:
 դրո:

ԺԷ.

Ա Ս Ե Լ Ո Ւ Կ Ն Ե Ր.*)

Ի.

Ակաօկեքի բարբառով.

1.

Ընթերցուածս Յորայ,
Էրկու մարդ էկան Կորա:
Ձեռ ուրանց մէկ—մէկ զօբայ,
Վեր զըտրկին կէնին քօպայ.
Մէկնէր բորիկ, մէկ զլխաբաց,
Նանէ—նանէ, կտորմի հաց,
Մէկ պլտաց, մէկ զնաց:
Ընթերցուածս յնլից,
Էրկու մարդ էկան Գեալից.
Մէծէցին զռէս, հանեցին գեղից:

Ընթերցուածս առակած,
Էրկու մարդ էակն Մոկաց.
Մէկի բերանն էր բաց,
Մէկին կորեկ էր քսպած:

2.

Կուկուլու, Մշեցի,
Ջուխս մի կորեկ թխեցի,
Առայ ծամոն, ծամեցի,
Քրդու պատանք
Շալէ թէլով կարեցի:

3.

—Քաւոր Աւտայ, հարս տարան.
Չգինամ դժբուր տարան.
Զիթիցի դռնով տարան,
Զիթիաց առաւ ճռւրդուն,
Քաւոր առաւ դռմունն:

4.

Էղէգ, էղէգ, ճաշ էփած՝
Գտալ, գտալ էն ցրուած.
Գդալ մի ընձի իմ պահած,
Օսկի տնտուկն իմ դրած,
Օսկի կատուն ա կէրէ,
Հաւար մամօ, մանիծի
Քրտու դռայ իմ ծեծի:
Առու, առու իմ թռի,
Էրկու կաքաւ իմ բռնի:

5.

Արե, արե, յէլի դուս,
Թուր ու բուանք թալիմ դուս,
Օսկի մրնան հանիմ գուս,
'Իու կը լողաս, ետ կը դողամ.
Տաք, տաք շապիկ թալ վրէս:

6.

Ճաշ եմ էփէ, էղէ լակ,
Ճժեր յէլած, կծկած բակ.
Յուրուր փախի, գէլ էկաւ,
Էրկու յոռնեն սէլ էկաւ:

7.

Թունտիր յընցաւ, ցան թալեցի,
Թթուն յէլաւ, խառնեցի,

Խմոր թթուաւ, շաղեցի,
Լանկէմ գարկի, յերդիկ բացի:

8.

— Նանէ, հանէ մէկ հաւկիթ տուր.
— Մէկ տոգեցի, քիչ էնեցիք:
— Հալեցի, հալմեցի,
Լցի կողող, կուլ տուեցի:

9.

Յէլանք, գողցինք Բողէշ,
Գաւանք մէկ հատ էշ.
Տուինք առանք մէկ թփի ալունայ,
Մեղայ քեզ, ճգվզիկ.
Խայտառակ չենես մզիկ
Թփի ալանէն թըխ էզնի քզիկ:

10.

Զմոն նառէ՛վոր չոր փէտին,
Լնտէն գետին, էնտէն դետին.
Օսկիմ տուին, վարդապետին,
Զմոն հըտ Սրգոյին՝ պասկին:

11.

Հանգ մի կէրայ թաղայ հաց,
Հանգմ էլ կէրայ էրկու հաց,
Թեփսիմի փղաւ էրկու հաց,
Քաք-պապ կիսուր չէկաւ,
նառէնք հալաք հաց:

12.

Խնձորի ծառ մը անկի,
Քուրա-բիւլպոյ մը բունի:
Խնձորի ծառ կը չորանայ,
Քուրդ բիւլբուլին կը մոռնայ:

13.

Ճօ (ձեռքի փայտ), չկայ կռակ էնիմ,
Նզ չկայ, լապիթ էնիմ,
Խաւիթ ուտող հոցնա չէիմ:

Զուան չկայ, վեր հանեմ:

14.

Գեղի յեզր հասար,
Ռէսին, մէհլիսին քամաք տուեցիք
Էկաք տուն մտար,
Հաքն ի բէէն, թոյլեցիք.
Հաւկիթ ջանէն կուցիք:

15.

Խման մէկ, էրկու հատիկ,
Էնիս քեք ուրախութենիկ,
Մը՝ խմի չորս հինգ հատիկ,
Էզնիս խաղք ու խատիկ,
Գրիստի գարկիս էն—պատիկ:

16.

Քացի տգււ, տիւ էր,
Հարս քընց կիտուր դան էր,
Մէ փչուր փռիկ ուղի,
Զուսին օ ուտիւ,
Աստուած, ձեր տուն չեն չպահայ:

17.

Յովանէթ,
Նօթ գեղի բռնեմ,
Հէճնիս, աղաճա,
Էրթաւ, Թաթեզ,
Մորթիս կորառն,
Ուտիս նաորան:

18.

Խէ, 1)
Իուլդուլ փչէ,
Քու դարս ինչ է,
Սե համիչ է:

19.

Մինաս,
Իու զիս գինաս,
Լանկիմ դա կիմ, փինդաս:

1) Սոյն ոտանաւորի շարունակող թեանը մէջ աւելորդ է ներդրւած Քու լապիթը, որով զանազան ձևերով կ'ընթացան իրենց իմաստը:

20.

Կարապետ,
Ինքն ու ուր բազմիկ ճեւտ.
Դն լէ խորուեց, տարաւ հետ,
Տարաւ, Թախեց Մուրատ գետ:

21.

Մանուկ,
Հարի յեր մնաս կանուկ,
Տղէն մնաց անկնուսը:

22.

Վարդան,
Հաւեր ջարդան,
Մկներ կը կարդան:

23.

Աղջի Վարդեր 1),
Քու ընքներ բարդ ու մարդ էր,
Քու աչքեր մարդ կը ջարդէր:

24.

Շուշան,
Արի, էրթանք ու Նշան,
Օսկի մատնիք քե նշան:

25.

Աղջի Շողեր,
Մը կոխեր զէդ հողեր,
Քու չէ, բլէ քու օղեր:

26.

Ըսիմ պար, չսիմ ճար,
Գորնան ծաղիկ նունուֆար,
Ջատկին արի, Սաւկու տար:

27.

Գարէ հնաց, մամկի թխած.
Քաշի, չուտ տու,
Կակի, կուլ տու:

28.

Լալուան ջոքէ,

Տամ խնձորի,
Առ ու կորի.

29.

Հնդիկ. մնդիկ.
Կակուղ գնտիկ,
Հերիսէն գղկնք,
Հանքէն գտնիք:

30.

Արօրիկ,
Աստնուորիկ,
Էրթաս ու գաս,
Մէկ խապար տաս:

31.

Նստիմ հով. կթիմ կով,
Լանկեմ զարկիմ,
Պատիս ծով:

32.

Թիզ ու կէս, պետնի Մոկնէս:

33.

Ամէկ ուր տուն, լանկանկ ուր բուն,
Օսկի սնտուկ իմ քեռու տուն,
Խաչ գաւազան իմ պապու տուն:

34.

Հինգ,
Կապիմ քզի Թորոյի դինգ:

35.

Փառք քեզ,
Մեծ ու պզտիկ կարգես:

36.

Խռովեր իս, խեռն ի ես.
Սև անթրոցի մալքն ի կէր,
Անթի ճա ղաւիտ կէր,
Էշ մարթաց միսը կէր,
Խառխուհրու գիւղը կէր.
Բրդուն մի հաց,

1) Հետեւեալ երեք աղջիկներին կը պատահի մի երիտասարդ. եւ
զերի ոտաճաւարներով երեքին յատկութիւնը կը յայտնէ:

Կատուի պոչ խած՝

Որ չհասար, նստի լաց:

37.

Իզիմ,

Մօլէն նստէ վըր դիզին.

Պոչն օլլէ վըր վզին,

Շներ յէրես կը լիզին:

38.

Հան քզի բաբտ (ցաւ)

Տուր մզի կակա 2):

39.

Ջաց մեր յանապատ,

Բանջրով կանափատ,

Մեղաւոր զըւրկինք պատ

Համ գլօխ կտորի, համ ճակատ:

40.

Ճաշ փթայ—փթայ.

Հարսի պապ էկեր Մթայ,

Յէս օր էկեր, վաղ թըխ էրթայ:

41.

—Կատու. կատու,

Յուստից գիկտա:

—Արտամէտու:

—Ի՞նչ կայ շալակգի,

—Բեռ մի կուկլու:

42.

Ճնտես,

Հաւաք տես:

Դատատանին չէղնիս առ երես:

43.

Աղա փառս հէրիկներ,

Խաթուն մաթուն մէրիկներ,

Բաժ ու բաժեղ աղջիկներ,

Կարճ ու լմբատ ջոջոներ.

Խօրոտ մօրոտ հորքուրներ,

Գուտ, մուտ մօրքուրներ:

43.

Յուրտ տ,

Մօլէն քուրտ տ,

էրես հայ ա,

Կեսա կաքաւ ա,

Ճլօ թաւ ա:

Ճաւ կտաւ ա.

Բեառ բաւ ա:

45.

Այիբ բէմ,

Տախտակ տփեմ,

Փլաւ լփեմ.

Հաց յիգայ, բուսիմ,

Բան յիգայ կուրիսիմ:

46.

Այբ, ժէ, ճէ, ու,

Ճաշի պուտուկ կեռայ,

Նանէ, լից եռ մեռայ,

Բաց թունալիբ, կեռայ:

47.

Այբ, խէ, չա.

Պառու փաչա,

էշ հէծայ,

Գետն յնցայ

էշ զուաց

Սա վախեցայ,

Չարօխ չաւան,

Թորկի փախայ:

48.

Այբ—բեմ—գեմ—բըգեմ.

դ, ե, զ, էփեմ բուծայ,

է. ը, թ, կը պթպթայ.

ժ ի, լ, գիլայ.

Խ. ծ. կ, կը ծիծայ,

հ, ձ, զ, կը խաղայ.

ճ, մ, յ, կը ճնայ,

1) Տղայոց մին ձեռքերը բաց ցոյց կտայ միւսին ու կասէ:

ն, չ, ո, կը նուայ,
 չ, պ, ջ, չամիչ չէ,
 ո, ո, վ, կտարի Աթայի քն.
 ա, բ, ց, դրանկեցո.
 ա, փ, ք, ափ մի քի,
 և, օ, ֆ, յէոօր ֆեֆե:

49.

Տեկերկնկատ քեանի տղա կայ,
 —Շնտ.
 —Բզի քէնի կայ,
 —Ընչի, ըսկի,
 Ինիկն ու Բնիկ.
 Գաւազիտունն ու Գնիկ,
 Յովասափն ու Խաչիկ.
 Էրկու բրուջ տղջիկ,
 Իմ գիրկն լէ գու գինաս:

50.

—Ո՞ր կայ տուն,
 —Մորդ չկայ,
 Մէկ ու չորո,
 Ես ու պապո,
 Էրկու քուրո,
 Մէկ հարսո,
 Իրեք տղբերո
 Էրկու հօղբերո:

51

Այբ ժէ ճէ ու
 Շուն մարդու սիրտ խեռ ա:

52.

Հոգոց հանգուցեցոց,
 Վրէն զառեմ կրակ ու բոց.
 Բունիմ յօտնէն Թալիմ փողոց:

53.

Օր մի տղէկ, օր մի վատ՝
 Կանանչ գլօխ, չնլի բադ:

54.

Ֆրանկ,
 Պատարագ կէնայ ըռանգ, ըռանգ.
 Թթու Թան
 Կեր ու գնա գութան:

55.

Պասան կեր,
 Սև շան յընկեր:

56.

Ստրի որբ Գէորդ պուպուզիկ,
 Քուձքայ էփիմ, տամ քզիկ:

57.

Բոգ ձիաւոր հըղի մղի
 Ծածիդ քառով ջուր տուր ընծի
 Թէ չմեռայ Աստուալածնին
 Խաչի պառին, կալ ու կտին
 Հորթը Թողին կառնիմ քզի:

* *

Կեղի—չեղի, մէկ պառաւ կնիկ.
 Էդ պառուին կեղի մէկ խաւք ու մէկ ճէտիկ.
 Գեղից դուս չինած կեղի պաղչեմ պտիկ.
 Պասաւ էդ պաղչի մէջը կը պահէր ուր խաւն ու ճէտիկ.
 Մէկ գիշեր ճևտ կը խանչէր, աղուէս կէներ մտիկ.
 Բունեց ճիտու ձէն ու յուշիկ էկաւ մօտիկ.
 —Բարի լուս քե, ճիտուկ աղբէր, ըսեց աղուէս.
 Լուսուայ ժամ էնինք, աեսնիմ քու յերես:
 —Աղուէս աղբէր, ժամկոչ պարկեր ա.
 Հանդ ա, ծառի տակ քներ ա.
 Գնա, յիմցու՝ Թող դանկ քաշայ:

Աղուէս գ'աց որ ժամկոչին իմաց տէր,
 Ժամկոչ լէ էդ պատուի ճերմակ բօնին էր.
 Քօնին օր տեսնու աղաքսուն, քարէց թափ,
 Աղուէսն էր, փախաւ, մտաւ ուր բռնի.
 — Դու սղփես ռառէ քու ժամ ու պապարտդ. ըսեց ճիպուն:

* *

Երկուն օր մի կը հիւնդնայ ուր տռեն.
 Աղուէս մի կը տափէ կիկիւտան ճնայ քուն.
 Կիկիւ ըսեց. — Աղուէս խղրէր, վրէս փշուս սաղմոս կարգէր
 Կարդաց, — «Կիկիւ թորկեց խամեր.
 Եկաւ, պարկուռ նկատեց.
 Աղուէս թռաւ, կիկիւր վիզն ա ծամեր,
 — Յէլի վեր կիկիւ, լէյի վեր:

* *

Աշխրքի տկի թռն
 Կնկայ դիւան, իշու ճեարվան,
 Էրուսաղէմայ դռնապան,
 Սուրբ Կարապետայ փօշէ խոն,
 Էջմիածնայ հիւրնկալ,
 Տէրտէրներ կը ճլուղային,

Ժամխարներ կը ցոմբալին,
 Լուս կաթի ձեր խօր խօզին.

(Որ ըսեցին. — Էսի Լուս,
 Բերէք տէրտէր անհեք):

2.

Կիւսնեց գիւղի բարբառով *)

— Ես խորած եմ, աղքատուունկ,
 Ես կը մանեմ ցորնի կռութ.
 Աղճիկ, աղճիկ, քարէ ջղճիկ.
 Կատուատուճիկ.
 Կերթաւր կալ,
 Կիւկաւր տուն,
 Լաներ անմեղ.

Տիւ սիրու տէր:

Աղճիկ իլաւ փանճաւեն,
 Կտոր մտոր էն ջարէն.
 Ակ դողօ, քե չեմ խաւայ,
 Փշկէն կիւտամ.

— Ըզ փըշ էնեմ, ընձի տիւս:

— — — — —

*) Ասած է Խոռոմսիմա Աարքաւան. գրի է խելի Ա. Հայկունի:

Յ.

Վառնայ դարբասով.

Այիբ—ժէ—ճէ—առ,
Պառ թօնոր, կեռայ,
Աման մարէ, ես անօթի մկռայ,
Տէրտէր ծամտուն կը սրբորբոսայ:

Այբ խէ ծա.
Էշ խեծայ
Էշ աղտըռեց
Ես վախեցայ
Չարուխ չուան
Թօղի փափայ:

Արմալուայ կիւզեամ ես,
Էրկու կուռուռ ընկեաւ ձեռս,
Էնչափ ասեցիր, «արփա սաման»
Համ դեռ կերար, համ դռնաման,
Էնչափ ասեցիր քրպովուխ մավուխ:
Չուր բարեցի գլխիդ քաւուխ:

—Առ տատրակին առ տատրակին,
Էն տար, դիր մըջ տողրըկին,
Աստուած, հարցն մերոց:
—Պաշն էրկէն ի քնիծածին,
Չպարտըկի մէջ աղորըկին:
—Տար դիւս, պաշ կուտրակի,
Էն բէր, դէր մըջ տողրըկին,
Աստուած, հարցն մերոց:

Դուք նաղարայ,
Դաւուդ գողանայ,
Կաց խաղ արա:
Ե՛ք ապրարայ,
Ե՛ք տուրուրու:
Քան քանանայ
Պապէն ուտի, զուարթանայ:
—Ինչ էս էփի, քեռու փիւ.
—Ուրընէ պառ, աղբօր աղջիկ.
—Ինչ էս թաի.

—Տէրաղբիկ.
—Վով ի կիւրե,
—Կօլտ 0խիկ:
Խացի դեռի գեռմ սուպուզեմ.
Բանի գեռի թողնեմ, փախմեմ:
Խուրծ, խաւարիծ
Պապէն ուտի, ինի ոտից:
Խնամի խօս իո իկե,
Դարտակ ու բօս իս իկե,
Ջուխս մը բօլօճ իս բիրե,
Ինոր մէկը գիւ իս կիրե:
Խոնարհեցո, ապրեցո,
Դէ պրօա, կեցո:
Խոզոց խանդիւցեցոց,
Ուրբեր սլունի, քեռաչի փուղոց:
Կերեր իս մածուն
Թուեր իս ածուն:
Ճնճողուկ վկայ—վկայ՝
Ձիկ իրիկ պտի մկայ,
Ջոջանամ, մաղթայ չկայ:
Մեռել ուտի կյաքի,
Կենդանին քտուեր չը լալի:
Մնջիկ, մնջիկ
Սև երնջիկ:
Ձեռք ու գողի
Իմ խանգաւ վեր քե բարի,
Չուր խաղար տաքի:
Շինակամ,
Վեր ական:
Ուրախացիլ քայլ էրեց,
Դարբիէի Կօթն իշով,
Մշու դաշտէն գողացար,
Բերիւ Վան, ծախեցիր:
—Շուն շանաքի դժուր ժիւ.

Էդպէս բան ով ի արեր.
Ձէնդ կառի, ժամէն էլնենք,
Փարէն մէկ տեղ կիսենք:

Սազ դիմ ջնկներաց
Ցաւ, չոռ պառաւներաց:

Տէրտէր, իչէ թներուդ
Ինչ սկիւն արեւուդ:
—Տիրացու, տէրտէրացու.

Թուչդ ուռցու
Կանթեղ ընցու,
Չանտէր տար,
Փիլոն բեր,

Նուկիմ խնձոր կառնեմ քե,
Վերին թաղաւոր,
Սիպտակ սայաւոր,
Սըւստու մախաւոր,
Կլոր փաշաւոր—
Աստուած, հարցն մերոց:

Ցուրտ ի,
Մօլլէն քուրդ ի,
Չանեմ բուրդ ի:
Բար քաշան
Տղէք խալան, մաշան:

4.

Յիվրիկցոց բառքառով *).

Ալէլուիա,
Բամբկէ քուլայ,
Ճահրան կոտրեր է.
Նստեր, կուլայ:

Ակնցի. կցցի—կցցի,
Դուան ետին կամթեցի,
Չարն ի վար գլտորեցի:

Առտուն կիրակի է.
Կիրակոսը մերնը էկաւ,
Քէլեք մը գարի բերաւ.
Գարին տուի հաւերուն,
Հաւեր ինձի հաւկիթ մը տուին,
Հաւկիթը չոպանին տուի.
Չոպանը ինձի գառ մը տուաւ,
Գառը տարի Աստուծոյ տուի,
Աստուած ինձի աղբոր մը տուաւ,
Աղբոր, աղբար, ջան աղբար,
Գլխուս վրայ բեռդ աղբար.
Կաթը դրին կրակին,

Դուրսը էլան պատարագին,
Հայուն տղին մառ տուին,
Թուրքի աղին թիս տուին:

Արեգակն արդար,
Պագ մը տուր, Չարդար,
Էլանք սուննի վեր,
Չուպուխ չեմպերի.
Չապիկ, կիւ պերի:

—Բարե քեզի, Մեյլոն չէրիֆ.
—Աստուծու բարին շաւխուսն ճե-
րիմ:

Բանձը է բագոս, (ուղտ)
Կձկըտ է Մարկոս, (դայլ)
Շուշ կուգայ Թէոդորոս (աղուէս):

Գործերնիս Արարկեր,
Մարդ չգիտեր մեր Ֆէլեւ,
Թթի չոր որ չըլլար,
Մեր հալ ինչ կըլլար:

*) Ասած է Յակոբ Սրապեան:

Դեվկե—դեվկ զանկուլայ,
Դեվկին մարը նստեր կուլայ:

Երկուշաբթի շաբթի—շաբթի.
Իրեքշաբթի շաբթի—շաբթի,
Չորեքշաբթի շաբթի—շաբթի,
Հինգշաբթի, շաբթի—շաբթի,
Իմ վարդս ուրբաթ,
Սիրածս շաբաթ,
Հոգիս—հոգիս կիրակի,
Հոգիսուս երկու շաբթի,

Թագուլ—թագուլ հալեպցին
Սըրխնի Մարաշցին
Հալվանի Անդապցին.
Բամբակ ցանող Ատանացին.
Փեսթիլ չինող Մալաթիացին.
Վարպետորդի Հանինցին,
Խարդախ Կայսերցին,
Սիվրի—սիվրի Զիլեցին,
Ճղահան անող Սվազցին,
Կնկած ծեծող Թոլտոթցին.
Թխամեխ զարնող Սամսոնցին,
Ֆեթսնի Թրապիզոնցին.
Ֆասուլիանի Կիրառոնցին:

Խօս ուտեմ, խօս խմեմ¹⁾
Սա հյերլի ձին հեզնեմ.
Դու քաքոս Կեյլիկը հեզնես,
Իս թրքին փոռը ձգեն,
Քեզի էլ խաս մեղրին բղուկը.
Անկէ դուրս ելենք.

Սա քեզի լզեմ, լզեմ.

Դուն ալ ինձի լզես—լզես,
Ջաղցին քարը վիզդ ձգեմ.
Դերվեր տանեմ, տանեմ,
Գարվար բերեմ, բերեմ,
Չըսիս քի ... (հանելուկի անունն).
ինչ է:

Հալան—հալան,
Թալան բուլան
Սղն է առակեր առանց փալան,
Երկու կացին,
Չորս դրացին,
Բոլորուեցան
Վրան լացին:

Պզտիկ մօլլան եզան կուտայ,
Չարողին օիւզեմ կուտայ.
Ապուր կուզայ, մէկ բարաւ կեր-
թաք,

Փիլաւ կուզայ, վրան կը վազէ:
Սառա—սառա.

Կռնակս կեռայ.
Հեզնիմ, էրթամ Զիմարայ:

Սուտ—սուտ, այս սուտ,
Ֆիլը կըլլեց մէկ ձուկ,
Խորոզը հեծած,
Դեվկեն գրկած:

Տէր լոյս իմ և կեանք իմ,
Արայան քիմ, սօրան քիմ:

1) Հանելուկը երբ չկարողացան լուծել, ասողին կը խոստանան փախապան սուրբ, ասողը լուծողներու տգիտութիւնը պարսաւելու համար վերողքեալ անարգական խօսքերն կ'ասէ:

Ծ.

Բուլանիի քաղաքում.

Աֆին—մածին,
 Էտև սև սարին,
 Առաւ ճրագին.
 Կթեց թուխ մագին:
 Աղջի, Մայրամ. քո՛ հօր լալիքն
 ինչ տեղն է:
 —Բարձր սարի, կլօր դարի, սլաղ
 աղբրի վերին է:
 —Անծեղ, ինչու կը շորորաս,
 —Հպարտ իմ,
 —Ինչու քաթ կը կտրցիս,
 —Աքատ իմ:
 Արջն էղև չուն,
 Իշխե՛ք, բալա՛ք է թէ նղուսն:
 Գլգին էղի ինչ ուսն,
 Միջին գիգէր խլիպտառն:
 Դէ գլորի Գան դէ գլորի Զան,
 Դէ գլորի, էրթանք Ալիճան:
 Սաման մարտ քաղ Գառնէն,
 Դէ մի թռաւ մըր աքտէն:
 Սարս էր հիւանդ
 Կուկեք մասառտակ.
 Բերի մանուշակ.
 Պարզինք մըր դօսակ,
 Խօրոտ մըր շիօսակ,
 Տունդի բրիչակ:
 Էկաւ ուրուճ բէկ,
 Բացեց զուր թևեր,
 Որն օր պասս ուտէ.
 Կը հանէ զուր աչքեր:
 Էկի մըր տուն յամեցի,
 Պօտին թորիլի դացի:
 Էդ Թիֆլիսու Գեալան կիտան,
 Անեալ խօրոտ ընձի կիտան:

Խանչեք ռազմալ ֆիլիպպոս,
 Չգայ, էնայ դու աւ դոս:
 Մառ շորի Կը ածկի,
 Բուրդ ֆիլվա մը բուրի.
 Բուրդ ֆիլվա թին կը մառնայ,
 Մառ շորին կը չորնայ:
 Հնդիկ աւ Կնդիկ,
 Շառ ու շնդիկ.
 Փոր մի (մեր) պնդենք,
 Ճանբէն ջնդենք:
 Զիթխայ բնկև ճրոճրոռն,
 Բաւոր Աւաղ առն մըրմըռռն:
 Զեռ մը տայ մոռր.
 Կիմնայ էդ կիսսօր:
 Զեռ հը՛ տայ կոբաս,
 Կիմնայ էդ քառաս:
 Զեռ մը՛ տայ փեթակ,
 Կիմնայ էդ Դօփակ:
 Զեռ մը տայ կօկր,
 Կիմնան էդ մօկր:
 Զեռ մը՛ տայ խոփեր,
 Կիմնան էդ փոփեր:
 Զեռ մը՛ տայ յերդիկ,
 Կիմնայ իմ իրիկ:
 Ճերմակ ես,
 Պատի տակ ես:
 Ճժէր,
 Կոտրի ձըր մամու կօկր:
 Մանտր ամպեր, թուխ ամպեր,
 Բարակ դամիթ, մըր չամբեր:
 Ապօր
 Անտէն պապի
 Մանտր ամպեր, թուխ ամպեր,

Մեռնիմ քղի, զքու զօրաց,
Իմալ յերես պահեց անօրաց:

Յէս օր ինի է,

յԱչքեր յինի է:

Յէս օր ուրբաթ է.

Բերանդի խոր պատ է:

Արտեր խոզան է,

Քու զան զոզան է:

Յիզամ քու սիրուն.

Հաց մը տամ քու խեղուն:

Արտեր զիւան է.

Տունդի դիւան է:

Յէս օր յէս օր է,

Չուր վաղ կէս օր է:

Էրթանք խրտ շորուն,

Արի վըր ճամբխուն:

Տանեմ իմ մամուն:

Ջաղացք վերիական,

Կեղք օգնական:

Ղրու.

Ղռունկնիր թրան:

Բասէնի բարբառով.

Այր—բեմ,

Բրդեմ,—ուտեմ.

Գեմ.—գա,

Դդալ—չկայ.

Եչ—զա,

Կերայ պրծայ:

Այր—ժէ—ճէ—ռա.

Ճաչի պուտուկ կեռայ.

Նանէ, լից՝ ուտեմ,

Քանի չի մեռայ:

—Ինչ էս էփեր, քաւոր կնիկ.

—Թանով ապուր.

—Մէջն ինչ ես ցըդէ,

—Կատուի դօս:

Եաչագողի աւեսաբան

—Էդա կային, դռան տակին,

—Պնչն էրկեն է անիծածին,

Չպարտըկի մըջ տապրակին:

—Վեր առ, դարկ դռան քարին,

Թող կոտուի սուչն անիրաւին,

Առ պաւտըկա մըջ տապրըկին:

Բուրդը գնաց ողը

Մարտաքը փակեաւ ապղը:

Բուրդ.

Արանջը բուրդ.

Չարոխ հագիւր,

Էրթանք ուխտ:

Բօշա, բօշա,

Թնդըրի քօշա,

Մէրդ մեռնի,

Դամ թամաշա:

7.

Բազում գիւղի բարբառով.

Հեքեաթ, հեքեաթ պապս ա 1),
 Ղաւթա քուռակ տակս ա.
 Հեծնեմ էրթամ Երևան,
 Եւրենու չալտուկ բերեմ,
 Չալտուկը տամ հաւերուն,
 Հաւերս հաւկիթ ածեն,
 Հաւկիթը տամ չոբընին,
 Չոպան ընձի գառ տայ,
 Գառը տամ Աստուծոն,
 Աստուած ընձի աղբէր ապս:
 Աղբէր, աղբէր ջան աղբէր,
 Բերդը փաւ, թեդ կռաւ
 Առու—առու եմ թռէ,
 Քառասուն կաքաւ եմ բռնէ,
 Համրեցի մէկն է պակաս:
 Գինի գինի գինատան,
 Քուրմ սենիմ Շահատան:

*
 * *

—Բարե տանիս իմ հերկան, մերկան,
 Քաք հօր ուրանց էղնի հերկան ու մերկան.
 Յորին գիսի տուին Ավրան.
 Լուսուն որ վեր կելլամ,
 Գլխուս վերե չաբոխ, առբան 2):

1) Ասել է Գրիգոր Աւօեան Բազման գիւղացի. զրի է առել. Գ. Է.

2) Տրեխի ծակուած տեղը կարկատել սրեմով.

8.

Կուլապ գիւղի տսելուկներէն *)).

1.

—Տղէկներ, բերէք բախին,
—Սօթ բբուկ վըր մէ սախին,
—Տարան մեր երգիսից կախին,
—Օր ճժերն էլ պաս պախին

2.

—Հանդան, էկաւ մեծ պաս,
—Մէ աղջիկ ուղեցինք չխաս.
—Կտորի ընդու էրկըթէ քաս,
—Յորին չէկաւ եղներ մղի խաբո.

3.

—Ադամամաւթ,
—Սախէն դարկայ մէ կութ.
Օրթա ասա սուա,
Կտորի ընդու բաւդ:

4.

—Ալէքօն ամառ պարկաւ հովեր,
—Ընդու ձմեռ սատկան կովեր:

5.

—Բալիք,
Ձեր յօդէն սալիք,
Ձեր ձին նալիք.

Ձեր եղ խալիք,
Ի՞նչ մացիք տալիք:

6.

—Ա՛խ քու ամին.
Ձեր գիժ խնամին,
էկաւ վըր կամին,
Կայնաւ (փչեց) վերին քամին.

7.

—Տուէք չուխս մի թաթ,
—Խազնիմ, էթամ յարտ,
Կթենք իծու կաթ,
Խաղանք ըն տե սաթ:

8.

—Ալէքօն Աստուած պախայ,
—Օր թա մեր օչխարներ չժախայ:

9.

—Նշան,
—Յընչի գարկիր մեր շան,
Գողցար մեր կողով ցան,
Աստուած կառայ ձեր թան:
Մնաք անկով, անկթան:

*) Կուլապ գիւղի մէջ նաեւ ընդհանրացած է ոտանաւոր զրոյցներ. երբ մին մի բառ կամ նախադասութիւն ասաց. հանդէպինը նորա ասածի վերջաւորութեան նման մի բառ կամ նախադասութիւն կարտասանէ իմաստով եւս շարունակութիւն առաջնոյն. փոխ առ փոխ կը շարունակեն, մինչեւ որ մին յաղթուի:

Երբեմն եւս մի անձ, մի ուրիշի ասած նախադասութեան վրայ կը շարունակէ.

Այս մասին մեծ առաւելութիւն ունեն Կուլապցիք:

Կուլապցիներէն կարգ մի ասելուկներ կը ներկայացնեմ այս տեղ. որով ընթերցողը Կուլապ գիւղի գաւառաբարբառէն իսկական նմուշ մի պիտի ունենայ իր առջեւ եւ թէ փոքրիկ ծանօթութիւն մի կ'ունենայ ժողովրդեան յատկութեան:

10.

— Ղուլին,
— Էկաւ, զանեց մեց քուլին,
— Մօլա դամերայ Սուլին,
— Էկաւ սարաւ մեր բուլին:

11.

— Աղջի՛, ձեռդ մանգաղ,
— Էլի յարտ կերթաս քաղ,
Արի, էթանք մեր բաղ,
Ինչ ձեռ, ոտդ առաւ խաղ,
Կը խօսաս ախմախ—ախմախ

12.

Աղջի՛, արի, էթանք մեր կալ,
Սալանոցից բերած էնք սալ,
Մէ ձմեռուկ կէր. էն էլ քալ.
Կովեր ծնած ին, կուտենք դալ,
Յըմեն կըլլին քըզի մաւալ:

13.

— Մա՛քէլ, յո՛ւստ կուգէր,
Ճամբախ բո՛ւք էր,
Աբասկօլ սե ու սո՛ւգ էր:

14.

— Տի՛թ րոուք է քու վրի՛ չոր.
— Էրեում էր քաճէն չոր,
— Ինչ էս կերէ. գացի քո վոր:

15.

— Օ՛րա—ա՛շ,
Ուտենք օլերի խաշ.
Խեճենք, էթանք խոչքաշ,
Կոտրի՛. ընդունց գեղի նաւ:

16.

— Աղջկո՛յ, աճաճ վառվառ,
Խաւը վե կալաւ, դիւց թառ,
Առքին ծնաւ քերեց գառ.
Խռխռալէն էկաւ մէ խառխառ,
Չգինամ խեռ ա թէ ծառ:

17.

— Մեր կողմ ա խօլ,
— Մեր օխչարն ա բօլ,
— Տըմէն մէ խոչի դօլ,
— Տուէք զսլսն մի սօլ,
Խագնեմ էթամ, Աբասկօլ:

18.

Թխակ բերէք, քերենք.
Մուռ էրեմի՛ն փայ պահենք.
Վեցկին լծենք ու տանենք,
Մեր յարտ վարենք:

19.

— Զարկրի՛ Ասօն՝ 1).
Ընդհա՛ քուր Սոսօն.
Մեկքի՛ Էլսօն,
Մելօյի Ասօն,
Թօփալ Նասօն,
Չօպան Հասօն,
Խրօղոր տղոյ՝ Ուսօն.
Մօլադէմու Կուսօն,
Մարգարի Սուսօն,
Զարկրի՛ Լուսօն,
Ասլանի՛ Վաւօն:

20.

— Էթում էս դոր.
Դոր ա քո վրի չոր.
Օր կերթաս էն ձօր,
Պաի բռնիս լոր:

21.

Գացիր սուռն,
Թառի տակ զարկիր սուռն.
Խաւեր աղիւր բուռն.

22.

Տարեն օր փոխ թաց ա թա չօր,
Օր աղանք, ջաղացքը լաւ կը թա-
լա սօր:
Ալէիւլիա՛ սրդի:
Ոչ էրի (ոչխարի թեւ) կոչ, ոչ ծոփ:
Թի:

1) Իգտիք եւս մի առակախօս կը ցինի. Իգտիքցին Կուլարքուն հեռ վէճի իը բռնուի. հարսնեւորները կառաջարկեն. — Այն պիտի տանի. ո՞վ որ տաս հատ միանման վերջաւորութիւն ունեցող անոնները՝ խրտասանէ՛ առանց կանգ առնելու. Կուլարքցին վերի անունները՝ կը՝ յիշէ:

Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ի Ա Ծ

ԽԼԱԹԵՑՈՑ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ

ԽԼԱԹԵՑՈՑ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ^{*)}

I.

ՆՇԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.

Խլաթայ յերկրի Տափաւանք 1) գեղն Մուտօ—Մուրէն գիւղէր
գրեւեակէ Աւէյի աղջիկ:

Աղջըկեայ անուն էր Գեղձուն, աղջըկեայ մօր անուն էր Համ-
այ: Տղի անուն էր Ըռքէ, տղի մօր անուն էր Գիւլէ:

Ըռքէն էր մէկ ու ճար տըսնուխինգ—տըսնուվեց տարեկան:

Գեղձուն էր տըսնուչորս—տըսնուխինգ տարեկան, ինքը խօրո-
տիկ էր, կը լըմանէր մըլըթի 2) խնձոր:

Տղէն կերթէր էտոնց դիւռ կիւ խաղէր: Օր մի կիւ խաղէր՝
տեսաւ օր աղջիկ մի յէլաւ դիւս, անթարին 3) վերէն, միւջասըմն 4)
ի գլիւխ, արծթէ խըզմէն 5) ի քիթ, խալխալն 6) ի օտնէր, նշխուն
մէզարն 7) ի վերէն: Ըռքէյի զաչքն օր առաւ աղջիկ: գիցաւ զուր
սիրտ պատուին զաղչիկ տրին ի նն 8): տղէն յէմալ յընկեաւ սիրու,
յէմալ բլբուլն ի վարթին, ինչ օր մեղրեմոմն ի դէմ զօլուն, յէմալ
օր բզօր 9) կը խալէր ու կը մաչէր ըտրա սիրուն:

Օր մի մամ 10) խարցուց տղին. «Լեւա՛ 11), էտ ինչ ա խան-
դիպե քե, դու անօթի չե՛ս, ծառաւ չե՛ս, աշխարք քեօ պապու ձեռ
կեաչկեն 12), յօրի՛ յէմալ օր բզօր խալար ու մաչար, ինչ ա քեօ
դարդ»:

—Տղէն ըսաց. Մա՛րէ, զընձի մը՝ զըրուցի, իմ դարդ յէմալ
դարդ չէ, օր դու դման 13) էնես:—

^{*)} Պատմեց Խլաթ Բիշարեանց. զրի տաւն Մուշեղ Խալաթեանց եւ
Աղէքսանդր Ափրիկեանց († 1892) Աղէքսանդրապօլ քաղաքում. 1880
թուականին.

1) Բիթլիզու մօտ է՝ երկու օրուայ հեռաւորութեամբ. 2) Կարմրագոյն.
3) Կանանց մի տեսակ երկար արխալուղ. 4) Գլխու չիթ. շալի տեղ է
գործածվում: 5) Օղեր, որոնք կախում են քըթից. 6) Ոտնեքի վերայ
հլուններ են կապում թելի վերայ շարուած. 7) Գոգնոց շալից գործած.
8) Ներքը. մէջը. 9) Օր աւուր. 10) Մայրը. 11) Իմ որդի (քրկերէն).
12) Կը նայեն. 13) Դեղ.

—Քեա Լեա'օ, էտ ինչ ա քեօ դարդ, օր ես չըմ կեանայ գրուման էնե:

— Մարէ 1) որ լիզով առեմ, իմալ օր աչըխնիր կեանեն, գիմ լիպուն հրակ կընկի, կիւ վառի, թէ չըմ ասեր՝ չըմ կեանայ տօմեր 2):

—«Տօ՛ էա ինչ ա, Լեա'օ, տօ մէկ ասա քեօ դարդ, խեմօ 3):

—Մարէ, թէ կեանեմ յէրեօթի չը բռնայ, թէ չըմ ասե կիւ վառիմ. իմ դարդն օր կեայ Բուսկէ Աւէյի աղջիկն ա:—

«Քեա Լեա'օ. գու գէնի դոր 4) տեսար»:

—Մարէ, օր մի գտացեր ննք էնպոնց դիւռ կիւ խաղենք, տեսայ զաղջիկ մի յէլաւ տիւս, իմ աչքն օր առաւ ի նե, ես գիցայ գիմ սիրտ պատուին գէնի դորն ինե, էղաւ կրակ ու յընկեաւ իմ օտն. գէի յէրեց յէմայ թիւ ու դերձան, խալեց ու մաչեց:

«Տօ լեաօ, ես միտ կիւ ճամբխիմ քեօ պապն էրթայ յուզայ. յօրն, քեօ պապու գօրվմթ կը մնայ էնօր մօտեն. անոն ա պակաս էնպի մօտէն, յօրի մենք չընք կիւնայ գէնի հիւզայ»:

Յիրկուն օր էղաւ, Մարէն էկաւ տուն. կնիկն տասց՝ «քեա մարթ, մենք էկեանք սիպտկեանք. ախր ամբ էղանք 5). մենք ինք էւ մէկ տղայ, ես կիւ տեսեմ, մեր տղէն օր բզօր հտ կէրթայ, կը խալի ու կը մաչի. խաղցուցի. քեայ լեաօ, ինչ ա քեօ դարդ, աղէն չըր ասեր, գօռօվէն տվի ասել զիւր դարդ.—ըսաց մարէ, գիմ դարդն օր կեայ Բուսկէ Աւէի աղջիկն ա, թէ գիւզէք ես լէ կեղիմ ձգի աղպ, թէ չըք ուզէ, գիմ գլիւխ կեառիմ կիւրիսիմ. իմ կեայ՝ էն ա, չը կեայ՝ էն ա. Կեարմիսկ 6), Կեարմիսկ, էնօր չէգի՝ զթաքեալորի աղջիկ հիւզիք չըմ առնի»:

—Մուրէն լսաց. «տե՛՛՛՛՛ կնիկ, էտ յարօմն ա 7) տղէն կը խալի ու կը մաչի. մակիամ 8) Մուռօ—Մուրէյի գլիւխ մեռեր ա»:

«Քեայ մարթ, գոր ճամբխենք զաղջիկն հիւզելու. կեղի գընալմալ 9) Յարէն ճամբխենք»:

—Թորն չէգի, քեապապ խօսիլի բիւլուր ու 10), զըմէն բան գիտայ. բաս Լեքէյին, թօ էրթայ գըեապապ Յարէն խանչէ 11) գեայ:

Ըռքէն գնաց գըեապապ խանչեց էկեաւ տուն. «Դիւլէն էկեաւ ըսաք. քեապապ, քեն եաներուն մեռիմ, իւսիւն 12) քեօ ոռն ուղուր ու. քեայ աղպ, քեապապալ տուի ջիւլ 13) ետրոս Յարէն գնաց գլիւխ բիւ 14) բերեց գրեց տակ»:

1) Մայրիկ. 2) Գիւմանալ. 3) Հայիւմ. տեմնեմ. 4) Որտեղի. 5) Եւրպանք. 6) Ուխտաւորի գ. որ գտնվում է Գրիգորիում. 7) Այդ պատահաւոր. 8) Միջ. 9) Քաւար պապ. 10) Համարացող է (տեսնելով) էր. 11) Կոնչէ. 12) Աստուծոյ. 13) Կապիտ. Կիւրսու. 14) Կոնչէ գաւ կեմից գործած նստելու աթոռ:

Քեապապ օր նստաւ, մէկ լէ տեսան օր Մուրէն մտաւ նե. ահագաւ օ քեապապ պունն ա, ըսաւ. «վոյ քեապապ, բարով, վոյ քեա քիստ խազար բարով, դոյ իմ գլխին, վըր իմ յէրէսունչ, նստան դումր 1) զրիցիցին»:

Մուրէն ըսաց. «գիննա, քեապապ, գըք յօրի՝ եմ 2) քեանն»:

Ըսաց քեապապ. «ես քնչ գինամ յօրիս խհանչե, փառք Աստուծոյ, մեր տուն ա էկէրենք»:

—Ի՛նչ գիննա, քեապապ, էսպ իմ յաչք իւ երէս պիպտկեր ա, էսպ մէկ տղէն ա, զաչք թաչկը ա վըր Բուսկէ Աւէյի աղջկեան, մկեսայ 3) քե պտի ճամբխեմ դեսայ 4), էթաս տեսնես քնչ ջիւղաբ 5) կիւտայ»:

—Ագէկ կէղի, ըսաց քեապապ Յարէն, Աստուծով զիմ ոտ մտնի դեսայ, ես էտ բանն ի գլխիս կը բերեմ»:

Յէլաւ քեապապ Յարէն գնաց զբուսկէ Աւէյի տուն, էն օր մտաւ նե, Աւէն ըսաց. «Բարով, ուես Յարէ, խազար բարի. տղայ, ջիւլ տիբ ուես Յարէն նստի»:

—Աւէն ըսաց. «Տօ կնիկ, քնչ գթվը տուն»:

—Քիս, քնչ կիւզես, փառք Աստուծոյ, տուն յըմէն բարով յի՛ն ա 6)»:

—«Որ յըմալէ 7)», ըսաւ ուես Աւէն, «յէլի, քալի՛ն ալի օնաղ, աղէկ զըմով 8) Եարբաթ մի էրէ, տաքտեղ թալա մէջ, աղէկ յինէ բն»:

Համասն շուս, մի թգաւ յէլաւ, զթէվիւր քտեց, դնաց զմառան 9) քացեց, խանեց զճոջ բողղի միջից աղէկ զըմս, ցաթիլի բիբաուլի 10) ցարբաթնի յինեց, առաւ էկեաւ խմեցին»:

—Յարէն ըսաց. «Ուես Աւօ, գիննա, յօրին իմ էկե»:

—Տօ բարով, խազար բարի իս էկե, ես խաբէում թէ յօրի իս էկե»:

—Ուես Աւօ, գիննա, ընձի ոն ա ճամբխե, ըսաց Յարէն. «ընձի Մուտօ—Մուրէն ճամբխեց քեօ մօտ, ես լէ գինայի օր զէնի քեօ յանղ մօրդ չէ. չի գկայի քեօ մօտ»:

—Աւէն ըսաց. «Ի՛նչ յապով ա ճամբխե, ես չեմ գիտե»:

—Սա, ըսաց, էկիրիմ օր Աստծու իզնով Կիւզինք գիւղձուն Մուտօ Թօռուն»:

—Աւէն ըսաց. ուես Յարէ, զէտ մէ բան դու մը՝ զըբոցէ, դու գինաս, օր զիմ տուն, դովաթ ուզիս չըմ խընայէ, լէ բալէ 11) զէտ մէ բան մը զըբուցի. զըն իմ աղջկեայ գեախ 12) չէ, զըն ճըծիւկ 13)

.....

- 1) Քիչ ժամանակ. 2) Ինչու համար. 3) Հիմայ. 4) Այն տեղ. 5) Պատասխան. 6) Լեզուս է. 7) Թէ աղջկէս է. 8) Բուս. (Բարձր աղ). 9) Պահարան. 10) Բաղլը ու պղպեղաւ. 11) Լէ բալէ. միայն թէ. 12) Ժամանակը չէ. 13) Երեսայ է.

ա, լըփ մի ջիւր ա 1):

—Ռէս Աւօ, ըսաց Յարէն, էտի զրիւց չէ, օր դու կը զրիւցես, փանօք Աստծու, էնոր դօլվաթ քըզնէ պակաս չէ. ես օր գինայթ էն քե լաեղի մարդ չէր, ես քեօ դիւռ չըմ չոքի:

—Քըզի շիտակն ըսիմ, ուէս Յարէ, ընտրայ կեօրուստ իմ մօտ չէ: Յէլաւ ուէս Յարէն փօռ ու փօշման 2) դնեաց Մուտօյի տուն: Էնդոնք կաշկին ճամբախ 3), օր խեռ խաբար մի բերէ: Ռէս Յարէն օր մտաւ նե, սանամէրնի էկեաւ յառէջ, ըսաց. Վօյ քեապակ. քեօ օտնեյուռ տակ մըռիմ, քնչ խեռ խարցում ի վըէա 4): Զիւլ տրին, քեապապ նստաւ:

Մամ ըսաց.—Ըռքէ, գնեա գքեօ պապ դթի բն:

Տղէն շուտ մի վաղեց, գնաց գթաւ զիւէր, ըսաց. Ափօ 4), տրի էրթանք, քեապապ էկե խեանչե գքե:

—Էկեաւ Մուրէն, տեսաւ քեապապ նստուկ էր, ըսաց. բարօժ քեապապ, բարօժ, քնչ խեռ խարցում ի վըէա, աղէկ խաբար մի տաւ:

—Ըսաց Յարէն. տանախէր, քե դրուսն ըսիմ գիտի զայիմ կեապեց:

—Յօրի, ըսաց Մուրէն, յօրի, զիմ տղին չխաւնաւ, գձի 5) չը խաւնաւ, զիմ դօլվրթի՞ն չը խաւնաւ, զաղջիկ չիտուր 6)»:

—Սանախէր, ես գէնի շատ զրուցեցի, յէմալ խօսքեր թեալի յառէջ, էնի գձի տանց, թէ զիմ աղջկեայ գեախ ջէ, մնչ քե, մնչ տղին անաւն տրեց, մնչ ձէ դօլվրթին:

«Լէ յէմալայ 7). խեանչինք գտէրտէր, իտայ հախ լէ 8) գտէրտէրի խետ գնեա. յէմալ կեղի՝ աղջկեայ տէր ա, մէկ խնձորին խազար քեար կիւ թեալէն»:

Խեանչեցին գտէր Մլքէն, էկեաւ: Ռէս Մուրէն յէլաւ գտէրտէրի զաջն առաւ, ըսաց՝ «տէրտէր, դինմա յօրին եմ խանչե գքե, ես լէ դազմա 9) կեապօժ չըմ խեխտուի, լէ բալի յիտայ աղէն ա զիմ բէրան ծախ, յաչք թեալիւր ա գետայ Բուսկէ Աւէյի աղջկեան. գոր օր 10) կեասեմ, կեասայ՝ իմ կեայ էտ ա, չը կեայ էտ ա: Քեապապ Յարէին ճամբախի իմ ջիւղաբ մի չի տուած, տաած ա՝ դըռ աղջկեայ գեախ չէ»:

—Տէ յէմալ է, ըսաց տէրտէրն, յելի ուէս կին, յէլի շարբաթ մի շինա խմնք, էտ բանն իմ վիզն ա, եայ գէտ բան գլիւխ կը բերիմ, եայ զիտայ փիւրն կիւ դնեմ ցած:

Աղէկ չինած շարբաթն ի խմեցին, յէլան տէրտէրն ու ուէս Յարէն.

1) Ափ մի ջուր. 2) Փոշմանած. 3) Ի՞նչ բարի պատասխան հարցնեմ քեզնից. 4) Հայր. 5) Ինձ. 6) Զը տուեց. 7) Թէ այդպէս է. 8) Մի անգամ էլ. 9) Ամեն մի կապօժ. 10) Որտեղ որ.

գեացին զԲուսկէ Աւելի տուն: Տէրտէրն օր դռնէն մտաւ, ըսաւ. «բարի օղջնամ գէղի»:

—Օխնեանք ի տէր, ըսաց ուէս Աւէն, դու իմ գլխիւն, վըր իմ յէրէսին. էկեաւ գտէրտէրի աչն առաւ: Տեղ թալեցին, տէրտէրն ու ուէս Յարէն նստան: Խաց բէրին արեցին: Տէրտէրն ըսաց. «ուէս Աւէ, էս իմ տուն ա, գեաթմի 1) գիւզեամ կէրթամ, համա էսայ հախ չըս գիտե ինչ յապօղ իմ էկի»:

—«Տէրտէր», ըսաց ուէս Աւէն, գու խազար բարօղ իս էկի, քիւ տուն ա, ինչ օր գիւզես՝ զրուցէ տեսնենք, ինչ է»:

Տէրտէրն ըսաց. «ուէս Աւէ, գիւ կեամքն օր կեատարեցիր, զխացն էլ կիւտեմ, զջիւրն էլ կիւ խմեմ, մեր տունն ա»:

Ռէս Աւէն ըսաց. —քեօ միտքն ինչ ա, տէրտէր, ըսած տեսնեմ, յիմնամ քեօ խըսեմ 2):

Ըսաց տէրտէրն. —Աստծու կիւս կեօղմօղ էկեր եմ հիւզեմ 3) գ'իեղձէն Մուսո թուռն:

—«Տէրտէր», ըսաց չուտ մի ուէս Աւէն, «ես էտի ուէս Յարէյին լէ ըսեր եմ, թէ դըւ աղչիկ ճըթիւկեա, նշնելու գեախ չէ, մնչ ես գէն մարդին տնուն կիւ դնեմ, մնչ գիւր տղին, մնչ լէ գէնար դեօլ-վըրթիմ, լէ քալի գաղչիկ ճըթիւկեա, քեօ տուն ալիեօլի 4): դըւ լըփ մի ջիւր ա: «Ետանչեմ դուէս կին դեայ, ըսաց տէրտէրն»:

Ռէս կին Համսօն էկաւ, գտէրտէրի դաչն առաւ:

Տէրտէրն ըսաց. «նստի լեաօ՝, նստի խեչս 5): լեաօ՝ Համսեօ, Դեղձէն ինչ գեախվան աղչիկեա»:

—Տէրտէր յօրթ, գիւ չըս գինեյ, ինչ գեախվան է, ես ու իրից-կին յիրարու խետ էրկիւ տակենք 6):

Տէրտէրն ըսաց. «յէմալ ա, մեր Յագէյի յընգերն ա: էն տարի օր Բալուլ փաշէն 7) էկեաւ գնաց Սեօխ—Գեօմ 8), էն տարի մեր Յագէն՝ իրեք տարի ընցաւ, էկեաւ Իսմաիլ աղէն, խընց 9) էնի յեռե մն էր էկեաւ, խա, Խուչըութ բէկն էր, եօթ տարի Խուչըութ. բէկ մնաց. խընց էնի յէռե մն էր, գեալօ 10) տեսիմ, գիւ այ միտս ի, խա, էնար յէռե էկեաւ Ժուռ Բրայիմ—բէկ, չորս վըր խինգ տաբուն էն նստաւ: էս, լեաօ՝, էղաւ տըսնը չորս. վըր տըսնըխինգ տաբի, զոտ տըրեր ա մըջ տըսնուխընգին, օր թէ յէմալ է, լեաօ, աղէկ գեախն ա»:

«Տէ» ըսաց ուէս Յարէն, «տէրտէր կեատայ գախչիկեայ աղէկ

1) Միշտ. 2) Խօսքը. 3) Ուզիմ. 4) Բո տունը քանդուի. 5) Մօտս. 6) Յըղի էինք. 7) Բալուլ փաշէն 1790 թուականին նշանակուած էր այս երկիրը նահանգապետ. 8) Գիւղաքաղաք է Մշու մօտ. 9) Նորանից յետոյ. 10) Արդեօք:

գետինն ա, դու ինչ կհասես, աէս Աւի, աղէկ ջիւղաբ մի չըս ի տայա:

— Լէ ես լէ գինամ, ըսաւ ոէս Աւէն. օր օջաղմ ա, աղէկ մարթ ա, դուք զծի վատ չըք կհամենայ. ես լէ գեալս չունեմ, մեր աղէն լէ վըր ձեռաց է. աղէն թորկինք, գաղչիկ կեարքենք, էս լէ չէգի:

— «Ձէ» ըսաց աէրաէրն, յառաջ օրն սր խարկեաւոր ա. զէնի կենեն. չէ լեաո՝ գրիգեա, թէ գեարկ գօրէն կը բթլայ 1)»:

Ոէս Աւէյի ճար կարաւ, էլ չը կհարցաւ զրիցեք. — ըսաց, տէր-տէր, օրինց մե 2) գեմ գինգի, զաղչիկ մի ջարայ բրեցի 3) ջըղի. դու չը պտի զոտ տնէյիք յաւայ աղչիկեայ դարօվ 4), համայ էս յըմլայ կգաւ 5):

Ձէս ուր ըսաց, ոէս Յարէն յելաւ. գաէս Աւէյի ձեռ պաքեց, ըսաւ. այժմալ ա՝ քեօ աչքն էլ լիւս էղի, մըր աչքն էլ լիւս էղի:

Յէլան յըմլէն էլ գտէրտերի զայն առան, — ըսեցին. բարօվ տեանեն զթաքն աւ պառկէ:

Աւէն ըսաց. «Համոյ, յելի տես, բաղի, գինի ինչ կիւ գթի տուն»:

— Գհայ, ըսաց, ինչ ուղեօ կհայ. բաղի էլ կհայ. գինի էլ կհայ. Յէլա բերեց, խմեցին զաչքի լիւս զրիցեցին, Տէրաէրն աւ ոէս Յարէն ուրախ եհեօվ էկեան Մուտօյի տուն:

Յառջուց զմշակ ճամբխեցին Մուտօյի տուն՝ յաչքըլիւս սարաւ Միւծղեմ օր բերեց, աղի մէրն յելաւ հաց դրեց ուրախ ուրախ միւծ-գայ բէրօգի յառէջ. օր թաց կերաւ վրթաւ 6), Գիւլէն ջախս մի բուջ էլ 7) տվեց էնոր ասաց՝

Փոք մի ճաշ կէրար,

Ձիւխս մի բուջ աւար,

Տէ առջկիւս ու գնեան:

Տէրաէրն աւ ոէս Յարէն օր էկեան տուն նստան, խեանչէցին գաէս Մուրէն, ըսեցին. աւէս Մուրէ, յաչա լիւս էղի, խեանչէ գաէս կին գհայ, աչքենք լիւս, խըլըսանք մըկեայ ձըգնէ, ձըր օրտի բըր-ժանք 8) թէ կհատարան:

Բերին խաց թալին, գրաքեկմնիւր ժաղիւն, մեծ ու կէրօխաւ էքին չիւմի 9) լիւս: Թըլիւտան 10) յէլան տուն գրաքեկմնիւր. գեացին զխնամու տուն: Գհացին օր գանէն մատն նե, ոէս Աւէն կեանաւ ըսաւ. — յոյ դուք բարօվ, խաղար բարօվ, բարեկմնիւր Նստան յերար բարօվեցին. աէս Աւէն ըսաց. «Աէս Մուրէ, դու ջըղի խնամի չըմ ստի, տեսիմ դու գիմ ջիւղաբ կեանան ապա»:

4) Հարկ զօրէնս չուծանէ. 2) Որ ապրիսն գեմ կընկնէս. 5) Բաշ-խել, քնծպիւ. 4) Պատճառով. 5) Այգպէս էղաւ. 6) Վերջացաւ. պըր-ժաւ. 7) Գուրպայ. 8) Մինչեւ. 9) Լուսաղէմին.

Ռէս Մուրէն ըսաց. տեօ քեօ լիզիւն ինչ օր կիւ պտօտայ, հօգազն, էտսք մօտէն մարդ չը վախենար, ինչ կեապես դժուակ բանօղի գտա կիւ տղկի 1)։

— Տէօր յէմալ ա, քըզէ կեառիմ խինդ խաքիւր դոօ 2) փուրայ, քըզնե կեառիմ քեառէլ 3) ձի մի, յըզնէ կեառիմ տղէկ խաքոթ մի 4), Ֆաւս մի խըզնի բոլոր 5), նոր բեալի 6) կեռեմ, թէ գէտոնք կեառնաս տայ, յարի յառեջ, թէ չըս կեանայ աայ, մի վէրիւ, մնչ տիւր։

— Ռէս Մուրէն ըսաց, էտոնք օր կեառնա յըմէն խազըր ա, գըռ բամ էլ յառեկ կիւտամ։

«Օր յէմալ ա, ըսաւ Ռէս Աւէն, — աղչիկ մի ջաքան բրեցի, քըզի։»

Տէրտէրն ըսաց. «Ռէս Աւէ, աէս Մաքէ, էա յըմէն կիւտանք իւ կեառինք, զաղչիկ խեանչինք, օտսինք տղչիկն ինչ կեառայ։»

Խեանչեցին զաղչիկ։ Տէրտէրն ըսաց. «Ինչձիկ, լեա'օ, արի յուտայ. թուրքեվար կեառնե՛ թէ լիւզ դառի եղլայ, գիւլ օղանց», — օր խազար կնիկ ժողուի, զոռլ տղա բէրօղին ա 7)։ Ինչձուն, լեա'օ, քեզի պիւր ենք Մուտօ թօռ Ըգէլին, թէ կեառիս՝ գիւլխտի տըմբըցու 8), թէ չըս առի՝ լիզիւտի հոթըու 9), լեա'օ։

Աղչիկ զգիւլի ցօնցեց՝ թէ կեառիմ։ Ըստախ բրեցին քալխին ու գիւլին։ Տէրտէրն ըսաց. «Կըք գիւլիւք 10)։ Լեզնին գիւլիւքնեք, մէկ տվին ոէս Աւէին, մէկ լէ տվին ոէս Մուրէյին. կիւլիւք լէ տէրտէրն առաւ ուր ձեռ, օր պտի օքնայ. ըսաց. «Ռէս Մուրէ, Ռէս Աւէ, ձըր յաչք լիւս էղի, մըր աչքնէ լիւս էղի, բարեկմտիք ձեր յըմնու աչքնէ լիւս էղի, բարօլ գիրար վելին 11)։»

Ռէս Աւէն ու ոէս Մուրէն էկեան, մէկմէկիւ քասեր զանեցին յիրար, սլարվուտան ու Ըսեցին. «մեր բարեկմտիւն Ասպած դաղիմ *» էնայ, աչ ժե լիւս էղի, ու յամէք լէ գիւլ Լիւլիւք խմեցին։

Ըստախ **» բէրեցին դրեցին մասնիք զաղչիկայ մատ, զգնտեր 12) էցկին յանգեաջ, զխզմեն դրին քիթ, զգարըջան 13)։ դրին թեվեր, զբըրուլին 14) թալին վըր գիւլիւն. բրեցին խաքս՝ գտէրտէրի ձեռ պոքեց։ Տէրտէրն ըսաց. «Ասպած շնախաւոր էնայ». յըմէք մէկ դեխէ 15) ճճլացին. Ասպած բարի վերուճ տայ, մէկ բարցի ծէրանանա

1) Թրչի. 2) Դուռուշ—տանկաց փող. 3) Նժոյլ. 4) Վերարկու. բաց կարմիր մահուդից կարած. 5) Մէտաքսէ կտոր է. որ ֆասի բոլորք փաթաթուժ են. 6) Կը համաժախիմ. 7) Երկունքի ցաւ Կրող կնոջն է. 8) Դիւսով ցոյց տալ նշան. համաժապնաւթեան. 9) Լեզուով՝ աչ. անել. 10) Բաժակ. 11) Վայելին. *» Յարատեւ. **» Յետոյ կամ գարանիք յետոյ. 12) Ականջի օղի. 13) Ապարանջան. 14) Մետաքսեայ կանաքի քօղ. 15) Կողմից.

Խաց կերան փրթան, յէլան բռնեցին զգեօզնդ 1), բերեցին
 զքաղեայ խարս դրին ի պար. մկհայ ըստախ աղէքներ պար կեանեն
 «Խարս քեօ շիւշէն կիւ զրնզղնդեայ,
 «Սա քեօ սիրուն խիվանգ յրնգեայ,
 «Նշխուն տօթիկ վարտուտիկ 2),
 «Տէսենք վիր եար խօրօթիկ
 «Դիւռ. բաց վուարէ 3) մարդ եմ ես,
 «Մէկ լանգեառի 4) վարդ եմ ես:
 «Արեն առե կեամբնոց 5),
 «Քեակեմ 6) զկեօճկներ: գեամ ի ծոցտ:
 «Արեն առե Խամուր բերթին 7),
 «Քեօ սէր Թալե մըջ իմ լերթին,
 «Սա քե սիրենք Թօ գձի քերթին:
 «Նշխուն մէզար խրմրգի 8),
 «Պատուիս չլմ առի զբըզի:
 «Դուն յէլեր ես կէթաս կանգեառ 9),
 «Թախ ծամ 10) յէտես խաղեալ 11) խանգեալ,
 «Զիս քեօ ոիրին զանեն շանգեալ:

Պարն օր փրթան, քեօք բըմաւ, յաւէք իւր տուն գեացին.
 քեաղայ խնամիքն էլ ուրախ, ուրախ, ուրախ էկեան ուրանց տուն:

2.

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ.

Էկեաւ աշնան խարնիսի ժամանակ: Օր մի Մուտօ Մուրէյի
 կնիկն ըսաց. «քեայ մանթ, էկաւ օրեր լցուաւ, դիւ հէշ խարնիսի
 բըզբի 12) չըս էներ, վաղ դիւգեայ ձուն զդիւռ կեառի, բըզբի
 տէսինք, զխարս բէրենք Թեալինք տուն, արխինք»:

— «Կնիկ, դիւ աղէկ կեառես, ըսկի ինչ ունես խօքեպախուսա,
 բե տէսինք»:

Կնիկն յէլաւ՝ քեանիմ զուռուռ ունէր պախուկ, բերեց տվեց մարդուն.

- 1) Գրտաց մի տեսակ ծանր պար. 2) Արտուտիկ. 3) Եւ նկ.
 4) Պըշնձէ ափսէ. 5) Բանջարանոց, որ կանեփ են հանում. 6) Քակեմ
 7) Ամրոց՝ Ալաշկերտի եւ Մանազկերտի մէջ. 8) Կարմիր. 9) Բանջարաբադ
 10) Թուխ մազեր. 11) Խօպօպիկ. 12) Պատրաստութիւն.

մարդը թողբեց օր էրթայ Բաղէշ, խրիս էնայ խարսնիսի խամարս
 երլիւսիւն զգախիւկ 1) խանեց դիւս, խաքեաւ զլաքեանք 2),
 զգախիւկ քեաշեց յընգեաւ ճամբախ, իրեք օր ջօրօվ 3) խասաւ
 սալամար Բաղէշ, զնայ մէկէլ օրն ի շիւկէն, օր խարսնիսի խամար-
 բաներն ի առնե: Խարսի խամար առաւ ջիւբայ 4), առաւ խալըու
 մանիւսայ անբարի 5), առաւ Բաղշու զազան բալի շիլիւսայ 6) չապ-
 կացու, առաւ եաղլի շիթ 7) միգրցու, առաւ միւջաոմ, չօմբար 8),
 սոլ 9), Մըխս 10):

Տղին առաւ ճամ 11) անբարցու, առաւ չիւխայ 12), ջուխք մի-
 ջըզմայ 13), Ֆիմօ Ֆաս մի 11), ճասըմալ 15) զլիւս կեապէլուս
 Առաւ զխնամու բիմիս 16), Ֆասն ու խըզն, ու յըմէն խարսնիսի
 թաղարուքն առաւ, բառեց վըր դախիւկին, քեաշեց առաւ էկեաւ
 առնե: Քեանիմ օր ետ Մուտօ—Մուրէն խեանչեց զքեապապ Յարէն,
 ըսաց՝ «Արի զնա խնամաւ տուն, տան զիւր թողբիւ տեսնի, գեանք
 զմե խախլուն 17) տանեմք»:

Ըոքէն դեայ կեայնիւկ էր, ըսաց. «ափօ, էա բնչ ա կը զրու-
 ցէք»:

—Ըսաց՝ լեա'օ, մեր զգեօրծ կը զլիւցենք, մըզի խարսնիսի
 թողբիւ էնենք, զմե խախլու բէրենք, էտի մեր պարաքն ա, պտի
 փրթինք մօտէն:

«Աղէկ կեասես, ափօ, ըսաց տղէն. լե բալե ետ ըխալըուր եմ,
 չիւմ զիւմ յուխթ չէնեմ, էտայ բան չէդի: Սա դըւ նչանուկ չէնք,
 խեանչեցի զՄառմաւ գերեզման. օր էտայ աղչիկ զձի նասիբ 18)
 էնես, գեամ զքե խամփուրեմ, նոր էրթամ զիւմ խարսնիս էնեմ. զիւմ
 մուրազ կեատարաւ, պտի էլթամ զՄշու առլը Մառմաւ գերեզման
 խամբուրեմ, նոր գեամ, զիւմ խարսնիս բռնեմ»:

Պապն ըսաց. «լեանօ, դու օր էտ մըթքին ես, Առպաժ զքեօ
 սրտի մուրազ կեատարայ, բարօլ էրթառ, լեաօ. բարօլ գեառ. Առ-
 պաժ զքեօ բխշանք կեատարայ»:

Տղէն զիւր թողբիւն էրեց, յէլաւ ու գնաց Մաւշ. խէժաւ վըր-
 ջանօվ ուլախին 19) ու յընկեաւ ճանբախ, չորս վըր խինգ օրուն.

1) Սահանակ. 2) Տախտակից պատրաստած կօշիկ. 3) Հաղիւ. 4) Կա-
 նացի մի տեսակ երկարածու հագուստ. 5) Կանացի երկար թելերով հա-
 գուստ. 6) Առաջի ներկով ներկուած կարմիր կտաւ. 7) Եւդոտ փայլուն
 չիթ. 8) Գլխու շոր շալից շինած եւ մետաքսեայ զոյնզոյն թելերով
 զործուած. 9) Մաշիկ. 10) Մաս. կանանց կօշիկ. 11) Դամաս-
 կոսի մետաքսէ շերտաւոր զոյնզոյն կտոր. 12) Մարգկանց երկար վերայի
 հագուստ. 13) Քրտի կարմիր կօշիկ. 14) Խաս ֆաս. 15) Թաշինակ.
 16) Խափուք որ է վերարկու. 17) Հարսն. 18) Արժանի. 19) Աւանակ.

խառնաւ Մաւշ ու զիւր ուխթ էբեց, էնգիտէն դառցեալ էր խոր արան
Յեմալ օր Հոգէն գեպցերէր Մաւշ, արդիկ զնիւք էբէր էր,
գիւս չըր յէլի: Սուրբ խաչի օրն օր էկեաւ, արդիկայ կէտիւրնի գրա-
րեկմներ ժողից, զնաց խնամուս ասէն օք զխալս խառնէն գիւս,
պարտուն էնեն ու խաղցուն:

Խեանչիլին յգլխանչին ու զգուգնաչին էկեան. գիւսան զա-
նեցին, խրիս յըմէն քեմպն զկալ, զդեօգնդ բունեցին, խաղ կետան
ու կիւ խալան: Մկեայ վերուցին գրիթէվար պար, ըսին՝

«Ո՛ւր .. Գիւլխնդանայ 1), զիւլխնդանայ 1)».

«Ճապաղանայ, ճապաղանայ 2)».

«Ո՛ւր .. Համ գիւլի, համ նալգիլի 3)».

«Յրուէնեմ գալստ սըզի 4)».

«Ակեալէ վաւարէ սարաթ վոտն 5)».

«Գիւլխնդանայ, ճապաղանայ».

«Ուսմուսմ սարդու գեպդ 6)».

«Վաւարալ սըզ, սըզ, սըզ 7)».

Էստեք օր էտ յըմայ խաղ կեանչին ու կիւ խաղէին, մէկ լէ
տեաան օք խաղս զնիւք էրիւր ա, նստիւր ա վիզն ի ծառ, չըր ուր-
խնայ, չըմէ 8) նշանած գեալ չիւ. զդեօգնդ բունեցին օր էտի
տեաան՝ գիւզն թէ գեայ զդեօգնդ բունայ խաղայ. մկեայ տեաան
օր էգիլի օպխնէն 9) ու գոէս էկեան, ըսին՝ յիմցնեմ արդչեան
քալեայ 10) ամչնայ, գեայ խաղայ. մկեայ խաղով ըսին.

«Յէլի խաղս, խալ խալթան 11)».

«Շառննէն էկեաւ, խալ խալթան».

«Յէլի խաղս, խալ խալթան».

«Ուէս էկեաւ, խալ խալթան».

Աղլիկ չըր յէլի խաղայ զգէջ 12) կիւ խալիւ՝ թէ ինչ էնեմ.

«Մկեայ տեաան օր զարչեայ տէգրիւ կեպերն ի ու զքեա-
պալ էկեան, էլի ըսին.

«Յէլի խաղս, խալ խալթան».

1) Վարդի պարտէզ, վարդի պարտէզ.

2) Գեղեցիկ աչիւր, գեղեցիկ աչիւր.

3) Եւ վարդ եւ. եւ նարցիլ կ.

4) Ուէհան եւ. անարատ եւ.

5) Աղլիկ, արի՛ սարայի տակը.

6) Կը համբարեմ, չեմ խաժնիլ.

7) Ճշմարիտ ի՞նչեմ, եւ եմ, ի՞նչ եմ. 8) Նորու համար օք. 9) Գիւլ-
դի տասնորդ հաւարդ. 10) Գրնէ. 11) Սիրիկ արկին. 12) Ուսերը շա-
քում էր.

«Քեօ տէքըն էկեաւ, խօշ խանթուն»

«Յէլի խաղան, խօշ խանթուն».

«Կէսրերու էկեաւ, խօշ խանթուն».

«Յէլի խաղան, խօշ խանթուն».

«Զքեապապուն էկեաւ, խօշ խանթուն»:

Աղչիկ էլմ չըր յէլի հեախի, վըր էա խաղին էր, մէկ լէ տեսան
օր միւծղայ բէրօղ մի էկեաւ, թէ՛ քնըր յաչք լիւս էգի, Ըոքէն էկեաւ».
էնօնք էլ ըսին.

«Յէլի խաղան, խօշ խանթուն».

«Ըոքէն էկեաւ, խօշ խանթուն»:

Ըոքէլի գեալն օր աղչիկ յիմցաւ, ուրխըցաւ, չուտ մի թռաւ
դտեղէն, զգեօվնդ բնեց, էնոնք էլ զկեօվնդ ջոշուցին ու զձէնօվ
քնաղ մի վէրուցին ըսին.

«Ա՛ծին մաժ՝աժին, զը՛նկիկ»,

«Բաքը Ասալաւածին 1), զը՛նկիկ»,

«Ցարան թեօ տանն, զը՛նկիկ»,

«Ձառակին կիւ բէրէն, զը՛նկիկ»,

«Իեղին մամբօվ, զը՛նկիկ»,

«Կեալմիւր սօլերօվ, զը՛նկիկ»:

Մէկէլդոնք էլ էն դէխէն ըսին.

«Խուկիկ 2) վըր ծօվուն»,

«Անուն էր արօր»,

«Գլխի կեարմըր 3),

«Սրաիկ սեալոր 4),

«Լծեղ զբէչարէն, 5),

«Երթանք խըտ էտոր 6),

«Յէնիս մեր գիտէր 7),

«Մենք լէ ըգէտոր 8):

Մկեայ աղչիկ վէրուց զպար.

«Թեանու, թեանու թէլինայ 9),

«Ալան դիվանն ու սէլիեայ»,

«Աղբէր տըի ու, գընեա»,

«Չիւմ կէսիւրն ի տուն գեայ»,

«Ձոջ խանելին ի յիւ տայ»,

«Ձարկեմ գլխիս ք լիւս տայ»:

1) Խլածի Թուխ Մարաթուկ սուրի Աստուածածնայ վանքը. որ ուխտատնդի է. 2) Թռչուն. հատը. 3) Կարմիրտու. 4) Սեւտու. 5) Գուճան. 6) Դորա հետ. 7) Նա ձոր բնուծիւնը գիտէր. 8) Մենք էլ նորանը. 9) Գեղեցիկ.

Գիւնի, գինի լաճերուն 2).
 Առնեմ բէրանս գինի ես,
 Քափեմ գէտին լեղի ես,
 Գիւնի, գինի լաճերուն.
 Էլ եաճեր բռնեմ մի մշակ
 Էրթան քեաղեն մանիշակ,
 Բէրեն թիալեն տակ դեօօսակ,
 Էվերէն նստենք խեաթիւնեաք 2)
 Ե՛մամ հիւստիկենք 3) գըրտընեաք 4)»։

Պարն օր պրծան, էկեան յըմէնք Ըռքէյին տեսան, բարօղեցին ու յամէք գեացին ուրենց տուն։

Յիրկուն բարեկամներ ժողովան էկեան «էս Մուրէյի տուն, աչքի լիւս. ըսին. առէս Մուրէ, չիւ մկեայ 5) քեօ սիրտ կեօտօր էր, քիւ-խանամք Աստօռ, տղէն էկեաւ սաղ սալամաք, յաչտի լիւս. յէմալ օր գեացէր էր, ուխտն օր էրաւ էկեաւ, զիւր ուխթ կեառարեց, Ասպաթ նասիբ էնայ, բարօղ խէրօղ զխարսնիսն էլ էնինք ուրխնաւք»։

— Էն լէ ըսաց.— սաղ էղիք, յօր էղի ձըր տղէքնէրուն էղի էսայ ուրախութեն։ Բարեկամներ կէրան խմեցին ամէք ուրանց տուն գեացին։ Քեանիմ օր ետ խարնիսի քողբիւր էրին։

Գիւլէն խարցուց մարդուն. քեայ մարդ, ինչ պտի առնենք մասցու խարնիսին»։

— Տեօ կնիկ զաւակ, ինչ պտի առնենք, ըսաց մարդը, մըզի մալ չըկեա՞յ մօրթենք։

«Քեայ մարդ, չէղի քեօ յաչք մեր կիօլերին ա. ես գիւազօն 6) չըմ թօրկի մօրթես, զԼոււմաւ 7) չըմ թօրկի, զՋարօն 8) չըմ թօրկի. ես զիմ ճըթերու բէրան չըմ ցամբցու»։

— Օր յըմալ ա, կնիկ, ես զՉոջ կուտան 9) կը մօրթեմ. էսայ գեղին յուրիչ բան չը խեմա 10), օր զկուտան չը մօրթենք։

— Քեայ, էտի տղէկ ա. էլի զկուտան մօրթա՞ն, էնի քընց յըմէն տղէկ ա, քեայ, բըրնձ չը գըթիլի, չէղի բլղուր 11) էնենք»։

— Յօրի չէղի բլղուր կէնենք, ժիւմ էլ հէրիսայ կիւտաւք։

«Քեայ, էտ յըմէն էղաւ, ո՞ր պտի խեանչենք խարսնիս»։

— Կնիկ, մեր բարեկամներ յըմէն խեանչենք, մենք ենք մէ էս տղէն. պտի խօրօտիկ 12) խարսնիս էնենք։ Խեանչա Ըռքէյին գեայ ճամբխենք զբարեկամներ, զգեղի դրագրէք 13) քեօմէ 14)»։

1) Մանուկներին. 2) Տիկնանց պէս. 3) Ծամ հիւսենք. 4) Գրտընակի նման. 5) Մինչեւ հիմայ. 6) Գոմջի անունն է որ է՝ գեղեցիկ. սիրուն։ 7) Կովի անուն՝ որ է բարակ։ 8) Շէկ. 9) Գոմէշ (կուտան)։ 10) Ձի բաւականացնէ. 11) Չաւար. 12) Լաւ, գեղեցիկ։ 13) Գիտուններ. հասկացող դասը. 14) Ժողովէ.

Ընթէն օր էկեաւ, խէրն ըսաց. «Եւա՛օ, վաղ կերթաւ զքեապառ
Յարէյի խեղ զբարեկամներ խեանչեան»:

—Տղէն ըսաց. ափօ, զմը խեանչեմ:

—Խէրն ըսաց.

«Խեանչան զՏէր Մըքէն գեայ.

Խեանչան զռէս Աւրօն ու զիւր կնիկ Թաւրէն,

Խեանչան զգեաղ խանօղ Միւթիկ,

Խեանչան զսև չըլվար Միրզօն,

Խեանչան զքարանջայ 1) Պապօն.

Խեանչան զփօղցին 2) Մնօն.

Խեանչան զԲուղի վիզ Յարօն.

Խեանչան զսասանայ Մէսրօն.

Խեանչան զփօխցի Կակաչ 3).

Խեանչան զյԱռջ Կերակոս,

Խեանչան զկեօլօտ 4) Գեասալար.

Խեանչան զԱյվաղի—Մուրէն.

Խեանչան զՂալմուխի 5) Խըչօն.

Խեանչան զքեապառ Յագլօն.

Խեանչան զիրից—փոխ Տօնէն.

Խեանչան զտիրացու Բաքմազ,

Խեանչան զխնամի Կիկէն:

Խեանչան զխնամու կնիկ Նուրէն,— զիւր աղչիկ Զաքթէն»:

«Խեանչան զմերոնց Բիւծաթ՝ 6)

«ԶԸչիկն ու զՄըչիկ.

«ԶԳիւլըսն ու զԵրչիկ.

«ԶԻնոսն ու զԳինոս.

«ԶՍարի Ծաղիկն ու զԹօլանէս.

«Զէն էրկիւ պզտի աղչիկ»:

Կը գընաք զԿօչտիանայ 7) գեղի ջոջեր կիւ խեանչէք՝—

Խեանչէք զռէս Հախնէն,

Խեանչէք զտաքտեղի Պաջ 8),

Խեանչէք զՄաչուկ Սոնին.

Խեանչէք զՊընտըկի 9) Յագէն,

Խեանչէք զԳըլըլանն 10).

Խեանչէք զԴալու—Ծախ 11).

1) Սանդուխ: 2) Փողոցի՝ որ է աղբատեղի (չօփիկ): 3) Դաշտային
կարմրագոյն ծաղիկ. 4) կարճնաճառակ: 5) Ղալմուխ (ազգ): 6) Իւր եղբոր
գեթղաստանը: 7) Տափաւանու մօտ հարնէան գիւղ է: 8) Պոչ: 9) Կաղին:
40) Գունետ՝ կարծ ու հաստ: 41) Խելառ ժախ (բոյս):

Խեանչէք զԼեզւէ—Գրէն,
 Խեանչէք զԿեապառա առ պառփի տղեն 1).
 Խեանչէք զՇէրբէյի Յէնկէն.
 Խեանչէք զՎերդօ լաջ.
 Խեանչէք զՓարթօն.
 Խեանչէք զյէյթան 2) Աւգօն.
 Խեանչէք զճրդգանի Բոքէն.
 Խեանչէք զքհոռ. Վրթոյի—Լօչտօն.
 Խեանչէք զՓարթանի Յէնդեն.
 Խեանչէք զԱղվէս Բարաուկ.
 Խեանչէք զէք ու զՌոց մուխօք,
 Խեանչէք զլարբաբուի տաղայ Դշաւկ ու զգրեմ ծակ Յօխէն:

Ընքէն զիւր խօր ըսածներ լրմէն միտք պարեց, օր մէկ էլ օր մէկ—մէկ քաւիք 3) էնեն:

Խըլիւսուն յէլառ. առաւ զգիւսանն, զնոց քեապապ Յարէի յէտեն, առաւ զքեապապ Յարէն ու զքեապապ Կին, զիւսան զանեւ լով էկան տուն. օր իարանիսի մասցուն պախմօրթեն:

Յէլուն, քեման զդուռ, զիւսան զանեցին, խալիս քեման էկեան: Մուրլն ըսաց. «Դեռացէք զղասաբ Բդէն բէքէք օր զմասցուն մօրթա: Գեացին խեանչէցին, զասաբ Բդէն էկեաւ:

«Տէ, ըսաց Մուրլն, զկուտան խանէք զիւս, տղայ, զճօպան 4) բէքէք պարկըցունք»:

Բէլին զճօպան թեալին կըռտանու կիտօտօ, զանեցին գետին:

Ղասաբ Բդէն ըսաց. «Ո՛հ Մուրլ, չախուն չը կը'տրայ»:

—«Քեօ փեկեք վըրի մ աչից, ըսաց Ո՛հ Մուրլն, թեօ կըտրայ»:
 Ղասաբ Բդէն ըսաց. «Ասպած չնախաւոր չնայ» ու զգլիւս կտրեց:
 Մուրլն ըսաց. «Ապէք, զսամէ թեռ 5) մի բերէք»:

Բերեցին սամէ թեռ տվեցին Մուրլին, էն էտ առաւ թաթխեց մըջ արին, խանկիւրեց տվեց սղին, ապէն զրեց ծոց օր կեապ չնդի:
 Մասցուն մօրթին օր փրթան յամէք գեաքին ուր տուն:

Էստախ յէլան քեապապ Յարէն ու Ընքէն առան գեապ մի գինի, լանդեառով մի չամիչ, զգիւսան էջքին յէտենեք, յընկեան տներ, օր քաւիք էնեն զքաւիկմենեք Վթխէն կը լըջենեն, կիւտան ու կեասեն. «Ճեր չնախաւոր օտնով էկէք մեր չնախաւոր խարանի 6)»:

—Էնոք էլ կեապին կիւ խմեն ու կեասեն. Ասպած չնախաւոր էնայ 8): Էտ յըմլայ ըսելով, յըմէնին քաւիք էրին փրթան, էկեան ուրանց տուն:

1) Կուպուտ վարտիր հայեհոյ: 2) Սատանայ: 3) Հրաւիրեն:
 4) Պարս: 5) Թել, որով քրդու տաթի լծկանի վրոյն գապում են: 6) Եւթով որ չընդունէ տա քաւաքը՝ Կը: Շշանակէ քի: Կայ ճաքառնիր:

3.

ՀԱՐՄԱՆԻՔ

Ահա, օր ազգանքի ժողովան դժբաղձորի տուն. ջո՞ղ դազնով ջիւր տրինէ թօրվան 1) վերէն, տաքցուցին: Զթաքվորն ու զազապաւաւին տարան յախոռ լողըցուցին, ու ըստախ էնոնց չորիկնի խաքիւցին:

Ահա, ազգանքի էղան էրկիւ բբբուն 2) մէկը—գիւցին ծառ չիւղու ու թախթ, կեապելու. մէկէլ ազգանքի խառ թաքեալորին գիւցին տնիւր պոտոնելու: Ըստախ որ տուն օր կերթան, չամի՛ կիւտա՛, վշատ, չիւր կեաւան, ճոսքմալ, աբաղի կեաւան փեկեհ, ու զթաքեալորի յերես կիւ պաքին, կեաւին. «Ասպած չնոխանո՛ւ էնայա»:

Օր տնիւր պոտոնելին փրթան, էկեան գծամ՝ խեանփորին, ըստախուն 3) էկեան տուն:

Ահա, ազգանքի բբբուն օր գիւցին զթաքեալորի ծառ չիւցելու. բէրեցին յերկեան փէտ մի, ճիւքեր չիւցին ու ռանգ—ռանգ թիւերով վալթեր սիւքիցին 4) պսակ—պսակ 5) խնծօրով զարդրին յգիւղացի փշաւազով, չամի՛ով, թգով, բաղտըտու խուրմով, չըրօվ, նէրկեաւ խաւըթով 6) աղէկ սիւքեցին. ազապաւաւին տաւ չիւսած ծառն ուր ձկն, սալեան յըմնով 7) թաքեալորին փեկեհ:

Ըստախ ազգանքի օր էկեան տուն, բէրեցին զթաքեալորի թալթ կեապեցին, կեաւալիւ միւցին ի պատ, բամբըկեով, չըրօվ, փռտոտով, քիւլիւզով վըլ բամբկին նիւցին:

Թաքվորն օր էկեաւ պաի նստէր վըլ թախթին, տեսաւ օր ազապաւաւին նստեր էր վերէն՝ չըր յէլի:

Ազգանքի լսին խեանչէք զգիւղապազ գիւս թախթ գընա:

Գիւղապազ էկեաւ, ըսաւ. «Էտ ինչ ա, ազապաւաւի, յօրի՛ չըս յէլի թախթի վըրալէն, քիւ յուզածն ինչ ա»:

—«Դու, ըսաց ազապաւաւին, չըր կեաւայ գիւս թախթի գին տայ. էտ յըմայ թախթ ջոքով խալթան: Առաքալ ունէր, ոնչ Շէխօղլի-Շախազն ունէր, ոնչ Մըսրամէլին ունէր, որի՛ էլ Բաղտըտու-Խալիֆն ունէր»:

1) Թոնիւր: 2) Խոնմա: 3) Սեռոյ: 4) Զուգել: Վաղաքիւ: 5) Կլըր—կլոր: 6) Զուլով: 7) Բոլորէքեոնք:

«Յըպայ էտայ Թախթ վին ա լաեղ, ըսաց քեապապ»:

—Մըր Թաքեաւորին ա լաեղ ըսեցին ազպներ:

«Տէ, ըսա տեսնենք, էտայ Թախթի գին», ըսաց քեապապ:

—Ազապբաւին ըսաց. էսօր գին խինգ խարիւր դըռօ՛ւ ա, նախիր մի եզ ա, իլխի մի 1) ձի ա, կեօտ մի դըրի կեաթ ա. Թէ կեանաս տայ՝ Թաքվոր Թեօ նստի վերէն, Թէ չըս կեանայ տայ, գնեա՛ ձըգի յուրիշ Թախթի աչկեա՛:

Քեապապ ըսաց. «զիմ Թաքեաւորի խարիւր խամար ինչ օր հիւզէք՝ կիւտամ». քեապապ գէնոնց կեամքը կեատարեց:

Ըստախ ազպներ յէլան զԹաքեաւորի յէրես պաքեցին, բռին. «բարօվ վեկն գեօ Թախթ, դադիմ էղի» ու զԹաքւոր բերին նստըցցին վըր Թախթին:

Մկնայ էլեան Թաքեաւորի քիւրվտիք, սանամրտիք ու բարեկամեր ու կնկտիք, առան զխղաքներ 2), բերին օր մէկ—մէկ խաղցուն:

Ըստախ ազպներ քեօման Թաքվորի չորս բուր, բէբէցին օր խնծար պտի գնեն դասըմրի մէջ, տան Թաքւորին, օր Թաքւոր տայ քըթին, անուշ խոտ առէր մօտէն:

Խընծար տուն չը գըթաւաւ, բռին՝ «չօրթան մի բերէք»:

Չօրթան բերին տրին մըջ դասըմրին, տվին Թաքւորի ձեռ, Թաքվոր տարաւ տվեց քթին:

Ըստախ զմիւշասմ 3) կեապին Թաքվորի բօգ, գրուջ գրին վըր ծնկեան. մկեայ զԹաքւորի քիւր բերեց զիւր փեօկեներ՝ զԹաքվորի շապիկն, զԹուժաւն, զզախեր 4) Թեյերնի վերէն, զբուջ, զբօկի միւշասմ, օտնէն զիւր ինչ օր պէտկ էր, յըմէն բերեր էր:

«Տէ, ըսաց քիւր. բունիկ 5) մի բերէք»:

Բունիկ բերին, քիւր տրեց զիւր խղաքներ նե. բարեկամներն էլ ուրանց բերած խղաքներ դրեցին մըջ բունիկին, զգեաթէն, զխեալվեկն, զկեարմըրուկ խաւ, զձըվածեղ. մկեայ ըսին՝ «զգիւտան գան»:

Գիւտան գանեցին:

Ըստախ քիւր յէլաւ փեօրեցներով, բունիկ տրեց վըր գլխին ու խաղաց:

Ազպներ վերուցին զպար.

«Արի էրթանք Գեօլայ—Սօր 6),

«Առնենք ջիւխք ուլ,

1) Զիւռ նախիր. 2) Ընծաներ. 3) Մէտարսեայ Քաշկինակ վիզը կապելու (քեապաեապի). 4) Նրկարարուկ գուրպայ որէ՝ պահեջ. 5) Կողով. զամբիւղ. 6) Մեծ գիւղ է Մշու դաշտում:

«Խաբենենք դօր է դօր 1),
«Յընկենենք չօլե չօլ,
«Նըրգէ 2), քեօ դարդէն»:

* *

«Արի էրթանք Խըարի գեղ 3),
«Առնենք նուկիմ 4) եղ,
«Էնենք ձուածեղ,
«Տանենք խօվըվին,
«Խօվիւ խուօվաւ,
«Կըթոց 5) գլօրաւ,
«Օխչար մօլրրաւ,
«Նըրգէ, քեօ դարդէն»:

* *

«Արի էրթանք Չաւաւրմայ 6),
«Յերեք օխչար դաւուրմայ,
«Կըմայ 7) յէրես խօվ 8) յէրես,
«Ադօ 9), քեօ Ասպած սիրես»:
«Լըմայ սարէն ջիւր գիւգեմայ,
«Խըմօղ մարդուն տիւր գիւգեմայ,
«Յազօ աչկեր տիւր գիւգեմայ,
«Նըրգէ, քեօ դարդէն»:

Պարն օր խըլըսան, քիւր բունիկ խըտ խլղաքնեւուն բէրեց
քիրեք անգեամ պըտօտեց թաքւորի գլխիւ վերէն ու ըստախ տրեց
էնոր յառէջ:

Մկեայ ազպներ էղան էրկիւ քեօմ 10), օր գըէրած խըլղաքներ
գեօվան:

Ճվանց մէկ քեօմ, «Թաքեաւորի մանկտիկ. չէն մնան թաքեա-
վորի քիւրն, մօրքիւրն, խօրքիւրն ու մէկէլ բարեկմնեւուն կնկաիք,
էկեր են թաքեաւորի յէրես 11)»:

«Խնչ են բէրե, խարցուցին մէկէլ քեօմի ազպներ:
— Ըսին.

«Խաց խացէնի 12),
«Պտպաուն բաղըջէնի 13),

1) Հերթով. 2) Աղջկայ անուն է (երգի մէջ). 3) Մշու մօտ է.
4) Նուկի—նօխայ—3 ֆունտ. 5) Կաթ կթելու աման. 6) Պարսպած գիւգ
է Խնուսի մօտ. 7) Լեառն Խնուսի մօտ. 8) Հով. 9) Հօրեղբայր: 10)
Խոււմբ. 11) Թաղաւորին ընծաներ են բերել: 12) Հաց հացից: 13) Վե-
րան նախշած բաղարջ:

«Ոսով օխչար 1),

«Տըկեով դինի»:

—Ասպած շնախաւոր է՛նայ, ըսին մէկէլ քեօմի ազպներ:
էն մէկէլ քեօմ էլի ըսաց.

«Բազէն 2) էկեաւ վերի թաղէն,

«Զգեաթէն փախցուց մաղէն»:

Ասպած շնախաւոր է՛նայ—:

Ըստախ բէրեցին, զթաքեաւորի յառէջ սեղան դրին՝ յերեք
խաց, աման մի դրւա ու աման մի՝ կետրաք դրին վերէն: Ըկեալ
գրտէն գեալօղնեւրուն կեասսին. «էկէր, զմեր թաքեաւորի խաց
կտրէք»:

—էնոնք էլ կեասսին. Ասպած կտրաւ զթաքեաւորի խաց:

Ըստախ բէրեցին զթաքեաւորի չօրեր պտի գեօվան ու խա-
քիւն:

Ազպների մէկ քեօմ ըսաց. «գինանք մեր թաքեաւոր ինչ ունի»:

«Ի՞նչ ունի, ճուաց մէկ դէլիի քեօմ»:

—Ունի շամ անքարի մի, օճ 3) շապիւք մի, նշխիւն բումբան,
տրապիւղ 4) գեօտի մի, ֆիցօ ֆաս մի միջառմնի բոլոր, օտնէն
չիւնի գլիւխ. դաք մի շոր ունի. կտոր շալթու ա, թել Թարվըզու ա,
կեարն Արզրումու ա.....

Շէն մնայ մեր թաքեաւորի խէրն, ըսեցին մէկէլ քեօմի ազպ-
ներ:

Մկալ ազպներ քեօման օր զթաքեաւորի չօրերնի խաքիւցին:
Ազապաւօրն մէկ-մէկ չօրերնի կեաւի ուր ձեռ, կը գեօվայ:
յիրեք անգեամ կիւ պըտօտայ զթաքեաւորի վըզօլն ու կիւ խաքիւցէ:

Էտ յրմայ օր ազապաւօրն չօրերնի կը խաքիւցէր, մկեալ
ազպներ էլի էղան էրկիւ քեօմ, օր գեօվան զթաքեաւոր:

էն մէկ քեօմ կեասայ.

«Մեր թաքեւորն էր խաչ,

«եալ կոց 5) խաչ ու փաչ,

«Բիցիւցն էր կեարմիւր,

«Արեն էր կեանանչ»:

էն մէկէլ քեօմ կեասայ.

«Թաքեւոր, ինչ բէրեիք քեօ նման,

«էն պալտսոնն 6) օր կիւ ծաղկի,

«Մթղկի քեօ արեա ի նման»:

1) Ողջ ոչխար: 2) Ազապներից մէկի անունն է: 3) Բաժան օժ
պործած: 4) Մետաքսէ կտոր է՝ Տրապիզոնից բերած: 5) Ճորենի հասկերից
չինած խաչածեւ վարդ: 6) Պալտսոն ծաղիկ:

Յառջի քեզ կեանայ.

«Թաքւոր, ինչ բերենք քեզ նման,
«Էն նուազարն, որ կիւ ծաղկի,
«Մաղկի քեզ արևտ ի նման»:

* *

«Թաքւոր, ինչ բերենք քեզ նման,
«Էն վարթն որ կիւ բաքղւի,
«Բաքուի քեզ արևտ ի նման»:

Օր Թաքուորն յմէն խան խաքիւցին յորթան, ըստախ էն
«Մէկէլ քեզի ազգներ էլմ ըսին»

Սուրբ Կարապետի գորութենով

«Մառս ծաղկեցաւ,
«Մառ կայնեցաւ,
«Ճիւղ տուեց, ճիւղ կեայնեցաւ.
«Կեանանչ ու կեայմիր»:

էն մէկկտոնք էլ կեանեն.

Սուրբ Սարգսայ գորութենով

«Մառս ծաղկեցաւ,
«Մառ կեայնեցաւ,
«Ճիւղ տուեց, ճիւղ կեայնեցաւ.
«Կեանանչ ու կեայմիր»:

Ըստախ ըսին թէ բերէք զխարսի շորերն ու զխինէն ճամբսներ
խնամալ տուի:

Բերեցին զխարսի շորերն ու զխինէն արին բունկի մէջ, գիւ-
տան դանեց. ազպներ արին բունկի վըր ուրանց զխարսն, զքեապապ
Յարէյի խեռ, խապաթօլ առան գիւնցին խնամալ տուին:

Օր մօտցան խնամալ դուռնը, աղչկներ տնէն յէրան. յառէջ,
առան խոնիկ, գրին վըր ուրանց գլխին ու սրօլ խաղցուցին կմբու-
գայի պարնի 1):

Մկեայ ըստախ գիւտանչին օախպազ 2) կիւհուայ ապի ճախառս
— վիւր ձեռնէն, ըսին ազպներ:

Բեաղիւղաւ ձեռնէն, էրկիւ դուռուս ծաքա՛ւ:

Ազպներ ըսին:

«Իօսթ՝ դօք էգի 3):

«Իիւման՝ քեռ էգի 4),

«Ձին՝ իւգրիւզ էգի 5):»

Ըստախ զէն առ իւր ձեռն:

1) Մի տեսակ ծանր պար. որ պարում են առանձին, առանձին:

2) Գուտան անողներին ընծայ. վարձատրութիւն փողով: 3) Բարեկամը՝
քարեկամ լինի: 4) Թշնամին՝ կայր լինի: 5) Ձին արագ ղնաջող լինի:

Ա՛յ Եսայի՛ս. ըսաւ գիւտանչի:
«Վի՛ր ձեռնէն», խարցուցին ազպնէր.
—Ո՛հ էս Պէ՛ ձեռնէն, յի՛րեք դուռուօ Եսայի:
Ըսին ազպնէր.

«Իօսք՝ դօսք էղի,
«Իիւօման՝ քեօռ. էղի,
«Ձին՝ իւզրիւզ էղի,
«Իւր թուր՝ կարիւկ էղի»:

«Ա՛յ հաւատարմ»), հաւատարմ, ըսաւ գիւտանչին:

Օր յըմնով խարցուցին փրթան, քեապապն ըսաց. «խեանչէցէք
զխնամու կնիկ գեանչ»:

Համսօն օր էկեաւ, քեապապն ըսաց. «արի՛, սանամէր ջան,
արի՛ վերու զփեկեցնէր, զխարսի շօրհր, զգեաթէն, զխեալվեմ,
զխօրվուն, իտան լէ էս Եսայի անքարցուն, քեօ սուդ հախին ա»:

—Շէն մեանք, շէն մեան գիւմ բարեկեամ, ձի խամար սաղ մեան,
մէնք մէկ աւուր չենք, ըսաց Համսօն:

Ըստախ ազպնէր առան զգիւտանչին ու զգուռնային էկեան
առնն:

Եւ յիւսուն էն խեանչաց բարեկեամեր յըմէն քեօման էկեան
Մուտօյի տուն. խաց կերան, կեր ու խում էրին փրթան, յէրան
առան զթաքուրն, զեացին խնամու տուն, օր էնդէխէն զխարս բե-
րեն պոսկ:

Գիւտանչին օր խնամու տան մօտցան, տեսան օր զգիւտ փակեր
են չըն բանայ, խարսի աղբիւր կեսայներայ դռան վերէն չըբանայ:

Ըսին «յօրի դուռ չըս բանար»:

Ըսեց էնի. չիւմի գիւմ փեկեօ չառիւմ, չըմ բանար:

Քեապապն եկեաւ ըսաց.—մըռիւմ քե սանախէր. թնչ ա քեօ
հիւզածն. զըր իմ էրկիւ աչից, ըսան տեսնեմ, քեօ հիւզածն թնչ ա:

Ըսաց. չիւմի գլխիւն դուռ չառիւմ, գուռ չըմ բանար:

Խանեց քեապապն գլխիւն դուռ տուեց, խարսնէվոր գեացին
ինն:

Ըստախ քեապապ Յարէն ըսաց. խեանչէք զՏէր Մըքէն գեանչ
ձեռնարիւնք էնայ:

Տէրտէրն էկեաւ ըսաց. «բարի՛ օղջիւն ձի, Ասպան շնախաւօր
էնայ»:

Էնոնք էլ ըսին. «խնեմ ի տէր, գու փառաց մեա»:

Տէրտէրն ըսաց. «տէ՛, բերէք տեսնենք զնչնի մատնիք, զնչնի
շօրհր»:

1) Ա՛յ օգնող. 2) Տուածդ կամի փոխարէն է՛:

Բերեցին զնշնի մատնիք, զմիւջասմ, զգարոջան, զօսկիք, զխրգ-
մեց, զխալխալ, զթափալիկ 1), զգընտեր, բերեցին էտ զըմէն քեօմէ-
ցին տէրտէրի յառէջ:

Տէրտէր յէլաւ կեանաւ ու բացեց զմայտաց. օխնեց զնշան,
բաաւ. «դէ տարէք զխալխի յօրեր խաքիւցէք»:

Ճարան զչօրեր կը խաքիւցեն խարսին, մըկեայ էկերնն աղջկ-
նեւ ու խարոններն զիտարսի զիւրի կը գեօլան. Իրիցկինն էլ էկերայ
զգլիւրի կիւ կեապայ: Աղջկներ խաղ կեասեն, օր զխարսի մէր ու
խարաւ լացուցեն: Ըսին.

«Քեօ մէր յէլե սարեր կիւ պտոպայ,

«Պաղ ջրիկ խըմայ սրտիկ խօվնայ,

«Իմ մօր յուրիչ աղջիկ էլ կեայ, ընձի քնչ պաի էնայ,

«Դու մի լա, խարսիկ, դու մի լա.

«Իրիցկին դու զգլիւր մը կեապեր»:

Խարս կիւլար, իրիցկին ըսաց. «մի լա, լեաօ, մի լա, լալն է
աղաք ա 2), էրթալն էլ աղաք ա»:

Ձխարս խաքիւցին փրթան, մկեայ էկեաւ յուսոյ-կին 3), ըսաց.
«դճր ա քեապապն, խանչեցէք գեայ զխարսի գեօտին կապա ու
զյուսոյ-հախի տայ»:

Խանչեցին գքեապապ, գեօտին կեապեց, ըսաց՝
Ապա՞ծ շնախաւօր էնայ. յիւրք զուռուսմ էլ տվեց զիւրի կեապիւր,
ըսաց. «առէք էրթանք զխարս»:

Բերեցին տէրտէրի քօվ. օր զձեռն-
գրուէք էնայ:

Տէրտէր բացեց զմայտաց, ըսայ. «զխարս բէրէք մօտ»:

Խարսին զիւր բարեկամներ բռնած ա չըն թօրկե, կեասեն՝ թէ
զտըղէն բերէք, աղէն ա էկե աղջկեայ ստ:

Տէրտէրն ըսաց. «ոտ մի էրկիւ գէն բերէք»:

Բէրեցին երկիւ գեխն մօտեցիւցին: Տէրտէր ձեռն էտուր ի
ձեռն, ըսաց. «Իեղձն, լեա՛օ, գինաս. իտայ նշան օր կեայ՝ վիրնէ
է մացե. Ապա՞ծ օր զԱթամ ստեղծեց, բռնեց գէլի ձեռ, տաբաւ
տուեց զԱթամայ ձեռ. օր գէլին Աթամ տեսաւ, ըսաւ. «Իտայ մար-
մին լէ իմ մարմնու պէս ա, օսկօռ լէ իմ օսկոռ պէս ա», խաւնաւ
ուրեն ու առաւ, էն էրկիւսն էղան մէկ: Մկայ, դինաս, Դեղճ, լեա՛օ,
չիւր մկեայ քեօ մարմին ջօկ էր, Ըքեօ մարմին լէ ջօկ էր, մկեայ
քեօ մարմին էկեաւ կըպաւ Ըքեօ մարմին, էղաք էրկիւրտ մէկ,
լեա՛օ. էտ յէմալ օր Ապա՞ծ սուքեր ա, մարդ չը կեանայ քեալայ,

1) Փայտից շինուած պսակածեւ զարդ. որ զնուսմ են կանայք
զխըններին՝ զարդարուած ոսկէ. արծաթէ շղթաներով եւ ուլուններով եւ
այդ շղթաների ծայրից կախուած են արծաթէ փողեր կամ փուլեր: 2) Սո-
վորուծիւն է: 3) Աղջկայ վարժուհին. կար եւ ծեւ սովորեցնողը:

«Եւ յրժա ե յուտայ գրիւդ առ»

Յերտէրն օխնեց, ըսաց.— մէկ տեղ ծէրանալ, բարձր գլխաւ վերէն:
Ըստախ խնամի Աւէն ըսաց. «նստէք, կըտոր մի խաց կէլէք.
առէք զձեզ խախրուն գեացէք»:

Նստան խաց ուտելու: Մզեսայ տանալին զփլածի բէլան փա-
կեր ա չը բռնար:

Ռէս Աւէն ճկաց. «խաց բերէք»: Բաց բէրող չը կհայ:
Ըսաց Աւէն. «յօրի փլաւ չըք բիրեն»:

Ասեցին՝ տանալին չը բանար զղագնի բէլան:

Ըսին, քեապապ— մենք չմտ ալտի աչկենք, զղագնի բէլան— բա-
ցելէն գիւզեն:

Քեապապ Յարէն ըսաց. «յուտայ— կին, ինչ կիւզես, ինչ ա
քեօ եօլ 1)»:

— Կեառեմ եօթ զրոօք քինէ, նոր կը բռնամ:

Քեապապ խանեց տունեց գիօթ զրոօցն. զփլածի բէլան բացին.
խաց կերան. ուղիմ, գինին էղեր էր դօժան 2), աւճ գն էր. ժաւի
ձոն, կարծր ձուն խաչած աւ խօրօլած ձոն էղեր էր դօժան:

Խաց կերան, յէլան տաւն զխարս, յէլան դիւօ օր էրքան ժա-
մք պատկ. ճիւղայ ազապ բաւին տաւ ուր ձեռ ծառն, յընկեաւ յա-
ռէջ: Քեապապն էլ յընկեաւ էնոր յէտն: Թաքաթն էլ յընկեաւ քեա-
պապու յէտն, բառախ խարսն էլ բաներ ա դասթալի մէկ ծէր խօք.
մէկէլ ծէրն էլ տղիւր ա Թաքաթին, օր մարթ չը ընցընի մէջից. կե-
խուացք չէղի. խարսի աղբէրն զմէկ Թին ա բառն, խախնաւուն էլ
զմէկ Թին ու ստ— ոտ կէրթան: Ըստախ ազապն աւ աղիկներ էղան
քեօմ— քեօմ, մկեայ բոնեցին զգեօպնի, խաղ կեառն: Ազապն
քեօմ կեասայ:

«Նյխուն մէկարօլ ողիի,

«Քեօ ծէր խաղիւքօլ աղիի,

«Նյխուն մէկար ալ ալտ էր.

«Քուխ յէրէօխ խաղ պիտ էր»:

Ազիկներ լի լի կեասայ՝

«Աթլաղ ունեմ քեապու,

«Աի 3) գիւզն մեկ խարսնացու,

«Էրնէկ կիւտամ էն աւուր,

«Եւ իմ խօրն ի փեսացու»:

Ազապն կեասն՝

«Էս գիւզն յիւսնակ գիւզն,

«Եւ իմ աղիւր, կեառալի Թիւր»:

1) Ուզածդ. 2) Մոլ. 3) Ինձ:

«Աղլիկ քեօ աղբէրն ապրի
 «Ես ստիւր 1), տիւն գեամ էս գիւնը»

Աղլիկներ կեպակն.

զՋրնում գտնեմ, եզ կէնեմ,
 սեպա աշկիւրիւս դեզ կէնեմ,
 «Դիւ եր էկեաք տիւս մացիւր,
 «Ծոցիս մէջնի տեզ կէնեմ»

Էս յիմայ խաղաղօվ օր էկեան ժամու կիւնտ, աղլիկներ զպար
 թեղին, գեացին մտան ժող տներ, օր ժամը պանկէն փրցին, նոր
 դեմն պիւտ

Մկեայ ժամի դռնէն օր պտի մտնին, ազգներ դիւզէն թէ
 զթաքաւի յոնտ մի տանեն նե. աշկիւնայ աղբէր գիւզայ, գիւտին տա-
 նայ շուտ նե. յիւար ճրխտըտեւիւլ մտան նե:

Ըտտախ տէրտերն էկեաւ ըսաց. արի, լեա'օ, Իեզ լիւնայ օր
 կեայ՝ տուն փորցանաց ա, միեայ, լեա'օ, պախ սլասակուիս, որը
 պսակ վըր քեօ գլխին պտի յիջին:

Ձաղլիկ խօսաօվանցուց փրիթաւ, գաղէն չէ խօստովանցուց,
 ըսաց՝ քեպապապ, բե՛ ժող զթաքաւորն ու զիւարս:

Գեապապ գերկիւսին չէ քեքեց ժողեցիւց:

Տէրտէր ձեռն էտուք ի ձեռ, գլխին գարիւնց գլխին թուր
 դիւնց վըր գլխնիւն, խարցուց ըսաց. «Էսն'օ, էսայ աշխարիս խա-
 փար փորցանքներ կեան, կեադանալ դեայ, դիւրանալ կեայ, էտե-
 տէրն էք»:

—Տղէն ըսաց. դաբիւ էմ 2). գաղլիկն էլ գլխին ցօնցեց, թէ՛
 դաբիւ եմ:

Բէրէցին զնարօտ կեպակցին բօգ, գլխին խմցուցին ու զպսակի
 զըմէն կեաք կեատարեցին օր փրթան, խնանէցին ժամից դիւս:

Մկեայ ըսին, օր զգիւսան գանայ, օր աղլիկներ յիման գեան:

Ձգիւսան գանցին, աղլիկներ քեման էկեան, օր պար խաղա-
 լօվ գիւարսն ու զթաքաւոր տանն տուն:

Մկեայ էնոք օր ժամից յէլան դիւս, խօվիւ մի մարիմի 3) ա-
 ռաւ էկեաւ, մատաղ էնայ, ըտտախ գանց գէտին ու ըսաց. «էսայ
 մարին մեր թաքեաւորին փեկեւ ա». դանակ խանեց օր կտրէր,
 քեպապապ ըսաց. մը կըտրէր գլխին, առ քեօ փեկեւ ու գնա.
 զթաքեաւորի յառէջ արունք չըն էնէր: Խանեց չորս դուռնօ մի
 փեկեւ տունց:

Ըտտախ յամէն գէտէն ձգածեղ, մեղրօվ կեարաք: զրմա բերե-
 ցին թաքեաւորին փեկեւ: Ազպներ էկեան յըմէնից մէ—մէ բրդուջ

1) Հրամանատուր: 2) Համաձայն եմ: 3) Ոչխար:

դրին Թաքեաւորի բերան, չըմբի Թաքեաւոր ժամ կիւ մնար. չիւմի զպսակէն յէջնի, էն յապօվ ըստ փեւկեցներ կը բերեն յառէջ, ու մնացած փեւկեցների ազպներ տարան ուրանց խամար: Մկեայ ազպներ օր քեօման էկեան, բռնէցին զպար, խըտ ազպներուն ու թեւ—խաղ խաղալով, առան գեացին խարանխի տիրոջ դուռ: Օր մօացան դռան, հուացին ազպներ, ըսին. «զթաքվորի խէր բերէ՞ք, զթաքվորի խէր բերէ՞ք»:

Զթաքվորի խէր բերին, քոեր են ալիւրն ի յէրես, կեախեր են օսկուններ ի վըզէն, յէրկէն օսկօռ մի ի տեղ փեցօվի 1) զաներ են մէջք: Թաքվորի խէրն էկեաւ պար խաղցաւ, օյիւններ խանեց, փըսօվն ի կրակեց օր ծիծղան:

«Տճ, ըսին, Թաքվորի մէր դեոր ա, զթաքվորի մէր բերէ՞ք»:
Մկեայ գնացին զթաքվորի մէր քեաչկօտեղեօվ բերին:
Ազպներ ըսին.

«Թաքվորի մէր, դիւս արի,
«Տոռ դռան դէմ արի,
«Գլխիւս գըմթօզ ենք բերի,
«Մամիս փէտօղ 2) ենք բերի,
«Տախթ աւիլօզ ենք բերի,
«Քե թունիր մըլօղ 3) ենք բերի»:

Թաքվորի մէրն յէլաւ դուս, զխաչըկաթնի զանն գեօտին, տն-
թրացն ի ձեռ, պար խաղալով ու տնթրոցնի խաղցնելով գնաց խարսի
յառէջ ըսաց.

«Թըշտ 4) ունեմ,
«Թըշտ ունեմ»:

Ախ 5) կիւտար խարսին:

Խարս օր էտի յիմցաւ, չարսընի տկէն ըսաւ.

«Թըշտըս խշտին դեմ կէնեմ,
«Խըշտըս Խշտիս դեմ կէնեմ 6)»:

Հստախ Թաքվորի մէրն էրկիւ խաց ձեռ բռնաց խաղալով տա-
լաւ դրեց վըր խարսի գլխին, ըսաց. «Քեօ ստն ուղուրօվ էդի.
դըսմթօվ, դադամօվ 7) էդիս»:

Ազպներ զթաքվորի մէր քեաչէցին դրին զթաքվորի խօր չալակ.
էնէլ առաւ զպառաւ խաղցաւ ու յըմնու խընդալ բերեց:

Մկեայ պառաւ վըր չալակին խալիվորուն յէտեհն բաբայ 8)
կիւ չափէր:

Հստախ բարեկամներ բերին:

1) Ատրճանակ: 2) Պօկօղ: 3) Զգող: 4) Նիզակ: 5) Ահ-երկիւզ:
6) Իմաստը այն է՝ թէ իրաւունքիդ դէմ ես էլ իմ իրաւունքս կը պահանջէմ: 7) Յաջողակ: 8) Զեռքով դրօղ չափել:

Ազգացներ էլ ջբերած փեկեցներ մէկ—մէկ կիւ խեանչեն, ըսին.

«Շէն կենայ աէս Կիկէն, էկեր ա թագաւորի յերես:

Միւզասիմի փեկեկե:

«Շէն կենայ քեապապ Փուրթօն,

Բըլբուլի մի փեկեկե:

«Շէն կենայ մերոնց Գիքէն,

Դագիրմի մի լաչակ:

«Շէն կենայ Ուռուտի Դըվէն,

Սօթ խուրց խոտ կեմերն ի վրէն:

«Շէն մընայ Թարանջայ Պապօն,

Աղէկ մաքի մի գառն ի յէտն:

«Շէն մընայ խարսի խրօխալէր Մարտըկի Յագէն, էկեր ա խարսի յերես,

Աղէկ ցըլեկ 1) էրինջ մի փեկեկե:

«Շէն կենայ ազկեայ քեռի երչիկն.

Աղէկ փօրօվ աւարեկ մի 2) խարսին:

Բարեկամներ զբերած փեկեցներ յըմէն տուին ու առան զխարս. զեացին տուն: Օր մտան դռնէն նե, զեացին զեղի զընդան 3) բերին խարսի յառէջ, ըսին. «աեսենք ջեօմարօ ես 4), թը նամարօ ես 5):

Խարս ջոջ տան աղչիկ էր՝ զթև քշտեց, զանեց մըջ եղի զընդանին, խանեց գիւնդ մի ու զրեց վըր խացին: Տեռան օր խարս ջօմարօ ա, ըսին. խաղար չէղի ջոջ տան աղչիկ ա:

Ըստախ էն կեայնօղ մարդիք զէն եղ կերան ու խեցին. Ասպած շնախաւոր էնայ:

Մկեայ դաւել տվեցին խարսի ձեռ, տեսնեն՝ թէ գինայ տախթ աւելայ:

Խարս աւելն առաւ գտախթ աւելեց ու դաւել դրեց տան օրթէն, ըստախուն նստաւ վերէն:

Ըսին խանչիցէք զքեապապ զեայ, խարս չը յէլի կեայնի, փեօֆեօ գիւզայ:

Քեապապ էկեաւ, խանեց զքսաննոց օռկի մի տվեց, ու էն մէկէլ բարեկամներ էկեան յըմէն էլ փեկեցներ ալին խարսին:

Մնաց կէսրեր:

Խեանչէցին զկեսրեր, ըսին. «արի՛, խարս չը յէլի կեայնի»:

Կէսրերն էկեաւ ըսաւ. «լեա՛օ, յօրի՛ չըս յէլի կեայնի. յէլի՛ լեա՛օ»:

Խարս էլի չըր յէլի կեայնի:

1) Յղացած: 2) Էգ գոմի ժագ: 3) Առատու ճեռն: 4) Ժլատ:

կէտրեր ըսաց. քեօ փեզէեզ վըր իմ աչիչ. Օր մի գրթան թեփեք ջայ»*):

Էտ օր ըսաց՝ խարս յէլաւ կեանաւ ու զկէտրեր ձեռ աղաքեց: Ըստախ խարսին տարան փարօթ յէտի: Խհանչէցին խրլիս օր խաց ուտին: Մկեայ բերէցին զՉՉ սուծ-րեհն փռեցին, խաց թալեցին, զեմակներ շարեցին:

Մկեայ տէր Մըքէնի էկեաւ նստաւ սուֆրի վերի դիւխ, ուտնեան ու գրագրէք նստան ի մօտ տէրութի ու մէկիտոնք էլ նստան սուծրի մէկէլ դիւխ:

Ըստախ տէրութի առաւ զիւր կրթխէն ձեռ, օխնեց զխաց, ըսաց. Ասպած շնախաւոր էնայ, բարի վնխում էդի, էսայ ուրախութեն յըմնու բարեկամերու տուն էդի, ոն որ գրվերայ էսայ ուրախութենին, Ասպած էլ էնոնց ուրախութենին գըթիլ. ըստախ ըսաց. վելէք յամէք զիւրենց կըթխէթ:

Էնոնք էլ խմեցին ըսին. Ասպած շնախաւոր էնայ, ու ըստախ խաց կերան: Հօնի 1) խաղար թիւղիւ 2) նըմար 3) կեր, էդեր էր դօժան, ամէն ուրին կիւ բօռէր, կիւ խհանչէր, մէկ մէկիւ ձէն չըր լըսեր:

Օր կերան, խմեցին գրթան, գիւսան զանն յովին տուն գրանչայ քեօչաի դալդէն 4). խրլիս յէլան ու ամէք ուրանց տուն կեանցին: Մկեայ ազպներ մային օր խաւ—Քիւտէք էնեն, գգիւսան զանեցին, ազպներ քեօման էդենան տուն, մկեայ մէկ տնդ աղաքներ գիւլաօ կիւ կըպին, մէկէլ տնդ գրթար կիւ տրօթին:

Բերեցին զթաքվորի դէք 5). Թաքվոր գանեց զգիւլա, ազպներն էլ յամէք յէլան զիւր խաւ էրերին 6), զանեցին զգիւլան, թալեցին մըջ գեօղղուն:

Թաքվորն օր գտիք զանեց թալեց, տղէ մի առաւ զտղէն ու փախաւ, էք մէկէլ ազպներ բարդան 7) էդան յէտէգէն, գիւլան գիւրարու ձեռնէ փախուցին, ու բռնեցին զիւրան ու գըլըզեցին 8):

Մէկէլ մըջ գեօղղուն խաւեր բերեցին տղին օտանտիկանչ. խամբէցին ըսին. տանաւկին, տես էդաւ քեանի խաւ, օր մէկը կիւրիւսին, քեօ մօտէն կեաւիք. կօ խամբէցին, էդաւ տընտրեթ խաւ:

Ըստախ ազպներ Թաքվորն առան օր գեան տուն:

Թաքվոր տեսաւ օր տուն փակիւկ ա, ըսաց. տուն յօրի ին փակին:

*) Մէկ օր մէկ զուծանը քեզ համար. քո օգտին մոլ վարէ:

1) Այստեղ: 2) Տեսակ: 3) Բարիք: 4) Փնջն կնաջ՝ հրամանատար մի եղանակ: 5) Աքաղաղ: 6) Բերին: 7) Վազ տան իրար յետեւից: 8) Խաղանք. միմեանց զգիւ:

Ըսին. փեռեկե գիւղին օր սլտի խարսին տան:

Մկեայ թագավոր տէսաւ, օր խիլդ—վեց ձեռ սօղնրկի ծըկէն խեանին տիւս. էն լէ խեանից գլիեկեք օսկի մի, ճանչըցաւ զնըշ-նաթի ձեռ ու տրեց մըջ ձեռաց, ըստախ տուո բայցին, առան զխարս գեացին ուր տիղ, թագավորն էլ էկեալ նստաւ վըր թախթին:

Յիրկին խարսնէվոր յըմէն քեօման էկեան, պար բռնին ու խաղցան չիւմի գղիք յիրեք բերան խեանչեղ:

Ըստախ ասեցին. բիրէք զթագավորն ու զխարս քեաչենք ի պար:

Ազպներ բերեցին զթագավոր, սպիշկներ բերին զխարս քեաչեցին ի պար: Բերեցին վառեցին զմօմոր, տվեցին ազպներու ու աղչըկնե-րու ձեռներ, էղաւ չամ չըրալ 1):

Ակեայ գիւսանքին յիլկեաւ պարի, յառէջ, ծանոտը գեօվնդ կիւ գանայ, ըստախ տղեքներ խըտ գիւանին վէրուցին զպար:

Մկեայ տղչիկեք խաղ կեասեն.

«Բեօ բախտ վիլիս, տու քիւրիկ,

«Սըրտիկ նըշխուն արօրիկ,

«Բեօ կէսըգլ ծամը կըտըիմ,

«Ի՛նչ չը կիւրեք քեօ չօրիկ»:

«Ասէն ու կերան բար պիպէր,

«Սըրտօվ սիրօվ եաւ պիւտէր,

Էս յըմլայ չար խաքնօղին,

Խաբգու ձեռօվ կեար պիւտէր»:

Տղեքներ կեասեն՝

«Դիւթան վարեմ գիտ ափան 2),

«Վըզնոցի թէրեր թափան,

«Վըզնոցն ի վիզ չընկընկեայ,

«Ես քեօ սիրուն խփանդ յընկեայ»:

«Ծառի տակը վար կենեմ,

«Ապաւ գիւգեայ քեսըր 3) կէնեմ

«Սիրած սիրտին թէօ տան,

«Քըռութինսի 4) քարգ կենեմ»:

Տղէկը կեասեն.

«Պըզտի աղչիկ, խաւ 5) ունիս,

«Ի՛նչ խօրօտիկ ծամ ունիս,

«Շատ ըսմարայ 6) մի էնեք,

«Զձի առնեկու կեամ 7) ունիս»:

1) Էրեմաւորդուիւն փոթըրով. 2) Դէտի ափը: 3) Օգտաւ կը տէս-նեմ: 4) Գծութիւնս: 5) Համ, ճաշակ: 6) Ապմուկ: 7) Յանկութիւն:

Աղչկներ կեասեն.

«Մեր դեմնի բարձր սար ա,
«Մատներնի խըտ յիրար բարայ 1),
«Էտ ումուսով 2) մի մնար,
«Գնա քե եարիկ ճարա»:

Յըմէքը մէկ տեղ կեասեն.

«Խնարս խօրօտիկ խնարս պատիկ,
«Ջիւլ մի թալմ գեանք նստինք,
«Ի՛նէ գլորի վուարի 3) սիրուն,
«Խազար էրնէկ քեօ տիրուն»:

Պարն օր խալցան փըրթան, թագվոր էկեաւ նստաւ ուր թաթին:

Բէրին խաց թալին, ազպներ քեօման նստան, օր խըտ թագեալորին. խաց ուտեն:

Մկեայ թագվորի խէրն խեանչեց տղացը ուրենց գեօղտուկ լեզուով. թէ՛ «Յուուկ 4), կօղած 5) ծվէք 6)»:

—Ըսին. Բնչ ծվենք, ջեղուն ծըվենք 7), թէ ձիու տկուայ 8):

—Խէրն ըսաց. «Ջեղուն ծըվէք, դիղուն ծըվէք 9), չարչրուկ չը ծըվէք 10)»:

Մկեայ տղէքնիր թագվորի խօր ըսածներ յըմէն բերին. օր էտի կերան փըրթան, ըստախ բերեցին գջոջ լանգեաւու փլաւ, խըտ ազպներու խաւերին:

Խէրն ըսաց. «Էսայ գիզան աղէկ դիպուն են, լեբալե տրդար տխասայ 11)»:

Մկեայ բերեցին զբաղին ու զգինին, ազպներ խըտ թագեալորին կերան խմեցին: Ըստախ յէլան մէկ մէկ խըտ թագեալորին շնօխկըլան 12), գյէրիս պաքեցին ու ըսին. բարձր վեւէք զիբալ:

Էկեաւ սրէն խարսն—աղբօրըն:

Ըսեցին. «Քեօմէք զխաու ոսկըւներ»:

Ազպներ զօսկունիր քեօմէցին, թէլով մէկ—մէկ զիրար կեօղէցին ու ըստախ կեախէցին խարոն-աղբօր վըզօլն, ըսեցին. տէ գնե, քեօ խըլղաթն էտ »:

Խարս—աղբէրն օր գնաց, թագվորի մէրն էկեաւ ըստա՝ մեռիմ

1) Հաւասար: 2) Յոյսով: 3) Գլորուի արի: 4) Տղէք: 5) Հաց: 6) Բերէք: 7) Ի՛նչ բերենք. ցորն՝ հաց բերենք: 8) Թէ վարի հաց: 9) Եւ: 10) Հայրն ասաց. ցորեն հաց բերէք, պանիր բերէք, շօռ պանիր չը բերէք: 11) Այս փլաքը բաւական է. միայն իւղը քիչ է: 12) Շնորհակալուծին տուին:

ձի, էսայ ջաֆէն 1) օր քեաշիք, էսայ տառոց ձի էզի, խրլըսանք
միկեայ խարսնիսի մօտին:

«Ըստախ ամէն ուր տուն,

«Լազլազն ուր բուն,

«Խաչ գեալազանն

«Իմ քեռու տուն»:

Ազպենբ ցրվան գեաջին ամէն ուր տուն:

•

---

1) Նեղուծիւն:

ԿԱՐՆԵՒՈՐԱԳՈՑՆ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ.

Էջ	Տպուած է	Կարդա	թող.
3	օրօրուելով	օրօրուելով	16
11	քեւանի	քեյվանի	27
25	Շնցաւ	Շնչաւ	4
30	Ասհարակ	Առհապարակ	13
31	Յակոբ	Յակոբ	22
»	Բարով	Բարով	23
32	Թառաւոր	Թաղաւոր	9
45	Ըերաղտիս	Բէբաղտիս	32
73	Կողմէն	Կողմէն	14
77	Ջաթ	Ջան	32
86	նղրուն	նղչուն	2
98	ժամբնիք ճամկոյիկ	ճամբնիք ժամկոյիկ	9
125	Օիրտս	Սիրտս	11
127	աղէկներ	աղէկներ	20
135	Ջեր	Չեր	2
137	յամլուկրին	յամլուորին	35
138	Աործ	Գործ	32
139	Հանտ	հանտ	3
»	Փաղաք	Քաղաք	21
143	սժտունվարին	ոժտունվարին	20
144	Դործ	Գործ	22
147	Խասամ	Խասամ	27
150	զօր	դոր	23
152	աղւորին	աղւորին	2
153	պասաւէ	պարսաւէ	18
155	մնին	մնին	27
186	սիվտակ	սիվտակ	28
187	կուզեո	կուզես	13
189	խանգի	խանգի	35
191	պառաւնիբաց	պառաւնիբաց	6
192	հարի	հարի	22
193	դյակի	դյակի	16
194	լաւցնէ	ցաւցնէ	19
204	շալակս	շալակս	26
225	ֆոգին	ֆոգին	14
234	հաւատամ	հաւատամ	36
258	Պայադիտէն	Պայադիտէն	24

Էջ	Տպուած է	Կարդա	տող.
248	մէկ. մալ	մէկմալ	1
252	մարդու	մարդու	18
»	1892	1892 թուին	28
254	զանգակներ	զանգակներ	19
256	բիշեր	բիշեր	21
»	Շատախցիթ	Շատախցիթ	34
260	Ջրբ *)	Ջրբ	30
261	երգչ	երգչ	23
263	կեր	կեր	5
264	ոգի	ոգի	31
267	գեարե	դեարե	10
273	եեր	եեր	35
274	չրվիյալի	լըվիյալի	29
286	քզի	քզի	28
288	դադա	դատա	12
»	Ձխարք	Ձխարք	18
302	խաղաւորներին	թաղաւորներին	24
307	դորանաս	դորանաս	2
308	քերծ	քերծ	13
»	էզնրս	էզնիս	19
309	յՕանէն	յՕանէն	7
311	պողոճկիս	պողոճկիս	26
»	խատ	խատ	11
313**)	հոգեդի	հոգիտի	16
319	Ջու սը	Ջուրը	19
320	էզնիս	էզնիս	1
»	ջրէջէդ	վրէջէդ	17
»	հոգուգ	հոգուդ	21
321	հետիւա	հետիւա	18
322	ուանն	ուտանն	18
336	դը խօուագի	բը խօուագի	25
346	քեարսան	քեարվան	38
349	տակ	տակ	20
353	վու	քու	21

*) 367—60 եւ 269—72 կարգ մի քրդ. միանման առածներ տարբեր տառերով կրկնուած են.

**) Գլուխները բաժանող 10 թուանշանը պէտք է լինի 1. յաջորդ 4-ը 5. 5-ը 6. 6-ը 7. 7-ը 8. 8-ը 9. 9-ը 10.

Էջ	Տպուած է	Կարդա	թող.
353	տէրերին	տէրերն	5
360	բրիչ	բրիչ	18
»	խարոնիս	խարանիս	16
361	Եզանդամ	Իգանդամ	1
362	հերեսան	հերիսան	34
363	Մանքերցի	Մանքեցի	14
»	հալրը	հայրը	27
»	պոպըղուն	պսպըղուն	32
369	ծերին	ծէրին	6
371	էակն	էկան	12
375	ծոծիդ	ծոցիդ	17
377	ժամտուն	ժամտուն	4
»	Թողի փափայ	Թողի փախայ	10
380	Աքատ իմ	Աղքատ իմ	12
384	մեց	մեր	2
»	կովեր	կովեր	13
392	տուն	տուն	19
409	համանադուր	հրամանատար	39

ИЗДАНІЯ ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННАГО ФОНДА Н. О. ЭМИНА

подъ редакціей ПРОФ. Г. ХАЛАТЬЯНЦА.

Выпускъ I: Исторія Арменіи Моисея Хоренскаго, *новый* переводъ Н. О. Эмина, съ примѣч. и приложеніями (посмертное изданіе). Москва, 1893, стр. XXXVI+323. Цѣна 2 руб.

Выпускъ II: Изслѣдованія и статьи Н. О. Эмина по армянской миеологіи, археологіи, исторіи и исторіи литературы (за 1858—1884 гг.), съ приложен. переводовъ изъ армянскихъ историковъ. Москва, 1896, стр. VII+431. Цѣна 2 руб.

Выпускъ III. Переводы и статьи Н. О. Эмина по духовной армянской литературѣ (за 1859—1882 гг.): апокрифы, житія, слова и др. Съ тремя приложеніями. М., 1897, стр. XXII+367. Ц. 2 р.

Выпускъ IV: Изслѣдованія Н. О. Эмина по армянскому языку, литературѣ и исторіи (за 1840—1855 гг.)—на *армянскомъ языкѣ*—съ портретомъ Эмина и матеріалами къ его біографіи. Москва, 1898, стр. VIII+272. Цѣна 1 руб. 50 коп.

Покупающіе четыре выпуска вмѣстѣ платятъ 6 руб.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԵՆԱՑ ՄԵՐՈՑ

Գրեալ ՅԼԶ Թ. Նսրոյ և յամի Տեառն 887. Ըստառիպ Հրատարակութիւն զըզգրի Լազարեան ձեմարանի արեւելեան լեզուաց: Մոսկուա, ՌեթԸ — 1899, in 4°. Գինը Ճանապարհածախսով 20 րուբլի (60 ֆրանք): (Евангеліе въ древне-арм. переводѣ, писанное въ 887 году. Фототипич. изданіе рукописи Лазаревского Института восточн. языковъ. Москва, 1899, in 4°.

Цѣна 20 руб. (60 франковъ) съ пересылкой.

Складъ изданія въ Правленіи Лазаревского Института В. Яз., въ Москвѣ.

„ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ“

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

- ՀԱՏՈՐ Ա. Փշրանքներ Շիրակի ամբարներից. մասն ա. Ժողովրդ. գրականութեան տեսակներ—Հէքեաթ, առախ, առած, հանելուկ ևն Մասն Բ. հաւատք և սնտախաղաղութիւն, ժողովրդական սովորոյթ, կենցաղ և զբաղմունք: Յաւելուած. Շիրակի բարբառի համառօտ քառարան: հաւաքեց Աշ. Մկերեանց. Մոսկուա — Ալէքսանդրապոլ. 1901 թ., էջ ԺԴ+338. Գինը 1 ռ. (2 ֆռ. 50 սանդ):
- ՀԱՏՈՐ Բ. Ժողովրդական վէպ (6 հատ) և Հէքեաթ (42 հատ)—Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մասն առաջին: Մոսկուա — Վաղարշապատ. 1901 թ., էջ Ժ+447. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):
- ՀԱՏՈՐ Գ. Թուրքերէնի ազգեցութիւնը հայերէնի վրայ և Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պոլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Ղարաբաղի և Նար-Նախիջևանի բարբառներում: Գրեց Ն. Աճառեան. Մոսկուա — Վաղարշ. 1902. էջ Զ+381. Գինը 1 ռ. 50 կ. (4 ֆռանք):
- ՀԱՏՈՐ Դ. Ժողովրդական Հէքեաթ (48 հատ)—մեծ մասամբ Տաճկահայ գաւառական բարբառներով: Մասն երկրորդ: Յաւելուած. երկու ձիւղ «Դաւիթ և Մհեր» ժողովրդ. վիպադէպական վէպի: հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մոսկուա — Վաղարշապատ 1902 թ. էջ Ը+462. Գինը 1 ռ. 25 կոպ. (3 ֆռանք):
- ՀԱՏՈՐ Ե. հայ-քրդական վէպ (28 հատ)՝ բաղմամբ քրդական երգերով՝ հանդերձ հայ թարգմանութեամբ, և 13 քրդական երանակներով՝ ձայնադրութեամբ Ն. Կոմիտասի: հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մոսկուա — Վաղարշապատ, 1904 թ., էջ Ը+415. Գինը 1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

Ն Ե Ր Կ Ա Յ Հ Ա Տ Ո Ր Ի Գ Ի Ն Ն Է

1 ռ. 25 կ. (3 ֆռանք):

Վեց հատորը միասին առնողները վճարում են 6 ռուբլի:

ԴԻՄԵԼՈՒԻ Է. ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ. ԽՈՍԿՈՒՄ

Institut Lazareff des langues orientales, Moscou (Russie)

1877

1878

3 2044 015 495 286

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

STALL STUDY
CHARGE

